Digitized by Google

Libr. Hebr. impr. No ~~186.~~ 53.
4° A. Hebr.
366

N°:

Seder Thephiloth Miccol Haschana

סדר תפילות מכל השנה
עם דינ' ומנהגים וס' תהילי' עם רד"ק

Ordnung der gebeter durch das gantze Jahr nach jedem lands gebrauch nebst gesetzen und gebräuche auch des Psalms und dessen Comment d. Kimchi

---

Von dergleichen büchern machet Bartolocci und Wolff keine besondere erwehnung, da der verfasser immer nur ein buchdrucker ist welcher die alten Gebete neu auflegt.

Amsterdam 1681

Wolfii Bibl. Hebraeae Pars II p. 1452 Art 761 / 1454 - L: VI

Amst. 1681

Tephila

Liber deprecationum per totum annum cum psalmis et Targum in totum librum.

Auctore R. Isaac Lurie

Amstelodami 1739

Digitized by Google

סדר תפלות מכל השנה
עם פי׳ כמנהג פולין רייסין ליטא
פיהם מערה״רין:

עם פרשת משועגית תעניות עם פי׳ ויוצרות וסליחות עם פי׳ ושיר היחוד ותהלים עם פי׳ רד״ק ומעמדות עם תרגום פרשת המן עם פי׳ וקינו׳ עם פי׳ ומנהגי ותיקון שבת עם פי׳ החשבונות פרק שירה תפלו׳ שמתפללין על החולי׳ עם פדיון הנפש ותפי׳ איש אלקי׳ קדוש יאמר לו מהר״ר יצחק לוריא ז״ל שערי ציון כתלה כ״א על מקומו כראוי לו ויודעי גדולה משפר ויחל משה וסדר תפלות תקבר סבי לוחות הברית ומסדר ספרי קודש כשכנת חלום חן מה״רי ז״ל:

אמנם אין כל חדש תחת השמש אשר כבר היה לעולמי׳ אלם כשבי׳ בשביל כרכ׳ קידושי׳ שכתחדשו בו כמה שבחות ותהלו׳ עולו׳ בית אל מפי אנשי קודש יאמר להם איש אלקי׳ מהר״י יצחק ז״ל ושאר גדולי עולם כאשר עינך תחזנה מישרים כי כ״א יבוא על מקומו כראוי: זולת זה שהוספנו נרכשות ולוסחתו׳ מפי ספרי׳ וסופרי׳ חכמי האמת ובכרים עתוקים מפי עתיק יומין ובייחלין המוריית רבמנו בין שני חכמי לבבה כזה ראה וקדש והנה כל רואה יקר תפארת תפל׳ הואת מוכר הכבוד וליתר שאת ועוז כיופי כייר ויין לבות חן הדין ותאוה לעיני׳ ובחוד למראה עיניו ישפוט בצדק כי כל חפצך לא ישוו בה לישראל אלוה תהלה מכל אבני פזו ובנג לה ואם עם ה׳ אלה שתו יין חסכתי סדר תפלות אשר ערכתי ובמחיר בכסף תקונו ולא תחוסו על כספיכם ברכה והצלחה בכל מעשה ידיכם ולתודות ה׳ כתתי׳ תהלים כפלו לי כוונתי׳ ובזכות לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו בנחמת ציון ובבנין ירושלי׳ אמן:

נדפס פה אמשטרדאם
בבית ובמצות הגביר כהר״ר אורי ווייבש
בלא״א כהר״ר אהרן הלוי זצל״הה:
בשנת את״ת קנה לפ״ק:

אלה דברי המסדר

זה היום אשר קוינו מצאנו ראינו את אשר נכספה וגם כלתה נפשי להעלות על מזבח הדפוס סדר תתפלת עם פי׳ להגדיל תירה ותעורה ולהכין אותה ולסעדה בשרים ותושבחות המיוסדים על אדני פז כוונת שמות הקדושים פרי צדיק עץ חיים איש אלקים קדוש יאמר לו אשר מהזה שדי יחזה מראות אלהים מה״רר יצחק לוריא ז״ל אשר אור תורתו זרח מפי אליה״ו הנביא ע״ה כאשר נתחזק הדבר מפי קדושי׳ אשר בארץ המה חכמי האמת ואמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו ועלינו לשבח לאדון הכל שהחיינו וקיימנו לזמן הזה כי עם אלהי׳ עשיתי היום הזה לקרבה אל המלאכה שמורה בכל וערוכה לקבץ ולאסף אוצר הכבוד משוך מנהרות מעדני מלך כל התפלות הנמצאים כעת הן בכתב הן בדפוס ולקבוע יתר במקום נאמן כל אחד על מקומו בשלום ותוספת מרובה על העיקר אשר מצאתי בסידור הרב הגדול מהר״ר דוד נירו בעל מגדול עוז בסהר״ר ארי׳ ליב ז״ל אשר אור תורתו זורח בקהל קדוש מגנ״צא וכל אנפי׳ את אשר קיבל מרבותיו חסידי עליון ואחד קדוש מדבר בציף נועם אמרותיו מחבר את האוהל להיות אחד את שיש בו ידיעה מתחלת אצילות עד סוף שכינתא תתאה גם היום מגיד משנה אגידלך את אשר הוספנו בפירוש סביב כמה נוסחאו׳ וגרסאו׳ מפי ספרים וסופרים עתיקים מפי עתיק יומין יוצאין וכמה כוונת ורשמנו בין שני לבנה כזה ראה וקדש והנה כל רואה יקר תפארת סדר תפלה זאת יאמר ראה זה דבר חדש הוא אשר לא היה לעולמים מיום הוסדה מלאכת הדפוס ועד עתה וביתר שאת ועוז שנתקשטה בכמה קישוטין בדפוס משובחת ויופי נייר ואותיות מחכימות ורחב ידים מוכיחות והנה כפי פרושות השמים זכרה לי אלהי לטובה ונחני במעגלי צדק להוציא לאור תעלומת חכמה ספרי קודש לזכות בהם הרבים ומלא הארץ דעה כמים לים מכסים במהרה בימינו אמן:

ש בחה ויקרא   עז   וגבורה
מ קור חכמה   הערה   וגולה   סתרה
ו בו יגדיל תורה   ויאדיר   תפארה
א יליו פי יקרא   בתודה   וזמרה
ל ו אשיר שירה   ערוכה   ושמורה
ב שבח הנקרא   תהלות   נורא
נ תיב חכמה הורה   בסימן   אגמרה
יוסף לי גבורה להוציא תעלומה לאורה

הסכמת הגאונים והחכמים ספרדים ואשכנזים מק"ק אמשטרדם

הסכמת הגאון הגדול והשלם מוהר"ר יצחק אבוהב אב"ד ור"מ דק"ק ספרדים באמשטרדם:

ראו זה חדש יצא מתוך ישן שעד לא נהיה ולא נראה כמוהו מיום היות מדפיסים על האדמה סדור תפלות להתפלל אל ה' מידי יום יום מידי חדש בחדשו ומידי שבת בשבתו ולהוד ולתפארת כמה מעלות טובות תחנות ווידוים ובקשו' לקדושים אשר בארץ המה לא שערום הראשוני' הוציאו לאור כהר"ר אורי בן החבר כהר"ר אהרן הלוי ז"ל · לוית חן הוא לראשו כי השתדל בכל מאמצי כחו והזיל זהב מכיסו ובא עד קיצו בלי עוזר לו לזכות את הרבים · ולכן זכות הרבים תלוי בו אשריו ואשרי בניו אחריו: ויען ההוצאה מרובה ירא הוא · כי איזהו חכם אשר עיניו בראשו שפיל ואזיל פן יבא איש או אשה להשיג גבולו ולהדפיסו שנית על ידו או על ידי זולתו מאיזה עם שיהיה יהיה ודאי הפסד · והנה בא אלינו כהר"ר אורי הלוי וסדר טענותיו לפנינו ובשמענו אמרנו לו להחזיק את ידו במלאכת שמים זאת וזולתה אורי עורי אל תערוץ ואל תחת כי ה' אלהיך עמך ובכל אשר תעשה תצליח ואנו נהיה לך מעיר לעזור והנה אנחנו גודרי' גדר בגזרת נח"ש שלא יוכל ולא ירשה שום אד' בעולם לא איש ולא אשה מאיזה מקום שיהיה לא כלו ולא מקצתו לא על ידו ולא על ידי זולתו לא מבני עמנו ולא מעם אחר ולא לסבב שום סבה מהסבו' אשר יעלו על לב איש מעולם להדפיסו ולא להחזיק בידו אם לא ברשות כהר"ר אורי הלוי הנ"ל לא פה אמשטרדאם ולא במקום אחר עד משך חמש עשר' שנה רצופות מתחילות מהיום הזה וכל אשר ימרה את פינו ולא ישמע אל גזרתנו זאת יחולו עליו כל האלות הכתובות בספר תורת מר"עה ובאה האלה אל ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו עד השמידו אותו ארור הוא ביום ארור הוא בלילה ארור הוא בשכבו וארור הוא בקומו לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ואנחנו נקיים כי שמוע נשמע בקול ה' אלהינו ולהיו' לזכות ולראיה ביד כהר"ר אורי הלוי הנ"ל חתמנו שמותינו פה ק"ק אמשטרדם ביום ב' ט"ו שבט שנת התמ"א לפ"ק :

יצחק אבוהב

חשקי וצור חזקי ואור חשכי
אך בך ישועתי ותקותי
סדר תפלותי כפי צרכי
אביא לך תחת תשורתי
אשתחוה נגדך ואומר כי
אתה אלהי עז תהלתי
הווה בעצמותך ידיעתך
נמצא בלי קץ אל מציאותך:

הסכמות הגאון הגדול החכם השלם מהור"ר יצחק בלא"א מהור"ר אברהם זצלה"ה אב"ד ור"מ ק"ק פוזנן

הנה ראיתי חרם ושמעתי שיצא מפי הגאונים דהיינו חכמי ספרדיים והרב הגדול מהור"ר דוד יצ"ו אב"ד ור"מ דק"ק אשכנזים באמשטרדם שלא ירים איש את ידו להדפיס תמונת סדר התפלה עם פירוש כאשר הוא נדפס כעת בבית כהר"ר ווייבש מדפיס בק"ק אמשטרדם בכן הנני נותן ידי עמהם לגזור בחרם הגדול שלא יעלה על לב שום אדם אפילו ע"י ערמה להדפיס תפילה כתמונה זו הנדפס משך זמן עשר שנים מהיום והעובר הוא נלכד במצודת החרם הנ"ל כ"ד היום יום א' כ"ה חשון תמב"ל הצעיר יצחק בלא"א מהור"ר אברהם זלה"ה חונה פה ק"ק פוזנן:

הסכמות הגאון החכם השלם מהור"ר דוד בלא"א מהור"ר אריה ליב זצלה"ה אב"ד ור"מ דק"ק אשכנזים באמשטרדם

הנה אנכי נכנ' בתפ'לה · משתומם על מראה הגדולה : ועל יופי מלאכת הקודש המפוארה והמהוללה · הנטוע לרבים להתפלל בו לנורא עלילה : עם פירוש ראשונים ואחרונים על כל מלה ומלה · בכמה וכמה טובות כפולה ומכופלה : ומעורבים בו קצת דברי האר"י ז"ל אשר לו השבח והגדולה : דברים מתוקים מדבש ויחודי מעלה · כדי שתהיה שגורה בפי כל · כענבים באשכול · לבא מרום הר קודש דרך סלולה · בסוד השתתפות המאכיל כ"ה דרך נתיבה ושבילה · והנה שפתי לא אכלה · יביעו אף ידברו מעלות תהלת המדפיס כהר"ר אורי ווייבש הלוי המזכה את רבים כל ימיו בדפוס היותר נאה ומשובח לאין קץ ותכלא · ולו נאה כל שבח וגדולה · ויסי למס עובד עבודת הקודש בגופו ובממונו כדי לגמור אותה פעולה · לשם אל חי יושב ברום המעלה · ומדאגה בדבר אולי א' שאינו משבטו של לוי עלה יעלה : וידפיס בתמונתו לסחור בסחורה דאתא ממילה · ע"כ גזירתינו גזירת נח"ש כגזירת עירין ובמאמר קדישין אשר לא יקרב איש לא גדול ולא קטן להדפיס תפילה כתמונה זו עד תום חמש עשר שני רצופי מיום הדפסה זו אם לא ברשיון הר"ר ווייבש הנ"ל והעובר ח"ו יחולו על ראשו כל האלות שבמשנה תורה והשומע לנו ישכון בטח ושאנן ויזכה לביאת ינון והנני עומד בתפילה · לאל ברוך שוכן זבולה · יקיימו מיומים ויחזור העטרה וליושנה על תילה · כה דברי לשם שמים ולהחזיק ידי מחזיקי עץ החיים היום יום ה' י"ט סיון אמ"ת לפ"ק : הצעיר דוד בלא"א מהור"ר אריה ליב זלה"ה מזוואלן חתן רבי וואלף רבי יוזפש מלבוב החו' פה אמשטרדם לע"ע :

הסכמת הגאון החכם השלם מהור"ר יהודה ליב בן מהור"ר שלמה מק"ק ווילנא חונה פה ק"ק רוטרדם

וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך אשר נסית במסה איש תם וישר ונכשר ועולה לא נמצא בשפתיו הלא הוא הנעלה לשם ולתהלה הנגיד ר' אורי הלוי המדפיס מק"ק אמשטרדם כמנ"ל ספר כתב אלי שמדפיס סדר ברכות ותפלות אשר סדרו ותקנו אנשי כנסת הגדולה מאה ועשרים זקנים · כנביאים חכמים ונבונים · עם פירוש הקדמונים · ותוספת ביאור ע"ד הקבלה מהאר"י ז"ל ראש המקובלים · בהסכמת גאוני הרבנים · והטה גזרו בחרם שלא ירים איש אשר את ידו להדפיס כזה עד תום חמש שני' · למען לא יגרמו היזק להמדפיס הנ"ל אשר טרח ועמל והוציא הון ואדרכמונים · להשלים כל המלאכה כאמונים · לשם שוכן מעונים · לכן נאתי כיהוד' ועוד לקרא ולהזהר · כגזירת נתפרי' קדם אשר כאשר ספי חכמים דורשי רשומות כמ"ן סופר · לעמוד על המספר · לקיים כל דבריו ולא יעבור ברשע וכיאמר · כן כאשריתו יהיה לו מות ומר · וכל המקיים דברי חכמים יבוא אלו ברכות על ראשו · ויזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כיע מקדשו · עם כל ישראל עם קדושו : דברי הקטן והצעיר באלפי יהודה ליב בן מהר"ר שלמה ז"ל מק"ק ווילנא חונה פה ק"ק רוטרדם לע"ע כותב וחותם היום יום א' ס"ו טבת בתהל"ה לפ"ק :

Digitized by Google

הר"ב כאר"י זל"הה) בבקר לאחר שרחץ ידיו ופניו יאמר ברכת על נטילת ידים וברכת אשר יצר ויאמר זאת · ב
התפלה בכונה גדולה:

אל אלהי הרוחות שליט בעליונים ובתחתונים תן בי כח לעבודתך וליראתך ולתורתך שיקויים בי מקרא שכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך לא יחסר · ותהיה כלי מוכן לקבל נפש ורוח ונשמה אשר נפחת בי כדי שאחזור לעתיד למקור שחצבת נפשי ורוחי ונשמתי משם שלא אבלה בעולם הזה ולא אבוש לעה"ב ולהיות מוכן ומזומן מאותם הנוחלים לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כלו אומר קדוש אמן:

(וכשהוא יוצא מפתח ביתו ונכנס למזוזה יאמר פסוק שמע ישראל וגו'):

לה' הישועה על עמך ברכתך סלה: ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך: ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אנא ה' הושיעה נא: אנא ה' הצליחה נא:

(ובשעה שהוא הולך מביתו לבית הכנסת יאמר שיר המעלות שמחתי וגו' ואחר כך יאמר):
ה' הוא האלהים בך אני בוטח הצילני מכל פגעים רעים המתרגשות לבא בעולם הזה אמן סלה:

קודם שילבש הטלית יטהר המחשבה ויצייר בשכלו ה"פ ק"ל שהוא שם מ"ה פשוט · כפול · משולש · מרובע · כזה · יו"ד יו"ד ה"א יו"ד ה"א וא"ו יו"ד ה"א וא"ו ה"א בגימטריא ק"ל וזה רמז במחשב"ה מספרי קק"ל תש"ב מ"ה · וה' פעמים ק"ל גימטרי' כת"ר וסימן אם תכסני כנת"ר:

גם טוב לכוין בכל שעה ולצייר בשכלו אותיות הוי"ה בניקודם נגד עיניו בניקוד כזה יהוה וזהו סוד שויתי ה' לנגדי תמיד וזה גורם להביא יראה בלב האדם מהש"י ולזכך הנפש הטהורה:

(תפלה לאומרה קודם עטיפת הטלית):

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מתעטף גופי בציצית וכן תתעטף נשמתי רמ"ח אבריה ושס"ה גידיה באור הציצית העולה תרי"ג וכשם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אזכה לחלוקא דרבנן ולטלית נאה לעולם הבא בגן עדן ועל ידי מצות ציצית תנצל נפשי רוחי ונשמתי ותפלתי מן החיצונים והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויצילם כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף ותהא חשובה מצות ציצית לפני הקב"ה כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלויים בה אמן סלה:

(תפלה קודם הנחת תפילין):

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנני מניח תפילין לקיים מצות בוראי להמשיך על ידי תפילין דיד מוחין לנוקביה דזעיר אנפין · ועל ידי תפילין של ראש מוחין לזעיר אנפין · וימשך החתן את הכלה שמאלו תחת לראשה וימינו תחבקנה · ומן השפע ההוא יתמשך עלי להיות לי חיים ארוכים ושפע קדוש ומחשבות קדושות בלי הרהור חטא כלל ועיקר · והרגשות יהיו מבלי טבעות האהבה בין החתן לכלה · לא יגרמו התאוות שיהיו הרגשות קשורים במעלה ונוקביה וכל כח דלהון שלא יפתנו ושלא יתגרה בנו ויניחנו לעבוד את ה' כאשר עם לבבנו:

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חשובה מצות הנחת תפילין לפני הקב"ה כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלויים בה אמן סלה:

(עוד יאמר קודם הנחת תפילין) :

הריני מניח תפילין של יד להניח כל האומות העולם תחת יד ה' שכינתא תתאה · ותפילין של ראש להניח כל אלהים אחרים תחת רשות השכינה עילאה · ככתוב כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאד נעלית על כל אלהים : ויכוין באתה ה' לשכינתא תתאה · ובמלת מאד לשם מ"ה · כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ :

(תפלה קודם כניסת בית הכנסת) :

אנא יי' אל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את תפלתינו ותעלה לרצון למעלה עד עתיק יומין · אנא אלהינו תפשוט ידך מתחת כנפי הכרובים לקבל אותה ברחמיך הרבים ובכל כנפיך תסתירנה מכל הקליפות ותצוה למלאכיך הממונים על התפלה כגדול חסדך להכניס תפלתינו לפניך ואל יהיו עונותינו מבדילים בינינו לבינך ותתן לנו כח ע"י תפלתינו להכרית הקליפות ולטהר העולמות ולהעלותן עולם לעולם להעלות את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו ולטהרם מכל פגם :

אנא יי' זכני להיות מתפלל לפניך בכל לב הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני ואל תטרוף עלי את השעה ותניחני לעבדך ולתקן את אשר עוותי למען אזכה לראות פניך כדכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך ולא איעול בכסופא קמך אמן סלה :

(תפלה לומר קודם כל התפלה כשנכנס לבית הכנסת) :

רבון העולמים אדון כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים **א** תה **ה** וא **י** הוה **ה** אלהים לבדך
ו קיד **ה** מיוחד **י** ושב **ה** מרומם **ו** מעניק **ה** תקונים **אל** לכל נמצא **א** להי
ה אלהים **ו** יחיד **ה** מרום **ו** אוהב **ה** שבים לפניך בתשובה שלימה בכוונת העליונים והתחתונים **ש** ומר **ד** לי
י קידין אדון כל המעשים הבוחר בתפלת עבדיו :

יהי רצון מלפניך יי' אלהינו ואלהי אבותינו שתפשוט ידך מתחת כנפי הכרובים לקבל את תפלתי ברחמים כי כוונתי בתפלה הזאת ליחדא קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם **יהבוה** ביחודא שלים בשם כל ישראל לאקמא שכינתא מעפרא לגרום שפע בכל העולמות לתקן הנשמות שנפלו בקליפה ולתקן כל הניצוצות שנפלו על ידי הקליפה לגרום זווג בארבע אותיות שם המיוחד לעורר מיין תתאין על ידי מצוה זאת :

עוד תפלה אחרת לומר בכל יום ומיוסדת על פי י"ב מזלות וז' מלאכים משרתים ושבעה כוכבי לכת המשרתים כל ימי השבוע כל אחד יומו : למנצח בנגינות מזמור לדוד וכו' קפיטל ד'

יהי · רצון מלפניך השם הגדול הגבור והנורא העזוז והאדיר והחזק היוצא מן המזמור הזה שתשמע תפלת מי שהתפלל לפניך בזה המזמור כן תשמע לתפלתי ותקשיב לתחינתי ביום הזה יום א' שמזלו ארים ומלאכו רפאל ומשרתו חמה : (יום ב') מזלו סרטן ומלאכו גבריאל ומשרתו לבנה : יום ג' מזלו טלה ועקרב ומלאכו סמאל ומשרתו מאדים : יום ד' מזלו תאומים ובתולה ומלאכו מיכאל ומשרתו כוכב : יום ה' מזלו קשת ודגים ומלאכו צדקיאל ומשרתו צדק : יום ו' מזלו שור ומאזנים ומלאכו ענאל ומשרתו נוגה : יום ז' מזלו גדי ודלי ומלאכו קפציאל ומשרתו שבתי :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתהא שעה זו שאני עומד להתפלל לפניך על נפשי ועל נפשות ביתי שעת רחמים שעת הקשבה שעת האזנה אקראך ותענני · אעתיר לך ותעתר לי · וצוה למלאכיך הממונים על ענייני בני אדם שיהיו עמי לעזור להועיל ולהושיע ולהציל ותטה לבות בני אדם שיש לי עסק עמהם לכל אשר אחפוץ · והסב רצונם לכל אשר אפנה · ובטל כל מחשבות שונאי · והפר כל עצת אויבי · ומלא כל משאלותי לטובה ככתוב יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא · ותהיה עם לבבי בעת מחשבותי ועם ידיעתי מעבדי ותשכילני ותורני בכל דרכי ותצליחני בכל מהלכי ותשלח ברכה בכל מעשה ידי ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם אלא לידך הרחבה והמלאה · ומאפר עפרי תקימני ומאשפות דלותי תרוממני ותביאני בידי נדיבותיך ותשביעני בימין ברכותיך ותגמלני חסדים טובים : ברוך אתה ה' הגומל חסדים טובים אמן סלה :

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל: ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך: יי אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך: ואני אשתחוה ואכרעה אברכה לפני יי עשי: ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך:

יגדל אלהים חי וישתבח נמצא ואין עת אל מציאותו: אחד ואין יחיד כיחודו נעלם וגם אין סוף לאחדותו: אין לו דמות הגוף ואינו גוף לא נערוך אליו קדשתו: קדמון לכל דבר.

מה טובו אוהליך יעקב · פסוק זה בפרשת בלק נהגו לאמרו בשעת שנכנסין לבית הכנסת לפי שאוהליך נדרש על בית הכנסת כדאיתא בפרק חלק אמר רבי אלעזר מברכות של אותו רשע אתה למד מה בקש לומר לא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר מה טובו אוהליך יעקב:

ואני ברוב חסדך אבא ביתך · תהלים ה׳ ופירוש ביתך בכאן היא בית הכנסת שלנו שהוא מקדש מעט: אשתחוה אל היכל קדשך · כי המשתחוה להש״י ישים ההיכל ומקום הקודש מגמתו וכנגדו ישתחוה להש״י והוא ע״ד שארז״ל בפ׳ תפלת השחר היה עומד בחוצה לארץ יכוון פניו כנגד ארץ ישראל שנאמר והתפללו דרך ארצם היה עומד בא״י יכוון וכו׳ עד מאי קראה כמגדל דוד כוארך בנוי לתלפיות תל שהכל פונין לו ובירושלמי תל שהכל הפיות מתפללות עליו לכן אומרי׳ פסוק זה כדי שידע כל אדם נגד מי ישתחוה וכן משמע מספר הזוהר פרשת ואתחנן שמנה׳ לומר פסוק זה דהכי איתא התם מאן דעייל לבי כנישתא כד נפיקי מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה ואמר אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך הקב״ה אמר אן הוא מוראו ודא אסהיד סהדותא דשקרא ע״כ: יי׳ אהבתי מעון ביתך נהגו לומר פסוק זה והוא בתילים כ״ו משום הא דאיתא במגילה פ׳ בני העיר אמר רבא מאי דכתיב יי׳ מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר רבא מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבית כנישתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד יי׳ אהבתי מעון ביתך לא גריסנא אלא בבית כנישתא היכא דמצלינא: ומקום משכן כבודך הוא ג״כ בית הכנסת כדדרש התם ואהי להם למקדש מעט בארצות אמר בהו שם אמר רב שמואל בר יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל: ואני אשתחוה ואכרעה · בתילים צ״ה נאמר פסוק זה בלשון רבים וסוכיר ג׳ עניני השתחואה כנגד ג׳ תפלות מה שמתפלל בכל יום וכנגד קדושת מלאכים שאומרים ג׳ פעמים ק׳ ק׳ ק׳ ופי׳ אשתחוה הוא שטוח בפישוט ידים ורגלים ואכרעה אברכה כריעת הראש עם קשת הגוף כמו שאנו כורעים בברכות כמו כי לך תכרע כל ברך: ואני תפלתי לך יי׳ עת רצון בתילי׳ כדרש להתפלל עם הצבור משום דאיתא בפ״ק דברכות אמר רבי יוחנן מה כתיב ואני תפלתי לך יי׳ עת רצון אימת עת רצון בשעה שהצבור מתפללין:

שיר זה מיוסד משקל שתי תנועות ויתד שפי תנועות בדלת כן כסוגר: שיר זה משובח מאוד ומיוסד על סודי האמונה שיקבע אדם בלבו והם שלש עשרה יסודות כ״ג בתים הסדורות אלו וקמשה ראשונ׳ הם מורי׳ גדול׳ באמונ׳ בש״י ושמונה האחרי׳ שבח באמונת בדת ולכן אמר:

יגדל ע״כ׳ עקרים ראשונים וישתבח לפי שיש בו שמונה עקרים אחרים שהם מורים שהוא ראוי לשבח ולכן אמר אלהים ל׳ תקיף וחוזק על כל אלהים מאוד נעלה: חי ר״ל שהוא חי ולא כאלהי העמים אשר עצביה׳ כסף וזהב וגו׳: נמצא ואין עת אל מציאותו לומר מתי התחילה ומתי תפסוק ולא כמציאות שאר בעלי חיים: אחד ואין יחיד וכו׳ אף שגם בשאר הנמצאים נופל לשון אחד איננו אחד בכללם כי מורכב מיסודות וגם נמצא אחד כמוהו אבל אחדות הש״י אין סוף לאחדותו: אין לו דמות הגוף להרחיק ממנו הגשמים כי כל גשם הוה ונפסד: ואינו גוף ר״ל וגם ·

אם אין לו דמות המלאכים שהם שכלים נפרדים ואינם
גוף וכאלו אמר ואין לו דמות של אינו גוף: לא נערוך
אליו קדושתו אף שהוא מתואר בקדושים עיני יי׳ אלהי׳ ריש
ניקום ליי׳ הכל כדי לשבר את האוזן אבל אין לו ערך וכן
הוא אומר ואל מי תדמיוני ואשוה: ואין ראשית לראשיתו
אף שהם כשאר נמצאים האל קדם לערך הכן אבל ראשית
הש״י אין לו דומה: הנו אדון עולם לכל נוצר ולכן אין
לעבוד לזולתו: יורה גדולתו זאת היא הוראה על גדולתו
למשול על כל נמצא: ומלכותו למלוך בתחתונים שהרי
הוא אדון לכל נוצר: שפע נבואתו וכו׳ שהנבואה נמצא
בנביאי ישראל שהם אנשי סגלתו ותפארתו ותפארת זה
להם מאנו כי היא אמרת האל ולכן יש להטות אליה אוזן ושלא
להאמין לשום נביא שינבא הפך דבריו: תורת אמת וכו׳ ולכן
עלינו לאהבי אותו ואת תורתו דכתיב כי לקח טוב נתתי
לכם תורתי אל תעזובו: לעולמים לא בעולם הזה ולא
בעולם הבא: מביט לסוף דבר בקדמותו שהוא רואה את
הנולד ומגיד מראשית אחרית כמו שכתוב בדניאל לך לקץ
ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין מלשון יד ימין כלומר קץ
שהוא ישר ונכון: ברוב חסדו יחיה ברוב חסדו שיעש׳ עמהם:

דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית
לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצָר
יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ
נְתָנוֹ אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא
קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת
תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל עַל
יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל
וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה
וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר
בְּקַדְמוּתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חָסִיד כְּמִפְעָלוֹ
יִתֵּן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ
יָמִין מְשִׁיחֵנוּ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ:
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי עַד
שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

שיר זה מיוסד על משקל יתד ושתי תנועות ויתד
ושתי תנועות בדלת וכן הוא בסוגר:

אדון עולם הוא שיר ושבח קבול מלכות שמים
להודות כי הוא מלך מלכי המלכים וכל
יכול והוא היה הוה ויהיה כי כן ראוי לכל מבקש דרכיו לפתוח
בהלול ושבח ולהודות שבידו למלאות משאלותיו: אשר מלך
בטרם כל יציר נברא אף על פי שמלך שם המצטרף הוא
ואין מלך בלי יציר כיון שאין אב בלי בן וא״כ לא יצדק לו
שם מלך קודם שנברא כל יציר וכן אחרי שיכלה הכל איך
יצדק עליו שם מלך ע״מ מאמר שהיה הוה ויהיה ובידו לברוא
למלוך בכל עת שיחפוץ ושחפץ ובכחו לעשות רצונו תמיד
יצדק עליו שם מלך: לעת נעשה בחפצו כל והוציא היציר
אל הפועל אז יצדק עליו שם מלך בהחלט: להמשיל לדמות
להקב״ה להיות לו חבר: המשרה לשון שררה: חבלי
גורלי: מנת כוסי שהיא לשון חלק: בעת אישן כשהאדם
ישן הנשמה נפרד מהגויה ומפקידה ביד קונו עד שמחזירה
לו כשניעור: ואעירה אמר גם כשאני ער והחזירה לי
דומה עלי כאלו רוחי עודנה בידו וזהו שאמר ועם רוחי גויתי יחד דהיינו כשאני ער א״כ יי׳ לי לא אירא
לזולתו:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל
יְצִיר נִבְרָא: לְעֵת נַעֲשָׂה
בְחֶפְצוֹ כֹּל אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי
כִּכְלוֹת הַכֹּל לְבַדּוֹ הוּא יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה וְהוּא יִהְיֶה
בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי
לְהַמְשִׁיל לוֹ וּלְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית
וּבְלִי תַכְלִית וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא
אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹסִי מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי אֲדֹנָי לִי וְלֹא אִירָא:

ברוך

Digitized by Google

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה

וברא

ברוך אתה יי' ע"ש ברוך אתה יי' למדני חקיך וברוך אינו לשון פעול אלא כמו רחום וחנון שהוא עצמו מקור הברכות ואינו מקבלם מאחרים: אלהינו על שם אנכי ה' אלהיך שאמר הקב"ה וע"ש שמע ישראל יי' אלהינו שאומרים ישראל: מלך העולם על שם ומלך עולם לשון א"ס ויכוין בברכותיו פירוש המלות שמוציא מפיו ובהזכירו השם יכוין פי' קריאתו באלף דלת לשון אדנות שהוא אדון הכל ויכוין עוד פירו' כתיבתו ביו"ד ה"א לשון הויה שהוא היה הוה ויהיה ובהזכירו אלהים יכוין שהוא תקיף ואמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים כי אל לשון כח וחוזק הוא כמו אילי הארץ לקח עכ"ל: אשר קדשנו במצותיו שנאמר קדושים תהיו והמקיים מצות נקרא קדוש שנאמר איש קדוש עובר עלינו תמיד וכתיב להיות לו עם קדוש ולשמור מצותיו וי"א שהוא לשון אירוסין וקידושין שקדש הקדוש ברוך הוא לישראל במצו' כמ"ש וארשתיך לי באמונה והמצו' נקראו אמונה שנאמר כל מצותיך אמונה: וצונו על שם תורה צוה לנו משה שכל הברכות מדברי לנוכח כמו אתה יי' וגם נסתר כמו אשר קדשנו לפי שכל אדם יכוין את לבו לשמים ויהא מורא שמים עליו כאלו הקב"ה עומד כנגדו ממש כדכתיב שויתי יי' לנגדי תמיד ולכך אומרים בכל הברכות ברוך אתה לנוכח והאמת שהקב"ה נסתר הוא ולכך אומרים אשר קדשנו וזה לשון אבודרהם והרי"בא כתב שהטעם שתקנו הברכות בלשון נוכח ונסתר מפני שהקב"ה נגלה ונסתר נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו וכו' וגם הברכה הוא בדבור הפה ובמחשבת הלב והלב נעלם והקול נשמע וגם האדם מורכב מגוף ונשמה וראוי היה לו לידבק בקונו ולעמוד בכחו תמיד מצד נשמתו אלא שאינו יכול מצד גופו ולכך ברכותיו נוכח ונסתר: וא"ת מה יועילו להקב"ה ברכותינו ויש לומר אין ברכותינו אלא כדי לזכות בברכותיו כאומרם ז"ל כל המברך מתברך וכן כתיב שאו ידיכם קודש וברכו את יי' וכתיב בתריה יברכך יי' מציון עכ"ל: וכתב עוד הטעם בכל הברכות שנכנסונו לברך את השם על כל המצות לפי שבחר בנו וקדשנו במצותיו וגם על המזון ושאר ההנאות להודות לו על הספקו לנו את צרכינו להיות גופותינו בריאי' שישארו נפשותינו נקיים להתבונן חסדי השם ונודה לשמו עכ"ל: וצונו על נטילת ידים אף שיש סיוע מן התורה לנטילת ידים כמו שאמרינן וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים טמא הא אם שטף טהור לומד על נטילת ידים מ"מ העיקר הוא מדברי סופרים ואפילו הכי מברכין וצונו כמו להדליק נר של חנוכה ושאר מצות דרבנן וסמכינן אקרא דלא תסור וגו': על נטילת ידים מה שאומרים לשון נטילה כי צריך ליטול ידיו מן הכלי שמחזיק רביעית הלוג ואותו כלי שמו בלשון תלמוד נטלא:

וי"מ שהוא לשון הגבהה כדמתרגמינן ותשאני רוח ונטלתני רוחא וכתיב וינטלם וינשאם והיינו דאמרינן בפרק קמא דסוטה שהנוטל ידיו צריך להגביהם למעלה שלא יבואו המים שחוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים: על נטילת ידים ר"ת עני שכל המזלזל בנטילת ידים סוף בא לידי עניות: ומה שמתחילין בנטילת ידים הוא דומיא דהכהנים שהיו מקדשין ידיהם קודם העבודה כדכתיב בבואם אל אוהל מועד וגו' וכתיב ורחצו ידיהם וכן צריך שיקדש אדם ידיו קודם שיעבוד הבורא י"ת בברכות ובתפלה שנתקנה כנגד התמידים כדי שיעבדנו בידים נקיות כי הידים עסקניות הן ואי אפשר שלא נגעו בדבר המטונף בלילה: ובשיטול ידיו יערה עליהם מים ג"פ כי רוח רעה שורה על הידים בשחר ואינה סרה עד שיערה עליהם מים ג"פ: וג"כ נהגו לרחוץ פיהם מפני הרירין שבתוכו שצריך להזכיר השם הגדול בקדושה ובטהרה ועוד אחר נטילת ידים מברך אשר יצר כי מחוי' כל אדם לבדוק נקביו בשחר קודם שיתפלל כדאמרינן במס' ברכות כל הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו וכו':

אשר יצר את האדם לשון וייצר יי' אלהים וגו': בחכמה ע"ש יי' בחכמה יסד ארץ לשון אבודרהם כל מה שברא באדם הוא לצורך גדול כמו העינים לראות העפעפים לעצום עינו ולישון ושלא להביט ברע כמו שנאמר ועוצם עיניו מראות ברע נקבי האזנים לשמוע בהם נקבי הנחירים להריח בהם ולהתנשם בהם ולהוריד בהם העדפת ליחת הראש הפה למאכל ולדבור השנים לטחון המאכל וכו' וזו היא חכמה גדולה שאין כמוהו עכ"ל ומדברי רש"י נראה

דבחכמה

וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך: ברוך אתה יי רופא כל בשר ומפליא לעשות:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה:

והערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך: ברוך אתה יי המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך

דבשמ״ה רומז למה שאמרו במדרש כי גדול אתה ועושה נפלאות וכו׳ כדלקמן וז״ל ומפליא לעשות כנגד שהגוף מלא כמו נאד וכו׳ והקב״ה ברא את האדם בחכמה וברא בו נקבים הרבה ואעפ״כ הרוח בתוכו כל ימי חייו וזהו פליאה חכמה עכ״ל והטור כתב שתקנו כן משום דאיתא בתנחומא ויברא אלהים את האדם א״ר בין בחכמה שהתקין מזונותיו ואח״כ בראו והיינו דאמרינן בגוף אחד דיכי ממונות לכך נברא בערב שבת כדי שיכנס לסעודה מיד: נקבים נקבים היינו הפה ונקבי האזנים וחוטם ופי הטבעת ופי האמה: חלולים חלולים כך יש לומר ואין לומר חללים וסימן לדבר חלולים חלולי׳ עולה רמ״ח כמספר איברי האדם א״ה: חלולים איברים חלולים כגון הלב והכרס והמעיים והא דכפל נקבים נקבים וחלולים חלולים משום דנקבים טובא וחללים טובא הוי בגוף האדם ולהורות על רבויים כפלים: לפני כסא כבודך ולא אמר לפניך כמו שרגיל לומר בשאר מקומות לפי שהוא מרמז שמקום הנשמות הוא לפני כסא כבודו: שאם יפתח אחד מהם וכו׳ פרש״י שאם יפתח מן האיברים החלולים כמו הלב או הכרס או אם יסתם אחד מהם מן הנקבים הפתוחים כגון הפה או החוטם או פי הטבעת ויפתח קצ׳ מחלולים ויסתם מנקבים: ולפיכך כתב רבי מאיר מרוטנבורק שאין לומר אפי׳ שעה אחת שהרי פותח את פיו הרבה שעות וא״כ יכול לחיות אבל מדברי טור כרא׳ הספי׳ גרסי׳ ליה ועיין שם ובהגהות מהרי״ק: ומפליא לשון נסים ונפלאות וז״ל אבודרהם ומפליא לעשות כי כמה נסים גדולים עושה הקב״ה עם התינוק בבטן אמו אדם שיושב במקום צר ומוסף יום אחד כפשו קצה עליו והתינוק בתוך במעי אמו ט׳ חדשים ואין קצה עליו וגם משמרו מריסוק איברי׳ נמצא שהוא מפליא לעשות ברפואתו שלא נתרסק הכי׳ הרמס ר״ע רופא תלי כל בשר ע״ש הנקבים שברא כי אם יתעפש בבטן ימות והולדתו היא רפואה וזהו רופא כל בשר ואמר ומפליא לעשות ע״ש שבורר לו הקב״ה טוב המאכל ודוחה הפסולת עכ״ל: ורש״י ופתו׳ והטור מפרשי׳ ומפליא לעשות כדאיתא במדרש כי גדול אתה ועושה נפלאות האדם דומה לנוד מלא רוח ואם יעשה אדם בנוד נקב כחודה של מחט הרוח יוצא והאדם מלא נקבים ורוחו משתמר בתוכו הרי ועושה נפלאות: וים בברכה זו מ״ג תיבות כנגד מ׳ ימים של קליטת הזרע וארבעים יום ליצירת הולד: לעסוק בדברי תורה שמברך של פולן לומר מיד אחר אשר יצר בהבות התורה ואומרים אחריה ברכות כהנים וגם משנה דאלו דברים וכו׳ כדי לפטור גם הפסוקים שאומרים דרך תחנה ורמזי קודם פ׳ התמיד כמו שהיה נוהג בעל הטורים ואנשי צרפת ואשכנז שאומרים ברכות התורה קודם פ׳ התמיד ובוחרים שהפסוקים שאומרים קודם פ׳ התמיד הואיל שאין אומרים אותן דרך לימוד רק דברי ריצוי ותחנה אינ׳ צריכים ברכה: והערב נא וכו׳ לשון וערבה ליי׳ גו׳ ור״ל שיתתיקו עלינו ד״ת לעסוק בהן מאהבה: ונהיה אנחנו וכו׳ כמו וכאלהי מעיך: כלנו יודעי שמך וכו׳ שתמשוך חסדך עלינו ותתן לנו לב להבין ולידע שמך וללמוד תורתך: המלמד תורה לעמו ישראל שהקב״ה נתן הלוחות למשה רבינו עליו השלום ולמדו כל התורה ומשה רע״ה למד התורה לכל ישראל:

אשר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה יי נותן התורה: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה: אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא: אלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והשכמת בית המדרש שחרית וערבית והכנסת אורחים וביקור חולים והכנסת כלה והלוית המת ועיון תפלה והבאת שלום שבין אדם לחבירו ותלמוד תורה כנגד כלם:

אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה בי ואתה יצרתה בי

אשר בחר בנו וכו' כ' הטור ויכוין בברכתו על מעמד הר סיני אשר בחר בנו מכל האומו' וקרבתנו לפני הר סיני והשמיענו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדוש שהיא משתעשע בו בכל יום ובגמר' אמרינן שהיא המעולה שבברכות התורה ופי' רש"י לפי שיש בה שבח וקילוס לתורה ולישראל: וא"ל רבי יונה בפ"ק דברכות וכנגד אלו ג' ברכות תקנו לומר בבקר ג' ענינים מקרא דהיינו פרש' התמיד ומשנה דהיינו איזהו מקומן ומדרש דהיינו רבי ישמעאל אומר וכו' וברכת אשר בחר וכו' שהיא המעולה למקרא: וברכת הערב למשנה וברכת לעסוק בד"ת למדרש עכ"ל: יברכך יי' וישמרך וכו' כתבו התוספו' והמרדכי סוף פ"ק דברכו' וז"ל ובצרפת נהגו לומר פסוקי' דברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהוא משנה ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם שהיא ברייתא משני בירושלמי דבעי שילמוד על אתר ר"ל דקיימא לן דברכ' אהבה רבה פוטרת האדם מברכת התורה וקאמר עלה בירושלמי והוא ששנה על אתר פי' לאלתר שלמד מיד באותו מקום אבל אם הפסיק אחר כן שצריך לברך ברכת התורה וגם וברי' הברכתי' דה"ס לברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בתורה בעינן שילמוד על אתר ולכן נהגו לומר מיד אחריה' מקרא משנה ותלמוד:

אלו דברים שאין להם שיעור וכו' משנה הי' בתחל' מסכת פאה. ואייתי לה בפ"ק דמסכת חגיגה · ושם פירש"י הפאה אין לה שיעור מדאורייי' כדכתיב לא תכלה פאת שדך ולא נאמר כמה יניח אלא כמה שירצ' יניח אבל חכמים נתנו בה שיעור שהיא א' מששים: והבכורי' דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה ולא נאמר כמה: והראיון דכתיב שלש פעמים בשנה וגו' ולא יראו פני ריקם וגו' וצריך להביא קרבן ראייה בי"ט ראשון בכל פעם דמתחלה בעזרה ולאותו קרבן אין שיעור כמה יהא שוה רק כמה שירצה יביא וזה הקרבן שמביא נקרי עולת ראיה ואין לו שעור מדאורייית' אבל מדרבנן יש לו שיעור כדמפרש' רש"י במשנה: וגמילות חסדים אין להם שיעור היינו דווקא בגופם אבל בממונם יש לו שיעור כדאמרינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש: ות"ת אין לו שיעור אלא כמה שירצה ללמד בכל יום ילמוד · אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן וכו' פי' הקב"ה מטיב לו בעולם הזה ונוחל ג"כ עולם הבא בזכות אחד מאלו המצות: ועיון תפלה פירוש כוונת הלב בתפילתו: ות"ת כנגד כלם כי בתלמוד תורה יזכה האדם לכל כמו שאמרינן שתלמוד מביא לידי מעשה: מה שנהגו לומר משנה וברייתא וז' פסוקים שהלכות פסוקותיהן ומדברים במצות שנוהגין בכל עת ובכל שעה ובכל אדם · אלהי נשמה וכו' היא ברכת הודאה שמודה לשם שהחזיר לו נשמתו להתנועע בה ולקום בבקר ולעשות ברכיו ולכך אינה פותחת בברוך כמו ברכת נשמים כן מפיק הטור:

אלהי נשמה כתב האבודרהם שצריך להפסיק מעט בין אלהי לנשמה כדי שלא יהא כאומר לאלה קלילה וחס: טהור היא פי' נקי טהור כגור ואמרינן נמי מה הקב"ה טהור אף הנשמה טהורה: אתה בראת אתה יצרת

בִּי וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִיטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה ׃

בָּאִי אָמָּה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גוֹי ׃

בָּאִי אָמָּה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עֶבֶד ׃

בָּאִי אָמָּה שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה ׃

דא׳ וייבר ואנן דאש שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ ׃

בָּאִי אָמָּה פּוֹקֵחַ עִוְרִים ׃

באי

אתה נפחתה׳ אלו שאומרים אלו ג׳ לשונות והם לשון אחד הוא בשביל שאמרינן ה׳ שמות יש להנשמה נפש רוח נשמה יחידה חיה׳ ומפרש בב״ר רוח שהיא עולה ויורדת שנאמר ומי יודע רוח בני האדם העולה ה׳ א ונו׳ : נפש זה הדם שנאמר כי הדם הוא הנפש׳ נשמה זו הדעת׳ חיה שכל האיברים מתים והיא חי׳ בגוף׳ יחידה שכל האיברים שנים שנים והיא יחידה בגוף וכו׳ : והעיקר שמות שלש הם נפש רוח ונשמה׳ פירוש המקראות קורין אותה כך וכנגדם אנו אומרים אתה בראת כנגד הנפש שהוא הדם כדכתיב ויברא אלקים את האדם : אתה יצרתה כנגד רוח כדכתיב יוצר רוח אדם בקרבו : אתה נפחת כנגד הנשמה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים : אתה משמרה בקרבי פירש אבודרהם׳ דכתיב שומר נפשות חסידיו׳ פי׳ ל משמרה שלא תבא עד עת בא דברו וזהו שאמר ואתה עתיד ליטלה ממני פי׳ ליום המיתה שנאמר והרוח תשוב אל האלקים ונו׳ : לעתיד לבא לתחיית המתים שנאמר נתתי רוחי בכם וחייתם : כל זמן שהנשמה וכו עתה מודה ואומר מעכין רא״ו הברכה על הודאת הקינה : כל זמן שהנשמה בקרבי וכו׳ ע״ד לא המתים יהללו יה ואנחנו נברך יה ונומר : רבון כל המעשים ע״ש אני ה׳ עושה כל אלה : אדון כל הנשמות ע״ש נותן נשמות לעם עליה : המחזיר נשמות לפגרים מתים כי בכל בקר מחזיר לנו נשמתינו והשינה דומה למות וכן כנה הכתוב שמות בשינה שנאמר כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי ונומר וכן אמרו רז״ל שינה אחד מס׳ ממות עכ״ל : וגם מזה אנו״כ לין להשת׳ שיחיה המתים דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך ופירש חדשים לבקרים שבכל בקר ובקר מחדש האדם ונותן לו נשמתו וזה סימ׳ שרבה אמונתך לע״ל שתחיה ג״כ המתים ואם כן שפיר אמרינן בברכת הודאה על הקינה המחזיר נשמות לפגרים מתים שכולל ב׳ פרושי׳ א׳ כדלעיל כמו שפי׳ האבודרהם ואחד כשמעו שיחייה המתים לעתיד לבא :

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר נתן לשכוי בינה וכו׳ כששומע קול תרנגול מברך ברכה זו וברכות שאחריה אע״פ שהן משונות הן פותחות בברוך מפני שכן משבע קבר וגם אי אפשר לכלול הכל בברכה אחד כי כל אחד מהם הוא ענין בפני עצמו וצריך לברך על כל אחד ואחד והא דלא מברכינן על כל אחד ואחד בשעתו ולפי שאין הידים נקיות תקנו לסדר בב״ה וגם מפני שרבים עמי הארץ שאינם יודעים אותם תקנו שיסדרו אותן בב״ה ויענו אמן אמרינן ויצאו ידי חובתן ופי׳ שכוי הוא התרנגול כדאיתא בפ׳ הרואה כ״ד ואנו מברכין על בינת התרנגול מפני שהיא מבדיל בני אדם שהם עומדים ממטתן לקולו וזהו שאמר להבחין כלומ׳ שיבחינו הבריות וידעו כי אור התחיל היום וזהו דבר שלא שאין בעולם מי שיודע להבחין בין יום ללילה ואפי׳ האדם שהוא בעל דעה ושכל אלא התרנגול וגם בחצות הלילה הוא מרנים ונקור׳ : שלא עשני גוי שצריך ליתן שבח והודאה להש״י שבחר בנו מכל האומות וקרבנו לעבודתו כי אין הגוי כלום לפניו שנאמר כל הגוים כאין נגדו ונו׳ : שלא עשני עבד שאין העבד מצווה במצו׳ עשה שהזמן גרמא וגם אין לו זכות אבות שלא עמדו אבותיו על הר סיני וגם חשוד על הגזל וגם אסור בבת ישראל וקרו׳ לגוי : שלא עשני אשה מפני שאינה מצווה במצו׳ עשה שהזמן גרמ׳ אבל אינה גרועה כמו העבד והנשים נוהגות לברך שעשני כרצונו כמו שמצדי׳ את הדין על הרעה הבא עלין : מגביה קולו לפי שהיה שכל ובפוק כל הלילה בשעה שישן ומהרי״ק כתב בהגהותיו בטור א״ח שאין לומ׳ ברכה זו מאס׳

בָּאַי אֱמֶה מַלְבִּישׁ עֲרוּמִים:
בָּאַי אֱמֶה מַתִּיר אֲסוּרִים:
בָּאַי אֱמֶה זוֹקֵף כְּפוּפִים:
בָּאַי אֱמֶה רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:
בָּאַי אֱמֶה שֶׁעָשִׂיתָ לִי כָּל צָרְכִּי:
בָּאַי אֱמֶה אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר:
בָּאַי אֱמֶה אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:
בָּאַי אֱמֶה עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:
בָּאַי אֱמֶה הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:
בָּאַי אֱמֶה הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפַּי:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְתַדְבִּיקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי

שמברך. זוקף כפופים ברכה זו למה דלא מברכי' כ' ברכות על ענין אחד. פוקח עורים כשמעבי' ידיו על עיניו מברך ברכה זו ואע"פ שאין האד' עור ממש אלא שהעין נופל בו ל' פקיחה וכן ונפקחו עיניהם אע"פ שלא היו עורים אלא היו פתוחים מן הדעת: מלביש ערומי' כשלובש בגדיו אומ' כן ע"ש ויעש יי' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ונתקנה ברכה זו אחר פוקח עורים ע"ש ותפקחנה עיני שניהם ויתפרו עלה תאנה סרי לבושה אחר פקיחה: מתיר אסורים כשיושב על מטתו ומותח עצמותיו מברך ברכה זו ואע"פ שאינה אסור ממש אלא מפני שמניע איבריו שהיו כפותים כל הלילה: זוקף כפופים כשעומד ממטתו מברך כן ואע"פ שאינו כפוף ממש אלא לפי שאינו זוקף קומתו כל הלילה: רוקע הארץ וכו' כשמוריד רגליו מן המטה ומניח על הארץ מברך ברכה זו ואנו מברכים על רקיעת הארץ מפני שהיא מדרכי בני אדם שהבורא יתברך נתן כח שטח הארץ על המים ואע"פ שהמים גבוהים מן הארץ הקוה אותם אל מקום אחד ונראית היבשה להיות הקיים והמקיים עליה שאל"כ לא היה להם מקום להתגלגל בו: שעשית לי כל צרכי כשנועל מנעליו מברך הכי והטעם לברכה זו שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו וצרכי ביתו וכיון שלבש מנעליו כאלו נעשה לו כל צרכיו: אשר הכין מצעדי גבר כשהולך אומר ברכה זו ותפס לשון המקרא מיי' מצעדי גבר כוננו שהכין הש"י פסיעות רגליו ללכת לכל חפציו: אוזר ישראל בגבורה כשקושר חגורתו מברך ברכה זו והוא ע"ש האוזר בגבורה כי באזור תלויה גבורת הגבור כי בו תולה כלי זיין שלו. וברכה זו רומזת למה שנאמר כי כאשר ידבק האזור על מתני האיש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל: עוטר ישראל בתפארה כשמניח כדינו על ראשו מברך ברכה זו וטעם ברכה זו לפי שאסור לילך בגלוי הראש כדאמרינן בפרק כל כתבי' ולכל הדיעות מדת חסידות הוא שלא לילך בגלוי הראש ולפי שישראל הם המנהגים בכך כדי שיהא מורא שמים עליהם אנו מברכים עוטר ישראל ונקט לשון עטור כלומר דרך מעלה נוהגים בכך והוא לשון המקרא והיית עטרת תפארת ביד יי': נותן ליעף כח ברכה זו נתקנה לפי שבערב אדם עיף ויגע והולך לישן והרי הוא כמת ומפקיד נשמתו ביד הקב"ה ומחזירה לו בבקר כשהיא רגועה שקטה ונחה והוא ע"ש חדשים לבקרים רבה אמונתך בשר ודם מפקיד וכו': המעביר שינה מעיני כשרוחץ פניו מברך כן לפי כשמעביר ידיו על עיניו ובירך פוקח עורים העביר קצת שינה מעיניו וקצת מעפעפיו אבל עדיין כל זמן שעיניו לא העביר עד שירחץ במים ושינה ותנומה בעפעפי הוא אישון העין ועפעפיכו יזלו מים תרגום יונתן ובגלגלי עיננא יגרון מיא:

ויהי רצון וכו' כתב הטור א"ש שצריך לומר ויהי רצון בו"ו כי היא ברכה אחת עם המעביר שינה ע"כ אין לענות אמן אחר המעביר שינה שאינה סוף ברכה וכן כתבו התוספות בפרק ג' שאכלו והקשו והלא כל הברכות צריך לומר בפתיחה מעין פתיחתן ובהאי ברכה ליכ' וי"ל דשפיר הוי מעין פתיחה סמוך לפתיחה המעביר שינה דסמוך לפתיחתו איכא תגמלני חסדים טובים' והיינו גמילות חסדי' שהקב"ה מעביר שינה מן האדם ומחדש כמו כדאמרינן במדרש חדשים לבקרי' וכו' והיינו מעין פתיחה עכ"ל: ואלקי אבותינו לכך אומרים כן' התפילו' ואלקי אבותי' לפי שאנו מזכירי' זכות אבות ומתפללי' בזכותם: שתרגילנו בתורתך ודבק בטוב והרע מסורין ביד האד' לעשו' כרצונו א"כ מתפלל לש"י שיסייעו לעשות הטוב ולהפרי' מן הרע כמו שמצינו גבי דוד שהתפלל לש"י שיסייעו לדבר טוב ושירחיקו מן הרע כדכתיב הדריכני בנתיב מצותיך לא לידי חטא שלא אחטא בשוגג: ולא לידי עון שלא אחטא במזיד: והמתפלל צריך שיתפלל תפלה על דבר מועט וא"כ מוסיף

לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל יִשְׁלֹט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וְהַדְבִּיקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּתְנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְגָמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּצִּילֵנוּ מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמִפֶּגַע רָע מִיֵּצֶר הָרָע מֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית וּמִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית:

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר:

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ

והולך כמו שמצינו גבי דוד המלך עליו השלום שאמר בתחלה שנילות מייכין וכו׳: ולא לידי נסיון כי שאח לא תוכל לעמוד בנסיון שהרי דוד המלך ע״ה לא עמד בנסיון בבת שבע וכו׳ כי נסיון לשון לא תנסו את יי׳ וגומר: לא לידי בזיון ר״ל שלא אצטרך לבריות שמתנתם מועטת וחרפתם מרובה: ואל ישלוט בי יצר הרע והרחיקני מאדם רע כתב אבודרה׳ שיצר רע בגמטריא רשע לומר לך שכל ההולך אחר יצרו כעושה רשע וכשם שצריך ליזהר מזה ר״ל מיצר רע כן צריך ליזהר מזה ר״ל מרשע ואמרינן בירו׳ והשיר יי׳ ממך כל חולי זה יצר הרע שתחלתו מתוק וסופו מר עכ״ל: לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ר״ל שאהיה אהוב לשמים ולבריות: ותגמלני חסדים וכו׳ פירשתי בתפלת ויהי רצון: שתצילני מעזי פנים היא צלותיה דרבי אחר י״ח במקו׳ אהי נגור כדאמרינן בפרק היה קורא ועוד שם בקשות אחרות שהיו החכמים אומרים כל אחד אחר תפלתו ולפי שהעולם ברוב להם תפלה דאלקי נצור אחר שתפלה לכן אנו אומרי׳ תפלה דרבי שהוא ג״כ תפלה ובקשה טובה כאן: ופי׳ רש״י שם בברכות מעזי פנים שלא יתגרו בי: ומעזות פנים שלא יוציא עלי לעז ממורות עכ״ל: ויש מפרשים מעזות פנים שלא יצא ממנו שום ממזר שהוא עזות פנים: ואבודרהם כתב וז״ל מעזי פנים מאנשים עזי פנים שלא יעמדו כנגדי ויוציאו עלי לעז של פסול: ומעזות פנים שלא אעיז גם אני כנגד אחרים כי עז פנים לגיהנם: ומשכן רע כדי שלא אלקה עמו כדכתיב סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם: ואמרו ז״ל אוי לרשע אוי לשכנו: ומחבר רע כדי שלא אלמוד ממעשיו הרעים ואמר ז״ל אל תתחבר לרשע וכו׳: ומפגע רע הם קורות הזמן ותחבולותיו והפסוק קורא אותו ילדי יום: ומדין קשה ומבעל דין קשה לשו׳ חכמים הוא: בין שהוא בן ברית פירש בין שיהיה יהוד שהוא מהול בברית אברהם בין גוי שאינו בעל ברית עד כאן לשונו:

לעולם יהא אדם וכולי כתב בשבולי הלקט תניא בסד׳ אליה רבה השמדות שגזר כורש על ישראל כל מצות אין רעב אלא מד״ת שנאמר לא רעב ללחם וגומר עמוס ח׳ ועל אותו הדור הוא אומר לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר וכו׳ כי על רחמיך הרבים וכו׳ ורבי שלמה הכהן שלא לומר ירא שמים בסתר ומפני שקוזין לומר וכי בסתר יהא אדם ירא ולא בגלוי ומתפילין רבון כל העולמים וגאון אחר כתב שתקנו לאומרו שכח לנרו את האדם להיות ירא שמים ואפילו בסתר ולדבר אמת ואפי׳ בלבבו והר״ר בנימין אומר שאין ראוי לומר בסתר כי אבא אליהו כ״נגד דורו של גזירות אמר שגזרו שלא לקרות ק״ש ולא היו יכולין להיות יראים בגלוי וזהו שאמר וקיימים אנו לומר לפניך תמיד שמע ישראל וע״כ הוא אומר מקדש שמו ברבים לפי שבשעת הגזירות אין שמו מקודש ברבים אלא בסתר עכ״ל: ודובר אמת בלבבו פסוק הוא בתילים בסימן ט״ו ופירש״י שהוא אומר בלבבו הוא אמת ואינו אחד בפה ואחד בלב: וההגדה מפרש כגון רב ספרא כשרצה למכור שום חפץ והיה בדעתו ליתן בכך וכך דינרין והקונ׳ היה נותן לו מתחלה יותר לא לקח רק מה שהיה בלבבו אמר ודובר אמת בלבבו כתיב: מה אנו וכו׳ אלו שבעה מה כנגד ז׳ הבלים שאמר קהל׳ וזהו שאמ׳ בסוף כי הכל הבל: מה

חיינו

דַּיֵּנוּ מַה חַסְדֵּנוּ מַה צִּדְקֵנוּ מַה יִּשְׁעֵנוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ וּמַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ בְּנֵי אַבְרָהָם אוֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ שֶׁמֵּאַהֲבָתְךָ שֶׁאָהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן:

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ וְלִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ: אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ: אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אתה

היינו בלא ימי שנותינו רק שבעים שנה: כבלי מדע בלא דעת: כבלי השכל בלא שכל: כי רוב מעשיהם תוהו ר״ל ואינו נחשבים לכלום ודוקא רוב מעשיהם ולא כל מעשיהם כי מעשה מצות ותורה הם חשובים ונחשבים: ומותר האד׳ מן הבהמה אין כי הכל הבל פ״ה בקהלת ג׳ ופשטו פירש״י יתרונו והצלחתו של אדם יותר מן הבהמה אינו נראה שמע׳ כי הכל נהפך להיות הכל לשוב אל העפר ואני שמעתי אין ר״ת אבל יש נשמה ור״ל שיתרון האדם על הבהמה אינו אל׳ הנשמה והוא הדעת כמו שכתבתי לעי׳ וגו׳ שמעתי שמות׳ שנותיו של סתם אדם על הבהמה הוא כמנין אין שהוא ס״א כי סתם בהמה חיה ט׳ שנים וסתם אדם ע׳ שנה:

בני בריתך שכרת גם עמנו ברית כדכתיב אשר ישנו פה ואשר איננו פה וגו׳ בפ׳ נצבים: שנשבעת לו בהר המוריה כדכתיב בסוף פר׳ וירא ויאמר בי נשבעתי נאם יי׳ כי יען אשר עשית וגומר כי ברך אברכך וגומר והרבה ארבה את זרעך וגומר: זרע יצחק ר״ל וגם זרע יצחק וכו׳ יחידו כתב בשבלי הלקט זרע יצחק יחידך י״א ידידך ויש מדלגין יחידך ואומרים זרע יצחק שנעקד ע״ג המזבח לפי שלא מצינו שנקרא יצחק יחיד להקב״ה אלא לאברהם ויש מדקדקים ואומרים יחידו והוא מוסב לאברהם שנזכר למעל׳ והר״ר בנימין כתב שאין לשנות ופירש יחידך בשמך שקראת לו אבל אברהם ויעקב לא היו יחידים בשם אחד או יש לפרש על שנתייחד בקרבן עד כאן לשונו: ישראל לשון שררה כדכתיב לא יקרא שמך עוד יעקב כ״א ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל: וכן קראת אותו ישרון שהוא ל׳ יושר כדכתיב ויהי בישרון מלך וי״א שהוא לשון אשורנו ולא קרוב ור״ל שרואה ישועת אל וישרון בגי׳ ישר׳ ובאה והענין בזה להזכיר זכות אבות ועקידה:

לפיכך אנחנו וכו׳ קאי אדלעיל ור״ל הואיל שאף עמנו כרת ברית ואנו בני אבות שהיו כלם חשובים וחביבים לפניך וכלם הודו ושבחו לך ולכן גם אנו חייבים להודות לך וכו׳. ומה שתקנו כאן חמשה מיני שבח דהיינו להודות ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש יש לומר כנגד ה׳ פעמים ברכי נפשי שאמר דוד ע״ה. ואמרינן בגמרא דברכות פרק ראשון שדוד אמרן כנגד ה׳ עולמות שדר בהן: ואמר שירה על כל אחד ואחד כדאמר התם וגם שם אמרינן שהני ה׳ ברכי נפשי לא אמרן דוד אלא כנגד הקב״ה וכנגד הנשמה מה הקב״ה וכו׳. עד יבא מי שיש בו ה׳ דברים הללו וישבח למי שיש בו ה׳ דברים הללו ומשום הכי תקנו נ״כ ה׳ מיני שבח ומה שאמר אח״כ ליתן שבח והודיה לשמך ר״ל ושבח והודיה בפני עצמו אנו חייבים ליתן לשמך הואיל שכל כך אהבת אותנו עד ששמך משותף בשמנו כדכתיב הראובני וכו׳ ה׳ בתחילה וי׳ בסופו ויהיה שי׳ לשמך כמו כשב״ל שמך: מה טוב חלקינו כנגד העולם הזה: ומה נעים גורלינו כנגד עולם הקיים: ומה יפה ירושתינו כנגד לעתיד לבא: ואומרים פעם וכו׳ כתב הטור א״ח בסי׳ מ״ו ז״ל ורבינו יהודה חסיד

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה אֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה אֵל לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בָּרַבִּים׃

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים קַבֵּץ קוֶֹיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וּמִי בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה

היה רגיל לומר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והיה מכוין לצאת בו ידי חובת קריאת שמע משום שפעמים בשאומרים קרובן מתעכבין בקריאת שמע עד אחר זמנה ואמר שהיה יוצא בזה כדאיתא בברכות שמע ישראל יי׳ אלקינו יי׳ אחד והיא קריאת שמע של רבי יהודה הנשיא:

אתה הוא עד שלא נברא וכולי ברוך אתה יי׳ מקדש את שמך ברבים ונתקנה על פי ירושלמי ואינו פותחת בברוך שאינה אלא ברכת הודאה:

אתה הוא אלקינו וכולי עכ״ל הטור: קדש את שמך על מקדישי שמך שנאמר והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים ישראל הם מקדישים שמך: מקדש את שמך ברבים כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה:

וידבר יי׳ אל משה וכו׳ לשון הטור בסימן מ״ח: וקבעו לקרות פרשת התמיד כדאיתא במדרש בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר הקרבנות כל זמן שעוסקין בהן מעלה אני עליהם כאלו הקריבו לפני וכו׳ עכ״ל: ומטעם זה נהגו אומרים משנת פרק איזהו מקומן שהיא שנויה בנבאים: ותקנו לומר משנת פרק זה יותר משאר משניות אחרות לפי שהיא כולה בלא מחלוקת סתנאים: ועוד שהיא סדר הקרבנות:

ובדאמי

אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיְיָ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃ אֶת-הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃ וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִת הַהִין׃ עֹלַת תָּמִיד הָעֲשֻׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ׃ וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיְיָ׃ וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ׃

אם שבת ואנש מן דאש

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימם ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה:

אם ראש חדש ואנש מן דאש

ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם: ושלשה עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרונים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: ועשרן עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליי: ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לכבש יין זאת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה: ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עלת התמיד יעשה ונסכו:

איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים שחיטתן בצפון פר ושעיר של יום הכפרים שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הזיה על בין הבדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעכבת שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב: **פרים** הנשרפים ושעירים הנשרפים שחיטתן בצפון וקבול דמן

ובראשי חדשיכם מה שתקנו לומר בשבת פרשת השבת עם פרשת התמיד וכן פרשת ר"ח בר"ח. ואין אומרים פרשת שאר המועדות משום דסמיכו לפרשת התמיד תקנו לאמרן אגב ריהט׳: אי נמי משום דר"ח ושבת תדיר תקנו לומר פרשיותיהן כסדר קרבנות:

איזהו מקומן של זבחים כלומר באיזה מקום מותר לשחוט הזבחים הקרבנים: קדשי הקדשים הם נקראים חטאות ואשמות ועולה ושלמי צבור דבחטאת כתיב קדשי קדשים הוא ובאשם כתיב קדש קדשים הוא והוקשה עולה לחטאת ואשם וגם שלמי צבור הוקשה לאשם כמו שנפרש לקמן. מיהו משום דחלוקין במתן דמים או בהקטרתן הדר תני להו כל חד וחד באפי נפשי׳ לפרש הלכותי׳: שחיטתן בצפון שנאמר בעולה ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני יי׳ וכתיב בחטאת במקום אשר ישחט העולה תשחט החטאת. וכתיב באשם במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם והאי דלא קתני ברישא וקבול דמן בכלי שרת בצפון כדקתני בסיפא אבל כל קדשי הקדשים משום דמעיקר׳ בבר שלדם מצורע אינו טעון כלי אלא בידים שנאמר באשם מצורע ולקח דרשי׳ מה כתיב בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן ולהכי לא פסיק ליה למתני קבול דמן ובסוף שהוא דלא בעי ליה בלאו כלי שנאמר בו כי כחטאת כאשם הוא ודרשינן מה חטאת טעונה כלי אף אשם טעונה כלי וצריכ׳ ב׳ כהנים אחד מקבל ביד ואחד מקבל בכלי פסיקא ליה ותניא בסוף אשכחן קבול דמים בצפון מקבל עומד מנין תלמוד לומר ולקח מדם הפר ומדם השעיר ודרשינן מאי ולקח לו קח כלומר שיקרב הוא אצל הפר לצפון ויקבל אשכחן למצוה לעכב מנין תלמוד לומר בשעיר נשיא ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה לפני יי׳ חטאת הוא היכן עולה נשחטה בצפון אף זה בצפון וכי מכאן אני למד והלא כבר נאמר במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת הא למה זה יצא לעכב שאם לא שחטו בצפונו פסול אשכחן בשעיר נשיא שאר חטאת לעכב מנין מדכתיב בשעירה ובכשבה האמורות גבי פרשה ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו׳ שאמר בשעירה ושחט את החטא׳ במקום העול׳ ושנ׳ בכבשה ואמר ושחט אותה לחטאת במקום אשר ישחט העולה ואם אינו ענין ליה שהרי כבר נאמר בשעירה תנהו ענין לשאר חטאת׳ שמעכב בהו צפון אבל שוחט לא בעי

בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִים בְּבֵית הַדֶּשֶׁן: חַטֹּאות הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאות הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן

טעון

צפון מדתני רבי חייא ושחט אותו על ירך המזבח מה ת"ל לפי שמצינו שכהן עומד בצפון ומקבל בצפון · יכול אף שוחט כן ת"ל אותו אותו בעי צפון ואין שוחט בעי צפון : פר ושעיר של יום הכפורים פר הוא פרו של אהרן שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ושעיר של יום הכפורים שנאמר והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לי"י ועשהו חטאת והם חטאות פנימיות : ובגמר' מקשי מכדי צפון בעולה כתיב ליתני עולה בריש' ומתרץ חטאת איידי דאתי מדרשה חביב' ליה : שחיטתן בצפון מפני שהן חטאת : וקבול דמן בכלי שרת שנאמר בעולת סיני וישם באגנות ומינו למדו כל הזבחים : ודמן טעון הזיה על בין הבדים עומד בין בדי ארון ומזה אחד למעלה ושבע' למטה כמנגד עוביה של כפור' ולא היו נוגעין בה שנאמר ולקח מדם הפר והזה באצבעו על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת יזה שבע פעמים וכתיב בשעיר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר · והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת וגומר : ועל הפרוכת שחוץ לבית קדשי הקדשים היה נ"כ מזה אחת למעלה ושבעה למטה שנאמר וכן יעשה לאהל מועד כלומר כשם שהזה בפנים כך יזה על הפרוכת מבחוץ : ועל מזבח הזהב כדכתיב ויצא אל המזבח אשר לפני י"י וכפר עליו ולקח מדם וגומר בפרשת אחרי מות וזה המזבח הוא מזבח הזהב שהוא לפני י"י בהיכל שנאמר וישם מזבח הזהב באהל מועד לפני הכפורת והיה מזה עליו שבעה הזאות שנאמר והזה עליו מן הדם באצבעו שבעה פעמים : מתנה אחת מהן מעכבת פירוש אם חסר מתנה אחת מן מנין ההזאות הפנימית מעכב הואיל ומכאן הכתוב בפיר' בכל מקום כמו שאמרנו : שירי הדם וכו' פי' ומה שנשאר מהדם של הפר והשעיר של י"כ היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ובגמרא יליף לה משירי דם כהן משוח שדמו נ"כ נכנס לפנים ונאמר בו ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד ופתח אהל מועד הוא למערבו של מזבח כי ההיכל במערב והמזבח כנגדו והטעם לשופכו ביסוד מערבי כי הוא הקרו' אליו בצאתו מן ההיכל : אם לא נתן לא עיכב פירוש אם לא נתן השירים הללו על יסוד המזבח אלא שפכו לא עכב הכפר' ושם בגמרא יליף לה מקרא :

פרים הנשרפים הם שלשה פר כהן משוח ופר הבא על כל המצות ופר העלם דבר של צבור שאין נאכלין לכהנים אלא נשרפים חוץ לירושלים כדכתיב בהו אל שפך הדשן ישרף ויליף כיוצא שנשרפין חוץ לירושלים ופר כהן משוח הוא אם שגג כהן משוח באחד מחייבי כריתות המנויין בתחלת כריתות מביא פר ונשרף שנאמר והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו' : ופר העלם דבר של ציבור הוא אם שגג והורו שלא כהלכה באחת ממצות לא תעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועשו הקהל ארוב על פיהם מביאין פר בן בקר לחטאת ונקרא פר העלם דבר מפני שנאמר בתחלת פרשה ונעלם דבר מעיני הקהל ונשרף שנאמר והוציא את כל הפר מחוץ למחנה ושרף אותו : ושעירים הנשרפים הם שעירי ע"ז שאם הורו בית דין בעבודה זרה חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר ונשרפין לפי שהן חטאת הציבור והוקשו לפר העלם דבר לכל דבריהם בפרק ב"ש : שחיטתן בצפון וכו' לפי שהן חטאת וטעונות שחיטה וקבול בצפון כמו שאמרנו למעלה : ודמן טעון הזיה על הפרוכת ועל מזבח הזהב אבל בין הבדים לא כתיב בהו כמו שכתוב בפר י"כ והזה באצבעו על פני הכפורת וגו' : אלו ואלו נשרפים פי' הן פר ושעיר של י"כ הן שאר הנשרפים נשרפים בבית הדשן במקום שמוציאין שם דשן של מזבח דכתיב ביה והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה ובפרים הנשרפים נמי כתיב על שפך הדשן ושל י"כ הוקשו לפר העלם כדאמרינן בפרק בית שמאי : אלו הן חטאות הצבור החיצונות שאנו צריכים להזכירם שהרי הפנימיות כבר כתבנו : שעירי ראשי חדשים ושל מועדות האמורים בפרש' שהם על מזבח החיצון וחטאת היחיד' הם הבאים על שגגת חייבי כריתות שבתורה שכל דבר שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת קבועה ובתחל' כריתו'

Digitized by Google

טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת׃ כֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית׃ מִזְרָחִית צְפוֹנִית צְפוֹנִית מַעֲרָבִית מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִית׃ וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת׃ הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן

ודמה

מכה אותה ולכך לא מכה אותה כאן: שחיטתן בצפון שלמדנו בכבש לב לכל חטא' שהיא בצפון: ודמן טעון ארבע מתנו' על ארבע קרנות שנאמר קרנות מלא משמע תרי וכתיב קרנת קרנ תרי הרי ארבע כיצד עלה בכבש ופנה לסובב כלומ' היאך היה נותן היתכנו' היה עולה בכבש שהיה בדרומי של מזבח: ופנה לסובב כדאמרינן בגמ' עלה אמה וכנס אמה זהו היסוד עלה חמש וכנס אמה זהו הסובב עלה שלש וכנס אמה זהו מקו' הקרנו' ומקו' הקרנו' אמה הרי י' אמות גבהו דמזבח וילפינן מג"ש דרבוע רבוע ממזבח הזהב כתיב הכא במזבח החיצון חמש אמות אורך וחמש אמו' רוחב רבוע וגו' וכתיב במזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו מה להלן גבהו פי שני' ברחבו אף כאן גובהו פי שנים ברחבו ומה אני מקיים וג' אמו' קומתו משפת סובב ולמעל' ומפני שמתן דמן ניתן על הקרנות והאצבע צריך לעמוד על גבי הסובב אבל כל שאר הדמים שהן תחתונים מן החוט ולמטה עומד על הרצפה אצל זוית המזבח וזורק מן הכלי למזבח וכל מקום שיגיע למזבח כשר: עלה בכבש הוא המדרגה שעולין בו לעלייה או למקום גבוה: ובא לו לקרן דרומית מזרחית שבו הוא פוגע תחילה דקי"ל כל פניות שאת' פונה לא יהו אלא דרך ימין והכבש היה בדרום וכשעלה בו פניו לצפון למזבח כשבא ימינו למזרח ופונה לימינו ובא לו לאותו קרן דרומית מזרחית ומקיף כדרכו כסובב דרך ימין עד שמגיע למזרחית צפונית ואחריה צפונית מערבית ואחריה מערבית דרומית ובא לו לכבש ויורד: על יסוד דרומית דתניא בברייתא ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה זהו יסוד דרומית או אינו אלא יסוד מערבי אמרת ילמוד ירידתו מן הכבש מן יציאתו מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל אינו נותן אלא בסמוך אף ירידתו מן הכבש אינו ניתן אלא בסמוך והטעם משום דאין מעבירין על המצות: ונאכלין לפנים מן הקלעים שנאמר במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד יאכלוה ובמשכן היו קלעים סביבות החצר ובבית עולמים היו חומות העזרה במקו' הקלעי': לזכרי כהונה שנאמ' הכהן המחטא אותה יאכלנה לאפוקי נשים שאינן ראויות לשירות וכן קרם גבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר יאכל אותו: בכל מאכל משום דקתני גבי פסח אינו נאכל אלא צלי תני בכולהו בין מבושל בין צלי בין עם שירה ואע"ג דאמרינן מתנות כהונה אינן נאכלין אלא צלי שנאמר למשחה בהם גדולה כדרך שהמלכים אוכלים איכה אלא מעלה בעלמא שיבררו להם אכילה יפה אבל אם רצה לאכול אותה מבושל יותר מצלי הרשות בידו: ליום ולילה דילפינן בפרק קמא דזבחי' שנאכלין ליום ולילה והקדשים לילה הולך אחר היום שנא' לא יניח ממנו עד הבקר: עד חצות מ"ט עשו חכמים סייג לתורה כדי להרחיק את האדם מן העביר' כדתנן בפרק קמא דברכות כל הנאכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר ולמה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה: העולה קדש קדשי' נפסול ביוצא ובטבול יום ובמחוסר כפרה ומועלין בה והאי דקתני בה קודש קדשים ולא קתני הכי בכולהו משום דלא כתיב בה קדש קדשים אשמעינן תנא שאפילו הכי קדש קדשים היא דהא כולה לגבוה סלקא: שחיטתן בצפון שנאמר בה על ירך המזבח צפונה: שתי מתנות שהן ארבע לפי שלא מצינו שכתוב בעולה קרנות המזבח אלא נאמר בזריקת דמה וזרקו את הדם על המזבח סביב ומה שאמר סביב למדו חכמים ז"ל שצריכה ארבע מתנות והם בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבי' דרומית שכנגדה באלכסון והיה זורק על הקרן והדם הולך אילך ואילך כמין גם כזה וזהו ב' מתנות שהן ארבע דבעינן שיראה הדם בד' רוחות והא לא משכחת ליה אלא בשתי קרנות באלכסון דאי בשתים שברוח אחת לא הוי הדם אלא בג' רוחות ולא קרינן ביה סביב והכי תנן במסכת תמיד בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחית צפונית מערבית דרומית נותן מערבית דרומית והטעם שנותנין לאלו הקרנות לפי שמזרחית דרומית לא היה לה יסוד שהיסוד היה מקיף כל המזבח חוץ מאמה שבסוף דרום ואמה בתחלת מזרח שלא היה שם יסוד ובגמ' מפרש הטעם ולכן אי אפשר שיתחיל ממנה מפני שעולה תחלת מתן דמה טעון כנגד היסוד דאמר רבי עקיבא ק"ו ומה שירים שאין מכפרין ואין באין לכפרה טעונין

וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים: זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים

יסוד עולה שמכפרת איכו דין שטעונין יסוד: וטעונה הפשט וניתו׳ מפורש בקר׳: וכליל לאשים ר״ל שכול׳ צריך לשרוף באש כי כולה לגבוה סלקא: לאשים בשי״ן דגושה ולכן אין לכתוב יו״ד בין האל״ף והשי״ן: זבחי שלמי ציבור הם שני כבשי עצרת שמקריבין עם שתי הלחם והשוה אות׳ הכתוב עם החטאת: שנא׳ ועשית׳ שעיר עזים אחד לחטא׳ ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים והכה דינם שוה כדין חטאת חוץ ממתן ארבע שאין טעון מתן ארבע בשום קרבן כ״א בחטא׳ לבד: אשם גזילות הוא מי שיש בידו שוה פרוט׳ ולמעלה מממון ישראל בין שגנבו בין שגזלוהו בין שהופקד אצלו או משום שותפות או משאר דברים וכפר בו ונשבע לשקר מביא איל אשם על חטאו והוא הנקר׳ אשם גזילות: אשם מעילו׳ הוא מי שנהנ׳ בשוגג משוה פרוטה ולמעלה מן ההקדש מעל ומביא איל אשם: אשם שפחה חרופה הוא שפחה כנענית המיועדת לעבד עברי ואם בא עליה אחר מביא איל אשם ונקר׳ אשם שפחה חרופ׳: אשם נזיר הנזיר כשיטמא במת מביא ב׳ תורים או ב׳ בני יונה אחד לעולה ואחד לחטא׳ וכבש בן שנתו לאשם והוא הנקרא אשם נזיר: אשם מצור׳ המצורע כשיטה׳ מביא גם כבש אחד לאשם: אשם תלוי מביאו אדם שנסתפק לו אם חטא בדבר שזדונו כרת אם לא חטא מבי׳ אשם והוא הנקר׳ אשם תלוי· אשם תלוי האלף נקודה בקמץ מפני שהוא שם דבר: שחיטתן בצפון וכו׳ שם בגמר׳ יליף להו מעולה ודמן טעון ב׳ שהוא ארבע מפני שכתוב באשם כמו שכתיב כמו בעולה: ונאכלין לפנים מן הקלעי׳ לזכרי כהונה כדכתי׳ בויקח קרח לכל חטאת׳ ולכל אשמם וגו׳ בקודש הקדשי׳ תאכלנו כל זכר יאכל אותו וגו׳ וזבחי שלמי צבור איתקשו לחטאת כדלעיל:

התודה ואיל נזיר התודה היא קרבן שלמים שמביא עם המנחה שנאמר ואלה תורת זבח השלמים אם על תודה יקריבנו וגו׳: ואיל נזיר במלאות ימי נזרו מביא כבש אחד לעולה וכבשה אחת לחטאת ואיל אחד לשלמי׳ קדשים קלים לומ׳ לך שאין מועלין בהן: שחיטתן בכל מקום בעזר׳ לומר שאין טעונין צפון: ודמן טעון ב׳ שהן ד׳ מפני שכתו׳ בהן ובשלמי׳ סביב כמו בעולה ולכן כל השלמים טעונים שהן ארבע כמו בעולה: ונאכלין בכל העיר שם בגמר׳ מפרש: לכל אדם אף לזרים: ליום ולילה בתודה כתיב ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר תניא תודת שלמיו לרבו׳ שלמי נזיר: עד חצות היינו הרחקת חכמי׳ כדלעיל: המורם מהם מן התודה דהיינו חזה ושוק כשאר שלמים דהא איתקש לשלמים כדכתיב זבח השלמים אם על תודה וגו׳ וארבע חלות מארבע מינים שבה כדכתי׳ אחד מכל קרבן וגו׳ לכהן הזורק וגו׳ ומורם מאיל נזיר דהיינו זרוע בשלה וחזה ושוק כמו כתיב ביה וחלת מצה אחת ורקיק אחד: כיוצ׳ בהם כלומ׳ כמו כן נאכלים ליום ולילה ונאכלין בכל העיר אלא שאין נאכלין לזרים אלא לכהנים ולנשיהם וכו׳ כדכתי׳ ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך: המורם לשון תרומה:

שלמים היינו שלמי יחיד דאלו שלמי צבור כבר נשנו: בכל מקום אף בדרו׳ ושם בגמר׳ יליף להן: לשני ימים ולילה אחד דהכי כתיב בהו והנותר מבשר זבח ביום השלישי באש ישרף ואינו נאכלין אלא ביום ובמחר׳ ובליל׳ ויום אחד עד הלילה ושם בגמר׳ יליף שאינן נאכלין גם לילה שנית רק יום שני עד הלילה: והמעשר היינו מעשר בהמה והפסח קרבן פסח: ודמן טעון מתנה אחת מפני שאין כתיב בהו סביב אלא בבכור כתיב ואת דמם תזרוק על המזבח:

Digitized by Google

קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן: הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: וְהַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֵן מִקַּל וָחוֹמֶר מִגְּזֵרָה שָׁוָה מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים מִכְּלָל וּפְרָט

מפרט

ומעשר ופסח אנו למידין מבכור כדאמרינן בס׳ בגמר׳: כנגד היסוד במקום שיש יסוד דהיינו לאפוקי אותו אמה של קרן מזרחית דרומית שלא היה שם יסוד כדלעי׳ משו׳ דילפינן וריקה וריקה מעולה לטעון יסוד: שינה באכילתן אע״פ שהשוה אותה הכתוב לענין מתן דמים אפילו הכי משונים הם באכילתן שהבכור אינו נאכל לכהנים כדכתיב ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וגו׳ וכבר ידעת כי חזה ושוק כמו שלמי׳ כדתנן המור׳ מהם כיוצא בהם והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחת וכן הבכור נאכל לכהנים לשני ימים ולילה אחד: ומעש׳ בהמה אין מקריבין ממנו רק האימורין והשא׳ אוכלין אותו בעליו ואין לכהנים בו חלק ואף לא חזה ושוק וזהו שאומר לכל אדם לשני ימים ולילה אחד כי בכור אתקש לחזה ושוק כדלעי׳ ובמעש׳ פרש״י לא ידענ׳ מהיכי יליף ואפש׳ שיליף מעשר מבכור הואיל שגם מתן דמו יליף מבכור יליף נמי אכילתו: הפסח אינו נאכל אלא בלילה כדכתי׳ ואכלו את הבשר בלילה הזה: אלא עד חצות בגמר׳ יליף ג״ש כתיב הכא בלילה הזה וכתיב להלן ועברתי בא״מ בלילה הזה מה התם בחצות שנאמר בחצות הלילה אף כאן עד חצות: אלא למנוייו שנמנו כדמי לקיחתו שנא׳ לפי אכלו תכוסו וגומר: אלא צלי כדכתיב צלי אש:

רבי ישמעאל אומר כו׳ תקנו לומר ברייתא זו כדי לצאת אדם ידי חובתו מה שאמרינן שכל יום ישלש אדם שליש במקר׳ ושליש במשנה ושליש בתלמוד ולכך תקנו מקרא פ׳ התמיד ומשנה איזהו מקומן ותלמוד הוא ברייתא דרבי ישמעאל ולפי שאמרינן שכל הקור׳ בקרבנות כאלו הקריבום תקנו מקרא ומשנה ותלמוד בקרבנות כי ברייתא דרבי ישמעא׳ הואיל שכתובה בתחילת תורת כהני׳ ורוב המדות נדרשים בתורת כהנים בברייתא דקרבנות כמשנה בק״ו כמו שנא׳ ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם ז׳ ימים ק״ו לשכינה י״ד יום אלא די״ו לבא מן הדין להיות כנדון ותסגר לכל הפחות ז׳ ימים וכן היא המדה בכל ק״ו שאין מחמירין יותר על הנדון: המדה השנית בג״ש כמו שנא׳ בישרא׳ ולא תשימו קרחה בין עיניכ׳ ונאמר בכהני׳ לא יקרחו קרחה בראש׳ למדנו קרח׳ קרחה בג״ש מה להלן בכל הראש אף כאן בכל הראש׳: המדה הג׳ בבנין אב מכתו׳ אח׳ בבנין אב משני כתובים כמ״ש בחג המצות אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם שהתיר לנו הכתוב אוכל נפש בלבד בחג המצות ונשאר המועדים לא התיר לעשות אוכל נפש אלא אמרו רז״ל זה בנה אב לכל המועדים וכן כל כיוצא בזה בבנין אב משני כתובים כמו שנאמר במומי אדם או גבן או דק או תבלול בעינו וגו׳ ולא אמר לנו הכתוב יבלת אך במומי בהמה כתיב עורת או שבור או חרוץ או יבלת ואמרו רז״ל כל מקום שנמנה בתורה מום שהם כותבין עליו מומי אדם ומומי בהמה וזהו בנין אב משני כתובים: המדה הרביעית בכלל ופרט כמו שנאמר אדם כי יקריב מכם קרבן לי״י מן הבהמה כלל לרבות חיה שחיה בכלל בהמה ואחר כך כתיב מן הבקר ומן הצאן שהוא פרט ונתמעטה חיה מן הקרבן כי אין בכלל אלא מה שבפרט: המדה החמישי בפרט וכלל כמו שנאמר בפרשת אבידה וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו פרט שמשמע

מִפְּרָט וּכְלָל׃ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל׃ אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט׃ מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט׃ וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל׃ וְכָל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא׃ וְכָל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְעִנְיָנוֹ׃ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר׃ וְכָל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר׃ וְכָל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵירוּשׁ׃ דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ׃

שאלו את׳ חייב להש׳ בלבד אבל לא דבר אחר׃ ואח״כ כלל וכן תעשה לכל אבידת אחיך כל אבידה שבעולם ונעשה הכלל מוסיף על הפר׳ ונתרבו כל מילי והלך אחר הכלל׃ המדה הששית כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט שנאמר על כל דבר פשע כלל משמע כל דבר שבעולם ואח״כ כתיב על שור ועל חמור ועל שה ועל שלמה פרט שעל אלו אתה חייב לישבע בלבד אבל לא על דבר אחר ואחר כך כתיב על כל אבידה חזר וכלל כל אבידה שבעולם כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות שנאמר והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה יצאו שטרות שאעפ״י שהן מטלטלין אין גופן ממון׃ המדה השביעי׳ בכלל שהוא צריך לפרט וכפר׳ שהוא צריך לכלל כמו שנא׳ פקוד כל בכור זכר ואם אמר פקוד כל בכור ולא אמר זכר הייתי אומר כל פטר רחם אפי׳ בנקיבות לכך אמר זכר וזהו כלל שהוא צריך לפרט ואם אמר זכר ולא אמר בכור הייתי אומר כל זכר בין בכורים בין שאינן בכורים לכך אמר בכור וזהו פרט שהוא צריך לכלל׃ המדה השמינית וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא כמו שנאמר במולך איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת ומולך בכלל שאר העובדין הוא ולמה פירש ענשו יותר מכלם לא ללמד על עצמו יצא שהוא בסקילה אלא ללמד על הכלל כולו יצא שאר כל העובדין גם כן בסקילה׃ המדה התשיעית וכל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחד שהוא כעניינו יצא להקל ולא להחמיר כמו שנא׳ ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים מכה בשוגג בכלל רוצח היה שנאמר ומכה אדם יומת בין בשוגג בין במזיד ויצא מכה בשוגג מן הכלל לטעון טען אחד שהוא כעניינו של מכה במזיד שזה המית וזה המית ויצא מן הכלל להקל על עצמו שגולה בערי מקלט וזהו להקל ולא להחמיר׃ המדה העשירית וכל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טען אחר שלא כעניינו יצא להקל ולהחמיר כמו שנאמר כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד וגומר והוציא אמה העברייה מן הכלל שנאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים והנה אמה העבריה בכלל עבד עברי היתה שנאמר כי ימכור לך אחיך העברי או העבריה ולמה יצא מן הכלל לטעון טען אחר שלא כעניינו שעבד אינו יוצא בסימנים ואינו יוצא במיתת האדון והאמה יוצאה בסימנין ובמיתת האדון אפילו בתוך שש ויצאה להקל שהדבר הוקר עליה שיוצאה בתוך שש ולהחמיר שאדונה מקדשה בעל כרחה׃ המדה האחת עשר׳ וכל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש כמו שנא׳ וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו ובתו בכלל יליד ביתו היתה בין פנויה בין נשואה ויצאה לדון בדבר החדש שאחר שנשאת לזר אינו אוכלת בתרומה שנאמר ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל והואיל והוציאה הכתוב מן הכלל אי אתה יכול להחזירה לכללה אפי׳ תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל׃
המדה השתים עשרה דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו כמו שנאמר בכהן הגדול ומן המקדש לא יצא אינו רוצה לומר

מִסּוֹפוֹ · וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה · עַד שֶׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי · וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם: בָּרוּךְ הוּא: בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית: בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה: בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם: בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ: בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת: בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו: בָּרוּךְ
חַי

שלא יצא מן המקדש לעולם אלא שלא יצא להטמא למת והיא למד מענינו שהפרשה עצמה מדברת בטומאת המת: ודבר הלמד מסופו כמו שנאמר גבי עריות איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערות אבר לכו כל שאר שבעולם אך כסו' הענין פירוש לכו את האסורות שנאמר ערות פלוני ופלוני לא תגלה ואהם כוכל ללמוד המותרות: המדה השלש עשרה שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם כמו שנאמר וירד יי' על הר סיני אל ראש ההר וכתוב אחד אומר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם ובא הכתוב השלישי והכריע שנאמר מן השמים השמיעך את קולו ליסרך מלמד שהרכין הקדוש ברוך הוא שמי השמים העליונים על ראש ההר ודברי אליהם מן השמים וכן הוא אומר ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו: ונהגו לומר אחריו יהי רצון מלפניך וכולי כלומר כשיבנה בית המקדש או נקריב הקרבנות על גבי המזבח ואז לא נהיה צריכים לקרות הפרשה ולשונות שכיות הללו ולאחר שעסקנו בתורה ובעבודה והעמדנו העולם שעומד על התורה ועל העבודה יש לנו לברך מי שאמר והיה העולם כתב בטור א"ח ברוך שאמר צריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד וכתב בספר היכלות שיש בו פ"ז תיבות וסימן ראשו כתם פז· וכן הוא בוסח אשכנזים עכ"ל:

ברוך שאמר והיה העולם לשון מז"ל הוא שאומרים במקומות הרבה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה שעולם והוא ע"ש כי הוא אמר ויהי ר"ל שעל ידי אמירה נברא העולם כל שום יגיע ופעולה אחרת והטעם שלא אמרו ועשה העולם אלא והיה כי המעשה יאמר על תקון הדבר ובתיבת הצורה בו וזה לא היה במאמר הראשון אלא בתשעה מאמרות שעלמו ביום ששי: ברוך הוא ע"ש ברוך יי' לעולם: ברוך עושה בראשית לפי שאומר תוציא הארץ וגו' ישרצו המים ונו' וכיוצא באם שלא תטעה לומר שהם העושים עצמם לפיכך בא ללמדך שלא ליחס גבם המעשה לפי שלעושים ההם עושים אחרים ולעושים אחרים עושים עד ראשית הש"י עושה בראשית: ברוך אומר ועושה להורות שהוא מתמיד הויות העולם במאמר ובמעשה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם כנוהג שבעולם האומר איבו עושה והעושה איבו אומר אבל הקב"ה הוא אומר ועושה לעולם כל המעשים: ברוך גוזר ומקיים דאמת שינוי הטבע וקדם הנפלאות כי בהתאמת זה תתאמת הדת: ברוך מרחם על הארץ להורות שהוא משגיח בעולם השפל כדרך רקיעים ורקמיו לעולם הם לא כדברי הכופרים האומרים עוב יי' את הארץ: ברוך מרחם על הבריות להורות שהשגחתו היא גם כן באישים שלא תאמר המינים העומדים הם שהשגחתו בהם אבל האישים הנפסדים אין לו בהם השגחה לפיכך בא ללמדך שהוא מרחם על הבריות כלומר משגיח בכל בריה ובריה וכן הוא אומר היוצר יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם: ברוך משלם שכר טוב ליראיו שלא תאמר הואיל ומשגיח על כל הבריות מפני מה אנו רואין צדיק ורע לו לפיכך בא ולמדך שהוא משלם שכר טוב ליראיו וזהו בעולם הבא שאין טוב העולם הזה תכלית הטוב ולא הרע תכלית הרע ואין טוב האמתי אלא בעולם שכולו טוב ובזה נשלם הטוב בבריאת העולם ובהנהגתו: ברוך חי לעד וקיים לנצח כמו שנאמר יי' ימלוך לעולם ועוד: ברוך שמו להורות שהיודע שמו המיוחד לו והמשיגו יודע הש"י ומשיגו השגה אמתית שהוא די והכל עשה בחכמתו וברצונו ורצונו הוא עצמו ואין לאדם בו השגה אחרת: ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם האל
כתב

חי לעד וקים לנצח: ברוך פודה ומציל ברוך שמו: ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם: האל אב הרחמן: המהלל בפי עמו: משבח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו: ובשירי דוד עבדך: נהללך יי' אלהינו: בשבחות ובזמרות ונגדלך ונשבחך ונפארך ונזכיר שמך: ונמליכך מלכנו אלהינו יחיד חי העולמים: מלך משבח ומפואר עדי עד שמו הגדול: ברוך אתה יי' מלך מהלל בתשבחות:

הודו ליי' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו: התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי

יי'

כתב הר"ר ד' אבודרהם שאין לומר האל דהא אמרינן אלהינו ולפי זה יש לומר האב הרחמן כפי מה שזכרנו שהוא משבח ומרחם עלינו כרחם אב על בנים:

המהולל בפי עמו משובח ומפואר בלשון חסידיו ועבדיו להודיע שהם מהללים להש"י בלשון בני אדם לא שהם מהללים כבחינת עצמו אלא שהתורה התירה להם להללו כדי לאמת מציאותו לעם וזה אי אפשר מבלתי היתר התוארים והמהללים כפי לשון בני אדם ומ"ד שאר"ז"ל אי לאו דאת' משה ואמרינהו ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו אנן לא יכלינן למימרינהו וזה אמרו כאן בלשון חסידיו ועבדיו ובשירי דוד עבדך ואמר ובשירי כמו שאמר דוד ומשירי אהודנו ואמר עבדך על שם ודוד עבדי· חי העולמים שהוא חי וקיים בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא:

מלך מהולל בתשבחות לפי שאומר אחר ברוך שאמר תושבחות והלולים מסיים החתימה כן: כתב בטור א"ח ונתקנה ברכה זו משום הא דאיתא בפרק כל כתבי אמר רבי יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום ומסקינן כי קאמר בפסוקי דזמרה ומאי ניהו תהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יה: ותו גרסי' בפרק קמא דברכות אמר רבי אלעזר כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא וכן דרש רבי שמלאי לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל לכן תקנו לאומרם קודם תפלה וקבעו ברכה זו לפניהם ואחת לאחריהם והיא ישתבח עד כאן לשונו· וכן כתוב הכל בו וז"ל ותקנו חכמים ברכה לפניו ולאחריו כמו בהלל לפניו ברוך שאמר ולאחריו ישתבח עכ"ל וכתב בטור א"ח ואם סיים ברוך שאמר קודם שסיים החזן יש לו לענות אמן אחר ברכת החזן עכ"ל:

הודו ליי' קראו פסוקים אלו במזמור ק"ה עד ובנביאי אל תרעו ובמזמור צ"ו ובדברי הימים גם כן עד והלל ליי' בסימן י"ו ומה שאנו אומרי' אותן כתב הכל בו כי הטעם לפי שכל השנים שהיה הארון ביריעה תקן דוד שיהיו אומרי' לפניו זה המזמו' כמו שמצינו בספר יוחסין ומפורש בסד' עולם כי בתמיד של שחר שהיו אומרים מהודו ליי' עד ובנביאי אל תרעו ובתמיד בין הערבי' היו אומרים משירו ליי' כל הארץ עד והלל ליי' ולפי שהזכרנו סדר הקרבנות אנו אומרים גם כן המזמור עכ"ל ומן הדין היה לנו לומר שירו ליי' בערב כמו הם אלא מפני טורח צבור התקינו לומר שניהם בבוקר יחד ויש במזמור זה הודו ליי' קראו בשמו עשר לשונות של הודאה כגון הודו קראו הודיעו זמרו שיחו וכולי כנגד עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים: הודו ליי' מתחיל בהודו לומר שעל הנס צריך לתת הודאה וזה המזמור נאמר על הנס שנעשה בארון בשדה פלשתים ופירוש הודו דברי דוד למשוררים ולהקהל: קראו בשמו להודות ליי' וזהו טעם הודיעו בעמים עלילותיו העלילות שהתעולל בפלשתים על דבר הארון שירו לו בפה ובכלי: שיחו בכל נפלאותיו גם השיחו זה לזה בכל נפלאו' הארון ונפלאו' אחרי' שעש' עמה': התהללו אתם תוכלו להתהלל על כל העמי' בשם קדשו הנקדש עליכם כמו שנקדש בדבר הארון על כן ישמח לבבכם שאתם מבקשי יי': דרשו יי' פסוק זה מתחיל בד' ומסיים בד' ויש בו ו' תיבות וכל תיבה בת ד' אותיות כי התמיד נקרב בד' שעות לרבי יהודה ולכן מסיים בתמיד וכן התפלה לד' שעות כי הפסוק איירי בענין תפלה ו' תיבות נגדו' שעות של תמיד וכן

תפלה

יְיָ: דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד:
זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו
וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ: זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי
יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל
הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר
כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק:
וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ
כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי
מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ
מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם
אַחֵר: לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם
וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל תִּגְּעוּ
בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַיְיָ
כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם
יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל
הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ
וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל כָּל
אלהים

תפלה דרבנן ו׳ תיבות הם כ״ד אותיות כנגד כ״ד שעות ביום ובלילה שיש בהן לשבח להקב״ה וזהו תמיד: ועוז הארון נקרא עוז כלומר דרשו משכן הארון שם התפללו לפניו תמי׳: זכרו נפלאותיו ומופתיו שעשה הש״י במצרים ובמדבר ושהכניסו לארץ וכן בדבר הארון כי על נס אחד ועל פלא אחד חייב אדם להזכיר המופתים הקודמים: ומשפטי פיהו כי המכה שהביא במצרים אחר מתחילה על ידי משה נביאו וכן היו נאים על מצרים כמו שאמר בפיו ובתהלים כתיב פיהו הרי ה׳ יתירה הם ה׳ מופתים שעשה על ידי הארון: זרע ישראל עבדו ובתהלים כתיב זרע אברהם הוא על זרע ישראל לא על שאר זרע אברהם וכן אמר הש״י לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע ואמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם כי הנה הזרע המיוחד לאברהם הוא ישראל וכן פירוש ואמר בני יעקב בחיריו כלומר מי שהוא זרע אברהם הם בני יעקב שהם נבחרים משאר זרעו או יש לומר אברהם נקרא ישראל וכן אמרו במכילתין ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה מלמד שאף אברהם נקרא ישראל: הוא יי׳ אלהינו אף על פי שבכל הארץ משפטיו והוא מנהיג עולם כולו הוא אלהינו ושכינתו עמנו: זכרו לעולם בריתו ובתהלים כתיב זכר ופירוש זכר בריתי אשר כרת את אברהם עמה וזכרו לזרעו לעולם שנתן להם הארץ לאלף דור דורות והוא הדבר אשר צוה כלומר אשר גזר ואמר לאברהם כן קיים הדבר מה שאמר לעולם ולאלף דור כי לעולם תהיה הארץ לישראל אף על פי שגלו ממנה עוד ישובון אליה ולא יגלו ממנו עוד לעולם ומה שאמר הכא זכרו פירוש בריתי שהוא עמכם לעולם וזכרו אות תמיד: ושבועתו ליצחק בעבור יצחק כי אותו הברית ליצחק היתה כמו שאמר כי ביצחק יקרא לך זרע גם השבוע׳ היתה בעקיד׳ יצחק ואמר ליצחק והקימותי את השבוע׳ אשר נשבעתי לאברה׳ אביך והוא כשו נשבעתי ליצחק ובתהלי׳ כתי׳ לישחק פי׳ יצחק יצא חק ישחק יש חק כי מליד׳ יצחק נמנו ארב׳ מאו׳ שנה וישחק יותר מיצח׳ ר״י רמז למד ו׳שני׳ שהם במצרי׳: ויעמידה אותה ברית ואותה השבועה: לאמר לך אתן לכל אחד מן האבות אמר כן: ארץ כנען ובתהלי׳ את ארץ אתן את בגמטריא תת״כ רמז שהיו בארץ תת״כ שנה אלא שקדמו שתי שנים לו כושנתם או״ל את לרבות עבר הירדן ובוריא חבל נחלתכם לפי שהנחלה תחלק בחבל כמו שאמר ואדמתך בחבל תחלק ואמר נחלתכם כנגד ישראל חבל בגי׳ ארבעים כי ארץ ישראל מהלך ארבעים יום ואין מודדין את הנחלה אלא בחבל של נ׳ אמה לכך אמר חבל נחלתכם כ׳ סמיכה לחבל: בהיותכם על האבות ועל בניהם אמר שהיו מתי מספר· כמעט וגרים בה כמעט זמן היו דרים בה בארץ כי הוצרכו לצאת ממנה כמו אברהם שהלך בעבור הרעב למצרים ולארץ פלשתים וכן יצחק וכן יעקב וזהו שאמר ויתהלכו מגוי אל גוי ואעפ״כ הבטחת שאל והאמונה בלבם היתה ולא הרהרו אחריו: ויתהלכו לארץ כנען למצרים ולארץ פלשתים: לא הניח לאיש ובתהלים לא הניח אדם איש אלו השרים אדם אלו דלת עם:

מלכים

אֱלֹהִים: כִּי כָל אֱלֹהֵי הָעַמִּים
אֱלִילִים · וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד
וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ:
הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ
כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ
שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו: הִשְׁתַּחֲווּ
לַיְיָ בְּהַדְרַת קוֹדֶשׁ: חִילוּ
מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל
בַּל תִּמּוֹט: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל
הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ:
יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלוֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל
אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר
מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת
הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי
יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם
לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ
בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל
הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: רוֹמְמוּ יְיָ
אלהינו

מלכים פרעה אבימלך: אל תנעו הזהיר להם השם
לכל מי שהיו רוצים לעשקם: במשיחי נסיכים וגדולים
היו האבות והיו נכבדים אצל המלכים כאלו היו
מלכים משוחים: ובנבאי כי האבות נביאים היו:
שירו ליי כל הארץ גם בתהלים צ"ו ושם כל הארץ
יושבי הארץ: מיום אל יום רוצה לומר תמיד
בכל יום כמו יום ביומו בשרו זה לזה ישועתו כי תמיד הוא
מושיע אתכם מיד אויביכם או רוצה לומר אף על פי שכולם
ידעו כאחד הישועה מכל מקום היה ספור הישועה
חביבה בעיניהם בכל יום ויום כאילו בהייתה או ואמר
זה על ישועת הארון כי על כן השיבו אותו פלשתים
וזהו ספרו בגוים את כבודו כי כבוד גדול היה דבר הארון
ובאותו הדבר היה להם נכוי' להכיר כי כל אלהי העמים
אלילים כי אף עובדי ככ"א השמים עבודת הבל ופירוש
אלילים כלומר כאין הם נגדו כי הוא עשה אותה וזהו
ויי' שמים עשה ואין ראוי לעבוד את העבדים אלא האדון
הנה דגון אלהיהם נפל לפני הארון ונכרת ויש לה להפסיק
בין אלילים ובין ויי' שמים עשה שלא יטעה. כראה בשוור
למעלה א"ס: הוד והדר לפניו לפי שהיתה ילכה
ונכויה בפלשתים כל ימי שבת הארון בשדה פלשתים:
עוז חדוה במקומו ובתהלים עוז ותפארת במקדשו הא
בבתי גוואי והא בבתי בראי כדאמר בפ' קמא דחגיגה
ויש לומר הא במקדש של מעלה והא במקדש של מטה:
הבו ליי' משפחות עמים כי כל העמים הרואים והשומעים
זה יתנו ליי' הכבוד והעוז ויש כאן ג' הבו כנגד ג' רגלים
שנאמר ועלוי מידי שנה בשנה להשתחות למלך וגומר:
בהדרת קדש בבית המקדש שיהיה מהודר מקודש על כל
בתים · חילו מלפניו כל הארץ עתה בראותכם
נפלאותיו חילו מלפניו ופירוש חילו כמו חיל אחז ענין פחד
והמזמור הזה אף על פי שנאמר על ענין הארון עניינו גם כן על העתיד על הגלות הזה כשיוציאנו מהגלו' ויקבצנו ויראו
כל הגוים נפלאותיו שעשה עמנו יתנו לו הכבוד והעוז: אף תכון תבל אף עוד תכירו מלכותו כי תכון תבל בל
תמוט כי כל העולם הם בשלום לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה ואז יאמרו בגוים יי' מלך כמו שאמר
והיה יי' למלך על כל הארץ · וכן אמר ירעם הים ומלואו יעלוץ השדה וכן אמר בקבוץ גליות ההרים והגבעות יפצחו
לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף ואז יאמרו אלה לאלה הודו ליי' כי טוב כי לעולם חסדו ושמחת השמים וגילת
הארץ ורעם הים ועלזת השדה ורננו העצים הכל דרך משל על שמחה הגדולה שתהיה מפני השלום הגדול שהיה בעולם
הטובה הגדולה שתהיה: ומלואו דגי הים · ואמרו הושיענו כלומר בכל יום ויום התפללו על קבוץ הגליות שעתיד
להיות: להשתבח בתהלתך תהלת יי' הם החסדים שעשה עמנו שאנו מהללים לו עליהם: ברוך יי' זה
הפסוק הוא סוף התהלו' והתשבחות ותפלת המשוררים כמזמורים האלה: מן העולם ועד העולם מזמן הראשון
עד זמן האחרון כלומר כל הימים: רוממו יי' אלהינו מכאן ואילך לקוטי פסוקים מתהלים ופסוק זה בסימן צ"ט

אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ
הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ
לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל
חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא
רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד
יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי
מֵעוֹלָם הֵמָּה: תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים
עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים:
נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל
הוּא נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם
בָּרוּךְ אֱלֹהִים: אֵל נְקָמוֹת יְיָ
אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט
הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים:
לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:
יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת
אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:
הושיעה

כתוב הכל כן ומוסיפין אחר הלל ליי׳ רוממו יי׳ אלהינו
וכולי ושאר פסוקי דרחמי כגון יי׳ צבאות עמנו כדאמרינן
בירושלמי דפרק אין עומדין רבי יוסי בשם רבי יוחנן
לעולם אל יהא פסוק זה זז מפיך יי׳ צבאות עמנו
וחבירו יי׳ צבאות אשרי אדם בוטח בך : להדום רגליו
הוא ב״ה : קדוש הוא הוא קדוש ושמו קדוש : להר קדשו
הוא הר המוריה שבו ב״ה כי הוא קדוש גם הוא קדוש :
והוא רחום במזמור ע״ח : והרבה להשיב אפו צריך לזכור
לב והתבונות כל מדות הרחמים להשיב האף : ולא יעיר כל
חמתו כל חמתו אינו מעיר אבל מעיר הוא מקצת חמתו
ויש בפסוק זה י״ג תיבות כנגד י״ג מדות הרחמים :
אתה יי׳ במזמור מ׳ : לא תכלא לא תמנע ותמיד תצילני
מכל צרה שלא תבא כי תמיד אני צריך אל חסדך ואל אמתך
שיצרוני פירוש ישמרוני : זכור רחמיך במזמור כ״ה
פי׳ זכור לי עתה רחמיך וחסדיך שהיו לי תמיד. והיו כי
מעולם המה. כלומר בעת היצירה היו לי רחמיך וחסדיך
בבטן אמי ובגדולי אחרי צאתי. וכיון שגדלתני והבאתני
עד הלום ראוי לך לחמול עלי. כי מעשי ידך אני ורז״ל דרש
כי מעולם המה אמר רבי הושעיא בה. כשמיה התנהג חסדיך
שהתנהגת בהם עם א״ה שבך אמרת לו כי ביום אכלך
ממנו מות תמות ואלולי שנתת לו יום א׳ משלך שהוא אלף
שנים היאך היה יכול להעמיד תולדו׳ ויש בו ז׳ תיבו׳ כנגד ז׳
ימי בראשית שנבר׳ עולמו בהם וברחמים : תנו עוז ס׳
פי׳ תנו לו העוז והכח כי עוז עשה לכם נקמה באויבי׳ ולא
בכחכם על ישרא׳ גאותו ועוזו בשחקים וי״ו : וי״ו והבטוח כלו׳
כמו שנראה עוזו בשחקים כמו שכ׳ השמים מספרים כבוד אל
כן נראית גאותו על ישראל כי ילחם בעבורם באויבי׳ בגאו׳
ובעוז : ממקדשיך היראה תבא לבני אדם זו מקדשיך כי שם
שכן הכבוד משם באו הנפלאות בישראל ואתה נורא בעבורם : וכתוב ממקדשיך בי״וד לשון רבים כי מקדש מעט יכוין
כנגד מקדש של מעלה שהוא כסא הכבוד : לעם שהם הידוע והוא ישראל שהוא עמו לכך לא הל״ד בקמץ : ברוך אל׳ ועל
דבר זה ראוי שנודה לו ונאמר ברוך אלהים : אל נקמות במזמור צ״ד אותו מתפללי׳ לקרב הגאול׳ ולקחת נקמתנו מהרשעי׳
לכך אמר אל לשון חוזק כלו׳ אתה יכול על הנקמו׳ : הופיע הגלה. עלינו נקם נקמתך מהם : הנשא כמו שאמ׳ ע״י נביאך.
ארוממו עתה אנשא כלו׳ שיבינו הגוים כי אתה רם ונשא ותשיב עליהם גמול מעשיהם : ליי׳ הישועה במזמור ג׳ כלומר
עליו להושיע את עבדיו ואת עמו ועל עמו מוטל לברך ולהודות לו סלה : יי׳ צבאו׳ וגו׳ במזמו׳ מ״ו משגב לנו מי תקיף לנו וד״ק
פי׳ ענין רוממות : יי׳ צבאו׳ במזמו׳ פ״ד אשרי אדם בוטח בך ולא מייאש לבו לאורך שגלו׳ : יי׳ הושיעה במזמ׳ כ׳ : המלך
פי׳ שהוא מלך עול׳ ובידו להושיענו ועניינו : הושיע׳ את עמך במזמו׳ כ״ח פי׳ הושיע מאויבי׳ וברכם במעש׳ ידיה׳ : ורעם
כרועה עדרו ירע׳ : ונשאם על העמי׳ : עד העולם עד סוף העול׳. נפשנו חכתה במזמו׳ ל״ג ופי׳ חכתה תקוה לשי״ת הוא עזרנו
יש ליזהר להדגיש קוי״ת בכם ובקוו׳ שלא יהא חסר ומגנ׳ : כי בו ישמח לבנו כשיגאלנו מן הרעה ישמח בו לבנו כי הכרנו
שהישועה באה לנו מאתו : יהי חסדך יי׳ עלינו תמי׳ בכל עת ובכל זמן כאשר יחלנו לך : הראנו יי׳ חסדך

הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ
וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה
לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי בוֹ יִשְׂמַח
לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי חַסְדְּךָ
יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ
וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ
לְמַעַן חַסְדֶּךָ: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ
אֱלֹהָיו: וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי
בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי:

דען מזמור זאגט מאן אין דער וואכין אונ' כיט אן שבת ויום טוב אונ' ע"פ אונ' ח"ה פסח ועי"כ

מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ: עִבְדוּ
אֶת יְיָ בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה:
דְּעוּ כִּי יְיָ הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא
אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ: בֹּאוּ שְׁעָרָיו
בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ
שְׁמוֹ: כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר
וָדֹר אֱמוּנָתוֹ:

די א' מזמורים זאגט מאן אם שבת אונ' יום טוב אונ' אם הושענה רבה

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים
כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ:

יום

במזמו' פ"ב כי אם גברו עונינו אתה תעש' חסד עם האומלל'
ולא תגמול כרשע' ואותו הים הראה אותו לנו ישעך בשביל
הי"ו ישעך בגי' ת' כנגד א' שהוא ת' פרקא' כלו תולנו א"י :
קומה עזרת במזמו' מ"ד ופי' עזרת כמו לעזרת': פדנו למען
חסדך אין אנו באים בכח מעשינו אלא למען חסדיך עשה :
אנכי יי' אלהיך במזמו' פ"א מצאתי בש"ר יהודה חסיד ז"ל
שתקנו פסו' זה לפי שפעמי' מאריך בפיוטי' ומשהי ק"ש לאח'
זמנו' לכך תקנו שמע ישר' בהשכמ' ובפסו' זה אנכי שהו' מעין
יציא' מצרי' כעין ק"ש שצריך להזכיר בה יציא' מצרי' הרי כבר
יצאנו ידי חובותינו בהשכמ' : הרחב פיך ואמלאהו לשאול
ממנו כל תאוות לבך ובכל אם תשא אמל' רש"י וא"ם וי"ת אפתי
פו"ך בפתגמי אוריית' ואנ' ל' יתא מכל טבת : אשרי העם
במזמו' קמ"ד כלו' אשרי העם שהשם מגוי אין וצובה לו כעם
שמכך ממנו ברכו כמו שנ' כי מי גוי גדול אשר לו אלהי' קרובי'
אליו כיי' אלהינו בכל קראנו אליו ואני בחסדך בטחתי במזמו'
י"ג ופי' שאומ' שונאי' נגלו' כי אין לי מושיע ואני בחסדך
בטחתי שתושיעני אעפ"י שאויבי' ראוני לכך תעשה למען
חסדך : יגל לבי כנגד גרים יגילו כי אמוט וכשתושיעני יגל
לבי אשיר ליי' כי גמל עלי או כשתושיעני אשיר ליי' ואומר לי
הודאו' כי גמל עלי מטובו ובמדר' ואני בחסדך בטחתי בכבל
יגל לבי בישועתך כמדי אשיר ליי כיון כי גמל עלי באדום
ואח"כ בהנו לומר מזמו' לתוד' וכת' הכל בו ובכפ' א"ם ובמזמו'
לת' ד' מנוה למסך בכנמה ולהבן מעוסלאמרינן במדר' כל
השירו' עתידו' ליבטל חוץ ממזמו' לתוד' וכתב עוד בספ' א"ם
נשם רבי בתן אותם בני אדם שאומרי' פסוקי' במרובה בשים
שם מנין לא יעות עבדין שאקרין שבחו של מקו בשביל שלא
ברכה הי"ם מושל שיתרבה בכך :

מזמור לתוד' בתהילי' סימן ק' ותקנו מזמו' זה אחר
נגמל עלי שהו' כמו ברכ' הודא' גומל חסדים
לחייבי': לכך תקנו אחריו מזמו' לתוד' שאין יום שלא נעש' בו
נס לאדם ואין בעל הנס מכיר בנסו וצריך לתת הודא' כמו
שאמ' בסוף הודו לו וגו' שהוא הודא' לבעל הנס ולכך יש ד'
שמו' בו כנגד ד' צריכים להודות וכנגדן היו בותכין ד' לא וי"מ מלות של אחד מכל קרבן וה"א תינו' בו חוץ מחמיור לתודה
כנגד מ' מלותו הקרבן יכפר' וי"ט א': לומר לפי שלא היו מקריבי' כהן תודה : לתוד' שיודו לו הקב"ה שעש' עמכ' ואתם תאמרו
הריעו ליי' כל הארץ : בשמח' שלא תהי' עבודתו למשא אלא בשמח' ובטוב לב : הוא עשנו כאן שע"ה לבי אם הנס כאילו בראנו
ומשאני בריא' קדם : ולא אנחנו שאבותי בק"א' כשמו עמו ובאן מרעיתו ולא כאלף כתיב ופי' שלא נוכל לומר משאנו ובראנו
אתעבשנו ובם ועוב' ידינו עשה לנו הנס הזה . בתודה בקרבן תודה בהלל בפה : והודו לו בספר שבחיו וברכו שמו
זה הודאה יהיה באמור': כי טוב יי' לעו' לם חסדו . כל ימי עולם יהיה חסדו ואמונתו עמנו :
מזמור לדוד בס"י"ט . למנצח כמו להמנצח והמנצח הוא אשר היה על המשוררי' וע"י המנגני' הי'
באומרים

יענך

יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם: בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם אהל בהם: והוא כחתן יוצא מחפתו ישיש כגבור לרוץ אורח: מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו: תורת יי תמימה משיבת נפש: עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב: מצות יי ברה מאירת עינים: יראת יי טהורה עומדת לעד: משפטי יי אמת צדקו יחדיו

כאמרי' המזמורי' והיו כותבין אותם למנצחי' ולמשוררי' ור"ק פי' לדוד בעבור דוד: ומזמור זה תקנו לאומרו ביום השבת כי בו יש פנאי להתבונן במעשה בראשי': ומזמור זה עלה ממעשה בראשי' וזה לשו' הכל בו ומוסיפין מזמורי' יש מהם מדברי' ביציר' ויש מהם מדברי' מן התור' שנתנה בשבת: והקדו' א כתב שלכך מוסיפין מזמורי' אלו בשבת' כדי להכיר בין שבת לחול ויתקיי' הפסו' ביני ובין בני ישר' אות היא לעול': השמי' מספרי' כבוד אל לפיכ' כי עע"ז כחשבו ב"י והיו חושבין כי אין אלוה למעל' מן השמים ושאלה' הוא השמש מאחר שהשפעתו גדול' על העול' השפל לכן אמר כי השמים והשמש שהם אהלו אינן אלוה אלא הם מספרים כבודו ולפי שלא נוכל להשיג דבר מעול' השמי' ועול' המלאכי' כי הם פשוטי' והפכיי' לגשמותינו לכן ביאר כי מהשגתינו בעול' הגלגלי' נוכל להשיג דבר קטן בעולם הזה ומהשגתינו בעול' השפל נוכל להשיג דבר מה בעול' המלאכי' וזהו אומרו השמי' והוא ידעתנו והשגתנו בהם יספ' לנו כנגד שבעלמו וידיעתינו ברקיע והוא יסוד האויר והמדבר שהוא מעול' השפל יגיד שינו דבר מה במעשה ידיו והם המלאכי' אשר לפשיטות' ולהדמות שין בפשיטו' יתיחסו שיוי' לי' וגו' וביאר כי אומר אשר יגיד ויביע ברקיע הוא עד לי' בהתמדת המקיר על הענייני' הטבעי' אשר יוכל לו מעשה בראשית והדע' אשר יחוו ויספרו השמי' הוא מליל ללי' בהתמד' העיון בחכמ' הגלגלים והכוכבי' ויחם הדעת לשמי' לפשיטות' ויחם גם להם הליל להיות' עת העיון בעניני' קשי' הנפשה : אין אומר וגו' בא לפרש שאין לטעו' כאשר אמר שהם מספרי' ומגידין כבוד אל שיוכן כי ידברו בפה כשבנו אבכנו הנפשי' שלינו בכה כי אין להם אומר וזה קול הדבר' ואין דברי' וזה שתוך האותיות ואף שהיה אפשר שישוער בכה בהם שיש בהכנה שינו שמיעה' לרחוק הגדול אשר בין עולמינו לעולמ' וזה אומרו בלי נשמע קולם. בכל הארץ וגו' בא לפרש כי מה שיובן באומר ודברי' אשר אמר הוא הכיור בשכל מעשיה' ואיך בכל הארץ יצא קום ר"ל קול השפעם ופי' קום כנין לפי שהבנין יעשה בנטיית קו: ובקצה תבל מליה' ר"ל מעשיה' ועניניה' אשר מהם יבינו בפיות בני אדם : לשמש וגו' כל ההשפעה הזאת היא נקשב' לשמש ר"ל בעבור השמש אשר שם אהלו בהם לפי שהוא המאור הגדול ושיושב ממנו תועל' גדולה יותר משאר הכוכבי' במאור' ואומו לבני אדם ולשא' בעלי חיים וצמחי': והוא בשמר כבואו בזהרו כחתן שיוצא מחופתו שהכל שמחי' לנגדו כן השמש הכל שמחי' לאורו אשר יזהיר על כל יושבי תבל וישיש להשפיע על הכל כאשר ישיש הגיבור המוכן לרוץ אורח כנג' אויביו שישפיע על כל עבדיו ויתן להם מה שאשר לו: מקצה השמי' ממור: ותקופתו על קצות' על כל קצות השמי' הוא מהלכו: ואין נסתר מחמתו כי השמש בכל העול' הוא אמצעי' שאינו בשוה בכ"מ ור"ל השפעתו יגיע על כל אישי הנבראי' כי מקום שהוא יתילדו כל הנבראי' כי האחד יולידהו האחר והשמש וכן זולתו משוכני ארץ : תור' יי' וגו' ר"ל אבל עם כל זה איננו באשי' אשר שינו ראוי לעבוד למען ישוב ויבוא הנפש בעה"ב כי אם תורת יי' היא מורה דרך עץ חיים והיא משיב' נפש בעה"ב: תמימה ר"ל שלימה כי הפוך בה והפיך בה דכולה בה עדות יי' וגו' בא לבאר תמימותיה בכל חלקיה ואמר כי עדות יי' והם המצו' שטעמים נגלה בשבת על חדוש העול' ומצו' הפסח על יציאת מצרי' שהעידו לישרא' להאמין בו כי כאשר הוציאנו ממצרי' בשינויו הטבע והעול' כן בראו יש מאין והוא המעמידו ומשגיח עליו תמיד הוא עדו' נאמן ואמתי ומחכימ' הפתי שמאמין לכל דבר: פקודי יי' וגו' ר"ל הדברי' שהם ראוים להיות בפקדון אצל החכ' המבין מדעתו והוא המופלא מבני אדם מה שאין דורשין בו אפי' ביחיד רק אם יהי' שלם בם ישרי' ואמתי' ומשמחי הלב שהוא השכל. מצו' יי' וגו' ר"ל אפי' החקי' אשר אין טעמם נגלה ואין לנו בהם ידיעה רק היות מצו' יי' הם ברים וזכי' והם מאירי עיני חכמי ישרא': יראת יי' וגו' ר"ל השומר במצו' לא תעש' שפני יראת' באשי מוליד טהרה בנפש ' משפטי יי' וגו' ר"ל אשר גזר ואמר ועשית' לו כאשר זמם ולא כאשר עשה הם משפטי אמת ומשפטי צדיקי' שצדקו יחדיו הגלת העד וזמם שהרג את הנפש בעדתו והריגתו על אשר זמם להרגנו ולא להרגנו:

הנחמדים. ונו' אמר כי כל חלקי התורה שזוכרים הם הנחמדים יותר מזהב ומפז רב והפז הוא הזהב הטוב המוקי

יחדיו: הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים: גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי יבין מנסתרות נקני: גם מזדים חשוך עבדך אל ימשלו בי אז איתם ונקיתי מפשע רב: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך: אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי: ביי תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו: גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדיו: דרשתי את יי וענני ומכל מגורותי הצילני: הביטו אליו ונהרו ופניהם אל

והודב שהוא גדול בחשיבות ובגדולה או יהיה פי' רב כמנין ויהיה טעם רב על זהב ועל פז כי בני אדם יתאוו לקנין רב זהב ופז והמשכילים יתאוו יותר לתורה ולחכמ' כי הממון הוא בעה"ז ולא בעה"ב והחכמה בעה"ז ובעולם הבא והממון יגזלו' או יגנבוהו מהאדם או יאבדו בים או ביבשה החכמ' לא תגזל ולא תגנב ולא תאבד והממון אם יוציאו האד' לא ישאיר בידו מה שיתן והחכמ' אם ילמד' לאחר תשאר בידו לא יוסיף בחכמ': ומתוקי' מדבש ונופת צופים כי הדבש הוא המאכל שיערב לאד' ונאחר במאכלי' ואעפ"כ אם יוסיף לאכול ממנו יזיק לו ויקיאנו והמאכל יועיל לפי שעה והחכמ' כל מה שיוסיף בה תועילנו לעול' ופי' נופ' הולת הדב' והכוור' ופי' צופי' עלו' דבש גם עבדך לפי שאמ' הנחמדי' ולפי הם נחמדי' ומתוקים לנפש ליכ ולירא' ה' לפיכך אמר גם עבדך נזהר בהם כלומר גם אני מהם אע"פ שאינני מן החכמים עבדך אני וסרד למצותיך גם ידעתי כי בשמרם עקב רב כלומר שכר רב שאתה מטיב לשומרי המצות בעול' הזה ובעולם הבא אלא שעיקר השכר הוא לעולם הבא לפיכך נקר' השכר עקב כמו שהעקב הוא סוף הגוף כן השכר הוא סוף המעשה והמעש' לא יגמר לאד' עד יום מותו · שגיאות וגו' אמר אני מבקש ממך שתנקני מנסתרו' כי השגיאות מי יבין כי בימיו ישגה ויהיה נכח' מעיניו ואני מבקש ממך שלא תעניש עליה' · גם וגו' עוד אני מבקש ממך גדול מזו שתמנע אותי מן הזדונות שלא יהיה יצרי תוקפי כי אחטא · בכל כחי וגם אתה תסייעני שלא ישלטו בי יצ"ה כי הקב"ה מסייע למי שלבו נכון ואז אהיה תמים ונקי' ר"ל אם לא ימשלו בי או ר"ל בעפ"כ עונשי הזדונות במקו' השגגו' והזקוקי ופי' אותם כמו איתן מושביך כי בא הא"ס תמור הב"ון וגם תנקני מפשע רב הפשע הוא יותר רע מהזדון כי הזדון הוא מתאותו בלב' הוא עובר במזיד אבל הפשע הוא המורד באדוניו ויעשה העביר' אע"פ שאינו מתאוה אליה ומי שהוא רגיל בזדונות יבוא לידי המרד ולפי' ראשו ה"ק אם תנקני מהשגיאו' ותסייעני על הזדונות שלא ימשלו בי אם כן לעולם לא אהיה מזיד ובודאי לא אהי' פושע ופי' רב גדול כי הגדול שבמעשי' הרעי' הוא המרד: יהיו לרצון מה שאמרתי לפניך בפיו מה שלא אמרתי בפי אלא חשבתי בלבי יהיו לרצון לפניך כי דברי רבי' יחשוב אדם בלבו ולא יכוין לדבר כן בשפתיו: ה' צורי חוקי שבו אבטח בשאלתי · וגואלי מהשגיאות והזדונות:

לדוד פי' לד' והמזמור הזה עשאו דוד כאשר ברח מפני שאול אל אכיש מלך גת · ועבדיו בקשו להמיתו ולפי שבשב' היה זה המעשה על כן אומרי' אותו בשבת: בשנותו את טעמו לפי שהיה בסכנה גדולה כאמר' למלכ' הלא זה דוד מלך ישראל אשר יענו לו במחולות הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו ואז כתיב' דוד ושינ' טעמו לפני' כדי שיתנכ' אליהם ופי' טעמו דעתו אבימלך הוא אכיש מלך גת וג' שמו' היו לו או אבימלך שם כנוי לכל מלך פלשתי' ויגרשהו וכיון שגרשהו אכיש הודה לש"י שהצילהו ושבר זה המזמור ולפלג' השבח סדרו דרך האלפ' בית"א בראשי הפסוקי' ולפי' שהו"ו שהוא לנו' פסוק וכפל אות הפ"א באומרו פוד"ה וגו' להודיענו כי דוד סטה בא"ב כוב לאקימל' הכן באמרו לו שהמל' נוהו דבר לו לבדו ואיש אידע מאום במשך מהכוב הוה הריג' כוב עיר הכהני' והרג' שאול וג' כהנים ושנקרד דואג ועל כן היה חייב גם הוא מית' ולכן כתיב' דוד מפני אכיש כי חשש פן יגרום לו החטא משפט המות לולי ה' אשר עזרי ולפי שמדת הדין כרמו באות הו"ו ר"ל בקו הדין לכן חסר הו"ו מדת הדין הכרמו' הו"ו וכפל אות הפ"א לומר פודה ה' שגזרת ה' ולא יאשמו ר"ל שהשם יכופר כאשר חוסים בו וי"א כי הפ"א במקום ו"ו בא"ת ב"ש ויש אומרים לכך חסר הו"ו כנגד שש אותות אים שהיו נורסים עמו: ויש אומרי' כי ו"ו רמז לגבר' שמלט וי"יש ופודה הגד' מגיהנם לכך הוסיף פ' פתחו' אברכ' את ה' במקהל': תהלתו בפי

אֶל יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא וַײ שָׁמֵעַ וּמִכָּל
צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חוֹנֶה מַלְאַךְ ײ סָבִיב
לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ײ
אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה בּוֹ: יְראוּ אֶת ײ
קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים
רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדוֹרְשֵׁי ײ לֹא יַחְסְרוּ כָל
טוֹב: לְכוּ בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת ײ
אֲלַמֶּדְכֶם: מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב
יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע
וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה
טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי ײ אֶל
צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם: פְּנֵי ײ בְּעֹשֵׂי
רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַײ
שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב ײ
לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת
רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ ײ: שֹׁמֵר
כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה:
תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ:
פּוֹדֶה ײ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל
הַחוֹסִים בּוֹ:

תפלה

בדבור: כה לא כמושיע אחר כי אין זולתו והוא נתן בלב אבימלך לגרשני ולא חקר עלי ישמעו ענוים הכלתי. וישמחו אבל לא הגאים שהיו שונאי דוד: גדלו אשר כנגד הענוים: דרשתי וגומר כי בהיותו בין ידיהם היה בלבו דורש את ה' שיצילהו מידם ותיד אלתם: ומכל מגורתי מזו ומגור שאול שהלך לביתו להמיתו והציל כמה פעמים הסבית עליו להמיתו הביטו אליו וגו' כי זה דרכו תמיד עם כל החוסים בו שנשהביטו אליו כדרך המתפלל לשאת עיניו לשמים: ונהרו ענייהם הליכה במרוצה כמי הנהר ורצו אליו ופניהם אל יחפרו ולא בושו כי ענה האל תכף לתפלתם: יחפרו ענין בושת ואמר ופניהם לפי שהבושת יראה בפנים:

זה עני וגו' אמר על עצמו: וכן זה עני כמוני היום: חונה מלאך וגו' הישועה היא באה כל כך במהרה כאלו תמיד חונה מלאך יי' וגו': טעמו וראו ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם וראו גם כן במראה השכל או במראה העין כיון שתראו בעיניכם כי טוב ה' שמגיע טובו לחוסים בו ותכירו ותדעו כי אשרי הגבר יחסה בו: יראו הא לך כמה אמר אתם קדושי יי' ומסתפקין במעט מן העולם כי קדושי' הם המונעים' עצמם מרוב התאוה כמו הנזיר שנקר' קדוש לא תיראו שיחסר לכם טרפכם יראו את יי' לבדו והוא יטריפכם הצורך כי אין מחסור ליראיו: כפירים הם בני אדם המושלים והעשירים הטורפים טרף ככפיר פעמים רשו ורעבו ולא תועיל להם גבורה אבל דורשי ה' וגו' לא די שלא יהיה להם מחסור מאותו מעט המספי' להם כי גם לא יחסרו כל טוב מהון ועושר ותענוגות האדם': לכו בנים וגו' פעמים יפול לשון הליכה על זירוז המעשה לא הליכה ממש ר"ל הזדרזו שלושי הדע' ולכן קראם בנים להיות' כקטני' חסרי הידיעה לקטנותם שמעו לי יראת ה' אלמדכם ולפי שזכר כי אין מחסור ליראיו אמר מי שירצה להיות מיראיו אני אלמדכו היראה: מי האיש וגו' ועוד אומר מי מהבני' אשר יכסוף להיות איש החפץ חיים בעולם הזה ואוהב ימים בחיים לראות טוב העולם הבא ישמע יראת ה' שאלמדנו ומה היא היראה נצור לשונך וגו' כאלה ב' הפסוקים כלל מצות עשה ומצות לא תעשה בדבור ובמחשבה ובמעשה: נצור לשונך מרע שלא תדבר רע בבני אדם ובכלל זה עדו' שקר וקללת אביו ואמו וקלל' הדיין והמלך וכ"ש ברכת השם וכל העבירות התלוי' בדבור: ושפתיך מדבר מרמה שלא תדבר אחד בפה ואחד בלב שמרמה את חבירו שמדבר לו טובות וחושב בלבו רעתו ובכלל זה כל העבירו' התלוי' במחשב': סור מעשו רע ובכלל זה כל הלאוין אשר במעשה: ועשה טוב בכלל בו כל מצו' עשה שבמעש' בקש שלום ורדפהו בלב והוא רמז למעלת המדות וזהו יראת ה' שלמדתי אתכם: עיני ה' וגו' זה תגמולו מאת האל שמשגי' על הצדיקים בו ומצילהו בכל דרכיו ואם יקראו שום פגע יקרא אל יי' וישמע בקולו ויצילהו מצרתו: פני ה' וגו' בצדיקים עיניו ושמירתו לא כן ובעושי רע פניו להכרית מארץ זכרם: צעקו וגו' מוסב אל הצדיקי' שזכר לא בעושי רע שדבר בו: ואת דכאי רוח יושיע כפל ענין במלת שונות: רבות רעות וגו' פעמי' רבות ינסה האל את הצדיק לטובתו ולהראות צדקתו לבני אדם כי לא ישנה ערכו האמת מפני הצרה ומכול יצילנו שלא יכשל באחת מהם: עצמותיו הם שעורי הגוף ויסודו: תמותת רשע רעה

ברעה

תְּפִלָּה

לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי
מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר
וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ
וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב
אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם:
כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי
יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה
יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ
וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי כָלִינוּ
בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּה עֲוֹנֹתֵינוּ
לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל
יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ
הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה
וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם
עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי יוֹדֵעַ עֹז
אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת יָמֵינוּ
כֵּן

הרשע שהושב לעשות תאותו: ושואלי צדיק ואותם אשר אינם רשעים אבל הם שואלי הצדיק בקנאתם אליו: יאשמו יחול עליהם פרי אשמם ואם לא ימותו ברשע יאשמו כאשמי' טובים ושניינו מן שעה: פודה וגו' הרשעים חושבי' עליה' רעה והאל פודה אותם מידם ואמר נפש כי הם חושבים עליהם לקחת נפשם: ולא יאשמו הרשעים יאשמו ולא כל החוסים בו:

תפלה למשה כמזמור נ' · תפלה זו מצאה דוד כתובה והיה קבלה אצלם שהיא למרע"ה וכתב' בספרו זה ומדבר בו מעולם האד' ומקיצו ימיו ומתפלל שלא יעבישהו הבור' כפי מעשיו: איש האלהים שהיה נביא: ה' מעון וגו' מקום ומחסה שהקב"ה מקומו של עולם והוא משל שכאשר הדירה והמעון מחסה לאדם ככה ה' היית לנו מקום ומחסה: בטרם הרים וגו' בטרם שהחלק ההריי מהעולם נברא ובטרם שתחולל ארץ שהוא החלק המדברי ותבל שהוא החלק המיושב ומעולם הגלגלים ועד עולם המלאכים · ובטרם שנבראו אתה אל היית שלם ויכול ואמר ילדו כי היסודות הולידום כמצות האל יתברך · תשב אנוש עד דכא וגו' עם כל היותך קדמון ואל בטרם שנברא העול' עם כל זה תשגיח בעול' השפל ותשב אנוש עד שיהיה אומלל ודכא כי תיסרנו ביסורים גדולים על עונותיו למען ישוב אל' וירחמהו ובדבר הזה תאמר שובו לבני אדם כי המוחאי' ברואות העונש שיחול על אחד מהם מפני חטא' יראו וישובו אל ה' · כי אלף שנים וגו' הקב"ה מאריך אפיה וגבי דיליה מה שאין כן בבשר ודם כי מבקש הנקמה מיד פן ימות ולא יצא תאותו אל היום אבל הקב"ה אינו כן כי הוא על הזמן ואלף שנים בעיני ה' כיום אתמול כי יעבור ואתה יכול להאריך אפך להמתין עד שישובו · זרמתם כנגד האל דבר המשורר ואמר זרמתם שכל בני אדם כזרם מים שהולך ושוטף במהרה או יהיה כמו השינה ר"ל כמו החלום בשינ' כי בהקיץ אין מדברי החלום כלום · בבוקר כחציר יחלוף כי יכרת מטוב העולם הזה הנקרא בקר כאשר יכרת החציר · בבקר יציץ וחלף כי יכרת מטוב העול' הבא הנקרא בקר יציץ יען כי או יציץ ויראה אור השכינה · לערב ימולל ויבש לא די שלא יזכה בשתי הטובות הנזכרות כי עוד בגיהנם הנקרא ערב ימולל ויבש וימולל הוא מענין מלילות כי לרוב יובשו יהיה כפרך ביד · כי כלינו וגו' עתה ידבר על לשון הגלות אמר כל אדם הוא הבל אפילו אותם שהם בשלוה כל שכן אנחנו בגלות · באפך שאכפת בנו על עונותינו · שתה עונותינו לנגדך כלומ' שתראה תמיד ותעניש עליה': עלומינו למאור פניך הם העונות הנעלמי' והשגיאו' הוא למאור פניך כי אין נסתר לך כי הכל הוא מאור פניך · כי כל ימינו וגו' לא היו בהם ימי טובה אלא כולם פנו בעברתיך · כלינו והוא פועל יוצא כי אנחנו גורמין הכליון בעונינו: כמו הגה הדבור היוצא מן הפה חלף במהרה כן שנינו חלפו במהרה · ימי שנותינו וגו' משר"עה דבר על הדור אמר על קצור הימים שמתלונן כל דור ודור בגלות כי ימינו קצרים ולא נוכל לראות הישועה אם לא תקרב הגאולה · ואם בגבורות שמונים שנה כנזכר כי הם מעט מן המעט · ורהבם פזוק הימים כלומר אפילו מי שיהיה ימיו בשלוה עמל ואון הם כי לא יאריכו לו הימים: כי גז חיש פר פזוק הימים הזהם במקרא ונעופה אל הקבר כלומר כלך שם במהרה כעוף · מי יודע וגו' מי יוכל להשמר מאפך · וכיראתך עברתך כי אנחנו רואים כי כמו שיראך האדם כן עברתך בו כלומר כל מה שיראך יותר עליו תביא עברתיך כשיחטא מעט וכן אמר על בני אהרן בקרובי אקדש · למנות ימינו וגו' למנין ימי הגלות כמו שהם ··

Digitized by Google

כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְיָ
עַד מָתָי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ
בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל
יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת
רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ
וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם:
וִיהִי נֹעַם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ
כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:
יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן:
אֹמַר לַייָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי
אֶבְטַח בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ
מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת
כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא
תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם:
מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד
צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ
אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת
רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן
שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה
וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו
יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם
יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל שַׁחַל
וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין:
כִּי

שאנו נודעים לך כאמיתות כך הודיע אותם לנו או פי' כן הודע כמו ימים אתם וכזה נביא חכמה רבה בלבבינו · שוב' ה' אלינו · עד מתי תוכיחני · בבוקר עת הישועה יקרא בקר ואור · בכל ימינו ימי המשיח כי לא תהיה עוד צרה · שמחינו כימות עניתנו כמו שעניתני או הימים והראיתני בהם רעה כן תשמחנו לעולם · פעלך פועל הישועה · על בניהם כי אבות ובנים יחד זכו אליה ואלו · בימי הישועה יהיה מעשה ידינו נכון וכפל הפסוק לחזוק הענין:

יושב בסתר וגו' הוא שיר של פגעי' ולכך אומרים אותו בשבת להציל מן המזיקין כי בליל שבת מצויים מזיקים כדאי' בערבי פסחים אמר דרך קריאה כנגד השומע מי שהוא יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן שומע אמרי: אומר לה' וגו' אני אומר לך בעבור ה' שהוא מחסי ומצודתי פי' חוזק שלי והוא אלהי שאבטח בו אני אומר לך ואבטיחך בעבורו כי הוא יצילך מפח יקוש וגו' אם תבטח בו ולמ"ד לה' כמו בעבור כמו אמרי לי אחי הוא: מפח יקוש מרשת הלוכד · הוות שברון: באברתו בכנפיו יסך לך מפגעי הזמן שלא יגעו בך: צנה וסוחרה כלי זיין היא וסוחרה היא עגולה וסובב כל הגוף כי תרגום כביר כסוי אותו כשיסיה שאמנת אמתו תקועה בלבבך או יאמר אמתו שהבטיח כל הבוטח בו תהיה לך כצנה וסוחרה שתגן עליך: לא תירא מפחד לילה כי מפני בדידות הלילה אדם ההולך יחידי או שוכן יחידי מתפחד או כינוי על ניהנם הנקרא לילה: מחץ יעוף קירת הזמן ופגעיו הם כקני' יעופו ויבואו פתאום על האדם ומאור העיפה לכן מפני מהירות מרוצתו גם מפני האברה שכ תכין ברחשו · באופל בלילה מפני הקרירות · מקטב מכריתה · ישוד נשורק כמו בחולם: צהרים מפני החמימות והזכיר ד' מיני פחד כנגד ד' עתים שבהם שהמזיקים מצויים בהם · יפול וגו' במלחמה שילחמו בני אדם אלה עם אלה תעבור דרך ביניהם בשלום ותראה שיפלו במלחמה משמאלך ומימינך או ביר על הדבר שיפלו בני אדם בעת הדבר מימינך ומשמאלך ואליך לא יגע הדבר: רק ובמור אתה תראה בעיניך השלום שמשלם הקדוש ברוך הוא לרשעים שלא ישבו בסתר עליון כמוך ואתה תהיה בשלום:

כי אתה ונמור כל זה השלום יהיה לך לפי שאתה שמת מעונך יי' עליון שהוא גם כן מחסי: לא תאונה לא תודמן באהליך כן ובאשתך ובניך: יצוה לך כמו בעבורך שישמרוך בכל אשר תלך בעבורך: על כפים ישאונך תהיה כ"כ מוגלא שתראה בעיניך כאלו המלאכים ישאוך ולא תשים רגליך על הארץ פן תנגף כמו באיזה אבן קשה וכן אמר על שחל ופתן תדרוך ולא יזיקך ופירש שחל הוא האריה הגדול והזקן וכפיר קטן ממנו וגדול הוא מגור כמו שאמר ומעל אשת מגוריה כפיר היא ופתן הוא הנחש הרע ותנין גם הוא מין ממיני הנחשים וזכר ד' כנגד ד' מלכיות רבה לומר תדרוך תרמוס באומות וכה"א אדרכם.

כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע
שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי
בצרה אחלצהו ואכבדהו: אורך ימים
אשביעהו ואראהו בישועתי:

הללויה הללו את שם יי הללו
עבדי יי: ששמרים
בבית יי בחצרות בית אלהינו:
הללויה כי טוב יי זמרו לשמו כי נעים:
כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו:
כי אני ידעתי כי גדול יי ואדונינו מכל
אלהים: כל אשר חפץ יי עשה בשמים
ובארץ בימים וכל תהומות: מעלה
נשיאים מקצה הארץ ברקים למטר
עשה מוצא רוח מאוצרותיו: שהכה
בכורי מצרים מאדם עד בהמה: שלח
אותות ומופתים בתוככי מצרים
בפרעה ובכל עבדיו: שהכה גוים רבים
והרג מלכים עצומים: לסיחון מלך
האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל
ממלכות כנען: ונתן ארצם נחלה
נחלה לישראל עמו: יי שמך לעולם יי
זכרך לדור ודור: כי ידין יי עמו ועל
עבדיו

אדרכם באפי ואדרכם כמתי וגם בר"ת דע"ל ש"של ופתן
כתנו ע"שו: כי בי חשק הם דברי הא-ל יען כי בי חשק לכן
אפלטהו כאשר תדרוך על שחל ופתן ויען כי ידע שמי
אשגבהו כאשר תרגום כפיר ותנין ופי' אשגבהו אהיה לו
מגדל ומשגב שלא יגע בו שום מזיק: ידע שמי ידיעת שם
המפורש שהוא כ"ד אותיות כי"א אהבת הא-ל ית': יקראני
וגו' בכל עת שיקראני לתת את שאלתו תכף אענהו וכאשר
יהיה בצר ולא יוכל לקראני מפני האומות שמונעו מלהזכיר
שמי בעולם עמו אנכי בצר' ואחלצהו מידם ואכבדהו כהגלם
סוחת כי יתמהו כל העולם איך ניצול ויהיה מכובד ביניהם
להיותו נוסבת: אורך ימים אשביעהו בעולם הזה: ואראהו
בישועתי בעולם הבא שתהיה נפשו נושבת לפני אנפי'
בישועתי יומי הישועה בבא מלך המשיח כלומר אם ימותה
חסיד בגלות זה אחייהו בתחיית המתים ואראהו בישועה
שתהיה או כל דברי מזמור הזה שהוא בהבטחת המשי"ב אינו
אלא בהצלת הניזקין לכן קראוהו רז"ל שיר של פגעים
והנהיגו לאומרו בלילי שבת גם אומרים אותו במ"ש וכוונתן
לומר ויהי נועם במ"ש לפי שהוא ברכ' שבו ברך משה לישראל
בשעת שסיימו מלאכת המשכן וגם אנו מבקשים מהקב"ה
שיצליחנו במלאכתנו ומעשה ידינו:

הללויה י' מזמור סי' קל"ה: הללו את שם יי' הללו
עבדי יי' ובמזמור קי"ג אמר הללו עבדי
יי' תחלה ואחריו הללו את שם יי' לפי שכוונת הבא אחריו יהי
שם יי' מבורך ובמזמור הזה הללו את שם יי' ואחריו הללו
עבדי יי' לפי שכוונ' הבא אחריו: שעומדי' בבית יי' שעומדי'
אתם העומדים בבית יי' והם הכהנים ואתם העומדים
בחצרות אלהינו והם ישראל שהיו מתפללים בעזרות ולא היו
נכנסים בהיכל לכולכם אני אומר הללויה וגו': כי טוב יי'
ומטיב לזולתו: לשמו כי שמו הוא והוא שמו: כי יעקב וגו'
ואתם בית ישראל ראוים להללו על כל עם כי אתכם בחר
מכל העמים: מכל אלהים הם בבא השמים והמלאכים
המנהיגים את העולם ואדונינו גדול מכולם כי לא יעשו הם דבר אלא בכחו ובמצותיו: כל אשר וגו' אמר כי אין להם כח
לעשות רק מה שטבעו בם בעת בריאתם אבל יי' כל אשר חפץ עשה: בימים ים אוקינוס ושאר ימים: וכל תהומות
הנהרות: מעלה נשיאים וכו' אחד מנפלאות הגדולות אשר הוא עושה בארץ והוא ענין המטר ופי' נשיאים עננים לפי
שהן עולין מן הארץ ומתנשאי' למעלה: מקצה הארץ מקצה היבשה שהיא הים כי משם הם עולים · ברקים למטר עשה
פירושו ברקים עם המטר והברקים הם אש והמים אין מכבין את האש: מוצא רוח שהרוח מרקדת ודוחפת את המטר אל
המקום הצריך אליו: מוצא כמו מוציא ובכאן זכר הד' יסודות כי רמז ליסוד הארץ באומרו מקצה הארץ וליסוד האש
באומרו ברקים למטר עשה וליסוד המים באומרו למטר עשה וליסוד הרוח באומרו מוצא רוח: מאוצרותיו לפי שהד'
יסודות נראין לעין והרוח אינה נראית כמו הדבר הגנוז באוצר: שהכה וגו' נפלאות יציאת מצרים הם עדות על בריאת
עולם

Digitized by Google

עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב
מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ
עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם
יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת
יְיָ׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ
אֶת יְיָ׃ בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָיִם
הַלְלוּיָהּ׃

הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְ׳ חַ׳׃
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְ׳ חַ׳׃
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְ׳ חַ׳׃
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְ׳ חַ׳׃
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְ׳ חַ׳׃
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים כִּי לְ׳ חַ׳׃
אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְ׳ חַ׳׃
אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְמַכֵּה

עולם׳ שלח אותות ומופתים הוא כלל לשאר המכות והמכו׳ הם אות ומופת כי כל אשר חפץ ה׳ עשה׳ בתוככי הי״וד נוספת והוא כמו בתוכך ותוספות הי״וד לגמות הלשון או רמז לי׳ מכות כלומר בתוכך עשרה מכות׳ נחלה נחלה נחלת סיחון ועוג ונחלה שבעבר הירדן נחלה בעולם הזה ונחלה לעולם הבא נחלה לישראל עמו ונסמך ליה ה׳ שמך לעולם שהשכנת נחלת ארץ ישראל ובית המקדש מזכירין השם ככתיבתו או ה׳ הוא נחלה לישרא׳ וכה״א אני חלקך ונחלתך׃ (הגהה) (ה׳ שמך לעולם ה׳ זכרך לדור ודור בעולם הזה כינוי וכירתו ולעולם הבא שם המיוחד ככתבתו והקדימו בעבור כבוד השם כעד״א ה׳ שמך לעולם ע״כ׃) כי ידין ונומר אף כי אחרי שמרדו בו ישראל ה׳ עשה משפט בהם ודן אותם בגלות הארוך אחר כך על עבדיו יתנחם והשיבם על אדמתם׳ עצבי הגוים ונומר או יהיו עצבי הגוי׳ לאין ויכירו עובדיהם כי אין בהם ממש כי לא יושיעום בעת צרתם כי הם כסף וזהב ונקראים עצבים כי הם עצבון לבוטחי׳ בהם שלא יושעו על ידיהם׳ כמוהם דרך תפלה או כן יהיה לעתיד כבא הגואל שיכלו ויאבדו עושי העצבים׳ בית ישרא׳ נגומר אבל אתם בית ישראל שלא בטחתם בהם ברכו את ה׳ שהושיע אתכם מיד עובדי העצבים׳ בית אהרן הם הכהני׳ המשרתים את פני ה׳׳ בית הלוי הם המשוררים לפני ה׳ כפה ובכלי׳ יראי ה׳ הם החכמים בישראל המתבודדים בבית ה׳ ללמוד או פיר׳ יראי ה׳ אשר בכל עם שבאו להתפלל בבית ה׳׳ ברוך ה׳ מציון כי שם ישכון הכבוד בירושלים ומשם תצא הוראה לכל שיראוהו ויברכוהו׃

הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו ארבע הודו במזמור זה כנגד ד׳ שצריכין להודות אמר תחילה כל בני העולם הודו לה׳ כי טוב ומטיב לעולם וחסדו אין לו הפסק כי לעולם הוא וכן כל כי לעולם חסדו זהו פירושו וזכר אותו עם כל אחד להגדיל הספק (הגהה) (כמצא כתוב שמות המלאכים שאומרים אלה הודות אדריאל׳ ברכיאל׳ גועיאל׳ דרשיאל׳ סדריאל׳ ועדיאל זכריאל׳ חניאל׳ טקריאל׳ ידידאל׳ כרוביאל׳ להטיאל׳ ממרביאל׳ נוכביאל׳ נוריאל׳ סרפנאל׳ סמכיאל׳ עשאל׳ פנריאל׳ צעריאל׳ קאטיאל׳ רוממיאל׳ שמריאל׳ טיכיאל׳ תמכיאל׳ תנפמיאל׳ והנה כאלו עשרים ושש מ״ה יכוין את הוי״ה ב״ה שעולה כ״ו דהיינו אחר עשרה יכוין בי״וד וכן עד גמרה השם יהוה מתורר חסדים של מעלה להשפיע עליו ע״כ׃) לאלהי האלהים הם המלאכים והם אלהים לאשר למטה מהם והוא אלהי עליה׳׳ לאדוני האדוני׳ הם הגלגלי׳ שהם אדוני׳ על השפלים והמכחיני׳ אותם והוא אדון עליהם׳ לעושה וגו׳ אחר שהזכיר המלאכי׳ והגלגלי׳ שהוא אדון עליהם אמר לעושה לבדו שאינ׳ קדמוני׳ אלא הוא עושה אותם והם חדשים ואמר לעושה נפלאות גדולות לבדו על הבורות שאינ׳ גופות ולא כח בגופו והם השכלים הנפרדי׳ והם נפלאו׳ מעין האד׳ כי לא תשיג עין האד׳ אלא מה שהוא חומר והגלגלים והכוכבי׳ הם חומר זך ותשיגם עין האד׳ אבל הבורו׳ שהם בלא חומר לא תשיגם עין האדם ואף עין המחשבה תלאה להשיג׳ לפיכך קראם נפלאו׳ לבדו כי הוא לבדו נשגב עליה׳ ובכל שאר הנבראי׳ תמתים׳ והם קיום העול׳ לפיכך אמר כל״א כי הנה הם חסד הא׳ ברואיו והם לעולם אין להם הפסק׳ השמים הוא כלל לכל הגלגלי׳ והכוכבי׳ ואמר

לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּ לְ חַ :
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּ לְ חַ :
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּ לְ חַ :
לְגוֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּ לְ חַ :
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּ לְ חַ :
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּ לְ חַ :
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּ לְ חַ :
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדוֹלִים כִּ לְ חַ :
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּ לְ חַ :
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּ לְ חַ :
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּ לְ חַ :
ונתן

שהוא עשה אותם והנ׳ שידעם בתבונות׳ ועושה בקדושים׳ חסד לעולם ואין להם הפסק: לרוקע הארץ על המים וזכר בריאתו עולם השפל הזה וזכר החסד שעשה שהושיע אדם ובהמה בהרקיעו הארץ על המים שהיו מכסים את הארץ ומונעים ממנה כל טוב וזה החסד הוא לעולם שאף על פי שהמבול הציף המים על היבשה כבר נשבע שלא יהיה עוד כל ימי הארץ ופי׳ רש״י לרוקע שנתלה שטח הארץ על מים ואף על פי שהמים גבוהים על הארץ כתן כמו שתהיה הארץ כאלו היא גבוה על המים שלא יעברו על הארץ וזהו מנפלאותיו: לעושה אורים גדולים הם השמש והירח אחר כך זכר כל אחד בפרט ואמר את השמש ונגמר ספר מאשר נתן לקיום העולם אור השמש ביום ואור הירח בלילה אשר בהם יתהוה כל נברא כי תועלת השמש ביום להאיר לעולם ולהחם את האויר והיא תועלת החיים והצמחים כי האדם יולידהו האדם והשמש וזהו חסד מאתו והוא לעולם אין לו הפסק: את הירח ונגמר כי הירח והכוכבים נרכי הולכי מדברות ויורדי הים וכמם לצורך הצמחים וכן לירח כח ג״כ במים וכן: לכל כוכב וכוכב יש לו כח בצמחי׳ או באבנים ובמתכות ובכלל שני המאורים קיום העולם כי הקור והחום סיבת קיום החיים ואין להם הפסק: למכה מצרים ונומר כפר קצת יציאת מצרים אחר הוא בראיה על בריאתו העולם והזכיר מכת בכורים לפי שעל ידה יצאו וכן אמר אח״כ ויוצא ואמר אח״כ ביד חזקה ונומר והוא כלל לי׳ המכות וכל זה חסד גדול הוא שיסופר לעולם כי היו ישראל בארץ והצלתו בכל זה מכות וישראל ביניהם כנולו מכולם: לגזר וגו׳ ושני׳ עם גזרי׳ לשני׳ עשר שבטי ישראל כדי שלא יכנסו בערבובי׳ את כל שבט ושבט עבר בדרכו שכנו׳ לו על זה ראוי לספר חסדו לעולם: (הגהה) (למכה מצרים בבכוריהם. במדרש כשראו המצרים לוקים של מכעשור אמרו להם מה תעשה מזה א״ל עתיד הקב״ה להרוג בכורי מצרים על אשר לא שלחתם את ישראל והלכו כאשר ממשה ואמרו הבכורים ואמרו לאבותם שלחו את בני ישראל כי אמרו לנו כך וכך ולא רצו והרגו באביהם שה״ד למכה מצרי׳ בבכוריה׳ וכן ר״י נתן פיסני׳ע׳ודנ״ם עד״ם כא״ב שמעתי ע״כ:) והעבי׳ ישראל בתוכו בעומקו של ים והעבירם ביבשה כמו שכתוב בפרשת בשלח ואין לך חסד גדול מזה כי אפילו רגליהם לא נטבעו במים: ונער פרעה שלא היה להם יכולת לשוב לאחוריהם וזה חסד גדול שראו בשונאיהם נקמה לא פחדו עוד מהם: למוליך עמו במדבר ארץ שלא עבר בה איש ולא היה שם דרך והוא בחסדו הוליך אותם בענן יומם ובעמוד אש לילה ועוד ספק להם בחסדו כל צרכם זה החסד יסופר לעולם וכזה כלל כל בני מדבר: למכה מלכים גדולים זכרם בכלל ואחר כך פרט אותם להגדיל השבח וכן אמר למכה ואחר כך ויהרוג ואחד הוא אלא כפל הענין במלות שונות כדי לספר החסד פעמים רבות שהיו עם רב וגבורים וחזקים ונתנם הא״ל בידם והרגו אותם עד שלא נשארו שריד וזה היה חסד גדול: ונתן ארצם לנחלה ארץ סיחון ועוג וזהו חסד גדול מאתו כי חסד הוא תוספת הטובה כי לא היתה נכללת בברית מתנת הארץ כי לא נתנה לאברהם אבינו אלא מעבר הירדן והלאה שהוא ארץ שבעה גוים לפיכך לא זכר כאן ממלכות כנען כי זה לא היה חסד כי כבר נתנה לאברהם אבינו אבל ארץ סיחון ועוג שלא נתנה לאברהם אבינו ונתנה להם זה היה חסד: נחלה לישראל עבדו כשל הארץ מהם שהיו עובדי אלילים ונתנה לישראל שהם עובדים הא״ל יתברך לבדו: שבשפלנו ונומר ויפרקנו ונומר אחרי שיגלנו מן הארץ והגלינו מעירנו בעונינו ובעון אבותינו תמיד בשפלנו זכר לנו ברית אבות והשגיח עלינו לטובה ואמר זה על גלות בבל או על אחר ואמר זכר ויפרקנו עבר במקום עתיד כמנהגו בנבואות ועוד חסד גדול מזה שיהיה חסד לעולם שיגאלנו מצרינו ועוד לא ימנע חסדו ממנו לעולם או יאמר לעולם חסדו ולא לזכות ישראל: נותן לחם ונומר חסדו על כל החיים וזה חסד גדול מאתו לנבראים שמזון לכל בריאה ובריאה מזון הראוי לה: הודו לאל השמים

כי

וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּ לְ חַ :
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּ לְ חַ :
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּ לְ חַ :
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּ לְ חַ :
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּ לְ חַ :
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּ לְ חַ :
רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה : הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ
לוֹ : שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ
נַגֵּן בִּתְרוּעָה : כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל
מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה : אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט
חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ : בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם
נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם : כֹּנֵס
כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת :
יִרְאוּ מֵיְיָ כָּל הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל יוֹשְׁבֵי
תֵבֵל : כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה
וַיַּעֲמֹד : יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא
מַחְשְׁבוֹת עַמִּים : עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם
תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדוֹר
וָדוֹר

כי מן השמים בא המטר שהוא מכה לכל מזון והוא אל השמים והוא יכול שירד המטר מן השמים. והוא חסד גדול שאין לו הפסק · ארי"ל שהי כ"ו חסדו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקדוש ברוך הוא ולא נתן להם תורה וזן בחסדו כפרק ערבי פסחים : (הג"הה) (שהוא נגד דיקים על צדיק וצדיק ויש בו כ"ב פסוקים כנגד אלף בית וקם א' תיבו נגד שם אסיה במלוי **אלף הי יוד הי** והוא תיקן להעביר הכעס ע"כ) הכנו במזמור ל"ג : כה' הבי"ת במקום לא ד או תהיה הבי"ת כמשמעה ופירוש רננו ותהלתם בו תהיה ולא בזולתו · לישרים נאוה תהל' לצדיקים ולישרים יפה לרנן ולהלל לה' כי הם המבינים והמשכילים נסיו ונפלאותיו וחסדיו עם ברואיו וכוח השתדלותם לא בתאוות העולם ואחר כך ביאר איך יהיה רננת הצדיקים ואמר כי בתהלה יודו לה' ויספרו נפלאותיו אשר עשה בכינור והוא אחד מכלי הנגון כי כלי הנגון מעוררים נפש השכינה ומעוררים אותה :

בנבל עשור אמר ו"ג השמות והיא כמו כנבל ועשור והוא כלי נגון שיש לו עשרה יתרים לפיכך נקרא עשור ורומז לעולם הבא שנברא בי"וד · שירו לו שיר חדש אמר לו שיר תמיד · הטיבו נגן נפה וביד תשתדלו לרנן לו · כי ישר וגומר אם יבואום מקרה ישבחו לאל ויודו צדקו ויכירו כי לטובתם הוא ומה שעשה האל בישר ובאמונה הוא עושה וישבחו בשמחה ובטוב לבב על הרעה כמו על הטובה כי הרעה טוב' היא אצלם · אוהב צדקה וגומר הוא עושה בעולם פעם צדקה פעם משפט אבל החסד הוא גובר לפיכך אמר חסד ה' מלאה הארץ · בדבר ה' שכאמר ויאמר אלהים במעשה בראשית והוא הרצון והחפץ וכן וברוח פיו · כונס כנד ועוד מחסדי האל על ברואיו שהקוה המים משל פני הארץ יכנסה וקבנס במקום אחד והיתה יבשה כי לולי זה לא היתה בריה שם אמרו כנד שהוא התל והערמה להורות כי המים גבוהים על הארץ ומה שאמר יורדי הים הוא כנגד השפה שהארץ גבוהה על שפת הים וזה מנפלאות הבורא שהמים גבוהים ויכולו גלי הים עד המקום שהוא השפה ולא יעברו המקום לפיכך אמר נותן באוצרות תהומות כאלו הם באוצרות שלא יוכלו לצאת משם וכיון שהוא כן דין הוא שיראו מה' כל הארץ כי הוא תקן להם הישוב · כי הוא אמר וגומר יש לפרש אותו על הענין שכתב על בריאת עולם או על הענין הבא אחרין · ה' הפיר עצת גוים אמר כי הוא ברא העולם ובידו הכל ואין כח בידם לשנות בשבי העולם ממה שהוא אמר וגזר להיות כי כן יהיה ויעמוד · עצת גוים אפילו יהיו כל הגוים בעצה אחת ה' יפר עצתם · והביא משל · עצת ה' דרך משל כנגד עצתם ומחשבותם · אשרי הגוי וגומר אשר הוא לעם לאלהים והוא קבלם לעם נחלה ויודעים כי אותו יבא להם הטוב ותשועתו ובגוי שיש להם אמונה בו ואשריהם · משמים וגומר זה דעת הגוי הבר והם ישראל לא כאותם האומרים עזב ה' לו ולא יראה · ממכון וגומר כפל הענין במלות שונות לחזק האמונה · היוצר יחד לבם וגומר כי מי שיצר לכם כאלו ידעם כלומר איך יעלמו ממנו מחשבות לבם והמעשים עמהם שאמר יחד כי ידעם כולם דרך כלל וכן אמר רבנים ז"ל ודקדקו מלות יחד ואמרו נבולם נסקרים בסקירה

ודור: אשרי הגוי אשר יי אלהיו העם בחר לנחלה לו: משמים הביט יי ראה את כל בני האדם: ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ: היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם: אין המלך נושע ברב חיל גבור לא ינצל ברב כח: שקר הסוס לתשועה וברוב חילו לא ימלט: הנה עין יי אל יראיו למיחלים לחסדו: להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגיננו הוא: כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך:

מזמור שיר ליום השבת: טוב להודות ליי ולזמר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יי בפעלך במעשי ידיך ארנן:

מה

אחת וכיון שידע לבם כ"ש מעשיה' והו המבין אל כל מעשיה': אין המלך ונומר כי הנה תראה לפעמים כי המלך שהוא הגדול שבבני אדם ויש לו רב חיל לא יושיע אלא יכשל עם כל חייליו לפני עם מעט כגון פרעה וסיסרא וסנחריב: לא ינצל ברב כח כגון גלית שהוא גבור ונפל ביד דוד שהיה נער רך ובמה יהיה זה אם לא ישגיח במעשה האדם: שקר הסוס ונומר אף כי האל נתן לו הגבורה שנאמר התתן לסוס גבורה כלומר כמו שנתתי אני כשלא ירצה האל גבורתו יכשילנו ולא יושע בו רוכבו וברוב כחו לא ימלט הרוכב עליו: הנה עין ה' ונומר אבל יראי האל והמיחלים לחסדו שמירת האל עליהם ויצילם מחיל רב להציל ממלחמו' ואם יבא רעב בעולם יחיה אותם לשבע שבות להשגיחם בין הרעבים מאמר שמיחלים לחסדו: נפשנו ונומר אנחנו יראיו נפשנו חכתה לה' לפיכך הוא עזרנו ומגיננו חכתה תקוה: כי בו ונומר כהגדלנו מן הרעות ישמח בו לבנו כי הכרנו שהתשוע' באה לנו מאותו כי בשם וגו': יהי חסדך ונומר הוא תפלת המשורר ושיעתו לומר כן יהי חסדך עלינו בכל עת ובכל זמן כמו שיחלנו:

מזמור שיר ליום השבת מזמור נ"ב ביום השבת היו אומרים זה המזמו' בב"ה ויש בו מענין שבת כמו שנפרש ומרע"ה אמר זה המזמור נ"ב ורמז מה בר"ת ולמ"ד מפסיק שהוא יום לימוד תורה ויש בו ס"ק תיבות כי כי השבת נקר' ס"ק: טוב להודות לה' יום השבת הוא טוב להודות בו לה' משאר ימי השבוע כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמתו וכח מטרדת הגוף ומתעסקת בחכמה ובעבודת האלהים וטוב לזמר לשמך לשבח לך שאתה עליון: להגיד בבקר ונומר ביום ובלילה עלינו להגיד החסד שעשית עמנו שנתת לנו יום השבת למנוחה והאמונה שתקיים חסדך לנו בכל עת ואחד מן החסדים הוא שעשית לנו יום השבת ובשבא להגיד חסדיך בוכיר זה החסד וטעם בבקר כי כל ימי השבוע בבקר ילך לעבודתו ובזה הבקר יקום לתכוס' ולו לוכור חסד האל ואמר בלילות לשון רבים כי כל הלילות אפילו לילות ימי השבוע הם פנוים יותר מהימים או אומר בלילו' עבור ליל שבת ומוצאי שבת כי לא יצא אדם לעבודתו עד הבקר ברוב: עלי עשור נגיד בפה ובכלי הנגון ועשיר הוא כלי נגון שיש בו עשרה יתרים: והגיון הוא כועם השיר בפה שקורין מוזיקא באומרם אותו על הכנור: כי שמחתני ביום השבת שיש לי פנאי להתבונן בפעלך ובמעשה ידיך שהוא העולם ואמר בו וזהו חכמת הטבע או אשמח כשאתבונן בה ואשיב מה שאשיב ואבין בלבי ורמז בפעליך על עולם העליון ובמעשה ידיך הוא העולם השפל הנראה כאלו נעשה ביד לאמריותי: מה גדלו ונומר בעולם השפל: מאוד עמקו מחשבותיך בעולם העליון כלומר כשאני מתבונן בהם אני מכיר כי גדולים הם להשיגם אל השלימות כי לא נגלו לחכמים טעמי העולם למה היה כך ולא היה אלא כך גזירה חכמתו ואנחנו לא ידענו דעתו מחשבתו: איש בער ונומר קשור למעלה למה שאמר עמקו מחשבותך ואמר כל איש הוא בער וכסיל שלא ידע ולא יבין ואת מה שאמר לדעת פעליך וקשור למטה ממנו איש בער לא ידע בפרוח רשעים כמו עשב כלומר שיצליחו בעולם הזה והיא קושית צדיק ורע לו רשע וטוב לו אבל החכמי' יודעים כי הוא להשמדם עדי עד כי לא יהיה להם חלק לעולם שהוא עדי עד וההצלחה הוא שכר מעט מעשים הטובים שעשו בעולם הזה וטעם בפרוח שתבא להם ההצלחה מהרה והעשב'

לעשב

מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ
מַחְשְׁבוֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל
לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ
עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי
עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה
אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ
כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי
בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים
עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק
כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה:
שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ:
עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ:
לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַלָתָה בּוֹ:
יי מֶלֶךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז
הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל
תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה:
נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם
יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם
רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר
במרום

לעשב שיבש ג"כ מהרה אבל בצדיקים אמר כתמר וכארז · ואתה מרום אע"פ שהרשעים מצליחים אל יאמר אדם כי אין משגיח ורואה לפיכך אמר ואתה מרום לעולם כלומר ואתה רואה הכל והנה יבא עת שיגיע לכל אחד כפי מעשיהם · כי הנה אויבך וגומר תבא עת שאויבך ה' יאבדו והכפל לחזק או יאמר אויבך במשנה אויבך כדבור יאבדו שניהם · כל פועלי און המוטאים במעשה אבל הצדיקים ישישו ויפרחו ויעלו בכבוד כמו שאמר · ותרם כראם וגו' דבר המשורר על לשון כל צדיק וצדיק שיראה אויבי ה' אשר יאבדו ויתפרדו והוא יודה לאל על הטוב שנתן לו ויאמר. ותרם כרא קרני הרימות קרני כקרני ראם ות"ם כראים יו"ד יתירה רמז לי"ד קרנו' שנטלו מישראל שעתיד להחזירם לנו פלאית' במדרש · בלותי מן בלולה בשמן והוא פועל עומר כאלו אמר בללת או הוא פועל יוצא ופי' בלותי ראשי ופי' רענן לח ודשן והוא דרך משל על רוב טובה ותענוג · ותבט עיני בשורי ותבט עיני בגרו' שוררי שהיו אויבי שהיו מביטים אלי להרע לי במחשבתם ושעם ותבט תשמענה כלומר ראת' בהם עיני ושמעה מהם אזני מה שחפצתי בקמים עלי להרע לי כדבור · ובמראים המרעים במעשה · צדיק כתמר וגו' המשילו לתמר וגארז לפי שהם גבוהים מכל האלנות וכה"א יפרח בימיו צדיק כלבנון הוא יער בא"י ודבר על ההוה · ישגה יגדל ויפרח ועל רוב הגידול יאמר ישגה שהוא ענין הרבוי שהוא כמו שגיא כח ספירושו רב כח · שתולים וגו' לפי שדמה הצדיקי' לעצים אמ' שתול' במקו' טוב והוא בבי' ה' כהכי' בחצרו' אלהינו ישרא' כלו' שתהא ישיבתו שם תמיד כי שם יהיו המכמים והיורים ושם יפריחו כלו' יצליחו וירבו בחכמה לדעת את ה' · עוד ינובון וגו' לא יהיה כאלנות אשר יש להם זמן קצוב לגידול' אלא תמיד ועוד לנבא ינובון ויגדלו ואף בימי השיבה כי יהיו

בימות המשיח ימים רבים שנ' הנער בן מאה שנה ימות ויהיו כמו נערים שיגדלו וירבו ויהיו דשנים ורעננים או יאמר אפילו בעת המות דשנים ורעננים יהיו כמו במרע"ה אשר לא כהתה עיני ולא נס ליחה · להגיד כי ישר ה' או בבא המשם בראות הטוב לצדיקים והרע לרשעי' יגיד ככנסת ישרא' כי ישר ה' וגו' ויבחין כי אשר היה נראה נהפך בעול' הזה הוא להיות ההבנה לעולם העתיד והכל הול' אחר התכלית ולא עולתה בו וכל מעשיהו באמונה כתיב עלתה בלא וי"ו וקרי עולתה והענין אחד כמו ועולתה תקפץ פיה ויש בו דרש לא עלתה על לבו של הקב"ה לעשות עלבו רעה לבני אדם אם לא בשביל עונותיהם :
יי מלך גאות לבש סמך מזמור זה למזמור שיר ליום השב' לפי שמזמו' זה נדרש על בנים שבת גשמיי הקב"ה מלאכתו נתעטף בתפאר' לבושו וזהו גאות לבש וכן יסדו בתפל' שבת תפאר' עטה ליום המנוח ועוד יש בו רמזי' על השב' ופשוטו מדבר על העתי' על ימות המשיח כשיהי' ה' לעתיד לבא מלך על כל העול' או יכירו הכל מלכותו כי לא ילבש גאות כי אם הא לבדו לו השלוב' ולא יתאז' עוז ותכון תבל בל תמוט כי לא תהי' עוד מלחמ' כי או יהפוך כל העמי' שפה ברור' לקרוא כלשנשם ה' · נכון כסאך מאז וגו' לא תחשוב כי לעתיד לבא ישתל' הא בכבודו' כעדר ממב' חלי' וחס כי הוא השלם שנשלמי' והסרון מ' מבד המחשי' ולא מנת כי נכון כסאך מאז ומכי קדם ומעול' אתה כלו' קודם העול' ואתה בראת העול' ומיום שבראת אותו

בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

דא פיטס ען אין דר וואוכן אן ניט מזמור לתודה

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אשרי

ועד סוף העולם אתה אחד כשיאר ולא נשתניתה · נשאו נהרות ה׳ שיך נהרות אבל כפה לומר שהכפה עומד על הנהרו׳ שנאמר ורוח אלהים מרחפת על פני המים · נשאו נהרות קולם הוא משל על גוג ומגוג ועל המלכים שיתקבצו להלחם על ירושלים כנהרי׳ חוקים שנותנין קולם כן הם יתנו קולם והמון רב וכן המשיל הכתוב מלך אשור מפני חוזקתו לנהר שנאמר הנני מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים · ואמר כי המלכות ההם ישאו קולם וישאו דכים על ישראל ופירש דכים ענין שבר וכתרגום כקול הדוכה במדוכ · מקולות כי ישאו קולם ככה ומחוק יותר מקולות מים רבים ויותר אדירים ממשברי ים · אדיר במרום יי׳ ואם יהיו אדירים יי׳ במרום אדיר הוא עליהם ויפילם וישברם · עדותיך נאמנו הדברים הכתובים על ידי נביאך המעידים על ביתך יי׳ יהיה יפה ונאה הקדש לאורך ימים הנה נאמנו ונתקיימו ואמר מאד כלומר שלא יהיה שום אדם ספק בלבו או לזה יאמר לאורך ימים שלא יחרב עוד ויש נרמז על השבת כי סמך עדותיך אל מים ונהרות לומר שמימי בשר במבטיון מעידים על השבת וסמך אחריו לביתך לומר שאף בית המקדש מעיד על השבת כי לחם הפנים היה שם משבת לשבת וכן המן לא ירד בשבת והוא נרמז בכאמנו מא״ד ר״ת לאפרע מ״ן ויש בו מ״ה תיבות שנין אד״ם כי אמר בריאת אד׳ כאומר בככים שבת:

יהי כי זה אינו מזמור אלא פסוקים מפוזרים מתהלים ופסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב״ה לירכהו באלכות כדאית׳ נפ׳ אלו טריפות · ישמח ה׳ במעשיו שבגלל זה ירים כמה תיבות בפסוק זה ו׳ תיבות כנגד ו׳ ימי שבועה וכן בפסוק שאחריו ולכך שמבולו כי הוא מעניינו וגם אח״כ אמר יהי שם ה׳ מבורך שברא · ממזרח וגו׳ בשחרית מברכין יוצר וקורין ק״ש וכן בערב · עולם שמו רם ש״מ ר״ת לאפרע שמע כי הותיקין גומרין אותו עם הנץ החמה ולכך סמכו לו · מהולל מהלל כתיב שהשמש מהלל להקב״ה · רם על כל גוים אע״פ שכל הגוים ירוממוהו כבודו הוא על השמים ונבא והמלאכי׳ הם ישינו יותר מכבודו · ה׳ מלך ה׳ מלך ונו׳ אינו בפוק אלא נבריית׳ של המרכב׳ הוא והוא מעיד על השם הנכבד הוה והיה ועתיד להיו׳ ומשלשה פסוקים נתייסד שנא׳ ה׳ מלך עולם ועד ונא׳ ה׳ מלך ירגזו עמים ונא׳ ויאמרו בגוים ה׳ מלך ונא׳ ה׳ ימלוך לעול׳ ועד · אבדו גוים כשיאבדו או ימלך ונו שבעה תיבות כנגד שבעה עממים · ה׳ הפיר עצת ה׳ כי הוא פירש לעיל במזמור רננו · אוה לשון תאוה וחשק ופסוק זה במזמור קל״ב · כי יעקב פי׳ לעיל במזמו׳ הללו את שמו׳ · כי לא יטוש וגו׳ אף אם הקב״ה מיסר את ישראל מסכתו כי כשם כי לא יטש לעול׳ ופסו׳ זה במזמו׳ צ״ד · והוא רחום יכפר וגו׳ אע״פ שחטאו לפניו ופסו׳ זה במזמו׳ ע״ח · ה׳ הושיעה וגו׳ בסוף מזמורך · ויש בפסוקי׳ אלו כ״א אזכרו׳ כנג׳ כ״א פסוקי׳ שתהלה לדוד

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ
סֶלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה
לוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו: תְּהִלָּה לְדָוִד
אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ
לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה
שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד
וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר
יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר
כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה:
וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה:
זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ:
חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד:
טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:
יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה:
כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ:
לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד
הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל
עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר
סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנּוֹפְלִים

אשרי יושבי ביתך פסו' זה במזמו' כ"ד והטע' שאומרים פסוק זה קודם תהלה לדוד לפי שנפרק אין עומדין תניא המתפלל צריך שישהה שעה אחת קודם שיתפלל דכתי' אשרי יושבי ביתך והדר עוד יהללוך וכתבו התוספו' ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד אשרי העם שככה לו פסו' זה הוא בסוף מזמו' קמ"ד ק"ד תהלה לדוד ויש בו שני פעמי' אשרי ואשרי יושבי הרי ג"פ שיאמ' רמז אותו ג"פ בכל יום · תהלה לדוד ארוממך אלו הפסה מזמו' ר' עד סוף תהלי' הם חתימ' הספר והם כולם תהלות לאל יתברך ושנמו לפיכך הכל בהם תהל' לנגיד' בתהלה וזה המזמו' תהל' בפסו' הראשון תהלה ותהלת הפסו' האחרון תהלה והמשה הללויה בראש ובסוף והכל גודל התהל' ומתי תהיה תהלת הש' גדול' בקבוץ גלוי' שיראו כל העם הנפלאו' שיעשה עם ישר' לפיכך הוכיר בהם קיבוץ גליות ובנין ירושלי' בזה המזמו' הזה כולו תהל' הש' לפיכך חברו בא"לף בי"ת ולא חסר את הנ"ון ואמר ר' יוחנן פר' קמא דברכו' מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה ולא תוסיף קום והמתבונן בזה המזמור יראה בו נפלאות הבור' על ברואיו לפיכך אר"ז"ל כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא לא אמרו האומרו כן אלא בפיו בלבו ובלשונו · ארוממך בלב ובלשוני בזה העולם שאתה הוא המלך והתחתונים והעליונים תחת ממשלתך ואתה רם עליהם · ואברכה שמך לעה"ב שהוא עול' ועד ואמר תחלה ארוממך ואח"כ אמר שמך להודיע כי הוא שמו ושמו הוא והוא השם הנכתב ולא נקר' וכפל הענין ואמר בכל יום אברכך בעה"ז ואהללה שמך לעול' ועד לעה"ב ורמז בכל יום אברכך אברך ך' כ"ף במילוי מאה הרי מאה ברכות · גדול ה' ומאד אם אומר אגדלנו ואהללנו לא ישיגנה האדם ברוב החקירה כי אין לה חקר אלא שיהללנו האדם לפי שכלו · דור לדור ישבח יספר זה הדור שהולך לדור אחר המעשים שנראים שנעשו בימי חייו · הדר כבוד הודך שעשית · ודברי נפלאותיך שתעשה לעתיד · ועזוז נוראותיך חוזק נוראות · רב טובך גודל טובך · יביעו ידברו · ירננו יאמרו אותו בקול רם מפני בני אדם · חנון שחונן הבריות ונותן להם צרכם · ורחום שמרחם ופוחל עליהם ושומר אותם מן הנזקין ומפגעי העולם ארך אפים שמאריך אפו לרשעים ולא יענשם מיד · וגדל חסד שמגדיל חסדו על בני אדם יותר ויותר ממה שהם ראוים לקבל · טוב ה' לכל אפילו למיני החיות והבהמות והעופות הוא טוב ומרחם וזן ומפרנס מקרני ראם עד ביצי כינים · יודוך ה' כל מעשיך אף מיני החיי' שאין בהם דעת מתקון יברתך בהם · והבכת מוגות' יודוך האד' המנין בהם והרי הם כאלו יודוך ומי הם המודים החסידים שהרי מתבוננים תמיד במעשיך והם יברכוכה תמיד בכל עת ראותם החדושים כמו שאמרו ז"ל הרואה כך וכך יברך כך · יברכוכה כתיבה א' פירש יברכו כה כלומר מאה ברכות לפי שפסוק זה בגמטריא מאה או פירושו יברכוכה כלומר כאשר אמר אחריו כבוד מלכותך יאמרו שבכל ברכה צריך שיהא בה מלכות · יאמרו בינם לבין עצמם · להודיע צריכים גם כן להודיע לבני האדם שלא יכירו גבורותיו · מלכותך איננה מלכות בן אדם שיש לה הפסק או בחייו או במותו אבל מלכות האל יתברך אין לה הפסק כי מלכותו בכל הזמנים · בפסוק זה יש בו סמוכה תיבות מגדשעה מלכים שמלכו בכל העולם ומלכות של הקדוש ברוך הוא עם כלם ועל כולם · סומך ה' לכל הנפלים :

עינ׳

הַנּוֹפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל
אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם
בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי
רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל
מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת
שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת
כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד:
תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם
קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ אֲהַלְלָה
יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי
בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם
שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב
לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו:
אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו:

עשה

עיני כל אליך ישברו כי יש אוכל עשב ויש אוכל זרע ויש אוכל פי כחותו וכולם עיניהם תלויות אליך ומקוים לך ואתה נותן להם את אכלם · ואומר בעתו לשון יחיד כי כל מין ומין יש לו עת ידוע יזמן בו מאכלו · פותח את ידך שאתה נותן להם אכלם בהשפע שישבעו רצון כל אחד לפי רצונו · צדיק ה' כי בצדק וביושר נותן לכל אחד אוכל ואע"פ שהמי טורף את המי ואוכל כגון חיות ועופות הדורסים לאחרים הכל צדק מאתו כי גם לחיות ולעופות הטורפים נתן להם ג"כ מאכלים כמיניהם אלא כשהגיע קצם למות גוזר עקוד' שתהיה מיתתם פעמים בהכיית בעלי חיים אחרים פעמי' יגזור שימותו מיתת עצמם · וחסיד בכל מעשיו מזמין להם מה שהו' אינו מחויב לתת והם אינם ראוים לקבל אלא שחסדו גבר עליהם · קרוב ה' מלך ב"ו כשהו' קרוב יכול להצילו אבל רחוק אינו יכול להצילו אבל הקב"ה קרוב לכל קוראיו ובלבד שיקראהו באמ' שפיו ולבו שוי' כגון כל יראיו יקראוהו באמ' יעשה רצונם במה שיבקשו ממנו וישמע שועתם ויושיעם מצרה שתבא בעוה"ז או שתבא להם לכפרת עונו' · שומר ה' את כל אוהביו שומרם מיראתו כי אהבתו ללא תקות טובה ולא מפחד עונש אלא מאהב' זכה וישמר' שלא תבא עליהם צרה לעוה"ז וכן יהיו כל ישראל לע"ל ואז ואת כל הרשעי' ישמיד שלא ישאר רשע בעול' כמו שאמ' והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא ואז תהלת ה' ידבר פי כי אהיה עם המתי' שיחיו ואז יברך כל בני אדם שם קדשו' (ויברך כל בשר את שם קדשו והוא שם הקדוש הנעלם בן ד' אותיות יברך לעולם ועד למה נקרא שם קדשו לפי שזה השם מעיד על הנייתו שהוא ראשון ואחרון והוה למעלה ולמטה ולארבע רוחות ובאויר ובחושך וזהו ישוה כלו"י הוה ועוד י"ד מכיר יחוד ותקית הנעלם יהי' ע' ולאי אחד לומר בודאי אחד הוא :) ואנחנו נברך יה מעתה וגו' זה בסוף מזמו"ק ו נהגו לאומרו אחר תהלה כדי לגמור הללויה בתר הללויה שיהא ריש פרקא הללויה וסוף פרק' הללויה א"נ לפי שאז"ל כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העה"ב לפיכך אחר שאמרנו תהלה לדוד אנו אומרו ואנחנו נברך יה מעתה ועד עול' כלומר שנזכה לאומרו לעה"ב ולפי זה נהגו להוסיף פסוק זה בכל פעם ופעם אף כשאומרי' תהלה בלא שאר המזמורי' :

הללויה כראותו ברוח הקדש קיבוץ גליות אמ' כנגד ישראל הללויה וכן את נפשי הללי את ה' שמהם נוגלתם · אהללה ה' בחיי בעודני בחיים אהללנו אזמרה לו ואודיענו ברבים · אל תבטחו בנדיבים אלא אם יבטח באד' ישים העיקר הש"י שיתן בלב האדם הנדיב לעזרו · שאין לו תשועה שאם לא ברצון הא' אין ביד האדם להושיע חבירו מצרתו כי לי לבד התשועה והוא יסובבנה על ידי בני אדם וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל ע"י מלכי הגוים שיעיר את רוחם לשלחם כמו שכתוב והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וזה יהיה לפי שבטחו ישראל בגלותם בשם יתברך לבדו · תצא רוחו איך תהיה לאדם תשועה והנה אינו שליט ברוחו לכלוא את רוחו כי תצא רוחו פתע וישוב לאדמתו ומה שיחשוב לעשות לא יוכל כי ביום מותו אבדו עשתנותיו פירוש מחשבותיו · אשרי שאל יעקב בעזרו הזכיר יעקב אבינו כי הוא בטח באל כי אחיו היה מתכלל להמיתו וברח מפניו ובטח בלבו באל שיתן לו צרכי מחיותו כאשר אמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וכן ישראל בכיו שבטחו בו הוציאם מן הגלות · שברו תקותו · עושה שמים וארץ בו ראוי לבטוח שבידו להרים ולהשפיל ולעשות בנבראיו כרצונו : ואת כל אשר בם נפלאה שבורים : השומר אמת לעולם ששומר הבטחות לזמן רב · עושה משפט לעשוקים

Digitized by Google

עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל
אֲשֶׁר בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה
מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים
יי מַתִּיר אֲסוּרִים: יי פֹּקֵחַ עִוְרִים
יי זֹקֵף כְּפוּפִים יי אֹהֵב צַדִּיקִים: יי
שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד
וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יי
לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר
הַלְלוּיָהּ

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ
כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה:
בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יי נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס:
הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ
לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים
לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ
וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר:
מְעוֹדֵד עֲנָוִים יי מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי
אָרֶץ: עֱנוּ לַיי בְּתוֹדָה זַמְּרוּ
לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם
בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ
הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ
לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא
בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
יִרְצֶה: רוֹצֶה יי אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים
לְחַסְדּוֹ

לעושקים בכל דור ודור עושה משפט בעבורם בעושקיהם וכן יעשה בעבור ישראל שהם עשוקים מהאומות שנ' עשוקי' בני ישראל ובני יהודה יחדיו · נותן לחם לרעבים בכל דור ודור וכן יעשה לישראל בצאתם מן הגלות דרך מדברות שנ' לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב · יי' מתיר אסורים מן הגלות · פוקח עורים כלומר עורים מרוב צרה כי הצרה דומה לחושך והישוע' לאור וכן עשה לישראל שהיו עורים בגלות שנאמר נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה וגו' · ה' שומר את גרים יתום ואלמנה הם חלושים כי אין להם עוזר ה' שומר אותם · וכן ישראל שהיו גרים בין האומות וחלושים כיתום ואלמנה · יעודד ינשא כלומר החלושים ינשא · והרשעים יעות דרכם · ימלוך ה' ונאמר כלומר מתי יהיה זה כשימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור כמו שאומר והיה ה' למלך על כל הארץ שכל העולם יכירו במלכותו וזכר ציון כי משם תצא הוראה ממנו לכל העולם ויאמרו כי הוא מלך על הכל אחר שיעשה משפט ברשעים בעמק יהושפט:

הללויה כי טוב אז כשימלוך הללויה כל בני העולם שתכירו אז מלכותו ואז יהיה זמר שלכם טוב ונעים · נאוה הא' לף נחה ועניינו כמו נאוה והוא עזרת תאוה וי"ת יאיא · לשבורי לב הם אבילי ציון שהם שבורי לב ועצבים בגלות ומחבש ענין קשור המכה והכריכ' עליה · לעצבותם ענין רוגז ודאגה · וי"ת ומסיק ארוכן למעריהן · מונה מספר לכוכבים בעבור שהזכיר נדחי ישראל שנמשלו לככבים שהם מפוזרים בכל הארץ הזכיר כנגד זה מונה מספר לכוכבים שהככבי' מפוזרי' בגלגל העליון והוא ידעם כולם ופי' מספר הוא ענין הפרט · גדול אדונינו כי מלך ב"ו שיש עליו להנהיג מדינות רבות ילאה להנהיג' כולם כאחד הקרובות אליו והרחוקות ממנו אם ינהיג הקרובות אליו על סדר הנכון לא יעשה כן ברחוקות שילאה כמו כח ואם יהיה בו הכח לא תהיה בו התבונה אבל אדונינו הוא מנהיג את כל העולם בכח ביושר כי הכח והתבונה בו שהוא גדול ורב כח ופירוש לדברים שיש לו תבונה בהם אין מספר וע"כ צריך לפרש כן כי אין נשוא תבונה שמספ' כי תבונה ממין האיכות ומספר ממין הכמות ו נשוא תבונה שקר וכן הוא אומר אין חקר לתבונתו · מעודד ענוים אעפ"י שהוא גדול ורב כח הוא משגיח על הענוים והשפלים והחלושים ומנשא אותם ומשפיל הרשעי' המתגאי' עד הארץ ודבר זה יעשה לעתיד ופי' יעודד לשון כח וחוזק ורד"ק פירוש ענין תקומה והתרוממו' וי"ת מסובר עניתניא · ענו לה' בתודה אמר כנגד ישראל שירו לו ענו זמרו לו בכלי השיר יהיה שיר תודה שתודו להשי' על כל הטובה והגדולה שעשה עמכם בהוציאו אתכם מן הגלות ברוב טובה ובכבוד בספור גבורותיו ספרו הגבורות שעושה בעולם תמיד והוא המטר וסבת הגלות נתדמה למטר שאין מיחלי' עבורו לא לבני' לפיכך אמר המכס' שמים בעבים ומוריד' והוית העבי' באויר השמי' שבובו מענין האד ופי' בעבי' בעננ' ענים; המצמיח הרי' חציר אפי' בהרי' שהם יבשים וקשי' כ"ש ארץ המישור · נותן לבהמ' לחמה הזכיר הבהמ' שאין לה שכל להכין מאכל' והוא מזמין לה חציר בהרי' למאכל' · לבני עורב לפי שהם כשנולדים ואמותיהם אין מכירי' אותם כי יוצאים לבנים ולא יבאו להם טרפם והם צווחי' כאילו יקראו לאל בעד טרפ' והקב"ה מזמין להם יתושי' ואוכלי' אות'

לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ
הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי
שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם
גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ:
הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ
דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר
כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים
לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ
וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ מָיִם: מַגִּיד
דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל:
לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל
יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם
הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים:
הַלְלוּהוּ כָל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָו:
הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי
אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם
אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ
אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ:
וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא
יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ
תנינים

ושכה הוא עוזר החלשים שאין בהם יכולת וכן עשה לישראל
שהיו כתושים בגלות מאין כח: לא בגבורת הסוס יחפץ
הקב״ה וי״ת לא בגבורת דרכיבין על סוסי׳ ירעי לא בשוקי
גוברין דרהטין ירעי כלומר לא בקלות מרוצת שוקי האיש ירצ׳
שאינו חפץ באדם שבוטח בגבורתו׳ רוצה ה׳ את יראיו
אלא מי הוא רוצה את יראיו שהם מיחלים לחסדו ואינם
בוטחים בגבורתם: שבחי ירושלים כי כך רוצה לפי
שנטפת בו ומדבר כנגד העם יושבי ירושלים דרך משל
והפסוק כפול בענין׳ כי חזק בריחי שעריך שלא תפחדי
לעולם שיבא עליך אויב כי הש״י ישמרכה כאילו בריחים
חזקים׳ ברך בניך בקרבך שיהיו ברוכים בפרי בטנ׳ ובמעשה
ידיהם: השם גבולך שלום וכן תהיו ברוכים במזון בשלום
ובפרי אדמתם׳ חלב חטים הטוב שבחטים והנבח׳: השולח
אמרתו ארץ הוא המטר שבא באמרתו ובדברו במהרה כעבד
הרץ מהרה לעשות רצון אדוניו ודבורו הוא רצונו וזכר ענין
המט׳ והשלג הכל לפי שהם סבת ברכת פרי האדמה והשבע
כי השלג בהיותו רב בימי החורף אז יהיה חלב חטים בימי
הקיץ׳ שלג כצמר דימה אותו לצמר אף על פי שהוא
פחות ממנו בלובן מפני שלא יכול לדמותו בלובן ממנו
בדברים אשר בארץ׳ כפור הוא שיורד בשחר בימי הקור
ודמה אותו לאפר שאינו לבן כמו השלג: משליך קרחו
הקרח כמו הכפור אלא שהוא חזק ממנו ומוליד קור רב
לפיכך זכרו עם הקור ובלע״ז קונגלפי׳ ופירוש כפיתים
כמו הדבר הנבקע לבקעי׳ כי המים מגלידין ונעשין פתיתין
פתיתין: ישלח דברו חום השמש או המטר שממסה את
השלג והכפור והקרח׳ ישב רוחו יזלו כי בנשיב׳ הרוח
מפאת ים יבא המטר שימסה אלה או פירוש ישב רוחו עליה׳
נימסו ויהיו למים: מגיד דבריו ליעקב אמר בספרכ׳
גבורת הש״י ספרו שנגלה אליכם בכבודו והגיד לכם
דבריו וחקיו ומשפטיו כי במעמד ההוא היה דבר גדול שלא
היה כמוהו: לא עשה כן לכל גוי כמו שכתוב השמע עם
קול אלהים וגומר ומשפטים בל ידעום והמשפטים שנתן
להם לא ידעום זולתם כמו שכתו׳ ומי גוי גדול אשר לו חוקי׳
וגו׳׳ כ״ל רמז לתורה ב׳ דבראשית ול״ס ישראל שהם אות
בראשון ואחרון כל ידעום:

הללויה זה המזמור זכר כל הנבראים בעולם הגדול ובעולם הקטן כלה ואמר בתפילה בכלל מן השמים כלומר
כל הגבוהים מן השמים רוצה לומר מיסוד השמש׳ ואחר אמר כך הללוהו במרומים את שדרים בשמים
במרומי׳ ובכלל כי נזרות אלה שאינם גופות ולא כח בגופות׳ וענין הללוהו אינו ציווי אלא כאלו אמר להם נאה להלל מלאכיו
הם השכלי׳ משוקי הגלגלים גם הם אינם גופות ולא כח בגופות׳ כל צבאיו הם הגופות הזכים והבהירים והם
הגלגלי׳ והכוכבים שהם בגלגל השמיני לפיכך אמר כל צבאיו ולפי שהם צבא גדול אמר בלשון רבים לפי שהם נזרות
חלוקות׳ שמש וירח הזכיר תחלה שני המאורות הגדולים ואחר כך הזכיר החמשה כוכבים׳ והם כוכבי אור
המאירי׳ על הארץ׳ יותר מאשר הם בגלגל השמיני׳ מפני שהם קרובים לארץ מהם: שמי השמים הם אשר מתחת
השמים והוא כדור האש שהוא סמוך אל כדור הלבנה׳ והמים אשר מעל השמים הוא האויר שנקרא שמים כמו על פני
רקיע השמים׳ ויש פירושו והמים אשר מעל השמים נזרות המים והוא מקום תכלית הגעת העבים באויר ובמקום
ההוא מן האויר ישובו העבים מים ויפלו לארץ בטבעם לא שיש עם נזק אחר אלא האו׳ ר׳ לבל חלוק באיכותו: יהללו את
שם ה׳ ויודו לו כי הוא אדון עליהם כי אף על פי שהם נשגבים הוא נשגב עליהם והוא צוה ונבראו והוא לבדו הקדמון׳
והם מחודשים נבראים: ויעמידם לעד לעולם כי אינם כמו הנבראים שאישיהם הם נפסדים והמין עומד אלא
לעולם

התנינים וכל תהומות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו: ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים: החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף: מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שופטי ארץ: בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים: יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו: הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

הללויה שירו ליי שיר חדש תהלתו בקהל חסידים: ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם: יהללו שמו במחול בתוף וכנור יזמרו לו: כי רוצה יי בעמו יפאר ענוים בישועה: יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם:

רוממות

לעולם אשיהם עומדים כיון המין והחוק שנתן להם בתחילת בריאתם לעולם לא ישתנה סדרם: הללו את ה׳ מן הארץ אמר לברואי מטה שיהללו את ה׳. ואמר וכל תהומות על המים אשר מתחת לארץ ועל המים אשר מעל לארץ. וזכר המים קודם היבשה כמו שהיתה הבריאה. וגם התנינים אשר בהם. והם שאמר עליהם הכתוב ויברא אלהים את התנינים הגדולים כי הם גדולים מחיות היבשה. וזהו שאמר הללו את שם והם אינם בני דעה רוצה לומר שבני אדם יהללוהו מנפלאות האל שרואים בהם ומשכילים בהם: אש וברד וגומר הזכיר הנהוים באויר שגם הם מן הארץ והם אש וברד שלג וקיטור כי בריאתם מן הארץ ונקראי התולדות יקיימו זה בראיות נעורות. וגם בדברי רבנים ז״ל מצאנו כן וזכרם סמוך למים לפי שבכבת׳ יעלו האדים באויר שמהם המטר והשלג והברק. אש הוא אש הברק שטורף שבכ׳ שכפל בו וברד הוא השפי שהוא קר. וכן שלג קר ותמורתו קיטור שהוא חם. והוא האיד העולה מן הארץ דמות עשן. רוח סערה הוא האויר המתנועע וכשהוא מתנועע בחוזק מפיל הארזי׳ הגבוהים והגבי ימים והאניות שבים אמר עושה דברו להודיע כי הוא איננו במקרה אלא הוא מצוה אותו להתנועע וכדברו ובמצותו הוא מתנועע לענוש המקבלי׳: ההרים וכל גבעות אמר אחר זכר הדברים הנהוים באויר זכר היבשה ואת אשר בה. ואמר ההרים וכל גבעות כי הם הדברים העומדים והקיימים מנבראי הארץ כי בכלל ההרים המתכות כמו שנ׳ ומהרריה תחצוב נחשת וכיון שהזכיר הדומם הזכיר אח״כ הצומח ואמר עץ פרי. וכל ארזים הם כלל לעצים שאינם עושים פרי. והזכיר ארזים כי הם הגדולים שבעצים: החיה אחר הצומח הזכיר החי שאינו מדבר והחי׳ הוא המדבר שאינה ביישוב וכל בהמה היא אשר ביישוב. והרמש קטני החיות. וצפור כנף הוא עליון ממין החי שאינו מדבר: מלכי ארץ וכל לאמים אמר כן הזכיר החי שהוא מדבר וכן ביצירה נברא באחרונה לומר שהוא מושל על כולם והזכיר בבני אדם מעלת הכבוד ומעלת הימים ואמר כי כולם יהללו את ה׳ כנכבד כקלה כקטן כגדול אנשים ונשים. שרים הם המשתררי׳ לעשות בחוזקה בלא משפט וכנגדם וכל שופטי ארץ. וגם בתולות אמר וגם לפי שאין דרך הבתולות להתעסק אלא בקשוט גופן אמר גם הם יתנו הלל לה׳. וזקנים עם שהזקנים ילמדום היאך יהללו ה׳ וזהו שאמר עם כי אין בנערים לבדם דעת להלל: יהללו את שם וגו׳ ומ׳ אמר כל אלה הנבראים שה׳ בעולם השפל יהללו את שם ה׳ כלומר אותם שהם בני דיעה יהללו עליהם ועל שאר הנבראים. כי נשגב שמו לבדו לא את׳ כן בעליונים לפי שהעליונים נשגבים אף על פי כן אמר שיודו לו כי הוא נשגב עליהם כי הוא בראם אבל התחתונים אין בהם נשגב כי אין בגדולתם עמידה וקיום לפיכך לא יתגאו מלכי ארץ שרים ושופטי ארץ בגדולתם. כי במעט זמן תשוב ותכלה גדולתם ויודו כי המשגב לה׳ לבדו. הודו על ארץ ושמים כי כל הנבראים עליונים ותחתונים כולם עומדי׳ במו. וירם קרן לעמו ונראה זה לכל העולם כי בכל במו כשהרים קרן לעמו שהוציאנו מן הגלות ויקבצם מן העמים וירים קרנם על כל העמים וזו תהלה לכל חסידיו הם בני ישראל שהוא עם קרובו וכולם יהללו יה. ויש במזמור זה שלשים דברים שמשבחים להשם יתברך שבעה בשמים ועשרי׳ ושלשה בארץ הרי שלשים כנגד שלשים מעלות שיש לו למלך והם מהלכים להקב״ה:

הללויה שירו לה׳ שיר חדש אמר כנגד ישראל לא יהיה להם די בשירים האלה הכתובי׳ אם הם יחדשו לו שיר חדש: בעושיו בלשון תפארת כמו איה אלוה עושי: כי רוצה ה׳ בעמו להם נאוה להלל בישועה שהושיעם ית׳ מכל עם כי בהם רצה מכל עם מכניעהם ענוים: יעלזו ישמחו. משכבותם מנוחתם: רוממות אל בגרונם

רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת
בְּיָדָם לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת
בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים
וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם
מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו
הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ
הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ:
הַלְלוּהוּ בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב
גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ
בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל
הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי
שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל
הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:
כל

ת ואמר כשיצאו למלחמה עם גוג ומגוג אז תהלה תהיה בפיהם וחרב בידם וירוממו האל שהצילם מן הגלו' ופירו' פיפיות חרב בעלת שתי פיות פיות חותך משני צדדים: תוכחות כלומר שיתווכחו עם מלכיהם למה באו עליה'. לאסור מלכיהם ונאמר שיתפשו מלכיהם ונכבדיהם שיהיו ויאסרו בזקי' ובכבלי ברזל ופי' זיקים שרשראות. בכבלי הם שלשלאות שקושרין בו הרגלים. משפט כתוב המשפט שנגזר עליהם או שכתוב בתורה ובנבואות. הדר הוא אותו היום יהיה הדר לכל ישרא' ועליו הללוי':

הללויה הללו אל בקדשו המזמור זה יש בו שלשה עשר הלולים רמז לשלשה עשר מדות. בקדשו הוא עולם המלאכים ברקיע עזו הוא עולם הגלגלים וקרא אות' עזו מפני שהם נצחיים וקיימים וכחם גדול שאינם בלים ונפסדים כמו שאר הגשמיים וכן אמר אינו עליהם חוקים כראוי שנקן הללוהו בגבורותיו כנגד עולם השפל אשר אשר עליו כמקום אשר מושל בגבורתו ועולם מכין הרים בכחו כאמר בגבורה: הללוהו כרוב גדלו אמר כנגד ישראל הללוהו ברבה כאש' גדולתו רבה שהתגדל והתקדש בעמים בנפלאו' שעשה עמהם בגאולתם: הללוהו בתקע שופר וגומר הם ששה מינים מהכלים הכינוריים כפי אשר אמר ידוע כי יש בחכמת המוסיקה קולות המעוררות הניגון וקולות מעוררו' הבכי והוא השמחה ויש גם כן כלים מיוחדים אל הניגון וכלים מיוחדים אל השמחה ומפני שעבודת הש"י שבלב כמו התפלה והזמירות צריכו' מאד אל הכוונה לכן ראוי שתעורר בהם השמח' עם הניגון כי השמחה לבדה כשתפליג תוציא אל הכוונה מפני שהרו' אשר בלב תתפשט חוצה ויבא אדם לידי קלות ראש וגם הניגון לבדו תוציא אל הכוונ' מפני שהרוח ברתע לאחור ומתקבץ לבד פנים ויהיה האדם בבהל ופחד ומודעזע וזהו שאמר דוד עליו השלום עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה ואמרו רבותינו ז"ל במקום גילה שם תהא רעדה שתהא מעורבת הגילה עם הרעדה ולכן אמר שיהללו את הש"י בכלים מעוררים השמחה והוא אומרו הללוהו בתקע שופר כי השופר מביא אל החרדה שכאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו עוד הזכיר פעם שנית כלים אחרים מעוררים השמחה והוא אומרו הללוהו במינים ועוגב כי המינים הוא הכלי הנקרא בלע"ז אורגאנו מפני שבו מיני קולות משונות עבות ודקות אשר בו מפני זה מתיקות רב ועוגב כנור שלשון כשיר עגבים שהוא ענין אהב' ודברי חשק: הללוהו בתוף ומחול הם כלים מביאין הניגון כי מחול כנור מן חלילה וכן הזכירו רז"ל החלילים בענין האבלות ותוף הוא כנור שלשון תופות וכאומרו ובנו את במות התופת והוא שם נבלי לע"ז וכתיב כי ערוך מאתמול תפתה והוא כינוי לגיהנם עוד הזכיר פעם שלישית כלים אחרים מביאים השמחה. והוא אומרו הללוהו בצלצלי שמע הם החצוצרות שתוקעים בהם להקהיל את העם בעת המלחמה ויהיה שמע מגורת וישמע שאול או יהיה פירושו בצלצלים הכלותים אל קול השמע ואמר עוד הללוהו בצלצלי תרועה והם כלים אחרים המשמיעים תרועה כלומר קול שברים ויבאו המתכיעים את הלב ואמר כך יש הנה ג' זוגים שכלי הנגון וכל זוג יש בו כלי מביא השמחה וכלי מביא הניגון בצלצלי שמע הם שני כלי נחושת שמקישין זה בזה ומשמיעין קול וכן אמרו במשנה הקיש בן ארזא בצלצל רד"ק: ובצלצלי תרועה הם החצוצרות והטעם שהוצרך הש"י לכולם בהיותם שלשתם שונים ומה שבוק הוא בואתו הוא להיות כי האדם מורכב מג' נפשות משכלת ומרגשת ומצמחת ולכל אחת פעולה מיוחד' כי המשכלת דורשת העיון והמרגשת המוש' והכבוד והמצמחת המאכל והמשתה ומפני שהכוונה בתפלה ובהלל צריך שתהיה גדול מאד לכן ראוי שהאדם יתבודד ויפרוש את כל ג' נפשותיו האלה מפעולותיהן כדי שלא יטרידוהו מהכוונה ולזה רמזו רז"ל באמרם אין עומדין להתפלל מתוך הלכה פסוקה מפני שהנפש השכלית טרודה בעיון אותה הלכה הקשה ולא תוכל להתכוין בתפלה וכן אמרו שהחסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קוד' שיתפללו כדי שיפנה את לבם מעסקיהם בהיות כי הנפש המרגשת טרודה בהם ולכן צריך לשהות ושם יה קודם התפלה עד שיבטל ממנו אותם המחשבות הזוכים וכן אמרו עוד שלא יתפלל מפני שהנפש הצומחת טרודה במאכל ובמשתה הרי שהג' נפשות צריכות אל הכוונה לכן הזכיר דע"ה פה ג' זוגים מכלים מביא שמחה וניגון כנגד ג' הנפשות כי הנבל וכינור ושופר הוא להעיר

כל הנשמה תהלל יה הללויה:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שוכן ירושלים הללויה:
ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ויברך דויד את יי לעיני כל הקהל: ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד: כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: והעשר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל: ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק

להעיר השמחה והיתנון אל הנפש המשכלת · והמיכים ועוגב ותוף ומחול הוא זוג שני להעיר בשמחה ויגין אל הנפש המרגשת ובצלצלי שמע ובצלצלי תרועה הוא זוג ג׳ להביא השמחה ויתנון אל הנפש הנומחת כי אז תהיה כהוגן כאופן שיבא ההלול כראוי והוא אומרו כל הנשמה תהלל יה כלו׳ כל הג׳ נפשות וכופלין פסוק זה כל הנשמה להודיע שנגמרו המזמורים של סוף התהילים כדרך שיש הפרשה שכופלין פסוק האחרון · וכן בשירת הים כופלין פסוק יי׳ ימלוך מפני שהוא סוף השירה:

ברוך יי׳ לעולם אמן ואמן מפני שאלו המזמורים של תפלה הוא נשלם ספר התהילים לכך תקנו לומר אחריהם ברוך יי׳ לעולם וברוך יי׳ מציון · וברוך יי׳ אלהים · וברוך שם כבודו · שאלו הפסוקים הם סופי ספר תהילים כאלו אמרנו כל ספר תהילים וא״ת למה לא תקנו גם כן לומ׳ סוף פסוק של ספר ראשון הוא בסוף מזמור מ״א · ותקנו לומר ברוך יי׳ מציון שאינו סוף ספר · וא״כ למה הכניסו זה תחת זה ושמא כתעלף כפי האמרוכים כן מצאתי ויש ליתן טעם לזה תקנו פסוקים אילו על סדר זה כי יש רמז בפסוקים אלו על ברכו וק״ש ותפילת י״ח כי בפסוק ברוך יי׳ לעולם יש בו ה׳ תיבות כנגד תקנו ברוך יי׳ המבורך לעולם ועד שהוא מעניינו וברוך יי׳ מציון יש בו · ו׳ תיבות כנגד שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שבכל אחד יש ו׳ תיבות ובשני פסוקים האחרים יש בהן י״ט תיבו׳ כנגד ברכות י״ח עם קללות המינים ומטעם זה הר״ם מרוטנבורק כתב צריך להפסיק בין ברוך שאמר לישתבח היה אומר קודם שיתחיל אלו פסוקים ברוך יי׳ לעולם וכו׳ עד אמן ואמן · וכשמו׳ להתחיל מקום שפסק אמר ג״כ אלו הפסוקים לפי שהן כמו ברכה · ברוך ה׳ לעולם הוא בסוף מזמור פ״ט · ופי׳ מהר״ר הספר אמר כן בתכלית הספר ונתן הודאה להש׳ בכלותו הספר כמו שהוא מנהג הסופרים לכתוב באחרונה ברוך נותן ליעף כח וכן אמר בתכלית שאר הספרים · ברוך יי׳ מציון בסוף מזמור קל״ה · ברוך ה׳ אלהים גו׳ ופסוק שאחריו הוא בסוף מזמור ע״ב והם דברי המחבר כדפירשתי · עושה נפלאות לבדו שמראה דווקא בישראל נפלאות למה כי הוא אלהי ישראל א״כ הוא לבדו הוא העושה נפלאות לא אלהי העמים · וברוך שם כבודו לעולם הוא השם הנכתב ולא נקרא שהוא שם הכבוד ועליו נאמר ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד כי עתה שם לבדו יקרא אז · ואז ימלא כבודו את כל הארץ כמו שאמר כי מלאה הארץ דעה את ה׳ · אמן ואמן קיום וקיום כלומר יתקיים זה הדבר העתיד קיום אחר קיום:

ויברך דוד את ה׳ פסוקים אלו עד ומהללים לשם תפארתך הם בדברי הימים סימן כ״ט ותקנו לאומרם לפי שאמרנו פסוקי ברכה אומרים גם כן ויברך דוד לפי שהוא ג״כ משירי דוד ע״ה שנתן שבח והודאה להש״י על הנדבה שהתנדבו לבנין הבית הוא והעם לעיני כל הקהל שהקהיל את כולם שנאמר לפיל תמיכיהו יקהל דוד · אלהי ישראל אבינו אבינו שם אל ישראל · וזכר יעקב אבינו על בנין הבית לפי שיעקב אבינו אמר תחלה לבנות בית אלהים כמו שנאמר והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים · ובב״ר מפרש כי על שם הנדבה אשר התנדבו זכר לישראל אביהם שהוא היה תחלה לנודרים שנאמר וידר יעקב לאמר מהו לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרתם יעקב פתח בנדר תחלה לפיכך כל מי שהוא נודר לא יהא תולה את הנדר אלא בו · אמר יהודה בשם רבי אידי אמר כתיב וישמחו העם על התנדבם נגו׳ וכתיב ויברך דוד וגו׳ ויאמר ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל אבינו אלהי אברהם אלהי יצחק אין כתיב כאן אלא אלהי ישראל ישראל שהיה תחלה הנדר במי שפתח בו תחלה · לך יי׳ הגדלה והגבורה וגו׳ · כלומר כל הגדולה הזאת והגבורה והכבוד שהיית׳ לי שנכנעתי את כל הגוים · והתפארת שהיה לי הנה והכבוד עליהם הכל הוא ממך כמו שאמר כי ממך הכל ומידך נתנו לך · כי כל בשמים ובארץ לך ה׳ הממלכה כלומר אשר בשמים ובארץ לך ה׳ היא הממלכה שאתה מולך ומושל בכל אשר בשמים ובארץ · והמתנשא לכל לראש כלומר לכל הראשים והמלכים אתה הוא המתנשא על כולם ולא״ד לראש ר״ל לכל אשר שמונה לראש ורז״ל פירשו בפרק הרואה לך ה׳ הגדולה זה מעשה בראשית והגבורה זו יציאת מצרים והתפארת זו חמה ולבנה שעמדו ליהושע וכו׳ עד לכל לראש אפי׳ ריש גרגותא מן שמיא מנבן ליה ופירש הקרא כי כל המתנשא להיות לראש וכל

שהוא

וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ: וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ: וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף: וַתִּתֵּן אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ: כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

שהוא ראוי על דבר אכו אלא מיכן וסי׳ ריש נרנותא פר״שי הממונה על אותם השופרים הספירות לנלאות מיד כדי להשקות כהן השדות:

(הגה״ה)

ובספרי קבלה פי״ם כתר: חכמה: בינה: גדולה: גבורה: נצח: הוד: יסוד: מלכות: כי כל בשמים ובארץ הוא יסוד הממלכה הוא מלכות והשמות שמתייחסי׳ אל הספירות הוא שם אהיה לספירת כתר והשם י״ה מתייחס לחכמה ושם יהוד בנקודת אלהים לבינה ושם א״ל מתייחס אל החסד שהוא הגדולה ושם אלהים מתייחס אל הגבורה ושם יהוד מתייחס אל התפארת והוא רחמים גמורים ושם הצבאות מתייחס אל נצח והוד כי בנצח נקרא יהו״ד צבאות כי הוא הענף הרחמים והוד נקרא אלהים צבאות כי ההוד הוא ענף הדין אל חי ושדי מיוחס׳ אל היסוד והשם ארני מתייחס אל המלכות והכה כשאומר׳ לך ה׳ הגדולה וגו׳ יש לכוין אל השמות אלו ועיין בספר הפרדס שער השמות: ע״כ

אתה הוא ה׳ לבדך וגו׳ והפסוקים שאחריו עד במים עזים הם בכתובים בסימן ט׳ והם דברי שבח שאמרו הלוים אחר הבדלו ישראל מהכנסים בכריתות ונפי שאמרנו ויברך דוד אומרים גם זה עד במים עזים וכיון שהזכיר קריעת ים סוף וטביעת מצרים גומר השירה שאמר משה ובני ישרא׳ והר״דק כתב הטעם שנהגו לגמור ויברך דוד ושירת הים לפי שכל אותה חמשה עשר לשונות של שבח הסדורי׳ בברכת ישתבח דורש במכלתין מתוך שירת הים ומתוך פסוקים של ויברך דוד׳ השמים הוא הרקיע׳ ושמי השמים הגלגלים העליוני׳ ואתם מחיה את כלם ונגלא בשמים׳ שגם בם שוכן מזיו השכינה:

(הגה״ה)

ושמת שמו אברהם כי׳ בעבור שקידש הש״ם באור כשדים וכה להוכחת הה״א ונקרא אברהם וכן מצינו בדברי חז״ל ביהודה: ע״כ

לתת את ארץ הכנעני כמנין לת״ת כן שבים עמדו כ׳ מקדשים׳ החוי והם רמאו את ישראל כמו שנאמר ביהושע׳ כי הזידו עליהם עשו ודון כמה שמשלו עליהם ורז״ל דרשו בקדרה שבשלו בה נתבשלו ל׳ ויזד יעקב נזיד כמו שפרש״י ר״פ וישמע יתרו על כי בדבר אשר זדו עליהם׳ כהיום הזה כה׳ יום כי ביום ה׳ יצאו ישראל ממצרים כדאיתא בסדר עולם:

וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּיְיָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

ויושע ה׳ ונוהגין לומר פירוש השירה מפני כי כל לכולא שכתוב כאן רק דברים השייכין תפלה: נאה נאה הנ׳ שנאה ב׳ דנושה ע״פ המסורת:

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַייָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר: אָשִׁירָה
לַייָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: זֶה
אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ: מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה
וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף: תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת
כְּמוֹ אָבֶן: יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב: וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס
קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים
קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב יָם: אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל: תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי
אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים:
מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר
בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:
נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ: נָחִיתָ
בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה
קָדְשֶׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז
יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם
אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי
כְנָעַן: תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד
בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן: עַד יַעֲבֹר
עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ: תְּבִאֵמוֹ
וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
פָּעַלְתָּ יְיָ: מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יְיָ
יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ יִמְלוֹךְ לְעָלַם
וָעֶד: כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם:
וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר
עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ
עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד
וּשְׁמוֹ אֶחָד: וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

מי כמוכה נאדר בקודש יזהיר שיקרא הכ"ף דגושה שאם לא
כן כמנא שהוא מחרף ומגדף שנראה כאומר מיכה כמוכה
ומיכה הוא האיש שגנב הפסל בים ועשה העגל שנאמר ועבר
בים צר' וא"ן להפסיק מפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי
כמוך שהיא רפויה שזה לא נאמר על הים וא"ן להזכיר עליו
מיכה· ידמו כאבן יקרא הכ"ף דגושה שלא יהא נראה
כאומר ידמוך אבן· עם זו גאלת הג"מל דגושה שאם תהיה
רפויה נראה כאומר לשון מגואל וכמנא מחרף· ה' ימלוך
לעולם ועד מסיימין פסוקי דזמרה בשירת הים לפי שיש בה
ע"ב אותיות של קדושה שתמצא בה י"ה פעמים השם בן
ארבע אותיות וארבע פעמים י"ה עולה ע"ב כנגד שם של
ע"ב היוצא מן ויסע ויבא ויט לבד משם מקדש אדני שהוא
באל"ף דל"ת אבל לא תמצאה בגוף השירה כי הם בכל
הפסוקים של מעלה מן ויהי באשמורת הבקר· ולפי שאין
אנו נוהגין להתחיל רק מן התשועה נהגנו לכפול בסוף ה'
ימלוך ואומרים אחר כן כי לה' המלוכה ועלו מושיעים כדי
להשלים אותן השמות החסרים מן השירה· ואח"כ והיה ה'
למלך ר"ל כי לעתיד לבא יתאו כל השמות הקדושים לאחד
ויהיה ה' אחד ושמו אחד:
(הגה"ה) ושמו אחד שהשם יקרא ככתיבתו ולא בכינוי
כי כל הארץ יהי' קדוש ולא תהי' ע"ז בעולם
וכמו שקורין אותו בשמים וכן אמרו חז"ל במקדש היו קורין
את השם ככתיבתו ע"כ):
וכמו שמלך ומושל על המצרים· כך ימלוך על כל הגוים ולפי
ששמו אחד ומלך אנו משבחי' שמו וממליכים שהוא מלך גדול
כמו שאומרים ישתבח שמך לעד וכו'· כי לה' המלוכה כ"כ
תלי' כלומר אז בזמן העתיד יכירו הגוים כי לה' המלוכה ואז
יהיה מושל בגוים· ועלו מושיעים עובדיה סי' א' והוא מלך
המשיח וחביריו שבע' רועי' ושמונ' נסיכי אדם והם מפורשי'
בסוכה בפרק החליל· לשפוט את הר עשו לנקמת משפט
ישראל מהם על כל אשר הרעו להם· והיתה לה' המלוכה לומדך שאין מלכות שלימה עד שיפרע מעשו הרשע ואז תהיה
המלוכה לה' לבדו כי כל הגוים יודו במלכותו והיא שאמר אח"כ והיה ה' למלך על כל הארץ וגו' זכריה י"ד· יהיה ה' אחד
ואין אלוה מבלעדו· ושמו אחד שלא יזכרו בשם אלוה אחר בעולם אלא שמו לבדו יזכרו:

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות ברכות והודאות מעתה ועד עולם: ברוך אתה יי אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות ארון הנפלאות הבוחר בשירי זמרה מלך אל חי העולמים:

ישתבח סי' לשיר מלכי"נו הא"ל ר"ת שלמה כי החכם שחבר זה היה שמו כן ועשאו לכבוד שלמה המלך. בשמים ובארץ שמקדישים אותו מלאכים וישראל. כי לך נאה לאומר ולשבח שכל השירות שלך הן. שיר ושבחה הלל וזמרה וכו' ט"ו מעלות של שבח יש כאן כנגד ט"ו שיר המעלות ט"ו תיבות שבברכת כהנים כשם שמברך אותנו בט"ו כך אנו משבחים אותו בט"ו וכנגד ט"ו לשון שמס' שבתורה וט"ו שמות שבויושע וכנ"ה יושב למעלה מט"ו ו' רקיעים וט' אוירים וכנגד ט"ו דברי' של תרומת המשכן וט"ו דורות מאברהם עד שלמה. ומזכיר זכות אבות שהיו ט"ו שנים בעולם כי ביום שמת אברהם היה יעקב בן ט"ו שנה. ומה שאמר שבח' וזמרה ולא אמר שבח וזמר משום שופו שאומר ממשלה גדולה וגבורה ומה שאמר שיר ושבחה ולא אמר שירה ושבחה על שם שאמר אחריו הלל עוז וכתב ולשון בה נקט ככולן:
גבורה וגדולה ר"ל אפכא וכן עיקר:

(הגה"ה) פי' הקדיש יתגדל ויתקדש ע"ש והתגדלתי והתקדשתי האמור במלחמת גוג מגוג שאז יתגדל שמו שהיה חסר ע"ש שנשבע שלא יהי' לא שמו ולא כסאו שלם עד שיתנקם מעמלק שנאמר כי יד על כס י"ה ונאמר האויב תמו חרבות לנצח וכתיב כתרי' וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו הרי השם והכסא שלם וזהו מה שנאמר כי יבחר ה' בציון אוה למושב לו ר"ל כאשר בחר ה' בציון וזה יהי' כשיבער הרשעים מתוכה או ה"א המסרה בכסא הנקרא כס וה' המסרה בהשם שנקרא י"ה יהי' שלום והטעם שהוא בלשון תרגום כדי שלא יבינו מה' ויתקנאו בנו ויקטרגו וז"ל הרקנט פ' וילך כבר ידעת מה שאמרו רז"ל שבת של ר' יוחנן היתה וזה שאמר רב לך כבר הגיע עתו של יהושע ודע כי לעולם הראשון נדחה מפני האחרון ומ"כ לא יהי' האדם רודף אחר הכבוד שקוברת את בעליה ומ"כ תקנו בקדיש בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל כי אין מלכות נוגעת בחבירת כמלא נימא ובשאנו מתפללין על ביאת הגואל ראוי להתפלל על חיי דכל בית ישראל ובכללן תכמיהן ופרנסיהון שיזכו עמנו יחד בביאת הגואל מפני כשהגיע זמן ופרנס אחר לפרנס דורו והראשון נדחה מפניו עכ"ל ומותיבין בשלום כי אין כלי מחזיק ברכה אלא שלום עושה שלום במרומיו שיש מלאכים ויש מלאכים מאש ועכ"ו אין זה מכבה את זה וכנוס' זה לזה ויש בו ארבע כריעות וכאומר יתגדל כורע בעולם כורע יתברך כורע בריך כורע ובעושה שלום כריעה של רשות ויש בו שבעה מיני הילול כנגד שבעה רקיעים וא"כ לומר ויתקלס לפי שמליצו אותו לגנאי שנאמר וקלסה לכל הארצות:

מעתה ועד עולם כיון מעולם ועד עולם כלומר לפנים ולאחור. גדול בתשבחות שכל העולם משבחים לשמו. אל ההודאות שכל ההודאות שלו שכל העולם מודים לו על נפלאותיו שהוא אדון כדבר שנאמר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם והוא בוחר בשירי זמרה של ישראל שנאמר זמרו לשמו כי נעים כי יעקב בחר לו יה לומר לשמו ולפי שהוא חי העולמים נאה לשבחו ולהללו מעתה ועד עולם כי חי עולמים סובב למעלה על מעתה ועד עולם שהרי ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות עד חי העולמים ברכה אחת היא ולפי שהוא מלך גדול וחי עולמים ושליט בעולמו אנו מבקשים ומשבחי' שיתגדל ויתקדש שמו הגדול בעולם שברא כרצונו וזהו יתגדל ויתקדש וכו'. ה' פעמים מלכות בישתבח כנגד ה' פעמים מלך הכבוד שאמר דע"ה ג' גדולות בישתבח כנגד ג' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים:

(הגה"ה) בספר אוצר הכבוד גדול העונה אמן יותר מן המברך וז"ל הרקנט פ' בשלח ומטעם כי הוא פותח המקור מראשיתו להשפיע ברכה אל המלה הצריכה להתפלל וכוונת המברך כאלו מן המקור ברכת העונה אמן כי העונה אמן אין קובע משכנתו לפני המלך פנים בפנים ובמקדש לא היו עוני' אמן לפי שהיו מזכירין השם בכתבו ומפרשי' האות שהוא מקור הברכה אבל בגבולין שאין רשות להזכירו כי אם בכינוי הוצרכו לענות אמן כדי לפתוח מקור הברכה במדה ההיא:

אומ' ואנא האלב קדיש אוכ' דער כאן ואנא דאם קהל יתברך ווייל דער פון ואנא ברכו:

ברכו את יי המבורך: והקהל עונין ברוך יי המבורך לעלם ועד: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים

Digitized by Google

המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים סולו
לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ושמו מרומם על כל ברכה ותהלה:
ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
יוצר אור ובורא חושך עושה
שלום ובורא את הכל: המאיר לארץ
ולדרים עליה ברחמים ובטובו מחדש
בכל יום תמיד מעשה בראשית: מה
רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית
מלאה הארץ קנינך: המלך המרומם
לבדו מאז המשבח והמפואר
והמתנשא מימות עולם: אלהי עולם
ברחמיך הרבים רחם עלינו אדון עזנו
צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדנו:
אל ברוך גדול דעה הכין ופעל זהרי
חמה טוב יצר כבוד לשמו: מאורות
נתן סביבות עזו פנות צבאיו קדושים
רוממי שדי תמיד מספרים כבוד אל
וקדשתו: תתברך יי אלהינו על שבח
מעשה ידיך ועל מאורי אור שעשית
יפארוך סלה: תתברך צורנו מלכנו
וגואלנו בורא קדושים ישתבח שמך
לעד מלכנו: יוצר משרתים ואשר
משרתיו כלם עומדים ברום עולם
ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי
אלהים חיים ומלך עולם: כלם אהובים
כלם ברורים כלם גבורים וכלם עושים
באימה וביראה רצון קוניהם: וכלם
פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה
בשירה

ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך וכו' פסוק הוא בישעיה מ"ה וכתיב ובורא רע אלא משום לישנא מעליא תקנו חכמים בורא את הכל במקום ובורא רע ואומר על אור ושלום יוצר ועושה כי הם מעשה על חשך ורע אומר בורא כי אינם דבר כי העדר האור הוא החשך והעדר הטוב והשלום הוא הרע ובורא פירש גזירה כמו אם בריאה יברא ה' גזר שיהיה ותקנו לומר ובורא חשך כדי להזכיר מדת לילה ביום ומדת יום בלילה והטעם לאפוקי מדעות מכחה דאמר מי שברא אור לא ברא חשך: המאיר לארץ כי הצמחים והמתכות מתגדלים מאור השמש והירח וגם מתיקות הפירות שנאמר וממגד תבואות שמש וגו': ולדרים עליה לבני אדם כדי שילכו לעסקיהם ואמר ברחמים כי הש"י מביא לנו האורה בדרך רחמנות מעט מעט לא בפעם אחת כלה כי החכם ממתינו אם רואה אור גדול אינו יכול לפתוח עיניו לראותו בעצרה ולעבין הארץ ברחמים שלא תבקע האדמה מחו' השמש: ובטובו מחדש בכל יום וכו' שגלגל וילון רקיע בכל יום כדאמר ר"פ אין דורשין וזהו שאמר מעשה בראשית כי כמו שהבדיל בין האור ובין החשך בששת ימי בראשית כן הוא מתמיד אותה הויה בכל יום:

(הגה"ה)

מלאה הארץ קנינך צריך אתה לדעת כי ע"ס באצילותם כמלא העולם שלם וכן מה שנמצא בכל הנמצאות בין בעולם המלאכים או הגלגלים או עולם השפל הכל דוגמא לע"ס ומכאן נבין כתגלי כל הנבראים בכל אחד דבור שנא' מכל ימיכו עלי ארץ: (הגה"ה) **לבדו מאז** י"מ שברא כסא הכבוד שנאמר נכון כסאך מאז וי"א כמו אז ישיר דהיינו אלו ב' ראשונות ג' קולות המרומם כפי הספירות המשובח בשכלים הנפרדים והמפואר בגלגלים והמתנשא מימות עולם ר"ל מעולם השפל כל הנבראים מימו' עולם: מה רבו מעשיך תהלים ק"ד ופי' מה גדלו: מלאה הארץ קנינך כי אין בארץ מקום רק שלא ירא'כו מעשה הש"י ופי' קנינך מעשיך כמו שמים וארץ כלומר הכל מעשיך אין דבר במקרה: המלך המרומ' לבדו כמו שנאמר אתה הוא ה' לבדך: המרומם המשובח המפואר והמתנשא ארבע שבחות כנגד ד' בריאו' שמים וארץ רוח ואש וד' משמרות בלילה ואז המלאכים מתחלקי' לשורר שיר: אלהי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו תקנו זה בברכ' המאורות משו' דאמרי' בירושלמי יהי מארת מארת כתב חסר וי"ו לשון מארה מפני

שהמאורות

בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים
וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים
וּמַמְלִיכִים אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם
מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה
מִזֶּה וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה: לְהַקְדִּישׁ
לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה
וּבִנְעִימָה קְדוּשָׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים
וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ
יי צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל
מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם
מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ כְּבוֹד יי
מִמְּקוֹמוֹ:

לאל

שהמאורות נורמין לספיל אסכרה בתינוקות לפיכך תקנו לנקם ברמזין הרבים בברכת המאורות:

(הגה"ה)

אלהי עולם י"מ על המשירי' שהוא נקראת שר העולם כי הנהגת העולם על פיה ומנקם פי"ז כתב עינו ברמזין הרבים הלגן המרומם הוא על כל העלות אדון עוזנו ע"י עולם העליון והוא מסבב נקראת עוז׳ צור משגבנו ע"י כקד ומגן ישענו ע"י תפארת משגב בעדינו הוא עטרת רגל רביעי שם של מ"ב קרע שטן המגרש להמקטרג המתקם להסטין:

אל ברוך גדול דעם מה שתקנו לומר אלפ"א בי"תא ביוצר אור להודיע כי לא נתקיימו שמים וארץ ותולדותיהם אלא בשביל התורה שיש בה כ"ב אותיות של אלפ"א בי"תא שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי או מפני שהא"ב הי"ה תחילת בריאת עולם שנאמר עוטה אור כשלמה ובבריאת עולם נגלגל הקדוש ברוך הוא כ"ב אותיות וברא בהם את העולם כדמפורש בספר יצירה׳ טוב יצר כבוד לשמו פירש הגה"ה שנקרא טוב ה׳ יצר כבוד לשמו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כלומר שהוא מתכבד עם בריותיו ובאלו יצר הכבוד לשמו גם האור נקרא טוב שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב׳ מאורות נתן סביבות עזו שנאמר ובהורא עוזיה שרי׳ פנות צבאיו קדושים כלומר שרי צבאיו שנקראו קדושים ופי׳ פנות שרים כמו נשיהלום כל פנות העם שואל א׳ י"ד׳ רוממי שדי תמיד מספרים וכולו כן עושים המלאכי׳ ערב ובקר תמיד ותכם לשון המקרא השמים מספרים כבוד אל או פירוש קדושים רוממי שדי כלומר מלאכים הפנימי׳ המקודשים יותר משאר מלאכים לפי שרואין מתוך שדי באספקלריא המאירה׳ רוממי שדי ע"ש הללוהו במרומים בקול שדי׳ על טבת מעשה ידיך דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב ואמרו בב"ר בורא מסכנן ומי מנכן׳ בורא קדושים אלו המלאכים שנאמר ואשמעה אחד קדוש׳ יוצר משרתים ואמר משרתיו תקנו לומר כן משום דאמרינן בפרק א׳ן דורשין כל יומא איברו מלאכי השרת מכה דיבור שנאמר קדשים לבקרים וה"פ יוצר משרתים אותם המתחדשים בכל יום ואשר משרתיו מעולם כגון מיכאל וגבריאל כולם עומדים לפניו ומשמיעים ביראה יחד מלאכים הראשונים והנבראים בכל יום אומרים בקול כעי׳ ואמר ביראה לפי שמלאך אחד יש בידו שבט של אש ומכה בו המלאכים ושורפם אם יאמרו שירת׳ דברי אלהים חיים כלומר כל דבר שיוצא מפי הב"ה נברא בו מלאך כמלאו ודבריו הם חיים׳ ומלך עולם מולך על העולם לעולם ועד׳ כלם אהובים שאין ביניהם קנאה ושנאה׳ כולם ברורים לשון ברו לכם איש שואל א׳ י"ג כלומר שהם טבלים כפרדים כלם גבורים שנאמר גבורי כח עושי דברו׳ פותחים את פיהם אמר כן בלשון בני אדם כדי לשבר את האוזן בקדושה ובטהרה כי כמו שהם קדושים וטהורים כך הם דבריהם ובספר היכלות כתוב׳ עת לשורר שיר או מתלהבים מלאכי השרת כתות כתות שורות שורות וכו׳ ומשבילין אש בגברי אש ונקלי אש ורועשין כאש כו׳ וסם׳ה פעמים טובלין והו בקדושה ובטהרה ותופסין לכוריכן ועונביהם ומגבין בנעימה ומעריצים וכו׳ לוק שנאמר וקרא זה אל זה ומתרגמינן ומקבלין דין מדין׳ ונותנין רשות זה לזה הגדול נותן רשות לקטן וקדי׳ מתפלגין לג׳ כתות וכל כת מחלת למבירתה באמר קדוש משיבה כך כאמר קדוש וכת של פית אומרת קדוש ה׳ צבאות ומתחילין כולם קדוש קדוש קדוש לכך ג׳ כנגד ג׳ כתות קדוש קדוש קדוש׳ בשפה ברורה כלשון הקודש המבורר בשפה ברורה בגימטריא לשון הקודש וע"ש הפסוק ודעת שפתי ברור מללו׳ ובנעימה קדושה פי׳ ובנעימת קול קדושה וטהורה ומפני שקרא לשפה ברורה קרא ג"כ לנעימה קדושה ואין לומר קדושה כולם כאחד וכו׳ עונים מכריזין כמו וענו הלוים׳ קדוש קדוש וכו׳ ט׳ תיבות בפסוק וה"כ ט׳ פעמים שנקרא הב"ה קדוש נאלו כן האלהקדוש נקדש בצדק׳ קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות וכו׳ ופסוק זה ביטע"ג ג׳ וג׳ פעמים קדוש כנגד ג׳ עולמות אותיותם כי כאשר יזכיר האדם דבר שלשה פעמים די לב כאלו הוכירו׳ קו׳ ובתנגוסל מפרש לנג דברים רבים שהם משולשים׳ והאופנים הם הגלגלי׳ כמו ויסר את אופן מרכבותיו׳ פעמת משבחי׳ ומגוזי׳ כלומר כל מרכבה רוקעת אם לנוכח פני האופנים וזם משבחים להקב"ה באיזה נוסח שירתו כי הכתוב

הלא

אלא את כל הרוחות ואינן נריכין לפסו׳ סכיה׳ לכל נר ואמר כל אם׳ יהם ברוך כבוד ה׳ ממקומו לפי שאין יודעין את מקומו ופסוק זה ביחזקאל סימן שלשה ויש בו ארבע תיבות כנגד ארבע המסעות שלפניו רוח רעש דממה אש ויש בהם י״ח אותיות כנגד י״ח אלף עולמות והטעם שתקנו לומר קדושה ביוצר אור כדי להוציא מלבן של מינים שאומרים שעזב ה׳ את הארץ ונתן הממשלה לשמש ולשאר המאורות והם עושים שפטם בכל אשר ירצו ואינו כן שאין השמש ושאר המאורות וגו׳ם כי אם כיתות בוראם י״ת שהרי כל נבאי מעלה מקדישין ומקדשים אותו שהוא בורא הכל והוא מושל בכל:

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ לַמֶּלֶךְ אֵל
חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ
וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל
גְּבוּרוֹת עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת
זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא
רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת:
הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית: כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן
תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻּלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ בָּרוּךְ
אַתָּה יי יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

לאל ברוך נעימות יתנו מזמרים בקול נעים בכנורו׳ ובנבלים וזכר כאן ג׳ הלולים נעימות וזמירות ותשבחו׳ כנגד קדוש קדוש קדוש שאומר למעלה · פועל גבורות וכו׳ בברכה זו יש רמז לשבעה כוכבים שלם כ״נכש שהן סימן לראשי תיבות כ״נכש פועל גבורות כנגד השמש שנאמר ישיש כגבור וגו׳ וכתיב כצאת השמש בגבורתו עושה חדשות כנגד לבנה המתחדשת בכל חדש · בעל מלחמות כנגד מאדים שממונה על זה · מצמיח ישועות כנגד כוכב שנ׳ דרך כוכב מיעקב · זורע צדקות כנגד צדק · בורא רפואות כנגד נוגה ונוגה הוא בשפתה זורחת וכתיב שמש צדקה ומרפא בכנפיה · נורא תהלות כנגד שבתי שמשמש בשבת ומלאכו שיר בשבת שנאמר מזמור שיר ליום השבת ומה שהקדימו זורע צדקות למצמיח ישועות לפי שבתפלה זורעין ואח״כ צומחין הגרעינין · כי לעולם חסדו שהאיר לארץ בטובו ובחסד כמוס שבעים כלי לפרוך העולם כי השמש אש והכוכבים אש עם הירח שהוא שלג · אור חדש על ציון וכו׳ אור שנתחדש ונברא ביום ראשון גנוז הקב״ה לצדיקים לעתיד לבא כדאיתא בב״ר וכדכתי׳ והי׳ אור הלבנה כאור החמה ונומר ויהי רצון שנזכה בולנו

וכו׳ יש מן לאל ברוך עד יוצר המאורות כ״ט תיבות כנגד כ״ט תיבות שיש מן השמים מספרים כבוד אל עד ואין נסתר מחמתו וכ״ט תיבות בפסוק קומי אורי כי בא אורך וגומר נגד מן האזכרה שבו לפי שאין השם שלם עד שיבוא אור משיח ומה שסמכו ברכת אהבה ליוצר המאורות לפי שבה מזכיר יחוד שמו של הקדוש ברוך הוא ובתיבת התורה המאירה מכל המאורות שהשמש אינו מאיר רק ביום והתורה מאירה ביום ובלילה:

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יי אֱלֹהֵינוּ
חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ
עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ
וּתְלַמְּדֵנוּ אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם
עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל
לִשְׁמוֹעַ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת
וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ
בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק
לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה
וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד:

אהבה רבה אהבתנו שנאמר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שבכלל שאהבה רבה היא׳ כן תחננו ותלמדנו כאשר חננת אבותינו שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וכן יעקב איש תם כן תחנינו כאשר חננתם· להבין שנבין דבר מתוך דבר בהלכ׳ לשמוע דברי תורה ולהשכיל להגלים בתורה · ולשמור ולעשו׳ את התור׳ ולקיים את כל מצותיה · את כל דברי תלמוד תורתך ד׳ למידות כאן כנגד ד׳ מדות ביושבים לפני חכמים וד׳ מדות בתלמידים וכנגד ד״פ שקורין בתורה בשבוע בב׳ וב״ה׳ בשבת שחרית ומנחה בגילה ובשמחה בישועתך ד׳ ישועות עד ק״ש כנגד ד׳ גליות שיושיעכו מהרה · ויש בברכה זו ק׳ תיבות כנגד ק׳ ברכות וכנגד ק׳ אותיות עם חקר יאה בפסוק ועתה ישראל מה יי׳ אלהיך שואל מעמך ותקנו לומר בברכה זו ללמוד וללמד לשמור וכו׳ מפני שפרשיות של ק״ש גם כן מדברים מענין זה תקנו ברכה זו לפניה:

כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ

נְגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ: וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ
קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אַתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן:
וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה: יחיד אומר אל מלך נאמן

אל מלך נאמן ר״ת אמן קודם שנברא העולם מלך בעולם הזה נאמן לתחיית המתים:

שמע ר״ת שד״י מל״ך עליון ובנ׳ אותרי׳ קדוש ור״ת נ״כ שאו מרום עיניכם שחרית מנחה ערבית

ע׳ גדולה לומר ע׳ שמות לישראל כמו שיש ע׳ שמות לה׳ אלהים אעפ״כ יי׳ אחד

אחד ד׳ גדולה כדי שתמליך כד׳ רוחות העולם שמע מתחיל שין ומסיי׳ ד׳ ושם כאמצע והכילו מסד וצריך להפסיק בין ישראל ליי׳ ובין השם לאלהים ובין אלהים לה׳ והסומכו כאחרך ולא קיבל עליו עול מלכות שמים שלמה וה״פ ה׳ הוא אלהים והוא השם אחד לשון הרקיע וי״ל שמע לשון ויעמע שאול כלומר אסף ויחוד יחד עשרה ספירות · דברות שלא לקבן בכשיעות עד א״ס והזכיר ג׳ שמות כנד ג׳ אבות ובפסוק שמע ו׳ תיבות כנד ו״ק כנגד ו׳ ומיכו׳ כנד ו״ק למטה וע״ו אמרו ה׳ אחד בעליונים ושמו אחד בתחתוני׳:

סוד היחוד פ׳ ראשונה ושני׳ קנו אותו על שם מ״כ רם על כל רמים והיא פ׳ ואהבת מ״ב תיבות בעבין וה כי הוא סוד שיין וע״כ תקנו פ׳ ובכוד וה׳ פ׳ נ׳ והיה אם שמוע מכד שמאל כלולה בימין היא פ׳ אמת עד ושמתם אותם לאות ע״כ תיבות סוד מרכבה עליונה פ׳ רביעי׳ ושמתם עד הארץ הוא סוד נ׳ שערי בינה שהם כלל הכל מעלה ומטה וכה קיום הכל יסוד המעלות פ׳ ציצית היא כללת כאלו וכתבה בסודותם ואמנם כי הכוונה אשר תקנו ז״ל בק״ש הוא סוד גדול להכין רמ״ח תיקון אבריו של אדם כאומרו ה׳ אלהיכם אמת:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: בָּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ואהבת את ה׳ אלהיך הייכו אנכי ה׳ אלהיך לא יהיה לך כי האוהב השם בודאי לא יעבד באחר ויכבד אביו זה הקב״ה ואמו זו כנסת ישראל והאוהב השם מכבד את השבת וכן ירחיק שלא תנאף כי הנואף הוא הכופר בע״ז:

והנראה ליחד בערב שלמטה למעלה עד ויביאה אל האדם להביא הכלה לבעלה כמד״א ויהי בערב ותבא לאה לקראתו ולבוקר לתת שוק לנערותי׳ להמשיך הרצון והשפע שלמעל׳ למטה והאשה מתובם מנכסי בעלה ותתן טרף לביתה ואז כל העולם כולו בטוב ואלא ברכת ה׳ ודע שצריך כשיזכור שם הוי׳ כ״ה בקוצו של יוד ראשונה לכתר עליון וא״ס ויוד עצמה היא חכמה ה׳ היא הבינה וי״ו רמז ו״ק עליוני׳ וה״ת כה״י האחרונ׳ היא העטר׳ הוא היה אלהינו הוא הוה השם השני הוא יהיה אחד וזהו מלמעלה למטה:

בשכב״ך ך״ד אותיות והקריאה אמצעיתוא ך״ה ויסן כה וכה שיכון לחמשים שערי בינה:

ואהבת אותיות האבות כלומר ואהבת כמו האבות ויש בו י׳ תיבות נגד י׳ ספירות י׳ דברות י׳ מאמרות מתחיל בוי״ו ומסיי׳ כ״ך דהיינו ך״ו עד ך״ו דורות שנתנה התורה וכל הפרשה בלשון יחיד בכל לבבך בשני יצרך בכל נפשך בנפש הבהמית או המדברת או בנפש המרגשת או בנפש המשכלת ובדברי חז״ל אפילו הם נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל מדה ומדה שמודד לך ולא תאמר אולי גורם או דבר שבמקרה ח״ו ולא ה׳ פעל כל זאת אלא הכל בגזירת עירין ומאמר קדישין ול״ט אותיות בפסוק ואהבת נגד שם הקדוש כוז״ו:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ
וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ:
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ
הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ
וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ
בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם
לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:
וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

והיה אם תשמעו אם שמע תוכה לשמוע · לאהבה · ולכבד הכל מאהבה: ולעבדו זהו תלמוד תורה שנאמר ולעב״ד ולשמרה או המנו׳ כשם שעבודו׳ המזבח קרוי עבוד׳ כך הלימוד קרוי עבודה ד״א ולעבדו בכל לבבכם

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם
לאהבה

Digitized by Google

לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃

וזו תפלה שבלב לפי שהמלאכים בזמן שבית המקדש קיים היו עולין בלהב הקרבנו' השמיימה עכשיו שאין בית המקדש קיים עולין בתפלה שבא מן הלב והיא כולם מוגב ארבם ונומר· ואם אינו מכוין בכל הברכות פסק זה שלינת הפולס ע"כ יאירא דבר ה' יכוין בכל התפלה עכ"ל רוקח ז"ל: והיה אם פסוק זה כ"ב תיבות פ' אותיות כנגד אברהם אשר קטור לעשרים והיה ראש לבימולים מילה ב' פ"ה מתחיל בו"ו ומסרי' במ' רמז לשם ע"ב והוא מדתו של אברהם חסד ע"כ: **ונתתי** מסר תפלתו וסופו כ"נ וי' תיבות רמז לי הכוכבים: **וחרה אף** יש בו כ"ד תיבות כנגד כ"ד שעות היום והלילה פ"ו אותיות בי' אלהים הוא מדת הדין ישלוט בכם ויהפך הרחמים לדין וחרה אף ה' זו מדת הרחמים ומתחיל ב"ו ומסרי' ב"מ הוא שם של ע"ו והוא חותם של שם ע"ב:

ושמתם את לרבות טעמי מצות וסודי התורה ומעשה בראשית ודקדוקי סופרים"ה ל"ו מסכתות הלא כ"ה דברי כאם ה' הלא ל"ו ספרי' בלוחות של ס' חלקהו ויהיו ל"ו ספרי' ועשרה ספרים כ"ט קנים הם ל"ו לנגן: **ולמדתם** י"ב תיבות י"ב שעות יום ולילה. י"ב חדשים כ"ד אותיות ילילך מדן אמונעתם של אדכות כולו דין:

וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֺת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֺתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם׃ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר

ועשו להם ציצית לשון ויקחני בציצית ראשי שצריך להפריד חוטי הציצית זה מזה:

הכנף פתיל דרשו חז"ל פעמים מין כנף בעונן דהיינו שאר מינים וצמר ופשתן אפי' שלא כמינים פוטרין וזהו פתיל תכלת דתכלת עמרא הוא:

וראיתם אותו כי המקיים מצות ציצית זוכה ומקבל פני השכינה ומצוה להסתכל בציצית בשעת ק"ש ויכוין כ"ב ציצית שלפנית שיש בהם י' קשרים רמז להויות וגם יש בהם י"ו חוטים ועשרה קשרים עולה כ"ו כשם הוי' ב"ה:

וזכרתם את כל מצות ה' כי ציצית עולה ת"ר וה' קשרים וח' חוטין עולה תרי"ג כשני' תרי"ג מצות ו"ה קשרי' בכל כד שעולה כנגד ה' חומשי תורה:

אחרי לבבכם זה המינים ואחרי עיניכם זה הזנות:

תזכרו צריך להתיז זיין של תזכרו שלא יהא נראה כקורא תשכרו כלומר ע"מ לקבל פרס ושני פעמי' זכירה ומצוה בפ"ז כנגד תור' שבכת' ובע"פ:

כל מצותי את לרבות משמרת למשמרת ותנ' כבוא"י

הוצאתי

הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

כבוד' כאליהו בשר סכרתל:

אני ה' אלהיכם ב' פעמים כאחן אני לשלם שכר ודיין לנפרע למי שלא קם לקיים המצות עשה ותקנו ש"ל שהם ג' מוור השלם תיבות ה' אלהיכם אמת ומשו' דאמרינן באלה הדברי' רבה שמור מצותי ושים שמור רמ"ח תיבות שבק"ש והקב"ה ישמור רמ"ח אברים שלך ותמצא שחסר מהם ג' תיבות לכך תקנו שבתפלה יסיי' אמת משום דכתיב וה' אלהים אמת וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת וכ"כ בספר הזוהר בסוף פרשת וירא דבק"ש אית רמ"ח תיבין עם ה' אלהיכם אמת וכן בספר התיקוני' תיקון י"א וכ"מדר' שבעלם א"ר כהורא א"ר נסמי' בק"ש רמ"ח תיבין כמנין אברין של אדם והקורא ק"ש כתיקונה כל אבר ואבר נוטלת תיבה אחת ומתרפא בה והיינו דאמר רפאות תהי לשריך וכו' ותקנו שיהא הש"ץ חוזר ג' תיבות ומאן ניהו ה' אלהיכם אמת וכדי להשלים רמ"ח תיבו' עם הקהל וכל שאינו קורא ק"ש עם הקהל איכא תקנתא אחריתי יכוין בט"ו ווין שבאמת ויציב שט"ו פעמים ו' עולה צ' ושם כ"ד עולה כ"ו ושם ד' אותיותיו עולה ל' ושלשה פעמים לעולם נ' הרי שמכוין בט"ו ווין לנ' שמו להשלי' הרמ"ח תיבות שבק"ש או משום דט"ו ווין עולה תשעים והקריאה בשבת כ"א הרי צ"א כמנין השם בקריאתו ובכתיבתו והיינו אלו אמר ה' אדני אמת:

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ: עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חוֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גֹּאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ:

אמת ויציב ברכה זו איכה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לחברתה לברכה שלפני ק"ש דק"ש איננו הפסק ונתקנה ע"ד נ' פרשיו' של ק"ש אמת אלהי עולם מלכינו כנגד פרשת ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים אשרי איש שישמע למצותיך כנגד והיה אם שמוע שהיא קבלת עול מצות ממצרים גאלתנו כנגד פרש' ציצית שהוא להזכיר שאנו עבדיו שפדאנו מבית עבדים ולקחנו לעם סגולה וכתן מצות ציצית לאות לזיכרון כמנהג הימים שנותנים אות לעבדים הקנויי': ירושלמי פ"ק דברכות צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים מלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורים וגאולת ישראל וג' ואלו ותקנו לומר אמת ויציב בשחרית על הנסים והחסד שעשה הקב"ה עם אבותינו וסמכו על המקרא להגיד בבוקר חסדך וג' ואמר· ותקנו לומר אמת ויציב עד זולתך ק' תיבות ע"ד ק' ברכות ובפסוקי המזמרה ט"ו ווין כ"לנ"פ' בפרשת קרח כנגד ט"ו גאולות בטופס ט"ו שירות בישתבח וט"ו שיר המעלות וט"ו תיבות ביברכך וע"כ בירא דבר ה' לא יגביה ולא יגרע עכ"ל הרוקח שאתה בקיון תפלת השין נכון אתה יענה בגדעון שאמר למלאך שאתה מדב' וגו' וצריך לעשו' כפסקא מעט בין ואדיר למתוקן ולי"א דהכל קאי על הקב"ה א"כ:

ודבריו חיים שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה כבר' בו מלאך אם מדבר ברחמים נקרא מלאך רחמים ואם שדבר באף נקרא מלאך אף כ"מ ואם מדבר בתורה הוא מכינה על התורה כך כל דבר לפי מה שהוא ולכך דבריו חיים שהדבור משלחו הולך וכתב על הלשות ושבעמו בקרא: נאמנים לפי שהוא מיוקים לעולם

(הגהה) רוקח **סוד אמן** האלף כנגד שכינה ומם כנגד כ"ה ונון פשוטה כנגד מתן וכלה:

סוד הקדיש פי' יתגדל שם ההוי"ה והגדול' יתגדל פי' שלם בארבע אותיותיו וכשיתגדל או יתקדש אוב ביחוד המנין כי שם י"ה שהוא סוד אב ואם אין אוכ"כ חסרון אפילו בזמן הגלות כי תמיד יש שם שלום

Digitized by Google

אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו: כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וים סוף בקעת וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על זאת שבחו אהובים ורוממו אל ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים ומגביה שפלים מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים ועונה לעמו בעת שועם אליו:

וישועות אלא מה שיש לנו מספרון [illegible] **ו יה** והוא קטן הכמות נלוה לאומרים יתגדל ויתקדש שם **י״ה** שיהיה שלם י״ה עם ו״ה שהוא בגלות והכה תחלה מבקשין על ו״ו שלשם שיתחבר עם י״ה ויהיה **יהו״ה** ואחר שבקשנו על ו״ו להתיחד עם **י״ה** פות נבקש שעל ה״א אחרונה לסמוך אותה אל **יהו״ה** ניס **יהו״ה** וזהו שתקנו וימליך מלכותיה אחר שאמר יתגדל ויתקדש שמיה רבא כלומר שם י״ה רבא ר״ל כ״ו אלא ולהוסיף עליו אות ה״א לחבר את האוהל להיות אחד: ועונין הקהל אמן הוא קבלת דברים על מה שאמר החזן: וסלק לך כוונת **יהא** שמיה רבא ונגמר: **שמיה** שם י״ה שהוא הבינה שהם משכן י״ה **רבא** יתכוין לשם הגדול עם שש קצוות ויתכוין להעלות שברי הגבורות שירד בשפע דרך קו ישר לחבר האחרונה אות י׳ של השם: ולומר **לעלם** הוא הכתר עם אבא ואמא שהם עולם הנסתר **לעלמי** תפארת עם זרועות עולם: **עלמיא** יסוד עם הנכסיים: **יתברך** מדת המלכות: **ישתבח** בכתר **יתפאר** בחכמה: **יתרומם** בבינה: **יתנשא** בגדולה: **יתהדר** בגבורה: **ויתעלה ויתהלל** תפארת ויסוד: **שמיה** המלכות **דקודשא** סוד **בריך** המלכות **הוא** לכוין סופו בתפלתו׳ וקבלה בתפלת שחרית לכד יש לאומרים כולם כנ״ין והם שבעה ו״ן לכווכ׳ הידוע: ולומר הש״ץ **ברכו** פי׳ להמשיך הברכה מן הכתר אל החכמה וזה בשאמר **יהוה** יכוין לשם בכתבו ונקדו יהבך ועונין הקהל ברוך **יהוה** בניקוד יה״בך

תהלות לאל עליון ברוך הוא ומבורך: משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם: מי כמוך באלים יי מי כמוך נאדר בקודש נורא תהילות עשה פלא:

שירה חדשה שבחו גאולים לשמך על שפת הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו: יי ימלוך לעולם ועד: צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל גאלנו יי צבאות שמו קדוש ישראל:

ברוך אתה יי גאל ישראל:

סוד העמידה כי ע״כ הוא תקוני הכלה מכאן ואילך הוא תיקון השתן ולפיכך אנו עומדין לכבוד המלך ה׳ כתאות דבל מה דאתי [illegible] כדכתי׳ [illegible] לה לאלכם לאיקים בקימה נאו דקף כשאמר אדני שפתי תפתח יתכוין לשם אדנו שהוא סוד מלכות בית דוד ומבקש לתת לו מעבה לשון וכח בבינה להמשיך לה השפעה דרך המלך:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי

ברוך יתכוין האדם להמשיך שפע הנשמה ורצון בנת הסכות אל הפתן דרך המלך וכאשר יאמר ברוך ישחה ויכרע בראשו למעה להשפעות נגד המלך ולהמשיך אותו עד הכתר:

Digitized by Google

בכתר במלות ברוך: וכשיאמר אתה יכוין שהוא הת׳ וית׳ כוין להמשיך הנשמה אל החכמה: וכשיאמר יהוה יתכוין להלביש את היחוד הקדמון בבינה וכאשר יגיע אל הבינה או יכול האדם לקרוא אותו בשם הוי״ה כנכתבו ובניקודו שהוא יהלך כזה יהוה ויתחיל להתפלל לפניו להוריד כבוד נשמתו של מדת השם כדרך רצוי ובקשה׳ שראוי להאציל נשמתו אל האבות כי הוא וכו׳ האל הגדול בגדולה הגבור בגבורה והנורא בתפארת׳ מלך עתה ומנם יש מתכוין לשוכן בבינה ואומר ברוך כתר עליון אתה חכמ׳ יהוה בינה מגן אברה׳ כי הוא יתברך משפיע נשמתו מן הבינה שהוא מקום כבודו אל מדת אברהם:

אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה:

בעשרת ימי תשובה אומרים זה

זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים: מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור מבקשין ומכוונין להשפיע אל מדת הגבורה שהיא מחיה מתים ומוריד הגשם וסומך נופלים וכו׳ ברוך יכוין במלת ברוך לכתר ובמלת אתה לחכמ׳ ובמלת יהוה לבינה וממשיך השפע אל הגבור׳ ואומ׳ מחיה המתים כי כך נקרא מחיה מתים:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע:

בחורף משיב הרוח ומוריד הגשם

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים׳ סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות׳ ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה:

בעשרת ימי תשובה אומרים זה

מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים:

ונאמן אתה להחיות מתים: ברוך אתה יי מחיה המתים:

נקדישך פירוש רצוננו להקדיש אותך ולזמן אותך לשכון בתוך התפארת שהוא קדושתך ואומרי׳ קדוש בגדולה קדוש בגבורה קדוש בתפארת: יהוה צבאות מתכוין אל כנס סוד יסוד מלא כל הארץ כבודו שכינת עוז: ברוך כבוד יהוה שהוא השכינה ממקומו הוא תפארת:

נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

הקהל

לעמתם ברוך יאמרו: ברוך כבוד יי ממקומו: ובדברי קדשך כתוב לאמר: ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו

מפינו

מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: המלך הקדוש

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

האל הקדוש בתפארת:

בעשרת ימי תשובה אומרים זה המלך הקדוש

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:

אתה שוכן יכוין אל מדת תפארת כי מקבל מן דעת שהוא בינה וניקוד השם יו״ד שבא ה״א קמץ וא״ו חולם ה״א חירק כזה יְהֹוָה והם ששה נקודות כי גם הקמץ הוא שנים לרמוז ו״ק:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

השיבנו כנגד מדת החסד כי בחסדו פותח יד לשבים וניקודו יו״ד סגול ה״א פתח וא״ו חירק ה״א קבוץ כזה יְהוָֹה ובסתכון זה הניקוד ע״ו כנגד שם של ע״ב וה״ד רמוז לארבע רגלי המרכב׳ ומתים׳ למלך היחיד השוכן בתפארת ומכפיע את בריותיו ע״י הקנות:

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ דא ואנס מן סליחו׳ כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

סלח לנוכנגד מדת הדין וכאשר יתודה האדם כמקבל וניקודו יו״ד קבוץ ה״א חולם וא״ו חירק ה״א פתח כזה: יְהוָֹה

רְאֵה נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אַתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

ראה כא הכנגד נצח והיא ברכת גאולה וניקודו יו״ד קבוץ ה״א קמץ וא״ו שבא ה״א פתח כזה יְהָוָה והמדה הוא נקרא חסדי דוד:

אם תענית צבור ואנס לער מן דא עניני:

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מַכּוֹתֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

רפאנו כנגד הוד שהוא כמשך מן הגבורה ופעמים מקבל דין מן הגבורה ומקבל לפעמי׳ רחמי׳ מן הגיבור הבא אליו מן התפארת וניקוד השם יו״ד שבא ה״א חולם וא״ו צירי ה״א שבא כזה יְהֹוֵה והניקוד הזה עולה שבעים כי מן המדה הואת יונקים שבעים שרים ע״י מדת אד״כי שהיא כים:

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן בחורף טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבָהּ וּבָרֵךְ שְׁנוֹתֵינוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת בָּרוּךְ

ברוך עלינו כנגד יסוד כי הוא מעלה הברכה מן הטל והמטר והוא ממטיר מן השמים על הארץ בסוד ויוסף הוא השליט על הארץ וזהו סוד כי אל טוב ומטיב וכונה אל אל השוכן בתפארת שהוא מברך השנים ע״י יסוד וניקוד זה השם בנקו׳ ׳י׳ שמעו ה׳שמים ו׳תגל ה׳ארץ וניקודו יו״ד חירק ה״א פתח וא״ו שבא ה״א קמץ כזה יְהַוְהָ ועולה בחשבונו כ״ן כי בן זקונים הוא׳ ואתה

אתה יי מברך השנים:

כשתגיע לאלו הנקודות שכתבתי אם תכוין כזה הניקוד באיזה שאלה שתרצה בודאי תפיק רצונך ולא תשוב שאלתך ריקם ובלבד שתדע התנועות הידועות לאותיות השם וזה שלפעמים תקרא היו״ד ברביע וה״א ראשונה באתנח ובאות וי״ו מארין וה״א אחרונ׳ וקף (וכל זה יהי׳ בתנועת היתשבה ובאנה בכונה ואל ישאלך לבך לתנוע׳ השפתים כן תנוה ק״ן):

תקע בשופר ע״כ נרכי יש״ד וניקוד השם כמו בברכת אתה חונן כזה יְהֹוָה ובמלת וקבצינו יה״ד מאר״ב״ז יכוין לשם חב״ו והוא מפסוק ח״ל ב״לט ו״יקיאנו ויכון להעלות הניצוצים שנפלו לקליפות ע״י הגלות ורע כ״ע:

תקע בשופר גדול לחירותינו ושא נס לקבץ גליותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטנו כנגד ברכת השיבנו וניקוד השם בניקוד כזה יְהֹוָה ע״ד הקרא שובו אלי ואשובה אליכם:

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו אתה יי לבדך בחסד וברחמים וצדקנו במשפט ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט:

בעשרת ימי תשובה אומרים המלך המשפט

למשומדים ברכת המינים איכה במשנין י״ח כי לא תקנו אנשי כנסת הגדולה אלא בימי הנאוכים והוא כנגד מדת הגבורה וניקוד השם כזה: יְהֹוָה

ולמלשינים אל תהי תקוה וכלם כרגע יאבדו וכל איבי עמך מהרה יכרתו ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניעם במהרה בימינו ברוך אתה יי שובר אויבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ניקודו באי כזה יְהֹוָה וכזה מעוררין מדת החסד:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם ועל גירי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך יי אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו ברוך אתה יי משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך הוא מדת נצח ונקודת השם כזה: יְהֹוָה

ולירושלם עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכסא דוד מהרה לתוכה תכין

אם תשעה באב זאגט מן דא נחם איין

נחם יי׳ אלהינו עם״ס עניכו כמו כמו עמי׳ העיר האבילה תפס ג׳ לשוני׳ כדספר׳ ואיל׳ ממעונות׳ לשון דירה כמו מעון ביתך׳ ורואה הפוי לשון כוסה: לג יוצ יום

נחם יי אלהינו את אבילי ציון ואת אבילי ירושלם ואת העיר האבלה

האבילה והחרבה והבזויה והשוממה
האבילה מבלי בניה והחרבה
ממעונותיה והבזויה מכבודה

לגיונות לשון לגיון העובר ממקום למקום · עובדי פסילים
ע״ש שהעמידו צלם בהיכל · קוממת א״ש כהדא דאמרו רז״ל
שלם ישלם המבעיר את הבערה שהקב״ה הבעיר אש בציון
ועתיד לשלם לבנותה במהרה בימינו אמן ׃

והשוממה מאין יושב והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה ויבלעוה
לגיונות וירשוה עובדי פסילים ויטילו את עמך ישראל לחרב ויהרגו בזדון חסידי
עליון על כן ציון במרר תבכה וירושלם תתן קולה לבי לבי על חלליהם מעי מעי
על חלליהם כי אתה יי באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה
לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה ׃ ברוך אתה יי מנחם ציון
ובונה ירושלם ׃ ברוך אתה יי בונה ירושלם ׃

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח
וקרנו תרום בישועתך כי
לישועתך קוינו כל היום · ברוך אתה יי מצמיח קרן ישועה ׃

את נמא נקודת הסס כוס יְהֹוֶה והוא מכוין לנצ׳הוד

שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם
עלינו וקבל ברחמים וברצון
את תפלתנו כי אל שומע תפלתנו ותחנונינו (תפלות ותחנונים) אתה ומלפניך
מלכנו ריקם אל תשיבנו · כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים ·

שמע קולנו ונקודת הסס כוס יְהֹוָה והוא כנגד מדת יסוד ׃

דא ועגט איין דער יחיד עננו ביז אן נרה ונוקה אונ׳ לאסט אויז ׃

ברוך אתה יי שומע תפלה ׃

עננו יי עננו ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו אל תפן אל רשענו ואל
תסתר פניך ממנו ואל תתעלם מתחנתנו היה נא קרוב לשועתנו יהי נא
חסדך לנחמנו טרם נקרא אליך עננו כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה
עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה יי העונה בעת צרה פודה ומציל בכל עת
צרה וצוקה ברוך אתה יי העונה בעת צרה ׃

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם
והשב העבודה לדביר ביתך
ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל
ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך ׃

רצה וכוונתינו כאן ליחד החתן עם הכלה וזיון הוא
סוד כנס והוד ויסוד וקוהס כא״י והניקוד כוס
יְהֹוָה והכוונה להוריד כבודו אל היסוד ולגה כורע ׃

אם ראש חדש ועגט מן דא איין יעלה ויבא ׃

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלם עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפלטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום ראש החדש הזה: זכרנו יי אלהינו בו לטובה: ופקדנו בו לברכה: והושיענו בו לחיים: ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה: ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים להמשיך השפע אל היסוד מן התפארת וקורים כא׳ ונקודתו כזה יְהֹוָהֹ ויתכוין כמו לחבר היסוד עם השכינ׳ ויריק כל טוב הכא׳ ליסוד למדת השכינ׳ שהיא כ״י:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות נ״א המפקדות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחיינו ותקיימנו ותחננו ותקבצנו מארבע כנפות הארץ ותאסוף גליותנו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך ברוך אל ההודאות:

על הנסים מוסיף על מה שאמר למעלה בברכת שמונה עשר ועל נפלאותיך וכו׳ ומספר שבחו של הקדוש ברוך הוא שעשה היום החשמונאי ובניו חסידי׳ ואנשי מעשה: ביד מעטים כי היונים היו עם רב לאין מספר ונצחום החשמונאי בעתי מעט וטמאים בדכתיב כי לא יוסיף לבוא בך עוד ערל וטמא:

על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה:

לחנוכה

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם מתורתך ולהעבירם מחקי רצונך ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת

את

Digitized by Google

אֶת דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפוּרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר כַּךְ בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

לפורים

בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְחוֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא חוֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ וַהֲשֵׁבוֹתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ:

בימי מרדכי ואסתר· להשמיד ולהרג ולאבד כנגד שלש גזרות שגזר על זקנו אגג שנאמר לך והכית והחרמת׳ והמתה כאיש אחד הפרתו עצתו כנגד ארבע לשונו׳ כנגד ליהודים היתה אורה שמחה וששון ויקר:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם: (וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:) וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּא״י הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יי וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יי פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: שים

סוד ברכת כהנים

כי כברכת הטוב שמך כתמלאת מדת היסוד מכל טוב ובא להשפיע טוב לכלה ולהתחבר עמה ואז הכהני׳ שמשפיעים הברכה שבורה בידם· מעורכי׳ הברכה להוריד אותה משלש עליונות ע״י מדת החסד אל המלך וזהו פירוש כשאומר יברכך ה׳ יאמר למלך יברכך יהוה שהוא הכת רויקוזר בכוונתו כנגד השכינה דרך המלך להוריד הברכה מן הכתר עד המלכו׳ שהוא מדת שמור ולומ׳ אליה וישמרך ונקוד שמכוין אל הכתר יו״ד שבא ה״א קמץ ואו קמץ כי יש בו משבון בן כי המלך הוא כ״ב ובקבלת אשככו שניקוד השם כולו בק׳ ימין גם הי״וד וכוונתם לרמז לשלש כעלמו׳ שהם סוד ק׳מן קדמון מכום לקלם כדי להשפיע הנשמה אל הכתר יאר יהוה בניקודו וכתבו שהוא אבא עילאה פניו שהם המדות כנגד אלות ממנו שהם פניו והם החסד והרחמים אליך המלך ואחר כך ימשוך עוד פוע של חסד אל הכלה ויאמר אל הכלה ויחנך ימשך אליך פוע של חסד ישא יהוה הניקוד הזה הוא ניקוד שם אמא עילאה כשתניק לבנים שה וא סוד הרוכב על הכסא שיש לו ד׳ רגלים והם ד׳ ספירות וכלל אחת בתעטר וכלל כולם מ ולכן ניקוד זה השם עולה למספר מ ישא ה׳ המלך השוכן בבינה פניו הנאצלים ממנו שהם פני הרנו ומדת הדין:

אליך רוצה לומר לברכך ישא מדת הדין ויסלקנה שלא תשפיע עליך ויחוד כוונתו אל השכינה ואומר לה וישם לך שלום רוצה לומר שיחבר לך מדת השלום בשעה הזאת שהיא מלאה כל טוב וכיון שנסתלק הדין מן הע לך שהוא התפארת ויתחבר השלום אל הכלה וזה השמחה גמורה והטוב השלים ואז אומר שים שלום: והסתכל בניקוד אלו השמות כחלף השם כזה יְפָעֵל יָפוֹעֵל יִפְעַל לרמוז כי אף על פי שהג' שמות שבשלשה פסוקים הם אותיותיהם אחד את"פ כן חלקו' הנקודות כי אחד עושה הפעולה ואחד מתפעל רוצה לומר מקבל הפעולה והג' פועל לתחתונים בכח שנים הראשונים שהם פועל ומתפעל והראשון כנגד הכ"תר וב' כנגד ח"כמה והג' כנגד בינה ובכחוי כי ניקוד יוד שם יבר"כך שב"א כניקוד י"וד של יברכך וכן השם של יאר כניקוד י"וד של יאר וכן השם של ישא ויש מקובלים עשו חילוף אותיות באלו אותיות הַהָרָה הָרוּרַף יָפָעַל יִפוּעַל יִפְעַל הקרים כנגד שם יברכך ונקו' דו הי"וד בק"מץ ויהיה השם הראשון כולו קמץ לרמוז כי השם הראשון מושך כח מן הק"מץ שהוא סוד השלם כעלמות וזהו פשט משמעות הקרה הרודף ירדוף ואין ביניהם אלא בשם הראשון של יבר"כך של דעתם הי"וד בקמץ: ובשיאמר שים שלום יכוין ש"ץ כי אותו שעה שעת הזווג שנתחברה מדת השלום עם השכינה שהיא כ"י ולכן צריכין מיד לנפול על פניהם מפני אימת המלך:

שים שלום ודע כי מדת יסוד הוא מדת השלום ומבקשין מהקב"ה שישים שלום על ישראל ובעל כל יכוין למדת בלויה ב"ה וחותם ב"אי בנקוד כזה יְהֹוָה ובברכת שים שלום הוא גמר הזיווג והיחוד כשעונ' אמן הש"ץ ברוך הוא וברוך שמו יכוין בכל ע"ב שם ד' אותיות אמת מן שם הוי"ה כיה כתב בנ"ל א' כתי שצריך האדם כשרוצה להתפלל לצייר במחשבתו כאלו שם הוי"ה ושם אדנות כתב לפניו כזה יהוה:

אדני בתפלת ברכת אבות יכוין כאלו ירדה יו"ד אבל הא"לף ובשוחק בשם נייר במחשבתו להעלות הא"לף עם הי"וד וכן בברכת מגן יכוין להוריד הה"א להעלות עמה ד"לת ובמודים יכוין להוריד הו"או ובשוחק יכוין כאלו מעלה הנ"ון עם הו"או וכן בסוף הברכ' יכוין בכריעה להוריד הה"א ובשוחק יכוין להעלו' הי"וד עם ה"הא ויהיו לפניו השני שמות משולבים ע"כ:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אלו עשרת ימי תשובה היתה מאן דא אן:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים (טובים) וּלְשָׁלוֹם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי: וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ

עשה

עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדשתך׃ הושיעה ימינך ועננו׃
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי׃ עשה שלום במרומיו הוא
יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש
במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך׃ ושם נעבדך ביראה כימי
עולם וכשנים קדמוניות׃ וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם
וכשנים קדמוניות.

אוכ׳ איין טייל זאגן אלזו גלייך ביז אן ... אוכ׳ דער נאך זאגן ויא דאו׃

מלכנו ואלהינו כל בשר יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך שכלל
היכלך קרב קץ ביאת משיחך פדה עמך שמח עדתך׃ עשה למען
שמך׃ עשה למען תורתך׃ עשה למען קדשתך׃ עשה למען מלאכי מרומים׃
עשה למען ימינך׃ עשה למען צדקתך׃ עשה למענך אם לא למעננו׃ למען
יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו׃ יהיו לרצון וגו׳

ווען איינר אויף זיך נעמט איין תענית זא מוז ער צו מנחה דאס אובענטש דער פור דען תענית אויף זיך נעמן
אין אלזו גלייך פור יהיו לרצון · אונ׳ זאל זאגן דען רבון׃

רבון העולמים הרי אני לפניך בתענית נדבה למחר יהי רצון מלפניך יי
אלהי ואלהי אבותי שתקבלני באהבה וברצון׃ ותבא לפניך
תפלתי ותענה עתירתי ותרפאני ברחמיך הרבים כי אתה שומע תפלת כל
פה׃ יהיו לרצון וגומר׃

אם תענית זאגט מאן דאס נאך אלזו גלייך פור יהיו לרצון׃

רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא
ומביא קרבן ואינו מקריב ממנו אלא חלבו ודמו ואתה ברחמיך
הרבים מכפר ועתה בעונותינו חרב בית מקדשנו ואין לנו מקדש ולא כהן
שיכפר בעדנו׃ לכן יהי רצון מלפניך שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום
כחלב מונח על גבי המזבח לפניך ותרצני׃ יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי
צורי וגואלי׃ עושה שלום וכו׳

אן מאנטג אונ׳ אן דינרשטג זאגט מן דאש:

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אתה יי לא תכלא רחמיך ממנו חסדך ואמתך תמיד יצרונו: הושיענו יי אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: אם עונות תשמר יה יי מי יעמוד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא כחטאינו תעשה לנו ולא כעונותינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים· עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו למען שמך: אדוננו אלהינו שמע בקול תחנונינו· וזכור לנו את ברית אבותינו· והושיענו למען שמך: ועתה יי אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה: ותעש לך שם כיום הזה· חטאנו רשענו· יי בכל צדקותיך ישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך· כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו: ועתה שמע אלהינו· אל תפלת עבדך ואל תחנוניו· והאר פניך על מקדשך השמם· למען יי:

הטה אלהי אזנך ושמע· פקח עיניך וראה שוממותינו והעיר אשר נקרא שמך עליה· כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך· כי על רחמיך הרבים: יי שמעה יי סלחה יי הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אבינו אב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ· יכירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו והושיענו למען שמך: ועתה יי אבינו אתה אנחנו החומר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו והושיענו למען שמך: צורנו מלכנו וגואלנו חוסה יי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים: למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ידענו כי חטאנו ואין

מי

והוא רחום צריך לאומרו מעומד ויסדו אותו אנשי שם שגלו מירושלים בחורבן בית שני עיין כל בו ואבודרהם והשמות בהם שמונה עשר כנגד י״ח ברכות של תפלה ואומרים בי׳ ב׳ וביום ה׳ שהוא זמן ב״ד למעלה ולמטה והם פסוקים מלוקטים:

כי עמך הסליחה ולא עם מלאך כדכתיב כי לא ישא לפשעכם· למען תורא כלומר הכל יראי׳ ממך כיון שאין הסליחה ביד אחר זולתו· לא כחטאינו וגו׳ פסוק בתהילים ק״ג ושינה מלשון הפסוק לפי הענין:

אם עונינו ירמיה י״ד ענו לשון עדות כמו לא תענ״· זכור רחמיך תהילים כ״ה יעננו תהלים ך׳· ישגבנו לשון חוזק· למען אדני למען אברהם שקראך אדון שנאמר ויאמר אדני אלהים במה אדע· ה׳ שמעה ג׳ לשונות נגד ג׳ תפלות בכל יום ועתה ה׳ אבינו ישעיה ס״ד: אבא

כי יעמוד בעדנו שמך הגדול יעמוד לנו בעת צרה ידענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה למען שמך: כרחם אב על בנים כן תרחם יי עלינו והושיענו וחמול על עמך רחם על נחלתך חוסה נא כרוב רחמיך חננו ועננו כי לך יי הצדקה עשה נפלאות בכל עת:

הבט נא רחם נא על עמך במהרה למען שמך· ברחמיך הרבים והושיעה צאן מרעיתך ואל ימשול בנו קצף כי לך עינינו תלויות· והושיענו למען שמך: רחם עלינו למען בריתך הביטה ועננו בעת צרה כי לך יי הישועה בך תוחלתינו אלה סליחות אנא סלח נא אל טוב וסלח כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אנא מלך חנון ורחום· זכור אנא והבט לברית בין הבתרים· ותראה לפניך עקדת יחיד· למען ישראל אבינו מלכנו חננו ועננו והושיענו כי שמך הגדול עלינו נקרא· עשה נפלאות בכל עת· עשה עמנו כחסדך· חנון ורחום הביטה ועננו בעת צרה· כי לך יי הישועה· אבינו מלכנו· מחסינו: אל תעש עמנו כרוע מעללינו: זכור רחמיך יי וחסדיך· וכרוב טובך הושיענו· וחמול נא עלינו· כי אין לנו אלוה אחר מבלעדיך· צורנו אל תעזבנו יי אלהינו ואל תרחק ממנו· כי נפשנו קצרה מחרב ומשבי· ומדבר וממגפה· ומכל צרה ויגון הצילנו· כי לך קוינו ואל תכלימנו יי אלהינו והאר פניך בנו· וזכור לנו את ברית אבותינו· והושיענו למען שמך· ראה בצרותינו· ושמע קול תפלתינו ועננו· כי אתה שומע תפלת כל פה:

מלך כבקשה ממך חנון כהשמעת קולינו · לברית לקיים ברית שעשית עם אברהם בין הבתרים שנ׳ ע״ש ויבתר אותם בתוך · מעללינו מעשינו :

אל רחום וחנון רחם עלינו ועל כל מעשיך· כי אין כמוך יי אלהינו· אנא שא נא פשעינו· אבינו מלכנו צורנו וגואלנו· אל חי וקים: החסין בכח חסיד וטוב על כל מעשיך כי אתה אל ארך אפים ומלא רחמים· עשה עמנו כרוב רחמיך

רחום עלינו הואיל והרחמים לפניך ואין מוקש בידך : החסין לשון מי כמוך חסין יה לשון חנון· למען שמך כמו שאמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול· אל תעזבנו וכו׳ נ׳ לשונות כנגד ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם : אנא

והושיענו למען שמך · שמע מלכינו תפלתנו ומיד אויבנו הצילנו : שמע מלכנו תפלתנו ומכל צרה ויגון הצילנו · אבינו מלכנו אתה ושמך עלינו נקרא אל תניחנו ואל תעזבנו אבינו ואל תטשנו בוראנו ואל תשכחנו יוצרנו כי אל מלך חנון ורחום אתה :

אין כמוך חנון ורחום יי אלהינו אין כמוך אל ארך אפים ורב חסד ואמת : הושיענו ורחמנו מרעש ומרוגז הצילנו זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב · אל תפן אל קשינו ואל רשענו ואל חטאתנו : שוב מחרון אפיך והנחם על הרעה לעמך · והסר ממנו מכת המות · כי רחום אתה · כי כן דרכך · עושה חסד חנם בכל דור ודור · חוסה יי על עמך והצילנו מזעמך · והסר ממנו רעה ומגפה · וגזרה קשה · כי אתה שומר ישראל : לך יי הצדקה · ולנו בושת הפנים · מה נתאונן מה נאמר מה נדבר ומה נצטדק · נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים : אנא יי הושיעה נא · אנא יי הצליחה נא · אנא יי עננו ביום קראנו : לך יי חכינו · לך יי קוינו · לך יי ניחל · אל תחשה ותעננו : כי נאמו גוים אבדה תקותם · כל ברך וכל קומה לך לבד תשתחוה :

אנא יי — שלשה פעמים כנגד שלשה תפלות לך ה' חכינו שנאמר נפשנו חכתה לה' לך ה' קוינו שנאמר גם ה' קוינו לו · לך ה' ייחל שנאמר יחל ישראל אל ה' · אל תחשה ותעננו אל תשתוק על העשוי לנו · כטומאת הנדה שנאמר כטומאת הנדה היתה דרכם לפני ביחזקאל ל"ו לפי שנקראת כנסת ישראל להקב"ה אשה ע"ד משל ע"כ המשיל חטאתי' לנדה שהבעל מרחיקה בימי נדתה ומקרבה אחרי טהרתה וכן בישראל כתיב וזרקתי עליכם מים טהורים : עד מתי עוזך לשבי הארון והמקדש נקראו עוז דכתיב ארון עוזך וכתיב גאון מעוזכם · הם יגושו ויקחו פ"ה במלכים ובישעיה כלומר אנו מתפללין שתלבשם קנאה ותשבר גבורתם : ואל ימעטו תלאותינו שהכפנו כלאים בגלות · למענך פעול שנ' לא לנו ה' לא לנו וכתיב למעני אעשה :

סוד נפילת

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים · נבהלה נפשנו מרוב עצבוננו · ואל תשכחנו נצח · קומה והושיענו סלח לנו כי חטאנו לך · אבינו מלכנו אם אין בנו צדקה ומעשים טובים זכר לנו את ברית אבותינו ועדותינו בכל יום יי אחד · הביטה בעניינו כי רבו מכאובינו · וצרות לבבנו · חוסה יי עלינו בארץ שבינו · ואל תשפוך חרונך עלינו · כי אנחנו עמך בני בריתך · אל הביטה דל כבודנו בגוים : ושקצונו כטמאת הנדה · עד מתי עזך לשבי ותפארתך ביד צר (עזך ותפארתך בשבי) עוררה גבורתך

וקנאתך

וְקִנְאָתְךָ עֲלֵיהֶם הֵם יֵבֹשׁוּ וְיֵחַתּוּ מִגְּבוּרָתָם וְאַל יְמַעֲטוּ לְפָנֶיךָ תְּלָאוֹתֵינוּ מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּיוֹם צָרוֹתֵינוּ לֹא לְמַעֲנֵנוּ כִּי אִם לְמַעַנְךָ פְּעַל וְאַל תַּשְׁחִית זֵכֶר שְׁאֵרִיתֵנוּ וְחוֹן אוֹם הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם תָּמִיד וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאתִי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנָי: יְיָ אַל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד מָתָי: שׁוּבָה יְיָ חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה לָּךְ: יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה: עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל צוֹרְרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי שָׁמַע יְיָ קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְיָ תְּחִנָּתִי יְיָ תְּפִלָּתִי יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי יָשׁוּבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע:

יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה כִּי הָיִינוּ לַעַג וָקֶלֶס בַּגּוֹיִם נֶחְשַׁבְנוּ כַּצֹּאן לַטֶּבַח יוּבָל לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּלְמַכָּה וּלְחֶרְפָּה:

וּבְכָל זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכַחְנוּ נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ: יי אלהי

זָרִים אוֹמְרִים אֵין תּוֹחֶלֶת וְתִקְוָה חוֹן אוֹם לְשִׁמְךָ קִוָּה טָהוֹר יְשׁוּעָתֵנוּ.

סוד נפילת אפים כבר נאמר שצריך אדם בשע׳ הזווג לשוב לאחרי׳ כשלש פסיעות ולהסתיר פניו מיד בנפילת פנים ולירא מלהביט אל אלהים כי ההורס באותו שעה חייב מיתה ובי״ט ושבת אין נופלין ע״פ לפי שבימי השמחה אין המלך מקפיד אם עבדיו משמחין עמו בשמחתו ולזה קוראין את ההלל במקום נפילת אפים · ואומר לדוד אליך ה׳ נפשי אשא ר״ל במדת דוד נתתי נפשי במתנה לא כמו שנתתי לה בלילה דרך פקדון והית׳ מוכרחת להשיבה לי מאחר שהיא בפקדון אבל עכשיו נתתי׳ לה במתנה גמורה ולפיכך צריך להטות עצמו לצד שמאל כי שם ביתה ואם ימצא שיהיו פניו למזרח יצדד עצמו לצד צפון או יותר טוב וכאשר יתן נפשו במתנה למדת הדין ויתודה ויאמר רחום וחנון חטאנו לפניך ואומר במזמור חטאת נעורי ופשעי אל תזכור ויעורר מדת החסד באומרו כחסדך זכור לי אתה גם יאמר למען טובך ה׳ והוא מדת הטוב המשפיע עליה רחמים או תמחול לו עונותיו ותריק עליו רחמים מעליה · כי המודה כנגד מ״ה הקב״ה ירחמהו ויציל נפשו ולפי שהמזמור הוא כנגד דרגא דמותא לזה יש בו כל סדר אלפא ביתא חוץ מן וי״ו שהוא עץ החיים וכן מבואר בזוהר פ׳ במדבר

ואחר שהשלים נפשו ל׳ מה סוגר אל מדת התפאר׳ ואומ׳ אבינו מלכינו ומתחנן לפני עץ החיי׳ ואומר ואנחנו לא נדע מה נעשה והכוונה אחר שעשינו מה שראוי לעשות שקבלנו עול מלכות בק״ש ובתפלה לא נדע מה נעשה עוד : ודע ביום שני וחמישי תקנ״ו חז״ל לומר תחנונים ווידוים והטעם שהוקבע יום ב׳ וה׳ לוידוי ולתחינה לפי שהם ימי דין כי סדר שבעת ימי השבוע הם על הסדר שבעה ספירות יום אחד בשבת כנגד החסד וב׳ למדת הדין וג׳ לתפארת וד׳ לנצח וה׳ להוד שהוא ירך הדין וששי ליסוד ושביעי שהוא יום השבת לשכינה נמצא יו׳ שני ויום חמישי הם ימי הדין גם ביום השבת אלא שביום השב׳ עלה בו הקדשה לבטל ממנו דין ויתברך שמו של הקב״ה שרצה בקיום העולם וברא להם תשובה וכשיתודה האדם לפני מדת הדין ויאמר חטאתי אין רשות למדת הדין לשלוט כאשר הוא עצמו מתודה ומודה על חטאיו ועונותיו ופשעיו :

ובקצת מקומות אומרי׳ בג׳ מלך יושב על כסא רחמי׳

והכוונה להתחנן לפני היחיד הקדמון השוכן בשכינה כי השכינה הוא המלך היושב על כסא רחמים שהם סוד אברהם יצחק ויעקב ודוד ושם **אל** מורה על השוכן בתוכה והוא מתנהג בחסידות והוא מוחל וסולח ואנו מתחננים לפניו שיתנהג עמנו בחסד וברחמים :

סוד ג מדות והרמב״ן ז״ל כתב השלש ראשוני׳ שהם שמו׳ ממש הראשון שם השכינה והשני שם התפארת והג׳ שם המלכות וטעם הדבר כי אלו הג׳ ספירות הם כלל כל העשר והם עיקר האילן והאחרים הם ענפים ולזה קבע הג׳ שהם עיקר כנגד הג׳ שמות ומדות שהם רחום וחנון וארך אפים שהם מדות ואינם שמות קבעם כנגד הקצוות כי רחום **בכתר** חנון **בחכמה** ארך אפים **בבינה** לפי שהיא מתנהגת מדת הדין במתון וכארך אפים שלא להחריב העולם ומה שאמר רחום וחנון ארך אפים ולא אמר מרחם ומחונן ומאריך אפים לפי שאלו אל המדות הם המדות הפועלים בשם הראשון שהוא סוד השכינה והשכינה מתפעלת מן הרחמים והשכינה גלוה נקרא השם הראשון רחום וחנון וכנגד השני שהוא התפארת הם השלשה מדות שהם רב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים כי השם השני שהוא שם התפארת מרבה חסד מגד חסד ואמת מגד אמת שמו יתברך ונוצר חסד ממדת הדין כי מדת הדין נוקמת ואעפ״כ משלמת גמול הטוב על מ״ט ואפילו לאלפים דור ואפילו ע״י אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה ·
והארבעה הנשארים שהם נושא עון ופשע וחטאה ונקה הם כנגד שם ה׳ג שהוא **אל** והוא שם השכינה כי היא מקבלת מן השלש של מעלה ממנה שהם **נה״י** שהיא עטרה רביעית ונושא עון כנגד נצח נושא פשע כנגד ה״וד וחטאה כנגד **יסוד** ונקה כנגדה כעטרה ונקה לשבים ובאלו המדות יציע הפנס בפשע ישראל וחטאתם ונתמרק אשם :

כוונת

יְשׁוּעָתֵינוּ קָרְבָה יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ רַחֲמֶיךָ יִכְבְּשׁוּ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ :

אָנָא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ : יי אלהי

חוּסָה יי עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאַל תִּתְּנֵנוּ בִּידֵי אַכְזָרִים לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה וְאַל תְּאַחַר :

אָנָא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ : יי אלהי

קוֹלֵנוּ תִּשְׁמַע וְתָחוֹן וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ לִמְחוֹת אֶת שְׁמֵנוּ זְכוֹר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה :

וּבְכָל זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ · נָא אַל תִּשְׁכָּחֵנוּ : יי אלהי

עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ :

וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ :

יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ : וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ :

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה · כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ · זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יי · וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה : יְהִי חַסְדְּךָ יי עָלֵינוּ · כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ : אַל תִּזְכּוֹר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים · מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד : חָנֵּנוּ יי חָנֵּנוּ · כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז · בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר · כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ · זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ · עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ : וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ :

אומרים חצי קדיש

אל

אל ארך אפים ורב חסד ואמת אל באפך תוכיחני חוסה יי על עמך והושיענו מכל רע חטאנו לך אדון סלחנא כרוב רחמיך אל:

אין גרוס סלין ואנט מן דאס אויך

אל ארך אפים מלא רחמים אל תסתר פניך ממנו חוסה יי על ישראל עמך והצילנו מכל רע חטאנו לך אדון סלח נא כרוב רחמיך אל:

נוסן יאן דיא ספר תורה אויס נעמט דא ואגט מן דאס:

ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יי ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך: כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלים:

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו:

גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדיו:

נייל דער חזן ואגט גדלו ווא ואגט דאס קהל לך ה':

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:

רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו. כי קדוש יי אלהינו:

דאו ואגט מן וועזן מן אויף היבט דיא ספר תורה:

וזאת התורה אשר שם משה לפני

כוונת אל ארך אפים ורב חסד ואמת וזאת תפלה נבנית על סדר הספירות מלמעלה למטה פירוש אל ארך אפים חכמה ובינה הוא אל עליון שהוא אבא עילאה ארך אפים בינה ורב חסד כנגד חסד וכנגד התפארת אמר ואמת וכנגד הדין אמר אל באפך תוכיחנו כי אנו מתחננין לפני היחיד שיתנהג עמנו במדת החסד ובמדת הרחמים ויכנס לפנים משורת הדין וכשיאמר חוסה יכוין כוונתו אל התפארת שיחום על ישראל וכשיאמר חטאנו לך אדון יתכוין לשכינה שהיא סוד אדני כי כל חוטא חוטא לה ובה פוגם והכוונה אף על פי שחטאנו לך מדת אדני אנו מבקשים הסליחה מאל עליון וזהו סלח נא כרוב רחמיך אל:

כוונת הוצאת הס"ת פי ספר תורה הוא סוד תפארת ישראל והסיכל שהספר תורה נכון כנגד אם הבנים והתיבה כנגד השכינה וצריך שיהא לתיבה שש מדרגות כנגד שש ספירות שבין ההיכל והשכינה והנה השליח כנגד הצדיק שהוא המחבר בין התפארת והשכינה והש"ץ המוציא ספר תורה מן ההיכל מעוטר בעטרה שעטרה לו אמו ומעלהו בשש מעלות המדרגה הראשונה כנגד חסד והשנית כנגד הגבורה והשלישי' כנגד תפארת והרביעי' כנגד הנצח והחמישי' כנגד הוד והששי' כנגד יסוד ואז עולה לתיבה ומניח אותה על המדרגה השביעי' והנה נתחברה תורה שבכתב עם תורה שבע"פ ע"י הצדיק המחבר אותם וזה מבואר בספר הזוהר פרשת שלח לך ע"ש: ואומרים בריך שמיה והכוונה אל התפאר' שהוא סוד ס"ת ואנו לספר תורה בריך כתרך ואתרך הוא מקום הספר וכן כתרך סוד ואתרך אל הספ' אלין אומר וכתר הוא כתר שעל ראשו ומקומו הוא התפארת וסוד במלכותו לאדון העולם שהוא מארי דעלמא ואלין אומר יהי רעותך עם ישראל עמך שהוא סוד כנסת ישראל:

וקורין שלשה גברי כנגד גדולה גבור' תפארת והם כהן לוי ישראל ומברכין ברכת התורה וסוד הברכה אומר תפלה ברכו את ה' וכולו וברכה אחרונה אשר נתן לנו תורת אמת פי' תורה הנאצלת ממדת אמת שהיא סוד תורה שבכתב וחיי עולם שהוא סוד מסך הוא"ו נטע בתוכינו בתוך כנסת ישראל:

כוונת שבעה קרואים בשבת כי בשבת שכנסת ישראל מקבלת משבע ספירות לכך קורין שבעה ביום השבת והקורא ששי בכל שבת הוא נקרא צדיק כי מדת צדיק היא ששי משבעה ספירות הנקראים עולם:

בני ישראל: על פי יי ביד משה: עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר: דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: אורך ימים בימינה ובשמאלה עשר וכבוד: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

דאז זאגט דער חזן אין דר וואוך מאנטג אונ' דאנרשטאג נאך דעם לייאנן:

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים · לכונן את בית חיינו ולהשיב את שכינתו בתוכינו במהרה בימינו ונאמר אמן:

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים · לרחם עלינו ועל פליטתינו ולמנוע משחית ומגפה מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל ונאמר אמן:

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים · לקיים בנו חכמי ישראל הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם בכל מקומות מושבותיהם ונאמר אמן:

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים · שנשמע ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות מארבע כנפות הארץ ונאמר אמן:

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין בים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפילה לאורה ומשעבוד לגאלה השתא בעגלה ובזמן קריב ונאמר אמן:

ווען מאן דיא ספר תורה איין היבט זאגט מאן דאס:

יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו: הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

מזמור לדוד הבו ליי בני אלים הבו ליי כבוד ועז: הבו ליי כבוד שמו השתחוו ליי בהדרת קודש: קול יי על המים אל הכבוד הרעים יי על מים רבים: קול יי בכח קול יי בהדר · קול יי שובר ארזים וישבר יי את ארזי הלבנון: וירקדם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים: קול יי חוצב להבות אש: קול יי יחיל מדבר יחיל יי מדבר קדש: קול יי יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד: יי למבול ישב וישב יי מלך לעולם: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל: קומה יי למנוחתיך אתה

אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל
תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ׃

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו׃ תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃ דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃ זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד׃ טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו׃ יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃ כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃

אשרי יושבי ביתך שתקנו חז"ל לומר אחר תפלת שחרית שיתכוין אדם לחבר השכינה שהוא סוד תהלה לדוד עם החסד שהוא תפלת שחרית ותהיה מקבלת מן החסד מן הבוקר עד תפלת מנחה ובתפלת מנחה בתחילה עוד בתהלה לדוד לחבר אותה אל מדת יצחק ואחר כך יתפלל מנחה שאם יתפלל מנחה ועדיין השכינה מיוחדת עם החסד עובר על לאו תחסום שור ועוד כדי שתהא השכינה מחוברת באמצע בין החסד והדין לפיכך מאחרין אותה אחר החסד ומקדימין אותה לפני הדין כדי לקיים שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני אמרה כ"י שאהבת הקב"ה בתחבוקין שני זרועותיו וצריך לכוין בפסוק **פותח את ידך** ל"ב יודין תחלת שם **הוי"ה** וסוף **ארנות** שהם שערי הפרנסה שפתחו לנו ואין מונע · וכתבו בשם האר"י ז"ל שיכוין באות פ׳ ותח א ת י דך לשם קדוש משם ע"ב היוצאים מפסוק ויסע ויבא ויט והוא **פא"י** והוא קדוש ומפליא פלאות ויכוין כששוכנו **הויה ואדנות** משולבים וס"ת **חת"ך** והוא שם הקדוש הממונה על הפרנסה ע"י כשתכים הדינים ובחילוף א"ת ב"ש שם קדוש מע"ב **סא"ל** ויוצא ממנו ג"כ הוי"ה ואדנות משולבים **ומשביע** יכוין שעולה **חת"ך** ועוד בשחרית בזמירות באומר פותח את ידך יכוין לשם **מצפ"ץ** ולאחר התפלה **יו"ד ה"י וי"ו ה"י** ובמנח׳ **אלהים:** ואחר כן אומר למנצח

לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר׃ סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים׃ עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן׃ צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו׃ קָרוֹב יְיָ לְכָל קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃ רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃ שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃ תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃
וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יַעַנְךָ יְיָ בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי

למנצח מ"ל יענך ה׳ ביום צרה ותקנוהו חז"ל במקום הזה לאחר י"ח ברכות שכן קבעוהו דוד ע"ה לאחר י"ח מזמורי׳ שכן אומרים חז"ל לאחר הלים

אלהי יעקב: ישלח עזרך מקודש
ומציון יסעדך: יזכור כל מנחותיך
ועלתך ידשנה סלה: יתן לך
כלבבך וכל עצתך ימלא: נרננה

כאיש ולאשה רננו שהם הוא · ויכוין לר"ת יב"ק לפלטה שמות אה"יה יה"וה אד"ני שהם סוד ויעבור את מעבר יב"ק והוא סוד הקו האמצעי הכולל נ' קוים כנודע, וכן בסוף המזמור יי' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ר"ת יב"ק ויכוין נ"כ בר"ת קדשו בגבורות ישעו:

בישועתך ובשם אלהינו נדגול ימלא יי כל משאלותיך: עתה ידעתי כי
הושיע יי משיחו יעניהו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה
בסוסים ואנחנו בשם יי אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד:
יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

ובא לציון גואל · ולשבי פשע
ביעקב נאם יי: ואני
זאת בריתי אותם · אמר יי רוחי אשר
עליך ודברי אשר שמתי בפיך · לא
ימושו מפיך · ומפי זרעך · ומפי זרע
זרעך אמר יי · מעתה ועד עולם:
ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וקרא
זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש

ובא לציון גואל כבר כתבנו למעלה כי קדושת סדרא כיוצר כנגד עלמא דנוקבא וקדוש' יוצר הש"ץ כנגד דעלמ' דדכורא והנה לאחר התפלה צריך כל אחד ואחד מישראל להמשיך על עצמו חלק מן הקדושה להתקדש בקדושת השם שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ולזה תקנו לומר קדושת ובא לציון ולתרגם אותה שאם אין אומרים אותה אלא בלשון הקודש לא תמשך אותה קדושה לכל יחיד ויחיד כי קדושה בלשון הקודש אין אומרים אותה אלא בעשרה לפיכך מתרגמין אותה כדי לומר אותה כל יחיד לבדו לפי שתרגום מותר ליחיד לאומרו ולזה אומרים אותה כלם כדי להמשיך כ"א קדושה לעצמו וכ"ז מבואר היטב כנודע:

יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין: קדיש בשמי מרומא
בית שכינתיה · קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא ·
יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח: ואשמע אחרי קול
רעש גדול · ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא: ושמעית בתראי
קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין · בריך יקרא דיי · מאתר בית שכינתיה · יי
ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאים · לעלם ולעלמי עלמיא · יי אלהי
אברהם יצחק וישראל אבותינו · שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב
עמך · והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה
להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה יי טוב וסלח · ורב חסד לכל
קוראיך · צדקתך צדק לעולם · ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם · אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך יי יום יום · יעמס
לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו · משגב לנו אלהי יעקב סלה:

יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו יראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא נגע לריק ולא נלד לבהלה: ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: קדיש

ועתה יגדל נא כח יי כאשר דברת לאמר: זכור רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דברא כרעותיה וימליך מלכותיה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן:

אמן יהא שמיה רבא מבורך לעלם ולעלמי עלמיא: יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח:

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמיה דקודשא בריך הוא: לעילא מכל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: תקבל ברחמים וברצון את תפלתינו:

תתקבל צלותהון ובעותהון דכל ישראל קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן:

יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עזרי מעם יי עשה שמים וארץ:

עשה שלום במרומיו הוא שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

עלינו לשבח לאדון הכל לתת עלינו גדלה ליוצר בראשית:

נתקנה תפלה זו יהושע בן נון כשנכנסו ישראל לארץ וכבשו כרכים ומעשות ורואה יהושע שמני גוים ממסר ידי אדם ויבר הסנא כוה וקבע

י א ז סע עם

שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם: ס

ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עזו בגבהי מרומים: הוא אלהינו ואין עוד אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו ולכבוד שמך יקר יתנו ויקבלו כלם את עול מלכותך ותמלוך עליהם לעולם ועד · כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך יי ימלוך לעולם ועד:

חצי קדיש

שמו למפרע בראשי הפרוזות מרוב ענוה שהיתה בו כדי שלא יבינו הכל שהוא יסדה · עלינו · שלא שם · ואנחנו כורעי' · הוא אלהינו וזהו הושע ויש בה קמ"ב תיבות עד תמלוך בכבוד כמנין ב"ז כ"ן · וכתב מהר"י ז"ל טעם וסוד גדול למה יסד ב"ן כ"ן תיבות ואין להאריך כאן · וכן תמצא בריש ישעיה מן והאלילים כליל יחלוף עד במקומו לערוץ הארץ ע"ה תיבות ובצפניה מן לכן חכו לי נאם ה' ליום קומי לעד עד בת ירושלים ק"ו תיבות הרי קמ"ב תיבות כ"ן ב"ז · פרשיות הללו הוסדה על כן אין לומר אל אלא יוסיף אף על פי שהפסוק כך הוא בישעיה אלא לא יוסיף בפרקי רבי אליעזר שבח גדול יש בעלינו לשבח על כן צריך לאומרו מעומד וראוי לדבר עליו. כנ"ל מעמד י"א ומעומד :

עלינו לשבח חובה היא עלינו לשבח ולפאר לאדון הכל ליוצר בראשית לשון חכמים הוא ע"ש בראשית ברא אלהים כלומר לומר שיוצר הכל בכבודו · שלא עשנו כגויי הארצות שנתן לנו חקים צדיקים · ולא שמנו כמשפחות האדמה לא שם אותנו כמוהם כי תורתם הבל ומתעתעים אך קרבנו לשמור · ולא שם חלקנו כהם שנאמר לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא שאין לנו חלק רע כאומות שיש להם חבל ואספכי · וגורלנו ככל המונם שנאמר אתה תומיך גורלי שלא גורל האומות · ללא יושיע ללא יועיל · ואנחנו כורעים יפסיק מעט בין ללא יושיע ובין ואנחנו כורעים כדי שלא יהא נראה כאלו חוזר למעלה · ומושב יקרו כסא הכבוד הוא מושבו ושכינת עזו בגבהי מרומים · ע"ש רומה ה' בעזך: אמת מלכנו ע"ש וה' אלהים אמת:

על כן נקוה לך חוזר לשבח שאמר למעלה שלא שם חלקנו כהם כן כלומר לפי שבשביל יקרבנו לעבודתו ובחר בנו יותר מכל האומות על כן אנו מקוין לישועתו · לראות מהרה בתפארת עזך כלומר שנזכה לראות פני השכינה ולראות בתפארת ב"ה שכתוב בו ובית תפארתי אפאר · להעביר גלולים מן הארץ ע"ש וזה ותעבי' תעבור ותכרית: והאלילים כרות יכרתון ע"ש והאלילי' כליל יחלוף וכתיב בתריה ונשגב ה' לבדו ביום ההוא והוא שאמר כאן לתקן עולם במלכות שדי כלומר כיון שתסרס הטומאות מן העולם תחזור השכינה בכל העולם ואז יהיה העולם מתוקן ומה שהזכיר כאן שם שדי לפי שבו נברא העולם שאמר לעולמו די כדאמר כאן דורשין ועוד נקרא שדי ע"ש שהוא שודד בוגדים בו ולעתיד יקום מעוברי רצונו וישדדם וירתם על אודותיו כי שדי משמש לטובה ולרע' כמו ושדי המר לי ושדי הרע לי כי קני שדי עמדי ולטובה ואל שדי פרה ורבה וזהו לתקן עולם להיות השמים במלכות שדי · וכל בני בשר יקראו בשמך כל העולם שכן בשר ודם יתנו לבם רק נבא לב בשר שנאמר או אהפוך כל העמים שפה ברורה לקרא כלם בשם יי' לעבדו שכם אחד: להפנות אליך כל רשעי ארץ על שם ובאו עמים רבים וגוים עצומים לבקש את ה' צבאות ולחלות את פני ה': ויקבלו כלם את מלכותך לשון שו"ל הוא כלו' לקיים בו ולא כאמר ולעשות כל מצותיו: כי המלכות שלך היא כלומר אתה דומה בעיני רשעי הגוים כאלו מלכות העולם איננה שלך · אבל כשתשפוך עליהם זעמך אז ידעו שהמלכות שלך היא :

ווען מאן אויז דער שול גיט זאגט מאן דאס:

יי נחני בצדקתך למען שוררי הישר לפני דרכך: יי ישמור צאתי ובואי לחיים
ולשלום מעתה ועד עולם: כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו
נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד:

סוד תפלת מנחה זמנה מחצות ומעלה עד צאת הכוכבים וסוד הענין כבר נתבאר למעלה כי יצחק תקן תפלת מנחה וכבר ידעת כי זמן הבוקר עד חצי היום שהוא סוף שש שעות נקרא יום וזהו מדת החסד מתעוררת בזה הזמן ומו' שעות ולמעלה שהוא עת נטיית השמש נקרא ערב וסי' כי ינטו צללי ערב וזהו מדת הדין הקשה מתעוררת בעולם ולכן אנו צריכים להתפלל למלך העולם י"ע על שינוי הזמן שנשתנה ממדה לדין שעד עתה היתה השעה שנתנהג העולם בחסד ועכשיו מתנהגת העולם בדין: **ומה** שהוספנו עוד חצי שעה אחר שש שעות והיה ראוי להיות זמנה בתחלת שבע לפי שלא יוכל האדם לכוין השעה בצמצום ואולי יבא להתפלל בתוך שעה שש' ויעורר הדין קודם זמנו ... מלכות כוונות בסברתה ולפיכך הרחיקו התפלה עוד חצי שעה ועיין בזוהר פ' ויחי דף ע"ט:

מעריב

תפלת ערבית דע שתפלת הלילה מ"ה הרפה שולטת בעולם כמו שכתוב בזוהר פרשת במדבר ואין סומכי' גאולה לתפלה שלא לעשות יחוד בליל' והטעם משום שלא תקנום עד כדי שלא להתכוון בה בעת ממשלתה ויבוא לקצץ ח"ו

טעם אומרים תפלת ערבית רשות פירוש כי כל תפלה או מצוה ממצות התורה יש בה כוונת יחוד וחבור ולפיכך בכל עת שיתקן ישראל במצות שהם כאלו ליד אדם מגוס או תפלה שיש בה יחוד ותיקון ובטלה ולא עשאה יש עליו חיוב ככיכול ... בתפל' ערבי' אם שאין בה תיקון ולא יחיד אינו נופל עליה ל' חיוב אלא לשון רשות אמר שאין שום חסרון בבטול' כי כל דבר שאין חיוב בביטול' ואין תוספ' בקיומה נקר' רשות ואע"פ שיעקב תיקן תפל' ערבי' מ"מ אין יחוד בלילה כי אלא יעקב שהיה יכול לייחד היחוד בלילה ההוא אחריו דביתא כעלה דמטרוניתא אמנם אחר כך שאנו אינם יכולין לעשות כן יחוד בלילה מן הטעם שאמרנו ועל כן היו אומרים חז"ל תפלת ערבית רשות וע"כ אין ראוי לייחד יחודים בלילה:

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית
והרבה להשיב אפו ולא
יעיר כל חמתו: יי הושיעה המלך
יעננו ביום קראנו:

סוד והוא רחום שנהגנו לומר בערבית משום דשלטא מ"ה מושלים בגיהנם עתיד המלאכים משחית אף וחמה ולכן אומרים בתפלת ערבית והוא רחום יכפר עון ולא ישחית כנגד מלאך ששמו משחית והרבה להשיב אפו כנגד אף ולא יעיר כל חמתו כנגד חמה:

כוונתו על מלכות שמים שהוא פורשת כנפים של העולם והעולם תחת ממשלתה ומתפלל

אל העולם והכוונה אל היחיד הקדמון השוכן בבינה ובחכמה אשר באמצעות החכמה והבינה משנה עתים ומחליף הזמנים כרצונו וברא מדת יום ולילה וקבע גבולות תפוחו ונגלל האור ומסתיר אותו בממשלת החושך ונגלל החושך ומסתיר אותו בעת ממשלת האור המבדיל בין יום ובין לילה וחותם ברוך אתה ה' המעריב וכו' וכוונה לשוכן בבינה יתברך וכן בברכה השני' שהיא לאהבת עולם וכו' והכוונה אל עילת העילות המכוה אותנו במצותיו הקדושים שמכללם הוא ק"ש שאנו קוראים בשכבנו ובקומנו:

ברכו את יי המבורך: ושנין הקהל ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
אשר בדברו מעריב ערבים

בחוך אשר בדברו מעריב ערבים כדבורו קורא לעת ערב שיעריב ואומר ערבים לשון רבים שלשם בין הערבי' כי בכל יום יש שני ערבים אחד

בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים · בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ בּוֹרֵא יוֹם וָלַיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חוֹשֶׁךְ וְחוֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר · וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לַיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

מעריב בדברו וכו' כיאמר ה' לארץ והשכי' ביאת אורו הנראה בערבים · בחכמה פותח שערים לסוף העולם כלפי זוזים בשני הרקיע דלתות לשערים וכלפי העולם שלנו קבל כדאמר' כיוצא של שבת הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע והשכלל' השמש מן למערב כדיתני' שערי מזרח לו כראה עייד השחר ובשעריס אצל שלון לא בן נקיטה וזהו בחכמה פותח שערים כדי שיכנס בהם השמש להאיר על הארץ כוס שלון שער: ובתבונה משנה עתים איזהו עתים לטובה ואיזהו עתים לרעה עתים לקרירות עתים לחמימות עתים למטר וגם ג"פ היום נשתנה היינו ערב ובוקר וצהרים וגב"א והוא השכלה עדכיא וזמכיא ידע מה בתבוכא לכך תקנו ערבית משנה עיתים ולא נבקר · ומחליף את הזמנים מיום ללילה ומלילה ליום עתה הולך נכון אור היום ולפי שעה מחליף את הזמן · ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כי הרקיע שלנו ל"ב רקיעי' כנגד ל"ב מזלות שש"ע פי"א ב' מש"ק נג"ד ול"ו כוכבים שככ"ל של"ס יש קדרים ברקיע לא שכם יש להם כ"ב כתים ולכ"א א' כדאיתא בספר המזלות וב' כוכבי' למעלה וה' למטה ואין להאריך כאן במעשה הכוכבים לכך אמר כרצונו כי אין אדם בעולם שידע למה נברא על הסדר הזה ועל התבונה הזאת · בורא יום ולילה כלומר שבוא עתה מעמיד בכל יום המעשה הזה והסדר הזה ומפרש כיצד בורא יום ולילה שגולל אור מפני חשך ופירש גולל מסיר · ומעביר יום ומביא לילה וכולו כלומר מעביר היום לגד אחד ומביא הלילה לא שיפלק השמש ממש ומוליכנו למקום אחר אלא שמבדיל בין יום ובין לילה וזו היא הארץ שמבדיל בין זה לזה שכשיאיר לנו יתעך למטה מן הארץ וכשיתעך לנו יאיר למעלה מן הארץ:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהַבְתָּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

אל מלך נאמן

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר

ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך
לבהמתך ואכלת ושבעת: השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם
אלהים אחרים והשתחויתם להם: וחרה אף יי בכם ועצר את השמים ולא יהיה
מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי
נותן לכם: ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם
לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם: ולמדתם אותם את בניכם לדבר
בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות
ביתך ובשעריך: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי
לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

ויאמר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית
הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל
מצות יי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם
זונים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים
לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם
לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת ואמונה כל זאת וקים
עלינו כי הוא יי אלהינו ואין
זולתו ואנחנו ישראל עמו הפודנו
מיד מלכים מלכנו הגואלנו מכף כל
העריצים האל הנפרע לנו מצרינו
והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו
העשה גדולות עד אין חקר נסים
ונפלאות עד אין מספר השם נפשנו
בחיים ולא נתן למוט רגלנו המדריכנו
על במות אויבנו וירם קרננו על כל
שונאנו העשה לנו נסים ונקמה
בפרעה אותות ומופתים באדמת בני
חם:

ואחר סוד ק"ש אמת ואמונה והכוונה שהוא
השכינה שהיא מכלל ק"ש ובספירת מיחדין
אותה עם עלמא דדכורא והוא יחוד נכון וכו' ולזה תקנו
בלשון זכר ונקבות אומרים אני ה' אלהיכם אמת שהיא
השכינה וכן מתחילין והולך עד שנים למלכות מלכותך וכו'
ומשם גאל ישראל ע"י כח מלכותו שהיא כח בנחלת
שראינו עליהם:
העושה גדולות עד אין חקר איוב ט' השם נפשנו
בחיים תלים ס"ו פירוש שהשארנו בחיים במצרים
כשהכה בכוריהם שהם פרשו למיתה ואנחנו פרשנו לחיים:
למוט רגלינו להם נוסף לשעבוד אסורינו ולמוט פעמינו שלא
מתו בכורינו עם בכוריהם ולא עוד אלא מדריכנו על במות
אויבינו שנאמר ואתה על במותימו תדרוך: אותות
ומופתים באדמת בני חם ע"ש שמו בם דברי אותותיו
ומופתים בארץ חם תהלים ק"ה: מלכותך ראו בניך על
הים כמו שאמרו ראתה שפחה על הים מה שלא ראה
יחזקאל בן בוזי:

בפניהם

חם המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם׃
המעביר בניו בין גזרי ים סוף את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע וראו
בניו גבורתו שבחו והודו לשמו ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובני ישראל
לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם׃
מי כמוך באלים יי מי כמוך נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא׃
מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו׃ יי ימלוך
לעולם ועד׃ ונאמר כי פדה יי את יעקב וגאלו מיד חזק
ממנו׃ ברוך אתה יי גאל ישראל׃

השכיבנו היא ברכה רביעית והכוונה להתפלל לפני השוכן בכינה שולט העילום להצילנו מפחד לילה ושאר כל׳ היזק השוכן בכינה ע״כ׃

השכיבנו יי אלהינו לשלום והעמידנו מלכנו
לחיים ופרוש עלינו סכת שלומך ותקננו בעצה טובה מלפניך׃ והגן בעדינו
והסר מעלינו דבר וחרב ורעב ויגון והסר שטן מלפנינו ומאחרינו ובצל כנפיך
תסתירנו כי אל שומרנו ומצילנו אתה כי אל מלך חנון ורחום אתה
ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם׃ ברוך אתה יי שומר
עמו ישראל לעד׃

ברוך ה׳ לעולם וכו׳ רבנן בתראי תקנו לומר ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן ויראו עינינו וימלוך המלך בכבודו תמיד דלא קבע כולה לתפלת ערבית רשות ולכך מפסיקין בקדיש דאשמועינן דגמר הכל ועוד שרוצה לילך שמוציאין שכבר זמן תפלת ערבית באות הפסוקין מברוך ה׳ לעולם עד סיום שמונה עשר אזכרות כנגד שמונה עשר ברכות שבתפלה סוף ל׳ סליקה מוכה וכיון שאמרו כל אלו הפסוקים תקנו גם כן ברכה לאחריהם והיא יראו עינינו וכל זה תקנו לבהל עליהם שלא יתאחרו בלילה בב״ה שפנו פסוקין ושבכניות קבלו עליהם כל אחד ואחד תפלת ערבית בקופה ומתפללין שמונה עשר ברכות ותקנת ברוך ה׳ לעולם לא זוה ממקומה ואומרים הכל ומכל מקום אין תלים נאמר סוד לאומרים בקולם להוציא מי שאינו בקי לפי שהיה רשו׳ ברוך ה׳ לעו׳ עד את כל הארץ אמן ואמן הם סופי פסוקי׳ דספר תלים וככך פרשתי לעולם יהי כבוד תהלים ק״ד ופירוש יהי כבוד ה׳ לעולם כי ידוע פני אדעה בתחלים יש בו ו׳ תיבות כנגד ו׳ ימים שעשה מלאכתו ולפי שעשה נסים כפליים במלאכה׃ שוב כאילו עשה בו מלאכתו׃ יהי שם ה׳ מבורך תהלים קי״ג גם יש בו שבעה תיבות כנגד שבע כיום הגלות׃ כי לא יטוש שמואל י״ב

ברוך יי לעולם אמן ואמן׃ ברוך
יי מציון שוכן ירושלים
הללויה׃ ברוך יי אלהים אלהי ישראל
עשה נפלאות לבדו׃ וברוך שם
כבודו לעולם וימלא כבודו את כל
הארץ אמן ואמן׃ יהי כבוד יי לעולם
ישמח יי במעשיו׃ יהי שם יי מבורך
מעתה ועד עולם׃ כי לא יטוש יי
את עמו בעבור שמו הגדול כי הואיל
יי לעשות אתכם לו לעם׃ וירא
כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי
הוא האלהים יי הוא האלהים׃
והיה יי למלך על כל הארץ ביום
ההוא

ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: יהי
חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך:
הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו
מן הגוים להודות לשם קדשך
להשתבח בתהלתך: כל גוים
אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני
ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועשה
נפלאות אתה אלהים לבדך: ואנחנו
עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם
לדור ודור נספר תהלתך: ברוך יי
ביום׃ ברוך יי בלילה׃ ברוך יי בשכבנו׃
ברוך יי בקומנו׃ כי בידך נפשות החיים
והמתים: אשר בידו נפש כל חי
ורוח כל בשר איש: בידך אפקיד
רוחי פדית אותי יי אל אמת: אלהינו
שבשמים יחד שמך וקים מלכותך תמיד
ומלוך עלינו לעולם ועד:

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל
נפשנו בישועתך באמת
באמור לציון מלך אלהיך יי מלך
יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: כי המלכות
שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד
כי אין לנו מלך אלא אתה׃ ברוך
אתה יי המלך (נ״א המולך) בכבודו
תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל
מעשיו:

ופירוש יחוש יחתוב׃ כי הואיל ומפן ה׳ לעשות אתכם
לו לעם לפי ששומרים את התורה שכרתו עליה י״ו בריתו׳
לכן יש בפסוק זה י״ו תיבות והוא עם ק״יס הי״א למפוקים
כה׃ וירא כל העם תלכים י״פ׃ והיה ה׳ למלך זכריה י״ד׃
יהי חסדך תהלים ל״ג׃ הושיענו ד״ה י״ו׃ אלהי ישענו
שאתה ישועתנו׃ וקבצנו יחד שאנו מפוזרים׃ והצילנו
מן הגוים ע״מ להודות לשם קדשך כי ישראל בגלות כמו
חולים ויש בו י״ב תיבות כנגד י״ב שבטים שיושיע׃ כל
גוים תהלים פ״ו׃ אשר עשית אשר בראת׃ ויכבדו
לשמך וידעו כי אין כמוך ואלהיהם הבל וריק׃ ואנחנו
עמך תהלים ע״ט ויש בו י״א תיבות כנגד י״א הללו שבהללו
את ה׳ מן השמים וי״א הללויהו בהללו אל בקדשו לבד מן
הללויה שבהם שהרי כולם מתחילין ומסיימין בהללויה
ברוך ה׳ ביום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו׃ ברוך ה׳
בשכבנו אנו מברכין המפיל חבלי שינה וד׳ ברכות כנגד ד׳
ברכות שבתורה ברוך ה׳ אלהי שם וברוך אל עליון ברוך ה׳
אלהי אדני אברהם ברוך ה׳ אשר הציל אתכם׃ אשר בידו
נפש כל חי ורוח איוב י״ב ויש בו תשעה תיבות כנגד ט׳ בריות
שבעולם מלאכים שדים אדם חיה בהמה דגים עוף שרץ
רמש ועוד ט׳ מינים נקראו מלאכים נקרא מלאך אריאל שרף
חיה אופן חשמל קדיש ועיר גלגל והרום עולה עד ט׳ רקיעי׳
כי ו׳ רקיעי׳ הם ודמות על ראשי החיות רקיעם׳ וענן תם׳
אלא רגלי ט׳ בידך אפקיד רוחי תהלים ל״א ויש בו ט׳ תיבות כנגד
ט׳ נקבי׳ ומזיר שברא ה׳ באדם ב׳ עינים ב׳ אזנים ב׳ נחירי׳
פה ב׳ גרגרת וושט רו״ח לקפרע פור ולכן יש נקודה וס׳

עלך ה׳ זרוים אלהים מרקפת:

יראו עינינו ברכה זו אינה פותחת בברוך מפני
שהיא סמוכה להשכיבנו והפסוקים לא היו
הפסק׃ בישועתך באמת ישועתך שתגלה בה היא באמת
שנאמר ושכנתי בתוך ירושלים וירושלים נקראת עיר האמ׳
ומה היא ישועה זו שתגלה כשיבוא ויאמר לציון מלך אלהיך:
תמיד ימלוך עלינו אמר תמיד לפי שלא כה׳ עוד בגלות
מצוות קשים עלינו ויש בברכה זו מ״ו תיבות כנגד ל״ט
תיבות מן פתחו שערים ויבא גוי צדיק עד סלה ומ׳ תיבות כפסו׳
כי מלך כל הארץ אלהים זמרו משכיל׃ וכנגד מ״ו תיבות
שבפסוק׃ אלו ארוממך אלהי המלך ונאמר כבוד מלכותך
ונאמר להודיע לבני האדם ונאמר מלכותך ונאמר כי לה׳
המלוכה ונאמר ה׳ ימלוך לעולם ועד מי הוא זה מלך הכבוד
ונאמר ותשגב פעמים מלך יש בו כנגד ט׳ פעמים ה׳ בתפלת
לדוד: סוף

רבונו של עולם תמצא בדף ר״פ

יברכך

סוד כוונת ברכת כהנים והשמות היוצאים ממנו שם הגדול:

אנקתם פסתם פספסים דיונסים:

והוא יוצא מברכת כהנים:

שהם פרורו והולך ממנו ג׳ ויוצא ואל תסרסר בו אם לא מסרתך משופלת קרי:

ראש ואנש מאן לוך איקליכים וולרם ווען דיל כהנים בו דוכן ב״ה:

י תמורתה א בא״יק סא לך אות הראשון
של השם הבוכר וכן מכאן ולהבא א :
ב תמורתה ט בא״ס בט״ע ותמת ט ג
באת כ״ש:
ר תמורתה ק באלבנ״ד ס
כ תמורתה ת באל״בס ת
ך תמורתה ת באל״בס ותמת פ׳ מ״ס בא״יק ס
השם השני
י תמורתה פ בא״ס בט״ע פ
ה תמורתה ו באלב״נד ותמת ו״ו ס בא״יק ס
ו תמורתה מ בא״ס בט״ע ותמת מ״ת בא״יק ת
ה תמורתה ו באלב״נד ותמת ו״ו כ בא״ס בט״ע ס
השם השלישי:
ו תמורתה פ באל״בס פ
י תמורתה מ בא״ת״בש ותמת מ״ס סמ״ך בא״יק ס
ש תמורתה י באל״בס ותמת יו״ד פ בא״ס בט״ע פ
מ תמורתה ס בא״יק ס
ר תמורתה מ בא״ס בט״ע ותמת מ״פ בא״ס בט״ע י
ך תמורתה ת באלב״ס ותמת ת״ו מ בא״יק ס
השם הרביעי
י תמורתה מ בא״ת בש ותמת ם״ד בא״יק ד
א תמורתה י בא״יק י
ר תמורתה ו ו
י תמורתה ט באלבנ״ד ותמת ט׳ כ״ק בא״ת ב״ש נ
ה תמורתה ו באלבנ״ד ותמת ו״ו ס בא״יק ס
ו תמורתה פ בא״ת בש ותמת פ׳ י בא״ס בט״ע י
ה תמורתה ז באלבנ״ד ותמת ו׳ מ״ס בא״יק ס

בפירושו הסתקלים בשם זה ארבעה שמות הנזכרים ויש לכל אחד בגולה כפי ענינו הראשון אנקת״ם הוא שנב להשמיע תפלה והוא כמו ב׳ תיבות אנ״ק עם פירוש אנקת עניים השני **פסתם** הוא נותן פיסת בר לגדילי׳ און הג׳ **פספ״סים** תלסון ועשה לו כתנת פסים ונהולבותן צד ללבוש: הד׳ **דיונ״סים** שהוא עושה נסים ונפלאות ונקם כשתחם יעקב אבינו עליו השלום
כשותח והעקלי לשם לא סבל ונגד ללבוש וכן כשותח שם
סיש

יברכך — יברכך יי מציון עשה שמים וארץ:
יי — יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ:
וישמרך — שמרני אל כי חסיתי בך
רבונו של עולם: אמן:
יאר — אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה:
יי — יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת:
פניו — פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני:
אליך — אליך יי נפשי אשא:
ויחנך — הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם וכעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו:
רבונו של עולם: אמן
ישא — ישא ברכה מאת יי וצדקה מאלהי ישעו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:
יי — יי חננו לך קוינו היה זרועם לבקרים

לַבְּקָרִים אַף יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה׃
פָּנָיו יְיָ אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃

יהיה אלהים עמדי ושמרני וזה השם נקרא כפי המקובלים שם בן ק"ב אותיות ויסכו רבי נחוניא בן הקנה עלת השלום ע"ה בתפארת׃

אֵלֶיךָ אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃
וְשָׂם וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃
לְךָ לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃
שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו׃ רבונו של עולם׃ אמן
אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם יְהִי רָצוֹן שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל חַיִּים וּבְרָכָה לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם׃

סדר

תקוני שבת

כמה"רר ר' יצחק לוריא אשכנזי ז"ל

יאמר האלקי קדוש יאמר לו בוצינא קדישא נהורא עמיק שרי ונוסף על דגלו סדר מנהגי שבת ותיקון ליל שבועות וליל הושענה רבא והנהגת מארץ הקדושה למדינתינו ונתפשטו המנהג כמעט בכל מדינות האלו אשכנז פיהם ופולין ומערהרין · על כן אמרתי להדפים אותם לזכות בו את הרבים ואשרי לו מי שנוהג מנהג כזה בודאי שיזכה לימים שכולו שבת ויגלה שנותיו בנעימים אמן ואמן׃

ידוע ומפורסם הוא לכל רואי השמש אשר הריחו בירלאת ה' רוח חכמה ובינה ודעת שמעלת יום השבת קודם היא המקודש האמצעית של ו' קצוות ימי השבוע המשפעת והנותנת חיים לכולם וכולם מתברכי' על ידיה · שהיא עטרא דדינא נקודה קדישא אילנא דחיי גנוב נשמה יתירא בהרקת השפע משב' שבתון מקור חיי עולם הנשמו'' וכמבואר בספ' הזוהר פרש' יתרו עמוד קנ"ו · ע"כ הם בו את אשר דברו זו"ל בפ' במה מדליקין שה"ג תוקעין במקדש ששה תקיעות כו' והם כנו' אלו הששה ימי החול נשבר בהם הקליפות וסטרא אחרא שהם שולטות בו' ימי השבוע והיה מכוון נ"כ באותה הששה תקיעות בשופר למתקן בג' דינים הקשים שהם אלהים במילואו כיודין שעולה ג' מאות והוא כנגד הש"ן של שופר ופ"ו כפשוטו שעולה כמנין אלהים יו"ד כנגד אלהים פשוט משולש מרובע שעולה מאתים לבוטרים א"כ מה יתרון לו לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואין לו בעמלו אלא מה שהוא מתקדש ומורש מעבייני העולם הזה ונתדבק בע"הב לכן יתן האדם אל לבו לפנות לבו תקדש ולהתדבק בו ית' בכל מה שהוא באפשרי בע"ש לכבוד שב' מלכתא ויפשיט עצמו מעבייני החומר שכל מעשיו הם מצד הקליפות וסטרא אחרא · תכף ומיד אשר קנות ע"ש שמתחיל להתנוצץ כנוגית קדושו' שב' מלכתא בכל העולמות וכל השערים של מעלה נולת עליו' ננלת תמתיו' עומדים להפתח הבא לטהר מסייען לו ולנשמתו כמבואר בס"ה בכמה מקומות אין מספר · גלל כן כל אדם אשר נשמ' באפו יכוין עצמו לקבל נפש רוח נשמה כאו שהוא מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו למעלה שיפיעו לו נשמה טהור' נודע כי ביום רביעי מהשבוע שעבר הכנה לנפש והוא פתח פתוח להשיב אחר כך הרוח ומדרגה למדרגה שהרוח לנשמה מלמטה למעלה כי סולם מוצב ארצה · והאשו עני' הששה ימי נוהג שאות יו' הקודמות לנפש מר"ע וזהו סוד סור מר"ע ועשה טוב כי נפ"ש בא"ת ב"ש טו"ב ועט"ן נג"ק טו"ב שלף מלאך רע יענה אמן · וביום הששי הכנה לרוח אז יש לה הכנה לטהרה כי רו"ח בגימטריא טהר ואם עשה מעשה אשר יעשה נירד מים אלים עליון ותפתון · ור"ת בגימטרי' רוח וביום השביעי הכנה לנשמה וכיון שבשלשה ימים הללו יש הכנה לאלו שלשה דברים נפש רוח נשמה שהם מקושרים

ולוקים בברור הקיים נפש במעשה · רוח בדבור ונשמה
במחשבה · כנגד שלשה דברים מקבילות · דקינה כנגד
המעשה שהוא כנגד הנפש · ושיר ושבח קבלת שבת כנגד
הדיבור שהוא כנגד החלק הרוח ועונה של תלמידי חכמים
בלילי שבתות ויום טוב שהוא ראש משלשה דברים שאמרו רז"ל
מטה שלחן מנור' נשם העליו' הוא המחשבה כידוע לרבותינו
ז"ל בכמה מקומות שהוא כנגד חלק הנשמ' וזהו סוד כי שלחן
מטה ראשי תיבות שמן תורק שמך על כן עלמות עליונות
ותחתונות אהבוך · ואם שלש אלה יעשה לו יזכה למה שאמרו
ז"ל כל השומר שבת כהלכתו כאלו קיים כל התורה כולה וכן
עולה ראשי תיבות וסופי תיבות של נפש רוח נשמה תרי"ג
שזוכה בקיום שמירת ותקוני שבת לשלשתם שהלכם בראש'
שם הוי"ה שהוא רחמים גמורים שעולה ר"ת של נפש רוח
ונשמה שלש מלות באותן הוי"ה כא"ת נש · ואם חס ושלום
שיהיה פורץ גדר ישכנו נחש ויפול בשחת וו שמנו לו באחד
מהיכלי התמורות דשמאלא לגוון הנקרא שנ"ת וכן סופי
תיבות של נפש רוח נשמה הוא שח"ה כדכתיב כי שח"ה אל
מות ביתה ואותיות האמצעיות עולין כמנין תכ"ו וזהו סוד
והם תכ"ו לרגליך על דרך דנגלוהי דבר איבם כולי ואף חס
ושלום נרגן מפריד אלוף כר"נן ראשי תיבות נפש רוח
נוף נשמה מי שהוא נר"נן מפריד אלוף שלא יושפע עליו
נפש רוח נשמה על אותו הגוף הנגוף · על כן אחר חצות
ערב שבת צריך לטהר עצמו ולפשות כמרחץ ע"ד רבותינו ז"ל
חייב אדם לטהר עצמו ברגל לבער ולכרות שערה אחרא
שסודו מרומז בפסוק משלחי רגל שור וחמור ויקויים בו
בנהר יעברו ברגל שם נשמח בו להיות מוכן ככון למועדי
רגל ויוכל שכן בערב שבת שהוא קודש קדשים ושורש לכל
הקדושות · ואם המצא ימצא מי שיוכל לשבול הריזה
משובח ומהולל ברוב התושבחות כי אין צדיק בארץ אשר
יעשה טוב ולא יחטא · ויהיה אהוב למטה ונחמד למעלה
כמנהג הנהוג בארץ הקדושה ארץ ישראל עוד היום שטובלין
בכל ערב שבת כי שם שער שמים מקבלים עליהם מלקות
קולס כמו שמבואר בתיקוני התשובה ועיין שם · ואחר כך
יאמר פרשת העקד' מראשה לסופה ויקבל עליו דין ד' מיתו'
בית דין שהם מסודרים כהלכתם לפי הפנים שפנים בהשם
יתברך באותיות הוי"ה כאשר תראה לפניך · ויאמר
בכוונת הלב ובדמעות שליש

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אם פגמתי
באות ראשונה של שמך הגדול הגבור והנורא
או בשאר אותיות התלויות בו · ונתחייבתי לפני כסא כבודך
סקילה או דינה ותולדותיה כיוצא בה תעמוד לפניך זכות
צדקת אברהם אביו ידידך בעבור וכבוד שמך ותטהר
אותי בטבילה זו גופי בעולם הזה ורוחי ונשמתי למעלה
בנהר דינור והריני כאלו השלכתי י"ב קומות ונסקלתי
בתורה ובהלכה במצות ב"ד הגדול שבירושלים על דבר כבוד
שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב ותיחד ג' אותיות ראשונו'
של ג' שמותיך היקרי' הו"יה אהי"ה אד"ני ושם קדשך במלוי
אורכא יודין שהוא שם של ע"ב ויאיר ברצונך בעולם האצילות
כיד המלך ואל יהי מונע · וכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי
ואלהי אבותי אם פגמתי באות שניה של שמך הגדול הגבור
והנורא או בשאר אותיות התלויות בו : ונתחייבתי לפני
כסא כבודך שריפה או די"ב' ותולדותי' כיוצא בו תעמוד
לפניך צדקת יצחק ועקדת בעבור כבוד שמך ותטהר אותי
בטביל' זו גופי בעולם הזה ורוחי ונשמתי מלמעלה בנהר
דינור · והריני כאלו כמרו בכימעי בתפלה דולקת של
אבר ונשרפתי בתורה ובהלכה במצות בית דין הגדול
שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב
ותיחד שלשה אותיות שניות של שלש שמותיך היקרי' הוי"ה
אה"יה אד"ני ושם קדשך במלוי ג' מ"ה ואליף שהוא שם ס"ג
ויאיר ברצונך בעולם הבריאה כיד המלך ואל יהי מונע :
וכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אם פגמתי באות
ג' של שמך הגדול הגבור והנורא או בשאר אותיות התלויות
בו ונתחייבתי לפני כסא כבודך הרג או דינו ותולדותיו
כיוצא בו תעמוד לפניך צדקת יעקב עבדך בעבור כבוד
שמך ותטהר אותי בטבילה זו גופי בעולם הזה ורוחי ונשמתי
למעלה בנהר דינור · והריני כאלו הותז ראשי בסייף
ונהרגתי בתורה ובהלכה במצות בית דין הגדול שבירושל'
על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב ותיחד ג'
אותיות שלישיות של ג' שמותיך היקרים הוי"ה אהי"ה אד"ני
ושם קדשך במלוי אלפי"ן שהוא שם מ"ה ויאיר ברצונך בעול'
היציר' כיד המלך ואל יהי מונע · וכן יהי רצון מלפניך
ה' אלהי ואלהי אבותי אם פגמתי באות ד' של שמך הגדול
הגבור והנורא או בשאר אותיות התלויות בו ונתחייבתי
לפני כסא כבודך חנק או דינו ותולדותיו כיוצא בו משה
למען כבוד שמך ותטהר אותי בטבילה זו גופי בעולם הזה
ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור : והריני כאלו נחנקתי
בגזל ונחנקתי בסודר קשה לתוך רכה בתורה ובהלכה
במצות ב"ד הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה
ברחמיך הרבים תשוב ותיחד ג' אותיות אחרונות של ג'
שמותיך היקרים הוי"ה אהי"ה אד"ני ושם קדשך במלוי
הה"ין שהוא שם ב"ן ויאיר ברצונך בעול' העשייה כיד המלך
ואל יהי מונע : (ה' שמעה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה
ואל תאחר וגומר) ויכוין בר"ת של "שמעה "שרפה
ושל "סלחה "סקילה ושל "הקשיבה "הרג ושל "ועשה
"וחנק ד' מיתות ב"ד : (אתה תקום תרחם ציון כי עת
לחננה כי בא מועד) ויאמר שיר של פגעים כנגד סטרא
אחרא וגם שיר ושבח של ר' נחוניא בן הקנה והוא :
("אנא "בכח "גדולת "ימינך "תתיר "צרורה "קבל "רנת
"עמך "שגבנו "טהרנו "נורא "נא "גבור "דורשי "יחודך
"כבבת "שמרם "ברכם "טהרם "רחמי "צדקתך "תמיד
"גומלם "חסין "קדוש "ברוב "טובך "נהל "עדתך "יחיד
"גאה "לעמך "פנה "זוכרי "קדושתך "שועתינו "צעקתינו
"קבל "שמע "יודע "תעלומות ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד :

וכשהוא

וכשהוא עומד בתוך המי׳ יאמר שם הודוי וכשיצא מן המים לפשות עד גרונו יאמר ג׳ פסוקים אלו (מי אל כמוך וגומר) (ישוב ירחמנו וגומר תתן אמת ליעקב וגומר יסרני ה׳ אך במשפט וגומר מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה) ויאמר כשם שאני מטהר אותי את גופי בזו המקוה מתחתון למטה כך יטהרו מלאכי עליון מלאכי השרת את נפשי ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור וכשם שאני מקדש את גופי למטה כך יקדשו מלאכי עליון מלאכי השרת את נפשי ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור בשם ה׳ הוא האלהים ובשם אדני צור כל העולמים בשכ״מלו · ואם הוא בעל תשובה ובא לטהר את עצמו בערב שבת אף כי בכל ימי השבוע תיקונו כן רק שאין אדם יכול לעמוד על תיקונו ע״כ בערב שבת שהוא עת רצון תיקון שבת מלכתא צריך לכלול גם כן טבילות ותיקון בעל תשובה עם תיקון וטבילות שבת מקודם משמע דרתי אם אין בריא ויכול לטבול יטבול י״ד טבילות לשלוט על י״ד עתי׳ קדשים להפך אותם לטובה ולהיות לו כח לעמוד בהיכל מלכו של עולם בכבוד ועתה ינהל בא הכ״ח באופן ובתיקון וזה יהיו מתקים אותם הכ״ח עתים הנזכרים · טבילה ראשונה הנה תועיל להעביר ולהמית עונו · וב׳ אחרות ליחד ב׳ אותיות ראשונות של הוי״ה אהי״ה אדני הנזכרים לעיל כפי סדר הודוי וג׳ טבילות שנית לג׳ אותיות שניות וכן לג׳ ג׳ שאר טבילות כנגד ג׳ אותיות שלישיות ורביעיות וטבילה אחרונה בא ליחד ג׳ שמות כולם כא׳ ויחדיו יהיו תמים על ראשו להשפיע עליו רוח טהרה ממקור כל המקורות · וכבר מבוארים בתיקוני התשובה בפ׳ כ״ו ובספר כפי יונה בכמה מקומות אין מספר ע״ש · אבל לענין תיקון שבת לבד אף כי יאמר הודוי הנז׳ אינו צריך כי אם ג׳ טבילות · א׳ תועיל להעביר ולהמ׳ עונו והסרת סטרא אחרא השולטו׳ בימי החול כי אין צדיק בארץ שימלט מפגמות׳ יהב׳ היא הכנה לקבל כתנות מלבושי הנשמ׳ ונטב״ל ויכוין בג׳ שמות הנזכרים בכלל ובפרטם שעולים יב״ק יעבירנו ביום קראנו וזהו סוד ויעבור את מעבר יב״ק ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו בלום שטבילת ועם הכוונה הנזכרה שמכוין בשם יבי״ק השלים והקסין עלא הקדושה ויפשטו ממנו בגדי מעילים סטרא אחרא דימי החול ברוב רחמי האל הנזכר חסד לאלפים ר״ת כ״מל וגם מעביר את כל הטומאות מסטרא דמסאבא אשר לו · הג׳ היא הטהרה העיקרית וכיון שנעשה כתיקונו ברשימו ובדקדוקו הוי כקטן שנולד דמי ונעשה אדם בצלמו בצלם אלהים וזה הוא סוד והמה בני׳ בטומאה וטבילה עם הכולל בגימטריא הוא אדם · כלומר בטבילה הראשונה העביר ממנו והמית עונו שהיתה מטמאה אותה כאמור ונעשה אדם כנולד דמי · ואחר שיצא מטבילה יתלבש בגדיו ואז הוא טהר וקדוש מסטרא דמסאבא דשריא עליה קודם ובסוד קם זה נופל וכשהטבילה בא׳ אורות מסאבא נגלת ונדחת ומשתברא וכן עולה טבילה עם הכ׳ אותיות

כתיקון טומאתו ועדי׳ · ויאמר אחר כך תפלה זו בשים שפתותיו שהם כפלי׳ פרים שפתינו ויהיו אלו נכרתי׳ כל רוח מסאבא וכן עולה רוח מסאבא בג׳ שי״ם וזהו סוד זמירות של תפילותינו על דרך זמירות היו לי חקיך ויאמר:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתהא טבילה זו שטבלתי את גופי עם שים שפתותי והגיון לבי לפניך מקובלת ומחשבת כאלו נטבלתי בטבעות בית המטבחים שבמקדש ובתפיסת ידיהם של הכהנים כשני שעירים שנבחרו לפניו ה׳ אחרונה של שם הענם · וכאלו נהרגתי במאכלת המיוחדת לשחיטת העולות ונתקבל דמי בכלי שרת בצפון ונזרק לפניך לפניו הוי״ה של שם הענם · וכאלו נשרפתי אבר אבר וכליל לאישי׳ לריח ניחוח לפניך לפניו ה׳ הרא שוכב · וכאלו נעשיתי אפר על מזבחך הטהור שהיא נזר הכפרה לפניו הי׳ רשל שם הענם · ואתה ברחמיך הרבים יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שבזכות אברהם חנניה מישאל ועזריה שהושלכו לכבשן האש ונצולו כן תצילני אם נתחייבתי שרפה לפני כסא כבודך · ואם נתחייבתי לפניך הרג ירמ״י א״א שבזכות יצחק אבינו שנעקד לפניך כשה לטבח להרג וניצול כן תצילני מהריגה אם נתחייבתי לפניך כי אל רחום וחנון אתה · ואם נתחייבתי לפניך חנק ירמ״י אורה שתצילני בזכות יעקב אע״ה שהצלת אותו מיד אליפז בן עשו שבא בדרך לחנקו ולהמיתו וניצול כן תצילני מחנק · ואם נתחייבתי לפניך סקילה · ירמ״י א״א כמו שהצלת את משה רבינו ע״ה השלום כמו שאמ׳ הכתוב עוד מעט וסקלוני וניצול וכן כמו שהצלת את משה וישראל מאבן שבקש עוג מלך הבשן להפיל עליהם וניצולו כן תצילני ברוב רחמיך הרבים וחסדיך הגדולים אם נתחייבתי לפניך סקילה ואל נא תשיבני ריקם מלפניך כי נשענתי ברוב רחמנותיך ואין אתה חפץ במיתתן של רשעים כי אם בשוב מרשעו וחיה שנאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח · מי שאהב את האבו׳ יאהב את הבני׳ מי שבירך את האבות יברך את הבני׳ מי שענה מי שפרש מי שעבד מי שוכר מי שמכן מי שטה מי שישר מי שכב׳ מי שלמד מי שלם מי שבא מי שסמוך מי שעור מי שפדה מי שבנין מי שקדש מי שרקם מי שמר מי שתיקן את האבות יתקן את הבנים מעתה ועד עולם אמן סלה : ובאמ׳ הטעם לטבילת שבת היא כי ענין טומאת החול הוא כענין טומאת המת אב הטומאה שבת ימי החול מסטרא דמסאבא מאילנא דמותא שהם לבר מעגולא קדישא כולי כנזכר למעלה וכשטובלים בערב שבת מלכתא מסתלקים ונכרתים ממנו אותן כינוי׳ קליפו׳ מרגע מסאבא אשר שלטו עליו בימי החול ועל כל פנים מי שאין בו כח לעמוד בזה לא ימנע מהשלוקא שלוקא דרבנן ויעשה קידוש ברחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין דונת׳ השמש היו׳ מאי העולמי׳ שמקבל מחסד וגבורה לפי׳ מי״ע סמ״ן זאת ועוד יתבא טעם יוים חמין עם מ״ש בכפ׳ בזוה׳ ובתיקו׳ עולה בערב שבת מי יכנים עם נפשו ה׳ ישעי׳

בהכנסים בגן עדן בלבושם שעה וכו׳ מבואר ליודעי חן
(ועיין בספר הפרדס בערכי הכינויים בערך שלהבת ותבין
סודו) ורחיצת פניו הוא בסבת שהוא צלם אלהים דיוקנו
של מעלה ועל דבר שהוא יותר קדוש הוא יותר מכשרת
לקבל טומאה · וכל ימי השבוע יתלבש חשך וצלמות את
צלמו אך אם בצלם אלהים יתהלך איש יעשה כאמור ועוד
מי שפניו בקק וכרמז שם הגדול שם של הוי״ה כידוע ויכוין
בטהרות רחיצת פניו בשתי ידיו הרומזים לדברים בעלמים
שבכל ימי השבוע צלם אלהים אשר נרמז בפניו נפסק מהם
רוח מסאבא דשריא על ההוא דיוקנא כאמור ועתה בסהר
רחיצת פניו בשתי ידיו ומסיר הרוח ההוא לכן צריך לטהר
גלראון פניו לטהר צלם אלהים כאמור ורחיצת ידיו ורגליו
רמז לקידוש ידים ורגלים מהכהנים שבודם מבואר · וכן
מצינו ראיה לזה במסכת שבת פרק כל כתבי אמר רבי יהודה
אמר רב כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אלעאי ערב
שבת מביאין לו עריבה מליאה מים ורוחץ פניו ידיו ורגליו
ומתעטף ויושב בסדינים המצוייצים ודומה למלאך ה׳ צבאות
וכן בספר הזוהר פרשת ויקהל כדעאל שבתא אצטריכו איכון
עמא קדישא לאסחאה גרמייהו משמושא דחולא מ״ט בגין
דבחולא רוחא אחרא אזלא ושטיא ושריא על עמא וכדין
בעי בר נש לנפקא מן ההוא רוחא ולא עלאה כדין אחרא
קדישא עילאה ובעי לאסחאה גרמיה לאשריא עליה ההוא
רוחא עילאה קדישא כו׳ הרי מבואר לפניך במעשה התנאים
הגדולים האלו מאורות השמים שוכרכו ביושר הנהגותיהם
ברחיצת פניהם וקידוש ידים ורגלים ואחרי טהרתו איך
שיהיה אחד משלש אלה דהיינו מרחץ טבילה רחיצה הבוכרים
יעשה לו נלא יטעה צריך להוסיף מחול אל הקודש בעסק
לימוד שמ״ות שנים מקרא ואחד תרגום שסודם רב ועצום
עד אין חקר בלי שום הפסק דיבור ופירוד ובכוונה נכונה
וספר תורה משמ״ות מאדם וזהו סוד ויקרא האדם שמות
כלומר כיון שהוא קורא שמ״ות נקרא אדם כי על ידי קריא׳
שמו״ת בא יבא נריבה בנשמה יתירה כי זה כל האדם ·
גלוה שם אדם מסוכם ומפואר מכל הכינויים אנוש כמבואר
בזוהר בכמה מקומות · ויכוין כי בקריאת שמ״ות ימשיך
עליו רוח טהרה נשמה יתיר׳ מלמעלה מאדם קדמאה כידוע
ליודעי חן ומבואר ליודעי חן כי בע״ש מחצות ואילך מתחיל
להתנוצץ כינוי קדושת שבת כאמור עד מוצאי שבת ויש ל״א
שעות עם השעה שמוסיפין מחול אל הקודש כמבואר בספ׳
הזוהר פרשת ויקהל עמוד שע״א וסימן חסד ל כל היום וזהו
סוד ואת אל״י הארץ לקח וסוד ל״א שעות נרמזים בפסוק
כל מלכים שלושים ואחד והמקיים לטהרם ולזכותם יזכה
בלי ספק עיין לא ראתה ואחר כך אם יש לו פנאי ילמוד
זוהר ושאר ספרי הקבלה וכדומה · ויכוין בשם של מ״ה
שעולה כמנין אדם שהוא כתפארת ישראל שזכה לזוהר
הרקיע שהוא מדת יעקב תפאר׳ ישרא׳ ולמעלת והאכלתיך
נחלת יעקב אביך וימשיך ליסודו לנו קו לקו עד עת וזמן
מנחה קטנה דהיינו קודם ט׳ שעות וימחכם ויתפלל מנחה

כדי לחבר האוהל להיות יחד באהבה רבה ואמרו חכמים ז״ל
מלאכ׳ מן מנחה ולמעלה מטעם כי בכל ימי החול שולט עץ
הדעת טוב ורע · טוב הוא מטטרון ורע הוא סמאל
ובשבת מנחה העולם ע״י עולם הבריאה שכולה טוב
ועולם האצילו׳ מאיר בה ולזה צריך להרחיב גבול הקודש
ולקצר גבול החול ואחר המנחה כשהגיע תור הכנסת כלה
מיד יורו כל אחד ואחד כאותם החסידים ואנשי השם אשר
היו ירא׳ אלקים בלבם בחכמי התלמוד מימיהם אנו שותים
ויאמרו איש לרעהו דודי נצא השדה לקראת שבת מלכתא
ויודה לאל אשר נתנו ויפתח פיו וישורר בקול נעים בשבח
ותהלה בשיר וזמר · לאל מגיל ושומר · כרבי יהודה בר
אלעאי וכרבי חנינא שהיה מעטף וקאי בפניא דמעלי
שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא. וכר׳ ינאי
שאמר בואי כלה כדאיתא במסכת שבת פרק כל כתבי שהיה
כל אחד ואחד מלובש בבגדים נאים לבנים כתלג חיור
לרמוז שכל העולמות מאירים או ונאצלים מן לבנון ראש
הכתרים ומשפיעים שפע טובע שמתו׳ ויקיים בהם כנואו׳
ישעיה הנביא כבוד הלבנון אליך יבא מעני הלבנון של מעלה
וכל אחד ואחד כפי יכלתו והשגת ידו יתלבש בבגדי לבן בגדי
הלבן עם הכולל עולים בגימטריא ד׳ הויו׳ לרמוז של ד׳
עולמו׳ שבכל עולם יש שם הוי״ה במילואו מיוח׳ כידוע וכול׳
מאירים ומשפיעים עליו וכיון שמקדש עצמו למטה מקדישין
אותו למעלה מדה כנגד מדה. ואז מעביר ממנו הקן ליפות
רוח מסאבא וכן עולה מסאבא כמנין דק שבגדי לבן הם
מעבירים רוח מסאבא דשלטו בימי החול וזהו סוד שהקדוש
ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה שלא ינעו
אלו כאילו · וזהו סוד בכל עת יהיו בגדיך לבנים ר״ל כיון
שוכיות כ״ד טבילות הנזכר שאף גם הי״ד עתים יתהפכו
לטובה שהקטי׳ גורים בעשו שנגורים ויפיו כל הכ״מ עתים
לטובה לכן בכל עת שאתה מושלם שכולם או תראה שיהיו
בגדיך לבנים ואו בלי ספק סימן מובהק קודש מלמעלה על
ראשך לא יחסר · ואם לא באפשרות בסיבות הגרות
מבוכד עול הגלות שכפשבו שמם לעפר ואין לאל ידינו
לעשות כרצונו או יכול להיות מאחר גווכים סון מן השמ״ור
והארום וזהו סוד האי מאור אדום הוא אלא שלקה שאלו ב׳
גוונים רמוזים לקליפות שהכהנים עליונה מתלבש בהם בימי
החול ופושטה אותם בשבת ולובשת בגדי קודש שהם רשמי׳
נמורים כידוע ליודעי חן וסימן של אדום ושחור א״ם וזהו
סוד לא תבערו אש בכל מושבותיכם וסוד בא״ש ה׳ נשפט
ימי שאינו כזהר ס״ו ויש יכול׳ בידו יכם! בבי תנא אם ומלאה
קוניים · אבל מי שאין לו או הם כרם לא ינוכה ומכל מקום
יעשה איזה שנוי או יקנם אותם היטב היטב או יהפוך
אותם או ישלשל אותם וילכו או ישדרו כלם כאחד עם אחד
מי כעמך ישראל בשמחה ובטוב לבב לקראת שבת לכבוד
ה׳ העליונה וה׳ התחתונה בסוד הוי נביר לאחיך כי הוי״ה
בין שתי הסי״ן הוא יושב אלהים והאדם דוגמא דעשיר כי
בשם בושיה עול׳ כמנין מ״ב כמנין אדם יוד ה״א ואו ה״א

וזהו

וזהו סוד וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו
דא חקל תפוחין קדישין ׳ וכמו שדרך העולם שאם בא
לאכסניא כאהבו לו מאד כי לא ראהו וכן רב גודאי יצא
לקראתו ומקבלו באהבה. וכן בדרך שנוהגים לילך לקראת
חתן וכלה ומכל שכן שהולכים לקראת הכי מלך ב״ו להקבילו
על אחת כמה וכמה שראוי לילך לקראת שבת מלכתא
מטרוניתא קדישא להזדווג עם בעלה תפארת ישראל
ויש כיתות מקהלות יש נוהגים שהולכים חוץ לעיר כמו
שהיו נוהגים בזמן הראשונים בזמן התנאים והאמוראים
וכמו שנוהגין עוד היום בארץ הקדושה בארץ ישראל
שהולכים ברוב עם חוץ לעיר לקראת שבת מלכתא וזהו
סוד חק״ל תפוחין שהשכינה נקרא חק״ל תפוחין ונקרא
שדה וכל אחד ואחד כפי הכנתו וזהו סוד ותצא אליו
דינה לעת ערבית ערב שבת ׳ יונה זו שכינה כדכתיב
נה ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה אבל מחללי שבתות
דמסבה לשיבבן ויונה עם הכולל עולה כמניין חס״ד וכיון
שהשכינה באה עם קבלת שבת כאמור אז כל העולמות
משפיעים חס״ד עליון על ידו עד עולם השפל ואז נכרתים
ומסתלקים כל הקליפות שמכונים ונקראים יונה פותה
מרב פי״ה כה דשלטין כל ימי החול ויש מן הכיתות שאין
להם הכנה מכח סיבות שיבוכות בהבלות ופחד וכדומ׳ ואין
לאל ידם לצאת המדינה אז הולכים לבתי כנסיות ובתי
מדרשות ומקבלין שם שבת מלכתא והשם יתעלה שמו
גרשינו דרחמנא ליבא בעי מקבל כולם כאמר לבלתי ידח

צה לְכוּ נְרַנְּנָה לַיְיָ נָרִיעָה לְצוּר
יִשְׁעֵנוּ׃ נְקַדְּמָה פָנָיו
בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל
גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל אֱלֹהִים׃
אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים
לוֹ׃ אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ
וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה
וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשֵׂנוּ׃
כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ
וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃
אַל תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם
מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃ אֲשֶׁר נִסּוּנִי

ממנו ככדם ואלו ואלו דברי אלהים חיים ומלך עולם מלכותו
בכל משלה רק שיכוין בכל יתקים שהוא בשמחת ומדוש
שבת ״כלה ״מלכתא כפי כחו ויכולתו וזהו סוד לקראת
כלה נשם ה׳ ולעבדו שכם אחד שכ״ם ראשי תיבות ״שבת
״כלה ״מלכתא וזהו סוד נתתי לך שכם אחד על אחיך על
כל פנים אין שיהיה אם אי אפשר ברוב עם הדרת מלך
באיזה סיבה ומכהב המונעות ׃ יעשה כל אחד כפי
הנא בידו בביתו או בבית מדרשו ׳ כי זה כל אדם וזמי
שטרח בערב שבת לכבוד שבת מלכא שיזדווג עם בעלה
תפארת ישראל יאכל בשבת שב״ת ר״ת ״שכרו ״בימו ״תתן
בנשמה יתירה כאמור ׳ ואותו הקבלה צריכה להיות
ביתר שאת וביתר עוז ותעצומות בקול נאה בשירות
ותושבחות באהבה ובפחד וברעותא דליבא וזהו מזמור
שיר ליום השבת ׳ כי הא דרי״בל בפרק חלק האומר
שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא ומכל שכן בש ר
וקול זמרה לכבוד שבת כלה מלכתא שאז כל הקליפות
נכרתים ומסולקים ׃

ומתחילין אלו הששה מזמורים קודם כל ׳ וכל
מזמור ומזמור כנגד יום אחד מימי
החול ויכוין כי בכל מזמור דבר יום ביומו הוא כורת ומסלק
הקליפות ששלטו וגברו באותו היום בסוד
ר״ת שפתותינו כאמור ׃
ואלו הן

הנה ראשי תיבות של ששה מזמורים אלו עולין
כמנין נפ״ש ויהי האדם נפ״ש חיה אם
בעל נפ״ש הוא בנפ״ש ברכה ידושן והיה לו למשיב נפש
אשר בידו נפש כל חי כשבת קריאת מזמורים אלו וזהו
סוד אשר יקרא לו האדם נפש חיה ויקויים ופודה ה׳
נפש עבדיו ומשביע נפש שוקקה ונפש רעבה כל ימי השבוע׳
ואת נפש בעליו יקוור ויתן ויציל את נפש אביון מגוזלו
ושבית שבין ׳ ואם תמנה ס״ו מי שיזרח פיו ולשונו
מליתן שיר ושבח עוז ותפארת לשבת כלה מלכתא ויתקח
ממנו נ״פש ויהי׳ תקותו לאפס ויקלענו כי נפ״ש הם חובלי׳
ואשמת הנפ״ש תמת נפ״ש אשר עשו בקרן ונכרתה
הנפש ההיא דשמא לשונ ׳ ונ״ש עולה כמניין
ק״ש וזהו ק״ש נפ״ש ובאלו ששה המזמורים תמצא ס״ה
פסוקים כמנין שם של אדנ״י שהיא השכינה כלה מלכתא
היכלה׳ ולמען דעת לכל עמי הארץ נם ס״ה פסוקים אלו
הנאמרים לעי׳ באמת ובתמים ועם תפלת רב המנונא
הנזכרת יהיו נכרתים כל הקליפות כל ׳ סטרא אחרא לא
יהיה להם עוד כח ורשו׳ להיות מכך מבדיל בהשפעת יפע׳
שפעת נשמ׳ יתירה אשר יצאה מהיכל מלכו של עולם לכל א׳
ואחד מישראל כפי מקורו ואורו וכפי עבודתו ומלאכת שמי׳
וארץ לפום גמול שכרו ובה כנסת כלה כמתקו וכתלבנו כל

אבותיכם בחנוני גם ראו פעלי:
ארבעים שנה אקוט בדור ואמר עם
תועי לבב הם והם לא ידעו דרכי: אשר
נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי:
שירו ליי שיר חדש שירו ליי כל הארץ:
שירו ליי ברכו שמו בשרו מיום ליום
ישועתו: ספרו בגוים את כבודו
בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יי
ומהלל מאד נורא הוא על כל אלהים:
כי כל אלהי העמים אלילים ויי שמים
עשה: הוד והדר לפניו עוז ותפארת
במקדשו: הבו ליי משפחות עמים
הבו ליי כבוד ועוז: הבו ליי כבוד שמו
שאו מנחה ובואו לחצרותיו: השתחוו
ליי בהדרת קודש חילו מלפניו כל
הארץ: אמרו בגוים יי מלך אף תכון
תבל בל תמוט ידין עמים במישרים:
ישמחו השמים ותגל הארץ ירעם
הים ומלואו: יעלוז שדי וכל אשר בו
אז ירננו כל עצי יער: לפני יי כי בא

הדינים הקשים של אלהים מדת הדין הקשה· אלהים עולה בצירופו מאה ועשרים כמנין מס"ך שכל המצבים מחולקים והם המאירים לכל עבריהם וארוכות השמים אז נפתחו להריק אך טוב לישראל ויזכה לנבואות יחזקאל בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסכ"תך וזהו סוד ששה ד' שים בברכת כהנים שממתיקים כל הדינים ולזה נוהגים בקצת מקומות ובפרט בארץ הקדושה שעולין לדוכן מידי שבת בשבת וכ"ט· וכטעם המובאר בספר הזוהר פרשת ויקהל עמוד שס"ד שטוב ונאה לומר שירות ותשבחות והלל ומזמו' בהכנסת כלה בשיבות הקליפות השיכונות מתקבלים או את עצמם בנוקבא דתהומא רבא כשנכנס שבת וז"ל ת"ם כיון דעאיל שבת ואתפשט ההיא מדורא כל אשין דדינים קטין אתטמרן ואתכפיין ואפילו אשא דגי הנם ושייציא דגיהנם אית להו נייחא וכלא תתאי ועלאי אית להו נייחו וכן בפרשת בראשית כיון דאתקדש יומא ושלטת קדישא הוית סטרא אחרא אזעירת גרמא ואטמרת כל ליל שבתא ויומא שבתא וכן עוד בזוהר פרשת בראשית עמוד קכ"ט מעלת שבת שאין אומרים שומר עמו ישראל מאחר שאין צריך שמירה על ידי שפריסת שלום עלינו· ושכינ"ה עם הכולל בני ישרי' ד"ו ושלום כלומר שדו פרצופים הם או פנים בפני' ואז ה' יברך את עמו בשלו"ם והתענגנו על רוב שלו"ם ויהי של"ום בחילך ושלוה יוסיפו להם גם אויבהם ישלימו עמהם ושמעתי מי שלא יאמר ששה מזמורים אלו אינו זוכה בו נפש יתירה ועל"ז נאמר שבת וינפש ווי שאבד הא"ר' נפש יתירה וקצרתי במקום שה"ה ראוי להאריך בסדר המזמורי לזכר יום בימינו בכללו פרט' ובפרט במזמו' השישי בסוד ז' קולות שמרמזים לשם של שש כנפים לאחד שבו בבריאת שמים וארץ והו שם של מ"ב ויותר סודו נוראות עין לא ראתה והם גנוזים וסתומים באוצרות אצילי בני ישראל לכל זמן ועת לכל חפץ:

כי בא לשפוט הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים באמונתו: צז יי מלך תגל
הארץ ישמחו איים רבים: ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו: אש
לפניו תלך ותלהט סביב צריו: האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ:
הרים כדונג נמסו מלפני יי מלפני אדון כל הארץ: הגידו השמים צדקו וראו
כל העמים כבודו: יבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו
כל אלהים: שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יי:
כי אתה יי עליון על כל הארץ מאוד נעלית על כל אלהים: אוהבי יי שנאו רע
שומר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם: אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה
שמחו צדיקים ביי והודו לזכר קדשו: צח מזמור שירו ליי שיר חדש כי

נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה
צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רָאוּ כָל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת
אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַייָ כָּל הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר
וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ
תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט
הָאָרֶץ יִשְׁפּוֹט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים: צט יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יוֹשֵׁב
כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל כָּל הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ
גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדוֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ
הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׁמוֹ קוֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא
יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדוֹתָיו וְחוֹק נָתַן לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נוֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנוֹקֵם עַל עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: כח מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַייָ בְּנֵי
אֵלִים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קוֹדֶשׁ:
קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל
יְיָ בֶּהָדָר: קוֹל יְיָ שׁוֹבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ
עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים: קוֹל יְיָ חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְיָ יָחִיל
מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אוֹמֵר
כָּבוֹד: יְיָ לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְיָ מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ
בַשָּׁלוֹם:

ואחר כך יאמר תפלת רבי נחוניא בן הקנה הנזכר למעלה אנא בכח גדולת ימינך כו': ואחר המזמורים ותפלה הנזכרת
יעמדו כל העדה הקדושה לכבוד שבת מלכתא לשורר הפיוט אשר לפניך:

פיוט נאה המסודר והמקובל ברוב התשבחות אשר בנאו ויסדו הרב הכולל האלהי כמה"רר שלמה לוי ז"ל אלקבץ
ושמו חתום בראשו שהיה בעיר נאה בישראל ארץ צבי לכל הארצות צפת תוב"ב אמן:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה פְּנֵי שַׁבָּת
נְקַבְּלָה: לכה
שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד הִשְׁמִיעָנוּ אֵל
הַמְיוּחָד יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

ויכוין כלא' בריעיותא כשיאמר בא' יכ"לה שעולה עם הכולל במ"ק שכינ"ה רוצה לומר שעם שים שפתותיו דובבו' כנגד אים קיוכה להשראת שכינה בהיכלו כלו קדוש וכן עולה שכינ"ה כמנין שפה וזהו סוד אדנ"י שפת"י תפתח ונומר: ונכה כי אז יהפוך כל העמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכ"ם אחד ויהיה שפה אחד לכולם ויעשו כלנו באגודה שלימה שלא // ולא יזין שכינתו מעלינו ויעול עמו כל ישראל עם סגלתו לא שוב ולא יעזוב ויאמר ו"ם בנאי כלה

לקראת ועם

לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור
הברכה מראש מקדם נסוכה סוף
מעשה במחשבה תחלה: לכה
מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך
ההפכה רב לך שבת בעמק הבכא
והוא יחמול עליך חמלה: לכה
התנערי מעפר קומי לבשי בגדי
תפארתך עמי על יד בן ישי בית
הלחמי קרבה אל נפשי גאלה: לכה
התעוררי התעוררי כי בא אורך קומי
אורי עורי עורי שיר דברי כבוד יי
עליך נגלה: לכה
לא תבושי ולא תכלמי מה תשתוחחי
ומה תהמי בך יחסו עניי עמי
ונבנתה העיר על תלה: לכה
והיו למשסה שוסיך ורחקו כל
מבלעיך ישיש עליך אלהיך כמשוש
חתן על כלה: לכה
ימין ושמאל תפרוצי ואת יי תעריצי
על יד איש בן פרצי ונשמחה
ונגילה: לכה
בואי בשלום עטרת בעלה גם
בשמחה ובצהלה תוך אמוני
עם סגלה: באי כלה באי כלה: לכה

ויסד ראשו בראשונה כנגד שבת מלכתא ולארבע רוחות העולם כסדר הדגלים למעלה ולמטה ויכוין כאלו הוא מסובב מ"ד דגלים של המלאכי' שסובבים את מ"ן הסובבי' את כסא הכבוד וכאלו השכינה שורה עליו (ועיין בספר כנפי יונה ובתיקוני שבת של רבי אברהם הלוי כענין בואי כלה בא עוד אחר ועיין שם) ע"כ פתח עיניך וראה בעין שכלך ודע לפני מי אתה עומד וכן עולה בא"י כל"ה בב"ש ד"ע ויאמר כל אחד לחברו בשמחה ובחדווה וברעותא דליבא שבת מלכתא ג' פעמים · כסוד ד"ו ושלום הזוכר ואם לא אמר בואי כלה עם הסדר הנזכר שבניהם חיי עולם הבא בשביל חיי שעה או אין הנשמה יתירה באה עד בא"י יתקדש השבת ואו בודאי יזכה בה וג"פ בא"י עולה יה"ו ה' אחד כ"פ בתפלה ואחד על הכוס וכמספר זה אמרו חכמים ז"ל מ' מלאכות חסר אחת שהם ל"ט כמנין יהו"ה במילואו יו"ד ה"א וי"ו שעולה ע"ל שכל עולמות עליונות אצילות בריאה יצירה · משפיעות לעולם השפל ישתרגו כולם כאחד שכ"ם אחד לה' אחד ומיוחד יתעלה הודו ושבחו ומכל מקום אין דומה למי שמקדים פני המלכה למי שהמלכה' באה לביתו וכזה הוא תיקון והכנה לכל הנזכר בא"י במילואו ב"ת וי"ו אל"ף יו"ד עולה תיקון · ואין תיקון שבת מלכתא כי אם לעם סגולה מכל העמים בני ישראל ה"ן עם לבדד ישכון לבטח ש"ן בגימטריא כלה וזה הטיבו אשר דברו רז"ל כנסת ישראל יהיה בן זוגך ובואי כלה בגימטריא עד וע"ד שבימות שבשבוע ישראל שהם אותיו' גדולות ע"פ המסרה מרומזים שהם ע"ד לישראל ובין העמים כי להם לעם בני ישרא' כאחד ויוגג לשבת מלכתא וזהו בך יברך ישראל ב"ך ר"ת בואי כלה וזהו סוד זיווג לילי שבתות איש ואשה שכינה ביניהם :
אם ירצה המשורר לשורר שיר לכבוד כלה מלכתא ימצא שיר מסודר קדש מפני ישן תוציאו כאשר תמצא אותו ב"כ בספר סדר היום · ומי שהוא רוצה יותר כי השיר הלז רומז עליו יקרא שיר השירים כולו מראשו לסופו בערב שבת קוד' קבלת שבת מלכתא בבגדי שבת לעורר האהבה בין דודים דלעילא · ואם אין לו פנאי הולך ס"ו פסוקים ואין נוגה לו על כל פנים יאמר אחר שיר ופזמון הנזכר ד' פסוקים אלו משיר השירים וסימן ישק"ב (ישקני מנשיק' פיהו כי טובי' דודיך מיין · עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמיו יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו : קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרי' מקפץ על הגבעות : באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודי': וזהו סוד והאכלתיך נחלת יעקב אביך) :

פזמון זה תיקן ישראל שמסדרים בכל ערב שבת ושבת בסדר קבלת השבת על קברו של רשב"י ז"ל זכותו יגן בעדנו ובעד כל ישראל כי לו נאה להודות בה"ל ושבח לפני מי שאמר כמעשה אדם בעבורו טובה וזוכה את הרבים ושמעתי מחכמים גדולים אנשי השם שבאו מארץ הקדושה כל שהשיר ה' רומז עליו אך בפולה לארץ והוא מארי קבלה יגנן פזמון זה · וזהו סגולה נפלאה להאיר הנשמה האותיות מסכימות והוא מיוסד ומסודר דרך המעלות שלם מונה ארבה וראש שביע השמיטה שלמטה למעלה עד לראש כל הכתרים :

מלכות בר יוחאי נמשחת אשריך · שמן ששון מחביריך · בר יוחאי
שמן משחת קודש · נמשחת ממדת הקודש · נשאת ציץ נזר
הקודש · חבוש על ראשך פארך : בר יוחאי

יסוד בר יוחאי מושב טוב ישבת · יום נסת יום אשר ברחת · במערת
צורים שעמדת שם קנית · הודך והדרך : בר יוחאי

נצח הוד בר יוחאי עצי שטים עומדים · למודי יי הם לומדים · אור מופלא
אור היקוד הם יוקדים · הלא המה יורוך מוריך : בר יוחאי

תפארת בר יוחאי לשדה תפוחים · עלית ללקוט בו מרקחים · סוד תורה
כציצים ופרחים · נעשה אדם נאמר בעבורך : בר יוחאי

גבורה בר יוחאי נאזרת בגבורה · ובמלחמות אש דת השערה · חרב
הוצאת מתערה · שלפת נגד צורריך : בר יוחאי

חסד בר יוחאי למקום אבני שיש · הגעת ופני אריה ליש · גם גולת כותרת
על עיש · תשורי ומי ישורך : בר יוחאי

בינה בר יוחאי בקודש הקדשים · קו ירוק מחדש חדשים · שבע שבתות
סוד חמשים · קשרת קשרי שין קשריך : בר יוחאי

חכמה בר יוחאי יוד חכמה קדומה · השקפת לכבודו פנימה · ל״ב נתיבות
ראשית תרומה · את כרוב ממשח זיו הודך : בר יוחאי

כתר בר יוחאי אור מופלא רום מעלה · יראת מלהביט כי רב לה ·
העלומה ואין קורא לה · נמת עין לא תשורך : בר יוחאי

בר יוחאי אשרי יולדתך אשרי העם הם לומדיך · ואשרי העומדים על סודך :
לבוש חשן תומך ואוריך. בר יוחאי

מוסך עצמו ואמרת עמו בקול ורם ובנעימה שבימנו מזמורים אלו:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ

וסודם של כ׳ המזמורים אלא הם ראויים עליונים לבני עליה והם מושכים מושפע אלוקי דרבנן ואין הרשות נתונה לגלו׳ סתירין דכל סתירין דאית בהון כ״א פה אל פה למשה׳ אוזן ישמע לבנו ניגל כבודו ור״ת משפנ׳ ראשון אותיות של״מה כי כנרת א׳ שלום לכ״י מהמלך שהשלום שלו ואף גם מלאך שני מההפך לשכינו׳ והוא שר של עשיו ועשו׳ כג׳ ימטר שלו׳ם וזהו סוד של יעלו מושיעי׳ לשפוט את ה״ר עשו כמבואר בתיקוני׳ ובזוהר על כן טוב לעם סגולה מכל העמים להודות לה׳ ולזמר לשמך עליון על שנשתלקו ונכרתים כל סטרא אחרא

כאמור ובלי ספק עתה עת לבא׳ שהן דאתפרשת בפסוקי׳ הוא׳
בשמים׳ ומכ׳ דין קשים מלבא קדושה בריך הוא כמבואר בספ׳
הזהר פ׳ אחרי מות עמוד קכ״ו ויש בכ׳ מזמורים אלו כ״א
פסוקים א״ך טוב לישרא׳ ור״ת וסופי תיבות אותיות יומם
ובזה סוד יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמו כו׳ וידוע כי
יש כ״ב כינורות מרא״ש הכתרים עד מלכות וכ״א כנורות
מורידים שפע למד׳ צדיק יסוד עולם והם כנגד כ״א פסוקי׳
אלו וכולם מורידים ומשפיעים בקבלת שבת מלכתא למדת
מלכות · בכל פסוק ופסוק פותח את הכנור ואז מתברך
מלכות מכל הברכות העליונות ומשפיעות אז בשמחה
בחדוה לכל העולמות בריאה יצירה עשייה ולעולם השפל
הזה ואחר כך מתפללים תפילת ערבית שהיא רשות וקרות
שמסדרא אמרו שאע״כ כל ימי השבוע שתקנו וטרו רז״ל אם
תפילת ערבית הוא רשות או חובה ותפלה זו בודאי רשות
באמו׳ ומתפללי׳ בכיונון וקול ומרה לשמחת וקדושת שבת כלה.
מלכתא ולשמו׳ בפה יתירה אשר מתכוונין לכל אחד ואחד
בפי מקורו מעולם העליון ממקום שהנשמות נחצבות שם
במבואר בספר הזהר פ׳ פנחס ברעיא מהימנא עמוד
ת״מ כי האריך שם ועיין שם:

ואחר התפילה לא יעכבו הרבה בבית הכנסת
מפני הסכנה להקדים לקדש היום וכל
בוריו הרי זה משובח וטעמו מבואר למטה קודם שיבא
ממשלת שמאל וכוכב מאדים בתפילת ל״ל
שבת כידוע:

יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר
לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ
רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן
לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם
יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ
יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים
קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי
בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה
אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן
יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ
יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים
וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא
עַוְלָתָה בּוֹ:

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר
אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן
כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם:
מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד
לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

ותכף בהכנסתו בבית יאמר כנגד השלחן שהעריכו
ומנורה שהדליקו לכבוד שבת מלכתא תפלה
זו המהוללת הנזכרת למטה בכוונה וברעות׳ דליבא בשמחה
בחדוה · ובטעם כי שני המלאכים הם שלוין לו מבית
הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע כאז״ל בפרק כל כתבי
פ׳ אלו הב׳ מלאכי׳ הם צדקיא״ל וסמא״ל · צדקיא״ל משמש
בשעה הראשונה של ע״ש וממשלתו על כוכב צדק · וסמאל
בתפילת ל״ל שבת וממשלתו על כוכב מאדים · וצדקיאל
הוא הטוב · וסמאל הוא הרע ע״פ ה׳ הם עומדים על
משמרתם על פי ה׳ יחנו וע״פ ה׳ יסעו · ואם ימצא השלחן
ומטה ונר כראוי אז מלאך צדקיאל מעוטרת עם השכינה
שנקר׳ צדק כידוע ומשים עטרת קודש על ראשו וסימן בא״ת
ב״ש כיים והוא שם הגדול ועגום שעולם אהי״ה ובא ע״י
כ״א פסוקים הנזכר המעוררת בה מאהי״ה אשר אהי״ה
בראש מלאך צדקיאל והוא מברך כדברי רז״ל כנזכר ומלאך
רע מתהפך אז לטוב׳ כי כן הוא האמת על פי דברי הרשב״י
בזוהר כי כבר כל הדינים נבטלו וכוונת ביאתו אדרבה
לברך ישראל · ואם המלאך ימצא שמהפך אותו האיש
דברי אלהים חיים מלקיים השלחן ומטה ונר כראוי או יש
רשות וכח לסמאל לפתוח ולקטרג עליו ת״ומ מתגרשת
השכינה מביתו ומגבולו וצדקיאל מתהפך בעל כרחו לקטרגו·
אף כי כל הדינים כמו שקטנו זה איש בליעל מגלה הדינים
מתהומא רבה להגלות ולקטרג עליו · ולזה אמר רשב״י
בספר הזוהר פרשת תרומה עמוד רכ״ח איתנן דמקבלין
שבתו׳ וימים טובי׳ בפרסיא אין להון בייתא בגיהנם לעלמין
ולא עוד דבשבת וזמנים דינא אסתלק מנייהו ת״ח לא סליק
מגיהנם באילן אפרוכין דמלקין כו׳ וע״ש כי האריך וידוע כי
כ״ד קשוטי הכלה הם כ״ד צירופי אדנ״י ועלהם בראשם
צירוף אדנ״י הפשוט וסמאל השולט בשעה הראשונה בליל
שבת במנא שהוא כובל ביתו ובמלתו במקום שהוא ראוי
לשרות בו השכינה ומסתלקת לו ממנו ומביתו ומגבלתו ואוי
לאותה בושה ואוי לאותה כלימה ווי ליה בעלמא דין ובעלמא
דאתי (ועיין בספ׳ הנשמר עשרה מאמרות מ״ב פי״ב ישים
לבך גם אתה) כי בספר תולעת יעקב מביא בשם ה״ה יותר
מבואר

שבזוהר וז"ל כשאדם בא מבית כנסת עמו המלאכים מצד זה ומצד זה ושכינה על כולם כאם על בנים ובאותה שעה יפול מצדך וגו' רק בעיניך וגומר כי אתה ה' מחסי וגו' לא תאונה אליך רעה וגו' וכל זה כשאדם בא לביתו ומקבל אושפיזי' בשמח' וכשהשכינה והמלאכים רואים נר דולק שלחן ערוך ואיש ואשתו בשמחה השכינה אומרת זה שלי הוא ישראל אשר בך אתפאר ואם לאו השכינה הולכת ומלאכים עמה ויצר הרע בא נטפל עמו ומתקברים עמו ואומר שלי הוא מן דילי הוא מיד רוח הטומאה שורה עליו ומסתלק יוד מן איש וה"א מאשה ונשארים אש אש ומאלו נקרא טמא ועל זה נאמר אל תתאו למטעמותיו של רע עין ושלחנו מלא קיא צואה ע"כ ועתה מבואר כיון שהמזיקים מסולקים כנזכר לעיל גם ה"ה אם כן מהיכן בא סמאל לקטרג כמבואר לעיל אלא שהוא על דרך לא תבערו אש בכל מושבותיכם על פי דרך ס"ה ככתב מקומו וזהו שמדקדק רבי שמעון בן יוחאי בלשונו ויצר הרע בא מה שאין כן בראשונה שהיה מסולק לגמרי כאמור ועתה הוא בעצמו הוציא אותו שנוקבא דתהומא רבא להסתרבא לו עליו והנה ויצר הרע בא וכו':

וזו היא התפלה שיאמרו כל איש ואשה

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

בְּצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ג"פ

ואומר בנחת ובכוונה כנגד גופו ונפשו ורוחו ונשמתו פסוקים אלו: כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: ה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ אַבִּיר מֶלֶךְ בָּרוּךְ מֶלֶךְ גָּדוֹל מֶלֶךְ דּוֹבֵר שָׁלוֹם מֶלֶךְ הָדוּר מֶלֶךְ וָתִיק מֶלֶךְ זַךְ מֶלֶךְ חֵי הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ טוֹב וּמֵטִיב מֶלֶךְ יָחִיד וּמְיוּחָד מֶלֶךְ כַּבִּיר מֶלֶךְ לוֹבֵשׁ רַחֲמִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מֶלֶךְ נִשְׂגָּב מֶלֶךְ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים מֶלֶךְ עֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מֶלֶךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל מֶלֶךְ צַח וְאָדוֹם מֶלֶךְ קָדוֹשׁ מֶלֶךְ רָם וְנִשָּׂא מֶלֶךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מֶלֶךְ תָּמִים דַּרְכּוֹ: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְעִם כָּל בְּרִיּוֹתֶיךָ בְּנֵי בְרִיתִי: וּבְרוּכִים הֵם מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹנֶךָ: אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ בָּרְכֵנִי בַשָּׁלוֹם וְתִפְקְדֵנִי אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: מֶלֶךְ עֶלְיוֹן עַל כָּל צְבָא מָרוֹם: יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: אֲחַלֶּה פָנֶיךָ הַמְּאִירִים שֶׁתְּזַכֶּה אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי לִמְצוֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל בְּנֵי אָדָם וְחַוָּה וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵינוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ

וְסַלַּח וּמְחַל לָנוּ וּלְזַרְעֵנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵנוּ וְחַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְזַכֵּינוּ לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רוֹב שִׂמְחָה וּמִתּוֹךְ עוֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִיעוּט עֲוֹנוֹת וְהָסֵר מִמֶּנִּי וּמִכָּל בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִינֵי חוֹלִי וְכָל מִינֵי מַדְוֶה וְכָל מִינֵי דַלּוּת וַעֲנִיּוּת וְאֶבְיוֹנוּת וְתֵן בָּנוּ יֵצֶר טוֹב לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה: וְנִהְיֶה מְכוּבָּדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד כִּי לְךָ נָאֶה כִּי לְךָ יָאֶה: אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים וִיבָרְכוּנִי בְּבוֹאָם לְבֵיתִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת וּבָאתִי לְבֵיתְךָ לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתַּעֲבוֹר אַנְחָתִי וְאָעִיד אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְּשִׁשָּׁה כָּל הַיְצוּר: וְאֶשְׁנֶה וַאֲשַׁלֵּשׁ עוֹד לְהָעִיד עַל כּוֹסִי בְּתוֹךְ שִׂמְחָתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְזָכְרוֹ וּלְהִתְעַנֵּג בְּיֶתֶר נִשְׁמָתִי אֲשֶׁר נָתַתָּ בִּי: בּוֹ אֶשְׁבּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְשָׁרְתֶךָ: וְכֵן אַגִּיד גְּדוּלָּתְךָ בְּרִנָּה: וְשִׁוִּיתִי יְיָ לִקְרָאתִי שֶׁתְּרַחֲמֵנִי עוֹד בְּגָלוּתִי לְגָאֳלֵנִי לְעוֹרֵר לִבִּי לְאַהֲבָתְךָ: וְאָז אֶשְׁמוֹר לְפִקּוּדֶיךָ וְחֻקֶּיךָ בְּלִי עֶצֶב וְאֶתְפַּלֵּל כַּדָּת כָּרָאוּי וְכַנָּכוֹן מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם וְאִמְרוּ בָּרוּךְ לְשֻׁלְחָנִי הֶעָרוּךְ וְצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: אמן סלה:

ואחר כך בלי הפסק יאמר פרשת אשת חיל מראשה לסופה כנגד השכינה מראשות על דרך הקבלה על השכינה כידוע ליודעי חן ויש בו כ״ב פסוקים כנגד כ״ב צנורות של מעלה שבעה הם מניקים ומריקים שפע וברכה מהבריכה העליונה מראש כל הכתרים וזו היא:

אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחוֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּטַח בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ כַּפֶּיהָ: הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ: וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ: זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם: חָגְרָה בְעוֹז מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ: טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ: יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ פָלֶךְ: כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ: סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן: פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה

הליכות

הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל: קָמוּ בָנֶיהָ וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ:
רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה: שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יי
הִיא תִתְהַלָּל: תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ:

ואחר כן קודם כל סעודה וסעודה ילמדו ח' פרקים ממסכת שבת שבאלו נה כ"ד קשוטי הכלה ויכוין בכל פרק ופרק כנגד צירוף אחד מכ"ד צירופי אדנ"י כידוע ובגלגולו הכ"ד קישוטי פרקי מסכת שבת מגרים הכ"ד מינים שהם בסטרא אחרא שבטיל הנחש סמאל יצר הרע נחוש בעת שהיה מתקשר עמה כמו שמבואר בס"ה פרשת אחרי מות עמוד קמ"ב וז"ל כ"ד מיני מסאבותא הטיל חויא בנוקבא כד אתחבר עמיה בקשבן ואח"כ כולי ומשם נתעוררו בקליפות (ינכם"א) כ"ד מינים רוק ת' אבי אבות הטומאה: ואף בכל ימי השבוע כמו טמאים לנפש כמבואר שעלו למעלה ומשם שהוא עת רצון מבטל הרצון הם ככרתי' בכ"ד קישוטי פרקי מסכת שבת והוא כוד ומשם י' כ"ד כ"ד שמעותין וכוד ומסבר כ"ד על המבו"ע כלנסר שכ"ד מיני קליפות הנזכרים הם נשברים ומסולקי' עם תיקון שכלה כראוי כנזכר למעלה ויהי"ה משגב לדך אל ישוב ד"ך נכלם ישאו נשרות דכ"ים ולא יזכרו ולא יפקדו לעולם ועד וכ"ו במלואו כ"ף דל"ת עולה תקל"ד · ועם הב' אותיות כ"ד הוא כמנין סמא"ל המקטרג הגדול שכל המקטרגים מסולקים בנוקבא דתהומא רבא כמוש"ם קם וה כופל וצוד לרמז שקל"ד פעמים מוזכר בתורה אדנ"י ושעיתו כי שלש רוחות מורח מערב דרום הם סגורים כן עולה ראשי תיבו' ומ"ש שלמורח מערב דרום כמנין קל"ד אבל צפון איננו בכלל שהוא פותח להפרע לרשעים מצפון תפתח הרעה והשלשה רוחות מסוגרי' בקוחס בהם אדנ"י וקל"ד לשון סגירא כמו קליתא · ועתה נ"ין שאדם מקיים התיקון הנזכר שלכם שכלה מלכתא בעשרים וארבע קישוטיה בעשרים וארבע קישוטי פרקי השבר שמרומז לכ"ד צירופי אדני או קמאל וארבע אותות כיתות בסטרא אחרא שהם קליפותיו הם נכרתים ומסולקים ממנו · וזהו תקל"ד המילוי של הכ"ד קישוטי הכלה · וע"ד אותות כיתות של סמאל · וקל"ד מורה שהוא בשמר מהם כשמקיים התיקון שבת מלכתא בקישוטים הנזכר אדנ"י ופאי סולקיה בעלמא דין ובעלמא דאתי וידוע כי ימי שקורא משניות בכל ימי שבוע שהוא נקרא כפי כל תורה שבעל פה שקורים בהיכל היכ"ל ה' הוא תיקון גדול לנשמה וקול מבוגל להרוג היצר הרע ולהכניעו מושבן אותיו' דדין כמושבן אותיות דדין בשמ"ה משנ"ס וע"ק עולה שע"ן וכן עולה תור"ה בש"ק · ומכל שכן בשבת עצמו שאז כל המקטרגים נעשו כבינורים כאמור שיהיו אז ככרתים ומסולקים ואין הנאה ומפת רוח לנשמה בעלמא דין כי אם מלימוד בשכבות בפרט כמו שמבואר בס"ה פרשת ויקהל עמוד מ"ז ופרש' יתרו עמוד ק"ע ובעמוד קכ"ם ופרש' שלח

לך עמוד שכ"ע שהכשמ' יתי"ר מתפכה מעשוק פירוש התורה שלע' באר בשב' ובשבי' עולה במ"ש מושע' ממנו כל העליונ' אות' הקידושי' של התור' כולה ועוד מזה בפרש' פנחס עמוד תמ"ש וכן בפרש' משפטים עמוד קמ"ב ומלכם כראשם הוא המשנה שהוא הכתר תורה של בעל פה ועל ידה כמלא תיקון גדול לד' עברים ובעלמים מעין כל כי שכל הגאולות לישרא' מתעוררי' מלמעל' להאיר ולהוריד כחם למטה הראשון המ' של משנה מתקנ' ומתתק' המ' של לשר' נהה אשר שהי' סתום' ופתוחה עד קץ הימ"ין ונפתח ע"י לימוד המשנ' והשי"ן של משנה מתקנ' וממתקת הב' של ימין שהוא דין קשה להיות בשי"ן ישפק שיס' לעתיד נ"ל וששון ולזה מרמז המבורו' של ד' לפק בשי"ן ישפק כאשר מרמזו ומבואר ליודעי חן והנו"ן מקרבת הגאולה וממתק' שער החירות שהוא שער הנ' שהו' שער הגאולה · והה' מרמזת על השכינה שהוא בגלות וגם הלימוד מוציא אותה מהגלות המר והנמהר · והמוסיף מוסיפין לו חיים ממקור חיים עליונים מעיכא מתיבאה דלי' ליה גבין והוא לימוד גמרא שהוא תיקון הגוף הגנוף ולהיו' שניהם יחד בבירור החיים וכן עולה גמרא עם הד' אותיות כמנין רמ"ח איברי הגוף ולימוד דגמרא מועיל לו ולנשמתו שבלחן אוריאל מאיר פניו בהלכה וכן עולה גמרא עם הד' תיבות כמנין אוריאל המאיר פני מורם ואם לא אמר ש"ה קודם התיקון הנזכר במקומו הראוי לו יש לו עוד לתקן את המעוות ואף כי אמרנו שאם לא אמר ש"ה קודם התיקון יאמר ד' פסוקים שבימנים יעק"ב כאמור אחר קבלת שבת מכל מקום יותר טוב הוא שיקרא ש"ה כאשר עיניך תחזינה במישרים אל מות השערה ולא יחטא לפי שסוד ש"ה אין כל בריה יכול לעמוד עליו כמ"ש הפסוק ראשו כתם פז וגומר כמו שדרשו רבותינו ז"ל וכן במדרש הנעלם בפרשת וירא עמוד ר"ס וז"ל תנו רבנן כשחלה ר' אליעזר הגדול ההוא יומא ערב שבת הי' כו' עד דבכי רבי עקיבא אמר ליה ר' אוליף לי אורייתא פתח פומיה ר"א במעשה מרכבה אתא אשא ואסחר לתרוייהו אמרו חכמים ש"מ שמע מינה דלית אנן שוין וכדאין לכך נפקו לפתח דבריה ויתבות מן הוה מה דהוה ואזל אתא ואוליף בבהרת עזה ג' מאות הלכות פסוקות אוליף ליה טעמים דפסוק דש"ה והוו עיניו דר"ע נבעין מיא ואתמר כדקאמי יתא כד מטא להאי פסוקא סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים וגומר לא יכול למסבר ר"ע וארים קליה ובעי בבכייתא ולא הוה מלל מדחילא דשכינתא דהוה תמן אורי ליה כל עמיקתא ורזין עלאין דהוה בש"ה ואומי ליה אומאה דלא ישתמש בשום פסוק מניה כי היכי דלא ליחרב קודשא בריך הוא עלמא דלא בעי

קמ"ס

קמ״ה דשתמשון בה כרייתא מכניאות קדישתא דא״ת כ״ה קודש קדשים מה שאין ראשונים ומכל שכן אחרונים ספיח א״ס כן פתח ע״נין ראה נטוב מעלות עליונות ש״ה שהוא יכולין לעמוד על סודו כי עמק עמוק הוא מי ימצאנו:

ולעלות לרבון יאמר תפלה זו אחר שיר השירים בכוונה וברעותא דליבא ואשרי חלקו כי תפלה זו היא פתח פתוח להרבה פתחים סגורים למי שיש לו מוח בקדקדו וזו היא התפלה:

רבון כל העולמים יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שבזכות ש״ה אשר קריתי ולמדתי שהוא קודש קדשים ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות אותיותיו ובזכות נקודותיו ובזכות טעמיו ובזכות שמותיו וצירופיו ורמזיו וסודותיו הקדושים והטהורים הנוראים היוצאים ממנו שתהא שעה זו שעת רחמים שעת הקשבה שעת האזנה ונקראך ותעננו נעתר לך ותעתר לנו שיהא עולה לפניך קריאת ולימוד ש״ה כאלו השגנו כל הסודות הנפלאות והנוראים אשר הם חתומים וסתומים בו בכל תנאיו ונזכה למקום שהנשמות ורוחות ונשמות נחצבות משם וכאלו עשינו כל מה שמוטל עלינו להשיג בין בגלגול זה בין בגלגול אחר ולהיות מן העולים והזוכים לעולם הבא כשאר צדיקים וחסידים ומלא כל משאלות לבנו לטובה ותהי׳ עם לבבנו ואמרי פינו בעת מחשבותינו ועם ידינו בעת מעבדינו ותשלח ברכ׳ והצלחה והרוחה בכל מעשה ידינו ומעפר תקימנו ומאשפות דלותינו תרומם ותשוב שכינתך לעיר קדשך במהרה בימינו אמן:

(וזהו סדר לסעודה ראשונה)

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָיִם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה: אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: אִם לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים:

יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ: כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים ופשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס בעל הבית חייב והעני פטור פשט העני את ידו לפנים ונטל בעל הבית מתוכה או שנתן לתוכה והוציא שניהם פטורים פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכו או שנתן לתוכה והכניס שניהם

פטורים

פטורים: ב לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקין ומפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפילה: ג לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא ולא הלבלר בקולמסו ולא יפלה את כליו ולא יקרא לאור הנר באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקות קוראים אבל הוא לא יקרא כיוצא בו לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה: ד ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גוריון שעלו לבקרו נמנו ורבו ב"ש על ב"ה וי"ח דברים גזרו בו ביום: ה ב"ש אומרים אין שורין דיו וסמנים וכרשינים אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין: ו ב"ש אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו מבעוד יום ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין וב"ה מתירין ב"ש אומרים אין פורשין מצודות חיות ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום וב"ה מתירין: ז ב"ש אומרים אין מוכרין לכותי ואין טוענין עמו ואין מגביהין עליו אלא כדי שיגיע למקום קרוב וב"ה מתירין: ח ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש: ט אמר רשב"ג נוהגין היו בי' אבא שהיה נותנים כלי לבן לכובס נכרי שלשת ימים קודם לשב' ושוין אלו ואלו שטוענים קורות בית הבד ועגולי הגת: י אין צולין בשר בצל ביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום אין נותנין פת לתנור עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרוב פניה מבעוד יום ר' אליעזר אומר כדי שיקרים התחתון שלה: יא משלשלין את הפסח בתנור עם חשכה ומאחיזין את האור במדורות בית המוקד ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובן רבי יהודה אומר בפחמין כל שהוא:

אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים׃ כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת׃ כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי׃ הֱבִיאַנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה׃

במה מדליקין ובמה אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך ולא בפתילת האידן ולא בפתילת המדבר ולא בירוקה שעל פני המים ולא בזפת ולא בשעו' ולא בשמן קיק ולא בשמן שריפה ולא באליה ולא בחלב נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו: ב אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב ר' ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת וחכמי' מתירין בכל השמני' בשמן שומשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגי' בשמן פקועות בעטרן ובנפט: רבי טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד: ג כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן וכל היוצ' מן העץ אינו מטמא טומאת אוהלים אלא פשתן פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה רבי אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה ר' עקיב' אומר טהורה היא ומדליקין בה: ד לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על פי הנר בשביל שתהא מנטפת ואפילו היא של חרס ורבי יהודה מתיר אבל אם חברה היוצר מתחלה מות' מפני שהוא כלי אחד לא ימלא אדם את הקער' שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתיל' בתוכ' בשביל שתהא שואבת ורבי יהודה מתיר: ה המכבה את הנר מפנ שהו' מתירא מפני גוים או מפני לסטי' או מפני רוח רעה ואם בשביל החולה שישן פטור כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב ר' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: ו על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר: ז ג' דברי' צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנרות: ח ספק חשיכה ספק אין חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין:

Digitized by Google

סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי
וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם
תָּעִירוּ וְעִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל
הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת:

כִּירָה שהסיקוה בקש ובגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל ב"ש אומרים נוטלין אבל לא מחזירין וב"ה אומרים אף מחזירין: ב תנור שהסיקוה בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו כופח שהסיקוה בקש ובגבבא הרי זה ככירה בגפת ובעצים הרי הוא כתנור: ג אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ולא יפקיענה בסודרים ורבי יוסי מתיר ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה: ד מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סלון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להן חכמים אם בשבת כחמין שהוחמו בשבת אסורין ברחיצה ובשתיה ביום טוב כחמין שהוחמו ביום טוב אסורין ברחיצה ומותרין בשתיה מוליאר הגרוף שותין הימנו בשבת אנטיכי אף על פי שגרופה אין שותין ממנה: ה המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא לתוכו או לתוך הכוס כדי להפשירן: ו האילפס והקדרה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכו תבלין אבל נותן הוא לתוך התמחוי רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: ז אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן ואם נתנו מבעוד יום מותר ואין ניאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן: ח מטלטלין נר חדש אבל לא ישן רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה:

דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן
הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן הַחֲרַכִּים: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ:
כִּי הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ: הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ
וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ:

בַּמֶּה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחים בין יבשים ולא בתבן ולא בזגים ולא במוכים ולא בעשבים בזמן שהם לחים אבל טומנין בהם כשהן יבשין טומנין בכסות ובפירות ובכנפי יונה ובנסורות של חרשים ובנעורית של פשתן ר' יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה: ב טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד הוא עושה נוער את הכסוי והן נופלות ר"א בן עזריא אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר וחכמים אומרים נוטל ומחזיר: ג לא כסהו מבעוד יום לא יכסנו משתחשך כסהו ונתגלה מותר לכסותו: ד ממלא את הקיתון ונותן לתחת הכר או תחת הכסת:

הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לְכִי רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי לָךְ:
יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִינִי אֶת קוֹלֵךְ כִּי
קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים
וכרמינו

וְכַרְמֵנוּ סְמָדַר: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים:

במה בהמה יוצאה ובמה אינו יוצא׳ יוצא הגמל באפסר ונאקה בחטם ולוברקים בפרומביא וסוס בשיר וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכי׳ בשיר ומזין עליהן וטובלין במקומן: ב חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו זכרים יוצאים לבובין הרחלות יוצאות שחוזות כבולות וכבונות והעזים יוצאות צרורות ר׳ יוסי אוסר בכולן חוץ מן הרחלין הכבונות רבי יהודה אומר עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב: ג ובמה אינה יוצאה לא יצא גמל במטוטלת לא עקוד ולא רגול וכן שאר כל הבהמות לא יקשור גמלי׳ זה בזה וימשוך אבל מכניס חבלי׳ לתוך ידו וימשוך ובלבד של׳ יכרוך: ד אין חמור יוצ׳ במרדע׳ בזמן שאינ׳ קשורה לו ולא בזוג אע״פ שהו׳ פקוק ולא בסולם שבצוארו ולא ברצוע׳ שברגלו ואין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצוע שברגליה׳ ואין הזכרי׳ יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלים יוצאות חנונות ואין העגל יוצא בגימון ולא פרה בעור הקיפוד ולא ברצועה שבין קרניה פרתו של רבי אלעזר בן עזריא היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים:

עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סוֹב דְּמֵי לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי
בָתֶר: עַל מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו:
אָקוּמָה נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: מְצָאוּנִי הַשּׁוֹמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
רְאִיתֶם:

במה אשה יוצאת ובמה אינה יוצ׳א לא תצא אשה לא בחוטי צמר ולא בחוטי פשתן ולא ברצועה שבראשה ולא תטבול בהן עד שתרפם ולא בטוטפות ולא בסנבוטין בזמן שאינם תפורין ולא בכבול לר״ה ולא בעיר של זהב ולא בקטלא ולא בנזמים ולא בטבעת שאין עליה חותם ולא במחט שאינ׳ נקובה ואם יצאת חייבת חטאת: ב לא יצא האיש בסנדל המסומר ולא ביחיד בזמן שאין ברגלו מכה ולא בתפילין ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומח׳ ולא בשריון ולא בקסדא ולא במגפיים ואם יצא אינו חייב חטאת: ג לא תצא אשה במחט הנקובה ולא בטבעת שיש עליו חותם ולא בכולי׳אר ולא בכובלת ולא בצלוחית של פלייטן ואם יצתה חייבת חטאת דברי רבי מאיר וחכמים פוטרים בכובלת ובצלוחית של פלייטן: ד לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת ולא בתרים ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת רבי אליעזר אומ׳ תכשיטין הן לו וחכמים אומרים אינו אלא לגנאי שנ׳ וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהן למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה בירית טהורה ויוצאין בה בשבת כבלים טמאין ואין יוצאים בהן בשבת: ה יוצאה אשה בחוט שער בין משלה בין משל חברת׳ בין משל בהמה ובטוטפת ובסנבוטין בזמן שהן תפורין בכבול ובפאת נכרית לחצר במוך שבאזנה ובמוך שבסנדלת ובמוך שהתקינה לנידתה בפלפל׳ ובגרגיר מלח וכל דבר שתתן לתוך פיה ובלבד שלא תתן לכתחיל׳ בשבת ואם נפל לא תחזיר שן תותבת ושן של זהב רבי מתיר וחכמים אוסרים: ו יוצאה בסלע שעל הצינית הבנות קטנות יוצאין בחוטין ואפילו בקיסמין שבאזניהם ערביות יוצאות רעולות ומדיות פרופות וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה: ז פורפת על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוף לכתחילה בשבת: ח הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ורבי יוסי אוסר ואם יש לו בית קיבול כתותים טמא סמוכו׳ שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת ונכנסין בהן בעזרה כסא וסמוכות של׳ טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה אנקטמין טהורים ואין יוצאין בהן: ט הבנים

יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה: י יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל ובמסמר מן הצלוב משו׳ רפואה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אף בחול אסור משום דרכי האמורי:

כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד שהביאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי: השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ: מי זאת עלה מן המדבר כתמרות עשן מקטרת מור ולבונה מכל אבקת רוכל: הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל:

כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתו׳ הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת היודע עיקר שבת ועש׳ מלאכות הרב׳ בשבתו׳ הרב׳ חייב על כל שבת ושב׳ היודע שהו׳ שבת ועש׳ מלאכו׳ הרב׳ בשבתו׳ הרב׳ חייב על כל אב מלאכ׳ ומלאכ׳ העוש׳ מלאכו׳ הרב׳ מעין מלאכ׳ א׳ אינו חייב אלא חטאת אחת: ב אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הזורע והחורש והקוצר והמעמר הדש והזורה הבורר הטוחן והמרקד והלש והאופה הגוזז את הצמ׳ המלבנו והמנפצו והצובעו והטווה והמיסך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חוטין והפוצע שני חוטין הקושר והמתיר והתופ׳ שתי תפירות הקורע על מנת לתפור ב׳ תפירות הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו והמוחקו והמחתכו הכותב שתי אותיו׳ והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיו׳ הבונ׳ וסותר המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: ג ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע ומצניעין כמוהו והוציאו בשבת חייב חטאת עליו וכל שאינו כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו והוציאו בשב׳ אינו חייב אלא המצניעו: ד המוציא תבן כמלא פי פרה עצה כמלא פי גמל עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי גדי עלי שום ועלי בצלים לחים כגרוגרת יבשי׳ כמלא פי גדי ואין מצטרפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן המוציא אוכלים כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפיהן וגרעיניהן ועוקציהן וסובן ומורסנן רבי יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים שמתבשלות עמהן:

כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות: אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון: עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים: צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

המוציא יין כדי מזיגת הכוס חלב כדי גמיעה דבש כדי ליתן על הכתית שמן כדי לסוך אבר קטן מים כדי לשוף בהם את הקילור ושאר כל המשקין ברביעי׳ וכל השופכין ברביעית ר׳ שמעון אומר כולן ברביעית ולא אמרו כל השיעורין הללו אלא למצניעיהן: ב המוציא חבל כדי לעשות אזן לקופה גמי כדי לעשות תלאי לנפה ולכברה רבי יהודה אומר כדי ליטול ממנו מדת מנעל לקטן נייר כדי לכתוב עליו קשר מוכסין והמוציא קשר מוכסין חייב נייר מחוק כדי לכרוך ע״פ צלוחית קטנה של פלייטון: ג עור כדי לעשות קמיע רוב סוסטום כדי לכתוב מזוזה קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שהיא שמע ישראל דיו כדי לכתוב ב׳ אותיות כחול כדי לכחול עין אחת: ד דבק כדי ליתן בראש השבשבת זפת וגפריות כדי לעשות נקב שעוה כדי ליתן על פי נקב קטן חרסית כדי לעשות

פי כור של צורפי: זהב סיד כדי לסוד אצבע קטנה שבבנות רבי יהודה אומר כדי לעשות כלכול רבי נחמיה אומר כדי לסוד אנדיפי: ה ארמה כחותם המרצופין דברי רבי עקיבה וחכמים אומרים כחותם האיגרת זבל וחול הדק כדי לזבל קלח של כרוב דברי ר׳ עקיבה וחכמים אומרים כדי לזבל כרישא חול הגס כדי ליתן על מלא כף סיד קנה כדי לעשות קולמוס ואם היה עב או מרוסס כדי לבשל בו ביצה קלה שבביצים טרופה ונתונה באילפס: ו עצם כדי לעשות תרווד רבי יהודה אומר כדי לעשות ממנו חף זכוכית כדי לגרור בו ראש הכרכר צרור או אבן כדי לזרוק בעוף רבי אליעזר ברבי יעקב אומר כדי לזרוק בבהמה: ז חרס כדי ליתן בין פצים לחבירו דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר כדי לחתות את האור רבי יוסי אומר כדי לקבל בו רביעית רבי מאיר אומר אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר לא ימצא במכיתתו חרס לחתות אש מיקוד אמר לו רבי יוסי משם ראיה ולחשוף מים מגבא:

הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד לצמתך שערך כעדר העזים שגלשו מהר גלעד: שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם: כחוט השני שפתותיך ומדברך נאוה כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך: כמגדל דויד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגבורים:

אתם גם אתם מקבלת כבנים כבני ה׳ מאשרי שלהן בקדושה ובטהרה. אשרי תמימי דרך ההולכים נתנים לשמור דרך ה׳ יטיבו וישמחו לעשות רצון קונם בגופם ובממונם ע״כ אחר כל הכבוד הזה אשר עשו עם בני ישראל כנ״ל וספון כסדר התיקון הזוכר כל אחד ואחד על הגלו מן הכא בידו כמו ועונש ידו ודגלו אהבה לבעל ההלון כא יבא ברכה ישא דגלו בשבת ותהלה ויכאשו כאה להודות ולומר את שם ה׳ קודש הקידוש לכבוד השבת מלכתא לסעודה ראשונה שהוא קבל כנקבה דזעיר אנפין לעטרה כבוד משה מלע׳ אף ערסינו רעננה ושלחן ערוך נכר דלוק כבוד סמ״ן משפת קודש והכוס ישועות אשא ידו כהכבית ה׳ אשר כרכו בידו ודוקא ביין • וטעמו שבואר בספר הזוהר פרשת אמור עמוד קמ״ב והוא כנגד סוד הקידוש כאשר כבאר לפנינו: ויסודר בנעימות קול לו קול אליו כל אחד ואחד לכבד את ה׳ מהונו אל תקרא מהונו אלא מגרונו • כי לעת מגולה הוא בשבתו׳ וימים טובים וראש חדש כהנלו׳ מאורות השמים להאיר על הארץ שם יאכם פי׳ יולהם בהם כאה להודות ולאיר וכזה יזכו המקיימים מ״יה סלקם בחיי וחיי עולמים הצפון עין לא ראתה בעל״א דאתי בעולם שכולו ארוך על שלחן ערוך • וזהו השיר ושתי בקרבנו:

אתקינו סעודתה דמהימנותא שלימתא חדוותא דמלכ׳ קדישא אתקינו סעודת׳ דמלכ׳ דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין וזעיר אנפין ועתיקא קדישא איתין לסעדא ביה: (ועיין בספר הזוהר פרשת פקודי עמוד רנ״ב ושם מבואר סודו ועוד זה בפרשת יתרו עמוד קפ״ז קכ״ח:)

אזמר בשבחין: למיעל גו פתחין:	י חבק לה בעלהי ובישורא דילה:
דבחקל תפוחין: דאינון קדישין:	דעביד נייחא לה יהא כתיש כתישין:
נ זמין לה השתא בפתורא חדתא:	צ ווחין אף עקתין בטלין ושביתין:
ובמנרתא טבתא דנהרא על רישין:	ברם אנפין חדתין ורוחין עם נפשין:
י מינא ושמאלא: וביניהו כלה	ח דו סגייתי ועל חדא תרתי:
בקישוטין אזלא ומאנין ולבושין:	נהורא לה ימטי וברכאן דנפישין:

קָרִיבוּ שׁוֹשְׁבִינִין׳ עֲבִידוּ תִיקוּנִין :
לְאַפָּשָׁא זִינִין׳ וְנוּנִין עִם רַחֲשִׁין :
לְמֶעְבַּד נִשְׁמָתִין׳ וְרוּחִין חַדְתִּין :
בְּתַרְתִּין וּבִתְלָתִין׳ וּבִתְלָתָא שִׁבְשִׁין :
וְעִטּוּרִין שַׁבְעִין לַהּ׳ וּמַלְכָּא דִלְעֵלָּא :
דְּיִתְעַטַּר כֹּלָּא׳ בְּקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין :
רְשִׁימִין וּסְתִימִין׳ בְּשַׁוְיֵהּ כָּל עָלְמִין :
בְּרַם עַתִּיק יוֹמִין׳ הֲלָא בָטִישׁ בַּטִּישִׁין :
יְהֵא רַעֲוָא קַמֵּיהּ׳ דְּתִשְׁרֵי עַל עַמֵּיהּ :
דְּיִתְעַנַּג לִשְׁמֵיהּ׳ בִּמְתִיקִין וְדוּבְשִׁין :

אֲסַדֵּר לִדְרוֹמָא׳ מְנַרְתָּא דִסְתִימָא :
וְשֻׁלְחָן עִם נַהֲמָא׳ בִּצְפוּנָא אַרְשִׁים :
בְּחַמְרָא גוֹ כַסָּא׳ וּמַדָּאנֵי אָסָא
לְאָרוּס וַאֲרוּסָה׳ לְהִתַּקְּפָא חַלָּשִׁין :
נְעַבֵּד לְהוֹן כִּתְרִין׳ בְּמִלִּין יַקִּירִין :
בְּשִׁבְעִין עִטּוּרִין׳ דְּעַל גַּבֵּי חַמְשִׁין :
שְׁכִינְתָּא תִתְעַטַּר׳ בְּשִׁית נַהֲמֵי לִסְטַר :
בְּוָוִין תִּתְקַטַּר׳ וְזִינִין דִּכְנִישִׁין :
שְׁבִיתִין וּשְׁבִיקִין׳ מְסָאֲבִין דִּרְחִיקִין :
חֲבִילִין דִּמְעִיקִין׳ וְכָל זִינֵי חֲבוּשִׁין :

ויהא רעוא מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא דיתמשך טלא עילאה מיניה למליא רישיה דזעיר אנפין ולהטיל לחקל תפוחין קדישין בנהירו דאנפין ברעו ובחדותא דכלא ויתמשך מן קדם עתיקא קדישא דכל קדישין טמירא דכל טמירין סתימא דכלא רעותיה ורחמי חנא וחסד׳ בנהירו עילאה ברעות וחדו עלי ועל כל הנלוים אלי ועל כל בני ישראל עמיה ויפרקנא מכל עקתין ובישין דייתין לעלמא׳ ויזמין ויתייהב לנא מזונא ופרנסה׳ טבתא בלי צרה ועקתא מזולה דכל מזוני ושזיבנא מעינא בישא ומחרבא דמלאך המות ומדינה של גיהנם וייתי לנא ולכל נפשתנא חנא וחסדא וחיי אריכי ומזוני רויחי ורחמי מן קדמיה אמן כן יהי רצון אמן ואמן: ויתכף בלי פירוד יקדש (בשמחה ובמועד ויכוין מה שמוציא משפתיו והוא תועלת לכפרת העונות ועיין מזה בזוהר פ׳ ויקהל עמוד סע״ב:)

יוֹם הַשִּׁשִּׁי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות :

סברי רבנן ורבותי ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן :

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית כי הוא יום תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים׳ כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו ברוך אתה יי׳ מקדש השבת :

ועתה נני בכל דרכין דעבו תאן דמקדש גרמיה לתתא מקדשין ליה מלעילא כמבואר בספ׳ הזה בכמה מקומות על כן כיון שקידש היום שבת קודש לה׳ כראוי הרי הוא מבורך מפי העליון בכל העולמות אפי׳ע ושכינת אל עוזדות על ראשו עם מטטרון שר הפנים כי שמו בקרבו המלך הגדול הנקר׳ בשבעין שמהן קדישין כנגד ע׳ שמהן קדישין הקדוש ברוך הוא והשכינה או מעוטר׳ עם ד׳ מחנו׳ שכינה ועם ע׳ מלאכים דמסדרין לכורסיא דלעילא וכל מלאך ומלאך מע׳ מלאכים זוכקים מכח שם אחד מע׳ שמהן דקב״ה וכנגד זה מסודר סדר קידוש היום של שבת בע׳ תיבות

תיבות כנגד ע׳ שמותיו של הקב״ה וכנגד ע׳ שמותיו של מטטרון וכנגד ע׳ שמות המלאכים הנזכר ע״כ הירא את דבר ה׳ והריגו בידיעת סודות נוראות חכמת תורתנו הקדושה ידקדק בכל תיבה ותיבה מהקידוש שלא יחטא ויחסר ח״ו ויטיל מום בקדשי הקדשים שכל תיבה ותיבה יש לו שורש ויניקה מלמעלה כאמור ולכן הכנתי ציונים לכל תיבה ותיבה אות אחת ממספר אותיות מויכלו עד לעשות עולם כמנין קד״ס במנין שעות של ששה ימים שעולים כמנין קד״ס ובימי החול סיטרא אחרא שלטא בהון ובאלו לנפ׳ יות קד״ס הוא נשבר מכל הקליפו׳ וס״א שכדברו ושלטו כל ימי השבוע וזהו מעונה אלהי קדם: וסוד עדתך קנית קדם ואז אתכנעה כל שבעין שרים של מעלה תחלת שולטנ׳ דישראל וכן עולה כל תיבות של הקידוש וקדם אותיות של ויכלו כמנין רי״ד עם שני המלאכים נדקיאל וסמאל כאמור עולים כמנין נגורה וכמנין אריה שהם במיתוק החסדים והרחמים בכל העולמות ואין לכל הקליפות ושרים של מעלה מקום כשוה קם וה נופל וע״י תיקון וכוונה זו יתכפר על כל עונותיו כי אז שעת רנון שעת רחמים נמורים ואין שטן ופגע רע אדרבה כי כל הקטגורים נעשו סנינורים וכן בספר הזוה׳ פרש׳ ויקהל עמ׳ ד שצ״ב וז״ל בע׳ כד נש למסה׳ סהדותא דא בחדותא ברעותה דלינא לאסהדא קמי מריה דמהמנותא וכל מאן דאסהיד דא ויכוין ליביה ורעותא לדא מכפר על חוביה וכן בפרשת בראשי׳ת מעכנין זה עמוד כ״ג ובנוסח שלפניהו שכתו׳ כי הוא יום וגם כיננו נקרת ואותנו קדשת מכל העמים אינו נכון והוא מיותר לגמרי וכן מצאתי בספרי׳ הקדמוני׳ שאלו עשרה תיבות הם אין למותר וכן משמע מספר הזוהר שם תרי קדושתא דאית לנא לאדכרא חד ויכלו וחד קידוש: ויכלו אית ביה תלתין ושמ״ש תיבות ובקידוש דאנן מקדשין תלתין ושמשה תיבות סליק כלא לשבעין שמהן דהק״בה וכו׳ וידוע כי מה״ע שבעה עולה כ״ו במספר צירוף פשוט כפול מרובע א׳ א״ב אב״ג אבג״ד אבגד״ה אבגדה״ו ותפלת ו׳ והרי עולה ו״ן כמנין שם הוי״ה שעולה ו״ן שהוא יו״ד ה״ יו״ו ה״ה והוא ביסוד ושם יורדים כל ההשפעות והתכלית של יום השבת קודש ומשם ניזונים כל העולמות: ועתה כיון שהעידו נ׳ פעמים על מעשה בראשית החוט המשולש לא ינתק כנגד נ׳ פעמי׳ ויכלו כ׳ פעמים בבית הכנסת ואחד על הכוס הרי נ׳ פעמי׳ שעולה כמנין ק״ה כמנין נ״פ תיבות ויכלו שהוא כמנין ד׳ הויות עם הכולל ולרמוז על ארבע הויות שרשם הנותני׳ כח ושפע לכל העולמות אבי״ע כל הוי״ה והוי״ה לעולם אחד וכל שם יש לו צירוף מיוחד שמאיר בעולם מיוחד ושו הן ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן מעולמות אבי״ע ומשם או יורדו׳ כל ההשפע׳ דרך ארובות השמים שנפתחו בכה ומריקים שפע טובע שמחות על עם בני ישראל וכל זה מחסדו הגדול אשר כט״ב עם ברוגיו ולהכיר גדולתו וממשלתו. על כן כשהוא מתחיל בקידוש על הכוס מקדים ב׳ תיבות אלו יום הששי ויכלו השמים ר״ת יה״וה ויכוין לשם של הוי״ה שעולה ע״ב ובניקודו ע״ב. והנה הע׳ תיבות של ויכלו והברכה עולים ע״וב תיבות יום הששי הריע״ב ולרמוז כי ביה ה׳ צור עולמים וכן עולה ויכלו ע״ב ולרמות על כל הנזכר ונמלכם בראשם על כל העולמות עליונים ותחתונים וזה סוד ל׳ כל היום וכל זה זוכים ישראל על שמקיימים מה דתנא דבי אליהו זכור את יום השבת לקדשו במה אתה מקדש במקר׳ ובמשנה במאכל ובמשתה ובכסות נקיה:

(**אמר** המדפיס שמעתי בשם אנשים גדולים שסוברים אלו אותיות בויכלו ג״ז ש״ט כ״ן ם״ף ץ״ק והטעם הוא על פי ספר הזוהר כנזכר שבשבת נתעלו כל עונותיו וגם כל סטרא אחרא אתעברו כאמו׳ בזמנה כי צירוף אותיו׳ אלו הוא פ״ס שט״ן נכ״ו וידוע כי כל פ״ מרמזו לסטרא אחרא הרי כולם שבולקים על ידי ברכה זו וגם אותיות פ״ס מצרוף באותיות אלו להורות שהפה של השטן נגנז וכן החטא נמחל ודי כל היום על ידי שמחת בזיוג של הקב״ה ושכינתיה והו ויכלו לשון כלה שמים וארץ תפארת ומלכות קודשא בריך הוא ושכינתיה וזהו ויכל אלהים מדת הדין ביום השביעי יום השבת מכל מלאכתו אשר עשה כל ימי השבוע הכל בדין ועתה גם הדין נמתק אדרבה ויברך אלהים את יום השביעי כו׳. ושבת הוא רפואה לכל וכולם יש להם מנוחה לרשעים וכ״ש לצדיקים שכרי מפורסם בספר הזוהר פרשת נח עמוד קנ״ד. ורמוזין לון לצייתין נ״הכם שעתא ופלגא ומעתא: וכן בתלת זימנין בכל יומא בדי ו׳ ימים עולים כ״ו שעות כנגד שהפסיכו את המאורות של מעלה מקשם הוי״ה ממעשיהם הרעים וכן עולה השם עם הכולל כ״ו ובשבת יש להם עוד נייחא כ״ד שעות הרי עולה כ״ו וכ״ד כמנין כ״א. וזהו סוד אל כא רפא נא ואלו הכ״א שעות לפפות יש לשם נייחא כשישראל אומרים אמן יהא שמיה רבא הקדוש בריך הוא אתמלי רחמין נקיים על כלא כמבואר שם בזוהר פרשת נח ועיין שם. וזהו בוד ועתה יגדל כ״א כח אדני כאשר דברת לאמר:)

ואחר כך נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ולא קודם הקידוש דהוי הפסק אף על גב דהקידוש הוא מצרכי הסעודה אפילו הכי הוי הפסק כמבואר בפוסקים: ואנו אין נוהגין כן וקודם שיבציע אומר אלו ההרוזות שכדברים בסוד המוציא וכה טוב וכה נעים שיהיה על לחם כ׳ שנה שיקחם בידו ויאמר:

לְ מִבְצַע עַל רִיפְתָּא כְּזֵיתָא וּכְבֵיעֲתָא: תְּרֵין יוּדִין נָקְשָׁאו סְתִימִין וּפְרִישִׁין:

מְשַׁחְ זֵיתָא דַכְיָא · דְטַחֲנִין רֵיחַיָא : דְלֵיתְהוֹן מִתְחַזִּין · טְמִירִין וּכְבִישִׁין :
וְנַגְדִין נַחֲלַיָא · בְּגַוָה בִּלְחִישִׁין : א תְעַטְרַת כַּלָּה : בְּרָזִין דִלְעֵילָא :
הֲ לָא נֵימָא רָזִין · וּמִלִּין דִגְנִיזִין : בְּגוֹ הַאי הִילוּלָא · דְעִירִין קַדִישִׁין :

ואחר כך יסדר שלחנו כפי כחו ויאכל בשמחה ובטוב לבב ואחר שאכל ושתה כרצונו וגמר סעודתו יזמר וישיר לכבוד תפארת ועטרת ישראל:

שירו הזה נבנה משבעה בתים · נגד שבעה ימי בנין · וכל בית נבנה משלשה · נגד תלת רישא עילאין דלא מתפרשין כחדא יתכנין כחדא נפקין · והשבת הוא הסוגר סוף לעד · רמז להיחיד יחידו של עולם ועד:

חברו ה"ה מהו"רר דוד יצ"ו אב"ד ור"מ דאמשטרדאם

א ברך את השם הנכבד והנורא ·
נ תן חכמה ותבונה בגלם אשר ברא ·
י ען השפילו והמליכו על כל נברא ·
שבת היום לה':

ד ינין ושבת ופרה אדומה נתן לנו במרה ·
ו בהר סיני הנחילנו כל התורה ·
ד בור זכור ושמור אמר לאומה טהורה ·
שבת היום לה':

ב ארבעים מלאכות חסר אחת הזהירנו ·
נ ביא נאמן קבל מפי מורינו ·
ם פורשים שמה היטב בתורתינו ·
שבת היום לה':

ה שומר שבת כדת וכהלכה ·
ר ואה כילו מלאכתו בערבה ·
ר ב טוב צפון לו וברכה ·
שבת היום לה'

ל קראו עונג אמר הנביא ישעיה ·
י ענג נפשו בלימוד תורה נקיה ·
ב לבוש נאה במאכל ובמשתיה ·
שבת היום לה'

ש לא רנה לעמך הנבחרים ·
ל נבחרו משבעים ע"י מעשיהם הכשרים ·
י קיד עשה כה עמנו פלאים ·
שבת היום לה'

ט הר מהרה את ארצינו ·
ושלח לנו בקרוב את משיחינו ·
בן דוד עבדך יבא ויגאלינו ·
שבת היום לה':

ואחר כך יטול ידיו ויאמר מה שכתוב למטה בסעודת שחרית · ידי אספא אנא כו' ויברך אחר כך ברכת המזון כלה כהלכה בכוונה וברעותא דליבא:

ליום השבת קודם סעודת שחרית שהוא לעתיקא קדישא יאמר משניות אלו:

אמר רבי עקיבא מנין לעכ"ום שמטמאה במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה צא תאמר לו מה נדה מטמאה במשא אף עכו"ם מטמאה במשא: ב מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר דרך אניה בלב ים מניין לערוגה שהיא ו' על ו' טפחים שזורעין בתוכה ה' זרעונין ד' על ד' רוחות הערוגה ואחד באמצע שנאמר כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח זרעה לא נאמר אלא זרועיה: ג מניין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי שהיא טמאה שנ' היו נכונים לשלשת ימים מניין שמרחיצין את המילה ביום השלישי שחל להיות בשבת שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים מניין שקושרין לשון של זהורית בראש השעיר המשתלח שנא' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו: ד מניין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו: ה המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה תבלין כדי לתבל ביצה קלה ומצטרפין זה עם זה קליפי אגוזים קליפי רמונים אסטים ופואה כדי לצבוע בהן בגד קטן פי סבכה מי רגלים נתר ובורית קמוליא ואשלג כדי לכבס בהן בגד

בגד קטן פי סבכה ורבי יהודה אומר כדי להעביר על הכתם: ז פלפלת כל שהוא ועטרן כל שהוא מיני בשמים ומיני מתכות כל שהן מאבני המזבח ומעפר המזבח מקק ספרים ומקק מטפחותיהם כדי שהוא שמצניעין אותן לגנזן רבי יהודה אומר אף המוציא משמשי עכו"ם כל שהוא שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: ז המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינין הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת וזרעוני גינה פחות מכגרוגרת ר' יהודה בן בתירא אומר חמשה זרע קשואין שנים זרע דילועין שנים זרע פול המצרי שנים חגב חי טהור כל שהוא מת כגרוגרת ציפורת כרמים בין חיה בין מתה כל שהוא שמצניעין אותה לרפואה רבי יהודה אומר אף המוציא חגב חי טמא כל שהוא שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו:

שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם: כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ: כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים: שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל הַר הַמּוֹר וְאֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה: כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים:

המצניע לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו בשבת חייב בכל שהוא וכל אדם אין חייב עליו אלא כשיעורו חזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו: ב המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה בין שחזר והוציאן בין שהוציאן אחר פטור מפני שלא עשה מלאכתו בבת אחת קופה שהיא מלאה פירות ונתנה על אסקופה החיצונה אף על פי שרוב הפירות מבחוץ פטור עד שיוציא את כל הקופה: ג המוציא בין בימינו בין בשמאל ובתוך חיקו או על כתיפו חייב שכן משא בני קהת לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו באזנו ובשערו ובפונדתו ופיה למטה בין פונדתו לחלוקו ובשפת חלוקו במנעלו בסנדלו פטור שלא הוציא כדרך המוציאין: ד המתכוין להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור לאחריו ובא לו לפניו חייב באמת אמרו האשה החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה חייב שכן ראוי להיות חוזר ר' יהודה אומר אף מקבלי פתקין: ה המוציא ככר לרשות הרבים חייב הוציאוהו שנים פטורין לא יכול אחד להוציאו והוציאו שנים חייבים ור' שמעון פוטר המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפילה לו את המת במטה חייב וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב ורבי שמעון פוטר: ו הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו וכן שפמו וכן שערו וכן זקנו וכן הגודלת וכן הכוחלת וכן הפוקסת ר' אליעזר מחייב וחכמים אוסרים משום שבות התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור ור' שמעון פוטר בזה ובזה:

לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּינִי בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ: מַה יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ מִכָּל בְּשָׂמִים: נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: גַּן נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל נָעוּל מַעְיָן חָתוּם:

הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים מרשות הרבים לרשות היחיד חייב מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ר' עקיבה מחייב וחכמים פוטרין: ב כיצד שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור היו שתיהן בדיוטא אחת המושיט חייב והזורק פטור שכן

תיתה

היתה עגלות הלוים שתי עגלות זו אחר זו ברשות הרבים מושיטין הקרשים מזו לזו אבל לא זורקין חולי' הבור והסלע שהן גבוהים עשרה ורחבן ארבעה הנוטל מהן והנותן על גבן חייב פחות מכן פטור: ג הזורק ארבע אמות בכותל למעלה מעשרה טפחים כזורק באויר למטה מעשרה טפחים כזורק בארץ הזורק בארץ ארבע אמות חייב זרק ל'תוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות ונתגלגל לתוך ארבע אמות חייב: ד הזורק בים ד' אמות פטור אם היה רקק מים ורשות הרבים הלכת בו הזורק לתוכו ארבע אמות חייב וכמה הוא רקק מים פחות מעשרה טפחים רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו הזורק בתוכו ד' אמות חיי': ה הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה לים ומן הים לספינה ומן הספינה לים ומן הספינה לחבירת' פטור ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו אם אינן קשורות אע"פי שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו: ו הזורק ונזכר לאחר שיצתה מידו קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה פטור זרק לעשות חבורה בין באדם ובין בבהמה ונזכר עד שלא נעשה חבורה פטור זה הכלל כל חייבי חטאת אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה תחילתן שגגה וסופן זדון תחילתן זדון וסופן שגגה פטורין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה:

שְׁלָחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם נְרָדִים: נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם כָּל עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל רָאשֵׁי בְשָׂמִים: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן לְבָנוֹן: עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו:

הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהוא והמסתת והמכ' בפטיש ובמעצד הקודח כל שהוא חייב זה הכלל כל העוש' מלאכ' ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדן בשע' מלאכה חייב מפני שהוא כמתקן מלאכה: ב החורש כל שהוא המנכש והמכרסם והמזרד כ"ש חייב המלקט עצי' אם לתקן כל שהן אם להיסק כדי לבש' ביצ' קלה המלקט עשבים אם לתקן כל שהוא אם לבהמה כמלא פי הגדי: ג הכותב ב' אותיות בין בימינו ובין בשמאלו בין משם אחד בין משתי שמות בין משתי סממניות בכל חיי' לשון אמר רבי יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכך היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזו בן זוגו אמר רבי מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל: ד הכותב שתי אותיו' בהעלם אחד חייב כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם על שני כותלי זויות ועל שני לוחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת וחכמי פוטרין: ה כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו כתב אות א' סמוך לכתב וכתב על גבי כתב נתכוון לכתוב חי"ת וכתב זיי"נן אחד בארץ ואחד בקורה כתב על ב' כותלי הבית על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור כתב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירה מחייב וחכמים פוטרין הכותב שני אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין הערבים רבן גמליאל מחייב וחכמים פוטרין:

בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים: אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: פָּשַׁטְתִּי

Digitized by Google

אֶת כְּתָנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם: דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ
מִן הַחוֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו:

רבי אליעור אומר האורג שלשה חוטין בתחילה ואחת על האורג חייב וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף שיעורו שני חוטין: ב העושה שתי בתי נירין בנירין בקירוס בנפה בכברה ובסל חיי' והתופר שתי תפירות והקורע על מנת לתפור שתי תפירות: ג הקורע בחסתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן: ד שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווח במלא רחב הסיט כפול והאורג שני חוטין שיעורו במלא הסיט: ה ר' יהודה אומר הצד צפור למגדל וצבי לבית חייב וחכמים אומרים צפור למגדל וצבי לבית ולחצר ולביברין רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין זה הכלל כל המחוסר צידה פטור ושאינו מחוסר צידה חייב: ו צבי שנכנס לבית ונעל אחד בפניו חייב נעלו שנים פטורים לא יכול אחד לנעול ונעלו שנים חייבים ורבי שמעון פטור: ז ישב האחד על הפתח ולא מלאהו ישב השני ומלאהו השני חייב ישב הראשון על הפתח ומלאהו ובא השני וישב בצדו אף על פי שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב השני פטור הא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו:

קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל:
פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ
קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי: מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת
רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָם אִם תִּמְצְאוּ אֶת
דּוֹדִי מַה תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי:

שמונה שרצים האמורים בתורה הצדן והחובל בהן חייב ושאר שקצים ורמשי' החובל בהן פטור הצדן לצורך חייב שלא לצורך פטור חיה ועוף שברשותו הצדן פטור והחובל בהם חייב: ב אין עושין הילמי בשב' אבל עושה הוא את מי המלח וטובל בהן פיתו ונותן לתוך התבשיל אמר רבי יוסי והלא הוא הילמי בין מרובה ובין מועט ואלו הן מי מלח המותרין נותן שמן לכתחלה לתוך המים או לתוך המלח: ג אין אוכלין אזוב יון בשבת לפי שאינו מאכל בריאים אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבוב רועה כל האוכלין אוכל אדם לרפואה וכל המשקים שותה חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין מפני שהן לירוקה אבל שותה הוא מי דקלים לצמאו וסך שמן עיקרין שלא לרפואה: ד החושש בשיניו לא יגמע בהן את החומץ אבל מטבל הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא החושש במתניו לא יסוך יין והומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן ורד: ח בני מלכים סכין שמן ורד על מכותיהן שכן דרכן לסוך בחול רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים
תם:

מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ: דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם
דָּגוּל מֵרְבָבָה: רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב: עֵינָיו כְּיוֹנִים
עַל אֲפִיקֵי מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת:

אלו קשרים שחייבין עליהם קשר הגמלין וקשר
הספנין וכשם שהוא חייב על קישורין כך הוא
חייב על התירן רבי מאיר אומר כל קשר שהוא יכול
להתירו באחד מידיו אין חייבין עליו: ב יש לך
קשרים שאין חייבין עליהן כקשר הגמלים וכקשר
הספנין קושר׳ אשה מפתח חלוקה וחוטי סבכה ושל
פסיקיא ורצועות מנעל וסנדל ונודות יין ושמן וקדירה
של בשר רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין לפני
הבהמה בשביל שלא תצא קושרין דלי בפסקי׳ אבל
לא בחבל רבי יהודה מתיר כלל אמר רבי יהודה כל
קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו: ג מקפלין
את הכלים אפילו ארבע וחמשה פעמים ומציעין את
המטות מלילי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי
שבת רבי ישמעאל אומר מקפלין את הכלי׳ ומציאין
את המטות מי״ח לשבת וחלבי שבת קריבין ביום
הכפורים אבל לא של יום הכפורים בשבת ר׳ עקיבא
אומר לא של שבת קריבין ביום הכפורים ולא של
יום הכפורים קריבין בשבת:

לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃
יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃ שׁוֹקָיו
עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים
וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃

כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה בין
שקורין בהן ובין שאין קורין בהן ואף על פי
שכתובין בכל לשון טעוני׳ גניזה ומפני מה אין קורין
בהם מפני ביטול בית המדרש מצילין תיק הספר עם
הספר ותיק התפילין עם התפילין ואע״פ שיש בתוכן
מעות ולהיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן
בתירא אומר אף למפולש: ב מצילין מזון שלש
סעודות הראוי לאדם לאדם הראוי לבהמה לבהמה
כיצד נפל דליק׳ בלילי שבת מצילין מזון ג׳ סעודות
בשחרית מצילין מזון שתי סעודות במנחה מזון סעוד׳
אחת ר׳ יוסי אומר לעולם מצילין מזון שלש סעודות:
ג מצילין סל מלא ככרות ואף על פי שיש בו מאה
סעודו׳ ועיגול של דבילה וחבית של יין ואומר לאחרי׳
בואו והצילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון
לאחר השבת להיכן מצילין אותן לחצר המעורב׳ בן
בתירא אומר אף לשאינה מעורבת: ד ולשם
מוצא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש
ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר׳ יוסי אומ׳ שמונה עשר
כלים וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרי׳ בואו והצילו
עמי: ה ר׳ שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי
על גבי שידה תיבה מגדל שאחז בהן את האור מפני
שהוא מחרך ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים
בין ריקנים בשביל שלא תעביר הדליקה ר׳ יוסי אוסר
בכלי חרש חדשי׳ מלאי׳ מים לפי שאינן יכולין לקבל
את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליק׳: ו נכרי
שבא לכבות אין אומרי׳ לו כבה ואל תכבה מפני שאין
שביתתו עליהן אבל קטן שבא לכבות אין שומעין
לו מפני ששביתתו עליהן: ז כופין קער׳ על גבי הנר
בשביל שלא תאחוז בקורה ועל צואה של קטן ועל
עקרב שלא תישך א״ר יהוד׳ מעשה בא לפני ר׳ יוחנן
בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת: ח נכרי
שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל
ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו
ישראל ואם בשביל ישראל אסור עשה גוי כבש לירד
בו יורד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מעש׳
ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה ועשה גוי
כבש לירד בו וירדו בו רבן גמליאל
וזקנים:

אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃ דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ
לַעֲרוּגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה
בשושנים

Digitized by Google

בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלָםִ אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃

(ז' תפלות יכתוב בשם גדולים שאומרים ביום השבת קודם שמקדשים קידושא רבא פרק ו' ממסכת שבת כיצד יזרזו לבלתי יכשלו בשום מין מלאכה ס"ג ואף כי אמרו אותו בלילה מעורים אותו ביום ואחר כך פ"ק דמסכת כלים בימשנה שמתחלת עשר קדושות עד בשעת הקטרה בסוף הפרק · והמשכה הראשונה שהפרק השני משום אל תעמוד על הפרק כי בזה יתקשרו קשר אמיץ תורה וא"י וירושלים וכ"ה ושבת וי"י כראשם · וכל המרבה לעשות הטוב וישר יפה לטוב הלפין לירא"יו)׃ וזו ס"א

עשר קדושו׳ הן ארץ ישרא׳ מקודש׳ מכל הארצו׳ ומה היא קדושתה שמביאים ממנה עומר והבכורי׳ ושתי הלח׳ מה שאין מביאין כן מכל הארצו׳׃ ז עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנו שמשלחים מתוכן את המצורעים ומסבבין לתוכה מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו׃ ח לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלי׳ שם קדשים קלים ומעשר שני הר הבי׳ מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמ׳ מתים נכנסי׳ לשם עזרת נשים מקודש׳ ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת עזרת ישראל מקודש׳ ממנו שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת עזרת הכהנים מקודשת ממנה שאין ישראלי׳ נכנסם לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכה רלשחיט׳ ולתנופה׃ ט בין האולם ולמזבח מקודש ממנה שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסים לשם ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוץ ידים ורגלי׳ בין קדש הקדשי׳ מקוד׳ מהם שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבוד׳ אמר ר׳ יוסי בה דברים בין האול׳ ולמזבח שוה להיכל שאין בעלי מומין ופרועי ראש ושתויי יין ושלא רחוץ ידים ורגלי׳ נכנסין לשם ופורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה׃

פרק ב׳ כלי עץ וכלי עור וכלי עצם וכלי זכוכי׳ פשוטיהם טהורים ומקבליהן טמאין נשברו טהרו חזר ועשה מהם כלים מקבלין טומאה מכאן ולהבא כלי חרס וכלי נתר טומאתן שוה מיטמאי׳ ומטמאין באויר ומטמאין מאחוריהן ואינן מטמאין מגביהן ושבירתן היא טהרתן׃

(ואחר כך יאמר אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא׳ חדותא דמלכא קדישא אתקינו סעודתא דמלכא דא היא סעודתא דעתיקא קדישא וזעיר אנפין אתיין לסעודה בהדה׃

אַסַדֵּר לִסְעוֹדְתָא׳ בְּצַפְרָא דְשַׁבַּתָּא׃ חֲדוּ חַצְדֵי חַקְלָא׳ בְּדִיבּוּר וּבְקָלָא׃

וְאַזְמִין בָּהּ הַשְׁתָּא׳ עַתִּיקָא קַדִּישָׁא׃ וּמַלְּלוּ מִלָּה׳ בְּמַתִּיקָא כְּדוּבְשָׁא׃

נְהוֹרֵיהּ יִשְׁרֵי בָהּ׳ בְּקִדּוּשָׁתָא רַבָּא׃ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמִין׳ בְּמִלִּין סְתִימִין׃

וּבְחַמְרָא טָבָא׳ דְּבֵיהּ תֶּחֱדֵי נַפְשָׁא׃ תְּגַלּוֹן פִּתְגָּמִין׳ וְתֵימְרוּן חִדּוּשָׁא׃

יְשַׁדַּר לַן שׁוּפְרֵיהּ׳ וְנֶחֱזֵי בִּיקָרֵיהּ׃ לְעַטֵּר פְּתוֹרָא׳ בְּרָזָא יַקִּירָא׃

וְיַחֲזֵי לַן סִתְרֵיהּ׳ דְּאִתְאֲמַר בִּלְחִישָׁא׃ עֲמִיקָא וּטְמִירָא׳ וְלָאו מִלְּתָא אַוְשָׁא׃

יְגַלֵּה לַן טַעְמֵי׳ דְּבִתְרֵיסַר נַהֲמֵי׃ וְאִלֵּין מִלַּיָּא׳ יְהוֹן לִרְקִיעַיָּא׃

רְאִינוּן אָת בִּשְׁמֵי׳ כְּפִילָא וְקַלִּישָׁא׃ וְתַמָּן מַאן שַׁרְיָא׳ הֲלָא הַהוּא שִׁמְשָׁא׃

צְרוֹרָא דִלְעֵלָּא׳ דְּבֵיהּ חַיֵּי כֹלָּא׃ רְבוּ יַתִּיר יִסְגֵּי׳ לְעֵילָא מִן דַּרְגֵּיהּ׃

דְּיִתְרַבֵּי חֵילָא׳ וְתִסַּק עַד רֵישָׁא׃ וְיִסַּב בַּת זוּגֵיהּ׳ דַּהֲוַת פְּרִישָׁא׃

מזמור לדוד יי׳ רועי לא אחסר: בנאות דשא
ירביצני על מי מנוחות ינהלני: נפשי
ישובב ינחני במעגלי צדק למען שמו: גם כי אלך
בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך
ומשענתך המה ינחמוני: תערוך לפני שלחן נגד
צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה: אך טוב וחסד
ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית יי׳ לאורך ימים: אם
תשיב משבת רגליך עשות חפצך ביום קדשי וקראת
לשבת עונג לקדוש יי׳ מכובד וכבדתו מעשות דרכיך
ממצוא חפצך ודבר דבר: אז תתענג על יי׳ והרכבתיך
על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי
ה׳ דבר: ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את
השבת לדורותם ברית עולם ביני ובין בני ישראל
אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי׳ את השמים
ואת הארץ ביום השביעי שבת וינפש: על כן ברך ה׳
את יום השבת ויקדשהו: סברי מרנן ורבותי ברוך
אתה ה׳ אלהינו מלך העולם בורא פרי
הגפן:

ושותה כדי רביעית ויתן לכל המסובין ויטול ידיו וקודם שינגבם יברך על נטילת ידים וקודם שיבצע על שתי ככרות יאמר
גם כן לתכנס על רפתא ככתוב לעיל ואחר כך יבצע על שתי ככרותיו יברך ברכת המוציא (ואחר גמר הסעודה יטול
ידיו לקים אחרונים וכשבא ליטול ידיו אחר הסעודה יאמר זה:)

יָדַי אַסְחֵי אֲנָא׃ לְגַבֵּי חַד מָנָא׃ אֲזַמִּין בִּתְלָתָא׃ בְּכַסָּא דְבִרְכְתָא׃
לְסִטְרָא חוֹרָנָא׃ דְלֵית בֵּיהּ מַמָּשָׁא׃ לְעִלַּת עִלָּתָא׃ עַתִּיקָא קַדִּישָׁא׃

ויברך אחר כך ברכת המזון. (ואחר שנכנס לסעודה שלישית לזעיר אנפין יאמר פסוקים פרקי אלו:)

כל הכלים ניטלין בשבת ודלתותיהם עמהן אע״פ
שנתפרקו בשבת שאינן דומין לדלתות הבית
לפי שאינן מן המוכן: ב נוטל אדם קורנס לפצע בו
את האגוזי׳ וקורדום לחתוך בו את הדבילה מגירה לגור
בה את הגבינה מגריפה לגרוף בה את הגרוגרו׳ את
הרחת ואת המזלג לתת עליו לקטן את הכוש ואת
הכרכר לתחוב בו: מחט של יד ליטול בו את הקוץ
ושל סקאים לפתוח בו את הדלת: ג קנה של זתים
אם יש קשר בראשו מקבל טומא׳ ואם לאו אין מקבל
טומאה בין כך ובין כך ניטל בשבת: ד ר׳ יוסי אומר
כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגדול ויתד של
מחרישה כל הכלים ניטלין לצורך ושלא לצורך רבי
נחמיה אומר אין ניטלין אלא לצורך: ח כל הכלים
הניטלין בשבת שבריהן ניטלין עמהן ובלבד שיהו
עושין מעין מלאכה שברי עריבה לכסות בהן את פי
החבית שברי זכוכית לכסות בהן את פי הפך ר׳ יהודה
אומר ובלבד שיהו עושי׳ מעין מלאכתן שברי עריבה
לצוק לתוכן מקפה ושל זכוכית לצוק לתוכן שמן:
ו האבן שבקירויה אם ממלאים בה ואינה נופלת
ממלאין בה ואם לאו אין ממלאין בה זמורה שהיא
קשורה בטפיח ממלאין בה בשבת: ז פקק החלון ר׳
אליעזר אומ׳ בזמן שהוא קשור ותלוי פוקקין בו ואם לאו
אין פוקקין בו וחכמים אומרים בין כך ובין כך פוקקין
בו: ח כל כסוי הכלים שיש להם בית אחיזה ניטלים
בשבת אמר ר׳ יוסי בד״א בכסוי קרקעות אבל בכסוי
הכלים בין כך ובין כך ניטלים בשבת:

הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מִן הַגִּלְעָד׃
שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃
כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים
וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃

מפנין אפילו׳ חמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש אבל לא את האוצר: מפנין תרומה טהורה ודמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו והתורמוס היבש מפני שהוא מאכל לעניי׳ אבל לא את הטבל ולא מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו ולא את הלוף ולא את החרדל רבן שמעון בן גמליאל מתיר בלוף מפני שהו׳ מאכל עורבין: ב חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדי׳ התקינן למאכל בהמה מטלטלין אותם ואם לאו אין מטלטלין אותם: כופין הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו: תרנגולת שברחה דוחין אותה עד שתכנס: מדדין עגלין וסייחין בר״ה אשה מדדה את בנה א״ר יהודה אימתי בזמן שהוא נוטל אחת ומניח אחת אבל אם היה גורר אסור: ג אין מילדין את הבהמה ביו׳ טוב אבל מסעדין ומילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת וקושרין את הטיבור ר׳ יוסי אומר אף חותכין וכל צורכי מילה עושין בשבת:

אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ
מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ: מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה
אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת: אֶל גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן
הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים: לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב:

רבי אליעזר אומר אם לא הביא כלי מע״ש מביאו בשבת מגולה ובסכנה מכסהו ע״פ עדי׳ ועוד א״ר א׳ כורתים עצים לעשות פחמין ולעשות כלי ברזל כלל אומר ר׳ עקיבה כל מלאכה שאפשר לעשותה מע״ש אינה דוחה את השבת ושאי אפשר לעשותה מע״ש דוחה את השבת: ב עושין כל צורכי מילה בשב׳ מוהלין ופורעין ומוצצין ונותנים עליה אספלני׳ וכמון: אם לא שחק מע״ש לועס בשיניו ונותן: אם לא טרף יין ושמן מע״ש ינתן זה בעצמו וזה בעצמו: ואין עושין לה חלוק לכתחילה אבל כורך עליה סמרטוט: אם לא התקין מע״ש כורך על אצבעו ומביא ואפי׳ מחצר אחרת: ג מרחיצין את הקטן בין לפני המילה ובין לאחר המילה ומזלפין עליו ביד אבל לא בכלי ר׳ אליעזר בן עזריה אומר מרחיצין את הקטן ביום השלישי שחל להיות בשבת: שנאמר ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים: ספק ואנדרוגינוס אין מחללין עליו את השבת ור׳ יהודה מתיר באנדרוגינוס: ד מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב: א׳ למול בע״ש וא׳ למול בשבת ושכח ומל את של ע״ש בשבת ר׳ אליעזר מחייב חטאת ור׳ יהוש׳ פוטר: ה קטן נימול לשמונה לתשעה ולעשרה ולאחד עשר ולשנים עשר לא פחות ולא יותר: הא כיצד כדרכו לשמונה: נולד לבין השמשות נימול לתשעה בין השמשות של ערב שבת נימול לעשרה יום טוב לאחר השבת נימול לאחר עשר שני ימים טובים של ר״ה נימול לשנים עשר: קטן החולה אין מוהלין אותו עד שיבריא: ו אלו הן ציצין המעכבין את המילה בשר החופה את רוב העטרה ואינו אוכל בתרומה אם היה בעל בשר מתקנו מפני מראות העין: מל ולא פרע את המילה כאלו לא מל:

שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה בָּךְ מַה תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת
הַמַּחֲנָיִם: מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָמָּן: שָׁרְרֵךְ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים:
שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה:

רבי אליעזר אומר תולין את המשמר ביו"ט ונותני' לתלויה בשבת וחכמים אומרים אין תולין את המשמר ביו"ט ואין נותנין לתלויה בשבת אבל נותנין לתלויה ביו"ט: ב נותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית ונותנין ביצה במסננת של חרדל ועושים אנומלין בשבת ר' יהודה אומר בשבת בכוס ביו"ט בלגין ובמועד בחבית: ר' צדוק אומר הכל לפי האורחין: ג אין שורין את החלתית בפושרין אבל נותנין לתוך החומץ ואין שורין את הכרשינין ולא שפין אותן אבל נותן לתוך הכברה או לתוך הכלכלה אין כוברין את התבן בכברה ולא יתננו על גבי מקום גבוה בשביל שירד המוץ אבל נוטל הוא בכברה ונותן לתוך האבוס: ד גורפין מלפני הפטם ומסלקין לצדדין מפני הרעי דברי ר' דוסא וחכמים אוסרין: נוטלין מלפני בהמה זו ונותנין לפני בהמה זו בשבת: ה הקש שעל גבי המטה לא ינענענו בידו אלא מנענעו בגופו ואם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו. מכבש של בעלי בתים מתירין אבל לא כובשין: ושל כובסין לא יגע בו ר' יהודה אומר אם היה מותר בערב שבת מתיר את כולו ושומטו:

צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל שַׁעַר בַּת רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק: רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים: מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים: זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת:

נוטל אדם את בנו והאבן בידו וכלכלה והאבן בתוכה ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהור' ועם החולין ר' יהודה אומ' אף מעלין את המדומע באחד ומאה: ב האבן שעל פי החבית מטה על צדה והיא נופלת היתה בין החביו' מגביה ומטה על צדה והיא נופלת: מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלות היתה עליו לשלשת מקנה בסמרטוט היתה של עור נותנין עליה מים עד שתכלה: ג ב"ה אומרים מגביהין מן השלחן עצמות וקליפין וב"ש אומרים נוטל את הטבלה כולה ומנערה. מעבירין מלפני השלחן פרורין פחות מכזית ושער של אפונין ושער עדשים מפני שהוא מאכל בהמה ספוג אם יש לו עור בית אחיזה מקנחין בו ואם לאו אין מקנחין בו וחכמים אומרים בין כך ובין כך נוטל בשבת ואינו מקבל טומאה:

אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים: וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים: אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ: לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים:

חבית שנשברה מצילין הימנה מזון ג' סעודות ואומר לאחרים באו והצילו לכם ובלבד שלא יספוג: אין סוחטין את הפירות להוציא מהן משקה ואם יצאו מעצמן אסורין ר' יהודה אומר אם לאוכלים היוצא מהן מותר ואם למשקין היוצא מהן אסור. חלות דבש שריסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורים ור' אליעזר מתיר: ב כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת וכל שלא בא בחמין מע"ש מדיחין אותו בחמין בשבת חוץ מן המליח הישן ודגים מלוחים קטנים וקוליס האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן: ג שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ואין נוקבין מגופה של חבית דברי רבי יהודה וחכמים מתירין ולא יקבנה מצדה ואם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח אמר רבי יהודה מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חוששני לו מחטאת:

ד נותנין

ד נותנין תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור
ואת המים היפים ברעים בשביל שיצננו ואת הצונן
בחמה בשביל שיחמו מי שנשרו כליו בדרך במים
מהלך בהן ואינו חושש הגיע לחצר החיצונה שוטחן
בחמה אבל לא כנגד העם: ה הרוחץ במי מערה
ובמי טבריה ונסתפג אפי׳ בעשר אלונטיאות לא יביא׳
בידו אבל עשרה בני אדם מסתפגין באלונטית אחרת:

פניהם ידיהם ורגליהם ומביאין אותו בידן: ו סכין
וממשמשין בבני מעי׳ אבל לא מתעמלין ולא
מתגרדין אין יורדין לפולימא ואין עושין אפיקטודין
ואין מעצבין את הקטן ואין מחזירין את השבר מי
שנפרקו ידו ורגליו לא יטרפם בצונן אבל רוחץ
הוא כדרכו ואם נתרפא נתרפא:

נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה אִם פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן
אֶת דֹּדַי לָךְ׃ הַדּוּדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי
צָפַנְתִּי לָךְ׃ מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא יָבוּזוּ לִי׃
אֶנְהָגֲךָ אֲבִיאֲךָ אֶל בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי׃

שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא
יאמר לו הלויני וכן האשה מחבירתה ככרו׳
ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועוש׳ עמו חשבון
לאחר השבת וכן ע״פ בירושלים שחל להיות בשבת
מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון
לאחר יום טוב: ב מונה אדם את אורחיו ואת
פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב ומפי׳ עם בניו ועם
בני ביתו על השלחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה
גדולה כנגד קטנה משום קוביא ומטילין חלשים על
הקדשים ביום טוב אבל לא על המנות: ג לא
ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו
לשכור לו פועלים אין מחשיכין על
התחום לשכור פועלים ולהביא פירות אבל מחשיך
הוא לשמור ומביא פירות בידו כלל אמר אבא שאול

כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו:
ד מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל
עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין נכרי שהבי׳ חלילין
בשבת לא יספוד בהן ישראל אלא אם כן באו ממקום
קרוב עשו לו ארון וחפרו לו קבר יקבר בו ישראל ואם
בשביל ישראל לא יקבר בו עולמות: ה עושין כל
צרכי המת סכין ומדיחין אותו ופוקקין נקביו ובלבד
שלא יזיזו בו אבר שומטין את הכר מתחתיו ומטילין
אותו על החול בשביל שימתין קושרים את הלחי לא
שיעלה אלא שלא יוסיף וכן קורה שנשברה סומכין
אותו בספסל או בארוכות המטה לא שתעלה אלא
שלא תוסיף אין מעמצין את המת בשבת ולא בחול
עם יציאת הנפש והמעמצי׳ עם יציאת הנפש הרי זה
שופך דמים:

שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם מַה תָּעִירוּ
וּמַה תְּעֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃ מִי זֹאת עֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל
דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה יְלָדַתְךָ׃ שִׂימֵנִי
כַחוֹתָם עַל לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל זְרוֹעֶךָ כִּי עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה
רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה׃

מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו
נכרי מניחו על החמור הגיע לחצר החיצונה נוטל

את הכלים הניטלין בשבת ושאינן ניטלין בשבת מתיר
החבלי׳ והשקים נ׳ פלי׳ מאליהם: ב מתירין פקיעות

עמיר

עמיר לפני בהמה ומפספסין את הכיפין אבל לא את הזירין אין מרסקין לא את השח ולא את החריבין לפני בהמה בין דקה ובין גסה רבי יהודה מתיר בחרובין לדקה: ג אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין ואין ממרים את העגלים אבל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולין ונותנים מים למורסן אבל לא גובלים׃ ואין נותנים מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולין ולפני יוני הדורסיות: ד מחתכין את הדילועין לפני הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים ר׳ יהודה אומר אם לא היתה נבלה מערב שבת אסור לפי שאינה מן המוכן המפירין נדרים בשבת ונשאלין לנדרים. שהם לצורך השבת ופוקקין את המאור ומודדין את המטלית ומודדין את המקוה ומעשה בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית שפקקו את המאור בטפיח וקשרו את המקיד בגמי לידע אם יש בגיגית פותח טפח אם לאו ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת:

מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ: אִם חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז: אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם: כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

ואחר כך לוקח הכוס בידו ואע״פ שלא יהיה לכוון כמכוון לקדש על היין בסעודה שלישית אחר שכבר קידוש על היין בסעודת שחרית ודי לכו כוה לכל היום כי פעם בינם ופע׳ בלילה יספיק אבל לפי שכבר האמת יודעי חן צריך גם כן לקדש בסעודה שלישית על היין כי יין עולה שבעים ועם הכולל עולה ע״א כמנין גוג ומגוג שעולה ס״ד ועם ו׳ אותיו׳ הכי׳ע״א להורות שטעם היין שהוא מספרא דדיכא קשיא יתהפך לרחמי׳ ויגל׳ אותנו ממלחמות גוג ומגוג שהוא כנג׳ סעודה שלישית שאמו׳ל ועד שבזמן מנחה מתו שלשה צדיקים יסודי עולם ׳משה ׳דוד ׳יוסף כמבואר בס״ב פרשה ויסי ונכנס תקיעות ולכבודם מקדישים על היין ע״ד ויין למרי כפם ושבת אין הספד ש׳ ורק כוה שמעוררים כל ירחת יי׳ כלבם ויקבלים תנחומי׳ מידי שבת בשבתו וכי הם היו מעמדי עיכנו וזה ר״ת שלהם מל״י והסכין כין סוד שלשה כדקתך שאומרים במנחה בשבת שכל אחד מורה על אחד מהם וכמה סודות טמירין בכל שמירין לכל אחד ואחד ופי׳ מדתו ודי ליודע׳ ואומ׳ על הכוס אתקינו סעודתא דמהי׳ כנתא שלמתא סדות׳ דמלכא קדישא אתקינו סעודתא דמלכא דא היא סעודתה דז״א׳ ועי״ק וחקל תפוחין אתיין לסעדה בהדה:

בְּנֵי הֵיכְלָא׳ דִּכְסִיפִין׳ לְמֶחֱזֵי זִיו זְעִיר
אַנְפִּין׳ יְהוֹן הָכָא׳ בְּהַאי תַּכָּא׳ דְּבֵיהּ
מַלְכָּא בְגִלּוּפִין: צְבוּ לַחֲדָא׳ בְּהַאי
וַעֲדָא׳ בְּגוֹ עִירִין וְכָל גַּדְפִּין: חֲדוּ
הַשְׁתָּא בְּהַאי שַׁעֲתָא׳ דְּבֵיהּ רַעֲוָא וְלֵית
זַעְפִּין: קְרִיבוּ לִי׳ חֲזוּ חֵילִי׳ דְּלֵית
דִּינִין דְּתַקִּיפִין: לְבַר נַטְלִין׳ וְלָא
עָאלִין׳ הָנֵי כַלְבִּין דַּחֲצִיפִין: וְהָא
אַזְמִין׳ עַתִּיק יוֹמִין׳ לְמִנְחָה עֲדֵי יְהוֹן
חָלְפִין׳ רְעוּ דִילֵיהּ׳ דְּגַלֵּי לֵיהּ לְבַטָּלָה
בְּכָל קְלִיפִין: יְשַׁוֵּי לוֹן׳ בְּנוֹקְבֵיהוֹן׳
וִיטַמְרוּן בְּגוֹ כֵּפִין: אֲרֵי הַשְׁתָּא
בְּמִנְחָתָא׳ בְּחֶדְוָתָא דִּזְעִיר אַנְפִּין:

ויאמר מזמור לדוד ה' רועי כו' ואחר כך יאמר ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאהו בשדה ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי וישבתו העם ביום השביעי: על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו· סברי מרנן ורבנן ורבותי· ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן· וישלים סעודתו כיד ה' הטובה עליו· ויטול ידיו למים אחרונים ויאמר כמו לעיל· ידי אשפה אנא כו' ואחר הסעודה יאמר אשלימו סעודתא דא דמהימנותא שלימתא דזרעא קדישא דישראל:

ואחר שאכל סעודה שלישי' בהלכתא רקיעא לבא בעי: ויום המשולש לא יניח שקיי' אותם וסודו מבואר בספר הזוהר פרשת יתרו עמוד קכ"ם ובפרשת אמור עמוד קכ"ה ובפרשת עקב עמוד תקכ"ב ששכרם גדול למי שמקיים שלש סעודות ולהיפך רקיעא לשיזכן למי שאינו מקיים שלש סעודות אם אפשר לו ואם עדיין נשאר זמן מן היום יאמר לייחוד כל אחד ואחד כפי השגתו עד שיגיע זמן ללכת לב"ה אך כי אין קובעין מדרש ממנחה ואילך כמבואר בספ' הזוהר פרשת תרומה עמוד קס"ם ע"מ כל אחד ואחד לבדו פרשת בידו וסמוך לשקיעת החמ' יאמר כל אחד ואחד לבד' לב"ה ויקרא תמניא אפי מראשה לסופה וט"ו שיר המעלות ולמלאכה אלהים· מזמור לאסף משכיל לאסף לדוד ה' אורי וישעי לדוד אל תתחר במרעי' לדוד אודך בכל לבי מזמור ה' קראתיך למנצח מזמור לדוד חלצני ה' מאדם רע· למנצח מזמור לדוד קוה קויתי ה'· מזמור לדוד ה' שמע תפלתי האזינה· אשרי משכיל אל דל· לדוד ברוך ה' צורי למנצח בנגינות מזמור שיר אלהים יחננו ויש באלו המזמורי' תועלת גדול לנפש ולגוף ובפרט בתמניא אפי שכל אות ואחד מהם יש בם ח' פסוקים וכל אחד ואחד יש לו סגולה בפני עצמה להועיל דבר מיוחד ועוד כשהשבת יוצא יש מקום למקטרגי' לגלות ממקום אשר נסבאו שם בנוקבא דתהומא רבא וכל אחד ואחד יצא לעשות מלאכתו אשר הופקד עליו ולזה מתקנים במזמורים אלו לבל יתברך שילכו מיד על כן א יפה מוכע ומעכבים עד הלילה כל מה שאפשר כמו שמבואר בספר הזוהר פרשת ויקהל עמוד סע"א· ומתפללים אח"כ ערבית בכוונה כי אז כפי נפשו' עדורי גיהנם להחזיר נשמות הרשעים כל אחד למקומו לדין הרשעין ילכו על כן להיות זריז לעורר עצמו שלא יהיה גורלו בגיהנם כמבואר בארוך בספר הזוהר פרש' ויחי עמוד תק"כ ויכוין בשיר של פגעי' בכל הכוונו' הצריכי' להיו' בו כנודע ליודעי חן שאז מתחילי' להתעורר הקליפות לשוב בעולם כמבואר בס"ה פ' בראשית עמוד מ"כ וכן בסדר קדושה והבדלה בתפילה ובכוס שעל ידי זה מקבלים רוב ברכות ואפילו יורדי גיהנם משכימים לברכתם כמבואר בס"ה פרשת בראשית עמוד מ"נ ובפרשת ויקהל עמוד סע"א וסוד הבדלה מבואר בס"ה פרשת ויקהל עמוד סע"ב וסע"נ ובפרשת בראשית עמוד נ"ם ועיין שם· וכשיבא לביתו יאמר פזמונים ושירי' כל אחד ואחד כפי כחו ללוות המלכה ואחר כך יאמר אליהו הנביא מאה ושלשים פעמים כמנין אליהו הנביא עם י' אותיות ומי שהאיר ה' דעתו עליו יכוין בק"כ צירופים של אליהו הנביא ועוד ששה פעמים כפשוטו כנגד כל אות ואות מאליהו הנביא שעולה כמנין ק"ל וכזה יגרש כל המקטרגים והקליפות וזהו סוד הנה ה' רוכב על ע"ב ק"ל ויאמר אחר כך יברכך ה' ונומר שיר למעלות אשא עיני וגו' ופרשת וישלם עד מאה קשיטה שהוא מסוגל לכל דבר ובפרט למי שיוצ' לדרך באותו השבוע ופיטום הקטורת שהוא סימן הצלחה כמבואר שאמרו ז"ל במשנה קדשים לקטורת באו כולי ואחר כך יבדיל ואחר כך יאמר תפלה זו: רבונו וכו'

אמר הקטן דוד בן מוה"רר לוי ז"ל הסו' פה ק"ק אמשטרדם בהיות בק"ק ווירמש· מצאתי בשם הגאון מוה"רר אליה בעל קבלה כותב זה: טוב לומר זה אחר הבדלה:

במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך· בכל לבי דרשתיך אל תשגני ממצותיך· בלבי צפנתי אמרתיך למען לא אחטא לך· ברוך אתה ה' למדני חוקיך· בשפתי ספרתי כל משפטי פיך· בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון· בפקודיך אשיחה ואביטה ארחותיך· בחוקותיך אשתעשע לא אשכח דבריך:

אנא שתבעבה עליך פוס"ק שר של שבכה שתסיר לב טפש ממני ותפיל יתיה על טורא רומיתא בש' ממיא קדישת'

אַרְמָס אַרְמִימָס· אַנְסִיאֵל אַנְסַסִיאֵל וּפַתְוִיאֵל

גם מלא מן כפתיר ה' ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו ואח"כ: שיר המעלות אשא עיני אל ההרים וגומר עד מעתה ועד עולם בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ: ה' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲדוֹן כָּל הָעוֹלָמִים בְּסִימָן טוֹב וּבְמַזָּל טוֹב הָחֵל עָלֵינוּ אֶת
אַב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ

לשלום חשוכים מכל חטא ופשע
ומנוקים מכל עון ואשמה ורשע
ומדובקים בתלמוד תורה ובמעשים
טובים וחנונים דעה בינה והשכל
מאתך ותשמיעני בהם ששון ושמחה
ולא תעלה קנאתינו על לב אדם ולא
קנאת אדם תעלה על לבנו מלכנו
אלהינו אב הרחמן שים ברכה רוחה
והצלחה בכל מעשי ידינו וכל היועץ
על עמך בית ישראל עצה טובה
ומחשבה טובה אמצו וברכו גדלו
וקיימו קיים עצתו כדבר שנאמר יתן
לך כלבבך וכל עצתך ימלא ונאמר
ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה
אור וכל היועץ עלינו ועל עמך ישראל
עצה שאינה טובה ומחשבה שאינו
טובה תופר עצתו כדבר שנאמר יי
הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים
ונאמר עצו עצה ותפר דברו דבר ולא
יקום כי עמנו אל ופתח לנו יי אלהינו
אב הרחמים אדון הסליחות בזה
השבוע ובכל שבוע שערי אורה שערי
אורך ימים ושנים שערי אריכת אפים
שערי ברכה שערי בינה שערי גילה
שערי גדולה שערי גאולה שערי גבורה
שערי דיצה שערי דעה שערי הוד שערי
הדר שערי הצלחה שערי הרווחה
שערי ועד טוב שערי זריזות שערי זמרה
שערי זכות שערי זיו שערי זוהר תורה
שערי זוהר חכמה שערי זוהר בינה
שערי זוהר דעת שער חדוה שערי
חמלה שערי חן וחסד שערי חיים
טובים שערי חכמה שערי טובה שערי
טוהר שערי ישועה שערי יושר שערי
כפרה שערי כלכלה שערי כבוד שערי
לימוד שערי מזון שערי מנוחות שערי
מחילות שערי מדע שערי נחמה שערי
נקיות שערי סליחה שערי סיעתא
דשמיא שערי עזרה שערי פדות שערי
פרנסה טובה שערי צדקה שערי
צהלה שערי קדושה שערי קוממיות
שערי רחמים שערי רצון שערי רפואה
שלמה שערי שלום שערי שמחה שערי
שמועות טובות שערי שלוה שערי
תורה שערי תפלה שערי תשובה שערי
תשועה כדכתיב ותשועת צדיקים מיי
מעוזם בעת צרה ויעזרם יי ויפלטם
יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו
ונאמר חשף יי את זרוע קדשו לעיני כל
הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת
אלהינו ונאמר קול צופיך נשאו קול
יחדיו ירננו כי עין בעין יראו בשוב יי
ציון וקיים לנו יי אלהינו מקרא שכתוב
מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע
שלום מבשר טוב משמיע ישועה אומר
לציון מלך אלהיך: ראשון לציון
הנה הנם ולירושלם מבשר
אתן אמן:

(ואם כוהנים ... ת כך לקרות כל הפרשה של אותה השבועה ואחרי להם כי כוה הם ממשיכים שפע משבת גבוה עליו וסודו כתוב ליודעי חן) ואחר כך יברך שלפנו לכבוד שבת מלכתא אף על פי שאינו צריך אלא לברית זה ככבוד גדול לה' כי כמו שמכבדים אותה בכניסתה כן יכבדו אותה ביציאתו ויש בזה קישוט גמור עם שהשכינה כל ימי השבוע חוץ מטעם הפשוט שאמר אחד יש באדם ונכסים שמו ואינו נהנית באכילתו אלא במוצאי שבת:

תקון ליל השבועות וליל הושענה רבא

אמר דוד הוא הקטן כתבתי מנהג בישראל להיות עוסקים בתורה בליל שבועות ואנשים ישרים אפי' רבים אחר כדי להמשיך אותו הכתר לעליונים לז"א · וכל מי שמכוין לזאת הכוונה ואינו ישן כל הלילה הוא כיכול מוכרח כל אותו שנה שבן אדם דכתר הוא כר"ת · ומובטח לו שישלים שנתו ולא יבא לו שום נזק הרבה שיית האדם הוא בלילה ההוא ומלאכי השרת מכתירים לנשמתו בשלשה כתרים כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות אשרי לו כמ"ש ז"ל ואשריו במ"ה · ע"כ אמרתי לסדר התיקונים המתוקנים ומקובלים מפי השמועה ומפי עד ראשון והמקובלים הרב הרמ"ז ונגלה"ק ולוקח מקצת הסיים הסדר הנכון ללמוד ליל שבועות וליל הושענא רבא כמנהג ישראל מחכמי אמת קודם:

והנה קודם הכל צריך אתה לדעת בד"ה לכוין כראוי · שהמוחין שהם לז"א ליל פסח עתה ירדו לנה"י שלו והמוחין שהיו בו כ"ד שבועות הראשונות שהם שבוע א' כ"נ ד' שהם מוחין קדשי' עתה ירדו בחג"ת שלו ובהמשך הזמן שלו מוחין קדשים השניים ירדו מחב"ד לחג"ת שלו · ככהבו בח"כד שלו מוחין קדשים שלישים יתר קשוטי' · כמנה עתה בליל שבועות בשלם וז"א בסוד י"ס · כל אחת כלולה מעשרה · וכבר יש לו מוחין בנה"י ומוחין בחג"ת · ומוחין בחב"ד · ולו נקרא ועיר אים עם גבר שלי' כי כבר נבלע סוד הדס בתוכיותו שהם י"פ ד"ס בני' ת"ס גבר שלים שהוא שלם בכל פרצוף שלו עם הנוקב' שלו היא בתקנת בכל אורך פרצופו ממש שוה בשוה ושניהם גדולים בכל אורך וקומת א"א פנלין · ואנם כל הגדלות הכל אינו אלא משוב שלהם ולמטה אך הכתר של כל א' עדיין לא קבלו · ואמר שנודע שסוד הכתר דז"א הוא מא"א בעצמו · ולכן עתה בליל השבועות צריך הז"א לעלו' עד הא"א כדי לקבל הכתרים · ושם הוא פנים הפנימי · כי אז הוא לוקח כל מדות א"א לגמרי ונעשה כמוהו ממש · ונקרא זקן כי כמו שדיקנא דא"א הוא מנורא לנו כעת יקי כן הז"א בעת שמתלבש בתוך הכל דאריך נעשה גם כן זקנו לכן כא"א וזה סוד מאמרז"ל פנים כוף נדמה להם כבחור וזקנו שחורה כאיש מלחמה למצרים אך במתן תורה נדמה להם כזקן לובש לבנים וזקנו לבן · והנה בעבור הוא מתחיל להכנ' בתפלת הלילה ואינו נגמר ליכנס עד אשמורת הבוקר ואחר כך ביום בתפלת שחרית ומוסף אז מתגבר הוא עם הנוקבא שלו כנודע בסוד הקיבורים דמוסף שבתות וימים טובים · ולכן גם כן אלקנו בני מטרוניתא אסורים בקיבור בליל שבועות · כיון לפעלה לא יש קיבור בלילה ההוא:

סדר קריאת אנ"ך

הנה יש שרצוי לקרות בליל שבועות כדי להמשיך הכתר אל ז"א הוא שתקרא שלשה פסוקים ראשונים של כל פרשה ופרשה · ושלשה פסוקים אחרונים של כל פרשה ופרשה · ואם כודמן לך פרשה פתוחה או סתומה שאינה אלא חמשה פסוקים עדי' פסוקים ולא יותר בין מתחלת הפרשה בין בסוף הפרשה צריך לקרותם · ווהו סדר התחלותי · בראשית יקרא מבראשית עד אשר ברא אלקים לעשות · ובסוף הספר בראשית יכוין וימת יוסף (יפ) בפרשת יתרו יקרא עשרת הדברות כשלישי עד סוף הפרשה · ובפרשת משפטים יקרא ואל משה אמר עלה אל ה' · עד ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה · ובפרשת כי תשא יקרא ויאמר ה' אל משה כתוב לך את הדברים האלה וגו' עד בבאו לדבר אתו שמות בסוף הספר יכוין כי ענן (ען) ויקרא בסוף הספר יכוין אלה המצות (הת) במדבר בסוף הספר יכוין אלה המצות (הת) בפרשת ואתחנן יקרא מויקרא אל משה וגומר עד על מזוזות ביתך ובשעריך · בפרשת ראה יקרא פרשת שבעה שבועות תספור לך וגומר עד אשר נתן לך · אחרים בסוף הספר יכוין ולכל היד (הד) שיר השירים דודי (די) אסתר רות צריך לקרותם כולם בסוף יכוין הולי"ד (הד) איכה תקראם · הפסוקים בלאם כי הוא · יום טוב ויכוין בו (אם) קהלת כי (את) יהושע ואלעזר (בן) שופטים בימים ההם (הם) שמואל ויכן (שב) מלכים ארוחות (את) ישעיה ויצאו וראו (ון) ירמיה ארוחות (את) יחזקאל יקרא בהפטרה דיום ראשון של שבועות ובסוף יכוין כביכול מראה (שה) הושע יקרא בהפטרה דיום שני של שבועות ובסוף תרי עשר יכוין והשיב (לב) תלים כל הנשמה (חה) משלי תבנ

(לה) איוב (אב) דברי הימים (אר) דניאל ואתה (לך) תורה ונביאים כתובים (בם) כשמיה ולקרבן
העניס ··· (הם) הרי ··· כ״ד מלבד השם ··· (הם) דתורה ולא ··· ידעתי כוונתו כן
כתוב הר״קו ולה״ה כ״ס ען ··· הקיים:

ואחר כך צריך לקרות בס׳ הזוהר פ׳ נשא באדרא רבא ואע״ג דלא ידע מאי קאמר כי תיקון גדול ועצום מאוד למטרוניתא׳ ולנשמתו כנודע מכמה טעמים:

בקדרותא דנפרא דליל שבועות מעט קודם שיעלה עמוד השחר בעת שמאיר פני רקיע סוד אילת השחר אזי מצוה לטבול כנזכר בזוהר פרשת אמור כדי לקבל תוספות קדושה מבחי׳ הכתר ועליו נאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וכו׳ כי או המלכו׳ טבלה במקוה העליון שהוא סוד הכתר שער השמים ואנו שושבינין דמטרוניתא׳ גם כן טובלין עמה ומוליכין הכלה לבית טבילה בעת ההיא כנזכר תיקון מקוה העליון כי כל הלילה ההוא נכנס כתר דזעיר אך היא אינה עולה עמו רק מקבלת טהרה משם במקומה (כלע״ד שהוא הסוד שצריך לכוין כל הכ״ד שמות של הכ״ד ספרים שהם כ״ד תכשיטי כלה כלם בבוקר קינו״ן וקמ״ן להורות שצריך להמשיך שפע מהכתר דזעיר בניקוד קמ״ן עד מקומה שהיא עומדת שם שהוא כסוד דזעיר נכסוד א׳ הכנגד ואיפי׳ כסודו כסוד שם שוי׳ נקודות קמץ · ובבקר או גם היא עולה עד שם ומתחברת עמו ביחודא שלים):

בטבילה דאמזור׳ יום חג השבועו׳ אמר ר׳ יצחק הכהן ז״ל שמע מהאר״י ז״ל ה״ה סוד טובה בהיותו במקוה · והוא להמשיך הכתר שלה שיעשה לנוקבא ע״י הטבילה · וצריך לכוין אל בחי׳ שני אותיות ראשונות משם ע״ב וס״ג במילואותם והם יו״ד ה״י יו״ד ה״י בגי׳ ע׳ · וגם שני מילואים של ע״ב ס״ג שהם מ״ו לז׳ הכל בגי׳ קנ״ג תסיר משם שני כוללי׳ של ה״ב שמות נשארים קנ״א כמנין מקוה וב׳ מקוה הוה טובלת עתה הנוקבא כדי להמשיך הכתר שלה · ולכן תכוין נ״כ בשם י״ה שהם נ׳ מלואים · י״ד פ׳ ה״ני׳ ש יו״ד פ׳ ה״א ני׳ קי״ר · י״ל פ׳ ה״ה גי׳ ר׳ הן הכל גי׳ כתר שמשך עתה הנוקבא בטבילה הנ״ל בסוד אהי״ה דהכין בג׳ קנ״א כמנין מקוה:

תיקון ליל הושענה רבא

סדר לילה הו״ר הוא שבשני לילה הראשונה תקרא ספר משנה תורה מן אלה הדברים עד סוף פרשת וזאת הברכה בלבד ואמנם אם תקראהו ותסיימהו קודם חצות או צריך לקרות בספר הזוהר פרשת האזינו באדר׳ זוטא ובספרי קבלה דווקא ולא בדבר אחר ואע״ג דלא ידע ולא מבין מאי קאמר מכל מקום הלשון של הזוהר הוא מסוגל כל כך לשכינתא ולנשמתא לקרו בו יותר מכל עסק התורה בפרט באדרא קדישא · ותכוין לעשות היחודים של המלכות שהוא בגי׳ משכ״ה שהם שלשה מילוי אהי״ה קס״א קמ״ג קנ״א ועיין באורך בס׳ הכוונות · ולכן תמצא כי עיקר הדין הוא בשני הלילה ראשונה כי לכן יוצאים אחר חצות לראות הצלם לאור הלבנה כי או כבר נגמר הדין כי נכתיים לעשות עותם הפוא · והנה סוד הדין הזה הוא סוד מסירת הפתקין ביד השלוחים אבל עם כל זה לא נתן רשות בידם לגמרי לפעול בדין במסירות הפתקין ההם רק עד יום שמיני חג עצרת כי עדיין הדבר תלוי תוך כל הזמן הזה שאם יחזור בתשובה גמורה יקרעו ליקח הפתקין ההם · ולכן אנו אומרים כי ביום ה״ר יש ג״כ דין · וז״ם הכו׳ בס׳ הזוהר אשר יעשה לרואה אותם שהם מאמרים פלוקים כי במקום אחד אומר כי מסירו׳ הפתקין היא ליל הושענא רבא ולכן או מתעדי נזלמא מעל רישיה ובמקום אחר הוא אומר כי הוא ביום ח׳ חג העצרת יומא תמינאה דחג · וביאור תשובת קושי׳ זו עם מה שאמר לעיל כי אחר שנמסרו הפתקין ליל ה״ר עכ״ז עדיין הדבר תלוי עד יום ח׳ חג העצרת אם יחזרו בתשובה · ואמנם להיות כי מעט מועיר ימצאו שלא תיקן עצמו ושב בתשובה בר״ה וכי״ה ובכל החג שיתקן עצמו ביום ה״ר · ולפי שלא ימצא זה אלא על לד הדחק לכן אמרו בס׳ הזוהר פרשת פקודי רל״ח ע״א כי אחר מסירת הפתקין תו לא הדרין לבי מלכא אבל ודאי שאם ישוב בתשובה גמורה ודאי שיקר׳ גזר דינו וככו׳ בס׳ רקנטי כי משה הדבר באיש א׳ שלא ראה צל על ראשו וחזר להתפלל ושב בתשובה וחזר וראה הצלם למקומו · ע״כ צריך האדם להזהר במאוד מאוד בתפילתו ובכל מעשיו כי הדבר תלוי בתשובה בזמן ההוא ומשם והלאה אין תקוה יותר · ולכן צריך לשוב בתשובה שלימה כדי שיכתבנו אותו בספר חיים טובים אמן:

תם ונשלם תיקון שבת וליל השבועות · תהלה לאל מצמיח ישועות · וגם סדר ליל הושענה רבא · בשם אל נורא בלהבה:

ואלה

ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני ופוקד פרים טוקבן זו בזו מהרב הגדול מה״רר יצחק לוריא אשכנזי ז״ל: אף אלו מסיני עדיף וטובים השנים מן האחד כפי אשר נדפסו תקו״ני שבת בראשית שכתב הקדר סדרם החכם החסיד כמה״רר אברה״ם הלוי הזקן קנה חכמה אחד מתלמידי החכם בעל הפרדס עם פרדאות ששמע מן האר״י ז״ל והוא היה כל ימיו אפוטרופס גדול לשבת מכריז ומזהיר את ישראל תמיד אנשים ונשים על שמירתו וכ״ה שפשטו כל ימיו היו מדי שבת בשבתו לכתת רגליו בשוקי׳ וברחובות בבתים ובחצרות לילה ויום מצלות ליל ש״ש״י ואילך לזרז את העם שיכינו את אשר יביאו ושתהא אשה משכמת ואופה ושיהו נוטלין הקנוית שעון למנחה כדי שיהיה פנאי בין׳ להתקדש לקראת שבת מלכתא בטבילה וברחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין ושלוף שמלותיו ככתוב לעיל באורך טעמים אלו ובקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום הרחמן יתן חלקנו עם שומרי שבת כהלכתו אמן כן יהי רצון: ואני אברהם המעתיק לא העתקתי רק פשוטן הדברים כי הרב הנ״ל האריך בטעמי תיקוני אלו על דרך הקבלה:

תיקון הראשון שלא יוצא אדם מרשות היחיד לרשות הרבים גם לא יטלטל ארבע אמות ברשות הרבים לפי שרשות היחיד היא השכ״ינה רשבו ד׳ ר״ל ד׳ אותיות השם וגבהו עשרה ר״ל עם המלוי כך יו״ד ה״א וא״ו ה״א ורשות הרבים הוא כנגד אשת זנונים ובעלה שאל אל אחר והיא קללה ובעלה חילול שבת:

תיקון ב לעשות עירוב הוא סוד קו האמצעי וכו׳:

תיקון ג להקביל פני שבת אחר שטבל או אחר שרחץ פניו ידיו ורגליו לפחות בחמין ככתוב לעיל ובבגדים לבנים אם אפשר לו ויש בהקבלת פני שבת דוגמא קצת לגאולה העתידה במהרה בימינו׳ שיאמר לה הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל התנערי מעפר קומי שבי ירושלים רמז לעליית מן העפר וכו׳:

תיקון ד לקדש על היין המשובח בע׳ תיבות ל״ה בויכלו ול״ה בקידוש ככתוב לעיל באורך וכן בג׳ ימים׳ יין שהוא היין המשומר בענביו:

תיקון ה צריך לתקן נר לכבוד הדרום העליון ושלחן לכבוד הצפון ומטה בין צפון לדרו׳ במקומות צפונית מערבית ראשה למערב ורגליה למזרח ובזולי ועל זה נאמר ושמרו בני ישראל את השבת לדורו׳תם לשון דירה וכל בית שמלאכי השרת מוצאים בו דברים אלו שהם כסדרן אומרים דירה זו של ישראל היא ומברכים אותו:

תיקון ו להתפלל ארבע תפלות בשבת ובכונה גדולה׳ כי הפוגם בשבת עונשו גדול מאוד:

תיקון ז לענג השבת בכל מיני תענוג ולטעום מכל המינים והמענג נער לשכינה לקבל מכל המאורות ואדם שהוא מוסיף מוסיפין לו בממונו ובנשמה יתירה: ואם חס ושלום גורע גורעין ממנו נשמה יתירה ואם הוא קנס שכינתו שמסתלקת ממנו ואם הוא עשיר יסתלק עשרו כמו שהכנים השכינה יכנסה כך יהיה לו:

תיקון ח לשמור השבת לשבח ולהפליגה בכל דבר באכילה ובמלבוש אם הוא רגיל לאכול בחול ב׳ פעמים יאכל בשבת ג׳ פעמים׳ ואם הוא רגיל לאכול לחם ויין יוסיף בשבת בשר ודגים ויתקן הבית בכמה מיני בגדים מרוקמים ויהיה שמח וטוב לב ואם יש לו קטטה ומחלוקות עם אשתו בימי החול אף על פי שאינו רשאי יהיה לו שלום ושמחה עמה בשבת על כל פנים ויקיים בו שבי״ת הש״ם שבכל יום חול והיום קודש׳ שנ״י מקום בנר דולק ומטה מוצעת ושלחן ערוך׳ ובכוי מעש״ה בשביתה ממלאכה וכן לבצוע על שני ככרות׳ ולטעום לפחות משני תבשילין ולקיים מצות עונה בשמחה ובפיוס ובזה לא יהיה רשות למקטרגים להתקרב ועליהם נאמר והזר הקרב יומת

תיקון ט שלא לדבר דברי חול בשבת שנאמר ודבר דבר שלא יהיה דבורך של שבת כדבורך של חול:

תיקון י לשמש מטתו מלילי שבת ללילי שבת דוקא ולא בחול אלא אם כן הוא יום טבילה או יום טוב ור״אש חדש כדי שיזכה לנשמות קדושות וכתיב כי ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם ר״ת בי״אה אות היא לעולם ר״ת (אהל ואין אהל אלא אשתו שנאמ׳ שובו לכם לאהליכם וגומר גם יזכה לבנים כשרים שיאירו בתורה לשון בהילו נרו עלי ראשי) וסופי תיבות אמת שידבק האמת בישראל על ידי זה:

תיקון יא לאכול על שלחן של ארבע רגלים לעשות השלחן העליון שעליו נאמ׳ זה השלחן אשר לפני ה׳ וכן מצינו בספר שבת דהיינו פירותיו בעולם הזה כאותו קנב בפרק כל כתבי ואם אפשר יהיה על שלחן י״ב ככרות ששה מכאן וששה מכאן:

תיקון יב ללבוש בגדים לבנים או משאר גוונים חוץ מן השחור והאדום אם הוא באפשר וכו׳:

צריך לאכול דג בשבת ומה טוב שיהיה בכל השלש סעודות׳ לפי שהדג אין לו עפעפים ועיניו פתוחין והוא רמז שהקדו׳ ברוך הוא עיניו על יראיו פקוחו׳ להשגיח עליהם ברחמים גדולים:

צריך לקרות שיר השירי׳ בערב שבת מן המנחה ולמעל׳ ככתוב לעיל בבגדי שבת ולפחות מי שאין לו שהות יקרא א״ו ד׳ פסוקים שהם ראשי תיבות יעק״ב ואלו זה כאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך ואלו הם:

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין: ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי

פתי ולכי לך: °קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:
•באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני
עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים:

ויאמר באי כלה באי כלה באי כלה ג׳ פעמים ויכוין בסופי תיבות שהוא י״ה והוא שם מלאך י״ה י״ה י״ה:

אסור לדאוג בשבת וק״ו לבכות ושאר עניני אבילות כי בקושי התירו חז״ל לנחם אבלים בשבת:

שבת נוטריקון שבת בשבתה תשכר· דבר אחר שלום בשבת תדבר· וכתיב לא תבער ואם אוסרה לבעלי המחלוקת ביום השבת· וכן שבת נא״ת כ״ש כאש:

שבת שלקחו שי״ן הם ג׳ אבות· שהרי יש לה שלשה ראשון עם ב״ת שהיא מלכות ושבת נוטריקון שבת בשבת תגמור ר״ל מסכת שבת תגמור עד נמירא ותקרא ח׳ פרקים לכל סעודה כנגד צירופי אדנ״י שהם כ״ד קשוטי כלה שאמר ישעיה הנביא וכו׳· אם תשיב משבת ר״ת אמת משבת רגליך עשות ר״ת גר״ע שבשבת נשלם הרע ועולה הטוב· ביום קדשי קראת לשבת ר״ת בק״ל לומר לך שצריך לקדש בקול רם:

במה צריך האדם להשתדל לענג את יום השבת שהוא ז׳ לימים ושיסכך ז״ן שמשמשו מזון ומשמישו כלי זיין שכל המרבה במזון ביום ז׳ כיכול מכל כלי זיין ע״ד שאז״ל כגול מגלמות ניג ומגוג לפיכך נזרות הוזן דומה למרב ודומה לשבולת של קיטן וכל דמוסיף מוסיפין לו ע״ד שאז״ל כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר״ה וכו׳ חוץ מהוצאת שבת וכו׳ ועוד שז׳ פונה לכאן ולכאן רמז שצריך להוסיף מחול על הקודש בין בכניסתו בין ביציאתו:

כי פועל אדם ישלם לו· כאן רמז מאמר ז״ל שהקב״ה אמר לישראל על עכין הוצאות שבת ויומי טובי׳ בני לוו עלי ואני פורע פוע״ל נוטריקון למפרע ילוו עלי ואני פורע: ומזונותיכם בשביל זה לא יגרע: ויצילכם מכל רע אכי״ר ואם נשמור שבתות כראוי לא ישלטו בנו אויבנו· ונזכה לביאת משיחנו אכי״ר:

זה הזמר אומרים בשבת קודם קידוש ויבלו סימן (חיים יצחק)

חי ה׳ וברוך צורי· בה׳ תתהלל נפשי·
כי ה׳ יאיר נרי· בהלו נרו עלי
ראשי:

ישלח מלאכי לפני· ללותי לויה·
בכוס ישועות אשא פני·
מנת כוסי רויה:

ה׳ רועי לא אחסר· על מי מנוחות
ינהלני· נותן לחם לכל בשר·
לחם חקי הטריפני:

צמאה נפשי אל ה׳ ימלא שבע אסמי·
אל ההרים אשא עיני· כהלל
ולא כשמאי:

יהי רצון לפניך· אתה אלהי קדושי·
תערוך לפני שלחניך· תדשן
בשמן ראשי:

חרות ימים שנת עלמים· עורי כבודי
עורה· ועל ראשי יהיו תמים·
נר מצוה ואור תורה:

מי יתן מנוחתי· לפני אדון השלום·
והיתה שלימה מטתי· החיים
והשלום:

קומה ה׳ למנוחתי· אתה וארון עוזך·
קח נא אל את ברכתי· והחזק
מגן חוזך:

הלין הזמורים של שבת ה׳ יזכנו ללמוד דת כפם משיחנו·

במנחה בערב שבת מלכות עולה לעקומה שהיתה קודם הקטרוג ולכן יכוין כוונת אלו כי כנודע כי שם ע"ב הוית אל עולם האצילות כלם בחכמה שם ע"ב ושם ס"ג דבינה הוית אל עולם הבריאה כי אימא מקננא בכורסייא לפי שהוא נקרא קו ירוק המקיף ר"ל כמו שהבינה נעשית אור פנימי לז"א כי מלבושות המוחין דז"א בנה"י שלה ונכנס בתוכו בפנימיותו כן ירוק קו מתוכו ומקיף לכל האצילות ונעשה מסך בין אצילות לבריאה וכן ע"ד ת"ת שביצירה ולכן שם מ"ה הוא ביצירה וכן מלכות מקננא באופן זה ולכן שם ב"ן מאיר בשם יה ולכן יכוין כ"ד זקיפות העמידה דמנחה ע"ש נד' שמות הנ"ל כמבואר אצלנו ע"ש וזקיפה ראשונה שהיא בשם ע"ב בחכמה יכוין להאיר משם אל כל עולם האצילות שהוא מקום לקבל שם את עולם הבריאה כשיעלה שם למעלה באצילות וכן במאמר הזקיפו' (אח"כ יקבל שבת ויצא לשדה) ויאמר לכה דודי כלה השדה ויכוין למלכות הנקראת שדה חקל תפוחין ויכוין כי חק"ל עולה יה"וה אהי"ה יהו"ה אדנ"י וכן במלוי של שם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עולה כן עם י' אותיות הנז' בגימטריא י"ג הם ג' שמות של ג' עולמות והם י"ג אותיו' עם הכולל גם יכוין להעלו' ג' ראשונות של עשי"ה בנה"י של יצירה והמלכות של יצירה מתרחבת ומתפשטות ומקבל כל ה"ג דעשי"ה בתוכו כי היא נקראת ארץ נכי שאין עורו מקיף את בשרו ונעשית מלבוש ומקיפים לנה"י של יצירה עד הלילה וזה נקרא תוספות מחול אל הקודש ואמנם לא עלה רק רוחניות בלבד כי הכלים שלהם נשארו במקומם ולכן העושה מלאכה בתוספות שבת אינו חייב מיתה כי עדיין לא נשאר אלא בין עשיה לקליפות אך בשבת עצמה שעולי' גם הכלים דעשיה ונשארו כפי זה מקום ג' תחתונות דעשייה חלל לגמרי ולא נשאר שם רק רשימו לבד הנה או נקרא חלל שבת בגמור בה"ס מחללי' מות יומת פי' שמכניסין הקליפו' עד החלל הנז' וכשנא' כעלו' ג' ראשונו' עשי' ביצירה הרי יש י"ג ספירו' ביצירה כמנין הב"ו וכן בכל ג' עולמו' אבי"ע אצילו' בריאה יציר' עם כ' נעשה י"ד שנשארי' נה' ו' לבד ולכן כנגדן ג"ס הכוונה נגד ג' עולמו' הנ"ל ג"כ ע"ד הנז' יכוון ג"כ להעלות ג' ראשונות דיצירה בבריאה ויאמר ג"פ בואי כלה וכוונתו שעולים ג' דיצירה ונכללים בבריאה נעשי' י"ג ספירות בבריאה כמנין באי כמו שנבאר במלת הבו גם יכוין ל"ג שמות ע"ב ס"ג מ"ה שהן י"ג אותיות עם הכולל כמבואר בקבו לעיל ואחר שעלה בריאה לאצילות בשוב להודות לה' כמבואר אצלינו יכוין אחר כל זה לקבל שפע קדושה מן האלף עולמות שיוצאים ונובעים מן הבינה ואלו האלף הם סוד ו' מרגלאן הנ"ל שהם ו' שמות הרמוזי' באה הי"ה יה"ו שהם סוד השבת כנודע והם בני' תתמ"ם ועם הכוונה שכתוב' בנטי"ל ע"ש כנודע בשם אהי"ה דס"ן שהוא סוד המקוה והוא בגימטריא קנ"א עם תתמ"ם של עתה הרי אלף וסי"ו יזכה לתוספות נר"ן בשבת ובזה תבין מה שאמר ר' לוי זוכה ביפה תואר בסדר בשלח בפ' יו' וז"ל א"ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפי' יום א' בן דוד בא למה שהיא שקולה כנגד כל המצות כו' בכתובים מניין שנאמר ועל הר סיני ירדת לדברת עמהם מה כתיב אחריו ואת שבת קדשך הודעת להם · אמר להם הקב"ה לישראל אם תזכו לשמור שבת מעלה אני עליכם כאילו שמרתם כל המצות שבתורה ואם חללתם כו' · ועוד כתב היפ"ת שם אהא שאמרו אפי' עבד ע"ז כאנוש מוחלין לו · היינו מי שהוא בעל תשובה · ויש דברים שאין התשובה מספקת עד שילוה אלי' יסורים או מיתה למרק כדאי' בפ' יוה"כ הודיענו כי זכות שמירת שבת מועיל לענ"ו ולכפר בלא יסורין כי כורם שמירת שבת גדול מאד · והיינו טעמא דמוחלין במה שמכנסת כלה מלכתא בתפלת ערבית לטעם הא דזכרנו לעיל:

מעריב של שבת

כוונה לתפלה ערבית של שבת: **אומר** ברכו את ה' המבורך ומתכוין כשאומר ברכו להמשיך השפע והברכה וקדושת שבת ונפש יתירה מן הבינ' שהוא מקור הברכות למדת המלכות לתת לה ממשלה וכח על כל העולם כלו ויתכוין לזה במלת את ה' כי את ה' היא השכינה כינסעה הזאת שהיא ראש פנה ומלאה מכל טוב נקראת בשם רנה נכוד כי שמי בקרבו וזהו כוונת המבורך פי' שהוא מבורך בשעה הזאת שמו כשם רבו:

והסוד שנכוון בזה העניין הוא להעלות השכינה מן העולם

בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ושנין הקהל

בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בחכמה

Digitized by Google

בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים · בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ בּוֹרֵא יוֹם וָלַיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר · וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לַיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

העולם הבא הרמוז ביום השבת שעתידה שיהו עולקין לה כבוד ויהיו השני מלכים משתמשין בכתר אחד ולא שתהי' בושה תחת בעלה ולזה צריך לומר בהקלט ברכו את יי' המבורך להגיע אליה מעין העולם הבא: ועונין הקהל בקול רם: ברוך יי' המבורך לעולם ועד יתכוונו להוריד ההשפעה מן המקור העליון אל השכינה כש"אמרנו צריך יתכוונו אל הכתר: יי' לתפארת: המבורך למדת השלום לעולם ועד מדת השכינה והכוונה להביא להם כשמ' היחיד הקדמון י"ת והבין הכוונה וההפרש שבין כוונת ברכו שכתבנו למעלה בברכת יוצר ובין ברכו · שכתבנו ללויל שבת · והטעם מפני שבליל שבת אנו מתכוונין בברכו את ה' למדת השכינה מפני שכבר אמרנו למעלה בערבית של חול שאין יחוד בלילה בלילי החול:

אמנם בליל שבת שהוא עיקר הזיווג יש בו יחוד וכיון' שבליל שבת נראה כחם יותר והיא עיקר השמש' שהכלה היא עיקר החופה ועוד כל טוב המתן בידה לפיכך בתיחד לה כוונת ברכו להמשיך אליה כח הרחמים ונשמה יתירה וכל זה תועלת מבואר בזוהר פ' תרומה ע"ש:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאוֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

וכוונות ליחוד בק"ש כמו שפרשתי בשחרית ויותר יכוין בקדושות שבת בשמה יתירה שבליל שבת הוא עיקר היחוד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה

Digitized by Google

מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר יי נותן לכם: ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפות בין עיניכם: ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יי לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ:

ויאמר יי אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת: והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות יי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת ואמונה כל זאת וקיים עלינו כי הוא יי אלהינו ואין זולתו ואנחנו ישראל עמו הפודנו מיד מלכים מלכנו הגואלנו מכף כל העריצים האל הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו: העושה גדולות עד אין חקר נסים ונפלאות עד אין מספר השם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלנו המדריכנו על במות אויבנו וירם קרננו על כל שונאנו: העושה לנו נסים ונקמה בפרעה אותות ומופתים באדמת בני חם המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם: המעביר בניו בין גזרי ים סוף את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע וראו בניו גבורתו שבחו והודו לשמו ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם:

מי כמוך באלים יי מי כמוך נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא:

מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו ואמרו: יי ימלוך לעולם ועד: ונאמר כי פדה יי את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: ברוך אתה יי גאל ישראל:

השכיבנו יי אלהינו לשלום ואומר והעמידנו מלכנו

השכיבנו לנקש מפי שיד הקדמון הטוכן במדת הנקראים שבת והוא נפש יתירה שלכם אכנ שנקשים אותו יתברך להשכיבנו לשלום · ולהעמידנו לשלום

לפרוס סוכת שלומו שהוא המלכות עלינו ונקראת סוכת שלום כשהיא מיוחדת עם השלום כסוד זכור ושמור ופותח פורס סוכת שלום ועל ישראל כנ״ל ועל ירושלים אמן שהוא משכן כבודו ואין שומר עמו ישראל לפי שבליל שבת סוכת שלום פרוסה על כל העולם ביותר על ישראל ואין צריכין שמירה:

לחיים ופרוס עלינו סכת שלומך ותקננו בעצה טובה מלפניך: והגן בעדינו והסר מעלינו אויב דבר וחרב ורעב ויגון והסר שטן מלפנינו ומאחרנו ובצל כנפיך תסתירנו כי אל שומרנו ומצילנו אתה כי אל מלך חנון ורחום אתה ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם·

ופרוס עלינו סכת שלומך: ברוך אתה יי׳ פורס סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים:

ואומר פסוק ושמרו בני ישראל כנגד מדת שמור שהוא מושל השער:

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה יי׳ את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

לשלש רגלים

וידבר משה את מועדי יי׳ אל בני ישראל:

לראש השנה

תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו: כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב:

ליום כפור

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי׳ תטהרו:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה: (זכרנו) מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יי׳ מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה ורב להושיע: בחורף (משיב הרוח ומוריד הגשם) מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה: (מי כמוך)

ונאמן

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: המלך הקדוש

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל הַזְּמַנִּים וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

ומתפללין אבות גבורות וקדושת השם בכוונה וירדינ כוונתו בתוספות נפש יתירה שבו וכ׳ אתה קדוש יתקנו כוונתו בשלישית שהיחיד הקדמון שוכן בה ויאמר לפניו כאימה · אתה קדשת ואל תתמה על מה שאומרין כנגד המופלא והמכוסה י״ת שמו לשון אתה כי כאשר המשכנוהו י״ת עד השלים׳ או הוא קרוב אלינו ורוצה לשמוע תפלתינו ומתפללין לפניו ולנוכח:

קדשת מלשון קידושין כי הוא י״ת קדש את הכלה שהיא יום השביעי ומנכה לשמו שהו׳ החתן:

ודע כי שלש ספירות נקראת יום השביעי והאחת מהם היא העטרת והיא גם כן תכלית מעשה שמים וארץ כי היא סוף בשלש עולמות או יהים פירוש תכלית מלשון עיקר כי היא עיקר ההוי״ה ולא נברא העולם אלא ליחדה עם האילן: וברכתו מכל הימים כי הוא מקבל הברכה מכל הימים העליונים שהם ימי עולם · וכן כתוב בתורתך ויכלו השמי׳ והארץ וזה ראי׳ כי השכינה שהיא סוף שבת היא תכלית הבריאה וכו בשלמה המעשים · וכנגד מה שאמר וקדשתו מכל הזמנים הביא ראי׳ גם מפסוק ויכל אלהים והנה אלהים בכאן הוא אלהים חיים שהוא השלישי׳ ואמר כי אלהים כלה מלאכתו ביום השביעי ושבת מהנה בשבתיה יום השביעי ויברך אותו ויקדש אותו ודע כי שלש ספירות נקראים יום השביעי כאשר נקראו השכינה והתפארת והמלכות וכן יתבאר בזוהר:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ (נ״א וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אלהינו ואלהי אבותינו הוא היחיד הקדמון שהוא שוכן בבינה והוא אלהי אברה׳ יצחק ויעקב רצה נא במנוחתינו ואומר וינוחו בה לפי שבליל שבת הוא כנגד השכינה והכוונה בוה קרב לבנו הזמן שיכנסו בה ישרא׳ ותגדל ממלכתה להיו׳ אורה כאור השמש ונותם בא׳ היחיד הקדמון שקדש השבת:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

Digitized by Google

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות (נ״א המפקדות) לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל יום עת ערב ובוקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד: (וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:) וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה: בא״י הטוב שמך ולך נאה להודות:

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:
(בספר) ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי:

אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום נפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדשתך הושיעה ימינך ועניני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות

ואומר הש״ץ ויכלו והקהל אחריו ומעומד מפני שהוא עדות שברא הקדוש ברוך הוא שמים וארץ בששת ימי׳ והעדות צריך שתהא בעמידה ושלשה פעמים אומרים ויכלו בתפלה כנגד המלכות ואחר התפלה כנגד התפארת ופעם ג׳ בקידוש על הכוס כנגד הבינה שהוא יין המשומר:

ואומר ברכה אחת מעין ז׳ כי הם נכללים ז׳ ברכות שבתפלת שבת ׳ מגן אבות כנגד מגן אברהם מחיה מתים כנגד אתה גבור האל הקדוש השנים לפניו כנגד אתה

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי

ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון קונה שמים וארץ: מגן אבות בדברו מחיה מתים במאמרו האל הקדוש׳ בעשרת ימי תשובה אומרים המלך הקדוש שאין כמוהו׳ המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם׳ לפניו נעבוד ביראה ופחד ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות אל ההודאות אדון השלום מקדש השבת ומברך שביעי׳ ומניח בקדשה לעם מדשני ענג זכר למעשה בראשית: אלהינו וכו׳

אתה קדשת׳ ולפניו נעבוד ביראה ופחד כנגד רצה שהיא עבודה ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין הברכות כנגד מודים אדון השלום כנגד שים שלום וכאשר היא בליל שבת כלולה מן השבעה לפיכך תקנו לברך לה ברכה אחת מעין שבעה וכמו שמברכין לפתן שבע ברכות מברכין נמי לכלה ברכה אחת כוללת כל ו׳ ותקי׳ אור הלבנה כאור החמה ומ״מ אין אומרין אותה בי״ט ואין חותמין בה בשל י״ט כי לא יהי׳ אור הלבנה כאור החמה אלא בעולם הבא שהוא רמז לשבת בראשית אבל י״ט הוא מצות העולם הזה שהוא אשר מנו בהם ועוד כי הימים טובים הם זכר ליציאת מצרים שהוא עסקי העולם הזה והכן ומ״כ אין אומרים בנית האבל ששם אל בה הדין וכה המיתה אין ראוי להזכיר שם מעין העולם הבא שכן תבטל השיתה משום לא תקום שור ובוונת ברכה מעין שבע שבע נבחלם למדת המלכות פתיחת׳ וקתימת׳ האמנם יזהר שלא יקדים אלא יתכוין שכך תמיד להיות בעולם שכולה שבת שתהיה השכינה כלולה מן הכל כמו שבברכה אחת היא נכללה מן שבע וגם בבית החתן אין אומרים כי בבית החתן נריכה שתהי׳ להכלה כפופה תחת יד בעלה לא שתהי׳ כנגדו:

קדיש שלם

במה מדליקין ובמה אין מדליקין אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך ולא בפתילת האידן ולא בפתילת המדבר ולא בירוקה שעל פני המים ולא בזפת ולא בשעוה ולא בשמן קיק ולא בשמן שרפה ולא באליה ולא בחלב נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבשל וחכמים אומרים אחד מבשל ואחד שאינו מבשל אין מדליקין בו׳ אין מדליקין בשמן שרפה ביום טוב׳ רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שומשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות

במה מדליקין ראיתי כתוב בספרים שאין אומר במה מדליקין בליל שבת שאחר י״ט׳ דתנן ב״ה עשרתם ערבתם ואין מעשרין׳ וכן ראיתי כתוב במחזור וטרי״י׳ ור״א אותו אף כי מקלע י״ט בערב שבת שאין מעשרין ואו׳ דלא פלי׳ ועוד מידי דהוה אטופס בבלה הוא מוכה ה״כ אומר עשרתם שפיר דהא מעשרין שפיר ב״ה ובו״ו מזה כ פסך כדאית׳ בברייתא׳ לשון הר״י מטרו״יש והרוקח כת׳ שאין לאומרו מפו׳ דילמ׳ אתי לטרוני ולעשורי בשמן שרפה פסולי כל אילו השמנים לפי שאינם נמשכים אחר הפתילה יפה׳ וגזרינן שמא יטה׳ ואם נתן לתוכו שמן כל שהוא לא אסור אלא שמא יעשה כעני״ן אלא שמשכי והוא קרוב לודאי שיטה׳ אבל חלב מהותך אף בעיניה שמשך׳ ומאן דאסר משום גזירה אטו שאינו מהותך׳ הלכך אם נתן לתוכו שמן כל שהוא שפיר דמי ולא גזרינן גזירה לגזירה׳ וכן אין כורכין דבר שמדליקין ע״ג דבר שאין מדליקין׳ והבוא דכרך רוצה לומר לבמוך בו הפתילה שלא פיסול׳ אבל לא להדליק בה ורוקא בנר של שבת אסור׳ אבל בלי׳ חנוכה כין בפולכין בשבת פרידככתא אין זקוק׳ ואסור להשתמש לאורה ולכך ל״כא לפיכש שמא יטה׳ וידליק של חנוכה תחלה דאם הדליק של שבת תחלה ה״ו קבלת שבת׳ ותו לא מצי להדליק׳ ומדליקין נר של חנוכה מנר של חנוכה׳ וי״מ אפילו על ידי קיסם אבל להדליק אפילו נכורך עצמו לא והדלקה והנחה עושין חנוכה שצריך להדליק במקומו׳ אלפי מברכי׳ן להדליק׳ ולא

לא כרכו כו׳ משום דאמר קונה ואין מברכין מידי דהוה דמים אחרונים: וחכמים אומר אחד מבושל חכמים היינו תק״א׳ כ״א בכייהו דמר שרי על ידי תערובות ומר אסר ולא מסיימי מאן אסר ומאן שרי וכל מקום דתני הכי ליסב׳ אחד זה ואחד זה אין לפוש כי תנא זו ואין בלו׳ אלא פשתן פירוש רש״י כל היוצא מן העץ כגון קנבוס וצמר גפן ואכ׳ לר״ת דהא כוהני׳ לעשות מהם פתילה ונראה לי שקר״טון דהיינו צמר גפן לא איקרי עץ דאיכו גדל מן הגפן עצמו אלא הפשתן כאוסף על הגפן ואתו כגדול בעלמא והתו׳ פסקו דקנבוס לא איקרי עץ ור״א״ס פליג ולמהר״מ מכע כר״א׳ עיקר ולהדליק בפשתן שתלבנתו עומד׳ תמיד: טומאת אהלים פירוש להיות האהל שמן הוא. רבי עקיבא אומר כו׳ והלכה כו׳ עקיב׳ מחבירו הלכה מכבה הכנסים להדליק ולכבות שלא לצורך הוא ורש״י כתב דאין הלכה כרבי עקיבא לגבי רבי אלעזר שהוא רבו הלכך שלא לצורך הוא ותו׳ פירש׳ וכ״ש לדעת שניהם דאמר רבי וכו׳ דהא אלא כי״ם וכן לשעם אחר וע״ש׳. וי״מ כמי דרבי עקיבא לא כפי הבהוב גמור כגון להדליק לכבות דהא איכן כרוב היוצא מכל מקו׳ פירוך על האור כשי וכן מכהג: מפני גוים יעכים שהיה להם חוק שלא להדליק נר רק בעבודה זרה שלהם. מפני לסטים שלא ירגישו בנר שיש שם דירת אד׳ רוח רעה שהיה לו לאד׳ כשאין רואהו. או בשביל החולי מכאה כגליות דמיירי בחולי שיש בו סכנה. וברייתא דתני חייב מוקי לה כשאין בו סכנה ופטור מכבה כרבי שמעון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ומתכיכן דוקא פטור משום סיפא הוא וה״ה פטור ומות׳ כדמסיק התם. כחס על השמן עליה חייב דרבי יהודה במלאכה שצריכה לגופה. חוץ מן הפתילה דהוי סותר על מנת לבנות במקומו. אי כמי כרבי שמעון סל׳ ובתפלה שצריך להבהבה וזה מפני שהוא עושה פחם שמתכוין לעשות פחם שידליק יפה. עשרתם ערבתם לא הוי אי עבר בכר אבל הדליקו לשון דהא הוי וצריך לאמריכנו בנחת כי היכי דלקבלו מיניה וכבור שור פירוש דה״ק אם עשרתם וערבתם הדליקו את הנר. ואם לאו אל תדליקו עדיין עד עישור ועירוב. עם חשיכה דלמא פשעי ואמרינן עדיין יש שהות לעשות. אבל עם חשיכה סמוך לחשיכה מבע״י אין עוד שהות דהא בין השמשות אסור לעשר ולהדליק ולהכי פריך שם והא דקתני סיפא ספק חשיכה ספק אין חשיכ׳ אין מערבין ומשני בערובי תחומי׳ דאורייתא גאמיר בה רבנן וע״ש בפי׳ רש״י ועוד פירוש להדליק הנר הוי איסור דאורייתא הוי זו ואצ״ל זו ויש מהפכים ותנן לאי׳ פתילה והוי לא זו אלא אף זו וי״מ דאין מדליקין את הנרות אפילו על ידי גוי קאמר׳ והוי לא זו אף זו ומתניתי׳ כמ״ד בל שכו׳ משום שבות גזרו עליו בין השמשו׳ חוץ ממעשר דמאי דשוטרא בעלמא הוא וכן עירובי חצירות

והטמנה קמן:

יהרן

צְנוּנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פְּקֻעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט׳ רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבַד כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶלָּא פִּשְׁתָּן׳ וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אוֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן׳ פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ׳ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא וּמַדְלִיקִין בָּהּ׳ לֹא יִקּוֹב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת וַאֲפִילוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר׳ אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה מוּתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד׳ לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת׳ וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר׳ הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם וּמִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה אִם בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן פָּטוּר׳ כְּחָס עַל הַנֵּר כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן כְּחָס עַל הַפְּתִילָה חַיָּיב׳ רַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂה פֶּחָם: עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בְּנִדָּה וּבְחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר׳ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁיכָה עִשַּׂרְתֶּם עֵרַבְתֶּם הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר׳ סָפֵק חֲשֵׁיכָה סָפֵק אֵינוֹ חֲשֵׁיכָה אֵין

מעשרין

מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי וּמְעָרְבִין וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יברך את עמו בשלום כשהש״ץ אומר או פסוק או משנה צריך לומר קדיש · ולכך אומר קדיש אחר פסוקי דזמרה או אחר תהלה ולכך לאמר משנה דבמה מדליקין ואין כאלהינו · ויאמר קדיש לפי שכתב המקום וישהא מעט ויאמר עלינו לשבח והמאריך ביחוד ה׳ הרי זה משובח ולעולם אחר תפלתו יוכי׳ ירושלים כאשר כתוב לעיל אחר תפלת יוצר ויאמר ה׳ כשני וכו׳ וילך לביתו בשלו׳ ובנחת:

יוצר של שבת

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת אֲדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת הַמְהֻלָּל בְּרוֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים וַיְיָ הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים: אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו

ושפתותינו

כוונת נשמת דע כי ונשמת עד מודים צריך לחיות מ׳ תיבות ויכוין נגדם לשם של מ״ב שע״י הנשמות פורחות לישראל ונשמות שהם סוד נשמה יתירה כולם פורחות לישראל ליל שבת ממדת היסוד שהוא נקרא כל ונקרא חי ולזה יתכוין לאדון היחיד השוכן בשלישית ויאמר כנגדו הנפש היתירה שיצאה לנו מן חי העולמים והיא עכשיו למטה תברך את שמך שהוא שם התפארת והוא ה׳ אלהינו ותפאר ותרומם וכרך שהיא מדת אדני כשפס זה שמי וזה זכרי ופירוש תפאר ותרומם שהנפש הנזכר תשפיע מן מדת התפאר׳ ותרומם ותעלה את זכרך בענין שתהיה השפעתך ויחודך מן העולם שהוא מקום רשמיך עד העולם שהוא סוף אצילתך ותהיה · ומבלעדך אין לנו מלך גואל ומושיע פודה ומרחם אלא אתה הוא אבי הראשונים והאחרונים כי כולם נבראים מעשה ידך וה׳ הנה לא ינום וה׳ הוא רמז למקום שהאדון היחיד כו והוא ית׳ מעורר עיני דועיר אנפין כדאיתא כיימין שהרמז אל התפארת פנים פ״נ · ומקים מתים בעל · ומשיח אלמים כי כולם ישנים והוא מקים אותם ורופא אותם · ולך לבדך שאתה יחיד קדמון אנחנו מודים · וכן גם כן נגד יחיד הקדמון השוכן בשלישית אנו אומרים ואלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה אין אנו מספיקין להודות לך אתה יחיד הקדמון השוכן בשלישי׳ אשר נשכון כבודך שם אנו רשאים לקרות לך שם ה׳ אלהינו · ולברך את שמך שהוא התפארת:

ותמצא בנוסח כפי ובפי ישרים צדיקים חסידים קדושים ר״ת יצחק ורבקה

כי העולם נברא במדת יצחק ורבקה ה״א מכוונת העולם
ברנון יצחק ולזה כתבה לרא״ש פנה כי ה״א דין הקשה
ושניהם כשהו אלא שאז רפה מאד ולזה אמר בכאן
שמשורר כי העולם הזה שנברא בכוד יצחק תתרומם
ותתפאר ותתקדש :

(ונוסחא אחרת כמצא בכדור תפילה של קרב מוהר״ר
דוד אב״ד ור״מ דק״ק אמשטרד׳ בשם האר״י ז״ל וזהו נשמת
כ״ל ס״י בנ׳ ימטריא חיים והוא תמורת תפילין דשל והיא
נשמת כל חי כי הבינה נשמת ו״א ועתה נכנסים מקיפים
דאמא כולם כיחד והם נ׳ הויות בנימטריא ע״ס ראשי
תיבות נשמ״ת כ״ל ח״י ותכוין לקבל עתה תוספות קדושה
מנה הבכורה כיכליל: קבלתם מהבוקנא ועתה כיום
הבכורה · האל בתעצומות עד בכוראותיך עשרה תיבות
כנגד י׳ של הוי״ה אמא עילאי · המלך עד רם ונשא ו
תיבות כנגד ו״ין דו״ער · שוכן עד ה״א בינה השוכנת
בת״ת הנקרא עד וישבה ששה תיבו׳ כנגד ה׳ של שם הוי״ה ·
בפי ישרי תתהלל יש כאן ד׳ שמות כ״א בן נ׳ תיבו׳ והם כנגד
ר״ב מלאכי׳ דספרין לכורסיא וניכל קדמיתא מלאל רגל ימין ·
גבריאל כדקיאל ססדיאל רגל שמאל · רפאל רואל
כספוריה רגל מורשי אוריאל יופיאל עכאל רגל רביעי :

כוונת ברכו כי היכל קדשי קדשים דיליה עולה
עתה בבריאה והוא נקרא ברכו כיסוד
לפיות בריאה עצמו ותכוין כי ברכו בג׳ יהוה י יה
יהו יהוה יו״ד יוד ה״א יו״ד ה״א וא״ו · יו״ד ה״א וא״ו
ה״א והם ברכו את יהוה ותכוין כי ה׳ יש לה נ׳ ציורים
כזה ד׳ ד״ו וו״ו ואחר כך תרבעם י׳ עמהם
דהיינו ט״ו פעמים ה׳ וה״ו פעמים י׳ ני׳ רכ״ה ותסיר ה״א
הפרסית ותשאר רך וזהו המבורך כלומר
ה׳ מב רך כי׳ שן הא כעשה ח״ב ור״ך פ״כ :)

וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ
מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת
כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת ·
אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ ·
עַל אַחַת מֵאָלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי
רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם
אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ ·
בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ וּמֵחֶרֶב
הִצַּלְתָּנוּ וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ וּמֵחֳלָאִים
רָעִים רַבִּים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ : עַד הֵנָּה
עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח ·
עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה
שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ
בְּפִינוּ הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ
וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת
שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ · כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע וְכָל
קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה · וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ
כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן
מִגֹּזְלוֹ : מִי יִדְמֶה לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ לָךְ הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא
אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ · נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ
כָּאָמוּר לְדָוִד · בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ :

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ · הַגִּבּוֹר לָנֶצַח (נ״א לָנֶצַח)
וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ : הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא : שׁוֹכֵן עַד
מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה :

בְּפִי **י**שָׁרִים תִּתְהַלָּל
וּבְדִבְרֵי **צַ**דִּיקִים תִּתְבָּרַךְ :

וּבִלְשׁוֹן

וּבִלְשׁוֹן חֲ סִידִים תִּתְרוֹמָם:
וּבְקֶרֶב קְ דוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ: (נ"א ובכן)

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חַי הָעוֹלָמִים:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא· בְּעָלְמָא דִּבְרָא כִרְעוּתֵיהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵיהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן:

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִכָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ: ושנין הקהל בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חוֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת הַכֹּל: הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח: וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ: וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים

עליה

ברוך מתכוין לראשונה אתה לשני יהו"ה כנכתב וכניקודו ליחיד הקדמון יתברך השוכן בשלישי שהוא יתברך אלהינו · מלך על הספיר' הנקרא עולם הוא יוצר אור בשמים והוא יסוד ובורא חושך העטרת והוא עושה שלום · הכל רוצה לומר מתקן ובורא הכלה הכלולה ומקור הכהנה לכוכב אל היחיד הקדמון · ואומר הכל יודוך רוצה לומר כל ישראל וכל המלאכים נבראות מעלה ומטה יודוך ויאמרו אין קדוש וכולו: הכל ירוממוך היחיד הקדמון שאתה יוצר מדת הכל שהוא התפארת שהוא האל הפותח בכל יום · ובוקע חלוני רקיע כבוד האבנים המפולאות ודרך בחלונות שברקיע · מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה המאיר לעולם שמתקן כולו והחמה זוכר היא השמש של מטה : המאיר לארץ לבני אדם הדרים עליה · ברחמים ובטובה שהו' מדת הטוב שהיא הכלה · מקדש אותה בכל יום והקידוש הוא כי בלילה אינה מקבלת ובבקר היא מקבלת שנאמר

עושים לנקרים פ״י הוא מדבר על מדת התפארת מכאן ואילך מדבר לנוכח אל היחיד הקדמון ואומר:

מה רבו מעשיך וכו׳ וצריך להעירך על זאת הברכה שבא לשון נוכח כנגד היחיד הקדמון יתברך ולשון נסתר כנגד הפתן וה״ה ראוי להיות בהפוך דע שבמקום שמתחיל בברוך אתה ה׳ שעל ברכנו נצטרך לומר כנג׳ יחיד הקדמון בלשון נוכח וזהו לשון ברוך אתה כשברכה לו יתברך באחד ממדותיו מדבר כנגד אותה המדה בלשון נסתר מאחר שסמכו אותה לנכח א״כ שאר מדותיו יהיו אצלנו באותו שעה בלשון נסתר והמשל כל נוסח הברכות כאשר נאמר כנג׳ יחיד הקדמון בא״י הרי סמכו אותו יתבר׳ לנוכח וכאשר נאמר אלהינו מלך העולם התפארת שנקרא עולם ונצטרך שנאמר כנגד התפארת· בלשון נסתר אשר קדשנו וכו׳ או בורא כך וכך או יוצר כך וכך או עושה אין דברנו כנגדו אלא כנגד יחיד הקדמון **אמנם** כאשר נתחיל הדיבור או השיר או השבח כנגד יחיד הקדמון בלשון נסתר יהיה בלשון נסתר מראשו ועד סופו כמו אל אדון על כל המעשים וכן לאל אשר שבת וכן לפניך לאל וכו׳ ואם נתחיל השבח בלשון נוכח יהיה מלשון נוכח מראשו ועד סופו כמו נשמת כל חי וכו׳ עד אלא אתה ומן אלו הראשוני׳ עד ואלו פינו בפני עצמו בלשון נסתר מראשו עד סופו ומאו פינו עד סוף השיר כולו בלשון נוכח והבן העיקר הזה וזכרהו תמיד:

עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם
תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ
הַמְּרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפוֹאָר
וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם
בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ אֲדוֹן עֻזֵּנוּ
צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ:
אֵין כְּעֶרְכֶּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וְאֵין
דּוֹמֶה לָּךְ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא: אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת
הַמָּשִׁיחַ וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ
לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

מה רבו מעשיך וכו׳ האדון השוכן בשלישי׳ כי כולם בחכמה עליונה עשית בסוד בראשית ברא אלהים: **המלך** המרומם עד ואין זולתך פי׳ בשלשה עליונות אין שלוק כענין אפי׳ בעולם הזה:

אל ארון ברוך הוא ומבורך בפי כל נשמה כי הוא נשמה לנשמה· גדלו וטובו וכו׳ פירוש מדת החסד ומדת היסוד· מלא עולם שהשכינה דעת ותבונה סובבים אותו כי התבונה מקומו ושם הוא שוכן והדעת סמוך לבינה וזהו סוד גדול· המתגאה על חיות הקודש מרכב׳ המשנה שהיא **שנאן** ומה שאמר לשון גאוה כי אינם מרכבה לו אלא שם אות׳ מרכבה לעבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו וזהו גאותו שהם מרכבה למרכבתו ולו׳ אמ׳ הכתוב כי גאה גא׳ שני גאו׳ ודרשו רז״ל גאה בבהמו׳ שור גאה בחיות ארי׳ גאה בעופו׳ נשר ואדם גאה על כול׳ והקב״ה נתגאה עליה׳ ונתנם כסא׳ מרכבתו הוי אומר כי גאה גאה נתגאה על הגאים נתגאה על המרכבה התחתונה· ונהדר בכבוד על המרכבה העליונה: ופי׳ שה״יא המרכבה ואומר זכות ומישור חסד ורחמים: זכות מדת המלכות· ומישור מדת הגבורה· כי בגבורתה מישרת בני אדם לעבודת האל· וחסד גדולה· ורחמים תפארת: טובים מאורות: התפארת והמלכות שברא היסוד הקדמון: יצרם בדעת בבינה ובהשכל שהיא החכמה: וכח החסד וגבורה נתן בהם להיות מושלי׳ בקרב העולם התחתון: מלאים זיו החכמה: ומפיקים נגה הבינה: נאה זיום בכל העולם: שמחים בצאתם שהשפעה לתחתונים: וששים בבואם לפנים מלמעלה

אֵל אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים:
בָּ רוּךְ וּמְבוֹרָךְ בְּפִי כָּל נְשָׁמָה:
גָּ דְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם
דַּ עַת וּתְבוּנָה סוֹבְבִים אוֹתוֹ
הַ מִּתְגָּאֶה עַל חַיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ
וְ נֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל הַמֶּרְכָּבָה:
זְ כוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ
חֶ סֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ
טוֹ בִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ
יְ צָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל:
כֹּ חַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם
לִ הְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל:
מְ לֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נוֹגַהּ
נָ אֶה זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם:

שׂ מֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם ·
ע ושִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנֵיהֶם :
פְּ אֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ ·
צָ הֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ :
קָ רָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר ·
רָ אָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה :
שֶׁ בַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם ·
תְּ פְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים
וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ :

ובזה הם עושים רצון קוניהם כי לזה נבראים ונקבל ולהשפיע: פאר וכבוד נותנים לשמו כי הם שמים התפארת והכבוד: צהלה ורנה לזכר מלכותו כאשר קרא והגדיל ורמזם את השמש ובוראים אורה והניע ללבנה או התיקון צורת הלבנה: וכאשר השפיע התפארת והכבוד על התחתונים או שבח יתנו כל צבא מרום: תפארת וגדולה ומי הם צבא מרום: פור ופירש שרפים ואופנים וחיות הקודש ואמר אלו וכ"ה לכל המחנות העליונים: ודע והבין כי השיר של אל אדון הוא השיר שאומר הקטן ליחיד הקדמון השוכן במדת הבינה וכן מפורש בזוהר בפרשת ויקהל: וזהו הקפדה אלפ"א בית"א של אל אדון וכן אלפא ביתא של אל ברוך כי של ברוך שבח לשכינה ושל אדון שבח לבינה והטעם כי אל ברוך הם אותיות קטנות ר"ל כל אות היא ראש תיבה אחת א"ל ב"רוך ג"דול ד"עה אבל אל אדון אותיות גדולות פירוש כל אות מאותיות אלפ"א בית"א נופלת כמה תיבות שהרי אל"ף כולה שמש תיבות אל אדון על כל המעשים הרי שמש תיבות · וכבר ידעת כי אותיות גדולות רמוזים לבינ"ה ואותיות קטנות רמוזים לשכינה · ותמצא כי כשני אותיות ראשונות שהם אלף בית יש מן התיבות עשרה תיבות כל אחת חמשה ושתי אותיות אחרונים ש"ת כל אחת יש לה שש תיבות הרי שתי אותיות ראשונות ושתים אחרונות שהם א"ת ב"ש כוללים ך"ב כנגד שם בן כ"ב וסוד שם כ"ב רמוז לבינ"ה המעטרת את האבות וי"ח אותיות האמצעיות מג"ימל עד רי"ש כל אחת כוללת ארבע אותיות וכין כולם ע"ב רמוזים בן ע"ב שסודו השכינה מקבל כח משלשה אבות ולזה הם הולכים על ארבע ארבע כנגד האבות שלשה ודוד הוא רגל הרביעי · הנה האלפ"א בית"א כולו שבח לבינה שמשפיעין אותה שהאצילה השני מאורות והמרכבות והמדות והכן ועיין בזוהר תרומה דף כ"ם ע"ג :

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נִתְעַלָּה
וְיָשַׁב עַל כִּסֵּא כְבוֹדוֹ : תִּפְאֶרֶת
עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא לְיוֹם
הַשַּׁבָּת זֶה שֶׁבַח שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ
שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ וְיוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם
הַשַּׁבָּת : טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ : לְפִיכָךְ
יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל יְצוּרָיו שֶׁבַח יְקָר
וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל
הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ
בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ : שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יִתְקַדַּשׁ וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר בַּשָּׁמַיִם
מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת :

לאל אשר שבת היחיד הקדמון השוכן בבינה : אשר שבת מכל אשר עשה · וביום השביעי שהיא הבינה נתעלה ר"ל שכן בה · וישב על כסא כבודו שהוא האבות עם דוד · וכבר ידעת בינה מדת הבינה נקראת יום השביעי · תפארת עטה ליום המנוחה והוא יסוד עולם ע"ד תפארת בנים אבותם · ענג קרא ליום השב' שהיא מדת המלכות שכוללת כל השבתות שהם רמוזים במלת ענג ע"דן נ"הר ג"ן · והנה זכר כל המדות הנקראו' שבת כנגד שב' הגדול אמר וביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו כמו שפרשנו וכנגד שבת בנת"י עד מוסיף אמר תפאר' עטה ליו' המנוח' · וכנגד שבת כלה אמר ענג קרא ליום השבת · זה שיר שבח של יום השביעי שתקנו חז"ל על שני שבת היא ד הקדמון שהוא אל עליון מכל מלאכתו · ויום השביעי שהוא הקטן משבח ליחיד הקדמון יתב' ואומר מזמור שיר ליום השבת ועיין בזוהר פ' ויקהל דף כ"כ ע"ד :

לפיכך יפארו לאל וכו' יוצר כל פירוש כל הבוני' המנחיל ואת המעלה והמנוחה לעמו ישראל ביום שבת קודש :

שמך ה' אלהינו יתקדש שם התפאר' יתייחד עם אבותיו וזאת נקראת קדושה · וזכרך והוא שם אד"ני יתייחד עם התפארת וזהו כוונת יתפאר · ואמר מלכינו לתשובה שהוא מלך העולם בשמים ממעל פירוש שמך

יתקדש ויברך יתפאר בשמים ממעל ר"ל בעולם המלאכים ובארץ מתחת אלו ישראל שהם קבירים למלאכים בקדושה כי כולם כאחד עונים הקדושה: ויתכוין האדם במחשבתו · שכוונתו בשעה הזאת בעולם המלאכים האומרים הקדושה:

תתברך וכל סדר הקדושה עיין לעיל בתפלת חול: ויקורין ק"ש ומתכוין להזמין הכלה ולא כיון אותה ליחוד בק"ש כמו שפי' בענין היחוד במקומו בתפלת חול ואין שום הפרש אלא שבימי החול בהזמנתה מזמיני' ג"כ בעטרותי' המושלת עליהם בין עטרות הקדושה בין עטרות ס"א כי מלכותו בכל משלה: אמנם ביום השבת שפושטת מעליה כל מלבושי הקליפות אין מזמנין עמה אלא עטרות הקדושות והראויות לתת לה מבית המלך דהא כל גרדיני נימוסין מתעברין בגוונא דתהומא רבא א"כ כשיתכוין האדם בק"ש ובתפלה בשבת תהיה כוונתו · ליחד השכינה והיכלותי' הקדושים עם המלך והבן זה כי הוא עיקר גדול ועיין בזוהר שם:

כוונת תפלת שחרית אבות וגבורות וקדושת השם הכונ' ליחד הקדמון האמן בני"ה להמשיך רצונו יתברך ושמחתו מן הבינה בקו ישראל הפתן להלבישו דרך החסד בברכת מגן: ודרך הגבורה במחיה מתים · ולהקדישו יתברך בתפא"רת ואז תשמחה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום שבת קודש: וכאשר שכן כבודו יתברך במדת · התפארת אז יהיה כמתן המזומן לכנס לקופה ועבדיו מכאו את רמון · לקלם לפניו ולשאול מתנו בקשותיהם ולכן אומרים רצה נא בתנופתינו וכו':

תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה׃
תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא
קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ
יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם
עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה
יַחַד בְּקוֹלֵי דִּבְרֵי (נ"א קוֹל בְּדִבְרֵי)
אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם׃ כֻּלָּם
אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים
וְכֻלָּם עוֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן
קוֹנֵיהֶם׃ וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם
בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה
וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים
וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים אֶת שֵׁם הָאֵל
הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ
הוּא׃ וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת
שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה
לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם (נ"א יוֹצְרָם) בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה
(נ"א קְדוֹשָׁה) כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה׃ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ
יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים
לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים׃ בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ
כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עוֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת
מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל
יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃ כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת׃

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ אָבִינוּ
מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ

אבינו

Digitized by Google

אָבִינוּ אָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ׃ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמוֹעַ לִלְמוֹד
וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּים׃ אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה וְהָאֵר
עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ וְלֹא
נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בִּישׁוּעָתֶךָ׃ וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ׃
כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אַתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה
בֶּאֱמֶת לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה׃

אל מלך נאמן

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃ בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃
וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ׃
וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ
וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם
לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ
וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה
אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר
אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ
לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה
מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ
נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ
לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם
צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל
תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם

אתם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם: למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם: אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יי אלהיכם:

אמת ויציב ונכון וקים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא ואדיר ומתקן ומקבל וטוב ויפה הדבר הזה עלינו לעולם ועד: אמת אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור ודור הוא קים ושמו קים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד קימת: ודבריו חיים וקימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים: על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך:

על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב וקיים לעולם ועד אמת ואמונה חוק ולא יעבור אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו מלכנו מלך אבותינו גאלנו גאל אבותינו יוצרנו צור ישועתנו פודנו ומצילנו מעולם שמך אין אלהים זולתך:

דאס זאגט מן אז שבת ווען מאן יוצרות זאגט:

על הראשונים ועל האחרונים לעולם ועד חוק ולא יעבור אמת שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד אתה הוא מלכנו מלך אבותינו אתה למען שמך מהר לגאלנו כגאלת את אבותינו אמת מעולם שמך הגדול עלינו נקרא באהבה אין אלהים זולתך:

עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע לבניהם אחריהם בכל דור ודור: ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ: אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו: אמת אתה הוא אדון לעמך ומלך גבור לריב ריבם: אמת אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע: ממצרים גאלתנו יי אלהינו ומבית עבדים פדיתנו כל בכוריהם הרגת ובכורך גאלת וים סוף בקעת וזדים טבעת וידידים העברת ויכסו מים צריהם אחד מהם לא נותר: על זאת שבחו אהובים ורוממו אל ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות ברכות והודאות למלך אל חי וקים: רם ונשא גדול ונורא משפיל גאים ומגביה שפלים מוציא אסירים ופודה ענוים ועוזר דלים ועונה לעמו בעת שועם אליו: תהלות לאל עליון ברוך הוא ומבורך משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה

רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם: מִי כָמוֹךָ בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמוֹךָ נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת
עֹשֵׂה פֶלֶא:

שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ
וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה
בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל
וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה: (זכרנו) מֶלֶךְ
עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף (משיב
הרוח ומוריד הגשם) מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים
רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי
כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: (מי כמוך)
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל
הַקָּדוֹשׁ: המלך הקדוש

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד
נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ כְּלִיל
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ
עַל הַר סִינַי וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד
בְּיָדוֹ וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן
כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת
לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת
יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: וְלֹא נְתַתּוֹ

ישמח משה במתנת חלקו ע"ד הפשט לפי שהשב' נתנה ע"י משה ונשנית נזכר לשון מתנה שנאמר כי ה' נתן לכם השבת ולזה אמר ישמח משה במתנת חלקו שכל אחד משאר הנביאי' לא זכה למה שזכה משה שנתנה השבת על ידו: כליל תפארת בראשו נתתה בעומדו לפניך על הר סיני והוא קרון פניו או הכתרים שהורידו המלאכים לכל אחד מישראל אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע ולבסוף כולן זכה משה ונטלם כמו שאמרו חז"ל: וכתוב בהן שמירת שבת כי זכור ושמור בדבור אחד נאמרו: וכן כתוב בתורתך פירוש שגם בתורה זולת עשרת הדברות נאמר שמירת שבת והוא מפני שמנוחה הזאת חביבה לפני הקדוש ברוך הוא ובמדרש שמשה השתדל לפני פרעה יום מנוחה ואמר תן להם יום השבת לפי שהם עבדי עולם וכל מלאכה לא עושים בו וכיון שראה משה שעלתה בידו יום מנוחה שהקדוש ברוך הוא מסכים בו שמח שמחה גדולה וזהו ישמח משה וכולו:

ודע כי התפלה הזאת כולה אל היחיד הקדמון השוכן

יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת (נ"א ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג) עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

כנ"ה כמו שכתבתי בתפלת מוסף ומתפללין לפניו שישפיע ויענג כל מדותיו הרמוזים במלת משה לפי שבאותיותיו כולל כל השבתות כולן שהם עיקר השפעה ורמוזים בסוד ענ"ג שהוא ר"ת ע'דן נ'הר ג'ן כי מ רמוז לשבת הגדול שהוא סוד עדן ש רמוז לשבת הקטן ושלשה ראשי השי"ן רמוזים לזרועות עם הגוף ו"ה רמוז לשבת הכלה: ולזה אמר משה לומר כי כל השבתות כולם ביחוד אחד הם שוים ומתענגים כאחד ושמחים בשמחתו מהם לקבל ממנו ומהם להשפיע עליו ועיין בזוהר פרשת ויקהל דף כ"ט ואמר כי עבד כאמן קראת לו: באמת כי הוא עיקר הפועלים והמנהיגים את העולם ברצון יוצרם כעבד המלך המנהיג את המדינה ברצון המלך או על דרך מלך לשד' נעבד כי הוא עובד את שדה תפוחי' ואמר כאמן כי הוא תקוע כיתד במקום נאמן ופי' קראת לשון הזמנה בסוד מקראי קודש כי כליל תפארת פירש כת"ר התפארת והוא שבת הגדול בעמדו לפניך על הר סיני וכבר ידעת כי הר סיני רמוז לכלה והנה רמוז בכאן סוד כי לא תשפיע אם הכנים אלמעלה על הקטן אלא כשיהיה מחובר עם הכלה כי מי שאין לו אשה שרוי בלא ברכה ונהו כוונתו באמרו כליל תפארת בראשו נתת בעמדו לפניך על הר סיני ועיין בזוהר פרשת אחרי מות דף ל"ד ע"א ר"ש אמר וכולו: שני לוחות אבנים הוריד בידו הם יסוד ומלכות שהם ברשותו וכתוב בהן שמירת שבת שהם ענינם זכור ושמור והו סוד שאמרו ז"ל זכור ושמור בדבור אחד כאמר כי סוד אחד רמוז לתפארת והנה זכור ושמור הם ברשותו ובדבורו ובהנהגתו וכן כתוב בתורתך כי זכור ושמור הם ביד התפאר' וברשותו שכאמר ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם והו שמור והו זכור ואמר הקטן ביני ובין בני ישראל שלשתם הם פועלים אלו המדות שהם זכור ושמור הרמוזים במלות אות היא כי אות היא אות ברית והוא זכור והיא לשון נקבה והבן ומתכוון כמחשבתו ליחד ה' רצון הסוכן בבינה שהוא עתה בשעת התפל' בעטרת התפארת:

ואומר רצה במנוחתינו ואותם כרוך להמשיך היחוד הקדמון לכתר אתה להמשיך עוד אל החכמה יהויה בבתנו ובבנקו"דו להמשיך רצונו יתברך אל הבינה ומשם אל התפארת בהמשכים א' ואומר כי יאה מקדש השבת ואמר שבקשה ברכו מן הקטן בשעה הזאת יתכוון עוד להמשיך בה הקטן מעוטר ומוכתר בכתרו אל הכלה ואומר רצה ומשיך עוד הכח אל ההוד בברכת מודים ואז ממשיך היחוד הקדמון יתברך בקו ישר מן התפאר"ת אל מדת יסוד בברכת שים שלום ומבקש ממנו יתשיהם על כל בית ישראל ואומר יהיו לרצון ועיין בכוונת תפלת מוסף: לישון הפרדס תפלות השחר מכוונה לאברהם והם מתרפקת על דודה ע"י החסד ותפלת המנחה ליצחק והם יהודה עמו ע"י גבורה ותפלת ערבית ליעקב וכו' וכסדר התפלות כן סדר המועדים כי פסח הוא חס"ד ושבועו' ת"ת ור"ה גבור"ה וסוכות יסו"ד ושמיני עצרת מלכ"ות והנוכה ופורים נצ"ח וכן והו"ד כאשר הרשב"י בתיקוני':

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך ישראל אוהבי שמך (נ"א וינוחו בה ישראל מקדשי שמך) ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך: ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים: ברוך אתה יי

המחזיר

Digitized by Google

המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות (נ"א המפקדות) לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד: (וכתוב) וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים אהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך (בספר) ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך במצותיך תרדוף נפשי וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם· עשה למען שמך עשה למען ימינך· עשה למען תורתך· עשה למען קדושתך· הושיעה ימינך וענני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן: יהי רצון וכו'

נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ככתוב על יד יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: ברוך כבוד יי ממקומו: ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך מתי תמלוך בציון

בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון · תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים · ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עוזך על ידי דוד משיח צדקך : ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה :

לדור ודור וכו׳ :

אין כמוך באלהים יי ואין כמעשיך : מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור : יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

אב הרחמים היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלם כי בך לבד בטחנו מלך אל רם ונשא אדון עולמים :

ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה יי ויפצו אויבך וינסו משנאיך מפניך : כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם :

שמע ישראל יי אלהינו יי אחד : אחד אלהינו גדול אדונינו קדוש ונורא שמו :

גדלו ליי אתי ונרוממה שמו יחדיו :

ווייל דער חזן זאגט גדלו זאגט דאז קהל דאס:

לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש :

רוממו יי אלהינו והשתחוו להדום רגליו קדוש הוא : רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יי אלהינו :

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא · שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא : בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא : כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל : צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות : היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם : קדושתו על החיות וקדושתו על כסא הכבוד : ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי : ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב : שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו : ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו ככתוב : כי עין בעין יראו בשוב יי ציון : ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדיו כי פי יי דבר :

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן

השעות

השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחון עלינו בפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

ותגלה ותראה מלכותו עלינו בזמן קרוב ויחון פליטתנו ופליטת עמו בית ישראל לחן ולחסד לרחמים ולרצון ונאמר אמן: הכל וכולי

ויעזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו ונאמר אמן: הכל הבו גודל לאלהינו ותנו כבוד לתורה כהן קרב:

יעמוד רבי פלוני בר פלוני הכהן:

ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו: תורת יי תמימה משיבת נפש: עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב: מצות יי ברה מאירת עינים: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: האל תמים דרכו אמרת יי צרופה מגן הוא לכל החוסים בו:

ברכו את יי המבורך: ועונין הקהל ברוך יי המבורך לעולם ועד:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה יי נותן התורה:

ווען דער פון דעם אויז גלייאנט דיא פרשה זאגט ער דיא ברכה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו ברוך אתה יי נותן התורה:

סוד המפטיר בשבת רומז למדת היסוד שהיא פועלת ביום השבת ובימים טובים כי לפעמים הוא בא אלו הימים יש ושם נכנס יתגלה כושה כי היא שלום הבית כי השבת אות וי"ט ג"כ נקראים שבת ולכן אע"פ שהוא כלול בכלל השבעה שהם קורין היום עוד מוסיפין לו כמו נפרש להוציא תעלימו וכ"ש ביום שיהיו שני ספרים כי ספר שני רומז לתוספות קדושה וכבר ידעת כי ספר תורה רומז לתפארת א"כ ספר שני רומז למכריע כי תולדות יעקב ויוסף: ולכן עולה המפטיר וקורא בתורת משה ומפטיר בנביא וכבר ידעת כי נבואת משה מאספקלריא המאירה ונבואת שאר נביאים מאספקלריא שאינה מאירה והנה המפטיר הוא סוד של הסוד המחבר בין החתן והכלה:

ולכן תקנו שבע ברכות שתים מהם של תורה והם סוד המכריעים שהם ברכת התורה שנכתב ואח"כ ברכת הנביאים והיא אשר בחר בנביאים טובים לחבר נבואות הנבואה שהיא הכלה עם תורת משה ואמר אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם כי דברי הנביאים הם סוד התורה שבעל פה כי היא סוד הדיבור ואמר:

הנאמרים באמת להורות שאין בה שום מעבירה אלא ממה שמקבלת ממדת אמת עוד מחבר האוהב בתוספות היחוד בפתיחה ואומר הבוחר בתורה ובמשה עבדו כנגד החתן ובנביאי האמת והצדק כנגד הכלה והנה נבואת הנביאים היא משני מדות והם האמת והצדק שהם סוד החתן והכלה:

ולאחר ההפטרה מברך ארבע ברכות אחרונות הראשונה והיא צור כל העולמים היא ג"כ כתקנה על ספר היחוד שהיחוד הקדוש י"ת מיחד מדותיו וכם מדות אמת והצדק והו אומרו שכל דבריו באמת והצדק:

ובברכה רחם על ציון שהוא מדה שבי' שבכתם שהיחוד הקדוש יתברך לרחם על החתן כפרט והוא יחוד כם החתן:

ובברכה השלישית מבקש על הגלה וכו' שמחנו ה' אלהינו באליהו הנביא וכו':
ובברכה הרביעית מודה ומשבח דרך כלל והוא על התורה וכו' והוא נ"כ סודאס ליעיד הקידוש
יתברך שנתן לנו תורתו ועבודתו וימים טובים לששון ולשמחה:

לי סן דיא הפטרה ולנש דא ולנש דער מפטיר דיא ברכה:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
אשר בחר בנביאים טובים
ורצה בדבריהם הנאמרים באמת:
ברוך אתה יי הבוחר בתורה ובמשה
עבדו ובישראל עמו ובנביאי האמת
וצדק:

וכשמסיים ההפטרה יאמר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
צור כל העולמים צדיק
בכל הדורות האל הנאמן האומר
ועושה המדבר ומקיים שכל דבריו
אמת וצדק:

נאמן אתה יי אלהינו ונאמנים
דבריך ודבר אחד מדבריך
אחור לא ישוב ריקם כי אל מלך נאמן
ורחמן אתה ברוך אתה יי האל הנאמן
בכל דבריו:

רחם על ציון כי היא בית חיינו
לעלובת נפש תושיע
במהרה בימינו ברוך אתה יי משמח
ציון בבניה:

שמחנו יי אלהינו באליהו הנביא
עבדך ובמלכות בית
דוד משיחך במהרה יבוא ויגל לבנו על
כסאו לא ישב זר ולא ינחלו עוד אחרים
את כבודו כי בשם קדשך נשבעת לו
שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה
יי מגן דוד:

על התורה ועל העבודה ועל
הנביאים ועל יום השבת
הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה
ולמנוחה לכבוד ולתפארת: על הכל
יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים
אותך יתברך שמך בפה כל חי תמיד
לעולם ועד: ברוך אתה יי מקדש
השבת:

לשלש רגלים

על התורה ועל העבודה ועל
הנביאים ועל יום
השבת הזה
ועל יום חג המצות הזה
ועל יום חג השבועות הזה
ועל יום חג הסוכות הזה
ועל יום שמיני חג העצרת הזה
שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה
לששון ולשמחה לכבוד ולתפארת:
על הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך
ומברכים אותך יתברך שמך בפה כל
חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי
מקדש השבת וישראל
והזמנים:

Digitized by Google

לראש השנה

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה ועל יום הזכרון הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד ולתפארת: על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ודברך אמת וקיים לעד: ברוך אתה יי מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון:

ליום הכפורים

ועל יום הכפורים הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה למחילה ולסליחה ולכפרה לכבוד ולתפארת: על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ודברך אמת וקיים לעד: ברוך אתה יי מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הכפורים:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא · זרעא חייא וקיימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא: למרנן ורבנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל ודי בבבל לרישי גלי ולרישי גלותא ולרישי מתיבתא ולדייני דבבא · לכל תלמידיהון ולכל תלמידי תלמידיהון ולכל מאן דעסקין באורייתא מלכא דעלמא יברך יתהון יפיש חייהון ויסגי יומיהון ויתן ארכא לשניהון ויתפרקון וישתזבון מכל עקא ומכל מרעין בישין מרן די בשמיא יהא בסעדהון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

יקום פורקן מן שמיא חנא וחסדא ורחמי וחיי אריכי ומזוני רויחי וסיעתא דשמיא ובריות גופא ונהורא מעליא · זרעא חייא וקיימא זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא · לכל קהלא קדישא הדין רברביא עם זעריא טפלא ונשיא מלכא דעלמא יברך יתכון יפיש חייכון ויסגי יומיכון ויתן ארכא לשניכון · ותתפרקון ותשתזבון מכל עקא ומכל מרעין בישין מרן די בשמיא יהא בסעדכון כל זמן ועדן ונאמר אמן:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את כל הקהל הקודש הזה עם כל קהלות הקודש הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם: ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה · ומי שבאים בתוכם להתפלל · ומי שנותנים נר למאור ויין לקדוש ולהבדלה: ופת לאורחים וצדקה לעניים

לַעֲנִיִּים׃ וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּרִם בֶּאֱמוּנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן׃

הנותן תשועה למלכים וממשלה לנסיכים מלכותו מלכות כל עולמים הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה הוא יברך וישמור וינצור ויעזור וירומם ויגדל וינשא למעלה את אדוננו המלך פלוני ירום הודו מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרהו ויחייהו מכל צרה ויגון ונזק יצילהו וידבר עמי׳ תחת רגליו ויפול שונאיו לפניו ובכל אשר יפנה יצליח מלך מלכי המלכים ברחמיו יתן בלבו ובלב כל יועציו ושריו רחמנות לעשות טובה עמנו ועם כל ישראל בימיו ובימינו תושיע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל וכן יהי רצון ונאמר אמן׃

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה עם כל קהלות הקדש וישובים וסביבות של כל עיר ועיר הם ונשיהם ובנותיהם וכל אשר להם כל מי שיתן נדבת לבו הן איש הן אשה ללומדי תורה ולעניי ירושלים עיר הקודש בשכר זה הקדוש ברוך הוא יזכהו לראות בבנינה ולשמוח בתיקונה וישמרהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה ויזכהו לביאת משיחנו ולהביא נדבתו לבנין בית המקדש במהרה בימינו בעגלא ובזמן קריב וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן׃

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן׃ ראש חדש פלוני ביום פלוני

יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם׃ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה׃ לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה וְנֹאמַר אָמֵן׃ אשרי

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים׃ הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים הַחֲסִידִים וְהַתְּמִימִים וְהַיְשָׁרִים׃ קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם׃ הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ׃ מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ׃ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם׃ יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם׃ וְיִנְקוֹם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים׃ הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם׃ וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃ וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמוֹר וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי וַיְיָ שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן׃ וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים׃ וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ

ראש על ארץ רבה: מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש: אשרי

וומן מן דיא ספר תורה אין היבט זאגט מן דאש

יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו: הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

מזמור לדוד הבו וכולי

ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל: קומה יי למנוחתיך אתה וארון עזך: כהניך ילבשו צדק וחסידיך ירננו: בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך: כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו:

מוסף של שבת

כוונת תפלת מוסף צריך אני למסור לך עיקר גדול והוא כי כל יום שיש בו מוסף הכוונה בתפלה ליחיד הקדמון המובן בבינה ואפילו האמצעיות חוץ מתפלת שחרית של ר"ח שיש מי שאומר כי הכוונה באמצעיות של שחרית לתפארת כשאר כל הימים שאין בהם שום חידוש ויש מי שאומר שהכוונה בכולם ליחיד הקדמון המובן בבינה י"ת שאין להפריש בימים שיש בהם מוסף בין זה לזה אבל בתפלות מוסף של ר"ח דברי הכל ליחיד הקדמון יתברך **והטעם** שיש בהם רצה לומר בימי המוספין תוספות ברכה ועלוי ולכן משבחין לשכינו יתברך ומודים לו על טובו וחסדו שנברר בנו מכל האומות ונתן לנו ימי קדש ושבתותיו הקדושים ומועדיו שמפוארים במו שמבואר בכל האמצעיות של ימי המוספין כולם שאין בהם אלא שבח והודאה ישמח משה למשה ביום אתה אחד ובמועדים אתה בחרתנו ובמוסף ר"ח ואשה ידרש כמו שיתבאר:

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה: (זכרנו) מלך עוזר ומושיע ומגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה ורב להושיע: בחורף (משיב הרוח ומוריד הגשם) מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה: (מי כמוך) ונאמן אתה להחיות מתים: ברוך אתה יי מחיה המתים:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה ברוך אתה יי האל הקדוש: המלך הקדוש

ודע כי תפלת מוסף היא כנגד היסוד והכוונה היא לשבת ליחיד הקדמון כ"ה שנקר' כנו וזכה אותנו יקרים דגלינו וגונו לשכר היסו"ד במלכות וזהו הנוסח למשה נותן על הר סיני מצות שבת וכ"ור ושמ"ור **ותקנו** בנוסחאות קדמונים לומר:

תכנת שבת על סדר תשר"ק והכוונה כי בתפלת שחרית היתה כוונתינו להביא השפע מלמעלה למטה אל סופת כלתו ובתפלת מוסף להעלות הכלה לאדמון המלך מלמטה למעלה וזהו סוד שאמרו ז"ל כנסת ישראל תהיה בת זוגך:

תכנת שבת היא הכלה רצית קרבנותיה שבהם מקריבים הכלה לאדון ולוה כל קרבן מוסף הוא עולה והם שני כבשים ורמזו עולה לה':

עם סדורי נסכים פירוש סולת נסכים וכו' א' עשרון לכל סולת לכבש בלול ברביעי' ההין שמן ויין לנסך רביעית ההין **והנה** כל מוסף שבת והנסכים רומזים לעלוי הכלה: הסולת הוא עשרון רמזו אליה שהיא עשירית ורביעית ההין כי היא נ"כ אות רביעי' מן השם המיוחד ברוך: השמן כי האות ראשונה מן השם הוא סוד השמן והכלה רביעית: **וג"ב** היא רביעית לרגלי המרכבה ששם מתפיל הדין וזהו סוד רביעי' ההין יין והכלה הכלה רביעית שמן ורביעית יין ועשרון סולת ואם תבין זה תבין סוד השמן שנבלל עם הסולת וסוד היין לנסכים שהם כמין קוסס ומשם לתהום ותבין כי הכל כל מלאכי הכלה ולזה נ"כ אין במוסף קטורת כשאר מוספין כי כל סגולי טריקין וכוסם הכל כשמן כנוקבא דתהומא רבא וע"ז רמזו ז"ל במאמר:

רצית קרבנותיה עם סדורי נסכים ועל סרכה על מעלות הכלה להעלותה ממטה למעלה כי באומרו תכנת שבת רמז לשלשה עדרי נאן הרוכני עליה כי בשם תכנה ותכונן ובאמרו רצית קרבנותי' רמז לתפארת עם הגדולה והגבורה ששם היא עולה בסוד הקיתן שנאמר עולה לה':

עם סדורי נסכים רמזו לנסכים שהם השמן והיין המשומר:

עד תמלא מתכנת שבת עד נסכים רמז לעלוי"ט ספירות כי משם ואילך מדבר בענין אחר:

מענגיה רוצה לומר מענגים אותה ומיקרים אותה שהוא עיקר תענוגים:

לעולם ועד ינחלו הכבוד והוא כבוד עה"ב:

טועמיה רוצה לומר המשפיעים עליה זה מטעימי' אותה ממאכל אביה. ואמר זכו לחיים הנגלים:

וגם האוהבי דבריה וכו' בחרו לעצמם גדולה והם דור המדבר שאהבו וקבלו עליהם שבת:

אז מסיני וכו' פירוש אנשי דור המדבר כשראו מעלות שבת וגדולתה או כתרגו ונלמוו כגווי פעליה כראוי ופירוש הר"ר בנימין או מסיני כלומר מקודם שעמדו על הר סיני במרה קבלו שבת. ורש"י ז"ל כתן לסדר תכנת ואמר

תִּכַּנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ צִוִּיתָ
פֵּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ
מְעַנְּגֶיהָ לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנְחָלוּ טוֹעֲמֶיהָ
חַיִּים זָכוּ וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדֻלָּה
בָּחָרוּ אָז מִסִּינַי נִצְטַוּוּ (נ"א צִוּוּי פָעֳלֶיהָ
כָּרָאוּי יהי רצון וכולי) עָלֶיהָ לְהַקְרִיב
בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת כָּרָאוּי: יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתַּעֲלֵינוּ בְשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ
בִּגְבוּלֵינוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת
קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם אֶת מוּסַף יוֹם
הַשַּׁבָּת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ
בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ
עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי
כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
תְּמִימִים וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת
שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת
וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי
שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ
וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים
אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אלהינו

שאמר כי נתקן על מה שאמר בסדר תשר״ק לשון נוטריקון ואקרנה לכם צפע״ם ישמו הכרים שמים כי כמוסף אחד נמל״ך אז יהיה ה׳ למלך יטח״ז ישו שכם אחד לעובדו ואז יהיו עין בעין בשובו ה׳ ציון והר״ג בא לומר כא וזהו סעודת צדיקים ואומר אל היחיד הקדמון כם כן כנ״ס יתברך יהי רצון שתעלינו לארצנו:

וביום השבת שני כבשים כנגד זכור ושמור כי כנגד תפארת ויסוד וסיא סולת המנחה מהסוס כנגד הכלה שנן שהכל משכו אדם הראשון משם היה ולתקן אותה ולהמתיקה בולל אותה בשמן ונסכו בוא היין המשומר והנה היין היו נותנים בחוטם הספל שניותם השתון לבסוק הדין סינא מן האף כאו שנאמר ונתבלתי אפסוס לך ומשם יורד לגוקבא דתהומא רבא לכסף כל כוסות הדין:

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וישמחו בך ישראל אוהבי שמך (נ״א וינוחו בה ישראל מקדשי שמך) ברוך אתה יי מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך: (יעלה ויבא) ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים: ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות (נ״א המפקדות) לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד: (וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:) וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה: בא״י הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך

ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת
חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את
עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך׃ (בספר) ברוך אתה יי
המברך את עמו ישראל בשלום׃

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי׃

אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי
כעפר לכל תהיה׃ פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי׃
וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם׃ עשה למען שמך
עשה למען ימינך עשה למען תורתך עשה למען קדשתך׃ הושיעה ימינך ועניני׃
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי׃ עשה שלום במרומיו הוא
יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש
במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך׃ ושם נעבדך ביראה כימי
עולם וכשנים קדמוניות׃ וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם
וכשנים קדמוניות

נעריצך ונקדישך כסוד שיח שרפי
קודש המקדישים שמך
בקדש ככתוב על יד נביאך וקרא זה
אל זה ואמר׃ קדוש קדוש קדוש יי
צבאות מלא כל הארץ כבודו׃
כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה
לזה איה מקום כבודו לעמתם ברוך
יאמרו׃ ברוך כבוד יי ממקומו׃
ממקומו הוא יפן ברחמים ויחון עם
המיחדים שמו ערב ובוקר בכל יום
תמיד פעמים באהבה שמע אומרים׃
שמע ישראל יי אלהינו יי אחד׃ אחד
הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו

כוונת קדושת כתר שמשנין המוני מעלה למ״י והתפלה שמתפללין ישראל למטה הוא מכונ׳ כלשון כתר כמו כי לוית חן הם לראשיך כי שהמלא״ך יושב ומשמר תפלותיהן של ישראל ועושה מכולם כתר ונותן בראש קב״ה ולפי שבשבתות וימים טובים יש בהם תוספות קדושה ורוב השבח והכבודות לש״י וג״כ מוסיפין בהם תפל׳ מוספי׳ והם ימים שכל ישראל נקבצים לבתי כנסיות וכתיב ברוב עם הדרת מלך וגם התפלה מקובלת יותר משאר ימים ולכן תקנו בהם במוסף קדושה רבה׃

ואומרים ק׳ק׳ק׳ שהיא קדושה שאומרים המלאכי׳ ואח״כ אומרים׃

כבודו מלא עולם כדי לומר שקדושה שאומרים השרפים והיא ברוך כבוד ה׳ ממקומו ולפי שכבודו שעד שלא לומר ק״ש תקנו שיהא אומרים׳ במלכות בעמידה בכל תפלת שחרית בין בחול ובין בשבת אחר שאמר קדושת המלאכים והשרפים ואח״כ נתבטל שתקנה בחול ונשנית במקומה שאומרת בתפלת מוסף׃

וסוד הקדושה כי בימי החול השטן מקטרג מודת הבינה כסוד העטרה שעטרה לו אמו והקדושה הוא הדין בקדוש ראשון תתעלה הגדולה והקדוש שני הגבורה בחכמה בכתר והקדוש שלישי

הוא מושיענו והוא ישמיענו ברחמיו
שנית לעיני כל חי להיות לכם לאלהים:
אני יי אלהיכם:

אדיר אדירנו יי אדונינו מה אדיר
שמך בכל הארץ:
והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא
יהיה יי אחד ושמו אחד:
ובדברי קדשך כתוב לאמר:
ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור
הללויה:
לדור ודור רצה מודים וכו׳

התפארת בבינה פלימי אבל בכל יום שיש בו מוסף מתעלה הקטן למעלה ומקבל ממדת הכתר דרך קו ישר וטעם כי בשבתות וימים טובים יש תוספות קדושה והתוספות הוא שיתעלה הקטן לקבל מן הרקמים הנמורי׳ בלי שום אמצעי דרך קו ישר ושלשה המלאכים ישתמשו בכתר אחד ושוה תבין למה אין מניחין תפילין בשבתות וימים טובים כי מימי הסול הקב״ה מניח ארבע פרשיות של ראש שהם סוד: **ח״ב ג״ג** והם עטרות לראשו יתב׳ אבל בשבתות וימים טובים מקבלין מן הכתר העליון שהוא למעלה מן הפרשיות ולכן אין אנו מניחין תפילין בשבתות וימים טובים כי אין חולקין כבוד לתלמיד בפני הרב: ובראשי קדשים שאין בה שינוי אלא הכוונה בה כשאר כל הימים כמו שבארנו: ובמוסף שאומרים בו קדושת כתר נקנת ארנות כשאר המוספים והקטן מתעלה אל הרקמים הנמרים אנו חולצין התפילין: לשון רבותינו ז״ל אמרו על סנדלפון שהוא גבוה יותר מחבריו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו ומשביע את הכתר ועולה ויושב בראש אדוניו ובשעה שעולה הכתר כל חילי מרום נרתעין ומזדעזעין וחיות הקדש ומרכבות כארי נואמת שעה עונים ואומרי׳ ק׳ ק׳ ק׳ ה׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו ובשעה שמגיע לכסא מתגלגלין גלגלי כסא ומתרעשין אדני שרפרף וכל רקיעים אוחזתם חלחלה ובשעה שהוא עובר על כסאו כל חילי מרום וכסא כבוד שלו פותחין פיהם ואומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו בא וראה כמה גדולות שבחו של הקב״ה שבשעה שמגיע כתר לראשו מחזיק עצמו לקבל כתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי מרכבה וכסא הכבוד וחילי מרום מעלה ומטה מתגדלים ומתעברים ומתנאים ונותנים הוד והדר וממליכין כולם בפה אחד ואומרים ימלוך ה׳ לעולם אלהיך ציון וכו׳:

כבודו מלא עולם והוא עולם הכבולה למלאכים אמנם כבודו שהוא אם הבנים עין לא ראתה ואפילו משרתיו שואלים איה מקום כבודו:

לעמתם משבחים כי לעומת המלאכים המקדישים משבחים השרפים ואומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו וכבוד ה׳ הוא הכלה ממקומו והכוונה להשפיע עליה הברכה מאם הבנים כי שם שם ה׳ את הברכה וכאשר הגיע הכוונה אל מקומו יתברך שהוא עולם הרחמים או אומרים ממקומו שהוא השלישית יפן ברחמים לעמו המיחדים שמו ואומר **שמע ישראל** ומפני גזרת שמד תקנוה שיאמרו ואומרים הקדושה שמקדישין ישראל למטה שהוא

ימלוך יי ימלוך היחיד הקדמון השוכן בכ״כה על העולם שהוא הת״ת עם שם קצוות ומלות ימלוך מוסבת אמרת משה והטעם ימלוך אלהיך ציון שהוא סוד ה׳ הנזכר על דור ודור שהוא היסוד והמלכות והכם **לממ״ר** של לעולם ולמ״ר של לדור ודור הם במקום של כמו מלוך מלך לבני ישראל שפירוש על בני ישראל והרי הקדושה שמקדישין ישראל כוללת כל הקדושות:

אדיר אדירנו יש בו עשרים ושתים תיבות ע״ש דכתיב כגולה ונשמעה בך ולכן אומרים אותו דוקא ביום טוב שהוא יום שמחה:

אין כאלהינו אין כאדונינו אין
כמלכנו אין כמושיענו: מי
כאלהינו מי כאדונינו מי כמלכנו מי
כמושיענו: נודה לאלהינו נודה
לאדונינו נודה למלכנו נודה למושיענו:
ברוך אלהינו ברוך אדונינו ברוך מלכנו

אין כאלהינו ונתקנו להשלים מאה ברכות ובשבתות שבו משלימין במקום הברכות:

פיטום הקטורת ברייתא במסכת כריתות ולשון פיטום הוא תיקון הקטורת וכתישת הסמנים ותרגום דרקם דפטום · הצרי פירוש רש״י הוא שנוטף הצרי הנזכר בתורה · והציפורן הוא שחלת האמור בתורה · הלבונה נלבונ״א בלע״ז והוא מפרים מאוד ואמרו חז״ל כל תענית שאין בו פושעי ישראל אין תענית וראי׳ מחלבונה שריחו רע ומעורב עם סמני הקטורת · והלבונה י״א שהוא ויירי״ן בלע״ז · משקל שבעים פירש כ״א מאלו סמנים היה משקלו

ברוך

משקלו שבעים מנה ודרשו ז"ל קח לך סמים הרי תרי סמנין נטף ושחלת וחלבנה הרי חמש׳ סמים לרבו׳ כלו הרי עשרה ולבונה זכה הם י"א סמני הקטר׳ והכל היה שס"ח מנים כי ש"ס מקטירין בכל יום מנה מחציתה בבוקר ומחציתה בערב הרי שס"ה מנים ושלשה מנים היתירים שמהן לפי שהיה צריך כ"ג ביום כפורים להקריב עוד מלא חפניו יש לפעמים כ"ג שחפניו גדולים לפיכך הוסיפו עוד ג׳ מנים כי שיעורו שלא יחסר מפני מקטיר׳ יותר משלשה מנים נגרות כרשינא שבא מאותו מקום יבא קפריסין: חמר חורין פירוש יין לבן ישן חזק׳ מעלה עשן הוא עשב שמתמר את העשן כמקל ואינו מתפזר לא לכאן ולא לכאן׳ כפת הירדן פירש עשב שגדל על שפת הירדן׳ פסלה משום דכתיב וכל שאור וכל דבש לא תקטירו וגומר: חייב מיתה על שהקריב חסר סם א׳ ויקרא׳ על כל בשנה וי"מ דקאי על י"כ ושיוב מיתה משום ביאה ריקנית וא"כ:

וסוד הקטורת הוא כי נכנס בתוך הקודש ומקשר כל סדין והוא התפארת שעולה לקשר העצמות בינה וחכמה יחד כמו עלותו נקרא עשן ואמנם אשר הגיע אל תוך החכמה האצילות והוא נקרא קטורת והטעם כי כאשר הגיע אל מקום היסוד והקשר כל ידרו על ידו החכמה והבינה נקרא קטורת שלשון קשר שפירוש קושר הספירות יחד כי באור שני הבנים האלה חכמה ובינה כל׳ ידאו אור ויתייחדו יסוד שלם ולכן ראוי שיקרא קטורת וכן מבואר בתיקוני׳ ונרעיא מהימנא ועיין בס׳ הפרדס בשער היכלות:

ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו אתה הוא אדונינו אתה הוא מלכנו אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים:

פיטום הקטורת הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה מור וקציעה ושבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה׃ הקושט שנים עשר וקלופה שלשה וקנמון תשעה בורית כרשינא תשעה קבין יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא ואם אין לו יין קפריסין מביא חמר חוריין עתיק מלח סדומית רובע הקב מעלה עשן כל שהוא רבי נתן אומר אף כפת הירדן כל שהוא ואם נתן בה דבש פסלה: ואם חסר אחת מכל סממניה חייב מיתה רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף בורית כרשינה ששפין בה את הצפורן כדי שתהא נאה׃ יין קפריסין ששורין בו את הצפורן כדי שתהא עזה והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין מי רגלים בעזרה מפני הכבוד:

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש: ביום הראשון היו אומרים ליי הארץ ומלואה תבל ויושבי בה: בשני היו אומרים גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו: בשלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט: ברביעי היו אומרים אל נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים יי מלך גאות לבש לבש יי עוז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי עולמים:

אמר רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רִבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ אַל תִּקְרֵי בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ שָׁלוֹם רָב לְאוֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

עלינו קדיש יתום

מנחה של שבת

וסוד זמן המנחה כי מתפלת משמשות בימות החול שולטת מדת הדין וביום השבת בעת זמן המנחה יוצאת מ"ה לפעול פעולתה כמנהגה בימי החול אז מוציא הקדוש ברוך הוא מדת הכתר והוא סוד הרחמים הגדולים ופושטת כנפי הרחמים על העולם ונכנע מ"ה והכל מאיר כמבואר פרשת תרומה ע"ש ובאותו עת יעלה השטן עם כחו לא נכל ספה מעולם הרחמים ואין לך בעולם שעת הרחמים כאותו שעה ואומרים פרשת התמיד ואחרי אשרי ובא לציון ספ' בתי דרכ' תהלה לדוד שהוא מדת היפה עם תמיד של בין הערביים שהוא מדת הדין הקשה וכשמייחדו מתיקן כמו בימ' החול אז באותו שעה תכף ומיד עומד הס"ן ואומר כדר היום שהוא כנגד השכינה ומתרגמין הקדושה והוא סוד תורה שבע"פ והטעם לפי שבשעה הזאת אנו מעוררין מדת הדין הרפה ליחדו עם הקשה כמנהגנו בימות החול שלא לבטל מנהגנו וע"כ עומד הס"ן ומעורר את רצון שיתכנס הדין:

אשרי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו׃ תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאוֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃ דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃ זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד׃ טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו׃ יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃ כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר׃ סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנּוֹפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים׃ עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן׃ צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו׃ קָרוֹב יְיָ לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃ רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃ שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אוֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃ תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

ואנחנו

Digitized by Google

ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

ובא לציון גואל· ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אותם· אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך· לא ימושו מפיך· ומפי זרעך· ומפי זרע זרעך אמר יי· מעתה ועד עולם: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין: קדיש בשמי מרומא בית שכינתיה· קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא· יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח: ואשמע אחרי קול רעש גדול· ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא: ושמעית בתראי קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין· בריך יקרא דיי· מאתר בית שכינתיה· יי ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאים· לעלם ולעלמי עלמיא· יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו· שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך· והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה יי טוב וסלח· ורב חסד לכל קוראיך· צדקתך צדק לעולם· ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם· אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך יי יום יום· יעמס לנו האל ישועתינו ועזרתינו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו· הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא נגע לריק ולא נלד לבהלה: ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידום יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: חצי קדיש

ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך

ואני תפלתי וכו' כתב האבודרהם ז"ל ואני תפלתי נהגו לאומרו לפי שאומר במדרש ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר ואני תפלתי ונאמר אדוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אומות העולם שותין ומפת כרין

ישעך:

ומשתכרין יושבין ומכנבין ואין מזכירין שמך ואני אע"פ שאני אוכל ושות' אני בא להתפלל לפניך ואני שואל ממך עת רצון לכפר על העולם ודוד היה מכוה הדבר כלפי ישראל כשבורים היה מדבר עוד שמעתי ט"א לפי שתפילת מנחה נקנו להתפלל אותה אחר שאכלו ושתו הרבה ואמרינן פ' הדר שתו יין אל יתפלל ואם התפלל תפילתו תפלה ולפיכך שואלים שלפניו שתהיה תפלה זו עת רצון תדע כי כ"ש אין אומרים אותו שבני שאין נוהגין להתפלל תפלת מנחה עד סמוך לערב כשאר ימות החול שכבר שקע ייכו ומה שנהגו לכפול פסוק זה כתב אבן הירחי לפי שהוא פסוק כפרשה בפני עצמו ונראה כמסיים את הפרשה עכ"ל:

ואני תפלתי כימדת הדין שרפה נקראת אני ונקראת גם כן תפלה והוי"ו רומזת לת"ת עם הפתן נכוד וכ' ואמרו חז"ל כמו שנאמר וה' הוא ובית דינו ויתכוין הש"ץ להעלות הפתן והכלה למעלה דוכה לואר... יקום הרצון להיתקם עת רצון לנפש הדין שנכנס כטעם לך זרוע עם גבורה **ברוב** חסדך רוצה לומר שיתנסם הדין ברוב החסדים **באמת** ישעך הוא מדת יעקב והכלל הכוונה כי בזמן ההוא שמתעורר החסד יזמין בעולם לנפש אותה בחסד וברחמים:

ומוציאין ספר תורה סוד אמת וקורא כהן לוי וישראל לכליל הכל ולנפש הכל ושתקבל השכינה משלשה אבות:

וסוד התפלה לעורר רחמים בעולם וכשיאמר ברכת אבות יתכוין להוריד השפע מלמעלה חדישה למדת אברהם ובאתה גבור מוריד הרצון אל מדת הגבורה ובאתה קדוש מוריד הרצון אל התפארת:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה: (זכרנו) מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה וְרַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף (משיב הרוח ומוריד הגשם) מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: (מי כמוך) וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: המלך הקדוש

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ: תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה (נ"א יום) מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ: אַבְרָהָם יָגֵל יִצְחָק יְרַנֵּן יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ מנוחת

אתה אחד ושמך אחד הוא כלל ע"ס שהם סוד שמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד ולפי שהשבת סוד ... שיתבטלו כל הקליפות והמו' יתבלעו וגם האומות שהאין מכות הקליפות יתבטלו עם עקרם ולא ישאר בעולם אלא הוא יתברך ושמו שהם הספירות שנאצלו ממנו וגם ישראל:

תפארת וגדולה כי באותו שעה הוא עת רצון שמתחברין התפארת עם הגדולה ועטרת

עם ישועה ובזה יצוים מנוחה וקדושה לעמך נתתה שבות מעורר ידידים גדולים לבנים הבאי כתי׳ ירנן׳ יעקב ובניו הם כול התפארת עם בנין והם כ׳נם ה׳ וד ים״ וד ינוחו בו אהבה ונתנם הם סוף הפסד עם הגלכות:

מְנוּחַת אַהֲבָה וּנְדָבָה מְנוּחַת אֱמֶת וֶאֱמוּנָה מְנוּחַת שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה וְהַשְׁקֵט וָבֶטַח׃ מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָּהּ יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם וְעַל מְנוּחָתָם יַקְדִּישׁוּ אֶת שְׁמֶךָ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ (נ״א וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת (נ״א הַמְּפֻקָּדוֹת) לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עֵת עֶרֶב וָבוֹקֶר וְצָהֳרָיִם הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד (וכתוב) וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

ובאשכנז אומרים שים שלום

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל הַשָּׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃ (בספר) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי׃

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ

Digitized by Google

עשה למען ימינך: עשה למען תורתך: עשה למען קדשתך: הושיעה ימינך ועני
יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: עשה שלום במרומיו הוא
יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: וצדקתך
אלהים עד מרום אשר עשית גדולות
אלהים מי כמוך: צדקתך כהררי
אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה
תושיע יי:

צדקתך — צדק פירוש צדקתך שהיא מדת צדק: לעולם פירוש מושלת בעולם מיוסדת עם תורתך שהוא מדת האמת ומיגור הכתוב כן כנגד צדקתך שהיא צדק ותורתך שהיא אמת מושלים בעולם בשעה הזאת לא כימי החול שמושלת בעולם מדת צדק שהי' מדת הדין הרפה עם הקשה וטעם לאלו ג' פסוקים מפני שבעת רצון נפטרו ג' צדיקי' יוסף ומשה ודוד במיתת נשיקה וכלאו' נזכר פרשת תרומה ע"ש:

קדיש שלם

פירוש ברכי נפשי תמצא בתהלים דף ק"ד

ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: עטה אור
כשלמה נוטה שמים כיריעה: המקרה במים עליותיו השם עבים
רכובו המהלך על כנפי רוח: עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט: יסד
ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד: תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו
מים: מן גערתך ינוסון מן קול רעמך יחפזון: יעלו הרים ירדו בקעות אל
מקום זה יסדת להם: גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות הארץ:
המשלח מעינים בנחלים בין הרים יהלכון: ישקו כל חיתו שדי ישברו פראים
צמאם: עליהם עוף השמים ישכון מבין עפאים יתנו קול: משקה הרים
מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ: מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת
האדם להוציא לחם מן הארץ: ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן
ולחם לבב אנוש יסעד: ישבעו עצי יי ארזי לבנון אשר נטע: אשר שם צפרים
יקננו חסידה ברושים ביתה: הרים הגבוהים ליעלים סלעים מחסה לשפנים:
עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו: תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל
חיתו יער: הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם: תזרח השמש
יאספון ואל מעונתם ירבצון: יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב: מה רבו
מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך: זה הים גדול ורחב ידים

Digitized by Google

שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם גְּדֹלוֹת: שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה
יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן
תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל עֲפָרָם
יְשׁוּבוּן: תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ
בְּמַעֲשָׂיו: הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה לַייָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה
לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּייָ: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן הָאָרֶץ
וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ הַלְלוּיָהּ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל יְיָ בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: יְיָ הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת
שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה: מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יּוֹסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה: חִצֵּי
גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: אוֹיָה לִי כִּי גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם אָהֳלֵי קֵדָר:
רַבַּת שָׁכְנָה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל יָנוּם שׁוֹמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם
וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שׁוֹמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל רָע יִשְׁמוֹר אֶת נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמוֹר צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: עוֹמְדוֹת הָיוּ
רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָיִם: יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּיו:
שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָיִם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: יְהִי
שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן
בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים
אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ
עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג
הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ
בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: אֲזַי הַמַּיִם
שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ: אֲזַי עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: בָּרוּךְ

יְיָ שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר
וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּייָ כְּהַר צִיּוֹן לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: יְרוּשָׁלַיִם
הָרִים סָבִיב לָהּ וַייָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט
הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת פֹּעֲלֵי הָאָוֶן
שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק
פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה: הִגְדִּיל
יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים
בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא יָבֹא בְרִנָּה
נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם יְיָ לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ אִם יְיָ לֹא
יִשְׁמָר עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר: שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת
אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא: הִנֵּה נַחֲלַת יְיָ בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן:
כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם
לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל
אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי
זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה
בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי
גַּם לֹא יָכְלוּ לִי: עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: יְיָ צַדִּיק
קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת
שָׁלַף יָבֵשׁ: שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יְיָ
אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְיָ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ
קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי
עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי

לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד
וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יְיָ לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדוֹלוֹת
וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ אִם לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ
כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יְיָ לְדָוִד אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ׃ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיְיָ נָדַר לַאֲבִיר
יַעֲקֹב׃ אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ יְצוּעָי׃ אִם אֶתֵּן
שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה׃ עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַיְיָ מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר
יַעֲקֹב׃ הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר׃ נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו
נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק
וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע יְיָ לְדָוִד אֱמֶת
לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ׃ אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי
זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ׃ כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃
זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ
לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי
נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן
הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו׃ כְּטַל
חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת יְיָ כָּל עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ
יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ׃ יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

לְדָוִד בָּרוּךְ יְיָ צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה׃ חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי
מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי׃ יְיָ מָה אָדָם
וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר׃ יְיָ הַט שָׁמֶיךָ
וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ שְׁלַח יָדֶיךָ
מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינָם
יְמִין שָׁקֶר׃ אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה לָּךְ׃ הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה
לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃ פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי נֵכָר אֲשֶׁר
פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר׃ אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם׃

Digitized by Google

בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִיּוֹת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל: מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל זַן צֹאנֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחוֹבוֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ:

מעריב של מוצאי שבת

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבוֹרָךְ: ועונין הקהל בָּרוּךְ יְיָ הַמְבוֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים וּמַחֲלִיף אֶת הַזְּמַנִּים וּמְסַדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ בּוֹרֵא יוֹם וָלַיְלָה גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ עַל כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה וְאַהֲבָתְךָ אַל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: יחיד אל מלך נאמן

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

והיה

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה
אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר
אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ
לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה
מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ
נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם
לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת
בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם
צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל
תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן
תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ וַאֲנַחְנוּ
יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל
הֶעָרִיצִים הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ
הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ
בַּחַיִּים וְלֹא נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל
שׂוֹנְאֵינוּ: הָעֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי
חָם הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם וַיּוֹצֵא אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם:
הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף אֶת רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע וְרָאוּ
בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם:

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִים יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ: יְיָ יִמְלֹךְ

לְעוֹלָם

לעולם ועד: ונאמר כי פדה יי את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: ברוך
אתה יי גאל ישראל:

השכיבנו יי אלהינו לשלום והעמידנו מלכנו לחיים ופרוש עלינו סכת
שלומך ותקננו בעצה טובה מלפניך: והגן בעדנו והסר
מעלינו אויב דבר וחרב ורעב ויגון והסר שטן מלפנינו ומאחרינו ובצל כנפיך
תסתירנו כי אל שומרנו ומצילנו אתה כי אל מלך חנון ורחום אתה
ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם:
ברוך אתה יי שומר עמו ישראל לעד:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שוכן ירושלם הללויה: ברוך יי
אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם
וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו:
יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם: כי לא יטוש יי את עמו בעבור שמו הגדול
כי הואיל יי לעשות אתכם לו לעם: וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יי
הוא האלהים יי הוא האלהים: והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה
יי אחד ושמו אחד: יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הושיענו אלהי ישענו
וקבצנו והצילנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: כל גוים
אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך אדני ויכבדו לשמך: כי גדול אתה ועשה
נפלאות אתה אלהים לבדך: ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם
לדור ודור נספר תהלתך: ברוך יי ביום ברוך יי בלילה ברוך יי בשכבנו ברוך
יי בקומנו: כי בידך נפשות החיים והמתים: אשר בידו נפש כל חי ורוח כל
בשר איש: בידך אפקיד רוחי פדית אותי יי אל אמת: אלהינו שבשמים יחד
שמך וקים מלכותך תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד:

יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך
אלהיך יי מלך יי מלך יי ימלוך לעולם ועד: כי המלכות שלך
היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד כי אין לנו מלך אלא אתה ברוך אתה יי המלך
(נ"א המולך) בכבודו תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דברא כרעותיה וימליך מלכותיה
בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב
ואמרו אמן:

יִתְבָּרַךְ: וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵיהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵילָּא מִכָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ: אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃ (זכרנו) מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף (משיב הרוח ומוריד הגשם) מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: (מי כמוך) וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: המלך הקדוש

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה:

אתה שהבדלות תקנו חז"ל לומר ד' הבדלות כנגד ד' קליפות הרמוזי' בפסוק והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב:

וסוד ויהי נועם דביון דהכי איתא במה אילין ומשירין פרקין בצלותא וע"כ איתתקן שיר של פגעים ובעי למימר בשירתא ובצלותא ובנעימותא דליתא עיין בזוהר פ' בראשית דף י"א ע"ב:

סוד הבדלה לפי שבע"ש כל הקליפות וכל המקטרגי' כולם נחבאו במערות נקרים ובשבולת ים ונשאר הממשלה לבי' ולזה ישבות אש של גיהנם ביום השבת וביציאת השבת כשישראל מבדילים מבדילים יצאו כל המקטרגי' כ"א לממשלתו וע"כ אומרים שיר של פגעים לבוף לכל המקטרגים ואומרים סדר הקדושה רמז לשכינה בסוד ומלכותו בכל משלה וכופפים האצבעות כנגד הנר שהוא רמז לשכינה לרמוז כי כל הכוחות כולן כפופים תחת השכינה וממנה יקבלו להם האור ובבר ידעת כי האצבעות הם עומדים ברום עולם פני האצבעות רומזים למדות העליונות שעליהן אמר הכתוב ובכ"ל לא יראו ואחורי האצבעות רומזים למה שאחרי השכינה שהוא סוד האר"ן מרכבות השכינה והצפרנים רומזים לקליפות ולזה אין מראין לפני הנר אלא אחורי אצבעות בסוד ופני לא יראו ועיין בזוהר פרשת ויקהל דף כ"ב ואומר בורא מאורי האש נכופפים אחורי האצבעות גם הצפרנים שהם הקליפות לפני הנר שהוא רמז לשכינה לרמוז שהם תחת הממשלת השכינה ואין להם אור מעצמם:

וסוד בבשמים אנוש דוקא על ההדס יותר משאר בשמים כי ההדס רמוז לצדיק סוד בשמים יש ירק וקנן וכו :

אתה שהבדלנו וכו' לשון האבודרהם מה שתקנו הבדלה בחונן הדעת לפי שאין אדם מבחין לדעת בין קודש לחול ואור לחשך אלא אחר חכמה גדול' ויגיע רבה ועוד כשם שאין לו לאדם לעשות מלאכה במ"ש קוד' שיבדיל כך אין לו לתבוע צרכיו קודם שיבדיל ולכן הבדלה בברכת

אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ לְמַדַּע תּוֹרָתֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל

Digitized by Google

לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים
ובין יום השביעי לששת ימי המעשה ·
אבינו מלכנו החל עלינו הימים הבאים
לקראתינו לשלום חשוכים מכל חטא
ומנוקים מכל עון ומדבקים ביראתך
וחננו מאתך בינה דעה והשכל ברוך
אתה יי' חונן הדעת:

בברכות חונן הדעת שהיא ראש לכל הברכות הבקשות והכי איתא בירושלמי אסור לאדם לתבוע צרכיו עד שעה שיבדיל עכ"ל וטור סי' רצ"ד ומשמע כפי' ראשון כי ההבדלה בין דבר לדבר חכמה ועל כן קבעוה בברכת חכמה ומדברי מהרי"ק סי' רנ"ד משמע בסדר"א שאין לומר אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה ואחר כך אתה חוננתנו כמו שמצוי בכל הסידורים שלנו רק שאינו אומר כלל אתה חונן במוצאי שבת ומתחיל מיד אחר האל הקדוש אתה חוננתנו ואומר על הסדר וז"ל כתב בא"ח וז"ל אין מתפללין באתה חוננתנו לפי שהמשנה ממטבע שטבעו חז"ל בברכות אינו אלא טועה אלא אומר אתה חונן עד וחננו מאתך ומתחיל אתה הבדלת בין קודש לחול וכו' וכן כתב הרמב"ם וכן בסדר ר"ע עכ"ל והעולם נהגו לומר אתה חוננתנו שאין זה נקרא שינוי מטבע שהכל ענין אחד הוא עכ"ל· אתה חוננתנו וכולו רוצה לומר שחננתנו כמה שנתת לנו התורה ונתת לנו חכמה להבין ולידע תורתך · ותבדילנו ה' אלהינו וכו' נרא' ליטעות סופר וצריך לומר והבדלת ה' אלהינו וכו' או כ"ל ותבדילנו ה' אלהינו מן העמים אשר על פני האדמה כי אתה הבדלת וכו' כמו שגורס האבודרהם ותודיענו וע"ש י"א שאין להגיה הספרים ודוחקים עצמם ומפרשים ותבדילנו כמו והבדלת לנו ומזה רבו הפירושים כדי ליישב גירסת הספרים ואין צורך בכל זה כי העיקר שטעות סופר הוא כדפירש': ובין אור לחושך כדכתיב ויבדל אלהים בין האור ובין החושך והאור נברא ביום א' שבת ובין ישראל לעמים כדכתיב ואבדיל אתכם מן העמים וגומר וכתיב בשבת כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם שהשבת מבדלת ישראל מבדלן מן האומות ומקודשין ואלו שלשה הבדלות שייכין למוצאי שבת והיינו דאמרינן בפר' ערבי פסחים המבדיל אל יפחות משלשה הבדלות וכו' ובין יום השביעי לששת ימי המעשה אינו מן המנין אלא מתוך שצריך לאומרו בהבדלה על הכוס כדי לומר מעין פתיחה סמוך לחתימה גם בתפלה לא תקנו להסירה כך פירוש האבודרה"ם: החל עלינו כתב האבודרהם י"מ שהוא לשון תחלה כמו החלותי תת לפניך ויש מפרשים שהוא לשון יחולו על ראש יואב וכן בדברי רבותינו ז"ל יום טוב שחל להיות בשבת וזהו הנכון· חשוכים מכל חטא עש"ה ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי· ומנוקים מכל עון לשון ונקיתי ימפשע רב· ומתוקים בירא"תך ר"ל שלא יאמר אדם הע"ל שכך הוא שאני מנקה מהקב"ה שיהיה קיים מנוקים מכל עון אלך ואגרה את עצמי בעבירה כדי שלא אחטא ולא אקיים גם כן שום מצוה לכך אומר שלא די שלא אחטא אלא שאפילו יהיו מדובקי' ביראתך ר"ל ללמוד בתורתך ולקיים מצותך עכ"ל

ויהי נועם וכו' כתב הטור בסימן רצ"ה ונוהגין לומר ויהי נועם לפי שהוא מזמור של ברכה שבו בירך משה לישראל בשעה שסיים מלאכת המשכן ונוהגין לכפול פסוק אורך ימים שעל ידי כן נשלם השם שיצא ממנו ואומר סדר קדושה וכו' ומתפללין בו ואתה קדוש לפי שאין גאולה בלילה עכ"ל: ורבינו הירץ ז"ל כתב כפי' הקבלה שפירוש על הסידור וז"ל והברור המזמור פרשת ויקרא כתב וז"ל אדם כי יהיה בעור בשרו ולא אמר איש או גבר אלא אדם בא לרמוז לאדם הראשון שממנו נמשכו ואלו שמאלות והנגעים וכל מיני ויבא שנתהוו ממנו בק"ל שנים שהיה פורש מאשתו והדבקו אליו הנגעין בישין והנגעים בכ אדם ודוקין בישין ולכן אומר בשיר של פגעים ונגע לא יקרב באהלך ולכן יש במזמור הזה ק"ל תיבות כנגד אותן ק"ל שנים של אדם ולכן כופלין פסוק אורך ימים להשלים המנין עכ"ל ועמדתי לחכן ולא מצאתי כי אם קכ"ט תיבות והברור המזמור אומר ק"ג ואפשר כי קריאת המזמור ישב לאחד לאלאות המכין ומו"ל קראוה שיר של פגעים והם כנגד השלונות הפגעים בכו ומקנאים לקירוב שיבות הקודש בינו וביניכו לפיכך אמו"ל משה רבינו עליו השלום אמר בהקמת המשכן כדי שלא יקלקו בכו לתוספות שיבור ואהבת משכנו בתוככו והיינו דאמר בכתוב הקול קול יעקב והידים ידי עשו רוצה לומר כשבני יעקב מוכירים הקל תיבות של ויהי נועם יהיו כנגדים מסידים ידי עשו והכוות הנמשכים משרו שהוא סמאל הרשע והוא שאמרו שהכהנים של חשמונאי היו אומרים אותו המזמור והיו מנגנים בעלסיהם ולכן אנו אומרים אותו במוצאי שבת שהוא עת של מלחמות הרשות ועת לעשות המצות וללמוד בתורה כל קיום מה שאין כן בשבת שבעינן ענ"ו לכם אומר זה המזמור להסיר היצר הרע והמקטרגים מאתנו: ולפיכך סומכין מיד ואתה קדוש וכולי לפי שלעתיד כאשר יסיר הקדוש ברוך הוא היצר הרע מאתנו דהיינו גם כן סמאל הרשע כדכתיב בלע המות לנצח או יתגדל ויתקדש שמו וכדכתיב באבוד רשעים רינה כל זה מצאתי בפירוש של רבי הירץ זכרונו לברכה· והאבודרהם כתב והטעם שכופלין בתחלת ויהי נועם ולבסוף אורך ימים אשכיחהו יש אומרים מפני שיושב בסתר עליון עם פסוק ויהי נועם יש בו קכ"ד תיבות וכשתכפלם יהיו רמ"ח ומן הדין היה לכופלו כולו פעם אחרת אלא מפני טורח הציבור תקנו לכפול פסוק ראשון ואחרון בלבד ויחשב כאילו כופלו כולה ולכך תקנו לאומרו במוצאי שבת שהוא תפלת השבועה כדי לשמור רמ"ח איברים כדאמרינן בויקרא רבה רמ"ח תיבות יש בקריאת שמע כלומר שמור

רמ״ח תיבות שבקריאת שמע והקדוש ברוך ישמור רמ״ח איברים שלך עכ״ל וכוונתו שלכך אומרים אותו במוצאי שבת כי השבת משמר אותנו מכל רע:

או׳ מן היינט אן משיבנו או׳ ואנו סומכים עטרה אויס דער כאן ואנו פני קדיש

ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו:
יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: אומר ליי מחסי ומצודתי אלהי אבטח
בו כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות: באברתו יסך לך ותחת
כנפיו תחסה צנה וסוחרה אמתו: לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם:
מדבר באופל יהלוך מקטב ישוד צהרים: יפול מצדך אלף ורבבה מימינך
אליך לא יגש: רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: כי אתה יי מחסי
עליון שמת מעונך: לא תאנה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך: כי מלאכיו
יצוה לך לשמרך בכל דרכיך: על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך: על
שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע
שמי: יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: אורך ימים
אשביעהו ואראהו בישועתי:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש
יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין: קדיש בשמי
מרומא בית שכנתיה: קדיש על ארעא עובד גבורתיה: קדיש לעלם ולעלמי עלמיא
יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח: ואשמע אחרי קול
רעש גדול· ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא: ושמעית בתראי
קל זיע סגיא דמשבחין ואמרין· בריך יקרא דיי· מאתר בית שכנתיה· יי
ימלוך לעולם ועד: יי מלכותיה קאים· לעלם ולעלמי עלמיא· יי אלהי
אברהם יצחק וישראל אבותינו· שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב
עמך· והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה
להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה יי טוב וסלח· ורב חסד לכל
קוראיך· צדקתך צדק לעולם· ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם· אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: ברוך יי יום יום· יעמוס
לנו האל ישועתנו ועזרתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה:
יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: ברוך
הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם

נטע

נָטַע בְּתוֹכֵנוּ הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא נִגַּע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדּוֹם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַּייָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עָזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: חצי קדיש

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: והסיר

ויתן לך וכולו נוהגין לאומרים פסוקים של ברכה והצלחה לסימן טוב בתפילת השבוע כדי שיתברכו במעשי ידיה' וכן כתב הטור סימן רצ"ה ונוסחת המנהג' יש מקצרין ויש מאריכין ונהג' בברכ' ופסוקי': ויתן לך עד אשר נתן לך אלהים לאברהם הוא ברכת יצחק שבירך ליעקב בפרשת תולדות מאל אביך עד בכור אחיו הוא ברכת יעקב ליוסף בפרשת ויחי · ואהבך וברכך וכו' עד ונתנם בכל שונאיך בפרשת עקב וסמך אלו פסוקים לפסוקים דלעיל אף שהמלאך הגואל מקודם · גם יעקב אמרו לפי שמדברים מעט בענין אחד בברכת הארץ ובברכת ריבוי זרע ואחר כן סוגר ואומר המלאך הגואל שהוא ברכת יעקב לאפרים ומנשה בפרשת ויחי · ה' אלהיכם וכולו עד כאשר דבר לכם הוא דברי משה רבינו עליו השלום בפרשת דברים וסמך אותן פסוקים להמלאך הגואל שהם גם כן מעט ענין אחד כמו שאמר יעקב וידגו לרוב כן אמר משה רבינו עליו השלום ה' אלהיכם הרבה אתכם וגומר כמו שאמר יעקב ויברך את הנערים כן אמר משה ויברך אתכם וגומר: ברוך אתה וכולי עד והלוית גוים וגומר בפרשת כי תבא · כי ה' אלהיך וגומר פ"ה בראה: אשריך ישראל וגומר פ"ה בזאת הברכה: מחיתי כעב וגומר עד גואלינו ה' וגומר פסוקים הם בישעיה מ"ד ופירוש רש"י מחיתי כעב פשעיך במצרים ובמדבר וגם אתה שובי אלי: פצחו לשון פתיחת פה · יתפאר פירוש רד"ק כי תפארת הא' יהיה בהוציאו עמו מהגלות והעמים יפארוהו בזה: גואלינו ה' וגומר גם בישעיה מ"ז: ישראל נושע וגומר גם בישעיה מ"ה · ואכלתם אכול וגומר וידעתם כי בקרב ישראל וגו' פ"ב ביואל ב' וסמכו אותן להפסוקים דלעיל שגם הוא כי בם שלא יבושו ישראל לעולם כמו שאמר ישעיה לא תבושו ולא תכלמו וגומר: כי בשמחה וגומר פ"ה בישעיה נ"ה · הנה אל ישועתי וכולי עד קדוש ישראל פ"ה בישעיה י"ב: ויאמר ביום ההוא וגומר פ"ה בישעיה כ"ה · בית יעקב לכו ונלכה באור ה' פ"ה בישעיה ב' ופירוש רד"ק באור

וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי
מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם
בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שׂוֹנְאֶיךָ: פסוק
הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת
הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי
אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם
וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:
יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
לָכֶם: אסמכו בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ
אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ
וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ
וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי
אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ
וְעַשְׁתְּרוֹת צֹאנֶךָ: יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת
הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ
וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:
יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת
הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ
וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ
גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: כִּי
יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָךְ
וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תַעֲבֹט
וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ:
אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ
מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ:
פסוק מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי
עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל עֵץ בּוֹ כִּי גָאַל יְיָ אֶת

פ' ואור פ' היא התורה והמצות: והיה אמונת עתך וגו'
פ"ה בישעיה ל"ג ופי' רד"ק והיה אמונת עתך אמר כנגד
ישראל קיום זמנך וחוזק ישועתך יהיה חכמת ודעת ויראת
ה' שהיא אוצרו של אד' כלו' · באה לכם ישועה ואת ואת
בשלו' ואם תרצו שיהיה קיים לכם השלום והישוע' כל זמנכ'
התעסקו בחכמ' ודעת ויראת ה' שהיא אוצרו של אדם כמו
שהאוצר של אדם הוא חכמתו של אדם ועומד לו בעת צרה
כן יראת ה' לפיכך תהיו יראת ה' והתעסקו בחכמ' ודעת
ויראת אלהים ותנצלו מכל צרה ותהיו בשלום כל עתכם :
אמונ' קיום כמו נאמן כאומן שפירושו קיים · חוסן חוזק :
ויהי דוד בכל דרכיו משכיל וגו' פ"ה בשמואל י"ח פי' פשט
כתי' לכל דרכיו אע"פ שהוא ל' שפי' לכל כמו בכל וכמוהו
יושבת לבטח הוא ג"כ כמו בבטח אמר בכל דרכיו ואינו
טעות הוא : משכיל פי' מצליח · פדה בשלום וגו' פ"ה בתילי'
נ"ה ופרש"י מקרב לי מן המלחמ' שבאה עלי: כי ברבים היו
עמדי כי אות עשה לי בשביל הרבים שהיו בעוזרי להתפלל
עלי שבא' וכל ישראל ויהודה אוהבים את דוד · פדה בשלו'
נפשי וכו' עד ופדויי ה' ישובון פ"ה בשמואל א' י"ד · ופדויי
ה' וגו' פ"ה בישעיה ל"ה וכ"א וכן הן ה' פדויית שאומרים
בהטבת השלום · שפתי מספרי לאמ"ל וגו' פ"ה בתילי' נ"א
ופי' רש"י פתשת שקי כמו ויפתח את הנאלים · ולא אבה ה'
וגו' פסוק הוא בפרש' כי תבא : לא תשתא וגו' פ"ה בירמיה
ל"א והם הן ג' הפסוקות שאומרים בהטבת שלום : בורא
ניב שפתים וגומר פ"ה בישעיה נ"ז ופי' רש"י בורא אני לו
ניב שפתים חדש כלפי שבאתה נרם עד עתה והכל קראו
עלית תגר יקרא לו שלום שלום : לרחוק ולקרוב שניהם
שוין מי שנתיישן והורגל בתורתו ועבודתו מנעוריו ומי
שנתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה אמר ה' ורפאתיו
מחליו ומחטאתיו וכו' : ורוח לבשה וגומר עד בראש הגדוד
פ"ה בדברי הימים א' י"ב ופי' רש"י ורוח לא רוח נבוא' אלא
כלומר זה הרוח והרצון לבשו שקפץ בראש לדבר לפני בני
בנימין ויהודה הבאי' עמו וכו' ואמר לך דוד את' אומר אם
לשלום באתם ודאי לשלום באנו אלי' ועמך בן ישי אנו רוצי'
להיות עמך לעזרך שלום שלום לך ושלום לעוזרך אתה שואל
אלי לעוזרי ודאי לעוזרך באנו ולכן אין לך להסתפק טובה כי
מאת השם הוא וזהו כי עזרך אלהיך : ויקבלם דוד
לאותם בני בנימין ויתנם בראשי הגדוד שלו : ואמרתם
כה לחי וכולי פסוק הוא בשמואל א' כ"ה וכן הן הג' שלומי'
שאומרים בהטבת שלום והטעם כמו שאומרים אותן
בהטבת שלום לסימן טוב שיהפך הקדוש ברוך הוא
שלומותיו

Digitized by Google

יעקב ובישראל יתפאר: גאלנו יי
צבאות שמו קדוש ישראל: פסוק ישראל
נושע ביי תשועת עולמים לא תבושו
ולא תכלמו עד עולמי עד: ואכלתם
אכול ושבוע והללתם את שם יי
אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא
יבושו עמי לעולם: וידעתם כי בקרב
ישראל אני ואני יי אלהיכם ואין עוד
ולא יבושו עמי לעולם: כי
בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים
והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל
עצי השדה ימחאו כף: הנה אל
ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי
וזמרת יה יי ויהי לי לישועה:

שלומותיו לטובה ויפדה אותו מכל צרותיו ויהיה כל שלומותיו
לשלים כך אם כן אנו אומרים אותן בתפלת ימי השבוע שהם
ימי צרה ומלאכה ודאגה לעולם לכך אנו מבקשים שיפדה
אותנו מצרותינו ויתן שלום בינינו ויהפוך צרותינו לטובה
בביאת המשיח:

אמר רבי יוחנן וכו' נ"ז כתבנו לאומרו בתפלת ימי
השבוע כדי לרצות לבעלי תשובה שחוזרין
לתשובתן במוצאי שבת שלא יאמרו איך אפשר שהקדוש ברוך
הוא נאה על כל נאוי' מלך על כל המלכים שיקבל תשובתי
מפני השפל והבזוי וגם איך יעלה על דעתינו לבקש שום
בקשה מהקדוש ברוך הוא מלך על כל המלכים לכן אנו
אומרים הגדה זו שהקדוש ברוך הוא ענו הוא ושכן בלב
נשבר ונדכה ונשפל רוח: וי"מ בשביל שבימי המעש'
דיינים דנים ואומרים הגדה זו שלא יהיו נאים להטות
שום משפט בעשיר בשביל עשירתו ושלא יעוותו שום משפט
אלמנות ויתומים בשביל שפלותן כי הקב"ה בעצמו עושה
משפטים וכו': יהיה אלהינו וכו' כתבנו לאומרו בסוף
פסוקי בקשה ובקשה כדי לסיים בבקשה: כי נחם ה' וגו'
פסוק הוא בישעיה נ"א ופי' רש"י וערבתה אף הוא לשון
מדבר כמו בארץ ערבה אלא שהערבה כבר היה בה ישוב
ונחרבה: תודה קול הודייה: שיר

ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה ואמרתם ביום ההוא הודו ליי קראו בשמו
הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו: זמרו יי כי גאות עשה מודעת זאת
בכל הארץ: צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל: ואמר ביום
ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה יי קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו: פסוק
בית יעקב לכו ונלכה באור יי: והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמה ודעת
יראת יי היא אוצרו: ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי עמו: פדה בשלום נפשי
מקרב לי כי ברבים היו עמדי: ויאמר העם אל שאול היונתן ימות אשר עשה
הישועה הגדולה הזאת בישראל חלילה חי יי אם יפול משערת ראשו ארצה
כי עם אלהים עשה היום הזה ויפדו העם את יונתן ולא מת: ופדויי יי
ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו
יגון ואנחה: הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה:
ולא אבה יי אלהיך לשמוע אל בלעם ויהפוך יי אלהיך לך את הקללה לברכה
כי אהבך יי אלהיך: אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים
יחדיו: והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם: פסוק בורא ניב
שפתים

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת וכולי מזמור הוא בתהלים סי׳ קכ״ח ואומרים אותו כן בתפלת ימי המעשה להתעורר לעולם שיהי׳ כפי׳ מיגיע׳ כפם ושלא יהנו אחר הנזל כי כל הכהנ׳ מיגיעת כפו נוחל עה״ו ועה״ב שנא׳ יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך לעולם הזה וטוב לך לעולם הבא:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם: שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים:

כָּתוּב בַּתּוֹרָה כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד: וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו: וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: כִּי נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל חָרְבוֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן יְיָ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:

סדר הלל

דאס זיין די טעג דיא מן נאכן הלל גאנצ דאז זיין דיא צווייא טעג פון פסח אונ׳ דיא צווין טאג פון שבועות אונ׳ דיא ניין טאג פון סוכות אונ׳ דיא אכט טאג פון חנוכה אונ׳ דער סיין איז (בכ״שת) אביר ווכסט אים נאכן יאר וואנט מן כייארט האלב הלל דס זייגו מן וואנט (הללויה) ביז אן (למעינו מים) אונ׳ איבר הופסט (לא לנו) אונ׳ היבט אן

אן (ה' ודרכו יברך) ביז (הללויה) אונ' איבר הופפט (אהבתי) אונ' פינגט אן (מה אשיב) אונ' זאגט דש פולגנדש אויז:

תפלה נאה לאומרו כשאוגדין את הלולב:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיתקשרו על ידי אגידת לולב זה הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה על ידי ג' הדסים שהם כנגד ג' אבות אברהם יצחק ויעקב ועל ידי שני בדי ערבות שהם כנגד משה ואהרן ועל ידי לולב ואתרוג שהם כנגד יוסף ודוד יתקשרו ד' אותיות שמך הגדול והקדוש על ידי ג' הדסי' אות יו"ד של שמך הגדול · ועל ידי שני בדי ערבות מלוי ה"ה של שמך הגדול · ועל ידי הלולב מלוי ו"ו של שמך הגדול · ועל ידי אתרוג מילוי ה"ה אחרונה של שמך הגדול ומשם יושפע לעבדך פלוני בן אמתך פלונית חיים טובים שעולה כמנין הד"ס וכמנין לו"לב עם שני הכללות ותתן זרע כשר והכ"ס ובר"ק שעולה כמנין ערב"ה עם הכולל ותתן לי לב טוב וכשר להבין תור"ה שעולה כמנין אתר"וג עם הכולל ותתן לי זכות שאאגוד אותם בבית מקדשך במהרה אמן:

תפלה לומר קודם נטילת לולב:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי בפרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל אותיות שמך המיוחד תקרב אחד אל אחד והיו לאחדים בידי ולידע איך שמך נקרא עלי ויראו ממני להנגש אלי ובנענועי אותם תשפיע שפע ברכות מדעת עליון לנוה אפריון למכון בית אלהינו ויהא חשוב לפניך מצות ד' מינים כאלו קיימתיה בכל פרטותי' ושרשיה ותרי"ג מצות התלוים בה כי כוונתי ליחדא שמא דקב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל אמן: ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

פירוש על הלל תמצא בתהלים קי"ג

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת הַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּייָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לוֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא

יראו

Digitized by Google

יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם
וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם׃
יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃
יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ
יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם וַעֲל בְּנֵיכֶם׃
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי
אָדָם׃ לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָּל יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃ כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃
אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃
וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּא יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר
פְּתָאִים יְיָ דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי
חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל
הָאָדָם כֹּזֵב׃

מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי׃ כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא׃
נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃
אָנָּא יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃ לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת בֵּית
יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים׃ כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ
וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

הוֹדוּ	לַיְיָ	כִּי טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמַר	נָא	יִשְׂרָאֵל	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמְרוּ	נָא	בֵית אַהֲרֹן	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
יֹאמְרוּ	נָא	יִרְאֵי יְיָ	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחַב יָהּ׃ יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃
יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃

טוב

טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סבוני
גַּם סְבָבוּנִי בְשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי
אֲמִילַם: דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה: קול
רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל:
לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ לִי
שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה הַשַּׁעַר לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי
עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה: אודך אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן
מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה
וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ
חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ
וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי
מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

קדיש שלם

תפלה נאה לומר בסוכות ובפסח ובשבועות בשעת הוצאת ספר תורה יאמר י"ג מדות ג"פ אח"כ יאמר זה:

רבונו של עולם מלא משאלות לבי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי וזכה לי פלוני בן פלונית וכל בני ביתי
לעשות רצונך בלבב שלם ומלטני מן יצר הרע ותן חלקנו בתורתך וזכנו כדי שתשרה שכינתך
עלינו והופע עלינו רוח חכמה ובינה ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה
רוח דעת ויראת ה': וכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתזכני לעשות מעשים טובים בעיניך וללכת
בדרכי ישרים לפניך וקדשנו בקדושתך כדי שנזכה לחיים טובים וארוכים לחיי העולם הבא ותשמרני ממעשים רעים ומכל
פרע ומרות גבוה ומימים רעים ומשעות רעות המתרגשות לבא בעולם והבוטח בה' חסד יסובבנו אמן:
יאמר זה ג"פ ואחר כך יאמר ואני תפלתי וגומר ג"פ:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה: (זכרנו) מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה וְרַב לְהוֹשִׁיעַ: בחורף (משיב הרוח ומוריד הגשם) מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: המלך הקדוש

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ זְמַן כַּפָּרָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָם בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאוֹת לְכַפֵּר בַּעֲדָם זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ (נ"א יהיה) וּתְשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא׃ מִזְבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו וּשְׂעִירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְּרָצוֹן וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂמַח כֻּלָּנוּ וְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נִשְׁמַע בְּעִירֶךָ הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר׃ וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל

סוד מוסף ר"ח הכוונה בו לחבר כ"י אל מדת יסוד עולם והוא עיקר חידוש הלבנה שמתחדשת ביום ראש חדש וסדר התפלה אבות וגבורות כמו שאמרנו בסדר תפלת שחר ומוסף לחבר כ"י עם היסוד נאמר אתה ראשי חדשים והם שני ראשים תפארת ויסוד דאיקרו תרי ראשים דפירוש ואלו השני ראשים הם זמן כפרה למדת כל וקיא השכינה ולשון כפרה הוא לשון קינוח כמו נקיי לכפורי ידי וכו' שבאלו השני מדות הקדושות שאנו מיחדים עם השכינה אנו מעבירין ומרחיקים מאתה כל כחות השמאל: בהיותם מקריבין לפניך ונכסי רצון שני פרים שהם כנגד תפא"רת ויסו"ד ואיל כנגד יצחק ושבעה כבשים כנגד שבעה ספירות ושעיר חטאת יעלה בזכרון ותשועת נפשם מיד שונא שהוא המקטרג: ושבקשין מן השלך שעולין לבנות בית ולהכין מזבח בציון וידעת כי ציון הוא מדת היסוד והמזבח הוא השכינה ואמר מזבח חדש ע"ש חידוש הלבנה שמתחדשת בהתחברה עם יסוד וזהו מזבח חדש בציון תכין וכו':

Digitized by Google

אַחַר כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִים: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה: לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה: לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה: לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה: לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם: לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן (בשנת העיבור אומר כאן) וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע: כִּי בְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ בָּחַרְתָּ מִכָּל הָאֻמּוֹת וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ: וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת (נ״א הַמְּפֻקָּדוֹת) לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְּרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה: בָּא״י הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי :

אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם עשה למען שמך עשה למען ימינך · עשה למען תורתך · עשה למען קדושתך · הושיעה ימינך ועניני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי : עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן :

מוסף לשבת וראש חודש

מן ואתה שמכה עשרה כין הלל מקדוש אוכ' דער כאן ואתה מן דאש :

אתה יצרת עולמך מקדם כלית מלאכתך ביום השביעי אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות : וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת : ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה

יצרת מקדם על שם דכתיב קדם מפעליו מאז: כלית מלאכתך ביום השביעי כדכתי' ויכל אלהים ביום השביעי וגומר: וראשי חדשים לכפרה כדפירוש לעיל כוזן כפרה לכל תולדותם· חרבה עירנו על שם דכתיב ועריכם יהיו חרבה: ושמם בית מקדשנו על שם דכתיב והשמותי את מקדשיכם: וגלה יקרנו על שם דכתיב גלה כבוד ישראל שמואל ד': מבית חיינו רוצה לומר שארץ ישראל נקראת ארץ החיים: יהי רצון וכולי כבר פירשנו במוסף של שבת:

וראשי חדשים לכפרה ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונטל כבוד מבית חיינו ואין אנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך · יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן : את מוספי יום השבת הזה ויום ראש החודש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור : וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו : עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה : זה קרבן שבת וקרבן ראש חודש כאמור : ובראשי חדשיכם תקריבו עולה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד

כבשים

כבשים בני שנה שבעה תמימים : ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם : ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית :

אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו וחדש עלינו ביום השבת הזה את החודש הזה : לטובה ולברכה : לששון ולשמחה : לישועה ולנחמה : לפרנסה ולכלכלה : לחיים ולשלום : למחילת חטא ולסליחת עון (בשנת העיבור מוסיפין כאן ולכפרת פשע) כי בישראל עמך בחרת מכל האמות ושבת קדשך להם הודעת וחקי ראשי חדשים להם קבעת : ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל וראשי חדשים : רצה מודים וכו'

לשלש רגלים

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך :

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה׳ (זכרנו) מלך עוזר ומושיע ומגן׳ ברוך אתה יי מגן אברהם :

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה ורב להושיע : בחורף (משיב הרוח ומוריד הגשם) מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה : (מי כמוך) ונאמן אתה להחיות מתים : ברוך אתה יי מחיה המתים :

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה ברוך אתה יי האל הקדוש : המלך הקדוש

אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות : וקדשתנו במצותיך וקרבתנו

אתה בחרתנו שנאמר כי בך בחר ה' אלהיך : אהבת אותנו שנאמר כי מאהבת ה' אתכם : ורצית בנו שנאמר כי רוצה ה' בעמו : ורוממתנו מכל הלשונות שכתב לנו לשון הקודש שמדברים בו בני מעלה כי נספ"ס כרור"א בג' ישטרי"ה לשון הקודש וקדשתנו

וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת: ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה ו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון

וקדשתנו במצותיך שהמקיי' המצות נקרא קדוש: וקרבתנו מלכנו לעבודתך לפני הר סיני לפ' זמן מתן תורה: עלינו קראת שכת' כי אני ה' הקורא בשמך אלהי ישראל כלומר שאני שאקרא בעולם אלהי ישראל בשביל אהבתכם או שמו משותף בשם ישראל שסוף השם הוא אל וכן בכל השבטים כראובני והשמעוני ה' בראשו וי' בסופו והטעם כדפירש"י בפרשת פנחס: ומועדים הוא תרגום של מועדים ובכל ענין כמלות סוכות וכן בשמחה וששון: וזמן חירותינו שבפסח יצאנו לחירות ובשבועות אומרים זמן מתן תורתינו לפי שבשבועות נתנה התורה ובסוכות אומרי זמן שמחתינו לפי שכתוב בו ושמחת בחגיך לפי שאז זמן אסיפה:

את יום השבת הזה

לפסח ו את יום חג המצות הזה זמן חירותינו

לשבועות ו את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתינו

לסוכות ו את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתינו

לשמיני עצרת ו את יום שמיני חג העצרת הזה זמן שמחתינו

באהבה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלם עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום השבת הזה

ו ביום חג המצות הזה

לשבועות ביום חג השבועות הזה

לסוכות ביום חג הסוכות הזה

לשמיני עצרת ביום שמיני חג העצרת הזה

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע וכו' וכר ח' דברים נגד ח' אומות שילכו עם גליו' בבל כשדים מדי פרס יון מוקדון אדו' שעיר או כנגד ח' מעלות שיש באתה בחרתנו כיצד כנגד ושמך הגדול אמר יעלה למעלה וכנגד עלינו קראת אמר ויבא עלינו כנגד וקרבתנו מלכנו לעבודתך אמר יגיע עת קץ יונה והשעבוד' וכנגד וקדשתנו אמר יראה הקדושה כי כשמותינו אין קדוש כראה שתכו בתוך העמים וכנגד ורוממתנו אמר ירצה לרוממתנו וכנגד ורצית בנו אמר ישמע לכל הגוים שאתה רוצה בנו וכנגד אהבת אותנו אמר יפקד הפקידה אשר פקדם וכנגד אתה בחרתנו אמר ויזכר הבחירה אשר בחרת באבותם יצחק ויעקב: זכרוננו וזכרון אבותינו וכו' הוכיר ה' זכרונות כנגד ה' ש' ישראל בשם ה' אחד או כנגד ה' חומשי תורה: לפליטה לטובה לחן וכו' ו' דברים כנגד ו' ימי השבוע: זכרנו ופקדנו והושיענו כנגד ג' אבות שיזכר לנו זכותן וג' זכירות וג' בריתו' בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב פרשת בחקותי: ובדבר ישועה ורחמים שמגמור סוף שירך:

והשיאנו

זכרנו יי אלהינו בו לטובה: ופקדנו בו לברכה: והושיענו בו לחיים: ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

Digitized by Google

והשיאנו יי אלהינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון כאשר רצית ואמרת לברכנו: (אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך וישמחו בך ישראל מקדשי שמך ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל והזמנים:

והשיאנו לשון וישא משה׳ את כפיו שהיו נושאין דורון כלומ׳ שלח לנו דורון ברכת מועדיך או הוא לשון משא כמו קחת כלו׳ השעינו את ברכת מועדך לעלות לירושלי׳ ונקרא עולו׳ ראיה שכתו׳ בהם איש כמתנ׳ ידו או פי׳ השעינו והביא עלינו את ברכת מועדך כדכתי׳ כי יברכך יי׳ אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידך והית׳ אך שמח ו״ש והשיאנו לשון כי תשה ברעך כלומר תלוה לנו מברכת מועדיך: לפיי׳ לשמח׳ לפסח ג׳ לשונו׳ כנגד ג׳ רגלי׳ קדשנו שהוא יך שנעשה אותם והזכיר ג׳ דברים כנגד ב׳ ימי׳ פסח וא׳ של עצרת וא׳ של ר״ה וא׳ של י״כ וא׳ של סוכות וא׳ של שמי׳ ושמחו בך ישראל מקדשי שמך כן נירכא ברד״א מפני שצריך לומר מעין החתימה סמוך לחתימה והזכיר שישראל מקדשי הזמנים ע״פ העבור שעושים:

מוסף

ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתינו ואין אנו יכולין לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך ולעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים ותבנהו מהרה ותגדל כבודו אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ והביאנו לציון עירך ברנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עלם· ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן: את מוסף יום השבת הזה ואת מוסף יום חג המצות הזה:

ומפני חטאנו גלינו מארצנו ופיזרנו בכשה מקומו: לעלות ולראות כמו שנא׳ יראה כל זכורך ולהשתחוות לפניך שנא׳ והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות· בבית בחירתך כא׳ בזמן אשר יבחר: שנקרא שמך עליו כמו שאמר שלמה לבנות בית בשם ה׳ אלהי ישראל וכתיב הבית אשר נקרא שמי עליו: מפני היד שנשתלחה ע״ש שלמו כאלו מקדשך ולשון יד ע״ש ידו פרש יד או הוא יד איכה שנאמר ממרום שלח אש: ותגדל כבודו שנאמר גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון: אלהינו

לשבועות יום חג השבועות הזה

לסוכות יום חג הסכות הזה

לשמיני עצרת יום שמיני חג העצרת הזה

נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור: אן שבת זאגט מן ראש

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה: זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור:

לפסח

ובחודש הראשון בארבעה עשר יום לחודש פסח ליי׳: ובחמשה עשר יום לחודש הזה חג שבעת ימים מצות יאכל: ביום הראשון מקרא קודש כל מלאכת עבודה לא תעשו: והקרבתם אשה עולה ליי׳ פרים בני בקר שנים ואיל אחד ושבעה כבשים בני שנה תמימים יהיו לכם:

ו מנחתם ונסכיהם כמדובר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם:

אן שבת זאגט מן דאס

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן וכו׳ והשיאנו רבש ושעיר

לשבועות

וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה ליי׳ בשבעתיכם מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו:

והקרבתם עולה לריח ניחוח ליי׳ פרים בני בקר שנים איל אחד שבעה כבשים בני שנה תמימים:

לסוכות

ובחמשה עשר יום לחודש השביעי מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה

עבודה לא תעשו וחגותם אותו חג ליי' שבעת ימים

ו הקרבתם עולה אשה ריח ניחוח ליי' פרים בני בקר שלשה עשר אילים שנים
כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימים יהיו: ומנחתם

לחול המועד

וביום השני פרים בני בקר שנים עשר אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה
עשר תמימים: ומנחתם

וביום השלישי פרים עשתי עשר אלים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימים: ומנחתם

וביום הרביעי פרים עשרה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימם ומנחתם

וביום החמישי פרים תשעה אלים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימם: ומנחתם

וביום הששי פרים שמונה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימם: ומנחתם

וביום השביעי פרים שבעה אילים שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר
תמימם: ומנחתם

ביום השמיני עצרת תהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם
עולה אשה ריח ניחוח ליי' פר אחד איל אחד כבשים בני שנה
שבעה תמימם:

ו מנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון
לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידין כהלכתן:

אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתינו)
מלך רחמן רחם עלינו
טוב ומטיב הדרש לנו שובה עלינו
בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו
רצונך בנה ביתך כבתחלה וכונן
מקדשך על מכונו והראנו בבנינו
ושמחנו בתיקונו והשב כהנים

אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן הדרש לנו תהיה נדרש אלינו · בהמון רחמיך כלומר ברבוי רחמיך · בגלל אבות בשביל זכות אבות : בנה ביתך כבתחלה שאף לעתיד יעשה בנין שיהיה לו שם כבתחלה · לשירם ולזמרם שהיו משוררים על הדוכן · לנויהם פי' מקדשיהם בשלש פעמים רגלינו · על שם שלש פעמים בשנה ופירוש רגלינו זמנינו כדמתרגמינן שלש פעמים תלת זמנין ואין לקרות בשלום כי אם בשלש :

ותודיענו

לַעֲבוֹדָתָךְ וּלְוִיִּם לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם: וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה
כָּל זְכוּרְךָ אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת
וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת פְּנֵי יְיָ רֵיקָם: אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְיָ אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: והשיאנו וכו׳

ויתן יום טוב אם שבת בו כבש ניפאלש אוו ואנש מן דו כאן עלינו קראת:

ותודיענו התחיל בלשון ידיעה על שם שנתקנה תפילה זו במקום ברכת דעה ועל שם שפורשין בין השבת שנאמר בו ואת שבת קדשך הודעת ומשפטי צדקך על שם שנה ביום הללתיך על משפטי צדקך עשבת מתפללין רק שבע ברכות ולכן אמר משפטי צדקך במוצאי שבת כלומר היום הללנוך כשבעה ברכו׳ שהן משפטי צדקך: אי פירוש הודעתנו התורה שהיא משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חקים שנייתנו שנאמר כלמדי משפטי צדקך את חקיך אשמור: ומני ששון וכולו הזכיר שלשה לשונות אלו כנגד ג׳ דברים שנצטוו ישראל ברגלותם והם ראיה חגיגה ושמחה נאמר ומני ששון כנגד שלמי שמחה ומועדי קדש כנגד עולת ראיה שכולה לגבוה וחגי נדב׳ כנגד שלמי חגיגה: ותורישנו שהשבת ירושה לנו שנאמר לדורותם ברית עולם: וחגיגת הרגל הוא קרבן חגיגה שהיו מביאין שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואין שמח׳ אלא בבשר: בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת שהרי ביום טוב אוכל נפש מותר אבל בשב׳ אסור כל מלאכ׳: הבדלת שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי: וקדשת שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ כי אני ה׳ מקדשכם:

וַתּוֹדִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קוֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל וַתַּבְדִּילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ: הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ: ותתן לנו

ברכות מגילה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

Digitized by Google

כאן דער מגילה זאגט מאן דאס

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל הָרָב אֶת רִיבֵנוּ וְהַדָּן אֶת דִּינֵנוּ וְהַנּוֹקֵם אֶת נִקְמָתֵנוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ:

ברוך הרב את ריבנו והדן את דיננו וכו' כתב מהרי"ק בסימן קע"ב וזה לשונו ויש לדקדק למה קבעו בברכה זו חמשה לשונות הללו הרב הדן הנוקם המשלם הנפרע ונראה לי משום שאומות העולם באים עלינו לפעמים שלא בטענה כלל רק בזדון יתן מצה ומריבה ולפעמים באים בטענה שאומרים שיש להם דין עלינו וסקנו' ברוך הוא שבלבנו מידם בין בזו בין בזו וכנגד הראשונה אמר הרב את ריבנו וכנגד השני אמר הדן את דיננו ולפי שפעמים העונות גורמים שירעו לנו אויבנו מכל מקום אחר שסבלנו עונותינו הקדוש ברוך הוא נוקם נקמתינו האל המושיע כלומר כשהקדוש ברוך הוא נפרע המצרים לישראל אין התכלית לנקמה כי אם להושיע את ישראל כי המצרים לדורות הבאים ישמעו וייראו ולא יזידון עוד ועוד יש לומר שלפעמים מלך אחד נפרע מצוררי אוהביו אבל כנגד הצוררים שרבו את אוהביו במלא שאין תועלת לאוהביו בנקמה היא אבל הקדוש ברוך הוא אינו עושה כן אלא נפרע מהצוררים ומושיע את ישראל כמו כאן שעל ידי הנקמה עמו ומשפחתו וצוררינו באה תשועה והרד"א כתב שתקנו בברכ' זו ה' לשונות כנגד ו' מישראל שנלחמו בעמלק הרב את ריבנו על ידי יהושע שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק והדן את דיננו על ידי בן גרא בן איש ימיני שהרג את עגלון מלך מואב והיו עמו בני עמון ועמלק שנאמר ויאסוף אליו בני עמון ועמלק והנוקם וכתיב ויקם ה' להם מושיע את אהוד בן גרא והנוקם את נקמתינו על ידי גדעון שנאמר שם וכל מדין ועמלק ובני קדם נאספו יחדיו והנפרע לנו מצרינו על ידי שאול שנלחם בעמלק והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו על ידי דוד בצקלג שנאמר שם והעמלקי פשטו אל נגב ואל צקלג והחתימה הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם כנגד שניהם של מרדכי ואסתר האל המושיע לימות המשיח ואף על גב דאין חותמין בשתים שאני הכא דאין תשועה שלימה אלא בשתיהן אחת שנפרע לנו מאויבנו ואחרת גדולה מזו שהושיענו מידם שלא נפקד ממנו איש שנאמר ואיש לא עמד בפניהם:

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיָּפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים. בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם רָשָׁע נֵצֶר זָדוֹן מִזֶּרַע עֲמָלֵק: גָּאָה בְעָשְׁרוֹ וְכָרָה לוֹ בוֹר וּגְדֻלָּתוֹ יָקְשָׁה לוֹ לָכֶד. דִּמָּה בְנַפְשׁוֹ לִלְכֹּד וְנִלְכַּד בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד וְנִשְׁמַד מְהֵרָה: הָמָן הוֹדִיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו וְעוֹרֵר שִׂנְאַת אַחִים לַבָּנִים. וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל כִּי בְחֶמְלָתוֹ עַל אֲגַג נוֹלַד אוֹיֵב: זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק וְנִלְכַּד טָמֵא בִּידֵי טָהוֹר.

אשר הניא עצת גוים על שם הפסוק ה' הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים ופירוש הניא הפיר כלומר הפר עצתם: אדם רשע תפס לשון אדם על שם דאמרינן בפרק קמא דמגילה שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם אדם ולא מלך זה המן: נצר זדון פירוש נצר ענף או יונק כלומר מזרע עמלק נולד נצר זדון פורח באש ולהבה: נוקשה לשון מוקש כמו פחים יוקשים כלומר על ידי גדולתו נכשל ונלכד וכדאמרינן לא נתגדל המן אלא לרעתו: איבת אבותיו ששנא עשו ליעקב: חסד נבר חסד של מרדכי עם אסתר או הכן והחסד שהיתה אסתר נושאת בעיני כל רואיה: נבר על השונא של שאול שהחיה את אגג ובא להם לישראל נחת' על ידו: שושנת יעקב על שם שנאמר כשושנה בין החוחים: והקוים גם כן לשון תקוה: אשת מפחידי אשת המן שהיה מפחיד אותי. בעדי פי' בעבורי:

חֶסֶד גָּבַר עַל שִׁגְגַת אָב. וְרָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל חֲטָאָיו: טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה: יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם: כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי יָצָא קֶצֶף וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְשׁוּשָׁן. לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד

וגזר צום וישב על האפר מי זה יעמוד לכפר שגגה ולמחול חטאת עון אבותינו :
נץ פרח מלולב הן הדסה עמדה לעורר ישנים : סריסיה מבהילים להמן
להשקות יין חמת תנינים : עמד בעשרו ונפל ברשעו עשה לו עץ ונתלה
עליו : פיהם פתחו כל יושבי תבל כי פור המן נהפך לפורנו : צדיק
נחלץ מיד רשע אויב נתן תחת נפשו : קימו עליהם לעשות פורים ולשמוח
בכל שנה ושנה · ראית את תפלת מרדכי ואסתר · המן ובניו על העץ תלית ·
שושנת יעקב צהלה ושמחה · בראותם יחד תכלת מרדכי : תשועתם
היית לנצח ותקותם בכל דור ודור · להודיע שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו
לנצח כל החוסים בך · ארור המן אשר בקש לאבדי · ברוך מרדכי היהודי ·
ארורה זרש אשת מפחידי · ברוכה אסתר בעדי · וגם חרבונה זכור לטוב :

ואומר ואתה קדוש קדיש שלם

לערב תבשילין

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות ערוב : בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולתקנא ולמעבד כל צרכנא מיומא טבא לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת :

הגדה של פסח

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ : אין בודקין לאור החמה ולא לאור הלבנה : ולא לאור האבוקה : אלא בנר של שעוה ובודקין בחורין ובסדקין ובכל המקומות שדרכו להשתמש בו שם : ולא יתחיל שום מלאכה עד שיברוך ואפילו בתלמוד תורה וקודם שיתחיל לברוך מברך :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ :

ואל ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה כלל ואחר הבדיקה ישמור החמץ בבלי או יתלנו באויר מקום שאין עכבר שולט בו שם ויבטלנו ויאמר :

כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא ביערתיה ודלא ידענא ליה ליבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא : (כ"כ סמ"ג וכן נהוג)

לספר ביום יד בניסן בשעה חמישית ישרף לו מדורה בפני עצמו וישרפנו וישליך אפרו ותכף ויבטלו ויאמר

כל חמירא וכל חמיעא דאיכא ברשותי דחמיתיה ודלא חמיתיה דבערתיה ודלא בערתיה לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא: (ואח״כ ישליך אפרו ונפלת שאסור להנות ממנה)

ויעשה החרוסת וכו' לשיט וריין מקדימין למנות

סימן לסדר של פסח

קדש ורחץ: כרפס יחץ: מגיד רחצה: מוציא מצה: מרור כורך: שלחן עורך: צפון ברך: הלל נרצה:

לשבת

יום הששי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

ואם חל בשאר ימות החול מתחילין כאן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו ותתן לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה ו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום השבת הזה ו את יום חג המצות הזה זמן חרותינו באהבה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים ושבת ו מועדי קדשך באהבה וברצון בשמחה ובששון הנחלתנו: ברוך אתה יי מקדש השבת ו ישראל והזמנים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

במוצאי שבת אומרים יקנה״ז: דהיינו יין קידוש נר הבדלה זמן:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא מאורי האש:

ברוך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת׳ הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ברוך אתה יי המבדיל בין קודש לקודש:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה:

ושותין בהסיבת שמאל ונוטלין ידיהן ומברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים:

ויקח איפוך ויברך עליו:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי האדמה:

ויטבול במי מלח ויאכל ויתן לכולם ויקח מצה שנייה ויבציענה לשניים וישים חציה בין שתי השלמות וחציה תחת המפה לאפיקומן ויגבה הקערה ויאמר כהא לחמא בקול רם:

כהא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין:

ומוזגין

כהא לחמא עניא די אכלו ר"ת לעד שאפילו לעתיד לבא מזכירין יציאת מצרים כמו שדורש באגדה אף כל ימי חייך להביא לימות המשיח: ועוד שקרא המצות לחם עוני מפני שהיא כנגד מנחת עני שהוא עשירי׳ האיפה אף כאן במצה צריך עשירית האיפה שהוא שיעור חלה דנפקינן לה מעומר שכ׳ במדבר שנאמר והעומר עשירית האיפה הוא ונאמר׳ לחם עני לחם שעונין עליו דברים הרבה ד"א מה דרכו של עני הוא מסי׳ את התנור ואשתו לשה אף כאן כו׳ ד"א מה דרכו של עני בפרוס׳ אף כאן בפרוס׳ וי"א לפי שהלחם שלא יחמץ הוא קטן הכמות ושפל ונמוך ולכן נקראה לחם עוני לשפלותה ודלותה וגם מפני שהוא מאכל עניי׳ לפי שהיא קשה להתעכ׳ ומספי׳ מעט מעט לאוכליה והוא מאכל באות לפועלים יותר מן הלחם החמץ והמצרים היו נותנים לבני ישראל בבנייני המלך פרעה ובמעשה הלבנים לחם מצה וזהו שאמר דאכלו אבהתנא בארעא דמצרים ומה שהנהגו לאומרו בלשון ארמית לפי שכך היה מנהג אבותינו שהיו מניחין שולחנותם ולא היו סוגרין דלתותיהם והיו קוראים אל העניי׳ אשר פתחם הבית שיבואו לסמוך על שלחנם ולפי שהעניים לא יבינו לשון הקודש תקנו שיעשה הכרוזה הזאת בלשון ארמי כדי שיבינו אותו ויכנסו בביתו כי היו או בבבל שמדברים בלשון ארמי ולכן אמר אל העניים לכו לחמו בלחמי כי הוא לחמא עניא והגון לכם כי בלילה הזה כלנו שוים לכך אל תתביישו כי כן היו אבותינו במצרים: כל דכפין ייתי וייכול פירוש מי שהוא רעב ואין לו מה לאכול יבא ויאכל עמנו לפי שבליל פסח יש הוצאה גדולה ואין ביד העניי׳ לקנות די ספוקם ויש מפרשים כל מי שהרעיב את עצמו בערב פסח כדי לאכול מצה לתיאבון יבא ויאכל עמדי: כל דצריך ייתי ויפסח פירוש כל שצריך ליקח אפילו מה שחסר לו וקיימו פני שהעניים יבא ויעשה ד׳ כוסות כדתנן אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מד׳ כוסות ואפילו מכוון מן התמחוי או פירוש שאינו צורכי הפסח כגון חרוסת ומרור ויין לד׳ כוסות ואפיקומן יבא ויעשה סדר הפסח ופי׳ ויפסח

דברים

דברים כנעשים לשם פסח ולאו כפסח ממש קאמר דהא היה בבבל ודבר כן אל לב העניים שלא יבושו כי הכל ראוים להיות עניים אבל פסח ולא יאמר עשיר יחיד אלך ואקנה פסח בפני עצמי ואוכלנו לבדי לפי שכ' במכסת נפשות תכוסו וכן הוא אומר משכו וקחו לכם צאן ונאמר וכתיב בבית אחד יאכל ומתרגמינן בחבורה חדא יתאכיל ללמדך שלא יעשה אדם פסח לבדו כי אם בחבורה ואע"פ שאין אכילת פסחים נוהגת בזמן הזה יש לנו להזכיר אכילת הפסח שרואין אנו עצמנו כאלו אנו נגאלין מיד ואז נעשה ונקיים מצות אכילת הפסח כהלכתו וזהו שאמר השתא הכא וכו' רצה לומר השנה הזאת נעשה כאן זכר ולשנה הבאה י"ר מלפני הש"י שנעשה אותו בא"י ובזמן השנה בזה באמרו השתא הכא עבדי רצה לומר נעשה השנה הזאת הפסח כאן מפני שאנחנו עבדים ולא נוכל לעלות לשנה בירושלים אמנם לשנה הבאה נוכל לעשותו בא"י לפי שנהיה או בני חורין ונעשה המצוה כהלכתה וכן אמר להם משה לישראל בגאולת מצרים ושמרתם זה פסח הוא לה' אשר פסח ונאמר כלומר עכשיו אתם במצרים אבל לשנה הבאה תהיו בארץ ישראל במעשה ותעשו פסח כראוי לפי שראוים היו ליכנס לא"י מיד אלא שגרם להם החטא: לשנה הבאה בני חורין מה שתקנו לומר לשון זה בלשון הקדש ולא בלשון ארמי כשאר לשון המאמר שלא יבינו אותו הארמיים ויקשנו אותם מורדים במלכות שישבו אז עמהם בני חורין:

ומוזגין כוס שני ואומרין:

מה
נִשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת הַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִילוּ פַּעַם אַחַת הַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין הַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו' לפי שבלילה הזה אנו עושים סימנים מורים על היותינו בני חורין בני מלכים ועושים סימנים אחרים כהפך מורים על היותינו עבדים כנכנעים בזוים ושפלים כי אנו בכל הלילות אין אנו נוהגין לטבל קודם הסעודה אפי' פעם אחת והלילה הזאת ב' פעמים וזה מורה על היותינו בני חורין ושרים כיון שאנחנו אוכלין המאכל עם תקוני המטבלים כי זהו מנהגי השרים ומנהג אחר יראה שהיפוך שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה כל אדם כפי רצונו ובלי שינוי והלילה הזה כולו מצה בשינוי וזה מורה על העבדו' שהמצה הוא לחם עני ומאכל העבדים והעמלים כמו שפירשתי וכן בכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות בתבשיל מרוקח ובפת ובלילה הזה כולו מרור כמו שהוא חי ולא מבושל ובלי פת וזהו ג"כ סימן עבדות ועניו' גדול עוד נעשה כהפך זה שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין והלילה הזה כלנו מסובין וזה מורה על היותינו בני חורין כיון שאנחנו כקטן כגדול אוכלין בהיסבה בכבוד גדול ולפי שעל פי שנים עדים יקום הדבר הביא על העבדות שני העדים ההם ועל החירות השנים האחרים: שבכל הלילות אין אנו מטבילין כך היה נראה שאמיתית לפי כונת המדרש: שני פעמים על שם שני טבילות שנטבלו במצרים אחת ילידי בית ואחת מקנת כסף או כנגד שתי הויות: כלנו מסובים כואלה שמות רבה ויסב אלהים מלמד שהושיבן בהסיבה:

עֲבָדִים
הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה׃ וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם הֲרֵי אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם׃ וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים

עבדים היינו לפרעה במצרים ולכן נעשה אותם הדברים המורים על העבדות ובלילה הזה ג"כ הוציאנו ה' אלהינו משם והיינו בני חורין ולכן נעשה אותם הדברים המורים על החירות כי בלילה אחת בתחלתה היינו עבדים ובסופה היינו בני חורין ולכן אנו עושין הדברים ההפכיים האלה לזכרון העבדות והחירות שהיינו בו בזה הלילה וזו היא תשובת שאלת מה נשתנה: ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא וכו' לפי שהיציאה משם לא היה אפשר שתהיה כי אם בא' משלשה דרכים או בכחם וזרועם של ישראל שיתגברו על המצריים או שיצאו ברצון פרעה ורשותו שהוא יתן אליהם רשות ללכת או בכח הקדוש ברוך הוא היכול לשדד המערכות שלמזלות ולכן

כלנו יודעים את התורה מצוה
עלינו לספר ביציאת מצרים וכל
המרבה לספר ביציאת מצרים הרי
זה משבח:

אמר אילו לא הוציא הקב"ה ברוך הוא את אבותינו ממצרים
שהיא היתה הסבה הראשונה לא היה אפשר שיצאו בזאת
השעה הסבות האחרות מגבורת העם או מרצון פרעה כי
העם אף על פי שהיו רבים מאד לא היה להם לב כי נולדו
בתוך השעבוד והענוי ועל זה אמר עדיין אנו ובנינו ובני
בנינו משועבדים היינו לא די שיצאו אלף רגלי העם אנ'
יצאו אלא גם בניהם ובני בניהם עד עולם וכפי הסבה
השני' שהיא רצון פרעה והכנת הארץ לפי המערכה השמיימית אין ספק שלא היו יוצאים ועל זה אמר עדיין אנו ובנינו
ובני' משועבדים היינו לפרעה במצרים להורות על מלך קשה ומדינה קשה כי לרשעו נקרא פרעה של' כי פרעה הסכן
כאלו הוא שם מורכב משל רע או פה רע וארץ מצרים היא מקור הכפרות מלשון מצרים וכבר זכרו חכמים והרוגים לברכם
שהיו עבדים כמגרים שם בכ"ד מעתקות שלא היה אפשר לצאת א"כ לא כאשר כד ואומן אמר ליציאתם ממצרים כי אם
ביכולת הש"י ואפילו כלנו חכמים וכו' שאם יאמר האדם הנה יאות לאותם שיצאו מעבדות לחרות שאכלו ושתו בשמחה
אבל אנחנו בעומדים בגלות מה הרוחנו ביציאת מצרים ובגאולה משם וכדי להשיב לזה אמר ואפי' כלנו חכמים וכו' כי
קנינו ביציאה משם ג' מעלות עליונות שגם היום אנו זוכים בהם הא' שנודעה לכל באי עולם מעלת האומה לפני השם
יתברך שהשפיע ובטל סדר הטבעי' והכוכ' השמיימיו' והשרים העליונים בעבורה והשנית הכבוד שקנו אבותינו ביציא'
משם ביד רמה ובירושת הארץ ושמעלה והכבוד אשר קנו בה ימי' רבים וקיא' ירושה רבה להבאים אחריהם והג' שאם
לא יצאנו ממצרים לא באנו לפני הר סיני לא קבלנו תורה ומצות לא שרתה שכינה בינינו ולא היינו עם סגולה להשם
יתברך ועוד מעלות רבות אף על פי שאבדנו בגלות אנו זוכים בהם וכנגדם אמר ואפילו כלנו חכמים שיודעים דרכי
הטבע והמערכות העליונות כלנו נבונים המבינים בעניני המעלה והכבוד כלנו יודעים את התורה שיודעים עליונות
התורה על אלו ואלו מצוה רבה לספר ביציאת מצרים שהיתה אלינו מקור הטובות וכל המעלות או זכר אלו ג' ע"ש הפסו'
הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים ונבונים: ה"ג וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח כי אמת עלינו לספר
ביציאת מצרים ואפילו בדבור בעלמא שידבר מענין יציאת מצרים יצא ידי חובתו וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי
זה משובח ואנו מביאין ראיה ממעשה דרבי אליעזר וחביריו שהיו חכמי הדור ואפילו הכי ספרו כל הלילה ביציאת מצרים
אמנם הברור השמור בפרשת כאן מקיים גירסת הספרים ופירש מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים ב' זה דכתיב וראיתם
אותו דהיינו ביום וכמו שאמרו אין מזכירין יציאת מצרים בלילות וכל המספר ביציאת מצרים גם בלילה הרי זה משובח
תניין בפרק ערבי פסחים מתחיל בגנות ומסיים בשבח ובגמרא מאי בגנות אביי אמר מתחלה עובדי עבודה זרה
היו אבותינו ורבא אמר עבדים היינו דרבא סבר כיון שכל ענין היום הוא יציאת מצרים אין לנו להזכיר גנות אחר כי
אם אותו עבדות של מצרים ושבחו של הש"י להודיע כי משפטות ידים
אביי ס"ל לנו להזכיר ג' בגנות שאבותינו היו עובדי ע"ז ואין גנו' בעולם כזה וגדול הוא שבחו של מקום שבחו ואח"כ קרבם
המקום לעבודתו ונתן להם תורתו שהיא תכלית השבח ואביי ורבא הלכה כרבא לכן בכל הסדר' וו סבר תחלה כרב'
שהתחיל בגנות עבדים היינו ואח"כ השבח במאמר ברוך המקום שהיא בענין היציאה והגאולה ומזכירין תחלה פסח מצה
ומרור לסדרו של רבא אח"כ נעתק לעשותם כסדרו של אביי והתחיל בגנו' מתחלה עובדי ע"ז ושבי' השבח שהוציאנו
הכי' ברכוש גדול וזכר אחר כך פסח מצה ומרור לסדרו של אביי במדרש שוחר טוב לעבד כמכר יוסף עתידים שיצאו
בניכם עבדים היינו בעבור שמכרתם אותו וזה ראיה לסדרו של רבא:

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע
ורבי אלעזר בן עזריה ורבי
עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני
ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל
אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם
ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת
שמע של שחרית:

מעשה ברבי אליעזר שהיו מסובין בבני ברק ברק
הוא שם מקום והיו מתספקי' אמן ובתנ' יירו
ונטל' וכב פסח פי' בבני ברק שהיו מסובין על כלים יפים
מבריקים כזהר' ואפשר שנתחברו יחד לאכול בבית הנשיא
רבי אליעזר בן עזריה וגם כוונו לספיהם הכלים ההם כי
בנים יאמר על כל בנין ומעשה כמו בין לילה היה ובין לילה
אבד ורבים כמוהו: והיו מספרים ביציאת מצרים אחר
הלילה היה דאי קוד' הלילה הא אמרינן בערבי פסחי'
חוטפים מצה בליל פסח בשביל שלא ישנו: כל אותו
הלילה לפי שבני ישראל כשיצאו ממצרים לא ראו שינה
בעיניה' כל הלילה כי חלק הראשון שהלילה עשו בעשיי'
הגרפשבם והחלק האחרון מתכ' בהתעסקו ביציא' ולפי שהיה

Digitized by Google

אדם להראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים לכן ראו החכמים הללו לעשות כמעשיהם וזה יורה שהמרבה בספורו הוא משובח:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעַן תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ יְמֵי חַיֶּיךָ הַיָּמִים כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם הַזֶּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ׃

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה לפי שקפצה עליו זקנה כדאיתא בירושלמי דברכות שלא היה כי אם בן י"ח שנה כשנתנו היום שמנוהו נשיא ובשביל שלא יבזוהו או שמ' דבריו לא יהיו מקובלים נעשה לו נס מן השמים ונראו לו י"ח שורות של שער לבן כמכיר שניו והיה דומה לאיש שיבה הנה עם כל זה לא הגיע מעלת חכמתו למצוא ראיה לנגד חביריו ולהוכיח שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שהוא שמעון בן זומא והנה היה בן זומא והקטן בשנים ולכן לא נסמך ונקרא תמיד ע"ש אביו בן זומא ולא זכה רבי אלעזר למה שזכה בן זומא שהיה נער ממנו ולא נעם לו אותו גם זה היה תמיה ר' א' בן עזריה. ולא זכיתי לשון נצוח כמו מאן דזכי לחבר' כלומר לא נצחתי לחכמים בנ"מ ותלמוד שתאמר יציא' מצרי' בכל לילות השנה בפ' היית נקיים של ערבית לפי שהייתי יחיד והם רבים ואין דבריו של אחד במקום שנים. שדרשה בן זומא וכו' ומשמעה ק"ו שאם בכל לילות השנה חייב להזכי' יציאת מצרים לזכרון אותו הנס כ"ש שיותר ויותר ראוי לספרו בליל פסח שהוא הזמן המיוחד אליו ולכן כל המרבה לספר בו הרי זה משובח. ימי חייך ה"כ לפי שהלילה ממשכת אחר היום שנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד והלילה נכלל היום וכל כ"ד שעות נקרא יום ולכן לא איצטריך כל לרבות הלילות אלא כל בא לרבו' ימות המשיח שגם בימים ההם בזכור יציאות מצרים א"כ גם לדעת חכמים דבן זומא חייבים להזכיר יציאת מצרים בכל לילות השנה וכ"ש בליל פסח ולכן הביא המגיד גם דברי חכמים:

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ הוּא כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תוֹרָה אֶחָד חָכָם וְאֶחָד רָשָׁע וְאֶחָד תָּם וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל׃

חכם

ברוך המקום אמר כאן ד' ברוך לפי שרצה לומר אחר זה כנגד ד' בנים דברה תורה שהם ד' עניינים שכנגד העולם מתנהג בהם אמר כנגדם ד' ברוך להורות לנו שראוי לברך להש"י על הטוב ועל ההפך והרד"א גורס ברוך המקום שנתן תורה לישראל ברוך הוא כנגד ארבעה בנים וכו' ולכן כתוב בנוסח פסח ואמר כאן ברוך המקום שנתן תורה לישראל ברוך הוא כיון שכנגד ד' בנים דברה תורה אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול וזה יורה למוד התורה כולל לכל כתות בני אדם וגם זכר שם בן בתורה ד"פ כדי לדבר בענין הזה כד' מיני דבורים מתחלפין שכללו כל האופנים שאפשר שידובר יציאת מצרים בהם ולפי שיש זה שלמו' שלום וגדול' בתורת הש"י לכן אמר המגיד בדרש' הזאת ברוך המקום שנתן תורה ר"ל שנתנה להם כאומן כך מן השלמות והברכ' שוכר בכאן שנינה השבח וההלל ולכן אמר ברוך הוא ר"ל אינו שנצטרך לברכה ולשבח שנברכהו כי הוא ברוך ומבורך בעצמו או מפני שעתה הוא מתחיל לדרוש פסוקים אומר ברוך המקום וכו' כאדם שרוצה לדרוש ואומ' בשם הש"י ואח"כ מתחיל לדרוש ופי' המקום הקב"ה כי רז"ל כנו שמו של הש"י מקום דאמר בב"ר פ' ע' וכה אלפי קדם הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו גם תמצא כי מקום עולה למנין יו"ד י' פעמים יה"ו ה"פ והו"יו ו"פ וה"ה ה"פ יעלה למנין מקום. אחד חכם ואחד רשע וכו' מה שעשה המגיד חלוקת הבנים כזה הדרך לפי שמאלה כד' בנים שוכרה התורה לא ימלט בכל א' מהם אם שיהיה שואל או בלתי שואל ואם הוא שואל לא ימלט מאחד מב' תכליות בשאלתו אם להראות חכמתו וידיעתו ואם להיותו מסופק ומתערער בדבר מפני שנכנס בו רוח מינות כמקטרג כנזכר ואם שישאל לספרון ידיעתו ויתפעל לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה והם החכם והרשע והתם והחלק הד' הוא בלתי שואל ולזה לא עשה כן חלוקה אחרת כי אם בשאלה מוחלטת והוא אחרון שאינו יודע לשאול לפי שאם היה בלתי שואל מפני רוח מינות היה נכלל ברשע אף שאינם סדורים בתורה בסדר הזה ופירש הנה כפי מעלתם בחכמה ראשונה החכם לכבוד תורתו ואחריו הרשע קדם שגם הוא חכם לבד' ואחריו התם לקוצ' ידיעתו ושאינו יודע לשאול באחרונה שאין בו חכמה כלל ופירש תם מי שאינו יודע להעמיק שאלתו לא בחכמתו ולא ברשעתו:

חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי׳ אלהינו אתכם׳ ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן:

חכם. מה הוא אומר מה העדות והחקים וכו׳ בפרשת ואתחנן ולהיותו בן חכם רצה להראות את חכמתו באמרו שיש במצוה הזאת חלק שהם עדות כמו ענין שמירת הפסח וכר למצרים הגאולה והיציאה בחפזון ממצרי׳ וענין הפסח שהוא זכר למזל טלה שנלקה בלילה הזה וגם ענין המרור שהוא זכרון למררו את חייהם ויש במצוה הזאת גם כן מכלל החקים כמה שנזה בבית אחד יאכל וגו׳ ועצם לא תשברו בו שאין טעמם נודע לנו וגם יש בזאת המצוה חלק מהמשפטים והוא כל עדת ישראל יעשו אותו ונאמר כל ערל לא יאכל בו שכל זה הוא משפט ישר לפי שלא נעשה הנס כי אם לנכנסים בברית ולא לערלי׳ אמנם ראה המגיד שבן זה היה חכם ירא אלהים שתחלת דבריו היה אשר צוה ה׳ אלהינו אתכם כדי שמודה שהמצוה היא אלהית מפי הגבורה נתנה לאבות רק היה שאלתו למה היה חלק המצוה מהעדות ומהחקים ומהמשפטים והיה ראוי שתהיה המצוה בכל חלקיה אם מסוג העדות או מהחקים או מהמשפטים והנה התורה השיבה אותו לכל חלקי השאלה במה שאמר עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה׳ אלהינו ממצרים ביד חזקה ונאמר כי המרור זכר לעבדות והמצה זכר לחפזון הגאולה והפסח רמז לאותו׳ ומופתי׳ גדולים ורעים שהיה מכת בכורו׳ ולזכרון דברים הללו היו העדות אשר במצוה הזאת ולענין חלק המשפטי׳ השיבו ויתננו בוריא מזה ולא אומה אחרת ולכן משפט ישר שכל בן נכר וערל לא יאכל בו ולענין החקים השיבו ויצונו ה׳ לעשות את כל החקים האלה ונאמר שהם הדברים שלא ידענו טעמם אבל הוא לטוב לנו כל הימים שהוא הטוב הנצחי׳ ולחיותנו כיום הזה באורך הימים הגשמיים בעולם הזה׳ ואף אתה אמור לו וכו׳ בעבור שהבן החכם הזה התנאה בחכמתו לעשות חלוקים במצוה הזאת לכן תלמד מה שהשיבתו תורה לכל יפי חכם בעבור אף אתה עוד תלמד מה שכתוב בפרשה אמור אתה לו שאר הלכות הפסח עד סדר האחרון ממנו שהוא אין מפטירין וכו׳ וה״א משנה בערבי פסחים שהוא ידע ומשכיל השואל עם כל חכמתו שעוד לאלוף מלין ושים במצוה הזאת כללים לתוספי׳ יותר משאלתו על דרך תן לחכם ויחכם עוד ויש מפרשים כי כששאל החכם מה החקים כלל בו כיון שעיקר היום בפסח למה אנו אוכלין מצה ומרור קודם הפסח הלא הפסח עיקר ומשיבין לו אנו עושין זה בהלכות הפסח שאין נאכל אלא על השבע כדי שישאר טעמו בפינו ומתוך זה נזכיר שבחי מצות הפסח ונספר בנסים כל הלילה׳ אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כלומר אין עושין סלוק ולא סיום לאכילה מיני מגדים כשכתב כל הסעודות אלא בגמר האכילה כשנפטרין מסעודתן אוכלין כזית מצה הפסח ולכך אמ׳ אוכלין עתה כזית מצה באחרונה זכר לפסח ופירש מפטירין מסיימין מלשון הפטרה שמסיימין בה תפלת שחרי׳ אפיקומן בלשון יון קורין לאכילה אפיקומן פירש מפטירין לשון פתיחת פה לדבור מלשון יפטירו בשפה אפיקומן נוטריקון אפיקו מיני מתיקה רוצה לומר אין אומרים אחר אכילת הפסח אפיקו מיני מתיקה לקנוח סעודה:

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם לכם ולא לו ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה יי׳ לי בצאתי ממצרים לי ולא לו ואלו היה שם לא היה נגאל:

רשע. מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם בפ׳ בא והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם והנה שלשה דברים הביאו להגיד שהאומר הזה היה מאויב טרף ה׳ האחד שלא אמר בלשון שאלה כמו שאמר בחכם כי ישאלך בנך מחר ובתם כי ישאלך בנך רק אמר׳ כלומר כאשר בניכם שהיה ראוי שישאלו וילמדו מאבותיהם ליראה את ה׳ יהיו בנים סוררים ולא ידברו כדרך שאלה רק כדרך כפירה ועזעור יאמרו אליכם מה העבודה כי כבר נשתמש הכתוב בלשון אמירה באומרים המגונים כמו שאמרו בני גד ובני ראובן על המזבח אשר בנו בעבר הירדן מחר יאמרו בניכם לבנינו מה לכם ולה׳ אלהי ישראל ונאמר וכן אמר הנביא ישעיה הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע האומרים ימהר יחישה מעשהו ושלמה עליו השלום אמר אומ׳ לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים כי תמיד יבא בלשון הזה על הקטור והמאמר המגונה לא על השאלה בכונה טובה והסבה השנית לפי שלא אמר מה העבודה הזאת אשר צוה ה׳ אלהינו לכם כמו שאמר הבן החכם כי לא היינו חוששין למלת לכם כמו שלא חששנו על מלת אתכם שאמר החכם אבל הרשע באמ׳ כפר בהיותה מצוה אלהית ולכן לא אמר אשר צוה ה׳ אלהינו והסבה השלישית שהוא לא קרא המצוה הזאת לא עדות ולא חקים ולא משפטים לפי שלא האמין היות בה עדות יציאת מצרים והיותה משפט וצדק וחק וגזירת מלך אבל אמר מה העבודה הזאת לכם וכיון בו שתי כפירות האחת שלא היתה המצוה אלקית ולא נוה בה השם יתברך אבל הם בעצמן סדרו אותה והוא

אומרו

אומרו מה העבודה הזאת לכם שהוא כפירה בפועל ומצוה אותה מצוה וכפירה שנית כענין התפלות וכאלו אמר אין זו עבודה לגבוה ולא זכר לחסדיו אבל היא עבודה עשויה לתועלתכם שתאכלו ככה בן שבעו רך ושוב כלי אשר ותשתו ד׳ כוסות על כן שלא ואת העבודה היא לכם ולא לשם ולפי שהיו שתי כפירות לכן אמר בניכם בלשון רבים והיו כי יאמרו אליכם בניכם כאלו היו ככאן בנים סודרים בנים שמשיתים בכפירות שונות ולזה השיבה התורה ואמרתם זבח פסח הוא לה׳ בלומר הפ׳ גוף כה ונה אנחנו ולכן נוה פסח יתברך שלא יאכלו את הפסח כי אם על השבע כדי שלא תהנה באכילתו שום הנאה גשמית כי אם קיום המצוה שהוא לזכר שפסח ה׳ על בתי בני ישראל ולפי שראה המגיד שכיון הרשע בתיבת לכם ב׳ הכפירו׳ האלה אמר אף אני כוללת לכם אדרוש דרשה שלישית ועל כסיל שמתה לו ולכן אמר מה העבודה הזאת לכם להוציא את עצמו מן הכלל שלא יבא בקהל ה׳ כי הנה המצוה כתנה לטובים ולישרים בלבותם ולא לרשע והנה אמרו לכם ולא לו הוא מדברי המגיד ולנו אמר ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל באמונות יג כפר בעיקר שהעקר הוא היות המצוה אלהית ולא אנושית אף אתה הקהה את שיניו כלומר מלבד מה שהשיבתו התורה אף אתה שומע כפירה מפיו ענה כסיל כאולתו ואמור לו בעבור זה וכו׳ ופירש הקהה שיניו כלומר הכעיסהו ואמור לו וכו׳ או פי׳ הקהה את שיניו כמו ובני בנים תקהנה כלומ׳ זה שכפר בעקר הרי הוא בכלל בן נכר לא יאכל בו שאסור לאכול בפסח ואז שניו תקהינה שרואה לאחרים אוכלים והוא אינו אוכל ואסור לו כלומר וגם אסור לו׳ בעבור זה עשה ה׳ לי כלומר ראה רשע כי בעבור קיום המצוה והאמונה ש״ה לי בפסח יתברך עשה ה׳ לי חסד גדול בהוציאני ממצרים ואתה רשע אלו היית שם לא היית נגאל ואף על גב שהפסוק בעבור זה עשה ה׳ לי בוא בפרשת שאינו יודע לשאול אם אינו ענין לשאינו יודע לשאול תנהו לענין רשע:

תָּם מַה הוּא אוֹמֵר מַה זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

תם מה הוא אומר מה זאת בפר׳ בא ומדברי התשובה שאמרה התורה עליו והיו לאות על ידיך ולטוטפו׳ בין עיניכם כי בחוזק יד וגומר ידאה שהיה שאלתו בתם לבבו ולא לרוע מינות כי לא יפול שיאמר זה כי אם על התאב לשמו ולא במנע מה׳ כי אם לתמימותו וקוצר בבינתו:

וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל אַתְּ פְּתַח לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:

ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר והגדת לבנך בפרשת בא שדלא וברה התורה בו ענין שאלה ולא אמירה רק אמר והגדת לבנך ידאה שהבן הזה לא היה יודע לשאול והתורה צותה לאביו שיפתח פיו לאלם ויגיד לו הדברים כמו שהיו ולפי שהתם ושאינו יודע לשאול לא במצא לבן עון כי אם קוצר ידיעה לא בהתפארות החכמה כבן החכם ולא כרשע ופשע כרשע לכן בהתפ׳ המגיד להשיב עליהם אף אתה כמו שעשה בבן חכם ורשע:

יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר בַּיּוֹם הַהוּא אִי בַּיּוֹם הַהוּא יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם תַּלְמוּד לוֹמַר בַּעֲבוּר זֶה בַּעֲבוּר זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ:

יכול מראש חדש שהתחילה הגאולה ועוד שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח· תלמוד לומר ביום ההוא כלומר יום הגאולה· יכול מבעוד יום כשמוקטין פסחיהן· בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך לפי שלכן הנער ובער הוא יצטרך שלא להראותם לו באצבע ויש מפרש׳ זה בני מערבא י״ב חכות שאדם עושה בליל פסח ואלו הן ארבע כוסות שרוכת בקערה שתי נטילת ידים המוציא מצה מרור בריכה:

מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ וְעַכְשָׁיו קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו עתה מתחיל סדרו של אביי שמתחיל בגנות· שנאמר ויאמר יהושע וגו׳ יהושע כ״ד ואתן לעשו את הר שעיר שנא׳ וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו שלא רצה לקבל עליו את הגרות· ויעקב ובניו ירדו מצרים לקבל עליהם גנו וירושת גוי בין הבתרים:

בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק: וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

ברוך שומר הבטחתו לישראל לפי שאמר למעלה וארבה את זרעו וגו' ונתקיים ביעקב ובניו ולא בישמעאל ובני קטורה כמו כעבור וזה שבח והודאה להש"י ר"ל ברוך הוא ומשובח הש"י שעשה אותה ההבטחה שהבטיח לתתה לישראל שהם זכו בה ולא אמר או לפי שמזכיר ירידת אבות למצרים אמר ברוך שכשם שמברכי' על הטובה מברכים על הרע' שהקב"ה מחשב את הקץ שהש"י חפץ לזכות בהבטחת' שהיא מפיותו מחשב את הקץ יום ליום ולילה לילה מתי יבא עת קץ כדי לעשו' ולקיי' מה שאמ' לאברה' ור"א כתב ה"ג חשב את הקץ ול"נ מחשב את הקץ כי חשבון זה כבר עבר שהרי מלידת יצחק עד יציאת מצרים ד' מאות שנה:

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל בָּרוּךְ הוּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִשֵּׁב אֶת הַקֵּץ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְאַבְרָהָם יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבוֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל: (צריך להגבי' הכוס) כ"כ האר"י ז"ל:

והיא שעמדה וכו' אותה הבטחה של בין הבתרים שאמ' וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי לא לבד הועיל' להם ליציאתם ממצרים כי גם בגלות אחרות שהיו אבותינו או אנחנו היום הבטחה היא עומדת להם ולנו להציל' גדולה כמו שהוכיח מענין לבן כי כל המלכיות שעתידין להיות משעבדין לישראל וכל הגליות והגאולות שעתידין להיות נגלו לו הראה הקדוש ברוך הוא לאברהם במראה של בין הבתרי' כדאיתא בב"ר וכן הוא אומר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. שלא א' בלבד עמד עלינו ול"נ לכלותינו והאחד שהזכיר הוא פרעה שלא היתה כוונתו לכלותם כי אם לשעבדם ועל כן היה ממתיק בהם לבלתי כלותם. אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו כלומר שלא אחד בלבד שהוא פרעה עמד עלינו לצר ואויב אלא אף בכל דור ודור בכל היום עומדים עלינו וגם לא כדרך פרעה לתכלית השעבוד כי אם לכלותינו לגמרי:

וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵינוּ וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם: ע"כ

צא ולמד מה בקש וכו' רצה לומר מענין מצרים אשר אתה בה ולמד מספורי יעקב ולבן מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו כלומר עם היות שלבן לא עשה עמו רעה בפועל לא ולמד מדבריו מה היתה מחשבתו לעשות ליעקב אבינו כי זה מתוך דבריו תלמוד אותו לא ממעשיו לפי שהוא עצמו הודה ואמר יש לאל ידי לעשות עמכם רע וגומר והוא מורה היות מחשבתו רעה. ולבן בקש לעקור את הכל להכות אם על בנים והוא אומר ליעקב הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא רצה לומר לו היה ראוי ואותה בקשתי אם לא שאלהים הכעו ממנו ומפך זה לאמרו ארמי אובד אבי שעשו אובד יוצא מסכל ומשום דתנן בפ' ערבי פסחים ודורש מארמי אובד אבי עד שהוא גומר את כל הפרש' הוא דורש עתה כאן

צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר אֲרַמִּי אוֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:

וירד

כמו שנדרש בסיפרי והטעם לפי שבלילה הזה אנו חייבים להודות להשם יתברך ולהתחיל בגנות ולסיים בשבח ולא יוכל אדם לעשות הודאה יותר הגונה בענין הפסח ויציאת מצרים כי אם הודאה הגדה והוידוי שהיה קורא מביא הביכורים כי ג״כ מתחיל בגנות ומסיים בשבח׳ ומזכיר היציאה והמכות והאותות והמופתים כאלו יעשה האדם עצמו בליל פסח עם אותם הדברים אשר לפניו בקערה כאלו הוא מביא הבכורים ואומר הגדה שהודאה הבטחה שנאמרה לאברהם היא עומדת ליעקב עם לבן שהש״י דן את לבן שנ׳ ויבא אלהים אל לבן בחלום הלילה ויאמר לו השמר וגו׳ וגם אח״כ יצא ברכוש גדול שנ׳ ויפרץ האיש מאד מאד וכמו שעמד להם הבטחת ברית בין הבתרים כן תעמוד לנו בכל גזרותיהו בכל דור ודור:

וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה אָנוּס עַל פִּי הַדִּבּוּר · וַיָּגָר שָׁם מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לָגוּר שָׁם שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גּוֹשֶׁן:

וירד מצרימה אנוס על פי הדבור לשון וירד מצרימה מורה שאנוס ירד שם מדלא כתיב ויבא לפי שיעקב היה ירא לרדת מצרימה עד שאמר לו הש״י אל תירא מרדה מצרימה אנכי ארד עמך מצרימה וכאלו הש״י העיר את רוחו לרדת שיהיה לקיים גזרתו וזהו על פי הדבור והוא רוח הקדש שנאמר בירמיה והנביאים יהיו לרוח והדבר אין בהם: (ויגר) שם מלמד שלא ירד להשתקע פיר׳ לקבוע שם ישיבה ולהיות כתושב אלא לגור שם כגר וכנכרי ללון ולגור בעלמא לפי שהיה ראוי שיאמר וישב שם כיון שנתעכבו שמה ימים רבים אם לא כפי מחשבתם וכוונתם כשהלכו שם וגם עתה שאמר במתי מעט מורה שלא אמר הגרות עליהם כי אם בתחלת ענייניהם כשהיו מתי מעט והיה זה כאשר הלכו למצרים וכפי מחשבתם לא על התמדת הישיבה במצרים׳ שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו שהיה דעתם שלא לשבת שם כי אם בשנו׳ הרעב ואחרי עבור שני הרעב ישובו אל ארץ כנען:

בִּמְתֵי מְעָט כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה וְעַתָּה שָׂמְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: וַיְהִי שָׁם לְגוֹי מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם גָּדוֹל וְעָצוּם שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: וָרָב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה:

במתי מעט כמו שנאמר בשבעים נפש כלומר שהמיעוט הקטן היה השבעים נפש שירדו עם יעקב למצרים: ה״ג ויהי שם לגוי מלמד שהיו ישראל מצויינין שם רצה לומר שהיה שהם אומה נבדלת ונפרשת מהמצריים ולא נתערבו בהם בדרך שנים שישבו ביניהם כמו שיקרה לאחר עמים בהתיישבם יחד יתערבו אלו באלו אבל הם לא שנו את שמם ולשונם ודתם ומלבושיהם וזהו שדרש שהיו מצויינים שם. והציון הוא הסימן אשר בו יהיה ניכר ורשום האדם גם נתאספו שם יחד במקום אחד ולא נתפזרו בערים ולכך היו נראים גוי אחד׳ ה״ג גדול ועצום בלא וי״ו בתחלה שנאמר ובני ישראל פרו וגו׳ ודרש במלת גדול רבוי העם וכמותו ע״ד הפלא אף על פי שלא תתחבר אליה אומה אחרת להתערב בו להיות לעם אחד כי היו מצויינים עם כל זה נתרבו בכמות מופלג עוד עשה דרשה אחרת בעצום שהוא כאמר על הכח והעוצם והוא גם כן ע״ד הפלא אף על פי שדרשו על וישרצו שהיו יולדות ששה ששה בכרס אחת והתאומים יהיו תמיד חלושי הכח וקטני הקומה ודקי הפרצוף עם כל זה היו גדולים בגופם ותקיפים בחוקם ואיבריהם ובפסוק שהביא התבארו ג׳ הדרשות כי ממה

וירע

שאמר ובני ישרא׳ התבאר שהיו מצויינים ונכרים לגוי אחד שקראו תמיד כן בשם ישראל וממה שאמר פרו וישרצו התבארו על הרבוי כמו שדרשו ז״ל שפרו עניינו שלא הפילו נשותיהם וישרצו שהיו יולדות ששה ששה בכרס אחד ובאומרו וירבו ויעצמו התבארו העצמה והכח כי רמז בוירבו על גודל הקומה ובויעצמו על הכח: (ורב) כמו שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך כי הילדים בינקותם הם רבו הסכנות ורובם מתים כי להיותם רכים לא יסבלו פגיעה כגדולים לכן אמר שבהיותם במצרים לא היה כן שתוקף גזרת הגלו׳ לא היו חוששין על גדול הילדים כראוי אבל ברצון הש״י השגחה היו גדלים מעצמם כצמח השד׳ · רבבה כצמח השדה נתתיך ביחזקאל פירש י״ו ואמר שמעצמם היו גדלים כמו הדשאים שיוצאים מן

הארץ

שארץ נכנסים יפים מבלי שום מלאכה כן היו בני ישראל גדלים ביופים מבלי חנוך ולמוד כאלו בטבע היו נולדים נאותו שלמות כי השי' נק כלו שאמר על גדול הגוף ויופיו ותקון השדו' שהוא עדי עדים עם היותם ערום ועריה שלמות התורה והמוסר · בעדי עדים לשון קישוט · ועריה ענינו גלוי כמו את מקורה הערה:

וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה: וירעו אותנו המצרים כמו שנאמר הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ: ויענונו כמו שנאמר למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס: ויתנו עלינו עבודה קשה כמו שנאמר ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך:

וירעו אותנו המצרים גם זה מודוי הבכורים ולפי שיש בפסוק זה ג' חלקים דרשנו שלשה דרשות:

וירעו אותנו המצרים כמו שנאמר וכו' ר"ל שעשנו אותנו בעיני רעים שחשדונו באנשים רעים ושאנשים כמרגלים את הארץ כדרך הקושרים והמורדים באדוניהם והתחכמו איך יוכלו לנו ולכן אמר וירעו אותנו שחשדונו כאנשי רשע שאם ר"ל שעשו עמהם רעה היה לו לומר וירעו לנו גם בראיה שהביא לא נזכר שום רעה אלא על החשד שחשדו הוכיח שפי' הפסוק הבה נתחכמה שהיה עצת המצריי' להתעולל עלילו' נגד ישראל ולהעסיקם בתחבולו' כדי שלא יתרבו ולא יתחזקו בארץ וזהו מפני החשד שחשדום כרעים ופושעים · ויענונו כמו שנאמר ר"ל מהרעה הזאת נמשכה רעה אחרת שעלה מעצת' שיענו אות' בכל מיני ענוים כדי לתשש כחם בנקיב' ולא יעשו דבר ממה שיזמו ומה היה העינוי הזה וישימו עליו שרי מסים למען ענותו וגו' והוא מלאכת החומר והלבנים ובנין הערים למלך כתיב הכא ויענונו וכתיב התם ענותו ולמד ענוי מענוי ולפי שזה נאמר וישימו עליו אחר הבה נתחכמה משמע שהעינוי נמשך מעצת הבה נתחכמה לזו גם בפרשת וידוי הבכורים כתיב ויענונו אחר וירעו אותנו לכן דרש גם כאן ויענונו על הבה נתחכמה לו ואותה עצה בכבש העינוי וזה אומרו אחריו ויענונו: (ויתנו) עלינו עבודה קשה כמו שנאמר עוד כנמשך מאותה עצה רעה אחרת שאלבד העינוי שהיו עובדים למלך נתנו עליהם עבודה קשה: והוא שכל מצרי היה משעבד בישראל כאלו היה עבדו ולזה הביא ראיה ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך שלמד עבודה מעבודה ולפי שהיה ההשתעבדות ההוא באכזריות גדול בלתי מסודר' נאמר עליו עבודה קשה כי המון העם בהיות כל איש סורר על היהודים לעבודתו וזו היתה עבודה קשה ועבודת פרך יותר מעבודת המלך שהיתה מסודרת:

ונצעק אל יי' אלהי אבותינו וישמע יי' את קולנו וירא את עניינו ואת עמלנו ואת לחצנו: ונצעק אל יי' אלהי אבותינו כמו שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה: וישמע יי' את קולנו כמו שנאמר וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ כמו שנאמר וירא

ונצעק אל יי' וגו' גם זה מודוי הבכורים · כמו שנאמר ויהי בימים הרבים ההם עם היות שכתוב שבואר בענין בא לבאר מה שאמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו שאל תחשוב שהיתה צעקתם כצועק חמס וקורא תגר או שצעקו וספדו על מיתת המלך אלא היתה תשובה גמורה שצעקו אל השם יתברך שיקים להם מלים' לפני המלך אשר ימלוך על הארץ שנכנס ודעת' היה כצעקת' על צרתם ועבודת' הקשה' וזה אומרו ויאנחו בני ישרא' מן העבוד' כי הש"י הבין ממחשבתם ולפי שזה לא נאמר שצעקו אל הש"י רק כתיב סתם ויאנחו ויזעקו הביא מפרשת וידוי: ונצעק אל יי' אלהינו שזה שאמר שם נגלה כאן · וישמע יי' את קולינו כמו שנ' רבה בזה שלא לבד היתה סבת גאולת' בעבור ששמע השם יתברך את קולם וצעקתם כי גם היה סבה שהיה זוכר את הברית אשר כרת עם האבות ולזה הביא ראיה וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו ונזכר גם מכינו לשון קול נבי אבות אברהם שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי יצחק ויעקב שנאמר הקול קול יעקב אחד לנו ואחד ליעקב · וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ כי בפסוק הראשון וירעו אותנו המצרים זכר מה שעשו לה' בפרהסי' והוא העינוי בחמר ובלבני' ועבודת פרך

אלהים את בני ישראל וידע אלהים: ואת עמלינו אלו הבנים כמו שנאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכהו וכל הבת תחיון: ואת לחצנו זו הדחק כמו שנאמר וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אתם: ויוציאנו יי ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים: ויוציאנו יי ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו שנאמר ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יי: ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך והכיתי כל בכור אני יי אני הוא ולא אחר:

וביד

שהיו המצרים משעבדים בהם ובפסוק זה אומר עוד ראה הש"י ברואה מחשבות ולב דברים אחרים נסתרים שהגדרות שהיו להם דאם לא כן מה לו לכפול הדברים בשנאם בעניינו ועמלינו ולחצנו הי' לו לומר וירעו אותנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה ונצעק אל ה' וגומר וישמע ה' וגו' וירא את העשוי לנו במצרים ויוציאנו וגומר ולכן דרש וירא את עניינו על פרישות דרך ארץ שהיו רבים מה' פורשי מנשותיהם כדי שלא יגעו לריק ולא ילדו לבהל' ופרישות התשמי' נקר' ענוי כמו שדרשו אם תענה את בנותי מן התשמיש ושעל זה נאמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים כי ראה פרישותם מנשותיהם ונתן להם נחת רוח ורצון להזדק' להם כדי שיפרו וכמו שדרשו על תחלת הפסוק עוררתי' ויהיה וידע מלשון והאדם ידע את חוה אשתו ועשו בדרך אם זכתה השלה יונאה שהקל ועשו נ"ס מוירא אל וירא נאמר כאן וירא את עניינו ונאמר להלן וירא אלהים את בני ישרא' וידע אלהים מה להלן שנתן להם ספק לדעת נשיהם אף וירא את עניינו על זה נאמר ומה שדרשו וידע אלהים על תשמיש המטה לפי שאין אדם יודע מה בין איש ואשתו כי אם אלהים ומה שנקרא תשמיש המטה דרך ארץ כי התשמיש הוא מדרך הארץ שנאמר ואי' אין בארץ לבא עלינו כדרך כל הארץ: ואת עמלינו אלו הבנים דכתיב כי אדם לעמל יולד וכתיב בחי' וראשית אוני שנאמר כל הבן הילוד וגומר הוא גם כן גזרה נסתר' כי אין ספק שגזרה זו נסתר' לאנשיו שיעשו כדבר' שעשה כי פרעה היה לו לעשות על זה דת מפורסמת אבל הש"י הבוחן לב ובוחן כליות ראה גם כן הדב' הזה וכאלו אמר וירא ה' מה מעשה מבנינו אשר עלינו בתולדות' וגדול' שהיו מושלכי' אותם ליאור: ואת לחצנו זו הדחק כי מלת לחץ תאמ' פעם על הכאה נופלית כמו ותלחץ את רגל בלעם אל הקי' פירושו למחצו ופעם יאמ' על השכרה ועל האונס שהאונס עושה לעובדים לפניו לעשות איזה דבר כאן גדול וזה השמיש מה לחץ נקרא בדברי רז"ל דוק' ולכן אמר שמ' שאמר ואת לחצינו אין ראוי שיפורש על המעיכה וההכאה נופלית כי זה כב' נכלל כויתנו עלינו עבודה קשה אבל נאמר על הדחק לא די שהיו מעבידים אותם אלא גם לא היו נותנים להם שנושם בעבודה היא כי היו דוחקים אותם כמו שנאמר והנוגשים אצים ולפי שגם זה לא היה דבר שסודר ולא מפורסם ולכן זכרו בכלל הראיות: ויוציאנו לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח וכו' רצונם בזה שלא היה הפעל ההיא טבעי שסודר מהמערכות השמימיות ומניעיהם שהם מלאכים ושלוחים מהש"י בהנהגת העול' הפעל אשר היתה מה השגח' הפרטית כפי רצון הש"י למעלה מן המנהג הטבעי והנהגת העליונים וזהו אומרם בכבודו ובעצמו אבל לא ימלט שיהיה הפעל ההוא על ידי כלים כי הרוקח לא יפעל במורגש המישוש כי אם על ידי כלים והנה חכמים ז"ל ראו שהרכבת העולם הוא על ידי תנועות הגלגלים וכן השפעות השרים העליונים שיפעלו בעולם כפי המסודר עליהם אבל בדעת ובחירה וההנהגה השכלית היא ההשגחיית המסודרת מרצונו יתברך הפשוט כאשר תגזור חכמתו ולא כה כפי סדור השמימיי' וגם לא על ידי מלאכים ושרים העליונים אבל הש"י יעשה אותה בעצמו מבלי היות שם מלאך או אמצעי אחר רוצה לומר בעל דעת ובחירה אבל אין נמלט משתמ' פעולתו ההשגחיית והרצוניית ההיא בדברים הגשמיים באמצעית כלים כאלו תאמר שהמלך יהרוג הרוצחים פעם על ידי שופטים ושוטרים הממונים על פיו ופעם יעשה המלך ההרג בעצמו ובידו מבלי אמצעי אבל אין נמלט שיצטרך כלי לעשותו כאלו תאמר חרב או דבר אחר והוא יותר משובחו' מהסודר השמימי' ומהפעל העליונים ושיערו חכמי' ז"ל שיציאת מצרים לא היתה מסודרת ולא מחוייבת כפי ההנהגה הטבעית ולא היתה מהפעל השרים העליונים משלשה בחינות האחת לפי שהמערכה השמימית המורה על ארץ מצרים היתה מונעת ומעכבת יציאת העבדים משם וכפי שסודרו לעיל הכ' כפי רצון פרעה ועבדיו שבשום צד לא נעזרו ולא נתפייסו שיצאו ישראל מעבודתם וזה הוא מורה שהיה דבר חוץ מטבעם וכנגד הכחות העליונות השמימיות עליהם וכנ' בעבור שהמצרים היו עובדים

למזל

לאול שלה וסית שופע עליהם מעלה וכבוד כל סכן בהיותו ובגבורתו ומעלתו שהוא קדש ניסן ומפני הסבות האלה ראה השם יתברך לעשות הגאולה הזאת בעצמו כי מי ישדד מערכות השמימיות ומי ישנה הטבעים המוחזקים ומי יבטל כחות השרים העליונים והשפעותיהם כי אם השם י׳ אשר יצרם ואלו ג׳ בחינות האלה כיון באמרו ועברתי בארץ מצרים ונוגף כי באומרו ועברתי בארץ מצרים מורה שעם היות המערכ׳ העליונה מחייבת שלא יגאלו ישראל ממצרים תעבור הכוכבים המשפיעות ותשדד המערכ׳ ויגאלם וכן דרש בענין ההעברה אני ולא מלאך לפי שהמכוון בה הוא לשדד כח המערכ׳ אשר א״א שיהיה כי אם ברצונו הפשוט וביכלתו וכנגד הבחינה הב׳ מרשעת פרעה ועבדיו אמר והכתי כל בכור בארץ מצרים רוצה לומר אם הם יחזיקו בבני בכורי ישראל גם אני אכה את בכוריהם ולא יצא פרעה בעצמו ויאמר קומו צאו מתוך עמי ולפי שהכאת הבכורות לא היתה בדרך טבע כענין הקדחות השורפות והמגפות המתפשטות בעולם לכן דרשו עליה אני ולא שרף והוא תאר לקיום הבכורי׳ המתים במגיפות כסדר טבעו כפי המערכת כי הבכורות האלו כפי טבעם היו כנגד הבחירות אבל השם יתברך הדפם וכנגד הבחינה הג׳ מאלוהות מצרים שהיו מגינים בעדם ומשפיעים עליהם טובות אמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים ולא אמר זה על הכאות השמימית כי אם על השרים המגינים אותם ורוצה לומר אף על פי שהשרים העליונים יקיימו מעלה וכבוד קיים ופסד למצרים השם יתברך ישבית השפעתם ויסיר גבורתם באופן שלא יעמדו להם למושיע וכאלו האלהות והבכורות מכה אחת להם רגע אחת בקום ג הלילה הרי לך שכל מה שדרשו בפסוק ועברתי בארץ מצרים כלו כלל בפסוק ויוציאנו ה׳ ממצרים כי שלשת הסבות כללו כיניאה:

בְּיָד חֲזָקָה זוֹ הַדֶּבֶר כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה יַד יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד: וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה זוֹ הַחֶרֶב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָיִם: וּבְמוֹרָא גָּדוֹל זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדוֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ

ביד חזקה זו הדבר כמו שנאמר וכו׳ לפי שמגיד מה שכתוב הוה דברים שוכר כלשון יחיד כמו ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ודברים כלשון רבים כמו אותות ומופתים לכן דרש כל דבר כפי ענינו והנראה שאלה כדרך גזירה שוה ממקומו אחרי״ש ע״כ דרש יד חזקה על הדבר לפי שהוא נקרא יד ה׳ כמו שהביא הנה יד ה׳ הויה במקנך ולא דרש זה על מכת בכורות לפי שידרוש עליו ובזרוע נטויה כי הוא סבר שכמו שהגב׳ אף הוא דבר קטן ויד ה׳ סו׳ דבר חזק ממנו כמו שסיד היא גדולה משהגבע בכה זרוע נטויה מורה על חזק המכה יותר מיד ה׳ כפי שהזרוע כלו הוא גדול וחזק מהיד: ובזרוע נטויה זו החרב ירמוז למגפות הבכורות על ידי חרב מלאך המות שהכה בהם ונז״ל דרשו על חרב הבכורות שהרגו את אביהם: שנאמר וחרבו שלופה בידו נטויה ד״ה א׳ כ״א ועשה ג״ש מנטויה לנטויה מה להלן במגפה אשר באו בימי דוד חרב מלאך המות שהוא שם למגפה הנטויה אף כאן כ״א זה על מכת בכורות: ובמורא גדול זו גלוי שכינה אמר זה על דבקות השגחות השם יתב׳ במצרים להכות הבכורות והאלוהות ולהיותו בבמראים המוחזקים קראו מוראים גדולים ואמרו ובמוראים בלשון רבים לפי שכל מכה ומכה מהבכורות בהיותה ממנו י״ת מבלי אמצעי היה מורא גדול והמכות כולם היו מוראי׳ גדולים ותרגם אונקלוס אמר ובמורא גדול ובחזונא רבא ירצה שעשה מורא מלשון מראה ולפי שכתוב ובמרא הסר היכים שהדברים האלה כלם נעשו במצרים שהרי אמר בסוף הפסוק אשר עשה לכם ה׳ אלהיכם במצרים לעיניך ובאותות זה המטה דרש ובאותות על האותות אשר נעשו באמצעות המטה שהם היותו הפך המים דם והעלות הצפרדעים ותולדת הכינים מעפר הארץ והארבה כי ככל אלה כאמר שנעשו בתנועת המטה ונהו אמרו ובאותות. זה המטה ר״ל האותות הם אשר נעשו עם המטה שנאמר ואת המטה הזה וכו׳ ויעלו זה הביא הפסוק שאותם נקראו אותיות אשר נעשו ע״י המטה הנה א״כ יראו לנו מן הדרש הואת וכרונו מכות שהם מכת הדבר ומכת בכורות וה׳ האותות שנעשו עם המטה וכאחרונ ג׳ המכות שהם הערוב והשחין והחושך ואותם דרש ובמופתים כמו שאפרש ובמופתים זה הדם נ׳ המכות שהם הערוב והשחין והחושך קרא המגיד בשם דם ור״ל ובמופתים הם בנ׳ היותו אחרים בשם דם לפי שהערוב היה מבעלי חיים הטורפים שהיו נכנסו׳ בבתי׳ והורגים וטורפים כל מה שיוכלו ולהיותם שופכי דם קראם בשם דם גם השחין תאר בשם דם לפי שהיה ענינו עפוש הדם והפסד ועפתו גם החושך תאר בשם דם לפי

לְעֵינֶיךָ: וּבְאוֹתוֹת זֶה הַמַּטֶּה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ הָאוֹתוֹת: וּבְמוֹפְתִים זֶה הַדָּם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ דָּם וָאֵשׁ וְתִמְרוֹת עָשָׁן:

לפי שהיה אור השמש אדמדם וכמשך: שנ' ונתתי מופתים בשמים ובארץ וכולי יואל נ' וכתיב בתריה השמש יהפך לחשך והירח לדם לפני בא יום ה' ונומר וממה שאמרו ונתתי מופתים בשמים ובארץ הוכ"ח שלא אמר דם על ההפך המים אשר בנהרות לדם כי המופתים שייער וכר שהיו בשמים ובארץ לא במים ולכן אמר דם ואש ותמרות עשן כי הדם רומז למכת הקיות ברעות ע"ד ושן בהמות אשלח בם והאש רמז לשחין שהוא כאש שורף ברתיחת הדם ותמרות עשן הוא רמז לחשך ולפי שנם החשך יתאר בשם דם לכן אמר עיד אחרינ השמש יהפך לחשך והירח לדם כי הדם הוא האדמימות השוק הכוטה לחשך ועם היות שהכתוב הזה כאמר על הגאולה העתידה עשה המג"יד גזירה שוה ממופתים למופתים נאמר כאן ובמופתים ונאמר להלן ונתתי מופתים מה להלן נ' אלה אף כאן נ' אלה מה להלן נקרא דם כברת והחושך אף כאן כן: תמרו' לפי שהתימר עון נבוה ויסר ושוה ידמה הדבר הגבוה והישר אליו וכן בתרי רז"ל משתעלה העשן תמרותו:

דָּבָר אַחֵר בְּיָד חֲזָקָה שְׁתַּיִם: וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה שְׁתַּיִם: וּבְמוֹרָא גָדוֹל שְׁתַּיִם וּבְאוֹתוֹת שְׁתַּיִם: וּבְמוֹפְתִים שְׁתַּיִם: אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּבָּ"ה עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם: אֵלּוּ הֵן: דָּם: צְפַרְדֵּעַ: כִּנִּים: עָרוֹב: דֶּבֶר: שְׁחִין: בָּרָד: אַרְבֶּה חוֹשֶׁךְ: מַכַּת בְּכוֹרוֹת:

דבר אחר ביד חזקה שתים וכו' לפי שהיו המכות י' ויש בפסוק הזה ה' שמות יד לחזקה וזרוע נטויה ומורא גדול ואותות ומופתים אמר המג"יד שכיון שאלוהה' לשונות נאמרו על כל הי' מכות שיתפרש מזה שכל א' מאלה הה' יורה על שתים מהם ובזה הדרך יכללו כל המכות באלה הה' לשונו' ומלא ההן לזה לפי שיד חזקה הם ב' מלות ולכן ירמוז ב' מכות וכן ובזרוע נטויה ובמורא גדול ואמנם אותות עם היותו מלה אחת הוא לשון רבים ומיעוט רבים שנים וכן ובמופתים לשון רבים:

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים דְּצַ"ךְ: עֲדַ"שׁ: בְּאַחַ"ב:

רבי יהודה היה נותן בהם סמנים דצ"ך עד"ש באח"ב לפי שבספר תהלים לא נמנו כסדר הזה ותאמר אין מוקדם ומאוחר בתורה לכן עשה רבי יהודה זה הסימן להודיענו כי כן היו כסדר הכתובים בתורה וי"א שדם וצפרדע היו בהתראה וכנים בלא התראה וכן ערוב ודבר היו בהתרא' ושחין בלא התרא' וכן ברד וארבה היו בהתרא' וחשך בלא התרא' ולהיותם כזה הדרך ב' בהתראה וא' בלא התראה אחריהם לכן עשה ר"י הסימנים בזה וה' שהיא מכת בכורות בהתראה היתה אבל להיותה מכה יחידה לא עשה בה סי' ובמכה זו' האחרונות וי"א לפי שדצ"ך הם מכת הארץ ועד"ש מכת מקריות באח"ב מכת האויר ותקף מכת בכורות שהם לפי שאין לה זוג ובירושל' שכך היו כתובות במטה אלהים וי"א אם תכתב כל שלשתם זה תחת זה כזה אוי תמצא בסופי תיבות באמצע לצפרדע

סי"ן לומר לך שמכת שחין היה מעורב דם צפרדע כנים עם כל אחת מהן והרב אברבנאל כתב שהכוון בעיקר הוא כי מצרים היתה ערוב דבר שחין עיר מלאה גלולי הכפירות בסרסי אמונות אלהותו י"ת שהם לא היו מאמיני' באמונות ברד ארבה חושך ככה ראשונה עלות העלות ומהם יאמינו באמונותו אבל לא יאמינו בהשגחתו בעולם השפל ומהם היו חושבים שהיה יכלתו יתברך מוגבל ובעל תכלית כשאר שרי מעלה ושלא היה כמו בלתי בעל תכלית ולכן תמצא שמשה רבינו עליו השלום בתחילת שליחותו וכר לפרעה ג' העקרים האלה באומרו כה אמר ה' אלהי ישראל שלח את עמי ויחוגו לי במדבר כי באומרו כה אמר ה' כיאר לו מציאות סבת הסבות ועלת העלות ובאומרו אלהי ישראל ביאר לו שזה העקר המציאות הוא משגיח ומבחין עניני הנמצאות עליונים ושפלים עד שמזה הצד הוא נקרא אלהי ישראל רוצה לומר משגיח בהם ובאומרו שלח את עמי ביאר יכלתו הבלתי בעל תכלית לא בלבד על אומה אחת כשאר שרי האומות כי אם לכל יושבי תבל ושוכני ארץ ועל כן היה

מנוס עליו כן אף על פי שלא מבני ישראל הוא וככה לא היתה תשובת פרעה בתחלה כי אם כפירה מופלגת באומרו מי ה׳ אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ה׳ וגם את ישראל לא אשלח כי באומרו מי ה׳ כופר בעיקר רוצה לומר במציאותו ובאומרו אשר אשמע בקולו כפר בהשגחתו כלומר אין לו קול לא השגחה ומוציא הדברים השפלים ובאומרו עוד לא ידעתי את ה׳ וגם את ישראל לא אשלח כפר בפנת היכולת המופלגת כאילו אמר אף שהוא נמצא אין ראוי שנאמין שהוא משנה הדברים אשר בכאן ואם תאמין השגחתו הנה יהיה כאחד מהשרים העליונים שיכולתו על אומה מיוחדת ואין לו יכולת על שאר האומות ולכן אם הוא אלהי ישראל אינו אלוה שלי ואין יכולתו עלי ומפני שג׳ שרשים הכפירות לכן באו המכות מסודרות לאמת הפנות האלהיות השלש ולכן תמצא כי בתחלה אמר בזאת תדע כי אני ה׳ שהוא מציאות הפנה הראשונה ועשה לאמת הפנה הזאת ג׳ מכות דצ״ך לפי שעל פי ג׳ עדים יקום דבר ולהיות שלשתם מכוונות לאמת הפנה הזאת עשה רבי יהודה סימן בפני עצמו דצ״ך ובתחלת המכה הד׳ שהוא ערוב אמר למען תדע כי אני ה׳ בקרב הארץ רוצה לומר יודע ומשגיח על דרכי בני אדם ולאמת הפנה הזאת באו ג״כ ג׳ מכות אחרות שהם עד״ש ולהיות שלשתם מכוונות לתכלית אחד הוא עשה בהם ר״י סימן בפני עצמו עד״ש אח״כ בתחלת המכה הז׳ שהיא הברד אמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ שהיא פנת היכולת ועליה באו ד׳ המכות האחרונות באח״ב ולהיותם מכוונות לתכלית אחד עיקר הוא עשה בהם ר״י סימן אחד באח״ב ולפי שהיה זה מרגלא בפומיה דרבי יהודה היה נותן בהם סימנים או יש לומר שכוונת ר״י בסימנים הללו היא על מחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי אליעזר ורבי עקיבא שאמרו שרבי יוסי אומר שלקו על הים נ׳ מכות ורבי אליעזר אומר מאתים ורבי עקיבא אומר מאתים וחמשים שהם בכל ת״ק מכות ובא רבי יהודה להודיענו שכולם אמת כי כן הוא מנין האותיות מן דצ״ך עד״ש באח״ב ועוד אחד יותר הוא רומז על אצבע אלהים שהכה בהם וגם יש לומר שלכך תפס ר״י לשונות הללו דצ״ך עד״ש באח״ב שתחלתו אצב אותיות קצ״ל כי דצ״ך לשון שמחה ודיצה עד״ש רמז לעשו׳ ע״ש נזיד עדשים באח״ב לשון תיבה כלומר שהשם יתברך ישפיכו מעשו בהבה ויגקום כמו שעשה במצרים:

רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המצריים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות לפי שהמגיד זכר למעלה מכות מצרי׳ ומניינם שהם י׳ לכן הביאו עליו דברי רבי יוסי הגלילי מנין אתה אומר וכולי כלומר אתה אומר שלקו המצרים במצרים י׳ מכות מנין לנו שעל הים לקו נ׳ מכות: ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא עם היות שבא הפסוק הזה במכת הכנים לא אמרו אותו החרטומים על הכנים בלבד כי על כל המכות נאמרו שהם אצבע אלהים מאחר שלא יכלו עשו מה שעשה תראה שמאותה מכת כנים והלאה בכל שאר המכות לא השתדלו עוד החרטומים לעשות כמותם ולא שאל אותם עוד פרעה על זה ומזה הוכיח רבי יוסי הגלילי שלא אמרו אצבע אלהים על הכנים בלבד אלא על כל המכות ואף על פי שעל מכת הדבר אמר הנה יד ה׳ הויה רבי יוסי הגלילי סבר שפי׳ יד על המגפה לפי שהכתוב קראה דבר וכמו שנאמר ושלחתי את ידי והכיתי את מצרים בכל נפלאותי:

רבי אליעזר אומר מנין שכל מכה ומכה וכולי רבי אליעזר לא בא לחלוק על רבי יוסי הגלילי וגם רבי עקיבא לא חלק על רבי אליעזר אלא כל אחד מהם קבל דעת חבירו והוסיף עליו כי הנה המגיד הראשון ביאר שהיו מכות מצרים עשר ובא רבי יוסי הגלילי וקבל זה ועשה משם הוכחה לשהיו מכות הים חמשים והקדמות האלה קבל אותם רבי אליעזר והוסיף עליהם שאם היו מכות מצרים י׳ כדעת המגיד הראשון ומכות הים חמשים כדעת רבי יוסי הגלילי והלא בכל מכה ומכה ממכות

רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלָּקוּ הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת: בְּמִצְרַיִם מַה הוּא אוֹמֵר וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא וְעַל הַיָּם מַה הוּא אוֹמֵר וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּייָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: כַּמָּה לָקוּ בְּאֶצְבַּע עֶשֶׂר מַכּוֹת. אֱמוֹר מֵעַתָּה בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם הָיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר יְשַׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה

משלחת מלאכי רעים · חרון אפו אחת : עברה שתים · וזעם שלש · וצרה משלחת מלאכי רעים ארבע · אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות ועל הים לקו מאתים מכות :

מצרים היה ארבע מכות · ויהיו א"כ מכות מצרים ארבעים ומכות הים מאתים : היתה של ד' מכות לפי שכל מכה היה כדבר מורכב מד' יסודות אם בהפסדם ואם בהתהוותם ואחרי שלא נעשה הדבר כפי הטבע כי אם בדרך נס יתחייב שכל אחד מהיסודות הוכו באותו מכה ובזה האופן היתה כל מכה של ד' מכות אחת שנעשה ביסוד האש של אותו מורכב ואחת שנעשה ביסוד האויר שלו ואחת שנעשה ביסוד הארץ שלו ואחת ביסוד מים שלו כי בכל מכה ומכה נשתנה כל אחד מהיסודות אשר באותו מורכב ע"ד נס : שנאמר ישלח בם חרון אפו תהלים ע"ח ולפי שנאמר פסוק זה אחרי זכרון כל המכות הוכיח ר"א שלא אמר ישלח בם על המצריים כי אם על המכות שהיו נכללים בכל מכה ד' מכות שהם הא' חרון אפו והב' עברה והג' זעם והד' צרה משלחת מלאכי רעים כי הצרה ההיא היא משלחת המלאכים הרעים והיה ראוי שיאמר צרת משלחת מלאכי רעים אבל כבר ידוע המוכרת במקום הסמוך במקום מוכרת :

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות שנאמר ישלח בם חרון אפו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים · חרון אפו אחת · עברה שתים · זעם שלש · וצרה ארבע · משלחת מלאכי רעים חמש · אמור מעתה במצרים לקו חמשים מכות · ועל הים לקו חמשים ומאתים מכות :

רבי עקיבא אומר מנין שכל מכה וכו' היתה של חמש מכות · רבי עקיבא לא בא לחלוק על רבי אליעזר ולא על הראשונים וקבל מרבי אליעזר שכל מכה ומכה ממכות מצרים היתה מורכבת מארבע מכות כפי מספר ארבע יסודות אשר בה והוא הוסיף עליהם מכה אחרת מצד המורכב שהמורכב יש לו גם כן נוסף על כל אחד מהפשוטים אשר בו ולכן סבר רבי עקיבא שהיו בכל מכה ומכה חמש מכות ארבע כנגד ארבע יסודו' וחמשה כפי המורכב שהוא זולת מכל אחד מהפשוטי' כיון שנהיה או בהפסד כמו שנתהוה המורכב או השתנותו והפסדו וכמו שיש גם כן השנוי בכל אחד מארבע הפשוטים : חרון אפו אחת הוא דרש הכתוב כלו מראשו ועד סוף וחרון אפו אחת · עברה שתים · וזעם שלש · ודרש צרה בפני עצמה שהיא ארבעה : ומשלחת מלאכי רעים חמשה כנגד המורכב : כי חרון אפו ועברה וזעם וצרה הם שמות מורים על היסוד לכן היה ראוי שידרשו כל אחד מהם על כל אחד מהפשוטים הד' אבל משלחת מלאכי רעים היה ראוי שידרוש על המורכב לפי שהוא קבוץ מלאכים רעים שהם היסודות ההפכיים בגבורותיה' ואיכותיהם ולכן אמר על קבוצם והרכבתם משלחת מלאכי רעים והרד"א כתב כי תנועת הגלגל שהוא היסוד החמישי מסייעת בכל מכה ומכה בעבור כי הוא הסיבה ומסבב את הכל ברצון הבורא ולהודיע כי ממשלתו על הכל כך פירש בעל המלמד :

כמה מעלות טובות למקום עלינו

אלו הוציאנו ממצרים ולא	
עשה בהם שפטים	דיינו :
אלו עשה בהם שפטים	ולא
עשה באלהיהם	דיינו :
אלו עשה באלהיהם	ולא

כמה מעלות טובות למקום עלינו נס זה מתרי"ע וזכר החסדים והטובו' שקבלנו מהש"י ביציאת מצרים ובסיבת היציאה אע"פ שנלע"ד היה מתפייס בדור היוצא · ועם שהש"י עשה עמהם יותר מהצריך אליהם עד כדי היותר טוב · ולכן אמר כמה מעלות טובות למקום עלינו ר"ל כמה מהחסדי' והמעלות והכבודות שלא על צד ההכרח אבל על צד היות' טוב שהוא הכרחי באמרו טובות יש למקום עלינו · ולכן המעלות הטובות ההם הם להקב"ה תמיד עלינו כשטר חוב שיש לאדם על בעל חובו שלא פרעו וזכר ט"ו מעלות כנגד ט"ו שיר המעלות שאמר דוד וכנגד ט"ו

הָרַג בְּכוֹרֵיהֶם דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ הָרַג בְּכוֹרֵיהֶם· וְלֹא
נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם· וְלֹא
קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם· דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם: וְלֹא
הֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ הֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה· וְלֹא
שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ שִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ· וְלֹא
סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ סִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן· וְלֹא
נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת· וְלֹא
קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ קֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי· וְלֹא
נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה· וְלֹא
הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּיֵּנוּ:
אִלּוּ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל· וְלֹא
בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה דַּיֵּנוּ:
עַל

מעלות שעשה הש"י עם ישראל במצרים כמו שזכרם יחזקאל י"ו שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו' ואמר ובכנגדם היו במקדש ט"ו מעלות כשהיו עולין מעזרת נשים לעזרת ישראל ולכן קראם ר"ע מעלות ולא חסדים· ולא עשה בהם שפטים כי לעדר המערכה ולבטל כחות העליוני' מפני שהמתמנים וזה באמת היה מעלה רמה לישראל ועל גד היותר ט"ב· ולא הרג בכוריהם כי משפט המצרים ומכותם היה כפי הצדק לפי שהם הרשיעו לישראל והכתם המופלאת היא מכות הבל הבכורות לא היו ראוים למוכם כי לא זממו בכים על האבות: ולא נתן לנו את ממונם כי מן הדין אין ראוי שיענש אדם בב' עונשין כי קם ליה בדרבה מיני' ואם נענשו בגופה די היה לנו בזה ולא שיענשו ג"כ בממונ' ואף על פי שהשם יתברך הבטיח את את אברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול מ"מ הוא מכלל הטובות אם באופן הגזירה ואם במעשה היציאה ממצרים: ולא קרע לנו את הים שעשה הש"י נס גדול בקריעת ים סוף ושנה סדר הטבעים שהושבע מו' ימי בראשית אבלי הבורא שהיה יכול להצילם באופן אחר: ולא ספק צרכנו במדבר מ' שנה ארץ לא זרוע' נחש שרף ועקרב וצמאון והיה אפשר להוליכם דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא והיא ארץ נושבת למצו' אוכל לנפשם אבל כדי להשלימם עוד בתורתו ובמצותיו הוליכם במדבר ולא נתן להם צרכיהם בצמצום כי אם בספוק גדול ולא יום או ימים אלא מ' שנה לא חסרו דבר: ולא האכילנו את המן שהיה מזון מלאכי' כמו שאמז"ל ביומא פרק בתרא לחם אבירים אכל איש לחם שמלאכי השרת אוכלי' אותו עד שלהיותו דבר יוצא מן הטבע לא ידעו מה הוא והיו מנסים בו כמה טעמים לקטנים היה כלחם השמן הבחורי' עושין אותו עוגות לגדולי' היה טעמו כצפיחית בדבש לזקני' ובשלו בפרור לא כזרע גד: ולא נתן לנו את השבת לפי שהשבת ניתן במרה קודם בואם אל הר סיני כאשר ירד המן ומעלות מצות השבת רבה היא כי היא עדות על חידוש העולם ועל המכוון בהשפעת לעולם שכלו שבת: ולא קרבנו לפני הר סיני שמלבד מה שהשלימם בשלימות הנפשי עוד נתן להם את התורה כי וזהו מה שקנו בקרבם לפני הר סיני ובקבלת התורה פסקה זוהמתן ומה שאמר אחר כך אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה רצה בו שהשם יתברך בעצמו נתנה להם ומפי הגבורה שמענו י' הדברות וידוע שלא היו ישראל ראויה לאותה מדרגה והיה די שנתת להם את התורה ע"י משה רבינו עליו השלום ויש מפרשים שלא יוסיף לנו את המצות כולם אלא משנה או שלש המצות כמו שנתן לאדם הראשון ו' מצות והוסיף לנח אבר מן החי והוסיף לאברהם המילה וליעקב גיד הנשה וי"מ אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו מפני שפסקה ממנו זוהמא כמו שאז"ל כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסק' זוהמתן גוים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן: ולא הכניסנו לא"י אין הכוונ' שימותו במדבר כפרש"י ולא ירשו ארץ אבל שנייננו שנתן להם א"י שהוא קו האמצעי מן היישוב ונאותו הוא מעלת העולם ואין אויר ולא שר מושל עליהם כי אם שכינת הש"י והיה די להם להושיבם בארץ אחרת או שירוש שהיה די שיתן את הארץ לבניהם או לבני בניהם ולא לאותם שיצאו ממצרים שהיו בהם הרבה פסולים מן'

שנה

שנה שיצאו ממצרים ונכנסו הם בארץ והיה די להם בנסי היציאה שראו׃ וג״א בנה לנו בי׳ המקד׳ דיינו שהרי יש להם משכן ובבנין בית המקדש נתוספו עשרה נסים:

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ: שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם׃ וְעָשָׂה בָהֶם שְׁפָטִים׃ וְעָשָׂה בֵאלֹהֵיהֶם׃ וְהָרַג בְּכוֹרֵיהֶם וְנָתַן לָנוּ אֶת מָמוֹנָם׃ וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם׃ וְהֶעֱבִירָנוּ בְתוֹכוֹ בֶּחָרָבָה׃ וְשִׁקַּע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ׃ וְסִפֵּק צָרְכֵּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן׃ וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת׃ וְקֵרְבָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי׃ וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְהִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה׃ לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ׃ אֵלּוּ הֵן: פֶּסַח מַצָּה וּמָרוֹר: פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם עַל שׁוּם מָה עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

רבן גמליאל היה אומר וכו׳ · משנה היא בפרק ערבי פסחים ולפי שלא ידענו מה הוא הספור שהוא חובה בלילה הזה שאין ראוי לפחות ממנו באם הוא כל המאמרים וההגדות אשר קדמו או קצתם כשעור זה תקנו לזכור באחרונה המשנה הזאת שביאר בה ר״ג הדברים שהן חובה גמורה לזוכרם בלילה הזאת שאם לא יזכרם כלם וחסר מהם דבר לא יצא ידי חובתו כי אף על פי שיאכל הפסח המצה והמרור לא יצא י״ח מבלתי שיספ׳ ענינ׳ בפה והם פסח מצה ומרור לפי שספור היציאה ממצרים יכלול ענין הגלות שהור׳ עליו המרור וענין הגאולה שהורה עליו המצה ומכת בכורות והצלת ישראל ממנה שהורה עליו הפסח אבל בזה ר״ג סידרום אותם כדרך שואל ומשיב שכל אחד מישראל ישאל על שום מה בכל אחד משלשה הדברים האלה וישיב הטעם והסבה למה צוה השם יתברך בהם:

מַצָּה זוּ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגוֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גוֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

מרור

מצה זו שאנו אוכלין על שום מה וכו׳ · לפי שראה ר״ג שבענין הכתובים שני טעמים במצות המצה האח׳ שמורה על הגלות להיותו לחם עוני בלתי נדל׳ וכאות לעמלים ולכן אמר על מצות ומרורים יאכלהו וטעם שני כתיב במשנה תורה שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך שביאר היות המצה זכר ליציאת המהירה לא לגלות לכן בא ר״ג להתיר הספק ואת באומרו שהמצה שנצטוו בה בפסח מצרים לא היתה מאותו טעם המצה שנצטוו עליה לדורות כי המצה שנצטוו עליה בפסח מצרים היתה זכר לגלות ולעינוי ואותה שנצטוו לדורות היתה זכרון לחפזון ומהירות הגאולה ולכן אמר מצה זו שאנו אוכלין וגבי פסח אמר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים וביאר בו שפסח דורות היה מאותו טעם שהיה פסח מצרי׳ אבל המצה שאנו אוכלין רוצה לומר שנצטוו בה לדורות לא היתה מאותו טעם שנצטוו בה בפסח מצרים שהוא זכר לעינוי כמו שאמר בתחלת ההגדה הא לחמא עניא די אכלו

אכלו אנ"ה ובזמן שבירוש' ע"ש אבל היתה המצה הזו שאנו אוכלין על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ וכו' מדירות הגאולה בגזה אותה. עד שנגלה עליהם ממ"ה ונאלם מיד מלת עד במקום הזה אינו מורה על הגבול כמו עד כה הזמן אבל הוא כאומר על המשך הזמנים וכאלו אמר שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ בעוד שנגלה עליהם מ"ה שההגלות היה במכת בכורות כמו שנאמר ועברתי בארץ מצרים ופסח על הבתים כי בעוד שה"ה ההגלות הוא שנו יצאו ממצרים בכל הזמן ההוא לא הספיק בצקם להחמיץ ואפשר לומר עוד בזה שהגלות השכינה שזכר ר"ג כי עמו' השען שבא לישראל בהגיעם לסוכות שנ' ויסעו מסוכות וגו' וה' הולך לפניהם יומם וגו' ולכן אמר שעד אותו ההגלות לא הספיק בצקת להחמיץ וגם אפו אותו. וגם צדה לא עשו להם למהירו יציאת' וגם הם לא היו מתאחרי' מתוך יציאת' כל כך בחפזון:

מרור זה שאנו אוכלים על שום מה על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים שנאמר וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים: לא את אבותינו גאל הקדוש ברוך הוא בלבד אלא אף אותנו גאל עמהם שנאמר ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

דא נעם דאש כוס אין דיא האנט אונ' זאג מיט הוכר שטים לפיכך:

לפיכך אנחנו חייבים כלומר כיון שאנו כאלו יצאנו ממצרים חובה עלינו לומר שירה כמו שאמרו אבותינו. להודות להלל וכו' הרד"א והר"י אברבנאל ז"ל מנו עשרה לשונות של שבח כנגד י' רקיעי' וכנגד עשרה פרועי' אמנם בכל סדורים שלנו כתובים כאן ט' מיני שבח כנגד ט' תיבות שבפסוק ק' ק' ק' ה' צבאות וכנגד ט' שמות מלאכים: (הללויה) בערכה לדבר ביציאת מצרים הפל' בגבורת השם יתברך שעשה בעולם ברצונו להגבי' השפלי' ולהשפיל הגבוהי' כמו שעשה בישראל ובמצרי':

לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאלה ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה: הלל תמצא אצל ראש חדש

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרי' לפי שאמר למעלה כנגד' שלא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא אלא אף אותנו גאל שנאמר ואותנו הוציא משם וגו' לפיכך הזכיר כאן גאולתינו וגאולת אבותינו ממצרים. למועדים שהוא לשון בקשה על העתיד אמר וכן יגיענו לילה הזה. למועדים אלו ראש השנה ויום כפורים. ולרגלים אחרים אלו פסח שבועות וסוכות כלומר שנזכה לעלות לירושלי' בכל רגל ורגל שמחים בבנין עירך ירושלים. בעבודתך בקרבנות הזבחים הוא החגיגה שהוא קודם לפסח שאינו נאכל אלא על השבע. אשר יגיע הכהן דמם על קיר המזבח כמו שנ' וכמנה דמו על קיר המזבח ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ועל פדות נפשינו שתפדינו מן המות של גוג לעתיד לבא

וקרא

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים הגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור כן יי אלהינו ואלהי אבותינו הגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם

על

עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל :

וקרא בתשוב׳ בעתיד׳ בלשון זכר שלא יהיה אחריה שעבוד • גאל ישראל ממצרים ואע״ג שצריך לומר מעין החתימה סמוך לחתימה וכאן סמוך לחתימה מעין גאולה שלעתיד י״ל שמה שאמר על גאולתינו זו גאולה שלעתיד ועל פדות נפשינו זו גאולת מצרים שנאמר כפר לעמן ישראל אשר פדית ה׳ כי לימות המשיח מזכירין שתיהן כמו שאמרנו בתפילת השחר ימי חייך העולם הזה כל ימי חייך להביא לימות המשיח ויש נכרכ׳ זו ש״נ תיבות כנגד ש״נ תיבות שבמזמור שיר ולב׳ שיר קדש שמדבר בשיר העתי׳ לכך רמז בר״ת שיר לי״י שיר שלם שאותו שיר יהיה בשלוש קדושת קדוש קדוש קדוש :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן :

דען טרינק אונ׳ וועש דיא הענט אונ׳ זאג דיא ברכה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם :

דער כאך נעם דיא אונטרשט מצה אונ׳ זאג דיא ברכה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ :

אונ׳ ברעך ווא כיש ביז דו דוא נעמשט דיא הלב מצה דיא צווישן דען צווייא גאנצי ליגט אונ׳ זאג דיא ברכה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה :

ברעך אב פון איין כיידן אונ׳ עס ווא מיט אככדר אונ׳ ניט דייגס נייכל אויך אוו בייד מיט אככדר אונ׳ דער נון נעם דען לטיך אדר דאס גרין פון קרין אונ׳ טונק עס אין דעם חרוסת איין אונ׳ מאך דיא ברכה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר :

אונ׳ עס אונ׳ ניט דייגס גייכל אויך דער נך נעם דיא מצה דיא כאך גאנץ איז אונ׳ נעם לטיך אודר קרין אונ׳ זאג כן עשה וכו׳ :

כֵּן עָשָׂה הִלֵּל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הָיָה כּוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֻהוּ :

דער נון עס אונ׳ טרינק אונ׳ לאז דיר גאר וואול ויין אונ׳ שיר ווען מן אויף הערט צו עסין זול נעם דיא האלבי מצה דיא אונטר דער גוזע כל ליגט דיא אפיקומן הייסט אונ׳ ברעך איין שטיק הראב אונ׳ עס אונ׳ ניט אלי דיא אן שיס וינן אונ׳ דר נאך וועש דיא הענט אונ׳ מאך קיין ברכה אונ׳ דר נאך שענק דאס גלאז ווידר פול איין דאז איז דו דריט מול אונ׳ בענש אויף דאס ועל כוס גלאו :

ברכת המזון

נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ : בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ :
בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ :

ברוך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאַל יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזָּן אֶת הַכֹּל:

נוֹדֶה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ· לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵינוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שֶׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה:

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד כַּכָּתוּב וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמָּךְ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדָךְ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָךְ וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ וְנָא אַל תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

לר״ח

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדָּךְ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשָׁךְ וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לִפְלֵטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה: וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה: וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים:

ובדבר

לשבת

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי הוּא יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לִשְׁבּוֹת בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנָךְ בִּרְצוֹנְךָ הָנִיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁלֹּא תְהֵא צָרָה יָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵינוּ וְהַרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחָמוֹת צִיּוֹן עִירָךְ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשָׁךְ כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת:

ובנה

ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו ברוך אתה יי בונה ברחמיו ירושלים אמן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו גואלנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל אל בכל יום ויום הוא הטיב מטיב ייטיב לנו הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמול בעדנו לעד לחן לחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל טוב ומכל טוב אל יחסרנו: הרחמן הוא ימלוך עלינו לעולם ועד: הרחמן הוא יתברך בשמים ובארץ: הרחמן הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לנצח נצחים ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד: הרחמן הוא ישבור עול גוים מעל צוארנו והוא יוליכנו קוממיות לארצנו: הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרבה בבית זה ועל שלחן זה שאכלנו עליו: הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות: הרחמן הוא יברך את אבא מרי בעל הבית הזה ואת אמי מרתי בעלת הבית הזה אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת כל אשר להם כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל כן יברך אותנו כלנו יחד בברכה שלמה ונאמר אמן:

במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהא למשמרת שלום ונשא ברכה מעם יי וצדקה מאלהי ישענו ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם: עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

לשבת
הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי עולמים:
הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב

יראו את יי קדושיו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודורשי יי לא יחסרו כל טוב: הודו

שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו: כי אכל את יעקב ואת

שפוך חמתך אל הגוים וגו' כי אכל את יעקב וגו' ונומר ב' פסוקים אלה הם במזמור ע"ט והם ג"כ בירמיהו בשנוי ולפי שפסוק לא לנו ה' לא לנו אינו באות לראשית והתחלת הדברים כי הוא חוזר על מאמר קודם אליו לכן תקנו לומר בתחלתו שתי פסוקים אלו לומר

לומר ה' אלהינו אחרי שהושיע וגאל את ישראל ממצרים ונקמת נקמתם להודיע כחך הגדול על פרעה ועל מצרים שאמר לא ידעתי את ה' וגם להענישם על מה שהרעו לישראל גם עתה שפוך חמתך אל הגוים והם אומות העולם כי הם לא ידעוך ובשמך לא קראו כמו פרעה גם אומות הללו אכלו את יעקב ועוד הוסיפו צרה מהמצרים שהחריבו את ב"ה פעמים והוא אומרו ואת נוהו השמו לכן אע"פ שאין אנחנו ראויים שתעשה עמנו תשועה הואת עשה למען שמך הגדול שמחולל בקרב הגוים והוא אמרו לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד והרד"א כתב שלכך נהגו לומר בתפלה פסוק שפוך חמתך מפני שד' כוסות הללו הם כנגד ד' כוסות של פורעניות שעתיד הקב"ה להשקות את אומות העולם לכן אנו אומרים על כוס רביעי לפני הקב"ה בזה הכוס אנו מקיימין המצות מעתה עשה מה שהבטחתנו לשפוך אותם ד' כוסות של פורענות על הגוים ולפי זה אין צ"ל פסוק של אחריו כי אכל את יעקב:

וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ: שְׁפָךְ עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם: תִּרְדּוֹף בְּאַף וְתַשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְיָ:

אונ' דער נאך שענקט מן איין דאס פירדי כוס צו הלל אונ' הבט אן לא לנו אן ביז הלל אויז אונ' הודו אונ' נשמת ביז צו עולמים: תיגלא נר"ש

חֲסַל סִדּוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ · בְּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ · כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסַדֵּר אוֹתוֹ ·
כֵּן נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ: זָךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה · קוֹמֵם קְהַל מִי מָנָה · בְּקָרוֹב
נַהֵל נִטְעֵי כַנָּה: פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:

אז רוב נסים הפלאת בלילה שנא' ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה לה' לילה שמשומר ובא מששת ימי בראשית לצורך גאולתם של ישראל והרבה נסים נעשו לאבותינו בזה הלילה כאשר מובא והולך · בראש אשמורת קאי על ויהי באשמורת הבקר · גר צדק אברהם נקרא גר צדק נסיה שכבש את נמרוד שהש"י הצילו מכבשן האש שנ' אשר הוצאתיך מאור כשדים ותפסל' כנסתו מ"ש לי' המדרש אי אברהם כנס מן דאברהם אבא וזה נעשה באותה לילה שרדף את המלכים ונחלק לו לילה שנ' ויחלק עליהם לילה ואמרינן במדרש מאי ויחלק יזכרו חולקו אמר הקב"ה אברה' פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצות הלילה ואימתי במצרים שנ' ויהי בחצי הלילה וגו' וזה היה בליל פסח וכן זה נעשה באותו לילה כי בפסח נולד אברהם ולסוף נ' שנים הושלך לכבשן האש ולפי שאז נעשה גר צדק תפס האי לישנ' או אמר נצחתו על הריגת המלכים ונקרא גר צדק ע"ד האלפ"א בי"ת · מלך גרר זה אבימלך · בחלום הלילה שנ' ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וזה היה בליל פסח כי שכן זה כתוב אשר הפיכת סדום והפיכת סדום היה בפסח שכן כתיב בלוט ומצות אפה וכמו שאומר אח"כ · ארמי לבן הארמי · באמש לילה שנ' ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה ולמוד נ"ש מאבימלך · וישראל יעקב · ישר לאל ע"ש שנ' וישראל מלאך ויכלל לו הושע י"ב · ויוכל לו לילה דכתב לעיל מיניה ויקם בלילה הוא וגו' ויעבור את מעבר יבוק וכתי' ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר וזה היה לילו של פסח מג"ש דלילה · פתרוס מצרים שנ' ומצרים ילד את לודים וגו' ואת פתרוסים · חילם פירוש לקם או המוכם · לא מצאו כי בני ישראל השאילו מהם כלי כסף וכלי זהב ושמלו' דכתיב וינצלו את מצרים · טיסת נגיד

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

אָז רוֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה:
בְּרֹאשׁ אַשְׁמוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה:
גֵּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ לַיְלָה
וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה:
הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה:
וַיָּשַׂר יִשְׂרָאֵל לָאֵל וַיּוּכַל לוֹ לַיְלָה:
ויהי בחצי הלילה:

זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:
חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוּמָם בַּלַּיְלָה:
טִיסַת נְגִיד חֲרֹשֶׁת סִלִּיתָ בְכוֹכְבֵי לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה:

יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו בַּלַּיְלָה:
כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה:

ל אִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוּת
לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה:
מ שִׁתַּכֵּר בִּכְלֵי קוֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ
בַּ לַיְלָה:
נ וֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בִּעֲתוּתֵי
לַיְלָה:
שׂ נְאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים
בַּ לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה:
ע וֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַיְלָה:
פּ וּרָה תִדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מַה מִ לַּיְלָה:
צָ רַח כַּשּׁוֹמֵר וְשָׂח אָתָא בֹקֶר וְגַם
לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה:
קָ רֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא
לַיְלָה:
רָ ם הוֹדַע כִּי לְךָ יוֹם אַף לְךָ לַיְלָה:
שׁ וֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל
הַ לַּיְלָה:
תָּ אִיר כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַת לַיְלָה:
ויהי בחצי הלילה:

וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח:

אוֹמֶץ גְּבוּרוֹתֶיךָ הִפְלֵאתָ בַּפֶּסַח:
בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשֵּׂאתָ פֶּסַח:
גִּ לִּיתָ לְאֶזְרָחִי חֲצוֹת לֵיל פֶּסַח:
וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח:
דְּ לָתָיו דָּפַקְתָּ כְּחוֹם הַיּוֹם בַּפֶּסַח:
הִ סְעִיד נוֹצְצִים עֻגוֹת מַצּוֹת בַּפֶּסַח:
וְ אֶל הַבָּקָר רָץ זֵכֶר לְשׁוֹר עֵרֶךְ פֶּסַח:
ואמרתם זבח פסח:
זֹ וֹעֲמוּ סְדוֹמִים וְלוֹהֲטוּ בָּאֵשׁ פֶּסַח:

חלץ

חרושת קיל ומשכה של סיסרא פסיס טרונגיד · וישב בעיר
ששמה חרשת שנ׳ והוא יושב בחרושת הגוים ושר צבאו של יבין
מלך כנען היה ופי׳ טיסת פריחה ועפיפה אשר תעוף פי׳
דמיים והוא כנוי לאלו ע״ד כאשר ידאה הנשר או הוא ל׳
דגל ע״ש שסם ופורש׳ סלית בכוכבי לילה שנאמר מן
השמים נלחמו הכוכבים ממסילותם׳ מפרק זה שנכרב שטלם
רב מקפ לפרק אלהים פי׳ לנוסף אוייבים מתאוה להניף
ידו על ירושלם שנא׳ ינופף ידו הר בת ציון או ירושלם נקרא
אריאל׳ הובשת פגריו בלילה שנאמר ויהי בלילה ההוא ויצא
מלאך ה׳ ויך במחנה אשור וגומר וישכימו בבקר והנה כלם
פגרים מתים ופי׳ הובשת כמו ובאש היאור שהיו הפגרים
מבאישים או הוא לשון בושה כמו הובשת היום את פני כל
עבדיך שנאמר בי״ט׳ כרע בל כרע לפ״ו שמשה כל כמו כרע
בל אורס כמו ישפיה פ״ו׳ ותכנו הצלם שעשה והקימו
בבקעת דורא׳ לאיש חמודות דניאל ונודע לילה הקלים
שראה בנבוכד נצר׳ משתכר בכלי קדש בלשצר שגיוס והוציא
כלי ב״ה ושתה בהם נהרג בו בלילה עים שנאמר ביה בליליא
קטיל בלשאצר מלכא׳ נושע דניאל מבור אריות הפותר בלותו פרוש׳
בעתותי לילה או פי׳ בעתותי חלומות המבהילין ומבעיתי׳ את
האדם בליל׳ כתר שנר אגגי המן׳ עליו על המן בנדד שנת
לילה שנאמר בלילה ההוא נדדה שנת המלך׳ פורה לך כנת׳
לשומר לאדם שנאמר בה משא דומה אלי קורא משעיר שומר
מה מלילה שומר מה מליל אומ״ס ששומרים לפסות לכו בלו׳
הדומה ללילה׳ צרח כשומר׳ כשומר הוא הקב״ה שהוא שומר
ישראל׳ ושח דיבר׳ אתא בקר ישועה לצדיקים׳ וגם לילה
אפלה לאומות׳ קרב יום כמו שנאמר והיה יום אחד וגו׳ יום
לא יום ולא לילה לא גאולה ולא גלות כי לא יהיה שעבוד
מלכיות אבל בעת [illegible] יבא אחר משיח בן
יוסף׳ שומרים הפקד ע״ש על חומותיך ירושלם הפקדתי
שומרים כל היום וכל הלילה׳ כאור יום כאור של ששת ימי
בראשית כמו שאמר עכשיו׳ חשכת לילה חשכת הגלות:

אומץ נפלאות גבורותיך הפלאת לאבותינו בפסח בראש כל
מועדות נשאת פסח כי הוא ראשון למועדים
אחר שבת הוא כתוב בפרשת אמור והטע׳ לרוב כל נסים
שנעשו בו לאזרחי אברהם שנ׳ משכיל לאיתן האזרחי׳ חצות
ליל פסח שנ׳ ויחלק עליהם לילה וכמו שפירשתי לעי׳ ופיר׳
גלית לאזרחי שהודעת לו לבני בניו ליל פסח שעתיד לפסוח
עליהם׳ דלתיו דפקת שנאמר וירא אליו באלוני ממרא
וגו׳ [illegible] בפסח׳ הסעיד [illegible] המלאכי׳ שכתו׳
[illegible] כשהן [illegible] עי״ס פסח [illegible]
אסו׳ וזכר לשור ערך פסח שנאמר וזבחת פסח לה׳ אלהיך
צאן ובקר [illegible] בא לה עם הפסח או רוצה לומר
לכך אנו קורין ביום שני בפסח שור וכשב או עז כי יולד כדי
לזכור לנו זכות אברהם שערך שור למלאכים בפסח וכן
יסד הפייט ביום ב׳ דספרין אל בקר אל בזה מועד נכון
[illegible] בזה מועד [illegible] מקרא׳ [illegible]
[illegible] בשמד ובזאת הכל

ח לַיִן לוּט מֵהֶם וּמַצּוֹת אָפָה בְּקֵץ
פֶּסַח :
ט אטאטא אַדְמַת מוֹף וְנוֹף בְּעָבְרְךָ
בַּפֶּסַח : ואמרתם זבח פסח :
י הראש כָּל אוֹן מָחַצְתָּ בְּלֵיל שִׁמּוּר
פֶּסַח :
כ כַּבִּיר עַל בֵּן בְּכוֹר פָּסַחְתָּ בְּדַם פֶּסַח :
ל בִּלְתִּי תֵּת מַשְׁחִית לָבֹא בִּפְתָחַי
בַּפֶּסַח : ואמרתם זבח פסח :
מ מְסֻגֶּרֶת סֻגָּרָה בְּעִתּוֹתֵי פֶּסַח :
נ נִשְׁמְדָה מִדְיָן בִּצְלִיל שְׂעוֹרֵי עֹמֶר
פֶּסַח :
ש שׂוֹרְפוּ מִשְׁמַנֵּי פוּל וְלוּד בִּיקוֹד יְקוֹד
פֶּסַח : ואמרתם זבח פסח :
ע עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לַעֲמוֹד עַד גָּעָה עוֹנַת
פֶּסַח :
פ פַּס יַד כָּתְבָה לְקַעֲקַע צוּל בַּפֶּסַח :
צ צָפֹה הַצָּפִית עָרוֹךְ הַשֻּׁלְחָן בַּפֶּסַח :
ואמרתם זבח פסח :
ק קָהָל כִּנְּסָה הֲדַסָּה צוֹם לְשַׁלֵּשׁ
בַּפֶּסַח :
ר ראשׁ מִבֵּית רָשָׁע מָחַצְתָּ בְּעֵץ חֲמִשִּׁים
בַּפֶּסַח :
ש שְׁתֵּי אֵלֶּה רֶגַע תָּבִיא לְעוּצִית בַּפֶּסַח :
ת תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינְךָ כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ
חַג פֶּסַח :
ואמרתם זבח פסח :

כי

שהכלכלין בו הבית ופירש שאשאת הכבדת ושכן זה כוכר
בנבואת יחזקאל· מוף ונוף שם עריס בארץ מצרים
ביחזקאל· ראש כל און ראש כל בכור כמו ראשית אוני :
משלת זה פרעה שנאמר מפן ראש על ארץ רבה· כביר
בקב"ה שהוא כביר כח ופירש כביר ענין עונש ורינוי·
מסגרת יריחו שהיתה מסוגרת שנא' ויריחו סוגרת ומסגרת
מפני בני ישראל אין יוצא ואין בא יהושע ו' סגרה בעתותי
פסח כשהרה לישראל בעת פסח דכתיב לעיל מיניה ויעשו
את הפסח בי"ד יום לחדש בערב בערבות יריחו סגרה ל'
מסורה כמו אל תסגור עבד אל אדוניו היסגירוני בעלי
קעילה· נשמדה מדין ע"י גדעון· בצליל שעורי עומר פסח
בזכות העומר כשם נדעין את מדין שנ' ויאמר הנה חלום
חלמתי והנה צליל לחם שעורים מתהפך במחנה מדין
שופטים ז' מהו צליל רבנן אמרין על שצליל עליהם אותו
הדור מן הצדיקים לשון מים צלולים זו זכות מה כצולו בזכות
לחם שעורים ואיזו זו זו מצות העומר והעומר קרב ביום ב'
דפסח ופירש צליל עוגות לחם שעורים ונקראת כן לפי
שהוא נאפית על גבי גחלים כמו הצלי· שורפו משמני פול
ולוד ביקד יקוד שהם פול ולוד הם גבורים של סנחריב
מלך אשור שנאמר בא פול מלך אשור על הארץ מלכים ב'
ט"ו וכתיב לכן ישלח האדון יי' צבאות במשמניו רזון ותחת
כבודו יקד יקד כיקוד אש ישעיה י' וכתיב בתריה והיה אור
ישראל לאש וקדושו ללהבה אור ישראל זה ליל ט"ו בניסן
שהוא שמור לנסי ישראל ובאותו לילה נשרפו וקדושו ללהבה
זה אשו של גבריאל שנא' ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יי' ויך
במחנה אשור· עוד היום בנוב לעמוד וכו' לפי שאמרו לו
חוזי כוכבים שלו איזולת האידנא יכלת להו ואי לא לא
יכלת להו מה עבד אורחא דהוה לבנויי בעשרה יומין סגי
בחד יומא כי מטא לירושלים אמרתה לירושלים על מקום
קטן כזאת אמתין עד למחר ואכבוש אותו כמו פת סקרי'
ולן אותו לילה בנוב מיד ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך יי'
וגו' ואמר וכאלה שהיה שפלתו נפתח ופירש נשם הני"ע· פס
יד כף סידי· כתבה לבלטשצר· לקעקע צול לעקור
שורשה של בבל שנקראת צולה שנאמר האומר לצולה חרבי
ישעיה מ"ד· צפה הצפית ישעיה כ"א אמר ישעיה על
בלטשצר ערוך השלחן צפה הצפית אכול שתה קומו השרים
משחו מגן כלו' כשישב לו על השלחן שהיה ערוך אכל מיני
מעדנים והיה מעמיד את הצופה לראות אם יראה אדם בא
לפני שהיה ירא מכורש ודריוש בעודו אוכל ושותה וטוב לבו
ביין עד שצוה להביא כלי בית ה' לשתות עם אלף גבוריו כמו
שנאמר בדני' אל בלשצר מלכא עבד לחם רב וגו' אמר הכוסס
קומה השרים ומשחו מגן כי בעוד שהיה אוכל בא כורש
ודריוש. עלת ובכ"ר צפה הצפית סדר מנרתא אית אתרא
דגורסין ליתרגמא צפיתא· הדסה אסתר· לשלש צום בפסח
דכתי' ויעבור מרדכי שלא שעבר י"ד ראשון של פסח בתענית
ראש מבית רשע זה המן· שתי אלה רגע וכו' כבואם
אמר ישעיה מ"ז על אדום ועתה שמעו זאת עדינה וגומר
ותבואנה

ותבואנה לך שתי אלה רגע ביום אחד שכול ואלמון כלומר כבקשת מצרים ברגע. פני לילה כן יבא בקשת אדום דקי׳ אל לן בכינן עתידן לינצל׳ לעוכית אדום שנאמר בת אדום יושבת בארץ עוץ וכתיב בבני עשו ובני דישן עוץ וארן׃ תעוז ידך לגאלינו כליל שתקדש גאולת מצרים כן אתה עתיד עוד לגאלינו׃

כִּי לוֹ נָאֶה׃ כִּי לוֹ יָאֶה׃ אַדִּיר
בִּמְלוּכָה׃ בָּחוּר כַּהֲלָכָה׃
גְּדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ׃ לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ
אַף לְךָ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה׃ כִּי לוֹ נָאֶה׃ כִּי
לוֹ יָאֶה׃ דָּגוּל בִּמְלוּכָה׃ הָדוּר כַּהֲלָכָה׃
וָתִיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ׃ לך ולך וכולי׃
כי לו נאה כי לו יאה׃ זַכַּאי בִּמְלוּכָה׃
חָסִין כַּהֲלָכָה׃ טַפְסְרָיו יֹאמְרוּ לוֹ׃ לך
ולך׃ כי לו נאה׃ כי לו יאה׃ יָחִיד
בִּמְלוּכָה׃ כַּבִּיר כַּהֲלָכָה׃ לִמּוּדָיו
יֹאמְרוּ לוֹ׃ לך ולך׃ כי לו נאה כי
לו יאה׃ מֶלֶךְ בִּמְלוּכָה׃ נוֹרָא כַּהֲלָכָה׃
סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ׃ לך ולך׃ כי לו
נאה׃ כי לו יאה׃ עָנָיו בִּמְלוּכָה׃
פּוֹדֶה כַּהֲלָכָה׃ צְבָאָיו יֹאמְרוּ לוֹ׃ לך
ולך׃ כי לו נאה׃ כי לו יאה׃ קָדוֹשׁ
בִּמְלוּכָה׃ רַחוּם כַּהֲלָכָה׃ שִׁנְאַנָּיו יֹאמְרוּ
לוֹ׃ לך ולך׃ כי לו נאה׃ כי לו יאה׃
תַּקִּיף בִּמְלוּכָה׃ תּוֹמֵךְ כַּהֲלָכָה׃
תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ׃ לְךָ וּלְךָ לְךָ כִּי לְךָ
לְךָ אַף לְךָ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה׃ כִּי לוֹ
נָאֶה׃ כִּי לוֹ יָאֶה׃

כי לו נאה כי לו יאה אדיר במלוכה לפי שביציאת מצרים ראו כולם שהמלוכה שלו יתברך ולא לפרעה מלך מצרים ושאר מלכים שהרי כונייא ישראל שעברים ומצרי׳ כששמעו כים ונמוגו כל יושבי כנען מפניהם׳ ואמר נאה ויאה כנגד שמים וארץ ואמר יאה ע״ש שהוא רך לרבות כי יאה לשון רך כמו ועיני לאה רכות תרגומו יאיין או אמר יאה ע״ש כי לך יאתה ואמר לו נאה כסתר ולא אמר לך נאה לנוכח לרמוז כנגד ל״ו צדיקים שבהם נברא העולם וכנגד תורה שבכתב ול״ו מסכתות שעליהם תלמוד׃ אדיר במלוכה כלומר נאה ויאה לומר עליו שהוא אדיר במלוכה׃ בחור כהלכה גם מה שאומרים עליו שהוא נבחר מכל שאר אלוהות הוא כדין וכדת וכהלכה׃ גדודיו אלו המלאכים׃ לך ולך כלומר לך נאה לשבח שהודעתנו גדלך במצרים ולך גם לאותן שהם אתך כגון המלאכים הודעת שבחן של ישראל שלא הכנת אותם לירד לעשות נקמה במצרים אלא אתה בכבודך ובעצמך והזכיר ז״פ לך כנגד ז׳ רקיעים שירד הקדוש ברוך הוא מהם לגאול ישראל שהם כולם שלו והוא מלך על כולם ועל כל אשר בהם או כנגד ז׳ כוכבי לכת וז׳ ימי השבוע או אמר ז׳ פעמים לך כנגד ז׳ פסוקים שכתיב בהם לך לך ה׳ הגדלה לך ה׳ הממלכה כי לך יאתה לך זרוע עם גבורה לך יום אף לך לילה לך שמים אף לך ארץ ולך יום ולך לילה קשה שלא כי יום ולילה אחד הוא׃ ותיקיו ישראל והוא ענין חסידות כמו הותיקין היו גומרין וכולי׃ חסין ענין חוזק׃ טפסריו מלאכיו והוא ענין קצין ושר׃ כביר לשון חוזק וכח׃ למודיו ישראל׃ נאור על שם הפסוק נאור אתה אדיר תהלים ע״ו וכו״ם נורא׃ סביביו מלאכים׃ שנאניו ישראל שהאיר מלאכיו כמו אלפי שנאן תהלים ס״ח׃ לשנה הבאה בירושלים יש לומר תכף אחר כי לו נאה
כלו׳ שפסוק כי בירושלים במהרה
בימינו יראה שהוא
נאה ויאה
טוב׃

ששה

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם

אונ׳ מאך די א ברכה בורא פרי הגפן אונ׳ טרינק דאס פירט כוס אונ׳ דער נאך מאך די א ברכה אחרונה׃

ברוך

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם יי אלהינו עלינו על ישראל עמך ועל ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלינו לתוכה ושמחנו בבנינה רצה והחליצנו ביום השבת הזה : וזכרנו לטובה ביום חג המצות הזה כי אתה יי טוב ומטיב ברוך אתה יי על הגפן ועל פרי הגפן :

פרקי אבות

משה קבל תורה מסיני. לומר לכי לפי שמסכתא זו אינה מיוסדת על פי מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה אלא כלה מוסרים ומדות וחכמי אומות העולם גם כן חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו לפיכך התחיל התנא במסכתא זו משה קבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני: מסיני מפי שנגלה עליו:

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר :

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה · הם אמרו שלשה דברים · הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה : שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה · ועל גמילות חסדים :

אנטיגנוס

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים ואינם אלו שבעים זקנים שבימי משה שהרי זקנים שהיו רודים ושוטרים על ישראל אחר יהושע כמו שנאמר ויעבדו את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע וזקנים הללו מסרו לכל הזקנים שהיו בכל דור ודור כמו לעתניאל ועתניאל לאהוד ואהוד לשאר שופטים שהיו אחריו עד שהגיעו לנביאים עלי הכהן ושמואל הרמתי ונביאים מסרוה וכו לנה עד שבאו לאנשי כנסת הגדולה ק"ך זקנים היו וזרובבל בתוכם שריה רעליה ומרדכי בלשן שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה ובכללם חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם בני' שני ולמה נקראו אנשי כנסת הגדולה מפורש במסכת יומא בפרק בא לו כהן גדול שהם היו כנסיה גדולה וקדושה שהחזירו עטרה ליושנה לפי שמשה עליו השלום אמר האל הגדול הגבור והנורא בא ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא והם החזירו כבתחלה לפי שהם אמרו הרי היא גבורותיו והרי היא נוראותיו של הקב"ה שאלמלא כן היאך אומה יחידה יכולה להתקיים בין כמה אומות והם אמרו ג' דברים שהתורה מתקיים בהם · הם אמרו שלשה דברים הרבה דברים אמרו אלא ג' דברים הללו אמרו שיש בהם קיום התורה · הוו מתונין בדין תניא בספרי ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אמרתי להם הוו מתונין בדין שאם בא דין לפניך פעם שתים ושלש אל תאמר כבר בא זה דין לפני ושניתיו ושלשתיו אלא הוו מתונין בדין וכך היו אנשי כנסת הגדולה אומרים הוו מתונים בדין וכולי ובפרק קמא דסנהדרין דרש״כן דרש בר קפרא מנא הא מלתא דאמרי רבנן הוו מתונין בדין דכתיב לא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים: הוו מתונין בדין לשון ממתין שלא יהיו גומרין הדין

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם: יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו ממנו· יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם· יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו מכאן אמרו חכמים כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם: יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם· יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם

שדין במהרה אלא מעיינין בו בעומק הדין לפי שהדין עומד ברומו של עולם שהרי ל"י בדברות שמנו הכתוב דכתיב ואלה המשפטים ללמדך שהם גופי תורה וכן הוא אומר גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיהו מלך יהודה זה חזקיה וסיעתו שכתבו ישעיה וספר משלי כדאמרינן בב"ב פרק קמא והעתיקו לשון ישן ומיושן ולהבין הדין אומרים שצריך האדם לישב כדי לעיין בו יפה ע"א מתוכן בדין לשון קשה כלומר שיהיו מתקשין ומתקשקשין בדין שמתוך כך יצא לאמיתו: והעמידו תלמידים הרבה שאם העמדת תלמידים בבחרותך העמד אף בזקנותך שנאמר בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך שאין אתה יודע איזו יכשר מחבירו והעמידו תלמידים הרבה לאפוקי מר"ג שאמר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבי"ה קמ"ל שתלמד תורה לכל אדם וא"צ לבדוק אחריו ובלבד שלא יהיה ידוע מעניניו שמעשיו מקולקלין ושהו שומעה וכולי עכ"ל ר' עובדיה: סיג לתורה עשו משמרת למשמרתי כדי שלא יבואו לידי אסור של תורה דכתיב ושמרתם את משמרתי: שמעון הצדיק כ"ג היה: משירי לשון שירים כלומר סוף שלא היה עמהם בתחילת כנ"ה כמו מורה: על התורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: ועל העבודה של בית המקדש כמו ששנינו בתענית אילמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ לכך היו קורין במעשה בראשית כל אותו השבוע ומ"ה שבשביל הקרבנות שהקריב בו בשבוע שלא יבא מבול לעולם הרי שהעולם עומד על הקרבנות: וגמילות חסדים מלוה מעותיו לעני שהוא גדול מן הצדקה לפי שאינו מתבייש ועוד שגמילות חסדים נוהג בין בעשירים בין בעניים וכן הוא אומר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו ללמדך שבשביל החסד העולם מתקיים: רבי עובדיה על שלשה דברים העולם עומד לא נברא העולם אלא בשבי' ג' דברים הללו· על גמילות חסדים דכתיב עולם חסד יבנה וגמילות חסדי' הוא לשמח החתנים ולנחם אבלים ולבקר חולי' ולקבור מתים וכיוצא בזה: פרס כמו שפירש הרמב"ם ואפילו לפרס תקות כזה לא יעבוד אדם את בוראו אלא מאהבה בלבד: ויהיה מורא שמ' עליכ' אע"פ שאת' עובדהו מאהב' עבוד ג"כ מירא' שהעובד מאהב' זהיר במצו' עשה והעובד מירא' זהיר במצות לא תעש' ובמ' עבודתו שלימה וכן אמרו חכמי' עבוד מאהבה עבוד מירא' עבוד מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא עבוד מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט עכ"ל: אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק את התורה: הוא היה אומר כלו' שכך הוה רגיל בפומיה תמיד: אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס פרס לשון ערך כמו בערכך ומתרגמינן פורסניה שלא תאמר אקיים מצות בוראי כדי שיספיק לי צרכי אלא עבוד מאהבה וקבל מאהבה: ויהי מורא שמים עליכם לפי שאין שכר מצות בע"ה שנא' אשר אנכי מצוך היום היום לעשותם ולא היו' ליטול שכרן ושמעתי שצדוק וביתוס תלמידיו של אנטיגנוס היו ולימד להם אל תהיו כעבדים וכו' אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס ולא פי' להם ויצאו ולמדו לתלמידיהם כך ולאחר זמן עיינו בדב' והיו סבורין שלא לקבל פרס לעולם הבא ושלא יחיו המתים ויצאו למינו' הם ותלמידיהם ונקראו כלם שבאו אחריהם צדוקי' וביתוסי' על שם וכן פירש בערוך ביתוסין: יוסי בן יועזר איש צרידה וכולי קבלו ממנו מאנטיגנוס קבלו את התורה וכל הזוגות הללו שמנויין כאן ראשי סנהדרין היו ופירשו חכמי' במסכת חגיגה שאחד מהם נשיא שני לו אב בית דין: בית ועד לחכמים ללמוד שם ספרים ומפרש בברייתא אלמד שיהיה ביתו של אדם מזומן לחכמים לבית וועד כאדם שאומר לחבירו שמור לי בבית פלוני: והוי מתאבק למשמש והוא מלשון אבק ועפר שיש לפניהם בקרקע: בצמא כאדם שהוא צמא

ושותה

הָאָדָם לְכַף זְכוּת: נִתַּאי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע וְאַל תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע וְאַל תִּתְיָאֵשׁ מִן הַפּוּרְעָנוּת: יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם יְהוּדָה אוֹמֵר אַל תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִין כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין: שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח אוֹמֵר הֱוֵי מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת הָעֵדִים וֶהֱוֵי זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם שְׁמַעְיָה אוֹמֵר אֱהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת וְאַל תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת: אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר חֲכָמִים הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם שֶׁמָּא תָחוּבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל: הִלֵּל וְשַׁמַּאי קִבְּלוּ מֵהֶם הִלֵּל אוֹמֵר הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת

סבה לבזיון ולא כל אדם שזו לו שבח: יוסי בן יוחנן כולו פתוח לרוחה פתוח לבוכרים ושבים: ויהיו עניים בני ביתך כלומר אל תרבה עבדים ושפחות לשירותיך אלא הנא עניים שבתוך ביתך שישמשוך ותקבל שכר: ואל תרבה שיחה עם האשה אפי' לו היא אשתך לפי שהיא מתבטל מדברי תורה: קל וחומר באשת חבירו שלא ירבה שיחה עמה מפני החשד ובאבות דרבי נתן של נדה מוקים לה באשתו נדה כדי שלא יבא עמה לידי הרגל עבירה ואנן גרסינן אפילו באשתו העבורה מפני שמתבטל מדברי תורה וכן הוא באבות דרבי נתן שהוכאו מארץ ישראל: יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם מיוסף בן יועזר ומיוסף בן יוחנן יהושע בן פרחיה אומר הכי הוה מרגלא בפומי' דהכי אומרים בכולהו עשה לך רב שלא תהא לומד מעצמך סברא אלא מן הרב מן המובהק' וקנה לך חבר ספרים ולא גרי לה חבר מתם לפי שטובים השנים מן האחד וכן הוא אומר חרב על הבדים ונואלו חרב על צואריהם של שונאי ישראל שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה והוי דן את כל האדם לכף זכות שכל מה שתשמע עליו תאמר לטובה כההוא עובדא בבירור שאינו כך שאם אתה עושה כך דנין אותך מן השמים לכף זכות כמו שמפורש בפרק מפנין: נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע מפורש בברייתא אחד של בית ואחד של חצר שכן ככותל שכן רשע לצדיק ונוגע בשביל הרשע וזהו שאו' אוי לרשע אוי לשכינו ואל תתחבר לרשע שלא ילמד ממעשיו אפילו צדיק ואפילו באקראי בעלמא שנראה לו רעה בזה כדכתיב כהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' מעשיך וכמו שאירע ליהושפט מלך יהודה כי על שנתחבר לאחאב מלך ישראל היה עליו קצף מלפני הקדוש ברוך הוא כדכתיב ויאמר אל המלך יהושפט הלרשע לעזור ולשונאי ה' תאהב ובזאת עליך קצף: ואל תתיאש מן הפורענות שאם אתה עשיר אל תבטח בעשרך לרשע לפי שהפורענות קרובה לבא לכן תפחד בכל שעה כפחד וכן הוא אומר אשרי אדם מפחד תמיד וכן אם בא עליך רע אל תתיאש ותאמר לא תשוב עיני לראות טוב לפי שהישועה קרובה לבא וכן הוא אומר הן לא קצרה יד ה' מהושיע: כעורכי הדיינין כתוב במשנה כאורכי באל"ף ומתפרש בעי"ן ומשמע כעורכי הדיינים כאדם שאינו דיין ומערך ומסדר טענותיו כדי שיזכה בדין וכדאמר התם אמ' רבי יוחנן עשינו עצמינו כעורכי הדיינין בתלמוד ירושלים לא ליחיד דינו כאן שנאמר שמוע בין אחיכם ושפטת' צדק כיצד אם באו לפניך בדין ישמעו טענותיהם וכשיתברר הדין, הדין הוא כותה אל תאמר ליחיד את דינו לאמר לו אחריך הדין כותה אלא לשניהם כיחד פסיק להם הדין לחייב את המחויב ולזכות את הזכאי שלא תעשה עצמך כערכאות שנכנס לגלות הדין ליחיד מפני החשד ואמר רב יהודה גאון ז"ל בעניין אחרינא כד אתה קדמך אינש ולימא לך בעינ' ממך לאתפסוקי לי דינא דהוי לי את כ"ר דאמ' בעינא ממך היכי דינא תנינא ושבקתא דאית לי על חברי אסור לדיינא לאשתעי ליה כלום כדינא ולפותא' ליה כלום כמנהג' של ערכאות דתנא מיניהו דינא מקדמי ומקמי ליה וכ"א בכתובות אל תעש עצמך כעורכי הדיינים שכשיבא אדם אם' ויש לי ממך ענה היאך יטען על חבירו אפילו לקרובו אסור והוא דאמרי רבנן אל תעש עצמך כעורכי הדיינים כאותן שמעריכין ומסדרין הטענות למי שאינן יודעין לטעון לגבי הדייני' דהא קרובתא דר' יוחנן דלא תיא לקמיה דהו' קא מסבר לה למטען קמיה דינה והוה קא מסבר לה משום שנאמר ומבשרך אל תתעלם אסדר ביה דלא לוסבר לה משום דתנינן ולו תעש עצמך כעורכי הדייני': יהיו בעיניך כרשעים שלא תשוב בעיניך ונלבן זים

קשוב

הבריות ומקרבן לתורה: הוא היה
אומר נגד שמא אבד שמיה ודלא
מוסיף יסיף ודלא יליף קטלא חייב
ודאשתמש בתגא חלף: הוא היה
אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני
לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי:
שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור
מעט ועשה הרבה והוי מקבל את
כל האדם בסבר פנים יפות: רבן
גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק
מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות:
שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין
החכמים ולא מצאתי לגוף טוב
משתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא
המעשה וכל המרבה דברים מביא
חטא: רבן שמעון בן גמליא׳ אומר על
שלשה דברים העולם קים על הדין ועל
האמת ועל השלום שנאמר אמת
ומשפט שלום שפטו בשעריכם:
רבי

שטוב הוא ולא היה מדבר שקר לא יהיה בעיניך שניה׳ שקולין
כאחד שאם אתה עושה כן לא תוכל לראות חובה לאותו שטוב
בעיניך: שקבלו עליה׳ את הדין גרסינן דהואיל וקבלו עליה׳
את הדין ונתקיי׳ זה שבוע ונשבע והולך לו ל׳ תחשדוהו בלבך
ולומר דלשקר נשבע: שמעון בן שטח אומר והוי זהיר
בדבריך כשאתה חוקר בהם שלא מתוך דבריך ילמדו מה
שבלבך וילמדו לשק׳ ולומ׳ מה שלא היה: שמעיה ואבטליון
אהוב את המלאכ׳ כדאמ׳ מר פשוט נבלתא בשוקא ול׳ תאמ׳
כהנא אנא גבר׳ רבא אנא שמתוך שהו׳ טרוד אחר מזונותיו
לא יבא לידי לסטיות ואינו מתפרנ׳ מתוך קופה של צדק׳
וימיו מאריכין שנ׳ ושונא מתנות יחיה ואומר יגיע כפך כי
תאכל אשרי׳ וטוב לך: ושנא את הרבנו׳ לפי שמקבר׳ בעליה
כדאמ׳ מר מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שנהג עצמו
ברבנו׳: ואל תתודע לרשו׳ שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך
עצמן: אבטליון אומר הוזהרו בדבריכ׳ היה קורא לחכמים
ואמר להם חכמים שמעו והבינו מה שאני אומר לכם הוזהרו
בדבריכ׳ מפורש בברייתא ראו שלא תור׳ דבר שאינו מדברי
תור׳ ותתקינו עליו גלו׳ ועוד הוזהרו למי שאת׳ שוני׳ שתאמרו
דבריכם לתלמידי׳ יראי ה׳ ולא להדיוטים שמא הם יורו דבר
שלא כדברי תורה ותקינו עליהם גלות ד״א חכמי׳ הוזהרו
בדבריכ׳ שלא תאמרו דבר קל בדברי תור׳ ואפי׳ אתם עומדי׳
עכשיו במקום בני תורה שאת׳ יודעים שלא יפקרו מתוך
דבריכם שמא תחובו חובת גלות כמו שמצינו בברכה חכמי׳
שגלו מבבל לא״י ומא״י לבבל: ותגלו למקום מים הרעים
למקום עם הארץ שנכנס רע: וישתו התלמידים הבאי׳
אחריכם וילמדו התלמידי׳ העומדי׳ אחריכ׳ מ׳ ועכ״כ ויוסיפו
להקל בד״ת מתוך דבריכם וימותו שנ׳ כי רבים חללי׳ הפילה
וגו׳: ונמצא שם שמים מתחלל שאומרים אוי לו לשלו׳ שלמד
תורה ראו מה אירע לו והתורה התמימה שכת׳ בה כי היא
חייך ואורך ימיך ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה לא
הגינ׳ עליו וזהו שמצינו בתלמו׳ דבבקעת מנא וגדר בה גדר:
הלל ושמאי קבלו מהם משמעיה ואבטליון הוי מתלמידו של

אהרן שהיה אוהב שלום שנ׳ עליו בדברי קבלה בריתי היתה אתו החיים והשלו׳ כשהיה רואה שנים מריבי׳ זה עם זה היה
הולך לכל אחד ואמ׳ לו פלוני ראה מה את׳ מריב עם פלוני שלא כשתטה לפני ופייסיט לכל אחד לבד׳ עמך עד שהרג׳ להתפיי׳
עמו וכמו כן היה מדבר לחבירו ומתוך דברי׳ אלו היה שנים שלו׳ ביניה׳ וע״כ כשאמרנו ויבכו את אהרן שלשי׳ יום כל בית
ישרא׳ אחד אנשי׳ ואחד נשים כמשמע ובמשה לא נא׳ אלא בני ישראל כדכתיב ויבכו בני ישראל את משה: הוא היה אומ׳ נגד
שמא אבד שמיה כל מי שמגביה שמו ועולה לגדולה מיתתו מתקרב׳ כמו שנ׳ למעלה ביוסף ומן הפסוק נמצא היום לדבריו שכן
הוא שנ׳ לפני שבר גאון כלומר קודם שבא לו לאדם שבר יעלה לגדולה ואית דאמרי נגד שמיה כלומר כל מי שאינו לומד
אלא לגדל שמו לקרות לו רבי לשנא אחריכ׳ נגד שמיה שמשתמש בשם המפורש: ודלא מוסיף מן הלילות על הימים מט׳ וכאב
ואילך יוסיף אמר רב יוסף תקבריה אמיה: קטלא חייב הכל קוסמין ומתכנא׳ ין עליו שמיתתו קרוב׳ לבא: ודאשתמש בתגא
ר״ל המשתמש בכתר של תורה כמו שמצינו בנדרי׳ בר׳ טרפון שהיה דואג כל הימי׳ על שהיה ניצול מיד אדם אחד מפני כבוד
התורה: חלף כלו חלף ובטל מן העולם: הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי אם אין אני אקיים את המצות מי מקיים
בשבילי: וכשאני לעצמי מה אני אף כשאני הולך ועושה אני עושה כפי חובתי המוטלת עליו ואם לא עכשיו אימתי כלו׳
שטורח בע״ש יאכל בשבת אבל מי שלא טרח בע״ש מה יאכל בשבת: שמאי אומר עשה תורתך קבע שלא תהא קובע לה
עתים אלא כל היום תעסוק עליך קבע: אמור מעט ועשה הרבה שכן דרכן של צדיקי׳ כמו שמצינו באברהם ואקחה פת
לחם וכתיב ויקח חמאה וחלב ובן בקר רך וטוב ושלשה סאין קמח סולת: רבן גמליאל הזקן בנו של הלל הזקן אומר עשה לך
רב פירוש למעלה: והסתלק מן הספק שם תלמיד מעכשין תרבה לך ספקו׳ הרבה: ואל תרבה לעשר אומדות שלא תפרוש

מעשרותיך מאומד אפילו אם אתה מרבה במעשרות מאחר על פי שמרבה במעשרות פירותיו מתוקנים לפי שפעמים שלא תכא מכוין יפה כאדם הזה שאינו לומד מן השמועה: לגוף טוב אלא שתיקה שגם אויל מחריש חכם יחשב: ולא המדרש הוא עיקר אלא המעשה וגדול העושה יותר מן הלומד ואינו עושה: שהשוו בשעריכ' ר"ל שרשב"ג בא לפרש אע"פ ששמעון הצדיק אמר ריש פירקין שעל ג' דברים העולם עומד מ"מ הכל תלוי באילו ג' שאלמלא מורא' של מלכות שדנין דין אמת שהן להכרי' את הגזלנים ולהרשיע את הרשע איש את רעהו חיים בלעו ובהיות שדין ואמת ושלום אף היותם מתחלקים לג' מ"מ שניים כלולים כאחד דהיינו אמת ושלום הוא בכלל בדין ומביא לזה הפסוק ראי' שכא' אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם והאי שפטו קאי אל המשפט לבד דהיינו הדין שוכר: ולפיכך תפס שמעון הצדיק אותן שלשה דברים שהם חלוקים זה מזה לגמרי שאע"כ אילו ג' אך שהייך לומר בהם ג' ולפי האמת הוא רבל א' לבד והוא הדין ושני' האחרי' כלולי' בדין והבין:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

פרק שני

רַבִּי אוֹמֵר אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל שֶׁהִיא תִּפְאֶרֶת לְעֹשֶׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם וֶהֱוֵי זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת וֶהֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וּשְׂכַר עֲבֵירָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵירָה דַּע מַה לְמַעְלָה מִמְּךָ עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל מַעֲשֶׂיךָ בְּסֵפֶר נִכְתָּבִים: רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מַשְׁכַּחַת עָוֹן וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן וְכָל הָעוֹסְקִין עִם הַצִּבּוּר יִהְיוּ עוֹסְקִין עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד וְאַתֶּם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר

הַרְבֵּה

רבי אומר כל שהיא תפארת לעושיה שנוה לו וגם בני אדם נוהין הימנו אז פירוש כל שהיא תפארת לעושיה כל דרך שהיא נוה ותפארת היא לפי שעושה אותה הדרך יברור לו האדם לפי שבידוע שזה הדרך שהיא נוה לעושיה היות תפארת לו מן האדם שלכל העולם היא ישרה שאין לך דבר עבירה שיעשה האדם שלא יתפרש בה ויאמר בלבו מה עשיתי ויש לו בושת שבני אדם אבל כשיודען לאדם דבר מצוה ודרך ישרה: ויקיימנה אז ישמח יותר עליה וגם בני אדם מפארים ומשבחים אותו. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות ושמא נותנין לו שכר על קלה כמו על החמורה שהרי מפני כך לא נתגלה מתן שכרן של מצות משל"ד למלך שאמר לעבדיו שלו נשכרכם כך וכך והכניסו לפרד' ונטעו בו ותקנו בו כל צרכו בפרד' היה בו אילנות טובות ורעות ואילו אמר להם אילן פלו' טוב הוא ואילן פלוני רע הוא ותקנו בזה שכר יותר מזה היו כולם הולכין אצל טוב להרבות שכרן ונמצא אילנות רעות נשארו שלא יתקנו לכך אמר להם כשהם כך עשה הקדוש ברוך הוא שלא גילה שכר מצות שלא יראה אדם מצוה ששכרה מרובה יותר מחברתה ויעזור אחריה: והוי מחשב הפסד מה שאתה מפסיד בסחורתיך בשעה שאתה עוסק במצות אל יעלה אל תתעצב על אותו הפסד אלא תחשבנו כנגד השכר שתקבל עליה לעתיד ואם יבא עוד מצוה לידך קיימנה' אע"פ שאתה יודע שיש בזה הפסד ממון ששכר מצוה הרבה היא: ושכר עבירה שאתה נהנה בה הוי מחשבה כנגד הפסידה שאתה עתיד להפסיד בה ואם יבא עבירה לידך אל תעשנ' אף על פי שתדע שתהנה ממנה כנגד ההפסד שעתיד לבא עליך הרבה הוא: מה למעלה ממך שהוא רואה ושומע וכותב בספר: רבי גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא הוא רבינו הקדוש: שיגיעת שניהם משכחת

Digitized by Google

הַרְבֵּה כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם: הֱווּ זְהִירִין
בָּרָשׁוּת שֶׁאֵין מְקָרְבִין לוֹ לְאָדָם אֶלָּא
לְצוֹרֶךְ עַצְמָן נִרְאִין כְּאוֹהֲבִין בְּשַׁעַת
הֲנָאָתָן וְאֵין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת
דָּחְקוֹ: הוּא הָיָה אוֹמֵר עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ
כִּרְצוֹנְךָ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ
בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל
רְצוֹן אֲחֵרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ: הִלֵּל
אוֹמֵר אַל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצִּבּוּר וְאַל
תַּאֲמֵן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ וְאַל תָּדִין
אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ וְאַל
תֹּאמַר דָּבָר שֶׁאִי אֶפְשַׁר לִשְׁמוֹעַ שֶׁסּוֹפוֹ
לְהִשָּׁמַע וְאַל תֹּאמַר לִכְשֶׁאֶפָּנֶה אֶשְׁנֶה
שֶׁמָּא לֹא תִפָּנֶה: הוּא הָיָה אוֹמֵר אֵין
בּוּר יְרֵא חֵטְא וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד
וְלֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד וְלֹא הַקַּפְּדָן מְלַמֵּד
וְלֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בִסְחוֹרָה מַחְכִּים
וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת
אִישׁ: אַף הוּא רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת
שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם וְאָמַר לָהּ עַל
דַּאֲטֵפְתְּ אַטְפוּךְ וְסוֹף מְטִיפַיִךְ יְטוּפוּן:
הוּא הָיָה אוֹמֵר מַרְבֶּה בָשָׂר מַרְבֶּה
רִמָּה· מַרְבֶּה נְכָסִים מַרְבֶּה דְאָגָה
מַרְבֶּה נָשִׁים מַרְבֶּה כְשָׁפִים· מַרְבֶּה
שְׁפָחוֹת מַרְבֶּה זִמָּה· מַרְבֶּה עֲבָדִים
מַרְבֶּה גָזֵל· מַרְבֶּה תוֹרָה מַרְבֶּה
חַיִּים· מַרְבֶּה יְשִׁיבָה מַרְבֶּה חָכְמָה
מַרְבֶּה עֵצָה מַרְבֶּה תְבוּנָה· מַרְבֶּה
צְדָקָה מַרְבֶּה שָׁלוֹם· קָנָה שֵׁם

עון שמתוך שהוא לומד ועוסק בתורה ומתפרנס אינו
פושע ונגזל ממון חבירו: סופה בטלה וגוררת עון כך
כתיב במסכת לפי שאי אפשר לו בלא מזונות והולך ופורש
וגוזל את הבריות ומשכח תלמודו: כל העוסקים עם
הציבור כל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לש"ש
שאע"פ שהן עמלים עמהם זכות אבותם מסייעתם ואתם
מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם כאלו נעשית
הדבר בשבילכם כלו' ועסקתם לש"ש: הוו זהירין ברשות
הוא המלכות שרשות בידו לעשות כל מה שיחפוץ ועל היא
הזהירו' שישמור עצמו מהיות תדיר עמהן שכן דרכן לשאול
עמם ואם נותן להם הוי כזורק לים המלך ואין בו הנאה של
כלום: עשה רצונו כרצונך שאפילו כשאתה עוסק ממונך
תעשה לשם שמים כדי שיעשה רצונך ברצונו ויתן לך טובה
בעין יפה ובטל רצונך מפני רצונו אם חמדת נפשך כגזל
ועריות בטל אותו כדי שהוא יבטל רצון אחרים הקמים
עליך מפני רצונך: הלל אומר זה הלל הזקן הנזכר למעל'
בפרק ראשון: אל תפרוש מן הצבור אלא השתתף עמהן
בצערן כדי שתשמח עמהן כמו שכתו' שישו אתה משוש כל
המתאבלים עליה ואמרינן כל מי שאינו משתתף עם הצבור
אינו רואה בנחמות ציבור פ' אחרון דתענית: אל
תאמין בעצמך עד יום מותך שהרי יוחנן כהן גדול שימש
בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי: עד
שתגיע למקומו שיבא כמו כן לידך ותנצל ממנו: ול' תאמר
דבר שאפשר לשמוע' שסופו להשמע כלומר ואל תאמר על
דבר של תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע לבסוף אלא
לא אפשר הט אזניך לשמוע ל"א ואל תאמר דבר של סוד
שאיפשר להשמע לאחרי שאם תאמרהו סופו להשמע בעל'
שאתה גלית אותו ותתבייש: הוא היה אומר אין בור ירא
חטא בור הוא רק מכל דבר כמו שדה בור וגרוע הוא מעם
הארץ שאפילו בטוב משא ומתן אינו יודע: ולא עם
הארץ חסיד אבל ירא חטא איפשר דהוי מתוך שהוא עוסק
בתורה: ולא הביישן למד לפי שנ' נבלת בהתנשא ואם
זמות יד לפה וזה הפסוק פירושו חכמו ז"ל במס' ברכות
אם מנבל אדם עצמו על דברי תורה סופו להתנשא אבל
אם הוא שותק שלא ישאל בהלכות ובשאר ענייני' ישים ידו
לפיו כלומר שלא ידע כלום: ולא כל המרבה
בסחורה יותר מדאי מחכים בתורה וכן הוא אומר לא
בשמים היא לאמר ולא מעבר לים היא לא תמצא התורה
לא בתגרים ולא בסוחרים שפורשין מן היבשה לים:
השתדל כמו השתדל ותעסוק בצורכי ציבור אבל במקום
שיש איש אתה תעסוק בתורתך: אף הוא ר"ל גם הלל:
על דאטפת אטפוך על שהיית מלסטם את הבריות ומציפן
לנהר הציפון בנהר: וסוף מטיפיך יטופון אותן שהציפוך
יציפו גם הם מתים כאותה מיתה שהם היו חייבים מיתה
אלא שנהרגו ע"י זה שהקב"ה עתיד לגבות מידו וכן הוא
אומר מרשעים יצא רשע משל לב' בני אדם אחד
הורג שוגג ואחד הורג מזיד ולזה אין עדים ולזה אין

טוב קנה לעצמו: קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת: חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניא ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך הוא היה מונה שבחן אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה יהושע בן חנניא אשרי יולדתו יוסי הכהן חסיד שמעון בן נתנאל ירא חטא אלעזר בן ערך כמעין המתגבר: הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס בכף שנייה הכריע את כלם: אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שנייה מכריע את כלם: אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם רבי אליעזר אומר עין טוב רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר הרואה את הנולד רבי אלעזר אומר לב טוב אמר להם רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם

שבככלל

עדים מוכן להודק כו' וזו והאלהים אנה לידו ויש מקומות שלא כתבו לומר זה הלכה: הוא היה אומר מרבה רימה ללמדך שאין מועיל לו ריבוי בשר כריבוי תורה· אל תחזיק טובה לעצמך לומר כמה וכמה למדתי ולפי שהוא לא הניח לא מקרא ולא משנה שלא למד היה אומר כן: הוא היה מונה שבחן ר"י ב"ז לפי תלמידיו היו: בור סיד שאינו מאבד טפה דמיונו כסקיר בור מימיו לפי שעם הסיד כל סביביו כך הוא לא ישכח דבר מתלמודו· אשרי יולדתו לפי שהיא נראה לו שיהיה חכם שכל הימי' שעברתו אמו היתה מחזרת בכל יום על ד' בתי מדרשות שה"ו בעיר' ואומרה להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שיהיה חכם בתלמוד ירושלמי: שבכלל דבריו דבריכם לפי שהכל תלוי בלב· אחד הלוה אפילו לוה מן האדם כאילו לוה מן המקום מאחר שהמקום עתיד לפרוע לו למלוה שנאמר וצדיק חונן ונותן המקום ר"ל הוא מקום העולם שנא' ומתחת זרועות עולם אבל העולם לא יכילנו שנ' השמים ושמי השמים לא יכלכלוך· הם אמרו שלש' דברי' כל אחד מהם אמר שלשה: יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך אמתי בזמן שלא תהא נח לכעוס· ושוב יום אחד לפני מיתת' הרי שנים וכי יודע אדם באיזו יום ימות ויעשה תשובה אלא בכל יום ויום יעשה תשובה ויעשה עצמו כאילו למחר ימות ונמצא כל ימיו בתשובה והשליש' הוי מתחמם והוי זהי'· כנגד אורן של חכמים שעשאו' לדבריהם: שלא תכוה רוצה לומר שלא תענש' עליהם: שנושך הוא שיכין דקות ועקומות וקשה נשיכתו יותר משאר נשיכה עקיצת מטיל האדם מן העוקץ לפי שרף לוחש בפיו בלע' ושיפלא כדרך שהללו אוחזין עוסין ושורקין זה לזה: רבי יהושע אומר שנאת הבריות והו שנאת חנם: רבי יוסי אומר שאינה ירושה לך אל תאמ' הואיל ואבי חכם אף אני אהיה כמו כן בלי שום טור': הוי זהיר בקריאת שמע לקרותו בשעתה: ובתפלה ותפילין לא גרסינן: אל תעש תפילתך קבע כאדם שעליו דבר קבוע ומוטל עליו חובו ואומר כך וכך אני חייב מתי אפרוק מעלי עול זה: בתחנונים שתהא משים דעתך: כי חנון ורחום הוא מכאן שרוצה בתחנונים ומרחם עליו: ואל תהי רשע בפני עצמך כלומר אל תעשה דבר רע' שלאח' תעשה אתה עצמך רשע ותאמר למה עשיתי רשע כזה: רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד דע לפני מי אתה עמל ומי בעל מלאכתך הרי"נ': רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה היו' קצר זה העולם הזה ובעל הבית דוחק זה הקב"ה שנא' והגית בו יומם ולילה: לא עליך המלאכה לגמור את כולה: ולא אתה בן חורין ליבטל' ממנו אבל וכל לבך אם תעשה הרבה נותנין לך שכר הרבה:

עקביא

שבכלל דבריו דבריכם: אמר להם צאו וראו איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: רבי אליעזר אומר עין רעה רבי יהושע אומר חבר רע רבי יוסי אומר שכן רע רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן: רבי אלעזר אומר לב רע אמר להם רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: הם אמרו שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש: רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם: רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים: רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה: ואל תהי רשע בפני עצמך: רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך: רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרבה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק: הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא: רבי חנניא

פרק שלישי

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה

עקביא בן מהללאל אומר מאין ולאן ולפני מי כולהו דרשו רבותינו ממקרא זה וזכור את בוראך זה הקדוש ברוך הוא שעתיד ליתן דין וחשבון לפניו וקרי ביה בארך שתזכור מקורך מאין באת מטיפה סרוחה של שכבת זרע וקרי ביה בורך שתזכור את קברך שאתה הולך שם למקום עפר רמה ותולעה · רבי חנניה סגן הכהנים שני פרנוס ולאת כהני המשנה וי״א סגן הכהן לומר שהיה שני לכהן גדול · בשלומה של מלכות אפילו באומות כמו שמצינו שהם נודרים נדרים ונדבות כישראל וכשו שמלכו בשבעים פרים שהיו ישראל מקריבים בחג על שבעים אומות · חיים בלעו

וְתוֹלֵעָה וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן דִּין
וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ רַבִּי חֲנַנְיָא סְגַן
הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר הֱוֵי מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ
שֶׁל מַלְכוּת שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ אִישׁ אֶת
רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ׃ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן
אוֹמֵר שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי
תוֹרָה הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים שֶׁנֶּאֱמַר
וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ אֲבָל שְׁנַיִם
שֶׁיּוֹשְׁבִין וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה שְׁכִינָה
שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ
אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב
סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃
אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם מִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ אֶחָד
שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ

בלעו רוצה לומר כל אחד ממנו את חבירו׃ איש אל רעהו
הרי כאן שנים׃ מניין אפילו אחד כולו לא תני כתוב
במשנה ישב בדד וידום אבל רגילין העם לאומרו ולשון
וידום שעונין משנה כמו כאשר דמיתי כלומר שהוא משנה
בדברי תורה׃ כי נטל עליו כי נטל שכרו על אותו עסק
נטל כמו יטול ויש אומרים נטל לשון שיכך כמו ונשאת על
הארון מתרגמינן ותטיל׃ ולא אמרו עליו דברי תורה כולן
ורגילין בני אדם לפטור עצמן בברכת המזון׃ קיא צואה
דבר מיאוס הוא׃ בלי מקום בשביל שאין מזכירין עליו שמו
של מקום וזבחי מתים זו עבודה זרה שנאמר ויצמדו ישראל
לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים׃ וידבר אלי זה השולחן אשר
לפני ה׳ מיד כשדברו בדברי תורה נקרא שולחן לפני ה׳ ויש
מפרשים מראשו של פסוק שנאמר המזבח עץ שלש אמות אל
תקרא אמות אלא אימות אם יש למקרא ושלש כנגד תורה
נביאים כתובים ואמרי לה כנגד מקרא משנה תלמוד שצריך
לדבר בהם על השלחן ואז נקרא שולחן אשר לפני ה׳׃ רבי
חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה. והמהלך בדרך יחידי
ומפנה לבו דברי הבאי׃ לבטלה רוצה לומר מבטל מדברי
תורה׃ רבי חלפתא שם מקום הוא׃ בעדת אל ואין עדה
פחותה מעשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת וזה
הפסוק נאמר במרגלים שהיו שנים עשר יצאו יהושע וכלב
נשארו עשרה׃ ומניין אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים
ישפוט

הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר שֶׁנֶּאֱמַר יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו׃ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר
שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי
מֵתִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צוֹאָה בְּלִי מָקוֹם׃ אֲבָל שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ
עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ׃ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה
וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וּמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ׃ רַבִּי נְחוּנְיָא
בֶּן הַקָּנָה אוֹמֵר כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עוֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ
אֶרֶץ וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עוֹל תּוֹרָה נוֹתְנִין עָלָיו עוֹל מַלְכוּת וְעוֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ׃ רַבִּי
חֲלַפְתָּא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אוֹמֵר עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה
בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל׃ וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ חֲמִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲגֻדָּתוֹ
עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ׃ וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ שְׁלֹשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ וּמִנַּיִן
שֶׁאֲפִילוּ שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר
זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ׃ וּמִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר
אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ׃ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ בַּרְתּוֹתָא

אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו
וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך
נתנו לך: רבי יעקב אומר המהלך
בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר
מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה
עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו:
רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר
אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו
מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב
בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור
נפשך מאוד פן תשכח את הדברים
אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו
משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך
כל ימי חייך הא אינו מתחייב בנפשו עד
שישב ויסירם מלבו: רבי חנינא בן
דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת
לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל
שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין
חכמתו מתקיימת: הוא היה אומר כל
שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו
מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת: הוא היה אומר
כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות
נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו: רבי דוסא בן הרכינס אומר שינה
של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ
מוציאין את האדם מן העולם: רבי אליעזר המודעי אומר המחלל את
הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חבירו ברבים והמפר בריתו של
אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה
ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא: רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש
ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה: רבי עקיבא אומר שחוק

ישפוט ככנף שלשה דייני' וב' בעלי דינין הרי חמשה
ואגודתו על ארץ יסדה ואין אגודה אלא בשלשה שכן מניכו
בג' מינין שנגולב שהיה כאגדי' כאחת ועוד תנן ולקחת'
אגודת אזוב שלשה קלחין יש גורסין מניין אפילו חמשה
שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה במו שאדם אוגד בידו שנים
ה' אגב אות ומניין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט
וגו' הדיינים · אוכיר את שמי משמע אלמד לאחרים שיהיו
מוכירין את שמי · רבי אליעזר איש ברתותא שם מקום
וכן בדוד הוא אומר · כי ממך הכל ומידך נתנו לך על אותו
מעשה שקיבץ כסף וזהב לבית המקדש אמר דוד פסוק זה ·
מה נאה ניר זה שדה זה שנחרש · תקפה עליו משנתו
שנשכחו בעל כרחו מפני שמזורש · כל שיראת חטאו קודמ'
לחכמתו ר"ל שמתרחק מן האיסור ומן החטא · חכמתו
מרובה ממעשיו שלמד הרבה ולא מקיים דבר טוב לו שלא
נשה משל למה הדבר דומה לאחד שהלך אצל החנוני אומר
לו תן לי רביעית יין אמר ליה הבא לי כלי ופתח לו את
כיסו אמר ליה תן לי שמינית שמן אמר ליה הבא לי כלי
ופתח לו את המפלגת אמר ליה בן אפלה כלים אין בידך
ואתה מבקש ליטול יין ושמן כך אמר הקדוש ברוך הוא
לרשעים רשעים רשעים פנים אין בידכם ואתם מבקשים
ללמוד תורתי שנאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר
חוקי חוקי אי אתה משמר וזהו אתה משים בהם ואתה
שנאת מוסר ותשלך דברי אחריך · הוא היה אומר כל
שרוח הבריות נוחה הימנו כלומר כל מי שאהוב למטה
בידוע שהוא אהוב למעלה · רבי דוסא אומר שינה של
שחרית שהולך וישן עד שעבר זמן קריאת שמע · יין של
צהרים שמביאתו לידי שכרות · וישיב' בתי כנסיות
שמתכנסין ועוסקים בדברי' בטלים · המבזה את המועדות
שעושה בהם מלאכה או שנהג בהם מנהג חול באכיל' ובשתיי'
שאינו אוכל כבן כראוי · ומפר בריתו של אברהם אבינו

ברית

וקלות

כרית מילה· ומגלה פנים בתורה דורש אגדות של דופי
והמלבין והמלבים פני חבירו ברבים כדאמרי' דאזיל סומקא
מאנפיה ואתי חיורא· אף על פי שיש בידו תורה
ומעשים טובים כך כתוב במשנה· הוי קל לראש בתחלה
כשעוד שאתה בחור הוי קל כנגד בוראך וגם בזקנותך תהא
נוחה לו בשחורת לשון זקנה כמו הילדות והשחרות הבל
ושנינו באגדה בן תשחורת היה לו לרבי עקיבא ויש אומרים
קל לראש לשר הבירה שלא תתגאה כנגדו ונוח לתשחורת
והוא נזכר מכ"י שטרה אל בלע"ז ולשון תלמוד הוא שחור כמו
לא שחור אחד מהם כשאתי ומתרגמינן שחרית· סייג לעושר
שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר· סייג הוא נדר
ושבועה· נדרים סייג לפרישות כיון שאדם מתחיל בפרישות
ומתירא שלא יעבור יהא מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך
וכך בענין זה כובש את יצרו· הכל צפוי כל מה שאדם עושה
בחדרי חדרים צפוי וגלוי לפני הקב"ה· והרשות נתונה
בידו של אדם לעשות שנאמר ראה נתתי לפניך היום את
החיים ואת הטוב וגו'· ובטוב העולם נידון במדת רחמים·
והכל לפי רוב המעשה לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון אם
רוב זכיות זכאי אם רוב עונות חייב· הוא היה אומר הכל
נתון בערבון שכל ישראל ערבים זה לזה כדמפורש במסכת
סוטה ומצודה פרוסה על כל החיים כיצד החנות פתוחה
והרוצה לכנוס יכנס· והחנוני מקיף ר"ל מאמין לכל הבא
לקנות ממנו וכותב בפנקסו וכל הרוצה ללוות בא ולוה והגבאין
מחזירין תדיר בכל יום לביתו של לוה החנוני בא ונוטל
חובו בין לדעתו בין שלא מדעתו כך מן השמים כותבין עליו
ונוטלין הימנו· ויש להם על מה שיסמכו שגובין כדין והדין
דין אמת ואעפ"כ הכל מתוקן לסעודה אחד צדיקים ואחד
רשעים יש להם חלק לעולם הבא לצדיקים גדולים· רבי אלעזר
בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ כמו שאמרנו יפה
תלמוד תורה עם דרך ארץ· דעת היא גדולה מבינה לפי
שאם שואלין לו לאדם דבר והוא אומר כן הוא ומראה ונותן
טעם לדבריו הוא דעת באדם הוא שמראה פנים לשואלו
ואומר לו טוב הוא או רע ומוציא לו אחד מתוך חיקו הדומה
לו בינה זה יודע להבין אבל אינו מראה טעם· אם אין קמח
אין תורה שאם אין לו קמח מה יאכל היאך יעסוק בתורה·
הוא היה אומר כל שחכמתו מרובין ממעשיו שלמד הרבה
ואינו מקיים· ועוקרתו והופכתו על פניו כתוב במשנה·
והיה כערער בערבה אינו כתוב במשנה ולא כתוב בה כמו
והיה כעץ שתול על פלגי מים· רבי אלעזר בן חסמא אומר
קינין רצה לומר הלכות קינין· ופתחי נדה הלכות נדה
שאבד' וספק' וצריכה לספור עד שתחזור לפתחה· הן הן
גופי הלכות כמו שמפורש במסכת נדה אבל תקופות של
הילוך מזלות ושמש ולבנה וגמטריא' אין מקבלין עליהם שכר
כשאר הלכות לפי שאינן אלא פרפראות כלומר עדיני חכמה
כמו פטר את הפרפראות שלאחר המזון: בן

וְקַלּוּת רֹאשׁ מַרְגִּילִין לְעֶרְוָה׃ מַסּוֹרֶת סְיָג
לַתּוֹרָה מַעַשְׂרוֹת סְיָג לָעֹשֶׁר נְדָרִים סְיָג
לַפְּרִישׁוּת סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה׃ הוּא
הָיָה אוֹמֵר חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם
אֱלֹהִים חִבָּה יְתֵירָה נוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא
בְּצֶלֶם אֱלֹהִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
עָשָׂה אֶת הָאָדָם· חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ
בָּנִים לַמָּקוֹם חִבָּה יְתֵירָה נוֹדַעַת לָהֶם
שֶׁנִּקְרְאוּ בָּנִים לַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בָּנִים
אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם· חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן
לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה חִבָּה יְתֵירָה נוֹדַעַת
לָהֶם שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא
הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם
תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ׃ הַכֹּל צָפוּי וְהָרְשׁוּת
נְתוּנָה וּבְטוּב הָעוֹלָם נִדּוֹן וְהַכֹּל לְפִי
רוֹב הַמַּעֲשֶׂה׃ הוּא הָיָה אוֹמֵר הַכֹּל
נָתוּן בְּעֵרָבוֹן וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל
הַחַיִּים הֶחָנוּת פְּתוּחָה וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף
וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת וְכָל הָרוֹצֶה
לִלְווֹת יָבֹא וְיִלְוֶה וְהַגַּבָּאִין מַחֲזִירִין תָּמִיד
בְּכָל יוֹם וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ
וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה
שֶּׁיִּסְמֹכוּ וְהַדִּין דִּין אֱמֶת וְהַכֹּל מְתֻקָּן
לִסְעוּדָה׃ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר
אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ
אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה
אִם אֵין חָכְמָה אֵין יִרְאָה· אִם
אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה· אִם אֵין דַּעַת
אֵין בִּינָה· אִם אֵין בִּינָה אֵין דַּעַת· אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה· אִם אֵין תּוֹרָה אֵין

קמח

קמח: הוא היה אומר כל שחכמתו מרבה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרבים ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב וכל שמעשיו מרבין מחכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרבין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו שנאמר והיה כעץ שתול על פלגי מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עליהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי: רבי אלעזר בן חסמא אומר קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה: רבי חנניא

פרק רביעי

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי: איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר: איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך: אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא: איזהו מכבד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה: הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום: רבי

לויטס

בן זומא הוא רבי שמעון בן זומא ובן עזאי הוא רבי שמעון בן עזאי ולפי שלא האריכו ימי' כדאמרינן במסכת סנהדרין נקראו בשם אביהם: הלומד מכל אדם ואפילו ממי שאינו גדול ממנו בחכמה הולך ולומד ואינו מתגאה: טוב ארך אפים שאינו נוח לכעוס אלא מתגבר על יצרו טוב הוא מגבור: השמח בחלקו שהקב"ה מזמין לו הכל נוטל בעין יפה: וגם חלקו ר"ת יפה לא יקר' ויבם ר"ל כל מי שיש בו הני' מדות הוא ראוי לשמים: אשריך בעולם הזה שלא נצרכתה לבריות: לעולם הבא דמתוך שהוא נהנה מיגיעו לא בא לידי גזל ונוחל שתי עולמות: אמר הקב"ה כי מכבדי אכבד אם אתה הולך אחר דרכי מפני שהם תקו' ותכבד מכבדי גם אתה תמצא מכובד: ובוזי יקלו לא שאני מקיל אותם אלא הם יקלו מעצמם דהוא יל' ואינו מכבד אלא מקיל אותם אינו מכובד בעיניהם אלא זל וקל: הוי רץ למצוה קלה שמתוך כך יבא לידי מצוה חמורה לפי שמצוה גוררת מצוה וכן עבירה קלה גוררת עבירה חמורה: הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם אל תאמר בז לשום אדם שאין לך אדם שאין לו שעה עומדת לו היום או למחר ויפרע ממך: ואל תהא מפליג לכל דבר שאתה סומך שהם עכשיו אי אפשר לה להיות עתידה היא להיות אחר זמן: רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמי' בסתר נפרעין ממנו בגלוי הקדוש ברוך הוא מגלה לכל חרפתו שכך וכך היו מעשים רעים בידו שכאשר מכסה אדם במסתור תגלה רעתו בקהל וכל כך למה כדי שלא יתחלל שם שמים על ידו שלא יאמרו הבריות ראיתם פלוני שהוא חכם ובעל מעשים טובים ופגעו בו צרות כך וכך לפיכך אחד עשה בשוגג ואחד עשה במזיד בחילול ה' הקדוש ברוך הוא מגלה חרפתו לכל: ה"נ אחד בשוגג ואחד במזיד בחלול השם: הלומד על מנת ללמוד לקרות ר' ולכבד

ס"נ אין מספיקין בידו ללמוד וללמד: אל תעשם לרית· עטרה להתגדל בהם ולא כקורדום שאתה עושה בהם מלאכה: הא כל הנאות מדברי תורה כו' מדבריו של הלל למדנו· כל המכבד את התורה שאינו מניחה אלא במקום קדוש ולא על השפל שיושבים שם בני אדם וגם לא תורה ע"ג תורה ה"ג גופו חולין וי"א המכבד את התורה שאינו מלמדו לתלמיד שאינו הגון שנאמר יפוצו מעי' נותך חוצה להגון ואין לזרים אתך לשאינו הגון: רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי· החושך עצמו מן הדין רוצה לומר שאינו רוצה לישב בדין אלא אם כן מתפשרין זה עם זה פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא שאין הללו בעלי דינין שונאי' אותו ואינו בא לידי עונש הדין: שוטה רשע וגס רוח כי מתגבר להורות מבלי יראה ופחד כמו לשון גס לבו· ואל תאמר לבעלי דינין קבלו דעתי שהם רשאין לעשות כדבריך אם הם רוצים ולא אתה רשאי להכריחם בעל כרחם פירש אחר אל תאמר קבלו דעתי אם הוא דיין אחד שיושב בין שני בעלי דינין א' כי יכול לומר אותו הדיין קבלו דעתי בעל כרחכם אע"פ שאני אם שהורשאין בעלי דינין לומ' לדיין אם' רצונכם לקבלות דינך ואפי' אתה יחידי ולא אתה רשאי לומר קבלו דעתי כמ"ש דהא ק"ל דיני ממונות בשלשה: כל המקיי' התור' מעוני ר"ל רוב עניי' הם פנוי' מעסקי' ורוב אינ' יכולי' ללמוד בתור' כי טרודי' הם בשביל מזונותיה' וכשאחד לומד בתורה ואינו טרוד בשביל מזונותיו רק בשעה שהו' פנוי לומד סופו לקיים מעושר שיהיה לו עושר ואינו צריך לטרוח בשביל מזונותיו וכל המבטל מעושר ר"ל שמתוך עושרו אינו פנוי לעסוק בתורה מכח עסקיו והוא אינו קובע עת ללמוד סופו יהיה עני ומוכרח לבטל התור' מכח שטרח אחר מזונותיו· רבי מאיר אומר הוי ממעט עסק רוצה לומר בעסק דרך ארץ: אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך כמה וכמה דברים יבואו לידך שתבטל מהם· פרקליט אחד רוצה לומר מליץ אחד שזוכהו לזכות וכן כתוב אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף: רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך רוצ' לומר שתעשה כבוד לתלמידך קרוב לחבירך וכן כבוד חבירך קרוב למורא רבך· שגגת תלמוד עולה זדון שגגה של תלמידי חכמים עולה זדון שמתוך שאין מדקדקין בתלמוד ומורים הוראה שלא כדין נעשה כמוזדין לפי שתלמידי חכמים השגגות נעשה להם כזדונות: רבי שמעון אומר שלשה כתרים הן ואחד אינו דומה לשנים לפי שאין השנים שוין לכל אדם שאי אפשר לו לאדם להיות כהן אלא א"כ הוא מזרע כהונה וכן אי אפשר להיות מלך אלא אם כן ראוי למלכות הוא אבל כתר תורה איפשר לכל מי שעוסק בה כדאמר מר י"ג עתי ומצאתי תאמין לכך גדול כתרה של תורה משניים הללו: וכתר שם טוב עולה על גביהן שהוא משובח מכולן מי שיש לו שם טוב ומעשים טובים כמבואר בו שכ' טוב שם משמן טוב רוצה לומר טוב שם של חכמה ישמח! ועוד' שהיו בעלי מעשים טובים מנדב ואביהו שנמשחו בשמן המשחה שהללו נשרפו והללו

לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח בפני כל האדם שתקות אנוש רמה: רבי יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם: רבי ישמעאל אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות: רבי צדוק אומר אל תעשה עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחתוך בהם וכן היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף הא למדת שכל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם· רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכבד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות: רבי ישמע' בר רבי יוסי אומר החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח: הוא היה אומר אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה: רבי יונתן אומר כל המקים את התורה מעני סופו לקימה מעשר וכל המבטל את התורה מעשר סופו לבטלה מעני: רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח

Digitized by Google

בִּפְנֵי כָל אָדָם אִם בָּטַלְתָּ מִן הַתּוֹרָה
יֵשׁ לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדְּךָ וְאִם עָמַלְתָּ
בַּתּוֹרָה שָׂכָר הַרְבֵּה לִיתֵּן לָךְ:
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר הָעוֹשֶׂה
מִצְוָה אַחַת קָנָה לוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד
וְהָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת קָנָה לוֹ קַטֵּיגוֹר
אֶחָד תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִיס
לִפְנֵי הַפּוּרְעָנוּת: רַבִּי יוֹחָנָן
הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר כָּל כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם
שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם
שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם: רַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ אוֹמֵר יְהִי כְבוֹד
תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וּכְבוֹד
חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא
שָׁמַיִם: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הֱוֵי זָהִיר
בְּתַלְמוּד שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן:
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵם
כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת
וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן: רַבִּי
נְהוֹרָאִי אוֹמֵר הֱוֵי גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה
וְאַל תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבֹא אַחֲרֶיךָ שֶׁחֲבֵירֶיךָ
יְקַיְּמוּהָ בְּיָדֶךָ וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן:
רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר אֵין בְּיָדֵינוּ מִשַּׁלְוַת
הָרְשָׁעִים וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים:
רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אוֹמֵר הֱוֵי מַקְדִּים
שָׁלוֹם לְכָל אָדָם וֶהֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת
וְאַל תְּהִי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים: רַבִּי
יַעֲקֹב אוֹמֵר הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה
לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הַתְקֵן

והללו לא כשרים: רבי נהוראי הוא רבי אלעזר בן ערך
כמו שפירשו חכמים ז"ל בפרק חביות במסכת שבת ועל ש
שהיה מנהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה נקרא כן: הוי
גולה למקום תורה למקום הרב ואל תאמר שהיא תבא
אחריך שהרב יבא לכאן והתלמיד לפניו או חביריך יקיימוה
בידך שכל ספקות שיש לך יאמרו לך: ואל בינתך אל תשען
אל תאמר איני צריך ללכת אל הרב אלא מעצמי אני יכול
ללמוד ולירד לתוך עומקה של תורה ושל הלכה: רבי ינאי
אומר אין בידינו לא משלות רשעים ולא מיסורי הצדיקים
שאין הדבר ידוע מדוע דרך רשעים צלחה ויש אומרים אין
בידינו משלות רשעים כלומר כן הדין נותן שלא תבא
שלוה לרשעים בעולם הזה ולא יסורין לצדיקים אלא אין הדב'
מסור בידינו אלא בידו של הקדוש ברוך הוא שהוא מביא
שלוה לרשעים בעולם הזה כדי שיטול חלקו וחלק חבירו
הצדיק בגיהנם ועל הצדיק מביא יסורין כדי שיטול חלקו
וחלק רשע בגן עדן לפי שכל אדם יש לו שני חלקים אחד
בגיהנם ואחד בגן עדן והצדיק שזוכה נוטל חלקו וחלק מי
שאינו צדיק והרשע שמתחייב נוטל חלקו וחלק מי שאינו
רשע ושילוק זה טוב לצדיק ורע לרשע כך שמעתי: הוי
מקדים בשלום כל אדם ואפילו לגוי בשוק: והוי זנב לאריו'
רוצה לומר לאנשים טובים מן היותך ראש ושר לרקים:
רבי יעקב אומר פרוזדור פורטי"קו בלע"ז ולשון יון הוא
והוא בית השער לחצר המלך קודם שיכנס לפני המלך.
כדי שתכנס לטרקלין לפני המלך צריך אתה לתקן עצמך
בפרוזדור כך צריך אדם לתקן עצמו בעולם הזה כדי שיכנ'
בפני המלך לע"ה דמי שטרח בערב שבת יאכל בשבת.
מכל חיי העולם הבא שכל העולם הזה לגור' כן לפי
שבאותו הזמן לא יהיה כוחו בתשובה ובמעשים טובים שאין
העולם הבא אלא לשלם שכר על מה שקיים בעולם הזה
ושעה אחת בעולם הבא יפה לקורות רוח והנאה מכל חיי
העולם הזה מכל קורת רוח שבעולם הזה לפי שאין לו
לאדם כלום הנאה בעולם הזה מפני צרות ודעות הבאות
עליו ויום המיתה שמתירא ממנו: רבי שמעון בן אלעזר
אומר אל תשאל לו בשעת נדרו בשעה שהוא נודר אל תשאל
לו ולומר כגון כזה וכזה אל תדור כדי שיתירו לך וימצא לך
פתח לנדרך לפי שמתוך כעסו הוא אומר לא כן אלא בכל
ענין שבעולם אני נודר ונמצא שאינו בא לידי פרטב
לעולם וי"א בשעת נדרו בשעה שנדר לעשות שום דבר אל
תשאל לו לאלתר שלם את נדרך לאלתר שמא מתחרט
אותו שנדר כשרואה שאתה דוחקו לקיים נדרו הוא
כועס ומתחרט ואומר מדוע עשיתי זאת שנדרתי שהוא
דוחקני טוב היה לי לשתוק מאשר נדרתי ומתחרט לכיכך
אל תשאל לו בשעת נדרו וי"א אל תשאל לנודר בשעת נדרו
שיתירנו עד שתתקרר דעתו עליו כי באותו שעה לא יהיו
דברי' מקובלין יש מפרשים אל תשאל לחכם להתיר לך נדרך
בשעה שנדרך כנדרו של תלמיד חכם לפי שאתה נעשה

כשאתה רוצה לשאול על נדרך: ואל תשתדל לראותו בשע' קלקלתו לפי שהוא מתביים מכל אדם· שמואל הקטן הוא קטן משמואל הרמתי· כמו שמצינו שיצאה בת קול ואומרת שיש ראוי שתשרה עליו שכינה כמרע"ה: בנפול אויבך אל תשמח הכי הוה מרגלא בפומיה וקרא הוא וזה הכתב ש"ס מוכיח כואת המדה תמיד ומזכיר מזאת העבירה· והשיב מעליו אפו שישיב ממנו וישב עליך· לדיו כתובה על נייר חדש דבוקה שם יפה ואינו נמחק לעולם כך הלומד בילדותו אינו שוכח לעולם: קיהות שלא בישלו כל צרכן אי"גרים בלע"ז: ושותה יין מגיתו שיוצא מן הגת ואינו מתוק אבל תורתן של זקנים שלמה היא כיין ישן שמיישב את הלב: רבי אומר לא כן הדברים לפי שפעמים יש בחור שתורתו שלמה מן הזקנים שיש קנקן חדש ומלא' יין ישן שאפילו חדש אין בו לכן אל תסתכל בקנקן לומר זקן מובחר מן הבחור אלא ראה מה יש בו קנקן חדש מלא ישן רוצה לומר בחור ומלא תורה וחכמה ויש ישן רוצה לומר זקן שאפילו יין חדש שהוא רוע אין בו רוצה לומר שאין בו אפילו ריח תורה ולכן אל תבט אל מראהו רק תדבר עמו ותשאל לו אם יש בו תורה אם לאו: רבי אליעזר אומר הקנאה שיש לו לאדם על חבירו כדכתיב ורקב עצמות קנאה: והתאוה שהולך אחר תאות לבו· והכבוד שרודף אחרי השררה שמתכבד בעלים ראיתי במדר' שהקנאה שראו מלאכי השרת הכבוד שנעשה לאדם הראשון שהיו צולין לו בשר ומסננין לו יין וראו כבודו ונתקנאו בו· והתאוה שנתאוה לאכול מן הפרי והכבוד שעשו לו מלאכי השרת לפיכך נטרד מן העולם: הוא היה אומר הילודים למות אותם שכבר נולדו עתידים למות· והמתים שעודן חיים עתידים לידון ליום הדין לידע להודיע ולהודע ידע האדם וכן ויודיע הוא לכל שיהיו גם הם יודעין שהוא יוצרם ובוראן והכל שלו והואיל וכן לא יקבל שוחד: הוא הדיין המומחה ונקי במשפט וא"ת מה ידין הלא אין מי שיעיד ואין מי שיתבע הוא עד ובעל דין הוא עצמו תובע על האדם להורידו לדין והוא עצמו עד ואל תאמר שלא ימוש לדין עם בני אדם לא רק שבודאי עתיד לדון· ודע שהכל בא לפי החשבון דכתיב אחת לאחת למצוא חשבון כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול שיש לשאול כי"ת יכוה לך ותפטור מן הדין ואל תתפא' כשרך כי לפי שלא אחרי דעתך עושין לך· שעל כרחך אתה נוצר שבא מלאך הממונה על ההריון אצל הפרנדס: כשמות ואומר לנשמה לכי עמי והכנס במעי אשה פלונית והנשמה אומרת איני הולך במקום הטינופת ואני מקום הטהור כזה ומיד בא מלאך ונוטלה בעל כרחה ומכניסה במעי אשה: ועל כרחך אתה נולד ר"ל בשעה כשיגיע זמן העובר לצאת ממעי אמו אינו רוצה לצאת משם לפי שהוא רואה מסוף העולם עד סופו כמו שנאמר מי יתנני כירחי קדם בהלו נרו עלי ראשי מיד מוציאין אותו

בעל

עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין: הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא: ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה: רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך פן יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו: אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק: רבי יוסי בן יהודה איש כפר הבבלי אומר הלומד תורה מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן: רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן ויש ישן אפילו חדש אין בו: רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם: הוא

היה

הָיָה אוֹמֵר הַיִּלּוֹדִים לָמוּת וְהַמֵּתִים לְהַחָיוֹת וְהַחַיִּים לְדוֹן לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ וּלְהִוָּדַע שֶׁהוּא אֵל הוּא הַיּוֹצֵר הוּא הַבּוֹרֵא הוּא הַמֵּבִין הוּא הָעֵד הוּא הַדַּיָּין הוּא בַּעַל דִּין וְהוּא עָתִיד לָדוּן׃ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שׁוֹחַד שֶׁהַכֹּל שֶׁלּוֹ וְדַע שֶׁהַכֹּל בָּא לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן וְאַל יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִיתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃

בעל כרחו משם: ועל כרחך אתה חי לפי שיש אדם שיש לו יסורין הרבה ונואש מתאוה למיתה ונשבע שהוא ישן בלילה אין הנשמה רוצה לחזור מפני עול הצרות אומר לו הקדוש ברוך הוא הש"י לא אכפור באמונתי לעולם אלא אשלים לו פקדונו שהפקיד אצלי שנאמר בידו אפקיד רוחי ולכך רגילין לומר אמת ואמונה בלילה· אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני הקדוש ברוך שהוא סובל את הכל:

רבי חנניא

פרק חמישי

בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְלִיתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת׃ עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין לְפָנָיו עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶן אֶת מֵי הַמַּבּוּל׃ עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִין לְפָנָיו עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם׃ עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם לְהוֹדִיעַ

בעשרה מאמרות תשעה ויאמר ובראשית נמי מאמר אחד הוא שנאמר בדבר ה' שמים נעשו: שמאבדין את העולם שפרש בו הקדוש ברוך הוא כל כך שנבראו בעשרה מאמרות: כמה ארך אפים לפניו שהמתין להם שמא יעשו תשובה: וקבל שכר כלם השכר שהיה ראוי לכלם אם היו צדיקים קבל אברהם על עצמו שבטל חלקו וחלקם במבול הבא ובנח לא נאמר עד שבא וקבל שכר כלם לפי שלא היה צדיק כל כך שנאמר תמים היה בדורותיו ולא בדורות אחרים: עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו בתחלה בקש נמרוד להרגו ונטמן בקרקע י"ג שנה ב' השליכו באור כשדים ג' הגלהו הקדוש ברוך הוא ממולדתו ד' הביא רעב בימיו ה' נלקחה שרה ו' כשעלו כדר לעומר ומלכיו והגלו את לוט בן אחיו ז' הראהו בין הבתרים ארבע מלכיות המושלים בבניו ח' צוה למול את בנו ואת עצמו ט' אמר לו גרש את ישמעאל בנו ואת אמו עשרה צוה לשחוט את יצחק בנו ומצינו באגדה שלכך נתנסה אברהם אבינו בעשרה נסיונות כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם וללמדך שהכל בזכותו שימד וכן אתה מוצא לעשרה דורות שתלה הקדוש ברוך הוא מאדם ועד נח שמא יעשו תשובה כנגד י' מאמרות שבהם נברא העולם והאריך להם אפו ואחר כן הביא עליהם את מי המבול ואף נח לא היה בו זכות להציל אלא אשתו ובניו עמו בלבד אבל אברהם הציל את כל העולם לאחר שהמתין להם הקדוש ברוך הוא עשרה דורות לפי שהדריכן בתשובה דכתיב והנפש אשר עשו בחרן

כמה חבתו של אברהם אבינו: עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים ועשרה על הים. עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקודש ולא הסריח בשר הקודש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא ארע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא כבו הגשמים את אש של עצי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחוים רוחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה רבינו ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף הצבת בצבת עשויה: שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה

ובמנין

הואיל שהכניסן תחת כנפי השכינה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאן וניתן לו שכר גדול על שנתקיים העול׳ בשבילו לפי שהקדוש ברוך הוא קפץ בתשובתן של רשעים ולאיכו קפץ במיתתן וכנגדן עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועמד בכלן כנגדן עשה להם הקדוש ברוך הוא להם לישראל במצרים עשרה נסים ועשרה על הים והביא עשר מכות על המצרים במצרים ועשרה על הים וכנגדן נתן להם לבני׳ עשרת הדברות וכשעה שעשו את העגל ונשתברו הלוחות שהיו בהם עשרה הדברות עמדו להם עשרה נסיונות שלא כולן המקום וכן הוא אומר זכור לאברהם שכנגד עשרה דברות שאבדו מהם הלך אחר עשרה נסיונות שנתנסה אברה׳ ליצחק אם הם חייבי מיתות הרג זכור ליצחק שנעקד על גבי המזבח ואם הם חייבים גלות זכור ליעקב שגלה על מכות אבי׳ · י׳ נסים נעשו במצרים וי׳ על הים לא נתפרשו לנו ובאבות דרבי נתן דרשום מן הכתובים י׳ במצרים וה סימנם דצ״ך עד״ש בא״חב ועשרה על הים מפורשים במכילתא והם כנגד עשרה כפילות שבשירת ויושע עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר מפורשין במסכת ערכין בפרק יש בערכין אלו הן ב׳ בים א׳ בירידה שנאמר המבלי אין קברים במצרים וא׳ בעלייה שנאמר וימרו על ים בים סוף שאמרו כשם שא׳: ועולין מצד זה כך המצריים עולין מצד אחר מיד אמר הקדוש ברוך הוא לשרו של ים פלוט אותם ליבשה וכו׳ ב׳ במים א׳ במרה שנאמר ויבואו מרתה וכתיב וילונו וא׳ ברפידים שנאמר ויחנו ברפידים וכתיב וירב העם עם משה וגו׳ במן לא תצאו ויצאו לא תותירו ויותירו ב׳ בשלו א׳ בשנתנו על סיר הבשר שני שנאמר והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה וא׳ בעגל וא׳ בפארן על המרגלים הרי עשרה ושם נאמר במרגלים וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי · עשרה נסי׳ נעשו בבית המקדש לא הפילה אשה מתאוות ריח בשר הקודש שהכהנים אוכלין לאכלן אי נמי מריח איברים שעל המערכה שאם היתה מריח אין נותנין לה ואף על פי כן לא הפילה · לא הסריח כשלא היה להם פנאי להקטיר בלילה כל האיברי׳ שנותרו בערב מעלין אותן בראשו של מזבח ונעשה בהם כמו שלא היו מסריחין שם כל זמן שלא נתן · ולא נראה זבוב בבית המטבחיים שנעורה במקום שהיו שם השולחנות של שיש שמדיחין עליהם האימורים ללמדך שהדבר של שכינה · ולא אירע קרי לכהן גדול דטומאה זו הואיל ויצאה מגופו דבר מגונה ומכוער משאר טומאות ועוד שהיו מתקנים כהן גדול אחר תחתיו מחמת פסול אחר היו עושין כי הא דיוסף בן אלם במסכת יומא ומקמחית שרק אג צינורא של עם הארץ שנתזה על בגדיו ולא קרי היא · לא כבו הגשמים ולא נצחה הרוח לא גרסינן כאן דהני ב׳ דהא בפרק קמא דיומא קתני להך משנה אגב גררה ולא קתני בה הני תרתי · ומוכח לה בברייתא ותפסוה מיהא דלא גרסינן להו במשנה והנך תלתא עומר ושתי הלחם ולחם הפני׳ בתלת קחשיב להו והוי להו כולהי עשרה ומפני שהללו שלשה קרבן צבור הם לכך לא

במנא

ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו
ואינו נבהל להשיב שואל כענין ומשיב
כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל
אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר
לא שמעתי ומודה על האמת וחילופיהן
בגולם: שבעה מיני פורעניות באין
לעולם על שבעה גופי עבירות מקצתן
מעשרין ומקצתן שאינן מעשרין רעב
של בצורת בא מקצתן רעבים ומקצתן
שבעים גמרו שלא לעשר רעב של
מהומה ושל בצורת בא ושלא לטול
את החלה רעב של כליה בא: דבר
בא לעולם על מיתות האמורות בתורה
שלא נמסרו לבית דין ועל פירות
שביעית: חרב בא לעולם על ענוי
הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה
שלא כהלכה: חיה רעה בא לעולם
על שבועת שוא ועל חילול השם · גלות
בא לעולם על עבודה זרה ועל גלוי
עריות ועל שפיכת דמים ועל שמיטת
הארץ: בארבעה פרקים הדבר
מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי
שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה
ושנה ברביעית מפני מעשר עני
שבשלישית · בשביעית מפני מעשר
עני שבששית · ובמוצאי שביעית מפני
פירות שביעית · ובמוצאי החג שבכל
שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים:
ארבע מדות באדם האומר שלי שלי

ושלך

כמנחת כהן שפסול · בעומר שהיה שרץ נמצא בעומר או
לקומצה שלא כהלכתה וכן נדולוה שאילו אירע בו פסול
היה נדחה לגמרי ואין לו תשלומין שהרי אי אפשר לקצירתו
וללקיטתו אלא בלילה של י"ו בניסן כדאמרינן ביבמות' ובשתי
הלחם של עצרת נמי לא אירע שום פסול דשוב לא יהיה להם
תשלומין שאינן יכולין לאופתן בי"ט כדאמרינן בפסחים
ולחם הפנים אם כמנחת כהן שפסול בשבת כדקה עד ערב שבת
הבאה דאי אפשר לסדרן אלא ביום השבת בלבד שנאמר
ביום השבת יעריכנו ולפי שאין לדברים הללו תשלומין היו
משמרין אותן מן הפסול יותר משאר קרבנות · עומדים
כשהיו מתכנסין בעזרה ברגלים ובשאר ימות השנה עומדי'
צפופי' דוחקין ומזומנין בעמידתן ואף על פי כן כשהיו
משתחוים בנופי היכל להפיל תפילתן היו רווחים כל כך
שהיה כל אחד ד' אמות רחוק מחבירו כדי שלא ישמע א'
מהם תפלתו של חבירו וכשהיו מתודי' על עונותיו שלא
יתבייש מחבירו כך מצינו באגדה · ולא הזיק נחש שלא נשך
אדם ומת · צר לי המקום דוחקה לי שעתי ואיני יכול
להתפרנס שלכל הדרים בתוכה היה הקב"ה מזמין להם
פרנסתן עד שלא היה אחד מהם צריך לחבירו לצאת משם
להיות משלשל ונולה והתם בפ"ק מותבינן עלה דהא כתיב
במקדש דקתני עשרה נסים נעשו במקדש ושיים בירושלים
דתרי ניסי בתראי בירושלים הוו ומשנינן הך תרי ניסי
דירושלים לא סלקו למנינא הרי יש לך תרי נסים אחרים
למלאות החשבון והם שלא כיבו גשמים אש של עצי המערכ'
ואע"פ שהיה מונח בגלוי במזבח בלא מסך עליו ושעשן
המערכה אפילו כל הרוחות באות ונושבות בו אין מזיזין
אותו ממקומו אבל היה מתמר ועולה כמקל כדי שלא יזיק
עיני הכהנים העוסקין בעבודה ושלשה פסולין דעומר
ושתי הלחם ולחם הפנים קא חשיב להם בחד ניסא ומעי"ל
תרי ניסי אחריני דאמר אביי מורלא וכובה ודישון מזבח
הפנימי והמנורה נבלעין במקומן ובלחם הפנים הוא דא"ר
יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים שסילוקו כסידורו
פי הארץ שנגזר עליה לבלוע הרשעים · ופי הבאר שפתח
פיו ואמר שירה שנאמר עלי באר ענו לה · פי האתון שנגזר
עליה שתפתח פיה לדבר · והכתב הם האותיות · והמכתב
הם הלוחות · ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה כלומר
ראשונה לא נעשית אלא ע"י צבת אחרת שאי אפשר לעשות'
בענין אחר ומכאן אתה למד שצבת ראשונה בידי שמים
נעשית ופי' צבת מלקחים מזוג בל"א · שבעה דברים בו'
גולם אדם שלא בינה קרוי גולם שלא נגמרו בריאתו כשאר
בני אדם כמו גולמי כלי' עץ דהיינו כלי שלא נגמרה מלאכתו
כן זה אין דעת כלל בגופו · בפני מי שגדולה בתורה יותר
ממנו ובמנין במנין שנים ובמנין תלמידים ומשיב כהלכה
להעמיד דבר על בוריו ואם שאל לו ד' או ה' דברים כאחת
משיב כסדר ו אחד אחד · אומר לא שמעתי שאינו רגיל שמע
על דבר שלא שמע דאמר מר כאומר על דבר שלא שמע
שמעתי גורם לשכינה שתסתלק מישראל · שואל כענין

בענין

ושלך שלך זו מדה בינונית · ויש
אומרים זו מדת סדום · שלי שלך ושלך
שלי עם הארץ · שלי שלך ושלך שלך
חסיד · שלי שלי ושלך שלי רשע :
ארבע מדות בדעות נוח לכעוס ונוח
לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה לכעוס
וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו קשה
לכעוס ונוח לרצות חסיד · נוח לכעוס
וקשה לרצות רשע : ארבע מדות
בתלמידים ממהר לשמוע וממהר
לאבד יצא שכרו בהפסדו · קשה
לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו
בשכרו ממהר לשמוע וקשה לאבד
חכם קשה לשמוע וממהר לאבד זה
חלק רע : ארבע מדות בנותני צדקה
רוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה
בשל אחרים · יתנו אחרים והוא לא
יתן עינו רעה בשלו · יתן ויתנו אחרים
חסיד · לא יתן ולא יתנו אחרים רשע :
ארבע מדות בהולכי לבית המדרש
הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו ·
עושה ואינו הולך שכר עשיה בידו ·
הולך ועושה חסיד · לא הולך ולא
עושה רשע : ארבע מדות ביושבי
לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת
ונפה ספוג שהוא סופג את הכל משפך
שמכניס בזו ומוציא בזו · משמרת
שהיא מוציאה את היין וקולטת את
השמרים נפה שמוציאה את הקמח

וקולטת

כגון שפוסק דין בו שוגג ואינו שוגג בשגגת הלכות עברות ·
ומודה על האמת ואינו מתבייש · על ז׳ גופי עבירות נ״ל
שמספקא ליה לתנ׳ הי הן גופי עבירות ולכך קא חשיב
הרבה גופי עברות שבשבילן ודאי באין הפורענות האלו
אבל אינו יודע בשביל איזה עבירה כי כמעט כולם שקולים ·
רעב של בצורת בא שמתיקר התבואה עד שמקצת בני אדם
רעבין ומקצתן שבעים מדה כנגד מדה · גזרו שלא לעשר
כלל כלל של מהומה ושל בצורת בא שמרעיב את כל העולם
אבל עדיין אינם מתים אלא כותן שגמרו שלא ליטול את
החלה וכל הללו פורעניות אינם אלא אחד הייטו בצורת אלא
שהאחד משונה מחבירו ולכך חשוב להם כנ׳ · וכן אלו שלשה
עברות עבירה אחת הייטו ביטול תרומות ומעשרות שאף
החלה בכלל תרומה היא · ועל מיתות האמורות בתורה
שלא נמסרו לב״ד אלא למיתה בידי שמים אם הרג לה בני
אדם בעבירות שאין בהם מיתת ב״ד אלא מיתה בידי שמים
מביא הקב״ה דבר בעולם ונפרע מהם · ועל פירות שביעי׳
שעושה בהם סחורה אפילו לפני הביעור ושעושה מהם
אוצר לאחר זמן הביעור · והרי אינו שלשה גופי עברות
שהרי יש כאן שלשה אבל עינוי הדין ועיוות הדין המורים
בתורה שלא כהלכה ענין א׳ הם ואין מחשבין אותן אלא
כאחת הרי ד׳ ושבועת שוא וחילול השם עולין לשתים לפי
שאינן דומין זה לזה הרי ששה אבל ע״ז וגלוי עריות ושפיכת
דמים ענין אחד הם ואינן נחשבין אלא כאחד הרי ז׳ ועל
שמיטת הארץ זה החורש והזורע בשביעית וזו היא מעכינס
של פירות שביעית שאמרנו למעלה ואינו מן המשבין ואין
כאן אלא ז׳ עבירות ומה שעל עבירה זו לוקה גלות ועל זו
דבר ועל זו כלייה הכי מפורש בפרק ב״מ מטעם הפסוק ·
עינוי לאחר שמע הטעם ויודע להיכן הדין נוטה א״כ אינו
פוסקו׳ אלא מעיישרם גדול: עוות הדין מקבל שוחד ומעוות
הדין מורין בתורה שלא כהלכה על איסור מותר · ברביעית
שנה רביעי׳ של שמיט׳ · מפני מעשר עני שלא נתנו בשלישי׳
במוצאי שביעי׳ שמיטה קרויה שביעית בכל מקום · במוצאי
מפני פירות שביעי׳ שלא נהגו בהן כשורה · בכ״ש אחר חג
בסוכות · מפני גזל מתנות עניים שהיא זמן אסיפה וצריך
ליתן מתנותיה לעניי׳ כגון לקט שכחה ופיאה · שלי שלי
ושלך שלך שאינו רוצה שיהנה׳ ממנו ולא שיהנה ממך וזו היא
מדה בינוני׳ שכן מצינו בשמואל הרמתי שנאמר בו ותשובתו
הרמת׳ כי שם ביתו וי״א זו מדת סדום שסמואל הרמתי
אע״פ שלא כן נהנה מאחרים אחרים נהנו משלו אבל אנשי
סדום לא היו אחרים נהנין משלהם כדכתיב שלא זה עון
סדום אחותך וגו׳ ויד עני ואביון לא החזיקה ועליהם נאמ׳
פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל שפסקו מעליהם רגל
בני אדם · שלי שלך ושלך שלי עם הארץ שאינו מרבות ·
שלי שלך ושלך שלך חסיד שאינו רוצה ליהנות משל אחרים
אבל רוצה שאחרים יהנו ממנו · נוח לכעוס ונוח לרצות יצא
שכרו בהפסדו אותו שכר שהוא מרויח במה שהוא נוח לרצות
שהרי אינו צריך להרבות לו רעים לפייסו אינו כשכר כלום

וְקוֹלֶטֶת אֶת הַסּוֹלֶת: כָּל אַהֲבָה
שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה
אַהֲבָה וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר אֵינָהּ
בְּטֵלָה לְעוֹלָם: אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה
שֶׁהִיא תְּלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן
וְתָמָר וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת
דָּוִד וִיהוֹנָתָן: כָּל מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא
לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ
לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם אֵיזוֹ הִיא
מַחֲלוֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחֲלוֹקֶת
הִלֵּל וְשַׁמַּאי וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ
מַחֲלוֹקֶת קוֹרַח וַעֲדָתוֹ: כָּל הַמְזַכֶּה
אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ וְכָל
הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ
לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת
הָרַבִּים זְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם יִשְׂרָאֵל.
יָרָבְעָם חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת הָרַבִּים חֵטְא
הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל חַטֹּאות
יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה
דְּבָרִים הַלָּלוּ מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם
אָבִינוּ וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲחֵרִים מִתַּלְמִידָיו
שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע. עַיִן טוֹבָה וְרוּחַ
נְמוּכָה וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל
אַבְרָהָם אָבִינוּ: עַיִן רָעָה וְרוּחַ גְּבוֹהָה
וְנֶפֶשׁ רְחָבָה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם
הָרָשָׁע. מַה בֵּין תַּלְמִידָיו שֶׁל אַבְרָהָם
אָבִינוּ. לְתַלְמִידָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע.

תלמידיו

כאדם זה שגדול הפסדו כשכרו שהוא נוח לכעוס משכרו אבל
קשה לכעוס וקשה לרצות יצא מועט הפסדו שהוא מפסיד
במה שהוא קשה לרצות בשכרו שהוא קשה לכעוס נ"א קשה
לכעוס וקשה לרצו׳ יצא שכרו שהוא ערוי"ם במה שהוא קשה
לכעוס בהפסדו על שהו׳ קשה לרצות נוח לכעוס ונוח לרצות
יצא הפסדו שהוא מפסיד במה שהוא נוח לכעוס בשכרו על
שהוא נוח לרצות: רשע שמתוך כך בא לידי שנן דאמר מר
לא תרתח דלא תחטא. יצא שכרו בהפסדו שמועתו שאינו
עולה כלום שהרי מאבד מהר: יצא הפסדו בשכרו שאע"פ
ששומע בקושי מ"מ מועיל לו ה"נ כדאמר יגעתי ולא
מצאתי אל תאמין: עינו רעה בה בממון אחרים שאינו
רוצה שיעשו צדקה כדי שלא ירבה נכסיהן ויבא להם שם
טוב. עינו רע׳ בשלו אינו דומה לעינו רעה בשלאחרים
לפי שבשלו: אינו עושה משום אבידו׳ וקשה לב שבו. ואינו
עושה ר"ל שאינו לומד כלום אלא שומע: עושה ואינו
הולך רוצה לומר שלמד בתוך ביתו: ספוג שהוא סופג את
הכל כך יש תלמיד ששוכח שלבו רוצה לשמוע הכל בין טוב
בין רע אבל אינו רוצה בדרך שיכול לכוין את לבו ולידע
אם הוא עיקר מסבירו ספוג שזהו כלי שבולע את כל
סביביו ומשפך שמכניס בזו ר"ל את כל מה שנותנין בו דרך
מעלה ויוצא דרך התחתון כך יש תלמיד ששוכח את הכל אבל
תלמיד אחד שקולט הפסולת כמשמר׳ הזה של יין שקולטו׳
את השמרים כך הוא מקבל הטפל ומניח העיקר אבל זה
שטובה מכולם מי שדומה לנפה וי"פא בלא שמוצי׳ את הקמ׳
וקולט את הסולת כך כתוב במשנה לפיכך נראה שהיה להם
נפה עשוי׳ מנגד ביור ושוטחין את הקמח עליו ומנענעין את
הכנד ומוצי׳ את הקמח ומחזיק את המובחר שהוא הסולת
וזהו שקולט׳ את הסולת וזהו דרכן של מכירי׳ שקולטי׳ את
הסיק׳: בטל דב׳ בטל אהבה כמו בדבר יופי וכיוצא
ולא מפעת קורבה וריעות בטל לסוף הדבר ובטל׳ האהב׳:
כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו כדי שלא יהא
הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע שנאמר כי לא תעזוב נפשי
לשאול ולא תתן חסידך לראות שחת. וכל המחטיא את
הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן
עדן ותלמידיו בגיהנם שנא׳ אדם עשוק בדם נפש עד בור
ינוס לא יתמכו בו. עין טובה שאין לו קנאה על חבירו
שמביט עליו כבוד חבירו ככבודו: ורוח נמוכה עניו ושפל
רוח: ונפ׳ שפלה שמשפיל עצמו בין אנשים ומעורב ביניה׳
אבל בלעם הרשע היתה בו עין רעה שנאמר וישא בלעם את
עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו רוח גבוהה שנאמר מאן
ה׳ לתתי להלוך עמכם אלא עם אחרים נכבדי׳ מכם:
נפש רחבה שנאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב:
להנחיל אוהבי יש ברכה יש באוצרי לנחילם והיינו פשטיה
דקרא ובמדרש אמר במנין י"ש דהיינו ש"י עולמות ינחלו
לעת"ל לבא לכל צדיק: לא יחצו ימיהם כבלעם ודואג
ואחיתופל שלא באו לחצי ימיה׳ שהם ל"ה שנים דימי שנותינו
של אדם שבעים שנה ותנינו באגדת חלק דכתיב של פנקסא

דבלעם

דבלעם בר תלתין ותלת שנין הוי בלעם שנירא כד קטליה
פנחס לסטאה׃ יהודה בן תימא אומר נסמך לפסקא דר׳
עקיבא דאמר עשה שבתך חול תנינן לה במסכת פסחים
בפרק מקום שנהגו ואתא לאורויי לן דר׳ עקיבא לא אמר
אלא כמי שהשע׳ דוחק׳ לו ביותר אבל צריך אדם לזרז עצמו
כנמר וכנשר לעשות רצון אביו שבשמים לכבד שבת וימים
טובים׃ יהי רצון וכו׳ מה שאומרים יהי רצון אחר עז
פנים לגיהנם מצאתי כי עתה מוכרחים בני אדם להיות
קצת עזות בלימודם כי לא הביישן למד ולכן אנו מתפללין
שיבנה בית המקדש ואז יהיה כל אדם מלאה דיעה ולא יהא
צריכה להיות עזות אפילו בדברי תורה׃ בן ה׳ שנים
למקרא קרא קא דריש דכתי׳ ובשנה הד׳ יהיה כל פריו קדש
הילולים דמשבחין אותו לאותיות ובשנה החמישית כתוב
להוסיף לכם כל תבואתו אבל לא קוד׳ לכן שהתורה מתשת
כחו ויורד לפלפות ומכאן ואילך אמרינן התם מכאן ואילך
ליספי ליה כתורא׃ בן י׳ למשנה דודאי באילו ה׳ לומד
המקרא דכל תלמיד שאינו רואה בה׳ שנים סימן יפה
במשנתו שוב אינו רואה וכדאשכחן בבני לוים דהוי גמר
הלכ׳ עבודה בה׳ שנים׃ בן י״ג שנים למצות דכתיב איש או
אשה כי יעשה מכל חטאת האדם ונומר ואינו קרוי איש
עד שיהא י״ג שנים ומדאשכחן התם ויקחו ב׳ בני יעקב
שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ואז היה לוי י״ג שנים
כשתמצא י״ג שנה שעשה יעקב עם לבן אחר שנשא את לאה
וילדת לו ב׳ שנים בקרו׳ שעלו בהריון לשלשת האחין ראובן
שמעון לוי קטנין ו׳ חדשים לכל א׳ נמצא לוי בן י״א שנים
כשיצאו משם הוסיף עליהם ו׳ חדשים בדרך וי״ח חדשים
שעשה בסוכות קיץ וחורף וקיץ שהם ב׳ שנים הרי לוי בן י״ג
שנה בלכת׳ לשכם ונקר׳ איש׃ בן י״ח שנה לחופה די״ח פעמי׳
כתיב אדם מבראשית עד שנזדווגה לו חוה ואמר כי מאשה
לקחה זאת׃ בן כ׳ לרדוף רוצה לומר שמרדפין אותו מן
השמים ומענשין אותו׃ בן ל׳ לכח שבן הלוי׳ לא היו יכולין
לישא בכתף עד ל׳ שנה מפני שלא היו בעלי כח׃ בן מ׳ לבינה
כדאמרי׳ התם ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת ועינים לראות
ואזנים לשמוע עד היום הזה מכאן לתלמיד שאינו עומד
על דעת רבו עד שהוא בן מ׳ שנה׃ בן חמשים לעצה שנא׳
ומבן חמשים שנה ישוב ונוטר ושרת את אחיו באהל מועד
שמייעצין ומלמדין לשמור משמרתם׃ בן ששים לזקנה
שנאמר תבא בכלח עלי קבר בכלח עולה בגימטריא ס׳׃ בן
ע׳ לשיבה שכן כתוב בדוד בן ל׳ שנה דוד במלכו ומ׳ שנה
מלך בירושלים הרי בן ע׳ כשמת וכת׳ בדברי הימים וימת
דוד בשיבה טובה גם מצינו באיוב שנקרא שב כאמור לו
חבירו גם שב גם ישיש בנו כלומר בתוך ומשבכלו או אלית
שב״ן כמו שכתוב ויוסף ה׳ את כל אשר לאיוב למשנה וחיה
אח״כ מאה ומ׳ שנה ש״מ שהיה או איוב בן ע׳ שנה׃ בן
שמונים לגבורה כלומר דבר גדול הוא אם יחיה אדם עד פ׳
שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם ע׳ שנה ואם בגבורות פ׳
שנה שאם הוא חי יותר בגבורתו של מקום הוא חי ולא

מרוב

תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין
העולם הזה ונוחלין העולם הבא
שנאמר להנחיל אוהבי יש
ואוצרותיהם אמלא׃ אבל תלמידיו
של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדים
לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים
תורידם לבאר שחת אנשי דמים
ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח
בך׃ יהודה בן תימא אומר הוי עז
כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי
לעשות רצון אביך שבשמים׃ הוא
היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים
לגן עדן׃ יהי רצון מלפניך יי אלהינו
ואלהי אבותינו שתבנה עירך במהרה
בימינו ותן חלקנו בתורתך׃ הוא
היה אומר בן חמש שנים למקרא בן
עשר למשנה בן שלש עשרה למצות
בן חמש עשרה לגמרא בן שמונה
עשרה לחפה בן עשרים לרדוף בן
שלשים לכח בן ארבעים לבינה בן
חמשים לעצה בן ששים לזקנה בן
שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן
תשעים לשוח בן מאה כאלו מת ועבר
ובטל מן העולם׃ בן בג בג אומר הפוך
בה והפוך בה דכולא בה והסיב ובלי בה
ובה תחזי ומנה לא תזוע שאין לך מדה
טובה הימנה׃ בן הא הא אומר
לפום צערא אגרא׃

רבי חנניא

שנו

Digitized by Google

מרוב כחשכו שהרי מכאן ואילך אין לו כח לאכול ולשתות : בן צ׳ לשוח שהוא מהלך שחוח שהרי מכאן ואילך הוא הולך
בפוף יא לשוח לקבורה דשוב אין בו כח ללכת ולבא : בן מאה כאילו מת שכבר עיניו כהו וגם לחו ונשתנה פניו ומעין
חכמה פסק ממנו והוא משתנות והולך : בן בג בג אומר הפוך והפיך בה כמו שלשליה ותרוממ׳ בכל שעה תמצא חידוש׳
ושעמים דכולא בה שכל מה שתרצה תמצא בה ומינה לא תזוע כדאמרינן לעולם אל ימנע אדם עצמו אפילו שעה א׳ מבית
המדרש ואל תאמר בעשכה זו שהיא לשון ארמית שהרי כמו כן ישבתלמוד כמו אם אוביר ולא אעביד אמלים במיטבא בכן
נוקכין דהוי ליכי תיכאי ועל דאטפת אטפוך כנד שמים אביד שמיה :

פרק ששי

שנו חכמים בלשון המשנה ברוך
שבחר בהם ובמשנתם :
רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה
לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד
אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו
נקרא ריע אהוב אוהב את המקום
אוהב את הבריות משמח את המקום
משמח את הבריות ומלבשתו ענוה
ויראה ומכשרתו להיות צדיק חסיד
ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא
ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנו עצה
ותושיה ובינה וגבורה שנאמר לי עצה
ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו
מלכות וממשלה וחיקור דין ומגלין לו
רזי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק
וכנהר שמתגבר והולך והוי צנוע וארך
רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו
ומרוממתו על כל המעשים : אמר
רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול
יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם
לבריות מעלבונה של תורה שכל מי
שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף
שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה

שנו חכמי׳ בלשון המשנה כלו׳ ברייתא היא ובלשון משנה היא שנויה ומה שנו ר״מ אומר ולפי שעד עכשיו כל ה׳ פרקים משנה ולפיכך צריך להודיע שמכאן ואילך ברייתא היא ומתוך שהללו דברי אגדה תקנו לאומרו בבית הכנסת עם הפרקים של מסכת אבות ר״מ אומר זוכה לדברים הרבה כדמפרש למטה זוכה להיות צדיק וחסיד כו׳ כדי הוא לו די אם לא נברא כל העולם אלא בשבילו : ריע דכתב ולי מה יקרו רעיך אל : אהוב אוהב את המקום שעושה מאהבה תוהב את את הבריות שמקרבן ומלמדן ומלמדן טוב מלבשתו התורה ענוה ויראה נעשית לו הענוה והיראה כמלבוש שאדם מיסך בו ונהנין ממנו בני אדם בדברים אילו : עצה ותושיה כו׳ דלעיל מהא קרא כתיב ה׳ קנני ראשי׳ דרכו שבו מדבר שלמה בשביל התורה ואומר לי עצה כו׳ כלומר עצה ותושיה בינה וגבורה אני ללומדים להיות לעיר בני אדם תושיה לטייה בלע״ז עניין גאוה וגדולה ופי׳ חכמים שלכך נקרא תושיה שמתשת כחן של לומדים ע״י טורח ומפשכה : מלכות וממשלה שנקרא מלך ושפק בידו למלוך שמתברכין הכל לעשותו ראש וקצין ומולקין לו כבוד וכן שנאמר כי מלכים ימלוכו מכאן פי׳ חכמים במס׳ גיטין שתלמידי חכמים נקראו מלכים וחיקור דין כדרך הרשות שאמרו חכמים שאין שיעור למילה של רשות שנאמר שמים לרום וארץ לעומק ולב מלכים אין חקר : רזי תורה סתרי תורה שנאמר ונביא לבב חכמה רזי כמו כל רז : מוחל פרב מקום הוא שנתנה בו התורה לפיכך היא בשמע׳ חסם : מעלבונה של תורה מעלבון עלובה שאין לה עוסקין נזוף הוא נוטריקין של נוס ואף ולשון ויגער בו אביו ומתרגמינן ונזף ביה שהרי הוא כמנודה וכנוס והכי הכותן נאף קורי כן אשה יפה וסרת טעם זה תלמיד חכם המסיר עצמו מללמוד תורה מאיס כמו זה וכמנודה זה ספורשין ממנו בני אדם שמעים שכתב אשה לא דבר שלמה אלא כנגד תורה שכן היה שלמה אומר כל דבריו מעין משל הוא שאמרו חכמ׳ בינמות ט בה אשה שתורה כמשלת בה : חרות על הלוחו׳ כמשיבן חרין על עסק הלוחות לפי שבני אדם מכבדין אותן ומשמשין לפניו וכן כתוב בספר בן סירא סלסליה ותרוממך תוסבך ממתנה כשאלל פירושו חכמים במ׳ יה שנתורכו שכתוב עבבר לפי שכתוב למעלה וממדבר מתנה ופרשו חכמים שעושין את עצמו כמדבר המופקרת לכל ניתנה ל במתנה ומשניתנה לו במתנה כשאל נחל׳ וממתנה נחליאל

וכיון שבשלו אל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא ולא עוד אלא ששוקעו בקרקע מג' ונשקפה על פני הישימון ואם חוזר בו הקב"ה ינשאהו שנאמר כל גיא ינשא: שני דברים שבינו שאמר לו אחית פל לדוד אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש שפעם אחת מצאו אחיתופל שהיה לבדו ושוכה אמר לו מה אתה עושה הרי כבר כתב קרא על כבדים ונאה לו הרב על תלמידים חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמתפשים שנאמר הכא ונואלנו וכתיב התם אשר נואלנו ואשר חטאנו א"ל מה אעש' א"ל אשר יחדיו נמתיק סוד עסוק בתורה אני ואתה סוד פעם אחרת מצאו שהיה הולך יחידי לב"ה וא"ל מה אתה עושה הרי כבר כתב ברוב עם הדרת מלך א"ל ומה אעשה א"ל בבית אלהים נהלך ברגש ברגש בני אדם ונלך אני ואתה אבל בכנישת העם לא למדו כלל מפני שהוא כתנו: ואתה אנוש כערכי דוד המלך היה משבח את אחיתופל ומושבו כמותו ואף שנו' ממנו שקראו רבו אלופו ומיודעו שכם ורב שלי כמו אנשים חכמים וידועים: הלומד מחבירו אדם הדיוט על אחת כמה וכמה כו' כל שכן שצריך להשפיל את עצמו: או אפילו אות א' שלפי גדולתו של דוד אבל אחיתופל שהשפי' עצמו כנ' דברים כדי אדם אבל חבירו כיוצא בו באות א': ואין כבוד אלא תורה אין לך לאדם הראוי להתכבד יות' ממי שהוא בעל תורה וכ"ש מי שלמדך תורה צריך אתה לכבדו וגם איכו נקרא תם עד שילמד תורה דכתב ותמימים ינחלו טוב כלומר וכשנחלו טוב אז הם תמימים: פת במלח תאכל אף על פי שאין לו לאדם אלא פת חריבה שיטבול במלח אעפ"כ לא ימנע עצמו מלעסוק בתורה ואם הוא עשיר כ"ש שיעסוק בתורה וטוב לו שע"י שתורה נוחל ב' עולמים: ומים במשורה תשתה מדת הלח ואין אדם שותה במדה אלא ע"י עניות מים: ואל תחמוד כבוד להתכבד בתורתך דא"כ אתה כר' שלמד שלא לשמה: יותר מלימוד' עשה שיהיו מעשיך מרובי' מחכמת': ואל תתאוה לשלחנם של מלכים שאם יפתוך לעשות כמעשיהם וליתן לך שררה לא תשמע ולא תאבה ואל תתקל' בהם ואף לא תפקפק בד"ת ממעט שאתה רואה אותם מגלימים מפני שלחנך בע"ה גדול משלחנם בעה"ז וכתרך גדול מכתרם ואפי' בעה"ז דג' כתרים הן וכתר תורה גדול מכלם: בעל מלאכתך הקב"ה שאתה עושה מלאכה אללו שהמלכו כל' מעלות מקנתן במקרא ומקנתן במשנתנו בסנהדרין: בב"ד כדאיתא בתיכ: ובערכי' שפתים שמגלי' בפה ומשמיע' לכל איבריו כשהוא סידרות בפיו: בבינת הלב בשכלות הלב שמתבונן להקשו ומיישר ומשוה כל לתרץ ולשמוע הדבר על בוריו ישם בו טעמי' וראה ושוקל בלבו דכת' או ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם איה שוקל איה סופר באימ' ובירא' אימת שמים לכוין לבו ש"א ישעה ומורא הר' שאינו כותב בו קלות ראש בפניו כמו שפירשו חכמי' כס' אין עומדין וכו'

וסרת טעם: ואומר והלחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחות' אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות: הלומד מחבירו פרק אחד הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומידעו שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי ומידעי' והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומידעו הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד ואין כבוד אלא לחכמים שנאמר כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכלו מים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך

בשלם

בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא׃ אַל תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ וְאַל תַּחְמוֹד כָּבוֹד יוֹתֵר מִלִּמּוּדֶךָ עֲשֵׂה וְאַל תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל מְלָכִים שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֵּם לָךְ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ׃ גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמַּלְכוּת שֶׁהַמַּלְכוּת בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת׃ וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה׃ וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים׃ וְאֵלּוּ הֵן׃ בְּלִמּוּד׃ בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן׃ בַּעֲרִיכַת שְׂפָתַיִם׃ בְּכַוָּנַת הַלֵּב׃ בְּשִׂכְלוּת הַלֵּב בְּאֵימָה בַּעֲנָוָה׃ בְּיִרְאָה׃ בְּשִׂמְחָה׃ בְּשִׁמּוּשׁ חֲכָמִים׃ בְּדִבּוּק חֲבֵרִים׃ בְּפִלְפּוּל הַתַּלְמִידִים׃ בְּיִשּׁוּב׃ בְּמִקְרָא׃ בְּמִשְׁנָה׃ בְּטָהֳרָה׃ בְּמִיעוּט שֵׁנָה׃ בְּמִיעוּט שִׂיחָה׃ בְּמִיעוּט סְחוֹרָה׃ בְּמִיעוּט שְׂחוֹק׃ בְּמִיעוּט תַּעֲנוּג׃ בְּמִיעוּט דֶּרֶךְ אֶרֶץ׃ בְּאֶרֶךְ אַפַּיִם׃ בְּלֵב טוֹב׃ בֶּאֱמוּנַת חֲכָמִים׃ בְּקַבָּלַת הַיִּסּוּרִין׃ הַמַּכִּיר אֶת מְקוֹמוֹ הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הָעוֹשֶׂה סְיָג לִדְבָרָיו׃ וְהוּא אֵינוֹ מַחֲזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ׃ אָהוּב אוֹהֵב אֶת הַמָּקוֹם׃ אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת׃ אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכָחוֹת אוֹהֵב אֶת הַמֵּישָׁרִים׃ מִתְרַחֵק מִן הַכָּבוֹד׃

ונ״לו ברעד׳ במקום שיש גילה שם תהא רעדה׳ ׃ בענוה דכתיב נקשו נדק נקשו ענוה ואמרו חכמי׳ לא כביישן למד לפיכך צריך אדם להיות עניו ולשאול מרבו מה שצריך ולא יפויק עליו כאדם גדול בשמחה שאין השכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה בשמוש חכמים שמשמשם ועובד עבודתם כדי ללמוד לפניהם תלמוד ובברא דאמר מר גדולה שימושה יותר מלימודה ׃ בפלפול התלמידי׳ פילפול ל׳ פילפלתא חריפתא שמשלמד לפני האב׳ הרב עוזר ומתווכח נשא ונתן עם התלמידי׳ כמ״ש רבי חנינא למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יות׳ מכלן וזהו שאמר הכתוב ברזל בברזל יחד ואיש יחד פני רעהו ׃ בישוב בישיבה שמתוך שמרנה בישיבה מתגדלם שכן אמרו חכמי׳ אם יאמר לך אד׳ יגעתי ולא מצאתי אל תאמן או פי׳ בישוב הדעת ׃ במיעוט סחורה דאמר מר לא תמצא תורה לא בסחרנין ולא בתגרנין נ״א במיעוט עסק שרוב עסק אינו אלא בתורה ׃ במיעוט דרך ארץ כמו שפירשנו למעלה יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ ולא ירבה בה שלא ימצא מצוי עם בני אדם בשוק ׃ ובארך אפי׳ מצינו בסופרי׳ את רבי חנינא רבי יהודה ברבי חנינא היה דורש כל ימינא וראה כמה קשה הקפדה שהקפדתו של משה גרמה לו שנשתכחה ממנו הלכ׳ ובספרי כן שנינו א״ר אלעזר בג׳ מקומות בא משה לכלל כעס ובא לכלל טעות כיוצ׳ בו אתה אומר ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר מדוע לא אכלת׳ כיוצא בו שמעו נא המורי׳ מכ׳ אומ׳ ויך את הסלע וכן ויקצוף משה על פקודי החיל ויאמר אלעזר וג׳ מלמד שנשתכח הלכ׳ ממשה ׃ באמונת חכמי׳ שמאמין בדברים ולא כצדוקי׳ ובייתוסין ׃ ובקבלת היסורין שאם יסורין באין עליו יקבלם באהבה ולא יבעט בהם ולא ישא לבו אותו שלפסוק בתורה לקרוא תגר ולומר של רום הוא אפל אשר שאינן מגיעות עליו מן היסורין ׃ המכיר את מקומו שמקדים ובא לבית המדרש ... להכיר את מקומו של׳ קיימא לן ... עליהם שמורגל לשון ספרי׳ כעורב ...׃ השמח בחלקו שכל מה שמזמין לו הקב״ה מקבל באהבה ואינו מהרהר אחר מדת הקב״ה שמתוך שאין לבו טרוד ואינו מחשב בדבר אחר ד״ת מתקיימים בו ׃ והעושה סייג בזמורה ד״ת כגון לעשו׳ סייג לדבריו כדי שלא יכשלו בני אדם בהוראתו ונזהר אף במשובתו כאותם שניינו בפ׳ ראשון חכמי׳ הזהרו בדבריכם וכו׳ ואיתמו סייג לדבריו כגון אלו שמניין במאימתי קורין שמצותן עד שיעלה עמוד השחר ואמרו חכמי׳ עד חצות וכן פירושו באכילתה אבל אכילת כהנים ׃ ואינו מחזיק טובה לעצמו בכל מה שלומד אינו מתפאר בלבו אלא אומר בלבו אהוב שמתוך כך מתייקר ושתכבד בעיני הבריות והכל רבין אחריו והכל מחזיקין את ידו לעסוק בה׳ ׃ מתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחריו ואפי׳ כשמגיע לידו מתרחק עצמו כדרך שעשה שאול המלך נחבא אל הכלים שמתוך כך הוא כנוה בעיניו ונחשב ואינו גיאה׃ שללמוד מכל אדם והכתוב שמ״ק מכל מלמדי השכלתי׃ ואינו מניח להיות משם בכבוד לא מפני שהוא שלא יבטל בד״ת בוטה בעול ואפי׳ לו להיות המלך ואף על פי שאינו צריך לומר בנדקה׃ ויכריעו במקום שיר להכיות הדבר לזכות ולמהר מכריעו לזכות שמתוך כך בכל אוהבים אותו ואפשר לו לעבור על האמת שאינו דומהו נקם׃ על השלום בשים שאת

כמו ובין חבירו: ומוסיף מבין דבר מתוך דבר דמאן דלא
מוסיף יסיף: והמחכים את רבו כגון שהיה רבי שמעון בן
לקיש מחכים את רבי יוחנן שהיה מקשה לו כ"ד קושיות
בהלכה ורבי יוחנן היה צריך לתרצן והלכה רווחת וה"ה
ר"י משבח את רבי שמעון בדבר זה כדאמרינן בהשוכר את
הפועלים: והמכוין שמועתו דחייב אדם לומר בלשון רבו
כדמפרש בג' שאכלו אבל לשעם אמר: והאומר דבר
בשם אומרו שכל תלמיד חכם שאומרים דבר שמוע' מפיו
בעולם הזה שפתיו דובבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים
כדמפורש בגמרא דשקלים וביבמות ועוד שנחת הוא לאדם
שאומרים דבר שמועה מפיו ואם נטל עטרה לעצמו עונשו
גדול שכן מעכב את הגאולה מכיון שבזכותו הגאולה מתחל'
לבא שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי כמעשה בגתן
ותרש ואף על פי שאין כאן ראיה ברורה וגם איכה דוחק
מ"מ למדנו שעל ידי שתלה הדבר בבעליו נתגלגל הדבר
ובאת לידי גאולה שמתוך כך נאמר מה נעשה יקר וגדולה
למרדכי וגומר אם כן ש"מ שאפילו במילי דעלמא צריך לאמ'
בשם אומרו ובא גאולה על ידי כך ומכ"ש בד"ת שצריך שלא
יתלבש בטלית שאינו שלו: כי חיים הם למוצאיהם משמע
בע"הז ומשמע בע"הב כמו שדרש רבי יעקב בהאשה נקנית
ודרשו רבותינו בעירובין חש בכל גופו יעסוק בתורה שנא'
ולכל בשרו מרפא ואין צריך לומר שאם חש במעיו שיעסוק
בתורה ויתרפא שנ' רפאות תהי לשריך ושקוי לעצמותיך
ואין צריך לומר שאם חש בראשו שנאמ' לוית חן הם לראשך
ולא עוד אלא שמגינה שאין יסורין באין עליו שנ' תמגנך
ולא עוד אלא שהכל מאשרים אותו שנאמר ותומכיה מאושר
עץ חיים הם חיים שנ' ועץ החיים בתוך הגן ולא עוד אלא
שמושיבתו לשלום וגדול השלום שברכת כהנים חתומה בה
בספרי אין תועלת בקיום של אדם בלא שלום ומה תאמר
ימים ולא שנים ת"ל ושנות חיים ומה תאמר שנים ולא
עושר וכבוד ת"ל ובשמאלה עושר וכבוד ושלום יוסיפו לך
תוספות על תוספות: פי' אחר נותנת חיים כו' שאוכל
פירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא כי חיים הם
למוצאיהם אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאים בפה ושקוי
לעצמותיך שיהא משקה עצמות היבשות בקבר ושמא תאמר
חיים הוא זוכה ומי יאמר שיהא זוכה לעושר שהרי כמה בני
אדם המתנהגים בעניות שהמות טוב להם מחיים לפיכך הוא
אומר כי לוית חן הם לראשך וגומר כלומר ואיזהו דבר
המביא את האדם למצוא חן בעיני הבריות הוי אומר זה
הממון ושמא תאמר ממון יתנו לו אבל לא יהיה מכובד בין
האנשים לכך נאמר עטרת תפארת תמגנך ושמא תאמר
אפילו מי שלומד שלא לשמה זוכה לכל הדברים האלו לכך
נאמר אורך ימים בימינה כלו' למימינים בה פירש שלומדי'
לשמה יש להם אורך ימים ואין צריך לומר עושר וכבוד
ובשמאלה פירש למשמאילים בה עושר וכבוד אבל לא חיים
אבכ"ם ושמא תאמר לחיים ולעושר וכבוד הוא זוכה אבל
לא לשלום לכך נאמר ושלום יוסיפו לך הנוי והכח קלסתר פני'

שנראה

הכבוד · ואינו רודף אחר הכבוד · ולא
מגיס לבו בתלמודו · אינו שמח
בהוראה · נושא בעול עם חבירו ·
מכריעו לכף זכות · מעמידו על האמת ·
מעמידו על השלום · מתישב בתלמודו ·
שואל כענין ומשיב כהלכה · שומע
ומוסיף · הלומד על מנת ללמד ·
הלומד על מנת לעשות · המחכים
את רבו · המכוין את שמועתו · והאומר
דבר בשם אומרו · הא למדת שכל
האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה
לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך
בשם מרדכי · גדולה תורה שהיא
נותנת חיים לעושיה בעולם הזה
ובעולם הבא שנאמר כי חיים הם
למוצאיהם ולכל בשרו מרפא: ואומר
רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך:
ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה
ותומכיה מאשר · ואומר כי לוית חן
הם לראשך וענקים לגרגרותיך: ואומר
תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת
תמגנך · ואומר אורך ימים בימינה
ובשמאלה עשר וכבוד: ואומר כי
אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו
לך · רבי שמעון בן מנסיא אומר משום
רבי שמעון בן יוחאי הנוי והכח והעשר
והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה
והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם
שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך

צדקה

צדקה תמצא׃ ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם׃ ואומר תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה׃ ואומר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד׃ רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקיימו ברבי ובבניו׃ חמשה קנינים קנה לו הקב״ה בעולמו׃ ואלו הן תורה קנין אחד׃ שמים וארץ קנין אחד׃ אברהם קנין אחד׃ ישראל קנין אחד׃ בית המקדש קנין אחד׃ תורה קנין אחד מנין דכתיב יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז׃ שמים וארץ קנין אחד מנין שנאמר כה אמר יי השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי׃ ואומר מה רבו מעשיך יי כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך׃ אברהם קנין אחד מנין דכתיב ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ׃ ישראל קנין אחד מנין דכתיב עד יעבור עמך יי עד יעבור עם זו קנית׃ ואומר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם׃ בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר מקדש אדני כוננו ידיך׃ ואומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה

קנתה

שנראה כמלאך ודבריו נשמעים׃ כח כדי לירא יצריו׃ ועוד שהתשובה מגנעת וכמו שאמר לו רבי יוחנן לרש״ל זילך לאורייתא בהשוכר את הפועלים׃ ונאה לעולם כדור נאה שיש בו אנשים כאלו׃ עטרת זה העושר׃ תפארת זה הבני שיבה כמשמעו ואלו בדרך צדקה ימצאו ונכלל בתפארת הבנים והכח כמו שנאמר ותפארת בנים אבותם תפארת בחורים כחם והכבוד נגד זקניו כבוד והחכמה שהרבה זקנים יש כאן כדרש אחר לוה שקנה חכמ׳ ופירוש ונגד זקניו כבוד שנעשים מכובדים ומתעננים מזיו כבוד ואינן צריכין לאור חמה ולבנה׃ רבי הוא רבינו הקדוש הוא רבי יהודה הנשיא׃ סופרים בעלי מקרא׃ אין מלוין לשון לויה ונוות שול״מן בלע״ז ואני לומד אותם מתוך ד״ת שנכנס ונמצא אטעה שהרי מישרים אותי׃ תנחה לשון ולך נחה את העם׃ תשמור להבין ולהציל׃ תשיחך תדבר בשבילך פורס איל״יטי בלע״ז׃ לי הכסף ולי הזהב פירוש לשנם שנאמר מלא כל הארץ כבודו׃ חמשה קנינים במקצורים וכן מצאתי בתנא דבי אליהו אברהם אח׳ מה׳ קניינים שקנה הקדוש ברוך הוא וראיתי במדרש של רבי שמעון קרא בספר משלי שמוציא קנינו של אברהם מדכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא באברהם והו שאמר הכתוב ברוך אברם ונומר וכן פתרון המקרא ברוך אברם לאל עליון הקונה אותו כדרך שקנה שמים וארץ אבל בספרי אבל הנה הוא אביך קנך אין כתב אלא ג׳ קניינים ומכל מקום במכילתא אבל עם זו קנית מונה אותם ד׳ לכך היה רבינו כל ימיו אומר ד׳ מפני שקשה לו למ׳ קניינו של אברה׳ מברוך אבר׳ לא ונומר לפי שאין המקרא נשמע כן וקנין שמים הוא מוציא מברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ואני אומר כשם שהספרי והמכילתא חלוקים שזה אומר ג׳ וזה אומר ארבע כך אפשר שהגדה שלישית חולקת לומר חמשה ומצאתי כן אחר כך בתנא דבי אליהו והא לך לשון הספרי והמכילתא שנינו בספרי הלא הוא אביך קנך זה אחד מג׳ שנקראו קניינים למקום תורה שנאמר ה׳ קנני ראשית דרכו ישראל הלא הוא אביך קנך׃ בית המקדש הר זה קנתה ימינו ובמכילתא כך שנינו ארבע נקראו קניין ישראל שנאמר עם זו קנית ארץ ישראל שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ בית המקדש שנאמר הר זה קנתה ימינו התור׳ שנאמר ה׳ קנני ראשית דרכו יבאו ישראל שנקראו קנין לארץ ישראל שנקראת קנין ויבנו בית המקדש שנקרא קניין ובזכות התורה שנקראת קניין ולדברי האומר חמשה מוציא קניין שמים וארץ מדכתיב השמים כסאי וכתיב אחריו ואת כל אלה ידי עשתה והעשייה והקניין אחד הוא׃ כל חפצי בם כל חפצי שהם חשובים לפני המקום ככל קנייניו שאלמ׳ כן אין העולם עומד׃ כוננו ידיך לשון קניין וזה כפשך לומר הכנה אחת היא וקנין אחד הוא הרי הוא אומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו פירוש אחר חמשה קנינים קנה הקדוש ברוך הוא בעולמו כלומר חמשה דברים יש לו

להקדוש

קנתה ימינו: אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני אמר לי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך כמה כסף ובמה זהב אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וכל זהב שבעולם אין אני דר אלא במקום תורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לו לאדם לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בקבר והקיצות היא תשיחך לעולם הבא וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ואומר לי הכסף ולי הזהב נאם יי צבאות: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו: ואומר יי ימלוך לעולם ועד:

להקדוש ברוך הוא בעולמו שכל העולם מתקיים בשביל כל אחד ואחד: ה' קנני ראשית דרכו ברא קודם לעול' כדי ובשבילה העולם אחריה מתקיים בשביל התורה כמו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: שמים וארץ קנין אחד שהן עומדין של עולם שנאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי כנאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ שנאמר מלאה הארץ קנייניך מה להלן שמים וארץ אף כאן שמים וארץ ומה להלן קניין אף כאן קניין: אברהם מניין שברא הקדוש ברוך הוא שיתקיים העולם לעצמו שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ גלמר בשבילו שקרב את הבריות תחת כנפי השכינה והמולים לאמונה ובשבילו נתקיים העולם שנאמר אחד הי' אברהם ויירש את הארץ כל הארץ ירש וכל על שקיימו שנאמר וצדיק יסוד עולם וכיוצא לא היה כצדיק וזולתו: עם זו קנית והעולם מתקיים על ידם שעוסקים בתורה ובמצות שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי שהם עיקר דירה של הארץ ואומר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ואמרו בשביל ישראל שנקראו ראשית שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתו: מקדש ה' כוננו ידיך נאמר כאן מקדש ולהלן הוא אומר ויביאם אל גבול קדשו מה כאן מקדש אף להלן מקדש וכתיב הר זה קנתה ימינו מה להלן מקדש בקנין אף כאן מקדש בקנין והרבה נמצא ומין יש בדבר כי לפי מה ששנינו במסכת קדושין בפרק ה"א מקדש הברית' אינה כצורה כתיקונה שנינו אלא תורה שמים וארץ וישראל ומביא ראיה לשמים וארץ מהפסוק שנאמר באברהם קונה שמים וארץ: לכבודו שיתכבד בהם בעולם ויעליכו עליהם:

רבי חנניא בן עקשיא איכו מן הברייתא אלא סיום כלה הוא וכהני העולם לאומרו בסיום הפרקי' לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה דאמר מר עולם אמאי קמקיים אקדושה דסדרא ואיהא שמיה רבא דאגדת': לפיכך הרבה וכולו פירוש רש"י במסכת מכות שהמה עמות שהמעשו של אדם קן כו כגון מיני שרצים ונבלות שיס צריך למנותו אלא כדי להרבות שכר לישראל ה' חפץ וכולו כלומר ה' חפץ בישראל ולפיכך צדקו יגדיל וכולו:

תהלה לאל רוכב ערבות שמים ממעל ערבות
נשלם פירוש של מסכת אבות:

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

תפלה

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

זכרנו לחיים תקנו לומר זכרינו בברכת אבות לפי שבכל א' כתיב זכירה זכור לאברהם וגם את בריתי יצחק אזכור וזכרתי את בריתי יעקב או לפי שכתוב זכירה באברהם שנאמר כי זכר את דבר קדשו את אברהם עבדו לפיכך תקנו זכירה במגן ובחיים כופל לשון זכירה שנאמר כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה לכן יש בו י"א תיבות כנגד הפסוק וזה וכנגד י"א תיבות שבפסוק וישמע ה' ויקשב ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וכנגד י"א תיבות שבפסוק החפץ אחפוץ במות הרשע וגומר: אלהים חיים שנא' הוא אלהים חיים:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה וְרַב לְהוֹשִׁיעַ: מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

מי כמוך אב הרחמים יש בו ט' תיבות כנגד כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו וכנגד ויזכור כי בשר המה וגו' ומר כלומר הפני שזוכר כי יצורין בשר המה ובטבע הם חוטאים לפיכך מרחם עליהם ויש בו י"ו תיבות עם ונאמן אתה להחיות מתים כנגד י"ב אותיות שיש באברהם יצחק יעקב כדי שיזכור לנו זכות אבות וכנגד ב' פעמים אהיה שבפסוק א' בגולה שמות שהם י"ב אותיות: זוכר יצוריו לחיים ברחמים שהוא מעביר ראשון ראשון ומתוך שאנו רואים שאתה רחמן לחיים כך יש לנו להאמין שאתה נאמן להחיות מתים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים: וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב

ובכן תקנו לומר ובכן על שם ובכן אבוא אל המלך ועתה ביום הדין אנו באים לפני מלך הגדול הקדו' ברוך הוא תן פחדך כדי שיראו מלפניו ויעורר תשובה: על כל מעשיך על כל מעשה בראשית שנאמר בו לשון עשייה: ואימתך על כל מה שבראת על כל מה שכתוב בו לשון בריאה והם שמים וארץ תנינים ואדם כי יש בני אדם שהם עובדים את השמים ואת הארץ התנינים שנים וגם יש בני אדם שעושין עליהן אלהות על כן אמרנו

ויפחדו על הנבראים האלו שהם חוטאים ומתגאים בעולם ויאורו כולם לעבדך בלבב שלם והוא שאמר אחר כך ויעשו לפניך כל הברואים שהם אותם שנאמר בהם בריאה כלם יעשו אגדה אחת לעשות רצונך וכו׳ וכמו שאמר כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה׳ ואמר פחד על מעשיו ואימה על ברואיו כי אימה היא גדולה מפח׳ ולפיכך אמר אימה על הברואי׳ הנכבדי׳ ופחד על הפחותי׳ ויש בו מ״ד תיבו׳ כנגד מ״ד תיבו׳ שבפסוקי׳ בכבוא׳ ובריש כה אמר ה׳ צבאות עוד אשר יבואו עמים וגו׳ ומר עד ולחלות את פני ה׳ וכנגד מ״ד תיבות שבפסוקים אלו ישעיה ב׳ בית יעקב לכו ונלכה בא בצור וטמון בעפר והאלילים כליל יחלוף ובאו במערות צרים ובמחילות עפר לבא בנקרת הצרים:

שָׁלֵם׃ כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ׃

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ׃ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ׃ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ׃ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ׃ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃

ובכן תן כבוד ובכן בן ימשריא אנא ה׳ כלומר אנא ה׳ תן כבוד לעמך · תהלה ליראיך ולא לפסילים וזהו וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים או פירוש תהלה ליראיך שיראים עצמם יתהלל בשם ה׳ כמו שנאמר בה׳ תתהלל נפשי והתהלה תלויה בכבוד שנא׳ ישימו לה׳ כבוד ותהלתו באיים יגידו · ופתחון פה למיחלים לך כלומר פתח פה המיחלים לך שיהללוך או פתח פיהם שיאמרו לאויביהם אך זה היום שקוינו לו נשלם לכם גמולכם הרע אשר גמלתם לנו מצאנו ראינו: ושמחה לארצך ע״ש רצית ה׳ ארצך שבת שבות יעקב על כן אנו מתפללין תשב שבות יעקב ואז תשמח ארצך: וצמיחת קרן לדוד עבדך זה מלך המשיח על שם שנאמר אצמיח קרן לדוד ואומר קרן על שם שנמשח דוד בקרן המשחה ויש בו כ״ח תיבות כנגד כ״ח תיבות שבירמיה מן כי הנה ימים באים נאם ה׳ עד צדקנו ובן בצפניה מן לקבצי ממלכות עד ולעובדו שכם אחד:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ׃

ואז תרגום ובכן ועולתה תקפוץ פיה ע״ש ועולתה קפצה פיה איוב ה׳ והוא ענין תרגים ואון ועומד ור״ל שלא יפתו רשעים עושה עול ליגות המשיח כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ ומלכות הרשעה כי בהתעקור מלכות זדון לא יהיה שם עוד שעבוד מלכיות לעתיד ותמצא באלו הג׳ ובכן ובכן ובכן ואז רמז למלכיות וזכרונו׳ ושופרות כי הראשון הוא ובכן תן פחדך ה׳ אלהינו ויראוך כל המעשים ויעשו כלם אגדה אחת כנגד מלכיות כי כל זה ענין המלכה שממליכין אותו והשני תן כבוד לעמך כנגד זכרונות לבקש מלפניו זכרון לטובה והשלישי צדיקים יראו וישמחו וכולי כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ כנגד שופרות כדאמרי׳ בספרי המליכוהו תחלה ואח״כ בקש מלפניו כדי שיזכר לך ובמה בשופר של חירות שנאמ׳ ביום ההוא יתקע בשופ׳ גדול וגו׳ ומר פי׳ באיזו טובה תחלה ואת הזכרה בשופר של חירות וזהו כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ ומה שגומרין בה:

וְתִמְלוֹךְ׃ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ׃ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ׃

ותמלוך אתה ה׳ לבדך וכולי הוא כדי לומר מעין חתימה סמוך לחתימה שחותם בה המלך הקדוש והוא ע״ש ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ

המלך הקדוש השעם שתקנו לומר מראש השנה עד יום כיפור המלך במקום האל לפי שמראה מלכותו על כל העולם ששופט אות׳ בימים אלו:

יי צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה: ברוך אתה יי המלך הקדוש:

אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות: וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתיך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת: ותתן לנו יי אלהינו באהבה את יום השבת הזה ואת יום הזכרון הזה יום זכרון תרועה באהבה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים:

אתה כבר פרשנוהו למעלה: וזכרון תרועה כלומ' בתרועתם נזכרים לטובה לפני שומר הברית:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלם עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפלטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום הזכרון הזה זכרנו יי אלהינו בו לטובה: ופקדנו בו לברכה: והושיענו בו לחיים: ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אלהינו יעלה ויבא יש תיבות כמנין הי"ם כלומ' שיתן לנו הקדוש ברוך הוא רחמים כנגד התורה שהתחלת התורה ב' וסופו ל' והתחלת הכתובים ו' ויהי אחרי מות משה וסופו ל' יהי ה' אלהיו עמו ויעל הרי עולים למנין הי"ם ויש בו חמשה וזכרונות כנגד חמשה חומשי תורה וסמוכה בקשות יעלה ויבא יגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר כנגד ח' פעמים רחמים שבתורה וסמוכה פעמים בשנה ועוד שבעה בקשות לפלטה לטובה לחן ולחסד לרחמים לחיים ולשלום כנגד שבעה מדות שיתן לישראל לפי שלקו בשבעה המנויין בת"כ כנגד ו' בחטאתיכם וינאלו בשבעה רועים וסמוכה נסיכי אדם: זכרנו ופקדנו והושיענו הרי ג' כנגד ג' אבות ארבע רחמים יש בו כנגד ארבעה גליות וארבע תקופות השנה שירחם עלינו כל השנה ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ:

אלהינו ואלהי אבותינו מלוך על כל העולם כלו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך וידע כל פועל כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו יי אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה

אלהינו מלוך על העולם כלו שתראה מלכותך כ"ה על כל העולם: והנשא על כל הארץ ביקרך צריך לומר הנשא כיום המשפט שנאמר הנשא שופט הארץ ות"ת יהי' משפטיך ביקרך וזהו כחסדך כמו שנאמר מה יקר חסדך אלהים: והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך הופעה היא אכזרין על הארץ ועל יושביה שנאמר אל נקמות ה' אל נקמות הופיע הנשא שופט הארץ זה שדן את הארץ השב גמול על גאים והוא שדן את יושבי תבל ותפס לשון הדר עם לשון גאון שנאמר מפני פחד ה' ומהדר גאונו ישעי' ב' ואמ' ארצך כלו' כשתופיע בדין וכו' כי הוא ארצך ותרגו' בדין ותמחול לפשע כמו שנ' רצית ה' ארצך ולקח לשון עוזך ע"ש המלכו' והמשפט שנ' ועוז מלך משפט אהב ופי' והוא שכין והדר כלו' כנגד בוש ובכבוד: וידע כל

(אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישרא' עם מקדשי שמך) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת׃ כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן׃

ופעל כי אתה פעלתו כיון שאתה דן את הארץ לזכות ולחובה ידעו ויבינו העולם כי אתה פעלתם ויראתם שאם לא היית דן אותם היו אומרים עזב ה' הארץ ואין שופטי אבל במקרא בא הכל: ויאמר כל אשר נשמה באפו אפילו בני אדם הרשעים שאין בהם מצות כי אם הנשמה שבאפם בלבד יאמרו ביום הדין על כרחם ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה שהם כבאו על ארבע נאים נ"פ מלכות בשלון כנגד נ' שמלכו בכפה והקב"ה מלך עליהם ויש בו מ"ו תיבות כנגד ועלו מושיעים בהר ציון שיש בו י"א תיבות ומן ושמתי את הצולעה עד ממלכת לבת ירושלים מיכה ד' כ"ה תיבות הרי מ"ו תיבות שבפסוק ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה הרי מ"ו: כי אתה אלהים אמת שנא' וה' אלהים אמת: ודברך מלכנו אמת וקיים לעד תקנו לומר כן משום דאיתא במדרש תהלים לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך וכתיב בתריה למשפטיך עמדו היום אמר דוד לפני הקב"ה דברך שהבטחת לאדם הראשון קיים דברך בשם שהבטחת אותו ברחמים כן אתה תרחם בדורות הבאים אחריו לעולם לא כך גזרת על אדם כי ביום אכלך ממנו מות תמות אמר להם ושמא פרשתי יום שיש לך יום משלי אמרתי היום אני נותן לו תתק"ל שנה ומכניס לתולדותיו ע' שנה לפיכך אמר רבונו של עולם אלמלא שדרכת אדם הראשון בשעה שאכל מן האילן לא היה אפילו שעה א' ושתקנת עמו ברחמים כן התקנת עמו שאתה דן את בניו ברחמים או לפי שאמר למעלה מלוך על העולם כלו בכבודך וכולי ומלכותו בכל משלה לכן אמר ודברך אמת וקיים לעד פירוש אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבד המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דברך כי דברך אמת וקיים לעד וזהו שחותמין אח"כ ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶנָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת (נ"א הַמְּפֻקָּדוֹת) לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עֵת עֶרֶב וָבוֹקֶר וְצָהֳרָיִם הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּא"י הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

וכתוב לקיים כל בני בריתך יש בו ה' תיבות כנגד ה' קומשי תורה כלומר בזכות התורה יקיימנו וכנגד חמשה תיבות שבפסו' מחני נא מספרך אשר כתבת:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור: יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתתה לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך:

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום· ברוך אתה יי עושה השלום: (נ"א המברך את עמו ישראל בשלום)

בספר חיים יש בו י"ו תיבות כנגד י"ו חיים אחים היינו בתמניא אפינוכות התורה שאין לך כל מצוה שלא נכרתו עליה י"ו בריתות כדאמר בסוטה וסימן עץ חיים היא למחזיקים בה שלשה שלומות יש בו כנגד שלשה אבות וכנגד כהנים לוים וישראלים: מן בספר על עושה השלום כ"א תיבות ע"ס א"ך טוב לישראל וכנגד אהי"ה אשר אהי"ה:

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך: בספר ברוך אתה יי עושה השלום:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי:

אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך· עשה למען קדשתך· הושיעה ימינך ועניני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

אבינו מלכנו חטאנו לפניך:
א"מ אין לנו מלך אלא אתה:
אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך:
אבינו מלכנו חדש עלינו שנה טובה:

אבינו מלכנו חטאנו לפניך הטעם שנהגו לאומרו אחר התפלה משום דאמרינן במסכ' תעני' בפרק תעניות הא"לו מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיב' ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה ירד אחריו רבי עקיבא ואמר אבינו מלכנו חטאנו לפניך וכו' מיד נענה וכשראו הדור שנענה באותה תפלה קבעוה לעשרת ימי תשובה

אבינו

אָ״מַ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת :
אָ״מַ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ :
אָ״מַ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ :
אָ״מַ כַּלֵּה כָּל צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ :
אָ״מַ סְתוֹם פִּיּוֹת מַסְטִינֵנוּ וּמְקַטְרִיגֵנוּ :
אָ״מַ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וְעָוֹן וּשְׁמַד (נ״א ומגפה) מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ : אָ״מַ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ : אָ״מַ סְלַח וּמְחַל לְכָל עֲוֹנוֹתֵינוּ : אָ״מַ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ :

תשובה ויש בו רמ"ו תיבות והם כגימטריא הכ"ה עקיב"א · וגם יסד ו' מר תיבות לרמז שצריך לאומרו במשך כעין ומר ולא מסירות כי תפלה טובה היא על כן כל ירא שמים יכוין בה כי קדש קדשים היא ויסדו כנגד תפלת שמונה עשרה : אבינו מלכנו חננו כנגד חונן הדעת · השיבנו בתשובה כנגד הרוצה בתשובה · סלח ומחל כנגד סלח לנו · כתבינו בספר גאולה כנגד גואל ישראל · שלח רפואה כנגד רפאינו · קדש עלינו כנגד ברך עלינו · הרם קרן כנגד תקע בשופר · בטל מעלינו כנגד השיבה וכו' · והפר ומכו כלה כל צר כנגד שובר אויבים · מחק ברחמיך כנגד יהמו רחמיך · הצמח לנו ישועה כנגד וקרנו תרום · שמע קולינו חוס ורחם כנגד שמע קולינו · על כן אין אומרים אבינו מלכנו בשבת משום שיש בו מעין שמונה עשרה דחול : אבינו מלכנו חטאנו לפניך בגימטריא עקיב"א בן יוסף יש"ד ו"ה : כלה לשון שביתה כמו לא תכלא : ומסטין כמו תחת אהבתי ישטנוני תהלים ק"ט והוא ענין איבה : מנחלתך מישראל שהם עם נחלתיך : שטרי מלשון שטר חוב ופירש כתב חוב : ס' כתבינו כנגד חמשה חומשי תורה · אספינו אוצרות שלנו : רבונו

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה לְפָנֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵימָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רוֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ :
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ :

Digitized by Google

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן לְפָנֶיךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשֶׁךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

בראש השנה וכי״שכ בשעת הוצאת ס״ת יאמר י״ג מדות ג״פ ואח״כ יאמר זאת התפלה:

רבונו של עולם מלא משאלותי לטובה והפק רצוני ותן שאלתי ומחול על כל עונותי ועל כל עונות אנשי ביתי מחילה בחסד מחילה ברחמים וטהרני מחטאי ומעוני ומפשעי וזכרני בזכרון טוב מלפניך ופקדני בפקודת ישועה ורחמים וזכרני לחיים ארוכים וחיים טובים ושלום ופרנסה טובה וכלכלה ולחם לאכול ובגד ללבוש ועושר וכבוד ואריכת ימים בתורתך ובמצותיך ושכל ובינה להבין ולהשכיל עמקי סודותיך והפק רפואה לכל מכאובינו ותברך כל מעשה ידינו וגזור עלינו גזירות טובות ישועות ונחמות ובטל מעלינו כל גזירות קשות ורעות ותן בלב מלכות ויועציו ושריו עלינו לטובה אמן וכן יהי רצון: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

בר״ה בלילה קודם קדיש בתרא או בהיותו בביתו קודם קריאת הגבר יאמר מזמור לה׳ הארץ ומלואה ויכוין בהויות כולן כוס יְהֹוָה כ״א יְהֹוָה ונקרא שם הפרנסה יכוין כוס השי״ת ולא יחסרו מזונותיו כל השנה:

מוסף של ראש השנה

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים

טובים

ברוך אתה מה שכוונו חכמים לכנן ולמטון ברכה זו יותר מהאחרות לפי שמן ברוך עד אל עליון גימטריא הר״ת כולם ע״ב כנגד שם של ע״ב ואח״כ אמר עליון והוא השם של ד׳ כלומר כל השמות יוצאות ממנו שהוא עליון גומל חסדים טובים וקונה בגימטריא כ״ו כנגד שם של ארבע: הכל וזוכר כלומר בשביל כל השמות כלנו

וזכר

זוכר חסדי אבות על כן צריך כל אדם לכוין כל זה: טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת
וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים:
מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֶּה מֵתִים אַתָּה וְרַב לְהוֹשִׁיעַ: מְכַלְכֵּל חַיִּים
בְּחֶסֶד מְחַיֶּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר
אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית
וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:
וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים: וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם
אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם: כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן
לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ: תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ: וּפִתְחוֹן פֶּה
לַמְיַחֲלִים לָךְ: שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ:
וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה
תִּקְפָּץ פִּיהָ וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן
מִן הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ: בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם
עִיר קָדְשֶׁךָ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן
לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט
וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל
הַלְּשׁוֹנוֹת: וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ
הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ: וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת יוֹם

השבת הזה ו את יום הזכרון הזה זכרון תרועה יום תרועה באהבה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים:

ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתינו ואין אנו יכולין לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים ותבנהו מהרה ותגדל כבודו אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן: את מוסף יום השבת הזה ו את מוסף יום הזכרון הזה: נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:

אס שבת זאגט מן דאס

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו: עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה: זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור:

ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם: ועשיתם עלה לריח ניחוח ליי פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים: ומנחתם ונסכיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסכו ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתן: מלבד עלת החודש ומנחתה ועלת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם לריח ניחוח אשה ליי:

אס שבת זאגט מן דאס:

ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי כלם ישבעו ויתענגו מטובך ובשביעי רצית בו וקדשתו חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית:

עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדלה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם: ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עזו בגבהי מרומים הוא אלהינו אין אחר אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו ולכבוד שמך יקר יתנו ויקבלו כלם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד: כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך יי ימלוך לעולם ועד:

ככתוב בתורתך ה' ימלוך לעולם ועד עתה מזכיר י' פסוקי' מלכיות ג' מן התורה וג' מן הכתובים וג' מן הנביאים ומסיים בשל תורה: ה' ימלוך לעולם ועד הפ' בגימ' ויש בו ד' תיבות לומר אשר שימלוך ד' מלכיות וד' גליות אלו ימלוך לעולם ועד ויש בו ט"ו אותיות כנגד ט"ו רשעים שעתיד לבוא עם גוג ומגוג וכנגדם יבואו ט"ו צדיקים עם משיח דכתיב והקימונו עליו ז' רועים וח' נסיכי אדם לכך תמצא ט"ו רי"שין זה אחר זה במזמור אל תתחר מן קוה אל ה' ושמור דרכו ואילך כנגד ט"ו צדיקי עולם שיהיו לראשינו ויבואו ט"ו רשעים עם גוג ויפלו ביד אלו הצדיקים ואז יהיה שלוה שקט ובטחה וכן יש ט"ו רי"שין בפסוק בירמיה ל"ט ויבואו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך ונומר הקב"ה יברכך וכו' וישמרך ישראל בט"ו תיבות שבברכת כהנים:

ונאמר לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל יי אלהיו עמו ותרועת מלך בו: ונאמר ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ובדברי קדשך כתוב לאמר כי ליי המלוכה ומושל בגוים: ונאמר יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט:

לא הביט און בפרשת בלק: ויהי בישורון מלך בפ' וזאת הברכה: ובדברי קדשך כתוב מה שמקדימים פסוקי הכתובים לנביאים מפני שדוד קודם לנביאים והא דאמרינן בכל מקום תורה נביאים וכתובים זהו לענין קדושתן לפי שהנביאים נאמרו ברוח נבואה והכתובים ברוח הקדש אבל לענין הקדמתן הכתובים הוא קודם והכי איתא בהדיא במסכת סופרים ומה שאינו אומר בפסוקי הכתובים ועל ידי עבדיך הקדושים כמו שאומר בפסוקי הנביאים ועל ידי עבדיך הנביאים מפני שפסוקי הנביאים נאמרו בשליחות הנביאים לאמרם לישראל לפיכך אמר בהם ועל ידי עבדיך הנביאים אבל פסוקי הכתובים לא נאמרו בשליחות אלא שנאמרו ברוח הקודש: כי לה' המלוכה תהלים כ"ב: ה' מלך תהלים צ"ג: שאו שערים תהלים כ"ד: כה אמר

וְנֶאֱמַר שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃ וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְיָ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגֹאֲלוֹ יְיָ צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים׃ וְנֶאֱמַר וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה׃ וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃ וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃

יי׳ מלך ישראל וגואלו ישעיה מ״ד׃ ועלו מושיעים עובדיה א׳׃ והיה ה׳ למלך זכריה י״ד׃ שמע ישראל כפ׳ ואתחנן׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ׃ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל אַרְצֶךָ׃ וְיֵדַע כָּל פָּעוּל כִּי אַתָּה פְעַלְתּוֹ וְיָבִין כָּל יְצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ׃ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה (אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת׃ כִּי אַתָּה אֱלֹהִים אֱמֶת וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן׃

אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפוֹקֵד כָּל יְצוּרֵי קֶדֶם לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל תַּעֲלֻמוֹת וַהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַתָּה זוֹכֵר אֶת כָּל הַמִּפְעָל וְגַם כָּל הַיְצוּר לֹא נִכְחָד מִמֶּךָּ הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת כִּי תָבִיא חוֹק זִכָּרוֹן לְהִפָּקֵד כָּל רוּחַ וָנֶפֶשׁ לְהִזָּכֵר

אתה זוכר מעשה עולם כלומר מעשה בני אדם הנעשים כל השנה הם נזכרים ביום כמדת דין ובמדת רחמים ושמא תאמר אינו נזכר עתה ליצורי׳ שהיו משנברא העולם ולא לדין שדנם וא״כ ידון עתה לאלו בענין אחר לכך חזר ואמר ופוקד כל יצורי קדם כלו׳ שהוא נזכר נ״כ לכל אחד מיצורי קדם ולדין שדן לכל אחד מהם ובאותו ענין הוא דן עתה שאין שכחה לפניו׃ והמון נסתרות שמבראשית שאף כל הנסתר משעת יום בראשית גלוי וידוע לפניו ופיר׳ והמון עלמון לב המון גוים כלומר כלל הנסתרות׃ כי אין שכחה לפני כסא כבודך לפי שספר הזכרונות כתוב לפניו ומאליו יקרא להבין למלאכי השרת וכדתנן וכל מעשיך בספר נכתבין ועד עתה לא דבר אלא על מה שעבר מבראשית עד עכשיו ועתה יחזור לומר בהווה היום׃ ואין נסתר מנגד עיניך

מַעֲשִׂים רַבִּים וַהֲמוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין
תַּכְלִית מֵרֵאשִׁית כָּזֹאת הוֹדַעְתָּ
וּמִלְּפָנִים אוֹתָהּ גִּלִּיתָ זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת
מַעֲשֶׂיךָ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן כִּי חֹק
לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:
וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵיזוֹ לַחֶרֶב וְאֵיזוֹ
לַשָּׁלוֹם אֵיזוֹ לָרָעָב וְאֵיזוֹ לַשּׂבַע
וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקֵדוּ לְהַזְכִּירָם לַחַיִּים
וְלַמָּוֶת (נ"א לַמָּוֶת וְלַחַיִּים)
מִי לֹא נִפְקַד כְּהַיּוֹם הַזֶּה כִּי זֵכֶר
כָּל הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא מַעֲשֵׂה אִישׁ
וּפְקֻדָּתוֹ וַעֲלִילוֹת מִצְעֲדֵי גָבֶר מַחְשְׁבוֹת
אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו וְיִצְרֵי מַעַלְלֵי
אִישׁ אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחֶךָּ וּבֶן
אָדָם יִתְאַמֶּץ בָּךְ כִּי דוֹרְשֶׁיךָ לְעוֹלָם
לֹא יִכָּשֵׁלוּ וְלֹא יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל
הַחוֹסִים בָּךְ כִּי זֵכֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים
לְפָנֶיךָ בָּא וְאַתָּה דוֹרֵשׁ מַעֲשֵׂה כֻלָּם
וְגַם אֶת נֹחַ בְּאַהֲבָה זָכַרְתָּ וַתִּפְקְדֵהוּ
בִּדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים בַּהֲבִיאֲךָ אֶת מֵי
הַמַּבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי רֹעַ
מַעַלְלֵיהֶם עַל כֵּן זִכְרוֹנוֹ בָּא לְפָנֶיךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְהַרְבּוֹת זַרְעוֹ כְּעַפְרוֹת תֵּבֵל
וְצֶאֱצָאָיו כְּחוֹל הַיָּם:

ככתוב

כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו: הנפעל דבר כנפעל והיא האדמה ופעולותיה: וגם כל היצור גם מי שעוד במעי אמו ולא יצא עדיין לאויר לא נכחד ממנו ופירוש נכחד לשון מכיעה הרי שנה לבקדוש ברוך הוא שהוא יודע עבר והוה ועתיד ע"ד ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד: הכל גלוי וידוע לפניך אף שעתידים להיות נבראים עד סוף העולם ואינם היום במעי אשה הוא יודע הכל כי הוא צופה ומביט עד סוף כל הדורות: כי תבא חוק וכרון חוזר למה שלמעלה כלומר אתה זוכר מעשה בני העולם כאשר תביאם למשפט חק על שם כי חק לישראל הוא ועל יום ר"ה נאמר וחק הוא משפט שנאמר משפט לאלהי יעקב. וזכרון שהוא זוכר לעונותיהם או פירוש זכרון לשם חקים שביא לפניך: רוח חיה שמעורבב' בלב המלבלב נפש חיה המשאוס לכל דבר ונקט רוח ונפש ע"ש דכתיב נקום למשפט אלהים. וכתיב בתריה יבנור רוח נגידים ונפש ע"ש ונפש המושלת בחיה תמות: לסוכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית אף על פי שבבריות הם רבים ולכל בריה יש מעשים רבים הכל הוא פוקד וזוכר ואין דעתו מעורבבת בהם מפירוש והמון הויית הרגשת של בריות: מראשית כזאת הודעת וכולי מתחלת בריית העולם הודעת וגלית זה היום כי הוא יום הדין: זה היום תחלת מעשיך וגורעיך שאתה גוזר בו על כל גוים ובני' די משפורו ולכשכו עושין יום זכרון ליום ראשון שבו בראת העולם כדאיתא במסכ' ראש השנה לפי שחק הוא לישראל לתקוע בו בשופר כיון שהיום משפט לאלהי יעקב ושהו המשפט של המדינות בו יאמר וכולו ונרסינן: משפט בלא וי"ו בתחלה או פירש אדם הראשון שהוא עיקר העולם נברא בראש השנה והוא זכרון שבו שהוא נכנס בדין ויצא ברחמים כך ישראל כי חק לישראל הוא ומשפט כלומר כי זמן הוא לישראל לפקוד עליהם ברחמים ומשפט לאלהי יעקב לישב בדין כיום זה: מי לא נפקד כהיום הזה כלומר היום הזה וכו ולא בו בכל שנה ושנה כי זכר כל היצו' לפניך בא ואין מי שיוכל לשמלט מלפני' כי הכל בא לפניך מעשה האיש ודינו הראוי לו וזהו ופקודתו וכו' ופקדתי בשבט פשעם תהלים פ"ט' ועלילות מצעדי גבר מעשיו שעושה כשהולך ונועד בארץ שנאמר מה' מצעדי גבר כוננו: מחשבות אדם ותחבולותיו הוא גם כן לשון מחשבה כלומר שהוא מכיר כל מחשבות הרע ה': יצרי יצר טוב ויצר הרע: כי זכר כל המעשים לפניך בא כי מדת הדין והוא השטן שט בעולם ומביא לפני הקדוש ברוך הוא כל המעשים הרעים אבל הסנגוריא מביאים מלאכי צדקה והרי שכל בא לפני כסא הכבוד ואתה דורש מעשה כלם: וגם את נח באהבה וכרת כמו וכבי וגאיום נלה וכרת ואומר באהבה על שם וכם שנא חן בעיניה' ותפקדהו בדבר ישועה פקדת אותם בדבר שהיה להם ישועה ורחמים: לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם מפני רוע מעבדיהם שהיו משחיתים את דרכם שכל מין בא על שאינו מינו שנאמר כי השחית כל בשר וגומר: על כן שהיה נח איש צדיק תמים בדורותיו וכרונו בא לפניך לטובה וצדקתו הועילה לו להרבות זרעו כעפר הארץ שנקרא תבל וצאצאיו בנים ובני בנים יהיו כחול הים שנאמר ואתם פרו ורבו וגומר וכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ ולא אמר תבל ולא אמר הארץ ע"ש

שהיה בן נח צדיק ושם ויפת רשעים כמאלו רוב בנית מתוכלים נקלין והוא אלמון תבל עשו כיעל שם הוכות נקראת האדמה תבל:

כתוב בתורתך ויזכור אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים: ונאמר וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: ונאמר וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור: ובדברי קדשך כתוב לאמר זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום יי: ונאמר טרף נתן ליראיו יזכור לעולם בריתו: ונאמר ויזכור להם בריתו וינחם כרוב חסדיו: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר הלוך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יי זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: ונאמר וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקימותי לך ברית עולם: ונאמר הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם יי:

ככתוב בתורתך ויזכור וכולו עתה מזכיר עשרה פסוקים זכרונו' על הסדר שהזכיר עשרה של מלכיות: ויזכור אלהים את נח בפסוק זה יש עשרים תיבות שזכר אברהם שהיה לדור עשרים והציל את נח: וישמע אלהים את נאקתם בפרשת שמות ויש בו ארבעה עשר תיבות כנגד ארבעה עשר שמות הקדושים וכנגד שלשה עשר אותיות שבאבות· וזכרתי את בריתי בפרשת בחקותי ויש בו חמשה עשר תיבות ושש״ם אותיות כנגד חמשה עשר שנים שהיו שלשה אבות ביחד כיצד אברהם ק׳ מאה ושבעי׳ וחמשה שנים והיה בן מאה כשנולד יצחק ויצחק היה בן ששים שנה בלדת את יעקב והוו היו אברהם בן מאה וששים כמנין שני יעקב בימיו חמשה עשר שנים ומהם ילאו ששים רבוא ובזכותם מתברכים בשלשה פסוקים יברכך ישאר ישא שנהם חמשה עשר תיבות וששים אותיות· זכר עשה לנפלאותיו תלים קי״א· טרף נתן שם ופירש טרף פרנסה: ויזכור להם בריתו שם ק״ו· הלוך וקראת ירמיה ב׳· כלולותיך לשון כלה כלומר אהבת ימי חופתך שהיית כלה· וזכרתי אני יחזקאל י״ו· הבן יקיר ירמיה ל״א ומה שמפסיקין בפסוק של יחזקאל בין שני פסוקים שבירמיה כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעורים לזכירת חסד נעורים:

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב לפניך ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכר לנו יי אלהינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבש רחמיו

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו כל אדם יכוון לבו בתפלה זאת כי טובה היא· משמי שמי קדם כלומר פקדינו בישועתך ותרחמנו מן הרקיעים שיש בשמי שמי קדם וכן ערבות ורקיע שעל גבי החיות לפני הכסא· את הברית שנאמר ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית וגומר· ואת החסד שנתנ׳ הארץ לאברהם היתה בחסדו של השם יתברך וזהו שאמר חסד לאברהם אבל ביעקב כתב תתן אמת ליעקב שנתינת הארץ ליעקב היה באמת שכבר כרת ברית עם אברהם וקיים ליתנה לו· ואת השבועה שנאמר כי נשבעתי נאם ה׳ וגומר· ותראה לפניך עקידה וכו׳ כי רמז נבור על גבי עובם שלמעלה כי כל המעשים והמיוחות שמעשוכים עושים בין טוב בין רע דוגמתו למעלה ברקיע· וכבש רחמיו אף על פי שבריך האב

לעשות

לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ וְקַיֵּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ: כִּי זוֹכֵר כָּל הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ זוֹכֵר הַבְּרִית:

באב לר״ס ה׳ לבנו דשך רחמיו כדי לעשות רצונך · בלבב שלם שנאמר וילכו שניהם יחדיו שניהם בנימפריא בלב״ב שלם · כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו כמו כרונו רחם תזכור שהרחמים יכבשו וידחקו וימ׳ן הכעס מדת הדין מעלינו · ובטובך הגדול תשוב וכו׳ במדת טוב רחמ״י לפניך תשוב חרון שכמ״לאכי האף · וזכרתי להם ברית ראשונים בפרשת בחקותי והוא פסוק זכרון עשירי לפי שצריך לסיים בשל תורה · כי זוכר כל הנשכחות כל הנשכח מבני אדם אתה זוכרם לפה כי אתה הוא מעולם ואין שכחה לפני כסא כבודך ואמר זה עתה פעם אחרת כדי להסמיך מעין הפתיחה סמוך לחתימה · ועקדת יצחק וכו׳ היום תזכור ביום דין זה כאשר כדרת בפיך לאברהם · וזכר הברית מן אלהינו עד הברי׳ ק״ו תיבות וכן מאם בחקותי עד קוממיו׳ ק״ו תיבות שיתברכו בק״ו תיבות וכנגד ק״ו תיבות שבעקדה:

אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם· מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְלֵי טֹהַר· גַּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִלְּפָנֶיךָ וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמֶּךָּ: בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְכֵּנוּ עַל הַר סִינַי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת: וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת הוֹד קוֹלֶךָ וְדִבְּרוֹת קָדְשְׁךָ מִלַּהֲבוֹת אֵשׁ: בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ וּבְקוֹל שׁוֹפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וְנֶאֱמַר וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: וְנֶאֱמַר וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת

הלפידים

אתה נגליתה בענן כבודך כמו שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן · על עם קדשך כי אז היו ישראל קדושים שנאמר וגוי קדוש לפי שפרשו מנשותיהם ג׳ ימים והיו כמלאכי השרת על כן נגלה כבודו להם לדבר עמהם · מן השמים השמעתם קולך שנאמר מן השמים השמיעך את קולו · ונגלית עליהם בערפלי טוהר אמר תחלה ענן ואח״כ ערפל ע״ש ענן וערפל סביביו ואמר טוהר ע״ש וכעצם השמים לטוהר · גם כל העולם כלו חל מלפניך כל העולם אחוז חלחלה שנאמר וירא העם וינועו · ובריות בראשית הם המלכות ושאר נימוסים · חרדו ממך שנאמר ארץ יראה ושקטה וכתיב וירקידם כמו עגל וגו׳ ואמר קול ה׳ יחולל מדבר יחיל ה׳ מדבר קדש כי זה המזמור מדבר בעת מ״ת · בהגלותך ואימתי חרדו ממך בהגלותך מלכינו על הר סיני וכשנגלית הוד כבודך בסיני אז הראית מלכות׳ שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן יי׳ בם סיני בקדש ואז ראו כל מלכי ארץ את הרכב וכל אומה נחרדה · ותשמיע׳ את הוד קולך שנאמר כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים כאשר שמעת ואמר הוד ע״ש קול יי׳ בהדר · ודברות קדשך שיצאו מפיו בקדושה · מלהבות אש שנאמר את קולו שמעתו מתוך האש וכתיב קול יי׳ חוצב להבות אש · עליהם הופעת ע״ש הופיע מהר פארן והוא ענין זוהר · ויהי ביום הג׳ עתה מזכירין י׳ פסוקי שופרות · עלה אלהים תלים מ״ז · בחצוצרות וקול שופר שם צ״ח · תקעו בחדש שופר שם פ״א ופירש חדש יום א׳ של חדש והוא ר״ה · בכסא כוזן ומועד "תקעו "בחדש "שופר "בכסה ר״ת למפרע בשבת כי במקום כ״ד תוקעין גם בשבת · הללויה הללו אל בקדשו אף על פי שכבר הזכיר ג׳ שופרות שהכתוב׳

אמר

הלפידים ואת קול השופר ואת ההר
עשן וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק:
ובדברי קדשך כתוב לאמר עלה
אלהים בתרועה יי בקול שופר:
ונאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו
לפני המלך יי: ונאמר תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו כי חוק לישראל
הוא משפט לאלהי יעקב: ונאמר הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע
עזו: הללוהו בגבורותיו הללוהו כרוב גדלו: הללוהו בתקע שופר הללוהו
בנבל וכנור: הללוהו בתוף ומחול הללוהו במנים ועגב: הללוהו בצלצלי
שמע הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה: ועל ידי
עבדיך הנביאים כתוב לאמר כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא נס הרים תראו
וכתקוע שופר תשמעו: ונאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו
האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליי בהר הקודש
בירושלים: ונאמר ויי עליהם יראה ויצא כברק חצו ואדני אלהים בשופר יתקע
והלך בסערות תימן: יי צבאות יגן עליהם כן תגן על עמך ישראל בשלומך:

אלהינו ואלהי אבותינו תקע
בשופר גדול לחירותנו
ושא נס לקבץ גליותינו וקרב פזורינו
מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי
ארץ: והביאנו לציון עירך ברנה
ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם
ושם נעשה לפניך את קרבנות
חובותינו כמצוה עלינו בתורתך על
ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור:
וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על
עלותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם
לזכרון לפני אלהיכם אני יי אלהיכם:
כי אתה שומע קול שופר ומאזין

תרועה

אמר מזמור זה מפני שיש בו י' הללויים והם כנגד י' מלכיות וי' זכרונות וי' שופרות וכנגד י' מאמרות שבהם נברא העול' וכנגד י' דברות · כל יושבי תבל ישעיה י"ח והיה ביום ההוא שם כ"ז · ויי עליהם יראה זכריה ט' · יי צבאות יגן עליהם ותקנו לאמרו כאן ומתוך שתקנו לבקש רחמים על העם השוכנים בשאר הארצות תקנו ג"כ לבקש רחמים על הקהל ואמר כן תגן על עמך ישראל:

אלהינו ואלהי אבותינו תקע בשופר גדול לחרותנו כמו שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול דהיינו כשיכנסו גליות ויקרא דרור בכל הארצות א"ר יהושע בן קרחה לא נברא השופר אלא לטובה בו נתנה תורה בו נפלו חומות בו יגלה הקב"ה משיח · ושא נס לקבץ גליותינו שנאמר ושא נס לגוים אחדים נכי וכתיב ונשא נס לגוי' · וקרב פזורנו מה שאנו מפוזרים בין הגוים קרבינו יחד · ונפוצותינו מה שאנו נפוצים בארצות כנס מאפסי ארץ · והביאנו לציון עירך וכו' שנאמר ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם · וביום שמחתכם זה הפסוק שופר עשירי לפי שצריך לסיים בשל תורה ופסוק זה בפרשת בהעלותך ובספרי דורש ותקעתם במלכיות הרי שופרות והיו לכם לזכרון הרי זכרונות אני יי' אלהיכם הרי מלכיות כלומר קבלו מלכותי עליכם א"כ מה ראו רז"ל לומר מלכיות תחלה ואח"כ זכרונות ושופרות אלא המליכהו תחל' ואח"כ בקש עלפניו כדי שיזכר לך ובמה בשופר של חירות שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' · כי אתה שומע קול שופר שהש"י מתמלא רחמים כשיש קול שופר וזוכר העקיד' של יצחק ואין לומר בקול דלאו נברא הוא דלישתמע בקליה אלא קול שופר · ומאזין תרועה ואין דומה לך כשישראל מריעין לפניך שאין לכם שנאמר עלה אלהים בתרועה ואין דומה לך שיתפלל בתרועה אופי' ואין דומה לך שתשמע קדוש החדש על פי בכין כדאיתא בשופר עוב כיי' אלהינו

בכל

תְּרוּעָה וְאֵין דּוֹמֶה לָּךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ קוֹל תְּרוּעַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים׃

בכל קרא׃ו אלין א״ר הושעיא איזו אומה מעככת על שקיהם כאומה זו כיצד וכו׳ פד מיד הקב״ה מושיב סנהדרין של מלאכים ואומר למלאכים רדו וראו מה נמרו בני הפמתוכים ומשיבים לו רבש״ע כך נמרו בניך לעשה ס״ה א ר״ה ביום פלוני מיד הקב״ה יושב באותו יום שקבעו לעשה לדון עולמו שנאמר עלה אלהים בתרועה ונומר והנשאות מולעות והספרים נפתחין וסנהדרין יושבין לפניו וכו׳ וזהו שאנו אומרים ואין דומה לך שמסכים לקביעות בניך׳ כדכתי׳ שנאמר יי׳ בקול שופר והוא עדת דאמים שן כי אתה שומע עד כדאמים י״ם תיבות כנד י״ם יי׳ שנאמור שבו ליי׳ בני אלים וא׳ אל הכבוד הרי י״ט וכנגדן תקנו י״ם ברכות בתפלה וא׳ ברכת המינים וכן בתפלת שלמה בדברי הימים י״ם תפלות וכן תמצא בתורה י״ט פעמים לשון שמיעה וא׳ שמע יי׳ קול יהודה והוא לשון בקשה לומר לך שכל המתפלל בכוונת לבו הקב״ה שומע תפלתו לכך תקנו כי אתה שומע בקול שופר י״ם תיבות וים כנג׳ שמיעו׳ שומע ואלין שומע כנד ימם תרועה וזכרון תרועה שופר תרועה׃

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ׃ וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת (נ״א הַמְּפֻקָּדוֹת) לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ׃

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃ וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁיךָ כָּאָמוּר׃ יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וּבָרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ׃

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם׃

אלהי

Digitized by Google

אֱלֹהַי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ בְּמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן קְדוּשָּׁתֶךָ · הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי : עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן : יהי רצון וכו׳

תפלה של יום כפור

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה :

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים · מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה וְרַב לְהוֹשִׁיעַ : מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה :

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה :

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ · וְיִירָאוּךָ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל הַבְּרוּאִים : וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם · כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ :

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ · תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ · וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ · שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ · וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ :

Digitized by Google

ואז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ פִּיהָ וְכָל הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן הָאָרֶץ׃

ותמלוך אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ׃ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ׃

קדוש אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּה יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׃

אתה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ׃ וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה את יום השבת הזה לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה ואת יום (נ״א צום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחוֹל בּוֹ אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא יַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לִפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם השבת הזה וביום (נ״א צום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה׃ וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה׃ וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים׃ וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום (נ״א צום) הַכִּפּוּרִים הַזֶּה מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ וְנֶאֱמַר מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ וְנֶאֱמַר כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ׃

קדשנו

אלהינו ואלהי אבותינו מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה מחה עד שם מחיתי כעב פשעיך · לפני למען שני אותיות כנגד אלקים פני ... יהיו זכורין לאחר מכן תלמוד לומר וחטאתיך לא אזכור עוד ויש בפסוק הזה ט׳ תיבות כנגד ט׳ עינויי יום ועינויים בכפרה ואמרו סולו סולו כנגד ט׳ ימים שבין ר״ה ליום כפורים ותשעה דברים רעים נאמרו בישראל בתוכחת ישעיה ישראל לא ידע עמי לא התבונן הוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים עזבו נאצו נזורו אחור וכנגדן תשע׳ דברים טובים רחצו הזכו הסירו חדלו למדו דרשו אשרו שפטו ריבו · מחיתי כעב פשעיך יש בה י״ד לפי שהפסוק לפני פשית כעב פלים כולה כנגד לך יגו׳ לכן אחר כעב וכענן שהוא פסוק שמים רבים שבו ואח כי שעבירו כל ד׳ רוחות כן אתמם פשעיכם · שובה אלי כי גאלתיך · שוכרתי כי גאלתיך מחטאתיך ומעונותיך ויש בו תשעה תיבות לכפר על תשעה דברים הנאמרים באמרי עוש חטאות בני ישרא׳

אחד

Digitized by Google

קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך
שבענו מטובך ושמחנו בישועתיך
והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת
קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך
וטהר לבנו לעבדך באמת: כי אתה
סלחן לישראל ומוחלן לשבטי ישרון
בכל דור ודור ומבלעדיך אין לנו מלך
מוחל וסולח אלא אתה: ברוך אתה
יי מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות
עמו בית ישראל ומעביר אשמתינו בכל
שנה ושנה מלך על כל הארץ מקדש
השבת וישראל ויום הכפרים:

אחר ומפשעיהם לכל חטאתם כי כנגד מחילתם נ' מחילת
בני ישראל ד' את כל עונות בני ישראל ה' ואת כל פשעיהם
לכל חטאתם ו' את כל עונותם ז' מכל חטאתיכם ח' מכל
חטאתם ט' על כן מתענין תשעה ימים לפני יום כיפורים
ולא כפות. כי ביום הזה ביום כפורים וים בו שנים עשר
תיבות כנגד שנים עשר שבטים שמכפר עליהם וכן יש שנים
עשר תיבות בפסוק ונסלח לכל עדת בני ישראל וכנגדם
היה מזה ז' על המזבח וד' בקרביו ושירי הדם היה שופך על
יסוד המזבח הרי י"ב לכן לובש הכהן בגדים י"ב מנים. מן
מחול לעונותינו עד תטהרו מ"ג תיבות כנגד וככלם וכי
ביום הזה שיש בהם כ"ד תיבות ובפסוק והיתה ואת לכם י"ט
תיבות הרי מ"ג תיבות. מלך מוחל וסולח לעונותינו
ולעונות עמו ישראל שנאמר ונשא השעיר עליו את כל
עונותם אל ארץ גזירה וכתיב ונסלח לכל עדת בני ישראל
ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה שנאמר לכפר בני ישראל
מכל חטאת' אחת בשנה. מלך על כל הארץ שמושל במלכותו
כי ישפוט עליהם. מקדש ישראל וישראל הם מקודשים י"ב
מן קדשנו עד יום הכפורים מ"ה תיבות כנגד י"א תיבות
והיתה זאת לכם עד מכל חטאתם ומאן בעשור לחדש עד
לכפר עליכם לפני יי' אלהיכם ל"ד תיבות הרי מ"ה תיבות
מן אלהינו ואלהי אבותינו מחול עד ויום הכפורים נ"א תיבות כנגד כ"ב תיבות שבכי ביום הזה יכפר עליכם וי"ט תיבות
שנאמר בעשור ונפשתיכם ומבעשור לחדש עד ונפשתיכם ס' א תיבות הרי נ"א תיבות:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך
ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד
עבודת ישראל עמך: ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי
המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך: שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור
חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על
חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות (נ"א המפקדות) לך ועל נסיך
שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל יום עת ערב ובוקר וצהרים
הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד: וכתוב לחיים
טובים כל בני בריתך וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת
האל ישועתינו ועזרתינו סלה: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי
משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור:
יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וּבָרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

כן מנהג אם ערב יום כפור ואנו מן תשובה עשרה כי׳ אין עושה השלום וכו׳ דער כוך ואנשים דאם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתינו שתפי׳ שתבא המבדיל׳ שאין אנו עזי פנים אין בנו עזות פנים כל כך לומר צדיקים אנחנו ואין אנו עם קשה עורף לומר לפניך לא חטאנו כנגדך אך אנו מודים · אבל אנחנו חטאנו אף על פי שנתקן וידוי זה על זה סדר הא״ב מ״מ אמר תפלה חטאנו קודם לאמר וידוי משום דאמרינן בתנחומא ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם ואומר במקום אחר שכל מי שחטא ואמר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו ולפי שהוא עקר וידוי לכן מסיים אותו למיקם כי מצוה מ״כ. לאבל אנחנו חטאנו י״מ אבל כמשמעו אלא חטאנו וי״מ כמו אבל אשמים אנחנו כלומר באמת חטאנו:

אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ · גָּזַלְנוּ · דִּבַּרְנוּ דוֹפִי · הֶעֱוִינוּ · וְהִרְשַׁעְנוּ · זַדְנוּ · חָמַסְנוּ · טָפַלְנוּ שֶׁקֶר · יָעַצְנוּ רָע · כִּזַּבְנוּ · לַצְנוּ · מָרַדְנוּ · נִאַצְנוּ · סָרַרְנוּ · עָוִינוּ · פָּשַׁעְנוּ · צָרַרְנוּ · קִשִּׁינוּ עֹרֶף · רָשַׁעְנוּ · שִׁחַתְנוּ · תִּעַבְנוּ · תָּעִינוּ תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אשמנו עשינו אשם לנפשינו ואשמנו כנגד בוראנו ובגדנו בו · גזלנו זה את זה · דברנו דופי זה מזה שהיינו מדברים רעה איש על רעהו ופי׳ דופי הוא דבר נכאי כדי לדחו׳ את חבירו ממקום שיש לו תועל׳ ממנו והוא מלשון יהדפנו או פירוש דופי מורכב משתי מלו׳ די פי ר״ל שתי פיות ידבר אחת בפניו ואחת שלא בפניו העוינו דרך ישר והוא לשון עוות · והרשענו במעשינו · זדנו במזיד · חמסנו כל אחד את רעהו · טפלנו שקר על שם טפלו עלי שקר זדים לומר כאן חברנו ושקרנו יחד · יעצנו רע איש על אחיהו · כזבנו שקרנו כזב בפינו · לצנו ושחקנו עם לוצצים · מרדנו בינלדינו · נאצנו אותו בכעס אף · סררנו ממצותיך · עוינו ממשפטיך והוא לשון עוות · פשענו בו · צררנו היינו צוררים זה לזה · קשינו עורף כנגדו · רשענו כל ימינו · שחתנו דרכינו · תעבנו מקום טוב · תעינו על שם אנשי תועי לבב הם · תעתענו בלי בלכתנו בדרכים ישרים · סרנו מלעשות משפטיך · לא שוה לנו לעשות׳ או פי׳ לא עלתה בידינו הגלסה באותו מרד כמו ויסר העויתי ולא שוה לי איוב ל״ג שפירושו לא הגנה ליפה שעשיתי שלא כשכיתי במעשי הרעים:

ואתה צדיק על כל הבא עלינו שהנסתרות והנגלות כי אמת עשית ויש בו י״א תיבות כנגד י״א טומאה פשע שבא שנאמרי מות וכן בתפלת דניאל י״א חטאנו עוינו והרשענו וכו׳ וכן י״א שעיר באמרי מות גבי י״כ וכל אדם היום וידוי יהיה מכוון לבו ויאמר בכל כוונת לבו ובדמעו׳ ובאנחה גדולה ויהיה מודה ועוזב ואז ירחמם כי שלמה אל הקהם ודבר׳ ונקיה ועזרא אמרו וידוי שלהם בנטיי׳ כפי׳ א פעמים

פעמים יש בכריעה ברכיו ויש בקריעה בגדיו ויחשוב כל מה שחטא כשיאמר הוידוי וידמע בעין ובלבו על חטאתו אולי ידעם הרחום אשר ידו פשוטה תמיד לקבל הבריות: מה נאמר לפניך מה נוכל לדבר לפני כסא כבודך ואתה במרום ה׳ ועיניך משוטטות בכל הארץ ואומר יושב על כסא ישבת לכסא שופט צדק רמז שיעשה לנו צדק במשפטנו: ומה נספר לפניך שוכן שחקים על שם מי יספר שחקים בחכמה א״כ מה נא׳ ומה נצטדק הלא כל הנסתרות מבני אדם והנגלות לנו ולבנינו אתה יודע כולם ויש בו י״ו תיבות כנגד ט״ו תיבות שבפסוק אין מלה בלשוני הן ה׳ ידעת כולה ושוכה תיבות אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך וכל מנוה בבריתו עליה י״ו בריאות ואנחנו עברנו עליהם א״כ מה נאמר לפניך כי הכל אתה יודע:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָּל חָי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב. אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ: וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִמְחוֹל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ:

אתה יודע רזי עולם כל הרזים של בני אדם: ותעלומות סתרי מה שעשה בחדר משכבו ובידוע תעלומות לשון העלם: אתה חופש כל חדרי בטן לראות מחשבות בני אדם: ובוחן כליות היועצות ללב שהוא חושב וגומר ואתה בוחן וחוקר אותם שנאמר אני ה׳ חוקר לב ובוחן כליות: אין כל דבר נעלם ממך כיון שאתה רואה כליות ולב: ואין נסתר מנגד עיניך כיון שאתה חופש כל חדרי בטן ויש בו כ״ה תיבות כנגד י״ד תיבו׳ שבפסוק הנסתרות לה׳ אלהינו וי״א תיבות בפסוק אני ה׳ חוקר לב ובוחן בירמיה אם יסתר איש במסתרים י״ט תיבות בכל מקום עיני ה׳ ז׳ תיבות הרי כ״ה תיבות: ובכן יהי רצון יש בו כ״ג תיבות כמו בפרשת אמור מן ובעשור דיום כפורים עד והקרבתם אשה לה׳ כ״ג תיבות: חטאתינו עונותינו פשענו שלשה כנגד שלשה פעמים שאומר וידוי בכל יום של עשרת ימי תשובה:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאוֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁל בִּבְלִי דַעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּבִיטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁל בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּגָלוּי וּבַסֵּתֶר:
עַל חֵטְא שֶׁל בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּדִבּוּר פֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁל בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּהִרְהוּר הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁל בִּוְעִידַת זְנוּת:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּוִדּוּי פֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁל בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:

על חטא שחטאנו לפניך באונס שאנסוהו גוים לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתור׳ ואם לא יהרגוהו שיעבור ואל יהרג שנאמר במצות עשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם חוץ מע״ז וגלוי עריות וש״ד שיהרג ואל יעבור: או ברצון שחטא ברצונו בלא שום אונס: בבלי דעת כמו שנאמר אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שונא לו וגומר: באמוץ הלב כמו שנאמר כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה׳ אלהיך נותן לך לא תאמץ את לבבך וגו׳: בדעת ובמרמה שחטא מדעתו או רמה את חבירו: בהונאת רע כמו שנאמר ולא תונו איש את עמיתו: בהרהור הלב ואמרו רבותינו ז״ל הרהורי עבירה קשין מעבירה: ועידת לשון זימון: בוידוי פה כגון שאלו זה אם חטא ואמר כן חטאתי: הורים הם האב והאם: ומורים זקנים המורים הוראות: בחוזק יד כגון שנתחזק על חבירו וחטא לו: בטפשות שפתים בנבלות הפה: ביצר הרע שהסיתו לדבר עבירה: ביודעים כמו שנאמר או הודע אליו חטאתו ובלא יודעים כמו שנאמר והוא לא ידע ואשם: בכחש ובכזב שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון: בכפת שוחד בלקיחות שוחד בכף יד: בלצון כמו שנאמר ובמושב לצים לא ישב: במראית עין כגון שראה בעיניו דבר ערוה וחמד אותו וזהו שכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם: בשיח שפתותינו כגון שדבר רעה על חבירו: בסקור עין לשון ומסקרות עינים

יפפיה

ישעיה נ״ג מכין רגלים ומכשה: בעינים רמות. על שם עינים רמות לשון שקר: בפלילות כמ׳ כי הוא זמה והוא עון פלילים איוב ל״א: בצדי׳ רע כמו שכתוב ואשר לא צדה ישראל אלהיך עליו נכרים ויכתוב בתשובת י״ד כמו שכת׳ ובפש בעריותו כפיקדון לו בתשובות י״ד: בתמהון לבב שמפלא בתמהון לב על שם ובתמהון לבב לא סירו שמפסיד ומלעיג על דברי חכמים ועל מנהגים שתקנו חכמים:

קרנן

עַל חֵטְא שֶׁל בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:

וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּחוֹזֶק יָד:

עַל חֵטְא שֶׁל בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם:

וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּטִפְשׁוּת פֶּה:

עַל חֵטְא שֶׁל בְּיֵצֶר הָרָע:

וְעַל חֵטְא שֶׁל בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:

וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שׁוֹחַד:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרָע:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית עָיִן:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְבוּל פֶּה:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּסִקּוּר עָיִן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֵצַח:

וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע:

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:

ויעל

Digitized by Google

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם :
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד :
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב :
וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ :

עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה :
וְעַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע חַטָּאת :
עַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד :
וְעַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע אָשָׁם וַדַּאי וְתָלוּי :
עַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע מַכַּת מַרְדּוּת :
וְעַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע מַלְקוּת אַרְבָּעִים :
עַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם :
וְעַל חֲטָאִים שֶׁחַיָּ׳ע כָּרֵת וַעֲרִירוּת :
עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין :

קרבן עולה ויורד פי׳ אינה מכפרת על הרהור הלב כמו שנאמר והעולה על רוחכם כלומר העולה מכפר על המחשבה דהיינו רוח ונקראת עולה ויורד שכל אדם מביא כפי אשר תשיג ידו לעשיר עולה ולעני יורד כמו שמפורש בפרשה· ומיתה בידי שמים כגון זר שאכל תרומה שנאמר בה ומתו בו כי יחללוהו· כרת הוא שמת קודם שיגיע לנ׳ שנה ויש מן לדבר וזרעו רשעים כברייתא כ׳ כרת· מלקות ארבעים על כל לאוין שבתורה· מכות מרדות על דברי סופרים או מי שעובר על מצות עשה שאומרים לו עשה סוכה עשה לולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו בלא מספר ובלא מנין בלא אומד ופי׳ מרדות שמורדים בדברי תורה או בדברי סופרים· ארבע מיתות בית דין הם סקילה שריפה הרג וחנק האמור אחרי כן החמור חמור קודם כמו שמפורש בפרק ארבע מיתות :

סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג וְחֶנֶק : עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה אֶת שֶׁגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ אֶת שֶׁגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם וְאֶת שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר הַנִּסְתָּרֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת : כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה :

סקילה כיצד דתנן בפ׳ נגמר הדין בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו כלומר מפילו ממש לארץ וכשהוא נופל פרקדן היא מניחה יותר לכן הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל· שריפה כיצד כדתנן בפרק ד׳ מיתות היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו כדי שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו ומכוון ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו מפני שהרכה אינו סוגרת לפתילה והקשה מקלקל את גרונו ומבזבזתו לפיכך קשה מכבכים לתוך רכה שמשום לרבין ומדליק כלומר מדליק את הפתילה של אבר וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומר את בני מעיו· הרג היו מתיזין את ראשו בסייף כדין שהמלכות עושה· וחנק היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה· את שיש בה קום עשה הוא אומר על מצות עשה ואת שאין בה קום עשה הוא אומר על מצות לא תעשה· כבר אמרנום לפניך שעד עתה פרשנו הגלויות וידועות לנו· והנגלות לנו ולבנינו עד עולם כי אדם שעובר עבירה בגלוי יש לנו לפרוע לו ונדין אסור לנו ולבנינו לעולם ויש בו י״ד פיתות

וכנגדו

אלהי

ובכנגדו תקנו י״ד תיבו׳ בכי אתה סלחן: סלחן כמו שנ׳ כי אתה ה׳ טוב וסלח׳ ומוחלן לשבטי ישרון לקח לשון לרמוז תלות׳ לרגל
לירוש׳ י׳ להתכפר ולהתפלל שנא׳ ששם עלו שבטים שבטי י״ה עדות לישראל להודות לשם ה׳ וים לכו ללמוד מן השבטים שהיו
עולים בתיהם ובאין ממרחק לירושלים להתכפר בקרבנותיהם כל שכן אנחנו שאין אנו זזין ממקומנו שיש לנו להודות
לשם ה׳ ולבקש תפלה וסליחה · ומבלעדיך אין מלך מוחל וסולח שנא׳ כי עמך הסליחה למען תורא:

אֱלֹהַי עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְּדַאי וְעַכְשָׁיו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי עָפָר אֲנִי בְּחַיַּי קַל וָחוֹמֶר בְּמִיתָתִי הֲרֵינִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִימָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד וּמַה שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יִסּוּרִין

שלא נוצרתי קודם שנוצרתי · איני כדאי לא הייתי חשוב והגון להיות נוצר לראו׳ עולמך · ועכשיו שנוצרתי שכך עלתה במחשבה לברוא אותי : כאלו לא נוצרתי כי מה אני · ומה חשיבותי שהרי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי שאני עפר · כבלי מלא בושה וכלימה כך אני מלא עבירות יה״ר מה׳ אלהי · שלא אחטא׳ כלומר להייתני שלא אחטא ע״ד כא לידי׳ מסייעין אותו · ומה שחטאתי לפניך כי אין איש אשר יעשה טוב ולא יחטא · מחק ענין הסרה והדחה כמו ומורק ושוטף במים · ברחמיך הרבים עבור ראשון ובקשה זו היא שנויה בברכות בסוף פרק היה קורא:

וָחֳלָאִים רָעִים: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו וכולי:

מוסף ליום כפור

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה:

זָכְרֵנוּ לַחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה וְרַב לְהוֹשִׁיעַ: מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה:

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

Digitized by Google

ובכן תן פחדך יי אלהינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת · וייראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים : ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם · כמו שידענו יי אלהינו שהשלטון לפניה עוז בידך וגבורה בימינך ושמך נורא על כל מה שבראת :

ובכן תן כבוד יי לעמך · תהלה ליראיך ותקוה לדורשיך · ופתחון פה למיחלים לך · שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך · ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו :

ואז צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברנה יגילו ועולתה תקפוץ פיה וכל הרשעה כלה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ :

ותמלוך אתה יי לבדך על כל מעשיך · בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשך ככתוב בדברי קדשך · ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה :

קדוש אתה ונורא שמך ואין אלה מבלעדיך ככתוב ויגבה יי צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה · ברוך אתה יי המלך הקדוש :

אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות · וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת · ותתן לנו יי אלהינו באהבה את יום השבת הזה לקדושה ולמנוחה ו את יום (נ״א צום) הכפרים הזה למחילה ולסליחה ולכפרה ולמחול בו את כל עונותינו מקרא קודש זכר ליציאת מצרים :

ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתינו ואין א׳ ויכולין לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך : יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים ותבנהו מהרה ותגדל כבודו אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פזורנו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלם בית מקדשך בשמחת עולם · ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן : את מוסף יום השבת הזה ו את מוסף יום צום הכפרים הזה : נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך

כָּאָמוּר׃ אם שבת זאגט מן דאש׃

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ׃ עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ׃ זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר׃

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיְיָ רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִים יִהְיוּ לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם׃

אם שבת זאגט מן דאש׃

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וּבְיוֹם (נ״א צוֹם) הַכִּפֻּרִים הַזֶּה מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ וְנֶאֱמַר מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ וְנֶאֱמַר כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ׃ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בו ישראל מקדשי שמך וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת׃ כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֶלָּא אָתָּה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים׃

אונ׳ דער נאך זאגט מן רצה ומודים וכתוב לחיים ברכת כהנים שים שלום ביז אן עושה השלום אונ׳ דער נאך זאגט מן דען וידוי אונ׳ על חטא גאנץ אויז גלייך וויא מאכט בז יזכר האט גזאגט אונ׳ בז מנחה דען וואו דאש שמונה עשרה איז׃

תפלה נעילה

אשרי ובא לציון · מן זאגט דש שמונה עשרה גלייך אז מן האט גזאגט בו יוצר בייארש אן שטאט כתבנו זאגט מן וחתמנו אונ׳ רצה ומודים אונ׳ אן שטאט וכתוב זאגט מן וחתום אונ׳ מן זאגט ביז עושה השלום אונ׳ דער נאך זאגט מן דאש׃

אלהינו

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ תִּעְתָּעְנוּ: סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ: מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֲלֹא כָּל הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים וִימִינְךָ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים וַתְּלַמְּדֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן תְּקַבְּלֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים לְמַעַן דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ אֵין קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחַ אַשְׁמָתֵינוּ וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ: מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה צִּדְקוֹתֵינוּ מַה כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל:

אתה נותן יד לפושעים אתה מניח לפושעים לעשות רצון לבם שנאמר וירא און ולא יתבונן ואם ישוב או ידך פשוטה לקבל שבים שנאמר וידי אדם מתחת כנפיהם וידו כתיב זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפשוטה לקבל שבים או יש לומר אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה וכו' ענין אחד הוא רק כפול במלות שונות · ותלמדנו יי' אלהינו להתודות לפניך על כל עונותינו מנהגו של בשר ודם אם נתפס לפני השופט אם מודה יתלו אותו אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי אבל מודה ועוזב ירוחם · למען תקבלנו בתשובה שלימה לפניך כשנשוב בתשובה שלמה לפניך לא נעשה עוד עבירות שעשינו עד עתה והתשובה יהיה לפניך כאשים וכניחוחים ככל הקרבנו' בעולם על אשר המובא לריח ניחוח דכתיב זבחי אלהים רוח נשברה · אין קץ לאשי חובותינו וכולנו כלומר כי אין קץ לחובות ואשמות שאנו חייבים להביא על חטאתינו ועל אשמותינו על כן תקבלנו בתשוב' · רמה היא אוכל' את הבשר ותולעה אדום הוא אוכל בו דיש כי הרמה חיי' ותולעי' אוכלי' את האדם ולפי שאתה יודע זה לפיכך הרבית סליחתינו ויזכור כי בשר המה והוא רחום יכפר עון וכתיב ואל אלהינו כי ירבה לסלוח · מה אנו כלומר מה אנו בעולם הזה · ומה חיינו מעט מה ימינו כצל ימינו עלי ארץ ומה שנותינו שנותינו שבעים שנה מעט ורעים מלאי ומכאובות · מה חסדנו אינו כלום כי אין איש אשר יעשה טוב ולא יחטא · ומה צדקנו בעולם כי מעט הוא · ומה כחנו ומה גבורתינו ש"מ כנו הלא כל הגבורים כאין לפניך מה הועיל לשמשון ולאבנר וליואב גבורתם כי לסוף נקברו ע"כ אל יתהלל גבור בגבורתו · ואנשי השם אנשים ששמם הולך בכל העולם עשירים קריאי מועד אנשי השם היו כלא היו ע"כ אל יתהלל עשיר בעשרו · וחכמים הם כמנין הבלי מדע ונבונים כאלו אין בהם תבונה כי מה מועיל משך בחכמתו בשעת מיתתו ע"כ אל יתהלל חכם בחכמתו:

אתה הבדלת אנוש מראש בעבור שחטא אדם הראשון כדרך מג"ע שנ' וישלחהו יי' אלהים מג"ע ואמר אנוש בעבור שחטא על שם לעבוד אנוש מן הארץ׳ ותכירהו לעמוד לפניך בעבור שנתגרש אדם הראשון לא גרשו מכל וכל אלא השיבו מקדם לג"ע לעמוד לפניו ואמר ותכירהו כלומר הכרת אותו ולא התנכרתו אע"פי שחטא והיה בידך לעשו' לו רע כי מי יאמר לך מה תפעל וי"מ אתה הבדלת אנוש על אברהם כמו שנאמר כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם וכתיב באברהם כל אדם קוו כי אנוש יביט למרחוק ור"ל אתה הבדלת אברהם מבית אביו שאמרת לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך ותכירהו לעמוד לפניך אתה הייתי יודע שהיה בו כח לעמוד בנסיונים רבי נהוראי אומר מפני מה ניתנה קורת רוח עשר ימים מראש השנה עד יום כפורים כנגד י' נסיונות שנתנסה אברה' אבינו ונמצא שלם בכולם ולמה נסיתו כדי להוכיר לבני אדם שבאו אחריו שלא יאמרו מה פעל לפניך אברה' והו מי יאמר לו מה תפעל הואיל והכרתו לעמוד לפניך א"כ מי יאמר לך מה תפעל עמו והוכיר זכות אברהם שנמול ביום הכפורים ונכרתו עליו שלשה עשר בריתות לכן באתה הבדלת עד מה תפעל שלשה עשר תיבות ולזכור שלשה עשר מדות רחמים ותורה שנדרש' בשלש' עשר מדות כי לנוקם שבזות כתבו בינ' הכפורי' ואם יצדק מה יתן לך כלומר אם ירצה להיות צדיק ולעבדך מה יתן לך כי הטוב שלו הוא׳ ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום הכפורים הזה וכו' למען נחדל מעושק וכו' כלומר אינו דן אותנו בכל שעה שאנו חוטאין אלא הוא ממתין לנו עד יום כפור אולי נשוב בתיים׳ כי לא תחפוץ בהשחתת עולם אינך חפץ באבוד עולם רק שישובו ממעשיהם׳ דרשו ה' בעשרת ימי תשובה כי אז הוא מצוי ליחיד ולרבים׳ ואתה אלוה סליחות אלוה שסולח אתה שנאמר כי עמך הסליחות׃

אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך׳ ותתן לנו יי' אלהינו באהבה את יום השבת הזה לקדושה ולמנוחה ו' את יום צום הכפרים הזה׃ קץ ומחילה וסליחה על כל עונותינו למען נחדל מעשק ידינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלבב שלם ואתה ברחמיך הרבים רחם עלינו כי לא תחפוץ בהשחתת עולם שנאמר דרשו יי' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב׃ ונאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל יי' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח׃ ואתה אלוה סליחות חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ומרבה להטיב ורוצה אתה בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן שנאמר אמור אליהם חי אני נאם אדני יהוה אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה׳ שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל ונאמר החפץ אחפוץ מות הרשע נאם אדני יהוה הלא בשובו מדרכיו וחיה׃ ונאמר כי לא אחפוץ במות המת נאם אדני יהוה והשיבו וחיו׃ כי אתה סלחן לישראל ומוחלן לשבטי ישרון בכל דור ודור ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח (אלא אתה)׃

אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי הריני לפניך ככלי מלא בושה וכלמה׃ יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורין וחליים רעים׃ יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי' צורי וגואלי׃ עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום

שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

אין פותחין ואומרים מן ד״א (הושענות) אלו כוך הכבוד וי״א ואין לעד תפלה שמינן · אביר אין אשכנז ואנשים יין
יום א׳ (אערוך שועי) יום ב׳ (אל למושעות) יום ג׳ (אום אני חומה) יום ד׳ (אבן שתיה) יום ה׳ (אדמה
מארר) יום ו׳ (אדם ובהמה) אומ׳ אליפלא (כהושעת אלים בלוד עמך) · אומ׳ (הושיעה את עמך) · אומ׳
אם (שבת) ואומרים (אום נצורה כבבת) אומ׳ (כהושעת אב המון):

הוֹשַׁעְנָא

לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ הוֹשַׁע נָא:
לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ הוֹשַׁע נָא:
לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ הוֹשַׁע נָא:
לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ הוֹשַׁע נָא:

הושע נא לשון הושע ה׳ את עמך ירמיה ל״א ולשון הושע עבדך ונומר תהלים פ״ו כא לשון בקשה ורוצה לומר שאנו מבקשים מהקדוש ברוך הוא שיושיענו מצרתנו והוא״ל שמם דוד בתפלת ו הושע עבדך בתפי״ל גם כן בזה הלשון וי״מ לשון וישע ה׳ אל הבל ואל מנחתו ורוצה לומר שאנו מבקשים שיפנה אל תפלתינו ומביא״ם ראי״ה ממה שמה שאומרים בהושענה רבה הושיע׳ נא והושע נא וי״מ ראשון תפוס עיקר ומה שאומרים בכ״ד משם והושע הוא כדרך הפייט שכופל לפעמים כמה לשונות ואינו אלא לשון אחד: למענך לשון למענך עשה אם לא למעננו ומה שנקט אלהינו בוראינו גואלינו וכולו הוא על דרך אל״ף בי״ת במכתב הפייט ויש נוסחאות ראיתי כולו עד ת׳ רק אנו מקצרים:

לְמַעַן אֲמִתָּךְ · לְמַעַן בְּרִיתָךְ ·
לְמַעַן גָּדְלָךְ וְתִפְאַרְתָּךְ ·
לְמַעַן דָּתָךְ · לְמַעַן הוֹדָךְ · לְמַעַן וִיעוּדָךְ ·
לְמַעַן זִכְרָךְ · לְמַעַן חַסְדָּךְ · לְמַעַן טוּבָךְ ·
לְמַעַן יִחוּדָךְ · לְמַעַן כְּבוֹדָךְ
לְמַעַן לִמּוּדָךְ · לְמַעַן מַלְכוּתָךְ · לְמַעַן
נִצְחָךְ · לְמַעַן סוֹדָךְ · לְמַעַן עֻזָּךְ · לְמַעַן
פְּאֵרָךְ · לְמַעַן צִדְקָתָךְ · לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ ·
לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים · לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ ·
לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ · הוֹשַׁע נָא:
אבן

למען אמיתך פירוש בשביל אמת שהבטחת לאדם הראשון כשעה שיעשו בניו תשובה לפניך כמו שעשה הוא אתה דן אותם ברחמים כמו שעשית לו בשביל אותו אמת דבריך עשה עמנו חסד והושיענו: למען בריתך שכר ברית שלא כהיו כלים בעולם: גדלך ותפארתך הם צדיקים שעל ידם שמך מתגדל ומתפאר בעולם וי״מ אמיתך זה יעקב דכתיב תתן אמת ליעקב בריתך זה יצחק דכתיב ואת בריתי אקים את יצחק גדלך זה אברהם שגידל להקדוש ברוך הוא וגידל את שמו בעולם דבאברהם כתיב ואגדלה שמך: דתך שיא התורה דאם אין ישראל תורה מה תהא עליה: הודך הוא כמו הדרך ונהו חסידי ישראל שמהדרים שם קדשו דכתיב והדרך על בניהם: ויעודך הוא ב״ה דכתיב ונועדתי שמה אל בני ישראל ויעודך לשון בית מועד שאו׳ בית קיבץ עם וי״מ אלו השבטים שהיו עדים שלמה ונועדו כלם בבית אחד והיה להם לב אחד ונהו זכרך שאמרו כולם שמע ישראל ה׳ אחד בשעת צוואת יעקב ואמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד · למען זכרך רוצה לומר בשביל הצדיקים שאפילו בשעה שאין יכולין לדבר אפילו הכי זוכרין תמיד שמך הגדול בקדושה: למען חסדך כמו דכתיב הושיענו למען חסדך תהלים ו׳ ופירוש לא בשביל צדקתי כי ידעתי שאני פי רק למען רחמיך הרבים ובשביל זכות אברהם דכתיב תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם: למען טובך כדכתיב חטאת נעורי ופשעי אל תזכור ונומר למען טובך ה׳ ופירוש לא למעני רק למען טובך שאתה טוב וסלח למען יחודך רוצה לומר הוא״ל שאנו מייחדים את שמך בכל יום פעמים ואומרים בכל יום שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד בכן וראוי לרחם על ישראל שנקראו גם כן אחד כדכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ: למען כבודך כדכתיב לא לנו כי לשמך תן כבוד ופירוש לא בשבילנו ובשביל כושר מעשינו תרחם עלינו רק בשביל שמך הכבוד שלא יתחלל בגוים:

למען

למען למידך בשביל אותן שעוסקין בתורה ללמוד וללמד: למען מלכותך מה שאמרת על ידי ישעיה סימן מ״ג אני ה׳ קדושכם בורא ישראל מלככם ופירוש רד״ק הוא מלככם ולא ישעבדכם כ״ד מלכי האומות וגם אין אומה שכיר ומול׳ במלכותך כמו עמך ישראל לכן שום עליהם בשביל מלכותך: עמ״ז למען נצחך פירוש עמ״ז למען שנצחך שהוא קיים לנצח נצחים וי״מ למען נצחך ורוצה לומר שאנו מבקשים לפניו שירחם כמו שנצחנו כאשר כמו שהראה בימי פרעה וי״מ אלו התפלות שישראל מתפללין ומנצחין כביכול הקדוש ברוך שהקב״ה גוזר שום גזירה רעה הם מתפללים ומבטלים וגם הקדוש ברוך הוא שמח בזה ורוצה בתשובתן ושלא יהיו כלים והוה כאילו הוא היה מנצח: למען סודך פירוש עשה בשביל יראיך שנאמר סוד ה׳ ליראיו: למען עוזך הוא התורה דכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ורוצה לומר שהקב״ה לא רצה ליתן התורה לישראל עד שנתנו בניהם לערבון לקיים התורה וזהו מפי עוללים ויונקים ונאמר: למען פארך רוצה לומ׳ בשביל השוכנים בישראל שנאמר עליהם עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ישעיה מ״ט וי״א למען תפלין שלך שנקראו פאר וכתיב כהון מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכולי ו״כ הואיל שכ״כ משבחין ישראל לפניך ראוי שתרחם עליהם:
למען צדקך רוצה לומר למען שאתה צדיק ואוהב צדקות עשה וכדכתיב כי צדיק ה׳ צדקות אהב ופירוש רש״י צדקות אהב וירחם על הצדיק ואוהב אותם: למען קדושתך ר״ל על דרך הפסוק בישעיה סימן מ״ג אני ה׳ קדושכם בורא ישראל מלככ׳ ופירוש רד״ק אני ה׳ קדושכם שאני מקדש אני אתכם בתוך כל האומות הא׳ וכתב לא וגו׳ ונאמר מי ככם אלוהיו עמו ויעל פי׳ מי בכם כך היה מכריז גם לכל האומות ויבנה ויעל עמו ש׳ הקב״ה יהיה הקב״ה בעזרו ויעלה לבנות ביתו אשר בירושלים לכך אנו מתפללין עמ״ז למען קדושתך ותוציאנו מן הגלות לבנות בית מקדשך: למען רחמיך הרבים ר״ל לא לזכותינו רק למען רחמיך הרבים אף שאנו חוטאים ת״מ חרתך לרחם גם: למען שכינתך ר״ל שהשוור השכינה לשכנה ותבנה בית מקדשך ותשרה שכינתך בתוכה כמקדם ואז יתקדש שמך לעיני כל העמים: למען תהלתך על דרך הפסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל ור״ל שכ״כ חשוב לפני הקב״ה תהלות ישראל שיושב ומנפש לתהלתן ולכן אנו מתפללים שיעשה בשביל תהלה דישראל:

אבן שתיה בית הבחירה גורן ארנן דביר המצנע הר המוריה והר יראה זבול תפארתך חנה דוד טיב הלבנון יפה נוף משוש כל הארץ כלילת יופי לינת הצדק מכון לשבתך נוה שאנן סכת שלם עליה שבטים פנת יקרת ציון המצינת קודש הקדשים רצוף אהבה שכינת כבודך תל תלפיות הושע נא:

אום

אבן שתי׳ וכו׳ ש״ו׳ ב״ה הקשיב ואויל ומזכיר אותם לפני הקדוש ברוך הוא ומתחנן לפניו שיחזיר העטרה ליושנה וקאי אהושענה דלעיל ורוצה לומר הושיע ה׳ להב״ה שיחזור ויבנה אותו: אבן שתיה הב״ה נקרא כך מפני שהאבן שממנו הושתת העולם היתה מונחת׳ בו תחת הארון ב״ה: בית הבחירה הוא ג״כ ב״ה כדכתיב במקום אשר יבחר לשכן שמו ונאמר: גורן ארנן נקרא ב״ה כך בשביל שקנה דוד גורן מארונה היבוסי לבנות עליו מזבח שעבור המגפה וכולו בסוף שמואל ובאותו מקום היה נבנה בית המקדש: דביר המוצנע נקרא ב״ה כך על שם שאמרינן בפסיקתא משל למלך שהיתה לו בת קטנה והיה מדבר עמה בגלוי כשגדלה אמר אין כבודה של בתי שאדבר עמה בפרהסיא אלא בעמ״ל קדר מיוחד ואה״כ מדבר עמה מתוכה כך לישראל בתחלה במצרים ראוהו הכל שנאמר ועברתי בארץ מצרים ונאמר גם כם ראוהו דכתיב וירא ישראל ונאמר וכתיב גם כן זה אלי ואנוהו וכן כם׳ני כתי׳ פנים בפנים ונאמר ושקבלו התורה ונעשו לו אותם יקירם אמר אין און זה כבודם שאדבר עמהם בפרהסיא וגוה ועשו לי מקדש ונועדתי לך שם ונאמר וזהו דביר המוצנע והוא בית קדשי הקדשים שהוא לפני ולפנים: הר המוריה ב״ה היה נבנה על הר המוריה כדכתיב בד״ה ויבן שלמה הבית בהר המוריה ונאמר שעקד אברהם את יצחק בנו עליו על גבי מזבח והתפלל שם אברהם ויצחק: והר יראה הוא גם כן אותו הר ונקרא הר יראה לפי שהתפלל אברהם ואמר בהר ה׳ יראה בסוף פרשת וירא: זבול תפארתך הוא גם כן ב״ה כדכתי׳ בנה בניתי בית זבול לך מלכים א׳ ח׳: חנה דוד הוא גם כן בית המקדש כדכתיב הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד ישעיה כ״ט ופירוש רש״י אריאל פרשו רז״ל על ההיכל שהיה צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי קרית חנה דוד כתרגומו דאתנכי בקריתא דשרא בה דוד: טוב הלבנון הוא ב״ה כדכתיב ההר הטוב הזה והלבנון ונקרא לבנון לפי שהיה מלבן עונות דישראל: יפה נוף משוש כל הארץ הב״ה וירושלים נקראו כך כדכתיב יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ונאמר תהלים מ״א ופירש רד״ק נוף הוא עמוו כלומר אין בכל העמוו כמוהו כי הסדר כשאדם קונן תמקוו לעמוו ויקלס בהשתנות האויר ואויר כל א״י כל שכן אויר דירושלים יפה נוף והיה משוש כל הארץ כי אפילו בני ישכ״ים שם חולים היו מתרפאים

ביאורם

כי אוירה ממות וטוב : כלילת יופי פירוש ב״ה כדכתיב באיכה ב׳ ויניעו ראשם על בת ירושלים הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש לכל הארץ׃ לינת צדק הב״ה נקרא אבן ע״ש דכתיב צדק ילין בה ואמרינן מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון כי השפע תמידים היו מכפרים׳ מכון לשבתך זה בית המקדש שהיה מכוון כנגד כסא הכבוד וכדכתיב מכון לשבתך פעלת ה׳ מקדש אדני׳ וגומר׳ נוה שאנן הקדוש ברוך הוא נקרא כן כדכתיב עיניך תראינה ירושלים נוה שאנן וגומר ישעיה ל״ג ופירוש נוה שאנן שהיו יושבין בה בהשקט ובבטח כל זמן שהיה בית המקדש קיים ולכן אל תתמה שקרי על ירושלים כאשרו כמה שמות אלו לפי שכל זמן שהיה ירושלים משובח ומובחר משאר ערי ישראל הכל היה בשביל הקדוש ברוך הוא שהיה בתוכו ולכן מכנה שם הקדוש ברוך הוא כן : סכת שלם הוא גם כן בית המקדש על שם דכתיב ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון תהלים ע״ו ופירוש רד״ק שלם הוא ירושלים ושם יבנה בית המקדש כי אברהם קרא לבית המקדש יראה אמר הקדוש ברוך הוא אם אקרא אותו כמו שקרא שם אבטל דברי אברהם ואם אקרא אותו כמו שקראו אברהם אבטל דברי שם קרא אותו ירושלים: עליית שבטים בית המקדש נקרא כן על שם הכתוב דכתיב בתהלים ס׳ קכ״ב ירושלים הבנויה וגומר ששם עלו שבטים שבטי יה וגומר וכל השבטים היו שוין בה כי לא נתחלקה ירושלים לשבטים: פנת יקרת הקדוש ברוך הוא מכנה כן על שם הכתוב דכתיב בישעיה כ״ח לכן כה אמר ה׳ הנני יסד בציון אבן אבן בוחן פנת יקרת וגומר ופירוש פנת כמו לראש פנה: יקרת כמו יקר רוצה לומר בציון כאם ושוב ושם כדרש על שלך ישעיה׳: ציון המצוינת רוצה לומר שלכך נקרא בית המקדש ציון בשביל שמצויינת בחכמות ובקדושות כי ציון לשון סימן כמו הציבי לך ציונים וגומר ירמיה ל״א: קדש הקדשים כפשוטו רצוף אהבה הקדוש ברוך הוא נקרא כן על שם הכתוב דכתיב אפריון עשה לו המלך שלמה וגומר תוכו רצוף אהבה וגומר שיר ג׳ ופירוש רש״י רצוף אהבה סדור ברצפת אהבה ארון וכפורת וכרובים ולוחות: שכינת כבודך כפשוטו ששם היה משרה שכינתו : תל תלפיות הקדוש ברוך הוא על שם הכתוב בנוי לתלפיות שיר ד׳ ופירוש תל שכל פיות פונים לשם להתפלל כיון דתניא היה עומד בחוץ יכוין למערב כלפי היכל וכולי וכדכתיב והתפללו אליך דרך ארצם: הושענא ושור ותבנה אותה ותשוב העטרה ליושנה :

אום אֲנִי חוֹמָה׃ בָּרָא כַּחַמָּה׃
גּוֹלָה וְסוּרָה׃ דָּמְתָה לְתָמָר׃
הַהֲרוּגָה עָלֶיךָ׃ וְנֶחְשֶׁבֶת כְּצֹאן טִבְחָה׃
זְרוּיָה בֵּין מַכְעִיסֶיהָ׃ חֲבוּקָה וּדְבוּקָה
בָךְ׃ טוֹעֶנֶת עֻלָּךְ׃ יְחִידָה לְיַחֲדָךְ׃
כְּבוּשָׁה בַגּוֹלָה׃ לוֹמֶדֶת יִרְאָתָךְ׃ מְרוּטַת
לֶחִי׃ נְתוּנָה לְמַכִּים׃ סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ׃
עֲנִיָּה סוֹעֲרָה׃ פְּדוּיַת טוֹבִיָּה׃ צֹאן
קָדָשִׁים קְהִלַּת יַעֲקֹב׃ רְשׁוּמִים בִּשְׁמֶךָ׃
שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁעְנָא׃ תְּמוּכִים עָלֶיךָ׃
הוֹשַׁעְנָא׃

אדון

אום אני חומה שמות דישראל קחשיב ואזיל ואיך הם כנוים בשביל עבודת השם יתברך ולכן הם מזכירים ומבקשים בזכותם שיושיעם וקאי אהושענא דלעיל ורוצה לומר הושענא לישראל שכנוים בשמות אלו : אום הוא לשון אומה׃ אני חומה פירוש בשיר השירים ח׳ ופירוש רש״י אומרת כנסת ישראל אני חזקה כחומה באהבת האל יתברך׳ ברה כחמה גם כן בשיר השירים ו׳ ורוצה לומר שישראל כמו כן הם יפה וברה כחמה : גולה וסורה ישראל נקראו כן על שם ישעיה דכתיב ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה ישעיה מ״ט ופירוש שם רד״ק שהיא גולה וסורה שנד בניה שגלו ממנה ויכול להיות כאן הפירוש שהיא גולה בגלות וסורה מירושלים׳ דמתה לתמר היינו ישראל דכתיב בשיר ז׳ זאת קומתך דמתה לתמר ופירוש רש״י שבימי נבוכד נצר הכל היו משתחוים לצלם אבל כנסת ישראל לא היתה משתחוה רק היתה עומדת בקומה כתמר וקומ׳ זו רוצה לומר אילן של תמרים: ההרוגה עליך וכולי כמו שאמרו שנהרג׳ בשביל קידוש שמך׳ ונחשבת כצאן טבחה על שם הפסוק כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה תהלים מ״ד ופירש רד״ק כי על יחוד שמך שאנחנו רגילים לכפר׳ כך הורגים אותנו וטעם כל היום תמיד כצאן הטובחים שהם מוכנים לשחוט אות׳ ולא לרעות׳ ולהקיזת׳ : זרויה בין מכעיסיה רוצה לומר שהיא מפוזרת בין האומות שמכעיסין אותם תמיד ועל שם דכתיב בתהלים מ״ד תתננו כצאן מאכל ובגוים זריתנו : חבוקה ודבוקה בך כלומר שהם אוהבים אותך ונדבקים בך כמו דכתיב אותו תעבודו ובו תדבקון חבוקה לשון ויחבק לו וינשק לו : טוענת עלך רוצה לומר שהיא סובלת עול הקב״ה ברוך הוא טוענת לשון טענו את בעירכם : יחידה ליחדך רוצה לומר ישראל הם אומה יחידה כדכתיב ישראל גוי אחד בארץ והם מיחדים גם כן שמך בכל יום ואומרים שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד : כבושה בגלה רוצה לומר שהם כבושים בגלות׳ כבושה לשון הגם לכבוש את המלכה וגומר : לומדת יראתך כפשוטו שישראל לומדין תמיד ליראה אותך

ויש

נ״מ לנושע יראתך לומדע תורתך בשביל יראתך פ תם יראי׳ מיך · פרושת לפי כתובה למכים עפ״ה נוי כתתי למכים ולחיי למורטים ישעיה נ׳ ופירוש גוי כתפי׳ ולמורטים למורטים שער לחי ווקני ורוצה לומר ישראל שנתונים למכה ולמורט שערם בגלות וא״ה מקדשים שמו ואומ׳ כי׳ בא״ל י״ם סובלות סבלך רוצה לומר שם עבת ושבלת משאך ועולך והצרות שבאים עליהם בגלות · עניה סוערה פסוק הוא בישעיה נ״ד ופירוש רש״י סוערה שלבה סוער ברוב הצרות פדוית טובים רוצה לומר שהיו ישראל נפדין על ידי משה רבינו ע״ה והשלם שנקרא שמו טוביה וי״ג פדוית טובים ורוצה לומר שישים פדוית בשביל מ״ט שלהם וכדכתיב ופדוי ה׳ ישובון וגו׳ ונאמר · צאן קדשים ישראל נקראו כמה פעמים צאן ועתה קורא אותן צאן קדשים עפ״ה דכתיב ביחזקאל ל״ו כה אמר ה׳ וגו׳ ונאמר כצאן קדשים כצאן ירושלים במועדיה כן תהיינה הערים ונומר · קהלות יעקב כדכתיב מורשה קהלות יעקב · רשומים בשמך ר״ל כמו שמיוחדים כשמך שקראת שמם ישראל וגם שראוני ככי הנדי שם א׳ בתפילה וי״ד בכס״ף והייכו רשומים בשמך · שואגי׳ נושקי׳ לשון אריה שאג מי לא יירא תמוכים עליך ר״ל שהם סומכים עליך ושמים כל בטחונם כך נלכן הושע נא :

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ · בִּלְתְּךָ אֵין לְהוֹשִׁיעַ · גִּבּוֹר וְרַב לְהוֹשִׁיעַ · דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ · הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ · וּמַצִּיל וּמוֹשִׁיעַ · זוֹעֲקֶיךָ הוֹשִׁיעַ · חוֹכֶיךָ תּוֹשִׁיעַ · טְלָאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ · יְבוּל לְהַשְׁפִּיעַ · כָּל שִׂיחַ תַּדְשֵׁא וְתוֹשִׁיעַ · לְגַיְא בַּל תַּרְשִׁיעַ · מְגָדִים תַּמְתִּיק וְתוֹשִׁיעַ · נְשִׂיאִים לְהַסִּיעַ · שְׂעִירִים לְהָנִיעַ · עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ · פּוֹתֵחַ יָד וּמַשְׂבִּיעַ · צְמֵאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ · קוֹרְאֶיךָ הוֹשִׁיעַ · רְחוּמֶיךָ תּוֹשִׁיעַ · שׁוֹחֲרֶיךָ הוֹשִׁיעַ · תְּמִימֶיךָ תּוֹשִׁיעַ : הוֹשַׁעְנָא :

אדון המושיע ר״ל אתה אדון שדרכך להושיע · בלתך אין להושיע כדכתיב בישעיה מ״ה אני ה׳ וגו׳ ומושיע אין זולתי וגו׳ · גבור ורב להושיע עפ״ה אני מדבר בצדקה ורב להושיע ישעיה ס״ג · דלותי ולי יהושיע פ״ה בתהלים קט״ז ופירוש דלותי בגלות ולכך הושיעני כי הדל צריך ישועה יותר הא״ל המושיע כמו אדון המושיע · זועקיך הושיע ר״ל ישראל שזועקים בתפלה אליך תושיע · חוכיך ר״ל ישראל המקוים לישועתך תושיע : טלאיך או ישראל דכתיב ואתנה צאני צאן מרעיתי יחזקאל ל״ד תשביע ר״ל שתתן להם גשמי ברכה שנורך ולברכה ויהיו תבואה לרוב ויהיו שבעים כולם · כמו ונתנה הארץ יבולה : להשפיע ל׳ כי שפע יבול תבואה ימים וגו׳ בם׳ וגו׳ הברכה ור״ל שתשפיע להם הרבה תבואה : כל שיח לשון וכל שיח השדה : תדשא לשון תדשא הארץ דשא ורוצה לומר שכל הגדול דארץ יהיה טוב : לגיא הוא עמק ונמוכה בארץ בשם גיא בשביל שהוא שפל ורוצה לומר שלא תרשיע הארץ בשביל עונותינו כי אף שאנו חוטאים הארץ מה חטאה שלא תתן את יבולה וק״ל : מגדים לשון פרי מגדים שיר ד׳ והוא מבין שנים ועילוי הן לתבואה הן לפירות : תמתיק כלומר שתושיע שיהיו מתוקים ומעולים : נשיאים הם עננים כמו מעלה נשיאים וגו׳ ונאמר ובשביל כן נקראו נשיאים שכשגשמי׳ יורדין לעולם נעשין בני אדם עשירים ונשיאים : להסיע מלשון מרוח סועה וסער תהלים נ״ה ור״ל שיסיעו העבים ממקום למקום ויפלו גשמים : שעירים להניע לשון כשעירים עלי דשא להניע לשון תנועה כלומר שינועו ממקומם על הדשא : עננים מלהמניע ר״ל שלא למניע העננים פותח יד ומשביע שנו׳ הוא כתיב : צמאיך או ישראל המקוים ומתאוים לישועתך לשון צמאה נפשי לאלהים תהלים מ״ב ופי׳ כמו הצמא למים מקוה ומתאוה למים וכשימצא מים ישתה תשוב נפשו אליו כן הנפש המשכלת מתאוה אל אלהים יותר מצמאון הגוף אל המים : קוראיך אלו ישראל שקוראין בתפלה לך : רחומיך או ישראל דכתיב כהו ונתן לך רחמים ורחמך : שוחריך לשון תפלה ובקשה כמו אלי אתה אשחרך תהלים ס״ג או כמו בבקר לכם ישחרונני הושע ו׳ וכל ישראל שמבקשים תמיד את פניך תושיע להם : תמימך אלו ישראל כדכתיב יונתי תמתי שיר ה׳ : הושענא

אָדָם וּבְהֵמָה · בָּשָׂר רוּחַ וּנְשָׁמָה · גִּיד וְעֶצֶם וְקוֹמָה · דְּמוּת וְצֶלֶם וְרִקְמָה · הוֹד לַהֶבֶל דָּמָה · וְנִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמָה · זִיו תֹּאַר וְקוֹמָה :

אדם ובהמה קאי אהושענא ורוצה לומר הושענא אדם ובהמה וכו׳ ופסוק ע״ד א״ב בהמה כבוים דאדם ובהמה ומתפלל שיושיעם ה׳ וקומה לשון כל היקום : ורקמה לשון רקמתי בתחתיות ארץ תהלים קל״ט ופי׳ רד״ק הרחם הוא מקום שפל ואמר מכנה לתחתיות הארץ ואמר בו רקמתי דימה מעשה הולדה בנ ידי׳ ועצמות ובשר למעש׳ הרקים׳ שהו׳ על פני רבי׳ : הוד להבל דמה פסוק אד׳ להבל

חֲרוּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה · טִיעַת עֲצֵי נְשַׁמָּה · יְקָבִים וְקָמָה · כְּרָמִים וְשִׁקְמָה · לְתֵבֵל הַמְּסֻמָּה · מִטְרוֹת עוֹז לְסַמְּכָה · נְשִׁיָּה לְקַיְּמָה · שִׂיחִים לְהַעֲצִימָה · עֲדָנִים לְעַצְּמָה · פְּרָחִים לְקוֹמְמָה · צְמָחִים לְגוֹשְׁמָה · קָרִים לְזוֹרְמָה · רְבִיבִים לְשַׁלְּמָה · שְׁתִיָּה לְרוֹמְמָה · תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה: הוֹשַׁעְנָא:

דמה תלים קמ״ד ר״ל שהוד דאדם לבבל דמה · וכמשל כבהמות נדמה פ״ה בתלים אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו ופי׳ רד״ק והאדם באותו היקר והממון לא ילין בו כלומר בשיבות לא יהיה עמו ונקראת המיתה לינה כמו שנקראת גם כן שינה ונדמו הוא ענין דמיון והוא כפל לשון או פירש נדמו נכרתו כלומר כבהמות שנכרתו במותן כך האדם הרע נכרת במותו שלא תשאר נשמתו אלא תאבד · זיו ותואר וקומה רוצה לומר הושענא לזיו ותואר וקומתו דאדם ותואר לשון יפת תואר ויש מפרשים שקאי אשלפניו ור״ל ונמשל כבהמות זיו ותוארו וקומתו · חרוש פני אדמה ר״ל שתחרש פני האדמה בתבואה · טיעת עצי נשמה ר״ל וגם אותן נטיעות שהם שממה תחרש אותם עד שיגדלו ויגדלו פירות טיעת לשון נטיעה · נשמה לשון שממה וב״ים כתוב טיעת עצי מלשם׳ והוא בפשוטו שהנטיעות לא יהו שממה ·

יקבים לשון שעריך תיקבך · וקמה לשון מקמול קרמה בקמה · ושקמה הוא מין ממיני התאנים כמו ועל הדתים והשקמים דברי הימים א׳ כ״ז · לתבל המשומימה ר״ל הושע לארץ בשביל שהיא שסויה בכמה מכות כגון לא תפרו׳ בשור ובחמור שדך לא תזרע כלאים לא תחסום וכו׳ · מטרות עוז לסמכה ר״ל לתקן אותה במטרות גדולות לסמכה לשון סמוכים · נשיה לקיימה ל׳ ודקתך בארץ נשיה תילים פ״ח ור״ל ארץ השממה מבלי כל הושיע לה ותקיימה · שיחים לקוממה ל׳ וכל שיח האדמה תקים אותם · ערנים לשון מעדני מלך · לעצמה לשון עצם כלומר להיות גשם יורד עליהם · קרים לזורמה ל״ם באיוב ל״ו מן החדר תבא סופה ומזורים קרה מכשפת אל יתן קרה ורוחב מים במוצק ופי׳ אם בן קיא מזורים והוא כח מכוכבים המולידים הקור תביא קרה מכשפת וגומר ואותו הקור הנמשך מהמזורים אשר ממנו ימשך הקרח לא יהיה שבתא הראשונה התקררות המזורים רק השפעת ובשיעת אלעליהם כי הם אין להם טוב כח מעצמם והוא י״ת יתן הקרח ויגל מים ברוחב המוצק והוא ארץ וכאשרו מבוקי ארץ ואף כאן ר״ל הקור לזרם ולהתיך עד שיהו מים · לזורמה לשון זורם ושטר ישעיה ד׳ · רביבים לשון כרביבים עלי עשב · לשלמה ל׳ כסות ושלמה ור״ל להתלבש הגשמים ברביבים ו״ים לשון שלם ור״ל להיות שגשמים גמרים ושלמים בטוב ע״י הרביבים · שתיה ר״ל הבה״ב שנקראת שתיה שטבעו לארץ שעריה ידוס אותה הקב״ה ניאור ויבנה אותם · תלויה על בלימה לשון תולה ארץ על בלימה איוב כ״ו ור״ל והארץ הושיע שהיא תלוי על בלימה · הושענא:

אֲדָמָה מֵאֹרֶר · בְּהֵמָה מִמְּשַׁכֶּלֶת · גּוֹרֶן מִגָּזָם · דָּגָן מִדַּלֶּקֶת · הוֹן מִמְּאֵרָה · וְאֹכֶל מִמְּהוּמָה · זַיִת מִנֶּשֶׁל · חִטָּה מֵחָגָב · טֶרֶף מִגּוֹבַאי · יֶקֶב מִיֶּלֶק · כֶּרֶם מִתּוֹלַעַת · לֶקֶשׁ מֵאַרְבֶּה · מֶגֶד מִצְּלָצַל · נֶפֶשׁ מִבֶּהָלָה · שׂוֹבַע מִסָּלְעָם · עֲדָרִים מִדַּלּוּת · פֵּירוֹת מִשִּׁדָּפוֹן · צֹאן מִצְּמִיתוּת · קָצִיר מִקְּלָלָה · רוֹב מֵרָזוֹן · שִׁבּוֹלֶת מִצִּנָּמוֹן · תְּבוּאָה מֵחָסִיל: הוֹשַׁעְנָא:

למען

אדמה מארר ר״ל הושיע לאדמה מקללה מארר לשון ארור · ממשכלת כדכתיב לא תהיה משכלה ועקרה ובבהמתך וגו׳ · גורן מגזם מין ארבה כדכתיב יתר הגזם אכל הארבה · דגן מדלקת לשון בדלקת ובחרחר וגומר רוצה לומר שלא ישרוף התבואה ברוב חום השמש · הון ממארה ר״ל הון לאדם שלא יתמעט כשהתבואה אינה נעשית יפה הונו לאדם מתמעט · ממארה לשון ישלח יי׳ בך את המארה וגומר · ממהומה לשון את המהומה ואת המגערת · זית מנשל לשון ושמן לא תסוך כי ישל זיתך רוצה לומר שתשמור הזיתים מלנשל · חטה מחגב רוצה לומר שתשמור החטים מלאכול אותם החגבים · טרף מגובאי לשון הטרפים לשם עקי · מגובאי גם כן מין ארבה כי תרגו׳ של ארבה גובאי · יקב לשון מגרנך ומיקבך · מילק ג״כ מין ארבה · כרם מתולעת ר״ל שתשמור הכרמים שלא יאכלנו התולעים · לקש לשון בתחילת עלות הלקש פסוק ז׳ ופירש רד״ק לקש הוא עשב היוצא באחרונה נקרא לקש כמו שמטר האחרון מלקוש · מגד לשון עם פרי מגדים שיר ב׳ ועניינו לתאר הנושא בטעם ובילוי · מצלצל גם כן מין ארבה כדכתיב יירש הצלצל · נפש מבהלה ר״ל נפש האדם שלא יבהל בראות שהתבואה איננה במשפט יפה · שובע מסלעם ר״ל לא

השבולת, לשתית יפה באים למעמים מיני ארבה ושמה סלעם לשון ואת הסלעם למינהו בפרשת שמיני ואוכלין
התבואה ומשחיתים אותה ולכן מבקש עתה שישמור אותה התבואה מהסלעם וע"ש שהתבואה כשבעה יפה משביע לאדם
כשעה לכן קורא אותה שובע ומה שמזכיר כאן כמה מיני מינים אפשר שכלאין ואין דרכו לאכול ולהשחית מה שמזכיר כמו
הסיסים דרכם להשחיתה כגב טרף גוב ילק וכו' · עדרים מדלות רוצה לומר שתשמור העדרים דלאן שלא יתכחשו
לשון דלות ורעות דפ' מקץ וי"מ שישראל הם כנוים בלשון עדרים דכתיב בשיר שכין כעדר הרחלים וכולו וכתיב גם כן
בירמיה כי נשבה עדר ה' ורוצה לומר שתשמור ישראל שלא יתדלדלו הם ושלום כשהתבואה בשנת רעה או הם ושלום רוב
הפולס כעמים דלים · פירות משדפון לשון ובשדפון ובירקון דפרשת כי תבא · צאן מצמיתות לשון אצמית כל רשעי ארץ
תלים קי"ט ופירש שכין כריתה והשמדה ורוצה לומר שישמור הצאן משום השמדה וגם כאן י"מ על ישראל הכנוים כשם צאן
שישמור אותם השם יתברך שלא ימותו בחסר · קציר מקללה כפשוטה בשעת הקציר ישלח השם יתברך ברכה וישמור
מקללה · רוב מרזון רוצה לומר שישמור לרוב העולם מרעב מרזון ומכחישה לשון וישלח רזון בנפשם תלים ק"ו ולשון השמיכה
היא רוצה י"נ ורב מרזון ומפרשים על אומה ישראלית שהם אומה מרובה שיצילם מרזון · שבולת מצנמון לשון שנה
שבלים צנומות דקות דפרשת מקץ · תבואה מחסיל גם כן מין ארבה כמו אכל החסיל מלא או י"מ שכין השמדה כמו כי יחסלנו
הארבה דפרשת כי תבא ורוצה לומר שישמור התבואה מלהשחית הושענא:

לְמַעַן אֵיתָן הַנִּזְרָק בְּלַהַב אֵשׁ :
לְמַעַן בֵּן הַנֶּעֱקַד עַל עֵצִים וָאֵשׁ :
לְמַעַן גִּבּוֹר הַנֶּאֱבָק עִם שַׂר אֵשׁ :
לְמַעַן דְּגָלִים נָחִיתָ בְּאוֹר וַעֲנַן אֵשׁ :
לְמַעַן הוּעֲלָה לַמָּרוֹם וְנִתְעַלָּה כְּמַלְאֲכֵי אֵשׁ :
לְמַעַן וְהוּא לְךָ כְּסֶגֶן בְּאֶרְאֶלֵּי אֵשׁ :
לְמַעַן זֶבֶד דִּבְּרוֹת הַנְּתוּנוֹת מֵאֵשׁ :
לְמַעַן חִפּוּי יְרִיעוֹת עֲנַן אֵשׁ :
לְמַעַן טֶכֶס הַר יָרַדְתָּ עָלָיו בָּאֵשׁ :
לְמַעַן יְדִידוּת בַּיִת אֲשֶׁר אָהַבְתָּ מִשְּׁמֵי אֵשׁ :
לְמַעַן כָּמַהּ עַד שָׁקְעָה הָאֵשׁ :
לְמַעַן לָקַח מַחְתָּה אֵשׁ וְהֵסִיר חֲרוֹן אֵשׁ :
לְמַעַן מְקַנֵּא קִנְאָה גְדוֹלָה בָּאֵשׁ :
לְמַעַן נָף יָדוֹ וְיָרְדוּ אַבְנֵי אֵשׁ :
לְמַעַן שָׂם טְלֵה חָלָב כָּלִיל אֵשׁ :
לְמַעַן עָמַד בַּגּוֹרֶן וְנִתְרַצָּה בָאֵשׁ :
לְמַעַן פִּלֵּל בָּעֲזָרָה וְיָרְדָה הָאֵשׁ :
לְמַעַן צִיר עָלָה וְנִתְעַלָּה בְּרֶכֶב וְסוּסֵי אֵשׁ :
לְמַעַן קְדוֹשִׁים מֻשְׁלָכִים בָּאֵשׁ :

למען איתן הנזרק בלהב אש ר"ל עשה בשביל זכות
אברהם שנקרא איתן האזרחי שזרקו נמרוד
לכבשן האש בשביל שקידש שמך שהיה מוכן לא רצה לעבוד ע"ז
ולחלל שמך כדאמרינן במדרש רבה · בן הנעקד וכו' זה יצחק ·
גבור הנאבק וכו' זה יעקב כדכתיב ויאבק איש עמו עד עלות
השחר · דגלים אלו ישראל שהלכו דגלים במדבר והקב"ה
הוליכם בענן אש · הועלה למרום וכו' זה משה שעלה
למרום כמלאך אש לקבל התורה · והוא לך כסגן ר"ל זה אהרן
ששמש בכהונה גדולה למטה כמלאך אש ששמש למעלה שכן
ל' עבוד' כמו סגן הכהנים וי"ג והוא לך כסגן לאראלי אש
ומפרש' שסגן בכל מקום הוא משנה לכ"ג ומלאך אש ברקיע
משמש לפניו ולפני' ומקריב נשמתן דצדיקי' ותפלתן דישראל
כדאיתא במדרש ואותו מלאך הוא כ"ג ואהרן הכהן משנה
כנגדו כסגן כלומר משנה לומר שהכהן הכ"ג כשם אש והוא
משום דכתיב והוא אשה וגו' וכל דברות ל' ודברי אלהים וכל
טוב ור"ל מתן טוב וזבד טוב דעשרת דברות שהיו נתונים
לישראל מתוך אש כדכתיב והר ס' כי עשן כו' מפני אשר ירד
עליו ה' באש וגו' ובואתחנן כתיב וידבר ה' אליכם מתוך האש
ועשה בשביל התורה · חפוי יריעות וכו' ר"ל עשה בשביל
המשכן שהיה מחופה ביריעות וענן אש · טכס ל' טכסיס
מלכות ור"ל הר סיני שהיה מתוקן לירד עליו ולתת עליו
התורה · ידידו' אשר אהבת עתה מזכיר ומזכיר זכות אברהם
שנקרא ידיד כדכתיב מה לידידי בביתי ועוד זכות
ישראל שנקראו גם ידידים כדכתי' למען יחלצון ידידיך וכולל
ג"כ זכות שלמה שנקרא ידידיה וזכות ב"ה שנאמר מה ידידות
משכנותיך וי"מ דגרס ידידות בית וקאי אמשה לבד · כמה
שכין תאוה ונשק כמו כמה לך בשרי תלים ס"ג ור"ל שמזכיר
ומזכיר זכות משה רבינו עליו השלום שהתאוה ונשק לעשו'
תפלה לפני הקב"ה כשהתאוננים עד ששקעה האש כדכתי'
ויתפלל משה אל יי' ותשקע האש בפרשת בהעלותך · למען
לקח מחת' עכשיו מזכיר ומזכי' זכות אהרן שלקח מחת' קטור'
בעדת קרח וכפר על העם ועצר המגפה כדכתי' ויאמר
משה אל אהרן קח את המחתה וגו' · חרון אש ר"ל חרונו
דהקב"ה

למען

לְמַעַן רִבּוֹא רְבָבָן חַזּוּ נְהָרֵי אֵשׁ:
לְמַעַן שׁוֹמְמוֹת עִירְךָ הַשְּׂרוּפָה בָּאֵשׁ:
לְמַעַן תּוֹלְדוֹת אַלּוּפֵי יְהוּדָה תָּשִׂים
כְּכִיּוֹר אֵשׁ: הוֹשַׁעְנָא:

דהקב״ה שהיתה בוער באש · למען מקנא קנאה גדולה כדכתיב קנא קנאתי לי״י צבאות במלכים א׳ י״ט והתפלל שירד אש מן השמי׳ כנגד נביאי הבעל במלכים י״ח וכן הוא · נקף ידו והוריד אבני אש שנאתי שמוכי׳ וכות יהושע כאשר הניף ידו לשמי׳ במלחמת מלכי׳ בדק ידדו אבני אש משמים למורו כדכתיב ביהושע י׳ וי״י השליך עליהם אבני׳ גדולו׳ מן השמי׳ וגו׳ וימתו רבי׳ אשר מתו באבני הברד מאשר הרגו בני ישראל בחרב ולמען אבנים הייתו אבני אש ונקף ידו ר״ל כאשר התפלל ופשט ידיו למעלה · שם טלה וכו׳ הוא שמואל הנביא כדכתיב ויקח שמואל טלה חלב ויעלה עולה כליל לי״י ויזעק שמואל אל י״י בעד ישראל ויענהו י״י שמואל א׳ ז׳ · למען עמד בגורן וכו׳ הוא דוד כדכתיב סוף שמואל ויאמר לו עלה הקם לי״י מזבח בגורן ארונה היבוסי וכו׳ וכתיב ויבן שם דוד מזבח לי״י ויעל עולות ושלמי׳ וגו׳ ותעצר המגפה מעל ישרא׳ ור״ל עמד בגורן דארונ׳ היבוסי והקריב עולות ובת רבשלו הקב״ה בשביל קרבנותיו שהקריב באש · פלל בעזרה וכו׳ וה שה״ע שהתפלל בעזרה כאשר היה בגמר ב״ה כדכתיב בד״ה ב׳ ז׳ ובכלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד י״י מלא את הבית וכו׳ · ניר ר״ל פי׳ שליח דהקב״ה והוא אליהו הנביא שנעלה למרום ברכב וסוסי אש כדכתיב במלכי׳ ב׳ ב׳ ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים וכו׳ · למען קדושים שהיו במלכי׳ באש על קדוש שמך וכותו דחנניה מישאל ועזריה קרא פוכיר שהיו במלכים לכבשן האש בשביל שלא רצו להשתחות לצלם נבוכד נצר ויכול להיות שכולל ג״כ עשרה כהנה וכמה קדושי׳ שהיו בשלכים באש על קדוש שמך וכמו שאנו אומרי׳ עשה למען באי באש ובמים על קדוש שמך · למען רבוא רבבן הו קודשי׳ אלף אלפים ישמשונה ורבוא רבון קדושי׳ יקומון וגו׳ · שוממות עירך וכו׳ כפשוטו ירושלים ב״ה שחרב בעוון ותשור ותבנה אותן · למען תולדות אלופי יהודה וכו׳ עשה בזכרים י״ב בימים ההוא אשים את אלפי יהודה ככיור אש בעצים ובלפיד אש בעמיר ואכלו על ימין ועל שמאל את כל העמים סביב וישבה ירושלים עוד תחתיה בירושלים ופר״ש אשים את אלופי יהודה ישובו וילחמו עם אותם שבאו שם ככיור אש בחדור אש גדולה וכיור לשון תנור וכירי׳ ור״ל כאן למען זכות כל תולדות הנזכרים אנו מבקשים שתביא הגאולה ותשים אלופי יהודה ככיור אש וכו׳ · פר הבקשה אותנו על ידי זכרים או אנו יהודה קא׳ לכאן ולכאן ור״ל למען זכות תולדו׳ דאלופי יהודה אנו מבקשי׳ שתשים אלופי יהודה ככיור אש:

אֶעֱרוֹךְ שׁוּעִי · בְּבֵית שַׁוְעִי · גָּלִיתִי
בְצוֹם פִּשְׁעִי · דְּרַשְׁתִּיךָ בּוֹ
לְהוֹשִׁיעִי · הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי · וְקוּמָה
וְהוֹשִׁיעִי · זְכוֹר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי · חַי כֵּן
תְּשַׁעַשְׁעִי · טוֹב בְּאֶנֶק שְׁעִי · יוּחַשׁ
מוֹשִׁיעִי · כַּלֵּה מַרְשִׁיעִי · לְבַל עוֹד
הַרְשִׁיעִי · מַהֵר אֱלֹהֵי יִשְׁעִי · נֶצַח לְהוֹשִׁיעִי ·
שָׂא נָא עֲוֹן רִשְׁעִי · עֲבוֹר עַל פִּשְׁעִי · פְּנֵה
נָא לְהוֹשִׁיעִי · צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי · קַבֵּל נָא
שַׁוְעִי · רוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁעִי · שַׁדַּי תּוֹשִׁיעִי ·
תּוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעִי: הוֹשַׁעְנָא:
אל

אערוך שועי רוצה לומר אסדר תפלתי ועתיקה היפרך שועך לא נכר איוב ל״ו · בבית שועי רוצה לומר בבית הכנסת שהוא מזומן להתפלל בתוכו · גליתי בצום פשעי ר״ל התודתי לפניך בצום כפור עונותי · דרשתיך בו ר״ל בי״כ דרשתי אותך לשון דרשו י״י בהמצאו והתפללתי לפני׳ להושיעני · הקשיבה לקול שועי פסוק בתלים ה׳ ר״ל ועוד עתה אנו מבקשים שתקבל תפלתינו וכות רחם מושיעי ר״ל זכור זכות דאברהם שבגימטריא רחם אתה הקב״ה שהוא מושיעי · חי כן תשעשעי ר״ל אתה הב״ה שהוא חי וקים לעולם · כן לכני׳ אבקנו תשעשעי לשון שמחה ושעשוע כמו בתורתך שעשעתי תלים י״ט · טוב באנק שעי ר״ל אתה הקב״ה שנקרא טוב כדכתיב טוב י״י לכל פנה אל צעקתי ותפלתי · באנק לשון אנקת אסיר תלים ע״ט · שעי לשון וישע י״י אל הבל ומנחתו · יוחש פירש ימהר לבא מושיעי ר״ל משיח · כלה מרשיעי לבל עוד תרשיע ר״ל תכלה היצר הרע מן העולם שמרשיע את האדם כדי שלא ירשיע עוד · ישעי ר״ל ישועתי · רומם קרן ישעי ר״ל תרומם אותנו אתה הקב״ה שהוא קרן ישעי כדכתיב מגיני וקרן ישעי תלים י״ח ופי׳ רד״ק כי האל שהוא מגיני מגן בשמו מאויביו והוא קרני שנג׳ בו אויביו ויושיע אותם וי״מ רומם קרן כמו הרים קרן ישראל עמך וכמו וירם קרן למשיחו · קמ״ש ור״ל שתרומם שרי׳ וגדולה דישראל אתה אלהי ישעי · תופיע לשון הופיע מהר פארן פרשת וזאת הברכה:

אל לְמוֹשָׁעוֹת׃ בְּאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת׃
גָּשִׁים בְּשַׁוְעוֹת׃ דּוֹפְקֵי עֶרֶךְ
שׁוּעוֹת׃ הוֹגֵי שַׁעֲשׁוּעוֹת׃ וְחִידָתָם
מִשְׁתַּעֲשְׁעוֹת׃ זוֹעֲקִים לְהִשָּׁעוֹת׃ חוֹכֵי
יְשׁוּעוֹת׃ טְפוּלִים בְּךָ שְׁעוֹת׃ יוֹדְעֵי
בֵּין שָׁעוֹת׃ כּוֹרְעֶיךָ בְּשַׁוְעוֹת׃ לְהָבִין
שְׁמוּעוֹת׃ מִפִּיךָ נִשְׁמָעוֹת׃ נוֹתֵן תְּשׁוּעוֹת׃
סְפוּרוֹת מַשְׁמָעוֹת׃ עֵדוֹת מַשְׁמִיעוֹת׃
פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת׃ צַדִּיק נוֹשָׁעוֹת׃ קֵרֵב
תְּשׁוּעוֹת׃ רֶגֶשׁ תְּשׁוּאוֹת׃ שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת׃
תָּחִישׁ לִתְשׁוּעוֹת׃ הוֹשַׁעְנָא׃ אֲנִי וָהוּ
הוֹשִׁיעָה נָּא׃

כהושעת

אל למושעות עש"ה בתלי' ב"פ האל לנו אל למושעות
בארבע שבועות ר"ל דש"ע היה לנו למושעות כדי
להצילנו מן הגלות כמו שנשבעת בארבע שבועות ואלו הן
שבועה ראשונה דכתיב בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא
ישוב כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון ישעיה מ"ה ופירש
שהקב"ה נשבע שיגאל הגאולה ובעת הגאולה יבאו כל העמי'
לעבוד יי' ויקבלו אותם ויהיה יי' אחד ושמו אחד כדכתיב
ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד ושני' דכתיב בישעיה
נ"ד כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ
כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך ונומר שלישית דכתיב
בישעיה ס"ב נשבע יי' בימינו ובזרוע עוזו אם אתן את דגנך
עוד מאכל לאויביך ואם ישתו בני נכר תירושך אשר יגעת
בו׃ רביעית דכתיב בירמיה כ"ב נשבע יי' צבאות בנפשו כי
אם מלאתיך אדם כילק ונומר׃ ויש מפרשים אלו ארבע
שבועות הכתובים בפסוק אחד אשר כרת את אברהם זה א'
ושבועתו ליצחק זה ב' ויעמידה ליעקב לחוק זה ג' לישראל
ברית עולם זה ד' ושם הן השבועות לאמר לך אתן את
הארץ ונומר ויש מפרשים ד' שבועות תספור לך ור"ל כאלו
ארבע שבועות של חדש תשרי שהעול' נדון בהם היה לנו
למושעות׃ גשים בשוע' ר"ל ישראל נכנסים לפניך בתפלה׃
דופקי ערך שועות ר"ל ישראל שדופקים על דלתו' בית הכנסת בכל יום וב"ה קורא ערך שועו' לפי שהם מסדרין כל
תפלותיהם וי"מ שדופקים על דלתותיך בסדר תפלת' הוגי שעשעו' ר"ל שלומדי' בתורה כדכתי' ואהי' שעשועי' יום יום
משלי ח' וחידתם משתעשעו' ר"ל וחידות התורה דת"ח הם משתעשעי' כמו שכ' דברי חכמי' וחידות' זועקי' להשעו' ר"ל
שהם זועקי' בתפלה לפניך שתפנה אל תפלתם כד' וישע יי' אל הבל ונו' וי"מ ל' ישוע' שזועקי' לפניך בתפל' כדי להושיע' חוכי
ישועו' שמקוי' ישוע' האל' טפולי' בך שעות עש"ה ביום ההוא ישעה האדם על עושהו ונו' ישעיה י"ז ופי' רד"ק ישעה יפנה או
נטה ור"ל כאן ישראל אשר הם דבוקי' בך ומוטפלי' בך ופוני' אליך ולא לשום אל אחר וכדכתיב ואתם הדבקים ונו' יודעי
בין שעות ר"ל שיודעין להבין ולחשוב בסדר העבור כדי לקבוע המועדות בזמנם׃ כורעיך בשועות וכו' ר"ל שכורעין
ומתפללין כדי להבין שמועות של הלכה שמפיך היו נשמעות מסיני וי"מ יודעי בין שועות וכו' ר"ל שבקיאין
בחשבון השנים והשעות כדי לידע קץ הגאולה כורעים ומתפללים לפניך להבין שמועות ובסודו' שנסתרו מנביאי' מפי הקב"ה
בענין הגאולה מתי יהיה׃ נותן תשועות ספורות משמעות ר"ל אתה הקב"ה שנותן ישועה לכל יקבץ ישראל שהם עתה מתי
מספר בגלות ספורות ל' מספר ומשמעות ל' וישמע שאול ונומר שפירש ק"ן וי"מ שהקב"ה לפי להגאולה ור"ל שישמיעם להם
המספר מחשבון הגאולה מתי יהיה׃ עדות משמיעות ר"ל התורה שנקראת עדות דכתיב עדות יי' נאמנה מחכימת
פתי ונומר לומדין ומלמדין׃ פועל ישועות וכו' ר"ל אתה הקב"ה שהוא פועל כל הישועות תפלע לנו השמים שכתיב בו הנה
מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא זכריה ט' ופירש רד"ק צדיק ונושע שיהיה צדיק ובצדקתו יהיה נושע מחרב גוג ומגוג׃
קרב תשועות רגש תשואות רוצה לומר תקרב ותמהר לנו הישועה ותציל מהומה רבה באומות ותקיים לנו מה שכתוב
בזכריה י"ד והיה ביום ההוא תהיה מהומת יי' רבה בהם ונומר ושורש תשואות כי רגש לשון קיבוץ המון כמו רגשו גוים
ותשואות לשון יום שואה ומשואה ונומר בצפניה א' ופירש רש"י שואה ומשואה שממון ותשואה שממון יותר׃ שלש שעו' תחיש לתשועו'
רוצה לומר אותן שלש עיתים שכתוב בזכריה י"ד שיהיו במלחמת גוג ומגוג תמהר לנו כדכתיב בזכריה י"ד והיה ביום
ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור ופירש רש"י
יונתן תרגם לא יהי נהורא אלהין עדי ונליד יהי נהורא רוצה לומר לא יהיה אור כונה כי יקרות וקפאון יהיה יקרות לשון
ביקר כרים תלים ל"ז הוא כעין אור הנראה שמרית על ההרים וכלה והולך׃ וקפאון קפוי ועבי ועב כקרח שקפא
ומבליד כמו וכגבינה תקפיאני איוב י' והיה יום אחד והיה הדבר הזה יום אחד שימו של הקב"ה הוא היום יודע שהוא להכנת
ישעו של הקב"ה לא יום ולא לילה לא אור כונה כאור של עולם הבא שנאמר ואור החמה יהיה שבעתים כאור ונומר ולא
לילה ולא עת צרה כצרת שעבוד מלכיות שמקדם שימות המשיח יהיה ואין בהם שיעבוד והיה לעת ערב קודם שיגמרו
האלף שנה יהיה אור שכונה ובכל הטוב האמור על ישראל וכו' וי"מ אותן שלש עתה שכתיב בישעיה ל"ג עתה אקום יאמר יי'
עתה ארומם עתה אנשא וסי' כוב' עתים דגאולה׃ וי"מ שקאי אג' שעות ראשונות שבהן שהקב"ה יושב על כסא דין ודן את
העולם את כל העול' ונבקש להקב"ה שתהיה לתשוע' אותן ג' שעו' כלומ' שידין אותנו ברחמי' ויתן לנו טובו בדינו
ישועה כח׃

כהושעת

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים בְּלוּד עִמָּךְ · בְּצֵאתְךָ לְיֵשַׁע עַמָּךְ ·
כֵּן הוֹשַׁע נָא

כְּהוֹ גּוֹי וֵאלֹהִים: דְּרוּשִׁים לְיֵשַׁע אֱלֹהִים· כֵּה :

כְּהוֹ הֲמוֹן צְבָאוֹת· וְעִמָּם מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת· כֵּה :

כְּהוֹ זַכִּים מִבֵּית עֲבָדִים· חַנּוּן בְּיָדָם מַעֲבִידִים· כֵּה :

כְּהוֹ טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים· יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים· כֵּה :

כְּהוֹ כַּנָּה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע· לְגוֹחָה מְצֻיֶּנֶת וַיִּוָּשַׁע· כֵּה :

כְּהוֹ מַאֲמָר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם· נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם· כֵּה :

כְּהוֹ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ· עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ· כֵּה :

כְּהוֹ פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהִפְשַׁע· צִיעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע· כֵּה :

כְּהוֹ קְהִילוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ· רַחוּם לְמַעֲנָם שֻׁלַּחְתָּ· כֵּה :

כְּהוֹ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב· תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב· וְהוֹשִׁיעָה נָא :

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא :

הושיעה

כהושעת אלים בלוד עמך וכו' רוצה לומר כאלו היה כביכול הקדוש ברוך הוא בעצמו אם ישראל בגלות מצרים כדכתיב בכל צרתם לו צר וכתיב ג"כ עמו אנכי בצרה וזהו שיסד כהושעת אלים או ישראל כדכתיב בישעיה ס"א וקורא להם אילי צדק מטע ה' להתפאר: בלוד זה מצרים עמך כאלו כביכול בעצמו היה נגאל· כן הושע נא ר"ל כמו שהושעת להם באותו זמן כן תושיענו גם כן עתה בגלות הזה· כהושעת גוי ואלהי' רוצה לומר גם כן כאלו כביכול בעצמו היה נושע כשגאל ישראל מגלות מצרים וזהו גוי אלו ישראל שנקרא גוי קדוש ואלהים זה הקדוש ברוך הוא ופסוק הוא בשמואל ב' ז' ומי כעמך ישראל גוי אחד וכו' אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו ויש מפרשים גוים ואלהיו על השם יתברך כביכול שהוא פדוי עמהם ועיין שם ברד"ק· דרושים לישע אלהים רוצה לומר ואותו גוי שהושעת היו דרושים לישועתך וכן עוד היום ישראל דורשים לישועתך ולכן כן הושענא :
כהושעת המון צבאות אלו ישראל ששים רבוא עלו ממצרי' כדכתיב והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל ממצרים ויש מפרשים המון על שם שיצאו מאברהם שנקרא אב המון גוים: ועמם מלאכי צבאות על דרך שאמרינן בסדר' בגרה למטה שרו ומלאכו שלמעלה [illegible] כן וזהו כאשר יצאו ישראל משעבוד מצרים היו המלאכי' ג"כ עמהם בישועה ובגאולה ויש מפרשי' ועמם מלאכי צבאות זה משה ואהרן שהיו כמלאכי אלהים היו עמהם ועל ידן נגאלו ויש מפרשים כפשוטו שהיו עמהם המלאכי' בשעה שיצאו ממצרי' כמו שאמרינן במדרש במצרי' ירדו עמו ב' אלפי רבבות מלאכי חבלה וכו' לשון המקרא מלאכי צבאות ידודון ונומר· זכים אלו ישראל שהיו זכים ונקיים מכל הרשעים ומתו בג' ימי אפילה· מבית עבדים מבית פרעה· חנון בידם מעבידי' ר"ל כ"כ כטרים הקב"ה את עצמו בגאולתם כאילו היו הם הם מכריעים ומעבידים בידם הקב"ה שנקראו רחום וחנון ומה שיסד מעבידים לשון רבים קאי אקדוש ברוך הוא ואכינוי דינו שלמעלה ויש מפרשים כפשוטו שהושעת לה' בשעה שהיו מצרים מעבידים אותם בידם· טבועים בגל גזרים רוצה לומר ישראל שהיו כטבועים בים סוף גל לשון כמגולי' הים· גזרים לשון לגוזר ים סוף לגזרים· יקרך עמם מעבידים רוצה לומר שהקדוש ברוך הוא בעצמו ירד לים ועבר עמהם כדכתיב דרכת בים סוסיך שנקוק ג'· וי"מ כדלעיל שהקדוש ברוך הוא היה כביכול בעצמו בצרה וזהו יקרך עמם מעבידים· ויש מפרשים יקרך זה ארונו דיוסף שבוכותו נקרע הים כדכתי' הים ראה וינוס מה ראה ראה ארונו דיוסף שכתוב ביה וינס וינס ויצא החוצה וע"ש שהיה משכו אפרים שמפורש בו הבן יקיר לי אפרים לכך יסד כאן יקרך· כנה משורר' ויושע ר"ל אלו ישראל שנקראו כנה כדכתיב וכנה אשר נטעה ימינך תהילים פ' שהיו משוררים ויושע ה' וכולי· לגוחה מצויינת ויושע ר"ל לפני הקב"ה שהוא היה מוציאם הנא נקיד ויושע כאלו היה כביכול בעצמו נושע· לגוחה לשון אתה גוחי מבטן תהילים כ"ב ופירושו מוציאי· מאמר והוצאתי אתכם וכולי ר"ל כאשר אמרה והוצאתי אתכם נקוב וכולי פירושו גם כן והוצאתי אתכם כי יש אם למקרא ואם למסורת גם כן כאלו כביכול היה עמהם בצרה· נקוב לשון אשר נקבו בשמות כלומר מפורש· עומסי ערבה לשון ויעמוס איש על חמורו ענין משא והכי פירושו כהושעת לישראל בשעה שסבבו עם השופר את יריחו שבעה פעמים כן תושיע· עכשיו לישראל שעומסים ערבה להקיף המזבח וכך ליריחו וזה הוא כוונו המקדש ועכשיו שאלו פלא הם'ע

הש"ת שאנו משבחים הוא מוכת שלנו · כהושעת פלאי ארון כהושעה רוגה לומר כאשר הושעו ישראל בזמן עלי הכהן
ונגפו בתלפתה ולקחה ארון אלהים אל הפלשתים והו בעשונכים ונפלאות בכל מקום שהיה ארון היו מכות גדולות
ומשונות עד שהושב הארון לישראל כמו שתמצא בשמואל א' וזהו שיסד פלאי לשון נפלאות כלומר מכות נפלאות כהושעת
ר"ל כאשר היה ישראל מושלים ומושעים ומה שיסד כהושעת לשון יחיד רמז לאותו משה של אברהם שכאשר אמר לאבימלך
ואת כבשות תקח מידי וכרת ברית עם אבימלך בעבור זה נגלה הארון בארץ פלשתים שבעה חדשים · וי"מ פלאי הוא
שם המפורש שהיה כתוב בקלף והוא היה מונח עם הש"ת בארון והוא נקרא פלאי כמו שאמר המלאך למה תשאל לשמי
והוא פלאי ר"ל שאמר לו המלאך שאני משמש בשם כשם המפורש ולפעמים אני של אש ולפעמים אני מלאך של ברד ולכן
אי אפשר לפרש את שמי וה"פ כהושעת פלאי ארון ר"ל כמו שהושעת בשם המפורש שנקרא פלאי שהיה מונח בארון וגם
בארון · ניער לשון נער · פלשת פלשתים · בחרון ר"ל בחרון אף: ונושא ר"ל הארון היה נושא מהם עד שהחזירו
לישראל · כהושעת קהלות בבל שלחת ר"ל כאשר הושעת לאותן קהלות דישראל שנשתלחו מירושלים לבבל בימי נבוכד נצר
שהחריב הבית והגלה את ישראל לבבל כאשר תמצא בסוף מלכים ובירמיה ל"ט ומ' ולשון הפסוק משם דכתיב
בירמיה כ"ט אשר הגליתי מירושלים בבלה · רחום למענם שלחת ר"ל כביכול הקב"ה בעצמו ירד ג"כ לבבל בשביל ישראל
דכתיב למענכם שלחתי בבלה ונאמר בישעיה מ"ג וזהו שיסד רחום זה הקב"ה למענם ר"ל בשביל ישראל בשלחת לשם ·
כהושעת שבות שבטי יעקב וכו' כלומר כמו שהושעת ושבת שבות שבטי יעקב שגלות יון ומדי כך תשיב עכשיו מזה הגלו'
שבות אהלי יעקב כדכתיב ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה ונאמר ירמיה ל' ופון וכתיב ג"כ ביחזקאל ל"ט עתה אשיב את
שבות יעקב: אהלי יעקב ר"ל שבית ה' יוקדם וכמה בתי מדרשות שנחרבו תחזור ותבנה אותם · אני והו הושיעה נא
פשוטו שאני מתפלל להקב"ה שיושיע לנו ולו בעצמו כביכול מן הגלות שזה כי כביכול הוא עמנו בצרה כדכתיב עמו
אנכי בצרה וכתיב בכל צרתם לו צר וזהו אני מתפלל שיושיע לי והוא גם כן צריך לזה ויש מפרשים אני והוא הוא שמו של
הקב"ה והוא יוצא מאותו פסוק שגו קרא משה · את שיש ולפי שנאמר בין ישראל בצרה גדולה על הים קרא משה הים בזה
השם ונמה פעמים מזכרים אלו השמות בגלות ישראל ובצרותם כמו דכתיב והוא אסור בזיקים בירמיה מ' שקאי כביכול
על הקדוש ברוך הוא שהוא גם כן בגלות ישראל ובצרות' וכתיב גם כן ואני בתוך הגולה ביחזקאל א' שקאי ג"כ על הקדוש
ברוך הוא לכן אנו מזכירין גם כן בגדול צרותינו אלו השמות והוא"ל שאלו השמות כתלוי עמנו בגלות שיושיע לנו ויש
מפרשים אני וה' הוא מנין ובכן השם שהזכירה אסתר בגלות ובכל צרותיה כדכתיב ובכן אבא אל המלך · ויש מפרשים
אני והוא הוא כמו אנא השם של תרגם כי ה' של אני עם והו עולים כ"ו וקח א' ושים לאנא שמתפלה כמנא שהוא אנא
ה' הושיעה נא:

הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת
נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם
עַד הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר
הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ
יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ
וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ:
לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא
הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד:

הושיעה את עמך וכו' זהו תפלת דוד המלך
עליו השלום על ישראל בתלים כ"ח
ופירש רד"ק הושיעם מאויביהם וברכם במעשה ידיהם
ורעם עניינו כרועה עדרו ירעה ונשאם על העמים עד
העולם כך אמר דוד תפלתי עליהם כי מי כן אחרי
מותי כל ימי עולם ופירוש עד העולם עד סוף העולם ויהיו
דברי אלה וכו' זהו תפלת שלמה המלך עליו השלום
במלכים א' ח' ופירש רד"ק יומם ולילה וכו' להיות שמירתו
תמיד לעשות משפטינו ופירוש משפט במקום הזה כמו
כמשפט הבנות יעשה לה וכדומה לו כלומר לתת לנו דבר
יום ביומו מה שאנו צריכים להשפיע לנו הטובה ולשמרנו
מרעה ובזה ידעו כל עמי הארץ כי ה' הוא האלהי' כי ידבקי'
בו שביעי טובה וכשעדים מרעה ורש"י פי' לעשות משפט
עבדו ועמו לתבוע עלבונם מיד האויב:

אוֹם נְצוּרָה כְּבָבַת· בּוֹנָה כָּרַת
נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת· גּוֹמֶרֶת הִלְכוֹת
שַׁבָּת· דּוֹרֶשֶׁת מַשְׂאוֹת שַׁבָּת
הַקּוֹבַעַת אַלְפַּיִם תְּחוּם בְּשַׁבָּת:

אום לשון אומה · נצורה כבבת נשמרה כבבת עין
כדכתיב בזכריה ב' כי הנוגע בכם כנוגע
בבבת עינו: בונה כרת נפש משיבת ר"ל שבונכת ולומדת
בתורה שהיא משיבת נפש כדכתיב תורת ה' תמימה משיב'
נפש: גומרת לומדת והוא לשון גמרא דורשת משאות
שבת ר"ל שדורשין מן המקרא שאסור לישא מפן ארבע
אמות בר"ה וכן כתי' אסור להוציא מרשות היחיד לרשות
היחיד ·

ומשיבת רגל משבת· זכור ושמור
מקוימת בשבת· חשה למהר ביאת
שבת· טורחת כל מששה לשבת· ושבת
ומשתנת עד כלות שבת· כבוד ועונג
קוראה לשבת· לבוש וכסות מחלפת
בשבת· מאכל ומשתה מכונה לשבת:
נועם מגדים מנועמת לשבת: סעודות
שלש מקוימת בשבת· על שתי ככרות
בוצעת בשבת· פורטת ארבע רשויות
בשבת· צווי הדלקת נר מדלקת בשבת·
קדוש היום מקדשת בשבת· רנן שבע
מפללת בשבת· שבעה בדת קוראה
בשבת· תנחילנה ליום שכלו שבת:
הושענא אני והו הושיעה נא:

היחיד ומרשו' היחיד לרשות הרבים שום שטן ומפרש במסכ' שבת כמה יהא המשא שהוא אסור כגון אוכלין כגרוגרות וכולי· הקובעת אלפים תחום שבת רוצה לומר שקבעו אלפים אמה לילך בשבת דהיינו תחום שבת· ומשיבת רגל משבת כדכתיב אם תשיב משבת רגליך ונומר ופירש רד"ק כלומר אם היית הולך בדרך ונזכר שהוא שבת והשבו' רגליך אסור מלכת עוד לכבוד שבת וכו'· זכור ושמור מקוימת בשבת רוצה לומר כל מה שדרשו חז"ל מזכור ושמור רצה לומר בדברות ראשונות כאמר זכור ובדברות אחרונו' שמור ודרשו חז"ל כמה דרשו' כגון זכריהו על היין או זכריהו מלפניו ושמרהו מלאחריו כלומר שמוסיפין מחול על הקדש וזהו שיסד חשה למהר ביאת שבת חשה לשון ז' למהרתי ענין מהירות ור"ל שעושה שבת אף שיום גדול וטורחת כל וכולה ויושבת ומשתנת עד כלות שבת לגמרי כלומר עד קצי טעם או יותר בלילה ויש מפרשים טורחת משש' לשבת כדאמרינן בגמרא דביצה שמאי כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת כיצד מצא בהמה נאה אמר זו לכבוד שבת מצא אחרת יותר נאה ה' מני' אוכל הראשונה ומניח השניה לכבוד שבת נמצא שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת ודרש זכור את יום השבת מאחד בשבת לשבת וזהו שיסד טורח' כל מששה כלומ' כל הששה ימים טורחת לכבוד השבת· כבוד ועונג קראה לשבת כדכתיב וקראת לשבת עונג· מכינה לשבת ר"ל ביום הששי מכינה הכל לשבת· נועם ענין מתוקה· מגדים פירות טובים ומטובים כמו ויתן לה מגדנות כלומר שכל פירות הטובים מניחה בחול ואוכל בשבת לכבוד שבת סעודת ג' וכו' כדדרשינן מג' היום שכתיב בפסוק אכלוהו היום ונומר· על שתי ככרות וכולי כדדרשינן מלקטו לחם משנה וכולו· פורטת ד' רשויות רוצה לומר שמפורש במסכת שבת שד' רשויות הן לשבת רשות הרבים ורשות היחיד וכרמלית ומקום פטור· צווי הדלקת נר מדלקת בשבת רוצה לומר צווי דחז"ל להדליק נרות בשבת א' כנגד זכור ואחד כנגד שמור כן הם עושים ומדליקים· קדוש היום רוצה לומר כל הקדוש שחייב לעשות ביום השבת הם מקדשים· רנן שבע רצה לומר שמתפלל ז' ברכות מי"ח דהיינו שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע· רנן לשון רינה ותפלה יקרת וכולו רצה לומר שקורין ז' בתורה כמו שתקנו חז"ל· תנחילנה ליום שכולו שבת רצה לומר יהא רצון שבזכות זו שמקיימים הלכות שבת כראוי שינחיל אותם ליום שכולו שבת ומנוחה:

כהושעת אדם יציר כפיך לגוננה:
בשבת קודש המצאתו
כופר וחנינה· כן הושענא:
כהו גוי מצוין מקוים חופש·
דעה כונו לבור שביעי לנופש: כה:
כהו העם נהגת כצאן להנחות·
וחוק שמת במרה על מי מנוחות: כה:
כהו זבוריך במדבר סין במחנה·
חכמו ולקטו בששי לחם משנה: כה:
כהו

כהושעת אדם יציר כפיך זה אדם הראשון שנברא ביום ו' ונשא בשבת והיה ראוי לענשו ולהמיתו ובא שבת ושתפללה בעדו והמציא לו הקב"ה כופר וחנינה ופירש ביום אלך יומו מות תמות והקב"ה שהוא אלף שנים וזהו שיסד בשבת קודש וכו' כלומר בשביל שבת קודש המצאתו לו כופר וחנינה או כפשוטו בשבת היה ראוי ליעות והמציא לו ביום השבת כופר וחנינה· לגוננה לשון הגנה· גוי מצוין מקוים חופש רצה לומר כמו שהושעת לישראל במצרים שהיו מקוים לצאת חפשי וכדאמרינן ויהי שם לגוי גדול מלמד שהיו ישראל מצוינים שם לגוי· דעה כונו לבור ו' לנופש רצה לומר שבמצרים אמר פרעה למשה ולישראל שיבררו להם יום אחד בשבוע למנוחה ובררו כולם ביחד יום השבת וזהו שיסד דעה כוננו כו' כלומר שכוונו כולם לדעה אחד לבור שביעי לנופש· העם נהגת וכו' ר"ל כמו שהושעת לישראל כאשר יצאו ממצרים ונהגת אותם

ונשית אותם בנחת כרועה שמוליך את צאנו ונוהג אותם
במרה על מי מנוחות כדכתיב בפרשת בשלח וימתקו המים
שם שם לו חוק ומשפט ופירש רש"י שבמרה נתן להם
מקצת פרשיות של תורה וכשם שהושעת להם במתיקת
המים כן הושענא · וכנודך לשון וכנודכי אלהים זכר טוב לשון
ס"ק ושמן ורצה לומר כאן ישראל שהם שלקו והקב"ה במדבר
סין כדכתיב בפרשת בשלח ויבאו כל בני ישראל מדבר סין
ונאמר וילונו כל עדת בני ישראל ונאמר ויאמרו ונאמר כי
הוצאתם אותנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה
ברעב וכאשר הושעת להם בירידת המן כן הושענא ·
טפוליך אלו ישראל שמדבקים בהקדוש ברוך הוא כדכתיב
ואתם הדבקים ונאמר · הורו הכנה במדעם ר"ל שלמדו
הלכות הכנה מששי לשבת מעצמם ומשכל אף שלא אמר להם
משה מיד כאשר ראו שלקטו ביום הששי לחם משנה הבינו
מיד שלמחר בשבת ודאי לא ירד כי שבת הוא ואף שמשה היה
לו לומר להם במצות האל ושיש ביום הששי והכינו ונאמר שכח
ולא אמר להם וכאשר באו ישראל ושאלו למשה מה ענין של
לחם משנה ונשאלו וכתבו עמו אם יפה כוונתו שבשביל לשבת
הוא ואז זכר והודה להם ואמר הוא אשר דבר ה' שבת שבתון
ונאמר וזהו שיסד הורו הכנה במדעם כלומר מעצמם ומשכל'
ישר כחם והודה למו רועם ר"ל ומשה הודה להם · מן
המשומר ר"ל מן המן שהיה משומר מששת ימי בראשית להנתן
לישראל כי המן הוא א' מי' דברים שנבראו בין השמשות
דע"ש · לא הפך טעמו ר"ל לא הפך מראיתו דשן רק תמיד
עינו כעין הבדולח · וריחו לא נמר לא הפיג טעמו דמן ·
כ"נר לשון תמורה · משפטי משאות שבת גמרו וכו' רוצה לומר
שקיימו במדבר כל הלכות שבת כן בענין משא ושלשול
ותחומים ורשויות כולן היו לומדין ומקיימים במדבר ·
כהושעת סיני הושמעו וכו' ר"ל כהושעת לישראל באותו
פעם שעמדו בסיני ושמעו י' דברות וגם זכור ושמור בדבור
רביעי כן הושענא ולפי שעתה מתעסק ומדבר בהלכות
שבת לכן תפס סיני הושמעו וכו' זכור ושמור לבד ועושה בו
פרוש · כהו' פקדו יריחו וכו' רצה לומר כהושעת ליהושע
בשעה שסבב' יריחו וניצחו שסבבו ז' פעמים יריחו בכל יום
פעם אחד והתחילו ביום ראשון ונגמרו ביום השבת וכבשו
אותה ביום השבת. וזהו שיסד צרו עד רדתה וכו' פקדו פיר'
כבשו צרו לשון כי תצור על עיר · רדתה' כבשה' · קהלת ועמו
זה שלמה המלך כאשר גמר הב"ה דהיינו בית עולמים אז
חנכוהו ועשו חג כדכתיב במלכים א' ח' ויעש שלמה בעת
ההיא חג וכל ישראל עמו ונאמר ז' ימים וז' ימים · כהושעת
שבים עולי גולה וכו' ר"ל בימי עזרא כאשר שבו מבבל לירושלי'
ועזרו ובנו את ב"ה כת"ב בנחמיה ח' ותהי שמחה גדולה
מאד ויקרא בספר תורת האלהים ביום ששה עשר ונאמר
וזהו שיסד ב"כ משמחיך בבנין שני וכו' כדכתיב שם ותהי
שמחה גדולה · נוטלין וכו' כדתנן במקדש היו נוטלין הלולב
כל שבעה וכו' · חבוט ערבה שבת מדיחים ר"ל בזמן המקדש
בעזרה לא שנינו דערבה בשבת היו דוחין בערבה אף
בשבת

כְּהוֹ טִפּוּלֶיךָ הוֹרוּ הַכָּנָה בְּמַדָּעָם ·
יֹשֶׁר כּוֹחָם וְהוֹדָה לָמוֹ רוֹעָם · כה:
כְּהוֹ כִּלְכְּלוּ בְּשַׁעֲנָג מִן הַמִּשְׁמָר ·
לֹא הָפַךְ טַעְמוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמַר · כה:
כְּהוֹ מִשְׁפְּטֵי מַשָּׂאוֹת שַׁבָּת גָּמְרוּ ·
נָחוּ וְשָׁבְתוּ רְשׁוּיוֹת וּתְחוּמִים שָׁמְרוּ · כה:
כְּהוֹ סִינַי הִשְׁמָעוּ בְּדִבּוּר רְבִיעִי ·
עִנְיַן זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי · כה:
כְּהוֹ פָּקְדוּ יְרִיחוֹ שֶׁבַע לְהַקִּיף ·
צָרוּ עַד רִדְתָּהּ בְּשַׁבָּת לְתַקִּיף · כה:
כְּהוֹ קוֹהֶלֶת וְעַמּוֹ בְּבֵית עוֹלָמִים ·
רִצּוּךָ בְּחַגְּגָם שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה יָמִים · כה:
כְּהוֹ שָׁבִים עוֹלֵי גוֹלָה לְפִדְיוֹם ·
תּוֹרָתְךָ בִּקְרָאָם בְּחַג יוֹם יוֹם · כה:
כְּהוֹ מְשַׂמְּחֶיךָ בְּבִנְיַן שֵׁנִי הַמְחֻדָּשׁ ·
נוֹטְלִין לוּלָב כָּל שִׁבְעָה בַּמִּקְדָּשׁ · כה:
כְּהוֹ חִבּוּט עֲרָבָה שַׁבָּת מַדִּיחִים ·
מִרְבִּיּוֹת מוֹצָה לִיסוֹד מִזְבֵּחַ מַנִּיחִים · כה:
כְּהוֹ בְּרָכוֹת אֲרֻכּוֹת גְּבוֹהוֹת מְעַלְּסִים ·
בְּפִטִירָתָן יוֹפִי לְךָ מִזְבֵּחַ מְקַלְּסִים · כה:
כְּהוֹ מוֹדִים וּמְיַחֲלִים וְלֹא מְשַׁנִּים ·
כֻּלָּנוּ אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ שׁוֹנִים · כה:
כְּהוֹ יֶקֶב מַחְצָבֶיךָ סוֹבְבִים בִּרְנָנָה ·
רוֹנְנִים אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא · כה:
כְּהוֹ חֵיל זְרִיזִים מְשָׁרְתִים בִּמְנוּחָה ·
קָרְבַּן שַׁבָּת כָּפוּל עוֹלָה וּמִנְחָה · כה:
כְּהוֹ לְוִיֶּךָ עַל דּוּכָנָם לְהַרְבַּת ·
אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת · כה:
כְּהוֹ נְחוּמֶיךָ בְּמִצְוֹתֶיךָ תָּמִיד יִשְׁתַּעַשְׁעוּן

וְרָצָם וְהֶחֱלִיצָם בְּשׁוּבָה וָנַחַת יִוָּשֵׁעוּן · כה :

כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב · תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעָה נָּא :

אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא :

אם הושענא רבה זאגט מן ויל אזו כאך אנדר למען אמיתך אבן שתיה אום אני והוא אדון המושיע אדם ובהמה אדמה מאדר למען איתן כהושעת אלים אוכ' דער כאך היבט מן אן תתננו אז עס דא שטיט אבר צו קראקא זאגט מן ביז תתננו :

כשנת כדמפורש בפרק לולב וערבה ואנו קוטעין קטיעות השנה שלעולם לא יוכל לבא שביעי של ערבה בשבת · מורביות מוצא וכו' מתני' היא שם מצות ערבה כיצד מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא ויורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצידי מזבח וראשיהן כפופין ע"ג המזבח וכו' בשעת פטירתן מה היו אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח וכו' ובגמרא תנא ערבה רבות וארוכות וגבוהות י"א אמה כדי שיהו נוטות על גבי מזבח אמה ומזבח שם שביסוד המזבח היו מניחים וזוקפין · מורביות פירשו נטיעות · מעלסים לשון שבח · מקלסים נ"כ לשון שבח · כהושעת מודים שהיו מודים ומקלסי' תמי' להש"י ולא היו משנים ממצות האל כלום ועוד היום אנא כולכו ליה לכן הושענא יקב מסבי' לשון הפסוק בישעיה ה' יקב חצב בו ופרש"י הבור שלפני הגת לקבל היין וכו' ור"ל כאשר הושעת לאותן שהכית שני כאשר נכנו יין בגן והיו סובבים המזבח בערב והיו שמחין ורוננים אני והו הושיעה נא · כהושעת היל ורויים וכו' ר"ל הכהנים היו רוויים בעבודתם · כפול וכו' כדכתיב וביום השבת שני כבשים וגו' · כיושוך אלו ישראל כדכתיב אנכי הוא מנחמכם שבמצותיך תמיד משתעשעים · רנה אותם והחליצם מן הגלות ובשובה ונחת יושעון כדכתיב בישעיה לשון בשובה ונחת תושעון ופירש רש"י בשובה לשון ישוב ומרגוע כמו שובה רבבות אלפי ישראל :

להושענא רבא

אֲנִי וָהוּא הוֹשִׁיעָה נָּא :

תִּתְּנֵנוּ לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה · תְּשִׁיתֵנוּ אֶל הַחֶבֶל וְאֶל הַנַּחֲלָה · תְּרוֹמְמֵנוּ לְמַעְלָה לְמַעְלָה · תְּקַבְּצֵנוּ לְבֵית הַתְּפִלָּה · תְּצִיבֵנוּ כְּעֵץ עַל פַּלְגֵי מַיִם שְׁתוּלָה · תִּפְדֵּנוּ מִכָּל נֶגַע וּמַחֲלָה · תְּעַטְּרֵנוּ בְּאַהֲבָה כְּלוּלָה · תְּשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית הַתְּפִלָּה · תְּנַהֲלֵנוּ עַל מֵי מְנוּחוֹת סֶלָה · תְּמַלְּאֵנוּ חָכְמָה וְשִׂכְלָה · תַּלְבִּישֵׁנוּ עֹז וּגְדֻלָּה · תַּסְתִּירֵנוּ בְּכֶתֶר הַמַּעֲלָה · תְּיַשְּׁרֵנוּ בְּאוֹרַח סְלוּלָה · תִּטָּעֵנוּ בְּיוֹשֶׁר מְסִלָּה · תְּחָנֵּנוּ בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה · תַּזְכִּירֵנוּ בְּמִיזֹּאת עוֹלָה · תּוֹשִׁיעֵנוּ לְקֵץ הַגְּאֻלָּה · תְּהַדְּרֵנוּ כְּזִיו הַמְּלָה · תַּדְבִּיקֵנוּ כְּאֵזוֹר חֲתוּלָה · תְּגַדְּלֵנוּ בְּיָד הַגְּדוֹלָה · תְּבִיאֵנוּ לְבֵיתְךָ בְּרִנָּה וְצָהֳלָה · תְּאַמְּצֵנוּ בְּרֵיוַח וְהַצָּלָה · תְּאַדְּרֵנוּ בְּאֶבֶן תְּלוּלָה · תְּלַבְּבֵנוּ בְּבִנְיַן עִירְךָ כְּבַתְּחִלָּה · תְּעוֹרֵר לְצִיּוֹן בְּשִׁכְלוּלָה · תְּזַכֵּנוּ כְּנִבְנְתָה הָעִיר עַל תִּלָּה · תַּרְבִּיצֵנוּ בְּשָׂשׂוֹן וְגִילָה · תְּחַזְּקֵנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה · הוֹשַׁעְנָא אָנָּא הוֹשִׁיעָה נָּא :

אָנָּא אֵזוֹן חִין תְּאֵבֵי יִשְׁעָךְ · בְּעַרְבֵי נַחַל לְשַׁעְשְׁעָךְ וְהוֹשִׁיעָה נָּא :

אָנָּא גְּאַל כַּנַּת נִטְעָךְ דּוֹמָה בְּטַאטְאָךְ :

אנא אזון חין תאיבי ישעך ר"ל שתאזין ותקבל תפילת ישראל שתאבין לישועתך חין לשון תחינה תפילה לשון תאבתי לישועתך תלים קי"ט · בערבי נחל לשעשעך ר"ל לוקחים ערבי נחל כדי לשעשעך לשון שמחה כמו ושעשע יונק · כנת נטעך אילו ישראל כדכתיב וכנה אשר

והושיעה נא אנא הבט לברית טבעך ומחשבי ארץ בהטביעך: והושיעה נא אנא זכר לנו אב ידעך חסדך למו בהודיעך: והושיעה נא אנא טהורי לב בהפליאך ידע כי הוא פלאך: והושיעה נא אנא כביר כח תן ישעך לאבותינו כהשבעך: והושיעה נא אנא כשאלות עם משועך נעקד בהר מור כמו שועך: והושיעה נא אנא סגב אשלי נטעך עריצים בהניעך: והושיעה נא אנא פתח לנו אוצרות רביעך ציה מהם בהרביעך: והושיעה נא אנא קוראיך ברועך רעם בטוב מרעך: והושיעה נא אנא שעריך תעל ממשואך תל תלפיות בהשיאך והושיעה נא אנא אל נא הושענא והושיעה נא:

ימינך תלים מ"ה · דומה בטבעך ר"ל דומה זו אומה הרשעה כדכתיב משא דומה אלי קורא משעיר ישעיה כ"א ופירש רש"י דומה זו אדום וכו' · בטבעך כדכתיב וטאטאתיה במטאטא השמד ישעיה י"ד כלומר יהי רצון שתגאל כנסת ישראל ותקיים באומות הרשעים אותו הפסוק וטאטאתיה וגו' · לברית טבעך זו המילה שחתומה בבשרן דישראל כחותם בטבעת וכצורה במטבע · ומחשבי ארץ בהטביעך רוצה לומר האומות העולם שמחשיכין את העולם במעשיהם הרעים כדכתיב בחשך כ"מ והיה במחשך מעשיהם וגומר · בהטביעך שתעתיד להטביעם בגיהנם בשביל שלא קיימו וקבלו המילה כדכתיב לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק ואין חוק אלא מילה כדכתיב ויעמידה ליעקב לחוק · אב ידעך זה אברהם אבינו שהכיר את בוראו בן ג' שנים ונקרא אב המון · חסדך למו בהודיעך ר"ל שהודעת חסדך לאברהם והבטחת שלא יפריד בניו כלין בין האומות כדכתיב תתן אמת ליעקב חסד לאברהם · אנא טהורי לב בהפליאך ר"ל כשתעשה נסים ונפלאות לישראל שהם טהורי לב · ידע כי הוא פלאך ר"ל נאו אתן לכל העולם שהוא פלאותיך שאתה משנים על ישראל בהנהגה פרטית · כביר כח תן ישעך ר"ל אתה אל שנקראת כביר תן ישעך לישראל ותושיעם מן הגלות · לאבותינו כהשבעך כמו שנשבעת לאבותינו · כביר ענין עוצם או ריבו כמו אכביר ולא ימאס כביר איוב ל"ו · כשאלות עם משועך רוצה לומר כשאלות ובקשות דישראל שהם מתפללים וזועקים לפניך · נעקד בהר מור זה יצחק אבינו · כמו שועך רוצה לומר שבשעת עקידתו התפלל לפני הקדוש ברוך הוא שיזכור לישראל זכותו בשעת התפלה שיתפללו לפניו · סגב אשלי נטעך רוצה לומר חזק את ישראל שהם נטע שלך כדכתיב וכנה אשר נטעה ימינך · אשלי לשון אילנות כמו ויטע אשל · עריצים בהניעך רוצה לומר אומות העולם להניע כדכתיב יחוגו וינועו כשיכור · פתח לנו אוצרות רביע' פתח לנו אוצר של גשמים שנקרא רביע' כמו דאמרינן רביעה ראשונה וכו' במסכת תענית · ציה היא הארץ הצריכה כדכתיב וארץ ציה למוצאי מים · קוראיך ברועך וכו' רוצה לומר ישראל כאשר תרעה אותם רעם בטוב מרעך כדכתיב במרעה טוב ארעה אותם יחזקאל ל"ד · שעריך תעל ממשואך רוצה לומר שערים דב"ה שנטבעו בארץ כדכתיב טבעו בארץ שעריה תעל אותם מחורבנ' ומשממות' · ממשואך לשון שממה תל תלפיות וה"ב שהוא תל שהכל פונין לשם בתפלתם בהשיאך בהגביהך ושתנשאו ותגביה אותן · ההושענה והושיעה נא פי' רש"י לעיל ש"ס מפרשים בלשון הכפל הושע לשון יושע אל הכל ואל תכתו כלומר שתענה אל תפילתינו והושיעה נא ואין בזה שום קושיא כי דרך הפיי' לכפול בלשונו כל מה שיוכל לכפו' בשביל לחזק הענין ולכן יכול להיות שניהם לשון תשועה:

אל נא תענו כשה אובד · שמנו מספרך אל תאבד · הו והו
אל נא רעה את צאן ההריגה · קצופה ועליך הרוגה · הו והו
אל נא צאנך וצאן מרעיתך · פעלתך ורעיתך · הו והו

תענו כשה אובד פסוק הוא בתילים קי"ט תעיתי כשה אובד וגומר · שמנו מספרך אל תאבד כלומר שלא ימחה שם דישראל וי"ג שמינו משמך אל תאבד ומפרש' כי שמך משותף בשמינו משל למלך שהיה לו מפתח קטן של פלטירין שלו ונתירא שלא תאבד ועשה לו שלשלת גדולה שלא תאבד' כך אמר הקדוש ברוך הוא אם אניח ישראל בין אומות העולם כמות שהן יהיו כלים בינהם אלא הריני משתף את שמי בהם כדי שלא יהיו כלים וזהו שאמר יהושע מה תעשה לשמך הגדול וגומר כלומר מה תעשה לשמך הגדול

והו אֵל נָא עֲנִיֵּי הַצֹּאן׃ שִׂיחָם עֲנֵה בְּעֵת רָצוֹן׃ הו והו אֵל נָא נוֹשְׂאֵי לְךָ עַיִן׃ מִתְקוֹמְמֵיהֶם יִהְיוּ כְּאַיִן׃ הו והו אֵל נָא לִמְנַסְּכֵי לְךָ מַיִם׃ כְּמִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה יִשְׁאֲבוּן מַיִם׃ הו והו׃ אֵל נָא יַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים׃ טְפוּלִים בְּךָ וּבְשִׁמְךָ נוֹשָׁעִים׃ הו והו׃ אֵל נָא חָמוּץ בְּגָדִים זְעוֹם לְנַעֵר כָּל בּוֹגְדִים׃ הו והו׃ אֵל נָא זְכוֹר תִּזְכּוֹר׃ הַנְּכוּרֵי בִלְתְּךָ וּכְוֹר׃ הו והו׃ אֵל נָא דּוֹרְשֶׁיךָ בְּעַנְפֵי עֲרָבוֹת׃ נְעִים שְׁעֵה מֵעֲרָבוֹת׃ הו והו׃ אֵל נָא בָּרֵךְ בְּעִטּוּר שָׁנָה׃ אִמְרֵי רְצֵה בְּפִלּוּלֵי בְּיוֹם הוֹשַׁעְנָא׃ הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָא׃ אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אָבִינוּ אָתָּה׃

הגדול המשנות׳ בשמינו׳ נאן הקרנה אלו ישראל שנקראו נאן הקרנה כי כתובים הם ליקרנ ב״ד שונאיהם תמיד כשעוברין על מצות האל ופסוק הוא בזכריה י״א רעה נאן הקרנה וגומר וע״ש׳ קנופה היא בין האומות שמבעים אותה תמיד׳ ועליך הרוגה כדכתיב עליך הורגנו כל היום תילים מ״ד׳ נאכן וכו׳ ר״ל הושע לישראל שהם נאכן ונאן מרעיתך כדכתיב ואתנ׳ נאני נאן מרעיתי׳ פעלך כדכתיב מעשי ידי אשר בך אתפאר׳ ורעיתך לשון רעבו׳ עניי הנאן אלו ישראל שהם עניים בגלות מן הכבואה מן המלכות מן ב״ה׳ שיחם ענה וכו׳ ר״ל לתפלתם תענה שיחם תפלתם נושאים לך עין ר״ל בתפלתם נושאים לך עיניהם כעיני עבדים אל אדוניהם וכדכתיב הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם תילים קכ״ג׳ מתקוממיה׳ שונאיהם יבלו ויהיו כלא היו׳ למנסכי לך מים ר״ל לישראל שמנסכין מים בחג׳ ממעיני הישועה וכו׳ כדכתיב ושאבת׳ מים בששון ממעיני הישועה כך היא בסדורים שלנו׳ וצ״ל כממעיני בכ״ף כי ההושענא זו מיוסדת על פי תשרק ואם כן לפי נירסא זו אין הכ״ף אבל הגירסא הנכונה היא כיון שמצאתי אלנא נושאילך עין ממעיני הישועה ישאבון מים אלנא למנסכים מים כל צורריהם יהיו כאין עד כאן׳ יעלו לציון מושיעים כדכתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו וגו׳ וגומר׳ טפולים בך רוצה לומר ישראל שדבוקים בך כדכתיב ואתם הדבקים וגו׳ וגומר׳ ובשמך נושעים כדכתיב ישראל נושע ביי׳ וגומר׳ חמוץ בגדים כדכתיב בישעיה ס״ג בעת הגאולה מי זה בא מאדום חמוץ בגדים וגו׳ ופירש שם רש״י חמוץ בגדים צבועים אדם כל דבר שהוא מתנאץ בריקו ובמראיתו נופל בו לשון חימוץ׳ זעום וכולו רוצה לומר קנוף על ה׳ אה ותנערם מן הארץ לאחוז בכנפי הארץ וינערו רשעים ממנה איוב ל״ח׳ זכור תזכור אחד בשביל ישראל ואחד בשביל הארץ כדכתיב את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור׳ הנכורי בלתך וכור עש״ה בהושע ג׳ ואכרהם לי בט״ו כסף וחומר שעורים ולתך שעורים וגומר ופירש רש״י ואכרה לשון סחורה כי כן בכרכי הים קורין למכירה כירה בט״ו בכסף הוא ט״ו בניסן שיצאו ישראל ממצרים עד שבאו מדבר סיני ושם קבלו את התורה כי בר״ח סיון באו שם למדבר סיני וחומר הוא שלשים סאים ולתך חצי חומר הרי מ״ה ימים משיצאו ממצרים עד שבאו מדבר סיני וכולו וע״ש וכור וחומר אחד הוא׳ דורשיך בענפי ערבה כלומר שדורשי׳ אותך ומתפללים לפניך בענפי ערבה׳ נעים שעה מערבות רצה לומר נעקתם ותפלתם תקבל משמי השמים ששם כסא הכבוד ששמו ערבות׳ ברך בעטור שנה רצה לומר יהא רצון מלפניך שתעטר השנה בכל מיני ברכות ויש מפרשים שקאי אפירות ותבואה שיהיו כתרה בזו השנה וכמו שאמרינן שהיו עוטרים שוקי ירושלים בפירו׳׳ בפלולי בהתפללי׃

לְמַעַן תָּמִים בְּדוֹרוֹתָיו׃ שֶׁנִּמְלַט בְּרוֹב צִדְקוֹתָיו׃ מֻצָּל מִשֶּׁטֶף בְּבוֹא מַבּוּל מַיִם׃ לְאוֹם אֲנִי חוֹמָה הוֹשַׁעְנָא וְהוֹשִׁיעָה נָא אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן שָׁלֵם בְּכָל מַעֲשִׂים׃ הַמְנֻסֶּה בַּעֲשָׂרָה נִסִּים׃ כְּשֶׁר מַלְאָכִים נָם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם לְדָרָה בַּחַמָּה׃ הו והו אבינו

למען תמים בדורותיו וכו׳ זה נח דכתיב ביה איש צדיק תמים וגו׳ שנמלט מן המבול בשביל רוב צדקותיו כדכתיב כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה׳ לאום אני חומה רצה לומ׳ וכן הושענא לישראל שהם חוקים באמונתם כחומ׳ ולפי שהם מקטני אמנה היה וראוי היה ליטבע גם כן במבול לולי שכיפר עליו הקדוש ב״ה והגינה עליו בחומה בשביל ישראל שיהיו יוצאין ממנו ויהיו חוקים באמונה ולכן יסד אום אני חומה כנגד נח׳ שלם בכל מעשים זה אברהם אבינו שהיה צדיק תמים בכל מעשיו ונתנסה בעשר נסיונות כדמפרש במדרש ובסילוק דראש השנה׳ כשר פירש כאשר ראה המלאכים כמו אשורנו ולא קרוב׳ לברה

אבינו אתה: לְמַעַן רַךְ וְיָחִיד נֶחֱנַט פְּרִי
לְמֵאָה׃ זָעַק וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעוֹלָה׃
בִּשְּׂרוּהוּ עֲבָדָיו מָצָאנוּ מַיִם׃ לְגוֹלָה
וְסוֹרָה: הו והו אבינו אתה: לְמַעַן
קִדֵּם שְׂאֵת בְּרָכָה׃ הַנִּשְׂטָם וּלְשִׁמְךָ
חִכָּה׃ מֵיחֵם בְּמַקְלוֹת בְּשִׁקְתוֹת מַיִם
לְדָמְתָה לְתָמָר: הו והו אבינו אתה:
לְמַעַן צֶדֶק הֱיוֹת לְךָ לְכַהֵן׃ כְּחָתָן פְּאֵר
יְכַהֵן׃ מְנֻסֶּה בְּמַסָּה בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם׃
לְהָהָר הַטּוֹב: הו והו אבינו אתה:
לְמַעַן פּוֹאַר הֱיוֹת גְּבִיר לְאֶחָיו׃ יְהוּדָה
אֲשֶׁר גָּבַר בְּאֶחָיו׃ מִסְפַּר רֹבַע מִדָּלְיָו
יִזַּל מַיִם׃ לֹא לָנוּ כִּי לְמַעַנְךָ: הו והו
אבינו אתה: לְמַעַן עָנָו מִכֹּל וְנֶאֱמָן׃
אֲשֶׁר בְּצִדְקוֹ כִּלְכֵּל הַמָּן׃ מָשׁוּךְ לְגוֹאֵל
וּמָשׁוּי מִמַּיִם׃ לְזֹאת הַנִּשְׁקָפָה: הו והו
אבינו אתה: לְמַעַן שַׂמְתּוֹ כְּמַלְאֲכֵי
מְרוֹמִים׃ הַלּוֹבֵשׁ אוּרִים וְתֻמִּים׃ מְצֻוֶּה
לָבֹא בְּמִקְדָּשׁ בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם
וּרְחִיצַת מַיִם׃ לְחוֹלַת אַהֲבָה: הו והו
אבינו אתה: לְמַעַן נְבִיאָה מְחוֹלַת
מַחֲנַיִם׃ לְבִמְיֵהֶי לֵב הוּשְׂמָה עֵינַיִם׃
לְרַגְלָה רָצָה עֲלוֹת וְרַדֶת בְּאֵר מַיִם׃
לְטוּבוּ אוֹהָלָיו: הו והו אבינו אתה:

למען

כשיה הושענא ר״ל בזכותו הושענא לישראל שהם כרה
כשיה ולכן יסד באברהם לברה כשיה לפי שכתוב באברהם
והוא יושב פתח האוהל כחום היום ודרש״כן שהקדוש ברוך
הוא הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא לטרוח אותו באורחים
כו׳ · רך ויחיד נחנט פרי למאה זה יצחק אבינו שהיה יחיד
לאמו וכתיב ביה קח נא את בנך יחידך אשר אהבת את
יצחק ונולד למאה שנה דאברהם וזהו ונחנט פרי למאה כלומ׳
שנחנט פריו שיצחק לק׳ שנה דאברהם · זעק ואיה השה
לעולה ר״ל שזעק לאביו הנה האש והעצי׳ ואיה השה לעולה ·
בשרוהו עבדיו מצאנו מים כדכתיב בפרשת תולדות ויהי
ביום ההוא וגומר ויבאו עבדי יצחק ויגידו לו על אודות
הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים · לגולה וסורה
הושענא בשבי״ל זכותו תושע לישרא׳ שהם גולים בין האומות
ולפי שיצחק גם כן היה גולה ממקום למקום והיו מקנאים
אותו ומריבים עמו לפיכך יסד אצלו לגולה וסור׳ · קידם
שאת ברכה זה יעקב שהקדים עשו ולקח הטעמים והביא
אכל אביו קודם לעשו כדי שיברכהו אביו · הנשטם ולשמך
חכה ר״ל שהיה לו עשו שונא כדכתיב וישטם עשו את
יעקב והיה יעקב מקוה להק״בה בכל שעה שיציל אותו
מעשו שכה לשון שיכתה לה׳ · מיחם במקלות כדכתיב
ויחמו הצאן אל המקלות וגומר · לדמתה לתמר זו כנסת
ישראל שנמשלו לתמר שעומדת וקופה כן עמדו ישראל
בקומה זקופה ולא השתחוו לצלם בימי נבוכד נצר וכן יעקב
לא רצה לעבוד ע״ז ולקבל מלבן אף שהשיאו לעבוד · צדק
היות וכו׳ זה אהרן הכהן · כחתן פאר יכהן שהיה מלובש
בח׳ בגדים נאים והיה דומה לחתן · מנוסה במסה וכולו
כדכתיב אשר נסיתו במסה תריבהו וגומר · בהר הטוב
זה ב״ה שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון ולפי שאהרן היה
ממונה על ב״ה ושר עליו לכך יסד שבזכותו הושענא לב״ה
שהוא הוא ועבנה אותו · פואר לשון מפואר וזה יהודה שכתיב
ביה בדברי הימים א׳ ה׳ כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו
מספר רובע שעליו נאמר ומספר רובע ישראל כלומר מי
יוכל לספור זרעו כדכתיב יהודה וישראל רבים כחול אשר
על שפת הים לרוב · מדליו יזל מים ר״ל ועליו נאמר נ״כ
יזל מים מדליו בפרשת בלק שמתרגם התרגום יסגא מלכא
ויתרבא מבנוהי וכו׳ · לא לנו ר״ל ולא בשבילנו עשה כי אין
לנו זכות אלא למענך הושענא ולפי שעשה דבר שהעלוהו
ומינוהו בתפל׳ כאשר ישראל בקשו מלך אמרו תנה לנו מלך
לשופטינו לכך יסד כאן לא לנו וכו׳ · למען ענו וכו׳ זה
מרע״ה שכתוב ביה והאיש משה ענו מאד וכתיב בכל ביתי
נאמן · אשר בצדקו כלכל המן שבזכותו ירד המן לישראל · משוך לגואל וכו׳ כדכתיב כי מן המים משיתיהו · לזאת הנשקפה
אלו ישראל שכתיב בהו בשיר השירים מי זאת הנשקפה כמו שחר והוא״ל שכתוב גבי באר חפרוה שרים וגומר ונשקפה על
פני הישימון לכך תפס זה הל׳ כאן · כמלאכי מרומים זה אהרן כדכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת כי מלאך ה׳ הוא וי״מ
זה אלעזר הכהן · בקדוש ידים כלומר שצריך לרחוץ ידיו ורגליו קודם שיבא למקדש וי״ג בקדוש דם שמן ומפרשי׳ כדכתיב
ומן הדם יתן על תנוך אוזן אהרן וגומר וגירסא נכונה הי״א · לחולת אהבה זו ישראל שכתיב בהו בש״ה כי חולת אהבה
אני ולפי שכוכי׳ עתה המקד׳ וביה כתיב מה ידידות משכנותי׳ וגומר וכתיב בתריה מה אהבתי מעון ביתך וגומר לפיכך
יסד כאן לחולת אהבה · למען נביאה מחולת מחנים זו מרים הנביאה שיצאתה בתופים ובמחולת במחנה ישראל כדכתיב
ותקח

לְמַעַן מְשָׁרֵת לֹא מָשׁ מֵאוֹהֶל׃ וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ עָלָיו אִהֵל׃ בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ הַמַּיִם׃ לְיוֹנָה תַמָּה׃ הוֹ וְהוֹ אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן לָמַד רְאוֹת לְטוֹבָה אוֹת׃ זָעַק אַיֵּה נִפְלָאוֹת׃ מִצָּה טַל מִגִּזָּה מְלֹא הַסֵּפֶל מַיִם׃ לְכַלַּת לְבָנוֹן׃ הוֹ וְהוֹ אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן כְּלוּלֵי עֲשׂוֹרַת מִלְחַמְתֶּךָ׃ אֲשֶׁר בְּיָדָם תַּתָּה יְשׁוּעָתֶךָ׃ צְרוּפֵי מִגּוֹי בְּלָקְקָם בְּיָדָם מַיִם׃ לְלֹא בָּגְדוּ בָךְ׃ הוֹ וְהוֹ אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן יָחִיד צוֹרְרִים דָּשׁ׃ אֲשֶׁר מֵרֶחֶם לְנָזִיר הַקֹּדֶשׁ׃ מִמַּכְתֵּשׁ לֶחִי הִבְקַעְתָּ לוֹ מַיִם׃ לְמַעַן שֵׁם קָדְשֶׁךָ׃ הוֹ וְהוֹ אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן טוֹב הוֹלֵךְ וְגָדֵל׃ מֵעַקְשׁוּת לֵב עֵדָה חִדֵּל׃ בְּשׁוּב עָם מֵחֵטְא צִוָּה שְׁאוֹב מַיִם׃ לְנָאוָה כִּירוּשָׁלָיִם׃ הוֹ וְהוֹ אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן חֵיךְ מְכַרְכֵּר בְּשִׁיר׃ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה בְּכָל כְּלֵי שִׁיר׃ מְנַסֵּךְ לְפָנָיו כְּתָאֵב שְׁתוֹת מַיִם׃ לְשָׂמוּ בָךְ סִבְרָם׃ הוֹ וְהוֹ אָבִינוּ אָתָּה׃ לְמַעַן זָךְ עָלָה בִּסְעָרָה׃ הַמְקַנֵּא וּמֵשִׁיב עֶבְרָה׃ לִפְלוּלוֹ יָרְדָה אֵשׁ וְלִהֲבָה עָפָר וּמַיִם׃

לעיניה

ותקח מרים הנביא' וגו' ותצאנה כל הנשים אחריה בתופי' ובמחולות׃ לכמהי לב הושמה עינים ר"ל לישראל שלבם מתאוי' ומצמאי' להקדוש ברוך הוא כצמאים למים׃ הושמם מרים להם עין מים כדמפרש ואזיל שבזכותה נתנה הבאר לישראל׃ לכמה לשון כמה לך בשרי תילים ס"ג והוא ענין חשק ותאוה וגם ענין צמא כדכתיב צמאה נפשי לאלקים תלים מ"ב׃ לרגלה ר"ל בשבילה ובזכותה׃ לשובו אהליו אלו ישראל כדכתיב מה טובו אהליך יעקב וגו' ולכך סידר כאן מה טובו אוהליך גבי באר כדאמרינן שהבאר היה עולה לכל אחד לאהלו׃ משרת לא מש מאהל זה יהושע שלא סר מאהל דמש' כדכתיב ומשרתו יהושע בן נון לא ימוש מתוך האהל׃ ורוח הקדש עליו איהל שהרתה עליו רוח הקדש׃ איהל לשון אורה כמו בהלו נרו׃ בעברו בירדן נכרתו המים כדכתיב ביהושע ד' יכרתון המים הירדן מלמעלה וגו'׃ תמה זה ישראל כדכתיב יונתי תמתי ולפי שכתיב התם ביהושע במי הירדן תמו נכרתו לכך סידר כאן יונתי תמתי וי"מ שלפי שבאותו שעה היו ישראל כולם כשרים ותמים׃ למד ראות לטובה אות זה גדעון שלמד ודרש מהקב"ה שיראה לו אות לטובה כדכתיב בשופטים ו' ויאמר אליו אם נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עמי׃ זעק איה נפלאות כדכתיב שם ויאמר אליו גדעון בי אדוני ויש ה' עמנו ולמה מצאתנו כל זאת ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו וגו'׃ מצה טל מגיז' מלא הספל כדכתיב שם וימץ טל מן הגזה מלא ספל מי'׃ לכלת לבנון זו כנסת ישראל כדכתיב מלבנון כלה אתי מלבנון שיר השירים ד' ולכך יסד כאן לכלת לבנון שכמו שגדעון בקש אותו' מהקדוש ברוך הוא כך היו ישראל בבית המקדש עושין אות בזוש הסיקרא ובקשו מהקדוש ברוך הוא לידע אם נמחל להם עונותיהם שהיה נתלבן הזוש ולכך נקרא הבית המקדש לבנון שמלבן עונותיהם דישראל׃ כלולי לעשות מלחמתיך ר"ל גם זה בגדעון מדבר כאותן שלשה מאות אנשים שנבחרו מהעם לעשות מלחמה שלקקו בידם אל פיה כדכתיב שם ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם ג' מאות וגו'׃ אשר בידם תתה ישועתיך ר"ל שעל ידם נתתה ישועה לישראל׃ צרופי מגוי וכו' ר"ל שהיו נבחרים מגוי דישראל צרופי לשון ואצרוף כבור סיגיך אותן שהיו מלקקים בידם אל פיהם ולא כרעו על ברכיהם כדמפרש שם שופטים ו'׃ ללא בגדו בך אלו ישראל שאף שכמה גרות רעות מגיעים אליהם בגלות בשביל כבוד שמך אע"ה אינם בוגדים בך ולכך סידר זה כאן שכמו שאותן שהיו מלקקים בידם היו צדיקים גמורים ולא בגדו בך לכרוע לעבודה זרה כמו שאר ישראל שהיו כורעים על ברכיהם לעבודה זרה כן הושענא עכשיו לישראל שאינם בוגדים בך׃ למען יחיד צוררים דש זה שמשון הגבור שהיה בן יחיד ודש הפלשתים שהיו צוררים לישראל דש לשון ודשתי את בשרכם שופטים ח'׃ אשר מרחם לנזיר הקודש כדכתיב בשופטים י"ג כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן עד יום מותו׃ ממכתש לחי וכו' כדכתיב שם ויבקע אלקים את המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים וישת וגומר מכתש הוא גומא שהשן תקועה בו׃ למען שם קדשך הושענא כמו שהושעת לשמשון׃ טוב הולך וגדל זה שמואל הנביא כדכתיב והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים שמואל א' ב'׃ מעקשות לב עדה חדל ר"ל שהיה מוכיח ומבדל את ישראל מעקשות לבם ומחטאתם וגרם שיחזרו בתשובה כדכתיב בשמואל א' ז' ויאמר שמואל וגומר אם בכל לבבכם אתם שבים אל ה' הסירו את אלקי הנכר וגומר׃ בשוב עם מחטא וכולי כדכתיב שם ויקבצו המצפתה וישאבו מים וישפכו לפני ה' ויצומו ביום ההוא וגומר ופירש רש"י וישאבו

מים

לְעֲנִיָּה בְּרֵיכוֹת: הו והו אבינו אתה:
לְמַעַן וְשֵׁרֵת בֶּאֱמֶת לְרַבּוֹ· פִּי שְׁנַיִם
בְּרוּחוֹ נֶאֱצַל בּוֹ· בְּקַחְתּוֹ מְנַגֵּן נִתְמַלְאוּ
גֵּבִים מַיִם· לְפָצוּמֵי כָּמוֹךָ: הו והו
אבינו אתה: לְמַעַן הִרְהֵר עֲשׂוֹת
רְצוֹנֶךָ· הַמַּכְרִיז תְּשׁוּבָה לְצֹאנֶךָ· אָן
בְּבֹא מְחָרֵף סָתַם עֵינוֹת מַיִם· לְצִיּוֹן
מִכְלַל יֹפִי: הו והו אבינו אתה: לְמַעַן
דָּרְשׁוּךָ בְּתוֹךְ הַגּוֹלָה· וְסוֹדְךָ לָמוֹ נִגְלָה
בְּלִי לְהִתְגָּאֵל· דָּרְשׁוּ זֵרְעוֹנִים וּמַיִם:
לְקוֹרְאֶיךָ בַּצַּר: הו והו אבינו אתה:
לְמַעַן גָּמַר חָכְמָה וּבִינָה· סוֹפֵר מָהִיר
מְפַלֵּשׁ אֲמָנָה· מְחַכְּמֵנוּ אֲמָרִים
הַמְשׁוּלִים בְּרַחֲבֵי מַיִם· לְרַבָּתִי עָם:
הו והו אבינו אתה: לְמַעַן בָּאֵי לְךָ הַיּוֹם
בְּכָל לֵב· שׁוֹפְכִים לְךָ שִׂיחַ בְּלֹא לֵב וָלֵב·
שׁוֹאֲלִים מִמְּךָ עוֹז מִטְרוֹת מַיִם· לְשׁוֹרְרוּךָ
בַּיָּם: הו והו אבינו אתה: לְמַעַן אוֹמְרֵי
יִגְדַּל שִׁמְךָ· וְהֵם נַחֲלָתְךָ וְעַמְּךָ· צְמֵאִים
לישעך

מים ונומר איכו אלא סימן הכנעה כלומר הרי אנו לפניך כמים הללו הנשפכים וכדרש שהזכירו זכות אברהם שכתיב בים יקח נא מעט מים· לנאוה בירושלם זו ישראל כדכתיב נאוה בירושלם איומה כנדגלו׳ ולכך יסד כאן לנאוה בירושל׳ כי כשם שירושלם היא מקום מועד להתפלל שם לפני ה׳ כך עשה שמואל בתפלה· פזך מכרכר וכולו זה דהע״ה כדכתיב ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה׳ פזך לשון תרגום מפזז ומכרכר מפזז ומכרכר תרגומו ומכרכר ונדכתיב בשמואל ב׳ ו׳ ושפכתי לפני ה׳ ונומר· המלמד תורה בכל כלי שיר רנה לומר שהיה לומד תורה בשמחה ויש מפרשים על הכינור שהיה תולה למעלה מראשותיו שהיה מנגן מאליו בחצות הלילה כאשר נשבה עליו רוח צפונית היה עומד ולומד תורה ואינו נכון כי לפי נירסה זו לא היה לומר בכל רק המלמד תורה בכלי שיר· מנסך לפניו וכו׳ ר״ל כדכתיב בשמואל ב׳ כג׳ ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים ונומר ויבקעו ג׳ הגבורים ונומר ויש זכו מים ונומר· ולא אבה לשתותם וינסך אותם ליי׳ ויאמר חלילה לי ונומר· לשמו כך סברס ר״ל לישראל שמשימי׳ בשמוכם נכק״כם כמו דוד שכתב אשרי שאל יעקב בעזרו· ונו׳ עלה בסערה זה אליהו כדכתיב ויעל אליהו בסערה השמימה· המקנא וכו׳ כדכתיב קנא קנאתי ליי׳ ונומר· לפללו ירדה אש וכו׳ ר״ל כאשר התפלל ירדה האש כדכתיב במלכים א׳ ותפול אש יי׳ ותאכל את העולה ואת העצים ואת המים אשר בתעלה ליחכה· לעניה בריכות ר״ל זו כנסת ישראל דכתיב בשיר ו׳ צוארך כמגדל השן עיניך בריכות וגו׳· ולפי שכתיב נגד אליהו ונס התעלה מילא מים לכך סידר כנגדו עיניה בריכות דכתיב אל קנה תעלה הבריכה· ושרת באמת לרבו זה אלישע שהיה משרת לאליהו באמת שהיה רבו· ופי שנים ברוחו נאצל בו כדכתיב במלכים ב׳ ב׳ ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי׳ בקחתו מנגן נתמלאו גבים מים כדכתיב במלכים ב׳ ג׳ ועתה קחו לי מנגן ונו׳ ויאמר כה אמר ה׳ עשה הנחל הזה גבים גבים ונו׳· לפצומי כמוך אלו ישראל שפתחו על הים מי כמוך ונו׳ ולפי שכתיב למעלה זה פן העניין כמוכי כמוך לפיכך הכר הרהר זו כנגדו· הרהר לעשות רצונך זה חזקיה מלך יהודה שהיה צדיק גמור והיה מהרהר תמיד לעשות רצונך· המכריז תשובה לצאנך כדכתיב במלכים ב׳ יט ויאמרו אליו כה אמר חזקיהו יום זה תוכחה ונאצה היום ונו׳ וזהו שהיה מכריז תשובה לישראל כמו שעשה הוא כדכתיב ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו ויתכס בשק ונומ׳· אן במחרף· בבא מחרף סתם עינות מים ר״ל כאשר בא סנחריב שהיה מחרף ה׳ סתם חזקיה מי גיחון העליון· לציון מכלל יופי הוספנא כלומר כמו שהושעת באותו פעם לירושלם כאשר רצה סנחריב להחריב כן עוד הושיענא· דרשוך בתוך הגולה אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה שהיו דורשים אותך בתוך גלותם· וסודך למו נגלה שהיה נגלה להם סוד החלום דנבוכדנצר· בלי להתגאל דרשו זרעונים ומים ר״ל שלא רצו להתגאל בפת בג המלך ובקשו שיתנו להם תאכל זרעונים כדכתיב בדניאל א׳ וישם דניאל על לבו אשר לא יתגאל בפת בג המלך וביין משתיו ונו׳ ויאמר דניאל ונו׳ ויתנו לנו מן הזרעים ונאכלה ומים ונשתה ונו׳· לקוראיך בצר כן הושע לישראל שקוראין אותך בצרה ולפי שבשה פעמים היו דניאל חנניה מישאל ועזריה בצרה גדולה והציל אותם· לכך יסד אצלם לקוראיך בצר כן הושענא· גמר חכמה ובינה זה עזרא שהיה לומד תורה כדכתיב כי עזרא הכין לבבו לדרוש תורת ה׳ ונו׳· סופר מהיר כדכתיב והוא סופר מהיר· מפלש אמנה ר״ל שהיה מפרש אמנה דישראל· אמנה לשון ויאמינו ביי׳ וי״מ לשון אמונים· מחכמנו אמרים המשולים ברחבי מים ר״ל שהיה מחכים אותנו בתורה שנמשלה למים ודרשה ממנו כדכתיב ונדרשה מימים איוב יא וכן תושיע לירושלים שהיא רבתי עם וכמו שעזרא הסופר העתירה למשכה ועור וככה ב״ה והעלה עמו ישראל מן הגולה לירושלים כן הושענא ותעזור ותבנה ב״ה בירושלים ולכן יסד בעזרא לירושלם שהיתה רבתי עם:

למען

לְשֹׁשַׁקְּ כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה לַמַּיִם ׀ לְתַרְתָּה
לְמוֹ מְנוּחָה: הושענא והושיעה נא
אבינו אתה: הוֹשַׁעְנָא אֵל נָא אָנָּא
הוֹשִׁיעָה נָּא: הוֹשַׁעְנָא סְלַח נָא
וְהַצְלִיחָה נָא ׀ וְהוֹשִׁיעָה נָא אֵל מָעֻזֵּנוּ:

למען כאי היום בכל לב ר"ל ישראל שמתפללים בכל לבם • שופכים לך שיח לשון הפסוק כדכתיב אשפוך לפניו שיחי תלים קמ"ב • נלאה לב ולב ר"ל שכל לבם דישראל שנים עתה להתפלל לפניך בכל לב ואין לבם ומחשבותם חלוקים רק כולם לדבר אחד מכוונים ושואלים ומבקשים ממך ענין מטרות מים וכמו שהושעת לאותן שאמרו שירה על הים וקבלת תפלתם כן הושענא ותקבל תפלתינו • למען אומרי יגדל שמך ר"ל אלו ישראל שאומרים שבחות ומגדלים שמך והם נחלתך ועמך ונמשלים ומתאוים לישועתך כארץ עיפה למים לשון הפסוק בתלים קמ"ג פירשתי ידי אליך נפשי כארץ עיפה לך סלה ופירש רד"ק כארץ עיפה כמו הארץ הצמאה שהיא מתאוה ומיחלת אל המטר כן נפשי צמאה ומיחלת לך • לתרתה למו מנוחה ר"ל וכמו שהושעת לישראל כאשר יצאו ממצרים כדכתיב וארון ברית ה' הולך לפניהם דרך שלשה ימים לתור להם מנוחה כן הושענא ותוציאנו מן הגלות ויש מפרשים שקאי אא"י שתרת לישראל בו מנוחה כדכתיב כי לא באתם עד עתה אל המנוחה • והושיענו אל מעוזנו לשון הפסוק בתלים מ"ג כי אתה אלקים מעוזי למה זנחתני וגומר:

תַּעֲנֶה אֱמוּנִים שׁוֹפְכִים לְךָ לֵב
כַּמַּיִם: והושיעה נא:
לְמַעַן בָּא בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם ׀ גָּזַר וְנָם יֻקַּח נָא
מְעַט מַיִם: והצליחה נא והושיענו אל
מעזנו: תַּעֲנֶה דְּגָלִים גָּזוּ גִּזְרֵי מַיִם:
והו לְמַעַן הַנֶּעֱקָד בְּשַׁעַר הַשָּׁמַיִם ׀ וְשָׁב
וְחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם: והצליחה נא
והושיענו אל מעזנו: תַּעֲנֶה זַכִּים חוֹנִים
עֲלֵי מַיִם: והו לְמַעַן חֲלַק מְפַצֵּל
מַקְלוֹת בְּרְהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם ׀ טָעַן
וְגָל אֶבֶן מִבְּאֵר מַיִם: והצליחה נא
והושיענו אל מעזנו: תַּעֲנֶה יְדִידִים
נוֹחֲלֵי דָּת מְשׁוּלָה מַיִם: והו לְמַעַן
כָּרוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם מַיִם ׀ לְהָכִין לָמוֹ
וּלְצֶאֱצָאֵימוֹ מַיִם: והצליחה נא
והושיענו אל מעזנו: תַּעֲנֶה מִתְחַנְּנִים
כְּבִישִׁימוֹן עֲלֵי מַיִם: והו לְמַעַן נֶאֱמַן
בַּיִת מַסְפִּיק לָעָם מַיִם ׀ סֶלַע הִכָּה
וַיָּזוּבוּ מַיִם: והצליחה נא והושיענו אל
מעזנו: תַּעֲנֶה עוֹנִים עֲלֵי בְאֵר מַיִם:
והו

תענה אמונים וכולו רוצה לומר תקבל ותענה לתפלת ישראל שנקראו גוי צדיק שומר אמונים ושופכי' לבם בתשובה כדכתיב שפכי כמים לבך וגומר איכה ב' • למען בא באש ובמים וכולו זה אברהם שנשלך לכבשן האש ובעקידה בא במים עד צוארו כדאמרינן במדרש שהשטן עשה את עצמו למים ועמד באמצע הדרך וכולו וכאשר באו אליו מלאכים גזר ואמר יוקח נא מעט מים • תענה דגלים גזו גזרי מים רוצה לומר שענית לדגלי ישראל על הים וקרעת להם הים לי"ב גזרים כדכתיב לגוזר ים סוף לגזרי' • גזו לשון כריתה כמו ממעי אמי אתה גוזי תלים ע"א • כן תענה לנו בזכותם ובזכות הנעקד בשערי שמים רוצה לומר זה יצחק שנעקד בהר המוריה במקום בית המקדש ובמקום לנת יעקב שכתוב ביה בפרשת ויצא ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים • ושב וחפר בארות מים כדכתיב בפרשת תולדות וישב יצחק ויחפור את בארות מים וגומר • תענה זכים וכולו רוצה לומר שענית לישראל כאשר יצאו במדבר ומצאו י"ב מעינות מים וחנו שם כדכתיב בפרשת בשלח ויבאו אילמה ושם י"ב עינות מים וע' תמרים ויחנו שם על המים כן תענה לנו בזכותם ובזכות חלק זה יעקב שהיה איש חלק והיה מפצל מקלות וכולו כדכתיב פרשת ויצא ויקח לנו יעקב מקל לבנה וגומר ויפצל בהם פצלות וגומר • טען וגל וכולו כדכתיב ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר • טען לשון טענו בעירכם • תענה ידידים נוחלי דת משולת מים רוצה לומר שענית לישראל בשעה שנחלת להם התורה בסיני שנמשלה למים כדכתיב הוי כל צמא לכו למים וכן תענה לנו בזכות' ובזכות כרו במשענותם וכולו זה משה ואהרן שהיו חופרים בבאר והכינו להם ולזרעם מים כדכתיב פרשת חקת באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחוקק במשענותם • תענה מתחננים בבישימון עלי מים רוצה לומר שענית לישראל במדבר כאשר התפללו למים כאשר נסתלק הבאר במיתת מרים בזכותה תענה לנו ובזכות משה רבינו עליו השלום

והו לְמַעַן פָּקַד בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם צְמֵאִים לְהַשְׁקוֹת מָיִם: והצליחה נא והושיענו אל מעזנו: תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים מְנַסְּכִים לְךָ מַיִם: והו לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים תָּאַב שְׁתוֹת מַיִם· שָׁח חָלִילָה וְנָסַךְ לְךָ מַיִם: והצליחה נא והושיענו אל מעזנו: תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים בְּרִבּוּעַ אֶשְׁלֵי מַיִם: והו לְמַעַן תֵּל תַּלְפִּיּוֹת מוֹצָא מַיִם: תִּפְתַּח אֶרֶץ וְתַרְעִיף שָׁמַיִם: והצליחה נא והושיענו אל מעזנו:

הצ״ל ס שהיה כאותן כי׳ נסים שהציף לה מים וכולנו · עלה באר מים רונה לומר שענית לישראל שאמרו עלי באר כדכתי׳ או ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה בזכותם ובזכות משה ואהרן שנפקדים במריבת מים תענה לנו שאנו צמאים לשתות מים · תענה קדושים מנסכים לך מים רונה לומר שענית לישראל בזמן בית המקדש שהיה ראש למשוררי׳ ונתאוה לשתות מים מבאר בית לחם וכאשר הביאו לו אמר חלילה וגומר וניסך אותם לפני ה׳ כדכתיב בשמואל ב׳ כ״ג ולעיל כתוב בית למען המים · תענה שואלים ברבוע אשלי מים ר״ל שתענה לנו שאנו שואלים ומבקשים בארבע מיני נטיעות מים דהיינו לולב ואתרוג והדס וערבה · אשלי לשון ויטע אשל · למען תל תלפיות בשביל בית המקדש שהיה מוצא מים רונה לומר מקור מים שבזכותו ירדו גשמים לעול׳ ותרעיף לשון יערוף כמטר לקחי:

רַחֵם נָא קְהַל עֲדַת יְשֻׁרוּן סְלַח וּמְחַל עֲוֹנָם וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

אז כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנִים· בָּאוּ לְפָנֶיךָ נְדוֹנִים· גָּאֵה אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים נִתְגָּרוּ בָנוּ מְדָנִים· דָּשׁוּנוּ וּבְעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדוֹנִים: והושיענו אלהי ישענו: הֵן גַּשְׁנוּ הַיּוֹם בְּתַחֲנוּן· עָדֶיךָ רַחוּם וְחַנּוּן· וְסִפַּרְנוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּשִׁנּוּן: והושיענו אלהי ישענו: זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ· נָא אַל תִּיבַשׁ· חַשְׁרַת מַיִם בְּאִבָּה תֶּחְבָּשׁ: טְעֵנוּ בִּשְׁמֹנָה· בְּיַד שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה· יָשָׁר צַדִּיק אֵל אֱמוּנָה: והושיענו אלהי ישענו: כָּרַת בְּרִית לָאָרֶץ· עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ· לְבִלְתִּי פְּרָץ בָּהּ פָּרֶץ: והושיענו אלהי ישענו: מִתְחַנְּנִים עֲלֵי מַיִם· כַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מַיִם· נָא זְכָר לָנוּ נִסּוּךְ הַמַּיִם: והושיענו אלהי ישענו: שִׂיחִים בְּדַרְכְּךָ מַטְּעָתָם· עוֹמְסִים בְּשַׁוְעָתָם· עֲנֵם

בקול

אז כעיני עבדים וכו׳ כן אנו באים לפניך לדין עתה על מים · גאה אדוני האדונים הוא הקדוש ברוך הוא שהוא גאה על כל גאים ואדון על כל אדונים · נתגרו בנו מדנים ר״ל האו״ם מתגרים בנו ומריבים עמנו ולשון הפסוק גרה מדון משלי · דשונו ובעלונו זולתך אדונים פי׳ כישעיה כ״ו ה׳ אלהינו בעלונו אדונים זולתך ופירש רש״י בעלונו נעשו לנו אדונים ונשונו ופי׳ דשונו ל׳ מרמס כמו ודשתי אתו בשרכם שופטים ח׳ · עדיך אליך כמו שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו · בשינון בספור ודיבור לשון ושננתם לבניך · זבת חלב ודבש ר״ל ארץ ישראל שהיא ארץ זבת חלב ודבש תן לנו מים ואל תיבש · חשרת ענין קשר כמו חשרת מים שמואל ב׳ כ״ב · באבה הוא נמשל כמו בעודנו באבו לא יקטף איוב ח׳ · תחבש ג״כ ענין קשירה כמו פארך חבוש עליך יחזקאל ו׳ · טעינו בשמונה רונה לומ׳ תטעינו בארץ ישראל שהיא ארץ שמנה ועל שם תביאמו ותטעמו בהר נחלתך · ביד ז׳ וח׳ כמו דכתיב במיכה ה׳ והקמנו עליו ז׳ רועים וח׳ נסיכי אדם ומפרש במסכת סוכה מאן נינהו ז׳ רועים וח׳ נסיכות ועיין ברד״ק · צדיק וישר וכו׳ ר״ל אתה הקב״ה צדיק וישר תקיים לנו נבואת מיכה כמו שהבטחת ונתנו על ידי נבואת מיכה וי״מ טעינו בשמונה רונה לומ׳ הטעינו בשנה שמינית שיהא השנה שמינית בתבואה ובפירות ולא כשנה שעינו לשון שענו בפירכם · ביד ז׳ וח׳ ר״ל כדכתיב תן חלק לז׳ וגם לח׳ שפירש לז׳ היינו ימי פסח וח׳ היינו ימי סכה ור״ל ביד כלומר בזכות שאנו מקיימי׳ פסח וסוכות כראוי בפסח בעומר ובסוכות בניסוך וד׳ מיני׳ שנדון על המים כדי שיהא ריבינו שיהא מטר באתנו בזה השנה · ישר צדיק אל אמונה הקב״ה שהוא צדיק

וישר

בקול פגיעתם: והושיענו אלהי ישענו: פועל ישועות · פנה לפילולם שעות · צדקם אל למושעות: והושיענו אלהי ישענו: קול רגשם תישע · תפתח ארץ ויפרו ישע · רב להושיע ולא חפץ רשע: והושיענו אלהי ישענו: שערי שמים פתח · ואוצרך הטוב לנו תפתח · תושיענו וריב אל תמתח: והושיענו אלהי ישענו:

וישר ואל אמונה ומשלם לכ' כמעשיהו ובמדה שמודד מודד לו לכך ראוי שידין אותנו ויברך השנה בגשם בשביל שאנו משבחים אותו באלו מינים ומנסכים מים לפניו וכמו שאמרינן אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שאברך אתכם על המים ואברך את השנה במים · כרת ברית לארץ וכו' ר"ל שכרת ברית לארץ שלא יבא המבול לעולם כל ימי הארץ וזהו שיכבד לבלתי פרוץ בה פרץ דהיינו פרץ של מבול וממילא כשם שכרת ברית לארץ שלא יכלה במבול כן משחית לא יכלה את הארץ כי אם בלא גשם ולכן הושיענו שיהא השנה גשומה · מתחננים עלי מים ר"ל ישראל עכשיו מתפללים בשביל מים בערבה שגדילה על יבלי מים ולשון הפסוק בישעיה מ"ד כערבים על יבלי מים יבלי מים פי' פלגי מים · לא נבקשה ממך שתזכור להם בנסוך המים שהיו מנסכים בזמן המקדש ועתה שאין מקדש בעונותינו ובעונות אבותינו תהא זכרון הדברים לפניך כניסוך המים וע"ד ונשלמה פרים שפתינו ויש מפרשים מתחננים עלי מים שמתפללים לפניך שתשביעם במים כערבה שעומדת על יבלי מים שתמיד לחה ושבעה מים · שיחים כדרך משעתם עומסים בשועתם ר"ל שד' מינים דלולב הם נושאים בתפלתם דר' נטיעתם ונדלתם שיחים אילנות כמו תחת אחד השיחים · עומסים לשון ויעמוס איש על חמורו כלומר שעומסים עליהם ארבעה מינים ונושאים אותם · ענה נקוב פגיעתם ר"ל אתה הקב"ה תענה לד' זוכות וה כששת תפלתם ואל תשיבם ריקם מלפניך · פועל ישועות הוא הקב"ה · פנה לפלולם שעות ר"ל תפנה לתפלתם ותקבל אותם שעות פירש לקבלם ודקה נדין אתה הקב"ה שהוא אל למושעות · שעות לשון וישע אל הבל ונומר · קול רגשם תישע ר"ל קול תפלתם שמתפללים בהמון עם כמו דכתיב בבית אלקים נהלך ברגש · תישע תקבל ותפנה אל תפלתם · תפתח ארץ כדי שתתנ' תבואת' ויפרו ישע ויתרבו ישועה מאלקים כי בזמן שיש שובע יש ישועה ושמחה וכמו שאמר דוד בתת שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו · רב להושיע אתה הקדוש ברוך הוא שהוא רב להושיע ולא חפץ ברשע כדכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה · שערי שמים פתח לפי שבקש למעלה שיפתח ארץ ליתן יבולה מבקש מתה שגם השמים יפתח ליתן גשמים וטל כדכתיב הארץ תתן יבולה ושמים טלם · ואוצרך הטוב לנו תפתח כדכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב ונומר · וריב אל תמתח בבגדינו לדון אותנו במעשה ידינו אלא ברחמיך הרבים הושיענו:

קול מבשר מבשר ואומר:

קול מבשר ואומר ר"ל קול של המבשר אליהו שיבא לפני משיח כדכתיב הנה אנכי שולח לכם אליהו הנביא לפני בא יום הגדול והנורא וגו' ומר יבא ויבשר ויאמר אומן ישעך בא ר"ל אמנה שישועתך בא · וי"מ אמן לשון אמת ואמונה ר"ל שבאמת ישעך בא וגם יבשר שקול דודי של הקב"ה הנה זה בא לישועת ישראל ולשון הפסוק הוא בשיר השירים:

אומן ישעך בא · קול דודי הנה זה בא: מבשר ואומר: קול בא ברבבות כתים · לעמוד על הר הזתים: מו קול גשתו בשופר לתקע · תחתיו הר יבקע: מו קול דפק והציץ וזרח · ומש חצי ההר ממזרח: מו קול הקים מלול נאמו · ובא הוא וכל קדושיו עמו: מו קול ולכל באי עולם

בת

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים ונומר וגם יבשר ויאמר שקול של הקדוש ברוך הוא בא ברבבו' כתים דמלאכים לישועת ישראל · לעמוד על הר זיתים לעתיד במלחמות גוג ומגוג והר זיתים הוא הר כנגד לירושלים כדכתיב ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים וכו' זכריה י"ד וגם יבשר שהקדוש ברוך הוא יריע בשופר גדול ויתקע כדכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' · תחתיו הר יבקע כדכתיב שם בזכריה י"ד ונבקע הר הזיתים מחציו מזרחה ונומר ופירש רד"ק ועמדו רגליו וכו' על דרך משל שיראה אות ומופת בהר הזיתים שיבקע · קול דופק כמו דכתיב בגאולת מצרים בשיר השירים קול דודי דופק ונו' · והציץ גם שם בשיר השירים מציץ מן החרכים · וזרח על שם דכתיב וזרח משעיר למו כל אלו העניינים יעשה לעתיד בזמן הגאולה שיהיה דופק על פתחי ישראל ויתן

בת קול ישמע בעולם: מו קול זרע
עמוסי רחמו· נולדו כילד ממעי אמו:
מו קול חלה וילדה מי זאת· מי שמע
כזאת: מו קול טהור פעל כל אלה·
ומי ראה כאלה: מו קול ישע וחמן
הוחד· היוחל ארץ ביום אחד: מו
קול כביר רום ותחת· אם יולד גוי פעם
אחת: מו קול לעת יגאל עמו נאור·
לעת ערב יהיה אור: מו קול מושיעים
יעלו לציון· כי חלה גם ילדה ציון: מו
קול נשמע בכל גבולך· הרחיבי מקום
אהלך: מו קול שימי עד דמשק
משכנותיך· קבלי בניך ובנותיך: מו
קול עלזי חבצלת השרון· כי קמו ישני
חברון: מו קול פנו אלי והושעו·
היום אם בקולי תשמעו: מו קול צמח
איש צמח שמו· הוא דוד בעצמו: מו
קול קומו כפושי עפר· הקיצו ורננו
שוכני עפר: מו קול רבתי עם
בהמליכו· מגדיל ישועות מלכו: מו
קול שם עדינה להאביד· ועושה חסד
למשיחו

מת' כי כשהיו לידע מה שיעשה להם ויורה עליהם בשמם
ס' ורפוא' כדכתיב וזרחה לכם שמש צדקה ומרפא ונאמר ·
ונבקע חצי ההר ממזרח כ"ס בזכריה ומש חצי ההר צפונה וחצי
נגבה וכן פירשו כאן שמהם שנבקע ההר ממזרח למערב
ימוש ויסתלק לצדדין חציו לצד צפון וחציו לצד דרום ויהיה
גיא גדולה ראשו למזרח וסופו למערב וזהו שיסד כאן
ומש חצי ההר לצפון ולדרום מפתח הבקעה שהיא ממזרח
למערב ופירש שם רד"ק שמשל הוא' הוא שיבקעו הגוים
שבאים על ירושלם ויפלו הנה והנה · קול הקים מלול כאמרו
וכו' ר"ל שיבא קול אין שהקב"ה קיים דברו מה שהבטיח
אותנו ע"י כמה נביאים להוציא אותנו מן הגלות ופ"י
בנבואת זכריה י"ד כתיב ובא ה' אלהים וכל קדושים עמך
וכו' מילול לשון פי מלל לשרה ונאמר כאמרו לשון נאם ה'
קול לכל באי עולם וכו' כדכתיב כי ואל ה' וה' מציון ישאג
ומירושלים יתן קולו ורעשו שמים וארץ וה' מחסה לעמו
ומעוז לבני ישראל אותו קול ישמע בעולם · בת קול ישמע
בעולם ר"ל כדכתיב בהושע י"א אחרי ה' ילכו כאריה ישאג
כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים ופירש רש"י ישאג להם
הקב"ה כארי שיגאלו מן הגלות וילכו אחריו ויחרדו בנים
מים פירוש ויתכנשון גלוותא ממערבא וכל קול מן השמי'
נקרא בת קול ואותו קול ישמע וגם בנבואת ישעיה ס"ו
כתיב קול ה' משלם גמול לאויביו · זרע עמוסי רחמו ישראל
שנאמר בהם העמוסים מני בטן הנשואים מני רחם · נולדו
כילד ממעי אמו ר"ל שיתגדלו בשיקוץ של הקב"ה כאילו
הוליד אותם כדכתיב שם בישעיה ס"ו האני אשביר ולא
אוליד יאמר ה' אם אני המוליד ועצרתי אמר אלהיך · קול
חלה וילדה מי זאת וכו' גם שם בנבואת ישעיה ס"ו כתיב
מי שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום א' אם יולד
גוי פעם אחת כי חלה גם ילדה ציון את בניה ופירש רש"י
שמשיל ירושלם לאם וישראל לבנים ואמר כי ציון ילדה את
בניה כלומר יתקבצו בניה לתוכה אחר היותה שוממה מהם
ושכולה והריהא כאלו ילדתן עכשיו וכו' ועל אלו הפסוקים
יוסד הפיוט הזה קול חלה וילדה מי זאת שיבא קול שציון
חלה וילדה ישראל שנקראו מי זאת עולה מן המדבר ונאמר
בשיר השירים · מי שמע כזאת יתמהו העולם וישאלו מי
שמע כזאת וישבו לה' · קול טהור הוא הקב"ה פעל כל אלה ·
ומי ראה כאלה שע"כ יהיה ישועה להם בתייחד שבפעם אחת יתקבצו כולם לתוכו ביום א' כדכתיב היוחל ארץ ביום א'
אם יולד גוי פעם אחת · קול כביר רום ותחת הוא הקב"ה שהלים למעלה ולמטה עושה כל זאת ולכן אל תתמה אם יולד
גוי פעם אחת · קול לעת ערב יגאל עמו נאור ר"ל שיבא קול לעולם שהקב"ה שנקרא אדיר ונאור יגאל עמו לעת ערב
כדכתיב בזכריה י"ד לעת ערב יהיה אור וגו' · קול יבא שמושיעים יעלו לציון כדכתיב ועלו מושיעים וכתיב בישעיה כי
גם ילדה ציון את בניה · הרחיבי כו' מרוב בנים שיבאו לך · מקום אהלך הוא ירושלם וכו' · שימי עד דמשק משכנותיך
מיוסד עפ"ה בזכריה ט' ודמשק מנוחתו ופירש רד"ק ע"פ המדרש שעתידה ירושלם שתהיה מרחבת ונגעת עד דמשק וכל
ועיין שם · קבלי בניך ובנותיך ואז יאמר לו הקב"ה קבלי בניך ובנותיך · קול עלזי חבצלת השרון וכו' ר"ל שיבא קול שישמחו
ישראל שנקראו אני חבצלת השרון בשיר השירים ומה יהיה הסבה כי קמו ישני חברון ר"ל האבות קמו וחזרו לחיים והם
עתידים לחיות תחילה ולבא עם משיח לירושלם · קול פנו אלי והושעו ע"ש הפסוק בישעיה מ"ה פנו אלי והושעו כל אפסי
ארץ וגו' ור"ל כאן שיבא קול שהקב"ה יאמר לישראל פנו אלי וכו' כמו שהתנבא ישעיה · קול צמח איש צמח שמו ר"ל שיבא
קול שיבא משיח בן דוד שנקרא צמח שכבר צמח אותו הקדוש ברוך הוא כדכתיב בזכריה ג' הנני מביא את עבדי צמח ותרגם

יונתן

Digitized by Google

לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד: מו קוֹל תְּנָה יְשׁוּעוֹת לְעַם עוֹלָם׳ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם: מו קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:

שנתן זה מלך המשיח וכתיב נמי בזכריה ו׳ הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ובנה את היכל ה׳ וזה הצמח הוא דוד כעניינו דגלגול נשמות נשמת דוד היא נשמת מלך המשיח ש וזהו שיסד הוא דוד כעניינו · קול קומו כפושי וכו׳ ר״ל שיבא קול שיקומו כפושי עפר ויחיו המתי׳ שמכוסין בעפר דכתיב הקיצו ורננו שוכני עפר ישעיה כ״ו · קול רנתי עם ר״ל שיבא קול לירושלים שהיא רנתי עם כדכתיב העיר רנתי עם שימלוך בה מלך המשיח · מגדיל ישועות מלכו פסוק הוא בשמואל ב׳ כ״ב מגדל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם ופירש רד״ק שדוד על עצמו אמר כמו שהגדיל ישועתו למשיחו ולמלכו דהיינו דוד כן יגדול ישועתו לזרעו עד עולם וכאן פירושו שימליך מלך בירושלים ויגדיל ישועות מלכו · קול שש עדינה להאביד רוגה לומר שיבא קול שיאביד השם יתברך הא״ה שנקראים עדינה כדכתיב בישעיה מ״ז ועתה שמעי זאת עדינה היושבת לבטח וגו׳ ונמר זה החסד יעשה למשיחו לדוד · קול תנה ישועות לעם עולם וכו׳ רוצה לומר שבכאן השלים ניבור מתפלל שיתן הקדוש ברוך הוא ישועה לישראל שהם עם עולם כמו שהתפלל דוד כדכתיב ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם ושיבא קול בעולם שהקדוש ברוך הוא נותן ישועה לישראל · קול מבשר וכו׳ כלומר ישמע קול של אליהו הנביא שמבשר בעולם ויבשר ויאמר בשורות טובות כמו שהבטיח אותנו על ידי נביאיו:

הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרוֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד:

יוצר לשמחת תורה

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁלּוֹ כָּכָה׳ מֵאֱלֹהָיו וְגוֹאֲלוֹ יִשָּׂא בְּרָכָה׳ מִתְבָּרֵךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ נֶעֶרְכָה׳ וְזֹאת הַבְּרָכָה: בִּפְנוֹת עָנָו׳ לְנוּחַ שְׁכִיבָה׳ הִזְהִיר אֲמָרָיו לְאַלְפֵי רְבָבָה׳ שָׁמוֹר דָּת בִּזְרוֹעַ כְּתוּבָה׳ וַיֹּאמֶר יְיָ מִסִּינַי בָּא: גּוֹאֵל חָזַר בְּכָל אֻמִּים׳ וּמְצָאָם כֻּלָּם בַּעֲלֵי מוּמִים׳ הִפִּיל חֲבָלִים לוֹ בַּנְּעִימִים׳ אַף חוֹבֵב עַמִּים: דּוֹדִים מַקְדִּימִים לְנִשְׁמַע נַעֲשֶׂה׳ הֵשִׁיבוּ זֹאת בַּל תְּמֻשֶּׁה׳ בּוֹקֶר וָעֶרֶב לֹא נִנְשֶׁה׳ תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה: הוּכְתַּר אָרוֹן כֶּתֶר לְהַמֶּלֶךְ׳ יַהַב עִם אֵלָיו בְּהִשְׁתַּלֵּךְ׳ רְגְנוּ כָּל גּוֹי וָמֶלֶךְ׳ וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ: וּמִיַּד מָחָה בְּעָב אַשְׁמוֹת׳ כְּנָאֶה לְמֶלֶךְ בְּיוֹם רוֹמְמוֹת׳ שְׂאֵת וְיֶתֶר יְהִי לְתְקוּמוֹת׳ יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמוֹת: זֶבֶד טוֹב וְנָעִים כְּנֶאֱמַר׳ שֶׁבֶת אַחִים יַחַד כְּהִתְאַמַּר׳ מִצָּרֵימוֹ הֱיוֹת לָמוֹ לְמִשְׁמַר׳ וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר: חֲסִידְךָ אִישׁ נוֹצֵר מַאֲמָרֶיךָ׳ נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה וְנֶאֱמָן דְּבָרֶיךָ׳ וּלְעוֹלָם שָׁרֵת בְּבֵית דְּבִירֶךָ׳ וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ: טוֹב בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה בְּקוּמוֹ׳ מִי לַיְיָ אֵלַי כְּנָאֲמוֹ׳ אוֹסְפוּ חֲסִידֶךָ כְּאֶחָד לִשְׁמוֹ׳ הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ: יְמַלֵּא פִּימוֹ תְּהִלָּתְךָ לִנְקוֹב׳ שִׁירֶיךָ בְּאַדְמַת נֵכָר מִקּוֹב׳ לְהַסְלִיל אוֹרַח וּלְיַשֵּׁר עָקֹב׳ יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב: כְּקֶדֶם מִבֵּן בְּכוֹר בְּהִבָּדְלוֹ׳ קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הֱיוֹת גּוֹרָלוֹ׳

בכפלים כן עוד לאיילו· ברוך יי חילו: לשכון בין כתיפי גאוני· מקום שרות
לויי וכהני· רחב אוהליך ויריעות משכני· לבנימין אמר ידיד יי: מברכות שמים
ותחת נסמכת· ברכות שדים ורחם מתברכת· ארצות מכל היות נערכת·
וליוסף אמר מבורכת: נא חסדו לא ימש· חשך עצמו בזרה מלשמש· בטוב
כל גמולו יתגמש· וממגד תבואות שמש: סמוך יצר מהחוור והאדם·
פזו זרועו מזהב אודם· שלום יצור מרחמו מקדם· ומראש הררי
קדם: על קדקוד גלגולת נאה· ברכת כל טוב תבואה· להשפיע שפע כל
תבואה· וממגד ארץ ומלואה: פי שנים בנחלת חבלו· תחת מחלל יצוע
מחוללו· ועד נחול חלש בגורלו· בכור שורו הדר לו: צידון ירכתו להרבות
צמח· ממכין עתים לחום קמח· מאת זה זה ישמח· ולזבולן אמר שמח:
קנין חלזון ספון חבואו· בל יועיל למכסה משאו: יזבחו זבחי צדק ויראו
עמים הר יקראו: ראשית ראה לו ויואגד· ששם חלקת מחוקק יואגד· גדוד
יגודנו בבא גד· ולגד אמר ברוך מרחיב גד: שכן כמצר בראות חילו· הקטן
למאה ולאלף גדלו· דלם בראש גדודי חיילו· וירא ראשית לו: תנין עלי דרך
היה· שפיפון עלי אורח היה· בצריו נלחם בשם אהיה· ולדן אמר דן גור אריה:
שבעורשן בפנימי וחיצון· ים ודרום יירש בעלצון· תלבושת כרים לבוש הצאן·
ולנפתלי אמר נפתלי שבע רצון: מטבל בשמן רגלו בעשר· רצוי אחיו היות
בכושר· ומעדני מלך נותן מעשר· ולאשר אמר ברוך מבנים אשר: וכימיך
דבאך בחוזק חייליך· תדרוך על במותי גואליך· רגליך בל תגוף להכשילך·
ברזל ונחושת מנעליך· אדיר בורא שחקי שפרון· ורוקע הארץ כנסי מהרון·
העיני כל אליך ישברון· אין כאל ישרון: להבדיל מים ממים לבורדם·
התויך רקיע בינם ויפרידם· אל מקומם הקוום וימדדם· מעונה אלהי קדם:
יקר שני מאורות חדד· חיה השריץ וצפור נבדד· מרוקם בצלם צר להתעודד·
וישכון ישראל בטח בדד: שבת ממפעל כהואל· ויקדש שביעי כבכתב
יקותיאל· נשא ויאשר עמו אל· אשריך ישראל: המאיר

אשנבי שחקים· נראים כנרתקים· וכראי מוצקים· נעם שיר ממתיקים·
קדוש קדוש קדוש יי צבאות: מראה הקשת· באש צבועה
כאששת· דמות מינים שלשת· לזוכר הברית מקדשת: קדוש קדוש קדוש
יי צבאות: תקיף מיטטרון שר הנהפך לאש מבשר· מלמד מוסר לילדי אור

נמסר

נִמְסַר: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: יְפֵיפִיָּה שַׂר הַתּוֹרָה הַחוֹפֵן אֵשׁ שְׁחוֹרָה · לִקְשׁוֹר עֲטָרָה לְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: יְסוֹד עוֹלָמוֹ · הַנִּקְרָא צַדִּיק שְׁמוֹ · בְּהֶגְיוֹן נוֹאֲמוֹ · הוּא הַמַּרְעִישׁ עוֹלָמוֹ: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: חַדְרֵי תֵימָן · כְּסִיל וְעָשׁ הַמְזֻמָּן · הָאֵל הַנֶּאֱמָן · לְהַקְדִּישׁוֹ מִיִּשְׁבָּן טַעְמָן: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: יוֹפִי קַרְקְסֵי אֵשׁ · הַחֲתוּמִין בְּטַבַּעַת אֵשׁ · לְאֵשׁ אֹכְלָה אֵשׁ · בְּשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְהָאֵשׁ: קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת:

אָז בְּקִשּׁוּב עָנָיו · עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים · בְּרַעֲתוֹ חִשֵּׁב בַּעֲלִיַּית סִין בְּהַדּוּרִים · גְּזֵרַת דַּת חֲדָשָׁה וּפִקּוּדִים יְשָׁרִים · דּוֹר יֵשׁ לוֹ לִיתֵּן לְמִשְׁבְּעִים בַּחוּרִים: הָעֵת כְּקִשֵּׁב וּמֵת בָּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עוֹלֶה · וַיְיָ צָוַח בְּפֶה מָלֵא · זוֹ עֲלִיָּה יְרִידָה הִיא לְהִתְכַּלֵּה · חַנּוּן אֶעְבְּרָה נָא וְאֶרְאֶה הָהָר הַטּוֹב וְהַמְּעֻלֶּה: טָהוֹר עֲנָהוּ רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר · יְהוֹשֻׁעַ מְשָׁרֶתְךָ הִגִּיעַ זְמַנּוֹ הֱיוֹת לְךָ חָבֵר · כִּי הַמַּלְכוּת בְּחֶבְרָתָהּ כִּמְלֹא נִימָא לֹא תִתְחַבֵּר · לְהַר נְבוֹ תַּעֲלֶה וְשָׁם תָּמוּת וּבְגַיְא תִּקָּבֵר · מֹשֶׁה כְּיָדַע כִּי גְזֵרָה עָלָיו נִגְזֵרָה · גַּם לְאַהֲרֹן כָּךְ הוֹדַע חוֹבָרְתִּי לְיָפָה וּבָרָה · סְגוּלִים פֶּן יֹאמְרוּ בְּסֵתֶר עָבַר עֲבֵירָה · עַל כֵּן לֹא עָנָהוּ אָיֹם וְנוֹרָא: פּוֹרֶת הֵשִׁיבוּ עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּמֵי מְרִיבָה · צַעֲקַת שַׁוְעַתְכֶם לָכֵן לְפָנַי לֹא בָאָה · קְנִיסָה זוֹ עֲלֵיכֶם לָכֵן נִקְצָבָה · רָשׁוּם יָרְשַׁם וְיִכָּתֵב בְּנֶפֶשׁ מְשִׁיבָה: שִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן קִבֵּץ וְנִיחַת · תְּמִימֵי תִפְרוּנִי מֶרֶדֶת שַׁחַרְת · מַר צָרְחוּ כֻלָּם וְצִוּוּהוּ כְּאַחַת · שֶׁאֵין פִּדְיוֹן בִּכְלוּם חֵפֶץ וּדְבַר תּוֹכַחַת: הִשְׁלִים נַפְשׁוֹ מִיַּד לְמִיתַת נְשִׁיקָה · בִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַצָּלָה בִּתְפִלָּה וּצְעָקָה · שִׁמְעוּ אַחַי וְרֵעַי עִסְקוּ בְּדַת חֲשׁוּקָה · וְאַל תְּהִי זֹאת לָכֶם לְמִכְשׁוֹל וּלְפוּקָה: חִילָיו בְּכוּהוּ שְׁלשִׁים יָמִים · זוֹכְרִים צִדְקַת מִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר עִמָּם הִתְמִים · קָפַץ כַּאֲרִי וְדִלֵּג פְּרוּתָם מִבֵּין עֲנָמִים · וְהַיָּם בָּקַע לִפְנֵיהֶם וַיַּמְלִיכוּ מַלְכָּם לְעוֹלָמִים:

לשמחת תורה

אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ: לְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֵין כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ: אִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ

להשתבח

לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ
אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: וְיִהְיוּ נָא אֲמָרֵינוּ לְרָצוֹן לִפְנֵי אֲדוֹן כֹּל: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן
עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ:
וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בִּישׁוּעָתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: כִּי מִצִּיּוֹן
תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָםִ: אב הרחמים

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ עֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אֱלֹהֵי
הָרוּחוֹת הוֹשִׁיעָה נָא: בּוֹחֵן לְבָבוֹת הַצְלִיחָה נָא: גּוֹאֵל חָזָק עֲנֵנוּ
בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: דּוֹבֵר צְדָקוֹת הוֹשִׁיעָה נָא: הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ הַצְלִיחָה נָא: וָתִיק
וְחָסִיד עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: זַךְ וְיָשָׁר הוֹשִׁיעָה נָא: חוֹמֵל דַּלִּים הַצְלִיחָה
נָא: טוֹב וּמֵטִיב עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת הֲנָ: כַּבִּיר וְנָאוֹר הֲנָ:
לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: מֶלֶךְ עוֹלָמִים הֲנָ: נָאוֹר וְאַדִּיר הֲנָ: סוֹמֵךְ נוֹפְלִים
עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: עוֹזֵר דַּלִּים הֲנָ: פּוֹדֶה וּמַצִּיל הֲנָ: צוּר עוֹלָמִים עֲנֵנוּ בְּיוֹם
קָרְאֵנוּ: קָדוֹשׁ וְנוֹרָא הֲנָ: רַחוּם וְחַנּוּן הֲנָ: שׁוֹמֵר הַבְּרִית עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ:
תּוֹמֵךְ תְּמִימִים הֲנָ: תַּקִּיף לָעַד הֲנָ: תָּמִים בְּמַעֲשָׂיו עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: על הכל

שִׂישׂוּ וְשִׂמְחוּ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה· כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִכָּל
סְחוֹרָה· מִפָּז וּמִפְּנִינִים יְקָרָה· נָגִיל וְנָשִׂישׂ בְּזֹאת הַתּוֹרָה· כִּי הִיא
לָנוּ עֹז וְאוֹרָה: אֲהַלֵּל אֱלֹהַי וְאֶשְׂמַח בּוֹ: וְאָשִׂימָה תִקְוָתִי בּוֹ· אֲהוֹדֶנּוּ בְּסוֹד
עַם קְרוֹבוֹ· אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ: נָגִיל בְּכָל לֵב אֲרַנֵּן גְּבוּרוֹתֶיךָ· וַאֲסַפְּרָה
תְּהִלָּתֶךָ· בְּשָׂשׂוֹן הֲשִׁיבֵנוּ לְבֵיתֶךָ· עַל חַסְדְּךָ וְעַל אֲמִתֶּךָ: נגיל חִתְקַבְּצוּ
מַלְאָכִים זֶה אֶל זֶה לְקַבֵּל זֶה: וְאָמַר זֶה לָזֶה· מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶה הוּא· מְאַחֵז פְּנֵי
כִסֵּא פַּרְשֵׁז עָלָיו עֲנָנוֹ: מִי עָלָה לַמָּרוֹם· מִי עָלָה לַמָּרוֹם· מִי עָלָה לַמָּרוֹם·
וְהוֹרִיד עֹז מִבְטָחָה: התקבצו מֹשֶׁה עָלָה לַמָּרוֹם· מֹשֶׁה עָלָה לַמָּרוֹם· מֹשֶׁה
עָלָה לַמָּרוֹם· וְהוּא הוֹרִיד עֹז מִבְטָחָה: התקבצו

אָגִיל וְאֶשְׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· בָּא יָבֹא צֶמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה: תּוֹרָה הִיא
עֵץ חַיִּים· לְכֻלָּם חַיִּים· כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים: אַבְרָהָם שָׂמַח
בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· יִצְחָק שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· יַעֲקֹב שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· מֹשֶׁה
שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· אַהֲרֹן שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה· אֵלִיָּהוּ שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה·

Digitized by Google

שְׁמוּאֵל שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה׃ שְׁלֹמֹה שָׂמַח בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה׃ תורה
אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל׃ אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל׃ אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל׃ כִּי בָּכֶם בָּחַר אֵל׃
וְהִנְחִילְכֶם הַתּוֹרָה מִמִּדְבָּר׃ (נ״א כסיני) מַתָּנָה׃
יהללו את שם ״ כי נשגב שמו לבדו׃

מעריב ליל ראשון של פסח

לֵיל שִׁמֻּרִים אוֹתוֹ אֵל חָצָה׃ בַּחֲצוֹת לַיְלָה בְּתוֹךְ מִצְרַיִם כְּיָצָא׃ גִּבּוֹר עַל אֱדוֹם יְחַצֵּנוּ כְּהֻצָּה׃ דּוֹר מַעֲרִיב עֶרֶב וְנַזְמְרֶנּוּ בְּנֶפֶשׁ חֲפֵצָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה ״ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים׃ אהבת

ליל שמרים אותו אל חצה שנאמר ליל שמורים הוא לה׳ ודרז״ל יש מהם אומרים לילה המשומר ובא מן המזיקין ויש דרשו לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית לגודל גאולתם של ישראל והרבה נסים נעשו לאבותינו בזה הלילה כאשר מוכח והולך׳ אל חצה הקב״ה חלקו ומתי חלקו בחצות לילה בתוך מצרים כיצא שנאמר ויהי בחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים וכמו שדרז״ל משה אומר כחצות הלילה לפי שלא היה יודע וכו׳ אבל הקב״ה יודע עתים ורגעים לפיכך נכנס בו כחוט השערה ואמר ויהי בחצי הלילה ומי חלקו אמר רבי בנימין בר יפת הלילה נחלק מאליו רבי שמעון אומר יוצרו חלקו גבור הקב״ה שנאמר ה׳ עזוז וגבור ה׳ גבור׳ על אדום על עשו שנקרא אדום׳ יחצנו כהצה אמר דרך תפלה לעתיד כשנקמינו מאדום יחצה אותו לילה של פסח כאשר עשה במצרים כמו שנאמר הוא הלילה הזה וגו׳ לדורותם לכל הדורות לעתיד וכן אמר הנביא ישעיה כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר ואז״ל כל צר שבמקרא הוא כנגד המדינה מדבר וכל צר ספר באיכה דרשה הכתוב שדבר ר׳ לוי בשם רבי חמא אמר מי שפרע מן הראשונים ומה מצרים דם אף אדום דם דכתיב ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש וגו׳ מה מצרים כנים שנאמר והכהו כנים אף אדום כנים שנאמר ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית והיתה ארצה לזפת מה מצרים ערוב אף אדום ערוב שנאמר ישעיה ל״ד וירשוה קאת וקפוד וינשוף וגו׳ כו׳ עד מה מצרים הוציא גדול שבהם והרגו אף אדום כן שנאמר וירדו ראמים עמם ופרים עם אבירים וגו׳ ר״מ אומר אל תקרי ראמים אלא רומיים וזהו על אדום יחצנו כהצה׳ דור הקב״ה שנאמר דודי לי ואני לו׳ מעריב ערב וכו׳ לפי שר״ל מעין הפתיחה׳ סמוך לחתימה׳ :

לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא זֶה הַלַּיְלָה׃ וְעִתְּדוֹ אֵל בְּאוֹמֵר בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה׃ זֶה אֲשֶׁר הוּא לוֹ יוֹם וְלוֹ לַיְלָה׃ חוֹק אַהֲבָתוֹ יִזְכּוֹר לִנְינֵי חֵלֶק לַיְלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה ״ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ אמת ואמונה

ליל שמורים הוא זה הלילה שנאמר הוא הלילה הזה לה׳׃ ועתדו אל באומר בחצות לילה כמו שפירשתי למעלה ופירש ועתדו והזמינו כמו ולהיות יהודים עתידים כמלך עתיד לכבוד ופירש באומר הוא שם דבר ולפיכך ועוד בפתח קטן׃ זה הקב״ה שנאמר זה אלי ואנוהו׃ אשר הוא ליום ולו לילה חלקו הקב״ה היום והלילה שלו לפי שיודע עתיו ורגעיו וכן אמר דוד לך יום אף לך לילה לכך חלק לילה לבני אברהם שכתב בו ויחלק עליהם לילה מדה כנגד מדה׃

פֶּסַח אָכְלוּ פְּחוּזִים׃ (נ״א חוּפְזִים) וְנִפְלָאוֹת חוֹזִים בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פֶּסַח בְּנוֹ לִשְׁמוֹר לְדוֹרוֹת׃ פִּנָּה לָנוּ לְהוֹרוֹת׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פֶּסַח גָּזַר עִנּוּי אֲבוּתִים׃ אַרְבַּע מֵאוֹת נְכוֹנִים׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃

פסח אכלו פחוזים כלומר אכלו הפסח בחפזון שנאמר ואכלתם אותו בחפזון׳ ונפלאות חוזים כפלאות׳ של הקב״ה היו רואים ישראל בשעה שהיו אוכלים פסחיהם היה הקב״ה הורג בכורי מצרים ועש״ה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות׳ בנו לשמור לדורות שנאמר לדורותיכם וכתיב לחק לך ולבניך עד עולם׳ גזר ענוי שנאמר ועבדום וענו אותם וכתיב גם אשר עבר בין הגזרים האלה׳ אבותים ישראל נקראו אבותים בני אברהם שנאמר בו והאמין בה׳׳ ד׳ מאות נכונים מאותו יום התחיל למנות ד׳ מאות שנה ל׳ שנה היו במצרים או רד״ו שנה׳ רק שנגזר׳

יעלה אותם שבועים שמפורשים בדניאל יעלה אותם שנא׳
בדניאל ט׳ שבועים שבעים נחתך על עמך ועל עיר קדשך
לכלא הפשע ולהתם חטאות ולכפר עון ולהביא צדק עולמי׳
ולחתום חזון ונביא ולמשוח קדש קדשים ואז יום נקם
יגלה ע״ש כי יום נקם בלבי כי בפסח עתידין אנו להגאל כמו
שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות · בכורי חם
אלו מצרים שנאמר ובני חם כוש ומצרים וכתיב ראשית
אונים באהלי חם · ובן בכורו ישראל בני בכורי ישראל ·
ריחם עליו כמו שנאמר ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם
נגף · ועד לשפוט מרשיעים מצרים שהרשיעו את ישראל
והעלילו עליהם עלילות רעות כדי להעבידם בחומ׳ ובלבני׳
ופירוש פסח ועד שלכך נק׳ פסח ע״ש שפסח הקב״ה עלינו
ואותם שפט הש״י בי׳ מכות וכמו שנאמר אעשה שפטים אני
ה׳ · מושיעים ישראל שנושעו מיד מצרים שנאמר ויושע ה׳
ביום ההוא את ישראל וגם עובדיה הנביא קראם מושיעים
שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון והפייט אינו מדבר על
העתיד רק על הגאולה ממצרים וכמו שאמר באי מתוך עמ׳
וכתיב אעלה אתכם מעוני מצרים · פסח זמר בנוף ניתן
אמרו שיר׳ בליל א׳ של פסח שנאמר בני מעלת שנקרב השיר
יהיה לכם כליל התקדש חג וכן אמר ישעיה הנביא זמרו לה׳
כי גאות עשה כמו שאמרו שירה על הים שנאמר אשירה לה׳
כי גאה גאה וזהו שיר׳ אמרו ופי׳ז״ל בערבי פסחים שאמרו
ישראל הלל הגדול בליל א׳ של פסח ופירוש בנוף בארץ מצרי׳
לגאול בני איתן בני אברהם שנקרא איתן שנאמר משכיל
לאיתן האזרחי · זה אברהם שהיה גר ואזרח · חרב חדה על
אדום על שם שנאמר בישעיה ל״ד כי רותה בשמים חרבי
הנה על אדום תרד ועל עם חרמי למשפט כי בפסח עתידין
ליגאל כמו שפירשתי למעלה · ביר צח ואדום הק״ב שנאמר
דודי צח אדום כדי ליפרע מאדום הרשעה ולגאול ישראל
מהגלות וכן אמר ישעיה מי זה בא מאדום וגומר · טביעת
ניני כוש שנטבעו בני בכורי מצרים שנקרא כוש שנאמר
ובני חם כוש ומצרים ובס״א טביעו׳ והוא טביעו׳ ים סוף ·
ידידות קן שדודה ידידות זה ב״ה שנ׳ מה ידידות משכנותיך
ויש שבכהו יקרא ידיד זה שלמה שנאמר ויקרא שמו ידידיה
ויש שבנבה לו בחלקו נקרא ידיד שנאמר לבנימן אמר ידיד
ה׳ וזהו קן של ישראל שנאמר גם צפור מצאה בית ודרור קן
לה וגו׳ ושעה שעברו ישראל את הים נתאוו לבית המקדש
בירושל׳ שנאמר נהלת בעזך אל נוה קדשך תביאמו ותטעמו
בהר נחלתך וגומר וב״ה בירושלם היה שדודה שנאמר אהלי
שודד וכל מיתרי נתקו · כנס לאום נדודה כנס האומה
ישראל שבגלות שנדדו מארצם שנאמר והיה כצפור נודד
מן הקן · כרת לשמו מסים הקב״ה כרת למצרים ששמו
מסים על ישראל שנאמר וישימו עליו שרי מסים · לוחצנו
ילחץ שהמצרים שהיו לוחצים את ישראל ילחץ אותם הקב״ה
שנאמר גם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם ·
וירפאנו ממחץ על שם כיום חבוש ה׳ את שבר עמו ומחץ
מכתו ירפא ישעיה ל׳ · פ״א ממון ישראל ממעון מצרים

פָּסַח דָּת שְׁבוּעִים יְמַלֵּא׃ וְיוֹם נָקָם
יְגַלֶּה׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח הָרַג בְּכוֹרֵי חָם׃ וּבֵן בְּכוֹרוֹ
רִחַם׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח וָעַד לִשְׁפּוֹט מַרְשִׁיעִים׃
וּלְהַעֲלוֹת לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים׃ בְּחַפָּ׃
פָּסַח זֶמֶר בְּנוֹף נִתָּן׃ לִגְאוֹל בְּנֵי
אֵיתָן׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח חֶרֶב חַדָּה עַל אֱדוֹם׃ בִּיר צַח
וְאָדוֹם׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח טְבִיעַת נִינֵי כוּשׁ׃ וְהוֹצִיא עַמּוֹ
בִּרְכוּשׁ׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח יְדִידוּת קַן שְׁדוּדָה׃ כַּנֵּס אוּם
נְדוּדָה׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח כָּרַת לְשָׂמוֹ מִסִּים׃ וְהוֹצִיא עַמ׳
בְּנִסִּים׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח לוֹחֲצֵינוּ יִלְחַץ׃ וְיִרְפָּאֵנוּ
מִמַּחַץ׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח כְּלֹא הֲמוֹן הָרִיקָה׃ וְהִסִּיעָם
שׂוֹרֵקָה׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח נְגִידוּת צַר הִשְׁפִּיל׃ וְגִיל עַמּוֹ
יַכְפִּיל׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח סָגַר זֵדִים לַדֶּבֶר׃ וְרִפֵּא עַמּוֹ
מִשֶּׁבֶר׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח עֲבוּר כָּל גּוֹי שָׁמוּר׃ וְנָקַם עַמּוֹ
כָּאָמוּר׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח פַּחַד בָּתֵּי מִצְרַיִם׃ וּבֵן בִּצְווֹי
נוֹצְרִים׃ בִּימֵי חַג פֶּסַח׃
פָּסַח צְפִירַת לַעֲלוּקָה׃ כַּנֵּס אוּם
הַקּוּקָה

פסיף

חקוקה׃ בימי חג פסח׃
פסח קשר צר אברה׃ וגאל ידידים
מעבודה׃ בימי חג פסח׃
פסח רמים זדים תהרוס׃ ורעיתך
תארוס׃ בימי חג פסח׃
פסח שרת בכל בית יליל׃ בצאתו
בחצות ליל׃ בימי חג פסח׃
פסח תכן והוחק לאות׃ להראנו בו
נפלאות׃ בימי חג פסח׃

שהיה בתחלה ריקה׃ והסיע ישראל שנקרא גפן סורקה ע״ש גפן ממצרים תסיע׃ כנידות בר ישפיל כנידות ושרפי׳ סגר כתן ומסר כמו לא תסגיר עבד אל אדוניו׃ ודים מצריים ע״ש כי הזידו עליהם׃ לדבר שנאמר ואך אותך ואת עמך בדבר׃ ורפא עמו ישכר שנאמר לא ימות מכל לבני ישראל דבר׃ עבור כל נוי ל׳ עברה וזעם׃ שמור כמו ואביו שמר את הדבר כלומר הקב״ה שם על לב ליכנס אותנו מאויבינו לעתיד ולפקוד עליהם עונם וזהו שאמר אחרית ונקם עמו כאמור׃ פיקד בתי מצרים שנאמר כי אין בית אשר אין שם מת׃ ה״נ יבן בנוי בוגרים ופירש והבין במצוה שנוה לישראל לעשות הפסח ולתת מדמו על המשקוף ועל שתי המזוזות לעבור לפס מגוה זו לבלתי תת המשחית לבא בבתי ישראל שנגרו ושמרו מצות הפסח כהלכתו׃ גבירת גר לעלוקה ס״ל פרעה הנור׳ שנשטפו בים ירדו לנבכס שנקרא עלוקה שנ׳ לעלוקה שתי בנות מצליל׳ ופירש גבירת קבוצת כלומ׳ קבוץ ס״לו כמו אם יצבור כעפר כסף איוב כ״ז כנס לאום קבץ אומה ישראל מן הגלות כמו שנאמר נדחי ישראל יכנס׃ חקוקה ישראל שנאמר הכן הן על כפים חקותיך׃ קשר צר אבר׳ הקב׳ שעשו על ישראל כמו שנאמר הבה נתחכמה לו ונאמר אבדה׃ רמים ודים הרסת הסרי׳ סרסי׳ הרבת כמו באמר וברוב גאונך תהרוס קמיך׃ ורעיתך ישראל שהיא רעייתך׃ ארסת במתן תורה שנאמר ויתן אל משה ככלותו ואמר שאול ככלתו כתיב כדרך הסתן שמארס כלתו׃ שת בכל בית יליל שנ׳ כי אין בית אשר אין שם מת וכתיב ותהי צעקה גדולה במצרים׃ בצאתו בחצות ליל שנאמר ויהי בחצי הלילה ויי׳ הכה כל בכור ואז היתה צעקה ויללה׃ תוכן והוחק לאות אותו לילה של יציאת מצרים תוכן ומזומן לעשות בו נסים ואותות לישראל שנאמר הוא הלילה ליי׳ לילה המשומר ובא שמשת ימי בראשית לבורך גאולתם של ישראל כמו שפירשתי לפי׳ וזהו שאמר להראנו נפלאות וכמו שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות או פירוש תוכן והוחק לאות על שם שנ׳ נעכין הפסח והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך כי בחוזק יד הוציאנו וגומר׃

פסח תהלה לשם שוכן שחקים׃
תקפו יביעו קרובים ורחוקים׃
תוקף בבורו בים מחוקקים׃ שיר
ותשבחות משוררים ומשחקים׃
בגלה ברנה בשמחה מלכותך׃

פסח לשוכן שחקים להקב״ה היושב בשמים׃ תקפו הגידו לקרובים ולרחוקים וה ערב רב שעלה אתם שנאמר שמעו רחוקים והגידו את גבורתו׃ תוקף לשון חוזק כמו כתוקפות ראש לי וי״מ כתוב בכן תוקף מחוקקים ענין כתיבה׃ שיר ותשבחות להקב״ה משוררים ושוחקים אותן שנים׃

ליל שמורים סימן הוא לעתיד לבא׃
עליון כי בא יבא׃ פקוד יפקוד
עם קרובו׃ צורנו הוא גילה ונשמחה
בו׃ זה צור ישענו פצו פה ואמרו׃ ונאמר

ליל שמורים סימן הוא וכולו כאשר פירשתי לעיל לילה המשומר ובא לעתיד לבא והקב״ה ינש בו את עמו׃ עם קרובו ישראל שנאמר לבני ישראל עם קרובו׃

ליל שמורים קראו נורא עלילה׃ כי
בו שבר מוטות עגלה׃ רעץ
ירעץ אום מדקה ואכלה׃ שנירת בו
להגאלה׃ ברוך אתה יי׳ מלך צור
ישראל

ליל כי בו שבר מוטות עגלה הם היתדות שבשני ראשי העול המשכבים המוסרה שלא תצא מראש השור ויתיר הקשר עגלה אלו מצריים שנאמר עגלה יפיפיה מצרים וע״ש שנאמר ואשבור מוטות עולכם׃ רועץ ירעץ ל׳ שבירה כמו תרעץ אויב וירעצו וירוצצו את בני ישראל שופטים י׳׳ אום מדקה ואכלה כלומר שבור אותה אומה

ישראל וגואלו: (נ"א גאל ישראל)
השכיבנו:

שהדיק' ואכלה את ישראל והיא רומי היינו כמו שראה דניאל ארייה חוויא רביעתא ונומר אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה · שנית בו להגאלה שנאמר יוסף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו כי ביחזקאל ל"ח כתיב בספר' גוג ומגוג ונשפטתי אותו בדבר ובדם ולגשם שוטף ואבני אלגביש וגומר ואו' אחר כן יגאלנו הקב"ה שנית:

ליל שמרים שמעו לעם אהובים · אשר הציל מיד להבים תשועה היא לבת רבים · בנחת ושלום בלי פחד שוכבים: ברוך אתה יי פורס סכת
וידבר משה:

ליל שמורים שמעו לעם אהובים פי' שמעו אפסים וקצוים כמו וישמע שאול שמואל א' כ"ג ופי' אהובים אלו ישראל שנ' זרע אברהם אוהבי · להבים אלו מצריים שנאמר ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים · לבת רבים ירושלם שנאמר בה על שער בת רבים ע"ש שמתוק' אוכלוסיה כדתנן במסכת אבו' מעולם לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים · בנחת ובשלום בלי פחד שוכבים ע"ש שנאמר תילים ד' בשלום יחדו אשכבה ואישן כי אתה לבדד לבטח תושיבני וכתיב ישעיה כ"ז יבוא שלם ינוחו על משכבותם הולך נכוחו:

מעריב ליל שנייה של פסח

ליל שמרים אור ישראל קדוש אימה כבדגלות · בצוען עצת מלאכיו השלים בהגלות · גדלתו מאז ירננו במקהלות בהלילות · להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות: ברוך אתה יי המעריב:

ליל שמרים אור ישר"א קדוש אימה כבדגלות ר"מ ש"ץ יסד זה ע"כ התחיל פיוטו באור כי האיר עיני ישראל בפיוטיו וגם משכת פסקים מתחלת אור ליד ע"ש שהאור היא ישועה לישראל וכמו שנאמר בתחלת בריאת עולם ויאמר אלהים יהי אור ואמר בב"ר זה המשיח שנאמר והלכו גוים לאורך וכתיב קומי אורי כי בא אורך ומה שיסד אור ישראל קדוש ע"ש שנ' בישעיה י' והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה וישעיה כינה זה לחזקיה על מפלת סנחריב ואותה לילה היתה אור וישועה לישרא' מסנחריב כמו שהיה במצרים שהאיר להם הקב"ה שנאמר ויאר את הלילה וכן היתה הלילה הזו משומר וכה שנ' שמורים לכל בני ישראל לדורותם · אימה כבדגלות ישראל נקראו כן בשיר השירים · בצוען עצת מלאכיו צוען היא מצרים וע"ש שנאמר ישעיה ל' כי היו בצוען שריו ומלאכיו חנס יגיעו · עצת מלאכיו השלים בהגלות ע"ש שנ' מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים אילו משה ואהרן כדאמר בפסיקתא מקים דבר עבדו זה משה שנ' לא כן עבדי משה ועצת מלאכיו ישלים זה משה שנאמר וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים ופי' מלאך שליח אמר הקב"ה למשה לך אמר להם לישראל ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה הלך משה ואמר להם מדעתו כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים אמר הקב"ה כבר הבטחתי למשה ואמרתי לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא ויבא עבדי משה בראה כמכוון אלא כמה שאמר כן אעשה מה משה אמר בחצי הלילה אף אני בחצי הלילה הה"ד ויהי בחצי הלילה וזהו שיסד עצת מלאכיו השלים בהגלות כלומר כאשר נגלה הקב"ה ועבר בארץ מצרים בחצי הלילה להכות בכוריהם אז השלים עצתן · גדולתו מאז ירננו ע"ש שנתגדל במצרים בגבורותיו ובאותותיו אשר עשה בתוכם · ירננו במקהלות בהלילות בהלל והודיה מלכו במדרש במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל שאפילו עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים · להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות מעין הפתי"מ הוא ונכון הוא לזכור פסוק זה בלילה כשם שאנו אומרים אמת ואמונה ע"ש בשמותינו שמופקדות ביד הקדוש ברוך הוא בלילה והוא מחזירן לנו בבקר וזו היא אמונה גדולה ועל כן אנו אומרים בסדר הברכות המחזיר נשמות לפגרים מתים שהומתו בכל הלילה:

ליל שמרים הפליא אומן עצות מרחוק עמוק ונעלם · ובא כאומן ניניו משעבוד העלם · זיקות הטיבו:

ליל שמורים הפליא אומן עצות מרחוק עמוק ונעלם כלומר בשביל עצה עמוקה הקבור בקברון והוא אברהם כדאמר בפ"ק דסוטה הוציא את ישראל ממצרים כמו שהבטיח לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו וגו' ותפס ל' הפסוק ישעיה כ"ה ה' אלהי אתה ארוממך אודך שמך כי
עשית

חֲטִיבָה אַחַת עֲשָׂאָם לְעָלָם׃ בְּאַהֲבַת יְיָ אֶת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם׃ ברוך אתה יי

אוהב אמת ואמונה

עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן וכתיב ישעיה כ"ה הפליא עצה הגדיל תושי' ובדניאל כתיב והוא גלי עמיקתא ומסתרתא' כלומר כבר היה גלוי לפניו מה שיעשה בליל שמורים ופי' הפליא אומן הקדוש ברוך הוא הפליא וקיים עצה העמוקה שהבטיח לאברהם אומן רחוק והיה נעלם שכל אדם ופירש אומן קיים ה"ב. וכן כאומן כיבת משיעבוד העולם כלומר באותו לילה כיתן להם רשות לצאת משעבוד שנאמר קומו צאו מתוך עמי והוא נשאם מאשר כאומן כאשר ישא האומן את היונק שנשאם באמונה כמו שדרז"ל על ואשא אתכם על כנפי נשרים׃ ויקח ענין קשירה מלשון לאסור מלכיהם בזיקים והוא לשון מורגל בתלמוד זוקקים לתיבת תפלה וזוקקים את הכנסים וקוקה ליבם׃ חטיבה לשון תלמוד פ"ק דברכות ואנן נה את ה' האמרת היום וה' האמירך היום אמר הקדוש ברוך הוא אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכ' חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ופירש חטיבה כריתה של משובח ענין כלומר דבר נברר ומיוחד שאין כמוהו בכל האחדים והיחודים או פירש חטיבה ענין רוממות והתנשאות כי האמרת והאמירך פירש רוממו' וכן דלתי אותו כמו בראש אמיר ישעיה י"ז והוא הסעיף העליון ורב האי פירש חטיבה אחת בעולם ביור אחד בעולם כלומר דבר הניכר שאין כמותו וכן פירש חטובות אטון מצרים משלי ז' שנויירין בפוטי מצרים ורוב העולם אמרו חטיבה ל' אהבה ולא ידעתי מכין להם׃ עשאם לעלם לעולתם בעולם׃ באהבת ה' את ישראל לעולם כלומר מפני מה חבבו ועשו כל זה באהבת ה' את ישראל ופסוק הוא וענין פתיחה הוא׃

לֵיל שִׁמֻּרִים אַדִּיר וְנָאֶה לִתְהִלּוֹתָיו׃ זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו׃ בְּלֵילֵי חַג פָּסַח׃

לֵשׁ אַ א נָוֶה גּוֹמֵל חֲסָדִים׃ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים בְּלֵילֵי חַפָּ׃

לֵשׁ בָּ א מִבְּרֵאשִׁית לְהִתְאַמֵּר׃ לָנוּ הַלַּיְלָה מִשְׁמָר בְּחַפָּ׃

לֵשׁ בְּ גִּין קָרְבַּן פִּסְחִי׃ יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי׃ בְּחַפָּ׃

לֵשׁ גִּ יָהּ עוֹלָם הֵאִיר׃ פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר׃ בְּחַפָּ׃

לֵשׁ גַּ שֶׁרָצוּי לְכֹהֵן׃ מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵיהֶן בְּחַפָּ׃

לֵשׁ דְּ רַךְ כּוֹכָב מִזְרָחִי׃ מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי בְּחַפָּ׃

לֵשׁ דָּ לַק מְלָכִים וְחַיָּבִים׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם בְּחַפָּ׃

לֵשׁ הְ לַיְלָה יִסֹּבָּה בַּפֶּלֶךְ׃ לְרַקְמוֹת תּוּבַל

ליל שמורים אדיר ונאה לתהלותיו תפלת קלוסו של הקדוש ברוך הוא היה מן השמים באדיר שנאמר אדיר במרום ה' לכך פתח באדיר׃ בא מבראשית ליל שמורים לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית׃ להתאמר כמו האמירך היום׃ לכן הלילה לתאמר פ"ה בעורא כלומר אותו לילה של פסח היה משומר לכן מששת ימי בראשית לעשות בו נס׃ בגין קרבן פסחי בעבור קרבן הפסח ובזכותו יצאו ישראל ממצרים על כן תרגמו בגין׃ יערב עליו שיחי ובו ההגדה והלל שעונין על הפסח ופסוק הוא תלים ק"ד ופירש שיחי דבורי׃ גיה ענין זוהר ופירש גיה עולם שהאיר משום דאמר בב"ר א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה כנגד ה' חומשי תורה יהי אור כנגד ספר בראשית שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו ויהי אור כנגד ספר שמות שבו יצאו ישראל מאפלה לאורה וזהו שיכד גיה עולם שהאיר כלומר תאר ומכנה ליל שמורים של פסח בשם אור העולם שנברא בו' ימי בראשית ופירש שהאיר ל' תואר׃ פתח דבריך יאיר פ"ה תלים קי"ט ור"ל כאן מתחלת בריאת עולם רמזת לנו להוציא מאפלה לאורה׃ גם רמז לכהן מבכורות צאנו ומחלבהן זה הבל שהביא קרבן לה' שנ' והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו וזה היה בליל פסח כדאיתא בפרקי רבי אליעזר פ' כ"א הגיע ליל י"ט של פסח קרא אדם לבניו ואמר להם הנו יודעין שבלילה זו עתידים ישראל להקריב קרבנות פסחיהם הקריבו גם אתם לפני בוראכם והביא קין מותר מאכלו קליות זרע פשתן והבל הביא מבכורות צאנו כבשים שלא נגזזו וכו'׃ דרך כוכב מזרחי ע"ש דרך כוכב מיעקב נ' זה כוכב על מפלת האומות כמו שאמר בסוף הפסוק ומחץ פאתי מואב וגומר כלומר המזרחי דרך את המלכים מזרחי זה אברהם שנ' מי העיר ממזרח וגומר ישעיה מ"א ואמר בב"ר מי הוא זה שהעיר לבם של מזרחיים שיבאו ויפלו

תּוּבַל לַמֶּלֶךְ : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ הָ סֻחַף וְנִדְחַף אֲחוֹרַיִם · אוֹת
וּמוֹפֵת עַל מִצְרַיִם : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ ו וּעַד לְשַׁבֵּר עָלֵינוּ · נִפְלְאוֹתֶיךָ
וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ וְ כַּח חֲשַׁאי בְּהִילָה · אֲבִימֶלֶךְ
בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ זֵ דִּים רִדּוּ וּשְׁפַךְ · שָׁלַח יָדוֹ הֲפַךְ
בְּלֵילֵי חַג פֶּסַח :

לַשׁ׳ זְ יְהֵר בְּטוֹב לֶאֱלוֹם · לָבָן הָאֲרַמִּי
בַּחֲלוֹם : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ חַ מוֹדֶה בְּרָכוֹת כּוֹנָה · אֵל
יַעֲקֹב בְּנָה : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ חָ קוּק בְּהוֹד כִּסְאָךְ · וַיִּשַׂר אֶל
מַלְאָךְ : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ ט וּבוֹת הַסְכִּים עָלָיו · מֵקִים דְּבַר
עַבְדּוֹ : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ טָ עֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ · לֹא יִכְבֶּה
בַּלַּיְלָה נֵרָהּ : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ י וְצָרוּ חִלְּקוּ בְּחָכְמָה · יוֹרֵעַ עַד
מָה : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ יְ לָלָה בְּנוֹף נָפְלָה · וַתָּקָם בְּעוֹד
לַיְלָה : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ כ וְכֵם נֶחְשַׁט וְנִדְכְּאוּ · וְהָפַךְ
לַיְלָה וִידַּכְּאוּ : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ כְ דָּן וְשָׁבוּ לוֹקְרָה · שָׂמַח לְאֵיד
לֹא יִנָּקֶה : בְּחַפָּ :

לַשׁ׳ לְ הָרֵק נִשְׁחַק אוֹנָם · רֵאשִׁית
לְכָל אוֹנָם : בְּחַפָּ :

לַשׁ

כיד אברהם צדק יקראהו לרגלו צדיק חי העולמים שהיה מאיר לו בכל מקום שהיה הולך וזה היה בליל פסח שנ׳ ויחלק עליהם לילה או אמר דרך כוכב שורקי על לידת אברהם כי בפסח נולד אבות משכיל לאיתן האזרחי פ״ה תלים פ״ט ור״ל בכאן אברהם וע״ש שהיה נר קורבו אורח · דלק מלכי׳ רדף כמו כי דלקת אחרי · פ״נ דלק מלכים וסייבם ע״ש וירדוף עד דן וכתיב וירדפם עד חובה ודרז״ל מה ראה לרדוף אחריהם עד דן וחובה אלא שדנם וסייבם · חרבם תבא בלבם פ״ה תלים ל״ו כמדרש שוחר טוב חרב פתחו רשעים אלו אמרפל וחבריו שעד עכשיו לא היתה מלחמה בעולם ובאו אלו ופתחו בחרב שנ׳ ויהי בימי אמרפל וגומר אמר הקב״ה רשעים אתם פתחת׳ בחרב תבא החרב בלבבכ׳ שנ׳ חרבם תבא בלבם מיד עמד אברהם והרגן שנ׳ ויחלק עליהם לילה · הללה יסכה בפלך יסכה זו שרה שנ׳ בת הרן אבי מלכ׳ ואבי יסכה ע״ש שסכתה ברה״ק ור״ל בשרא׳ אותה שרי פרעה או הללו אותה ואשת חיל שהוללת בפלך שנאמר אשת חיל מי ימצא משלי ל״א וכתי׳ בתרי׳ ידיה שלחה בכישור וכפה תמכה בפלך ופי׳ פלך הוא המטה שטוות בו הנשים בל״א שפינד״ל · לרקמות תובל למלך פ״ה תלים מ״ה והוא תואר לאשה ע״ש שהיא מלובש׳ בבגדי׳ שנעשו מצבעים רבי׳ כאריגה או במעשה ור״ל כאן היא שבקה ממשכב׳ בה שלמה שם וארג מן לבושה כלומר שרה זו שנלקח׳ לבית פרעה מקש׳ רוב יופיה וחשיבותה וכן הפסוק לרקמו׳ נדרש על שרה · הוסחף ונדחף אחורי׳ שנתנגע שנ׳ וינגע ה׳ את פרעה א״ר יהודה בר שלום לא הספיק הקב״ה לרשע לעסוק עם הצדק׳ אמרו רבותינו בא לשלוף מנעלה פרע׳ עליו נגעת ונדחף אחוריו׳ אף אפרכין שלו פי׳ שרים שלו לקו בצרע׳ שנ׳ מדוע נסחף אביריך לא עמד כי ה׳ הדפו ירמיה מ״ו ואין נסחף אלא נגעת שנ׳ שאת או ספחת כי דרשו נסחף כמו נספח והוא מן התיבות הפוכות כמו שלמה שמלה וכה״א וספח ה׳ את קדקוד בנות ציון וכן פירושו הוסחף ונדחף אחורים שהוכנע ונדחף לאחוריו ולא נגע אליה וגם מצרים לקו עמו שנ׳ ומופת על מצרים מופת ל׳ מכה כמו ונתתי מופתים בשמים ובארץ וזה היה בליל פסח · וועד לשבר עלינו נפלאותיך וכו׳ בלילה הזה והקדם הוא וועד לשבר מעלינו עול של מצרים שהיו כותבין על צוארינו כמו שנאמר תלים מ׳ נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ואמר בפסיקתא א״ר סימון מחשבותי׳ אלינו שכל אותן אלפים ות״ש שנה עד שלא יצאו ישראל ממצרים היה יושב הקב״ה ומחשב מחשבות ומעבר עבורים ומקדש את השנים ומקדש חדשים וכיון שיצאו ישראל ממצרים מסרם להם הה״ד ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר מהו לאמר אמר להם מכאן ואילך הרי הם מסורים לכם ופי׳ וועד יום מועד כמו שנאמ׳ מועד צאתך ממצרים · ויכח חשאי בהילה כלומר הוכיח את אבימלך בחלומות רעים בפחד ורעדה שנ׳ ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה וזהו חשאי שהוא חלום הלילה שהוא ידע ועבדיו לא ידעו שנ׳ וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל

עבדיו

Digitized by Google

לַשׁ ל בָּטְהֲ יְרָאָתָם וְלוֹקָה׃ בּוּקָה
וּמְבוּקָה וּמְבֻלָּקָה בְּחַפָּ׃
לַשׁ מ אוּרֵי יֶשַׁע לְהַזְמִינִי׃ אֲחָזַת בְּיַד
יְמִינִי בְּחַפָּ׃
לַשׁ מ אוֹדֵי הוֹדָאוֹת לַאֲדַקֶּךָ׃ עַל
מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ בְּחַפָּ׃
לַשׁ נ וְרָאוֹת בַּעֲשׂוֹתְךָ נְקָוֹה׃ וְלַיְלָה
לְלַיְלָה יְהֹוָה בְּחַפָּ׃
לַשׁ נ לְחֲמוּ כּוֹכְבֵי אוֹרִים׃ לְעֶזְרַת יְיָ
בַּגִּבּוֹרִים בְּחַפָּ׃
לַשׁ ס יַעֲצָרֶק נְעָרִים׃ צְלִיל לֶחֶם
שְׂעוֹרִים בְּחַפָּ׃
לַשׁ ס גַּב בְּמִבְטַח וּמָעוֹז׃ גֶּבֶר חָכָם
בָּעֹז בְּחַפָּ׃
לַשׁ ע רִיצֵי פּוּל שָׁקֶר׃ וְתַחַת כְּבוֹדוֹ
יֵקַד בְּחַפָּ׃
לַשׁ

עבדית אבימלך עשה ננגע׳ שנ׳ וישלח אבימלך ויקח את שרה לפיכך הוכיחו בנגעא ובפשי ופרעה שעשה בפרהסיא שנ׳ ותקח האשה בשוקה ובגלוים לכך לקה בפרהסיא שנ׳ וינגע ה׳ את פרעה וכל זה היה בליל פסח כד״א שמא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מליל שכל הנסים שנעשו לישראל היו בפסח ליל של אברהם של אבימלך של פרעה של מצרים של גדעון של סיסרא של דניאל של השן של מסים ושל עתיד כדאיתא במדרש וכולן למדין זה מזה מג״ש׳ ודים רידני שהן אנשי סדום שהיו רעים וחטאים במאד שהן עליהם חרון אפו ושמתו וירדם באש ונפרית שנ׳ וה׳ המטיר ונומר נשפך נופל על השופך מלמעלה למטה והוא שאמר איוב כ״ם בקלתים שלא ידו השך משורש הרים והפיכת סדום היה בלילה שנ׳ וישכם אברהם בבקר וישקף על פני סדום ושבא היה שנ׳ ושבות אשה ראוכלו׳ ויסר נטוב לאלום ז׳בר את לבן מדב׳ עם יעקב מטוב עד רע אפי׳ נטוב כ״ש ברעה כמו שנ׳ ויבא אלהים אל לבן וגו׳ומר׳ לאלום לסתום פיו כאלם כמו תאלמנה שפתי שקר אלם נדק תדברון ממורה ברכות בכה אל יעקב בנה וז רבקה שנקראת מורדה כמו שמצינו בדניאל י״א ועל עמדת בשים או משום שנ׳ עד תאות גבעות עולם ומתרגמינן דמודו לבן רברביא דמן עלמא כי פי׳ תאות ל׳ תאוה ומדה נקרא׳ על רבקה כמו שפירש רש״י שם שמדתן אמו והוקיקתו לקבלם ר״ל כי רבקה עמדה הברכות הנפוכות לעשו והוקיקו ליעקב לקבלום שציותה לו לעשות מטעמים כמו שנ׳ ורבקה אמרה אל יעקב בנה וגו׳ גם איתא בב״ר שברנק׳ נתקיים ברכת אוכל עלי תבא שנתקיים בה אמותינו את היי לאלפי רבבה ורבקה עמדה לכוין הברכות ליעקב בנה והברכות שנתברך יעקב מאביו בפסח היה שנ׳ וקח לי משם שני גדיי עזים ואיתא בב״ר וכי דרכו של יצחק לאכול שני גדיים בסעודה אחת אלא אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה על כנ׳ גדיים׳ מקוק בכוד כמלך זה דמותו של יעקב שחקוק בכסא הכבוד שנ׳ ודמות פניהם פני אדם ואז״ל פני אדם זה דמותו של יעקב׳ וישר אל מלאך ס״ס שנאמר הושע י״ב וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו פיר׳ המלאך חינן לו לשלחו שנאמר שלחני כי עלה השחר וזה היה ליל פסח כשעברו את מעבר יבוק שנאמר ויקם בלילה ופגע בו המלאך ואבק עמו׳ טוב הסכים לידו הק״בה שנקרא טוב שנ׳ טוב ה׳ לכל הסכים לידו של משה שנ׳ מקים דבר עבדו זה משה שנאמר לא כן עבדי משה כשאמר הקב״ה למשה לך אמור לישראל ועברתי בארץ מצרים הלך משה ואמר מדעתו כה אמר ה׳ כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים אמר הקב״ה והלא כבר הבטחתי למשה ואמרתי לו בכל ביתי נאמן הוא ועכשיו יהא מכזב אלא משה אמר כחצות אף אני יוצא כחצות הלילה ואסכים לו שנ׳ ויהי בחצי הלילה וכמו שפירשתי לעיל׳ שעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה פ״ה בסוף משלי ואמר בהסיקתא בתיה בת פרעה בכורה היתה ובתפלתו של משה ניצולה דכתיב טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה בליל כתיב חסר ה״א כד״א ליל שמורים פי׳ כי בליל ראשון של פסח מתו כל בכורי מצרים זכרים ונקבות שנ׳ ומת כל בכור הכל בכלל ולפי שהיא גידלה את משה כאן במכת בכורות נשתלם שכרה וכך פתרונו טעמה של בתיה שלא נלקה עם הבכורים כי מר״עה שנקרא טוב היה לה לסוחרה ושגן על כן לא יכבה בליל פסח נרה׳ יוגרו חלקו בחכמה יודע עד מה שכילתא וכי אפשר לב״ו לעמוד על חציו של לילה אלא מכאן יוגרו חלקו ר׳ יהודה בן בתירה אומר היודע שעותיה ועתותיה הוא חלקו והוא יודע עד מה כלומר הש״י הוא יודע עד מה וזמן חצי לילה ופ״ה תלים ע״ד ונקט בחכמה לפי שהוא יצר הלילה שנ׳ יוצר אור ובורא חושך וכתיב ה׳ בחכמה יסד ארץ׳ יללה בנוף נפלה ותקם בעוד לילה בליל של מכת בכורות נפלה יללה וזעקת שבר במצרים שנ׳ ויקם פרעה לילה וגו׳ מלמד שהלך על כל בתי מצרים ומעמידם כי אין בית אשר אין שם מת ובנוף הוא מערי מצרים ותפס לי״ה ונפלה יללת הרועים וכתיב בסוף משלי ותקם בעוד לילה׳ כודן ושבי לוקה שמח לאיד לא ינקה אותו לילה לקו העבדים המכודנים והשבוים שבנוים מה חטאו א״א ללמדך שכל גזירות שהיה פרעה גוזר על ישראל עד בכור השבי ואיתא במכילתא וכי שב׳ שבוים היו חוטאים ועליהם כתוב אומר שמח לאיד לא ינקה ופי׳

כודן

Digitized by Google

לֵשׁ עוֹמֶר חַרְמֵשׁוֹ פִּלְּחָם · וּבְמִלְחֲמוֹת תְּנוּפָה נִלְחָם · בְּחַפָּ׳:

לֵשׁ פְּ אֵר עֶלְיוֹן בַּאֲמִירוֹת · מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת · בְּחַפָּ׳:

לֵשׁ פַּ עֲנֵחַ צָפְנַת מַעֲבָדָיו · סוּרוּ אֶל עֲבָדָיו · בְּחַפָּ׳:

לֵשׁ צָ פִית סְרוּרָה וַאֲרוּחָה · וְהִנֵּה יַד שְׁלוּחָה · בְּחַפָּ׳:

לֵשׁ צְ מַת בּוֹ בְּלֵיל · קָדוֹשׁ יְיָ חַלֵּל בְּלֵיל חַג פֶּסַח:

לֵשׁ ק וּמַת תָּמָר הַצְּלָה · הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בִּמְצוּלָה · בְּחַפָּ׳:

לֵשׁ ק וּמָץ הִשְׁבִּיעַ לְשַׁנָּנָה · יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא · בְּחַפָּ׳:

לש

בזדון עבד משועבד׳ · בוכה נקשה ונכאה הפך לילה וידכא אותו לילה היה נקשה קודריה׳ והמצרים נכאבו ונכאו בפסיקתא ובמכילתא כי אין בית אשר אין שם מת ר׳ נתן אומר וכי לא היה שם בית שלא היה שם בכור אלא דרכן של מצרים כיון שהיה בכור מת לאחד מהם היה נר ועושה איקונין פי׳ דמותו של׳ ומעמידה בתוך ביתו ואותו לילה היתה נשחקת ונמחק׳ ונזרת ואותו היום היה קשה בעיניה׳ כאילו אותו היום קברוהו אמר ר׳ יודן לפי שהיה המצריים קוברים בכוריהם בתוך בתיהם והיו הכלבים נכנסים דרך הכוכין ומשטשין ומוציאין את הבכורות מתוך כוכיהן ומתעתעין בהן והיה קשה בעיניהם כאילו אותו היום קוברים ועל זה נהג הפייט את בניינן וכו׳ היא קשה בדברי רז״ל ופירש קשישה ענין מתיבה ושבירה בדברי רז״ל ופירש ונכאו ענין הכאה ועל זה אמר אליהוא בן ברכאל אוכל״ד לכן יכיר מעבדיה׳ והפך לילה וידכאו שהכיר מעבדי פרעה ומצריים והפכם בעוד לילה ופי׳ וידכאו ענין שבר וכתיב שפי׳ להדק כשחק אקונם כמו שפרשתי כלומר דמותם וצלומם שהיו אביהם בכותליהם נישחק ונדק ל׳ ושחקת ממנו הדק׳ ראשית לכל אונם פ״ה בתלים ע״ח ופי׳ אונם בכוריהם כמו ראשי׳ אוני׳ · לבעם יראתם ולוקה שלקתה יראתם כמותם שמצריים משתחוים לטלאים וישראל שחטו אותן לפסחיהם וכתיב משכו וקחו ואמר ר׳ חייא בר אבא דמן יפו שהיא כל אחד ואחד מושך אלהות של מצרי׳ ושחטו לפניו והיו המצרי׳ בכבשין ויונאין ורואין והפסח פורקות מעליה׳ ופירש לבעם כמו ואויל שפתים ילבט משלי י׳ שפירושו יכשל · בנוקה ומבוקה ומבולקה פסוק הוא בנ״ע בנחום ב׳ ופירש בוקה ומבוקה ענין הרקות מרוב השלל והביזה וכמו שנאמר וינצלו מצרים ופירש ומבולקה ענין פתיחה כלומר שנפתחה ארץ מצרים ויצאו ישראל ביד רמה · מאורי ישע הופיע כלומר אורה וישועה הופיע לי הקב״ה שנאמר ה׳ אורי וישעי ממי אירא תלים כ״ז אורי במצרים וישעי על הים שנ׳ ולכל בני ישראל היה אור ובים כתיב ויושע ה׳ · אפות ביד ימיני בתלים ע״ג ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני שאתו כמו ידך בימין שלי והולכתני ביד רמה בלי פגע רע ולא יוכלו המצריים לכלותו כרודפם אחרי אל ים לומר אפות ביד ימיני בימי מרדכי ואסתר שבתוך הפסח היה וכתיב שם ליהודים היתה אורה וגומר · מאודי הודאות לאדקין הרבה הודאות ושבחות עלי להודות על כל הניסים שעשית עמי ופירש לאדקין לשון דבוק בדברי רז״ל כמו אדוק בעבודה זרה כלומר לדבק בך וכמו שאמר יר׳ עה וכו תדבקון · על משפטי צדקך כמו שאמר דוד תלים קי״ט חצות לילה אקום להודות לך כלומר על שעשית לי בחצות לילה במצרים ועל צדקה שעשית עם אבותינו במצרים שלא היו ראוים לגאול לפי שלא היה בידם אלא ב׳ מצות דם פסח ודם מילה · בורואות בעשותך נקוה פסוק בישעיה ס״ד בעשותך נוראות לא נקוה לו קרי כו׳ כלומר בעשותך עמנו נסים נקוה לך לא כמו שעשו אבותינו במצרים שכתוב שם אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך תלים ק״ו וכתיב שם נפלאות בארץ חם אלא אנו נקוים לך שתעשה עמנו נוראות בליל פסח · ולילה ללילה יחוה פסוק הוא תלים י״ט ור״ל כאן כלומר שליל פסח זה לליל פסח אחר אנו נחוה שבכך שבכל שנה אנו אומרים לשנה הבאה בארעא דישראל ולוה אנו מקוים והנסים שתגאלנו בליל פסח כמו שהוצאתנו ממצרים · נלחמו ככבי אנרים בליל ראשון של פסח נלחמו כוכבי השמים להושיע ברק ודבורה ולהפיל סיסרא כמו שנאמר שופטים ה׳ הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא · לעזרת ה׳ בגבורים פסוק הוא שם כלומר לעזרת ישראל שהיא עזרת ה׳ · סוגב במגמה ונמגנו כלומר בוגו היה מרומם ונשגב במדת הבטחון ובעוז בדאיתא בב״ר ובמדרש רות כתיב במשלי כ״ט חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בי״י ישוגב חרדה שהחרידה רות לבועז שנאמר ויחרד האיש וילפת יתן מוקש בדין היה לו לקללה אלא ובוטח בי״י ישוגב כתן בלבו וברכה שנ׳ ויאמר ברוכה את לה׳ בתי ופירש סוגב ענין רוממות · גבר שכם בעוז פסוק הוא משלי כ״ד גבר חכם בעוז ואיש דעת מאמץ כח ואמר במדרש גבר חכם בעוז זה בועז ואיש דעת מאמץ כח שגודרו על יצרו הרע בשבועה שנא׳ חי ה׳ שכבי עד הבקר · היא לדק שעורים בליל לחם שעורים העומר שהיה משעורים היא לאותו הדור שהיה מגוער ומופרז מן הצדיקים ומן המצוה כי לא היה בדורו של גדעון עושה משפט וצדקה ופירש בעורי׳ כמו ויגערו רשעי׳ ממכה איוב ל״ח ובדברי רז״ל הנוער מן המצות והל׳ ללחם שעורים הוא שלחם אשר צלמו מחנה מדין שבליל לחם שעורים מתהפך בהם.

לשׁ ר וחוהצלה עמדה · בלילה
ההוא נדדה בחפ :
לשׁ ר וח חפשה למלכה · אזכרה
נגינתי בלילה בחפ :
לשׁ ש מור לנקמה נטורה · על צוד
המעטירה בחפ :
לשׁ ש מע מצרים לנצור · יחידיו
כשמע צור בחפ :
לשׁ ת בוע מספר התורה · אחרת
מהנה לא נעדרה בחפ :
לשׁ ת כנו לישעונם · נדחי ישראל
יכנם בחפ :
לש

בהם ומפיל אהליהם כמו שנ' שופטים ז' ויבא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים מתהפך במחנה מדין ויבא עד האהל ויכהו ויפול ויהפכהו למעלה ונפל האהל ואיתא בפסיקתא מהו צליל לחם שעורים רבנן אמרין על שגלגל עליהם אותו הדור מן הצדיקים שלא היה א' מהן צדיק ופירש צליל כמו מים צלולים וזכים מה כתיב זכות לחם שעורים ואיזו זו מצות העומר ופירש צליל עונש · שריני פול שקד ותחת כבוד יקד זה מלך אשור שנאמר מלכים ב' ט"ו בא פול מלך אשור על הארץ ופי' שריני גבורי כמו כגבור עריץ ירמיה כ' לפי שיערו ויראו מהם כלומר הגבורים של אשור שקד ומיהר הש"י להרע להם ופי' שקד מיהר כמו שוקד אני ירמיה י' וכן מצינו בישעיה י' אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור וכתיב לכן ישלח האדון אדני צבאות במשמניו רזון ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש כלומר תחת בגדיו כי הא דר"י קרי למאני' מכבדותי וזה היה בליל פסח כמו שאמר אחריו והיה אור ישראל אש וקדושו ללהבה ופי' אור לילה כמו אור לי"ד בודקין את החמץ והוא ליל ט"ו כיון שנקרא אור ישראל שהוא שמור לבני ישראל שבאותו לילה נשרפו אוכלסי סנחריב וקדושו ללהבה זה אשו של גבריאל שנאמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגומר : עומר קרמשו שלהם קצירת העומר שכתוב בו מהחל חרמש בקמה שלא אשור ושילו כמו שאמר אח"כ ופירש שלהם נקטם כמו ישלם קץ נגדו משלי ו' ובמלחמת תנופה כלחם כמ"ש ישעיה ל' כי מקולו י' יחת אשור בשבט יכה והיה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו בתפים ובכנורות ובמלחמת תנופה נלחם בה ואמר בפסיקת' ר' שמואל בר נחמני אמר מצות העומר עמדה להם בימי חזקיהו שנ' ובמלחמות תנופה נלחם בה וכי יש מלחמות של תנופה אלא הוי אומר זו מצות העומר שהיו מקריבין י"ו בניסן נלחם הקב"ה בחילו של אשור כד"א והניף את העומר · פיאר עליון באמירו' מכנף הארץ זמירות אמרי באגדת חלק דרש בר קפר' בציפורי מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוחה וזו למרבה המשרה סתומה בקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח וסנחריב גוג ומגוג אמר' מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד שאמר כמה שירות ותושבחות לא עשיתו משיח וחזקיה שעשית לו כל הנסים הללו של סנחריב ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לפיכך נסתם פתחה הארץ ואמר רבש"ע אני אומרת שירה לפניך תחת צדיק זה ועשהו משיח שנ' ישעיה כ"ד מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק אמר שר העולם לפני הקב"ה רבש"ע עשה צביונו של צדיק זה והוא שיסד פ"אר עליון באמירות כלומר שנתפאר הש"י באמירות הרבה שאמרו לפניו ח"ס והארץ ושר העולם וכל זה היה ע"י מפלת סנחריב ופירש מכנף הארץ מקצה הארץ · סעבם לפנת מעבדיו סודו אל עבדין שגלה הקב"ה לדניאל סתרי מעשיו מה שעתיד לעשו' והוא פתרון החלום שראה נבוכדנצר שאין פותר אותם ונראה לו לדניאל בחלום הלילה שנ' באדין דניאל רזי גלי וגומר והוא שאמר ישעיה כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים · צפית מדורה וארוס הוא שאמר ישעיה כ"א על בלשצר ערוך השלחן צפה הצפית אכול שתה קומו השרי' ומשחו מגן כלומר כשישב על השלחן וערך ארוחתו מכל מיני מעדנים והיה מעמיד הצופה לראות אם יראה אדם נא לפי שהיה ירא מכורש ודריוש כשעודו אוכל ושותה וגו' לכו ביין ונוס להביא כלי הקדש לשתות בהם עם אלף גבוריו כמו שנאמר בדניא' אמר הצופה קומו השרים ומשחו מגן כיבשו' שהיה אוכל באו עליו כורש ודריוש וצפית הוא הצופה או המנורה נקראת צפית ופירש ארוחה סעודה · והנה יד שלוחה יד של מלאך שלוחה להכותם בם וכתבה על השלחן שנ' דניאל ה' בה שעת' נפקו אצבען די יד אנש וכתבן לקבל נברשתא על גירא די כתל היכלא די מלכא ומלכא חזה פס ידא די כתבה · נמת בו בליל קדש ה' חלל בו בלילה שהשת' בכלי הקדש נהרג והוא ליל ט"ו ניסן ע"ש שחלל כלים מקודשים נתחייב מיתה שנ' ומתו בו כי יחללהו ופירש מיתת ענין כריתה · קומת תמר הוללה הדסים אשר במצולה ישראל נמשלו לתמר שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר מה התמר הזה אין לו אלא לב אחד שאין לו ענפים כשאר אילנות כך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים וישראל בגלותו ובזכותה של אסתר שנקראת הדסה על שם שהיתה צדקת כדאיתא במגילה קרי לה אסתר וקרי לה הדסה תניא רבי מאיר אומר אסתר הדסה שמה על שם הצדיקים וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואמרינן בחלק זה הקדוש ברוך הוא שעומד בין הצדיקים שנקראו הדסים מה הדס זה ריחו נודף כך הצדיקים ריחן נודף ושמעם הטוב הולך למרחוק ובמדרש שיר השירים רבה פתרו על חנניה מישאל ועזריה דמתה לתמר שזקפו קומתם

כתמר

Digitized by Google

לשׁ מ אֲמָרַי יִרְצֶה לִשְׁעוֹת · מִקֶּדֶם פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּחַפְ :
לשׁ א זִבְחֵה נִיחֹחַ שְׁלוּחִים · הוֹדִינוּ לְךָ אֱלֹהִים בְּחַפְ :
לשׁ י שַׁע לָנוּ תְּחַדֶּה · וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדֶה בְּחַפְ :
לשׁ ר נֶן הַשִּׁיר בְּחַדְשֶׁךָ : לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ בְּחַפְ :
ליל

כתמר ולא בתמר לגלם וגם הצדיקים נקראו תמר שנאמ׳ צדיק כתמר יפרח ועליהם נאמר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה והוא פסוק א׳ בזכריה · קומץ השכיח לשכנה מנחת העומר והלכות קמיצה שהיה מלמד מרדכי לתלמידיו בשעה שבא המן אצלו כדאית׳ בויקרא רבה פ׳ אמור ובמדר׳ במגילת אסתר ובפסיקתא השכיח את אחשורוש יותר מי׳ אלפים ככר כסף שרצה המן לשקול כדי להשמיד את ישראל ופירש לשכנה כמו ושננתם לבניך שהיו לומדין הלכו׳ עומר· יתן לידידו שינה ע״י שהיו נודדים שינה מעיניהם ולומדין את התורה אירע להם הגלה זו וכן אמר דוד הע״ה שוא לכ׳ משכימי קום אולי לחם העצבים כן יתן לידידו שינה כלו׳ שוא לכם בעלי אומנות המשכימים ומאחרין למלאכתן ומתפרנסין בינעה ובעצבון כן יתן השם י״ת שמנדד שנתו ועוסק בתורה כי כל עסקו וטרחו לא הועיל להמן כנגד מרדכי שתורתו משמרתו · ריגש והגלה עמדו ליהודים · בלילה ההוא נדדה שנת אחשורוש וזה היה תפלת תפלתו של המן ותפילת גאולת מרדכי וקריין בליל י״ו בניסן היה שמכתו להעודה ביום י״ו ונדדה שנת המלך בלילה ולמחרתו תלאוהו · רומי אמשה לאלה אזכרה נגינתי בלילה פ״ה תלים ע״ז אזכר׳ נגינתי בלילה עם לבבי אשיחה ויחפש רוחי ואיתא במדרש שוחר טוב ובפסיקתא ובמגילות קינות רבי איבו ורבי יודא בר סימון ר׳ איבו אמר אמר׳ כנס׳ ישראל לפני הקב״ה רבש״ע כשזוכרתי אני שהושכרתי בגליות ובמלכיות כד״א אשר תנן לריך ור׳ יהודה בר סימון אומר אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבונו של עולם כשזוכרתי אני שירי׳ ושירו׳ שאמרתי לפניך בלילו׳ והייתי מכנכנת לך על אותן הניסים כד״א ונגנותי כגנן כל ימי חיינו ואומרת שירים ושרים באותו לילה שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ואימתי כשהרגתי בכורי מצרים בלילה שנאמר ויהי בחצי הלילה ולילו של גדעון לילה עם לבבי אשיח׳ ויחפש רוחי מתעי אלא עם לבי ומחפשת עונדיי ואומרת הלעולם יזנח ה׳ לא שבק ולא שביק כלומר לא עזב אותנו ולא יעזוב עד עולם ופי׳ בלילה הוא רמז לגלותם שדומה ללילה · שמור לנקמה נטורה על צר המעטיר׳ לילו של פסח שמור לנקמ׳ אדום ופי׳ שמור כמו ואביו שמר את הדבר ופי׳ נטירה ל׳ לא תקום ולא תטור כאדם שנוטר איבת שונאיו בלבבו עד יבא מקומו לנקום נוטר הש״י איבתו של עשו הרשע ושמר לו מועד לנקום בלילו של פסח כאשר פירשתי למעל׳ שבניסן עתידין אנחנו להגאל · על צר המעטירה פסוק הוא ישעיה כ״ג ודרשו רז״ל כל צר שבמקרא מדבר זו״ו וזו רומי הרשעה ונקראת מעטירה כמו שדרשו רז״ל ממלכת מלכים שכל מלך שלא נטל כתר בצור לא היתה מלכותו חשובה למאומה שכל כך היתה חשובה · שמע מצרים לצור יחילו כשמע צר שמע שהיה במצרים לגבורותיו להיות לעתיד שכן ישמע לאדום כמו שאמר ישעי׳ כ״ג כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר כלומר כאשר נודעו האותות משמע מצרים שנ׳ שמעו עמים ירגזון חיל אחז וגו׳ כך עתידין להודעות משמע צר ופי׳ יחילו יזדעזעו כמו חיל אחז · תבוע מספר התורה אחת מהנה לא נעדרה כתיב בישעיה ל״ד דרשו מעל ספר ה׳ וקראו אחת מהנה לא נעדר׳ ואיתא בב״ר וזה אם להסבר בתיבה י״ב פעם באו ע״א ליכן מכל בשר לאכול בשר אבירים ובגבורים ולהפטם על אחת כמה וכמה שיבואו כולם הס״ד יחזקאל ל״ט בן אדם כה אמר ה׳ אלהים אמור לצפור כל כנף ולכל חית השדה הקבצו ובאו והאספו מסביב על זבחי אשר אני זובח לכם זבח גדול על הרי ישראל ואכלתם בשר וגומר ולכן אמר ישעיה דרשו מעל ספר ה׳ וקראו אחת מהנה לא נעדרה כי שם על פורענות אדום במכו כל החיות והעופות אז״ל תבוע מספר התור׳ אמר הפייטן כל הניסים שארעו לישרא׳ בליל פסח שפשפתי בכל התור׳ ודרשתי במדרש לא מצאתי אחד שלא הזכרתי ופי׳ נעדרה נחסרה כתבנו לישע וגם לילו של פסח מתוקן לישועה וכפי׳ שרוב הניסים נעשו לישראל באותו לילה כמו שנזכר · נדחי ישראל יכנס ג״כ באותו לילה כמו שאמר ישעיה ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל וכן אמר דוד בונה ירושלם ה׳ נדחי ישראל יכנס ושנינו בראש השנה בפסח נברא העולם ובפסח עתידין להגאל ונבא מלך המשיח ולאסיף נדחינו · מאמרי ירצה לשעות תפילתי ירצה לפני הקב״ה וישמע אל ה׳ · מקדם פועל ישועות פסוק הוא תלים ע״ד לפני הקב״ה שהוא פועל ישועות מקדם כלומר מעולם עד הנה · או כשהניחן שלוחים או במצרים כשהכינו לישרא׳ והוציאם מפרך שהיו יגיעים מרוב העבודה ופי׳ שלוחי׳ עייפים והוא עיף מתרגמי׳ והוא שלהי י״א הודינו לך אלהים אמרו כלל והודאה לשמך הגדול ופ״ה בתלים ע״ה הודינו לך אלהים הודינו וקרוב שמך ופי׳ רז״ל הודינו לך על הטובה הודינו לך על הרעה וקרוב בפינו שמך תמיד ספרו נפלאותיך דורותינו תמיד כי אקח מועד אני מישרים אשפוט בשים למו יום טוב אין אנו שובקין בכבול עם בקולות ראש בכל הניים אלא אנו מישרים לבינו ונותנין לב להלל ולשבח מעין המאורע ליום על כל כם וכם · ישע לנו תחדה כלו׳ ישועתך לנו תגמיש ותחדש כמו שאמר הנביא ישעיה כ״ב מבשר טוב משמיע ישועה ופי׳ תחדה תחדש כמו לא בקרתי הא בעתיק כל׳ תלמוד או פי׳ תחדה תשמח כמו תחדהו בשמחה את

פניך

פרק תלים כ״א ואו שזך לעולם כודה וס״ה בתלים ס׳ כשיהיה יחיד בעולמו כמה שאמר ישעיה ונשגב ה׳ לבדו ביום ההוא וכתיב והיה ה׳ למלך על כל הארץ וגו׳ · רכן השיר כהדשך כמה שאמר דוד תלים קמ״ט שירו לה׳ שיר חדש תהלתו בקהל חסידים שכל השירות נאמרו בלשון נקיבה כמה שהנקב׳ יולדת וחוזרת ויולדת כך היו התשועות שנברו היה אחריהן שיעבו׳ אבל תשועה העתידה נאמר בלשון זכר שאין אחריה שיעבוד כמה שאין הזכר יולד · להודות לשם קדשיך כמו שאמר דוד הושיענו אלהי ישענו וקבצינו והצילנו מן הגוים ואז לעתיד להודות לשם קדשיך להשתבח בתהלתיך :

ליל שִׁמֻּרִים טֶכֶס פְּלָאוֹתֶיךָ מִשִּׁירֵי הוֹדָאוֹת נְתִיַדְּתָּ יוֹמָם לְחֶסֶד וּבַלַּיְלָה לְשִׁיר נִתְוַעַדְתָּ · כְּלוּלֶיךָ אָז בֶּאֱמוּנָה רוּחֲךָ הֵרַקְתָּ · מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים עֹז יִסַּדְתָּ: בגלה ברנה מלכותך

ליל שמורים טכס פלאותיך משירי הודאות נתיחדת ע״י שלבשת גאות ושכשיסי מלכות במצרים נתיחדת משירי ההודאות שאמרו ה׳ אחד ופירש טכס כמו טכסיסי מלכות לשון תקון ובקש משירי הודאו׳ ע״ש ומשירי אהודכו תלים כ״ם · יומם לחסד ובלילה לשיר נתוועדת ע״ש שנ׳ בתילים מ״ב יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמי ונומ׳ ודרז״ל שכך אומרת כנסת ישראל לפני הקב״ה זכרנו החסד שעשית לנו במצרים מצוה אחת נויתנו ביום בערב פסח ושמרנוהו ובלילה גאלתנו ושרנו לפניך את ההלל · נתוועד׳ במקום נית וועד שלנו · כלוליך אז באמונה רוחך הרקת ישראל הכלולים בך ונקראים ארוסתך ע״ש שנא׳ הושע ב׳ וארסתיך לי באמונה כלומר בשביל אמונה שהאמינו בך הרקת עליהם רוח הקדש והוצאתם ממצרים כדאיתא במכילתא גדולה האמונה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמונה שהאמינו ישראל הרקת עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו או ישיר משה ובני ישראל וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמונה שנא׳ ויאמן העם ופירש רוחך רוח הקודש · מפי עוללים ויונקים עוז יסדת פסוק הוא בתלים ח׳ ודרשו רז״ל עוללים אלו שבמעי אמן יונקים אלו שיונקים משדי אמן אילו ואלו אמרו שירה רבי מאיר אומר אף עוברין שבמעי אמן פתחו פיהם ואמרו שירה שנאמר במקהלות ברכו אלהים ה׳ ממקור ישראל אותן שהיו במקור :

ליל שִׁמֻּרִים מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ הַי וְקַיָּם · נִפְתַּח שִׁבְחֲךָ בִּלְשׁוֹן עָתִיד וְנִסִּים · סָבוּ לִימִין מֹשֶׁה בּוֹקֵעַ יָם · וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר בַּעְיָם: זה צור ישענו פצו פה ואמרו: ונאמר

ליל נפתח שבחך בלשון עתיד ונסתיים מכילתא א״ר יוסי הגלילי אלו אמרו ישראל ה׳ מלך לא היתה אומה ולשון שולט׳ בהן אלא אמרו ה׳ ימלוך לעולם ועד לעתיד לבא ונסתיים הדבר בגבואתן שסלסו בהם האומות עד עתה ופירש נסתיים כמו נסתיים בדברי רז״ל · סבו לימין משה בוקע ים שהתיכו לישועתו של משה שבקע להם את הים כמו שאמרו במכילתא מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו רבי אומר אילולי נתקתך כבר אבדתי אותם מן העולם שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וכו׳ אמרי׳ אומרים כדי היא האמנ׳ שהאמינו בי שאקרע להם את הים שלא אמרו למשה היאך אנו יוצאין למדבר ואין בידינו מחיה לדרך אלא האמינו בי והלכו אחרי משה וכו׳ · והניף ידו על הנהר בעים פ״ה ישעיה י״א ופירש בעים בתוקף או פירש בעים כמו מעי המעלה ישעיה י״ז ושפי׳ גל ויהיה בעים כמו בגלם כלומר בגלי הים והנהר :

ליל שִׁפּוּרִים עִטּוּר פִּלְאֵי צִדְקָךְ בְּצָבָא נָאוֹת · קִרְבָתְךָ לִי טוֹב יְשׁוּעוֹת הַבָּאוֹת · שְׁתִי בָךְ מַחְסִי בְּמַלְאֲכוּת הַנְּבוּאוֹת · מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ יְיָ צְבָאוֹת: ברוך אתה יי מלך צור ישראל

ליל שפורים עטור פלאי צדקך בנבו׳ ואות כתעטר׳ בפלאותך כמו שנאמר מה גדלו מעשיך ה׳ וגו׳ תלים פ״ב וכתיב בפרוח רשעים כמו עשב ונומר להשמדם עדי עד והשבאות היו עשורים ונאים לך כנגדא ישראל ואות ששמת במצרים כשניעתם שראוהו כל א״ה ושמעו ורגזו וכדאמר במכילתא כשבא הקב״ה ליפרע מן האומה שמו מתגדל בעולם שנ׳ ואכבד׳ בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה׳ וכן לעתיד ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים ונומר והגידו את כבודי ישעיה ס״ו וזהו שיסד אחר כך קרבתך לי טוב והיא ב׳ ישועות הגאולות שהשתא לגו׳ כן ע״י כביאן קרבתך לי טוב וכו׳ פ״ה תלים ע״ג ואני קרבת אלהים לי

לי טוב פתיכיי׳ מפני לספר כל מלאכותיך · ישועות הנאות עמ״ס ישעיה כי קרובה ישועתי לבא · במלאכות הכנאות בסיפרע הקב״ה מן הרשעים נקראת מלאכה שנאמר כי הנה ה׳ עושה מלאכה בהר ציון לשפוט את כל הגוים וכתי׳ כי מלאכה היא לה׳ אלהים נכאות והם כנאות הכנאות שפי הכניאים כמו שנאמר כה אמר ה׳ מלך ישרא׳ וגואלו ה׳ צבאות :

ישראל וגואלו (נ״א גאל ישראל) השכיבנו

ובכור לספירה

אור יום הנף ספירה הכשרה
בנוגהים · לציון נהרה
קרוא דרושה עלות נגהים · בנין מפואר
כרך מחמד לב ונגהים · משכני עליון
בעשר מעלות קודש גבוהים · גיל
לבבות לבנון המלבן נגוהים שלוחים ·
נכבדות מדבר בך עיר האלהים :
דרישות לדרוש בשכנך מקום כפור
שלים: סלולי ציון מבקשים תפקידם
הרם מכשולים · המון חוגג עלות יראת
התר שלשלים · עת כי בא לחננה בלי
רישולים · ומהקרוב לה בכורי נדבה
להקריב בטוהר שולים · פצחו ורננו
יחדיו חרבות ירושלם : זורזו להקדים
שלוחים

אור יום הנף וכולו כלומר ל״ל י״ו נכיסן של מחר שמניפין בו את העומר הוכשרה להתחיל למנות ז׳ ימים כי הספירה בלילה דוקא כדאיתא במנחות ביום הביאכם יכול יספור ויקצור ויביא אימתי סירנה וכו׳ עד ת״ל שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימו׳ בזמן שמתחיל מבערב וזהו הוכשרה בנוגהים כי פי׳ נוגהים לילה ופי׳ אור אורתא כמו אור ל״ד כרים פספים כדמפרש בגמ׳ ונקט יום הנף ל׳ המשנה במנחות ובסוכה · ציון כדשה קרוא דרושה כלומ׳ לציון שהיא כדשה עתה תוכרכ ותדרשנ׳ ונוכה בבנייה ונקצור העומר ונספור ונקריבהו כמלותו שציון נקראת עתה נדחה שנאמר ירמיה ל׳ כי נדחה קראו לך ציון היא דור׳ אין לה ואנו מבקשי׳ עת שתדרשנו ותבקשנ׳ עולום שנאמר ולך יקרא דרושה וכמו שנאמר משה ארץ אשר ה׳ אלהיך דורש אותה ונקט ענין זה כאן משום דאמרינן בסוכה מנלן דעבדינן זכר למקדש שנ׳ ציון היא דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה · עלות נגהים עלות להרשאה וארוכה כמו שמתחיל הפסוק ירמיה ל׳ כי אעלה ארוכה לך עלות כמו לעלות נגהים כמו ולא ינקה מכה מוזר הוסע ר׳ שפנייכו ולא יירפא · בנין מפואר כרך מחמד זו ירושלים וכ״ה כדאמר באיכה רבתי ובסוכה פרק החליל מי שלא ראה ירושלם בבניינה לא ראה כרך נחמד מעולם ומי שלא ראה בית בבניינו לא ראה בניין מפואר מעולם · לב ונגהים לב עיניים כמו שאמר הש״י לשלמה והיו עיני ולבי שם כל הימי׳ כי נגהים לשון זוהר ואור כמו יגיה חשכי תלים י״ח · משכני עליון ע״ש עיר אלקים קדוש משכני עליון תלים מ״ו · בעשר מעלות קדש גבוהים ירושלם מקודש׳ יותר משאר ארצות בעשר קדושות בבכורים ובמעשרות וכו׳ כדאיתא בפ״א ממסכת כלים ובספריאו י״ל על מה שמנינו בפ׳ הזרוע והלחיים כ״ד מתנות כהונה ניתנה לאהרן ולבניו בכלל ופרט וברית מלח ואלו הן י׳ במקדש וד׳ בירושלם וי׳ בגבולין י׳ במקדש חטא׳ ואשם ודאי וכו׳ וזהו כ״י מעלות קודש · גיל לבבות כ״ה נקרא גיל לבבות ושמחה כמו שאמר דוד תילים מ״ב ואבואה אל מזבח אלהים אל אל שמחת גילי · לבנון ונקרא גם כן יער לבנון שנאמר מגדל עדר בית יער הלבנון וכתיב גלעד אתה לי ראש הלבנון · המלבן נגוהים שלוחים כמו שדרשו רז״ל למה נקרא שמו לבנון שמלבן עונותיהם של ישראל כמו שנאמר אם יהיו חטאתיכם כשנים כשלג ילבינו וכמו שאמר לא לן אדם בירושלם ובידו עון כיצד תמיד של שחר היה מכפר וכו׳ ופי׳ נגוהים כמו ויבכו כל בית ישראל אחרי ה׳ שמואל א׳ ז׳ כלומר שהתאבלו על מעשיהם הרעים ושבו אחרי ה׳ וכאן ר״ל שאדם מתאבל ומקונן על דבר עבירה שעבר ופירש שלוחים עייפים שנתייגעו מרוב עונותיהם · נכבדות מדובר בך עיר האלהים פסוק הוא בתלים פ״ז כלומר הרבה כבודות ושבחות נדברות בך מפי הנביאים ונקראת עיר אלהי׳ · דרישות לדרוש לשכנך כלומר דרישות יש לנו לדרוש בירושלם שהוא שכינתך כדאיתא בסיפרי שניין שכל דרישות שאתה דורש לא יהיו אלא בירושלם שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה · מקום כפור שלים שנגת כמו בכי עתה אל תעלו ריש כ׳ כ״ה ספירה שנגה וגם שגגה מתרגמינן שלותא כלומר שהוא מקום כפור עונות לפי שכל הקרבנות באות על השגגה לכך אמר כמה שנגיאין על הזדון כדאיתא במסכת כריתות וכן אמר משה וכפר אדמתו עמו וישעיה אמר העם היושב בה נשוא עון

שלוחים דייני גיא נבואות· צאת מבערב
עשות בריכות מאביבי תבואות· חוג
ושבת כרבים מלאכותיו בשלוש באות
קבצו עירות הסמוכות עסק גדול
לנאות· חשבה קצרוהו ונתנוהו בקפה
ולעזרה מובאות· מה ידידות
משכנותיך יי צבאות: טובה כפולה
ומכופלת למקום עלינו לאמור· רבה
עמרים במדבר כנגדם אחת לתמור·
יחבט ונתן לאבוב האור בכלו לגמור·
שטחוהו בעזרה עמלו לרוח היום
לכמור· כמה כברי מור לסנטר הלז
זמור· שבעשת חקות קציר ישמור:
תכן בלתת וצבור ונגרס בלי חסרון·
בשלש עשרה נפה יוציאו ממנו עשרון·
נתן

עון· שאלי ציון מבקשים תפקידם הרם מכשולים בפסיקת׳ ובאיכה רבתי דרכי ציון אבלות אפי׳ דרכים מבקשי׳ תפקיד׳ כלומר מבקשים להקב״ה שיפקוד אותם וישראל יעלו בהם לרגל ובכל שעה הם מצפים מתי יהיה הכנסה של ישעיה כ״ו סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי כדי שיעלו לרגל וכתיב שם ל״ה והיה שם מסלול ודרך דרך הקדש יקרא לה וכתיב שם ס״ב סלו סלו המסילה סקלו מאבן ופי׳ סלולי ציון דרכי ציון כמו במסילה נעלה והוא דרך סלולה שהורמו ממנו המכשולות והוסרו ממנו האבנים· המון חוגג עלות יראה פסוק הוא תלים מ״ב בקול רנה ותודה המון חוגג כלומר ואז כשיפנה הדרך מהמכשולות אעלה לתוכה בקול רנה ותודה מהמון רב שיעלו לחוג לראות פני ה׳ ברגל שנ׳ יראה כל זכורך· הפר שלשים הפר ישראל מאגודות מוטותם המשולשלים ומכובלים בכבלים כמו שנאמר ישעיה נ״ח התר אגודות מוטה וכל מוטה תנתקו וכתיב בפרשת בחקותי ואשבור את מוטות עולכם· עת כי בא לחננה פסוק הוא תלים ק״ב כי בא עת לחננה כי בא מועד כלומר כאשר יגיע העת והתשובה אשר יחנה ציון· בלי רישולים בלי עכבה כלומר שתבנה בימינו· ומהקרוב לה בכורי נדבה במנחות פרק רבי ישמעאל מצות העומר להביא מירושלים אם ביכרה לא ביכרה מביאין מן הקרוב לה כל הקרוב קרוב קודם למצוה ומה ש״ס בכורי נדבה והלא חובה היא שנאמ׳ והבאתם את עומר ראשית קצירכם כי כן משום שנאמר ואם תקריב מנחת בכורים לה׳ לומר אם אתם מביאים אותה ברצון תעלה אני עליכם כאילו הקרבתם אותה נדבה הכי איתא בכל הפסקות וזהו בכורי נדבה· בטוהר שוליים כלומר נטהרה ולא בטומאה ובכלי טהורה· טומאתה בשוליה או י״ל נסוהר שוליים על ירושלים כש׳שהרבה הש״י שטומאתה כמו שאמר יחזקאל את ארץ לא מטוהרה ואומר עוד ויטמאו אותה בדרכם וגומר וישעיה אמר כי אם רחץ ה׳ את צואת ציון ואת דמי ירושלם ידיח מקרבה וכן אמר עוד וזרקתי עליכם מים טהורים וגומר ואז פנאו רבכו יעדין פרכנת ירושל׳ ופסוק הוא ישעיה ופירש שכאו שבין הרמ׳ קול· וזרון להקדי׳ שלוחי׳ דייני גיא נבואות ב״ד שהיו בירושלים היו זריזים להקדים לשלוח שלוחיהם מערב י״ט כדתנן במנחות שלוחי ב״ד היו יוצאין לקצור העומר ועושין אותו כריכות כריכות מבער׳ של י״ו שיה׳ נוח לקצו׳ כדי לזרז לקצ׳ העומר בבקר של י״ו להתיר החדש ופירש דייני גיא נבואות בית דין של ירושלים שנקראת גיא נבואות שנאמר בישעיה משא גיא חזיון ואחז״ל גיא שכל הנביאים נתנבאו עליה וי״א גיא שכל הנביאים ממנו דאמר ר׳ יוחנן כל נביא שלא הוזכר שם עירו בידוע שהוא מירושלם· מאביבי תבואות ע״ש שנאמר אביב קלוי באש· חול ושבת כרבים מלאכותיו בשלוש באות תנינן בהקומץ רבה כיצד היו קוצרין את העומר בשלש קופות בשלש מגלות ובשבת בשתים דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אחד חול ואחד שבת מלאכותיו בשלוש באות בשלש מגלות בשלש קופות וזהו חול ושבת כרבים כלומר הלכה כחכמים שהם רבים החולקים על רבי מאיר שהוא יחיד ובדקיימא לן יחיד ורבים הלכה כרבים· קבצו עיירות הסמוכות עסק גדול לנאות כדתנן עיירות הסמוכות לירושלם מתכנסות לשם כדי שיהא נקצר בעסק גדול משו׳ שנאמר ברוב עם הדרת מלך ופירש לנאות להדר· חשב׳ קצרוהו ונתנוהו בקופות לעזרה מובאות דתנן כיון שחשיכה אמר להם בא השמש כו׳ עד קצרוהו ונתנוהו בקופות להביאו לעזרה· מה ידידות משכנותיך ה׳ צבאות פ״ס תלים פ״ד אמר דוד כמה חביבות משכנותיך עלי עזרת נשים עזרת ישראל עזרת כהנים ועתה אנו מבקשים כמה היה לנו כעים ושוב להיות במשכנותיך להקריב העומר כהלכתו· טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו לאמר פירש כמה טובות כפולות יש לנו לשבות ולאמר להשם יתברך שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו ופירש לאמר כמו את ה׳ האמרת כלומר רוממת והגדלת אותו או יש לומר כפשוטו ענין אמירה· רבה עמרים במדבר כנגדם אחת לתמור כלומר הקדוש ברוך הוא הרבה עומרים במדבר בירידת המן שהוריד לכל אחד עומר שנאמר עומר לגלגלת וגומר וכנגדו צוה להם להביא לפניו עומר א׳ תמורת כלם כדאיתא בפסיקתא ובויקרא רבה בפרשת העומר ובריש מדרש קהלת אמר רבי ינאי בר קנינה ראו גי׳ ה׳ נתן לכם את השבת ראו מה ביני לביניכם אתם מקריבים לי בשנה עומר א׳ שנאמר והבאתם את העומר ואני נותן

נָתַן שַׁמְנוֹ וּלְבוֹנָתוֹ יָצַק וּבָלַל בְּהַדְּרוֹן :
הֵנִיף וְהִגִּישׁ וְקָמַץ וּמָלַח וְהִקְטִיר
הַזִּכָּרוֹן · מִזֵּר שֻׁלְחַן גָּבוֹהַּ זָכוּ בִּשְׁיָרֵי
הַדּוֹרוֹן · כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרוֹן : קָרַב
הָעֹמֶר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מְלֵאִים בְּפֵירוֹת
מְעֻטָּרִים · בִּזְרִיזוּת בֵּית דִּין מֵחֲצוֹת
רְחוֹקִים מֻתָּרִים · מֵרָחוֹק אֶת יְיָ מְעֻזְּכֶם
זָכְרוּ מַזְכִּירִים וְנוֹהֲרִים · יְרוּשָׁלַיִם
הַבְּנוּיָה תַּעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם נִמְהָרִים ·
חִזְקוּ וְתִזְכּוּ לִשְׁמוֹעַ שִׁיר יָשׁוֹרֵר לְהָרִים ·
הַר בֵּית יְיָ בְּרֹאשׁ הֶהָרִים : יֵרָאֶה כִּפַּת
הַמּוֹקֵד תַּשְׁלוּם שָׁלֵם סְבִיבֶיךָ · שִׁמְךָ
כְּשֵׁם מַלְכֶּךָ שְׁעָרֶיךָ כְּשִׁבְטֶיךָ בַּהֲסִבֶּךָ ·
הָעֵת בַּעֲדִי תִּלְבְּשִׁי הֲדַר סְבִיבֵךְ בִּמְסִבֵּךְ ·

עור

לכל אחד עומ׳ שנ׳ עומר לגלגולת מספר נפשותיכם ופירש לעמר כמו והתעמר בו יהיה קדש · שמנו ונתן לאבוב כלו׳ בכולו לגמור׳ כדתנן ושכתים אומרים נקנים ובקולמו׳ היו מוכסין אותו כדי שלא יעמוך בתנובו לאבוב ואבוב היה מנוקב ר״ל בעין כברה כדי שיהא האו׳ שולט בכולו ופירש ישכם כמו כי תקבוש ועך כלו׳ שהיו מכין אותו במטה והוא ענין דישה כמו כן במטה יחבט קצח ישעיה כ״ח ופירש אביב כלי שיש לו בית קבול ועשוי נקבים נקבים קטנים כמו כפה ומשימין בו נפליאם ומעמידין לפני המזרים כך היו משימין הקליות באבוב ומכבבין אותן כאש שלמטה והאש נכנס׳ דרך הנקבים ופירש לגמור כמו כליל תקטר תרגום גמור וכי״ם כתיב לתמור לשון ותמרו עשן · שטחוהו בעזרה שתלו לרוח קיים לכמו׳ כדתנן שטחוהו בעזר׳ והרוח מנשבת בו ולפי שמצא בפסיקתא וכויקרא רבה ובמדרש קהלת אמר רבי לוי סרי שמאלת נקרשת וזרעת וכבשת ונסקת ועדרת וקצרת ועמרת ודשת ועשית ערימה אם אינו מגלה לך מעט רוח שתורה מסיכן אותו כאש׳ היה אי אתה נותן לו אלא שכר הרוח הכ״ד מה יתרון לאדם שיעמול לרוח כלומר מה יהיה לאדם ריוח שיעמול אם לא יהיה הרוח ועל שאמר מסיכן אותו האש שיה יכד עשלו לרוח קיים לכמור ופירש לכמור כמוכי כבשרו דקמיו ענין חמום כלו׳ שינלנ׳ עליו דקמיו ויתן לנו רוח כדי שאנו קיים כי השיים תלה ברוח · כמה ככרי מור לשכור שלו לומר מה שיסד כמה ככרי מור ע״ס אגדה דבבא מציעא פרק השוכר כמה ככרי דכרד למרי ד׳כא כלו׳ לשק״בה בעבור שהשיב הרוח ומה שיסד לשכור הוא ע״ד המדרש נבי עומר אמר רבי יהושע בן לוי שכשורן אבא פי׳ שומר שלך אני שאני שומר תבואה׳ שלך מרוחו׳ רעות ולי׳ את יהב לי שכרותי כלומר שכר השמירה אמר רבי בנייס מגרוסן אבא פי׳ מבשל שלך שאני מבשל תבואתך ולית את מטעים לי תבשילך דכדע מה אינון נריכין הוא שדוד אמר גשם נדבות תניף אלהים וגומר ת׳ ליס ס״ה אם גשם היא נריכה נדבות ואם טל היא נריכה אלהים נחלתך ונלאה וגומר אמר ר׳ בנייס אמר הק״בה לישראל בנייה בשה יעי נותן לכם את העומר הייתי נותן לכל אחד מכם עומר לגלגולת ועכשיו בשאת׳ וכו׳ וזהו לשכור הלו לומר והוא שאמר דוד במזמורין על העומר כמו שפירשתי · שבועות חוקות קציר ישמור פ״ה ירמיה ה׳ ואיתא במדרש ישמור לנו מן השרב ומן הרוחות הקשים והטללים הרעים ואלו הן ז׳ שבועות שבין פסח לעצרת ופירש שבועות כמו שבעה שבועות תספור לך או י״ל שבועה היא מ׳ פנים שישמור לנו חוקות קציר כמו שנאמר עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וגומר · תוכן כלית ובכור פי׳ תכן ל׳ תיקון כמו אנכי תכנתי עמודיה כלו׳ שהיו מתקנין אותו ולותתין השעורים והוא ל׳ שריקה ופי׳ ובכור אמר הלתיתה היו בוברים אותה שזהו מיטים כדתנן לותתין אותה וכוברין אותה · ובכר׳ כדתנן היו נותנין אותו בראשים של גרוסות ופי׳ בנרם ל׳ שבירה כמו ויגרם בחצץ · בלי ספרון כלו׳ היו טוחנין וכותשין אותו יפה יפה כדי שלא יחסר מן ישפל · בי״ג נפה יוכילו ממנו עשרון כדתנן והוציאו ממנו עשרון שהוא מנופה בי״ג נפה כי הוא שיעור העומר כי עומר עשירית האיפה הוא · נתן שמנו ולבונתו יצק ובלל בהדרון כדאיתא בס׳ רבי ישמעאל ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה ויצק עליה שמן על כולה ונתן עליה לבונה על מקצתה מה ראית וכו׳ וזהו בהדרון כי השמן והלבונה הדר שלו · הניף והגיש וקמץ ומלח והקטיר הזכרון תנופה שנאמר והניף את העומר הגשה רבי שמעון אומר והבאת לרבות מנחת העומר להגשה קמץ שנאמר מלא קומצו ומלח שנ׳ על כל קרבנך תקריב מלח ופירש הזכרון הוא הקומץ שנ׳ והקטיר הקומץ · מזר שלחן גבוה וכו׳ בשירי הדורון כלו׳ מזירו של שלחן זכו בשירי המנחה וכדאמר כהנים משלחן גבו׳ קא זכו שנ׳ והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וגו׳ ומנחה נקראת דורון ע״ש שנא׳ נדבה · כל זכר בבני אהרן זכרים ולא נקיבות כל זכר ואפילו בעלי מומין · קרב העומר שוקי ירושלים מלאים מעוטרי׳ שהיו במנחות משיקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים מלאי׳ קמח וקלי וקמח וכו׳ קרב קמונה והוא פועל עומד כמו ולא קרב זה אל זה ויבד מעטרי׳ על דרך שאמרו כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות · בזריזות ב״ד מקנות רחוקים מותרים כדתנן משקרב העומר מיד מותר החדש והרחוקים מותרים היום ולהלן משום שאין ב״ד מתעצלין בו · מרחוק את ה׳ מעוזכם זכרו מזכירין ונוהרים פ״ה בישעיה וזכרו את ה׳ מרחוק וכת״ב המזכירים את ה׳ כלומר אתם שגליתם ואתם רחוקים מירושלם אתם מזכירים הכסים שעשה לנו הקב״ה ופירש

נוהרים

עד תעדי תפיך· טלול רוביך ברחוביך·
שירות כהניך באביביך· נעימות לוייך
באבוביך· שאלו שלום ירושלים ישליו
אוהביך: לביתך נאוה קודש נורה
תהלה חומל· בית יער הלבנון מלבלב
מגדים וגומל· זהב פרוים פירות פרחיו
עד מהאמל: לזרעו של יצחק חסד
ביום הגמל· ארוממך בעטור בכורי
בקלתות מזהבות ולא בתרמל· כבוד
הלבנון נתן לך הדר הכרמל: יתירה
חבתך ירושלים בנוי שבעים שמותיך:
בעיר שחברה לה הפקדו שומרי
חומותיך· מזכירים לרחמך ולשומך
תהלה לישב שוממותיך· באחוה
וריעות ומקדש אל ברמה נויותיך:
אדברה

נודרים ענין זכירה בל׳ תלמוד כמו כהירנא· ירושלים הבנויה תעלה על לבבכם אע״פ שגליתם יש לכם לזכור ירושלי׳ ולהתפלל עליה על לבבינו ולהתפלל שתבנה במהרה אלו ישראל ע״ש שנאמר ישעיה ל״ב אמרו לנמהרי לב והוא ענין פיתוי· חזקו כלומ׳ חזקו בזה שתתפללו על ירושלים ואז תזכו לשמוע שיר ישוררו מהרים קול ומהו השיר נכון יהיה בית ה׳ בראש ההרים ופ״ק ישעיה ב׳ כלומר בית ה׳ הבנוי כבר בני׳ שבנא ראש ההרים· יראה כפת המוקד יהי רצון שיבנה הקב״ה ב״ה הלשכות והעזרות עם בניינו בהתחלה ויש בו סדר א׳ שנקרא בית המוקד כמו ששנינו במסכת תמיד ונקט יראה ע״ש ג׳ פעמים בשנה יראה· תשלום שלש שבניינך כי שלם ישלם הקב״ה המבעיר את הבעירה שנאמר ונצת אש בציון והוא עתיד לבנותה שנאמ׳ ואני אהיה לה נאום ה׳ חומת אש סביב וזהו שבנייך ולא יראה כפת המוקד כלומר שלא כבוד ופיר׳ של ירושלים מלך שלם תרגומו ירושלם שבניין בי״ם כתיב שניבך ל׳ שניבון דבור כלומר השריפה שנשרפה· שמך כשם מלכך באיכה רבתי שנא קריא דשמה כשם מלכה של׳ ושם העיר מיום ה׳ שמה אל תקרי שמה אלא שמה כשמך· שעריך כשנטעייך כשיבנה את ירושלים יעשה לה י״ב שערים כמנין השבטים כדכתיב בסוף יחזקאל אלה תוצאות העיר וגומר· השת בעדי תלבושי כלומר מתי יהיה היום הזה העת אשר נבא ישעיה והזמן שיבואו ויתקבצו נדחי ישראל לירושלם של׳ שאי סביב עיניך וראי וגו׳ ופי׳ בעדי ענין קשוט· במשיכך במשענותם כלומר כל כך יאריכו ימים עד שהיו תשי כח לא יכלו ללכת כי אם להשען על משענת שנאמר עוד ישבו זקנים וזקנות וגומר· עוד תעדי תופיך פסוק הוא בירמיה לא שכן דרך משוררים בקולות לשאת תופים בידם שנאמר ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה· ט׳ול ששוק· רובייך בשורים· באביבייך הוא העומר שנאמר בו אביב· באבוביך שהיו הלוים מנעימים קול באבוב והוא אחד מכלי שיר שהיו במקדש כדאמר בערכין· שאלו שלום ירושלם ואז כשישאלו בשלום ירושלם יהיו ישראל שלוים ושקטים שנאמר שאלו ודרשו בשלום העיר כי בשלמה יהיה לכם שלום· לביתך נאוה קדש הקדושה נאוה לך· נוה תהלה על שם ושמתי פקודתך שלום ונוגשיך צדקה· חומל זה הקב״ה שנאמר וחמלתי עליכם כאשר יחמול איש על בנו· בית יער הלבנון מלבלב מגדים פ״ק במלכים א׳ ז׳ ויבן את בית יער הלבנון ואמרי׳ בפרק טרף בקלפי מה יער מלבלב אף בית שמלבלב דאמר רבי אושעיא בשעה שבנה שלמה ב״ה נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהם בזמניהם וכיון שהרוח מנשבת בהם משירין את פירותיהן שנ׳ תלים ע״ב ירעש כלבנון פריו וכיון שנכנסו גוים להיכל יבשו שנאמר נחום א׳ אומלל בשן וכרמל ופרח לבנון אומלל ועכשיו היתה פרנסה לכהונ׳ ועתיד הקב״ה להחזירו לנו שנאמר ישעיה ל״ה פרוח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון ניתן לה ופירש ונותן מגדל פירו׳ כמו ויגמול שקדים· וזהב פרוים אמרינן בירושלמי פרק טרף בקלפי למה נקרא שמו זהב פרוים שנטע שלמה אילנות של זהב והיו עושין פירות וכן הוא אומר וזהב זהב פרוים· פירות פרחיו עוד מהאמל כלומר תבנהו כבנין שלם שלא יכרתו עוד פירותיו כמו שפירש כיון שנכנסו בבית אומלל ועתיד הקב״ה להחזירו וכו׳· לזרעו של יצחק חסד ביום הגמל כערבי פסחים עתיד הקב״ה לעשות משתה גדול לצדיקים ביום שיגמול חסד לזרעו של יצחק וכו׳ ובאותו שעה כשיבנה ב״ה ארוממך וכו׳ וגם שם הפייטן שלו׳ בר יצחק לכך יסד לזרעו של יצחק· ארוממך בעטו׳ בכורי של הביכורים היו אומרים ארוממך ה׳ כי דליתני ומעטרים את הבכורים כדאיתא במס׳ בכורים· בקלתות מוזהבות׳ פירש בסלים מוזהבות כדאמר העשירים מביאין בכורים בקלתות של כסף וזהב· בתורמל ל׳ תרמילו המוזכר בתלמוד ובילקוט של׳ שמואל א׳ י״ז ותרגומו ובתרמיליה והוא כלי ששמים בו הרועה כידו· כבוד הלבנון נתן לך הדר הכרמל פ״ב ישעיה ל״ה כבוד הלבנון נתן לה הדר הכרמל והבשן ונגומר והוא נדרש על כבוד ב״ה העתיד לבנות כמו שפירש· יתירה חבתך ירושלים לפי של׳ תדבק לשוני לחכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי· בנוי שבעים שמותיך שמרוב חבה ואהבה קרא לה הכתוב שבעים שמות כנגד ע׳ שמותיו של הקב״ה והם מנויות בפרקי רבי אליעזר ובמדרש שו״ט· בעיר שחוברה לה יחדיו פירשו׳ של מעלה הוא כנגד ירושלים של מטה שנאמ׳ ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו בפרק

קה דתמניית׳ · הופקדו שומרי חומותיך וגו׳ על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים ונאמר אל דמי לכם אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים ירושלים תהלה בארץ וזהו שיסד מוכירין לכוננך ולשומך תהלה בארץ לישב שוממותייך כמו שכת׳ יפוקאל לו הארץ שלוו הכנסת שיתה כגן עדן · ובאהוב וברעות פסוק הוא למען אחי ורעי אדברה נא שלום ונאמר וישראל נקראו רעים שנאמר אחותי רעייתי והקדוש ברוך הוא נקרא רעה שנאמר זה דודי וזה רעי ונקראו אוהבים שנאמר זרע אברהם אוהבי הרי בנין ירושלים תלוי באהבתו וריעותו וכת׳ אהבת עולם אהבתיך ונאמר · מקדש אל כרמה נויתיך כלומר מקדש אל אשר יבנה הקב״ה במקומו של שמואל בנויות ברמה והיא ירושלים שלא אהבה ואחוה וריעות במדרש שיר השירים תוכו רצוף אהבה רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אמר זו שכינה שמתמנה שכינתו עם ישראל כענין אחים ורעים וזהו שיסד באהבה וברעות מקדש אל · כרמה נויתיך בפ״ק דזבחים דרש רבא מ״ד שמואל וילך הוא ושמואל וישבו בנויות וכתיב הנה דוד בנויות ברמה וכי מה ענין נויות אצל רמה אלא יושבין ברמה שהיתה עירו של שמואל ועוסקין בנויות של עולם שהוא ב״ה · אדברה ואבקשה טוב ושלום כמו שנאמר אדברה נא שלום בך ונאמר · בארמנותיך לפרש ולבאר שכת׳ שכך השבו לדת לה ונמה כן יהי שלום בחילך ופ׳ בתילים קכ״ב ש״א ישמע בה קול בוגם ותרועת מלחמה שלא יוסיפו להכריע׳ עולמי עד כמו שאמר ישעיה ל״ב והיה שם מסלול ודרך ונאמר ושדויים׳ ישוכון וכאן בנין ברכה ושמחת עולם על ראשם ופירש שכונתיך מתכונתיך ופירש בחילך בחומה שלך רוצה לומר חומות ירושלם שלא תפרון עוד :

אַדַבְּרָה וַאֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ בְּאַרְמְנוֹתַיִךְ׃ יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ ׃ ברוך אתה יי פורס סכת וכו׳ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ׃

מעריב ליל שביעי של פסח

ויושע ה׳ אום למושעות הפייטן נקט ראשי פסוקי השיר׳ וחבר אלפ״א בי״תא אל״ף מן אום כ׳ מן בפרוע ופירש אום למושעות כלומר הקב״ה הושיעם לאומה ישראלית שעליהם אמר דוד תילים ס״ח האל לנו אל למושעות כלומר תמיד הוא לנו למושעות · בפרוע פרעות פסוק הוא שופטי׳ והוא ענין נקמה שכלתה וירא ישראל את היד הגדולה מיתות משונות משונות זו מזו וזהו בפרוע פרעות מדה כנגד מדה כמו שהם שעבדו בהם בקושי · אז ישיר גילה חוסן ישועות כלומר בשירה של אז ישיר גילה חוזק ישועות של הקב״ה · עזי דגול הב״ה שהוא עזי וזמרת כמו וה׳ ... וכתיב בו דגול מרבבה · גיה ענין זוהר כמו וה׳ יגיה חשכי תילים י״ח · ואישון פירש לילה והוא לשון חשך · להשעות לשון שעה וזמן כלומר השם יתברך קבע כל אחד לאות ושנים וזמנו כידוע הוא מעין השעיים:

וַיּוֹשַׁע יְיָ אוֹם לְמוֹשָׁעוֹת וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל בִּפְרוֹעַ פְּרָעוֹת׃ אָז יָשִׁיר גִּלָּה חוֹסֶן יְשׁוּעוֹת׃ עֻזִּי דָגוּל גִּיַּה וְאִישׁוֹן לְהַשְׁעוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים׃ אהבת עולם

יי הכין כלי מלחמה כמו שנאמר ה׳ איש מלחמה שכלתה רבי יהודה אומר הרי זה מקרא עשיר במקומו׳ והרבה שנים נגלה עליהם הקב״ה בכל כלי זיין נגלה עליהם כגבור חגור חרב שנ׳ חגור חרבך על ירך גבור נגלה כפרש שנאמ׳ וירכב על כרוב נגלה בשריון וכובע וכו׳ נגלה בחנית וכו׳ ושלישיו כמו שנאמר ושלשים עליו · כימת בהמומה ע״ש ויכסנהו בכבדות וכתב ויסס ה׳ את מחנה מצרים · תהומות ושמם באף ובחמה׳ שכלתה תהומות יכסיומו וכי תהומות יש שם והלא עמוכית היא אלא שאחד שעלה תהום העליון ותהו׳ התחתון והיו שמים כלחמון בהם בכל מיני פורענות ופירש עשוכי׳ מים עזים בעזוז עזיזות תהום תרגם וכדא עשכין עיני תהומא שבל נחלתך ע״ש שבל נחלתכם תלים מפני שנחלת מתחלקת בחבלו :

וַיי הֵכִין כְּלֵי מִלְחָמָה מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה וְשָׁלִישָׁיו נָהַג בִּמְהוּמָה׃ תְּהוֹמוֹת זִמְּנָם בְּאַף וּבְחֵמָה׃ יְמִינְךָ חֶבֶל נַחֲלָתְךָ רַחֵמָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ אמת ואמונה

פסח אמונים ישראל ע״ש והאמין בה׳ וכתיב ויאמן העם · ישראל נושע בה׳ ע״כ ישעיה לפ״ לעתיד

פֶּסַח אֱמוּנִים שִׁיר שׁוֹרְרוּהוּ׃ וַיּוֹשַׁע

יי

יי ביום ההוא פסח מצרים׃

פסח בת קול ישמע ממרומים׳ ישראל
נושעו בייי תשועת עולמים׃ פ ל׃

פסח גאולים עברו במשאת יד׳ וירא
ישראל את היד פ מ׃

פסח דגול בעוז כבודו׳ יוסף אדני
שנית ידו׳ פ ל׃

פסח המון חיליו בטוב דים׳ הלכו
ביבשה בתוך הים׳ פ מ׃

פסח והניף ידו ברוח בעים׳ והחרים יי
את לשונים׳ פ ל׃

פסח זלעף במכתב שונן׳ מחנה
מצרים בעמוד אש וענן׳ פ מ׃

פסח חדוש מופת עליישן׳ דם ואש
ותמרות עשן׳ פ ל׃

פסח טכס בצדיו להחרימה׳ ובני
ישראל יוצאים ביד רמה׳ פ מ׃

פסח ישועות כוס שלום׳ בשמחה
תצאו ובשלום׳ פ ל׃

פסח כלל עממים להצמית׳ כי אין בית
אשר אין שם מת׳ פ מ׃

פסח לאמים יהגו ריק לנגפה׳ וזאת
תהיה המגפה׳ פ ל׃

פסח מלוי שערים פתח׳ ופסח יי על
הפתח׳ פ מ׃

פסח נתן לאות רב ושליט גנון והציל
פסוח והמליט׳ פ ל׃

פסח סגולים למטע שרים׳ כי יי
נלחם להם במצרים׳ פ מ׃

פסח

לעתיד כי בניסן עתידין אנו להגאל כדאיתא בר״ה׳ נגאלו ישראל׳ במשאת יד בניות מצרים ובביזת הים שהיו נושאי׳ בידם כמו בתשומת יד׳ יוסיף ה׳ שנית ידו פ״ה ישעיה י״א ופי׳ ביום ההוא יוסף אדני שנית ידו לקנות את שאר עמו אשר ישאר מאשור וממצרים ומפתרוס ומכוש וגו׳ וגומר והוא נאמר על העתיד כמו שמוכח מתוך אותה פרשה׳ בטוב דים בממון רב ודי כי פירש בטוב כמו וכל טוב אדוניו בידו והוא דים כמו והמלאכים היתה דים כלומר די הספק וגרב׳׳ והניף ידו ברוח בעים פ״ק ישעיה י״א והניף ידו על הנהר בעים רוחו ופירש בתוקף רוחו׳ והחרים ה׳ את לשון ים פ״ה שם ופירש והחרים ענין השחתה ואבוד ופירש לשון ים שלא יש כיס שסוף כדמות לשון׳ זלעף ענין רעדה או ענין שריפה׳ במכתב שונן בפרקי ר״א אמר רבי יהודה המטה משקל מ׳ סאה היה ועל סנפירין היה וי׳ מכות חקוקות עליו בנוטריקון דצ״ך עד״ש באח״ב א״ל הקדוש ברוך הוא המטה הזה יביא עליו את המכות וזהו זלעף במכתב שונן כמו כתב שנשתנן עורא ד׳ פירש שנו׳׳ חדוש מופת עלי ישן עתיד השם יתברך להתחדש מופתים על מופתי׳ הראשונים שנעשו במצרים ומה הן דם ואש וכולו ופ״ה יואל ג׳ ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן ונאמר על העתיד ופירש ותמרות עשן ע״ש שאילן התמר הוא עץ הגבוה ויושר ידמה דבר הגבוה אליו וכן עמוד עשן טולם בגדיו ענין שכסיפי מלכות כי השם יתברך בא עליכן בשכסיפי מלכות כדאיתא במדרש תנחומא וזה עשה כדי להחרים׳ ישועות כוס ע״ש כוס ישועות אשא׳ בשמחה תצאו פ״ה ישעיה נ״ה׳ כלל עממים לצמית כמו כליל תקטר שפירש הכל כל המצריים כרת אותם עממים מצריים שנא׳ ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ופירש להצמית כמו ומשכחי אכמיתם תלים י״ פשוא ענין כריתה׳ לאמים יהגו ריק פ״ה תלים ב׳ למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק וזה נדרש על משיח כמ״ש על ה׳ ועל משיחו כלומר לאותן אומות שידברו גבוהות לפי שכבשו את ישראל נאמר עליהם׳ עתה ינגוף אותם השם יתברך כמו שנאמר זכריה י״ד וזאת תהיה המגפה וכל דבריהם יהיה הבל וריק׳ מלוי שערים פתח כלומר שערי בתי מצרים שהיו סגורים פתח לומר הקדוש ברוך הוא ונכנס בהם והכה בכוריהם ופירש מלוי סגור כי כשהשער סגור או הפתח מלא׳ נתן לאות רב ושליט הקדוש ברוך הוא שהוא רב ושליט נתן אות זה לעתיד׳ גנון והציל וכו׳ פ״ה ישעיה ל״א׳ סגולים ישראל שהם עם סגולה׳ למטע שרים ע״ש שביאתו ותטעמו כלומר שהם ישארו ולא יוכלו להם המצרים כי ה׳ נלחם להם במצרים׳ עתיד מוכן ומזומן׳ ויצא ה׳ ונלחם בגוים זכריה י״ד׳ כביאה שרים שנאמר ותקם שרים הכביאה׳ נבור עלץ קנין׳ גאות אשר עשה כלומר שנאמר בהכה מצרים גאה גאה שני פעמים וזהו גבור ודרשינן גאה ועתיד להתגאות שנאמר ישעיה י״ב זמרו ה׳ כי גאות עשה וכתיב כי יום ליי׳ צבאות על כל גאה ורם על כל נשא ושפל ישעיה

ב׳

פֶּסַח עָתִיד לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִם · וַיֵּצֵא יְיָ
וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם · פֶּ לָ :
פֶּסַח פְּתִיחַת קוֹל עָנְתָה נְבוּאָה · שִׁירוּ
לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה · פֶּ מְ :
פֶּסַח צִבּוּר בְּאוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה · זַמְּרוּ יְיָ
כִּי גֵאוּת עָשָׂה · פֶּ לָ :
פֶּסַח קָדַר לְצָרָיו מְאוֹרֵי אוֹר · וּלְכָל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר · פֶּ מְ :
פֶּסַח רָצוּי בְּמַאֲמַר צוּרֵךְ · קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ · פֶּ לָ :
פֶּסַח שַׁבְּחוּהוּ בְּעֹז תַּעֲצוּמוֹ · כִּי גָאַל יְיָ אֶת עַמּוֹ : פֶּ מְ :
פֶּסַח תּוֹקֶף תְּהִלּוֹת רִשּׁוּמוֹ · גְּאָלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ · פֶּ לָ :

ק׳ · קדר הזהיר והחשיך שנאמר ויהי חשך אפלה · רצוי במאמר צורך כלומר אותו פסח שעתיד יהיה מרוצה לכנ במאמר שאמר השם יתברך קומי אורי וכולו ושעיה ס׳ בפסיקתא א״ר משל למהלך בדרך עם דמדומי חמה בא א׳ והדלי׳ לו את הנר וכבה בא אחר והדליק לו את הנר וכבה אמר מכאן ואילך איני ממתין אלא לאורו של בקר כך אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא עשינו לך מנורה בימי משה וכבתה בימי שלמה וכבתה מכאן ואילך אין אנו ממתינין אלא לאורך שנאמר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור וכן אמר הכ״ה קומי אורי כי בא אורך · רשומו כמו את הרשום בכתב אמת ישעיה י׳ שהוא מנין אות וסימן :

פֶּסַח יוֹסִיף עַל יְשׁוּעוֹת יְשׁוּעָה · בְּרִיתוֹ
יִזְכּוֹר לְהוֹשִׁיעָה · עַם קְרוֹבוֹ
בְּאַהַב לְהוֹשִׁיעָה · כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם
לְצוּר נִשְׁמָעָה : בגילה ברנה בשמחה
רבה ואמרו כלם : מלכותך

פסח יוסיף על ישועות מצרים שעברו ישועה שהיה לעתיד · עם קרובו ע״ש לבני ישראל עם קרובו · באהב באהבה · כאשר שמע למצרים פ׳ ישעיה כ״ג · לצור אותה הרשע׳ כמו שדרו״ל כל צר שבמקרא מסר באותה הרשע׳ הכתוב מדבר :

וּבְרוֹב גְּאוֹנְךָ נָחִיתָ יְדִידִים · וּבְרוּחַ
יָם עָבְרוּ גְדוּדִים · אָמַר כּוֹשֵׁל
לְהַצִּיל נְדוּדִים · נָשַׁפְתָּ לִהְיוֹת בַּסַּאסְּאָה
נִמְדָּדִים : זה צור ישענו פצו פה
ואמרו : ונאמר

וברוב שונך כאן מביים הפייטן האלפ״א ביית״א שהתחיל ויסד עד הת״ית וכאן יסד מהת״ית ואילך · נדודים כמו נע נדוד יגודכו לשון משנה ופיילות אמר כושל הוא פרעה ע״ש נרשעת הרשע אך יכשל בה וכו׳ שכין כשילת התגבורת וריפוי הכח · להציל כמו והצלתם את מצרים לשלול ולבוז כמו שאמר אחלק שלל תורישמו ידי · נדודים אלו ישראל שנדדו ממקומן וי״ם כתיב נדודים על שם וישכון ישראל לבטח בדד שהיו נשופים בהשם יתברך · נשפת להיות בסאסאה נמדדים במדרש משה דבר״ס היה פרעה עומד ומכאן בתוך ארץ מצרים שנאמ׳ אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגומר וכנגדן ה׳ דברים השיבה אותו רוח הקודש ואומרת נשפת ברוחך ימינך ה׳ ומלור׳ · ווסו בסאסאה נמדדים על שם בסאסאה בשלחה תריבנה ישעיה כ״ז ואמר כן בפרק קמא דסוטה תניא היה ר׳ מאיר אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדים לו שנא׳ בסאסאה בשלחה תריבנה פי׳ בתוך אותה סאה שהיא מודדה בשלחה משלחה לאבדון תריבנה :

מִי כָּמוֹךָ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה · נָטִיתָ
נוֹאֲצֶיךָ בְּזַעַם וְעֶבְרָה · נָחִיתָ
סְגֻלָּתְךָ בִּזְרוֹעַ גְּבוּרָה · שָׁמְעוּ עַמִּים
גְּבוּרָתְךָ לְהַגְבִּירָה :

מי כמוך משגב לעתות בצרה פסוק הוא תילים ט׳ כלומ׳ השם יתברך הוא לישראל משגב לעתות שהם בצרה כאשר היו על הים בצרה גדולה מפני מצרים ופירש משגב שכין רוממות · היג נטית נואציך בזעם ועברה מכ לתא נטית ימינך משל למה הדבר דומה לליסטים שהיה עומד ומכאן אמר שלפנין של מלך אומר אם אני מוצא את בן המלך אני תופסו ואני הורגו ואני צולבו ואני ממית אותו מיתות משונות ·

ברוך

ברוך אתה ״ מלך צור ישראל וגואלו :
(נ״א גאל ישראל) השכיבנו

אז נִבְהֲלוּ פוֹחֲזֵי דִינִים · תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם צְוָוחוֹת וּמְרָנִים · תְּבִיאֵמוֹ קָדוֹשֶׁךָ בְּרֶגֶשׁ מְעוֹנִים · יְיָ יִמְלוֹךְ שׁוֹמֵר תְּשׁוּעַת אֱמוּנִים : ברוך אתה ״ פורס סכת
וידבר משה :

פשורו׳ כך היה פרעה הרשע עומד ומכלה בתוך ארץ מצרי׳ שנאמר אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל ורוח הקודש מלעגת עליו ואומרת לו נשפת ברוחך :

אז נבהלו פחוזי דינים פחז שנין קלות כמו אנשים רקים ופוחזים שופטים ט׳ · דינים ל׳ ריב כמו לא ידין רוחי מכילתא אז נבהלו אלופי אדום א״ת שהם באים לירש את ארצם הלא כבר נאמר אתם עוברים בגבול אחיכם וגו׳ ונשמרתם מאד אל תתגרו א״ת בא מה ת״ל אז נבהלו אלופי אדום מפני אבינות ד״א אמרו עכשיו הם באים לעורר מריבה שבין אבינו לאביהם שנאמר וישטום עשו את יעקב ובני מואב אמרו עכשיו הם באים לעורר מריבה שבין אבינו לאביהם שנאמר ויהי ריב בין רועי מקנה אברם וגו׳ וזהו שיסד צווחות ומדנים בין שבאה עמורר מדנים עליו׳ · רגש מעונים כ״ה ע״ש ה׳ אהבתי מעון וכתיב בית אלהים נהלך ברגש תלים כ״ה ופירש רגש מניין קיבוץ והמון · ה׳ ימלוך כלומר שאמרו ה׳ ימלוך לעולם ועד לעתיד והאמינו שיקיים אותו על כן הפייט מנקש שימלוך ה׳ ויקיים וישמור תשועת ישראל שהאמינו בו :

מעריב ליל אחרון של פסח

וַיּוֹשַׁע אוֹמֶן אֶשְׁכְּלוֹת פֶּרַח קוֹדֶשׁ תְּהִלָּה · וַיַּרְא בְּעֶנְוּוֹ וְקוֹשִׁי נוֹרָא עֲלִילָה · אָז גְּדֻלָּתוֹ הִפְלִיא וְהֵאִיר אֲפֵילָה · אֱלֹהַי עוֹשַׂי נוֹתֵן זְמִירוֹת בַּלָּיְלָה : ברוך אתה ״ המעריב ערבים : אהבת

עָזִּי הָרִים דִּילֵּג כִּזְכַר בְּרִית אָבוֹת וְחֶסֶד · וּגְבָעוֹת קִפֵּץ טָהוֹר כָּל יָסַד · זֶרַע אַהֲבַת חוֹלַת שָׁמַע לְהִוָּסֵד וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד : ברוך אתה ״ אוהב אמת ואמונה

פֶּסַח אַשְׁרוּ בְּאוֹר הַחַיִּים לְאוֹר וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר פֶּסַח מִצְרַיִם :

ויושע אומן אשכלות פרח קדש תהלה ישראל שנקראו אמונים כדפירש לעיל ונקט אומן ע״ש אמונה אומן ישעיה כ״ה וגם לדיקי ישראל נקראו אשכלות איש שהכל בו ונקראו פרח ע״ש לדיק כתמר יפרח וכתיב יפרח בימיו לדיק ונקט קודש תהלה ע״ש קודש הלולים לה׳ והם הלדיקים שהם קדש ומהללים לשם יתברך על הנסים שעושה עמהם כמו שאמרו ישראל שירה על הים · נורא עלילה פ״ה תלים ס״ו ופי׳ נורא מעשה כלומר מעשיו של השם יתברך נוראים · גדולתו הפליא ע״ש אשר עשה עמכם להפליא יואל ב׳ · והאיר לישראל מאפילה שהיו בה · אלהי עושי וכו׳ פ״ה איוב ל״ה והוא מעין הפתיחה :

עזי הרים דילג זוכר ברית אבות כדאמרים פ״ק דר״ה מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות כלומר דילג הקץ בשביל ההרים והם האבות וגם מדלג על ההרים בנ״מ אלו אבות הגבעות בג״מ וזו אמהות · טהור כל יסד אקדוש ברוך הוא שהוא טהור כדאיתא בנדה והוי יודע שהקדוש ברוך הוא טהור ויסד וברא את הכל או יש לומר שיסד וברא את הכל בטהרה · אהבת חולת ע״ש כי חולת אהבה אני שיר א׳ וקאי על כנסת ישראל · שמע להוסד ל׳ לשון היום הוסדה כלומר השפיע לישראל ע״י כבואו שרוצה בקיומי ולפיות הם יסוד עולם והוא אמרו אמרו אהב׳ עולם אהבתיך וכו׳ ירמי׳ ל״א :

פסח אשרו באור החיים לאור כלומר ישראל הגליות שהכל אמרו עליכם אשרי ישראל ובטה בגלותו באור החיים ופ״ה איוב ל״ג לאור באור החיים והוא אמרו ולכל בני ישראל היה אור · באות זה של אור עוד לשתבדך לעתיד כמו שאמר ישעיה קומי אורי וכולו דגול הקב״ה בג׳

דגול מרבבה וכתיב איומה כנדגלות · יה יה ישענו ימהר
ישועתינו לגואלנו כ"ש בעתה אחישנה ישעיה ס' וכתיב
חושה לעזרתי תלים ל"ח והוא שאמר ישעיה ל"ג ה' מלכינו
הוא יושיענו · המררו בקושי שנאמר וימררו את חייהם
בעבוד' קשה · ונלאו כעשו חייהם · ויום נקם תראו
כ"ש שנאמר ישעיה ל"ד כי יום נקם לה' שנת שלומים לריב
ציון · זכים אימו לעצמה ישראל שהם זכים נפל אימה עליהם
שלהתגבר ולהתעצם כנגד המצרים שנאמר וייראו בני ישרא'
מאד על כן בקש השם יתברך להם הים והמים להם חומה ·
הוכיו ישראל שמקיים לתשועת ה' שנאמר אשרי המחכ'
דניאל י"ב · ועד מבועי מים כ"ה ישעיה מ"ט ופירש מבועי
מים חיים שנובעים טהור הקב"ה · ענותו הרבה עליהם
ע"ש וענותך תרבני תלים י"ח כלומר ענותו וחסידותו
עמש' ואת הישועה כי לא היו ראוים לכך וענותו הרבה
אתם · יעיר נאם חזוני יעיר הקדוש ברוך הוא דבור החזון
שראה דניאל כ"ש שנאמר חזון נראה אלי אני דניאל וכן יעיר
שאר נבואות של נביאים המתנבאים בנאם ה' · לוהצינו
אויבינו העושים עלייה עמנו · למשיסה למכיתה · מונעם
לשון נועם שיר · נגן שיר המוני עשה שינגנו המון ישראל
השיר שאמר ישעיה י"א כי עזי וזמרת יה · למאויים הוא
ב"ה שהכל מתאוים לו ע"ש שנאמר תלים קל"ב אוה למושב
לו וכתיב פה אשב כי אויתיה · עתיד נקבוץ גליות · מחמת
ומאיי הים כ"ה ישעיה י"א · עורכים מצרים שהיו מעבידי'
בבני ישראל בעבודת פרך · כסו לפניהם שנאמר ויאמר
אנוסה מפני בני ישראל · קרץ כמו קרץ מצפון ירמיה מ"ו
ענין חתוך וכריתה כלומר מכות בכוריהם · נאור הקדוש
ברוך הוא נקרא נאור שנאמר תלים ע"ו נאור אתה ופירש
רד"ק נאור מן אור והוא נפעל בשקל נכון · רוח עריצים
לכנסים ע"ש שנאמר ישעיה כ"ה כי רוח עריצים כזרם קיר
ופירש עריצים ענין שבר וחתת ועל כן הנכו' הפוך שקר'
עריץ לפי שעריצו ויראו ממנו והכנסת' היא הרוח כמו כל
אשר נשמת רוח חיים כלומר שמקיים לנו שקרא זה ונס
מקרא והחזיקו שבע נשים ישעיה ד' וכתיב זכריה ח' אשר
יחזיקו עשרה אנשי' ושאר' בשרם כמו ככלות בשרך ושארך
משלי ה' · כמק ענין המסה כמו ונמקו כל צבא השמים
ישעיה ל"ד ונכחד ענין הפרה וכריתה כמו לכו ונכחידם
מגוי תלים פ"ג · חוסיו ישראל החוסים בך ע"ש שנאמר
תלים י"ז מושיע חוסים ולא יהיה שריד עובדיה א' · תופפו
כמו בתוך עלמות תופפות תלים ס"ח שפירש מכות בתוף
אשר בידם וכאן רנה לגמ' שאף היונקים היו מודים להשם
יתברך בתופים ובמחולות ואמרו זה אלי ואנוהו כמו שדרשו
רז"ל סוטה פ' כשם כיצד אמרו שירה עולל מוטל על ברכי
אמו ותנוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה עולל
הגביה את צוארו ותנוק שומט דד אמו מפיו ואמרו זה אלי
ואנוהו שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז · יקרים אלו
ישראל שנאמר בני ציון היקרים אהבה ה' אף לעתיד יאמרו
זה על גילוי השכינה כמו שאמר ישעיה כ"ה הנה אלהינו

פסח באות זה עוד להתברך · קומי
אורי כי בא אורך · פסח לעתיד :

פסח גאולים אז הללוהו · ויושע יי
ביום ההוא · פ מ :

פסח דגול יהיש ישענו · יי מלכנו הוא
יושיענו · פ ל :

פסח המררו בקושי ונלאו · ממחרת
הפסח יצאו · פ מ :

פסח ויום נקם תראו · כי בשמחה
תצאו · פ ל :

פסח זכים אימו לעצמה · והמים להם
חומה · פ מ :

פסח חוכיו טובו להנחילם · ועד
מבועי מים ינהלם · פ ל :

פסח טהור ענותו הרבה עליהם · ויי
הולך לפניהם · פ מ :

פסח יעיר נאם חזוני · כי הולך
לפניהם יי · פ ל :

פסח כראוי ענתה נביאה · שירו ליי
כי גאה גאה · פ מ :

פסח לוהצינו יהיו למשסה · זמרו יי
גאות עשה · פ ל :

פסח מנעם שיר הודיה · עזי וזמרת
יה · פ מ :

פסח נגן שיר המוני · כי עזי וזמרת
יה יי · פ ל :

פסח סגולים לשוב למאויים · הלכו
ביבשה בתוך הים · פ מ :

פסח עתיד להשיב שבים · מחמות

וּמְאַיְּהֶם · פָּ לְ :

פֶּסַח פּוֹרְכִים נָסוּ לִפְנֵיהֶם · כִּי יְיָ

נִלְחָם לָהֶם · פָּ מְ :

פֶּסַח צוֹרְרֵיהֶם בְּשֶׁקֶט נִחֵם · וְיָצָא יְיָ

וְנִלְחָם · פָּ לְ :

פֶּסַח קֶרֶן נָאוֹר הִרְעִם · וַתֶּחֱזַק

מִצְרַיִם עַל הָעָם · פָּ מְ :

פֶּסַח רוּחַ עָרִיצִים לְהַנְשִׁים · יַחֲזִיק

עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים · פָּ לְ :

פֶּסַח שְׁאָרָם נָמַק וְנִכְחַד · לֹא נִשְׁאַר

בָּהֶם עַד אֶחָד · פָּ מְ :

פֶּסַח תִּתֵּן יְשׁוּעוֹת חוֹסָיו · וְלֹא יִהְיֶה

שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו · פָּ לְ :

פֶּסַח תּוֹפְפוּ יוֹנְקִים לְיַחֲדוֹ · זֶה אֵלִי

וְאַנְוֵהוּ · פָּ מְ :

פֶּסַח יְקָרִים יֹאמְרוּ כָּזֶה · הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ

זֶה · פָּ לְ :

פֶּסַח קְדוֹשָׁה נְקֵבָה בַּעֲלִיזוּת · אֶת

הַשִּׁירָה הַזֹּאת · פָּ מְ :

פֶּסַח וְגֶבֶר יְסוֹבֵב וְיוּקְדַּשׁ · שִׁירוּ לַיְיָ

שִׁיר חָדָשׁ · פָּ לְ :

פֶּסַח תְּבִיעַת עִנּוּי קָפַצְתָּ · וּמִבֵּית

כֶּלֶא עַם זוּ קָנִיתָ · פָּ מְ :

פֶּסַח יַחֲשׂוֹף זְרוֹעַ תַּעֲלוּמוֹ · לִקְנוֹת

אֶת שְׁאָר עַמּוֹ · פָּ לְ :

וה קוינו לו ויושיענו · קדושה פי' מרים בנביאה הקדושה ע"ש וכל קדוש ס' עמך זכריה י"ד וכתיב ונגד קדוש · נקובה בעליזות פירשה בשמשה את השירה הזאת בלשון נקיבה ע"ש שהיה נער ושיעבוד אחריו כמו הנקיבה שיולדת וזוכר ויולדת ופירש נקבה כמו נקבה שכרך עלי אשר נקבה בשמו' ופירש בעליזות כמו יעלזו חסידים בכבוד ירננו · וגבר יסובב על שם נקבה תסובב גבר ירמיה ל"א כלומר השיר שנאמר בלשון נקיבה לעתיד יסובב אותו שיר ויוקדש בלשון זכר כמו שאמר ישעיה מ"ב שירו לה' שיר חדש תהלתו מקצה הארץ וכן אמר דוד בספר תלים כי גאולה העתידה לא היה אחריה צער כזכר שאינו יולד · תביעת ענוי קפצת כלומר התביעה של שעבוד ועינו אותם ארבע מאות שנה שהיה לך על ישראל קפצת ודלגת הזמן מלידת יצחק כמו שאמר מקפץ על הגבעות וכמו שדרשו רז"ל ומבית כלא ע"ש שימו את זה בית הכלא מלכים א' כ"ב כלומר שהיו בבורים ובכלואים במצרי' כ"כ ד' מעשו' כמו שדרשו רז"ל מפסוק ע"פ פירשנו' · עם זו קנית ע"ש עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית · יחשוף זרוע תעלומו ע"ש חשף ה' את זרוע קדשו ישעיה נ"ב והוא ענין גלוי ונקט תעלומו כי העולם והעמו בזרוע כמו שאמר ישעיה ס"ב בימינו ובזרוע עזו ומהעול' שימש' לקנות את שאר עמו מן הגוים כמו שאמר ישעיה י"א · אוהביו הוציא צהרים כמו שנאמר בפרשת בא ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרי' י"ב להשיב גמולים מהומת ה' רבה בהם כלומר הפייטן מבקש שהשם יתברך ישיב לאומות העולם גמוליהם הרע שגמלו עם ישראל כמו שאמר זכריה י"ד והיה ביום ההוא תהיה מהומת ה' רבה בהם כי הפייטן יסד פסוק שהנביאים על גאולה העתיד בכל חרוז ואותו פסוק הוא מעין חרוז שיסד בגאולת מצרים וזה שכתוב בספרים מתהומות ה' פדם לא מצינו מקרא כתוב כן וכמו שהגהתי כן מצאתי בספרים ישנים · בראותם כמו לסלסלה כלומר כאשר ראו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים אז עלה בדעתם לומר שירה כמו שאמר ויאמרו לאמר אשירה וזהו כמו לסלסלה ופירוש סלסול הוא ענין רוממות כמו סלסלה ותרוממך משלי ד' · רוות בזיו כבודו עוד יבא יום שהשם יתברך ירום ישראל בזיו שכינתו כמו שאמר ישעיה י"א יוסיף ה' שנית ידו · שירה קדמו על שם קדמו שרים תלים ס"ח כלומ' בני ישרא' קדמו לה' לומ' בה בשיר קודם כל אומה ולשון:

פסח

פֶּסַח אוֹהֲבָיו הוֹצִיא צָהֳרַיִם · וַיָּהָם אֶת מַחֲנֵה מִצְרָיִם · פֶּסַח מִצְרָיִם :

פֶּסַח לְהָשִׁיב לָהֶם גְּמוּלֵיהֶם · מְהוּמַת יְיָ רַבָּה בָּהֶם · פֶּסַח לֶעָתִיד :

פֶּסַח בִּרְאוֹתָם נָמוּ לְסַלְסְלָה · אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה · פֶּסַח מִצְרָיִם :

פֶּסַח רָווֹת בְּזִיו כְּבוֹדוֹ · יוֹסִף אֲדֹנָי שֵׁנִית יָדוֹ · פֶּסַח לֶעָתִיד :

פסח חזון שירה קדמו לנעלם · יי ימלוך לעולם · פסח מצרים :
פסח בציון ישוררו לגואלם · ימלוך יי לעולם · פסח לעתיד :

פסח טכסיסי הוד מאשרת להנצל · ידידך הושעת שעשעת ישרי · אל כושר לקוחיך חזו מפעלות אל · אז ישיר משה ובני ישראל : בגילה ברנה מלכותך

פסח טכסיסי הוד מאשרת להנאל כלומר השם יתברך בא על המצרים בהוד טכסיסי מלכות כדי לאשר ישראל ולגאלם כמו ותומכיה מאושר משלי ג׳ : שעשעת ל׳ שעשוע ענין שחוק ושמחה · ישרי אל בני ישראל שכתוב בהם ישרי לב והם הצדיקים השוקים באמונ׳ השם יתברך כי אל לשון כח ושוו או על שם בני אל׳ חי הושע א׳ · כושר לשון הכשר וכשרון על שם מוציא אסירים בכושרות תלים ס״ח · לקוחיך על שם ולקחתי אתכם לי לעם פרשת וארא :

מי מלל גוי כח ספור מלאכתו · סלסול תפארתו בעזים הדריך הליכתו · עוללים ויונקים שבחוהו וצפו מסלתו · גבורותיו וכבוד הדר מלכותו : זה צור ונאמר

מי מלל כוי כח ספור מלאכתו על שם מי ימלל גבורות ה׳ תלים ק״ו והוא ענין מלה ודבור ויסד כוי כח ל׳ המשנה במסכת אבות הכוי והכח ומפני סרכה לייסד הכון מאלפ״א כייתא בקט כוי · ספור מלאכתו על שם לספר כל מלאכותיך תלי׳ ע״ג ופי׳ מלאכותיך מעשיך · סלסול תפארתו לסלסל ולרומ׳ תפאר׳ הקב״ה שנתן בים עזים דרך והליך ע״ש הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה ישעיה מ״ג · עוללי׳ ויונקים שבחוהו וצפו מסלתו שנ׳ מפי עוללי׳ ויונקים יסדת עוז שאמרו זה אלי ואנוהו · מסילתו הליכתו :

נחית כצאן בעזך עמך להתנאות · צוריהם תמורת במכות להלאות · קדוש ישראל מיחדים מסבל ותלאות · גואלם שכו יי צבאות : ברוך אתה יי מלך השיבנו

ה״ג נחית פניך במוך עמך להתנאות פניך הם ישראל ע״ש יקרה פי׳ מפנינים משלי ג׳ · נקם במוך ע״ש כהלת כמוך או פניך וע״ב ע״ם קדשי קדשים שהוא לפני ולפנים כלו׳ כשית ישראל במוך אל בית מקדשך וכמו שאמ׳ כהלת במוך אל נוה קדשך · עמך להתנאו׳ ע״ש זה אלי ואנוהו ואמרי׳ התנאה לפניו במצו׳ עשה סוכ׳ נאה וכו׳ אבא שאול אומר הוי דומה לו מה הוא רחום וחנון אף אתה רחום וחנון וזהו ענין להתנאות · תמורת שנאמר ויסם את משכה מצרים לי׳ מהומה · להלאות ל׳ ינועה ע״ש וכלאו מצרים לשתות מים ס׳ וארא · קדוש ישראל מיחדים מסבל ותלאות כלומר כנסת ישראל מיחדים שמן אפי׳ בתוך גלות השם כי כסבלות וכי״נ יעה רבה ע״כ גואלם כו׳ :

בחסדך רוממת קרן עמך יצאו מרוחים · שבח ורננות לשמך מסלדים ומשבחים · תביאמו ותטעמו עיר מנוחים · בנוה שלום ובמשכנות מבטחים : ברוך אתה יי פורס ויובר

בחסדך רוממות קרן עמך ע״ש תרומם קרנו כדיק תלים פ״ט וכתי׳ וירם קרן לעמו יצאו מרווחי׳ ע״ש כי היתה הרוחה · מסלדים ל׳ ואסלדה בחלה איוב ו׳ · עיר מנוחים ע״ש כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וכתב קומה ה׳ למנוחתך תלים קל״ב · בנוה שלום וכו׳ פ״ס ישעיה ל״ב וישב עמי בנוה שלום ובמשכנו׳ מבטחי׳ ובמנוחות שאננות כלומר שיכונו שאנן ובטח :

מעריב ליל ראשון של שבועות

וירד אביר יעקב נורא עלילה · וידבר בטוי עשרת דברות בהמולה : אנכי גילה והאיר לעמו תהלה · דוד מעביר יום ומביא לילה : ברוך אתה יי

וירד אביר יעקב נורא עלילה וירד על הר סיני הקב״ה שהו׳ נורא במעשיו ע״ש נורא עלילה על בני אדם תלים ס״ו ופירש נורא מעשים · וידבר ביטוי עשרת דברות בהמולה בפוי ג״כ לשון דבור כמו לבט׳ בשפתים כי הדבור היה מפולג לשונות ופירש המולה לשון המון ורעש כמו לקול המולה גדולה ירמיה י״א כפירשי וידבר אלהים את כל הדברים מלמד שאמר המקום עשרה הדברות בדבור א׳ מה

הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים׃ אהבת עולם

ש״א לכם לומר ול״א לאוזן לשמוע ולומר אחת דבר אלהים
שתים זו שמענו ולומר הלא כה דברי כאש נאם ה׳ ואו שלשת כ׳
אל אהל מועד מלמד ששלשתן בקראו בדבור א׳ וזהו בכתובים · אנכי ילה והאיר לעמו תפלה מכילתא אמר ר׳ נרכיה אנכי
נ׳ נוטריקון ״אנא ״נהורך ״כלילך ״יותך וזהו והאיר לעמו תפלה בתפלת דבורו האיר להם הקב״ה שנקרא דודי וגם
בכל יום מעביר יום ומביא לילה׃

לֹא יִהְיֶה לְךָ הֶבֶל תַּבְנִית אֱוִיל נִבְכָם ·
לֹא תִשָּׂא וְתָמִיר קְדֻשַּׁת שֵׁם
נֶעְלָם · זָכוֹר זְרִיזוּת מִשְׁפְּטֵי נוֹעַם
וְסִלְסוּלָם · חַנּוּן יִזְכּוֹר לָנוּ אַהֲבַת עוֹלָם׃
ברוך אתה יי אוהב אמת ואמונה

לא יהיה לך הבל ע״ז שנקרא הבל שנ׳ הבל המה מעשה
תעתועי׳ ירמיה י׳ ג״ד תב״א ותבנית של אליל הוא
כמו אל תפנו אל האלילים · ונבכם לשון בושה כי מבקש
ניבלי׳מו הכן מה שאמר דוד תלים כ״ט אל יבושו כי מבקשיך
ישעי׳ אמר בושו וגם נכלמו כלם יחדיו הלכו בכלימה חורשי
צירים ע״כ׃ לא תשא ותמיר כלומר לא תשא את שם ה׳
אלהיך לשוא ותמיר קדושתו כי כשתשבע לשקר בשמו את
שמה ממיר קדושתו שאם היית אוהב קדושת השם לא היית
נשבע בשמו לשקר · קדושת שם נעלם כדאמר בסוף פרק
ואלו עוברין שבר רבא למדרשא בפירקא אמר ליה ההוא סבא לעלם כתיב לשון נעלם · ה״נ זכור וריזות משפטי נועם
וסלסולם כלומר זכור שמות שבת ותשיה וריזקים משפטי התורה שנאמר בה דרכי׳ דרכי נועם ונקט סלסולים על שם
סלסליה ותרוממך משלי ד׳ · אהבת עולם על שם אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד ירמיה ל״א׃

טוֹבִיָּה לַמָּרוֹם עָלְתָה · וְהוֹרִיד דָּת
כְּלוּלָה · בְּחַג הַשָּׁבֻעוֹת · יָרַד
צוּר בְּעַצְמוֹ · וְנָתַן עֹז לְעַמּוֹ · בִּרְעָמִים
וְזוָעוֹת׃ כָּל עֲצֵי הַיַּעַר · אֲחָזָם חִיל וָסַעַר ·
וְהָרִים וּגְבָעוֹת׃ לְמַד לְעַם קְדוֹשִׁים ·
סֵדֶר תְּקוּפוֹת וַחֳדָשִׁים וְחֶשְׁבּוֹן הַשָּׁעוֹת׃
מִכָּל אוֹם חִבְּבָם · וּלְהַר סִינַי קֵרְבָם · אֶל
לְמוֹשָׁעוֹת׃ נְשָׂאָם בְּכַנְפֵי נְשָׁרִים · שׁוֹכֵן
בְּרוּם אַוֵּרִים · וּמִתַּחַת זְרוֹעוֹת׃ סוֹרְרִים
בְּעֵת שָׁמְעָם · צְבִי תִפְאֶרֶת עָם · יִרְגְּזוּן
יְרִיעוֹת׃ עֲלוּבִים חָפוּ רֹאשָׁם׃ וְלַהֲרָגָה
צוּר הַקְדִּישָׁם · בִּפְרוֹעַ פְּרָעוֹת׃ פְּרִישַׁת
הוֹד שַׁלְמָה · וְרוּקַעַת גּוֹבַה אֲדָמָה ·
שְׁתֵּיהֶן נוֹגְעוֹת׃ צַדִּיק הַר כִּפָּה · עָלֵי
נָאוָה וְיָפָה · כַּגִּנַּת וּבִירִיעוֹת׃ קָשְׁבוּ
עַם בְּהִירִים חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים ·
לְאֹזֶן הַשְּׁמָעוֹת׃ רָם בְּחַסְדּוֹ שְׁכָרָם ·
מִכַּף כָּל צוֹרְרָם · וּמִגְּזֵרוֹת רָעוֹת׃ שָׁלַח
אותות

טוביה למרום עלה טוביה זה משה על שם ותרא אותו
כי טוב וכתיב ומשה עלה אל האלהים · והוריד
דת כלולה התורה שהיא כלולה ומוכתרת · ירד צור בעצמו
שנאמר וירד ה׳ לעיני כל העם על הר סיני · ונתן עוז
לעמו על שם ה׳ עוז לעמו יתן תלים כ״ט במכילתא כשנתן
הקב״ה תורה לישר׳ היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו
וכל מלכי העולם אחזתן רעדה נתקבצו אצל
בלעם אמרו ליה מה קול ההמון הזה ששמענו שמא מביא
מבול לעולם שנאמר ה׳ למבול ישב וכו׳ עד אלא חמדה טובה
יש לו בבית גנזיו שגנוזה אצלו תתקע״ד דורות קודם שנברא
העולם ובקש ליתנה לעמו שנאמר ה׳ עוז לעמו יתן והיא התור׳ ·
ברעמים וזועות ע״ש שנאמר איוב ל״ז ירעם אל בקולו
נפלאות ואמרינן בגמרא שמע רבה מהו נפלאות שלא כשעה
שנתן הקב״ה את התורה לישראל בכי ביה הלאם בקולו לישרא
פלאי פלאים כיצד וכולו ונקט זועות על שם וירא העם
וינועו ואין נוע אלא זיע · כל עצי היער אחזם חיל וסער
על שם קול ה׳ שובר ארזים וישבר ה׳ את ארזי הלבנון
ונומר וכתיב ההרים רקדו כאילים ופירש שמר ישראל כמו
לא עמדו אבותיכם · לעם קדושים לישראל שהם קדושי׳ ·
סדר תקופות וחדשים כדאמר בפסיקתא עד שלא ניתנה
התורה היה הקדוש ברוך הוא מעבר שנים וקובע חדשים
כשבא אלו ישראל אמר להם החדש הזה לכם ע״כ היה מסור
בידי מכאן ואילך הוא מסור בידכם לידע חשבון הימים
והשעות · נשאם בכנפי נשרים שוכן ברום אוירים ומתחת
זרועות במדרש ו״שה קדם זרועות עולם עיקר עופות כשנושאין
אפרוחיהם נושאים אותם ברגליהם מפני שמתייראין מפני
הנשר הפורח על גביהן אבל הנשר נושא בכנפיו לפי שכל עופות
שבעולם ואין מתיירא אלא מפני האדם שמא יזרוק בו חץ
ונושאן על כנפיו אף הקב״ה נשא את ישראל על זרועותיו
וזרועותיו

אותות ומופתים · והנחילם דתות
חרותים · בחכמה ובדעת: תפארתם
הגדיל למעלה · לתתם לשם ולתהלה:
בברכת כוס ישועות:

והודעות היו תקות ישראל וזהו היסד ותקות ודעות אף על פי שהזה סוכן כרום עולם כאויר · סוררים רשעים הסוררי' מכל דרך כששמעו תלוה · תפארת ישראל ופירש בני לשון רנן · ירנון יריעו' רגזו כל אומות העולם שנא' שמעו עמים ירגזון וכתיב חבקוק ג' ירגזון יריעות פירש השוכנים באהליהם מכוסים כיריעות · עלובים שפו ראשם א"ה שהם עלובים שלא רצו לקבל התורה שפו ראשם מכוסה ופירש שפוי לשון כסוי · ולהר"נה נור הקדישם הקב"ה הזמינם ליום הרינה כדאמר בב"ק ראה ויתר גוים ראה שבע מצות שקבלו עליהם בני נח ולא קיימום והתיר דמם וממונם · בפרוע פרעות הפסוק הוא שופטים ה' כלומר שפרע מהם הקב"ה על שלא קיימו מה שקבלו · פריסת הוד שלמה פריסת הוד שמים שנטוים ופירוש כשלמה ע"ש ופרשו השמלה · ורקוע גובה ארמה ע"ש לרוקע הארץ תלים קל"ו וכתיב ישעיה מ"ב רוקע הארץ וצאצאיה · שהיו כובעות כלו' השמים והארץ כובעות זה לזה כדאמרינן כתוב א' אומר וירד ה' על הר סיני וכתוב א' אומר מן השמים דברתי עמכם וכולו מלמד שהרכין הקב"ה השמים התחתונים ושמי שמים העליונים על ראש ההר · כדין הר כפה כדאמר ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הר כגיגית אם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתם וזהו היסד עלי נאוה ויפה כגיגית ומלת נכירעות שנה אל נאוה ויפ' ע"ש שיר' אני ונאוה כיריע' שלמה רק [illegible] יסדו בסוף · קשבו לשון הקשבת שמיעה לאוזן השמעות כלומר להאזין מה שהשמיע להם · דתות חרותים תורות כתובות כמו חרות על הלוחות:

ישועות רבות הראם פודה וגואל:
ועשרם והנום בדת יקותיאל

ישועות והכוס לשון זה אלי ואנוהו · בדת יקותיאל בתורת משה שנקרא יקותיאל ע"ש שקיוו לאל בימיו · שוחחים לשון דבור:

שוחחים רנן והודיה לאל · פארו ושבחו משה ובני ישראל: בגלה ברנה מלכותך

כבד הורך בדבור חמישי השמיעם ·
לא תרצח קרוצי חומר להכרית
בזעם · לא תנאף טובת חן וסרת טעם ·
נצח צור ישעה המליכהו ברב עם:

כבד הורך אבותיך כמו ברכת הורי · קרוצי חומר בני אדם הנקראים מקומר אדמה כמו שאומר קרצתי גם אני איוב ל"ג והוא ענין כריתה וחיתוך · טובת חן וסרת טעם ע"ש אשה יפה וסרת טעם משלי י"א וכאן ר"ל לא תנאף אע"פ שהיא טובת חן בעיניך היא סרת טעם בעיני הש"י להיות עמה מפני שהיא אסורה לך:

זה צור ישענו פצו פה ואמרו: ונאמר

לא תגנוב במסתרים לישב במארב
חצרים · לא תענה רע וחמס
היות עד שקרים · לא תחמוד שפעת

לא תגנוב לישב במארב חצרים ע"ש ישב במארב חצרי' · לא תענה רע כלומר לא תענה עדות שקר ורע וחמס כי כשאת' מעיד עדות שקר אתה גוזל וחומס ממון חבירך · שפעת ריע ממון שהשפיע הש"י לריעך כמו שפעת גמלים תכסך ישעיה ס':

ריע וחפצים יקרים · מלך צור ישראל וגואלו קים לדור דורים: ברוך אתה יי
מלך צור ישראל וגואלו גאל ישראל השכיבנו

וכל העם רואים ושומעים את
הקולות · אגודים יחד לקבל
חמורות וקלות · לבטח הושיבם שש
גדולות · בן יפרוס שלומו על כל
מקהלות: באי פורס סכת וכו' וירבה
ניחה

וכל העם רואים ושומעים את הקולו' רואים מה שיכלו לראות וגם שומעים מה שיכלו לשמוע ובמכ' ראה שהיה הקול יוצא עד שהיה נראה וגם אמר שם שהיו הדברו' יוצאות מפי הקב"ה והיה מסבב על כל מחנה ישראל ומתחקק על הלוחות וגם היו רואים את הקול והוא הדבור · אגודים יחד כמו שנא' ויחן שם ישראל ואמרי' בכל המסעות כתוב ויסעו ויחנו וכאן כתיב ויחן שם אלא שהיו כולם אגודים יחד בלא מחלוקת לקבל קלים וחמורים של תורה כדכתיב כה תאמר לבית יעקב אילו הנשים קלות ותגיד לבני ישראל דברי' חמורי' וקשים כגידין:

וַיֵּרֶד אֱלֹהִים עַל הַר סִינַי · בְּאֵר דָּת לִנְבוֹנַי · וַיְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנוֹרָאוֹת לְעֵינַי · דָּגוּל מַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ מִפָּנַי: בא״י המעריב ערבים: אהבת

וירד באר דת פירש התורה שנקראת דת שנאמר מימינו אש דת למו ע״ש הואיל משה באר שאחר שאמר הדברות בדבור אחד חזר ופירש כל דבור ודבור בפני עצמו: לנבוני שאותו דור שקבלו את התורה היו כולם נבונים כדאיתא במכילתא וכל העם רואים את הקולות ר׳ אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולם לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדבור ומפרשין אותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיה הדבור יוצא היו מפרשין אותו: וידבר גדולות ונוראות מכילתא וידבר אלהים את כל הדברים האלה מלמד שאמר המקום י׳ הדברות בדבור אחד מה שא״א לב״ו לומר כן:

אָנֹכִי הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא · וְהוֹצֵאתִיךָ מִבֵּית כֶּלֶא · לֹא יִהְיֶה לְךָ זָדוֹן צְמֵאָה לְהַעֲלָה · חָשַׁקְתִּי בְּאַהֲבָה עָלַיִךְ לְהַגְלָה: ברוך אתה יי אוהב וכו׳ אל מלך

אנכי האל עושה פלא עיין אתה האל עושה פלא תהלים ע״ז: זדון צמאה להעלה על שם הרוה את הצמאה פרשת נצבים כי השוגג נק׳ רוה כאדם שהוא שכור ועושה הלא מדעת צמאה שהוא עושה מדעת ובתאוה כאדם שהוא צמא לשתות ושותה בדעת וברצון וכן תרגום אונקלוס שלותא על זדנותא: באהבת עליך להגלה על שם כי קרוב׳ ישועתי לבא וצדקתי להגלות ישעיה נ״ו:

אֻמָּה נִכְתָּרָה · עֲדוּיָה וּמְעֻטָּרָה · בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה: בְּחוּרָה מֵעֲמָמִים · בַּת שְׁלֹשֶׁת הַתְּמִימִים · מְפוּטוּתְרָה: גְּרוּרָה בְּרוֹב נִסִּים · אֲדוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים · בָּאָה לְמִדְבָּרָה: דִּבֵּר עַל לִבָּהּ · יוֹשֵׁב בְּכֵס רִבְבָה · עָדָיו לְהִתְחַבְּרָה: הִרְיַן לָהּ שְׁלִישִׁי · בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי · לִיצִיאַת שֶׂה פְּזוּרָה: וְהֶמְדָּה בְּצִלּוֹ חֲסוֹת · וְהֵשִׁיבָה בֵּין לַעֲשׂוֹת · וְנִתְיַפְּתָה נְזוּרָה: זִמְנָהּ רָם וְאָיוֹם ונתקדשה

אומה נכתרה עדו״ה ומעוטרה כנסת ישראל קרוי״ה אומה על שם שיש עליהם אימה כנ״ה כמ״ש דוד תהלים פ״ה נשאתי אימיך אפונה כפ״ר״ש דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ס׳ רבוא של מלאכי השרת ולכל א׳ וא׳ מישראל קשרו לו ב׳ כתרים א׳ כנגד נעשה וא׳ כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו ק״ך רבוא מלאכי חבלה ופרקום שנא׳ ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב וזהו נכתרה עדויה ומעוטרה כלומר שנכתרה בעטרת עדי ע״ש עדים בחורב מעממים ע״ש בני יעקב בחירו כלומר הש״י בחר לו ישראל משאר העמים: בת שלשת התמימים בני שלשת אבות שהלכו בתמימות עם הש״י: מפוט ותרה מצרים נקרא פוט ע״ש ובני חם כוש ומצרים ופוט כלומר ישראל הותרה ממצרים ותרה לשון רז״ל במדרשים ובתלמוד כל האומר הקב״ה ותרן הוא וכן ומשואל אמר ויתר: גרורה ברוב נסים לשון גורר אדם משה כנה ושפשל כלו׳ הקב״ה הוציאה ממצרים ברוב נסים או י״ל גדירה בדל״ת לשון נדר שעשה לה גדר סביבה שהקיפן בענני כבודו וזהו ברוב נסים: עדיו להתחברה אליו להתחבר כמו עדיך כל בשר יבואו: הריין לה שלישי הרין ענין רצון ורבוי או לשון הרונה כמו והרן המשכה לאחיך שמואל א׳ י״ו ופירש שלישי ע״ד דאמר פרק ר״ע ברין רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי לעם תליתאי על יד תליתאי ביום תליתאי בירח׳ תליתאי ופירוש רש״י אוריין תליתאי תורה נביאים וכתובים לעם תליתאי כהנים לוים וישראלים על ידי תליתאי שלישי לבטן מרים אהרן ומשה ביום תליתאי לפרישה וזהו הרין לה שלישי כלומר הרבה שלשית היו שם או ר״ל הרין לה שלישי על שם שהיה שלישי ביניהם בין הקב״ה ובין כנס׳ ישראל וכן איתא במדרש רבי תנחומא שנאמר אנכי עומד בין ה׳ וביניכם ועוד שם שלשית הרבה שלא הוזכרו בגמרא: ליציאת שה פזורה ליציאת ישראל מצרים על שם שה פזורה ישראל ירמיה נ׳ פירוש שפזורים: וחמדה בצלו חסות על שם בצלו חמדתי וישבתי שיר ב׳ וכתיב ובצל כנפיך אחסה תהלים נ״ו: והשיבה בין לעשות שנאמר ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה: ונתייפתה נזורה ונעשית יפה על ידי שנזר ועדי שניתן לה בשכר שאמרה נעשה ונשמע כדאיתא

וְנִתְקַדְּשָׁה לִשְׁלֹשֶׁת יוֹם׃ כְּרָמִים
נוֹטֵרָה׃ חֲלָאִים נִתְקַשְּׁטָה וּבְלָאוֹתֶיהָ
פָּשְׁטָה׃ מִמּוֹר מְקֻטָּרָה׃ טָהוֹר בָּאֵשׁ
וָזוֹהַר׃ יָרַד לְרֹאשׁ הָהָר וְנוֹדְעָה בָּרָה׃
יָשְׁבָה בִנְקִיקִים׃ מֵחֶרְדַּת הַבְּרָקִים׃
וּמִקּוֹל הַחֲבָרָה׃ כַּלָּה בַּעֲדָיִים׃
וְנָכוֹנוּ שָׁדַיִם׃ לְיוֹנָה מְסֻתָּרָה׃ לְמָרָה
בְּמָה לְעָבְדוֹ׃ בְּכָל לִבָּהּ לִכְבוֹדוֹ׃ וְהוֹרַת
נִפְתָּרָה׃ מָלְאָה פִּיהָ שְׂחוֹק׃ בְּיוֹם
נְתִינַת חוֹק׃ בְּכָל מְפוֹאָרָה׃ נֶחֱמָדִים
יְרֻשָּׁה׃ לִהְיוֹת לָהּ מוֹרָשָׁה׃ לִצְבִי
וְתִפְאָרָה׃ סַלְסֵל פְּנִינֶיהָ׃ חָגְרָה
בְּעֹז מָתְנֶיהָ׃ עֵקֶב טוֹב סְחָרָה׃ עָרְכָה
שֻׁלְחָנָהּ׃ וּמַלְכָּה שָׁם חָנָה׃ וְלִלְחוֹם
נִסְחָרָה׃ פְּתוּכֵי אֵשׁ וּמַיִם׃ יָרְדוּ מִן
הַשָּׁמַיִם׃ לְרַקֵּד בַּחֲבוּרָה׃ צוּרָה
תּוֹךְ עִירִין׃ נוֹדַע בִּשְׁעָרִים׃ כִּי לוֹ
הגבורה

פירוש ר"ב כמו שפירשתי לעיל בליל ראשון · ושנה דם
ואיום כו' שאמר והיו נכונים ליום השלישי ומתרגמי'
זמינין · דם ואיום הקב"ה שהוא דם ובשר ואימתו על
הבריות שנאמר איומה כנדגלות שה"ש ו' וכתיב איום ונורא
הוא חבקוק א' · ה"נ ונתקדשה לשלשת יום ע"ש וקדשתם
היום ומחר ותרגומו ותזמינינון כלומר כשם יתברך אמר
למשה וקדשתם היום ומחר והיו נכונים ליום השלישי שהוא
משה בפרש וכתיב וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את
העם ויאמר אל העם היו נכונים לשלשת ימים לסוף שלשת
ימים והוא יום רביעי שהוסיף משה יום א' מדעתו והסכים
הקב"ה על ידו ולא פירשתי שכינתא עד נפרא דשבתא והוו
כרמים נוטרה ע"ש כרמי שלי לא נטרתי כלומר כנסת
ישראל נוטרה לבוראה ומכלו פרנסים נקראים כותרא
בל' כרמים שנאמר ונתתי לה את כרמיה משם הושע ב'
ומתרגמי' ואתני לה ית פרנסהא וכן לא יפנה דרך כרמים
איוב כ"ד · חלאים נתקשטה ע"ש חמוקי ירכיך כמו חלאים
שיר ז' פירוש תכשיטים · ובלאותיה פשטה ע"ש ויכבסו
שמלותם ופי' בלאות בגדים קרועים ובלויים ע"ש שמלתך
לא בלתה · ממור מקוטרה אותן כנד' שלהם ונתקשטו כהן
היו מקוטרים ממור ע"ש מקטרת מור שה"ש ג' שעור הקב"ה:
כלם ומזהר ע"ש וההר בוער באש עד לב השמים והוא
ענין זוהר וכתיב ומראה כבוד ה' כאש אוכלת · ונודעה ברה
ונפרד' כנסת ישראל שנקרא' ברה כחמה שה"ש ו' והוא ענין
זוהר כמו וכתיב לנוגה ע"ש ויחרד כל העם ואמר בשכלות
שלמד שנודעו · ישבה בנקיקים מחרדת הברקים מבלתה
ויתיצבו בתחתית ההר כבשפו שלמד שהיו מתייראים מפני
הזיקין ומפני הקולות ומפני הרעמים ומפני הברקים
בתחתית ההר שלמד שנתלש ההר ממקומו וקרבו ועמדו
תחת ההר כיון שנאמר ותקרבון ותעמדון תחת ההר עליהם
כאמר בקבלה יונתי בחגוי הסלע ופירוש בנקיקים סן הסלע על שם ובנקיקי הסלעים ישעיה ז' · ומקול החברה מדברי
רז"ל במסכת ר"ה אם שמע קול הברה · כלה בעדים ונכונו שדים פי' כלה שלבוש היופי כמו כלילות יופי ופי' עדים
יופי וקשוטים ותבואי בעדי עדיים שדים נכונו יחזקאל ט"ז ור"ל שכלל את ישראל בקישוט התורה ור"ל כאן נכונו שדים
שהיו מוכנים לישראל משה ואהרן שלמדו להן התורה ונקראים שדים ע"ש שני עפרים והם משה ואהרן או י"ל
התורה נקראת שדים כמו שנקראת דדים שנאמר דדיה ירווך בכל עת או אמרו ע"ד משל ונכונו שדים והגיעה עתה
לכנסת אף ישראל היה לה לב להבין והגיע עתה לתגמולה התורה · ליונה מסתרה לישראל שנקראת יונה ע"ש יונתי בחגוי
הסלע בסתר המדרגה · למרה במה לעבדו כמו שנאמר תעבדון אלהים על ההר הזה · והורת התורה שלא הפיקו נזוק ע"ש
אז ימלא שחוק פינו תהלים קכ"ו · חוק חקת התורה · בכל מפוארה התורה מפוארה בכל דבר · נחמדים דברי תורה ע"ש
הנחמדים מזהב · לתורשה ע"ש תורה צוה לנו משה מורשה · לצבי ותפארה על שם צבי תפארתי · סלסל ה' ופירוש כבי
ענין שכין את הדר · סלסל פניניה על שם סלסליה ותרוממך והוא ענין רוממות ופירש פנינים התורה על שם יקרה היא
מפנינים כלומר עסקה בתורה ונגדל כמו מתניה ופ"ס משלי ל"א · עקב טוב סחרה כעבור משוב סחרה בכל התורה ·
ערכה שלחנה וכולו ע"ש שכ' משלי ח' חכמות בני' בנתה ביתה וגומר טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה וכו' דרך
משל על התורה לכו לחמי בלחמי והוא שיבר ולחמים כם ורה כלומר לאכול לחמה של תורה · כשבת על השלחן קום כאן שבה
פרש"י לשון משב על השלחן לכך מתורגם אסתחר ויסבו לאכול לחם תרגומו ואסחרו · פתוכי אש ומים פירש פתוכי
מעורבין בדברי רז"ל פירש שמלאכי אש ומים ירדו עם הקדוש ברוך הוא מן השמים שנאמר תהלים ס"ח רכב אלהים רבותיים ·
לרקד בחבורה שלא נראו ומלאכי צבאות ידודון ידודון · צורה בתוך עירין וכולו שזרי ופסיקתא רבתי אלפי שנאן ר' כם
אמר רבי אלעזר מהו אלפי שנאן בכל מעו הבלים והגבורים שבהם אף על פי כן ה' גם משויים כבינם ובה"א ואתם
ורבבות קידשו הוא בתוך רבבות שלו שלא כמד' הקדוש ברוך הוא עד ג בין מלך בשר ודם שלו יש בה כמי

Digitized by Google

הגבורה: קציעות ואהלות מבשמת
בשיר ותהלות וחסד מקשרה: רבות
עשו המונה: ואת עלית על כלנה:
בזאת מאשרה: שושנת עמקים:
קבלה מצות וחקים: בכתב מוהרה:
תורה מנינם: ושתים בראש בנינם
כהנה מוזהרה:

אדם נאים שמהן יש בה בני אדם ארוכים שמהן יש בה בני אדם גוצים שמהן יש בה בני אדם גבורים שמהן אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן אלא ואתא מרבבות קודש אות הוא בתוך רבבו' שלו וכתיב ה' צבאו' אות הו' בצבא שלו וכה"א דודי צח ואדם דגול מרבבה א"רש" כל שבלא יש על לבו של כל מלאך ומלאך ושמו של הקדו' ברוך הוא משותף עם כל מלאך ומלאך מיכאל גבריא' רפאל ה' גם אדונותיכם וכן פעם כשבא ליתן תורה לישראל בסיני אנכי ה' אלהיך ופירוש נורו הוא תאר להשם יתברך כמו נור ילדך הנור תפיס פעלו פרשת האזינו ופיר' עירין מלאכים כמו בגזרת עירין דכיאל ג' שפירושה בגזירת מלאכי' על שם שהוא ער לעול' קציעות ואהלות על שם מר ואהלות קציעות תהלים מ"ה ופיר' קציעה איגנ"בר בלשון אשכנז כי תרגום קדה קציעתא ואהלות הוא בשום' הנקרא בלשון אשכנז כמנ"ליך׳ וחסד מקשרה ע"ש ותורת חסד על לשונה משלי ל"א רבות עשו המונה ואת עלית על כלנה פ"ה משלי ל"א רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה פסיקתא רבי יהודה בר סימון אומר אדם הראשון נצטוה על ו' מצות נח נצטוה על אבר מן החי אברהם על המילה יצחק כיוצא בו יעקב על גיד הנשה יהודה על היבום אבל את עלית על כלנה רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה ויסד עשו המונה ע"ש ומי אהב בהמון קהלת ה' שנדרש על התורה כלומר אף על פי שרבים עשו המונה של תור' את עלית וכו' וזהו שיסד שולת מאשרה ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה ופירוש מאשרה כמו כל גוים יאשרוהו ענין הגלפה וברכה: שושנת עמקים פ"ה שיר ב' ודימה את ישראל לשושנת עמקים כדאיתא במדרש שוחר טוב רבי יודן ורבי אלעזר משל הצדיקים כמשובח שבמינין וכשובח שבאלות מין המשובח שבמינין שושנה והמשובח שבאלותי מין שושנת העמקים ולא כשושנת ההר שהיא נוחה לכמוש אלא כשושנת העמקים שהיא מרטבת והולכת וכתי' לעיל מיניה אני חבצלת השרון ודורש שם אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה חביבה אני שהייתי חבויה בצלו בסיני ולשעה קלה הרטבתי מעשים טובים כשושנים ואמרתי לפניו שירה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע וזהו קבלו מצות וחקים: בכתב מוהרה לשון מתנה ולפי שבמתן תורה היו כנסת ישראל דומין ככלה שנכנסה לחופה יסוד מוהרה כמו כמוהר הבתולות: תורה מנינם מנין המצות בחשבון תורה שנאמר תורה צוה לנו משה במנין תורה צוה לנו משה ואנכי ולא יהיה לך מפי הקב"ה שמעו וזהו ושתים בראש בנינם שהוא אנכי ולא יהיה לך:

לא תשא את טבוס שם נורא לא
עלילה: יחד שמו יומם
ולילה: זכור בכלול עונג לכפלה:
ליוצרך תשורר כעוברי מצולה:
בגלה ברנה מלכותך
כבד מאוד ירבו אביך ואמך:
נצח ירבו ימיך: לא תרצח
סרור בצלמי ובגלמיך: עליון צורך
המליכהו כנאמך:
זה צור ישענו פצו פה ונאמר
ר"י תנאף פעמות חצות ומחליקות:
צורות נפשות בשוחות עמוקות:

לא — תשא טבוס שם רצה לומר כל שבטיסי השם שהיה אף על הכנויים כמו על שם המיוח' ופירוש טבוס תקון: נורא עלילה נורא במעשיו ופ"ה תהלים: זכור בכלול עונג לכפלה כלומר זכור את יום השבת ועשה לשם משנה כי פירש בכלול שפוקמון כמו וכלכלתי אותך שם ושבת נקרא עונג שנאמר וקראת לשבת עונג: כעוברי מצולה כמו ששוררו ישראל כשעברו על הים מי כמוכה וגו':

כבד — ירבו ימיך שנאמר כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך ואמרינן בקדושין ובשילהי מסכת חולין למען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך וזהו שיסד נצח: סדור בצלמי ובגלמיך כי האדם מתוקן ומסודר ונעשה בצלם אלהים ופירוש גלמיך כמו גלמי ראו עיניך תהלים קל"ט שפירש רד"ק היא הטיפה הקפואה קודם שיוכרו איבריה בה כמו שנקרא העץ גולם בטרם שנעשה כלי: עליון צורך הקב"ה שהוא עליון ויוצרך כמו שדרש:

לא — תנאף פעמת חצות ומחליקות ע"ש שנאמר משלי ז' והנה אשה לקראתו ונוצר נביתה לא ישכנו רגליה פעם בחוץ פעם ברחובות וכתיב אמריה

לֹא תְגַנּוֹב קְבוּצוֹת זָהָב חֲשׁוּקוֹת רַחוּם
יְגָאֳלֵךְ מִמְּצוּקוֹת: באי פלך צור
ישראל וגואלו השכיבנו

הלק׳ ופירוש פעמות לשון פעם וי״ס כתיב פיעמות ופי׳ מועדות כמו מה יפו פעמיך שיר ז׳ · בודות כפפות על הם כפה יקרה תבוד משלי ו׳ · כפתות עמוקות פ״ה סוקה עמוקה פי׳ זרות ועוה ה׳ יפול שם משלי כ״ב ופירוש סוקה בור וזהו כמו לגייכם: קבוצות והב פ״ה קבוצו׳ כסף וכהם׳ יחזקאל כ״ב · חשוקות ל׳ חשק ותאוה · ממצוקות ל׳ צרה:

לֹא תַעֲנֶה שְׁקָרִים לַעֲנוֹת
בְּעֵרוּתֵךְ: תִּרְדּוֹף צֶדֶק
אָרְחוֹתֵיךְ: לֹא תַחְמוֹד יוֹפִי צָחוֹת קִנְיַן
עֲמִיתֵךְ: בְּנֵה מִשְׁכְּנוֹת הַשָּׁלוֹם תִּשְׁכַּב וְעָרְבָה שְׁנָתֵךְ: באי פורס סכת שלום

לא תענה יופי צחות לשון זכות וברירות כלומר כספו וזהבו · וערבה שנתך פ״ה ושכבת וערבה שנתך משלי ג׳ ענין תענוג והכשר:

מעריב לליל ראשון של סכות

תפלה נאה לומר בלילה קודם שנכנס לסוכה:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתשרה שכינתך בינינו ותפרוש עלי סוכת שלומך בזכות מצות סוכה שאנו מקיימין ליחדא שמא קדוש ברוך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו ליחדא שם י״ה בו״ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולהקיף אותם מזיו כבודך הקדוש והטהור נטוי על ראשיהם מלמעלה כנשר יעיר קנו ומשם תשפע שפע החיים לעבדך פלוני בן פלונית אמתיך ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותי ארוצה יחשב לי זאת כאלו הרחקתי נדוד והרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני ומאושפיזין עילאין אושפיזין דמהמנותא תמיני אודני קשובות רב ברכות ולרעבים גם צמאים נתן לחמי מימי נאמנים ותתן לנו זכות לשבת ולחסות בסתר צל כנפיך בצאת מפירתי מן העולם ותחסות מזרם וממטר כי תמטר על רשעים פחים ותהא חשוב מצות סוכה זו שאני מקיים כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה ותנאיה וכל מצות התלוים בה ותפית לגופתי יתם ותזכני לישב ימים רבים על האדמה אדמת קודש בעבודתך וביראתך: ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן:

אוֹחֲזֵי בְּיָדָם אַרְבַּע מִינִים יָבֹאִים
לְסַלְּדָךְ בְּעָגָב וּבְמִינִים גְּמוֹנֵי
פָז אוֹגְדִים וּמְזַמְּנִים · דְּגָלֵימוֹ יָשִׂים
כְּכוֹכְבֵי שַׁחַק נִמְנִים:
ברוך אתה ה׳ המעריב ערבים

אוחזי בידם ארבע מינים הם אתרוג ולולב והדס וערבה · לסלדך לשון ואסלדה בחלה איוב ו׳ בעגב ובמינים ע״ה תילים ק״ן והם כלי · גמוני פז אוגדי׳ דתנן הלולב וערבה א׳ נדין את לולביהן בגמוכות של זהב פי׳ קושין של זהב · ומזמנים שמזמני׳ להם אושפי׳ והב כדי לחבב המצות מהם וזה אלי ואנויהו · דגלימו של ישרא׳ לשון דגל מחנה יהודה · ככוכבי שחק נמנים פיר׳ ככוכבי שמים הנמנים להש״י כמו שנ׳ מונה מספר לכוכבים תלים קמ״ז ויפה שחק פ״ה שנ׳ איוב ל״ח מי יספר שחקים:

הוֹגֵי דַת מֵרֹאשׁ נְסוּכָה · וּבָאִים
וְלָנִים שִׁבְעָה בַּסֻּכָּה · זְכוּת
הַמְּצִיאִם וְגוֹנְנִים מִמְּסוּכָה · חוֹק
אַהֲבָתָם בְּלִי לַהֲסָכָה:
באי אוהב עמו ישראל:

הוגי דת ישראל ההוגים בתורה שנ׳ והגית בו יומם ולילה וכתוב בה מעול׳ נסכתי מראש והוא תבין גדולה וקניבות כמו נסיכי סיחון יהושע י״ג · ובאים ולנים שהם ישנים בסוכה ממסוכה כלו׳ תגן עליהם מאותו הפסוק שאמר ישעיה י״ט ה׳ מסך בקרבה רוח עועים שפי׳ עני בלבול ותערובות חוק אהבתם שנא׳ ויעמידה ליעקב לחוק בלי להסכה לשון מניעה כמו ואחשוך גם אנכי:

טוֹעֲנֵי נִטְעֵי צְמָחוֹת · יַשִּׁיג יכה ע אמת
שמחות

טועני נטעי למאות כנסת ישראל טוענים ונושאין בחג הסוכות בלולב שהוא אילן נוחם ונטוע

שְׂמָחוֹת בְּחַג הַסֻּכּוֹת: כֵּסֶס בְּצֵל יְמִינֶךָ: לְמַעַן זְכוּת מְאַמִּינֶךָ תִּתֵּן מַסֻּכּוֹת: מְחַנְּנִים בְּלֵב וּבָשָׂר נַהֲלֵם בְּיָחִיד נִתְבַּשֵּׂר בַּעֲצֵי הַסְּכָכוֹת: סֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל בַּעֲבוּרָתָם הַמַּאֲצִיל חֲנֵה בְּסֻכּוֹת: פַּלְּטֵם בְּצִלְּךָ תַּסְתִּירֵם צְנִיף יְשׁוּעָה לְהַכְתִּירֵם מִנֶּשֶׁק לְסֻכּוֹת: קְדוֹשׁ בְּרִית תַּגְבִּיר רוּחַ טֻמְאָה תַּעֲבִיר פְּרָעוֹת וְסַכָּנוֹת: שְׁבוֹר קָדְקוֹד מֵאָדָם שְׂכַר חָצִיךְ מִדָּם אֻמּוֹת הַנְּסוּכוֹת: תָּחוֹן חוֹגֵי שִׁבְעָה: תּוֹפְסֵי מִגְרִים אַרְבָּעָה וּשְׁעוּעָתָם סֻכּוֹת:

שבע שמחות פסוק הוא תהלים ט״ז ואמרי׳ בפסיקתא אל תקרי שובע אלא שבע אלו שבע מצות שבחג ד׳ מינים שבלולב סוכה חגיגה ושמח׳ אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה אמר רבי אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנו יודעין הידין כליקיא אלא מאן דנפיק בידין בידים פיר׳ הוא הרומח שנו הנם אנן ידעין דהוא נוצח כך לפי שישראל ושרי אומות העולם נכנסים ומקטרגין לפני הקדוש ברוך הוא כ״ה ולית אנן ידעין מאן איכון נצוחיא אלא ממה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהם בידיהן ואתרוגיהם בידיהן אנן ידעין דישראל איכון נצוחיא: כסס בצל ימינך על שם ובצל ידי כסיתיך ישעיה נ״א: למען זכות מאמיניך למען זכות אברהם שהאמין בה שנא׳ והאמין בה׳: תתן מסיכות שסוכר ונתן ספלים ומסיבות תרם אבית כדאמר בב״ר ופירוש מסכות כמו ענן מסכה: ס״א מחננים בלב בשר ול״נ ובפרי׳ הוא ע״ש ובפירושי לב האבן שהסרכם ונתתי לכם לב בשר יחזקאל י״א ישראל שמתפללין ומחננים לפניך בהכנעה ובלב רך כבשר: נהלם ביחיד כתבשר בעצי הסככות נהל את ישראל לארצם בזכות יצחק שהי׳ בן יחיד ונתבשר באיל להיות תמורתו והיה נאחז בסבך בקרניו: סכה תהיה לצל הפיים מבקש מהש״י שסוכה לישב בצלותה סוכה שאמר ישעיה ד׳ וסכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתר מזרם וממטר וקרי לסוכה המתידה כדאיתא בב״ר ר״ש פרש׳ וירא בעבור תם שמגלגל שבה בזכות יעקב שכתיב בו ויעקב איש תם שגלגל את המקלות שנא׳ ויגלגל בהם מקלות ושכר בסוכות שנאמר ויעקב נסע סוכתה פלטים אלו ישראל על שם כי נשארנו פליטה כהיום הזה עזרא ט׳: בצלך תסתירם ע״ש בצל כנפיך תסתירני תהלים י״ו: צניף ישע להכתירם צניף לשון מצנפת ע״ש וצניף מלוכה ישעיה ס״ב ונקם ישע ע״ש בגדי ישע: מנשק לסכות שכלי זין לסכך עליהם: ע״ש סכות לראשי ביום נשק תהלים ק״מ: בפסיקתא בסוכה תהיה לצל יומם אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אמר הקב״ה הוא קיים מצות סוכה אני מסיך עליו מחמתו של יום הבא רבי ינאי ור״ל אמרו אין גיהנם לעתיד לבא אלא היום הבא היא מלהטת את הרשעים שנאמר מלאכי ג׳ כי הנה היום בא בוער כתנור וגו׳ מר והיו כל זדים ועושי רשעה קש וליהט אותם היום הבא באותה שעה הקב״ה עושה סוכה לצדיקים ומכניסן אותנו לתוכה שנא׳ כי יצפנני בסוכה ביום רעה וגומר ה׳ אלהים עז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק לעתיד לבא עתידין כל אומות העול׳ להיכנס על א״י לעשות מלחמה וכולי עד הקב״ה מסכך על ראשם של ישראל שנאמר סכות לראשי ביום נשק מהו נשק א״ר שמואל בר נחמן ביום שיזדווגו שני עולמות זה לזה בא היום הבא יום הבא לפ׳: קדוש ברית תגביר ברית הקדוש שכרת עם ישראל תגביר אותו ע״ש והגביר ברית לרבים דניאל ט׳: רוח טומאה תעביר רוח טומאה היינו יצר הרע המסטיא את האד׳ פירוש פרעות העבירות שנעשו בגלוי לשון וראש יהיה פרוע וסכנות העבירות שנעשו בסתר ר״ל בנכנסה כאילו תחת הסכך בין כך ובין כך תעבירם: שבור קדקוד מאדום שבור קדקדו וזרועו של אדום כמו שבור זרוע רשע ורע תהלים י׳: שכר חציך מדם ע״ש אשכיר חצי מדם פרשת האזינו והוא לשון שכרות: אומות הנסוכות לשון נסיכי סיחון כלו׳ אומות גדולות והסוכות: תחון ישראל החוגגים ז׳ ימי חג: תופסי בידם שנדרים ד׳ מינין שבלולב ופירש מגדי׳ הרב׳ המשובח והמעולה בין בפירות בין בזהב ובכסף יקרא מגד: סכות הקטב והאוין כמו הסכת ושמע:

יְשַׁעְיִ אֵל סְבוֹרַת שַׁוְעַת עַמֶּךָ: וְרֹעֶם וְנַשְּׂאֵם בְּטוּב טַעְמֶךָ: שַׂגִּיא כְּרֶשֶׁת צָרִים בְּזַעְמֶךָ: פְּאֵר וְזֶמֶר נָתְנוּ לְהַנְעִימֶךָ:

בגלה ברנה מלכותך

ישעי אל ע״ש אלהי ישעי תהלים י״ח ובישעיה י״ב כתיב אל ישועתי: סכות הקשב ורעם ונשאם ע״ש תהלים כ״ח ברועה שדרו ירעם: בטוב טעמך יעים טוב טעם תהלים קי״ט והם טעמי התורה והמצות: שגיא הקב״ה ע״ש הן אל שגיא איוב ל״ו ופי׳ רבו כמו: כרשת צרים בזעמך ונס שמצרים ע״ש באף תדוש גוים שנאמר ב׳ והוא עבין רשת ומרעם: להנעימך עבין כנעימות שיש ונעים ומירו׳ שמואל ב׳ כ״ג וכתיב זמרו לשמו כי נעים תהלים קל״ה:

הַלֵּל גּוֹמְרִים כָּל שְׁמוֹנָה· קוֹרְאֵי פָּרָשַׁת קָרְבָּנוֹת בִּזְמַנָּהּ: טַעַם וְהוֹשִׁיבֵם בְּאֶרֶץ שְׁמֵנָה· נֵצַח צוּר יְשָׁעֵנוּ לְהָאֱמָנָה: זה צור ישענו פצו פה ואמרו ונאמר

הלל קוראים פרשת קרבנות ופי' במקום הקרבת קרבנות · טעם כמו נטעם ע"ש תביאמו ותטעימו רק הפייט צריך ליסד ט' בתחלת החרוז: בארץ שמנה היא א"י כמו שנאמר ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ וכתיב בשמים ט' ובארץ הדשנה והשמנה · נצח הקדוש ברוך הוא על שם נצח ישראל לא ישקר שמואל א' ט"ו · צור ישענו להאמנה על שם שכתוב תהלים פ"ט אלי וצור ישועתי וכתיב לעולם אשמור לו חסדי ובריתי נאמנת לו וכתיב אם יעזבו בניו תורתי ובמשפטי לא ילכון ופקדתי בשבט פשעם ונגעים עונם וחסדי לא אפיר מעמו ולא אשקר באמונתי · ועל זה בנה הפייט בנייתו ואמר הקדוש ברוך הוא שהוא נצח ישראל ולא ישקר וגם נקרא צור ישועתי ישועת שהבטחת לנו אף אם אנו עוזבים את תורתך אנו מבקשים ממך שתאמין אותה לנו ולא תשקר באמונתך:

בְּהַדְרַת קוֹדֶשׁ מְחַנְּנִים בְּמִקְדָּשׁוֹ: רוֹחֲשִׁים שִׁיר וָשֶׁבַח לְהַקְדִּישׁוֹ· שָׁלוֹם תִּשְׁפּוֹת לָהֶם לְהַגְדִּישׁוֹ: מַלְכֵּנוּ צוּר יִשְׂרָאֵל וּקְדוֹשׁוֹ: באי מלך צור ישראל וגואלו (נ"א גאל ישראל) השכיבנו

בהדרת קודש ע"ש שכתוב בתהלי' וכו' השתחוו לה' בהדרת קודש והוא ב"ה שהוא מהוד' ומקודש על כל בתים · רוחשים כמו רחש לבי תהלים מ"ה שפירושו הוציא הניע לבי כיוס הלל' בדברי רז"ל בתנועת השפתים כמו רחושי מרחשין שפוותיה · שיר ושבח לקדשו שהם שב' שירו לה' שיר חדש שלו' תשפו' ע"ש ה' תשפו' שלו' לנו ישעי' כ"ו ופי' תשפות תערוך להגדישו התבואה כשהיא נצור בגורן נקר' גדיש כלו' ישפות לנו שלו' רב וכן קראו רז"ל למלוי המד' על שפת מדה גדוש:

וָתִיק חַדֵּשׁ מְכוֹן אוּלַמֶּךָ· אָמֵן אֲהוּבִים כּוֹנַנְתָּ בְּצַלְמֶךָ: לְבָרֵךְ וּלְקַדֵּשׁ שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ· תִּפְרוֹס עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ: באי פורס סכת וכו' וידבר משה

ותיק הוא מדברי רז"ל בפ"ק דברכות ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה ובשילהי פ"ב דר"ה ותיקין היו משלימין בשל תורה ופירש אנשי חסידים ובעלי מעשה וכאן ר"ל הש"י נקרא ותיק · חדש מכון אולמך תבנה ותחדש ב"ה שנקרא מכון לשבתך ונקרא אולם שנא' מלכים א' ו' והאולם על פני היכל הבית · אמן אהובי' אלו ישראל שנ' כי מאהבת ה' אתכם · כוננת בצלמך שכוננתם ובראתם בצלם שלך כדי לברך ולקדש שמך:

משריב ליל שנייה של סכות

יִשְׂמְחוּ בְּחַגֵּיהֶם יְדִידִים וּנְעִימִים: חָסוּת בְּצֵל סֻכָּה שִׁבְעַת יָמִים· יִתְעַנְּגוּ בָהּ בְּמִינֵי מַטְעַמִּים· אֲהוּבִים מִצְוֹתֶיהָ מְקַיְּמִים לֵילוֹת וָיָמִים: באי המעריב ערבים אהבת

בְּרֶנֶן וְהַלֵּל וְחֶדְוָה רַבָּה· יִצְהֲלוּ כָּל שִׁבְעָה כְּדַת הַכְּתוּבָה: חֲגִיגוֹתֵיהֶם וְשַׁלְמֵיהֶם וּפָרֵיהֶם לְקָרְבָה· קָרְבְּנוֹתֵיהֶם וְעוֹלוֹתֵיהֶם יֵרָצוּ בְּאַהֲבָה: באי אוהב עמו ישראל שמע אנוו

ישמחו בחגיהם ע"ש ושמחת בחגך · חסות בצל סוכה ע"ש בצל כנפיך יחסיון תהלי' ל"ו וכתיב וסוכה תהיה לצל וכו' ודרשינן בפ"ק דסוכה בצל סוכה ולא בצל דפנות: מצותיה של סוכה · לילות כימים · וימים באכילה ושתייה וטיול וזהו יתענגו בה במיני מטעמים: ברנן ובקול רנה בשמחה גדולה · יצהלו ישמחו כמו צהלה ושמח' כדת הכתובה כדין וכדת הכתוב בתורה · חגיגותיהם הוא קרבן החגיגה · ושלמיהם הם הנדרים והנדבות · פריהם הם הע' פרים שמקריבים בחג שמתמעטים: אנוו

Digitized by Google

אָנוּ בְּמִצְוֹת וְאָרְרוּ (נ״א אָרְרוּ) תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תְּדוּרוּ: בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

ב רִאשׁוֹן תִּקְחוּ אַרְבַּעַת מִינִים לְרַצּוֹת עַל מֵי עֲנָנִים: בְּ הַ:

ג ס בַּשֵּׁנִי רָמַז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם לְעָרֵה תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא: בְּ הַ:

ד רַךְ יוֹם רְבִיעִי לְהַעֲלוֹת בְּשִׁירוּרִית לְעַטֵּר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בַּפֵּירוֹת: בְּ הַ:

ה כּוֹנִים עָלוּ לְצִיּוֹן בְּרִנָּה: בְּחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה: בְּ הַ:

ו שָׁם חוֹגְגִים בְּשִׂמְחָה רַבָּה וּבְשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה: בְּ הַ:

ז מִירוֹת וּנְגִינוֹת לְהַעֲלִיל: בִּכְלֵי שִׁיר וְרֹב הֶחָלִיל: בְּ הַ:

ח דִּים כֻּלָּם בִּנְגִינָה: עִם יְלָדִים פִּרְחֵי כְהֻנָּה: בְּ הַ

ט וַעֲנִים וּמְקַפְּצִים לִדְלוֹג: וּבִידֵיהֶם כַּדֵּי שֶׁמֶן שְׁלֹשִׁים לוֹג: בְּ הַ:

י וְיֹדְעֵי דַת וְחַכְמֵי עֵדָה מַרְאִים לִפְנֵיהֶם קִדָּה: בְּ הַ:

כהנים

אנו במצות ואדרו כת׳ זה אלי ואנוהו ודרשינן אנויהו במצות עשה לך סוכה נאה לולב נאה ופירש ואדרו ונוהו׳ תשבו כעין תדורו כדדרש״י בסוכות תשבו כעין תדורו כלומר ישיבת הסוכה יהא עיקר וקבע ולא עראי׳ לרצות על מי עננים כי בחג נדונים על המים בפסיקתא רבי יהודה בשם ר״ש בן פזי פתח טעם בני וקם אחרי וירבו לך שנות חיים הרבה מצות צויתי אתכם בשביל לזכות אתכ׳ וכו׳ עד אמרתי לכם ולקחתם לכם ביום הראשון כדי לזכות אתכם להוריד לכם מטר׳ גם בשני רמז לנסוך המים לער׳ בפ״ק דר״ה מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקב״ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה סיפרי מנין לנסוך מים בחג היה רבי יהודה בן בתירא אומ׳ נאמר בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם מ״ם י״וד מ״ם מים מכאן רמז לנסוך המים מן התורה וכן בפרק קמא דתענית ופירש לערה לשון שפיכה ויציקה כמו ותער כדה׳ תהום אל תהום קורא פ״ה תלים מ״ב בסוף פ׳ סדר תעניות אלו א״ר אלעזר כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימיך קול שני ריעים אני שומע שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנוריך ופרש״י אבע ל׳ נבע נובע קול שני רעים נסוך המים נסוך היין תהום אל תהום קור׳ מים עליונים ומים תחתונים צנוריך אותן שני ספלים כדאיתא פ׳ לולב וערבה׳ דרך יום רביעי להעלות וכולו בפ׳ בתרא דר״ה תני׳ כרם רבעי היה עולה לירושלי׳ מהלך יום א׳ לכל צד וזו היא תחומה וכולי ואמר עולא ואיתימא רבה בר עולא אמר רבי יוחנן מה טעם כדי לעטר שוקי ירושלם בפירות ופרש״י היה עולה לירושלים הפירו׳ שלמן אף ע״ג דמן התורה בין מעשר שני בין כרם רבעי נפדין ומתחללין בקדושה את קון לפומה רבנן גזור בכל מהלך של יום אחד שיעלוה ויאכלוה שם כדי לעטר שוקי ירושלם וזה פירוש דרך יום ר״ל מהלך יום ופי׳ רבעי כרם רבעי פי׳ פירות כרם של שנה הרביעית משעת נטיעתן׳ המונים היו עולים לציון ברנה ע״ם שנאמר תלים מ״ב אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבור בסך אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג ואמר בפסיקתא רבתי כי אעבור בסך כשהיו עולים ברגלים לראות פניך היינו באים אנו ובנינו בחיל גדול והאומות דוממים לפנינו והייתי עוברת בתודה ובשירים ובגלגלים ותרועה ובהמון עם שלא היה להם שיעור׳ בשמחת בית השואב׳ כשהולכין למלאות מים לנסוך מן השילוח ע״ם שנ׳ ושאבתם מים בששון וכדאיתא פ׳ החליל׳ ומירות ונגינות להעליל כדתנן החסידים ואנשי מעשה היו מרקדין לפניהם באבוקות של אור שבידיהם ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות והלוים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכל כלי שיר בלא מספר ופי׳ להעליל לעשות ולפעול כמו את אשר התעללתי במצרים׳ ובחליל הוא כלי זמר שהוא חלול כמו והעם מחללים בחלילים מלכים א׳׳ עם ילדים פרחי כהונה וכו׳ כדתנן ומנורות של זהב היו שם וארבע ספלים של זהב בראשיהם וארבע סולמות על כל מנורה ומנורה וארבע ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדי שמן של מאה ועשרים לוג והם מטילים לתוך כל ספל וספל׳ יודעי דת וחכמי עדה מראים לפניהם קידה שם בגמרא תניא אמרו על רשב״ג כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמונה אבוקות של אור בידו אחת וזורקן כלפי מעלה וזורק אחת ומקבל אחת ואין אחת נוגעת בחברת וכשהוא משתחוה נועץ שתי גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף מה שאין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה׳ מתקננים תקון גדול שם כדתנן במוצאי י״ט הראשון של חג יורדין לעזרת נשים והיו מתקנין שם תקון גדול ובגמרא מאי תקון גדול אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפוה

גזוזטרא

כ הֲנִים וּלְוִיִּם מְצַלְצְלִים וּמוֹדִים · הַחֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה מְרַקְּדִים בְּהַ:

ל אֲנָשִׁים מִן הַנָּשִׁים לְהַפְרִישָׁם · מְתַקְּנִים תִּקּוּן גָּדוֹל שָׁם בְּהַ:

מ רַבִּים הָיוּ בְשִׂמְחָה וּבְצִלְצוּלִים · מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בְּהַ:

נ וֹטְלִים לוּלָב שִׁבְעָה בְּהִלּוּלִים · זֵכֶר לְמִקְדָּשׁ לַעֲשׂוֹת בִּגְבוּלִים בְּהַ:

ס כָּה לַעֲשׂוֹת בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵדְעוּ דוֹרוֹתֵיכֶם בְּהַ:

ע דוּנִים לִהְיוֹת שֶׁבַע בְּצֵל רַעֲנָנִים · סִימָן לְשִׁבְעָה עֲנָנִים בְּהַ:

פ הִים לְהָצִין לֶהָבָה וָשָׁרָב · וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחוֹרֶב בְּהַ:

צ לָתָה לְהָגֵן מִלַּהַט וּלְסַכּוֹת · כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת בְּהַ:

ק מִים יִנָּתְקוּ מוֹסֵרוֹת לִרְאָתֶיךָ · וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ בְּהַ:

ר וֹזְנִים נוֹסְדוּ יַחַד מֵרוֹב אֲנָחָה · וְכָל יִשְׂרָאֵל יָשִׂישׂוּ בְּהַלֵּל וּבְשִׂמְחָה בְּהַ:

ש ם הַנִּכְבָּד שִׁבְעָה לְהַדֵּר: בְּלוּלָב וּבִפְרִי עֵץ הָדָר בְּהַ:

ת שְׁבָחוֹת לוֹ לְמַלֵּל · וְלִגְמוֹר בּוֹ אֶת הַלֵּל: בְּהַ:

יקר

גזוזטרא כדי שיהו נשים רואות מלמעלה ואנשים מלמטה ופירש רש"י חלקה היתה עזרת נשים בראשונה ולא היו זיזין יוצאין מן הכותל' והקיפוה גזוזטרא זיזין בולטין מן הכותל סביב סביב וכל השנה מסדרין הם גזוזטראות לומר כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות כדי שלא יבואו לידי קלות ראש בראייתן זה את זה · ובצלצולים פירש שהן תרועות הרבה כמו בצלצלי שמע והם שני כלי תשמיש שמקישי' זה בזה ומשמיעין קול · זכר למקדש לעשות בגבולין כדתנן בסוכה ובפ' בתרא דראש השנה בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש · עדונים להיות שבע בצל רעננים ר"ל יהיו מתעדנים ז' ימים בצל עלי רעננים כמו עץ רענן והוא ענין לחות וכ"ם כתיב עדונים ל' עדן וזמן · סימן לשבעה עננים כדאמר פ"ק דסוכה כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד הוא דברי רבי אליעזר ויסד שבעה ענני' כדאיתא במכילתא בשלח אומרו' עננים הם וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ועננך עומד עליהם ובעמוד ענן ובהאריך הענן ובהעלות הענן ואם לא יעלה הענן כי ענן ה' על המשכן הא ז' עננים הם ארבע מד' רוחות ואחד מלמעלן ואחד מלמטן ואחד שהיה מהלך לפניהם כל הנמוך מגביהו וכל הגבוה משפילו שנ' כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו · פחים להצין להבה ושרב ע"ש נביא פחים משלי כ"ב כלומר מצות סוכה תהיה מגינה עלינו לעתיד לבא מיום שבא והוא השמש דכתיב דוכתא עליו בתלמוד שאמר יומא של השמש דהיינו כשהקב"ה יוציא חמה מנרתיקה כדפרשתי לעיל ופירש פחים זה השמש כמו עד שיפוח היום ואותו יום יגן השם יתברך ויציל אותנו מלהבה ושרב של שמש וכמו שאמר ישעיה ד' וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ופירש שרב חום · צלתה להגן מלהט ולסכות כל של סוכה שאנו יושבין בה עתה תגן עלינו מלהט היום הבא ולסכך עלינו ע"ש סכות לראשי ביום נשק וכמו שפרשתי לעיל · קמים ינתקו מוסרות לראייתך וכולו בפרק קמא דעבודה זרה לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר כל מי שעסק בתורה יבא ויטול שכרו ומתקבצים ובאים אומות העולם וכו' עד אומרים לפניו רבש"ע תנה לנו ראש ונעשנה אמר להם הקב"ה שוטים מי שטרח בערב שבת אוכל בשבת ומי שלא טרח בערב שבת מהיכן אוכל בשבת אלא אע"פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ואמאי קרי לה מצוה קלה לפי שאין בה חסרון כיס מיד כל אחד ואחד עושה סוכתו בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז ומיד כל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו והקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהם שנאמר יושב בשמים ישחק וזהו יעד עם סיוד ופירש קמים הם הגוים הקמים עלינו כמ"ש למה רגשו גוים ופירש ינתקו מוסרות מצות סוכה שיטיל עליהם ופירש לראייתך הוא השמש שהיא נקראת כמראה כמו חזקים כראי מוצק איוב ל"ז ופירש ושמחת אתה על השם יתברך כמ"ש והקדוש ברוך הוא יושב ומשחק עליהם וגם ישראל ישמחו וזהו אתה וביתך · רוזנים נוסדו יחד ע"ש שכתיב לעיל תהלים ב' יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד ופירש רוזנים ענין שרים ומלכים ופירש נוסדו נתייעצו כולם כאחד כי הענין למטה כמו היסוד לבנין:

יְקָר חַסְדְּךָ בְּרִנָּה בַּבּוֹקֶר לְמַלְּלָם · אֱמוּנָתְךָ לְסַפֵּר בַּלֵּילוֹת מֵעֵין כָּל נֶעְלָם: חָזָק וְאַמִּיץ נִפְאַר שִׁמְךָ לְעוֹלָם · בְּגִילָה בְּרִנָּה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם: בגילה ברנה מלכותך

יקר חסדך ע"ש מה יקר חסדך אלהים תהלים ל"ו וכתיב תהלים כ"ט ואומר להגיד בבקר חסדך וזה מיסד ברנה בבקר למללם ופירש יקר ענין כבוד ומשובח וכתיב תהלים צ"ב להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות ופירש בבקר הוא העולם הבא שדומה לבקר ועולם הזה הוא דומה ללילה וזה שאמר אמונתך לספר בלילות · מעין כל נעל' הקדוש ברוך הוא שהוא נעל' מכל אדם · חזק ואמיץ הוא הקדוש ברוך הוא ע"ש שנ' ישעיה כ"ח הנה חזק ואמיץ לאדוני · נפאר שמך לעולם ע"ש ואברכה שמך לעולם תהלים קמ"ה:

יוֹפִי עֵינֶיךָ סֻכַּת עַל גְּאוּלִים: חֻפַּת כְּבוֹדְךָ פְּרַשְׂתָּ עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת סְלוּלִים · יְחַדוּ וּפָארוּךָ כְּעוֹבְרֵי גַלִּים · אָז לְשִׁמְךָ שִׁבְּחוּ כִּבְנֵי אֵלִים: זה צור ונאמר

יופי עיניך כי כבוד ה' נראה בענן · חפת כבודך ע"ש על כל כבוד חופה ישעיה ד' ופירש חופה ענין כסוי · להיות סלולים ל' מסלול ודרך ישעיה נ"ז כי הענן משוה לפניהם הדרך כדפרשתי לעיל · כעוברי גלים כעוברים בגלים כי ארבע' צריכים להודות ואחד מהם עוברי הים כמו שאמר דוד תהלים ק"ז יורדי הים באניות וגו' וישראל היו נ"כ יורדי הים על כן יחדוך ושבחוך כבני אלים ע"ש הבו ליי' בני אלים תהלים כ"ט:

בְּנֵה סֻכָּתְךָ וְהָקֵם הַנְּפוּלָה יְסוֹדוֹתֶיהָ לְשַׁתֵּת וּלְבְנוֹתָהּ עַל תִּלָּהּ · צָאנְךָ לִרְאוֹת עַל מִשְׁכְּנוֹתֶיהָ לְהַנְחִילָהּ חָפוּן כְּקֶדֶם זִבְחֵי צֶדֶק וְעוֹלָה: ברוך אתה יי מלך גאל ישראל השכיבנו

בנה סוכתך והקם הנפולה ע"ש ויהי בשלם סכו תה' ע"ו וכתיב עמוס ט' ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת · יסודותיה לשתת נ"כ ל' יסוד הוא כמו והשתות מדוכאים ישעיה י"ט · ולבנותה על תלה ע"ש ונבנתה העיר על תלה ירמיה ל' · חפון כקדם וכו' ע"ש אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכו' תה' נ"א:

קוֹרֵא מִקְרָא קוֹדֶשׁ וּמְשַׁמְּרוֹ · יְקַבֵּל בְּיוֹם הַבָּא שְׂכָרוֹ · גַּאֲוָה מְפִיקִים סְגִינִים סְגוּרוֹ · הוֹד לְמַלְאוּת לוֹ בְּסֻכַּת עוֹרוֹ: ברוך אתה יי פורס סכת ויִדבר משה

קורא מקרא קודש כל מי שקרא מקרא קדש ושמר את החג כראוי כמו שאמר פ' אמור ביום הראשון מקרא קדש כ"ה מקרא קדש יקבל שכרו בעולם הבא · גאוה מפיקים מגינים סגורו פ"ה איוב מ"א גאוה אפיקים מגיני' סוגר חותם צר ואמרינן פ' סדר א"ר חנינא המפק מנן בשעת גאוה סוגרין ופותחין צרות בעדו מאי משמע דהאי אפיק לישנא דעבורי הוא דכתיב איוב ו' אחי בגדו כמו כנחל כאפיק נחלים יעבורו ופירש ר"ש כל המעביר מנן וממס' ידו בשעת גאוה כלומר בעת שמתגבר עליו סוחן אותו שלא יתגבר סוגרים ופותחין צרות בעדו שלא יבואו עליו אף בכאן ר"ל שמקיים מצות סוכה כראוי ומעביר היצר הרע ממנו סוגרים הצרות בעדו ולפי שבעבכין לויתן קטם יק ואתי כמו שיסד אחר כך בקטם נ"כ האי קרא הכא שמשתעי' גם כן בלויתן כדאמר בפולין פרק אלו טרפות · הוד למלאות לו בסכת עורו על שם שאמר איוב שם התמלא בסכות עורו ואמרינן פ' השפיכה אמר רבה בר חנה אמר רבי יוחנן עתיד הקדוש ב"ה לעשות סוכה לצדיקי' מעורו של לויתן שנ' התמלא בסוכו' עורו ובמדרש אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אף הקב"ה מושיבו בסוכו של לויתן לעתיד לבא שנאמר התמלא בסוכות עורו:

מעריב ליל שמיני עצרת

אַעֲנִיד לְךָ תִּפְאָרָה וְהַלֵּל · בְּיוֹם שְׁמִינִי הָעֲצֶרֶת בְּלִי דִי: גבורותיך

אעניד לך תפארה והלל שכן קשור כמו אענדנו' עטרות לי איוב ל"א · ברוב עם אהלל שם ברוב עם הדרת מלך:

גְּבוּרוֹתֶיךָ בְּרֹב עַם אֲמַלֵּל: דּוֹד מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לֵיל: ברוך אתה יי המעריב ערבים:

אהבת

הַזְּכֵר לַעֲטָרֵנוּ בִּשְׁנַת טוֹבָתֶיךָ: וְנִרְוֶה מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ: זְכוֹר לְדוֹרְשֶׁיךָ יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ: חֶסֶד נְעוּרִים וְכִלּוּלֵי אַהֲבָתֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הזכר לעטרינו בשנת טובותיך שתעטר אותה בכל דבר טוב ופסוק הוא תלים ס"ה עטרת שנת טובתיך· ונרוה מדשן ביתיך על שם ירוין מדשן ביתך תלים ל"ו ופירש דשן שומן· חסד נעורים וכלול אהבתך על שם זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך ירמיה ב' ופירש כילול עלוי היופי:

אמת ואמונה

שְׁמִינִי אֶשְׁפּוֹךְ לֵבוָנֶפֶשׁ כַּמַּיִם: לִפְנֵי רוֹכֵב בְּגַאֲוָתוֹ שָׁמַיִם: בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי:

שְׁמִינִי בִּכְהֻנָּה לְשָׁרֵת מְשָׁרֵת וְנִינָיו: קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְפָנָיו בַּהַ:

שְׁמִינִי גְּזֵירַת דַּת גְּשָׁמִים: אִם רַב וְאִם מְעַט נִרְשָׁמִים: בַּהַ:

שְׁמִינִי דָּרַשׁ לְאוֹת בְּרִית: לְהִנָּצֵל בּוֹ מֵאַף שְׁאֵרִית: בַּהַ:

שְׁמִינִי הוּכַן לְנֶאֱמָנָה: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה: בַּהַ:

שְׁמִינִי וִיתֵּר לְסֻכָּה עֲצָרִים: לֵישֵׁב בְּבָתִּים וּבַחֲצֵרִים: בַּהַ:

שְׁמִינִי זְמַן לִבְהֵמָה: לְהֵרָצוֹת פְּנֵי שׁוֹכֵן רוּמָה: בַּהַ:

שְׁמִינִי חֵקֶר לְאָסְפוֹ עִם שִׁבְעָה: מִפְּנֵי טוֹרַח יוֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה: בַּהַ:

שְׁמִינִי טֶכֶס לְבָרֵךְ קְהַל מַלְכָּם: בְּשַׁלַּח אֶת הָעָם לְדַרְכָּם: בַּהַ:

שְׁמִינִי יָחַד אוֹר עָט: לְקָרְבָּן טוֹב מְעָט: בַּהַ:

שְׁמִינִי כִּפּוּר וּמְנוּחָה דוֹחָה: לְקַיֵּם צִוּוּי

שמיני אשפוך לב ונפש כמים ע"ש ואשפכה עלי נפשי תלים מ"ב וכתיב כמים נשפכתי תלים כ"ב וכתיב אשפוך לפניו שיחי קמ"ב ור"ל כאן אתפלל לפניו בכוונת הלב ונפש ספיקתא כתיב ישעיה כי יוספת לגוי ה' יספת רבנן אמרין אומות העולם אם אתה מרבה להם ימים טובים הם אוכלין ושותין ופוחזים ונכנסים לבתי טרטיאות ולבתי קרקסיאות ומכעיסין אותך בדבריהם ובמעשיהם אבל ישראל אינן כן אתה נותן להם י"ט הם אוכלים ושותין ושמחים ונכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומרבים בתפילות ומרבים במוספין ומרבים בקרבנות לפיכך נריך הכתוב לומר ביום השמיני וזהו שיסד אשפוך לב וכו'· שמיני בכהנה לשרת וכו' שנ' ויהי ביום השמיני קרא משה ונוטר בתורת כהנים אותו היום נטל עשר עטרו' ראשון למעשה בראשית וכו' עד ראשון לכהונה ראשון לעבודה ושי' משרת הוא אהרן וניניו הם בניו שמיני גזירות דת גשמים וכולו פסיקת' ביום השמיני עצרת למה כעצרו עוד יום אחד אמר רב משל לה"ד למלך שהגיע לו י"ט בלו אריסין וכבדו אותו בלו בני ביתו וכבדו אותו היתה מטרונא מרמזת בהם עד שנוהג עמכם תבעו צרכיכם מן המלך כך תורה מרמזת לישרא' תבעו צרכיכם כיצד ביום השני ונסכיהם ביום השמי ונסכיה ביום השביעי כמשפט' מ"ם י"ד מ"ם מים כיון שלא הבינו כנס אותם עוד יום אחד וה' יום השמיני· שמיני דרש לאות ברית יום השמיני דרש הקב"ה וליוה למול בו כל זכר כמו שנ' והיתה לאות ברית ביני וביניכם להנצל בו מאף שארית כי בזכות המילה יציל את שארית ישראל לעתיד מדינ'של גיהנ' כדאיתא במדרש תנחומא אתה מוצא אברה' עד שלא מל היה נופל על פניו והרשעים אינן נופלים בגיהנם אלא בשביל רשעתם שנאמר לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק ישעיה ה' ואין חוק אלא מילה כלומר בשביל שאין להם חוק המילה ולעולם הבא הקב"ה מציל את ישראל מגיהנם בזכות המילה וכדאמר ע' עוסין פסין ואם הא כתיב עוברי בעמ' הבכא מעין ישיתוהו הכוא דמשייכי דיהא דגיהנם מדיא שעתא ואתי אברה' ומקביל להו ומפיק להו לבר מישראל הבא על גויה ונמשך בערלתו דלא

מנשכר

צוּי עֲוֹנוֹת מוֹחֶה׃ בָּהּ׃

שְׁמִינִי לְעוֹדֵף שִׂמְחָה לִרְאוֹת׃ לְנַעֲנֵעַ
שְׁמִינִי בְּעֲשׂוֹתוֹ נוֹרָאוֹת׃ בָּהּ

שְׁמִינִי מְזֻמָּן לֶעָתִיד לָבֹא׃ לְשַׂמֵּחַ בּוֹ
עִם קְרוֹבוֹ׃ בָּהּ

שְׁמִינִי נִקְרָא עֲצֶרֶת׃ לְאוֹם כְּאִישׁוֹן
נִנְצֶרֶת׃ בָּהּ׃

שְׁמִינִי סְדוּרָה בְּדָתוֹת׃ וּבוֹ נִכְרְתוּ
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת׃ בָּהּ׃

שְׁמִינִי עָרוּךְ הַחֲתוּמִים בּוֹ לְהַצִּיל
מְפוֹעֶרֶת גַּנּוֹן וְהִצִּיל׃ בָּהּ׃

שְׁמִינִי פַּיִס בּוֹ לְהִתְכֵּן׃ וְלִטְבּוֹחַ טֶבַח
וְהָכֵן׃ בָּהּ׃

שְׁמִינִי צִוּוּי לוֹמַר זְמַן׃ לְבָרֵךְ הָאֵל
הַנֶּאֱמָן׃ בָּהּ׃

שְׁמִינִי קְבוּעַ רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ׃ לְשַׂמּוֹחַ
בּוֹ עַמּוֹ׃ בָּהּ׃

שמיני

• מבשקר ליה פיר׳ אינו מכירו כי דומה לו כאלו לא כמו ל הוכן לכאמר׳ יום הא׳ הוא מכון לישראל שנקראו ראשוני׳ כמו שאמר קהלת י״א תן חלק לשבעה וגם לשמונה ואמרינן רבי אליעזר אומר תן חלק לשבעה אלו ז׳ ימי השבת וגם לח׳ אלו ח׳ ימי המילה רבי יהושע אומר תן חלק לז׳ אלו ז׳ ימי פסח וגם לשמונה אלו שמונת ימי החג ד״א תן חלק לשבעה אלו ז׳ ימי החג וגם לח׳ הוסיף אף בקדושת יום השמיני: ויתר לסוכה עוזרים וכולי הקדוש ברוך הוא ויתר ומחל לישראל להיות עוזרים עוד בסוכה בשמיני רק לישב בבתים וכולי פסיקתא אר״י בל צריך אדם להפריש עצמו מסוכתו ביום השמיני שכבר אמרה תורה בסוכת תשבו שבעת ימים למה הטריחה עליו התורה ש׳ ככם בתוך ביתו שרגל בפני עצמו הוא: ה״ג וכן הוא בספרים ישנים שמיני זמן להשמח לרבות פני שוכן רומה כמו שנאמ׳ והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן ונקט רומז על שם רומה שמים אלהים תהלים ק״ח׳ שמיני חקר לאספו עם שבעה מפני שורש יולדת השבעה אין נחקר ותקן הש״י לאסוף יום שמיני העצרת לגרפו עם ז׳ ימי החג מפני שורש ישראל שלא רצה להטריחם לילך לביתם ולחזור לירושלים כדאמרינן אתה מוצא כשהם שעצרת של פסח רחוקה חמשים יום אף זאת היתה צריך להיות רחוקה חמשים יום ולמה היא סמוכה לחג אמר רבי יהושע בן לוי משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו בנים הרבה מהם נשואים במקום קרוב ומהם נשואים במקום רחוק אותן שהיו נשואים במקום קרוב באין אצלו וכשהיו מבקשין לילך ולחזור היו הולכין ובאין ומניחין למה כך שהדרך קרוב׳ וכל יום שהם מבקשים לילך יכולים אבל אותן שהיו נשואים במקום רחוק כשבאין אצלו כשהם מבקשין לילך היה כובשן עוד יום אחד אלו כך בפסח ימי הקיץ וכן באין בעצרת לירושלים אחר כ׳ יום אבל עכשיו אחר ימות החג ימות הגשמים הם והדרכים טרופות לפיכך אמר הקב״ה עד שהן כאן יעשו את העצרת הוי ביום השמיני עצרת ופירש יולדת השבעה היא כנסת ישראל כמו שאמר ירמיה ט״ו אומללה יולדת השבעה ופירש רש״י שומרון ובנותיה של עשרת השבטים שעמדו מהן שבעה שבעה מלכים רשעים כך כדרש במסכת גיטין והכי איתא התם פרק המגרש א״ר יהושע בן לוי לא פרחה ארץ ישראל עד שעבדו בהן שבעה כתי דינין עבודה זרה ואלו הן ירבעם בן נבט בעשא בן אחיה ואחאב בן עמרי יהוא בן נמשי ופקח בן רמליה ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר אומללה יולדת השבעה ובמדרש רבי תנחומא דרשו כלפי ירושלים ומונה שבעה רשעים יהודים יהואחז אחז מנשה אמון יהויקים צדקיהו ורד״ק פירש יולדות השבעה יולדת בנים רבים והיא כנסת ישראל ושבעה ענין רבוי במקומות לא החשבון מכוון וכן עד עקרה ילדה שבעה שבע יפול צדיק וקם שבע כמעותיכם: שמיני שוכם לברך קהל מלכם וכולי שנאמר מלכים א׳ ח׳ ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וזהו שמיני העצרת דכתיב לעיל מיניה ויעש שלמה בעת ההיא את החג ונומר שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום שעשו ז׳ ימי חנוך ושבעת ימי חג הסוכות הסמוכים להם הכי לפו׳ והכי לפו׳ דאין מערבין שמחה בשמחה כדאיתא פרק קמא דמועד קטן וכתיב אחר כך ביום השמיני שמע מינה שהוא שמיני לחג הסוכות דאין לפרש כי שלמה ימי חנוך היה אחר שבעה ימי סוכות וביום השמיני לחנוך שהרי אומר בדברי הימים ב׳ ז׳ וביום עשרים ושלשה לחדש הז׳ שלח את העם ואי׳ ימי חנוך היו אחר ימי החג כמנא׳ שמיני לחנוך הוא כ׳ לחדש הז׳ וא״כ אכתי יום שמיני עצרת שאינו אלא כ״ב לחדש ואיך אמר וביום כ״ג כבר תרצו רז״ל שם כי ביום השמיני נטלו רשות ממנו ולא הלכו אותו היום לפי שהיה חג וביום כ״ג לחדש חזרו ונטלו רשות ממנו ולמדו מכאן תלמיד שנפטר מרבו ולן באותו העיר צריך שנפטר ממנו פעם אחרת ופירש טובים כתקן: שמיני יחד אור עם לקרבן טוב שעם הקדוש ברוך הוא נקרא אור עם עם״ק עוטה אור כשלמה תהלים ק״ד כלומר שהלבוש אותה אוטה כמו שיעטה האדם שלמה והוא לשון

שְׁמִינִי רָצוּי לְהַקְרִיב קָרְבָּן בּוֹ לְבַדּוֹ ·
מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ · בָּהּ:
שְׁמִינִי שִׁיר בּוֹ לְבַד לְמַלֵּל: לִגְמוֹר בּוֹ
אֶת הַלֵּל בָּהּ:
שְׁמִינִי תֵּת בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ · לְנוֹתֵן
לַיָּעֵף כֹּחַ וְעָצְמָה · בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי:

שמיני

עשיה כלומר בשבעת ימי החג השריקו ישראל בפרים הרבה ע' פרים כנגד ע' אומות ובשמיני כתיב פר אחד כנגד אומה יחידה ישראל כדאמר פרק החליל אמר רבי אלעזר הני ע' פרים כנגד מי כנגד ע' אומות פר יחידי למה כנגד אומה יחידה משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך פירש כי אין לי הנאה וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך: שמיני כפור ומנוח דוקא בפ"ק דמ"ק א"ר פרנך אמר רבי יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל יום כפורים שאכלו כל שבעה ימים של חנוך הבית קודם לחג ובשמונה שקודם לחג יום כפורים היה והיו דואגים שמא נתחייבו שונאי ישראל כליה יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא דתני רבי תחליפא ביום הש' שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר ה' עשה לדוד עבדו ולישראל עמו וילכו לאהליהם שהלכו ומצאו נשותיהם בטהרה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר על כל הטובה שיצתה בת קול ואמר כולכם מזומנים לחיי עולם הבא ולפי שביום שמיני עצרת נתבשרו שיפו עשו שאכלו בי"כ לכך יסד שמיני כיפור ומנוח דוקא ומנוחה הוא שבת על שם דאמר התם מאי דרוש דדחו יום כפורים. קל וחומר ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה שבת דאסור סקילה בית המקדש דקדושתו קדושת עולם וקרבן צבור ויום כפור דאסור כרת לא כל שכן והוא"ל דמשכת קא' ילפי' קל וחומר כקש שבת אוים לומר על שמיני של מילה שהוא דוחה שבת וי"ה שנאמר וביום השמיני ימול אפילו בשבת· לקיים ניוני הקדוש ברוך הוא שהוא מוחה עונות של ישראל על שם וכל עונותי מחה תהלים כ"א: שמיני לעודף שמחה לראות לפי שבחג כתיב ג' שמחות מה שא"כ בפסח ובעצרת ואופן שמחות העולמים בו מבואר המועדות בשם יתברך: לנענע שמיני בעשותו נוראות בפסיקתא ועוד אמרתי לכם שתקחו את הלולב ותנענעו לפני ידאנו אף על פי שאתם עושים כן אין אתם נוטלים לי אלא פורשי' לי למה שבשעה שהולכתי אתכם ממצרים עשיתי את ההרים לנענע לפניכם שנאמר ההרים רקדו כאילים ואף לע"ל כן אני עושה לכם שנ' ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימחאו כף וזה יהיה לעתיד· בעשותו נוראות על שם בעשותך נוראות ישעיה ס"ד: מזומן לעתיד לבא לשמח בו עם קרובו בפסיקתא כיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקדוש ברוך הוא ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו ועוד אמר מהו אך שמח אתה מוצא אף על פי שאדם שמח בעולם הזה אין שמחתו שמחה שלימה כיצד נולדו לו בנים הוא מיצר עליהם לומר שמא אינן של קיימא אבל לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מבלע את המות לנצח אותה השמחה תהיה שלימה וזהו שמיני עצרת כדאמרינן והיית אך שמח לרבות ליל יום טוב האחרון לשמחה: שמיני נקרא עצרת לאום ראשון כנגדת ספריהם השמיני עצרת עצרו שבתוב מלאכה הרי שכבר קדשו מבית פני לירושלים שומע אני יאכלם בירושלים ילך לבית פני ת"ל ביום השמיני עצרת עצרו הכתיב מלאכה אין עצירה אלא כניסה שנאמר ירמיה ל"ו ואני עצור לא אוכל לבא בית ה' בית פני הוא שם מקום חוץ לירושלים כלומר יום השמיני הוא יום כניסה ועצרת לאומות כנסת ישראל שהקדוש ברוך הוא משגיח עליה ושמרו כאישון עינו על שם יצרנהו כאישון עינו פרשת האזינו ואישון הוא בת עין: שמיני שדורש בלעות יום השמיני שדורשים בו הרבה מצות ודינות מילה ועצרת וקרבן בהמה ועבודת: ובו נכרתו י"ג בריתות בס' מילה נכתבו י"ג בריתות פ' ארבע נדרים רבי ישמעאל אומר גדולה היא מילה שי"ג בריתות נכרתו עליה: שמיני ערוך התאומים בו לגיל מסורת כל התאומים בברית מילה נמולים מניהם שכתוב בו ופערה פיה לבלי חוק ישעיה ה' ופירוש ופערה ופתחה· נכון והגיל פ"ה ישעיה ל"א שהשם יתברך ינן ויגיל אותם מדינה של גיהנם: פיים בו לשכן עתה מפרש הפייטן מה שאמרו בתלמוד שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב בפ' הוא פיים והוא מפורש בפ' החליל דתנן בשמיני חוזרין לפיים שטעון פיים לפר הבא בפ' ואינו קרב לפי סדר המשמרו' שבשנו שלשו בפרי החג חוץ מכ' משמרות ששנו ולא שלשו ופר של שמיני אין א' מאותם שני משמרת מקריבתו אלא כל המשמרות מפיסות ופירש פיים הוא ענין גורל ופי' להתכן לשון הכנה: בזוי לומר וזמן שהביאו שאין שם חג השבוע' קבוע רגל בפני עצמו לענין אבלות לפסוק אותו ז' ימים כדאמר במ"ק: רצוי להקריב קרבן בו לבדו שאין קרבנו כשאר ימי החג שבכל הימים פרים ובשמיני פר אחד להקב"ה שמלא כל הארץ כבודו: שיר בו לבד למלל אומר ר"ת שכ"ז אומרים כל יום מזמור ש"ס שאין אומרים כן בכל שאר ימי החג אלא שניו ביום אחד ושניו ביום אחד כדאיתא פרק החליל ובמסכת סופרים משמע שהיו אומרים למנצח על השמינית: תת ברכה בפני עצמה לענין ברכת מזון ותפלה שמזכירין שמיני עצרת ולא סוכות ופכיה לשון כח ועוגם:

שְׁמִינִי דּוֹרְשֵׁי נְצוֹחַ יְחוּדֶךָ׃ אָנָּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת בְּרוֹב חֲסָדֶיךָ׃
יוֹחַשׁ עֲזָרָם מְקוֹדֶשׁ בִּזְכוּרַת חֲסִידֶיךָ׃
בְּעֶזְרַת שׁוֹרְרוּ עַל הַיָּם סַהֲדֶיךָ׃
בגלה ברנה מלכותך

טוֹעֲנֵי עוֹל מֶלֶךְ אֵל אֱמוּנָה׃ יָשְׁבוּ בַּסֻּכָּה שִׁבְעָה
בָּאֱמוּנָה׃ כְּנָתְנוּ חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם
לִשְׁמוֹנָה׃ לִקְרָאתָם זֶה יְשַׁעֲנוּ לְהָחִישׁ
שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה׃
זה צור ישענו ונאמר

מְחִיל אֶל חַיִל הוֹלְכִים׃ נָסְעוּ
מִסֻּכָּה וְלִשְׂמוֹחַ בַּשְּׁמִינִי
נִמְלָכִים׃ סֵבֶר יְהָבָם עָלֶיךָ מַשְׁלִיכִים׃
עֶזֶר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ מַמְלִיכִים׃
באי מלך צור (נ״א גאל ישראל)

פוֹנִים מִסֻּכָּה לְבֵיתָם לֵישֵׁב׃ צִקּוּן
לַחַשָׁם הַקְשֵׁב׃ קוֹרְאֵי
רוֹמְמוֹתֶיךָ שִׁמְךָ לְחַשֵּׁב׃ תִּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ
סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ תְּהִלּוֹת יוֹשֵׁב׃
באי פורס סכת וידבר משה

שמיני דורשי נצוח יחודך ישראל דורשין ומייחדים להקב״ה שהוא יחיד וכנה ומתפללים אנא ה׳ הושיעה נא מגלות אדום כדי להשתחוות בבית המקדש ברוב חסדיך ע״ש ואני ברוב חסדך אבא ביתך אשתחוה׃ יוחש עזרם ענין מהירות ע״ש חושה לעזרתי תהלים ל״ח׃ ויסד מקודש ע״ש ישלח עזרך מקודש׃ סהדיך עדותיך שאתה בראת הכל ברצונך כמו וסהדי במרומים איוב י״ו׃

טועני ישראל טוענים עליהם עול של הקדוש ברוך הוא שהוא מלך מלכי המלכים ונקרא אל אמונה׃ כנתנו חלק וכו׳ כמו שכתבנו חלק ל׳ ז׳ ימי החג וגם לח׳ שהוא שמיני עצרת׃ לקראתם ונגד זה תקיש ישענו לעתיד בשבעה הרועים ושמונה נסיכי אדם כמו שכ׳ מיכה ב׳ והקימונו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם ואמר בפרק החליל מאן נינהו ז׳ רועים דוד באמצע אדם שת ומתושלח מימינו אברהם ויעקב משה משמאלו ומאן נינהו ח׳ נסיכי אדם ישי ושאול ושמואל עמוס צפניה חזקיהו ואליהו ומשיח׃

מחיל אל חיל הולכים ע״ש ילכו מחיל אל חיל תהלי׳ פ״ד ואמרי׳ סוף פרק הרואה היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת זוכה להקביל פני שכינה שנ׳ ילכו מחיל אל חיל כלומר מחיל בית הכנסת אל חיל בית המדרש יראה אל אלהים בציון והוא שיסד נסעו מסוכה וכולי׃ נמלכים לשון עצה כמו ויומלך לבי עלי נחמיה ה׳ וכן בלשון ארמי נקרא העצה מליכה׃ סבר לשון תקוה כמו עיני כל אליך ישברו תהלי׳ קמ״ה׃ יהבם עליך משליכים ע״ש השלך על ה׳ יהבך תהלים נ״ה ופי׳ יהבך משאך׃

פונים צקון לחשם על שם צקון לחש ישעיה כ״ו ופירש שפיכת תפלה ונקראת התפלה לחש לפי שהיא בלחש בלחש וצקון כמו יצק לשון יציקה ושפיכה׃ שמך לחשב ע״ש לירא׳ ה׳ ולחושבי שמו מלאכי ג׳ ופירש רד״ק שחושבים תמיד בדרכי ה׳ ובידיעת אלהותו כי שמו הוא והוא שמו׃ תהילות יושב על שם יושב תהילות ישראל תה׳ כ״ב ואמרינן כל קלוס שישראל מקלסין להקדוש ברוך הוא כבודו יושב ביניהם ומגפה לתפלותן׃

מעריב לשמחת תורה

אֵת יוֹם הַשְּׁמִינִי׃ בְּטוּב יְזַמְּנִי׃
רָנֵּי פַלֵּט יְסוֹבְבֵנִי׃ לְעֵת
עֶרֶב בְּצִלּוֹ יְגוֹנְנֵנִי׃
באי המעריב ערבים אהבת

את יום בטוב יזמני שיזמין אותי בטוב השמור כמו שאמר דוד תהלים ל״א מה רב טובך אשר צפנת ליראיך׃ רני פלט יסובבני ע״ש רני פלט תסובבני תהלים ל״ב שפירושו רנני׳ נעקות של הצלה תסובבני לעתיד במלחמות גוג ומגוג׃ לעת ערב האמו׳ בזכריה י״ד וסי׳ לעת ערב יהיה אור שפי׳ לעת הצרה הגדול׳ שדומה לערב או בצלו יגוננני כמו שאמר יהיה אור כלומר שאז יקויים מה שאמר ויצא ה׳ ונלחם בגוים ההם׃

אֻמָּה אָהַב בֵּרַךְ בְּתוֹסֶף · בְּמִדָּה
מְרֻבָּה כְּרִי אִישׁ בְּכוֹסֶף ·
בְּזֶה עֲצֶרֶת חַג אוֹסֵף · אוֹהֲבָיו יְקָרֵב
אֵלָיו לְהֵאָסֵף :

באי אוהב עמו ישראל אמת ואמונה

אימה אהב ישראל נקראו אומה כדכתיב זרע אברהם אוהבי · ברך בתוסף הקדוש ברוך הוא ברך אותם בתוספת ברכה כמו שאמר בברכ' אברהם כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וזהו במדה מרובה שאין לו שיעור לא כמו שאמר להם משה רבינו עליו השלום ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים שנתן שיעור לברכתם · בכוסף ענין חשק כמו נכסוף נכספת · בזה עצר' וכו' כמו שברכן או שקדם במדה מרובה כמו כן עתה בחג האסיף זה יאספם ויקבצם מן הגלות ויקרבם אליו :

שְׁמִינִי אָמַן בִּפְנֵי עַצְמוֹ · בְּחוֹב
קָבוּעַ בִּשְׁמוֹ · בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי :
שְׁמִינִי גָּמְרוּ בְּפַיִיס רֶגֶל וּזְמַן · דָּבָר
וְקָרְבָּנוֹ מְזֻמָּן · בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי :
שְׁמִינִי הוֹסִיף לְגוֹי וְנִכְבָּד · וּבְמוּסְפֵי
קוֹדֶשׁ מְכֻבָּד · בָּהּ :
שְׁמִינִי זְמַן וְהוּקְבַע לְרַצּוֹת · חוֹק
נוֹלָד בּוֹ לְהֵרָצוֹת · בָּהּ :
שְׁמִינִי טְבַע חֲתוּמֵי חוֹתָם · יְדִידוּת
נֵצֶר מִכְתָּם · בָּהּ :
שְׁמִינִי כָּלוּל לְשִׂמְחָה גְדוֹלָה · לִמְכַהֵן
בְּחִנּוּךְ עוֹלָה · בָּהּ :
שְׁמִינִי מִלִּפְנֵי פְנֵי פָנָיו · נֶחֱלַק בְּכָל
עִנְיָנָיו · בָּהּ :
שְׁמִינִי סִכֵּם לְשִׁלּוּחַ מֶלֶךְ · עֵת יְבָרְכוּ
אֶת הַמֶּלֶךְ · בָּהּ :
שְׁמִינִי פְּנוֹת בּוֹקֶר הֲלָנָתוֹ · צֶדֶק יָלִין
מְעוֹנָתוֹ · בָּהּ :
שְׁמִינִי קוֹל שָׁמַע בְּאַהֲבָה · רִנַּת בֵּית
הַשּׁוֹאֵבָה · בָּהּ ·
שְׁמִינִי שָׁלוֹם שׁוֹמֵר אָהֳלוֹ · תּוֹךְ יְמֵי
עֲלִיַּת רַגְלוֹ · בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי :

שמיני אומן בפני עצמו וכולי יום השמיני כתפוק לפיות רגל בפני עצמו ולשמו לפנין פו"ר קש"ב כמו פיסד אחר כך ובגמרי' דלא פיול פרשתינו · גמרו בפיים כך גמרו חכמים שהוא פיים לעצמו ורגל וזמן לעצמו : דבר וקרבן לשון דבור והוא השיר כלומר שמזמן לו שיר וקרבן לעצמו : שמיני הוסיף לגוי ונכבד לפי שכל ז' ימי החג מביאים ע' פרי' כנגד ע' אומות לכך הוסיף יום ח' לבני ישראל שהוא עם נכבד ואין מביאין בו אלא פר אחד והקדוש ברוך הוא שנכבד בו יותר מכל הע' פרים כמו שפי' לעיל וזה פיסד ובמוספי קד' מכובד : שמיני זמן והוקבע ונקבע לרצות הש"י בשור וכבש ועז בנולד ויש לו חוק תבו' להרצות בו ביום השמיני כמו שנאמר ומיום השמיני והלאה ירצה : שמיני טבע חתומי חותם היא המילה שהיא בה חתם בבשרינו כמו שאומרים בברכת המילה וצאצאיו חתם באות ברית קודש ולכן יסד טבע לשון טבעת כחותם שבטבעת · ידידות נצר מכתם כלכן הקב"ה על אביו יהי כמול בה' ומכתו יהא תמה ופירוש נצר ענף והוא יונק האילן כמו ונצר משרשיו יפרה ישעיה י"א והוא דרך משל על תינוק יונק ופירוש מכתם כמו"ל כמו שדרשו לדוד מכתם שנולד מהול מכתו תמה : שמיני כלול לשמחה גדולה לשון כלילה בתלמוד והיא כוד וכתר או כמו כלילת יופי שפי' עלוי היופי ושמחה גדולה היא שמחת ז' ימי מלואים דמשכן : למכהן בחנוך עולה שאהרן היה מתחנך להיות כהן באיל מלואים שהיה עולה : שמיני מלפני פני פניו נחלק היום שמיני נחלק מהיום שלפניו וגם מיום הראשון שלפני פני פניו בכל ענייניו כדאמר פרק החליל : שמיני סוכם לשלוח המלך לשון סכום ומנין שהשמיני כמנה ונקבע וזמנו לשלח את העם לילך לדרכם וגם הוא עת שהעם יברכו את המלך שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך : שמיני פנות בוקר הלנתו לפי שנאמר פרשת ראה בפסח ופנית בבקר והלכת לא הלך תלמוד שבא הפסח טעון לינה ולמדני שאף שמיני עצרת טעון לינה וזהו פנות בקר כאשר פנה בקר של לינה מיום הח' : צדק ילין משונתו היא עיר ירושלים ע"ש צדק ילין בה ישעיה א' שהיה משוכתו ולינתו בירושלים ביום השמיני : שמיני שלום שומר אהלו תוך ימי עליית רגלו הקב"ה נקרא שלום שנאמר שופטים ו' ויקרא לו ה' שלום כשישראל עולין לרגל ומניחין בתיהן הקב"ה שומר מה שבתוך אהליהם

אלהים או פירש בשלום שומר הקב"ה אותו כדאמר פ"ק דפסחים אמר רבי יוסי בן יהודה אומר בלשון שאמרה תורה לא יחמוד איש את ארצך מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה וגו' אין לי אלא בהליכה בחזרה מניין ת"ל ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהליך בשלום:

שְׁמִינִי יְצַוֶּה חַסְדּוֹ קָדוֹשׁ לְעַמּוֹ · וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמּוֹ · מֶלֶךְ הַשַּׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ · עָלֵינוּ כְּמֵאָז יְהִי נָעֳמוֹ : בגלה

שמיני יצוה חסדו קדוש לעמו ובלילה שירה עמו פ"ה שנאמר תה' מ"ב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמו והוא כאשר על הגאולה שדומה ליום והגלות דומה ללילה · נעמו שכן כשיגאלו כמו ויהי נועם ה' אלהינו:

שְׁמִינִי הֵטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים · קוֹרְאֶיךָ בִּדְבָרִים עֲרֵבִים · טובות יַשְׁמִיעַ לַאֲהוּבִים · נוֹעַם מַלְכוּתְךָ עֲנוֹת תְּאֵבִים : זה צור

שמיני היטיבה ה' לטובים פ"ה תלים קכ"ה היטיבה ה' לטובים יכול לכל ת"ל ולישרים בלבותם כיוצא בו קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו באמת וזהו שיסד קוראיך בדברים ערבים לשון יערב עליו שיחי תלים ק"ד · תאבים לשון תאוה ישראל המתאוים לישועתך:

שְׁמִינִי חֵלֶק תֵּן לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה · מִצְוָה עָלֵינוּ לָתֵת מָנָה · זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ יִזָּכֵר בָּם דָּר מְעוֹנָה · קְנוֹת שֵׁנִית עֲדַת מִי מָנָה :

ברוך אתה יי מלך צור ישראל וגואלו : השכיבנו

שמיני חלק תן לשבעה זה ז' ימי החג וגם לשמונה זה שמיני עצרת וזהו מצוה עלינו לתת מנה לתן חלק גם לשמיני כי פירש מנה כמו חלק: יזכור גם באבות הקדוש ברוך הוא שהוא דר במעון קדשו השמים קנות שנית ובאשר יזכור בהם יקנה שנית עדת ישראל שכתב בהם מי מנה עפר יעקב:

שְׁמִינִי אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ · מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ לְבָרְכֵנוּ · נוֹאֲמוֹ יָחִישׁ מַלְכֵּנוּ · בִּפְרִיסַת שְׁלוֹמוֹ לְסוֹכְכֵנוּ : ברוך אתה יי פורס סכת וידבר משה

שמיני אלהים יחננו פסוק הוא תלים ס"ז אלהים יחננו ויברכנו וזהו ממעון קדשו לברכנו · נאמו דבורו ואמירתו כמו נאם ה' וגם דברי נחמות וטובות שאמרו הנביאים · יחיש ימהר · לסככנו כמו באברתו יסך לך תלים צ"א:

סליק סליק סליק

שיר היחוד ליום ראשון

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי · הָאֱלֹהִים הָרוֹעֶה אוֹתִי מֵעוֹדִי : עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֶחֱזַקְתָּ בְּיָדִי · חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי :

בָּרוּךְ יְיָ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ · כִּי עַל עַבְדּוֹ הִפְלִיא חַסְדּוֹ :

לֵאלֹהֵי מָרוֹם בַּמֶּה אֲקַדֵּם · וּבַמֶּה אִכַּף לֵאלֹהֵי

בעודי בעוד שאני חי · מעודי מנעורי · הפליא הגדיל אבל שהיה כפוף · למערכה זו מערכ' המזבח · מערכה מזבח וערוך על המזבח · קרבנים שעוטים מלומ"ב לשון מתבוססם בדמן פירש בנשאו בדם · ולאזכרה כ"א הקומץ · לנגבה של המנחה · ובהררי אל אם ה"א גדולים כהררי אל · בכנף רננים פירש אם הם סוררים בכנף רננים כמו הפלאכים ונקט לשון הפסוק כנף רננים נעלסה · כגלים מיני כלי זמר · בני אלהים המלאכים · אין די בער לא הין די לשרפה כבך נהיה כפופים · אישים אנשים פירש אכי כמכת מלכיות כדמה לשאר אנשים · ולא חויבת לי לא היית חייב לי לגמול חסד · כל עליך פירש לגמול

לאלהי קדם׃

א לו הרים למערכה׃ וכל עצי לבנון בכל ערוכה :

ואם כל בהמות וחיות קרוצים׃ נתחים ערוכים על העצים :

ו אף זויות מזבח מבוססים׃ דם כמים לים מכסים :

וכחול סולת דשן ושמן׃ בלול ברבבות נחלי שמן :

ו לאזכרה לבונה וסמים׃ ולקטורת כל ראשי בשמים :

ואלו נרות על המנורות׃ יהיו מאירות כשני המאורות :

ג̇מול לך כמו שעשי׳ עמי׃ כא׳ כמו פירש כמה הם מספר הטובות ולשון פסוק הוא בתלים׃ ואין לאל לשון כה׃ נלשריפת אז כולה פירש כיון שנה וכ׳ הוא ונשרף בית מקדשינו׃ אל הינוקה ווירושלים׃ באתי בדבריך פי׳ באתי לראות וראיתי בדבריך שאינך חפץ בקרבנות הנה שמוע טוב לשמוע בקול הק׳ בה שלהב קרבן ולב נשבר פירש יותר׃ טוב מן תכתם׃ רוח נשב׳ דעת שפלה ואקרע לבבי שנאמר קרעו לבבכם כלומר קרעו משנה הבא׳ מן הלב׃ ובפרק אמר רבי יהודה כל מה שפוסל בבהמה בכשי׳ באדם עור׳ או שבור פסול בבהמה ולב נשבר ונדכ׳ הכשי׳ באדם׃ הודיותיך שבפיך אזכיר לשון זכור אשלא אדבר אערך פירש אערוך שניא כה פירש תוקף ועוזק כה לא תכאכובו שנא׳ על הבריות בחוזק אלא בכפת ושנו׳ יערה תמידך לשון עדות׃ קי לא ראך פירו׳ המלאכים דכתי׳ ובשתים יכסה פניו וכל שכן אד׳ יניען פירו׳ ופרו׳ לפניך משרתיך המלאכים שילושם לשון כה ויאדריך לשון חוזק וגם הוא לשון שבח׃

ו כהררי אל לחם הפנים׃ על שלחנות ערוכים בפנים :

ויין כמטר השמים׃ ושכר לנסך כמעינות מים :

ו אלו כל בני אדם כהנים׃ לוים משוררים בכנף רננים :

וכל עצי עדן וכל עצי יערים׃ כנורות ונבלים ושירים :

ו כל בני אלהים בקול תרועתם׃ והכוכבים ממסילותם :

וכל הלבנון שלה כלה׃ אין די בער ואין די עלה :

ה זבכל אלה אין די לעבוד׃ ואין די לקדם לאל הכבוד :

כי נכבדת מאד מלכנו׃ ובמה נכף לאדונינו :

א מנם לא יוכלו כבדך׃ כל חי אף כי אני עבדך :

ואני נבזה וחדל אישים׃ נמאס בעיני ושפל אנשים :

ו אין לעבדך כל לכבדך׃ להשיב לך גמול על חסדיך :

כי הרבית טובות אלי׃ כי הגדלתה חסדך עלי :

ו רב שלומים לך חיבתי׃ כי עשית טובות אתי :

ולא חיבת לי גמוליך׃ כל טובתי בל עליך :

ע להטובות לא עבדתיך׃ אחת לרבוא לא גמלתיך :

אם אמרתי אספרה נא כמו׃ לא ידעתי ספורות למו :

ומה

ומה אשיב לך והכל שלך · לך שמים אף ארץ לך :
ימים וכל אשר בם בידיך · וכלם ישבעון מידיך :
ואנחנו עמך וצאנך · וחפצים לעשות רצונך :
ואיך נעבוד ואין לאל ידינו · ולשרפת אש בית מקדשינו :
איך נעבוד ואין זבח ומנחה · כי לא באנו אל המנוחה :
ומים אין להעביר טמאה · ואנחנו על אדמה טמאה :
שש אנכי על אמריך · ואני באתי בדבריך :
כי כתוב לא על זבחיך · ועולותיך אוכיחך :
על דבר זבח ועולותיכם · לא צויתי את אבותיכם :
מה שאלתי ומה דרשתי · ממך כי אם ליראה אותי :
לעבוד בשמחה ובלבב טוב · הנה שמוע מזבח טוב :
ולב נשבר מן מנחה טהורה · זבחי אלהים רוח נשברה :
זבח ומנחה לא חפצת · חטאת ועולה לא שאלת :
מזבח אבנה בשברון לבי · ואשברה אף רוחי בקרבי :
רום לבב אשפיל ואת רום עיני · ואקרע לבבי למען אדני :
שברי רוחי הם זבחיך · יעלו לרצון על מזבחיך :
אשמיע קול הודותיך · ואספרה כל נפלאותיך :
ואשר ידעה נפשי אחבירה · אמלל גבורות ואדברה :
מה אערוך ולא ידעתי מה · היכול אוכל דבר מאומה :
כי אין חקר לגדלתו · וגם אין מספר לתבונתו :
חכם לבב חזק מי כמוהו · שגיא כח לא מצאנוהו :
עושה גדולות ורב נוראות · גדול אתה ועושה נפלאות :
עד אין מספר ועד אין חקר · ולא נודע כי לא יחקר :
איזו עין אשר תעדך · ואיזו פה אשר יגידך :
חי לא ראך ולב לא ידעך · ואיזה שבח אשר יציעך :
גם משרתיך לא ראוך · וכל חכמי לב לא מצאוך :
אתה לבדך מכיר שבחיך · ואין זולתך יודע כחך :
שבחות ראויות לכבודך · אין יודע בלעדיך :
על כן תבורך כראוי לך · כפי קדשך כבודך וגדלך :

ומפי הכל בכל אולתם · כפי מדע אשר אתה חננתם :
יודו פלאך השמים · ויאדרוך קולות מים :
ויריעו לך כל הארץ · יודוך כל מלכי ארץ :
אף יודוך כל העמים · וישבחוך כל האמים :
כל זרע יעקב עבדיך · כי עליהם גברו חסדיך :
את שם ייי יהללו כלם · אל אלהים אמת ומלך עולם :

ליום שני

ואני עבדך בן אמתך · אדבר
אמלל גבורותיך :
דרכי שבחיך קצתם אספרה · מעשיך
מה נורא אומרה :
אין אליך ערוך בספר · אגיד
שבחות עצמו מספר :

יבולע פא״ש הכוא ישא כשמע · אחרית פיהו פירש אם אדם היה מספר שבח הקב״ה כל ימיו הנה אחרית פיהו עודנו כראשי׳ תחילת שבחו ודרכו של הק׳ כדי ועמדי לא כן אנכי פ״ה כאיוב ופירושו ואני לא כן אעמוד שאספר כל השבחות של הקדוש ברוך הוא : קצות קצת ומעט · עם מרעיתו לשון מרעה אלא כך של עמך ישראל נ״ל לא עדיך שנ׳ ואתם עדי נאם ה׳ · ותכלה לשון סוף · אין פלא פי׳ כך · תוך אמנע · יבליעון לשון בלע · ימבליעון ל׳ אמנע · מסך מאום׳ קאי אדלעי׳ ואין שבל וכו׳ :

חקר אלה לא ימצא · ותכלית שדי לא תקצה :
ולתבונתו הלא אין חקר · ומספר שניו לא יחקר :
וגם אין מספר לגדודיך · בצבאותיך אות כבודך :
איזו עין אשר תעדך · וחי לא ראה פני כבודך :
נבון וחכם הן לא ידע · ואיך אערוך על אשר לא ארע :
ואם יאמר איש עד תכליתו · אערוך אליו ובמתכנתו :
אבא ואמצא תכלית שבחו · לא נאמנה את אל רוחו :
ובלע כי לא ידע ערכו · אחרית פיהו ראשית דרכו :
ועמדי לא כן אנכי · ופי לא אתן לחטא וחכי :
אספרה לאחי קצות דרכי אל · ולישראל מה פעל אל :
ככתוב אמרו לאלהים · מה נורא מעשיך אלהים :
ואמרת עם זו לי יצרתי · יספרו שמי ותהלתי :
ובמצרים שמתי עלילותי · למען תספר את אותותי :
ואני עבדך על כן אספר · כאשר אדרוש מעל ספר :
תהלל נפשי כח מעשיך · וכל קרבי את שם קדשך :

ואברככה

ן אברככה בכל ענייני׃ ובכל לבי אודה את יי

גם בגרוני רוממותיך׃ ואת פי אמלא תהלתך

כ יפי יגיד תהלתיך׃ כל היום את תפארתך

ואומרה עזוז נוראותיך׃ ואשיחה דברי נפלאותיך

ו אזכיר טובך וצדקתיך׃ חסדיך וגבורתיך

ידעתי כי גדול אתה׃ על כל אלהים מאד גדלת

ה לעבדיהם גמול אין משיבים׃ ולמה להם המה מטיבים

ובעת צרה אז יתפללו׃ ולא יענום כי לא יועילו

ד ודרשים בכל לב לרוח אין בו׃ וקרוב יי אל עם קרובו

כי כל אלהי העמים הם׃ אלילים אלמים רוח אין בהם

ה יוצר כל הוא אלהינו׃ הוא עשנו ולו לבד אנחנו

עם מרעיתו וצאן ידו׃ נברך שמו כי לעולם חסדו

כ צר לנו מאד נמצאת׃ כי דורשיך לא עזבת

ותמיד בפינו תהלתך׃ ומהללים לשם תפארתך

ע ד אתה בך ובכבודך׃ ומשרתיך אף עבדיך

אשר כבודך מלא כל הארץ׃ וכבודך על כל הארץ

ן אבותינו בחרו אותך׃ לבדך לעבוד ואין זר אתך

גם אנחנו אותך לבדך׃ נעבוד כבן אב ונכבדך

ו הננו על יחודך׃ יומם ולילה עדיך

בפי כלנו ובלבבנו׃ שאתה לבדך אלהינו

א להינו אתה על יחודיך׃ עדים אנחנו ועבדיך

אין תחלה אל ראשיתך׃ ואין קץ ותכלה לאחריתך

ר אשון ואחרון מבלי ראשית׃ ומבלי אחרית ואין לב להשית

אין קצה אל גבהותיך׃ ואין סוף לעומק מדותיך

א ין פאה לסביבותיך׃ ואין תוך מבדיל בינותיך

אין לך סובב ואין לך פאה׃ על כן אותך חי לא ראה

א ין צד וצלע יצליעך׃ ורוחב ואורך לא ימציעך

אין חכמה אשר תדעך׃ ואין מדע אשר יגיעך

ו לא ישיג אותך כל מדע׃ ואין שכל אשר יבין וידע

ממך מאומה ואיכה אתה · ואיך בלי מאומה כל בראת

שיר היחוד ליום שלישי

אמנם ידעתי כי אתה · אלהי
יעקב כל יצרת :
אתה בורא ולא נבראת · אתה
יוצר ולא נוצרת :
א תה ממית ואת כל תבלה · אתה
מוריד שאול ואתה תעלה :
ונאמן להחיות מתים אתה · ועל ידי
נביאך כן הודעת :
ו לא תמות צל חי ולא מתה · מעולם
ועד עולם אתה :
משביר ומוליד ולא נולדת · מוחץ
ורופא ולא חלית :
מ ות ומדוה אין לפניך · תנומה
ושנה אין לעיניך :
הלא מקדם אל חי אתה · מאשר בך
לא נשתנית :
ו עד העולם לא תשתנה
ומאלהותך לא תתגנה :
חדש ונושן לא נמצאת · חדשת כל
ולא חדשת :
ל א יחולו זקנה ובחרות · עליך גם
שיבה ושחרות :
ודמיון נוצר וכל דבר קצב :
אף לא תדמה אל כל נשם :
אל ראשיתם ולאחריתם :
ולימי צבאם גבול הקפתם :
ולה

ותהלה לשון הלל בשרי ונגמר והוא לשון כלייון · מיתה לשון מיתה : משביר לשון משבר של אשה שיושבת עליו בשעת לידה : חלית לשון חולי : הלא כך פירש מכל הדברים אשר כך · תתנכה לשון נכות ונזיון : קדם וכושן כלומר כיוה לא יתכן לומר אלא על דבר שהוא נברא והקדוש ב"ה כיבול קדמון בלי תחלה : לא יחולו פירוש לא יכנסו או לשון תחלה קנבב כל הנבראים יש להם תחלה : נושם פירוש נשק : אל כל בשם פירוש אשר בו נשמת רוח חיים : . ולימי צבאם ומבש' שרוכי' לשון קשור ודבוק : כלאה לשון לאות : על כל תדבר וכולו פירוש על כל הנמצאים תגזור גזירות בפעם אחת כמו שאמרו חכמינו ז"ל כלם נסקרין בסקירה אחת : ולא תאריך פירוש אין אתה צריך לחשוב באריכות זמן : אבל עבצך גזירתך פירוש מיד ואיני קוצר כנו : לקץ ולמועד פירוש אע"פ שגזירתך מיד אחר עצתך מכל מקום אתה נותן קץ וזמן לענין הגזירה שלא יעשה תשובה : מוסף לשון כיסול בבחד לשון מכיפה הם כלם כך פירש הם תולים בך : ואתה בכלם פירש ואתה מכניס בכלם · עמיק פירוש עמוק ודבר עמוק : לא יתור פירוש כל לב אין לו להביט אחריו רזונות פירוש לב ועל כן אין לו רזונות שיוכל לומר עד כאן רזונה ונגלה : שיחות דברים בנו מוכיחות לשון תוכחה : למרחק פירוש דבר שאין לו תחלה מעמת ריחוקו : אגודים פירוש קשורים : אגלוס פירוש אמצעות : נוכח ונעתק פירוש משל הוא וקשה אדלעיל לפי שאמר לעיל אין לו תחלה ואין לו סוף אמר המשורר אמשול לך משל כגלגל שהוא גלגל העליון נקרא כך שלא תוכל לומר עליו כאן ראשיתו כאן אחריתו כי אין ידוע היכן התחיל הציור לצייר זה הגלגל או היכן השלים וה"ה לכל דבר עגול כן הקדוש ברוך הוא יתברך שמו ודוק : כעוני לשון דקר כעון : ולב בבוב פיר' שלבו סבוי ושלול ונבלל : לא ילבב פי' פיר למבין לשון לאין ודוחק : ק רות לשון מחשבות כמו בקירות לבם : וליסודך אין יתרון פירוש אתה אחד ואין עוד נמוך מעידך פירוש שם אלה"ה ונסו ארבע אנפות מודים ומעידים על עלום הויות : יסהיד לשון עדות אבל לשון יופה וכו' :

ולא חלו בך שמחה ועצב :
ב יל א יסובב אותך גושם ·
כל היצורים גבול סבבתם ·
ב יכל ברואים בגבול שמתם ·

ז ולך אין גבול ולימיך · ולשנותיך ולעצמיך :
ע לכן אינך צריך לכל · לידך ולחסדך צריכים הכל :
הכל צריכים לצדקתך · ואינך צריך לבריותיך :
ב טרם כל יציר היית · לבדך מאומה לא נצרכת :
ראשית ואחרית בידך ערוכים · אתה בם והם ברוחך שרוכים :
כ לאשר היה בראשונה · ואשר יהיה באחרונה :
כל היצורים וכל מעשיהם · וכל דבריהם ומחשבותיהם :
מ ראשו ועד סוף תדע כלם · ולא תשכח כי אתה אצלם :
אתה בראתם ולבך ערכם : לבדך תדע מקומם ודרכם :
ה ואין דבר ממך נעלם · כי לפניך נכונים כלם :
אין חושך ואין מנוס וסתר · לנוס שמה ולהסתר :
א ת אשר תבקש אתה מוצא · בלי נטות אליהם בעת שתרצה :
כי את הכל כאחת תראה · לבדך תעשה כל ואינך נלאה :
כ י על כל גוי ועל אדם יחד · עד כלי תדבר ברגע אחד :
תשמע כרגע כל הקולות · זעק ולחש וכל התפלות :
א ף תבין אל כל מעשיהם · כרגע תחקור כל לבביהם :
ולא תאריך על מחשבותיך · ולא תתמהמה על עצתך :
א צל עצתך גזירתך · לקץ ולמועד קריאתך :
וכלם באמת בתום וביושר · מבלי עודף ומבלי חוסר :
מ מך דבר לא יאבד · ודבר ממך לא יכבד :
כל אשר תחפוץ תוכל לעשות : ואין מי מוחה בידך מעשות :
י כולת יי בחפצו קשורה · וברצות יי לא איחרה ,
אין דבר סתר ממך נכחד · עתידות ועוברות לך הם יחד :
א שר מעולם ועד העולם · חם כלם בך ואתה בכלם :
חדשות תגיד וסוד דרכיך : אל עבדיך ומלאכיך :
ו אינך צריך להשמיעך · דבר סוד וסתר להודיעך :
כי ממך כל סוד יגלה · בטרם כל יציר יעלה :
כ לב כל נברא לא תמצא · וממנו עתק לא יצא :
באין לו קצה ולא יחצה : לב לא יתור ואין פה פוצה :

בּ אֵין לוֹ רוּחוֹת וְלֹא רְוָחוֹת: אֵין לוֹ שִׁיחוֹת בּוֹ מוֹכִיחוֹת:
לְמֵרָחוֹק מִי יִשָּׂא דֵּעַ׃ לְלֹא תְחִלָּה וְלֹא סוֹף לְהַגִּיעַ:
אֱ גוֹרִים אֲחוֹרִים תּוֹךְ וְסוֹף וְרֹאשׁ: פֶּה וָלֵב אֶבְלוֹם מִדְּרוֹשׁ וּמֵחֲרוֹשׁ:
גּוֹבַהּ וְעֹמֶק נְשׂוּצִים בְּסוֹבֵב׃ חָכָם וָלֵב נָבוּב לֹא יְלֻבָּב:
ס וְבֵב אֶת הַכֹּל וּמָלֵא אֶת כָּל: וּבִהְיוֹת הַכֹּל אַתָּה בַּכֹּל:
אֵין עָלֶיךָ וְאֵין תַּחְתֶּיךָ׃ אֵין חוּץ לְךָ וְאֵין בֵּנוֹתֶיךָ:
אֱ זַמְרָאָה וְגַב לְיִחוּדֶךָ׃ וְאֵין גּוּף לְשׁוּצֵּם יִחוּדֶךָ:
וְאֵין בְּתָוֶךְ מִמְּךָ נִבְדָּל׃ וְאֵין מָקוֹם רֵק מִמֶּךָּ וְנֶחֱדַל:
וְ אֵינְךָ נֶאֱצַל מִכָּל וְנִבְדָּל׃ וְאֵין מָקוֹם רֵק מִמֶּךָּ וְנֶחֱדַל:
מִקְרֶה וְשִׁנּוּי אֵין בְּךָ נִמְצָא׃ וְלֹא זְמַן וְעֵרַעַר וְלֹא כָּל שִׁמְצָה:
בָּ ל זְמַן וְכָל עֵת אַתָּה מְבִינָם׃ אַתָּה עוֹרְכָם וְאַתָּה מְשַׁנָּם:
כָּל מַדָּע לֹא יַשִּׂיג אוֹתְךָ: אֵין שֵׂכֶל אֲשֶׁר יִמְצָא אוֹתְךָ:
כּ מִדָּתֶךָ חָכְמָתֶךָ׃ כְּגָדְלָתֶךָ תְּבוּנָתֶךָ:
חָכָם אַתָּה מֵאֵלֶיךָ׃ חַי מֵעַצְמְךָ וְאֵין כְּגִילֶךָ:
ז וְלַת חָכְמָתְךָ אֵין חָכְמָה׃ בִּלְתִּי בִינָתֶךָ אֵין בִּינָה וּמְזִמָּה:
חָלַקְתָּ בְּלֵב חֲכָמִים שֵׂכֶל: וְרוּחֲךָ תְּמַלְאֵם וְדַעְתָּם תַּשְׂכִּיל:
מְ בַּלְעֲדֵי כּוֹחֲךָ אֵין גְּבוּרָה׃ וּמִבַּלְעֲדֵי עֻזְּךָ אֵין עֶזְרָה:
נִכְבָּד כִּי אִם כִּבַּדְתּוֹ׃ וְאֵין גָּדוֹל כִּי אִם גִּדַּלְתּוֹ:
בָּ ל יְקָר וְכָל טוּב מִיָּדֶךָ: לַאֲשֶׁר תַּחְפּוֹץ עֲשׂוֹת חֲסָדֶיךָ:
אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתֶךָ׃ וְאֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתֶךָ:
אָ ין עוֹד זוּלַת הֱיוֹתֶךָ׃ הַיְכֹל וְכָל תּוֹכַל אֵין בִּלְתֶּךָ:
וְלִפְנֵי הַכֹּל כֹּל הָיִיתָ׃ וּבִהְיוֹת הַכֹּל אֶת כָּל מִלֵּאתָ:
ל א לְחָצוּךְ וְלֹא הֵטוּךְ יְצוּרְךָ אַף לֹא מְעָטוּךְ:
בַּעֲשׂוֹתְךָ כָּל לֹא נִבְדַּלְתָּ׃ מִתּוֹךְ מְלַאכְתְּךָ לֹא נֶחֱדַלְתָּ:
בּ עֲשׂוֹתְךָ אֶת הַשָּׁמַיִם׃ וְאֶת הָאָרֶץ וְאֶת הַמַּיִם:
לֹא קְרֵבוּךְ וְלֹא רִחֲקוּךְ׃ כִּי כָל קִירוֹת לֹא יַחְלְקוּךְ:
ז רָם מַיִם לֹא יִשְׁטְפוּךְ׃ וְרוּחַ כַּבִּיר לֹא יֶהְדְּפוּךְ:
אַף כָּל טִנּוֹפֶת לֹא תְטַנְּפֶךָ׃ אֵשׁ אֹכְלָה אֵשׁ לֹא תִשְׂרְפֶךָ:
לְ הֲוָיוֹתֶךָ אֵין חִסָּרוֹן׃ וּלְיִחוּדְךָ אֵין יִתָּרוֹן:

כמו היית לעולם תהיה · חוסר ועדף בך לא יהיה :

נ שמך כערכך כי היית · והוה ותהיה ובכל אתה :

הוה לעולם ובן נודעת · נערך ובן בך העידות :

ש אתה הוא והוה בכל · שלך הכל ומידך הכל :

שמות יקרך יענו ויעידו · בתוקף יקרך בך יסהידו :

שיר היחוד ליום רביעי

ארוממך אלהי אבי ואלי · אנוה אלהי צורי וגואלי :

איחד אלהי השמים · והארץ בכל יום פעמים :

א לחי אחד הוא בוראנו · אביר יעקב אב לכלנו :

אדוננו אדון כל הארץ · מה אדיר שמך בכל הארץ :

א ין כאל אש אוכלה וקנא · לעולם יי אמת אל אמונה :

אורי וישעי מעוז חיי · עליו תלוים כל מאויי :

א להים אמת הוא אלהים חיים · לא יכילו זעמו גוים ואיים :

אדיר ואמיץ כח ורב אונים · אלהי האלהים ואדוני האדונים :

א להי עושי אישי ובועלי · אלוף נעורי שומרי וצילי :

מאויי לשון תאוה · יכילו יסבלו · אונים לשון כח · ואלי פירש כל שלי כאדם שמשתע' בכל מעשיו פעמ ז' · יתגר ישבע · לערוץ לשבר בעברה כמו שלא נעתק כערץ כתינוק בשביות · נבוד קדושים במלאכים כעתיק יומין מלא רשעים נאותינו הקדוש ברוך הוא ידידות פירש חנה יתרס דבירו ב"ה · ויתעוף לשון קטיפה ומשירות ציון כשוכו כשוכו לציון הדורים שכונים ועקומים · ורואו ככל שכוכב תמיד ואינו פוסק · שקד לשון שקדים ושם ממהרי' בשול' · ברקב דבר בסרקיב דבר אחר נקרא רקב כשיני קמנים והוא שם תולע' וכמו תולעת שאוכל וטוחן את העץ · יושבי שער או ת"ם · אמרנו לשון תמורה ומילוף · האמרנוהו והאמירנו לשון קנה · כדהם לשון ותכונה שללות ובהלה · אגל לשון כמו נורת נועק שמיר תולע' המשבר את האבן · שית לשון שורבה ושמן פירושו לפי ענינו לשון שבירה כנפרי' עופות שפורחים מהרה כן נמהרה לעזרו יגן · כלה לשון תאוה · משוללי בוראי · מקוה לשון תקוה · נפש תאוה נפשו מתאוה · כבר לשון ברור ונקל קווי מקוים כנס ישראל תקנס ונכנוסם של ישראל · לא אלמן פירש כת"ם ומי שמת לו אשתו נק' אלמן ואשה שמות לה בעלה נקראת אלמנה · נהילו לשון מאור · שברי לשון תקוה ולי כרתם לשון גדול ואומן כאשר ישא האומן תרגום אונקלוס כמה דמסבר פרישכאי · עיר וקדיש שבים' מלאכים · פחד יצחק הקדוש ברוך הוא נקרא כן · נרור השער אשכול הכופר שביכם שמות להקדוש ברוך הוא · קוני ענשי · ישגיב לשון חוזק · יושבי נטעים אלו צדיקים · שלשת הרועים אלו יעקב ומשה ודוד · תתגבר לשון גירור ויכוח · תתפלל לשון עיקום ונכרי לשון תקוה · ותשוקתי לשון תאוה גומי לשון בונאה ונוזי לשון העברה :

בורא כל וישראל גואל · ברוך אלהים אלהי ישראל :

ב וראה רוח הרים וצר · ממך מזמה לא יבצר :

גאה משיב גבול על גאים · על הרמים ועל הנשאים :

ג בור בקומו לערוץ בעברה · מהדר גאונו מי לא יירא :

גבוה כל אשר תחתיו נושא׃ וגדל כח גדולות עושה :
ג דול הוא ושמו בגבורה׃ אריה שאג מי לא יירא :
דודי דגול הוא מרבבה׃ אל נערץ בסוד קדושים רבה :
ד יין יתיב כעתיק יומין׃ וצבאו על שמאל ועל ימין :
הדרו והודו על בני עבדיו׃ הדר הוא לכל חסידיו :
ה ואו אלהי הרוחות לכל׃ בשר שומע תפלה מכל :
ודאי ותיק יודע מועד׃ יי ימלוך לעולם ועד :
ו אשר הרב גאותינו׃ להלחם מלחמתינו :
זוכר לעולם ברית ראשונים׃ כיום אתמול לו אלף שנים :
ז ה אלהינו ולו קוינו׃ וזמרת יה הוא ישענו :
חלק יעקב יוצר הכל׃ חנון יי וחסיד בכל :
ח ילעולם יי חלקי׃ חכם הרזים יי חזקי :
טוב ומטיב המלמד דעה׃ טהור עינים מראות ברעה :
י שר יי וישר דברו׃ ידידי ידידות משכנות דבירו :
יועץ וגבור ומי יפרנה׃ ויחתוף ויפעל ומי ישיבנה :
י פה דודי יפיו וטובו׃ יראו ויחזו ציון בשובו :
כגבור יצא כאיש מלחמות׃ יעיר קנאה לעשות נקמות :
כ נשר על כנפי נשרים׃ נשא עבדיו וישר הדורים :
כביר כח לב כמו שחל׃ כלביא וכארי ורוחו כנחל :
כ דוב שכול וכנמר שוקד׃ דברו לעשות כמקל שקד :
כדוב שכול וכנמר שחל׃ כרקב וכעש ורוחו כנחל :
כ ארז בחור בגדלתו׃ כברוש רענן ענותנותו :
כתפוה בריהו עז אהבתו׃ על ישראל גאותו :
כ תפוח בעצי היער׃ כן דודי עם יושבי שער :
כביר כח למרגיזי אל׃ נוקם ונוטל הוא לישראל :
כ וסי מנת חלקי וגורלי׃ אני לדודי נחלה ודודי לי :
כבודי יי לא אמרנו׃ האמדנוהו והאמרנו :
כ אריה ישאג וככפיר ינהם׃ אל יהיה כגר וכאיש נדהם :
ברועה אשר לא יוכל׃ צאנו להציל והיה למאכל :

כְּ גִּבּוֹר אֵין אֱיָל וּכְאוֹרֵחַ · נָס וּבוֹרֵחַ מַר צוֹרֵחַ :
כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית וְכִכְפִיר לְעוֹזְבָיו · כְּרָקָב גַּם כְּעָשׁ לְאוֹיְבָיו :
כַּ בִּיר כֹּחַ כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת · וְלֹא יַשְׁאִיר כְּנוֹקֶף זַיִת :
כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת צָרִים יְסַגֵּן · כְּצִפֳּרִים עָפוֹת לְעִירוֹ יָגֵן :
כִּ גִּשְׁמֵי נְדָבָה לְנוֹיָבֵא · כְּמַלְקוֹשׁ וּכְטַל לַדְּבֵקִים בּוֹ :
כְּנֶשֶׁר יְרַחֵף עַל גּוֹזָלָיו · וּבְצֵל כְּנָפָיו יֶחֱסוּ מְיַחֲלָיו :
כְּ בַּדּוֹ יְיָ הוּא וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת · עֹשֶׂה אֵל נוֹרָא עֲלִילוֹת :
כְּצִפֳּרִים עַל עִירוֹ יָגֵן · וּבְצַל כְּנָפָיו רְנָנוֹת נְנַגֵּן :
לִ צְבִי וְלָעֹפֶר דּוֹמֶה דוֹדִי · כִּי יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהֵי חַסְדִּי :
לִפְנֵי עַמּוֹ יְיַשֵּׁר הֲדוּרִים · וַיִּנַּשְּׂאֵם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים :
לְ עֹלָם יְיָ חֶלְקִי וְצוּר לְבָבִי · כָּלָה שְׁאֵרִי לְךָ וּלְבָבִי :
לְבַדּוֹ יְיָ הוּא וְנִפְלָאוֹת · גְּדוֹלוֹת עֹשֶׂה וְרַב נוֹרָאוֹת :
מָ קוֹם וּמָעוֹן אַתָּה לְעוֹלָמֶךָ · וְאֵין יוֹדֵעַ אֶת מְקוֹמֶךָ :
מוֹרָאִי אֵל רוֹעִי וְנוֹצְרִי · צוּר יְלָדַנִי מְחוֹלְלִי וְיוֹצְרִי :
מָ רוֹם וּמָעוֹז הוּא לִי וּמַחְסִי · מִגְדַּל עֹז שֵׁם יְיָ מְנוּסִי :
מֶלֶךְ יַעֲקֹב מִשְׂגָּב לָנוּ · הוּא מְחוֹקְקֵנוּ וּמוֹשִׁיעֵנוּ :
מְ גְּדוֹל יְשׁוּעוֹת מִשְׁעָן יְהִי לִי · מִבְטַח אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי :
מוֹשֵׁל עֹלָם מַלְכוּתֶךָ · בְּכָל דּוֹר וָדוֹר מֶמְשַׁלְתֶּךָ :
מְ יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי בְּצָרָה · הוֹשַׁע יְיָ כִּי יָדְךָ לֹא קָצְרָה :
מְקוֹר חַיִּים מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל · לֹא אֶעֱזוֹב כִּי מָעֻזִּי אֵל :
מָ גֵן יִשְׁעִי וְחֶרֶב גַּאֲוָה · לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ נֶפֶשׁ תַּאֲוָה :
מָגֵן הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ · אַשְׁרֵי אָדָם אֲשֶׁר עֹז לוֹ בוֹ :
נָ בָר וְנָעִים נָאוֹר וְנוֹרָא · נֶאְדָּר וְנֶאְזָר שְׁמוֹ בִּגְבוּרָה :
נֶאֱמָן נֵצַח יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ · לֹא יְשַׁקֵּר אַשְׁרֵי כָּל חוֹכֵי לוֹ :
נָ צַח יִשְׂרָאֵל הָאֵל הַנֶּאֱמָן · מֵאֱלֹהָיו יְהוּדָה לֹא אַלְמָן :
נִפְלָא עַל כָּל הַנִּפְלָאִים · וּמִתְנַשֵּׂא עַל כָּל הַנִּשָּׂאִים :
נְ קָדוֹשׁ וְנַעֲרָץ אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי · נָכוֹן וְנִשְׂגָּב יְיָ נִסִּי :
נוֹקֵם וְנוֹטֵר בַּעַל חֵימָה · לְצָרָיו לְאוֹיְבָיו אִישׁ מִלְחָמָה :
נֵ רִי יְיָ בְּהִלּוֹ נֵרוֹ · עֲלֵי רֹאשִׁי וְנֵר לְרַגְלִי דְבָרוֹ :

שיר היחוד ליום רביעי

	סומך וסועד יי סלעי	סובל וסולח ונושא לפשעי
ש	הדי יי סלעי וסתרי	סולח וסובל סערי וסברי
	סלעינו יי ומצודתינו	עזרתינו ומפלטנו
ע	זוז וגביר עזי ועזרי	עליון עז לי אל יהי עזרי
	עיר וקדיש שת סביביו סתר	אכן אתה אל מסתתר
ע	ד ממהר לשלם גמול לאויביו	שומר הברית והחסד לאוהביו
	פדה את אברהם ידידו	הוא פדה את ישראל עבדו
פ	חד יצחק יתן פחדו	על צרי בני יעקב עבדו
	פועל וחוקר ודורש ובודק	כל הלבבות לו אתן צדק
צ	רור המור אשכול הכופר	נותן לעמו צריו כופר
	צח ואדום דודי בצבאו אות	על כן נקרא יי צבאות
צ	דיק יי הצור תמים	אבטח עדי עד בצור עולמים
	צבא השמים משתחוים לו	שרפים עומדים ממעל לו
ק	דוש הוא בכל מיני קדשות	כהות שלוש קדוש משלשות
	קיים לעלמין אלהא חייא	מרא דארעא ומרא דשמיא
ק	וני מרחם מקנא לשנאיו	קרן ישעי וקרוב לקוראיו
	רחוק מכל ואת כל רואה	כי רם יי ושפל יראה
ר	ועי יי לא אחסר כל	ורב כחו ורב חסד לכל
	רחום יי רופא ומחבש	לשבורי לבו ועון כובש
ר	עי כלו הוא מחמדים	משפטיו אמת מתוקים והחמודים
	ראשון ואחרון מעולם ועד	עולם אתה אל שוכן עד
ש	ליט מלך שמיא בכל דר ודר	ליה אנא משבח מרומם ומהדר
	שליט ומגן יי אלהים	שופט צדק משפיל גבוהים
ש	גיא כח לא מצאנוהו	ישגיב בכוחו ומי כמוהו
	שלמה שמו כי שלו שלום	ולקרא לו יי שלום
ש	ם יי אהיה אשר אהיה	כתועפות ראם לו ככפיר וכאריה
	שדי מאורי מלבי ואלי	הללויה שמו נפשי הללי
ת	מם עם יושבי נטעים	השריגים שלשת הרועים
	תתחסד תתבר עמם	ועם עקש תתפל להמם

תמים

ת מים דרכיך תקיף מכל· תוכל לברך לעשות את כל :

תוחלתי וסברי ותקותי· תאות נפשי ותשוקתי :

ת הלתי ותפארתי ועזי· ממעי אמי גוחי וגוזי :

תמים דעים אל דעת אחד· כל הלבבות דורש יחד :

שיר היחוד ליום חמישי

מי כמוך דעה מורה· גיב שפתים
אתה בורא :
כח מחשבותיך עמקו ורמו· ושנותיך לא
יתמו :
ל אלמדוך חכמתך· ולא הבינוך
תבונתך :
לא קבלת מלכותך· ולא ירשת
ממשלתך :
ל שלם יהא לך לבדך· ולא
לאחרים כבוד הודיך :
ולא תתן לאלהים אחרים· תהלתך
לפסילים וזרים :
ו כבוד וגם כל יקר מאתך·
וכבודך לא לזרים אתך :
אתה העיר ביחודך· ותורתך
ועבדיך :
א להינו על יחודך· אתה עד אמת
ואנחנו עבדיך :
לפניך לא אל הקדימך· ובמלאכתך
לא היה זר עמך :
ל אנו עצת ולא למדת· בחדשך
בריאות כי נבונות
ממעמקי מחשבותיך· ומלבך כל
פעלותיך

הדעה מורה פיר' מורה דבר לאדם ורמז לשון גבוה את' תעיר כיחודך שב' אני אני הוא ואין אלהי' עמדי : לא קבלת פי' לא קבלת מכח· ממעמקי ר"ל העמוק כבר מתוך עמקיו שהוא כמלא מאומה פירוש דבר נוכלת לשון דוחק כי מאהבתך שבריך פירוש כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל העבדים הצדיקים ועבדך הם נבראו בשביל כבודך כבוד' פיר' שרפם שמותיך· אלים מרונים ר"ל מלאכי' השמשים הם נקראים בשמותיו של הקב"ה· פי' נזכרך לפונים אלו ישראל הנדבקים בגלות· להפליא נשונים פיר' המלאכים משברים לו להפליא פלאות ואסף אלו בעלי השולם· נלהט לשון כי שוף· אמיצי' פי' נבורים ופלדך תשוב פי' תשוב ומיים הבריי' בדרך ישר ושוב אתה מקוה שב' מקוה ישראל ה' ואין דמיון· כפלא אלהינו פירוש כפלא וכבר' אלהינו שאותו דמיון ואין חקר בעולם משנב אדוננו השכו ועשום פירושו לפי עניינו כעלם· כמוש לשון אוכר שבינו וסכוי שכיסם לשון כסתר· עמוק לשון כתר וערער לשון יקרים ושפל לשון שכור שם ושב ע פירוש שם דברים שבעיי' ים באדם שבע דברים מקריי' אינם שבעי באדם כאשר מפורש בספרי רפואות ואין שייך לומר עליו של אש' מקם שתנונות סקסבות שרעפות מקסבות ונכב נפועה והוא תרגומו של כשיש' פי' אין לדמותו לצורה נ' כשיש' כי כל צורה ועיקר יש לו עמידה כדבר אשר גם לו סוף ולא נמין ולא לשום מין פירוש כי המין הוא תחת הכלל והכונו והכלל נבוה ממנו כאלו תאמר על דרך משל כל בעלי חיים הוא כלל ושוג לכל דבר חי והאדם והבקר והדגים והעופות הם מינים ודוק· וכל און לשון כח כי הוא כח הכחות לכולם· והנשכלים פירוש יש דברים שאינם מכינים בחוש אלא בשכל כגון המלאכים והמורות הטבעיות והנפשות· והמדעים לשון ידיעה : בעשר כללים אלו עשרה מאמרות שהכנו הפילוסופים והם עצם ותשעה מקרים רוצ' לומר כמות איכות מתי אנה מצב קניין מצטרף פועל פעול· ושבע כיונת אמר המסבר יש ככאן מקים לא צריך כי ליסוד מוכר אני צריך כמות פירושו המפורש' שהוא לשון יון ופירושו מידה ואין אני מ לך עליהם נוש כי מלת כסב לפי פורשתו כלשון הקודש גם כן ענין מידה ושיעור ולפי וה אכו נריכן ללשון יון יפים עם שהוא פתע

כי טבע כחות אינם דבר אחר וזולת הטבע אשר לעיל מוס
פת רמזו גם כן עליו באמרו וזה כל טבע אשר שם וטבע
זרועה לומר בטבע כחות הם שבעה דברים טבעיים שמכו
הרופאים באדם ואלו הם ארבע יסודות תוך טבעי ארבע
ומות אברים שלשה כחות הנפש פעולות טבע אנושי שלשה
רוחות טבעיות שהם אבות ושורש לשלשה כחות הנפש וכל
אלו יש לומר בהם כחות וסיפור: ושש גלות הם ששה
דברים בלתי טבעיים הם אויר אכילה ושתיה מלוי ורקות
שינה ויקיצה תנועה ומנוחה שינוי אם מקרה הנפש ושלש
גזירות הם שלשה דברים נגד הטבע והם חולי סבות החולי
מקרה החולה ועל אלו ראוי לומר גזירות כי הם לא באים
אלא בגזירה ועתות ר״ל שלש עתות שהם ימי הנערות
ימי הבחרות ימי הזקנה ויש מפרשים כי שלוש עתות הם
עת ההריה ועת ההווה אבל רוב המון אינם יכולים להבין
אמיתת זה הענין כי הוא צריך לימוד הרבה אבל ע״פ הפשוט
אמת ומדוה פירושו שלש מדות והם מידות אלא ומדת
הינם ומדת האמת יחלו ועבלה שיהם לשון כליון:

לא נשמע מן אז והלאה:
ולא נודע אל זולתך:
וגם אחריך לא יהיה אל:
ברוך אתה יחיד ומיוחד:
אשר מי יעשה כמלאכתך:
אין ציר זולת יצירתך:
כל אשר תחפוץ תעשה בכל:
אין כמוך ואין בלתך:
אתה האל עושה פלא:
מי כמוך נורא תהלות:
אין אותות כמו אותותיך:
אין תבונה כתבונותיך:
כי מאד עמקו מחשבותיך:
אין גאוה כמו גאותיך:
אין קדשה כקדשתיך:
אין צדקה כמו צדקותיך:
אין זרוע כזרועתך:
אין רחמים כרחמנותך:

פעלותיך:
קצות דרכיך הלא הכרנו
וממעשיך הנודענו
שאתה אל כל יצרת לבדך מאומה
לא נגרעת:
ולעשות מלאכתך לא לחצת וגם
לעזר לא נצרכת
כי אתה היית לפני הכל ואז באין כל
נצרכת כל:
כי מאהבתך עבדיך כל בראת
לכבודך
ולא קם ולא נהיה ולא נראה
ואין כמוך ואין בלתך
ראשון ואחרון אלהי ישראל
יי אחד ושמו אחד
כמעשיך וכגבורותיך
ואין בריאה כי אם בריאתך
כי אתה נעלית על כל
כי אין אלהים זולתך
ודבר ממך לא יפלא
אלהים לבדך עשה גדולות
אף אין מופת כמו מופתיך
אין גדלה כגדלתך
וגבהו דרכי אורחותיך
אף אין ענוה כענותך
אין קריבות כקרבותיך
אין תשועה כתשועתך
אין קול כרעם גבורותיך
אין חנינות כחנינותך

אין

אין אלהות כאלהותך:
כ י שמותיך אלים מרוצצים:
ואשף וחרטום לא ילחצוך:
ל א ננצחוך כל החכמים:
אתה משיב לאחור חכמים:
ל השיב לאחור מזמותיך:
מרצונך לא יעבירוך:
ע צתך תפר עצת כל יועצים:
אתה מצוה ופחדך משוה:
א תה מקוה ואינך מקוה:
וכל היצורים וכל ענינם:
ל א מחשבותם מחשבותיך:
ואין דמיון נפלא אלהינו
ס תור מכל סתור ועמוס:
דק מכל דק וצפון מכל:
נ שגב מכל נשגב ונעלם:
גבוה מכל גבוה ועליון
ח בוי ועמוק מכל עמוק:
שאין שכל ומדע וחכמה:
ל א משיגים לו איך וכמה:
מקרה ושער ושנוי וטפל:
ז לא מוציאים לו מראה וצבע:
לכן נבוכות כל עשתונות:
ו כל שרעפים וכל הרהורים
מלשערהו ומלהגבילהו:
כ כל שכלנו חפשנוהו:
לא מצאנוהו ולא ידענוהו:
ש הוא לבדו נוצר אחד:
כי הוא היה לכל קודם:

ואין מפליא כשם תפארתך
בזכרך לחוצים להפליא נחוצים:
וכל שם ולהט לא ינצחוך
כל הקוסמים והחרטמים:
לא יכלו לך ערומים וקוסמים:
להפר עצת סוד גזרתך
לא ימהרוך ולא יאחרוך:
ועזך מחליש לב אמיצים:
ואין עליך פקיד מצוה:
לך כל מקוה נפש תרוה:
ובל יקר אשה בך אין דמיונם:
כי אין בורא זולתך:
ואין תקף נשגב ארוננו
מכל עמוס ומכל כמוס:
צפון ויכול מכל יכול:
מכל נעלם ושמו לעולם:
מכל עליון ומכל חביון:
לב בכל דעת עליו חמוק:
יכולים להשוות לו בכל מאומה:
לא מוציאים לו דבר דומה:
וחבר ומסך אור וגם אופל:
ולא בכל טבע אשר שש ושבע:
ונבהלות כל החשבונות:
נלאים לשום בן שיעורים:
ומלתארהו ומלפרסמהו:
במדענו למצוא מה הוא:
אך ממעשיו הכרנוהו:
חי וכל יוכל חכם מיוחד:
על כן נקרא אלהי קדם:

ב עשותו בלי מאום את כל · ידענו כי הוא כל יכול :
כאשר מעשיו בחכמה כלם · ידענו כי בבינה פעלם :
ב כל יום ויום בחדשו כלם · ידענו כי הוא אלהי עולם :
כאשר היה קודם לכלם · ידענו כי הוא חי וקים לעולם :
ז אין להרהר אחר יוצרנו · בלבנו ולא בספורנו :
לממש וגודש לא נשערהו · לטפל ותואר לא נדמהו :
ל א נחשבהו לעקר ונצב · ולא למין וכל און ולכל נקצב :
כל הנראים והנשכלים · והמדעים בעשר כלולים :
ז שבע כמיות וששת נדורות · ושלש גזרות ועיתות ומדות :
הן בבורא אין גם אחד · כי הוא בראם כלם יחד :
ב לם יבלו אף יחלופו · הם יאבדו אף יספו :
ואתה תעמוד תבלה כלם · כי חי וקים אתה לעולם :

שיר היחוד ליום הששי

סועד לשון עזר ורעיונות פי׳ הם ורעיונותיו של הב״ה הנ׳ ומהם׳ ורעיונות עולם הפעולה לשון תועלת: ועד לא פי׳ קודם שנברא אדם הראשון נברא כל פי׳ ומהם׳ בראשית כאדם המכין סעודה ואחר כך מזמן אוהבו ושמין פירוש שמים ומקום פירוש שמים רקע נאמר על ידי משון ומקום תעשה נרכי הכל: שלשת ימים הראשונים פירוש בשלשת ימי׳ הראשונים של מעשה בראשית ברא נרכי הבריו׳ שנבראו בג׳ ימים האחרונים: או שמית אור כשלמה ר׳ אליעזר אומר שמים מהיכן נבראו מאור לבושו שנאמר עוטה הקדוש ברוך הוא את האור כשלמה ונברא ממנו שמים וזהו כוונת המשורר׳ כאלו גם כן והבין זה גם פירוש בשמים רבוא ושוב בכשת המלכים פירוש רבוא כמרובה גדולה גלגלי כוכבי׳ כאלו המלכים בכשת יכנת ירושלמין פשיטה מסיבה: ומזוכות מעוכות לארץ פי׳ לדגים השורצים במים שם הם מזוכתם ודירתם נקרן שמן פי׳ כמות שמני׳ ומיב כשמת הנן שהה כמו שמת נבלה אלהים פי׳ הר״ר משה בר מיימון ז״ל כי אלהים כולל שני דברי׳ כולל הדמות שאדם יכול להשיג או בראי׳ או בחישו׳ וכולל גורה שאין אדם יכול להשיג לא בראיה ולא בחישוש כמו הנשמה והשכל קורא להם כלם נגורת אלה״ם שאין אנו משיגים גורתם :

נ״ס

אתה לבדך יוצר כל הוא · ולא ידמה מעשה לעושהו :
כל הארצות לא יכילוך · אף השמים לא יכלכלוך :
א ויחילו מים חיים · מפניך אלהים החיים :
רעשה ארץ ונסו מים · ונטפו מים מן השמים :
נ ונטה לבדך השמים · רוקע הארץ על המים :
עשית כל חפצך לבדך · ולא נצרכת עזר כנגדך :
ס ועד אין מי יסעדך · הכל ממך ומידך :
כבודך אז כן אתה ידעתיך · ולעולם כל כבודך אתך

ולא

ו לא יעפת ולא יגעת · כי במלאכתך לא עמלת :
כי בדברך כל יצורך · ומעשה חפצך בכאמריך :
ו לא איחרתו ולא מהרתו · הכל בעתו יפה עשיתו :
מבלי מאומה כל פעלת · הכל בלי כל פעלת :
ו עד לא יסוד כל יסדת · ברצון רוחך כל תלית :
זרועות עולם את כל נושאות · מראש ועד סוף ואינם נלאות :
ב ענין לא דבר הוקשה · רצונך כל דבר רוחך עשה :
לפעלתך לא דמית · אל כל תואר לא שוית :
ו לא קדמה למלאכתך מלאכה · חכמתך היא הכל ערכה :
לרצונך לא קדמו ואחרו · ועל חפציך לא נוספו וחסרו :
מ כל חפצך לא שכחת · ודבר אחד לא חסרת :
לא החסרת ולא העדפת · ודבר רק בם לא פעלת :
א תה תשבחם ומי התעיבם · ושמץ דבר לא נשמע בם :
החלות בחכמה עשיתם · בתבונה ובדעת כליתם :
מ ראשית ועד אחרית עשוים · באמת וביושר וטוב ראוים :
הקדמת במעשי ידיך · רוב רחמיך וחסדיך :
כ ירחמך וחסדיך · הלא מעולם על עבדיך :
ועד לא כל חי הוכן לכלכל · לפני אוכל תתן אוכל :
ו מעון ומקוה תעשה בפי כל · צרכי הכל כאשר לכל :
שלשת ימים הראשונים · אז הכינותם לאחרונים :
א ז עטית אור כשלמה · אדר מאורות מטול שלמה :
בטרם כל היצור מאור גדלת · ואחר כל מאור נתגדלת :
א זבאין לבוש הוד והדר לבש · עד לא אורג גאות לבש :
אור כשלמה וכמעיל עטה · ושמים כיריעה נוטה :
ע שית בם לאורים דרכים · רצוא ושוב בנחת מהלכים :
הבדלת בין מים למים · במתיחת רקיע השמים :
מ זונות כעונות לשרץ מים · ועוף יעופף על פני רקיע השמים :
עשב וחציר לבשה אדמה · כמאכל לחיה ולכל בהמה :
ב קרן שמן גן נטעת · אל האדם אשר עשית :

עור

כ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ עָשִׂיתָ לוֹ · דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ
ל מַעֲשֶׂיךָ בְּיָדוֹ תַּתָּה · וְתַחַת רַגְלָיו הַכֹּל שַׁתָּה
ע לְהַעֲלוֹת מֵהֶם בָּקָר וָצֹאן · עַל מִזְבַּחֲךָ יַעֲלוּ לְרָצוֹן
שִׁיתָ לוֹ כְּתוֹנֶת לְשָׁרֵת · לְהַדְרַת קוֹדֶשׁ וּלְתִפְאֶרֶת
שַׂמְתָּ בְּקִרְבּוֹ חָכְמַת אֱלֹהִים · כִּי יְצַרְתּוֹ לְךָ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים
ל אַ מְנַעַתָּ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה · צָרְכֵי אָדָם וְכֻלָּם מֵחָכְמָה
מַעֲשֶׂיךָ מְאֹד רַבּוּ וְגָדְלוּ · וְשִׁמְךָ יְיָ כֻּלָּם יְהַלְלוּ
ר בּוּ וְגָדְלוּ מְאֹד מַעֲשֶׂיךָ · יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ
כָּל פָּעַלְתָּ לְמַעֲנֶךָ · וְלִכְבוֹדְךָ כָּל קִנְיָנֶיךָ

שיר היחוד ליום השבת

אז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נַחְתָּ · יוֹם הַשַּׁבָּת
עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ: וְעַל כָּל פּוֹעַל
תְּהִלָּה עֲרוּכָה · וַחֲסִידֶךָ בְּכָל עֵת
יְבָרְכוּכָה:
ב רוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם · אֱלֹהִים חַיִּים
וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כִּי מֵעוֹלָם עַל
עֲבָדֶיךָ · רוֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:

ציה לשון יובש · תתה פירש נתת שהוא לשון מזון אלא
שתפס לשון הפסוק בתהלים דמזמור ע״ב
ופירשו כשר שבאמר ורוח כשעלות ה׳ בכנוס באמו · ירום
כשיבואו מן המלחמות היו בית המקדש וירושלים בימי
שלמה ואמרתה פה אשב לאורך ימים · ולה כרך אכרך פירש
רש״י על המזון שלה ברך אברך · יתרעעו פירוש תריעו בכלי
שיר לא בפה כל ימי נבאי פירש וזמנו ונקרא המזון בכא של
שם שיש בו ימים הרבה כמו נבא של שייל שיש בו אכשים
ההבה על כל ברכה ותהלה פירוש שאין בריה יכולה לברכו
ולהללו לפי גדלו ורוממתו שהוא מרומם ונשא יותר ממה
שהפה יוכל לדבר:

ו בְּמִצְרַיִם הַחִלּוֹתָ · לְהוֹדִיעַ כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ
עַל כָּל אֱלֹהִים בַּעֲשׂוֹתְךָ בָהֶם · שְׁפָטִים גְּדוֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם
ב בְּקָעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ · יָד הַגְּדוֹלָה וַיִּירָאוּ
נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ · שֵׁם תִּפְאֶרֶת לְהַרְאוֹת גָּדְלְךָ
ו דִּבַּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם · וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מַיִם
יָדַעְתָּ לֶכְתָּם בַּמִּדְבָּר · בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבַר
ת תָּה לְעַמְּךָ דְּגַן שָׁמַיִם · וְכַעָפָר שְׁאֵר וּמִצּוּר מַיִם
תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים · יִרְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים
כ עֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת · אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת
וַיִּתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן · וּמֵחַלָּמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שֶׁמֶן
ד נוֹחַם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ · וַיְפָאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ

ותאמר פה אשב לאורך׃ ימים צרה ברך אברך :
כ ישם יזבחו זבחי צדק אף כהניך ילבשו צדק :
בית הלוי נעימות יזמרו׃ לך יתרועעו אף ישירו :
ב ית ישראל ויראי יי׃ יכבדו ויודו שמך יי :
הטיבות מאוד לראשונים׃ כן תטיב גם לאחרונים :
יי תשיש נא עלינו׃ כאשר ששת על אבותינו :
אותנו להרבות ולהטיב׃ ונורה לשמך לעולם כי תטיב :
יי תבנה עירך מהרה׃ כי עליך שמך נקרא :
וקרן דוד תצמיח בה׃ ותשכון לעולם יי בקרבה :
ז בחי צדק שמה נזבחה׃ ובימי קדם תערב מנחה :
וברך את עמך באור פניך׃ כי חפצים לעשות רצונך :
ו ברצונך תעשה חפצנו׃ הבט נא עמך כלנו :
בחרתנו להיות לך לעם סגלה׃ ועל עמך ברכתך סלה :
ז תמיד נספר תהלתך׃ ונהלל לשם תפארתך :
ומברכותיך עמך יבורך׃ כי כל אשר תברך מבורך :
ז אני בעבי אהללה בוראו׃ ואברכה כל ימי צבאו :
יהי שם יי מבורך לעולם׃ מן העולם ועד העולם :

ככתוב ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל ליי׃ ענה דניאל ואמר להוא שמיה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא די ליה היא׃ ונאמר ויאמרו הלוים ישוע וקדמיאל בני חשבניה שרביה הודיה שבניה פתחיה קומו ברכו את יי אלהיכם מן העולם עד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה׃ ונאמר ויברך דוד את יי לעיני כל הקהל ויאמר דויד ברוך אתה יי אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם׃

שיר הכבוד

אנעים זמירות ושירים אארוג׃ כי
אליך נפשי תערוג :
נפשי חמדה בצל ידיך
לדעת

אארוג — לשון ארמי׳ מהו האורג. כוס תערוג תגעגע לספרם כבודך פי׳ כבוס׳ שמגולם מי שרגי׳ כפלסין של מלך והואה כבודו של מלך תדיר יכול לספ׳ כשבחו ובכבודו אבל מי שלא ראה מעולם מה יכול לספר בכבודו אלא להשמעת אוזן אדמה פירו׳ אכי מדמה אותך לנמה

בכמה דמיונות כמו ב' אי שלשה ועתי' יומין יתיב דודי במחזלום אבין ל' כנוי שם פירוש שמות של כנוים כמו מלך אדום שלישו ודימין · ולא ידעתיך פי' שם הראוי לכבוד לא ידעתיך · כנו לתוקף פירו' כתנו לך שם כינוי בפסוקי' בכ' בריות כמו ארי' שור כי לא ייראי ולא כפי ישך פירש אע"פ שדימו אות' למנו' ולתוקף שבכל בריות אינו כפי מה שיש לך כי גדולתך וגבורתך גדול מכלי' וישוך פירוש בשנו אותך במנרים כאיש מלחמה כביכי כאי' מלא רחמים הכן אחד פירוש אע"פ שדמו אותך בכמה דמיונות אתה אחד כוכע כמו מגבעות · טללי אורות פירוש של תורה ומצות ופ"ה בישעיה יתפאר כי שב' ישראל אשר בך אתפאר בישעי' · פק על מנם פירש שם של ד' אותיות פק ל' פונקן · גבי ל' רבון אשתו ל' אומה · מחלפות ראשו כמו ו' מחלפות דשמשון והוא לשון קווצת · נוה הצדק וכירושלם · יעלה נא לראש ע"ד אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי · פורה לשון גת · קשר תפילין הראה לענו הראה למשה · תיקר לשון יקר · ראש מעביר זה הקב"ה · מהולל בורא · ותכתכש לי ראש כתבודת דרבי ישמעאל כ"ג במסכת ברכות :

לדעת כל רז סודיך :

מ די דברי בכבודך · הומה לבי אל דודיך : על כן אדבר בך נכבדות · ושמך אכבד בשירי ידידות :

א ספרה כבודך ולא ראיתיך · אדמך אכנך ולא ידעתיך : ביד נביאיך בסוד עבדיך · דמית הדר כבוד הודיך :

ג דלתך וגבורתך · כנו לתוקף פעולתיך : דמו אותך ולא כפי ישך · וישוך לפי מעשיך :

ה משילוך ברוב חזיונות · הנך אחד בכל דמיונות :

ויחזו בך זקנה ובחרות · ושער ראשך בשיבה ושחרות :
ז קנה ביום דין ובחרות ביום קרב · כאיש מלחמות ידיו לו רב :
חבש כובע ישועה בראשו · הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו :
ט ללי אורות ראשו נמלא · קווצותיו רסיסי לילה :
יתפאר בי כי חפץ בי · והוא יהיה לי לעטרת צבי :
כ תם טהור פז דמות ראשו · וחק על מצח כבוד שם קדשו :
לחן ולכבוד צבי תפארה · אמתו לו עטרה עטרה :
מ חלפות ראשו כבימי בחרות · קווצותיו תלתלים שחורות :
נוה הצדק צבי תפארתו · יעלה נא על ראש שמחתו :
ס גלתו תהי נא בידו עטרת · וצניף מלוכה צבי תפארת :
עמוסים נשאם עטרת ענדם · מאשר יקרו בעיניו כבדם :
פ ארו עלי ופארי עליו · וקרוב אלי בקראי אליו :
צח ואדום ללבושו אדום · פורה בדרכו בבואו מאדום :
ק שר תפילין הראה לענו · תמונת יי לנגד עיניו :
רוצה בעמו ענוים יפאר · יושב תהלות בם להתפאר :

ר אש דברך אמת קורא מראש: דוה ודוור עם דורשך דרוש
שית המון שירי נא עליך: ורנתי תקרב אליך
ת הלתי תהי נא לראשך עטרת: ותפלתי תכון קטורת:
תיקר שרת רש בעיניך: כשיר יושר על קרבניך:
ב דמתי תעלה לראש משביר: מחולל ומוליד צדיק כביר:
וברכתי תנענע לי ראש: ואותה קח לך כבשמים ראש:
י ערב נא שיחי עליך: כי נפשי תערוג אליך:

רשות לחתן תורה

מרשות האל הגדול הגבור והנורא· ומרשות מפז ומפנינים יקרה: ומרשות סנהדרין הקדושה והטהורה· ומרשות ראשי ישיבות ואלופי תורה: ומרשות זקנים ונערים יושבי שורה· אפתח פי בשירה ובזמרה: להודות ולהלל לדר בנהורא· שהחיינו וקיימנו בִיאתו הטהורה: והגיענו לשמוח בשמחת תורה· המשמחת לב ועינים מאירה: נותנת עושר וכבוד וחיים ותפארה· מארכת ימים ומוספת גבורה: לאוהביה לשומריה בציווי ואזהרה· ובכן יהי רצון מלפני הגבורה· לתת חיים וחסד ועטרה: לרבי אורי בר אברהם: הנבחר להשלים התורה· לאמצו לברכו לגדלו בתלמוד תורה· לדרשו להדרו לוועדו בחבורה· לזרזו לחסנו לטכסו לישרו לכבדו ללמדו לקח וסברה· לעדנו לפרנסו לצדקו בעם הנברא: לקרבו לרחמו לשמרו לתוכו מכל צוקה וצרה· עמוד עמוד עמוד רבי אורי בר אברהם חתן תורה: ותן כבוד לאל גדול ונורא· ובשכר זה תזכה לשמוח בהדרה· לראות בנים עוסקים בתורה: ומקיימי מצות בתוך יפה וברה· ותזכה לשמוח בשמחת בית הבחירה: ופניך להאיר בצדקה כאספקלריא המאירה· כנבואת ישעיה מלא רוח עצה וגבורה: שישו אתה משוש תמור אבל וצרה· עמוד עמוד עמוד רבי אורי בר אברהם מרשות כל הקהל הזה והשלם התורה:

רשות לחתן בראשית

מרשות מרומם על כל ברכה ושירה· נורא על כל תהלה וזמרה: חכם לבב ואמיץ כח וגבורה· מושל עולם אדון כל יצירה: ומרשות

כבודה בת מלך פנימה עצורה · ראשית קנינה אלפים אצורה : ברה תמימה
משיבת נפש ומחזירה · ישרון נתנה מורשה לעבדה ולשמרה : מלומדיה גאוני
יעקב לפתחה ולסגרה · כליל הוד נשיא מרפה המשרה : יושבי על מדין משיבי
מלחמה שערה · ראשי ישיבות ראשי גולה פזורה : ומרשות חבורת צדק עדה
המאשרה · זקנים ונערים בכל שורה ושורה : קבוצים פה היום לשמחת תורה :
ונעצרים לסיים ולהחל בגיל ובמורא : אותה מחבבים כיום נתינתה בהדרה :
מסלסלים בה כחדשה · ולא כישנה שעברה : צמאים לטון ולהתענג כזית
יקרה · כמשמחת לב ועצב מסירה : תנחומיה ישעשעו נפשם בה להתפארה :
והוגים במקרא והגדה במשנה וגמרא : רצים ומביאים טפם לבית העתירה :
ועושים גם מעשים בהזהרה : לכן גדול שכרם מאת הגבורה · עד ראשם
שמחת עולם קשורה : תאבים לראות בנין בית הבחירה · ובכן נסכמתי
דעת כלם לבררה : בחור הרימותי מעם תוך החבורה · מצאתיו לב נכון
להסבירה : צדק וחסד רודף באורח ישרה · ונשאו לבו ונדבה רוחו
להתעוררה : תהלה וראשון היות למתחיל התורה · ועתה קום · רבי
חיים בר יעקב : עמוד להתאזרה : בא והתיצב ועמוד לימיני וקרא · מעשה
בראשית לכבודו צור ברא : על זאת מתכיפין התחלה להשלמה בתדירה ·
שר שלא ירגל בעם זו לשקרא : יען נעשית ראשון למצוה גמורה · מה רב טובך
ומשכרתך יתירה · טוב עין תבורך בנדבתך מלעצרה · ומברכות בוראך תבורך
ידך מלקצרה · בעבור שכל המכבד תורה בצפירה · יהי גופו מכבד בכח
להתאשרה · מהר עמוד עמוד : רבי חיים בר יעקב חתן תורה מרשות
הקהל הקדוש הזה לברך אל גדול ונורא : אמן יענו אחריך הכל מהרה :

מי שבירך ומקבלות לשמחת תורה קודם קריאת הספרים

אשריך הר העברים · על ההרים הגבוהים · ישן בך מבחר קברים :
: הקבר איש האלהים · בלבבי לבה וכף אך · על מות ציר
נאמן אשר לא · קם עוד כמוהו מלאך · נראה מתוך הסנה אך : לא אוכל
עצמו וחילו ויואל עניו להרים · ויקרא אליו אלהים · הסתיר פניו היקרים :
מהביט אל האלהים : אשריך רבו מופתיו אך באמונה · איך חי
עצמו בעצמה : הוא הנחיל דת נאמנה · דת מלאה דעת וחכמה :

כבד הורך אל נא · תשאל איך היה וכמה : הנפלאים הזכורים ·
למה יקצוף האלהים הדוברים עליו שקרים · ולא האמינו באלהים : אשריך
הוא הוריד לוחות שתים · ובערת טעיתי במעלי : ארבעים יום פעמים ·
לא אכל לחם בשלי איך אוכל לחם ומים · אשתה כי נאסף פלילי :
בחיו פירש לי אמרים · אשר אמר לו האלהים · ובמותו בירך ישרים :
ויברך אתם אלהים : אשריך מה נכבד ומדרש · דת היתה אמון
בשחק · הורישה עניו וירש : דור מדור קרוב למרחוק · ויסוד שם המפורש
על ספר ואלה שמות חק · ויקרא סוד הספרים · וידבר אתו אלהים · דבר אלה
הדברים · בראשית ברא אלהים : אשריך

לאחר קריאת ההפטרה אומרים זה

אשר בגלל אבות בנים גידל · ובעבורם תורה נתן בגלגל ירוח יי׳ נגלה
במלאכי צבאות אלפי שנאן · גבור על גאים · אלהי אדיר
קרא למשה לקבל לוחות · דברי אל חי שמעה הארץ · ועמודיה
יתפלצון · הטה שמים · וירד על כרוב · וירא על כנפי רוח · ויצאו דברים
מתוך האש · ויתחקקו על לוחות האבן · זמירות אמרו כל בני אלהים ·
שופר תקעו בשמי מרום חרדה לבשה כל בני עשו כי משעיר יי׳ זרח · טפלו
בני ישמעאל · כי מפארן יי׳ הופיע ימין יי׳ טפח בלוחות · וימין משה טפחים
בלוחות · כי ארך הלוחות ששה טפחים · וטפחים מפורש בין יד ליד · לך
משה ושמח בגדולתך כי אין כמוך בכל הנביאים · מי עלה שמים תוך הענן
ומי ראה תמונת אלהינו · נשיא נשיאים היה משה רבינו · אב לחכמים
וראש לנביאים · סגר הים בתפלתו · ועל יד שלוחיו חרון אף השיב · ענה
יי׳ ואמר לעמו · אנכי יי׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים · ופדיתיך מבית
עבדים : פתחו כלם ואמרו יי׳ ימלוך לעולם ועד : צעק משה צעקה גדולה ומרה
בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא · עלה ומת בהר · קרע בגדיו והרים קולו
יהושע בן נון שמור נא צאני · ראה משה מראש הפסגה · נחלת שבטים · עומדים
לפניו · שם מת משה עבד יי׳ · כול בית פעור אספו אלהינו · תפלת משה קרע
רקיע · וענה צור לעמו · בעת צרותם תפלתו לעולם לא שבה ריקם · כי רועה
נאמן משה רבינו · משה מת מי לא ימות על פי יי׳ מת משה רבינו :

ואחר כך אומרים סיסו ושמחו וכו׳

די״א פסוקים זוון אל׳ אויז תהלים זיין גו זיכן ווערטר אויז אין איטליכס אין דס פסוק:

ואתה יי מגן בעדי כבודי ומרים ראשי: ואתה יי אל תרחק אילותי לעזרתי
חושה: אומר ליי מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו: עיני יי אל צדיקים
ואזניו אל שועתם: יי אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה: חנני ארני כי אליך
אקרא כל היום: אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יי יסמכני: ידעתי יי כי צדק
משפטיך ואמונה עניתני: למה יי תזנח נפשי תסתיר פניך ממני: יי אלהי ישועתי
יום צעקתי בלילה נגדך: לולי האמנתי לראות בטוב יי בארץ חיים: שובה יי
חלצה נפשי הושיעני למען חסדך: ישבעו עצי יי ארזי לבנון אשר נטע: ויהי
יי משגב לדך משגב לעתות בצרה: הנה כי כן יבורך גבר ירא יי: למה יי תעמוד
ברחוק תעלים לעתות בצרה: הודו ליי קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו:
ברכו יי כל צבאיו משרתיו עושי רצונו: קוה קויתי יי ויט אלי וישמע שועתי:
נדבות פי רצה נא יי ומשפטיך למדני: על כן אודך בגוים יי ולשמך אזמרה:
רוצה יי את יראיו המיחלים לחסדו: זה היום עשה יי נגילה ונשמחה בו: באו
נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עושנו: דרשתי את יי וענני מכל מגורותי
הצילני: יי מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים: חלצני יי מאדם רע מאיש
חמסים תנצרני: שפטני כצדקך יי אלהי ואל ישמחו לי: זמרו ליי יושב ציון
הגידו בעמים עלילותיו: אודה יי כצדקו ואזמרה שם יי עליון: ואני עליך
בטחתי יי אמרתי אלהי אתה: ובשם יי אקרא אנא יי מלטה נפשי: מה גדלו
מעשיך יי מאד עמקו מחשבותיך: הריעו ליי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו: ואני
אליך יי שועתי ובבוקר תפלתי תקדמך: יי אהבתי מעון ביתך ומקום משכן
כבודך: אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי יסעדני: כי אתה יי מחסי עליון שמת
מעונך: ימין רוממה ימין יי עושה חיל: יראי יי בטחו ביי עזרם ומגינם הוא: יי
הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה: יי ישמרך מכל רע ישמור את נפשך: יי
ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם: מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:
יהי חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל תעזבני יי אלהי אל תרחק ממני:
עבדו את יי בשמחה באו לפניו ברננה: אודה יי מאד בפי ובתוך רבים
אהללנו: גדול יי ומהלל מאד ולגדלתו אין חקר: אודה יי בכל לבי אספרה
כל נפלאותיך: יהי כבוד יי לעולם ישמח יי במעשיו: זכור רחמיך יי וחסדיך
כי מעולם המה: הנה עין יי אל יראיו למיחלים לחסדו: יי מנת חלקי וכוסי אתה

תומיך

תומיך גורלי: יי בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה: כי רוצה יי בעמו
יפאר ענוים בישועה: סומך יי לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים: יהי שם יי
מבורך מעתה ועד עולם: ויהי יי לי למשגב ואלהי לצור מחסי· פני יי בעושי
רע להכרית מארץ זכרם· יי אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ· ישא ברכה
מאת יי וצדקה מאלהי ישעו· והתענג על יי ויתן לך משאלות לבך· שמע יי
וחנני יי היה עוזר לי· שובה יי עד מתי והנחם על עבדיך· אהב יי שערי ציון מכל
משכנות יעקב· חי יי וברוך צורי וירום אלהי ישעי· כי בחר יי בציון אוה למושב
לו· קראתי בכל לב ענני יי חקיך אצורה: צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו·
יי שומרך יי צלך על יד ימינך· יחל ישראל אל יי מעתה ועד עולם: שמע ישראל
יי אלהינו יי אחד· ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב
האל הגדול הגבור והנורא אל עליון אהיה אשר אהיה עשה למענך ולמען
פסוקי תורתך אלו ולמען שם של שבעים ושתים שמות היוצאים מאלו הפסוקים
ויסע ויבא ויט· שתרחמני ותצליח את דרכי ותהיה בעזרי ובעזר כל אשר לי
ותצילני מכף כל אויב ואורב ולסטים מכף מעול וחומץ ובליעל וכל מיני
פורעניות המתרגשות ובאות לעולם ותפרנסני בכבוד ולא בבזוי ומלא ידי
מעשר מתנת ידך ושלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידי לטובה ובכל נכסי
ותצילני ותרצני ותחנני ותקבל תפלתי כזבחי צדק וכריח ניחוח בטרם אשוע אליך ענני
כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע ותוליכני
לשלום ותצעידני לשלום ותביאני אל מחוז חפצי לשלום כרצון לבי הידוע לך:
יה בימיני· וברוך בשמאלי· אלהים מלפני· ואדיר מאחורי· ושכינת אל על ראשי
עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

דען מזמור זאגט מן פיר מאלש וואורום מן פינט אין דען מזמור שטין אכצעהן מאל דען שם הוי׳ פיר מאל אכצעהן דיא
מאכן נונציג הוי׳ ויכנגין קענן דיא נונציג הוי׳ ויכנגין שמות דיא דא אובן שטין:

מזמור לדוד הבו ליי בני אלים הבו ליי כבוד ועוז· הבו ליי כבוד שמו השתחוו
ליי בהדרת קודש· קול יי על המים אל הכבוד הרעים יי על מים רבים·
קול יי בכח קול יי בהדר· קול יי שובר ארזים וישבר יי את ארזי הלבנון· וירקידם
כמו עגל לבנון ושרין כמו בן ראמים: קול יי חוצב להבות אש· קול יי יחיל

מדבר יחיל יי מדבר קדש: קול יי יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד: יי למבול ישב וישב יי מלך לעולם: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

דיא פסוקים יי׳ צבאות זאגט מן דרייא מאל אונ׳ אתה סתר אויך דרייא מאל דא דרפֿסטו דיך ניט צו פֿארכטן פֿאר שטערבן פֿון קיינר מיתה משונה:

יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו:

אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא מנהיג ובורא לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים: אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אלהינו היה הוה ויהיה: אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו אינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל: אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא ראשון והוא אחרון: אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין לזולתו ראוי להתפלל: אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי נביאים אמת: אני מאמין באמונה שלמה שנבואת משה רבינו עליו השלום היתה אמתית ושהוא היה אב לחכמים הקודמים לפניו ולבאים אחריו: אני מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא הנתונה למשה רבינו עליו השלום: אני מאמין באמונה שלמה שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו: אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו יודע כל מעשי בני אדם וכל מחשבותיו שנאמר היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם: אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי ששומר מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו: אני מאמין באמונה שלמה בביאת משיח ואף על פי שיתמהמה אפילו הכי אחכה לו בכל יום שיבא: אני מאמין באמונה שלמה שיהיה תחיית המתים בעת שיעלה רצון מאת יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח: לישועתך קויתי יי: קויתי יי לישועתך: יי לישועתך קויתי:

קויתי׃ לפורקנך סברית יי׃ סברית יי לפורקנך׃ יי לפורקנך סברית׃
תתברך אלהי האלהים ואדוני האדונים ותשתבח בפי עליונים ותחתונים
כי אין כמוך שוכן מעונים· ברוך אתה שומע תחנונים׃
תתברך ברוך בכל פה· ותשתבח בפי עם לך מצפה· כי אין כמוך מוחין ורופא׃
ברוך אתה עתידות צופה׃ תתברך גדול העצות ורב העליליות·
ותשתבח בפי כל בריות· כי אין כמוך בוחן לבות וכליות· ברוך אתה
המקרה במים עליות׃ תתברך דר במרומים· ותשתבח מלא רחמים· כי אין
כמוך אבי יתומים· ברוך אתה אל חי השלמים· תתברך האל אדני· ותשתבח
בפי מעני· כי אין כמוך באלהים אדני· ברוך אתה שומע תחנוני׃ תתברך
ואין דומה לך רב העלילות· ותשתבח יושב תהלות· כי אין כמוך עשה
גדולות· ברוך אתה גבור במפעלות׃ תתברך זוכר הברית ומזכיר נשכחות·
ותשתבח אל אלהי הרוחות· כי אין כמוך דולה ממעקים ומשוחות· ברוך אתה
מלך מהלל בתשבחות׃ תתברך חסין יה יי אלהי האלהים· ותשתבח
רוכב הגבוהים· כי אין כמוך נורא על כל אלהים· ברוך אתה אלהי האלהים׃
תתברך טהור בהיר בשחקים· ותשתבח בפי עוללים ויונקים· כי אין כמוך
גוזר ומקים· ברוך אתה עושה משפט לעשוקים׃ תתברך יושב הכרובים·
ותשתבח מונה מספר לכוכבים· כי אין כמוך המכסה שמים בעבים· ברוך
אתה נותן לחם לרעבים׃ תתברך כונס כנד מי הים· ותשתבח מושל בגאות
הים· כי אין כמוך דורך על במתים· ברוך אתה אל חי וקים׃ תתברך לובש
צדקות· ותשתבח גולה עמוקות· כי אין כמוך מאזין נאקות· ברוך אתה
שומע צעקות׃ תתברך ממית ומחיה· ותשתבח לעולם יחיה· כי אין כמוך
יודע מה שיהיה· ברוך אתה אשר בדברו כל יציר יחיה׃ תתברך נאזר בגבורה
ותשתבח לובש עוז ותפארה· כי אין כמוך עוטה כשלמה אורה· ברוך אתה
עליון ונורא׃ תתברך שגיא כח· ותשתבח נותן ליעף כח· כי אין כמוך יוצר
הרים ובורא רוח· ברוך אתה עושה משקל לרוח׃ תתברך עוזר לנכשלים·
ותשתבח מעוז לדלים· כי אין כמוך סומך נופלים· ברוך אתה שומע הלולים׃
תתברך פודה ומציל מכל צרות· ותשתבח אדון הגבורות· כי אין כמוך שונה
עתידות· ברוך אתה קורא הדורות׃ תתברך צדיק וחסיד בכל פעלה· ותשתבח
מרבה סליחה ומחילה· כי אין כמוך מרומם על כל ברכה ותהלה· ברוך אתה

לך נאוה תהלה: תתברך קדוש אלהי הצבאות · ותשתבח מפליא פלאות · כי
אין כמוך עושה נפלאות · ברוך אתה עושה נסים ונפלאות · תתברך דר שוכן
עד וקדוש · ותשתבח בפי עם קדוש · כי אין כמוך נורא וקדוש · ברוך אתה האל
הקדוש: תתברך שדי מערכות ישראל ותשתבח קדוש ישראל · כי אין כמוך מושיע
וגואל · ברוך אתה מלך גואל ישראל: תתברך תוכן רוחות ובורא עולם · ותשתבח
מאיר כבודו לכל באי עולם · כי אין כמוך מלך העולם · ברוך אתה מן העולם
ועד העולם: יהי רצון מלפניך יי אלהי האלהים שתהא עם אימת הטיפוי ועם לבי
בעת מחשבי וטהר רעיוני ליחדך באהבה ולהמליכך ביראה ולברכך בלב שלם
והמציאני אהבתך ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי: א״ס
בשם יי אלהי ישראל יי אלהים ואלהי מערכות ישראל: ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד · ברוך ומבורך שמך · ומלכותך מרומם על כל
ברכה ותהלה כי שמך בך ולפני כל נבון שמך ולעולמי עולמים שמך: ומשמך
ירעדו גדודי אש ומפארים את שמך ושמך לא חזו ומשמך ינוס הים לאחור וכל
משבריך וגליך מאדירים את שמך · וארץ בהבטך תרעד ועמודיה ינודון מיראת
שמך · וכל דרי מעלה שבכל מעון ומעון מאימתך ירעדון ויפחדון ארץ וירכיה
תהום ואבדון ציה וצלמות משמך ירופפון · גן עדן וכל הסירה לשמך ירננו:
וכל אשר נשמת רוח חיים באפו בנעימת לשון ישים כבוד לשמך וגם אני עבדך
פלוני בן אמתך עפר ואפר רימה ותולעה צל עובר וציץ השדה באתי להפיל
תחנה לפניך ולבקש רחמים מלפני כסא כבודך שתענני ותחנני ותקימני
ותחייני ותברכני ותכתבני בספר החיים עם הצדיקים ותשים גורלי בעולם
הזה ובעולם הבא · ותן לי מטובך ומברכותך וממחיתך ותטיב ותברך ותצליח
את דרכי וכל מעשה ידי · פתח לי שערי גן עדן ושערי אורח חיים ושערי רחמים
ושערי מחילה ושערי תשובה ושערי סליחה ושערי כפרה ושערי חכמה ובינה
והשכל ופתח לי שערי פרנסה וכלכלה ותן לי חיים טובים ולב טוב ויצר טוב
ותוליכני בדרך קוממיות ותוסיף ותתן והטה עלי · פ ב ב חן וחסד ורחמים
וחיים וכבוד למען אמצא חן בעיניך ובעיני כל רואי כי אתה קרוב לכל קוראיך
ומצוי לדורשיך קראתיך יי באמרת מהר ענני והושיעני ואשמרה עדותיך נגד
מלכים ולא אבוש מסברי ועשה שאלתי ובקשתי ברחמים בעבור שמך הגדול:
ברוך אתה שומע תפלה:

Digitized by Google

אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ : בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ :
גִּבּוֹר וְנַעֲרָץ : דָּגוּל מֵרְבָבָה :
הוּא שָׂח וַיֶּהִי : וְצִוָּה וְנִבְרָאוּ :
זִכְרוֹ לָנֶצַח : חַי עוֹלָמִים :
טְהוֹר עֵינַיִם : יוֹשֵׁב סֵתֶר :
כִּתְרוֹ יְשׁוּעָה : לְבוּשׁוֹ צְדָקָה :
מַעֲטֵהוּ קִנְאָה : נֶאְפַּר נְקָמָה :
סִתְרוֹ יוֹשֶׁר : עֲצָתוֹ אֱמוּנָה :
פְּעֻלָּתוֹ אֱמֶת : צַדִּיק וְיָשָׁר :
קָרוֹב לְקוֹרְאָיו בֶּאֱמֶת : רָם וּמִתְנַשֵּׂא :
שׁוֹכֵן שְׁחָקִים : תּוֹלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה :

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ :

הָאַדֶּרֶת וְהָאֱמוּנָה לְחַי עוֹלָמִים :
הַבִּינָה וְהַבְּרָכָה לְחַי עוֹלָמִים :
הַגַּאֲוָה וְהַגְּדֻלָּה לְחַי עוֹלָמִים :
הַדֵּעָה וְהַדִּבּוּר לְחַי עוֹלָמִים :
הַהוֹד וְהֶהָדָר לְחַי עוֹלָמִים :
הַוַּעַד וְהַוָּתִיקוּת לְחַי עוֹלָמִים :
הַזִּיו וְהַזּוֹהַר לְחַי עוֹלָמִים :
הַחַיִל וְהַחוֹסֶן לְחַי עוֹלָמִים :
הַטֶּכֶס וְהַטּוֹהַר לְחַי עוֹלָמִים :
הַיִּחוּד וְהַיִּרְאָה לְחַי עוֹלָמִים :
הַכֶּתֶר וְהַכָּבוֹד לְחַי עוֹלָמִים :
הַלֶּקַח וְהַלִּבּוּב לְחַי עוֹלָמִים :
הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה לְחַי עוֹלָמִים :
הַנּוֹי וְהַנֵּצַח לְחַי עוֹלָמִים :
הַסִּגּוּי וְהַשֶּׂגֶב לְחַי עוֹלָמִים :
הָעֹז וְהָעֲנָוָה לְחַי עוֹלָמִים :
הַפְּדוּת וְהַפְּאֵר לְחַי עוֹלָמִים :
הַצְּבִי וְהַצֶּדֶק לְחַי עוֹלָמִים :

ה ק ריאה והקדשה לחי עולמים :

ה ר ון והרוממות לחי עולמים :

ה ש יר והשבח לחי עולמים :

ה ת הלה והתפארת לחי עולמים :

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתתן לי היום הזה מתנה טובה ופרנסה טובה וזכרני בזכרון טוב לפניך ופקדני בפקודת ישועה ורחמים למען שמך הגדול׃ ותתן לי חלק טוב ושכר טוב ומעשים טובים כדי שאזכה לחיי עולם הבא ותשמיעני שמועות טובות: ותבשרני בשורות טובות׃ ותתן לי אורח חיים ושנות חיים ושלוה והשקט ובטח וחכמה ודעת ובינה׃ וחן וחסד ורחמים לפניך ולפני כסא כבודך ולפני כל הבריות שרואין את פני ויחד לבבי לאהבה אותך וליראה את שמך׃ והט לבי לעשות רצונך בלבב שלם ותתן לי חלקי עם הצדיקים ושבעני מטובך ורחם עלי בישועתך למען שמך הגדול ברוך אתה יי שומע תפלה:

רבון כל עולמים סלח לכל חטאתי ומחול לי על כל פשעי וכפר לי על כל עונותי רפאני יי וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה והאר עיני במצותיך ותכניע את כל אויבי ושוטני ומצוקי ועויני ורודפי תחת כפות רגלי ויקיים בי ואתה על במותימו תדרוך ושבור וגעור ומגר את כל הקמים עלי והחושבים והיועצים עלי רעה וסתום פה דוברי רעתי והצילני מדין קשה ומבעל דין קשה בין בן ברית ובין שאינו בן ברית והצילני משבי ומחרב ומגלות ומחלאים רעים ומחבוט הקבר ומעצות הרשות ומעזי פנים ומעזות פנים ומאדם רע ומחבר רע ומשטן המשחית ומפגע רע׃ ומשעות רשות המתרגשות ובאות לעולם והרהורים רעים ועשה עמי חן וחסד ואברכה שמך לעולם ועד ואורך כל ימי חיי ובשלום תמלא מספר ימי ובחיים טובים ובשם טוב ובשעה טובה ובמיתה טובה ותהא מיתתי כפרתי על כל עונותי ותנוח נפשי בצרור החיים ונקני ביום הדין וצדקני ביום המשפט והפר עצת רעים מעלי׃ ותטע בלבי עצות טובות׃ ותטיב לי כל החזיונות וכל חלומות שחלמתי אני לעצמי ושחלמו חברי עלי והבא עלי ברכות כהנים והצלח דרכי ומחשבותי לטובה כי אתה שומע תפלה

ברוך אתה יי שומע תפלה:

תחינה שלישית

אנא יי׳ אלהי ואלהי אבותי בורא בראתני וגדלתני וזנתני פרנסתני וכלכלתני עד היום הזה ואנכי באולתי גמלתי הרעה בעיניך עשיתי וכעסתיך במעשי הרעים מידי יום יום והרע בעיניך עשיתי הנה הסכלתי ואשגת הרבה מאד וחטאתי לפניך בעבירת פלונית ופלונית אנא אב הרחמים הנני קורע את לבבי באנחתי לפניך ובמסתרים תבכה נפשי ומבקש אני רחמיך וחסדיך כעני בפתח לעזרני לשוב בתשובה שלימה לפניך ושמרה זאת ליצר מחשבות לבב עבדך והכן לבבי אליך לאהבה וליראה את שמך הגדול להיות לפניך עבד נאמן כל הימים ותקום ותרחם ציון ותבנה חומות ירושלים ונדחי ישראל תכנס וצמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך למען שמך הגדול ברוך אתה יי׳ שומע תפלה :

שוכני בתי חומר למה תשאו עין · ומותר אדם מן הבהמה אין : לנו יש לרעת · כי אנחנו תולעת : לגב חומר גבינו · ואיך יגבה לבנו : מה יתרון לגבר · ואחריתו לקבר : וזה יהיה לו חלף · לו חי שנים אלף : הלא אם ילך מרי · יבולע בחמת קרי : וישרף בלהב · ולא יועיל הזהב : האדם הנכאה פקח עיניך וראה : מאין בואך ואנה מוצאך : קיצך עני ואביון · נמשל לקיקיון : שבין לילה היה · ועד בוקר לא חיה : טוב אשר לא נוצרת · ועמל לא קצרת : ואיך גדולה תבקש · ואתה בתוך המוקש : נופל אתה מרחם · ותפשע על פת לחם : ואם יתמהמה רגע · אז תמצא כל נגע : בשרך כאור זרוח · בעוד יש בו הרוח : ועת תצא הנפש · נשאר טיט ורפש : ראה כי אין בידך · מאומה מכבודך : לזרים חילך יוקם · ואתה תלך ריקם : בכל זאת לא חשבת · לתאוה הקשבת : ואם תטיב ראשיתה · מה תעשה באחריתה : יעזוב רשע דרכו · וישוב לפני מלכו : אולי צור יעתר ומחרונו יסתר : יהירים התקוששו זכרו והתאוששו : שאו אליו כפים · אל אל בשמים : הוי על נפשותינו · ואוי על חטאתינו : כי רוח דעינו · וגם כצאן תעינו : ומה נבקש ומה נדרוש · ועונות עברו ראש : מאד רבו עונינו · ואיך נשא פנינו · דלה עמק משחת · מושל רום ותחת : ואם הקשינו ערף · חסדך אל תרף : חפק חמלתך · לעם דופקי דלתיך : כי אתה אדוננו ואליך עינינו :

אזכרה יום מותי · ומאין באתי ולפני מי עמידתי : באתי מליחה סרוחה · ואלכה אל עומק שוחה · ולפני מגיד לאדם שיחה : גויתי תסרח נשמתי תפרח · תולעת בי תפרח : דרכי מיתה ארוצה · גולל ורופק לי למחיצה · שם אשכב ולא אצא חוצה : היום ההוא · חושך וצלמות יגאלוהו · ושפו עצמותי לא ראו : ודומן על פני השדה · תולעת בי תרדה · אין גואל ואין פודה : זרה

רוחי לאשתי · לבני בטני נתעבתי · ובעיני כל נמאסתי : חביבי וריעי המה :
יעזבוני ואקרא שמה · אמי ואחותי לרמה : טרף אהיה לשניהם · ויחברו בי
מעונותיהם ויחנו שם עם ילדיהן : יחד יבאו גדודים · רמה ותולעה צמודים :
לאכול בשרי וגידים : כל קרבי ירמסו · יחלידו וגם ידרוסו · ועל כל בשרי ועורי
יבוסו : לא ארים ידי ורגלי · לא אוכל לגרש מעלי · ויכול יוכלו עלי : מעניתם
עלי יאריכו · וכליותי יפליחו וידריכו · ומררותי לארץ ישפוכו : נמלה תורישני
תולעת תאכילני · רגב ורימה תמתיקני : סביבות שיני רימה · חשבון עלי כחומה ·
ועל ראשי אדמה : עיני תמקנה בחוריהן · ורימה תבוא בהן · וירבצו שם עם
גוריהן : כי תאכלנו ולא ישאירו סמנו · נמלה שם יקננו : צמתו כבור הדרי
ורימה תכסה כל אברי · ועלו על חלקת צוארי : קדקדי וכל קרבי · ומוחי
וכל טובי · תולעת תתעדן בי : רוחי חבלה · ונפשי נבהלה · ביד מלאכי חבלה :
שאול ישאלוני · והמה יעירוני · וכל לבי יודיעוני : תרחם על נשמתי · ועל אברי
וגויתי · ואבא בשלום אל מנוחתי :

וידוי לשכיב מרע ·

מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי שרפואתי ומיתתי בידך יהי רצון
מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתרפאני רפואה שלימה ויעלה
זכרוני ותפלתי לפניך כתפלת חזקיהו בחליו ואם קרבה עת פקודתי (למות)
תהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי
לפניך מיום היותי על האדמה עד היום הזה ותן חלקי בגן עדן וזכני לעולם הבא
הצפון לצדיקים : ותודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך
נצח · ברוך אתה יי שומע תפלה :

ואחר כך יודוי אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך אשמנו וכו' :

זה ספר תם נשלם · נעשה בידי אומן :
יופיו יראו כל עם : בשנת נחתם · הוא בתם :
על יד פועל נאמן : אורי בר אברהם :

בְּרֵאשִׁית

בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃
וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי
תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי
הַמָּיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־
אוֹר׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב
וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃
וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא
לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃
לוי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ
בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם׃
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין
הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם
אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי־
בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃
ישראל
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה
וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ
וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ
דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה
פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן׃ וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב
מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר
זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק
תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־
הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ׃ וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה
בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃
וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא
הָאָרֶץ חָמָס׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ
וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־
דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־
מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי
מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃ עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת
עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה
וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃
וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ׃ צֹהַר תַּעֲשֶׂה
לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה
וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם
שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ׃ לוי וַאֲנִי הִנְנִי
מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ
לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים

מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע ׃
והקמתי את בריתי אתך ובאת אל
התבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך
אתך ׃ ומכל החי מכל בשר שנים מכל
תביא אל התבה להחית אתך זכר
ונקבה יהיו ׃ ישרא׳ מהעוף למינהו
ומן הבהמה למינה מכל רמש האדמה
למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות ׃
ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל
ואספת אליך והיה לך ולהם לאכלה ׃
ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים
כן עשה ׃

ויאמר יהוה אל אברם לך לך
מארצך וממולדתך
ומבית אביך אל הארץ אשר אראך ׃
ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה
שמך והיה ברכה ׃ ואברכה
מברכיך ומקללך אאר ונברכו בך כל
משפחת האדמה ׃ לוי וילך אברם
כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו
לוט ואברם בן חמש שנים ושבעים
שנה בצאתו מחרן ׃ ויקח אברם
את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו
ואת כל רכושם אשר רכשו ואת
הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת
ארצה כנען ויבאו ארצה כנען ׃
ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם
עד אלון מורה והכנעני אז בארץ ׃
וירא יהוה אל אברם ויאמר לזרעך

אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח
ליהוה הנראה אליו ׃ ויעתק משם
ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית
אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח
ליהוה ויקרא בשם יהוה ׃ ויסע אברם
הלוך ונסוע הנגבה ׃ ישרא׳

ויהי רעב בארץ וירד
אברם מצרימה לגור שם כי כבד
הרעב בארץ ׃ ויהי כאשר הקריב
לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו
הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ׃
והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו
אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו ׃
אמרי נא אחתי את למען ייטב לי
בעבורך וחיתה נפשי בגללך ׃

וירא אליו יהוה באלני ממרא
והוא ישב פתח האהל
כחם היום ׃ וישא עיניו וירא והנה
שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ
לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה ׃
ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך
אל נא תעבר מעל עבדך ׃ יקח נא
מעט מים ורחצו רגליכם והשענו
תחת העץ ׃ ואקחה פת לחם וסעדו
לבכם אחר תעברו כי על כן עברתם
על עבדכם ויאמרו כן תעשה כאשר
דברת ׃ לוי וימהר אברהם האהלה אל
שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח
סלת לושי ועשי עגות ׃ ואל הבקר

Digitized by Google

וַיִּרָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב
וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃
וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר
עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם
תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ ישרא׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃
וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה
וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת
פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃ וְאַבְרָהָם
וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת
לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ וַתִּצְחַק שָׂרָה
בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי
עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר
הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃ הֲיִפָּלֵא
מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת
חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע
שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃ וַתָּמָת
שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה
וְלִבְכֹּתָהּ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי
מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃
גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־
קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃
וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר
לוֹ׃ שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים
אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־
מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה
מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ
לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ לוי וַיְדַבֵּר אִתָּם
לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־
מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן
בֶּן־צֹחַר׃ וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת
הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ
בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־
קָבֶר׃ וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת
וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי
בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃
לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ
וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־
עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ
אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ׃ ישרא׳ וַיְדַבֵּר
אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ
אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה
קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃
וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃
אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־
כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ
קְבֹר׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן
וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף
אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת
שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם
אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃
וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ
אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן

אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃
וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי
עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה
אִשְׁתּוֹ׃ וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ
וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ
שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ
יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד
צָעִיר׃ וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִים
בְּבִטְנָהּ׃ וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי
כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃
וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת
בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־
שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃ לוי וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ
שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃
וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו
וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב׃ וַיָּזֶד
יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי
נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף
אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם׃ וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי׃
וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת
וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־
בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃ וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו
לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם
וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ ישראל

וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ
יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים
גְּרָרָה׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד
מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃
גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ
וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־
הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃
וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃
עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר
מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֺתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ
חָרָנָה׃ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם
וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי
הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב
בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם
מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה
מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃ לוי וְהִנֵּה
יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃
וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה
וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ וְהִנֵּה אָנֹכִי
עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא

אעזבך

אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָֹה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃ וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃ ישראל וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה׃ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃ וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָֹה לִי לֵאלֹהִים׃ וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

וַיִּשְׁלַח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׃ וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ לוי וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן

וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָֹה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב׃

וַיֵּשֶׁב

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ לוי וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃ וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃ וְהִנֵּה

אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה
והנה קמה אלמתי וגם נצבה והנה
תסבינה אלמתיכם ותשתחוין לאלמתי:
ויאמרו לו אחיו המלך תמלך
עלינו אם משול תמשל בנו ויוספו עוד
שנא אתו על חלמתיו ועל דבריו:
ויחלם עוד חלום אחר ויספר אתו
לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד
והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים
משתחוים לי: ויספר אל אביו
ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו
מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא
אני ואמך ואחיך להשתחות לך
ארצה: ויקנאו בו אחיו ואביו שמר
את הדבר:

ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה
חלם והנה עמד על
היאר: והנה מן היאר עלת
שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר
ותרעינה באחו: והנה שבע פרות
אחרות עלות אחריהן מן היאר רעות
מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל
הפרות על שפת היאר: ותאכלנה
הפרות רעות המראה ודקת הבשר את
שבע הפרות יפת המראה והבריאת
וייקץ פרעה: ויישן ויחלם שנית
והנה שבע שבלים עלות בקנה אחד
בריאות וטבות: והנה שבע שבלים
דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן:
ותבלענה השבלים הדקות את שבע
השבלים הבריאות והמלאות וייקץ
פרעה והנה חלום: ויהי בבקר ותפעם
רוחו וישלח ויקרא את כל חרטמי
מצרים ואת כל חכמיה ויספר פרעה
להם את חלמו ואין פותר אותם
לפרעה: וידבר שר המשקים את פרעה
לאמר את חטאי אני מזכיר היום:
פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי במשמר
בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים:
ונחלמה חלום בלילה אחד אני
והוא איש כפתרון חלמו חלמנו: ושם
אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים
ונספר לו ויפתר לנו את חלמתינו
איש כחלמו פתר: ויהי כאשר פתר
לנו כן היה אתי השיב על כני ואתו
תלה: וישלח פרעה ויקרא
את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף
שמלתיו ויבא אל פרעה:

ויגש אליו יהודה ויאמר בי
אדני ידבר נא עבדך דבר
באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי
כמוך כפרעה: אדני שאל את
עבדיו לאמר היש לכם אב או אח:
ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד
זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו
לאמו ואביו אהבו: ותאמר אל
עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני
עליו: ונאמר אל אדני לא יוכל

הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו
וָמֵת׃ וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא
יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן
לִרְאוֹת פָּנָי׃ וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ
אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ ישראל
וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־
אֹכֶל׃ וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־
יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא
נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי
אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי
אִשְׁתִּי׃ וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ
טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃
וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃
וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ׃

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב
שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים
וּמְאַת שָׁנָה׃ וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל
לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא
יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד
וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃
וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם
וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי
אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי
וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ

הַמִּטָּה׃ לוי
וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח
אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־
אֶפְרָיִם׃ וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה
בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל
וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי׃ ישראל וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי
מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים
וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
אֲחֻזַּת עוֹלָם׃ וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ
הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי
אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ וּמוֹלַדְתְּךָ
אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם
אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם׃ וַאֲנִי
בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא
אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת
הִוא בֵּית לָחֶם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי
יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים
בָּזֶה וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ
בָּאוּ׃ רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃ יִשָּׂשכָר
זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃ דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃
וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים

Digitized by Google

נפש ויוסף היה במצרים: וימת יוסף
וכל אחיו וכל הדור ההוא: ובני
ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו
במאד מאד ותמלא הארץ אתם: לוי
ויקם מלך חדש על
מצרים אשר לא ידע את יוסף:
ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל
רב ועצום ממנו: הבה נתחכמה לו
פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה
ונוסף גם הוא על שנאינו ונלחם
בנו ועלה מן הארץ: וישימו עליו
שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן
ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת
רעמסס: וכאשר יענו אתו כן ירבה
וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: ישראל
ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך:
וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר
ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל
עבדתם אשר עבדו בהם בפרך:
ויאמר מלך מצרים למילדת העברית
אשר שם האחת שפרה ושם השנית
פועה: ויאמר בילדכן את העבריות
וראיתן על האבנים אם בן הוא
והמתן אתו ואם בת היא וחיה:
ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו
כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיין
את הילדים:

וידבר אלהים אל
משה ויאמר

אליו אני יהוה: וארא אל אברהם
אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי
יהוה לא נודעתי להם: וגם הקמתי
את בריתי אתם לתת להם את ארץ
כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה:
וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל
אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר
את בריתי: לוי לכן אמר לבני
ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת
סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם
וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים
גדלים: ולקחתי אתכם
לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם
כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם
מתחת סבלות מצרים: והבאתי
אתכם אל הארץ אשר נשאתי את
ידי לתת אתה לאברהם ליצחק
וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני
יהוה: וידבר משה כן אל בני ישראל ולא
שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה
קשה: ישראל וידבר
יהוה אל משה לאמר: בא דבר
אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני
ישראל מארצו: וידבר משה לפני
יהוה לאמר הן בני ישראל לא שמעו
אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל
שפתים: וידבר יהוה אל משה
ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל
פרעה מלך מצרים להוציא את בני

ישראל

יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ לוי כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃ וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ ישר׳׳ל וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃

וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃ וַיַּסֵּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה׃ לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה לִפְנֵי הָעָם׃ לוי

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נִכְחוֹ תַחֲנוּ עַל־הַיָּם׃ וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם

בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר׃ וְחִזַּקְתִּי
אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה
בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־
אֲנִי יְהוָֹה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ ישראל וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ
מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה
וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת
עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ׃
וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ׃
וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב
מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ׃ וַיְחַזֵּק
יְהוָֹה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף
אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים
בְּיָד רָמָה׃

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן
חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָֹה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃
וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה
אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃ וְאֵת שְׁנֵי
בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר
גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ וְשֵׁם הָאֶחָד
אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי
מֵחֶרֶב פַּרְעֹה׃ לוי וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן
מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־
הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים׃
וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא
אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ׃ וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ
וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ
הָאֹהֱלָה׃ וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָֹה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם
עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָֹה׃ ישראל
וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה
יְהוָֹה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם׃
וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָֹה אֲשֶׁר
הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה
אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם׃
עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָֹה מִכָּל־הָאֱלֹהִים
כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם׃
וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים
לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים
לִפְנֵיהֶם׃ כִּי תִקְנֶה עֶבֶד
עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא
לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ
יֵצֵא אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ
עִמּוֹ׃ אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה
וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ
תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃
וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי
אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃
וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ
אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו
אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ לוי
וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־
בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים׃

אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־
לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל
לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ וְאִם־לִבְנוֹ
יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃
אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ
וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה
לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃ ישראל
מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת
יוּמָת׃ וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה
לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃
וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־
רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי
תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃
וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃
וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת
יוּמָת׃ וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
יוּמָת׃ וְכִי־יְרִיבֻן
אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃
אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ
וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא
יְרַפֵּא׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל־
אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־
תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ
מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי
שִׁטִּים׃ לוי שֶׁמֶן לַמָּאֹר בְּשָׂמִים
לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃
אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד וְלַחֹשֶׁן׃
וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃
כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תַּבְנִית
הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן
תַּעֲשׂוּ׃ ישראל וְעָשׂוּ אֲרוֹן
עֲצֵי שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה
וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ
אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ
וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְיָצַקְתָּ
לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע
פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת
וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃
וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם
זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת
עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן
בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים
לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת
הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ בְּאֹהֶל מוֹעֵד
מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ
אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי
יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן
אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן׃ וְעָשִׂיתָ
בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד
וּלְתִפְאָרֶת׃ וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶת־כָּל־חַכְמֵי־
לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ
אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי׃
וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד
וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט
וְעָשׂוּ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו
לְכַהֲנוֹ־לִי׃ וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־
הַתְּכֵלֶת וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ׃ לוי וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב׃ שְׁתֵּי כְתֵפֹת
חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר׃
וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ
מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ישראל שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל
הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה
הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם׃
מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח
אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה
אֹתָם׃ וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל

כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָֹה
עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן׃
וַיְדַבֵּר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ כִּי תִשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם
וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָֹה בִּפְקֹד
אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם׃
זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית
הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה
הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָֹה׃
לוי כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָֹה׃
הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט
מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָֹה
לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ וְלָקַחְתָּ אֶת־
כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ
אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָֹה לְכַפֵּר עַל־
נַפְשֹׁתֵיכֶם׃ ישראל וַיְדַבֵּר
יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ
כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ
אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ
שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ
אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ
בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר
אִשֶּׁה לַיהוָֹה׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ

וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־
כָּל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם׃ שֵׁשֶׁת
יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה
כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת׃
לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת׃ לוי וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר׃
קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל
נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב
וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃ וְעֹרֹת אֵילִם
מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃
וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ וְאַבְנֵי שֹׁהַם
וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן׃
וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ ישראל אֶת־הַמִּשְׁכָּן
אֶת־אָהֳלוֹ וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו
וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־
אֲדָנָיו׃ אֶת־הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו
אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ׃
אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים׃ וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר
וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן

הַמָּאוֹר׃ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־
בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קְטֹרֶת
הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח
הַמִּשְׁכָּן׃ אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־
כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ׃ אֵת קַלְעֵי
הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת
מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃ אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם׃
אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־
בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי
בָנָיו לְכַהֵן׃ וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה׃

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן
הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד
עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי
בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב
בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב
וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת
הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ לוי כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי
לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי׀
זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע
מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף
וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל

הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ וַיְהִי מְאַת
כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ
וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת
הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃ ישראל וְאֶת־הָאֶלֶף
וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים
עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם
וְחִשַּׁק אֹתָם׃ וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה
שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת
שָׁקֶל׃ וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי
הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־
אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב׃
וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי
עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם
קָרְבָּן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר
וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבַּנְכֶם׃
אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב
אֹתוֹ לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ וְסָמַךְ יָדוֹ עַל
רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו׃ לוי

וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה
וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם
וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְהִפְשִׁיט אֶת־
הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃ וְנָתְנוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃ וְעָרְכוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־
הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְקִרְבּוֹ
וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ
נִיחוֹחַ לַיהוָה׃ ישראל וְאִם־
מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ
מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃
וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי
יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְנִתַּח אֹתוֹ
לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ
הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם
יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־
אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת
הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ

הַמִּזְבֵּחַ

Digitized by Google

הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד
וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־
הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה
עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ לוי
וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים
וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃ וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן
עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה
וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃
אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא
תִכְבֶּה׃ ישראל וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה
הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל־
פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ
מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־
הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה׃
וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד
יֹאכְלוּהָ׃ לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי
אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת
וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן
יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי
יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃
וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן
קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל
לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה׃ וְאֶל־

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים
לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם
לְעֹלָה׃ וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ
לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי
הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקְחוּ אֵת
אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה׃
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃ לוי
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר
בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן
הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃
וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־
עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃ וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם
וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק
אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־הַחֵלֶב
וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־
הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ישראל וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־
הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃
וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב׃ וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו
לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃
וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם
וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה׃
וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר

הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ
כָּרִאשׁוֹן: וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ
כַּמִּשְׁפָּט:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ
וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי
נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא: וּבַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: וּשְׁלֹשִׁים
יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה
בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ
לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ: לוי
וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם
כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב
עַל־דְּמֵי טָהֳרָה: וּבִמְלֹאת
יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר
לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־
הַכֹּהֵן: וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה
וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת
תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה:
וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה
שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד
לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ
הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: ישראל
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר: אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת
אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ
לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: וְרָאָה
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר
בַּנֶּגַע הָפַךְ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק
מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ
הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ: וְאִם־בַּהֶרֶת
לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ
מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר
הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים:
וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע
עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר
וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע
בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן:
וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־
הַצָּרוּעַ: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר
שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז
וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב: וְצִוָּה הַכֹּהֵן
וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־
חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים: לוי אֶת־
הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז
וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל
אוֹתָם וְאֵת הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר
הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים: וְהִזָּה
עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים
וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה
עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה: וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר
אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ

בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה
וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים׃
וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־
שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת
עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־
בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר׃ ישראל
וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי כְבָשִׂים
תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה
וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן׃ וְהֶעֱמִיד
הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר
וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב
אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם
תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי
בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה
וַיָּמֻתוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־
עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי
בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת׃ בְּזֹאת יָבֹא
אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת
וְאַיִל לְעֹלָה׃ כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ
וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט
בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־
קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ
וּלְבֵשָׁם׃ וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל
אֶחָד לְעֹלָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
בֵּיתוֹ׃ לוי וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם
וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד׃ וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם
גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד
לַעֲזָאזֵל׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר
אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ
חַטָּאת׃ וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו
הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה
לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל
הַמִּדְבָּרָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד
בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃
וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו
קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת׃
וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי
יְהוָה וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת
אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת׃ וְלָקַח
מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי
הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה
שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃ וְשָׁחַט
אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא
אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־
דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ
עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת׃ וְכִפֶּר
עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ומפשעיהם לכל־חטאתם וכן יעשה
לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם
וכל־אדם לא־יהיה באהל מועד
בבאו לכפר בקדש עד־צאתו וכפר
בעדו ובעד ביתו ובעד כל־קהל ישראל׃
וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר
אל־כל־עדת בני־ישראל ואמרת
אליהם קדשים תהיו כי קדוש אני יהוה
אלהיכם׃ איש אמו ואביו תיראו
ואת־שבתתי תשמרו אני יהוה
אלהיכם׃ אל־תפנו אל־האלילם
ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני
יהוה אלהיכם׃ לוי וכי תזבחו זבח
שלמים ליהוה לרצנכם תזבחהו׃
ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר
עד־יום השלישי באש ישרף׃ ואם
האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא
לא ירצה׃ ואכליו עונו ישא כי
את־קדש יהוה חלל ונכרתה הנפש
ההוא מעמיה׃ ובקצרכם את־קציר
ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור
ולקט קצירך לא תלקט׃ וכרמך לא
תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני
ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם׃ ישׂל
לא תגנבו ולא־תכחשו ולא־תשקרו
איש בעמיתו׃ ולא־תשבעו בשמי
לשקר וחללת את־שם אלהיך אני
יהוה׃ לא־תעשק את־רעך ולא
תגזל לא־תלין פעלת שכיר אתך עד־

בקר׃ לא־תקלל חרש ולפני עור לא
תתן מכשל ויראת מאלהיך אני יהוה׃
ויאמר יהוה אל־משה
אמר אל־
הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם לנפש
לא־יטמא בעמיו׃ כי אם־לשארו
הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו
ולאחיו׃ ולאחתו הבתולה הקרובה
אליו אשר לא־היתה לאיש לה יטמא׃
לא יטמא בעל בעמיו להחלו׃ לא־
יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא
יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת׃
קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם
אלהיהם כי את־אשי יהוה לחם אלהיהם
הם מקריבם והיו קדש׃ לוי אשה זנה
וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה
לא יקחו כי־קדש הוא לאלהיו׃
וקדשתו כי את־לחם אלהיך הוא
מקריב קדש יהיה־לך כי קדוש אני
יהוה מקדשכם׃ ובת איש כהן כי תחל
לזנות את־אביה היא מחללת באש
תשרף׃ והכהן הגדול
מאחיו אשר־יוצק על־ראשו שמן
המשחה ומלא את־ידו ללבש את־
הבגדים את־ראשו לא יפרע ובגדיו
לא יפרם׃ ועל כל־נפשת מת לא
יבא לאביו ולאמו לא יטמא׃ ומן־
המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש
אלהיו כי נזר שמן משחת אלהיו עליו

אני

Digitized by Google

אני יהוה: ישראל והוא אשה בבתוליה
יקח: אלמנה וגרושה וחללה זנה את־
אלה לא יקח כי אם־בתולה מעמיו
יקח אשה: ולא־יחלל זרעו בעמיו כי
אני יהוה מקדשו:

וידבר יהוה אל־משה בהר סיני
לאמר: דבר אל־בני
ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל־
הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה
הארץ שבת ליהוה: שש שנים תזרע
שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת
את־תבואתה: לוי ובשנה השביעת
שבת שבתון יהיה לארץ שבת ליהוה
שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר: את
ספיח קצירך לא תקצור ואת־ענבי
נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה
לארץ: והיתה שבת הארץ לכם
לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך
ולתושבך הגרים עמך: ולבהמתך
ולחיה אשר בארצך תהיה כל־
תבואתה לאכל: ישראל וספרת
לך שבע שבתת שנים שבע שנים
שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתת
השנים תשע וארבעים שנה: והעברת
שופר תרועה בחדש השבעי בעשור
לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר
בכל־ארצכם: וקדשתם את שנת
החמשים שנה וקראתם דרור בארץ
לכל־ישביה יובל הוא תהיה לכם
ושבתם איש אל־אחזתו ואיש אל־
משפחתו תשבו: יובל הוא שנת
החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו
ולא תקצרו את־ספיחיה ולא תבצרו
את־נזריה: כי יובל הוא קדש תהיה
לכם מן־השדה תאכלו את־תבואתה:
בשנת היובל הזאת תשבו איש אל־
אחזתו:

אם־בחקתי תלכו ואת־מצותי תשמרו
ועשיתם אתם: ונתתי גשמיכם
בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה
יתן פריו: והשיג לכם דיש את־בציר
ובציר ישיג את־זרע ואכלתם לחמכם
לשבע וישבתם לבטח בארצכם:
ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין
מחריד והשבתי חיה רעה מן־הארץ
וחרב לא־תעבר בארצכם:
ורדפתם את־איביכם ונפלו לפניכם
לחרב: ורדפו מכם חמשה
מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו
איביכם לפניכם לחרב: ופניתי
אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם
והקימתי את־בריתי אתכם: ישראל
ואכלתם ישן נושן וישן מפני חדש
תוציאו: ונתתי משכני בתוככם ולא־
תגעל נפשי אתכם: והתהלכתי
בתוככם והייתי לכם לאלהים ואתם
תהיו־לי לעם: אני יהוה אלהיכם אשר
הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהית

לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃
וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי
בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא
בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה
וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה
אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃ לוי וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם
לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ לְשִׁמְעוֹן
שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִי שַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן
בֶּן־עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־
צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי
יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד
לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָה צוּר׃ לְבִנְיָמִן
אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד
אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־
עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת
אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃ ישראל
וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃ וְאֵת כָּל־הָעֵדָה
הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ
עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה

לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֶת־מֹשֶׁה
וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי׃
וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ נָשֹׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית
אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבֹא צָבָא
לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ לוי
וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל
מוֹעֵד מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו
מִלְמָעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח
שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־
כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם
וְעָבָדוּ׃ עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה
כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם
וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם
בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד
וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃
ישראל בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃ מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים
שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת
מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד

קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃
וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם
וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם
וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת
מַשָּׂאָם׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי
מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד
אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃ מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־הַחֲמִשִּׁים
שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל
מוֹעֵד׃ וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם
אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ אֵלֶּה
פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד
בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר׃ דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־
הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ
שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־
מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה
הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־
פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר
הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־
הַמְּנֹרָה׃ לוי וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח אֶת־הַלְוִיִּם
מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃

וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה עֲלֵיהֶם
מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם
וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃ וְלָקְחוּ
פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃
וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ישראל
וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃
וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי
יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לַעֲבֹד
אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה׃ וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ
אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־
הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה
לְכַפֵּר עַל־הַלְוִיִּם׃ וְהַעֲמַדְתָּ
אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו
וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה׃
וְהִבְדַּלְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃ וְאַחֲרֵי־
כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה׃
כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל־רֶחֶם בְּכוֹר
כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי׃
כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי׃
וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

Digitized by Google

וידבר יהוה אל־משה לאמר:
שלח לך אנשים
ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן לבני
ישראל איש אחד איש אחד למטה
אבתיו תשלחו כל נשיא בהם: וישלח
אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה
כלם אנשים ראשי בני־ישראל המה: לוי
ואלה שמותם למטה ראובן שמוע
בן־זכור: למטה שמעון שפט בן־חורי:
למטה יהודה כלב בן־יפנה:
למטה יששכר יגאל בן־יוסף:
למטה אפרים הושע בן־נון: למטה
בנימן פלטי בן־רפוא: למטה זבולן
גדיאל בן־סודי: למטה יוסף למטה
מנשה גדי בן־סוסי: למטה דן עמיאל
בן־גמלי: למטה אשר סתור בן־
מיכאל: למטה נפתלי נחבי בן־ופסי:
למטה גד גאואל בן־מכי: אלה שמות
האנשים אשר־שלח משה לתור את־
הארץ ויקרא משה להושע בן־נון יהושע:
ישראל וישלח אתם משה לתור את־
ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בנגב
ועליתם את־ההר: וראיתם את־הארץ
מה־הוא ואת־העם הישב עליה החזק
הוא הרפה המעט הוא אם־רב: ומה
הארץ אשר־הוא ישב בה הטובה הוא
אם־רעה ומה הערים אשר־
הוא יושב בהנה הבמחנים אם
במבצרים: ומה הארץ השמנה הוא

אם־רזה היש־בה עץ אם־אין והתחזקתם
ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי
ענבים:
ויקח קרח בן־יצהר בן־
קהת בן־לוי ודתן
ואבירם בני אליאב ואון בן־פלת
בני ראובן: ויקמו לפני משה
ואנשים מבני־ישראל חמשים ומאתים
נשיאי עדה קראי מועד אנשי־שם:
ויקהלו על־משה ועל־אהרן ויאמרו
אלהם רב־לכם כי כל־העדה כלם
קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו
על־קהל יהוה: לוי וישמע משה ויפל
על־פניו: וידבר אל־קרח ואל־כל־
עדתו לאמר בקר וידע יהוה את־אשר־
לו ואת־הקדוש והקריב אליו ואת אשר
יבחר־בו יקריב אליו: זאת עשו
קחו־לכם מחתות קרח וכל־עדתו:
ותנו בהן אש ושימו עליהן קטרת
לפני יהוה מחר והיה האיש אשר־
יבחר יהוה הוא הקדוש רב־לכם בני
לוי: ויאמר משה אל־קרח שמעו־
נא בני לוי: ישראל המעט מכם כי־הבדיל
אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל
להקריב אתכם אליו לעבד את־עבדת
משכן יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם:
ויקרב אתך ואת־כל־אחיך בני־לוי
אתך ובקשתם גם־כהנה: לכן אתה
וכל־עדתך הנעדים על־יהוה ואהרן

מַה־הוּא כִּי תַלּוֹנוּ עָלָיו: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב
וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ
מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ
אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־
בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל:
וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ
לְפָנָיו: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ
בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד
מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: וְשָׂרַף אֶת־
הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ
וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: וְלָקַח
הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת
וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: וְכִבֶּס
בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר
יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב:
וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: וְאָסַף
אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת
הִוא: וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה
אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:
הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא
יִטְהָר: כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא
אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק
עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:
זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־
הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר
אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־
חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר
יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא
מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם
חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר
אֵת כָּל־אֲשֶׁר־
עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי: וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי
הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי
מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־
סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה
וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת
הַהִוא: וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם
בֶּן־בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ

בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם
יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ
וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי׃ וְעַתָּה לְכָה־נָּא
אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא
מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ
מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ
מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃ וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי
מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־
בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק׃ ישראל
וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי
אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי
וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם׃ וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה עִמָּךְ׃ וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים
בָּלָק בֶּן־צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי׃
הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־
עֵין הָאָרֶץ עַתָּה לְכָה קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי
אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ
עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ
הוּא׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי
אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי׃ לָכֵן אֱמֹר
הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם׃
וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת

עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל
הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי
בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי׃
וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־
צוּר רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא׃
ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צָרוֹר אֶת־הַמִּדְיָנִים
וְהִכִּיתֶם אוֹתָם׃ כִּי צֹרְרִים הֵם
לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ לָכֶם עַל־
דְּבַר־פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא
מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם־הַמַּגֵּפָה עַל־
דְּבַר פְּעוֹר׃ וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה ס
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־
רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא
צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־
יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר׃ מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי
הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃
אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע
שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל
דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃ וְאִשָּׁה כִּי־
תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית
אביה

אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ׃ וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ
וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ
לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־
הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־
נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ
אֹתָהּ׃ וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ
עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃ וְאִם בְּיוֹם
שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־
נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ
אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃
לוי וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ׃ וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ
נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ
בִּשְׁבֻעָה׃ וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא
הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר
אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ וְאִם־הָפֵר
יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא
שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ ישר״ל
כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ
אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ
יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים
אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר
עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם

שָׁמְעוֹ׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי
שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים
אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ
לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית
אָבִיהָ׃

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃
וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם
עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם׃
וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן
מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד
רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃ לוי וּמִצְרַיִם
מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־
בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים׃
וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת׃
וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה
הַמִּדְבָּר׃ ישר״ל וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם
וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל
צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל׃ וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי
הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה
וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם
וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃ וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ
אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם
וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ וַיִּסְעוּ
מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־
כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין
תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃ אַחַד עָשָׂר
יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ
בַּרְנֵעַ׃ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר
חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ
אֲלֵהֶם׃ לוי אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג
מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת
בְּאֶדְרֶעִי׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב
הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
לֵאמֹר׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ
בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃
פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־
כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב
וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־
הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ ישראל רְאֵה נָתַתִּי
לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם
וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם
בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי
שְׂאֵת אֶתְכֶם׃ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה
אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב׃ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם יֹסֵף
עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃

וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה
בָּעֵת הַהִוא

לֵאמֹר׃ אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ
לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ
הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃
אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה
וְהַלְּבָנֹן׃ לוי וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם
וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ
אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃
עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ
יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה
בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃
וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־
הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל
אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃
וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר׃
וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים
וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם
נֹתֵן לָכֶם׃ לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ
לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֺת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃ עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת
אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־
הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר
הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃
וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים
כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃ ישראל רְאֵה לִמַּדְתִּי

Digitized by Google

אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃ וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה

אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃ לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכּוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃ וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים מִפָּנֶיךָ׃ לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ לוי וְנָשַׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּנְתָנָם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃ פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא׃

כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם׃ וְזָכַרְתָּ

אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר
לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר
בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו אִם־לֹא׃
וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר
לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן
הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה
הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהוָה יִחְיֶה
הָאָדָם׃ ישראל שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ
וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה׃
וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ
אֶת־בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְיַסְּרֶךָּ׃ וְשָׁמַרְתָּ
אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם
עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃
אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן
אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃ אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא
בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר
כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל
וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃
אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם׃ וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־
מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ

אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת
אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃
וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה
לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר
גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃
הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ
מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃
כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן
לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ לוי
וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם
הַיּוֹם׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ אַבֵּד
תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־
שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם עַל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת
וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וְנִתַּצְתֶּם אֶת־
מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם
וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי
אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־
הַמָּקוֹם הַהוּא׃ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם׃ כִּי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם
לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ

וּבָאתָ שָׁמָּה׃ וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת
יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת
בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח
יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃
כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה
וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃
וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם
וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃

שֹׁפְטִים

וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ
בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ
אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־
תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח
שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף
דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף
לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃
לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃ לוי
וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר
וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
תּוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃
כִּי־יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ
אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
לֹא־צִוִּיתִי׃ וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ
וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר
נֶעֶשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃
וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־
הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר
הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־
הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃
עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת
הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד׃ יַד
הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד
כָּל־הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ׃ כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר
לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין
נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם
וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃
וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ
מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃ ישראל
עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט

אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־
הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃
וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ
אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃

כִּי־ תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ
וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ
וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ׃ וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־
תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃
וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־
רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃ וְהֵסִירָה
אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ
וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים
וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה
לְךָ לְאִשָּׁה׃ וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ
וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה
בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר
עִנִּיתָהּ׃ לוי כִּי־תִהְיֶיןָ
לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת
שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה
וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃
וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־
יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־
הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃
כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת
לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא
רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃

כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן
סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו
וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע
אֲלֵיהֶם׃ וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ
אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ׃
וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר
וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא׃
וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל
יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃

וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ
וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל־
פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא
וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ וּבָאתָ אֶל־
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־
בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ׃ לוי וְלָקַח הַכֹּהֵן
הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ׃ וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה
וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי
גָּדוֹל עָצוּם וָרָב׃ וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ
הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה
קָשָׁה׃ וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵ

וישמע

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃ וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים׃ וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ׃ (ישראל)

כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי׃ לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃ הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃

אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃ לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם׃ (לוי) לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם לוֹ לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃ כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃ (ישראל) כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃ וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־הָאָלָה הַכְּתוּבָה

בספר הזה ומחה יהוה את שמו מתחת
השמים: והבדילו יהוה לרעה מכל
שבטי ישראל ככל אלות הברית
הכתובה בספר התורה הזה:
ואמר הדור האחרון בניכם אשר
יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא
מארץ רחוקה וראו את מכות הארץ
ההוא ואת תחלאיה אשר חלה יהוה
בה: גפרית ומלח שרפה כל
ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה
בה כל עשב כמהפכת סדם ועמרה
אדמה וצבים אשר הפך יהוה באפו
ובחמתו: ואמרו כל הגוים על מה
עשה יהוה ככה לארץ הזאת מה חרי
האף הגדול הזה: ואמרו על אשר
עזבו את ברית יהוה אלהי אבתם אשר
כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים:
וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו
להם אלהים אשר לא ידעום ולא חלק
להם: ויחר אף יהוה בארץ ההוא
להביא עליה את כל הקללה הכתובה
בספר הזה: ויתשם יהוה מעל
אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול
וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה:
הנסתרת ליהוה אלהינו והנגלת לנו
ולבנינו עד עולם לעשות את כל
דברי התורה הזאת:

וילך משה וידבר את
הדברים האלה אל

כל ישראל: ויאמר אלהם בן מאה
ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל
עוד לצאת ולבוא ויהוה אמר אלי לא
תעבר את הירדן הזה: יהוה אלהיך
הוא עבר לפניך הוא ישמיד את
הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע
הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה:
ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיחון
ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר
השמיד אתם: ונתנם יהוה לפניכם
ועשיתם להם ככל המצוה אשר צויתי
אתכם: חזקו ואמצו אל תיראו
ואל תערצו מפניהם כי יהוה אלהיך
הוא ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך:
ישראל ויקרא משה ליהושע
ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק
ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל
הארץ אשר נשבע יהוה לאבתם לתת
להם ואתה תנחילנה אותם: ויהוה
הוא ההלך לפניך הוא יהיה עמך לא
ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת:
ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה
אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון
ברית יהוה ואל כל זקני ישראל: ויצו
משה אותם לאמר מקץ שבע שנים
במעד שנת השמטה בחג הסכות:
בבוא כל ישראל לראות את פני יהוה
אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את
התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם:

הקהל

הקהל את העם האנשים והנשים
והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו
ולמען ילמדו ויראו את יהוה אלהיכם
ושמרו לעשות את כל דברי התורה
הזאת: ובניהם אשר לא ידעו ישמעו
ולמדו ליראה את יהוה אלהיכם כל
הימים אשר אתם חיים על האדמה
אשר אתם עברים את הירדן שמה
לרשתה:

האזינו השמים ואדברה
ותשמע הארץ אמרי
פי: יערף כמטר לקחי תזל כטל
אמרתי כשעירם עלי דשא
וכרביבים עלי עשב: כי שם יהוה
אקרא הבו גדל לאלהינו: לוי
הצור תמים פעלו כי כל דרכיו
משפט אל אמונה ואין עול צדיק
וישר הוא: שחת לו לא בניו
מומם דור עקש ופתלתל:
הליהוה תגמלו זאת עם נבל ולא
חכם הלוא הוא אביך קנך הוא
עשך ויכננך: ישראל זכר ימות
עולם בינו שנות דר ודר שאל
אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך:
בהנחל עליון גוים בהפרידו בני
אדם יצב גבלת עמים למספר
בני ישראל: כי חלק יהוה עמו
יעקב חבל נחלתו: ימצאהו בארץ
מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו

יבוננהו יצרנהו כאישון עינו:
כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף
יפרש כנפיו יקחהו ישאהו על
אברתו: יהוה בדד ינחנו ואין עמו
אל נכר:

וזאת הברכה אשר ברך משה
איש האלהים את בני
ישראל לפני מותו: ויאמר יהוה
מסיני בא וזרח משעיר למו
הופיע מהר פארן ואתה מרבבת
קדש מימינו אשדת למו: אף
חבב עמים כל קדשיו בידך והם
תכו לרגלך ישא מדברתיך:
תורה צוה לנו משה מורשה
קהלת יעקב: ויהי בישרון מלך
בהתאסף ראשי עם יחד שבטי
ישראל: יחי ראובן ואל ימת ויהי
מתיו מספר: וזאת ליהודה ויאמר
שמע יהוה קול יהודה ואל עמו
תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו
תהיה: לוי וללוי אמר תמיך
ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו
במסה תריבהו על מי מריבה:
האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו
ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא
ידע כי שמרו אמרתך ובריתך
ינצרו: יורו משפטיך ליעקב
ותורתך לישראל ישימו קטורה
באפך וכליל על מזבחך: ברך

יְהוָה חֵלוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ
מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃
לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן
לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם
וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ישראל וּלְיוֹסֵף
אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד
שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃
וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ
יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם
וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ
וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃
בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם
קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו
אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם
וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃

וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו
וַיֹּאמֶר לָמָה יְהוָה יֶחֱרֶה
אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה׃
לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה
הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים
וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב
מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה
לְעַמֶּךָ׃ זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם
וְנָחֲלוּ לְעֹלָם׃ וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃
לוי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־
לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים
וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים
אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ׃ וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר
וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי
שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר׃ וְאִישׁ לֹא־
יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־
הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ
אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא׃ ישראל
וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים
כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר
וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים׃
וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם
וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה׃ וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־
פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֵל רַחוּם
וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃
נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע
וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן
אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־
שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃ וַיְמַהֵר
מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃ וַיֹּאמֶר
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי
יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־
קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ
וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה

אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ
אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ
בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה
כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־
מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר
אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ׃

דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ
בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב׃ יַעֲזֹב
רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו
וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ
כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃ כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי
מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם
יְהוָה׃ כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ
כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם׃ כִּי
כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן
הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־
הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם
לָאֹכֵל׃ כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא
מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־
עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃ כִּי־בְשִׂמְחָה
תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים
וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־
עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף׃ תַּחַת
הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד
יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם
לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ כֹּה אָמַר
יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה
כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי
לְהִגָּלוֹת׃ אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת
וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת
מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃
וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל
עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ
יָבֵשׁ׃ כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים
אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ
בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃
וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד
וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם
עוֹלָם אֶתֶּן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃
וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה
לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה
לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת
מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃
וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים
בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם
לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־
תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃ נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ
עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־
רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא׃ וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים
כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ׃ הַיּוֹם אַתֶּם
יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב׃ וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה׃ שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה׃ מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ׃ וְהִגַּדְתָּ
לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם׃
וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד
חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת
לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה׃ וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ׃ וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם
לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה׃ וְכָל־פֶּטֶר
חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה׃
וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם
הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בָּנַי אֶפְדֶּה׃ וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם׃

ליום רביעי

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים
בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם׃ וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ׃ עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם׃ מִלְּבַד
עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֵלֶּה׃ כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת
יָמִים לֶחֶם אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה
לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ׃ אִם־חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ
עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ׃ כִּי הִיא כְסוּתָה לְבַדָּהּ הִיא שִׂמְלָתוֹ
לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי׃ לוי
אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר׃ מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא
תְאַחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי׃ כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים
יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי׃ וְאַנְשֵׁי־קוֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר
בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אוֹתוֹ׃ לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע
שָׁוְא אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס׃ לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי־
רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת׃ וְדָל
לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ׃ כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ
לוֹ׃ כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב
תַּעֲזֹב עִמּוֹ׃ ישראל לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיֹנְךָ בְּרִיבוֹ׃ מִדְּבַר־
שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע׃ וְשֹׁחַד לֹא
תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃ וְגֵר לֹא תִלְחָץ
וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְשֵׁשׁ
שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ וְהַשְּׁבִיעִת
תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־
תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃
וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ
לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ׃ שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת
תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב
כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ
אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה׃
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה׃
לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר׃ רֵאשִׁית
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃

אן דריטן ט״ג חול המועד פון פסח היבט מן אן צו לייאן אין (ויחל פסוק) ביז קען (פסל לך) מוג׳ דער נאך לייאן דס (שמר לך):

שְׁמָר לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־
הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה
לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ׃ כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן
וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן׃ כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ
אֵל קַנָּא הוּא׃ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם
וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ׃ וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ
וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן׃ אֱלֹהֵי
מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ׃ אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב
יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם׃ כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה׃
וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה
וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ
וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת׃ וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג
הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה׃ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי
הָאָדֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־
גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ
פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר
זֶבַח חַג הַפָּסַח׃ רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־
תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃ והקרבתם

ליום רביעי

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃ וְיַעֲשׂוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין
הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה

את

את־משה כן עשו בני ישראל׃ לוי ויהי אנשים אשר היו טמאים
לנפש אדם ולא־יכלו לעשת־הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה
ולפני אהרן ביום ההוא׃ ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים
לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את־קרבן יהוה במעדו בתוך בני
ישראל׃ ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה־יצוה יהוה לכם׃
ישראל וידבר יהוה אל־משה לאמר׃ דבר אל־בני ישראל
לאמר איש איש כי־יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה לכם או
לדרתיכם ועשה פסח ליהוה׃ בחדש השני בארבעה עשר יום בין
הערבים יעשו אתו על־מצות ומררים יאכלהו׃ לא־ישאירו
ממנו עד־בקר ועצם לא ישברו־בו ככל־חקת הפסח יעשו אתו׃
והאיש אשר־הוא טהור ובדרך לא־היה וחדל לעשות הפסח
ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יהוה לא הקריב במעדו חטאו
ישא האיש ההוא׃ וכי־יגור אתכם גר ועשה פסח ליהוה כחקת הפסח
וכמשפטו כן יעשה חקה אחת יהיה לכם ולגר ולאזרח הארץ׃ והקרבתם

ליום ראשון של חנוכה

ויהי ביום כלות משה להקים את־המשכן וימשח אתו ויקדש
אתו ואת־כל־כליו ואת־המזבח ואת־כל־כליו וימשחם ויקדש
אתם׃ ויקריבו נשיאי ישראל ראשי בית אבתם הם נשיאי
המטת הם העמדים על־הפקדים׃ ויביאו את־קרבנם לפני יהוה
שש־עגלת צב ושני־עשר בקר עגלה על־שני הנשאים ושור לאחד ויקריבו אותם
לפני המשכן׃ ויאמר יהוה אל־משה לאמר׃
קח מאתם והיו לעבד את־עבדת אהל מועד ונתתה אותם אל־הלוים איש כפי
עבדתו׃ ויקח משה את־העגלת ואת־הבקר ויתן אותם
אל־הלוים׃ את שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון
כפי עבדתם׃ ואת ארבע העגלת ואת שמנת הבקר נתן לבני
מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן־אהרן הכהן׃ ולבני קהת לא
נתן כי־עבדת הקדש עלהם בכתף ישאו׃ ויקריבו הנשאים את
חנכת המזבח ביום המשח אתו ויקריבו הנשיאים את־קרבנם לפני
המזבח׃ ויאמר יהוה אל־משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו
את

Digitized by Google

את־קרבנם לחנכת המזבח: ויהי המקריב ביום הראשון את־קרבנו
נחשון בן־עמינדב למטה יהודה: וקרבנו קערת־כסף אחת שלשים
ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם ׀ מלאים
סולת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה:
שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה
עתודים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן נחשון בן־עמינדב:

אן דעם אנדרן טאג פון חנוכה דא לייאן ביום השני וביום השלישי: אונ׳ אן דעם דריטן טאג דא לייאן
ביום השלישי וביום הרביעי: אונ׳ אן דעם פירדן טאג דא לייאן ביום הרביעי וביום החמישי:
אונ׳ אן דעם פינפטן טאג דא לייאן ביום החמישי וביום הששי: אונ׳ אן דעם זעקסטן טאג דא לייאן
ביום הששי וביום השביעי: אונ׳ אן דעם זיבנטן טאג דא לייאן ביום השביעי וביום השמיני אונ׳ אן
דעם אכטן טאג דא לייאן פון ביום השמיני אן ביז קן פרשה את המנורה:

ביום השני הקריב נתנאל בן־צוער נשיא יששכר: הקרב את־
קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק
אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם ׀ מלאים סולת בלולה בשמן
למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן־
בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתודים חמשה כבשים בני־שנה חמשה
זה קרבן נתנאל בן־צוער:

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן־חלן: קרבנו קערת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם ׀ מלאים סולת בלולה בשמן למנחה:
כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן־בקר איל אחד
כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח
השלמים בקר שנים אילם חמשה עתודים חמשה כבשים בני־שנה חמשה
זה קרבן אליאב בן־חלן:

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן־שדיאור: קרבנו
קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף
שבעים שקל בשקל הקדש שניהם ׀ מלאים סולת בלולה בשמן למנחה:

כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל
אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָה צוּר׃ קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל

אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָה־צוּר׃

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סוֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

בְּיוֹם עַשְׁתֵּי־עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

בְּיוֹם שְׁנֵים־עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים

בקר

בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר
כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים
הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃
כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר
פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים
עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים
אֵילִם שִׁשִּׁים עַתּוּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־
הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר
אֵלָיו׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־
אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת
הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה
הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃

לפורים

וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי
נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי׃ וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־
לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה׃
וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק׃
וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ
בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ׃ וַיַּחֲלֹשׁ
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב
זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק
מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי׃ וַיֹּאמֶר כִּי־יָד
עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר׃

דאש איז דאש לייאנן אם חול המועד פֿון סוכות דען ערשטן טאג חול המועד דא לייאט מן ביום
השני וביום השלישי · אן דען אנדרן טאג דא לייאט מן ביום השלישי וביום הרביעי · אן דען
דריטן טאג לייאט מן ביום הרביעי וביום החמישי · אן דען פֿירדן טאג דא לייאט מן ביום החמישי
וביום הששי · אן דעם פֿינפֿטן טאג דא לייאט מן ביום הששי וביום השביעי :

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִים׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִים׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד
עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִים׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד
עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִים׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד
עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר
תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד
עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

כִּי־ תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל
תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ׃ הַעִידֹתִי
בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי
הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃ וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ
וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן׃ וּבִקַּשְׁתֶּם
מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ לוי
בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ כִּי שְׁאַל־נָא
לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל־
הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמָיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ
הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃ הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ
אַתָּה וַיֶּחִי׃ אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת
בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים
כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ׃ אַתָּה הָרְאֵתָ
לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ׃ מִן־הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־
קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃
וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל
מִמִּצְרָיִם׃ לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־
אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים
בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֹתָיו
אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃

הפטרה לתשעה באב

אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה נָבֵל
וָאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם׃ עַל־מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא
אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר וְנִדְּמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֲדִמָּנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ
ליהוה

Digitized by Google

לַיהוָה׃ קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה׃ מִדָּן נִשְׁמַע
נַחְרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ
עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
לָחַשׁ וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי׃ הִנֵּה־
קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ
הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר׃ עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא
נוֹשָׁעְנוּ׃ עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי׃ הַצֳּרִי אֵין
בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי׃ מִי־יִתֵּן
רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי׃ מִי־
יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֶזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים
עֲצֶרֶת בֹּגְדִים׃ וַיַּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא לֶאֱמוּנָה
גָּבְרוּ בָאָרֶץ כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה יָצָאוּ וְאֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל
יַהֲלֹךְ׃ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ
לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ׃ שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה
מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי
צוֹרְפָם וּבְחַנְתִּים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי׃ חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה
דִּבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ׃ הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקָד־
בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃ עַל־הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי
וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה
מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ׃ וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלַםִ לְגַלִּים
מְעוֹן תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן
אֶת־זֹאת וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיַגִּדָהּ עַל־מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַמִּדְבָּר
מִבְּלִי עֹבֵר׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם
וְלֹא־שָׁמְעוּ בְקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ׃ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִירוּת לִבָּם
וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם אֲבוֹתָם׃ לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ׃
וַהֲפִצוֹתִים בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב
עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם׃ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת

ותבואינה

Digitized by Google

וּתְבוֹאֶינָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה׃ וּתְמַהֵרְנָה וְתִשֶּׂנָה
עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ־מָיִם׃ כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע
מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃
כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה
רְעוּתָהּ קִינָה׃ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל
מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃ דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן
עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃ כֹּה אָמַר יְהוָה
אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר
בְּעָשְׁרוֹ׃ כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי
יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

תם ונשלם הפרשיות והפטרת שבח לאל בורא עולם ׃

Digitized by Google

אל מלך יושב על כסא רחמים
מתנהג בחסידות מוחל עונות
עמו מעביר ראשון מרבה
מחילה לחטאים וסליחה
לפושעים עושה צדקות עם כל בשר ורוח לא
כרעתם תגמול אל הורית לנו לומר שלש עשרה
וזכור לנו היום ברית שלש עשרה כהודעת לעניו
מקדם כמו שכתוב וירד יי בענן ויתיצב עמו שם
ויקרא בשם יי:

ויעבור יי על פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת
נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע
וחטאה ונקה וסלחת לעונינו ולחטאתינו
ונחלתנו:

אל מלך יושב על כסא רחמים מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים עושה צדקות עם כל בשר ורוח לא כרעתם תגמול אל הורית לנו לומר שלש עשרה זכור לנו היום ברית שלש עשרה כהודעת לענו מקדם כמו שכתוב וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי:

ויעבור

אל ז' תקיף ומוש' כלומר המלך אמ' מלכותו בכל משלה יושב תמיד על כסא רחמי' · מתנהג' ר"ל מנה' עם עמו בגד' חסידות כדכתי' כי חסיד אני נאם יי' לא אטור לעולם וכתי' ורב חסד בשלש עשרה מדות וקחשיב וא"ז"ל מה הוא חסידו' מוחל עונות ר"ל כמו שחסיד שותק חרפתו ואינו משיב ומעביר על מדותיו כך הקב"ה אף שמחרפים לפניו שותק ומוחל עונות עמו כדכתי' בי"ג מדו' נוש' עון ופשע וחטא' וכתיב מי כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארי' נחלתו ודרש כן בר"ה פ"ק לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו רק למי שמשי' עצמו כשיריי' ופי' הערו' כדבר טפל ולא עיקר · מעביר ראשון דאמרי' בר"ה ב"ה אומר רב חסד מטה כלפי חסד ופלי' אב"ש דאמר בינוני' כדוכן רבה לומר מי שחצי' זכות וחצי' עונו' וקאמר ב"ה שאם יהיה חצי עונות וחצי זכות שרב חסד מטה כלפי חסד ומכריעו כאלו רובא זכות וקמפר' תנא דבי רבי ישמעאל דברי ב"ה היכא עביד הקב"ה מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה של רב חסד מי"ג מדות ופר"ש עון ראשון הבא לתת לכף מעבירו ושמטו שאם היה מכנה על מכנה כיון שחסר אחת מהן יכריעהו הזכיות וכך היא המדה ואמר רבא עון עצמו אינו נמחק פר"ש עון עצמו אינו נמחק אלא מונח לצד אחד דאי איכא רובא עונות הרי מצטרף בהדיה ההוא עון ומתחשב בהדייהו למכות עם רשעים גמורים ורב אלפס כתב מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה. פירש אדם כשר ותמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא לידו מעודו קודם שחטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדתו של הקב"ה שלא להתחייב בתחילה שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר ואמר רבא עון עצמו אינו נמחק דאי איכא רוב עונות מחשב בהדייהו · פ"א לגאון ושאלתם הא דתניא מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה הא דתניא דבי רבי ישמעאל באדם ירא שמים שהוא קבע בעשיית המצות ושומר תורות ובעתים חוטא בקלות מדתו של הקב"ה שהוא מעביר ראשון ראשון ותורת צדיקים הוא ועון עצמו אינו נמח' אלא תלוי ועומד עד מעה שימו' באותה שעה ומחשבין אם זכיותיו מרובין מעונותיו הרי עברו עונותיו ראשון ואינן חשובין עליו כאלו לא עשאם אבל אם גברו אותן עונות כשמצטרפין ונשקלין זה עם זה רובן חובות הרי כל אחד ואחד נחשב והו המד' הו מי"ג מדות המנויין בדברי השם בפרשת ויעבור וכו' עכ"ל · מרבה מחילה לחטאים אלו העושין בשוגג ר"ל הואיל ובשוגג חוטאים בתשובה כל דהו הקב"ה מוחל להם והו לשון מרבה מחילה וכו' · וסליחה לפושעים אלו המורדים כדאמרינן דעונות אלו זדונו' פשעים אלו המורדים חטאת אלו השגגות ר"ל כשישובו בתשוב' שלימה ולא יחטאו עוד הקב"ה מרבה להם סליחה לא זו שמוחל עונותיהם אלא אפי' כל חטאתם אשר עשו נחשב להם לצדק' שנאמר כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה הרי משמע מה שעש' נחשב לו צדקה אם שב בתשוב' ואמרי' נמי במקום שבעלי תשובה עומדים אפי' צדיקים אינן עומדי' ומרבה קאי אף אסליח' לפושעים · עושה צדקות כו' ר"ל שהקב"ה עושה צדקות עם כל בריה ובריה אם יש להם שום זכות משלם להם הקב"ה שכרם הטוב ואינו מקפח להם שום שכר לכל בריה ובריה : לא כרעתם תגמול אין הקב"ה משלם להם כפי רעתם וכפי דינו רק עושה להם לפנים משורת הדי' כדכתי' כי עם יי' החסד והרבה עמו פדות ולא כרעתם תגמול מלתא באפי נפשיה הוא וקאי אדלעיל עושה צדקות כו' ולא כרעתם תגמול ר"ל אינו מקפח שום שכר ואפי' לרשעים כי לפעמים אדם רשע גמור וזכות אחד יש לו הקב"ה אינו מקפחו ונותנו לו שכרו הטוב בעה"ז וזהו כרעתם תגמול אע"פ שהוא רשע גמור גם אם יש לו זכות מן הדין לא יהא לו נחשב לכלום ויאבד מן העה"ב ומן העה"ז רק שהקב"ה אינו גומל לו לפי רעתו ומשלם לו ומותו לכל הפחות בעה"ז : אל הורית לנו לומר י"ג ר"ל י"ג מדות ויעבור יי' וגומר ואמרי' בר"ה פ"ק אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שהקב"ה נתעטף כשליח צבור והראה למשה כסדר תפלה ואמר לו כל זמן שישראל

מוחלין לפני יעשו כסדר הזה ואני מוחל להם: תזכור לנו היום כו׳ כלומר כמו שהודעת לענו זה מר״עה דכתיב ויאמר יי׳ יעשה עניו מאד והודעת לו מקדם הי״ג מדות וכרת עמו הברית על הי״ג מדות שכל זמן שישראל יהיו זוכרין אותם שאינם חוזרת ריקם כדאמרינן בר״ה פ״ק קמא אמר רב יהודה ברית כרות׳ לי״ג מדות שאינן חוזרת ריקם שנאמר הנה אנכי כורת פירש ברית כרות׳ לי״ג מדות הללו שאם יזכירום ישראל בתפילת תעניתם אינם חוזרת ריקם והנה אנכי כורת על האמור למעלה ר״ל י״ג מדות ע״כ א״כ עתה שאנו מזכירין הי״ג מדות ומתפללין לפניך אל תשיבנו ריקם מלפניך ·
כמו שכתוב וכו׳ סיפא דקרא ויעבור וגומר ומזה מביא עיקר ראייה שה״קב הראה למשה וכו׳ כדלעיל והבטיחו שאינו חוזרות ריקם רק שהוא מביא גם תחילת פסוק שהוא וירד וגומר והפ״ז גומרו ומתחיל ויעבור וגומר דוגמת הק״בה שהראה למשה י״ג מדות ולמדו סדר תפלה והקב׳ אומר י״ג מדות דוגמת מר״עה שהתפלל בי״ג מדות לפני הק״ב אחר שהרא׳ לו ותפס׳ מו יקר׳ ג״כ מרומז סדר תפלה הוא״ל והק״ב קרא בשם יי׳ רמז למשה ג״כ שיקרא שם יי׳ בתפלה:

וַיַּעֲבוֹר יי׳ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא

יי׳ יי׳ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵינוּ וּלְחַטָּאתֵינוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ כִּי אַתָּה יי׳ טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל קוֹרְאֶיךָ׃

סְלַח לָנוּ אָבִינוּ · כִּי בְרוֹב אִוַּלְתֵּנוּ שָׁגִינוּ · מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ · כִּי רַבּוּ עֲוֹנֵינוּ׃

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה · וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ · וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ · גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ · תִּזְכּוֹר הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶךָ · תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים · כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים · בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָיו מִקֶּדֶם · מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב · כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן · כְּיוֹם וַיֵּרֶד יי׳ בֶּעָנָן · תַּעֲבוֹר עַל פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם · כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁב מֶנּוּ

מאמר

אל ארך וכו׳ פי׳ אתה גבור וחזק שאתה מאריך אפיך לרשעים המכעיסים אותך ע״ד איזהו גבור כו׳ וכל זה אתה עושה מכח שאתה בעל הרחמים ומרחם על כל מעשיך שנאמר יי׳ יי׳ רחום וחנון · ודרך תשובה הורית כמו שפירש שהראה למשה סדר תפלה: לזרע ידידך לבני אברהם שנקרא ידיד כדכתיב מה לידידי בביתי: בתחנון כו׳ פירש נקדם לפניך שתעשה עמנו מתנת חנם ובתפלה בשביל זכות אבות וכל זה נעשה קודם שיבא רוגז מלפניך או נקדם באשמורת הבוקר כהודעת למשה שנקרא עניו שנאמר ושכתי ידי אשר אחון וגומר: כמו בתורתך כתוב שנאמר סלחתי כדבריך ויש אומרים כמו באמרת בי״ג מדות: נחסה ונתלונן פירש רש״י מי שהוא חוסה תחת כנפי השכינ׳ הוא יתלונן בצלו שהקדוש ברוך הוא מגין בגלות יתלונן ל׳ לינה ולפי שאנו בגלות הדומה ללילה לכך נקט ל׳ לינה: כיום וירד יי׳ בענן

כיודרשו

מַאֲמַר׃ כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ וְשָׁם
נֶאֱמַר׃ וַיַּעֲבוֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא׃
יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת נוֹצֵר חֶסֶד
לָאֲלָפִים נוֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה
וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ
וּנְחַלְתָּנוּ׃ סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ
מְחַל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי
אַתָּה יְיָ טוֹב וְסַלָּח וְרַב חֶסֶד לְכָל
קוֹרְאֶיךָ׃ הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי
פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ לוּלֵי יְיָ
שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי
חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃
כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כֵּן תְּרַחֵם יְיָ
עָלֵינוּ׃ לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ
סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם
בּוֹטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
בְיוֹם קָרְאֵנוּ׃ סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם
הַזֶּה כְּגוֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה
לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה וְשָׁם
נֶאֱמַר׃ וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃
הַטֵּה אֱלֹהַי אָזְנְךָ וּשְׁמַע פְּקַח
עֵינֶיךָ וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר
נקרא

כמד"שו כשחטאו ישראל בעגל אמרו אין לנו תקנה מן
אומות העולם שכאמר לשונה בקמיהם וכשירד הקדש ברוך
הוא בענן מיד ידעו שהשרה שכינתו בתוכם אף על פי
שחטאו ויגן עליהם מן האומות: כיום ויתיצב שואל
לערב רב שעשו כמעשו ולישראל שהיו מודי' כדבר אבל לא
פושעים: שועתינו פירש תפלותינו · ותקשיב מכו
מאמר תקשיב ותקבל הוידוי שלנו שאנו מתודים כלשון רך
שהוא ל' אמירה · כיום ויקרא בשם יי' שקרא השם יתברך
בשם הגדול בקראתו וגם נאמר לגורות של אותו השם
שאינו קורא ריקם מי שקורא אותו ככתיבתו ובקריאתו
ומתפלל לפניו: ויעבור כתרגום הוה מעבר רוח כבואה
על אפוהי של משה:

יי יי הוא מדת הרחמים אחת קודם שיחטא
ואחת לאחר שיחטא וישב ואין להקשות
אם לא חטא מה צריך למדת הרחמים דכמה רחמי צריך:
כל בריה לפרנסתו ולשאר צרכיו · אבל אחר כך עייכתי
באשי"רי בר"ה ופירש קודם שיחטא היינו גומשבה של עבודה
ז"ה דהקדוש ברוך הוא מצרף למעשה כמו גבי עגל לכך
נקט יי' יי' אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא · אל
פירש רש"י גם היא מדת הרחמים והרחמים נחלקות
למדרגות רבות דהקדוש ברוך הוא רחמן הוא אף על פי
שיודע שאדם זה סופו לחטוא מ"מ אינו כדון אלא כאשר
הוא שם · רחום וחנון רחום לחוטא ושב מיד וחנון לחוטא
ואינה שב מיד מכל מקום ממתין לו אולי ישוב · ארך אפי'
פירש רש"י מאחרי' אפו ואינו ממהר ליפר' שמא יעשה תשובה
ולא זו שאינו ממית אותו אלא אפילו אינו מיסרו ביסורין:
ורב חסד אם עונות וזכיות מחצה על מחצה הקדוש ברוך
הוא רב חסד מטה את עצמו כלפי חסדים ומכריע את
העונות · ואמת לשלם שכר טוב לעושי רצונו · נכר שומר
ועושה חסד לב' אלפ' דורות · נושא כו' פירש עונות אלו
זדונות פשעים אלו המורדים שאדם פושע להכעי' וחטאים
אלו שגגות ונקה הוא לשבים עד כאן הי"ג מדות · ונחלתנו
פירש רש"י ותתננו לך לנחלה מיוחד' שלא תשרה שכינתך
על האומות: כי אתה יי' וכו' פירש כיטוב יי' לטובים
לשלם שכרם לע"ה: ופלא למושלים · ורב חסד וכו' כתרגומו לכל מאן דמצלי קדמך · אשר נקרא שמך עליה דכתיב
נוה אשר יקרא לה יי' צדקינו פירש הקדש ברוך הוא יקרא לירושלים כשמו שהוא יי' צדקינו: יי' שועה לתפלתינו יי'
כלשה לפשעתינו יי' הקשיבה לצעקתינו ועשה את בקשתינו ואל תאחר אותנו בגלות: על עירך שנקראים ישראל
אל שהוא שם התקי"ף דבוק בשמם:

נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ: כִּי לֹא עַל
צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ
לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:
אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי
הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי
כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ:
אלהינו ואלהי אבותינו:

יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תְּחִנָּה עוֹרְכִים· שֶׁהֵם
מְצֵרִים וּלְהוֹשָׁעָה צְרִיכִים·
צָרֵיהֶם עֲלֵיהֶם עֹל מַאֲרִיכִים· כָּל
זֹאת הַגִּיעָתַם וְשִׁמְךָ מְבָרְכִים: חוֹלִי
וּמַכְאוֹב לְהִכָּתֵב לֹא נִמְסַר· עֲלוּבִים
מִנּוֹעַר וּמֵהֶם לֹא חוּסַר· קָדוֹשׁ
בְּיָדְךָ לְפַתֵּחַ מוֹסַר· כְּאֻמָּנָתְךָ הַנְּקִיָּה
וְלֹא כְּאֻמָּנוּת בָּשָׂר· הַלּוֹבֵשׁ צְדָקָה
וְלֹא כִּמְעִיל עֲטוּיָה· וּמַכֶּה עַצְמָהּ
מְתַקֵּן רְטִיָּה: קוֹמֵם עֲדָתְךָ
מִנְּפִילָתָם הַמְּטוּיָה· בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל
וּבִזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה: בְּאַהֲבָתְךָ וּבְחֶמְלָתְךָ
מְנַשֵּׂא וּמְנַטֵּל· עֲצַת הָרָעִים תִּמְחֶה
וּמַחְשְׁבוֹתָם תְּבַטֵּל· רַבָּה מְהוּמָה
בְּנֵיהֶם הַטֵּל· וּמַלְאַךְ אַכְזָרִי דּוֹחֶה
ומטלטל

ישראל עורכים מסדרים כמערכות
המרכבות שהם מצירים פירש שהם
בצרה ולכך להושע צריכים ובכל יום והם מתקדשים
גזירותיהם וזהו צריהם כו' ועל כל זאת שמך
מברכי' ע"ד בכל זאת שמ' לא שכחנו וכולי· לא
נמסר אי אפשר· עלובים מנוער פירש מנעוריהם הם
בחרפה ובבושה עלובים ל' רז"ל יהא מן הנעלבין ולא
מן העולבין כלו יהא מן המתביישים ולא מן המביישין
והם לא הוכר החרפה ובושה עד זקנותם·
לפתח מוסר פירש להתיר מעל צוארי מסרות ומטות הם
רצועות של עור הקשורים על צוארי· כאמנות בשר
כי מלך בשר ודם מואס באומה בזויה מגוכה אבל אתה
של אמת בוחר ומתדבק באומה שפלה ומוכה וממסר
אתה לפתח ולהתיר מוסרי מעל צוארם· הלובש
צדקה פירוש הקדוש ברוך הוא נתלבש בלבוש של צדקה
שעושין ישראל כבר פרשתי: ולא כמעיל עטויה כלומר
מעוטף הוא בצדקות שעושין ישראל כאדם המעוטף
ומכוסה במעיל הוא מלבוש חשוב· עטויה כמו מעוטף
מכוסה· ומכה עצמה מתקן רטייה כלומר על יד
יסורין ומכות שמולא עלינו הוא מתקן ועושה לנו רפואה
שאנו סובלין בתשובה מתוך יסורין אחר כך המכה
היא רטייה והוא ענין מתוק' כנגד הבופגנין שנותנין
על המכה· מנפילתם המטויה פירוש הקם לעדת
ישראל מנפילתם שהם מטויה עד לארץ מטוייה ל' לבטות
ומנטל גם הוא ל' רוממות וגבהות· רבה מהומה עיניהם
הטל פירש רוב מהומה ותמהון הלב בין א"ה: ומלאך
אכזרי דוחה ומטלטל כלומר יהי רצון שהמלאך אכזרי
הוא סמאל יהא דוחה את א"ה ע"שה ומלאך
אכזרי ישלח בו ועל שם ומלאך יי' דוחה בוראות
פלא לכל בגוים יתהלל פירוש עשה עמנו נפלאות והראה
מוראך על א"ה שלא יהיה שמך מחולל שתמיד הם אומרים
איה נא אלהיהם: יועציהם ואיתניהם תוליך שולל פירש יהי רצון שתוליך יועציהם שריהם כאיש שולל בלא דעת·
וי"מ ל' ביזה שתוליך אותם בשביה ולא תועילנו עצתו והוא לשון לשלל ולבזה: איתניה' לשון חזקים ותקיפים· וכהם תעולל
כאשר כי התעולל פירש תעשה לא"ה כאשר עשית לנו· כניכתך ר"ל כנסת ישרא' את כפקודיך מתעגלת ורפה כי אפי'
אם כנסת ישרא' עגלה ורפויה כפקודיך דהיינו מצותיך ועל כל פשעים חבתך תהא מכסה ע"ד במשלי כי"א ועל כל פשעי'
תכסה אהבה יתירה חבת לפניך וכו' כמו שאמרו רז"ל חבה יתירה נודע להם שנקראו בנים שנ' בנים אתם ליי' אלהיכ': בין
כך ובין כך וכו' ר"ל בין שעושין רצונך בין שאין עושי' רצונך' רמאיך יקדיזונו ר"ל ע"ד ומקדי רמאי' לרונו שוה עליוני ר"ל
אלוה שהוא על העליוני': טרם ישתפוכי קדם ישתפוכי עלבי אומו דישילו לגלי יומא ההולבין בודין ובכעס חפיצי קרבתך
פי' שפיטו' הם בך שתהיה קרוב לישועתם בין שהם בטובה ובין שהם ברעה כל מה שיבא עליהם מ"מ הם מצדיקים עליהם את
הדין

וּמְטַלְטֵל: בִּשְׁבִיל כְּבוֹד עַצְמְךָ וְשֵׁם
קָדְשְׁךָ הַמְהֻלָּל: נוֹרָאוֹת הַפְלֵא
לְבַל בַּגּוֹיִם יִתְחַלָּל: יוֹעֲצֵיהֶם
וְאֵיתָנֵיהֶם תּוֹלִיךְ שׁוֹלָל: וּבָרֵהֶם
תְּשׁוֹלֵל כַּאֲשֶׁר כִּי הִתְעוֹלֵל: מֵקִים
מֵעָפָר דַּל וְאֶבְיוֹן מֵאַשְׁפָּה: כְּנֵסָתְךָ
בַּל תִּתֵּן לְכָלָה וּלְחֶרְפָּה: אִם
בִּפְקוּדֶךָ מִתְעַלֶּפֶת וּמַרְפָּה: עַל כָּל
פִּשְׁעָהּ אַהֲבָתְךָ תְּהֵא מְחַפָּה: יְתֵרָה
חִבָּתָם לְפָנֶיךָ אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים: בֵּין
כַּךְ וּבֵין כַּךְ קְרוּאִים לְךָ בָּנִים:
רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּנוּ אֱלֹהֵי עֶלְיוֹנִים
וְתַחְתּוֹנִים: טֶרֶם יִשְׁטְפוּנוּ הַמַּיִם
הַזֵּדוֹנִים: חֲפֵצֵי קִרְבָתְךָ עַל כָּל
הַבָּאוֹת: הָחִישָׁה לָמוֹ יְשׁוּעוֹת הַנִּבָּאוֹת:
קָדוֹשׁ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְטוֹבָה אוֹת: חֲזַק
גּוֹאֲלָם יְיָ צְבָאוֹת: אֵל מֶלֶךְ ויעבור
נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפַּיִם אֶל אֵל בַּשָּׁמָיִם:
תָּבֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגוֹדֶל זְרוֹעֲךָ
הוֹתֵר בְּנֵי תְמוּתָה: לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ
הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בוֹ:
כרחם אב ליי הישועה כי לא על
יי שמעה

אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל נוֹדַעַת: אַתָּה
יְיָ אָבִינוּ אַתָּה: בְּכָל קָרְאֵנוּ
אֵלֶיךָ קָרְבֵנוּ: רָם וְנִשָּׂא אַתָּה
בקרבנו

מלאכי

הדין ושפוכים להיות קרובים אליך' וע"ש ה' קרבת אלהים
וע"ש קרבת אלהים יתכנון ד"א רוצה לומר קשנים לאותו
יום שנאמר כי קרוב יום יי': כקש כמו מהר.
למו כמו להם. הנבאות הנאלות האמורות על ידי
נביאים. חזק גואלם פירוש אתם חזק יי' צבאות
וגואלם:

אלהים

בישראל וכולי ועל ש"ם נודע ביהודה
אלהים בישראל גדול שמו תהלים
ע"ו קרבנו על דרך קרוב יי' לכל קוראיו לכך
אמר המתפלל קרבנו. דודינו גם כי זכינו רוצה לומר
אף שזכינו הקדוש ברוך הוא שהוא דודינו' דודי לי
ואני לו קטלנו א"ה גאלינו כי עבדים אנחנו
לך. מסכה מנפש ועק בשר וכולי רצה לומר
בשביל רוב הצעק שאנו צועקין לפניך תם כחנו וי"ג
ועם ומפרשים ועמיך אנו נושמים ולכן תם כחינו וי"ג
ועף והיא היא. קלקלות לשון ותתקלקל: כלו
בשרינו רצה לומר נעשה כבשר הכלוי מן הפחד
מהאומות. איה שוקל איה סופר פירש רד"ק
בישעיה ל"ג כלומר כל הימים הייתי בפחד האם
והייתי מחשב בליבי איה סופר עתה יבא עלינו
כותב המס. שוקל הכסף אידינו. כי קטן יעקב
פירוש שפל בין אומות העולם: וכנו ממנו יסבל לה
וסבל עול מפני שמן ישעיה י' ופירש רד"ק
עול של סנחריב ישחת מפני שמן חזקיהו וכולי:
כי כשל כח הסבל רצה לומר כשל כחינו שאין אנו
יכולים לסבול הצרות. שבת עדתינו וכו' עפ"ה זה נולך
שבת מדיך ירמיהו י"ג ופירושם' שבת מדיך חלק מלותיך
מדה כנגד מדה ואנו מתפללין עכשיו שאל ינבה מוכו ואל
ימדוד לנו מדה כנגד מדה. פוקדיך ונכרך. קדשו עצמם
דעתם קצרה וכו' כמו שאמרינן גרבי עמך מרובים ודעתם
קצרה וכולי. נקין לקשם שפיכת תפלתם. קתל לשון
דפואה רודם רודף כלומר רודה הרודף אותנו רצה לומר
האויב. שנת שלומים וכו' עפ"ה ישעיה ל"ד כי יום נקם
ליי' שנת שלומים לריב ציון. שדה לשון אשורנו עבין
ראי' כדכתיב ראה ראיתי את עני עמי ודרת לשון משלה
מבוער מבעורתי ר"ל ממצרים. לרחמיך אלי ישראל שנא'
ונתן לך רחמים ורחמך:
רחמים משרתי עליון כלומר העומדים תמיד לפני הקדוש ברוך הוא ומלמדים זכות על ישראל
אלו כמו ויקלי באמצב הגיון כלומר כנכו' והגיון כמו והטוב הגיון לשון והגיתי בו יומם ולילה:

בקרבנו: גמלתנו הטובות בחובינו לא בצדקותינו וביושר לבבנו דורנו גם כי זנחנו
גאלנו כי עבדים אנחנו: הננו בשננו עד דכא · ותקצר נפש לך מחכה ·
ואיה חסדיך הראשונים עמנו · מעולם ועד עולם נאמנו · זעף נשא ותעש כוחנו
יי אל באפך תוכיחנו חלחלות רבות בלו בשרינו · נא אל באפך תיסרנו:
טורח הצרות אין להספר · איה שוקל ואיה סופר: ידענו רשענו כי פשענו ·
כי אמת עשית ואנחנו הרשענו: כעס וחרון ממנו יחדל · כי קטן יעקב
ודל · לחין יוסר ועול ממנו יחבל · כי כשל כח הסבל: מנרת מדתינו
לא תגבה: כי נשארנו מעט מהרבה · נחם על הרעה לאמתך: מטה כלפי
חסר אמונותיך: סלחה אם עוננו ענו בנו · עזרנו כי עליך נשעננו ·
ערפנו כוף לך להשתעבד · באהבה וביראה אותך לעבוד ולכבד: פוקדיך קדשו
צומות לקבוע · דעתם קצרה צרכם לתבוע · צקון לחשם אליך תבא · חתל
לאיש נגעו ומכאובו: קול יעקב נוהם מתהומותיך · תשמע השמים מכון שבתך ·
רודה רודף באף תכלה · שנת שלומים לריב ציון תגלה: שרת ורדת מנוער
קנותינו · ואל תשליכנו לעת זקנתינו · תענו לשמאל וימינך יקרבנו · ככלות כוחנו
אל תעזבנו: תבישות ציון ותשגיח לרחומיך · תתאזר בחנינותיך · תתלבש בצדקתך
תתכסה ברחמיך ותתעטף בחסידתך · ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך:

אל מלך ויעבור יי סלח לנו כי אתה

מלאכי רחמים משרתי עליון · חלו
נא פני אל במיטב הגיון ·
אולי יחוס עם עני ואביון · אולי
ירחם: אולי ירחם שארית יוסף ·
שפלים ונבזים פשוחי שסף · שבויי
חנם מכורי בלא כסף · שואגים
בתפילה ומבקשים רשיון: אולי אולי
ירחם

אולי יחוס פירש אולי יחוס על ישראל שהוא עניים ודלי׳ בגלות ואולי ירחם על אביונים שאמי הם את אוי׳ לקסו בגל לפניך ולראו׳ רב טוב הצפון ליראיך לא כמו שהיו בתחיל׳ שפלים ונבזי׳ בין האומות · פשוחי שסף לשון פיתוחי ונשברים בין האומות שבויי חנם מכורי בלא כסף ע״ש הפסוק חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו פירש ישראל נשבו בין האומות על עסקי חנם הוא י״ם שאינו לנו נשבר · שואגי׳ כמו צועקים · ומבקשים רשיון הוא כרשיון מלך כורש כאשר היה רשות המלך מלכי המלכים הקב״ה שיתן לנו רשות להכנס לפניו או רשיון לשון אל תתודע לרשות פי׳ שאנו מבקשים שיטה שלטנותו וממשלתו עלינו ולא שלטנות האומות שעני בכבל ונשלשלי ברזל · מלמדי מכה פי׳ תמיד הם מורגלים במכו׳ והם סובלי׳ עליהם עינוי שעבוד מלכיות · מנוד ראש פי׳ כל יושבי תבל ולאומים מלכי האומות יניעו ראשם בהלעיג עלינו ועל תורתינו והו בנקט א״כ משל בעמי׳ פירש כשאם רוצי׳ לעשות משל לנמשל רע מבוער ובזוי מזכירי את ישראל ואומרים דבר מבוער זה כמו יהודי · בקיצוף ובזיון כלומר אנו מבוזין בין האומות כל זה גורם קצף וכעס של הקדוש ברוך הוא · כנגים לעומו פי׳ העומדי׳ ומתפללי׳ כנגדו כמו שויתי יי לנגדו תמיד: ושואדי׳ בלא פי׳ אקובכי הם כנתי כנסיו׳ ומתפללי׳ תפל׳ בלחש

יְרַחֵם מְעֻנֵּי בָּבֶל׃ מְלַמְּדֵי מָסוֹרֶת
בְּעִנּוּי סֵבֶל׃ מְנוֹד רֹאשׁ נִרְתּוֹנִים
בְּיוֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ מָשָׁל בָּעַמִּים בְּקֶצֶף
וּבְזָיוֹן׃ אוּלִי אוּלַי יְרַחֵם וְיֵרֶא
בְּעֳנִי עַמּוֹ׃ וַיַּקְשִׁיב וַיִּשְׁמַע הַצָּגִים
לְעַמּוֹ׃ וְשָׂרִים בְּלַחַשׁ מוּסָר לָמוֹ׃
וְעֵינֵיהֶם תּוֹלִים לִמְצֹא רָצוֹן׃ אוּלִי
אוּלַי יְרַחֵם אוֹמְרֵי סְלַח נָא׃ אוֹמְצֵי
שִׁבְחוֹ בְּכָל עֵת וְעוֹנָה׃ אֲגוּדִים
בְּצָרָה לִשְׁפּוֹךְ תְּחִנָּה׃ אֶת פְּנֵי
אֱלֹהֵיהֶם שׁוֹפְכִים לֵב דָּוְיוֹן׃ אוּלִי
אוּלַי יְרַחֵם לָקְתָה בְּכִפְלַיִם׃ לְעוֹטָה
אֲרָיוֹת כְּמוֹ בְּפִי שְׁחָלִים׃ לוֹקָה
וּמִשְׁתַּלֶּמֶת בַּעֲוֹן שׁוֹלַיִם׃ לֹא שָׁכְחָה
בְּכָל זֹאת מִכְתָּב עֹז חֶבְיוֹן׃ אוּלִי
אוּלַי יְרַחֵם כְּבוּשֵׁי פָּנִים הַשּׁוֹמְעִים׃
חֶרְפָּתָם וְלֹא מְשִׁיבִים וְעוֹנִים׃ נִצְּחוּ
מְקוֹמוֹ וְלִישְׁעוֹ נִשְׁעָנִים׃ כִּי לֹא
כָלוּ רַחֲמָיו בְּכִלָּיוֹן׃ אוּלִי אוּלַי
יְרַחֵם יְחַיֵּן עָנִי בְּעָנְיוֹ׃ חֲבוּשׁוֹ
יַתִּיר מֵאֶרֶץ שִׁבְיוֹ׃ יְגַהֶה מְזוֹרוֹ
וְיַחֲבוֹשׁ חָלְיוֹ׃ צַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע וְיָחִישׁ
עֵת פִּדְיוֹן׃ אוּלִי

אל מלך ויעבור יי יי

זכור

כלשון ע"ד וקול' לא ישמע מוסר למו כנר פקדוך נקונו לחש מוסרך למו ופירש רד"ק כלומר אותך לבדך פקדו בעת צרתם ובעת שהיה מוסר יסוריך בא' להם הי שופכים לפניך תפלה כי יודעי היו כי הצרת הבאה עליהם בגלות מוסר יסוריך הוא ולא על הדרך ויקרא' אלא שה"ית מייסר על עונם והם היו מתודים ומתפללים לפניך:
ועיניהם תולים כלומר מצפים לימצוא רצון לפניך· אומרים סל"ח נא הם ישראל שתמיד צועקים סלח נא לעונינו ולחטאתינו· אומצי שבחו פירש מחזיקים שבח של הקדוש ברוך הוא בכל עידן וזמן· אגודים בצרה פירש כשתבא צרה עליהם מיד מתקבצים בקשר אחד לשפוך תחנה ואין אחד מהם פורש את עצמו מן הצבור ואפילו רשעי ישראל לוקחם עמהם באגוד אחת· לב דויון פירש לבם הכואב ודוי בין האומות· לקתה בכפלים ופירש רש"י כי לקתה וקבלה מיד ה' פורענות כפלים הוא גלות בבל וזה הגלות וי"א כפל ממש: לעוטה אריות כמו בפי שחלי' פירש אבלה הוא בין האומות שדומים לארי' וכמו כן היא אבלה כפי שחלי' שהוא גם כן כינו לאומות הוא ורמזו ע"ש שתי גליות גלות בבל וגלות הזה שהם טורפי' אותם בשניהם כארי ושחלים לעוטה כמו הלעיטני נא שחליים מין אריה· לוקה ומשתלמת בעון שולים פירש לכך היא בלקה והקדוש ברוך הוא משלם ומוסר עליה פורענות כי עון טומאתה בשולי בגדיה ניכר ע"ש כי טומאות בשוליה או ע"ש וכי תאמרי בלבבך מדוע קראוני אלה ברוב עוניך נגלו שוליך ופירש רש"י כשמפשיטין האשה דרך בזיון מהפכין שלוקה שלמטה למעלה ואת שפה תחתונה נגלה ונראה: מכתב עוז חביון פירש לא שכחה את התורה שנאמר כה שם חביון עזו ופירושו שם בכיני היה נגלה מה שהיה בקבא מעוזו עד היום ההוא· חביון לשון נסתר וי"מ חביון עוז על הארון כמו שנאמר עליו אתה וארון עזך ושם היו נסתרות הלוחות: כבושי פנים שכובשים ומסתירי' פניהם בקרקע מרוב חרפה שמשתו:
נצחו מקוים פירש מקוים להקב"ה הקורא כנסת ישראל ניצחון שלו כמלכי רשע: ולישעו נשענים והם בטוחים על שועתו של הקב"ה כי לא כלו רחמיו בכליון פירש אעפ"י שתמו זכות אבות מכל מקום לא כלו לגמרי כי עדיין יש לנו זכות אבות ואפילו אם זכות אבות תמו מכל מקום רחמיו מרובין ולא כלו בשביל שמו הגדול הנקרא עלינו· יחלץ פי' יציל את קשי בעניו ובגרותיו בלא יסורין חבושו כולי פירש כשהיו חבוש וקשור ביד השבאים הקדוש ברוך הוא מתיר וכותב בית האסור·

פאלטר׳ קמנו עבינו כמו תמנו ׳ ינהם אמרו דקמו עליו פירוש ירפא מכתו ויקום ויעשה הקמה והשפלות לקלת
של עני ינהם לשון רפואה אומרו כמו מכתו פ״ה סורי׳ עליה אבוך. סמכין ויקים יום שלישי פירש ויאמר את הגאולה:

זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ וּפָקְדֵנוּ
בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכוֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן
זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכוֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלַיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: אַתָּה תָקוּם
תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זְכוֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם
הָאוֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵיהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעוֹלָם: זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה אֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטָּאתוֹ:
זְכוֹר לָנוּ בְּרִית אָבוֹת כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי
יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכּוֹר וְהָאָרֶץ אֶזְכּוֹר: זְכוֹר לָנוּ
בְּרִית רִאשׁוֹנִים כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם אֲנִי יְיָ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמָה
שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים
לְכַלּוֹתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם: הָשֵׁב שְׁבוּתֵינוּ וְרַחֲמֵנוּ כְּמָה
שֶׁכָּתוּב וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ
יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: קַבֵּץ נִדָּחֵינוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם
מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם יִקָּחֶךָ: מְחֵה פְּשָׁעֵנוּ כָּעָב וְכֶעָנָן כְּמָה שֶׁכָּתוּב
מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ לְמַעַנְךָ
כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מוֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכּוֹר:
הַלְבֵּן חֲטָאֵינוּ כַּשֶּׁלֶג וְכַצֶּמֶר כְּמָה שֶׁכָּתוּב לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְיָ אִם יִהְיוּ
חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ וְאִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: זְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם
טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל
טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: רַחֵם עָלֵינוּ וְאַל תַּשְׁחִיתֵנוּ כְּמָה
שֶׁכָּתוּב כִּי אֵל רַחוּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת בְּרִית
אֲבוֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: וּמוֹל אֶת לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת שְׁמֶךָ כְּמָה שֶׁכָּתוּב וּמָל
יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: הִמָּצֵא לָנוּ בְּבַקָּשָׁתֵינוּ כְּמָה שֶׁכָּתוּב וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת

יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: תְּבִיאֵנוּ אֶל הַר קָדְשֶׁךָ
וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית תְּפִלָּתֶךָ. כְּמָה שֶׁכָּתוּב וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית
תְּפִלָּתִי עוֹלוֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא
לְכָל הָעַמִּים:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ:
הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ
בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: אַל
תַּשְׁלִיכֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל תִּקַּח מִמֶּנּוּ: אַל תַּשְׁלִיכֵנוּ לְעֵת זִקְנָה
כִּכְלוֹת כֹּחֵנוּ אַל תַּעַזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל תִּרְחַק מִמֶּנּוּ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְטוֹבָה
וְיִרְאוּ שׂוֹנְאֵינוּ וְיֵבוֹשׁוּ כִּי אַתָּה יְיָ עֲזַרְתָּנוּ וְנִחַמְתָּנוּ: כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְנוּ וְאַתָּה
תַעֲנֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ
תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם
מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף
לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל אֲנַחְנוּ
חָטָאנוּ: אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ
דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ·
טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ·
מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ·
צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ·
תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ· סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ:
וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ כִּי אֱמֶת
עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

הרשענו ופשענו לכן לא נושענו ותן בלבנו לעזוב דרך רשע
וחיש לנו ישע ככתוב על יד נביאך יעזוב רשע דרכו ואיש און
מחשבותיו וישוב אל יי' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח:

צדיקים

אלהינו וכו' כלומר אין אנו יכולין
לומר צדיקים אנחנו וגם אין אנו
יכולים לומר לא צדיקים אנחנו ולא רשעים אנחנו רק
באמת רשעים אנחנו וחטאנו לפניך: אבל פירש באמת
כמו אבל שרה אשתך ותרגומו בקושטא: אשמנו בשוגג בגדנו
במזי' כמו ויבגדו באבות: דברנו דופי פי' דבר רעה כמו בבן
אמך תתן דופי שהרשע אפילו בבן אמו שאין לו לשנוא
בשביל ירושה מ"מ נותן שמץ ודופי עליו: חמסנו ג"כ לשון
גזלה דגזל וכמו דמי אם חמס כשבא לידו דבר בהית' ואח"כ
בידו ואינו מחזיר נקרא חמסן: טפלנו שקר כמו טפלו עלי
שקר זדים תהלים סימן קי"ט ופי' חברו עלי שקר כלומ' חברו
ודבקו עלי מה שלא עשיתי: יעצנו רע פי' עצה ותחבולה
שלנו לעשות הרע בעיניך: מרדנו פי' עשינו מרות ועבירות
לצדיקי ישראל כמו צוררי צדיק לוקחי כופר בעמוס סי' ה' ע"י
כיון שלוקחין שוחד הוא המוסר להציל הרשע כו' ומעיקין לצדי'
ונקט העוינו וגם עוינו שהיא לשון אחד וגם הרשענו ודנו
מרדנו פשענו כנגד ד' יסודו' שבאחד שבכל יסוד שבנו עברנו
במזי' ונקט ב' פעמים העוינו לרמוז על התורה שבכתב ועל
תורה שבע"פ: ומה שנקט שוב רשענו רוצה לומר לא זו שלא
קבלנו תוכחה והקשינו עורף אלא רשענו ואמרנו מה אתה
מוכיח אותנו הלא אתה רשע כמונו והצדיק עשינו רשע
שאמרנו כמונו: תעבנו בע"ז שנקרא תועבה תעינו נ"ל אחרי
ע"ז כן במסכה כן במעשה: תעתענו עשינו מעשים
תעתועים כלומר עשנו פסל ומסכה: ולא שוה לנו עש"ה
ויסד העונו' ולא שוה לי פירש ולא היה לי תועלת והנאו'
בזה רק מכאובו' ויסורין רבים: ואתה צדיק פירש אתה
צדיק על כל מעשה יסורין הרעים אשר באו עלינו
כי הכל באמת עשית בשביל רשעתינו:

משיח צדקך אמר לפניך שגיאות מי יבין מנסתרות נקני יי׳ אלהינו מכל פשעינו וטהרנו מכל טמאותינו וזרוק עלינו מים טהורים וטהרנו ככתוב על יד נביאך וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם: עמך ונחלתך רעבי טובך צמאי חסדך תאבי ישעך יכירו וידעו כי ליי׳ אלהינו הרחמים והסליחות: ועל יעקב וכולי

משיח צדקך זה דוד המלך שמשוח למלך וקרוי מלך צדק כדכתיב ויהי דוד עושה צדקה ומשפט בכל עת: שגיאות מי יבין מנסתרות נקני פרש״י אני כזהרי בהם אב׳ אי אפשר להזהיר שלא אשגה בהם ואתה נקני מנסתרות שנסתרת ממני ולא ידעתי בחטאי כשגגה׳ וזרקתי עליכם מים טהורים יחזקאל סימן ל״ו ופירש רד״ק והוא דרך משל אמר שהטמא נטהר במים שהטובל בהם ובהזאת מי חטאת כן הטמא מעוונות נטהר בכפרה וכן תרגום יונתן בן עוזיאל ואשבוק לחוביהון כמה דמדכן במי אדייתא ובקטם תורתא דחטאתא וגומר: מכל גלוליכם אטהר אתכם פירש אף שעברת׳ ע״ז והלכתם אחר גלולים אע״כ אטהר אתכם:

תענית

סליחות ליום חמישי

האזינה יי׳ תפלתינו והקשיבה לקול תחנונינו: הקשיבה לקול שוענו מלכנו ואלהינו כי אליך נתפלל: שמע יי׳ וחננו יי׳ היה עוזר לנו: כרחם אב ליי׳ הישועה יי׳ צבאות סלח נא הטה יי׳ שמעה אלהינו ואלהי אבותינו:

תענית צבור קבע תבוע צרכים · שוב ערכך חפש ולחקור דרכים רך לרצות בשלש עשרה ערכים קשה לכעוס תת לאפים ארכים: צדקיך מקשטים עדים בלי תפשיט · פאר הרחמים והסליחות הוד תכשיט · ערך שועתינו לך לבד נושיט · סדר חיים ופרנסה ליצורים תושיט: נסתמה הבירה ונתרוקן טוהר השלחן · מזין ומזיח סתר מעבודת פלחן · לשפיכת הנפש חשוב כבשית צלחן · כמעתר ומשביע גוזר ורופא וסלחן: יאות לך יען ממנתך נשנסת · טוב רוחך היות נזונת ומתפרנסת · חלף שואלת קובלת

תענית ציבור וכולי ר״ל שהציבור קבעו תענית כדי לתבוע צרכ׳ מהקב״ה עדין אך י״ג ערכי׳ י״ג מדות: קשה לכעוס וכו׳ ר״ל אתה הקב״ה שקשה לכעוס תתחן אפי׳ לסייען אדרכי׳ כלו׳ שתאחר׳ אפך לצדיקי׳ ולרשעי׳ כמו שכת׳ ארך אפים: צדקיך וכו׳ ר״ל שהקב״ה מקושט פאר הרחמים והסליחות ובהוד והדר כדכתיב הוד והדר לבושו וגומר ומתפלל הפייט שלא תפשיט אותן לבושי׳ עדים ענין יופי קשוט: נסתמה ר״ל נחרבה ב״ה וירושלי׳ ונתרוקן טוהר השלחן וגם טהרת השלחן איננו: מזין ומזיח המזבח נקרא כך לפי שזן את העולם ומזיח שסר העונות: סתר כסתר פלחן מלעבוד עליו עבודה לשפיכת הנפש וכולי רצה לומר והנח׳ לנו סתרת בב״ה והמזבח והשלחן ואין לנו במה להתכפר חשו׳ שפיכות נפשנו בתפלה · כבשית צלחן כמו הקרבנות שהיו שמין על עצי המערכה תרגו׳ ויתקע עצי הפולח וצלח: כמעתר והו׳ עם״ה הסולח לכל עונייכי הרופא לכל תחלואייכי הגוא׳ משחת חייכי המעטריכי: יאות לך וכו׳ ר״ל ראוי לך לקבל תפלת ישראל שהם ימנה סלך וחלקך: נשנסת ענין הגי״ד׳ · חלף תמור שהי׳ שואלת כל צרכיה ממך קובלת נועקים לפניך: ומתנוססת לשון רוממות ומשיקה מדברת ומכל׳ תפלת׳ לפניך הוותי׳ העבר ר״ל עוונתי כלות׳ חטאתיה העבר ללב יוכך לקילותיך אפסניא מזונות ופרנס׳ לעלוב הלוו ר״ל לישרא׳ אכסני׳ והיא כמו אורח שאין לו מקום קבועה: בקיאים ומיושבים ר״ל

צדיקים

ומתנוססת

וּמִתְנוֹסֶסֶת׃ זְכוֹר דַּאֲגוּתֶיהָ לְפָנֶיךָ
מְשִׁיחָה וּמְכֻנֶּסֶת׃ וְאֵלֶיךָ הִיא נְשׂוּיָה
וּבְךָ חֲסָיָה׃ הוֹתִיָּה הַעֲבֵר מִי כָמוֹךָ חֲסִין
יָהּ׃ דֶּרֶךְ אֱמוּנָתֶיךָ בְּחֶלְקָךְ לְלִגְיוֹנָךְ
אַפְסַנְיָא׃ גְּמוֹל חֶסֶד לַעֲלוּבָה הַלֵּזוּ אַכְסַנְיָא׃ בְּקִיאִים וּמְיוּשָּׁבִים לִרְצוֹתֶךָ בִּדְבָרִים
עֲרֵבִים אָפְסוּ פַּסּוּ בְּכוֹחָם קְטוֹר מְעַרְבְּבִים׃ מְאַהֲבֵי לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם זְרִיזִים
וּמְעֹרָבִים יְרֵאָיו נִדְבָּרִים דָּתוּ שְׁחָרִים וַעֲרָבִים׃ הִקְדַּשְׁנוּ צוֹם עוֹלָלִים וְזִקְנֵי אַסְפּוֹת׃
יְשַׁרְנוּ רִנָּה וּתְפִלָּה וְשִׁקַּדְנוּ סִפּוֹת׃ חָשׁוּךְ לְמַטָּה עָוֹן וְשִׁלּוּמֵינוּ תְּשׁפּוֹת׃ זְקוֹף דַּל
מֵעָפָר וְאֶבְיוֹן מֵאַשְׁפּוֹת׃ כְּתוֹר הַמַּעֲלָה וּכְמִדּוֹת הֲגוּנוֹת תְּרוּמוֹת׃ עֲרַבְתֵּנוּ שִׂים
לְטוֹב יוֹשֵׁב מְרוֹמוֹת׃ וּבְמִקְוֵה טוֹהַר תַּדִּיחַ קַלּוֹת וְרָמוֹת׃ מְצוֹא תְּפִלָּתֵינוּ חֶסֶד
לְאָרְךְ רוֹמְמוֹת׃ אל מלך ויעבור

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא׃ הוֹשִׁיעָה יְיָ אֶת עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָ׳׃
יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים׃

מדקים שהיו בקיאים בגלוי׳ · אפסו כלו ירואיו ובדברים כמו או כלברת ירואיו׳ שחרים וערבים שחרית וערבית והו״א שבלו לבן הקדשנו צום ושקדנו ספות לשון לשקד על דלתותי׳ · השפות תרבה בתור לשון דורי והב׳ · תרומות מופרשות ערבתנו לשון ערוב עבדך לטוב · קלות ורמות כלומר עברות הגדולים והקטנים :

כרחם אב לי״ הישועה יי צבאות כי לאיי שמעה אלהינו ואלהי אבותינו

אַנְשֵׁי אֲמָנָה אָבְדוּ׃ בָּאִים בְּכֹחַ
מַעֲשֵׂיהֶם׃ גִּבּוֹרִים לַעֲמוֹד
בַּפֶּרֶץ דּוֹחִים אֶת הַגְּזֵירוֹת׃ הָיוּ לָנוּ
לְחוֹמָה׃ וּלְמַחְסֶה בְּיוֹם זַעַם׃ זוֹעֲכִים אַף
בְּלַחֲשָׁם׃ חֵימָה עוֹצְרִים בְּשַׁוְעָם׃ טֶרֶם
קְרָאוּךָ עֲנִיתָם׃ יוֹדְעִים לַעְתּוֹר וּלְרַצֵּךְ׃
כְּאָב רִחַמְתָּ לְמַעֲנָם לֹא הֱשִׁיבוֹתָ פְּנֵיהֶם
רֵיקָם׃ מֵרוֹב עֲוֹנֵינוּ אֲבַדְנוּם׃ נֶאֶסְפוּ מֶנּוּ
בַּחֲטָאֵינוּ׃ סָעוּ הֵמָּה לִמְנוּחוֹת׃ עָזְבוּ
אוֹתָנוּ לַאֲנָחוֹת׃ פַּסּוּ גּוֹדְרֵי פֶּרֶץ׃ צָמְתוּ מְשִׁיבֵי הֵמָה׃ קָמֵי בַּפֶּרֶץ אֵין רְאוּיִם
לְפַתּוֹתְךָ בְּעֶתֶר׃ שׁוֹטַטְנוּ בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת׃ תְּרוּפָה לֹא מָצָאנוּ׃ שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ בְּבוֹשֶׁת
פָּנִים׃ לְשַׁחֲרָךְ אֵל בְּעֵת צָרוֹתֵינוּ׃ אל מלך פזמון

אנשי אמנה אבדו ר״ל אנשים צדיקי׳ שבטחו והאמינו ביי׳ כמו שכתו׳ גבי אברה׳ והאמין ביי׳ · בכח מעשיה׳ כדאמרינן בברכות כל העול׳ כלו נזונים בחסדו של הקב״ה וצדקי׳ נזוני׳ בזרוע כלו׳ בכח הואיל שיש בהם מ״ט · גבור שהיו כובשי׳ ואומר׳ דכתי׳ גבורי כח עושי דברו ואותן הגבורים היו עומדין בפרצות הן דישר׳ והיו דוחין הגזרו׳ היו לנו לחומ׳ שהגינו עלינו כחומר · זועכי׳ בורחי׳ לשו׳ יפי בועכו כלחש׳ בתפל׳ לשון נקון לחש לעתר לשון ויעתר יצחק למענ׳ בשבילם · מרוב עונינו אבדנו אנשי האל׳ ונאספו ממנו בחטאינו ע״ד מפני הרע נאסף הצדיק · סעו כספו למנוחו׳ לג״ע גמתו נכרתו בעת׳ לשון תפיל׳ לא בעת׳ מרה ר״ל כמו שהעת׳ מהפכ׳ התבוא׳ כך תפילת הצדיקי׳ שהפכ׳ מדת הדין למדת הרחמים שוטטנו כמו ושטו בחוצות · תרופה לשון רפואה שצריך לבקשה ולדרוש :

ישׂראל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים׃ גַּם הַיּוֹם יִוָּשְׁעוּ מִפִּיךָ שׁוֹכֵן מְרוֹמִים׃
כִּי אַתָּה רַב סְלִיחוֹת וּבַעַל הָרַחֲמִים׃ שְׁעָרֶיךָ הֵם דּוֹפְקִים׃ כַּעֲנִיִּים

וְדַלִּים: צְקוּן לַחֲשָׁם קָשׁוּב יָהּ שׁוֹכֵן מְעֻלָּם: כי אתה פְּחוּדִים הֵם מִכָּל צָרוֹת מִמְחָרְפֵיהֶם וּמְלוֹחֲצֵיהֶם · נָא אַל תַּעַזְבֵם · יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם: כי אתה טוּבוֹתֶיךָ יְקַדְּמוּ לָהֶם בְּיוֹם תּוֹכֵחָה · וּמִתּוֹךְ צָרָה הַמְצִיאֵם פְּדוּת וּרְוָחָה: כי אתה יְוָשְׁעוּ לְעֵין כֹּל · וְאַל יִמְשְׁלוּ בָם רְשָׁעִים כַּלֵּה שְׂעִיר וְחוֹתְנוּ וְיַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים: כי אתה הַקְשִׁיבָה אָדוֹן לְקוֹל שַׁוְעָתָם וְלִמְכוֹן שִׁבְתְּךָ הַשָּׁמַיִם · תַּעֲלֶה תְּפִלָּתָם: כי אתה

אל מלך ויעבור זכור רחמיך

ישראל נושע בה׳ וכו׳ אומרת ישראל לפני הקב״ה רבונו של עול׳ כבר נגאלו ע״י משה ויהושע שופטי׳ ומלאכים פורנו וכשנשתעבדנו אמר להם הקב״ה לפי שהיה גאלתכ׳ על ידי אדם שהיום כאן ומחר בקבר לכן גאלתכם גאולת שעה אבל אני חי וקיים אגאל אתכם גאולת עולם וזהו שנאמר ישראל נושע בה׳ תשועת עולמים: שעריך יהם דופקים וכולי כאדם עני שבא ודופק על הדלתות ומבקש מתנה נכנס כן אנחנו דופקים שעריה׳ה · צקון לחשם פירוש שפיכת תפלתם ששופכין כלחש לפניך · קשוב כמו האזין · שוכן מעלים לשון מעלה · ד״א מעלים לשון העלמה שאפילו מלאכים אינו יודעין · מקומות פחודים לשון פחד · ממחרפיהם ומדפיהם פניהם לשון חרפה וקינטורין בית תוכחה: ר״ל אף כ״ו שאת׳ מתוכח עמה׳ והוכיח אות׳ על עונותיה׳ מ״מ טובתך יקדמו להם שעיר וחתנו·זה דכתיב וילך עשו אל ישמעאל ויקח וגו׳: זה הפזמון והסליחה המתחלת אני יום אירא · מנאתי שיסד אותם ר׳ שפטיה בנו ירת׳ עולו הרשע שגזר שמד בכל ארץ יון והכריס יותר מאלף קהלות לטעותם ולא נשא׳ בכל מדינות רק הקהילות שהצילם ר׳ שפטיה · ע״י שרפא בתו של אותו רשע שנטרפה דעתה וריפא אותה ע״י שם ובטל אותה גזירה שלא פשטה באותן ה׳ קהלות שבמלכו׳ יון וכך היו מכריזין אות׳ כל אחד שהיה מאמן לטעות׳ היו מכניסי׳ אותו לבית הכד · וכותבין עץ עליו וכותשין אותו כמו שכותשין זתים בבית הבד · והוסיסד בסליחה קשון השאר כתשם כבית הבד ושמו שת · שעריך פחודים וטובותיך · יושעו הקשיבה ר״ת שפטיה: איון

ליום שני תניינא
סלחלנו אבינו וכולי

אַל תִּקְצוֹף עָלֵינוּ עַד מְאֹד וְאַל לָעַד תִּזְכּוֹר עָוֹן הֵן הַבֵּט נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ: הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְיָ תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד מְאֹד: שׁוּבָה יְיָ עַד מָתַי וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ: כרחם אב ליי הישועה סלח נא ויאמר הטה יי שמעה אלהינו ואלהי אבותינו:

אֲפָפוּנִי מַיִם עַד נֶפֶשׁ · בָּאנוּ בְעִמְקֵי מְצוּלָה · גַּלֵּיהֶם עָבְרוּ עָלֵינוּ · דָּכְיוֹת תְּהוֹם כִּסָּתְנוּ: הוֹרֵינוּ נֶהְפַּךְ לְמַשְׁחִית · וְעוֹד לֹא עָצַרְנוּ כֹחַ · זֻלְעַפְנוּ עַל חַטֹּאתֵינוּ · הוּלְחַלְנוּ עַל רוֹב פְּשָׁעֵנוּ: טִכַּסְנוּ עֵצָה מַה לַּעֲשׂוֹת · יוֹעֵץ בְּקִרְבֵּנוּ אַיִן · כֻּוַּנּוּ בְּלֵב מַחֲשָׁבוֹת · לְמֵרָחוֹק שְׂאֵת דֵּעָה: מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ · נַאֲקָה תְּשׁוּבָה וּצְדָקָה סוֹתְרוֹת רוֹעַ גְּזֵרַת · עוֹד מְעוּנוֹת עַם: פִּצְנוּ בְּהַסְכָּמָה אַחַת · צוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי · קָדוֹשׁ אוּלַי יַשְׁקִיף רַחֲמָיו לְקַדֵּם לְרוֹגֶז: שַׁדַּי עֲשֵׂינוּ אֶת שֶׁלָּנוּ · תַּקִּיף עֲשֵׂה אֶת שֶׁלְּךָ אַל תֵּשֵׁב עִמָּנוּ בַּדִּין · מִדֶּבֶר וּמֵחֶרֶב וּמֵרָעָב מַלְּטֵנוּ: תֵּיקַר נַפְשֵׁנוּ בְּעֵינֶיךָ · יָהּ סְלַח לָנוּ · מְחַל לָנוּ · כַּפֵּר לָנוּ · כְּיוֹם רְדָתְךָ בֶּעָנָן: אל מלך ויעבור יי יי וסלחת

סלח לנו כי אתה

האזינה

הַאֲזִינָה יְיָ תְּפִלָּתֵנוּ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל תַּחֲנוּנֵנוּ: שְׁמַע יְיָ קוֹלֵנוּ וּקְרָא חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ:
שְׁמַע יְיָ צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתֵנוּ: כרחם אב ליה ישועה כי לא

אלהינו ואלהי אבותינו

אֱזוֹן תַּחַן וְהַסְכֵּת עֲתִירָה· אַף הָפֵר
וְשַׁכֵּךְ עֶבְרָה· בָּאֵי לְחַלּוֹתְךָ בְּנֶפֶשׁ
מָרָה· בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל יִמְצְאוּ עֶזְרָה: גְּעִית
נֶאֱנָחִים עֲנוּתָם חֲזֵה· גְּחִינַת קוֹמָתָם נָא
אַל תִּבְזֶה· דְּרוֹשׁ עֶלְבּוֹנָם מִצַּר בּוֹזֶה·
דּוֹרֵךְ פּוּרָה וְנִצְחָם יַזֶּה: הֲלֹא אַתָּה
הָיִיתָ וְהִנְּךָ· הֱוֵי תִּהְיֶה בַּהֲדַר גְּאוֹנֶךָ·
וְנֶאֱמָנְתָּ יִכּוֹן זֶרַע אֱמוּנֶיךָ· וְהִנָּם כָּלִים
מִתִּגְרַת חֲרוֹנֶךָ: זוֹעֲמוּ בְּאוֹנִים וּמַאֲוַיִּים
נִסְחוּ· זוֹרוּ בַּאֲפָסִים וְלֹא נָחוּ· חֲבָלָה
רוּחָם וְלֶעָפָר שָׁחוּ· חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים
וּמַעֲנִית הִמְתִּיחוּ: טָבְעוּ בְּבוֹץ וְאֵין
פּוֹצֶה· טוֹרְפֵיהֶם שָׁלוּ מִקָּצֶה אֶל קָצֶה:
יוֹם יוֹם לוֹחֲמָם מְנַצֵּחַ· יַד פּוֹרְשִׂים
מִלַּחַץ לַצֵּאת: כָּלוּ חַיֵּיהֶם בְּיָגוֹן וַאֲנָחָה·
כּוֹשֵׁל רַבָּה וְעָרְבָה שִׂמְחָה· לְיֶשַׁע
חוֹכִים וְהִנֵּה צְוָחָה· לְבִטּוּם קָמִים וְכָרוּ
שׁוּחָה: מַעֲרִימִים סוֹד מִמְּךָ לְהַדִּיחָם·
מַכְבִּידִים עוֹל לְהַכְשִׁיל כֹּחָם·
נוֹאֲקִים אֵלֶיךָ בְּהִתְעַטֵּף רוּחָם· נַחַת
לִמְצוֹא מִכּוֹבֶד טָרְחָם: שִׂיחַ צָגִים
בְּמַעֲמַד צִפּוּף· סְלִיחָה מְבַקְשִׁים
בְּקָדְקֹד כָּפוּף· עוֹשְׁקֵיהֶם יְקַנְּאוּם בְּנֵצֶר
נַאֲפוּף· עוֹעִים יִסְמְכוּ וְיִהְיוּ לִסְפּוֹף: פְּדֵה
דְּבֵקֶיךָ מֵחָרוֹן וְכִלּוּי· פַּלְּטֵם מִצּוֹרֵר
וְתִתְּנֵם לְעִלּוּי· צַוֵּה יְשׁוּעוֹת מְשַׁחֲרֶיךָ
בְּחִילּוּי· צַדְּקֵם בְּדִינֶךָ בְּסֵתֶר וְגִלּוּי:

אזון תחן האזינה תפלתי· והסכת עתירה והקשב תפלתי ושכך ל׳ וחמת המלך שככה· לחלותך ל׳ ויחל· בשמך הגדול בשביל שמך הגדול· געית ענין צעקה כאנקים ר״ל ישראל שנאנקים בגלות· ענותם הכנעתם ועינויים· גחינת כפיפת ל׳ גח׳ איתתך גו כה גחין ולאים לה׳ יוכר כמו מעשו הבזוה אותם· דרוך פורה וכו׳ ע״ש ישעי׳ ס״ג פורה דרכתי לבדי וגו׳ ויז נצחם על בגדי וגו׳ ונצחם פי׳ רש״י זה דם שבו יחיה האדם· בהדר גאונך עש״ה כאי׳ במור ובטמון בעפר מפני פחד יי׳ ומהדר גאונו ישעיה ב׳ ונקרא אימו׳ האמונים כדפי׳ רד״ק שם· ובינות ובריית· יכון ורש אומניך אלו ישראל· מתגרת מריב׳ תרגום מוכחים ישלח תגרי דמי׳ משלי ו׳ כעוני׳ ל׳ עוית· ומתאוה ל׳ תאוה· נסחו כמו ונסחתם מעל אדמת כ׳ וזרו לשון אזרכם אורה· באפסים לשון אפסי ארץ ור״ל מפוזרים הם בקצה הארץ· חבלה רוחם ל״ה באיו׳ י״ג רוחי חבלה וגו׳· שחו ענין שפלות· חרשו וכו׳ פי׳ על גבי חרשו חורשים למעניתם היתיתו המשיכו טבעו בבוץ פר״ש בירמי׳ ל״ח בבוץ בטיט וכו׳· פוצה ענין הצל׳ הפוצה את דוד עבדו· טורפיהם ר״ל הא״ה שטורפ׳ אותם שלוים מכל צרדי׳ והוא שיסד מקצה אל קצה· יום יום לוחמי׳ ומצררי׳ ע״ז ה בישראל ומכנה ל׳ שבי עברים גבים· יד פורשים וכו׳ ר״ל כאדם הטובע בנהר ופושט יד להמשך משם· וערבה השמחה ר״ל מעורב השמח׳ שלנו כדאגה· לישע חוכים לישועה מקוים· לבטום ענין עוית ומכשול כמו נאויל שבתים לבט משלי י׳· קמים שונאי׳ ר״ל א״ה וכרו שוחה ומופרים בור כדי להפיל ישראל בתוכה· מערימים ענין תחבולה והתחכמות· נואקים צועקים· בהתעטף רוחם עש״ה תילים קמ״ב אשפו׳ לפניו שיחי וגו׳· שיח ר״ל בתפלה· צפוף דחו׳ כמו שומרים צפופים· בקדקוד כפוף ר״ל בהשתחוי׳ עושקיהם יקניאום ר״ל א״ה מכעיסים אותם· עועים יסמכו ל״ה בישעיה י״ט יי׳ מסך בתוכה רוח עועים וגו׳· לספוף ל׳ כליה ור״ל שתוסיף עליהם רוח עועי׳ ויהי׳ לכליה· מחרון וכלוי ל״ה בישעיה י׳ כליון חרוץ ופי׳ רד״ק ר״ל כליון גמו׳ וחרו׳ הוא ענין כריתה וחתיכה· ותתנם לעלוי ל׳ ולתתך עליון על כל גויי הארמות· משחריך מבקשים אותך· קנת חתנך· בחלוכים הם רצועות קטול· מעם קריניך עש״ה ועל עם קרמי למסכת ישעיה ל״ד ופירש רש״י עם קרמי עם מלאכות וכולי·

קַנּוֹא וְנוֹקֵם קַנָּא לִשְׁמֶךָ׃ קְצֵץ סְמְלוֹנִים מְצַוֵּאר עַמֶּךָ׃ רְאֵה עֲמָלֵנוּ וְשׁוּב מֵזַּעְמֶךָ׃
רִיבָה רִיבֵנוּ מֵעַם חֶרְמֶךָ׃ שִׁבְעָתַיִם הָשֵׁב לְחֵיק מְאַנְנַי׃ שַׁבֵּר חִצֶּיךָ מְדַם מְעַנַּי׃
הַטֵּה אָזְנְךָ לְקוֹל תַּחֲנוּנַי׃ תְּרַצֵּנִי בְּקָרְאִי יְיָ׃

אל מלך ויעבור יי סלח לנו כי אתה

וו וו אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

וו יי׳ י״ג מדות מפורש לעיל ביום ראשון · בשלש עשרה תיבות ר״ל בי״ג מדות שנזכרה לעיל · נשלבות לשון משלבות אשה אל אחותה ור״ל בשערי דמעות אינן נשלבין · בטוח אני באלה ר״ל בי״ג מדות ובשערי דמעו׳ פי׳ כי נשלבו · וי״מ בטוח אני בתורה דכתיב אלה דברי הברית וגו׳ ומפרשים כתי׳ מדת הרחמים וכולו דלעיל שקאי על התורה · שתשים דמעותינו וכולו על שם הפסוק תילי׳ כ׳ שימי דמעתי בנאדך וגו׳: אמן

אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה׃ בִּרְאוֹתִי כָּל עִיר עַל תִּלָּהּ בְּנוּיָה׃ וְעִיר הָאֱלֹהִים מֻשְׁפֶּלֶת עַד שְׁאוֹל תַּחְתִּיָּה׃ וּבְכָל זֹאת אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ לְיָהּ׃ מִדַּת הָרַחֲמִים עָלֵינוּ הִתְגַּלְגְּלִי וְלִפְנֵי קוֹנֵךְ תְּחִנָּתֵנוּ הַפִּילִי׃ וּבְעַד עַמֵּךְ רַחֲמִים שַׁאֲלִי׃ כִּי כָל לֵבָב דַּוָּי וְכָל רֹאשׁ לָחֳלִי׃ תָּמַכְתִּי יְתֵדוֹתַי בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵבוֹת׃ וּבְשַׁעֲרֵי דְמָעוֹת כִּי לֹא נִשְׁלָבוֹת׃ לָכֵן שָׁפַכְתִּי שִׂיחַ פְּנֵי בוֹחֵן לִבּוֹת׃ בָּטוּחַ אֲנִי בְּאֵלֶּה וּבִזְכוּת שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שׁוֹמֵעַ בְּכִיּוֹת׃ שֶׁתָּשִׂים דִּמְעוֹתֵינוּ בְּנֹאדְךָ לִהְיוֹת׃ וְתַצִּילֵנוּ מִכָּל גְּזֵרוֹת אַכְזָרִיּוֹת׃ כִּי לְךָ לְבַד עֵינֵינוּ תְלוּיוֹת׃

אל מלך ויעבור יי וסלחת סלח לנו כי אתה

לעשרה בטבת

סלח לנו אל ארך אפים ויעבור יי

כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו׃ פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל הַחוֹסִים בּוֹ׃
כרחם אב ליי הישועה סלח נא הטה יי שמעה אלהינו ואלהי אבותינו׃

אֶזְכְּרָה מָצוֹק אֲשֶׁר קְרָאַנִי׃ בִּשְׁלֹשָׁה מַכּוֹת בַּחֹדֶשׁ זֶה הִכַּנִי׃ נִרְעַנִי הֱנִיאַנִי הִכְעִיסַנִי׃ אַךְ עַתָּה הֶלְאָנִי׃ דְּרָכַנִי בִּשְׁמוֹנָה בּוֹ שְׂמָאלִית וִימָנִית׃ הֲלֹא שְׁלָשְׁתָּן קָבַעְתִּי תַּעֲנִית׃ וּמֶלֶךְ יָוָן אֲנָסַנִי לִכְתּוֹב דָּת יְוָנִית׃ עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ מַעֲנִית׃ זוֹעַמְתִּי בְּתִשְׁעָה בּוֹ בִּכְלִמָּה וְחֵפֶר׃ חָשַׁךְ מֵעָלַי מְעִיל הוֹד וָצְפֶר׃ טוֹרַף טָרוּף בּוֹ הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שֶׁפֶר הוּא עֶזְרָא הַסּוֹפֵר׃ יוֹם עֲשִׂירִי צִוָּה בֶּן בּוּזִי הַחוֹזֶה׃ כְּתוֹב לְךָ בְּסֵפֶר הַמַּחֲזֶה׃ לְזִכָּרוֹן לְעַם נָמֵס וְנִבְזֶה׃ אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃ מִנְיַן סֵדֶר חֳדָשִׁים בַּעֲשָׂרָה בּוֹ הָעִיר נֶהִי וִילִיל בְּמוֹפֵי אַפְעִיר׃ סֵדֶר פּוּרְעָנִית

בתוך

בְּתוֹךְ לְבָבִי יָבְעַר · בְּבֹא אֵלַי הַפָּלִיט לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר : עַל אֵלֶּה עַל פְּנֵי אָבַק זֵדִיתִי · פַּצְתִּי עַל אַרְבַּעְתָּן לוּ הֵחַץ בְּלִבִּי יָרִיתִי · צָרוֹת עַל אֵלֶּה קָבַר לִי כָּרִיתִי · צַדִּיק הוּא יְיָ כִּי פִיהוּ מָרִיתִי : קָרָאתִי שִׁפְכָךְ מִתְנַחֵם עַל רָעָתִי · רְאֵה עָנְיִי וּשְׁמַע קוֹל פְּגִיעָתִי · שְׁמַע תְּחִנָּתִי חִישׁ נָא יְשׁוּעָתִי · אַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ לְרַוְחָתִי וּלְשַׁוְעָתִי : יֶרַח טֵבֵת מְאוֹד לָקִיתִי בוֹ · וְנִשְׁתַּנּוּ עָלַי סְדָרַי נְתִיבוֹ סָרַרְתִּי פָּשַׁעְתִּי · יְגַלֶּה לִי טוּבוֹ · הָאוֹמֵר לַיָּם עַד פֹּה תָבֹא :

אל מלך ויעבור יי וסלחת סלח לנו כי אתה

אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם לְעִיִּים : אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלֵינוּ וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם :

כרחם אב ליי הישועה יי צבאות יי הושיעה כי לא על יי שמעה אלהינו ואלהי אבותינו :

אֶבֶן הָרֹאשָׁה · לְעִיִּים וְלַחֲרִישָׁה · וְנוֹחֲלֵי מוֹרָשָׁה · מְנוֹד רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים : בְּקִרְבִּי לֵב נִכְאָב · וְנִדְוֶה וְנִדְאָב · וְנִשְׁאַרְנוּ כְּאֵין אָב : וְהָיִינוּ כִּיתוֹמִים : דַּכָּא וַעֲנֻגָּה · בַּשּׁוֹשַׁנִּים סוּגָה · עַתָּה הִיא נוּגָה · מְסוּרָה בְּיַד קָמִים · הָיְתָה כְּאַלְמָנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה · וְהָרֵעִמִּי מָנֶה נִמְכְּרוּ בְּלֹא דָמִים : מְעֻנָּגָה וְרַכָּה · צָלְחָה לִמְלוּכָה מַעְגִּיתָהּ אָרְכָּה · זֶה כַּמָּה יָמִים : בֵּית יַעֲקֹב לְבִזָּה · לְלַעַג וּלְעָשָׁה · וְהָעִיר הָעַלִּיזָה · לְמַטָּעֵי כְרָמִים :

הראשה זה כ"ה וי"מ ר"ל ישראל הנקראה כאבן פינה שהיא ראוי' להיו' ראש לבנין ועתה אני לאורכה אנ' שמו את ירושל' לעיים ולהרישה שהרס פורענ' רומים הרסו את היכל' ואותם שהיו ראוים להיות נוחלי התורה למורשה · עתה הם מנוד ראש בתוך כל האומות כאלו אין לנו אב משגיח עלינו · נאה ר"ל מתוקנה והוסדה ולנוה מעט לנוו כלומר מדבר לא"ה שאינו לי קודם מתוך גלות · העליז' זו ירושלים · למטעי ר"ל שנקראת לשדה לנטע עליה כרמי' · דווה שבע היא מכוס תרעלה התרעל' לשם המות · הרצויה ישראל שהייתה רצויה לפני הקב"ה כעולה וכקטורת סמים · אבי זנוח משה רע"ה נקרא כן לפי שזנח עונותיהם דישראל במסכת מגילה · נבזון רנון · להשיב לריב ציון וכו' כדכתיב בישעיה י"ד כי יום נקם ליי' שנת שלומים לריב ציון · ולבן כצמר אודם וכו' עפ"י דכתיב אם יהיו חטאתיכם כשני כשלג ילבינו ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו ישעיה א' :

אבותי

דְּוָה תַּרְעֵלָה · בְּיַד בְּנֵי עַוְלָה · הָרְצוּיָה · כְּעוֹלָה · וְכִקְטוֹרֶת סַמִּים : מָאֲסָה לְזָנוּחַ · תּוֹרַת אֲבִי זָנוֹחַ · לֹא מָצְאָה מָנוֹחַ · לֵילוֹת וְיָמִים : נוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן · מִמְּךָ יְהִי צִבְיוֹן · לְהָשִׁיב לְרִיב צִיּוֹן · שְׁנַת שִׁלּוּמִים : חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם · מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם · וְלַבֵּן כַּצֶּמֶר אוֹדֶם · וְכַשֶּׁלֶג כְּתָמִים : חַזְּקֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ · וּבְקִיּוּם תּוֹרָתֶךָ : וּפָקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ · אֵל מָלֵא רַחֲמִים :

אל מלך ויעבור יי וסלחת פזמון

אבותי

אבותי כִּי בָטְחוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵי צוּרִי
גָּדְלוּ וְהִצְלִיחוּ וְגַם עָשׂוּ פְּרִי ·
וּמְעֵרַת הָרְחוּ וְהָלְכוּ עִמּוֹ קֶרִי · הָיוּ
הָלוֹךְ וְחָסוֹר · עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי :
בֶּעָשׂוֹר לַחוֹדֶשׁ · סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל · וְצַר
עַל עִיר הַקּוֹדֶשׁ · וְנִקְרַב רַב הַחוֹבֵל ·
נָתַתִּי חָדֵשׁ · וְעֻנֵּתִי בַּכֶּפֶל · וְהָיָה מִדֵּי
חוֹדֶשׁ לְאֵבֶל כִּנּוֹרִי : אבותי רֵאשִׁית
בְּכוֹרָה · לְרֵאשִׁית הַחֶרֶם · שֵׂם אֲחֵרִים
הַזְּכִירָה · וְהֶעָוֺן גּוֹרֵם · אֶלָּא הִכִּירָה ·

אבותי כי בטחו וכו׳ · נקרא רב החובל הטעם כמו שאומרים נבי ראש המנהיג כל הספינה שנקרא כן ככה נקרא נבוזר אדם רב הטבחים משום שהיתה כל הממשל׳ בידו · נתתי חדש העיר חדש אות׳ כאלו היה בה תבואה לחדש · כי בית כוכל והיה נבי נתפאר׳ שלה לבית וממה שגוכל ככבול עלה מנפן ולכן היה לאכל כבל ועוגב וכבוד ישראל שנקרא ראשית בכורה כית לראשית החרם רנה לומר הרינה כמו החרם כל העיר לפי חרב · צרה כמבכירה רונה לומר כאשה שהיא ראשית לידתה שרקמ׳ צר ככה הגורר · עגמותי ינרם ישכר · והוא עתיד במקום הזה · כעת במרום האויב המריא רלה לומר הגביה כאשלתי כאשלת יין ויוכב כך כל הכאשלים · וכמתל לא מתלתי על׳ רפואה · כלומר לא מצאתי רופא נותן לי · מעט צרי שהוא טריאקה שנותנים על המכה :
אדם

וְשׁוּטְפָה בְּזֶרֶם · צָרָה כְּמַבְכִּירָה · כָּעֵת בַּמָּרוֹם תַּמְרִיא : אבותי הָאֱלֹהִים
הֵבִיא · יוֹם רָעָה וּמָצוֹר · צִוָּה צָרַי סְבִיבַי · שִׁלְלַי לִבְצוֹר · יוֹם הֶרֶג לְבָבַי וְאֵין
כֹּחַ לַעֲצוֹר · וּדְבַר אֵל נָבִיא · מָשׁוֹל אֶל בֵּית הַמֶּרִי : אבותי מוֹשְׁבֵי שַׁעַר
הֶעֱבִיר אַדֶּרֶת · חֲמָתוֹ כָּאֵשׁ הִבְעִיר וְהֵרִים עֲטֶרֶת · וּמִלְּבָנוֹן יַעַר · הִשְׁלִיךְ תִּפְאֶרֶת
וְרוּחַ סוֹעָה וְסַעַר · תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי : אבותי יְפֵהפִיָּת נִמְשֶׁלֶת ·
וְעַתָּה קְדוֹרַנִּית · בֶּעָוֺן כִּי כָשַׁלְתְּ · וְלִבֵּךְ אֲחוֹרַנִּית · זְנוּחָה וְנֶחֱשֶׁלֶת · רִאשׁוֹנָה
וְשֵׁנִית · וְהַחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ · מְעַט צֳרִי : אבותי צַדִּיק הַצּוּר תָּם נָשׂוֹא עָוֺן נִלְאָה
מִכְּרוּב לְמִפְתָּן · לְפִנַּת גַּג דָּאָה · מֵעָוֺן הַנִּכְתָּם וְצַעֲקָתָם בָּא רַבָּה רָעָתָם · כְּעֵת
עוֹשָׂה פְרִי : אבותי חִזֵּק כָּל קָמַי · תּוֹכֵן הָעֲלִילוֹת · כִּי מָלְאוּ יָמַי בְּרוֹעַ מִפְעָלוֹת ·
וּמְבוֹשֶׁת עֲלוּמַי · שָׁכַחְתִּי גְמוּלוֹת · נוֹתֵן לַחְמִי וּמֵימַי · פִּשְׁתִּי וְצַמְרִי : אבותי
קָמַי פִּיהֶם פָּעֲרוּ · וְנַחֲלָתִי בִּלְּעוּ · מְאֹד עָלַי גָּבְרוּ · וְדָמִי שָׁתוּ וְלָעוּ · נָכְרִים עָלַי
צָרוּ · וְאֶת אָחִי הֵרֵעוּ · הָאוֹמְרִים עָרוּ עָרוּ · בְּנֵי שֵׂעִיר הַחוֹרִי : אבותי
אָמְרוּ לְכוּ וְנְכַלֵּם · וְנַשְׁבִּיתָה זִכְרָם · אֵל קַנָּא וְנוֹקֵם גַּמְּלֵם · יִשְׂאוּ אֶת שִׁבְרָם ·
כְּמַעֲשֵׂיהֶם שַׁלֵּם · וְיֵבֹשׁוּ מִסִּבְרָם · כְּאִישׁ חֲלוֹם חוֹלֵם · שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חוֹרִי : אבותי
פְּצָעַי לֹא רֻכְּכָה · וְחַבּוּרוֹת רֶצַח · וְעֵינַי הוּכְהָתָה · צוֹפָה לְדוֹרֵי נֶצַח · הַעוֹד לֹא
שָׁכְכָה · חֲמָתוֹ לָנֶצַח · עַל מֶה עָשָׂה כָּכָה · וּמֶה חֳרִי : אבותי רַחוּם זֶה אֵלִי ·
אַל לָעַד תִּזְנַח · אָרְכוּ יְמֵי אֶבְלִי · וְעוֹד לִבִּי נֶאֱנַח · שׁוּבָה אֶל אָהֳלִי · מְקוֹמְךָ
אַל תִּזְנַח · שַׁלֵּם יְמֵי אֶבְלִי כִּי תָבֹא עַל שִׁבְרִי : אבותי יְיָ מְנָת חֶלְקִי · חוּשָׁה
לִי לְעֶזְרָתָה · וּפִתַּחְתָּ שַׂקִּי · שִׂמְחָה לִי לְעֶזְרָתָה · וְתַגִּיהַּ אֶת חָשְׁכִּי · בְּאוֹרְךָ לְהָאִירָה

אֵת

את נשף חשקי · כי אתה נרי : אבותי מיגון ואנחה · פדה אל את נפשי · עשה לעמק הנחה · מלכי וקדושי · תהפוך לרוחה · את צום החמישי · לששון ולשמחה · צום הרביעי וצום העשירי : אבותי אל מלך ויעבור יי יי

לתענית אסתר

קוה קוינו יי ויט אלינו וישמע שועתינו · אף אורח משפטיך יי קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש :

כרחם אב ליי הישועה סלח נא הטה יי שמעה אלהינו ואלהי אבותינו

אדם בקום עלינו חיל אחזתנו
לרעד בהסתפחו למלכות
חנף כמעט כשלנו למעד · גמרו
לאבדנו כתל והרוץ בלי מסעד · אמרו
לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל
עוד : דלו עיני למרום קראתיך אויבי
לקוב הכרת שם ושאר ומחה זכרו
לרקוב וצר צוררי בנכליהם אשר נכלו
לעקוב · ויאמרו לא יראה יה ולא יבין
אלהי יעקב : זרוים ענה ולא מלב
לכלותם · הבו לפנים ורדם בהסרת
טבעת להחלותם : טוב דברו הקים
לעיני הגוים לעלותם · בארץ אויביהם
לא מאסתים ולא געלתים לכלותם :
ידע רמז הקורות לעם מעפר ומהודם ·
כתב הסתר אסתיר ומר דרור
מפורדם · לשבורת המן ממהרת המן
העץ קודם · תחת הנעצוץ יעלה ברוש
ותחת הסרפד יעלה הדם : מקשיב
דבר שקר כתב שטנה ועצב · נתעטף
בגדי שרד כטשה במנין קצב · סדר
להשתמש בשונים כלי בית המחצב

אדם כמו חיל פי' חילו חלחלה ר"ל כחיל אחזתנו
ורעדה כהסתפחו למלכות חנף ר"ל כשנתחבר
זה האדם אל מלכות חנף זה אחשורוש · כמעט מעדו
קרסולינו' נמרו למכריכו כתל שעומד אצל הקרקע שאין לו
סעד ויסוד שלא יפול התל בקרקע דלו עיני רצה לומר
הגבהתי עיני מלשון אודך יי' כי דליתני · לקוב פי' זה
אקוב לא קבה אל · שם ושאר רצה לומר הכרת שם וזה
יהיה בשלא בנים להם שאר · זרוים ענה ולא מלב
רצה לומר הפורים עשה ויתה' לי' תענה ולא מלב המלך
אחשורוש כי לא ידע בין ימינו לשמאלו · הבו לפנים רצה
לומר מתחלתו פי' הב הב הכל היה בשביל שהיה בפנים עם
המלך ורדוה היה עלה שהסיר המלך טבעתו מעל ידו
ונתנו לו וזהו רצה להכלות ישראל · ידע הודיע · לעם
מעופר שנשתנה להיות כעפר הארץ או שנדרכו כעפר
הארץ · וכן כ"ל ומיהודים כמו ומיהוד' דשת רגלים ונתנו
המשכר בסימן לשכת הקרוו · כתב הסתר אסתר רצה
לומר שכתבה אסתר וכתב מרדכי שנקרא מירא דכיא וכאלו
היה בפרדס בריח טוב · המן העץ שעשה המן · ואפילו
קודם רצה לומר קוצים קטן לשבות ולבטל מחשבת המן ·
עד שתחת הנעצוץ והסרפד שה' קוצים שנה' כמשל המן ·
יעלה לגדולה מרדכי שנקרא ברוש והדס במשל שהביא
עלים טובים · מקשיב דבר שקר · נתעטף בבגדי
שרד רצה לומר בבגדי וכלי כהונה והם הכלים שאמר וכלים
מכלים שונים שלא כמלא והב טוב כמותם והיו דומים אצלם
לכל סוס' מה היה לו לקח' בשביל שטע' כמבין קצב' שנים
שהיו בגלות · כלי המחשב הם כלי הזהב כי זהב וכסף ובקשת
בדיל ועופרת כולם נקראים מחשבים · כאכלם מזבח
עבר' רצה לומר שבא השטן להשטין על ישראל לפי שנהני
שושן מה יהודים אכלו ועברו עלימם כוכבי' · שמעה מורשה
ה' א התורה שהיא מורשה לקהלת יעקב · תשבי זה אליהו
התשבי · ישיני מכפלה הם האבות שבמכפלה כמין לרועה
הלך בבקיע' למשה רועה שלא ימחה זכרם כי אקטל פי שבתתי
גזירה היה בבקתם כמותם טיט שקל להשכר ולמדו זה
מגזירות כנוה שבמס יי' על הדעה · בן קיש זה מרדכי בן
שמעי בן קיש · כמים מפתיים · מוכפכים מורעבים מלשון

לסוד ולכפן שלשה מוכפכים רלה לומר ג' ימים · יהודי הוקיע מרדכי שנקרא יהודי הוקיע ל' והוקע אותם כנגד השמש · ילדיו של המן למטה · אביה' הוא המן למעלה · משנה מרדכי שהיה משנה למלך · נקם חזה רלה לומר כפל נקמות ראה שלא די שנתלה אויביו אלא שנתן לו בית המן ושם תהלה ודבר תהלה · ותכתוב אסתר כל תוקף וה' היודו' כאלו אנו אומרים הלל וכן מודים להקדוש ברוך הוא קדים ל' קדוש עמך למטה שקבלום עליהם משום קדוש שהיה להם בראות' נקם · מלמעלה קיימו מה שתקנו למטה נס ינוסס רלה לומר הקדוש ברוך הוא יעשה לנו נס כמו עתה נס בתוך נס · יען יש גרס · נלא די שינלא לרויח אלא שיתן טרף:

ויבא גם השטן בתוכם להתיצב : עם הנמצאים בשושן באכלם מזבח עברתי פער להסטינם להסגירם ביד נותן מכרם · צור הסכים לכתוב אגרת לאבד סכרם · אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם : קרושים מלאכי שלום מר יבכיון בזעקה · רחום לברית הבט ואל תפר להרחיקה · שמעה מורשה

כמתי

ותלבש בגדי אלמנות מועקה · ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה : תשבי שם איזור שק במתניו תחבושת · מהר להודיע ישני מכפל אבות שלשת · נחץ לרועה נאמן מה לך נרדם להעשת · קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת : חותם טיט אשר נעשה לבלשן ספר · מנגנה למרו אחר גזרה כעס להפר · בן קיש הקיש דלתות בית הספר · ויכס שק וישב על האפר · רבץ תנוקות לפניו שלשה ימים צמים ומוכפנים · בקול יעקב לחלוש ידי עז פנים · ידיו אמונה לאל הצילני נא מעלבונים · פן יבא והכני אם על בנים : מזה אלה ומזה אלה בני איתני · כלם צעקו ותעל שועתם אליי · יה בכיתם בבא שואל לפני · ומה קול הצאן הזה באזני : רועה השיבו הם קטני קודש זרע · יה הצל לקוחי למות מאויב הרע · חנון נכמרו רחמיו ויבא לבכות המאורע · ויהי כקרא מלך ישראל את הספר ויקרע : יהירים הוקיע בלב הארץ למטה ואביהם למעלה · איש איש בשלש אמות והרביעית אויר מגולה · משנה נקם חזה ושמח ושח תהלה · אותי השיב על כני ואותו תלה : ותכתוב אסתר תוקף לקרא כבהלל מודים · ממרום קימו מה שקבלו מטה דורים · נס ינוסס כאז לפרסם פלאו מסהירים · בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים :

אל מלך ויעבור יי סלח לנו כי אתה

כי עמך מקור חיים באורך נראה אור : בקראנו ענינו אלהי ישענו בצר הרחבת לנו חננו ושמע תפלתינו : ועתה יגדל נא כח יי כאשר דברת לאמר :

כרחם אב ליי הישועה יי צבאות יי שמעה

אלהינו ואלהי אבותינו

אתה האל עשה פלאות · בעמים הודעת נפלאות · גאלת בזרוע עמך מתלאות · הכית צריהם במותי תחלואות : האויב בקומו

לשרר

לעורר מדנים · ודמה לאבד פרחי עדנים · זמם לשקול לגנזי ארונים · חליפי
מאת ככרי אדנים : טלאיך הזהרת שקליהם להקדים · ידעת העתידות ודרשת
נסקדים · כיבוי ללהב יוקדים · לקוחים למות לתחי נפקדים : מסכה צרה
משתחוים לפנים · נמכרו לעולל קנוקנות וגפנים · סבאים מושקים בכל דפנים ·
עיניהם לך תולים ובסתרך נצפנים : פור נהפך באויבים לשלוט · צלוב הוכן
אגגי לקלוט · קלעו ובלע פני הלוט הלוט · רב עם באשמנים לעלוט : שלום
ואמת כתב לכל צד · תוקף ישע סלעו ומצד · שורר הושדד וברשתו נוצד :
מלשני נסחף נצמת ונרצד : עשו שמחות ולדורות קבעום · ומקראות שלשום
ולא רבעום · נסכמו ממעל ועמם תבעום · בספר נחקק על מה קבעום : רמה ידך
לסלוח לפושעים · יהודי והדסה הקמת מושיעים · צדקתם שמרת לעד
לשעשועים · חקר כבודם להזכר לנושעים : קנא לשמך הנקדש · חזה כרמך
נבזז ונדש · זרועך לקבץ ולשמך שיר יחדש · קיימם והחיים בבנין בית המקדש :
וכעשותך פלאות באותם הימים · אתנו הפלא תשועת עולמים · מצוא לפניך
בופר תנחומים · אל מלך יושב על כסא רחמים :

אל מלך ויעבור יי וסלחת סלח לנו כי אתה

במתי מספר חלינו פניך · לשועת
נכאים אל תעלם אזנך ·
הקשב תחינתם משמי מעונך · כבימי
מור והדס הושעת בניך : תהלות ישראל
אתה יושב · שועתם תאזין ורנתם
הקשב · רפאות למחץ מקדים ומחשב
קנויך להטיב ונויהם לישב : במתי צר
ואויב הלטיש עיניו · פיהו פער לשאוף
עניו · עישת בשלו להשמיד קהל המוניו
סגל לאבד חרת בנשתוניו : במתי
נוקם לצרים נוטר לאויבים · מרדת
מדתם כזרו באהובים · לוחם ונינו
התלו צלובים · כבחרוזת דגים חורזו

במתי מספר ר״ל במעט אנשים וכנלו׳ הושיענו
כבימי מרדכי ואסתר שנקרא מור והדס ·
שועתם נקרא צעקה מקמת המליץ · ורנה ר״ל שבח ורננות
שמשבחים בו · רפאות למחץ מקדים ר״ל מקדי׳ רפוא׳ למכה
כמו שעשי׳ או כשגד׳ מרדכי דבר בגתן ותרש ואח״כ גדל
המלך את המן · הלטיש עיניו ר״ל חדד כמו לוטש מחרשתו ·
פיהו פער לשאוף עניו ר״ל פתח פיו לבלוע תנו׳ משה העניו
אחד · עישת בשלו להשמיד המוניו ר״ל נעשו׳ בממונו מתנה
למלך כדי להשמיד המוניו של העניו הוא שאמ׳ י׳ אלפי׳ ככר
כסף אשכול וכו׳ סגל לאבד ישראל שנקרא עם סגלה לאבד׳
חרת בנשתוניו חרת על׳ חרות על הלוחות בנשתוניו במפר׳
מלשון כתב הנשתוון מלדע מדתם כזרו כמו כדבר אשר זמו
מלשון ויזד יעקב נזיד ר״ל בקדירה שבשלו בה כתבשלו · וזה
כי הוא בא לתלות מרדכי · ולוחם מלשון זו גם בניו התלו
כבחרוזות דגים ר״ל תחובי׳ זה בזה כענין אחד חרוזות מלשון
נואדך בחרוזים · אשר שברו קווי כמו שברתי לתשועתך
ולשפו מלשון ורוח ולעפות שר״ל שריפה או בעיתות חוכסים
דרוכים מלשון יכוס כריכו מונרים כספפי׳ ובגררי׳ מלשון
במים המונרים · גיא ואפסיה ר״ל הבקעה ואפסי הארץ:
אתאבנו

תחובים : במתי יום אשר שברו צוררים · שבחה להשית בעם נצורים · חולפה הדת

ונפלו פגרים· זולעפו וזעמו מובסים ומגרים: במתי ובכן יתעלה שמך
ויתנשא· הוריך השמים כסא· דכאים ברוממך נתונים למשיסה· גיא ואפסיה
תהלתך מכסה: במתי בינה הגיגנו וראה בצר· באפך קומה על צורר הצר·
ארון קראנוך מן המצר· אנא הוציאנו למרחב וחלצנו מצר: במתי מאד תרבה
לנו מחילה· שמע תפלה והעבר תפלה· לו חצינו המעד ומלאם חלחלה· ממנו
רחמיך לא תכלא: במתי אל מלך ויעבור יי' וסלחת סלח לנו

לשבעה עשר בתמוז

סלח לנו אל מלך ויעבור יי'

אל תתנו דמי לך עד יכונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ: כי עמך מקור
חיים באורך נראה אור: אלהינו בושנו במעשנו ונכלמנו בעוננו:
כרחם אב לי' הישועה יי' צבאות יי' הושיעה סלח נא והטה
אלהינו ואלהי אבותינו

אתאנו לך יו' ואתה בקר וגם לילה· צריחות
צעקות יו' אף יצרים· כשנשברו הלוחות
על ידי משה רבינו עליו השלו' כשרפ' התור' ע"י אפוסטימוס
הרשע· מזוית היכל מכותל המערבי כשאו"ל· להתכל יו'
והסכה אוכנו אוכל· הועמד צלם בהיכל על ידי אפוסטימוס·
זרונו פוזרנו כאומו' מלשון וזריתם בארצות· הבקעה העיר
בשנייה דאלו בראשונה הי' בט' בו· טפש מקדשינו ר"ל שהוא
ל' השמין תרגו' ויהשמן לב העם· טפש לבא דעמא הדין· ועבינו
פירש טורכיסרופוס ההיכל· לזבח ר"ל לפי פרב יו' אבחת
חרב וי"מ יו' לטבח בחלוף א' בטית בא"ב דאטב"ח כך פירש
רדק· מריב לשוכות זה בית שני שאו"ל שנחרב משום ליה
ושנאת חנם· שמה כשפה יו' שפי' ונעבורה· ורבתה בנו
אסון זה בית המקדש ראשון שנחרב על שהי' שם ע"א וגלוי
עריות וש"ד ולמדוהו ר"ל מן המקרא בתמא פ"ק· ורפשון
ל' רפש וטיט הפוך לנו לששון ולשמחה עשה כה אמר יי'
צום הרביעי וגומר עד יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה·
שעינו יש לפרשו יו' שעה מעלינו ויחדל ועבינו הרפה ממנו
מכותך· ויש לפרשו ל' משען ומשענ' ועבינו סמכנו והיה
לנו למשענת:

אתאנו לך יוצר רוחות· ברוב עונינו
כבדו אנחות· גזירות עצמו
ורבו צריחות· כי בשבעה עשר בתמוז
נשתברו הלוחות: גלינו מבית הבחירה
וחשכה בעדינו אורה· דיננו נחתם
ונגזרה גזרה· כי בשבעה עשר בתמוז
נשרפה התורה: הרסו אויבינו את
ההיכל· וברחה שכינה מזוית היכל·
ונמסרנו ביד זרים להתכל· כי בשבעה
עשר בתמוז הועמד צלם בהיכל: זרונו
מעיר אל עיר· ונלכד ממנו רב וצעיר·
חרבה עירנו ואש בה הבעיר· כי
בשבעה עשר בתמוז נבקעה העיר: טפש במקדשנו צר המשמיד· ונטל מחתן
וכלה אצעדה וצמיד· יען כעסנוך ונתננו להשמיד· כי בשבעה עשר בתמוז
בטל התמיד: כלה ממנו הוד ושבח· חרבו שלף אויב עלינו לזבח· להיות
עוללים ויונקים מוכנים לטבח· כי בשבעה עשר בתמוז נבטלו עולה וזבח
מרדנו לשוכן מעונות· לכן נפזרנו בכל פנות· נהפך מחולנו לקינות· כי

Digitized by Google

בשבעה עשר בתמוז גרמו לנו עונות: סרבנו לפניך מריב לשונות· לכן למרה
לשוננו לומר קינות· עזבנו בלי להמנות· כי בשבעה עשר בתמוז נבטלו
הקרבנות: פזרנו בלי מצוא רוחה· ועל כן רבתה בנו יגון ואנחה· צור ראה
נפשנו כי שחה· ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו לששון ולשמחה: קשינו ערף
ורבתה עלינו אסון· ולכך נתננו לבזה ולרפסון· ראה יי׳ וחלצנו מאסון·
ושבעה עשר בתמוז הפוך לנו לשמחה ולששון: שוענו בשמך שוכן רומה·
קבץ נפוצותינו מארבע פינות אדמה· תוסיף ידך שנית לקנות איומה· ושבעה
עשר בתמוז הפוך לנו ליום ישועה ונחמה: אל מלך ויעבור יי׳ יי׳ וסלחת
אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל: כי הנה אויביך יהמיון
ומשנאיך נשאו ראש: אל נקמות יי׳ אל נקמות הופיע:

כרחם אב ליי׳ הישועה יי׳ צבאות כי לא אלהינו ואלהי אבותינו

אמרר בבכי מפני יד שלוחה בעי· בנאצי בתוך כתו בבגדי וקבעי·
גז וברח ונסע עשר ועלה לשביעי· דימני הציקני הסיקני בחדש
הרביעי: הביא מועד במלאותו לשבור בחורי גמוז· ורבה בו פעמים
במסמוס ומזמוז· זבולו כשר שאננות מבכות את התמוז· היבני איבני אזי בירח
תמוז: טמנו פחים חמשה במקרא תלאות משלחות· יכלו לי בשבעה עשר
בו באליחות· כי נוקשתי ככלה עלובה בחפת שלוה והצלחות· לרועי לא
המתנתי ששון נשתברו הלחות: מירו עריתי חלי וכתם ואצעדה וצמיד·
נגרות ביום אפו כשיחתי דרכי להשמיד· סרר עבודתו וקיץ מזבחו קצתי
להעמיד· על כן מלשכת הטלאים בטל התמיד: פור התפוררה
ונתפזרה סוערה עניה· ציה נמשלה מבלי חובל ונטרפה כעניה· קחתה
בחטאתה בראשה ובכבל תאניה ואניה· ריבוה צריה כהיום והובקעה העיר
בשניה: שלוחה כצבי מדח מאין דורש להסתירה· שננו לשונם ונתנוה
כשה צמרה וחלבה להתירה· תצעק על כלי חמדה שבו נכתרה· תחמוד
עיניה נצל כשרף אפוסטמוס התורה: חרף עשוקים ורצוצים בעבור הרעימה
סבל· ירורים כוהיה לאכול ובהסתר פנים מלהסתכל· יד השלים מכנף
שקוצים נעכל· עת צרה בהסכנס והועמד צלם בהיכל: דווים סגופים בנים
היו מקדם ראשונים· סמוכות צרותיהם זו לזו כמה שנים· לוקים כאשר
תעשנה הדבורים והעקר בים שונים· הונם אבד סברם ובטל סבוים
באיש נים:

Digitized by Google

סליחות לשבעה עשר בתמוז

בְּאִישׁוֹנִים: אֵל קַנָּא בְּהִתְאַפֵּק בְּמְקַנְאֶיךָ דְשֵׁנִים רְטוּבִים · מְחַכִּים תְּקִים עוֹמְדִים לְעוֹלָמִים כִּנְטָעִים מְחֻטָּבִים בָּאֲהָבִים · הָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם בְּצוֹמוֹת הֲטוּבִים · נֶצַח הֱיוֹתָם לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים:

אל מלך ויעבור ייי סלח לנו כי אתה פזמון

שָׁעָה נֶאֱסַר · אֲשֶׁר נִמְסַר · בְּיַד בָּבֶל
וְגַם שֵׂעִיר · לְהֵיהָמָה · זֶה
כַּמֶּה · וַיִּתְחַנֵּן בְּבֶן צָעִיר יוֹם
גָּבַר הָאוֹיֵב וַתִּבָּקַע הָעִיר: לְזֹאת אֶכֹּף ·
וְאֶסְפּוֹק כַּף · בְּיוֹם חֲמֵשׁ פִּזְרוֹנִי · וְעַל
רֶגֶל הָעֵגֶל הַלֻּחוֹת יְצָאוּנִי · וְגַם הִשְׁמִיד
הַתָּמִיד · וּמַעֲצָתוֹ כְּלָאֵנִי · וְלָכַד צָר עִיר
מִבְצָר · וּבְסוֹגֵר הֱבִיאַנִי · וְהוּשַׂם אֱלִיל
בְּהֵיכָל כָּלִיל וְהִתִּיךְ צָר בָּאֵשׁ הִבְעִיר · יוֹם
גבר האויב ותבקע העיר: מֵאוֹד
אֶתְחַלְחַלָה וְאֶתְחַלְחַל · בְּיוֹם שַׁדַּי רְחָפַנִי ·
וְהַשְּׁפִיפוֹן מִצָּפוֹן · כְּשִׁבֹּלֶת שְׁטָפַנִי ·
מְאוֹר חָשַׁךְ · גּוֹי שֵׁשַׁךְ · וְגַם כַּדּוּר צְנָפַנִי ·
וְגַם צַיִד · שָׁלַח יָד · הַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר:
יום גבר האויב ותבקע העיר: הוֹד
לִבִּי וּמִשְׂגַּבִּי · הֲלָעַד אַפְּךָ יֶעְשַׁן · הֲלֹא
תִרְאֶה · עַם נִלְאָה · אֲשֶׁר הוּשְׁחַר כְּמוֹ
כִּבְשָׁן: גְּדוֹר פִּרְצִי · בְּבֶן פַּרְצִי ·
וּמְהַדֵּק לִקְטוֹט שׁוֹשָׁן · בְּנֵה בֵּית זְבוּל ·
וְהָשֵׁב גְּבוּל · הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן · וְעַיִן פְּקַח
וְנָקָם קַח · מֵאֶצֶר וּמִדִּישָׁן שְׁפוֹט אִלֵּם ·
וְאָז יְשַׁלֵּם · הַמַּבְעֶה וְהַמַּבְעִיר: יוֹם גָּבַר
הָאוֹיֵב וַתִּבָּקַע הָעִיר: אל מלך
ויעבור ייי פזמון למילה

שעה נאסר ישראל שהם משועבדי' כאלו הם בבית האסורים · שעה אליהם מלשון ואל קין ואל מנחתו לא שעה · זה כמה זמן · בבן צעיר רוצה לומר פי' שתחנתו כשמע' יותר מהנחל לפי שיש נשבעין עליו: אכף פירש כפיפה · ואספוק כף כדרך המתאוננים שמכים כף לכף ביום חמש פזרוני רוצה לומר חמש דברים אירעו את אבותינו בי"ז בתמוז וי"מ שלא כותר אלא חמישית שהאחרי' כהרגנו והוא לשון וחמש את ארץ מצרים: ועל רגל העגל בשביל העגל לשון לרגל הילדים · יצאוני יצאו ממנו · ומעצתו דהקב"ה שהוא בעצמו נתן עצה לנבוכד נצר שלא לחזור ולהחריב ירושלי' כמפורש בהגדת חלק · כלאני לשון אדוני משה כלאם: ובסוגר רוצה לומר במאסר וי"ל גם כן מלשון הסגרתי ביד אויב לשון מוסר: כליל מלשון מכלל יופי שכולו יפה · והתיך וכולי רוצה לומר ששרף נכר את התורה והעמיד צלם בהיכל · ואתחלחל תחלואי מות (ואתחלחל מלשון ותתחלחל המלכה מאוד) · והשפיפון מצפון נבוכד נצר שדומה כשפיפון עלי אורח שעלה מבבל שהוא בצפונה דא"י שנאמר מצפון תפתח הרעה: כשבולת שטפתני רוצה לומר שטף איש השוטפים וגונשים בכוס · מאור חשך שחשך מאור שלי: גוי ששך גוי בבל ששך בא"ת ב"ש בבל · כדור צנפני עש"ה צנוף יצנפך וגומר ופירוש רש"י צנוף יצנפך כמצנפת המקפת את הראש יקיפוך אויבי' ומציקים כדור כלו' אבלך שזורקין אותו מיד ליד ויש"ה קשר מכדור כף הדיוגן כלומר שהיו ראוי להכתב ככדור לפי זה וציד זה איש יודע ציד · הצפיר והשעיר זה מלכות יון הוד לבי זה הקדוש ברוך הוא יעשן כי מי שכועס נראה כעשן יוצא מנחיריו · בבן פרצי במשיח בן דוד שבא מפרץ ומהדק לשון קוץ: שושן אלו ישראל ועש"ה כשושנה בין החוחים וגומר משל על ישראל שהם מדוכאי' ביסורין · בית זבול זה בית המקדש דכתיב בנה בניתי בית זבול לך ונקרא גם כן בשן שנאמר ואביא אתכם אל הבשן · מאצר ומדישן הם בני שעיר החורי: שפוט אלם שפוט משפט ישראל שהם כאלמים עש"ה כרחל לפני גוזזה נאלמה שעבירו אף על פי שנגזזת ונלקח' ממנה צמרה אין לה פה להשיב ולריב עם שתוקף ממנה · ור' יונה פירוש שלכך נקרא' האש' שמת בעלה אלמנה מפני שאינ' יכולה לדבר ולריב את בני ריבה · המבעה והמבעיר כנוי הוא לגורמים נזקין כי אבל המבעה כאמור ושלח בעירו · אבל המבעי' כי תצא אש ומצא' קוצי'. והפיוט הזה במשקל יתד ושתי תנועו' ותלושתי כנועו' ושם המחבר בראשי הבתי שלבם

יה אום· זכור היום· ברית שבועת תמימך· ציר אזרח· אשר ארח·
חקת דת נאמנך· קדוש יעקב חיש לנקוב· שמותינו ברחמיך·
זכרנו יי ברצון עמך: ברית נפקד· אשר נעקד· להעלות לפניך: כשה
נאסר· וגם נמסר· לעשות הטוב בעיניך· רצה זרעו· וחון גזעו· בעת
בואם בדיניך: ואם חובם· ענה בם· עשה למען שמך: זכרנו למודך
וגם הודך· ישראל הנקרא· אשר חלם· וחזה סולם· במרום לך מקורא· אל
אחד· בלא פחד· ויאמר מה נורא· זכור צדקו· וגם חקו· לשארית נשארה·
אשר נשאה· וגם נלאה· זה כמה בזעמך: זכרנו שני אחים אזרחים:
משלחים לשביה קדשתם· ושלחתם· לשר עגלה יפיפיה· איש ענו· בעניניו:
הוריד דת פליליה· והנרצה· אשר מצא· רצונך רב העליליה· בריתם זכור·
ואל תעבור· עם נשואי רחומיך: זכרנו זכור סגן· אשר נגן· עלי כנור·
וגם נבל· בשירותיו וזמירותיו· יודון לך בכל תבל· לך נמשח· ונגדך שח·
נשא לך עול וגם סבל· פרה נבאה· מקוראה לך נחלה וגם חבל· להושיעה·
להרגישה· צא נא ממקומך: זמרנו ברית נביא· שמו תשבי· הואל נא
וחכרה אל· להמציא פדות· מעבדות· להוציא עם בך שואל· דל שמח· וגם
צמח· מושיע וגם גואל· וזר תשמיד· וגם תעמיד· המלאך מיכאל· ונפלאות
למשואות· הרימה פעמיך: זכרנו יי ברצון עמך:

אל רחום שמך: אל חנון שמך:
בנו נקרא שמך: יי עשה
למען שמך: עשה למען אמיתך:
עשה למען בריתך: עשה למען
גדלך ותפארתך: עשה למען דתך:
עשה למען הודך: עשה למען
ויעודך: עשה למען זכרך: עשה
למען חסדך: עשה למען טובך:
עשה למען יחודך: עשה למען
כבודך: עשה למען למודך: עשה
למען מלכותך: עשה למען נצחך:
עשה למען סודך: עשה למען

עשה למען זכרך בשביל צדיקים שזוכרים תמיד שמך הגדול
בקדושה· עשה למען חסדך כמו דכתי׳ הושיענו למען חסדיך
תהלים ו׳ פירוש לא בצדקתי כי ידעתי שאני חוטא רק
למען רחמיך ובשביל אברהם דכתיב תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם: עשה למען טובך כמו דכתיב כנעורי ופשעי
אל תזכור וגומר למען טובך יי׳ ופירוש למען טובך יי׳
לא למעני אלא למען טוב׳ שאתה טוב וסלח· עשה למען
יחודך רוצה לומר הואיל שאנו מיחדים את שמך בכל יום
פעמים ואומרים בכל יום שמע ישראל יי׳ אלהינו יי אחד
ככה [illegible] על ישראל שקרא׳ להם גם כן אחד
כדכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ עשה למען
כבודך כדכתיב לא לנו כי לשמך תן כבוד פירוש לא
בשבילנו ובשביל כושר מעשינו תרחם עלינו רק בשביל
שמך הכבוד שלא יתחלל בגוים· עשה למען לימודך
בשביל אותן שעוסקין בתורה ללמוד וללמד· עשה למען
מלכותך מה שאמרת ע״י ישעיה סימן מ״ג אני יי
קדושכם בורא ישראל מלככם ופירש רד״ק הוא מלככם
באמת ולא ישעבדם ביד מלכי האומות וגם אין אומה
מכירים ומודי׳ במלכות כמו עמך ישראל לכן תום
עליהם בשביל מלכות· עשה למען נצחך פירש עשה
למען

עוך

עֻזָּךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן פְּאֵרָךְ: עֲשֵׂה
לְמַעַן צִדְקָתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ:
עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: עֲשֵׂה
לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ:
עֲשֵׂה לְמַעַן אוֹהֲבֶיךָ שׁוֹכְנֵי עָפָר:
עֲשֵׂה לְמַעַן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב:
עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: עֲשֵׂה לְמַעַן
דָּוִד וּשְׁלֹמֹה: עֲשֵׂה לְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר
קָדְשָׁךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדָךְ:
עֲשֵׂה לְמַעַן שׁוֹמְמוֹת הֵיכָלָךְ: עֲשֵׂה
לְמַעַן הֲרִיסוּת מִזְבְּחָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן
הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשָׁךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן
טְבוּחִים עַל יִחוּדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי
בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמָךְ: עֲשֵׂה
לְמַעַן יוֹנְקֵי שָׁדַיִם שֶׁלֹּא חָטְאוּ: עֲשֵׂה
לְמַעַן גְּמוּלֵי חָלָב שֶׁלֹּא פָשְׁעוּ: עֲשֵׂה
לְמַעַן תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן: עֲשֵׂה
לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ: עֲשֵׂה
לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ: עננו

למען סודך שהוא קיים לבנא בנמים ואנו משבחים לך שתראה בגוא' כמהרה בימינו כאשר הראיתה כ' מי פרעה· עשה למען סודך פירש עשה בשביל ישרים שנאמר בסוד ישרים ועדה או בשביל יראי יי' שנאמר בהם סוד יי' ליראיו· עשה למען עוזך היא התורה דכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ור"ל שהקב"ה לא נתן התורה לישראל עד שלקח בניהם לערבות שיקיימו אביהם התורה וזהו מפי עוללים ויונקים וגו' ומר: עשה למען פארך ר"ל בשביל המשובים בישראל שנאמר עליהם עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ישעיה מ"ט· עשה למען צדקתך עשה למען שאתה צדיק ואוהב צדקות ומצדיקים כדכתיב כי צדיק יי' צדקות אהב ופר"ש כי צדיק יי' צדקות אהב וירחם על הצדיק ואוהב אותם· עשה למען קדשתך פירש ע"ד הפסוק בישעיה סימן מ"ג אני יי' קדושכם בורא ישראל מלככם ופירש רד"ק אני יי' קדושכם שאני מקדש שמי בכם כיון שאמר כורש כל ממלכות הארץ נתן לי יי' וגו' ואמר מי בכם מכל עמו יהיה אלהיו עמו ויעל פירש מי בכם כך היה מכריז וכותב לכל הממלכות מי בכם מכל עמו של הקדוש ברוך הוא יהא הקב"ה בעזרו ויעלה לבנות ביתו אשר בירושלים לכך אנו מתפללים שתעשה למען קדשתך ותוציאנו מן הגלות לבנות בית המקדש· על רחמיך רוצה לומר עבינו רק למען רחמיך הרבים אף שאנו חוטאים מכל מקום מידתך לרחם תכם: עשה למען שכינתך רוצה לומר שתחזו' העטרה ליושנה ותבנה בית המקדש ותשר' שכינתך בתוכה כמקדם ולא יתקדש שמך לעיני כל העמים: עשה למען תהלתך ע"ש הפסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל רוצה לומר שכ"כ חשיב לפני הקדוש ברוך הוא תהלות ישראל שיושב ומנפ' לתהלתן ולכן אנו מתפללים שיעשה בשביל אותו תפלה דישראל· עשה למען אוהביך שוכני עפר ר"ל הצדיקים שהיו קודם אברהם כגון אדם ומתושלח ונח ונה"נ: עשה למען ציון משכן כבודך הוא הר המוריה שמעולם היה שכינתו עלין ואתה בקרב· עשה למען שוממות היכלך עשה למען ההיכל ששמם וחרב ובשביל מוכם שנהרס ונשבר: עשה למען הרוגים על שם קדשך וטבוחי' על יחודך ע"ש הפסוק כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה פירש ברצוננו אנו מוסרי' נפשינו להריגה בשביל כבוד שמך ואפילו בלי שום בכייה ונער רק אנו הולכין לשרפה בשביל קדוש שמיך כיונה לשעוד' יין ולב' נחשבנו בעיני א"ה כצאן לטבח שאינם מרחמים עלינו· עשה למען באי באש ובמי' וכו' זה רבי עקיבא בן תרדיון שהיו דנין אותו בשריפה ספוג ים של צמר מלאים מים היה מניחי' על לבו כדי שלא ימות מהרה א"כ היה נדון באש ובמים ונקט ע"ד הפסוק באנו באים ובמים תהלי' ע"ו ופירשו הגאונים על עבור' דא"ה שמעבי' אותנו באש וגם במים שנותנין לנו לשתות מים אם שיד כדי לשרפה בני מעיו עד שיוד' על מה שאולין אותו אף שאינו אמת לכך אש ומים נבי הדדו דעינוי של מים הוא נ"כ עינוי של אש· עשה למען יונקי שדים שלא חטאו ולמען גמולי חלב שלא פשעו פסוק הוא ביואל סימן ב' אספו עם קדשו קהל קבץ זקנים אספו עוללים ויונקי שדים ופי' רד"ק שיתענו גם הקטנים שלא יינקו וגמולי חלב יתענו מאוכל ויבכו היונקים שדים וגמולי חלב לרעבונם והגדולים יבכו ויבכו וישובו אל האל יתב' לכך אנו מתפללים עשה למען אלו שעושין היונקי שדים וגמולי חלב מתענים בשביל שישובו בתשובה גמור' גמולי חלב שפסקו מליניק כמו ויגמל יצחק· עשה למענך והושיענו ע"ש הפסוק ויושיע' למען שמו פירש אבן עזרא כי שמו נקרא עליהם אלהי העברי' וחתיק לשון חווק ולכך נקרא הב"ה יודע יצר עבינו ע"ש הפסוק כי ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו ר"ל הקב"ה ירחם עלינו בשבי שיודע יצרנו וגם כי עפר אנחנו ואין אנו כמלאכים בתרגומו אדי קוי ידע יצרנו כיצא דמקשא יתביה וגומר שאינו חוטא להכעיס לפני הקב"ה: . כובש כעסו ואינו כועס כמאמר' אפי' על הרשעי'

עננו יי עננו: עננו אלהי עננו:
עננו אבינו עננו: עננו
בוראנו עננו: עננו גואלנו עננו:
עננו דורשנו עננו: עננו האל הנאמן
עננו: עננו ותיק וחסיד עננו: עננו
זך וישר עננו: עננו חי וקים
עננו: עננו טוב ומטיב עננו:
עננו יודע יצר עננו: עננו כובש
כעסים עננו: עננו לובש צדקות עננו:
עננו מלך מלכי המלכים עננו:
עננו נורא ונשגב עננו: עננו סולח
ומוחל עננו: עננו עונה בעת צרה
עננו: עננו פודה ומציל עננו: עננו צדיק וישר עננו: עננו קרוב לקוראיו
עננו: עננו רחום וחנון עננו: עננו שומע אל אביונים עננו: עננו תומך
תמימים עננו: עננו קשה לכעוס עננו: עננו רך לרצות עננו: עננו
אלהי אבותינו עננו: עננו אלהי אברהם עננו: עננו פחד יצחק עננו:
עננו אביר יעקב עננו: עננו עזרת השבטים עננו: עננו משגב אמהות
עננו: עננו אבי יתומים עננו: עננו דיין אלמנות עננו: עננו עונה
בעת רצון עננו:

הרשעי' כדכתיב ארך אפים לצדיקים ולרשעי'. לובש צדקות
כדכתיב וילבש צדקה כשריון ישעי' נט' ופי' כמו השריון
שמחובר כל טבעת וטבעת עד שהיה לבוש כך הקדוש ברוך
הוא מחבר כל פרוטה ופרוטה מהצדקה ועושה לבוש מהם
מתלבש בשע' דין כדי שיזכו' זכות' של אדם. תומך תמימים
ע"ש הפסוק ואני בתומי תמכתי כלומר הקדוש ברוך הוא
סומך ועוז' להולכי בתום לבב לפניו. קשה לכעוס שאינו
ממהר לכעוס. פחד יצחק י"מ יו' שפחד ממנו יצחק זה הקב"ה
ועו' ר"מ לזו' העקיד' כי שם חרד יצחק חרדה גדולה ואנו
מבקשים רחמים שיזכור לנו אותה עקידה ויעננו. אביר
יעקב אלוה' תקיפא דיעקב כי הקב"ה הראה תוקפו וחוזקו
שהצילו מאחיו ומלבן ומכמה אומות בעת מלחמה דשכם
ומזור. אביר לשון חוזק ותקיף. עננו עזרת השבטים כמ'
שעזרת לשבטים בגלות מצרים ושמעת לצעקתם כך ישמע
קולינו עננו והיה עוזר לנו מגלות הזה. משגב פירו' תקיף
שהראית תוקפך ושמעת תפלת' פקד' אותם ונתת להם
הריו' כך תקפו' אתנו ועננו. עננו אבי יתומים ודיין
אלמנות הקב"ה הוא אבי יתומים ודיין בשבילם כמו שנאמר
כל אלמנה ויתום לא תענון כי אם צעק יצעק אלי וגו':

מי שענה לאברהם אבינו בהר
המוריה הוא יעננו: מי
שענה ליצחק בנו כשנעקד על גבי
המזבח הוא יעננו: מי שענה ליעקב
בבית אל הוא יעננו: מי שענה
ליוסף בבית האסורין הוא יעננו: מי
שענה לאבותינו על ים סוף הוא
יעננו: מי שענה למשה בחורב הוא
יעננו: מי שענה לאהרן במחתה הוא
יעננו: מי שענה לפנחס בקומו מתוך

מי שענה לפנחס בקומו מתוך העדה כדכתיב ויעמוד
פנחס ויפלל כמו ויתפלל. מי שענה ליהושע בגלגל
כדכתיב אז ידבר יהושע ליי' ביום תת יי' את האמורי לפני
וגו' שהיה מתפלל שלא יבוא השמש כמו שנאמר הימים וזהו
וידום השמש לשון המתנה. מי שענה לשמואל במצפה כמו
שנאמר ויזעק שמואל אל יי' בעד ישראל ויענהו יי'. מצפה
שם העיר. ביריחו כדכתיב ויאמרו אנשי העיר אל אלישע
וגו' והמים רעים והארץ משכלת' וכתיב וירפו המים עד היו'
הזה כדבר אלישע אשר דבר. לדוד ושלמ' בנו בירושלם כדאי'
במסכת תענית מי שענה לדוד שנאמר ויהי רעב בימי דוד
שלש שנים וכן שלמה התפלל ואמר רעב כי יהיה בארץ וגו'.
בהר הכרמל שאמר לשום הפר על העצים ולצוק מים עליו
ואחר כך התפלל ואמר ענני יי' ענני וגומר כתיב ותפול
אש יי' ותאכל את העולה וגומר. מי שענה לחזקיהו דכתיב
ויסב פניו אל הקיר ויתפלל וכתיב שמעתי את תפלתך.

בגוב פי׳ גומא שהוא חפירה עמוקה: בגולה שהתפלל עליהם כשהיו בגלות בבל לתבירי לבא כמו לשבורי לב שהם מתפללים בכוונה שלימה שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה׳ למכיכי רוחא כמו לנמוכי רוח שהם גם כן מתפללי׳ בכוונה שלימה לפני אביהם שבשמים׳ שזיב כמו הצל׳ פרוק כמו הושע׳ בעגלא כמו במהרה ונקט חמשה פעמים רחמנא כנגד חמשה חושים שבאדם וכנגד חמשה עולמות שרואה רוב כל אדם:

מִי שֶׁעָנָה לִיהוֹשֻׁעַ הָעֵדָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה בַגִּלְגָּל הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְדָוִד וּשְׁלֹמֹה בְנוֹ בִּירוּשָׁלַםִ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לֶאֱלִישָׁע בִּירִיחוֹ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְיוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּגָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְחִזְקִיָּהוּ בְּחָלְיוֹ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בְּתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְדָנִיֵּאל בְּגוֹב אֲרָיוֹת הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְמָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְעֶזְרָא בַּגּוֹלָה הוּא יַעֲנֵנוּ: מִי שֶׁעָנָה לְכָל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים וְהַתְּמִימִים וְהַיְשָׁרִים הוּא יַעֲנֵנוּ: רַחֲמָנָא דְּעָנֵי לַעֲנִיֵּי עֲנֵינָא רַחֲמָנָא דְּעָנֵי לִתְבִירֵי לִבָּא עֲנֵינָא: רַחֲמָנָא דְּעָנֵי לְמַכִּיכֵי רוּחָא עֲנֵינָא: רַחֲמָנָא עֲנֵינָא רַחֲמָנָא חוּס: רַחֲמָנָא פְּרוֹק: רַחֲמָנָא שְׁזִיב: רַחֲמָנָא רַחֵם עֲלַן: הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב:

המשלשים בשלוש קדוש שאומרי׳ ק׳ ק׳ ק׳׳ מתרצה ברחמים פי׳ ברחמים הגדולים מתרצה הוא עלינו ובתחנונים שאנו מפלי׳ לפניו הוא רגיל להתפיים׳ התרצה והתפיים וכו׳ אע״פי שאין לנו עתה צדיקי׳ וחסידים המתפללים ומגינים עלינו כי אנו דור עני ואין לנו עוזר כזכותם:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְאַל יֹאבַד יִשְׂרָאֵל הָאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם אֶחָד וְאַל יֹאבַד גּוֹי אֶחָד הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ וְאַל יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשָׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת לְקָדוֹשׁ:

מִתְרַצֶּה בְּרַחֲמִים וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים הִתְרַצֵּה וְהִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ: זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: אַל תִּזְכּוֹר לָנוּ עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר: כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ: עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

Digitized by Google

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים נִשְׁמַת אַבָּא מוֹרִי פ ב פ שֶׁהָלַךְ לְעוֹלָמוֹ בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי נוֹדֵר צְדָקָה בַּעֲדוֹ בִּשְׂכַר זֶה תְּהֵא נַפְשׁוֹ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים עִם נִשְׁמַת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה וְעִם שְׁאָר צַדִּיקִים וְצִדְקָנִיּוֹת שֶׁבְּגַן עֵדֶן אָמֵן׃

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים נִשְׁמַת אִמִּי מוֹרָתִי פ ב פ שֶׁהָלְכָה לְעוֹלָמָהּ בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי נוֹדֵר צְדָקָה בַּעֲדָהּ בִּשְׂכַר זֶה תְּהֵא נַפְשָׁהּ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים עִם נִשְׁמַת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה וְעִם שְׁאָר צַדִּיקִים וְצִדְקָנִיּוֹת שֶׁבְּגַן עֵדֶן אָמֵן׃

יִזְכּוֹר אֱלֹהִים נִשְׁמַת אָבִי וְאִמִּי זְקֵנַי וּזְקֵנוֹתַי דּוֹדַי וְדוֹדוֹתַי אַחַי וְאַחְיוֹתַי קְרוֹבַי וּקְרוֹבוֹתַי בֵּין מִצַּד אָבִי בֵּין מִצַּד אִמִּי שֶׁהָלְכוּ לְעוֹלָמָם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי נוֹדֵר צְדָקָה בַּעֲדָם בִּשְׂכַר זֶה תִּהְיֶינָה נַפְשׁוֹתָם צְרוּרוֹת בִּצְרוֹר הַחַיִּים עִם נִשְׁמַת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה וְעִם שְׁאָר צַדִּיקִים וְצִדְקָנִיּוֹת שֶׁבְּגַן עֵדֶן אָמֵן׃

לימים נוראים

מי שבירך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך את רבי פלוני בר פלוני בעבור שנדר צדקה בעד הנשמות שהזכיר היום לכבוד המקום ולכבוד התורה ולכבוד היום בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמריהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן׃

לשלש רגלים

מי שבירך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך את רבי פלוני בר פלוני בעבור שנדר צדקה בעד הנשמות שהזכיר היום לכבוד המקום ולכבוד התורה ולכבוד הרגל בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמריהו ויצילהו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו ונאמר אמן׃

Digitized by Google

אֵל נִשָּׂא׳ אֲרַנֵּן בְּהִתְעַלְּסָה׳ אוֹמָן עָשָׂה׳ אַגִּיד בִּכְנִיסָה׳ בִּכְבוֹד בָּרָה׳ בְּיוֹשֶׁר אֶתְחַבְּרָה׳ בְּרֵאשִׁית בָּרָא בָּאֵר וּלְדַבְּרָה׃ שִׁיתוּ לֵב לַעֲמוֹד׳ מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ קָדוֹשׁ׃ גָּדוֹל פֶּלֶא׳ גְּבוּרוֹתָיו נִמְלָל׳ גִּיהֲוֹלַיִל׳ גָּדְלוֹ נְסַלֵּל׳ דָּרוֹשׁ כִּיצַר׳ דִּי מְעַצֵּר׳ דַּל יִנָּצֵר׳ הֵיעָה מֵהִתְקַצֵּר׳ הֵצַל בְּחֶשְׁבּוֹן׳ הָעוֹלָם לְיַשְּׁבוֹ׳ הִתְיָעֵץ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ׳ הַמְשַׂחֶקֶת בְּמוֹשָׁבוֹ׳ וּרְצוּנָה נִשְׁוָה׳ וְהִסְכִּימָה בְּמַחֲשָׁבָה׳ וְלִבְרֹאת הֵשִׁיבָה׳ וְרוּחוֹת נָשְׁבָה׳ וְזַמּוֹ הִרְהָה׳ זֵרוּז מִיהֵר׳ זְמַן מוּהָר׳ זְבוּלֵי טוֹהַר׃ חלד

אל נשא ר״ל הקב״ה שהוא רם ונשא ארנן לו בהתעלס׳ וי״מ אל זה הוא בסגול וחול הוא ומשמע כמו יי׳ אל משה ור״ל לנשא הוא הקב״ה שהוא רם ונשא ארנן בהתעלס׳ ארנן אשבח׳ בהתעלסה ל׳ נתעלסה באהבים משלי׳ ופירושו ענין שמחה ור״ל אשבח להקב״ה באהבה ובשמחה כי גדול העובד הש״י מאהבה ולכן בא התפעל שהוא ל׳ התחזקות כענין׳ ואב לכולן והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ וגו׳ בפרש׳ שלח׳ אומן עשה האומן שעשה והוא מעש׳ שמים וארץ כדכתי׳ מכירא׳ כאומנו מקדים׳ ואומן הוא שם דבר כמו אוכל שדה העיר׳ אג״יד בכנים אגיד בתוך אסיפ׳ עם ור״ל בני הכנס׳׳ בכבוד ברה ר״ל בשבח התורה שנקראת ברה כדכתיב מצות יי׳ ברה ברא העולם וי״ג בסוד ברא באלף ומפרשי׳ נ״כ בשבח התורה שנק׳ סוד כדכתי׳ ואת ישרים סודו ברא העול׳ ועוד מפרשים בסוד ברא סוד ג׳ ימטריא ע׳ כלו׳ בע׳ שמות א׳ דהקב״ה ברא את העולם כדא מריכן בספר היצירה׳ ביושר אתחברה וכו׳ ר״ל ביושר דברים שאוציא דברי אמת אתחבר עם שאר ת״ח וחבירי׳ כדי לבא׳ בראשית ברא ולדבר בספר בראשית ולהתעסק בה ולספר במעשה יצירה׳ שיתו לב וכו׳ ע״ש הפסוק שיתו לבכם לחילה תהל׳ מ״ס ור״ל עקרו היצר הרע מכם ועבדו הבורא שהוא מלך הכבוד וקדוש׳ גדול פלא וכו׳ גודל הנפלאו׳ וגבורותיו דהבורא יתברך שמו שעשה שמים וארץ וכם כאומר גבורות כדכתיב מכין הרים בכחו נאזר בגבור׳ ממלל כדכתיב והפרי נפלאותיך אשיחה וגו׳ גבורותיו ממלל ל״ה מי ימלל גבורות יי׳ וי״מ פלל לשון ונתן בפלילים ומפרש׳ פלל כלומר הדיין הגדול גבורותיו ממלל׳ ני״ה כונה ור״ל יומם ולילה גדלו נסלל ל׳ סולו לרוכב בערבות ענין עלוי דרוש כיצר אם בא לדרוש מאשר יצר הקב״ה את עולמו די נדי יהא מעצר ברומו ומיהר דל שפתיו מלחקור אחר מעשה בראשית כי יתקצר דעתו ושכל מלדרוש בו ולספר עזו וכמו שלכן טוב לשתוק כדכתיב כבוד אלקים הסתר דבר׳ דל ינצר לשון נצרה על דל שפתי תהלים ופי׳ שמור דלת שפתי׳ הצל בחשבו העולם לישבו ר״ל כאשר עלה במחשבתו דהקב״ה לישב את העול׳ התיעץ במחשבתו המשחקת במושבו ר״ל התיעץ במחשבתו בתורה המשחקת בשעשועים אצלו כדכתיב תהלי׳ מ׳ משחקת בתבל ארצו ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום׳ ורצונה נשוה וכו׳ שהשוה דעתה לדעת קונה והסכימה דעתה ומחשבתה לדעת ומחשבת הבורא׳ ולבראות השיבה שענתה לו כן עשה ונטוב והעיקר שהתיעץ הקב״ה עם התורה אם לבראות אם לאו ואיך לברא והשיבה לו לבראות השיבה אמר לו אם אין נכא ומתנה למלך על מה מולך ורמז שהתיעץ בחכמת התורה שנא׳ וירא אלקים את האור כי טוב תרי״ג בראשית ברא בג׳ תורה יבר״ב עולמים׳ ורוחות נשבה ר״ל כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וגו׳ על פיה דתור׳ נברא וזהו נשבה כדכתי׳ ויפח באפיו וגו׳ והואיל שעל פי התורה היתה ומעלה עליו כאלו הוא נשב וי״ג רוחו נשבה ומפרשים שרוחו דאדם היא נשבה בו לפי שכאם בא לברא האדם התיעץ במלאכים ואמרו שלא לברא אותו ואמרו מה אנוש כי תזכרנו וכו׳ כדאמרינן בפ׳ דיני ממונות אבל התורה נתנה לו עצה לבראו אותו ולהאריך אפו עמו כדאמר בפירקי ר״א וזהו שיבה ורוחו נשבה׳ וזמו הרהה וירזו מיהר ר״ל מה שהרהר הבור׳ במחשבתו וירז ועשה במהירות׳ זמן מוהר וזבולי טוהר ר״ל שיש באגד׳ שמן קאו׳ ברא את השמים׳ וזבול הוא שם א׳ מה׳ ז׳ רקיע׳ טוהר ל״ה וכעצם השמים לטוהר׳ חלד האריץ ר״ל עשה הארץ שנקראת חלד כדכתיב האזינו כל יושבי חלד תהלי׳ מ״ט האריץ ג״כ ל׳ ארקא שנקרא׳ האר׳ בשביל שמוריקה הפירות ור״ל כאן שעשה הארץ טוב שיכולה להוציא תבואה ופירות׳ ולבשל ולהוריק אותם׳ שוו הודי ר״ל השלג שהוא לבן ותרגומו דלבן חוו׳ יהוריק לארץ כדכתיב ולשלג יאמר הוי ארץ י״מ שלכך הוריק השלג לארץ ג״כ מפני שממתיק הזרעים וי״מ שלכך השליך אותו מן השמים כדי להקרים עובי הרקיע׳ קן הוריק י״מ שברא הגיהנם בארץ שהוא קן לרשעים׳ הוריק ל׳ נמר׳ מיתה ומורקת ול׳ מי שהתחיל במכוה אומרין לו מרוק כלו׳ גיותר׳ סלף מעריך ר״ל ולמה ברא הגיהנם בעבור הרשעים הכורסים ומכניו ומורדין בו וכתיב ברשעים באיוב ל׳ העורקים ציה וגו׳ וי״מ קן הוריק ל׳ גיהנם ולטישות כמו ירקו הרמחים ומפרשי׳ שעוד יש בשמים כמה מיני ברד ושלג והם סגי ברקים והם אבני אלגביש שתלה להמטיר על הרשעים פחים אש וגפרית׳ סלול מקרים ר״ל השמי׳ שעומדי׳ על העול׳ כמו סוכה ותרגו׳ דסוכה מטללתא הקריש הקב״ה כדאמרי׳ בב״ר משל לקער׳ מלאה חלב וכו׳

חֶלֶד הֶאֱרִיךְ · חִוֵּר הִזְרִיק · חֵן הִמְרִיק ·
חֶלֶף מַעֲרִיךְ : טִלּוּל הִקְרִישׁ · טִיעָתוֹ
הִשְׁרִישׁ · טְמוּנִים לְהַגְרִישׁ · טְרוּד
וּלְהַפְרִישׁ : יָצַר פּוֹצְחִים · יְחוּרוּ לִנְצָחִים · מִן
קְרוּחִים · יֹסַר נִדָּחִים · כִּנֵּס בַּאֲגֻדּוֹ : כַּבִּירֵי
מְרוּדוֹ · כַּהֲזֵידִים נִגְדּוֹ · כִּבְשִׁים בְּפַחְדּוֹ ·
לְרָאשֵׁי הַנְּשִׁי · לַח הִדְשִׁיא · לְהַרְבּוֹת
וּלְהַפְשִׁיא · לְמַזְרִיעַ וּלְמַדְשִׁיא · מַעֲשִׂים
זְמַנָּם · מְאוֹמֵר יְמַנָּם · מְאוֹרוֹת וַהֲמוֹנָם ·
מֵרוּחַ מִנָּם : נֶעֱלָץ צוֹעֵר · נֶאֱמָן עַד :
נוֹטְרִים מוֹעֵד · נִתְקָפִים מֵהַמָּעֵד : סִלֵּק
מַחֲבוֹאִים · שַׂחִים וְדָאִים · סִמַּן לִנְבְרָאִים
סוּר מְטַמְּאִים : עָרוּךְ בַּחַר · עֵינָיו כְּשַׁחַר ·
עָתִיד לִסְחַר · עֲמוּסֵי מִשְׁחַר · פּוֹעֵל
בְּחָכְמָה · פָּקַד אֲדָמָה · פְּלוּט בִּיחוּמָה ·
פְּרָאִים וּבְהֵמָה · צְאֵלִים יְסֻכּוּהוּ · צָפָה
לְעֶרְכֵּהוּ · צָרוּ לנכסהו ·

וכו׳ כך בראשון היו לקים ובשני נקרשו שנאמר יהי רקיע פי׳ יתחזק הרקיע: טיעתו השריש ונ״ל טיעה נבי אהל כדכתי׳ דכ״אל י״א ויטע אהלי אפדנו ושמים נקראו אהל כדכתיב וימתחם כאהל לשבת: טמוני׳ להגריש מים הטמוני׳ ונסתרי׳ ברקיע לגרש אותם מן הרקיע ולהמטיר על הארץ · טרוד המים ולהפריש אות׳ מן הרקיע וי״ג טלטול הקריש ומפרשים הארץ שהיתה מרקפת וסולטלת על המים מתוך שלא היו מעבה לכך הקרישה כדי שתהא עבה ומוקה · טיעתו השרים מטע אלונות ודשאים השרים מתוכה כדכתיב ותוצא הארץ דשא ונו׳ ומר טמונים להגריש מים הטמונים ליוטה הקוום למקום א׳ לים אוקינוס כדכתיב יקוו המים ונו׳ ומר ול׳ ויגרשהו מימיו רפש וטיט · טרוד ולהפריש לכך גרש המים והקוים למקום א׳ כדי להוטיר מקן העולם ולהפריש בהן יורדי ים כדאמרינן המפרש והיוצא בשייר׳ · טרוד לשון מטר כמו דלף טורד · יצר פוצחים יחודו לנצחים רנה לומר שיצר המלאכים בשני הפוצחים רינה ומנצחי׳ יחודו להקדוש ברוך הוא לשון למנצח ואומרים שירה דגבי פעולת המים כתיב עשיית מלאכים שנאמר המקרה במים עליותיו וכתיב בתריה עושה מלאכיו רוחות · יען ויען קדומים הוא אם של גיהנם שנברא ביום שני · יסר נדחים כדי לייסרם הרשעי׳ הנדחי׳ ומתחת כנפיו ופורקין את עולו · כנס באגדו כבורי מדודו רוצה לומר מים הכבירי׳ המדדי׳ בשעלו כדכתי׳ מי מדד בשעלו מים ונומר קונס וכנס׳ לתוך אגודתו ונתן גבולים לכל אחד כעין אגודה וקשר וכדכתיב אגודתו על ארץ יסדה · כזודים נגדו כנסם בפחדו ור״ל כאשר רצה הקב״ה לקבות המים לא רמו המים התחתוני׳ לישאר במקו׳ הטומאה ואמרו אנו כבראים ביחד למה אנעולין וכשאר אכחנו לימטה · וזהו כהזודים נגדו כלומר שהיאכו על דבריו כנסם בפחדו ומיד כנסם בגערתו כדכתיב מן גערתך ינוסון מקול רעמך יחפזון ונומר · לראשי הנשי לח הדשיא ר״ל לראשי הארץ שנקרא בתחלת בריאות הארץ נשיה כדכתי׳ כדקתך בארץ נשיה הוריד ליה ולמעלה על הדשאים ותחלת בריאת הארץ עמדו דשאי׳ על פתח הקרקע והיו כנוכין ואינן נומחין והעלה אד מן הארץ והמטיר והשקם שלחלוחית ויצא ומיתו כדאית׳ בשו טריפו: להרבו׳ ולהפשיא כדכתי׳ להרבו׳ זרעם ונו׳ ולהפשיא תרגומו של פרו ורבו פשו וסגו · למזריע ולמדשיא להבדיל ולהבחין את הזורעי׳ המזריעי׳ והדשאים המדשאי׳ · מעשי׳ זמנם ר״ל כל המעשי׳ שהקב״ה עשעם בזמנם ובאמוכו׳ מאומר ימנם בדבר יי׳ שמים נעשו ימנם לשון הומנ׳ כמו וימן יי׳ דג ונו׳ מאורו׳ והמונ׳ מרוחו ימנם ר״ל המאורו׳ וכל המונם וכל צבא׳ מרוחו ויוכם ותקנ׳ כדכתי׳ וברוח פיו כל צבא׳: נעלץ לא שמחה נועד לא נעדה עליו סור כלו׳ השמש הוא שמח בעבודתו עם ישים כגיבור לרוץ אורח ונו׳: נאמן אתה הירח הלבנ׳ שמעיד על סרגלי׳ כדכתי׳ והיו לאותו ולמועדי׳ ונומ׳ וכתיב כמו כירח כנן עולם ועד בשחק נאמן סלה תהילי׳ פ״ט ופי׳ רד״ק שהוא עד נאמן על זרעו דדוד: נוטרים מועד פי׳ שומרים זמנם עת מוצאם ומובאם כדכתיב עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו תהילים ק״ד: נתקפים מהמעד ר״ל חוקים הם בעבודתם ואינם כ׳ צמדים לעולם לשון לא מעדו קרסלי שמואל ב׳ כ״כ ותהלי׳ ל״ח: סילק מחבואי׳ שחים ודאים ר״ל המים שנקראו שבואים כדכתיב באתו מים יתסבאו והעלה וברא מהם שחים ודאים ר״ל הדגים שחים לפי שנפין במים כמו כאשר יפרוש השוחה ונו׳ ישעיה כ״ה ודאים הם עופות כדכתי׳ כאשר ידאה הנשר: סמן נבראי׳ סור מטמאים ר״ל ניין ופי׳ ישרא׳ שנקראי׳ עם נברא כדכתיב ועם נברא יהלל יה לידע אתה דג ועוף טמא כדי לפורשן הטמאים ומסר להם סימני טהרה כדי להבחין ולהבדיל בין הטמא לטהור · וי״נ פי׳ לנבראים ר״ל שברא בעופות הטהורי׳ אצבע יתירה וזפק ובקנבי׳ ד׳ כנפים וד׳ קרסולים כדי כדי לידע שטהור הוא ולהפריש מהטמאי׳ · ערוך בחור עיניו כשחר ר״ל הקב״ה בחר לערוך שלחן לישראל בלויתן שכתוב בו עיניו כעפעפי שחר: עתיד לסחר עמוסי משחר ר״ל לסיית עתיד להסיבת ישראל לסעוד שב׳ בהם העמוסים מני בטן מרחם משחר ונו׳ · לסחר תרגום וישבו לאכול לחם ואסחירו למיכל · וי״מ לסחר כדאמרי׳ בהיותכר את הספינ׳ שעתיד׳ בדיקי׳ לעשות סחורה בלויתן ומעורו · פועל בחכמה זה הקב״ה שב׳ יי׳ בחכמה יסד ארץ פקד לאדמה לארץ

שתוציא

לנכסהו׃ צנועים לכוסהו׃ קדוש מארצו
קיצע קרוצו קוממיות׃ הפריצו׃ קשטו
ממערצו׃ רק בשיחת׃ רוחו נפחת רש
שחת׃ רדת לתחת׃ שלם פעלו׃ שרת
בזבולו׃ שביעי עלו׃ שמור מחללו תנו
שפר׃ תמור שפר׃ תת כופר׃ תאב
עפר׃ שמרו להנחילו׃ לעם נחילו׃ מן
בהשחילו׃ השמיעו התחילו׃ התענג
להתנאות׃ קלוט יציאות׃ טוען משאות׃
נח מלאות׃ שיתו לב לעבוד מלך
הכבוד קדוש׃

הכל יודוך לאל אשר שבת אופן
שאלו שחקים ושחו לארמה׃
לכם יספרו כבוד זרוע
רמה׃ מותח רוקו והלד ותולה על
בלימה

שתוגיא מה שהופקד לה כי כאשר נברא האדם נברא הכל בתוכה ולא היתה מחוסרת רק פליטה והו שיסד פקד וארמה פלוט כיולדה פראים ובהמה שהיה פולטת פראים דהיינו חיתו יער שאינם כבושים תחת ידי אדם ובהמת השדה: כיולדה כמו אשה שיושבת ומתעברת ויולדת לשון ימתני אמי כן תוליד הארץ ותפלוט מתוכה׃ נאלים יסוכוהו צפה לערכיהו ר"ל צפה הקב"ה בצדיקי׳ ונתן לב לצרוך להם לעתיד שלחן ולסדר על השלחן בהמות בהררי אלף דהיינו שור הבר שנאמר כו׳ באיוב מ׳ יסכוהו נאלים והם אילנות ועני׳ בצלי׳ כל נדילי׳ על המי׳: צדו לנכסיהו עתיד לצוד אותו לשוחטו דכתיב באיוב מ׳ העושו יגש חרבו וישחט תרגום ונכסם צנועים לכוסהו ר"ל כדי שיאכלו אותו ישראל הנקראי׳ צנועים לכוסיהו לשון אכילה כמו הראוי לכוס ענין לעיסה הוא: קדוש מארצו קיצע קרוצו ר"ל שהקב"ה שתך ותקן מן האדמה האדם שהוא קרוץ מחומר מארצו מארץ ישרא׳ נברא האדם והו מארצו ע"ש שכתיב כי בחר ה׳ בציון וגו׳ ומר קיצע לשון הקציע׃ קרוצו לשון מחומר קרצתי שעשייתו נכרת: קוממיות הפריצו לשון ויפרץ האיש מאד ור"ל שגדלו בקומה וקומה נאה׃ קשטו ממערצו ר"ל משמיערץ שלו הקשיטו ויפיהו ונתן לו רוחו מלמעלה ודפוס גולמו היה מלמטה מחומר האדמה ויש מפרשים ממערצו מוראו ור"ל שקושטו ונתן לו מגלמו ודמותו שהאדם מושל על התחתונים כמו השי"ת על העליונים כדכתיב ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ׃ רק בשיחת רוחו נפחת ר"ל אך בהשחית מעשיו ואכל מפרי העץ נפחת ונקטן רוחו ונקצרו ימיו ויש מפרשים רק ר׳ בגידי׳ שנעשה רק מהמגוה ומפרשים על שם נ׳דרדרים כי ערומים הם מגוה אחת היה בידם. ונתערטלו מהנה רש שחת ר"ל ואף נגזר עליו לירש באר שחת כלומר הגיהנ׳ ורדת לתחת ולירד לעפר כדכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב׃ שלם פעלו שרת בזבולו ר"ל כאשר נברא האדם ואז נשלם ונגמר כל הפעולות כי האדם היה גמר כל הבריאה׃ שרתה השכינה בזבולו השמים השביעי׳ הנ׳ נקרא זבול ועלה הקב"ה לשם ויש מפרש׳ שלם פעלו כמה שבריתה ושבתה בזבולו ואז היה נשלם פעלו כדאמרינן מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת באתה מנוחה כדכתיב ויכל אלהים ביום השביעי שכלתה ונגמרה מלאכתו ביום השביעי׃ שביעי עלו שמור מחללו ר"ל יום השביעי נתעלה לפי שבו שבת האל ולכן שמור אותו מלחללו: תנו שפר סיפר נאה ושננתם תרגום ותתניגון ר"ל שסיפר השבת על אדם הראשון שאמרה השבת לפני הקב"ה כאשר אכל מן העץ רש"ע כל ששת ימים לא נברא הרוג׳ ובי אתה מתחיל וכולי: תמור שפר עבור אותו דבר נאה שהלילה ונעשית סניגור לאדם הראשון׃ תת כופר כדי ליתן כופר ופדיון לנפשו׃ תאב עופר מיד כיפר לו הקב"ה ותאב ונתרצה הקב"ה בשבת וקדשו עופר הוא הקב"ה כדכתיב דומה דודי לצבי או לעופר האיילים׃ שמרו להנחילו ר"ל הקב"ה שמר שבת בעליונים כדי להנחיל השבת לישראל כדאמרינן בפרקי רבי אליעזר׃ לעם נחילו לשון סיעה ועדה כמו נחיל דבורים ור"ל ישראל שהם חבורה אחת ויש גורסין לעם נהילו לשון על מי מנוחות ינהלני ור"ל לעם שנהגת במדבר נוה לשמרו תהלה: מן בהשחילו תרגום מן המים משיתהו שלתיו וכמו משחילין פירות ור"ל כאשר משך המן וירד לארץ השמיעו התחילו כאשר ירד המן לישראל את התחיל הקדוש ברוך להשמיעם מצות שבת שהכריז להם ששת ימים תלקטוהו וגומר שבו איש תחתיו וגו׳ התענג להתנאו׳ וגוה להם להתענג במעדני׳ ולהתנאו׳ במלבושי׳ כדכתיב וקרא׳ לשבת עונג במאכל ובמשתה לקדש ה׳ מכובד בכבוד בבגדי׳ נאים׃ קלוט יציאות ולהיות קלוט בעיר שלא לצאת חוץ לתחום וגם שלא להוציא מרשות לרשות כמו שתנו חכמים ר"ל יציאות שבת שתים שהן ארבע׃ טוען משאות נח מלאות ר"ל אף הרגיל לטעון משאות כל ימי השבוע בשבת יהא נח ושובת מלהתיגע ללאות לשון נלאתי נשוא וי"מ טוען משאות ר"ל להוציא מרשות לרשות הוא אסור אבל בחד רשות מותר לטעון משא ואפ׳ יהיה לא ישא שום משא ונכבד רק שיהא נח ולא יתיגע עצמו אפי׳ בחד רשו׳׃ הפיוט הזה בנוי על נפלאו׳ הבריאה שמים וארץ להודיע שנבראים הם לבו מלך פעולת ה׳ ומהם נכיר גדולת ממציאם ושם המחבר שלמה בראשי תיבות

בְּלִימָה· הַגּוּף טִפַּח וְנָפַח בּוֹ הַנְּשָׁמָה·
אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ· יוֹצֵר
הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ· לְבַדּוֹ הָיָה בְּטֶרֶם
יָמִים· וְעַד לֹא עָשָׂה חוּג שָׁמַיִם· וּבְאֵין
מַעְיָנוֹת· נִכְבְּדֵי מַיִם בְּשׁוּם חֹשֶׁךְ עַל
פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ: אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חַי
וְרוּחַ· יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ: מְקוֹם
מֶמְשַׁלְתּוֹ מַעְלָה הִצִּיבוֹ· וּבִדְמוּת אֶבֶן
סַפִּיר חֲצָבוֹ· וְרוּחַ וְעָנָן וְאֵשׁ שָׂם סְבִיבוֹ·
נָאוֹר הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ· הַמְהַלֵּךְ עַל
כַּנְפֵי רוּחַ: אשר בידו הֵכִין בְּרוּם
מַלְאֲכֵי רוּחַ· וְחַיָּה נוֹשֵׂאת אוֹפַן
בְּרוּחַ· אֶל כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה שָׁמָּה הָרוּחַ·
וְשָׁבִים וְרָצִים וְטָסִים בְּרוּחַ· לְהַקְדִּישׁ
לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ· אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל
חַי וְרוּחַ יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ:
וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרְרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ וּשְׂרָפִים
יָרֹנּוּ וְאֶרְאֶלִּים יְבָרְכוּ: פְּנֵי כָל חַיָּה
וְאוֹפַן לְעֻמַּת שְׂרָפִים: לְעֻמָּתָם
מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:

אחשבה

נכתי פרווה דאשוכה וכנ כל ראשי תיבות של כל הפרוזות מהפיוט הזה:

שאלו שחקים ושיחו לאדמה וכו׳ ר״ל אתם בני אדם אם לא תדעו נפלאות השם יתברך להיות כם רחוקי׳ מהמקום ויושבים על חוג הארץ שהוא דומם ואין אומר ואין דברים שאלו מעשה שחקים היינו שמים לשון יושב בשחק וגו׳ ושיחו פירשו ודברו למעשה האדמה וכי הם יספרו הכבוד וגבורות זרוע דהקב״ה שוכן רומה כלו׳ ברום עולם ועל דרך השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו וגו׳ וזכר שאלו בשחקים ושיחו באדמה כי להיות האדמה קרובה אל האדם מעשיה ופעולותיה נגלים כאילו האדם מדבר עמה כאשר ידבר איש אל רעהו בלי אמצעי ולכן אמר לאדמה בלמ״ד אבל בשמים הזכיר לשון שאלה כדרך שואל שאינו בטוח לתשובה תמיד ושאלה זאת דרך אמצעים רחוקים ולאו דוקא לשחקים עצמם ולכן לא זכר להשחקים בלמ״ד וזהו על דרך שתרגמו רבותינו ז״ל סיני לשכות דמשה רבינו ע״ה בהאזינו בשמים ושמיע׳ בארץ היפוך דברי ישעיה ז״ל והתחיל הפייטן להזכיר נפלאות פעולות השם יתברך במעשה שמים וארץ כך פשוט שאלו איש לרעהו לדבר מענין שמים וארץ ומעשיהם לכן יספרו וכו׳ כלו׳ ומזה תדעו כבוד וגבורותיו דהשם יתב׳ כדכתיב השמים מספרים כבוד אל וגו׳: מותח דוק וחלד וכו׳ ר״ל שפרש והמשיך השמים וארץ הנקרא׳ דוק וחלד ועל שם הפסוק הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת ישעיה מ״ו ופי׳ דוק יריעה והארץ נקר׳ חלד כדכתיב האזינו כל יושבי חלד ותולה שניהם על בלי מה שכמו שהשמי׳ תלוים במאמרו מעל כך הארץ תלויה מתחת לשמים העומדת בין רקיע שמים העליונים ותחתונים הגוף טפח כלומר תקן אותו בטפחו כמו וימיני טפחה שמים ותקן את הגוף מן האדמה ונפח בו הנשמה מן העליונים ואעפ״י שהם שני הפכים זה הוה ונפסד וזה קיים והיאך יכולין לעמוד אין לתמוה על זה כי בידו דהקב״ה הנפש כל חי היינו הגוף כדכתיב הדם הוא הנפש ורוח היינו הנשמה והוא מעמידם וכן הוא היוצר הרים שהוא דבר גדול שיש בו ממש וגם בורא רוח שהוא דבר שאין בו ממש יד׳· לבדו היה בטרם ימים ר״ל שהיה לבדו אפילו בטרם שנבראת תורה שהיתה קדומה לעולם שני ימים דהקב״ה כדכתיב משחקת לפניו יום יום דהיינו שני אלפים כי יומו דהקב״ה אלף שנים כדכתיב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול ועד לא עשה חוג שמים וכו׳ ר״ל על דרך דכתי׳ בטרם הרים ילדו וגו׳ יחוג שכיב כמו וחוג שמים יתהלך איוב כ״ב· נכבדי מים ר״ל הנהרות שמכבידים על הארץ ר״ל המעינות הנובעים הם הטוני׳ והמכבדים שבמים· בשום חשך וכו׳ ר״ל קודם בריאת עולם והיה משים החושך על פני תהום ורוח כדכתיב וחושך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על וגו׳ מקום ממשלתו וכו׳ ר״ל הקב״ה הכין בשמים כסאו אשר שגב במרא׳ לבנת הספיר כדכתיב ביחזקאל א׳ כמראה אבן ספיר דמות כסא· נאור הוא הקב״ה שנקרא אדיר ונאור כדכתיב בתהלי׳ מ״ו נאור אתה אדיר וגו׳ וקיימי פי׳ נאור מענין אור· השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח פכו׳ הוא בתהלי׳ ק״ד הכין ברום מלאכי רוח ר״ל שיצר בשמים מלאכי׳ וע״ש דכתיב עושה מלאכיו רוחות שם בתהלי׳ ק״ד וחיה נושאת אופן ברוח כמו שנ׳ ובלכת החיות מעל הארץ ינשאו האופנים וגו׳ והאופנים ינשאו לעמתם כי רוח החיה באופנים יחזקאל א׳ וכל זה כנוי לשרי מעלה· ושבים ורצים וטסים ברוח כדכתי׳ והחיות רצוא ושוב· וטסים ומורקים· והחיו׳ וכרובים ושרפי׳ ואראלי׳ ואופנים כולם כנוי לשרי מעלה· כוונת הפייטן בזולת זה שעשה מסבתו להשוב ולמנות היבורין שמניעין לישרא׳ צריכות בגלות הזה אשר א״ה מסיתין לישרא׳ לעזוב כדת והם בוטחים בהש״י ומשיבין לא״ה ונעשה הפיוט ע״ד אלף ב״ית ובסוף חתם שם הפייטן שלמה הקטן יזו׳ יגדל בתורה חזק ויאמץ:

אַחְשְׁבָה לָדַעַת עָמָל וּדְבָרִים
יְגֵעִים · לָמָּה כְאֵבִי נֶצַח
אָנוּשׁ מִמַּרְגוֹעִים : בְּרִית בָּאִים יִסּוּרִים
וּנְגָעִים נוֹגְעִים : וּרְשׁוּת רוֹפְאִים נִתְּנָה
לַפְּגָעִים פּוֹגְעִים : גָּזוּ וְנָם גִּנְזוּ כוֹשְׁלֵי
הַסַּמְמָנִים : סָרוּ אַף הֵסֵרוּ סוֹרְחוּ
הָאֳמָנִים · דַּרְכִּי כְנִסְתָּרָה · אֵרֵד אֵצֶל
מְמוּנִים · מַחֲזֶרֶת שׁוֹאֶלֶת מְצוֹא תְּשׁוּבַת
מוֹנִים : הַשַּׁאֲנַנִּים בֶּטַח וּבַעֲמַל אֱנוֹשׁ
אֵינֵימוֹ · וְעִם אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ אוֹנֵימוֹ ·
וּבְרִיאִים כַּמְּרִיאִים יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ :
יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ רַע עוֹמֵר עֵינֵימוֹ · וְזֹאת
הָעֵזָּה וּמִצְחָה לֹא בוֹשֵׁשׁ · לָהּ לָדַעַת
רַק הַדַּת לִישַׁן · חִיתּוּל שֵׁם הַיּוֹשֵׁשׁ

ונגע

אחשבה לדעת וכו' ע"ל שם הפסוק בתהלי' ע"ג ואחשבה לדעת זאת עמל הוא בעיני ור"ל כאן כשים מחשבתי לדעת ולבי להבין העמל והדברי' יגעים אשר באים עלי · עמל הוא לשון דבר שאינו ור"ל כגון מכים וחולי' ושאר דברים יגעים מלשון ואתה עיף ויגע כלומר דברים קשים שמיגעין גופו של אדם : למה כאבי נצח וכולי' עשה בירמיה ט"ו ולמה היה כאבי נצח ומכתי אנושה מאין הרפה וגו' ופירש רד"ק למה זה מה עונים כי כנם עלמי' ותמידי שלא יפסוק כי בכל יום ויום אני במריבה וכאילו מכתי אינו רוצה להת רפא וכולי' וזהו שיאמר אנוש ממרגועים כלומר שמכתי כעברת בחולי גדול עד שאין לה מנוחה · אנוש ענין חולה חזק כמו ויאנש שמואל ב' י"ב : ממרגועים לשון וגם ויום הגם לא תרגיע · ברית באים וכולי' רוצה לומר ולא עוד אלא שהיסורין באים עלינו מדי יום ויום כאילו היה להם ברית כרות' עמנו : ובקללות כאמ' ברית כדכתיב בסוף התוכחה אלה דברי הברית כלומ' שברית כרותה להן שאינם פוסקת מן הארץ : ונגעים נוגעים ופוגעים בנו · ורשות רופאים וכולי' רצה לומר והרשות הניתן לרופאים לרפאות כמו שדרשו רז"ל ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופאים לרפאות אותו רשות בלקה מאתנו כלומר אין אנו מוצאים תרופה למכתנו וניתן לא"ה שפוגעים בנו והם מוצאים תרופה לכל מכתיהם · פגעים פוגעו' לשון אין שטן ואין פגע רע או ופגע בכהני יי' שמואל א' כ"ב : גזו הוסרו כי גז חיש נוגזו נכנזו ור"ל שעברו מאתנו ונגזו הרופאים שמכשלים שמנים לרפאות : סורחו האומנים כלומר שרפואות הרופאים נסרחה לשון אספלנית שנסרחה וכמו נסרחה חכמתם ירמיה מ"ט כלומר נפסדה ונבאשה וכל זה משל לכובד הגלות שאין פוסקים מאתנו ואינם יכולי' למצוא רפואה למכתנו : דרכי כנסתרה וכו' ר"ל וכשאנו רואים דרכינו הנסתר כהסתר פנים מהשי"ת ומאלונו רעות רבות צרות וא"ה עונים בנו ומלעיגי' עלינו אומרים אנו בלבנו ארד אצל הממונים של מעלה בגוים וכבכי ומוררין ושואלין ומבקשין למצוא תשובה נכונה להמלעיגים בנו או אצל הממונים ר"ל ראשי ישיבות אני אורד ומבקש מאת' למצוא לי תשוב למוני' המלעיגי' אותי בגולה ושאחזק כאמונתי כמ"ש דוד ע"ה לולא תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי מונים לשון לא תונו ר"ל הא"ה שמונין אותנו בגלות השאננים בטח וכו' ר"ל ואותן מונים הם יושבים בטח והשקט השאננים לשון השקט ושלו' כמו שאנן מואב מנעוריו ירמיה מ"ח : ובעמל אנוש אינימו וכו' פסוק הוא בתהלים ע"ג ופי' רד"ק בעמל שאר האנשים שמקיימים בעמל וביגיעה הם אינם בכללם אלא בלי עמל ישיגו מחייתם והנאתם וכאשר יבאו נגעים וחלאי' לשאר בני אדם הם לא ינגעו עמהם אונימו ר"ל בניה' כמו ראשית אוני ור"ל שגם בניהם אינם מנוגעים : ובריאים במריאים ר"ל ושמינים הם הא"ה כמו שורים הפטומי' לשון עגל וכפר ומריא ישעיה י"א ופרש"י ומרי שור פטום וגם על שם הפסוק בתהלי' ע' וברוא אולם יצא מחלב עינימו גם שם פירש רד"ק מרוב שומן שבם יצאו עיניהם כאלו אין להם עיני' בגבוהי שומן הפני' יתכסו העינים יביעו ידברו וכו' גם ע"ש שם ימיקו וידברו ברע וגו' ר"ל כאן כל עניניהם הם מוררים ומדברין רע עלינו · וזאת העזה וכו' ר"ל הא"ה אומרים לנו ראה כמה ישראל מעיזים פניהם ובשת מצח אין להם מכל הקורות אותם לחזור מאמונת' רק הם בעזות מצח באמונתם לא לדעת וי"ש לב לדעת ורצה לומר היה לה לדעת ולהשי' לב על כשלונה ומאורעה ותקבל עליה אמונה הגוים והיא אינה שומעת רק היא מקדדת את לשוני ומדבר' לנו לכו קדת לישן ר"ל קדו' לשון חיתול שם היושם ומו' גם זה או' א"ה לישראל ר"ל וכי סבורי' ישראל שיושם להם שום רפואות לגלות שבם מכפים לגאולה למשיח : רק כמה שנים ישן נושן כבר כתי' ישן הישן והדברים עתיקים ושני' ועבר זמן אחר זמן שלא בא משיח רק הם טועי' · חתול לשון וחתל לא חותלת יחזקאל ט"ז : ידשן כענין שכ' לא רככה בשמן היינו דישון ושומן של מכה שעות אחריהם וכו' ר"ל ובכל ענין הא"ה אינם עוסקים רק להטעותינו את ריבם · חייתם לא פוסקת נפשם ורוכם אינם פוסקת · כפשם לגולים וכו' ר"ל כפשם וכעגים הכיסוקים כאשר בן דבריהם בוערים עלינו תדיר לאמר ירועתיך כלומר ההלך שלך שבכי בשבובה שלנו שהיא שבובה טובה שאין להם היזק לעולם שהגוים יושבים לבטח · וספרי רפואתך ר"ל ומה

אתה

ונגע ידשן · זה כמה שנים ישן נושן
טעות אחריהם חיתם לא פוסקת ·
כפהם לגחלים ועצים לאש נסוקת ·
ירישותיך שכני בשכונה · לא נזוקת ·
וספרי רפואתך מה תיגעי עוסקת · כללי
יפיך במכה לא שולטת · בוחן אם
תבקשי השלוה מוחלטת · לבת לבי אף
כי קולטת · קרבתך לי טוב חולטת
פולטת · מה לי ולכם מחן הרגל · אף
הטנופת פגל ולא התגלגל · נעים וטוב
מה מתוק מתרגל · מצוי לרצוי אב לבן
יפרגל : ספירת החשבונות אף לפי
כלתה · וארוכת בת עמי לא עלתה ·
ענין חכה לו מצבת גלתה · תאות נפש
חבת דוד לא חלתה · פתגם זה תרתי
בלבי המצע · המכות אשר הכתי רב
המרצע · צור מרות שונות טרם הקציע ·
כון מטלת מקציע · ואספלנית הציע :
קשר קמיע מומחה ולחישות
מעלות : דברו ברוק ומהימן כמה
מעלות · רופא אמן לו נתכנו
עלילות · אשר בידו נרתק רב
תעלות שקצתי חיי משבשת מרוב
בושת · טעונה כלימות ורוק מני
דבשת

אתה תיגעי ועוסקת בספרי רפואתך ר"ל בספרי המדברי' ומבקשי' אותך בענין המשיח הם תנחומין של הבל ושוא ואין זה אלא כליון עינים ודאבון נפש · כללי יפיך וכו' ר"ל וגם כ אומרין לישראל תהא כולל ומאספת היופי שלך וטוב עיניך באומה זו שאין שום מכה שולטת בו · בוחן אם תבקשי השלו' מוחלט' ר"ל אם תבקשי לדעת ולהבחין דעו כא וראה השלום שהוא מוחלטת לבו לשון חלוטין ומיתנות · לבת לבי ר"ל שלבב' ור"ל אף על פי שלבי הבוערת כאש קולטת דבריהם כלומר מאספת דבריהם ונכנסין בלבי כי כזה אומרים האמת שהם יושבים בשלוה ובהשקט ואנו בצרה וא"כ אני משיבה להם ק"ו להמיר אמונתינו · רק קרבתך לי טוב ר"ל קורבתו דהב"ה טוב לי כן לשלום כן לצרה ועש"ה תלים ע"ג ואני קרבת אלהים לי טוב וגו' · פולטת ופולטת מה לי ולכם וכו' כמקיר' פולטת הדברים עפ"ה ור"ל שבמהירות ישראל משיבין לאה קרבת אלהים טוב לי ומה לי ולכם וכו' וס"ו להמיר אמונתינו · פלטות ענין מהירות כמו וימהרו וימלטו מלכים א' ך' · מה לי ולכם מחן הרגל ר"ל מה תועלת יש לנו ולכם להרגיל רגל אמונתינו להתערב והבנו · אף הטנופ' וכו' ר"ל רק המונח' שלכם שהיא טינוף ונואה לפגל ולהתרחק ממנה · ולא נגלגל בתוכה · נעים וטוב מה מתוק מתרגל ר"ל אין אתם יודעים שטובים ומתוקים הצרות ויסורין שרגילים לבא עלינו כי הם באים לכפר עונותינו ולקבל שכר בע"ה וגם בגאולת המשיח ותחיית המתים · מצוי לרצוי יה אב לבן יפרגל ר"ל מה שהאב מפרגל ומכה את בנו אותו מצוי ומריבה כהפך ועולה לרצוי בכפרה גם הקב"ה אוהב אותנו ולכך מייסר אותנו כדכתיב את אשר יאהב יי' יוכיח · פרגל בויקרא רבה מה לך לוקה בפרגל וכו' ושוא רצועה שמלקין בו · ספירת החשבונות אף לפי כלתה אף לפי כמו אף על פי ורצה לומר אף על פי שכלתה כמה ספירות החשבונות ועדיין ארוכת פי' רפואת בת עמי לא עלתה להם כלומר משיח עדיין לא בא וכיות העצבה המוקת להם עלי א"ה הענין שאמר הנביא אם יתמהמה חכה לו חבקוק ב' וה הם מחכים ומקוים ישראל שנקראים מצבת גלתה דכתיב בנחום ב' והצב גלתה העלת' ונומר : תאות נפש וכו' רצה לומר מרוב תאות נפש שהיא מכספה לחבתו של דודה זה הקדוש ברוך הוא שמצפה תלוים לישועתו היא חולה דכתיב כי חולת אהבה אני · פתגם זה תרתי בלבי המציע רצה לומר דבר זה חפשתי ונתתי דעתי עליו בלבי פרשתי · המציע לשון פרישת לשון שק ואפר יצע לרבים · רב המרצע הרשעים מכבה כן לפי שמשעבדים בבנו ברב הרצע עבדו במרצע · צור מדות שונות רצה לומר מדותיו דהקדוש ברוך הוא שונות ומשלשת כלומר רגילות בכך · טרם הקציע מלשון ואת הבית יקציע ר"ל טרם של שות וקיתוך המכה · כיון מטלי' מקציע מסתך המטלת לצורך רפואת ובכיון ובכי מכוס קטפה · ואספלנית פלסטר בל"א כלו' שמקדים רפואה למכה · קשר קמיע מומחה שקושר קמיע טובה ומומחה לרפואה · ולחישות מעלות משובחות וטובות הוא לוחש על המכה ור"ל מלבד הרפואו' ע"ד טבע אף גם בדרך סגולה הוא מרפא · דברו ברוק ומהימן כמה מעלות ר"ל הם בדוקי' ומנוסי' שמועילין וזה בור' רופא אומן הוא ולפניו נתכנו מפעלו' האל' ונקי מה שם צריך לזה ולזה · נתכנו ל' מכוין כמו ותוכן לבונה · אשר בידו נרתק רב תעלו' ר"ל התיק

דבשת · תבוע אשית עד יבושת
תחבושת · אחר המכה צדקה לך תלבושת
שפוט לטרוף טרף עיניו תצפנה ·
לא לשחת בריותיו דרכיו תרפינה
מתוך דין לרחם שורותיו תסבינה
הוא יכאב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה :
המפליא לעשות עם בריא ואמיל ·
קרובים רחמיו ולא כחציר קמל · טריה
לטריה יגלגל בו כאומל · נס
בתוך נס נוסס חומל · יצוריו
חייבין להודות חסד גומל · גליים
יורדים ונכנסים לגמל · דרך תועים ישר
יער וכרמל · לבוטים ירפא מתיר חבוש
ועמל : בין ושמור אלה עם נבון וחכם ·
תה בנוף מכאובם ובכושר משכם ·
וינחם לבטח וים כסה פורכם · רגלם
המדברה וארבעים ספק צרכם · חזקו
ויאמץ לבבכם מיחלים לו קווים · סולו
לרוכב בערבות מכלכל יהבים · הודו
לזכר קדשו מוחץ רהבים · כעל זאת
רצו שבחו אהובים : עזרת וכו'
שננו

שכל מיני סמי' ורפואו' בתוכים בו · שקנתי בחיי בעוד שאני
מכפה לרפואתי ומאכתו בחיי כמו קנתי בחיי שב"כ היא
מסוכסת מרוב בושת דא"ה המנערים אותו · טעונות
כלימות ורוק מכי דבשת רבה לומר כי אני טעון כלימות
ורוק יותר ממשא שלגמל דבשת לשון מל דבשת גמלים
אגרותיהם ישעיה ל' · תבוע אשית עד יבושת תחבושת
רבה לומר התבוע' הזאת אשים בקרן זוית עד יבושת
תחבושת עד שלא אצטרך עוד לתחבושת · כי ידעתי שאחר
המכה צדקה לך תלבושת כלומר צדקה תעשה עמנו כי הוא
לבוש שלך ויש מפרשים אחר המכה וכו' כלומר אחר כל זאת
מצדקת אני עלי הדין · שפוט לטרוף טרף אף כי משפטיו
לשפוט האדם ולטרוף טרף ולהפרע מן האדם ועיניו לזה
תצפנה לשלם לאיש כפעלו · תרפנה מרפה הוא את ידיו
ומפקיע הוא את דרכיו לעבור על מדותיו שלא לשחת
בריותיו במשפט · מתוך דין רבה לומר שמהפך וממכב מ"ה
למדת רחמים · הוא יכאב ויחבש הוא מכה והוא רופא ·
המפליא לעשות עם בריא ואמל רבה לומר גומל חסד ועושה
פלאות עם בריותיו הבריאות והחולים · אמל חלש וככת
הבריות כמו היהודים האומללים · קרובים רחמיו וכו'
שמדותיו לרחם ולא כמדת ב"ו · שהוא חכיר יבש ואכזרי
לרחם · קמל ענין כריתה כמו קנה וסוף קמלו ישעיה
י"ט · טרייה לטרייה יגלגל בו כאומל רבה לומר מגלגל
ומהפך את טריית המכה לרטיית רפואה באותו אומל שהוא
חותך ועושה המכה בו הוא מרפא וזה נס בתוך נס · שב"ו
מכה באיזמל ומרפא בתחבושת · והקדוש ברוך הוא אינו כן
כי' שהכה הוא מרפא ואף אם המכה הוא שני הפכים כמו
זבורא ועקרבא הוא מרפא וזה לרוב חמלתו עלינו · יצוריו
חייבים להודות וכו' רבה לומר כל בריותיו חייבים להודות
לקדוש ברוך הוא שהוא גומל חסד עמנו · גליים וכו' ע"ד
דאמריכן ד' צריכין להודות יורדי הים · והולכי מדברות ·
ומי שהיה חולה ונתרפ' · ומי שיצא מבית האסורין ור"ל
כאן שיורדים לים והקב"ה מכניסם לגמל לשפת הים מקום
שעולים שם מן המים · דרך תועים וכו' ההולכים בדרך
ותועים ביער ובכרמל והקב"ה מישר את דרכם · לבוטים ל'
אויל שפתים ילבט ר"ל כשמרפא את הבלקים בתחלואים
אף הן צריכין להודות · מתיר חבוש ועמל ר"ל וכשמתיר
החבושים אף הן חייבי' לספר שבחו וכל הד' אתה מוצא ביציאת מצרים שירדו לים והלכו במדבר והיו חולים על אודו' האיל
וטורח הדרך ויצאו מבית הסוהר משיעבוד מצרים לכך הוכיר לכולם כאן ויפה אזיל · בין ושמור אלה לעם חכם עפ"י דסוף
המזמור שמוסב אותן ד' שצריכין להודות וכתיב מי חכם וישמור אלה ויתבוננו חסדי יי' · תה בנוף מל' ויתורו בנוף במגדל
כתן מכאובים ר"ל שמעבדו כאן · ובכושר משכה ר"ל שהוציא ממצרים בעת הכושר כמו שדר"ל על מוציא אסירים בכושרו
במדם כיסן לא עת ציכה ולא חמה · וינחם לבטח ר"ל שהוליכם במדב' בבטח עד שבאו לארצם · וים כסה פורעם ר"ל שקרע
קרע הים ולמצרים שעבדו כאן בפרך כסה אותן ים · רגלם המדברה וכו' ר"ל הוליכם המדברה וספק צרכם מ' שנה ·
חזקו ויאמץ לבבכם מיחלי' לו קוים ר"ל אתה ישראל שמיחלי' וקוים להש"י חזקו ואמצו לבבכם · וסולו לרוכב מכלכל יהבים
ר"ל הללו להקב"ה שהוא רוכב השמים השביעי שנקרא ערבות כי הוא מכלכל המשליכים יהבם עליו ועפ"ה השלך על יי' יהבך
והוא יכלכלך · הודו לזכר קדשו מוחן רהבים ר"ל כשתשמעו זכר קדשו מן המזכירי' שמחן מצרים הנקראים רהבים אע"פ
שלא ראיתם אתם בעיניכם ולא הייתם שם אע"ה הודו לו כיון שאמרים לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו · כעל
זאת כמו כי על זאת · דגו שמחו ושבחו ישראל הנקראים אהובים להקב"ה שראו כל מעיו :

Digitized by Google

שְׁנָנוּ לְשׁוֹנָם· בְּנֵי אוֹנָם· וְאֵת
אוֹנָם· לֹא הֵשַׁבְתָּ׃ זֶה
כַּמָּה· עֲלֵיהֶם מַעֲרָבוֹת מֵאָז רָכַבְתָּ׃
וּבְיַד טֶבַח· כְּשֶׂה לַטֶּבַח· בְּלִי רֶוַח·
בֶּן עֲזוּבָתָ׃ וְנִלְוָה חָם· גַּם עַד
נַחַם· וְהוּא בִּי נִלְחָם· וְאֵת לֹא רָבְתָּ׃
אַחֲרֵי אָהַב· כְּרִשְׁפֵּי לַהַב· בִּי וְאוֹהֵב·
צוּר כָּתַבְתָּ׃ יָהּ רָם וְנָאוֹר· הַקְרִיבָה
אֵלֶם רָחוֹק אֵלָיו אָמַרְתָּ׃ וּבְכֵן קַח נָא
אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ׃
מַלְכוּת אוֹמֵר׃ כְּיַיִן חֵמֶר· מַר לִי מַר
וָאֶרְעַל׃ וּבְגַב אִשָּׁא· סִבְלוֹת מַשָּׂא·
נְשִׂיאֵי מַשָּׂא· בֶּן יִשְׁמָעֵאל׃ זֶה חוֹמֵס·
וְזֶה רוֹמֵס· וְזֶה מוֹאֵס· וְזֶה גוֹעֵל׃
חָשַׁב יַעֲלֵם· כִּי עַד עוֹלָם· אֶהְיֶה
נִכְלָם· וְדַל אֵל נוֹעֵל׃ וּכְאִישׁ
יַעֲבוֹד· חִנָּם עֲבוֹד· יוֹם יוֹם עַד
אֱבוֹד· כֹּחוֹ פּוֹעֵל׃ עַל כֵּן תְּמַנַּע פֶּה
לֹא יִמָּנַע· מְנָד וָנָע· קְרָא לוֹ מוֹעֵל׃
יָהּ הָעִירָה· וְנֵס הַגְּבִירָה· כְּיוֹם סִיסְרָא·
בִּימֵי יָעֵל׃ וּקְחָה גּוֹי מִיַּד הָאֲדוֹמִי·
קָרֵב כַּאֲשֶׁר מִיּוֹם קָרַבְתָּ׃ וּבְכֵן קַח נָא
וִיטוּר וְשֶׁפוֹ· וַהֲדַר וְצִפּוֹ· צְפוּ צָפָה·
וּסְבָבוּנִי׃ וַיָּרֵשׁ יָרוֹשׁ· נְסוּכָה מֵרֹאשׁ
והשקוני

שננו לשונם כל אומה ואומה שישראל ביניהם שננו
עליהם לשונם כנחש ועש"ה כת' יקים שננו
לשונם כמו נחש· בני אונם והעיקר בני שעיר שנ' בו שפו
ואונם· ואת אונם לשון און כמו און אם ראיתי בלבי· לא
השבת ר"ל נגד פקדם וכמה שעושים לילא השבת להם
גמולם כראשם וזה כמה שנים מאז שרכבת ומתי שמים שנק'
ערבות על המצרים בים כדכתיב דרכת בים סוסיך או יש
לפ' לא השבת כמה שנים גמולם עליהם אתה הב"ה שמאז
ומקדם רוכב בערבות· וביד טבח ומביד א"ה כמו ותלך
גם היא את טבח דסוף פרשת וירא ו' מביד א"ה שנקראים
טבח בשביל שטובחין ושוחטין אותנו כשה שמוכן ועומד
לשחיטה בלי רוח רצה לומר ואין להם רוח ביה מה שוחטין
אותנו רק להכעי' בלי רשאות· בן עזובת רצה לומר ישראל
שילאו מהם שהיינבטך עזובת ורחקת אותם· ונלוה חם
וקרבת א"ה שילאו מחם· גם על נחם ר"ל הא"ה מכנם
לשרים שאים הולכים על נחון ונחם כמו נחון והם
נלחמים בי ואתה לא רבת את ריבי או שם אומה שנא' את
טבח ואת נחם: אחרי אהב כרשפי להב רצה לומר אחר
אותה אהבה שאהבת אותנו והוצאתנו ממצרים ועשית כמה
נסים ונפלאות עתה אנו בין הא"ה בגלות כרשפי להב כלומ'
כגחלי אש· בי ואוהב צור כתבת ר"ל שכתבת כמה פעמים
שאתה אוהב אותנו· יה רם ונאור הב"ה שנקרא יה רם
ונאור הקרב ורע יצחק אשר היה כיונה אלם בשעת העקידה
שעתה רחוקים ממך· אליו אמרת וגו' בשבילו אמרת
לאברהם קח נא וגו' יש מפרשים רחוק אלים וגו' ור"ל
שמזון רחוק אמרת אלין וכו' וכוונת פייטן גם בן קח נא
ישראל מן הגלות· מלכות אומר רצה לומר מלכות עשו
דכתיב ויהיו בני אליפז תימן ואומר· יין חמר וכו' ר"ל
כיין חזק המשכר את האדם מרוב חוזקו כן מר לי מר וארעל
לשון כוס התרעלה לשון חמר מרת דבא קדמית· ובגב אשא
ר"ל ועל גבי אני נושא וסובל המשא דמשא בן ישמעאל כדכתי'
בבני ישמעאל ודומה ומשא· זה חומס וכו' ר"ל האומות
הללו זה חומס וכו'· חשב יעלם וכו' ר"ל האומות חושב
במחשב' שלעולם אהיה נכלם לעולם ושיה הקדוש ברוך הוא
כנועל דלת בפני שלא לשמוע אלי· יעלם כמו את יעוש ואת
יעלם שמות מיני א"ס· וכאיש יעבד כמו אדון העובד
בעבדיו בקשם כן הם עובדים בנו· עד אבוד עד אבוד
כחינו· ע"כ תמנע ר"ל מאתנו תמנע גדול השעבו' הזה·
כי פה לא ימנע מלדב' ומלהתוודה איך שאנו כ"כ נדים ונעי'
בין הא"ה· קרוא לשון קריאה· מועל לשון ומעלה מעלו
ורצה לומר מקרא לא"ה מעלם שמעלו ובוגדן אותם על זה׃

יה העירה וכו' ל"ה עד יערה עלינו רוח ממרום וגומר ישעיה ל"ב ור"ל שתעיר לכו רומו ממרום ונשא נס להא"ה שנקרא
גברת ממלכת לקבץ נדחינו כמו דכתיב ונשא נס לגוים וגו' ישעיה ס' ׃ ביום סיסרא וגו' כמו שהושעתה לנו בימי
יעל אשת חבר הקיני ומסרתה לה סיסרא בידה כמו דכתיב בשופטים׃ וקחה גוי וגו' רצה לומר וקח ישראל
שנקראו גוי קדוש מיד האומות וכאשר מאז קרבת כן קרוב אלינו עתה לבקוס כקמתינו׃ ויטור ושפו וקדר נגפו
א"ה הם שנקראו כן כבני ישמעאל׃ נגפו נפק וסבבוני לשון נפה הנפות ישעיה כ"א ורצה לומר באין שהם

וְהַשְׁקוּנִי רֹאשׁ · וַיְעַנּוּנִי : וּבֶן עַלְוָה ·
עַמָּם נִלְוָה · בְּנֵי קֵדָר · וַיִּלָּחֲמוּנִי : זֶה
בִּי יִכְפּוֹר · חֵרֶה לִי יַחְפּוֹר · בּוֹר
וְכַצִּפּוֹר · צוֹד צְדוּנִי : פַּעֲמֵי נְעִים ·
וְאוֹר לִנְעִים · לִמַרְשִׁיעִים · זוּ שְׁרוּנִי :
אֵלֶּה בְשִׁגְיוֹן · עֲוֹן גִּלָּיוֹן · וְאֵלֶּה בְהֶגְיוֹן
שָׁוְא קִנְאוּנִי : וּבְפַחֲזוּתָם · וּבַחֲזוּתָם ·
וּבַעֲלִיזוּתָם יַכְעִסוּנִי : יָהּ בָּם רִבָּה ·
וְיַד הִרְחִיבָה · כִּי מֵרֹאשׁ בַּצַּר
הִרְחַבְתָּ : וּבְכֵן קַח נָא : אַלּוּף
נַחַת · וּמִנְחַת · מֵאֵין נַחַת · כַּאֲרִי פּוֹרֵק :
וּמִבְּשָׂם אִתָּם · יָהּ עִם גַּעְתָּם : יֹאמַר
גַּעְתָּם · קֵץ וְאֵין פּוֹרֵק · זֶרֶת מוֹרֵט ·
וְזֶה שׁוֹרֵט · וְזֶה פּוֹרֵק · וְשֵׁן חוֹרֵק :
וְזֶה יוֹרֶה חֵץ · לְבָבִי מוֹחֵץ · וְזֶה
לוֹחֵץ · וְאֶבֶן זוֹרֵק : וּבְנֵי זִמְרָן · יוֹעֲצִים
בְּחוֹבְרָן · וְיִתְרָן וּכְרָן · זֶה לָזֶה שׁוֹרֵק ·
הֶקִּילוּ מַשְׂאֵת · כָּבֵד וּשְׂאֵת · וַיַּעַקְרוּ
אֶרֶת מַטַּע שׂוֹרֵק : וּבְפִיהֶם כִּי ·
בְּאִישׁוֹן חָשְׁכִּי · יְהִיֶה · דַּרְכִּי וּבִטְחוֹנִי רֵק
אָן נוֹרָאוֹת · יַד הַקַּנָּאוֹת · וּלְשֵׁם
וְלְאוֹת · יָם הֶחֱרַבְתָּ : וּבְכֵן קַח נָא
לָמָּה תִישַׁן · וּבְנֵי דִישָׁן · וּבְנֵי יָקְשָׁן ·
רְדוּ רָדָה : נַפְשִׁי נָקְטָה · מֵעֹל וּמוֹטָה ·
כִּי בִּי נָטָה · אֶל אֵל יָדוֹ · בֶּאֱמוֹר
אוֹיְבִי · אַךְ אֲנִי נָבִיא · וְרוּחַ אֵל בִּי ·
ודבר

מעמידים נופים לשמיד אותנו ומסבבים אותנו· וירש
ירוש כשוכה ר"ל והם יורשין לישראל שהיו שוכים ושרים
מראש ומוקדם ול' הפסוקים בהושע ג' והורש יורש מפני
עני· רוש נ"ל כל"א לענה ורוש· ויענוני ל' עינוי·
ובן עלוה כן עמו שנאמר אלוף עלוה בעם בני קדר רלה
לומר ישמעאל נלוה לגלות בי יכפור לשון כופר בעיקר :
וזה לי יחפור בור וכציפור צוד צדוני עם"ה באיכה צוד
צדוני כציפור : פעמי נעים רלה לומר נעים וכדים בגלות·
ואור לי נעים הקדוש ברוך הוא שנקרא אורי וישעי לי נעים
דכתיב יפה דודי אף נעים ורלה לומר אף על פי שהקדוש
ברוך הוא דודי ונעים ואורי א"ה פעמי נעים בגלות ול'
מרשיעים· שדוני לשון שודד· בשגיון עון גליון רלה לומר
שמפעיסים אותנו בשגגתם וטעותם דעון גליון שלהם
ר"ל אמונתם ותורתם ובערוך פירש און נכתב על הגליון
שהוא נייר· בהגיון שוא בדבר שקר· ובפחזותם אנשים
ריקים ופחזים תרגומו פחזים· ובחזותם ובמראיה הטוב ובעלזות'
ובשמחתם מכעיסין אותנו· יה בם ריבה וכו' רלה לומר
אתה הקב"ה ריבם ריבנו כמו שמאז ומקדם רבת ריבנו
ובכר לכן הרחבת כן עוד תעשה עתה: אלוף נחת ישראל
שהיו למודים והורגלו בנחת ומנוחה עתה אין להם נחת
כלומר מנוחה וכארי שפורק כן פורכין אותם הא"ה : אלוף
לשון ואני ככבש אלוף ירמיה י"א : ומבשם נעתם מיכי
א"ה הם כיחד יכו ישראל· ובם"א יד עם געתם רלה
לומר שידם עמהם נגד ישראל· יאמר געתם קץ וכו' והם
אומרים כבר הגיע הגאולה ותם הקץ ואין גואל ומושיע
עוד אתכם· מורט לשון כי ימרט ראשו כשירות השערות·
וזה שורט לשון ושרט לנפש לא תתנו· פורט מלשון ופרט
כרמיך· ובני זמרן אלו ישראל שמזמרין ומשבחים להקדוש
ברוך הוא· יועצים בחוברן כלומר מתיעצים ומתחברים
יחד באמונתם· ויתרן וכרן גם א"ה נקראו כן· זה לזה
שורק ושורק פיו עליכו· הקילו לשון ונקלה אחיך·
משאת לשון משאת בכייון· שאת ל' יתר שאת ורלה לומר
שמזון היתכות הגדולות שלנו ועוקרין ישראל שנקראו
מטע שורק כדכתיב ואנכי נטעתיך שורק ירמיה ב'·
ובפיהם כי באישון חשכי וכו' רלה לומר שתמיד מדברים
בפיהם שנחשך ונאופל והיה דרכו ובטחונו הבל וריק·
ונכפלאותיס· אן נוראות וכו' רלה לומר איה נוראותיו
שמקדם· ולשם לאות הובשת דיגו הים אן כמו אנה·
למה תישן וכו' את הב"ה לאמה תישן וא"ה דהיינו שני דישן
ובני יקשן רודים בכו· נפשו נקטה מבין כריתה לשון
נקטה נפשי בחיי· ומוטה לשון מוטות עליכם כי בי נטה
אל אל ידו רלה לומר כמה מלידים אותנו כמה פאלו נוטים
ידם לאל ית' כי מקשפים ומגאפים ואומרים שאינו יכול
להציל אותנו וגם אומרים אני נביא וכו' ולא אתה· ובן
האיה ר"ל ישמעאל שהוא בן האמה קם כיד רמה· מביא עלו כלומר שאומרים שזה העד שאמונתינו אמת ולא אמונתכם
כאשר אנו בהשקט ובבטח ואתם כבושים תחת ידינו· ויש אל סמכו וכו' ר"ל ואתה הקב"ה תפקא יתקא בכם כאשר שלאתה
סוכא אותם ואז יענה ויעיד עליו אידו שבדו שאמונתם אמונת שקר· לאו ילאו מתים כי ינעו וכו' ר"ל כאשר יגיע הקץ

וְדִבַּר סוֹדוֹ · וּבֶן הָאָמָה · קָם עַל בָּמָה ·
וּבְיַד רָמָה הֵבִיא עֵדוֹ · וְיָהּ אֵל מְקַנֵּא ·
בַּאֲשֶׁר שָׂנֵא · כִּי שָׁם יָעֲצָה · עָלָיו אֵדוֹ
לָאוּ יִלְאוּ · מֵתִים כִּי יִגְעוּ · וְעֵינָיו יִרְאוּ ·
עֲדֵי כִּידוֹ : וּבוֹשָׁה עֵדָה הִיא לֹא
עֵדָה · עַל רִיב כַּדָּהּ · מִלֵּב בָּדָד וְאֶת
הָאַהֲבָה · שׁוֹרְרָה כִּי בָא · מוֹעֵד וְצָבָא :
אֲשֶׁר קָצַבְתָּ : וּבְכֵן קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת
יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ : וקרבתנו

יוצר לשבת וראש חדש

אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר · אוֹרָה בְּהַצְהַר ·
אֲרוֹמֵם בְּמִשְׁחַר · אָמָן
מוּבְחַר : בְּרֵאשִׁית קִנְיָנוֹ · בִּינוֹתִי בְנִינוֹ ·
בְּאֵר מַעְיָנוֹ · בַּחֲבוּרַת מִנְיָנוֹ : מַאֲמָרֵי
יִרְצֵהוּ · שִׁבְחֵי · חֵלֶף זִבְחֵי קָרוֹשׁ : גְּבוּרוֹת
שַׁדַּי · גְּאוֹ מַדַּי · גְּדֻלָּתוֹ וַדַּאי · גְּמוּר
בִּכְדֵי : דֶּרֶךְ שָׁם · דּוֹרֵשׁ שָׁם מְבוּשָּׁם ·
דַּעֲה שָׁם · דּוּמִיָּה וּמַחְסוֹם : הָאוֹמֵן
מַדַּעְתּוֹ · הַכֹּל בְּעִתּוֹ · הִשְׂכִּיל בְּדָתוֹ ·
הַסְכָּמָה חֶמְדָּתוֹ : וְטֶרֶם קְנָאוֹ · וְעוֹלָם
מְנָאוֹ · וְיָעַד תְּנָאוֹ · וּבְחֶסֶד בְּנָאוֹ : זִיקֵק
מְטִילַת זִיהַר טְלִילוּת · וְזֶה אִצְטְלִית ·
זכרו

ואז יצאו ועיניו שו כל א׳ ואסר ירא׳ה ניאמין כאלו עדה כידו·
שפ״כה אמת ותורתו אמת· ובושה עדה הי׳א עדה בת
אילן הפתי׳ ורנה לומר ננייה סופה להיות בושה· הי׳א עדה
כלומר אינה ראויה להיות עדה ונחשבת ביניכו כאשר אכו
עדה קדושה על ריב כדה וכו׳ ר״ל בשביל שהריק׳ כדה
ושפכהו לאין רוצה לומר אינ״כ האמיתי וקיימא כידה אמונת
שקר שבדו עלבם· ונבא וזמן כמו כל ימי נבאי׳ אינשל ורוצה
לומר תעורר האהבה כי עת ועת הוא נקום את ישראל מן
הגלות: יוצר לשבת וראש חדש:

אילת השחר פסוק הוא תהילים כ״ב והוא עיתוד
השחר שדומה לקרני איילת המפוצלות
לכאן ולכאן אף עמוד השחר כשעולה האורה מתפצלת
לכאן ולכאן: בהצהר בהתלבן כמו וצמר צחר יחזקאל
כ״ז כלומר או הוא זמן תפלת השחר ואריים להקב״ה שהוא
אומן ומובחר כמו שאמר ייראוך עם שמש· במשחר לשון
תפלה כמו אם אתה תשחר אל אל אליו ב׳ ענין דרישה ובקשה·
אומן ומובחר הקב״ה כמו שאמר בב״ר שלא כדרך ב״ו שהוא
מתפתן קודם העליון ומעשיו מבלין אותו ומלאכתו אין
ממשבתו וכולי אבל הקדוש ברוך הוא אומן ומובחר שאין
כיוותו שהוא בונה שמים ואחר כך ארץ וכולי· בראשית
קנינו הי׳א התורה שנאמ׳ בה ה׳ קנני ראשית דרכו ובה ברא
שמים וארץ כדאמ׳ בב״ר· בינותי בתורה שהי׳א ראשית
קנינו לבאר ענין בניינו· בחבורת ישראל שהם מנייכו של
הקב״ה כדאמר בפסיקתא שמכל האומות שבעולם לא נוה
הקב״ה למנות אלא ישראל למה מפני דבכו של הקב״ה שנאמ׳
קדש ישראל ליי׳ ראשית תבואתה מאמרי כמו את ה׳ האמר
לשון שבח· ירצה הקב״ה ושב׳ תפלתו תחת קרבן ובמי
כדאמר תפלות כנגד תמידים תקנום: גבורות של
הקב״ה שנקרא שדי והוא בריית שמים וארץ שקרוי גבורות
שכ׳ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך· גאו גדלו כמו כי גאו
המים יחזקאל מ״ז· מדי מאין די גדולתו ודאי גמור בכדי כדי
שיה לג מוגדול׳ הקב״ה כלו׳ להרבות בשבחו אין דרך שם מה
דרוש ומה לבקות· דורשם מבושם זה דוד שדורש להקב״ה
בשבחות ואמר לך דומיה תהלה תרגום של נכעים וזמירות
ישראל שמואל ב׳ כ״ג ותקון למימרי בפיך מבוש׳ תושבחתיה
דישראל והוא מענין קכו מתוקים· דעה פירש מה
שיש בו ואת תשב בידיעתך אך שתוסם פיו שלא להרבות
קול שם יפה כי דמוייה שמה הי׳א כדאמר משל
למרגניתא דלית לה טימי כל מה דאת שבח לה את פגים
לה ומה וסם דומיה· ני״ב דרשם מכוסם בכל ק׳ ופירש דרך שם כלומד חכמים שיש דרך בפרק אין דורשין ובב״ר
במה דורשין כיון שאמרו כי שאל נא לימים ראשונים אשר הית מן היום גגומר מן היום שנברא אדם אתה דורש קודם
שנברא אין לך לדרוש והוא דורש׳ מכוסם אם באת לדרוש כמהו ואל תדרוש· ומחסום שחוסם פיו שלא
להרבות: האומן מדעתו מודעת פניו ולבו נהיה התורה כמו שנאמר אשר כן היה דעתו ולבו דהקדוש ברוך הוא·
הכל בעתו כדאמר בעת שנברא העולם ולא היה ראוי לבראות קודם לכן: השכיל בדתו הקדוש ברוך הוא הביט בתורה
לכן ברא העולם ומצי בה שכתוב בראשית ברא אלהים ונמצא מצוה שכתב ימיה אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא הסכימה
אומנתו שמצוה הי׳א כלי אומנתו של הקב״ה והסכימה להבראות עתה ולא קודם לכן· וטרם קנאו קודם שברא העולם
בינו.

יוצר לשבת וראש חדש

זִכְרוֹ כְּמַטְלֶת: חִשֵּׁר לוֹבֶן · הִבַּר
מַלְבֵּן · הָמוּשׁ מִתְלַבֵּן · חָבוּי לַבֵּן:
טִפָּה הִגְלִיד · טְפוּחִים הִפְלִיד · טִירֵק
וְהִקְלִיד · טוֹעֵן וּמוֹלִיד: יַעֲרָץ בְּסוֹדָם ·
יְחִיד יְסָדָם · יָקְדוּ כְּסִידָם · יוֹצַק
יְסוֹדָם: כַּבִּירִים הִבְזִיק · כִּנְּסָם כְּבַזִּיק ·
כְּהֶחֱזִיק הֶעֱזִיק · כְּאַזִּיק מַחְזִיק:
לַיַּבָּשָׁה פִּרְסֵם · לִבְלֵב וּבִסֵּם · לַעֲרוּגַת
הַבּוֹשֶׂם · לִירֵאָיו אִסֵּם: מְאוֹרֵי פַנָּס
מִשְׁטָרָם הוּגַּנָּס · מֵצַר נִכְנָס · מְאוֹרוֹ
נִקְנָס ·

במו קונה שמים וארץ קודש לכן · ועולם מנאו מנה כל
דור ודור וחכמיו דור ודור וסופריו כמו שדרשו מזה ספר
תולדות האדם · ויעד תנאו שהתנה עם כל מעשה
בראשית כמו שאמרו בב"ר וכל לבאם לנתי מויתי לים שיקרע
לפני ישראל ואת השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה
ולפני יהושע ומיתי שהשמש תדום לפניו וכולי וכל אלו
התנאים תנאים והוא שיסד ובחסדו כנאו על שם אמרתי
עולם חסד יבנה · ויקץ מטלית לפי שהיו השמים לחים
בראשון ויקץ הקדוש ברוך הוא ביום שני שיהיו כמטלית
כדאמר בב"ר יהי רקיע אמר רבי יהודה בר סימון יעשה
מטלית לרקיע הה"ד וירקעו את פחי הזהב פירוש שיתפשט
כמטלית כאדם שפושט המטלית והשמלה ובחבר לא אין אדם
יכול לפשוט אותו ולמתוח אלא אם כן קפוי ונקרש ופירוש
ויקץ כמו נכסים שאין להן אחריות ומקקין את הנכסים
ובנלי או פירש ויקץ כמו מוקק שבעתים כלומר שעשה
הרקיע זך ובהיר ומוסר · ויהר טלית עש"ה עוטה אור
כשלמה מלמד שנתעטף הקב"ה באור והבהיק זיו אורו מסוף
העולם ועד סופו מזה כבראות האורה · וזה מטלית שויה
את השמים הפרושים כשמלה ועל ידם זכרן ושבחו של הקב"ה מטלית שנאמר השמים מספרים כבוד אל שמכסה שסכינו
של הקדוש ברוך הוא שיעלה תרגום מטלית · חישר לובן כטל שלג שהוא לבן והישר לתוך המים ונעשה ארץ שנאמר כי
לשלג יאמר הוי ארץ ואמר כטל הקב"ה נוס שלג וזרקו לתוך המים וקפאו ופירש חישר לשון כוברין בדברי רבותינו ז"ל ·
חבר מלבן שחבר את הארץ כמו לבינה כמו שאמר איוב ל"ח ורגבים ידובקו · המוש מתלבן וכולי חמשה פעמים כתיב
אור בפרשה כנגד חמשה חומשי תורה והוא חבוי וגנוז לצדיקים שנקראו לבנים שנאמר בני ישראל כי לא היה כדיי לרשעים
כמו שאמרו רבותינו ז"ל · טפה הגליד בבראשית רבה בשעה שאמר הקב"ה יהי רקיע נגלדה טפה האמצעית ונעשו שמים
ושמי השמים ופיר' הגליד הקפיא וקרש כגלדא ת"א ונגלדו כי לדבר הקפוי קורא גלד בלשון ארמי: טפוחים הפליד
שמים על שם הפסוק וימיני טפחה שמים ישעיה מ"ח ופירש הדק תקן אותם בטפחו כמו שאמר ושמים בזרת תכן ופירש
הפליד עשאם כלפידי אש נבדקים כי הפליד כמו לפיד בדרך ההפך כמו אש עלדות במוס כ' כמו לפדות · טירק והקליד
לשון בנירב כמו טרוקי גלי בדברי רבותינו ז"ל שפירש סגרו השער ופירש והקליד לשון מפתח כל אקלידא מסר לשעים
כלומר שסגר את המים במפתח · טוען וטען אותם במאמרו והמטר מוליד את הארץ כמו שאמר והולידה והצמיחה ·
יערץ בסודם הקב"ה שהוא נערץ ומשובח בסוד מלאכים ע"ש אל נערץ בסוד קדושים יחיד היה בלא המלאכי' עד שבראם
ויסדם ביום שני · יוקדו כסידם נכך פי' גם בשני ברא גיהנם שנוקדי' בו כמשרפת סיד אותם שכ' בהם איוב כ"ב ונהר
יוצק יסודם נהר דינור אשר על ראש רשעים יחול כדאמ' בהר דינור מהיכן נפיק מזיען של חיות ולהיכן נשפך על ראש
רשעים יחול ירמיה כ"ג בפרק אין דורשין ומה שנקט שריפת סיד לפי שאין שריפה גדול' הימנה שנ' והיו עמים משרפות
סיד · כבירים הם מים שנאמר מים כבירים ישעיה י"ז והוא ענין הגדלה · הבזיק לשון פזור כמו בוזק את המלח שבמי'
היו מפוזרים על פני כל הארץ · כנסם כבזיק ואו כנסם למקום אחד ככוד ע"ש כונס ככד מי הים ופירש ויק הוא כוד
כככו כמו כד ת"י ויקח · כהחזיק מועט את המרובה שהרי הוא אומר יקוו המים אל מקום אחד וכל העולם כולו היה מים
במים אלא החזיק מועט את המרובה כמו שאמר בבראשית רבה או העזיק וסבב את הים בחול שאין לו רשות לצאת
ופי' העזיק עשה גדר סביבו כמו ויעזקהו ישעיה ה' באזיק מחזיק כמו אדם שנתן בזיקים שאין לו רשות לצאת כן הים שנ' חוק
עולם ולא יעברנהו ושלא יזיק לעולם ופירש זיקים הם כבלים הם ואלף היתרה בו כמו פתחתיך מן האזיקים · ליבשה
פרסם ענין גלוי ופרסום ע"ש ונראה היבשה כלומר שגילה את הארץ · לבלב ובסם הוציא פרחו ופירש בסם לשון
מתיקות שנתן טעם טוב בפירות · לערוגת הבושם הוא גן עדן · ליראיו הם ישראל בכר ושמר אותו ב"ע לשון
באסמיך · מאורי פנס חמה ולבנה הם כמו פנס שמאירין לעולם והוא כלי שנותנין בו הנר ומפני הרוח שלא יכבו
שקורין לנטרנ"א משטרם הוגנס ממשלתם היתה טוב בתקון מלכות כמו אם תשים משטרו בארץ איוב ל"ח ופירש הוגנס
תקון וטכסי' כמו נכיסי מלכו' אני רואה בו פי' טכסי' מלכו' · מצר נכנס הלבנה נכנס במיצר ונתמעט החמה כלו' הוא רוצה
שהקניס ימעט אור החמה ונקנס הוא בעצמו · נקראו בנימוסו קטן כקטנו ודינו · מוך מתרגמינן נימוס כלו' כך מאור
הקטן לפי שכך דינו שהצדיקים נקראו קטן כדאמ' בשמעתא חולין · כלוה בדימוסו נתחבר הירח בחילו והם הכוכבי' לכתוב
גלגלים כדאית' התם ופי' דימוסו בלשון יון כיתה של בני אדם והם הכוכבי' היוצאי' לשמש עם הלבנ' ותפס לשון זה על שם

שאמר

נקנס: נקרא בנימוסו · נלוה ברימוסו ·
נתכפר בעמוסו · נאה לקלוסו: סבב
בהקפתו · סדר תקופתו · סהר תכפתו ·
· סתר כפתו: עשוי למועדים · ערכיו
מיועדים · עיבורו מועדים · עדה ועדים:
פועל מופלא · פלג מלא · פרץ להעלה ·
פורח ונעלה: צהל נוגים ·
צפן לתענוגים · צידו בקנוגים · צלצל
וחנוגים: קים לעד · קנינו יעד · קדם
ויעד · קרואיו למסעד: רבת עשר ·
רמש והכשר · רצויו התשר · ראשית
אשר: שר ממדורו · שכלל הדרו ·
שלחן בסדורו · שבחו בהדורו · תרור
עפר

שאמר בבראשית רבה על קטרג הלבנה אמר הקב"ה נוררני בשעה שיוכח שיהא בגלי ודימוס יובאין עמו והם לשון פיילו · נתכפר בעמוסו כלומר נתכפר הקב"ה בהשעיר שמביאין ישראל העמוסים ממני בטן בכל ראש חדש כמו שאמרו מפני מה נשתנה שעיר ראש חדש שנאמר בו ושעיר חטאת אחד לה' אמר הקב"ה וכולי · נאה לקלוסו הקב"ה שהוא נאה לכל קלוסים שמקלסין אותו נתכפר לו · סבב בהקפתו זה השמש שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון כלומר הקדוש ברוך הוא · סיבב השמש בהקפתו שתמיד מסבב ומקיף פני צפון וגם סידר תקופתו שבכל יום זורח במזרח ושוקע במערב' סהר תכפתו סיתר כפתו אבל סהר שהוא הירח שהוא תכף לשמש בשוה בכנס זה יוצא אין סדר להלוכו ולמבואו שפעמי' בא באריכה ופעמי' בא בקצרה שנאמ' שמש ידע מבואו מכלל דירח לא ידע מבואו כדאמר בר"ה ירח ומתרגמי' כן סיהרא ופירוש כפתו הוא גלגל הלבנה שהם השמים שעשוי ככפה כמ"שנ' הלכו ככפה כלומר בכל העולם תחת השמים ופירש סיתר מענין את לסתור · עשוי למועדים ע"פ עשה ירח למועדים שכל המועדים נמנים אחר מולד הלבנה · ערכיו מיועדים על כן ערכיו של כל חדש וחדש מיועדים ומזומני' לקדשי הלבנה פירש ערכיו כמו והעריך אותו ענין שומא כלומר שמכוונין זמן קדושו וי"ג ערכיו ותרגום של קבל וחלק וגורל עודב כלומר ישראל שהם חלק של הקדוש ברוך הוא או חלקי של ירח ופי' שעת ידין להתקדש כמותה · עבורו של חדש מתוועדים בעדת ישראל ובעדים כדאמר בר"ה שבעדה ובעדים מקדשין את הלבנה · פועל מופלא הוא הקב"ה ב"ר שלא כפעולת וכולי פעולתו שהוא נר בגוים כמו בינסה · ועוד זה מפליאותיו אשר פלג מים שלו לעולם מלא ואינו חסר אפ"פ שיורדים ממנו מים לארץ כפ"ק דתעני' כגון קובה יש ברקיע שממנו מים יורדים לארץ שנאמר פלג אלהים מלא מים ת"י ס"ה ופי' פלג חלק פלג המים שנחלקי' המים לפלגי' קטני' · פרץ להעל' כלו' מאותן מים שהשאיר למט' פרץ לשון חוזק ותוקף כמו ופרצה להעלות ממנו עופות השרצים ודגים הכשולים מן המים כמו השולה דגים מן הים ענין הוצאה וריגת בפורח על זה שדי וכשלה הוא לויתן · צהל נוגים לשמח בהם את ישראל שהם נוגים בגלות ענין יגון או ענין שבירה כמו בתולותיה נוגות · צפן לתענוגים שמר אותו להתענג בו לצדיקים · ציידו בקנוגים כמו שאמרו עתיד גבריאל לעשות קינוגיא עם לויתן והוא ענין ציידה · צלצל וחנוגים בתופים ובמחולות ובמחנגים כדאמר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים לעתיד לבא ויעשה סוכה מעורו של לויתן לא זכה לסוכה עושין לו כל שנאמר ובצלצל דגים ראשו · קיים לעד הקב"ה שהוא קיים לעד · קנינו יעד ומן קניינו הם בהמה ורמש וחיתו ארץ · קדם ויעד קרואיו למסעד · קודם שזימן הקרוים קרויו לסעוד · רבת עשר ע"ש רבת תעשרנה תהלים ס"ה כלומר שהעשיר הארץ הרבה וברא הכל קודם שברא אדם רמש וכל הבשר לאכל: רצויו הם בני אדם · התשר לשון ותשורה אין להביא פירוש מכאן · ראשית אשר בראשונה תקן הכל קודם שברא אדם ופירש אשר לשון אשורי · שר ממדורו הקב"ה ראה ממעון קדשו ממעון מתרגם מדור כמו שנא' וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד · שכלל הדורו ויכלו תרגומו ואשתכללו שראה שהיה הכל מתוקן והדר טוב מאוד · שלחן בסדורו כשנברא אדם היה הכל מוכן כשלחן ערוך ומסודר · תרור עפר שבראו מכף עפר לומר נתלתו בשופו כי במותו חוזר לעפר תרגום רקב ובית תתיית ה' וגו' מן הדרור רקב עפר ויעש נוף: תקון כפר של קנו ומקום כפרתו מעפר המזבח שמתוקן לכפרה אמר הקב"ה הלואי שתהא לו כפרה ויוכל לעמוד · תרם תרשו מן האדן כולה מן העפר ויהי אדם לנפש חיה ר"נ לתשרע מלה · וישפר עפר וכלה זה כבר תפוס עקבו היה מבהה בגלל קונה · תאוה כשבר שניאם לו קוח שזריתה נאה ושבר · עגוה בהצרים וכולי בששיכר מצות בוראו ואכל מעץ הדעת או מהיות עדים שורקי עדים של גן עדן כמו שכתוב לעבדה ולא להיות אדים בתוכו בתיב ויגרש את האדם וגו' ופי' הצרים לשון פרוסה ופי' עדים הוא כמו אחרים כתלמיו וכן בערוך עדים כצאן: הצרים הנזכר או סבת הצרים עליו בתרים בפני הפורענות אמר לפניו רבש"ע ברשית לא כהרג הרוג בעולם אתה קדוש ונרע ... הוא ענין בפני עלוו ופי' כמו כעניש יבא הקדש ויבא

השמש בלו׳ שמשה באותו יום שנבראת בעוד האיר השמש והו׳
בשעה י״א כדאי׳ בסנהדרין וכיון שאיור אורח מוסר הוא
שבת אשר יוסר לאוהביו יוסר גם לאדם בב״ר
וניקהו בג״ע שבתן לו מצות שבת כד״א ויכח כיום
השביעי׳ את אורח ה״א התורה בכללה והי״א אסרה בשבת מ׳
מלאכות חסר א׳ כין שדרשו מאלה הדברים ורמזו לדבר ששת
ימים תעשה מלאכה שס״ת בגי׳ ארבעים חסר אח׳ ת יתירה
מעלה ומעלה יתירה להקב״ה אשר פעל פעולה היפות · יחי׳
עילה הקב״ה עילה הפעולה ומחשבה · רצוף לשון חבור ·
לקדש לשבת שהוא קדש כלו׳ לחבר ר״ח לשבת ושם המחבר
מאיר ויסד ד׳ אלפ״א ביתות ואח״כ חתם מאיר כד״ת גם
כן ד׳ פעמים וכן בתפלה וסוף כמאמרי ירצה ר״ח מאיר:

אביר הגביר הוא הקדוש ברוך הוא כמו דכתיב
ונו אלך אביר יעקב ויעקב נקרא גביר
כדכתיב הוי גביר לאחיך · מלכ׳ תו לשון ולכד את העיר
ולשון מלכדתו עלי׳ כתיב איוב י״א ורלה לומר שהעביר על
הארץ ממשלתו וכמה מיני ישמעאל ללכוד כם עובר רצונו ·
און פירוש כח ועוו כמו מרוב אונים ישעיה מ׳: מעדה
לשון יופי וקשוט ועש״ה עדה נא גאון וגובה איוב מ׳ גדול
כח רוצה לומר הקב״ה שהוא אמץ כח · פקח קח עש״ה
ולאסורים פקח קוח ישעיה ס״א ופירש רד״ק שר״ל שיפתחו
ממאסרם ושרשו לקח ר״ל שילקחו מהגלות · משוטט כל
במבטו ל״ה בדברי הימים ב׳ י״ו כי עיני ה׳ משוטטות בכל
הארץ כמבטו כראייתו · דברורן ר״ל כל מה שדבר היה בא
במהירות כאדם הרץ · בהוד נערץ עש״ה דכתיב אל נערץ
בסוד קדושים רבה וגומר מצבתו עמידתו · הלא ערוך בפי
וכולי ר״ל שערוך ומסודר בפי תמיד מידי קדש בקדשו ומדי
שבת בשבתו לברכו שם כבוד מלכותו שבמרכבתו בכסא
הכבוד · ומי יורה דרוש אחרי הרכב והמחנה רוצה לומר
ומי יורה וידרוש במעשה המרכבה ומחנה דמלאכים שבמעלה
נלהט לשון משרתיו אש לוהט ורוצה לומר זכור אליהו הנביא
שנשרף גופו ונעשה רוחני כמשל כאשר פירש רד״ק
במלכים ב׳ ב׳ בפסוק והנה רכב אש וגומר ויעל אליהו בסער
השמים: אשר רהט דרוש חשמל רוצה לומר אשר רץ לדרוש
חשמלים ומלאכים שבשמים כלומר שנעשה מלאך · והוא
מקנא כדכתיב במלכים א׳ י״ט קנא קנאתי ליי׳ אלהי צבאו׳
וגו׳ חשוק לדרו׳ ולהבין במעש׳ המרכב׳ אבל שתוק מלדבר בפני
כל אדם · ואכול מתוק כביך כלומר שיכול אתה להשביע
נפשך בדרשות המרכבה דיגדי שם מכם נגדיק אתה ונכמי
כוה אבל לא תענה ותדרוש בפני כל אדם אא״כ שנ״כ
צנועים וחכמים · טעון לשון טענות ותשובות כלומר
יכול אתה לטעון ולדבר במרכבת המשנה אבל בלי חילול ה׳

עָפָר׳ תִּקּוּן כְּפָר׳ תָּרֵם וְשִׁפֵּר׳ תָּאֳמוּ
בְשִׁפָּר: מִצְוָה כְּהַפְּרִים׳ מוּרָד מֵעָרִים׳
מִזְרָחֵי הֶחָרִים׳ מָנוֹחַ הִתְרִים: אוֹרַח
מוּסָר׳ אוֹהֲבָיו מָסַר׳ אַרְבָּעִים אָסַר׳
אַחַת חָסֵר: יְתֵרָה מַעֲלָה׳ יְפֵי פְעֻלָּה׳
יָחִיד עִלָּה׳ יִתְרוֹמֵם בְּמַעֲלָה: רֹאשׁ
הַחֹדֶשׁ׳ רָצוּף לְקֹדֶשׁ׳ רֶנֶן בְּהִתְחַדֵּשׁ׳
רָם יִתְקַדֵּשׁ: מַאֲמָרֵי יִרְצֶה וְשַׁבְּחִי׳
חֵלֶף זִבְחִי׳ קָדוֹשׁ:

הכל יודוך

אָבִיר הַגְּבִיר׳ אֲשֶׁר הֶעֱבִיר׳ עֲלֵי
אֶרֶץ מַלְכָּדְתּוֹ׳ בְּיָדוֹ אוֹן
וְכָל גְּאוֹן׳ מַעֲדֶה הוּא׳ בְּעֹז שִׁבְטוֹ׳
גָּדֹל כֹּחַ פְּקַח קֹחַ מְשׁוֹטֵט כֹּל בְּמַבָּטוֹ:
דְּבָרוֹ רָץ׳ בְּהוֹד נֶעֱרָץ׳ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים
מַצַּבְתּוֹ׳ הֲלֹא עָרוּךְ׳ בְּפִי בָּרוּךְ
כְּבוֹד מֶלֶךְ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ: מִדֵּי
חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ׳ מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ׳
וּמִי יוֹרֶה׳ דָּרוֹשׁ אַחֲרֵי׳ הָרֶכֶב
וְהַמַּחֲנֶה׳ זָכוּר נִלְהַט׳ אֲשֶׁר רָהַט
דְּרוֹשׁ חַשְׁמַל וְהוּא מְקַנֵּא׳ חָשׁוּק
וְשָׁתוּק׳ אֱכוֹל מָתוֹק׳ כְּרֵיךְ וְלֹא תַעֲנֶה:
טְעַן מִלּוּל׳ בְּלִי חִלּוּל׳ בְּמֶרְכֶּבֶת
הַמִּשְׁנָה: יְבוֹרַךְ אֵל׳ וְיָדוֹ לָאֵל
בְּכָל

שלא תתחלל ש״ש כמו שאירע לאחר שנכנס לפרדס וחילל ש״ש · יבורך אל וידו לאל וכולי רוצה לומר שמחויב כל
אדם לברך לאל ית׳ ויגביה ידיו ולבו לאל הנותנה אשר בכל מקום ממשלתו בעליונים ובתחתונים תמיד מחויב לברכו מדי
חדש בחדשו וכו׳: ערפל שת למרגלותיו עש״ה דכתיב שמואל ב׳ כ״ב וערפל תחת רגליו · מקרין לשון קרן אור פניו · כהר
קהל הוא כמו דיבור שהוא אל אלהים וקדוש ברוך הוא שנגלה בו · יואל יעשך: שאו זמרה וכולי רוצה לומר שאו זמרה ושבחות

תמיד

בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ: מדי חדש

כְּבוֹד אֱלֹהִים· בְּרוּם גְּבוֹהִים· שְׁבִילֵי
אֵשׁ בְּמַעֲלוֹתָיו: לְבַדּוֹ דָר· בְּעֹז נֶאְדָּר·
עֲרָפֶל שָׁת לְמַרְגְּלוֹתָיו: מְאֹד מַקְרִין·
מְקוֹם עִדָּן· וְקַדִּישִׁין בְּמַעֲגְּלוֹתָיו:
נְהַר נַחַל אֵשׁ יִזְחָל· וְשָׁם הִדְרִיךְ
מְסִלּוֹתָיו: שְׂאוּ זִמְרָה· לְאֵל נוֹרָא·
בְּכֵס מַמְלֶכֶת שִׁבְתּוֹ: מדי חדש

עֲלֵי כִסֵּא· הוּא מְנֻשָּׂא· פְּנֵי אַרְיֵה
לְמוּל כֵּן: פְּנֵי הַשּׁוֹר· בְּהוֹד
מִישׁוֹר· כְּמוֹ בַּכְּתָב הַנִּשְׁתְּוָן: צַפִּיר
הֲלוֹם: עֲשׂוֹת שָׁלוֹם· בְּאֵשׁ וּמַיִם
אֲשֶׁר עֵרְבָן: קְדוֹשִׁים הֵם· לְאַלְפֵיהֶם·
יְשַׁמְּשׁוּ רִבּוֹא רִבְבָן: רְשׁוּת אֵין·
לְכָל עַיִן· רְאוֹת רָמָיו דְּכוֹרְסָן: שְׁמוֹ
מַעְלָה· וְהוּא פֶּלֶא· שְׂאַר רֹאשׁוֹ מְאֹד
לָבָן: תְּהִלּוֹת כֹּל· יִתְּנוּ בְּקוֹל·
וְרָמְתָה תְּשׁוּבָתוֹ: מִדֵּי חוֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ·
מִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ:

וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ
וּשְׂרָפִים יָרֹנּוּ וְאֶרְאֶלִּים
יְבָרְכוּ פְּנֵי כָּל חַיָּה וְאוֹפָן וּכְרוּב לְעֻמַּת
שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים:

אֱמוּנָתְךָ אֲמִתִּי רַבָּה· בְּסוֹד קְדוֹשִׁים
מִתְקַדֵּשׁ· בַּהֲצָבָךְ צִיּוֹן יֶשַׁע·
בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ· גְּאוּלִים
יְאַמְּרוּךָ· מִדֵּי שַׁבָּת וְחוֹדֶשׁ· עֵדוֹתֶיךָ
נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קוֹדֶשׁ:

דרך

תמיד מדי חדש בחדשו להקב"ה שיושב בכסא מלכות כבודו בכתב הנשתון ר"ל שמכוון פני האריה למול פני השור כיון שכת' יפה ששוה באותיותיו והוא בהוד מישור כדכתי' ורגליהם רגל ישרה וכתב הנשתון פי' אבן עור' כעור' דכתב וזה הספר הנשתון השוה הכתוב' וכו' צפיר ויהלו' ר"ל הקב"ה כדכתי' בי"חזקאל א' ודמות לרקיע אשר על ראשם כמראה אבן ספיר דמות כסא· עשות שלום במלאכיו שיש מהן של אש ושל מים וכמו שאומרי' עושה שלום במרומיו וכו'· לאלפיהם ישמשו רבוא רבבן ר"ל ולאלפי' ולרבבו' מלאכים משמשים אותו וכ"ה בדניאל· רשות אין וכו' ר"ל ואין רשות לשום עין לראות רמיו לכורסון שכינת כסא כבודו· תהלות כל יתנו בקול וכו' ר"ל שתהלות הקב"ה יספרו הכל בקול כמו שאמר הנביא שכתו' כי"ה בשמואל א' ו והלך מדי שנה בשנה וגו'· ותשובתו הרמתה וגו'· וי"מ שקאי אהקב"ה כלו' שיתנו בקול להקב"ה שיושב ברום עולם:

אמונתך אמיתי רבה וכו' ע"ש דכתיב מקדשים לבקרים רבה אמונתך ור"ל כמו שאת מתקדש בכל בקר פעולה חדשה ואתה מוצא אור מתוך אופל כן נוראי רבה אמונתך שהבטחת לנו שלא כהיו כלים כך האומות ושתוציא אותנו מגלות החושך לאור· בסוד קדושי' מתקדש ע"ש נגלה סודו ליראיו הקדושי' ולעבדיו הנביאי' וכתיב מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים ור"ל שגלה סודו לנאול ישראל ביד נביאיו שלוחיו והבטיח אותנו לשלים אותו דבר וזהו ועצת מלאכיו ישלים· בהציבך ציון ישע ר"ל בעמי' ציון לדבר הישועה כעמוד השחר המתחדש בכל יום וסימנך לשחר קטן גדול ומאיר מתוך השחר אף כן כתוב והיה לעת ערב יהיה אור כלו' מתוך צרה ומשיבה גדולה יצמח הישועה שהיא אור· גאולים יאמרוך ואז יאהבוך ל' את יי' האמרת היום וגו' ויאמרוך מדי שבת וחדש לעתיד בהקבלת פנים שנ' מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר וגו' בסוף ישעיה· ועדותיך נאמנו מאד וכו' פ"ה בתילי' ור"ל עדותיך שהעדת לנו לקיי' הבטחתינו או כשיראו הכל יאמרו נאמני' הם מאד לביתך המיוחד לשכינתך לירושלים· ולא לשכון בין טמאים וערלי' בתוך הגולם: דרך פרי תואר תת בכר למאור ר"ל דרך העולם הוא ששמן זית נקי שהוא פרי יפה תואר נותנין אותו בנר להאיר בלילה· הילך השמש וכו' מהלך השמש והירח שנקראו שניהם מאורות ולכן קראו שמשון ע"ש שמשון· כנו נגול לתאור ר"ל או כנו סניה דבר כשמן· ש נגול' לתאור כמו ותאר הנגול דישע עבין אור· וסימון לבקר ר"ל סימון לעמוד השחר או הוא חשך כיותר שאינו מאיר לא לנבכם ולא היום ור"ל לעתיד לבא שאינו מאורת לא לנבר ולא שום רק אור הקב"ה כדכתיב בישעיה לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך יי' לאור עולם וגו': אערוך ואצפה לך כאור ר"ל נוהג האור אכי מנכה ואערוך אסדר תפלתי לפניך כאור הוא הב"ה שנקרא אדיר וכאור כי עמך מקור חיי' וכו' כלו' זה הוא אור של חיים ואור השוכן כי אתך מקור חיים וגו' ופיה בתילי' ל"ו: אשר מקום כבודך והוא על שם הפסוק דכתיב עליך יזרח יי' וכבודו

דרך פרי תואר · תת כנר למאור · ג
הלוך השמשות המנורות כבו גבול·
לתאור · וסמוך לבקר אערוך ואצפה
לך נאור · כי עמך מקור חיים באורך
נראה אור : זוהר מקום כבודך יראה
לבחירך כפעלם · חלונות מקטינות
ומרחיבות כזה וכזה לעלם · טעם חוזך
יאמן צר ואור להתעלם · כי יי יהיה לך
לאור עולם : יופי מכלל דבירך ישב יסד
שתיות · כסו שם השלם מה שתמש
בשתי אותיות · לעבדיך שם חדש
כחדשים והחדשה אותיות · רנו שמים
כי עשה יי הריעו תחתיות : מראש
אמנה ולפנים גליות משבים בה שחל ·
נקברה תסובב גבר פרק שיר נחל סוד
ניהוג עלמות כעלמות תופפות אחר
חיל · עיר עוז לנו ישועה ישית חומות
וחיל פה פקדה בהנס העירה ברית
ישנינו · צמח צדיק בקרב שנים תחדש
שנינו ·

עליך יראה ישעיה ס׳ · לבחירך ר״ל לישרא׳ · כפעלם כלומר שלכך עליכם לעתיד ולא על האומות לפי שאתה תשלם לכל א׳ כפי מעשיה׳ וישרא׳ שעשאו מ״ע ולא תורת הקליפון כנ׳ אשר לכך נ״כ עליהם זיו שכינתו יראה לעתיד מה שאין כן בא״ק שילכו בחשך לעתיד לבא · חלונות מקטינות ומרחיבות ר״ל שלכך היו עשויין החלונו׳ דב״ה רחבים מבחוץ וקטני׳ מבפני׳ להודיע לכל שמשם יצא אורה לעולם ולא הוא צריך לאורה : כזה וכזה לעלם כמו שאמרינן בהמוכר את הספינה ושמתי כדכד שמשותיך ר״ל חלונותיך פליגא בה שני אמוראי׳ בארע׳ ושני מלאכי׳ ברקיע חד אומר שוהם וחד אומר דישפה אמר הקב״ה ליהוי כדין וכדין והיינו שיסד כזה וכזה לעלם כלומר לעלותם ולהבריקכם · ואף פרש״י פי׳ שם שמשותיך חומותיך אבל הפיוטן תפס עיקר פי׳ רד״ק שפי׳ שמשותיך החלונות שתכלם בהם השמש וכו׳ · וע״ש בישעיה כ״ד : טעם דבר חוזך יאמין ר״ל הדבר שכתבו הנביאך דהיינו ישעי׳ שאמ׳ שלעתי׳ לא יהיה לך עוד השמש לאור וגו׳ רק יי׳ יהיה לך לאור עולם אותה נבוא׳ יאמן ויתאמת לנו וזהו שיסד נר ואור להתעלם נר נקרא את הלבנה שמתקדרת והולכת ואור זו החמה שאינה את יועצת עתה שיתכסו ויעלימו מן העולם : יופי מכלל זה ירושלים כדכתיב הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי · דביר ל׳ בנשאי ידי אל דבי׳ קדשך · ישב ל״ה וארמון על משפטו ישב : יסד שתיות וגם יה יסד הב״ה שנקר׳ אבן שתיה שמשם הושתת העולם : כס ושם השלם וכו׳ ר״ל כדאי׳ במכילתא כי יד על כס יה וגו׳ שנשבע הב״ה בכסא כבודו שלא יהיה השם שלם ולא הכסא עד שימחה זכר עמלק ולכן מתפללים שישלים הכסא והשם שלהשתמש עוד בב׳ אותיות דהיינו כס י״ה : לעבדיך שם קדש ר״ל לישרא׳ שם קדש כדכתיב בישעיה ס״ב וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך וקרא לך שם קדש וגו׳ : בחדשים וחדשה כלומ׳ כשמים וארץ כדכתיב בסוף ישעיה כי כאשר השמים החדשי׳ והארץ החדשה אשר אני עושה עומדי׳ לפני נאם יי׳ כן יעמוד זרעכ׳ ושמכם · אותיות · בפסיקת׳ איתא כי מציון תצא תורה ואפי׳ אותיות התורה יתחדשו בטעמים על האומות לע״ל · רנו שמים וכו׳ ואז ירננו השמים ויריעו תחתיות ארץ וכו׳ בישעיה מ״ד רני שמים כי עשה יי׳ הריעו תחתיות ארץ וגו׳ כי גאל יי׳ יעקב וגו׳ : מראש אמנה ולפנים וכו׳ לא נתקבצו הגליות אלא בזכות האמנה דכתיב אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תשורי מראש אמנה וכתיב וארשתיך לי באמונה ולפנים כמו וזאת לפנים בישראל ור״ל כמו שעשה כבר בגאולת מצרים שבזכות ויאמן העם ויאמינו בה׳ נגאלו : בהשחל בהמשך · נקבה תסובב גבר פ״ה בירמיה לא כי בא״ר ס׳ חדשה נקיבה תסובב גבר ופירש שם רש״י ומפי רבי מאיר דרשן שבגאולת מצרים לא ירשו רק ז׳ עממים בכת הנוטלת עשור נכסים ולעתיד יהיו זכר וירשו הכל ור״ל לעולם בהמשיכם מן הגלות נקבה תסובב בגאולת מצרים נתגברו וכו׳ ישראל שהיו חלשים כנקיבה וסבב על מצרים שהי׳ גבורים כגבורים כן יהיה נ״כ לע״ל רק שיפרק ויעקר אותו שיר של ישראל שכתיב בהו כהלת בעוך אל׳ נוה קדשך כי באותו זמן שירו שיר חדשה כנקיבה אבל לעתיד שירו ליי׳ שיר חדש כזכר : כהל כמו בהלת בעוך · סוד נהוג עלמות וכו׳ ר״ל שזה הוא סוד הפסוק שכתוב בפ׳ מח׳ והוא ינהגינו עלמות שינהגינו כמו אותן עלמות שהלכו בתוף והלכו אחר החיל כדכתיב ותקח מרים הנביאה התוף וגו׳ וגם בתילים ס״ח כתוב קדמו שרים אחר נוגנים בתוך עלמות תופפות כדכתיב במיכה ז׳ בימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות : עיר עוז לנו ישית וכולה פ״ה בישעיה כי ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה עיר עוז לנו ישועה ישית חומות וחל ופרש״י ע״ר עוז לנו ישועה ישית וגו׳ העיר ירושלים שהיא מגן תמיד לנו לעוז ישועה ישית המושיע את חומותיה ואת חילה וכן הוא אומר וקראת ישועה חומתיך חיל הוא חומה קטנה שלפני חומה גדולה : פה פקידה בהנס ר״ל במצרים כיתן להם סי׳ גאולם פה של יוסף שאמר פקוד יפקוד אתכם כדאית׳ בב״ר א׳ שמסר להם יוסף סימן זה שיבא אדם בלשון פקידה ויגאל אתכם וכשבא משה למצרים

שָׁנֵינוּ תַּהֲלוֹךְ · מוֹרָא כְּמֶלֶךְ וְאָרִים נְטַיֵּל
שִׁנֵּינוּ אָז יִמָּלֵא רִנָּה וּשְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ
בְּרִבְיצַת פּוּךְ וְסַפִּיר חֵיק חֵיק עֶזְרָתִי ·
בְּרֹאשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר רָהִיטֵי וְעוֹדֵי
חֲדָרְתִּי · וּבְמַעַן שִׁיר מְטִיבִים כְּאָז בַּיָּם
גְּזַרְתִּי · הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי :
עזרת וכו'

יוצר לשבת וחנוכה

אודך כִּי אָנַפְתָּ בִּי וַתָּשׁוֹב · אָזְנְךָ
הַטִּיתָ בְּשַׁוְעִי לִקְשׁוֹב · אוֹיַבְתִּי
כְּקַשׁ כְּעַלְעוֹלֶת לִנְשׁוֹב · אָבִינָה וְאֶזְכְּרָה
יְמֵי קֶדֶם · אֲשֶׁר קְרָאוּנִי בְּנִכְתָּם אוֹדֶם
אוֹדוֹתָם אֲגִידָה וְלֹא אֵרָדֵם · אָשִׂיחָה
צָרוֹת וְנִקְמַת אַנְטְיוֹכָס · אֲבַח חֲסִידַי
וּמְשִׁיחַי נִכַּס · אֱוִילֵי עַמִּי כְּהִקְרִיצוּנִי
לְהַרְכַּס : יַעַן וְיַעַד סוּסֵי פְּלָדוֹת · בְּמוֹ
רוֹכְבִים שְׁנוּסֵי לַפִּידוֹת · מוֹפֵת הֵרָאוֹת
בְּתוֹךְ עִיר נִכְבָּדוֹת : קָדוֹשׁ : בָּאוּ אָכֵן
פְּרִיצִים לְהַלְשִׁין · בָּחֳרִי אַף הַמֶּלֶךְ לְעַשֵּׁן ·
בְּעַד לְהַכְרִית שְׁרוּצֵי גּוֹשֶׁן בָּעֲרָה חֲמָתוֹ
וַיֵּתַע בְּפֶתַע · בָּלָה בְּשָׂרִי וְחַיָּתִי שְׁתַע
בַּיְּעָרִים חֲבֵאתִי כַּבְּהֵמוֹת לְהִתַּע

למצרים לא האמינו לו עד שאמרו לפרעה בית אשר ואמרה אם בלשון פקידה בשר אתכם אות שכן קבלת מדורי יוסף וכו' השירה ברית ישכינו ר"ל העיר והקים ברית של ישיבי מכפלה היינו ברית אבות כדכתיב וזכרתי את בריתי את אברהם וגו' · ממשמדיק קרב ר"ל משיח ששמו צמח כדכתיב הנה איש צמח שמו וכריה ויקרב במהרה בימינו בן אלינו ותמדש שכינו וקדש עלינו שכת גאולה ורבנן : תהלוך מורא שתהא מוראך עלינו · כמלך וארים שמטיילין שניה יחד בשדה כן נטייל אנו ואתה הקב"ה יחד בג"ע וכה"ג כדאמרי' בהגדה שלעתיד הקב"ה לטייל עם הצדיקי' בג"ע וכו' · ארים בל"א נערטני ר' ואז באותה שעה ימלא פינו שחוק ולשוננו רינה אבל עתה בגלות אסור ופ"ה בתילים קכ"ו : ברבי' פוך וספיר חוק חק עזרתי ר"ל עמ"ה דכתיב בישעיה כ"ד הנה אנכי מרבץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירי' ואמרינן בפסיקתא שעתיד הקב"ה להרבץ מקום שמעפר האפר במקום העזרה ברצפה של פוך וספיר כדי שלא יתאבק רגליהן שהרי אר"ז ל שלא יכנס אדם להר הבית באבק שע"ג רגליו וכו' · חוק חיק ובי"ס חקה חיק ועיקר נפי תחקה ותבנה חיק העזרה באבנים שייך ל' חקוק שחוקקין אותן ויושנין אותן כדי ליישבן : בראש תדהר וכו' עמ"ה בישעיה נ"א אתן במדבר ארז שטה וגו' אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו פירש"י תדהר ותאשור שמות אלני סרק העשויין לבניין לעתיד ובב"ת דר"ה אמרינן שאלו יעשו לעתיד רהיטי או קורות קטנו' שבולטין מן הבנין לקבל קורו' הגדולו' של התקר' וזהו שיסד רהיטי ועודי קורתי שמועדין כהן קורות שסביב לבית · ובמעון שיר ר"ל יענו וישירו כולם שיר בנעימות כמו באותן ימים שגזר הקב"ה הים לגזרים : הפוק מגן וכו' פ"ה בתיל' ל"ה ור"ל כאן אחוז מגן וצינה כדי לנקום נקמתי להושיעני ולהוציאני מן הגלות:

אודך כי אנפת בי ותשוב ר"ל צריך אני להודו' לך ה' · לפי שכעס' עלי ויסרתני ועתה שב אפך ממני ועד"ה בישעיה י"ב ואמרת ביום ההוא אודך יי' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני והתחיל בהודאה לפי שע"י יהודא שבבני' נעשה נס זה וביהודה כתיב הפעם אודה ה' · אזניך הטי' שועי לקשוב ר"ל שהטית אזנך כדי לקבל שועתי ותפלתי · אויבתי בקש כעלעולת לנשוב · ר"ל אויבי דקית כקש שמהדפו רוח סער' ומכסנו תורם ורוח תשאם מתרגמינן ועלעולי תברך יתהון · קראוני ל' פן יקראוני אסון בנכתם אודם בשביל מטלותי העגן קרוי כתם אודם דכתב אם יאדימו כתולע וגו' · ארדם ל' תרדמה ור"ל שלא אישן רק אספר גרות ונפלאות האל יתברך · אבח מל' אבחת חרב יחזקאל כ"א ופירש"י אבחת שבחת ט' חקת א' באשר בת וי"א ל' בעתה וכו' · נכס תרגום ושחט ונכס · אוילי עמי רשעי עמי · כהקרוני הלשינוני למלך כמו אכיל קורצא כי מלכא כענין קימה ובר קימא בגיטין · להרכס כדי לאבם אותי ל' כתובה דארכבא וי"א ל' חיבור דרך רכילו' כמו מרוכסים איש תלים לית · יען לכן ויעד ויען והכין הקב"ה פלדות עמ"ה בנבוכ ב' אבפי קיל מתלפי' כאש פלדו' הרכב ביום הכינו ופירש"י פלדות ל' לפיד אש בדרך ההיפך · שנוסי לפידות ר"ל מלאכים רוכבים על סוסים שנורי' פרבי' אש · שנוסי ל' דיסנם מתניו · מופת הראות בעיר נכבדו' קדוש ר"ל הקב"ה הרא' מופת זה של מלאכי' רוכבי על סוסי אש בירושל' שהיא עיר נכבדו' וחכמי ישרא' היו פותרין אותה לגאולה ופריצי' הלכו והלשינו למלך וזה שיסד באו אכן פריצי' וכו' ר"ל שלכן באו הפריצי' להגיד מלשינו' על ישרא' ולעשן אף המלך ל' אז יעשן אף ה' · שרוצי גושן ישרא' שישבו בגושן ואמר שרוצי משום דכתי' פרו וישרצו · ויתע בפתע ובא בפתע פתאום ל' ויתע ראשי עם פ' וזאת הברכה שבע ל' וטפע אותו בכנפיו וי"ג שתע בתי"ו ומפרשין ל' פחד כמו אל תשתע כי אני א' אלקיך · חבאתי נחביתי · כבהמות להתע כבהמות הללו שטועין ביער · לרפוס לרמוס · ור"ל כאשר כלה והפסיק מלהשמדם אוגור עליהם שמד ע"י פוליפוס שר לבאו שיעברו ברית

להתע׳ בבלתו להשמיד עם ולרפוס ·
באר לשר צבאו פוליפוס · ברית
להעבירי ופסלו לתפוס · גזר מי בחזיר
יפגל · גם מושך ערלה מלעגל · גויתו
להשאיר והממאן מלסגל · גואלו בפת
בגו ובאליל חיה · גברו בתמם שת
לשאיה · גרעו כלה נוצרי תושיה ·
גבירות שתים בניהם מלו · גלל כן
בשדיהן נתלו · גורים ואמותם ממגדל
הפילו : דימו לטנף בזבחיהם אלעזר ·
דרתו שמר ועוז נאזר · דחו ובזו דברי
האכזר דבב דאבתי על נפשך ·
דרוש אדרוש מבשר קדשך · דום
כמו האמנתך ואנטשך · דלף בן
תשעים שנה אנכי · דחול אלהי
במרמה תמליכי · דברך כלה זנחתים
מלהפכי · הלזה יאחז צדיק דרכו ·
הבחור יוסף אומץ ברכו · הישיש
בשורו נהרג כערכו · העל אלה לא
תפקוד הצפיר והשעיר בחרונך ליקוד ·
הראש והרגל והזקן והקדקוד : הבט
וזכור את כל התלאה · השגחה
עדת צולעה ונחלאה · הלעולמים
תזנח לרבת חלאה : ואביעה עוד
מקרה שבעה · ותיקים אחים תמימי
דיעה · וקלם באש בשוא נתעה ועל
לא אכלו מזבחו וירבקו בעושה תבל

בכחו

דהקב"ה נלחם מפני הם · באר כלו' א"ל באר היטב · מי
בחזיר יפגל פי' מי שיפגל עצמו בבשר חזיר · גם מושך
ערלה מלעגל שימשך ערלתו שלא יראה שנמולה העטרה וניכר
שישראל הוא · גויתו להשאיר מלעשו' ולשמור גזירותיכו אותו
שעשה זה נותן תשאירי ואל תעשו לו כלום · והממאן מלסגל
לשון סגולה כלומר אל תאהבו ואל תרחמו עליו · גואלו לשון
טנוף כמו נגואלנו כדם · בפת בגו מפת בג המלך דניאל א' ·
ובאליל לשון אלילים ור"ל אותם שנגאלו ונטמאו בפת בגו
ובאלילים חיה · גברו בתומם ר"ל ישראל שגברו ונתחזקו
בתומם ובתורת' · שת לשאיה שמו לשממ' · נוצרי תושיה
ישרא' שהם משמרים התורה שנקרא תושיה · גורים פי' בנים
קטנים ל' גוריהן גוריהון · דמו קשנו · דם ונו דברי האכזר
שרשה מעלין וכוז דברי המלך האכזר דבב דבר המלך לאעזר
דאבתי על נפשך מצער אני על נפשך להרוג אותך ולכן
תשמע לי ולנורתי · דרוש אדרוש מבשר קדשך כו' ואם אתה
לא תשמע לי אדרוש ואבקש מלפניך שתדום ותשתוק מלדבר
על לב אחרים ואז תהיה בעיני כמו שהאמנתני ואנטשך ל'
ולא כשעזבני לבשק לבכי כלומר אפטיר אותך לשלום · דלף
פי' שפטף כמו אלוה דלפה עיני ור"ל שדבר ושפטף הדברי'
האלה אמר · דחול אלהי במרמה תמליכי ר"ל לירא' הקב"ה
במרמה תמעני · דברך כלה וכו' ר"ל כלה מדבריך כי כבר
נבעלתי ונחתי דברך מלהפך לנתים נ' לאומנות אל אחר ·
הלזה יאחז צדיק' דרכו וכו' עם"ה יאחז צדיק דרכו וטהר
ידים יוסיף אומץ ופירש כשהצדיק יאחז ויחזיק בדרכו בדרך
ה' או טהר ידים יקח ק"ו בעצמו ויוסיף אומץ בנפשו להחזיק
גם הוא בקדוש' הש"י · אומץ ברכו לשון ברכים כושלות אמצו
כלו' שיחזיק ברכו בעבו' ה' · הישיש בשורו וכו' רוצה ואמרו
הבחורים מה זה שזקן הוא ומשום אה"ב סובל יסורין בשביל
שלא לעשות שלא כשורה רק עומד הוא בשורו שנבג ונהרג
בערכו אכו על אחת כמה וכמה שנוסיף אומץ בברכנו לקיים
מצות ה' יתברך שמו וי"מ בשורו לשון אשורנו ולא קרוב ור"ל
בראות הבחור שהזקן נהרג יקח ק"ו בעצמו · העל אלה כו'
ר"ל אתה הקב"ה העל כל אלה שעושין לנו לא תפקוד כתמי'
לשלם להם כמעשיהם : הצפיר והשעיר ר"ל מלכות יון
כדכתיב בדניאל ח' והצפיר השעיר מלך יון : ליקוד לישרוף ·
הראש והרגל וכו' רוצה לומר כולם תשרוף בחרונך הן
קטנים הן גדולים שפלים חשובים · עדת צולעה ונחלאה
ישראל שהם כמו צולעים ונחלין בגלות וכדכתיב במיכה ד'
ושמתי את הצולעה לשארית והנהלאה לגוי עצום ברבת חלאה
לשון הפסוק ביחזקאל כ"ד ופירש מהמאה ורוצה לומר כאן
הלעולם תזנח לישראל בשביל עונותיהם בתמיה והלא יש עוד
נבלא אתה · ואביעה עוד מקרה רוצה לומר אדבר ואספר
עוד מקרה שאירע לנו · שבעה ותיקים וכו' כלומר שבעה
חסידים נעורי' אחים תמימי דעה · וקלם באש נשרפ' באש :
בשוא נתעה בשביל שוא ותעות שלהם · בעושה תבל בכחו
ר"ל בהקדוש ברוך הוא שכתיב ביה המכין תבל בכחו : ושפטם בקטנם כאו ויספך שמואל את אגג : ויפשח ובקע : מסף ל'
מפסוק הלבן ור"ל שקלף עורו מעל ראשו : כתובת פירש רד"ק באיוב שהוא סך ויש מפרשים א"ומל ועשה כן כדי להספיד

שסה

Digitized by Google

בכוחו · ושספם נבל באכזריות רוחו :
ומחבת נחושת באור רתח · ויפשח
הראשון נתח נתח · ושר ראשו
חשף בתותח · זמם להרוג ששת אחיו
זד יהיר בעברת טוחיו · זבחם כבבש
אלוף בחוחיו : זמם אפתה השביעי
קטנם · זהב אעשירך אליו נם · זמנתיך
לי למשנה קונם : זרח העלם
הטוב לבחר · זעק הרגני נא למחר
תאחר · זנחתי להשתחוות לאל אחר :
חם ויחר מושל רשע · הזק מכותיו
בלי פשע · חסן הילד ולסובבים
שועשע : חזתה הורתם משפטי
בניה · חמטה נפשה על ניניה · חלפה
ותשב רוחה לקוניה : חמסי אם גבר
לעטור · חסידים אלו והרגתם זכור ·
חנן כרויי בלתך וכור : טפש
שר מרון מגרה · טפטופי אשר לא
ימרה · טמוסי יוני ההי יקרא :
טכם זוכר שמו יהודי · טבוח
וקריון כמו גדי · טריה ובקורת להכביד
בשלדי : טוהר טבילות מקוה
מהם החדיל · טסו קדושים מנשיהם
להבדיל · טרחם סקרת גם להגדיל :
יחיד ונישא שוכן שמים · ימן לכלם
סקוות מים · יען חסידיו מיחדיו פעמים :
יסף עוד לתעב הטון · ידידות בית
לאש כמון · ישכבנה אז תתחלה
ההגמון · יחד זאת נתקשה
לגודש

שמה אחים הכותרים . זאום משב יהיר לשון גבות רוח וכו'
הפסוק כמו זר יהיר לץ שמו משלי כ"א · בעברת לשון כעס
ועבר · טוחיו משכנותיו · כבבש אלוף ע"ש הפסו' בירמיה י"א
ואני ככבש אלוף יובל לטבוח ופרש"י ככבש ואלוף הוא השור
כמו שגר אלפיך · בחוחיו שאוכרן באחים לשון וכתתי חוחים
באחיך יחזקאל ל"ט · זמם וכולי רוצה לומר שחשב לפתות
הקטון שבאחים · נם דבר · קונם לשון נדר ור"ל שאמר
לו בנדר ובשבועה שאוהו ואמנה אותך לי למשנה · הטוב
לבחר שבחר בשבת שנקרא טוב שנאמר טוב ה' לכל · חם
ויחר לו כתחים ובער כאש · ויחר בחרון אפו של מושל
הרשע · והזיק מכותיו בהילד בלי פשע על לא דבר ועל לא
חמס בכפו · חוסן הילד כתחוק הילד · שועשע שמח ·
חזתה הורתם ראתה אמם · חמטה כרע בל כישעיה מ"ו
ויתרגם חמוט בל · ניניה בניה · חלפה ותשב רוחה לקוני
ר"ל שנסתלקה מן ותשב נשמתה ליוצרה ועיקר זה דהאשה וז'
בנים תמצא בהגדה פ' הנזקין · חמסי לשון ותמלא הארץ
חמס · אם גבר לעטור ר"ל אם גברו חטאת לעטור אותנו
ע"ב לעת חסידים אלו וכור · כרויי בלתך וכור הם ישראל על
שם דכתיב בהושע ג' ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר
שעורים ולתך שעורים וחומר הוינו כור שהוא שלשים סאה
ולתך חצי כור · טפש עוד מדון מגרה רוצה לומר הוסיף עוד
טפשות הרשע הוא שהיה מגרה מדון בישראל · טפטופי דברי
שלא לימרות · טמוסי יוני מי שנימוסו וחקותו יוני · הוי יקרא
קיים יקרא אותו ומי שאינו רוצה בנימוסיהם מיתות יקרא
אותו · טכם תיקן וזכר שמו יהודי טבוח וכולי ר"ל שכל מי
שמזכיר אותו בשם יהודי לטבוח אותו כמו גדי · קרין
כריתה כמו מאומר קרנית · טריה לשון מכה טריה · בקורת
מלקות · בשלדי בגופי כמו שלדא קיימת · טסו כלומר פרשו
בקרת ראיתה טרחם ונדלת גם עמהם · זמן וימן יען
חסידיו וכו' רוצה לומר בשביל חסידיו שמיחדים את שמו בכל
יום פעמים · יוסיף ידו לתעב המין ר"ל הוסיף אותו רשע ידו
לתעב · לשון תועבה ישראל שהם בני אברהם שנקרא אב המון
ידידות בית לאיש כמון ר"ל כאשר יודעין אשה שהוא ידידות
בית להכנסה לאיש · יחד זאת כתקשה לגודש גוירה זו
כשנתקשה ונתקנאו לגודש לאלוי שאה יהודה הסיעה יהוד'
הכיע אותו יחד וביטלה גזירה שהוא כהן גדול · כבתולה
ספק ע"ש בתולות בפק יגר לו איבה כ"נ אין הקב"ה פורע
מאומות עד שבת מלא . כאותם שב' כשאסלה נשלמה תריג כם
ואו כבתולה שדי יכן · כהם חשמונאי יורע המלוכה · בת
יוחנן כהן גדול היא לגלין זכות של ידי וכאי · במשתה
להתרוכן לרכן לאשות חתן וכלה עדייה תבשיטי' קכמתם
המשיטה כדאו בפסיקתא כוס מונה כשהיא ערומ' לקרואי
הלילה לאנושכי לשעוד כאואי · כבשו פניה בקרקע שלא להבים
בכל יפיה · שצף כעס · לעומה לנגדה · כבירים גדולה הדרי
להנעימה לשבעים בשיר ורנן · בקדושה כוונה ומפקרה בנת
יפיפיה הכוה והיפיפיה לי איך תיפרוכי ברמיה אמרה להם
לכבודכם ומאיתם אבל לא לכבוד שמים מוטב שאתבזה בפני
תשאות כגד בעיני ערל וטמא ויפגום בת כהן גדול וכל

וכ׳ עשתה כדי שיאלו אחיה אותה · תשגילוני כמו ואיש
אחר ישגלנה לבשה רוח מיד שרתה רוח הקודש על יהודה
כמו ורוח לבשה את עמשאי · עבודה אזורה וקשורה בחוקי
לחם בתייעץ איך להרג אותו הגמון או לחם בתפלל בלחש
להקב״ה כיון נקנו לחם · ללקט הדם וכל מיני בשמים
להכין כל צרכי כלה כמו שהיו מוליכין אותם לחפה · כמו
בגיל והנומים כמו שרגילין לשיר בבגדין בהנומים כדאית׳
בכתובות אם יש עדים שיצאת בהנומים והוא בגד שמשימין
לכלה על ראשה והוא ל׳ תנומה שהכל מתנומות תחתיו ·
להתעות עול להתעו׳ אותו רשע ועול שהיה סבור שמשלימין
חקו לקיים גזירותיו כדאמ׳ בפסיקת׳ · בשקפם בראות׳ כמו
וישקף וכי״ם בשפקם כשהיו סופקים בפיהם כמו וישפוק את
כפיו · ומחנגים מחול כמו במאן דאזיל לחינגא · מלל דבר ·
אלה השרים שבישרא׳ והמנהיגי׳ שלה · בנימוסי כחוקי׳ ערוגי׳
תאבים שיתאבו ללכת בחוקי׳ או ערוגי׳ כמו ערוכים או לשון
ערוגת הבושם כלו׳ לגן בושם · מוצה הנים כיון שראה אותו
רשע כך הנים והכרי׳ כל עבדיו לחוץ והכנים מתתיהו ואחיו
בפנים · מכבי יהודה שהיה כתוב על דגלו מ״י כמוכה באלים
יי ר״ת מכבי״או מכה גדולה ע״י מעוט מכבייתא · השני׳
הדקיר׳ ממואסת כל עץ דקירת הואת שמאסה כל ע״ז כמו
אומרים לעץ אבי אתה או הסכין המואס כל עץ ומשתכו בו
דקירה ומתכו ראשו של אותו הגמון המפקיר בנות ישראל
ופסוק הוא ביחזקאל כ״א שבט בני מואסת כל עץ ופירש
רש״י שבט שלכי מכה בה בני ישראל קשה מכל השבטים
ומואסת היא מכת כל מטה וכל עץ כי אינם אלא לבולם
וכתב אחר כך והפייט שיסד בחנוכה ממואסת כל עץ הדקיר
המוכה מפייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ · מעכו
לנמרים שמות מקומות הם רדף ישראל המחנה · וכלם
כילה אותם · לאליפורני שהיה שר צבא למלך יונים · נסע
כיון ששמע שהרגו הגמון שלו נסע ממקומו · ואסף כל המון
חיילותיו · להקמיל להכרית לישראל · נע לבבי מרוב
פחד נע לבבם של ישראל · כיער וכרמל כמו וינע לבבו
ולבב עמו כנוע עצי יער ופירש כרמל יער כמו יער כרמלו
מלכים ב׳ י״ט · למחוללם להקב״ה על שם אל מחוללך פירש
מוליאך · כלם כל ישראל · נחמדים מפז דברי תורה על
שם שנחמדים מזהב ומפז רב · כלם הגו ולמדו אותה על
שם והגית בו · נבא למלך הגמונו אכיור או נבא למלך
הגמון אחד ושמו אכיור והוא היה כדכ׳ יועץ וכולי והיה
אלא חכמה ורואה בעולם(?) · נגדו חקם ראה כי שמרו
חוקם ועומדים בתשובה ותפלה ולא תוכל להם והם יתיתוך
וישרפוך ככיור אש בשורף תמיד ומתיך כל דבר · סוטן(?)
אותו רשע המכטין(?) · כהאזין דברי ההגמון · עליו
הגעיר היה לבו עליו נגער בו · סח להוקיע דבר לתלותו ·
כבודו להבעיר גופו להבעיר מן העולם או להבעיר כבו״ק
כמו דבר מבוער · העיר ירושלים · ספק ענין כלין כמו
מבוע בכסף בקש לספו ולעקרו מן העולם או לשון
דבור כמו עטר ספק כי כמשל הדבור למטר שנאמר
יערוף כמטר לקחי וגם א׳ בעת שבלבו כמו בכפפים

לגורש · ירחים ארבעים וארבעה חדשי
יהודה הסיע כהן הקודש : בנתמלא
ספק ושרי חנן · כנס חשמנאי בת
יוחנן · בנסום לחפה במשתה
להתרונן : כל עריה פחתה
הכלה · כוס מזגה לקרואי הלולה ·
כבשו פניהם מהביט צלה · כבר שצף
האח לעמה · כבירים קרואים פה
להנעימה · כנגרם איך עמדת כקדשה
ערומה : למו השיבה נערת
יפיפיה · לי איך תיסרוני ברמיה · לערל
וטמא תשגילוני הלילה עריה : לבשה
רוח אז יהודה · לבו מלאו גבורה
ועגודה · לחש ויקנא קנאה כבדה ·
לקט הדם ומיני בשמים · להכין כמו
בגיל והנומים · להתעות עול חקו
משלימים : מרחוק בשקפם
מזמרים ומחנגים · מלל אלה השרים
והמנהיגים · מעתה יכנסו בנימוסי
ערוגים : משרתיו ומחנהו חוצה הנים ·
מתתיהו ואחיו פנימה הכנים · מכבי
יהודה גבורה השנים : ממואסת כל עץ
הדקיר המזנה · מעכו לנמרים רדף
המחנה · מחצם וכלם ויגר לאלפורני :
נסע ויאסוף המונו להקמיל · נח קרוב
מציון מיל · נע לבבי כיער וכרמל · נדבו
העם לשוב למחוללם · נאנחים בצום
ובכי כלם · נחמדים מפז הגו בפלפולם :
נבא למלך הגמונו אכיור · נדיב

יוֹעֵץ דוּכוּס וְאַפְּפִיוֹר׳ נָצְרוּ חֻקָּם וְיַצִּיתוּךְ
כְּכִיוֹר׃ סוֹטֵן כְּהֶאֱזִין עָלָיו הִגְעִיר׳
סַח לְהוֹקִיעַ כְּבוֹדוֹ לְהַבְעִיר׳ סָמוּךְ
מִבֹּא שַׁעַר הָעִיר׃ סַחַף לְמָחָר
הַקִּרְיָה כְּאַגְחִיל׳ סִיפִי בְּרֹאשׁ זֶה אַתְחִיל׳
סַנְגְּרוֹן מִשְּׂנְאַי תָּמוּר הִשְׁחִיל׃
סִכְּכַתְנִי בַּלַּיְלָה הִיא יְהוּדִית׳ סוֹרְרָה
בָּרוּךְ וְטַעֲמָה עֲדִית׳ סוֹהֲרָה לְעַמָּהּ וְלֵיזָן
לַפִּידִית׃ עִיר וְיוֹשְׁבֶיהָ בְּכוֹשֶׁר
בַּחֲזוּתָהּ׳ עָלְצָה וְתוֹלֵךְ עִמָּהּ שִׁפְחָתָהּ׳
עָלֶיהָ הִשְׁלִיכָה יְהָבְתָהּ׃ עָמְדָה
בְּרֹאשׁ מַחֲנוֹת הָאוֹיֵב׳ עֲלִיצוּתָיו לְהָפִיג
וַחֲיָלָיו לָרִיב׳ עַל רֹאשׁוֹ גְּמוּלוֹ לְחַיֵּב׃
עֲדֵי יָפְיָהּ הִגִּידוּ לַמֶּלֶךְ׳ עַלְמָה שֶׁאֵין
כָּמוֹהָ בַּפֶּלֶךְ׳ עָרְבָה עָלָיו וְלַהֲבִיאָהּ
הֵלֶךְ׃ פֶּן מַה דַּרְכֵּךְ הַשְׁמִיעֵנִי׳
פָּצְתָה מִמִּשְׁפַּחַת נְבִיאִים אֲנִי׳ פּוֹתְרִים
עָלֶיךָ מַלְכֵי וּקְצִינַי׃ פֶּתַע פִּתְאוֹם
בְּבֹא מָחָר׳ פְּגוּזֶיךָ יִתְּצוּ הָעִיר כְּפֶחָר׳
פָּסַעְתִּי לְבַשֶּׂרְךָ לְבַל תְּאַחֵר׃
פּוּרָה תִּדְרוֹךְ כְּמוֹ חֲמָתֶךָ׳ פָּקוֹד
וְזָכוֹר אֶת אֲמָתֶךָ׳ פִּרְחֵי מִשְׁפַּחְתִּי
יְשָׁרְתוּךְ בְּבֵיתֶךָ׃ צִפְצֵף כָּל
שְׁאֵלָתֵךְ אֲמַלֵּא׳ צִבְיוֹנִי אִם תַּעֲשִׂי
מְלַאכָה׳ צֶאֱצָאֵי בֵּית אָבִיךְ אֲעַלֶּה׃
צָוְחָה לוֹ אֵינֶנִּי טְהוֹרָה׳ צַו לְהַעֲבִיר
קוֹל וּגְזֵרָה׳ צוּרוּ מֵהַגִּיעַ בְּעַלְמָה
הַמְּטַהֲרָה׃ צָהַל כְּסוּס מְיֻזָּן וּמְכֻרְכָּר׳
צְבָאָיו בְּמִשְׁתֶּה שְׁמָנִים הִשְׁכָּר׳ צַוָּארוֹ
לצוד

משוכות לילה׳ כאגחיל כשאעשה נקמה׳ סיפי בראש זה
אתחיל להרוג את זה בסייפי ובחרבי תחלה׳ סנגרון משנאי
תמור השחיל מפני שהחליף דברים שהיה לדבר טוב עלי ולמדי
זכות וסנגור על ישראל שהם שונאי׳ השחיל המשיך משיתהון
תרגום שלחתיה׳ סככתני בלילה באותו לילה הגינה עלי
כסוכה אותה שמה יהודית׳ כשראתה שהיו ישראל שרויין בצער
מסרה עצמה לשמים׳ סורה ברוך עצתה יבורך׳ וטעמה
ודבור עדית מוטב ובחיר כמו עדי וזבורי כל משכה.סוהר
לעמה היתה לעמה ישראל כגינה וסוהר׳ שהוא המגן המסבב
את הלחם דוחות כך הגינה על ישראל׳ וליזן לפידי׳ נלינכי
היתה כמו לפיד אש לשרוף שסרי כהרגו על ידה או פי׳ לפידי׳
שגרון כמו אש בפידו אויב לי׳ עיר ויושביה וכו׳ כשראתה
היושבין בעיר ירושלים תופשים דרך ישרה והכשר במותה
בראותה׳ עלצה שמחה׳ יהבתה משלה על שם השלך על יי׳
יהבך מסרה עצמה לקדש שם שמים הלכה אצל שומרי השער
מירושלים ואמרה להם פתחו לי שאם רוצה הקב״ה יהיה
נס לישראל על ידי מיד פתחו לה והלכה עם שפחתה עד
שהגיע ה אצל אותן גייסות וזהו עמדה בראש מחנות האויב׳
עליצותיו שמחותיו׳ להפיג לבטל ולהמיר לריב להרוג ולנגע׳
על ראשו של אותו רשע׳ עדי יופיה פאר תכשיטיה שהיתה
מקושטת ככלה ויפיפיה שאין כמותה הגידו למלך אין עומד
שם ואינה מדברת דבר אלא כששואלה מה טיבך אומרת דבר יש
לי למלך׳ עלמה כער׳׳ בפלך במדינה׳ ערבה עליו מרוב שבעו
יופיה שהללוה בפניו׳ להביאה כלך ציוה לשרי׳ למהר להביא׳
לפניו הלך כמו ויבא הלך׳ פן מה דרכך אמר לה המלך מה
הדרך שלך שאת מתבקשת׳ השמיעני הודיעני׳ פצתה אמרה׳
פותרים עליך שמעתי מהם שכולה פותרי ומתנבאים עליך
טובה שמה תפול ירושלים בידך כדמפרש ואזיל׳ פתע באהירה׳
פגוזיך ומשי קבלו יחזקאל כ״ו ת׳ ויאמת פגוז והי ופי׳ רש״י
ורד״ק שהוא א׳ מתחבולו׳ המכור לזרוק אבני׳ גדולות ומכה
כנגדו והוא כלי שמשליכי׳ בו אבני׳ בחומה לנגח כפחר בכלי
חרס שנוח לשבור׳ פסעתי לבשרך כששמעתי מתנבאי׳ כך
באתי כפס יעת רגלי לבשרך בשורו׳ טובו׳ לבל תאחר שכן
הוא המול אם תעשה מלחמ׳ למחר ינתן בעיר בידך ואם לאו
לא תנתן׳ פורה תדרוך כמו חמתך כלו׳ כשתדרוך בחימתך
ישראל ותהרגם ופי׳ פורה גת׳ פקוד תפקוד בשכר השמרני׳
פרחי משפחתי המתנבאי׳ טובה עליך תקיי׳ בשכר נבואת׳
וישרתוך כעבדים׳ צפצף דבר נביאי רבותי׳ מלכלה מלמנוע
כמו לא תכלה׳ אעלה אעלה לגדולה׳ צוחה צעקה׳ איננ׳
טהורה אמרה לו אעשה כל מה שאתה חפץ אבל פירשתי
נדה והגיע זמני לטבול בליל מחר נבקשה ממך הרפני ואטבול
וא״ת בטלו היוכים את הטבילה תירץ כי הכי׳ מעשה של רבי
ראובן האיצטרבלי או אמרה איני טהורה כי ישבתי על
האפר והתעניתי בצום בשאר ישראל ודי הוא אשה שתשכב
את המלך שתרחץ ותכון קודם׳ להעביר להכריז
צורו שמרו עצמכם כמו נוצר חסד׳ מהגיע שלא לנגע׳
בעלמה בנערה׳ צהל כסוס שמח כמו סוסי׳ המהלים
לזנות כמו שאמר וזרמת סוסים זרמתם׳ מיוזן ע״ש סוסים
וזני׳

לצור שתאו ישכר · קפחתו אז שנת
תרדמה · קרואיו נמו הנערה לפגמה ·
קרקדו השכיב וכישן נרדמה : קנו
חישו ופנו לדרככם · קלו רגל מעל
מלכם · קדמו וירדו לאהלי סכם ·
קרואה יראת יי ומשכלת · קצצה
גלגלתו בראש שבולת · קחתו והביאתו
להטיב תוחלת : ראוהו ולא האמינו
לה · רצו לאיש בקצפו תלה · רחש
הוא ראשו באלה · רמש ההוא גדלו
שמחות · רחקו ונסו יגון ואנחות ·
רודף ומתנקם כהרף להמחות : רקדו
וחדו כל הלילה · רנן הנעימו לנורא
עלילה · רחפם ופקדם בפסוח וחמלה
שחר כהקרין והבוקר אור · שאגו
בקול גדול ונאור · שמע ישראל יי
לבאור : שורדים כשמע המולת המון
שקדו להקיץ המלך ולכמון · שזפוהו
מת מושכב בארמון : שאונם נכנע
ותברח דוחם · שחחו וחגרו בפחד
אבחם · שוביהם רדפום והכום לפלחם :
תמום והרגום תלי תלים · תודות
והלל סיגו סגולים · תוקף הנס קבעו
משכלים : תממו הלל לגמור שמונה
תוכן נרות להעלות ברננה · תמיד
בכל

מתוכי׳ ירמיה ס׳ ופירוש רד״ק שהוא כמו הפוך מאזנים יאן
אזן כמום שכתבו לו מאזן רב בלילה והם שמעים בבקר יבאו
דהבלו · ומכרכר מרקד כמו מכרכר בכל עוז שמואל ב׳ ו
וכ״ל ישעיה כתיב ובפרדי׳ ובכרכרו׳ והוא תואר לגמל׳ המכרכר׳
ללכת לפי שברוב קלותה ומהירותה דומה למרקד · נבא ׳ו
קיילין׳ כיושת׳ מתוכי׳ פ״ה ישעי׳ כ״ס ענין שמן כלו׳ עשה משת׳
גדול לכל נבאיו ושתו וכשתכרו׳ מאדו לגוד כדי לגוד ולפתוך
מאדו סג׳ הוא עניו וכעשה שכור׳ קפחתו כבשתו כלומר
נפלה עליו שינה בע״כ · קרואיו מושכביו של מלך · כמו אמרו׳
לפני זה המלך רוצה לפגום ולבסול את הנערה׳ קרקדו השכיב
וכו׳ כך אמרו הסריס אינו ישן אך דומה כאלו הוא ישן ועושה
כן כדי שלך לדרכינו ויעלה תאותו עם הנערה׳ חיש מהרה׳
קדמו וירדו כל אחד ואחד רץ לאהלו ולסוכו׳ קרואה יראת
ה׳ לרקת זו שנ׳ בה אשה יראת ה׳ ומשכלת׳ קצצה חתכ׳ :
גולגלתו ראשו · בראש שבולת חתכ׳ ראשו בסייף בקל כמו
שמותכין ראש שיבולת על שם ובראש שבולת ימלו איוב כ״ד
וכי״ם בראש בכי״ת ופי׳ בראש שבולת חתכו ראשו ולא כמ״ב
שנ׳ לא יהיה כלי יגבר עלאשה וכ״ס קסם כמו ואת פריה
יקוסם יחזקאל י״ז ענין חתוך וקטיפה׳ קחתו הראש
והביאתו עמה · להטיב תוחלתן של ישראל שהיו מצפים
לתשועת ה׳ ראוהו ולא האמינו לה כי אמרו נשים דעתן קלו׳
ונתכה לה גלגלת אחר לראות אותנו׳ רצו לאיש ומיד רצו
לאותו הגמון בקצפו תלה אשר המלך תלה בכעסו על שדבר
טוב על ישראל כדאמר לעיל ושאלו לו אם היא ראש המלך אם
לאו׳ רחש דבר ראשו של מלך · באלה בשבועה׳ רמש ערב
מעת ערב רמשה׳ גדלו שמחות הרבו ישראל שמחות׳ רודף
ומתנקם אותו רשע שהיה רודף אותם ומתנקם מהם׳ ·
כהרף בכמימרת כהרף עין להמחות מן העולם׳ חדו לשון
שמחה וחדוה׳ לנורא עלילה לחקב״ה שמראה נורא מעשיו
לאומות העולם כשרוצה להתגדל ולהתקדש׳ רחפם ריחם
והגין עליהם כנשר ירחף על גוזליו׳ בפסוח כמו ופסחתי
עליכם · כהקרין כהאיר כמו כי קרן אור יש לומר שתפס
בהקרין ולא נקט כהאיר או הזריח כי הקרין לשון קרן אילת
על שם אילת השחר מה אילה זו וכולו ברש יגר אילת
השחר׳ והבקר אור והנ׳ יע׳ ומנקם של שחרי׳ : באור במזרח
ומה נעקו שמע ישראל׳ לבאור לפרש כמו באר היטב׳ שורדי׳
האויבי׳ ופי׳ שורד ענין אבדן ומות כי האויבי׳ ממיתי׳ ומאבידי׳
שכשנדם קול המולת המון כאשר שימעו שהיו ישרא׳ הומים
בעיר אמרו מי הללו שבכל הימים לא שמענו כי אם קול בכי
וצעק ועתה קול תרוע׳ מלחמ׳ בודאי למלחמ׳ באו׳ עלינו ופי׳
המילה ענין רעש שקדו מהרו ולכמון ולארוב להם ולתופס׳
שזפוהו ראוהו׳ בארמון בפלטין שלו׳ שאונם לשון המיה
ורעש׳ שחחו השפילו קומתם׳ אבחם חרבם׳ שוביהם ישראל שהיו שוביהם של יונים רדפום לקיים ושבו את שוביהם׳ לפלחם
לבקע׳ תמים לשון ויהי כאשר תמו כי נגזרו וקבעו לומ׳ הלל ותשבחות׳ עשו סימן לדבריכם או פירסמו הרבנו כי הרב׳ תרגו׳
בני׳ · סגולים ישרא׳ תוקף הנס תוקף של הנס הנעשה להם קבעו ישראל שנ׳ בהם והמשכילי׳ וחכמים תממו ל׳ תמים תהיה כלו׳
לגמור הלל שלם וכי״ם תמיין לשון תמום נגבול שקבעו לו ח׳ ימים · תיכן חשבון והכוס להעלות לשו׳ בהעלותך את הנרות
יאו ע״ש שמעלין ומוסיפין בכל לילה כב״ה׳ תוליון בתבורו ל׳תאומי׳ תפלא הקב״ה יפואר מעבי׳כי׳ של שבת ונכוכ׳ ומענג ורכש
מישראל

Digitized by Google

בכל שנה ושנה: תאמו היום שבת:
וראש חדש: וחנוכה תפואר מעוננם
מענגה ורבה: תעירך נצח כי לך
המלוכה: יחידך וידידך סלה פקודך:
כל נדמית שגבוך לברוך: משבי
הדרירים והכל יודוך: קדוש אופן

כבודו אור יזריח במקדש קדש:
גיה נרות נחוה דולקים
בקדש: השב כהנים למחלקותם
וישרתוך בקדש: זרויך יקבצו חזורת
חנכת מקדש קדש: טכס מצות נרות
שבעה יערכו בקדש: כהנים קרושים
לבושי בגדי קדש: מנורת זהב
כלה: נרותיה שבעה בקדש:
שרד מכרבלים: עת תשיב בקדש:
פאר מגבעות: ציץ נזר הקדש:
קרב לתבואת ראשית קדש: שובח
ברחמים לעיר הקדש: תתפאח
ותתקדש בפי שרפי קדש:

והחיות מאורה

שני זתים: נברתים: בגן נעול יצהירו:
לראש קהתים: ואפרתים: שתי
עטרות יכתירו: מול מנורה הטהורה:
כמו נרות יזהירו: הן במחנה: אל
מול פני המנורה יאירו: לבן אפרתי:
ציון נכרת: אשר היה כציץ נובל:
לבן המשח: אשר הושח: כאניה בלי
חובל: זכור מראה: אשר ראה:
זכריהו בעיר בבל: כמו זכרתם:
והושעתם

ישראל שנאמר כהם הרכה בך והענוגה: תעידך כנס ישראל ומעידין בך שאתה יחיד בעולמך וגם לך יאתה המלוכה יחודך ישראל על שם בני אחד וידידך ע״ש ידיד ה׳ והם ישראל: פקודך בגרתם שנאמר ה׳ בגר פקודך: כל כדמות שלא שתקית מלהבילם אלא עניתם או לשון ואל מי תדמיוני כלומר שהם יודעים שאין דומה לך: שגבוך לבדוך ע״ש ונשגב שמו לבדו או שגבוך בשירות שאומרים אין עוד מלבדו: משבי מן הגלות שהם בו כשבוי: הדרירים שלא תפשי לשון דרור ואז הכל יודוך:

כבודו אור יזרים ע״ש וכבוד ה׳ עליך יזרח והפייט מתפלל שיזרים הש״י כבודו וישרה שכינתו במקדש שהוא קודש: גיה נרות כמזה ואז נר׳ אור ז׳ הנרות הדולקי׳ בבית שהוא קדש: למחלקות שיחלקו בקרבנו׳: זרויך ישראל הזרוים והפזורים בין האומות: טכס ענין תקון: כהנים קדושים וכולי כלומר מצות הדלקת הנירות הוא דוקא בכהנים: שרד בגדי שרד הם בגדי קדש לשרת: מכרבלים ענין עטיפת בגד: קרב לתבואת וכו׳ קרב לישראל שנאמר בהם קדוש ישראל לה׳ ראשית תבואתו:

שני זתים ע״ש ושני זתים עליה זכריה דמפורש בפסיקתא או שני משוחים אחד משוח מלחמה שהיה כהן ואחד משוח מלך ישראל נכרתים עתה כפסקים ממנו ע״ש שנאמר בדכ״ו יכרת משיח ועתידין לחזור אותן שני משיחים ויאירו כמו צהרים: בגן נעול בתוך ישראל שנקראו גן נעול או בית המקדש שבעולם עתה דלתותיו: לראש קהתים הם הכהנים שנאמר ובני קהת עמרם ויצהר וכתיב ויקח עמרם את יוכבד ותלד לו את אהרן: ואפרתים הם מלאכים שנאמר ודוד בן איש אפרתי: שתי עטרות עטר׳ כ״ג נזר הזהב וכתר מלכות שנכרתו עד עתה תשוב לכם ויכתירו לשון כתר: מול מנורה הטהורה בפסיקתא ועשית מנורת זהב טהור זו כנסת ישראל ירכה זה הכסא וקנה זה אב בית דין גביעיה אלו חכמים כפתוריה אלו התלמידים וכולי וזה שיסד מול מנורה כנגד ישראל כמו כרו׳ יאירו אותם המשיחים ויאירו במלכותם להגן להאיר לישראל מגלות וקשיו׳ שהיה לישראל עד עתה ואז הן במחנה ישראל יאירו אלו המשיחים: לבן אפרת זה מלכות בית דוד: ציון היא הכתר כולו ככתרת נפסק: אשר היה כציץ הפרח עתה היא כעלה נובל ויבש שאין בו לחלוחית: לבן המשח הכן אשר כמשך בשמן הקדש והם הכהנים: אשר הושח ענין הכנעה ושפלות כמו תקתיו שאמו איוב ט׳ וגם את כקשה ענין אכזריות וקושי הלב כמו מקשים בנים אובל ט׳: כאניה בלי חובל כמו ספינה ההולכת בים בלא מנהיג והוא נקרא רב החובל: זכור מראה הנבואה אשר ראה זכריה שנאמר ראיתי מנורת זהב כולה שהיא כנסת ישראל וגלה על ראשו וגולה על ראשה שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וה׳ בראשם וכמו שאמר לו המלאך שנאמר ויען ויאמר אלי לאמור זה דבר ה׳ אל זרבבל לאמר וגומר: כמו זכרתם לקץ שבעים שנה: והושעתם או לגלות בבל: על ידי זרובבל שהיה משבט יהודה

יוצר לשבת ראשון דחנוכה

והושעתם· אזי על יד זרבבל· זכור
זרעם והושיעם· וגם תקרא שנת יובל·
ושים אותם· מקום אבותם· היורת
מושלים בכל תבל· ומעל יד איש ציר
טבעתם יסירו: הן במחנה ממלכה
ממשכה· לעיר ציון תשיבנה· ובת
כבדה· ברוב עבודה לבית אמה
תביאנה· והגבירה· והצפירה· בראש
דוד תשימנה ומצנפת מעלפת· בראש
אהרן תקימנה: והתמיד· אזי תעמיד·
והמנחה תרימנה והמרקח אשר לקח
ולא ראיתיו עד הנה והנרות במאורות·
בני אהרן יבעירו· הן במחנה:
הנבאה· והצמאה· אשר תמיד לך
תיליל· סבוך יערה· בבן דודה·
הנקרא שמו הכליל· והכניסם· לגן
בושם· והפתם בהוד תכליל· ותוליכם·
והמליכם· בהר ציון והגליל· וחוק
ישר· אזי יושר· עלי נבל וגם חליל·
ועם אהבי· שמך ועוזבי· חזון
שקר ושוא ואליל· ואום פרוכים· יהיו
ברוכים· כל רואיהם יכירו· הן במחנה
אל מול פני המנורה יאירו:

זולת

אין צור חלף· תבנית כל גולף·
לכושל חיול הולף· למכשל
היות

כן· זכור זרעם והושיעם על ידי משיח בן דוד שגם הוא משב׳ יהודה· וגם תקרא דרור שאין שעבוד אחריו ושים אותם וכולי על שם תחת אבותיך יהיו בניך· איש ציד הוא עשו שנאמר ויהי עשו איש יודע ציד· טבעתם יסירו הטבעת הוא ממשלת מלכותו כמו ויסר פרעה· ממלכה ממושכה מלכות בית דוד שדרכה להיות נמשך ועולה כדאמ׳ בהוריות רמה קרני בה׳ רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכ׳ מלכותן שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן· ובת כבדה ישראל שנאמר בה כל כבודה בת מלך פנימה וכל ישראל בני מלכים הם כלומר זהו דרך כבוד לישראל להיות פנימה בירושלים ולא להיות לצאת בגלות· ברוב עבודה על שם גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה או פירש ברוב עבודה בעושר גדול כמו ועבודה רבה· לבית אמה תביאנה ע״ש אנהגך אביאך אל בית אמי והוא ירושלים· והגבירה לשון כח והיא המלכות· והצפירה עטרה המקפת את הראש כמו ולצפיר׳ תפארת ישעיה כ״ח או פירש הגביר׳ מלכות אדום שנקראת גברת ממלכה והצפירה מלכות יון שנאמר בו וצפיר העזים עטרת שני מלכות האלה תסיר מהם ממשלתם ותשימם בראש דוד והוא מלך המשיח· ומצנפת של כהן גדול מעולפת שהיה מתעלף בו על שם ותכס בצעיף ותתעלף· לראש אהרן לזרעו של אהרן: תקימנה כמו הקם להם בנין שבין עיניך נקלוסין· והתמיד קרבן תמיד של שחר ושל בין הערבים· והמנחה תרימנה שנאמר והרים ממנו בקמצו מסלת המנחה· והמרקח שמן רוקח שמושחין בו המלאכים והכהנים וכלי שרת· אשר לוקח ממנו ונגנז בבית הראשון כדאמר בסוטה ומאז לא ראיתי עד הנה שנגנזו שני המושחים· יבעירו מלאתי כתוב שי״ל יבערו אבל יבעירו לא יתכן כי בנרות כאומר כל׳ ביער ולא כל׳ הבעיר· הנבא׳ ישראל ששם נביאים ומדוכא׳ בגלות וצמאי׳ להש״י שנאמר צמאה נפשי לאלהים· לך תיליל נושא לב ועינים לשמי׳ כמו הר גבוה ותלול שפיר׳ גבוה ונשא או פיר׳ תייליל לשון יללה· בבן דודה הוא משיח בן דוד שבא מיהודה שהוא דודם של ישראל· הנקרא שמו הכליל ביהודה כתיב כן ובמדרש או משיח בן דוד שנאמר בו אדמוני עם יפה עינים· והכניסם לג״ע או לארץ ישראל שנקרא גן בושם· תכליל לשון כתר וכליל או לשון כלילת יופי· בהר ציון והגליל לפי שמעבר הירדן עוברים לפעמים האומות לעשות סחורה עמהם אבל בהר ציון שהוא ארץ יהודה והגליל שגם הוא בפנים לא יעבירנו שוא· וחוק ישר שתיקן דוד עבודת המשוררים במישור כמו שנאמר בד״ה וישימם לחוק· אזי יושר או ישירו אותו על הכנור· ועם אוהבי שמך ישראל האוהבים שמך ועוזבי חזון שקר ע״ז שהיא שוא ואליל ואין בו ממש כך מצאתי ועוד יש גירסא אחרת ועם עוזבי שמך ואוהבי חזון וכולי וכגון הנא ופירש ועם וקצוף על האומות העובדים שמך ואוהבים חזון שקר אבל אום פרוכים והם ישראל שעבדו בהם האומות בעבודת פרך יהיו ברוכים כי הם זרע ברך ה׳ ואו הן במחנה יאירו שני המסוקים כדפירשתי לעיל:

אין

חַת שׁוֹלֵף׃ בַּעַר שָׁקַד לְסַלֵּף׃ עַם
דַּת אָלֵף׃ מְעַט פִּרְחֵי תָלֵף׃ גָּבַר
מֵרוֹב אֶלֶף׃ גִּמְצוּ שִׂיחוֹת כַּר׃
שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כִּרְכַּר׃ רָאוֹת בְּרֵכוֹת
סָקַר׃ בְּעִנּוּי חוֹשֵׁךְ נָקַר׃ דָּבָר שֵׁם
יָקָר׃ כָּל מַזְכִּיר יְדֻקַּר׃ וְאָז לָרוֹב
הוּפְקַר׃ מְרוֹד כֹּפֶר בְּעִקָּר׃ הֶעֱרִים סוֹד
בְּלִיַּעַל׃ לְהוֹגֵי חֵן יַעַל׃ מְסוֹךְ סַף
רַעַל׃ הֵיימוֹ הַמְּרֵר וְהָרַעַל׃ וְעוֹד
הוֹסִיף מַעַל׃ לְאֵל מוֹדֵד שַׁעַל׃ בְּטֵל
עוֹד מֵהַעַל׃ קָרְבַּן תָּמִיד מוֹעֵד׃
זֶרַע קֹדֶשׁ הֶחֱרִץ׃ הַכְמוּ קַלֵּי מֶרֶץ׃
גְּזוֹר אֶצְבַּע קֶרֶץ׃ כּוֹתֵב כְּתוּבַת פֶּרֶץ׃
חִבּוּל טֻמְאַת שֶׁרֶץ׃ גַּן נָעוּל הַשֶּׁרֶץ׃
שִׁתּוּק אָסוֹף הַפֶּרֶץ׃ זָמָּה סְפַק אֶרֶץ׃
טסו

אין צור חלף ע"ש ואין צור כאלהינו שמואל ב
ואיתא במכילתא אין צייר כאלהינו ש"א כיצד
הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם כ"ו צר צור' על הכותל והוא
צריך לכמה סמנים ואינו יכול לו להטיל בו נשמה וכולו אבל
הקדוש ברוך הוא צר צור' בתוך צורה וכולו וזהו אין צור חלף
אין כי' חלופו של הקדוש ברוך הוא׃ תבנית כל נולף
ב"ו צר צורה׃ ומתחיל בראש או משא' איברים עד שהוא
נגמרה אבל הקדוש ברוך הוא צר את האדם בבת אחת שנא'
כי יוצר הכל הוא וזה תבנית כל האדם׃ נולף הקדוש
ברוך הוא כאמת פתוחי חותם ומתרגמינן כתב מפרש
כגלוף׃ לכושל חיל שולף כלומר ראה מה הם מדותיו של
הקדוש ברוך הוא שאם רצונו לעשות מגבור חלש עושה
מחלש גבור עושה כמו שעשה בימי אנטיוכוס לישראל שכן
כתיב בתפלת חנה קשת גבורים חתים ונכשלים אזרו חיל
ות"י על מלכות יון אתנביאת ואמרת קשתת דגיברי יונאי
יתברון ודבית חשמונאי דהוו חלשין יתעבד להון ניסין
וגבורן וזהו לכושל לישראל שהיו חלשים ונכשלים עד עתה
לפני היונים חיל שולף נתן להם חיל וכח ששולף איש חרבו
מול האויב׃ למכשל לאנטיוכוס שהיה מכשל ישראל עד
עתה׃ חית חולף חית לשון שבר כלומר שתחלף לו תמור
כחו וגבורתו לפני ישראל שנאמר קשת גבורים חתים או פי'
חולף לשון העברה כלומר למכם שכן יוכי' הב"ה מעבי' בגופו
מכת חץ שהחץ חולף בתוך גופו של מכשל כמו שאחז"ל בספרי
מוני על ירושלים והיה היון מורה החץ כלפי ישראל היה
המלאך הופך החץ אל מול פניו של יון והיה מותך אותו בלבו
ועל מכת חץ כופל לשון חלים שנאמר באיוב כ' תחלפהו קשת
נחשה או פירש לכושל ליוונים שהיו כושלין ומכשילין ישראל בגזירותיה הב"ה שולף גבורת' מהם ולמכשל לישראל שהיו נכשלים׃
חית שולף חיים המליך להם ני"ם לכושל ח"ל חולף למכשל חית שולף פירש מי שהוא נכשל בעברות ועושה תשובה הב"ה
חולף חולשתו ונותן לו כח שנאמר וקווי יי' יחליפו כח כמו שעשה בימי יוונים למכשל אחרים בעברות ששוט' ומשטיא ואינו
עושה תשובה הב"ה שולף וכוטל חייתו ונשמתו ממנו ועוד יש מדרש ואין להאריך׃ בער שקד לסלף עם דת אלף פ' זה
מיהר לסלף את עם ישראל שלומדין את התורה ופירש לסלף לעוות ופירש אלף לשון לימוד׃ מעט פרחי תלף מעט
פרחי כהונה שהיו בב"ה שהם חשמונאי ובניו שהיו י"ג גבר אותן הב"ה מרוב אלף אלפי אלפים שבאו על ישרא' עם קלגסים
הרשע וקרא ב"ה תלף ע"ש בנוי לתלפיות׃ גומצו שיחות כר כמו חופר גומץ קהלת י'׃ שיחות כר ע"ש כרו שוחה ירמיה י"ח
והוא גם כן ענין חפירה כלומר גומצים וחפירות כרה וחפרה להם לישראל שלש עשרה כרכר י"ג גזרות גזר עליהם בשמחה
כמו שמספר והולך ופירש כרכר משבח כמו ודוד מכרכר שמואל ב' ו'׃ ות"י משבח שהרשע היה שמח בגזרות אשר גזר והיה
חמור ומרקד וכי"ם קרקר והוא לשון פרצה והריסות קיר ושומה בזו מקרקר קיר ישעיה כ"ב כלומר י"ג פרצות פרצו יוונים
בהיכל׃ ראות הם העינים כמו וחשכו הראות קהלת י"ב׃ ברכות ע"ש עיניך ברכות׃ סקר לשון ראיה וכולם הם כנוי
לעינים׃ בעינוי חושך נקרא אותו רשע החשיך עיניהם ונקרס בעינוי גזרות וב"ר והנה אימה חשכה זו יון שהחשיכה
עיני ישראל בתעניות ובגזרותיהן כמו שפירש גזרותיו נקן אמרו וחשך זה יון׃ דבר שם יקר וכו' כדתניא כשתקפה
מלכות יון הרשעה על ישראל שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם ואמרו כל מי שמזכיר שמו של הקב"ה ידקר בחרב
מיד כפרו מקצתן באלהי ישרא' וזהו סיבה ואז לרוב הופקר וכו' ופי' הופקר הפקירו שאין הבב' מישרא' למרוד ולכפור בהקב"ה
שהוא עיקר מפני יראת הגזירה׃ העריס סוד בליעל ע"ש על עמך יעירמו סוד ובליעל הוא המשומ' תרגי' בן פחת כמו
שאמרו באות' ברייתא והיה שם משומד אחד רשע אויב ובליעל תרגי' בן פחת שמו והיה מלמד עלות רעות על ישראל ובולי
כלומר כל אילו כוונות של צרות העריס אותו משומד ובליעל לישראל שהוגין בתורה שכתיב בה אילת אהבים ויעלת חן׃
מסוך סף רעל לאזון להם כוס התרעלה ופירש מסוך כמו מסכה יינה וכף רעל פ"ה זכריה י"ב סף כמו כדס את' כסף רעל
פרש"י לשון סמיון ואוטם הלב ואיברים וכולו׃ הימו המרר שמירר את חייהם בעבו' רעות שהיה נותן׃ והרעל גם הוא
מין רעל שהשקו׃ ועוד הוסיף אותו משומד לימעול בהש"י שמדד בשעלו מים שנאמר מי מדד בשעלו מים ישעיה מ' ופי'

Digitized by Google

יוצר לשבת ראשון דחנוכה

טסו חרגולי ילק · זמורי הבקק והמלק ·
כנץ על צפור דולק · גוזלי בתר והמלק ·
יקרו בהבהבי עלק · חרחר ריבו והלק ·
עקור מתן חלק · חג ומנורת דולק :
כנוים שפני סלע · הומרו תניני בלע ·
לבאי שן ומתלע · תבואת קדש ילע ·
לאיד הכינו צלע · נטוש מרני גלע ·
בשר קדש קלע · מעם משול תולע :
מרת חמס גמלו · כן גמול הגמלו ·
בסוף יאור קמלו · בראש שבולת נמלו :
נטיון רעות נבלו · בל יוכלו שבלו

בא"ג רופו ורשי פירוש כהליכתו · בטל עוד מטעל וכו' שביטל שלא יהו מקריבים תמידין לפי שאותו זכות מועיל ועומד הם כמו שאמר באותה ברייתא או פירש מועל שתמיד מעול' מכל הקרבנות · ורם קדש הם ישראל · הקרן לשון כלייה וכריתה · שכמו קלי מרן שכמו והעריבו אכשי יון שהיו מרוכים וקלים של ישראל בגזרות בבראשית רבה שם הכהר בשליש יקדקל זו יון שסיתה קד וקל בגזירותיהם · נזר אכבע קרן כותב וכו' נזור וקרן שניהם ענין כריתה ומתוך או פירש נזור כלומר גזרו גזירה שיתקנו אכבעותיו כל מי שכותב כתובה לאשתו כמו שאמרו באותה ברייתא ועוד אמר להם אותו משומד ש"פ שלא אלו שוכא ויהא הוא אלא כנזר כל מי שכותב כתובה שעל ידי פריה ורביה כמו כן ירבה וכן יפרוץ ואין פונים לשום זכות קננו אכבעותיו וכשלא יכתבו כתובה או יפכה אחר זכות ויאחם אלהיהם בהם ולא יוכל להם · קיבול שיאת סרן וכולי · ילדים כמו חבלי לידה הושע י"ג · בויקרא רבה כאם סרף ועקרב כאם זה בבל שנאמר בה קולה כנחש ילך וכולי עד ועקרב זה יון מה עקרב זו מטרכת שטים שטים כך היתה מלכות יון מעמיד ס' ס' שררות כלומר אותן יונים הרשעים שהיו יולדים כשרלים טיאים רצו להסרך ולטמא ישראל בזכות שנאמר בהן גן נעול אלו בנות ישראל שאוגדות פתחם לבעליהם ואינן פרוצים בערית ועוד יש לשון אחר וזה עיקר · שתוק אסף הפרק וכו' ולמה עשו כן כדי להפרץ ולהרבות סתוקי ואסופי בישראל ולספק ולמלאות הארץ זמה · טסו חרגולי ילק פרקו ומהרו מלכי היונים שנמשלו לחרגול ולילק לעשות מה שרצו' אחריו כדאמר בויקרא רבה לפי שהוא מלכות שלישי כחרגול וילק שנמשך כל אחד ואחד שלישי · חרגול בפרשת שמיני וילק ביואל א' · זמורי הבקק והמלק על שם גפן בוקק ישראל הושע כי ישראל נקראו גפן והיונים היו מריקים את ישראל ממוכם ומעוכן זהו המלק ענין הריגה ומליק · ופירש הבקק לשון ריקות ובי"ם הבקק והבלק על שם בוק הארץ ובולקה והוא לשון חורבן או פתים : כנץ צפור דולק וכולו כמו כן הרודף את הצפור לאוכלו כך היו היונים רודפים את ישרא' · ופירש גוזלי ישרא' ופירש בתר חלק כמו ויבתר ופירש והמלק לשון מליקה · יקרו כהבהבי עלק וכולו נערים כם חום כבעורת גיהנם שנקרא עלק שנאמר לעלוקה שתי בנות כדי לגרות ולהרסר ריב ומחלוקת בין ישראל לאביהם שבשמים · עקור מתן חלק וכולי שבקשו לעקור ז' ימי החג וגם שמיני העצרת והדלקת נרות עם מתן חלק לשבעה וגם לשמ' בברייתא ועוד אמר להם אותו רשע עדין מכוה אחת יש ביד' אם אתם מבטל' אותה מידם כבר אבודים מן העולם ואיזו הדלקת המנורה שכתיב בה להעלות נר תמיד כל זמן שהם מדליקין אותם תמיד הם עומדים ועוד כתיב להם תן חלק לז' וגם לשמונה כל שיש חלק בביתו וכולי עמדו וטמאו כל השמנים · כנוים שפני סלע עם פשנים עם לא עצם וישימו בסלע ביתם פירש כינוי שמם של יונים שפני סלע דכתיב את השפן זו יון · הומרו תניני בלע כלומר קודם שהיו נגזרים בגזרות שלא היו אכורים ללכך שיה קרוים שפנים אבל עתה מרוב גזירות שגזרו נתחלף שמם ונמשלו לתנינים שבולעים את הכל ע"ש ויברא אלהים את התנינים הגדולים ומפרש בא"ג דה אילו מלכות יון ומלכות אדום · לבאי שן ומתלע שיני לביא מתלעות כפירים היה להם ופירש מתלע השנים הנבות ע"ש ומתלעות לביא לו יואל א' : תבואת קדש ילע ישראל שנאמר בהם קדש ישראל לי"י · ראשית תבואתו בקשו יונים לבלוע אותם ע"ש ילע קדש ומשלי כ' ובדברי אגדה כל הבוסר לועו של חבירו כאלו פוטר לועו של מקום שנאמר ילע קדש כלומר היונים היו יונים ופוטרים לועו של ישראל · לאיד הכינו צלע ע"ש ואיד נכון לצלעו איוב י"ח פירש לשבר שיהיה לישראל מן היונים הכינו כצלע לשון צולע על ירכו כלומר שיהו צולעין בחיות ולא קיימו אותך כדי שיפלו בידם · נטוש מרני גלע ע"ש פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש והם לא רצו לעשות כן שלא רצו לנטוש המריבה קודם שתגלע · בשר קדש קלע בטל מישראל ברית מילה ע"ש ובשר קדש יעברו מעליך ופי' קלע הסליך · מעם משול תולע ישרא' שנמשל לתולע שנ' תולעת יעקב · גמלו יונים לישרא' · כן גמול הגמלו ובאותו גמול ומדה מדד להם הקב"ה כמו שאמרו במדה שאדם מודד בה מודדין לו · בסוף יאור קמלו כסוף יאור קמלו קנה' העומד בסוף היאור הכל כורתין אותו כך כורתו ישראל את היונים ע"ש קנה וסוף קמלו ישעיה י"ט פירש נכרתו : בראש שבולת שנמשלו כמשמוע יד ובי"ם כרם שבולת בכי"ת פי' בראש שבולת אתכה יהודית את ראש המלך כמו שמפורש ביוצר אודך · נטיון רעות נבלו ע"ש כי נטו עליך רעה · בל יוכלו כלו הם נטו וכיונו להרע לישראל ובל יוכלו לנבל את ישראל ובי"ם שבלו כשטן שוטים ובכלים עם' ודעתי יבכל ופי' נבלו הסבו · כקש יבש אכלו ע"ש אכלו כקש יבש נחום א' פי' שהוא כוח לשרף · כלו כעשן כלו כעשן הכלה והולך לו ופ"ה בתלים ל"ז :

שִׁכְּלוּ כְּקַשׁ יָבֵשׁ אֻכְּלוּ · כָּלוּ בֶעָשָׁן
כָּלוּ · סוֹד שֵׁם לְחַלֵּל · תְּמוּר רָשָׁע
מִתְחוֹלֵל · לְיוֹמָם הָפַךְ לֵיל · בְּכֵן יוּגְמַר
הַלֵּל · עוֹז בְּכֵן יִתְהַלֵּל · מִפִּי יוֹנֵק
וְעוֹלֵל · לְמַשְׁבִּית צַר וּמִתְעוֹלֵל · כָּל
הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל : פָּלְגוּ לְשִׁבְעָה
חֲלוּצִים · וְקָבְעוּ שְׁמוֹנָה מְלִיצִים ·
נֶגֶד שְׁקוּדַת נִצִּים · וּתְקוּפַת שְׁנַת
קִצִּים · צֵעֲרוּ כְּעַקְרַבֵּי עֲקָצִים · וְצֵעֲרוּ
כִּנְמָלֵי שְׁקָצִים · לוֹהֲטוּ כַּעֲצֵי קְצָצִים ·
דוֹעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים · קְהָלָם נוֹסְדוּ
מְדָנַי : בִּשְׁנֵים עָשָׂר עֲדָנַי · רַב
רִיבָם יְיָ · עַל חוֹשְׁבֵי אוֹכְדָנַי · שְׁפוֹט
כֵּן דִּינַי · עוֹד זוּלָתְךָ אֲדֹנָי · תְּאַבֵּד
כֵּן זְדוֹנַי · כָּל אוֹיְבֶיךָ יְיָ · שְׁמוֹר לְפִי
מִלַּי · הַט הַקְשֵׁב קוֹבְלִים · טְרוּד
נוֹף בִּיהוּלִים · יָחִיל רוֹזְנֵי בְעָלִים ·
יְצִיאַת יוֹם הִילוּלִים · וְקָרַע דִּין הוֹלְלִים
חֲזוֹרַת קְרָא כִּמְהַלְלִים · מִי כָּמוֹכָה
בָּאֵלִים : עזרת וכו'

סוד שם לחלל כל סודם ועצותם לחלל ש"ש: תמור רשע מתחולל תמורת. זה אותו רשע כתחולל לשון חיל אחז ופי"ס כל ימי רשע הוא מתחולל איוב ט"ו: ליומם הפך לליל הקב"ה הפך לו לאותו רשע היום ללילה וחשך ע"כ תקנו לומר הלל על מפלתו אומר הקב"ה אתם אמרתם כל מי שיזכיר ש"ש ידוקר בחרב בשביל כך אעשה להם נסים שיקבעו הלל לשמי שמונת ימי חנוכה: עוז של הקב"ה יתהלל כנגד שהיו אומרים כל מי שיזכיר וכו'. מפי יונק ועולל על שם מפי עוללים ויונקים יסדת עוז: למשבית להשבית שיבטל עבודת הבורא והמעולל עליהם רעה לפיכך כל הנשמה תהלל: פולגו ל"ו חלוצי' בני חשמונאי חלקו עצמן ל"ו חלוצי צבא ונצחו: וקבעו ח' ימי חנוכה המליצים זכות על ישראל: כנגד שקודת נרים לזה פולגו ל"ו חלוצים כנגד ו' קני המנורה שהיו משוקדים ופירוש נרים דולקים כמו ונוצצים כעין נחשת קלל או פירש נרים פרקים על שם פרקיה: ותקופת שנת קצים ולזה קבעו ח' ימי חנוכה כנגד שמונת ימי החג שבקשו לעקור והוא נקרא חג. האסיף תקופ' השנה וכתיב וחג האסיף בצאת השנה פרשת משפטים והוא קצים שהוא קץ וסוף השנה: וצערו בעקרבי עקצים יונים שנמשלו לעקרבים כמו שפירשנו לעיל צערו את ישראל כעקרב הזה שמצער את האדם בעוקץ שבו מעקץ: וציערו כנמלים כמו נמלים הי': כנמלי שקצים שהם קלים על שם הנמלי' עם לא עז והם הכשדים שנמשלו לאבדון שנאמר הן ארץ כשדים זה העם לא היה: לוהטו כשתלהבו ונשרפו: כעצי קוצים כעצים הקוצים לאש שנשרפים מהרה: דועכו ל' כבוי: כאש קוצים שהוא כבה במהרה: קהלם נוסדו מדני נוסדו ונקהלו יחדיו על ישראל היונים שהם אכזריים ובעלי דינים: בשנים עשר עדני להלחם כנגד אלעזר ובנ' בניו ויוחנן ושבעה שהם שנים עשר ופירש עדני בחורי ל' היתה לי עדנה או לשון עדן וזמן כי"ב חדשים על שהיו מושכי' לאכזרי: שפוט כן דיני מכאן ואילך בקשה שמבקש ש"ץ לעשות באחרונים כאשר עשה בראשונים כלומר כן שפוט את דיני מאחר שאומרים עוד זולתך יי' כלומר שתי השויות יש ודוכי שקמים עלי ומיהם כל אויביך יי' כל הקמים עלי כאלו קמים עליך: שמור לפי מלים מכאן ואילך רשם המחבר שמו כדרית שלמה הקטן ביר' יהודה חזק ופירש שמור המלים שאני מוציא מפי: הט אזנך: הקשב קובלים שמע הדבר שאנו צועקים וקובלים לפניך על גלותינו: טרוד נוף בהולי' אותו שידדא ובהלה שהיה במצרים שנקרא נוף כן יחיל רוזני בעלים על שם כאשר שמע למצרים יש לנו כשמע צר וכל צר חסר ביוקרא ברוזני הרשעה מדבר ופירש בעלים לפי שהיא כוהנת עתה בפרדה או על שם ע"ז לשון בעל: יציאת יום הלולים כשיצאו ישראל ממצרים הללו להקדוש ברוך הוא: וקרע דין הוללים וקרע לישראל את הים ודן את המצריים כים שנקראו הוללים וסוסים שנאמר אך אוילים שרי צוען: חזורת קריאה ונזכר עוד לחזות ולקרות כאותן נסים שראינו הקב"ה נקמה מאויבינו כמו שראו ישראל שנאמר וירא ישראל וגו' והיו מהללים מי כמוך באלים:

יוצר לשבת שנייה דחנוכה

אורך כִּי עֲנִיתַנִי וְהִירַתַנִי וְלֹא
כִלִּיתַנִי · אוֹיְבַי לֹא
שמחת

אורך כי עניתני פ"ה ת"ק"ש: ולא כליתני בגלות יון: אויבי כילא שמח' לי על שם ארוממך יי' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי"ה יי' לשון ופירש דליתני הגבהתני: בנת מרחוק לחוק וכו' מזמן רחוק עד שלא היה
שיענו'

שישבו׳ יון קהת וכתבת ועוררתי בניך ציון על בניך יון
וכרי׳ ט׳ וכיוו שיסד בטרם תבואנה וכו׳ ופירש לחוק ענין
כתיבה כמו ועל ספר חקה ישעי׳ ל׳ · דבר מכון על שם
אמת נכון הדבר: כיון מהרה נגלה אמור כמו ויקבענה כיון
דפסחים: גאלתני מראש משעבוד מצרים שנאמר בו
בחומר ובלבינים וכתיב ותחת רגליו כמעשה לבנת רמז
ללבנים · פיבסת ואון ערי מצרים הם · גם כן מיון מצולה
על שעבוד יון כאמר טבעתי ביון מצולה תלים ס״ט פירש
כיון ענין טיט ורפש · מבור שאון וכו׳ פ״ה תלים מ׳ מנורה
וחג וחוק וכו׳ הדלקת נרות במנורה וח׳ ימי חג וחוק
תמידים והזכרת השם מנעו עצמן לשמור כי נתתני כן פתח
מסומד הרשע ויון הכתיבים היה והיה מלמד ענות רעות
על ישראל והשיא את היונים לבטל מהם תמיד וכו׳ באותה
שעה אמר הקב״ה עלי אתם יועצי׳ לעקור שבעה נרות וח׳
ימי חג אני מביא עליכם ו׳ בני חשמונאי ויעקרו אתכם
וקובעים להם ח׳ ימי חנוכה ועד עכשיו אתם אומרים כל
מי שיזכור את השם ידוקר בקרב אני קובע הלל לשמני
ושמונה ימי חנוכה ועליהם אמר דוד למנצח על השמינית
מזמור וזה שיסד נתתני חלק ז׳ וח׳ וכו׳ ופירש נתתני נתת
לי כ.גו ארץ הנגב נתתני · דברת מלכות שלישית פירוש
הלוך ענין מלכות שלישית שהוא יון · חלם חמודות דניאל
הנקרא איש חמודות ראה בחלום דמות נמר וכו׳ כמו שנאמ׳
דניאל שבעה וארו אחרי כנמר ולה גפין ארבע דעוף על
גבי וארבעה ראשין לחיותא ונומר וזה שיסד ומשם יפרד
והיה לארבעה ראשין ואמר נב״ר אלו ארבע מלכיות
שעתיד הקב״ה להשקיתם כוס התרעלה שם האחד פישון
זה בבל וכולי עד חדקל זו יון שהיתה חדה וקלה בגזרותיה
שהיא אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק
באלהי ישראל כמו שאמר אחר כך: הראה שנית נמור
וכו׳ דניאל ראה אחר כך שנית בחלום צפיר עזים והוא ענין
מלכות יון כמ״ש שם והצפיר השעיר מלך יון: גדל ועצם
ע״ש וצפיר העזים הגדיל עד מאד וכעצמו נשברה הקרן
הגדולה ותעלנה חזות ארבע תחתיה לד׳ רוחות השמים
כמ״ש צפונה ונגבה וכולי · וחזות ארבע תחתיה תחת
זה שנשבר הקרן נתקיים דבר זה להיות שולט בד׳ רוחות
השמים · וזה החלם לעשות כלומר זה הדבר אשר הקילו
עליהם · בעל מדני מריבי׳: חקוק בקרן השור לפי
שעשו העגל לכן עתה חקקו שאין לכם חלק וכולי׳ וכן נאה
לחקוק על בריחי הבתים על עשו עקרו בריחי בתיהם :
זד מלך עז פנים וכולו קרוי מלך יון להרע לישראל יותר
משישק מלך מצרים שהוא היה הראשון שהרשיע לעולם
לירושלים על רחבעם ולקח כל כסף וזהב שהעלו ישראל
ממצרים יותר מנבוכד נצר מלך בבל ששך בא״ת ב״ש בבל :
והר למשכהו וכולו הוהיר למשכה שלו לגזור על ישראל
הגזרות שזכר אחר כך: ויכס את עין כל הארץ ותחשך
בג״ש שדורש נב״ר תהו זה בבל וכולו עד וחשך זו יון שהחשיכה
עיניהם

שמחת לי משאול העליתני · ארוממך יי
כי דליתני: בנת מרחוק לחוק חוק
דבר מכון · בטרם תבואנה חדשות
הודעתה אמת כון · ועוררתי בניך ציון
על בניך יון: גאלתני מראש מחומר
ולבנת פיבסת ואון · גם כן מיון מצולה
פועלי און · מבור שאון מטיט היון ·
מנורה וחג וחוק ושם מנעו לשמור ·
נתתני חלק שבעה ושמונה הלל
לגמור · למנצח על השמינית מזמור ·
קדוש: דברת מלכות שלישית
חלם חמודות בפרושים · דמות
נמר ולו ארבעה כנפים להרשים ·
ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים ·
הראה שנית צפיר גדל ועצם
להתאימה · הקרן הגדולה נשברה
וחזות ארבעה תחתיה להתקימה ·
צפונה ונגבה וקדמה וימה · וזה
החלם לעשות במשול בעלי מדני ·
ויצוו חקוק בקרן השור ובבריחי אפרני ·
אין לכם חלק ביי · זד מלך עז פנים
משישך ושישך: זיהר למשניהו
גזרותיו על עמי משך · ויכס את
עין כל הארץ ותחשך · חדש ושבת
חשב להפר חוטא ואשם · חוק
ויעבור קודש גם במכתב רשם ואמר
הס כי לא להזכיר בשם: טכסיסי
חופה וברית נועד יהרגהו קוסטנר :
טהורים נוסרו בהתאסף עם :

בשנוס

בִּשְׁנוֹס לְהִסְתַּנֵּר· קוֹל רֵיחַיִם וְאוֹר
נֵר: יָעֲצוּ לְבַטֵּל טְבִילוֹת עִם בָּזוּי
וּמְשִׁסָּה· זָמְמוּ לַעֲשׂוֹת נְבָלָה אֲרוּסָה
בְּטֶרֶם תִּנָּשֵׂא· לִשְׁכַּב אֶת בַּת
יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה· כְּנֵס אֶלְעָזָר חַנָּה
בַּת סְגָנִים וְחוֹרִים· כְּנֵס אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
לְמִשְׁתֶּה שְׁמָנִים מוּבְחָרִים: כִּי כֵן
יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים: לְעֵינֵי הַקְּרוּאִים
יַעֲלַת חֵן רֹאשָׁהּ פָּרְעָה· לְיְינָה מַסֵּכָה
בְּדִמְעָה עַל אוֹדוֹת הָרָעָה· וּכְתֹנֶת
הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה: מֶלֶךְ
יְהוּדָה אָחִיהָ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי· מַה
לָךְ אֵיפוֹא כְּשִׁכּוֹרָה תִּשְׁתּוֹחֲחִי
וְתִשְׁתַּפְּכִי· וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת
רוּחַ אָנֹכִי· נָבָל פֶּן יִתְעוֹלֵל בִּי בְּיוֹם
חֻפָּתִי· נִמְצֵאתִי מְחַלֶּלֶת אֶת אָבִי
וּמוֹצֵאת לִשְׂרֵפָתִי· וַאֲנִי אָנָה אוֹלִיךְ
אֶת חֶרְפָּתִי: שִׂיחַ מָרַת נֶפֶשׁ בִּבְכִי
וּבְתַחֲנוּנִים זָעֲקָה· שָׁם אָחִיהָ לְלִבּוֹ
וַיֶּחֱרַד חֲרָדָה מוּעָקָה· וַיַּכֵּר יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר צָדְקָה: עֵצָה הָבוּ לָכֶם
בְּקִנְאַת עֹשֵׂה נוֹרָאִים· עָמְדוּ
הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן חֵטְא יְרֵאִים·
וַיֶּחֶרְדוּ וַיָּקֻמוּ כָּל הַקְּרוּאִים: פְּצוּ חֲזַק
וְנִתְחַזֵּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּמִשְׁפְּחוֹתֵינוּ· פֶּן
תִּתְחַלַּלְנָה בְּנוֹתֵינוּ וְיִתְעָרְבוּ בָנוּ
מַשְׁחִיתֵינוּ· וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יֵעָשֶׂה אֶת
אֲחוֹתֵינוּ· צָבְאוּ פֶּתַח אַרְמוֹן הֶגְמוֹן מַעֲרָן
נָבָל וּכְלַי· צָהַל לִקְרָאתָם וְאָמַר בֹּאוּ
לבהכם

עיניהם של ישראל בנוירותיהם נקט קרא זה: חק כך העמיד חק· וברית כוע׳ ברית מילה ופירש נוער לשון נערות: קוסטנר שלשון הדן דיני נפשות: בשנוס לשון וריזות כמו וישנס את מתניו אף על פי שהיו יראים לעשות סופ׳ מילה בפרהסי׳ היו מתחזקים לעשות בלבעא· להסתנר לשון קווק כמו מטיברא תקיפא תרגם של נור מלמים: קול רחים ואור נר בשעת השמד היה זה לסימן כדאיתא בסנהדרין אור הנר בברור מיל משתה שם קול רחים בגורנו שבוע הבן: עם בזוי ומשוסה פ״ה עם בזוי ומשוסה והוא ענין בזויה: סגנים וחורים שניהם לשון שרים וגדולים ובת כהנים היתה׳: יעלה חן היא חנה ע״ש איילת אהבים ויעלת חן: לייבה מסכה בדמעה שכל כך מורידם דמעות שיש בהם כדי למזוג בהם היין ע״ד הפלגה: תשתוחחי ותשתפכי ע״ש שנאמר בחנה ואשפוך את נפשי וכתיב מרוב שיחי וכעסי ופירש ישתוחחי ענין דכוי: קשת רוח פ״ה בחנה והוא ענין קשוי: יתעולל לשון לעג וקלס: מועק׳ ענין כובד: נקנא הקדוש ברוך הוא שעושה מעשה נוראים· עמדו השרים משחו מגן ע״ש קומו השרים משחו מגן ישעיה כ״א ופירש שימשחו המגן ויכסכו אותו כדי להחליקותו שלא יעברוהו כלי זיין: ויחרדו ויקומו כל הקרואים פ״ה יולכים א׳: פצו אמרו ליהודה פן תחוללנה בנותינו ע״ש אל תחלל את בתך להזנותה: ויתערבו בנו הגוים שרוצים לשחת אותנו: צבאו כמו ויצבאו על מדין: ארמון הוא בית פלטים של מלך· נבל וכלי ע״ש לא יקרא עוד לנבל נדיב· ולכילי לא יאמר שוע ישעיה ל״ב ופירש כלי הוא איש נר שבותן במדה לא יותר דבר בשום פנים ונבל וכליהם מדות גרועות ופחותות או פירש כלי ענין מזיגות כמו אשר בכלי: צהל שמח· אשרה של עץ והיא עבודה זרה וזהו לשטנו לשטן לו· לכדוף לשון דחיפה· החרידו וזרנזו שניהם ענין הרעדה והתנועה מן הפחד וכ״כ החרימו· אסר אותם כמו אתם· תשועת חן כלומר תשועה נעשה להם על ידי חן· נשרידו נשברו· ולאפרכי ים כמו למדינת הים· והוהים נסי רום· נלמוכנים הם יהודה ואחיו בני חשמונאי· נשרו והם בשרו טוב לישראל שהם תאבים להקדוש ברוך הוא· מולות מושבת יתד תקועה וכולו זו קשרי בת אדום בפרק קמא דמגילה ועקרון תעקר לפניה כ׳ זו קשרי בת שעיר שיושבת בין המולות והיא היתה יתד תקועה פירש לרעה לישראל בימי יונים וכשנברה מלכות בית חשמונאי ולכדוה היו קורין אותה אחידת מגדל צור פירש כבישת מגדל וזהו להגעיר לשון כער להשעיר לשון רום בצרה· מוסבות שם כמו שפירשנו כאשר לכדוה הסיבה לה שם אחר· והיה כאלוף ביהודה וכולו פ״ה וזכריה ט׳ ואמר בפ״ק דמג׳ לאלו טרטיאות וקרקביאו׳ שלהם שעתידין

לבדכם אלי׃ ויקרא הוציאו כל
איש מעלי׃ קפץ יהודה ואחיו במרמה
כבאים לחתונו׃ קרב ולקח אשרה
העומדת לפניו לשטו׃ ויתקעיה
בבטנו׃ ראשו כרת אלעזר וישלך חוצה
לנדוף׃ ראו עבדיו כי מת אדוניהם
וינוסו להדוף׃ ויקח את אחיו עמו
וירדוף׃ שרדום ויכום ויכתום ומחניהם
החרימו והרגזו׃ שלטו היהודים
בשונאיהם אשר אותם בזו׃ באו על
החללים ויבוזו׃ תקף המלך ורכב פלו
הטוב והמבחור׃ תשועת חין ירה
בשרירו ויקוב חור׃ ויפול רכבו אחור׃
מכה ונשבר עצמות ברח ויצא יצא׃
מרדו עבדיו ולאפרכיים הניסהו רצא׃
וישב בבשת פנים לארצו׃ נלחמים
באנטוכיא עיר גדולה בעם זהוהים׃
נצחו בנים יוצאי צבא בשרו כמהים׃
וישמעו את קול יי׳ אלהים׃ חולת
יושבת יתר תקועה להצעיר ולהסעיר
חרבה עקרון תעקר קסרי בת שעיר׃
על כן קרא שם העיר׃ מאז כבשוה
קציני בשם יי׳ נסי׃ מוסבת שם נקראת
אחידת מגדל נשיא׃ והירה כאלוף
ביהודה ועקרון כיבוסי׃ בהלכד בן צור
וצדון ועדי דירתם׃ ברבים יושבים לפני
יי׳ ילמדו תורתם בחצריהם ובטירותם׃
רוזנים עשו בשונאיהם כרצונם
כמשפט אדונים רדו בשונאיהם
ועבהום.

שרי יהודה ללמוד בהם תורה כרכ׳ ופי׳ אלוף ללמוד:
כיבוסי זו ירושלים כלומר יהיה אדום לאלפי יהודה ועקרון
תהיה בית תלמוד לירושלים: בהלכד צר וצדון כמו כן אנו
לוכדין בימי׳ משיח צר וצדון והיא אומה הרשעה ע״ש מה
אתם לי צר וצדון יואל ג׳: רוזנים עניין שרים ומלכים והם
בני חשמונאי: מדייכים ומורים שביהם לשון רדה ובעלי
מלחמה או על שם שכתיב במגילת יוסף מדייכים ומדכים
כלומר הם רדו ושלטו בשונאיהם כאשר רדו המדיכים
והמדכים ביוסף: ומורכים בנ״ר כתיב ודורכים וכתיב
ורודכים רבי שימון אמר דורכים שהיו בני דודיהם של ישראל
דורכים שנאים ורודין אותם: וברצי כסף להתרפס ע״ש
מתרפס ברצי כסף תלים ס״ח פירש משתטח בחתיכות
כסף בעבור פסוקים עתידה מצרים שתביא דורון למשיח
כסבורה שאינו מקבל הימנה אמר לו הקב״ה למשיח קבל
מהם אכסניא עשו לבני במצרים מיד יאתיו חשמני׳ מני
מצרים וכמו כן יונים כי נס הם עשו להם אכסניא קץ
שנה ופי׳ חשמונים שם המדינים כמו חשמונה ורד״ק פירש
אנשים גדולים וסגנים ונגידות כמו שנקרא מתתיה כ״ג
חשמונאי או הוא שם למשפחה גדולה שמיה כך והמתרגם
אמר חשמונים בנוי דתם עשאו מתיבות ההפוכות כמו
שמונים ופירש סחורים כמו וכל מום בגאון תרגום שמום:
כתבו לאוצר המלאכה שהיו אנשים ממונים לגבו׳ כסף וזהב
לבנות הפרצו׳ ושים לאוצר המלך: אדרכמונים שם מטבע
ידוע אנלס: וגוי קדוש בישראל דכתיב גוי קדוש: המבוכר
וכאומר בהם בני בכורי: שלאו כר פ״ה ישעיה י״ו ופי׳ מכמה
או כבשים: מכמה ישיבו וכו׳ פ״ה תלים ע״ב בב״ר כל אותו
ממון שנתן יעקב לעשו עתידי׳ א״ה להחזיר למלך המשיח
שכ׳ ים יביאו אין כתיב כאן אלא ישיבו ופי׳ אשכר מנחה:
מקוממים ל׳ מרד: חג שלג הוא חג הסוכות כי בו אדם שקט
ושליו כי כבר אסף תבואותיו: בכבוס ונבזים וכו׳ בפ״ק
דמדות במזרחית צפונית בה גנזו חשמונאי את אבני המזבח
ששקצום מלכי יון: תוכחם ל׳ חדדים ומחדדים אומה תרגומו
ומשנינא: רצוי הגדול מאחיו ע״ש יהי רצוי אחיו וכתיב
והכהן הגדול מאחיו כלומר יהודה היה מרוצה לאחיו מה
שמחץ אויביו ומכלה אותם: רצה בפועל מלאוי ידיו ע״ש
ופועל ידיו תרצה כלומר היה מרוצה להש״י במלוי ידיו
שהקריב קרבנו כי כ״ג היה וכדת התורה ופירש גליון היא
התורה הכתובה על נייר או על שם שנגללות: לחם ע״ש
קרבני לאשי ניין הם הנסכים: בית היער זה ב״ה שנקרא
בית יער הלבנון: חיל סורג היה גובהו עשר׳ הוא שם לשכ׳
כדתנן בגמ׳ מדות פ״ב לפנים ממנו סורג גבוה עשר׳ ושלש
עשרה פרצות היו בו שפרצום מלכי יון חזרו וגדרום גזרו
כנגדם י״ג השתחואות ופריש כותל בין חומות הבית ובין
החיל והחיל והכותל גבוה יותר מן הסורג ופי׳ חיל חומת כמו
חיל וחומה: במשער עבין שצור ואומר: פרצו שיטנים
שפרצו בו היונים י״ג פרצו׳ בחוקו שלשה עשר גדקון על שם
לחוק בדק הבית מלכים כ״ב שחזרו וגדרום וכנגדן תקנו
י״ג השתחוואות כנ״ה כדלע״ל: להביאם לירושלים וכו׳ פ״ה

ועבדום וענום מדינים ומדנים: ובני יון אלישע ותרשיש כתים ודודנים· בעבור
נמכרו לבני יונים· שנים מאה ושמונים: ברצי כסף להתרפס יאתיו חשמנים
לחשמונים· נתנו לאוצר המלך זהב אדרכמונים· ידידות ממלכת כהנים וגוי
קדוש המבכר· ישבו מאה ושלש ולמו שלחו כר· מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא
אשכר: מחמשים חלצו חמשים עד חג שליו· מצבא המלחמה שבו
בעשרים וחמשה לכסליו· וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב: כל אבני
המזבח אשר שקצו יונים· כנסום וגנזום במזרחית צפונית לשכת תונים· ולקחו
אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים: יחד לוים נאספו לשורר ולהודות
ולשבח· ישרים משרתי בקודש יבואו להקריב ולזבח· את קרבנם לחנכת
המזבח: רצוי הגדול מאחיו מוחץ קמיו בכליון· רצה בפועל מלאו ידיו
כדת גליון· לחם ויין והוא כהן לאל עליון: חיל פריצים בבא לחלל בית
היער· חיל שורג היה גבהו עשרה במשער· פרצו ויעברו שער· ידידים
כחזקו שלש עשרה בדקן בגודש· יען כן תקנו למספרם השתחויות לחדש·
והשתחוו ליי בהר הקדש: האויב וחילו אחרי אשר מחה נמחה· הרצים
יצאו לבשר בגבולים ישועה צמחה· להביאם לירושלים לעשות חנכה
בשמחה: חנכו וכבדו היכל להעלות נר באומן· וחפשו ומצאו בשיתין פך
שיש בטמן· כי אם אסוך שמן: זוהרו מצא כנס לימים שמונה לשקדני· קבע
לכן הימים האלה לדורות עדני· להזכיר ולהודות ולהלל ליי: מכהניך
לבשו צדק כהשיתך שמיר ושית· נצחת חסידך ורננו בהדליקם שמן זית:
מזמור שיר חנכת הבית קדוש: הכל　אופן

אמצו בתופף· בשתים ישופף·
ראשו כופף· ותארו
חופף: אומר ברוך כבוד יי ממקומו:
בחיות כסא· נשא מנשא והוא נושא·
משאות כסא· יי צבאות מלא כל
הארץ כבודו: רוחש חשמל אשר
חשומל· שבחו למל· ומעצומו ואמל:
אומים ברוך כבודו ממקומו: המון
גדודים· סביביו מתגודדים· תהלתו

בנחמיה י"ב· באומן לשון קיום שלא היתה נפסקת בכל שנה
ושנה כמו אמונת באמונים ישעיה כ"ה· בשיתין ביסודות
המזבח· זוהרו מצא ובכל אורו של אותו פך סיפק להם לח'
ימים ע"י נס מצא כמו ומצא להם: לשקדני לזריזים
וחסידים ששקדים על דרכיך כמו לשקוד על דלתות והוא
ענין זריזות והשתדלות והתמדה על הדבר וכסוף סוטה
מסיים בן שואל בטלו השקדנים· עדני לשון עדן וזמן כלו'
לדורות שהיו בכל זמן· שמיר ושית פ"ה ישעיה ה' והם מין
ממיני הקוצי'· מזמור שיר חנכת הבית לפי שנ"פ כנגד הבית
אשר בימי שלמה וא' בימי עזרא לכך' אמר מזמור על ראשון
ושיר על שני לכך נאמר מזמור שיר:

אמצו בתופף אמצו וחזקו של מלא' בכנפיו שיש
לנשם בכנפים שנאמר ישעיה ו' ו' כנפי' לא'
בשתי' יכסה פניו ובשתי' יכסה רגליו ובשתי' יעופף ופי' בתופף
כמו בתופפו ראש לו ודרז"ל בתועפות אלו מלאכי השרת' והוא

מַגִּידִים · וּקְדֻשָּׁתוֹ מְיַחֲדִים · יְיָ צְבָאוֹת
מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : מַחֲנוֹת
צְבָא אֶלְיוֹשֵׁב מֶרְכָּבָה · מְשׁוֹרְרִים בְּאַהֲבָה ·
שִׁירָה עֲרֵבָה · אוֹמֵר בָּרוּךְ כְּבוֹדוֹ
מִמְּקוֹמוֹ :

מאורה להנוכה ולפרשת בהעלותך

אֲשֶׁר יָצַר · אוֹר וְצַר · וְנֵר
עוֹרְכִים · לְךָ לְפָנַי · בְּנֵי
יִצְהָר · לְךָ צוֹהַר : הֲלֹא מִמְּךָ
מְאוֹר עֵינַי · גְּבוּל שֶׁמֶשׁ · לְךָ יַשֵּׁמֵשׁ ·
וּמַה יָּפוּ לְךָ שְׁמָנַי · דְּבָרְךָ אוֹר ·
וּמַה מָּאוֹר · אֲשֶׁר עָרְכוּ לְךָ כֹּהֲנַי ·
הֲלֹא תְהַלֵּךְ · בְּנֵי מֶלֶךְ · בְּעַמּוּד אֵשׁ
לְפָנַי · וּמִי יָאִיר לְךָ מֵאִיר · וְאַתָּה
נֵרִי יְיָ : זְבוּל מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר יְחֻדָּשׁ
וּמִמֶּנּוּ אוֹר יְקָרוֹת · חֲזוּת אֶשְׁנָב
וְחַלּוֹנָיו שְׁקוּפִים פְּנֵי הַמְּאוֹרוֹת · טְהַר
מוֹהַר · הַזּוֹהַר · לְךָ בַּחֲשֵׁכָה אוֹרוֹת ·
יְקַר חַסְדְּךָ · לְאִישׁ חֲסִידֶךָ · בְּלֹאוֹתָיו
לְךָ מְאִירוֹת · בְּאַהֲבָתְךָ וְחִבָּתְךָ · תְּצַוֶּה
לַעֲרוֹךְ

לשון חוזק׃ ראשו כופף להקב״ה · ותארו קופף כמו שאמ׳ בשתי׳ יכסה פניו שלא יסתכל בשכינה שנ׳ לא יראני האדם וחי ואלו חיות הקדש ופירש קופף מכסה · כחיות כד׳ חיות של הכס׳ כמו שנאמר ביחזקאל א׳ : נשא הקב״ה שהוא רם ונשא והוא בעצמו נושא משאות כסא רומם ענין תנועה כלומר הניע · אשר חש ומל בפרק אין דורשין מאי חשמל במתניתא תנא עתים חשות ועתים ממללות וכולי ופירש חש שותקים כמו עת לחשות · שבחו של הקדוש ברוך הוא לאל לדבר · ומעמו של הקדש ברוך הוא מאמל החשמל והוא ענין קולם׳ כמו היהודים המהללים כמאיס כ׳ · נדודים מחנה של מלאכים · מתנודדים גם כן לשון נדוד כלו׳ מתחברו נדודי׳ נדודי׳ : צבא מלאכים ע״ש וצבא שמים · מרכבה לפי שד׳ חיות נושאות הכסא דימה אותו למרכבה וכתיב רכב אלהים תהלים ס״ח :

אשר יצר אור ונר הקדש ברוך הוא שיצר וברא השמש והירח ופ״ה ישעי׳ ה׳ ונקר׳ הירח נר ע״ש שנת מעט׳ ונר ערכי׳ הכהני׳ שהם בני יצהר כמ״ש · לפני בנ״ה לך צוהר ענין אור וזוהר אעפ״י שהכהני׳ מדליקי׳ נר לפניך לא שאתה צריך לנר אלא ממך היא מאור עינינו שאתה מאיר לנו גבול שמש וכו׳ אעפ״י שהשמש משמש לפניך ומאיר לכל העול׳ אפילו הכי מה טוב ויפה לפני׳ שמן זית שלי שמאיר לפניך · דברך אור אע״פ שדברך אור ומדבורך נברא האור כדאמר בב״ר פתח דברך יאיר מפת׳ פומ׳ הוה לן נהור ש׳ אמר ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור מ״מ מה טוב ויפה המאור אשר ערכו לך כהני׳ · הלא תיהלך בני מלך וכולי׳ במכמות אם תאמר לאורה אני צריך והלא כל אותן השנים שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורי כלו׳ הלא כיהבת ישראל שהם בני מלכים בעמוד אש שנאמר ויי׳ הולך לפניה׳ יומם בעמוד ענן ונו׳ והואיל וכן הוא מי הוא אשר יאיר לך והלא אתה נריי׳ שאתה אורו של עולם · זבול מקדש ב״ה נקרא זבול׳ · אור יקרות ע״ש לא יהיה אור יקרות זכריה י״ד פירש אור בהיר · חזות אשנב ומלוניו וכו׳ ע״ש שנאמר מלאכים אין ויעם לבית חלוני׳ שקפ״ים אטומי׳ ואמרו במדר׳ ר׳ תנחומא וכימא שקופי׳ מבחוץ ואטומים פי׳ קנוני׳ מבפני׳ הפך מנהג העולם לומר שאינו צריך לאור העול׳ ופי׳ שקופים לשון ראייה ופתיחה והשקפה ופי׳ חזות אשנב מראה חלון׃ טהר טוהר ענין זכות כמו וכעצם השמי׳ לטוהר והב טהר · והזוהר הזכור והזוהר ענין והחשכ׳ לך כאור כמו שאמר דניאל ידע מה בחשוכ׳ ונהורא עמיה שריא · יקר חסדך לאיש חסידך ע״ש מה יקר חסדך תלי׳ ל״ו כלומר החסד היקר והנכבד כתת לאהרן שהוא מבני לוי שכתיב בו תומיך ואורך לאיש חסידך ומהו החסד בלאותיו לך מאירות מבלאותיו מבגדי הכהנים שהיו בלוים מה׳ עושין פתילות להאיר כדתנן פרק החליל מבלאי מכנסי הכהנים ומהמיינוהם היו מפקיען ובהם היו מדליקין׃ באהבתך וכולי כיון שאמרו לא שהוא צריך לאורה ולמה אמר לך כדי לזכותך למאור לע״ס כשתבוא קשכה על א״ה וגם כזכות אותו הנר אביא לכם מלך המשיח שנמשל כנר שנאמר ערכתי נר למשיחי וזהו באהבתך וחבתך וכו׳ לך איום כאישון יום האישון והחשך לך כיום · והם׳ נקרא איום ע״ש איומה כנדגלות פי׳ ענין פחד ויראה ופירש באישון כין באישון לילה פי׳ בשמורת הלילה · ושמש וימגן יי׳ ע״ש כי שמש ומגן יי׳ אלהים פ״ד פיר׳ הקב״ה שמש ומאור גדול לישבי בחושך הגלות להוציאם מאפילה לאור וכן הוא מגינם להגן בעדם מרע׳ · מלון שדי כין שדי לינתו ודירתו של הקדוש ברוך הוא שנקרא שדי בין שבי בדי ארון שהיו בולטין כדדי אשה על שם בין שדיו ילין שיר א׳ · והיה לעד נר מערב פירש נר מערבי עדות שהשכינה שורה בישרא׳ וכדאמר במנחו׳ פרק הקרבנות נבור מחוץ לפרכת העדות עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שרויה בישראל מאי עדות פיר׳ שבבקר היו כולן כבות חוץ מנר מערבי שדולק כל היום ולערב היה מדליק ממנו שאר הנרות ואחר כך היה מטיבה ונותנה שמן וכמו שמפ׳ הפיט ואזיל · כות כית פסוק הוא תהילים ס״ט ופירש·

לַעֲרוֹךְ נֵרוֹת׳ לְךָ אָיוֹם בְּאִישׁוֹן יוֹם׳
שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ׳ ומי יאיר מְלוֹן
שַׁדַּי׳ בֵּין שָׁדַי׳ וְהָיָה לְעַד נֵר
מַעֲרָב׳ נוֹרַת בַּיִת׳ כְּאוֹר זַיִת׳
לְנֵר אֱלֹהִים מֶלֶךְ רַב׳ סְפוּת חֵלֶק׳
בְּנֵר דוֹלֵק׳ וְלֹא יִכְבֶּה כְּכָל
חֲבֵרָיו׳ עֲרִיכָתוֹ׳ כְּמִדָּתוֹ׳ חֲצִי
רוֹבַע בְּמִשּׁוּרָיו׳ פְּנוֹת עֶרֶב׳ הֲלֹא
יִקְרַב׳ לְהַדְלִיק בּוֹ בְּכָל עֲבָרָיו׳
צִבְאוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו׳ לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר
יְיָ׳ ומי יאיר: קָנֶה מִקְשָׁה׳
פְּנֵי שִׁשָּׁה׳ לְמוּל פּוֹנֶה לְמַעֲרָבוֹ׳
רִאשׁוֹן הוּא׳ בְּאוֹרְהוּ׳ וְאַחֲרוֹן הוּא
בַּהֲטִיבוֹ׳ שְׁבִיעַ עַד׳ בְּבִירַת מוֹעֵד׳
לְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ׳ תְּהִלָּה לַכֹּל
וְלֹא יָכוֹל׳ מֵאוֹר נוֹגַהּ בְּשַׁלְהֲבוֹ׳
אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ לְפִי עֶרְכּוֹ׳ לְהַעֲדוֹת
נֵר בְּלַהֲבוֹ׳ פְּלָאוֹתָיו׳ וְעֵדוֹתָיו׳ לְבֵן
נִבְחַר לוֹ בְּטוּבוֹ׳ רְצוֹן שׁוֹכֵן׳ כְּבֵן
סוֹכֵן׳ אֲשֶׁר אָבִיו לֹא עֲצָבוֹ׳
יְדִיד מְשַׁעֲשַׁע׳ בְּךָ נוֹשַׁע׳ בְּיוֹנֵק
וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׳ מְשׁוֹךְ אֵלָיו׳ חַסְדְּךָ
עָלָיו׳ בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְיָ׳ ומי יאיר
בְּנֵה אֲרִיאֵל׳ וְחִישׁ גּוֹאֵל׳ שְׁלַח אֵלַי
מִמְּךָ פְּדוּת: רְצֵה׳ וְהוֹצֵא׳ לְעַמְּךָ פְּצֵה׳
פְּדֵהוּ מִידֵי עֲבָדוּת: רְבוֹת חֲסָדָיו
לְבֵן יְדִידוֹ׳ לְנַהֲגֵהוּ מִכְּבֵדוּת׳ יְחַלְּצֵהוּ
וִיפַצֵּהוּ׳ יְרִיצֵהוּ מִבּוֹר וְדוּת׳ יְצוּ אוֹרוֹ׳
לְבֵן בְּכוֹרוֹ׳ חֲבוּשׁ מְזוֹרוֹ בְּכָל מַרְדוּת׳
חסדים

נפירש רד"ק כי עדות ישראל והוא לשון דירת׳ בית וכאן
ר"ל הם הכהנים׳ כאור זית לנר אלהים כלומ׳ שנותנין
שמן זית בנר מערבי שהוא נר אלהים על שם ונר אלהים
שמואל ג׳ והוא מלך רב ופ"ה תהלים מ"ח והיו מוסיפין
ונותנין חלק שמן בנר מערבי כמו בשאר ולא יותר והיה
דולק ולא כבה כחבריו׳ עריכתו כמדתו כמדת יערוך
אותו אהרן ובניו מערב עד בקר תן לה מדתה שתהא
דולקת והולכת מערב עד בקר ושערו חכמים חצי לוג לכל
נר ונר, וזהו שיסד חצי רובע שהלוג היא רביעית הקב
שהקב הוא ד׳ לוגין: במשוריו במדתו כמו במשקל ובמשורה׳
פנות ערב כאשר יפנה ויבא הערב או יקרב הכהן להדליקה
ביום שאמר יערוך אותו הכהן מערב עד בקר ואז מצא הנר
מערבי עדין דולק ומדליק בו בכל עבריו פירש בכל נרות
על שם והאיר על עבר פניה׳ נפלאותיו אתם נבאו׳ ישראל
נפלאותיו של הקב"ה לכו ונראה נפלאותיו באור ה׳ שהם
הנרות׳ לכו ונלכה על שם בית יעקב לכו ונלכה באור ה׳׳
קנה מקשה פני ששה כשש קנים של מעשה מקשה היו פונים
מול נר מערבי כמו שפירש הרמב"ם במסכת תמיד פ"ג וז"ל
ופיות כל הנרות לנגד מערב זה לאחור זה א"כ נ"ד הו"ו
והנר שכתוב עליו א׳ והוא נר מערבי שלא כבה וזמן הדלקה
כמו שהוא מפורסם ואל סדר הזה נתכוון הכתוב אל מול
פני המנורה יאירו רצה לומר שיהו פיות כל הנרות
לנכח קדשי הקדשים׳ ראשון הוא באורהו וכול׳
בפ"ו דתמיד נכנס ומצא ב׳ נרות מערבים דולקים מדשן
את המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו היה מדליק
וכו׳ כלומר בנר השני אותן ה׳ נרות שכתוב ז׳ ו׳ ה׳ ד׳ ג׳
ומצא אותן ב׳ נרות שכתוב עליהם׳ א׳ ב׳ דולק הרי
ה"א מתקן האחת שכתב עליהם ב׳ שהיא מזרחית כנגד זה
ומניח שכתוב עליהם א׳ כמו שהוא ולא יכבה אותו אלא מוציא
הפתילה דלוק׳ ומוסיף שמן ומדליק בו שאר הנרות בין
הערבים כל זה פירש הרמב"ם שם וזה ש"ס׳ ראשון הוא
באורהו ואחרון הוא בהטיבו ושאר מפרשים לא פירשו כן׳
שביעי עד הוא נר מערבי׳ תהלה לכל כמו שאמר
ראשון הוא באורהו׳ ולא יכול לא כלה שזכו אלא דול׳
תמיד׳ אשר ברכו הש"י נתן בו ברכה׳ לבן בכור
קבני ישראל שבחר אותן הב"ה לו להטיב לבן יראה הפלא
ועדות של נר׳ רצון שוכן יהא רצון הש"י השוכן בשמים על
ישראל כבן סוכן לשון טוב ילד מסכן או ענין תועלת כלומר
בן שכיב אשר אביו לא הכביו ולא הדאיגו על שם ולא עצבו
אביו מלאכים א׳׳ ידיד משעשע ויהי לפניך אהובים
ותשעשע בכן והוא ענין שחוק ושמחה׳ משוך אליו חסדיך
עליו ו"ג נסה עלינו ופ"ה תהלים ד׳ נסה עלינו אור פניך
ה׳ כמו נסה׳ בנה אריאל היכל נקרא אריאל שנאמר
הוי אריאל אריאל ישעיה כ"ט ואמרו במסכת מדות פ"ד בתרא
ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי מה הארי הזה
צר מאחריו ורחב מלפניו אף ההיכל כן׳ פלה עני׳ פדיון ופתוח
האסור כמו הפודה את דוד עבדו תהלים קמ"ד׳ מכבדות מן

הגלות הככר· ירילהו מגור מן הגלות שאנו אסורי׳ בו ונגור הוא בית הבוחר ע״ש וירלהו מן הגור דפרשת מקן· ודות נ״כ ענין קנוס קישור ופירש מזורו היא המכ׳ לפי שזורו אותה מגור כמו לא זורו ולא חבשו ישעיה א׳ כלו׳ קשור ורפה מכותן של ישראל· בכל מרדות בכל מקום שהם נפוצים ומטולטלים ועניי׳ מרודים ישעיה נ״ח ת״י ומסיכיא מטלטלין אנכוא לשון לנות ושפלות כמו ימי עניה ומרודיה· כמו מתמול כאשר גאלת לנו ככר בזמן שב״ה היה קיים שכתיב בו מה ידידות משכנותיך ואז כשתבנה הבית עוד תהיה לי נר מערכי לעדות שהשכינה שרוי׳ בישראל· מקדש מזומן· ועלי יזרח יי׳ ע״ש וכבוד יי׳ עליך זרח ישעיה ס׳:

אין מושיע וגואל זולת הקב״ה· עלילותיו אשעה ע״ש ובעלילותיך אשיחה תהלי׳ ע״ז והוא לשון ספור ודבור ויספר תרגו׳ ואשתעי כלו׳ אדבר מה שעשה שעלל ביון הרשע׳ שהראה בהם מעשיו הגדולי׳ והנוראי׳ כמו התעללתי במצרי׳· שעה שנהינוכלים כמו וכלי כליו רעים ישע׳ ל״ב ר״ל כי המדות שלו רעים· נשתרגו נתחברו לשון שרגים ובלי׳ משנה מסרגין את המטות· בכפל כפלים שחברו עמהם מדי ופרס כי ידם גברה עליה׳ והוליכו עמהן לירושלי׳ שפן זה מדי ופרס כשם שהשפן יש בו סימני טהר׳ וסימנין טומאה כך מדי אחשורוש ערל ואסתר יהודית ב״ר· וצעירת רגלים זו יון שחם את תלמי מלך יון ארנב׳ וחכמי ישראל כשפירשו לו התורה כתבו צעירת רגלים במקום ארנב׳ בפ״ק דמגלה· דמו לטורף בנהימה דמו לאריה שהוא נוהם וטורף שנ׳ משלי כ״ח ארי נוהם וכתיב נהם ככפיר משלי י״ט והוא ענין שאגה· שלוח שן במהומה כמו ושן בהמות אשלח בם כלו׳ שאכלו ישראל כחיות רעות· להם לישראלים סימני בהמה ומה הם הסימנים מעלה גרה הם לשון מעו׳ כמו עשרי׳ גרה השקל שמעלים ונותנים ממונם למלכים ושרים או יש לומר להם למדי ופרס שנקראו שפן וארנב׳ כתיב בהן מעלה גרה הוא ור״ל לי׳ גרה מדון משלי כ״ח שהם מגרים ריב בישרא׳· ותרשישים מבני יון שנאמר ובני יון אלישה ותרשיש נקרא רבה גדולה זו יון מלמד שהיתה מלכות יון מעמדת ששים שישים אפרכי׳ וכול׳ עד המוליכך במדבר וגומר נחש שרף ועקרב מה עקרב זה משרצת ס׳ס כך היתה מלכות יון מעמדת ס״ם ומזה בנה הפייט חרוז זה ופירש אשישים שרים זקנים ופירש אשישים חזקים כמו והתאששו ישעיה מ״ו· וגם א׳ כשון נפשים שנוסכים כנפשים· ואלו נדקמו· פתח חרבו׳ כמו חרב פתחו רשעי׳ וחשכו הרואו׳ בארובו׳ פ״ה קהל׳ י״ב בב״ר חשכה זו יון שהחשיכה עיני׳ של ישראל בגזירותיה והרואות הם העיני׳· להניא להפי׳· בברותי באכילתי· מוקדן בב״ר ומדי ומוקדני׳ וכן ת״י וי״א אלכסנדר מוקדון שהי׳ אחר גלו׳ יון בזדון החזיק כידון ע״ש קשת וכידון יחזיקו ירמי׳ נ׳ והוא הרומח או כלי מגן וכן ת״י קשתן ותריסין· ויהי איש מדון פיה שמואל ב׳ כ״א ופירש איש ריב ומלחמה· ישוך כשך שפיפון ע״ש אם ישך הנחש קהלת י׳ כלומר כל אחד מן הרשעי׳ לרוב חטפותו דומה כאלו נושך אותו· מגלי טיון על שם טמון בארץ חבלו איוב י״ח פירש המכל שילכד

חֲסָדִים גְּמוֹל כְּמוֹ מִתְּמוֹל· בְּמִשְׁכְּנוֹתֶיךָ
יְדִידוֹת· קְנֵה מְנוֹרָה· אֲשֶׁר לְאוֹרָה·
עוֹד תִּהְיֶה לִי לְעֵדוּת: אֲנִי
מְקֻדָּשׁ· לְאוֹר חָדָשׁ· וְעָלַי יִזְרַח יְיָ:
וּמִי יָאִיר· לָךְ מֵאִיר· וְאַתָּה
נֵרִי יְיָ:

ואור חדש על זולת

אֵין מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל· זוּלָתְךָ
אֱלֹהִים אֵלִי הִפְלִיא פְלָאוֹת
הָאֵל· עַל אוֹדוֹת יִשְׂרָאֵל: בְּרוֹב
עֲלִילוֹתָיו אָשְׁעָה· שֶׁעִלֵּל בְּיָוָן הָרִשְׁעָה·
וְאֶל שַׁוְעָתִי שָׁעָה· וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה:
גּוֹי נָבָל וְכִלַּיִם· נִשְׂתָּרְגוּ בְּכֶפֶל כִּפְלַיִם·
שָׁפָן וּצְעִירַת רַגְלַיִם· צָבְאוּ עַל
יְרוּשָׁלַיִם: דָּמוּ לְטוֹרֵף בִּנְהִימָה·
שִׁלּוּחַ שֵׁן בִּמְהוּמָה· וְלָהֶם סִמָּנֵי
בְהֵמָה· מַעֲלָה גֵרָה הֵמָּה: הֶעֱמִידוּ
יָוָן וְתַרְשִׁישִׁים· עַקְרַבִּים כְּשׁוֹךְ נְחָשִׁים·
וְשָׁרְצוּ וּפָרְצוּ אֲשִׁישִׁים· כָּל נֶפֶשׁ
שִׁשִּׁים· וְהִצּוּ דִבְרֵי רִיבוֹת· אָצוּ
פֶּתַח חֲרָבוֹת· וְהִמְצִיאוּ צָרוֹת רַבּוֹת·
וְחָשְׁכוּ הָרוֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת: זָדוּ אַנְשֵׁי
מִרְמָה· וְעָרְפוּ טְמֵאָה בְּהֵמָה· וְהֵבִיאוּ
אֶת דָּמָהּ· אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה: חָשְׁבוּ
לְהָנִיא תוֹרָתִי· וּלְטַמְּאוֹת אֶת טַהֲרָתִי·
נָתְנוּ גִּיעוּל בְּבָרוּתִי· הֵפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי:
טָפַשׁ מוֹשֵׁל מוֹקְדוֹן· בְּזָדוֹן הֶחֱזִיק
כִּידוֹן· וְאָמַר מִי אָדוֹן· וַיְהִי אִישׁ
מָדוֹן

מָרוֹן · יִשּׁוֹף כְּשׁוֹף שְׁפִיפוֹן · חֶבְלוֹ טָמַן
לִסְפוֹן · נוֹפֵף יָדוֹ לְאָפוֹן · הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי
צָפוֹן : כָּלוּ לָרוּס הָעִיר לְאַבֵּד רַב
וְצָעִיר · לְבַלַּע פִּיהוּ הִפְעִיר · וַיָּסוֹבּוּ
אֶת הָעִיר : לָצוּר וְלַחֲצוֹר לְרַפְסָה · אָמְרָה
יְשׁוּעָתָהּ אָפְסָה · נַעֲלָה וְנִבְקָעָה
לְחָפְשָׁהּ · לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ :
מַכִּים לִנְקוֹם לְהַעֲלִילוֹ · נוֹסְדוּ יַחַד
לְמוּלוֹ · הִתְקִינוּ עֲלִילוֹת מַעֲלָלוֹ · הָבָה
נִתְחַכְּמָה לוֹ : נוֹעֲצוּ לֵב לְמַעְלָה ·
בְּגֹדֶל עֵצָה וּפְלִילָה · לְנַאֵץ שֹׁכְנוֹ
וּלְחַלְּלָהּ · הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה :
שָׂפָה אַחַת מְזִמָּתָם · לִרְכּוֹב פִּילִים
בְּבַהֲמָתָם : וְלָסוּף כְּדַם זוֹהֲמָתָם ·
וְחֶמַת סוּסִים זִרְמָתָם : עָרוֹב וְחַיָּה
לְשַׁבְּרֵנוּ · וְכוֹכָבִים וּמַלְאָךְ לְיַסְּרֵנוּ ·
וְלֹא יָגְרָה לְצַעֲרֵנוּ · כִּי לֹא יִרָאֵנוּ :
פּוֹעֵל כָּל אוֹתוֹת וּמַסּוֹרֶת · שָׂחַק
עֲלֵיהֶם

שילכד בו: לספונט יזון: לאפון לתקן מילותיו כמו דבור על אופניו משלי כ"ה פי' על תקוניו או פי' לסבב ולגלגל כמו אופן מרכבותיו שפי' גלגל: כלו לרוס העיר ענין שבירה ורליה שרצו להרוס עיר ירושלים וכ"ס כלולי לאס העיר פי' כל שכיניו ותקון מלחמה תקינו והתעוררו ופי' לאס כמו לאס את ליקוי תלים ל"ס: הפעי' פתח: ויסובו את העיר יהושע ו'· לגו ל' לגכו'· מלגו כמו כמלן חושים ענין וריוות למלחמה · לרפסה לדרוך אותה · ישועתה של ישראל אפסה כלה · נעלה ונבקעה פ"ה ישעיה ו'· מוכים והיו אומרים אוכלת דברים על הקב"ה שהוא נוקם וכתוב בו אל נקמות יי והם דברו וחשבו לבא עליו בעקיפים ובעילה כמו שמספר והולך · התכנו עלילות מעללו לשון מכין ע"ש ולו נתכנו עלילות שמואל א' ב' כלו' שהם אמרו שלפניהם נגלה כל מעשה הש"י ויודעים דרכיו איך להתחכם כנגדו כמו שאמר · בגדל עצה ופלילה ע"ש הפליא עצה הגדיל תושיה ישעיה כ"ח וכתי' ישעיה י"ו הביאו עצה עשו פלילה כלומר הזכיר' הגדילו עצה איך לעשות משפט כי פלילה ל' משפט וה"ם בגדל עצה שהם נתייעצו על הקב"ה שכתיב בו ירמי' ל"ב גדול העצה ורב העליליה כמו שאמר באגדה דבסמוך · השחיתו התעיבו עלילה פ"ה תלים י"ד ופי' התעיבו עלילה עשו מעשה תועבה · מזמותם מחשבותם שחשבו בשפה אחת ובלב אחד · לרכוב פילים בבהמותם וכו' כמדרש קש' גבורי' חתים וגו' א"ר יצחק בר נחמן א"ר יוחנן אלו ששים רבוא אלף נייסות שבאו עם קסלגם הרשע לעשות מלחמ' באות' שעה פתח קסלגם ואמר להם לישראל סוסים שבעולם יש לכם ויב איש שעושין מלחמה עם פיל שאין בו שיעור שמא תאמרו אלהיכם מביא עליכם כוכבים ממסילותם כדרך שעשה עם סיסרא או שמא תאמר מבול מביא עליכם · כבר נשבע בשמו הגדול שאינו מביא מבול לעולם ואם תאמרו גבריאל שולט בנו וישרוף אותנו כדרך שעשה לחיל סנחרי' הרי אנו סכין אותנו ומרכבותינו בדם חזיר ובשכבת זרע ואין מלאכי השרת נוגעים בו ואית כתשים ודוכים מגרה בנו כדרך שנירה בכותים הרי אנו רוכבים על הפילי' שאין מתלעות של חיות נוגעות בהם באותה שעה נשאו ישראל עיניהם כלפי מעלה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו אלא בשמך הגדו' שלא יתגוה בגויים והללו אומרים שכל מלחמה שעשית נתחכמנו לך ואם אין אתה עושה לנו נסים ותשליך אותנו בידם בעונותינו עכשיו יאמרו שוב אין לו עצה אחרת וכתיב בך גדול העצה ורב העליליה אמר להם הב"ה בניי חייכם שמחשבתי גדולים ממחשבתם שבדבר שחשבו להכותכם בו אני מכה אותם באותה שעה לקח הקב"ה שרים של א"ה ומילותיכם וכפת אותם במרגע של אש ואמר לבן כל א' וא' מכם יהרוג את שלו ואם יכים א' מהם נפשכם תחת נפשו כד"א יפקוד יי' על צבא מרום במרום וגו' מיד ירדו לארץ וכל א' שהיה נותן חץ בקשת לזרוק לישראל היה המלאך בא ומחזירו לבן ונותה אותה ללבו שנא' קשת גבורי' חתים וכיון שסלק איש חרבו להכות את ישראל היה המלאך מחזיר ונושב לו ללבו שנ' חרבם תבא בלבם והיו בית חשמונאי רואים זה את זה וכל הנס שהיה עושה אומרים יי' ילחם לכם והמדקדק בפיוט זה ימצא בה כל דברי אגדה זו · וזרמת סוסים זרמתם פ"ה ישעיה ענין שטף ודימה אותם לסוסים כי הסוסים שטופי' וזה יותר משאר הבהמו' · ערוב וחיה לשברנו וכו' אם ירצה לשבר אותנו על ידי חיות רעות וערוב כדרך מצרים או ע"י כוכבים כמו סיסרא או ע"י המלאך גבריאל כמו שעשה לסנחריב לא יוכל לגרות בנו כי לא יראנו פ"ה ביהושע י' כי לא יראנו את יי' וכאן ר"ל היונים היו אומרים כי לא יראנו מזה כמו שפי' · פועל אותות הוא הב"ה · שחק לעג · לנסות ענין נבהות והתרוממות כמו לעבור נסות · איך נכליהם מחשבה להמונות כמו ונם השום ונימי לאוי רכש ואותן יציאות אופן ורכב שהיו כוסם יצאו עליהם רכש מין סוס הממהר לרוץ כדי שירוצו מהרה או פי' לאוי טנוף לגואה ע"ש שסכו בדם חזיר ובשכבת זרע · ומנוע טרף ואופן לכך סכו כדי שלא יגעו בהם המלאכים שנקראו שרפים ואופנים · קייתם לשוד ולכפן תשחק איוב ה' ופירש קתתם שברית אותם כמו לא תירא ולא תחת ופירש לשוד ענין שממון וגזה · ולכפן רעב תרגום רעב כפנא' נ"ים ח"יתם ופי' עדת מחנה כמו אל תתן לחיית כפש תורך תלים ע"ד ויסב עליהם

אופן

אופן וישב עליהם גלגל מחשבת אשר חשבו ופי' אופן גלגל ·
קשרים שקשרו על ישראל קרע והתיר הקשר · לפרום לקרוע
כמו ובגדיו יהיו פרומים · לגמלם לשלם להם גמולם הערים
הקב"ה כמו שמפ' · כפות קשר שריהם של מעלה · במגרום
להפיל אותם ויפול רוכבו אחור תרגום וימגר כל המפיל
וקושר קשירה בכעס · צבא המרום במרום פ"ה ישעיה כ"ד
שאין הקב"ה נפרע מאומ' עד שיפרע משרה של מעלה תחלה·
רצעם במחבט אשו כמו שאמר בהגדה שהבאתי ורצע אותם
פי' לשרי מעלה במרצ' של אש ופי' במחבט הוא שבט ומקל כמו
חובטי אותו במקלות כלומר שהלקה אותם ברצועה של אש
והכירו בעשרה יוחסין ואליהו רצעו ופרש"י מלקהו · ופקדם
זה ופקד לכל שר ושר ל' מעלה שאם יכום אחד מהם שיהא
נפשו תחת נפשו · להאשישו לעקרו מן היסוד כמו לאשישי
קיר ישעיה י"ו: ויכו איש באישו כל שר הרג אומה שלו ·
שודדי עם הם יונים שבזזו את ישראל · קרבם בלי מלחמותם·
חצם שם וכו' שהמלאך בא ונעקרה בלבם של יונים כדפירשתי
לעיל: תלשם נטשם שניהם ענין עקירה כמו ויתשם ה' :
נטפם ליקט אחריה' אפילו הנטף שבהם ע"ש שאומרין אינו
עוללות כל שאין לו לא כתף ולא נטף כלומר שלא השאיר להם
כלום וכו"ם נקפם פירש כרתם תרגום ונקפתו ותנקפיה
וע"ש עוללות כנוקף זית ישעי' כ"ט: קטפם כמלילות על שם
וקטפת מלילות והוא ענין כריתה: צופה צפונות הש"י היודע
צפונות לבם כנגלו' כעלילות ל' מגולה כמ"כ דר"ה כין שנראו'
בעליל כלומר במקו' הנראה והנגלה כמו שאמרו ממאי משמע
דהאי עליל לישנ' דגלויי הוא דכתיב בעליל לארץ תלים י"ב·
ולו נתכנו עלילו' פ"ה שמואל א' ב' פי' נכונים להש"י כל מעשה
בני אדם · מותר נסיו יותר נסים שלו שעשה לנו מי יכול
לספרם · במגלת ספר הוא ספר דברי הימים של יוסף בן
גוריון הנקרא יוסיפון · מופת של יהודית שהיתה בת יוחנן
יחוסה של יהודית ראוי להתגבר כארי ולספר בשבח' ויחוסה·
בת כארי מה כארי קיים לעולם כך היא נראה שיים לכל
ישראל יברוכ' יהודית היתה משובח' וברוכה במדה זו שאמ'
שלמה ע"ה מענה רך משיב חמה · כיעל בכל מערך היתה
נחשבת ונתערב' בכל דבר כיעל שנא' בה תברך מנשים יעל·
נפרך נשבר שחתכה את ראשו · מכיכי רוח ישראל שהם
נמוכי רוח תמהו על נפלאו' הש"י חזותם ישע בראות ישוע'
הש"י כמהו חשקו להש"י ושבחו לו קדושינו אין כמוהו:

יום ליבשה נהפכו מצולים באותו יום ששם הש"י הים
ליבשה או נהפכו ונבקעו כל מצולת מים שנ' ויבקעו
המים כל מים שבעולם ולפי שנקרא תלים ס"ו כתיב הפך
ים ליבשה יש פי' שאומרים ים כליבשה דקראו שירה חדשה ולא
אמרו שירה חדשה · בתרמית בחכמה כמו בא אחיך במרמה
מתרגמינן בחוכמא שישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמצריי'
סבורים לילך אחריהם · ענמית מצרים שנאמר ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ופעמי רגלי · שולמית ישראל ע"ש שובי
שובי השולמית לפי שהש"י משים לה שלו' בכל יום שנאמ' וישם לך שלום · יפו בנעלים ע"ש מה יפו פעמיך בנעלי' כלו' שהקריבו'

עליהם לנסות · איך נכליהם להמסות ·
כל אשר זמו לעשות · יצאו רכש ואופן ·
מנגוע שרף ואופן · חייתם לשור ולכפן ·
וישב עליהם אופן : קשרם התר לפרום ·
לגמלם הערים ערום · כפות שריהם
במגרום · צבא המרום במרום · רצעם
במחבט אישו · ופקדם נפשו בנפשו ·
כל אחד להאשישו ויכו
איש אישו · שודדי עם בקרבם ·
בבלי משחית קרבם · חצם שם בקרבם ·
חרבם תבא בלבם · תלשם נטשם
כעוללות · נטפם קטפם כמלילות :
צופה צפונות · כעלילות · ולו נתכנו
עלילות · מותר נסיו לספר איה שוקל
וסופר · חקוקים במגלת ספר · הנותן
אמרי שפר : מופתי בת מררי · למטה
ראובן הבכורי · יחוסה לשבח כארי ·
יהודית בת בארי · ברוכה במענה רך ·
כיעל בכל מערך · פירה צורר נפרך ·
מנשים באהל תבורך · מכיכי רוח תמהו ·
חזותם ישע כמהו · קדושינו אין כמוהו ·
עזרם ומגנם הוא :

·גאולה לפרשת בשלח ולברית מילה:

יום ליבשה נהפכו מצולים · שירה
חדשה שבחו גאולים · הטבעת
בתרמית · רגלי בת ענמית · ופעמי
שולמית · יפו בנעלים · שירה וכל רואי
ישורון · בבית הודי

פעם

הורי ישורון · אין כאל ישרון · ואויבנו פלילים : שירה דגלי כן תרים · על הנשארים · ותלקט נפזרים · כמלקט שבלים : שירה הבאים עמך · בברית חותמך · ומבטן לשמך המה נמולים · שירה הראה אותותם · לכל רואי אותם · ועל כנפי כסותם · יעשו גדילים שירה למי זאת נרשמת · הכר נא דבר אמת · למי החותמת · ולמי הפתילים : שירה ושוב שנית לקדשה · ואל תוסף לגרשה · והעלה אור שמשה · ונסו הצללים : שירה ידידים רוממוך · בשירה קדמוך · מי כמוך יי באלים : שירה : בגלל

מאורה זו אומרים בפרשת וישמע יתרו ובכל פעם שקורין אנכי

אמרות האל טהורות · מפנינים הם יקרות · בלבבות הם צרורות · בנפשות הם קשורות · יגעו כל הדברים מדלוק אחר שבחיו · מה לבן ימים ספורים אחרי נצח נצחיו · כשחקים מעפרים · גבהו מני אורחיו · מה לדעת החסרות ותבונות הקצרות · לאחוז דרכי גבורות · הגבוהות והבצורות · הם לפניו כל מדבר · בו ואבד רעיונו · אך במפעליו

הים נעשית להם כארץ יבשה והיה נוח לילך בו וזהו יפו בנעלים שהיו בו מהלך יפה ולא נטנפו פעמי רגליהם ונעליהם והוא א׳ מי׳ נסים שנעשו לאבותינו על הים כדאית׳ במכילתין · וכל שיראו אותי בכבודי · ישורון יביטו · בבית תפלתי שהוא הודי ישירו ויאמרו אין כאל ישרון והוא יעקב כי הכנעם . מן יעקב ו׳ד׳י׳ן ו׳ק׳י׳ת בגימטריא ישרון :

דגלי כמו שרוממתם ונשאת׳ במצרי׳ כן תרימם על שאר האומות הנשארים · ותלקט ישראל הנפזרים בין האומות כמלקט שבלים המפוזרו׳ אחת הנה ואחת הנה · בברית חותמך היא המילה שהיא כמו חותם בבשרינו · ומבטן ישראל העמוסים מני בטן נמולים לשמך · הראה אותותם וכו׳ על שם וראו כל עמי הארץ כי שם יי׳ נקרא עליך ויראו ממך ותניא ר׳ אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש וזהו בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שאז א״ה יראים מהם כמו שאמ׳ משל לבן מלכים שהיה מהלך אחר אביו וכו׳ וזהו הראה אותותם כי בתפילין כתיב אות ואז יהיו יכולין לקיים. גם כן מצות ציצית בפרהסיא על ד׳ כנפי כסותם · למי זאת בישראל שכתיב בהן מי זאת עולה מן המדבר נרשמה כלומר כי למי החותמת שהם התפילין כמו חותם על הזרוע · ולמי הפתילים שהם הציצית כי אם בישראל לבד והואיל וכן הוא ראוי לך שתשוב שנית לקדש׳ כי במצרי׳ דומים ישראל לארוסת הש״י כמו שמוכיח בוולת דשבת הגדול ובוולת דחנוכה ונירשם בעוונותי וע״כ אנו מבקשי׳ שתקדש אותנו שנית · הצללים ימי הגלות שדומים לצל · רוממוך כמו שאמרו אלהי אבי וארוממנהו · בשירה קדמוך שהם אמרו שירה קודם כל אומה ולשון ואמרו מי כמוך :

אמרות האל טהורות ע״ש אמרות יי׳ אמרות טהורות תלים י״ב · מפנינים הם יקרות ע״ש יקרה היא מפנינים משלי ג׳ · צרורות ענין קשורה · בנפשות הם קשורות ע״ש ונפשו קשורה בנפשו והוא כפל ענין במלות שונות · יגעו כל הדברים ע״ש כל הדברי׳ יגעים דקהלת כלו׳ כל בעלי דברים נגעו וייעפו מרדוף אחר שבח הש״י שלא יוכלו לגמו׳ שבחיו ותפס ומדלו׳ ע״ש מדלו׳ אחרי פלשתי׳ שמואל א׳ י״ז והוא ענין רדיפ׳ מה לבן ימים מה לבן אדם שהוא בעל ימים וזמן מה לו לספר אחר שבחיו שהם לעולמי עד קודם שנברא ואחר שימות וזהו נצח נצחיו · כשחקים מעפרים כגבוה שמים שנקראו שחקים מן הארץ שהיא עפר כן גבהו מני אורחי ודרכי הש״י ע״כ מה לאדם חסר דעה וקוצר בינה לאחוז ולהב׳ בדרכי הש״י שהם גבוהות גדולות איך ישתוק וזה הם פירש שתוק · כל מדב׳ בו לדבר ולידע מהותו כי לא ישיגנו וזהו ואבד רעיונו פי׳ מחשבתו · אך במפעליו במעשה הש״ית והם כל הנבראי׳ בהם יספר שבחו׳ ופיוטי׳ בפיו וישמעו קול ורבי׳ בהם נרוכו לשורר ויאריך בהם לשונו · מאדירות כמו את

א׳ האדרת ענין רוממות והגדלה מעריצות ז״תכו לה׳ שי מעריצות הנם שיאמרו עליו שהוא נערץ והוא ענין שבר ויתתי הכסמות שלא יוכלו לדבר מאדירות שוך בלבם · כין להבין כין להבין להורות כין להבין הוא בעצמו כין להורות לאחרים · וכמה אכף אלהים כפוף בית אלהים אדם ע״ש אדדם עד בית אלהים תילים מ״ב ענין טלטול ובעבוע והלוך מעט מעט · בעל״י קרנבים ע״ש שאמר מיכה ו׳ במה אקדם יי׳ אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה כלומר לא ידעת במה אקד׳ לפני יי׳ כי אסור

לכו להקריב קרבנות בח"ל· משאול היה הגלות יאמר הקב"ה
אפדם· לגוי' כל הארצות הם זרות להקריב קרבנות שם
את ירושלים על כן תבנה ירושלים שהיא משובח ומוכשר
שבעיירה כמו ראש· שוכים עמוס· ותחפון בה כמו
שתחפון במנחה שהקריב בעזרה· דללו חכמו וחרבו ע"ש דללו
וחרבו ישעיה י"ט ופי' דללו יבשו וכן חרבו ענין יובש כלומר
כל החכמי' שהתחכמו לידע ולהבין בבריאה חכמת' ויבשה·
מלבב כלכל ודרדע ע"ש ויחכם מכל האדם ונו' וכלכל
ודרדע מלכים ה' ודרז"ל כלכל זה יוסף שנאמר ויכלכל יוסף
דרדע זה דור המדבר דור שיש בהם דעה ורצה לומר כאן
אפילו אותן שהיו חכמים כיוסף והדור המדבר כתיב בם
חכמות לכם לכל אשר חשבו· לא כמו חשב וידע מה שחשבו
הם הש"י לא חשב וידע כן· ואמירות לו להש"י· הא לך
עדים ברורים על גדולת הש"י מלאו כל הר וגבע אף אם יש
מלאכים לאלפי לרבבות עד שימלאו כל הרים וגבעות השי"ת
ניכר ביניהם כמו שדרשו ואתא מרבבות קדש אות הוא בתוך
רבבות קדש שלו והוא שיסד כי בכל צורות יצורים והם צורת
המלאכים שבבראו וכנגדו יש לאל חותם וטבע וניכר ביניה'
ופירש וטבע כמו ימאה טבעך בעולם או לשון טבעת שבו
חותם· וזהרו כל המאורים ואפי' אותן מלאכים
הנאים והמשובחים ואהרם מבהיק יותר מכלל וזהרי מאורי'
וזהרו של הש"י יותר מבהיק כזה שביעית ע"ש שבעתיי' כאור
שבעת הימים והוא שיסד אח"כ· כאשר שבע המאורות
וכיון שאמרו בספרי רכב אלהי' רבותים אלפי שנאן יי' בם
אמר רבי אלעזר מהו אלפי שנאן הנאים והמשובחים שבהם
בטל עמו אעפ"כ יי' בם מסויים ביניהם מלך ב"ו יוצא
לקומפון והוא שדה שמושקין בו המלאכים כמה נאים ביוצא
בו וכולי'· כאשר שבע המאורות הוא אור של ו' ימי בראשית
שגנזו לעתיד לבא כן מזה הש"י ושם כנגד ו' מנורת להיות
מאירות לעיניים דוגמתן ויהי רמז שצוה לחזות את אור
הקדם שגנזו:

אור זרוע על שם אור זרוע לצדי' כלומר אותו אור
הזרוע משבת ימי בראשית וזרע לכבד הש"י
אשר אותו אור אצר ונצר לאשר עבדו והם הצדיקים לעתיד
לבא כמו שאמרו בב"ר וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל
ראהו שאינו כדאי וגנזו לצדיקים וכתבו כאומר· לאשר
עבדו על שם ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד
אלהים ונאמר ואז"ל בזה יבירו בין צדיק לרשע כי האור
יאר' לצדיקים ורשעים בחשך ידמו· אוהבי ישראל
על שם זרע אברהם אוהבו· זבד טוב חלק טוב זה גן עדן
שנקרא רב טוב הצפון· כן ביושבי נטעים וכללו על שם
שיהיה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה ונאמר להם ר' ואמרו
בב"ר כתיב מלך הקב"ה לבריאות עולמו בנפשות של צדיקים
יושבי נטעים· ע"ש ונטע יי' אלהים· וגדרה ע"ש אשר
שיותו אל נבללים ובפ' המפילה וגדרה זו תורה שגדרה
פרצותיהן של ישראל· טרם ידה פנה ע"ש או מי ירה אבן פנתה בלא השליך אבן שתיה ליסוד· וברא שית אדול בראשית
ברא שית מקום הש"י שכבראו תחלה ופי' שית יסוד· ממוקי ארץ וכולי' ע"ש ליי' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל· פי' לא
נברא העולם אלא בזכות הצדיקים שנאמר יסוד עולם ופירש מצוקי עמודי· ונקרא הארץ תבל שמתובלת בכמה מינים או
שמגלה

בְּמִפְעָלָיו יְחֻבַּר· פִּיו וְיַרְחִיב אֶת
גְּרוֹנוֹ· וּבְדִבְרֵי שִׁיר יְגַבֵּר· קוֹל
וְיַאֲרִיךְ לְשׁוֹנוֹ: הַלְּשׁוֹנוֹת מַאֲמִירוֹת
מַעֲרִיצוֹת וּמַעֲטִירוֹת· הַנְּשָׁמוֹת
מַאֲדִירוֹת בֵּין לְהָבִין בֵּין לְהוֹרוֹת: וּבַמֶּה
אִכַּף אֲקַדֵּם· אֲדַבֵּר לִפְנֵי יְיָ· בֵּית אֱלֹהִים
אֲדַדֵּם· בַּעֲגָלִים קָרְבָּנַי· מִשְּׁאוֹל יֹאמַר
אֶפְדֵּם· אֶהְיֶה כְּאָב לְבָנַי: הֵן כָּל
אֲרָצוֹת לְזָרוֹת· מִבְּלִי הַקְרִיב טְהוֹרוֹת·
תִּבָּנֶה רֵאשִׁית עֲיָרוֹת· תַּחְפּוֹץ כְּשַׁי
בַּעֲזָרוֹת: דַּלְלוּ חָכְמוּ וְחָשְׁבוּ לֹא כְּמוֹ
חָשַׁב וְיָדַע· מַעֲשָׂיו וְחָרְבוּ· מִלְּבַב
כַּלְכֹּל וְדַרְדַּע· כָּל אֲשֶׁר יָזְמוּ
עָצְמוּ וְרָבוּ· מֵחֲקוֹר הָכְמוּ וּמַדַּע·
נִפְלְאוֹתָיו לֹא סְפוּרוֹת יוֹם לְיוֹם רַבּוֹת·
וּפָרוֹת· חֲנוּ תָמִיד זְמִירוֹת· לְאוּלָא
יָדְעוּ סְפוּרוֹת· הֵא לְךָ עֵדִים
בְּרוּרִים· מָלְאוּ כָּל הַר וָגֶבַע· כִּי
בְּכָל צוּרוֹת יְצוּרִים· יֵשׁ לָאֵל
חוֹתָם וְטֶבַע· זָהֳרֵי כָּל מְאוֹרִים· זָהֳרֵי
שֶׁבַע לְשֶׁבַע: כַּאֲשֶׁר שֶׁבַע הַמְּאוֹרוֹת·
כֵּן לְשִׁבְעָה הַמְּנוֹרוֹת· שֶׁלְּעֵנִים מְאִירוֹת·
לַחֲזוֹת אֶת הַמְּאוֹרוֹת:

יוצר להפסקה ראשונה

אור זָרוּעַ זוֹרֵחַ כְּבוֹדוֹ· אָצַר
וְנָצַר לַאֲשֶׁר עֲבָדוֹ· אוֹהֲבוֹ

זבד

Digitized by Google

זכר טוב זכרו · כן ביושבי נטעים וגדרה
כראשית · בטרם ירה פנה וברא שית ·
מצוקי ארץ עליהם תבל השית : גלה
סודו לישריו וליראיו · לחוג מועדיו קרא
מקראיו · ברוך שחלק מחכמתו
ליראיו : מניח מבורכיו ביום קדשו
מכובד ירושת עם קדושו · שמור שבתו
ומורא מקדשו · קדוש : דעת למד
חבר את העם · אזן ותקן לקרא בכל
פעם · ולשאול ולדרוש בענין טעם ·
הוסיפו לקח שבט תחכמונים · והתקינו
להקדים שלשים נמנים · להיות שואלים
בהלכות זמנים : ובשברת יוצאים
שלוחים בעדים · על ניסן ועל תשרי
יהו נועדים · שבהן מתקנים את
המועדים : זכרון ספר נדברים להכתב
ולהחתם · האמנם אתם לשתק חולק
ולסתם · מועדי יי אשר תקראו אותם
אתם · חכמו לקבוע ראש וליסדו ·
באג"ה לעשות הפסח במועדו · זכר
לדבר הוא לברו ולא ברו · טורד וגוער
שוטן באירן ההוא אצל · בעבור א"דו
ויגיע בג"ה אל אצל · סמך למקרא
הלא

שגלה את הכל · גלה הקדוש ברוך הוא · סודו לישרי' וליראיו · על שם ואת ישרים סודו וכתיב סוד ה' ליראיו להם גלה סוד חכמת התורה ולא למלאכי השרת · לחוג מועדיו כמו לחוג את חג הסוכות לקבוע חג הסוכות ושאר מועדי' ולקרוא אותם מקראי קדש ע"ש קבלת השכינה שמה ולבנים ועל זה אנו מברכין להש"י ברו' שחלק מחכמתו ליראיו והוא חכמת סוד העבור כמו שדרשו מנין כי היא חכמתכם ובינתכ' וגו' זהו כל כיוון השנה בשוה או שהוכה לפי אותו מזל שבו יהיה תקופה כדאמר בפרקי דר' אליעזר והיא חכמ' מפואר' · מניח מבורכיו לפי שישראל מברכין להש"י על כל דבר כדפי' נתן להם השבת למנוחה שהוא מבורך שנאמר ויברך אלהים וגו' וישראל ברוכים שנ' כי הם זרע ברך יי' והש"י ברוך על כולם לכך נאה לברוך להניח מבורכיו ביום ברוך · ביום קדשו הש"י שהוא קדוש שנ' ק' ק' ק' יי' צבאות הנחיל יום מקודש שנ' ויקדש אותו לישראל שהוא עם קדוש שנ' כי עם קדוש אתה ליי' אלהיך · מכוב' שבת שנ' ולקדוש יי' מכובד נתן ירושה לעם קדושו · שמור שבת וכו' ע"ש את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו כלו' אע"פ שהזהרתי אתכם במלאכ' המשכן שבתותי תשמרו שלא לחללו או י"ל לכך נתן להם יום השבת לפי שכל ימות השבת הם טרודים במלאכתן ואין להם פנאי לעסוק בתורה לכך נתן להם יום מנוחה לבא לבתי מדרשות לשמוע דרשות מעניינו של יום וזהו שסמך כאן דעת וכו' · דעת לימד חבר חכמה ודעת לימד מרע"ה לישראל שיהו דורשין בכל רגל מענינו כמו שאמר · חבר א' מ"י שמועתיו של משה שנ' חבר אני כו' ע"ש שחבר ישראל לאביהם שבשמים · אזן ל' ויאזן ויחקר כלו' ששקל ענין בענין ותקן בדבר זה · לשאול בבתי מדרשות הלכות דיני אותו רגל כמו שואלין בהלכות הפסח לפני הפסח ולדרוש להם בצבור לומ' להם טעם ההלכה וההוראה כמו שעשה מרע"ה כמו שאמרו בסוף מגלה וידבר משה את מועדי יי' מלמד וכו' הוסיפו לקח ע"ש ויוסף לקח כלומר משה לימד לחכמי ישראל קנות דעת וכן הוסיפו שענין תן לחכם ויחכם עוד · שבט תחכמוני יושבי בישיב' חכמת התורה על שם יושבי בשבת תחכמוני · ל' נמנים נמנו וגמרו חכמי ישראל כדא' פ"ק דפסחים ותקנו שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום כועדים מזומנים · ובשברת יוצאין שלוחי' וכו' דתנן בפ"ק דר"ה על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי שבהם מתקני' את המועדי' כדתנן התם פי' כי כל המועדי' נמשכין אחרי ניסן ותשרי כיצד בשנה שיו ניסן יום א' הרי עצרת ביום ב' ור"ה ביום ג' · וזכרון ספר נדברים וכו' על שם אז נדברו יראי יי' איש אל רעהו וגו' ואמרו במסכת סופרים כשישראל מאספים לקדש ולעבר שנים ומתוועדים זה עם זה הקב"ה משרה שכינתו ביניהם שנאמר ויקשב יי' וגו' וזהו להכתב ולהחתם למעלה מה שקדשו למטה ונקבעו · האמת אתם שרוצין מבית לאגה' ולשתק את החולקים עליהם ולסתם פיהם הוא · מה שאמר אשר תקראו אותם וכתיב חסר קרי ביה אתם שהכל תלוי בב"ד כמו שאמר בר"ה וכתיב אתם ג"פ ואמרו אתם אפי' שוגגי' אתם אפי' מזידים אתם אפי' מוטעין : חכמו וקבעו ראש בחשבונותם · ראשון זה ניסן שבראשון ב"ד לחדשים ומתרגמים בניסן · בלגה' וביום א' וביום ג' וביום ה' וביום ז' · במועדו ביום הכשר · ולא בדין שאם ניסן יהיה בב' יבא ר"ה בד' ויהיה י"כ ביום ו' ואיכא למיחש משום מתיא ומשום ירקיא ואם יהיה ניסן בד' יבא ר"ה בו' וי"כ בא' ואיכא תרי שבי בהדדי ואם ניסן בו' ר"ה בא' וערבה בשבת · טורד

הֲלֹא זֶה אוּד מֻצָּל׃ יָסְפוּ לְהַצִּיב
צִיּוּנִים לָשׂוּם תַּמְרוּרִים׃ לֵיל הַלֵּל וְיֵלִיל
כְּשֶׂה נִגְרָרִים׃ יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ עַל מַצּוֹת
וּמְרוֹרִים׃ כּוֹנְנוּ יוֹם בִּכּוּר וְיוֹם חִנּוּךְ
לְתָאוֹר׃ בִּסְדוּרִין וַחֲסֵרִים וְלֹא שְׁלֵמִין
לְבָאוֹר׃ כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר׃
לְאַרְבַּע זְמַנִּים צוֹרֵף רֶצֶף מְסוֹר׃ א״ת
ב״ש ג״ר ה״ץ זֶה לָזֶה אָסוּר׃ מִפְּנֵי
כִּפּוּר וַעֲרָבָה חוֹק זֶה מָסוּר׃ מַשְׂכִּילִים
בְּשָׁמוֹר חֹדֶשׁ הָאָבִיב רִאשׁוֹנָה׃ וְאָסִיף
תְּקוּפַת הַשָּׁנָה כְּחֻקָּה יְשָׁנָה׃ מֵרֵאשִׁית
הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה׃ נִמְסַר
בְּיָדָם לְמַלְאוֹת וּלְחַסֵּר פְּעָמִים׃
לִקְבּוֹעַ וְלִדְחוֹת וְלִפְשׁוֹט וּלְעַבֵּר
מִטְּעָמִים׃ כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם
לְעֵינֵי הָעַמִּים׃ סֵדֶר יְסוֹד סוֹד לִבְרָרָה
וְלַלְּבָנָה׃ מוֹנִים אֱמוּנִים יוֹדְעֵי לְעִתִּים
בִּינָה׃ תְּקוּפַת מִנִּיסָן לְחַמָּה וְשָׁנִים

מתשרי

ונועד ונדרש תרגום וטרד כלומר נטרד ונגער על תשרי שנגדל ומופרש מן הקביעה וכשיעבור יום אד״ו אם יבא יום א׳ ויום ג׳ יום ד׳ ופירש באיתן בתשרי שנאמר בירח האיתני׳ מלכים א׳ ופירש שהואל לשון הפרשה כמו ויאצל מן הרוח או יש לומר אדם שהופרש מדרך שכינה לקבוע תשרי בא״דו יהיה טורד ונועד ובוטן אלא לקובעו בגה״ז ולפי זה בעבור פירוש נשביל או יש לומר וכ״ל עיקר נטרד ונגער השטן בתשרי כי על ידי תקיעת שופר בגער השטן כי שבור שבא יום מותו ופירוש שהואל באדם שבתרבה ונתגדל כמו ואל אצילי בני ישראל שיש בו הרבה מצות ר״ה שופר וי״כ סוכה לולב כשוך המים ופירש בעבור בשביל שלא יבא ר״ה באד״ו לכך נקבע בגה״ז שהוא אלם׳ ונקבע בגה״ז ואל אצל על שם כי נקבע נ״א הרים אל אצל וכתיב יד פירוש מקום נבוה וגם כאן רוצה לומר בגה״ז יהיה ראש ועיקר לקביעות תשרי כמו ואל אצילי בני ישראל׃ אוד מצל אוד אותיות אד״ו פירוש מופרש ממנו שאינו נקבע בו׃ יספו להציב ציונים וגו׳ הוסיפו חכמים לעשות סימנים ע״ש הציבי לך ציונים שימי לך תמרורים ירמיה ל״א והוא ענין הגבהה וסימן שעושין להולכי דרכים שידעו לשוב׃ הלל ויליל וכולו ליל ראשון של פסח שאומרים בו הלל וליל ט׳ באב שמיללין וקוננין על חורבן הבית שניהם בלילה אחד ושייך על מצות ומרורים יאכלהו כלומר בשם מצות או מרורים וה ט׳ באב׃ יום בכור שבועות ע״ש וביום הבכורים׃ ויום חנוך יום א׳ של חנוכה׃ לתאור להנביל גבולם יחד כמו ותאר הגבול יהושע ט״ו׃ בסדרן וחסרים כשמרחשון וכסליו כסדרן או חסרים׃ ולא שלמים כשמרחשון מלא או יום ראשון של חנוכה יום ב׳ של שבועות ויום א׳ של ראש השנה׃ לבאור לפרש׃ כי נר וכולו ושייך נר מצות חנוכה ושבועות שבו נתנה תורה ביום א׳׃ צורף רצף נקרא צורף ע״ש אמרת ה׳ צרופה תלים י״ח והוא ענין התוך וזקוק׃ רצף לשון חבור ותקון כלומר חכמים רצפם לד׳ זמנים וקבעו. להם סימן ולסמור ימין ושמאל׃ א״ת ב״ש ג״ר ה״ץ ביום א׳ של פסח ט׳ באב בב׳ שבועות בג׳ ראש השנה בה׳ צום כפור׃ זה לזה אסור פירש קשור הת׳ קשור לא׳ שאינו סר ממנו לעולם וכן הש׳ קשור לב׳ או פירש ביום שנקבע א׳ מהם אסור לקבוע בו חבירו על פי העבור והדחיות׃ כפור דלא ליהוי תרי שבי׃ וערבה שלא יבא בשבת חוק זה מסור לחכמים כדפירשתי לעיל׃ משכילים חכמי ישראל שנאמר והמשכילים יזהירו צריכים שיהו משכילים שיהא בשול האביב בתקופת ניסן שהיא תקופ׳ ראשונה ולא בתקופת טבת כדשלח ליה רב הונא בר אבין לרב׳ כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתר בניסן עבר שתא ולא תיחוש לה בפרק קמא דראש השנה שנאמר שמור את חדש האביב ואסיף תקופת השנה צריך שיהא חג האסיף בתקופת תשרי ואם משכה תקופת תמוז תוך החג או עברים את השנה כדאמר בפ״ק דסנהדרין שנאמר וחג האסיף תקופת השנה כלומר משנה הבאה שהוא תשרי׃ כחוקה ישנה בחוקות התורה שהיא ישנה שקדמה לעולם אלפים שנה שכתוב בה כן כמו שפירשנו או י״ל חוק של חג האסיף להיות בתקופה ישנה של תמוז ואע״ג דבגמרא לא מסיק הכי אבו אין סומכין על זה׃ ושייך מראשית השנה וכו׳ שצריך להשכיל על תקופת ניסן שהוא ראשית עד אחרית השנה והוא תקופת תשרי או ר״ל מראשית השנה שהוא תשרי יש לך להבין מה יהיה בסוף השנה לכך מראשית חסר אלף אותיות תשרי׃ נמסר בידם וכו׳ מסורת ביד המשכילים בסוד העבור ע״פ החשבון פעמים חסר ופעמים מלא׃ לקבוע ולדעות באיזה זמן לקבוע ביום מולדו ולדחות מיום מולדו׃ ולפשוט ולעבר לעשו׳ שנה פשוטה או מעוברת׃ מטעמי׳ המפורש׳ בפרק קמא דסנהדרין דתנו רבנן על שלשה דברים מעברין את השנה וכו׳׃ כי היא חכמתכם וכו׳ בפרק כלל גדול מניין שמצוה לחשב בתקופות ומזלות שנאמר ושמרתם ועשיתם אותם כי היא חכמתכם וגו׳׃ סדר יסוד סוד סדר יסוד מזלות תקופת ומולדות לברר וללבן הסוד׃ מונים אמונים מחשבין אמונים באמונת על שם והיה אמונת עתך׃ יודעים לעתים בינה ע״ש ומבני יששכר

מִתִּשְׁרֵי לַלְּבָנָה: עֶרֶךְ פָּרָשִׁיּוֹת הוֹרוּ
יְשִׁישֵׁי עֲקָרִים· שְׁתַּיִם לִפְנֵי מְגִילָּה וּשְׁתַּיִם
לְאַחֲרֶיהָ קוֹרִים· לַעֲלוֹת זְכִירָתָן
כַּעֲשִׂיָּתָן לְעַם יְקָרִים: פּוֹתְחִין שַׁבָּת
רִאשׁוֹנָה בִּשְׁקָלִים· וּבַשְּׁנִיָּה זָכוֹר מְחִיַּית
מְעַקְּלִים מְקַלְקְלִים· לְהַקְדִּים וּלְהַכְרִיעַ
בֶּקַע לְמֵאָה זוּזִים קַלִּים: צִוּוּי פָּרָה
בַּשְּׁלִישִׁית לְהִתְרַגֵּל· וּבָרְבִיעִית פָּרָשַׁת
הַחוֹדֶשׁ לְהִתְחַבֵּר עִם סֶגֶל· בְּזֵרוּז
קְדֻשָּׁה וְטַהֲרָה לְרֶגֶל: קָבוּעַ אֲדָר
הַסָּמוּךְ לְנִיסָן· זְבַ"דוּ סִימָן מְזֻמָּן וּמְחֻסָּן·
לִסְמוֹךְ גְּאֻלָּה לִגְאֻלָּה· בְּמִצְוַת יִתְחַסָּן:
רָאוּי לָבֹא בְּשַׁבַּת רֹאשׁ מִנְיָנוֹ· וְקוֹרִין
בְּיוֹמוֹ וּבִשְׁמוֹנָה בוֹ בְּפָרָשַׁת עִנְיָנוֹ·
וּמַפְסִיקִין אַחַר מְגִלָּה זְטוֹ"ו סִימָנוֹ: שֵׁנִי
חָל בּוֹ מַקְדִּימִין לְשֶׁעָבַר· וּמַפְסִיקִין
לְשַׁבָּת הַבָּאָה וְסִימָן ב"וֹיְדַבֵּר· וְהַשָּׁלֹשׁ
בְּשָׁלֹשׁ רְצוּפוֹת עִנְיָנָם יְחֻבָּר: תַּר לָבֹא
בָּרְבִיעִי מַקְדִּימִין· וּמַפְסִיקִין לְשַׁבָּת
הַבָּאָה מְסוֹרֶרֶת דָ"ד מְסַיְּמִין· וְהַשָּׁלֹשׁ
מְשֻׁלָּבוֹת זוֹ אַחַר זוֹ מַשְׁלִימִין: מִדֵּי בָא
בַּשִּׁשִּׁי שְׁתֵּי הַפְסָקוֹת יִהְיוּ: לְמַהֵר
וּלְאַחַר פּוּרִים בְּצִיּוֹן וּבְי"וֹ· וְהַשְּׁנִיּוֹת לְבַד
כְּמִשְׁפָּטָן לְחַבֵּר יְבַעֲיוּ: נְדִיבִים מַשְׁמִיעִים
עַל

יודעי בינה לעתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים תקופה מניסן לניסן סדר תקופה מונין מניסן למולד הממ' שב' חדש האביב שבשביל הפירות תלוי בחמה · ושנים מתשרי ללבנ' כר"א שיעור דאמר בתשרי נברא העול' ומחשבין המועדי' ממולד תהו של תשרי ממולד הלבנה ולפי מותר' שבת החמה קובעין עבורים · ערך פרשיו' סדר הד' פרשיו' פרשת שקלי' וזכור ופרה והחדש כנגד ד' לשונו' של גאולה וד' כוסות · ישישי זקני והעקרי' שבחכמי ישרא' · שתים לפני מגלה שקלי' וזכור כמו שפירש וכדתנן באחד באדר משמיעין על השקלי' דכתי' זאת עולת חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה כמו שפי' אח"כ ושתים לאחריה לאחר קריאת מגלה קורין פרה והחדש מניסן לעלות וכירתן כעשייתן לעלות לישראל שכר מצות וכירה כמו כן עשייה דכתי' ונשלמ' פרים שפתינו וכדאמ' בברכות ותפלה תיכה בזמן שב"ה קיים בזמן הזה מה יעשה אלא יבואו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויהיו קורין בפרש' מועדות וקרבנות ומעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבין · לעם יקרים ישראל שכתי' בהם הבן יקיר לי · שבת ראשונ' לפי שבשבת פנוים ממלאכת' · מחיית מעקלי' מחיית עמלק על שם כי מחה אמחה את זכר עמלק · מעקלים מקלקלים במכילתין ויבא עמלק מעוקל ומקלקל דרך עקלתון שמאותו כד לא"י · שסבב עליהם מקלקלים שקלקל עמהם וזנב כל הנחשלים להקדים · ולהכריע ציוה הקב"ה לישראל להקדים ולתת בקע לגלגולת כדי להכריע בקע שלהם למאה בקעי' של המן כאלו הם מאים קלים כדאמר פ"ק דמגלה או הבקע הוא מאה מאים גוזי שכתי' ואח להיות רגילים לקרות פרשה פרה בשלישית להיות רגיל בהלכות טהרה ועומא' כדי ש טהרו קודם פסח : ברביעי' החדש להתחבר פר' החדש עם פר' פרה בלי הפסק בינתיים : עם סגל בזרוז קדש' וטהרה ע"כ קורין פרה והחדש בלי הפסק כדי לזרז ישראל שהם עם סגולה לקדש עצמן ולטהר ברגל כי מתוך שניהם ילמדו שיטהרו לרגל כי בפרשת החדש כתוב בה עניני פסח : קבוע אדר הסמוך לניסן כל הד' פרשיות וקריאת מגלה נוהגין באדר הסמוך לניסן ואם מעברין ועושין אדר שני אינו יכול לקבעו כי אם ביום זבדו ולא אג"ס כדי שלא יבא ניסן בגד"ו : ומחוסן מחוזק כלומר הסימן של זבד"ו הוא יתד שלא תימוט לעולם : לסמוך גאולה לגאולה לכך קורין המגילה באדר השני כדי לסמוך גאולת מרדכי לגאולת פסח · במצות יתחסן יתחזק בכל מצות אדר שני כדי לסמוך הגאולות בפרק קמא דמגילה רבי שמעון בן גמליאל אומר כל המצות הנוהגות בשני אין נוהגות בראשון ואפילו אם קראו את המגילה בראשון יקראו בשיני משום דמסמיך גאולה לגאולה עדיף · ראוי לבא ר"ח אדר בשב' ר"ח מכ"לו קורין ביומו בשל יומו שיכנו פ' שקלים · ובשמונה בו בפ' עניינו בפ' זכור · ומפסיקין אחר מגלה בשב' שאחר המגילה שהוא חמש' עשר בו מפסיקין שאין קורין בו מעבין סוס פר' מהארב' פרשיו' · שני חל בו אם חל ר"ח אדר ביום שני מקדימין לשעבר מקדימין וקורין פרשת שקלים לשבת שעבר שהיה קודם ר"ח · לשבת הבאה לאחר ר"ח אדר וסימן בו · והשלש פרשיות זכור ופרה והחדש בשלש שבתות רצופות זו אחר זו עניינם יחבר · תר לבא ברביעי מקר אב כ"ד שושנו של ר"ח לבא יום ד' ופי' תר כמו תרתי כלבי · מקדימין פר' שקלי' לשבת שעבר לשבת הבאה ד' בו כדי לסיים סימן ד"ד : משולבות מחוברות : מדי בא ששי כשחל ר"ח ביום ו' קורין פר' שקלים בשבת שלפניו : למהר ממהרת ר"ח יהיה הפסקה וזכור ט' בו ולאחר פורים כ"ו בו מפסיקין שבית בין זכור ופרה : כציון בסימן כ"ו ובכה אכלגיון : והשבית פרה וקדש לבדם כמשפטם:

על השקלים מראש חודש׃ חרשים
וגם ישנים לתרום ראשון כהתחרש ׃
מצוה להביא קרבן מתרומה חדשה
בקודש׃ ברית עולם לעמו ישמרנה
ויגבירנה׃ בעתה יחיש כל מוטה ינתק
וישברנה׃ ייטיב לציון ויחזור שלם
ברנה׃ מתי להתראות פנים בקודש
יקהלו׃ כימי עולם מנחתם יובילו וינחלו
רנו שמחה ליעקב וצהלו׃ הנה צופות
עיני למועדי עדני׃ ימים על ימים אחכה
בסוד סודני׃ רנו שמים כי עשה יי׃
מנחיל חמדת יום ממים׃ ברית שם
בינו לבדולי מעמים׃ מי כמוך יראו חי
עולמים׃ קדוש׃

הכל יודוך אופן

מלאכי צבאות בעלצון׃ מחן שנאן
גדודיך׃ מאזרי זיקורת
חלצון׃ כמראה בזק בידודיך׃ נגידי פנים
וחיצון׃ נצוח עוז ידידיך׃ נוערים לשער
קיצון׃ נועם שיר סודיך׃ ואני תפלתי לך
יי עת רצון אלהים ברוב חסדך׃ חלים
וזעים כלם׃ חרידים מבלי עקוב׃
חולים מזיעים בחילם׃ חלוצים חושים
מלעקוב׃ מחשים וממללים בקולם׃
מבקיעים

לפקר [illegible] כיון שפירש רז״ל עומס במדרו שנגד ד׳ כוסות
נתקנו ד׳ פרשיות ומה כל ד׳ כוסות שמפסיקין בין ראשון
לשני בין שני לשלישי בין שלישי לד׳ אין מפסיקין כל עיקר
אף כאן אין מפסיקים בין שלישית לרביעית ופירש [illegible]
לשון בקשה׳ ושמיעים מכריזין ופירש כדי כיס ישראל
שנאמר כדי כי עמים כאספו׳ קדשים וגם ישנים קדשים של
שקלי שנה זו ישנים של אשתקד שלא באו ליד גזבר או מי
שלא תרם כלל יתרום עתה ויגלא ידי חובתו ושקלי שנה זו
מביאים בשופר אחד וכתיב עליו תקלין חדתין ושל אשתקד
בשופר אחד וכתיב עליו תקלין עתיקין׳ לתרום ראשון
בראש חדש ניסן דתנן בשלשה פרקים תורמין באחד בניסן
וכו׳ והא דתנן באחד באדר משמיעין כדי שיביאו ישראל
שקליהן בשונתן׳ בקדש בבית המקדש שבו מביאין קרבנו׳
צבור בראש חדש ניסן מתרומה חדשה שבשופרות כדי שיהא
בהן כפרה לכל ישראל׳ ברית עולם אותו ברית שמעולם
כרת את אברהם׳ לעמו ישראל ישמרנה ויגבירנה על
שם והגביר ברית לרבים אותו ברית יגביר לישראל שכתוב
בהן בת רבים ויאלם ימלותם׳ בעתה יחיש על שם
בעתה אחישנה׳ כל מוטה ינתק שנאמר ואשבור מוטות
עולכם משל למה הדבר דומה לבעל הבית שהיתה לו פרה
חורשת והשאילה לאחר להיות חורש בה היו לו לאיש הבוא
עשרה בנים זה בא וחרש וכולן בצורת כבגים׳ ייטיב
ציון על שם הטיבה ברצונך את ציון ובמדרש במה ייטב תפלה
היו קורות אבנים ועתה קורות את תפלה בבנין אדם ועכשיו
בבנין הקדוש תפלה עשלו בה ידי אדם ועתה כי ליי המלוכה׳
ויחזור שלם ברנה יחזיר שכינתו לציון וירושלים בנקרא שלם
שנאמר ויהי בשלם סוכו וכתיב ובאו לציון ברנה׳ אתי
להתראות פנים מתי יגיע העת שיראה כל זכר בישראל
להקביל פני רואה ואיבו בראה וזהו להתראות׳ בקדש
במקדש׳ יקהלו שנאמר הקהל את העם שכולם יקהלו
לשם׳ כימי עולם ונאמר על שם וערבה ליי מנחת יהודה
כימי עולם ונומר שמעולם היה ערב מנחת יהודה וישראל
לפיכך גם עתה יובילו שי ליי׳ וינהלו וינחנו׳ רנו
שמחה ליעקב על שם כי כה אמר יי רנו׳ וצהלו על שם פנחו
רנה וצהלו׳ צופות עיני למועדי עדני לאותן מועדים
הנאמרים בדניאל מועד מועדים וחצי עדן עדן עדנא ופלג
עדן וכל אחד מחשב לפי הנראה לו ובשעובר האיך אנו מצפין
זמן אחר ומשבובות אחרים׳ ימים על ימים זמן על זמן
מימים ימימה מתרגמינן מזמן לזמן או אומר על אותן ימים
הנאמרים בדניאל אשרי המחכה ויגיע לימים אלף ונומר׳
בסוד סודני בעצת תלמידי הנקראים סודנא בתלמוד בבבא דובתי על שם סוד יי׳ ליראיו או אותן דברים הנאמרים בסוד
דניאל ואלו רנו שמים ובל נבאם כי עשה יי׳ הישועה לישראל׳ מנחיל חמדת יום ממים הקב״ה הנחיל לישראל יום נחמד ונכובד
מכל ימים הוא שבת שנאמר ולקדש ישראל מכובד׳ ברית שם בינו דכתי׳ ביני ובין בני ישראל שהם בדולים משאר אומות שנ׳
ואבדיל אתכם מן העמים׳ מי כמוך יראו חי עולמים לפי שהוא חי עולמים לפיכך יש ליראה ממנו וגם לנמר יראה בלא יר״ב
באחרונה על משקל אבי קרוא לה׃

מלאכי צבאות בעלצון לשון שמחה כמו עלץ לבי שם שמחה בניהם ולא ענג׳ מחן שנאן מחנה מלאכים כמו אלפי שנאן
ופי׳ גדודיך עבין גדוד ומחנה׳ מאזרי זיקות בפסוק הוא שצ״ב ב׳ והם המלאכים שמוגרים להכות אש׳ חלצון

מבקיעים רקיעים לקוב· מזכירים תם
בסלסולם ·מברכים בשמו לנקוב · ואני
אגיד לעולם· אזמרה לאלהי יעקב :
ברוך זכרך אמיתי· ברוך דברך
וחותמך· רבבות המוני וכיתי· רצוא
ושוב בטעמך· בגבורה ולא בשתי ·
באים להקדיש שמך: יחד כל עתי ·
יצפור יריע לרוממך: ואני אליך יי
שועתי· ובבוקר תפלתי תקדמך :
מרצים בדורון מביא· מרננים מחננים
בקולם: מכסים פנים להחביא מפחדך
מסתתר ונעלם· כמו חזה נביא· כבור
גלגלים ואראלים· כרוב נשר ולביא· ובן
אדם למולם· ואני בתומי תמכת בי ·
ותציבני לפניך לעולם: ידודון בני עליתי
יחדיו חיל משרתיך· ידמו למו תהלתי·
וחלו אלי קדשתך· רועשים אז לעמתי·
רחמים דרוש וחמלתך· רווי רבוי רנתי
רצון היות לקראתך: ואני בחסדך
בטחתי יגל לבי בישועתך:

והחיות זולת וכו׳

אחור וקדם צרתה· ארחי ורבעי
זריתה· בלעתי כמעט
בצרתה לולי יי עזרתה: גאלתני
מראש ממסתוללי· גדעת שבט
משתוללי: דבית תנין מהתלי· היתה
עזרתה לי: הציר הגברתו כאריה·
הודעתו עתה אהיה ובשעבוד מלכיות
אהיה ועזר מצריו תהיה: זולתך בעלונו

על שם אומר סלסלה והוא ענין סליסות שמלות כמו והלבש אותך מחלצות וכריה נ׳· מראה כנך פסוק הוא יחזקאל א׳ פי׳ ברק· בידידך כמו בידודי אש איוב מ״א ופי׳ בגוני אש ·כנ ידי פנים וזימון כל המלאכים פנימיים וחיצונים כגון עוז כביכו׳ ענין חזוק והתגברות כלו׳ שנותנים לך הבנוח והשוו בשיר ידידות וכ״ש ספרים הודידך · קימון כשע׳ אשר נקנה כל הערכות לשמוע קול ידידך ונועם שיר הודך תלים ענין פחד ורעדה · חרדים מבלי עק׳ כ כלומר חרדי׳ על דבר יי שכולם אומרים קדוש כאחד ואין אחד מהן אומר בסוף כי עקוב לשון סוף · חיילים מודיעים בקולם חרדות ורעדו׳ ומיל׳ אנושות אותם · קלולים קושים כמו כחלן קושים לו זריזות ומהירות מלעקוב ב״כ ל׳ סוף · אחשים וממללים כאין דורשין אלא חשמל עתים חשים פי׳ שותקים ועתי׳ ממללות בקולם מבקיעים על שם ותבקע הארץ בקולם מלכים א׳ · רקיעי׳ ליקוב כאלו עושין נקב ברקיע בקולם · מזכירי׳ תם בסלסול׳ על שם דאמר בב״ר הקול קול יעקב הא׳ קול יעשת׳ את העליונים ואת התחתוני׳ כי בשעה שישרא׳ אומר שמע ישרא׳ הם שותקים ואח״כ הם אומרי׳ שיר ולכך הם מזכירים יעקב תם בעת שירת׳ · אמיתי על שם רב חסד ואמת בקר׳ אמתי · המוני וכתי׳ המון כל כת וכת של מלאכים · ולא בשתי׳ לא בקלסות כמו בשתה נבורתם ירמיה נ״א · יחד כל עתי כל א׳ וא׳ מזומן בעתו לגמר שירה הרר אלעזר כתב שיש מלאך ואש׳ של אש וגידו מקל של אש ומכה מי שיאחר או יקדים · יצפור ישכים ל׳ צפרא· יריע כמו ויריעו כל בני אלהים · ובבקר תפלתי תקדמך אמר רבי שמואל בר נחמני המלאך שהוא ממונה על התפלה ממתין עד שתתפלל כנסיה אחרונה של ישראל ונוטל כל התפלות ועושה אותן עטרה ונותנה בראשו של הקדוש ברוך הוא · מרצים לפניך כאלו מביא דורון · מכסים פנים כמו שאמר בשתים יכסה פניו ופירש להחביא לשון כסוי · ומסתר מפחד ואימה השכינה מסתתר פניו ומעלי׳ · חזה נביא יחזקאל · כרוב נפ׳ אין דורשין שואל בגמרא מאי כרוב אמר רבי אבהו כרביא שכן בבבל קורין לינוק׳ רביא וצריך היינו פני כרוב היינו פני אדם ותירץ המתרץ אפי רברבי אפי׳ זוטרי פירש כאחד פני גדול והאחד פני קטן · ידודון לשון נדידה כמו מלאכי צבאות ידודון תלים ס״ח · ידמו ישתקו · יחלו כמו יחלל ישראל אל יי׳ · רווי רבוי רנתי אותן הרבה שבפו׳ ורננות שלבי מרנה אותך
בכן יהיה לרצון לפניך:

אחור וקדם צרת על שם אחור וקדם צרתני
תלים קל״ט ורוצה לומר כאן צרות של
שונאי ישראל פנים ואחור לשון צרת עליה את ור וקדם
בגימטריא שם ה׳ · ארחי ורבעי זרית פ״ק שם ופירש ארחי
לכתי ופירש רבעי שכבי בלילה שהוא רובץ כשעתו רובץ
מתרגמינן ורבעת ופירש זרית סבבת והקפת כזרות לשון
זר זהב · בלעתי לשון השמדה · ממסתוללי ל׳ מסילה כלולה
וכבוש מפרעה שבת בנו עודך עסתולל בעמי ·ידע׳ כרת
שכתוללי

ארני · זדים עדוני מעדני · חזיר כרסם
מעדני · עזרי מעם יי : טוב לכל
יצוריך · טוב ומטיב למאמירך · יערף
טובך באמרך · כי בי בעזרך : כורתי
בריתך בנזר · כאזור למתנים אוזר · לך
הרבקתם מלהנזר · הנה אלהים עוזר :
מרימי עול ליסרם · משוכי בחבלים
לאסרם · נרתקים בעבותות שזורם ·
בטחו ביי עזרם : סוקר בעינו ליצירו סב
כצבי בחזרו · ער וישן מנצרו · שאל
יעקב בעזרו · פונה לדל לראותו · פלל
בהבינו לקראתו · צעקתו ישמע
בקריאתו · מלך עוזר אותו · קמים
כאפר פזרי · קדושים העגד בנזר · רברם
בשילוש זר · יי היה עוזר : שוקקה
נפשי תוהי · שואלים בחסדך משתהי ·
תפן לפנות מבלהי · עזרני יי אלהי :

מרודים

מהתולל׳ לשון שנאמר ותולליך יועצים שולל איוב י״ב כלומר מרוב
רשעו כאלו משתגע עלי׳ · דכית תנין זה פרעה שנאמר
הנני עליך פרעה מלך מצרים התנים הגדול וגו׳ ואומר · מהתלי
כל שם אל׳ ויסף פרעה התל שבין לשב ותעתוע · הניר
זה משה רבינו ע״ה שהיה ניר כאמן לשלמו פירש שליח ·
הודעתו עתה אהיה וכולי בפ״ק דברכות אמר ליה הקב״ה
למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמהם בשעבוד זה
אני אהיה עמהם בשעבוד מלכיות אמר לפניו רבונו העולם
די לצרה בשעתה אמר ליה לך וכולי ועל כן אנו מבקשין
עתה שתהי׳ לנו עזר מצרינו · עודוני סללוני ובזוני כמו
חבלי רשעים עודוני תהלים קי״ט · מעדני כלומר סללו ובזו
כל תענוגנו כמו מלא כרכו מעדני ירמיה כ״א · חזיר כרסם
ע״ש יכרסמנה חזיר תהלים פ ואומר במדרש זה עשו מה חזיר
זה יש לו סימני טהרה אף עשו יש לו זכות אבות ופירש
כרסם ענין כריתה · מעדני קשרי כמו התקשר מעדנות
כימה איוב ל״ח ובדברי רז״ל בפ״ב דכלים וכן המתיר ראשי
מעדנים וכן בפ״ק דסוכה · טוב לכל יצורך שנאמר טוב
יי׳ לכל · טוב ומטיב טוב כלא נקשה ומטיב למבקשיו · יערף
טובך כמו יערוף כמטר לקחי פירש טובך שאתה טוב לכל
באי עולם הוא · באמרך כלומר שלך כדברי תורה שנאמר יי׳
יתן אומר · כי בי בעזרך כי בי יהיו ל״ת בעזרך והכי איתא
בספרי טוב אתה ומטיב למדני חקיך טובך ערף לכל באי
עולם יערף טובך עלי ולמדני חקיך · כורתי בריתך בנזר
על דור השמד אמר אפי׳ בעת הגזירה כורתים עמך ישראל
ברית עמך לקדש ש״ש · כאזור למתנים אוזר כאדם האוזר
אזור מדביקו למתניו כן הדבקים בהש״י ופירש מלהבזר
מלהיות פירש ופ״ה כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן
הדבקתי אלי את כל בית ישרא׳ ואומר ירמיה י״ג על כן כאה
להם למסור עצמן על קדוש שמך · הנה אלהים עוזר על כן
אלהים עוזר לאמץ לבם ולשמור נפשם · מרימי עול ליסרם וכולי כשבא הקב״ה לייסר את ישראל הוא להם כאלו מרים
העול ומושכם בחבלי אדם כחבל רך כדרך משיכת אדם את בנו ולא כדרך משיכת סוס ובהמה שאין דרך בני אדם להקל
להם העול ופ״ה כהושע י״א בחבלי אדם אמשכם בעבודתו׳ אהבה ואהיה להם כמרימי עול לחיהם וכמו שפי׳ רש״י שם על
גלות ישראל · נרתקים נקשרים ואסורים כמו רותקו בזיקים נחום ג׳ · שזורים כפולים וזוקים כמו משזר כלומר אע״פ
שאתם נאסרים בעבותות שזורים וזוקים בגלות בטחו ביי כי הוא עזרם של ישראל · סוקר הקב״ה בעיני לשון ראייה כמו
ומשקרות עינים · לידידו לישראל שכתיב בהם עם זו יצרתי סב בכניבקוורו ע״ש סוב ודמה לך דודי לצבי שיר כ׳ דרך צבי
בני זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה כך הקב״ה רואה בגלות לישן ואף על פי כן לא ישום את עמו ותמיד בעורם
ומביט עליה בעין אחד שנ׳ הנה עין יי׳ אל יראיו ולא כתיב עיני · פונה לדל לראותו שנ׳ מלוה יי׳ חונן דל · פלל לשון תפילה
בהבינו לקראתו ע״ש תכון תפלתי תהלי׳ קמ״א וכתיב הכון לקראת אלהיך ישראל עמוס ד׳ · מלך עוזר אותו פ״ה מלכי א׳ כ׳
והפכו הפייט כנגד הקב״ה · קמים אויבים העגד ענין קשירה · רבדם ענין תכשיט כמו ויפש רביד הזהב בשלוש זר יי״ר שיוכו
לג׳ זירין כבראשונה והם זר ארון וזר מזבח וזר שלחן דהיינו כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכו׳ · שוקקה נפשי ענין תשוקה
עם נפש שוקקה תהלים ק״ז · תוהי והם תוהים ומתמיהים ושואלי׳ על מה הם שוהים כל כך בגלות ואין אתה מקרב להם
ותאוה על חסדך · מבלהי האומות שמבלין אותו לשון בלה בשרי · מרודים ישרא׳ הם טרודי׳ ונעורי׳ ודלים ושפלים בין האומו׳
כמו ועניים מרודים ישעיה נ״ח עד שבועטים עליהם כרגלם דרך בזיון · נקרת סוסים ושעט ע״ש נקרת סוסיו ירמיה מ״
בק׳ שעט ודימה האומו׳ לסוסי׳ שהם נהלי׳ ובועטי׳ כך הם בועטים את ישראל ומתלעו׳ כפירי׳ ע״ש מתלעו כפירי׳ תהלי׳ נ״ח

והם

מְרוּדִים בְּעָשְׁטֵי בַּעַט · נַחֲרַת סוּסִים
וְשַׁעַט · מַתְלְעוֹת כְּפִירִים וְלַעַט · יַעְזְרוּ
עֵזֶר מְעַט · בְּרִיתְךָ עֲדִינָה כְּחַשָּׁה · בְּקָשָׁה
קָשָׁה כַּנְּחָשָׁה · יָקוּד לֶהָבָה הַכְחִישָׁה ·
אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה : מַהֵר יִשְׁעֲךָ
תְּבַשְּׂרֵנִי · כֶּתֶם הָתֵם מִמַּסְרְנֵי · יְרוּשָׁלַיִם
נְוֵה הַחֲזִירֵנִי · תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי : חֶזְיוֹן
צוֹפְךָ שְׁחַרְתִּיךָ · קְרָאתִיךָ בְּשֵׁם בְּחַרְתִּיךָ ·
וּבִימִין צִדְקִי תְּמַכְתִּיךָ · אִמַּצְתִּיךָ אַף
עֲזַרְתִּיךָ : אֱמוּנַת בְּרִית הַנִּכְרָתָה · סַגָּב
בְּעֻזְּךָ כְּנֶחֱרָתָה · לְהָשִׁיב מִבָּשָׁן וּמִפְרָתָה ·
הָבָה לָנוּ עֶזְרָתָה :

יוצר להפסקה שנייה

את פְּנֵי מֶלֶךְ אֶתְיַצְּבָה בְּנוֹעַד
מַקְהֵלוֹת · וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתָיו
לְסַפֵּר בְּמַעֲרָכֵי תְהִלּוֹת · אֱלֹהִים עַד מָרוֹם
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדוֹלוֹת : אָז בְּטֶרֶם
נִמְתָּחוּ וְאַבְנֵי פִנּוֹתֶיהָ יָסַדְתָּ · כֵּס יְשִׁבְתְּךָ
עָלָה בְּמַחֲשֶׁבֶת חָשַׁבְתָּ · נָכוֹן כִּסְאֲךָ
מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה : בָּנִים חֲבִיבִים
בְּחִבָּה יְתֵרָה וְנוֹדַעַת · עָלוּ בְמַחֲשָׁבָה
דֶּרֶךְ הַשְׂכִּילָם עֵצָה מוֹדַעַת · אֱמוּנַת
עִתֶּךָ

הפכיים הנדולו' והמוקים הפנימי' לפבר הקלמו' ולעט לשון
הלעטיכי נא · יעזרו עזר מעט פי' דניאל י"א פרש"י בשמדי'
ובממון שיתנו לאויבהם יסייעו להן · בריתך עדינה כחשה
ישראל שהם בני בריתך כוחשם אדום הרעה שנקר' עדינה
בישעי' מ"ז וע"ש שהיא מעדנת נפשה ופירש כחשה ל' כחשת
בשר כמו ובשרי כחש תהלי' ק"ט או פי' ברית המילה או הברי'
שכרת עם האבו' כי הבנים כפרו בברית מילה והבדי' ופירש
כחשה מן וכחש בעמיתו · בקשה אנו מבקשים קשה כנחשה
להש"י אותה אומה הרשעה שכחשה בבריתך ואמרה שאינה
נאמנ' בקש אותה למכה קשה כפרסות נחשה ע"ש שאמר
מיכה ד' קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברזל ופרסותיך
אשים נחושה והדקות עמים רבים כי פרסת נחושה קשה
מן הברזל כי דרך הלי בתה מתמיית ודרך דשיפתה עושה
שתים מכה ושורפת · יקוד להבה להכישה להכאים אותם
ביקוד להבות אש הוא שנאמ' והיה בית יעקב אש ובית יוסף
להבה ובית עשו לקש · איילותי לעזרתי חושה פ"ה תהלים
כ"ב פירש הש"י אתה איילותי וכחי ולא כפשתי אלא כן על
כן לעזרתי חושה לשון מהירות · תבשרני כל לשון בשורה
מגוירת בשר לפי שדרך בני אדם להתקבץ בשמועת דבר
קידוש · כתם התם על שם נכתם עונ' ירמיה ב' וכתיב
ולהתם חטאת דניאל ט' ופירש כתם רושם והם העונות פי'
שתעביר העונות כאלו איכם לשון יתמו חטאים · ממסרני
שהם מבזים אותי כי דבר ה' בזה תרגום בסר · חזיון צופיך
שחרתיך באותו לשון שדבר ישעיה הנביא ממך בו אבי
מוכירך ומסכר עליך שהקיים מהירה ולפי שהתפלה היא
קודם שישבו' בנרכיו נופל עליהם לשון שחר · קראתיך בשם
בחרתיך ובימין צדקי תמכתיך וכולי הוא שאמר ישעיה מ"א
ומאציליה קראתיך ואומר לך עבדי אתה בחרתיך ולא מאסתיך
ונומר וכתיב אמצתיך אף עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי
וכתיב ישעי' מ"ה למען עבדי יעקב וישראל בחירי ואקר'
לך בשמך · אמונת ברית הנכרתה ע"ש כרתי ברית לבחירי
וכתיב בריתי נאמנת לו · סגב בעזך פוזק ורוממות פירש
הברית שכרת קיים אותך בעוזך כמו שפריו מקנו' · להשיב
מבשן על שם יי' מבשן אשיב ושם כמקבר מתום אחר האלפת
בי"ת מבשן בדרכי מבזיר מוק ואין אמן נבלה :

את פני מלך אתיצבה על שם לפני מלכים יתיצב
משלי כ"ב ורצה לומר כאן לפני הקב"ה כל

דברי פייט זה כמועט מבוארי' למי שקר' וידע יוצר דהפסקה ראשונה ע"כ לא אאריך בפירושו ויעיין בפי' דיוצר דלעיל ·
אז בטרם נמתחו קודם שנמשכו רקיע השמים על שם וימתחו כאהל ישעיה מ' · ואבני פנותיה יסדת על שם מי ירה אבן
פנתה איוב ל"ח והוא ברית הארץ ופירש פנות זוית כי מוזק הדבר הם הפנות כמו היתה לראש פנה · כס ישבתך
וכולי ז' דברים נבראו קודם שנבראו שמים וארץ וכסא הכבוד אחד מהם שנאמר נכון כסאך מאז כמו שיסד · בנים חביבים
ישראל שהם חביבים למקום ונקראו בנים שנאמר בנים אתם ליי' הם עלו במחשבה להשכילם התורה שקדמה לכל אלה
אלפים שנה · בחבה יתירה ונודעת תפס לו לשון המשנה דמסכת אבות חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה
נודעת להם וכולי · עצה מודע' היא התורה על שם הלא כתבתי לך שלשים במועצות ודעת משלי כ"ב · אמונת עתך
וכולי פי' ישעיה ל"ג בפרק במה מדליקין אמונת זה סדר זרעים עתך זה סדר מועד · חוסן זה סדר נשים ישועות זה סדר
נזיקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר טהרות · משמיע שלום פ"ה ישעיה נ' נבהש"י שמשמיע שלום השמיע לישראל
וזכו במקחכם בתורה כמו שאמר כי לקח טוב נתתי לכם גילות חסד של השם יתברך שנמלכי
בתורה

עתך חוסן ישועות חכמת ודעת:
משמיע שלום השמיעה הכונו דרכיכם·
בני חסו בצל ה׳ וזכו במקהלכם· כי
לקח טוב נתתי לכם· קדוש:
גמילות חסד תמיד אביעה ואזמרה·
אלהי זכרני בלקח טוב להתפארה·
חפץ למען צדקו יגדיל תורה·
מרפא ושקוי עצם למחזיקיהם
ומימיניהם· חיי נצח הנחיל יש
למוצאיהם ה׳ עשה אותם האדם מחיבהם:
דבריו נחמדים מפז ומדבש מתוקים·
לוית חן ועטרת לגרון מעניקים· אשר לו
חקים ומשפטים צדיקים· הורונו ישישי
לכת נתיבו· זו הדרך לכו בה עם
קרובו· השער לה׳ צדיקים יבואו בו· והתבוננו קבוע שנים ולתקנם בכרן·
אלהיכם המשפיל לכם לחסר ולעבר בתרץ· ראה נתתי לפניכם את הארץ:
התחזקו והזהרו במנהג אבותיכם בידיכם לדחות ולקבוע במסורת מסורה לכם·
הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם· זהרו לדחות פסח מב״דו ומא״דו ראש השנה·
לקבוע פסח באגה״ז ובגה״ז כסה לתקנה· ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה:
ימים יצרו והובחרו זבי״דו סימניהם· אדר הסמוך לניסן קבוע בהם לקיים
את ימי הפורים האלה בזמניהם· חכמי לבב חכמו קבוע ולתקנה· ארבע
פרשיות תמיד לקרות ברננה· לעיתים מזמנים שנה בשנה טהורים
באחד באדר משמיעים על השקלים ברנה· בניסן להביא קרבן מתרומה חדשה
בתקנה ראשון הוא לכם לחדשי השנה· מתכיפים אחריה מחית סוטן להשמיעה
שקלינו להקדים גאון קמינו להכניעה·
אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה·
ישמיעו בשלישי על טהרת הרגל
בקראתם להזהר בהזרת ובטבילות
טהרתם· והזהרתם את בני ישראל

בתורה שכתיב בה לקח טוב תמיד אביעה וכולי· וכדכתי׳ חלק
אותי· צדקו לצדק את ישראל· מרפא ושקוי עצם על שם
רפואות תהי לשריך ושקוי לעצמותיך (משלי ג)· למחזיקיהם
ומימיניהם ע״ש עץ חיים היא למחזיקים בה וכתיב אורך ימים
בימינה: חיי נצח הם חיי עולם הבא שהם חיי נצח כמו
שנאמר כי חיים הם למוצאיהם· הנחיל יש על שם להנחיל
אוהביי יש וכמו שאמרו עתיד הקב״ה ברוך הוא להנחיל לכל
צדיק וצדיק ש״י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש· וחיי
נצח היינו חיי נצח. דברי התורה שהיא דבריהם יתב׳· לוית
חן וכולי על שם תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת וכתב
וענקים לגרגרותיך· ישישי וקדמוניי נתיבו כדרכו ארך במווק
ותוקף כמרץ ביושר ובצדק דברי צדיקים תרגום פתגמין
תריצין· התחזקו והזהרו במנהג אבותיכם אף על פי שאנו
בקיאים עתה בסוד העיבור ואין אנו מקדשין החדש על פי
הראיה ולא היה לנו לעשות רק יום אחד י״ט מכל מקום
הזהרו במנהג אבותיכ׳ ונוח שעלינו מתם כדאיתא בגמרא·
לדחות ולקבוע במסורת כי מסורת בידם מתי דוחין ומתי
קובעין כגון בד׳ דחיות וכן אד״ו ובד״ו וכמו שיפרש· כסה
זה ראש השנה שנאמר בכסה ליום חגינו איזהו חג שהחדש
מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה· ימים יוצרו פ״ה תהל׳
קל״ט לשון יצירה רוצה לומר אותן ימים שהם זבד״ו יוצרו
ונבחרו לקבוע בהן אדר הסמוך לניסן: מתכיפים

מתכיפי׳ לשון תכף רוצה לומר תכף אחר פרשת שקלים
פרש׳ זכור ויהיו תכופות סוטן למחות זכר עמלק שבא לשוטן
את ישראל· שקלינו להקדים וכו׳ להקדים שקלינו לשקלי
המן ובזכות זה הכניעו המן הקם עליהם ואמר אם הספר
וכולי: אמר עם הספר׳ הם ישראל שבאו מעבר הנהר כמו שאמ׳
יהושע כ״ד בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם כי כשבת
פרשת החדש מספרים בו נסים שעשה הב״ה עם ישראל
ביציאת מצרים למדו כך למדו חכמי׳ באותה כלו׳ קורין פרש׳
שקלים

מטמאותם

מְטַמְאָתָם׃ כְּבוֹד הָרֶגֶל לְהַשְׁמִיעַ
לִדְרוֹשׁ וְלִשְׁאוֹל׃ הִלְכוֹת חֻקּוֹתָיו
בְּשִׂמְחָה וּמָחוֹל׃ וְאֶת עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קוֹדֶשׁ

שקלים עם ראש חדש יחד כשני אחים׳ בשמונה בו באדר׳ כמנים ישראל החביבים לפני הקדוש ברוך הוא וכמנים כל שעה כענין בבנים הם מפסיקים בחמשה עשר בו ספירתן של אדר׳ בחמשה בשתוק:
פרשת

לְחוֹל׃ בָּרְבִיעִית עִנְיַן הַחֹדֶשׁ לְבָאֵר כַּצָּהֳרַיִם׃ נִסֵּי נִפְלְאוֹתָיו לְהַגִּיד אִתּוֹ נְהָרִים׃
תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לִמְּדוּ פְּעָמִים לְהַקְדִּים וּפְעָמִים לְהַפְסִיק
קְרִיאָתָם׃ זט״ו ב״ו ד״ר וב״ו נְתִיבָתָם׃ חֲכָמִים יִגְדְּרוּ וְלֹא כְחֵרוּ מֵאֲבוֹתָם׃ מִדֵּי
חַל אֲדָר בְּכוֹשֶׁר מִצְוָה׃ קוֹרְאִים פָּרָשַׁת שְׁקָלִים בְּשַׁבָּתוֹ בְּאַחֲוָה׃ אֶת סֵפֶר תּוֹרַת
מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה׃ בִּשְׁמוֹנָה בוֹ פָּרָשַׁת זָכוֹר לְהַשְׁמִיעָה וּלְהַזְכִּירָה׃ לְהַשְׁמִיעֵנוּ שָׂשׂוֹן
וְשִׂמְחָה גִּילָה וְאוֹרָה׃ וְאָזְנֵי כָּל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה׃ נִמְנִין וּמַפְסִיקִין
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ מִקְרָאֵיהֶם׃ וּפָרָה וְהַחוֹדֶשׁ בִּשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת יִצְרְפוּ קוֹרְאֵיהֶם׃
חוֹבְרוֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ בְּכַנְפֵיהֶם׃ סִפְרָתוֹ כְּהֻקְבַּע בַּשֵּׁנִי מִפִּי רָאשֵׁי׃ נַקְדִּים
קְרִיאָתֵנוּ לְפָנָיו וְלֹא נֶחֱשֶׁה׃ בַּיּוֹם הַהוּא בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה׃ בְּשִׁשָּׁה בוֹ מַפְסִיקִין
פָּרָשַׁת זְכִירוֹתֵיהֶם׃ לִסְמוֹךְ גְּאֻלָּה לִגְאֻלָּה
יְמֵי מַחֲמַדֵּיהֶם׃ אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם
הַיְּהוּדִים מֵאוֹיְבֵיהֶם׃ עָבַר יוֹם פּוּר
קוֹרְאִים כָּל אַחַת בְּשַׁבַּתָּהּ׃ פָּרָה
וְהַחֹדֶשׁ אַחַת וְאַחַת בִּקְרִיאָתָהּ׃ חוֹבְרוֹת
אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ׃ פּוּרוֹ בִּנְפוֹל לִקְבּוֹעַ
בָּרְבִיעִי בְּחָכְמָה וְהַשֵּׂכֶל׃ קְרִיאַת
שִׁקְלֵנוּ בוֹ נַקְדִּים בְּרוּחַ נְדִיבָה וְשֵׂכֶל׃
תּוֹרַת אֱלֹהִים מְפוֹרָשׁ וְשׂוֹם שֵׂכֶל׃
בְּאַרְבָּעָה בוֹ מַפְסִיקִין מְחִיַּת סוֹטְנֵיהֶם׃

פרשת זכירותיה׳ הוא פרש׳ זכור׳ יום פור פורי׳ ע״ש הפור׳ פור ובנפול גורלו של אדר אם יפול לקבעו ברביעי׳ מתא׳ ימי׳ ל׳ תאומי׳ שני הפסקות׳: רעים הם החכמי׳ כמו שנ׳ ומלאכי ב׳ או נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו והם סבבו את הדבר לעשות ב׳ הפסקות כדי לסמוך ולקרת פרש׳ פרה הסמוך לפסח ויבא פרש׳ החדש שלנשי׳ בו שהוא ראש חדש ניסן והוא שיסד ועניין החדש וכו׳׳ וקדש את ראשו וכו׳ פ״ה וכאן ר״ל שמקדשין ראש חדש באותו יום שויתך ה׳ וכו׳ ע״ש שויתי ה׳ לנגדי תמיד פירש שמנו׳ עבודתך לעבוד וכו׳ אף על פי שאין אנו מקדשין החדש עתה ואין מביאין שקלים ואין לנו טהרת פרה מכל מקום מובטח שפתינו שאנו מזכירין לפניך יהיה חשוב בעיניך כאילו עשינו הכל: להסתופף לחסות על שם הסתופף בבית אלהי תהלים פ״ד פירש ישיבת סף שערי ביתך ואו חדשיך לקדש וכו׳:
תמימך

לְצָרֵף יַחַד גְּאֻלָּתָם וּלְהַשְׁמִיעָם נִסֵּי אֱלֹהֵיהֶם׃ הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם׃
צֵרוּף פָּרָה וְהַחֹדֶשׁ הַשְׁמִיעוּ בִּקְרִיאַתְכֶם׃ טָהֳרַת הָרֶגֶל וְחֶדְוַת יְיָ הִיא מָעֻזְּכֶם׃ בְּנֵי
צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם׃ קְבוּעַ כְּחַל בַּשִּׁשִּׁי מִפִּי הַחֲכָמִים נִרְמְזוֹת׃ לְהַקְדִּים
קְרִיאַת שְׁקָלִים בְּחֶדְוָה וּבַעֲלִיזוֹת׃ שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת׃ שְׁתֵּי
הַפְסָקוֹת קָבְעוּ נְבוֹנִים וּתְמִימִים׃ אַחַת בַּשֵּׁנִי בוֹ וְאַחַת בַּשִּׁשָּׁה עָשָׂר מַתְאִימִים׃ כִּי
הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים׃ רֵעִים סִבְּבוּ לְטָהֳרַת הָרֶגֶל לְקָרְבֵהוּ וְעִנְיַן
הַחֹדֶשׁ בְּיוֹם קִדּוּשׁוֹ לְזָכְרֵהוּ׃ וְקִדֵּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃ שִׁוִּינוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תָּמִיד׃

לנגדנו׃ עבודתך לעבוד במבטא שפתינו והגיוננו׃ אמרינו האזינה יי בינה הגיגנו צמאה נפשינו להסתופף בכותלי ביתך׃ חדשך לקדש בועד זקניך ומשרתיך׃ יי צבאות מה ידידות משכנותיך׃ תמימך לבושים בעדי עדים נגוהים מקבלים עדות החדש דומים כמלאכים תמוהים׃ מתי אבא ואראה פני אלהים׃ משגב שם הגדול צדקתו כהררי אל׃ חסד זכירת קרושיו אמן לישרי אל׃ שובה יי רבבות אלפי ישראל׃

תמימך לבושים וכולי בפסיקתא׳ כתעטף הקב״ה בטלי׳ מגויי׳ והעמי׳ למשה מכאן ולאהרן מכאן וקרא למיכאל ונבריאל ועשה אותם כשלוחי צבור׳ ואמר להם כינד ראיתם וכולי אמר ליה כסדר הזה יהו בני מקדשין את החדש למשה על ידי זקן ועל ידי׳ ועל ידי טלית מלכית וזהו שיסד דומים כמלאכים ופי׳ כנוהות כנ די׳ וטלית כלה כבהיר ומאיר׃ לישרי אל לישראל שהם ישרי לב ונקראים בני אל חי׃ שובה יי וכולי יהי רצון שתשוב ישראל לארצ׳ לאלפים ולרבבות׃

קרוש הכל יורוך אופן

שמך לעד׃ בפי מועד׃ ואקוד לך אפים׃ וגם אדרוש׃ לך אפרוש׃ הגות שירי מצלתים׃ וראש אחרית׃ והיא הברית׃ כרותה לשפתים׃ הגות חסדך׃ ורוב הודך׃ תצילנה אזנים׃ אבן כל׃ ובפי כל׃ מקדש הוא במחנים׃ יהללויה בהבטיה׃ בורא ניב שפתים׃ לבית מעלות׃ בהכלות׃ וגלגלי כרוב חנה׃ והאופן לצד נאפן׃ והחיות ארבעתנה׃ והן נראות׃ כמו נושאות׃ מקום כסא ותחתנה׃ והאמנם הלא ישנם׃ בכחו רב ותרענה׃ קצות תבל׃ והוא סובל׃ ובזרועו תשופנה׃ ועת צופי׃ בצפצופי׃ אזי ישאו לך רנה׃ ואזיענו׃ וירונו׃ ובכנפיהם תרפנה׃ חמשים הם בגבהם והששה ומאתים׃ יהללויה׃ והוא נושא׃ לכל מעשה׃ ימי בראשית אשר ברא׃ הוא גומר׃ כדי באומר׃ מעונו שת בתוך סתרה׃ ובערפל

שמך לעד בפי מועד דבר שבת זה תמיד מוכן ומזומן בפי ששמך לעד ולכבם כמו שאומרים ביוצר תפלת קול ישתבח שמך לעד ופירש מועד מזומן כמו ואם לבכו ייעדכם׃ וגם אדרוש לך תמיד אדרוש לך׃ אפרוש הגות גם אני מפרש דברי שיר ושבח ופי׳ הגות לשון דבור׃ מצלתים הוא כלי שיר והם שני כלי נחשת שמקישין זה בזה ומשמיעין קול׃ וראש אחרית יש לומר אדלעיל מיניה קאי׳ שירי שאתה ראש לכל וגם אחרון כמו שאמר ישעיה מ״ד אני ראשון ואני אחרון או מני׳ מראשית אחרית או יש לומר אשל אחרית ראש ואחרית דברי להגות בחסדך כי כך ברית כרותה לשפתי׳ להגות תמי׳ בשבחך׃ תצילנה אזנים פיה במלכים ובירמיה והוא ענין תנועת הרעש כל״א ז״ל שלין כלומר מרוב הרמת קול בדברי תהלתיך רעשו אזנים׃ אבן כל כמו אבן ישראל במקום הזה והוא לשון אמת וקיום׳ מציאתו ר״ל שמלא כל הארץ כבודו׃ ובפי כל מקודש וכולי שהוא מקודש בפי הכל שהכל מקדשין אותו בין במחנ׳ מלאכים בין במחנ׳ ישראל והוי במחנים׃ בהבטה לשון פתחון פה כמו לבטא בשפתים׃ לבית מעלו׳ הם השמים׃ כרוב חנה מקום חניית הכרוב׃ והאופן שם מלאך׃ כאפן מתגלגל׃ והן כראו׳ הכיו׳ כראות כאלו הם נושאות מקום כסא׃ ותחתנ׳ ג״כ ל׳ מקום כמו התחת אלהים אנכי ופסוק הוא ביחזקאל מ״ג את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי׃ והאמנם הלא ישנם וכו׳ אבל האמת הוא שהחיות ישנם בכחו של השם והם נשאות על ידי כחו רב׃ ותרענה דרך משל כאלו הם רועות על ידי כחם׳ א׳ ותראכנה׃ קצות תבל על שם וקצה תבל עליהם כלומר קצות העול׳ מקנה אל קנה הוא סובל וכישא שנאמר ישעיה מ״ו ועד שיבה אני אסבול׃ ובזרוע תשופינה כל העול׳ בזרוע של השם יתברך עפה ופרחה ל׳ ועוף יעופף בפרק אין דורשין כל העולם תלוי בזרוע של הקדוש ברוך הוא שנ׳ ומתחת זרועות עולם׃ ועת צופי ובעת שאנו צופים ומבי׳ בדברי תפלתי לומר לפניך שירה וק״ש אזינם כן אח״כ מלכי השרת ישאו לך רנה כב״ד כבע״ו׃ תרפינה בכנפיהם מהו

וּבַעֲרָפֶל· מְקוֹם אֹפֶל· הֲלֹא יַכְפִּיל
לְהָאִירָה: וּבִסְבִיבוֹ בְּתוֹךְ רְכוּבוֹ· יְקַר
נֹגַהּ לְהַצְהִירָה: יְגוֹרֵהוּ בְּמַחֲנֵהוּ· מְכוֹן
צֶדֶק לְהִתְאַזְּרָה: וְהָרָקִיעַ וְהִבְקִיעַ פֶּלֶג
מַיִם לְהַשְׁבִּרָה: וּמֶחֱצִיתָם· בְּרַכִּיתָם·
יְאָרְרוּ שֶׁסְּבַבְתְּ פְּאֵרָה: וּבִמְרוֹמוֹ· מִמְּקוֹמוֹ·
בְּקוֹל יַעֲנוּ בְּנֵי זִמְרָה: יְהִי בָרוּךְ·
בְּשִׁיר עָרוּךְ· שׁוֹכֵן בְּרָמוֹתַיִם:
יהללויה מִי יְדַמֶּה· לָךְ וּבַמֶּה·
נְקַדֵּם אֶת פְּנֵי אֵימָתָן: מִבְּלִי כֹּל· וְאֵין
אֶשְׁכּוֹל· בְּרֹאשׁ נוֹפֵי זְמוֹרָתָן: וְנִפְזַרְתִּי·
וְנוֹתַרְתִּי· כְּמוֹ תוֹרֶן בְּהַר אֵיתָן:
וְאֵין קָרְבָּן· וְהַקָּרְבָּן· מְאוֹד גָּבַר
לְהַכְרִיתָן: וְרַק לָהּ זֹאת· בַּעֲלִיזוּת·
וְהִיא בָאָה לִתְהִלָּתָן: אֲשֶׁר דָּרְשׁוּ·
וְסוֹד פֵּרְשׁוּ· הֱיוֹת קוֹרְאִין בְּתוֹרָתָן: וְסוֹד
שֶׁקֶל· מָחָה עֶקֶל· וְגַם פָּרָה לְטַהֲרָתָן:
וְאַחֲרוֹנָה· כְּחַד שָׁנָה· סְמוּכָה לִגְאֻלָּתָן:
הַאִם פַּסּוּ וְגַם אָפְסוּ· נִיחוֹחִים בְּתִמְרָתָן:
וְשִׁית סִפּוּר· מְקוֹם כִּפּוּר· וְתֵרָצֶה בְּרִנָּתָן:
וְתַגְפִּישֵׁם וְתַחְפִּישֵׁם וְתֵיטִיבָה לְאַחֲרִיתָן:
אֵי אֶקּוֹד· בְּעֵת אֶפְקוֹד· וְאֶכְרַע לְךָ
בִּרְכַּיִם: יְהַלְלוּיָהּ· בְּהַבְטִיָּה· בּוֹרֵא נִיב
שְׂפָתַיִם: והחיות זולת

וו אֱלֹהִים צְבָאוֹת אַתָּה הַהִילוֹתָ·
הָרָאוֹת כּוֹחֲךָ וַחֲסָדֶיךָ לְעַם
זוּ יָצַרְתָּ: בִּימִין יֶשַׁע וּגְבוּרָה בְּעֹז
נֶאְזַרְתָּ: וְהוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמִשּׂוֹנְאֵינוּ
הֱבִישׁוֹתָ: גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמְּךָ וְלוֹחֲצֵיהֶם

נעמדים כעם דם בשעה שישראל אומרי׳ שמע ישראל הם
שותקים ודוממי׳ ואח״כ תרפינה כנפיה׳ וכן אמרן כדן יחד
ככני בקר ישראל שנמשלו לכוכבים ואח״כ וירינו כל בני אלהי׳
ופי׳ בגפנופי לשון דבור· תרפינה לשון רפיון ופ״ה יחזקאל א׳·
קומים הם נגביהם וכו׳ שיש לד׳ החיות ואחתים וכ׳ ושתה
כנפיים שנאמר יחזקאל א׳ וד׳ פני׳ לא׳ וד׳ כנפי׳ לא׳ להם
ות״יונד׳ אפין לחדא ומ׳ אפין לכל חד וחד וכולי עד והוו
מני״ן נפיא דד׳ בידיי מאתן ושיתין ושתא נפין· באומר
שברא נאמר הפל באומר· מעוטה שת וכ ולי על שם ישת
חשך סתרו תהלי׳ י״ח· ובערפל שנאמר יי׳ אמר לשכון
בערפל מלכים א׳ ח׳· הלא יכפיל להאירה שאורו של הש״י
גדול וכפול יותר מאור החמה בכ״ד ידע מה בחשוכ׳ אל
תקרי מה אלא מאה גדול האור של מעלה שלא נתן ממנו
לבריות אלא א׳ ממאה· להצהירה לשון נוהר תעשה· יגורהו
במחנהו האור גר עמו במחנה שלו כמו שאמר דניאל ונהור׳
עמיה שרא· להתאזרה שנגד׳ הוא אורו של הש״י. והרקיע
והבקיע וכו׳ שברקיע בשמים באמצעות המים ובקע ושבר
הפלג מים מנים למעלה ומנים למטה· ברכיתם ע״ש ישאו
נהרו׳ דכים תהלי׳ צ״ג ענין שבר וכתישה: יאדרו שם שהמי׳
מקלסין להש״י באדירה שנ׳ אדיר במרום יי׳ ובמרומו מלאכי׳
מרו׳ יענו בקול ואומרי׳ ברוך כבוד יי׳ ממקומו· שוכן ברמותי׳
ברום שמי שמים ובס״א אל ארץ ושמים ע״ש ברוך אברם לא
על״ן קונה שמים וארץ· אימתן הש״י בעל אימה שנאמר
איום ונורא הוא חבקוק א׳· מבלי כל אין בי שום מעשים
טובים ואין אשכול החסידים ובעלי מעשה נקראו אשכול
בסוף משנה דסוטה בטלו האשכולות ואמרו בגמרא מאי
אשכולות איש שהכל בו כלו׳ תורה ויראה ועניה בראש נופי
וזמורתן הכוף הוא הזמור׳ ולפי שדמה אותן לאשכול נקט נוף
וזמורה׳ ונפורתי בין האומות תורן הוא העץ הנבוה בספינ׳
בל״א ו״עגל ב״וים ופ״ה ישעי׳ ל׳ נותרתם כתרן על ראש ההרי׳
והקרבן הוא הכהן שמקריב כלומר אין לנו קרבן וכהן: מאד
גבר שאויב: ורק לה זאת ואין לה לכנסת ישראל רק זאת
שאומר אע״כ אשר דרשו וכולי וכל תועלתו ושמחתם ותקות׳
בה: אשר דרשו וסוד פרשו וכולי כמו שדרשו כוונן שאתם
קורין בה מעלה אני עליכם וכולי כמו שפי׳ לעיל: וסוד
שקל ס״א פרשת שקלים· מחה עקל פרשת זכור שכתיב
בו מחה אמחה ועמלק אותיות מעקל לשון עקום· כחדשנה
פרשת החדש סמוכה לגאולת מצרים· פסו כמו אפסו ופי׳
כלו לניחוחי׳ בתמרתן תמור׳ עשן של ריח ניחוח: ושית
ספור ושים יעשה ספור דברינו מקום כפור הקרבנות·
ותגפישם לשון רבוי· ותחפישם תעשם חפשי:

וו אלהים אתה הקלות הראות וכולי במצרים·לעם זו
יצרת ישראל ופסוק הוא ישעיה מ״ג·ומשנאינו הבישות
לשון בושת וכלימה ופסוק הוא תלים מ״ד· שפתיך ברור
מללו פסוק הוא איוב ל״ג ודעת שפתי ברור מללו ורצה
לומר כאן על דרך בקשה הלא דבר ברור דברת בחזון
ופסו׳ הוא תהלי׳ פ״ט אז דברת בחזון לחסידיך וגו׳ וכתיב שם

דכית׃ שפתיך ברור מללו׃ בחזון
דברית דברך הטוב לא נפל כמאז
הבטחת׃ והם עמך ונחלתך אשר
פדית׃ הבאתנו במצודה׃ נתונים
ביד אויבי׃ ויגרס בחצץ שיני להעביר
כל טובי׃ ומדי יום ביום מהרסי
ומחריבי׃ וילחם בישראל וישב ממנו
שבי׃ זרע מרעים ועם לא
בינות׃ ערו יסודותיך והרסו כל
פנות׃ וחרשו ועקרו נויותיך ונבשו
מצפונות׃ וגם כסף וסגלת מלכים
והמדינות׃ טבעך יצא בעולם להכחיד
כל צורריך שאון קמיך׃ תהומם
לנער כל צריך יום בשורה ושנת גאולים
גלה לבחיריך׃ שלמה אהיה
כעטיה על עדרי חבריך׃ כביר
פדה יקירך מיד מעבידו׃ זה כמה
שנים לוחצו ומרעידו׃ לו תשובה נשיב׃
כי יראו עיניו כידו׃ הן הראנו יי
אלהינו את כבודו׃ מכור הברזל
ידידיך החישה לנחמם׃ רני פלט
תסובב לנהלם ולרחמם׃ נשיהם
בניהם ובנותיהם לשמחם ולרוממם׃
מלכותם הקם וגדל את שמם׃ סבר תוחלתנו הראנו את פניך נעימות׃
ציון הטבה ברצונך ושרים נשמות׃ עבדיך רצו אבניה ומפיקים לך רוממות׃
תחלק הארץ בנחלה במספר שמות׃ פדה והצל לקוחיך וירונו פלאיך׃ יפלו
ולא יקומו בוגדיך ומקנאיך׃ צמתם והצמיתם ורבה עליהם צבאיך׃ כי הנה
אויביך יהמיון ומשנאיך׃ קנא אל לשמך הגדול קומה והחל רש׃ אויביך
דירתך החריבו ומעונך נחרש׃ רעך ירשו נחלתך יחד עיר ומגרש׃

ומכל׳ לא אפיר עמיו ולא אשקר באמונתי ע״כ אנו מבקשי׳ עתה שתעשה כאשר הבטחת מאז כי דברך הטוב לא נפל ארצה בהיות שהם עמך ונחלתך׳ הבאתנו במצודה כפסוק הוא תהלים ס״ו והוא מגדל גבוה ור״ל כמו הנתפש במצודה שאין לו דרך להמלט כך אנו נתפשים בידי אומות העולם׳ ויגרס וישבר׳ כמכן הם האבנים הקטנים׳ ערו יסודותיך על שם ערו ערו עד היסוד בה תהלים קל״ז פירש הפילו ואחריבו בנין ירושלים עד שהתגלו היסוד אשר בה׳ והרסו כל פנות פירש זויות לפי שפשוק הבית הפנות ע״ש כשמו פנותם נפניה נ׳׳ נויותיך הוא בית המקדש ע״ש נוה קדשך וכתי׳ ואת נוהו השמו תהלים ע״ט וירמיה י׳׳ ונבשו מצפונות פ״ס עובדיה א׳ תרגום ויתקש ונבעו ר״ל שחפשו ובקשו כל המצפונות אוצרות כסף וזהב וסגולת מלכים ופ״ס קהלת ב׳ לשון יחוד הכסף וזהב לאוצר׳ להכחיד ענין כריתה והסרה׳ שאון ענין המייה׳ תהומם לשון מהומה׳ לנער כמו וינער יי׳ את מצרים לשון נפוץ׳ גלה לשון גלוי ר״ל תגלה לנו מתי יהיה שנת׳ גאולתינו מן הגלות׳ כעוטיה ל׳ עטיפה ר״ל כאבל שהיה בעטיפת הראש ופ״ה שיר א׳׳ כביר הש״י כמו הן אל כביר ענין עוצם והגדל׳ יקירך ישרא׳ ע״ש הבן יקיר לי׳ ומרעידו ל׳ רעדה באומאת דבריה כאומר׳ איה אלהיך כי יראו עיניו כידו פ״ה איוב כ״א פי׳ כידו פידו כלו׳ כאשר יבא משיחינו אז יראה בעיניו יום אידו ושברו׳ מכור הברזל מידי א״ה היהקים׳ ממהר׳ רני פלט תסובב פ״ה תהלי׳ ל״ב פי׳ רננות וצעקות של הצלה תסובבני כנגד אויבי׳ שסבבוני׳ בקול רעמך לשון רעש ותנועה ורעדה׳ סבר לשון תקוה׳ עבדיך רצו אבני ע״ש כי רצו עבדיך את אבניה תהלי׳ ק״ב כי בהיותם בגלות הם מתאוים לנשק אבניה של א״י ע״ד משל כמו שמתאוה אדם דבר האהב׳ ומפיקים לשון חוזק כלומ׳ מתחזקים עצמם כדי לרוממך ולשבחך או לשון הוצאה הוא מדברי רז״ל שמוציאין רננות ושבחות מפיהם׳ לקוחיך ישרא׳ ע״ש ולקחתי אתכם לי לעם׳ וירונו פלאיך וישבחו לך על פלאיך׳ ומקנאיך האומות שמקניאים אותך כמו יקניאוהו בזרים׳ צמתם והצמיתם ענין כריתה׳ ורבה עליהם צבאיך ע״ש רבה צבאיך שופטים ט׳ פי׳ הרבה עליהם צבא רב וגדול׳ והחל רש החל לרשת ישראל ארצם׳ ומעונך הוא בית המקד שכ׳ ממעון ביתך׳ רעך ישרא׳ ירשו את נחלתם׳ יוריש

יוֹרִישׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירַשׁ
שִׁמְךָ יְקוֹדַשׁ בְּעוֹלָמֶךָ מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל ·
מְפוֹרָשׁ שֵׁם הַנִּכְבָּד צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי
אֵל · חוֹסֶן זְכִירַת קְדֻשָּׁתְךָ יַזְכִּירוּ יִשְׁרֵי
אֵל · חַי יְיָ הַמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל :

יוצר לשב׳ ראשון אחר הפסח

וַיּוֹשַׁע אוֹר יִשְׂרָאֵל אֲיֻמָּתוֹ מִיַּד
כּוֹבְשִׁים · מִכּוּר הַבַּרְזֶל
שְׁבֻטָּה מֵאֲדוֹנִים קָשִׁים · כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה
מִפַּח יוֹקְשִׁים : בַּעֲבוּר זֹאת רָאֲתָה עַלּוּף
כּוֹבְשָׁהּ · אֲמָנָה מֵהַקְּטִין וְתוֹרֵי זָהָב
חֲבוּשָׁה · וְתֵרֶא אוֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה ·
וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל גְּדֻלַּת גְּלִילִים · מָאתַיִם
וַחֲמִשִּׁים נִמְנִים · יְקַר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
הֻלְבְּשׁוּ בְחֶזְיוֹנִים · גּוֹי צַדִּיק שׁוֹמֵר
אֱמוּנִים : מֵרֹאשׁ אֲמָנָה יָרַשׁ יֵשׁ נַחֲלָתוֹ ·
בְּרִבּוֹנֵי צֶאֱצָאָיו חָתְמוּ קָדוֹשׁ מַעֲלָתוֹ ·
וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ · קָדוֹשׁ :
אָז יָשִׁיר דּוּגְמַת תְּחִיָּה עַל הַשְּׁמִינִית
הוֹרוֹת ·

יוריש לשון שלוח וגרו׳ את האומות יוריש ה׳ מפנינו ואנו נירש ארצם שמך יקוד׳ כשתעשה דין באומות או יתקד׳ שמך בעולמך · מפורש שם הנכבד ואז יהיה שם המפורש והנכבד שלם · חוסן לשון חוזק :

ויושע אור ישרא׳ פ״ה בישעיה והקב״ה נקרא אור ישרא׳ כמו שאמרו בירושלמ׳ כי אשב בחושך פי׳ בגלות יי׳ אור לי · כלומר ויושע הקב״ה את ישראל שנאמר בהם איומה כנדגלות מיד מצרים שהיו כובשים אותם לעבדים · מכור הברזל שנאמר ויוצ׳ אתכם מכור הברזל · שמטה השמיט אותם מתחת ידי מצרים שנעשו להם אדונים קשים · כצפור נמלטה וכו׳ פ״ה תלים קכ״ד · ופי׳ מפח יוקשים שניהם לשון מוקש׳ · בעבור זאת ראתה כנס׳ ישראל עלוף של מצרי׳ שהיו כובשים אותם · שהים פלט אות׳ והיו מתים ולא מתי׳ כאלו׳ הנתעלף שנאמר וירא ישראל את מצרים מת · מתים אינו אומר אלא מת מתים ולא מתים במכילת׳ מפני מה השה דברי׳ ראו ישראל את מצרים מתים כדי שלא יאמרו כשם שעלינו מכד זה כך עלו מצריים בנד זה וכדי שלא יהיו מצרים אומרי׳ כשם שאנו אבודין בים כך אבדו ישרא׳ בים וכדי שיקחו ישרא׳ את הבוזה שהיו טעונין כסף וזהב וכדי שיהו ישראל נותנין את עיניהם בהם ומכירין אותן ומוכיחין אותן שנא׳ תלים נ׳ אוכיחך ואערכה לעיניך · וכתיב מיכה ז׳ תרא אויבתי ותכסיה בושה · ועתה מפרש הפייט ואויל אמנה מהקטין מפני קטני אמנה שהיו אומרים כשם שעלינו וכו׳ כדפי׳ וכה״א וימרו על ים בים סוף · ותורי זהב על שם תורי זהב נעשה לך שהיא ביזת הים · מכוס שבין משוק גדולות גלילי׳ כן קומה אצבעות היד הגדולה על שם ידי גלילי והב מאתים וחמשים נמנים כל אצבע חמשים מכות כדאית׳ באגדת פסח · יקר רוח הקדש הולבשו על שם ורוח לבשה במדרש רבי תנחומא רוח הקדש שרתה על ישראל ואמרו שירה · גוי צדיק שומר אמונים מכילת׳ בשכר אמנה שהאמינו שרת עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו אז ישיר משה ובני ישראל וכתיב פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים וכתיב ויאמינו בדברו ישירו תהלתו · מראש אמנה ירש יש אברהם שהיה ראש מאמינים · ואמר במכילתא לא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמנה שהאמין שנאמר והאמין בי״י וזהו יש נחלתו יש עולמות · ברבבון צאצאיו לשון רבוי כמו ירבון פי׳ בכל צאצאיו בגדולים וקטנים אמרו שירה שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז · חתמו לשון קיום וחתום הספר כלומר על הים היתה קיום האמונה אבל במצרים מאמינים ולא מאמינים · קדוש מעלתו פי׳ מעלת קדושתו · אז ישיר דוגמת תחיי׳ מלשון אז ישיר יש רמז לתחיית המתים · מדלא כתיב אז שר לעתיד כשיעשה להם נסים כמו כן יאמרו שירה · על השמינית במדרש רבי תנחומא אז ישיר למה באו א״ה ו׳ ו׳ הרים׳ אומר משה בזכות המילה שנתנ׳ לשמונה נקרע הים באו נקלם · הודות האומות שבמות והודאות הראויות להקדוש ברוך שהוא נאה ואדיר · כמשל פי׳ אבן יע׳ סדו׳ · בתור׳ שהיא כפי ונקרא׳ משל הקדמוני׳ כב כדמו שלעתיד לומר שירה · או אפת׳ פינסירק · במדרש ילמדנו ויאמרו לאמר מהו לאמר לדורות כשיעשה להם כם אומרים לו שירה הדו׳ גאוני ונאות הב״ה שגאה הדור גאוני במצרים ועל הים ואני נאיתיו · מכילתא כי גאה גאה גאוני במצרים שאמר בבכורי ישראל וגאות יו במצרים שנאמר השיר יהיה לכם · ד״א גאוני על הים שנאמר ויבקע מלאך האלהים אף אני גאיתיו שאמרתי שירה בשנת נעקף · במתגאים כתב׳ מתגאה הוא על כל המתגאים שבמה שאומו מתגאי׳ לפניו בו נפרע מהן · ובן אתה מוצא במצרי׳ שבמה שנתגאו לפניו בו נפלו שנאמר ויקח שש מאות רכב בחור וכתיב אחריו מרכבות פרעה וגם לו ירה בים · ועוד עתידה לבית שרש בקדקד מלשתות כום התרעלה עם שאר האומות · והאלהים ימחץ את כדרך לנקיסמן הרודף בפ׳ המוכל לע ול׳

הודות· ראוית לנאה ומשבח מרותיו
חמודות· במשל פי אביעה חידות:
הדור· גיאתי וגאיתיו שבח נערף·
במתגאים נתגאה ועתיד שרם נערף·
והאלהים יבקש את נרדף: עזי
חמרת יה האמרתיו מלכות ותפארת
מרבה· יקרתיו והכרתיו בסוד קדושים
רבה· דודי צח ואדום דגול
מרבבה: מדת שבח שויתיו במצותיו
נויתיו· ארסני כברת מלכים נויהו
לויתיו· ולא ארפנו עד שהביאתיו·
קדוש: יי' זיין עשה כגאה
גיותן נגדו לא שצריך כתוב תשובתו
בצדו· כי נשגב שמו לבדו: חבת
ישראל גרמה ענין הדמויות· והשם
מוכיח מלהרהר בשתי רשויות:

משומי

יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים· ישראל נרדפים
מפני האומות כתיב הנה בשר יי' אלהיך· האמרתיו במלכות
ותפארת מרובה מלכות שנאמר עוז יתן· עוז אלא מלכות
שנאמר בעזך ישמח מלך· ותפארת מלשון ומעות· יקרתיו
והכרתיו וכו' כשהכרתיו בין המלאכי' שאין דומה לו או
יקרתיו ואמרתי זה אלי ואנוהו· בסוד קדושי' הם המלאכי'
דודי צח ואדום מאותו מקרא מוכח שאין דומה לו בין
המלאכים דודי הוא שם בן ד' בגלגול אותיות א"כ ג"ד ה"ו:
מדת שבח שויתיו מקצת מדת שבחו הגדתי לא"ה במכילתא
ר"ע אומר אדבר בנאותיו ושבחיו בפני כל א"ה שואלים לישר'
מה דודך מדוד וכולן וישראל אומרים לא"ה מכירים אתם
אותו נאמ' לכם מקצת שבחו דודי צח וגומר· במצותיו נויתיו
רבי ישמעאל אומר וכי אפשר לו לב"ו להנות לקונו אלא אנוה
לו במצות אעשה לפניו לולב נאה סוכה נאה ציצית נאה
תפילין נאה· ארסני כבת מלאכים הראוייה לכבוד גדול
כן כבדני הב"ה וירד לסיני ונתן לי את התורה· נויהו
לויתיו מכילתין ואנוהו וחכמים אומרים אלוו עד שאבוא
לבית מקדשו פי' אתחבר עמו ולא אפרד ממנו ואנוהו כמו
ילווהו כי כ' יתחלף כל' כמו כי ילוה אלי אישי· ולא ארפנו
כלומר וכה"א אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי
וגו'· יי' זיין עשה מיני כלי זיין כאשר נאה פרעה הגותן
נגדו במכילתין יי' איש מלחמה אמר רבי יהוד' הרי זה מקרא
עשיר במקומות הרבה מגיד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא
בכל כלי זיין· לא שצריך כתוב וכו' לא שצריך לכלי זיין שהרי
כתוב תשובתו בצדו ה' שמו שבשמו הוא נלחם וזהו שאמר כי
נשגב שמו ורמז לדוד ידו יה תוקף ו' בזרוע הטוביה ר"ת
שם של ד' אל מפני חבת ישראל כדאיתא במכילתא אם שצריך הכתוב לפרוט כל אחת ואחת פירש כל כלי זיין
בפני עצמו אלא שאם נרכו ישראל להם למדך שהקב"ה עושה להם מלחמה וזהו שיסד ענין הדמויות שנגלה עליהם בכל
מיני זיין כדאמר במכילתא וירכב על כרוב וכובע ישועה בראשו וכו' וכן הרבה· והשם מוכיח מלהרהר וכו' לפי שנגלה
עליה' כגבור עוש' מלחמה וכסיני כזקן מלא רחמים וכדי שלא ליתן פתחון פה לא"ה לומר שתי רשויות הן לפיכך כתב ה'
שמו הוא על הים הוא בסיני וכה"א אנכי ה' אלהיך וכתי' ישעיה מ"ד כה אמר ה' וגומר אני ראשון ואני אחרון וגומר וכתיב
ומי כמוני יקרא יגידה ויערכה לי משומי עם עולם ואותיות ופירש רד"ק ומי שהוא אלהים כמוני יקרא העוברות
והעתידות ויגידה ויערכה לי מה שהיה משומי עם עולם כלומר מבריאת עולם וכן יאמר לי האותיות העתידות לבא· שכסיםי
גבורותיו כלא פירש עניני מלכות מכילתין יש גבור במדינה ועליו כל כלי זיין אבל אין לו כח וגבורה ולא טכסים מלחמה
אבל מי שאמר והיה העולם אינו כן וכו' יש גבור במדינה וכח עליו אבל בן ס' אינו דומה לבן ס' אלא כל שהוא הולך כחו
מתמעט אבל הש"י אינו כן וכו' וזהו גבורותיו כנס· שמדות כאות שמדותיו של הש"י הם כאות לא כמדת ב"ו שכשהוא לובש
קנאה וגבורה אפי' קרובו אפי' אביו הכל מכה והולך בחימה אבל הש"י איש מלחמה שנלחם במצרים ה' שמו שהוא מרחם על
בריותיו· במלחמה כאות וכו' מכילתא ב"ו יוצא למלחמה אינו יכול לזון חיילותיו ולא להספיק להם אטסכייאות פירש הוצאה
לצרכי חיילותיו אבל הקב"ה אינו כן אלא ה' איש מלחמה שהוא נלחם במצרים ה' שמו שהוא זן ומפרנס לכל העולם שנאמר
לגוזר ים סוף לגזרים וכתיב בתריה נותן לחם לכל בשר· מי ימלל וכו' אפי' שמלאכים אינם מגידים אלא מקצת גבורותיו
אין העולם וכו' לכך נקרא אל שדי שאמר לעולמו די אל תרם ביותר א"כ משמע שהעולם טפל לו וכה"א הנה מקום אתי ולא
אמר הנני במקום פלוני לפי שהש"י מקומו של עולם· ברכה עד בלי די אין העולם ומלואו יכולין לשבחו ולברכו כדי
כברכות הראויות לו שאין להם קץ· יוקש זה פרעה מוקשות היו כוטות לנפול· ומשתמעות טלפי סוסים· מלהב מרוץ
עקוק הלהב ענין חוזק ותוקף כמו קללה נמרצת שהאש היה מחמם מרתיק הטיט או פי' מרוץ לרוץ· סגניות ערבב ערבב
חכמתם ודעתם אלא חזרו לאחוריהם אלא הלכו לתוך הים סגניות ל' חכמה ודעת· נשירבב טעונות לרוץ כשמשך העגלות
היו טעונות כסף וזהב לרוץ בע"כ מכילתא דרך ארץ המרכבות נמשכות אחרי הפרדים עכשיו מרכבות מושכות את הפרד'

סירבב

משומי עם עלם ואותיות: מכסיסי
גבורותיו ונצח במדות נאות· במלחמה
נאות מזין ומספיק אפסניאות· שם
שם יי צבאות· מי ימלל גבורות
אל שדי· אין העלם ומלואו
לאלהותו כדי· ברכה עד בלי די
קדוש: מרכבות יוקש מוסרת
ומשתמטות מלהב מרוץ· סגניות ערבב
כשרבב טעונות לרוץ· הון אדם יקר
חרוץ: תהומות כסוי בנכנסו טרקת
כוי גליך· ירית חין בנין החזר גלגליך·
ציוריך וכל משבריך וגליך· ימינך
לבאי עולם פשוטה בחסדי אופניך·
ארכה תת עשורת רצונך צפוניך·
ימינך וזרועך ואור פניך: לבשי עוז
זרוע מהוללת תנין כקצח· האויב
תרען ותעטר אדיר בפצח· הגדלה
והגבורה והתפארת והנצח לקדוש:
וברוב גאונך תהרוס מול בניך
מתגברים· כאלו לנגדך כביכול
לעזרתם מתחברים· באו לעזרת יי
בגבורים: נמשלו כארזים כחיות
יער עולים· יהרסו בבא מהבנות כקש
בעלעולים· ידי חרב מנת שועלים:

וברוח

סירכב ל׳ תלמוד א׳ שתרתוב· הון אדם יקר חרוץ פ״ה משלי י״ב לא יחרוך רמיה צידו והון אדם וכו׳ פירש פרעה שהיה רמאי ושקרן ורצה לצוד את ישראל לא הגלי׳ דרכו בנדו וישרא׳ שנקראו אדם כאלו בוזכו נבל חרוץ יקר אבינת הים כמו בידקבק חרוץ ופי׳ זהב ור״ם כי לא לקלי׳ החרוץ פ״ה בקהל׳ ונכון הוא· תהומות כסו וכו׳ כשנכנסו מצרים לתוך הים בפתח שנכנסו בו ישראל אז בנר׳ בעדם קלוני פתחיך וככוס תהומות ופירש טרקת סגרת ופיר׳ כוי קלוני ופירש גליך פתחיך· ירית חין בנין וכו׳ מכילתא ליוכה שבריחה לפני הכין ככנסה לחלון שבכותל סתום והכין אחרי כוה המלך לפתוח בד הסתום ויתה היונ׳ ובעד הכין ניוה לסנור והתחיל המלך לירות בו בחצים כך ישראל ברחו לפני מצרי׳ לים וכן אחריהן לישראל נבקע הים ויצאו ליבשה והתחילו מלאכי השרת וזורקין על המצרים את החצים ואבני אלגביש אש וגפרית והמטיר עליהם גלי הים וטבעם· וכל משבריך וגליך שבגל משתבר לכמה גלים· ימינך לבאי עולם פשוטה בספרי ואת ידיך זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם שנאמר ימינך ה׳ נאדרי בכח ובמכילתין ימינך ה׳ ב׳ פעמי׳ כמו ימינך וזרועך ואור פניך כי רציתם אפילו לא״ה בחסדי אופנים כאלו אמר אופני חסדך פירש נגלגלי חסדך ארכה תת וכו׳ כתת ארכה לפרעה כדי שיעשה רצונך ויזכה לרב טוב הצפון ובמכילתא נאדרי בכח כלה אתה ואדיר בכח שנתת ארכה לדורו של מבול וכו׳: לבשי עוז זרוע פ״ה ישעיה כ״א וכתיב בסיפא דקרא הלא את הוא המחצבת רהב מחוללת תנין כלומר לבשי אתה עוז כמו בימי קדם· מחוללת מפחדת ומכה היית בפרעה ובחילו כמכה בקנה לדושו זהוא מין תנין· תנין זה פרעה· האויב תרען יהי רצון שתקיים בימינו פסוק זה של ישעיה ותרעץ ורועך האויב ואז תעוטר· בפצח כפי כל ל׳ פנימה רנה· הגדלה וכו׳ בפרק הרואה הגדולה זו יציאת מצרים והגבורה זו קריעת ים סוף והנצח זו מפלת רומי אדום הרשעה· מול בניך מתגברים כאלו וכו׳ מכילתא תהרוס קמיך אין כתיב כאן אלא קמיך שכל מי שקם על ישראל כאלו קם על הקב״ה באו לעזרת ישראל אין כתיב כאן אלא באו באו לעזרת ה׳· נמשלו כארזים שנאמר יחזקאל ל״א הנה אשור ארז בלבנון כחיות יער עולים שנאמר יכסמנה חזיר מיער ע׳ שביער תלויה וכו ישראל או כחיות יען היאור שאין לה כח ביבשה לא וכו מיער שיש לה כח ביבשה ויקרא רבה· יהרסו בבא מהבנות מכילתא הרסת קמיך אין כתיב כאן אלא תהרוס לעתיד לבא שנאמר אלהים הרס שנימו מפני זה כי לא יבינו ונומר יהרסם בעולם הזה ולא יבנם לעולם הבא· כקש בעלעולים ובערה כקש משאו ישעיה ה׳ תרגם יונתן בעלעולא לקשא יבדר יתהון מה קש זה שהוא דולק ואין בו ממש אף הם כן· ידי חרב מנת שועלים פסוק הוא תלים ס״ג ורוצה לומר כאן כמו שהיו המצרים מכה לים שכתיב בו מי עדר בשעלו מים ולא כימלו כן תהיה אומה הרשעה ע״י חרב· וברוח סוף הדרתים מעולפין מכלתין המצרים היו מעולפי׳ מרים הים שנאמר ידתיק כסי׳ מצולה· ערומי׳ כלקמה ערותם ודעתם כלקמה שלא היו יודעים מה היו עושים מכילתין כנבו כמו כד נרור ועומד לא מגיא ולא מככים כך היתה כפשה של מצרים גרורה בכן לא מוציאין ולא מככיסין· ולעדת קדושים וכולו מכילתין וישראל נעשה להם הים לכל עיני בשמי׳ שנאמר ים ישים כיורקם׳· לב ים כלב אכן עשה דקק את הים עד שנעשה קשה כאבן עד שלישי הי׳ והיו הולכין ודורכין על שבי שלישי הי׳ ולמעל׳ עליהם כמין כיפ׳ כלב של אד הכתון משני חלקים ולמעל׳ כשלים העליון מכילתא

קפאו

וברוח סוף הרתיח מעלפים ערמומירת
נלקחה: ולעדת קדושים לריחני בשמים
נפקחה: מצולתים ישים כמרקחת:
לבים כלב האבן עשה: מלבב תוכן לב
בגאלתם יתנשא: רנו שמים כי עשה
קדוש: אמר אויב עומד אחרי פלטין
ניאצורת להרבות: בן המלך לתפוס
להמיתו בקרבות: הנה יביען בפיהם
חרבורת: פיו לכרו בשפתיו כסיל
ונעלם: עשרו וכבורו להוריש עמך
כלם: רוחך הטובה נתת להשכילם:
נשפת צורר בגאון וחרון ממימיניו
לנקשה: מחמש חמש בסאסארה
בשלחה לעקשה: תריבנה הגה
ברוחו הקשה: מלך אדיר לאדיריו
נגלה מסים: ירה אדירים רמה בצול
דכים: רבים אדירים משברי ים
קדוש: מי כמוך קרובך קלסוך
רחקך כפרו בהבלם: ולעתיד בראותך
בעלבון בניך מהתעלם: אלהים יורוך
עמים כלם: רב מחולל כל במרות
נוראות: רבות עשית לאבות ולבנים
למלאות: מארץ מצרים אראנו
נפלאות: נטית שביל דין משמים
ארץ יראה: פרוע לחייבים שכר
שיחה נארה: קצוי ארץ צדק מלאה:

מגערת

קפאו עשה כיפה כלבים · מלבב תוכן לב הקדו' ברוך הוא
שהוא מתכן לב אדם היוצר יחד לבם · בגאלתם בגאלת
ישראל · רנו שמים וכולו וסיפא דקרא כי גאל יי' את יעקב
ובישראל יתפאר · אמר אויב עומד אחרי פלטין וכו'
מכילתא ללסטים שהיה עומד ומכאן אחר פלטין של מלך
אומ' אם אני מוצא את בן המלך אני תופסו ואני הורגו וכולבו
ואני ממי' אותו מיתו' משונו' כך היה פרעה עומד ומכאן
בתוך ארץ מצרים אמר אויב ארדוף ונו' ורוח הקד' מלעגת
עליו שנאמר הנה יביעון בפיהם חרבות וכתיב ואתה יי'
תשחק למו ונו' · פיו לכרו שאמר כל טוב ארץ מצרים
לכם הוא · בשפתיו כסיל על שם שפתי כסיל יבאו בריב
משלי י"ח זה פרעה שבא לריב עם הקדוש ברוך הוא ואמר מי
יי' · ונאלם כשה אלם בי' מכות · רוחך הטובה פסוק
הוא בעזרא · נתת להשכילם שאמרת ושאלה אשה משכנתה
וכן עשו · בגאו' וחרון בגאונך ובחרונך · ממימיניו הם
שריו ויועציו · מחמש חמש מכילתא חמשה דברים היה
פרעה מכאן ארדוף אשיג וכולו ורוח הקדש השיבה אותו
חמשה דברים כנגדו נשפת ימינך וכולו · בסאסאה בשלחה וכולו
פ"ק ישעיה כי פרש"י באותה מדה בשלחה מצרים את
ישראל תריבנה העדה בסאה שלה · הגה ברוחו הקשה דבר
בדבורו הקשה · ביום קדים שנאמר ויולך יי' את הים
ברוח קדים עזה או פי' הגה כמו כי יי' הוגה · מלך אדיר
וכולו במכילתא יבא אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים
אדיר זה הקדוש ברוך הוא שנאמר אדיר במרום יי' ויפרע
לאדירים אלו ישראל שנאמר אדירי כל חפצי בם מאדירי אלו
מצרים שנאמר צללו כעופרת במים אדירים באדירים אלו
מים שנאמר אדירים משברי ים · נגלה מסוים ניכר בין
המלאכים שנאמר יי' בם ככר בם · קדוש הקדוש ברוך הוא
שהוא קדוש ואדיר מכולם הביא על המצרים מים אדירים ·
מי כמוך קרובך וכולו מכילתא ולא ישראל לבד אמרו שירה
אלא אף א"ה כיון ששמעו שאבד פרעה וכו' כפרו כולם
באלהיה' שלהם ואמרו מי כמוך ונו' את מוצא שעתידין
אומות העולם לכפור באלהיהם שלהם וכולו וזהו שיסד
ולעתיד בראותך כלומר כן יהיה גם לעתיד בראותך בעלבון
בניך מהתעלם שלא תתעלם מהם וכ"ם מהתעלם שלא
תיעש' כאלם כמו עתה בגלות כפ' המקונן מי כמוכה
באלים כאלמי' שאתה רואה בעלבון בניך ושותק · רב מחולל
כל פ"ה במשלי הקדוש ברוך הוא שהוא רב חסד ונורא ואין
סכל · במרות נוראות מכילתא נור' תהלו' מדת ב"ו כשהוא
בונה הפתתון וכו' וקשי' מדות הרבה שברא השם יתברך
שאין ב"ו יכול לעשות כן · רבות עשית לאבו' וכו' מכילתא
עושה פלא עשה פלא אין כתיב כאן אלא עושה פלא עשה
פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים שנא' מיכה כימי
צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאו' אראנו מה שלא הראיתי לאבות · נטית שביל דין וכולו על שם משמים השמעת דין ארץ
יראה כתיב ימינך ליטבע שלא להעיד הארץ בדין על שתבלע את מצרים ופירש שביל כמו בשביל מכילתא מגיד
שהים זרקן ליבשה ויבשה זרקן לים וכולו עד שנשבע לה הקב"ה שאינו מעידה בדין שנאמר כתיב ימינך ואין ימין אלא
שבועה

מִגַּעֲרַת אֱלֹהֵי יַעֲקֹב חַיִל וֶעֱזוּז · רֶכֶב
וְסוּס נִרְדָּם אֶגְדָּם מִלָּזוּז · מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
יְיָ עִזּוּז · קָדוֹשׁ : נָחִיתָ תָּמַכְתָּ שׁוֹלָמֶךָ
בְּחֶסֶד וָעֹז מְלֻוֶּה · עַל הָעֲבוֹדָה מָתַי
יִתְבַּסֵּס בְּשֶׂה · עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה יְרוּשָׁלַיִם
נָוֶה : שָׁמְעוּ מְלָכִים הַגְבָּהַת קֶרֶן עַמֶּךָ
וְנִרְעָמִים וּבְרוֹמְמָךְ קַרְנוֹת צַדִּיקִים לָעַד
נִזְעָמִים · יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים : אָז אֱדוֹם
רָפְתָה אֲחָזָתָה בֶּהָלָה וְחִתִּית · כְּתִירַת
כְּנִשְׁבֶּרֶת כָּתִית הַשִּׁירָה עִתִּית · לַמְנַצֵּחַ
מִזְמוֹר עַל הַגִּתִּית : מִפְּנֵי אֲנִינוּת לוּטִי
וְלָטוּי נִמְעַד · יֹאחֲזֵמוֹ רַעַד וְנָמַסּוּ עִמָּנוּ
כְּנִתְוַעַד · רָם וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן עַד · קָדוֹשׁ :
תִּפּוֹל יִרְאָה וָפַחַד כֹּחַ צָרִים לְהַעֲדִיר ·
בְּרִנָּה חֲסִידִים שִׁבְחָךְ לְהַסְדִּיר · יְיָ
אֲדוֹנֵנוּ מָה אַדִּיר : תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ
מִפְּאַת יָם וָקֵדְמָה בְּשׁוּרוֹת כְּרָמִים · וְלֹא
יִנָּטְשׁוּ עוֹד מֵהַר נַחֲלַת מְרוֹמִים · לְךָ
מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים : חִבַּת יְדִידוּת
זְכוֹר יְדִיד לִידִידֶךָ · קוֹל מֵהֵיכָל יְקַטְרֵג
מַחֲרִיבָיו מוֹרְדֶיךָ · מִקְּדָשׁ יְיָ כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ ·
מֵאַחַת יְסוֹד עוֹלָם נִקְבַּע בְּמֶרֶץ : רוֹמֵם
מִקְדָּשׁ בְּתוֹסֶפֶת שֵׁנִית לְהַתְרֵץ · מֶלֶךְ עַל
כָּל הָאָרֶץ · קָדוֹשׁ : יְיָ יִמְלוֹךְ בְּהֵיכָלֶךָ ·

פשטה

שבועה שנאמר נשבע יי' בימינו · פרוע לאויבים וכו מכילתא באיזו זכות נתן להם הקדוש ברוך הוא קבורה בזכות שאמרו יי' הצדיק אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם נדקתם עליכם את הדין אף אני לא אקפח שכרכם · ואתן לכם מקום קבורה שנאמר תבלעימו ארץ וזהו שאמר קנוי ארץ ופיה בתלים ס"ח צדק מלאה ימינך כלומר נשבעת בימינך שהיא מלאה צדק · מגערת אלהי יעקב וכו' פ"ה תלים ע"ו מגערתך אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס מכילתא סוס ורכבו מגיד שהסוס קשור ברכב ורכב קשור בסוס ועולין למרום ויורדין לתהום ואינן נפרדין זה מזה · אגודם קשרי' יחד מלזוז זה מזה שיפלום הים הכל יחד לפי שבוסיה היו כמו כן מעוטרין נחית תמכת שולמך וכו' פסיקתא תמן תנינן על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים רב הונא בשם רבי אחא עוברי הים פירשו אותו נחית בחסדך זו גמילות חסדים נהלת בעזך זו תורה עדיין היה העולם מתמוטט ואימתי נתבסס משבנו אל נוה קדשך כי כסא של ב' רגלים אינו יכול לעמוד בלא תמיכה : וזהו בחסד שהיא גמילות חסדים ועוז זו תורה ופירש מלוה מחובר שאלו ב' דברים מחוברו יחד על העבודה דהיינו קרבנות : יתבסס שיתייסד ויעמוד בטוח על כנו בלא סמיכה כנו תרגום בסיסיה · עיניך תחזינה פ"ה בישעיה : שמעו מלכים הגבהת קרן וכו' מכילתא כיון ששמעו א"ה שהגביה הדם קרנם של ישראל ומכניסן לארץ התחילו מתרגזין אמר להם הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם כמה מלכים מלכו מש' ולא כעסו בני ישראל וכו' אף אני נותן לכם כעס שאין בו רכון שנאמר יי' מלך ירגזו עמים תלים צ"ט : רפתה שרפו ידם : אחזתה בהלה אחזו אותה בהלה : חתית ענין פחד : כתית ענין רציצה ושבירה כמו וכתותי מפניו צריו : מפני אנינו' שהיו מתאוננין ומצטערים על כבודן של ישראל מכילתא או נבהלו אלופי אדום א"ת שהן באין לירש את ארצ' כבר נאמר אל תתגרו בם הא עד ת"ל או נבהלו אלא מפני אנינות וכן נבי אילי מואב וזה שיסד מפני אנינות לוטי ופי' לוטי הם אילי מואב על שם שבאו מלוט : ולטוי הם יושבי כנען ע"ש ארור כנען ומתרגם לוטי ומלת ולטוי נמשך למה שאחרין יאחזמו רעד וכו' : ונמסו עמנו כבתוע' כאשר שמעו שישראל מתועדו עמהם מכילתא כיון ששמעו יושבי כנען שאמ' הקב"ה למשה כי אתם עוברים תקריבו' וכו' אמרו עלינו אין באין אלא לכלותינו ולירש את ארצינו התחילו נמסין שנאמר נמוגו אין נמיגה אלא נמיסה : תפול ירא ופחד ע"ל האומות : כח צרים להעדיר להסיר כחם כמו שאמר ישעי' כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר כי כל מכות שלקו מצריים עתידה ללקות אדום ואז ירונו ישרא' ויאמרו מה אדיר שמך · תביאמו ותטעמו מפאת ים וכו' כלומר תביאמו מד' כנפות הארץ ותטעמו מפאת מזרח עד מערב בשורות כרמים מכילתא תביאמו ותטעמו בכרם הזה שהוא נטוע שורות שורו' שנאמר יחזקאל מ"ח פאת קדים הים דן גבול אחד ועל דן מפאת קדי' וגו' ד"א תביאמו ותטעמו נטיעה שאין בה נתוש' שנאמר לא ינתשו עוד מעל אדמתם ספרי עתיד הקב"ה להשים כלתו מסוף העולם ועד סופו בשורות כרמי' : לך מכון פ"ה בנה בניתי בית זבול לך מכון וגו' אל תקרי מכון אלא מכוון שב"ה של מטה מכוון כנגד ב"ה של מעלה : חבת ידידות זכור וכו' חבת ב"ה שנאמר בו מה ידידות משכנותיך : ידיד זה הקב"ה שנאמר

פשטה בידים תחפש׳ במלא גויות שם
תשב ותחפש׳ אבירים בעגלי עמים
מתרפס: אז מלכות שמים בכבודה
תועד׳ יצדקו ויתהללו בך מיחליך
להעד׳ יי ימלוך לעולם ועד: רומם
במלכותך זרע אברהם נאמנך׳ בני
יצחק יחידך ויעקב מאמינך׳ וכנה אשר
נטעה ימינך: מפורש יחוד רז שמך
לבאור׳ הטוב והמטיב יתיחד אדיר
ונאור׳ היים באורך נראה אור׳ קדוש:

הכל יודוך: אופן

ארוגי עז׳ בקול מעז לנערץ
בצבא המעלה׳ בוטים
רון׳ בחיך וגרון׳ לך יי הגדלה: גזורי
אש׳ אזורי אש׳ עטור עז ותהלה:
דמיונם׳ וחזיונם׳ כזוהר סובבי חלה:
הגות באימה׳ ובנעימה׳ בקול ערב וקול
מלה: ויענידון׳ ויעידון ויגידון אמתך:

אין

אשימ׳ נא לידידי׳ לידיך אלו ישראל שנאמר נתתי את ידידות נפשי כפ׳ כל המכאות׳ קול מהיכל וכו׳ פ״פ ישעיה ס״ו קול שאון מעיר קול מהיכל יי׳ ואמר במדרש שומר טוב יצא קול מהיכל יי׳ ויאמר קול יי׳ משלם גמול לאויביו ויקטרג על המורדים שהחריבו מקדש יי׳ מקדש יי׳ כוננו ידיך ד׳ של מקדש רפה רמז שישלטו בו האומות ואינו דגוש לשם והמדנקו טעה אבל ועשו לי מקדש כדגש שלא שלטו בו האומו׳ אלא נגנו׳ מאמת יסוד עולם נקבע מכח יד אמת נקבע יסוד עולם שנאמר אף ידי יסדה ארץ׳ במרץ נחזוק׳ רומס ויקדש בתוספת שנית וכו׳ כמו שהנטשתנו יי׳ כוננו ידיך ואמ׳ במכילתא תניא נבין כ״ה לפני הקדוש ברוך הוא שכשברא את העולם לא בראו אלא בידו אחת וכשברא ב״ה כביכול בשתי ידיו ואיתי תבכבו ובשתי ידיך כשתמלוך לבדך לעולם ועד וזה שסיים הפייט מלך על כל הארץ ופירש נתרץ לתקן: יי׳ ימלוך יש לומר שהוא שב אשלפניו מלך על כל הארץ ימנוך יי׳ הקדוש׳ בהיכלך פשטה בידים תתפש ע״ש שממית בידיה תתפש והיא בהיכלי מלך משלי ל׳ ומדרש שממית זה עשו שאין בכל השרצים שנואה כשממית וכתיב ואת עשו שנאתי וכתיב בזוי אתה מאד ומה שממית מלאה ארס אף עשו הרשע מלא ארס על ישראל דבר אחר שממית שמיאה עיניו ולבו של אבינו היאך מעשרין את המלח היאך מעשרין את התבן שממית שמיה בית אלהינו בידים תתפש באיזו זכות תופס מלכות מלכות בזכות הידים שנאמר ויעש גם הוא מטעמים וכו׳ ידים שברכו אביו על פרנך תקיה וכתיב ביה והידי׳ ידי עשו והיא בהיכלי מלך שפשטה ידה והחריבה שני מקדשים שנם בתורבן ראשון סייע שנאמ׳ עובדיה א׳ ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו וגו׳ וזהו בהיכליך׳ במלא גויות שם תשב ותתפש׳ למדינו ידין בגוים מלא גויות כל נפש ונפש שהרג עשו מישראל כביכול נטל הקדוש ברוך הוא מדם כל גויה וגויה וטובל פורפירין שלו עד שנצבע דם וכשיגיע יום הדין וישב עליו בכסאו לדון אותן לובש אותן פורפורן ומראה לו גופו של כל צדיק וצדיק רשום עליה שנאמר ידין בגוים וגו׳׳ אבירים בעגלי עמים פסוק הוא תלים ס״ח בערבי פסחים עדת אבירים בעגלי עמים שמשון אבירי עם כעגלים שאין להם בעלים כלומר כאילו הן הפקר שנאמר עיוזי לרבים שיש להם רשות לרבים מתרפס ברצי כסף שפושטין פסת יד לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים ודרשו מתרפס כמו התרפס כפושטין פס ידם׳ להעד שישראל יעידו כך יי׳ ימלוך לעולם ועד ויש בו ארבע תיבות רמז אחר ארבע מלכיות ימלוך ויש בו שש אותיות רמז לשבעה רועים ושמונה נסיכי אדם ואברהם כאמנך שנאמר והאמין ביי׳׳ מאמינך שנאמר ויאמין העם והכי אמרו בהזורק שמאמינים בני מאמינים׳ וכנה אשר נטעה וכו׳ פסוק הוא תלים כי ישראל נמשלו לגפן שכתיב לפני ופקוד גפ״ן ואת בגימטריא ישראל׳ באור לשון הטוב כאור היטב לכל והמטיב לטובים׳ ה״ג אדיר ובאור חיים באורך נראה אור׳ והאומר מקור חיים טועה כי כל חרוז שלישי מיוסד בד׳ תיבות ובפסוק ור״מ ש״ן יסדו וחתום מאיר בר יצחק:

ארוגי עוז המלאכים הם ארגים עוז וגבורתו של הש״י שהוא נערץ בקול עוז וחוק׳ לנערץ הש״י הוא נערץ בגבא המלאכים שכתוב בהם יחזקאל א׳׳ בוטים לשון יש בוטה משלי י״ב עניין פתחון פה׳ גזורי אש כמו ספיר גזרתם ספיר ושוכים כאילו נחתכו מן הספיר לרוב זכותם אף המלאכים נחתכו מן האש כי גזורי ענין כרותה וחתוך׳ אזורי אש המלאכים הם חגורים אש על שם מאזרי זיקות ישעיה קושים׳ דמיונם וחזיונם של מלאכים כזוהר ד׳ חיות הסובבים הסביבה שכתיב בה קלו מלפניו כל הארץ ופירש וחזיונם ענין ראייה׳ ויענידון ענין קשר כמו אענדנו עטרות ליאיוב ל״א׳ והרי ניו שגויותם וגופתם זוהר על שם ושתים מכסות את גויות הנה יחזקאל א׳ וכתיב וגויתו כתרשיש דניאל׳ ופירושו גופו׳ ומניו ומתוכו כמו מן גוי גורשו איוב ל׳ וכן תרגום תוך גו כלו׳ תוכם כברם׳ רשפים נחלי׳ כמו רשפיה רשפי אש שיר ח׳׳ קקוקי הוד קקוק ורשום הוד שלך כלב׳ של מלאכי׳ והרבה מאת תהלתך מטיפים פירס מדברי׳ כמו ועלימו תטו׳ מלתי איוב כ״ט כי הדבור נוטף מהפה כענין תול כטל אמרתי ואם קאי על ישרא׳ אור רוכה לומ׳ כלב ומאד כמו בכל

לבבך

אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ: זָהֳרֵי גֵיוּ ·
מִחוּץ וּמִגֵּיו יְקוּדֵי לַהֲבֵי רְשָׁפִים: חֲקוּקֵי
הוֹד · בְּלֵב וּמְאוֹד · תְּהִלָּתְךָ מַטִּיפִים:
טוֹטְפֵי שִׁיר · לוֹ לְהָשִׁיר · בַּשְּׁחָרִים
וּבַנְּשָׁפִים: יְרַהֲטוּן יְלַהֲטוּן · לָכֵן נִקְרְאוּ
שְׂרָפִים: כּוֹפְפִים רֹאשׁ · בְּחִיל לִדְרוֹשׁ ·
רְאוֹת הוֹדוֹ לֹא זוֹקְפִים: לְבַל יְלִיזוּן וְלֹא
יֶחֱזוּן · כְּבוֹדְךָ בְּלֶכְתְּךָ: אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ
מַלְאָכִים נֶעֱרָכִים · לְהוֹדוֹת לְךָ נִצָּבִים:
נֶאֱזָרִים וְנִגְזָרִים · מִנַּהַל נֶחֱצָבִים:
סִלְסוּלָם · וְצִלְצוּלָם · עֲנוֹת שִׁירוֹת
נִקְצָבִים: עֲנוּדֵי חֵן · וְלִוְיַת חֵן · שְׂמֵחִים
וְלֹא נֶעֱצָבִים: פְּאֵר פּוֹצְחִים · וּמְנַצְּחִים
סָבִיב מְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ: אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ

זה אומרים בפיהם · אופן

אֶרְאֶלִּים וְחַשְׁמַלִּים · יִתְּנוּ שִׁיר לְשֵׁם
הָאֵל: בְּטוּב הֶגְיוֹן · לְצוּר
עֶלְיוֹן הַפּוֹדֶה וְהַגּוֹאֵל: וּבֵן יַחַד גּוֹי אֶחָד
בְּרוֹב שֶׁבַח וּבְרוֹב הַלֵּל: יַקְדִּישׁוּן
וִישַׁלְּשׁוּן קְדֻשָּׁתְךָ בְּכָל יוֹם וָלֵיל: וְאַתָּה
קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: גְּדוּדֵי רוּם
יַכְתִּירוּם · לְךָ זֶמֶר וְתִפְאָרָה: דְּמוּת
פְּנֵיהֶם וּמַרְאֵיהֶם כְּמַרְאֵה אֵשׁ בּוֹעֵרָה: הֲמוֹן קוֹלָם בְּסִלְסוּלָם לְךָ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה:
וְשִׁיר פּוֹצְחִים · וּלְךָ שׁוֹחֲחִים · וְאוֹמְרִים כִּי אֵין כָּאֵל: ואתה זָהֳרֵי אוֹר · בְּעֵין מָאוֹר ·
פְּנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּם: חֲצוּבֵי אֵשׁ · יְצוּקֵי אֵשׁ · וְסוּסֵי אֵשׁ מַרְכְּבוֹתָם: שִׁמְךָ יְבָרְכוּן ·
בְּעֵת יֵלֵכוּן · לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם: סוֹד מְבַקְשִׁים · בְּעֵת רוֹחֲשִׁים · אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹד
הָאֵל: ואתה טְכוּסֵי הוֹד · לְךָ סָהוֹד · יְסַהֲדוּן כִּי אַתָּה צוּרָם: יְהוֹדוּךָ · וְיוֹדוּךָ ·
בְּמַהֲלָלָם וְטוּב שִׁירָם: כְּגַבְרִיאֵל · קְדוֹשׁ הָאֵל · וְסַנְדַּלְפוֹן טַפְסְרָם: פְּאֵר קוֹשֵׁר
בְּתוֹם וְיוֹשֶׁר · עִם הַשַּׂר מִיכָאֵל: ואתה קדוש לְךָ יַחַד · גּוֹי אֶחָד · תְּהִלָּתְךָ

לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך · טוטפי שיר כתר ועטרה של שיר בפרק במה אשה ולא בטוטפת ואמר מאי טוטפת א״ר אבהו המוקפת מאוזן לאוזן · בשחרי׳ ובנשפי׳ בשחר ובערב · ירהטון ירוצו על שם רצוא ושוב · ילהטון כמו אש לוהט ענין שרפה · בחיל לשון חיל אחז · ראות הודו לא זוקפים לכך כופפים ראשם ולא זוקפים שלא יראו הוד השכינה · יליזון כמו אל יליזו מעיניך משלי ג׳ לשון כסוי והסר׳ · נערכים מסודרי׳ עומדים על מעמד׳ · נאזרים ונגזרים מנהל כתנכים כמו שאמר למעלה נהורי אש מוורי אש ופירש בתנכי׳ נכרת׳ · סלסולם וצלצולם שניהם לשון הגבהת והרמת קול · נקצבים שיש זמן קצוב להם לומר שירה · ומכנמים לשון למכנת:

אראלים וחשמלים שניהם שמות מלאכים הם שנאמ׳ הן אראלם צעקו חוצה ישעיה ל״ג · וכן בדברי רז״ל אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש כמו אראלים את המצוקי׳ בכתובות פ׳ הנושא · וחשמלי׳ בנבואת יחזקאל · יתנו יספרו · הגיון ענין דבור וצפצוף · גוי אחד ישראל · ואתה קדוש יושב וכו׳ שהקב״ה יוש׳ ומצפה עד שתתפלל כנסי׳ [illegible] של ישראל · גדודי רום מחנה שמים · יכתירו׳ יכתירו בקדוש׳ כתר · שוחחים ענין דבור · יצוקי על שם כהר מוצק יסודם איוב ל״ב · לא יסבו בלכתם כמו שאמר במראות יחזקאל: סוד מבקשים שאומרים איה מקום כבודו · רוחשים ענין תנועה · טכוסי לשון תכסיסי · סהוד לשון עדות · יהודוך יתנו לך הוד · טפסרם ענין קצין ושר · מחנות׳ ארבעת׳ מלאכים אשר כד׳ מחנות שלפני הקב״ה רוח רעש אש דממה דקה · יתגוננו כמו אף תגנין יתהללו תלים ע״ו והוא ענין פרקים · כעין קלל יתבוננו ע״ש ונוצצים כעין נחושת קלל יחזקאל א׳ פי׳ שיש להם גוון כעין נחושת שממורט ונקי ימל״ך לשון מווק · בשש עפים בשתים יכסה כמו בשתים תיבחתן שפירושו אחת מהשתים · ערך ל׳ כח וגבורה · אשר אילו יעולל על שם קול ה׳ יחולל אילות תלים כ״ט שקולו יצחיד את האומות שהן עומדין בחוזק כאילות · פתוכי אש מעורבי אש ומים אמר ר׳ אבא המלאך עצמו חציו אש וחציו מים בירושלמי ועם כושע ע״ש יצאת לישע עמך מחקוק ב׳ · כתרשיש׳ ע״ש וגויתו כתרשיש ופי׳ רז״ל פרק ג״ד הכשה שגופו של מלאך כימים של תרשיש: רוגשים

יַעֲרִיצוּן: מַחֲנוֹתָם · אַרְבַּעְתָּם · לְמוּל כִּסְאֲךָ יִתְחַצְּצוּן: נוֹרָאִים וְנִשָּׂאִים · כְּעֵין קָלָל יִתְנוֹצְצוּן: זֶה יַעֲרִיץ · וְזֶה יַמְרִיץ · וְזֶה יְהַלֵּל · וְזֶה יְסַלְסֵל: ואתה קדוש סְגֻלָּתְךָ · וְנַחֲלָתְךָ · לְךָ תָּמִיד יְשׁוֹרְרוּ: עֲבָדֶיךָ מְעָרְצֶיךָ · כְּבוֹד זִכְרְךָ יְזַמֵּרוּ · שְׂרָפִים בְּשֵׁשׁ עָפִים · בְּרוּם עֶרְיָן יְפָאֵרוּ: בְּקוֹל הָדָר · לְצוּר נֶאְדָּר · אֲשֶׁר אֱיָלוּת יְחוֹלֵל: ואתה קדוש פְּתוּכֵי אֵשׁ · טָסִים בְּשֵׁשׁ · כְּנָפַיִם בְּרוּם זְבוּלָךְ: צַהֲלָתָם וְרִנָּתָם עוֹרְכִים תָּדִיר לְמוּלָךְ: וְעַם נוֹשַׁע · שָׁב פֶּשַׁע · יַקְדִּישׁוּ כְּבוֹד גָּדְלָךְ: אֲדוֹן הַכֹּל · כָּלִיכוֹל · גְּבוּרָתְךָ מִי יְמַלֵּל: ואתה קדוש קְרוֹשִׁים · כְּתַרְשִׁישִׁים · קְרוּאִים מַלְאֲכֵי הָאֵל: רוֹן רוֹחֲשִׁים · בְּעֵת רוֹגְשִׁים · וְאוֹמְרִים יָהּ אַכְתְּרִיאֵל:

וְעַם נְדָבוֹת בְּנֵי אָבוֹת · קוֹרְאֵי שְׁמַע יִשְׂרָאֵל · רְצֵה נִיבָם מְחַל חוֹבָם · מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לֵיל: ואתה קדוש שִׁנְאַנִּים · וְאוֹפַנִּים · סוֹבְבִים כֵּס מֶרְכַּבְתְּךָ:

רוגשים ענין קבוץ והמון ועם נדבות על שם עמך נדבות תלים ק"י: כיתם דבורים: שבאים הם מלאכים על שם אלפי שנאן: והלתך ל' נגה ואור כלומר שהם מספרים זיו והדר שלך: כדל שואל על הפתח כן בנין שואלים צרכם ממך:

תְּהִלָּתְךָ וְהִלָּתְךָ · מַעֲרִיצִים תִּפְאַרְתְּךָ: וְגוֹי קָדוֹשׁ · לְךָ שָׁלֹשׁ · יְשַׁלְּשׁוּן אֶת קְדֻשָּׁתְךָ · הֲמוֹנֶיךָ · וּבָנֶיךָ · נִצָּבִים כְּדַל שׁוֹאֵל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: אהבה

אֱלֹהַי יְמֵי שְׁנוֹתַי כָּלוּ · בְּאֶרֶץ גָּלוּתִי · כָּלְאוּ וְלֹא אֵצֵא מִצַּר לִרְוָחָתִי · עָזוּב וְלֹא עָזוּר וְאֵין בִּי עֶזְרָתִי · גוֹלֶה וְאֵין גּוֹלֶה סוֹד קֵץ תְּשׁוּעָתִי: מְנוֹדֵד בְּלִי מְשׂוֹרֵד · מְאַסֵּף חֶרְפָּתִי · דִּבַּת עַם אֶשְׁמַע וּמוּסַר כְּלִמָּתִי · בֶּאֱמוֹר לִי אַיֵּה אֵפוֹא תִקְוָתִי · אָכֵן כָּל הַיּוֹם זֹאת הִיא שִׂיחָתִי: חֶלְקִי וְצוּר לְבָבִי · וְתוֹרָתִי מְנָתִי · אֲיַחֵל וְלֹא אֲאַחֵל דְּבָרוֹ עַד הֱיוֹתִי · אֲצַפֶּה וְלֹא אַרְפֶּה וְאֶל אֵל צִפִּיתִי · אוֹמֵר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי: אלהי עַמִּי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתִּי · בְּיַד עוֹבְרֵי רְצוֹנִי · בְּפֶשַׁע יַעֲקֹב זֹאת אָמַר צוּר קוֹנִי · לִי צַר וַתִּקְצַר רוּחִי לְעַם עָנִי · קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי וּמִזְּרוֹעִי קַלַּנִי:

ימי כלו לשון אדני משה כלאם שאני כלו בגלות זה ולא אוכ' לצאת ממצרים לרוח' · גולה לשון גולה וטלטול ואין לי שיגלה סוד הקץ · מנודד ל' נע ונד · משודד ענין תקומה ורוממות · באמור לי איה ואפוא תקותי ע"ש באמור אלי כל היום איה אלהיך תלים מ"ב · חלקי וצור לבבי על שם צור לבבי וחלקי אלהים לעולם תלים ע"ג כלומר כך אני משיב לאומות הקדוש ברוך הוא הוא חלקי ומחזק לבבי והתורה היא מנתי ע"כ תמיד איחל ולא אחל דברי להיות כיסת לדברי האומות כל ימי היותי על האדמה אצפה לחסדי השם · עמי ונחלתי וכו' זו תשובת הש"י לתלונות כנסת ישראל מה שמתי כנסת ישראל שהם נחלתי ביד א"ה עוברי רצוני הוא בעבור פשעם וחטאם · לי צר על שם בכל צרתם לו צר · קלני מראשי ומזרועי קלני תנן בפרק נגמר הדין אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי ופרשים שאדם מצטער שפורענו' באה עליו בעונו השכינה כביכו' ל' היא קובל' ומכודדת עליו קלני מראשי כמו שאדם נגע ועייף אומר ראשי כבד עלי וזרועי כבד עלי שנאמר כי קללת קלל ית אלהי קל' · ואכיע' בראשי אוי לי מעוני בפ"ק דברכות שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומר' אוי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי וכו' עד הקב"ה מנענע בראשו ואומ' אשרי המל' שמקלסין אותו בביתו כך ואוי להם לבני' שגלו

מעל

ואניע

Digitized by Google

ואניע בראשי אוי לי מעוני · ואנקמה
מאויבי ואכריתם ביד ימיני · אפיר עצת
גוים ומחשבותם אניא · יזמו והערימו
עצה ולא מני · נוטע אזן הלא קול
שמעה אזני · יוצר עין הן כל ראתה עיני ·
ראה ראיתי את עני עמי : אלהי סברי
בך שתי ומתי מתאות · נפשי ואין דורשי
ובלבבי מכות · אש על הר קדשי ששמם
ונות · בית קץ אין לה אמללה דות · לי
זרים אומרים בגודל ובגאות · רוח עד
רוח תבטחי ותורתרי בשבי כצבי מדח
ומה תקות · עם נענה אענה על דבר
אמת וענות · צדק ועל עיקר דת וכל
יקר שות · אל תרבו · תדברו אלי בני
נעות · סורו ממני מרעים ואצרה מצות :
אלהי עמי פניתי עניתי · אל תפלרת
הערער · נאם יי לישראל אהבתי נער ·
ושר זקנה אני הוא · אם מזכות נוער ·
ארע כי יכבר · ואבין כי יצער · עיני בכל
שיניו · ומסטיניו אגער · בהר שעיר
אסעיר · וערער יתערער · לא לך חזיר
יער כבוד בית היער · צא איש הדמים ·
מעמים נבער · לחרפות עולם לחימה
ולצער · ואל תבא בשער · עמי :

וקרבתנו זולת וכולו

אין כמוך באלמים · דומם ושותק
למעגימים · צרינו רבים קמים
בהוסדם יחד לגדפנו · איה מלכם
חרפונו · לא שכחנו ולא שקרנו · אל
דמי

מעל שולחן אביהם ווי לו לאב שהגלה את בניו וזהו שיכד אוי לי מעוני פי׳ ב״ה על שם מעון ביתיך · ואכריתם ביד ימיני על שם ימין יי׳ תרעץ אויב · אפי׳ עצת וכו׳ על שם יי׳ הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים · יזמו והערימו עצה ולא מני על שם לעשות עצה ולא מני ישעיה ל׳ כלו׳ האומות יזמו להערים עצה על ישראל ואין העצה ממני · נוטע אוזן הלא קול וכו׳ על שם הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט תלים צ״ד כלו׳ האומו׳ סבורים שהש״י לא ישמעם ולא יראה׳ ולא ידע עצתם ומחשבותם והלא הוא הבין כלי השמע והראות ואיך יתכן מי שהבין הכחות האלה שלא ידעם ע״כ אומר הש״י ראה ראיתי וכו׳ · אלהי סברי בך שתי הם דברי כנסת ישראל ופי׳ סברי תקותי · ומתי מתאות נפשי כמעט שאני מת מרוב תאותי ונשקי בהש״י ואין דורש אותי וכתיב תאו׳ עצל תמיתנו משלי כ״א · בלבבי מכו׳ אש לבי בוער כאש על הר ציון ששמם וישראל שכתיב בהם ונות בית תחלק שלל תלים ס״ח קץ אין לה אומללה כברתה ישרא׳ שהם דוים לב בגלות · לי זרים אומרים אומות העולם שהם זרים בגודל לב ובגאות רוח מה אתם בוטחים על משיחכ׳ על רוח אתם בוטחים כי כבר בא המשיח ע״כ את תותרו ותשארו בשביה כצבי מודח פסוק הוא ישעיה י״ג כצבי המודח מפני רודפיו שצריך לרוץ בבהלה כן אתם בגלות ומה תקות עם ישראל שהוא מעונה בגלות · אענה ואז אענה להם בטחוני על דבר אמת וענות צדק ופסוק הוא תלים מ״ה והם דברי נחמה שאמרו הנביאים שהם אמת וצדק והם בטחוני שהש״ם יתעלה יגאלנו מהגלות וישלח לנו משיחנו · ועל עיקר דת ובטחוני ג״כ על התורה שהיא עיקר דת · וכל יקר שות על שם יקרה היא מפנינים וכתיב וכל חפציך לא ישוו בה ע״כ אל תדברו עלי עוד כדברים האלה · בני נעות על שם בן נעות שמואל א׳ כ׳ והוא לשון עות · הערער פסוק הוא תלים ק״ב ישראל דומין בגלות כערער בערבה והוא עץ הגדול במדבר בארץ ציה · לישרא׳ אהבתי נער על שם כי נער ישרא׳ ואהבהו הושע י״א כלו׳ אהבתי את ישראל בנעוריו כמו שאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהב׳ כלולותיך וגם עתה עד זקנה אני הוא ואוהבו אף אם הוא עתה מבוער ממזמנו׳ ואין בו זכות · ארע כי יכבד וכו׳ על שם יכבדו בניו ולא ידע ויצערו ולא יבין למו איוב י״ד ר״ל אחרי מות האד׳ לא ידע אם יהיו בניו רבים או יהיה להם ממון רב וכבוד או אם ימעטו וכאן ר״ל יכבד לשון מכובד ויצער ל׳ צער אמר הש״י לאומות העול׳ אנו אני אדע אם אתם מטיבים לישראל ומכובדים ביניכם או אם אתם מצערי׳ אותם ויודע אני שאתם שנאתם אותם ועל כן עיני בכל עויניו כמו עוין את דוד שמואל א׳ י״ח כלו׳ בכל הכותני עיניהם עליהם והביטו הבטת השנאה · אסעיר לשון רוח סערה · וערער יתערער פסוק הוא ירמיה כ״א ענין גלוי כלו׳ שיתגלו יסודות חומותיך · חזיר היער עשו על שם חזיר מיער · בית היער ב״ה שנא׳ בית יער הלבנון מלכי׳ א׳ ז׳ : צא איש הדמים פסוק הוא שמואל ב׳ י״ו אתה עשו ששפכת דמים הרבה מישראל · מעמי׳ נבער עצה נבערה מכל אומה ולשון שנאמר קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד : אין

אין כמוך באלהים בפרק הניזקין דבי רבי ישמעאל
תנא מי כמוכה באלים מי כמוכה באלמים שאתה
שומע בזיונו של רשעי' ושותק · למעגימים כמו עגמה נפשי
לאלהים וכן בדברי רז"ל מפני עגמת נפש · גרושים מן גיא גאון
עלשם מן גוי יגורשו איוב ל' תרגום תוך גו הרשעי' הגרושי'
מתוך עמיתך כתנאו ונשאו ראש על עמך ודכאו אותם
בפרך · אויבינו פלילים שהם אומרים שהם שופטים ודנין
אותנו · האמללים פסוק הוא בנחמיה והוא ענין חולשה יהבו
לכם עצה כך אמרו לנו שנו לכם עצה לשמוע לנו שלא תהיה
לשמצה לשון דבה ושם רע כמו לשמצה בקמיהם · הן לריב
ומצה פסוק הוא ישעיה נ"ח ענייכם ענין ריב כלומר שריב
גדול יהיה בינינו אבל אם תהיו כמונו או נהיו לעם אחד
ונאהב אתכם · לנצר נתעב פסוק הוא ישעיה י"ד ופירש נצר
ענף וכאן רוצה לומר אם תפנו לקבל לאלוה אותו הנא
מעיר נוצרת · זעקו לוקים ישראל על שם שלוקים תמיד מידי
אומות העולם · ונחטבנו את יי' האמרת תרגום חטבתם
ברכת הזבח כונו על שם כי הוא יברך הזבח שמואל א' ט'
וכאן רצה לומ' כשהאומות היו רוצין אותן הורגין אותן הם
מברכי' ברכה על הזבח ובכוונה ומה היא הברכה שמע ישראל
וכו' כמו שעשה ר"ע בפ' הרואה · כהנים לזבח עולת האומו'
לקחו הכהנים וזובחים אותם במקו' עולות · מערכה גדושה
שופה שהיתה המערכה מלאה ובבורה הרוגי' כגדיש שנאסף
בגורן ופי' שופה כמו קטומ' ששופתני השמש ל' ראיה שהית'
נראית כבירה לא קטומה וגרופה ותפס ל' זה ע"ש המשנה
פרק כירה עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ובגמ' גרוף
וקטים ופרש"י קטום היינו כתן אפר על הגחלים לכסותם
לככנס דאפר מתרגמי' קיטמא ופי' גרוף הוא כיבוד התנור
מהאפר וגחלים כלו' שהית' המערכ' מלאה מהרוגי' ונראית
כבירה שאינ' גרופה וקטומ' שה"א מלאה עפר וגחלי' · לרשפי
שלהב' יה פ"ה שירש ופי' לגחלי' ולהב' אש ופי' שלהב' יה שלהב'
גדולה וכן דרך המקרא כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו אל
השם · נועדי' וכו' בודאי מועדי' ומזומני' הקדושי' הללו להיו'
במחיצת שאר צדיקי' שהם בני עליה כמו שאמרו ראיתי בני
עליה וכן מועטין · סחי כמו סחי ומאוס איכה ג' · ותתאפק
ותשת וק' לאחבו ל' להט הקרב כגון לפרט ס' לפרט מתי היית'
אותה גזירה מלת ואחרית בגימ' תתק"ו לפק החמשי ופ"ה
עלים"א · גרה של אומות כנס' גזרת גזירה זו שסיפר כנס' לגזרת
הבלו' שאכובו כבר או כגזר עליה' עוד גזירה לגזיר' הראשונ' ·
קץ קדוש בחשו' וכו' עתה מפ' בא' זה קדש ובכמה בקדש הי"ה
הגזיר ואמר בקץ ובסוף של אותו יום שקדש נחשון כן עמינדב
את השם במעמד כל ישראל וקפץ כים תחילה כמו שנ' היתה
יהודה לקדשו זה נחשון נשיא שבט יהודה כדאית' במכילתא
דהיינו כך לאדם ניסן שבק' ראשון באותו יום כנגד כר הכורר
בככם ישראל שבתי' בהם נרמז כאישון עינו ולפי שבליל ז' של
פסח ירדו ישראל לים כדאיתא במכילתא וכמו שפירש"י בפ'
בשלח ויום ז' של פסח הוא כ"א בניסן וגזירה זו הי' ך' בניסן
א"כ תפס קץ קדוש נחשון כלומ' שהוא קידש השם בסוף היו'
ונהם

דמי לך: גרושים מן גיא גאון · ועמך
בפרך דכאו · משנאיך ראש נשאו:
דורשי אובות ואלילים · יאמרו אויבינו
פלילים · מה היהודים האמללים: אל
דמי לך הבו לכם עצה · פותיהו לשמצה
הן לריב ומצה: ואם תהיו כמונו ·
לנצר נתעב תפנו · לעם אחד והיינו:
אל דמי לך זעקו לוקים ויענו · לא
נשוב ולא נעבדנו · שקץ תשקצנו ·
ותעב תתעבנו · חי וקים גאלינו · אותו
נעבוד ונחטבנו · בעת צרה ישועתינו:
אל דמי לך טבוח ילדים הכינו ·
ברכת הזבח כונו · שמע ישראל יי
אלהינו · יי אחד וניחדנו · ועל קדוש
שמו הורגנו · לנפול בחרב נשינו וטפנו:
אל דמי לך כהנים לזבח עלתם ·
עקדו ילדים ואמותם · ושרפו באש
את שרותם · לזרוק דמי אחות
ואחים · ולקטר אמורי ניחוחים ·
את הראש ואת הנתחים: אל
דמי לך מערכה גדושה שופה ·
כבירה לא קטומה וגרופה · וכל בית
ישראל יבכו את השרפה: נופלים
לרשפי שלהבתיה · נועדים למחיצת
בני עליה · חנניה מישאל ועזריה אל
דמי לך סחי שמו תורת משה ·
ותלמוד רבינא ורב אשי · העל אלה
תתאפק ותחשה: עמודים וגוילים
לאבחות · ואותיות קרושות פורחות:

מכתב

מִכְתַּב אֱלֹהִים חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת: אל דמי
לך פָּסַע אוֹיֵב בְּזַיִן׳ וְאִבַּד טוּבִי וְשָׂם
לְאַיִן׳ וַיַּהֲרוֹג כָּל מַחֲמַדֵּי עַיִן: צִיּוֹן לִפְרַט
וַאֲרֶשֶׁת׳ צָרָה אֶל אֲחוֹתָהּ נִגֶּשֶׁת׳ הֲכִינוּ
לְפַעֲמֵי רֶשֶׁת: אל דמי לך קֵין
קְדוֹשׁ נַחְשׁוֹן׳ נָגַע צַר בְּאִישׁוֹן׳
בְּעֶשְׂרִים לַחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן׳ רָטְשׁוּ דוֹרְשֵׁי
חֲמוּרוֹת׳ וְקַלּוֹת וְשָׁווֹת גְּזֵרוֹת׳ הַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרוֹת: אל דמי לך
שַׁדַּי קַנָּא לְתוֹרָתֶךָ׳ לְבוּשׁ נִקְמָתֶךָ
וְקִנְאָתֶךָ׳ וְעוֹרְרָה אֶת גְּבוּרָתֶךָ: תִּגְעַר
חַיַּת נוֹבֵר׳ בְּכִלְיוֹן שׁוֹר וָשֶׁבֶר׳ אוֹרְתוֹ
וְאֶת עַמּוֹ בַּדֶּבֶר: אל דמי לך
יְמִינְךָ רַהַב מַחֲצֶבֶת׳ הָרֵץ גֻּלְגּוֹלֶת
בְּמַקֶּבֶת׳ זֹאת עֲדִינָה הַיּוֹשֶׁבֶת: צַח
וְאָרוֹם מִשֵּׂעִיר׳ נְסִיכָה בְּכִלָּיוֹן תַּגְעִיר׳
כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת קִנְאָה תָּעִיר: אל דמי
לך קָנֵה שֵׁנִית שְׂרִידֵנוּ׳ בְּרַבִּים נִסֶּךָ
תַּרְאֵנוּ׳ שָׁלוֹם תִּשְׁפּוֹת לָנוּ: חֲמוֹל זְרוּעֶךָ
קְדוֹשֶׁיךָ׳ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנוּ׳ קוּמָה
עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ: אל דמי לך

עזרת גאלה

שְׁבִיָּה עֲנִיָּה בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׳ לְקוּחָה
לְאֻמָּה׳ לְאֻמָּה מִצְרִיָּה׳ מִיּוֹם
עֲזַבְתָּהּ׳ לָךְ הִיא צְבִיָּה׳ הָשֵׁב שְׁבוּתָהּ
רַב הָעֲלִילִיָּה׳ וְאוֹם עֲשִׂירִיָּה׳ תְּהֵא
שְׁלִישִׁיָּה׳ וְחִישׁ קַל מְהֵרָה׳ וּבַשְּׂרָה
בְּאֵלִיָּה׳ רָנִּי בַּת צִיּוֹן׳ הִנֵּה מְשִׁיחֵנוּ׳ לָמָּה
לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ׳ יי חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ׳ יי
מלכנו

והם קדשו השם בעצמו של יום ך׳ רטשו ענין טרוף ועולליה׳
ירטשו ישעיה י״ג ת״י וטרפון · תגער חית נובר ע״ש גער
חית קנה תלים ס״ח ואומר בע״פ גער בחיה שדרה בין
הקנים שנ׳ יכרסמנה חזיר מיער ותרגו׳ יכרסמנ׳ ינובריה׳
וע״כ יסד חית נובר · ימינך רהב מחצב׳ פ״ה ישעי׳ נ״א עורי
עורי לבשי עוז זרוע יי׳ עורי כימי קדם דורו׳ עולמים הלא
את היא המחצבת רהב ופירש רהב לשון חוזק וגאוה והם
מצרים שנאמר אזכיר רהב ובבל תלים פ״ז לפי שהיו מצרים
בעלי חוזק וגאוה · ופי׳ מחצבת ענין כריתה וכמו שהכית
וכרת פרע׳ בימי קדם כן עורי עתה ולבשו עוז והרץ גלגול׳
וכו׳ והוא ע״ש ותרץ את גלגלתו שופטים ט׳ לשון שבירה
ורציצה ונקב במקבת׳ ע״ש ותשם את המקבת שופטים ה׳
ותרגומו ארזפתא והוא כמ׳ קורנס בדברי רז״ל ובמקר׳ פטיש
והוא כלי ברזל של נפחי׳ שמכים בו הברזל בל״א המ״ר׳ ואת
עדינה היושבת פ״ה ישעיה מ״ז והיא בבל ואדום הש״י
שהן בבל ואדום · משעיר מעשו גדולת ונסיכה שלה תכלה
ותשיר אותם ברוח סערה · שרידנו כמו השאיר לנו שריד ·
תשפות פ״ה ישעיה כ״ו ופירש תערוך :

שביה עניה כנסת ישרא׳ שהיא בשבי וכתיב בה ישעי׳
נ״א לכן שמעי נא זאת עני׳ ות״י עני׳ מטלטלת
ודעתו שהוא מתיבות ההפוכות כמו נעים לשון נע ונד וזה
סיסד עניה בארץ נכריה שהוא נעה מארצה בארץ נכריה ·
לאומה מצריה לישמעאל ואדום שבאו מהגר שפחה מצרית שנ׳
ולך עמו אל ישמעאל · נופיה מגפה · רב העליליה הקב״ה שהו׳
רב מעשה ופ״ה ירמיה ל״ב · ואום עשיריה ואומה ישראלית
שכתיב בה ישעיה ו׳ ועוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער
ופי׳ אפילו לא ישאר רק א׳ מ״י תשוב הנשאר לקדמותו והיה
לבער לא״ה · תהא שלישית כניד וקנין כמו ושלישים על
כלו · וחיש ומהר · לכל תכלה יש קץ פ״ה תלים קי״ט לכל
תכלה ראיתי קץ ופירש תכלה הוא השלמת הדבר כלומר
להשלמת כל הדברים יש קץ · ואין קץ לפורעני לפרעה שלי ·
ואין מתום למכי רפואה למכלתי · שבועה אביה להוציא כי
ישרא׳ דומי׳ בגלו׳ זה כאניה המטרפ׳ בים ואין לה משוטים ·
למוכי דחוקי׳ מעונים משא יבוזוי׳ נבוזי׳ שא״ה בוזזי׳ את ישרא׳
ולוקחי׳ את ממונם כאילו הם גוזזי׳ אות׳ כמו שנ׳ ישעי׳ י״ג
כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוזזיה נאלמה ופי׳ רד״ק ודמיון
כרחל הוא לכנישת הממון שהוא כדמיון הגז · לאורחם לדרוך
ולהלך עליה׳ · עד אנא עד מתי · אזעק חמס שעשו לי על
שם אזעק עליך חמס חבקוק א׳ · ועשו בתמים דמה אותו
לעוף דורס כך הם טורפי׳ את ישרא׳ וגם תמים הוא ל׳ תמימי׳
זה יכיתנו מלך וזה יכים אותנו ולא יעשה עמנו רעה וזה
יקחנו לשיעבוד או י״ל זה יכיתנו ויגרש אותנו מארצו וזה
יקחנו ויאספינו אליו · הקולך זה על שם הקולך זה בני דוד
שמואל א׳ כ״ד ורצה לומר כאן כאלו הש״י שואל כנסת ישראל
ואומר להם הקולך זה הקול אתה גלות אריאל והוא כנסת
ישראל או המזבח · לעת הרשות בספר דניאל שנאמר
אשרי המחכה ויגע לימים אלף וג׳ ומר׳ · ובעת ההיא יעמוד
מיכאל

מיכאל פיה בסוף דניאל · כימו' עניתנו וכו' על שם שמחנו כימות עניתנו תלים כ' ופירש רד"ק כימות שעניתנו אלו הימים והראיתנו בהם רעה כן תשמחנו לעולם ובפ' חלק דרשו במשכנן הימים שעניתנו:

ארנן חסדך לבק' על שם וארנן חסדך תלים נ"ט בכל בקר ובקר כלומר תמיד ארנן חסדך · אמיץ גבורות ואמיץ של השם יתברך שכתוב בו אני יי' חוקר לב בוחן כליות ירמיה י"ז ארנן · בכל קצוי ארץ משוטט ושוקר על שם כי הוא לקצור הארץ יביט איוב כ"ח וכתיב עיני יי' המ' משוטטים בכל הארץ זכריה ד' וד"ה ב' י"ו לשון שטו העם ופירש סוקר לשון ראיה · בדבורו מפרק הרים וכולו על שם והנה יי' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים מלכים א' י"ט ופירש מפרק ענין כריתה ושבר וכמו שאמרו קול יי' שובר ארזים · אשנן לשון דבור · גבהי דוק מתח גבהי שמים משך על שם הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת ישעיה מ' ופירש דוק קרום · ורקע תבל על שם רוקע הארץ ישעיה מ"ב פי' פירש' כלומר שתקן שטחה כדי להתיקר ולהתכבד ע"י הנבראים שעליה · יוקר ספסירו ברקים כנגד ברק מרבו הם הברקים המאירי' את הארץ על שם ברק מרבי' פרשת האזינו ופירש ספסירו מרב כל' תלמוד · שכן מושבו ארקים שכינתו ומושבו היה בארץ שנקראת ארקא דהיינו בהמ"ק שהיה בירושלים על שם אוה למושב לו · לימים שם חקים שלא יעבור גבולו ורבי יוסף טוב עלם יסד זה וחתם שמו יוסף בר שמואל ביוקר ספסרו וכולו · דברו נצב לעולם שמקיים דברו שהתנה עם אדם הראשון שכשם שדן אותו ברחמים כך אתה דן את כל הבריות אחריו · בריקים ומבעולם על שם הארץ בריקים בעדי לעולם יוכה ב' ב' · חסד יי' מעולם על שם עולם חסד יבנה: משרתיו מלאכיו · ונהר נגה האיר הבונה היא האורה · בהדומי' הארץ על שם והארץ הדום רגלי · חשכה וגם אורה לבנה וחמה · מותאמים ל' תאומים שהיו בקומה ובגדולה · שלקם הקב"ה למשמרותם ונתן לזה משמרתו ביום ולזה משמרתו בלילה והם מקיימים גזירת הש"י · סף ל' דבור הנוטף כמו והטף אל דרום יחזקאל כ"א כלו' דבר וצוה האופל למשול בלילה ובגוהות האורות צוה למשול ביום אשמנים כמו באשמני' כמתי' ישעיה נ"ט · טוב הצפון לישרים האור שנקרא טוב גנוז והצפינו לצדיקים לעתיד לבא · ימים שיש מים הרבה והקוס כולם למקום אחד כדי להראות היבשה שנאמ' ותראה היבשה · כיון בשעלו וכו' שנאמר מי מדד בשעלו מים ישעיה מ' · כנס קנים על שם כונס כנד · במעקולם על שם שהים מקיף כל העולם כלומר לשון מעוקם למרככו המים התחתונים על שנשארו למטה וקילס הקב"ה וקנירהם הועלו למעלה אמר הקדוש ברוך הוא אני מתנה עמכם שאין מים העליונים אומרים שירה עד זמן שיאמרו מים תחתוני' שנים שנאמר נשאו נהרות יי' אילו מים תחתונים נשאו נהרות קולם אלו מים העליונים · לרון ל' רינה · קלקולם שנתקלקלו · שלך רב מנה הקב"ה מינה הרבה מינים מהארץ

דשא

מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ: לְכָל תִּכְלָה יֵשׁ קֵץ · וְאֵין קֵץ לְפוּרְצֵי · כָּלוּ שְׁנוֹתַי וְאֵין מְתוֹם לְמַחֲצִי · שָׁכַנְתִּי בְגָלוּת · טְבוּעָה בְבוּצִי · וְאֵין תּוֹפֵשׂ מָשׁוֹט אֳנִיָּה לְהוֹצִיא · עַד אָנָה יְיָ תַּאֲרִיךְ קִצִּי · מָתַי קוֹל הַתּוֹר יִשָּׁמַע בְּאַרְצִי · שִׁמְךָ בָנוּ נִקְרָא אַל תַּנִּיחֵנוּ: למה לנצח

מְחוּצִים לְחוּצִים · סוֹבְלֵי מַעֲמָס · בְּזוּזִים גְזוּזִים · נְתוּנִים לְמִרְמָס · עַד אָנָה יְיָ אֶזְעַק חָמָס · זֶה כַּמָּה שָׁנִים עוֹבְדִים לָמַס · יִשְׁמָעֵאל כְּאַרְיֵה · וְעֵשָׂו כְּתַחְמָס · זֶה יְנִיחֵנוּ וְזֶה יִקָּחֵנוּ: למה לנצח

הַקּוֹלֵךְ זֶה הַקּוֹל · גּוֹלַת אֲרִיאֵל: עִמְדִי וְצַהֲלִי · בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל · לְעֵת הָרָשׁוּם · בְּסֵפֶר דָּנִיאֵל · וּבָעֵת הַהִיא · יַעֲמוֹד מִיכָאֵל · וַיִּקְרָא עַל הָהָר · וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל · אָמֵן אָמֵן · כֵּן יַעֲשֶׂה יְיָ הָאֵל · כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ כֵּן תְּשַׂמְּחֵנוּ: למה לנצח

בגלל אבות:

יוצר לשבת שנייה אחר פסח במדינת פולין

אֲרַנֵּן חַסְדְּךָ לַבּוֹקֶר · אַמִּיץ כְּלָיוֹת חוֹקֵר · בְּכָל קַצְוֵי אֶרֶץ מְשׁוֹטֵט וְסוֹקֵר · בְּדִבּוּרוֹ מְפָרֵק הָרִים סְלָעִים וְעוֹקֵר · גְּבוּרוֹתָיו אֲשַׁנֵּן בְּלִי שְׂפַת שֶׁקֶר · גָּבְהֵי דוֹק מָתַח וְרָקַע תֵּבֵל לְהִתְיַקֵּר · עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר:

יוֹקֵר סַפְסֵירוֹ בְּרָקִים · שִׁכֵּן מוֹשָׁבוֹ אֲרָקִים · לַיַּמִּים שָׂם חֻקִּים · גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים · קָדוֹשׁ: דָּגוּל נֶעְלָם · דְּבָרוֹ

נצב

נצב לעולם· הוא אלהים חיים ומלך עולם· הכין ופעל יסודי עולם· אמץ
והזק בריחם ומנשלם· והקריש מצוקים כתיקון מפעלם· חסד יי מעולם ועד עולם:
יוקר ספסירו זמן משרתיו במרומים· זוהר נוגה בהרומים· חשיכה וגם אורה
יחדיו מותאמים· חקקם למשמרותם וגזרה מקיימים· טף אופל לאשמנים
ונגוהות לימים· טוב הצפין לישרים הולכי תמים· חושך יכסה ארץ וערפל לאמים:
יוקר ספסירו ימים הקוה כלם· יבשה להראות השכילם· כוון בשעלו מדת
משקלם· כנס חציים למעלה וחציים שקע במעקולם· למר בכו תחתונים ליה
כיקילם· לרון התנה תהלה תמורת קלקולם· נשאו נהרות יי נשאו
נהרות קולם: יוקר ספסירו מלך
רב מנה מארץ דשאים להזמינה·
נצנים ודשאים הצמיח ממנה· נשוא
קל וחומר וגם בתנוב למינה·
סמל בריה צארת בערבוביא לאו
כל הימנה· שורק משמר בענביו צר
מהם להטמינה· כי ישר דבר יי וכל
מעשהו באמונה: יוקר ספסירו
ערך מאורי מופתו· עששיות זוהרות
בעפתו· פער האחד לרגל ברש
בשפתו· פעלו הושב בראשו ולא
רעננה כפתו· צארת כמין שופר נגזר
בו להרפותו· צדיקים נקראים
בו וגם בחבירו ליפותו· והוא
כחתן יוצא מחפתו: יוקר ספסירו
קנין ודגים ואנקה· קרן והשריץ עלי
ארקא· רמש ובהמה גסה דקה·
רובץ בהררי אלף הטריפו חקה·
שת נחש בריח במצולה עמוקה· שמור
עד יפקדנו מדבר בצדקה· בחרבו הקשה הגדולה והחזקה: יוקר ספסירו תמונה
גבל משובחה· תבנית אנוש בטפיחה· יצרו בכפו היות דרכו צליחה:

דשא וכל"ג' ופרחי'· נשאו קל וחומר וגם בתנוב למינה
מפני שדבר וגם הם"י לאילנות למיניהו נשאו הדשאי' ק"ו
בעצמן מה אילנות שה' גדולים ונמסים' מסויימי' כתיב בהם
למיניהו אנו לא כ"ש שלא נבא בערבוביא מיד יצאו למיניה' פי'
או טריפו' ופי' תנו' ניויקם הפרי ינדולנו· סמל בריה צורת
בריה של דשאים לאו כל הימנה ל' תלמוד הוא כלומר לאו כל
הימנה של דשאים לבא' בערבובי'· שורק הוא גפן שורקה
ובו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשי'· צר מהם יצר הב"ה
מהם להטמין לצדיקים· כי ישר וכו' ישרו דברו של הב"ה שנדר
לצדיקי' וקיים להם· ערוך מאורי מופתו חמה ולבנה שהם
מופת ואות למועדי' ושני'· עששיות זוהרות בעפתו ווהרות
מאירו' או שני מאורו' כעששי' בעיפ' והיא אדמ' שהיא חשכה
ואפלה אם לא נמאירו' כמו ארץ עופתה איוב י' ופי' עששית
ל' תלמוד כמו עששית שהיתה דולק' וכו'· פער פתח הא'
והוא הלבנ' את פיו· לרגל ברשו בשפתו דבר רכילו' בשפתו
על חבירו והיא חמה ואמרה אפשר לב' מלכים וכו' כמו וירגל
בלשנו· פעלו הושב בראשו אותו פעל חשב לעשות לחמה
הושב ללבנה בראשו שנתמע' הוא ולא רעננ' כפתו פ"ה איוב
ט"ו וכאן ר"ל שאין לו כפה שלם כי נחסר כפה שלו ואינו אלא
חצי צורת כמין שופר נגזר בו שהלבנה דומה כמו שופר שעקו'
כשאינו מלא'· להרפותו כלו' לרפא' אותו ולפייסו אמר לו
הקב"ה צדיקי' יקראו על שמך יעקב הקטן דוד הקטן בפרק
או טריפות· וגם בחברו ליפותו לעתיד לבא יהיה מאור
הלבנ' כאור החמ' ואז ישיש כחתן ויצא מחפתו· קנין ודגי'
עופו' ודגי' כי העופו' נקראו קנין ל' קן לצפור· ואנקה
שרצי' ע"ש האנק' והכח· קרן חתך ארקא ארץ· רובץ בהררי
אלף ע"ש בהמות בהררי אלף תהלי' נ' והוא שור הבר' הטריפו
חקה ע"ש הטריפני לחם חקי: נחש

נחש בריח זה לויתן ע"ש נחש בריח ועל לויתן · שמור לצדיקי' עד יפקדנו הקב"ה שנאמר בו מדבר בצדקה שנאמר ישעיה כ"ו ביום ההוא יפקוד יי' בחרבו הקשה וגומר · תמונה של אדם נבנה הקב"ה ועשאו יפה מכוכבים · תבני' אכונו בטפיחה לשון וימינו טפחה שמים · ימרח בכפו בכף ידו של הקב"ה שנאמר ותשת עלי' כפכ' תהלים קל"ט שנברא בשתי ידים כדי שיה' מגלים בדרכיו · כם דבר · שכלל כל בשש' ימים נמר וסיים הקב"ה כל מעשה בראשי' ויכלו תרגו' ואשתכללו · המוזר הקב"ה בעל עטרה כמו מנזריך כארבה נחום ג' · שבו נוצר שבב' ילג ול אותיות ברא העולם · בבצע אמרתו פ"ה איכה ב' לי השלימה שהשלים ונגזר הכל בשש' · יס"ד

והמשיל ידו בכל מערבה ומזרחה :
סח לא טוב היותו לבדו במנוחה ·
פירש דו מצלעו הוית גפן פורחה :
לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה :
יוקר ספסירו בששה שכלל כל
המנזר : רם אתו אין זר · שם קדשו
יבורך שבו נאזר · מאומה מדברו
אחור לא חזר · ויום מנוחה הנחיל לעם מפוזר · אשר בו בצע אמרתו
שגזר · לבשי עוז התאזר : יוקר ספסירו

אופן זה אומרים בברונא

יחיד ערץ הש"י הוא יחיד במלאכים הנוראים והעריצים שנ' אל נערץ בסוד קדושי' תהלי' פ"ט · ברוב חכמה ותושיה שיסד הארץ בחכמה התורה שנקרא' תושיה כדאמ' בב"ר וא"ת מה היה צריך לחכמת תור' אלא ללמד לבני אדם שאין חכמה כחכמ' התור' והענו' בה יודע כל חכמו' וגם ללמד לבני אד' ענוה וזה שיסד ענותו וחכמותו · נשיה הוא הארץ כמו בארץ נשיה תהלים פ"ח כי הארץ מקום למתים הנשכחים מן הלב · חסין יה פ"ה תהלים פ"ט לשון חוזק ואי' מעוני א"ן מעוני ומקו' סתרי' בחיל ל' חיל אמו · רון לשון רינה · למאות ולאלפים מאות ואלפים של רבבות · ורגליהם בכנפיהם מסתירים שנאמר ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופפו' · רב עליליה הקדוש ברוך הוא רב מעשיו · בעת לכתם לארבעתם ואופניהם אצלם שנ' במראו' יחזקאל ובלכת החיו' ילכו האופני' אצלם וכתיב בלכתם ילכו ובעמד' יעמדו ובהנשאם מעל הארץ ינשאו האופנים לעמתם :
אימתי

יחיד ערץ יסד ארץ · ברוב חכמה
ותושיה : ענותו · וגדלתו ·
מפורסמת וגלויה : נוראותיו ונפלאותיו
יהודון דרי נשיה : מלאכים נערכים
להקדישו ברום עליה : יי אלהי
צבאות מי כמוכה חסין יה · עליונים
ותחתונים שמו לעד יזמרו :
ואופנים · ברננים · כבוד זכרו יפארו :
ממעונו · והביונו · בחיל זה לזה ידברו :
ובנעימות · ובתמימות · תהלתו יספרו :
ואין בהם · ובניהם · לשון שקר ורמיה : יי אלהי קדישין רון רוחשים · עם
כרובים ושרפים : והם עומדים ומסלדים · וכסא מקיפים : במרכבות לרבבות ·
למאות ולאלפים : ורגליהם בכנפיהם מסתירים ובם עפים : יקדישון וישלשון קדשת
רב עליליה : יי אלהי בעת לכתם לארבעתם ואופניהם אצלם ובעמדם במעמדם
יקומון המה למולם : ושם רימון ויעציבון אדוניהם ברום עולם : בקדשה משלשה :
כבוד הא' מלא עולם קדוש ישננו קדוש ישלשו שלישה : יי אלהי והחיות

מאורה לשבת שנייה

אימתי היא כנסת ישראל שנא' איומה כנדגלות · כי בא עת הדרך לפי שנא' ויצא מן בת ציון כל הדרה ובשיגאלנו יחזור אותו הדר · קרוב יום ישעך וכו'
פ"ס

אימתי שמחי ועלזי כי בא
עת הדרך קרוב יום ישעך :
ופעלת

וּפְעֻלַּת שְׂכָרֵךְ הִנֵּה מְרַכֵּךְ׃ יָבֹא
אֶל שַׁעֲרֵךְ׃ הִתְפַּתְּחִי צִיּוֹן מוֹסְרֵי
צַוָּארֵךְ קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ׃
אֵימָתַי׃ אֱלוּתִי׃ שִׂמְחָתִי עָרְבָה וְגָלָה
מְקוֹם מִקְדָּשִׁי׃ שָׁבַת מְשׂוֹשׂ חַגַּי׃
שַׁבְּתוֹתַי וְחָדְשַׁי׃ וְסָתַם רַחֲשַׁי׃ וּפַס
קָרְבַּן אִשַּׁי׃ אוֹיֵב דִּלְּקַנִי׃ וַיִּקֶס בִּי
כַּחֲשִׁי׃ רָאִיתָ וְדוֹמַמְתָּ׃ מַלְכִּי וּקְדוֹשִׁי
וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי׃ אֵימָתַי אֱלוּתִי
מַזָּרוֹת וְשִׁמְשִׁים׃ וְכָל שׁוֹטְרֵי מִזְרָח׃
עֲבוּרֵךְ קָבַעְתִּי׃ עוֹלָם בְּלִי נִקְרָח׃
אִם לֹא בְרִיתִי׃ כָּתוּב הוּא וְנֶאֱרַח׃
הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם׃ לָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר סָרַח׃
עֵת בָּא אֵיתָנֵי הֶהָרִים׃ אֲשֶׁר
זָרַח מִמִּזְרָח׃ הוּעֲלַט בְּאוֹפֶל׃
וּבְעֹשֶׁר נִטְרַח׃ וּכְבוֹד יְיָ עָלַיִךְ זָרַח׃
אֵימָתַי אֱלוּתִי׃ מִן הַמֵּצַר
קְרָאתִיךָ בִּשְׁנוֹנֵי דִּלַּגְתָּ קֵץ׃ וְהוֹשַׁעְתָּ
הֲמוֹנַי אַף כִּי עָמְדָה לִי׃ זְכוּת אֵיתָנַי׃
וְאַתָּה נְטַשְׁתַּנִי׃ וְכָלוּ חֶשְׁבּוֹנַי׃
אָפְסוּ עִתּוֹתַי׃ וְגַם עָבְרוּ זְמַנַּי׃
וְכַצֹּאן לַטֶּבַח׃ נְתַתַּנִי בְּיַד מְעַנַּי׃
הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְיָ׃ אֵימָתַי אֱלוּתִי׃
וְעַד אֵיךְ אֲנִיחֵךְ׃ תַּחַת יַד מוֹנַי׃
כִּי עָלַיִךְ הוּשְׁתָּתוּ וְהָטְבְּעוּ אֲדָנַי׃
פְּעֻלָּתִי לְמַעֲנֵךְ רַב טוּב מִצְפּוּנַי׃ שְׂמֹאל
בְּגָלוּתֵךְ׃ אֲחַזְתִּיךְ בִּימִינִי יְדַעְתִּיךְ
בַּצַּר׃ לְצַמְצֵם שֵׁם שְׁכִינִי׃ בְּסֵפֶר
תַּנְחוּמַיִךְ׃ הָעֵדוּתִי נֶאֱמָנַי׃ יוֹם נָקָם

ע״ש שנ׳ ישעי׳ ס״ב אמרו לב׳ ציון הנה ישעך בא הנה שכרו אתו
ופעלתו לפניו׃ התפתחי ציון וכו׳ פסו׳ הוא ישעי׳ נ״ב התפתחי
מוסרי צוארך שביה בת ציון פי׳ התפתחי ממוסרי צוארך
והם היתרים שנקשרו ונאסרו בהם׃ אילותי הוא השם
יתברך על שם אילותי לעזרתי חושה תהלים כ״ב ופי׳ אילותי
כחי׃ שמחתי ערבה וגלה וכו׳ ע״ש ערבה כל שמחה גלה
משוש כל הארץ ישעיה כ״ד ופי׳ ערבה לשון עירוב׃ וסתם
רחשי היא התפלה ע״ש סתם תפלתי׃ ופס כמו כי פסו
אמונים תהלים י״ב פירש כלו׃ ויקס בי כחשי פסוק הוא
איוב י״ו לשון כקישות בשר כלומר כל כבודי כלה ולא נשאר
בו אלא כשיאות בשר׃ ודוממת ושתקת׃ מזרות כמו מזלו׳
ושמשים הם שבע ככבי לכת שמשמשים את העולם שכל אח׳
מהם יש לו השפעה בעולם התחתון׃ וכל שוטרי מזרח
כל ממשלת השמים כמו אם תשים משטרו בארץ איוב
ל״ח׃ עבורך קבעתי בשביל ישראל קבע אותם
כמו שדרשו בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית
וכו׳׃ עולם בלי נקרח לא נקדש העולם ולא נברא אם לא
קיימו ישראל את המילה שנאמר אם לא בריתי וגומר ירמיה
ל״ג כמו שאמרו בנדרי׳ וקרח בגלה תרגומו וגלידה ובלשון
זה אמרו בב״ר בשעה שאמר הקב״ה יהי רקיע נגלדה טפה
אמצעית וכולי׃ כתוב הוא ונארח כלומר אם לא היה הברי׳
כנאמר בכתוב והנהיג בישראל לא נברא העולם ונארח ל׳
מנהג כמו ארח בנסים ובדברי רז״ל אורחא דמילתא׃
החשיתי מעולם פ״ה ישעיה מ״ב ורוצה לומ׳ שתקתי מלברא׳
העולם אם כפרו ישראל בברית מילה כמו אדם הראשון
אשר סרח וכפר בברית מילה כדאמר בפרק אחד דיני
ממונות ר׳ יצחק אמר אדם הראשון משוך בערלתו היה כתב
הכא והמה כאדם עברו ברית הושע ו׳ וכתי׳ התם את בריתי
הפר׃ עת בא איתני ההרים אשר זרח ממזרח כלו׳ לא נברא
אלא בשביל אברהם וזרעו שאתה ובא מארם בהרים וכתיב
בו מי האיר ממזרח ישעיה מ״א וכתי׳ משכיל לאיתן האזרחי׃
הועלט באופל ע״ש שכתוב בו ועלטה היה פי׳ חושך אפלה׃
ובעושר נטרח שהשם יתברך טרח ונתן לו שמאלכי׳ כשכתי׳
בו כמודם הוה כ״י לקדם כדאיתא בפירקי ר״א ולפי שהיה
אברהם זקן כשנימול והיה לו צער גדול לכך יסד כטרם שהיה
לו לטורח גדול מן המגר כשהייכו במצרים נגרה׃ בשנוני
לשון דבור׃ דלגת קץ דלגת מד׳ מאות שנה כמנין קי״ץ
שלא היו במצרים רק רד״ו שנה׃ גם זכות איתני זכות
אבות על שם שנאמר בירח האיתנים מלכים ח׳ ואמרו בפ״ק
דר״ה בירח תשרי שבו נולדו האבות שהם איתני עולם לשון
חוזק׃ הושתתו ל׳ יסוד׃ אדני פ״ה איוב ל״ח אדניה הטבעו
כלו׳ יסודותיה של ארץ נטבעו בשביל ישראל׃ רב טוב נ״ע
שכתי׳ בו מה רב טובך אשר צפנת ליראיך׃ שמאל בגלותך וכו׳
ע״ש שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני׃ ידעתיך בצר כמו
שכ׳ עמו אנכי בצרה׃ לצמצם שם שכינתו כמו שמצינו שנגלה
למשה מתוך הסנה ונמצם שם שכינתו משום עמו אנכי בצר׳׃
בספר תנחומיך הוא ספר ישעיה שכתוב בו נחמו נחמו עמי

בלבי באה שנת פדיוני ועליך
יזרח יי׳: אימתי אילותי אמנם
ידעתי כי חסדך גבר אכן הייתי
בוזה בכל מעבר ואל מי אשורה
ואוכל להתחבר אם לקנוי ונרצע
דינם נגדע ונשבר כלו כמה שמיטים
ועלי לא נשבר הוריעני קצי
מתי אתגבר קום ועשה כי עליך
הדבר: אילותי אימתי: לבשי
עזך וצהלי פאר רקמה אחבשך
מהר אשמיעך שובי שובי לנפשך
מהרה קל יבא מבשר טוב לחפשך
משמיע שלום תשועת קדושך
גואלך כי חזק מלון בית מקדשך

באה שנת פדיוני שבא׳ ושנת גאולי באה ישעיה ס״ג גאולת׳
אין כת׳ כאן אלא גאולי הוא כנ״א׳ בעצמו כי נס הוא עמה׳
בגלות· אם לקנוי לעבד עברי הקנוי קנין שכיס שיוצא
בשם ונרצע שיוצא ביובל· נגדע נכרת כלומר שיש קץ וסוף
לשיעבודם אבל בעונותינו כלו כמה שמיטות ויובלות ועול
השיעבוד לא נשבר מעל צוארינו· לבשי עזך פ״ה ישע״ה כ״ב·
פאר רקמה אחבשך על שם ואלבישך רקמה וגו׳ ואחבשך בשש
יחזקאל י״ו. לנפשך כמו ינא לחפשי· תשועות קדשך ע״ש
קדוש ישראל מושיעך ישעיה מ״ג· פדעי כמו פדעהו מרדת
שחת איוב ל״ג שהוא כמו פדהו· שובי לתשועי כך אומרים
לנו האויבים לשוב ולקבל אמונתם שהוא טעות הגל׳· כריתו׳
שלוחיך וכולי כך מוכיח הק״ה לנו ואומרים אחר שכתב לכם
הש״י ספר כריתות ושלח אתכם שוב לא תושעו עוד לעולם
אבל אני אשיב להם תשוב׳ מדעי כלומר אשיב להם המשוב׳
שבודעני ולמדני בנביא מיכה והו׳ אומרו ואני ביי׳ אצפ׳ וגו׳
מיכה ז׳· כמום יום נקם ע״ש הלא הוא כמוס עמדי וכתיב
כי יום נקם בלבי ופירש כמוס גנוז· להרעילם כמו
השקיתנו יין תרעלה ת״י ס׳ והוא ענין מבוכה ומהומה
ורעדה או כוס המות· כנבואת כהני הוא כנבואת ירמיה
שכתוב ביה יען הכהנים אשר בענתות ונבואת חני יען כי
כמו שנאמר בענתה אתישבה: אל

השתחוי לבוראך בשבתך וחדשך לא יבא עוד שמשך: אימתי אילותי:
לעזרתי חושה וגלה קץ פדעי עזרה בצרות נמצאת רועי הנה העת
יאתה לך להושיעי אויבי חרפני שובי לתשועי כריתות שלוחיך עוד בל
תושעי להם אשיב תשועת מדעי ואני ביי׳ אצפה אוחילה לאלהי ישעי:
אימתי אילותי: כמוס יום בשורה צריך להרעילם כנבואת כהני בחימה
להובילם הן שבועה לנגדי עליך לשכלם העת כי תבא אשיב להם
גמולם גדחך אקבץ אוסיף שנית לגאלם נר משיחי יאיר עמוסי להנחילם
והיה לך יי׳ לאור עולם: אימתי זולת

אל

אל חי ארנן בלב
ובשר אתחנן שדי דישה
חונן: בעמל יגוני הבט כי כקצח
אחבט הסר מעלי שבט: אל דמי
לך: גברה עלי גלות בחוסר
כל ודלות בראותי כרום זלות:
דכאוני ערב ובוקר זכרך מפי

אל חי ארנן בלב ובשר ע״ש לבי ובשרי ירננו
אל אל חי תהלים פ״ד· חונן ל׳ תחנת
חנם· כקצח אחבט כמו קצח זה שחובטין אותו במטה כשדשין
אותו מקש שלו ופ״ה ישעיה כ״ח כי במטה יחבט קצח והוא
זרע שחור ממיני התבלין לפיכך אני מתפלל לפניך שתסיר
השבט מעלי· גברה עלי גלות שהוא גלות
שלימה· בחוסר כל ודלות שנאמר ועבדת את אויביך וגו׳
ברעב ובצמא ובעירו׳ ובחוסר כל· בראותי כרום זלות פ״ה
תהלים ופי׳ רד״ק כשיתרוממו הרשעים הוא זולת וגם גלות
לבני אדם וזלות הוא הפך הכבוד וכאן ר״ל כשאני רואה

לַעֲקֹר· בְּהֵיכָלְךָ בְּלִי לְבַקֵּר :
אֵל דֳּמִי לָךְ· הוֹנוּנִי מוֹנַי בִּתְלָאָה
וְשִׁנְּפוּנִי בְּרַבַּת חֶלְאָה· וְאָמְרוּ הִנֵּה
מַתְּלָאָה: וּמַה לָּכֶם לְהֵעָלֵב· עַל
עִסְקֵי עָוֹן צֶלֶב· נִשְׁכַּחְתֶּם כְּמֵת מִלֵּב
אֵל דֳּמִי לָךְ: זָנַחְתִּי עֶדְנִי תַּעֲנוּגָם·
מִשְׁתֵּיהֶם וּפַת בַּגָּם· וְכָל מוֹעֲדֵי חַגָּם·
חַי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ· וְכִכְלִי רִיק הֻצַּגְנוּ·
נֶפֶשׁ עָלֶיךָ עָרַגְנוּ: אֵל דֳּמִי לָךְ :
טָמְנוּ לָנוּ פַּח וּמוֹקֵשׁ· יָשׁוּר כְּשַׁךְ יוֹקֵשׁ·
עֲבוּר מִמְּךָ לְהַעֲקֵשׁ· יְשַׁלְּלוּ עֲלִילוֹת
בְּרֶשַׁע· בְּלִי עָוֹן וָפֶשַׁע· מִמְּךָ נוֹחִי
לְיֶשַׁע: אֵל דֳּמִי לָךְ: כָּל שִׂמְחָה
עָרְבָה· אֱלֵי גִיל בְּלִי לְקָרְבָה· רָעָתֵנוּ
כִּי רַבָּה· לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדֶיךָ· תַּחֲרִישׁ
בְּבַלְּעָם יְדִידֶךָ· בְּהִתְאַפֵּק הֲמוֹן חֲסָדֶיךָ:
אֵל דֳּמִי לָךְ: מֵעֵת הֵיכָלִי שָׁמֵם·
בָּדָד יָשַׁבְתִּי וְדוֹמֵם· כָּל הַיּוֹם מִשְׁתּוֹמֵם:
נָטְלוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת· וּבָטְלוּ עֹנֶג
הֵיכָלוֹת· וַעֲטָרוֹת חֲתָנִים וְכַלּוֹת :
אֵל דֳּמִי לָךְ: סוֹד סַנְהֶדְרֵי עוֹרְעַר·
זְקֵנִים שָׁבְתוּ מִשַּׁעַר· מְבִירַת לְבָנוֹן יַעַר :
עֵדֶן נֶהְפַּךְ לְעָגֶן· וּבָטְלוּ שִׁירֵי נַגֵּן· מִבֵּית
מִשְׁתָּאוֹת מְנַגֵּן: אֵל דֳּמִי לָךְ :
פְּקוֹד גֶּפֶן וְכַנָּתֶךָ· גּוֹרָל חֶבֶל מְנָתֶךָ·
כֶּרֶם חֶמֶר גִּנָּתֶךָ: צוּר יִשְׁעֲךָ
תְּמַהֲרֶנָּה· גִּיהַּ אוֹרְךָ תְּנַהֲרֶנָּה· לַיְלָה
וְיוֹם תִּנְצְרֶנָּה: אֵל דֳּמִי לָךְ :
קִרְיַת מְשׂוֹשֶׂךָ בְּנֵי· גְּעַר חַיַּת קָנֶה·

שנית

שמלכות הרשעה עולה לרום שהוא זלה ובזויה ושפלה וקלה
שנא׳ הנה קטן נתתיך בגוים בזוי אתה מאד בפרק קמא
דברכות כיון שנברך אדם לבריו׳ פניו משתנו׳ ככרום מאי
כרום עוף יש בכרכיהם וכרום שמו כיון שמש׳ זורחת
מתהפך לכמה גוונים· אויבי שקר הם א״ב שאינ׳ יודעים
למה שונאים אותי כדאמרינן אם עשו שונא ליעקב מה עשה
לשאר אומות· בהיכלך בלי לבקר ע״ש ולבקר בהיכלו תהלי׳
כ״ז כלו׳ האומו׳ לא מניחי׳ אותי להתפלל בבי״המקד׳ ובהיכל׳
ולדרוש ולבקר אותך ורד״ק פי׳ לחפש בשבלים הנפרדי׳ שהם
מלאכי שמים· הוננוני לשון אונאה כמו לא תונו· מוני הם
האומו׳ שנא׳ והאכלתי את מונייך את בשרם ישעיה מ״ט·
וכן כתוב בספרים ישנים הוננוני מוני ברבת תלאה נטנפי׳
כבאוש ונקלה פי׳ בעבור שאני רבות רעו׳ אשר הרעותי את
מעשו בטנפי את עלמי בויה׳ עבירו׳ ע״ש ולא יתנא ממנ׳ רבת
תלאתה באש תלאתה יחזקאל כ״ד ותירגם לא ייסקן מינה
עבדי בישתא בנורא תיתוקד מבגיאות סוכה ופסוק זה על
ישראל נאמר ופירש תלאה לשון זוהם ובס״א לטנפוני בבאוש
ונקלה פירש שהאומות רוגים לטנף אותי בעבודה זרה
שבבאשת ובקלאות או רוצה לומר לאותו הנולד ביהם והוא
הנוצרי· הנה מתלאה פסוק הוא מלאכי א׳ לשון ליאות
ויגיעה· ומה לכם להעלב כך אומרים לישראל כמה שאתם
עלובים ובמאסי׳ והנו על עסקי עון נלב שגלבתם את התלוי
ועל אותו עון גליתם מארצ׳כם ונשכחתם מלב תרגו׳ תלוי
נלוב· זנחתי עדני תענוג׳ עזבתי כל מעדני תענוגים שאיני
אוכל מאכלם ואיני שותי משתיה׳ בגם מאכלם· וככלי ריק
הוצגנו הועמדנו בגלות ככלי ריק ופ״ה ירמיה כ״א הינגני
כלי ריק· ערגנו לשון צעקה כלומר נפש מרה לך נועקי׳·
טמנו פח רשת· ומוקש שבני אדם יוקשים בם· ישור כשך
יוקש פ״ה ירמיה ה׳ ישור כשך יוקשים ופירש ישור לשון
הבטה ופי׳ כשך לשון הכאה כמו וישכו המים ור״ל כל א׳ מן
הרשעים יביט עלי כמו נייד המוכיח הפח שמכה אל העופות
כשיבואו כך הם מביטי׳ ומארבי׳ לאכסים ללוכדי׳ ויעוללי׳
עלילו׳ דברי׳ עלילו׳ ברש׳ פ״ה תהלי׳ קמ״א פי׳ לעשו׳ מעש׳ רשע
ממך נוחיל ישע ואנו מיחלי׳ ומקוים להיות לנו ישועה ממך·
כל שמחה ערבה פ״ה ישעיה כ״ד ות״י שלימת כל חדוא·
אלי גיל פ״ה איוב ג׳· למה תביט בוגדיך ובולי פ״ה חבקוק
א׳ למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו·
בהתאפק המון חסדיך רחמיך וחסדיך הראשונים שהיו
רגילי׳ להיות׳ עלינו עתה התאפקו כתאוקו מהיו׳ הומי׳
עלינו כמאז· בדד ישבתי ודומם או מאותו יום שבתי
בדד ושות׳ שאין ליפה להשי׳ ולא מג׳ להרי׳ ראש בוטלי כם״א
כבטלו ועטרו׳ חתנים וכלות כדאמר בסוף סוט׳ בפולמוס
של אספסיינוס גזרו על עטרו׳ חתנים וכלות· סוד
סנהדרי עורער כדאמר שם משרבו הרוצחים פסק עגלה
ערופה וגלתה סנהדרי גדולה וישבו לה בחנות·
מבית לבנון ויער מבית המקדש שנאמר ויבן את בית יער
הלבנון ואמרינ׳ מה יער גדל אף כל מה שהיה בב״ה היה

גדל

נדל שנ׳ ויאריכו הבדי׳ ונקרא לבנין ע״ש שמלבין עונותיהם של ישראל · לענן שענונין הם בגלות או כמו ענת׳ נפש איוב ל׳ פי׳ דאבה. כמו מפני ענת׳ נפש בדברי רז״ל · כר׳ חמ׳ בישועתיך פ״ה ישעיה כ״ו כרם חמר ענו לה וי״ג חמד ופ״ה עמוס ה׳ כרמי חמד נטעתם · ניה מאור · תנהרנה ג״כ ל׳ אורה · לי״ל ויום תנהרנה פ״ה ישעיה כ״ו נער מית קנה פ״ה תלים ס״ח והם א״ה בערתי פסוקים נער בקיה שדר׳ בין אקניס שנ׳ יכרסמנ׳ חזיר מיער ד״א שכל מעשיה נכתבין בקולמוס א׳ כלומ׳ כפה אחד להרע לישראל · וקיים חזון שנבאו הנביאים כמו שאמר ישעיה ד׳ על כל כבוד חופה וגו׳ שית שים · פארה כחתן ופ״ה בישעי׳ ס״א · וככלה תעד׳ כליה פ״ה בישעיה ס״א והו׳ ל׳ יופי וקשוט · שלח מעמך פדות שכאן והלאה חתם הפייטן שמו שמעון בר יצחק · רעייתך אלו ישראל ע״ש הנך יפה רעיתי · בגזות בעברם את הים כמו בגוזו ועבר כמו׳ א׳ ואז שבחוך ישראל על זאת בעליזות ובשמחה:

שנותינו ספו כמו ספו תמו ת״י ע״נ ענין כליון · קץ הפלאות פ״ה דניאל י״ב פירש מראה קץ הסתום והעלם ממנו כמו כי יפלא · לשמה ולמזה בני רעואל בן עשו היו בפרשת וישלח · משל כי ששך בא״ת ב״ש בבל והוא נבוכד נצר · עד אשר קרס ל׳ כריעה וכפיפה כמו קורס נבו ישעיה מ״ו כלומר עד יום מותו או עד שכפף אותו תקתיו׳ - שעיר ויון ופרס בראשונה נבוכד נצר ואח״כ יון ואח״כ פרס ואומה הרשעה באחרונה · בעילם שם מדינה ב׳ מלכות פרס · משך ותירס בני יפת אחי יון · וגרס ענין שבירה וכתיתה · ששים ואחת וד׳ מאות כך היה בזמן הפייט לאלף החמישי · אם משלו בי אע״פ שמשלו בי · בואם ל׳ נאום ידוע בדברי רז״ל · גרות הנאות כלומר גרות הבאו׳ עליהם שבכו ממנו הישועו׳ · חשבון קץ ראשון של שיעבוד מצרים נגלה לאברהם אבינו שנק׳ אב המון גוים · בכתר לשון כתר · קץ השלישי לדניאל בשטר הוא לשון תלמוד בריש פרק חזקת הבתים ובב״מ פרק המפקיד דלא כתיב שטרא ופירש שטר כלומר שהמלאך צוה לדניאל לכתוב הקץ בספר אף ע״פ שהוא עצמו לא היה מבין כמו שנ׳ ואתה דניאל סתו׳ הדברים וחתום הספר עד עת קץ וגו׳ וכתיב שם ואני שמעתי ולא אבין ופי׳ בשטר כנשוה לו לכתבו בספר כי שטרא וספר הכל ענין אחד · וקץ הד׳ הוא קץ גלות זה ונקרא רב׳עי׳ ע״ש שאנו אתה בגלות זה תחת יד אדום וכתי׳ בספר אדום דניאל ז׳ ואלו חיוא רב׳עי׳ דחילה ואמתניו וגו׳ ואמר והיא מלכות אדום ודע שבספרים ישנים כתוב בסיבנון אחרת ויותר נכון קץ השלישי מכל עין בסתר ותו לא מידי· ישוטט כל דורש ע״ש ישוטטו רבים דניאל י״ב ישוטטו לדעת חשבון הקץ · ויאסוס כלותר כל החוקרים וחופשים לידע זמן הקץ סתום מהם כאלו יש סתימה בלבם ל׳ תקסום ופי׳ תר לשון חקירה · ובעדרו המראות ענין חסרון כמו ותהי האמת נעדרת ישעיה נ״ט:

שנית עמך תקנה : רבה כחול צבאיה ·
וקיים חזון נביאיה · חפת כבוד ומקראיה :
אל רמי לך : שית פארה כחתן ·
להושיבה בנוה איתן · בריבוי מוהר
ומתן · תשיב מלוכה לבעליה · וצלך
תפרוס עליה · וככלה תעדה כליה :
אל רמי לך : שלח מעמך פדות ·
ונשיר שיר ידידות · כאז בצאתי מעבדות :
בים רעיתך בגזות · יצאה חפשי בעליזות ·
קדוש שבחה על זאת : אל רמי לך :

גאולה עזרת :

שנותינו ספו בהלות ובקלות ·
לאור נקוה והנה בוז
ושפלות · משלו בנו עבדים ואנחנו
בגלות · הושיעה יי כי בך אילות · למען
שמך יי עשה לטובה אות : יי עד
מתי קץ הפלאות : לקחוני זרים לנחלת
אחזה · אזלת ידי וידם עזה · הייתי
לבזה לשמה ולמזה · נאלמתי כרחל
לפני גוזזה · עד ישקיף וירא יי צבאות :
יי עד מתי : משל בי ששך עד
אשר קרס · לכרני שעיר ויון ופרס
הפיצוני בעלם משך ותירס · וגם עד
ישמעאל הרס וגרס · הרי ששים ואחת
וארבע מאות : יי עד מתי : הן
כל אלה אם משלו בי · ממך אלהי
לא נואש לבי · יען כי אתה אלהי אבי ·
תשוב תרחם ותרפא כאבי · שבחוני
ישועות צרות הבאות :

Digitized by Google

יי עד מתי ׃ חֶשְׁבּוֹן קֵץ רִאשׁוֹן לְאַב הֲמוֹן נִכְתַּר׃ זְמַן קֵץ שֵׁנִי לְיִרְמְיָה נִפְתַּר׃
קֵץ הַשְּׁלִישִׁי לְדָנִיאֵל נֶעְטַר׃ וְקֵץ הָרְבִיעִי מִכֹּל עַיִן נִסְתַּר׃ יְשׁוֹטֵט כָּל דּוֹרֵשׁ
וְיַחְסוֹם כָּל תָּר׃ וְנֶעְלַם הֶחָזוֹן וְנֶעְדְּרוּ הַמַּרְאוֹת׃ יי עד מתי׃ בגלל אבות׃

יוצר לשבת שלישית אחר הפסח

אומץ דַּר חֲזָקִים׃ אֲבָאֵר לְפִי
ספוקים׃ בְּתוֹךְ קְהַל וָעֵד
שׁוֹמְרֵי חֻקִּים׃ בְּהִיל וְזִיעָה אַבִּיעָה
מַעֲשָׂיו הַחֲקוּקִים׃ גְּבוֹהִים הָרְקִיעַ וְנָטָם
וּמַרְאָם תָּמִיד נִרְתָּקִים׃ גַּם יָדוֹ יָסְדָה
יְסוֹדוֹת אֲרָקִים׃ דָּלֵק וְזָרַח אוֹרָהּ
לַיְשָׁרִים וְלַצַּדִּיקִים׃ שְׁפַר אוֹמֵר וּבְטָא
לָעֶלְיוֹנִים׃ כַּדּוֹק נָטָה׃ מֵבִין חָכְמָה
מַטָּה׃ הָאוֹר כַּשַּׂלְמָה עָטָה׃ קָדוֹשׁ
הַמַּיִם עוֹלִים מִלְּמָחוֹת׃ הֵכִין רָקִיעַ
מְתוּחוֹת׃ וּבְתָוֶךְ שָׂמָהוּ חֶצְיָם בִּמְרוֹם
לְהַשְׁחוֹת׃ וְחֶצְיָם בַּיָּם הֱיוֹתָם מְלַתֵּחוֹת׃
רָגְנוּ וְנִשְׁבַּע לְקַבֵּל מֵהֶם שְׁבָחוֹת׃ זֵין
נַעֲשִׂים רוּחוֹת׃ בְּלֶכְתָּם בִּמְשַׁלָּחוֹת׃
זֶרֶם מַיִם מִתְחַלְּפִים בְּשָׁרְתָם לֵאלֹהֵי
הָרוּחוֹת׃ חָשׁוּשׁ וְקֶרַח עָרוּךְ לְמַכְעִיסָיו
בְּמִפְלָצוֹת׃ שִׁכֵּן בָּם אַכְזָר׃ לְיַסֵּר
עוֹבְדֵי זָר׃ מִיַּחֲלָיו שָׁאַל לְהַזָּהֵר׃ הֱיוֹתָם
חֶלְקוֹ גָּזַר׃ קָדוֹשׁ׃ טוֹב כִּרְאוֹת נִסִּים׃
טְבוּעוֹת אֶרֶץ מְכַסִּים׃ יְשַׁוֵּם בְּגַעַר
בְּמַעֲמַקִּים וְגִלְגְּלָם בִּמְכוֹנָסִים׃ יָהֲרוּ
עוֹלָם לְהַצִּיפָה וּגְבוּלָם חוֹל הֵשִׂים׃ כִּלֵּל
פְּנֵי הָאָרֶץ אִלָּנוֹת וּפַרְדֵּסִים׃ כִּנֵּן גַּן בְּעֵדֶן
וּמַאֲכָל עֲסִיסִים׃ לְהַנְחִיל אוֹהֲבָיו יֵשׁ
לניני

אומ״ן דר חוקים תוקפו של הקדוש ברוך הוא שהוא דר
בשמים שנאמר כאיוב חזקים כראי מוצק׃ לפי
ספוקים לפי יכולתי וספוקי׳ ׃ גבוהים הם שמים ׃ ומראם
תמיד נרתקים כב״ר פ׳ י״ב נראין כמין תרקו׳ ל׳ זוהר והו׳
תרגו׳ של לשם שבו ואחלמ׳ כלו׳ מראה עב׳ השמי׳ כמו שהיה
ביום א׳ כך עומד לעול׳ ׃ דילק וזרח אורה וכולו שאותה
אורה שהי׳ ביום ראשון גנוזה לצדיקים ופי׳ דלק לשון דליק׳
אש ׃ שפר אומר אותו אומר הטוב יובטא ל׳ דבור כלו׳ האור
שדבר עליו וירא אלהים את האור כי טוב׃ לעליונים השמי׳ ׃
מטה היא הארץ על שם יי׳ בחכמה יסד ארץ ׃ המים עולם
מלמעו׳ העולם כדי שלא ימחה במים לכך מתח ב״יכ״ה׳ רקיע׳
ובתוך שמהו שנאמר יהי רקיע בתו׳ המי׳ ודרשינן בתוך כמו
בתווך ׃ חציים במי רום להשחי׳ת פני המים היו צפים למעלה
מרום רקיע לשון כאשר יפרש השוח׳ ישע״׳ כ״ה ענין השוט׳
על פני המים ׃ וחצי׳ בים היותם מלתיחות וחציים היו
לתחת בים אוקיינוס׃ ורננו כתערו מי׳ תחתונו׳ לפני הקדו׳
ברו׳ הוא למה יהו אלו למעלה ואני למטה כמו שדרשו בשלו
בקרו׳ וכו׳ ׃ ונשבע לקבל וכולו שב׳ אדיר במרום יי׳ ׃ זיזן
מלאכים שכתיב בהם עושה מלאכיו רוחות׃ זרם מים
מתחלפים וכולו ל׳ נהר שוטף כלומר בשרתם להקדוש ברוך
הוא או הם טבועים ושוכלי׳ כנהר דנור ומתחלפים כמו חלף
והלך לו׃ חשוש הוא אש ׃ וקרח הו׳ מים ור״ל קניהכ׳ע׳ם
תשלג בצלמון וכתי׳ ביה כי ערוך מאתמו׳ תפתה׃ למכעיסיו
במפלצות והוא ערוך ומוכן לאותן שמכעיסין בעבודת׳ לע״ז
ויעבוד תרגומו ופלצ׳ ׃ שכן בם מלאכים אכזרים׃ מיחליו
שאל והזוהר שאל מהם ליראה את שמו שנאמר מה יי׳ אלהיך
שואל מעמך כי אם ליראה והזוהר מאתם להיות בחלקו וכן
גזר הש״י שהוא קדוש שנאמר יעקב חבל נחלתו׃ טוב הקדוש
ברוך הוא׃ כראות המים שנקראו נסים על שם הים ראה
וינוס׃ טבועת אדן מכסים שהיו המים שטופין על פני כל
הארץ והיו מכסין את הארץ שכתי׳ בה על מה אדניה הטבעו׃
ישוום בגער וכו׳ השוום ברוב גערתו במעמקי תהום וגלגל
אות׳ במקום מכונם׃ יהרו עולם להציפה וכו׳ כשבאו המים
ורצו להציף את העולם ושם הקב״ה החול גבולם שנאמר אשר
שמתי חול גבול לים׃ כלל פני הארץ במדרש ויכלו נתכלל העול׳
נתכללו פרח ולבנה׃ כינן ל׳ מכון׃ גן כעדן שהעדן גדול
מגן כדאמר במסכת תעני׳ בפ״ק׃ עסיסים כמו יועסים
רמוני שיר ק׳ והוא המשקה היוצא על ידי פסיעה׃ להנחיל
אהביו יש עולמות׃
לניני

לניני אב עמוסים לבני אברהם שהוא אב המון שיש עליהם
משא מלו׳ כמו יונים לתלמידיו עמוסי׳ שאונו כחול נגררי׳
לשון המי׳ ורעש על שם כשאון מים ישעיה י״ז כלומר שאון
מים רבים נגררים בים· לנאמן וכולי המים אדירים
להקדוש ברוך הוא שהוא נאמן על שם אדיר במרום יי׳
עדות׳ נאמנו מאד· משברי ים מהדרים נלוים בעת הזעף
המשביח· ענין שבח ושקיטה ופי׳ תהלים ס״ה· וכוכבי
רננים כוכבי בקר המרננים שנאמר ברן יחד כוכבי בקר ·
מזרות ונחיית בנים מזלו׳ ואסיפ׳ כוכבים והוא ג״כ תלה על
שם ועיש על בניה תנחם איוב ל״ח: נפח ברוח פיו שנאמר
וברוח פיו כל צבאם תהלים ל״ג שבראת ברוח פיו· מחמתו
מזמנו· ומחותל עננים כלומר נס השמים מבורך ומעוטר
עננים על שם בשומי ענן לבשו וערפל חתולתו איוב ל״ח ·
ואשונים לשון חשך· עליון הקדוש ברוך הוא לכן משקיע
את החמה בלילה ואת הלבנה ביום ולא ברא מאור א׳ להאיר
בין יום ובין בלילה שלא יעשו אותו ע״ז ואף על פי כן לא
הועי׳ כדאמר בב״ר מה אם כשעשה שני׳ והם מכחישין זה
את זה א״ה עושין אותם אלהות אלו היה א׳ ע״א כ״ו ופי
כוכנים שירות מה לע״ז כמו לעשות כונים ירמיה שבעה לפי
שמכוונים דעתם ולבם עליהם לעשות לתקנ׳ היטב או הוא
ככב שבתי שנקרא בל׳ ישמעאל ופירש כיון ועושין דמותו
לעבדו· נוצה לוית הכנף ושם על הים· להרבות ולהפריצה
צד מהם וכולי כדי שלא ירבו ויפרו ויחריבו את העולם
לכך צד מהם הנקבה והדגה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא
כדאמר בפ׳ השפינה· ומהם לעתיד דיצה ומהם הניח רק
בים לעתיד והוא הזכר שסרסו וכן זכר ונקבה של בהמות
בהררי אלף סרסם את הזכר וצנן את הנקבה שלא יזקקו
זה לזה· קראו זיו במעופפים הוא עוף גדול הקרוי זיז שדי
תלי׳ כ׳ כדאמר בויקר׳ רבה כשפושט כנפיו מכהה גלגל חמה
הה״ד המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן ולמה קורא
אותו זיז שדי לפי שיש בו כמה מיני טעם מזה ומזה· לעונג
נמצא כמ״א כרלם והיא היא כלומר שמוכן ומזומן לעונג
לצדיקים· קש חושב תותח פסוק הוא איוב מ״א כקש נחשבו
תותח ופירש תותח קנים ורוצה לומר שהחצי׳ נחשבו ללויתן
כקש כמו שכתי׳ לעיל מיכיה יחשוב לתבן ברזל· ובמתניו
שחיצה לשון נאוה ובי״ם מתניני שחיצי על שם התנינים
הגדולים רצה לומר שהלויתן נאה על כולם כמו שנאמר על
לויתן איוב מ״א הוא מלך על כל בני שחץ· רעים כרות עליו
וכולו על שם יכרו עליו חברים יחצוהו בין כנענים איוב מ׳
ופירש כרות ענין אכילה· שאון גודל תנינים וכולי כתיב
באיוב מ״א משברו׳ יתחטאו ואמר במדרש כשהלויתן מבקש
לאכול הוא מקים כוכבו ועושה שבר בים וה דגים מתכוונים
נאים שם והוא אוכל וזהו שאון גודל וכולי ר״ל שהוא עושה
רעש גדול כשמקים כוכבו ואוכל התנינים הגדולים כמו
שמליכו נבי דג גדול שבלע ליונ׳ שא״ל ליונה אי אתה יודע
שיומא בא להתאכל לתוך פיו שללויתן כדאמר בפירקי
רבי אליעזר או רוצה לומר כאן שאוף התנינים הגדולים

פעושן

לְנִינֵי אָב עֲמוּסִים׃ שְׁאוֹנוֹ כְּחוֹל נִגְרָרִים·
לְנֶאֱמַן שׁוּרוֹ מֵאַדִּירִים· מְשַׁבְּרֵי יָם
מְהַדְּרִים· הַמַּשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן אַדִּירִים·
קָדוֹשׁ׃ מְאוֹרוֹת וְכוֹכְבֵי רְנָנִים· מַזָּרוֹת
וּנְחִיַּת בָּנִים· נָפַח בְּרוּחַ פִּיו וְהִכְנִיסָם
בָּעֶלְיוֹנִים· נִסְתַּר אֵין מֵחֲמָתוֹ וּמְחוֹתֵל
עֲנָנִים· סִדְּרָם בִּרְקִיעַ לְאוֹתוֹת
וּלְמוֹעֲדִים וְשָׁנִים· סֶלָה לִמְשׁוֹל וּלְהָאִיר
יָמִים וְאִישׁוֹנִים· עֶלְיוֹנִים לָכֵן מַשְׁקִיעִים
עֲבוּר עוֹשֵׂי כַּוָּנִים· שְׁמוֹ לְהַלֵּל בְּרָאָם
לְכֻלָּם שֵׁמוֹת קְרָאָם· מְסַדֵּר מוֹצָאָם
וּמוֹבָאָם· הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם·
קָדוֹשׁ׃ פָּקַד מַיִם לְהַשְׁרִיצָה· פּוֹרְשֵׁי
אֶבְרָה וְנוֹצָה· צָפָה אָרְחוֹת יַמִּים
לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְרִיצָה· צַד מֵהֶם וּמֵהֶם
לֶעָתִיד דִּיצָה׃ קְרָאוֹ זִיו בִּמְעוֹפְפִים
לְעֹנֶג נִמְצָא· קַשׁ חוֹשֵׁב תּוֹתָח וּבְמָתְנָיו
שְׁחִיצָה· רֵעִים כְּרוֹת עָלָיו וּבֵינֵיהֶם
לְהִתְחַצָּה׃ שְׁאוֹן גּוֹדֶל הַתַּנִּינִים
לְתוֹךְ פִּיו נְתוּנִים· מְדוֹרוֹ בְּמַיִם
הַתַּחְתּוֹנִים· הֲכִינוֹ לְיוֹם חִתּוּנִים קָדוֹשׁ׃
שַׁדַּי לְנֶפֶשׁ תַּאֲוָה· שׁוֹכֵן שְׁחָקִים בְּגַאֲוָה·
תֵּבֵל עָשָׂה בְּכֹחוֹ לְהוֹצִיא צוּרָה·
שֶׁפַע נֶפֶשׁ חַיָּה זְמַן לְיוֹם חֶדְוָה·
לְעֵת שׁוּב לְבִצָּרוֹן אֲסִירֵי הַתִּקְוָה·
מֵטִיל בְּחֶרֶב גַּרְמָיו דֹּמֶה וְהַשָּׁוֶה
הוּא רֵאשִׁית דַּרְכֵי אֵל הוּכְתַּב
וְהוּתְוָה׃ שְׁמָרוֹ לֶעָתִיד לָבֹא לְיִשְׂרָאֵל
עַם קְרוֹבוֹ׃ מַרְעֵהוּ אֶלֶף מְסִבּוֹ

השען

השושו יגיש חרבו׳ קדוש: הכין קרוין מחומר׳ קרומה הכניסו לשומר׳ טיכוס עשר חופות טללו מגלה טומר׳ נאור צוהו ועבר ונתחייב להגמר׳ חנן בעדו שביעי למקיים אומר׳ זמן מיד לאל שיר וזמר׳ קדש לכן שבת להזכר ולהשמר׳ שומר שבת מחללו׳ לעונותיו מחול לו׳ מוטב ונוח לו העולם הבא להנחילו קדוש:

אופן במדינת פולין

לבעל התפארת׳ מתקן רום בזרת׳ מעצימים אדרת׳ מלאכי השרת׳ נוחים לו לתשחורת׳ כהלכה ומסורת׳ ואני שחרחורת׳ תהלה בפי סודרת׳ לנקרא ראשון ואחרון׳ מלך אדירירון׳ מביעים סלדרון׳ ביושר וכשרון׳ ואתם מטטרון׳ פסקון אטמון וסיגרון: ואני חבצלת השרון משתחוה פני ארון: ליה חוצב להבה׳ נערץ בסוד קדושים רבה׳ ועירי מרכבה׳ וקדישי שלהבה׳ מתגברים להקשיבה קרושה כאחת חטיבה: ואני חולת אהבת ביושר עריבה: למפליא פלאות׳ ארון כל הנפלאות׳ כיתים וחילות׳ בחדרי היכלות: רועשים בקולות נוערים במקהלות: ואני חומה ושדי כמגדלות ותשבחות ותהלות: לנאמן בבריתו׳ וקיים בשבועתו׳ מתנטלים מאמתו׳ מגידים אלהותו׳ חשמלי שירותו׳ מתבהלים משאתו: ואני

שעושין רעש גדול לתוך פיו של לויתן כתנים׳ מדורו במים התחתונים כפרק רבי אלעזר הולכו אצל לויתן אמר ליה בשביל ך ירדתי לראות את מדורך כים׳ לנפש תאוה כאות נפשו הוא שוכן בשמקים בגאותו׳ להוציא רמש נוה שנאמר תוציא הארץ נפש חיה וגו ותר׳ ספע ל׳ רבוי כלומר כהמו׳ גדולות׳ ליום קדוה לעתיד יעשה הב״ה סעודה לצדיקים וישאם עם ישר׳׳ לעת טוב לבנרון אמירי התקוה פ״ה וכרי׳ ט׳ ופירש לבגרון לעדי יתבנרו רנה לומר ישראל שהיו אסורי׳ וקשורים בגלות ומקוים לישועה׳ מט׳ לברזל נרמז פסוק הוא בלויתן איוב מ׳ ופירש כשבט ברזל עצמיו וזהו דמה והשוה שהכתוב ידמה ומשוה עצמיו שבך שבט ברזל וכתיב אחריו הוא ראשית דרכי וזהו הוכתב והתוה לכתוב וכסמן הותוה לשון כתיבה וסימן׳ מרעהו אלף יוסבו לשון הסבת סעודה ע״ש בהמות בהררי אלף ויו״ם ירבו העופו יצם מרבו פ״ה אית׳ ל״נ קרין שכן כריתה וגזירה׳ קדומה הכניסו לשומר הכניסו לגן עדן שכתוב בגן בעדן מקדם להיו׳ שומר בתוכו שנאמר ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה׳ טכום לשון תקון עשר חופות כדאמר בפרק השותפים׳ נאור השם ימוה את אדם ופירש נאור לשון אור כיון נאור אתה תלים ע״ו ובים ספרים נאם גווי הספר ופירש נאם לשון דבור׳ להגמר להמרם כי הקרם תרגומו חרים יתרא בלו׳ שנתחייב מיתה׳ ושכן והתפלל השבת בעדו להשם יתברך׳ זמן מיד וכו׳ מיד הזמין אדם ואמר מזמור שיר ליום השבת׳ קדש לכן לכך קידוש את יום השבת לפי שחוכן בעדו לעונותיו מחול לו הקב״ה מוחל לו על כל עוונותיו כדאמר בפרק כל כתבי:
לבעל התפארת׳ הקב״ה שנאמר לך ה׳ הגדולה והגבורה והתפארת׳ מתקן רום שמים בזרת שנאמר ושמים בזרת תיכן ישעיה מ׳׳ מעצימים אדרת וכו׳ בספר היכלות מלאכי השרת משוררי׳ תדיר לפני הקב״ה האדרת והאמונה לחי עולמים׳ נוחים לו לתשחורת בכלעי׳ המלאכים בעבודתם לפני הקב״ה לשון נכוח לתשחורת שבמשנה׳ ואני כנסת ישראל שכתיב בה שחורה אני ונאוה או ר״ל כאן לשחר כלומר בהשכמת השחר תפלה בפי סודרת להקב״ה הקרא ראשון וכו׳ שנאמר תהלת ה׳ ידבר פי׳ לנקר׳ ראשון להקב״ה שכתיב בו אני ראשון ואני אחרון תפלתי בפי סדורה לו׳ מלך אדירירון הקב״ה האלהים האדירים שמונ׳ ל׳׳ מביעים מדברי׳ בלדשנם׳ מטטרון המלמד סניגורי׳ על ישראל׳ פסקון אטמון סגרון זה גבריאל כדאמר פרק בג׳ מר הדין ג׳ שמות יש לו פסקון אטמון סגרון פסקון שפוסק דבריו כלפי מעלה כלומר שיש לו רשות להטית דברים קלפי מעלה אטמון שאוטם עוונותיהם של ישראל סגרון כיון שסוגר פירש שאין לו רשות לבקש רחמי׳ כגון שנגזרה גזירה טוב אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל׳ חבצלת השרון רגה לומר כאן לשון שירה האומרים ישראל לפניך שירה׳ תשבחות ותהלות להק וכו׳ כריך הוא שהוא נאמן בבריתו כך יפורשו כל הלמ״ד ן שבתפלת המרגו:

לדודי ועלי תשוקתו · וברוך שם כבוד מלכותו : יהחיות ישוררו אהבה

סגלתי מלוכה אורתיך · ולמאוד לבבתיך · רחם רחמתיך · על כף חקותיך · מכור הצלתיך · ואחרי המשכתיך · אהבת עולם אהבתיך · סגלתי דודי שמך עז בני וזכרך · אור פני · ומלחץ מוני · לך רוב תחנוני · וכל ימי ושני · לך ארבה רנני · אליך נשאתי את עיני : סגלתי דודי לקחתיך לי בשפר · וחבלך לי שפר ומחשב צר הופר · אשר בשמי כפר · והוצאתיך מכפר וצירי לך ספר · התנערי מעפר : סגלתי דודי מנוסי בעת צרה · לך אנוס לעזרה · מאוד נפשי קצרה · בכל אום נפזרה · וקוראים לי מרה · און ועצרה · ולא אוכל להמלט ההרה : סגלתי דודי בחסד וברחמים באמת ובתמים · אקבצך מעמים · ואשבור עול קמים · ושבים ועלמים יודון לעלמים · לפני כל הימים : סגלתי דודי רצונך תתן לי · אלי וגם גואלי · ושובב את קהלי · מהרה לגבולי : ושלמו ימי אבלי · בך שמחת גילי יי אור לי : סגלתי דודי הן אזני קשבה · תפלתך הערבה · עד זקנה ושיבה · בנחת ובשובה · וכל מיני טובה · לשיתך לרבבה · מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה :

סגלתי מלוכה אורתיך ל' מגורה · לבבתיך מכנתיך · ועל כף חקותיך פ"ה ישעיה מ"ט · מכור מארץ מגרים · כספר לחלקי כמו ואשפר אחד שמואל ב' ו' · וחבלך לי ספר על שם אף נחלת שפרה עלי תלים י"ו · ונידי ל' סלים כי הנביא נקרא סלים ר"ל הנביא ישעיה סופ' וכתב עליך התנערי מעפר ישעיה נ"ב · און ועצרה פ"ק ישעיה א' וכס"א ממך להסיר' · הסרה הוא הר ציון · ושבי' וזקני' · ועולמי' כנערים כמו שנ' זכריה ח' עוד ישבו זקני' וזקנות ברחובות ירושלי' · תפלתך קשב' אזני הערבה מלת הערבה שב אל תפלתך כלומר תפלתך וקולך הערבה קשב' אזני וב"ם כפנים אמרו' וזה הכוון: ועד זקן ושבה ע"ש ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול · בנחת ובשובה פ"ק ישעיה ל' ור"ל כאן כל ימיך אף בימי שיבה וזקנה תהיה בנחת ובישוב :

סגלתי וקרבתנו זולת

אריות הדיחו פזורה · מבית לשכות ועזרה מאין אבקש עזרה : באו כלם בברית · נועצים לב להכרית · מבלי תת שארית : חושה לעזרתי : גבר חטא ואשמה אויב מקיף לנשמה · שם נפני לשמה : דבים ואריות נהמו · חפצי קרבתך המו · מעי כים יהמו · חושה לעזרתי · הרסו מרום הרים ארצי בזאו

אריות הדיחו פזורה פ"ק ירמיה נ' · שה פזורה ישראל אריות הדיחו · לשכות קדרים ועזרה הוא המק' שנאספים בני ישראל בב"ה להתפלל שם והקדוש ברוך הוא שומעם ועוזרם לפיכך נקראת עזרה כי כל הבא להתפלל שם בלב שלם נעזר בה' אלקיו וזהו שיסד מאין אבקש עזרה מאחר שהוגלינו מן העזרה · להכרי' כיצד להכרי' את ישראל מבלי תת שארי' כמו שנאמר ולא יזכר שם ישראל עוד · גבר חטא ואשמה שגליתי מארצנו · אויב מקיף ומסבב בארץ את ישראל שהיא כשמה מאין יושב · דובים ואריות כלומר כל האומות נתחברו יחד עלינו ואמרו ד' סיון שלקי מן ימאן נומר · מעי קרבתך המו שהומין ומפכים לעשות מלחמה כמו קרבות יחפצון תהלים ס"ח · מרום הרים הוא כ"ב בכל גבול ארץ ישראל כתי' ועלה הגבול וכשהגיע

נהרים

בהרים׃ לשפוך דם ממהרים׃ ותמיד
בתוך לבאות יחלתי לאלהי הצבאות׃
הראנו לטובה אות׃ חושה לעזרתי
זדים מאור הליצוני׃ בעצב נבזה הפיצוני׃
מה תחכה נאצוני׃ חלף זמן ועדן׃ נגרע
עונג ומעדן׃ ארכו קצים ומועדן׃
חושה לעזרתי טמנו פח לנשכה׃ גלות
מאור נמשכה׃ הנה אימה וחשכה׃
ידידות משכנותיך ירשו׃ בנים מגיו
גורשו׃ על גבי חרשו׃ חושה לעזרתי
בזכרי בית מנוחה׃ מקום זבח ומנחה׃
מלאתי יגון ואנחה׃ לאבל נהפך
כנורי׃ מתי אגע בצנורי׃ ואתה תאיר
נרי׃ חושה לעזרתי מלך עוזר
מפורש׃ רואה עני ורש׃ איכה תביט
ותחרש׃ נאץ שמך מתאגדים לבול עץ
סוגדים׃ למה תביט בוגדים׃ חושה
לעזרתי סמר בשרי מפחד׃ הודי נהפך
ונכחד׃ בהוסדם עלי יחד׃ עורף מאור
מקשים׃ להניא יחודך מבקשים׃ יספרו
לטמון מוקשים׃ חושה לעזרתי פרשו
מכמורת מצרים׃ אויב לוחץ צעורים׃
ישב במארב חצרים׃ צור אלהי עולם
למה תחשה ותתעלם תתן להם כפעלם׃
חושה לעזרתי קבצו עלי געלים׃
במרירות אותי מרעילים׃ אהלי אדום
וישמעאלים׃ רבתי עם רוממה׃ מקוה
ישעך שוממה׃ ימין ירוממה׃ חושה
לעזרתי שירות היכל גנוזים׃ פסו נביאים
וחוזים׃ שבת גאון

כשהגיע להר ציון כתית וירד׳ ארזי בואו כהרים פ״ה ישעיה
י״ט אשר בואו כהרים ארצו ופירש בואו ענין בזה ושלל
וכהרים הם האומות שמשלו לכהרים ולימים רבים שנאמר
ישעיה י״ז הוי המון עמים רבים כהמות ימים יהמיון ·
בתוך לבאות אומות שמשלו לאריו׳ ולבאות ע״ש נפשי בתוך
לבאים פסוק הוא תלים קי״ט פירש מאד דברו בי והתלוננו
עלי · בעצב נבזה פסוק הוא ירמיה כ״ב והוא ע״ז כמו עצבי
הגוים כי הם לאנה ורונו להתעסק בהם ומרגיז בהם השם
יתברך וכאן ר״ל בשביל עצב נבזה זה והוא הפיצוני אל הבלע
כלומר הרגו אותי כבי׳ ס״א עצם נבזה דאמרינן במדרש
בעצם הזה שיש בו מום שמכפפים אמנו מום ואין בו צורך
לכלום כך עשו לי א״ה · מה תחכה על ביאת משיחך כבר
חלף ועבר זמן וכולו כך הם מכאצים אותי׳ וזמן עדן ועדנים
ופלג עדן האמורים בדניאל · טמנו פחים לנשכה ע״ש
יבור כשך יוקשים ירמיה ה׳ ומפרש כשך מגזירת אם ישוך
הנחש · הנה אימה וחשכה ואמר בב״ר אימה זו מלכות
רביעית שנאמר בדניאל דחילא ואמתני ותקיפא · בנים מגיו
ניין נורשו פ״ה איוב ל׳ מן תוך גיתם וגויהם · בית מנוחה
ב״ה על שם אל המנוחה ואל הנחלה · מתי אגע בצינורי
אהיה מוחזק בביתי כמו כל מכה יבוסי ויגע בצנור שמואל
ב׳ ו׳ ופירש צנור גובה המגדל שבו המרוב וי״ת ושירי לאוכמא
כרכאי · מפורש לכך נקראת מלך עוזר לפי שמפורש ונלוי
לפניך כל דוחק שלי אתה רואה הכל · נאץ כדי לנאץ את
שמך ולגדפיהם מתקבצים לשון אגודה לבול עץ סוגדים על
שם לבול עץ אסגוד ישעיה מ״ד ופירש רד״ק לבול עץ לענף
עץ ויש אומרים לשון בלוי ורקוב ופירש סוגדים משתחוים
וישתחו תרגום וסגיד · סמר בשרי מפחד פסוק הוא תלים
קי״ט ופירש רד״ק כי האדם המפחד מאד יעמדו שערותיו
כמו מסמרים · ונכחד נעלם ונמנע הוד תארי להביא כמו
אם הביא אביה · יספרו כל אחד לחבירו כך מעשו מוקשים
ללכוד ישראל ופסוק הוא תלים פ״ד · מצירים להציר את ישראל ·
צעורי אל וישראל שצעורים בגלות כמו אשה צעורה שמואל
כ״א · נגעלים מאוסים · מרעילים ענין מבוכה ומהומה
ורעדה · רבתי עם ישראל שנ׳ כה העיר רבתי עם עתה דומ׳
ושתיקה · נאוון עליונים ע״ש עליזי נאותך נפכיה נ״ל שמחה ·
ידידי נוססי ע״ש גדיכו נוססו ישעיה ס״ג פ׳ דורכים עליכו׳
בנקה ענין רקות ע״ש ונבקה רוח מצרים ישעיה י״ט ·
ספקתי על ירך פ״ב ירמיה ב״א והוא הכאת כף על ירך ·
פוכה לבור מבטה כעת מבט שלה פוכה להק״בה שנקרא מור
ולא לאחר · בשבט אנוש כמכתב על שם בי במטה יקבש
ישעיה כ״ח והוא ענין הכאה . ופירש אנוש ענין כאב ושבר
ונחלי · קין לשון תקינה · כמו מכוף בגאתם כמו שמיעת
תפלתם בגאתם ממצרים · סוכך כאגרה על שם כאברתו
יסך לך · ונותן מלוכה שיש בידו כח ליתן מלוכה לישראל
ולהעבירה מזולתה · לבאים ב״ה ע״ש אוה למושב לו · מושל
בגאות הים פ״ה תלים פ״ט וכאן ר״ל האומות המתנאים
המשלו לים כל מרוזי פיים וזה הם משלם תיבות

גאון עליזים · תמיד נשמעה צוחה · נפשי לעפר שחה · ערבה כל שמחה ·
חושה לעזרתי · יריבי בוססים בפרך · ורוחי נבקה ממורך · ספקתי על ירך :
פונה לצור מבטה · בשבט אנוש נחבטה · ראה יי והביטה : חושה לעזרתי
שואגים בקול שועה · מחכים ברית ושבועה · והנה רק זועה : אנא חיש עליצותם ·
להאזין חין מליצתם · כאז מנוף בצאתם : חושה לעזרתי טוב סוכך באברה ·
ונותן מלוכה ומעבירה · בידך כח וגבורה : עדריך השב למאוים · למענך חי
וקים · מושל בגאות הים : חושה לעזרתי עזרת גאולה

ופרוו שלישי הוא פסוק ורבי יוסף טוב עלם · יסדו וחתם בסוף יוסף בר שמואל טוב עלם :

שרודים לבושי תשבץ כהנים שלובשים בגדי כהונה מעשי' מעשה תשבץ : תרועת שמעת וכו' ע"ש יושבי יעבץ תרעתים שמעתים ד"ה א' ב' פירש יושבי ישובות כמו יעבץ שהיו יושבים בתרע לשכת הגזית שמעת שהיו כל ישראל שומעים תורה מפיה' תרגום שער תרעא · אתה כם על שם וגאה כם לגוים ואסף נדחי ישראל ישעיה י"א · יכון הוא שיו על משים כמו שאמר"ול כי יכון בא"ת ב"ש מטפיט והוא בגי' נמא ובגימט' מוכס · תשנם ל' תנירם · ופוצי ונפוצותי · כשלכם כמו שנאלתם ממצרים ומכוכן מגען תרגום שלכם · וכם הוא תקפכתם וממצרי מצרים היא ירבבויכו' דיבני אויבי לעיני עד אנה תוחיל ותקוה לישוע' משיח · אנושה כנסת ישראל הכאוב' בין האומות · אנושה ענין חיוב בתינת ממון או נפש כלומר האומות עונשין אותם · שמים קדשים וכו' וי"ד שתקיים לנו נבואת ישעיה ס"ה כי הנני בורא שמים קדשים וארץ קדשה :

שרודים נדודים לציון תקבץ · מכורים בלא הון
תשובב למרבץ · השב עבודת לבושי תשבץ · תרעת שמעת משפחות יעבץ ·
להודות ולזמר לשמך עליון · אתה תקום תרחם ציון · חיש קל מהרה את
פדותינו · למה לנצח תשכחנו · יי חננו לך קוינו : יי מלכנו הוא יושיענו : לגויי
הארצות תחיש שאת נס · יגון תגבר ומתניו תשנס · עדרי תאסוף ונפוצי
תכנס · תחדש גאלה כטאנם וחנס
משנאי ידבר עזות בפני · מבקש לאבד
חושה והשב את שבותנו : למה לנצח
תוחלת אמוני · יריבי עד אן תוחיל לעיני · עניתיו הן כתוב בספר חזוני · כי לא
יזנח לעולם יי : ישוב ירחם ויכבוש עונותינו : למה לנצח השב גרושה ·
לנחלה ירשה · ופקוד אנושה · ביד צר ענושה · אכולה בכל פה נתוצה ונטושה ·
וחדש צדקת אבות שלשה · שמים חדשים וארץ חדשה · ואז נשורר ברננו :
למה לנצח תשכחנו בגלל אבות

יוצר לשבת רביעי אחר פסח במדינת פולין

אשיחה בדברי נפלאותיך פ"ה תלים קמ"ה ולפי שרוצה לדבר במעשה בראשית וכתיב כי גדול אתה ועושה נפלאות וכדרש בב"ר על בריאת עולם ע"כ התחיל פיוטו בפסוק זה ורבי אמתי יסדו · נגלת נגלה סוף

אשיחה בדברי נפלאותיך · אספרה כבוד מעשי אצבעותיך ·
בעמידה ארנן פניו ישבי ביתך · בריאת
עולם

עוֹלָם לְבָאֵר כִּי אֵין כֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ גִּבַּלְתָּ
אֲשׁוּמַיִם לְכֵס שְׁכִינָתֶךָ׃ גּוּשׁ וְשֶׁלֶג
הִקְפֵּתָה לָדוּר בְּרִיּוֹתֶךָ׃ דְּלִיקַת נֵר
עָרַכְתָּ מֵהוֹד שַׁלְמוּתֶךָ׃ אֶזְכּוֹר זֹאת
וְאֶנְהִים׃ מִי אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים׃ תּוֹמֵךְ
תִּקְרַת גְּבוֹהִים׃ יָסַד הֲדוֹם וְגֵהִים׃
קָדוֹשׁ׃ הִקְרַשְׁתָּ מְעֻזִּיבַת בִּנְיָנִים הִבְדַּל
עֶלְיוֹנִים מִתַּחְתּוֹנִים׃ וְלֹא אָבוּ בִּרְצוֹנִים׃
לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ זֵדוֹנִים׃ וּמִמַּעַל הוֹרְדוּ
בִּבְעֵירַת עֲשָׁנִים׃ זִמַּנְתָּ בּוֹ בַּיּוֹם עִילוּס
כְּנַף רְנָנִים׃ זְרִיבַת תָּפְתֶּה הֵכַנְתָּ מִשְּׁנֵי
דִּינִים׃ חֳדָשִׁים שְׁנַיִם עָשָׂר הַכְּווֹת כָּל
סַרְבָנִים׃ אָמְנָם עַל שֵׁם שָׂא מַיִם׃ מְיֻחָס
שְׁמוֹ שָׁמַיִם׃ תַּקִּיף קוֹלוֹ עַל הַמַּיִם׃ יָחִיד
וּמְיֻחָד פַּעֲמַיִם׃ קָדוֹשׁ׃ טִבֵּס חוֹלֵד
לְרְהָבִים׃ טֵרוֹד אוֹתָם בִּרְבִיבִים׃ יַעַן
אִלּוּלֵי הוּא עוֹלָם מַחֲרִיבִים׃ יָמִין תַּדְשֵׁא
הָאָרֶץ אִלָּנוֹת וַעֲשָׂבִים׃ כִּיּוּן רֶמֶשׂ
לְמִינֵהוּ בְּלִי צֵאת מְעֹרְבָבִים׃ כִּי טוֹב
פַּעֲמַיִם בְּפָרָשָׁה כְּתוּבִים׃ לְהוֹדִיעַ כִּי
נִבְרֵאת גַּן לִבְנֵי שְׁלֹשֶׁת טוֹבִים׃ אֵל
אַמִּיץ וְתָמִים מִקּוֹלוֹ מַיִם הוֹמִים׃ תְּהִלָּתוֹ
לַעַד נוֹאֲמִים׃ יָהּ אַדִּיר בַּמְּרוֹמִים׃
קָדוֹשׁ׃ מָנָה הַחַמָּה וּלְבָנָה׃ מַרְאֵה אָדָם
לָהֵנָּה׃ נְתִינָתָם בָּרְבִיעִי וּבְרִיָּתָם מֵרֹאשׁ
נִתְמַנָּה׃ נִמְשַׁל מָשָׁל לְבוֹנֶה׃ בַּיִת מִיַּד
מַדְלִיק בּוֹצִינָא׃ סַיֵּם יְהִי מְאוֹרֹת
לִמְאָרוֹת נִשְׁתַּנָּה סֵדֶר מַעֲמָדוֹת לְפִיכָךְ
בְּתַעֲנוּת בְּתַחֲנָה יַעַל אַסְכָּרַת תִּינוֹקוֹת

הוא ענין לשה ועירוב כדברי רז"ל שטרפ אש ומים ועשה
מהם שמים · גוש הוא חתיכת עפר · ושלג הקפות' ע"ש
ולשלג יאמר הוי ארץ שהארץ שהיה מדור לבריות נעשית
משלג כמו שפי' כבר · מהוד שלמותיך כב"ר מהיכן נבראת
האורה מלמד שנתעטף באורה והבהיק וכו' · ונהים השמים
הבהירים והזוהרים · הקרשת מעזיבת בניינים הקרשת
מעזיבה של בנייניך והם השמי' כב"ר לקים הין בראשון
וקרשו בשני ופירש מעזיבה היא האדמה שנותנין על תקרה
של עצים כלומר עשה את הרקיע שיבדיל בין מים עליונים
לתחתוני' · ולא אבו מים התחתונים לפרוש מן העליונים
ברצון טוב להיות רחוקי' מהשכינ' · וממעל הורדו בי"ם
ובעל כרחם הורדו · בבעירת עשני' ע"ש והעברתי בעשן
כמוס ב' ובאן ר"ל שתקף הש"י על יהם ומיתו בערה באש גדול
המעלה עשן · זמנת בו ביום באותו יום שנברא את
המלאכים שנ' בהם כנף רננים כנלמד איוב ל"ט בב"ר הכל
מודי' שהמלאכים לא נבראו עד יום שני שלא יאמרו ומיכאל
מות' במפוכו וגבריאל בדרומו והקדוש ברוך הוא ממדד
באמצע · זריבת תפתה שריפת גיהנם שנקרא תפתה ע"ש
שכל מי שמתפת' ביצרו נופל שם וזריבת כמו שריפת ו'מתחלף
בשי"ן וכ' בפ' · הכנ' משני דיני והם שלג ואש שדנין בהם
את הרשעים שבתחילה נותנין אותו באש ואח"כ בשלג שנ'
תלי' פ"א תשלג בצלמון · חדשים י"ב וכולו כדאמר משפט
רשעים בגיהנ' י"ב חדש שנ' והי' מידי חדש בחדשו פירש
כשבא אותו חדש שירד הרש' בגיהנ' או יעלה מעונו כך מפר'
בתוספות' שרבני' מלאכים ומגרים ומאן תרגומו וסריב ·
מיוחס קרוי · תקי' הקדוש ברוך הוא קולו על המים שנ'
קול יי' על המים שיב' תיקן קול לגבול הים שנקרא רהב
כדאמ' בפרק השפיכ' שר של ים רהב שמו · טרוד אותם
ברביבים וגזר עליו שיהא נטרד ברביבים שיהו עבים יורדים
ושות' המי' ומטטירים רביבים על הארץ יען אלולי שהקדוש
ברוך הו' מנע ועש' קול לפני מי הים היה מחריב את כל
העולם · ימין זמן ואמ' לארץ שתוצי' אלנו' ועלו' · כיון רמש
הם הדשאי' הקטנים כמו שנקראו בריות בעלי חיים הקטני'
רמש כלומר הדשאים אף על פי שלא נצטוו לבאת למיניהם
כיון דע' קונ' ויצאו למיניהם בלי ערוב כדאמר בשחיטת חולין ·
פעמים בפרשה כתובי' אחד למלאכת היום ואחד בשביל גן
עדן · שלשת טובים אברהם יצחק ויעקב וכ"ם שלשת אהובים
על שם זרע אברהם אוהבי ישעיה מ"א וביעקב כתיב ואהב
את יעקב מלאכי ב' וביצחק כתיב אשר אהבת · מרא' אדם
להנה יש להם דמות פרצוף אדם כאשר נראות בירח כן יש
בחמה אלא של חמה אין כח בעין לראות · נתינתה ברביעי
שנ' כתלו המאורות אבל ברייתם ביום ראשון כתיבה כמו
שדרשו את השמים לרבות תולדותיה · נמשל משל לאדם
הבונה בית ביוקנס קטן וצריך מיד להדליק נר להאי' לו וכולו'
בוציגא נר בלשון תלמוד · סיים יהי מארת סיין וכ"ן אותה
ת"כ של יהי מארת חסר ו' מארה כי פעמי הוא משתנ' למארת

כד״א בתענית שבו אסכרה נופלת בתנוקות שנתוך שכתן ·
כדר מעמדות אנשי מעמד כדאמר שם כר׳ מתענין על
אסכרה שלא תפול בתנוקות · אין בשליחות׳ אין אדם בעולם
שיכ׳ להיות זריז כמו׳ ולבנ׳ ולעשות כמו שהן עושין שמקיפין
העולם בכל יום · תדירים תמיד בכל את · במלאכת
בשליחות׳ יודעי מועדי ביאתם להשתחוות להקב״ה שהוא
קדוש שנאמר וצבא השמים לך משתחוים · פן השרץ במינשי
דבר ישרצו המים שרץ נפש חיה · אדירים הם המים
על שם שנאמר מים אדיר במרום יי׳ · פורחים עופות שכ׳
ועוף יעופף · שחים ודגים ששחים ונפים על פני המים כמו
כאמר יפרש השוחה · נפים הם הדגים · התיר בשני סמנים
הכשיר בשלשה כדאמר באלו טרפות · קיים מאלה ומאלה מן
הדגים ומן העופות ומן הבהמות · קהל בסעודתם בעת
שיעשה הסעוד׳ לעתיד לבא יקהיל חבור׳ צדיקים ותלמידי
חכמים והוא רמוז באיוב מ׳ יכרו עליו חברים ואמ׳ בפרק
השפינ׳ אין כירה אלא סעוד׳ שנא׳ ויכרו להם כרה גדולה
מלכים ב׳ ואין חברי׳ אלא תלמידי׳ חכמי׳ שנאמר היושבת
בגנים חברים מקשיבים לקולך שיר ק׳ ומקדים לעולם דיכלו׳
לכך נקר׳ שדי על שהקדי׳ ואמר לשמים די ואם לא אמר
די עדיין היו נמתחין והולכין בפרק אין דורשין · תמך
חלק לידידי וכולי כלומר תומך ונתן להם לישראל שהם
ידידיו חלק באותו דג שכתיב בו ירתי׳ כשי׳ מגולה אימתה
ובן בהמות וזיז שדי הכל יתן לישראל הקדוש ברוך הוא שהוא
קדוש : שמע עוד השמיע עוד לארץ לשרוץ חיה ובהמה ·
שיפר הפאיר · און בשריריו וכולו בפ׳ הספינה כל מה
שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו זכר ונקבה בראם ואף
לויתן זכר ונקבה בראם ואלמלא נזקקים זה לזה מחריבי׳
את כל העולם מה עשה הקדוש ברוך הוא סירס את הזכר
והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא ואף בהמות
בהררי אלף זכר ונקבה בראם וכולי מה עשה הקדוש ברוך
הוא סירס את הזכר וצינן את הנקבה ושמרה לצדיקים
לעתיד לבא שנאמר איוב מ׳ הנה נא כחו במתניו זה זכר
פירש כחו במתניו שלא הפיל זרע מימיו ואונו בשרירי בטנו
זה נקבה ופירש אונו כחו כלומר שלא ילדה מימיה ופריך
התם גבי לויתן נמי ליצננה לנקיבה ולמלחי׳ הרנה ומשני
דגים פרידי ולא מהכינהו ציכון ופריך וליעבוד איפכא
ומשני לה שפיר ושוב פריך הכא נמי גבי בהמה לימלח׳ לנקבה
ומה לו לקיות׳ ולצננה ומשני כוורא מליחה מעלי בישרא
מליחה לא מעלה וזהו סירס ונתייעץ בחכמה שכל זה עלה
בדעתו וכי״ם שומר אלי ונתייעץ וכולי על שם ואדם אין
לעבוד ונומר כלומר שנברא הכל לצורך האדם והוא עצמו
עדיין לא נברא כב״ר מגדל מלא טוב ואין אורחין שיאכלו
מה הנייה יש לו ומיד נתייעץ בחכמת התורה או במלאכים
וברא את האדם וזהו שסמך כאן תיאר גולם וכולו ·
תיאר גולם ביפיו וכולו שעשה תאר גלמו יפה עד
שהיא מכהה גלגל חמה כבראשית רבה · לרקמה
על שם רוקמתי בתחתיות ארץ תהלים קל״ט ופירש

וגמולי שנה : אין כשליחותם · מי ראה
כמותם · תדירים במלאכותם · יודעי
מועדי ביאתם · קדוש : פן השרץ
אדירים · פורחים שחים טמאים וטהורים ·
צפים התיר בשנים בקשקשת וסנפירים ·
צפורים הכשיר בשלשה זפק וקרקבן
ואצבע מיתרים · קים מאלה ומאלה
לעתיד שמורים · קהל בסעודתם חבורת
חברים · רמז רמוז באיוב יכרו עליו
חברים : ארון אל שדי · מקרים
לעולם די · תמך חלק לידידי · ירתית
צול וזיז שדי · קדוש : שמע עוד
לאדמה שרוץ חיה ובהמה · שיפר
און בשריריו ונתיעץ בחכמה · תיאר
גולם ביפיו הכהות · גלגל חמה :
תרדמה חטפתו תבנית מצלעו לרקמה ·
תיום מצוה אחת ולא יכלו לקיימה ·
תחת כן גרמו ליום תולעה ורימה :
אדם בל ילין ביקר · מגן גורש והפקר ·
תמור כי מעיקר · יען כי גנב ושקר ·
קדוש : אמץ יום מומים אחד
אותו לתמימים · מעין עולם הבא
עניניו מסימים · מכפל בלחמו ועונשו
ואזהרתו ושיריו הנעימים · תבלו בתבל
משנה בכבוד מטעמים · תענוג בלבוש
משי ומנוח לעגומים · יהי לנו מורשה
לעולמי עולמים : אספר קצת פעלותיו
ארבע רשויותיו · שתים שהן ארבע
יציאותיו · שלשים ושש אזהרותיו :

רד״ק ארבעים

אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת אָבוֹת מְלַאכוֹתָיו ·
לְהוֹדִיעַ לְכָל בְּרִיּוֹתָיו · שֶׁהוּא שָׁקוּל
כְּכָל מִדּוֹתָיו · קָדוֹשׁ : הכל יודוך

אופן במדינות פולן

יְדוֹדוּן יְדוֹדוּן שִׁנְאַנֵּי שַׁלְהֶבֶת ·
עִם פְּתָכִים וּתְווּכִים · מֵהֶיסֵק
צָרֶבֶת · קַרְנֵיהֶם · וְזִיו פְּנֵיהֶם · כְּזִיו זִיקַת
שַׁלְהֶבֶת · יַקְדִּישׁוּן וִישַׁלְּשׁוּן · עִם אוֹפַנֵּי
מֶרְכָּבֶת : מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ · הַמַּגְבִּיהִי
לָשָׁבֶת : עֲטוּפִים · וּצְנוּפִים · לְאֶחָד שֵׁשׁ
כְּנָפַיִם · בָּם מְכַסִּים · וּבָם טָסִים ·
בְּפֶצַע חוּג שָׁמַיִם : וְגוּפוֹתָם · וְגַבּוֹתָם ·
הֵם מְלֵאוֹת עֵינַיִם : שֶׁבַח אוֹמְרִים ·
לְצוּר צוּרִים · תֵּת תְּהִלָּה מְחוּטֶּבֶת :
מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת :
קְבִיעָתָם · בְּמִשְׁמַרְתָּם · תָּמִיד לַיְלָה
וְיוֹמָם : לְבַל יְלִיזוּן · לְבַל יָזִיזוּן · עֲדֵי עַד
מִמְּקוֹמָם : כִּי צוּרָם · שָׂם סִדְרָם · עַל
מַעֲמָדָם קִיְּמָם : מִיכָאֵל · וְגַבְרִיאֵל ·
סָבִיב כִּסְאוֹ שָׂם שָׂמָם : וְצַר חַיּוֹת · שָׁם
הֱיוֹת · שְׁכִינָתוֹ מוּסֶבֶת : מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ
הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת : בְּרַעַשׁ · וּבְגַעַשׁ ·
כְּבוֹד זִכְרוֹ יְפָאֵרוּ : וַעֲבָדָיו · בְּנֵי יְדִידָיו ·
לְמַטָּה הֵם יְסַפֵּרוּ : בְּקוֹל קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת יְזַמֵּרוּ : וְגַם יֶהְגוּ · בְּקוֹל
הָגוּן · וּבְדַעַת מְיוּשֶּׁבֶת : מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ
הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת :

והחיות ישוררו

אהבה לשבת רביעית

רד"ק ואמר בו רקמתי דימה מעשה הגידים בגידים והעצמות והבשר והעור למעשה הרקמה שהוא באריגה או במחט שעושו מצבעים רבים אף היצירה על פנים רבים · תאום אדם וחוה שנבראו ביחד כתאומים שנאמר זכר ונקבה בראם לא יכלו לקיים מצוה אחת וכ"ש כפרים תינוקי יונקה לשון דבור כמו שם יתנו שופטים ה' · אדם בל ילין ביקר פסוק הוא תלים מ"ט שלא לן כבודו עמו אלא בשעה י"א נתגרש מגן עדן והיה להפקר כדאמר בסנהדרין · תמור כי מעיקר והיה רע ונגנב מעץ הדעת ושיקר להקדוש ברוך הוא שאמר האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי וגומר · אמץ חיזק יום השבת מאחר ימות השבוע ויחד אותו לישראל שכתיב כבן תמים תהיה ב"ר אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם הכל בראת בזוגות ולי אין בן זוג א"ל הקדוש ברוך הוא אני אעשה לך בן זוג אלו ישראל וכשעלה משה לקבל עשרת הדברות אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל זכור את יום השבת לקדשו זכור מה שאמרתי בברית' עולם שישראל יהיו בן זוג לשבת וזהו איחד אותו · מעין עולם הבא כדאמרינן בשלשה דברים השבת הוא מעין דוגמ' של עולם הבא · ענייניו מסוימין מה העולם הבא אין עושין בו שום מלאכה אף השבת אין בו שום דבר מלאכה וכולו · מוכפל בלחמו בלחם משנה ועונשו כפול שהוא בסקיל' ושירו מזמור שיר ליום השבת שהוא כעין תענוג · תבלו בתבל משונה כדאמר תבלין אחד יש לנו ושבת שמו וריחו נודף וזהו בכיבוד מטעמים שיאכלו משובח · תענוג בלבוש משי יתענגו בו בלבוש משי והוא נכון לאותן שהן ענומין ונעורין כל ימות החול · יהי לנו לחלקנו שנשמור אותו לעולם ועד · קנת מפעלותיו של שבת ארבע רשויותיו רשות הרבי' רשות היחיד כרמלית מקום פטור · שתים שהן ארבע כדתנן יציאות השבת שתים שהן ארבע בפנים וכולו · שלשים ושש אזהרות יש על שבת · להודיע לכל בריותיו שהשבת הוא שקול לכל מה שנברא בששת ימי בראשית :

ידודון ידודון על שם מלאכי צבאות ידודון ידודון ושמלאכי' הם מלאכים · שלהבת עם פתכים ע"ש שנאמר יחזקאל והחיו' רצוא ושוב כמראה הבזק ואמר בפרק אין דורשין מאי כמראה הבזק כאור היוצא מבין החרסי' ופירש רש"י דרך מזקקי זהב לנקוב כלי חרס נקבי' נקבים וכופין אותו על גבי גחלים שהזהב נתון בהם בתוך כתישת חרסים של לבנה על גבי חרס והלהב יוצא למעלה דרך נקבי הכלי והוא עשוי גווני' גווני' ותמיד הוא יוצא ונכנס וזהו שלהבת עם פתכים שלהבת מעורב בגווני' הרבה פתוך לשון ערוב בדברי רז"ל · ותווכים לשון תוך ר"ל בתוכם הם היסק אש ופירש צרבת בוער' כמו כאש צרבת משלי י"ו · וצנופים כמו במצנפת כד יצנוף בם מכסים גויתם · בפצע נקל כאלו הוא פסיעה אחת · חוג שמים סיבוב שמים ופ"ה משלי ח' · יליזון יסורון · וצר חיות ומורות של ד' חיות · ובגעישה ענין גדידה ותנועה · הגון בכון ויושר כמו בדברי רז"ל דבר הגון :

סגלתי

סְגֻלָּתִי אֵימָה נְשָׂאתִי · וְעֶרְיָה
כִּסִּיתִי · חַדְרֵי הֲבִיאוֹתִי ·
לְבָנוֹן הוֹבַשְׁתִּי · וְאֶשְׁכּוֹל עָשִׂיתִי · וְיוֹשְׁבָיו
הֶמְסֵיתִי · וַעֲתִידוֹתֵיהֶם שׁוֹסֵתִי : סגלתי
דּוֹרִי עֲזַבְתִּי נְטוּשָׁה · כְּאִשָּׁה מְגוֹרָשָׁה ·
חֲלוּשָׁה וַאֲנוּשָׁה · בְּיַד נוֹגֵשׂ עֲנוּשָׁה · זְמַן
יִשְׁעִי חוּשָׁה · וְאֶקְרָא דְּרוּשָׁה · וְתֵרֶא
אוֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה : סגלתי דורי
רְאִיתִיךְ בְּכַבְלַיִךְ · בְּצַעַר עָלַיִךְ · פְּשׁוּטָה
מְעִילַיִךְ · פְּרוּעָה קְדָלַיִךְ · וּפַעֲמוֹנֵי זָהָב
עֲלֵי תַלְתַּלַּיִךְ · מֵעַי הֲמוּלַיִךְ · וְאָבֹא אֵלַיִךְ ·
וְאֶפְרוֹשׂ כְּנָפַי עָלַיִךְ : סגלתי דורי
בָּאתִי בִּמְצוּדָה · בְּרֶשֶׁת צַר לְכוּדָה ·
בְּיַד בָּבֶל בְּרוּדָה · בְּיַד פָּרַס נְדוּדָה ·
בְּיַד יָוָן שְׂרוּדָה · בֶּאֱדוֹם גַּלְמוּדָה ·
שִׂימֵנוּ כַחוֹתָם כְּקֶדֶם מְיֻסָּדָה · וְתָגֵלְנָה
בְּנוֹת יְהוּדָה · סגלתי דורי רַחֵם
אֲרַחֲמֵךְ · וְגַם זָכוֹר אֶזְכְּרֵךְ · חַסְתִּי עַל
נְעוּרֵךְ · וְרָאִיתִי מְגוּרֵךְ · עוֹד אֲפָאֵר
תָּאֳרֵךְ · וְאַצְהִיר מְאֹד זָהֳרֵךְ · וְיָבֹא לָךְ
צוּרֵךְ · וְיַחֲבוֹשׁ אֶת שִׁבְרֵךְ · הִתְפַּתְּחִי
צִיּוֹן מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ · קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא
אוֹרֵךְ : סגלתי דורי אֲכָלוּנִי שְׁנֵי דֻבִּים וַאֲרָיוֹת · וְשָׂמוּ בֵּית קָדְשִׁי לִמְעוֹן פָּרִיץ
חַיּוֹת · מוֹאָב וַעֲמָלֵק קֵדָר וּנְבָיוֹת · תִּקְרָא שְׁנַת גְּאֻלָּה לְשֵׁאת הַשְּׁבוּיוֹת · וְקָרְבֵנוּ
לַעֲבוֹדָתֶךָ · כְּמַעַר אִישׁ וְלוֹיוֹת : סגלתי דורי נְחִיתִיךְ בַּשְּׁבִיָּה · בְּכֶפֶל צַר כְּלוּיָה
נְפוּצָה וּזְרוּיָה · בְּאֶרֶץ מַאֲפֵלְיָה · וְעוֹתִי שְׁבוּיָה · תָּשׁוּב לְעִלּוּיָה · כִּי יַעֲקֹב
בָּחַר לוֹ יָהּ : סגלתי

סגלתי אימה נשאת' ישראל שהם עם סגלה וכתי' בהו אימה ככתלו' נשאתי אותם על כנפי נשרים ומתגר' והיו ערום ועריה וכסיתי אותם כמלבוש' · ואשכול עשיתי במדר' קוית אשכול הכופר כן כוירא אומר אשכול זה הקב"ה איש שהכל בו הכופר שהפר בא"ה והנודה בישרא' ד"א אשכול זה כ"ה וכו' ויושבי' של א"י והם הכנענים המסיתי את לבבם שנא' יהושע ז' וימס לבב העם ויהי למים · ועתידותהם שוסתי פ"ה ישעיה י' ורוצה לומר מה שהוכינו הכנענים להם מן הסגולה והחמדה לקחתי מהם ונתתי לכם ופי' שוסתי לשון ביזה · ואנושה לשון כאב ושבר עגושה לשון עגוש יענש : בכבליך הם שלשלאות של ברזל · פרועה קדליך ועורף תרגום קדל ע"י מגלה ערפך ומוסר נגדים וכי"ס דליך ר"ל כמו עניים ודלים · זהב וכו' וגם פשוטה וקרועה פעמוני זהב וכולי · באתי במצודה ע"ש הכתוב במצודה תהלי' ס"ו כמו הכתו' כמגדל שאין לו דרך להמלט כן אנו כנלו' זה · ברודה · גלמודה פ"ה ישעי' מ"ט פי' שממה ויחידה · מגורך שאתה גר בארץ נכריה או ל' פחד כמו וינר מואב או לשון אסיפה וקבוץ כמו אוגר בקיץ · ויחבוש את שברך ענין קשור המכ' והכריכה עליה · למעון פריץ חיות ע"ש מעון תנין' באוס ב' וכתיב ישעיה ל"ה ופריץ חיות ופי' מעון משכן המין' ומגורים ופי' פריץ ענין הריסה וכתיבה כי האומות שמשלו לחית פרנוסו · קדר ונבית ש"ו' אומות הם · לשאת ע"ש שה פזורה ישראל · כמער איש ולוית' פ"ה מלכים א"ז ונאמרו בפ' בא לו מאי כמער איש ולוית אמר רבה בר שילא כאיש המעורה בלויה שלו כלומר כאיש הדבק באשתו פה כנגד פה כן היו הכרובים מדובקים ואוחזים ומחבקים זה את זה ופירש מעורה לשון דבוק ופירש ולוית גם כן לשון חבור ודבוק ורוצה לומר כאן שאנו מתפללין שתקרבינו ותדבקינו אליך כמו הכרובי' שהיו מדובקים יחד' בכבל צר בשלשלאות ברזל וחשוקים · כלויה לשון אסור בכלא · מאפלי' פ"ה ירמיה ב' ופי' רוב האופל והיא מלה אחת ועניינ' שתי מלות כי כל דבר שרוצה להגדילו סומך אותו אל הש"ית כמו שלהבתיה · ונותי כ"ה השבוים ביד א"ה תשיב לעלוי' ולמעלותם כמו שהיה מקדם שהש"י שנקרא י"ה בחר לו את יעקב :

אלהי

זולת

אֱלֹהַי בְּךָ אֲחַבֵּק · כְּטוֹבֵעַ לְגָמֶל
יֵאָבֵק · אוֹמֵר טוֹב לְדַבֵּק ·
בשמך

אלהי בך אחבק לשון דבוק כלומר אחבק ואדבק בך כמו שנאמר ואתם הדבקים ביי' כטובע לגמל יאבק גמל הוא שפת הים ומקו' אסיפת הספינ' ופירש

בשמך תמיד חתלתי · אף כי עליך
נקטלתי · נפתולי אלהים נפתלתי :
אל תרחק ממני : גרתי עם משך
ותובל · נמשכתי ביד שובל · כשה
לטבח יובל : דבקתי מאוד בעדותיך ·
הסתופף בכנף מדותיך · קציעות כל
בגדותיך : אל תרחק ממנו : הרחקתי
נדוד ממך · ולבי קרוב לשמך · וראה
כי עמך : וצאן ידך נמוגה ·
ואחור לא נסוגה · ראה את צאן
ההריגה : אל תרחק ממנו : זכור
הרג רב · עליך נפשי נקרב ·
ונפל ממני רב : חסידך ומיחדיך
מקרב · בוקר וצהרים וערב · עם
שרידי חרב : אל תרחק ממני :
טחי תפל ומדוחים · אלי גיל השמחים ·
ובמשכנות מבטחים : יריאיך נסקלים
ונחנקים · ואלו הן הלוקים · ביי הדבקים :
אל תרחק ממנו : כורע לתלוי במגוד ·
יעצני בך לבגוד · לבול עץ לסגוד : לא
אצתי לרעת אחריו · נמתי יבושו כל
חביריו רעיו רע כי ערב : אל תרחק ממנו :
מחמרת עפר זוחל · לירחי שוא
אני נוחל · ומה כחי כי איחל ·
נפשי בך דבקה · כיונק נכנס
לדבקה · השביע נפש שוקקה ·
אל תרחק ממני : שונאיך בלבורת זהוהים · לשונם מדברת גבוהים · שוא
עבוד אלהים : עמך בעצתם לא ישב · ובגוים לא יתחשב · השומרים חבלי
שוא : אל תרחק ממני : פליאה בעיני נשגבה · למדהבה היש קצבה :

ופי' יאבק כמו ויאבק איש עמו לשון דבוק ומבוק וקשור כלו'
כאדם שנפל במים ורוצה לטבוע הוא מתעסק בידיו שניבו
כדי ליקרב לכאן כן אנו בגלות דומים לנפל במים ואנו
אומרים כמ"ה טוב ויפה לנו אם יש לנו לידבק בשום דבר
ותמיד אנו מדבקים בהשם יתברך · אומר טוב לדבק פי"ה
ישעיה מ"א · חתלתי עטיפה וכריכה וכ"מ הותלתי ל' תותלת
ע"ם כן יקטלני לו איחל וזה שאמר אף כי עליך נקטלתי ·
נפתולי אלהים פרש"י לשון חבורים · משך ותובל הם בני יפת
במלכות יון ופרס · שובל בן שעיר החורי · הסתופף ענין
מחסה · מדותיך ענין לבוש כמו מדו בד · קציעות תרנוס
של קדה ופ"ה תהלי' מ"ה · כסוגה כמו כסוגו אחור ישעיה א' ·
את צאן ישראל העומדת להריגה מקרב לבס · עם שרידי חרב
פסוק הוא ירמיה ל"א · טחי תפל פסוק הוא יחזקאל י"ג
הוא הטיח שטוחין בו כתלי הבית ואומות העולם הם הטחי'
ופירש תפל כלומר בנין שאין לו קיימא · ומדוחים כמו
משאות שוא ומדוחים איכה ב' · ובמשכנ' מבטחים ובבתים
שהן בטוחים בו ירייאיך הם נסקלים ונחנקים ע"י האומו'
ואילו הן הלוקים הן הלוקים אותן · הדבקים ביי' כורע
לתלוי במגוד מגוד הוא היתד הקבועה בכותל לתלו' בו דבר
ר"ל אותם הכורעים לפסילים הקבועי' בכותל ותולין במגוד
הסיועני' אותי · לבול עץ לסגוד ופ"ה ישעיה · רע ירוע כי
ערב פי"ה משלי י"א ר"ל ברעה ישבור האומ' כי ערב לבו להרס
לי להטו' אחריו · מחמ' עפר זוחל פי"ה האזינו וכאן ר"ל מקרון
אף וחימה של א"ה שנמשלו לשרני' זוחלי עפר והוא ל' גרירה :
לירחי שוא אני נוחל ע"ש כן הנחלתי לי ירחי שוא איוב ז' לשון
נחלה כלומר כל חדש וחדש שאני נוחל הם ירחי שוא כי יד
האויב ובהלות נוכר עלי · כיונק בענל בתאב אחר אמו
לינק ונכנס אחריה במקום שמפטמים אותה ובדברי רז"ל
הבכיסה לדבקה · שוקקה תאיבה · וזהוים ענין גבהות
מדברי רז"ל משרבו זחוחי הלב בסוף סוטה · לא ישב ר"ל לעולם
לא יתיישב בעיני עמך ולא חושבי' אותם · משמרים אותם
גוים שומרים הבלי שוא ופ"ה תהלים ל"א · למדהבה לאומ'
הרשעה בישעיה י"ד שבתה מדהבה ואמר בפ' השואל שבתה
אומה זאת שאומרת מדוד והבא פי' מדוד מעות ודינרי זהב
והבא ואיכא דאמרי מאד מאד הבא בלא מדה · היש קצבה
לגדולתם ולמלכותם · פרוע תשברם ופ"ה תהלי' ב' · העם
זעם כלומר בפני' ועמות · רודף אחרי בלב ימם שהם רודפי'
אחרי בחרון אף בחימות לבם · אוכלי עמי וכולי כל המגר
לישראל טועם טעם לחם אונעת שאכלו עמי כאלו אכל
לחם .

להם· שופך דמו לא כסה שהשופכין דם ישראל ולא מכסין
אותו· למשסה לשון בזה ושלל· ואוכליו אומות העולם
האוכלים את ישראל ישאו שונם השם יתברך יענש אותם
על כך· תועי רוח הם אומות העולם ופסוק הוא ישעיה כ״ט
והם כלו ישראל שהוא רעייתך· פנה לחית קנה פנה מכל
עסקיך לתת להם שילום פעולתם· מלכותה תקל מנה מנה
הוא כתב שכתב המלאך לפני בלשאצר וכתיב דניאל ה׳ דנא
פשר מלתא מנא מנה אלהא מלכותך והשלמה תקל תקילתא
במאזניא והשתכחת חסור ואנו מבקשים על אומה הרשעה
שיעשה השי״ת כך· רומה השם יתברך שהוא רומה יחד
תצית אש בהם· תשפתנה תערכנה· עוה עוה תשימנה
פ״ה יחזקאל כ״א עוית לשון· משכני האויב בעלו להיות
עושתטים לפניו· לתבנית כל פסל הוא בוטח· מושכו׳
כסיל תפתח פי׳ איוב ל״ח וכאן ר״ל תפתח מוסרות כסיל
והוא האויב· אשר בהם מושכות אותי· כי לא לצמיתות
נמכר עמך ביד האומות· לחליטות וצמיתות עניינם אחד
להסעיר אותם ברוח סערה ותעיר ברכת אביו׳ יצחק שאמ׳
ורב יעבוד צעיר· תקפוץ קץ ענין קפיצה· ותערים לשון
ערמומית· זמותי חשבתי· אך כבר אמר זכריה י״ד לעת
ערב יהיה אור פירש הגלות דומה לערב כלומר פתאום יבא
אור גדול וכן אנו בטוחים כי נצח ישראל לא ישקר ופ״ס
שמואל א׳ ט״ו· קויתי לו להש׳ שאצא ביובל· והיתה ציצת
נובל פ״ה ישעיה כ״ח והוא ענין נלוי הפרחים והראותם
קרן ענין הוד:

שכולה

הִנֵּה קָמָה וְגַם נִצָּבָה: צוֹעֶקֶת הַבָּא
מִדּוֹד· אוֹמֶרֶת לִי מָה לְךָ נָדוֹד· וּמָה
דּוֹדֵךְ מִדּוֹד: אל תרחק ממני: קוּמָה
לָצֵאת כְּפַעַם בְּפַעַם· תְּרוֹעֵם בְּשֵׁבֶט
רַעַם· הָעָם אֲשֶׁר זָעַם: רוֹדֵף אַחֲרַי
בְּלֵב יַחַם תָּמִיד בִּי מִתְרַגֵּז וּמִתְלַחֵם:
אָכְלוּ עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם: אל תרחק ממני:
שׁוֹפֵךְ דָּמוֹ לֹא כִסָּה נָתַן יַעֲקֹב לִמְשִׁסָּה·
וְאוֹכְלָיו שָׁנוּ יֶשְׁאוּ· תּוֹעֵי רוּחַ כִּלּוּ
רַעְיָתְךָ בְּהַלְלוּ וְשִׁכְּלוּ· וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה
יֹאכְלוּ: אל תרחק ממני: אֵלִי גוֹאֲלִי
דָּמִי דוֹרֵשׁ· לֹא יַעֲזוֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ· כָּלָה
גָרֵשׁ יְגָרֵשׁ: פְּנֵה חַיַּת קָנֶה· מַלְכוּתָהּ
תְּקֵל מְנֵה מְנֵה· תּוֹצִיא אוֹתָהּ אֶל מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה: אל תרחק ממני: רוֹמָה
יַחַד תְּצִיתֶנָּה לְיַרְכְּתֵי בוֹר תְּשַׁפְּתֶנָּה:
עַוָּה עַוָּה תְּשִׂימֶנָּה: יַעַן מְשָׁכַתְנִי בַּעֲבֹתוֹת נִשְׁפַּטְתִּי בְּכָל מִינֵי מַרְדּוּת· הֲקָצוֹר
קָצְרָה יָדְךָ מִפְּדוּת: אל תרחק ממני: מְשָׁכַנִי בְּעֻלּוֹ מִשְׁתַּטֵּחַ· לְתַבְנִית כָּל
בּוֹטֵחַ· מוֹשְׁכוֹת כְּסִיל תְּפַתֵּחַ: בְּרַבִּים רַחֲמֶיךָ שׁוּב· לְנִשְׁכָּחָה כְּמֵת מִלֵּב חָשׁוּב·
אֶל אֲחֻזַּת אֲבוֹתָיו יָשׁוּב: אל תרחק ממני: יָדַעְתִּי כִּי לֹא לִצְמִיתוּת
נִמְכַּר עַמְּךָ לַחֲלִיטוּת· וְאַיֵּה סֵפֶר כְּרִיתוּת: צֵא וַחֲשׁוֹב עִם קוֹנָם· מַה מִּכְרָם וּמַה
קִנְיָנָם· כִּי לֻקַּח עַמִּי חִנָּם: אל תרחק ממני: חוּשָׁה לְהַסְעִיר בְּשֵׂעִיר· בִּרְכַּת
אָב תָּעִיר· וְרַב יַעֲבוֹד צָעִיר· קֶרֶן עַמְּךָ תָּרִים· תִּקְפּוֹץ קֵץ וְתַעֲרִים· מְדַלֵּג עַל
הֶהָרִים: אל תרחק ממני: חִשַּׁבְתָּ עֵדֶן עֲדָנִים· עֵינַי כָּלוֹת לִזְמַנִּים· לְפִי רוֹב
הַשָּׁנִים: זַמּוֹתִי לְקֵץ זֶה אֵין חֵקֶר· אַךְ לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה בּוֹקֶר· נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא
יְשַׁקֵּר: אל תרחק ממני: קִוִּיתִי לֹא אֵצֵא בַּיּוֹבֵל לְיָסֵר שִׁכְמִי מִסֵּבֶל· וְהָיְתָה צִיצַת
נוֹבֵל: קֶרֶן נוֹגַהּ כְּאוֹר צָהֳרַיִם· לְנִדְחֵי יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם· כְּיוֹם עֲלוֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם: אל תרחק ממני: עזרת גאלה

כשמסלקים בהר ובחקותי אומרים כאן יקום בעיניו

שכולה

שכולה אכולה · למה תבכי · היאשי לבך · מאשר תחכי קיצי נמשך וארך חשכי : הוחילי עניה · כי עוד מעט כי אשלח מלאך לפנות דרכי · ועל הר ציון · אסוך מלכי :

יי מלך · יי מלך · אמרו לציון · יי ימלך · הנה מלכך יבא לך · לאל אלי · כמה איחל · ועד אן תמשוך · גלות החל ובני רחל · גוזים כרחל · ואני בכל זאת · תמיד איחל · הוחילי עניה · לפוקד ומוחל · כי לא לעולם · בך אני בוחל · עוד מעט · והיית לי ואני לך :

יי מלך · מרתי יקרב · ויגיע התור · סתום וחתום · מרתי תפתור · ארמון זרים · מרתי תסתור · הוחילי עניה · למחסה ומסתור · כי עוד ישלך · מרפא ומעתור · ויפרח עוד כפתור · כיום אי כפתור ויציץ במצחך · ציץ אשר נשלך :

יי מלך · המוני לפנים · באחרת נטבע · מנוף ובבל · בקרוב נטבע · היות אני עוד כעיט נצבע · נקבצו עלי · מלכיות ארבע · ואכל בשרי · ועוד לא נשבע · הוחילי עניה לצור אשר נשבע · כי בא יבא דור אשר הלך :

יי מלך :

בגלל אבות

שכולה אכולה לשון שיכול ופיה ישעיה מ"ז והוא דרך משל כאלו הש"י שואל לכנסת ישראל אתם שכולה ואכולה בין האומות למה לא בוכה וכי כתייאש לבך מלצפות עוד על אשר קוי כמשך הרבה ואורך קשבת בגלות הוחילי עוד אתה עניה ואל תתייאש כי אשלח מלאך וכולי וס"ה מלאכי ג' הנני שולח מלאכי ופני דרך לפני · אסוך מלכי לשון נסיכות ונדולה ע"ש ואני נסכתי מלכי תהלים ב' · גלות החל פ"ה עובדיה י"א · גוזים ענין תיעוב ומאום כמו כפס' בחלה כי וכריה א' כלומר לא לעולם אני מואם אותך כי עוד מעט שיבא זמן והיית לי לעם ואני אהי' לך לאלהים · סתום וחתום הקץ שבתיב בו כי סתומים וחתומים הדברים · ארמון זרים פ"ה ישעיה כ"ה ופירש ארמון בירה או היכל של א"ה · מרפא ומעתור על שם וכעתר בהם ורפאם ישעיה י"ט והוא ענין רצוי · כפתור הוא פרח כמין תפוח כלומר שיפרח לכם ישועה וטובה · כיום אי כפתו' פ"ה ירמיה מ"ז וכפתור הוא מערי פלשתים ופירש אי מקום ורבה לומר שיבא לכו ישוע' כשיבא על א"ה כיום שבא על יושבי כפתור שנאמר שם להכרית לצר לצידון כל שריד עוזר כי שודד יי' את פלשתים שארי' אי כפתור · המוני לפנים המון ישראל לפנים בגלות מצרים ובבל ביד אומות אחת היתה טבועה ושקוע' ביד מלך מצרים ומלך בבל · מנוף הוא מערי מצרים : בקרוב כתבע הגלות לא היה כל כך ארוך ובזמן קרוב תבעת שלבוכינו · היות אני עוד בגלות הארוך הזה · כעיט נצבע על שם העיט הצבוע ירמיה י"ב כלומר כעיט והוא שם עוף הדורס הצבועה מדם חללים אחר שישבע העיט יבואו חית השדה לאכול כי כן המנהג שהעופות יבאו על החללים תחלה והחיות רואות השוף נבוע ויתורו מקום החללים כן עתה כגלו' זה נקבצו עלי ד' מלכיות זה אחר זה יון ופרס ומדי ואדום :

יוצר לשבת חמישי אחר פסח במדינת פולין

אגורה באהליך עולמים · אחסה בסתר כנפיך לילות וימים : בחכמה יסדת הרומים ובתבונה כוננת מרומים

אגורה באהליך עולמים אחסה וכו' פיה תהלי' ס"א ואמ' ביבמות פ' החשה רבה וכי אפשר לאד' לגו' בשני עולמו' אלא כך אמר דוד רב"שע יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה דאמר רבי יוחנן

משום רשב״ל כל תיים שאומ׳ דבר שמוע׳ מפי׳ בעה״ו שפתותיו
דובבות בקבר ואל זה כיון הפייט והתחיל פיוטו בפסוק
זה ואמר יהי רצון שישראל ישכחו בו בב״ה שנקרא אהליך
שהוא לכו למקדם מעט כדי שיהו שפתותי׳ דובבות בקבר ·
מרומים הארץ על שם וארץ הדום רגלי · ״ב בית ״ר קמת
״א מצת ״ש רשת ״יפית ״ת מכת בראשי תיבות שלהם
בראשית וכל הלשונות הללו הין בבריית מעשה בראשית
בשמים וארץ ותולדותיהם · חשבת בקיומי׳ כל זה עלה בלבך
לבריאת ולהיות לו קיום · בשש אותיות המסויימים הם ששה
אותיות ראשונות א״ ב׳ ג׳ ד׳ ה״ ו׳ שצרף השם יתברך
האותיות וברא בהם העולם כדאמר בספר יצירה · גנותם
ששתם שגנז הסוד של שש אותיות הללו שלא ילמדו הבריות
שנאמר קהלת ג׳ גם את העלם נתן בלבם מבלי אשר לא
ימצא האדם את המעשה אשר עשו האלהים מראש ועד סוף
ואמ׳ במדרש קהלת גם את העולם הועלם מהם שם המפור׳·
בטבעת אהיה חתומים מכן שש אותיות הללו בגימטריא כ״א
והוא אהיה · אלו שש מדות · הם שש מדות שהיו במעשה
בראשית שהוכיר בנית רקמת וכולו · למעשה ידי הקדוש
ברוך הוא שהוא אומן או רוצה לומר אומן בשר ודם צריך
גם כן לשש מדות הללו · יען כי נועדות ומוכנות הין אותן
מדות לפני הקדוש ברוך הוא או לכל שאר אומן לכן התחיל
בהם בספר תורה שהוא מלת בראשית בנוטריקון בנית
רקמ׳ וכולו כדפי׳ לעיל · תעודות היא התורה כמו צור
תעודה ישעיה ח׳ על שם שהיא עדות לישראל שקבלו מצות יו
עליהם · הצבת גבולות אדמה על שם אתה הצבת כל
גבולות ארץ תהלים ע״ד והם שבע כוכבות הארץ שכל כוף
הפך האמר ואורנו משוכה מקבירנו · ושם העי׳ מיום יי׳
שמה פ״ה בסוף יחזקאל ואמר בפ׳ הספינה שלש נקראו על
שמו של הקדוש ברוך הוא צדיקים ומשיח וירושלים וכולו
ירושלים דכתיב ושם העיר מיום יי׳ שמה אל תקרי יי׳ שמה
אלא ה׳ שמה ובאיכה רבתי טנא לקרתא דשמה כשם מלכא
כלומר תכלית הבריאה הוא בשביל ישראל שישרה שכינתו
ביניהם והם ישכחו להש״י · ואח״כ נתעלה וכולו אחר
שנבנה ב״ה ונתעלה הש״י על ידי ישראל אז ישב על כסאו
המלך · בחכמת התורה שיעץ לו כן כדאמר בפרקי ר״א
בתייעץ הקדוש ברוך הוא בתורה לברא את העולם השיבה
לו ואמרה רבון העולמים אם אין צבא ומחנה למלך על מה
היא מולך ואם אין עם מקלסין למלך איזה הוא כבודו
של מלך · לישרים גנוז אותו אורה של ימי בראשית גנוז
לצדיקים ולישרים לעתיד לבא · נתעלומה לשון העלמה ·
זמן כפת רקיע וכו׳ שנאמר יהי רקיע בתוך המים · חפצם
להשתמש וכולו שהיה חפצם ורצונ׳ להשתמש ביחד ולא שיהיו
מובדלים ומופרשים אלו מאלו והבדילם הקב״ה בעל כרחם·
אדיריהם המים טבע לשון גלילה ושקיע׳ ותקון כמו אדנים
השטבעו איוב ל״ח כלומר ביום שני תיקן וברא הגיהנם
שכתיב בו כי ערוך מאתמול תפתה ישעיה ל׳ יום שיש
בו אתמול ואין בו שלשום · יחסו שבע שמות קרא לו
שבעה

מרומים · בנית רקמת אמצת שרשת
יפית תמכת חשבת בקיומים · גמרת
הכל בשש אותיות המסוימים · גנזתם
ששתם בטבעת אהיה חתומים · דרוש
אותם הדורש על כן הם סתומים ·
אלו שש מדות למעשה ידי אומן
נמדדות · יען כי נועדות · התחיל
בספר תעודות : קדוש : הצבת
גבולות אדמה השרות שכינתך בהמה ·
ושם העיר מיום יי׳ שמה · ואחר
כן נתעלה וישב בחכמה · זרח
אורה לישרים גנוז לתעלומה :
זמן כפת רקיע הבדיל שליש
המימה · חפצם להשתמש אלו לאלו
במהומה : ארון אין בלתיך לא
יעברון אדירים גזירותיך ינוסון מגערתך
המקרה במים עליותיך : קדוש : טבע
ערוך מקדמונים · טירתו מהלך אלפים
ומאה שנים : יחסו שבע שמות
ובתוכו חמשה בתי דינים · יחד
כלם נגלו לבן אמוץ בחזיונים ·
כיון תשעים ושנים אלף לארבעה
מבונים · כנס למקום אחד כל מים
התחתונים · ליבשה קרא ארץ ולמים
מקוה זדונים : אתה מושל בהם ·
לדכאות כחלל רהביהם · יהמו
ויחמרו מימיהם השכחת שאון גליהם :
קדוש : מגיא הדשיא זרענים מטע
נטעי נעמנים · נטע כל עץ מאכל
וכל

וְכָל מִינֵי עֲדוּנִים׃ נִבְרְאוּ לְקוֹמָתָם
וּמֵאֵילֵיהֶם פְּרִי טְעוּנִים׃ סְדוּרִים
לְקַיֵּץ שֻׁלְחָן לַחֲבוּרַת רַבָּנִים׃ שֵׁשׁ
בַּעַל הַמְּלָאכָה׃ בְּצֵאת הַכֹּל בְּעִנְיָנִים׃
עֲשׂוֹת חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ כֻּלָּם נְבוֹנִים׃ אֵל
מָלֵא רַחֲמִים׃ לְפִי מַעֲשָׂיו הָעֲצוּמִים׃
יִתְהַלֵּל בְּצִדְקוֹ בִּתְמִים׃ הַמְתַקֵּן
מָזוֹן לְכָל יְקוּמִים׃ קָדוֹשׁ פָּקַד
בִּשְׁמֵי זְבוּלִים׃ פְּאֵר שְׁנֵי מְאוֹרוֹת
הַגְּדוֹלִים׃ צַו לִמְשׁוֹל בַּיּוֹם בְּחַלּוֹן
כָּל גְּבוּלִים׃ צִוָּה אוֹר בַּעֲרִיפִים בִּגְדוּדֵי
חֵילִים׃ קֹשֶׁט מֶמְשַׁלְתּוֹ מִהְיוֹת שְׁקוּלִים׃
קַשְׂקֶשֶׂת וּמְעוֹפְפִים שָׁרְצוּ נוֹזְלִים׃
רִישֵׁשׁ תַּנִּין לַיּוֹם נֶחָמָה לִסְעוּדוֹת
מַשְׂכִּילִים׃ אֵין מִי יִמְשׁוֹל בּוֹ׃ לָשׂוּם
אֵלָיו אֶרְכּוֹ׃ יָצוּק כְּפֶלַח לִבּוֹ׃ הָעֹשׂוֹ
יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ׃ קָדוֹשׁ׃ שִׁכְלֵל עוֹד
בְּמַאֲמָרוֹת׃ שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים וְחַיּוֹת
וּבְהֵמוֹת טְמֵאוֹת וּטְהוֹרוֹת׃ שְׁלֹשָׁה מִינֵי
בְּהֵמָה לְקָרְבָּן נִבְחָרוֹת׃ תַּכְלִית
כֻּלָּם בָּרָא מוֹשֵׁל כָּל יְצִירוֹת׃ תִּכֵּן כָּל
צְבָאָיו עַל עֲבוֹדָתָן סְדוּרוֹת׃ תִּלֵּל
מַלְאָךְ בְּרֹאשׁ כֻּלָּם וְגַבְרִיאֵל בְּרֹאשׁ
שׁוּרוֹת׃ וְכָל שְׁבָחוֹת בִּגְרוֹנָם׃
וּבְפִיהֶם טַעֲמֵי שִׁירוֹת׃ אֵין עֶרְכּוֹ
וְאֵין זוּלָתוֹ׃ לֹא יִמָּצֵא צַיָּר כְּמוֹתוֹ׃
יַגִּיד עָלָיו אוּמָנוּתוֹ׃ הַכֹּל יָפֶה בְעִתּוֹ
קָדוֹשׁ׃ אֶפֶד אַפִּרְיוֹן אָהֳלָיו׃ אַבְנֵי
יְקָרָה מְסוּכָתוֹ וַעֲצֵי פְּרִי זְבוּלָיו׃ לְבָנ

ואלונים

שבע שמות כדאמר בעושן פסין ו׳שמות יש לו לג׳יהנם ואלו
הן שאול ואבדון באר שחת בור שאון טיט היון וצ׳למות וארץ
תחתית׃ לבן אמון לישעיהו בן אמוץ׃ בקווכים בכבואה
כיון נ״ב אלף לד׳ מכוכים שנ״ב אלף מלאכים יש שמכוכים
פניה׳ כנגד הכסא שבו ד׳ צורות כשר ושור ואדם ואריה ואותן
נ״ב אלף מלאכים נבראו ביום ב׳ בו ביו׳ שנברא הג׳יהנם׃ יהמו
ויסמרו מימיה׳ פי׳ רד״ק בתילים מ״ו ויסמרו מענין סמרים
סמרים כלומר יעשו המים הגלים הגבוהי׳ בקיעת הים
בחוזקה׃ השבחת שאון גליהם ע״ש הפסוק משביח שאון ימים
שאון גליהם תילים ס״ה ופי׳ רד״ק שאון ימים הוא לשון
גלי ים והוא משביח אותם כלומר משקי׳ אות׳׃ נבראו
לקומתם כל מעש׳ בראשית בקומתן וברצונן נבראו׃ לקיץ
שלחן כמו קיץ המזב׳ והוא כענין קינו׳ הסעוד׳׃ שש שמח
הקדוש ברוך הוא שהוא בעל המלאכה שנאמר וירא אלהים
את כל אשר עשה והנה טוב מאד׃ בשמי זבולי׳ בשמים שנקר׳
זבול׃ צו למשול ביו׳ וכולו שמתחילה נבראו המאורו׳ שניהם
שוים עד שקטרגה הלבנה ואמרה אפשר לשני מלכים
שישתמשו בכתר אחד אמ׳ לה הקדוש ברוך הוא לכי ומעטי
את עצמך׃ בחלון כל גבולים בפ״ו מפירקי ר״א בשס״ו
חלונות החמה יוצא ונכנס וכו׳׃ צוה אור בעריפי׳ על שם
הפסוק בישעי׳ ה׳ ואו׳ חשך בעריפיה והוא כנוי לשמי׳ על
שם שיערפו טל׃ קשט ממשלתו מהיות שקולים שקשט ותקן
ממשלתו שלא יהיו שקולים אלו שני המאורות והוא שקטרגה
הלבנה אמר לה הקדוש ברוך הוא מעטי׳׃ קשקשת היינו
דגים׃ ומעופפי׳ העופו׳ שנבראו מן הרקק שהוא עפר
מים׃ נוזלי׳ כלומ׳ מים הנוזלי׳׃ רישש תנין וכו׳ כדאמרינן
בהגדה שלויתן נש כן זכר ונקבה נבראו והקדוש ברוך הוא
סרס אחד מהם והר׳ את הנקב׳ ומלח׳ לצדיקי׳ לע״ל ושתכו
למתיכות רישש לשון חתיכה כדברי רז״ל בפ״ק דנדה כל
שמעלה רששון׃ אין מי ימשול בו רוצה לומר שאין מי שימשול
לע״ל בהלויתן הזכר ולשים לו ארכו לשון דוב אורב דהקדו׳
ברוך הוא בעצמו יגש חרבו ויצוק כפלח לבו ולפ״ה הוא
באיוב מ׳ יצוק כפלח תחתית פירש חזק לבו כתחתית של
ריחים׃ העושו יגש חרבו׃ שלש׳ מיני בהמה היינו שור כשב
ועז׃ לא ימצא ציר כמותו כדכתיב אין צור כאלהינו
ודרשינן אין צייר כאלהינו וכו׳׃ לבד מעץ הדעת וכו׳
שהק״בה נתן כל הפירו׳ וכל האילנות ביד אדם הראשון חוץ
מעץ הדעת שצוה לו שלא לאכול ממנו ולא נתנו אותו בגורלו׳
יעודתו אשתו׃ השיאתו הסיתו אותו שאכל מעץ הדע׳׃
נאהל כל ימען ע״ש הפסוק בישעיה ל״ג אהל בל יצען והוא
ענין העתק כלומר שהסיתו ואמרה לו שלא תעתק מן העולם
אף שתאכל ממנו׃ ונתקו חבליו כלומר שהק בה נתק חבליו
כלומר שגזר עליו מיתה ושאר גזרות׃ יום מכוסה וכו׳
שהתפלל עליו השבת שלא ימית אותו ולכן שר ואומר מזמור
שיר ליום השבת׃ קמו לעונג וקמו לשמירה כדאמרי׳ תנו
לי׳ וקמו לכם׃

יקודי׳

ואלונים לכרות מאליו · לבד מעץ הדעת שלא הגריל כגורליו · יערתו
השיאתו באוהל בל יצען ונתקו חבליו · יום מנוחה כאח לצרה נולד וחשך
מרשת מעגליו לכן שר לנוח בו שבטי דגליו · ארון איום ונורא · לעמו הקק
ענש ואזהרה · יחד לקדשו בזכירה ושמירה · הורת חציו לענג וחציו לשמירה:

קדוש הכל יודוך אופן

יקודי אש · כרודי אש · יצורי
צור כרובים דר · עיניהם ·
ומראיהם · כעין סוחרת וכעין
דר : קול ינופפון ויתשפפון
עשורת חפץ אל נאדר · בטוב שירה
ברון זמרה · ישוררון איש בלי
נעדר : קול יי בכח קול יי בהדר :
עצמתם · וקומתם · זקופה כקומת
תמר : ליל ויום · למול איום · מטיבים
שבח וזמר · המולות · מחילות ·
ומחנות כילק סמר : מצבם · ומושבם ·
משמר לעמת משמר · כי קונם התקינם ·
ומערכותם סדר : קול יי בכח קול
יי בהדר : קול ירימון · ויעצימון
לאל כביר ממקומו : ועל מעונו
וחביונו · זה ישאל כנאמו : והם
עומדים · וחרדים · מפחדו ומאימו :

יקודי אש המלאכים שהם יקוד אש כידודי אש פי'
אינך מ"א ופי' כנוצי אש · יצורי המלאכים הם יצורי
הקב"ה שנקרא מר ודר וישב כרובים · סוחרת וכעין דר
הם אבנים טובות ע"ש ודר וסוחרת · איש בלי נעדר
ע"ש איש לא נעדר ישעיה מ' ענין חסרון · עצמותם
של מלאכי' והוא ל' תוקף · המולות של מלאכי' ענין רעש ·
מחולות ל' חוק ואומץ או ל' חיל וכח · כילק סמר פ"ס
ירמיה נ"א וכאן רצה לומר שיש מחנה גדול של מלאכים כילק
והוא מין ממיני הארבה ופירש סמר ענין רעדה כאדם
שעומדו שערותיו כך המלאכים חרדים מיראת השכינה ·
מצבם ומושבם וכולו סדר נבא המלאכים בפרקי ר"א פרק ד' ·
ויעצימו ענין חוזק ותוקף · לאל כביר ממקומו על שם כביר
אינו ל' ענין עוצם והגדלה כן בענין הבינות כן בענין
האיכו' כגו' המלאכים והאופני' והחיות משבחים ברוך
כבוד יי' ממקומו ואין יודעין מקום חביונו כמו ש"סד ופי'
חביונו מקום סתרו פירקי ר"א והחיות עומדות אצל כסא
כבודו ואין יודעי' מקו' כבודו והחיות עומדות בי ראה
ובאימה וברתת וזיע · כי סבו וכולי סבתו של הש"י נדור
בסופה וסערה שנאמר יי' בסופה ובסערה דרכו כתוס א'
וכתיב תלים י"ח ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו · ונשר
הוא צורת אדם שכתיב בו ל' יצירה · וכפיר אריה · לפניהם
אופניהם לפני ד' חיות האופנים פרקי ר"א · ולעומתם
האופנים וגלגלי מרכבה · בימינו על שכנו וכולו פרקי ר"א
ד' כת' של מלאכים המשר' מקלסין לפני הקדוש ברוך הוא
מחנ' ראשונ' מיכאל מימינו מחנה שניה של גבריאל משמאלו
מחנה ג' של אוריאל מלפניו מחנ' רביעית של רפאל מלאחריו:
כנלתי

יעריצון ויקדישון · כבוד יי ממקומו : כי סבו · מכה ומכה · בסופה וסער לנדר :
קול יי בכח קול יי בהדר : ונשר וציר · ושור וכפיר · מוכנים במרכבתו :
ותחנותם ומחנותם · סביבות תכונות שבתו : לפניהם · אופניהם · סובביהם
תפארתו : לשרת פני · המחנה · והסדר הנסדר : קול יי בכח קול יי בהדר :
בימינו · על שכנו · שרת מחנה מיכאל : ולשמאלו · וממולו · גבריאל
ואוריאל : ומאחריו · במשמריו · הכין מחנה רפאל : יקדישון · וישלשון · קדשה

בעתות

Digitized by Google

בעתות האל: לדר חביון· לאל עליון· שמו מרומם ומהדר: קול יי בכח קול יי בהדר: והחיות אהבה

סגלתי משכתיך חסד עטרת הלומים· התכללי בשלך:
שתים מותאמים· וגם שתים שלי בכתרך מושלמים· בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים: סגלתי דודי· נשבעת ובאתה בברית כרתה· ואותי באלתך אתך העברת· לבל תמירני ולא אמירך גזרת· כן תעשה כאשר דברת:
דודי סגלתי: חקותיך על כף כנסת מי מנה· אני אם אשכחך תשכח מימנה· חטיבה מול חטיבה· גמלתיך לי למנה· וארשתיך לי באמונה: סגלתי דודי· מצאתי חנך היות אמתך· ומי אנכי למול עז אמתך· לשמך תן כבוד על חסדך ועל אמתך· ופרשת כנפיך על אמתך: דודי סגלתי· חזקתיך בדבק ובאהבה כסכן· ובדבור על לב ובחשק להסכן· ארבעת אלה וכאלה בתוכן· אהבת עלם אהבתיך על כן: סגלתי·

וקרבתנו זולת

סגלתי משכתיך חסד פ״ל תלים· עטרת הלומים עטרה שסובב כל הראש ומכוון למדת ראשו והוא מדברי רז״ל פ׳ כל הגלוי׳ כל הראוי למלכו׳ בית דוד הולמתו ובסנהדרין פ׳ כ״ג שכיק׳ להולמו ולא הולמתו ר״ל שממלא ראשו כל העטרה ותתיישב יפה על הראש· התכללי בשלך יכולו תרוו זה מיוסד על פי מדרש אלה הדברים רבה פ׳ והיה עקב מלך שנשא מטרונה והכניסה לו שני ארכים רצה לומר מתנה שנותנין בשעת ארוסין אף המלך זקף לה כנגדן שני ארסין אובד׳ מטרונא את שלה אף המלך השף את שלו לימים ביטרה המטרונא את עצמה והביאה את שלה אף המלך החזיר לה את שלו אמר המלך אלו ואלו יעשו עטרה בראשה של מטרונ׳ כך אתה מוצא באברהם שהוריש שני ארסין לבניו שנאמר כי ידעתיו וגו׳ לעשות צדקה ומשפ׳ אף הקדו׳ ברוך הוא זקף להן כנגדם שני ארסין חסד ורחמים שנ׳ ושמר יי׳ אלהיך לך את הברי׳ ואת החסד איבדו ישרא׳ את שלהן וכולו עד לעתיד לבא כשיתכשרו ישראל את עצמן ויעשו תשובה ויביאו ארסין שלהן שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אף הקדוש ברו׳ הוא יחזור את שלו שנאמר וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יי׳ אמר הקב״ה אלו ואלו יעשו עטרה בראשו של ישראל שנא׳ וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחס׳ וברחמים וזהו שיסד התכללי בשלך ושם השתי׳ צדק ומשפט המותאמים יחד ופיר׳ התכללי ל׳ כלילא והוא עטרה· וגם שתים שלי שהם חסד ורחמים יהיו מושלמים בכתרך כמו שנאמר בצדק ובמשפט וכו׳ דודי נשבעת ובאת בברית וכולו שנאמ׳ לעברך בברית יי׳ אלהיך ובאלתו וכתיב למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאש׳ דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך וזהו לבל תמירני ולא אמירך· סגלתי חקותיך על כף על שם הן על כפים חקותיך ישעיה מ״ט פי׳ כאילו על כף יד חקתיך שאראה אות׳ תמיד· כנסת ישראל שכתוב בהו מי מנה עפר יעקב· אני אם אשכחך וכולו על שם אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תלים קל״ז· חטיבה מול חטיבה כמו שאמרו בפ״ק דחגיגה אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם אף אני אעשה אתכם וכו׳· גמלתיך גמלתי לך חסד זה שאתה לי למנה וחלק· וארשתיך לי באמונה פ״ה הושע ב׳ כלומר בשביל שכר האמונה שהאמנת בגלות להבטחת נביאים· דודי מצאתי חנך רצה לומר מצאתי חן בעיניך להיות אומה שלך· עוז אמתיך וכו״ם אמרתיך על שם הגדלת על כל שמך אמרתך· חזקתיך בדבק ובאהבה כסוכן כלו׳ הש״י חזק לבבי הגלות לחזור עוד להם ולדבקם אליו כאהבה כאשה סוכנת· ובחשק להסכן להרגיל חשקי אליך כמו ההסכן הסכנתי· ארבעת אלה דבק אהבה ודבור על לב וחשק ועוד רבים כאלה או צדק ומשפט וחסד ורחמים שזכר· בתוכן במנין:

אלהים לא ארע זולתיך· כושיע אין בלתך גאל לך ארת גאולתך ביתך קדש נאוה· היה לאש ולהבה הר האלהים חורבה· עד מתי יי: גם כי אזעק ואשוע· מידנפשי קובע·

אלהים לא ארע זולתיך· חורבה כמו חריבה לשון חרבי· מיד רשע אשר קובע וגו׳ ולנפשי כנתק לרעיה הוא אשה שמתו בעליה או שנאבד ונתכפרו באחר שאין לו תקנה ויראה עד שיבתאב כלומר הנני ביניהם לאשה ולמשאת ולאייבי מיתות· כנוס לכפה לדפיה היא קערת שכונסין אותה לכיפה והיא מתה מאיליה· מפני שקר טוחות מפני א״ה שמושבין ומקשבו׳ שקר והכליות נקראות טוחות ע״ש שחלקות לשון טיח או לפי שהן טוחות ומכוסות בחלב

כתלג וכ"ם מוקר טוחות והוא הקב"ה חרות על הלחות כפ׳
כיצד מעברין אילמלא לא נשתברו לוחות הראשונות אין כל
אומה ולשון שולטת בישראל שנאמר חרות על הלחות אל
תקרי חרות אלא חירות רוצה לומר בשביל הלוחות היו בני
חורין וכיון שנשתברו הלוחות לכך שלטה בהם יד א"ה ׳ ודי׳
עורכי׳ לך דמות ע"ש מה דמות תערכו לו כלו׳ א"ה אומרים
על התלוי שהוא אלוה ואינו כן אבל מת כמות כבל׳ · כטעם
בריר חלמות פ"ה איוב ו׳ ופירש חלמות הוא אודם הביצה
שנקרא חלמון כדברי רז"ל וכן ת׳ אין אית טעמא בחלבון
ביעתא וחלמונא ולפי זה הם שני דברים ריר הוא הלבן
וחלמות הוא החלמון · טופלי שקר פ"ה איוב י"ג שבין
סמיכה ודבוק פירש שקרו עלי מה שלא עשיתי · ירבמו
שבין שבירה · לאשים בקרבנות · כמה נזירות עברו עלי
ותמיד אהרג ולא אעבור על התורה שהיא חוק עולם
ולא יעבור · ודונים רשעים שנאמר בהם המים הזדונים ·
כדונים תרגום רומחא · משולים תוריך ויונך ישרא׳ משולי׳
לתורים יונים שנ׳ יונתי בחגוי הסלע וכתיב אל תתן לחית
נפש תורך · טבוח לעיניך שנאמר כי עליך הורגנו כל
היום כלומר כנסת ישראל על קידוש שמך · על עולתיך
הנשרפים על קידוש שמך · והדמים מודיעים שגם אנו
נותנין דמים שלא לעבו׳ סדת או רוצה לומר דם הריגה מתם
שהורגין אותנו · פתח שער אנך כפ׳ הזהב כל השערים של
תפלה ננעלים חוץ משערי אונאה שנא׳ עמוס הנה יי׳ נצב
על חומות אנך פירש המונח על אונאות דברי׳ אין השער
ננעל בפניו ובגלותינו א"ה מונין אותנו על כן פתח שער
אונאה לשמוע צעקתינו וכלה מוני בחרונך · מתקוממים
שכל הקם על ישראל כאלו קם על הקב"ה · כיימינך כפרק
הזהב הכל נפרע ע"י שליח פירש על כל עבירו׳ נפרעים ע"י
שליח חוץ מאונאה שנא׳ ובידו אנך כלומר לא מסרה לשליח
קנא בעריץ וכולי ע"ש ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח
רענן תהלים ל"ז ופירש עריץ חזק ופירש בער שוטה ופירש
ומתערה שמתגלה כשן רענן שביער כלומר קנא באותן
רשעים חזקים שהולכים ומצליחים · השכם לו כבמחתר׳ ר"ל
שהסלאים עלינו כ.כ שבא במחתרת שאם יעמוד כנגדו
יהרגנו ולכן אין לו דמים ואתה במקומינו והשכם להם והרוג
אותם · מסגרת כבלי׳ · ומוסרותינו שעשה עמנו תוסף
עליו · מהרי נשמים הכ"ה · דלפה לך עיני ע"ש הפסוק
איוב יין והם טפות דמעו׳ היורדת מהעין · ימינך
שחקך כלה תגיא מחיקך וכלם באויבך · כבשו לשון מסילה
פירש דורכים עלי במסילת דרך · והאלקים יבקש את
הנרדף רוצה לומר שאוהב הנרדף ושונא הרודף
ויבקש לנקום ממני · קץ לכל תכלה רוצה לומר לכל סיום
דבר יש קץ · תהופה רפואה · ועיפה לשון חושך כמו
ארץ עיפה · אין מיהר · יערה

קוֹבַעְוּאֲנִי עָנִי וְגוֹוֵעַ· דָּתְךָ לְהַעֲבִיר
בִּקֵּשׁ דּוֹר פְּרַתְלְתוֹל וְעִקֵּשׁ זֶה דַרְנוּ
לְמוֹקֵשׁ: עַד מָתַי יי הָיִיתִי כְּנֶתֶק לְרָעָה·
כְּנוֹס לְכִפָּה לְדַחְיָה· הָיִיתִי בְּאֶרֶץ
נָכְרִיָּה: וָאֱהִי נָגוּעַ בְּתוֹכָחוֹת· מִפְּנֵי
שֶׁקֶר טוֹחוֹת· חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת:
עַד מָתַי יי זֵדִים עוֹרְכִים לָךְ דְּמוּת·
כְּטַעַם בְּרִיר חַלָּמוּת· הַכְּמוּרָת נִבְלַד
יְמוּרַת: חֲירוֹכֵב עַל עָב קַל· הֵמִירוּ
בְּאִישׁ נִסְקַל· וְלֹא פָנִים קִלְקַל:
עַד מָתַי יי טוֹפְלֵי שֶׁקֶר כֻּלָּם:
הַמַּכְעִסִים בְּהֶבְלָם· שֵׁם יי עוֹלָם:
יְרַצְּצוּ כָּל קְרוֹשִׁים· דְּנַפְשָׁם עוֹלִים
לָאִשִּׁים· עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים:
עַד מָתַי יי כַּמָּה עָדַי יַעֲבוֹר:
אֵהָרֵג וְלֹא אֶעֱבוֹר· חוֹק עוֹלָם וְלֹא
יַעֲבוֹר· לְנַפְשִׁי הִגִּיעוּ זֵדוֹנִים· עָרְכוּ עָלַי
כִּידוֹנִים בַּעֲרוֹנִים בְּעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדוֹנִים·
עַד מָתַי יי: מְשׁוּלִים תּוֹרֶיךָ· וְיוֹנֶךָ
בָּנֶיךָ בְּנֵי בְחוּנֶיךָ· שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ:
נָא הַבֵּט מִמַּעֲלוֹתֶיךָ· טָבְחָה
טִבְחָה סְגֻלָּתְךָ· הִתְיַצֵּב עַל עוֹלָתֶיךָ:
עַד מָתַי יי: שָׂנֵאתִי מַעֲשֵׂה תַעְתּוּעִים·
וְהַדָּמִים מוֹדִיעִים· לַבְּקָרִים וְלִרְגָעִים·
עָלֶיךָ פְּרָחַי נִמְלָקִים· קוֹל דְּמֵיהֶם
צוֹעֲקִים· וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מֻכִּים: עַד מָתַי יי
פְּתַח שַׁעַר אֲנָךְ· מוֹנַי כַּלֵּה בַּחֲרוֹנָךְ·
מִתְקוֹמְמִים בִּימִינָךְ: צָרוּר אֶת
מְחַלְלֶיךָ· וְעַל כָּל הַקָּמִים עָלֶיךָ· שָׂא נָא כֵלֶיךָ: עַד מָתַי יי: קַנֵּא בְּעָרִי

בער

בעריין בער· מתערה כרענן יער· ומדוע לא יבער: רודף פלטה הנשארת·
השכם לו כבמחתרת· ועשית לו כמסגרת: עד מתי יי: שלח ברשת רגליו·
שלם כרוע מעלליו· וחמישיתו יוסף עליו: תבער מארצי קמים· ורשע כהרי
בשמים: כי ארכו לו שם הימים: עד מתי יי: אהלי שוחד אכלו· יגיע כפי
כלו· בנכליהם אשר נכלו: פערו לבלעני חנם: חרקו עלי שנם· תנה עון על
עונם: עד מתי יי: ראה תראה בעני· דלפה לך עיני· אך אם אתה לו שמעני:
ימינך מחקק כלה· ותגדיל לעשות עם אלה· אתה האל עשה פלא: עד מתי יי
מה ארך עלי פרך· כבשו עלי דרך· והלכו גוים לאורך: בקול עלה נרדף·
הייתי תמיד נהדף· והאלהים יבקש את נרדף: עד מתי יי ראיתי קץ לכל
תכלה· ואין קץ ליושבת בגולה· חפשה לא נתן לה: רחמיך מיום ליום צופה·
למתי תעלה תרופה: עשה שחר ועיפה: עד מתי יי בידו לפדות עם קרובו·
ועד מתי אצפה ליום שובו· ולא אין לבא· יערה ממרום רוחו· וירם קרן משיחו·
השב המלך את נדחו: עד מתי יי צוה ישועת עמך· עזרתי היתה מעמך· אין
גואל קרוב ממך· חי גואלי חכתה· נפשי לך כלתה· כי גואל אתה: עד מתי יי
קים קול צופיך· עד תעבורנה אלפיך·
ופרשת עלי כנפיך: קרב שנת הגאלה·
הסר מעלי כלי גולה· כי לך משפט
הירשה והגאלה: ועתה יי: עזרת גאלה

כסדר ובמקצת מקומות אומרים כאן סגולה:

יקוש בעניו· ולכוד בפח חבלו· וצבי
עדיו· הורד ועגילו· ופאר חליו·
הופשט ומעילו· ונתפש על כריו·
ונשבה על מעלו· מתי משביו· תעלהו
עלה: אחרי נמכר גאלה תהיה לו:
צואר עבדים בפרך אין פתות· לקונם
כי לא נמכרו לצמיתות· כי בשביעית
יצאו משחיתות· או בשנת יובל· חפשי
לחליטות· ועדת עם קדש· לעד בתוך עברות· ומשך וכרות· ונתוק וכתות·
אפסו שבתיו· ובטל יובלו: אחרי נמכר גאלה תהיה לו: חוק שמת למסכן·

יערה ממרום רוחו רלה לומר יבא רצון שיתגל' עלינו רצונו· יערה לשון מקורה הערה· רוחו רצונו· קים קול צופיך וכולו הוא לומר ירמיה שאמר עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה:

יקוש כענין הש"ץ אומר כן על ישראל שיקושים בפח וכיוקש קבלו לשון רשת או ישראל שהם קבלה ונזרלו של הקדוש ברוך הוא· וצבי עדיו פ"ס יחזקאל ז' ופירש צבי חפץ ורצון ופירש עדיו קישוט· ועגילו נזמים· חליו נ"כ לשון קשוט· בפרך אין פתו' כלומר אין פרכ' פרך כי לא לצמיתות נמכרו לקונ' וני"ס בפרך פתות אין לקונן פירש אם נואר עבדי' פתותו שנו' בפרך עבודתם אין לקונן על זה כי לא נמכרו לצמיתות ויצאו לחפשי בשביעית אך על זה יש לקונן כי עדת עם קדש לעבד בשחיתות· למסכן לעני· באפס כל מאודו רוצה לומר כאשר נמכר לעקר בשביל שאין לו ממון· אם אפס ואם כלו· ספת לשון אשורית ורצה לומר אם לשותכו תבוס· אי ברית כרת רלה לומר איה הברית שכר' לנו שנ' כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי וגו'
אהלל

בעניו ומרודו · וחננתו במכרו · שדה אחזת יולדו · גאלה תהיה לו · אם מצאה ידו · או ביובל ישוב לידו ועבדו · ואם לעקר נמכר באפס כל מאודו · אז קרובו פודו · דודו או בן דודו · וזה כמה שנים לא רמה ידו · נטושה ביד בוגדו · נחלתו וחבלו : אחרי נמכר גאלה תהיה לו קרובי אם אפסו הן אתה נותרת · גואלי אם פסו · הן אתה נשארת · ומי יחמול אם לא חמלת · אם לזדון שרת · ועון שברת · אי ברית כרת · וחסד נשבעת · הלא מלך אתה · צור ישראל וגואלו : אחרי נמכר גאלה תהיה לו בגלל אבות

יוצר לשבת שלפני שבועות

אהלל בצלצלי שמע ל' הפסוק בת'לים הללוהו בצלצלי שמע · אחת היא רצה לומר שכותבין אותה במקום אחת · ונקראת בשלש וקורין אותה בשלש אותיות דהיינו אלף · רמז ל'יחוד השם הנקדש בקדושת שלש והו יי' אחד שהוא גם כן אחד ונקרא בשלש אותיות וכדמפרש ואזיל זה פירושו אחד וכולו · בין שתים מנויה רצה לומר הנין ויתן טעם למה בית בשתים מנויה רוצה לומר שכותבין אותה במקום שתים לפי שעתיד עולם לחרוב ב' פעמים וכו' · גמול ל' ג' · מכין כשמ' וכ"ם מכין כב' שנותן להם ביכה וליע' ל' אלפים כיתא דר"ע אומר הקדוש ברוך הוא אילמלא גמילות חסדים שלי שאני עושה בכל יום אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת אלו הן כשמ' רוח ודעת ותבונה וכולו · דמות פנים למה כלפי הא מובא רצה לומר שראש של דלת מטה לצד שמאל דהיינו לצד ה"א · כי דלת הוא דל והכם נברא העולם הזה כמו דכתיב כי בי"ה יי' צור עולמים וזהו העולם הבא ברא בי' והעולם הזה בה' וכוונתו של כט"יית הדלת לה' שכל מי שהוא דל בעולם הזה יצליח בעולם הבא כי קבל גמולו ועונשו בעולם הזה וכל מי שהוא מצליח בעולם הזה ידל לעולם הבא ורוצה לומר על הרוב רשעים בעולם הזה יושבין בשלוה וצדיקים להיפך וכמו שמפרש ואזיל כגון עשו וחבריו וכולו · הא יונה לשון דבור · משנה מכל האותיות כדמפרש ואזיל שבכל האותיות צריך להדביק שפה ולשון והא אומר בלא לשון · תולדות טוב ועליות כלומר תולדות ארץ ושמים וטוב הוא כנגד הארץ לשון על טוב הארץ ישעיה א' ועליות הוא שמים לשון עליה שבבית ובעולם נברא באות הא כדאמרינן במדרש אלה תולדות שמים והארץ בהבראם בה' בראם וזהו שיסד הפייטן באקדמות · וי"ע זודי וכולו כאלף ב' דרבי עקיבא ווי עמודי אם הם אותיות של השם יתברך שכל שם ושם שבאורכבה יש לו אותם וכולו · זין זה כם ע"ו וכו' רצה לומר ש"ו מפינקות

אהלל בצלצלי שמע לאלהים יי' · אותיות תורתו אבאר לעם המוני · אשר הפליא והגדילו ומסרו למשה מסיני : אלף אות ראשונה אחת היא ונקראת בשלש · רמז ליחוד השם הנקדש בקדשות שלש · זה פרושו אחד ואותיות שלש : בית בין שתים מנויה וטעמיה מודיעים · כי עתיד עולם לחרב פעמים בשיקועים · אחת בדור המבול ואחת בששת אלפים · ושלש ותשעים : גימל גמול חסדו אשר גמל בעולמו · מכין נשמות ומחיה ועצה מעמו ושאר צרכי יצוריו החוסים בשמו קדוש : דלת דמות פניה למה כלפי הא מובא · כי כל מצליח בזה ידל לעולם הבא כגון עשו וחביריו עושי רעה רבה : הא הגיונה משנה מכל האותיות · בכלם הרגש שפה ובהא אינו מצוי להיות ללמדך כי בהא נבראו תולדות

חוג ועליות: ויו ווי עמודי איש אשר צגים פני אל אלים· הם שמות המפורשים ומכל שמות מעלים· בסוד רזיהם משתמשים אראלים: זין זה כח שש עשרה מפתחות· כגון רחם ומטר וקברי מתי רוחות· ואחרונה שבכלם מפתח עלוקות שוחות: חית חטא פרושו אשר חוטאים רשעי ישראל עתידים לעשות תשובה ולהעיד אין כאל· וכיר יחשבו כשאר צדיקי ישראל: טית טיט העולם הבא שחסידים מנו נצמחים· כתורת וחבורות יקרים ומשבחים· וריח לבושיהם כריח ניחוחים: יוד יד ושם ועטרת תפארת· יעניד לסגלתו בראיה ומסורת· שם עולם אתן לו אשר לא יכרת: כף כפיו אל יספוק בשמח אום מאמות· בנחלה שלש מאות ועשרה עולמות· ותענוג זיז שדי לויתן ובהמות: למד לב אדם שקול ככל האברים· בעין ואוזן ודבור וברוב שאר דברים ובו סמוכה וסלויה יראת משפיל ומרים: מם מה טעם משל לשנים הרים באחד מרור כי בכסא הכבוד מקלסים ושוחחים לסרור· מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודור: נון נר אלהים נשמת אדם ולא נשמת בהמה אף כי לפי מיתתם זו לזו דומה· לתחית המתים לרוח אדם תקומה: סמך סוד משכן שסומכין לו אמנה· מחנה יהודה מזרחה ומחנה

הם ביד הקדוש ברוך הוא שלא כמסרו למלאכים ואלו מהן שהוא זן לכל בשר כדכתיב פותח את ידיך וכולו ורחם של אשה כדכתיב ויפתח יי׳ את רחמה ומטר כדכתיב יפתח יי׳ לך את אוצרו הטוב ומתים כדכתיב בפתחי את קברותיכם וכן הן יותר עד ט״ו והאחרונה שבכולם הוא גיהנם שנקרא עלוקה כדכתיב במשלי לעלוקה שתי בנות וגומר· חית וכולו אל תקרי חית אלא חטא כי ט׳ ות׳ מתחלפים ואשר חוטאים וכולו רוצה לומר כאשר החוטאים עושים תשובה לא די שעונותיהם מתכפרים אלא אפילו מקבלין שכר על כל חטא שעשו ועונותיהם נעשו להם זכיות כדכתיב בשוב רשע מרשעתו וגומר בצדקתו אשר עשה יחיה· טית ג״כ אל תקרי טית אלא טיט· שחסידים מנו נצמחים כדכתיב ויציצו מעיר כעשב הארץ· יוד אל תקרי יוד אלא יד· יד ושם ל״ה ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם וגומר· יעניד יקשור· לסגלתו לצדיקיו· שם עולם וכו׳ באלף בית דר״ע ובמדרש שעתיד הקב״ה למסור שם המפורש לכל צדיק שיהא בורא עולמות לעצמו· כפיו אל יספוק כשמח בשמחה רבה מכה כף אל כף בסעודה לצדיקים לעתיד לבא· אום ל׳ אומה וזה ישראל שעתידין לירש ש״י עולמות כדכתיב להנחיל אוהבי יש וגו׳· זיז עוף הוא כשעה שפורש כנפיו מכסה הגלגל חמה ולמה נקרא שמו זיז שיש בו מיני טעמים מזה ומזה· ובהמות זה שור הבר· לב האדם וכו׳ לפי שכל מה שבא באדם בראי׳ ובשמיעה ובדיבור כאמר בלב· יראת משפיל ומרים יראת הקב״ה שהוא משפיל ומרים תלויה בלב וכדאמרינן שכל דבר שנמסר ללב כתיב בו ויראת מאלקיך· מם מה טעם וכו׳ ר״ל מה טעם מם כתב ונקרא בימין דהיינו פתוחה וסתומה כי בכסא כבוד וכו׳ כשבא הקב״ה לישב בכסא הכבוד או מקלסין כל האותיות ומם פתוחה אומר מלכותך מלכות כל עולמים ומם סתומה אומר וממשלתך בכל דור ודור ובמדרש איתא שמלאכי׳ הם בדמות אותיות וכשעולין ממין או כרתאים כל פמליא של מעלה דהיינו המלכות והממשלה· נר אלקי׳ נשמ׳ אדם פ״ה· ולא נשמת בהמה היינו הרשעים· ולנשמ׳ אדם יש תקומ׳ לאחר מית׳ בתחיית המתים מה שאין כן בנשמת בהמה אף שבמיתתן בדמות לאדם כדכתיב כמו׳ זה כן מות זה והוא נון עקומה ונון פשוטה שמרמזין שמתחלה עקומה ולאחר מותו יהיה לו תקומה כנון פשוטה· סמך סוד משכן וכו׳ ר״ל המשכן שעשה משה וישראל במדבר היו סומכין לו ארב׳ דגלי׳ מארבע מחנות ישראל מחנה יהודה וכולו וזהו סוד לויה אלו בזה הצד ואלו בזה הצד· כארפכסת הוא כלי שעל הדסים שמכניס הרבה ומוציא קמעה וכיון בזה מה שאמרינן בחגיגה ואף אתה עשה אזניך כארפכסת לשמוע לכל תלמיד חכם ורוצה לומר עץ חיים היא ולכן עשה אזניך כארפכסת· מעידה עין רוצה לומר התורה מעידה על האדם פה של כבד פה וכבד לשון וכולו רוצה לומר פה של משה רבינו עליו השלום שאמר כבד פה וכבד לשון אנכי בקש מהקדוש ברוך הוא שלאחר שלחו לפרעה שיהיה הקדוש ברוך הוא עם פיו ודבורו שידבר יפתבי

ומחנה ראובן תימנה · ומחנה אפרים
ימה ומחנה דן צפונה : עין עץ חיים
היא לעושיה כארפכסת אזנים · מעידה
על עין ומכרעת צדק במאזנים · מצות
יי ברה מאירת עינים : כף פה של כבד
פה וכבד לשון · פן תנה לי שיחה כי
לכך נוצר הלשון · השיבו מי שם פה
לאדם הראשון : צדיק צדקת אלהינו
עם בשר ודם · מלמרים דרך ארץ ורב
טוב להעתידם · גבורות מפעלותיו
להודיע לבני האדם : קוף קרן עור פני
פורה הקיף כל דבר חכמה · דבורו
כצאת שלהבת ופניו כזיו החמה
להקל על הכבד מעל יונה תמה :
ריש ראשית תבואת בני שלשת אבות ·
נתונים לכל אמה לראש ולא לזנבות ·
היושבים ראשונה במלכות רוכב

לכך נוצר הלשון להשתמש בו ויהא בו הקדוש ברוך הוא מי שם
פה לאדם וכולו ואמר אנכי אהיה עם פיך ועם פיהו דאהרן
וזה פ״ף · מלמדים דרך נדבן
ורב טוב להעתידם לתקנ׳ ורוצה לומר שאלמלא שהקדוש
ברוך הוא מלמדם לבריותיו בינה וחכמה ודרך בשר אין
העולם מתקיים אפילו שעה אחת · קרן עור פני פורה זה
משה שפדה ישראל מגלות מצרים וכדכתיב ולא ידע משה
כי קרן עור פניו יהקיף בכל דבר חכמה שהקיף לפני פרעה
בכל דבר חכמה וע׳ לשון · דבורו דמשה היה כצאת שלהבת
כלומר כיולאך השרית ופניו כפני החמה ולכן כפל פחד על
פרעה ועשה זה שבקש משה דהיינו שבקש משה ליתן לישראל
יום אחד בשבוע שיהיו בטלים ממלאכה ובקש על השבת
ונתן לו פרעה וזהו שאמו מתפללים בתפילת יום ישמח משה
וכולי · ראשית אלו ישראל שנקראו ראשית תבואתה · לראש
ולא לזנבות כדכתיב ונתנך לראש ולא לזנב · שין וכולי ג׳
ראשים דהיינו ענפים יש לה על שם שלשה פעמים ישבר
הקדוש ברוך הוא שמכניס דרשעים אחד בעולם הזה ואחד
לימות המשיח ואחד בעולם הבא · תיו אל תקרי תיו אלא
תאו׳ וכו מתאוה לעושר וכולו ואינו יודע שבמותו לא ילווהו
כי אם תורה ומ״ט · בכן אשר בחן רוצה לומר ולכן בחר
הקדוש ברוך הוא בעולמו וצר בכן כל מלאכתו והכל בשביל
התורה שכל העולם לא נברא אלא בשביל התורה · חוג
להדומו היינו סביב הארץ וכדכתיב הארץ הדום רגלי ·
ושחק ושמים כסאי · צר וזהו שמם אלה׳ כישעיה ק׳ צר ואור
חשך · מימות שעלו וכולו על שם הפסוק בישעיה מ״ב מי
מדד בשעלו מים וגומר ושעל הוא אגרות :

ערבות : שין שלשה ענפים יש לה כמו כסא ומשבר · כי שלשה פעמים שני
רשעים ישבר · ולעמו יתרון הכשר נחלים יגבר : תיו תאות אדם מתאוה
לדברים רבים · לעושר וגדלה וכבוד וגבורות חצובים · ובמותו לא ילווהו כי אם
תורה ומעשים טובים : בכן אשר בחן וצר בהם כל מלאכתו · נטע חוג להדומו
ושחק למכון שבתו · יפה צר ואור מזלות וממשלתו : מימות שעלו לצד העלם
השים ישב ומלא כל קצות ארץ ואפסים · נפש לסוף פועל ושבת מכל המעשים :
גמל גמול חסדו אשר גמל בשלכו : מכין נשמות ומחיה גבורה ועצה מעמו ·
ושאר צרכי יצוריו הרוסים בשמו · קדוש : אופן

אורחות אראלים · יקדישו ברדתו
בסיני : מלא כל הארץ
כבודו : ברואי ברקים · ירדו ובואו
לסיני : מ כ ה כ : כבודו נגלה על
הר

אורחות אראלים משכנות מלאכים · יקדישו וכולו
שכת׳ כתי מלאכים ירדו עם הקדוש ברוך
הוא על הר סיני · דגלי דבקים או ישראל שהם דבוקים כ״ה
היו פניהם מאירים בשעה שבן הקב״ה בסיני אנכי · הנעי
גבורים ומדברי׳ הדבר · בשורו כהלותו · טעמרי סרים ·
סמוסים לשון ויופי שפתה סמוס · שלא שגבבנת נעקת
קומתי · שמפרות :

הַר סִינַי· וּמַלְכוּתוֹ עַל הַר סִינַי· אָמוֹן אֶצְלוֹ מַתְּנַת סִינַי· וְדִבְּרוֹת עֲשָׂרָה שָׁמְעוּ
בְּסִינַי· וַיְקַבְּלוּ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי· קָדוֹשׁ: גְּנוּזֵי גְּלָגַלִּים הִלְּלוּ וְרוֹמְמוּ בְּסִינַי:
מ כ ה כ: דְּגָלֵי דְבֵקִים יָאִירוּ בְּפוֹצְצוּ בְּסִינַי: מ כ ה כ: הוֹגֵי הֲדוּרִים
מְפָאֲרִים בְּשׁוּרוֹ בְּסִינַי: מ כ ה כ: וְרָצִים וְשָׁבִים מִתְיַחֲדִים בְּהַטּוֹתוֹ לְסִינַי:
מ כ ה כ: זַכֵּי זוֹהֲרִים זוֹרְזוּ בְּהַשְׁגִּיחוֹ עַל הַר סִינַי: מ כ ה כ: חֲבוּרַת
חַשְׁמַלִּים רָעֲשׁוּ וְרָעֲדוּ בְּסִינַי: מ כ ה כ: טַפְסְרֵי טְפוּחִים רָקְדוּ בְּסִינַי:
מ כ ה כ: יְקָרִים יוֹקְדִים רָצוּ בְּסִינַי: מ כ ה כ: קְהַל קְדוֹשִׁים קָמוּ
בְּסִינַי: מ כ ה כ: רֶכֶב רִבּוֹתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן בְּסִינַי: מ כ ה כ: שְׁאוֹן
שׁוֹפָרוֹת שָׁמְעוּ בְּסִינַי: מ כ ה כ: תּוֹרָה תְּמִימָה תִּכְבַּרְתָּם בְּסִינַי:
מ כ ה כ: כבורו והחיות:

כשקורין פרשת בשא קודם שבועות או אומרים אשר יקרת אבל אור קדם ואומתי יונה כו' ואחר כך לאהבה:

אִימָתִי יוֹנָה יַעֲלַת חֵן מַה לָּךְ כִּי
תִבְכִּי· מְשִׁיחֵךְ יָבֹא לָךְ
קוּמִי לָךְ וּלְכִי· כִּי אֲנִי מוֹשִׁיעֵךְ וְגוֹאֲלֵךְ
אֲשֶׁר תְּחַכִּי· וְעַתָּה אָמְנָם כִּי גוֹאֵל אָנֹכִי·
אימתי אילותי צוֹפִים אֲשֶׁר צָפוּ נְבוּאָה
הַחֲרוּשָׁה· לִקְרֹא לַעֲזוּבָה אֲשֶׁר הַיּוֹם
גְּרוּשָׁה· הֲשׁוּקָה לִהְיוֹת עוֹד וְגַם תִּהְיֶה
דְרוּשָׁה· כִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה וְהַיְרֻשָּׁה:
אילותי אימתי חֲשַׁקְתִּיךְ יְפֵיפִיָּה אוֹתָךְ
בְּרָאוֹתִי· בְּעָבְרִי עָלַיִךְ בְּכָרְתִי אֶת
בְּרִיתִי וְעוֹד אֲנִי אֲקַבְּצֵךְ אֶל בֵּית מְנוּחָתִי·
אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִינוֹתִי: אימתי

אימתי אומתי שנמשלה ליונה וליעלת חן· צופים אשר
צפו נבואה הפרושה נביאים שנתנבאו הנביא
שכתובה בנביאים הפרושה לשון פרושה על לוח לב'· לקרוא
לישראל אשר היא היום בגלות עזובה וגרושה להיות עוד
תשוקה על אותו הנבואה אלו שנפים אילותי· ציר נאמן
בנתנו תושיה משה רבע"ה בנתנו התורה צוה לנו להיות
טהורה ולשמור התור' ואם לאו או תלכי בשביה· בכור עוני
כדכתיב בישעיה ע"ש הנך צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור
עוני· מכלולך קשוטך· והאבן גדולה ע"פ הבאר רל"ו לומר
כמו כשהאבן גדולה ע"פ הבאר אינו יכול שום אדם לשאוב
מים ונמצרו הבמאה כן אנחנו בגלות· לא אבית לא רבית
לבלתי לכת אחר הכשורי' כנה לומר אחר עובדי עבודה זרה·
ואת עד תוות ואת עדית הכנאים· ככנסי ישראל שהם
כבושים בגלות· יובלו שי על שם הפסוק יובלו יובלים שי
ונומר תלים ס"ח· עד לאומים רבה לומר זה עדות לאומות
שיחזרו ישראל למלכות כדכתיב הנה ראיתי בן לישי ונומר
עבו בוד נאותו תמשת למלכו' ונשבעתי לו שלא תסר מלכותו
כדכתיב נשבע יי' לדוד אמת ונומר:

אלהי

אילותי קֶרֶב צִיר נֶאֱמָן בְּנָתְנוֹ תּוּשִׁיָּה· וְצִוַּנִי לִהְיוֹת טְהוֹרָה וּנְקִיָּה· אִם תִּשְׁמוֹרִי
וְאִם לֹא תֵלְכִי בַּשִּׁבְיָה· וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה: אילותי אימתי בְּהוֹנָה
בְּכוּר עֹנִי בְּמַסְגֵּר מְנֻעוֹלֵךְ· שׁוּד תַּעֲרִי עֶדְיֵךְ בְּזֶמֶר מַהֲלָלֵךְ· עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת
אֲשֶׁר הִיא מִכְלוּלֵךְ· טוֹב תִּתִּי אוֹתָהּ לָךְ: אימתי אילותי נְרִיבָה הָיִיתִי מְקֻשֶּׁטֶת
בְּכָל פְּאֵר· יָצְאוּנִי בְּנֵי נִין וָנֶכֶד וּשְׁאָר· בְּחוֹשֶׁךְ בּוֹר עָמוֹק וְאֵין לִי מְאִיר· וְהָאֶבֶן
גְּדוֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר: אילותי אימתי רַעְיָתִי צְאִי לָךְ מִבֵּין יְדֵי צָרִים· אֲשֶׁר מְפַתִּים

לך

Digitized by Google

לך בפתוי דברים · יען לא אבית דלוק אחרי זרים · לבלתי לכת אחרי הבחורים: אימתי אילותי ואני בגלות עצורה ברגזות · בהבלם פתוני ויענוני עזות · לעזוב את שמך ואת עד חזות · יי אלהי אם עשיתי זאת: אילותי אימתי הקבי נשבעתי לאסוף נכבשי · הלא אז המלכים · לך יובילו שי · הנה לאמים שמתי לקדושי: הנה ראיתי בן לישי:

אימתי וקרבתנו זולת

אלהי אקראך במחשב · שיר מעני להקשב · ואתה קדוש יושב: בעזך תפאר בהמוני · מכלל יופי בהגיוני מקוה ישראל יי: אל דמי לך: נגעוני ימי עברה · וצר בזדון נתגרה · כי דבר סרה: ראו מארץ רחוקה · אנפי תימן להחזיקה · יום צרה ומצוקה: אל דמי לך: המון חיל שעיר · להקתם כבלה להסעיר · קול שאון מעיר: וועדו לקרן אפילה · בכבוד נוצרי להתהללה · והנה אימה חשיכה גדולה: אל דמי לך: זעו ונתפלצו אבירים · רשע באסוף עדרים · עבר בין הגזרים: חבל ילדי שעשועים · ישרי לב מרעים · על משכנות הרועים: אל דמי לך: טבחה כצאן נחשבו · המסלאים בפז נסחבו · האמת והשלום אהבו: יחדו שמך לקדש · ונפשם השלימו להדש · ביום אחד לחודש: אל דמי לך: כל אלופי תורה ·

אלהי במחשב במחשבתי · אל דמי לך פסוק הוא בתלים פ"ג אלקים אל דמי לך · נגעוני כמו עין כי יוצר בזדון כתגרה והיא הרשע' בזדון לכן יתגר' בנו · דאו לשון כאשר ידאה הנשר · אנפי תימן להחזיקה כלומ' להחזיק ידי האומו' עולם · להקת' חבורת' כמו להק' הנביאים שמואל א' י"ט · קול שאון וכולו רוצה לומר שהמון גדול מתוועדים למקום אחת מוכנים ומתיעצים להתכבד ולהלל אמונ' נוצרי וזהו אימה חשיכ' גדולה גזרות גדולו' מאד · ונתפלצו גם כן לשון אימ' ורעד' כמו ואחז בשרי פלצות ר"ל שזעו ורעדו אבירי ישראל כאשר המלך הרשע קבץ כל ישרא' שבמדינתו למקום אחד ובקש שמד מהם וכאש' לא רצו או הרג כול' ונתקן זה הפיוט על הגזירה גדולה שנעשה בעונו' הרבי' באחד למלכים סיון כדמספר' ואול' נכספו כגבורו ונמשכו בקרקע ל' ונמשכו אותי אל הבחל · האמת והשלום אהבו ר"ל אותן שהאמת והשלום הי' אוהבי' · להדש לדרוש כאסקופה · מנור' זהב כלה פ"ה בזכריה ונדרש בפסיקתא על ישרא' · משחקת ר"ל התור' נקרא משחקת כדכתי' במשלי ח' משחקת לפניו בכל עת וגו' · נוצריה שומרי התורה · הוקדשו להתחייב שמינו עצמ' להיו' נהרגי' על קדוש השם ולהיו' חייב כדין אותו רשע · וזללו ל' זלזול · לריב לשון ריבה או כמו ריבוא גלגול ולמיאום כמו ורובע הקב דביונים שפירושו גללת יונים · בפרוע פרעות פי"ה בשופטים ה' ופירושו כשאין פרצות על ישראל עינך פקח איום והגילנו · בהסתר פנים כאשר כסתר' פניך מהם כדכתי' ואנכי הסתר אסתי' פניו וגו' · רעוני שבורי' בימי' בדוד כשיכ' כדר · רמס באכרית ל' על גואלי ירמס · שאון קמי' שאון ה"ע שקמו' עלינו · כערך כמזוק · להתרן לפתרו' ור"ל שיהיה השי"ת מלא והכסא מלא · שבת כ"ו ר"ל לאלף השמי' בגורם גוירם · מכתי אבושה ענין כלם ולער לשון אבושה מבוסה מיכה ז':

דורשי מצוה ברה · יראת יי טהורה: ליום מצות הגבלה · הוזבחו בני הקהילה: מנורת זהב כלה: אל דמי לך: משחקת קרועה ושרופה · רמוסה ובדם הוצפה · אמרת אלה צרופה: נוצריה הוקדשו להתחייב · וזללו חוללו לריב · כי גבר האויב: אל דמי לך: סמוך לחג השבעות · קראוני רבות רעות · בישראל בפרוע פרעות: עיניך פקח איום · ביטה להחיש פריום: כי עליך הורגנו כל היום: אל

דמי לך : פרחי לוים וכהנים · תמו בהסתר פנים · חרשים וגם ישנים : ציון שערי
תעודה · רעצים בישיבת ברודה · ואני שכולה וגלמודה : אל דמי לך : קרב קץ
הפלאות · הצל עמך מתלאות · גואלנו יי צבאות · רחפם באברתיך להנחות ·
אמצם להשיג רווחות · אורח חיים ושובע שמחות : אל דמי לך : שאון קמים הרק ·
מהר בנה עיר הצדק · לחזק את בדק : תמלא שמך בערץ נועם כסאך להתרץ ·
עליון על כל הארץ : אל דמי לך : שנת חמשים וששה · מחץ מכתי אנושה ·
יי לעזרתי חושה : חנון זקוף מטוי קרננו · כימות עניתנו שמחנו · האל ישועתנו
ועזרתנו : אל דמי לך :

עזרת גאולה

יונה נשאתה על כנפי נשרים · וקננה
בחקיק בחדרי חדרים · למה
נטשתה נדודה ביערים · ומכל עברים ·
פורשי בכורים · יסיתוה זרים · לאלהים
אחרים והיא בכסתרים · תבכה לבעל
נעורים : ותשא אישון לבעלה הראשון
ובין אצר ודישון · תחליק לו לשון :
למה תעזוב נפשי לשאול : ואדרשה
כי אין זולתך לגאול : הלנצח תמרה
תהא גלות צנה · מזה ושמה · לבזה
ושמה ובן האמה · בעתני אימה · כי ביד
רמה · קשת רמה · ואהלי במה · לאהלי
במה · ואהלי במה · תיחל עוד וכמה ·
אין מופת ואין אות · ואין חזות וכראות ·
ואם אשאל לראות · מתי קץ הפלאות ·
יענו נבואות · הקשית לשאול : ואדרשה
כי אין זולתך לגאול : ובנות עדינות
הוגלו ממדינות · וממטות רעננות
ומנוחות שאננות · ונפזרו בינות · עד
דמיונות · בלעגי שפה ולשונות שונות
איך שומרי אמונות · בם היו טמונות ·
ולאלילי תמונות : אין

יונה אלו ישראל שנמשלו ליונה · נשאתה על כנפי נשרי׳ כדכתיב ואשא אתכם על כנפי נשרים · קננה בחקיק רנה לומר עשת׳ קינה בחקיק כמו ומחוקק הארץ כלומר נבי׳ המקדש בחדרי חדרים הוא בית קדשי הקדשי׳ · נטשתה עזבתה אותה · ומכל עבד״ם פורשי׳ הבכורים מכל גד פורשין הא״ה רשתות ומכמורי׳ כדכתי׳ אדם מקדם וגו׳ ויאכלו את ישרא׳ בכל פה וזהו מכל עברים · והיא במסתרי׳ תבכה לבעל בעורים ר״ל והיא ישרא׳ בוכין במסתרי׳ להקב״ה שהו׳ בעל בעורי׳ דישרא׳ ומתפללין להקב״ה שיציל אות׳ מהם · אישון ענין · לבעלה הראשון להקב״ה כדכתיב אלכ׳ ואשובה אל בעלי הראשון · ובין אצר ודישון שם אומות הם · תחליק לו לשון שפת חלקו׳ ידברו בלשונם להם · תמה או ישרא׳ שנקראו יונת יתמתי · כמה לי׳ כמתו כנו׳ קיי · מזה ושמה הן אומות כדכתיב שמה ומזה · לבזה ושמה הן כוזין ומחריבין את ישרא׳ ושמה לשון שממה וים כפרים למזה שמה רוצה לומר שם את ישרא׳ שכל העולם אומרי׳ עליהם מה אומה זו שהית׳ כל כך חשובה מה זה היה לה · ובן האמה הוא ישמעאל בן הגר שפחת שרה · בעתני פחדתני אימה ממלכותו ומגרתו · כי ביד רמה קשת רמה מורה קשת כנגדי · ואהלי במה ר״ל אהל ביזות דעג״ד זרה · לאהליבה׳ עוסקין כהן בני אהליבמה בת ענה אשת עשו · ואהליה״ו בית המקד׳ · כמה תיחל תמתין עוד כמו ויחל עוד · וכמ׳ כלומ׳ עד מתי תמתין מלבכותו וכמה וכמה ומכ״ס הוא ממתין · ואין חזות ומראה כלומ׳ אין נבואה ואין מראו׳ כנבואה · ואם אשאל ואם אבקש · לראו׳ כלומ׳ לחקור ולדרוש אחר קץ הפלאות · יענו נבואות שנכין כנביאי׳ ומכחי׳ · הקשי׳ לשאול׳ שו׳ אחר שאול כלומ׳ כדאמרינן תפח רוחם דמחשבי קץ · ובנות א״ה נקראו בנות כדכתיב אתה ובנות גוים וגו׳ · עדינו היא מלכו׳ אדו׳ כדכתי׳ שמנו זאת עדינ׳ וגו׳ ואמרינן למה נקרא שמה עדינה שכתעדנה ממה״כ של יושבין ישראל · הגלו ממדינות הגלו את ישראל ממדינותיה׳ שהיו בהן · וממטו׳ רעננו׳ כלו׳ ובנלה נ״כ מבית המקד׳ שנקר׳ מטה כדכתי׳ בשיר השירי׳ אף ערשנו רעננה · איך שומרי אמונ׳ אלו ישרא׳ ששומרין התור׳ והמצו׳ · בם היו טמונו׳ ר״ל בין הא״ה הם טמונ׳ ונא״ב לאלילי תמונו׳ כל פסל וכל׳

אֵין חֵפֶץ בָּם לַעֲנוֹת: לָמָּה בַּמֶּרְחָק · תַּעֲמוֹד דַּר שַׁחַק · דּוֹדִי רָחַק · וְדוֹדִי רָחַק · וּלְקֵץ הַיָּמִין נִשְׁאַל נִשְׁאוֹל: ואדעה דֶּגֶל אַהֲבָה · מֵעָלַי הוּסַר · וְרֶגֶל גַּאֲוָה · עָלַי שָׁל מָסַר · וַאֲנִי מְיֻסָּר · בְּאַכְזָרִיּוּת מוּסָר · גּוֹלֶה וְנֶאֱסַר · וּמַר חָצַף וְסַר · אֵין מְגֻזָּר וְטַפְסָר · אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שַׂר צַר אֵלַי סָר · וְצוּר מֶנִּי סָר: הֶחֱרִיב בְּקִצְפּוֹ · מְקוֹם מִדְרַךְ כַּפּוֹ · וְהִצִּית בְּזַעְפּוֹ · מְזוּזָתוֹ וְסִפּוֹ · וְאֵשׁ קָדְחָה בְּאַפּוֹ · וַתִּקַד עַד שְׁאוֹל: ואדעה הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח יְיָ · הַאֵין קִצָּה · לְמוֹפֵת חֲזוֹנַי · קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ סוֹטְנַי · וְשׁוּב אֶל מְעוֹנַי · אֶל הֵיכַל לִפְנַי · וְהָשֵׁב לְשִׁבְיַי · גְּמוּלוֹת יְגוֹנַי · וְתִגָּלֶה לְעֵינַי · כְּבוֹאֲךָ מִסִּינַי · וּבְטַל יֶשַׁע רֵד · עַל יָרֵא וְחָרֵד · וּמִכִּסְאֲךָ הוֹרֵד · בֶּן הָאָמָה מוֹרֵד · עַד לֹא אֵרֵד · כְּיָגוֹן אֶל שְׁאוֹל: ואדעה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: בגלל אבות

וכל' תעונים · אין חפצה דישראל לענות להם שום דבר ונהיה' טובי' אליהם וא"כ אתה קב"ה שדר בשחק בשמי' למה תעמוד מרחוק להצילנו מהם · דודי רחק הקדוש ב"ה הוא רחק את פניו מאתנו · ודודי א"ה שרודין בנו רחקו אותנו · דנ ל אהבה ל' ודגלו עלי אהבה · ורגל גאוה כלומר גאותן דא"ה ושוק וסרל' כעס ועדי · מגור וטפסר לשון מלכים ושרים כמו דכתיב בנבוא' נ' מגוריך כארבה וטפסריך כגוב גובי · צר אלי סר א"ה שמצירין אותנו לנו הם פוני' · ומו' הקב"ה מכי מאתנו הוא סר ופונה · מקום מדרך כפו היינו ב"ה שהוא מכון נגד כסא הכבוד · האין קצה למופ' חזוני רוצה לומר וכי אין קץ לאותן מופתים שנתנבאו הנביאים שיהיו לעתיד בעת הגאולה · סוטני א"ה שסוטנים לנו · ומעוני לשון מעון ביתך כלומר ב"ה · אל היכל לפני כלומר להיכל לפני ולפנים · והשב לשביי גמולות יגוני כלומר ותשב לא"ה שכינו גמולם כראשם מה שהם מצערים אותנו עד שאנו פוחים כיגון ואנקה · כבואך מסיני כמו שעשית בהר סיני דכתי' וירד יי' לעיני כל העם על הר סיני וכתיב במי וכגל' כבוד יי' וגו' · ובטל ישע וכטל ישועה · על ירא וחרד לישרא' שהם עם ירא וחרד במצות יי' או שהם יראים וחרדים בגלות · בן האמה מורד הוא ישמעאל שכתיב ביה והוא יהיה פרא אדם ותתרגמינן והוא יהא מורד באנשא:

אדיר

יוצר לשבת אחר שבועות

אַדִּיר וְנָאֶה בַּקֹּדֶשׁ קְדֻשַּׁת מְתַנָּאִים · אוֹת וְדוּגְמָא דָּגוּל בְּרִבְבוֹת קוֹדֶשׁ מְשֻׁבָּחִים וְנָאִים · אָמָן מוּפְלָא מְשֻׁבָּח בְּסוֹד בָּנָאִים: בְּאָמְנוּתוֹ פְּלִיאָה דְּבַר הַסֵּתֶר וְהָאָסֵם: בִּכְבוֹד מְלָכִים חֵקֶר כְּבוֹדָם לְפָרְסֵם · בְּשֶׁבַח מֶלֶךְ עוֹלָם לְבַסֵּם: גַּאֲוָתוֹ לָנֶצַח לְהַשְׂכִּיל שִׁיר יְדִידוּת · גְּבוּרָה וְעוֹשֶׁר שֶׁלּוֹ חָכְמָה וַחֲסִידוּת · גְּדֻלָּתוֹ אֵין לְפָרֵשׁ מִקְרָאוֹת כַּמֶּה לַעֲרוֹת: מֶלֶךְ הַכָּבוֹד מַלְכֵּי הַמְּלָכִים

אדיר ונאה בקדש עם"ה מי כמוך נאדר בקדש · קדשת מתנאי' המלאכים מתנאים אותו · אות דגול ברבבו' קדש עם"ה ואתה מרבבו' קדש ור"ל שהוא אות וניכר בפמלי' שלו שאין לו דוגמא בעולם · משבחי' ונאים עם"ה רכב אלהים רבותי' אלפי שנאן תלים ס"ת קרי ביה אלפי דהיינו מלאכים שנאין אותו ומשבחין לו · אמן מופלא הקב"ה הו' אמן מופלא כדכתיב ועושה כפלאות שהרי אם יהיה בבוד נקב כמלא נקב סתום יוצא מתוכו ואדם עשוי מלא נקבים ורוח משתמרת בו · והאסם ל' כאסמיך · בכבוד מלכים וכולו רנה לומר שכבוד דמלך ב"ו הוא לפרסם כבודו ולהרבות בשבחו אבל בשבח מלך עולם קיך לבסם' אין אתה רשאי להרבות בשבחו רק מעט למתק הסיך כי בהקב"ה כתיב ולך דומיה תהילה כי אין יכולין לגמור שבחו וכמו שאמרינן בברכות סיימתה כולו שבחיה דמריך בתמיה וכולו · להשכיל שיר ידידות עם"ה בתילים מ"ה משכיל שיר ידידות והוא כאומר על מלך השמים כי אשכבת ייי לפסיחו · גדלתו אין לפרש נכמה

הַמְּלָכִים אוּכְלוּסָיו׃ אָמֵן לְמַמְלֶכֶת
כֹּהֲנִים שַׁעֲשׁוּעֵי עֲלוּסָיו׃ יִתְרוֹמַם רָם
וּמִתְנַשֵּׂא לְרֹאשׁ קִילוּסָיו׃ קָדוֹשׁ׃ דַּעְתּוֹ
נְקִיָּה כְּנִתְיַשְּׁבָה אוֹתִיּוֹת לְצָרֵף׃ דִּקְדֵּק
נְתִיבוֹתָם בִּשְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְפָרֵף׃
דֶּבֶק בִּמְוּעֶצֶת דָּת וְכֵס וּשְׂרַפְרַף׃
הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ לִכְבוֹדוֹ הִקְנָה וְקִנְאָה׃
הָאוֹר כִּי טוֹב וּבוֹ נִתְגָּאָה׃ הִבְדִּילוֹ
בְּמֶלֶךְ לִבְנוֹ מָנֵה נָאָה׃ וְהֵן
בְּאֵלֶּה קְצוֹת דְּרָכָיו שִׁנֵּן׃ וּבְהִבָּרְאָם
בּוֹרְאָם שִׁבְחָם וּמִי מְגַנֵּן׃ וְרַעַם
גְּבוּרוֹתָיו מִי חָכָם וְיִתְבּוֹנָן׃ בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן בְּאֵין הַמּוֹשֵׁל וָפַחַד׃ בְּיְחִידִי
מָתַח וְרָקַע יוֹם אֶחָד׃ נִשְׂגַּב לְבַדּוֹ
כֵּן בְּהוֹדָאוֹת נִתְיַחַד׃ קָדוֹשׁ׃
זִמֵּן לַחֲצוֹרֵת לַחִים וְהִקְרִישָׁם בְּאֶמְצָעָם׃
זִכֵּךְ רָקִיעַ וּמֵעַל גַּבָּם הִצִּיעָם׃ זָוִיוֹת
יָם הִשְׁאִיר וְהִקְלִיט וְהִסִּיעָם׃ חֶלֶד
עֲשׂוֹת רָצוֹן קוֹנָהּ רָצְתָה׃ חֲדָשָׁה
עֲדָנָה כְּעֵין לֹא חֲזָתָה׃ חַד בְּמַעֲשָׂיו
תְּהִלָּה לוֹ יָאֲתָה׃ טִיב מְאוֹרוֹת
ואחר

וכיוה ומקראות לעדות כדכתיב ולגדלתו אין חקר וכהנה נס'
בן פסוקים אחרים שמעידים שגדולתו אין לפרש· מלכי
המלכים אוכלוסיו הם מיכאל וגבריאל שהם מלאכים על כל
המלאכים הם עיליו וכדכתיב מלכי צבאות ידודון וגו' ומדל'
כתיב מלאכי דריש בתרגומו או מיכאל וגבריאל· שעשוע
עלוסיו ענין שמחה ועליזות כמו נעלסה באהבים ור"ל שרוב
שירות ותשבחות היו הכהנים אומרי' בשעת הקרב' קרבנות'·
ומתנשא לראש קלוסיו ר"ל כשאדם מרוממו ומשבחו והוא כבור
שנאמר שבח עדיין הוא בראש קלוסיו כאילו לא אמר עדיין
כלומר וכמו שפירש רש"י בדברי הימים א' כ"ט על והמתנשא
לכל לראש· כשנתישב' אותיות לצרף כדאמרינן בברכות יודע
היה בצלאל לצרף אותיו' שבהן נברא העולם והא דאמרינן
שבה' נברא העול' לא בה' לבדו אלא גלגל והיפך האותיו' ועשה
מהן תיבות והתיבות מתחילות בה' כך מצאתי· דקדק
נתיבותם בל"ב נתיבו' ספר יצירה בל"ב נתיבות נברא העול'
ומפרש שם כ"ב אותיו' וי' ספירות וכו'· לפרף לחבר בלשון'
תרגומו פורפן· דבק במועצו' דת וכס ושרפרף ר"ל שנתיעץ
בתורה איך ואיך לברוא את העול' וברא מתחיל' הכסא דהיינו
השמים ואח"כ הארץ שהוא הדו' רגליו ושלא כדברי האומרי'
שהארץ נבראת תחילה כי מתחילה אדם בונה יסוד ואחר כך
עליה וכולו וזהו פלוגתא דבית שמאי ובית הלל· הקנה
וקנאה כלומר קנאה כדכתי' קונה שמים וארץ והקנה אותם
לבריותיו· האור כי טוב וכולו כדכתיב וירא אלקים את
האור כי טוב ויבדל אלקים וגומר ואמרינן במדרש האור
שנברא בששת ימי בראשית היה אדם יכול להביט בו מסוף
העולם עד סופו וראה הקדוש ברוך הוא שאין כדי לרשעים
להשתמש בו וגנזו לצדיקים לע"ל וכדפי' רש"י בבראשית·
והן באלה קצות דרכיו שנן רוצה לומר באלה בבריאת קצות
דרכיו ושבחיו וגדולתיו סיפר שנן לשון ושננתם לבניך·
בוראם שבחם כדכתיב בכל יום וירא אלקים כי טוב וא"כ
מי שנה הבריאה· ורעם גבורותיו מי חכם ויתבונן פי'
באיוב כ"ו ורעם גבורותיו מי יתבונן וגומר· ביום הראשון
באין המשל ופחד וכולו רוצה לומר ביום הראשון עדיין לא
נבראו המלאכים שנקראו המשל ופחד כדכתיב באיוב כ"ה
המשל ופחד עמו ולכך לא נבראו עד יום שני כדי שלא יאמרו
שהם שתפו להקדוש ברוך הוא בבריאת שמים וארץ וכדפ"י
רש"י בבראשית· ורקע לשון רוקע הארץ על המים ומתח לשון וימתחם כאהל לשבת ורוצה לומר ברא שמים וארץ יום אחד
וכולו רוצה לומר לכך כתיב יום אחד ולא יום ראשון לומר שהקדו' ברוך הוא היה ביום ראשון אחד בלא מלאכים וכן בהודאו'
אנו מיחדים שמו אחד· לקצות לחים לעשות קליפה בין מים עליונים לתחתונים כי מתחילה הכל היה מים והקדוש
ברוך הוא הקריש השמים והארץ באמצע המים· זכך רקיע ומעל גבם הציעם רוצה לומר שזיכך הרקיע ומעל הרקיע
הניח גם כן שליש מים דה' יכו מים עליונים· זויות ים השאיר וכולו ושליש מים הסיעם ממקומם לזויות אחד דהיינו
ים הגדול ושליש מים הם תחת הארץ בתהום· חלד עשות רצון קונ' רצתה רוצה לומר שהארץ רצה לעשות רצון קונה וכל
שנה שהשנה הקדו' ברוך הוא עמה קללה עליה דהיינו' סיקוני' העתי' ממכה וזהו שיכד חדשה וכולה עמ"ה כתהלי' ק"ד תשלח
רוחך יבראון ותחדש פני אדמה וזהו מדבר בתחיית המתים· עדנה כעין לא חזתה ר"ל וגם תשמח הארץ בעולם הבא
כשיקומו המתים הצדיקים ממכה והעולם הבא כתיב בישע' ס"ד עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו ואמר שמואל כל
שהנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך· חד לשון שמחה וכתר קרא דותחדו
פני אדמה כתיב ישמח יי' במעשיו· תהלה לו יאתה הקדו' ברוך הוא שלו נאה תהלה· טיב מאורו' שמתחיל היו ב' המאורות

אחד להמעט זמן · טבעו יצא
להתחדש ולהתקדש נאמן · טבעו
בכפרה ובלגיון לציון סימן : יהיה
אור הלבנה כאור החמה
בעצומו · צדקה ומרפא בכנפי החמה
במצומצומו · יחבוש יי את שבר עמו
קדוש : יוצר הכל פעלו תמה מבצר ·
יחודו להרגין בריות במים צר · יום
אחרון לשחק ליתן יצר : כביר
כח מושל ושליט בתבל · כשברה
המליטה בטרם יבא חבל · כחו
במתניו לסעודת נחלת חבל :
לכל תכלה השגיח ממכון שבתו :
ללבו ערב הכל לצביונו ולדעתו :
לכנות ולשבח ואין מסב בסעודתו :
חסד וצדק דגיוני שוכן ערץ :
זקקוהו לבראות אדם שבחו לתרץ :
יי אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ :
קדוש : מציון מכלל יופי חותם הופיע :
ממקום טהרה תרמו וחכמתו השפיע :
משכנו לעדן עסקו בצפונות מופיע :
נצטוה שש וראוי לזה ספר :
נזדוגה לו לולי הזקיקתו להפר :
נועם יום נופש המציאם כופר :
סגיא

כאחד טובים · ואחד להמעט זמן ולפי שקטרג הלבנה ואמרה א״א לב׳ מלכים להשתמש בכתר אחד אמר לה הקב״ה לכי ומעטי עצמך · טבעו יצא להתחדש ולהתקדש רצה לומר טבעו דלבנ׳ הוא להתחדש בכל חודש ולהתקדש על ידי ישראל · נאמן זה הירח שנקרא עד נאמן שנאמר בפסוק כאמן סלה ת״יפ״ט ורצה לומר שהוא עד נאמן כמו שהיא מתחדש׳ כן מלכות בית דוד יתחדש · טבעו תקנו · בכפרה ובלגיון כמו שאמרינן בגמרא חולין שאמרה הלבנה להקב״ה לפי שדברתי דבר הגון אמעט אמר לו הקדוש ברוך הוא בשבילך יהיו עמך וכולו עד של סוף אמר הקדוש ברוך הוא הביאו עלי כפרה על שמעטתי הירח וזהו שיסד טבעו בכפרה ובלגיון הוא פי׳ דהיינו הכוכבים · לציון סימן כלעיל שהיא סימן למלכות בית דוד שיחזור לתקונו · יהיה אור הלבנה וכו׳ כדכתיב בישעי׳ ל׳ והיה אור הלבנ׳ כאור החמה וגו׳ ביום חבוש יי׳ את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא וזהו שיסד יחבוש יי׳ את שבר עמו · בעצומו לשון כעצם היום או לשון עוצם וחוזק· צדקה ומרפא וכולי עפ״ה במלאכי ג׳ וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה · במצומצומו כאשר ימעט הקב״ה שכינתו בישראל · פעלו תמה מגבר פליאה גדולה וחוזק׳ יש במעש׳ הקב״ה תמה לשון תמיה · מבצר לשון ערי מבצר׳ יום אחרון וכו׳ ר״ל לתחיית המתים לעתיד כמו דכתיב ותשחק ליום אחרון משלי ל״א ואז יעשה הקדוש ב״ה סעודה לצדיקים מהלויתן שיצר לשחק בו בעולם הזה כדכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו · כשברה המליט׳ בטרם יבא חבל כמו אשה עוכר׳ שיולדת בלי חבלי לידה כן ברא העולם בלי עמל ויגיע · כחו במתניו וזהו שור הבר שכחו במתניו שמוכן גם כן לסעודת צדיקים לע״ל כדאמרינן בפרק השפיכה ופסוק הוא באיוב מ׳ הנה נא כחו במתנו וגו׳ ולפי המתרגם הוא לויתן׳ נחלת חבל ישראל שהם חבל נחלתו · לכל תכלה וכו׳ לכל דבר שבר׳ וכלה השגיח ממכון שבתו שיהא נברא לדעתו ולצביונו כי כל מעשה בראשית לדעתן ולרצונן נבראו · ערב ל׳ וערבה ליי׳ להכותו לשבח וכו׳ שברא הכל ואין אדם עדיין שיהנה וישב בסעודה שהכין וישבח להב״ה כי אדם נברא בסוף כדי שיכנס מיד לסעודה · חסד וצדק וכו׳ רצה לומר חסד וצדק הם זקקוהו להקב״ה והסכימו עם הקב״ה לבראו האדם לרצות שבחו להקב״ה כדאמרי׳ במדרש חסד ואמת כפגשו חסד אומר יברא האדם שגומל חסדי׳ ואמת אומר לא יברא שכולו שקר צדק ושלום נשקו צדק אומר יברא האדם שעושה צדקות ושלו׳ אומר לא יברא שכולו קטט והקב״ה הסכים לחסד וצדק מציון מכלל יופי חותם הופיע ר״ל מאדמת ציון ב״ה מכלל יופי ברא הקב״ה צורת האדם עפ״ה ביחזקאל כ״ח אתה חותם תכנית מלא חכמה וכליל יופי ופרש״י אתה מלא חכמ׳ לסתום ולחתום כל תכני׳ וצורה וב״ה נקרא כלילת יופי וצורת אדם כמו כליל יופי הוא שיסד מציון מכלל וכו׳ · הופיע האיר · ממקום טהרה שהקב״ה לקח האדמה ממקום שהיה עומד מזבח וברא אותו · תרמו ל׳ תרומה · וחכמתו השפיע בו יותר מכל חי · בצפונות בחכמת צפונות · מופיע מגלה ל׳ הופיע מהר פארן · נצטוה שש מצות דהיינו שבע מצות בני נח נצטוה לאדם הראשון חוץ מאבר מן החי שלא נצטוה לאדם הראשון כי לא הורשה לו לאכול שום בשר כמו שפרש״י בפ׳ בני · וראוי לזה ספר וכולי ראוי היה אדם הראשון ליתן כל התורה על ידו שנקראת ספר לולי חוה שנזדוגה לו שהסיתו לאכול מן העץ והזקיקתו להפר שהפר דבר יי׳ ולכן לא נתנה התורה לו ובקש הקדוש ברוך הוא להמיתו רק השבת בקשה בעדו ואמרה להקב״ה אתה מקיל

סַגִּיא כֹּחַ חֲסָדָיו מֵעוֹלָם וְחֶמְלָתוֹ · סִיבֵּב
לְרוּחַ הַיּוֹם בַּעֲבוּר נַחֲלָתוֹ · סִינַי
לְהַעֲמִידָהּ שַׁבָּת לְהַתְאִים לִסְגֻלָּתוֹ :
לְבָאֵי עוֹלָם אַנְוֶה נְוִיּוֹתָיו וְשִׁבְחוֹ · מֵאָז
זְבָדַנִי חֵלֶק יָפֶה בְּמִקָּחוֹ · יוֹסִיף אוֹמֶץ
יִגְדַּל וְיֵישַׁר כֹּחוֹ : קָדוֹשׁ : עֵת דּוֹדִים
בְּהַגִּיעַ וּפֶרֶק אִישׁוּת · עֵקֶב עֲנָוָה עָנָיו
נִתְבַּקֵּשׁ בִּדְרִישׁוּת · עֲדַת קוֹדֶשׁ לְקַדֵּשׁ
בִּקְדֻשָּׁה וּפְרִישׁוּת : פְּרוּיָה מִצּוֹעַן
תָּשְׁרָה הַכָּנֵס לְתוּשִׁיָּה · פְּנוּקִים
שְׁלֹשָׁה חֲדָשָׁה וְנִתְרַפְּאָה שְׁלִישִׁיָּה ·
פֶּתַח וּרְאָיַת גֵּרוֹת שִׁחְרוּר וְשִׁבְיָה : צִנַּת
שֶׁלֶג בְּיוֹם בִּכּוּרֵי קָצִיר · צִיר לְשׁוֹלֵחַ
וּלְמִשְׁתַּלֵּחַ כְּדֵי צִיר · צְפוּנָה לְקַבֵּל
חֶמְדָּה אַלְפַּיִם הֶאֱצִיר : מִמַּתָּנָה
אֶל הַנְּחִילוֹת בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם · יָרַד זָבָה
וְזִכָּה בְּשַׁעֲשׁוּעֵי יוֹמַיִם · יְתֵירָה הִבָּה
חֲבִיבִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם : קָדוֹשׁ ·
קָרְבוּ לְהַר סִינַי בְּלֵב שָׁוֶה · קוֹל עָרֵב
הִשְׁמִיעַ וּמַרְאֶה נָאוֶה · קִדְּמוּ נַעֲשֶׂה
לְנִשְׁמַע בְּאַהַב לְחַוֶּה : רָדוּ מַלְאֲכֵי
צְבָאוֹת שְׁנוּנִים בְּחַרְבָּם · רֶשֶׁם וְאוֹת
רַכָּם מְסֻיָּם בְּקִרְבָּם · רִבּוֹתַיִם אַלְפֵי
שִׁנְאָן יְיָ בָּם : שִׁשִּׁים רִבּוֹא הֻכְפָּלוּ
לְמַגְלֵי סִתְרָם · שָׁקְדוּ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם
לְהַעֲטִירָם כִּתְרָם · שִׁמְּעִירָה הַסּוֹפֵר
הִגְבִּילָם זֵרְזָם וְהִתְרָם : מִסִּינַי בָּא בְּקוֹדֶשׁ
נָאֶה וְזִוְּתָן אֶת פְּנֵי כַּלָּה לְהַקְבִּיל
כְּחָתָן יִתְרוֹמֵם שְׁמוֹ לְפִי הַגְּדֻלָּה עַנְוְתָן :

קדוש

מתקי' להרוג וכו' וזהו שיסד בעת' יום כופש וכו' סיבב לרוח היו' ר"ל הקב"ה היה מתהלך כנגן לרוח היום כדכתיב וישמעו קול יי' אלהים מתהלך בגן לרוח היום כדי לכנוס בדברים עם אדם הראשון כדי שיודה ויאמר חטאתי שיכפר לו ולהפוך אותו יום שאמר ביום אכלך מות תמות ליומו דהקב"ה כעבו' ישראל שהם חבל נחלתו · להתאים לשון תאומים ור"ל שבת אין לה זוג ישראל שהם נחלתו גם כן אין להם זוג והתורה שניתנה בסיני בע"ש זוג לשניהם ויש מפרשים שבסיני העמיד השבת להיות זוג לישראל · מאז זבדני וכו' רוצה לומר מאז ומקדם כאשר חטא אדם ולא ניתנה התורה על ידו אוי מיד נגר לזבדנו בהתורה וכד טוב ולקח טוב · במקחו בהתורה שנקרא לקח טוב · ופרק אישות וזמן נשואין ר"ל כאשר הגיע העת ליתן התורה שהיא ככלה שנכנסה לחופה עם ישראל · עקב ענוה זה משה רע"ה · לקדש בקדשה ופרישות כדכתיב ויקדש את העם וגו' אל תגשו אל אשה וגו' · פדויה מצוען ישראל שהיו נפדין ממצרים · תשה וכו' תש כחה להכנס לתורה שנקראת תושיה · פנוקים הוא ל' מפנק מנוער משלי כ"ט כלו' שנתפנקו ונתעדנו בתורה שניתנה בחדש שלישי ומה היה התענוג חדשה וכו' שנתחדשו ונתרפאו כל בעלי מומים בשעה שקרבו לפני הר סיני · שלישיה כמו ביום ההוא תהיה ישראל שלישיה וגו' והוא לשון שררה וגדולה כמו ושלישים על כלו · פתח וראיה וכו' כלומר מה שנתן הקב"ה בנתינת התורה עד חדש ג' מיציאת מצרי' הוא פתח וראיה לכל גרות ושביה נשתחרר' שלא נתארסו ויתנשאו עד ג' חדשים כי ישראל היו כמו גרים ושבוים ועבדים במצרים כדכתיב כי גרים הייתם וגו' · צנת שלג וכו' עש"ה במשלי כ"ה כצנת שלג ביום קציר · ציר נאמן לשולחיו וגו' והוא כדרש בפרקי ר"א על מרע"ה בשעת מתן תורה שהיה ציר נאמן לשולחיו וזהו שיסד ציר לשלוח ולמשתלח כדי ציר כלומ' שכדי וכדי היה אותו שליח לשולח להקב"ה ולמשתלח הייבו לישראל שנשתלח להם · צפונה עש"ה יצפון לישרים תושיה משלי ב' ופרשי' נגנזה הקב"ה אצלו תת"ק כ"ו דורות עד שנתנה לדור המדבר · האציר ל' אוצר כלומ' התורה היה באוצר דהקב"ה ב' אלפים קודם שנברא העולם · ממתנה אל הנחילות באש ובמים בשביל התורה שנקרא מתנה ורצה ליתנה במתנה למשה לכך העלה את משה אל הנחילות פי' אל סיעת המלאכים הנבראים מאש ומים · ירד זה מרע"ה שנקרא ירד בשביל שירד מן כימיו · בשעשועי יומים בתורה דכתיב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועי יום יום וגו' · לקוח נהג יד שהגידו באהב' והקדימו נעשה לנשמע כדכתיב ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר יי' נעשה · רדו ירדו · שנונים בחרבם היו להם חרב חדוד שבו אם לא יקבלו ישראל התורה שיהרגו אותן · רשם ואות רכם מסוים בקרבם כדאמרינן בתנחומא ששים רבוא מלאכים ירדו על הר סיני וכו' אמר רבי שמעון כלי זיין נתן להם והשם הגדול חקוק על זיין וכולו וזהו

קָדוֹשׁ: תֵּאוֹם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים בִּכְלָלָם
הִקְדִּים · תּוֹקֶף שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָשָׂר וָדָם ·
תַּעֲצוּמוֹת לְמָרְעִים · בְּקוֹלוֹ נִפְלָאוֹת
לְיַסְּרָם: מִתּוֹךְ שֶׁנִּרְאָה כַּיָּם כְּגִבּוֹר
בְּנִלְחָמִים · אָתָא לְסִינַי כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים ·
יְצִיאַת מִצְרַיִם לְךָ הוּזְכְּרָה בִּנְאוּמִים ·
רְאוּ עַתָּה אָנֹכִי בְּלִי סִבָּה · בּוֹרֵא וְסוֹבֵל
עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה · יָחִיד בְּמַלְכוּת קֶדֶם
וְתָוֶךְ וְלַבָּא: בְּזָכְרִי רוֹב כְּבוֹדוֹ לִבִּי
יִתְיַחֵם · בְּיוֹם חֲתֻנָּה נִתְקַדַּשְׁתִּי בְּסִינַי
לְהִתְחַם · אֲקַוֶּה בְּגָלוּתִי בְּאָנֹכִי
אוֹרוֹ יְנַחֵם: קָדוֹשׁ: רָאוּי לַמֶּלֶךְ
צָרְכֵי חֲיָלוֹתָיו לְסַפֵּק · בְּחִבָּה לְקַבֵּל
מַלְכוּתוֹ רְצוֹנוֹ לְהָפֵק · יְקַר תַּאֲוָתוֹ
לְהַשְׁלִים עָלָיו וּלְהִתְרַפֵּק: יִחוּד אֱלָהוּתוֹ
קִבְּלוּ שׁוּב חָזַר · צִוּוּי גְּזֵרוֹתָיו כְּמֶלֶךְ
בְּשָׁלְטָנוּתוֹ גָּזַר · לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל
זָר: חַק עַל פְּנֵי עַתִּיק יוֹמִין חַי
וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים ·
קַנָּא וְנוֹקֵם שַׁלִּיט בְּקִנְאָה וּבִנְאוּמִים:
יָצְאָה מִדַּת מוֹרְדָיו רְבוּקָה בְּקִצְבוֹתָיו ·
חֶסֶד וּבְרִית שׁוֹמְרִים לַאֲלָפִים רִבְבוֹתָיו
קְבוּעִים לְעוֹלָם לְאוֹהֲבָיו וּלְשׁוֹמְרֵי
מִצְוֹתָיו קָדוֹשׁ: הַשֵּׁם בִּשְׁתֵּי מִדּוֹת אָמוּר
בְּעִנְיָן · קוֹדֶם קַבָּלַת שְׁבוּעָה בְּרַחֲמִים
מְצֻיָּן · טוֹרֵד לִישָּׁבַע נַעֲשָׂה לוֹ דַיָּן
יָמִים

פיסד ואו' בהם דהיינו שם הגדול שהוא אות · רכב דהיינו הב"ה שהוא רכב דמלאכים משום במרכבה ובים · נוספאות
כתיב בקרבם ומפרשים בפשוטו ששון דהקדוש ברוך הוא
משותף במלאכים כמו מיכאל גבריאל רפאל · רבותי' וכו'
פ"ה בתהלים ס"ח רכב אלקים רבותים אלפי שנאן אדוני בם
סיני בקד' · ס' רבוא הוכפלו בפסיקתא אמר רבי יוחנן ק"ך
רבוא מלאכים ירדו לס' רבוא ישראל בשעה שאמרו נעשה
ונשמע לכל א' ב' שני מלאכים אחד לעטר ואחד לאסרו וכו'
פירש אומר · לתלי' כתרים לישראל שנ' ילו כתרי' דמלאכים
כדאמרינן בפרקי' דרבי אליעזר יצתה בת קול ואומרת מי גילה
לבני רז זה נעשה ונשמע שמלאכי השרת משתמשין בו · שקדו
שהרו המלאכים להעטירם בכתר על ראשם · בשמחת עולם
עפ"ה שמחת עולם על ראשם וגו' · שמעיה השופר זה משה
רע"ה שנקרא שמעיה לפי ששמע דבר יי' · הגבילם כדכתי'
הגבלת את העם וגו' · התרם ל' התראה וכדכתיב רד
העד בעם וגו' · וותן ל' ויתן · את פני כלה להקביל כחתן
כי הקב"ה היה כחתן וישראל ככלה בשעת מתן תורה · לפי
הגדולה ענותן כדאמרינן כל מקום שאתה מוצא גדלתו
דהקב"ה אתה מוצא ענותנותו וכו' תאום ל' תואמי כלומר
שכל י' דברות שוין הם וכללן כולן בדבור אחד והקדים לכולן
ואמרו כדי שלא יהא א' קשה · מסבירין כדאמרינן במכילתא
וידבר אלקים את כל הדברים וגו' מלמד שאמר י' דברות
בדבור אחד מה שא"א לבשר ודם לומר · תעצומות למרעים
וכולו עפ"ה כאיוב ל"ז ירעם אל בקולו נפלאות וגו' ור"ל
שבשעת מתן תורה היה קול הולך ונוסע עד שנשמע מסוף
העולם ועד סופו · כגיבור בנלחמים כדכתיב יי' איש מלחמ'
לפי שנראה בים כגיבור כתירא הקדוש ברוך הוא שישראל
כאשר יראו בעל מורא מפחדים ונפחדים מפניו ולא יקבלו
התורה לפיכך אתא לסיני כזקן מלא רחמים כדי שלא
יפחדו ויקבלו התורה · בנאומים כדברות · אנכי בלי סבה
ר"ל ראו אתם אנכי הוא שראיתם ביציאת מצרים ואל תטעו
לומר ב' רשוי' יש כי אנכי הוא בלי שום סבה שיעכב אותי
מלעשות כל מה שארצה כי אין שום אל אחר אתי או בלי
סבה שלי' יסב לבבם אחורנית לומר שני רשויות יש · בורא
וסובל עד זקנה ושיבה פ"ה בישעיה מ"ו ועד זקנה אני הוא
ועד שיבה אני אסבול וגו' · קדם ותוך ולבא כלומר
יחיד הוא במלכות בתחלה בסוף ובאמצע וכיוו היה הוה ויהי'
ותוך והוא אמצע כלומר עכשיו ולבא כלומר בעולם הבא ·
יתיחם לשון כי יחם לבבו · באנכי אותו יתנחם כדכתיב
אנכי אנכי הוא מנחמכ' · נתקדשתי בסיני להתרחם להיות
מרחם על הבריות כי כל שעמדו אבותיו בסיני רחמן הוא
וביישן הוא ואם כן ראוי נ"כ להקב"ה לרחם על רחמן · ראוי
למלך וכולי · במכילתא לא נתן הקב"ה התורה לישראל עד
שקרע להם הים ונתן להם מן והוריד להם שלו והראה להם
שראוי למלוך עליה' להספיק צורכם ולבחו' מלכותם כדי שיקבלו בחיבה מלכותו · רצונו להפק לשון ויפק רצון מיי' ·
יקר תאותו זו התורה · ולהתרפק להתחבר לשון מתרפקת על דודה · יחוד אלוהותו קבלו וכולי כאשר קבלו אותו למלך
בדבו' ראשון שאמ' אנכי וג' ואמר שוב חזר ולוה גזירותיו כאלך כאם' מקבלין עליו למלך או הוא גוזר גזירותיו · חק על פני כתב
בדברות

יָמִים יֻצָּרוּ וְלֹא בָּהֶם אֶחָד׃ זָכוֹר וְשָׁמוֹר
לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו יַחַד׃ כִּבְיָכוֹל הַכָּתוּב
לְעַצְמוֹ בִּמְנוּחָה נִתְיַחֵד׃ הִקִּישׁ
אָב וָאֵם לְכָבוֹד וּמוֹרָא׃ לְחַיֵּי עַד
לְהַאֲרִיךְ בְּקַלָּה כַּחֲמוּרָה׃ לְבֵית דִּין
בְּמַטָּה אֵינָן בְּאַזְהָרָה׃ מַלְכֵי אֶרֶץ
הוֹדוּ לְמֶלֶךְ עוֹלָם׃ יִשְׁרוּ מַאֲמָרוֹת
הָרִאשׁוֹנִים לְקַלְּסָם לְעוֹלָם׃ רֹאשׁ דְּבָרְךָ
אֱמֶת נִצָּב לְעוֹלָם׃ קָדוֹשׁ׃ אֵשׁ
דָּת כְּנִתְּנָה בִּפְרָט וְחִבּוּר׃ מִכֹּחַ הָאֵשׁ
נִדְתָּעִים וְשָׁבִים הַצִּבּוּר׃ נְאוּמִים מְכַבְּדִים
וּמְחַבְּבִים אֶת הַדִּבּוּר׃ אַזְהָרַת
רֶצַח וְעֹקֶף שָׁמַעְנוּ בַּאֲרֶשֶׁת׃ בִּשְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת׃
נִלְמַד לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת סְתוּמָה
מְפוֹרֶשֶׁת׃ שִׂים דִּין וְחֶשְׁבּוֹן בְּלֹא
תַעֲנֶה׃ לִכְלָל וּפְרָט וּכְלָל חֲמוֹד
לְהִמָּנֶה׃ הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ דְּבַר קוֹנֶה
וּמִקְנֶה׃ חֲמִשָּׁה מוּל חֲמִשָּׁה בְּלֻחוֹת
הַסְּדִירִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה מְכֻוָּנִים כַּסְּדָרִים׃
קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְזַכּוֹתָם הִגְדִּיל סוֹדוֹ אַדִּירִים׃
קָדוֹשׁ׃ מְנַשִּׁיקוֹת פֶּה נִבְחָרָה
סְעוּדַת מֶלֶךְ אוֹתָהּ נַפְשִׁי בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי

כדכתי' לא יהיה לך ונגמר על פניי פתיק יומין הקב"ה נקרא כן שיוקים וכולי כי על פני פירושו כעוד שאני קיים והיינו לעולם ולעולמי עולמים· קנא ונוקם כדכתיב כי אנכי יי' אלהיך אל קנא ושליט בקנאה שאינו נוקם מיד רק שליט הוא בקנאה ובנאומים וכדבורו אך כשיצא מפי הקדוש ברוך הוא לרעה אינו פורע מיד רק ממתין כשעושין תשובה חוזר בו הקב"ה לטובה· רבוע בקנאותיו כדכתיב על שלשים ועל רבעים לשונאי ומזרדין היינו שונאיו· חסד וברית וכולו כדכתיב ועושה חסד לאלפים לאוהביו ולשומרי מצותיו· השם בשתי מדות דכתיב לא תשא שם יי' אלהיך דהיינו שתי מדות יי' מדת הרחמים אלהים מדת הדין כי אף קודם קבלת שבועה מיד שעלה בלבו להשבע יש לו עונש אבל ברחמים אין לו עונש גדול כל כך ומיד כאשר קיבל על עצמו להשבע אף על פי שעדיין לא נשבע כעשה לו הקדוש ברוך הוא דיין שלא תשא ושמע אפילו בקבלת שבועה ואם נשבע לשוא לא ינקה אין לו תקנה· לפניו ולאחריו יחד כלומר להוסיף מחול על הקודש לפני השבת ולאחר השבת· במנוחה נתיחד כדכתיב שבת ליי' אלהיך ונאמר וינח ביום השביעי ונאמר· לכבוד ומורא כדכתיב כבד את אביך וכתיב כבד יי' מהונך וכתיב איש אמו ואביו תראו וכתיב את יי' אלהיך תירא· בקלה כחמורה כלומר כמו שכתוב בכיבוד אב ואם שהוא מצוה חמורה למען יאריכון ימיך כן כתיב במצוה קלה דהיינו שלוח הקן והארכת ימים והטעם שיהא אדם זהיר בקלה כבחמורה כי אינו יודע מתן שכרם ואיזה קלה ואיזה חמורה· אינן באזהרה שכל מצות עשה שמתן שכרן בצדן אין בית דין של מטה מוזהרין לענשו עליהן דהשם עונשו שלא יקבל השכ' שכתיב בה כי מכלל הן אתה שומע לאו· מלכי ארץ וכולא כשאמר הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך אמרו מלכי ארץ לכבוד עצמו הוא מתכוין כיון ששמעו כבד וכולו או הודו וישרו מאמרות הראשונים שנאמר ראש דברך אמת וכי ראש דבריו אמת ולא סוף אלא מסוף דבריך ניכר שראש דברך אמת כן כדרש בפרק קמא דקדושין· אש דת היינו התורה כדכתיב מימינו אש דת למו· בחבור היינו שמתחילה בכלם כולב ביח' ואמר בדבור אחד כל הדברות כמו שמפרש לעיל ביוצר זה· כרתעים וכולו כי הין כרתעים לאחוריהם יב מילין מכח האש הרלא ייכו לא תרצח· ועקף היינו לא תגאף לשון מכילתא שמענו בארשת כלומר שמענו בדבורו כפשוטו ואין שום ספק בו אבל בלא תגנוב לא היינו יודעים אם בממון או בנפשות מדבר רק בי"ג מדות שהתורה נדרשת בה נלמד שמדבר בגונב נפשות כמו לא תרצח לא תנאף שחייבין עליו מיתת בית דין כן זה וכמו שפירש רשי בפרשת יתרו· שים דין וחשבון בלא תענה כלומר בלאו דלא תענה. והזהיר ושים עונשו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דהיינו אם הוא מעיד שקר למיתה ממיתין אותו נוהו דין ואם לממון משלמין לשלם וזהו וחשבון· חמוד להמנה כלומר דלא תחמוד יש כלל ופרט וכלל לא תחמוד כלל שורו וחמורו פרט כל אשר לרעך חזר וכלל מה הפרט מפורש דבר קונה ומקנה שאי אפשר לבאת ירשות לרשות אלא ברצון בעלים אף כל כן לאפוקי בנו לבתו או לאמוד· חמשה מול חמשה דברות בלוח אחד מכוונים כנגד חמשה דברות שבלוח שני כמו שפירש רש"י בשיר השירים בפסוק שני שדיך כשני עפרים וכולו· לזכותם הגדילם והאדירם כדכתיב יי' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר לפי שיי' חפץ בישראל לזכותם לפיכך הרבה להם תורה ומצות:

מנשיקות פה וכולו על שם הפסוק ישקני מנשיקות פיהו כי
טובים דודיך מיין · נגלו חמדתי כדכתיב כתפוח בעצי
היער וגו' בצילו חמדתי וישבתי וגו' · יין הטוב חכי
שהיה דברי תורה מתוק לחכי כיין הטוב · כמוצאת שלום
פסוק הוא בשיר השירים אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום ופי'
רש"י ככלה הכשרה שלימה ומוצאת שלום בבית בעלה ורוצה
לומר אז הייתי בעיניו מטוב' בשעת מתן תורה ועתה
עזבני לאורך הימים · לאל עולם על שם הפסוק בדברי
הימים ב' ל"ג אשים את שמי לעולם · ברנג כמו תרגו'
כמעד למראה דמרנג למיסוי · ממעונות כמו ממעונות
כלומר מן השמים יראה מה שעושין אומות העולם שמשלו
לאריות שדורסין ואוכלין אותנו ואין להן רחמנות וישלם
להם גמולם בראשם בשביל ישראל שהם כאסורים בגלות ·
חשוף זרועך לשון חשף יי' את זרוע קדשו ישעיה נ"ב · ונהל
לשון הנהגה כמו על מי מנוחות ינהלני · טלאים אלו
ישראל שנקראו שה פזורה קבץ אותם וקיים להם הפסוק
שכתיב וערבה ליי' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשני'
קדמוניות:

כבודו אות ברבואות וכו' נתיסד ע"פ ההגדה ר"פ
אין דורשין ז' רקיע' הן ואלו הן וילון רקיע
שחקים זבול מעון מכון ערבות ומתחיל בערבות ומסיים
בוילון · אות ברבואות וכולו זוהר כבוד שכינתו הוא אות
וניכר בין רבואות המלאכים המשובחות שזוהרם אינו כלום
נגד זוהרו של הקב"ה כמו שדרשו רז"ל נבאו' אות הוא בצבא
שלו וכתיב ואתא מרבבות קדש כלומר אות הוא מרבבות
קדש שלו · בהיכלות רצה לומר בז' היכלות של מעלה
משוכללת בסלסל הוד ונפלאו' מיוסדות ונגמרו בפאר ושבח
משוכללת תרגום ויכלו ואשתכללו · בסלסל' כולו לרוכב
בערבות · ובם כסאות בכל רקיע היכל כסא רם ונשא
ומסלאות לשון המסולאי' בפז שבעתן אור ממלאו' אעפ"י שי"ז
בן א"ה מלאות אור · פאר אורה האור המפואר · ובם נורא
ובכסא כבוד של הקב"ה שהוא איום ונור' שביעית היא בשביע'
שהוא ערבות · ובדממה פ"ה ואחר האש קול דממ' דקה ותרג'
קל מלאכי' דמשבחין בחשאי · פלדות ל' לפידות ותיבה הפוכה
הוא · אצטבלאות מקום עמידת סוס' אש לשון אלף אצטבלאו'
בין כל אחד יש בה ד' אלפים סוסים וכו' גבי שלמה רצה לומ'
שיש למעלה רוכבי סוסי' אש ולבושיהן מלאין אכופין גחלי
רתמים ואוכלים גחלים מתוך אבוסיהן ובנגד אבוס נהר
דינור של אש ושותין אותו · ועל לבם וכולו כתב מוזא אמר
ריש לקיש טבלא על לב כל מלאך ומלאך ושמו של הקדוש
ברוך הוא חקוק עליה ושמו משותף עם כל אחד ואחד
מיכאל גבריאל רפאל · בצבא ואות הקדוש ברוך הוא שהוא
אות בצבא שלו ואות שקוראים במורא קדוש קדוש קדוש ·
בסמוך לה היא רקיע ששית והוא מכון וכו' גם כן כסא
מלכות · בזוית כבוד חיות כלומר בכל זוית דכסא
יש כבוד חיות כי בכל כסא חיות ואופנים ומלאכים
ובגל משכינה על גבי ראשיהם ועומדים
ומשבחים.

חמדתי להמלך · יין הטוב חכי לדודי
הולך : רצויה הייתי אז כמוצאת
שלום · יחיד לאורך ימים עזבני הלום ·
מתי אבא ואראה לאל עולם : ברנג
נכספה נפשי חצרותיו לדרשה ·
ביום הבכורים להקריב מנחה חדשה ·
ארון עולם יחיד להמליכו בקדשה :
ממעונות אריות יראה ישלם
נכלאים · חשוף זרועך קבץ ונהל
טלאים · וערבה ליי' מנחת יהודה
וירושלם · קדוש :

הכל יודוך אופן

כבודו אות ברבואות · משבחות
ומופלאות · בהיכלות
משוכללות · בסלסול הוד ונפלאות : ובם
כסאות · מנשאות · בכל כבוד מסלאות :
ומתעלות · בנוי מעלות · שבעתן אור
ממלאות : פאר אורה וכסא נורא · שביעית
היא להעלאות : ושם אימה · ובדממה
פלדות אצטבלאות : יי' בם ועל לבם ·
שמו חקוק בטבלאות : ובם נאות ·
בצבא ואות · להקראות במוראות : קדוש
קדוש קדוש יי' צבאות : בסמוך לה ·
יקר מעלה · וכם מלכות לחי עולם
בזויות · כבוד חיות · כחז חוזה
במפעלם : ובחמישית · הדר השית · וכם
צדק ובל נעלם : ושם ידין · אמרת
הדין כבט משכיל בקץ עולם :
רביעית לה · כמו כלה · וכם קדוש
בשכלולם

בשכלולם: והוא כוין׳ לכל גון׳ לכל
הזבול ובית עולם: ושם יושב׳ וגם
יקשיב׳ לחין אבות והלולם: מקום
מקדש׳ ושיר חדש׳ למלאכים ואראלים:
ק׳ ק׳ ק׳ יי׳ צבאות: משלשת׳ מקדשת׳
ברכב אש וכס גאוה: גאון זהיון ושז
חביון׳ לשם יושב במערבה: והוא
נפתח׳ וגם נמתח׳ בהר סיני באש
לבה: ושם מודים׳ וגם קודים׳
מאורי אור ולהבה: והשנית׳ להוד
תכנית׳ בכס גדלה ומרכבה: ושם
הישר׳ שנים עשר׳ כל״ש צמ״חן וכל
צבא: וראשונה׳ בהוד ישנה׳
בכס גבורה להתיצבה: ושם פשוטה
בעז קשוטה׳ למול שבים להשיבה:
מזון מחיה׳ לכל בריה׳ בתקון רב
להתחשבה: ובו זכים׳ מלאכים׳
קדשתה להקשיבה: ק׳ ק׳ ק׳ בהגיע׳
להפגיע׳ ויום נכון במוצאו: אזי נעים׳
בקול ירעים׳ אלי היות בהרצאו: כבוד
כסאו׳ הדר שיאו׳ תנו כבוד לנמצאו:
דמות כנף׳ עדי׳ וצנף׳ בקול יעקב
וצאצאו: בעת עמדם׳ במעמדם׳ לכוין
לב למוראות: שאת עינם׳ למשענם׳
להקדישו במקראו: אזי פונה׳ ואז
יהנה׳ בעלמו אשר בראו: בענותו׳
וחבתו׳ מנשק זיו מקוראו: ק׳ ק׳ ק׳
והויח ת אהבה: אשר

ומשבחי׳ בכל מיני שבח כביכול רגליו׳ כמו קווה כמו שראה
יחזקאל׳ ובחמישית הוא מעון שהוא רקיע ה׳ מזלין׳ וכם
צדק לכל העולם רצה לומר שהוא צדק להקדוש ברוך הוא
העולם מעין כל׳ ושם ידין וכולו כנס משכיל וכולו כאשר
ראה דניאל כדכתיב עד דכורסוון רמיו עתיק יומין יתיב
דכורסוון ב׳ כסאות אחד לדין ואחד לצדק׳ כמו שפי׳ רש״י
בדניאל ז׳ רקיעית לה זה זבול׳ והוא מכון כיוכילת מכון
לשבתך פעלת יי׳ מקדש וגו׳ ב״ה מטה מכוון כנגד ב״ה של
מעלה׳ לכל גון לכל פנים הוא מכוין׳ ושם יושב הקדוש
ברוך הוא וגם יקשיב מקשיב לשון לתחינה׳ בני אבו׳ היינו
ישראל ובית כוספאות לשין אבות ועוללם והיינו לאבות
ולבניהם ל׳ עולל ויונק׳ מקום מקדש המקד׳ שבזבול שם
משוררים המלאכים והאראלים׳ משלשת רקיעי׳ שלש והיינו
שחקים׳ והיינו ל׳ זיוה׳ ועוז שכינה מקום סתר לשכינה׳
יושב במערבה שכינה במערב׳ והוא נפתח כשירד לסיני
בהר סיני באש לבה כדכתיב ומראה כבוד כאש אוכלת וגו׳
ולבה פי׳ בלבת אש׳ ושם מודים וכולו למערב כשהשמש שוקע
בכנס ומשתחוים המאורו׳ להקדוש ברוך הוא׳ והשנית
היינו רקיע שהוא שני׳ להוד תבנית היא מוכן ומזומן
להוד והדר׳ ושם הישר ל׳ שררה׳ י״ב רצה לומר י״ב מזלות
וז׳ כוכבי לכת דהיינו כלם כמנין כוכב לבנה שבתאי צדק
מאדים חמה נוגה׳ וכל צבא היינו שאר הכוכבים וראשונ׳
היינו וילון ושם פשוטה כשבני אדם שבים בתשוב׳ אז השכינה
בוילון סמוך להם וידו פשוטה לקבל תשובתן׳ קשוטה ל׳
קישוט מזון מחיה וכולו ושם יושב הקב״ה זן כל העולם
כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים להפגיע כלומר
כשמגיע זמן תפלת ישראל׳ אזי נעים הוא הקדוש ברוך
הוא שנאמר הנך יפה דודי אף נעים׳ בהרצאו שמרצה
הקין הכנסאי׳ כבוד כסאו שיתנו מקום לתפלת ישראל לעלות
עשת כסא כנגדו׳ שיאו התנשאו׳ לנמצא וזה הקדוש ברוך
הוא שנאמר דרשו יי׳ בהמצאו שממצא להם בעת תפלתם׳
דמות׳ משתי׳ כנף׳ כנפיה׳ אשר משוררי׳ בהם׳ עדי
יונקף וכולו עד שכשם׳ עטרה מתפלה דישראל להקדוש ברוך
הוא׳ יונקף לשון מנקפת׳ בעת עמדם וכולו רצה לומר
בעת שעומדים ישראל ומכוונים לבם להקדוש ברוך הוא
הוא ואומרים ק׳ ק׳ ק׳ אז ישאו עיניהם גם כן להקדוש ברו׳
הוא שהוא משען דישראל כדכתיב בתלי׳ ויהי יי׳ למשען לי
וכתיב זה כמו שכתוב בספר היכלות משביע אני עליכם
יורדי מרכבה שתגידו לבני בשעה שאומרי׳ לפני קדוש קדוש
קדוש למדו אותם שישאו עיניהם למרום כי אין לי הנאה
בעולם כאות׳ שעה שאומר ק׳ ק׳ ק׳ ובאותו שעה אני כורע
ומנשק לקלסתר פנים של יעקב החקוק בכסאי׳ זיו
מקוראו היינו ישראל וזה צורת יעקב דכתי׳ וישראל
מקוראי ישעיה מ״ח:

עונדים

כ שקורין בהעלותך בשבת אחר שבועות אומרים אשר יצר ולפרשת אחר שבועות מאורה וכו׳ :

אשר יחדיו עם ידידיו
עובדים לו אחד שכם
אל יראיו ביד נביאיו פן ירום
לרחמכם אל תראו ערת תראו מפלת
שונאיכם: זה חלקם יום נקם שנת
שלום לריב עירכם: והרג רב בגוי
חרב משכני אשר בתוככם שמי
על בני ישראל נצח ואני אברכם:
בעדת אל ישראל ישאו קול כהני
אמר להם לבניהם יברכך יי:
וישמרך מצריך ורוממך מימין יי אליך
באהליך יאר פניו יי: ויחנך ועונותיך
ישא ברחמיו יי: ויום מהומה למזה
ושמה ונקמה ביד גואליכם: שמי על בני:
רבות גורלך ישם לך שלום לחזות
בנועם: להם נשבע על ארבע לאב
המון בכל העם: לשום שמו בתוך
עמו ממצוקות להושיעם: בלי להכרית
שומרי הברית ביום צרה עברה וזעם:
שמי יקראו והם יראו ברבות כחול
זרעם: בגיל ורנה תביאנה בהיכל
מלך צורכם: שמי על בני: החזקתי
זעקתי לפני שוכן מרומים: פן יקשיב
שבות להשיב מפוזרת במתקוממים:
ובא לכנס עמוד לנס ונשא נס לעמים: אז יאמרו לכו ובחרו אורחות
יעקב תמימים: כי מלכם הדריכם להתהלל בנעימים: מעון האל
בישראל מחמד הוא בכל אמים: שמו אהבו לכו ושובו לכם לאהיכם:
שמי על בני ישראל נצח ואני אברכם: וקרבתנו זולת

עוברים לו אחד שכם על שם הפסוק בצפניה ג׳ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם יי׳ לעבדו שכם אחד פירש רד״ק שכם א׳ חלק אחד רוצה לומר בלב אחד בדעת אחת: אל יראיו אל ישראל: ביד נביאיו על ידי נביאית: פן לשון פונה פה׳ ירום לרחמכם פסוק הוא בישעיה ל׳ ולכן יחכה יי׳ לחננכם ולכן ירום לרחמכם וגומר ופירש רד״ק ירום וינשא על המכה אשר לרחם אתכם וכיוצא בו ישעיה נס כן על העתיד שירום וינשא על האומות לרחם ישראל: אל תראו כמו אל תירא עבדי יעקב׳ יום נקם וכו׳ על שם הפסוק כי יום נקם ליי׳ שנת שלומים לריב ציון ישעיה ל״ד ופירש רש״י שלומים לציון שישלם גמול על עסקי ריב ציון המזעקת לפניו לשופטה מן המריעים לה׳ בגוי חרב בגוי שחרב המשכן׳ ויום מהומה רוצה לומר שיהיה מהומה גדולה בין האומות לעתיד כדכתיב זכריה י״ד והיה ביום ההוא תהיה מהומת יי׳ רבה בהם וגומר׳ למזה לשון בזיון ורוצה לומר שעריהם יהיו לשממה כדכתיב בסוף יואל מצרים לשממה תהיה ואדום למדבר שממה וגו׳ ויהודה לעולם תשב וגו׳ ביד גואליכם על ידי משיח גואליכם׳ נשבע על ארבע שנשבע בשמו הגדול דהיינו ארבע אותיות לאברהם שנקרא אב המון לשום שמו בתוך עמו ולהושיעם ממצוקות וצרות ולהרבות כחול זרעם כדכתיב בסוף פרשת עקידה בי נשבעתי נאם יי׳ וגומר כי ברך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וגו׳׳ צורכם לשון כי לא כצורנו צורם׳ החזקתי וכו׳ כך אומרת ישראל בגלות החזקתי באנחותי ואזעק לפני הקדוש ברוך הוא שוכן מרומים׳ שבות להשיב כדכתיב ואשיב שבות עמי וגומר מפוזרת במתקוממי׳ ישראל המפוזרים בין שונאיהם׳ עמוד לנס ונשא נס לעמים על שם הפסוק בישעיה מ״ט כה אמר יי׳ הנה אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי והביאו בניך בחצן ובנותיך על כתף תנשאנה והיו מלכים אומניך וגומר אפים ארץ ישתחוו לך וגו׳ וזהו שיסד אז יאמרו ר״ל האומות העולם׳ לכו ובחרו אורחות יעקב כלומר בחרו דרך טוב להוליכם לארצם׳ כי מלכם ר״ל הקב״ה׳ הדריכם רוצה לומר הביא אותם׳ מעון האל היינו ב״ה שנק׳ מעון כדכתיב והוא מפואר בכל אומות׳ שמו אהבו והולו כשתאהבו את שמו ותעבדהו מאהבה או תוכו שתשובו לאלהיכם לב״ה ואשים את שמי עליכם ואני אברכם: זולת אור

אור ישראל וקדושו בפארן הרקיע

אור ישראל וקדושו על שם הפסוק בישעיה והיה אור ישראל לאש וקדושו ללהבה ופי׳ רש״י אור ישראל הבורא׳

ודשו

פעסק

וְדָשׁוּ׳ גִּלָּה כָּל טַעַם וְחִדּוּשׁוֹ׳ עֹז
וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ דָּת צְרוּפָה
וּמְזֻקָּקָה׳ הָדוּר בְּאֶצְבָּעוֹ חֲקוּקָה׳ וּמַרְוֵי
דַּדֶּיהָ לְלוֹקְטָהּ׳ הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה׃
זוֹהַר הִשְׁמִיעַ כִּבְרָקִים׃ חָרוּת בִּשְׁנֵי
פְרָקִים׳ טַסֵּי שַׁלְהֶבֶת נִזְרָקִים׳ וַיְהִי
קוֹלוֹת וּבְרָקִים׃ יָמָּה נִדְמָה בִּשְׂפָתוֹ׳
כְּשָׁלַח בְּנֵי אַשְׁפָּתוֹ׳ לְסִין רַעֲנָנָה כִּפָּתוֹ׳
כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ׃ הִנֵּה לְמַאֲמָרוֹ
חָרֵד׳ נִתְעַטֵּף בְּבִגְדֵי הַשְּׂרָד׳ נִחַם
אֶצְלוֹ מִלְּהִפָּרֵד׳ וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד׃ סִדֵּר
וְהוֹדִיעַ לְמִי מָנָה׳ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה׳
פָּרָשַׁת דְּרָכִים מְזֻמָּנָה׳ אֹרֶךְ יָמִים
בִּימִינָהּ׃ צָעַד אֶרֶץ כְּזַעְמוֹ׳ קְדֹשִׁים
הִרְעִיד בְּהַעֲמוֹ׳ רְחוּמִים הִבְטִיחַ בִּנְאוּמוֹ
כִּי חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ׃ שָׁפֵל הִגְבִּיהַּ בִּזְקִיפָה׳
שָׁתוֹתָיו כְּגִגִית כָּפָה׳ תַּחְתָּיו צִוָּה
לְהַקִּיפָה׳ מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה׃ יְדִידִים
נוֹגְנִים וְשָׁרִים׳ קוֹשְׁרִים׳ שָׂשִׂים בְּקַבָּלַת
מוּכְשָׁרִים׳ פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים׃ בְּחָשְׂפְךָ
אַדִּיר זְרוֹעֶךָ׳ נִבְהֲלוּ נֶחְפְּזוּ מֵרֵעֶךָ׳
שְׂפָתַיִם נֶהֱלַת בְּמִרְעֶךָ׳ מַה יָּקְרוּ רֵעֶךָ׃
וּכְמוֹ חֲזָקַת אֲזַרְתִּי׳ אֲסֵפַת מְנוּף פִּזַּרְתִּי׳
לְצִיּוֹן תְּמַהֵר חֲזָרָתִי׳ כִּי אַתָּה עֶזְרָתִי׃

עזרת׃

לפרשת בהעלותך מאורה אשר יצר   אהבה לפרשת שלח

שֵׁשׁ מֵאוֹת׳ נִקְרָאוֹת׳ בְּרִית הָאֵל
יְסוֹדֵיהֶם׃ לְבֵירַת מִי זֹאת׳
גְּרָמוּזוֹת׳ עַל כַּנְפֵי רְדִידֵיהֶם׳ מְחֻקָּקוֹת׳
מְזֻקָּקוֹת

שעסק בה מוקיהו וכו׳ כי התורה נקראת אור ׳וקדושו הקב״ה
ולפי זה יהיה הפירוש כך התורה דישראל הקב״ה שהוא קדוש
ישראל כפארן הרקיע וכו׳ ורד״ק פי׳ אור ישראל זה הקב״ה
שיאיר לישראל בחשיכה ולפי׳ זה יהיה הפי׳ כך אור ישראל
וקדושו כלומר הקב״ה שהוא אור ישראל וקדוש ישראל כפארן
הרקיע וכו׳׳ הרקיע ל׳ רוקע הארץ על המים ור״ל שבפארן
רקיע שכינתו כדכתיב והופיע מהר פארן׃ ודשו שם דם
תהלה בשעת שרצה ליתן תורה׳ וחדושו דתורה׃ עוז
ותפאר׳ במקדשו פסוק הוא בתילים צ״ו׳ דת צרופה ומזוקק׳
התורה היא צרופה ומזוקקה כדכתיב בתילים י״ב אמרות
טהורות כסף צרוף וגו׳ מזוקק שבעתים׳ הדור באצבעו חקוקה
הקב״ה שהוא הוד והדר באצבעו כתבה התורה׳ ללוקטה ל׳
כל אשר ילק בלשונו מן המים שופטים ז׳ ועל שם הפסוק
במשלי ה׳ דדיה ירוך בכל עת׳ נפש שוקקה פירש״י בישעיה
כ״ט שוקקה תאבה וכן אל אישך תשוקתך׳ כברקים בארץ׳
חרות בשני פרקים בשני לוחות׳ טסי שלהבת נזרקים בשעה
שירד שכינתו על הר סיני היו הנגוזין כמו עשן כורקי׳ מכח
האש הגדולה׳ ימה נדמה בשפתו וכו׳ על שפת הים נראה
כבחור וגיבור שולח בני אשפתו׳ לסין לסיני׳ רעננה כפתו
הסיפך זה דכתיב באיוב ט״ו וכפתו לא רעננה ור״ל כאן
שיפה סיני באילנו׳ כמו כיפה׳ הנה למאמרו חרד ר״ל הקב״ה
עינה למשה על ישראל שהיה איש חרד למאמרו׳ בבגדי השרד
כמו כ״ג שלובש בגדי כהונה בשעת עבוד׳׳ נחם ל׳ לא נחם
אלקים ור״ל שהקב״ה נחם משה אצלו לשמים ולא רצה שיפרד
משה מאתו לארץ ולכן ויט שמים וירד על הר סיני׳ למי מנה
לישראל דכתיב מי מנה עפר יעקב׳ עדות יי׳ כאמנה התורה
כדכתיב עדות יי׳ נאמנה מחכימת פתי׳ דרכים מזומנה וכו׳
ר״ל שהרשות נתון ביד כל אדם לילך באיזה דרך שירצה אבל
החכם שלבו בימינו כדכתיב לב חכם בימינו מדבק בהתורה
שמאריך ימים כדכתיב כי היא חייך ואורך ימיך׳ צעד
ארץ בזעמו ע״ש הפסו׳ בצעדך בישימון סלה ארץ רעשה אף
שמים נטפו מפני אלקים זה סיני וגומר תהלים ס״ח׳ קדשים
האומות העולם׳ רחומים ישראל׳ שפל הגביה בזקיפה הר
סיני שהיה שפל ונמוך מכל ההרי׳ ונבחר בו הקב״ה והגביהו׳
שתותיו כגיגית כפה דאמרינן שכפה עליה׳ הר כגיגי׳ ואמר
שאם לא יקבלו התורה שם תהא קבורתם׳ שתותיו כמו והיו
שתותי׳ מדכאי׳ ישעיה י״ט שפרש״י יסודות ספירותיהן ורד״ק
פיר׳ רשת׳ תחתיו צוה וכו׳ צוה לישראל שנקראו מי זאת
הנשקפה וגומר בשיר השירי׳ לעמוד בתחתי׳ ההר׳ נוגנים
ושרים היו מנגנים ואומרי׳ שירה׳ תהלה קושרי׳ להקב״ה׳
בחשפך אדיר וזרועך ר״ל כאשר גליתה אדיר זרועך או נבהלו
מרעך׳ לי מה יקרו רעך פ״ה בתילים קל״ט ופי׳ רעך ענין
רצון ומחשב׳׳ אזרתי לאזרה נא כגבר חלציך כלומ׳ חזקת כחי׳
מנוף מתגבר׳ פזרתי מה שקיתי פזור׳ בניה אסף׳ אותנו וכן
לציון תמהר׳ חזרתי שתחזור לציון כי את עזרתי וכן אני בוטח׃
שש מאות וכו׳ ר״ל השש מאות מצוות שנקראו׳ ברית האל
כי ציצית בגימטריא ת״ר׳ לבית מי זאת הייני לישרא

מזקקות· כמו ציצית פקודיהם: הזהיר
אל· לישראל· חוק שמור בידיהם:
ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם:
שמור לבן· כמו דרבן· מקום תכלת
הנצבע: לך נפתר· סוד נסתר:
חוט ציצית היות מרבע: משפטיו·
היות חטיו כפולים תוך שלש אצבעי
המשלשל· יהי נפשל· כדי אצבעות
ארבע: חוק מדינה· כרב קטינה·
בדת ציצית לא נקבע: זקוף ערך·
לחוט כרך· עלות ממניניהם: ועשו
להם ציצית: שקוד ענף עלי כנף·
ומקרן יהי נבדל: ולא ירחיק· אבל
ירחיק· כמלא קשר אגדל: מנת
טלית· נכפלת· כרבי שמעון פטור
וחדל· הן כפלה· ותפר לה ומציצית
לא תחדל: הוט בגד· ועור נגד·
כמין בגד לחוק תגדל: חקוקי עור
זנח וגעור· ואם בגד בכנפיהם:
ועשו להם ציצית: שלשים יום
איום· כסוס שאולה מעבבת: לעת
הלך· כאן ואילך· הלא ציצית חיבת:
מכורת

שכתוב בכו מי זאת עולה ונאמר מי זאת הנשקפה ונאמר כרמוות על כנפי בגדיהם היינו טלית כי הטלית הוא כמו מרוקע ומרודד· כמו ציצית פקודיהם פי' כי ציצית עולה תר"ך ואף שתרי"ג מצות הן בתורה ח' חוטין וה' קשרים מעלאין המנין ולכן שקול מצות ציצית כנגד כל התורה והפייט שהתפיל בשם מצות תפס הכלל והניח הפרט לפי שרוצה לישב כמו ציצית פקודיהם ובמדרש ישנים ראיתי שכתוב בו שש מאות ושלש עשרה וכו' וכנון הוא מאד· שמור לבן ר"ל אם אין אתה מוצא תכלת השמר מאד לעשות לבן במקומו שעונשו של לבן גדול מן התכלת לפי שהוא מצוי יותר ומשל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לאחד אמר הבי ליה חותם של זהב וכולו· כמו דרבן מלמד הפרק לתלמידים שלא תטה ימין ושמאל כן לא תטה ימין ושמאל מלעשות לבן במקום תכלת· היות מרובע דת"ר כמה חוטין הוא נותן ב"ש אומר ד' היות חוטין כפולין רצה לומר שד' חוטין מצותן שכל אחד כפול לב' עד שיהיו תלוין ח' חוטין וכמו שכתב הטור שיקח ב' חוטין כפולין של צמר לבן או של פשתן וכולו· תוך שלש אצבע כמו שכתוב הטור ויעשה נקב באורך הטלית בתוך שלש אצבעו' סמוך לקרן וכו' ולא למעלה· המשלש ר"ל הערף לכד הגדיל· נפשל יהא כתלה ד' אצבעות כדגרסינן ת"ר כמה תהא משולשל' בית אומרים ד' ופרש"י משולשלת הענף לבד הגדיל צריך ד' אצבעות וכו'· חוק מדינה וכו' כדאמרינן בהתכלת מלאך אשכחי' לרב קטינא וכולו אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסתווא ציצי' מה תהא עליה וכו' כי סדין לאו בר ציצית הוא דב"ש פוטרין ואוסרין גזיר' משום כסות לילה וסרבל נמי פטור דלאו בר ד' כנפות הוא· זקוף ערך לחוט כרך עלות ממניניהם ר"ל חוט שכורך בו עול' למנין חוטין וכלבד שיהא ארוך מחבירו שכורך בו ויצא ממנו ולמטה כשאר החוטין· שקוד כמו לשקוד על דלתותי ענין בהלכה רבה לומר עשה ציצי' שיהא ראוי לשקוד על הכנף שהו' הקרן כי ציצית צריך שתהא נוטפת על הקרן שנאמר על כנפי כשנותן על הקרן עצמו אינו כנוט' על הקרן שהרי על הקרן עצמו הוא נתון· עלי כנף על קרן הבגד ומקרן הבגד יהא נבדל כמלא קשר אגודל ולא ידחיק אותן לקצה הכנף לתלותן בתוך מלא קשר אגודל כמו שכתב הטור ויעשה נקב באורך הטלית בתוך ג' אצבעות סמוך לקרן ומרוחק מן הקרן כשיעור שיש מקשר גודל עד סוף הצפורן ומה שיש מלא קשר גודל ולמעלה עד כדי ג' אצבעות מן הכנף הוא מקום ציצי'· מנת ל' מנה· נכפלת וכו' ר"ל הכופ' טלית או הוא פטור מלעשות ציצית כר"ש וחדל לעשות בו ציצית והטעם כשיתכפלה לא יהיו הציצית בכנף רק באמצע והתורה אמרה על ד' כנפות כסותך· הן כפלה וכו' אבל כשכפלה ותפרה או מציצית לא תחדל ובדגרסינן שם ת"ר טלית כפולה חייבת בציצית ור"ש פוטר ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבת תפרה פשיטא לא צריכא דנקטה בסיכי ופי' רש"י דנקטא בסיכי תפירה רפויה· חוט בגד ר"ל אם הבגד הוא מחוטין ועור נגד כמין בגד כלומר שמחסך עור כמין בגד כמו שעושין בכנפי של בגד כדי שלא יקרע· לחוק תגדיל יהיה לך זה לחוק שתעשה בו ציצית תגדיל ל' גדיל כי אחר עיקר הבגד אזלינן· חקוקי ל' תקון· עור אם הטלית של עור והכנף של בגד· זנח מלעשות ציצית וגעור באותן שעושין ציצית· ואם בגד בכנפיהם ואפילו בגד בכנפיהם כי אחר עיקר הבגד אזלינן· שלשים וכו' כסות שאולה מעבב' ר"ל השואל טלית מחבירו עד ל' יום מעבב אותו ופטור מציצית· לעת הלך וכו' אבל אחר שלשים יום מיד כאשר הולך בו כאן ואילך או היא חייבת בציצית כדמפורש שם בגמרא דהתכלת· מכורת סוף כלומר הלוקח טלית מגויית מישראל מן השוק· לעת השוק לישראל· כשקה היא נמשכת כלומר

מְכוּרַת שׁוּק· לְעַם חָשׁוּק· כְּחֻקָּה הִיא נֶחְשֶׁבֶת: הֲמוֹן תַּגָּר· וְגוֹי מִתְגָּר· כְּשֵׁרָה הִיא מְחֻטֶּבֶת: חוּט נִפְרָץ· וְחוּט נִקְרָץ· פְּסוּלָה הִיא וְנֶעֱזֶבֶת: זָכוֹר וְהָיִתֶם וּרְאִיתֶם· פְּרַט לְלַיְלָה מְעַכֶּבֶת: קֵץ נִקְבַּע· עַל אַרְבַּע וְלֹא שָׁלֹשׁ בְּסוּדֵיהֶם: ועשו להם ציצית: וקרבתנו

כלומר כשר הוא· המון תגר כדגרסינן בתוספתא הבא מן המון פוטר פי' מן האוצר ונקרא המון בשביל הרבוי שיש שם כל דבר ופי' הכי תגר שיש לו אוצר למכור כלומר אף שאר סחורות דלאו טליתות· וגוי מתגר שמשתכר בטליתות לבד כולן כשירה ה"א מקטב' רגויה ל' קטיב' וכדגרסי' שם הלוקח טלי' מגויית מישראל מן השוק הרי היא בחזקתו מן התגר גוי כשרה דתגר לא מרע נפשיה והו' מחזק שאינו משקר שאי' ימנה כדאי' בדבר אחד טוב לא יאמינהו וכשהוא אומר שישראל עשאה או הוא כאומן אבל מן גוי שאינו תגר פסול' דשייכן שמא הוא עשאה ואם עשאה גוי פסולה כדכתי' דבר אל בני ישראל ועשו להם וגו' ומפר' ספריים שלהו דוקא גוי שכל עסקיו ליקח טליתות מגויית מישראל שנאמן הוא אלא אפילו תגר דשאר סחורות כמי נאמן כשמוכר טלית מגויין שמוחזק שאינו משקר וזהו שיסד המון תגר וגוי מתגר ועיין במהרי"ק בטור בסימן ך' שמחלק שם כה"צ· חוט נפרץ ל' ופרצת ימה וקדמה· וחוט נקרץ כלומ' אם נפסק החוט מעיקרו מתוך' סדורו לטלית ולא נשתייר בו כדי עניבה פסולה הוא· והיתם כלומר והייתם תמים עם יי' אלקיך דכתי' וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יי'· פרט ללילה מעכבת כלומ' כסות לילה מעכב מלעשות ציצית· כיכתב וראיתם פרט לכסות לילה שאינה בראיה· קץ נקבע כלומר קץ וגבול נקבע בציצית שטלית שיש לו ד' כנפו' הוא חייב בציצית לאפוקי טלית של שלש כנפים שהוא פטור:

אהבה לפרשת חקת

אֵל מְחוֹלְלִי· שְׁמַע קוֹלִי· כְּפִי חֵילִי אֲהַלְלָה: אֶת שִׁמְךָ אֲרוֹמִמְךָ· כִּי מִמְּךָ· לִי תְהִלָּה: אַזְכִּיר אוֹת וְנִפְלָאוֹת בְּצִבְאוֹת· צוּר נִגְלָה: הוֹשַׁעְתָּם אֶת בְּנֵי תָם· בַּעֲלוֹתָם מִמְּעַגְּלָה: בְּבוֹאָם אֶל מְקוֹם בֵּית אֵל· הֲרָאָם אֵל· הַגְּדוֹלָה· אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל עֲלִי בְאֵר עֱנוּ לָהּ: הֵן אֶפְטוֹר· גַּם לִפְטוֹר· כְּבוֹא הַתּוֹר· עַם לַחֲמוֹל: הָרְשָׁעִים· נִקְבָּעִים· בְּתוֹךְ סְלָעִים· עִמְּךָ קְמוֹל: יָעֲצַת· וְדִבַּרְתָּ· וַהֲשֵׁבוֹתָ· לָהֶם גְּמוּל: עַם פְּלָאִים· הֵם בָּאִים· בְּתוֹךְ חֲצוּבִים· יָמִין וּשְׂמֹאל: הֵן יָצְאַת· הַר אַדְמָתָהּ לִקְרָאתָהּ לְהַקְבִּילָהּ: אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל עֲלִי בְאֵר עֱנוּ לָהּ: נִדְכָּאוּ עַד שֶׁאוּ וְהֵם רָאוּ בְּשׂוֹנְאֵיהֶם: נִקְמָתָם הוֹדַעְתָּם· מַפַּלְתָּם לְאַחֲרֵיהֶם: בְּאֵר הֲלִיכָה וְהוֹלִיכָה: את

מחוללי· יוצרי· כפי חלי כפי כחי· כי ממך לי תהלה ר"ל כי ממך כל הנסים והנפלאות לכן עלינו לתת לך תהלה· אות ונפלאות בצבאות ר"ל אזכיר האותות והנפלאות שעשית בצבאות ישרא'· בניתם בני יעקב· ממעגל' ממצרים שנקראו עגלה כדכתי' עגלה יפיפיה מצרים· בבואם אל מקור בית אל ר"ל בבואם לאיזה שם כאומר ושם שנים עשר עינות ושבעים תמרי' ובמכילתא איתא אמר ר"א ביום שברא הקב"ה את עולמו ברא שם י"ב עינות מים כנגד י"ב שבטים ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים והוכל שבט על מבועו והזקנים כנגד הדקלים ובמדרש של רבי נחוניה בן הקנה יש כמה דברים כפלאים ונסתרי' על ענין זה ולכן קרא הפייטן המקום מקום בית אל· הראם אל הגדולה שמשם הותחל הבאר להתגלגל עמהם בזכות מרים· אז ישיר וכו' ר"ל שצריך היה לישראל לשיר עלי באר וכו' אלא שהמתינו בהלטרך להם גם של מעברו' ארנון שנשפך דם האמורי' ונעשה נחלי' כחלי' והניע ספך דמים אל הבאר הנזכר כדכתי' ומשם בארה וכו'· אפטור אליע שפתי' לדבר על' יפטירו בשפה תלים כ"ב· גם לפתור לפרש הנס של מעברות ארנון· כבא התור וזמן גאול' מצרים ע"ש דכתי' וקול התור נשמע בארצנו· עם לחמול ישראל לרחם· הרשעים היו נקבעים האמורים היו נקבעי' בתוך סלעים בהר של גד מואב ובהר של גד אמורים· לקמול להכרי'· עם פלאי' ישרא' המלומדי' בנסי'· בתוך חצוי' ימין ושמאל בתוך האמורים הנחלקים מקציתם לימין ומקציתם לשמאל· הן יצאת חקה האל· הר אדמתה של ישראל· להקבילה מלשון המקביל פני רבו· נדכאו עד שאו נדכאו עד שאו כדכאו האמוריים כ"כ עד שאו מלשון שאיה ושממה· והם ראו וכו' וישרא' ראו וכו' הודעת' לישרא' וכמה הודע' אף שמפלת' של

אומריים לאחריהם של ישראל כלומר שלא ראו את מפלתם · שבאור הלכה והוליכה את שטף דמים לפניהם כי שטף דמים היה מגיע עד הבאר · אוז ראו · עם זו ישראל כדכתיב עם זו קנית · פלילה לשון פלא · כן יחזו פלאיהם רוצה לומר לע״ל:

מזריח כבוד נגהיכ׳ אתחנן לי שיזריח אור כנגהיכם דישראל בג׳ אולם · אור פני מלך וכו׳ ושיתגלה עליכם אור של הקדוש ברוך הוא · לבמהיכם כפי משקיכם ורמוכבם לשון במה לך בשרי · בנויה ונסבה למעלה ירושלים עתידה לנסבה למעלה עד כסא הכבוד מאליה וגם להתרחב באורך וברוחב מאד כדי להחזיק בני אילי הצדק לישב בה וכדאמרינן בתנחומא עתידה ירושלים להתרחב ולעלות עד כסא הכבוד · וקראו אליה פסוק הוא בישעיה מ׳ וי״מ והתחברו אליה והגידו לה הנחמה מלשון תהום אל תהום קורא שפירושו מתחבר · אנהל אנהג · גנונים לשון מופה זר״ל שיהיו מוגנים בשבעה ענגים כמו שעלו ממצרים וזהו מפרך מעני · ומטע נצר ישראל נקראו נצר מטעי בישעיה ס׳ וגם בעמוס כתיב כרמי חמד בטעתה · כדרך אם לנחם וכולו כדכתיב כאשר אמו תנחמנו וגומר · דרכי הדורים פ״ה בישעיה מ״ה והדורים אישר פי׳ והעקום אישר כי עומד האש יאיר ועמוד הענן מיישר הדרכים · עקוב גם לשון עקום כמו והיה העקוב למישור ישעיה מ׳ · יקפלו ר״ל שיתקפל הדרך ויתקצר כי כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו וכוה יתקצר הדרך · זה הדרך וכו׳ כדכתיב בישעיה לשון ואזנך תשמענה דבר מאחריך זה הדרך לכו בה · הן לא יכנף עוד מורה מוסר עם״ה בישעיה לשון ולא יכנף עוד מוריך ופירש רש״י לא יכנף לא יתכסה ממך בכנף בגדיו כלומר לא יסתיר ממך פניו · מוריך הקדוש ברוך הוא המלמדך להועיל · חדש ושבת קרא מקרא לשון הפסוק בישעיה א׳ · קול אומר קרא ואומר מה אקרא פ״ה בישעיה מ׳ קול אומר וכולו כל הבשר חציר וגומר ות״י כל רשעים כעשבא וגומר · הדבקים אבל ישראל הדבקים בה׳ ברוב ישועה יתענגו וכו׳ · שהכל בם תורה וענוה ויראת חטא · זה עומד אחר כתלינו וכולו עם״ה בשיר השירים הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החרכים · ופטורי ציץ במלכים א׳ ו׳ ופטורי צנים · יבש חציר נבל ציץ וכו׳ פ״ה בישעיה מ׳ יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם ופירש שהבטחת האדם אינו כלום כמו שהציץ נבל והחציר יבש כן הוא עתיד למות אבל הבטחת הקדוש ברוך הוא הבטחת קיימת לעולם ולכן זה שהבטיח לנו לבנות לעתיד בית המקדש שאבנים טובות כדכתי׳ ושמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח ישעיה נ״ד יקום לעולם · טובבי׳ משרתיו מלאכיו כדאמרינן שהמוכר את הספינה · שמשות חלונות ויש מפרשים חומו׳ · אקדח שם אבן יקרה ורש״י פירש קדחו בקלו · טעם דבר אבת בין לישראל שמלך מלך ישראל ואז טירת הר קודש תראי כולם שבים בפנים שתתקנו כולם לנסם · על הר

נבוה

את דכא לפניהם: כמו חזו · אזי עם זו כן יחזו פלאיהם: באהבתך · וחבתך · בהראותך · את פליליה: אז ישיר ישראל עלי באר ענו לה: וקרבתנו

יוצר לשבת נחמו

אל אל שדי אתחנן · מזריח כבוד נגהיכם · אור פני מלך חיים ורצון לבמהיכם · נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: בנויה ונסבה למעלה עד כסאו מאליה · באורך ברוחב נוטרה להחזיק בני אליה · דברו על לב ירושלים וקראו אליה: גאולי אנהל ואנהג על מבועי עיני · גנונים ענוגים ביום עלותם מפרך מעני: קול קורא במדבר פנו דרך יי · ואתם מטע נצר חמד שעשועי נעמו · כדרך אם לנחם ואב לרחם תרחמו · כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו · קדוש: דגלי אוליך בעמוד אש להאיר בל יאפלו · דרכי הדורים אישר ומעקשי עקוב יקפלו · כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו: השבילו זה הדרך לכו עמי יבשר · הן לא יכנף עוד מורה מוסר · ונגלה כבוד יי וראו כל בשר: והחודש נהפך מיגון לששון ולשמחה יקרה · ויחונו חודש ושבת קרא מקרא · קול אומר קרא ואמר מה אקרא: הדבקים ברוב ישועה יתענגו בדשן חלבם · מבני יי יקראו ריע שהכל

בם׃ וינחם אותם וידבר על לבם׃
קדוש׃ זה עוטר אחר כתלינו מחרכיו
מציץ׃ זבול בית יער הלבנון יפריח
פטורי ציץ׃ יבש חציר נבל ציץ׃ חזה
אבן כדכוד שמשות היכל ואולם׃
הוצבים מעדתיו לשער מזרח אקדח
מושלם׃ ודבר אלהינו יקום לעולם׃
טעם ישמיע לבת ציון מלך מלך׃ טירת
הר הקודש התראי פנים כלך׃ על הר
גבוה עלי לך׃ ב״י מבטח נצחך׃
חמלתו על עמך׃ ברחמים ינחמך׃
משוד ושבר קורות זעמך׃ מי כמוך
ירפה לך׃ לרחמך ומי ינחמך׃ קדוש׃
יכנס נדחי ישראל מיד כובשו ואויבו
ישיב את שבותו׃ עד עיר מבא׃ הנה יי
אלהים בחזק יבא׃ כחתן יוצא לקראת
כלה כלולת משבין׃ כן יקדים אתי
מלבנון תבואי למרבין׃ כרועה עדרו
ירעה ובזרוע יקבין׃ לנו יעמוס אחורים׃
שכר ופעלת יומים׃ לפי כחו וגדלו
הסובל ארץ ושמים׃ מי מדד בשעלו
מים׃ אלהיכם משמח ציון בבניה
ניחומים ירחם׃ סימן ע״ש על בניה נחם
תנחם׃ כי נחם יי עמו ועניו ירחם׃
קדוש׃ מהרה יקים צמח צדיק על
שוקדני׃ מלך טען ברחים מריח ודן
דיני׃ מי תכן את רוח יי׃ נעים שמו
לפני שמש ינון מונהו׃ נכתר בשש מדות
בהוד והדר קונהו׃ את מי נועץ
ויבינהו

גבוה עלי פ״ה בישעיה מ׳ על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון׃
וגומר׳ משוד ושבר שהם קורות זעמך כלומר כלי זעמו
מי כמוך שיוכל לרפא ומי ינחמך אם לא אתה יי׳ קדוש׃
עיר מבא היא ירושלים שהוא עיר שכל ישראל יבאו לשם׃
כמ״ק יבא פ״ה שם בישעיה מ׳ הנה אדני יי׳ בחזק יבא
וגומר׃ למרבין לשון רובן ברוע׳ עדרו וכולו נ״ס שם
כרוע׳ עדרו ירעה ובזרוע יקבץ טלאים לנו יעמוס אחורים
רוצה לומר יעמוס לנו כל טוב עד שיבא המש׳ נ״א שאדם
מפסיע לאחוריו׃ ופעלת יומים כמו דכתיב בהושע
יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ושם פירשו
המפרשים מיומים משני מקדשות שחרבו ויש מפרשים משני
גליות דהיינו גלות מצרים וגלות בבל וזהו ש״פ כאן שי״ש
לנו הקדוש ברוך הוא שכר הפעולה דיומים כלומר הגליות
שסבלנו בניהם׃ לפי כחו וגדלו הסובל ארץ וכולו על שם
הפסוק בישעיה מי מדד בשעלו מים וגומר ופירש רש״י מי
מדד וגומר כל זה היה בו כח לעשות וכל שכן שיש בו כח
לשמור הבטחת הללו וכולו׃ סימן ע״ש על בניה וכולו פ״ה
באיוב ל״ח והוא כוכב גדול שבכימה ובשל הקדוש ברוך הוא
ב׳ כוכבים ממנו לפתוח ארובות המבול ונקבעו במזל טלה
ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירם לה ותנחם כן תנחם גם
ציון׃ צמח צדיק מלך המשיח שמו צמח צדיק׃ שוקדני לשון
ונכרתו כל שוקד און ופירש רש״י המקדים ומתנבבים
היאך יפעלו און ורוצה לומר כאן יקום מלך המשיח על
אומות העולם לנקום נקמתינו מהם׃ מלך טען בריחים
וכולו כדכתיב בישעיה י״א והריחו ביראת יי׳ ואיכא למ״ד
שהטעינו יפורין כרחים ואיכא למ״ד שמריח ודן והפייט
נקט דברי שניהם׃ מי תכן את רוח יי׳ ת״י שם בישעיה מ׳ מאן
תקין ית רוח קודש׳ בפום כל נביאיא הלא יי׳ וכולו׃ לפני
שמש וכולו פ״ה לפני שמש ינון שמו ואמרינן בגמרא ששמו
של משיח נברא קודם שנברא העולם והפייט פירוש ינון
לשון והאכלתי את מוניך ישעיה מ״ט ועל שם שהמשיח יהא
מונה הא״ה וזהו שיסד ינון מונהו לשון אונאה׃ נכתר
בשש מדות כדכתיב בישעיה י״א ונחה עליו רוח יי׳ רוח
חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת יי׳׃ בהוד
והדר קונהו ורוצה לומר שגם ילבוש אותו הקדוש ברוך הוא
בלבושו דהיינו הוד והדר כדכתיב הוד והדר לבושו׃ את מי
נועץ ויבינהו ופ״ה בישעיה מ׳ את מי נועץ ויבינהו וגומר
ופירש רש״י את מי מן האומות נועץ כמו שנועץ עם הנביאי׳
כמו שנאמר באברהם כדכתיב המכסה אני מאברהם וגומר
וגו׳׃ טורק לשון כטעתיך טורק כלומר טורח ישי׳ ואע״א את
אשר עומד לכם עיים אלין גוים׃ ידרשו והיתה מנוחתו
כבוד ישעיה י״א הן גוים כמר מדלי וגו׳ גם שם בישעיה ופי׳
רד״ק והלא כולם לפניו כמו הטפה מדלי שהוא דבר מועט
כנגד מי הדלי׃ נוכה הדלי לפי שהטיפה מפל׳ מן הדלי
כשואבין או כשחק מאזנים שהוא דבר מועט מן המעט כי
בכפיה מעוטה יכא הפבר׳ הדק הבוא אשר במאזנים׃
קיים בשאלו כתת לו כדכתיב קיים שאל וממך כתת לו׃
תקבוני

תקכמני ל׳ יוס׳ שבת תקכמני · עתק דוברת רנה לומר אומה הרשעה המדברת עתק · חיית קנה הוא עשו כדכתב גער חיית קנה תילים ס״ח · על מוקדה וכולו תנחומה היא העולה זו מלכות הרשעה העולה ומגאה על מוקדה שעתיד׳ לדונה וכולו ומבקש הפייט אומה המדברת עתק וגבוה עתידה לישרף על מוקדה ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה פסוק הוא בישעיה מ׳ ופירש רד״ק הגוים שמוסכן עלי שאין לי יכולת להוציא ישראל מידם לא יכופר בשום עולה שיקרבו וכל עצי הלבנון להדלי׳ עץ וכל חית הלבנון לשרפה לעולה לפני לא יספיקו להם · פוקד עון זה הקדוש ברוך הוא · יסחף ישחית כשפחת עיר של רגני וינגע בנגעים קלדו ארנו דרשעים ויש מפרשים נופו של השר ושל ס״ה מדוע כשחף אביריך · פורה בבצרה לא קולטת וכולו הפייט יסד על פס״ה דישעיה ס״ג מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה תואר פורה דרכתי לבדי ונגומר ואמרינן בהגדה שלש טעיות עתיד שר של רומי לטעות כסבור בגא שבצרה היא כבר שהיתה עיר מקלט וטועה שאין קולטת אלא שוגג והוא הרג ישראל מזיד וזהו שיסד בבצרה לא קולטת ולכן הפורה הוא הגת ידרוך אותו הקדוש ברוך הוא לבדו · ציצית אדרת שער ילבש שר המגאל רוצה לומר שר של עשו המגאל ואל יהיה לבושו אדרת שעיר והקדוש ברוך הוא יקח אותו בציצית שער ראשו ואליהו שוחטו · צונחו מורידו ויפילו לשון ותצנח מעל החמור · ושרה כלומר שיפיל האומות העולם ושר שלהם וכמו דכתיב ואוריד לארץ נגאם ישעיה ס״ג · בפנואל בשביל ישראל שפנו אל אל ויש גורסי׳ בבואל ומפרשים כמו שבשביל יעקב מלאך עשו והשפילו וכמו בשעה שקרא למקום פנואל כן ישפיל הקדוש ברוך הוא לעתיד שר של עשו · ואל מי תדמיון אל פ״ה בישעיה מ׳ · כלכם מצבים כנגד חיל צבא מעוני כל ישראל הם ממספר למעלה כנגד הקדוש ברוך הוא היודע כולם ומונ׳ מספר צבאם · בראתי אלה וכולו כלומר כל מה שבראתי בראתי בשבילכם אתה ישראל בינו עם שעונים עלי כדכתי׳ ועל יי׳ ישענו · ניחם יי׳ על שם הפסוק כי נחם ה׳ את ציון וגו׳ וגומר · קדושינו רחוק וכולו אף שהקדוש ברוך הוא רחוק מאתנו בשמים מכל מקום קרוב הוא לשמוע · באהב באהבה · קורס כרע רוצה לומר עבודה זרה שלהם כדכתיב כרע בל קרס נבו ישעיה מ״ו · קרוב ורחוק נסבל להתיהב הן שקרובים להם הן שרחוקים להם אינן יכולין להצי׳ אותן ואף שנושאין על כתפיהן אינן אלא במשא ואינם יכולין להציל וכדכתיב גם בישעיה ישאהו על כתף יסבלהו וגו׳ אף יצעק אליו לא יענה ומצרתו לא יושיע · להתיהב משא כמו השלך על יי׳ יהבך · נסך לשון מסכה כלומר שנסכו הפסל של ברזל במיני מתכת וצורף בזהב ופסוק הוא בישעיה מ׳ · עושה עופה שהקדוש ברוך הוא הופך הלילה ליום · רקוע רוצה לומר אבל הפסל המרוקע בכסף וזהב לעולם אין לו שחר כי עינים להם ולא יראו · ונשבר בפקר כבלי קרם · המסוכן תרומ׳ המלומד בהפרשה יבחר

ויפרש

ויבינהו: שכל ירום ונשא וגבוה
ממלאי עינים · שורק לנס עמים ידרשהו
לשמע אזנים · הן גוים כמר מדלי
וכשחק מאזנים: חיים בשאלו נתת
צפרה תחכמוני · רבית מאד כבודו
יעטר ראשו בהמוני · תרב גדלתו
ותשוב אפך ותנחמני · קדוש: עתק
דוברת חיית קנה גבוה למעלה · על
מוקדה היא העלה רוח מעלה · ולבנון
אין די בער וחיתו אין די עלה
:
פוקד עון יסחיף אבירה וינגע חלדו ·
פורה בבצרה לא קולטת ידרוך לבדו:
כל הגוים כאין נגדו: ציצית אדרת
שעיר ילבש שר המגאל · צונחו
ומורידו מבין כוכבים ושרה בפנואל ·
ואל מי תדמיון אל · כלכם מצבים
נגד חיל צבא מעוני · בראתי אלה
בינו עם ששוני · מספר כלם יריתי
באלה דיני · ניחם יי׳ קדוש: קרושינו
רחוק וקרוב לשמוענו שא באהב ·
קורס כרע קרוב ורחוק נסבל להתיהב
הפסל נסך חרש וצורף כזהב: רב
כח וגבורה עשה עיפה שחר · רקוע
אין לא שחר ונשבר כפחר · המסכן
תרומה עץ לא יקרב יבחר: שתו
נכרים וזדים כמות יראתם ויגועו · שדי
חלק יעקב חלקם בחיים נודעו · הלא
תדע הלא תשמעו: היום אם
בקולו תשמעו יחישנה ברצון · אולם

נכון

נכון יביא בעתה כגשם בציון · ונחם
יי את ציון: קדוש: תקיף בערבות
אות ברבבות נערץ בשנובים · תולה
ארץ על בלימה ומרביק רגבים ·
היושבים על חוג הארץ ויושביה
כחגבים: חיל קדר ואדום פושטי
ידיהם בנויהו · זוקף מוסר כנגד רודף
לדונם במטהו: הנותן רוזנים לאין
שופטי ארץ בתוהו: יאספו לירושלם
כל המצירים ושם יופרעו · מצוי דינם
ישפטו מקום אשר הרעו · אף בל
נטעו אף בל זורעו: אל מלך נאמן
ומהימן בניחומי כפלים · מבשר טוב
נהן מה נאוו לו רגלים · נחם יי עמו
וגאל ירושלם · קדוש: בת ציון עזבני
שכחני למה תאמר · איה צרתה וכי
מנושי בה התעמר · ואל מי תדמיוני
ואשוה יאמר: רבוא כוכבים לגסטרא
כימות חמה ברה · השטרתי חיל לגיון
קרטון ורהטון בעבורה · שאו מרום

ויפרש ען שלא ימהר לרקוב ומאותו ען עושין צלם ושוחין וכוראין לו כך פירש רש"י בישעיה מ׳ · יפי שנה ברנין וכולו כתיב בעתה וכתיב אחישנה כאן כשושין רמונו של מקום אחישנה וכשאין עושין רמונו מכל מקום בעתה סוא בא · ברנין לשון רימוי · אולם באמת · כציון כארין יכשה ומאחן כמו במורב כציון · בשנבים לשון חוזק · היושב על חוג הארץ פ"ה ישעיה מ׳ ופירש חוג לשון עוגל · ויושביה לפניו כחגבים · בנויהו בבית המקדש · כאטיהו להכותם ולדוכם · הנותן רוזנים וכולו פ"ה בישעיה שם · ושם יופרעו וכולו במקום אשר הריעו בן אות׳ ופורע להם · אף בל נטעו אף בל זורעו פירוש רש"י שם בישעיה אף בל נטעו אף הרי הם כמי שלא נטעו אף בל זורעו ועוד יותר מכן שיעקרו כאלו לא זרעו וכולו · מנושי בה התעמר כלומר מי הלוה לה ומשמש בה כדכתיב לא תתעמר בה והתעמר בה ומכרו · ואל מי תדמיוני וכולו פסוק הוא בישעיה מ׳ · רבוא כוכבים לגסטרא כימות חמה ברה רוצה לומר גיסטרא הוא כוכב ושם ה רבוא כוכבים הם קילו דגיסטרא כימי החמה וגיסטרא א׳ מלשון בקורטין וקירטון א׳ מלשון בריהטון ורהטון א׳ מ"ל בלגיון וכולן שמות שר׳ הן וכולן לא נבראו אלא בשביל ישראל · השטרתי מלשון שוטר ומושל · שאו מרום פסוק הוא שם בישעיה · אשה עולת רחם וכולו על שם הפסוק ישעיה מ"ט התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך · בשור לשון אשורנו ולא מקרוב · מלוכחך מלהתווכח עמך ולדון אותך · אז בשור במעשה עגל אזכור נעשה ונשמע מלהתווכח · שם שלום בגבול תחומכם כדכתי׳ השם גבולך שלום שאמרינן בפסיקת׳ שבי בעלי דינין הולכין לע"ל לדון לירושלים לפני חסים עבור תביע׳ ממון בשמגיעין י"ח מיל על י"ח מיל לפני ירושלים מוצאין כל הארץ מלאה אבנים טובות ומרגליות ואז מודין זה לזה ומשלימין זה לזה ומוחלין זה לזה ואז שלום ביניהם · ביע לשון יום ליום יביע:

התפירו

עיניכם וראו מי ברא: אשה עולת רחם האשכח להטיב כוחך · מאמר נעשה
ונשמע אזכור בשור מלוכחך · גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך: אמת
מה נחמד בירור ביע מרחמכם · כונן ירושלם שם שלום גבול תחומכם · אנכי
אנכי הוא מנחמכם · קדוש: הכל יודוך אופן

שאו מנחה · משבחה · ביום מנוחה ·
התשירו: מרום דר יעז נאדר ·
הוד והדר · הכשירו: עיניכם · נגדיכם ·
עפעפיכם הישירו: וראו אור יצר ואור ·
מאורי אור · תשורו: מרנני שפר ·
וכוכבי

התשירו לשון תשר · נר ואור פירש רש"י בישעיה ס׳ נר היא הלבנה שכת מעשה ואור היא החמה · וי"א נר זו החמה לפי שבלילה אורה נר שאינה מאירה ולבנה מושלת ביום ובלילה · תשורו לשון ראייה כמו אשורנו ולא קרוב · מרנני ספר הכוכבים המרננים להקדוש ברוך הוא באמרי ספר · וכוכבי נשף כדכתיב ברון יחד כוכבי בקר · מי מספר כלומר מי מספר וקבע · שנים עשר מזלות הלוך כמו אזול לפי שאינן קבועים בין לחכמי ישראל בין לחכמי ה"ה

ה״ה האו׳ גלגל חוזר ומזלות קבועים פי׳ פ׳ כעים וגדי׳ הם
בין עם הגלגל בין כפני עצמן בכל קדש מזל וכי׳ עש״ת סא״ב
מעק נר״ד · ברא למזל ברא כנגד · ושנים עשר שבטי בני
יעקב שנקרא תם · תם מזל יעקב שנולד מזול · כחושן
השקיע וגם בחושן היו כתובים שנים עשר שבטים · משלשי׳
התקיע אלו ישראל שמשולשים בכהנים לוים וישראלים וגם
בכל גד היו שלשה שבטים וכן בכל גד שלשה מזלות כנגד מורשי
דגל יהודה יששכר וזבולן וכנגדן טלה אריה קשת דרומי דגל
ראובן ושמעון וגד וכנגדן שור בתול׳ גדי מערבי דגל אפרי׳
מנשה בנימין וכנגד׳ תאומים מאזנים דלי צפוני דגל דן אשר
נפתלי וכנגדן סרטן עקרב דגים כך מצאתי · התקיע
קבוע כמו אבל מי תוקע כהשוכר את הפועלים · חצי עליל
וחצי משקיע חצי גלגל עולה ואו חצי גלגל שוקע · עליל פי׳
מגולה · הבקיע הבקיע לשון בוקע עבים כלומר במספר י״ב
מזלות כנגד י״ב שבטים כך היו ב׳ אבנים בחושן ששה על אבן
אחת וששה על אבן אחת וזהו הבקיע · נגדו כנגד הקדוש
ברוך הוא · בתוכן לשון תוכן לבבים כלומר בשביל כך י״ב
מזלות מאירין י״ב חדשי השנה בשביל שכל העולם לא נברא
אלא בשביל י״ב שבטי תם · צבאם נצור רוצה לומר צבאם
דישראל שצור · צר צור זה גלות אדום שכל צר חסר במקרא
מדבר ברומי הרשעה · יצו שרימו למעלה ויצו שרי של אדום
למעלה ברקיע שלא יזיקו עמו את ישראל כי כל אומה ואומ׳
יש לה שר למעלה · לכלם חיל וכולו כל שר של מעלה יש לו
גם כן חיל תפקוד אותם לשמור חיל וחומות של ישראל ·
בשם יפקוד את ישראל · ושקוד ענין מהירות והתמיד ·
לנאולים ישראל · אל יתנו דמי סלה וכולו אתם המלאכים
המזכים אל תתנו דמי אל תהיו ש׳ תקים ולבקש רחמים
לפני הקדוש ברוך הוא שירחם על ישראל ויקרא להם שנת
רצון וישועה · דמי שתיק׳ · חיל אימה שיש למלאכים ולחיו׳
הק׳ דם אימה לפני הקדוש ברוך הוא · מזהיל מושך מופעתן
הר דיגור · מפכה נובע · אונים כח · והלולו שכן את
דכא ונכה רוצה לומר כל מקום שאתה מוצא גדלתו דהקדוש
ברוך הוא שם אתה מוצא ענוותנותו דכתיב כה אמר רם
ונשא וגו׳ ואומר אשכון את דכא ושפל רוח וגו׳ ואומר · ואמיץ יה בני
עליה רוצה לומר גבורים וצדיקים דהקדוש ברוך הוא הם
בני עליה · כח רב למי נקרב וכו׳ כח רב יהיה לאותן שנקרב
שם ואינם כי אם ל״ו כדאמרינן בסוכה ראיתי בני עליה והם
שלשים וששה · גבר ברשות ורוצה לומר מי שבחו רב עייל בלא
רשות · במראי׳ כדמות להם פני השכינה במראי׳ מכונסת
כמו באספקלריא המאירה · לא מורשים וכו׳ אינם רשאים
המלאכים לומר שירה בכל עת כישראל שהן קרובים ואהובי׳
בני מלאכים כדתניא ומייתי לה בשחיטת חולין · נעדר
נחסר · רון להתמיד לומר שירה תמיד · משננים מספרי׳ ·
במעמדם פי׳ בעת עם דם כתיב בעמד׳ אל תקרי בעמד׳
אלא בעם דם כלומר בשעה שישראל דוממים כלומר שותקי׳
אז הם רשאים לומר שירה · תרפנה כנף רננים שכל זמן
שאין המלאכים אומרים שירה אז כנפיהם גרורות יחד אבל

בשעה

וְכוֹכְבֵי צֶפֶר · שִׁיר חָדָשׁ יְשִׁירוּ : וְהַחַיּוֹת
יְשׁוֹרְרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ : מִי מָסַר · שְׁנֵים
עָשָׂר · מַזָּלוֹת בָּרָקִיעַ : בָּרָא לְמוּל · בְּנֵי
תָם מוּל · אֲשֶׁר בְּחוֹשֶׁן הִשְׁקִיעַ : אֵלֶּה
הֵם · חֲיָלֵיהֶם · מְשֻׁלָּשִׁים הִתְקִיעַ :
הַמּוֹצִיא גַּלְגַּל חֲצִי · עָלִיל וַחֲצִי מַשְׁקִיעַ :
בְּמִסְפָּר כֵּן · אֵפוֹד תִּכֵּן · שְׁבָטִים חֲצָיִם
הִבְקִיעַ : נֶגְדּוֹ לָכֵן · הֵם בְּתוֹכֵן : בְּגַלְגַּל
הֵאִירוּ : והחיות ישוררו וכרובים יפארו :
צְבָאָם נָצוּר · בְּתוֹךְ צַר צוּר · יְצַו שָׂרֵימוֹ
לְמַעְלָה : לְכֻלָּם חַיִל · שׁוֹמְרֵי חַיִל ·
וְחוֹמוֹת עִיר עַל תִּילָהּ : בְּשֵׁם יִפְקוֹד ·
שָׁמוֹר וְשָׁקוֹד · תָּמִיד יוֹם וָלַיְלָה : יִקְרָא
לְצֹאן · שְׁנַת רָצוֹן · אַל יִתְּנוּ דֳמִי סֶלָה :
חַשְׁמַלִּים · וְאַרְאֵלִּים · אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ
יַעֲזוֹרוּ : והחיות ישוררו וכרובים יפארו :
מֵרוֹב חַיִל · הֲלֹא מַזְהִיל · זִיו עֲתוּרַת
מַפְּכָה : אוֹנִים לוֹ · וְהִלּוּלוֹ · שׁוֹכֵן אֶת
דַּכָּא וְנִכָּה : וְאַמִּיץ יָהּ · בְּנֵי עֲלִיָּה
לְפָנָיו אַשְׁרֵי זוֹכֶה : כֹּחַ רַב · לְמִי נִקְרָב
בְּמִנְיָן לוֹ כָּל הוֹכָה : אִישׁ אִישׁ בְּבַר ·
וְיֵשׁ בְּלֹא בַר · נִכְנָס בְּמַרְאִית סוֹכְכָה ·
מְלִיצֵי עָם · הֵם בְּנוֹעַם · יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ :
והחיות ישוררו וכרובים יפארו : לֹא
מוֹרְשִׁים תַּרְשִׁישִׁים · בְּשִׁיר כַּחֲבִיבִים
אֲמוּנִים · נֶעְדַּר אַךְ כָּל מַלְאָךְ · רוֹן
לְהַתְמִיד בְּכָל זְמַנִּים : בָּרוּךְ שְׁמוֹ ·
כְּבָרְכֵימוֹ · אַחֲרֵי קְלוּס מְשַׁנְּנִים : כְּבוֹד
עָמְדָם בְּמַעֲמָדָם · תְּרַפֶּינָה כְּנַף רְנָנִים :

יְיָ שֵׁם׳ בְּהַקְדִּישָׁם׳ פַּעַם אַחַת נְכוֹנִים :
מִמְּקוֹמוֹ׳ יִתְמְהוּ לָמוֹ׳ הֲיוֹת לְשָׁאֲלָם
פּוֹנִים : אָז אֲבִיר תָּם׳ בְּכֵס
נֶחְתָּם׳ וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ :

והחיות אהבה

שְׁתֵּי פְּעָמִים׳ מְקַיְּמִים׳ בְּכָל יוֹם
עַל הֲמוֹנֵנוּ : לְיַחֵד צוּר׳ בְּלֵב
עָצוּר׳ בְּהֶגְיוֹן לְשׁוֹנֵנוּ : מִמְּקוֹמוֹ׳
מִמְּרוֹמוֹ׳ יִשְׁלַח אוֹר לְעֵינֵנוּ : הוּא
לְבַדּוֹ יְצַו חַסְדּוֹ׳ וְיַאֲזִין קוֹל רִנּוּנֵנוּ :
בְּקָרְאֵי שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ : שְׁאָר
יַעֲקֹב׳ לֶקַח אָקוּב׳ דַּת אֵל אֲשֶׁר נָתַן
לָךְ וּשְׁמַע׳ תּוֹרַת שְׁמַע׳ אֲשֶׁר נָחֲלוּ בְּנֵי
אֵיתָן׳ מִצְוָתָהּ לִקְרוֹתָהּ׳ לְאָהֳלֵי גַּן
הַבִּיתָן׳ הֲגֵה עַרְבִית׳ אַל תַּשְׁבִּית׳
כְּתַנָּאִים בְּמִשְׁנָתָן׳ בְּהִכָּנֵס׳ כֹּהֲנֵי נֵס
לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן : רְשׁוּת נוֹעַד
לִקְרֹא עַד׳ עֲלוֹת שַׁחַר כְּמוֹ חָתָן׳ יְסוֹד
מְרֻבָּע׳ לָהּ נִקְבַּע לָעַד לֹא לְהַכְרִיתָן
הֵן עֲרוּכוֹת׳ שְׁתֵּי בְּרָכוֹת׳ לְפָנֶיהָ
כְּהִלְכָתָן : וְחוֹק כְּרוּתָה׳ לְאַחֲרֶיהָ׳
שְׁתֵּי בְּרָכוֹת לְהוֹרוֹתָן : דַּת וְחוֹק׳
מֵרָחוֹק׳ הֲגוֹת בָּהּ עַל מְלוֹנֵנוּ׳ בְּקָרְאֵי
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל : שְׁתֵּי בְרָכוֹת׳ נֶעֱרָכוֹת
בְּרֹאשׁ שַׁחֲרִית לְהִתְהַלֵּל : לְאַחֲרִיתָהּ׳
בִּבְרִיתָהּ׳ סָמוּךְ אַחַת לְהִתְפַּלֵּל :
מְסוּבָּתָהּ׳ הִלְכָתָהּ׳ עִם הָנֵץ מְאוֹר
הֵילֵל : הֲלֹא נִסְעַר׳ לְקוֹרְאֵי עַד

שלש

בשעה שצריכין לומר שירה אז תרפינה כנפיהם וגם אומרים
שירה שנאמר ואשמע קול כנפיהם · כתני׳ לשון עמוג׳ כי
איכ׳ למ״ד סרק פ״א ביום משבחי׳ המלאכי׳ · ממקומו של
הקדוש ברוך · יתמהו למו וכו׳ המלאכים יתמהו וישאלו זה
לזה איה מקו׳ כבודו · אז אבי׳ תם שבכ׳ בכת׳ זה תבניתו של
יעקב אבינו שנחתם בכסא הכבוד׳ וזהו שבי׳ אדם שבין החיות
כי איכם רואי׳ כלום וזהו תמיה להם וישאלו לחיות ככרובים
שהם רואי׳ וגם הם אינם רואי׳ כמו דכתי׳ כי לא יראני
האדם וחי׳ היינו חיות :

שתי פעמים וכולו בכל יום כל זמן שהן קיימי׳ כלומר כל
ימי חייה׳ חוב מוטל עליה׳ ליחד בור זה מה שמיחדי׳
שמו בכל יום פעמים בשמע ישראל יי׳ אלקינו יי׳ אחד :
המוניכו עם אברהם שנאמר בו כי אב המון · בלב עצור
כלומר עצור משאר מחשבות · ישלח אור דגאולה · שאר
יעקב כמו שארית ישראל · אקב אפרש · אשר כאלו אשר
כתבנו · בני איתן בני אברהם שנקר׳ איתן האזרחי · גן
הביתן זה עדן שבוא לפנים מן הגן · תנ״ה לשון דיבור כתנאי׳
כתנאים במשנתן וכו׳ כמו ששנינו במשנה ריש ברכות מאימתי
קורין את שמע ערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול
בתרומה וכולו · כהכינם פירוש כשנכנסים כי הכנס הוא
נבוה לאות ולבינן · עד עלות השח׳ וכו׳ כלומר שרשו׳
לאחרו׳ שאינן יכולין לקרות בזמנה כמו חתן וכיוצא בו עד
עלו׳ השחר · ויש מפרשים הכל הסמוך לקרא חתן שנאמר
והוא כחתן יוצא מחפתו · יסוד מרבע ד׳ זמנים שלוקים
וקבועים לקריא׳ שמע אחד יהו׳ מן המונח׳ תחלת
הלילה שני עד חצות שלישי מחצות עד עמוד השחר
רביעי מעמוד השחר עד עלות השחר וי״מ שלישי עד שיעלה
עמוד השחר ד׳ עד הנץ החמה וכרשב״י בברייתא וכן פסקו
כל הפוסקים יסוד פירוש אחר מרבע הם ארבע ברכות
ב׳ לפניה וב׳ לאחריה כדמפרש ואזיל · מלוניכו בית הכנסת
לשון מלון פ״א ל׳ לינה כלומר על מטתינו · סמוך אחת
להתפלל כי בשחרית רק ברכה אחת לאחריה דהיינו גאל
ישראל ומיד סמוכי׳ להתפלל שמונה עשרה ולסמוך גאולה
לתפלה · מסובת׳ מל׳ הנני סך את את דרכיך ענין גדר ·
הלכתה וכולו פירוש הלכתא שאמר רבי יוחנן וותיקין היו
גומרין אותה הנץ החמ׳ איכו אלא גדר וכית שלא לעבור אבל
מצותה עד ג׳ שעות כדמפרש ואזיל · הנץ לשו׳ פרחים כמו
הנצו הרימונים כי הפרח לבן ואדום ומוזהי׳ · הילל ל׳ אור
כמו הלל בן שחר להתהולל ל׳ דגם לה׳ והתהולל בעת הלך כאן
ואילך וכו׳ פיר׳ בעת הלך אנה ואנה ולא קרא עד ג׳ שעו׳
וקורא אחר שלשה שעות ואילך לא הפסיד כאדם שקורא
בתורה ואמר בגמרא מאי לא הפסיד שברכות
שקורא בברכותיה ואינם לבטלה והיינו כל שעה רביעי׳ אבל
מכאן ואילך הוי ברכה לבטלה · רוחשים ל׳ רחש לבי ענין
נענוע כלומר מדברים כן · איש כדרכו והלכה כבית

שלש ששת להתחולל: בעת הלך:
כאן ואילך· לא הפסיד ולא חלל:
רוחשים כה· איש כדרכו· והלכה
כבית הלל: יד יפסוק· אשר יעסוק·
בראש פרקים להתמלל: היה רץ·
ולא יחרץ· אבל יעמוד ויפלל: וכה
יפעל· קרא שד על· לבבך מסתולל:
זין נשמע· תורת שמע· בכל לשון
להתמלל: הלא נודעה· בארבעה·
אשר פרשו זקנינו: בקראי שמע
ישראל יי אלהינו: שם אחד· ירא
ופחד· והשמר באותותיו: לבד החת·
אל תשחת· הארך דלית: כחקותיו:
מאריכו· להמליכו· על ארבע רוחותיו:
המפחד· לא יכחד· באמצע שאלותיו:
ברית יקים· בין פרקים· להשיב לכל
שלומותיו: רוח יקים· בין דבקים· ידקדק
באותותיו: ירא ועשה· כרב יוסי· והאזנת
למצותיו: הקורא· צ׳ל יורה באצבעותיו
ושפתותיו: ואם טעה· בארבעה·
יחזיר לראש קריאותיו: דת ספק·
להתאפק· הלא יחזור לראשיתיו:
הלך אן· ומצאן· והן קוראין לעמתיו:
הוי עסוק· בפסוק· הראשון כדיננו:
בקראי שמע ישראל יי אלהינו:

וקרבתנו זולת:

סלל כלו׳ כל אדם יקרא כדרכו בין זקוף בין מוט׳ כב״ה שבוכר כן פי׳ איש כדרכו כדרך סברתו ב״ש כסברתו וב״ה כסברתו ולפי זה יתישב היטב והלכה כב״ה אך לא פירש ענין מחלוק׳· יד יפסוק ידו דפועל· אשר יעסוק במלאכה יהא פוסק ממלאכתו· בראש פרקים דהיינו פרק ראשון משמע עד והיה אם שמוע צריך לפסוק ממלאכתו ולקרות אבל בפרק שני יעסוק במלאכה ויקרא פ״א שפסוק ראשון צריך כוונה וכל אדם יפסק ידו וממחשבתו משאר עניינים· לא יחרץ וכו׳ כלומר מי שרץ בדרך לא יורה עצמו לרוץ ולקרא ק״ש במרוצתו רק יעמוד ויתפלל עד על לבבך שבפר׳ ראשון כי אסור לאדם לקבל עליו עול מלכות שמים מהלך· יחרץ לשון ויד חרוצים· מסתולל ואחר כך ידרוך כדרכו כמו עודך מסתולל· בכל לשון וכו׳ קריאת שמע נקרא בכל לשון· הלא נודעה קריאתה של שמע שהיא בכל לשון כמו ארבע׳ דברי׳ שפירשו חכמים במשנת ואלו נאמרים בכל לשון בארבעה דברים מפורשים בענין ולא נגזרה שוה· שמע ישראל יי׳ כבית׳ בשמע לאזנך ובכל ל׳· שם אחד פירש הפסוק ותשמר בקריאת אותיות אחד כלו׳ אין להאריך בו שלא יהא כראש כאומר אי חד· לבד החית אל תשחית וכו׳ שצריך שלא לחטוף החי״ת ולהאריך בדל׳ עד שיכוון במחשבתו שהקב״ה מולך בארבע רוחות הארץ והשמים ועיין בטור סי׳ ס״א· המפחד ר״ל מי שמתפחד מן הגוי שפגע בו בשעת ק״ש ואפי׳ מפני יראת אביו או רבו שואל אפי׳ באמצע׳ כדתנן באמצע שואל מפני היראה ואנ״ל שמשיב וכו׳ וזהו שיסד לא יכחד לא ימנע באמצעו שאילותיו מלשאול בשלומו· בין פרקים וכולו אבל בין ברכה לברכ׳ ופרשה לפרש׳ יכול להשיב שלום לכל אדם ודוקא משיב ולא שואל אלא לאדם נכבד· בין דבקים כגון על לבבך וכיוצא בו ועש׳ כרבי יוסי שצריך להשמיע לאזנים לכתחילה מה שמדבר בשפתיו· והאזנ׳ למצותיו בירושלמי איכא דרבי יוסי כל המצות צריך להשמיע לאזניו ומסיק שטעמיה מוהאזנת למצותיו· אל יורה לשון מורה באצבעותיו· טעה בארבעה וכו׳ רוצה לומר שבד׳ טעות צריך לחזור לראש א׳ כגון אם טעה בפרשה ואינו יודע להיכן טעה יחזור לראש הפרשה שני טעה בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם שבפרשה ראשונה או שנייה חוזר לוכתבתם ראשונה ג׳ אם טעה בין פרק לפרק שיודע שהוא בסוף הפרשה ואינו יודע אם בסוף ראשונה או שנייה חוזר לסוף ראשונה רביעי כגון שקרא׳ בועל לבבך וכיוצא בו בפרשה ראשונה ומסיים בשנייה או להיפך צריך לחזור לראש· דת ספק כלומר אם בספק קרא קריאת שמע אם לאו· להתאפק להתחזק לסבול טורח הקריאה כי צריך לחזור לראש כי הוא ספק דאורייתא· הלך אן וכולו כלומר אם הלך אנה וקרא קריאת שמע וחזר לבית הכנסת ומצא ציבור שקורין קריאת שמע צריך לקרות עמהם פסוק ראשון שלא יחשדוהו שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חביריו׳:

אמת משל היה· באמיתת
קדמוני משליכם· גבר
תם

אמת משל היה כלומ׳ מעשה איוב שבקר׳ איש תם וישר משל אמת היה דפלוגתא הוא דאיכא למאן דאמר איוב לא היה ולא נברא רק משל הוא ומפר׳ הפייט

תָּם וְיָשָׁר· דִּמְיוֹן קִרְיַת מוֹשְׁלֵיכֶם·
הוּכְפַּל בְּמִשְׁנֶה נֶחָמוֹת וּבְיַד הַנְּבִיאִים
אֲלֵיכֶם· נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי· יֹאמַר
אֱלֹהֵיכֶם: זוֹרֵז חָכָם בְּעוֹז חָסוּת
בָּאָה לְנַחֵם· טִכְסָה בְּמַשְׂכֹּרֶת שְׁלֹמֹה
יְדִיד מְבִיאַת לֶחֶם· כַּמָּה וְכַמָּה יֹאמְרוּ
לִירוּשָׁלַיִם כְּבוֹדֵךְ בְּהִתָּחֵם· נִחַם יְיָ עַמּוֹ
וַעֲנִיָּו יְרַחֵם: מָשׁוּחַ מֵחֲבֵרָיו לְבַשֵּׂר
נְבוּאוֹת וְנֶחָמוֹת בִּכְפָלַיִם· שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ
הִתְעוֹרְרִי עוּרִי יוֹרְדֵי פְלָאִים· פּוֹרֵץ
עָלָה מְנַחֵם צִדְקֵנוּ טָהוֹר שׁוּלַיִם· נִחַם
יְיָ צִיּוֹן וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָיִם: קָבוּעַ
כָּזֶה וְכָזֶה· רוּם עֶשְׂרִים אֲרֻבּוֹתֶיהָ
שִׁמְשׁוֹתֶיהָ לְאַבְנֵי חֵפֶץ· שָׁלוֹם לָשׂוּם
גְּבוּלוֹתֶיהָ· תִּקֵּן מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן
כְּגַן יְיָ עַרְבוֹתֶיהָ· נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם
כָּל חָרְבוֹתֶיהָ: מֵאַהֲבֶיהָ יִרְוְיוּן
דֶּשֶׁן· נַחַל עֲדָנֵי נְחוּמֶיהָ· בִּרְצוֹתֵךְ
כְּאַהֲבַת יוֹסֵף לְדַבֵּר לְלֵב רְחוּמֶיהָ·
יִצְדְּקוּ וְיִתְהַלְּלוּ בָךְ קְשׁוּט תְּחוּמֶיהָ·
תִּנְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשּׁוֹד תַּנְחוּמֶיהָ:
חִזָּיוֹן קְדוֹשִׁים עֲשָׂרָה עַמֵּךְ בְּהִשְׁתַּתֵּף
בְּקִיּוּמָתֵנוּ· וְאוֹתִיּוֹת מִצְטָרְפוֹת
לְתַנְחוּמֵךְ לְצֹאנֵךְ וְכַרְמֵךְ בְּסִימָתֵנוּ·
בְּשִׁיר וְתוֹדוֹת אֲזַמְּרֵךְ כְּאָז מִנּוֹף
הוֹצֵאתָנוּ· כִּי אַתָּה יְיָ עֲזַרְתָּנוּ וְנִחַמְתָּנוּ:

עזרת:

אהבה לפרשת עקב:

ידיד·

הפייט דאפי' למאן דאמ' שלא היה ע"מ אמת משל היה או ר"ל כדברי שניה' אמת היה ומשל היה· באמית' קדמוני משליכם היא התורה האמיתי שנאמר כאשר יאמר משל קדמוני· דמיון קרית מושליכם מקר' איוב ומקרה ירושלים הם שוין כדכתיב בירמי' כי מכת אויב הכיתיך ומפרש במדרש אל תיקרי אויב אלא איוב באיוב כתיב אש אלקים נפלה ובירושלים כתיב ממרו' שלח אש וכולו והפייט יסד רק מה שהוכפל בנחמות· הוכפל במשנה כדכתיב באיוב ויוסף יי' את כל אשר לאיוב למשנ' וכתיב ביה ויבאו אליו כל אחיו וכל אחיותיו לנחמו וכן אמרו הנביאי' אליכם שהקב"ה ינחם אתכם בכפלי' כדכתיב נחמו נחמו עמי וגומר· זורז חכם זה בועז שנאמר בו גבור חיל· בעוז בהתורה שנקרא עוז· חסות באה לנחם היא רות שבאת לחסות תחת כנפי השכינה דבועז לנחם כ"ש שנאמר אמצא חן בעיני אדוני כי נחמתני· טכסה וכו' שתקנה ויכינה וא"ל תהי משכורתך שלימה באגדה אל תקרי שלימה אלא שלמה הוא שלמה שנקרא ידידיה לכן יסד מבית לחם או י"ל ידיד זה בועז שהיה מבית לחם· כמה וכמה נחמות וכו' במדרש אמר הקב"ה בועז ניחם ואני איני מנחם ברכת בועז נתקיימה ברכותי שברכתי ישראל לא יתקיים וכו' ולכן יסד כאן שכמה וכמה נחמות· וכיו"ם כבודך בהתנחם פי' על אחת כמה וכמה יאמרו לירושלים כשתבא כבודך להתנחם עם ירושלם משל למלך שהרגו עמו ופרצו כרמו כשישב המלך ובאו מנחמים לכרם אמר המלך לכרם אתה מנחמים נחמוני כך הקב"ה הוא המלך והרגו עמו ישראל והחריבו אותם וכישראל כי כרם יי' צבאות בית ישראל אמר הקב"ה נחמוני אני לכך יסד בהתנחם: משוח מחביריו זה ישעיה שנאמר בו יען משח' אותי לבשר ענוים וכתיב ע"כ משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחביריך ונדרש על ישעיה: נחמות בכפלים וכדמפרש ואזיל כגון שוש אשיש והתעוררי ועורי כולם כפולים: יורדי פלאים זו ירושלים שנאמר ותרד פלאים: פורץ עלה כדכתיב במיכה ך' עלה הפורץ לפניהם ונומר זוה מלך המשיח: מנחם זה שמו של משיח במס' סנ' מנחם: צדקינו טהור שולים משיח צדקינו ע"ש וזה שמו אשר יקראו יי' צדקינו יהיה טהור בלי טומאה ועון ופשע וע"ש שכתיב טומאתה בשוליה יסד כאן טהור שולים או ר"ל שיטהר השארית יהיו כימין: קבוע כזה וכזה כדכד מפרש כדכד וזהו שיסד כזה וכזה כלומר כדכד יהיה חומות ירושלם וכ"ש לעתיד וכדכתיב בישעיה נ"ד ושמתי כדכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ ואמרי' בהמוכר את הספינה עתיד הקב"ה מביא אבנים טובות ל' על ל' ומוקק בו ך' על ך' ומעמידן בשערי ירושלם וכו': עוד שם מאי ושמתי כדכד שמשותיך פליגי בה תרי מלאכי ברקיעא חד אמר של שוהם וחד אמר של ישפה אמר להן

הקב"ה

הק״בה ליה כדין וכדין וזהו שיסד כזה וכזה וזה עיקר · ארכותיה שלובות כי פי׳ של שמשותיך הוא שלובות שמשותיה לאבני חפץ תפס גם כן פירש המתרגם שפירש שמשותיך אשך · להשים ברכותיה כדכתיב ורב שלום בניך · כאשבת יוסף שדבר על לב אחיו וניחמם כן ידבר הק״בה על לב ירושלם · וכי״ם בריכותיה על שם דאמר בפסיקתא אבל לעתי׳ לבא אדם שייב לחבירו והוא אומר לו לך כדון אבל היושים בירושלים וכיון שמגיעים אצל תחומי ירושלים הם מוצאי׳ קוטם מלאים אבנים טובות ומרגליות והוא נסיב תרתין מנהון וא״ל יתיר מאלין אני שייב לך והוא אומר לו אף לא כדין יהא שביק לך הה״ד השם גבולך שלום וזהו שלום לשים בריכ שלה · ברכותך וכו׳ כשתהלה לדבר על לב ירושלים שלא תקבל כפותן אלא מזה שידבר הק״בה על לב ירושלים לנחמה כאשר דבר יוסף על לב אחיו וניחמם · רפותיה אוסביה · משוד תנחומיה פירש רש״י בישעיה ס״ו משוד לשדים · מוין קדושים עשרה עיך כהשתתפך דאמרינן במדרש שאמר הק״בה להושע לנחם את ישראל וכן ליואל וכן לעמוס וכן למיכה וכן לעובדיה וכן לחבקוק וכן לצפניה וכן לחגי וזכריה ומלאכי וזהו י׳ לאפוקי יונה ונחום על נינוה אתנבאו: ולא היו מבקשים שהיו אומרים להם אתמול אמרתם דברים של תוכחה ועתה של נחמה לאיזה דברים נאמין אל הראשונים או אל האחרונים עד שאמר להם הק״בה נואה אני ואתם נלך ונכחמה וזהו נחמו נחמו עמי אל תקרי עמי אלא עימי · וזהו מוין קדושים כשהק״בה משתתף עימם וי״א שהרווה מיוסד מפסוק זה ובא יי׳ אלהים וכל קדושים עמו מי הם קדושים שהכה נביאי אדם ואליהו ומלך המשיח · עיך כהשתתפך לבא כקיימתני לבא עימהם ובכורת של הק״בה הוא קיים · מוין לשון מיון · כקיימתני כלומר כמו שקיימתני בימשה עבד שאמר משה רבינו עליו השלום עשך הם בין מיהן ובין וכלאים אף כאן כקיימו כעמו עמי · ואותיות מצטרפות לתנחומיך רצה לומר נחמו נחמו עמי כשתצרף עמי שהיא גימ׳ כיכי לנחמו נחמו שהיה כקיימתני כתיבי כביכול כאלו אמר הקדוש ברוך הוא נחמוני וגם עמי גמטריא · לאכך וכרעך כקיימתני ע״כ נריך אתה להתנחם שגיעתני לשון ליון ועקראתני כאלך · וכרעך כדכתיב ולאכה כאבי כאן מרעיתי · וכתיב כרם יי׳ צבאות מכוף מצרים :

יְדִיד עֶלְיוֹן · שְׁמַע הֶגְיוֹן · כַּאֲשֶׁר אַשְׁמִיעֲךָ : בְּחַן מִלִּין · בְּרַת תְּפִלִּין · בְּמִדַּת שַׁעֲשׁוּעֲךָ : וְאַרְבָּעָה · לְרֹאשׁ קְבוּעָה · וְנִצָּרִים לְרִגְעֲךָ : וְשֶׁל הַיָּד · יְהִי אֶחָד · לְיַד כֵּהָה בְּקִבְעֲךָ : כַּחוֹתָם עַל לִבָּךְ · וְכַחוֹתָם עַל זְרוֹעֲךָ : הֲדַר תְּפִלִּין · הֲוֹת אֲצוּלִין · מִמֻּתָּר לְפִי קְדוֹשִׁים : וְהָעֲמִידִים · וְהַפְּרִידִים · הָוֹת לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים : וְרָאשֵׁי שִׁין · כְּמוֹ רֵישִׁין · מְרֻבָּעִים מְשֻׁלָּשִׁים : וְלָצוּר דָּלֵי · אַל תֶּחֱדַל · וְיוֹד מִיַּד אַל תְּאַשִּׁים : עֲשֵׂה לְשָׁמָם · עַד תֻּמָּם · וּמִצְוָתָם לַאֲנָשִׁים : הֲכִי מֵהֶם · פְּטוּרִים הֵם קְטַנִּים עֲבָדִים וְנָשִׁים : וְהַחֲתָנִים · וּמִתְאוֹנְנִים · וַאֲשֶׁר לְמִצְוָה חֲמוּשִׁים : וְלֹא נִתַּן · לַעֲשׂוֹתָן · לְתִשְׁעָה הֵם מְפוֹרָשִׁים : וְשִׂים אוֹתוֹת · עֲלֵי אוֹתוֹת · בְּתַגִּין כְּתַבְנִית גְּרָשִׁים : רְצוּעֵיהֶם לְבַר

פניוזס ·

ידיד עליון אתם ישראל שאת׳ אהובי׳ להקדוש ברוך הוא · שמע הגיון לשוני · כמו ענין הקירה לבואת תבקנו · במדת שעשועיך במדת התורה שכתיב בה ואהיה שעשועי אצלו וגו׳ ומר לימדני כל דבר סוד וסוד · וארבעה לראש קבועה ארבע בתי לתפילה של ראש תקבע כדכתיב לטטפת בין עיניך טט בכתפי שתים ופת באפריקי שתים · ונצרים ושמרים · לרגעך לשון רגע כי אפילו רגע אחד אין רשאי להסיח דעתו מהתפילין שעליו · יהי אחד כלומר בכרך אחד בבית אחד · ליד כהה היינו שמאל כדכתיב על ידך יד כהה · כחותם וכולו פיר׳ החותם שעל זרועך יהיה כנגד לבך כדכתיב ושית׳ על לבבכ׳ שתהא שימה זו כנגד הלב והיא קיבורת פ״א יום תקי׳ כראוי חותם דתפילין על זרועך או יואל הקדוש ברוך הוא משאלות שלמה המלך שאמ׳ שימני כחותם על לבך הינו׳ אצולין מפורש׳ לתכותן · מות׳ לפי קדושים שאמר למען תהיה תורת יי׳ בפיך מן המותר שבפיך דהיינו עור בהמ׳ טהורה · והעמידים והפרידים לכתוב כל אחת מד׳ פרשיות לבד ולא על קת בה אחת של יד לכתוב בד׳ עמודי׳ ולא בעמו׳ אחד וראשי שין כמו רישין דרך הסופרים לעשות שין בכורת ריש כזה ש והם השיכין שהם בעור מבחוץ · פ״א כמו ראשון בבי״ת כלומר בראשיתן מרובעין ומשולשין פירוש בעור ב״ת התפילין מבחוץ כשמאל המניח עושין שין של ארבעה ראשים כזה ובעור בית הימין מבחוץ עושין היוליםי שין של שלשה ראשין כמו כל השיכין וזה עיקר ועיין בטור סי׳ ל״ב ובקיצורו · ולצור ולקשור · דל דל״ת · אל תחדל לקשור כמו דל״ת ברצועה של ראש · תאשים ל׳ מליצ ומפרין והכה בקושים שין וכקשר רמוזת הראש דל״ת וברצועת יד יוד הרי שדי ולמה דל״ת קשור בעורף כי ד׳ פעמים נקראו ישראל קשה עורף ביציאה ועגל · עשה לשמם עד תמם

כלומר

פְּנֵיהֶם׃ לְכָל חֶפְצֵיהֶן דְּרוּשִׁים׃ וְאֵין
לְחַזְּקָם׃ בְּהִתְפַּסְּקָם׃ אֲבָל לַעֲשׂוֹתָן
חֲדָשִׁים׃ כְּזֹאת תַּרְבֶּה׃ וְלֹא
תִּכְבֶּה׃ וְכַחוֹלִים זַרְעֶךָ׃ כְּחוֹתָם
עַל לִבֶּךָ׃ וְהָרְצוּעוֹת׃ יִהְיוּ צְבוּעוֹת
שְׁחוֹרוֹת לְמֹשֶׁה הֲלָכָה׃ רְצוּעַת
יָד׃ קְשׁוּרָה עַד׃ אֶצְבַּע צְרָדָה אֲרֻכָּה׃
וְהָרְצוּעָה׃ לְרֹאשׁ יְרוּעָה׃ עֲדֵי טַבּוּר
מְמֻשָּׁכָה׃ וְדַת שְׁתֵּיהֶן׃ בְּרָחֳבֵּיהֶן
כְּאוֹרֶךְ שְׂעוֹרָה אֲרֻכָּה׃ וְתִתּוֹרְתָא׃
וּמַעְבַּרְתָּא׃ הֱיוֹת בְּשֵׂעָר נִכְרָכָה׃
קֶשֶׁר קָשְׁתָן׃ וְתֵן סִדְרָן׃ כַּאֲשֶׁר אֲצַו
אוֹתְכָה שְׁמַע׃ וְהָיָה יִתֵּן בְּחַלְיָא׃ לִפְאַת
יְמִינְךָ סְמוּכָה׃ וְתֵן מִמּוּל׃ פְּאַרַת
הַשְּׂמֹאל׃ קַדֵּשׁ לִי וְכִי יְבִיאֲךָ׃ וְאַל
תֵּמַר וְהִשָּׁמֵר׃ מִלְּהַחֲלִיף וּמִלְּהַפְּכָה׃
וְגַם תִּדְרוֹשׁ לְיָד וְלְרֹאשׁ׃ אַחַת הִיא
הַבְּרָכָה׃ וְדִינָם אִם׃ לֹא תַתְאִים
בְּרִסָּה לְהַחֲזִיר צְרִיכָה׃ כֵּן נֶאֱמַר
וְכֵן נִגְמַר׃ וְגַם אֲנִי מוֹדִיעֶךָ׃ כְּחוֹתָם
עַל לִבֶּךָ׃ דָּרוּשׁ וּמְצֻנָּא׃ אֱנוֹשׁ רָצָה
בְּחֻקַּת אֵל כְּהִלְכָתָם׃ חוֹב עָלָיו
הֱיוֹת תְּפִלָּיו׃ עֲלֵי קְלָף כְּתִיבָתָם׃
דַּת וְרִין׃ תְּפוּרָה בְּגִידִין׃ וְאֵין שִׂרְטוּט
בְּתוֹרָתָם׃ וְדִין לִהְיוֹת׃ לְאוֹתִיּוֹת
אֲוִיר מִכָּל סְבִיבוֹתָם׃ וְאַל יוֹרַד מֵרֹאשׁ
לְיָד׃ לְבַל תֵּקַל קְדֻשָּׁתָם׃ וּמֵעֲשֶׂר
עַד עֶשֶׂר׃ וְאַרְבַּע קְן תְּפִלָּתָם׃ וְעֵת
שָׁנִים׃ בְּעוֹד יוֹמָם׃ אֱנוֹשׁ חַיָּב

בברכתם

כלו׳ כל נרכן צריך להיות למשה דהיינו ע״בו׳ ותקון הקלפים והכתיבה׳ שכי מהם בלומר ויש שהם׳ ומתאוככים אוכן נאו דוקא מתו ומשל לפכיה את כלות׳ אבל יום ראשון כטור׳ ממושים לשון וקיתשים׳ עלו בלומר העוסקים ב׳ זנוה וא״א להכים תפילין ונלקיים השלמים הם פטורין מתפילין לתשעה הם מפורשים דהיינו מין נו׳ עבד קטן אשה כותי ומשומד מסור ממור כתיך׳ ושים אותות עלי אותות בלומר כרי׳ לעשו׳ תגין על אותיות שעטנז גץ׳ ריזו לתגין מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים׳ מן התורה שנאמר פרות על שלמות כתריות של קלף׳ מן הנביאים קרנים מידו לו ומן הכתובים קוצותיו תלתלים כמוקיצים׳ נדושים לשון נדיש׳ רמוצהם לבב פניהם לך שחור ושער ואין צחון ואין למוקם אין לתופר ולקושר׳ בהתפסק׳ כשנקרעו כדכתיב וקשרת קשירה תמה׳ כזאת תרבה ואיך דאמריכן כל המניח תפילין מאריכין לו ימים שנאמר י״י עליהם יחיו׳ ולא תכבה בלומר שלא תכבה נרך׳ צרדה אמצעי היינו אצבע אמצ׳ כי מתכוונים׳ בא אומר רים לקים כל שיעור רצוע׳ של יד עד אצבע צרדה׳ ארכה כלומר עד אצבע צרדה צריך להיות אורך רצועה של יד׳ שיוכל לכורכו סביב׳ זרוע וסביב אצבע צרדה שלש פעמים ושל ראש עד הטיבור׳ ודת שתיהן וכולו כלומר הן רצועות של ראש הן של יד צריכין להיות רחבן כאורך השעור׳ ארכ׳׳ ותתורתא בגמרא תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני ופירש תיתורא הוא עור הנכפל למטה לבתי׳ פי הבתים והוא בית מושב של תפילין ונראה כעין דף של גשר׳ ומעברתא גם שם בגמר׳ מעברת׳ דתפילין הלכה למשה מסיני ופירש״י דהיינו כשכופל עור התיתורא כנגד השלם ומכיא בו נראה׳ להכנים בו הרצועות בקר׳ מעברת׳ ע״ש שהרצועה עוברות בתוכו ואינם קבועי׳ בתוכו וכולו׳ היות בשער נכרכ׳ לא קאי אתיתור׳ ואמעברת׳ אלא שצריך לכורך על כל פרשה שער של בהמה טהורה וגם היא הלכה למשה מסיני ולכר׳ ומכאן למתק כת״תך בניית תפילין וכתיב שעיך׳ בחולי׳ כלומר בבית בבית שלו לפי שכל בית עופרד ומכירו בסוליות השורה׳ ימינך ימין המכים׳ ואל תמר ואל תחליף כלומר אל תשנה׳ ת״ר כיצד סדרן קדש והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמוע משמאל והתניא איפכא אמר אביי לא קשיא כאן מימינו של קורא וכאן משמאלו של מניח ופר״ש ור״ת הנס כתובים׳ אחת היא הברכה צריך לומר לכל אחת ברכה אחת ואף אם לא שח בינתי׳ צריך לברך על של יד להניח ועל של ראש על מצות וגבי ברכה קאי אסניה׳ ווהו׳ אקמסיא הברכה ואם שח בינתים צריך לברך על של ראש להניח ועל מצות ואף שכירך כבר להניח על של יד וזהו שיבה׳ אם לא תתאים לשון שכולה שתאימות בלומר שבסמוכתים ברכה לקמן ר׳ כריבה כלו׳ שצריך לחזור ולברך להניח על של ראש ועל מצות ועיין בטור סימן כ״ה׳ דרוש ומנא נמצא כלומר דרוש ומנא אנוש תלמיד חכם שרוצה בחקת אל כהלכתן ימהר׳ ימן׳ ועלי קלף כתיבתם שצריך לכתוב ב׳ נפולין של קלף ובאוקים כשר׳ תפור בגידין הלכה למשה

מסיני

אמיני הוא שתפילין נתפרין בגידין שהורין: ואין שרטוט'
מזוזה צריכה שירטוט ולא תפילין ולכן אין משרטטין אותן כי
כל העוסק בדבר שפטור ממנו כקורא הדיוט· אויר אבל
שכינותם שלא ינע אות לחברו: לכל תיקל קדשתם רוצה
לומר שאין רשאין לעשות תפילין של יד משל ראש כי אין
מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה שבראש ד' בתים
ורובו של שדי"ן על רצועת יד רק י' וגם מה דכתיב וראו כל
עמי הארץ כי שם יי' נקרא עליך ויראו ממך כמד' על תפילין
של ראש כי שם יי' נקרא ראשי תיבות שי"ן שבתפילין דראש·
ומעשר עד עשר וכולו פירש שלא לפחות מעשר תפירות אבל
יאמר יען המובחר י"ב תפירות כנגד שנים עשר שבטים
וכנגד שנים עשר מלאכי' המקיפי' כסא הכבוד שלשה מכל צד
והכסא הכבוד באמצע· ואחר'קן תפירתם שיעשו' תפירו'
באמצע קמות היינו תפירות מרובעו' ולא עגולות דאמרינן
במרא תפירו' מרובעו' הל"מ: וי"מ מעשר ועד עשר וד'
קן תפירתם רוצה לומר שלא לפחות מעשר ושלא להוסיף על
י"ד ועיין במהרי"ק סימן ל"ב· ועת שומם וכולו רצה לומר
וזמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה· ויד יקרים ותפילין
של יקרו לשל ראש בעת יעדם ל' עדי תפארת כי תפילין
נקראו פאר· וראש עת יחלוץ כשבא לחלוץ יחלוץ של ראש
תחילה· וזאת בזאת וכולו שטוב כשיש לאדם שניהם של
יד ושל ראש שיוכל לקיים מצוה מן המובחר אבל כשאין אלא
אחד מכל מקום לא הפסיד וצריך להניח אחד ולברך עליה
כדתנן בהתכלת תפילין של יד אינה מעכבת של ראש:
ושבתות וכו' כלומר בשבת אין צריך להניח תפילין כי שבתות
וימים טובים הם אותות בין הקדוש ברוך הוא לישראל· ותופשיה'
אסורים לקבוע תנומתיו כלומר מי שתופש תפילין בידו
אסור לישן שינת קבע אבל עראי מותר אבל כשהן בראשו
ובזרועו אפילו שינת עראי אסור· תנה דעתך וכולו
ומחשבתך כן כל שעה שלא יסיח דעתו מהן· הוי זהיר וכולו רצה
לומר הוי זהיר במצו' האל' י"ש שהוא אור בהיר וגם שאין עליו
שום ענן: דת התורה: למנה ניתנה: כהר מור בהר סיני:
פן תעבור בשמנה כדאמרינן בהתכלת כל מי שאינו מניח
תפילין עובר בח' עשה דארבע פרשיות הן ועל כל אחת
קרי' וקשרת' והיו לאות· צר למגן וכולו כלומר השונאים
ימסור לך הקדוש ב"ה בידך ויהיה לך הקדוש ברוך הוא למגן
ולעזרה· או פן כשתגבר חפץ למגן· אותך פירוש לבערך או
יהיה לך הקדוש ברוך הוא למגן כאשר עשה לאלישע בעל
כנפים: יהו כמו כנפי יונה רצה לומר שצריכין תפילין גוף
נקי כאלישע בעל כנפים ואז תנצל מן השונאים כאשר אירע
לאלישע כדאיתא ביום שבת· ומוראך בלב רואך כדכתיב
וראו ממך: בשם שדי שהוא שומר מן השדים ומן השודדים
וכן תני' ר"ש בן יוחאי: ענק לשון עיטור כלומר אף שמעכה
אותך על עונך עכשיו בגלות מ"מ בריתו נאמנה ומהרה יבאו
ימי עדנה: בראשונה באחרונה כמו שנאמר כי ישוב יי' לשוש
עליך לטוב וגו': לאיתנים לאבות:

בְּבִרְכָתָם: וְיַד יְקָרִים· בְּעֵת יַעְדֵם·
וְרֹאשׁ עֵת יַחֲלוֹץ אוֹתָם: וְזֹאת בְּזֹאת·
לֹא אֲחוּזוֹת· וְלֹא מְעַכְּבוֹת חוֹבָתָם:
וְשַׁבָּתוֹת יְמֵי אוֹתוֹת דַּי לָהֶם בְּאוֹתוֹתָם:
וְתוֹפְשֵׂיהֶם· אֲסוּרִים הֵם· לִקְבּוֹעַ
תְּנוּמָתָם: תְּנָה דַּעְתְּךָ וּמַחֲשַׁבְתְּךָ וְשִׂים
בָּם שַׁעֲשׁוּעֶךָ· כחותם על לבך: הֱוֵי
זָהִיר· בְּאוֹר בָּהִיר· צַח אֵין עָלָיו עֲנָנָה:
דַּת נְתוּנָה· לְךָ לְמָנָה· כְּהַר מוֹר
גִּבְעַת לְבוֹנָה: וְדַת תְּפִלִּים· אַל תַּעֲלִים·
פֶּן תַּעֲבוֹר בִּשְׁמוֹנָה: צַר לְמַגֵּן לְךָ
לְמָגֵן· יְהוּ כְּמוֹ כַּנְפֵי יוֹנָה: וּמוֹרָאֲךָ·
בְּלֵב רוֹאֲךָ· בְּשֵׁם שַׁדַּי אֵל אֱמוּנָה:
כָּךְ בָּחַר· וְלֹא אַחֵר· לְגַלּוֹת בְּרָכָה
צְפוּנָה: צִיר בְּשָׁלְחוֹ לְךָ בְּרוּחוֹ· אֵין
בְּפִיהוּ רַק נְכוֹנָה: וְאִם עָנְקְךָ· עַל
עֻנְקֶךָ· בְּרִיתוֹ לְךָ נֶאֱמָנָה: אַל תִּירָא·
כִּי מְהֵרָה· קַל יָבֹאוּן יְמֵי עֶדְנָה:
וְהָאַהֲבָה· כְּטַל נְדָבָה· בָּרִאשׁוֹנָה
וּבָאַחֲרוֹנָה: כֵּן יֹאמַר· צוּר שָׁמַר· בְּרִית
לְאֵתָנִים נְתוּנָה: גּוֹי אֶחָד אַל תְּפַחֵד· כִּי אֲנִי
מוֹשִׁיעֶךָ: כחותם על לבך וקרבתנו

יוצר לשבת שלפני
ראש השנה

אֵל אֱלֹהִים יְיָ דִּבֶּר וַיִּקְרָא:
אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְהָאָרֶץ
בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא· שִׁמְעָה עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה:
בְּרוּחוֹ שִׁפְרוֹ שְׁבִעָתַיִם וְיַחְדָּיו עָמְדוּ:

ברוח פיו כל צבאם וועדו׳ התהללו
בשם קדשו והודו׃ גאות לבש וכסא׳
מאז נכון׳ גבורות ערכם לספר מי יכון
לך דומיה תהלה אף תכון׃ עדותיך
נאמנו מאוד ונסיך׳ תהלות שמך
יספרו חוסיך׳ דור לדור ישבח מעשיך׳
קדוש׃ דרך זו אלך השכילני׳ דבקתי
בעדותיך למדני׳ דרך פקודיך
הבינני׃ הן מקצה השמים ועד
ירכתיהם׳ הגביר חמש מאות שנה
אפאיהם׳ מקצה הארץ ועד קצה
מליהם׃ ותוכן אחד שם במעביהם׳
ואויר חללם ותקופותיהם׳ לשמש שם
אוהל בהם׃ לכו חזו מפעלות אלהים
והשכילו׳ נוראות בהקפותם יחילו
יראי יי הללו׳ קדוש׃ זכרתי שמך
ובו אתהללה׳ זמרו לשמך סלה׳
מפעלות תמים דעים נורא עלילה׃
חבל מדת שבעה רקיעים ושבעה

שפרו שבעתים כתיבי השבעה רקיעים ויחדיו עמדו
ועל שם הפסוק נאמר ט׳ ברוחו שמים שפרה׳
אף תכן אפילו אם יכון אדם את עצמו לספר גבורותיו
ושבחיו דהקב״ה אינו רשאי כי לך דומיה תהלה כתיב׳
עדותיך וכו׳ פסוק הוא בתהילים נ״ג ופירש רש״י עדותיך
שהעידו והתרו כאילך לביתך וכו׳ נאמנים הם וזהו שיספר
וכוסיף כלומ׳ מה שהעידו על הנסי׳ שעתי׳ לעשות׳ יוסיף
ישראל שמוסיפים בהקב״ה בעדותיך בתורה כדכתיב עדות יי׳
נאמנ׳ מחכימת פתי׳ ועד ירכתיהם כלו׳ עד סופם׳ הגביל
וכו׳ ר״ל שגבול השמים מקצה אל קצה מהלך ת״ק מקצה הארץ
ועד קצה מליהם על שם הפסוק ובקצה תבל מליהם פי׳ רש
ופירש רש״י ומשמת כן בקצה תבל מליהם שהכל מדברים
בנפלאות שהם רואים׳ ותוכן אחד וכולי כלומר כמו
שגבול השמים מהלך ת״ק כן הארץ ותקופותיהם ל׳ סביב׳
בהקפות יחילו כדכתיב בתילים ל״ו חילו מלפניו כל הארץ׳
שכל יודע לשון ובידו שכל מדה וכריה ב״ו אומרים שיש בין
הרקיעים ואחד למעלה׳ שבעה ארצות מקורים כדאמרינן
במדרש שבע׳ אקלימי׳ בעולם׳ מקורים מסבבי׳ לא יעדרו
דבר לא יפסח כל דבר׳ ידודון ל׳ תנועה׳ יקוב יפרש׳
שם ראשון וילון וכו׳ כתיבד על פי האגדה דר״פ אין דורשין
אר״ל שבעה רקיעי׳ הם וילון רקיע שחקים זבול מכון מעון
ערבות וכולם ושם מפרש מה שבכל אחד ועיין שם וגם
בפיי׳ מפרש והולך מה שבכל אחד רק שמשנה מאשר בהגדה
שלפנינו ואפש׳ שבשו׳ מדרש אלה מה שמפרש שנזכו פיוטני׳
להטם האש וכולם שכל מלאך קודם שיאמר שירה טובל את
עצמו באש׳ קומה יי׳ אלהו כדכתיב בישעיה וקמה על כל צבא׳
כלומר שהקדוש ברוך כתמלא קמה עליה׳ והם לאלהו׳ דבריו
וכולו׳ מעש יוצר מעשה יוצר׳ ברקיע שני הוא רקיע׳
לעלה לשבח׳ וכפור לשון כפור כאפר יפזר תי׳ קמ״ז:
שחקים

אוירים׳ חוק שנים למדתם מעוררים׳ חשק שבעה ארצות מחזרים׃ טובו
העדיף בם בחסדו מוגבר׳ טיב כל תבניתם לא יעדרו דבר׳ טוב העמידם
לעד לעולם חוק נתן ולא עבר׃ ידודון משרתיו וצבאיו בכלם ליחדו׳ והוא
אלהים חיים ואין בלעדו׳ כי נשגב שמו לבדו׳ קדוש׃ יקוב שם ראשון
וילון שמים׳ יחד בו שבעה מחנים׳ ישמע לשבעה שומרים על שבעה כסאותים׃
כלם לשם נורא יקדישון׳ כבוד שגובו ישלשון׳ כל אשר יצום ירשון׃ להטם
האש וכהאש יצאו׳ למצותיו המה ימלאו׳ למלאות דברו בשם יקראו׃
קומה יי אלהים ורדוף אויבך עד חובה׳ ויפצו אויבך בלי סבה׳ אל נערץ
בסוד קדושים רבה׳ קדוש׃ מה נורא מעש יוצר כל בהפליא ופלא׳ מעלות
שתים עשרה ברקיע שני אלה׳ כלאכי זיעורת על כל מעלה לעלה

נראים בו אוצרות ברד ושלג וכפור
אלה וכאלה: נוראים מלאכי אלה·
נורא מנה שוטרים עליהם דברו למלא:
סוד אלהים ליראיו להשכיל· ספה עזוז
שמו כח מי יכיל· ספרו עזו סודות
צבאיו אלהים זמרו משכיל: חקר
כבוד אלהים נורא· מצות יי ברה·
כל הנקרא בשמו לכבודו ברא·
קדוש: עוצם שחקים אוצרות
ערפל ורוחות עוז· ברקים ורעמים ברא
מגיד שיחות· עמידת שלשה על
כסאות שלשה מוכחות: פאר לשם

קדשו יתנו· פחד ואימה ישאו קול וירונו· פנות למשלחתו וזמנו: צחצוח זבול
נטוי ברוח סערה· צמודים בו גנזי גבורה· ואוצרות טללים ונהרי אש ומים מזה
ומזה בעברה: יי שלום עושה במרומיו· להלל לשם קדשו צבאיו ומחניו· מי
יערוך להודות הלוליו ורנניו· קדוש: קרן מכון יקרא מעלה· במלאכי הוד
וגאוה מופלא· חילות מהללים לבורא אלה: רבי נשיאים שנים עשר· שלש
לכל רוח שר· ממנים על חדשי תרי עשר: ששי מעון ואוצרותיו מלאים נופת
לצדיקים לאות ולמופת· ואור גדול ורבותים אלפי שנאן לעוף בעופת· שונים
שירות ותשבחות במוראות· ליוצר הכל ועושה נפלאות· הוא המלך יי צבאות
קדוש: תוקף ערבות אורו אור שבעתים· וכסא על החיות באויר ארבעתים
נושא ונראה נשא לעינים: תוכו אוצרות חיים ונפשות וכתות מלאכים משלשים
קדשות· ועיניהם נוצצים כברק אישות: יושב במעון קודש קדוש ונורא דורש
אמונה ומשפט עוטה כשלמה אורה· כל לא שרים תמונתו ותמונה ממנו לא
נסתרה: צדיק מפלס שופט באמונה· ספרי אש פתוחים לפניו הנה והנה·
וכתות טובלים בנהר טוהר ומתעטפים אש לבנה· להקדיש קדוש: חלק
יי עמו יעקב חבל נחלתו: קדוש צוה להם לעולם בריתו· ברבי תורותיו
להשתעשע אום סגלתו: משך לעמו חסדו וגלה סוד דתו· הוקם אחד
בשביעי למשפט ברייתו· חיים כגמל לנוצר ראשון ברמותו· זכרון חוק לעולם
בריתו·

שחקים הוא רקיע שלישי· מוכנות לשון ונכונה· וידענו
ניסכנו · לאשלמתו לדבר שנשלם הוא פוכה · נקנות וזבול הוא
רקיע רביעי · נמודים מגודרים · קרן מכון סדרת מכון הוא
רקיע חמישי קרן לשון קרן משיחו · רבי לשון גדולה · שר ל׳
שירה · תרי שר שנים עשר · ששי מעון כלומר רקיע ששי הוא
מעון · ורבותים אלפי שנאן פסוק הוא בתילי׳ ס״ח לשון ל׳
וירכב על כרוב ויעוף · תוקף ערבות הוא רקיע שביעי׳
אורו שבעתים כלו׳ אור גדול כדניל ארבעתי׳ כלומר שנאויר
ארבע חיות הוא כסא · נושא וכו׳ כלומר הוא נושא אותן
ולעיני׳ נראה כאשר הם נושאין אותו · שרים ל׳ ראיה כלו׳
שאין שום בריה רואה אותו· · כתות טובלין המלאכי׳ טובלין
את עצמן בנהר דינור · ברבי תורתיו לשון אכתוב לו רבי
תורתי הושע ח׳ · אום לשון אומה · הוקם אחד בשביעי׳ היינו
ראש השנה · חיים כגמל לנולד ראשון כדאמר וכו׳ היינו
אדם הראשון שנברא בדמות אלקים ובר״ה חטא ונמחל לו
הקב״ה חיים ברחמים ואמר לו כשם שאתה יצאת
ברחמים כן בניך יכנסו לפני בדין בר״ה ויצאו ברחמים והנו
סוסד וזכרון חוק וכו׳ לי׳: סלו

בריתו· דברו נצב לכל תולדתו· למשפט עמוד חרדים מחרדתו· קדוש :
לרחמים לדור ודור אמונתו· תקעו בחדש ליום חגינו כסא· והחרדו לשוב
באמרת מרוע מעשה· על כל יביא במשפט יושב על כסא· קדוש :

הכל יודוך אופן

שאו לבבכם· לכפיכם· ורחצו
נאו והזכו: והסירו: והעבירו·
מראות שוא והדבקו: ביראת אל·
ישראל הישירו לב והצדיקו: ביום כי בא·
חקור חובה· ויושר לב וגם תזכו
והבו עוז· למלך עוז ותפארת
במקדשו: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר
קדשו: והתקוששו והקדישו לחי יושב
על כסא· ותקעו והריעו· ביום חגינו
כסא: והחרדו· והתודו להסיר רוע
מעשה: ולב קרעו· והדמיעו· פניא
שן נושא: כי על כל· יעביר קול·
ושלם אותו בראשו: רוממו יי אלהינו:
ירומם צור· בלב עצור· כקרא
מקרא קודש: צמוד חנון· וגם רנון·
כשי קרב בקודש: חפוץ לטהר·

שאו לבבכם לכפיכ' פי' נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים איכה · כי בא חקור טובה היינו ר"ה שהוא יום לחקור אחר טובה העונות · והתקוששו פי' התקוששו וקשו כלומר התקוששו עצמיכם במ"ט ובתשובה · והדמיעו פי' דמע כלו' תבכו על עונותיכ' והתקרשו · כי על כל דבר הן גדול הן קטן יכריז דינו בשמי' ושלם גמולו בראשו · בלב עצור כלו' שעצור משאר מלאכו' משבתות בי"ט ואז עוסק בכיון בשבחות יי' אלהינו ואז ירומם הקב"ה · כשי קרב בקודש כלומר הרינה והתפיל' שעוסק בה אדם מרוצה כקרבן שהיה קרוב במקדש · לב נמהר היינו כסיל ור"ל ישראל שמוטאין כך כתמך שתומכין עליך ובטוחין בך · פרוש ביראה והתקדש כלומר שתפרוש במ"ט דישרא' וביראה שנראים מאין והתקדש מתפילתם · בנעלב היינו ישראל שנעלבין בין הא"ה · לבן עבדך כלומר לישראל שהם בני עבדיו דהקב"ה · בני מעלה היינו מלאכים · צעוק חושו כלו' צעקת ותפלת דישרא' מהרו לעזיא' · תחן תחינה דישר' · בנו' עירו היינו ישרא' פי' מכל בנות עיר אחי' ונפוצים היינו ישרא' שנפוצי' בין האומו' יהיו נקבצי' · עבור מלכם היינו משיח · ירון לשון רינה ותפילה · והרוגי' ושרופי' שנהרגו' ונבערו באש על קידוש השם · אחד פי' מאורך ובשם היינו בשמה כלו' בכל ממונו' ע"ג ופס ובכל כחם מתעורר' לקיי' מצות האל · במורים לשון מורה · התעודד התקומם עלי' הגוים על ישראל שהונים ומנפנפים · מנוערים מקמת נער · שפוך תחנון וכו' כלומר שפוך תפיל' לפני הקב"ה שבו' רקום ונכון שיפה' מקום בית המקדש ושיקוור ויבנה במהרה בימינו אמן סלה : אלי

לב נמהר· ורוח נכון חדש: קנה עמך בך נתמך· פרוש ביראה והתקדש :
ברלבב· חשוב נעלב· כזבח שי בקודש: ביום יקרב· שן רב·
באחד שביעי לחודש: משוך חסדך· לבן עבדך· ברוח חדשה לחדשו :
רוממו יי אלהינו: בני מעלה· בעוז גדלה· מיכאל וגבריאל: בער עמכם·
שאו קולכם· בני יעקב ישראל: ערוך תפלה· מהללה· רפאל והדרניאל :
ושרפים לאלפים צעק חושו לעזיאל: והחיות בכל פיות ערוך תחן למלכיאל:
בנות עירו· ברוב הדרו· אשר עמו לו שואל: ונפוצים נקבצים במאמרו ימלא
אל: עבור מלכם· ביום חקם· וילך בראשו: רוממו יי אלהינו: בקול ירון
מטטרון· לפתוח במשרים: זכות אבות· ואמהות זכר חסד נעורים :

והרוגים · ושרופים באש יוקד תבערים : לקידוש שם · מאור ונשם · בכל כוחם
מתעוררים : והתורה הטהורה · בפי העם נחזרים : התעורר · זכות ללמד ·
עלי הוגים מצוערים : ברוב צרות ומחסורות אשר גולים לכל שערים : שפוך
תחנון · פני חנון · לפאר מקום מקדשו : רוממו יי אלהינו :

והחיות זולת

אלהים אלי אתה אשחרך ·
באשמורת אהגה בכל
תגמוליך · תנחומיך ישעשעו נפשי
ורחמיך : גדול חסדך עלי מעולם
וצדקותיך · דרכיך יי הודיעני למען אמצא
חן בעיניך : דרכי טובך מעולם המה
הראשון אדם חננתו · וברוב טובך
יום הארכתו · לעולם דברך נצב
לחוק ומשפט כוננתו · סוד יי ליראיו
להודיעם בריתו : זכור דבר לעבדך
אמת נצב לעולם · חנון תולדותיו
במשפט כי תביא על כל נעלם :
טוב טעם ודעת מרדת שחת מושלם ·
רחמיך יבואום ותטה לארץ מנלם :
יבואוני רחמיך ואחיה ליום כסא יבוא ·
כונן למשפט חוק לישראל בו :
למשפטיך עמוד אשר בקרבו ישים
ארבו · יתנחם על עונו פשעו מלטמון
בחבו : מכל מלמדי השכלתי דברך נצב
בשמים · נאמנו עדותיך להחיות לשביך
מיומים · סער ימינך פשוטה לקבל
תוהים · על עון עקבים · שובו בנים
שובבים ארפא משובתים : פלאות
עדותיך ביד נביאיך השכם ושלוח · צדקו

ישראל

אלי אתה אשחריך פ"ה בתהלים ס"ג אשחרך אבקש
ואדרוש אותך · דרכי טובך וכו' כלומר שכינו
שאכלת על אדם הראשון והארכת ימיו לאלף שנים וזה היה
בר"ה וכן הנהגת דרכיך לבניו שתחנן עליהם גם כן בר"ה
ותדין אותם ברחמים ועם ה' בתהלי' קי"ט לעולם דברך נצב
בשמים לדור דור אמונתיך · לעבדך לאדם הראשון · טוב טעם
ודעת כלו' ישראל שהם טוב טעם אל תורידם לשחת · מנלם
לשון ולא יטה לארץ מנלם איוב ט"ו ופירש רש"י לא יכטה
מן השמים לארץ מתת תאוותם וזימון מחשבתם והוא כפתי
תיבות מן להם וכולו וכאן הוא מבקש על ההיפך שתטה
לארץ מן לם · אשר בקרבו ישים ארבו היינו בני
אדם שבפיו מדבר שלום את רעהו ובקרבו ישים אורבו ופ"ה
בירמיה ט' · בקנו בהסכנו · לשביך מיומים כלומר השבים
מעשים רעים שעשו מיומים · לקבל תוהים וכו' כלו' התוהי'
ומתחרטי' על עון עקבים אפילו על עונות קלות שאדם
דש בעקביו וכל שכן על החמורות · השכם ושלוח עם"ה
בירמיה ואשלח כל עבדי הנביאים השכם ושלוח · ואכוס לשון
אנחה קרסו על גבי כדכתיב על גבי קרסו חורשים תהלים
קכ"ט : שתני תועבות לאו פ"ה בתהלי' פ"ט ופי' רש"י האומו'
שהיתי חשובה בעיניהם עכשיו אני כמאסת להם · תחת רדפי
טוב כלומר בשביל שרדפתי אחר טוב היינו התורה השקפי
רוש ולענה ימשיני בכעודתי רודפי ומה הם אומות העולם
יבושו א"ה כי שקר עותוני · ענותי נעקתי ותפילתי ברכי'
נוקתי ופילו כלומר בשביל רוב הצרות ומזוקו' עיני נגרה מים
ופ"ה באיכה עיני נגרה ולא תדמה · משך מעניתם ארכו
כדכתיב תהלי' קכ"ט על גבי קרסו חורשי' האריכו למעניתם
לעבדך שלך הומה ונועק בתפל' · שימה דמעתך בנאדך פ"ה
תהלים נ"ו שימה דמעתך בנאדך הלא בספרתך כלו' תשמר
ולא תשכחם כי הדבר הנכתב בספר יזכרהו תמיד בכל עת
שירלק · קשתי קם אני לשמור מצותיך · קדם ידעתיך וכו'
כלומר מזמן רב ומקדם יודע אני מדתך שאתה מכין לדל ועוזר
אותו · שערי דמע ואכן לא ננעלת כלומר כדאמרי' אף
ששערי תפילה ננעלו שערי דמעות ושערי הוכחה לא ננעלו
ואכן לשון הוכחה שהאומות העולם מוכין אותנו · ואמונה
רוכה לנער אמונתינו · שתה תשים נגד עיניך · יערימו
סוד וכולי פ"ה בתהלים פ"ג על עמך יערימו סוד ויתיעצו
על צפוניך · רצונו לו' עמוק ורצון יערימו יחוקו · הצפוני' ארץ
וירכתים כלו' ישר' הצפונים בארץ ינקה הארץ · וירכתים
לשון קנה ופלא : אשר

ישראל ושובו אל יי כי ירבה לסלוח · קראנוך השיבנו אליך במר נפש ואנוח · ואתה
תשמע השמים ברא לנו לב טהור ונוח : ראה עניי וצרי רבו חרשו על גבי · שתוני
תועבות למו ויבוזו טובי · תחת רדפה טוב השקוני רוש במסיבי · קרבו רודפי
זמה וחציהם נחתו בי : יבושו שקר עותוני כי לדברך יחלתי · צר ומצוק המציאוני
ואני אליך שועתי : חליתי פניך בכל לב לא תבזה ולא תשקץ ענותי · קרבה אל
נפשי גאלה כי אתה אלהי תשועתי : ברבים צוקותי עיני נגרה ולא תדמה · משך
מעניתם ארכו עלי במה · הקם דבריך הטוב לעבדך לך הומה · שימה דמעתי
בנאדך בספרתיך להומה : חשבתי דרכי יגורתי מאימת דיניך · זכרתי משפטיך
ליום כסא בא לפניך · קול שופר לחרדה חשתי לשמור מצותיך · באור פניך
יהלכון להודות לך על משפטי צדקך : קדם ידעתיך חנון לדל עזרתה · שערי
דמעו אנך לא נעלתה · ואמונה מאור נגד עיניך שתה · אל תשכח קול צורריך
סלה תמיד עלתה : על עמך יערימו סוד ועל צפוניך יתיעצו · עליך הורגו
ושמך לא נאצו · שפכו דמם כמים ויצוריהם רצצו · ובכל זאת שמך לא שכחו
ואת קדשתך יעריצו : עורה למה תישן הקיצה לפקוד כל הגוים · הודע בעמים
עזך וישמחו רבים איים · לא יבושו קויך הנפוצים ארץ וירכתים : וירע כי עזרי
מעם יי עושה ארץ ושמים :

עורת

יוצר לשבת תשובה

אשחר אל אל כל שנות עדני ·
אלהי מרחוק נמצא
וקרוב מצדיקי בדיני · שובה ישראל עד יי :
בטרם יעלה הבימה לגררון לדון
חתחשבו · בינו דרשו מעל ספר
ובצלו שבו · קחו עמכם דברים
ושובו : גדל חסד מטה כלפיו
כביר שועינו · גבר טוב חסונו
מבטחת ארם שעננו · אשור לא
יושיענו : מושיענו נקיון חטוי מקוננו
נפשנו מלהדאבה · באור בטוי קווי

בסמכי

אשחר לשון תפלה ובקשה ופסוק הוא בתילים. אלי אתה ואשחרך לפי שהתפלה היא קו׳ ט׳ יעשו׳ אדם בברכיו נופל עליה לשון שחר· כל עדני כל זמני בין בזמן טוב בין בזמן רע · אלהי מרחוק וכו׳ ואף שהקדוש ברוך הו׳ רחוק הוא מאתנו בשמים מ״מ קרוב הוא לשמוע תפלת נשברי לב ולהצדיק אותנו בדינו ו׳לכן שובה ישראל עד יי׳ · בפסיקתא עד יי׳ שהוא במדת רחמים ואם לאו אלהיך כי שם של ד׳ בא״ת ב״ש מצ״פץ ומצ״פץ בגימטריא ברחמים אלהים בגימטריא זה דיין · והבימה לשון גובה ושם דנין וגם גרדון בלשון גמרא מקום שדנין שם הן לחיים הן למות ורוצה לומר בטרם שידון הקב״ה צריך הוא · ובצלו שבו כלומר בינו ודרשו מעל הספר שנאמר ישובו יושבי בצלו הושע י״ד שכל השב בתשובה יושב בצל הקב״ה וגם כתי׳ קחו עמכם דברי׳ ונומר ואומר בפסיקתא רבי נחמיה אומר בעלי דברים קרא׳ טובי׳ דרשנים טובים פייטני׳ טובים · גדל חסד הקב״ה שהוא רב חסד מטה

בסמכי רוח נדיבה · ארפא משובתם
אוהבם נדבה קדוש: דולקים הצובאים
על אריאל יקחו בושנה · דבקים
צבאות ישרי אל יפקוד כבראשונה ·
אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה :
הלב יכון למעלה מעלות שמיר ושית ·
התול חלחוליות מריח ידיח יקציע
מבית ילכו יונקותיו ויהי כזית : ותיקיו
יעצים וישגיב בכחו ברצונו להצילו ·
ומורה דרך לשובבים : עד כסאו אצלו ·
ישובו יושבי בצילו : זמורות גמזיות
זרע קודש מני צורים ובורות חצובים ·
זרזי קום מאחרי שבת בלחם
העצבים · אפרים מה לי עוד
לעצבים · חנון חפץ לצדקם · ולהחיותם
בלי לכלה · חוה חדשו שפרו
מעשיכם בעשרה תולה · מי חכם ויבין
אלה : טוב שלומו לרחוק ולקרוב
מקדים להחילו · טלאים שובו לאביכם
ליחדו להללו : וי״י נתן קולו לפני
חילו : ישדלם והייתי עד ממהר
בסטי לבלעדי · ישובון ואני נעשה עד
לטובה לעדי · וגם עתה נאם י״י
שובו עדי : כליל זבחיו רוח נשברה
ונדכאים

כל פי אמר בשביל מעט שועינו פי׳ תפילתינו · כפיד ל׳ נמר׳
ריש ע״ז אפי׳ ישראל עושין צדקה כפיד של תרנגול׳ שמנקרין
באשפה מעט מעט אני מצרפן לחשבון גדול · שועינו לשון
שועתינו · טוב חסינו וכולי טוב לחסות בה׳ ולבטוח בו
מלבטוח באדם ולשעון בו כדכתיב טוב לחסות בה׳ מלבטוח
בנדיבים · שעונינו לשון על משענתו כלומר מלשעון בבטחון
אדם · אשור לא יושיענו וכולו פ״ה בהושע י״ד כלומר שום
אדם לא יוכל להושיע אם לא הקדוש ברוך הוא שהוא
מושיענו · בקיון חטוי לשון וקטא הבית · מלהדאיבה לשון
אבילות · באור ביטוי קווי כלומר מה שכתיב מקוה ישראל
י״י מושיעו בעת צרה אינו פירושו מקוה מים רק פירושו
לשון קוה קויתי כלומר כל בטחון דישראל הוא י״י · בסמכי
רוח נדיבה כדכתיב בתהלים נ״א ורוח נדיבה תסמכני ·
ארפא משובתם אוהבם נדבה פסוק הוא בהושע י״ד ופי׳ אם
אתם עושים תשובה אוהב׳ אהבת נדבה מלב טוב אף על פי
שאינן ראוין לאהבה אתנדב לאהבתם וארפא למרדם
שמרדו בי · דולקים רודפים · אריאל ב״ה : בושנה בושת ·
דבקים וכולו כלומר כשהקדוש ב״ה יפקוד ישרא׳ הדבקים בו
ויבנה בית המקדש כבראשונה או יבושו מקריבי ב״ה · אהיה
כטל לישרא׳ יפרח כשושנה פ״ה הושע י״ד כלו׳ כשיעשו תשוב׳
אהיה כטל וכו׳ · שמיר ושית שביהם לקוצים כלומר שיכון
לבו למעלה ולא יעלה שום מחשבות רעות שהן כקוצים
למחשבו כו · התול לשון כי התל בי : חלחוליות שבין
מחשבות רעות כלומר אם כבר עלו מחשבו׳ רעות ידיח
ויקציע מן הבית · ילכו יונקותיו תרגום בהושע י״ד יסגון
בנין וכולי · ותיקיו יעצים וישגב וכולו פסיקתא כתיב הן
אל ישגיב בכחו מי כמהו מורה שהוא משגיב כחן של צדיקים
שיעשו רצונו מי כמוהו מורה שמורה לחטאים שיעשו תשובה ·
עד כסאו אצלו כי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד
כפשוטם יהיו תחת כסא הכבוד · ישובו אם ישובו יהיו
יושבי׳ בצלו · גמזיות הם הפרקים שעולין סביב האילן ·
צורים אלו האבות שנאמר כי מראש צורים · ובורות
חצובים שהם חצובים מהקדוש ברוך הוא כבו׳ כדכתיב
בישעיה נ״א הביטו אל צור חצבתם ונומר · זרזי קום וכולי
אף על פי שמתפרנסין ביגיע ובעצבו׳ זריזים הם לקום
לב״ה ולאחר לישב שם · אפרים וכולו פ״ה בהושע י״ד ופי׳
רש״י יאמר מה לי עוד ללכת אחרי הפסילים ישוב מע״ז אני
אענוהו ואכרתנו · חוה לשון אחוה דעי · חדשו שפרו
כתיב תקעו בחדש שופר ונומר היה לבתו׳ תקעו בכבא
ונומר ודרשינן חדש חדשו מעשיכם שופר שפרו מעשיכם ·
ואם תעשו כן אף אני עושה לכם כשופר שמכניס בזו ומוציא בזו · בעשר׳ תולה כלומר בי׳ ימי תשובה דינו תולה עד י״כ
אם שב יחיה : מי חכם ויבין אלה פרש״י שם בהושע מי חכם בכם ויתבונן לתת לב לכל אלה וישוב : טוב הקדוש ברוך
הוא דכתיב טוב י״י לכל : שלומו מקדים וכולו כדכתיב שלום לרחוק ולקרו׳ לרחוק אלו בעלי תשובה שהיו רחוקי׳
מהקדוש ברוך הוא ונתקרבו ולקרוב אלו צדיקים שהיו קרובים מתחילה : להחילו להבליאו לשון יחילו דרכיו : וי״י נתן קולו
לפני חילו פ״ב ביואל ב׳ ופירש רש״י נתן קולו על ידי נביאי׳ קודם שבאו עליהם החי׳ כדי שישובו בתשובה ובפסיקת׳ דרש
וי״י נתן קולו זה שופר של ר״ה וכולי : ובתנחומא גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שמלאכי השרת אינם יכולי׳ לשמוע
קולו אבל צדיקים שומעים קולו ופי׳ שפייט ולאחר שובו ותהיו צדיקי׳ שגדולי׳ הם ממלאכי השרת : ישדל׳ פתם תרגו׳ כי יפתה
ארי

נדכאים לו להקשיבו · כבוד שמושו
כלים שבורים שבחו חשבו · קרעו
לבבכם ואל בגדיכם ושובו : להקשיב
מחלב אלים כדברי בן ירוחם · לשלם
פרים שפה ומודה ועוזב ירוחם · מי
יודע ישוב ונחם : מחנה גבורה אשר
כח מעצימים עצום · משובבים בנתים
בדברי כבושים בחרט לפצום · תקעו
שופר בציון קדשו צום : נושא נעשה
עושה וכוסה עון תהל · נחשבו כל
הבגידות מור וקציעות ואהל · אספו
עם קדשו קהל : סדר תשובה ותפלה
וצדקה בכפרתן להשתבח · סבר נשבר
ונדכא כמעלה חלבו ומזבח · בין
האולם ולמזבח : ערך מועדים
בהקריבם וכסה בעשיה טעמו · עולים
בדימוס נעשים בריה חדשה כנואמו ·
ויקנא יי לארצו ויחמול על עמו : פלואי
ימי תשובה במוספי עשרה צולח · פגוע
במו פשוט יד יקבלנו סולח : ויען יי
ויאמר לעמו הנני שולח : צור מכשול
סתתו בו לכבשו מלהמעילכם · צדקו
עד אעבירו ורוחי תחדש מעליכם ·
ואת הצפוני ארחיק מעליכם · קו שלם
בנטותו להחריט יסודותיו ולחתמח ·
קורקסיו לא עמדו עד תשובה קדמו ·
אל תראי אדמה : רעים המשתוקקים
עליה לבלתי מוט יסודי · רועם ישבית
ארבע חיות הארץ מחמדי · אל תראו
בהמות

אך ישראל פלומר ידבר להם דברים כמו שמפרש והולך וכמו
שכתי' במלאכי נ' והיתי עד ממהר וכו' · בכסטי לבלעדי וכולו·
כלו' אפי' סרו לאלקים אחרים ועבדו ע"ז כשישובו בתשובה
אני נעשה להם עד לטובה · וגם עתה וכו' פי' ביואל ב'
ואפי' עתה שהרבתם לחטוא שובו עדי נאם יי' · כליל ובחיו
וכו' כלומר מי שלבו נשבר ונדכא יותר גדול מכל הקרבנות
דכתי' ובחי' אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכא אלקים
לא תבזה · כבוד שמושו כלים שבורים פסיקתא הדיוט אם
משמש בכלי שבור גנאי הוא לו אבל הק"בה כל שימושו בכלים
שבורים שנא' קרוב יי' לנשברי לב וגו' · קרעו לבבכם וכו'
פסוק הוא ביואל ב' ופירש"י כשתקרעו לבבכם בתשובה או
אין אתם קורעין על בניכם ובנותיכם מחמת אבל · כדברי
בן ירוחם שאמר שמואל הנביא שהוא בן ירוחם הנה שמוע
מזבח טוב שמואל ט"ו · לשלם פרים שפה על שם הפסוק
ונשלמה פרים שפתינו כלומ' תפלתינו שאנו מדברי' בשפתינו
יהיה במקום הקרבנות · מי יודע כלומ' עונות שבידו ישוב
מהן ונחם ויתקרע אנ"ל כשמה ורקמי' ופסוק הוא ביואל ב' ·
מחנה גבורה אלו ישראל שהם מחנה הק"בה שהגבור' שלו ·
אשר כחה מעצימים פסיקתא כתי' עצום עושה דברו יואל
ב' אלו ישראל שמעצמים כחו של גבור' שנא' ועתה יגדל כח
נא יי' · משובבים כלומ' המורדים והפושעים · בנתי' בין ר"ה
ליו"כ · בחרט לפצום ראוי לישראל אשר מעצימים כמו שזב
לבקע ולשבור העונות בחרטה · לפצום ל' פצמת תלים ס' ·
תקעו שופר בר"ה · קדשו צום בי"כ תענית ופסוק הוא ביואל
ב' · נושא נעשה נושה הק"בה שהוא נושא עון קרי ביה נושה
לשון נשיתי טובה כלומר שמוחה העון · וכוסה כמו כסית כל
חטאת' · תהל ל' תהלה · נחשבו כל הבגידו' וכו' אמר הק"בה
עשו תשובה ואז כל מה שבגדתם בי יהיה נחשבים לפני כמור
ואהלו' כדאמרינן שעונות' דבעלי תשובה יהיו כזכיות כו' ·
קדשו זומינו · סדר תשובה וכו' סידר הק"בה לכפרתן של
ישראל תפלה ואח"כ צדקה ואח"כ תשובה וכולן בפסוק אחד
ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זו תפלה ויבקשו
פני זו צדקה כדכתי' ואני בצדק אחזה פניך וישובו מדרכיה'
הרעה זו תשובה ואח"כ כתיב ואני אשמע השמים ואסלח
לחטאתם דברי הימים ב' ז' · בכפרתן להשתבח שבח גדול
להק"בה שיכפר לאדם כשיתחרט וישוב אע"פ שחטא הרבה ·
סבר נשבר וכו' כתיב קרוב ה' לנשברי לב אמר הק"בה לא דיין
לבעלי תשובה שאני קרוב להם אלא אפי' אני מעלה עליהם
כאלו בנו מזבח בלבם והקריבו עליו הקרבנות שנאמר זבחי
אלקים רוח נשברה וזהו כמעלה חלבו ומזבח · ערך מועדים
בהקרבה וכולו כלומ' בכל המועדים כתיב והקרבתם עולה
ובר"ה כתיב ועשית' עולה · טעמו וכו' כלומ' וטעמו של דבר
עולים בדימוס וכו' אמר הק"בה מכאן שנכנסתם לפני בדין
ביום זה ויצאתם בדימוס · מצאתי בפי' ישן בדימוס הוא מיל'
כיכן ענין המשפט כשזוכה בדין יוצאין עמו מליצים ישרים
המהפכים בזכות מי קיל שרים אוהביו לכבודו ולשמוח עמו
פי' אחר בדימוס בדקמים · ונעשים בריה חדשה כיון שחטא
ועשה

Digitized by Google

בהמות שדי: שפולים מארץ דוברים
ויתנערו מעפר ויצמחו: שלמים בספר
החיים יכתבו ולא ימחו: ובני ציון
גילו ושמחו: תמימיו עוד יאמנו ויתמנו
גדבר ודתבר: תמלא בטנם צפון
חלקם ומתנם המדבר: ומלאו הגרנות
בר: תמנה ותתומנה שני רעה אוהם
שנים: תחמוד אמרו יאמן לשמהנו
כנגדם מרשנים: ושלמתי לכם את
השנים: תברו ותנקו בצורים חצבתם
וגבעות חוללתם: תביאו טרף בביתי
ראשית קצירכם וחלתכם: ואכלתם
אכול ושבוע והללתם: את שם מעבד
ונורא צדקתו כהררי אל: ירח כניחוח
מנחת מנוחתו כאריאל והראל: וידעתם
כי בקרב ישראל: קדוש: הכל יודוך

אופן

האזינו

ועשה תשובה וזכה בדין ביום כפור נעשה כבריה חדש׳ ולכן כתיב ועשיתם אמר הק״בה עשו תשובה באלו עשרת ימים ואני אוכה אתכם בדין ביום כפור ובורא אתכ׳ בריה חדש׳ · כבאמו כדברו שבכל מקום שיש שינוי כתיב לשון עשייה כמו ויעש אלקים את הרקיע שיתמלה למים היו וכן ואעשך · בגוי גדול ואשימך לא כאמר אלא ואעשך מיוח שאני בורא אותך בריה חדש: ב״ר · ויקנא וכולו ופסוק הוא ביואל ב׳ א״כ ש״א שדרכו לחמול על עמו · פלואי לשון והפליכו אני ועיקר ענין הבדל׳ · כמוספי עשר שתקנו עשרה ימי תשוב׳ כנגד קרבנו׳ מוסף דראש השנה שהוא פר אחד ואיל אחד וכבשי׳ בני שנה שבעה ושעיר חטאת אחד · נגלא לשון פן יגלא בראש בית יוסף עמוס ה׳ ול׳ בקוע כלומר כיון הקרבנו׳ של מוספין ששברין באש · פגוע לשון ויפגע במקו׳ ענין תפילה כלומר שיתפללו באלו עשרה ימי תשובה שיפשוט הק״בה ידו ויקבל תשובתו ויבלא לו · ויען יי׳ וכו׳ פסוק הוא ביואל ב׳ ויען ויאמר לעמו הנה שלח לכם הדגן וגומר · נור מכשול וכו׳ יצר הרע נקרא מכשול שבאיצר הריעו מכשול ואמרינן במדרש משל לנור גדול העומד בפרשת דרכים וכשלים בו בני אדם אמר המלך כתתו בו וקיעעה עד שאני מעבירו כך אמר הק״בה כתתו מעט מעט יצר הרע שנקרא אבן שנאמר סולו סולו המסילה סקלו מאבן עד שלפעמי׳ אני מעבירו לגמרי כדכתי׳ והסירותי לב האבן · וכתיב כיוי ואת הצפוני ארחיק היינו היצר הרע שצפון בלבו דאדם ואמרינן כפתחו פתח נדקו מעט ואני אפתח׳ לכם שתשובו יותר ואעביר מעליכם את הצפוני וכו׳ · יקו עולם כבטותו פי׳ כנטות קו לברוא את העולם · להקריש לו ולגר אותו במרט כלומר לתקוע ולקבוע יסודות דאדמה ולמתח קורקסיו יסודותיו · עד תשובה קדמה וכו׳ שהק״בה היה בורא עולמו׳ ומפרשין מפני הרוחות שאינן מתאנכי׳ עד שקדמה תשובה ואו אמר הק״בה לאדמה אל תיראי כי לא אפריכך · לבלתי מוט יסודי שלא למוט רגליהם המוסתעסים על האדמה כלומר שלא יחרב עוד האדם׳ · רועם ישבית וכו׳ כלומ׳ הק״בה שהוא רועם דישראל ישבית המים הרקיעי שבדכיאלם שהוא אדום רשעה · מקסידי לשון סרפה כלומ׳ מקרפי · בהמות השדה אלו ישראל שנמשלו לבהמות מהן כשמטין ומהן כחרגים כבהמות שדה · שפולים מארץ דוברים כלומר ישראל השפולים מארץ מדבר שהיכו ראוי אפי׳ לזריעה פ״א עג״ס ושפלות מארץ תדברי ישעיה כ״ט ופי׳ רד״ק תדבריכשפל קול כאלו יצא הקנו מתחת הארץ · ובכי פין גילו ושמחו ביואל כ׳ פ״ק · גדבר ודתבר פסוק הוא בדניאל ומשם נראה שכן אומות משובות ובאן כריך לומר גדבר מגידי דברי מלכות דתברי דת מלכות כלומר יהיו במלכות ויהיו ביניהם מגידי דת מלכות · תמלא בטנם וכו׳ פסוק הוא ונפובך תהלא בספם תלים י״ו והיינו לימות המשיח יהיו מלאים מאוצר הצפון לצדיקים לע״ל · תמונה ותתומנה לשון ותתום הכסף כלומר כשיתמוכה שני רעה שהיו בשביל אותן שנים המוטאים אודם כדכתיב אם יאדימו כתולע כצמר יהיו · תחמוד אמרו וכו׳ כלומר שיחמוד הק״בה אמרו ויאמן דברו שאמר ביואל ב׳ ושלמתי לכם את השני׳ אשר אכל הארבה וגו׳ יהיו כנגדם שנים טובים ומדשני׳ כדכתי׳ שם ואכלת׳ אכול ושבוע וגו׳ · תברו לו׳ בורר בצורים שנבחר׳ ומהם האבנו שנחצבו מהם · וגבעו׳ חוללתם וזכות האמהות שנתחוללת׳ מהם וע״ש הפסוק בישעיה כ״א הביטו אל צור חוצבת׳ וגו׳ הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם וגו׳ ופיר״שי אל צור שנחצבתם ממנו ומי הוא הצור אברה׳ וכו׳ תחוללכ׳ אשר תלד אתכ׳ לו׳ כי חלה גם ילדה · ראשית קצירכם וחלתכם כלומר שתחללו ראשית הקציר כדכתי׳ והבאת׳ ראשי׳ קצירכם אל הכהן כפרש׳ אמור · צדקתו כהררי אל כדכתיב צדקתך כהררי אל · כניחוח כלומר כריח ניחוח כאריאל זה מקום ע׳ ערכה של מזבח ההראל הוא גובה המזבח וידעת כי בקרב ישראל אני שם ביואל ב׳:

בני אלים כדכתיב הבו ליי׳ בני אלים כלומר בני אבות · במהינו לשון כמהלך תלים ענין תאוה · בהדרת קודש אמרינן אל תקרי בהדרת אלא בחרדת שיעמוד ביראה לתלפיו׳ לנד ב״ה שהיא הבנוה מכל ואל שכל פיות פונו׳ לשם׳ גם במקדש מעט בית הכנס׳ שלנו נקרא מקדש מעט · ויסני

האזינו אבירים בני אלים · מורא
מקדש במהינו: בהדרת
קודש שימו פניכם לתלפיות גבהינו:

גַּם בְּמִקְדַּשׁ מְעַט הַיְשִׁירוּ עַפְעַפֵּי גִּיהֶנוּ׃
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ׃ יַעֲרוֹף דָּבָב לֶקַח לְקוּחָה וְנוֹפֶת
תִּטּוֹף לִמְתֻקָּה הָעֵת יוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים קוֹל
קִילּוּס לְנוֹתְקָה וְעוֹדִים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים
מְחַשִּׁים דְּמָמָה דַקָּה׃ וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת
בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה׃
כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא זֶה יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת חֵלֶף
גְּאִירָתוֹ גֵּיאַנִי חִין קְדֻשּׁוֹת שְׁלָשְׁתָּן
לְהִתְפָּאֵר בָּם נִשְׂאָנִי טֶכֶס שְׁתַּיִם מֵהֶם
גְּמוּל טוּב הֶרְאָנִי וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי׃ הַצּוּר יְדוּדוּן
מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת מְרַצְּתָם בְּלִי לַעֲקֹב כִּוּוּן
עֵת רָצוֹן כְּמֵי רְקִיעִים לִקּוֹב לְהַעֲרִיץ
לְהַמְלִיץ סְגֻלָּה מִכְּתָב מְבֹאָר לְנִקּוֹב
יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת קְדוֹשׁ יַעֲקֹב׃
מְסִים בְּאַלְפֵי שִׁנְאָן בִּקְדוֹשֵׁי רִבֵּי רְבָבוֹת
נוֹרָא בְּנֵי אֵלִים בְּתוֹךְ צְבָאוֹ אוֹת סוֹבְבִים
כִּסֵּא כְּבוֹדוֹ בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת לְהַנְאוֹת
קָ׳ קָ׳ קָ׳ יְיָ צְבָאוֹת׃ והחיות זולת
ארעה

כמו עיניכו לשון יניה פסכי׳ יערוף דבב לקח לקוחה על שם הפסוק יערוף כמטר לקחי והתורה נקרא לקח טוב כדכתי׳ כי לקח טוב נתתי לכם וגם היא לקוחה מן השמים כדכתי׳ עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות וגו׳ ונופת תטוף כדבש ונופת צופים׳ העת יושבת בגנים וכו׳ אפילו בשעה שיושבת בגלות א״ה לומדים התורה וגם קול קילוס כלומר תפילות ושבחות מתוקים׳ לנותקה לתוקה פי׳ לשעת יושבת בגנים כלומר כשישראל יושבין שורות שורות ועוסקין בשירה ותשבחות׳ ועודים חברים וכו׳ כלו׳ כל עוד שישראל עוסקין בתושבחות׳ מקשיבים תפילתן׳ מחשים דממה דקה כלומר שותקים המלאכים כי אין המלאכי׳ אומרים שירה אלא אחר שסיימו ישראל תפילתן׳ דממה דקה כדכתי׳ במלכים א׳ י״ט ואחר האש קול דממה דקה ותרגום קל דמשבחין בחשאי׳ ויגבה יי׳ צבאות וכו׳ פ׳ה בישעיה ה׳׳ חלף גאירתו גאני אני גאתי שאומרים יי׳ אחד והוא גאני מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ׳ חין לשון תחנה׳ קדשות שלשתן וכו׳ בזה נשאני במה שאנו אומרי׳ ג׳ קדושות׳ טכס ענין יופי וקשוט׳ שתים מהם במדרש ישראל אומרי׳ ק׳ ק׳ ק׳ נותן קק״ב פ׳ לישראל ואחת לעצמו משל לבני המדינה שעשו עטרה למלך ומה עשה המלך נטל אחת לעצמו והשאר נתן להם׳ גמול טובו הראני וגם בזה הראני גמול טובו שאמר עלי כי קדושות לעצמו אחת כמו שמפרש והתקדשתם וכו׳׳ הצור כלומר לבורא מלאכי צבאות מלאכי השרת׳ ידודון ענין תנועה׳ כוון עת רצון כלומר שמכוונים עת רצון ומוקבין כקנים ברקיע שיעלו תפלתן דישראל׳ כמי מלוכות׳ לקוב לשון ויקוב חור בדלת׳ להעריץ ולהמליץ כלומר לחזק ולהמליץ בעד ישראל שנקראו עם סגולה׳ מכתב מבואר לנקוב פסוק מבואר ומפרש הוא׳ שהמלאכי׳ מליצים בעד ישראל כדמפר׳ יקדישו וכו׳׳ יקדישו שמי וכו׳ פסוק הוא בישעיה ה׳ ומפרש הפייט האחד על המלאכים יקדישו את שמי המלאכי׳ בשעה שישראל מקדשים קדוש יעקב גם הם מקדשים ומליצים בעד ישראל׳ מסי׳ כלומר ניכר ומסוי׳ הקדוש ברוך הוא בין המלאכים שנאמר כהן אלפי שנאן׳ בתוך צבאו אות כי לכך נקרא צבאות שבתוך צבאו הוא אות׳ בשלש כתו׳ להנאות שמתחלקים לג׳ כתות כל אחת שואלת לחבירתה כאמר קדוש כמו שנאמר בדניאל ח׳ ואשמע אחד קדוש מדבר וכולו ועונה גדולה בהם ששואל אחת לחבירתה כאמר קדוש וחבירתה משיבה גם כן כאמר קדוש והשלישי׳ מתפלת ק׳ ק׳ ק׳ יי׳ צבאות׃

אַרְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל נְצוּרֵי
כְּאִישׁוֹן בְּעוֹטָה וּלְעֹטָה
וַעֲבוּטָה בֵּין אֶצֶר וְדִישׁוֹן גּוֹעָה אַחֲרֵי
שׁוּבִי נִחַמְתִּי בְּלֵב וּבְלָשׁוֹן וְאָמְרָה אֵלְכָה
וְאָשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרִאשׁוֹן׃ דָּמְתָה
לְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבָה הַתִּשְׁכַּח בְּעָזְבָךְ׃
הנך

נצורי כאישון הם ישראל שנאמר בהם בזכריה ב׳ כי הנוגע בהם נוגע בבבת עינו והוא השחור שבעין שבו תלויים המאורים עוטה לשון וישען ישורון ויבעט׳ לעוטה ל׳ הלעיטני נא מן האדם׳ ועבוטה ענין עוית ל׳ ולא יעבטון אורחותם יואל ב׳ או הוא מן העבט תעבטנו כלומר ישראל שהן תפוסין ומעוכבין בין א״ה כמו המשכון שתפוס ביד האדם׳ בין אצר ודישון שם א״פ׳ גועה צועקת׳ אחרי שובי נ״ה נחמתי ל׳ חרטה כמו נחמתי אשר עשיתי כלו׳ אחרי שובי אני תוהה על העבירות שעשית ואומרת אלכה ואשוב וכו׳׳ דמתה לאשה עזובה וכולו כדכתי׳ בישעיה כ״ד כי כאשה
עזובה

הנך לא שנית ולא תאלמן בהשוזבך·
ותחזור לחבתה הראשונה· ספר
כריתות בהכזיבך׃ שובי שובי השולמית
שובי שובי ונחזה בך׃ זמנת לה תשובה
תלבין כסוף מאדם· השבה בשבעה
קדומים תעלה לבשר ודם· טרם הרים
ילדו ותחולל ארץ ותקדם· תשב אנוש
עד דכא ותאמר שובו בני אדם׃ ידידות
סגלת נערות חולת אהבת· בלהלוהי
כמער איש ולויות הוראות חבת שלחי·
לבעבור גדלת כוחך לשא כובד
מבלהי· השיבני ואשובה כי אתה יי
אלהי׃ מרוד וטרוד בפתוי גודש און
לאלוח· נורא לא יתבונן ביד פשע
לשלוח· סיע בבא לטהר וטהרו
במקוה שלוח· וישוב אל יי וירחמהו
ואל אלהינו כי ירבה לסלוח׃ שן בעלי
תשובה יכבוש ויעביר לפשול· פשעי
זדונות עושה בחטא שגיאות לרשול׃
צרור וצפונה ומסית יבער ינשר
לנחשול· שובו והשיבו מכל פשעיכם
ולא יהיה לכם למכשול׃ קיווי זה אחר
זה יעל במחשבותיכם· רחום יחון חנם
וצדקה ירצה תשובותיכם· שאון קולו
יפוצץ בכל מחנות מושבותיכם· שובו
בנים שובבים ארפא משובותיכם׃
תמיד הולך שובב גבוהה ועתק
להשיחה· תכליתו מרעתו נחם ובא
כפוף להשתטחה· תוחלתו חיך מתוק
מנטר

עזובה ועצובת רוח קראך יי׳ וגומר· לא שנית כדכתיב
במלאכי ג׳ כי אני יי׳ לא שניתי וגומר ובודאי· לא תאלמן מה׳
דכתיב בירמיה כי לא אלמן ישרא׳ ויהודה מאלהיו· בהשוזבך
לשון הגלה· בהכזיבך הפסקת כלומר שתפסו׳ מה שאמר
ירמיה ואתן את ספר כריתותי׳ אליה ותחזור לאהבה הראשונה׳
ובמדרש משל למלך שכתב עליו לגרש אשתו והוה לכתוב לה
גט בשם אחר לסוף באתה להיכנס לאם׳ אמר לו המלך איה
ספר כריתות אמר לו הנה יש לי והוה המלך לקרוא ונמצא
כתוב בשם אחר כך ישרא׳ מה שכתי׳ ואתן את ספר כריתותי׳
אמר הקדוש ברוך הוא ירמיה אמר ולא אני ולפי זה יכול
להיות בהכזיב׳ לשון כזב· שובי שובי וכולו פ״ה בשיר השירי׳
ומה שכתיב ד׳ פ׳ שובי כנגד ד׳ מלכיו׳ שישראל היו נכנסין
בשלום ויוצאים בשלום· השולמית אומה שמשימין לה שלום
בכל יום שנאמר וישם לך שלום· תלבין בכסף מאדם
העבירות שהן אדומים תלבין אותם בכסף וכדכתיב אם
יאדימו וכולו· השבה בז׳ קדומי׳ תשובה א׳ מז׳ דברים
שנבראו קודם שנברא העולם וכדמפרש ואזיל דכתיב טרם
הרים וגומר· תעלה רפואה· ידידות סגולת וכולו רוצה
לומר כשאני זוכרת אהבה נעורים אני חולה· בלהלוהי בין
השוטי׳ לשון שגעון ושטו׳ כמו מתלהלה· כמער איש וכולו
גם כשאני זוכר הכרובים אשר הוראת צורת הכרובים היה
כאיש המעורה בלויה שלו כלומר באשתו ופסוק הוא במלכים
א׳ ז׳· חבת שלחי אני עיף וחולה מכח סיבה זו· שלחי לשון
עיף לבעבור גדלת כחך וכולו בשביל גדלת כחך אני סובל
כובד המשא של א״ה המאבילים אותי· מרוד לשון צער כמו
עניים מרודים· וטרוד בפתוי וכולו כלומר אדם שהוא טרוד
לבעות על שחטא בפיתוי יצר הרע· ואפילו הרבה לחטוא
בעלות גודש· לאלוח לשון כי נתעב ונאלח איוב ט״ו ועבין
בנאש· נורא לא יתבונן וכולו לשורדו רק תסייעו בבא לטהר
וכולו· במקוה כמי מקוה ומי שלוח הוא שם מעיין· לפשול
לשון המפשיל כליו לאחוריו· לרשול כתרגו׳ נהם ומקול
אותם· צרור וצפונה על שם הפסוק בהושע י״ג צרור עון
אפרים צפונה חטאתו וכוונתו כאן העונות הצרורי׳ וצפוני׳
אלך וגם המסית היצר הרע יבער וינער וינשב כסער שנ׳
המכע׳ ומטביע את הספינה· לנחשול לשון סער תרגום
ויהי סער גדול על הים נחשול רב· קיווי זה אחר זה בפרק
אין עומדין אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור
ויתפלל שנאמר קוה אל יי׳ חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי׳· וצדקה
ירצה תשובותיכם כלומר תשובתיכם יחשב לכם הקדוש
ברוך הוא לצדקה או צדקה שאתם עושין ירצה תשובתיכם·
שובב המוטא והמורד· גבוה ועתק להשיחה כדכתי׳ ועתק
יצא מפיכם תרגום יפקון גידופין מפומיכון· להשיחה לשון
דיבור· תכליתו וכולו אם חטא כל ימיו ובתכליתו נחם
על רעתו· תוחלתו חיך מתוק הקדוש ברוך הוא אשר חכו
ממתקים הוא תוחלתו כדאמרינן ובשוב רשע וגומר הקדוש
ברוך הוא עושה עבירות זכיות והוא חיה וכולו כמו אומר
חכו ממתקים· פטיסה לשון אל ישיח אדם דברים כלפי
מעלה

מַנְטֵר בְּרֵאשִׁיתוֹ הַטִּיחָה׳ בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשְׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה׃ תְּמִימָיו בְּעַתְּרָם נֶעְתַּר לְהֵטִיב אוֹרַח תַּחֲרוּת בְּרַחֲמָנוּת יַהֲפוֹךְ כְּעֶתֶר לִתְבוּאוֹת׳ תּוֹהִים מִדַּרְכָּם בְּשׁוּבָם נָכוֹנוּ לְנִיחוּמֵי נְבוּאוֹת׳ שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ תַּקִּיף יְדִידֶיךָ רְצֵה וּמִכְשׁוֹל הָרֵם וְהָדֵם׳ תּוֹדַת חוֹגֵג זַכֵּנוּ נַעֲבוֹר בְּסַךְ וּנְדַדֵּם׳ תָּשׁוּב קִנֵּינוּ כְּמִנּוּף תְּבִיאֵנוּ מִיָּם וּמִקֶּדֶם׳ הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃ עזרת

מנטלה כלו׳ שהקדוש ברוך הוא אינו נוקם ונוטר אף שהטעים בראשיתו׳ בשובה ונחת בתשובה ובמה שתניחו מעשיכם הרעים תושעון ותהיו בהשקט ובטח׃ תמימיו בעתרם וכולו דרכו של הקדוש ברוך הוא להיות נעתר לתמימים דכתיב ויעתר לו׃ תחרו׳ כלומר רוגז׃ ברחמנות כלומר לרחמנות׳ יהפוך כעתר לתבואות לכך נקרא תפילה עתר שמהפכת מדת הדין לרחמים כעתר הוא מרם שמהפכין בו התבואה׳ תוהים מדרכם וכולו אף הפושעים כשיתפרשו מדרכ׳ וישובו יהיו גם כן נכוני׳ לנחמות שהתנבאו הנביאי׳׃ ומכשול זה יצר הרע׃ הרם והדם כלומר תשתיק אותו או לשון הדיון תתעביד׃ תודת חוגג וכולו פסוק הוא בתילי׳ מ״ב כי אעבור בסך אדדם עד בית אלהים בקול רינה ותודה המון חוגג ופירו׳ רש״י בסך לשון משכון או לשון עגלות צב שהן מכוסות כמו סוכה׳ כמנוף במצרים׳ מים ומקדם ממערב וממזרח׃

יוצר לשבת בין כפור לסכות

אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּר נָאֶה לִתְהִלּוֹתָיו׳ אַבִּיעַ זֵכֶר רַב טוּב מִפְּעֻלּוֹתָיו׳ הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו׃ בְּכוֹתֶרֶת מְלָכִים נִתְיַעֵץ וְנִמְלַךְ בְּסוֹדָהּ׳ בְּחָכְמָה אֲמָרֶיהָ תֹּאמַר נָאֶה וַחֲסִידָה׳ וַאֲגֻדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יְסָדָהּ׃ גּוֹבַהּ תִּקְרָה קֵירָה בִּמְקוֹרָאֵי אֵלִי׳ גְּבוּרוֹת הֲדָרִים וְהִצְפִּין וְהִצִּיב מֵהַהַרְאֵל׳ לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מֵאַהַב יְרֵאָיו בֵּירַר בְּסוּס שְׁכִינָתוֹ יְדִידוּת צִיּוֹן חֶמֶד קָדְשָׁתוֹ׳ בְּשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ׳ קָדוֹשׁ׃ דְּגָלִים סְכוּרַת סְבִיבוֹתָיו הִקִּיף הִתְקִיעַ׳ דִּמְיוֹן קֶרַח הנורא

נאה לתהלותיו יש ששמו נאה ואין לפי מעשיו אבל הקדוש ברוך הוא נאה לשמו ושמו נאה לו ואביע לשון יום ליום יביע על שם זכר רב טובך יביעו׳ בכותרת מלכי׳ וכולו כלומר בתורה נתיעץ כשרצה לבראות העול׳ שהיא כתר של תלמידי חכמים שנקראו מלכים כדכתיב בי מלכי׳ ימליכו בסכינת התורה שהיא כאשה נאה ומסודם בחכמים הסיכה להקדוש הוא ואמר׳ לו אם אין נביא ומחכה לאלך על מה הוא ילך מיד ואגודתו אל ארץ יסדה והכי אית׳ בפרקי רבי אליעזר׃ גובה תיקרה קרה כלומר שברא השמים וארץ כעין תקרה עגובה מעולם כדכתיב המקרה במים וגומר. במקוראי כתיב ישרא׳ מקוראי אל תקרי מקוראי אלא מקוריי שלא קריתי את עולמי אלא בשביל ישראל או כוכו׳ האבות שקרא הש״י שמם באברהם כתיב לא יקרא שמך עוד אברם וביצחק כתיב וקראת שמו יצחק וביעקב כתיב לא יקרא עוד שמך יעקב פירש אחר כוכות יעקב שנקר׳ אל כדכתיב ויקרא לו אל אלקי ישראל הקדו׳ ברוך הוא קרא ליעקב אל או כוכו׳ ישראל שנקראו ישראל מקוראי בישעיה׳ גבולות הגפין וכולו עש״ה דכתיב בפ׳ האזינו יצב גבולות עמים למספר בני ישראל ופרש׳ כשהפיץ דור הפלגה היו בידו להעבירם מן העולם ולא עשה כן אלא יצב גבולות עמים קיימם ולא אבד בשביל מספר בני ישראל שעתידן לצאת מהם וכולו וזהו סיסד כאן שהדרים אותם והצפין אותם שהפיץ אותם בנמון ובדרום והציבם ולא איבדם בשביל נדקתו שהוא כהרדי אל עם ישראל שילנו משם ולפי זה נ״ל שהררי אל אבל לפי מה שלפכינו מהשרא׳ ר״ל המובא שכ׳ מהרא׳ יחזקאל מ״ג ששם אבן שתיה שמכנו הושתת העולם והקב״ה הציב ממנו גבולות עולם למספר בני ישראל׳ מאהב יראיו וכולו בשביל אהבת ישראל בירר לו הר ציון לשכונת קדושתו כדכתי׳ ההר חמד אלקים שהוא באמצע א״י כדי שיוכלו בקל לעלות לרגל ולהקריב קרבנותיהם׃ ביסוס ל׳ יסוד וכן תרגו׳ בכו בסיסיה וכתיב מכון לשבתך׳ בשלם סכו מעונתו על שם כתילים ע״ו ויהי בשלם

הנורא רדד והרקיע · המשכילים יזהירו
כזוהר הרקיע: הרי בשמים הטביר
וכביר הצביר · הצמיח משמח מסעד ·
ופנים מסביר · וברכה לראש משביר :
ותגי מלכים בקו משקולת עלם · ויתרון
הכשר בתשר ישר פעלם · כירח יכון
עולם: מעשה אצבעותיך פליאים
תמוהים ונאוים · ירח וכוכבים יקר
כבודך מחוים · וצבא השמים לך
משתחוים · קדוש: זריז ומשבח שפע
ימים · זיזו בריח להאריח לכירת
מטעמים · חבלים נפלו לי בנעימים :
חלד הוציאה מקנה ומנת סבר · חביב
נברא בצלם הורד לגבר · כי הוא רודה
בכל עבר: טבכו בקשר חברים גנת
ישיבת · טרדו בהמראה ובמזרחית
קולטת שבת · מזמור שיר ליום השבת:
מאין כמוך לך יאתה להאמר ·
רב מחולל כל בתחלה ובנומר · טוב
להודות לי״י ולזמר · קדוש: ידיד בהררי

קודש

כשלם סכו ומעונתו בציון ופירש בשלם בירושלים וכולו ·
דגלים וכולי ארבע מלאכי קדש סיבב כלומר הקדוש ברוך
הוא סבב כסאו בלא יוכלו הביט עיניהם מזיו שכינתו ·
בהקיע לשון ויתקע תקע אהלו · דמתין קרח הנורא כמו
דכתיב ביחזקאל א׳ ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח
הנורא ונומר כלומר שהיו מזהירים כזוהר הרקיע וכעין
הקרח שעל החיות · הרי בשמים היינו גן עדן שנטע בו כל
מיני בשמים או הר ירושלים שנקרא הרי בשמים. הטביר
לשון טבור הארץ כלומר שהוא באמצע הארץ · וכביר
הקדוש ברוך הוא כביר כח · הצביר לשון צבורים כלומר
כדכתיב ירושלים הרים סביב לה לפי׳ ראשון אדם הראשון
הצביר תוכו · משמח היינו יין שהוא משמח · מסעד היינו
לחם כדכתיב ולחם לבב אנוש יסעד · ופנים מסביר זה שמן
שנאמר להצהיל פנים משמן · וברכה לראש משביר רוצה לומר
וברכה ותהלה להקדוש ברוך הוא שהוא ראש לכל ומשביר
ומשביר ומפרנס לכל · ותגי מלכים בקו משקולת עלם רוצה
לומר כתרי השמש והירח השוה עילוים כמו בקו המשקולת
קודם שקטרגה הלבנה · ויתרון הכשר כתשר וכו׳ רוצה
לומר ואחר שקטרגה הלבנה ואמרה א״א לשני מלכים
שישתמשו בכתר אחד ואמר לה הקב״ה לכי ומעטי עצמך
אמרה לפניו בשביל שדברתי דבר הגון אתמעט וכו׳ פייסו
הקדוש ברוך הוא במה שמלכות בית דוד נמשלה ללבנה דכתי׳
זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש כנגדי כירח יכון עולם ועד
ונומר תילים וזהו שיכד ויתרון זה שיתרון היה על הלבנה ·
הכשר כתשר כמכסה ומתנה הקב״ה שהוא ישר פעלם כמה
דכתיב כירח יכון עולם · מעשה אצבעותיך פליאים על שם
כי אראה שמך מעשה אצבעותיך וכתיב יודו שמים פלאך יי׳
ופי׳ פליאים מכוסים כמו היפלא מיי׳ · יקר כבודך מחוים
שהם מכבבי׳ כל העולם ומראין שאין דומה לך · לך משתחוים
כל אחד ואחד שעושה שליחותו משתחוה להקב״ה כדאיתא
בפירקי רבי אליעזר ובשוחר טוב מקנים מגידים · זריז
ומשבח הקדוש ברוך הוא שהוא זריז במלאכתו ומשובח בפי
כל · זריז ומשבח כלומר מי שהוא זריז ומשבח במצות האל
השביע לו הקדוש ברוך הוא שפע ימים כדכתיב כי שפע
ימים יינקו זו ימה של יפו שמגלה אבנים טובות ומרגליות שגנזו לצדיקים לעתיד לבא · זיז הוא זיו שדי והוא עוף גדול שנאמר
בהמוכר את הספינה אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא צפורא וכו׳ · ובריח הוא לויתן כדכתיב חללה ידו נחש
בריח שהוא מסבב כל העולם כולו בסנפיריו וזנבו לתוך פיו כל העולם עומד בתוך קשקשיו וסוגר אותם כבריח · להאריח לשון
סעודה כמו וארוחתו ארוחת תמיד · לכירת גם לשון סעודה כמו ויכרה להם כירה גדולה וכתיב יכרו עליו חבורים ·
חבלים נפלו לי בנעימים פסוק הוא בתילים וכאן רוצה לומר הקדוש ברוך הוא מתפאר ואומר חבלים שנאמר יעקב חבל
נחלתו ופירש חבלים גורלות שהנעימים לי ומירות שנאמר נעים זמירות
ישראל · חלד הארץ ושבת נבראת בגלם כי שבת היה האדם שכל שנברא בצלם אלהים · הורד לשון ממשלה כמו וירדו בדגת
הים לגבר על כל · טבכו קשטו וטיילו בגן עדן מקום ישיבת הצדיקים · בקשר חברים ונומר על שם היושבת בגנים חברים
מקשיבים קולך שמקשיבים כתר מלכה · טרדו גרשו · בהמראה בשביל שמרד בו ואכל מן העץ · ובמזרחית קולטת שבת
כשנטרד מן הגן שבת ברוח מזרחית הקולטת בכל מקום כדכתיב או יבדיל משה ונומר · מזמור שיר ליום השבת והקדוש
ברוך הוא רצה להמיתו ובאה שבת והציל׳ בעדו ופתח ואמר מזמור שיר ליום השבת וגם לא נתגרש מן הגן עד מוצאי שבת
להאמר

קודש לעשרים הנסכתו · יחידו הכליל
והוט משלשו סכותה · ויעקב נסע
סכותה : כאילן מבורך שתילי זית
הי עשר · כמעשה לבנת הספיר
בשעבודם נטר למחסה ולמסתור מזרם
וממטר : לקץ פראס בחזון דבר לחסידו ·
ולא נחם בדרך ארץ יסודו · ברוך יי כי
הפליא חסדו : מאהבה יתירה רצף
והחליף השורה · בקהל רב יבשר
צדקו להכשירה · חסדי יי לעולם אשירה ·
קדוש מנהג עולם תלמיד טוען פנס ·
מרחין ומנעיל מלביש משמר ומכנס ·
נתת ליראיך נס : נס ודוגמה להראות
אמות נשי · נתת לכבוד והרי שעבור
קושי · ואתה יי מגן בעדי כבודי
ומרים ראשי : סכותה לראשי לך
אדרוש תהלות · סלסולך להנות בסוד
חסידי קהילות · חסדי יי אזכיר תהלות :
מענם אדרת יצתה אשכלותיה שפרו ·
רוב עליה באגר דבוקם יתכפרו · עם זו
יצרתי לי תהלתי יספרו · קדוש : ענני
כבוד שבע ועשר ארני · ענית הלל שבע
אענרנו

להלאמר לשון שבח מהולל לשון אל ומהוללך · כתהל כתהלה נגומר וכסוף · ידיד זה אברהם כדכתיב מה לידידי בביתי · לעשרי הנסכה לעשרי דורות מאדם עד אברהם · הנסכ׳ לשון שררה ומלכות כדאיתא בב״ר עמק המלך שנקבצו כלם והמליכו אברהם עליה׳ · יחידו הכליל זה יצחק שהוא עולה כליל · והוט משלשו זה יעקב כדכתי׳ יעקב חבל נחלתו כמו חבל שמשולש כך יעקב שלים׳ לאבות וקבל שכר כלם · סכות׳ וכולו הכלת אותו מעשו ולכן כשעה שנסע סכותה · במדר׳ על כן קרא שם המקום סוכות על שם שהסכך הקדוש ברוך הוא עליו ועל בניו · שתילי זית לשון הפסוק וכך כשתילי זתים וגו׳ מתר כלומר כמו אילן טוב שכל נטיעותיו מעולים כמותו כן בני יעקב היו צדיקים כמותו שהרי מאברהם ומיצחק יצא פסול אבל מיעקב כולם שלימים ואמרי׳ במדרש משל לאילן נאה שעומד על מעיין נאה ופירותיו נאי׳ ומתוקי׳ כמה יש לברכו כי׳ שיהו שתילי׳ כמותו · הועשר ל׳ עטרה שנאמר עטרת זקנים בני׳ לבנת הספי׳ כביכול הקב״ה עת שעבוד היה עושה נגדה כדכתיב כמעשה לבנת הספיר רמז ללבנים. נטר שמר וקיים · למחסה וכולו הקב״ה היה להם למחסה ולמסתור שהסתיר׳ בענני כבוד כשהיו זורקין מגדי׳ חצים ואבנים בליסטראות אחריהן מזרם מצרים ע״ש ורמת סוסי׳ ורוכבם · וממטר כשטבע׳ מאטרות עוון בישי לקם ידו כמו שדבר לאברהם בין הבתרים לסוף ד׳ מאו׳ שנ׳ · לא נחם בדרך ארץ פלשתים דרש ולא נחם אלהים דרך ארץ שנהגם שלא כדרך ארץ דרך הארץ העבד טוען את רבו וכאן להיפ׳ וכו׳ וכדאמר כאן שמכתב עולם וכו׳ · מאהבה יתיר׳ רצף מאהבה יתיר׳ שאהבם ורצף נס ובחר נס · והחליף השורה כמו שמפרש לבן בקהל רב וכולי · בקהל רב וכולי לכן דאמר לבשר צדקו ולהכשירה בקהל רב · פנס לנטרין בל״א והולך לפני רבו ומאיר לו וכאן היה להיפך כדכתי׳ ויי הולך לפניה׳ וכולי · מרחין וכולי כדאמר בפ״ק דקדושין בגי׳ דברים שהעבד עושה לרבו וכל אלו הדברים נתת ליראיך נס את״פ שאתה הרב והאדון והם עבדיך שנאמר שמלתך לא בלתה מעליך הרי מלביש ורגליך לא בצקה הרי מנעיל · משמר ומכנס רבו מבפנים והעבד משמרו ומכנס לבית מלונו וכאן כתיב לשמרך בדרך ולהביאך אל הארץ שהכנים לימין׳ מכונת׳ · נס ודוגמא במדרש כתיב נתת ליראיך נס לאבות הראית הנס שעשית לבני׳ כל מה שנדר הקב״ה ליעקב קיים לבניו הנה אנכי עמך ושמרתיך לשמרך בדרך ונתן לי לחם לאכול הנני ממטיר לכם לחם ובגד ללבוש שמלתך לא בלתה והשיבותיך אל האדמה ולהביאך אל הארץ וכל זה עשה הקב״ה להראות א״ה כדי שגם הם יכבדו את ישראל ויאמרו אדון כל הארץ כיבדם אבל לא כ״ש לא די להם שאינם מכבדים אותנו אלא שהם משעבדים בנו בפרך ובקושי והוכחת לכבוד וכולי · נשי ארץ ע״ש ארץ נשייה · להראות אמות נשי להראות לאומות השובקים מעשי יי׳ כלומר יציאת מצרים היה ניכר לכל הא״ה איך שאהבת האל על ישראל · נתת לכבוד והרי שיעבוד קשה כלומר שנתת וירדת אותנו שיכבדו אותנו א״ה והרי עתה בגלות השעבוד קשה ולכן אתה יי׳ מגן בעדי: מענם מענמי׳ ביוצאי מצרים: אדרת ובולו היינו ישראל שנקראו גפן אדרת כדכתיב גפן ממצרים תסיע וכתיב ותהי לגפן אדרת : אשכלותיה שפרו אלו ת״ח : רוב עליה לשון עלה כדקא׳ עמי הארץ וכדאיתא בגיד הנשה אומה זו כמשלה לגפן אשכלות אילו ת״ח עלין שבה אלו עמי הארץ ופי׳ רש״י עלין שבגפן סובלין הרוח ומגינין על אשכלות כך עמי הארץ חורשין וזורעין וקוצרין מה שת״ח אוכלין ולכן גם התלמידי חכמים מגינין על עמי הארץ בעת הגבא ונקו שיסב רוב עליה באגד דבוקם יתכפרו : ענני כבוד שבע כלומר שעטרם בצאת יציאת מצרים בשבע׳ ענני

אענדנו בעדני · כעל כל אשר גמלנו
יי: פקד אבי סוכו בטובות כפילותיו:
פעלתו להודיע לרוממו בבית תפלותיו ·
זכר עשה לנפלאותיו: צדק אתן
לפועלו ושבחו אסדיר · צופה ושוקד
לזכות ישראל תדיר · יי חפץ למען
צדקו יגדיל תורה ויאדיר: ממשלת
אדיר מתאמצת בישבת ממלכתו:
בהתאספו ראשים בישרון יצהצחו קדוש
מהלכתו · נטעים וגדרה עם המלך
במלאכתו קדוש: קביעות הסדר תקן
כי טוב · קרות ודרוש בענין היום
לחטוב · ודבר בעתו מה טוב: ראיה
וזכות מלקיחת אזוב נסכמים · ראה
מעמדה וכמה ברבוע מחכמים · קטני
ארץ והמה חכמים: שביעי חביב
לשבועת אתנים אחות · שבע במצוות
ובכל טובות נצמחות: אורח חיים
ושובע

כמו אדני צדיקים שהם אדנים ועמודי עולם לפיכך תקנ"ת הלל כל שבת שתקנו לומר הלל כל שבעה ימי שאין כן בשאר חג שאומרין בו הלל כל שבעה לבד מסכות · אענדנו אקשרנו ואעטרנו · בעדני כאותו בעת שהושיבני בסכות שבעה · אבי סוכו זה משה רבינו עליו השלום פ"ש שהסיך והגין על ישראל בזכותו · כך תפשו אותו שם · בטובות כפילותיו של הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהם כפולים ומכופלים · פעלתו להודיע פ"ש להודיע לבני האדם גבורותיו ולרוממו על כך בבית תפלותיו · זכר עשה לנפלאותיו לכל פלא שהפליא עם ישראל נוה לעשותו זכר בפסח בעצרת בחג · צדק אתן לפועלי פ"ש אתן לפועלי צדק אצדיקנו על כל פועל שעשה עמי · צופה שוקד וכו' הקב"ה צופה וכו' · למען צדקו וכו' כמדרש למלך שרצה ליתן לא' מלג יגי ומתנות טובות אמר אם כן יתרעמו אחרים אלא אכסנו בדבר גדול לעשות רצונו ואח"כ אפרע לו שכרו כך הקב"ה הגדיל תורה ומצות לישראל כדי להגדילם ולהצדיקם ולהאדירם לעתיד · ממשל' של הקב"ה שהוא אדיר במרום מתאמצת או בישיבת ממלכתו לעתיד שנ' והיה יי' למלך על כל הארץ · יצהצחו יאירו · קדוש מהלכתו פ"ש ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקודש כמו שראו אותו כשעבר בהר סיני כן יצהצחו לעתיד כשידרש טעמי תורה · נטעים וגדירה וכולי ואמר בב"ר אלו נשמות יקן של צדיקים שנמלך בהן בתחלת היצירה וכן לעתיד ישבו לפנים ממחיצת המלאכים שנ' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל · ושוקד עכין תמידות · בהתאסף ראשי וכולי עם"ה ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד וגומר · נטעים וגדירה וכו' עם"ה נכ"ה א' המה היוצרי' יושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם ודרשי' המה היוצרים אלו ת"ח שהן יוצרין אלם יצירה חדשה ויושבי נטעים שיוצלין נטיעות בעול' וגדירה שהן גודרין ישרא' מן העבירה עם המלך ישבו עם מלך מלכי המלכים · קביעות הסדר סדר מועדי' לקריאו' התורה · תקן כי טוב זה משה רבינו עליו השלום דכתיב ותרא אותו כי טוב הוא ואמרינן בירושלמי וידבר משה את מועדי יי' מה תלמוד לומר וידבר משה לומר לך שמשה תקן לישראל שיהא קורין בענין היום וכולי · לחטוב לשון קטיפה · ודבר בעתו מה טוב זה הפסוק לדרש של הקור' פסוק בזמנו מביא טובה לעולם · ראיה וזכות מלקיחת אזוב כדכתי' פסיקתא אמר רב כהנא מלקיחות אזוב אתה למד לקיחת לולב במצרים כתי' ולקחתם לכם אגדת אזוב · טימון דידיה כלומר דמים שלו בד' מנים אף כא' מנים והיא עומדה להם בבית מצרים בביזות · הים וכולו לולב שהוא טימון דידיה בכמה מנים כמה שנות בו על אחת כמה וכמה וזהו נסכמים להבין מה שכרם וזהו שיסד ראה כמה מעמדה כלומר ערכ' · או פירש מעמדה תפלתה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל · קטני ארץ וכו' בפסיקתא ד' מינין שבלולב שהם קטנים בעיני האומות והמה גדולים שבלולב · וכמה ברבוע מחכמי' היינו ארבע מינים שבלולב המה חכמים ומחכמים ללמדם זכות על ישרא' · שביעי חביב כלומר חדש השביעי הוא חבי' ונקר' ירח האתני' כדאמרי' א"פ עירום רב"ק שנולדו בו אבות העולם כמו והתני' מוסדי ארץ ומהם שאמרו שהוא חזק במצות שבו ופשוטו שבו אוכפי' הפירו' והתבוא' שהוא חיי אדם ותפס הפייט כל פירושי' · לשבועת אתנים כלו' שנולדו בו אבות כי יצחק קודם שנולד משביעין אותו שיעשה טוב ובפסחים אמרינן בחדש השביעי ע"ש שבועה שנשבע הקב"ה לאברה' בהר המורי' בי נשבעתי · אחות מחובר · וגם הוא שבע במצות ובכל טובות נצמחות היינו תבואה ופי' שאוספין בו · אורח חיים ושובע שמחות א"כ וישראל באו לדון ולית אנן ידעין מאן נצח אלא כשישראל יוצאין בלולביהן אנן ידעין שנצחו ישראל ובקשתו לחיים שנאמר עץ חיים היא חיים בגימ' לולב ושובע שמחות אל תקרי שובע אלא שבע אלו ז' מצות שבחג ד' מינין שבלולב וסוכה חגיגה ושמחה בזה וכן להקהיל · פני סוכה · עלך במשפט וכולו שערי העולם מתמוטט בכל ר"ה פן יתקיימו ולייה ובשוכם הקדוש ברוך הוא כאילו מעמיד יסודו שנאמר ארץ יראה ושקטה בתחלה יראה ולבסוף שקטה :

אז ידכנו

וְשׂוֹבַע שְׂמָחוֹת: מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד
אֶרֶץ יְסוֹדוֹ · אָז יְרַנְּנוּ אֱלָנוֹרוֹת בְּקוֹלָם
בְּהוֹסְדוֹ הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ·
קָדוֹשׁ: תִּכָּתֵב זֹאת לְעַם נִבְרָא לְהִתְכַּפֵּר·
כַּה עָלֵינוּ לִקַּח לוּלָב וְשֹׁפָר· לְשַׁמֵּעַ
בְּקוֹל תּוֹדָה וּלְסַפֵּר: עַל אַחַת כַּמָּה
וְכַמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה: יְרוּשָׁלַיִם בִּרְצוֹתֶךָ
תָּקִים וְתָאִיר מֵאֲפֵלָה: סֻכַּת דָּוִד
הַנּוֹפֶלֶת: בִּירוּשָׁלַיִם תִּהְיֶה פְּלֵטָה
וּבַשְּׂרִידֵי קְרוּאֶיהָ· יְקַר צְפִירַת תִּפְאֶרֶת
קוֹדֶשׁ קְרוּאֶיהָ· מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל
מִקְרָאֶיהָ: מְחִיל אֶל חַיִל יְטַיְּלוּ בְּמַחֲזֶה·
יִרְאוּ בְּאֶצְבַּע נֶהֱנִים מִזִּיוְךָ לְהֶחָזֶה·
וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה
קָדוֹשׁ: הַכֹּל יוֹדוּךָ

אופן

יְחַו לָשׁוֹן· חֲזוֹת אִישׁוֹן· אֲשֶׁר
יֶחֱזֶה פִּלְאָךְ: כְּפִי כֹחוֹ ·
יְשַׁו שִׂיחוֹ· וְלֹא כְּפִי מוֹרָאָךְ: לְךָ
מַעֲגָל· בְּרוּם גַּלְגַּל· וְהוּא לֹא יִשָּׂאֶךָּ:
כָּל נוֹצָר· הֲלֹא תִבָּצֵר· מִתַּחַת
לְכִסְאָךְ: וּמִפְעָלֶיךָ· יָעִיד לָךְ· נֶגֶד כָּל
בְּרוּאֶיךָ: וְעֵדוּתָם כִּי בְרָאתָם וְלֹא יָדְעוּ
אֵיכָה: כָּרִאשׁוֹנִים· כָּאַחֲרוֹנִים· יַחַד
בְּאֵיכָה עוֹנִים: הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי
הָאֲדוֹנִים: הַזְּמַנִּים מִשְׁתַּנִּים וְהוּדוֹ לֹא
יִשְׁתַּנֶּה: הַמִּקְרֶה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה וּמַעֲלוֹת
בְּשִׁבְעָה בוֹנֶה· וּבְחָכְמָה· כְּסִיל וְכִימָה·
שִׁבְעָה שׁוֹלִים בְּקָנֶה: וְהַשֶּׁמֶשׁ כִּי יֶאְמַשׁ· עַל פִּיו יְסַעֲוֶהָ: וְיִתְהַלָּךְ· כְּמוֹ מֶלֶךְ·

אז ירננו וכולו כדאמרינן אז ירננו עצי היער מלפני יי׳ כי בא לשפוט את הארץ כשהקב״ה דן ישראל ברחמים אז מרננים עצי היער· נהוכדו רוצה לומר נהוכדו על האומות ודן אותם במדת הדין גם ישבחו הודו וכולו ומפני זה אנו מבעבעים נהודו וכי לו· תכתב זאת לעם נברא וכולו לישראל כדכתיב תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה ואמרינן אלו דורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללין לפנין בר״ה וכי״כ ובורא אותם כרי׳ חדשה ומה להם לעשות ליקח לולב ושפר ואמרי ספר ולהלל להקב״ה וזהו דכתיב ועם נברא יהלל יה· בקול תודה אלו קרבנות ועכשיו יספר במעשה הקרבנות וכשעושה זאת יהיה טובתו מכופלת· אחת כמה וכמה תעשה לנו לעתי׳ בשתרנ׳ ירושלי׳ ותאיר מאופלת ישראל השרוין באפילה דכתיב ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת זה ירושלים שנאמר כי יי׳ יהיה לך לאור עולם· בירושלים תהיה פליטה על שם כל הנותר בציון קדוש יאמר לו ונומר· ובשרידי קרואיה לשון ובשרידי׳ אשר יי׳ קורא יואל ב׳· יקר צפירת וכו׳ כדכתיב בישעיה כ״ח ביום ההוא יהיה יי׳ נבאות לעטרת צבי ולצפירת תאמר לשאר עמו ופירשו במדרש ולצפירת תפארת למצפין תפארת· ועל מקראיה הם עיירות המוכין הנקראו על הר ציון· מחיל אל חיל יטיילו במחזה כדכתיב בתילים פ״ה ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים פירוש שכל אחד בניון ותרגום אולין נדיקיא מן בית מקדשא ובית מדרשא הוא יראה אל אלהים כדכתיב כי עין בעין יראו ונאמר ויאמרו הנה אלהינו זה ויראו באצבע ויהנו מזיו שכינה בראייתן וזהו שיסד יטיילו במחזה יראו באצבע ונהנים מזיו להחזה כלומר בראייתן:

יחו לשון כמו יחוה הלשון דבני אדם· חזות אישון ראות העין אשר רואה פלאך· ישו שיחו כלומר כפי כחו הוא שם שיחו ולא כפי מוראך כי אין שום אדם שיוכל לספר כל נפלאותיך ונוראותיך· לך מעגל לשון ינקתי במעגלי צדק· והוא לא נשאך רק אתה נושא אותם· כל נוצר הלא תבצר מתחת לכסאך הלא כל שנוצר לסוף יתגושש ויקום׳ ויכלה תחת כסאך ומרמז על הנשמות שכאין מתחת כסא כבודו ולבסו׳ חוזרין שם· ומפעליך הייני המלאכי׳ יעידו על גודל מלכותך ומה הוא עדות שבראת שם בשמים ולא ידעו מקומיך איה ולא ראו אותך בראשונים ה׳רונים לשבינ׳ באחרונים הרחוקים מהשכינה· המקרה הנ״ב שמקרה בתים עליותיו בראש י״ב מזלות וז׳ שמי׳ נכה· כסיל וכימה הם שני כוכבים גדולי׳· שבע׳ עולה בקנה היינו שבע׳ כוכבי לכת הכל״ל שנ״ס· כי יאמש כי יחשוך· ואור בהר אור לבנה· בערכות המסכה לשון טינוף· לכלם מספר ומונה כדכתיב מונה מספר לכוכבים גו׳· ופלך רב ל׳ ממשלה כלומר המזה בכל יום שוקע במער׳ ששם השכינה כעבד שהולך מרבו ומשתחוה לו: קונה

מִמַּחֲנֶה אֶל מַחֲנֶה: וְאוֹר סַהַר· לְטוֹהַר·
בְּמֶרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה: וּמִסְּבִיבָיו· כּוֹכָבָיו·
לְכֻלָּם מִסְפָּר מוֹנֶה: וּפֶלֶךְ רַב· לְמוּל
מַעֲרָב· בְּכָל יוֹם יִפְנֶה: מִשְׁתַּחֲוֶה·
וּמְחַוֶּה· כִּי לַכֹּל יֵשׁ קוֹנֶה: וְאִם נַעֲלֶה·
הֲלֹא נִגְלֶה· בְּמַעֲשָׂיו פָּנִים בְּפָנִים: הוּא
אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים: וְשָׁם קוּבָּה· בִּמְסִבָּה·
וַתַּעֲלֶה בְּתוֹכָהּ אֲדָמָה: וַתַּעֲמוֹד עַל נֵרִי·
לֹא יְסוֹד· אֲבָל תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה: כִּי
כָבְדָה· לָכֵן יָרְדָה· וּבִקְּשָׁה לְמַטָּה
מְקוֹמָהּ: וְאֵשׁ דָּרְשָׁה· אֶת שָׁרְשָׁה·
וַתַּעֲלֶה לִמְרוֹמָה: וְתוֹךְ שְׁתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן
הָאֲוִיר וְהַשָּׁמַיִם: לְכָל פְּרוּדוֹת וּצְמוּדוֹת·
וְהֵם יְסוֹדוֹת לָהֵמָּה: וּבָם צֶמַח כָּל צֶמַח
הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה: וְאֵיד יַעֲלֶה וְיִכְלֶה
לְרַחֲמִים אוֹ לְנָקָמָה: כִּי וְצִיו· בְּלֵב מְנַאֲצָיו· חֲנוּנָיו הֵמָּה חֲנוּנִים: הוּא אֱלֹהֵי
הָאֱלֹהִים: דּוֹר נִשְׁמַד· וְדוֹר עָמַד· וְהוּא קַיָּם לְדוֹר דּוֹרִים: בְּרֹאשׁ כָּל אֵל· הוּא
הָאֵל· וְאַחַר כָּל הַדְּבָרִים: לֹא בְּכֹחַ· כִּי בְרוּחַ· יוֹצֵר כָּל הַיְצוּרִים: הַנְּשָׁמוֹת·
וְהַחָכְמוֹת· וְהַשֵּׂכֶל הַמְּאִירִים: וְרָקִיעַ· הָרָקִיעַ· וַעֲלֵיהֶם מַיִם הַזָּרִים: מְאוֹרוֹת·
וּמַזָּרוֹת· עֲלֵי אֶרֶץ מַזְהִירִים: וְאֶרְאֶלִּים· וְחַשְׁמַלִּים· שָׁם כְּבוֹדוֹ מַזְכִּירִים:
וְתַרְשִׁישִׁים· מְפָרְשִׁים· שָׁם אוֹמְרִים וּמַאֲמִירִים: וּשְׂרָפִים· מַקִּיפִים· וּכְרוּבִים
וְאוֹפַנִּים: הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים: הָאוֹמֵר· וְהַגּוֹמֵר· וְהַמַּגִּיד אוֹתִיּוֹת: וְהַצּוֹפֶה· רַע
וְיָפֶה· וְיוֹדֵעַ מַה לִּהְיוֹת: אֱסוֹף עֶדְרְךָ· לְתוֹךְ חֶדְרְךָ· מִבֵּין שְׁנֵי אֲרָיוֹת: הַשָּׁיוֹת·
הַשְּׁבוּיוֹת· אֱלֵי קֵדָר וּנְבָיוֹת: כִּי בְחַנְתָּם· וּצְרַפְתָּם· וְהוֹרַדְתָּם בְּתַחְתִּיּוֹת: הֵן בְּכָל
זֹאת· בָּךְ אֲחוּזוֹת· וְלִישְׁעֲךָ צוֹפִיּוֹת: קְדֻשַּׁת שִׁמְךָ· בְּעוֹלָמְךָ· קוֹרְאוֹת בְּרֹאשׁ
הוֹמִיּוֹת: קוֹל מְרִיצוֹת· לְהִדָּמוֹת· לִכְרוּבִים וְלַחַיּוֹת: מַקְדִּישִׁים וּמְשַׁלְּשִׁים·
כֶּתֶר לְיוֹצְרָם נוֹתְנִים: הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים:

קובה תיבה עגולה במסיבה לשון סיבוב פלג אלהים מלא מים ת"י כ"ס תרגומה מן קובתא דאלהא וכולו· ותעלה בתוכו אדמה כלומר שעלה בתוך המים האדמה: ונקשה למטה מקומה' וכו' כי כל תלד דארץ יורד למטה ותולדות דאש עולה למעלה דהיינו שלהבת ועשן וכוס· והמיתה ר"ל מים שעל הארץ· פרודות היינו בעלי כנף ל' וכנפיה פרודו' למעלה· וצמודו' היינו חבור שאין להם כנפים· ויכלה כלומר שעולה העשן לים ושואב מים ויכלה אותן לאר' לרשעים או לנקמה כי עתים בא הגשם לטובה כישוב ולפעמים כשחוטאין לנקמ' או הוא מכלה מימיו במדבר ולא בישוב או כשישראל צדיקים מורי' בזמנו לברכה וכשחוטאין שלא בזמנו לקללה· כי צוו וכו' כלומר הגשם הוא חן דהקב"ה לשלם מנאציו ומי שירצה לחנן מחנן· הוא האל ואחר הדברים כלומר שהוא ראשון והוא אחרון לא בכח וכו' כלומר בלא יגיע ברא כל היצורים רק ברוח פיו זורים הסככים· מזרות כמו מזלות· המגיד' גם כלות היועצות ומעוררין האדם לשוב מחטאות· והמגיד אותיות הוא הקדוש ברוך הוא שמגיד האותות מה שעתיד להיות· אסוף עדריך היינו ישראל שהם כצאן מבין ש' אריות מה"אה כלומר תאספם בגילך ותגיל אותם השיות לשון שה· אלי קדר ונביות שם ה'אה· כי בחנתם וכו' כלומר בחנתם אותם וצרפת' כמה שהורדתם בתכלית השפלו' בין הא"ה וא"ה כך אחוזים הם ולישעך הם מצפים· קוראות בראש הומיות לענין כל מקדשים שמך· להדמו' וכו' להיות דומה לכרובים ולחיות שמקדישים וכו':

אופן זה אומרים בברונא

יָחִיד עֶרֶץ· יָסַד אֶרֶץ· בְּרוֹב חָכְמָה
וְתוּשִׁיָּה: עֲנָוָתוֹ· וּגְדֻלָּתוֹ:

יחיד ערץ לשון חוזק· ותושיה שכתיבנן בהתורה אין לברוא העול' וכוח למד לבריות שאין חכמ' כחכמ' התורה והעוסק בה יודע כל חכמו' ואפי' לברוא שום דבר:

מפורסמת

מְפוּרְסֶמֶת וּגְלוּיָה: נוֹרְאוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו׳
יְהוֹדוּן דָּרֵי נְשִׁיָּה: מַלְאָכִים נֶעֱרָכִים
לְהַקְדִּישׁוֹ בְּרוּם עִלִּיָּה: יי אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ: עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים

דרי נשיה הדרים בארץ לשון וצדקתך בארץ נשיה · רק לשון רנה · ומסלדים ומסנפים · ורגליהם בכנפיהם מסתירים כי רגליהם כרגל העגל וכדי שלא יזכר עון העגל מסתירי' רגליהם בכנפיהם · לארבעתם להכסא כנגד ששם הארבע רוחות שור אדם אריה נשר · ויעצימון לשון הרמת קול · ישלשו שלישיה היינו ק' ק' ק' וכו':

שְׁמוֹ לָשִׁיר יְזַמֵּרוּ: וְאוֹפַנִּים · בִּרְנָנִים · כְּבוֹד זִכְרוֹ יְפָאֵרוּ: מִמְּעוֹ׳ · וְחֶבְיוֹנוֹ · בְּחִיל
זֶה לָזֶה יְדַבֵּרוּ: וּבִנְעִימוֹת · וּבִתְמִימוֹת · תְּהִלָּתוֹ יְסַפֵּרוּ: וְאֵין בָּהֶם · וּבְנֵיהֶם · לָשׁוֹן
שֶׁקֶר וּרְמִיָּה: יי אלהי קַדִּישִׁין · רוֹן רוֹחֲשִׁים · עִם כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים: וְהֵם עוֹמְדִים ·
וּמְסַלְּדִים · וְכִסֵּא אֵל מַקִּיפִים: בְּמַרְכָּבוֹת · לְרִבָבוֹת · לְמֵאוֹת וַאֲלָפִים: וְרַגְלֵיהֶם ·
בְּכַנְפֵיהֶם · מַסְתִּירִים וּבָם עָפִים: יַקְדִּישׁוּן · וִישַׁלְּשׁוּן · קְדֻשַּׁת רַב עֲלִילִיָּה: יי אלהי
בְּעֵת לֶכְתָּם · לְאַרְבַּעְתָּם · וְאוֹפַנֵּיהֶם אֶצְלָם · וּבְעָמְדָם · בְּמַעֲמָדָם · יְקוּמוּן הֵמָּה
לְמוּלָם: וְשָׁם יְרִיכוּן · וְיַעֲצִימוּן · אַרְוָנֵיהֶם בְּרוּם עוֹלָם: בִּקְדֻשָּׁה · מְשֻׁלָּשָׁה ·
כְּבוֹד הָאֵל מְלֹא עוֹלָם · קָדוֹשׁ יְשַׁנּוּ · קָדוֹשׁ יְשַׁלְּשׁוּ שְׁלִישִׁיָּה: יי אלהי והסי' ו'

אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֶךָ לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ
תֶּשֶׁק · בְּךָ גִּילָה שְׁלֵימָה
מַחְמַד חֶפְצִי חֵשֶׁק · גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ
נֵהַלְתָּ בְּחֶסֶד מֶשֶׁק · עוֹז יְשׁוּעָתִי סַכּוֹתָה
לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק: דֶּרֶךְ אֶרֶץ שָׁנִית
סִדַּרְתָּ מִשַּׁחַק נִתַּךְ · הַטַּל עוֹלֶה
וּמְחַסְפְּסוֹ עֲלוּמוֹת מַלְבִּין וּבוֹחֵן וּמִדֵּי יוֹם
בְּיוֹם פָּנֶיךָ לְהַקְבִּיל בְּתַחַן · דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן
רֹאשׁ תַּעֲרוֹךְ לִפְנֵי שֻׁלְחָן: זִיו עֵין כָּבוֹד
צָרִיךְ אֶחָד לִכְנֵס · הֵדֶר לִפְנִים מֵהֵדֶר
קֶרֶן עַמּוֹ כִּפְנֵס · טֹהַר גֹּהַן וּמַשְׁלִים רֶמֶז
לְשַׁבָּת בְּהִתְכַּנֵּס · מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה נָתַתָּ
לִירֵאֶיךָ נֵס: יְחוֹקְקוּ נְדִיבֵי עַם שִׁירַת
הַבְּאֵר לְחַסְלָה · כְּמִין כַּבְרָה קְטַנָּה
מַחֲזֶקֶת מְעֻגֶּנֶת לְסַלְסְלָה · תּוֹקֶפֶת עֲבוּר
בְּצִוּוּת שְׁנֵים עָשָׂר מְסִלָּה · תִּבָּקַע אֶרֶץ
שְׁבוּעוֹת מַטּוֹת אוֹמֶר סֶלָה: יְדִידוּת

אזכרה מקדם פלאך כך אומר כנסת ישראל אני זוכר פלאך שעשית לימותי קדם · לשמך ולזכרך. תשק ולכן יש לי תשוקה ואשק לשמך כדאמר בב"ר תשוקתו של יצר הרע על קין וחבריו ותשוקתו של ישראל על הקב"ה כך גילה שלימה אמרינן במדרש משל למלך שהלך הוא ובני ומטרונית למ"ה באו ואמרו למלכ' בניך באו' אמרה ישמחו כלותי מתניך באים ישמחו בנותיי אמרו המלך בא אמרה זו ה"א שמחה שלימה כך כשיבאו ויאמרו בניך מרחוק יבאו איכה מתנחמת בנותיך מקצ' הארץ באו איכה מתנחמת אך כשיאמרו הנה מלכך יבא לך או מתנחמת' כהלת כהבנתי · חשק ל' כן חשק ביתי כלומר שכנת להם מזונו' ובמזונו' שייך ל' חסד כדכתי' נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו · ביום נשק ביום שזייני כלי זיינו · דרך ארץ שנית על ישראל כי דרך ארץ שלחם יוצא מן הארץ והטל מלמעלה וכאן הטל מלמטה והלחם יורד מן השמים ונס של מלמעלה · משחק משמים · ומחספס ל' גמרא מנא בחפיסה כלומר שהמן היה מונח כבתיב' של מלמטה וטל מלמעלה ומן באמצע · וכאן כתב מחספס ודורש בפ' בתרא דיומא ל' מונח בחפיסה · עלומות מלבין ובוחן במדרש כל התעלומות שהיו לישראל היה המן מגלה כיצד אשה שנשאה בעל' קודם שהשלימה ג' חדשים אחר מיתת בעלה ולבסוף שבעה חדשים ילדה ספק בן ט' לראשון ספק בן שבעה לאחרון זה היה מגלה המן כיצד המן היה יורד לכל איש כמו שהיה צריך עומר לגלגולת ולמי שהיה אותו בן היה יורד לו העומר על פתחו וכן מי שילדה נקבות וכן שני בני אדם שהיו חלוקים על עבד אחד וכולו · ומדי יום ביום וכו' ולכן לא ירד המן פעם

קדמונית

אחת

זולת לשבת שבין כפור לסוכת

קַדְמוֹנִית זְכוֹר פְּלִיאַת מִדַּת חֲסָדֶיךָ ׃
צִיּוֹן סֻכַּת דָּוִד הֲטִיבָה בְּסוֹדְךָ לַחֲסִידֶיךָ ׃
חַדֵּשׁ עֹז נִיחוֹחֲךָ כְּבַיִם צוֹפִים כְּבוֹדֶךָ ׃
קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ ׃

עזרת

אמת לגנה כדי שיהו מכוונים לבא להק"בה שהא לא ירד למטה · בתקון בתחלה · צריך אחד לכנס וכו' ר"ל שאם היה אחד צריך לכנס למקום אופל שם היה מאיר לו · קרן מאיר · כשנכנס לבטעתן כלי"א · סהר נירון וכו' שבע"ש היה העגן מטסר והנהגן לכנושיהם בע"ש ומשלים ללבושיה' כמו שפרש"י בפ' עקב · מפני קושט סלה וכו' פ"ה בתלים ס' כתת לירואך כם להתנוסס מפני קשט סלה · ימוקן כדיבי עם כדכתיב בבאר כרוה כדיבי עם במחוקק ונו' · לחסלה לשון מסל סדור כלומר לגמור שירת מחוד הבאר · כמון ככרה קטנה וכו' לא היה אלא כמו ככרה קטנה והיו ישראל מתעגנין בה שהיה הבאר מעלה עשבים שריחם טוב שנאמר מעין גנים ונו' · לסלסלה לשון סבח ועלייה · תוקפת עבור בגי' ישראל תקעו ועברו בים כאדם שהולך בבית בספינה כך עברו בינשה י"ב מסילה לכל שבט מסילה בפני עצמו · שבועות מטות מפני שנשבעת לשבטי ישראל שנמשלו למטה שנאמר למטה יהודה שעומדים במזוק · קדמונית שהיה לך על ירושלים · פליאת עדת חסדיך והפלא חסדיך עמנו ותגמול לנו חסד · בסוכך לחסידיך כאשר גלית סודך והיא הנבואה לחסידך הנביאים:

זה אומר החזן לחתונה קודם נשמת

נִשְׁמַת יְשָׁרִים יַחֲלוֹךְ לְאוֹר זוֹרֵחַ ׃ יְחוּדְךָ יַאֲמִירוּ יְדִידִים מִתְאַוִּים לְקוֹל צוֹרֵחַ ׃ יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד בְּלִי יָרֵחַ ׃ נִשְׁמַת וָתִיקִים הַמְלַוִּים הֶחָתָן מִמְּכוֹן נְוָתוֹ ׃ וִיעוֹרְךָ יְבָאֲרוּ וִיהַלְלוּךָ כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ וְהוּא כְּחָתָן יוֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ ׃ נִשְׁמַת שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים בְּרוֹב עֹז וּתְהִלָּה ׃ סְלוּדְךָ יַגְבִּירוּ שִׁירוֹת בְּרִנָּה וְצָהֳלָה ׃ קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה ׃ נִשְׁמַת פִּרְחֵי עֲדָתֶךָ וַהֲמוֹנֵי קְהָלֶיהָ ׃ פִּלּוּלְךָ יְדַבְּרוּ פוֹצְחִים בְּרֶנֶן צִלְצוּלֶיהָ ׃ כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ ׃ נִשְׁמַת הַמַּשְׁכִּימִים הַיּוֹם עִם הֶחָתָן לָבֹא ׃ הִלּוּלְךָ יַהְדִּרוּ הַיּוֹשְׁבִים מִפֹּה וּמִפֹּה סְבִיבוֹ ׃ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ ׃ נִשְׁמַת קְדוֹשִׁים פּוֹצְחִים שִׁירוֹת וְהֶגְיוֹנִים ׃ קְדֻשָּׁתְךָ יְזַמְּרוּ קוֹרְאִים וּמְמַחֲאִים כַּף רְנָנִים ׃ קִדְּמוּ שָׂרִים אַחַר נוֹגְנִים ׃ נִשְׁמַת קְהִלּוֹת יַעֲקֹב שׁוֹמְרִים בְּבֵית מַאֲוַיִּם ׃ הֵם וּבְנֵיהֶם גִּזְעָם וּפִרְיָם ׃ וְאוֹמְרִים אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם ׃ נשמת כל חי וכו'

נשמת ימלוך לשון ויסלו · לאור זורח כלומר לאור היום · צורח כלומר מתאוים לאותו שכתיב בישעיה י' כגבור יצא ונו' יריע אף יצריח על אויביו יתגבר ולמה דברים בנפניהם א' קול יום יי' מר צורח שם כגבור · יפרח בימיו וכו' פסוק ה' א' בתלים ע"ב ונקאי על מלך המשיח שכל ימי עולם יהיה שלום · ותיקים שם ידים · סלודך שבחיך · פרחי עדתך לשון פרחי כהונה כלומר קטנים ונערים · פלולך לשון תפלה · צלצולי לשון הללוהו בצלצלי שמע · והגיונים לשון הגיון ודבור · בבית מאוים בבית תפלת שהכל מתאוין שם:

יוצר לחתן

אֵיחַד שֵׁם שׁוֹכֵן תַּרְשִׁישִׁים ׃ אֲרַנֵּן צִדְקוֹתָיו בְּלַהֲקַת יְשִׁישִׁים ׃

איחד וכו' תרשישים מלאכים כדכתיב גוים וגו' ויתם בתרשיש · בלהקת בקיבוץ ותיבה הפוכה הוא כמו קהלת · בלבדו היה ב"ר הכל מודי' שלא נבראו המלאכי' בראשון

אף

אַף אֱמוּנָתוֹ בִּקְהַל קְדוֹשִׁים: בְּטֶרֶם
שׂוּמוֹ עַם עוֹלָם· בִּלְבַדּוֹ הָיָה פּוֹרְטָם
וְכוֹלְלָם· בְּגִלָּיוֹן סִפְרוֹ יִכָּתְבוּ כֻלָּם:
גָּלְמָם מֵאָז רָאוּ עֵינָיו· גָּמַר אוֹמֶר לַדּוֹרוֹת
בְּעִנְיָנָיו· גַּם הָאָרֶץ מָלְאָה קִנְיָנָיו: שָׁמַיִם
מְסַפְּרִים עֹז הוֹדוֹ· נְטוּיִם בְּזֶרֶת
רוֹנְנִים יִחוּדוֹ· צְבָאוֹת הֶלֶךְ קוֹרְאִים
כְּבוֹדוֹ קָדוֹשׁ: דּוֹק נָטָה כַּיְרִיעָה
לְכִסְאוֹ: דִּירוֹ לָשֵׂאת וְרוּם מַשָּׂאוֹ· דֶּגֶל
חֲיָלֵי מַעְלָה לְנַשְּׂאוֹ: הָאוֹר בְּגָהוֹ
כַּשַּׂלְמָה עָטָה· הִבְהִיק זִיווֹ בְּמַעְלָה
וּבְמַטָּה· הַכֵּהוֹת גַּלְגַּל חַמָּה בְּמַבָּטָהּ:
וְרָאָהוּ אָדוֹן כִּי טוֹב· וְהִצְפִּינוֹ לְנוֹחֲלֵי
לֶקַח טוֹב· וְאוֹר צַדִּיקִים יִשְׂמַח בְּטוֹב:
זֶה קֵרָה בַמַּיִם עֲלִיּוֹת· זְקָפָם וְהִתְוִיכָם
בְּתוֹךְ מֵיוֹת· זָהֳרָם נָאֶה מוּצָק כִּרְאוֹת:
חָצָה הַמַּיִם בְּשָׁוֶה לְהַבְקִיעַ· חֶצְיָם עָלָה
וְחֶצְיָם הִשְׁקִיעַ· חֲזָקִים מָתַח וּבֵינֵיהֶם
הָרָקִיעַ: טַעַן הָעֶלְיוֹנִים בְּמַאֲמַר
לִתְלוֹת· טִבַּע הַתַּחְתּוֹנִים בְּעִמְקֵי
מְצוּלוֹת· טוֹרְדִים בְּצִנּוֹרוֹת לְמוּלָם
לַעֲלוֹת: יוֹשֶׁר דְּבָרוֹ בְּשָׁמְעָם יַחַד
יִקָּווּ הַמַּיִם לְמָקוֹם אֶחָד· יָמַן בְּמוּעָט
הַמַּרְבֶּה לְהִתְאַחַד· כְּלִיל יַבֶּשֶׁת פָּנֶיהָ
לְהֵרָאוֹת· כֹּחָהּ לְהוֹצִיא דְּשָׁאִים
וּתְבוּאוֹת· כָּל מִינֵי נְטִיעָה לְהִתְמַלְּאוֹת:
לְמוֹעֲדִים עָשָׂה יָרֵחַ לְסוֹבְבָהּ· לַשֶּׁמֶשׁ
יָדַע מְבוֹאוֹ וּנְתִיבָהּ: לְכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וּכְסִילֵיהֶם רַבָּה· מֵעִתֵּי יָם הִפְרָה
לְשָׁרְצָה·

כראשון שלא תאמר מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע
וגבריאל בצפונו והקדוש ברוך הוא בתוך אלא אנכי יי׳ נוטה
שמים לבדי וכולו· פורט׳ וכוללם כשרצה הקדוש ברוך
הוא לבראת עולמו הביט וקרא לכל הדורות העתידים
לבראת שנאמר מי פעל ועשה קורא הדורו׳ מראש ואמר כך
פרט מעשה כל צדיק וצדיק וכל רשע ורשע וזה שיסד הפייט
תחלה הפרט קודם הכלל היינו מפני החרוז· יכתבו כולם
לשון הפסוק על ספרך כלם יכתבון· גלמם מאז ראו עיניו
כדכתיב גלמי ראו עיניך ורוצה לומר של בריות כשראו עיניו
הדורו׳ קוד׳ שנבראו כדלעי׳· לי טוב השלים דבריו וזהו לומר
וכולו· גם הארץ מלאה הוא של הקדוש ברוך הוא שנאמר
מלאה הארץ שמים מספרים וכולו ע״ש השמים מספרים
כבוד אל· צבאות ישראל שהם צבאותיו של הקדוש ברוך
הוא שנאמר והוצאתי את צבאותי את עמי שהם קוראי׳
כבודו של הקדוש ברוך הוא .שמע ישראל וכולו· דוק נטה
כיריעה שנאמר הנוטה כדוק שמים ונאמר ופי׳ כקרום·
לכסאו להיות לישב עליו ולשאת כובד משאו· נטוים בזרתו
כלומר בין שמים כדכתיב הנוטה כדוק שמים וכתיב שמים
בזרת תכן· שלד בני אדמה· כגיהו כהאיר· כשלמ׳ עטה
שנאמר עוטה אור כשלמה ואמרינן בב״ר שנתעטף הקדוש
ברוך הוא אור כשלמה והבהיק זיו תוארו מסוף העולם ועד
סופו· הכהות גלגל וכולו ב״ר אור שנבראת בימי בראשית
ביום אינה יכולה להאיר מפני שמכהה גלגל חמה וכו׳ וגנזו
הקדוש ברוך הוא לצדיקי׳ לעתיד לבא כדפי׳ רש״י בחומש·
לקח טוב התורה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם ונומר· זה
הקדוש ברוך הוא שנקרא זה אלי ואנוהו· קירה במים עליות
כדכתיב המקרה במים עליותיו· זקפם זקף והגביה·
והתויכם לשון תוך כלומר שהרקיע באמצע שמים כמו שיש
מים התחתונים עד הרקיע כן מרקיע עד מים העליוני׳
וכדכתיב יהי רקיע בתוך המים כלומר באמצע· מוצק
כראות עס״ה באיוב ל״ז חזקים כראי מוצק פירש רלב״ג
כמראה של זכוכית שהוא ספיר והנה אמר על השחקים שהם
חזקים ושהם גם כן ספירים כראי מוצק· חזקים
במראיהם לעולם כראי בשעת יציקתו אדם רואה אבל בסוף
לסוף הוא רפה אבל הרקיעי׳ הם לעולם כיום ראשון וגם
אם יטה אדם אהל נאה מאד לבסו׳ יעשה כעור אבל
הרקיעי׳ נאים הם עתה כשעת יציקתן כראי מוצק כל שעה
נראין כמו תרקיא פירוש תרגום של שבו ואשלמה· טען
העליונים וכולו מים העליונים תלוים במאמרו· טורדים
בצנורות וכולו עס״ה תילים מ״ב תהום אל תהום קורא לקול
צנוריך ורוצה לומר שלא רצו לעמוד מים ולהקוותם למקום
אחד רק היו עולין בצנורות לעלות לכנגד מים העליונים עד
שאמר הקדוש ברוך הוא יקוו המים למקום אחד· ימן במועט
המרבה להתאחד פירש כל העול׳ היה מים במים ופינה אותם
לזוית אחד· היה המועט המחזיק את המרובה· כליל לשון
כללי יופיך על שם דאמר בב״ר ויכלו נתכללו שמים וארץ

למועדים פסח וכולי כדכתיב עשה ירח למועדים ושמש ידע
מבואו פי' רגש שהוא מתקדר בתקופת טבת ומאריך בתקופת
תמוז ולירח לא ידע מבואו כדאמר בר"ה פעמים בא בארוכה
ופעמים בא בקצרה · וכפיליהם גם כן ככנים · מעותי
ים היינו דגים כדכתיב בישעיה ע"כ ונלאתי מעיך
כמעותיו פירש כמעי' הים והם הדגים ומ"ר אך כת' בשם
אביו לשון מעו' כי הקשקשי' הם כמו מעות · מרקק
וכולי כלומר שברא עופות מן הרקק · מהם זיז ולויתן
רוצה לומר מן הדגים ברא לויתן ומן העופו' זיז שדי לסעוד'
צדיקים לעתיד לבא אמר רבי יהודה בר סימון זיז זה עוף
גדול. וכשעה שהוא פורש כנפיו מכהה גלגל חמה הה"ד
המבינתך יאבר נץ ונומר ולמה נקרא שמו זיז שיש בו כל
מיני טעמים מזה ומזה ו"ת וזיז שדי תרנגול ברא רגלוהי
קיימין בארעא ורישיה מטי עד צית שמיא · גם לארץ
כשנה מהרה והוציאה מיד אלפים · ונונה לשון שגר אלפיך
ועשתרות צאנך · בקר ראה · סוכן לשון הסכת כלומ' שראה
וראה הקדוש ברוך הוא שהכל מוכן ועדיין אדם אין
להתיקר בכל זה ככ"ר מגדל מלא טוב ואין אורחין
שיאכלו מה הנאה יש לו כלומר כן כל יעוד שלא נברא
אדם והכל נברא לצרכו מה הנאה יש · עץ כמו שין :
ציר היינו אדם כמו אדם יציר כפיך · עצבו לשון
עצבון : גבים ושדראות עשה לו שני גבים ושני
שדראות כי היה דו פרצופים ומתחלה כדמפרש ואזיל ·
בתועפות כמוזק · דיוקנו תוארו ודמותו · דו פרצופים שני
פרצ' פנים · פרצוף אחור וכולו ומפרצוף אחד עשה לו אשתו
שהיא עזר לו · פקדון וכולו תפס לשון זה על שם
דאמר במסכת נדה מפני מה איש מפקד ורע וכולו
נקבה זו האשה כאוצר של קטן פתחו מלמטה וכר מלמעלה
כן האשה רחבה מלמטה כדי לקבל הולד · פקסה וקלשה
לשון גודלת פוקסת שמחלקת שערה לכאן ולכאן כלה לומר
שהקדו' ברוך הוא קישטה למוה והביאה לאדם וכפ"א פרכס'
לשון כנע שבני אדם נוגעין השער · עטרם ברכות כדכתיב
ויברך אלהים אותם ואמרינן בהגד' שהקדוש ברוך הוא
בעצמו לקח הכוס ובירך כס"ד להבריך בריכות להוליד תולדו'
ומן יוכים קרויה בריכה כדאמר בבבא בתרא יקדם לי קדמי
אם להבנתם לשון להבנה ורבה לומר כשאין איש ואשה נוהגים
כהוגן אז הקדוש ברוך הוא מסלק שמו דהיינו י"ה מהם
ונשא' אש ואש אבל כשנוהגין כהוגן אז קדוש' שמו דהיינו
י"ה מקרר האש וזוו עולם יפה וזהו שיסד קדשת שמו
חמם לקרר · רודף גבר וכולו כדאמרינן משל לאדם שאבד
אבידה מי חוזר אחר מי כן האשה אבידתו ולכן הגבר
חוזר עד שמבקשו · לחזר לבקש ולקשקש כלומר לחפש
ולבקש עד שמצא אבידתו או לשון דבור כמו משקשקין
ברמונות נאום ב' · שדי הוא השם הממונה על פריה
ורביה שנאמר אני אל שדי פרה ורבה · מושיב ביתה יחידי' זה יושב יחידי בלא אשה וזו יושבת יחידה בלא איש הקב"ה מזוג'
יחד ועוש' מהן בית · שוקלם בפלס בשו' כשאומ' הקב"ה בתו של פלוני לפלו' · ואחר מכן גדול מכבירו בעוש' או בכבוד או בבני'
מה עושה הקב"ה מביא בוז על בעל הכבו' או עוני על בעל מעש' או חולי או שאר עניינים שיהיו שוים · גאמדי' לשון
אומדנ'

לשרצה · מרקק התעיף אברתו ונוצה ·
מהם זיז ולויתן רצה : גם לארץ
להרבות מקנה · נחצה להוציא אלפים
וצונה · נפש חיה ובהמה להמנת :
סוף לכל תכלית חקר : סקר ארוחת
כל יקר · סוכן אין במו להתיקר : עין
ללבו יציר ליפות · עצבו גבים ושדראות
בתועפות · עש דיוקנו דו פרצופות :
פרצוף אחור עזר עשאה · פקדון
לשמור כאוצר בנאה · פקסה וקלשה
ואליו הביאה : צור בכבודו עטרם
ברכות · צפה אפריונם במרגליות
ערוכות · צוסל הפרות להבריך בריכות :
קראם איש ואשה להתחברה · קרח
להבתם יחד להתגברה · קדשת שמו
חמם לקררה : רודף גבר עזרו לבקש ·
רמז לבעל אבידה להקש ראוי באבידתו
לחזר ולקשקש : שדי מושיב ביתה
יחידים · שוקד לזוגם יחד אחדים ·
שוקלם בפלס בשוה נאמדים : תמימים
למרים פדעת קונם · תמידים לגמול
חסד לחתנם · תוקפים לכבדו בגופם
והונם : שדי צור המפליא פלאות · מהר
להציל עמך מתלאות · ענות הודו ליי
צבאות : והשב שבות הארץ כבתחלה ·
נצח ליתן לך תהלה · בששון ושמחה

חתן

Digitized by Google

חתן וכלה: ששת ימים מלאכתו עשה
ונח בשביעי רם ונשא · יציע חביונו
קדשתו כסה: קדוש: הכליורוך

אופן

כבודו אפר להנשא · בחסד
ואמת וצדק ושלום ·
בכס הוכן בארבע רגלים באותותי
שלום · גדול כי מלפניו מכל חביב
שלום: דרישת שם קדשו · בכן
ויקרא שלום: הלא מבראשית בבריאת
עולם נתנהג בשלום: ומהתגרות בין
העליונים לתחתונים עשה שלום: מן
בריאתם בשוה היות ביניהם שלום ·
חתן כמו כן ממעלה וממטה העמיד
בשלום: טרד קנאה ושנאה
ותחרות מנוח שלום: יסדו כן להושיב
עמו בנוה שלום: כונן חתן וכלה
טרם ידעו שלום · להקראות איש ואש
בנטותם מנתיב שלום: מלא שמותם
בשמו הקדוש באמת ושלום · נקראים
היות איש ואשה בברית שלום:
סוד שתי אותיות שבין בפורם שלום ·
עתד ותקן בהן הזקק בשתוף שלום:
פירוש הסוד יה הוא אדון השלום:
צינם בו מהכות באשם כבאין שלום:
קשטו והתוכו ביניהם קנות החיים
והשלום · רבין מלון שכן אהלם
בידיעת שלום: שטרי מזרות רום
הסליל במסילת שלום · תקנם זה למעלה

אומר׳ כלו׳ שהקב״ה יודע לנוח וגו׳ · תימני וכו׳ ולכן אתם ישראל שב׳ בכם תיוים תהיה תימני תלמודיים שבתיבו הלא הוא אבין קניך כשם שהוא נחל חסד עם אד׳ הראשון וכעם׳ לו שושבן כן אתם וכולו · יציע חביונו כלומר חדר קביונו מקום שטורה שם שכינתו:

בחסד ואמת וצדק ושלום כדכתיב צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך ותפס שלום במקום משפט · באותותי שלום כמו שיש בתיבת שלום ד׳ אותיות כן בכסאו מתוקן באלו ד׳ דהיינו חסד ואמ׳ וצדק ושלו׳ · דריש שם קדשו וכו׳ בקש שלו׳ ורדפיהו פ״ת שמו: ומהתגרו׳ וכו׳ כדמפר׳ ואו״ל שברי׳ בריאו׳ העליוני׳ ותחתוני׳ בשוה: חתן כמו כן כלומר שברא האדם גופו מן התחתונים מן האדמה ונשמתו מעליונים כדי שלא להטיל קנאה ביניהם: וחתן הוא אדם הראשון שהוא היה חתן הראשון: טרד נדש: קנאה ושנאה מן המלאכים: כן לשון כבי: בנוה שלו׳ כלומ׳ בירושלם שהו׳ נוה שלום פ״א יכדו כן כלומר כמו כן יסד להושיב וכולו ומה שכונן חתן וכלה כלומר שנתן שמו ביניה׳ כדי כהיו׳ שלום: טרם ידעו שלום עד שלא נתחברו להיות לבשר אחד: בנטותם מנתיב שלום וכולו גמרא סוטה איש ואשה זכו שכינה ביניהם דהיינו י״ה לא זכו הקדוש ברוך הוא מסלק שמו ונמצא אש אש אוכלתן: מכתיב שלום מכתיב דהקב״ה שנקרא שלום: בפורם בגורלם: סוד ב׳ אותיות דהיינו י״ה שבאי׳ ואשה: הזקק בשתוף שלום כדאמרינן ג׳ שותפין באדם וכולו: פירוש הסוד יה וכולו׳ פירוש הכולל דכולל של י״ה עולה בגימטריא אדון השלום כי הכולל י׳ יוד הוא כ׳ד והכולל של ו׳ד הוא ול״ת כי מן ו׳ תמלא ו׳ ומן דלת ל״ת והכולל של ה׳ה הוא כ׳ תסבר ה׳ ול״ת תמצא הכל אמת ואמת בגימטריא אדון השלום חוץ מ״א שאינו חושב בכל מקום: צינם בו וכולו כלומר לכן ציכם שמו ביניהם כדי שלא לכוות באש: כבאין שלום כלומר אם לא שמו ביניהם אז אין שלום ונכוין באש: בידיעת שלום כמו דכתיב וידע כי שלום אהליך ונומר: שטרי לשון שטרים: מזרו׳ מזלות כלומר גם המזלות תקן בשלום שתקנם כסבנ׳ שאין ידוע איזה מהם ראשון ותקן גלגל׳ כאדם העולה בסולם לאחריו כדמפרש: ומהלכם כעולה בסולם וכולו תכונתא כל אחד ואחד מן המזלות כשהן מהלכין אינו רואה מה שלפניו אלא מה של אחריו כאדם שעולה בסולם לאחוריו כדי שיהא סבור שהוא ראשון הולך תחלה ושלא יקנא בחברו לומר הוא הולך בראש כדי להשלים ביניהם: שנר לשון אשורנו ולא קרוב: המשל ופחד עמו תכונתא המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל פירוש לפי גדולתו ראוים להמשל ופחד רבה לומר למשול על כל המלאכים אף הקדוש ברוך הוא עושה במרומיו שלום: ירושלמי תני ר״ש בן יוחי לפי שרקיע של מים וכוכבים של אש ואינו מזיקים זה את זה אמר

מִזֶּה בְּמַסֶּכֶת שָׁלוֹם: מַהֲלָכָם כְּעוֹלֶה
בְּסֻלָּם לְאַחֲרָיו בְּמִישׁוֹר וְשָׁלוֹם · שִׁיר
לְאַחֲרֵיהֶם וְלֹא לִפְנֵיהֶם עֲלוֹת בְּשָׁלוֹם ·
הַמְשֵׁל וָפַחַד עִמּוֹ עֹשֶׂה בִּמְרוֹמָיו שָׁלוֹם:
הֶעֱמִיד מִיכָאֵל שֶׁלֶג וְגַבְרִיאֵל אֵשׁ
בְּמַעֲרֶכֶת שָׁלוֹם: סָמַךְ עֲמִידָתָם בְּקָרוֹב
יַחַד בְּחִבַּת שָׁלוֹם · וְלֹא זֶה מַזִּיק זֶה
מֵרוֹב שָׁלוֹם · פְּנֵי אַרְיֵה וָשׁוֹר בְּכֵס
מֶלֶךְ הַשָּׁלוֹם · רְצוּיִם זֶה בָּזֶה
כְּרֵעִים מְבַקְשֵׁי שָׁלוֹם · יְצִירַת בְּלִילַת
אֵשׁ וּבָרָד מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם · חֲצוּיִם בָּהֶם מִכְּבוּי וְכִוּוּי מוּשְׁלָמִים בְּשָׁלוֹם:
זְמוּנִים עוֹמְדִים בְּאֵימָה לְהַשְׁמִיעַ בְּדִיבּוּר שָׁלוֹם · ק׳ ק׳ ק׳ בְּיִחוּד לֵב וְשָׁלוֹם:

רבי אבא המלא׳ עמיו חציו של אש וחציו של מים וזהו שאמר חצוים כהם וכולי בפרקי פסחים · אמר ירקמי שר הברד אני ארד ואצנן א״ל גבריאל אין גדולת של הקדו׳ ברוך הוא בכך אלא אני שר של אש וכולו אך בתנחומא אמר ר״ש לקיש מיכאל כולו של שלג וגבריאל כולו של אש ועומדין זה אצל זה ואין מזיקין זה לזה וי״א העמיד מיכאל אש היכו מגד אש דהיינו מימין שנאמר מימינו אש דת למו וכן בספר הכבו׳ מיכאל שהוא שר הגבורה מימין וגבריאל בעל דין משמאל וזהו בספר יצירה מים בימינו ואש בשמאלו · פני אריה ושור וכלוי רבה לומר פנה אריה נגד פני שור כדכתיב פני אריה אל הימין ופני שור וגו׳ : חצוים בהם מכבוי וכווי רצה לומר שיש מלאכים חציו של מים המכבין האש וחציו של אש דהיינו וכוי ומושלמים בשלום:

אמהות

והחיות · זולת

אֲמָהוֹת

עֵת נִכְבְּשָׁה הַבַּת הַנָּאָה · עַל יְדֵי גִלְגּוּל
לְסִינַיִם הוּבָאָה: בַּתְּחִלָּה בְּפֶרֶךְ רַךְ
לִסְבָלוֹת הוּצָאָה · סוֹף דָּבָר בְּקוֹשִׁי חַיָּה
הוּתְלָאָה: גַּעְגּוּעֶיהָ שָׁפְכָה לְדוֹדָהּ קָרָא
דָּגָר · בְּקַטְנוּתָהּ אַהֲבָה קוֹדֶם יָצְאָה
לַבָּגָר · הַלְוַאי עֲנִיָּה לְהוֹצִיאָהּ מִמַּסְגֵּר ·
הַיְכוֹלֶת בְּיָדוֹ לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְסוֹגֵר:
הֵבִין הַמְאָרֵס כִּי כְּבָר דִּין מִשְׁתּוֹקְקָה ·
וְסִימָנֶיהָ בּוֹחֲלוּ וְצִימְּלוּ בְּתוֹךְ חֵיקָהּ ·
וְקוֹמָתָהּ גָּדְלָה וְעָמְדָה עַל פִּרְקָהּ ·
הִתְחִיל לִתְבוֹעַ בָּהּ חָתָן וּלְהַשְׁלִישׁ חֻקָּהּ:
זְמַן עַתָּה הִגִּיעַ לְהִנָּשֵׂא רְאוּיָה ·
וְאֵין לְהַפְרִיז נְדוּנְיָא קְשׁוּרָה וְעֲרוּיָה
חַיָּב בָּהּ חָתָן בִּשְׁאֵרָהּ וּכְסוּיָהּ ·
וְעוֹנָתָהּ וּרְפוּאָתָהּ וְגַם פִּרְקוֹנָהּ מִשִּׁבְיָהּ:

טהרות

אמהות כלומר לאמהות · לסוניים למצרים בתחילה בפרך׳ כמו שאמרי׳ פ״ק דסוטה מתחלה בפרך ואח״כ בקושי · לדודה להקב״ה · קרא דגר לשון קורא דגר ולא ילד ירמיה י״ז ודגר הוא נ׳ אסיפה ור״ל כאן ששופכת געגועי׳ לדודה לקרוא לה ולהתקבץ אותה יחד אז שמדמה הקב״ה לקורא שהוא עוף שמחמם ויושב על בנים שאינו שלו וכאשר יפרחו אפרוחים עוזב אותה כן הקדוש ברוך הוא בקטנותה אהבה ועתה עוזבה · לבגר כלו׳ קודם שנעשה בוגרת דהיינו בגרות בין הבת ר״ס בוחלו וצמלו ל׳ המשנה בנדה פרק יוצא דופן משל משלו חכמי׳ באשה פגה בוחל וצמל פגה תנוקו׳ בוחל ימי נעורת בין כל שנגרה וכולי ואלו נ׳ סימנין כדין · להפריז כלומר ואין לרבות עוד הנדוניא כי לא היה לה שום דבר להפריז · להרבות לשון אפריס הפריז על מדות הקדוש ברוך הוא וכל ענין דפיוט זה שמדמה כנסת ישראל לבתול׳ בוגרות שרוצה להכנס להקדו׳ ברוך הוא לכלתי׳ טהרות הזקוק׳ המזוקק׳ כטהרות במ״ט · מכתב הוריה ל׳ הורי׳ ומורים שכהנים ולעדה מכתב אבותי׳ שמה ולשונה לא שנתה כדאמרינן במכלתא׳ ובמדר׳ שוח׳ טוב בשביל ארבעה דברים נגאלו ישראל בשביל שלא שנו שמם ראובן ושמעון עלו וירדו ולא שנו לשונם בלשון הקדש דברו שנא׳ כי פי המדבר אליכם וכשבא משה דבר עמם בלשון הקדש שנאמר פקד פקדתי אתכם וגם יוסף אמר פקוד יפקוד ונומר ולא עבדו ע״ז ולא כפרנו בעריו׳ · לאליל׳ סלף לשון יסלף דברי צדיקים כלו ע״ז · וגנה כעלה לשון גן כעול וכדרש על הזכרים שלא פרצו בעריות · ומעין חותם כדרש על

הנקבות

Digitized by Google

טהרות הוחזקה מנהג הוריה לאלף ·
שמה ולשונה לא שנתה בחלף · ידיה
לא פרשה לאלילי סלף · וגנה נעלה
ומעין חתמה מדלף: כראות חתן כי
כלתו ממתנת · ולא בגדה היות לזר
מחתנת · להצילה נתעורר כי בבריתו
נאמנת · לקחתה מעריץ היות לחפה
מזמנת: מושיעים צוה להשפט עם תנין
בלי רדות תמרתו בעבודתו להאנין ·
נכוחו אם יזיד לשוטט ולהצנין · יאבדהו
משאר נכד עם נין: סרר בגאותו נצר
נאלח ונתעב · לא ידעתי ה׳ הדורך על
במתי עב · עדנתיה במיטב והצלתיה
מרעב · ועתה אשלחנה פן אהיה ללעב:
פין לו עניו תרון בזדון · למה תקשה
ערף ותגרה מדון · צוה להשיב חפין
לבעל הפקדון · אם תעיז מצח תורד
לאבדון: קפצו המכות היות ממשמשות
ובאות · כעת הכה פתי נשברה רוחו
להכאות · רוחה בעת מצא הוסיף
להלאות · עד נגע בעשר במופתי
תחלאות: שפר הבת במשבצות זהב
מלבשת · ובירקרק חרוץ אברותיה
מלבשת · תקף לשלחה בחפזון
מגורשת · לחמצרת בצק לא הספיקה
מלשת: שנה באולתו זיד יהיר וכסיל ·

כבוזה
מלא קרא אחריה מטבעתה להפסיל ·
ערוצי לגיוניו אסף כאוסף החסיל · ונשפט הוא ואלהיו מסכה ופסיל: ברגביים
צללו חילי קמי · חומות זוחלים קמו להעביר יקומי · ואז מאז צוני בדת חכומי ·
להזכיר קריעת ים סוף לילות וימי: חזות כאז בצאתם מבן רהבים · ישעות ופלאות

הנקיבות שטהורה מעיינה בשעת נדותה והיינו שיהא מדלף כלומר מדם שדולף ממנה עם תנין זה פרעה שנקרא תנין הגדול · רדות לשון רדוי · תמרתו ישראל שנאמר יונתי תמתי שהם תמימים בה׳ · להאנין לשון אונן או אונאה · נכחו אם יזיד כלומר שהתרה בו משה רבינו עליו השלום בפרע׳ ואמר אם כנגד הקדוש ברוך הוא תזיד ולא תשמע בקולו · לשוטט להכות את פרעה בשוטים והוא מקל רצוע שנכפף לכל צד והכאתו קשה · ולהצנין לשון קוצים כמו לצנינים · יאבדיהו וכו׳ אוי יאבד מאת הקדוש ברוך הוא · שאר נכד עם נין כלומר קרובך וזרעך · נצר נאלח ענף מאוס ונתעב כלומר פרעה ואמר לא ידעתי ה׳ הדורך על במותי עב · עדנתיה וכולו וגם אמר עדנתי ישראל במיטב פן אהיה ללעב ללעג בין עמי הארץ · פין לו תבין דבר לו משה רבינו עליו השלום · חפין כלומר היינו ישראל · לבעל הפקדון להקדוש ברוך הוא · ממשמשות לשון תלמוד וראה עדים שהיו ממשמשין ובאין · להכאות לשון כאב כמו הכאות לב צדיק יחזקאל י״ג וכן רוח נכאה · רווחה בעת מצא כלומר מיד כאשר מצא מעט רווחה כאשר נפסקה ממנו מכה על שם וירא פרע׳ כי היית׳ הרוחה והכבד את לבו · מופתי תחלאות על שם ממותי תחלואים ימותו ירמיה י״ו · שפר הבת היינו ישראל שנצלו את מצרים הקדוש ברוך הוא הכוה את ישראל והלבישם בגדים כאיש שנאמר ואלבישך רקמה ואכסך בשש וגומר · ובירקרק על שם ואברותיה בירקרק חרוץ תלים ס״ח פי׳ יש זהב שנוטה מעט נוטה לגוון הירק כי פירש חרוץ זהב · תקף שנאמר ותחז׳ מצרים על העם · מלא קרא אחריה לשון הפסוק בירמיה י״ב גם המה קראו אחריך מלא פירש רש״י קבוצת אנשים ואסיפת המון עם מטבעתה להפסיל דרך המלך כשכונס חבריו פוס׳ מטבעתו · ערוצי לגיוניו גבורי חילו · ברגבי׳ ענין עמק לשון רגבי נחל איוב כ״א ר״ל לומר בתוך קרקע הים · חומות זוחלים המים הזוחלים היו לישראל חומה כדכתיב והמים להם חומה וגומר · יקומי ישראל שעומדים לפני ה׳ · בדת חכומי כדת חכמים · להזכיר כמו שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ודרשי׳ בפ״ק דברכות ימי חייך הימים וכולו · חזות כאז וכולו כלומר חזו וראו עתה שיקרע הים בפנינו כמו שנאמר והכהו לשבעה נחלים והדריך בנעלים · כאשר ראו מאז באתם במצרים · רהבים היינו מצרים כן יחיש לנו ישועה ונפלאות ואז נתנו שבח ושירה כמו אותן דבמצרים שרנו ושבחו · דלו שחקו :

יחיש

יחישדר כרובים: לתת לו שבח ושירים ערבים: כי על זאת רצו ושבחו אהובים: עזרת

לחתן תורה

מרשות מרומם על כל ברכה ושירה · נורא על כל תהלה וזמרה: חכם לבב ואמיץ כח וגבורה · מושל עולם אדון כל יצירה: ומרשות כבודה בת מלך פנימה עצורה ראשית קנינה אלפים אצורה: ברה תמימה משיבת נפש ומחזירה · ישרון נתנה מורשה לעבדה ולשמרה: מלומדיה גאוני יעקב לפתחה ולסגרה · כליל הוד נשיא מרבה המשרה: יושבי על מדין משיבי מלחמה שערה · ראשי ישיבות ראשי גולה פזורה: ומרשות חבורת

כבורה — בת מלך וכו' התור' היא בתו דהקדו' ברוך הוא והיא קדומה לעולם אלפים שנה כדכתיב ואהיה אצלו שעשועים יו"ם ויומו דהקדוש ברוך הוא אלף שנה · ישרון לישראל כתיב מורשה · גאוני יעקב רוצה לומר תלמידי חכמים שהם יודעי' לפתוח בתור' ולסגרו' · מישבי מלחמה שערה כלומר שעוסקים במלחמתה של תורה בשערים · כיום נתינתה כבת יומה בכבו' ובכל שנה ושנה ויותר חביבה היא · כדבר חדש שקבל לאחר · למוג ענין מגילה · ועגב לשון עגבין · והוגים במקר' והגדה כלומר לומדין במקר' והגדה · טפם לבית העתיר' שמביאין טפם לבית הכנסת · בחור הרימותי · וכו' דהיינו אותו שקנה את גן תורה · מתכיפין וכו' כלומ' תוכף שמשלימין התורה מתחילין מיד התור' · שד שלא ירגל שלא יקטרג השטן לומר שמסיימין התורה ושוב אין דעת' להתחיל · כדכתיב מלעצרה שלא תעצור כלומר · בצפירה לשון כצפירת תפארת ישעיה כ"ח · רבוך רקם שימצא ו תפלו' ונקשו להקדוש ברוך הוא שהוא רם ונשא · למלכה לשכינו נכם · ביון כתר כבוד כלומר שיזכנו כולם לכתר הכבוד · ננגדיו בפיליו יה כשר

צדק עדה המאושרה · זקנים ונערים בכל שורה ושורה: קבוצים פה היום לשמחת תורה ונעצרים לסיים ולהחל בגיל ובמורא: אותה מחבבים כיום נתינתה בהדרה: מסלסלים בה כחדשה · ולא כישנה שעברה: צמאים למוץ ולהתענג מזיו יקרה · כמשמחת לבו ועצב מסירה: תנחומיה ישעשעו נפשם בה להתפארה · והוגים במקרא והגדה במשנה וגמרא: רצים ומביאים טפם לבית העתירה ועושים גם מעשים בהזהרה: לכן גדול שכרם מאת הגבורה · על ראשם שמחת עולם קשורה: תאבים לראות בנין בית הבחירה · ובכן נסכמתי דעת כלם לברירה: בחור הרימותי מעם תוך החבורה · מצאתיו לב נבון להסבירה: צדק וחסד רודף באורח ישרה · ונשאו לבו ונדבה רוחו להתעוררה: תחלה וראשון היות למתחיל התורה · ועתה קום ר' פ' ב"פ: עמוד להתאזרה: באו והתיצב ועמוד לימיני וקרא · מעשה בראשית לכבודו צור ברא: על זאת מתכיפין התחלה להשלמה · בתדירה שד שלא ירגל בעם זו לשקרא: יען נעשית ראשון למצוה גמורה · מה רב טובך ומשכרתך יתירה · טוב עין תבורך בנדבתך מלעצרה · ומברכות בוראך תבורך ידך מלקצרה · בעבור שכל המכבד תורה בצפירה · יהי גופו מכבד בכח להתאשרה · מהר עמוד עמוד: פ' ב' פ' חתן תורה

מרשות

מרשות הקהל הקדוש הזה לברך אל גדול ונורא · אמן יענו אחריך הכל מהרה :

אחר כך מי שבירך השייך לחתן :

במקהלות ברכו בני ברית בגיל בכורא וברעדה : רוממה חוננו רצוף
רחש רם רחום לסלדה · שיר ושבח והלל וסלסול ופלול
ותורה · כיון כתר כבוד · כלם כאחת באגודה :

ופרח חתן כשושן בקרב ידידים נעלסים · וישכון כמלך בגדודיו בחפת
הדר מתכסים · חופף עליהם והם ששים · ובצל סעפיו נכנסים ·
כהדסים עומדים סביביו והוא עומד בין ההדסים :

יה בשר שר צבאיך · שלום אתה
וביתך · ברוך אתה בבאך : וברוך
אתה בצאתך :

מי שבירך אבותינו אברהם יצחק
ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה
הוא יברך את רבי פלוני החתן בר פלוני
בעבור שנדר לכבוד התורה מתנה
מרבה · אלהי מני עד שיתהו לעד ·
ברכה מעליה : ברוך את חילו ותרצה מפעלו · ברעת רצויה : גדלהו אל רם ·
כברת פדן ארם · רב העליליה : דרשהו במפקד · כיחיד הנעקד · בהר המוריה :
הוד והדר ילבש · כבעשרים נחבש · ותוציאו לרויה : וימשול עלי תבל : כענה
בכבל · בעגלה יפיפיה : זבוד יזבד כבני יוכבד · מלמדי תושיה : חי הקם את
שמו · כדוד ושלמה שני מלכי נשיה : ויגן בעדו ויאריך שלותו · ויתנהו לחן
ולחסד ולרחמים בעיניו ובעיני כל רואיו ונאמר אמן :

יה בשר גבאיך כלומר תבשר אותנו באליהו
שהוא שר · גבאיך :

אלהי מני עד אלוה שמעולם עד · שיתיהו לנצח הפתן
לעד תמיד ברכה מעלי׳ כברת פדן ארם כי יעקב
שברח פדן ארם · שבעשרים נחבש כאברהם שנחבש ועלה
לגדולה והיה עשרים דורות מבריאות עולם עד אברהם ·
נחבש לשון כתם מתרגם פ׳ ישעיה ל׳ וגם כפרים כבעשרים
נחבש והיינו אברהם שנתכסה בעשר נסיונות · כענה בכבל
בעגלה יפיפיה ר״ל המצרים נקראים עגלה יפיפיה כדכתיב
בירמיה מ״ו עגלה יפיפיה מצרים · כבני יוכבד היינו משה
ואהרן : תושיה היינו התורה שנקראת תושיה · מלכי נשיה
מלכי ארץ :

א תנה שבחה דהי עלמא דהוא הוה
והוה ועתיד למהוי · במחשבתיה
חשב למברא עלמא · גזר וברא · אדם
מן ריש · גבליה מן אדמתה · וצייריה
בדמותיה ונפח באפוהי נשמתא דחיי ·
דיעה וחכמתא יהב ביה למקרי שמהן לכל בריתיה : שרי פשט ידיה ונסב
כסא ובריך יתהון דאורין כחדא · תיחון ותסגון ותמלון ית ארעא · היך כחלא
דימא · וככוכבי שמיא :

אתנה אספר תרגום ושבחת׳ ותת יתון גבליה מן אדמתו
שנבלו כטי׳ כדפיר״שי בחומש ואד יעלה מן הארץ
וגו׳ וכתיב ליה וייצר יי׳ אלקים את האדם וגו׳ · וצייריה ל׳
צורה · ונפח וכו׳ כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים · ונסב
כסא ולקח הכוס של ברכה · כחדא יחד · תיחון תחיו ותכנון
ותפרו ותרבו · היך כחלא כמו חול שבים ·

אות

אות

אות בריתות וכולו על המילה נכרתו שלש עשרה
בריתות כדאמרינן בנדרים · לעבדו וכולו זה
אברהם שקיים כל מצות יי׳ כעבד שמקיים מצות רבו ולא
יקרא עוד וכולו שכשנימול הוסיף לו הקדוש ברוך הוא ה׳
בשמו לרמוז לו שהעול׳ שנברא בה נברא בשבילו בשביל שקיי׳
מצות מילה · בתמו וכולו פסוק הוא מתהלך בתומו צדיק
אשרי בניו אחריו וגומר כדרש על אברהם · שב ל׳ שיבה
וכדכתי׳ ואברהם זקן בא בימים וג׳ ומר · היה חתן דמים
לשון חתן דמים למולות כלומר המול את עצמך · התהלך
וכולו ואמר כך אמר לו הקדוש ברוך הוא התהלך לפני והיה
תמים או יקראו תמי׳ משנימול · גוזר אומר וכולו ב״ר ששאל
אברה׳ להקדוש ברוך הוא מי ימול אותי ואמר לו אתה בעצמ׳
נטל אברהם סכין והיה אוחז בערלתו ובא לחתוך והיה
מתירא מפני שהיה זקן מה עשה הקדוש ברוך הוא שלח ידו
ואחז עמו והיה אברהם חותך וכולו כדכתי׳ וכרות עמו
הברית וכולו וזהו שיסד גוזר הקדוש ברוך הוא שהוא גוזר
אמר לאברהם עליך לגמור ואח״כ גם אל בעצמו וכולו · אחרי
בלותו ריבה אל מעדניו כדכתי׳ אחרי בלותי היתה לי עדנה
מעדנין לשון עידון בשר · לגדול כהניו אברהם היה כהן
גדול כאשר קרא בנו למוכם · ויפול על פניו קודם שנימול לא
היה יכול לעמוד כשראה השכינה וכן בבלעם כתב אשר
מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים ס״ת מילה כלומר בשביל
שלא נימול היה נופל · דם ברית וכולו שדוח׳ שבת וגם
הנגע כדכתי׳ וביום השמיני ימול אפילו שבת וב״ה שדוחה
הנגע · המפורש לעולם ל׳ הפסוק זה שמי לעולם · למקנא
היינו פנחס והוא אליהו וזה שבכל פעם שמוהלין מכינין
כסא לאליהו כי הוא בי״ד לי שם · ולקח הכהן וכולו הוא אברה׳
שנקרא כהן לאל עליון לוקח בכל פעם בשר ברית ודמו
ומיכאל השר הגדול מקריב במרומו · יער׳ לשון וערבה לה׳
מנחת יהודה וגומר זבח פסח וכולו רצה לומר שכל מי שלא
נימול אסור לזבוח זבח פסח וגם לאכול ממנו אסור רק
כשנימול ואז יקריב ויאכל חלק כחלק עם שאר המסובין ·
חלץ מהם איש נכר מלבו פירש כשמט מהם איש שנתנכרו
מעשיו לשמים כלומ׳ שנשתמד גם זה אסור לאכול בו מדכתי׳
וכל ערל לא יאכל בו · טמאת בשרו וכו׳ רצה לומר מי שנטמא
בשרו בשום עבירה אוי ירקוד על עונותיו וילבש שק ויפוש
פניו בעפר ואז מתכפר לו הקדוש ברוך הוא שטובו ויופיו
דהקדוש ברוך הוא עצמו מלספ׳ כי אין לספר שבחו כי אין
לבא לפני מלך בשר ודם בלבוש שק ומה ש״כ בהקדוש ברוך
הוא שמקבל בבעלי תשובה ש׳ שבין בשק ובאפר · כי הדם הוא
בנפש יכפר כלומר במה שמתענ׳ ומצער עצמו וממעט דמו
הוא בנפש יכפר כמו דם המילה שמכפר כקרבן · יבלת
כתיב׳ לזבחי שלמים כדתנן מותכין יבלת במקדש אבל לא
במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור ורצה לומר בשבת · יעשה
כן וכולו אבל המילה נחתכת אפילו בשבת דהיינו מדינה

שקרא

אות בריתות שלש עשרה בכרות
אל רם · אמר לעבדו זקן ביתו
קום לשמרם · ולא יקרא עוד את שמך
אברם : בתמו הלך צדיק שב בא בימים ·
באמור לו אל היה חתן דמים · התהלך
לפני והיה תמים : גוזר אומר עליו
המלאכה לגמור · גם אל בעצמו הואיל
ברית לשמור · כרת יי את אברם ברית
לאמר : אחרי בלותו רבה הי׳ מעדניו ·
ברבים יעשה צחוק לגדול כהניו · ויפול
על פניו · לפני קדוש : דם ברית את
יום מנוחתו · דוחה את הנגע בהראותו ·
וביום השמיני ימול בשר ערלתו :
הפליא חסדיו שם המפורש לעולם ·
הכין למקנא כם כשמש ויהלום · בריתי
היתה אתו החיים והשלום : ולקח
הכהן בשר ברית ודמו · ומיכאל השר
מקריב במרומו · משפט עמו ישראל
דבר יום ביומו · זה דם הברית אשר בו
יערב · זבח פסח צעיר ורב · בהמול לו
כל זכר ואז יקרב : חלק כחלק יאכל
איש במסבו · חלץ מהם איש נכר מלבו ·
וכל ערל לא יאכל בו : טמאת בשרו
איש בעפר יעפר · טובו ויפיו עצמו
מלספר · כי הדם הוא בנפש יכפר :
יבלת נחתכת לזבחי שלמים · יעשה כן
לבני שמונת ימים · ויחדיו מלמטה יהיו
תמים · כל ספירות בלימה במילה יסדו ·

במה

בְּמָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֱמֶת יָעִידוּ׃ אֲשֶׁר
חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ׃ לוּלֵי דַם
בְּרִית אָמַר אֱלֹהִים נִחַמְתִּי׃ לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת אֶרֶץ וְשָׁמַיִם לֹא רוֹמַמְתִּי׃ חֻקּוֹת
שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שַׂמְתִּי׃ מִילַת מָעוֹר
וְלֵב וְלָשׁוֹן הֵמָּה מַכְרִיעִים בֵּין הַחֲמִשִּׁים
שֶׁמָּה׃ יְיָ יִתֵּן חָכְמָה׃ נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל
בְּחוֹק בְּרִיתוֹתֵיהֶם׃ נִמּוֹלִים אֲשֶׁר לֹא
יִמְתּוּן אֲחֵיהֶם׃ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם
הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃ שֶׂה תָמִים נִמּוֹל
רִאשׁוֹן לִשְׁמוֹנָה׃ סְעָדוּהוּ מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם
בַּחֲנִינָה׃ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה׃
עָרְלַת בֶּן אִישׁ טוֹב פָּשָׂה תִּפְשֶׂה׃ עֲבָרָה
קְרָאַתְהוּ וְאָדוֹן קָשֶׁה׃ וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרוֹג
אֶת מֹשֶׁה׃ פְּנִימָה כְּבוּדָּה כִּשְׁפְשָׁה
בְּמַעֲלָלָיו׃ פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ שָׁתָה עָלָיו׃ אֶת
עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו׃ צַדִּיק
בִּן נוּן מָל שֵׁנִית נְדִיבִים׃ צוּר יְשׁוּעָתָם
שְׁמָרָם מִכַּף אוֹיְבִים׃ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים׃ קָם עַל נְדִיבוֹת
נַפְשׁוֹ מִמֶּרְחָץ נִבְהָלָה׃ קִדְּמוּהוּ סְעִיפָיו
בִּמְשׂוֹשׂ בְּרִית מִילָה תְּשׁוּאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃
רֵיחוֹ נִיחוֹחַ כִּצְרוֹר הַמּוֹר׃ רַבָּה
תְּהִלּוֹתָיו לָאֵל לֵאמֹר׃ לַמְנַצֵּחַ עַל
הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר׃ שִׁיבַת צִיּוֹן אֵל
בַּהֲשִׁיבוֹ׃ שִׁבְטֵי יָהּ יִנְהֲרוּ אֵלָיו וְאֶל טוּבוֹ׃
עֲרֵל לֵב וַעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבֹא׃ תּוֹרַת

שקרא הפייט מטה ומקדש מעלה׃ כל ספירות בלימה
בספר יצירה מונה עשר ספירות בלימה בלום פיך מלהרהר
וכולה ורצה לומר כל עשר ספירות שבהן בתלית ארץ על
בלימה נוכנות מילה נתסכרו ונוסדו׃ כמה מקראי קודש
וכולה כלומר כמה וכמה פסוקים הם שחכמים דרשו מהם
שבשביל המילה נברא העולם ומתקיים בשביל המילה׃
ניחמתי לשון קדש׳ כלומר נתקרשתי מה שבראתי העולם
וחקות שמים וארץ לא שמתי לולי דם ברית׃ מעור לשון
מעוריה׳ והוא מלשון ערו׳ ורצה לומר מילה ערו׳ ולב ולשון
הם מכוונים באמצע החמשי׳ דהיינו הידי׳ והרגלים שהם
בכי שמש אצבעות׃ יי׳ יתן חכמה כלומר לכך הם מכוונים
בין החמשים באמצע י׳ דידים ובאמצע י׳ דרגלים כי באלו
נ׳ מיקדים שמו דהקדוש ברוך הוא שהוא נס כן ממוצע
באמצע אותיות המתוכם׳ מא׳ ועד י׳ וכנגן שתכתוב
י״א י״ב י״ג י״ד י״ה י״ו י״ז י״ח י״ט הרי י״ה באמצע
וכשתהפוך אחורני׳ י״ט חז וה דג בא הרי ו״ה הרי השם
המיוחד באמצע וכן י׳ ספירות ויקי׳ מיוכם למעלה מכולם׃
נערי ישרא׳ וכולו כלו׳ הם כיעולי׳ כשלא מתו אחיו מחמת מיל׳
אבל כשמתו אחיו אינו כימולי׳ כדכתיב וחי בהם ולא שימות
בהם׃ שה תמים דהיינו יצחק׃ סעדוהו מלאכי שלום שבקשו
מהקדוש ברוך הוא שלא ישחט על ירך המזבח צפונה׃ איש
טוב זה משה רבינו עליו השלום׃ פשה תפשה׳ כלומר נשת׳
שהי׳ בדרך ולא מל בנו ופש׳ הערלה׃ עבר׳ קראתהו ואדון
קשה היינו אף וחימה שבלעוהו ולא שירהו אלא רגליו׳ פנימ׳
כבודה וכולו היא צפורה שהרגישה בדבר מיד ותגע לרגליו
כלומר שמלה בנה ואז וירף ממנו וכדכתיב חתן דמי׳ אתה
למולו׳׃ מל שנית כדכתיב ביהושע פ׳ שוב ומל את ישראל
שנית׃ קם על נדיבות וכולו ר״ל דוד המלך היה דרכו לפשוט
מלבושיו׳ נדיבות נכונו׳ בעסק המצות וכמרחץ היה ערום
נבהל נפשו ואמר אוי ערו׳ בלא מצות׳ קדמוהו סעיפיו מחשבותיו
וזכ׳ המילה ושמח וכשיצא אמר למנצח על השמינית וכולו זו
מילה שניתנה בשמינית׃ שיבת ציון וכולו על שם הפסוק
בתלים בשוב יי׳ את שיבת ציון וגומר׃ ינהרו יקבצו׃
תעשה בעברי מהול ככה כלומר שישראל זכר ימול התינוק
ולא גוי שאינו נימול ולא אשה׃ אך אם אין איש לימול והזמן
עובר ויש אשה שכשה תהיה תחת גבר למולו׃ יהיה מבורך
מנשים שבאהל דהיינו האמהות אותה אשה אשר שמלה
התינוק׃ על פי כביא לאברהם אמר המול ימול כלומר מי
שנימול ימול לאפוקי ערל וכותי וערבי שאותו יכלא העם
מהביא למולי׳ כדמי שירים כלומר בשביל מעוט דמים דהיינו
נוכנת דם מילה ודם קרבן׃ בדם ברית פתוחים נוכנות דם
מילה שפתוחים כבשרם׃

הַבְּרִית שְׁמוּרָה וַעֲרוּכָה׃ תֵּעָשֶׂה בְּעִבְרֵי מָהוֹל כָּכָה׃ כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת הַבְּרָכָה׃
אַךְ אִם אֵין אִישׁ וְהַזְּמַן עוֹבֵר׃ בְּנָשִׁים מִשְׁפָּחוֹת תִּהְיֶה תַּחַת גָּבֶר׃ תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים

אַשְׁרֵת חָבֵר: רוּחַ יְיָ דִּבֶּר עַל פִּי נָבִיא · הַמּוּל יִמּוֹל וְעָרֵל וְכוּתִי וְעַרְבִי · יְכַלֶּא
הָעָם מֵהָבִיא: הֵן גָּאַלְתָּ אֵל בִּדְמֵי שְׁדַיִם · כָּל בֵּית יְהוּדָה וּשְׁאֵרִית אֶפְרַיִם ·
הַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְעַתָּה לָמָּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת · בָּנֶיךָ הַחֲתוּמִים בִּבְרִית
וָאוֹת · נְתוּנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רוֹאוֹת: שְׁלַח מִבּוֹר אֲסִירִים בְּדַם בְּרִית
חֲתוּמִים · עַם אֶחָד מְפוּזָר וּמְפוֹרָד בֵּין הָעַמִּים · כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים: אֲנַחְנוּ
כּוֹרְתִים בְּרִית אֵל בְּאַהֲבָתוֹ · וְהוּא יִמּוֹל לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אוֹתוֹ · וְיִזְכּוֹר לְעוֹלָם
בְּרִיתוֹ · קָדוֹשׁ: הכל יודוך אופן

אֲזוּרֵי אֵימָה · בְּרוּאֵי יִרְאָה · אַמִּיצֵי
כֹּחַ כְּבוֹדוֹ לְנַשְּׂאָה · אֵמִים
רוֹעֲדִים · וְעוֹבְדִים בְּיִרְאָה · אוֹמְרִים
לְמַלְכָּם · תְּהִלָּה נָאָה: וְעַמּוֹ כּוֹרְתֵי
בְּרִית · מְשַׁבְּחִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית: לְמֶלֶךְ
מְהֻלָּל · מִי לֹא יְהַדֵּר · לְמֶלֶךְ מְשֻׁבָּח ·
מִי לֹא יְאַדֵּר · לְמֶלֶךְ הַקָּדוֹשׁ · לְעַלֵּה
וּלְהַדֵּר · לְסַלְסֵל וּלְפָאֵר · שִׁבְחוֹ לְסַדֵּר:
וְעַמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית מְיַחֲדִים לְזוֹכֵר

אזורי אימה המגורים באימה ואימה לשון באימת׳ בעלי והיינו ל׳ וי״ו כלומר המלאכים שמראיהן כגחלי אש׳ כנביון כרבנן׳ ועמו ישראל כטל שארית כלומ׳ מה דכתיב אהיה כטל לישראל הושע י״ד היינו לשארית ישראל׳ עדי גבורה מלאכי גבורה כדכתיב כגבורת עירין וכולי׳ ואום לשון אומה׳ בת עברי׳ כלומר ישראל׳ כאוה שחרחורית הייכו ישראל כדכתיב שחורה אני ונאוה׳ רכב אלקים אלפי רבותי׳ פסוק הוא בתהלים ס״ח רכב אלהים רבותי׳ אלפי שנאן בלי עצלות׳ רועשי׳ ומניעים ספו אמותים כדכתיב ישעיה ו׳ וינועו אמת הספים׳ ואום חתומה בברית אומה ישראלית החתומה בברית מילה מברכת להקדוש ברוך הוא שהוא זוכר הברית: אות

הַבְּרִית · יִתְגַּבְּרוּ יִתְגַּבְּרוּ · מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן: יִתְנַשְּׂאוּ וְיִתְעַלּוּ · בַּעֲלֵי זְהֵיוֹן:
יְפָאֲרוּ · וִיבָאֲרוּ · לְהַלְּלוּ בְּצִבְיוֹן · יִשְׂאוּ כִּנּוֹר · עֲלֵי הִגָּיוֹן: וְעַמּוֹ כְּטַל
שְׁאֵרִית · מְפָאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית: עִירֵי גְבוּרָה · מְפַעֲמֵי שְׁכִינָה · שׁוֹטְרֵי
כְּתָרִים · לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה · עֶלְיוֹן מְרַנְּנִים · בְּגִילָה בְּרִנָּה · עוֹשִׂים מְלַאכְתָּם ·
בְּאוֹמֶן אֱמוּנָה: וְאוֹם בַּת עִבְרִית · מְהַדֶּרֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית: זִמְרָה
וּבְרָכָה · שֶׁבַח וְהַלֵּל · זַכֵּי חַשְׁמַלָּה · פּוֹתְחִים לְמַלֵּל · זוֹהֲרֵי מַעְלָה · מַכְתִּירִים
לְכַלֵּל · זְהִירִים זְרִיזִים · גַּדְּלוּ לְסַלֵּל: וְאוֹם נָאוָה שְׁחַרְחוֹרִית · מְשַׁבַּחַת
לְזוֹכֵר הַבְּרִית: רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רִבּוֹתַיִם · רוֹעֲשִׁים קָדוֹשׁ בְּמַחֲנוֹתַיִם ·
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בְּלִי עַצְלוֹתַיִם · רוֹעֲשִׁים וּמְנִיעִים סִפֵּי אַמּוֹתַיִם: וְאוֹם חֲתוּמָה
בִּבְרִית · מְבָרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית: והחיות זולת

אוֹת בְּרִית יִשְׂרָאֵל · וְשַׁבַּת הַתּוֹרָה ·
בִּגְלָלָם עֲלִיּוֹת בַּמַּיִם אֵל קֵרָה ·
גַּם אֶבֶן פִּנַּת הָאָרֶץ יָרָה · דַּעַת יְהוָה

אות ברית וכולו רצה לומר בשביל המילה וישראל ושבת והתורה ברא העולם והם סידר׳ בגלגלי׳ עליות במים אל קירה כדכתיב המקרה במים עליותיו כלומ׳ שברא שמים׳ וגם אבן פנת הארץ ירה לשון ירה בים שנם הארץ

בראשית ברא׳ הן שבע מצות נצטוו
המורים׳ ושמינית לאב המון אבי כל
העברים׳ זה אלי כרת עמו ברית
בשרים׳ חטאו ברמו ביום הכפורים:
טהרו וקדשו בדמים יקרים׳ ידידיה
אז לקח לו חרבות צורים׳ כנחלים
נטיו בדמים כביאורים׳ לרצון עלו ליושב
בסתרים: משמים בא לבקר חתן
דמים׳ נתנו ריח ערלות כערוגת
בשמים׳ שיו כעת חיה מל לשמונת
ימים׳ על כן ערב לזבח שלמים:
פקידה פקד כפולה האל ברחמים׳ צאן
אובדות לגאול מסבלות עממים׳ קל
מהרה יצאו בדמים נכתמים׳ רם שב
שבותם בהיותם בחולמים: שפך
חמתו על פטרי חמורים׳ תחת אשר
ענו בבכור בן אדירים׳ את בריתו זכר
בעיי העברים בגזרו ים סוף לגזרים:
ריב ליי בעם אשר זנב עמו׳ האומר
לו סור וקח בשר ברית ודמו׳ מתחת
שמיו ימחה זכר שמו׳ בקומו לערוץ
לאיביל זעמו: רצון שוכני סנה לשאת
בן נון דגלו׳ רשע להפיל חלליו
בעצומו וחילו׳ בברית אשר הגביר
לישראל ומלו׳ יעצו ישע ומורו זארת
היתה לו ייקר דם הברית ודמי הרוגים בעיניך׳ צוה ישועות יעקב ותרוש באף
עיניך חלק אשר שפכו כמים דם צפוניך׳ קדש קדשים הוא הרי שלך לפניך:
הבט משמים אל גדול ונורא׳ פנתך אשר חפתה בירקרק אברה׳ הן חוברת
אהבתך תמיד פורה׳ נצח ישראל הבה לנו עזרה: עזרת

הארץ ברא בעי׳ ישוב בראשי׳ ברא כלו׳ בראשית ברא פירושו
שבשביל או כברא שמי׳ וארץ בראשי׳ בשביל ישרא׳ שנקראו ראשי׳
בשביל התורה שנקרא׳ ראשית וגם בראשית אותיות ברית
אש היינו מילה ושבת המעלת מאש של גיהנם׳ המורים
לשון סורר ומורה׳ ומ׳ לאב המון מילה היא מצו׳ ח׳ למצות
בני נח שנצטוה לאברהם אבינו׳ ברית בשרים ברית בשר
שהקדוש ברוך הוא כרת עמו הברית כדלעיל במאמר דמילה׳
ביום כפרים כי ביום כיפור נימול אברה׳ ידידיה היינו
אברה׳ כדכתיב מה לידידי בביתי׳ לקח גם א׳ להם שטינן לו
חרב אומל׳ כנחלים וכולו שטיה של כל יליד ביתו והיה
הדם זב כנחלים׳ משמים בא וכולו דכתיב וירא אלי׳
וגומר כתבו ריח וכולו כ״ר בשעה שמל אברהם ילידי ביתו
העמידו ערלות בגבעה וזרח השמש עליהן והתליעו ועלתה
ריחן לשמים כקטור׳ בשמים וכשולה אמר הקדוש ברוך הוא
בשעה שיבאו מוטלים בבית אבי וכר להם אותו ריח ועתמלא
עליהם רחמים וכולו׳ שיו היינו יצחק׳ ערב לשון וערב׳
לה׳׳ פקידה כפולה וכולי כדכתיב פקד פקדתי אתכם
בפרשת שמות׳ מסבלות עממים גלות מצרים׳ בדמים
כדכתיב בוססת בדם שלה שנקתם כנפרס בהיותם כחולמי׳
עש״ה בשוב יי׳ שיבת ציון היינו כחולמים תהלים קכ״ו׳
פטרי חמורים היינו המצרים שבשר חמורים בשרם׳ את
בריתו זכר בעיי העברים בריתו לאברהם וכר שעבר בעיי
הארץ כדכתיב ויעבר אברם בארץ או בריתו וכר דכתי׳ אשר
עבר בין הגזרים׳ אשר זנב עמו היינו עמלק כדכתיב ויזנב
כל הנחשלים ואמרינן שחתך מילות יהם וזרקן כלפי מעלה
ואמר הא לך במה שבחרת ווהו שיסד האומ׳ לו סור לשון
בשלקח׳ לא יכיל זעמו דסק״ה׳ רצון שוכן סנה היינו
הקדוש ברוך הוא׳ לשאת בן נון דגלו כדכתיב ויחלש
יהושע את עמלק׳ בברית וכולי ובשביל שהגביר יהושע את
ישראל ומלו כדכתיב בעת ההיא אמר יי׳ ליהושע עשה לך
חרבות צורים וגומר׳ יעצו לשון עצה אור פשלמה
ישע ישועה׳ ועיניך א״ס לשון עיון׳ הרי שלך לפניך
לנקום נקמת׳׳ בכתף ישראל דכתיב וכנה אשר נטעה
ימינך׳ חפתה בירקרק אברה כדכתיב בתהלים ס״ח
כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ׳ הן חולת
אהבתך כדכתיב כי חולת אהבה אני תמיד היא פורה בין
הא״ה׳ כנס ישראל הקדוש ברוך הוא נקרא כן כדכתיב
בשמואל א׳ ט״ו וגם נצח ישראל לא ישקר ופירש רש״י הקב״ה
שהוא נצחונו דישראל וכולו: יעלית

וגם זה לחתונה

גאולתים ליבשה תמצא ברף נ"ו

לחתונה אשר שני קדים קודם ברכו אומרים זה

יחדיו לב נשלם לעבוד לבורא · וענות ל' עניי"ה · יום ליום על אודות בכל יום ויום שנגלו מעין ברכותיו על אודות שמאורעות · לכמה ידות לכמה מקומו' נמשכו · סוד פלאיו רב הוא פלאיו רבו מאד שיצר ממש מתוהו · שור הכם · צור היכלכלוהו ויסמכו כמ"ש השמים ושמי השמים לא יכלכלוך · פרש עב למכסה הקדוש ברוך הוא פרש ענן לכסוי לכנגד הכסא מלהסתכל בשם · לולא מתנשא וכולי ולולי הקדוש ברוך הוא מתנשא הכם הי"ה צמיך החיות · כל הווים כל מה שנברא בששת ימי בראשית זאת' כו ויסי כן לומר שהנוה הוא · נמסכו לשון עירוב כמו מסכה יינה · המשל וכולי ע"ש המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל זה של אש וזה של מים ואין מכבין זה את זה כי יש שלום במרומיו · מבלי אש וכולי בא וראה שהשמים של אש ומים הוא ואין האש מכבה' מן המים ולא המים לוקכו מן האש · חי ברוחו שפרה על שם ברוחו יש שפרה אנ' כ"נ פירש יפה השמים ברוחו וכל תולדות היצירה · זר הצוכב ע"ז · קשט אחת פרנוס קושטא · יקוו ידברו · עם וכולו עם ישראל אשר להקב"ה יקוו:

יַחְדָּיו לֵב נִשְׁלָם · שֵׁם אֱלֹהֵי עוֹלָם · בָּרְכוּ: וְעֵנוּ לוֹ לְהוֹדוֹת · יוֹם לְיוֹם עַל אוֹדוֹת · וְנִפְלָאוֹת הַסּוֹדוֹת · כִּי לְכַמָּה יָדוֹת · נִמְשָׁכוּ: שם סוֹד פְּלָאָיו רַב הוּא · וּמַמָּשׁ מִתּוֹהוּ · שׁוּר שְׁחָקִים גָּבְהוּ · צוּר הַיְכַלְכְּלוּהוּ · וְיִסְמְכוּ: שם פֵּרַשׂ עָב לַמִּכְסֶה · מוּל פְּנֵי הַכִּסֵּא · לוּלֵא מִתְנַשֵּׂא · כְּסוּחִיּוֹת נוֹשֵׂא וְהוּמְכוּ: שם יָהּ יְסוֹד כָּל הוֹוִים · שָׁת כְּעֵין מֹאזְנַיִם · כָּאן וְכָאן בֵּינְתַיִם · אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם · נִמְסְכוּ: שם הַמֹּשֵׁל בְּעִיצוּמָיו · וְשָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו · מִבְּלִי אֵשׁ שָׁמָיו · נִכְבַּת בְּלֹא מֵימָיו · יִשָּׁפְכוּ: שם חַי בְּרוּחוֹ שִׁפְרָה · תּוֹלְדוֹת הַיְצִרָה · כָּל לְמַעֲנוֹ בָּרָא · וְלוֹ זְרוֹעַ גְּבוּרָה · נִסְמְכוּ: שם זָר לְבָבוֹ יַמְרֵא · עַם לְפִסְלוֹ קוֹרֵא · אִישׁ אֲשֶׁר הוּא פֶרֶא · וּמַה דְּמוּת לְבוֹרֵא · תַּעַרְכוּ: שם קוֹשְׁטְ אֲמָרָיו יְחַוּוּ · עַם אֲשֶׁר לֹא יִקְווּ · שִׁיר בְּפִיהֶם יָשׁוּ · יִכְרְעוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ · וְיִשְׁתַּחֲווּ וִיבָרְכוּ: שם אֱלֹהֵי עוֹלָם בָּרְכוּ: ברכו את יי

סליק פירוש של ברית מילה וסליק כל פירוש דיוצרות שנתחברו ע"י האלופים אשר שמם נודע בשערים האחד מהר"ר בני בן מהר"ר חנוך ינ' הנקרא בפי כל רבי יהודה רבי זוכל"ם · והשני הר"ר מרדכי בר אברהם כ"ץ זכרונו עליו לברך שנקרא בפי כל רבי מרדכי קפלמכס:

גם זה לחתונה קודם אל אשר שבת

אֵל אָדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים · בְּחֻפַּת חֲתָנִים שַׁלְוָה תָּשִׂים · גִּיהַתָם תִּזְרַח כְּזוֹהַר פְּרוּסִים · דַּבְּקֵם בְּמַזָּל טוֹב מַדְלִיף רְסִיסִים · הַמְתֵּק אַהֲבָתָם בְּמֶתֶק עֲסִיסִים · וְרַבֵּם עוֹשֶׁר וְכָבוֹד וּנְכָסִים · זַכֵּם לְנִינִים הוֹגֵי תוֹרָה גּוֹרְסִים · וְחָתָן יַעֲלוֹסוּ שׁוֹשְׁבִינָיו שָׂשִׂים · טָהוֹר בִּימֵיהֶם תּוֹשִׁיעַ חוֹסִים · יִרְאוּ פְלָאֶךָ וְרַבֵּי נִסִּים · כַּנֵּס פְּזוּרִים מִכָּל קַצְוֵי אֲפָסִים · לְמִישׁוֹר יִהְיֶה עָקוֹב וּלְבִקְעָה רְכָסִים · מַגֵּר זֵדִים בִּקְרוֹחַ אֵשׁ חֲמָסִים · נוֹגְשֵׂי עַמְּךָ הַהוֹרְסִים וְרוֹמְסִים · סָמוֹךְ בְּחַסְדְּךָ

שפלים

שְׁפָלִים וּמְאוּסִים· עוֹד לֹא יִהְיֶה בָּז לְלוֹעֲטֵי רְמָסִים: פְּצֵם וְהַצִּילֵם מִיַּד
שׁוֹסִים· צְפִירָתָם הָשֵׁב וְתִפְאֶרֶת הָעֲסִיסִים: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה יִשְׁעֵי פְלוּסִים
רָטוֹב וְיָבֵשׁ יִמְחֲאוּ כַּפַּיִם: שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת לְשִׁמְךָ עֲמוּסִים· תַּקִּיף אֲשֶׁר
שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים:

בשלש רגלים קודם אשרי אומרים זה

יָהּ אֵלִי וְגוֹאֲלִי אֶתְיַצְּבָה לִקְרָאתֶךָ: הָיָה וְיִהְיֶה· הָיָה וְהֹוֶה· כָּל גּוֹי
אַדְמָתֶךָ: וְתוֹדָה· וְלָעוֹלָה· וְלַמִּנְחָה· וְלַחַטָּאת· וְלָאָשָׁם·
וְלַשְּׁלָמִים· וְלַמִּלּוּאִים כָּל קָרְבָּנֶךָ: זְכוֹר נִלְאָה· אֲשֶׁר נָשְׂאָה· וְהָשִׁיבָה
לְאַדְמָתֶךָ: סֶלָה אֲהַלְלֶךָּ בְּאַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ: דַּק עַל דַּק· עַד אֵין נִבְדָּק:
וְלִתְבוּנָתוֹ אֵין חֵקֶר: הָאֵל נוֹרָא· בְּאַחַת סְקִירָא· בֵּין טוֹב לָרַע יְבַקֵּר:
ותודה ולעולה: זכור נלאה אֲדוֹן צְבָאוֹת· בְּרוֹב פְּלָאוֹת·
חִבֵּר כָּל אָהֳלוֹ· בִּנְתִיבוֹת לֵב· לַבְלֵב
הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ:
ותודה ולעולה: זכור נלאה וכו'

תם ונשלם

על ידי הפועל במלאכת הקדש נאם חיים בן לא"א יעקב ז"ל מק"ק ארוויך
במדינת ורנקי לנד:

תחינה לומר קודם תקיעת שופר

יהי רצון לפניך ה׳ אלהי השמים ואלהי הארץ אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא שתשלח המלאכים הקדושים והטהורים הנאמנים משרתים נעימים משרתים נעמדים משרתים הנאמנים בשליחותם המפנים לזכות את ישראל ואת המלאך הגדול פספים הממונה להוציאה זכיותיה׳ של ישראל בעת שהם תוקעים בשופר ואת המלאך הגדול תשב״ש הממונה להשמיע זכיותיהם של ישראל ולהכניע את השטן בתקיעתם ואת השרים הגדולים הממונים על השופר אנקתם בגימטריא השופר · פספסים בגימטריא שופר · השר הכסא בגמטריא השופר והמלאך שרף בגימטריא תקיעה והמלאך פסתם בגמטריא תקיעה שר יהואל בגמטריא שברים והמלאך שמואל בגימטריא תרועה ובגימטריא אדון כתר והמלאכים הגדולים הדרניאל וסנדלפון בגימטריא תקיעה · הממונה על התקיעה : המעלים תקיעתינו לפני כסא כבודיך · ואת המלאך שמואל הממונה על התרועה · ואת המלאך תרסטאל הממונה על קשרק שהוא בגימטריא קשרק להיות מזומנים בשליחותם להעלות תקיעתינו לפני הפרוכת · פרכת בגימטריא קשרק והוא כמו כן שם של הקב״ה ולפני כסא כבודך · והמלא על עמך ישראל ברחמים : ותאחז פני כסא והסתכל באפרו של יצחק הנכור על גבי מזבח וזכור לנו עקידתו היום לזרעו של ישראל ברוך אתה ה׳ זוכר הברית :

ויש אומרים זאת התחינה

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שיעלה זה לפני כסא כבודך המלאכים שיוצאים מן השופר ומן התקיעות ומן השברים ומן התרועות ומן קשרק ומן קשק ומנקרק שיהיו מליצי׳ בעדנו לכפר על חטאתינו : למה תקנו התקיעות שלשה על שלשה שהרי השטן בג׳ ענינים יורד ומחטיא ועולה ומקטרג · ויורד וממית · לכן תקנו ג׳ על ג׳ לכפר לכל ג׳ תיבות בין שטן לשטן כגון והשטן עומד על ימינו לשטנו : ויאמר ה׳ לשטן יגער ה׳ בך השטן וכשתוקעין זוכר הקב״ה זכות ג׳ אבות לכן גם כן ג׳ תיבות מן האבות וזכרתי את בריתי יעקב וגומר צריך לזקוף השופר למעלה שנ׳ עלה אלהים בתרועה ומהפך מדת הדין למדת רחמים שנאמר עלה אלהים בתרועה ה׳ בקול שופר בתהלה אלהים

ואחר כך ה׳רוקח קודם כל דבר יאמר

שלשה פעמים כפה של שופר

ויהי נועם :

ברוך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָינוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
שב

יהי רצון לפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתקיעות קשרק שאני תוקע שתעשה ממנה עטרה על ידי הממונה שר של שר שורי״ה נקרא וזהו יהישר כמו סרים השר ויעלה השר ויתן העטר׳ כרא׳ ה׳ אלהי צבאות ויעשה עמנו לטובה אות והמלא עלינו רחמים בא״י בעל הרחמים:

תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
שב

יהי רצון לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתקיעות קרק שאני תוקע תהא מרוקמת על ידי הממונה על סירלה ועל ידי אליהו הנביא זכור לטובה בגי׳ קרק ובגי׳ ישעיה שר פנימי מטטרון והמלאכים האלו יעשו עטרה מן תקיעות קרק ויתנו בראש אלהי הצבאות ויעשה עמנו לטובה אות ותמלא עלינו רחמים בא״י בעל הרחמים:

תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה גדולה

אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה יְיָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: אשרי יושבי וכו׳

תפלה נאה לאומרה קודם ואשרי הלקו

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר בדוד עבדו ובזרעו אחריו בשירות ותושבחות שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאילו אמרם דוד בעצמו וזכותו יגן עלינו ויעמוד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תיבותיהם ואותיותיהם ונקודותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תיבות ומסופי תיבות לכפר פשעינו ועונותינו וחטאתינו ולזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואחוה ורעות ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרינו מעונותינו ולסלוח חטאתינו ולכפר פשעינו כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך כמו שנאמר גם ה' העביר חטאתך לא תמות · ואל תקחנו מהעולם הזה קודם זמני עד מלאת שנותינו בהם שבעים שנה באופן שנוכל לתקן אשר שחתנו וזכות דוד המלך ע"ה מלך ישראל יגן עלינו ובעדינו שתאריך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלימה ומאוצר מתנת חנם חננו כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם: וכשם שאנו אומרים שירים בעולם הזה כך נזכה לומר לפניך ה' אלהינו שיר ושבחה לעולם הבא · ועל ידי אמירת תהלים תתעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים בגילה ורנן כבוד הלבנון יתן לה הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו אמן סלה:

תפלה נאה לאומרה אחר תהלים אחר כל ספר וספר דהיינו אחר קפיטל מ"א ספר א'· אחר ע"ב ספר ב'· אחר פ"ט ספר ג': אחר ק"ו ספר ד': אחר סוף תהלים ספר ה':

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו בזכות ספר ראשון שבתהלים שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר בראשית (וכן אחר ספר שני יאמר כנגד ספר שמות וכן כולם) ובזכות מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים ממנו שתכפר לנו על כל חטאתינו ותסלח לנו על כל פשעינו שחטאנו ושעוינו ושפשענו לפניך ותחזירנו בתשובה שלמה והדריכנו לעבודתך ותפתח לבנו בתלמוד תורתך ותשלח רפואה שלימה לחולי עמך ולחולי פב"פ ותקרא לשבוים דרור ולאסירים פקח קוח ולכל הולכי דרכים ועוברי ימים ונהרות מעמך ישראל תצילם מכל צער ונזק ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום ותפקוד לכל חשוכי בנים בזרע של קיימא לעבודתך וליראתך ועוברות של עמך ישראל תצילם שלא יפילו ולדותיהן והיושבות על המשבר ברחמיך הרבים תצילם מכל ואל המניקות תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן ואל ישלוט אסכרה ושדין ורוחין ולילין וכל פגעים ומרעין בישין לכל ילדי עמך בית ישראל ותגדלם לתורתך ללמוד תורה לשמה ותצילם מעין הרע מדבר וממגפה ומשטן ומיצר הרע ותבטל מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל בכל מקום שהם כל גזירות קשות ורעות ותטה לב המלכות עלינו לטובה ותגזור עלינו גזירות טובות ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו והכן פרנסתינו מידך הרחבה והמלא' ולא יצטרכו עמך ישראל זה לזה ולא לעם אחר ותן לכל איש ואיש די פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורו ותמהר ותחיש לגאלנו ותבנה בית מקדשינו ותפארתינו ובזכות שלש עשרה מדות הכתובים בתורתך כמו שנאמר ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה שאינן חוזרות ריקם מלפניך עזרינו אלהי ישעינו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך:

ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

Digitized by Google

ידוע לכל העמים כי שם יי׳ נקרא עלינו ממרום קדשו האצילנו תורת אמת נתן לנו והתורה כולה שמותיו של הקב״ה והיא המגלת והמגנה מן המקרים באמרו בלכתך תשמור עליך וכו׳ גם חמשה ספרי תהלים המכוונים כנגד חמשה חומשי תורה וכמה וכמה סודות נוראות ונפלאים בהם להגן ולהציל האדם מרעתו · וגדולי הראשונים היו משתמשים בשמוש תהלים · כדמוכח להדיא בגמרא משיר של פגעים · וכו׳ · וכבר הסכימו בזה כל גדולי עולם זקני מאן נגרא רבא קמסהיד עליה הרשב״א ז״ל בתשובותיו סימן תי״ג · וכן רי״ו בספר חלק כתב גבי לוחש על המכה וזה לשונו אם יש עליו קמיע מותר ללחוש עליו ולהתרפאות בדברי תורה וכו׳ · עוד כמבואר בגמרא פרק במה אשה יוצאה עיין שם · וכן כתב תש״בן כי כוונתם אין בו שום זי״ן לומר לך שכל האומרו בכונה שכל כלי זיין · והנה מה טוב ומה נעים לזכות בו את הרבים כי לא חדש הוא וכבר היה לעולמים מרגלא בפומייהו דאנשים ישרים ותמימים אשר היו מלפנינו:

שמוש תהלים

עם לוח המזמורים

אשרי האיש כו׳ · כתוב יהיה בקלף צבי עד כל אשר יעשה יצליח והשם שלו **אלהד**

כיצד **א** מן אשרי · **ל** מן לא כן · **ה** מן יצליח · **ד** מן דרך רשעים · וכתוב יהי רצון מלפניך אל הד שתעשה לאשה פלונית בת פלונית שלא תפיל ותרפאנה רפואה שלימה מעתה ועד עולם אא״ס סס״ם ותלי עלה: **ב**

למה רגשו גוים · לבהכל מסערת הים אמור אותו וכתוב אותו על חרס ותשליכהו לים וישקוט הים מזעפו · ואי הוה ברכא קא רישיה כתוב יתיה עד תרועם בשבט ברזל ותלי עלה: **ג**

יי מה רבו צרי · למאן דקשו כתפיה ורישיה אמור על משח זית ותן עלוי וימשח: **ד**

בקראי ענני · צלו יהיה בכל פלרא וחיל בכל מאן דבעי לך ואת מלאכת · ואמור אותו ג׳ פעמים קודם צאת השמש עם השם שלו · יה יה ויוצא מסוף פסוקים · **י** מן תפילתי · **ה** מן נוגנו סלה · **י** מן לבטח תושיבני · **ה** מן ובטחו אל ידוד · ואמור בכל פעם יהי רצון מלפניך י״ה י״ה השם הגדול הגבור והנורא שתצליח את דרכי ותישר ארחותי ותמלא משאלותי לטובה ותעשה חפצי היום הזה אא״ס סס״ם · ועוד אי בעית למשאל כלום לשר כש צלי יתיה ואמור יהי רצון מלפניך י״ה י״ה השם הגדול כו׳ שתתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיני פלוני בן פלוני וימלא משאלותי היום הזה · גם אם אתה צריך משלטון לשאול לו כלום יאמר נ״כו׳ פעמים עם השם שלו ותצליח: **ה**

אמרי האזינה וכו׳ · אי קאי רוח רע לקבלך צלי יתיה תמיד בכונה עד מסי כי אתה תברך צדיק והיא אולם · ולמגנא מן אם יש לך עבור׳ גבי שלטון קח שמן זית ואמור אותו ג׳ פעמים בזריחת השמש ובביאת השמש ותמשח פניך ידיך ורגלך: **ו**

אל באפך · לחולי העינים לקום אותו ו׳ פעמים ביום שלשה ימים ויתרפא · השם שלו הוא · ישעיה כיצד · **י** מן ידוה אל באפך תוכיחני · **ש** מן שובה יי׳ חלצה נפשי · **ע** מן עששה מכעס עיני · **י** מן יבושו ויבהלו מאד וכו׳ · ואמור יהי רצון מלפניך יי׳ הגדול הגבור והנורא היוצא מזה המזמור שהוא ישעיה בעל הישועה שתושיעני מכל צער וחולי שיש לי וחשישה שיש לי בעיני כי לך הישועה והיכולת · ועוד לאי שהוא בצער בין בים בין ביבשה אמור אותו שבעה פעמים לעת סכורך · ואמור יהי רצון מלפניך ישעיה בעל הישועה שתושיעני ותצילני מכל צער כי לך הישועה והיכולת: **ז**

שגיון לדוד וכו׳ הוא טוב שלא יוכלו בני אדם להזיקך ולהבריח שונאך דאתי בתרך קח עפר מן הארץ ותאמר עליו זה המזמור וזור לפני שונאך דאתי בתרך ואינון מוזרים · והשם שלו הוא · **אל עליון** **א** מן אשר שר · **ל** דמן אודה כמלוק דא״ל כם · ואמור יהי רצון מלפניך אל עליון שתהפוך לב שונאי כמו שהפכת שונאי אברהם אבינו בבחירו זה השם · ועוד אם יש לך שונא קח קדר׳ חדשה ותמלא אותה ממקור המים ואומר ד׳ פעמים מן קומה יי׳ באפך עד סוף המזמור ושפוך אותו במקום שונאך ואתה מתגבר עליו · ואמור בכל פעם יהי רצון מלפניך אל עליון שתפול ותכניע פלוני בן פלוני אויבי וקמי לפני אא״ס סס״ם · ועוד למאן דאית ליה דינא אמור אותו קמי דינייא ואמור יהי רצון מלפניך אל עליון שתוציאני לזכות ותידנני לכף זכות: **ח**

Digitized by Google

א אדוננו · לאהבת חן · קח שמן זית ואמור עליו במוצאי
היום ז״פ ג׳ ימים ומשח פניך ידיך ורגליך והוא טוב
ג״כ לבער הכוכב : ט

למנצח עלמות כו׳ · אודה יי׳ כו׳ · לבער חולה
כתוב אותו כולו ותלהו עליו ואמור אותו ·
והשם שלו אהיה · א - מן אודה · ה מן האויב · י
מן גלגלה רגלם כחלוף הא״ם בא״ת ב״ש · ה מן סופו
והוא סלה · וכתוב יהי רצון מלפניך אהי״ה אשר אהי״ה השם
הגדול הגבור והנורא שתסיר ממנו ואת הבכיה ותרפאנו
מכלי חשישות ותסיר ממני סבה שבל שטן שד ומזיק וכל כאב
וחלי מעתה ועד עולם · ועוד אם עומדים שונאים כנגדך
תאמר אותו ותתפלל מהם · ואמור יהי רצון מלפניך אהי״ה
אשר אהי״ה שתצילני מאויבי ורודפי הקמים עלי כמו שהצלת
מי שהתפלל לפניך השירה הזאת : י

למה יי׳ תעמוד · למאן דאית ביה שד קח קדרה חדשה
ותמלא אותה מים שאובים ותתן בה שמן זית
ותלחוש עליו זה המזמור ט׳ פעמים וירחוץ במים ההם כל
גופו · והשם שלו הוא אל מן · א מן אלה פיהו ·
ל מן למס · מ מן עניים · ן מן אבדו מן הארץ ·
ואמור יהי רצון מלפניך אל מן שתסיר כל חולי וכל שד מגוף
פלוני מעתה ועד עולם : יא

ביי׳ זה המזמור הוא טוב כנגד רוחות רעות ואנשים
רעים וסכנו׳ : יב

הושיעה יי׳ כי גמר חסיד טוב לאומרו שלא יחטא
האדם ושיכלל מעלות רעות :

עד אנה יי׳ תשכחני נצח · טוב לאומרו להנצל ממיתה
משונה או שאר פורעניות והוא טוב גם כן לחולי
העיני׳ עם עשב הנקרא אוקיילאר״ה ובשעת לקיטתה תאמר
זה המזמור : יד

אמר נבל בלבו טוב לאומרו בזמן שהוא מפחד פן ידברו
עליו לשון הרע ובזמן שלא יאמינו לדבריו : טו

יי׳ מי יגור באהליך · טוב להיות מקובל בעיני הבריות
וגם זה המזמור טוב להבריח השד · אמור אותו על
קדרה חדשה מלאה מים שאובים ותרחוץ למי שיש בו רוח או
שד והשם שלו יל״י · י מן יגור · ל מן רגלים · י מן
ימוט · דבסוף המזמור באלפא ב״ית דאת בש · ותאמר יהי
רצון מלפניך השם הגדול יל״י שתסיר כל שד ומזיק מגוף
פלוני בר פלונית · והוא יברח ויסתלק מן האיש וירחץ בהם
פניו ידיו ורגליו : טז

שמרני אל כי חסיתי בך זה המזמור טוב לפרסם
הגנב · קח טיט מן שפת הנהר ושאל
מן הים וערב אותם וגבל וכתוב כל הנחשדים וקח כפל חרס
ומלא אותו מים שאובים ושים כל השמות הנחשדים בספל כל
אחד ואחד לעצמו ואמור עליו זה המזמור י׳ פעמים והשם שלו
הוא חי · ח מן חבלים · י מן נפלה שפרה עלי · ובכל
פעם · יאמר יה״ח י׳ שתודיעני מי גנב כך וכך ומי שגנב
ישפח הטיט שלו ויעלה פתו למעלה וטוב לפתיחת הלב ומשלי׳
האויבים ומוציא האדם מצרה לרוחה הרגיל בו : יז

שמעה ה׳ צדק · טוב למאן דבעי למיזל באורחא ·
בלי יתי ואת מכלם והשם שלו הוא יה · י
מן שדוני ה מן מרמה · ואמור יהי רצון מלפניך השם הגבור
והנורא שתצליח דרכי ותיישר ארחותי אא״א סס״ס : יח

למנצח לעבד אם ראית לסטים באים לקראתך
אמור אותו והם יברחו מלפניך והשם שלו
הוא אל יה · א מן אשר דבר · ל מן שאול · י מן מ
דמים באת״בש · ה מן האל הנותן ואמור יהי רצון מלפניך
אל״יה שתצילני מכל אויבי ומכל שונאי ומכל פגע רע ועוד
אמור אותו על מים ושמן ומשח החולה ויתרפא : יט

השמים מספרים · זה המזמור הוא טוב למאן דאית
ביה רוח רעה אמור אותו ז״פ והוא יברח
והשם שלו הוא הי · ה מן השמים · י מן גואלי ואמור
יהי רצון מלפניך ה״י השם הגדול כו׳ שתבריח מזה פלוני רוח
רעה ועוד כתוב ותלה עליו · ועוד למקשה לילד קח עפר
מפרשת דרכים וכתוב בו עד וסוף כחתן יוצא · ושים על
כריסה וכשתלד תסירהו מיד ואמור אותו ז׳ פעמים · ועוד
לפתיחת הלב סחר עלמך וקח כוס יין והכס ואמור עלי ז׳
פעמים עם השם שלו ותן לה לשתות ואמור יהי רצון מלפניך
יה׳ שתפתח לבי או לב פלוני בתורתך ובכל חכמה שלא
ישכח לעולם מה שילמוד אא״א סס״ס : כ

יענך יי׳ ביום צרה · זה המזמור טוב לדין : לחוש
אותו בשמן ורד ומים ומלח ז׳ פעמים ומשח
פניך ידיך ורגליך ותנצל מכל צרה והשם שלו יהו · י
מן יענך · ה מן סלה · ו מן קראינו : כא

בעזך ישמח מלך אי בעית למיזל לפני רב או שלטון
אמור זה המזמור עם השם שלנופת עם שמן
זית ומשח פניך · עוד לבער הים לחוש אותו בשמן ורד ומים
ומלח

Digitized by Google

ומלאופית ד היס מועפו · השם שלו יהך · י מן ידוס
בעוון · ה מן דומה ך מן כי תשתמו · ותאמר יר"מ
השם הגדול הגבור והנורא היוצא מזה המזמור שתשקיט
הים מזעפו כי אתה מושל בגאות הים שאון גליו אתה תשבח'
אא"א סס"ס : כב
אלי אלי למה עזבתני · טוב לעבור נהר אמור אותו
ואל תירא וגם לפני חיות רעות והשם שלו הוא
אה · א מן אלי · ה מן עשה דסוף המזמור · ועוד אם
פגעת בשואך אמור אותו ולא תירא · ועוד אמור אותו ז"פ
ביום וטהר עצמך מכל טומאה והוא טוב לפתיחת הלב : כג
יי רועי טוב לשאלת חלום · טהר עצמך והתענה ואמור
אותו ז' פעמים ותישן ותאמר בכל פעם תאות ענוים
שמעת וכו' · השם שלו הוא יה · י מן יי רועי · ה מן
נ לנפשי ה מאותיות הנ"ך : כד
ליי הארץ · טוב להתפלל בכל יום וטוב להנצל משטף
מים : כה
לדוד אליך יי' נפשי אשא · יאמר אותו בכל בקר בכל
עדן דאית ליה עקא ויישתזיב א מן אליך ·
ל מן למען שמך · י מן מי זה : כו
שפטני לכי שיש לו נדה בין ביס בין בינסה או לפי
שיש בשביה ס"ו יאמר אותו עם השם שלו
ויכבל א מן אשר בידיהם · ל מן לשמוע ה מן לא
ישבתי כ' מן כפי · י מן ספתים · והם י"ב פסוקים : כז
יי אורי אי בעית למכבש בעירא אמור הני פסוקים
באורחא והיא מתכבשת : כח
אליך יי' אקרא · לשוכא שישלים עמך אמור אותו עם
השם שלו והוא הי · ה מן לט"ד לדוד בחלוף
אותיות · י מן מ"ם דסוף המזמור באת בש : כט
הבו ליי' בני אלים · לרוח רע קח מים שלא ראו שמש
וקח שבעה שרבישין דערבה וז' עלין דדקל שלא
עשה פרי ותן אות' בקדרה של מים ולחום עליו י' פעמים
בערב ותעמיד הקדרה תחת הכוכבים בארץ ותשפוך על
שער הבית במוצאי היום · והשם שלו הוא א מן ו"ד ליי'
עה בחלוף א"ק · ה"א מן הבו : ל
מזמור שיר חנוכת · הוא טוב לכל דבר רע והשם שלו
הוא אל א מן ארוממך · ל מן יזמרך : לא
ביי חסיתי · לעין הרע לחום אותו על שמן זית השם
שלו הוא יה · י מן בכל קראך פלטני · ה מן

המיחלים ליי' : לב
אשרי נשוי פשע · טוב לבקש רחמים אמור אותו בכל
יום אחר תפלתך : לג
רננו צדיקים לאשה שבניה מתים אמור אותו עם השם
שלו על שמן זית ותשם אותה · עוד למקום שיש
בו צרה ס"ו יאמרו בני המקום זה המזמור · השם שלו
יהוה · י מן ביי' ה מן הודו ו מן עצת בחלוף ו"ו ע"ן ·
ה מן היוצר · ועוד לאתתא שבניה מתים אמור אותו עם
השם שלו על משח זיתא ושוש יתה ויחיו בניה : לד
לדוד בשנותו את טעמו · בשתלך לפני שר ושלטון
אמור אותו עם הש' שלו ותמצא חן · והשם שלו
פלא · פ מן עורה יי' · ל מן בשנותו את טעמו וכו' ·
ועוד לדרך אמור אותו עם השם שלו ותצליח והוא טוב
לדרום : לה
ריבה יי' את יריבי · אם קמו עליך בעלי ריבי' אמור
בכל בקר ג' ימים ואתה מנכנס · והשם שלו
י"ה · י מן לחם את לוחמי · ה מן הריק חנן וסגר : לו
למנצח לעבד יי' · הוא טוב לכל פתגמא בישא השם
שלו הוא אמת : לז
אל תתחר במרעי' · לשכור קח כוס ושי' בו מים ואמור
עליו זה המזמור עם השם שלו והב על רישיה ואפוהי
ולשקי יתיה ומיד מפיק ייכו ומקיץ והשם שלו הוא אה א
מן אל תתחר · ה מן וי"ו וישורס בגימטריא ה"א : לח
יי אל בקצפך תוכיחני · להנצל מלשון הרע שסופר
ממנו · ואם יתן עליך מלך רע קום בשחרית
ובא לאויר ובלי יתיה · והשם שלו אה : לט
אמרתי אשמרה · קום בעלות השחר לאויר ותאמר
ז' פעמים עם השם ותתענה · והשם שלו
הוא הי · ה מן השע ממני · י מן אמרתי : מ
קוה קויתי · טוב להנצל מרוחות רעות · השם שלו
יה · י מן וישמע שועתי · ה מן לעזרתי
חושה : מא
אשרי משכיל אל דל : מב כאיל תערג מג
שפטני אלהים · אלו הג' מזמורים אם בטלו אותך מן
אמונתך והעמידו אחר במקומך אמור אותן ג'
פעמים ביום ואתה תראה פלאי' גדולים · ועוד כאיל
תערוג · בזמן בוא לשאלת חלום התענה ואמור אותו ז'
פעמים ותישן · והשם שלו נבא צ מן כף כאייל · ב מן

א"ס מה תשתוחחי · א מן אלהי : מד
אלהים באזנינו · אמור אותו עם השם שלו והוא טוב
להנצל מן האויבים : מה
רחש לבי · למי שיש לו אשה רעה אמור אותו על שמן
זית ומשח גופך : מו
אלהים לנו מחסה · אם אדם שונא לאשתו ותתפלל
ואמור אותו עם השם שלו על שמן זית ותמשח
ממנו האשה · השם שלו אדיה · א מן אלהים לנו · ד מן במצא
מא"ד בגימטריא ד"ה : י מן יי' צבאות · יי' מן סלה : מז
כל העמים תקעו כף · תאמר זה המזמור ז' פעמים
ביום ויקבלוך הבריות בסבר פנים יפות : מח
גדול יי' ומהולל · לעשות שסונאיך יפחדו ממך תהיה
רגיל לאומרו עם השם שלו והשם שלא אוא זך ·
ו מן רעדה אחזתם · ב מן כי זה : מט
לבני קרח מזמור · לקדחת כתוב אותו עם השם שלו
ותלהו עליו · והשם שלו הוא שדי · ש מן
שמעו : ד מן אדם · י מן ק באי"ק · וטוב לכתוב ג"כ
כן עמו מזמור לאסף הבא אחריו עד הוא סלה : נ
אל אלהים דבר · השם שלו הוא חי · להנצל מן האויבים
ומהלסטים · וטוב לישא עליו בעת הסכנה : נא
בבא אליו נתן הנביא · אם יש לו חטא וכו' יאמר אותו
על שמן שומשמין עם השם שלו שהוא דם · ד
מן מ"ס דפרים באותיות מ"ד · מ מן בי"ת בבוא באלב"ם ·
ואמור אותו שלשה פעמים בקר וערב וצהרים · ומשח גופו
באותו שמן : נב
בבוא דואג · להסיר המורגל מלדב' לשון הרע כתוב
אותו ותלהו עליו : נג
אמר נבל בלבו · להפקיד שונאיך אמור אותו עם השם
שלו שהוא אי · א מן אמר · י מן ישמח דסוף
המזמור אמור אותו בכל יום : נד
בבא זיפים · אמור אותו ואתה כבול ותראה בנקמת
אויביך · והשם שלו הוא יה · יו"ד מן סוף
המזמור ראתה עיני ה בגימטריא מן ו מסתתר עמנו : נה
האזינה אלהים תפלתי · לשלם גמול לאויביך השם שלו
הוא וה · ו מן ואתה · ה מן האויבים : נו
למנצח על יונת אלם לנאסר בכבלי ברזל ולהנצל
מיצר הרע : נז

מכתם לדוד בברחו · להנצלה מלייתיה בכי כשטפא
עם השם שלו שהוא חי · ח מן חנני : י
מן אלהים על הארץ כבודך : נח
האמנם אלם צדק תדברון · לכלב רע שלא יזיק : נט
בשלוח שאול וישמרו · טוב ליצר הרע אמור אותו ג'
ימים בכל יום ג' פעמים והתפלל להתפלל מן
הצילני עד סופו ולאחר שתאמר המזמור אמור יהי רצון
מלפניך יי' אלהי השם הגדול והקדוש היוצא מן המזמור הזה
שתצילני מיצר הרע ומכל דבר רע ומחשבה רעה כמו שהצלת
למי שהתפלל לפניך זה המזמור אא"א ספ"ם : ס
מכתם לדוד ללמד · השם שלו הוא יה · י דגריכו ·
ה מן דלי"ת ללמד · בהליך ה' אמור אותו
קודם שתלך למלחמה ז' פעמים ואתה מנצח : סא
אשמעה אלהים רנתי · אם אתה דר בבית ותרא
אמור אותו כשתכנס בבית ותצליח · והשם
שלו הוא שדי · ש מן שמעה · ד מן כן אזמרה באותיות
דכ"ן · י מן מ"ם שהוא בסוף המזמור באותיות י"ם : סב
אך אל אלהים דומיה נפשי · אמור זה שמזמור לילי יום
א' אחר תפלת ערבית ולאחר מנחה של יום ב' ·
א מן אך אל אלהים · י' מן ישועתי · ט מן לא אמוט ·
מ מן שוו לאלהים · י מן לאיש כמעשהו · ולאחר שתגמור
זה המזמור תאמר יהי רצון מלפניך אל אחד שתשמע תפלתי
ותכפר עוני כמו שסלחת ומחלת וכפרת למי שהתפלל לפניך
במזמור הזה והשם שלו איטמי : סג אלהים אלי אתה · אם
אתה שותף עם אחרים ואתה רוצה לחלוק אמור זה המזמור
ויב' לך חלק הטוב · וכן להנצלים בסחור' · והשם שלו יה ·
י מן והמלך ישמח בה' · ה מן במדבר יהודה : סד
שמע אלהים קולי בשיחי אי עברת נהר דגייא אמור
יתיה ואת משתזי' : סה
לך דומיה תהלה · אי בעית כלום תבר גם אמור זה
המזמור עם השם שלו ותצליח והשם שלו הוא יה ·
י' מן ישירו שבסוף · ה מן דומיה והוא טוב להנצלים : סו
הריעו לאלהים · למאן דעלויה רוח כתוב יתיה ותלי
עלוהי' ולשום עלוהי הושיענו אלהים כי באו
מים עד נפש : סז
אלהים יחננו · השם שלו יה · י' מן יחננו · ה מן
סלה שבסוף המזמור · והוא טוב לקדחת
עמודי ולאדם הנתפס : סח

יקום אלהים יפוצו אויביו · לרוחא בישא סב מנא מלא
מים דלא טפי שמשא ולקוש אותו והשם שלו יוכא
מן יקום · ה מן כון כורא באותיות הנ"ך : סט

הושיענו אלהים כי באו · אם אתה חמדן ובאי בעל
עבירות תאמר אותו על מים ותשתה : ע

אלהי להצילני · אמור יתיה בקרבא לקבל סנאך ואת
כנם : עא

בך השם חסיתי · להנצל מתפיסה אמור אותו בכל יום
ז' פעמים ערב ובקר וצהרים : עב

לשלמה אלהים משפטיך · כתוב אותו ותלה עליך
ותמצא חן וחסד בעיני הבריות והשם שלו
הוא אה א מאלהים · ה מן יאשרוהו וט"ב שלא ירד
מכנפיו : עג

אך טוב לישראל : להנצל משמד אמור אותו ז' פעמים
בכל יום : עד

למה אלהים זנחת לנצח · אי הות לך סנאין מעיקין
או רומין מעיקין לך אמור יתיה ואת שונאיך : עה

הודינו לך אלהים · לסליקת ענן · השם שלו הד ה מן
ק' דנדיק דכוף בתומור בגרוף הק' וד' מן
הודינו : עו

נודע ביהודה אלהים · להנצל מאש ומים : עז

קולי אל אלהים · טוב להרגילו שלא יפל בשום צרה : עח

משכיל לאסף האזינה · טוב להיות לחן ולחסד לפני
המלכות : עט

אלהים באו גוים · טוב לאומרו להמית שונאים : פ

רועה ישראל · טוב לאומרו לבל תעבוד עבודת
אלילים : פא

הרנינו לאלהים · ג"כ טוב לבל תעבוד עבודת
אלילים : פב

אלהים נצב · אם שלחך איש בשליחות אמור בדרך
ואתה תחזור מהרה ותצליח בשליחותך : פג

אלהים אל דומי לך · למלחמה כתוב אותו ותלה עליך
ולא יכנסוך ואם יכנסוך לא יעשו לך רעה : פד

מה ידידות משכנותיך · למי שרוח גופו מרוב חוליו
אמור אותו על קדרה חדשה מלאה מים שלא ראו
שמש ושפוך עליו יועיל בעזרת השם · והשם שלו הוא אב
אלף מן נבאות ב של בך : פה

רצית ה' ארצך · לרצות את חבירך פוק לאוירא ותלה
אפך לשמייא לגד דרום ואומר ז' פעמים זה המזמור והוא
מקבל אותך והשם שלו וה ו מן וישעך תתן לנו · ה הראנו
ה' חסדך : פו

תפלה לדוד הטה · הוא טוב להרגילו להנצל מכל
רעה : פז

לבני קרח מזמור שיר יסודתו : פח

על מחלת לענות טוב להושיע את העיר או את
הקהל : פט

חסדי ה' עולם לאדם שמתאחדים אבריו ועצמותיו מן
החולאים אמור אותו על שמן זית וקח גמר דאיל
גזוז ותן אותו השמן על הגמר ותשן אותו עליו · ואם תרצה
להושיע איש מתפיסה · צא לאויר השמים ואמור אותו
ועיניך לשמים : צ

תפלה למשה · השם שלו שד"י · ש · מן תי' ותפלה
באותיות ש"ת · ד מן מעון באותיות ד' ות' ·
י' מן אלף דאתה א אי"ק · אמור אותו עם מזמור יושב
לאחריה או לרוח רעה ויברחו : צא

יושב בסתר עליון · השם שלו אל · אחר שתאמרת השני
מזמורים הללו · תאמר יהי רצון מלפניך אל שדי
שהגדול הגבור והנורא שתדחה רוח רעה מעל פלוני ותשלח
לו רפואה שלמה בקרוב ותחזירהו לבריאות · ותענה אותו
כמו שענית למשה עבדך בשירה הזאת · ותעלה תפילתו
לפניך כמו שהיה עולה רוח קטורת לפניך מע"ג המזבח
אא"א סס"פ · ועוד כתוב כל המזמור הזה למפרע ותן
אותו אחורי פתח הבית ותנצל מכל דבר רע · והשם שלו אל ·
יוצא מן י' ישועתי ומן א לאורך ימים באי"ק : צב

מזמור שיר ליום השבת · אל נקמות · ה' רועי לא
אחסר · יענך ה' ביום צרה · ליי' הארץ
ומלואה · ומזמור לתודה אלו המזמורים טובים לעלות
לגדול' · קח קדרה חדשה ומלא אותה מים ותן בה הדס
ונפני' · ואמר עליה אלו המזמורים שלשה פעמים ותרחץ
מאותן המים · ואח"כ משח מאותן המי' גופך ופניך ותתפלל
ליי' לגד צפון ואתה תרא' נסים גדולים : צג

יי' מלך גאות לבש · טוב לאומרו לנצח בעל דינו : צד

אל נקמות · זה המזמור ומזמור טוב להודות אי בלך
מעיק לך דבי נרעך ופוק בשפרפירא לאוירא והב
בפומך לבונה ביום שני ויהיו פניך מזרחי' כפופים ובלי יתיה
ז' זמנין ביום ואת שמי נשין רברבין · והשם של אלו המזמורי'
אל

אל קנוא טוב ולאחר שתגמור אלו המזמורים אמור יר״פ אל קנוא טוב שתשפיל ותכניע פב״פ אויב · וכן הראני נסים כשם שהכנעת והשפלת את אויבי מרע״ה כשהתפלל לפניך אלו השירות ותעלה תפלתי כריח הקטרת מעל המזבח : צה

לכו נרננה · לבל ישעו אנשי עירו לטומאה והשם שלו אל : צו

שירו ליי׳ שיר חדש · לשמח בני משפחתו והשם שלו יה : צז

יי׳ מלך תגל הארץ · ג״כ לשמח בני משפחתו והשם שלו יה : צח

שירו ליי׳ שיר חדש להטיל שלום בין אדם לחבירו והשם שלו יה : צט

יי׳ מלך ירגזו להיות חסיד : ק

מזמור לתודה לנכח אויבך השם שלו יה אמור אותו ז״פ : קא

חסד ומשפט טוב לכותבו עם מזמור יקום אלהים בקלף והוא טוב לרוח רע : קב

תפלה לעני לבקש רחמים מאת ה׳ יתעלה שיעשה לו חסד בעבור אשה עקרה והשם שלו י״ה : קג

לדוד ברכי ג״כ טוב לבקש רחמים על אשה שהיא עקרה · והשם שלו הוא א״ה : קד

ברכי נפשי · זה המזמו׳ הוא טוב להרוג המזיק : קה

הודו ליי׳ קראו טוב לאומרו לקדחת רביעית : קו

מי ימלל גבורות · טוב לקדחת שלישית והשם שלו זה : קז

יאמרו גאולי יי׳ · זה המזמור הוא טוב מאד לאומרו לקדחת תמידית · והשם שלו הוא י״ה : קח

נכון לבי אלהי׳ · תכתו׳ אותו ותטמנהו אחר פתח הבית ותגליס · והשם שלו הוא ויו מן גריגו לבסוף המזמור כמו דנאון באותיות הנך : קט

אלהי תהלתי אל תחרש אי הות סנאך מעיק לך · סב סרדלא וסב קדרס חדתא ומלייתיה מיין דינבוע ואמר עליה יומין תלתא ושפיך קדם תרעי׳ דסנאך ואוזהר דלא תשפוך עלך טפה · והשם שלו הוא אל מן אדי · ב כי יעמוד באותיות כ״ל : קי

נאם יי׳ לאדוני · שישלימו לך שונאיך השם שלו הוא י״ה : קיא

הללויה אודך · שירבו לך אוהבים : קיב

הללויה אשרי איש · להתגבר בגבורותיך : קיג

הללויה הללו עבדי יי׳ · הוא טוב להשמיד עבודת אליל : קיד

בצאת ישראל למאן דזבין וזבן · כתוב בקנות׳ · והשם שלו הוא א״ה : קטו

לא לנו זה המזמור הוא טוב לבוא להתוכח בדת נגד עע״א : קטז

אהבתי כי ישמע · האומרו תדיר לא ימות מיתה משונה ולא מיתה פתאומית : קיז

הללו יי׳ כל טוב למי שהלם כוס עליו ולא עשה : קיח

הודו ליי׳ כי טוב · להשיב תשובה לאפיקורוס : קיט

ברוך הבא · זה המזמור הוא טוב לבא לפני השופט : קכ

אשרי תמימי דרך · לרתת הגוף · לאמור עליו פעמיים · ולמי שירצה לעשות מצוה שתתקיים בידו :

במה יזכה נער · לשכחה · עוד לפתיח׳ הלב · סב ביעה בשילתה וקלוף יתה וכתוב עליו במה יזכה נער עד לא אשכח דברך · ותורה צוה לנו משה מורשה וכו׳ · לא ימוש ספר התורה וכו׳ · והשם שלו הפניאל · שובניאל · מופיאל · פתח לבי בתורתך וכל מה שאני לומד אהיה זוכר · ותעשה זה שעת מנחה בתענית יום ה׳ ויאכל הביצה בבת א׳ עוד יאמר מיד במה יזכה נער עד למדני חוקיך ג״פ :

גימל לחשיכת עין ימין לאום עליו ז׳ פעמים :

דבקה לחשיכת עין שמאל · ואם יתקשה לך ענין אמור אותו ז״פ · וטוב לדרוש ברבים י״פ :

הורני להשמר מחטא כתוב בעור צבי ותלה עליו :

זכור דבר · לטמול כתוב על מקום המטול · וכתוב גם רפאל · ואם ישיגך ענין רעה אמור יתיה י״פ פעמים :

ויבואוני להכעים מושל על אדם · אמור על מים וישתה :

חלקי לכרם העליון ואמור ז׳ פעמים על יין וישתה :

טוב עשית לחשיכת כוליא שמאלית והימנית אמור עליו ז׳ פעמים :

ידיך עשוני למסדא יתפלל אותו אחר תפילתך בשחרי׳ :

כלתה לנפוח האף הימיני לאום עליו ז׳ פעמים :

לעולם יי׳ לריצא התפלל אחר תפילתך במנחה ולתא ובו לדין :

מה אהבתי · לחשישת יד ימין · לחוש עליו ו׳ ומכין
בג׳ ימים :

נר לרגלי · התפלל בעת שתלך לדרך ואת נצל מכל נזק :

סעפים בעת שילך כלום בקשה · התפלל זה ואחר
נקש :

עשיתי לחשישת יד שמאל · לחוש עליו ו׳ ומכין בג׳
ימים :

פלאות לכאוב אף שמאלו לחוש על שמן ומשחהו :

קראתי לחשישת רגל שמאל · לחוש על שמן ורד
ומשחהו :

ראה עניי · לחשישת אוזן ימנית אמור אותו ובמי בבל
והטף טיפה אח׳ :

שרים לחשישת הראש אמור אותו על שמן זית ושים
במקום הכאב :

תקריב לחשישת אוזן שמאלית · לחוש במי בצל והטף
טפה אחת מי שמשמשין ורועותיו ובזו האמת
ופרסה רגלי׳ בעין פרלסי״א · אמור אשרי תקרב במה
סרים גמול ראה דבקה קראתי הורני צדיק ויבואוני פלאות
זכור עשיתי חלקי סעפי׳ נר ידיך טוב בלתה לעולם והוא
בחוק ושכום׳ מן דקשים פרנוהו כמיא עסה לו קטרין אדם
סת אכנוס קיכן מבללאל ירד הכוך מתושלח למך נח שם :

שיר : המעלות אל יי׳ בצרתה · כראותך בשם או עקר׳
התפלל השיר׳ ז״פ : קכא

שיר למעלות אשא עיני · כנאתס בלילה יחידי אמור
אותה ז׳ פעמים : קכב

שיר המעלות שמחתי · בעת שאתה הולך אצל אדם
גדול אמור אותו י״ג״פ ותקבלך בסבר פנים יפות ·
ועוד בזי יתים בבי כניסת׳ ואת מתברך : קכג

שיר המעלות אליך נשאתי · לעבד שברח · כתוב בשם
על עופרת שם האדון ושם העבד והוא ישוב : קכד

שיר המעלות לולי יי׳ · כשתרצה לעבור בנהר או
בספינה התפלל השירה הזאת ואחר כך
תעבור : קכה

שיר המעלות · בעת שתלך בדרך ויעמדו עליך
אויבים · קח מלך בידיך ואמור את השירה
שבע פעמים : קכו

שיר המעלות בשוב יי׳ טוב לאשה שמתים ילדיה · כתוב
בקקיע ואת השירה וכתוב ג״כ בנוי סנסוני

במתגלף בשיטה אחרונה ותשים אותה בארבע רוחות
הבית : קכז

שיר המעלות לשלמה · כתוב אותו ותלשו על בכר מעת
שילד והוא טוב לשמירה : קכח

אשרי כל ירא יי׳ · כתוב על קלף כשר ותלה על אשה
בעת שהיא מעוברת : קכט

רבת צררוני מנעורי · טוב לאומרו בכל יום לדבר
מצוה : קל

שיר המעלות ממעמקים · אם שומרים סובבים בעיר
ותרצה לעבור לפניהם ולא יראוך לחוש אותו
בד׳ רוחות העולם ונופלת עליה׳ תרדמה ולא ישמרו : קלא

יי׳ לא גבה לבי · למי שמתגאה יותר מדאי לבא אל השפלה
והאמונית · היתרה יהיה רגיל בזה המזמור לאמרו
בכל יום ג׳ פעמים : קלב

זכור יי׳ לדוד · למי שפרוץ בשבועה לקיים שבועתו יהי׳
רגיל לאומרו בכל יום : קלג

הנה מה טוב · לקיים אהבת האוהבים ולהתחבר עם
החברים יהא מרגלא בפומיה זה המזמור : קלד

הנה ברכו יי׳ טוב לאמור אותו קודם תלמודו : קלה

הללו את שם יי׳ · לשוב בתשובה שלמה לפני יי׳ יאמר
אותו בכל יום אחר תפלתו בשחרית ובמנחה
ובערבית · ורוח נכון יתחדש בקרבו : קלו

הודו ליי׳ כי טוב · טוב לאומרו להודו׳ על הודוב׳ : קלז

על נהרות בבל וכו׳ טוב לאומרו להעבי׳ השנאה : קלח

לדוד אודך בכל לבי · טוב לאומרו לאהבה : קלט

חקרתני ותדע טוב לשום אהבה בין איש לאשתו : קמ

חלצני יי׳ מאדם · לשנאה אשר בין איש לאשתו
להעבירה : קמא

יי׳ קראתיך חושה לי · טוב לאומרו לכאב הלב : קמב

משכיל לדוד · טוב לאומרו לחולי השוקים : קמג

יי׳ שמע תפלתי טוב לאומרו לחולי הזרוע : קמד

לדוד ברוך יי צורי · לשבירת יד · והוא טוב לשמיר׳
מן המזיקים ושדים : קמה

אשרי יושבי ביתך · טוב למי שקפל פחד יאמר אותו
ג׳פ ואחר כך יאמר יושב ז׳ פעמים : קמו

הללי נפשי זה המזמור הוא טוב לאומרו להכאת
חרב : קמז

הללויה כי טוב · טוב לאומרו למי שנשכו נחש : קמח

הללו

הללו יי' טוב לאומרו לטריפת אם שלא תקלקל: קמט
הללויה שירו לי' שיר חדש · טוב לאומרו גם לטריפ' אם שלא תרבה: קנ
הללויה הללו אל בקדשו · להלל להקדוש ברוך הוא על כל פעולותיו:

עזרי מעם יי' עושה שמים וארץ:
השלך על יי' יהבך והוא יכלכלך:
שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום:
בטחו ביי' ועשה טוב שכון ארץ ורעה אמונה:
הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה יי' ויהי לי לישועה:

אלו חמשה פסוקי' הם מסוגלי' וטוב לאדם להיות רגיל בהם:

תמו ונשלמו השמוש תהלים ברוך יי לעולם:

קבלה מפי גאוני עולם לזמר מזמורים אלו בשעת הוצאת ס"ת מידי שבת בשבתו

בראשית ברכי נפשי את ק"ד: בא רננו צדיקים ל"ג: לך לך נאם ה' לאדוני ק"י: וירא בה' חסיתי י"א: חיי שרה אשרי כל ירא ה' קכ"ח: או רחש לבי מ"ה: תולדות מאין כמוך ירמיהו י': ויצא שיר המעלות שמחתי קכ"ב: או אשרי כל ירא ה' קכ"ח: וישלח טוב להודות צ"ב: וישב אשרי איש ירא את ה' קי"ב: מקץ ענה דניאל כ': ויגש הלוא פרוס ישעיה נ"ח: ויחי שמחתי באומרים לי קכ"ב: שמות רבת צררוני קכ"ט: וארא טוב להודות צ"ב: בא אודה ה' בכל לבב קי"א: בשלח על מות לבן ט': יתרו הבו לה' בני אלים כ"ט: משפטים ה' מי יגור ט"ו: תרומה זכור ה' לדוד קל"ב: תצוה הנה מה טוב ומה נעים קל"ג: כי תשא מאין כמוך ירמיה י': ויקהל ענה דניאל כ': פקודי הנה מה טוב קל"ג: ויקרא אל אלהים ה' דבר ונו' נ': צו ותתפלל חנה שמואל א' ב': שמיני אשרי כל ירא ה' קכ"ח: תזריע ומצורע אל ה' בצרתה לי ק"כ: אחרי מות לדוד שפטני כ"ו: קדושים ה' מי יגור ט"ו: או וידבר אלהים שמות כ': אמור כאיל תערוג מ"ב: בהר שיר אשרי ירא קי"ב: בחוקותי חסדי ה' אזכיר ישעיה ס"ג: במדבר שמחתי באומרים לי קכ"ב: נשא אלהים יחננו ס"ז: בהעלתך חסדי ה' ישעיה ס"ג: שלח לך שמע קולי ס"ד: קרח בבא דואג נ"ב: או ותתפלל שמואל א' ב': חקת הלוים הללו קל"ה: בלק נאם פשע לרשע ל"ו: פנחס שמחתי באומרים קכ"ב: מטות אודה ה' בכל לבב קי"א: מסעי מכתם לדוד ט"ז: הדברים למה אלהים זנחת ע"ד: ואתחנן ישושום מדבר וציה ישעיה ל"ה: עקב מאין כמוך ירמיהו ראה הלא פרוס ישעיה נ"ח: שופטים רננו צדיקים בה' ל"ג: כי תצא שפטני אלהים מ"ג: כי תבוא ה' מי יגור ט"ו: נצבים אל אלהים ה' דבר נ': וילך תפלה למשה צ': האזינו חסדי ה' אזכיר ישעיה ס"ג: הברכה שמחתי באומרי' לי קכ"ב: או הושיעה ה' י"ב:

ספר
תהלים
עם פירוש החכם הכולל
רבי דוד קמחי
זלה"ה

עם סדר קדושים ושמש תהלים יהי רצון
שיאמר קודם תהלים
ולאחר כל ספר מתהילי' עם שמות הקדושי'
היוצאי' מן המזמורי' ע"פ קבלת האלקי'
מהר"ר יצחק לוריא ז"ל:

על ידי הבחור דוד בן לא"א כהר"ר
אורי ווייבש הלוי שליט א"ס

שנת **אמת** לפ"ק:

בבית ובמצות הגביר
בהר"ר ווייבש בלא"א
הר"ר אהרן הלוי ז"צל:

Digitized by Google

הקדמה

אמר דוד בן יוסף בן קמחי הספרדי אמרו רבותינו ז"ל כי דוד מלך ישראל כתב ספרו על ידי עשרה
זקנים · ואלו הם אדם הראשון · מלכי צדק · אברהם · אסף · הימן · ידותון · משה ·
ושלשה בני קרח · אסיר ואלקנה · ואביאסף · רצונו לומר כי אלו העשרה אמרו המזמורים הכתובים בשמם · ואמרו
כי מזמור שיר ליום השבת אדם הראשון אמרו שנברא בערב שבת ונשבת השכים ואמר מזמור שיר ליום השבת · ואמרו
רז"ל איתן האזרחי זה אברהם אבינו · ואמרו כי מזמור נאם ה' לאדני מלכי צדק אמרו · ושאר מפורשים הם בשמם ·
ואמרו מה משה רבינו חלק ספר תורה לחמשה ספרים · כן דוד חלק ספר תהלים לחמשה ספרים: ואמרו בעשרה
לשונות של שבח נאמר הספר הזה · בניצוח · בניגון · בשיר · במזמור · בהלל · בהשכל · בתהלה · בתפלה · בברכה ·
בהודאה: ואמרו כי ברוח הקדש נאמר זה הספר לפיכך כתבוהו בכלל הכתובים ולא בכלל הנביאים · כי לא נאמרו
דבריו בנבואה כי אם ברוח הקדש · ונבאר אנחנו מעט מן ההפרש אשר בין הנבואה ורוח הקדש · כי הנבואה דבר נא
על האדם שבוא הכח שלם במדותיו תבוא לו הנבואה בחלום · ובעת תבואהו הנבואה בהקיץ יתבטלו כחותיו הרגשיות
ויה יה מסולק מכל דרכי העולם הזה ויראה במחזה הנבואה כאלו איש מדבר עמו · ויאמר לו כך וכך · או יראה דמיונות
במראה הקיץ או לא יראה שום תמונה אלא ישמע קול מדבר עמו · ורוח הקדש הוא שיראה האדם השלם מתעסק בדברי
האלהים שלם בכל הרגשותיו לא תתבטל אחת מהן · וידבר מה שמדבר כדרך בני אדם אלא שמעוררת אותו רוח עליוני
ותופיע הדברים על לשונו דברי שבח והודאה לאלהיו · דברי שכל ומוסרים · גם ידבר על העתידות בסיוע האלהי על כח
המדבר ובכל כחות המדברים · ובזה הכח נאמר ספר תהלים זה · ואף על פי שנקראו נביאי' האומרים אותם כמו שנא'
על דוד להלל להודות במצות דוד איש האלהים · לא נאמר זה השם אלא על נביא' · ונאמר להימן חוזה המלך בדברי
האלהים ונאמר לבני אסף והימן וידותון הנבאים בכנורות וגו' · מכל מקום נבואתם היתה על זה הדרך שפירשנו ·
כי הנבואה מתחלקת למדרגות זו למעלה מזו · ואף על פי שדניאל ראה מראות וחזיונות בחלום ובהקיץ לא הגיע כחו
וידיעתו באותן המראות ככח ישעיהו ויחזקאל ושאר הנביאים · לפיכך לא נכתב ספרו בכלל ספרי הנביאים ונכתב
בכלל ספרים הנקראים כתובים · לומר שהם כתובים ברוח הקודש: וזה הספר חברו דוד · וכתב עם דבריו דברי אלו
המשוררים הנזכרים וגם המזמורים אשר חברם הוא נתנם למשוררים לשורר במזמור הודו לה' · שנאמר אז נתן דוד
בראש להודות לה' ביד אסף ואחיו: ונאמר למנצח על ידותון מזמור לדוד שחברו דוד ונתנו לידותון · ויש מזמורים נאמרים
על דבר שהיה לישראל עם האויבים גם יש שהם תפלה והודאה לכל שאין לשם זכר מעשה: והמזמורים שכתב בהם
בראשון לדוד חברם דוד · וכן אותם שלא נזכר בהם שום מחבר דוד חברם: וגם יש לדוד שפירשו בעבור דוד ·
כמו למנצח מזמור לדוד יענך ה' ביום צרה · לדוד מזמור נאם ה' לאדוני וכן כתב בספרו תפלה שהיתה כתובה
ושיתה קבלה אצלם שהיתה למשה רבינו עליו השלום · כמו שנאמר תפלה למשה · ודבר עתידות
שהיו אחר זמנו · ודבר בו על גלות בבל ועל שאר גליות ותקומות הרבה · וכבר ידוע' והמזמורי'
והשירים · גם שהם נאמרים בכלי שיר ומהם בלא כלי שיר ולא נודע אלינו היום
החלוק אשר בין השמות האלה אשר בראש המזמורי' ואמרו רבותינו ז"ל
בנצוח ובניגון לעתיד לבא · משכיל על ידי תורגמן · לדוד מזמור
שרתה רוח הקדש עליו ואח"כ אמר שירה · ומזמו' לדוד
שאמר שירה ואח"כ שרתה רוח הקדש עליו ·
ועוד נבאר זה הענין במזמו' הרביעי ·
ועתה אחל לפרש כפי אשר
השגת ידי בעזרת
המלמד לאדם דעת:

תהלות לבבי ·
בעוד נשמתי בי ·
אשר קנה עולם ·
והכל ישלם ·
והריץ גלגלים ·
שנים עשר מושלים ·
ושלם באפודה ·
סביב ארקירה ·
ושניה שוה ·
שלישית ההוה ·
ומהוד ארבעתם ·
ועל פי משמרתם ·
ועל כל קוקם על ·
נכנס בו תפסל ·
והושם בו לבו ·
ונר אל דולק בו ·
יצוה השכל ·
וידע כי יאכל ·
ולא תהו נברא ·
אבל ללמוד תורה ·
וידע כי בוראו ·
גלאות המציאו ·
ועל כל עם העלה ·
בהודו בם נגלה ·
בתורותיו הורם ·
להרבות בשכרם ·
והקים לעלומים :
לכל יהיו קוממים ·
וכתבו בספרים ·
עמודים מדרים ·
אשיש אל קבר ·
ועל פי הדבר ·
וכלל בה חכמות ·
ועו עם תעלומות ·
תהלות ותפלות ·
פני אלבם מלות ·
עתיקות כבודות ·
היות בה כפעדות ·
אני דוד קמחי ·
כפי מסת רוחי ·
לגלות מכפונים ·
ולי ירבה אוכים ·
ואקן השלי ·
תלה בתמם לי :

אכונן אל אבי ·
וקולי לו א רים:
יסדו כאולם ·
באותות ושם רים:
אם ירדים עולים ·
ושבעת האו רים:
יסדם לאגודה ·
ועליה כוח רים:
ועשם בה מקוה ·
בכלות כאשו רים:
יצר שכל כמתם ·
ימורים כשמ רים:
אנוש הורם מעל ·
פעלים ישי רים:
במלך נמם בו ·
לקפש מסת רים:
ודמית הכוכל ·
פרי היתש רים:
ובעולם נקרא ·
והכן מום רים:
בחיים הפליאו ·
ככן הילו רים:
בני יעקב סלה ·
ונשפת העב רים:
במצות הכתירם ·
ולביוע כעו רים:
נביאים חכמים ·
ושמים הוב רים:
דברים יקירים ·
ולבני ספי רים:
תהלות וידבר ·
דבריו כבם רים:
ברמוש ותבואות ·
לאדיר אדי רים:
ושירי מעלות ·
ערכים ושם רים:
לרגלים מועדות ·
ולתמוך האשו רים:
אכונן בם רוחי :
לבאר מאמ רים:
ולדרוש עבריים ·
מאור כאו רים:
בססגורי ונואלי :
עלה נבת רים:

אַשְׁרֵי

הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים
וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים
לֹא יָשָׁב: כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ
וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה: וְהָיָה
כְּעֵץ שָׁתוּל עַל פַּלְגֵי מָיִם אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן
בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
יַצְלִיחַ: לֹא כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם
כַּמֹּץ אֲשֶׁר תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ: עַל כֵּן לֹא
יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת
צַדִּיקִים: כִּי יוֹדֵעַ יְהוָה דֶּרֶךְ צַדִּיקִים
וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

למה

אשרי האיש · מלת אשרי היא לעולם בלשון רבים והטעם כי לא יאשרו האדם בטובה אחת שתמצא בו או בהצלחה אחת שתזדמן לו אלא בטובות רבות שימצאו בו יאמרו עליו אשריו · וכלל דוד בזה המזמור תורת האל' ומה שראוי לו לעשות בזה העולם והגמול והטוב לצדיקי' והעונש לרשעים והוא שומר כבגד יואד לפיכך הסל בספרי כו · אשר לא הלך בעצת רשעים כבר תחלת הדרך הרע · כי ילמד האדם מנעוריו דרך תאות העולם הזה לאכול ולשתות ולשגום וגם גזל · וכשיעמוד על דעתו ויחל להכיר הטוב והרע הזהירו שיסור מדרך הרשעים ולא ילך בעצתם והרשעים הם המסבבים לקנות ממון ותאות לבם בעולם הזה ולא יבחנו בין הטוב והרע ויגזלו ויגנבו ויהרגו בעבור הממון מרוב תאותם כי ענין הרשע הוא המרדה כמו והוא ישקיט ומי ירשיע · ומפני זה כיון הלך עם רשעים וסמך עמהם העצה כי הם יועצים בני אדם לשמוע אליהם ומראים להם פנים דרך עצה כי היא טובה לאסוף ולשמור וברוב ישגה האדם בזה כי תישר בעיניו הטובה הנראית לו לעיניו ולא יביט לאחריתם · ופירוש ובדרך החטאים ועסק האדם ומעשהו · כמו והודעת להם את הדרך · ופירוש לא עמד לא התעכב בחבורתם כדי שלא ילמוד ממעשיהם · ובמושב לצים לא ישב · הלצים הם הערומים בדעת לרעה ובותבים דופי ומום בבני אדם ומגלים סוד זה לזה · והענין הזה לאנשים בטלים יושבי קרנות · ומפני זה אמר ובמושב לצים לא ישב · והנה בשלשה אלה כל תכונות האדם או הולך או עומד או יושב והשכיב' בכלל ישיבה ועוד כי השכיבה לישן ברוב ובעוד האדם ישן לא יעשה לא טוב לא רע · ועל זה אמר האדם שבטבע מדרכה : **כי** אם · אמר אם סר מדרך הרע ולא עשה טוב הנה לא השלים מעשהו ולא יאמרו עליו אשריו וכן אמר סור מרע ועשה טוב סור מרע ע"מ לעשות טוב ואעפי' שר"ל קשבו מי שכבש יצרו למעשה כאלו עשה מצוה · כיון שבא לידי עבירה מ"מ צריך שיעשה מעשה טוב · וכן אמר אשרי האיש אשר לא הלך אלא מה יעשה בתורת ה' חפצו ובכלל החפץ הלמוד והמעשה כמו עשות חפציך ולא יכשר המעשה מבלי הלמוד · ובתורתו · כפל ובתורתו כמנהג הלשון כמו ה' ישראל בפסוק אחד ואמר כי יבוא דרך כמות · ור"ל דרשו בתחלה בקריאת תורת ה' ולבסוף שהתחזק בה ללמוד בעצת תורתו ובקריאת על שמו · יהגה בלבו כמו הגיון לבי לפניך · כי סבר וכר התלמוד והמעשה ועתה וכר כוונת לבו שיהיה ביום ובלילה על התורה ועל המצות כמו שאמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים · ועל דרך הפשט אם כפרש יהגה בלימוד השפה יהיה פירוש יומם ולילה כל עת שיהיה פנוי מעסקיו וממיתתו בין מן היום בין מן הלילה : **והיה** כעץ : דמה האדם הטוב לעץ שתול על פלגי מים שיהא סבע לעולם כן הוא ישמח לעולם בחלקו אם מעט ואם הרבה יאכל · פלגי מים · שיהא פלג מים מן הפלה ויעברו תקתין · אשר פריו יתן בעתו · כי העץ שהוא במקום נאה יתעכב ויאמר להוציא פרית מפני במאוכו מה שאין כן השתול על פלגי מים · ועלהו לא יבול · כי מפני היובש יפול העלה ושעל פלגי מים לא יפול עליו · ובעתו סוכר עומד במקום שכים כאילו אמר לא יבול עלהו בעתו והוא על דרך המלצה כי אפילו בימות הגשמים לא יפול עליהו כמו שהוא במקלת העלים מטבע רוב הלפות אשר גם כי האדם הטוב יקחו בני האדם פריו · והוא שילמדו ממנו תורתו ומעשיו הטובים · ועלהו לא יבול שיחסו בגלל דרכיו הטובים · ויש לפרש דרך ברכה ושלום ושכר טוב כי אם יסור מרע ויעשה טוב יהיה במולו שיהיה כעץ שתול על פלגי מים : **לא** אמר כי הרשעים לא יהנו מהם בני אדם ולא מטובתם אבל יזיקו להם ותנועתם לרע הוא כמו המוץ והוא הקש הדק שבתבן שלא יהנו ממנו בני אדם והרוח תדפנו קל מהרה ויזיק העוברים והשבים בפניהם ובעיניהם או תדפנו לבתים או לגנות ויזיק · ולפירוש האחרון שפירשנו הפסוק לפנים זה דרך השכר והגמול טוב · ויהיה פירוש זה הפסוק שיאבד הרשעים קל מהרה כמו המוץ : **על** כן שהולכים · הרשעים בדרך רע בעולם הזה לא יקומו במשפט ר"ל ביום הדין והוא יום המיתה לא תהיה להם תקומה והטאים גם כן והוא הדין ללצים

שעדת

בעדת הצדיקים שבאו אתם תהיה להם תקומה והרשעים תאבד נפשם עם גופם ביום המיתה ואמר בעדת כי כשימות
הצדיק נפשו עם נפשות הצדיקים מתענגת בכבוד האל בעולם העליון : **כי** יודע · הפסוק הזה פירוש לאשר
לפניו כי אמר בעדת צדיקים ולא פירש באיזה ענין הם הצדיקים לאחר מיתה לפיכך פירש ואמר כי יודע ופירוש יודע
מכיר ומשגיח להטיב להם ולהשכיל מהשגחתו שהיא כגמול הגדול והטוב · וענין יודע כמו אשר ידעו ה׳ · ודרך רשעי׳
תאבד · כי במותם אין להם תקומה וילכו לאבדון :

ב

לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם. וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־יְהֹוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃ נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־קָדְשִׁי׃ אֲסַפְּרָה אֶל חוֹק יְהֹוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־

למה רגשו גוים זה המזמור הוא מזמור השני ומן
מנאכו אותו בכל הספרים המדוייקים שהוא ראש
מזמור ובקצתן כותבין אותו שני · ומקצת מרבותינו אמרו כי
אשרי ולמה רגשו גוים מזמור אחד הוא ואמרו כל פרשה שהיתה
חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי · וזאת
הפרשה פתח בה באשרי האיש וסיים בה אשרי כל חוסי בו ·
וטעם למה נסמך מזמור זה למזמור זה לא נודע אלינו למה
סדר אותם כסדר אשר הם מחוברים כי אינם מסודרים על
סדר המעשים כי הנה המזמור השלישי הוא על דבר אבשלום
ואחריו כמה מזמורים שהם ענייני קודם מעשה אבשלום ומן
רב · והנה בסוף הספר מזמור קמ״ב בהיותו במערה תפלה
שהיה בימי שאול לפיכך לא נוכל לפרש כי כסדרו המזמורים על
סדר המעשים · וזה המזמור אמרו דוד בתחלת מלכותו
שנתקבצו עליו הגוים · כמו וישמעו פלשתים כי משחו את
דוד למלך על ישראל ויעלו כל פלשתים לבקש את דוד · וזהו
שאמר למה רגשו שכל הפלשתים עלו · ורגשו ענין קבוץ
והמון רב · כמו מרגשת פועלי און · ותרגום והשבתי את
המון מצרים · ואבטל ית רגשת מצראי : יהגו ריק · כי
נבואם למלחמה היו מדברים נבואות לפי שנכשו את ישראל
במלחמות שאול ומת שאול ובניו ומגפה גדולה היתה בעם
ועד עתה לא היה מלך אחד לישראל מעת מות שאול · ואמר ריק הוא כל דבריהם : **יתיצבו** · שהתיצבו כל סרני פלשתי׳
בעצה אחת ובהסכמה לבא להלחם עם דוד · וקראם מלכים ורוזנים אף על פי שלא ראינו בשום מקום שקראם אלא סרני
פלשתים · הם בגאותם היו חושבים עצמם מלכים ואיכם · ואפשר גם כן שנועדו עמהם מלכים אחרים מן הגוים · נוסדו
יחד · נתיעצו כולם כאחד · ובאמרם העצה בלשון יסוד כי כן העצה למעשה כמו היסוד לבנין · על ה׳ ועל משיחו · כי ידעו
כי על פי ה׳ מלך דוד ושמואל נביא ה׳ משחו למלך : **ננתקה** · הם היו אומרים ננתק מוסרות ישראל וקשור׳
שנקשרו יחד והסכימו להמליך את דוד · לפי שעמדו שבע שנים שלא הסכים כל ישראל עליו להמליכו ועתה הסכימו עליו
כולם אמרו פלשתי׳ ננתק מוסרותיה׳ ונשליכה ממנו עבותימו · והוא כפל דבר במלות שונות והענין אחד · וכן מנהג הל׳
והמוסרות והעבות הם המשלים המוקי׳ והם משל לעצה ולהסכמ׳ המוקה : **יושב** בשמים ישחק · לפי שאמר כי הם
נועדו יחד על ה׳ לבטל דברו אמר כי הוא יושב בשמים וישמע דבריהם וישחק וילעג להם ובאמרו ישח׳ וילעג על הא׳ יתבר׳
הוא על דרך משל כלשון בני אדם שישחק האדם וילעג למי שנווה אותו ואינו נחשב בעיניו לכלום · וכן ואתה ה׳ תשחק למו
תלעג לכל הגוים · ה׳ ישחק לו כי ראה כי יבוא יומו · ובאומר יושב בשמים ענין יושב עומד · כמו ואתה ה׳ לעולם תשב ·
וכן כל ישיבה שנאמר על הא׳ יתברך · כמו היושבי בשמים המגביהי לשבת ובאמרו בשמים לפי שהם קיימי׳ ועומדי׳ לעד ולא
יפסקו אישיהם כמו אישי הארץ : (או ידבר אלימו) או כישמע דבריהם ונואתם ידבר איהם באפו ובחרונו יבהלמו ·
ודבריו עמה׳ הם אפו וחרונו שישלם להם · וי״מ יתר מענין דבר כבד מאד וכן ותדבר את כל זרע הממלכ׳ · ויפרשו אותו
כמו אילי הארץ · שפירושו תקיפי הארץ והראשון קרוב : (ואני נסכתי) אמר איך ישבו הם לעקור הממלכ׳ מבית
דוד ואני המלכתי ונסכתי אותו והנ׳ נסכתי ענין קלינו ונדול׳ כמו נסיכי סיחון וגם לאהיה׳ עם נסיכיה׳ ומלכי ר״ל המלך
שלי כי אני המלכתיו כמו שנ׳ כי ראיתי בבניו לי מלך ר״ל לי לעבודתי וכן אמר מלבי׳ ויאמר בהפך ואלהים מלכי מקד׳ ר״ל
המולך עלי · וכן שימם אותיו הכנוי וכן הסר מעלי נגעך מכנד נגעי יעמודו ושמעתי׳ כי תפלתי שמעתי את תפלתך :
והדומי׳ להם כמו שבירכו בספ׳ מכלול בחל׳ הדקדו׳ ממנו ואמ׳ על ציון הר קדשי לפי שלא כבשה מגוד ציון עד שבא דוד לכבשה :
לפיכ נקר׳ ציון וירוש׳ עיר דוד ואחר שכבש׳ באספו פלשתי׳ להלח׳ בו : (אספרה אל חוק :) והו מאמ׳ דוד שאומ׳ זה הסיפו׳ אשים
לי לחק ולמ׳נב׳ זמה הוא הסיפו׳ כי ה׳ אמ׳ לי בני אתה ואמנו באה לי המלוכ׳ ולכן לא יערער שום אדם עליה כי ה׳ לקחני לבן :
כמ״ם לשמואל כי ראיתי בבניו לי מלך : כלו׳ המלך הזה לי הוא ובני הוא ועבדי הוא ושומע אלי : כי כל מי שומע אל לעבוד האל
יקרא בנו כמו שכן שומע אל האב ומזומן לעבודתו : וכן בנים אתם לה׳ אלהיכם : ואני אהיה לו לאב והוא יהי׳ לי לבן : ואמ׳

Digitized by Google

אַפְסֵי אָרֶץ׃ תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל
כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ וְעַתָּה מְלָכִים
הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ עִבְדוּ אֶת
יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה׃ נַשְּׁקוּ בַר
פֶּן יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי יִבְעַר כִּמְעַט
אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בוֹ׃ מזמור

בני אתה אני היום ילדתיך. היום שמשחני הוא היום שלקחני
הא׳ לו לבן. כמ״ש לי על ולו. ואמר היום ילדתיך כי אותו היו׳
נולד בו רוח אלהי׳ כמו שכתוב ותצלח רוח ה׳ אל דוד מן היום ההוא
ומעל׳ ומהיו׳ ההוא ומעל׳ אמ׳ שירי׳ ומזמור׳ ברוח הקדש שנולד לו
ונאמ׳ נעים זמרו׳ וכן רז״ל נבור כוכב בו מהיו׳ ההוא ומעל׳. וכן בו׳
ילדתיך. שגדל אותך ונתן חכמה בלבך ושכל כי מעמ׳ הר סיני
וכן אמ׳ הלא הוא אביך קנך. כי אם אמר ילדך קנך על סיני
לא היה זו לישרא׳ יותר משאר בני אד׳. הלא תראה מה שאמר
הלה׳ תגמלו זאת. כלו׳ וזו הגמול שתגמולו לו על כל הטוב׳
שעשה לכם. הלא הוא אביך קנך ואמ׳ צור ילדך תשי ותשכח
אל מחוללך. כמ״ש אביך כי הוא לכם כמו האב והמחוללת והיא האם: (שאל ממני) והוא אמ׳ לי שאל ממני ואתנה גוים
נחלתך. כמ״ש לו ואכריתה את כל אויביך מפניך ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ. ויאמ׳ ויהי אדום עבדים לדוד
ותהי ארם עבדים לדוד. ואמר ויצא שם דוד בכל הארצות. וה׳ נתן פחדו על כל הגוים. וזו שאמר ואתנה גוים נחלתך
ואחזתך אפסי ארץ. והם קצות הארץ. ואפס וקץ קרובים בענין: (תרועם) וכן אמ׳ לי על כל הגוים שיקומו עלי׳.
אמר לי תרועם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם. תרועם פי׳ תשברם. וכן הירוע ברזל. ירוע כבירים. וכן תנפצם הוא עני׳
שבר אבל עם הפזור. כי השובר כלי חרס מתפזרים שבריו. וכן ונפוץ הכדים ועושה כלי חרס נקר׳ יוצר: (ועתה
מלכי׳) אמ׳ להם דוד למלכי׳ אשר באו להלחם אותו מלכי׳ השכילו ודעו כי אין בכם יכול׳ לבטל מעשה הא׳ והוא נוה עלי להיות
מלך. ואיך נועדתם על ה׳ השכילו ותנו לב כי לא תוכלו לבטל מעשה ה׳. הוסרו ואם הייתם עד עתה סכל׳ ובמחשב׳ רעה
השכילו וקחו מוסר ואל תבהלו: (עבדו את ה׳) ירצו כמה שהו׳ רוצ׳ ועבדוהו ביראה שתיראו ממנו ותדעו כי לו הכח והגבור׳
ולא עמכם שבאתם כעם רב: וגילו. יאמר לכם במלכותו אבל תשמחו ותגילו. כי רצון הא׳ הוא יורעדו מפניו: (נשקו
בר) כמו וישק לכל אמ׳ יוכר כמו בן. וכן מה ברי ומה בר בטני. או פי׳ מן לברי לבב. ואם יהי׳ ענינו בן יהי׳ פירושו נשקו
זה הבן שקראו הא׳ בן. כמ״ש בני אתה. וטעם נשקו כמו שהו׳ מנהג העבד לנשק יד האדון. ואם יהיה ענינו נקי פי׳ מה לכם
ולי כי אני בר לבב ואין בי עון שתבאו ותלחמו בי. אבל עליכם לנשק לי ולהודות שאני מלך במצות הא׳. ויתכן לפרש בר מן
ברו לכם איש. על דרך שאול בחיר׳. פן יאנף. אם לא תשובו במהרה מדרכיכ׳ הרעים יאנף הא׳ עליכם ותאבדו דרך:
כי יבעיר כמעט אפו. כמעט שתעמדו על רשעיכ׳ יבער אפו עליכם. כלו׳ אם לא תשובו במהרה. ופי׳ ותאבדו דרך. כמו
דרך רשעי׳ תאבד. והנה הדרך תאבד והם אובדים מצד דרכם שהיא אובדת. כמו כנבלת עליה שהעלים נובלי׳. ותקר׳
עלה נובלת. וכן קרועי בגדי׳. כי הבגדי׳ קרועים ולא הם ויקראו מצד בגדים שהם קרועי׳. וכן מגולחי זקן. והדומי׳
להם. ואמר אשרי כל חוסי בו כמוני היום שאני חסיתי בו ונושעתי בו ואתם תאבדו. ואם תחסו בו גם כן יאמרו עליכ׳
אשריכ׳. ויש מפרשים זה המזמור על גוג ומגוג. והמשיח הוא מלך המשיח. וכן פירשו רבותינו זכרונם לברכה. והנראה זה המזמ׳
על זה הדרך אבל הקרוב הוא כי אמרו דוד על עצמו כמו שפירשנו:

מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי
אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ׃ יְהוָה מָה
רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי׃ רַבִּים אֹמְרִים
לְנַפְשִׁי

מזמור לדוד בברחו. דרשו בו רז״ל כי כשהיה דוד עולה
במעלה הזיתי׳ אמר דוד זה המזמו׳. שנא׳ ודוד
עולה במעל׳ הזיתים עולה ובוכה. אם בוכה למה מזמו׳ ואם
מזמור למה בוכה אלא כיון שאמר לו הנביא הנני מקים עליך
רעה מתוך ביתך. אמ׳ שמא עבד או ממזר הוא שאינו
מרחם עלי. כיון שראה שבניו הוא אמר שירחם
עלי. ואמר מזמו׳ ועוד אמרו כך אמ׳ דוד יעקב אבינו ברח שנא׳ ויברח יעקב. משה ברח שנא׳ ויברח משה. ואני בורח כמות׳:
הייתי סבור שבתם יבקשו מיתה ועכשיו שאני נגלה גלו׳ מכפר׳ עון אמר וכרתי משפטך לפניך ה׳ ואתנחם: ובכרתי הרא׳ שוני׳
והתנהג עמי כמו שהתנהגת עמם שהתנחמתי וידעתי כי בכרתי נמחל לי העון: שהתחיל ואמ׳ מזמו׳ לדוד. ולפי דרך הפשט
כי המזמורי׳ לא היה נקראי׳ מזמורי׳ בשעת מעשה אלא ע״ש שהיו אומרים בהם בבית המקדש. וכן בבוא דואג האדומי ויגד
לשאול. וכן בבוא הזיפים. וכן וישמרו את הבית להמיתו. וכן הנאמרים על לשון הגלו׳ ועל חורבן ירושלם. כמו מזמור
לאסף אלהים באו גוים. וכן כולם הנאמרי׳ על דוד בשעת מעשה שהיה דוד בהם בסכנה. אלא לאמר שבגלל מכולם היו
שמורים כולם לשבח והודאה לאל ית׳. והנאמרי׳ על הגלו׳ יהיה מזמורים בטוב הגלו׳ ואף על פי כן נמשך זה המזמו׳ בשבח לפניו
לפי שנלחמי׳ באו על דוד לעורר המלוכ׳ ולהלח׳ עמו. וכן אבשלו׳ בנו שבא לקחת המלוכה מידו ולהמיתו. והוא בנו הבל
ונטהר במלכותו. ורז״ל פירשו על גוג ומגוג אמרו למה נסמכה פרש׳ אבשלו׳ לפר׳ גוג ומגוג. שאם יאמר לך אדם כלום
יש עבד שמורד ברבו אמור לו ויש בן שמורד באביו אלא הוה הכא נמי הוה: (ה׳ מה רבו צרי) כי אף בני נהפך לי לאויב׳
ועמשא בן אחותי היה עם אבשלו׳ ורוב ישרא׳ שבע׳ לבבם אחרי אבשלו׳. וזהו טעם רבים קמים עלי׳ וזהו כל׳ הם קמים עלי
ומתיעצים

לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה׃
וְאַתָּה יְהוָה מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים
רֹאשִׁי׃ קוֹלִי אֶל יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי
מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה׃ אֲנִי שָׁכַבְתִּי
וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהוָה יִסְמְכֵנִי׃ לֹא
אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ
עָלָי׃ קוּמָה יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי
הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים
שִׁבַּרְתָּ׃ לַיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ
בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃

למנצח

ומה יעשה לאבשלום עמו ושמעי בן גרא שהעיז פניו לחרפו ולקללו באבנים׳ (רבים אומרים לנפשי׳) בעבור נפשי׳ כמו אמרי לי אחי׳ וישאלו אנשי המקום לאשתו׳ והדומים להם׳ והטעם כי רבים מחכמי ישראל כמו אחיתופל ואחרים שהיו חושבים כי היה לו זה העונש על דבר בת שבע׳ כמו שהיה׳ והיו גם כן חושבים שלא תשוב המלוכה לו לעולם לפיכך היו אחרי אבשלום ומרדו בו׳ והיו אומרים כי אין לו חלק לעולם הבא׳ לפיכך אמר לנפשי: ואמר אין ישועתה לו׳ אין ישועה לו בעולם הזה׳ כי לא ינצל מיד אבשלום׳ ואין ישועתה לנפשו לעולם הבא׳ לפיכך אמר גם כן ישועתה׳ ר״ל ישועה וישועה׳ כי כל כפל תוספת לכפל ענין׳ וכן עזרתה רב עזרה׳ וכן תבאתה׳ כפלאתה׳ הקבאתה כמו שכתבתי בחלק הדקדוק מספר מכלול׳ וכן אמר בדרש רבים אומרים׳ רבים בתורה׳ דואג שהיה אב בית דין כמו שכתוב אביר הרועים׳ ואחיתופל יועץ׳ כאשר ישאל איש בדבר האלהים׳ מה היו אומרים אפשר אדם שבנה את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל בחרב יש לו תשועה׳ אין ישועתה לו באלהים סלה׳ ומלת סלה רוב המפרשים אומרים שהוא כמו לעולם׳ וכן תרגמה יונתן בתפלת חבקוק לעלמין וכן היא שגורה ואת המלה בתפילתינו בזה הענין והחכם רבי אברהם בן עזרא זכר צדיק לברכה פירש שהוא כמו אמת ואבי אומר כי איננה מלת ענין׳ ופירוש לשון הגבהה מן סולו המסילה כלומר באותו המקום שהיא נזכרת ובקו את ואת המלה היתה הרמת קול במזמור׳ והראיה לא תמצא אותו אלא בזה הספר ובתפלת חבקוק שהיתה שיר כמו שכתוב גם כן שם למנצח בנגינותי: (ואתה ה׳ מגן בעדי׳) הפך דבריהם שאומרים שאין לי תקוה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא׳ הם חושבים ואומרים כן׳ ואתה תעשה עמי בהפך ותהיה מגן בעדי להגן כי בעולם הזה׳ ומגן בעדי לעולם הבא׳ והכבוד הוא הנפש׳ כמו ויגל כבודי למען יזמרך כבוד׳ ומגן שוכר עומד במקום שנים׳ מגן בעדי׳ ומגן כבודי׳ או פירוש כבודי הפך הקלון שהיה לו בברחו: ומרים ראשי שלא אבוש ולא יפלו פני לפני אויבי אלא אלך בקוממיות והרמת הראש כי כשתצילני יכירו וידעו כי אתה מחלת לי העון כזה העונש שתעני׳: (קולי אל ה׳ אקרא׳) קולי אל ה׳ שאקרא לו מהרה׳ ויענני עבר במקום עתיד׳ כמו ויעננו׳ וכמוהו רבים׳ או הוא כמשמעו כי בטוח היה בזה׳ או רוח קדש הודיעה על לשונו כן׳ והוא הנכון׳ כי כבר פירשנו כי ברוח הקדש נאמרו כל המזמורים׳ וברוב הנבואה במנא זה שהוא מדבר עבר במקום עתיד שהוא כאלו נעשה הדבר כיון שנאמרה ברוח הקדש: מהר קדשו׳ בוכל לפרש מהר המוריה׳ אף על פי שלא היה עדיין קדש אולי קבלה היתה אצלם כי שם יהיה בית המקדש׳ ומפני זה עלה דוד בברחו במעלה הזיתים׳ ומשם השתחוה לאל׳ כי משם אדם רואה המקום ההוא׳ או פירוש מהר קדשו מהר ציון ששם הארון׳ או פי׳ מהר קדשו מן השמים׳ כמו מי ישכון בהר קדשך: (אני שכבתי ואישנה׳) שכבתי בבטח ואישן בשלום כאדם שאין לו פחד: והקיצותי׳ ואינני נבהל כאדם הישן ומתוך בהלה שהוא נבהל בהקיצו׳ כי בעודו ישן׳ יראה חלומות רעים כיון שחושב בלבו מפחדו׳ ולמה אני בוטח כל כך: כי ידעתי כי ה׳ יסמכני׳ כי כן ראיתי באבשלום׳ ובדרש אני שכבתי מן הנבואה׳ ואישנה מרוח הקדש׳ הקיצותי על ידי כושי הארכי׳ כי ה׳ יסמכני׳ על ידי נתן הנביא׳ ר״ל כי דוד נסתלקה ממנו רוח הקדש מפני הענבון והפחד שהיה בו ורוח הקדש איננו שורה אלא מתוך שמחה׳ וכשראה חושי הארכי שמח בו שידע שהוא יפר לו עצת אחיתופל והקיץ ושרתה עליו רוח הקדש׳ ואמר כי ה׳ יסמכני על ידי נתן הנביא שאמר לו גם ה׳ העביר חטאתך: (לא אירא מרבבות עם׳) כי כל ישראל היו עם אבשלום לבד מאשר היו עם דוד בירושלם שיצאו עמו ואותם שנתחברו אליו אחר כן: שתו עלי׳ שתי מלחמתם עלי׳ או פירוש שתו נלחמו׳ וכן שתו השערה׳ ושית בגאון גליך: (קומה ה׳ הושיעני׳) כטעם ישרע׳ וכן כל קומה אשר בזה הספר ודומי וקומה לעזרתי שהוא מלעיל: כי הכית׳ בעמים רבות הושעתני והכית אויבי כן תעשה עתה׳ או פירושו על זאת המלחמה והוא כמו שפירשנו: ויענני מהר קדשו׳ ופירוש לחי בלשון׳ והוא מכת בזיון ושני רשעים מגרת׳ והם אותם שהיו אומרין לפניו והוא על דרך המשל מלשנות ע״ל: לה׳ הישועה׳ וגאמר תושיעני אותה ואמר לה׳ הישועה ולא יעשנה אדם בוותו: על עמך ברכתך׳ שלא ימותו עמך במלחמה הזאת:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃
בְּקָרְאִי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צִדְקִי
בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי׃
בְּנֵי אִישׁ עַד מֶה כְבוֹדִי לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן
רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃ וּדְעוּ כִּי
הִפְלָה יְהוָה חָסִיד לוֹ יְהוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי
אֵלָיו׃ רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ
בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃
זִבְחוּ זִבְחֵי צֶדֶק וּבִטְחוּ אֶל יְהוָה׃ רַבִּים
אֹמְרִים מִי יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה עָלֵינוּ אוֹר
פָּנֶיךָ יְהוָה׃ נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת
דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃ בְּשָׁלוֹם יַחְדָּו
אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי אַתָּה יְהוָה לְבָדָד
לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃

למנצח

למנצח בנגינות אמרו ר״ל המזמור הזה נאמר בשלשה מיני שבח בנגינות בניגון המזמור. והנראה כי המנצח הוא אשר היה על המשוררים ועל ידי המנצחי׳ היו נאמרים המזמורים והיו נותנים אותם למנגנים ולמשוררים ולא תמצא בשום מקום למשורר ולמנגן אלא למנצח. וכן בתפלת חבקוק למנצח בנגינותי וכן כתיב לנצח על מלאכת בית השם. וכתיב בכינורות על השמינית לנצח. ויש שהיה מנצח על כלי הנקרא נגינות. ויש על כלי הנקרא שמינית ועם הכלים היו נאמרים השירים והניגונים והתהלות כל אחד לפי נגוני הידוע אצלם. כי חכמה גדולה היתה. והיא תעורר הנפש החכמה והיא מחלקת ובספר׳ בכלל החכמות המלומדות והכלי׳ שהיו בבית המקד׳ להלל הם נבלי׳ וכנורו׳ ומצלתי׳ ושופר וחצוצרות. והיו הכלי׳ מחולקים על ניגונו׳ ידועות אצלם. יש מהנגינות הנקרא עלמות כמו שכתוב בנבלים על עלמות וכתוב על עלמות שיר׳ ויש שנקרא נגינות וכן היה נאמר זה המזמו׳ ויש מהם נקרא משכיל. ויש מהם נקרא מכתם. ויש שגיון. ויש מהם מחולות ויש שגיונות ויש גתית ויש נקרא מן הכלים עשור ויש עוגב. ויש מינים. וכל אחד חלוק בנגינתו כמו שהוא ידוע אצל בעלי החכמה. ומצאנו כתוב אחד אומר וארבעת אלפים מהללים לה׳ בכלים אשר עשיתי להלל. ולא נודע אם אשר היו הכלים בידם הם אשר היו אומרים המזמור בפיהם או אם היו יחד המשוררים בפה ובנגדם אשר היו מנגנים בכלי. ומצאנו כתוב אחד אומר והלוים בכלי שיר ה׳ אשר עשה דוד המלך להודות לה׳ כי לעולם חסדו בהלל דוד בידם והכהנים מחצצרים נגדם. ועוד כתיב והשיר משורר והחצוצרות מחצצרים. והחצוצרות לבדם היו ביד הכהנים. כמו שכתוב ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות. ושאר הכלים היו ביד הלוים. וכן כתיב ויעמדו הלוים בכלי דוד והכהנים בחצוצרות. בקראי ענני: הנכון שנאמר המזמור הזה גם כן בברחו מפני אבשלום. ואמר בקראי ענני אלהי צדקי שאתה יודע כי עמי הצדק ועם אשר כנגדי העול והחמס. ואתה אלהים שופט עלינו. כי כל אלהים ענינו שופט כמו שפירשנו. כי יש אלהים שופטים בארץ. וכן נקראו בני אדם השופטים. עד האלהים יבא דבר שניהם. והגישו אדוניו אל האלהים: בצר הרחבת לי. כמתרגם לי כמו שפירשנו. שבנבואות יאמר עבר במקום עתיד שהדבר כאלו נעשה. וכן היתה רוח הקדש מופיעה על לשונו ואומר הרחבת לי: בני איש. עד מה כבודי. אמר כנגד גדולי ישראל שהיו עם אבשלום. וכן גם בני אדם גם בני איש. בני אדם ההמון. בני איש הגדולים. וכן הלא איש אתה. ומי כמוך בישראל: גדעון בן יואש איש ישראל: עד מה כבודי לכלימה. כבודי נפשי. כמו שאמר במזמור הקודם רבים אומרים לנפשי או פי׳ כבודי שאני מלך ואתם מכלימים אותי ומבריחי׳ אותי ממלכותי: ותאהבון ריק. ודבר שלא יתקיים והוא מלכות אבשלום. וזהו כזב דבר שאין לו קיימה כמו אשר לא יכזבו מימיו: ודעו כי הפלה. הפריש והבדיל. וכן והפלה ה׳ בין מקנה ישראל וכו׳. ופירוש הבדילנו לא מכל ישראל לפיותו מלך על דרך הבדיל ה׳ את שבט הלוי. ולמה כי ידעני חסיד. והחסיד הוא מי שעושה טובה עם חבירו לפנים משורת הדין. ודוד עשה עם כמה בני אדם לפנים משורת הדין שהיו עושין עמו רעה והוא היה עושה עמהם טובה. כמו שמצאנו בשאול שהתודה אליו ואמר כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתיך הרעה והנה הוא הבדילני לו ונתן לי המלוכה איך תחשבו אתם לגזלה ממני ולהמליך אחר. ואף על פי שתראוני בצרה עתה תדעו כי ה׳ ישמע בקראי אלי ויצילני מן הצרה הזאת. רגזו ואל תחטאו. רגזו ענין פחד כמו ורגזו וחלו. פחדו מהאל אם לא תפחדו ממני תפחדו ותרגזו מהאל ואל תחטאו עוד לרדוף אחרי ולמרוד בי: אמרו בלבבכם על משכבכם. כי האדם על משכבו ימצא לבו יותר פנוי מעסקי העולם ואז תהיה כוונתו זכה: ואמר דוד כנגדם חשבו בלבבכם ודומו. וכן נקראת מחשבת הלב אמירה. האומרת בלבבה. ואמר ודומו סלה ר״ל שתקו וחדלו למרוד בי כי הדמיה ענין שתיקת הדבור והקול. כמו וידמו למו עצתי. דממה וקול אשמע. ויש שהוא שתיקת המעשה והתנועה. כמו יקום סערה לדממה. מפני רתתו ולא דמו. וידום השמש דמו עד הגיענו אליכם. לאכן דומם והדומים לכם. ומזה הענין הוא ודומו סלה. כלומר חדלו לכם

לכם ממעשיכם׃ והרב מורה צדק רבינו משה בן מיימון פי׳ שהפסוק הזה מגלה למשכילים החשובים שיכירו האמת
ושכם האל בליבם כדי שלא ישיגם שגיאה בדבור׃ ואין זה מענין המזמור׃ זבחו זבחי צדק׃ מאשר הרעותם עד הנה
צריכים אתם כפרה וזבחו לה׳ זבחי צדק שתשובו׃ ולא כזבחי רשעים שנאמר בהם זבח רשעים תועבה׃ שישובו מרשעתם
אשר הובאים לפניך אמר זבחי צדק׃ ובטחו אל ה׳׃ לא על גבורתכם ועל היותכם המון רב אלא בה׳ תבטחו לבדו׃ וקשר
בטח עם מלת אל כמו עם מלת על׃ וכן בטח אל ה׳ בכל לבך׃ ואל תבטחו לכם אל דברי השקר הזה׃ רבים אומרי׳
מי׳ אותם שאמר עליהם בני איש׃ ואמר עליהם רבים אומרים לנפשי׳ הם מתאוי׳ ואומרי׳ במרדם כי מי יראנו טוב
שיבלים מרד אבשלו׳ וימות דוד וימליך בנו והרע שלי טוב להם ומתאוים אותו׃ ואתה ה׳ נסה עלינו אור פניך׃ לא כפי
מחשבותם ומלת נסה כמ״ו תחת הס״ין וב״הא תחת הא״לף והוא כמו נשא׃ ויש לפרש לענין שאמר ובטחו אל ה׳׃ אמר
רבים אין דעתם אלא לטובות העולם הזה ומתאוים אליה ואומרים מי יראנו טוב׃ אבל אני ועמי רוצה לומר ואשר עמי
אומרים נסה עלינו אור פניך ה׳׃ כל תאותינו לאור פניך לעולם הבא׃ נתת שמחה בלבי׃ והנה הם גומלים עלי
רעה תחת טובה׃ כי אני היה לי שמחה בלבי בטובתם׃ והוא מעת דגנם ותירושם רבו׃ והם שמחים לרעתי׃ וענין
נתתה כענין שאמרו בא לטהר מסייעין אותו ודרך טובה היא לאדם שישמח בטובת חבירו׃ וההולך דרך טובה האל מסייעו
ולדרכו׃ וזהו טעם נתת׃ בשלום יחדיו אשכבה אני הייתי מתאוה תאותם ועדין אף על פי שהראו לי תאוה שנהיה בשלום
שלום יחדיו אני והם׃ ואז אשכבה ואישן שלא יהיה לי דבר המטריד אותי מהשינה׃ אחר שהם ישובו לי׃ כי אתה ה׳ לבדד
כי בטוח אני שתשלים חפצי ולבטח תושיבני עמהם׃ ופי׳ לבדד אתה ה׳ לבדך תעשה זה ובך בטחוני ולא באחר׃

לַמְנַצֵּחַ אֶל הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃
אֲמָרַי הַאֲזִינָה יְהוָה בִּינָה
הֲגִיגִי׃ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי
וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל׃ יְהוָה בֹּקֶר
תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ וַאֲצַפֶּה׃
כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע׃
לֹא יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ שָׂנֵאתָ
כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב אִישׁ
דָּמִים וּמִרְמָה יְתָעֵב יְהוָה׃ וַאֲנִי
בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה
אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְהוָה
נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי
דַּרְכֶּךָ׃ כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם
הַוּוֹת קֶבֶר פָּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן׃
הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם
בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ כִּי מָרוּ בָךְ׃
וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ
עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ כִּי אַתָּה
תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְהוָה כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃

הנחילות ככר פי׳ טעם הנחילות ושאר מיני הנגין
במזמור שלפני זה ורבינו האי ז״ל פירש
המלה מלשון נחיל של דבורים כדברי רז״ל ר״ל כי נגונו היה
דומה לשריקת הדבורים וזה המזמור גם כן כנגד דוד שהיו
לו שונאים בישראל ורז״ל אמרו על דואג ואחיתופל אמרו׃
אמרי מה שאוציא בפי האזינה ומה שאהגה בלבי בינה לפניך
אמר עם הגיגי בינה ועם אמרי האזינה והגיגי מן הגה
כהכפל עי״ן הפועל׃ הקשיבה תן אזנך להיות קשבת כי
הוא פועל יוצא לפי שאתה מלך עלי ואני מעק אליך כמו
שנועקים אל המלך׃ ואלהי אתה שתושיעני מהמרעים לי
כי אליך אתפלל ולא למושיע אחר כי אין בלתך׃ בוקר כי
בבוקר עת התפל׳ טרם שיעסוק בעסקי העולם בקר אערוך
לך תפילתי ואצפה ואוחילך שתתן לי שאלתי׃ כי לא
אצפה לך כי ידעתי כי לא תחפוץ באויבי כי הם אנשי רשע
ואני מצפה שתושיעני מהם כי תחפוץ בי ולא מהם׃ לא יגורך
רע׃ לא יגור עמך׃ רע׃ איש רע או יהיה רע שם דבר
כמו רשע שוכר׃ הוללים פעמים היא בענין סכלות׃ ופירוש
לנגד עיניך כאדם השונא אשר שלא ירצה להביט בפניו׃
תאבד תאבדם מלפניך וכן איש דמים ומרמה יתעב ה׳ שהם
נתעבים ונמאסים בעיניו׃ וכן הוא דרך הלשון לדבר פעם
לנוכח ופעם שלא לנוכח׃ ואני הם נמאסים בעיניך אבל
אני אבוא ביתך ברוב חסדך שאני מקוה ממך ואשתחוה אל
היכל קדשך ביראתך שהיא על פני׃ ופירוש אל היכל כי
המשתחוה לאל ישים פניו ההיכל ומקום הקודש שנשאתו וכנגדו
ישתחוה לאל ופירו׳ ביתך והיכל קדשך הוא הבית שהיה בו
הארון׃ יהוה ואת היא תפילתי אליך שתנחני בצדקתך
כלומר שתסייעני ללכת דרך צדקה ומשפט ותנחני בה שלא
אכשל׃ למען שוררי׃ שלא ישמחו לי בהכשלי׃ שוררי
כמו אויבי והוא מגזרת אשורנו ולא קרוב לפי שהוא מביט
לרעה׃ ואת התפלה להצילו משגיאות ומזדונות הישר בעיניך׳

למנצח

היא״ד פ״א הפועל שלא כמנהג נחי הפ״א יכחשו היא אתך והכתוב הו׳ כו״ת על מנהג נחי הפא וכן בפתח עי״ן הפעל:
כי היא טעם למה שאמר למען שוררי כי הם אנשים שאין בפי אחד מהם נכונה אלא מראים עצמם בפיהם כאוהבים · וקרבם
הוות · כלומר רעות חושבים בלבם · קבר פתוח גרונם · כי מי שלא ישמור מהם וישמע אותם מדברים חלקים וכראים
כאוהבים יפול בקרבם והוא מחשבות לבם שהוא לרע ובכה הדברים בגרון כי מקצת האותיות יאמרו בגרון וגם כן הדיבור
תחילתו מהגרון כי הקול יצא מהגרון ותרוס הדיבור בפה גם לפי שהגרון פתוח אל הקרבים שדימה אותם לקבר אמר
גרונם · ומלת נכונה תואר לנקבה והמתואר חסר והיא האמירה: האשימם יתכן לפרשו מלשון אשם ופירוש האשימם
כעניתם כלומר שלא יתכן להם מה שחשבו לעשות עלי וזהו שאמר יפלו ממועצותיהם · כי מרו בך · בשאתם אותי ואתה
צוית עלי להיות מלך והם מרו את דברי: כל חוסי בך הפך האויבים שאינם חוסים בך וכאשר תדיח אותם ישמחו חוסים
בך ויעלזו בך כלומר בעזרתך · וטעם ותסך עלימו · שתהיה עליהם כסוכה שלא יזיקו להם האויבים ויעלזו בע״ן
ולמ״ד בשב״א: כי אתה תברך · או יעלזו בך כשתברך הצדיק ותדיח הרשע וכצנה שהיא עוטרת האדם סביב כן
תעטור הצדיק ברצונך ומלת תעטרנו מבנין קל כמו עוטרים את דוד ואת אנשיו:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית
מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהֹוָה אַל־
בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃
חָנֵּנִי יְהֹוָה כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְהֹוָה כִּי
נִבְהֲלוּ עֲצָמָי׃ וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד
וְאַתָּה יְהֹוָה עַד־מָתָי׃ שׁוּבָה יְהֹוָה
חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ כִּי
אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה־לָּךְ׃
יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל־לַיְלָה
מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה׃ עָשְׁשָׁה
מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל־צוֹרְרָי׃ סוּרוּ
מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי־שָׁמַע יְהֹוָה קוֹל
בִּכְיִי׃ שָׁמַע יְהֹוָה תְּחִנָּתִי יְהֹוָה
תְּפִלָּתִי יִקָּח׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל־
אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע׃
שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר־שָׁר לַיהֹוָה עַל־דִּבְרֵי־
כוּשׁ בֶּן־יְמִינִי׃ יְהֹוָה אֱלֹהַי
בך

בנגינות כבר פירשנו טעם נגינות ושמינית ואמר מיני הנגון במזמור בקראי עבמי ויש מפרשים כינור שהיו לו שמונה יתרים ועל זה הנגון נאמר זה המזמור והמזמור הזה אפשר שאמרו דוד על חליו ואיפשר גם כן שנאמר על לשון כל אדם המדוכה בחלאים כי הרבה מזמורים שהם תפלה ובקשה חברם דוד להיותם מזמורים לכל מתפלל ויש אומרים כי נאמר על הגלות כי ישראל בגלו׳ כמו חולים ומדוכאים: אל אם תוכיחני בעונו׳ אל באפך ר״ל לאט כדי שאוכל לסבול ואל בחמתך תיסרני כפל ענין במלו׳ שונות כמנהג · אומלל תואר אף על פי שהוא פתוח והוא ענין חלשה וכריתה · כי נבהלו עצמי · ר״ל הגוף ואמר עצמי שהם יסוד הגוף או אומר כן על דרך העבירות: ונפשי נבהלה · עצמי נבהלו ונפשי נבהלה יותר לפחדי שאמות מזה החלי · ואת כתיב בלא ה״א · עד מתי · עד מתי תדכאני בחלאים ולא תרפאני: שובה מלרע והם מושה מלרע וזה אחד מהם · ופירש שוב מחרון אפך עלי · חלצה נפשי · שלא אמות מזה החולי · הושיעני למען חסדך לא בצדקתי כי ידעתי שאני חייב · כי אם אמות לא אזכרך במותי ולא אודה לך ואם תרפאני אודה לך לעיני כל כי הגוף אחר צאת הנשמה כאבן והוא היורד שאול אבל הנשמה תעלה ותשבח לעד בלא הפסק ויתאו׳ הצדיק לחיות לעשות רצון האל בעודנו בי נהרבות שכר הנשמה לעולם הבא: יגעתי כי אני נאנח ודואג על חליי ובוכה עד שאשחה בכל לילה כי בלילה יכבד החולי ויאנח ויבכה על חליו או יבכה בלילה שבני אדם ישנים ואין רואה אותו והנה הוא יגע מהאנחה׳ ומהבכי ומה שאמר אשחה אמסה היא על דרך גוזמא והפלגה ופירוש אשחה מן כאשר יפרש השוחה לשחות או מתרגום וירחץ ואסחי׳ ופירוש אמסה מן המסיו את לב העם: עששה מגורת עם יאכלם כאלו אמר רקבה והטעם שאם בוכה מן הכעס שאני כועס על אויבי השמחים לחליי · ופירוש עתקה מן וצור יעתק ממקומו · ועששה ועתקה על דרך הפלגה וגוזמא · ויפירש בכל צוררי מפני כל צוררי · ויש מפרשים עתקה שנתישנה כמו תרגום ישן עתיק: סורו בהיותי בחליו אמר זה או בחליי ומדבר על העתיד ברוח הקודש · וכל אדם המתפלל בזה המזמור יוכל לומר זה כי בטוח הוא כי האל ישמע תפלתו אם יתפלל בלב נשבר ונדכה: יקח כמו לקח · וטעם יקח בזאת העת ובכל עת תפלתי אליו יקבלנה ברצון: יבשו כהרפאי יבושו כל אויבי שהיו מקוים מיתתי ישובו יבושו רגע כשיראו שלא עלתה מחשבתם ישובו אלי להיות בשלום עמי ובאותו רגע יהיה להם בושת ממני:

שגיון כבר באמרנו כי שגיון אחד ממיני הנגון ורז״ל אמרו כי המזמור הזה נאמר על שאול וקראו כוש לפי שהיה יפה כמו האשה הכושי׳ · ועוד מה כושי זה אינו משתנ׳ בעורו כך שאול לא היה משתנ׳ בשנאתו אל דוד

ודברי

בְּךָ חָסִיתִי הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל־רֹדְפַי וְהַצִּילֵנִי׃
פֶּן־יִטְרֹף כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל׃
יְהוָה אֱלֹהַי אִם עָשִׂיתִי זֹאת אִם־יֶשׁ־עָוֶל
בְּכַפָּי׃ אִם־גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע וָאֲחַלְּצָה
צוֹרְרִי רֵיקָם׃ יִרַדֹּף אוֹיֵב נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג
וְיִרְמֹס לָאָרֶץ חַיָּי וּכְבוֹדִי לֶעָפָר יַשְׁכֵּן
סֶלָה׃ קוּמָה יְהוָה בְּאַפֶּךָ הִנָּשֵׂא
בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט צִוִּיתָ׃
וַעֲדַת לְאֻמִּים תְּסוֹבְבֶךָּ וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם
שׁוּבָה׃ יְהוָה יָדִין עַמִּים שָׁפְטֵנִי יְהוָה
כְּצִדְקִי וּכְתֻמִּי עָלָי׃ יִגְמָר־נָא רַע רְשָׁעִים
וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים
צַדִּיק׃ מָגִנִּי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־
לֵב׃ אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם
בְּכָל־יוֹם׃ אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ יִלְטוֹשׁ
קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ׃ וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת
חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל׃ הִנֵּה יְחַבֶּל־
אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר׃ בּוֹר כָּרָה
וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל׃ יָשׁוּב
עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל קָדְקֳדוֹ חֲמָסוֹ יֵרֵד׃
אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־יְהוָה
עֶלְיוֹן׃ ח לַמְנַצֵּחַ

ודברי ועניני רבים היו לו עם שאול ופעמים רבות בקש להרגו: (בך חסיתי) ולא בעזרת אדם לכן הושיעני מכל רודפי הנסמכים עם שאול: (כאריה) על שאול שהיה מלך אמ' פורק ואין מציל. ואמר כאריה כי הוא גבור שבחיות ונקרא מלך עליהם ואם יטרוף אין מציל ופורק. ומענין ופרקת עלו: אם זאת עשיתי מה שהוא עושה וזה הוא מה שהוא מפרש אם גמלתי שולמי רע. אם יש עול בכפי. אם עשיתי בידי רע לאדם כעול: (אם) מי שהיה עמי בשלום גמלתיו רע כמו שהו' עושה שהייתי בשלום עמו ותתנו ולחמתי מלחמותיו והוא גומלני רעה תחת טובה: ואחלצ' צוררי ריקם. לא די שלא גמלתי שולמי רע אבל חלצתי מי שהוא צוררי ריקם ובחנם הייתי מציל אותו כמו שהציל שאול מיד אנשי שהיו הורגו לולי שמנעם שאמר אכנו כה נבנית ובן כשהיה במערה כאמר וישסע דוד את אנשיו בדברים ואחלצה צוררי ריקם כמו וי"ו ועבדיך באו לשבור: (ירדוף) המלה הזאת היא מורכבת מפעל הקל ומפעל הדגוש וטעם הרכבה' אומר כי האוי' ירדפהו בעצמו וירדפהו לאחרי' שיאמר לאחרי' שירדפוהו כך שאול היה רודפו ומרדפו לישראל: ואומר נפשי כי לא ירדפנו לאסריני במאסר אלא להמיתני כמו שדמה כמה פעמים להרגנו בידו: וישג וירמוס לארץ חיי. ואם ישיגני ירמוס לארץ חיי כי לא יכהני שלא יהרגני: וכבודי לעפר ישכין סלה. וכבודי היא נפשי ומחשבתו שישכן כבודי לעפר ואע"פי שהנפש לא תשכון בעפר במות האדם הוא על דרך משל או לפי מחשבת האויב כי לא יחשוב שיש לנפשי תקומה אחר המות כי יחשבני שאני רשע ואיש דמים: ומלת סלה פרשתי' שהיא הרמת הקול בכינור ואין לה טע' בענין: (קומה) מלרע הטעם כמו ים: אמר קומה ה' באפך. על הרודפים אותי לקחת נפשי. הנשא בעברות צוררי בעברך עליהם כמ"ש באפך או פירוש בעברו' שיש לצוררי עלי הנשא אתה עליה' והצילני מידם ועורה אלי במשפט אשר צוית והוא משפט המלוכ': (ועדת) עדת היא עדת ישראל הכוללת אותם כולם: לאומי' הם שנים עשר שבטי ישראל בפרט ונקראו לאומים ויש' פי' הפסו' כן ידוע היה בישראל כי דוד נמשח למלך והוא יודע ג"כ כי על פיה' משחו שמואל אף כן הרודף אחרי דוד כרודף אחרי האל ומפני זה אמר תסובבך על דרך שאמר הנביא כי הנוגע בכם כנוגע בבבת עינו: ומ"ש ועליה למרום שובה. כמ"ש קומה והנשא והכל דרך משל כי כשיעבור האל על פשע האדם כאילו ירד ממקום יכולתו וממכון משפטו וכאשר יפקד עונו וישפטהו יקום ויגבה וישוב למרום מקום המשפט: (עמים) הם ישראל כמו שפרשתי לאומי' ופי' ידין שיקח דיני מהם וזהו שאמר שפטני ה' כצדקי ובתומי עלי כי אני אין בי עון ולא חטאתי להם כדי שישנאו אותי: ולא אמר על כולם אלא על הרעים שבהם שהיו שנאי' את דוד בסיבם ועליה' אמר יגמר נא רע רשעים: (יגמר) אמר שהרע שעושים ומחשבי' הרשעי' יגמר אותם ויכל' אותם' ותכונן צדיק. והצדיק תכונן דרכו ומחשבתו ותשייע אותו ואמר זה על עצמו ועל הצדיקים שהיו בישראל בוחן לבות וכליו' אלהים צדיק. הוא שהוא בוחן לבבות ויודע מחשבות האדם הוא יודע הצדיקים והתועים כי הרבה בני אדם מראים עצמם טובים ואינם כן והוא אלהים צדיק רוצה לומר שופט בצדק ויתן לכל אחד כפי דרכיו ומחשבותיו כי יודע הכל. (מגיני על אלהים) היה לו לומר מגיני אלהים מה הוא על אך כי מבטחי ומשעני הוא אלהים שיהיה מגיני שהוא מושיע ישרי לב: (שופט) כמו שפטני ה' כצדקי ופירוש אלהים שופט הצדיק כצדקתו והרשע כרשעתו וזהו שאמר ואל זועם בכל יום כלומר שופט הצדיק ושופט מי שהוא זועם אל בכל יום כי לא ישוב מרשעו. וזהו שאמר אחריו אם לא ישוב אם במקום כי או כאשר ובכל יום רוצה לומר תמיד. וזה היה זועם שאול לאל שהיה מבזה מעשה האל ודברו

כי הוא יודע כי דוד על פיה׳ כמשח למלך אחריו והוא היה רודף אחריו בכל יום להרגו ועודשהי׳ דוד נקי ולא חטא לו והיה רעה לשפוך דם נקי ועוד שנשבע שיה׳ שלא ימיתנו ומכל אלה היה ראוי להקרא רשע: (אם) כמו כי· לא ישוב ·
הרשע׳ חרבו ילטוש · להמיתני · קשתו דרך ויכוננה · לירות בי· כלומר קרוב אני אל המות בכל יום כמו שהוא עומד כנגד הקשת הדרוכה: (ולו) לו ולדולקים עמו אחרי הכין ופעל חצים וכלי מות להרגני· ודולקים· כמו כי דלקת
אחרי: (יחבל) ידמה מחשבות הלב להריון וכשיוצאים כדבור הוא החבלים ודמיון המעשה הוא הלידה · ואמר כי
דבר האון כפיו כי יחשבנו בלבו ויוציאנו למעשה · ואין ועמל ושקר ענין אחד אלא שהמלות שונות: (בור) כפל
ענין במלות שונות · ואמר כי הוא כרה בור להפילנו בו והוא יפול בו התכלה שיעות הזול כהרג ואמר ויפול עבר במקום
עתיד כמו שפירשנו: (עמלו) שקרו שהיה עושה כרדפו אחרי ישוב בראשו · ועל קדקדו חמסו ירד · כפל ענין
במלות שונות: (אודה) ואז אודה ה׳ כפי לדקו שעשה עמי · ואזמרה שם ה׳ עליון · כי הוא עליון על הכל ועשה
בינורים כקטנו ·

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד:
יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם:
מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם:
כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה:
מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ:
וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ:
תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו:
צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי:
צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים:
יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:

למנצח

הגיתית ככר פרשנו כי גיתות מה׳ כי ככנון ויש אומרים כי כשהי׳ דוד בגת אמרו ·
ויש אומרים כי נתנו לבני עובד אדום הגתי והמזמור הזה הוא הלל ושבח והודאה לאל וסיפר גבורותיו: (ה׳ אדונינו) שאתה הוא אדון כל הברואים · מה אדיר שמך בכל הארץ · כמו מה אדיר אתה כי שמו הוא והוא שמו · ומה אדיר בכל הארץ · רצה לומר גבורתך נראות בכל הארץ אבל ההוד הגדול והכח העצום נראה בשמים כי הארץ דבר קטן כנגד השמים: ומלת תנה הוא מקור במקום כתת כי משתמשים במקום עבר וענין הפסוק כן מה אדיר שמך בכל הארץ ומה אדיר שאתה נתת הודך על השמים · ופירש מלת הוד הכח וההדר ויש לפרש אשר תנה הודך על השמים טעם למה אדיר שמך בכל הארץ רוצה לומר בעבור אשר נתת כח בעליונים להנהיג התחתונים כי הארץ כללה וכל אשר בה בהנהגת העליונים: (מפי עוללים) אמר מתחלת נאות העולם לאויר העולם ובמיניקתו ניכרים נפלאות הבורא וחסדו על האדם לפיכך אמר יסדת שהיסוד תחלת הבנין כי היניקה תחלת ההכרה נמכד כבורא על האדם שעשה לו הקב״ה נקב בשדים כעין נקב מחט דקה שאם היה יותר רחב יורנס החלב בלא מיץ ויבא לתוך פיו יותר מן הצורך עד שיחנק בו ואם יהיה יותר דק ממה שהוא יכבד המיץ על הילד ויכאבו שפתיו אלא הכל בשיעור לפיכך אמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז שיכול להכיר האדם כי הכל בכוונת תכוון לא בטבע ובמקרה וזהו שאמר למען צורריך לבטל דברי המכחישים ולהשבית אויב ומתנקם · ואע״פ שזה החסד ג״כ בבהמות ובחיות באדם כתן האל בינה להכיר מעשה האל ולהודות לו ולשבחו על הכל וכולם נבראו לתועלתו אם כן עליו להתבונן ולהכיר מעשה האל ולהודות לו על הכל: (שמיך) גלא זכר השמש יש אומרים כי בלילה אמר זה המזמור בעת שהיה מסתכל בירח ובכוכבים ומבין בנפלאות הבורא ויש דעות אחרות · ואמר כשאראה הבריות הגדולות אשר יש לך בעולם · ואבין ענין האדם אני תמיה מה איש כי תזכרנו · ומה אנוש הוא הפך מה אדיר שמך כי הוא להגדלה וזה להקטנה כלומר כי אראה שמיך והירח והכוכבים שהם בריות גדולות ומשכילות מה אנוש כי תזכיר כי זכרת אותו והאצלת עליו מהוד המשכילים העליונים שאינם גוף כי אף אותם שהם נופות אני רואה גודל גופם וערכם כי האנוש כאין נגדם ואמר מעשה אצבעותיך ואמר אשר כוננת לחכמים האומרים שהעולם קדמון לפיכך אמר מעשה וכוננת שאתה חדשת כולם · ואמר אראה את שמיך ואם אין נראה לנו אלא השמים לנו לפי שהם מזהירים כולם כמו הדבר אשר בתוך כלי זכוכית שהוא נראה מבחוץ: אנוש ובן אדם · כפל ענין במלות שונות או ר״ל כי תזכרנו כי זכרתי בבריאתו שאצלת מהודך עליו ותפקדנו כל הימים אשר הוא חי תשגיח עליו ובמעשיו לתת לאיש בדרכיו · מאלהים הם המלאכים בעבור כי נשמת האדם מתכונת המלאכים שאינה גוף

כמו

כמו שהם אינם גופות והשכרון הוא לפי שהיא בגוף · וכבוד והדר תעטרהו · בנשמה העליונה שנתת בו וכה תמשילהו
במעשה ידיך · (במעשה ידיך) היצורים השפלים או פירש אף העליונים והממשלה הוא שמבין בשכלו מהלך
הגלגלים והכוכבים · כל שתה תחת רגליו · התחתונים כולם · (צונה) אלף גאון נעלות בננה מהיותב · ואמר
צנה ואלפים כי הם גדלים עמו ומזומנים למלאכתו ולמאכלו ולמלבושו והצאן הוא הכבשים והעזים · ואלפים · הם
השורים · ואמר כולם · על שאר הבהמות הגדלות עמו והם הסוסים והחמורי' והגמלים · ואמר וגם בהמות שדי
הם חית השדה · ואמר וגם · כי גם הם אינם גדלים עמו ביישוב מושל בשכלו ובתחבולותיו עליהם · ואמר עוד
(צפור) אפילו באותם שאינם בארץ עמו כצפור שהוא פורח באויר והדגים שהם שטים במים על הכל הוא מושל וצד
אותם בתחבולותיו · עובר ארחות ימים · שעושה ספינה ועובר בהם אורחות ימים · (ה') כאשר כלה לספר המכב
שעשה לאדם ויכולת שנתן לו על הכל והוא קטן כנגד בריות של מעלה שב להודות ואמר ה' אדונינו ·

לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר
לְדָוִד׃ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־
לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ אֶשְׂמְחָה
וְאֶעֶלְצָה בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ בְּשׁוּב־
אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ מִפָּנֶיךָ׃ כִּי־
עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט
צֶדֶק׃ גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם
מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת
לָנֶצַח וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה׃
וַיהוָה לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ׃
וְהוּא יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים
בְּמֵישָׁרִים׃ וִיהִי יְהוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ
מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ וְיִבְטְחוּ בְךָ
יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה׃
זַמְּרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים
עֲלִילוֹתָיו׃ כִּי־דוֹרֵשׁ דָּמִים
אוֹתָם זָכָר לֹא־שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים׃
חָנְנֵנִי יְהוָה רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי
מִשַּׁעֲרֵי מָוֶת׃ לְמַעַן אֲסַפְּרָה
כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת־צִיּוֹן אָגִילָה
בִּישׁוּעָתֶךָ׃ טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ
בְּרֶשֶׁת זוּ טָמָנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם׃
נוֹדַע יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפֹעַל
כפיו

למנצח אמרו רוב המפרשים כי אמרו דוד על אח'
מלוכיות שמת וגם לקן את ישראל ושמו לבן
ובמותו אמר דוד זה המזמור ויש אומרים כי לבן כמו ב"וד
והוא גלית שנקרא איש הבינים וכאשר הרגו דוד אמר זה
המזמור · או על גלית נאמר זה המזמור אבל פירוש לבן
למשורר ששמו בן כמו שכתוב בדברי הימים ועמהם אחיהם
המשנים בן ויעזיאל ושמו בכ"ית · ופירש על מות שהוא
שתי מלות כמו מלה אחת מן עלמות שיר ואע"פי שנפתחה
דוד לבן ולא כבא בשם העלם ה"א הידיע אעפ"י כן באהידיע'
להדורות כי על בן המשורר אמר כי אם היה אומר בשו"א
לא היה נכר כי על המשורר אמר ששמו בן · (יהוה)
בכל לבי · כי תשועה גדולה היתה לדוד ולישראל ימית
גלית מפני זה אמר בכל לבי · אספרה כל נפלאותיך
כי על פלא אחד יספר אדם הפלאים האחרים שעברו ·
(אשמחה) כי כן בטחתי בבואי למלחמה עמו ואני נער
והוא איש מלחמה · עליון · כי אתה נעלית על הכל
לשקר גבורת האדם: (בשוב) כי כל מערכות פלשתי'
נסו ושבו אחור: (משפטי) אתה נלחמת בעבורי כי כח
גדול היה שהו' היה כולו' לבו' ברזל ובא האבן על מקו' מגול שהי'
לו במצחו · ישבת לכסא · ישבת בכסא המשפט אתה שאת'
שופט צדק לקחת משפטים ממנו שהיה מחרף מערכות אלהים
חיים ולמ"ד לכסא במקום בי"ת: (גערת) גערה
המשורה בלא בי"ת לשון השקתה · גוים · הם הפלשתים ·
אבדת רשע גלית הפלשתי' שמם מחית · המתים במלחמה ·
לעולם ועד · עניינה אורך הזמן יותר מעולם ובגא סוף
פסוק הוא בפתח בלא אתנח כמו ואל לעד תזכור עון
ובאתנח ובסוף פסוק לעולם ועד בקמ"ץ: (האויב)
הה"א היא הקריאה לפי שאמר שמם מחית · אמר כנגד
האויב שימך כמחה כמו שנמחה שם הערים אשר החרב' שתמו
לנצח ואבד זכרם כן אבד זכרך עתה ואדוני אבי ז"ל פירש
תמו חרבנו' החרבנו' שהיית עושה לא תעשה עוד · ופי' זכרם
המה · כפל הכנוי' זכרם עד שיאמרו הרואי' לא המה אלה שהיו
במיים ולזה הפירוש יהיה פירוש המה כתמיה: (וה') אלה
ואלה יאבדו וה' לעולם ישב ושופט אלה ואלה וזהו שאמר
כונן למשפט כסאו ועניין ישב הוא עניין העמידה והקיום:
(תבל) הנה ארצות היישוב אמר כמו שישפוט משפטי
בצדק כן הוא שופט בכל עת ובכל זמן האומות
בצדק

כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה: יָשׁוּבוּ
רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל־גּוֹיִם שְׁכֵחֵי
אֱלֹהִים: כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן
תִּקְוַת עֲנִוִּים תֹּאבַד לָעַד: קוּמָה
יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל־
פָּנֶיךָ: שִׁיתָה יְהוָה מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ
גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶלָה:

בצדק ובמישרים וכשתתגבר אומה על אומה הכל הוא משפט אלהותו: (ויהי ה' משגב) בכל עת כשהוא שופט העולם הוא משגב לעני אף על פי שהוא שפל בלא כח לא יניחנו לחזקים ממנו אלא הוא לו למשגב וישגב העני כמו שנשגבו בני ישראל היום והוא להם משגב לעתות שהם בצרה כי ישראל אז עתה בצרה גדולה מפני פלשתים שהיו מתגברים עליהם: (ויבטחו) דין הוא שיבטחו בך יודעי שמך כישראל היום כי ראו כי לא עזבת דורשיך ה' אלא היית עמם בעת צרתם: (יושב ציון) ואף שהיה עדיין ציון ביד היבוסי מכל מקום היתה קבלה אצלם כי שם ישכון הכבוד ושם יבנה בית המקדש· וציון היא ראש ירושלים· הגידו בעמים· בכל מקום שתלכו הגידו העלילות הנפלאות שעשה עמכם: (כי דורש) האל שהוא דורש דמי העניים מיד עושקיהם זכר אותם דמים ששפכו פלשתים בישראל: עניים כתוב ביו"ד וקרי בוי"ו כי העניים ענוים ושפלים: (חננני) פתחו"ת הח"ית יורה עליו שהוא מן הדגוש ונרפה· ראה עניי משונאי· כמו שראית מזה השונא והוא גלית· מרוממי משערי מות· כי הכל היו חושבים שאפול ביד גלית ושערי מות הוא קרוב למיתה כמו השער לבית: (למען) כשאנצל משונאי אספרה כל תהלתך בשערי בת ציון כי שם תהיה ההודאה· והשירים יאמרו שם כי שם ישכון הכבוד· אגילה בישועתך· בישועה שתעשה עמי מכל שונאי ושונא· ואמר בשערי כמו השערה אל הזקני' ואמר תהלתך ביו"ד כי ר"ל תהלות רבות· נגרע ממנו סימן ריבוי הנקבות ובא בסימן רבוי הזכרים לבד וכמוהו ולתו ודוד אמר כל תהלתך על הצרות שעברו עליו מהאויבים כתן שבא לאל שהצילו ועשה לו נסי' הגוים לו· וכאשר בא לספר הנסים שעשה על ישראל בכל דור ודור אמר מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו כי לא יוכל לספרם כי פעמים יעשה האל יתברך עם האדם ולא ידע עד זמן שיתבונן בו: (טבעו) פלשתים שבאו להלחם עליו ששבו להפילנו והם נפלו· וברשת אשר טמנו נלכדה רגלם ופירש זו אשר ויש לפרש כמשמעו כמו זה: (נודע) עתה נודע ה' במלחמה זו כי כנגד ישראל כמעט כח ויכולת שהיה להם כנגדם ולא היו יכולין לנצח אותם אם לא ה' שנלחם לישראל· משפט עשה· בפלשתים· בפועל כפיו נוקש רשע· זה גלית כי נהרג בחרבו· ומלת נוקש· בנו"ן כמו כפתח והוא מבנין בפעל שבנין ימוקש ויש לפרש הנו"ן שורש והוא פועל עומד מבניין ויתקשו מבקשי נפשי· הגיון סלה· התשועה הזאת היא לנו הגיון והודאה: (ישובו רשעים) לקבר· ואמרו למה אמר לשאולה והלא כל ה"א בסוף התיבה היא למ"ד בתחלתה לומר שירדו לה יותר התחתונה של שאול: (כי לא לנצח) אם עמדו ישראל בצרה מפלשתים לא יהיה זה לאורך זמן ולא תקות ענוים תאבד לעד· לא סוכר עומד במקום שנים וכן מנהג הלשון בהרבה מקומות· ענוים כתיב בו"ו וקרי עניים ביו"ד וקרוב הוא כי העניים ענוים ברוב: (קומה) הוא תפלה· ואמר קומה כמ"ש הנשא והכל דרך משל שיקום לשפוט הרשעים· אל יעוז אנוש· בכי אדם שים להם עוז וגבורה על ישראל לא יעוזו עוד· ישפטו גוים על פניך· כמו לפניך: (שיתה) הוא תפלה· מורה· כמו מורא בא"לף שיעשו להם שיראום וידעו כי הם אנושים ואין להם כח כנגד האל· כי אנוש נגזר מענין אנוש שברך:

לָמָה יְהוָה תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים
לְעִתּוֹת בַּצָּרָה: בְּגַאֲוַת רָשָׁע
יִדְלַק עָנִי יִתָּפְשׂוּ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ: כִּי־
הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ
בֵּרֵךְ נִאֵץ יְהוָה: רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל־
יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל־מְזִמּוֹתָיו:
יָחִילוּ דְרָכוֹ בְּכָל־עֵת מָרוֹם
מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כָּל־צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם:
אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל־אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר
לֹא בְרָע: אָלָה פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת

למה המזמור זה אמרו דוד לתפלה שיתפלל בה כל אדם כשהוא בצרה מאויבו וספר בו דרכי הרשע בעשקו העני ואשר אין לו כח להנצל ממנו ולפי שברוב לא יעשה העושק בפרהסיא ספר עסק הרשע שיעשוק העני במארב ובמסתר ואין לו דרך להשמר ממנו אלא אל ה' עיניו· וספר הרשע ביחיד והרבים כי הראש הוא אחד ועוזריו הם רבים וגם כן כלל בו העתיד להיות לישראל בגלותם: ואמר למה ה' תעמוד ברחוק כי כשתתאחר העזר מאתו לעני ולנועק כאלו הוא קרוב ועזרו וכשהאויב מתגבר הוא כאלו האל ברחוק ומתעלם עיניו מן העני לפיכך אמר למה ה' תעמוד ברחוק וב"ית ברחוק עומד במקום שנים ר"ל במקום רחוק· תעלים לעיתות בצרה· לעיתות שהעני בצרה: (בגאות) והוא בפרהסיא שירדוף אותו בגאותו· יתפשו הוא תפלה יהי רצון מלפניך שיתפשו הרשעים במזימות שחשבו לתפוש העניים·

Digitized by Google

וְתוֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן: יֵשֵׁב
בְּמַאְרַב חֲצֵרִים בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג
נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה יִצְפֹּנוּ: יֶאֱרֹב
בַּמִּסְתָּר כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף
עָנִי יַחְטֹף עָנִי בְּמָשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ: יִדְכֶּה
יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָּאִים: אָמַר
בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל־רָאָה
לָנֶצַח: קוּמָה יְהוָה אֵל נְשָׂא יָדֶךָ אַל־
תִּשְׁכַּח עֲנָוִים: עַל־מֶה נִאֵץ רָשָׁע
אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרוֹשׁ: רָאִתָה
כִּי־אַתָּה עָמָל וָכַעַס תַּבִּיט לָתֵת בְּיָדֶךָ
עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלֶכָה יָתוֹם אַתָּה הָיִיתָ עוֹזֵר:
שְׁבֹר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַל־
תִּמְצָא: יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ
גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה
תָּכִין לִבָּם תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ: לִשְׁפֹּט יָתוֹם
וָדָךְ בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ מִן־הָאָרֶץ:

למנצח

ופירוש וו כמו אשר: כי · לפי שהוא מהלל עצמו על תאו' נפשו שעוש' ואין מונע ממנו · תראה לו אתה שיש נכון עליו ויתפש במה שחשב לעשות · ובוצע ברך נאץ ה' הרשע מברך ומשבח הבוצע ומי שהולך לדרכיו ומכאן הא' כלומר שאין יכולת בידו להציל העשוק מידו או שאין משגיח עליו: כגובה אפו · גובה הלב מתראה בפנים והפנים מכונים באף לפי שהוא נכוה על הפנים · בל ידרוש · מפני גבהותו וגאותו לא ידרוש אלהים ולא יתפלל לפניו · אין אלהים כל מזמותיו · כל מזימות הרשע ומחשבותיו כי אין אלהים שופטי' בארץ וכל מה שירצה האדם לעשות יעשה: יחילו מענין חיל כיולדה אמר כי דרכי הרשע הרעים יחילו העניים בכל עת כי כל זמן שהוא בעול יפחדו ממנו מרום משפטיך מנגדו · שלא ינקמו בו לפיכך הוא מתגאה: כל צורריו יפיח בהם · הם העניים · יפיח בהם · מענין פח ומוקש כלומר שישים בהם פח ללכדם: אמר · חושב בלבו בל אמוט לעולם לא אמוט מגדולתי · לדור ודור אשר לא ברע · לדור ודור אמים כי לא אהיה ברע לפיכך אמיה ומן רע: אלה כן דרך הרשע כשירצה לרמות אחרי' ישבע להם כפה מלא שירצה כי בכל כוונתו נשבע: ותוך · הוא כמו מרמה לפי שבתוך לבו מה שאין מראה בפיו: ותחת לשונו עמל ואון · כשישבע בלשונו תחת לשונו יש עמל ואון והלב הוא תחת הלשון שהוא כסתר מהכנה לה בלשון ומלא אינו תואר אלא פועל אמר שהוא ממלא פיו בשה כדי שיאמין אדם בו ויטעה בו: חצרים הם ערי הפרזות שהם על הדרכים · במסתרים יהרג נקי · כי ברב הפעמים הרשע לא יעשה מעשה הרע בפרהסיא אלא ישב במארב ובמסתרי' שישמר מבני אדם שלא יראוהו ולא ישמר מהאל הרואה כל · לחלכה כמו חלך וה"א נוספת ופירושו לעני · אומר שעיני הרשע יצפנו לעני ללכדו · ויצפנו · פועל עומד כלומר ישים עיניו במקום צפון ומשם יביט הדרכים: כאריה המשילו לאריה שהוא עומד בסכה ויארב לטרוף אשר יעבור עליו כדי שלא ישמרו ממנו ויברחו מפניו כשיראוהו · והחטיפה הוא הלקיחה במהרה כי הרשע ישב במארב במסתר · ואחר כן המשילו לצייד שיפרוש רשתו ויעמוד רחוק מרשת וכדי שלא ישמר העוף ממנו ותבלי הרשת בידו וכשיפול העוף ברשת ימשך הרשת בחבלים שבידו והעוף נתפס כן דרך הרשע במארב יעמוד רחוק מן הדרכים כדי שלא ישמרו בני אדם ממנו וכשיראה בני אדם עניים וחלושים בדרכים ירוץ אליהם או יעמיד מבני חבורתו בדרכים בלא כלי זיין והוא עם המזויינים מרחוק וכשיעברו בני אדם החלושים יעשו אלו להם סימן והם באים ומם להם כמו הרשת לצייד ועוד ספר דרך אחרת שעושה הרשע והוא מה שאמר ידכה ישוח: ידכה · כתיב בו"ו וקרי ביו"ד וה"ו והיו"ד מתחלפים אמר כי הרשע לתפוש העניים יעשה עצמו דכה ישח כדי שלא ישמרו בני אדם ממנו ויבאו עמו בחבורה בדרך וכשהם רחוקים מן הישוב מראה להם כחו ותופש' והו ונפל בעצומיו חלכאי' והוא כתיב מלה אחת וקרי שתי מלות חל כאים ופירושו עדת הנכאי' והחלושים ועצומיו הוא תואר לאבריו העצומים ידיו ורגליו וכל אלה הדרכים ספר בענין הרשע להראות כי אמר בלבו כאילו אינו רואה ואינו יודע: אמר אם ידע שכח אי כאדם שיודע הדבר ומסתיר פניו ואינו רוצה לראותו לעולם לפיכך אמר קומה וכו': על מה · כי על מה היה מנאץ אותך אלא לפי שאמר בלבו כי לא תדרוש ולא תשגיח מה שהוא אומר ועושה: ראתה · חסר היו"ד במקום למ"ד הפועל והמכתב · הרשע אומ' שאין אתה רואה אבל בודאי העמל והכעס שעושה הרשע תביטהו: לתת בידך · כאשר תרצה לקחת משפט העניים מהרשע: כי עליך יעזוב חלכה · והוא העני · דימו כי פעמים רבות ראה שהיית עוזר יתום ומי שאין לו כח: וחלכה ה"א נוספת כמו שפירשנו: שבור זרועו ותקפו: תדרוש רשעו · שהוא אומר כי לא תדרוש כמו שאמר למעלה הראה לו כי אתה דורש · ואם אתה עושה כן לא תמצ' רשע בארץ כי אם תשבר זרועו הנשארי' ישמעו ויראו: ורשע ורע הוא כפל דבר:

יתום

יהוה מלך · כשתעשה משפט בעושקי׳ או תהיה מלך עול׳ ועד לעיני כל ואין מורה את פיך ולא אבדו גוים מארצו ותשוב המלוכה לעבדיו : שמעת · כמו תשמע · ופירוש שמעת תפלתם כתאותם · או פירוש שמעת תאותם קודם שיוציאוהו בפיהם כמו שאומר והיה טרם יקראו וגו׳ · תכין לבם · תסיר מלבם טרדת העולם כי לבם טרוד בעניניהם ומרודיהם ולא יוכלו לכוין לבם אליך בכוונה ולא תקשיב אזנך לתפלתם · ופירוש תקשיב אזנך תהיינה אזנך קשובות : לשפוט · וזה היה תפלתם לשפוט יתום ודך ופירוש לקחת משפטם מיד עושקיהם בל יוסיף עוד לערוץ אותם ולהפחידם עוד · לערוץ פועל יוצא :

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נוּדִי הַרְכֶם צִפּוֹר : כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל־יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי־לֵב : כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן צַדִּיק מַה־פָּעָל : יְהוָה בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ יְהוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ עֵינָיו יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם : יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ : יַמְטֵר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם : כִּי־צַדִּיק יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ :

נודי · נודו כתיב ונודי קרי · הכתיב כנגד הגוף והנפש כלומר כי אמרו שובאין עליו כי גופו ימית אותו שאול ונפשו גם כן שהיו אומרים עליו שהוא רשע ונפשו תנוד על דרך יקלענה בתוך כף הקלע · והקרי הוא על נפשו כי הוא המכהנת הגוף · הרכם צפור · איך תאמרו לה שתנוד מהר שלכם שנאה להמלט שם · והרכם כמו מהרכ׳ ואמר זה כנגד המגידים לשאול מקומו שהיה קושב להמלט באותו המקום · ופירוש כצפור כצפור הנודד מקן אל קן ומהר אל הר · ותסר כ״ף הדמיון ואמר דוד כנגד המגלים אותו אעפ״י שאני בורח בה׳ חסיתי שישעני אבל אתם איך תאמרו לנפשי שתנוד : כי הנה הרשעים ידרכון קשת כמו שאתם מגלים עלי כן יגלו עלי האחרים שאגום איהם כי כן דרך הרשעים לדרוך קשת ולכונן חצם על יתר הקשת · לירות במו אופל · כלומר בהסתר · לישרי לב · כמוני היום שאין בי עון · ואמר לירות ואינם יורים כי אינם מועילים מעשיהם כי בך חסיתי : השתות · הם היסודות או פירוש רשתות ומצודות והוא משל על המחשבות והעצות · צדיק מה פעל · כי מחשבו׳ הרשעים יהרסון ולא יזדמן להם מה שחשבו לעשות והצדיק יהיה לו מה שפעל כלומר יצילהו ה׳ כצדקו : בהיכל קדשו · הם השמים · ה׳ בשמים כסאו · הוא כפל דבר כלו׳ אעפ״י שבשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם · על דרך משל וישגיח לכל אחד ואחד כפי מעשיו : יהוה צדיק יבחן · יביא עליו צרות ויבחנהו לעיני העולם להראות צדקו לבני האדם כי לא ימוט ויבקשהו מפשעיו · אבל הרשע אוהב חמס שנאה נפשו מלהוכיחו כי לא יקבל תוכחות עד בא עתו ויאבדהו מן העול׳ והו שאמר ימטר על רשעים פחים מן השמים ויש מפרשי׳ פחים כמו פחם לנחלים והוא משקל אחר · ואמר ימטר לפי שהגזרות באות מן השמים · פחים מן פח יקוש · וזלעפות · הזי״ן בחירק והעי״ן בקמץ ענין רעדה או ענין שריפה · וכוסם · חלקם וכן מנת חלקי וכוסי ונכפל מנת אל החלק אעפ׳ שהם ענין אחד כמו אדמת עפר או לפי שמנת יש בו ענין הזמנה ג״כ : צדקות אהב · איש צדקות · ישר יחזו פנימו · ואיש ישר יחזו פניו · פנימו · כמו פניו · או פירוש פניו פניהם כמשמעו כי מ״מ נ״ו לשון רבים ופירוש כי פני הצדקות יחזו האל שהוא ישר :

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד : הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם : שָׁוְא יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ : יַכְרֵת יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת : אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ : מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ :

השמינית · כבר פירשתי טעם על השמינית · וזה המזמור באמר ברוח הקדש על העתים על דוד שהיו מתגברי׳ הרשעים על העניים : הושיעה ה׳ כי גמר חסיד כלומר החסידים ואנשי האמונ׳ בימיו ופסו ורוב בני הדור הם רשעים ויעריצו סוד על העניים והחלושים לפיכך צריך תשועת ה׳ להושיעם מידם : שוא ידברו · כי יאמרו בפיהם מה שאין בלבם וזהו שוא : ושפת חלקות · שם · ואם יהיה חסר המתואר אמרות חלקות · בלב ולב · שמראין עצמן בדבריהם לב אחד לטובה ולבם לרעה : יכרת · דרך נבואה או תפלה · גדולות · דברים גדולים גבוהות : ללשוננו : בעבור לשוננו : משוד עניים · שאני רואה ומנאקת אביונים שאני שומע עתה אקום יאמר ה׳ להושיעם · יאמר ה׳ הוא דרך נבואה : אשית בישע יפיח לו · אשית העניים בישע · שאומר יפיחו להם פחים ללכדם :

אמרות

אִמְרוֹת יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם׃ אַתָּה יְהוָה תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ מִן הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם׃ סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם׃

(אמרות) ה׳ נאם שאמרת כי עתה שיאמר ה׳ לא יקום לא כן כי אמרות ה׳ הם אמרות טהורות אין בהם כזב וכולם אמת והם כמו כסף צרוף וכסף שהוא מזוקק שבעתים · ופי׳ בעליל לארץ כמו בפל הארץ ופי׳ אדון הארץ והת״ית שורש והוא כפיל לפ״ד הפועל בשקל שנ״ים כלומר האמרות האלה הם כסף צרוף מאדון הארץ · ולמ״ד לארץ כלמ״ד דרבנו לאכבר או במקום ה״א הידיעה · ויש מפרשים בעליל הבי״ת שמוש ופי׳ עליון ומשובת כלומר ככסף צרוף במשובח שבעפר שעושין ממנו הכור · ופי׳ שבעתים פעמים רבות כפולות כי מספר שבע ושבעה יבא כענין מספר רב: (אתה ה׳) תשמרם · תשמור העניים · ואמר תצרנו · לשון יחיד על כל עני ועני · מן הדור זו · מזה הדור שהם רשעים תשמרם לעולם בכל דור ודור: (סביב) רשעים · הרשעים יתהלכון סביב לצדיקים להרע להם לפיכן צריך שתשמרם מהם · כרם זלות לבני אדם · כשיתרוממו הרשעים הוא זלות ושפלות לבני אדם · וזלות הפך הכבוד והוא שם · והנו״ן בקבוץ שפתים:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ עַד אָנָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח עַד אָנָה תַּסְתִּיר אֶת פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃ עַד אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד אָנָה יָרוּם אֹיְבִי עָלָי׃ הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הָאִירָה עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת׃ פֶּן יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט׃ וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָמַל עָלָי׃

עד אנה ה׳ · זה המזמור אמר דוד בעת שהיה בצרה מאויביו או כאמר על לשון הגלות והוא הנכון · עד אנה · כמו עד מתי · תשכחני לפי שתניחני בגלות זה כמה שנים יאמרו כי שכחתני או ידע אתה בעניי ותסתיר פניך ממני שלא לפנות אלי · ובמדרש ד׳ פעמים עד אנה כנגד ארבע גליות: (עד) אנה אשית עד אנה אצטרך להשית עצות בנפשי איך אמלט מהצרה שאני בה יגון בלבבי יומם אפילו ביום שאדם מתעסק בצרכי העולם ושוכח יגונו אני לא כן כי רבית אנחותי · ירום אויבי עלי · שהוא ישמעאל בני · (הביטה) כנגד מה שאמר תסתיר את פניך ממני אמר הביטה עננני ה׳ אלהי אתה ה׳ והיכולת בידך להושיע · האירה עיני · פן אישן בשינה כתרדמת הגלות והצרות נקודם שאישן שינת מות עננני והאירה עיני: (יכלתיו) יכלתי לו ולא יקום מתחתי עוד: (ואני) בחסדך בטחתי · הם חושבים כי אין לי מושיע ואני בחסדך בטחתי שתושיעני כנגד צרי שיגילו כי אמוט וכשתושיעני יגל לבי · אשירה לה׳ אף על פי שאני ראוי לכך תעשה למען חסדך · יגל לבי · כי גמל עלי · ולא ישנתי שינת המות:

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה טוֹב׃ יְהוָה מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת אֱלֹהִים׃ הַכֹּל סָר יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה טוֹב אֵין גַּם אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יְהוָה לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם פָּחֲדוּ פָחַד כִּי אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק׃ עֲצַת עָנִי תָבִישׁוּ כִּי יְהוָה מַחְסֵהוּ׃ מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת

למנצח זה המזמור גם כן הוא על לשון הגלות ובבל הוא מלך בבל שישראל בידם וחושב בלבו בהריעו לישראל כי אין אלהים ואין שופט ודין בעולם לאיש כמעשהו · השחיתו · הוא ועמו · שתעיבו עלילה · עשו מעשה תועבה · אין עושה טוב · אין בהם אחד שיעשה טוב אלא כולם השחיתו: (יהוה) אף על פי שהוא גבוה עליהם הוא משקיף ומשגיח אם יש בהם משכיל אחד שידרוש אלהים וישוב כי יש אלהים שופטים והנה הכל סר: (סר) מדרך הטוב ויש מפרשים כמו סג כמו שאמר בספר השני הכל סג והוא מן לשונו אחור והענין אחד והגימל רי״ש באו״ת ב״ם · ויש מפרשים כדמתרגמינן ויבאש נסרי כן אמר יחדיו נאלחו שעבירו כתעבו וכבאשו אין גם אחד · ופי׳ אחד: (הלא) על דרך תימה איך אין להם דיעה ובינה כשאומרים כי אין רואה כל אלה שהם פועלי און ומריעים לישראל ואוכלים עמי כמו שיאכלו הלחם ולא קראו ה׳ כלומר לא עלה בלבם כי ה׳ רואה אותם לפיכך לא קראוהו · ויש מפרשים

לפי שהם אכלי עמי ועדיין אכלו לחם כלומר כי לא מתו ולא נענשו חשבו כי לית דין ולית דיין לפיכך ה' לא קראו · ויש מפרשים לא קראו שעומדים ברשעם ואינם חוזרים בתשובה:

יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל:

(פחדו) כמו יפחדו · אמר כי שם במקום גדולתם ובאותם יפחדו עוד פחד וידעו · כי אלהים בדור צדיק · עמהם יהיה ובעוזרתם: (עצת) ועתה עצת עני תבישו כי ה' מחסהו · לפי שהם ה' מחסהו וזהו עצתו שלהמלט מידכם אין לו מחסה אחר ואתם מביישים עצתו לפי שאין אתם רואים העונש במהרה ואומרים לעניים איה אלהיכם יקומו ויעזרכם: (מציון) לפי שציון ראש ממלכות ישראל ושם שוכן הכבוד אמר כי מציון תבא ישועת ישראל ואמר מי יתן שיהיה בקרוב או מי יתן שהוכה ונראה הישועה בשוב ה' שבות עמו ואז יגל יעקב וישמח ישראל ופי' בשוב פעל יוצא כמו בהשיב או פירושו בהניח · מן בשובה ונחת תושעון:

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי־יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי־יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ: הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ: לֹא־רָגַל עַל־לְשֹׁנוֹ לֹא־עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא עַל־קְרֹבוֹ: נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר: כַּסְפּוֹ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה־אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם:

אהלך והר קדשך · הוא השמים ובנה אותם כאהל לפי שהם מתוחים כאהל · והר קדשך הוא הר המוריה ששם בית המקדש לפי שהוא המקום הנכבד בארץ · ומי יגור ומי ישכון · הוא על הנשמה העליונה · ואמר מי שעשה המעשים האלה בחייו תשכון נשמתו במקום הכבוד אחר מותו ומה הם המעשים: (הולך תמים ·) אם תמים הוא תואר ר"ל הולך בדרך תמים · ואם הוא שם ר"ל הולך בתמימות והענין אחד · והתמים הוא מי שיעסק בעניני העולם הזה בתמימות שלא יעמיק במחשבתו בתחבולות העולם · ופועל צדק · שכל מעשיו יעשה בצדק · ותורת האדם עשה ולא תעשה הם על ג' פנים האחד במעשה והאחד בלשון והאחד בלב והנה זכר המעשה · ודובר אמת הוא הלשון והלב · ואמר שהדובר אמת לעולם לא ימצא שקר בדבריו והאמת שידבר בפיו הוא בלבבו כי אינו אומר אחד בפה ואחד בלב ובכלל גם כן בזה שיקיים מה שחשב בלבבו לעשות טובה כלומר אין צריך לומר כי מה שמדבר בפיו מקיים אלא אפילו מה שחושב מקיים וישים אמת מחשבתו ובכלל בו גם כן גודל מעלות האל ויחודו שהוא אמת ודובר אותו בפיו וחושב אותו בלבבו להכינו על דרך המופת כמו שתורה אותו החכמה: (לא רגל ·) כאן אמר מצות לא עשה בלשון ובמעשה אבל בלב לא היה צריך להזכיר כי כבר אמר ודבר אמת בלבבו ואם מחשבותיו אמת ובצדק אין רע במחשבותיו · ואמר לא רגל אף על פי שהוא אמת כל שכן שקר לא תעשה בלשון · כי הרכילות אף על פי שהיא אמת יצא רע גדול ממנה ולפיכך אמר ודובר אמת כי האמת שהוא רע לא ידבר והוא הרכילות · לא עשה לרעהו רעה · וקרובו הוא שיש לו משא ומתן עמו ושכינו · ובאמרו כי לא עשה לרעהו רעה הוא הדין לשאינו רעה ולשאינו קרובו אלא דבר הכתוב על ההוה לפי שמשאו ומתנו ועסקיו עמו · ובאמרו לא עשה לרעהו רעה כלל כל מצות לא תעשה שבין אדם לחבירו · וחרפה לא נשא על קרובו שלא חרף וגדף אותם אף על פי שנדפהו או הרע לו · ואמר נשא · כמשאת הלשון · כמו לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא · וקרובו · כמו רעהו שהוא קרוב אליו במשאו ובמתנו או שכנו קרוב מן השאר כי דברי האדם ועסקיו ברוב עם אלו: (נבזה) ספר מדותיו הטובות עוד כי אף על פי שהוא תמים וכו' אינו מתגאה בזה אלא נבזה בעיניו ונמאס וחושב בלבבו כי לא יעשה אחד מני אלף ממה שיש עליו טובה לעשות לכבוד הבורא · ואת יראי ה' יכבד · שחושב שיש ליראי ה' מעלה עליו ושהם יראים יותר ממנו ונותן להם מעלה עליו ומכבדם · ואמר עוד ממדותיו הטובות נשבע להרע ולא ימיר ופי' להרע לענות נפשו בצום ובמספד מן התענוגים וכן לחסר כיסו לצדקה ולמתנות ולא ימיר · מה שנשבע אף על פי שמריע לגופו ולא ימיר ממה שאמר · ומה שאמר נשבע · לפי שהוא דבר קשה כנגד הגוף · נשבע כדי שלא יורידהו יצר הרע שלא לעשות: (כספו) כבר אמר לא עשה לרעהו רעה ובכללו שלא הוכה אותו ולא גזלו ולא גנב ממנו ועתה אמר כי אפילו ברצונו לא לקח ממונו בדבר שיש בו איסור והוא הנשך שנותן לו ברצונו · ודוד לא אמר אלא מה שאסרה תורה כמו שנאמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו והתורה לא אסרה אלא לישראל אבל לנכרי מותר כמו שנאמר לנכרי תשיך · ובודאי אם עושה הנכרי חסד וטובה עם ישראל חייב לעשות ישראל גם כן עמו חסד ולהטיב לו · והלואה בלא נשך הוא חסד יותר מן המתנה שהרבה יבושו לקחת מתנה ולא ללוות · ושוחד על נקי לא לקח · גם זה הממון ברצון הנותנו ואם להטות דין כבר אמר לא עשה לרעהו רעה וזה בכללו אלא אפילו לא הטה הדין כי נקי הוא בדין אלא שהנותן יבא חשב כי יעשה כן אף על פי כן לא לקח ממון מבעל דין לעולם · עושה אלה לא ימוט לעולם · אפי' במותו לא ימוט כי תשכון נפשו במקום הכבוד:

מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי
בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי
אַתָּה טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ׃ לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם׃ יִרְבּוּ
עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם
מִדָּם וּבַל אֶשָּׂא אֶת שְׁמוֹתָם עַל שְׂפָתָי׃
יְהוָה מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ
גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִמִים אַף
נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת יְהוָה
אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃
שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל
אֶמּוֹט׃ לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף
בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי לֹא תַעֲזֹב נַפְשִׁי
לִשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת׃
תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת
פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃

מכתם כבר כתבנו במזמור בקראי ענני טעם מכתם· שמרני השי״ן כמשפט בגעיא· אתה ה' אני קורא אליך שתשמרני כי בך חסיתי ולא בזולתך: (אמרת) כנגד נפשו ידבר ויאמר ותודה לה' כי הוא אלהיך ואדוניך וכן הדין עליך· תאמרי לו גם כן טובתי בל עליך פירו' הטובה שאתה עושה לי אינו מוטל עליך לעשות כי אינני כדי אלא הכל חסד מאתך· ואדוני אבי ז״ל פירש הטובה שאני עושה אינה עליך כלומר אינה מגעת עדיך כי לא מועיל לך אלא לקדושים אשר בארץ המה ולאהבתי אותך אני אוהב אותם שהם קדושים ואני מטיב להם ואדירי כל חפצי גם לאותם שהם אדירי לב חפצי בהם להטיב להם בעבור שהם שומרים ועושים מצותיך ולפירוש הראשון יפרשו לקדושים כי אינה ראויה טובתך אלא לקדושים · ולפי דעתי כי טעם לקדושים דבק אם אמרת לה' כלומר אחרי שתאמרי לה' כי הוא אדוניך תאמרי גם כן לקדושים אשר בארץ המה שתכנעי לפניהם ויתן להם מעלה עליך ותלמדי ממעשיהם והכל לתכלית שתלמדי אהבת האל· ואמר אשר בארץ כלומר הקדושים שתמצאי בדרכך לפי בעקבותיהם ותלמדי ממעשים· ואדירי אינו סמוך לפי דעתי כי ימצאו כמותו: (לקדושים) דרך הקדושים עובדי האל אהבתי ודרך זולתם שעובדים אל אחר שנאתי ואומר אני עליהם ירבו עצבותם כו': (אחר) מהרו· אותן האנשים שהם ממהרים לאל אחר ובא אחר מהרו שענין מהרה ואפשר שיהיה מענין מוהר ומתן· בל אסיך נסכיהם מדם· חלילה לי שאסיך נסכיהם שהם מדם כלומר נסכיהם אינו יין אלא דם שהוא גזל כי העולה והנסכים עם מעשים רעים לא יכילו· ובל אשא את שמותם· ואפילו שמות האנשים ההם לא אעלה על שפתי: (יהוה) מנת חלקי· אין לי חלק אחר זולתו כמו אלה האנשים שחלקם ומנתם בכסף והזהב ותענוגי העולם· והמנה והחלק והכוס והגורל אחד אלא כפל הענין במלות שונות לחזק הדבר כמנהג הלשון· תומיך גורלי· אתה עזרתני שבחרתי זה החלק לעצמי כמו שאמרו הבא לטהר מסייעין אותו· ומלת תומיך בחי״רק כמו בנר״י: (חבלים) החלקים שנפלו לי· במקומות נעימים נפלו לי ובדיעות טובות ונכונות· אף נחלת שפרה עלי· פת״ח במקום ה״א ואינו סמוך· ומטעם אף· כי איני מקנא לחלק אחר כי עמי החלק הטוב וזהו שפרה עלי: (אשר) יעצני· כמו שפירשנו אתה תומיך גורלי· אף לילות· זאת היתה לי תחלה שהוא יעצני וסייעני בבחרי זה החלק הטוב לעצמי וגם כן אני בעצמי בכל יום יסרוני כליותי שלא אעזוב זה הדרך אלא אחזיק בה בכל כחי· ואמר לילות כי בלילה יהיה לב האדם פנוי ואמר כליותי· כי הם היועצות: (שויתי) יהוה לנגדי· בכל דרכי אזכרנו כדבר שהוא נגד האדם תמיד שלא יסור מעיניו ומלבו כי יודע אני כי הוא עמי ובעזרתי לפי׳ לא אמוט בכל אשר אלך ואנה: (לכן) שמח לבי· לפי ששמתיך כנגדי תמיד שמח לבי והוא השכל ויגל כבודי והוא הנשמה שהוא כבוד הגוף· בטוח אני כי בהפרדה מן הגוף תדבק אל בוראה· אף בשרי· בעודני בחיים ישכון לבטח שתצילנו מכל נזק ונדרש אחר מיתה בלומד שלא שלטה בו רימה ותולעה: (כי) לא תעזוב· כי ידעתי כי באחזי בחיים והוא הדרך הישרה שאני בה וזהו שאמר חסידך ידעתי כי לא תעזוב נפשי לרדת שאול עם הגוף אלא תקימנה אל כבודך· לא תעזוב לא תתן· כפל הענין במלות שונות: (תודיעני) אורח חיים· אמר דרך תפלה שיודיעהו האל הדרך שיזכה בו לחיי העולם הבא כלומר הדרך ההיא שתחיה הנפש בהפרדה מהגוף ותזכה לשובע שמחות את פניך ולנעימות בימינך שאותם השמחות והנעימות יהיו נצח ואין להם הפסק וזהו תענוג הנפש· וטעם את פניך ובימינך· כי הפנים והימין הם הכבוד כמו ישבו ישרים את פניך שב לימיני:

תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יְהוָה צֶדֶק
הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה

שמעה תפלתי שהיא בצדק כי פי ולבי שוים וזהו צדק וזהו בלא שפתי מרמה וכל הפסוק הוא כפל הענין במלות שונות· ורנתי· הוא כמו צעקתי כי שהתפלל

תְּפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה׃ מִלְּפָנֶיךָ
מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים׃
בָּחַנְתָּ לִבִּי פָּקַדְתָּ לַּיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל־
תִּמְצָא זַמֹּתִי בַּל־יַעֲבָר־פִּי׃ לִפְעֻלּוֹת
אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת
פָּרִיץ׃ תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל־
נָמוֹטּוּ פְעָמָי׃ אֲנִי־קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי
אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ הַפְלֵה
חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים מִמִּתְקוֹמְמִים
בִּימִינֶךָ׃ שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל
כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי׃ מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי
אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי׃ חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ
פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת׃ אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנִי
עֵינֵיהֶם יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ דִּמְיֹנוֹ
כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרוֹף וְכִכְפִיר יֹשֵׁב
בְּמִסְתָּרִים׃ קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה פָנָיו
הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ׃
מִמְתִים יָדְךָ יְהוָה מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם
בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים
וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם׃ אֲנִי בְּצֶדֶק
אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃

למנצח

פעמים צועק בקול רנה וכל לשון רנה הוא לשון צעקה יש מהם לשירה ויש לשבחה ויש לתפלה ויש לבכי וכל אחד יתפרש לפי מקומו: (מלפניך) משפטי יצא · פירש א״א ז״ל כי התפלה הזאת על מעשה בת שבע ובקש מלפני הק״בה וכו' כי המשפט יצא מלפניך שלא תשפטני בו ועיניך תחזינה משרים ראה משרים שעשיתי ואל יראו כמה העון ושפטני ברוב זכיותי ולא בזה העון · ואמר בחנת לבי פקדת לילה באותו הלילה בחנת ופקדת לבי וצרפתני ולא מצאתני נקי · ואמר זמותי בל יעבור פי · מה שחשבתי לומר בחנני ה' ונסני הלואי שלא יעבור פי ולא אומר אותו הדבר שנכשלתי בו לפניך ברבה ונכשלתי בו · והקרוב אלי מלפניך משפטי יצא · תשפטני אתה · עיניך תחזינה מישרים · תראה שהמשרים עמי והעול ואשמם עמהם וכן רוב המזמור על האויבים והעבורים היה מבקש רחמים ואמר שיראה האל יושר מעשיו וכי אויביו שונאים אותו חנם · ואמר בחנת לבי פקדת · כי אתה בוחן לבבות וידעת אם דברי אמת ובלילה שהוא פנוי מעסקי העולם ואין לו מעשה בזמן שהוא ער הוא חושב ואתה פקדת לבי ומחשבתי וצרפתני ולא מצאת כי רק טוב · ובמחשבתי לא עבר דבר רע אלא כפי כן לבי וזהו זמותי בל יעבור פי וכמו שאני זוכר בעניני כן אני מזהיר אחרים במה שאני רואה וזה הוא שאמר: (לפעולות) אדם בדבר · במה שראית והזהרת אני מתבונן לפעולות ומונע מהם העבירות וזהו אני שמרתי ארחות פריץ מנעתי שלא ילך אדם בארחות פריץ ורשע · ואחר שסיפר לפני האל יושר פיו ולבו ומעשיו התחנן לפני האל שיתמוך אשוריו שלא ימוטו לפני אויבי · ואמר: (תמוך) מקור במקום צווי · ואמר במעגלותיך כלומר אשורי שהם הלכו במעגלותיך וכדרכך תמוך אותם שלא ימוטו · ומלת ימוטו נחלקת בקריאתה יש ספרים שהוא דגש בטי״ת ואם כן הוא מפעלי הכפל ויש ספרים שאינו דגש ואם כן הוא מנחי העי״ן: (אני) לפיכך קראתיך כי בטחתי שתענני ואתה יכול להושיעני וזה טעם אל: (הפלא) הפרש אמר אתה שאתה מושיע חוסי' הפרש והעבר חסדיך מאותם אנשים שהם מתקוממים בימינך כי כלם ידעו כי המלוכה לי מאתך והמורדי' בי מורדי' בך: (שמרני) כמו ששומר אדם אישון עינו והוא השחור שממנו האור · ונקרא אישון לפי שנראית בו צורת איש והוי״ו והנון להקטין לפי שהצורה היא קטנה וכן תוספת יו״ד האמינון להקטין וכן וי״ו ונון שבתון שניהם על תוספת קדושה: (מפני) שמרני מפני האויב אשר שדדוני · ומלת זו בענין אשר: אויבי בנפש יקיפו עלי · שמרני מפני אויבי אשר יקיפו ויסבבו עלי בנפשי · כלומר לקחת נפשי · (חלבמו) רוב שמנם סגר פיהם על כן דברו בגאות מרוב תענוגם: (אשרנו) כדגש השי״ן וסבבוני כתיב ביו״ד וקרי בוי״ו והוא לשון רבים עליו ועל חביריו אשר התלקטו עמו בבריחו מפני שאול · ולשון יחיד על עצמו כי הוא העיקר ואמר אשורנו כשידעו דרכינו שהלכנו בה עתה סבבונו תכף ילכו אחרינו יסובבו עלינו · עיניהם ישיתו · על דרכינו לנטות לנו רע תם בארץ ללכדנו: (דמינו) לשון יחיד על שאול אמר: (קומה) ה' כשיבא לטרפני קדמה פניו הכריעהו שלא יהיה בו כח להרע לי · מרשע חרבך · מרשע שהוא חרבך כי החרב והפליטה ממנו מאתך הוא הכל · כמו שכתוב הוי אשור שבט אפי ונו' · ואמר: (ממתים) ופלטה נפשי ממתים שהם ידך ומכתך כמו שקראם חרבך קראם ידך · ממתים מחלד · ממתים שהם מזה העולם שכל תאותם וחפצם בזה העולם · חלקם בחיים · חלקם הוא בחיי העולם הזה כי לא יצפו לעולם הבא אלא צפונך וטובך תמלא בטנם בעולם הזה · ישבעו בנים · שישבעו בניהם בחייהם עמהם · והניחו יתרם לעולליהם ·

אחר

Digitized by Google

אמר מותם והם בני בניהם: (אני) אמר דוד הרשעים אין להם חפץ בעולם הבא אבל אני מצפה לחזות בצדק פניך לעולם הבא בצדק שעשה בעולם הזה לא לאכול ולהתענג כמוהם. אמר אשבעה בהקיץ ישבעו בניהם הם ישבעו בעולם הזה ואני אשבע לעולם הבא. בהקיץ. כי לא תמות ולא יישן נפשי הפך וישנו שנת עולם. ותמונתך היא השגת כבוד האל כפי כח הנשמה אחרי הפרדה מהגוף:

לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר
דִּבֶּר לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל־יְהוָה אוֹתוֹ
מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃ וַיֹּאמַר
אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי׃ יְהוָה סַלְעִי
וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ
מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי׃ מְהֻלָּל
אֶקְרָא יְהוָה וּמִן־אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃ אֲפָפוּנִי
חֶבְלֵי־מָוֶת וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי׃
חֶבְלֵי שְׁאוֹל סְבָבוּנִי קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת׃
בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ
יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו תָּבוֹא
בְאָזְנָיו׃ וַתִּגְעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ
וּמוֹסְדֵי הָרִים יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה
לוֹ׃ עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וְאֵשׁ־מִפִּיו
תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃ וַיֵּט שָׁמַיִם
וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו׃ וַיִּרְכַּב עַל־
כְּרוּב וַיָּעֹף וַיֵּדֶא עַל־כַּנְפֵי רוּחַ׃
יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ
חֶשְׁכַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃ מִנֹּגַהּ
נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ בָּרָד וְגַחֲלֵי־אֵשׁ׃ וַיַּרְעֵם
בַּשָּׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קֹלוֹ בָּרָד וְגַחֲלֵי־
אֵשׁ׃ וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם וּבְרָקִים רָב
וַיְהֻמֵּם׃ וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי מַיִם וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת
תֵּבֵל מִגַּעֲרָתְךָ יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ׃
יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם

רבים

לעבד סדור בכל אשר ילך ובכל אשר יפנה היתה
כונתו ונטיותו נאל יתברך בכל. בעבד
המנפה אל יד אדוניו והוא היה מציל אותו בכל אשר היה
בסכנה כאדון המציל עבדו לפיכך אמר בזה המזמור לעבד ה'
וזאת השירה כתובה בספר שמואל אלא שמתחלפת בכמה
מקומות במלות והענין אחד וזאת השירה חברה בסוף ימיו
כשהניח ה' לו מכל אויביו. ואמר מכף כל אויביו ומכף שאול.
כי שאול היה שקול כנגד כל אויביו: (ארחמך) הסי"ת
נקראת בק"ין שטף ופירוש: אאהבך תרגום ויאהב ורחם.
והאהבה הוא מה שיכול האדם להתקרב אל הבורא בזה העולם
והיראה קודמת לאהב' וכשירגיל אדם עצמו ביראה יבא לידי
אהבה שיעבוד הבורא מאהבה אפי' לא יהיה לו גמול בזה.
ויש מפרשים ארחמך אבקש רחמים ממך. חזקי הסי"ת
בחיר"ק: (סלעי) כמו הסלע והמצודה שישגב האדם שם
מפני אויביו כן שמך הוא לי סלע ומצודה להשגב בו. ומפלטי.
כי הסלע והמצודה שישגב אדם בו פעם ינצל ופעם לא
ינצל שם כי שם יתפשהו אויביו אבל אני כשנשגבתי בשמך
נצלת אותי בכל הפעמים. אלי צורי. כפל ענין במלות
שונות כי האל נקרא כן לפי שהוא חזק ויכול. אחסה בו.
לפיכך הדין עלי שאחסה בו. מגני וקרן ישעי. דרך
המקרא לכנות החוזק בקרן. ואמר כי האל מגינו שיגן
בשמו מאויביו והוא קרנו שיגנח בו אויביו ויושע מהם.
משגבי. כי הוא לי כמו המגדל והסלע שאשגב בו:
(מהלל) כשאני מתפלל אקרא ה' מהלל שאהללנו בתפילותי
או אז מיד אושע: (אפפוני) סבבוני חבלי מות.
בסגול הה"ת כמו חבלי יולדה ועניינם צ"ר ואמר זה על
הצרות הגדולות שהיה בם קרוב למות. ונחלי בליעל
יבעתוני. הצרות הם כנחל השוטף. ובליעל. אמר על כל
אחד ואחד מאויביו. או יהיה בליעל שם הרשע. ואפשר
לפרש נחלי מן נחלה ונחלתך: (חבלי) כבר פירשנוהו ויונתן
תרגם בספר שמואל משירי' רשיען כמו חבל נביאים. קדמוני
מוקשי מות. שיבאו בפני: (בצר) בעת שהי' צר לי לא
פניתי אל מושיע אחר. ישמע מהיכלו מן השמים בכל עת
שהייתי קורא אליו ושועתי לפניו תבא באזניו. שועתי ושועתי
לפניו באה באזניו מיד והיה מושיעני: (ותגעש) הנכון לפי
דרך הפשט כי כל אלו הפסוקים הם משל על מפלת אויבי דוד
וישראל וכיה כלקם להם באויביהם כי הצרה היא להם רעם.
והארץ והשמים ועשן ערפל וגחלים ואש וחצים וברק הכל
דרך משל וכן תמצא במקרא בצרה מקומות על הצרה קשה
ואפילה ענן וערפל וקדרות השמש והירח והכוכבים ויזה
שאמר ויט שמים וירד לאילו הטה שמים וירד לכלותם במהר'
וזהו וירכב על כרוב ויעף. וידא על כנפי רוח. ר"ל מהירות

הגזרה

רַבִּים: יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עָז וּמִשֹּׂנְאַי כִּי־
אָמְצוּ מִמֶּנִּי: יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם־אֵידִי וַיְהִי־
יְהוָה לְמִשְׁעָן לִי: וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב
יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי: יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקִי
כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי: כִּי־שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי
יְהוָה וְלֹא־רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כִּי כָל־
מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מֶנִּי:
וָאֱהִי תָמִים עִמּוֹ וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֺנִי: וַיָּשֶׁב־
יְהוָה לִי כְצִדְקִי כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו:
עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גְּבַר תָּמִים
תִּתַּמָּם: עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר וְעִם־עִקֵּשׁ
תִּתְפַּתָּל: כִּי־אַתָּה עַם־עָנִי תוֹשִׁיעַ
וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל: כִּי־אַתָּה תָּאִיר
נֵרִי יְהוָה אֱלֹהַי יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: כִּי־בְךָ אָרֻץ
גְּדוּד וּבֵאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר: הָאֵל תָּמִים
דַּרְכּוֹ אִמְרַת־יְהוָה צְרוּפָה מָגֵן הוּא
לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: כִּי מִי אֱלוֹהַּ
מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ:
הָאֵל הַמְאַזְּרֵנִי חָיִל וַיִּתֵּן תָּמִים דַּרְכִּי:
מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל בָּמֹתַי
יַעֲמִידֵנִי: מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה
קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי: וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן
ישעך

סגוירה: (עלה) משל על מרות אפו באויביו. ואש מפיו תאכל. אש שיצא מפיו תאכלם וגחלים שיצאו ממנו בערו אותם: (וערפל תחת רגליו) שם להם ערפל ומחשך תחת רגליו שדרכה באפו: (וידא) כדל"ת מן הקל כמו כאשר ידאה הנשר עניינו ויעף. ובשמואל וירא ברי"ש ענינן כפעל כלו' היה כראה והענין אחד: ישת חשך. רמז לצרות כמו שפירשנו שהם להם חשך או פירושו כי האל המורי' להם הגזירו' ישת חשך סתרו סביבותיו סוכתו שלא יראוהו כי כעל' מחשכי חשכת מים. ובשמואל חשרת מים שעניינו קשור העננים מתרגו' קשוקי' קטוריהון והענין אחד כי כהתקשר העננ' זה בזה תהיה המחשכה והקשרה מן המים שימלאו עבי שחקים:

מנגה שהוא לפניו אל אוהביו עביו עברו לאויביו. והוא חשך ברד וגחלי אש כלו' אותם העבים ממטירי' על האויבים ברד וגחלי אש על דרך ולא מתלקחת בתוך הברד: וירעם ברעי' בשמים על האויבי' ונתן קולו עליהם והענין שם מורך ויראה בלבב' וירעדו ממנו כמו שירעד אד' ויבהל לקול הרע': ואמ' עוד ברד וגחלי אש כי עם הקולות יש מעשה הגזירות שכלה אות' שהם כברד וכגחלי אש: וישלח שלח חציו והפיץ האויבים. וברקים רב ויהומם. תמם האויבי' כברקי' שרב ליהם. ורב' מן וימררוהו ורבו ועניינו ירה חצים. והוא פעל עבר מפעלי הכפל והפניםוהברקי' הם הגזירו' הקשו': אפיקי הם עמקים יגלאו' מים והמי' הם הצרות והסכנו' שהיה בהם ותשוע' יוהם על שני דרכים כאד' הטובע במי' רבי' שירקיב האל המים ויראו האפיקים ומוסדות תבל שהיו מכוסי' במים וזהו בנערת ה' במים וזהו מגערתך ה' וכן מנשמת רוח אפיך שנשב בהם ויבשו. וזהו על דרך משל להפלת האויבים במלחמה ודוד כוטע. והתשועה גם כן לטובע במים שזרמן לו יד שימשכו מן המים כן תשועת דוד בלא מפלת אויביו במלחמה ועל זה אמר ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים ועל זה אמר דוד והודה לאל על שהושיעו בשני הדרכים :

מאויבי לשון יחיד על גלית או ישבי בנוב: אידי תר"י בספר שמואל קדמוני ביום טלטולי כלומר ביום שהיה לי אידי והייתי גולה ומטולטל אויבי היו מקדימים אותי ברעותם כאו שעשו הזיפים: ויוציאני למרחב יתלכנו מן הצרה שהייתי בה ונוה הוציאני למרחב: יגמלני כי הוא ידע כי הצדק עמי והעול עם או כי לפיכך גמלני כצדקי והשיב לי כבור ידי והושיעני מידם: כי יש לפרש בכל המלות כלומר אני שמרתי דרכיו והוא שמרני מאויבי. ולא רשעתי מאלהי. לא עשיתי ברשע וזדון שיצאתי מדרכי ה' אלא אם כן הייתי שוגג. ויש לפרש גם כן על דבר שאול. כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי כשהייתי בורח מפניו ולא שלחתי בו יד כשהיה לאל ידי כי עון היה אם היה הורגו אף על פי שהיה רודפי כי שאול מלך היה: כי כל משפטיו היו לנגדי תמיד ולא הייתי סוכם וחקותיו לא אסור ממני. שלא הייתי מטה לבי לדברים אחרים אלא כל הזמן הייתי נשמר מכל עון בכל כחי: ואהיה עם האל הייתי תמים שלא הייתי מהרהר אחריו כשהיה שאול רודף אותי ולא הייתי כופר בנבואתו ואומר איך זה האל עלי שאהיה מלך ושאול עומד עלי בכל יום להרגני. ואשתמר מעוני. מאותו עון לשלוח יד בשאול: וישב שם שאול ומלכותו וזכיתו כלו ואני עמדתי ומלכותי קיימ': עם כי דרכך עם החסי' שתרא' חסידותך לו ותשוב לו עוד יותר מן הראוי לו ועם גבר תמי' תתמם ועם איש תמי' תרא' תמימותך ויושרך: נבר כמו בבר ידי ועם עקש תתפתל תביא עליו כדרכו הנפתל: כי לעול' אתה תושיע את העני' ותשפיל הקמים על העניי' וזו שאמ' ועיני' רמות תשפיל. ומן הנגבה לעיני' כי הם סבת הגבהו והפטלו: תאיר הנרה היא המשל והתשוע' משל היא האור והכנע' והוא שאמ' יגיה חשכי: כי בך בעזרתך אשבר

גדודי

יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ תַרְבֵּנִי :
תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי:
אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־
כַּלּוֹתָם: אֶמְחָצֵם וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם
יִפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה
תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּי: וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי
עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם: יְשַׁוְּעוּ וְאֵין
מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: וְאֶשְׁחָקֵם
כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט חוּצוֹת
אֲרִיקֵם: תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עָם תְּשִׂימֵנִי
לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי :
לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי בְּנֵי נֵכָר
יְכַחֲשׁוּ־לִי: בְּנֵי־נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ
מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם: חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרוּם
אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי: הָאֵל הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי
וַיַּדְבֵּר עַמִּים תַּחְתָּי: מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף
מִן־קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי :
עַל־כֵּן אוֹדְךָ בַגּוֹיִם יְהוָה וּלְשִׁמְךָ
אֲזַמֵּרָה: מַגְדִּל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ
וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־
עוֹלָם:

נדודי אויבי ואריץ משורש רצן ובא בשורק או פירושו ארוץ לקראת גדוד אויבי ולא אירא מהם · וכן אדלג חומות ערי אויבי לכובשם · ואמר אדלג למהירו' כבשו אותם כאילו כדילג אכבש כהם: האל שיכולת בידו מה שעושה עושה בתמימות וביושר ומשלם לכל איש כמעשהו · והשיב לי כצדקתי ולאויבי כרשעם' ואמרתו צרופה שאין בכל משפטיו סיג אלא הכל על קו היושר והאמונה : כי מי א' שיספר אמרות' ומי יסוב נגדתו כי אין אלוה ואין צור זולתו: האל הוא בעל הכח והוא נותן כח · ויתן תמים דרכי · נותן שלום דרכי שלא נפקדו מאנשי אחד במלחמ': משוה רגלי · אם הכרחתני לברוח ולהמלט שם רגלי כאילו' ולא השג וכי אויבי · ועל במותי יעמידני וא"כ במקום שהייתי נמלט שם ושם במותי שם יעמידני בטוח : מלמד כשהייתי מנצח במלחמ' לא הייתי מתהלל בגבורתי אלא שהוא היה מלמד ומרגיל ידי למלחמ' ונחתה קשת נחושה זרועותי כל כך למד ידי עד שיכלו קשת נחשה מאותי והיתה נשברה בזרועותי ופי' נחות' חוקה כנחוש' והוא הברזל החזק: ותתן בכל מלחמו': ישעך היה לי מגן שלא נגפתי באחת מכל מלחמו' ולא היה זה אלא שמגן תסעדני · וענותך תרבני כלו' ענותך ושם ידותך עשת זאת כי לא הייתי ראוי לכך ואני הייתי נעם רב וענותך הרבת' אותי והייתי מגב' כאילו הייתי אני רב מהם · צעדי כמו בלכתך לא יצר צעדך · ולא מעדו קרסולי אם הייתי רץ לפני אויבי · ופי' קרסולי כרעי כתרגו' אשר לו כרעי' דליה קרסולין · ארדוף אויבי ואשיגם כמו שעשה לעמלקי · אמחצם לא היית' להם תקומה מפניי כי כל המית לבד ארבע מאות נער שרכבו על הגמלי' וינוסו · ותאזרני חיל אזרת מתני בחיל ובכח ולא מעדתי והם מעדו והכרעת' תחתי · ואויבי וכו' שנסו מלפני והפכו עורף · על ה' כמו אל · אריקם הכה תמורת הד"ג כי פרשו רקק ופירושו אשימ' רקק כמו טיט חוצות או יהיה מענין רקוק בשר וכמו ורקיקי מצות · מריבי עם · ובספר שמואל מריבי עמי · אמר פלטתני ממלחמ' שאול והסומכים את ידו מבני עמי גם מאבשלום ואשר עמו · תשימני לראש גוים · מריבי עמים מלטתני ושמתני לראש אומות · עם לא ידעתי · שאינם מבני ישראל כמו אותם שהיו עבדים לדוד · ישמעו יתקבצו · בני נכר יכחשו לי · מיראתם אותי יכחשו ויכזבו לי אותם שהיו במלחמה יאמרו לא נלחמנו עליך ולא הייכו לנגדך :· או פירושו יכחשו לבני בריתם כעבודי · יבלו מיראתם אותי יהם כעלה נובל · ויחרגו ממסגרותיהם אפילו במקום שהם נסגרים שם מסגרים ומחדרי' אימה מתורגם ומתוך יא' קרנת מותח: · חי · כלו' כל הטוב והכבוד' הוא שיש לי למה כי ה' שהוא נורי כלו' אלקי · והוא אלקי ישעי: הוא חי וברוך ורם והכל בידו להרים ולהשפיל: האל הנותן הנקמות שאני נוקם מאויבי הוא נותן אותם לי כלו' הוא נותן לי הכח · וידבר · ויכבש מתורגם ודבר · שכבש העמים ממקומ' אלי ונתנם תחתי · או הוא קום ותדבר את זרע המלוכה שהוא ענין דבר : מפלטי לא די שמציל אותי מהם אלא שמרומם אותי עליהם וזהו אף מן קמי תרוממני · מאיש חמס תצילני · משאול שהיה עושה לי חמס כרדפו אחרי הגלתני ובאותה הגלה בא אליו כל הכבוד · על כן · שעשית לי כל אלה · אודך בגוים · לפני כל הגוים שהם נשמעים לי ועובדי' אותי אודה כי הגבור' והכח מאתך הם לי ולשמך אזמרה · מגדיל ובספ' שמואל מגדול וכו' תואר והענין אחד · מלכו ומשיחו הוא אומ' על עצמו וכמו שהגדיל ישועותיו ועשה לו חסד כן יעשה לזרעו עד עולם :

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם
מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר

השמים מספרי' א"מ כי מהכפלאו' והיו בשי' הגדולים שאל רואה בשמי' יספ' האד' כבוד הא' וזהו שאמ' אין אומ' ואין דברי' בלי נשמ' קול' כלו' לא שה' מספרי' בדברי' אלא מיום שרואה אד' בה' מספרי' כני אד' כבו' א' וכו' לכן' מספרי' על

Digitized by Google

וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת׃ אֵין־אֹמֶר
וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־
הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם
לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא כְּחָתָן
יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃
מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־
קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה
מַחְכִּימַת פֶּתִי׃ פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים
מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת
עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד
מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃
הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים
מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר
בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי־
יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ
עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי
מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ־לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן
לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃
למנצח

השמים ושל הרקיע עצמם כי במהלכם ונסיבובם על סדר
נכון יראה כבוד האל יתברך ואותו הוא הסיפור וההגדה ·
ומה שאמר אין אומר ואין דברים אין דברים כדברי בני אדם
את המעשה שיעשו הן הדברים והם הסיפור וההגדה · וכן
אמר ובקצה תבל מליהם · ומעשה ידיו מגיד הרקיע · כפל
כי הוא כמו השמים מספרים כבוד אל כי השמים נקראו
רקיע: (יביע) יחבר · ופי' היום הזה יחבר בעבור היום
הבא אחריו והלילה בעבור הלילה שיבא ללומר כסדר
התקופות ביום ובלילה כמו שהיה מששת ימי בראשית כן
הוא וכן יהיה לעולם לא נשתנה ולא נחלף דבר אם כן היום
הזה מגיד בעבור מחר כי ידוע כי כן יהיה: (אין)
פירשנוהו: (קום) בנינם לפי שהבניין ומעשה השמים
הקו כלומר מעשה הגלגלים והכוכבים יצא בכל הארץ · וכן
ובקצה תבל מליהם והנה מעשיהם דבריהם · ולשמש שם
אהל בהם · ומקום בגלגלים ואמר הספור על השמש לפי
שהוא המאור הגדול ושיש ממנו תועלת גדולה יותר מאשר
הכוכבי' במאורו ובחומו לבני אדם ולשאר בעלי חיים וצמחי' ·
ובאמרו בהם ר"ל באחד מהם והוא הגלגל הרביעי משבעת
הגלגלים שבהם שבעה כוכבי לכת ואמר בהם כי אלה
הכוכבים תקועים בגוף הגלגלים: (והוא) בשמר כנאתו
נוהרו ובהדרו הוא כחתן שיוצא מחופתו שהכל שמחים לנגדו
כן השמש הכל שמחים לאורו ואדוני אבי ז"ל פי' שדימהו לחתן
יוצא מחופתו שהוא נכסף לשוב לכלתו כן השמש שב בכל יום
למקום זריחתו · ודמהו גם כן לגבור שלא יכשל במרוצתו ·
ואמר ישיש כגבור כי הגבור שש ושמח בצאתו למלחמה וכן
השמש ישיש בצאתו · והצאתו וזריחתו הוא השמש: (מקצה)
השמים · ממזרח · ותקופתו על קצותם · על כל קצות
השמים הוא יהלכו ואמר ותקופתו שפירושו סיבובו לפי
שסובב הרוחות וישוב למקום זריחתו שיהלכו ביום כראה
ברום אחרים הולך למערב וסובב רוח צפון בלילה עד שישוב
בבקר אל שורש ממנו וזה למראית העין לבד לפי שיהלכו
נוטה לנגד דרום אבל לא ילך לפאת דרום אך לפי חכמת
התקונה לא כאמר זה בתקופת היום אלא בתקופת השנה שהוא אל דרום בימי החורף ובצפון בימי הקיץ וזה נראה לעינים
וידוע וברור · ואין נסתר מחמתו · כי השמש בכל העולם הוא אף על פי שאינו בשוה בכל מקום · ואמר ואין נסתר
מחמתו ולא אמר ואין נסתר מאורו · כי יוכל האדם להסתר מאורו ולא ממומו כי אפילו בחדרי חדרים ישיגנו חומו:
(תורת) ר"ל כיון שהשמים והשמש מעידים ומספרים על כבוד האל ועל חכמתו כן התורה והמצות אשר נתן לעמו ישראל
מעידים על חכמתו ועל יושרו ועוד אמר כמו שהשמים והשמש מועילים לעולם ובהם העולם עומד כן התורה שהיא תמימ'
היא משיבת נפש וקיום הנפש בה כמו שקיום העולם בשמש · כי כמו שהנגר בארץ בכרים אין לו עוזרים וסומכים כן הנפש
בגוף · כי עוזרי הגוף רבים רודפים אחר התאוה והיא יחידה ונמוכה ביניהם והנה התורה מורה האדם הדרך הישרה
ומסירה אותו מתאות העולם וממכשולות רבים והנה היא משיבה את הנפש משביה ונמסרה אל מולדתה ואל מקום
כבודה והתורה היא תכונת שלוה היאך תעשה · והנה הספר מבראשית עד לעיני כל ישראל נקרא בשם התורה כי מעשה
בראשית יספיר ענין האבות וכן ספור כל שאר הדברים כולם מורים על האל כי הוא יוצר העולם ועל טובתו ועל בריאת
והשגחתו בטובים וברעים · והזכיר המצות · והוא מה שצוה האל לעשות בדרכי עבודת האל ואהבת האדון המנוה לעבדו
והעדות · והם מה שהם עדות בין ישראל לאל שקבלו הם אותו לאלוה והוא קבלם לעם סגולה כמו ארון העדות אהל מועד
כי המצות אשר בין ישראל שהם בל התורה היו עדות גדול לישראל בראותם כבודו על הר סיני בקולות ולפידים והמראה
הגדול שהוא הוא עדות להם ולבניהם עד עולם וכן שאר מצות הרבה כשבת ושמטה · ואמר פקודים · על מצות השכל
שהאל הפקידם וניתנם בלב והשכל מורה עליהם שהרי כתוב אחר כן מצות ה' ברה ואם כן מה הם פקודי אלא לשון גניזה
והכנסה

והחכמה שהשכל מורה עליהם ולכן הם ישרים ומשמחי לב החכם שישמחו על שכלו כאשר יגבר על הגוף ויכניעהו בדרכי
השכל וזהו לב המורה על השכל · ואמר יראה · שהיא ראשית המצות ועקרם כי העבד אם לא ירא האדון ולא יעשה
מצותו והיראה במורה בסתר · ואמר המשפטים · שהם הדינים בין אדם לחבירו והנה זכר לו כל לשונות המצוה לכל
חקים והטעם כי אמר עליהם תמימה וברה ישרים משמחי לב וכל הנמשכ' וכל זה לא יתכן לומר אלא על המצות שטעמם
נגלוי ונראה והחקים כמו אכילת חזיר ולבישת שעטנז והדומים להם שאין טעמם נגלה איך יאמר עליהם נחמדים ומתוקים
וטהורים אף על פי שהם כן למי שטעמם נראה לו הנה אין טעמם נראה לרוב בני אדם · ואמר תמימה · שהיא שלימה
כולה לא יחסר דבר בה מכל הדרכים שצריך אדם להם בעולם הזה ובעולם הבא · ואמר עדות ה' נאמנה · כי אין טוב
בה כי שכן הכבוד בישראל לעיני כל ישראל אין מכחיש ומפקפק · ואמר מחכימת פתי · כי כל דברי המשכן חכמה נפלאה
כי לא דבר רק הוא המנורה והמזבחות והיריעות וכן כל הדברים כולם מורים על חכמה עד שיקראו אותו החכמים עולם
האמצעי שהוא דמות העולם העליון ודמות העולם הקטן וכן שמירת השבת היא חכמה גדולה שיחקור האדם בגלגל על
חדוש העולם וכל מעשה בראשית והיא חכמת הטבע · ואף על פי שחלק התארים האלה ואמר לתורה תמימה משיבת
נפש ואמר על העדות נאמנה מחכימת פתי וכן לאחרים · כולם שוים בתאר זה ולא אמר התואר הזה על האחד והוא הדין
על חבירו אלא שסמך כל תואר אל המתואר הקרוב אליו ושצריך ללמוד עליו כפי התואר כמו שפירשנו וכמו שנפרש · ואמר
מצות ה' ברה · כל מצוה ומצוה במקום שהיא ברה וזכה שאין בה סיג ומאירת עינים · כי הטעם שהם בלא מצות הם הולכי'
בחושך כי המצות יאירו הלב והם מדרגה לעלות אל הכבוד הגדול : (יראת) ה' הם הדברים שיעשה אותם בסתר או בגלוי
דעת אדם כמו הגנבה והזיוף במדות והמשקלות והם הדברים שכתוב בהם ויראת מאלהיך והיראה טהורה מאין סיג כי
הדברים רעים שהם בגלוי ימנע אדם מעשותם מיראת בני אדם והנה כסף הוא אינו טהור כי יש בו סיגים אבל הדברי'
שהם בסתר וימנע אדם לעשותם מיראת האל לבדו היראה היא טהורה כי אין בו סיגים · ואמר עומדת לעד · כי יש
מצות שיש להם מקום וזמן והדברים שהם ביראת ה' הם העומדים לעד אין להם זמן או אומר עומדים לעד על כל התורה
שלא כזה האל בה לזמן אלא עד עולמי עד היא : (משפטי) ה' אמת · כבר פירשנו המשפטים שהם הדינים שבין אדם
לחבירו וכולם הם דברי אמת גלוים לעינים וכולם יחדיו צדקו אין כאחד מהם עול ויש מפרשים הטעם שסמך התורה לשמש
להגדיל תועלתה על תועלת השמש כי יש דברים שהשמש מזיק והתורה מועילה בכל הדברים לפיכך אמר תורת ה' תמימ'
שלימה היא שבכל הדברים ימצא אדם תועלת בה · ואמר משיבת נפש כי השמש כשישב אדם לחומו יותר מדאי שמא יחלה
חולי מות והתורה משיבת נפש לגוף ומתקיים בה ופעמים שהשמש יחמם בחומו של אדם וישתגע והתורה מחכימת פתי ·
וכשישב אדם לשמש הרבה ידאב לחומה ולא כן פקודי ה' שהם משמחי לב · והשמש כאשר יסתכל האדם בעוגם השמש
תכהינה עיניו ומצות ה' ברה מאירת עינים והשמש יכבוה עננים ויראת ה' טהורה וזכה לא יכסנה דבר והשמש מאירה
ביום ולא בלילה ויראת ה' עומדת לעד והשמש אין אורה שוה כל היום כי עד חצי היום יוסיף ומחצי היום ואילך
יחסר · ומשפטי ה' צדקו יחדיו ולא מכחישין זה את זה : (הנחמדים) אמר כי התורה והמצות הם נחמדים יותר מזהב
ומפז רב והפז הוא הזהב הטוב הנקי וזהו רב שהוא גדול בחשיבות ובגדולה או יהיה פי' רב במנין ויהיה טעם רב על זהב
ועל פז כי בני אדם יתאוו לממון רב זהב ופז · ויש מפרשים פז אבנים יקרות והאדם יתאוה אליהם והמשכילים יתאוו
יותר לתורה ולחכמה כי הממון הוא בעולם הזה ולא בעולם הבא והחכמה בעולם הזה ובעולם הבא · והממון יגזלוהו או
יגנבוהו מהאדם או יאבדו בים או באש והחכמה לא תגזל ותגנב ותאבד · והממון אם יוציאנו האדם לא ישאר בידו מה
שיתן · והחכמה אם ילמדנה לאחר לא תחסר מידו אבל יוסיף בחכמה · ומתוקים מדבש · ונופת צופים · כי הדבש הוא
המאכל שיערב לאדם יותר משאר המאכלים ואף על פי כן אם יוסיף לאכול ממנו יזיק לו ויקיאנו והמאכל יועיל לפי שעה
והחכמה כל מה שיוסיף בה תועילנו לעולם : (גם) עבדך לפי שאמר הנחמדים ולמי הם נחמדים ומתוקים למשכילים
וליראי ה' לפיכך אמר גם עבדך נזהר בהם כלומר גם אני יהם אף על פי שאינני מן החכמים עבדך אני ויורד למצותיך
ונזהר בהם והם נחמדים ומתוקים לי · גם ידעתי כי בשמרם עקב רב מלבד המתיקות והחמדה שימצא המשכיל בהם עוד
ישלם בשמירתם שכר רב שאתה מטיב לשומרי המצות בעולם הזה ובעולם הבא אלא שעיקר השכר הוא לעולם הבא לפיכך
נקרא השכר עקב רב כמו שהעקב הוא סוף הגוף כן השכר סוף המעשה והמעשה לא תגמר לאדם עד יום מותו :
(שגיאות) אמת הוא כי לבי ורצוני אל מצותיך אבל אני מבקש ממך שתנקני מנסתרות כי השגיאות מי יבין כי אין שידע
ויבין הכל כי במקומות ישגה ויחשוב הדבר כשר ממעשיו ואני מבקש ממך שלא תענישני עליהם : (גם) ועוד אני מבקש
ממך שאלה גדולה יותר ממה ששאלתי שתנקני אותי מן הזדונות שלא ימשלו בי ולא יהיה יצרי תוקפי כי אשמור בכל כחי
וגם אתה תסייעני שלא ישלוט בי יצר הרע כי הקב"ה מסייע למי שלבו נכון · זדים · הוא שם ולא תואר ויהיה ודגש
בשקל רים ועוסר : אז איתם · כתוב ביו"ד אחר האלף והוא הנח שהוא תמורת הד"גש בלא יו"ד ויש בו דרש כי חשבון
הי"ד עשרה ובעשרת הדברות היא עקרות התורה ושלימותה · אמר אז כשתנקני מהשגיאות ותסייעני שלא ימשלו בי
בזדונות אז אהיה תמים ושלם · ונקיתי מפשע רב · הפשע הוא יותר רע מהזדון כי הזדון הוא מתאותו כדבר הוא עובר
בשיד אבל הפשע רע הוא המורד באלוהו ויעשה העבירה אף על פי שאינו מתאוה אליה · ואני שהוא רב לבזדונות יגאל

לדי דבר לפניך אמר אם תענני מהשנ זכיות ותשיעני על הודות שלא יאשלו כי אם כן לעולם לא אהיה יודע ובודאי לא אהיה כושב והו שאמר ונקיתי מפשע רב׃ ורב׃ עניינו גדול כי הגדול שבמעשים הרעים הוא העון׃ ואחר התפללו זה שאל שהאל שיקבל תפלתו׃ (יהיו) מה שאמרתי לפניך בפי׃ ומה שלא אמרתי בפי אלא חשבתי בלבי׃ יה״ר לרצון לפניך כי דברים רבים יחשוב אדם בלבו ולא יכון לדבר כן בשפתיו׃ ה׳ צורי וגואלי׃ צורי שנו אבטח בשאלתי׃ גואלי מהשנ יאות והודות׃ (לדוד) לת״ד לדוד כרשתיה בעבור דוד המשורר היה אומר אותו בעבור דוד בגאתי למלחמה ואמר׃

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יַעַנְךָ יְהוָה
בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב׃ יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן
יִסְעָדֶךָּ׃ יִזְכֹּר כָּל מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ
יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ יִתֶּן לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל
עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם
אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃
עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ
מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃ אֵלֶּה
בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃ הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ
קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ׃

יענך ה׳׃ כשתהיה נכרה במלחמה עם האויב יענך בתפלתך׃ ישגבך׃ כי השגבה היא כמגדל עוז שישגב האדם בו שלא ישלוט בו יד האויב׃ שם אלהי יעקב׃ אמר אלהי יעקב לפי שראה עשו בגרות יותר מאברהם ויצחק דכתיב ויאל השוכה אותי ביום ברתי ולכן אמר להם אך לישראל מי שענה ליעקב אביכם הוא יענה לכם גם מפני כי יעקב הוא אביכו לבד אבל אברהם היה לו בן אחר ישמעאל ויצחק היה לו עשו׃ גם יתכן לפרש כי פירוש אלהי יעקב על כל ישראל כי נקראו יעקב וישראל כמו אל תירא יעקב עבדי וכן במקומות רבים׃ (מקדש) ממקום הקדוש והוא הבית שהיה שם הארון כי שם ומשם ישלח עזרך במלחמה׃ ומציון׃ כי בציון היה הארון׃ (יזכר) ידים׃ כמו אזכרתה לה׳׃ כי בצאתו למלחמה היו מקריבין עולות ומנחות בעבורו שיצליחו האל׃ ידשנה סלה׃ הכנו״ל כקוס קת״ן ופי׳ ידשנה ישימה דשן כלומר שישלח אש לשרפה ויקבלה ברצון׃ (כלבבך) שיתן אויביך תחתיך כמו שהוא בלבבך׃ וכל עצתך ימלא׃ על דרך כי בתחבולות תעשה לך מלחמה עצה וגבורה למלחמה׃ (נרננה) כשימלא ה׳ כל משאלותיך ותשוב בשלום מן המלחמה או נרננה בישועתך׃ ובשם אלהינו נדגל׃ כלומר בשמו נרים דגלינו׃ (עתה) יאמר כל אחד ואחד מישראל עתה ידעתי כי הושיע ה׳ משיחו כלומר

והוא רואה בו לא כמו שהיו אומרים עליו אין ישועתה לו באלהים סלה׃ ועתה כשהושיענו ידעו כולם כי משיחו הוא והוא מושיעו ויעננו משמי קדשו בגבורות ישע ימינו׃ כי במעט עם היה מפיל רבבות מאויביו ולא היה יכול לעשות זה אלא בגבורות ימין האל שישלח להושיענו׃ (אלה) האויבים באים עלינו ברכב ובסוסים ובוטחים בהם ואנחנו בשם ה׳ אלהינו נזכיר׃ כשנזכיר שמו ונקראהו בגאנו׃ כדגל כנגד הרכב והסוסים׃ (המה) שהם ברכב ובסוסים כרעו ונפלו׃ ואנחנו שהיינו כנופלים לפניהם כשנזכיר שם אלהינו קמנו ונתעודד׃ פי׳ ונתגאה ונתרומם עליהם׃ (יהוה) והו שהיו נועקים במלחמה כמו שאמר ואנחנו בשם ה׳ אלהינו נזכיר ופירוש המלך האל שהוא מלך העולם וכידו להושיענו יעננו כו׳׃

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה בְּעָזְּךָ
יִשְׂמַח מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה
יָּגֶל מְאֹד׃ תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת
שְׂפָתָיו בַּל מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי תְקַדְּמֶנּוּ
בִּרְכוֹת טוֹב תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃
חַיִּים שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ יָמִים
עוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד
וְהָדָר תְּשַׁוֶּה עָלָיו׃ כִּי תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת
לָעַד

למנצח גם זה המזמור על דוד ופי׳ לדוד על דוד כדלעיל ויש אומרים על המלך המשיח המזמור הוא לדוד שאמרו ברוח הקדש על המשיח בנו והאויבי׳ הם גוג ומגוג ומחנהו שיצורו על ירושלם או יהיה לדוד על המשיח כי הוא נקרא דוד כמו ודוד עבדי נשיא להם לעולם׃ (בעזך) העין נקראת בק״מץ חטף׃ בעוז שתתן לו וכן ובישועתך מה יגיל מאד כתוב ביו״ד כמו יגיד דבר׃ והני״על בסגו״ל מפני שהוא מלעי״ל הטעם בית״ד האי״תן׃ (נתת) לו׃ כמו תתן לו׃ עבר במקום עתיד וכן מנעת כי כן המנהג בדברי הנבואה ורוח הקודש בהרבה מקומות׃ וארשת שפתיו׃ כמו מבטא שפתים אין לו חבר במקרא׃ (ברכות) על דבר טוב אמר כל הברכות תקדם לו ותתן לו׃ תשית לראשו עטרת פז׃ שתקיים מלכותו בכבוד ובגדולה׃

לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃ כִּי־
הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל־
יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל־אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ
תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ כְּתַנּוּר אֵשׁ
לְעֵת פָּנֶיךָ יְהוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם
אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד וְזַרְעָם מִבְּנֵי
אָדָם׃ כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה
בַּל־יוּכָלוּ׃ כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ
תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה יְהוָה בְעֻזֶּךָ
נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃

(חיים) שתאריך לו ימים בעולם הזה · אורך ימים עולם ועד · בחיי העולם הבא: (גדול) כשתושיעהו מאויביו יגדל כבודו לעיני כל העמים · הוד והדר תשוה עליו · בישועתך כי כל העולם יכבדוהו ויהדרוהו כשיראו כי הישועה באה לו מאתך: (ברכות) כמו והיה ברכה · לעד · כי אפילו אחר מותו יתברכו בו · או פי' לעד על זרעו כמו שיתברכו בו יתברכו בזרעו · תחדהו · תשמחהו · וכפל שאמר בשמחה אחר תחדהו לחזוק השמחה · את פניך · כשתאיר אליו פניך והיא השמחה הגדולה שתהיה לו לא ישמח ברוב חילו שעמו וברוב זהבו וכספו אלא עם פניך שתפנה ותאירו אליו שהיא ההצלחה שנותן לאדם בכל אשר יעשה: (כי) המלך אין לו בטחון ושמחה אלא בך ולא ברוב המון · ובחסד עליון · יש לו בטחון כי הוא עליון על הכל ובידו להושיע ולהטיב למי שירצה בין ברב בין במעט · לפיכך הוא בטוח שלא ימוט · ואמר ובחסד כי כל מה שהוא מטיב לברואיו הכל הוא חסד מאתו: (תמצא) תספיק לך ידך שלא תצטרך לעזר · ולפי שהקדים כי המלך בוטח בה' אמר כנגד המלך כיון שבטחת בה' תמצא ידך לכל אויביך · וכפל הדבר ואמר ימינך תמצא שונאיך והוא כמו לשונאיך ולמ"ד לכל אויביך עומד במקום שנים · או תמצא שונאיך הוא ענין אחר בלא חסרון הלמ"ד כמשמעו כלומר שלא יהא להם כח ורשות להמלט מידך: (כתנור) כמו תנור שיש בתוכו אש ועצים והאש תאכל העצים כן תשית אתה אותם לעת כעסך עליהם שיכלו כולם ויהיו כתנור אש שכלה מה שבתוכו · ופניך כמו פניה' חלקם: (תאבד) שלא ישאר להם זכר: (כי) זה יהיה להם גמולם לפי שנטו עליך לעשות רעה אלו היה בכחם בידם · וחשבו מזימה שלא יוכלו להביאה לידי מעשה כי היו באים להלחם עליך לעשות רעה: (כי) טעם למה שאמר בל יוכלו היאך לא יוכלו כי אתה תשים אותם לחלק אחד כולם שלא יהיה להם כח להתעכב עמך אלא יהיו לעבר אחד כולם ואתה כנגדם במיתריך תכונן חצך במיתריך ותורה אותם על פניהם והוא על דרך קצרה שחסר חצך כי כן מנהג המקרא: (בעזך) הע"ין בקבוץ שפתים יאמרו כל ישראל רומה ה' על האויבים בעוזך כי העוז והגבורה לך היא לא לנו · נשירה ונזמרה גבורתך · בעוזך ובגבורתך שתתן לנו נשירה ונזמרה לך ונודה לך כי מאתך הכל:

לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר מִזְמוֹר
לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה
עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃
אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה
וְלֹא־דֻמִיָּה לִי׃ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב
תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ
בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ
בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ׃ וְאָנֹכִי תוֹלַעַת
וְלֹא־אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם׃ כָּל־רֹאַי
יַלְעִגוּ

אילת השחר הוא מכלי הנגון · ויש מפרשים אילת מן אילותי לעזרתי חושה כלומר שהיה כאומר זה המזמור בכח עלות השחר · ויש מפרשים כי אילת שם כוכב הבוקר ויש מפרשים אותו על דוד בעודנו בורח מפני שאול והנכון כי אילת השחר כאמר על כנסת ישראל שהיא בגלות בבל וסוף המזמור יוכיח · וזה וקראם אילת כמו בצבאות או באילות השדה · והשחר פירושו יופי וזוהר שהיה להם יופי וזהר כמו הנשקפה כמו שחר והם במשיכה בגלות וקוראים מן הגלות אלי אלי למה עזבתני והוא בלשון יחיד על עם ישראל יחד שהם כאיש אחד בגלות בלב אחד: (אלי) אלי הכפל כדרך הקוראים והנזעקים · ואמר אלי · כלומר שהיית חזקי ועזרי מקדם ועתה למה עזבתני · רחוק מישועתי · ולמה תהיה רחוק מישועתי כשתשמע דברי שאגתי: (אלהי) ביום ובלילה אקרא ולא דומיה לי מזעקתי ואתה לא תענה · ודומיה שם לא תאר: (ואתה) ואיך לא תענה ואתה שאתה יושב וקיים לעולם היתה פעמים רבות תהילות ישראל שהיו מהללים אותך בהושיעך אותם מצרתם · ואיך לא תושיענו כי אתה קיים לעד וכבתחלה או כמו עתה: בך כמה פעמים בטחו בך אבותינו ותפלטימו מצרותיהם ולא היה שקר בטחונם · וכפל בטחו לחזוק הבטחון כי לא היה להם בטחון באחר אלא בך · וכן אליך זעקו ונמלטו לא לאלהים אחרים לפיכך לא בושו: ואנכי נבזה בעיני כל כמו התולעת ואינני איש

יַלְעִגוּ לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ: גֹּל
אֶל יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ כִּי חָפֵץ בּוֹ: כִּי
אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל שְׁדֵי אִמִּי:
עָלֶיךָ הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי
אָתָּה: אַל תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי צָרָה קְרוֹבָה
כִּי אֵין עוֹזֵר: סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי
בָשָׁן כִּתְּרוּנִי: פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף
וְשֹׁאֵג: כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפָּרְדוּ כָּל
עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי:
יָבֵשׁ כַּחֶרֶשׂ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי
וְלַעֲפַר מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי: כִּי סְבָבוּנִי כְּלָבִים
עֲדַת מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי:
אֲסַפֵּר כָּל עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ יִרְאוּ בִי:
יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל לְבוּשִׁי יַפִּילוּ גוֹרָל:
וְאַתָּה יְהוָה אַל תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי
חוּשָׁה: הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד כֶּלֶב
יְחִידָתִי: הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה וּמִקַּרְנֵי
רֵמִים עֲנִיתָנִי: אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי
בְּתוֹךְ קָהָל אֲהַלְלֶךָּ: יִרְאֵי יְהוָה הַלְלוּהוּ
כָּל זֶרַע יַעֲקֹב כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ מִמֶּנּוּ כָּל
זֶרַע יִשְׂרָאֵל: כִּי לֹא בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ
עֱנוּת עָנִי וְלֹא הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ
אֵלָיו שָׁמֵעַ: מֵאִתְּךָ תְהִלָּתִי בְּקָהָל רָב
נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו: יֹאכְלוּ עֲנָוִים
וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם
לעד

בעיניהם אלא חרפת אדם ובזוי עם בגלות: ויפטירו עלי בשפה דברים של לעג וקלון ויניעו ראש עלי · יפטירו · ישלחו הדברי': גל הוא תואר פי' מי שמסבב לו דרכיו בתפילותיו יפלטהו · יצילהו כי חפץ בו · כי חפץ ה' בו ושמע תפלתו · או פי' כי חפץ האדם באל כלומר זה ראינו ושמענו כמה פעמים כי מי שמסבב דרכיו ותפלתו אל האל יפלטהו אם כן, למה לא תושיענו כי אנחנו עינינו אליך: גוחי מוציאי אמר אך לא תושיענו ואנחנו מודים אליך ויודעים ומכירים כי הכל מאתך ואתה היונקים בתנוק על שדי האם שאין מחייתו אלא על ידי אחרים ואתה מבטיחו שיגדל מעט מעט ויוסף בו כח והרגל עד שיבקש מחייתו מעצמו והוא שכינה כפלאה והכל בכוונת המכון והכהנת מנהיג לא כדברי האומרים כי הכל בטבע ובמקרה ואנחנו העם המודים לך:

עליך השלכתי · כי אתה השטרף לאמי מונכה שתטרפני ותגדלני · השלכתי · המשליך השב והאם כי הוא אין בו דעת להשליך יהבו על האל וכן אלי אתה כי הם המועדים לך עלי:

אל תרחק · כיון שהייתה קרוב לי מבטן אמי בגדלי אל תרחק ממני בעת צרתי · כי צרה קרובה · ואם תקרב תהיה רחוקה כי אין עוזר בלתך: סבבוני פרים ווו היא הגרה קרובה כי סבבוני פרים והוא משל לנבוכד נצר ושריתו הדשנים והתקיפים · ופי' רבים · גדולים בכח · וכן אבירי בשן · ובשן הוא מקום בארץ ישראל מקום מרעה דשן ושמן והבהמות הרועות שם הם דשנים וחזקים והמשיל הרשעים האבירים להם: פצו אלה הפרים פיהם וטורפים אותי אף על פי שאין דרך הפרים לטרוף אלה הפרים הם כמו האריה שהוא טורף ושואג · ואריה חסר כ"ף הדמיון ושאגת האריה אחר שטרף לשמחה ולגאוה · כן נבוכד נצר ושריתו אחר שהורגים ובוזזים אותנו הם שמחים ומתהללים:

כמים מפחדם נשפכתי כמים על דרך משל · כאלו הייתי מים · והתפרדו כל עצמותי · העצמות הם קשים מן המים לפיכך אמר בהם והתפרדו מקשריהם זה כנגד · כדונג · היא השעוה שהוא נמס קל מפני החמימות · בתוך מעי כל האברים הפנימים נקרא מעיים: כחי כתבו אדוני אבי ז"ל מדברי רז"ל כוחו וכיחו ויש שפי' הפוך כמו חכי כלומר שלא אוכל לדבר כמו שאמר ולשוני מודבק מלקוחי · ולשוני מודבק מלקוחי · למ"ד השימוש משפטו מדובק למלקוחי כי מודבק קיים ואיננו סמוך · והמלקחים הם החכים למעלה מהלשון ושתחתיו ונקראו מלקוחים לפי שלוקחים המאכל בעת הלעיסה · ולעפר מות תשפתני · כלומר קרוב אני להמות כאלו תכין אותי לשומכי כקבר שהיא עפר המות · תשפתיני · מן שפות הסיר: כי אני בתוך אנשי בבל כמו מי שסבבוהו כלבים שאין לו דרך לנוס מפניהם · ופי' סבבוני כלבים אמר המשל והמליצה כארי ידי ורגלי כי הקיפוני כמו הארי שמקיף בזנבו ביער וכל חיה שתראה אותה העגולה לא תצא משם ממורא האריה ונפחדו ויאספו ידיהם ורגליהם וימצא האריה טרפו בתוך עגולתו כן אנחנו בגבול בתוך העגולה לא נוכל לצאת ממנה שלא נהיה ביד הטורפים: אספר ואם אבא לספר דברי ריבותי לפני גדוליהם ממה שיעשקוני קטניהם · המה הגדולים יביטו אלי ויראוני בעין בוזין ושנאה · ויש מפרשים עצמותי כמשמעו מן עצם ויפרשו אספר מענין מספר ופירושו מרוב כחישותי אוכל לספור כל עצמותי ושמא יביטוני דל בשר ורע תאר וילעגו לי: יחלקו יקחו ממונינו עד שאפילו בגדינו ולבושינו יחלקו להם ויפילו גורלם עליהם:

ואתה

לַעַד׃ יִזְכְּרוּ וְיָשֻׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־אַפְסֵי־
אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃
כִּי לַיהוָה הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ כָּל־דִּשְׁנֵי־אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ
כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃ זֶרַע
יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי לַדּוֹר׃ יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ
צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃

(ואתה) ה׳ כשתרחק הצרות האלה אל תרחק כי אתה
אלותי וכחי ולא בטחתי אלא בך על כן לעזרתי חושה · מחרב
גלותם שלא תספה בגלותם · כלב · ואריה · וראמים הוא
משל על נבוכד נצר ושריו וכל אחד לפי גדולתו קורא אותו ·
ויחידתי היא הנשמה שהיא יחידה שוכנת בבתי חומר :
(ומקרני) רמים · כי הראם יגח בקרניו · עניתני · כמו
תעניני או פירושו כי פעמים רבות הושעתני מצרות גדולו׳
שהתשועה מהם כמו הנושע מקרני · רמים כן הושיעני עתה
מפי אריה : (אספרה) כשתושיעני מפי אריה ומקרני
רמים שהוא ואלכי מן גלות בבל או אספרה שמך לאחי ואחיהם
עשרת השבטים שגלו בלחלח וחבור ולא היתה יד נבוכד נצר
שולטת עליהם כמו עלינו : (יראי) כן יאמרו בעת
התשועה ופי׳ יראי ה׳ מישראל והטעם על אחד לפי מעלתו ושכלו ולפי קרבתו אל האל · והנה הזכיר בזה הפסוק האהבה
והיראה וכן הכבוד והיראה כי יראי ה׳ יגיעו מן היראה אל האהבה : וגורו ממנו כל זרע ישראל · אותם שלא הגיעו עדין
אל האהבה : (כי) וכן יאמרו בהתודם כשיצאו מן הגלות כשהיינו בגלות לא בזה · ולא שקץ · ענין תועבה ·
ענות · מעניין עוני ויש מפרש ענות עני תפלת עני וזה שעונה בפיו · שמע · פעל עבר בשקל כי חפץ בבת יעקב :
(מאתך) יאמר כל אחד ואחד מישראל או כל ישראל כאחד כמו שהם דברי המזמור תהלתי שאני אהללך בקהל רב מאתך
היה כי אתה גרמת לי התהלה שהושעתני · נדרי · שנדרתי · אשלם נגד יראיו · כי כל העולם יראוהו או : (ענוים)
ישראל שהם ענוים כי הכנעניים היו גאים עד עת נחלת ישראל וכן ישראל שהם דורשים אותו בגלות כשיהיו נגאלים
יאכלו וישבעו משלל בבל וזה מזכר מדרש ויתענגו הפך ממה שהיו בגלות ויאמרו להם יחי לבבכם לעד כי ברום היה שיהא בלב
וכשהאדם בצרה לבו מת וכשיצא לרוחה הנה יחיה לבבו · וטעם לעד · כי יהיו באחרונים שיחי לב הם ובניהם וזמן רב :
(יזכרו) בכל הפוכי והדלות שהיו בהם ישראל בגלות ויראו הישועה הגדולה וישובו אל ה׳ כל אפסי ארץ · לפניך · דבר
בגביה כנגד השם : (כי לה׳) או יכירו כל הגוים כי לה׳ המלוכה והוא יהיה מושל בגוים : (יאכלו) פי׳ אדוני
אבי כי מן המדיים ופרסיים שישובו אל ה׳ שהיו דשנים ורעננים כן יהיו עתה כי האל יקבל אותם בתשובתם ויאכלו וישתחוו
לאל ויודו לו על הטובה אבל יש מהם שאפילו יכרעו לפניו לא יקבל אותם שהרגו ישראל שהם יורדי עפר כלומר שהיו
בגלותם ולא יחיה האל נפש אחד מהם · והנכון הוא זה הפירוש : זרע יעבדנו · אבל זרע שיעבדהו הם זרע ישראל
שעובדים אותו תמיד יספר לה׳ לדור הוא יקרא ויספר בשם ה׳ ויאמרו עליהם עם ה׳ כי אף על פי ששאר האומות ישובו אל
ה׳ לא ישראל עם ה׳ אלא עובד השם והוא לבדו יספר לה׳ לכל דור ודור : יבאו העולים מהגלות שיבואו מכל אפסי
ארץ יגידו צדקתו לעם שהיה נולד מהם לבניהם יגידו צדקתו שעשה להם כי הם לא ראו את מעשי ה׳ אשר עשה עמהם
ואבותם הגידו להם :

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃
בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי
מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי
בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ׃ גַּם כִּי־אֵלֵךְ
בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה
עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃
תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ
בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃ אַךְ טוֹב וָחֶסֶד
יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה
לְאֹרֶךְ יָמִים׃

מזמור שהמזמור הזה אמרו דוד על עצמו כשיצא מצרה
לרוחה או כאמר על ישראל שיאמרו כן כצאתם
מגלות לפיכך סמכו למזמור של מעלה : בנאות · מתר בדוד
בשעה שברח מפני שאול ומה כתוב שם וילך דוד ויבא יער
חרת ולמה נקרא שמו יער חרת שהיה מגובב כחרת והרטיבו
הקב״ה מעין טובה של עולם הבא : נפשי ישובב · זו היא
המלכות שלא היה עלי זכות אלא למען שמו : בגיא צלמות
זה מדבר זיף · לא אירא רע · למה כי אתה עמדי · שבטך ·
אלו היסורין ומשענתך זו התורה : שלחן · זו המלכות ·
נגד צוררי · דואג ואחיתופל · דשנת בשמן ראשי · יכול על
ידי יסורין תלמוד לומר אך טוב וחסד ירדפוני כו׳ : אך טוב ·
יכול בעולם הזה ת״ל לאורך ימים · ועתה אפרש המזמור על
דרך פשוטו · ואחוריו · כי עד עתה פירשתי המלות דרך
פרט · והמזמור כי אמר ה׳ רועי לא אחסר · והמשיל עצמו
לשה והאל רועה אותו ואמר ה׳ רועי וכיון שהוא רועה אותי
לא אחסר דבר : בנאות דשא ירביצני · פי׳ בנאות מקום
דשא

לדור

דשא וא״ל נאות עומדת במקום ו״ו כמו ה״א · והרועה הטוב נוהג את צאנו ורועה אותה במקום דשא וגם יטה אחריו וירעם
בבקר ובכנסות היום ובעת הצהרים ירביצם בצל אהלו וכשרוצה להשקותם ינהלם על מי מנוחות כלומר מים שילכו לאט ולא
בנחל שוטף כן ישפטנו אותם המים כבואם לשתות · ישובב · ינום כמו הרועה הטוב שלא יניע הצאן ולא ידפם אלא
ינהלם לאטם · ינחני במעגלי צדק · כמו הרועה הטוב שלא ינהג צאנו בהרים ולא יעבירם מהר אל הר ומהר אל גבעה
אלא במעגלי צדק כן הוא ינחני במעגלי צדק וכל זה למען שמו לא שאני ראוי לכך · גם כי אלך בגיא צלמות · גם אם
יקרה לי שאהיה במקום סכנה שהוא דומה לגיא צלמות הוא הקבר שהוא מקום החשך אמר כי מרוב בטחונו באל לא היה ירא
שיבואהו רע · כי אתה עמדי כי בטחתי שאתה עמדי כמו שאתה עם כל דורשיך ואמר משענתך · ואמר שבטך ל״ל האל
לרועה הרועה הצאן במטה אשר בידו וישען עליו כשיעמוד · ואמר המה ואף על פי שהוא אחד לפי שזכרו בשנים שבט
ומשענת בלכתו והמשענת בעמדו · תערוך לפני שלחן · עתה בשיר המשל לעליה אמר תערוך לפני שלחן כנגד צוררי
שיראו בכבוד וירקב עצמם לקנאתם · דשנת בשמן ראשי · הדשן הוא השמן והלחות ואם יהיה בראש דשן יהיה כן כל הגוף
ור״ל כי לא יחסר דבר ממה שהוא צריך · כוסי רויה · שלם עם למ״ד הפועל ופי׳ שבעה כלומר שהיא שבעה לעולם ויהיו
לעולם שבעים השותים בה וכל זה לרוב הטוב שנתן האל לו ולכל עמו · אך טוב וחסד ירדפוני · אני מודה לך בטובך
שנתת לי עד היום אך זה אני מבקש ממך שירדפני טובך וחסדך כל ימי חיי ולא יטרידוני מלחמות ועסקי העולם שאוכל
לבוא בבית ה׳ לאורך ימים ולהתבודד שם ואכין לבי ומחשבתי לעבודתך ולימודך · ושבתי · מענין ישיבה ובסות או פירושו
כמשמעו ר״ל שיתמיד בליכתו שם פעם אחר פעם : ופירוש בבית ה׳ · מקום הארון · ופי׳ לאורך ימים כמו שאמר כל
ימי חיי אך היה מבקש שחייו יהיו ארוכים לפי שנות האדם וזהו לאורך ימים :

לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ
תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל
יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי יַעֲלֶה
בְהַר יְהוָה וּמִי יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי
כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא
נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה
מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה
דּוֹר דֹּרְשׁוֹ מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה:
שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי
עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר
מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ
פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא
זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ
הַכָּבוֹד סֶלָה:

לדוד זה המזמור חברו דוד שיאמרו אותו כשיכניסו
הארון לבית קדש הקדשים והיה זה אחר
שהעלה עולה בהר המוריה ונגלה אליו המקום וידע כי שם
יהיה בית ה׳ · לה׳ הארץ ומלואה תבל ויושבי בה · ואע״פי
שכל הארץ היא לה׳ זה ההר נקרא הר ה׳ ומקום קדשו כי הוא
מכוון כנגד כסא הכבוד · והארץ הוא כולל כל הארץ · ותבל
הוא מקיימות הישוב · לפיכך אמר עם הארץ ומלואה ועם
תבל יושבי בה · וכונן הארץ על ימים ועל נהרות לצורך
בני האדם עליה אבל זה ההר לא כונן אותו לכל הברואים ·
ואף לא לכל בני אדם אלא לנקי כפים ובר לבב והוא זרע יעקב
שהם מבקשיו · ובלשון שפיו נקי כפ״ם ובר לבב · וכן
היו פעמים רבות כמו בימי יהושע והזקנים והשופטים
והנביאים ומלכי כשרים ולא היה כזה באומה אחרת לעבוד
ה׳ יחד : (על ימים ועל נהרות ·) סמוך לימים ונהרות
כמו ועליו מטה מנשה : ואמרו כי אין ישוב רחוק מן הים י״ם
יום וזה לתועלת הלחות לברואים וכן הנהרות לתועלת
הברואים וטעם כי הוא כי מתחלה לא נבראת כן אלא
להיותה כולה תחת המים כי המים היו סובבים אותה מכל
צד כמו שהאויר סובב המים מכל צד והאש סובב האויר מכל
צד והנה הארץ תחת המים והאל צוה שתהיה מגולה האמת
מגולה לשבת היצורים בה : (מי) אין ראוי לכל אדם
שיעלה בו לפי שהוא מקום הקודש והטהרה : (נקי) הנה
הזכיר שלשת תכונות האדם בפסוק זה המעשה והדיבור
והמחשבה · וכשלשתם יהיה האדם שלם שיהיה נקי במעשיו ·
ובר בלבבו · נפשי · כי״ד והוא מאמר האל כמו לא תשא את
שם ה׳ אלהיך לשוא ונפשו הוא שמו וכתב נפשו כלומר ר״ל אפילו נפשו של הנשבע לא ישא לשוא · ולא נשבע למרמה · כי אם
באמת ובצדקה ואותה השבועה היא מצוה לירא השם כמו שנאמר ובשמו תשבע : (ישא) יקח כמו וישאו להם נשים ·
או פירוש ישא אליו כנושא אותם שיעלו בבית ה׳ ישא ברכה מאת ה׳ שיתן להם ברכתו וצדקתו ויושיעם מכל צרה : (זה)
פי׳ הוא שיעלה בהר ה׳ ובמקום קדשו שהוא נקי כפים ובר לבב וזהו דור דורשי ה׳ והם עובדי ה׳ וכתוב דורשו כנגד דור שהוא
דרך כלל לשון יחיד וקרי דור דורשיו כנגד הפרטי׳ פעם רבים · מבקשי פניך · כנגד האל מדבר כמדבר ה׳ כם שינקש

לדוד

פניך

פניך בבית המקדש׳ יעקב׳ הם ישראל כי זרע יעקב נקראים בשם יעקב׳ ומלת סלה פירשתיה במזמור השלישי:
(שאו) דרך משל כמו ירעם הים ומלואו יעלזו השדה וכל אשר בו וכן אמר שאו שערים ראשיכם כי כניסו הארון בכם
כי כבוד גדול תקבלו היום שיבוא בכם מלך הכבוד ולפי ששכן הכבוד על הארון בין שני הכרובים קראו בשם ה׳ מלך הכבוד
ואמר פתחי עולם לפי שעד עתה נסע הארון ממקום למקום ולפי שעתה תכניסוהו במקום שיהיה שם לעולם לפיכך אמר
פתחי עולם׳ ושער יקרא האסקופות עם המזוזות כמו שהוא׳ ופתח יקרא מה שנשאר מן השער מן הדלתות ולחוץ׳
ולכך נקרא פתח שהוא כפתח תמיד: (מי) כאילו שואלים השערים מי זה מלך הכבוד׳ והתשובה ה׳ עזוז וגבור ה׳ גבור
מלחמה׳ ואמר אלה התארים לפי שהארון הוא יוצא עמהם במלחמה והיו מנצחים בו אויביהם: (שאו) כפל ענין במלות
שונות וראשיכם שוכר עומד במקום שנים כמנהג הלשון: (מי) בזה הפסוק לא הזכיר גבור מלחמה והטעם כי אחר
ששכן הארון בבית עולמים לא יצא עוד למלחמה לפיכך היתה התשובה ה׳ צבאות הוא מלך הכבוד סלה שהראה כבודו
בבית העולמים׳ ואמר ה׳ צבאות׳ לפי שכל צבאות ישראל היו באים בזה הבית ולא יקריבו אלא בו:

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהֹוָה נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ אֱלֹהַי
בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־
יַעַלְצוּ אֹיְבַי לִי׃ גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ
יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם׃ דְּרָכֶיךָ יְהֹוָה
הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ הַדְרִיכֵנִי
בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי
אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם׃ זְכוֹר־רַחֲמֶיךָ
יְהֹוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ חַטֹּאות
נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־
אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהֹוָה׃ טוֹב־וְיָשָׁר יְהֹוָה
עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ יַדְרֵךְ עֲנָוִים
בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ׃ כָּל־
אָרְחוֹת יְהֹוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ
וְעֵדֹתָיו׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהֹוָה וְסָלַחְתָּ
לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי־זֶה הָאִישׁ יְרֵא
יְהֹוָה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב
תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ סוֹד יְהֹוָה לִירֵאָיו
וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהֹוָה
כִּי

לדוד זה המזמור נאמר בא״ב בי״ת וכן יש אחרים כסדר הזה׳ יש אות בראש כל פסוק ויש בפסוק אחד שתי אותיות ולא נודע אלינו מפני מה באלו יותר מבאחרים אלא אם כן מזדמן לו כפיו ברוח הקדש ויראה שכל מזמור שנאמר בא״לף בי״ת הוא לפי גדלו׳ והנה אין בו בי״ת בראש פסוק ולא וי״ו ולא קוף׳ ויש בו רי״ש שתי פעמים׳ ויש אומרים כי הבי״ת היא אלף בי״ת הסמוכה לאלהי׳ וכן וי״ו ולמדני ולא נודע באמת׳ ופירוש נפשי אשא דרך תפלה׳ ויש מפרשים דרך מנחה: (בך בטחתי׳) ולא באחר לפיכך תפלתי לפניך שלא אבושה שאם לא תתן לי שאלתי הנה יש לי בושת בבטחוני ואם תתננה לא אבוש ולא יעלזו אויבי לי: (גם) לא עלי לבדי אני מבקש שלא אבוש אלא גם על כל יראי שמך שיקוים לך אבל אותם האנשים שהם בוגדים בי ריקם יבושו מסברם כי אין סברם ובטחונם בך: (דרכיך) וארחותיך׳ כפל ענין במלות שונות׳ ופירוש דרכיך ה׳ הודיעני כמו שבקש משה רבינו עליו השלום הודיעני נא את דרכיך ואדעך כי כשידע דרכיו ידענו׳ ופירוש הדבר שישכילהו הנהגות כולם שיש בטבעם והתקשרם קנית׳ בקנתם׳ וידע הנהגתו להם בכלל ובפרט וכן שאל משה רבינו עליו השלום בהראיני נא את כבודך שאל גם כן דוד ואמר הדריכני באמתך והוא אמתת מציאותו: (הדריכני) כשאלה ראשונה אמר הודיעני שהיא חכמה שיוכל האדם לדעת אותה והיא חכמת הטבע וממנה ידע הבורא כי היא כסולם לידיעת האלהות וממנה ידע האדם הבורא מה שיוכל לדעת בשהוא גוף אבל אמתת מציאותו ועצמו כפי שהוא בנפש לא יוכל לדעת בעודו גוף לפיכך אמר הדריכני באמתך כאדם שמדריך הנער ללכת מעט מעט עד שירגיל וילך מעצמו וכן פירוש ולמדני הרגילני׳ כי אתה אלהי ישעי׳ שתושיעני מצרות העולם הזה׳ ותתן לי לב לקנות העולם הבא והוא ידיעת האמת׳ כל היום׳ כמו כל הימים: (זכור) לי עתה רחמיך וחסדיך שהיו לי תמיד וזהו כי מעולם המה כלומר מעת היותי היו לי רחמיך וחסדיך כבטן אמי ובגידולי אחרי צאתי וכיון שגדלתני והבאתני עד הלום ראוי לך לחמול עלי כי מעשה ידיך אני: (חטאת) אותם שבימי נעורים יקראו חטאות שלא שלימה דעת האדם ואין שם פשע כי הפשע הוא המרד וכשיהיה אדם גדול בימים עשרים שנה ומעלה שהוא בדעתו יקרא פושע כי הוא מכיר ויודע ועובר פשעו כי הוא מורד באדון המלוה אותו והתפלל על כולם שלא יזכור לו לא זה ולא זה אלא יזכור לו חסדיו ויגמלהו בחסד׳ למען טובך ה׳׳ לא לזכותי אלא למען טובך שאתה טוב וסלח: (טוב) לפי שהוא טוב וישר לא ימאס החוטאים
אלא

כִּי־הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי
וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת לְבָבִי
הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה עָנְיִי
וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־חַטֹּאותָי׃ רְאֵה־אוֹיְבַי
כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה
נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃
תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים
אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃

אלא אם ירצו לשוב יקבלם ויורם אותם הדרך הישרה · ופירו׳
בדרך כפתרו״ת הנ״ת הדרך הידוע והיא דרך תשובה והיא
ידוע לבני אדם מאתו ימי׳ בראשית שהורה דרך תשובה
לקין המוטא ואמר לו אם תטיב שאת׃ (ידרך) אותם
הנכנעים ישבים מחטאם ידריכ׳ במשפט התשובה ויכין לבם
לדעת משפטי הא׳ ודרכיו וזהו וילמד ענוים דרכו והוא כפל
ענין במלות שונות · וטעם במשפט כפתרו״ת הנ״ת כי הוא
ידוע בתורתו׃ (כל) ארחות ה׳ · כל הדרכים אשר נוה
בתורתו הא׳ יתברך ללכת בהם חסד ואמת אין בהם
נפתל ועקש · לנוצרי בריתו ועדותיו · לא למעקשי׳ כנוכה
שלא יוכלו להכיר האמת׃ למען שמך שנקרא טוב וסלח ·
וסלחת לעוני כי רב הוא · העון המיוחד שהוא גדול מכל
העונות שעשה והוא עון בת שבע · ואף על פי שבקשתי
מלפניך מחילה על אותו העון · אני שוכה לך לבקש מחילה כי רב הוא׃ מי · מי שירצה להיות ירא ה׳ יכין לבבו כי הא׳
יעזרנו ויורנו בדרך שיבחר הא׳ שילך בה האדם והוא הדרך הטובה ויש מפרשים שיבחר האדם׃ נפשו · אם ילך בדרך
שיורנו · בטוב תלין · במותו וזה עיקר שכר האדם · וזרעו ירש ארץ · למען צדקתו יברך הא׳ בניו אחריו כנגלנו׃
סוד ה׳ · לא יגלה כי אם ליראיו כי המתעסקי׳ בחכמה אם לא יהיו יראי הא׳ ושלמים במצותיו לא יגלה להם סוד הא׳ ·
ובריתו להודיעם · להודיעם בריתו שיגלה גם סודו והברית הוא שכורת עם הנשמה להשכילה ולהשבעה אל כבודו בהפרדה
מהגוף׃ עיני · הוא שבטי ואליו אני נושא את עיני לא לעזרת אחר · מרשת רגלי · פירוש מרשת העונות או מרשת
האויבים לפי שמשכתם שהם חושבים ללכדני ועד הנה דבר בצרכי הנפש ועתה ידבר בצרכי הגוף שיצילהו מאויביו כמו שזכר
בהם בתחל׳ המזמור אל יעלצו אויבי לי כי גם הם מצרכי הנפש כי אם יטרידוהו האויבי׳ לא יהיה לו פנאי בצרכי הנפש׃
פנה · אעפ״י שאני מלך ויש לי עם רב יחיד אני כי אינני בוטח ברב חיל אלא בגבורתך לבד · ועני פירושו כנכנע כלומר
אעפ״י שאני מלך איני מתגאה במלכותי אבל אני שפל ונכנע׃ הרחיבו · הצרות מושכם בלבי · כלומר כי רבות הם
ובאמרו כי הצרה הרחיבו הוא דרך בזות · לכן אני זועק אליך מהם שתוציאני ממצוקותי שאני נלכד בהם כי אם לבבי נלכד
במצוקות וצרות לא יהיה לבבי פנוי לעבודתיך׃ עניי · כמו שפירשתי עני · ועמלי · שאני עמל במלחמות ושא לכל חטאתי ·
שיהיה עניי כפרת חטאתי · כי עמלי הוא למצוה שאני נלחם בעד ישראל׃ ראה אויבי · פלשתים ואדום עמון ומואב וארם ·
ושנאת חמס שנאוני · שלא הרעותי להם והם נלחמים בי׃ והצילני מידם · כי הם אורבים לנפשי לפי שלא הצליחו על
ישראל מעת שמלכתי׃ תם · כי עמי התום והיושר ועמם העול והחמס · והתום והיושר יצרוני מרע תם כי בכל צרותי
קויתיך׃ פדה אלהים · כן בקי״ בן לפסוק מותי פדה את ישראל מכל צרותיו׃

לְדָוִד שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי בְּתֻמִּי
הָלַכְתִּי וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי
לֹא אֶמְעָד׃ בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צָרְופָה
כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי
וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ לֹא־יָשַׁבְתִּי עִם־
מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים לֹא אָבוֹא׃
שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־רְשָׁעִים לֹא
אֵשֵׁב׃ אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־
מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃ לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה וּלְסַפֵּר
כָּל

שפטני ה׳ וראה אם לבבי ישר אליך וכפי לבבי שפטני ·
כי אני בתמי הלכתי · כלומר בתם לבבי ·
ובכל אשר היה לי בטחתי בה׳ לפיכך אין ראוי לי שאמעד׃
בחנני · וכפי שתמצא בלבבי תדינני · צרפה כליותי ·
תמצאם ככסף נקי · ואמר כליותי כי הם היועצות · ואמר
לבי כי הוא המכין ובעל המחשבות · וכתב צרפה על כל
מחשבה ומחשבה שהיא בלא שום סיג · וכפי מחשבותי שפטני
כי אעפ״י שמעשי אינם טובים לפעמים לבי הוא ישר בכל
עת · ולפי המעשים אמר אל תבא במשפט את עבדך׃
כי · לפיכך לא נטה לבי מאחריך כי תמיד חסדך לנגד עיני
לפיכך התהלכתי באמתך · באמת וביושר לבב׃ לא ישבתי ·
כי שאלמד ממעשיהם ומדרכיהם הרעים · ועם נעלמים ·
שעושים חטא בסתר ונעלמים מבני אדם לא אבא לא די שלא
עשיתי כמותם אף לא נכנסתי עמהם במקום שהיו ·
ועוד כפל ענין במלות שונות ואמר׃ שנאתי · להתחבר
עמהם ולשבת אתם אבל יושבי בבית אלהים ועם אלך תמיד
ובארחץ בנקיון כפי שלא יהא בי שום עון כשאבא להקריב עולות או אסובבה את מזבחך ה׳ · לא כרשעים שמביאים
עולות

כל נפלאותיך: יהוה אהבתי מעון ביתך
ומקום משכן כבודך: אל תאסף עם
חטאים נפשי ועם אנשי דמים חיי:
אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שחד:
ואני בתמי אלך פדני וחנני: רגלי עמדה
במישור במקהלים אברך יהוה:

עולות בידיהם שדמים עלאו: לשמע. כמו להשמיע. אמר אסבבה מזבחך להשמיע שם בפני קהל קדושים תודה בקול רם והוא שיהיה מודה בפניהם על הספדים שעשה לו האל ולספר כל הנפלאות שעשה עמו בעתות צרותיו: יהוה אהבתי. קהל מרעים שנאתי. אבל מעון ביתך אהבתי והוא הבית שהיה בו הארון ושם הלויים והכהנים משרתי האל כמו אסף ואחיו. ומקום משכן כבודך כי במקום שהיה בו הארון שם היה שוכן הכבוד על אנשי רוש הקור׳: אל. וכיון שבחרתי אני חברת הצדיקים אל תאסף עם חטאים נפשי כלומר שלא אמות מיתת חטאים כי נפשם כמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו ונפשי תאסף אל כבודך במותי: (זמה) ענין תועבה ומעשה הרע כמו ההרג והמכה שיעשו בידיהם וכן השחד שיקבלו כמו שאמר וימינם מלאה שחד. ויש לפרש בידיהם ברשותם. ממון שקובץ מגזל ועון: (ואני) לא אתעסק בדברי ערמה לא במחשבה ולא במעשה. פדני וחנני. פדני מהצרות וחנני טובך כפי שתראה תם לבבי ואז אודה את שמך ואומר: (רגלי) כלומר שלא מטה רגלי לפיכך במקהלים אברך ה׳:

לדוד יהוה אורי וישעי ממי אירא
יהוה מעוז חיי ממי אפחד:
בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי
צרי ואיבי לי המה כשלו ונפלו: אם
תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום
עלי מלחמה בזאת אני בוטח: אחת
שאלתי מאת יהוה אותה אבקש שבתי
בבית יהוה כל ימי חיי לחזות בנעם
יהוה ולבקר בהיכלו: כי יצפנני בסכה
ביום רעה יסתרני בסתר אהלו בצור
ירוממני: ועתה ירום ראשי על איבי
סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה
אשירה ואזמרה ליהוה: שמע יהוה
קולי אקרא וחנני וענני: לך אמר לבי
בקשו פני את פניך יהוה אבקש: אל
תסתר פניך ממני אל תט באף עבדך
עזרתי

יהוה אורי. הואיל והוא אורי וישעי ממי אירא. ואמר אורי. כי הצרה דומה לחשכה והתשועה ממנה היא האורה והוא מעוז חיי גם כן ממי אפחד שימיתני כי הנשגב במגדל עוז ירא ופוחד פן ילכדו עליו אויביו וילכדוהו או יצורו עליו עד שימות שם ברעב ובצמא אבל זה אין אני פוחד הואיל והאל מעוז חיי: (בקרב) יש מפרשים בקרוב ענין קרב ומלחמה. כלומר בהלחם עלי. או פירושו כמו שהוא אמר אף על פי שהיו קרובים עלי להמיתני והו לאכל את בשרי לא פחדתי מהם כיון שהאל מעוז חיי וראיתי כי כן היה פעמים רבות כשהיו באים צרי ואויבי לי כלומר בעבורת להכשילני ולהמיתני והפילני היה כרעו ונפלו: (אם) אפילו תחנה עלי מחנה גדול ואני במעט עם לא יירא לבבי כי לבי מבטיחני באלהים. בזאת אני בוטח. בזאת האמירה שאמרתי כי ה׳ אורי וישעי ומעוז חיי: (אחת) אמר אחת היא כי בבטחוני בו יצילני מכל צרה אף על פי כן שאלה אחת אני שואל ממנו. וכפל הענין עוד ואמר אבקש להודיע כי בכל לבו מבקש אותה להשקוטו מהמלחמות שלבו טרוד בהם ומתעסק בדרכי הגוף וכל חשקו שיהא נופש ולבו פנוי לשבת בבית ה׳ והוא הבית שהיה שם הארון להתעסק בעבודת האלהים בדרכי הנפש. וזהו לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו שיהיה לי פנאי לבקר ולחפש בשכלים הנפרדים שהם מלאכי שמים אשר הנפש נגזרה מהם ואליהם תשוב: (כי) עתה בהתעסקי בדרכי הגוף יעשה עמי טובה ויתן שאלתי ויצפנני בסכה מורא האויבים שלא ישיגוני. וזהו ביום רעה שהם חשבו לעשות לי רעה והוא יסתירני בסתר אהלו וירוממני כצור שלא יש ביד אויב: (ועתה) בהכללי מאויבי שהיו סביבותי ואזבחה באהלו זבחי תרועה כלומר זבחים עם תרועה ושמחה והודאה שהצילני מאויבים רבים ואשירה ואזמרה לו. כל זה הספד הוא עמי אבל זאת השאלה הנזכרת אני שואל ועל זה אמר שמע יהוה: (לך) שואל תמיד בעבורך לפני בקשו כמו שאמר אף לילו׳ יסרוני כליותי לבי יסרני בעבורך ואומר לפני שתבקשו ותפלה שנמתם אליך ובעבור זה את פניך ה׳ אבקש והיא השאלה ששאלתי כי לבי יעבני כן: (פניך) שאבקש אל תסתירם ממני. אל תטשני. בעסקי העולם הזה שהם אף וכעס למתעסק בהם והואל תט באף. עזרתי היית. עד הנה היית עזרתי בדרכי הגוף. ועתה בשאלי עזרתך בדרכי הנפש. אל תטשני ואל תעזבני

עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי׃ כִּי־אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי׃ אַל־תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ־בִי עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃ לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־יְהוָה בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃

אלהי ישעי · כי הושעתני מצרי · כן תושיעני מעמל הגוף ואתעסק בדרכי הנפש: (כי) אחר שיצאתי מגדולם אספתני אתה כלומר וזכית לי תקיית ודרכי · ואחר שאני מעשה ידיך ואספתני עד הלום הורני ה' דרכך: (הורני) כבר פירשנו מה שהיה מבקש · למען שוררי · הם האויבים המביטים אותו בעין רעה · והם חושבים כי אין לי חלק בה': בנפש צרי · ברצון אויבי תאותם ורצונם שלא יהיה לי פנאי לעבודת האלהים אלא שאתעסק כל ימי במלחמות בעמל הגוף · כי קמו בי וכו' · שהם מעידים בי ומדברים בי דברי חמס לאמר שאני רשע ואיש דמים ואין לי חלק בה': לולי · הם היו בי עדי שקר ומדברים חמס וכמעט אבדתי מדבריהם לולי שהאמנתי ולא חששתי והאמנתי שיש לי תקוה בה' ואראה בטובו לעולם הבא והוא נקרא ארץ החיים · ואמר לחיי העולם הבא ארץ חיים · ואף על פי שאין לנשמה מקום כל שכן ארץ אלא לפי שכמשל סוד העולם הבא לגן עדן שהוא מקום מיוסבם בארץ והיא נקראת ארץ חיים כן כאשר נגרש האדם ונקנס עליו מיתה וכל זה להבין השומעים דרך משל כמו שנקרא גם כן משפט הרשעים בגיהנם והוא מקום בארץ סמוך לירושלם והוא מקום כמאם ומשליכי שם הטמאות והנבלו' והיה שם אש תמיד לשרוף הטמאות והנבלות לפיכך נקרא על דרך משל משפט הרשעים גיהנם: קוה · ומרוב האמנתי בה' אני אומר כנגד נפשי כל היום קוה אל ה' אל תפחד לדברי האויבים · חזק ויאמץ לבך אם תחזק בדרכיו הוא יאמץ לבך שלא יפחד לדברי האויבים · וקוה אל ה' · פעם שנית רוצה לומר שתהיה בו התקוה תמיד לא תמוש מלבבו:

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן־תֶּחֱשֶׁה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ אַל־תִּמְשְׁכֵנִי עִם־רְשָׁעִים וְעִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי שָׁלוֹם עִם־רֵעֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם׃ תֶּן־לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם לָהֶם׃ כִּי לֹא יָבִינוּ אֶל־פְּעֻלֹּת יְהוָה וְאֶל־מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם וְלֹא יִבְנֵם׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי־שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי׃ יְהוָה עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי

ומשירי

לדוד · גם זה המזמור מענין המזמור שלפניו שקורא אל ה' להשקיטו מעסקי העולם שיהיה פנוי להתעסק בעבודת האלהים ובזה יכופרו עונותיו ששברו ותקרב נפשו אל האלהים ואמר צורי אל תחרש ממני שלא ישמע אל שאלתי כי יראתי פן תחשה ממני ונמשלתי עם יורדי בור פן אהיה כמו הרשעים יורדי גיהנם שתלך לאבדון נפשם במות': ואלת תחרש כמו תשתוק כלומר שתעשה עצמך כחרש שלא תשמע ולא תענני בתפלתי: דביר קדשך · הבית שהיה שם הארון כי שם הכבוד וטעם בנשאי ידי כמבקש עזר שאם' שפירשו ידו שיקבלהו בעזרתו · ויתכן פירוש אל דביר קדשך כדביר קדשך · או יהיה כמשמעו כי לנכח המקום ישא ידיו והוא על דרך משל כמו סולם לעלות התפלה לכסא הכבוד · או יקרא דביר קדשך · השמים כמו שקראם היכל והר קודש כמו שפירשנו: אל תמשכני · שלא אמות מות רשעים · דברי שלום · כי רוב הרשעים אינם מגלים בעצמם ברשע והם דוברי שלום עם ריעיהם ויחשבו רעה בלבבם: תן · כי אין יודע לבבם אלא אתה שאתה יודע הנסתרות לפיכך שלם להם כמעשיהם הרעים: כי · אינם מתעסקים בעבודת האל כי אם בהבלי העולם שהם מתאבים ומביטים עליהם והתבונה והתבוננה בפעולות ה' ובמעשה ידיו היא מעבודת האלהים והיא להבין בסבות הטבע ובפעולותיו ומעשה ידיו בשמים ובארץ ומהם יתבונן כי מעשה אלהים ושהכל עשהו והוא הסבה הראשונה · יהרסם ולא יבנם · דרך תפלה · ולא יבנם · עוד אחר שיהרסם · וטעם הדבר הזה לא יבינו אל פעולות ה' הוא יהרוס פעולתם ומעשה ידיהם: ברוך · יהוה דרך נבואה כתן הודאה לאל שם זע תפלתו · וכן היה כי באחרית ימיו היתה שבה עלת ה' שהשקעו אבשלו שלא יצא עוד מהם למלחמה: יהוה עזי · כפורק שצין ואמר דרך שבח והודאה ה' עזי ומגני שהצילו מאויבי כגוב · בו בטח לבי · שיעזרני ותוכו אעפ"י שהייתו בסכנה גדולה · ונעזרתי ויעלוז לבי · אין צריך לומר אם נוכל מיתות שמחם אלא פירושו ויעלוז לבי שבלי לפי שאותה סבה נסבעו אבשי שלא אלא לאלמיתיצד ומם זה השכל שנפרד מעסקי העולם

ויסס

וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ׃ יְהוָה עֹז לָמוֹ וּמָעוֹז
יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא׃ הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ
וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־
הָעוֹלָם׃

ומשירי אהודנו · ויהיה לו פנאי להתעסק בדרכי האלהים · לפיכך אתן לו הודאה · וממה אתן לו · משירי אהודנו בשירות ובזמרות: יהוה · וכיון שישב הוא בבית ה' התפלל על ישראל שיהיה להם עוז בצאתם למלחמה שלא ירך לבבם כשלא יהיה הוא עמהם למלחמה · ויתן ה' להם עוז במלחמות' ויגברו על אויביהם · משיחו הוא · אמר על עצמו שהוא משיח כלומר כאשר היית מעוזי · וי"ו ומעוז · שבינה כאשר: הושיעה הושיעם מאויביהם וברכם במעשה ידיהם · ורעם · שיהיו כרועה עדרו ירעם · ונשאם · על העמים · עד העולם · תפלתי עליהם כן בימי כן אחרי תהיה כל ימי עולם · ופירוש עד העולם · עד סוף העולם:

מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים
הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ
לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה
בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם
אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃
קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ קוֹל
יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי
הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן
וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב
לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר
יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל
אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר
כָּבוֹד׃ יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה
מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה
יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

עד כאן יום ראשון

הבו ביאו תנו לה' כבוד ועוז · ותנו עוז לאלהים · והכתיבה בדבור ובהודאה והכפל לחזק הדבר יכפל עוד · הבו לה' כבוד שמו · שתתני לו בדבריכם הכבוד והקדושה כי ההדר הוא הכבוד: קול לפי דעתי כי המזמור הזה לעתיד לימות המשיח ובני אלים הם ישראל שהם בני אברהם יצחק ויעקב והמשיל מלכי האומות לארזים וכן להרים כמו שהוא מבאר הכתוב ונפסוק וזה המשיל האומות שהיו עובדי ע"א למים לפי שהם שלוים ומלאים כזה העולם מכל טוב כימים לים מכסים · והמשיל במרבבם מורב המים ואפשר שזה הוא כמשמעו כי כן יהיה לעתיד · ואמר קול ה' על המים רצה לומר על שלות האומות ועל טובם הרב ואמר כי אל הכבוד הרעים עליהם בקולו ר"ל ישמיע' ואז יראה כבוד לנשארים ויאמרו עליו אל הכבוד: קול ה' · יבוא להם בכחו והדרו ובכבודו עד שיכירו כי כל כחם הבל ואין לאל ידם להנצל ממנו · וזה שהמשיל האבידו אותם לקול לפי שהקול לא יראנו האדם ולא ירגישנו כי אם בשמוע ויבהל ויפיל וימות כן ילחם ה' עליהם בלא חרב וחנית · ויתכן לפרש הענין כמשמעו כי במלחמת גוג ומגוג שילחם האל כתיב ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף וגו' ואמר ויהיה אותו הקול לאויבי השם בכח שימיתם ויפילם ויהיה לישראל להדר שלא ימיתם: ארזים הם התקיפים והחזקים מאויבי השם · ואמר ארזי הלבנון · לפי שהוא יער בארץ ישראל יש בו ארזים גבוהים ואע"פ שיש במקומות אחרים כיוצא או יותר ממנו הנביאים מדברים על ההווה ועל הקרוב אליהם · וכן לבנון ושריון שהם הרים בארץ ישראל: וירקידם הארזים ירקדו כמו עגל שהוא קל בעודו קטן ורוקד ורץ ור"ל שיפלם ויניעם ממקומם וכן ההרים כמו לבנון ושריון ירקידם · כמו בן ראמים · כי הקטן הוא קל ורוקד כן יניע אויביו וישלטם ממקומם: חוצב כמו קול הרעם שחוצב בו להבות אש והם הברקים שישרפו · כן קול חרון אפו עליהם שישרפם ויכלם: יחיל יבהיל המדבר · והוא על דרך משל · והזכיר מדבר לפי שאין בו ישוב ובכין יראה אדכו ורעבו יותר · ואמר מדבר קדש שהוא מדבר גדול ונורא ורצה לומר יחיל מדבר אויביו ואחרונם: אילות הם הקלים ברגליהם · והחזקים · והמשילם באריות ובהרים · והקלים המשילם באילות שהם קלים ברגליהם או רוכבי הסוסים לא ימלטו ברגליהם או לפי שהמשיל ארץ אויבי השם למדבר המשיל השוכנים בה לאילות שהם שוכני מדבר · ויחשוף בסבל האילות הכופפת שלא כזמנה אמר הם במשקל יפעול אלא בפתח כמו ימלוך ויעבור והחתים · ופירוש ויחשוף כי בהפיל הארזים הנה היערות מגולות · ובהיכלו כלו אומר כבוד בהיכל ובירושלם יתנו כבוד לאל שנשפט את אויביו והכניעם עד אותו היום: יהוה · ויאמרו הכל ה' למבול ישב אלו הימים הם כימי המבול שישב על כסא המלוכה כשלא היו מכירים האל אנשי העולם ויאמרו לאל סור ממנו וגו' ומה ישפל שדי למו וכשהביא עליהם את מי המבול הכה אם אפריהם הכירו כי לה' המלוכה וזה והוא השיתו לבשירו' וכן עתה לימות

אשיבנו אויבי ה׳ שלא יראו מהאל ולא הכירו אותו למלך ושהוא אדון העולם כאשר יעשה להם משפט אשר ישובו לאל ויהם ידעו ויאמרו וישב ה׳ מלך לעולם: (יהוה) ואז עוז ה׳ לעמו יתן ויכניע כל אויביו כפניהם · ה׳ יברך את עמו בשלום · כי לעולם לא יהיה להם עוד מלחמה:

מזמור שיר חנכת הבית לדוד:
ארוממך יהוה כי דליתני ולא
שמחת איבי לי: יהוה אלהי שועתי
אליך ותרפאני: יהוה העלית מן שאול
נפשי חייתני מירדי בור: זמרו ליהוה
חסידיו והודו לזכר קדשו: כי רגע באפו
חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה:
ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם:
יהוה ברצונך העמדתה להררי עז
הסתרת פניך הייתי נבהל: אליך יהוה
אקרא ואל אדני אתחנן: מה בצע בדמי
ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמתך:
שמע יהוה וחנני יהוה היה עזר לי:
הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי
ותאזרני שמחה: למען יזמרך כבוד ולא
ידום יהוה אלהי לעלם אודך:
למנצח

מזמור חברו דוד שיאמרוהו בחנוכת בית המקדש אעפ״י שאין בזה המזמור זכר הבית הזכיר בו
בליית פשעיו שהיו חושבים אויביו שלא תתקיים לו המלוכה ולזרעו אחריו לעולם אותו עון · ולא היו מאמינים כי הבן שיולד לו מאותה האשה יהיה מלך ויבנה ב״ה לפ׳ שיהיה ממקום סליחה וכפרה · וכיון שהמלך שלמה וראו כי בנה הבית הכירו כל ישראל כי מה׳ היתה מלכות שלמה והואיל נולד לו מאותה אשה ידעו באמת כי נמחל לדוד אותו עון לגמרי ווהו לדוד שיזכר בו סליחת חטאיו שהוא רפואת נפשו כי בזה העניין נודעה הסליחה לכל אדם: (ארוממך) שהגבהתני מבור החטא ואתה העליתני ממנו · ולא שמחת אויבי לי · שאם לא סלחת לי היית משמח אותם בעבורי: (שועתי) שתסלח לי וכן עשית וזהו ותרפאני שרפאת אותי מחולי הנפש כי אעפ״י שהענשתני בעה״ז הכל הוא טוב בעיני כיון שרפאת נפשי שלא ארד לגיהנם: שאול ובור פי׳ גיהנם והוא משפט לרשעים · מיורדי בור כתוב בו״ו כמו ונמשלתי עם יורדי בור · וחייתני · ר״ל הבדלתני מהם · וקרי מירדי בקמץ וב״א מק״ר וכמשך הקמץ תחת הי״וד כמו תחת רדפי טוב: זמרו כל החסידים והצדיקים ראוים לזמר ולהודות לאל על זה כי ישלם לשכים אלין שלא יאבד החסיד בחטא פעם אחת אפילו יהיה החטא גדול · והודו לזכר קדשו · כמו והודו לשמו כי שמו הוא זכר קדשו כי בו נזכרהו כי אמיתת עצמו לא ידענו:
(כי) אם יכעס על האדם · רגע ומעט זמן יהיה כעסו וכן נראה לו לדוד העונש בעולם הזה שהיא הבשורה בסליח׳ העון אבל רצונו עם רצויו יהיה זמן רב וחיים ארוכים שהם חיי עולם הבא כי מדת הטובה ממנו יתיר׳ על מדת הפורענות · בערב ילין בכי: אם לערב ילין האדם בבכי לבקר יבשרנו ברנה · והמשיל עתה בכי ורנה לערב שהיא חשך ועת הישועה והטובה לבקר שהוא אור ושמחה: (ואני) כשהייתי שליו ושקט שלא משל בי יצר הרע הייתי חושב שלא אמוט ולא אחטא לעולם שלא יהיה כיצר הרע כח להטותי מן הדרך הטובה: (להררי) פירושו לשכלי שיהיה הררי העומדת בעוזתי שלא נכשלתי כהסגני כך ולא היה בי יצר הרע לקחת שכלי כי במקום עוז היה אבל כשהסתרת פניך רגע ממני ולא היית בעזרת שכלי או לכנותי לפי שהייתי מתפאר בעצמי או לענש חטא שקדם וזה רפית יד עזרתך הייתי נבהל ונכשלתי במחשבתי ונבר יצרי על שכלי · וזו פירשנו אותו פס והוא סבר בי״ת השמוש בעוז ואיפשר שהוא תואר בשקל לפס קום מעוז לתוס: (אליך) וכשעבר עלי החטא מה עשיתי · קראתי אליך כידעתי כי אין לי רפואה בלתך וידעתי כי הייתי חייב מיתה אליך בגיהנם ואמרתי מה בצע וכו׳:
בדמי הוא נפשי כי הדם הוא הנפש והנפש שהוא היא הקיים הטבעיים ואמר מה בצע בחיי אם ארד אל שחת אם סופי לגיהנם וארד במותי שמה למה לי חיים ולמה הבאתני בעולם הזה אם לא לקנות עולם הבא כי הטפשים במותם לא ישאר אחריהם דבר כי אלא הכל ירד לעפר והעפר לא יודך ולא יגיד אמיתך אלא הרוח שתשוב אל האלהים אשר נתנה ואם לא זכתה בחיים לא תשוב אל האלהים ואם תבלם לי אודך בחיים ובמות: שמע וקראתי אליך ואמרתי שמע ה׳ וחנני אם מעה רגלי היה עוזר לי ובלם לי: מספדי שהייתי מתאבל על נפשי אם תאבד הפכת ובשרתני על יד נביאו נס ה׳ העביר חטאתך לא תמות · שקום שאזורתי והתענתי על חטאי פתחת אותי בבשורתך · ותאזרני שמחה · תחת השק:
למען יזמרך כבוד הוא הנפש כנגד מה שאמר היודך עפר אבל הכבוד יזמרך · וזכר הכבוד שאין לו דמיון והפסק וזהו לא ידום · ולפיכך אמר אלהי לעולם אודך כל ימי חיי אודך בעבור זה שסלחת לי וידעתי כי כבודי ישאר אחרי ויזמרך לעולם ולא ידום:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי
אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ
פַלְּטֵנִי׃ הַטֵּה אֵלַי אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה
לִי לְצוּר מָעוֹז לְבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי׃
כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה וּלְמַעַן שִׁמְךָ
תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי׃ תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ
לִי כִּי אַתָּה מָעוּזִּי׃ בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי
פָּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי
הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי־שָׁוְא וַאֲנִי אֶל־יְהוָה
בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר
רָאִיתָ אֶת־עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי׃ וְלֹא
הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד־אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב
רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי צַר־לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס
עֵינִי נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי
בַּאֲנָחָה כָּשַׁל בַּעֲוֺנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃
מִכָּל־צֹרְרַי הָיִיתִי חֶרְפָּה וְלִשְׁכֵנַי מְאֹד
וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃
נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד׃
כִּי שָׁמַעְתִּי דִּבַּת רַבִּים מָגוֹר מִסָּבִיב
בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי זָמָמוּ׃
וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְהוָה אָמַרְתִּי אֱלֹהַי
אָתָּה׃ בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד־אוֹיְבַי
וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ
הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יְהוָה אל

למנצח זה המזמור חברו דוד כשהיה בורח מפני שאול: (חסיתי) וכיון שחסיתי בך אל אבושה לעולם בצדקתך לא בצדקתי: (לצור) מפני רודפי שלא ישיגוני ואשגב בך כמו שישגב אדם בצור גבוה · לבית מצודות · מגדל: (כי) אתה היית סלעי ומצודתי ומכאן ואילך גם כן לימען שמך לא למעני תנחני: (תוציאני) לפי מחשבתם שהם חושבים כי כבר לכדוני ולא אוכל להמלט מידם תוציאני · ופירוש מרשת זו כמשמעו כי היה ידוע רשתם לכל · ויש מפרשים זו טמנו כמו אשר · מעוזי · כתב בו"ו עם הדגש: (בידך) הם מארבים לנפשי ואני אפקידנה בידך וידעתי שתפדה אותי מידם · פדית עבר במקום עתיד · ה' אל אמת · כי אתה אל שפירושו חזק ויש יכולת בידך להפדותי ואמת שתקיים דברך שאמרת שאני אמלוך: (שנאתי) כי אני בברחי מפני שאול לא שאלתי למנחשים על טלטולי אלא על ה' בטחתי לבדו כי אותם המנחשים שנאתי אותם כי הם שומרים הבלי שוא · אל ה' · כמו על ה' כי ינוא לשון בטחון קשור עם מלת אל כמו בטח אל ה' בכל לבך: אגילה אחר שתעשה עמי חסד ותצילני מידם שלא אפחד עוד מהם אגילה בחסדך ואודה לך על זה · שראית את עניי וידעת בצרות נפשי · ופירוש ראית וידעת ראית שפנית אלי להוציאני מן העוני שהייתי בו לא העלמת עיניך ממני וכן ידעת כשהיית' בצרות הכרת והשגחת עלי להיטיב לה: אויב זה שאול שאמרו הזיפים להסגירני בידו וכיון שלא היה דומה להסגירני בידו העמדת במרחב רגלי מן המצר שהיו בו העמדתם במרחב כל זה אודה לפניך כשאנצל מידם שלא אפחד עוד מהם · ועתה שב לתפלתו ואמר חנני ה': עששה · מגורת יאכלם עש כלומר נרקבה בכעס האויב עיני ממני · נפשי ובטני נרקבה גם כן מרעב ומלמ' כי פעמים רבות היה לו רעב ומאד בברחו · ואמר נפשי · שהיא הנפש המתאוה לאכול · ובטני · הקרבים שאוספים המאכל ובראשם האסטומכא כי בה הרעבון והשבע: כי שמעת שהכה דוד הפלשתי שאמרי הנשים נגיד כרבבותיו כאמר ויהי שאול עוין את דוד והיה דוד בינון ואנחה · כשל בעוני כחי · אמר כי בהאנחה כשל כחי מפחדי מפני שאול כי האנחה שובר' גופו של אדם · ומה שאמר בעוני כחי כאדם האומר בעונותי אירע לי כך וכך · ועצמי עששו · שהם כח באדם ומוסדות הגוף כלו נרקבו: מכל מהרעות שעושים לי כל צררי הייתי חרפה שאני בורח מפניהם · ולשכני מאד · אני חרפה לעם נכרי כי אם לשכני שהם ישראל שהם מחרפים ומבזים אותי · ופחד למיודעי · שהם אוהבי וכני משפחתי אני פחד להם שהם מפחדי' עלי פן אחפה גם אחד בידי שאול: רואי בחוץ נדדו ממני · מי שרואה אותי ממיודעי בברחי נדדו ממני כלומר פוחדים ורועדים ממה שרואים ממני כי הרועד מתנודד גופו: נשכחתי כל כך מיודעי פוחדי' עלי עד שכח ייאשו ממני ונשכחתי מלבם כמת שישתכח מלב אוהביו שאין להם תוחלת לשוב אליהם עוד · וכן כלי אובד שמתייאשים הבעלים ממנו: כי יש לי צער מסביב כי אין מגורי מפאה אחת שאשמר ממנה אלא מסביב · בהוסדם · שהם מתייעצים יחד עלי ומוציאים דבה עלי לשאול והשבו לקחת נפשי ולא לבד · ולקחת אותי לעבד כי אם לקחת נפשי: ואני הם חשבו לקחת נפשי ואני בטחתי עליך כי אמרתי אלהי אתה כלומר אתה אדון ושופט עלי לא הם: עתותי העתים שהם חושבים לקחת אותי ואומרי' לנפשי בידך הם ולא בידם לפיכך הצילני וכו': על כמו ש · ואור הפנים היא הישועה וההצלחה · בחסדך ואע"פ שאיני ראוי: אל אבושה · שלא אשוב ריקם מלפניך אבל הרשעי' יבושו מתקותם · ידמו לשון כריתה ·
לשאול

אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים
יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃ תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר
הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃
מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ
פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ
תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ
יְהוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃
וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ
אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃
אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר
יְהוָה וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃
חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים
לַיהוָה׃

לשאול לקבר: (תאלמנה) המוזכרים על ידך לשאול. על צדיק. על עצמו ועל צדיקים אחרים. עתק. דבר עתק וחזק: (מה) הרשעים מדברים דברים עתיקים על הצדיקים לפי שרואים אותם שפלים. ואינם יודעים מה גדול הוא הטוב אשר צפנת להם לעולם הבא ואם בעולם הזה שפלים יתרוממו לעולם הבא ומלבד זה פעלת ועשית טוב רב להם פעמים רבות בעולם הזה וזהו נגד בני אדם לפי שלא יבושו בעיניהם מפני שהם חוסים בך: (תסתירם) דרך תפלה או דרך נבואה. בסתר פניך. בסתר רצונך. כי כשפונה אל האדם ר"ל שהוא רוצה בו. וכשיעלים עיניו ממנו הוא שונאו. מרוכסי איש. מגאות בני אדם ומגבהותם כמ"ש בגאוה. תצפנם בסכה מריב לשונות כמו שאמר דבת רבים: (ברוך) ואז אומר ברוך ה' כי הפליא חסדו לי כל דבר שלא היתה הצלתו כדרך בנבואה אמר זה. בעיר מצור הייתי כשנגב בו כאלו הייתי בעיר מצור. ומצור. ענין חוזק: (בחפזי) שנא' ויהי דוד נחפז ללכת מפני שאול שהיה או בבהלה גדולה. נגרזתי מנגד עיניך. כמו נגזרתי מענין גרזן. אמר שחשבתי באותו העת שהושלכתי מנגד עיניך ולא תפנה אלי עוד. אכן שמעת קול תחנוני והסבות סבות להצילני שבא המלאך ויאמר מהרה ולכה כי פשטו פלשתים על הארץ: (אהבו) כמו כשנגל מפני אותי הגרזן והרוב יבא בפתאם כמו ושמטו את הפסח. אמר הדין עליכם שתאהבו אותי כשתראו מה עשה עמי כי אמונים נוצר ה' שנצרני מכל אויבי. אמונים תאר. ומשלם על יתר עושה גאוה האמונים כ נר מיד הגאים המדברים בגאוה והעושים בגאוה ישפילם ומשלם להם על יתרם ועל גאותם: (חזקו) כל המיחלים לה' כי הוא יאמץ לבבכם:

לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע
כְּסוּי חֲטָאָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם לֹא
יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃
כִּי־הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־
הַיּוֹם׃ כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ
נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי
אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה
עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן
חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל
כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף
מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה
סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי
סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־ז
תֵּלֵךְ

משכיל כבר כתבנו בפתיחה ובמזמור הרביעי טעם משכיל ושאר ראש המזמורים. אמר אשרי מי שנשא האל על פשעו וכסה את חטאתו בתשובה שישוב אל האל והנה אשריו שהיה נקי מעון לעולם הבא. ומלת נשוי בדרך בעלי ה"א ועוד כפל הענין ואמר: (אשרי) אדם לא יחשוב ה' לו עונו למאומה כלומר שנשאו כראותו יושר לבבו ששב אל ה' בכל לבו וזהו שאמר ואין ברוחו רמיה כי אין תשובתו במרמה כאומר אחטא ואשוב ואמר דוד זה על עצמו שהיה דואג על עונותיו: (כי) ענינו כאן כמו כאשר יאמר כאשר שתקתי ועשיתי בעצמי עיני. בלו עצמי מרוב דאגתי אני שואג עליהם כל היום (כי) ביום ובלילה אני דואג על עוני וזהו שאמר תכבד עלי ידיך שאני דואג ממכתך שלא תענישני עונש גדול כמו שעוני גדול. ולרוב דאגתי כשם בשרי ונהפך השמן לחורב ולייבש. ולשדי הוא כמו השמן ולחותו אמר בחרבוני קיץ. כי בקיץ יתיבשו הענבים והיה דואג דוד שמא לא נמחל העון בעוה"ז ואולי יענש בו בעולם הבא: (חטאתי) אע"פ שהוא יודע הנסתרות אמ' אודיעך כדרך לשון בני אדם כלומר שאתודה עליו בפני לפניך ולא אכסה אותו. אמרתי. חשבתי ואתה. בהתודותי לפניך בלב שלם נשא עלי חטאתי ונשאת עבר במקום עתיד וכיוצא בהם בדבר הנבואה או אמר בשאלת דרך נבואה וסמיכת עון לחטאתי:

תֵּלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ
כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֶדְיוֹ
לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים
מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד
יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה וְגִילוּ צַדִּיקִים
וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃

לפשעי׳ לגודל פשעי׳: (על) כיון שראו כי שמעת תפלתי׳ ונשאת פשעי׳ יתפלל כל חסיד אליך אם קרהו עון · לעת ממוא · לעת שימצא׳ לבו פנוי שיי׳ לבו שלם בתשובה · רק לשטף מים רבים · אם יעשה זה אין צריך לומר שהוא לא ימכד במשאו · אלא אפילו באות בעולם צרות דומות לשטף מים רבים שגוספים הכל · אליו לא יגיעו · כמו שלא הגיעו אלי: (אתה) סייתי סתר לי ומצרות תצלני כל זמן שאני בהם ומענה עיני ולא נמסרתי ביד אויבי · רני פלט תסובבני · רננות ונעקות של הצלה תסובבני כנגד האויבים שסבבוני: (אשכילך) הוכיח למי שישמע תוכחתו יה״ק יחיד או רבי׳ · איעצה עליך עיני · אתן לך עצה מה שראיתי בעיני עצמי כי פשעתי והלכתי בדרך לא טוב ושבתי אל ה׳ בכל לבי ונשא לי בתשובה כן תעשה אתה: (אל תהיו) כמו הבהמה שאין בה תבונה ולא תדע אם תעשה רע ותזיק ולא תבין וצריך לבלום פיה במתג ורסן שלא תקרב אליך לנשוך אותך · אבל אתם הבינו והתוסרו ושובו ממעשיכם הרעים וישלם לכם · וזכר הסוס והפרד שהם נרכבים ויאמו הרוכב הרסן שהוא בפיהם בידו להכניסם אל מקום שירצה לווכעם מן מקום שירצו ללכת ולמנוע פיהם מהזיק · ומתג ורסן אחד · והוא כלי עשוי לבלום פי הבהמה אלא שהם משוכים זה מזה בתכונות עפשיהם עדיו פיו: רבים הבוטח ברוב חילו ולא הבוטח אל בא ולא הבין בשעונותיו רבים מכאובים באים לו ואין מי שיצילהו מהם · אבל מי שבוטח בה׳ ויבין שאין לו משען בלעדיו הבוטח בו לבד חסד יסובבנו הסך הרשעים שיסבבום מכאובי׳ רבי׳: שמחו מי שבוטח או ישמח מריב הטיב שיבא לו מאתי׳ או פי׳ שימלא נפשו בעבודת הש׳ שמחה בבטחונו בו · והרנינו פועל יוצא אתם שימחו והרנינו כל מי שלבו ישר בשרו אותי בטוב מאת האל: בה׳ ב״ת בה׳ במקום למ״ד או תהיה הב״ת כמשמעה וע׳ ריבעכם ותפלתכם בו תהיה לא בזולתו · כלומר האל״ף בקה ושרשו אוה · והסכימה דעת המדקדקי׳ שאל״ף שורש פ׳ א הפועל וה׳ מן לנכין כפעל ויתכן שה׳ מן שורש ושרשו נאה כלומר יפה לצדיקי׳ ולישרי׳ לרנן ולהלל לה׳ כי הם המבינים והמשכיל במעלה׳ ובחסדיו עם ברואיו ובזה משתדלו לא העולם:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה
תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר
בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ׃ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר
חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי־יָשָׁר דְּבַר
יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ אֹהֵב צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר
יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם׃
כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת
תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ
מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא
אָמַר וַיֶּהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְהוָה
הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים׃ עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד
מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃ אַשְׁרֵי הַגּוֹי
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר
לנחלה

בכנור כי כלי הכנור מעוררים הנפש השכלית ועשר׳ אותה · בנבל עשור · חסר וי״ו השימוש והוא כמו בנבל ובעשור הוא כלי נגון שיש לו עשרה יתרי׳ · לפיכך נקרא עשור וכן עלי עשור ועלי נבל: חדש חדשו לו שיר תמיד · היטיבו נגן · בפה וביד תשתדלו לרנן לו: כי ישר האל ומשפטיו ישרי׳ והכל באמונה אין עול יבינו ויודו צדקו ואם יביאם מקרה ישבחו לאל ויודו צדקו ויכירו כי לטובתם הוא ומה שעשה׳ הש׳ באמונה הוא עושהו ישבחו בשיר׳ ובטוב לבב על הרעה כמו על הטובה כי הרעה טובה היא אצלם: אוהב הוא עושה בעולמו פעם צדקה פעם משפט אבל חסד׳ הוא הגוב׳ לפיכך אמ׳ חסד ה׳ מלאה הארץ: בדבר כמו ויאמר אלהים במעשה בראשית והוא הרצון והחפץ וכן וברוח פיו והוא כפל דבר וענה השמים וכל צבאם נעשו בדברו והארץ בכללם: כנס ועוד מחסדי האל על ברואיו שהקו׳ המי׳ מעל פני הארץ וכנס ונקבצ׳ במקו׳ אחד הויתה יבש׳ כי לולי זה לא היתה בריה שם אלא הדגים · ואמרו כנד שהוא הפלא והערימם להורות כי המים גבוהים על הארץ · וכן נראה כי המים שהיו שטוחים על פני כל הארץ כשנקוו במקום אחד כאיו נבהו על הארץ לרוב כי אין במקו׳ שנקוו המים עומק · אע״פ שנגוף הארץ מושפעת ויורדת מפני שהיא כדורי׳ ומ״ם יורדי הים הוא כנגד השפה שהארץ גבוה על שפת הים וזה מהפלאות הבורא שהמי׳ גבוהי׳ ויבואו גלי הים עד המקו׳ שהו׳ השפ׳ ולא יעברו המי׳ לפיכ׳ אמר · נותן באוצרו׳ תהומו׳ כלו הם באוצרות שלא יכלו לצאת משם והנס
באילו

לְנַחֲלָה לוֹ: מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה רָאָה
אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם: מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ
הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר
יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין
הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל
בְּרָב־כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב
חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־
יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל מִמָּוֶת
נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה
לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי־בוֹ יִשְׂמַח
לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ: יְהִי־חַסְדְּךָ
יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

כאלו הפסוקים זכר הארבעה יסודות כי במלת שמים רמז
יסוד האש וברוח פיו רמז האויר והארץ רמוזה בשני הפסוקי'
הנזכרים בפירוש למעלה שאמר וחסד ה' מלאה הארץ: ייראו
וכיון שהוא כן דין הוא שיראו מה' כל הארץ כי הוא תיקן להם
הישוב: כי אם תרצה תפרש אותו על הענין שכתב של
בריאת העולם או על הענין הבא אחריו ה' הפיר עצת גוים ·
אמר כי הוא ברא את העולם ובידו הכל ואין כח באדם לשנו'
בעניני העולם ממה שהוא אמר וציוה להיות כי כן יהיה
ויעמוד: גוים אפי' יהיו כל הגוים בעצה אחת ה' יפר
עצתם או אמר גוים כנגד מה שעתיד לזכור אשרי הגוי אשר
ה' אלהיו כי שאר הגוים נותנים הכח לאלהים אחרים ·
לפיכך אמר ה' הפיר עצת גוים · הניא מחשבות עמים · כפל
הענין במלות שונות: עצת ה' דרך משל כנגד עצתם
ומחשבותם: אשרי כי איננה כאלה האמונות הבטלות ·
שאינם מאמינים בו · ואמר אלהיו כי הוא לעם לאלהים ·
וכן העם בחר לנחלה לו · כי הוא קבלם לעם נחלה ויודעת
ואתו יבוא להם הטוב ות מורתו והגוי שיש להם אמונה זו
אשריכם: משמים זה דעת הגוי שוכר · לא כאותם
האומרים עבים סתר לו ולא יראה: ממכון כפל מה שאמר
במלות שונות לחזק האמונה · השגיח · כמו הביט: היוצר כי מי שיצר לבם באמת ידעם כלומר אין יעלמו ממנו מחשבות
לבם והוא ידם · ומה שאמר יחד · כי ידעתם כולם דרך כלל וכן אמרו רז"ל ודקדקו מלת יחד ואמרו וכלם נסקרים
בסקירה אחת וכיון שידע לבם כל שכן מעשיהם וזהו המבין אל כל מעשיהם ויש לפרש היוצר כמו האוצר כמו ואשליכהו אל
בית היוצר שהוא האוצר ואמר כי הוא אוצר יחד לבם כלום באוצרו וכנגוין הם כולם: אין יכירו בני אדם כי הוא המשגיח
עליהם ומבין אל כל מעשיהם כי הנה תראה לפעמים כי המלך שהוא הגדול שבבני אדם ויש לו רב חיל לא יושע אלא יפול
עם כל חילותיו לפני עם מעט ובמה יהיה זה אם לא משגי"ח במעשה האדם · לא ינצל ברב כח · כי הנה שנחריב גבי הכוהו
בחרב וגלית שהיה גבור נפל ביד דוד שהיה נער ורך · הנה לא יועיל לו לאדם כי אם רצון האל: שקר כי האל נתן לו
הגבורה כמו שאמר התתן לסוס גבורה כלומר כמו שנתתי אני · וכשלא ירצה האל בגבורתו יכשילנו ולא יושע בו רכבו
וברוב חילו לא ימלט · וברוב כמו לא ימלט הרוכב עליו: הנה הבוטחים בחילם לא ינצלו אבל יראה האל ומייחלים לחסדו
שמירת האל עליהם ויצילם מחיל רב: להציל במלחמה ואם יבא רעב בעולם יחיה אותם מאמר שמייחלים לחסדו לסבב
סבות להשאירם בין הרעבים: נפשנו ואנחנו יראיו המייחלים לחסדו נפשנו חכתה לה' לפיכך הוא עזרנו: כי
בהנצלנו מן הרעות ישמח בו לבנו כי הכרנו כי התשועה באה לנו מאתו כי בשם קדשו בטחנו: יהי כן יהיה חסדך עלינו
בכל עת ובכל זמן כמו שיחלנו:

לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי
אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ:
אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד
תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי
יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי
וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה
וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ
אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי
קרא

אבימלך הוא אכיש מלך גת ושני שמות היו לו · או
היה שם כנוי לכל מלך מפלשתים אבימלך ·
ויגרשהו וילך · היה בסכנה גדולה ושנה טעמו · ופירוש
טעמו · דעתו כדי שיתנכר אליהם או לפי סברתם אותו
כי היה שוטה ומתהולל לא ישימו עליו ועל גבורתו ולא
ימיתוהו וכיון שגרשהו אכיש הודה לאל שהצילהו וחבר זה
המזמור והוא בא"ל ב"ית בראשי הפסוקים ולתי הו"ו שהוא
באמצע פסוק: אברכה כי תמיד הוא עושה לי נסים
וחייב אני לברכו תמיד בכל עת: ביהוה לא במושיע אחר
כי אין זולתו והוא נתן בלב אבימלך לגרשני ולא חקר עלי ·
ישמעו: הענוים הגלתי וישמחו אבל לא הגאים שהיו שונאי
דוד: גדלו אמר כנגד הענוים גדלו לה' אתי על הישועה
שהושיעני ואני ואתם יחדיו נרומם שמו: דרשתי כי בהיותי
בין

קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃
חֹנֶה מַלְאַךְ יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם׃
טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר
יֶחֱסֶה בּוֹ׃ יְראוּ אֶת יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי
אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃ כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ
וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָל טוֹב׃ לְכוּ
בָנִים שִׁמְעוּ לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם׃
מִי הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת
טוֹב׃ נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר
מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב בַּקֵּשׁ
שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְהוָה אֶל צַדִּיקִים
וְאָזְנָיו אֶל שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע
לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ צָעֲקוּ וַיהוָה
שָׁמֵעַ וּמִכָּל צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב
יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי לֵב וְאֶת דַּכְּאֵי רוּחַ
יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם
יַצִּילֶנּוּ יְהוָה׃ שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת
מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה
וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃ פּוֹדֶה
יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל
הַחֹסִים בּוֹ׃

לדוד

בין ידיהם היה כלבו דונג את ה׳ ומתחנן לפניו כלבבו שיצילהו מידם · ומיד נעלם ומכל מגורתי הצילני · מזו וממגורת שאול שלא בביתו להמיתו ונסתיל כמה פעמים בסבית אלא להמיתו׃ (הביטו) עבר במקום עתיד וכמוהו רבים · אמר כל בני אדם שהם בצרה יביטו אליו וינהרו אין ענינו בהליכה בתרוגה כמו הנהר כמו שירנן אדר למגדל עוז להשגב בו ולא יבושו בבטחונם והו ופניהם אל יחפרו · יספרו · ענין בשת כשיראו זה עני קרא וה׳ שמע ואמר ופניהם לפי שהבושת יראה בפנים · ויש מפרשים בהת ענין אורה ר״ל הביטו אלא הנריכים לעוריתו ונהרו פניהם כלומר שינושעו׃ (זה) על עצמו אמר כמו שפירשנו׃ (חנה) בשהאויבים חונים סביבם להרע להם מלאך ה׳ חונה סביבם ואין להם כח לגעת בהם ויחלצם · וטעם מלאך כמאמר דניאל אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא׃ (טעמו) ידיעת השכל ובחינתו יקרא טעם ורוא״ג כי במראה השכל או במראה העין כמו שתראו בעיניכם כי טוב ה׳ שמושיע טובו לחוסים בו ותכירו ותדעו כי אשרי הגבר יחסה בו׃ (יראו) הא׳ לא כתב ואילו היה כתות היה על משקל שמרו זכרו ונהפיד ביכו ובין יראו מן יאה בבינוי הא׳ קדושיו · הם המונעים עצמם מרוב התאוה כמו הנזיר שמונע מן היין שנקרא קדוש · ואמר אתם קדושי ה׳ והפרישי׳ מתענוגי העולם לא תראו שימור טרפכם יראו את ה׳ לבדו והוא יטריפכם הנריך כי אין מחסור ליראיו ואמר זה לפי שהוא היה בין פלשתים ואין לו גם המפירים שיתנו לו לחם לאכול ולפי שירא את ה׳ לא חסר טרפו׃ (כפירים) שיש להם גבורה בבקשת טרפם פעמים רשו ורעבו ולא תועיל להם גבורה אבל דורשי ה׳ וגו׳׃ (לכו) פעמים יפול לשון הליכה על זירוז המעשה לא הליכה ממש · ופי׳ בנים · שמרו מוסרי ולמודו׃ יראת ה׳ אלמדכם · לפי שאמר כי אין מחסור ליראיו אמר מי שירצה לדעת מה היא יראת ה׳ אלמדכם היראה ועוד אמר׃ (מי) שירצה החיים וחיים שיראה בהם טוב ישמע יראת ה׳ שאלמדנו החיים · וימים טוב הם בעולם הזה ובעולם הבא ומה היא היראה׃ (נצור) באלה שני הפסוקים כלל מצות עשה ומצות לא תעשה כדבור ובמחשבה ובמעשה · נצור לשונך מרע שלא תדבר רע בבני אדם ובכלל זה עדות שקר וקללת אביו ואמו וקללת הדיין והמלך וכל שכן ברכת השם ושפתיך מדבר מרמה שלא תדבר אחד בפה ואחד בלב שתראה את חברו שמדבר לו טובות וחשב בלבו רעתו ובזה מצות לא תעשה שבלב׃ (סור) ממעשות רע ובכלל זה כל הלאוין אשר במעשה ועשה טוב · כלל בו כל מצות עשה שבמעשה · בקש שלום בפה · ורדפהו בלב וזהו יראת ה׳ שאלמדתי אתכם׃ עיני · כי שלום ודרכים האלה בקרא יראה וצדיק ומהו תגמולו ואמר כאלו שמשגיח עליו דבקה בו ומצילהו בכל דרכיו · וזהו עיני ה׳ אל צדיקים ואם יקראו גם פנים יקרא אליו · ושמע צעקתו ויצילהו ואזנדתו׃ פני · בצדיקים עיניו והשגחתו לטובה ובעושה רע פניו להכרית ואחזקו כהם׃ צעקו · טעמו אל הצדיקים שזכר לא בעושי רע הדבק בו׃ קרוב לשמוע צעקתם ותפלתם · ואת דכאי רוח יושיע בכל ענין מולות שונות׃ רבות · פעמים רבות יבסה האל את הצדיק לטובתו ולהראות צדקתו לפני אדם כי לא יטה מדרך · האמת מפני הצרה ומכולם יצילנו · שלא מפל כאחת מהם עצמותיו · הם מעמידי הגוף ויסודו · נשברה · מלעיל והוא בפעל עבר · נשברה מלרע והוא בפעל עומד׃ תמותת הרע׳ שסובב לעשות תמותיהו · יאשמו הא׳ נח בשב״א לבדו והיא בקריאת בתנועה קלה וענינו מן שממה · אשם ושמום בענין אחד׃ פודה · הרשעים חושבים עליהם לרעה והאל פודה אותם מידם · ואמר נפש · כי הם חושבים עליהם לקחת נפשות ולא יאשמו הרשעים יאשמו ולא כל החוסים בו · יאשמו הא׳ נח בשו״א לבדו והש״ן פת״ח הראשון כם והשני כמ׃

לדוד ריבה יהוה את יריבי לחם
את לוחמי : החזק מגן וצנה
וקומה בעזרתי : והרק חנית וסגור
לקראת רודפי אמור לנפשי ישעתך אני :
יבשו ויכלמו מבקשי נפשי יסגו אחור
ויחפרו חשבי רעתי : יהיו כמץ לפני
רוח ומלאך יהוה דוחה : יהי דרכם
חשך וחלקלקות ומלאך יהוה רדפם :
כי חנם טמנו לי שחת רשתם חנם
חפרו לנפשי : תבואהו שואה לא ידע
ורשתו אשר טמן תלכדו בשואה יפל
בה : ונפשי תגיל ביהוה תשיש בישועתו :
כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך
מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון
מגזלו : יקומון עדי חמס אשר לא
ידעתי ישאלוני : ישלמוני רעה תחת
טובה שכול לנפשי : ואני בחלותם
לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפלתי
על חיקי תשוב : כרע כאח לי
התהלכתי כאבל אם קודר שחותי :

ובצלעי

לדוד נם זה המזמור נבראו מפני שאול · ריבה · מלרע
ציווי מבניין הפעיל משפטו הריבה · יריבי ·
היו"ד נוספת ושרשו ריבי והוא תאר · לחם את לוחמי · כפל
הענין במלות שונות : (החזק) דרך משל כאדם האוחז כלי
מלחמה להלחם · החזק ענינו אחוז בחוזקה ויצא בקשר ב"ית ובלא
ב"ית והוא לשון אחוזה · וקומה · מלעיל ואין כמוהו בספר :
(והרק) ענין הריקה למלחמה · וסגור · שם כלי מכלי
המלחמה וי"מ אותו ענין סגירה כלומר סגור הדרך לקראתם
ברדפם אחרי שלא ישיגוני · אמר לנפשי · כי הם מבקשים
לקחת נפשי ואתה בשר נפשי ואמור לה אל תפחדי ישועתך
אני והענין שיהו חזק כלבו : (יבשו) מגבורתם ומתקותם
יסוגו אחור · יסוגו אחור · אמר כשתבא לקראתם במרב ובחנית
הם ישבו אחור מרדוף אחרי · ויחפרו חושבי רעתי · יבושו
שחשבו לעשות לי רעה ולא יוכלו : (כמץ) פי' התבן הדק
והוא נדף לפני הרוח · ומלאך ה' דוחה · כי המוץ פעמים יהיה לו
מעמד לפני הרוח כשימצא דבר שיעמידנו אבל הם לא יהיה
להם מעמד כי מלאך ה' ידחם : (יהי) שתים רעות
והשלישי ומלאך ה' רדפם כי ההולך בחשך יכשל ויפול וכן
ההולך בחלקלקות ישמטו רגליו ויפול ועם כל זה יוכל לילך
בנחת ואולי ימלט אבל אם רודף אחריו יצטרך לו ללכת
במרוצה ועל כל פנים יפול : (כי חנם) שלא חטאתי כנגדו
טמנו לי · שחת רשתם · ר"ל שחת ברשתם כלומר שחפרו
בור וכסו וטמנו פיו ברשת כדי שאעבור עליו ולא ארגיש
ואפול לתוכו · לנפשי · כמו לגופי · איננו מקללם בהם אבל
הם רדפוני חנם ופירוש שחת ורשת שני דברים הם כי השמ'
פי' חפירה ויש לפרש שחת כמו רשע · שהיכות שחת לרשת
לרוב השתדלותם ללכדו · ואחר כן אמר חפרו לנפשי שחפרו
לי חפירה שאפול בה והענין כי בכל מה שיוכלו לחשוב
תחבולות ולהתעולל עלילות ללכדני עשו כן : (תבואהו)
כינוי היחיד כנגד כל אחד מאויביו או כנגד שאול · לא ידע ·
לא ירגיש בה עד שתבואהו כדי שלא יוכל להמלט ממנה ·
בשואה יפול בה · ברשת שטמן לי · וענין שואה כמו מהומה
שבאה פתאום : (ונפשי) כשינקום לי מאויבי נפשי שבקשו
לקחתה תגיל בה' תשיש בישועתו שהושיע אותי : (כל)
זה איננו חסוף בהבירו אלא נקרא בקמ"ץ רחב ונכרו
העצמות במקום הגוף כי העצמות הם מעמידי הגוף ויסודו אמר כי הנפש והגוף יודו לך שהגלות והודאת הגוף דרך משל ·
או פירוש עצמותי הודעתי איברי הגוף בכוונת התפילה וההודאה וכאילו הם ישבחו · או פירוש כל עצמותי כי
מתכונת יצירת אברי הגוף ישבח אדם הבורא בהם וכאילו הם ישבחו · ומי כמוך מציל · שתציל עני מחזק ממנו שהגלת
אותי מאויבי שהיו חזקים ממני ובדרש מציל עני מחזק ממנו מציל יצר טוב מיצר רע · עני ואביון מגוזלו וכי יש גזלן
גדול מזה : (יקומון) הי' לי בישראל שונאים והיו בהם מי ששאל ממנו ממון בעד שקר ואף על פי שלא מצאנו
זה בספר שמואל · הנה ראינו שוכר זה הממם בין המלוכות שהיו לו על שונאיו : (ישלמוני) שאלו ממנו ממון
שלא ידעתי מעולם שהיה להם אבלי דבר ואני עשיתי עם אלה האנשים טובה · והם ישלמוני רעה שכול לנפשי או פירושו
יקחו ממני ממון בחמס ויבקשו לקחת נפשי ויסובו לה אם יוכלו : (ואני) אם היה אחד מהם חולה הייתי כואב
ולובש שק ומתענה בעבורו שירפאהו האל ולא שהייתי מראה כך אבל לא היה כן בלבי לזה אמר תפלתי שהייתי מתפלל
על חקי תשוב כלומר הטוב שהייתי מבקש עליהם יבא אלי · וכי"ת בגוס · פתוקה כלומר בגוס הידוע והוא
היום שיתענו קרובי החולה גם אני עניתי נפשי עמהם כאילו היה אחי וקרובי · (כרע) כן הייתי מהלך קודר על מי
שהיה חולה מהם כמו שעושה הריע על ריעו והאח על אחיו או כמו שמת אבל הכן אבלמו שמתם · ואמר אם ולא אב כי
יותר כואב אדם על אמו שגידל ממנו בבטנה והניקתו וגדלתו וטפחתו עד שגדולה אחר שגדל האם ממני בבי
סכי'

וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים
וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא דָמּוּ׃ בְּחַנְפֵי
לַעֲגֵי מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ אֲדֹנָי
כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי מִשֹּׁאֵיהֶם
מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ אוֹדְךָ בְּקָהָל רָב
בְּעַם עָצוּם אֲהַלְלֶךָּ׃ אַל־יִשְׂמְחוּ לִי
אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃
כִּי לֹא שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי־אֶרֶץ
דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃ וַיַּרְחִיבוּ עָלַי
פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵינוּ׃
רָאִיתָה יְהוָה אַל־תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־
תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ הָעִירָה וְהָקִיצָה לְמִשְׁפָּטִי
אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ שָׁפְטֵנִי כְצִדְקְךָ
יְהוָה אֱלֹהָי וְאַל־יִשְׂמְחוּ־לִי׃ אַל־
יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ אַל־יֹאמְרוּ
בִּלַּעֲנוּהוּ׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי
רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים
עָלָי׃ יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ
תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה הֶחָפֵץ שְׁלוֹם
עַבְדּוֹ׃ וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־
הַיּוֹם תְּהִלָּתֶךָ׃

למנצח

מכת׳ לכן נרכו במאכל ובמשת׳ · כן שחתי והתהלכתי קודר · כי האבל והמצטער הולך שחוח · וטעם קודר כי מפני סיגוף ואנחה יכום וזהו פני אדם כי יתקדרו פניו או אמר קודר על המלבוש כי האבל לובש שחורים : (ובצלעי) · והם שמחו כשהייתי צולע מחולי אתריהן שאספים לספר עלי ולשמוח זה עם זה לחליי · נכים אנשים פחותים · כלומר שהם נכים ודומים שמפיתותם · ופירש לא ידעתי למה נאספו עלי לשמוח לצרתי כי אני לא גמלתי להם רעה · קרעו ולא דמו · קרעו פיהם מרוב השחוק ולא שתקו משחקם עלי כי יתא לשון הקריעה בענין הפקיחה טוב הדרך · ואדוני אבי ז״ל פירש קרעו מה שלא יכלו לתפור אם יתקרעו וכן הוא דרך משל במעשים ובדברי רעים : (בחנפי לעגי ·) סמוך על סמוך ופירוש אנשים חנפים ולועגים מתעסקים בדברים בטלים · וזהו פירוש מעוג שיחה בטלה · וכי״ת בחנפי כמו עם · ופירושו אלה החנפי יאספו עם חנפים ואנשי לעג ישחקו ויחרקו עלי שניהו והמפרשים פירשו מעוג כמו עוגה ורבו׳ לומר האנשים המתענגים ובעלי התאוות · חרק מקור ועניינו כשיחרק אדם שיניו בראותו נקמה מאויביו : (אדני) עד כמה תראה בעני ובלחוני מהם כאלו אמר מתי תראה׳ מבואיה׳ משואנם ומתהומת׳ ומשואיהם לשון רבים האחד שואה כמלם יורה ומלקוש · מכרים וחידתי · שהם כמו הכפירים הטורפים ופירוש יחידתי נפשי : (אודך) כשתצילני מהכפירים · בקהל רב · בהיות כל ישר׳ כאחד : (אל) ישמחו בשבורי עוד כי הרבה שמחו עלי עד עתה · אויבי שקר כמנו״ל ובאת״כם · ופירוש שהם שונאים אותי בחנם · קנם יקרצו עין · יקרצו עין זה לזה כלעגם עלי · וקריצת עין הוא כדכוד העינים ללעג ולבוז · וכן כענין הזה בשפתים קורץ שפתיו וכן מולל ברגליו מורה באצבעותיו : (כי) כמו ולא יכלו דברו לשלום · ועל רגעי ארץ · כמנול באתנם והם ד׳ במסרה · רגעי ארץ · הרשעים והשאננים שהם במרגוע ובנחת ופירוש ועל · כמו ועם · ופירושו אל החנפים והלועגים עם אלה הרשעים יחשבון דברי מרמות עלי והם בנחת ואני גולה ונדרה : (וירחיבו) בשחוק ובדיבור כשראו אותי גולה ממקום למקום אמרו האח האח ראתה עינינו כלומר ראתה עינינו כמה שדמינו · האח שמחה · וכפל לרוב השמחה : (אל) תחרש · אל תשתוק לצעקתי · ואל תעשה עצמך כחרש אלא תענני ותושיעני כי אתה ראית לענס ודכורם עלי : (העירה והקיצה ·) כפל ענין במלות שונות לחוק ר״ל שלא תהיה כישן עוד וקם משפטי ודינן שהם כי אתה אלהי אין לי שופט אחר שאתה אדון והאדון ידרוש משפט עבדו : (שפטני) קח משפטי מהם כצדקתך ובושריך וצדקתך כי אתה יודע כי אתי האמת ועמ׳ העול והחמס ול׳ ישמחו לי״ל ישמחו עוד לי · (בלבם) אפילו בלבם לא יכלו לשמוח עלי ולאמר האח נפשנו כלומר שמחנו כנפשנו ולא יאמרו עוד בלענוהו ושמחת כנימותו : (יבושו ויחפרו ·) הכפל לחוק יחדיו · כמו שנאספו יחד עלי לשמוח כן יבושו יחדיו מתקותם המגדילים עלי פיהם : (ירונו) הם יבושו ויחפרו שהם שמחים לרעתי וחפצי צדקי יראו וישמחו ופירוש צדקי ישרי מה שראו לי · ויאמרו תמיד יגדל ה׳ · הם ישבחו תמיד שהלל עלי ויאמרו יגדל ה׳ · החפץ שלום עבדי הוא דוד שרבה בשלומו והגילנו משואו : (ולשוני) הם ישבחו לאל עלי וכל שכן לשוני שהיא ראויה שתהגה צדקך כל היום תהלתך כמו שהם יאמרו תמיד : לעבד לפי שפרשע לעתי שאין לו אדון שיענישהו על הרעה שעושה לפיכך אמר לעבד ה׳ כי הוא עבד רשעים רשק׳ תמכו והוא עבד ה׳ באמת ויודע שיש לו אדון גומל האדם על הטוב והרע :

לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהֹוָה לְדָוִד: נְאֻם־
פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין
פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו: כִּי־הֶחֱלִיק
אֵלָיו בְּעֵינָיו לִמְצֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנֹא: דִּבְרֵי־
פִיו אָוֶן וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב:
אָוֶן יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל־דֶּרֶךְ
לֹא־טוֹב רָע לֹא יִמְאָס: יְהֹוָה
בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד־שְׁחָקִים:
צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תְּהוֹם
רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְהֹוָה:
מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל
כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן: יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ
וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר
חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר: מְשֹׁךְ
חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־
לֵב: אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל
גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־תְּנִדֵנִי:
שָׁם נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא
יָכְלוּ קוּם: לדוד

נאם אני אומר בקרב לבי כי הפשע שהוא היצר הרע כמו שנקרא חטאת רובץ· אומר לרשע עשה מה שתרצה כי אין פחד ונגזר: (למצוא) מחליק אליו בעיניו ומיפה לו המעשה· ויפתנו לחפש המעשה הרע עד שימצאנו ומרוב התמדתו יקוץ בעבירה וישנאה: (דברי) כי אם ידבר טוב בפיו און ומרמה הוא בלבו שחושב רע· חדל להשכיל לקחת מוסר להשכיל לבו ולהטיב דרכו: (על) כי המטה הוא מקום המחשב' בעוד הלי' עד כי איננו פונה לשום עסק: גם יום יתיצב וגומר· ואמר לא טוב כמו אשר איננה טהורה· או אמר כן שלא יאמר רע פעמים סמוכים· או פירוש כי אין בדרכו בשום צד טוב כי כלו רע ואין עת שימאס הרע מלעשותו: (בהשמים) עם ה"א הידיעה כמשפט ופירוש בהשמים עד השמי' וחסד האל ואמונתו לעול' כי האמונה הוא קיום המין שלא יפרם כי אם יאבדו הפרטי' החסדים והאמת לא יהיה המין קיים לעולם והחסד הוא שמזין לכל פי טרפו בדרך הקרוב אליו בלי יגיעה רבה כי לא יוכל לקיים העולם ביגיעה רבה ותהיה האמונה קיימת· אבל החסד שהוא יתרון להיות הטובה הוא הזמנה לקיים העולם כמו שאמר המלמד הרים אביר שההרים הם מקום הבהמות המדבריות וגם הוא מזמין להם מאכלם· וזהו חסד על הברואים· והמשקים יותר צריכים התמדתם לפיים מן המאכלים לפיכך המים כמצאים בהזמנתם יותר מן המאכל ובלא מלאכה ותקון· והאויר יותר צריך לכל פי שהמאכל והמשקה· לפיכך נמצא יותר כי לא יעמוד פי בלתו אפילו שעה אחת. אמר דוד כשסיפר מעשה הרשע כי גדולי' חסדי ה' שאפילו הכופרים בו שבוכ"ד למעלה. יזמין להם מחייתם ועורכם עד העולם· שמים ושחקים אחד הוא וכן מנהג הלשון לשנות המלות במקום שיבא הכפל והפליגו יותר אמר מעל שמים ופירוש עד השמים כמו מן הארץ עד השמים: (כהררי אל) ההרים הגבוהים וכן מנהג הלשון כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו אל האל ואמר צדקתך כהררי אל לפי שאמ' ה' בהשמי' חסדך אמ' אע"פ שחסד' גדול לכל לטובי' ולרעי' אתה מבדיל ביניהם בעת אשר תרצה ותגדיל צדקתך לטובים כהרים הגבוהים והגדולים כן גדולה צדקתך לטובים ותגדיל משפטי' לרשעי' שעד שתבא אם במשפטי' תשקיע' עד תהום רבה שלא יצאו משם לעולם והמשיל הטובה להרי' שהוא מקום המשגב' ומפלט מן האויב כן טובת האל יתב' וישועתו שלא יוכלו בני אדם להסירה מן הטובים ולגלות משם והמשיל הרעה לתהו' רבה שהוא מקום האבדון שלא יוכל אדם ממנו· ואע"פ אדם ובהמה תושיע ה'· כלו אע"פ שאתה מבדיל בין הטובים והרעים בעה"ב בהשגחתך על הטובים לטובה ועל הרעים לרעה כל אחד לפי מעשיו פעמים שאתה נותן טובתך לרשע ומושיע אותו וגדלה ואומר אני כי אותו החסד שאתה עושה עם הרשע שהוא כופר בך הוא כמו החסד שאתה עושה עם הבהמ' שאינה מכירה בחסדך ואתה נותן לה צרכה וזהו אדם ובהמה תושיע ה' כי הרשע או הכסיל הוא כבהמה בצורת אדם· (מה) אמר החסד שתשוה בו לפעמים הטובי' והרעים הוא בעולם הזה אבל החסד עולם הבא לא יהיה לרעים חלק בו אלא כולו לטובים והחס' ההוא הוא יקר ונכבד מחס' עולם הזה שאותו החסד הוא הטוב הקיים וזה שאמר מה יקר חסדך ותלת מה הוא להגדלה ולחסד העולם הזה אמר עד שמים חסדך אבל חסד העולם הבא אין לו שיעור· ובני אדם בצל כנפיך יחסיון· בעולם הבא יחסיון בצל כנפיך אותם שהם בני אדם באמת לא אותם שהם כבהמה· ולפיכך אמר אלהים שעניינו שופט כי שם יגיע לכל אחד ואחד כמשפטו:
(ירויון) כל זה לעולם הבא ועולם הנשמות והמלאכים הוא בית ה' כמו שפירשנו והדשן והעידון הוא השג' ידעת האל יתברך והיא הטובה שאין אחריה רעה והשבע שאין אחריו רעב וצמא· וטעם ונחל שיבא העדנים לרוב כמו מי הנחל· וטעם תשקם שאתה תעורם בידיעה: (כי) כמו מים מקור שלא יפסקו כן חיי העולם הבא בלא הפס' והם חיים שאין אחריהם מית' והאור שאין אחריו חשך וזהו באורך נראה אור: (משך) המשכ' כענין הנטיי' חסד העוה"ז שיוכלו להתעסק

להתעסק בחכמה ובמצות שלא יהיה להם תענוג מעסק העולם הזה · או יהיה פירוש הפסוק לעולם הבא · וידעיך · הם
החכמים שמתעסקים בתורה ומצות ובחכמת האלהות כפי כחם וישרי לב · הם ההולכים בתם לב וביושר מתעסקים בתור'
ובמצות אלא שלא הגיעו לחכמה האלהים רק מדרך הקבלה · ובקש מהאל שימשוך חסדו שהוא יתרון הטובה ליודעיך בעולם
הבא וצדקתו היא הטובה הראויה לישרי לב : (אל) תבואני תבואני · בקש שלא תבא לו רגל הגאים הבאים בגאוה
לטרדיני מהלחמה ולא אהיה פנוי לעבודת האל · ויד רשעים אל תנידני · מיקומי שאני מתבודד בו לדעת דרכיך · ווסר
הרגל והיד כי גאים ברגלם ונלחמים ביד : (נפלו) עבר במקום עתיד כמנהג הנבואות ודברי רוח הקדש ופירוש יפלו
שלא יהיה להם כח לבא בארצנו ולהלחם עלינו · דחו ולא יכלו קום · תהיה להם דחיה ונפילה שלא תהיה להם תקומה ·
ומלת דחו מלרע הרביע בפ״ת והוא מבנין שלא נזכר שם פעלו עדנוס :

לְדָוִד אַל־תִּתְחַר בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא
בְּעֹשֵׂי עַוְלָה׃ כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה
יִמָּלוּ וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן׃ בְּטַח בַּיהוָה
וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה׃
וְהִתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת
לִבֶּךָ׃ גּוֹל עַל־יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו
וְהוּא יַעֲשֶׂה׃ וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֶךָ
וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ דּוֹם לַיהוָה
וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַל־תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ
בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת׃ הֶרֶף מֵאַף וַעֲזֹב
חֵמָה אַל־תִּתְחַר אַךְ לְהָרֵעַ׃ כִּי־מְרֵעִים
יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי יְהוָה הֵמָּה יִירְשׁוּ־אָרֶץ׃ וְעוֹד
מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל־מְקוֹמוֹ
וְאֵינֶנּוּ׃ וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל־
רֹב שָׁלוֹם׃ זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק וְחֹרֵק
עָלָיו שִׁנָּיו׃ אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־
יָבֹא יוֹמוֹ׃ חֶרֶב פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ
קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־
דָרֶךְ׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם
תִּשָּׁבַרְנָה׃ טוֹב מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן
רְשָׁעִים רַבִּים׃ כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים
תִּשָּׁבַרְנָה וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃ יוֹדֵעַ
יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם

תהיה

לדוד לפי שזכר מחשבת הרשעים ומעשיהם אמר שלא
יפותה אדם להם בראותו הצלחתם כי לא תעמוד ·
ופירוש תתחר תתערב והוא בשקל תפעל ששרשו חרר ·
אל תקנא · כשתראם שלוים : (ימלו) יכרתו והוא מן
הקל שרשו מלל והוא פועל עומד · ירק · סימן לדשן כי לא
יאכלו הבהמו' העיקר שבדשא ועשב אלא הצומח מעל הארץ
והוא הירוק והלח שבו והוא היבש ונובל במהרה והעיקר
נשאר בארץ ויצמח אחר זה · והדם הכלה במהרה כמשל
הירוק שבו כי העיקר נשאר ימים רבים · (בטח) פירוש
הפוך עשה טוב ובטח · ורעה אמונה ושכון ארץ כי הגמול
אחר מעשה הטוב ויש לפרש כל הפסוקים במעשה הטוב ·
והיא עבודת הלב שיבטח בה' בכל לבו ויבין כי הוא העוזר
והמכשיל לא בעושר וכח · ועשה טוב · הוא מעשה היד
שיתן בצדקה ויעשה מצות האל · שכן · בכל מקום שתשכון
רעה אמונה תלמד לרבים לעבוד ה' · והמלמד בני אדם
רועה אותם וזהו עיקר עבודת האל יתברך בפה כי מה
שצריך בעבודת האל יתברך בפה כמו יחוד ה' והתפילות
עיקרם הוא הלב ואפילו לא יוציאם בפיו יצא ידי חובתו אבל
למוד אחרים לא יתכן אלא בפה · וי"ו ורעה אמונה כוי"ו
וישא אברהם את עיניו : (והתענג) אם תעשה הם
שצויתיך התענג על ה' כלומר תמצא תענוג בו בכל מה
שתתאוה והוא יתן לך משאלות לבך ובא הצווי במקום א"ת ן
או פירוש תתענג שתשיש בעבודתך את ה' ותהיה כהנה
כה והוא יפיק תאותך : (גול) כל צרכיך השלך וגלגל
עליו ובטח עליו לא על אחר · כי הוא יעשה וישלים הכל :
(והוציא) יגלה לעולם צדקך כמו שהאור גלוי לעולם
ועוד כמו הצהרים שהוא חוזק האור כן יכירו כל העולם כי
בצדק ומשפט דרכיך : (דום לה') כמו הוחיל לה' ·
התחולל · ענין תוחלת שורש חיל · ויש מפרשים ענין חיל
כיולדה לומ' סובל החיל והכאב בעבורו · אל תתחר · אם
יהיה לך צרה ותראה הרשע מצליח דרכו ועושה משכנותיו
כמו שהוא רוצה אל תתערב בו ואל תלמוד ממעשיו את הוחיל
לה' והוא יצילך ממנו : (הרף) אל תועף אל ה' אם לא
יכונו דרכיך כמשבך כי זהו דרך האויל · וזה שאמר ועזוב
חמה היא כפל ענין במלות שונות · אל תתחר להרע אל
תתערב עם הרשעים להרע מעשיך כמו המריעים בעבור
שתראה הצלחתם · וטעם אך כאלו אמר עשה מה שתעשה

אך

תִּהְיֶה׃ לֹא־יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן
יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי רְשָׁעִים יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי יְהוָה
כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ לֹוֶה רָשָׁע
וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כִּי
מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ׃
מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ׃
כִּי־יִפֹּל לֹא־יוּטָל כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ נַעַר
הָיִיתִי גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב
וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃ כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן
וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ לִבְרָכָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־
טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כִּי יְהוָה אֹהֵב
מִשְׁפָּט וְלֹא־יַעֲזֹב אֶת־חֲסִידָיו לְעוֹלָם
נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים נִכְרָת׃ צַדִּיקִים יִירְשׁוּ־
אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ׃ פִּי־צַדִּיק יֶהְגֶּה
חָכְמָה וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט׃ תּוֹרַת
אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד אֲשֻׁרָיו׃ צוֹפֶה
רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃ יְהוָה
לֹא־יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃

קוה

אך אל תתערב במעשה הרשע: (כי) אל תבהלך הצלחת הרשעים כי יכרתון ואין להם העמדה אך קוי השם יעמדו אחריהם הם ירשו ארץ· ומלת וקוי בהכנעת הוי"ו שהוא עין הפעל מן קוה· והיו"ד היא מן הרבים אבל וקוי ה' יחליפו כח בהכנעת היו"ד שהיא במקום עי"ן הפעל והוי"ו למשוך כוי"ו שומרי וי"ו הרבים נפלה מהמכתב: (ועוד) תוחיל מעט לא תראה הרשע כשתתבונן על מקומו איננו כלומר שתתבונן היטב אם נשאר לו שורש ועיקר לא תמצא לו כי הכל הלך: (וענוים) שהן נשפלות בפני הרשעים כאבוד רשעים הם ירשו ארץ· והתענגו על רוב שלום· כי באבוד הרשעים שלום ושמחה בעולם: (זומם) חושב לעשות רעות לצדיק· וכשיראה שיכול לעשות לו חורק עליו שיניו כלומר שנאתיך: (אדני) הוא יודע מה סופו· כי ראה כי בא יומו· כי בהתנאות הרשע על הצדיק או יבא לו שברו: (פתחו) ענין לטישה וחידוד· ויתכן שהוצאת החרב מתערה יקרא פתיחה: (חרבם) הפך מה שחשבו· וקשתותם תשברנה· שלא יזמן להם כמו שחשבו להרע לעניים ולישרים· והאחד קשת: (טוב) כי הצדיק ישמח במעט שהיה לו מן העולם הזה אבל הרשעים ברבות ממונם לא ישמחו בו אבל ישאלו יותר ואינם שבעים לעולם· ופי' המון כמו ממון· או יהיה המון ריבוי והוא כנגד מעט שפור ויהיה לפירוש הזה פיר' רבים גדולים ולפי' הראשון יהיה טעם רבים אל הממון שגבר ואף על פי שהוא לשון יחיד הנה בהונו רבים ופירושו נכסים רבים: (כי) זרועותיהם לא יהיה כח ובידם להרע לצדיקים והאל ית' סומכם שלא יפלו מסרדת הרשעים: יודע מכיר ומשגיח עליהם להאריך ימיהם· ונחלתם לעולם תהיה לעולם הבא: לא יבושו בעת רעה· היא דבר או מלחמה או שיה רעה· רעבון בשקל פרזון· ובסמוך ואת רעבון בתיכם: יאבדו לפיכך לא יבושו התמימים· כיקר· היקר והטוב שבכבשים והוא החלב שקרב על גבי המזבח שהוא כלה באש והולך לו בעשן כן אויבי ה' יהיו כלים· וכפול כלו לרוב הכליון· וכלו הראשון מלרע והשני מלעיל בסוף פסוק: לוה· ספר מידות הרשע הפגונות כי מה שלוה לא ישלם אין צריך לומר שלא יתן משלו והצדיק בהפך כי חונן לבני אדם ונותן להם משלו אין צריך לומר כי מה שלוה ישלם· ואמר חונן ונותן· וכפל המתן במלות שונות להרבות המתן שנותן פעם אחר פעם· או פי' ערכם ואמר כי הצדיק יש בו שתי המדות האלה הרחמנות והנדיבות: מבורכיו הם הצדיקים· ירשו ארץ· לפי שהם חוננים ונותנים ועינם טובה יוסיף להם האל עושר וכבוד ויברכם וירשו ארץ כלומר שתהיה העמד' להצלחתם כמו הירושה שהוא לאב לבן· ומקלליו· והם רשעים שעינם צרה ואפילו מה שלוו לא ישלמו· יכרתו· ולא יהיה לעושרם העמדה וקיום ויכרתו מעולם הזה ומעולם הבא: מיהוה הצדיק שמתענג' במעשיו הטובים על הרשע האל יכון צעדו יחפץ דרכו שיראה בדרכיו חפץ האל ית' ורצונו· וטעם מצעדי ודרכו· כי בכל אשר ינוע בכל עסקיו יצליח: כי אם בא מקר' ויפול הצדיק ויפול ממכסיו לא יוטל לגמרי כלומר לא ישלך לארץ כי ה' סומך ידו ומה שהביא עליו על דרך מוסר אהבה הוא והרשע כשיפול יכרת אין תקומה לנפילתו: נער· כלומר בנעורי ולא בזקנתי לא ראיתי צדיק נעזב לגמרי ולא זרעו שיבקש לחם על הפתחים וזרעו· הקטנים שהניח אחריו· לא יעזבם האל ית' בזכותו אף על פי שיבא לו מקרה רע· ונעזב· הוא שיחסר לו לחם גם זה: כל· רוצה לומר כל הימים כלומר אפילו בעת דוחקו הוא חונן ומלוה כפי כחו· וזרעו· גם כן ילמדו דרכו והם לברכה לעולם שיתנו משלהם ויחוננו הצריכים· או פי' שיברכום בני אדם כשיראום ויאמרו אלה זרע צדיק והאל ית' יברכם בזכותם: סור מרע· אמר תן לבך ועיניך בדרך הצדיקים והרשעים כי ה' גומל אותם כפי מעשיהם וראה כי אחרית הצדיקים לטוב ואחרית הרשע לרע לפיכך תאחוז דרך הצדיקים וסור מרע ועשה טוב כי זהו דרכם ושכון לעולם וזוה תשכון בשם· או פירושו כי האדם אשר הוא ברע לא ישכון ולא ינוח לעולם וינוד הנה והנה·

ובכל

Digitized by Google

קַוֵּה אֶל־יְהוָה וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ וִירוֹמִמְךָ
לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃
רָאִיתִי רָשָׁע עָרִיץ וּמִתְעָרֶה כְּאֶזְרָח
רַעֲנָן׃ וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ
וְלֹא נִמְצָא׃ שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי
אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם׃ וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ
יַחְדָּו אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה׃ וּתְשׁוּעַת
צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה׃
וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים
וְיוֹשִׁיעֵם כִּי־חָסוּ בוֹ׃

תכלל סור מרע כל מצות לא תעשה ובכלל ועשה טוב כל מצות עשה שאף על פי שיסור מדרך הרע לא יהיה שלם אם לא יעשה טוב · ושכון · כמו תשכון : (משפט) הוא מעשה היושר ומי שיעשה דברים במשפט לא יעזבנו ה׳ כלומר לא יבלק שמירתו ממנו אלא דבקה בו תמיד ולא כן זרע רשעים כי הוא נכרת בלא יומו · ואמר זרע · כי בהכרתם יכרת זרעם עמהם · ואמר חסידיו · אחר שאמר משפט שהחסד הגדול מהמשפט הוא לפטרה משור׳ הדין לפי שידין אדם עצמו במעשה היושר והמשפט לא יסה מקו האמת ועל כל פנים יבא למדת החסידות שהיא נתילות הטובה אף למי שלא נתחייב לו : (וישכנו) לעד עליה · כפל לחזק שיהיה קיום והעמדה לטובתם ולמעלתם . (פי) מלבד מה שהצדיק תמי׳ עושה שסוכן מנכסיו כי עינו טובה כן חכמתו יורה לאחרים ומלמדם בדרך טובה · ולשונו תדבר משפט · יורה חכמתו שתשיג מהחכמות ויורה במעשה היושר שבין אדם לחבירו : (תורת) אלהיו · כמו שהוא מוחה בפית כן יהיה שתורה בלבו שתוכחכרו · לא תמעד אשוריו אפי׳ אחת מאשוריו · ופירושו רגליו : (צפה) אם יראה הרשע צדיק מגלים והוא נופל מעגמו נותן עיניו אם יבא שום דבר בידו להעלילו לפני המושל שימיתנו לפי שמקנא בו כראותו כי הוא בטוב והוא ברע : (יהוד) או לא יעזבנו בידו וממכתו · ולא ירשיענו בהשפטו לפני המושל אלא יבא נקי וצדיק מלפניו · ולא תתקיים מחשבת הרשע : קוה אומר לשומע יוסרו אם תבטח בה׳ ותשמור דרכו וארמו ירוממך לרשת ארץ ותראה בהכרת הרשעים כי הרשעים אין להם העמדה וקיום ואני ראיתי זה לפיכך שמע אלי : ראיתי רשע עריץ וחזק והולך ומגלים · וזה הוא ומתערה כאורח רענן שפירושו שמתגלגל כעץ רענן : ויעבר ראיתי עריץ וכמעט ואין מניתי אליו והנה עבר · ואבקשה ולא נמצא · כי אפילו מקומו לא נמצא כל כך כלה הוא וזרעו : שמר לא כן התם והישר כי אחריתם שלום · ופי׳ לא׳ש אשר אלה לו הבינבו ותראה כי אחריתו שלום : ופשעים אבל הפושעים והרשעים כשמדו יחדיו ואחריתם נכרתה : ותשועת והצדיקים תשועת׳ מה׳ והוא מעוזם בעת צרה לפיכך לא יכשלו לעולם · ומעוזם כ׳׳ו הד׳׳נ : ויעזרם מהרשעים ויפלטם ויושיעם בעבור כי חסו בו · והכפל לרבוי העזרה והתשועה · ושנה כמה פעמים כי אחרית רשע לרע ולא תעמוד הצלחתם ואחרית הצדיקים לטוב בעבור שלא יתפת׳ א׳־ם להצלחת הרשעי׳ ובעבור שרוב בני אדם תלוי׳ להצלחת׳ ויעשו כמעשיהם · לפיכך הזהיר כל כך :

מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ יְהוָה אַל־
בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ
תְיַסְּרֵנִי׃ כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ בִי וַתִּנְחַת
עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ
אֵין־שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי
עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ
מִמֶּנִּי׃ הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי
אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־
הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ
נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי׃ נְפוּגוֹתִי
וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת לִבִּי׃

להזכיר אפשר כי הוא מטעמי הנגינות ויש מפרשים להזכיר כמו להודות ולפי דעתי כי המזמור חברו דוד להתפלל בו כל איש מדוכ׳ בחליים ונכרת נפשו וזהו להזכיר ולהודיע לכל אדם נדכה ובשבר שיתפלל בו : בקצפך הק׳וף בשג׳ול · ופי׳ ובחמתך · ואל בחמתך ואל שוכר שעמל במקום שנים · והפסוק כפול במלות שונות : (כי) החליים שהם כחצים · נחתו בי · מבניין נפעל משפטו בתשלומו נכחתו · ולולי הקי׳ת שהיא נגינת היה דג׳ש ותנחת מבניין הקל ושניהם ענין ירידה · ידך · מכתך · ולפי שהמכה נעשת ביד נקראת המכה יד : (מתום) שלימות ובריאות רוצה לומר כי בשרו כנוע כולו וה׳עם ראשונה נוספת ושרשו תומם · ואדוני אבי ז׳׳ל כתב כי המ׳ם הראשונה שורש והוא מן מתי מספר שורשו מתם ובתשלומו מתיום במשקל פתאום ופירושו שלא נשאר בו גורת אדם מרוב נגעיו · אין שלום בעצמי · אפילו עצמי שהם חזקים מן הבשר אינם שלים כי כואבי׳ הם · ומעם מפני זעמך · מפני חטאתי · כי לא לחינם כאו · כי חייב אדם להצדיק את הדין : (כי) כמשינם למים רבים שעברו

אדני נגדך כל תאותי ואנחתי ממך לא נסתרה: לבי סחרחר עזבני כחי ואור עיני גם הם אין אתי: אהבי ורעי מנגד נגעי יעמדו וקרובי מרחוק עמדו: וינקשו מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הוות ומרמות כל היום יהגו: ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו: ואהי כאיש אשר לא שמע ואין בפיו תוכחות: כי לך יהוה הוחלתי אתה תענה אדני אלהי: כי אמרתי פן ישמחו לי במוט רגלי עלי הגדילו: כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד: כי עוני אגיד אדאג מחטאתי: ואיבי חיים עצמו ורבו שנאי שקר: ומשלמי רעה תחת טובה ישטנוני תחת רדפי טוב: אל תעזבני יהוה אלהי אל תרחק ממני: חושה לעזרתי אדני תשועתי: ליום שמיני

למנצח

ידאגו שהוא טובע בהם · ועוד המשילם למשא כבד שלא יוכל שאתם · וזהו ממני כלומר אין כח בי לסבלם והמשל רוצה לומר שאין בו מעשים טובים כל כך שישקלו כנגד העונות: (הבאישו) פועל עומד · והחבורות · הם הנגעות שנעשו בבשר שהם מלאות ליחה סרוחה וכן המכה שנגרר בה הדם: (ונמקו) נמקו מרוב היות הליחה בהם ואין רב נמק וכמו הענור עליהם עד שיגלת הליחה ומבאישה וכל זה מפני אולתי שלא שמרתי דרך ה׳: (נעויתי) מרוב החליים כעוה הגוף והולך שח כפוף והפנים משכו קדרו · וטעם כל היום כי אין לי מנוחה בשעות מן היום · והלכתי פועל עומד אף על פי שהוא מן הבנ״ים ומורה על רב הפעולה: (כסלי) הם תחת המתנים מעל לעיקרי הירכים והם סמוכים לכליות · נקלה · נגע נקלף ונכוה והוא חסר המתואר · ואדוני אבי ז״ל פי׳ נקלה שם מענין קלוי באש ואמר זה על חמימות החולי · והזכיר עוד ואין מתום בבשרי כי כן דרך הנוכה לכפול דבריו: (נפוגותי) ענין רפיון וחלישות · שאגתי · בקולי וצעקתי מרוב נהמת לבי · שלבי הומה על החולי ועל הצרות: (אדני) לא נעלמה ממך תאותי להיות מחולי · ולפי שאמר שאגתי הזכיר התאוה שהיא בלב ואמר בין אשאג בין לא אשאג אתה יודע תאות לבי ונגדך היא תאותי · ואנחתי · שאני נאנח בקרבי על חליי: (לבי) האדם החולה לבו שוקט ומים לו צרות רבות מקשבותיו הולכות וסובבות אנה ואנה · ופי׳ סחרחר סביב ונכפל בו הענין והלמ״ד · עזבני כחי · כי הצרות ישלטו אחריו ויחלש גם כן אור עיניו · ולא אמר גם הוא כי כן מנהג הלשון בהרבה מקומות ורוצה לומר גם הם העינים לקו במאורם והאור איננו אתי: (אהבי) החולים ברוב ימשכום אהביהם ואחיהם כי ילאו לראות נגעיהם ויתרחקו כנגדם מהם · מנגד נגעי יעמדו · שלא יקרבו כי הנקור מחוק נפשי החולה · וקרובי מרחוק עמדו · כפל ענין במלות שונות וקרובי כמו רעי ונקרא הרע קרוב שהוא קרוב אל ריעו בדעתו וברצונו או אם יהיה עסק ביניהם או שיהא שאר בשר: (וינקשו) האוהבים יעמדו מנגד והאויבים ידברו רעות · ופי׳ וינקשו שמו מוקש לנפשי בדבריהם הרעים · ופירוש מבקשי נפשי · לספותה · והוות לשון שברון ועניכם רעים: (ואני) אשמע דבריהם על ידי סיפור או אשמע מהם כי לא יתכסו ממני ואני עושה עצמי כחרש כאלו איני שומע מה שהם אומרים · ושמתי ג״כ עצמי כאלם ללא יפתח פיו כן איני משיב: (ואהי) כאיש · שאינו מבין לשון המדברים · ואהי גם כן כאיש אשר אין בפיו תוכחות שישמע דברי המדברים אליו אבל אין בפיו תשובות שידע להתוכח עם המריבים: כי שלא התוכח עמהם ולהשיב על דבריהם אין לי בהם תועלת אלא לך לבדך הוחלתי וכמו שהוחלתי לך כן תענה אותי · כי אתה אדון על הכל ואתה אלהי שתקח משפטי מהרשעים: כי אמרתי בלבי פן ישמחו לי אם לא תענני ישמחו במוט רגלי כי עתה הגדילו עלי לשונם ומה יעשו אם אמוט נופל וכל: כי אפשר שאהיה שתוך חולי כי אני נכון תמיד לצלע שאלך צולע ממכאובי · ומכאובי נגדי תמיד · שלא ירחק ממני: כי עוני אגיד · לפיכך אני דואג כי אזכור עוני ואגידנו בינו לבני אולי אמות ממנו · ואדאג מחטאתי · פן תהיה לי למוקש: ואויבי · אני במכאובי והם בקיים עלוזים ושובים · ורבו שונאי שקר · אותם ששונאים אותי בחנם כי היה מן הדין שיאהבוני כי הטבתי להם והם ישלמוני רעה תחת טובה ומקללים כי שאני רודף הטוב והם רודפים הרע לפיכך ישטנוני · ומלת רדפי כתובה רדופי רוצה לומר שהטוב רודפי · שאני רודף אחריו וקרי רדפי והוא מקור על דרך פועל ומשכה הרי״ש בטעם: אל · כמו שהם חושבים שאין לי עוזר אל תעזבני · אל תרחק ממני · אלא תהיה קרוב לצעקתי: חושה ומהרה לעזרתי ה׳ תשועתי אתה הוא אדון תשועתי · ולא אחר או פירושו חושה לתשועתי · ולמ״ד לעזרתי במקום בי״ת ואדני קריאה:

לַמְנַצֵּחַ לִידוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃
אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי
מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם
בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי׃ נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה
הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר׃ חַם־לִבִּי
בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי תִבְעַר־אֵשׁ דִּבַּרְתִּי
בִּלְשׁוֹנִי׃ הוֹדִיעֵנִי יְהוָה קִצִּי וּמִדַּת
יָמַי מַה־הִיא אֵדְעָה מֶה־חָדֵל אָנִי׃ הִנֵּה
טְפָחוֹת נָתַתָּה יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ
אַךְ כָּל־הֶבֶל כָּל־אָדָם נִצָּב סֶלָה׃ אַךְ־
בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ־אִישׁ אַךְ־הֶבֶל יֶהֱמָיוּן
יִצְבֹּר וְלֹא־יֵדַע מִי־אֹסְפָם׃ וְעַתָּה
מַה־קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ הִיא׃ מִכָּל־
פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל־תְּשִׂימֵנִי׃
נֶאֱלַמְתִּי לֹא אֶפְתַּח־פִּי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ׃
הָסֵר מֵעָלַי נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי׃
בְּתוֹכָחוֹת עַל־עָוֺן יִסַּרְתָּ אִישׁ וַתֶּמֶס
כָּעָשׁ חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל־אָדָם סֶלָה׃
שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְהוָה וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה
אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ
תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי׃ הָשַׁע מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה
בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי׃

למנצח

למנצח זה המזמור שברו דוד ונתנו לידותון המשורר ועניינו כענין המזמור הקודם לזה:
(אמרתי) חשבתי בלבי שאשמור דרכי רוצה לומר מנהגי ועניני מחטא בלשוני. שלא אדבר אשר לא כן מתוך צערי וחליי. וכל שכן בעוד רשע לנגדי הבא לבקרני לראות באני שאשמרה לפי כאילו מחסום בפי אפילו שאגת החולה שדרכו לצעוק ולבכות בפיו מתוך החולי אני אשמור מזה שלא ישמע לי:
(נאלמתי) בשתיקה כלומר כל כך אני שותק כאלו אני אלם. החשיתי מטוב. אפילו מדבר טוב החשיתי וכאבי נעכר אף על פי שכאבי נעכר ונשחת אני סוגר את פי מלדבר אפילו הטוב כדי שלא יזדמן לפי הרע מתוך צערי:
(חם) מכובד החולי כל כך חם לבי עד שבהגיגי תבער אש כי החום היוצא מפי בהגיגי הוא חם כמו אש שידמה שהאש תבער בי. דברתי בלשוני. הוא כפל דבר רוצה לומר כשדברתי בלשוני:
(הודיעני) אם קיצי ארוך כפי שנו' האדם אסבול צערי וכאבי עד שתרפאני ואהיה אחר כך בריא אבל אם מעט הם אשאל מתוך שאהיה מהחולי מהרה כי לא אוכל לסבול הצער הגדול. מה חדל אני. תואר. ופירושו זמן העולם הזה לאדם ורוצה לומר כמה יהיה זמני בעולם הזה:
(הנה) המדה הידועה מן המדות היא מדת הטפח כן הם ימי ימי כל אדם קצרים. וחלדי. רוצה לומר וזמני. כאין נגדך. כי אתה חי וקיים לעולם ואין שנותיך כשנותינו. אך כל הבל כל אדם. מה שאדם נצב בעולם הזה הבל הוא. ואמר כל הבל. ר"ל המעט שבהבל כאלו אמר הבל הבלים. וכל זה. כמו כל חלב וכל דם והדומים להם:
(בצלם) בחשך יתהלך כל ימיו כי לא ידע יום מותו. וצלם ר"ל חשך וכן בלשון ערבי. אך הבל יהמיון. להבל הם הומים לאסוף ממון. והוא יצבור הממון מעט ולא ידע מי יאסף אותו כלומר במותו ויוליכו מביתו:
(ועתה) שאני בחולי מה קויתי אין תקותי ותוחלתי אלא לך היא ולא לרופאים:
(מכל) כי הם סיבת חליי ואני מבקש מהם שתכפר לי. חרפת נבל. כי הנבל יחרפני בלבו כנואץ לבקרני וביום יחרפני בפיו לפי שאני איש מכאובים והוא בריא ושלו:
(נאלמתי) אין לי על מי שאצעק חמס כי לא באו לי המכאובי' מיד בני אדם אלא מידך לפיכך נאלמתי כי גם עליך אין לי לצעוק חמס כי הכל הוא סבת פשעי:
(הסר) הנגע אשר אתה מביא עלי כי אותיות הכנוי יבואו על הפועל ועל הפעול. מתגרת: פירושו מלחמת ידך:
(בתוכחות) כן דרכך ליסר בני אדם בתוכחות על עונם כמו שנעשית לי והחלאים הם דברי התוכחות כאלו הם מליצים בין האל ובין האדם. ותמס כעש חמודו. המסת חמודו שהוא גופו בשרו ותוקף גופו כמו העש שמכלה מהרה הבגד. אך הבל כל אדם. כי חמודו ילך כאין: שמעה אחרי שקבלתי תוכחתיך וסבלתי יסוריך שמע' תפלתי ונקני מפשעי ותרפאני. כי גר אנכי עמך. כי האדם בעולם כמו הגר בארץ לא לו כי נוסע תמיד ממקום למקום כי האדם בעולם אין לו מעמד ויקרא ג"כ תושב לפי שהוא מתיישב בעולם כאלו הוא בו לאורך ימים. ואמרו עמך רוצה לומר לפניך להודיע כי ביד האל יתברך הישיבה בעולם והנסיעה ממנו. ואמרו ככל אבותי. ככל אבותינו להודיע כי הדורות האחרונים כראשונים דרך אחת להם אין ביניהם שנוי. וטעם מלת כי. אחר שמעה תפלתי לרפאותי מחליי כמו הגר הנחשב לפניך: השע הרפה ממני שלא תיסרני עוד בחליים. ואבליג' כלומר אתחזק מהחולי ואשובה עוד לעבודת המכך. בטרם אלך אל הקבר. ואינני. כלומר איני עוד שאוכל לעבודת רבונך כי העולם הבא הוא עולם השכר אבל לא עולם המעשה

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר: קַוֹּה קִוִּיתִי
יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע
שַׁוְעָתִי: וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן
וַיָּקֶם עַל־סֶלַע רַגְלַי כּוֹנֵן אֲשֻׁרָי: וַיִּתֵּן
בְּפִי שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ יִרְאוּ
רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה: אַשְׁרֵי
הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־שָׂם יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־
פָנָה אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב: רַבּוֹת
עָשִׂיתָ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ
וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ
אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר: זֶבַח
וּמִנְחָה לֹא חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי
עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא שָׁאָלְתָּ: אָז אָמַרְתִּי
הִנֵּה בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלָי:
לַעֲשׂוֹת־רְצוֹנְךָ אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ
בְּתוֹךְ מֵעָי: בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק בְּקָהָל רָב
הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה
יָדָעְתָּ: צִדְקָתְךָ לֹא־כִסִּיתִי בְּתוֹךְ לִבִּי
אֱמוּנָתְךָ וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי
חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל רָב: אַתָּה
יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ
וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: כִּי אָפְפוּ־עָלַי
רָעוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי עֲוֹנֹתַי
וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ מִשַּׂעֲרוֹת

ראשי

קוה גם זה המזמור בענין שני מזמורים הקודמים לו · יאמר אותו במלוכה אחרי הרפאו יתן תהלה לה׳ ית׳ · ואמר קוה קויתי ה׳ · כמו שקויתי אליו שיטה אזנו לתפלתי וישמע שועתי כן עשה · ויט אלי · ר״ל היה קרוב לי: (ויעלני) הבור הוא משל לחלי · כמו הנופל בבור שיפחד שיטבע במימיו או בטיט אשר בו כן החולה יפחד שימות מחליו · מבור שאון · בור שיש בו מים רבים כמו כשאון מים כבירים · מטיט היון · בור שיש בו טיט רב והמיכות טיט אל יון רוצה לומר שיש בו מכלמיני טיט עב וקלוש · ויקם על סלע רגלי · כנגד בור שאון · כונן אשורי · בעלותי מהבור שלא ימעדו קרסולי כלומר שלא נפלתי מחלי אל סולי: (ויתן) בהבילו אותי חדשתי לו שיר והוא נתנו בפי שעשה עמי חסד שאני חייב להודות לו · וטעם חדש להודיע כי חייב אדם לחדש שיר ותהלה · על כל נס ונס שעושה עמו · יראו רבים · מאשר לא היו יראים האל יתב׳ עד היום כשיראו מה שעשה עמי ישובו להיות יראים ממנו ובוטחים בו ויאמרו: (אשרי) כי כב׳ שם מבטחו לבדו · ולא פנה אל רהבים ושטי כזב · ולא פנה אל אנשי בעלי כח וגאוה לעזרו ולא אל אנשים שהם שטי כזב רוצה לומר שהם נוטי׳ אל דרך כזב כמו הקוסמים · ואינם בוטחי׳ באל אמת · ורהבים שם תואר · ושטי שם כי תשטה אשתו · והם שני שרשים וענין אחד כי שטי משורש ואו היה משורש שטה היה פ״א הפעול בס׳ וא׳: (רבות) כמו ואת עשית עמי אתה ה׳ אלהי אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו הנפלאות הם בשע׳ המעשה והמחשבות טרם המעש׳ · ואמר על הב״ה יתברך כאלו הוא חושב טרם המעשה כי דברה תורה כלשון בני אדם · אין ערוך · אין לערוך אליך ובנגדך כל הנפלאות שתעשה עמנו כי רבות הם מלערכם ולספרם · או אין ערוך כמו אין כמוך באלהים ה׳ ואין כמעשיך: (זבח) הוא ובח השלמים · והמנחה היא הסולת בלולה בשמן · והעולה היא באה לכפר על מצות עשה שעבר עליהם וחטאה היא קרבן החטאת · והנה אמר לא חפצת ולא שאלת · והנה מצאנו בתורה שמצוה על התמידים להקריב בכל יום התשובה בזאת השאלה כי תחלי׳ מצות האל לישראל לא היה אלא שישמעו בקולו וכן אמר בירמ׳ וגם התפילו לחטוא נוב אותם על הקרבנו׳ ועל קרבנו׳ היום די שיקריבים אותם החוטאים ועל קרבנות הצבור נוה שיהיו תמידים בכל יום לפי שאי אפשר שלא יהיו בכל ישרא׳ רבים חוטאים בכל יום ויהיו רבים בהם שלא ידעו מה הם חייבים מעניהם להקריב ויהיו קרבנות הציבור כפרה להם בשוגם ואלו לא שחטאו ישר׳ במדב׳ לא צוה אותם האל יתברך ואם לא יחטא אדם איננו צריך לקרבן והוא טוב לפני ה׳ ית׳ יותר מהחוטא ומקריב · כרית · פתחת לי שאשמע לקוליך · גם לגמול חסדים שעשית עמי לא שאלת ממני עולה ומנחה אלא לעשות רצונך · כרית · מן כי יכרה איש בור: (אז) בהרפאי מחליי אמרתי בלבי כי לא תחפוץ וגם או מנחה אלא לעשות מה שציויתני והנה באתי לפניך במגילת ספר כתוב עלי ועל כל אחד מבני עמך · והנה באתי אני לקיים כל מה שכתוב · ומגילת ספר הוא ספר התורה · ואמר כתוב ואף על פי שהוא מגלה · כי טעמו על ספר שהוא לשון זכר: (לעשות) חפצי ורצוני לעשות רצונך · בתוך מעי · בתוך לבי כי הוא בכלל המעי׳ כלו׳ שלא תסור ממחשבתי מתוכ׳: בשרתי · דבר אחד יש עלי לעשו׳ ולתת קיום המנו׳ וזהו לבשר החסדים

שעשית

רָאשֵׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ רְצֵה יְהוָה לְהַצִּילֵנִי
יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ
יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ יִסֹּגוּ אָחוֹר
וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב
בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים לִי הֶאָח הֶאָח׃
יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ בְּךָ כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ
תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ׃
וַאֲנִי עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהוָה יַחֲשָׁב לִי עֶזְרָתִי
וּמְפַלְטִי אַתָּה אֱלֹהַי אַל־תְּאַחַר׃

שעשית עמי וכן עשיתי ובשרתי הצדק שעשית עמי בקהל רב כדי שישמעו רבים ויודו לשמך והבא לספר התודעות אם טוב אם רע יקרא מבשר על טוב ברוב ועל רע · לא אכלא · אמנע שפתי מלספר תמיד צדקותיך ה׳ · אתה ידעתי · מה שאספר בשפתי ידעו רבים · אבל מה שהוגה לבי אתה ידעת ולא אחר וולתך וזהו מה שאמר אחריו: צדקתך כי אם אינני מודה בם תמיד הנה אני מכסה אותם ומעלימם והנה לא כסיתי בתוך לבי · או פירושו כמו שהיא בתוך לבי כך אמרתי אותם לבני אדם לא כסיתי אותה מהם חסדך ואמונתך · האמת שאתה מקיים הטובה שהבטחת וחסד ינרין הטובה על מה שהבטחת · והאמונה שמקיים לקיים ההבטחה ומלת לקהל בקמרת עם אמרתי לא עם כחדתי: אתה כמו שהגלת כי מושת כן תנילני מכל צרה שלא תכלא הנר ולא תמנע רחמיך ממני כשאצטרך אליהם כי תמיד אני צריך אל חסדך ואל אמתך שיצרוני: אפפו הקיפו כי האדם מוכן לפגעי הזמן ואין אדם אשר לא יחטא ולא יקרו לאדם הפגעים אם לא על ידי עון לפיכך אפילו השתוני עונות כלומר מצאוני במקום העונש לא אוכל לברוח מהם · לא יכולתי לראות ולא אוכל לראות עונותי כולם כי רבים הם · ולבי עזבני · כמי · כלומר דעתי עזבני מלספרם כל כך הם רבים: רצה יהיה רצונך להצילני תמיד מכל צרה ועתה שיודיון לעזרתי: יבושו וכמו יבשו האויבים מבקשי נפשי יראו שאתה עמדי ואין להם כח להזיקני ויאלת לספותה כמו לכלותה: ישמו על עקב בשתם יהיה להם שממון בשכר בשתם שהיו מביישים אותי בעת צרתי והיו אומרים בעבורי האח האח שמחה בשמחה · עקב פירושו שכר: ישישו האויבים ישוחו וכל מבקשיך ישמחו תמיד ויאמרו יגדל כי בעשותו הנסים והחסדים הוא גדול ועושה נפלאות ומבקשיך הם אוהבי תשועתך שלא יבקשו תשועה ועזר מאחר: ואני אף כי אהיה מלך עני ואביון הוא לרוב הצטרכו לעזר׳ הא יתי׳ ה׳ יחשב לי יחשב להטיב לי לעזרני ולפלטני בעת צרה · או פי׳ יחשב לי העוני שאני בו לכפר עונותי · או פירושו שאהיה בעיניך חשוב וטוב · אלהי אל תאחר כי יום תושיעני:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אַשְׁרֵי
מַשְׂכִּיל אֶל־דָּל בְּיוֹם רָעָה
יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ
וִיחַיֵּהוּ יְאֻשַּׁר בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ
בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃ יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־עֶרֶשׂ
דְּוָי כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃ אֲנִי
אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי־
חָטָאתִי לָךְ׃ אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי
מָתַי יָמוּת וְאָבַד שְׁמוֹ׃ וְאִם־בָּא
לִרְאוֹת שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ־אָוֶן לוֹ
יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃ יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ
כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי יַחְשְׁבוּ רָעָה לִי׃
דְּבַר־בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־

למנצח · גם זה המזמור כהקודמים לווים אומרים כי אמרו דוד על חוליו · משכיל אל דל · הוא החולה · ומשכיל מבין ומביט כלומר שבא לבקרו · והוא קרוב למו׳ ימלטהו ה׳ · תפלה · ויתכן לפרש כי כן יעשה הא׳ עם החולה שהוא ימלטהו ויסעדהו ויחייהו ולא הרופאים כי לא מועילו לו רפואתם ואדוני אבי ז״ל פירש כי אלה הפסוקים הם דברי המבקר לנגד החולה יאמר לו שלא יפחד מהחולי ויתחזק בלבו כי ביום הרעה ימלטהו ה׳: ישמרהו מן המות · ויחייהו · ירפאהו שלא יארך חליו · יאשר בארץ כתוב בו״ו וקרי ביו״ד והענין אחד ענין יאשר בארץ כלומ׳ שיעשה מעשים טובים וילך בדרכיו עד שיאמרו עליו בני אדם אשריו · בנפש אויביו · ברצון אויביו הרוצים שימות: ה׳ אע״פ שהוא שוכב על ערש דוי שיש לו מדוים וחליים רעים ה׳ יסעדנו שלא ימות או פירושו שיתן לו כח שיהפך מצדו אל צדו · הפכת · אמר כנגד האל אתה שהפכת משכבו בחליו אתה תסעדנו · וטעם כל משכבו כי משכב האדם על מטתו היא למנוח׳ וכו׳ וטעם כל לפי שהיה שוכב ביום ובלילה ויש לפרש הפכת כמו תהפך והוא דרך תפלה · ופירושו כן כל משכבו בחליו תהפך אותו לבריאות ולמנוחה: אני עד זה הפסוק דברי המבקר ומזה הפסוק עד ותציבני לפניך לעולם דברי החולה

יוֹסִיף לָקוּם: גַּם־אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר
בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי
עָקֵב: וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי
וַאֲשַׁלְּמָה לָהֶם: בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי־חָפַצְתָּ
בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי: וַאֲנִי בְּתֻמִּי
תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם:
בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד
הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

ליום שלישי

אני עיני לאל ויאמרו לו שימנני · ואמר רפאה נפשי · ולא אמר רפאה גופי · כי סבת חליו הם עונותיו ואם ירפא הא' הנפש מחוליה והוא בכפרת העונות ירפא הגוף : אויבי כנגד הדברים שאמר המבקר הטוב יאמר הפועל אתה אמר' טוב אבל ידעתי כי אויבי יאמרו רע בעבורי ויאמרו מתי ימו' ואבד שמו · קוליי יאריך בעיניהם וישאלו שאמות בקרוב מן החולי: ואם אחד מהם יבא לראותי ולבקרני · שוא ידבר לבו · שאם ידבר טוב בפיו אין טוב בלבו · כי לבו יקבץ און לו · לעצמו הוא קובץ און בלבו שאינו מוציא בשפתיו ואינו משמיע לאחרים בפני אבל כשיצא לחוץ ידבר לאחרים: יחד כשיצא לחוץ המבקר הרע יתחבר לעם ושאר שונאי ויתלחשו זה עם זה עלי · והלחש הוא הדיבור בחשאי ואמר עלי פעם שנית כלו' נעוד שהם מתלחשים עליהם חושבים בלבם רעה עלי: דבר וזהו מן הדברים הרעות שאומרים דבר בליעל יצוק בו פיר' חולי קשה הוא ופירש יצוק דבק כמו לבי יצוק כמו אבן · יצוק כפלא תחתית או פירש דבר בליעל על העון כלו' מר עון גדול יצוק בו וראוי הוא לעונש גדול לפיכך לא יקום ממשכבו עוד: גם כל אלה דברי החולה כי כל אדם יש לו שונאים וכאשר יחלה ותמוט רגלו אפילו אות' שהיה חושב לאוהבים שבו לאויבים · ואפילו אוכל לחמו שהוא בוטח בו יותר גם הוא יבגוד בו ואפילו והגדיל עלי עקב כאלו אני מדרך רגלו: ואתה הם אומרים שלא אקום ואתה תקימני ואשלמה · שאודיע כי רע היו עושים במה שהיו חושבי' עלי ר' עבשדני חולה · או התשלום הוא שלא ילבש שק בחלותם ולא יתפלל עליהם ולא יער לנדותם · וראיתי בדברי גאון ואשלמ' להם טובות תחת רעות כמו שהוא מדבר: כי אם תקימני אדע כי חפצת בי שלא תרצה שיריע וישמח אויבי עלי כמו שהיו חושבים שאמות ולהגדיל פיהם בשחוק עלי וזהו פי' יריע: ואני שמנחתני ויסר תמכתה כי בנפלי על משכבי ותציבני לפניך לעול' כלו' שתקימני ותציבני כמנהג וכעת לעולם' ומן חיי האד' כלו' שלא אמו' קוד' זמני עד הנה דברי החולה ופסוק ברוך ה' הם דברי המשורר נותן הודא' לאל בכלותו הספר כמו שהוא מנהג הסופרים וכן עשה בתכלית ארבעה הספרים ובתכלית הספר החמישי שהוא תכלית כל הספר נותן תהלה בשלש עשרה הילולים: ברוך כלומר משוררי עד כה · מהעולם ועד העולם · מהזמן הראשון עד זמן האחרון כל הימים: אמן ואמן · קיום · וקיום כמו שעונה אדם אמן אחר הברכה לקיום הברכה כי אמן לשון קיום:

לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח: כְּאַיָּל
תַּעֲרֹג עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם כֵּן
נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים: צָמְאָה
נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי מָתַי אָבוֹא
וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: הָיְתָה־לִּי
דִמְעָתִי לֶחֶם יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי
כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: אֵלֶּה
אֶזְכְּרָה וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר
בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל־רִנָּה
וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי
נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים
כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו:

אלהי

למנצח יתכן לפרש כי דוד חבר אלה המזמורים ברוח הקודש ונתנם לבני קרח המשוררי' המנגני' בזמנו · ולפי שבני קרח היו נביאים יחס אלה בני בניהם אליהם ואמר לבני קרח לבדר · וזה המזמור יש אומרים כי אמרו כשהיה גולה בין פלשתים ויש אומרים כי נאמר על לשון בני הגלות והוא הנכון ואמרו בלשון יחיד כאלו כל אחד מבני הגלות הומה וצועק מן הגלות שיתאוה לארץ הקדש לשוב הכבוד עליה · וזהו אליך אלהים · כאיל האילי' הם במדבר במקום שאין מים מצויה ויתאוו למים ועוד כי יאכלו הנחשים ויתחממו ויבקשו המים להתקרר וזהו טעם אפיקי מים שהם מים הנגרי' שם · גם יש אומרים כי האילים כשרודפים אחריה' הכלבי' ם הצידים ילכו אחריהם עד שימצאו מים עמוקים שולפי ועורגים ויבואו בתוך המים עייפים וינצלו מהם ואמר איל לשון זכר ותערוג לשון נקיבה כולל זכרים ונקבות · או אמ' תערוג כי אפשר כי הנקיבה עורגת יותר מן הזכר תערוג ותצעק מרוב תאוה ולשון עריג' נופל על האיל כמו לשון געייה בשור: צמאה לא אמר רעבה כי יחיה האדם בלא מאכל שנים שלשה ימים ולא יחיה

בלא

אֱלֹהַי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר׃ תְּהוֹם־אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ׃ יוֹמָם יְצַוֶּה יְהוָה חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי׃ אוֹמְרָה לְאֵל סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי לָמָּה קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ בְּרֶצַח בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ׃ מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי׃

בלא מים וכשימצא המצא מים וישתה תשוב נפשו אליו · וצמאון הנפש המשכלת אל כבודה יותר מצמאון הגוף אל המים · לאלהים ואחר כך פי' לאל חי לפי שהאלהים אלהי הם מתים · מתי אבא ואראה כמו שהיו באים בארץ ישראל שלש פעמים בשנה אל המקדש: היתה לי דמעתי · שאבכה מדברי האויבי' ובדמעה תמידה לו ביום ובלילה כמו המאכל כלומר אין יום שלא אבכה פעמים · ויש מפרשים שאבכה בעת המאכל · באמר אלי כל היום · בגלות יאמרו לי איה אלהיך ואם הוא אלהים אמת ואתה עובד אותו היה מושיע אותך ומוציאך מן הגלות: אלה · כשאזכור עליית הרגל בשמחה אשפוך עלי נפשי · כי אעבור בסך · אף על פי שאבותיהם היו עוברים ורואבאותה שמחה וכן וירעו אותנו המצרים · ופי' כי אעבור בסך · כל אחד אומר כשאזכור כשהייתי עולה במנין העולם · אדדם · אדדה עמם ופי' אתנהלה כלומר שהיינו מתנהלים בארצינו לעלות לרגל כי לא היה שטן ולא פגע רע בדרך והיינו בקול רנה ותודה · ופירוש תודה שהיינו מודים ומשבחים בדרך שהיה מוליכנו בהשקט · המון חוגג · כי בקרבנותיהם היו עולים להקריב בחג · או פירוש חוגג מרקד מרוב שמחה: מה · אמר שתשתפך נפשי עלי בזכרי אלה השמחות אשוב ואנחם אותה ואומר לה מה תשתוחחי נפשי הוחילי לאלהים · ישועות פניו · בישועות פניו כלומר עוד אעשה כמו שעשיתי שיושיעני ויוציאנו מהגלות: אלהי · כלומר על כן תשתוחח עלי ותהמה כשאזכרה שהיינו רגילים לבא מארץ ירדן לעלות לבית המקדש וכן אותם שהיו יושבים בהר חרמון וכן מהר מצער וכל קצות ארץ ישראל שהיו עולים לרגל · כי הר חרמון מעבר הירדן מזרחה והר מצער לא נמצא ואולי יהיה מעבר הירדן ואפשר שהיה כיעור הנזכר בערי יהודה שהיה בהר: תהום · רמז לצרות הגלות הנמשלו כמים · כאלו הצרות קוראות זו לזו לבא · וכן לקול צנוריך כלומר נפשי השתוחח לקול צנוריך כלומר כך נמשכות עלינו הצרות כמו מים נשפכים מן הצנור ומשמיעים קול · ויש לפרש כי העננים יקראו צנורים לפי שהם שופכי' המטר והכל משל על הצרות · וכן כל משבריך וגליך עלי עברו יעברו עלינו ואמר משבריך וגליך כי אתה הבאת' עלינו בעונינו: יומם · אמר נפשי אל תתיאשי מן הגאול' כי עוד יצוה ה' חסדו לנו ויום עמנו ובליל' שירה עמי · ועוד שאנחנו בליל' הגלות נשורר לאל יתברך על כל החסדים שעשה עם אבותינו והוא עושה בכל יום עמנו בגלות · ועוד תפלה לאל חיי כלומר שנתפלל לאל חיינו שיחיינו עד בא גואלנו ונראה בישועתו ונאמרה בתפלתנו אמרה לאל סלעי: אמרה לאל שהיה מקדם סלעי ומגדל עוז מפני האויבים · למה שכחתני עתה בגלות ואלך קודר בלחץ אויב שילחצנו בגלות · למה הראשון רפה ומלרע והשני דגוש ומלעיל: ברצח בעצמותי · כן הוא בעיני כשאומרים אלי איה אלהיך כאלו הם דוקרים אותי בחרב והורגים אותי · ואמר בעצמותי · כי הם מוסדות הגוף · ומלת ברצח הוא שם תואר לחרב שמרצחין בו: מה · חזר לנחם נפשו ואמר אף על פי שהאויבים אומרים איה אלהיך הוחילי לאלהים כי אלהים אמת הוא ועוד אודנו על הישועה תהיה · ישועות פני · כלומר בפני יבא ישועה: ואלהי · והוא יהיה אלהי באמת ולא יאמרו לי איה אלהיך ·

שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד מֵאִישׁ מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי׃ כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב׃ שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ׃

ואבואה

שפטני · קח נקמתי מהאויבים · וריבה ריבי · כי אין כי יכולת לריב את ריבי · מגוי לא חסיד בגליים שמושלים בי אם היו חסידים היו אומרים כאמת אתכם · אבל הם אינם חסידים ולא די שאינ' חסידים אבל הם אנשי מרמה ועולה · ומאיש · הוא דרך כלל על בני הגל': מעוזי ד' עם עי"ן הדגש · אמר כי אתה היית מעוזי מקדם ואיך זנחתני עתה בגלותי למה הראשון רפה ומלרע · והשני דגוש ומלעיל: שלח · כי הישועה היא האורה · ואמתך · כי כן יאלתנו לקבצנו מכל העמים ודבריך אמת · המה ינחוני · יביאוני אל הר קדשך · בית המקדש: ואבואה

אשוב

וְאָבוֹאָה אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־אֵל
שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים אֱלֹהָי׃
מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי
הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת
פָּנַי וֵאלֹהָי׃

אשוב להקריב קרבנות כבתחלה. אל שמחת גילי. כי אין לי שמחה וגיל זולתו והוא שמחת כל שמחותי. והשמיכות למעלת השמחה. ואודך בכנור כמו שהיו עושים מתפללה מנגנים בכלי שיר על העבודה. אלהים אלהי. כי לא יאמרו הכל כי הוא אלהי ולא וכאשר אלהים: מה. אף על פי שלא זכר בזה המזמור עלי נפשי אמר תשתוחחי כי שניהם ענין אחד ודברים אחרים:

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל׃ אֱלֹהִים
בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ
סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי
קֶדֶם׃ אַתָּה יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם
תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם׃ כִּי לֹא בְחַרְבָּם
יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם לֹא־הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ
כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם׃
אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת
יַעֲקֹב׃ בְּךָ צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ בְּשִׁמְךָ נָבוּס
קָמֵינוּ׃ כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי
לֹא תוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ
וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ׃ בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ
כָל־הַיּוֹם וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה׃ אַף־
זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא תֵצֵא בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃
תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר מִנִּי־צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ
לָמוֹ׃ תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ׃
תִּמְכֹּר־עַמְּךָ בְלֹא־הוֹן וְלֹא־רִבִּיתָ
בִּמְחִירֵיהֶם׃ תְּשִׂימֵנוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ
לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ תְּשִׂימֵנוּ
מָשָׁל בַּגּוֹיִם מְנוֹד־רֹאשׁ בַּלְאֻמִּים׃ כָּל־
הַיּוֹם

אלהים שמענו כי אבותינו ספרו לנו. וטעם בימיהם. על האבות הקדמונים כי אבות בני הגלות לא היה דבר זה בימיהם את האבות שנכנסו לארץ שהיה בימיהם הפועל הנורא שעשה הא' ית' לישראל שכבשו הארץ ולא נצרכו למלחמה הם ספרו לבניהם ובניהם לבניהם דור אחר דור: אתה ידך כמו בידך אמר אתה בידך גרשת הגוים כי לא הוצרכו להלחם ונטעת את ישראל במקומם. וטעם הנטיעה שיהיו הם עומדים לעולם כאלו הם נטועים בארץ. תרע לאומים. הלמ"ד לשימוש כי כמוהו בלא למ"ד שרשו אומים. ותשלחם. שלחת האומים מפניהם. וי"מ ותשלחם ותגרש'. כי לא בחרבם. כי לא זה הגרש' הגוים. וכן וזרוע' לא הושיע למו. כי ימינך וזרועך כפל הענין במלו שונות. וזכר הימין כי בה יעשו המלאכות והמלחמות. ואור פניך. אור הבא להם מאת פניך כי הישועה כמשל' לאור והצרה לחשך. כי רציתם. רצית בישראל ובלקחת בעבורם:

אתה. כאשר ידבר על הגלות ידבר פעם דרך פרט ופעם דרך כלל. אמר כמו שהיית מלכי או כן אתה מלכי עתה ואתה אלהים שופט האמת אם כן כמו שהושעת אבותינו כן תושיענו עתה. וטעם צוה. על דרך כי מלאכיו יצוה לך: בך. עם עזרתך ננגח צרינו אע"פ שאנחנו תחת רשותם בגלות. וטעם נבוס. שנבוסם תחת רגלינו. וקמינו. כמו צרינו לפי שהם קמים על האדם לרעה יקראו קמים: כי. אמר אין אנחנו בוטחים שנגאל מהגלות בקשתנו ובגבורתינו אלא באלהינו ובעזרתו: כי. כפעמים רבים הושעת אבותינו והושעת אותנו בגלות. וזה של נבל כאשר עומדים לכלותינו ואתה מפר מחשבותם וזהו משנאינו הבישות. כי האדם שאומר לעשות דבר ולא יקום בידו בוש ונכלם: באלהים. בפני האויבים אנחנו מהללים עצמינו בך לפי שיש לנו אלהים שיצילנו מידם. ושוב נודה לעולם. כי לא ימוש מפינו מפני אורך הגלות. וטעם כל היום. כמו כל הימים: אף. לא די שלא הושעתנו אלא גם זנחת אותנו ותכלימנו ביד האויבי' לעשו' בנו רעו' ותכלימנו כי אנחנו מהללי' בך לאויבי' ואומרי' להם שעל כל פנים תושיענו והנה הישוע' רחוקה ממנו ואנחנו נכלמי' בעיניהם שיאמרו איפה דבריכ' ולא יה המושיע להם ולא תצא בצבאותינו: כמו שהיינו אומרי' לאויבי' שתצא בצבאותינו שיצאו בעזרתך צבאות בני ישראל מתחלה: תשיבנו. כשבאו' להרע לנו אין בנו כח ובלא שאין אתה בעזרתינו כאלו אתה תשיבנו אחור. שסו למו. כמו המה שוסי'. ומכפי שלמ"ד ובא מלעיל מפני מלת למו הסמוך שהיא מלעיל ופירושו שסו ממונינו לעצמם: תתננו. כמו הצאן שהוא למאכל: תמכור עמך. כי הנמכר הדבר אינו מקוה שישוב אליו עוד והמוכר יקח ממון ואתה לא כן. ולא רבית במחיריה' כי אין נערך לו שתצטרך להם כי לך הכסף והזהב. וטעם לא רבית. לא תרבית הונך: תשימנו. שמזי ופרש שכינינו מחרפין אותנו ואנחנו לעג וקלס להם

הַיּוֹם כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי׃ מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כָּל־זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא שִׁקַּרְנוּ בִּבְרִיתֶךָ׃ לֹא־נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ מִנִּי אָרְחֶךָ׃ כִּי דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת׃ אִם שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר׃ הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר־זֹאת כִּי־הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב׃ כִּי־עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה׃ עוּרָה לָמָּה תִישַׁן אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח לָנֶצַח׃ לָמָּה פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ׃ כִּי שָׁחָה לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃

להם: משל בנפול דבר רע ונוין עושים הנכלים אותו משל ליהודים · מכוד ראש · שמניעים ראשם עלינו · כלמתי · בלמ״ד שורש: כל היום · כמו כל הימים · כלימתי · לשון יחיד על דרך כלל והנה אנחנו בכלמה מן המחרפים וה מגדפים אותנו והוא שאמר מקול מחרף ומגדף · ומתנקם · מבקשים להנקם ממנו: כל עם כל התלאות הזאת אשר באה אלינו לא שכחנו אותך ואף על פי שאנו רואים בשלות בבל:

לא שב לבנו אחור מאמונתך ולא נטה אשורנו מני ארחך ולא שוכר · עומד במקום שנים: כי כאשר עשית לנו כל הצרות שדכיתנו במקום תנים המשיל הנכלים המושלים בנו לתנים שיש להם אכזריות · ותכס עלינו בצלמות · הנה אנחנו מכוסים בחושך הגלות: אם שבל הצרות שיש לנו אם תשבנו בלבנו כי המלידים לנו אינם מאמינים באלהינו והם שלוים ואנחנו שמאמינים בו בצרה · נשכחה מלבנו ונשוב לאלהיהם אם עשינו זה הלא אלהים יחקר זאת כי הוא ידע תעלומות אם עלה שום חיקור לב בלבנו לכפור באמונתו בעבור זה וטעם נפרש כפינו לאל זר · אבילו על ידי הכרח לא פירשנו כפינו לאל זר כי היינו מוסרים עצמינו להריגה וזה הוא כי עליך הרגנו כל היום: כי על יחוד שמך שלא רצינו לכפור בך הורגים אותנו · וטעם כל היום · תמיד · כצאן הטובחים שהם מוכנים לטבוח אותם לא לרעותם ולהשקותם: עורה כשאינך רואה בצרותינו כאלו אתה ישן ואם היית כישן הקיצה מהיום ואילך אל תזנח לנצח: למה כאדם שאינו רוצה לראות בצרה או ראית

ושכחת וזהו תשכח עניינו · דברה תורה כלשון בני אדם: כי מתי תושיענו כי כפזנו שחה עד לעפר כלומר קרובה לבאת מן הגוף · דבקה לארץ בטננו · כי הנופל יסמוך על ידו וכי תמעד ידו הנה בטנו דבקה לארץ : קומה עזרה · עזרתה · כמו לעזרתה · למען חסדך · אם אין בנו מעשים שנעזרנו · לתעננו :

לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל שִׁיר יְדִידֹת׃ רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ לְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר מָהִיר׃ יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן בְּשְׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׃ וַהֲדָרְךָ צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃ חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ׃ כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר שֵׁבֶט מַלְכוּתֶךָ׃ אָהַבְתָּ צֶּדֶק

שושנים כלי ניגון ששמו שושנה וזה המזמור נאמר על המלך המשיח ונקרא שיר ידידות כי בו אהבת ה׳ למשיחו: רחש הניע לבי · והלב מקור הדברים · אומר אני מעשי למלך · אני אומר בפתיחת דברי כי מעשי השיר הזה הוא בעבור מלך · לשוני עט סופר מהיר · לשוני מדבר׳ עליו במהירות כמו עט סופר מהיר אשר הוא כותב בלא עיכוב: יפיפית אראה אותך שאתה יפה מאד בצורת׳ משאר בני אדם · וכן כשאתה מדבר דבריך הם דברי חן כאלו הוצק חן בשפתותיך · על כן · אני אומר כי ברכך אלהים לעולם כי מצאת חן בעיני כל: חגור כי יש מרכו׳ יחגרו אותם במתני׳ ויש שיחגרו אותם על הירך · ומלת גבור · הוא קריאה כמו אתה גבור הודך: והדרך והחרב תהיה הודך והדרך אף על פי שימות המשיח יהיו שלום בתחילת מלכותו תהיה מלחמות גוג ומגוג · ומלת כמו ובעבור רוצה לומר בשת עבור על אויביך ותרכב לא תהיה מרכבתך בגאוה ובגדול לבב אבל בדבר אמת וענוה צדק · ואז תורה לך נוראות ונפלאות שתעשה באויביך · ומלת וענוה · בה״א כמו ועבות בת״ו כי הוא סמוך או יהיה וענוה ממשקל אשר בשקל אחוה ויהיה שמלת צדק חסר וי״ו

ותשנא

וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ
שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ׃ מֹר־וַאֲהָלוֹת
קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ מִן־הֵיכְלֵי־שֵׁן מִנִּי
שִׂמְּחוּךָ׃ בְּנוֹת מְלָכִים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה
שֵׁגַל לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃ שִׁמְעִי־בַת
וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃
וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי־הוּא אֲדֹנַיִךְ
וְהִשְׁתַּחֲוִי־לוֹ׃ וּבַת־צֹר בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ
יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ כָּל־כְּבוּדָּה בַת־מֶלֶךְ
פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ׃
לִרְקָמוֹת תּוּבַל לַמֶּלֶךְ בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ
רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ׃ תּוּבַלְנָה
בִּשְׂמָחֹת וָגִיל תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃
תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ
לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ אַזְכִּירָה שִׁמְךָ
בְּכָל־דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים יְהוֹדֻךָ
לְעֹלָם וָעֶד׃

ר"ל והיה משפטו ענוה וצדק: חציך משוננים יהיו לא קהים · ועמים יפלו · קשור למעלה ממנו ולמטה ממנו לפיכך אמר יפלו בלב אויבי המלך אף על פי שהוא באתנחתא לקשר טעמו עם בלב אויבי המלך כאלו אמר חציך יפלו בלב אויביך: כסאך יכון אלהים · שבט מישור · לפי ששבט מלכותך הוא שבט מישור לפיכך יהיה כסאך עולם ועד: אהבת שעם שמן ששון · כי כל העולם שמחו כאשר משחך אלהים · מחבריך · כאשר הקימך מתוך חביריך והקרן למלך: קציעות כמו וקציעות · ומור · הוא המוסק כדברי רוב המפרשים · ורבים פי' שהוא שרף עץ שיש לו ריח טוב ונקרא בערבי לובאן · אהלות · פי' גם כי הוא הבושם הנקרא בערבי עוד · קציעות · תרגום קדה קציעתא והוא הנקרא בערבי סנבל · אמר כל בגדיך יש להם ריח טוב כאלו הם אלה הבשמים · מן היכלי שן · והבגדים יוצאים לך מן הכלי שן שמונחים שם · מני שמחוך · היוד נוספת ופירושו מאשר שמחוך רוצה לומר הכלי שן אשר שמחוך כי הדירה הנאה מרחיבה לבו של אדם ויש לפרש כי כל הפסוק הוא משל על המעשים הטובים: ביקרותיך הפי' רק בכ"ת והיוד נעלמת בקריאה והקו"ף דגושה · ופירושו בנשים היקרות שלך יהיו בהם בנות מלכים כל מלך יתפאר בתתו בתו לך · נצבה אף על פי שבנות מלכים ימצאו עמך המלכה שהיא מישראל תהיה יושבת לימינך והיא הנקראת שגל לפי שהיא מיועדת תמיד למשכבו והאחרות באות אליו לעתים כשתקרא ונקראת שגל מן ישגלנה: שמעי לכל בת ובת מבנות המלכים הוא אומר · ופירושו שמעי זה המוסר · ופירוש וראי · והביני: כי הוא אדניך · אין לך אדון אחר אף על פי שאתה מעם אחר: ובת צור · עדת צור אומר לכל בנות מבנות המלכים כי עדת צור תבא לך במנחה תמיד וגם כן פניך יחלו עשירי כל עם ועם · וזכר צור בפרט לפי שהיא סמוכה לארץ ישראל: כל כבודה ב"וו עם הדגש אמר כל כבודה בת מלך העומדת בפנים בהיכל · לרקמות כמו ברקמות כלומר בבגדי רקמות תובל אל אשת המלך כשיזמין בה · ובתולות שהן רעותיה כל בת מלך אחריה מובאות · ולך · הוא כנגד המלך · תובלנה בשמחות וגיל · תבאנה בהיכל מלך · כלומר בהיכל המלך ישבו כי כן יושבות בבית הנשים עד שיזמין המלך · ויש לפרש כל הפסוקים האלה דרך משל והוא הנכון ובנות מלכים הם האומות שהיו כולם פרים למשמע' מלך המשיח · המלכה היא כנסת ישראל · ואמר שמעי בת · לכל אומה ואומה שלא יעשו אלא רצון המלך המשיח · ומשל הבתולות · כי כמו הבתולות שלא ידע אותן איש עד שתבאנה אל הבעל כן תהיינה האומות בלי דת כאלו לא ידעו תורה כשיקבלו עליהם דת ישראל · תחת לפי שהמלכות תבא למלך המשיח מן דוד דור אחר דור וכן לא תפסוק ממנו לפיכך אמר תחת אבותיך יהיו בניך · שמך כנגד מלך המשיח כי בכל דור ודור וזכרים גדולות שמו ומלכים בואו על כן עמים יהודוך שתהיה לך המלוכה וגדולה כלומר יודו אותך למלך עליהם ·

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־עֲלָמוֹת
שִׁיר׃ אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה
וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא מְאֹד׃ עַל־כֵּן
לֹא־נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב
יַמִּים׃ יֶהֱמוּ יֶחְמְרוּ מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ־הָרִים
בְּגַאֲוָתוֹ

עלמות כבר כתבנו שהוא משמות כלי הנגון גם זה המזמור · על דבקנין גליות או במלחמת גוג ומגוג · אלהים בהיות הצרות והם סבלי עמים יהיה לנו מחסה ועוזרה ואמר מאד · כי הצרה תהיה רבה בהכנס גוי אחד כמו ישראל ועמים רבים · על הוא דרך משל על המלחמות החזקות שתהיינה בין העמים וכן יהמו יחמרו מימיו הכל דרך משל על המלחמות העצומות והצרות הגדולות · יחמרו מענין חמרים חמרים כלומר יעשו המים גלי׳

בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ
עִיר־אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃
אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט יַעְזְרֶהָ אֱלֹהִים
לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מַמְלָכוֹת
נָתַן בְּקוֹלוֹ תָּמוּג אָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת
עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃
לְכוּ־חֲזוּ מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־שָׂם
שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ׃ מַשְׁבִּית מִלְחָמוֹת עַד־
קְצֵה הָאָרֶץ קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית
עֲגָלוֹת יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי־
אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם בַּגּוֹיִם אָרוּם בָּאָרֶץ׃
יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב סֶלָה׃

הגלי׳ הגבוהים בהמו׳ הים במוקה׃ (נהר) כלו׳ כשתהיה צרה גדולה ומלחמה ישראל לא יראו אבל ישמחו וזהו שאמר דרך משל נהר פלגיו ישמחו כנגד הימים המרעישים ואמר שיבא נהר מירושלים והיא עיר אלהים שפלגי הנהר ההוא ישמחו יושבי עיר אלהים שהיא משכני עליון׃ והמקודש שבה היא ירושלי׳׃ (אלהים) בקרבה לפיכך בל תמוט׃ לפנות בקר׃ לפי שמתחיל תהיה שם מלחמה על ירושלים ועת ההיא תקרא ערב והישועה תקרא בקר׃ (המו) אותם גוים וממלכו׳ שהמו ובאו בהמון רב ימוטו והאל יתבר׳ יתן עליהם בקולו ותמוג הארץ כלו׳ כל בני הארץ׃ (לכו) וראו הנביאים כי הם מפעלות אלהים אשר שם שמות בארץ כי שממון גדול שם באותן הגוים אשם יבאו על ירושלים שיבנתו מועט׳ את השרוני׳׃ (משבית) כי באות המלחמ׳ יסופו כל המלחמו׳ עד קצה הארץ כי לא תהיה עוד מלחמה לפי שידעו הנשארים כי יד ה׳ היא וישובו לעבודת האל כל העולם׃ קשת ישבר׃ לפי שראו כי שבר קשת גוג ומגוג וקצץ חניתם׃ עגלות ישרוף באש. רוצה לומר בפרון אף או כמשמעו כמו שכאמר אש ונפרית אמטיר עליו ועל אגפיו׃ הרפו הוא דבר השם אל האומות הרפו ממנו בשים רעים ודעו כי אני אלהים והיכולת בידי להקים ולהשפיל׃ ארום בגוים׃ עתה אהיה רם בגוים ובכל הארץ כי עד עתה לא הכירוני׃ ס׳ או יאמרו ישראל ה׳ צבאות עמנו שהצילני מיד העמים׃

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ כָּל־
הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף הָרִיעוּ
לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ כִּי־יְהוָה עֶלְיוֹן
נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃
יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת
רַגְלֵינוּ׃ יִבְחַר־לָנוּ אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן
יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה׃ עָלָה אֱלֹהִים
בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ זַמְּרוּ אֱלֹהִים
זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ זַמֵּרוּ׃ כִּי מֶלֶךְ
כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃ מָלַךְ
אֱלֹהִים עַל־גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב עַל־כִּסֵּא
קָדְשׁוֹ׃ נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עַם
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ
מְאֹד נַעֲלָה׃ שִׁיר

למנצח גם זה המזמור לימות המשיח אחר מלחמת גוג ומגוג׃ כל אומרים ישראל אל כל העמים יתקעו כף ושמחו עמנו כבר ידעתם כי הוא האלהים והוא המלך על כל הארץ׃ כי הוא על כל והכל תחת ידו והוא נורא׃ ידבר ינהג כלומר נהנם מקצה הארץ אל ירושלים׃ יבחר מה שהיה מקדם שלנו עתה גם כן בחר אותה לנו והשיבנו אליה׃ והארץ הזאת היא גאון יעקב ותפארתם כי בו יתפארו על כל הגוים׃ את גאון את זה בקוד סגול והוא במאריך בלא מקף שלא כמכתב׃ אשר אהב׃ המקום הזה אהבו האל והוא ירושלים׃ עלה אלהים יאמרו ישראל כשירו לאל עלה אלהים בתרועה כלומר עתה נתעלה על הכל׃ זמרו אלהים׃ כמו לאלהים וכפל זמרו לחזק׃ ואמר למלכנו׃ כי עתה בכו כתייחד שיהו בעולם והוא מלכנו אבל ביום יהיה מלך על כל הארץ׃ משכיל כל משכיל בין בישראל בין האומות העולם יזמרו לאל יתברך׃ אף על פי שלכל עמים אמר כל העמים תקעו כף בין משכילים ושאינם משכילים מכל מקום תקיעת הכף ונשיאת הקול ברכה טוב לכל אדם אבל לספר שיר וזמרה אינו אלא למשכילים׃ מלך עד עתה מלך אלהים על ישראל לבדם אבל עתה מלך על כל הגוים׃ ישב על כסא קדשו כמו מלך על כסאו והכל תחתיו׃ נדיבי הגדולים אשר בכל עם ועם יהיו נאספים עם אלהי אברהם כי הוא הודיע שמו בעולם תחילה במו שאמר ויקרא שם אברם בשם ה׳ כי לאלהים יבאו מגיני ארץ והם הגדולי׳ והמלכי׳ כעל׳ בין׳ ההוא יהיה אחד בעלה על הכל׃

שיר מזמור לבני קרח: גדול יהוה
ומהלל מאד בעיר אלהינו הר
קדשו: יפה נוף משוש כל הארץ
הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב:
אלהים בארמנותיה נודע למשגב:
כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו:
המה ראו כן תמהו נבהלו נחפזו:
רעדה אחזתם שם חיל כיולדה:
ברוח קדים תשבר אניות תרשיש:
כאשר שמענו כן ראינו בעיר יהוה
צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה
עד עולם סלה: דמינו אלהים חסדך
בקרב היכלך: כשמך אלהים כן תהלתך
על קצוי ארץ צדק מלאה ימינך:
ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה
למען משפטיך: סבו ציון והקיפוה
ספרו מגדליה: שיתו לבכם לחילה
פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור
אחרון: כי זה אלהים אלהינו עולם ועד
הוא ינהגנו על מות:

שיר גם זה המזמור לימות המשיח ונזכר שבח ירושלים·
גדול ה' בעיר אלהינו·כי שם יגדלוהו כל בשר:
יפה הר ציון הוא יפה המקום כלומר אין בכל המקום
כמוהו· ונוף פירושו מקום ואדוני אבי ז"ל פירוש כי
ידוע הוא כי פירוש נחלק לשבעת חלקים והחלקים הא'·ה
נקראו בלשון הקדש נופות ובלשון ערבי איקלימים אמר כי
כל אדם שיגא מנוף אחד לנוף אחר ימלא בהשתנות האויר
והאויר כל ארץ ישראל כל שכן אויר ירושלים היה יפה נוף
והיה משוש כל הארץ כי אפילו היו באים שם חולים היו
מתרפאים כי האוירה ממוזג וטוב· הר ציון ירכתי צפון·
כי ציון בצפון ירושלים· קרית מלך רב· מלך גדול· והוא
שוב או אמר רב על מלך המשיח: אלהים בארמנותיה·
ערים חוקים בציון· ונבוהים למשגב שם· אבל ארמנות
ירושלים המוזג שלהם טוב מזה כי אלהי' נודע בהם שהוא
למשגב לכל המתקשים להשגב בו: נועדו השי"ן גם זה
אף על פי שהוא באתנחתא אמר תדעו כי אלהים בירושלים
למשגב כי המלכים נודו שם עם גוג ומגוג להלחם בירושלים
ועברו בה יחדו: המה כאשר ראה נפלאות האל
יתברך ונבורותיו תמהו ונבהלו ונחפזו: רעדה שם באותו
מקום שהיו חושבים להרוג הרג רב שם תאחזם רעדה וחיל
כיולדה ויפלו שם כולם חללים: ברוח כאלנות וכו ברוח
קדים עוה שתשבר אניות תרשיש· ואמר תרשיש כי היא
היתה מבוא לספינות: כאשר יאמרו ישראל ביום ההו'
כאשר שמענו הנביאים שנתנבאו על מפלת גוג ומגוג כן
ראינו בעיר ה' צבאות· ואמר צבאות כי הוא אדון צבאות
מעלה וצבאות מטה· ואמר עוד בעיר אלהינו כי הוא אלהינו
ושפטינו מן הגוים הענומים· וכמו שהציל והכינה כן יכוננ'
עד עולם: דמינו חשבנו בלבבנו בהלם עלינו חסדך שהו'
חסד גדול ישועה ר"ל על הכבוד השוכן בהיכל· שהוא חסד
גדול לישראל: כשמך כמו שהי' שמך בפי הנביאים המתנבאי'
שעתידות כן הוא היום על קצות הארץ כשיראו שנתקיימו
יהיו משבחי' לשמך ואומרים צדק מלאה ימינך· וארץ· בסג"ול
באתנחתא: ישמח ביום הישוע' ישמח הר ציון דרך משל·
או יהיה גם כן פירושו ישמחו יושבי הר ציון· תגלנה בנות יהודה הערים אשר סביבות ירושלים שהם כבנות לה· למען
משפטיך· שעשית בגוגא' על ירושלי': סובו אמר כן על בנין ציון וירושלי' וזכר ציון כי הוא העיקר· ואמר לעמי' לכו
סבו לציון והקיפו אותה וראו ביופי בנינה וספרו המגדלים אשר סביבותיהם: לחילה היא החומה הקטנ' אשר סביב
החומ' הגדול'· פסגו ארמנותיה· כלומר ראו ארמנותיה שהם גבוהים נראים כמו פסגה· למען תספרו לדור אחרון כלו'
דור אל דור שלא ראו בנין יפה כאותו בנין שיהיה בציון ובירושלים לע"ל: כי לפי שהוא אלהינו תהיה
לנו הטובה הגדולה הזאת· הוא ינהגנו עלמות· כמו עד מות כלו' עד מותינו ינהגנו בזה הכבוד· ויש לפרשו כמו עלמ'
אחת ונחסר כ"ף הדמיון ועניינו ינהגנו כמו ימי עלומינו כלומר כמו שנהגנו מקדם:

למנצח לבני קרח מזמור: שמעו
זאת כל העמים האזינו
כל ישבי חלד: גם בני אדם גם
בני

שמעו זאת· זה המזמור על ענין העולם הזה והעול'
הבא לפיכך אמר כל העמים וכל יושבי חלד
כל זה שיפתון הדרך הטובה מאיזה עם שיהיה: גם
הפחותים במעלה בני אדם· הגדולים כמו גדעון בן יואש
איש ישר'· וכן העשירים והאביונים כולם ישמעו זאת
השכמה

בְּנֵי־אָדָם גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד עָשִׁיר וְאֶבְיוֹן: פִּי
יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת:
אַטֶּה לְמָשָׁל אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי:
לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן עֲקֵבַי
יְסֻבֵּנִי: הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב
עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ: אָח לֹא־פָדֹה יִפְדֶּה
אִישׁ לֹא־יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ: וְיֵקַר
פִּדְיוֹן נַפְשָׁם וְחָדַל לְעוֹלָם: וִיחִי־
עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת: כִּי
יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר
יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם: קִרְבָּם
בָּתֵּימוֹ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדוֹר וָדֹר
קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם עֲלֵי אֲדָמוֹת: וְאָדָם
בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ:
זֶה דַרְכָּם כֶּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם
בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה: כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל
שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים
לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל מִזְּבֻל
לוֹ: אַךְ אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי
מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה: אַל־
תִּירָא כִּי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּי־יִרְבֶּה
כְּבוֹד בֵּיתוֹ: כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל
לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ: כִּי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו
יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ כִּי־תֵיטִיב לָךְ: תָּבוֹא עַד־
דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אוֹר:
אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת
נִדְמוּ:

מזמור

החכמה שאדבר: פי ידבר: החכמה והתבונות שיהגה לבי ידבר אותן פי: אטה אומר דרך משל וקיד אדבר דרך סתומה ולפי שהמזמורים היו נאמרים על לשון כנור וכינור אמר אטה למשל אזני הכינור שינגן בו הנגן עם דברים אלה שהם משל וכן אפתח בכינור: למה אירא בימי רע עתה הקל בדברי משל וחידה ואמר למה אירא בימי רע שהם ימי העולם הזה כי הם ימי רע לכל המתעסק בהם ולמה אדאג על העושר ועל הקנין שהם כבוד העולם הזה כי אדאג על טובות העולם הזה כלומר אם אשמש בו בתפילה לסוף אדאג בו ולפי שהעקב הוא סוף כל הגוף נקרא סוף כל דבר עקב: או יהיה פירוש עקבי העולם הבא שהוא העולם השכר והעונש שבסוף העולם כי אין מעשה כל בני הבא ושם יסובני עון כלומר עונש מעשי שעשיתי בטובות העולם הזה ורדפתי אחריו ואולת יסובני כתובה בנו״ן עם דג״ש: הבוטחים הם בוטחים על רוב עשרם ואין ראוי לעשות כמותם: אח מה יועיל עשרם כיון המית כי לא יוכל לפדות איש את אחיו מן המות בכל עשרם ולא יוכלו לתת לאלהים כפרו אשר יחיו ויחיו ויקיימו: ויקר פדיון נפשם כלומר שלא יהיה ולא ימצא וחדל לעולם כי דבק עם הפסוק אשר אחריו כלומר חדל הדבר לעולם שידבר שיחיה עוד לנצח לא יראה השחת דבר כמנע הוא: ויחי כלו לזמן רב שלא יראה עוד השחת כי חכמים וכסילים למיתה נופלים הם עומדים אבל החכמים אם ימות נופם לא תמות נשמתם ולא תאבד תקותם כאולי העולם הזה שימותו הם ונשמתם ואין להם תקוה אחר המיתה וחילם שיתעסקו בו בעודם יעזבוהו לאחרים מה יועיל להם והחכמה שהתעסקו בה החכמים תועיל להם אחר מיתם: קרבם יש לפרש כי מה בקרבם כינוי ואחריו הידיעה ויהיה פירושו הכי חושבים כי קרבם בתימו כל כך הוא עסקם לרדוף אחר הממון כאילו ישכנו בהיכלי מלך שבונים להם לעולם ויהיו משכנותם לדור ודור עד שקראו בשמותם עלי אדמות כלומר כל בניניהם ובתיהם נקראים וכבודם עד שנראה להם שם עלי אדמות: ואדם באותו היקר והממון לא ילינו כלום כשימות לא יהיה עמו ונקראת המיתה לינה כמו שנקראת נ״כ שינה ונדמו הוא ענין דמיון והוא כפל לשון או פי׳ נדמו נכרתו כלו׳ כמו הבהמות שנכרתין כמותן כן האדם הרע נכרת כמותו שלא תשאר נשמתו אלא תאבד: זה זה דרך הרשעים לפי שהכסילות למו ולא ידעו עשית נכונה ואחריהם בפיהם ונכיה אחריהם ירצו כמאמר בפה שישמעו מאמרות מתהללים בעושר כן ירצו הם כאותו הדר״ וים בפיה בעשי כמוהו וכשישו׳ דעת כמו איש לפי אכלו׳ כאן כמו הרוע שאוסף כאן כן יהיה הרוע סלה כמו שיאסף שאול ויהיה שתי פעל עומד כמו הושתו או הם שתו עצמם בלי תקוה אחריתו כאשר הדרך הרע ודנם תי״ו שתו תמורות הכם וירדו בם ישרי לבקר כלו׳ עתה הרשעים למעלה והצדיקים למטה עד יום המות אבל לעו׳ הדין ירדו בם ישרי הרשע׳ קרא יום הדין בקר כי עת אז ישועת ישרא׳ באורה ונראה לבם ירא׳ שפיונגר׳ בעו וצורם או סוף כלו׳ כל הוקם ונעלים סופם לבלו׳ שאול בבל׳

כי השאול יבלם ואין להם תקוה עוד · מזבול לו · מהזבול והמעון היפה שהיה לו יצא אל הקבר : אך אלהים אמר
הכבוד בראותו אבדון נפשות הרשעים במותם יפדה אלהים נפשי מיד שאול שלא תאבד נפשי עם הגוף ופירוש כי יקחני ·
כי יקחני : אל תירא כי יעשיר איש · אמר אל המקבל מוסרו אל תדאג אם תראה אדם עשיר ואתה כמותו כי
תמיה אתה בעניותך כמו שהיה הוא בעשרו או שמא יותר ממנו ולא יקח ממנו כלום אם כן אין לו יתרון עליך :
כי פי' הכל מאומה יקחנו · כי נפשו · היה לו לברך נפשו בחייו שלא יהא עוסק להטיב לגופו כי אם לנפשו · בעשות
מעשים טובים · ויודך · פי' ברכה תוספת טובה להורות כי רוב הטובה יש לו לאדם לעשות לנפשו ומעט
לגופו כדי שיחיה לבד · ויודך כי תטיב לך · דבר כנגד המשכיל אם תעשה זה יודוך המשכילים כי תטיב לעצמך :
תבוא · לפי שכל נפש הרשע שהיה לו להטיב ולא הטיב לפיכך תבא הנפש ההיא עם נפשות אבותיו שהיו רשעים כמוהו
ותאבד עם נפשותם · עד נצח לא יראו אור · כמו אור הצדיקים והוא אור הקיים שיהיו לעדי עד : אדם · האדם הזה
הוא ביקר והוא הנשמה הנקראת כבוד · ולא יבין · בעודנו בחיים אין תבונה בו לאחוז דרכי הנפש כמו הבהמות לפיכך
במותו יהיה נמשל להם ותאבד נפשו כאין תקוה :

מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים יְהֹוָה
דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח
שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי
אֱלֹהִים הוֹפִיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יֶחֱרַשׁ
אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד׃
יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ
לָדִין עַמּוֹ׃ אִסְפוּ־לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי
בְרִיתִי עֲלֵי־זָבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ
כִּי־אֱלֹהִים שֹׁפֵט הוּא סֶלָה׃ שִׁמְעָה
עַמִּי וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים
אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי׃ לֹא עַל־זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ
וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִיד׃ לֹא־אֶקַּח מִבֵּיתְךָ
פָר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִים׃ כִּי־לִי כָל־
חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי־אָלֶף׃
יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׃
אִם־אֶרְעַב לֹא־אֹמַר לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל
וּמְלֹאָהּ׃ הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם
עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּה׃ זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה
וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ׃ וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם
צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי׃ וְלָרָשָׁע אָמַר
אֱלֹהִים מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא
בְרִיתִי עֲלֵי־פִיךָ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ מוּסָר
ותשלך

מזמור זה המזמור הוא על יום המשפט שיהיה עתיד
לבא בעמק יהושפט ואמר אל אלהים · שפירושו
שופט השופטים · ואמר אחר כך ה' שהוא קיים לעולם :
דבר ויקרא ארץ · דבר על ידי נביאיו וכן עשה ואמר להם
עבר במקום עתיד · וכן אמר הופיע כמו יופיע · ויקרא
יושבי הארץ ממזרח שמש ועד מבואו לבא למשפט
שעתה יקרא · שיעורר לבם לירושלים להלחם עליהם עם
גוג ומגוג : מציון · כאלו משם יתן קולו שיבאו כולם
לירושלים : יבא · להנקם מן הגוים נקמתו · ואל יחרש ·
עוד לגריו · אש לפניו תאכל · כאותם הגוים · וסביביו
ולפניו ומבין אחד כלו' בירושלי' מקום מקדשו ומשכנו וכשער'
אמ' על הארץ כלו' יכלו יושביה ברוב סערה : קרא אל
המלאכי' לקחת דין עמו מן הגוים · כמ"ש ויצא מלאך ה' ויך
במחנה אשור · ואל הארץ · רוצה לומר אל אנשי הארץ כי
הם עצמם יהרגו איש את אחיו כי תהיה מהומת ה' בהם :
אספו · אומר לגוג ומגוג שיביאו ישראל לירושלי' וגם
חסידי וכורתי בריתי עלי זבח כי · בהר סיני כרת עמהם
משה ברית וזבחו זבחים ולקחו דם הברית ויזרוק על העם ·
ויש דרש כי · על ברית מילה שהקריבו ישראל בכ' אחר :
ויגידו · בעבור כי נבואות הארץ בגור קולן והגרבת אבל
בשמי' נבואות יש בין בונן שעברו ובונן העתיד יקיו כשיה'
יום הדין יגידו · צדק האל ית' שעשה עם ישראל שלא כלה
אותם בגלות ולא הפר בריתו אתם והוציאם כאשר הבטיחנו
ויגידו צבא השמים גם כן כי אלהים שופט היא שלקח
משפטו מן הגוים · וי"ו ויגידו פתוחה · שמובה לשעבר
והוא עבר במקום עתיד : שמעה · אמר שמעה האל
משפט יוכיח ישראל על מעשיהם ויעניש מהם הרשעים
וישאיר הטובים : ואעידה בך · בברית אשר כרתי אתך על
ידי ונכנך כי השמים והארץ שהיו העדים בינותיכם ויעידו
כי קבלת אותי לאלוה · כשאמרתי לך תפלה אלהים אלהיך
אנכי כמו שאמר אנכי ה' אלהיך וקבלת אותי · לאלוה על
מה שאמר עליך ולא עשית · ועל זה אוכיחך לא על הזבחים
כי אין בעשרת הדברים · סר לזבחים ואין דבר הקרבנות
דבר גדול בעיני שאם בטלתם אוכיח אותך על זה ·
אלא אוכיח אתכם על השוב ועל הרע באמונה ובמעשים ·
ועולתיך

ותשלך דברי אחריך: אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך: פיך שלחת ברעה ולשונך תצמיד מרמה: תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דפי: אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך: בינו נא זאת שכחי אלוה פן אטרף ואין מציל: זובח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלהים:

ועולתיך · פי׳ ולא עולותיך לנגדי תמיד · ולא שוכר עומד במקום שנים: (לא) אם הייתי צריך עולות לא הייתי לוקח אותם ממך כי לי הכל וברשותי · וזכר פר · כי הוא הגדול שבקרבנות וכן אמר עתודים כי הם גדולי הצאן · ממכלאותיך · כמו גזר ממכלה צאן: (כי) אותם שאינם תחת רשותך הם תחת רשותי · והם חיות היער ובהמות הרים · ופירוש · ה״וו נוספת · בהררי אלף · באלף הרים · כלומר בהרים רבים שאין לך דרך בהם · וזולת בהררי איננו סמוך אבל הוא כמו בהררים וכמוהו רבים: (ידעתי) מה שלא ידעת אתה אלא הרגלים בישוב · ובדרש ויז שדי א״ר יהודה ברבי סימון פורו הוא עוף גדול בשעה שהוא פורש כנפיו מכסה גלגל החמה ולמה נקרא שמו ויז שיש בו מכל מיני טעמים מזה ומזה: (אבירים) פרים אבירים: (זבח) אם תרצה לזכות בתודה יהיה הזבח שתתודה על מעשיך הרעים ושלא תשוב אליהם עוד · ושלם לעליון נדריך · אני איני מצוה אותך שתדור אבל אם נדרת קרבן שלמהו לעליון שהוא עליון עליך ושלא תוכל להמלט ממנו אם תכחש כי ולא אומר לך בעבור שאני צריך אלא בעבור שתשמור מוצא שפתיך אפילו לבן אדם כמוך כל שכן לי: (וקראני) אם יהיו ובקיך כמשפט הוא אענך ביום צרה כשתקראני · בעבור שתכבדני שתעשה מצותי · אבל מי שהוא ובקיים ואינו שב מרשעו הוא עושה קרבן למראה עינים ומושב כי האל אינו יודע לבבו: (ולרשע) אמר עד הנה מוכיח מקריבי הקרבן ואינם שבים מרשעם ועתה מוכיח הלומדים ואינם עושים כי שתי העדות האלה הם רעות מאד כי רשע שמראה עצמו רשע הנה הוא רשע בעיני האלהים ואדם ומפני זה הוא קרוב לעשות תשובה כי בני אדם יכירו בו ויוכיחוהו אבל מי שמראה עצמו טוב ועובד אלהים ולבו רע ומעשיו רעים בסתר כופר באל ואומר שאינו רואה אותו וחושב להתכסות ממנו והוא רחוק מאד מדת טובה כי יתכסה במעשיו מבני אדם · וכן מי שהיא לומד התורה ואינו עושה בני אדם שרואים אותו לומד ועושה הפך ממה שהוא לומד ילמדו ממעשיו ויאמרו הלא זה ת״ח ועושה מעשים כאלו ואלו היו מעשים אלו רעים בעיני האל לא היה זה עושה אותם שהרי הוא חכם למד התורה הנה הוא חוטא ומחטיא בני אדם שהם עמי הארץ׳ ואינם יודעים התור׳ ואף על פי שיודעים שמעשיו רעים והם הפך מה שכתוב שונאים לימוד התורה ואומרים ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מקולקלים מעשיו וגורם רעה וקללה לאביו ולרבותיו ואומרים ארור שזה ילד ארור שזה למד וגדל על זה אמרה התורה והחכמה וכל משכילי אהבו מות שהם משכילים התורה לאחרים במעשיהם הרעים שהם עושים והם חושבים להתכסות בלימוד התורה ומפטמים בהם מומיהם מבני אדם לפיכך אמר · אם ראית גנב וגו׳ · וחקי · הם מצות התורה שכתנו בברית: (מוסר) הוא המצות שבין אדם לחבירו · דברי · הרי שאר מצות: (ותרץ) כמו ותרצה ענין רצון כלומר רציתה להיות ידך עמו: (ברעה) לדבר רעות על בני אדם · ואמר שלחת · כאלו התירה אותו שידבר רעות · גם זה מהעבירות שבסתר שמדבר בניתי רע מבני אדם או מאדם אחר בסתר · תצמיד מרמה · דברי מרמה · ופי׳ תצמיד · שתחבר דבריך עם דברי האדם האחר שמדבר רע כמוך: (תשב) במושב הלצים לדבר באחי׳ והוא בן אביך וכן בן אמך · אף על פי שאין בינך ובינו דבר כי אין ירושתם אחת · ודופי · הוא ענין סירוק ונידוף: (אלה) עשית · ולפי שאני החרשתי שלא הפיתיך לך גמול מעשיך הרעים · דמית · חשבת · שאהיה כמוך · שלא אדע הנסתרות · עתה אוכיחך ואערכה לעיניך · כל מה שעשית שתדע כי אני ידעתי הכל ואף על פי שהארכתי לך הענוש עתה יבא העת לבער הרעים ויבינו יודעים מי הם הטובים ומי הם הרעים וטעמו כן פירוש אשר מפיזקן אחד אמר אלה עשית והחרשתי אלה הרעות האחרכתי לך עליהם אבל מה שדמיתה וחשבת שאהיה נוח כמוך על זה אוכיחך ואערכה לעיניך כי זו גדולה שברעות:

(בינו) התוכחה וטיבו ממעשיכם הרעים אתם שכחתם האל · פן אטריף ואין מציל · כי לא אאריך אפי עוד כי בא יום המשפט: (זבח) מי שיעשה זבח עם תודה כלומר עם התודות ימעט מהרעים וישוב מהם הוא יכבדנני שהוא סרד למצותי · ושם דרך · וכל שכן מי שישים דרכו · כלומר שיתקן דרכיו ולבו לטוב ולא יצטרך לוכות · אראנו בישע אלהים לפי שבזמן הישועה יהיה יום המשפט והטובים שיהיו או יראו ישועת אלהים ויהיו בטוב כל ימי עולם · ובאומרו בישע אלהים · אחר שאמר אראנו · כאלו אמר בישעי · ובדרש ושם דרך · כתוב שי״ן לשון שומא מי ששם אורחותיו שיהיו ביושר ובמשפט עם בני אדם אראנו בישע אלהים:

למנצח מזמור לדוד: בבוא אליו נתן

פי או התודה ואמר חטאתי לה׳ אבל ואת התפלה אחר שהלך נתן אל ביתו אמרה: (חנני) לא

נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע׃
חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה
פְשָׁעָי׃ הֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֺנִי וּמֵחַטָּאתִי
טַהֲרֵנִי׃ כִּי פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי
תָמִיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ
עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה
בְשָׁפְטֶךָ׃ הֵן בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא
יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת
וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃ תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב
וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי
שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃
הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃
לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ
בְּקִרְבִּי׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ
קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃ הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן
יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה
פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃
הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן
לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי
יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח
וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃ זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ
נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא
תִבְזֶה׃ הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה
חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק
עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃
למנצח

כפי מעשי פשעי · זה הפשע ואקרים שעשיתי · או פירושו
כי בזה הפשע היו שנים דבר בת שבע ודבר אוריה: (הרב)
כתיב וקרי הרבה ואחד הוא · כבסני פי׳ הרב רחצני וכבסני
מעוני · או יהיה הרב שם כמו הרבה כלומר מאד כבסני
מעוני כי העון נכפס כמו הכתם בבגד · טהרני · שנטמאה
הנפש בעון: כי פשעי · רבים כמו שפירשתי · אני אדע ·
אכיר ואדע כי חטאתי ולא אכפור בחטא · תמיד · שאני
תמיד בחרטה על חטאתי ואת׳ · לך לבדך כי דבר בת שבע
בסתר היה ואין יודע זולתך ואע״פי שקראתי אותה על יד
עבדי לא היו יודעים למה קראו אותה · וגם בדבר אוריה אין
אדם יודע למה סבותי מיתתו כי חשבו בני אדם לפי שעבר
מצותו נהג לסבב מיתתו ואתה ידעת בשני הדברים כי לבבי
להרע ולא אכפור בחטא · והגאון רב סעדיה פירש לך לבדך
חטאתי ינ׳ ומר: לך כלומ׳ אני מתודה ואומר חטאתי לך לבדך
ולא אפרסם החטא לזולתי ולך אומר הרע בעיניך עשיתי ·
למען תצדק בדבריך · כלומ׳ שתשא חטאתי כמו שאמר׳ למשה
נושא עון ופשע וחטאה · למען תזכה בשפטך · אותי נקי
המשפט שלא יוכל אדם לומר עלי כי אמרת דבר אחד ועשית
תמורתו · ואמר שאמרת שתשא חטא השבים ישא חטאתי כי
אלו היה חי היה החטא לך ולו אבל עתה שהוא מת לך לבדך
חטאתי אני מודה לך בחטא כי כל חטאתי נשאר לך שאין לי
ממי לבקש מחילה אלא ממך: (הן) אדני אבי ז״ל פי׳ כי
אמר דבר זה כדי להקל מעליו העון ואמר כי מדרך זה העון
שעשיתי נבראתי והיא טיפת הזרע וממנה יחמתני אמי
כאדם שזורע גרעינה ירק האילן והפרי מרים בטבע וכל
הדברים ילכו אחר תולדתם והאדם נעשה מטפת זרע
בשעת תשמיש ואף על פי שיש בזה מותר ואיסור אם יטעה
אדם באותו הדרך טבעו הוא ונמשכו הוא בוכר ואיננו דבר
גדול אם יתקפהו יצרו לעבור על דבר זה וכל חטא אחר
איננו מוטבע באדם על כן חייב יותר אם יעשה אותן ·
והאדם הצדיק המושל בתאותו בדרך תשמיש אם יתקפהו
יצרו דבר גדול הוא יותר מאשר ימשול ברוחו מלעבור עבירה
אחרת כי זה טבעו וזה איננו טבעו · ובחטא יחמתני · יחמם
אותי כי מהתשמיש הנקבה עם הזכר תבא טפת זרע
שהולד נוצר ממנה · ואמר אמי כי היא סבת הזכר יותר
מן האיש כמו שאמרו אשה מזרעת תחלה יולדת זכר · ובלת
בעוון מלא וי״ש בו דרש רבי אחא אומר בעון מלא אפילו
חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהא לו צד עון: (הן)
האמת שהבנת היא בטוחות · כלומר אף על פי שחטאתי
היצר גבר עלי אבל לא עלה בלבי ובכליותי למרוד בך
ובמצותיך ועתה אני מתחרט והתשובה תהיה לאות כי לא
עשיתי במרד אלא דרך תאוה ואתה תודיעני האמת ובדבר
הסתום תודיעני חכמה שאבין הדברים הסתומים בדרך האמת כי בלבי לעשות רצונך ואני מתחרט על שעברתי רצונך ·
וטוחות · הם הכליות: (תחטאני) כמו שאמר הרב כבסני כי העון נכפס במו הכתם בבגד או כנגע צרעת בגוף · ואמר
תחטאני כמו שמחטאים באזוב שהיא סוף הטהרה תחטאני מעוני והסירו · הוא טהרת החטא · ואלבין · הוא פועל עומד
שהוא מבנין הפעיל: (תשמיעני) ע״י הנביא שסלחת לעוני ויהיה ששון ושמחה לנפשי הדואבת על החטא · גם העצמות
תגלנה והוא הגוף על דרך ושמועה טובה תדשן עצם · ואע״פי שאמר לו נתן הנביא גם ה׳ העביר חטאתך לא תמות הבטיחו

שמיעני

שהיתה לומר שבזה העביר חטאו שלא ימות ושאר העונשים כבר אמר לו נתן הנביא ולא התפלל על אותם עונשים כי ראוי לקבלם לכפר עונו ולא יכול להתכפר בלתם אם כן טוב יהיה לו העונש ההוא · ואמר דכית · כי מפחד האל יתברך נבהל ודכאו עצמיו: הסתר שלא יבא נגד פניך חטאי ולא לזכרם ולענש עליהם עוד וכן כל עונותי עד היום הזה ימחה כי כבולם אני מתחרט ושב בתשובה לפניך: לב כי בונתי טובה מעתה ואתה עוזרני בה וסמוך לבי ורוחי שיהיה טהור שלא ימשול בו יצר הרע עוד וזהו בבריאה והחידוש: אל תשליכני · כאדם השכאור והמתועב אלא פנה אלי כענין הרחמים והאהבה או פירוש על רוח הקודש והפסוק כפול כי רוח הקדש היתה בו ובאותה הרוח היה אומר המזמורים ועתה בחטאו נסתלקה ממנו והתפלל שלא יקחנה ממנו לעולם אבל ישיבנה לו וזהו שאמר: השיבה רוח הקדש שהיא ששון הנשמה וישעה · ורוח נדיבה יהיה רוח הקדש שמתנדבת דברי שיר לשבח לאל יתב׳ · והיא בעלת רצון טוב · ות״י תסמכנה טעמה אל הרוח או טעמה כנגד האל יתברך וטעמה וברוח נדיבה: אלמדה פושעים · כשתקבלני אלמדה פושעים ופשעיה דרכך שאתה נושא עון ופשע וישובו אליך ואתה תקבלם: הצילני מדמי אוריה שלא תעניש עלי׳ם · ואתה אלהים · כי אתה שופט על הכל ובידך להפוס ולמחול · ואקרא לך אלהי תשועתי שתושיעני מזה הדין · תרנן לשוני צדקתך · שתעשה לי בשתמחול לי · ודם · באמר בלשון יחיד ובלשון רבים · בעבור כי הוא נושא את הדם ורבי׳ כי הוא נושא את כל הארבעה יסודות: אדני אתה שאתה נושא על הכל שפתי תפתח כשתרנן לשוני צדקתך רצ״ל שישוב לו רוח הקדש שיופיע בלשונו דבר השיר כמו שהיה לו מתחלה וזהו שפתי תפתח שיהא עוד אלהי: כי אם ידעתי שתחפוץ זבח על העון אתן אותו אבל ידעתי כי אתה רוצה בלב נשבר והננו שב בלב נשבר לפניך כי לא בזה האל יתברך בקרבנות אלא על השוגג אבל הוא מזיד היה ואין בו קרבן כי אם תשובה בלב נשבר ונדכא: זבחי אלהים שהוא רוצה הוא רוח נשברה · ולב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה אעפ״י שאין עמו זבח והזבח אתה בוזה כאשר אין הלב נשבר: הטיבה בשני הפסוקים האלה נראה שבעודו אומר השיבה לי ששון ישעך כן היה לו ששבה לי כי אלה הפסוקים הם נבואה עתידה שעתיד בית המקדש להחרב ראשון ושני על העונות ואעפ״י שהיו מקריבים קרבנות תמיד כיון שהיו מעשיהם רעים בזה האל הקרבנות והחריב המקדש · ובימות המשיח יהיו הקרבנות רצויי׳ שיהיו כל ישראל בלב אחד לעבוד את ה׳ לפיכך הטיבה ברצונך את ציון: (או) אותם הזבחים יהיו זבחי צדק · עולה וכליל: הוא כפל דבר כי העולה היתה כליל · או אמר כליל על מנחת כהן שהיתה כליל · ואמר פרים · על החטאת והשלמים · ובכר פרים · והוא הדין לכבשים אלא זכר הגדול שבמין הקרבנות:

לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד: בְּבוֹא דּוֹאֵג
הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל וַיֹּאמֶר
לוֹ בָּא דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ: מַה־
תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל־
הַיּוֹם: הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר
מְלֻטָּשׁ עֹשֵׂה רְמִיָּה: אָהַבְתָּ רָע מִטּוֹב
שֶׁקֶר מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה: אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי
בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה: גַּם־אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח
יַחְתְּךָ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים
סֶלָה: וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ:
הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח
בְּרֹב עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ: וַאֲנִי כְּזַיִת
רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי בְחֶסֶד אֱלֹהִים
עוֹלָם וָעֶד: אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ
וַאֲקַוֶּה שִׁמְךָ כִּי־טוֹב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ:

בבא נקרא אדומי שהתגורר בארץ אדום · בא דוד אל בית אחימלך · ולא ספר בו יותר מן הענין כי ידוע הוא בספר שמואל: (מה) הלא הגבור ה״א הקריאה ואמר מה תתהלל אתה הגבור כי הוא אביר הרועים היה מתהלל ברעתו כי כן דרך הרשע · חסד אל כל היום · עמי · הלא כמה עמים הצילני מידו שחשב להרגני כן יצילני עתה מידו: (הוות) לפי שהלשון מספרת מחשב הלב אמר לשונך כאלו הלשון חושבת שהיא קולמוס הלב ופירוש הוות · שבר ועניין רע בין במעשה בין במחשבה · כתער · כמו התער המחודד שיחשב אדם לחתוך בו מעט וחותך הרבה וזהו רמיה כאלו התער מרמה כן לשונך דברת דברים רעים ומעט היו הדברים והמעשה הבא מהם היה גדול שנהרגו שמנים וחמשים כהנים לבד הטף: (אהבת) הרע והשקר שאמר כי אחימלך ידע כי דוד היה בורח ועזרו אחימלך שנתן לו לחם לאכל ושאל לו בא״להים וזה היה שקר כי הוא לא ידע כי דוד בורח וזה רצה לומר דואג אעפ״י שאינו כתוב בפירוש: (אהבת) דברי השחתה כי דבריו השחיתו אחימלך ומשפחתו · לשון מרמה · כי ל׳ הרע שאמר במרמה היה מיום ראותו הדבר · כי אם היה מודיעו כי היה עוש׳ רע בעיני שאול בתתו לו לחם וחרב תדב במכנע אחימלך אבל כסה הדבר במרמה כדי שילשין עליו: גם כמו שאתה נתבת משפחת הכהנים מאהל ה׳ כן יתכך האל ויסחך מאהלך שלא ישאר לך זכר · ושרשך · יעקר שרשך שלא ישאר לך ונכיתך שרש ובהנעקר מארץ חיים כי כולם ימותו · זו

פירוש

למנצח

פירושו מעולם הבא · יאתך · ה׳ יאתך · יפחך ענין הריסה: (ויראו) צדיקים · שנקמה שיקח האל ממך על דם הכהנים ויוסיפו ליראה מהאל וישחקו על דואג ויאמרו: (הנה) הגבר שלא שם אלהים מעוזו ראו אחריתו · מעוזו כו״ו עם הדגש · כחותו · בעשרו וברשעתו: (ואני) כזית רענן · הרשע יבול כנבול עלה ואין לו תקוה ואני · אבל אני עלומו ואהיה כזית רענן שכל השנה עלה וזית רעננים ולחים · בבית אלהים · לפי שהיה כעבד לפני ה׳ · כי אני בטחתי בחסד אלהים · ולא הוא · כי הוא בוטח בעשרו: אודך כי עשית זה המשפט · ונראה הקדם אמר זה כי האל יתברך יקח משפט מדואג · ואקוה · ולעולם אקוה שמך ואודיע כנגד חסידיך כי טוב עשית · ואקוה בו״ו פתוחה · שהוא עתידה:

אמר כבר פירשנו זה המזמור למעלה בספר הראשון ועתה שנה אותו הנה במלו׳ שינות מעט וכבר פירשנו אותו שהוא מדבר על הגלו׳ ומסיים בישועה והטע׳ אשר שנה אותו כמו דבר דואג וכן דבר הזיפים להמשיל דבר דוד אל דבר המשיח בנו כי כמו שהיה מקום דוד למלכות וגם הטובים שבישראל היו מייחלים למלכותו והיו רעים בהם שהיו מתנכלים אליו להמיתו כמו דואג והזיפים והאל השיב להם גמולם בראשם ומלכות דוד עומדת כן הוא במלכות בניו ועמו ישראל · ופירוש התעיבו עול · התעיבו דרכם בעול שעשו · והוא חסר וי״ו השימוש: פזר עצמות האומות החונים עליך ירושלים בימי גוג · ופירוש הבישות · הת״יו כנגד משיח ור״ל הובשתם ושמתם לחרפה כי אלהים שיהיה עמך מאסם · והנה כל המזמור מפורש עם הפירוש הכתוב במזמור הראשון:

הזיפים אנשי זיף והוא מקום בגבול אנשי בני יהודה: אלהים בשמך · בשמך אשר קראתי הושיעני · ובגבורתך אשר בטחתי בה ואני יחיד והם רבים בה תדינני · כלומר שתקח נקמתי מהם: תפלתי ואמרי פי כפל דבר או פירוש תפלתי בלב ואמרי פי בלשון: כי זרים ועריצים כפל ענין במלות שונות · וכן קמו עלי ובקשו נפשי כי כן היו בהם · או זרים נכרים שונאי דוד ועריצים הזיפים · לא שמו אלהים לנגדם · שלא פחדו ממנו שישלם להם גמולם: עוזר ולא יוכלו להרע לי ברכילותם · ה׳ שהוא אדון על הכל · הוא יהיה בסומכי נפשי כלומר בעזרת סומכי נפשי מישראל: ישיב כתוב ישוב · מן הקל והוא פועל עומד טעמו על הרע · וקרי ישיב מן הפעול · וטעמו על האל ית׳ · והענין אחד · הרע שהם עושים לי ישיב להם שהם סוררי ומגידים את מקומי אשר תהיה רגליהם ויגידו לשאול · באמתך הצמיתם · כי דרכך אמת להצליחני והם מבקשים לטרדני מן העולם: בנדבה כאשר תצמידם אזבחה לך ברוח נדיבה וטובה ואז שמך אודה כי טוב ואומר: ראתה עיני מה שבקשתי:

למנצח זה המזמור אמרו דוד כשברח מירושל׳ מפני אבשלום וכאשר לו כי אחיתופל בקושרים: האזינה ואל תתעלם · כפל ענין במלות: אריד בשיחי · כשאריד בשיחי ואהימה הקשיבה לי וענין אריד היא היללה על השולי או על הנדה: מקול שאני שומע מדבר באויב שמבקש לגרשני מממלכה ולהמיתני · ומאויב הוא

למנצח על מחלת משכיל לדוד: אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו והתעיבו עול אין עשה טוב: אלהים משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דרש את אלהים: כלו סג יחדו נאלחו אין עשה טוב אין גם אחד: הלא ידעו פעלי און אכלי עמי אכלו לחם אלהים לא קראו: שם פחדו פחד לא היה פחד כי אלהים פזר עצמות חנך הבשתה כי אלהים מאסם: מי יתן מציון ישעות ישראל בשוב אלהים שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל:

למנצח בנגינות משכיל לדוד: בבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו: אלהים בשמך הושיעני ובגבורתך תדינני: אלהים שמע תפלתי האזינה לאמרי פי: כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי לא שמו אלהים לנגדם סלה: הנה אלהים עזר לי אדני בסומכי נפשי: ישוב הרע לשררי באמתך הצמיתם: בנדבה אזבחה לך אודה שמך יהוה כי טוב: כי מכל צרה הצילני ובאיבי ראתה עיני:

Digitized by Google

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃
הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל־
תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃ הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי
אָרִיד בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה׃ מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי
עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן וּבְאַף
יִשְׂטְמוּנִי׃ לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת
נָפְלוּ עָלָי׃ יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי
פַּלָּצוּת׃ וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר כַּיּוֹנָה
אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין
בַּמִּדְבָּר סֶלָה׃ אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ
סֹעָה מִסָּעַר׃ בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם
כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יוֹמָם
וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ וְאָוֶן וְעָמָל
בְּקִרְבָּהּ׃ הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא־יָמִישׁ
מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ וּמִרְמָה׃ כִּי לֹא־אוֹיֵב
יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל
וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי
אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ אֲשֶׁר יַחְדָּו נַמְתִּיק סוֹד
בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ יַשִּׁי מָוֶת
עָלֵימוֹ יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־רָעוֹת בִּמְגוּרָם
בְּקִרְבָּם׃ אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא וַיהֹוָה
יוֹשִׁיעֵנִי׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה
וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי׃ פָּדָה בְשָׁלוֹם
נַפְשִׁי מִקְּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃
יִשְׁמַע אֵל וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר
אֵין

הוא אבשלום · עקת רשע · צרת הרשע הזה · ולמה אריד מקולו ומפני ישראל שנקשרו עמו והו כי ימיטו עלי און · ופירושו יטו עלי שקר שהם מורדים בי ומשקרים באמונתם שהמליכוני עליהם בלב שלם ועתה ישטמוני באף וכמיתה ושקימו בני עלי: (יחיל) ענין חיל כיולדה ואני מפחד מיתת עצמי שיהרגני · כי כן יעץ אחיתופל והכיתי את המלך לבדו: (יראה) מרוב היראה אשר מלבי ארעד · ורעד ופלצות ענין אחד ומלות שונות · וענין ותכסני על רב הפלצות: (אבר) כנף כמו היונה שאוכל לעוף במקום שלא יוכלו להשיגני ואז אשכונה מהפחד והרעדה: (הנה) אם היה לי כנף ארחיק נדוד ואלך מהישוב ואלין במדבר: (אחישה) אמהר לעצמי המפלט והצלה מרוח סועה וסער ממלחמות אויבי אלה שדומה לרוח סועה ורוח סערה ומלת סועה תתפרש לפי מקומה כי סועה אין לה חבר במקרא: (בלע) התפלל גם לאל שישחית לשון אחיתופל וחביריו היועצים שלא תהיה להם הסכמה אחת ומתוך כך יתבלבל עצתם וקשרם · כי ראיתי · בלבי בעיר ירושלים חמס וריב · שנקשרו עלי והוא חמס גדול שמריבים עלי: (יומם) החמס והריב יסובבוה על חומותיה כאילו העיר מוקפת בריב כן מלאה כלה חמס שעצת כולם עלי לרעה וביום ובלילה עצתם עלי · ואון ועמל בקרבה כלומר לשוכנים בתוכה שהם חושבים רע עלי: הוות שבר וענין רע · ולא ימיש · כי תמיד הם מתעסקי' בתוך ומרמה עלי · ואמר ברחובה כי במרחב העיר מתקבצים לדבר זה עם זה · וענין תוך כמו מרמה · ונאמר בזה הלשון לפי שמראה בפיו מה שאין בתוך לבו · ובכה פיו אחד ותוך לבו אחד · כי לא היו נקשרים עם אבשלום אם היו אוהבים באמת: (כי) עתה שב אל אחיתופל לבדו כי הוא הראש והיה אוהב דוד עד עתה שבגד בו ואמר זה לא היה אויבי בנראה כי אם אויב יחרפני אשא ואסבול אבל זה שהיה איש שלומי אין אוכל לסבול שהוא יחרפני · גם כן לא משנאי עלי הגדיל · שאסתר ממנו · שלא ידע לי · אבל זה שהיה אוהבי בנראה ולא הייתי נשמר ונסתר ממנו · ופירוש הגדיל · פיהו לדבר רע: (ואתה) דבר כנגד אחיתופל אבל אתה שהיית אנוש כערכי כלומר שהייתי חושב אותך כאילו היית כמוני בגדולה · וכאילו היית אלופי כלומר גדול עלי ושר וגם כן היית מיודעי · כלומר רעי · שהייתי מודיע אותך דעתי וסודי או פירוש אלופי האליך והשר שלי כלומר אשר משרי ומאלופי: אשר אני ואתה היינו ממתיקים הסוד כלומר שהייתי ממתיק וגם מתיפן עמך בדברי סודי ולא היה מתוק וכשר בעיני עד שהייתי נושא ונותן עמו · ברגש · בחבורה · אמר אף כשהיינו הולכים בבית אלהים להתפלל היינו הולכים יחד בחבורה אחת כל כך הייתי נקשר בך ואתה בגדת בי · ובית אלהים הוא המקום שהיה בו הארון: (ישיא מות עלימו: כתוב בלא אלף וקרי באלף אלהים שוכר ישיא המות על אחיתופל ועל היועצים על דוד לרעה · ופי' ישיא יתקיים המות לבא עליהם · ירדו שאול חיים · שימותו מיתת פתאום שלא יחיו בחולי עד שימותו · כי רעות במגורם בקרבם · שרעות שחושבים בקרבם אומרים במגורם · ופירושו במקום אסיפתם כלומר שנאספו שם להתייעץ בירושלם של דוד: אני גם רבים נאספו עלי ואני יחיד אקרא אל אלהים והוא יושיעני מידם: · ערב · סוף היום שעבר ותפלת הלילה ·

אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים׃
שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ חָלְקוּ
מַחְמָאוֹת פִּיו וּקְרָב לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו
מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃ הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה
יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם
מוֹט לַצַּדִּיק׃ וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם
לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא־
יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ׃

ובוקר עת תפל' היום וצהרים חצי היום · ולא הם עיתי התפלה שצריך אדם להודות לאל בשעות המשתנה אמר כי בעתות התפילה אשיחה ואהמה לש' והוא ישמע קולי · ואמר וישמע · ל' עבר בפתח הע"ה דרך נבואה : (פדה) מקרב לי · אני בשלום מבלי קרב ותרגום כי תבא למלחמ' קרבא · כי ברבי' היו עמדי · כי הם עם רבים היו הנלחמי' עמדי ואני במתי מעט · והאל פדה נפשי מהם : ישמע אל · כמו ישמע האל ויכניעם מענין לענות מפני · וישב קדם סלה · האל שהוא קדמון לכל בריותיו ובידו להשפיל ולהרי' הוא יכניע' · אשר אין חליפות למו · כמו לו · ר"ל האל יושב קדם ואין לו חליפו' כי לא ישתנה מענין לענין ומה שיעדני יקיים לי · ולא יראו אלהים · הוא בעזרתי והם לא ראו ממנו שיוכל להכניעם :

שלח אחיתפל שלח ידיו באיש שלומיו דוד שהיה בשלו' עמו אז יהיו שלומיו תוא' לדוד ולשיעתו שהיו שלימים עמו · חלל בריתו · שהיה לו עם דוד : מחמאות המ"ם פתוחה ודינה בגר"י שהיא לשימוש ופירושו יותר מחמאות חלקו אמרי פיו אמר עתה אני רואה כי הטובות שהיה מדבר עמו כי מחליק היה לשונו לי אבל לבו לא היה עמי · ואע"פ שהיה מם השניה במחמאו' ראוייה להיות בשו"א מפני הסמיכות נשארה בקמץ שלא למשוך על האלף וקרב לבו · דבריו חלקים · ולבו למלחמה · רכו דבריו · כפל הענין במלות שונות · והמה פתיחות · פי' חרבות : השלך אמר דוד כנגד עצמו וכנגד כל הצדיקים השלך על ה' משאך כי הוא יסבול אותך ואל תירא מבני אדם כי אם תבטח בו הוא יסעדך כי לא יתן לעולם מוט לצדיק לא יניחהו לעולם שימוט · ופי' יהבך משאך [illegible] יכלכלך יסבלך : ואתה לאלה הבוגדים תוריד לבאר שחת · כלומר לבאר שחת לגיהנם שתאבד נפשם במות גופם [illegible] כרת שלא יגיעו לחצי ימיהם כי הם לא יראו ממך אבל אני אבטח בך שתצילני מידם :

לַמְנַצֵּחַ עַל־יוֹנַת אֵלֶם רְחוֹקִים לְדָוִד
מִכְתָּם בֶּאֱחוֹז אוֹתוֹ פְלִשְׁתִּים
בְּגַת׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כִּי־שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ
כָּל־הַיּוֹם לוֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃ שָׁאֲפוּ שׁוֹרְרַי
כָּל־הַיּוֹם כִּי־רַבִּים לוֹחֲמִים לִי מָרוֹם׃
יוֹם אִירָא אֲנִי אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ בֵּאלֹהִים
אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא
מַה־יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃ כָּל־הַיּוֹם דְּבָרַי
יְעַצֵּבוּ עָלַי כָּל־מַחְשְׁבוֹתָם לָרָע׃ יָגוּרוּ
יִצְפּוֹנוּ הֵמָּה עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ
נַפְשִׁי׃ עַל־אָוֶן פַּלֶּט־לָמוֹ בְּאַף עַמִּים
הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ נֹדִי סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה
דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ׃ אָז
יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי אָחוֹר בְּיוֹם אֶקְרָא זֶה־יָדַעְתִּי
כִּי־אֱלֹהִים לִי׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוָה
אֲהַלֵּל דָּבָר׃ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא אִירָא

למנצח בהיותי בגת שברח מפני שאול · באחוז שתפסנו פלשתים לאחוז ולהמיתו כשאמרו לאכיש הלא זה דוד מלך ארץ עד שמרוב פחדו התהולל ועשה עצמו משוגע · ולכן קרא עצמו יונת אלם כיונה הנגלה ממקומה והיה שם בניהם שלא היה יכול לדבר אלא כדברי משוגע כאלו אין דעת כמו יונה כמו שאמר עליה יונה פותה אין לב : חנני · אכיש ועבדיו היו שואפים לו ומביטים אלו עד שהתהולל בידם · לחם ילחצני · שאול שלוחם אותי כל היום עד שהצריכני לצאת מארץ ישראל וזהו הלחץ : (שאפו) שוררי בין מישראל בין מאומות העולם אשר אני גולה בניהם · ואתה מרום · כנגד האל יתברך אמר אתה רואה מרום כי רבים לוחמים אותי והבריחוני מארץ ישראל והפלשתים שבאתי להסתופף בניהם לוחמים לי ג"כ שחשבו להמיתני : אליך אבטח · כמו עליך : באלהים כלומר אבטח באלהים ואהלל דברו כלומר אהללנו על דברו שאמר לי על ידי שמואל שאמלוך ואף על פי שאני נרדף ונולה ממקום למקום אני בוטח ולא אירא ממה שיעשה בשר לי : (דברי) דברי מלכותי יכעיסו אותי וכל מחשבותם להרע : יגורו יתקבצו ויארבו וישמרו עקבי כלומר במקום שאלך בו ללכדני · גורו · ענין אסיפה וקבוץ · יצפונו · ענין מארב כלומר יארבו במקום צפון וכתוב יצפינו כי"ו כלומר הם בעצמם אורבים ולוקחי' אחרי' שיארבו לי עמה' · כאשר קוו לנפשי קוו ללכוד נפשי : על און כלומ' על עון שהם עושי' עמי יהיה להם הצלה · לא יהיה · אלא הורידם באפך שלא ינצלו · ואמר עמים על אויבי ישרא' : נודי · אתה תדע מספר הנדודי' שנדדתי משמרם עמך וקם נקמתי מאויבי שימה דמעתי בנאדך דרך

Digitized by Google

מַה־יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת לָךְ׃ כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃

משל כי דרך המים למלאות מהם הנאה לפיכך אמר אסוף דמעתי בנאדך כלומר שתשמרם ולא תשכחם · הלא בספרתיך · הלא ל׳ שווק ווידוי · אחר שיהיה דמעתי בנאדך בספרתיך · כמו בספרך על דרך משל · כי הדבר הנכתב בספר יזכרהו תמיד בכל עת שירצה׃ (אז) כשישובו אויבי אחור ביום אקרא אליך · זה ידעתי · כלומר כזה ידעתי כי אלהים לי כשישובו אויבי אחור ויפרדו ממני׃ באלהים בו אהלל דבר בה׳ אהלל דבר כפל הענין במלות שונות והאדרש אכפם ואהלל דבר שאמר לי בענין המלוכה כמו שפירשנו · בפסוק זה ידוע הוא׃ באלהים כיון שבטחתי בך לא אירא מה יעשה לי אדם · כי לא יוכלו להרע לי · ולמעלה אמר אדם ובשר אחד הוא׃ עלי הנדרים שנדרתי לך בגלותי עלי לשלם לך וכן תודות והם זבחי תודה שמודה האדם לאל בהנצלו מצרה׃ כי אז כשתצילני אשלם הנדרים ואודה לך שהצלת נפשי ממות · הלא רגלי מדחי · הלא ל׳ שווק כמו שפירשתי הלא רגלי הצלת מדחי שלא אפול כדכה עוד להתהלך לפני אלהים באור החיים כי בעודני גולה וכדכה אין לי פנאי להתעסק בדרכי אלהים ובהצילך נפשי לארץ ישראל אתחבר עם חכמי ישראל ואלמד ואתעסק עמהם בדרך הנשמה שהיא אור החיים והוא ההתהלכות לפני האלהים׃

לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי־שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה נַפְשִׁי וּבְצֵל־כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי סֶלָה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ נַפְשִׁי בְּתוֹךְ לְבָאִם אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב חַדָּה׃ רוּמָה עַל־הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ רֶשֶׁת הֵכִינוּ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ עוּרָה כְבוֹדִי עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים אֲדֹנָי אֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ כִּי גָדֹל עַד־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃

למנצח

למנצח כבר כתבנו בתחלת הספר כי לא נודע אלינו היום המלות אשר בראשי המזמורים והשילוק אשר ביניהם וענין המזמורים האלה בענין דוד עם שאול ואפשר שהיה לענין זה תפלתם אל תשחת שלא ישחיתהו ביד שאול וזה המזמור אמר דוד כשהיה הוא ואנשיו בירכתי המערה ובא שאול להסך את רגליו׃ חנני הכפל לחזק כדרך הנותק שכופל דבריו · חסיה · היו״ד תמורת הה״א למד הפעל ובא במשקל ההפסק להקל קריאת היו״ד · עד יעבור הוות · עד יעבור דבר ההוות ששאול חושב עלי כלומר אמרתי אין לי מחסה ונסתר בלתך · ופי׳ הוות · שבר וענין רע׃ אקרא אעפ״י שהמלך רודפי אקרא לאלהים שהוא עליון על הכל והוא יצילני מידו והוא גומר כלומר משלים חסדו עלי כלומר כמה פעמים עשה עמי חסד ועתה ישלים עלי החסד בדבר המלוכה׃ ישלח אעפ״י שהם רבים ואני יחיד כנגדם ישלח מלאכיו משמים ויושיעני · חרף שאפי כי שאול אילו לא היה מבזה דבר ה׳ לא היה רודף אחריו כי כבר ידע בי על פי ה׳ משחו שמואל הנביא למלך · ישלח אלהים חסדו ואמתו · חסד שעשה עמי מתחלה כאשר בחרני למלך ועתה הוא עושה עמי אמת בהציל אותי מיד שאול׃ (נפשי) בתוך לבאים · ישראל הרודפים אחרי · ואמר בתוך אף על פי שהיה בורח הרי הוא כאלו היה בתוכם כי לא היה יכול להתרחק מארץ ישראל הולך ושב ומסתתר · אשכבה להטים בתוך להטים · ובתוך שזכר עומד במקום שנים והטעם להטים כאלו ישרפוני בהבל פיהם שידברו לשאול רע עלי · וזהו שאמר חנית וחצים ולשונם חרב חדה · וזכר שנים וג׳ חקנת האותיות כחתכות כהן׃ (רומה) להושיעני מידם והראה על כל הארץ כבודך וידעו הכל כי לה׳ הישועה ולא יתכן מבלעדיו להציל · ופי׳ רומה על דרך משל כלו עד עתה לא היית רם ולא יכולת להציל מידם׃ (רשת) כמו שאמר שאול לזיפים וראו מקומו אשר תהיה רגלו שם כפף נפשי · כפף והכניע נפשי · שיחה בחירק וענינו כמו שוחה עמוקה כפורק · נפלו בתוכה · יפלו בתוכה · וכן דרך הלשון לדבר עבר במקום עתיד ברוב דברי הנבואות׃ נכון לבי הכפל לחזק ותלת אלהים קריאה אמר אעפ״י שאני ברדף תמיד נכון לבי בקרבי ובטוח בך שתושיעני מידם ואשיר ואומר לך על הצלתי׃

עורה · כשתוסיף עוד אשיר לך בפה ובכלי ואומר לנפש שהוא הכבוד עורה לספר דברי שיר ותודה וכן אומר לנבל וכנור עורה שחר · או פירושו בעת שאני אעיר את עצמי בשחר להודות את שמך כהם אומר להם עורו : אודך · ואו אודך בעמים · וכפל ענין במלות שונות כמנהג ופירוש עמים ולאומים · משפחות ישראל : כי · אודה לך כי יספרך שעשית עמי ואתך גדול עד שמים וכבר פירשתי חסד ואמת : רומה · כפל הפסוק פעם אחרת לסוף התפלה והבקשה :

לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם :
הַאֻמְנָם אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן
מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם : אַף־בְּלֵב
עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם
תְּפַלֵּסוּן : זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם תָּעוּ מִבֶּטֶן
דֹּבְרֵי כָזָב : חֲמַת־לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת־נָחָשׁ
כְּמוֹ־פֶתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ : אֲשֶׁר לֹא־
יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים
מְחֻכָּם : אֱלֹהִים הֲרָס־שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ
מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים נְתֹץ יְהוָה : יִמָּאֲסוּ
כְמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ יִדְרֹךְ חִצָּיו כְּמוֹ
יִתְמֹלָלוּ : כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל
אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ שָׁמֶשׁ : בְּטֶרֶם יָבִינוּ
סִירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ־חַי כְּמוֹ־חָרוֹן
יִשְׂעָרֶנּוּ : יִשְׂמַח צַדִּיק כִּי־חָזָה נָקָם פְּעָמָיו
יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע : וְיֹאמַר אָדָם אַךְ־פְּרִי
לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ־אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ :

האמנם · אמר זה כנגד אבנר בן נר ושאר שרי שאול שהיו שופטים בדוד כדין מורד במלכות והם אומרים כי בדין היה רודף שאול אחריו להמיתו כי אלו אנו הם מוכיחים אותו לא היה שאול רודף אחריו · ואלם · פירושו קיבוץ אף שהתקבצו לשפוט על משפטי ועל משפטיך בני אדם שהם עסוקים כמוני אם באמת תדברון צדק ותשפטו מישרי' לא תעשו כן : (עולות) כו"ו כמו עולות כו"ו כמו מן עול · ואמר אף כלומר אף על פי שהלב בעל המחשבה ואינו בעל המעשה מכל מקום כל כך יחשוב לבבכם העול תמיד כאילו הוא פועל אותו בארץ · חמס ידיכם תפלסון · והחמס שתעשו בידיכם תשקיעו בארץ ותטעימו לבני אדם כטעבות שוקות כאלו כעסק בפלס ובמשקל ביושר : (זרו) פעל עבר מנחי הע"ין · כלומר תולדותם לעשות מעשים זרים ורעות ולכן תעו מבטן והוא כפל ענין במלות שונות : (חמת) רעם כנכר שמטילים הארס מפיהם ומפניהם בהתרגזם כמו הנחש שמטיל ארס · למו כמו פתן חרש · אמר שהם כמו הנחש והוא הפתן הקשה החרש שיאטם אזנו מלשמוע לנחש ידוע לנחש שלא יזיק וכאלו הוא חרש וכאלו יאטם אזנו שלא ישמע מה שלוחשים לו : אשר · חובר חברים · מי שיודע חכמת הלחש וחכמת חברים עושה מעשים שנחש יועיל הלחש · ומחכם · שהוא מאד חכם בהם ואפי' הוא לא מועילו בו מעשיו כי אלה כנחשים לא ישמעו לקול הצדיק במשפט : אלהים · לפי שאמר במזמור למעלה שניהם חנית וחצים אמר הרס שינמו שלא יזיקו בדבריהם הרעים : ימאסו · הא"לף במקום אות הכפל והוא כמו ימסכו ועל דרך וימס לבב העם ר"ל שיהיו בטלים · ידרך חציו · כל אחד מהם ידרוך קשתו להרע לי · והחצים הם הם דבריהם הרעים והקשת הוא הפה : כמו · ויהיו כמו השבלול שהולך ונמס · ותימס במשקל תבל הוא שם מפעלי הכפל מן נמס · ושבלול הוא שרץ הנקרא בלע"ז לימאצ"א · נפל אשת בל חזו שמש · ויהיו כמו נפל האשה כי זה וזה לא ראו שמש השבלול שהוא מתכנס בתוך קליפתו שהיא לו כמו לבוש וכן הנפל : בטרם יבינו סירותיכם ענין דוד כאומר דרך משל למסירות אבדה מן העולם אמר בטרם שירגישו הסירות מאש האטד אשר תחתיהם שהוא אש שאין לו קיימא · כמו חי כמו חרון ישערנו כמו שהבשר אשר בסירות' עודנו חי כי לא הרגישו הסירות מאש האטד ולא נתבשל הבשר כן יבא להם חרון פתאום בעודם בשלותם ויסער כל אחד מהם : ישמח · או כבא להם חרון האל : ויאמר · או יאמר כל האדם כי יש פרי לצדיק ממעשיו הטובים שעשה שיראה נקמתו באויביו ויאמרו כי יש אלהים שופטי' בארץ לפי מתדונם ולא כמו שחשבו כי אין ה' רואה · ואמר שופטים ל' רבים · דרך כבוד כמו אלהים קדושים הוא או אמר אלהים שופטים על המלאכים שהם שופטים בפליאות האל ורצונו : תשגבני · כלו' תשימני במקום רם ונשגב שלא יוכל אי' :

לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם
בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־
הַבַּיִת לַהֲמִיתוֹ : הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי אֱלֹהָי

הצילני · המחרפי' הם פועלי און ואנשי דמים שהיו חושבי' להמיתו : כי · יגורו · יאספו ויתקבצו עלי · לא פשעי · אינם מארבים לי בעבור פשע וחטאת כי לא פשעתי ולא חטאתי להם · ה' · הוא לקריאה כלומר אתה ידעת : בלי · בלא פשעתי ולא חטאתי להם נפש ירוצו והכינו את עצמם לתפסני

ממתקוממי

מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי: הַצִּילֵנִי מִפֹּעֲלֵי
אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי: כִּי הִנֵּה
אָרְבוּ לְנַפְשִׁי יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא־פִשְׁעִי
וְלֹא־חַטָּאתִי יְהוָה: בְּלִי־עָוֺן יְרוּצוּן
וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה לִקְרָאתִי וּרְאֵה: וְאַתָּה
יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־
בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה: יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ
כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר: הִנֵּה יַבִּיעוּן
בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם כִּי־מִי
שֹׁמֵעַ: וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׂחַק־לָמוֹ
תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם: עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה
כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי: אֱלֹהֵי חַסְדִּי יְקַדְּמֵנִי
אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי: אַל־תַּהַרְגֵם
פֶּן־יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ
מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי: חַטַּאת־פִּימוֹ דְּבַר־
שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ
יְסַפֵּרוּ: כַּלֵּה בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ
כִּי־אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ
סֶלָה: וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ
עִיר: הֵמָּה יְנִיעוּן לֶאֱכֹל אִם־לֹא יִשְׂבְּעוּ
וַיָּלִינוּ: וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר
חַסְדֶּךָ כִּי־הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם
צַר־לִי: עֻזִּי אֵלֶיךָ אֲזַמֵּרָה כִּי־אֱלֹהִים
מִשְׂגַּבִּי אֱלֹהֵי חַסְדִּי:

למנצח

לא פשעי ואתה ראה: עורה לקראתי להצילני מידם
ויכוננו ת״י ו׳ שהפעל כנלעת כדגש הכ״ף ומשפטו יתכוננו:
ואתה. בפסוק זה איננו קשר לא לפניו ולא לאחריו אא״כ
כפרש אותו לעתיד אמר דוד כשראה שהיו רודפים אחריו
בלא חטא ועון וראה שאין בשופטי ישראל שיאמרו לשאול כי
שלא כדין עושה והיו מחניפים לשאול אמר לא הראה מיהו
אותו הדור וכ״ש עד לעתיד לבא שהקב״ה יכלה הרשעים כי
עתה הוא מאריך לרשעים וכ״ז הוא פיסן שאינו רואה
מעשיהם לפיכך אמר הקיצה לפקוד כל הגוים כי אז יכלו
הרשעים מכל הגוים ויעבדו את ה׳ הנשארים שכם אחד
ולא יהיה חונן עוד כל בוגדי און ולא יאריך אפו: ישובו.
אמר על השומרים הבית כי לעדי ערב הם באים ושבים
ויהמו כמו הכלב שהולך ונובח בליל׳ כשנעור ואוער ויסובבו
עיר: והם היו מסבבים הבית בעבורי. אפשר שגם כן
שלח שאול אנשים אחרים ללכת סביב העיר שאם יצא וימלט
מיד הסובבים בבית שיקחוהו הסובבים בעיר: הנה
כי הוא היה שומע מבפנים מה שהיו מדברים שבפיהן דברי
קשים כחרבות עליו פי קשבו שאין שומע אותם: ואתה
שתשמע דבריהם. תשחק למו. שלא יהיו כח לעשות לי
שוכי מחשבותם ותחשוב דבריהם לשחוק כאדם שמשחק
ולועג דברי שוטה שאינו ירא ממנו. תלעג לכל גוים
כמו שתלעג לכל הגוים הכופרים כך לבטל דבריהם
ומחשבותם כן תלעג ותשחק לאלה: עזו מפני עזו של
שאול שהוא עז וחזק ממני אליך אשמורה שתצילני מידו כי
אין לי משגב מבלעדיך: אלהי חסדי. כתוב חסדו וקרי
חסדי ביו״ד והענין אחד אלא שהכתוב על עושה החסד והוא
האל יתברך והקרי על המקבלו והוא דוד כי אותיות השימוש
ישמשו עם הפועל והפועל יקדמני החסד יראני בשוררי.
מה שלבי חפץ. ושוררי. כבר פירשנוהו שהיא לשון הבטה.
אל תהרגם אמר כנגד האל אל תהרגם פן ישכחו עמי.
נקמת ה׳ ברשעים שלא יארך זמן הנקמה שתורידם
מעברם ותנידם לבקש לחם כמילך והם ישראל. מגננו ה׳.
אתה שאתה מגיני ולנרדפים עמי הראנו נקמה ואת מהם:
חטאת פימו. יכירו כי זה העונש הוא עונש דבריהם
הרעים ויעשו אם יוכלו. ובגאונם שהם מתגאים עלי
ילכדו והורידם מגדולתם. ומאלה ומכחש יספרו. ומרוב
קללה ומרוב כחש ורזון שיבואם יספרו בני אדם זה לזה:
כלה. אותן בחמתך מעט מעט ובסוף איכמו שלא יהיה
בהם שריד: וידעו. בני אדם כשיראו הנקמה. כי אלהים
מושל ביעקב. וישפוט הרשעים. וכן הוא מושל לאפסי
ארץ: אבל ביעקב הוא פוקד ומשגיח יותר מעכו״ם:
וישובו. כלומר הם באים ושבים לעת ערב בעבורי
ומסבבים העיר עלי ללכדני עתיד וילכו לעת ערב אל הבתים לבקש לחם ויסובבו עיר לבקש מזונם וזהו שאמר: המה
אע״פ שסורו על הבתים לבקש לחם לא ישבעו בשילינו כלומר הרעבים ילינו וישנו. וי״ו וילינו במקום כאשר כלומר יניעו
לאכול וילינו כאשר לא ישבעו: ואני אשיר. כשתראה לי עוזך שתקם נקמתי אני אשיר עוזך. וארנן לבקר. בכל בקר
ובקר כלומר תמיד ארנן חסדך שתעשה עמי. והדין עלי שאשיר וארנן שהייתי משגב לי: עזי כלומר עתה אני אומר
עזי כי העוז לשאול לפיכך לשמור ואגשל לך ולא אומר עזו בעקום עזו אליך אשמורה כי בעת הגרס
אשמרה

אשמור ואקוה כיום ועת וכעת התשועה אומר ואשיר אליך כי היית אלהים משגבי ואלהי חסדי כלומר שופט ויכול
שלקחת משפטי מהם והטית חסדך אלי:

למנצח על שושן עדות מכתם
לדוד ללמד: בהצותו את
ארם נהרים ואת ארם צובה וישב
יואב ויך את אדום בגיא מלח שנים
עשר אלף: אלהים זנחתנו פרצתנו
אנפת תשובב לנו: הרעשתה ארץ
פצמתה רפה שבריה כי מטה:
הראית עמך קשה השקיתנו יין תרעלה:
נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני
קשט סלה: למען יחלצון ידידיך
הושיעה ימינך ועננו: אלהים דבר
בקדשו אעלזה אחלקה שכם ועמק
סכות אמדד: לי גלעד ולי מנשה
ואפרים מעוז ראשי יהודה מחקקי:
מואב סיר רחצי על אדום אשליך
נעלי עלי פלשת התרועעי: מי יובלני
עיר מצור מי נחני עד אדום: הלא
אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים
בצבאותינו: הבה לנו עזרת מצר
ושוא תשועת אדם: באלהים נעשה
חיל והוא יבוס צרינו:

למנצח

בהצותו בהלחמו. את ארם נהרים. את זה נקוד
סגול והוא בעה"ך בלא מקף והוא שלא
כמנהג. שנים עשר אלף ובספר שמואל אומר
שמונה עשר אלף ובדברי הימים אומר הכה את אדום בגיא
המלח שמונה עשר אלף. נראה שמלחמות אדום היתה
כשהיתה מלחמות ארם כי כן כתוב בהכותו את ארם נהרי'
וישב יואב ויך את אדום ונאמ' ומאדום כפלו שמנה עשר אלף
ואמר בספר שמואל ארם ורבה לומר ואחר עמהם גם
אדום. ובאומרו בדברי הימים אבישי עשה המלחמה
תחלה והכה בהם שמנה עשר אלף וכזה הספר אמר יואב
ואמר שנים עשר אלף לפי שאבישי עשה המלחמה תחלה והכה
בהם ששת אלפים ואחר כן יואב הכה בהם י"ב אלף וזהו
שאמר וישב יואב כלומר שב אחר כן יואב אחר אבישי ולפי
שהיה אבישי תחלת המלחמה זכר כל י"ח אלף על שמו
ובספר שמואל זכר המלחמה בשם דוד כי הוא העיקר:
(אלהים) כשהלך הדר עזר מלך צובא ולקח מארץ ישראל
השיבך לפרת לכך אמר ונתתנו פרצתנו שפרץ מלך ארם
בארצנו ואין זה אלא שאתה זנחתנו אנפת בנו ואתה
תשובב לנו תשוב אלינו ברחמיך: (פצמתה) הוא ענין
פתיחה ובקיעה וכעת הרעש תפתח הארץ ותבקע.
ודימה כנוס הערים מארץ ישראל כאלו רעשה הארץ
ונבקעה אתה הוא שפצמת' ואתה תרפא שבריה. כי מטה.
לנפול ולהיותם הפוכה אם לא תעמידנה אתה ונקמם רפא
בה"א במקום אלף: (הראית) כשנכנסו אויבינו באו
בארצנו כאלו השקיתנו יין תרעלה והנה קשה הנכמך כי
המשפט יין התרעלה: (נתת) כמו נתתן. להתנוסס.
להתגדל על אויבנו להרים נסו עליהם. מפני קושט סלה.
מפני אמתיך שאמרת להושיב עמך על אדמתם בשלום.
(למען) האויבים חושבים כי ימינך אינה יכולה להצילנו
מידם ובאילו ימינך אינה יכולה לפיכך הושיעה ימינך כדי
שיחלצו ידידיך ועננו בתפלה זאת: (דבר) ברוח קדשו
להיו' מלכו' ישראל לי. ואעלוזה בה' ואחלק' אחלק שכם ואשר
במקומו' הזה לפי שהיו בחלק אפרים. ולפי שהמליך אבנר
איש בוש' בן שאול בארץ הגלעד לפיכך אמר אלהי' דבר בקדשו
כי על ישראל אמלוך וכן עשה שהמליכני על הכל. וטעם
אחלקה ואמדד. ר"ל שהכל יהיה ברשותו ומנשה זכר אפרים כי הם כל ישראל זולת שבט יהודה וטעם יהודה מחוקקי כי
המלך יקרא מחוקק. והמלכות מיהודה הוא כלומר יהודה שלי בכל עת והואיל וה' יתעלה המליכני על כל ישראל הנ"ל ע"י
מיד שונאיהם: (סיר) רחצי. כלי תשמישי יהיה שאעשה בהם כרצוני ופי' סיר הכלי שישפוך אדם בו מי רחיצ' הכלים
לפיכך אמר סיר רחצי לא סיר שמבשלין בו. אשליך נעלי. שיהא ערומים רגלי ובכלל אדום היה ארם ואע"פ שלא זכרו כי
כיעד היו במלחמה. עלי פלשת התרועעי דרך נ'וזם כלומר ותראה מה יקרה באחרית. או דרך לעג כיון שהכניע' אמר
התרועעי כמו שהיית עושה בתחילה לא תעשה כי כבר הכנעת תחתי וזהו שאמר במזמור הדומ' אשר בספר החמישי עלי
פלשת אתרועע. היא התרועעה מתחילה אבל עתה אתרועע אני עליה: (עיר) מצור. כמו עיר מבצר. ואמ' מי
יובילני לערי הגוי' האלה המבוצרו' אחר כבשתי עד אשר הכנעו תחתי בפלשתי' ובמואב ובאדו'. וכן מי נחני עד אדו' להכניע'
תחתי. מי עשה זה הלא יתב' וזהו שאמ': (הלא) אתה שזנחתנו. קודם לכן בהתגבר' עלינו ולא היית יוצא בצבאותינו:

כנו כשתה אותם תמתינו כי אין היה כנו כח לנכונו הנוים האלה ואכתנו מעט והשרנים אם לא כעורתך: (הנה) וכמו שעורתינו עד הלום כן תעורנו מכל גרה שתוון כי תשועת אדם שוא היא ועורת נת׳ין כמו בב״א כי ענה ת״ו שלא בסמיכות לפעמים: (באלהים) נעשה חיל׃ אם אויבינו רבים נעשה חיל ונגא באלהי׳ ׳ יבוס כמו בוסו בטיט חוצות:

לַמְנַצֵּחַ עַל־נְגִינַת לְדָוִד׃ שִׁמְעָה אֱלֹהִים רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ מִקְצֵה הָאָרֶץ אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף לִבִּי בְּצוּר־יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃ כִּי־הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל־עֹז מִפְּנֵי אוֹיֵב׃ אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶּלָה׃ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ׃ יָמִים עַל־יְמֵי־מֶלֶךְ תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ־דֹר וָדֹר׃ יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ׃ כֵּן אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם יוֹם׃

נגינת אע״פ שהוא כפתח איננו סמוך אלא הוא כמו נגינה בה״א ׳ והמזמור הזה אמרו דוד כשהיה גולה ובורח מפני שאול ׳ או אמרו על לשון הגלות: (שמעה) הפסוק כפל ענין במלות שונות: (מקצה הארץ) אם על דוד ׳ מארץ פלשתים שהיה גולה שם ׳ ואם על הגלות קורא כל אחד מישראל מארצות הגלות ׳ בעטף לבי ׳ רבוי התפלה בצרה תקרא עטיפה ׳ בצור ׳ בצור שהוא רם ממני שלא אוכל לעלות שם׳ תנחני אתה שם והצור הוא ארץ ישראל ׳ אם על דוד אם על גלות: (כי) פעמים רבות היית מחסה לי לפיכך אליך אקרא׳ (עולמים) ימים ארוכים ׳ ואהלך ׳ הוא בית המקדש ואם על דוד אהל מועד׳ (כי) אתה שמעת ׳ עבר במקום עתיד וכן כתת והנדרים הם שהיה נודר דוד בהיותו גולה אם ישיבנו ה׳ יתברך׳ אל ארץ ישראל בשלום ׳ ואם על הגלות גם כן שנודרים נדרים אם יעלה השם מהגלות׳ ירושת יראי שמך׳ אוהל מועד או בית המקדש הוא ירושת יראי ה׳ וכפלתם כלומר תתן ה׳ לי מתנה שאגור באהלך שהוא ירושת יראי שמך: (ימים) אם על דוד אמר זה על עצמו כי כשעת היה למלך ויתפלל על עצמו שיאריך ימיו ויוסיף לו ימים על הקמים לו׳ ואם על הגלות׳ המלך הוא מלך המשיח׳ כמו דר ודר׳ שני דורות׳ (ישב) בימי חיו ישב לפני אלהים כלומר יתעסק בדרכי האלהים ובחכמה׳ מן׳ מנה לו חסדך ואמתך שישמרו אותי: כן כשעשתך לי זה ששאלתי שאשלם נדרי יום יום בארץ ישראל כן אזמרה שמך על הטובות נ״ע ז״ת:

לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה׃ עַד־אָנָה תְּהוֹתְתוּ עַל־אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה׃ אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה׃ אַךְ לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי׃ אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט׃ עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֻזִּי

למנצח המזמור לדוד ונתנו אל ידותון לשורר ׳ ועל בית אל׳ והמזמו׳ הזה נאמר על לשון הגלו׳:
אך לא תוחיל אל אל אחר כי ממנו תהיה לי ישועתי ׳ דומיה׳ מפרישה ושותקת עד שתבא ישועתה: אך הוא נבדו׳ לא אמוט׳ מוטה רבה כי אל יסמוך ידו׳ וחסר המתואר: עד אמר כנגד האויבים תחשבו הוות על כל איש ואיש מישראל׳ תרצחו כולכם׳ יהי רצון שתרצחו כולכ׳ ותהיו כקיר נטוי וכגדר הדחויה שהם קרובי׳ לנפול כלו׳ כל ימיכם תהיו בפחד ולבסוף תמותו על ידי רציחה׳ ומלת תרצחו בקמץ הר״ש לבן אשר והוא מבנין שלא נזכר פועלו מהדגוש כי קמץ חטף ושורק אחדים בבנין וכן כפתלי תרצחו בפתח הר״ש ואינו סומכין על קריאת בן אשר ׳
אך משאתו מגדולתו של אל ומרוממותו׳ כי זכר אלהים ונורו׳ ואמר כי יעצו כל איש להדיח זה את זה מרוממותו שלא יפנו אליו׳ כי לא יחשבו כי ה׳ יודע מחשבותם לפיכך ירצו כזב שמדברים אחד בפה ואחד בלב כי ידע כי אין יודע לבבכם ויברכו בפיהם

מַחְסִי בֵּאלֹהִים׃ בִּטְחוּ בוֹ בְכָל עֵת
עָם שִׁפְכוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחֲסֶה
לָּנוּ סֶלָה׃ אַךְ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב
בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל
יָחַד׃ אַל תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל
תֶּהְבָּלוּ חַיִל כִּי יָנוּב אַל תָּשִׁיתוּ לֵב׃
אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי
כִּי עֹז לֵאלֹהִים׃ וּלְךָ אֲדֹנָי חָסֶד כִּי
אַתָּה תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ׃

כפיהם ויקללו בלבם · ואמר ובקרבם לשון היחיד על כל
אחד ולשון הרבים על הרבים בכלל : אך אל נפשי אל
תהי בטעותם אלא לאלהים לבדו דומיה · והוסיף · כי ממנו
תהיה תקותי לא מאחר והוא יצילני מהם וממחשבותם ·
ובפל עוד ואמר אך הוא צורי לחזק הבטחון ולבטח בו שיהי'
עוד משגבי שלא אמוט כלל וזה כנגד ימי הגלות לפיכך לא
זכר רבה : (על) אלהים שיצילני מן הצרה הואת שאני
בה · וכבודי שאני בקלה בגלות והוא ישיב עוד כבודי
כשיצילני מהגלות יכבדוני כל העמים · והוא צור עוזי ·
ומחסי בו לא באחר : (בטחו) אמר לבני הגלות בטחו בו
בכל עת שיביא לכם הגאולה ושעם בכל עת אע"פ שיאריך
זמן הגלות ולא בא עת הגאולה בטחו בו בכל עת ר"ל עם
אלהים · שפכו לפניו לבבכם · בתשובה שלימה ויבוא לכם
הגואל · כי אלהים מחסה לנו ולא יהיה מחסה כזב מחסהו
כמו שהוא מחסה בני אדם על כן אמר אחריו : (אך)
בני אדם כזב · כמו הבל · דבר שאינו עומד במאזנים
לעלות · דרך משל אם יעלו אותם במאזנים עם הבל יהיו קלים יותר מהבל : (אל) העשק הוא הממון שבא ליד אדם
מחבירו ואינו מחזירו לו אם נתחייב לו ממון ומעכבו · והגזל הוא שגוזל בחוזקה ממון חבירו · ורוב ממון בני אדם יש בו
מן הדרכים האלה לפיכך אמר כי ממון בני אדם אין לו העמידה לפיכך אל תבטחו שתגאלו מן הצרה ובעבורו אל תהבלו כי
הבטחון בו הבל · חיל כי ינוב · כשתראה שממונכם יפרה וירבה אל תשיתו לו לב שיעמוד כי לא יעמוד · וינוב יפרה :
(אחת) דבר אלהים · פעם ושתים כלומר פעמים רבות דבר אלהים ושמעתו מפי נביאיו כי העוז לאלהים לבדו · לכן
אין לו לאדם לבטוח לא בכחו ולא בממונו : (ולך) יש מפרשים כי חסד עשה האל יתעלה עם בני אדם כשהודיעם
והודיעם כי הוא ישלם לאיש כמעשיו ויש מפרשים כי כמו אף על פי כלומר אע"פ שתשלם לאיש כמעשהו כאתרוכה לך החסד
כי החסד נוגע כמו שכתוב ורב חסד · ויש לפרשו לענין המזמור שהוא מדבר על לשון הגלות אמר מה שאריכתנו בגלות
חסד עשית עמנו להטיבנו באחריתנו כי חסד תעשה לאדם כשתשלם לו כמעשהו הרע שעשה בעולם הזה כדי שיקבל
שכרו בעולם הבא שלם על הטובות שעשה :

מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה׃
אֱלֹהִים אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ
צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי כָּמַהּ לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ
צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי מָיִם׃ כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ
לִרְאוֹת עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ׃ כִּי טוֹב חַסְדְּךָ
מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ׃ כֵּן אֲבָרֶכְךָ
בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי׃ כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן
תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל פִּי׃
אִם זְכַרְתִּיךָ עַל יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת
אֶהְגֶּה בָּךְ׃ כִּי הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל
כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן׃ דָּבְקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ
בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ׃ וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה

מזמור כשהיה בורח מפני שאול · ובמדבר יהודה · הוא
מדבר זיף : (אלהים) אלי ושוקי אתה כי
אין מפלט ומשגב זולתך כאשר אני מטלטל ממקום למקום
ואמר שהוא תאב להיות בארץ ישראל במקום שיוכל לבא בגלוי
אל קרית יערים שהיה שם הארון או בגבעון שהיה שם אהל
מועד כי שם היו רגילי חכמי ישראל וחפצו שיהיה ביניהם
וילמד מהם · כאדם הצמא למים והוא בארץ ציה ועיף כי
בטלטולו לא היו עמו החכמים כי אם אנשי מצוק ומר נפש ·
ואמר צמאה נפשי על הנפש כמו על הגוף כי הצמאה היא
תכלית שתאוה והנפש המשכלת תתאוה אל החכמה ויראת
אלהים והבשר שהוא הגוף עם רוח החיים יתאוה לשכון
במקום בטוח · ומלת כמה במפוק ש"א ואין לו חבר במקרא
ופירושו כמו תאב · ועיף · כמו צמא · כלומר בארץ
הצמאה למים וכן בארץ עיפה · וזכר ארץ בלשון זכר וכמוהו
רבים : (כן) כמו הצמאה כן אתאוה לראותך במקום
הקדש ולראות עוזך שהוא הארון והוא הכבוד : (כי)
טוב · הוא חסד שעשית עם בני אדם שנתת להם השכל יותר
מחיי הגוף שנתת לכל חי על האדמה אבל השכל לא נתתה
אלא לבן אדם לפיכך שפתי ישבחונך ויודו לך על החסד
הגדול הזה · ולפי שזכר שהיה תאב אל דרך הנשמה שהיא
החכמה

יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ
יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃
וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־
הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי דוֹבְרֵי־שָׁקֶר׃

השכינה לפיכך אמר זה: (כן) כמו שאני משבח לך כל היום כן אברככה ואשבחך כל ימי חיי · בשמך אשא כפי · כלומר בעזרתך אשא כפי להלחם אותי: (ושפתי) ויש ושפתי כמו כאשר · אמר כאשר שפתי רננות יהלל פי יערב לי כמו אם תשבע נפשי מתאוה חלב ודשן · כי מחלב השמן יערב לכל אדם · וחלב ודשן כפל ענין במלות שונות · ופירוש שפתי רננות · דברי רננות: (אם) וכן כאשר זכרתיך על יצועי בלבי וכאשר אהגה בך באשמורות הלילה אני דשן ושמן ושבע · ויש אם במקום כאשר ואמר יצועי בלשון רבים לפי שלא היה שוכב במקום אחד אלא במקומות רבים שהיה בורח ממקום למקום · ואשמורת · הם שלש עתות הלילה שאדם יקיץ בהן משנתו: (כי) הדין עלי שאזכרך תמיד ואהגה בך כי היית עזרתה לי ובכל אשר רודפים אחרי לא נתתם להשיג ולהרע לי · ובצל כנפיך אני שוכן וארנן: (דבקה) והדין עמו · כי בי תמכה ימינך שלא אפול לפני אויבי ורדפי: (והמה) רודפי שמבקשים נפשי · לשואה · כלומר לעשות השחה ומשואה · יבואו בתחתיות הארץ · דרך תפלה כלומר יבאו לשאול שהיא תחתיות הארץ: (יגירהו) לשון יחיד על שאול ועניין יגירוהו יפילוהו ובא זה הלשון בענין הקריבה מבני הדם הנגר על ידי חרב · מנת שועלים יהיו · אחר השוכבים שהם עבדי שאול הרודפים אותי יהיו חלק השועלים שאוכלים החללים כלומר יהיו חללי חרב ויאכלום השועלים והחיות: (והמלך) אמר על עצמו כי הם חושבים להרגני שלא תהיה לי המלכות והם יאבדו ואני שראוי להיות מלך ישמח באלהים · יתהלל כל הנשבע בו · כל הראוי להשבע בשמו והוא מי שהוא ירא אלהים ואיש אמת לא דוברי שקר · כי הם פיהם יסכר שמוציאים בפיהם שם האלהים לשקר · פיהם יסגר ויאלם · ואמר זה כנגד שאול שנשבע בה' שלא ימית את דוד:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ שְׁמַע־אֱלֹהִים
קוֹלִי בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב
תִּצֹּר חַיָּי׃ תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים
מֵרִגְשַׁת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב
לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃ לִירוֹת
בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ׃
יְחַזְּקוּ־לָמוֹ דָּבָר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן
מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה־לָּמוֹ׃ יַחְפְּשׂוּ
עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ
וְלֵב עָמֹק׃ וַיֹּרֵם אֱלֹהִים חֵץ פִּתְאוֹם
הָיוּ מַכּוֹתָם׃ וַיַּכְשִׁילֻהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם
יִתְנֹדְדוּ כָּל־רֹאֵה בָם׃ וַיִּירְאוּ כָּל־אָדָם
וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ הִשְׂכִּילוּ׃
יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ
כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ יום ג

למנצח

למנצח נס זה המזמור בברחו אמרו · שיחי הוא סיפור התלאות · מפחד אויב · זה שאול שמבקש נפשו: (מסוד) מרעים · מקבוץ מרעים ונקרא הקיבוץ סוד לפי שמתקבצים בעלי הסוד והעצה יחד ובמקו' שיאמרו כל אחד סודו ועצתו ותנא ההסכמה מביניהם באמר · מרגשת מהמון: (לירות) במסתרים תם · על עצמו אמר שהיה הולך בתמימות ולא הרע לאחד מהם · ירהו · יורו בו החצים פתאום כלומר האדם שיורה בו מן פתאום שלא ישמור ממנו כן אם לא הייתי נשמר מן המלשינים אותי · ולא ייראו · הם אומרים במסתרים ולא ייראו שכל רואה אותם: (יחזקו) הדבר רע שידברו עלי לשאול יחזקו אותו בטענות חזקות · מוקשים · ללכדני בהם ואותם המספרים עמי רע במסתרי חשבו בלבם מי יראה לנו כי לא יחשבו שאלהים רואה אותם ולא יראו ממנו · ואע"פ שהיו בהם שהיו אומרים הדברים הרעים בגלוי כמו דואג האדומי והזיפים היו בהם אנשים גם כן שהיו יראים לספר רע על דוד בגלוי כי היו חושבים שיסופר לו והיום או למחר כשימלוך ויהיה הכח בידו ינקם ברעתם: יחפשו אמר כל אלה המלשינים והמספרים רעות אנשי תוך ומרע' ועולהם ויחפשו ויחקרו בלבם עולות ותרמות תמנו חכם מחפשם · תמנו כמו תמו הנ"ון במקום אות הכפל פירוש כולו חפשו מחפש · וקרב איש ולב עמוק · כלומר כל מה שיוכל להתחשב בקרב איש הכל בלבם שלא יוכל שום אדם להעמיק יותר מהם: (וירם) בפתח הוי"ו עבר במקום עתיד כמנהג הלשון בדברי הנבואות ברוב · אמר כמו שהורו לי הם חץ פתאום כן יורם אלהים חץ פתאום · והיו מכותם פתאום · ופתאום משמש לפניו ולאחריו: (ויכשילוהו) הכנוי טעם זכר המבוכה והיא לשונם אמר הם הכשילו לשונם על עצמם כלומר הדברים הרעים שדברו עליהם ישובו · יתנודדו כל רואה בם · מרוב מהומתם ומפלתם יתנודדו ויקרא

כל הרואים המכות וייראו האלהים: ויראו או ייראו כל אדם אלהים כי ראו כל הנקמה שעשה בהם ויגידו פועל אלהים
ומעשהו השכילו· שיבינו וישכילו כי אלהים שופט ומשפיט: (ישמח) אמר על עצמו כי הצדיק היה בריחו ולפנים היו
רודפים אחריו· וחסה בו· עוד יחסה בו אמר כי ראה נקמתו באויבים· וי״ו וחסה במקו׳ כי או כאשר כלומ׳ שעה בראותו
נקמת האויבים ישמח· וכן כל ישרי לב בו יתהללו· כמו שהתהלל אבינו:

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ לְךָ
דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים
בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם־נֶדֶר׃ שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה
עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ׃ דִּבְרֵי עֲוֺנֹת
גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵנוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ אַשְׁרֵי
תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה
בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ׃ נוֹרָאוֹת
בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל־
קַצְוֵי־אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים׃ מֵכִין הָרִים
בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ מַשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן
יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ וַיִּירְאוּ
יֹשְׁבֵי קְצָוֺת מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי בֹקֶר
וָעֶרֶב תַּרְנִין׃ פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ
רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם
תָּכִין דְּגָנָם כִּי־כֵן תְּכִינֶהָ׃ תְּלָמֶיהָ רַוֵּה
נַחֵת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ
תְּבָרֵךְ׃ עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ וּמַעְגָּלֶיךָ
יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃ יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְבָּר וְגִיל
גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרְנָה׃ לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן
וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ־בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף־יָשִׁירוּ׃

למנצח

למנצח המזמור הזה נאמר על הגלות· ודומיה ענין
תוחלת· אמר לך תוחלת התהלה שתאמר לך
בציון בקיבוץ גליות ולך ישולם נדר הנביאים שנודרים בני
הגלות אם ישיבם האל לציון ישלמו לך שם בבית המקדש·
נדר כולו סגול גם בהפסק כי לא ישתנה: (שומע)
תפלה ושם תהיה שומע התפלה כי על הגלות נאמר שמע
תפילתי· ושם עדיך כל בשר יבאו ויאמרו אבי׳ ולפי׳ לך לבדך
תאות התהלה שיהללוך לך אבל מה שיהללו בן אדם
בגבורתו או בחכמתו אין התהלה שלימה כי אין התהלה
לבן אדם בלא כזב או הוא לשון שתיקה רוצה לומר כשתתקן
התהלה לך כנגד פעלך הנוראים· שומע תפלה· תפלת
כל בשר שומע אתה מלך בשר ודם יכול לשמוע מן שנים או
מן שלשה ולא יכול לשמוע מן הכל אבל אתה שומע תפלת
כל בשר כא׳ וכל אח׳ מתפלל את שלו: (דברי) עונות
גברו מני· לשון יחיד· פשעינו אתה תכפרם לשון רבים·
כי על בני הגלות ידבר לשון רבים· עונות שגברו ממנו
ופשעינו כמו כן אתה תכפרם כי הם האריכו אותנו בגלות
כי אין ולתך לכפר: (אשרי) מי שיגיע לזמן הישועה
אותו שתבחר בו ותקרב אותו אליך להעלותו מהגלות
ויזכה שישכון בחצריך· נשבעה· אמר על אותם שיהיו
או בעת הישועה נשבעה בטוב ביתך כלומר בכבוד שישכון
שם במקום המקודש שבהיכלך והוא הדביר ששם הכבוד:
(נוראות) תעננו בנפלאות שתעשה עמנו אתה אלהי
ישעינו· וקרא הפעולות שהן נפלא והיוצאים מטבע
נוראות בעבור כי ה׳ נורא על בני אדם· מבטח כל קצוי
ארץ וים רחוקים· ואתה מבטח כל ישראל הפזורים בקצוי
הארץ וקצוי הים הרחוקים מירושלים כך בטחו שתקבצם
לירושלים· וקצוי שוכר עומד במקום שנים כאלו אמר קצוי
הארץ· וקצוי הים והם איי הים: (מכין) הרים בכחו·
ואם יאמרו הגוים איך יתכן שיצאו ישראל מגלות שהם עם
דל ושפל מפוזר ומפורד מי יוציאם מתוכם· וכבר נשקעו
בגולה זמן כל כך אריך· לכך אמר הנה מכין הרים מי
שעושה הגבורות והנפלאות האלה יוכל להוציאנו וזכר
ההרים כי ההרים הגבוהים מנפלאות האל י״ת לפיכך סמך אותם אל אל שאמר כהררי אל שהם נראה כמו· נאזר
בגבורה· כי אינו קונה גבורתו מאחר לעת הצורך אלא מראה גבורתו בכל עת שירצה כי הגבורה אזורו: (שאון) ימים
הוא לשון גליהם והוא משביח אותם כלומר משקיט אותם· והמון לאומים· וכמו שהוא משקיט שאון ימים כן הוא ישקיט
המון לאומים ושאונם וי״ו והמון היא וי״ו ההשואה כלומר כמו זה כן זה: (וייראו) וי״ו וייראו· פתוחה אמר מנפלאות
הבורא אותיו שמראה בכל יום עד שיש לבני אדם ליר׳ ממנו כי אינם מגלגלי׳ מכחם יהינם ויסדיר׳ ביום ובלילה והאותו׳
הם מוצאי בוקר וערב· ירח וכוכבים בלילה ושמש ביום והם תרנין ותשמח לב בני האדם או פי׳ תרנין במוצאי בוקר וערב
כי הם מרננים ביציאותם ואתה תרנן אותם כי אתה המוציאם ואמר יושבי קצות· כי בכל מקום יראו האותיות בהם בכל
קצות הארץ אין נסתר ולפי דעתי כי הטבי הפסוקים האלה על ישראל ידבר אמר משביח שאון ימים אמר מי שמשביח
שאון ימים לפני ישרא׳ שבקע להם את הים והעביר׳ בתוכ׳ הוא ישביח המון לאומי׳ ושאונם ויעלה ישרא׳ מתוכם· ואמר כמו

וייראו יושבי קצות מאותותיך שעשית להם בקריעת ים סוף כמו שאמר שמעו עמים ירגזון כן ייראו עוד ממך בקיבוץ גליות ומאותותיך עוד כמו שעשי׳ להם שהיית מרכין לבם במוצא בקר וערב והוא שהיית מוליך להם עמוד ענן יומם ועמוד האש לילה כן תעשה עמה׳ בקיבוץ גליות: פקדת הארץ ועוד זכר המטר כי הוא מהפלאות האל הגדולו׳. וי״מ ותשוקקיה מענין כבר היה זה או אמר שהיה זה וכן פי׳ ותשוקקיה וכבר שוקקת כלומר מאחר ששוקקת פקדתה אותה במטר והוא מענין ואל אישך תשוקתך כלומר נורת עליה מכיעת גשמים עד שהתאוה אלך למטר ואחר כן במסדך אתה פוקד אותה כן אבותנו בגלות מיחלי׳ למטר הישוע׳. רבת תעשרנה כמו תעשירנה ופי׳ לרוב תעשרי אותה במטר. פלג אלהים מלא מים ואמר שתשבע הארץ ישארו מהמטר פלגים גדולים מלאים מים להשקות אדם ובהמה וזכר אלהים הוא כינוי לדבר הגדול והפלא לפי שהגדולה והפלא יבא אותו כמו עיר גדולה לאלהים. תכין דגנם. אחר שתשביע הארץ ותגמם תכין הארץ בריאות טובות להביאים המים כלומר שתגדיל התבואה משדפון ומירקון. כי כן תכינה כלומר כיבוה תכין הארץ כי אם תשבע הארץ ממטר ותגמם התבואה ותלקה אח״כ משדפון ומירקון מה יועיל להם המטר: תלמיה. שב עוד לספר טובות המטר שרוה במטר תלמי הארץ והם גבשושית הארץ נחת גדודיה: ותורד המטר בגדוד הארץ והם העמקים שבין תלם לתלם והוא חפירת המחרישה. ברביבים תמוגגנה במטר הגדול תשוב הארץ כמוגה ולפה שהיית יבשה קודם המטר. צמחה תברך. ואח״כ תברך צמחה ותבא התבואה לברכה והצלחה: עטרת. שנת טובתך. שנה שתשבע היא שנת טובתך עטר׳ אותה בכל דבר טוב. ומעגליך ירעפון דשן. העננים הם מעגליך בהם יתעלה והענני׳ אלו מטר שיהיה בהם הדשן והשומן: ירעפו כמו שירעפו ביישוב כן רעפו על נאות מדבר בעבור הפיות שימצאו מאכל ומשקה. וגיל גבעות תחגורנה. על דרך משל כשימלאו פני הגבעות תבואה כאלו יחגרו גיל תחת אשר חגרו שקים בהעצר המטר: לבשו כרים פירושו מישור ווכר המישורים והעמקים כי כבר זכר הגבעות ואמר כי הכרים הם מלאים צאן כאלו מלובשי׳ כצאן בגימר שרועין על פני המישור והם מכסי׳ את עין הארץ וזה מרוב התבואות ישלמו הצאן בשדות לרעות. והעמקי׳ יעטפו בר והעמקים כמו כן יהיו מלובשים ומעוטפים ומכוסים מרוב התבואה. וזכר העמקים אע״פי שזכר הגבעות ואם הגבעות שבע׳ כ״ש העמקי׳ ווכרם לומר שלא יזיקם רוב המטר. יתרועעו אף ישירו. שכולי הבר יתרועעו אף ישירו כי השבלים המלאים בנשוב בהן הרוח ישמיעו קול כאלו יתרועעו אף ישירו או הוא דרך משל וי״מ יתרועעו אף ישירו כל בני האדם עם הבהמ׳ והחיות:

לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר הָרִיעוּ לֵאלֹהִים כָּל־הָאָרֶץ׃

זַמְּרוּ כְבוֹד־שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד תְּהִלָּתוֹ׃ אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ לְךָ אֹיְבֶיךָ׃ כָּל־הָאָרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ־לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ סֶלָה׃ לְכוּ וּרְאוּ מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל־בְּנֵי אָדָם׃ הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה־בּוֹ׃ מֹשֵׁל בִּגְבוּרָתוֹ עוֹלָם עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה הַסּוֹרְרִים אַל־יָרִימוּ לָמוֹ סֶלָה׃ בָּרְכוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ׃ הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ׃ כִּי־בְחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ כִּצְרָף־כָּסֶף׃ הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ׃ הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ־בָאֵשׁ וּבַמַּיִם

והוציאנו

למנצח זה המזמור נאמר על קבוץ גליות ישראל שיאמרו הריעו לאלהים כל הארץ שיראו הנפלאו׳ שעשה עם ישראל: זמרו כבוד תהלתו. אמרו כי שמו נכבד בגאולתכ׳ שהיה בגלות שמו מחולל ומתבזה לאמר איה אלהיכם יקומו ויעזרכ׳: אמרו לאלהי׳ מה נורא מעשיך שהוצא גוי קדוש מגוי׳ רבים ועצומי׳ ואת עמו׳ מהם עד שברוב עזך יכחשו לך אויביך ויאמרו לא הרענו נגדך: (כל) כמו שכתוב כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה׳: לכו וראו זה יאמרו אחד אל אחד. נורא עלילה. נורא מעשה על בני אדם. לעשות בהם כרצונו עד שיראוהו: (הפך) וזכו מעשיו הנורא׳ שהפך ים ליבשה כשהוצי׳ עמו שגלו ממצרי׳. בנהר יעברו ברגל. בירדן. שם. גם כן נשמחה בו כשיוציאנו אותנו מגלות: מושל בגבורתו. שירא כהוציא ישרא׳ ימשול לעולם על כל הגוים כלומר שיכירו כולם ממשלתו ומלכותו כמו שאמר והיה ה׳ למלך על כל הארץ. ואמר עיניו בגוים תצפינה. לו תצפינה בגוים שיכנו לראות מעשיהם ולגמולם כפי מעשיהם כי עד עתה ויתן הוא מאריך אף ואותם שהיו סוררים ישפילו ולא ירומו להם: ברכו עמים נאו יאמרו ישראל לעמים ברכו אלהינו שאתם רואים את הנפלאו׳ שעשה עמנו כי לא כילנו בארך הגלות: (השם) נפשינו בחיים שהשארנו בחיים בגלו׳ ולא נתן למוט רגלינו. זה יאמר הנשארים לישראל אחר המצרף כמו שנא׳ והבאתי את השלישי׳ באש וצרפתים כצרוף את הכסף: הבאתנו כמו הנתפש במצוד׳ שאין לו דרך להמלט. מועקה: הנגה שהיתה אגודה במתנינו שלא היה לנו בה לעמוד מפניהם. ומועקה

וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃ אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת
אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי׃ אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׂפָתָי
וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ עֹלוֹת מֵחִים
אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים אֶעֱשֶׂה
בָקָר עִם־עַתּוּדִים סֶלָה׃ לְכוּ־שִׁמְעוּ
וַאֲסַפְּרָה כָּל־יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה
לְנַפְשִׁי׃ אֵלָיו פִּי־קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת
לְשׁוֹנִי׃ אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא
יִשְׁמַע אֲדֹנָי׃ אָכֵן שָׁמַע אֱלֹהִים הִקְשִׁיב
בְּקוֹל תְּפִלָּתִי׃ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר
לֹא־הֵסִיר תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃

סס תואר מבני הע״ין וכן כוס המשקל בלא ה״א הנסכה יוסף מוקי: הרכבת אנשים אנסכו טרם הגלות לא היתה ממשלת׳ עלינו אלא ממשלתך לבד אתה הרכבת והשלטת אומות העול׳ לראשינו והרכבת דרך משל׳ באנו באש ובמים. הנרים כמשלת לאש ולמים כי האש שורף ומכלה והמי׳ שוטפי׳ ואנסנו באנו בהם בגלותינו. לא כלינו. ותוציאנו לרויה. הוצאתנו מהם לארץ רויה שהיינו רווים דשנים בה ונקראת לפ״ד לרויה מורה על הידיעה. והיא ארץ ישראל שהיא ארץ ברכה וארץ רויה: (אבא) דבר בלשון יחיד על לשון אנשי הגלות כדרך כלל אשר או יאמרו לבא בבית המקדש בעולו׳. כשלם הנדרים שנדרו בגלות כאשר יוציאם האל יתעלה מצרת הגלות: (אשר) בעת שצר להם האויב נודרים נדרים אם יוציאם האל יתעלה מצרת הגלות: (מחים) תואר מן מוח כלומר כבשים בעלי מוח ושומן. קטרת אלים הקטרת חלבי אלים. אעשה. כמו ויעבר לעשות אותו:
(לכו) כל אחד יאמר לחבירו יראי׳ אלהים לכו שמעו. לכו ענין זרוז אמר כל יראי אלהים שמעו ואספר את אשר עזה לנפשי: (אליו) כפי קראתי אליו והוא רומם תחת לשונו כלומר שרוממתי אותו בלשוני. ורומם פועל מבני הע״ין. ותחת לשוני. כמו בלשונו ולפי שהלשון כעורת בדיבור מתעל לה ומתחת לה כי אותיות בי״כק נאמרות עם הסיך לפיכך כינוי הדיבור על הלשון כי המחשב׳ כסתרת מן הנגלה בלשון. ויהיה רומם. מפעלי הכפל מבניין הדומה למרובע אמר כפי קרא אליו ולבו כמו כן רומם אותו: און כלומר אפילו אם ראיתי און בלבי לעשותו אף על פי שהמחשבה אף היא נגד האל כאלו הראיתיו בשפתי לא שמעו אותו כלומר לא חשבנו לי עון שהמחשבה רעה אין הק״בה מצרפה למעשה באמונת האל: (אכן) אבל באמת שמע אלהים והקשיב קול תפילתי:
(ברוך) לא הסיר תפילתי. לא דחה אותה אלא קבלה ברצון ולא הסיר חסדו מאתי:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃ אֱלֹהִים
יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו
אִתָּנוּ סֶלָה׃ לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־
גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ
עַמִּים כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים
כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ
תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ
עַמִּים כֻּלָּם׃ אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ
אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ
אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃

למנצח גם זה המזמור נאמר על קיבוץ גלות ירושל׳: אלהים שיתן לנו חנו ויברכנו אחר שיגאלנו יוסיף כל היום בטובתינו כי הברכה תוספת טובה: יאר שיגלמנו בכל מעשינו: (לדעת) או ידעו בארץ דרכי האל יתברך כמו שכתוב כי מלאה הארץ דיעה את ה׳. כשיודע בכל גוים ישועתיך: (יודוך) עמים ואז יודוך עמים (ישמחו) כי תשפוט עמים. העמים שיבאו עם גוג ומגוג תשפטם במישור. ואז ישמחו שאר העמים. ולאמים בארץ תנחם הגוים שנשארו בארץ לשופטם שם כמו שאמר והבאתיך אל הרי ישראל. יודוך ואז כשתשפוט העמים שיבאו עם גוג יודוך שאר העמי׳ יודוך לך כי לך העוז והגבורה ואתה אדון הכל וכולם יודוך גם הנשארים ממחנה גוג ביום שלאת׳ בהם ושמתי בהם אות: (ארץ) ואז תתן הארץ יבולה כי מפני העונו׳ בעצרת הגשמים והארץ לא תתן יבולה אבל בזמן הגאולה יכלו הרשעים והנשארים יהיו בלי עון לפיכך תתן הארץ יבולה בכל עת. יברכנו ואז בראות הגוים כי ה׳ עמנו כי בטחנו בו ייראו אותו כל אפסי ארץ:

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר שִׁיר׃ יָקוּם
אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ
מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃ כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּנְדֹּף

למנצח זה המזמור נאמר על חיל סנחריב שבא לירושלים בימי חזקיהו. ואמר יקום בקימה היא הראות גבורתו. וטעם יקום יתכן דרך תפילה או דרך נבואה. אמר כי כן יהיה שיקום אלהים או ויפוצו אויביו

כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים
מִפְּנֵי אֱלֹהִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ
לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה׃ שִׁירוּ
לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת
בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִים
וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃
אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה מוֹצִיא
אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ־סוֹרְרִים שָׁכְנוּ
צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ
בְּצַעְדְּךָ בִישִׁימוֹן סֶלָה׃ אֶרֶץ רָעָשָׁה
אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים זֶה סִינַי
מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם
נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה
כוֹנַנְתָּהּ׃ חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ
לֶעָנִי אֱלֹהִים׃ אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר
הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב׃ מַלְכֵי צְבָאוֹת
יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל׃
אִם־תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי
יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ
בִּירַקְרַק

אויביו · וכן פי׳ שיצא מלאך ה׳ והכה בהם : כהנדוף מקור
מבניין נפעל ומשפטו כהנדף בקמץ תחת הה״א ולפי דעתי
שהוא שם הפועל מבניין הפעיל והוא שלם וכן תנדוף שלם
ופירוש׳ כהנדוף כהנדוף הרוח העשן כן תנדוף אתה
האויבים · או כהמס דונג מפני אש · כן יאבדו רשעים
מפני אלהים והדונג הוא השעוה : וצדיקים ישמחו ויעלצו ·
שוקיהו וישראל ישישו בשמחה · הכפל לרוב השמחה : שירו
לאלהים סולו · רוממו · כמו סלסלה ותרוממך וכן כל לשון
כלל הוא לשון הגבהה ורוממות · לרוכב בערבות · כמו
שהרוכב מהלך הבהמה כך האל יתברך מסבב הגלגל · וערבו׳
יקרא גלגל העליון המקיף בכל ומניע כל גלגלי׳ בתנועתו
ביה שמו · סולו אותו ביה שהוא שם מורה עליו שהוא בורא
העולם וסבת היותו · ועלזו לפניו בבית המקדש : אבי לפי
שזכר רוכב בערבות שהוא גבוה מעל גבוה אמר הוא גבוה
וסומך הנפולים והשפלים והם היתומים והאלמנות שאין
להם כח להנצל מעושקיהם והוא אביהם · ודן את דינם :
אלהים במעון קדשו · אע״פ שהוא במעון קדשו בשמים הוא
עם השפלים בארץ וכן ישראל שבא עליהם מלך אשור עם
מלכים גדולים וישראל היו כנגדם מועטים ושפלים ולא היה
בם כח לעמוד כנגדם אם לא כי האל יתברך עזרם : אלהים
מושיב יחידים ביתה ישראל שהיו כיחידים הושיעם מהאויב
והרבם והושיב׳ ביתה שהוא כלל בנים כמו ויעש להם
בתים · מוציא אסירים בכושרות אותם שהיו אסורים
בשלשלאות של ברזל הוא מוציא אותם השבויים במחנ׳ אשור
מכוש וממצרים וגם מבני יהודה · בכושרות הם הכבלים
בענין קשורות כי הכ״ף והק״וף הם ממוצא אחד · אך סוררי׳
שכנו צחיחה · האסירים יצאו לחירות והכלה · והסוררי׳ שהוא
מלך אשור ומחנותיו שכנו במקום צמא כלומר כאילו מתו
בארץ צמא כי מתו בלא חרב ובלא הכאה : אלהים בצאתך ·
כי כשהיו מנצחים האויבים כאילו ה׳ יוצא לפניהם לנגח
המלחמה גם ארון ברית ה׳ נוסע לפניהם והזכיר נצחון
המלחמות בלכתם במדבר סיחון מלך האמורי ועוג מלך
הבשן · ורעש הארץ והסרים · הוא משל על פחד המלכים שרגזו מפניהם כלומר כמו שהלך לפניהם אז ולחם מלחמותיהם כן
תעשה עתה : בצעדך בישימון · במדבר שהוא מקום שממה : ארץ רעשה כמו שפי׳ שפחדו ורגזו עם הארץ · אף שמים
נטפו מפני אלהים · דרך משל שפתחו השמים על האויבי׳ ויום המטר הוא מוסף ענן · דרך משל על הצרו׳ הבאות על האויבי׳
זה סיני · וכמו שזה סיני רעש מפני אלהים אלהי ישרא׳ כן רעשה הארץ כלומר העמים · והפי׳ הזה רעש ביום מתן תורה :
גשם לפי שזכר שמים נטפו שהוא רמז לצרות על האויבים אמר כנגד זה גשם נדבות תניף אלהים כלומר על ישרא׳ תניף
גשם נדבות · נחלתך · ישראל שהם נחלתך · ונלאה אתה כוננתה · פי׳ ואם נלאה כלומר ואם נלאה נחלתך ביד אויב שכבר
תפסו כל ערי יהודה תכונן אתה שלא תשבה עוד ונכל ולא תתן ירושלים בידו : חיתך ישבו בה · עדתך ישבו בירושלי׳ ·
תכין בטובתך ישראל שנשארו ועניים הם כי כל עשרה השבטים לוי ויהודה ובנימין רבים מהם נשבו : אדני יתן אומר ·
צבא רב מן הנשים המבשרות והאומרות מלכי צבאות שבאו על ירושלים · ידודון ידודון · כלומר ינודון מפני ישרא׳ · ונות בית
היא עדת ישראל ונוכם תחלק שלל האויבים · ה׳ יתן · ויקיים דבריהם · וזכר הנשים כי אותן יוצאות למלחמה ומכתמות
האנשי׳ בדברים טובים ובקינותים : אם גם זה מדברי הנשים או דברי המשורר כנגד ישראל והוא הנכמן ושפתי הכירים
נקראו כן לפי שנופתים עליהם קדירות · אמר אם תשכבון במקו׳ שפל כמו זה ושחור וקודר עד עתה מפני עקת אויב עוד
תהיו לבנים וכנפי יונה שתראה כאילו נחפה בכסף כך תהיו יפה · גם היו נבהון הום על הכסף ועל הזהב שלקחו במחנה
אשור · ומלת בכסף בנ״ל כאתבם · אברותיה בירקרק חרוץ · הזהב המטובה הוא ירוק · ואמר התואר במקום המתואר
ומשפטו כהפך : בפרש ענין שנות ה׳ לשכבה נהם שלג והנה פולשגרים מתים על הארץ מלכים ושרים : וטעם בה
בירושלים · תשלג בצלמון ·

בִּירַקְרַק חָרוּץ׃ בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים
בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן׃ הַר־אֱלֹהִים הַר־
בָּשָׁן הַר־גַּבְנֻנִּים הַר־בָּשָׁן׃ לָמָּה
תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד
אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף־יְהֹוָה יִשְׁכּוֹן לָנֶצַח׃
רֶכֶב אֱלֹהִים רִבּוֹתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי
בָם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ׃ עָלִיתָ לַמָּרוֹם
שָׁבִיתָ שֶּׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם
וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכּוֹן יָהּ אֱלֹהִים׃
בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל
יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל לָנוּ אֵל
לְמוֹשָׁעוֹת וְלֵיהֹוִה אֲדֹנָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃
אַךְ־אֱלֹהִים יִמְחַץ רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקוֹד
שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹנָי
מִבָּשָׁן אָשִׁיב אָשִׁיב מִמְּצוּלוֹת יָם׃
לְמַעַן תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן
כְּלָבֶיךָ מֵאוֹיְבִים מִנֵּהוּ׃ רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ
אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ׃
קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נוֹגְנִים בְּתוֹךְ
עלמות

או בפרש שדי המלכים תלבן כשלג העדה שהית׳ כחשך· תשלג פועל עומד· ואפשר שהו׳ פועל יוצא וקת״ו כנגד הא׳ בצלמון· כחושך· כמו צלמו׳: (הר) הר אלהי׳ הוא הר סיני אע״פ שהו׳ במדב׳ ומקו׳ חרב וציה והו׳ הר שפל הו׳ הר משובח כי שכן עליו הכבוד· הר בשן: בעבור כי הבשן הוא מקום דשן ושמן ומקום מרעה· הרים גבנוני׳· הרים הגבוהים נקר׳ ההר הגבוה כך לפי שגבהותו יש לו גבנו׳ באמצעית׳ו וכן תראה גבהותו והרי׳ הגבוהים נ״כ משובחים גבהות׳ ואמר יחיד עם רבים שאמר הר ואמר גבנוני׳ ר״ל כל הר והר שיש לו גבהות משובח כל אחד ואחד לפי מה שהוא· ואמ׳ עוד הר הבשן לרוב שבחו שהוא דשן ושמן וכולם אינ׳ משובחי׳ כמו הר הבית לפיכ׳ אמר: (למה) תרצדון י״מ תרקדון כמו תרקדון כלו׳ מה תשבחו עצמכם אין אתם נחשבין לכלום כנגד ההר שחמד אלהים לשבתו והוא הר הבית· שבו בית המקדש בו יראה הכבוד תמיד כי הנה כל הארץ שלטה בהם יד האויב· ועל ירושלים אומר לא יורה שם חץ וכו׳ ואמ׳ אף ה׳ ישכון לנצח לפי שההר סיני לא ישכון לנצח: (רכב) ירד רכב אלהים שהי׳ רבבות לעזרת ישראל· אלפי שנאן אלפים מן המלאכים הנקראים שנאנים· ה׳ בם· בא ה׳ עמהם כמו שבא סיני בקדש· וכ״ת בם רפה שלא כמשפט אה״וי להסמך לכנ״ד כפת: (עלית) למרום· עד עתה שנלכדה ארץ ישראל כאילו אתה עלית למרום ושבית שבים כי אתה בהעלותך שהיתה מעליהם ובא האויב נגבר האויב לקחת מתנות באדם· המתנו׳ שבתת באדם להפרות שניתן בידים ולשמרם מכל רע ולקחת אותם המתנות עד שנם מוררים והם מלך אשור ואשר עמו קשבו לשכון במקום הקדוש במקום אלהים והוא ירושלים שהוא משכן אלהי׳: (ברוך) ה׳ ישאלנו ברכותיו הא׳ שהו׳ ישועתינו שהושיענו מכל רע ועמוס יעמוס פירושו ישא וסם׳ ברכותיו או טובתיו ויתפרש החסרון לפי הענין· או פירושו יעמוס לנו ישועתינו סוכר אחר כן· ופירושו האל ישמוס לנו ישועתינו יום יום כדרך הוא: (האל) לנו· לנו הוא למושעות ולאוכבנו יש לו תוצאו׳ להמית׳ זהו למות תוצאות כלומר יש לו תוצאות דינים להוציא משפטי המיתה בענינים רבים להמית אויביו ולכלותם: אך בלילה ברגע אחד הכה מאה ושמנים אלף· אלהים לבדו הוא שיעשה זה שימחץ ראש אויביו בלא חרב ובלא מכית בלילה אחת· קדקד שער· כי בקדקד הראש קלק שער הראש מנין לימין ומנין לשמאל ולפי שהקדקד מקצוע הראש יאמר לצרות הירדות על האדם הרעות או הטובות קדקד· מתהלך באשמיו· ימחץ קדקד מי שהוא מהלך באשמיו ובראשו ולא ישוב בו: אמר אשיב האויבים מארץ ישראל כמו שהשיבותי המצרים מצולות ים כלומר שלא שבו למצרים אלא טבעו בים כן ישבה ילך אשור: ובכר בשן· שזה בארץ הגלעד כי שם היתה תחלת מלך אשור בישראל: למען תמחץ תאדם· כמו תמחץ תמחין מן חמוץ בגדי׳ שפי׳ אדום: בדם לשון· למען תמחץ רגליך ותמחין לשון כלביך המלקקים דם האויבי׳ כלו׳ כי הפגרי׳ יהיו אוכלים אותם הכלבי׳ ותאדם לשון הכלבי׳ מן הדם ותאדם נ״כ רגל השולך עליהם· וכף רגליך וכף כלביך· כנגד ישראל ואלת כדם· שיוכה למלת מאויבים הרחוק ממנו לא ללשון כלביך הקרוב· וכמוהו רבים לפיכך בדם קמוץ ומפני׳ מ׳ מאויבים אין לו משפט הסמיכות להיות בפתח· ומלת מנהו תוספ׳ ביאור כי כבר אמר מאויבי׳ ואמר עוד מנהו והוא יחיד דרך כלל· או יהיה פירושו מנהו ממלך אשור והוא הנכון כי אע״פ שלא מת במכה אשור כאשר שב לארצו בבושת פנים הכוהו בניו בחרב: ראו ישראל מגיפת האויבים וכזה ראו הליכותיך והכירו כי הליכותיך הם שהלכת לפניהם והכית אויביה׳ ואות׳ הליכו׳ היו הליכו׳ אלי שהוא מלכי בקדש· כלו׳ הוא מלך בשמים שהוא מקו׳ הקדש ושלח מלאכו לעזור ישראל: קדמו המשוררי׳ שהיו בישר׳ לשור׳ בפה ואחריה׳ הנוגני׳ בכלי ובתוך העלמות תופפות או בשרי׳ והנוגני׳ בתוך עלמות תופפות ותפי׳

תופפות

עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת׃ בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ
אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל׃ שָׁם
בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי יְהוּדָה
רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי׃
צִוָּה אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ
פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ מֵהֵיכָלֶךָ עַל־יְרוּשָׁלִָם
לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי׃ גְּעַר חַיַּת
קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים
מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת
יֶחְפָּצוּ׃ יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי
מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ
אֲדֹנָי סֶלָה׃ לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי־קֶדֶם
הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז׃ תְּנוּ עֹז
לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃
נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל
הוּא נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ
אֱלֹהִים׃

תופפות מכות בתוף אשר בידם כי דרך הנשים בתוף ·
אחר נוגנים · כמו ואחר · ומלת תופפות מואר בשקל ·
פועלות׃ במקהלות ברכו אלהי׳ להודיע נפלאותיו לכל ·
ממקור ישראל · ברכו את ה׳ כל אותם שיצאו ממקור ישרא׳ ·
שם בנימין ויהודה היו בימי חזקיהו שאר השבטים גלו
בימי הושע בן אלה בשנת שש לחזקיהו · ומה שאמר שרי
זבולון שרי נפתלי · כי נשארו מעט׳ מפוזרי׳ בארץ ישראל
מעט כאן ומעט כאן · ופירוש רגמתם קיבוצים כלומר כי
בירושלים נתקבצו כלם · ואמר בנימין צעיר רודם · שהיה
צעיר השבטים · ופירוש רודם · רודה היה בנימין באויבי׳
ואף על פי שהיה הם קיל גדול מ״מ אלהים הכם אותם
וישראל בזו הביזה ומלת רודם בקמץ קטן תחת קמץ גדול׃
ואמר שם · רוצה לומ׳ במקום הברכה ותהלו׳ יהיו כל השרי׳
והגדולי׳ שבשבטים אלה ויברכו כולם השם במקהלות הע׳׃
צוה אלהיך עוזך · כנגד ישראל בדרך כלל · או כנגד
חזקיהו · אמר הכח הזה שהיה לך על האויב אלהיך צוה
אותו לפיכך הודו כולכם · זו פעלת · הזה ואת אתה
פעלת לנו ועוזה נכתב בוי״ו עם הדגש׃ מהיכלך
כמשמעו כמו נורא אלהים ממקדשיך כלומר מהיכלך
שם שוכן הכבוד יצא על ירושלים העוז שנגלה מן האויב
מה שלא נגלו שאר ערי יהודה לפיכך יובילו מלכים שי
שיזכירו כי השם בא להם לישראל מכבוד׳ השוכן בתוכם
לפיכך יובילון לך מלכים מנחה׃ גער ענין השחת
והוא מקור בפלס שכב המלך ופירושו כגער חית קנה ·
או יהיה גער גזר במקום תי״ו ואיתן · כלומר יובילו לך
מלכים שי כשתגער בחית קנה · ועדת אבירים · שבאו
בעגלי עמים ושחת אותם עד שהנשאר בהם בא מתרפס
לפניך ברצי כסף ופי׳ חתיכות כסף · בזר עמים קרבות
יחפצו · כשפזר אותם עמים שהיו חפצים למלחמה · בזר ·
כמו פיזר והב״ית והפ״א הם ממוצא אחד׳ היה · כמו עדתי ·

וקנה · הוא הרומח · כלומר עדת הרמחים שנלחמים ברמחים מתרפס כמו משתטח · ועגלי עמים · הם המלכים והשרי׳ דמה
אות׳ לעגלי׳ כמו כבבשני׳ פרים רבי׳׃ חשמני׳ הם הסגני׳ והגדולי׳ כמו שנקר׳ מתתיה חשמונאי · כשיב׳ סנחרי׳ ממלחמו׳ כוש
ומצרי׳ בא אם כל השבי הבו׳ לירושלי׳ ונכה על העיר ואות׳ שנגלו מן המגפ׳ שבו לדת ישרא׳ וכן אמר הנה יאתיו חשמנים
מני מצרים ושי יביאו למקדש · וכן עדת כוש תריץ ידיו במנחה לאלהים · ואמ׳ תריץ על הידים ואע״פ שהרגלי׳ הם הרצי׳ ·
לפי שהידים הם המביאים המנחה · ממלכו׳ הארץ · כי מכל הארצות היו שם׃ לרוכב בשמי שמי קדם · כמו שמו השמי׳
והוא שגלגל העליון המקיף הכל הנקר׳ ערבות ואמ׳ קדם · מפני שהשמי׳ ואש״ה הם עומדי׳ מקדם מי׳ שנבראו ולא כן אישי
הארץ · הן יתן בקולו קול עז · יתן על האויבים בקולו שהוא קול עז׃ תנו עז · בדברי׳ תנו לו העז כי עוז עשה לכם
נקמה באויבים ולא בכחכם · על ישראל גאותו · ועוזו בשחקים · וי״ו ההשואה כלומר כמו שנראה עוזו בשחקים כמו שנאמר
השמים מספרים כבוד אל כן נוראות גאותו על ישראל כי נלחם בעבורם באויבים בגאוה ובעו׳ · אלהים ממקדשיך · נוראה
תבא לבני אדם ממקדשיך · כי שם שוכן הכבוד ומשם יצאו הנפלאות בישראל · ואתה נורא בעבורם · וכתוב ממקדשיך
ביו״ד לשון רבים כי מקדש מטה מכוון כנגד מקדש של מעלה שהוא כסא הכבוד ומפני זה נאמר המקום ההוא · או ריבוי
מקדשיך כי המקד׳ היה שלשה בתי׳ אולם והיכל ודביר · לעם · בקמץ הלמ״ד מורה על הידיע׳ כלו׳ העם הידוע והוא ישראל
שהוא עמו · ברוך אלהים · ועל דבר זה ראוי שנודה לו · ונאמר ברוך אלהים׃

לַמְנַצֵּחַ עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעֵנִי
אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃

למנצח המזמור הזה נאמר על לשון הגלו׳ והוא מדבר
בלשון יחיד דרך כלל · או כל אחד מבני הגלות
מתפלל ובוכה על צרותיו ואומר׃ עד נפש · עד עת

טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי
בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָתְנִי: יָגַעְתִּי
בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי:
רַבּוּ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ
מַצְמִיתַי אֹיְבַי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז
אָשִׁיב: אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי
וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ: אַל־
יֵבֹשׁוּ בִי קֹוֶיךָ אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת אַל־
יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי
עָלֶיךָ נָשָׂאתִי חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה
פָנָי: מוּזָר הָיִיתִי לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי
אִמִּי: כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי
וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי: וָאֶבְכֶּה
בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי: וָאֶתְּנָה
לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם לְמָשָׁל: יָשִׂיחוּ
בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר: וַאֲנִי
תְפִלָּתִי־לְךָ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־
חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: הַצִּילֵנִי
מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי
וּמִמַּעֲמַקֵּי־מָיִם: אַל־תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת
מַיִם וְאַל־תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל־תֶּאְטַר
עָלַי

יציאת הנפש כלו' קרוב למיתה. ודימה צרת הגלות למים כשהאדם בהם עד צוארו שהוא קרוב למות: (טבעתי) בכרה תוך בירה לפיכך ואין מעמד. פירוש המצולה היא ממעמקי המים וישבע אדם בהם עד צוארו בהם. וכן יטבע ביון אע"פ שאין מצולה ומעמד פעול מבנין הפעול. ופירושו ואין אחד מאחרי שהוא מעמד. באתי במעמקי מים. יטבע אדם בה ולא ישטף. ושבולת הנה אע"פ שאינו מעמקי ישטף האדם. וכל זה רמז לצרות הגלות: (יגעתי) כמו נוגע נעזר ואני יגעתי בקראי עד שנחר גרוני. ונחר כפעל שרשו חרר מן ושכן חררים שהוא מקום היובש. כלו עיני מיחל לאלהי. כי הסובע ישא עיניו למעלה מיחל אם יבא אדם ויושיעהו ואני מיחל לאלהי עד שכלו עיני מהביט למעלה. וזה רמז לאורך הגלות: (רבו) במספר. עצמו. בכח שקר כמו שהם והוא כלו שנואל באויבם. אשר לא גזלתי. אומרים גזלתי ומקיימים אותי בשבועות הבל להשיב כאילו גזלתי: (לאולתי) בדברים שאני סכל בהם. ואשמותי. שאני אשם בשגגה. לא נכחד ממך ואתה ידעת שהם מאשימים אותי בשיכם: (אל) אני מקוה בגלות ואע"פ שאורך ואם תאבד תקותי. תאבד תקות כל המקיים אליך ויבושו כי יאמרו אלה היו מקוים באלהיהם בגלותם ואין מושיע: אל יכלמו. הוא כפל ענין במלות שונות כמנהג. וזכר צבאות. כי הוא אדון צבאות שמים שהגזירות יוצאות משם ברצונו והוא אדון צבאות ישראל והוא נתנם בגלות והוא יוציאם משם. ונקרא הוא אלהים צבאות. והוא כמו אלהי צבאות. ויבא בה"ם בסמיכות. ובכתיבה הוא יו"ד ה"א וי"ו ה"א והוא שם תואר והתואר נסמך אבל שם העצם אינו נסמך. כי יש בזה השם שם העצם ושם התואר: (כי) בעבורך אני סובל החרפ' בגלות כי אלו הייתי רוצה לצאת מדתך ולשוב לדתם הייתי גדול כאחד מהם: (מוזר) מופעל מן זר ורוצה לומר כי הם יחשבו אותי זר. ואחי הם בני ישמעאל. ובני אמי הם בני עשו. כי קנאת ביתך. שהם מושלים בו ואני בזוי. חורפיך. חורפי הם חורפיך כי אומרים אין לי תקוה ולא נבא לעולם מהגלות ואתה אמרת להוציאנו ולגאלינו בקרוב או ברחוק: (ואבכה) חסר וי"ו כאלו אמר ואבכה ובצום נפשי כלומר אני בוכה ומתענה תמידי ותהי לחרפות לי. אתה לי לחרפות שיחרפוני עליך. ואהי למשל כי על כל דבר ברוע יזכירוני: (ישיחו) כשיאספו לשבת בשער או לשתות כי היא שיחתם ללעג וקלון: (ואני) הם משיחים בי ומלעיגים לי ואני אין לי אלא תפלתי לך תוסיעני ימים ואמר עת רצון. כלומר אני תפלתי לך תמיד אולי יהיה באחת עת רצון שתקבלנה להוציאני מן הגלות ענני באמת ישעך. ברוב חסדך ואמתך ענני שתאמת הבטחתך לי. והתשובה הוא ישעך שתתן לנו. והאמת היא הישועה והחסד להחיות הישועה. לפיכך אמר ברוב כי רב חסד צריך להחיות הגאולה ולא יפנה למעשינו הרעים: (הצילני) וזאת היא תפלתי אל אטבעה וכולי ומה שאמר למעלה טבעתי שטפתני הוא על דרך הגזמה הגדולה הקרובה למות כי הקרוב למות יאמרו עליו מת. ומה שאמר עתה אמר על המיתה הגמורה שלא אהיה בגלות כל ימי עולם. משונאי וממעמקי מים זכר המשל והנמשל. וי"ו וממעמקי. כלומר אנצלה משונאי. כמו אם אנצלה ממעמקי ים: (תאטר) תסגור. ואם יסגור פי הבאר אין לו מוציא ממנו והבאר הוא הגלות. כי טוב חסדך טוב לי ואף על פי שאני חוטא פנה אלי כרב רחמיך. לא במעשי: ואל תסתר הוא על דרך משל שני שאינו חפץ באדם מסתיר פניו ממנו ולפי שצר לי אתה צריך שתענני במהרה: קרבה כאילו הוא רחוק ממנה בעודה בגלות באלה. גאל אותה. למען אויבי

פדני

עָלַי בְּאֵר פִּיהָ׃ עֲנֵנִי יְהוָה כִּי־טוֹב
חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ פְּנֵה אֵלָי׃ וְאַל־
תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי צַר־לִי מַהֵר
עֲנֵנִי׃ קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי גְאָלָהּ לְמַעַן
אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי
וּבָשְׁתִּי וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃
חֶרְפָּה שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה וָאֲקַוֶּה לָנוּד
וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ וַיִּתְּנוּ
בְּבָרוּתִי רֹאשׁ וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃
יְהִי שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים
לְמוֹקֵשׁ׃ תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת
וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃ שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם
זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ תְּהִי־טִירָתָם
נְשַׁמָּה בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃ כִּי־
אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל־מַכְאוֹב
חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃ תְּנָה־עָוֺן עַל־עֲוֺנָם
וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ יִמָּחוּ מִסֵּפֶר
חַיִּים וְעִם צַדִּיקִים אַל־יִכָּתֵבוּ׃ וַאֲנִי
עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃
אֲהַלְלָה שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ
בְתוֹדָה׃ וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן
מַפְרִיס׃ רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ דֹּרְשֵׁי
אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ כִּי־שֹׁמֵעַ אֶל־
אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃
יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ
בָּם׃ כִּי אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה
וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃ וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ
וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃

למנצח

שלא יאמרו כי אין יכולת בידך לפדותה: (אתה) וכר החרפה בשלום עזרה לשונו׳ כלומר בכל מיני׳ חרפה נגדך · כי אין נסתר ממך ופי׳ כל צוררי שאת׳ רואה אותם כנגדך והם חושבים שלא תראה: (ואנושה) משפטו ואאנושה ובא אלף פ״א הפועל בעלמ׳ ואלף א״יתן הוא מענין כאב והשו״רק הוא מקום קו״לם · ואקוה לנוד ואין · קויתי שיבא׳ אחד מהם מי שירחם עלי ויבא לנוד לי ולנחמני על שברי ואין · ואקוה הא״ין קמוצה ועבייכו עבר · ואמר למנחמים הלמד פתוחה מורה על הידיעה ר״ל לאותם שהיו נראים לי כאוהבים: (ויתנו) בברותי במאכלי רוצה לומר אפילו בעת הגלו׳ שארצה לשמוח הם ממרי׳ לי בריהם עיודי כמו מי שיהיה רעב וירצה לאכול ויתנו ראש ולענה במאכלו או כמי שרוצה לשתות וישקוהו חומץ: (יהי) כנגד בברותי · ולשלומי למוקש · ומה שיקוו הם לשלמים יהי להם למוקש: (המעד) כווי מבנין הפעיל ובא בפתח בהפסק · כאשר לא יראו ימעדו רגליהם ויפלו רוצה לומר שיפלו ממעלותם ומן אותם · וזכר המעדה במתנים · כי עיקר היות כחם אדם בקומ׳ ובכח הוא המתנים ישים׳ שלא יוכלו להמלט ממעמך ומחרון אפך: (תהי) טירתם · ארמנותם · כי אתה ר״ל כי אתה עשית כל זה הרע שהם עושים כי אם היית חפץ לא היה בהם כח להרע לי אלא מה שהכית אתה רדפו הם · ואל מכאוב חלליך · כמו ועל מכאוב׳ ופירושו להכאיב חלליך יספרו · זה לזה שללי אלהם ככה אותם · ושללוה איבו רוצה לו זר שאת לגמרי שלא יכאוב אדם המת של קרוב למיתה: (תנה) להם עונם של עונם שעוו בכו · ואל יבא בצדקתך · בצדקה ובטובה שאתה עושה עם ישראל · או פירושו לאמר מיתה לעולם הבא והפסוק הבא אחריו מפרש זה: ימחו הפסוק כפול בענין במלות שונות · וימחאו רצה לומר שלא יכתבו בספר החיים שהוא חיי העולם הבא: ואני להם לא תתן ישועתך אבל לי תתן שאני עני וכואב בגלות · תשגבני · מהשפלות שאני בו: אהללה כשתוציאני מן הגלות · בתודה שאודה חסדו ואקריב לפניו קרבן תוד׳: ותיטב התהילה שאהלל לבו בשיר תיטב לו משור פר · ופי׳ משו׳ פר משור ומפר ופים משור בנוק׳ שני׳ עומד׳ והשור הוא הגדול והפר קטן ממנו · מקרין ומפרים · טעמו על הפר שהוא בעל קרנים ופרסותיו חוקו׳ כי קודם שיהיו לו קרנים פרסותיו רכות · ואמר זה לפי שפחות מזה לא יכשר לקרבן: ופר הנזכר לקרבן בתורה הוא בן שלש שנים: ראו יראו ענוים הישועה וישמחו לה · כי הענוים דוקא יראוה כי אותם שלא ישובו אל ה׳ בעת הגאולה יכלו ויאבדו · דורשי אלהים הם הענוים והוא פעל דבר במלות שונות · ואמר לבבכם · כמנהג המקרא לדבר פעם לנכח ופעם שלא לנוכח · ופירוש ויחי · כמו וישמח שהאדם הדואג והכואב לבו כמו מת ובבא השמחה יחיה הלב: אביונים הם בני הגלות והם אסיריו אע״פ שהם אסירי הגלות · שכאשר ירצה הוא לא יסיר אסורי׳ ויאסרו או הגוים כיכ׳ שומע אל אביוני׳ ולא בזה אותם בגלותם: יהללוהו

שמים וארץ׳ עד שאל שתרננו בשמחה ושתהלה בעולם: (אלהים) וכר ציון וערי יהודה כי הם העיקר והוא הדין לשאר ערי ישראל׳ וישבו שם וירשוה׳ אסירין שוכר׳ וירשוה כנ״רי׳ מגזרת פועל יורש כמו כי הפך נבת יעקב וכינו וירשוה׳ על ציון או על ארץ ישראל כולה אע״פ שלא זכרה הנה וכר ציון שהיא ראש הממלכה׳ כלו הם ובניהם ינחלוה:

למנצח למנצח לדוד להזכיר: אלהים להצילני יהוה לעזרתי חושה: יבושו ויחפרו מבקשי נפשי יסוגו אחור ויכלמו חפצי רעתי: ישובו על־עקב בשתם האומרים האח האח: ישישו וישמחו בך כל־מבקשיך ויאמרו תמיד יגדל אלהים אהבי ישועתך: ואני עני ואביון אלהים חושה־לי עזרי ומפלטי אתה יהוה אל־תאחר:

בך יהוה חסיתי אל־אבושה לעולם: בצדקתך תצילני ותפלטני הטה־אלי אזנך והושיעני: היה לי לצור מעוז לבוא תמיד צוית להושיעני כי־סלעי ומצודתי אתה: אלהי פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ: כי־אתה תקותי אדני יהוה מבטחי מנעורי: עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גוזי בך תהלתי תמיד: כמופת הייתי לרבים ואתה מחסי עז: ימלא פי תהלתך כל־היום תפארתך: אל־תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל־תעזבני: כי־אמרו אויבי לי ושמרי נפשי נועצו יחדיו

למנצח המזמור הזה חברו דוד בעת שהיה בורח מפני שאול או מפני אבשלום והוא הכנן בעבור המזמור שבא אחריו ש״וכים כי בברחו מפני אבשלום חברו כמו שנפרש: (אלהים) להצילני יחסר לכצילני וחסר הפסוק שהוא כפל ענין יוכיח חסרונו׳ או יהיה פירושו בלא חסרון׳ ויהי טעם חושה למלת להצילני ולמלת לעזרתי׳ וכמו שכפל הענין כן כפל הקריאה ואמר אלהים ואמר ה׳: יבושו ויחפרו כפל ענין במלות שונות לחוק הענין כמנהג׳ יסוגו אחור ישובו אחור משמבותם שחשבו להרע לי׳ ולא יבושו ויכלמו: ישובו אחור׳ בשתם שעשו לי המה יבושו ויכלמו בשוב אחור מדה כמדה׳ עקב׳ ענין שכר׳ האח האח׳ שהיו אומרים בברחי׳ שמחה שמחה׳ ישישו הם יבושו וכל מבקשיך ואוהבי ישועתך שתושיעני ישישו וישמחו ויאמרו תמיד יגדל׳ שמראה גדולתו לאוהביו ומושיעם: (ואני) קרא עצמו עני ואביון לפי שהוציאו בנו מן המלוכה:

בך המזמור הזה אמרו סמוך למזמור אשר לפניו לפיכך לא אמר בו פתיחה למנצח ומזמור׳ ואמרו בברחו מפני אבשלום בנו והעד מה שאמר אל תשליכני לעת זקנה׳ ובברחו מפני שאול לא היה זקן׳ ואמר בך ה׳ חסיתי׳ וכיון שחסיתי בך ידעתי כי לא אבוש לעולם בצדקתך לא בצדקתי כי ידע דוד כי זה היה ענוש עון אוריה: (היה) לפי שברח ממעונו מירושלים מפני אבשלום שאל שבא יהיה לו מעון להשגב בו מפני בנו׳ צוית להושיעני׳ כמו תגוה׳ עבר במקום עתיד׳ או פי׳ צוית פעמים רבות להושיעני כן תושיעני עתה׳ והמצוה היא למלאכיו כמו שכתוב כי מלאכיו יצוה לך: אלהי אמר רשע על אבשלום׳ מעול וחומץ׳ על אחיתופל׳ וחומץ׳ בנד״י כמו בסמ״ך: מנעורי׳ כנער מנעורי הכרתי וידעתי כי אתה האל ושמתי מבטחי בך: מבטן אף על פי שלא ידעתי נגלתי מן הבטן׳ עליך נסמכתי כי אתה המכין מוצאי׳ גוזי׳ מוציאי׳ והוא תואר מגזרת בע״ין גוז׳ בסקל טוב׳ בך תהלתי׳ תמיד אני מתהלל בך על הטובות שעשית עמי: כמופת כי רבים יוסרו בראות׳ כי נענשתי על העון ואני מופת להם ואתה מחסי עוז׳ כי אף על פי שאני בורח בעונש עוני אתה מחסי עוז שתושיעני לאויבותי: מלא כשתצילני אהללך בכל פי ואוכיר כל היום תפארתך שאני מתפאר שתושיעני׳ אל תשליכני׳ עתה כשאני זקן וכלה כחי רק היה עתה כחי ומעוזי: כי אמרו׳ לי׳ כעבורי ובפכנן האחר מפר׳ מה אמרו ומה נועצו יחדיו׳ ופי״ שומרי נפשי שהיו אוהבי ושומרי נפשי מתחיל׳ עתה נועצו עלי יחדיו: לאמר כלו׳ עד הנה עזרו ויה מגלי במלחמותיו אבל עתה ברח׳ כי עזבו כי אפי׳ בנו רודף אחריו להמיתו ואין מציל כי אפי׳ שהיה מגילו עד עתה עזבו׳ רדפו ותפשוהו בכל אשר היה אומ׳ לשכירו רדפוהו תפשוהו׳ שפי׳ שהם חושבי שהקן׳ מפני הרע לשם שלא תשק׳ שונאי׳ יבושו יכלו׳ לשיכלו יבושו: ואני אע״פ שאני בצרה תמיד איחל שתושיעני׳ והוספתי

יחדיו: לאמר אלהים עזבו רדפו
ותפשוהו כי אין מציל: אלהים אל
תרחק ממני אלהי לעזרתי חושה:
יבושו יכלו שטני נפשי יעטו חרפה
וכלמה מבקשי רעתי: ואני תמיד
איחל והוספתי על כל תהלתך: פי
יספר צדקתך כל היום תשועתך כי
לא ידעתי ספורות: אבוא בגברות
אדני יהוה אזכיר צדקתך לבדך:
אלהים למדתני מנעורי ועד הנה אגיד
נפלאותיך: וגם עד זקנה ושיבה אלהים
אל תעזבני עד אגיד זרועך לדור
לכל יבוא גבורתך: וצדקתך אלהים
עד מרום אשר עשית גדלות אלהים מי
כמוך: אשר הראיתנו צרות רבות
ורעות תשוב תחיינו ומתהומות הארץ
תשוב תעלני: תרב גדלתי ותסב
תנחמני: גם אני אודך בכלי נבל
אמתך אלהי אזמרה לך בכנור קדוש
ישראל: תרננה שפתי כי אזמרה
לך ונפשי אשר פדית: גם לשוני
כל היום תהגה צדקתך כי בשו כי
חפרו מבקשי רעתי:

והוספתי על כל תהלתך · אני מייחל שתוסיף עוד להצלך כהושיעך אותי על כל מה שהללתיך כבר ו שעברו עלי · והוספתי יקריאתו מלעיל: (כל) היום · כמו כל הימי׳ כלו׳ כהושיעך אותי פי יספר תהלתיך אע״פ שיש עלי לספר כל הי׳ תשועתך כי תמיד את׳ עושה עמי טובו׳ עד שלא ידעתי להם ספורו׳ · והוא שם כמו מספרי׳ · ספורה בשקל בשורה: (אבוא) כשאבא להלח׳ עם אשר כנגדי לא אבא בגבורות הגבורי׳ אשר עמי ולא אבטח בגבורת׳ אלא בגבורתיך אבא ואזכיר צדקתך לבדך כי אין לי צדקה אלא ממך (למדתני) שנתת לי לב מבין מנעורי להכיר כי הכל מאתך · ומאז ועד הנה אגיד בכל שעה נפלאותיך: (וגם) כלו׳ לא עזבתני עד הנה כי לא תעזבני עד זקנה ועד שיבה והשיבה יותר מהזקנ׳ · עד אגיד זרועך · אם אבנם אוי׳ בעת הזקנ׳ הכל יאמרו כי זרועך הי׳ שהושיע׳ לי לא גבורתי · וכן אני אגיד לדור כלו לדור שאני בו · וכן לכל יבא פי׳ לכל דור שיבא אחרי ידע הנספרי׳ מהדור הזה אחרי גמרתך · או אני אגיד גבורתך בכל הדורו׳ הבאי׳ בכתבי אותו ונספר: (צדקתך) גדולה ונבוה׳ עד מרו׳ · אשר עשית עמי ועם אחרי׳ נפלאו׳ גדולות ולעד שיאמרו הכל מי כמוך · ומל׳ שהי׳ קריאה לשם יתב׳ אתה אלהי׳ יכול ומי כמוך יכול כי כל היכולים תכלה יכולת׳ לבד יכלתך שלא תכלה: (הראיתנו) כתיב נו״ן וקרי כ״ף והכתי׳ על כל בני הגלו׳ והקרי׳ מדבר על דרך יחיד וכן תחייני כתוב נו״ן ותרי כ״ף כי המזמו׳ הזה אע״פ שאמרו דוד על עצמו כלל בו ברוח הקדש דבר בני הגלות כי כמו שהיה הוא גולה ואח״כ שב לירושלים כן ישראל שבו לירושלי׳ ב׳ כ׳ נמשה הפכו עד סוף המזמו׳ על לשון בני הגלו׳ ואות תהיה נקמה גדול׳ מאתך שהראיתנו רבות ורעו׳ עד שאומרים הכל כי כלנו בגלות ומתהומות הארץ שהיינו כאלו טבענו בתהומות הארץ תשוב ותעלנו משם ואת תהיה נקמה גדולה עד מרום: (תרב) ולא די שתוציאני מן הגלות אלא שתרבה גדולתנו ממה שהיתה טרם הגלות · ותסוב תנחמני · תסב אלינו · כי בגלות כאילו הסבת פניך ותשוב אלינו ותנחמנו בשוב הגלות: (גם) אני · כשאתה תרבה להטיב גם אני אל להודות בכלי נבל ובכנור אומרה לך מה שלא אוכל לעשות כן בגלות · כי ערב שמחתינו · כמו שאמרו בני גלות בבל איך נשיר את שיר ה׳ · אמתך · שיעדתנו להוציאנו מן הגלות · וכאשר תעשה כן · תקיים אמתך · ואזמרה לך · קדוש ישראל כי אז יתקדש שמך בישראל: (תרננה) בשעה שאזמרה לך שפתי ונפשי כלומר שיהיו בפה ולבן שוים · אשר פדית · מהגלו׳ שאין כי בכן עמי בגלות נפש הנפש יכולה לקבל רוח הקדש לשורר ולומר: גם לשוני לפי שזכר השפתים זכר גם כן הלשון · כי הדברים יאמרו עם השפה והלשון · כי בושו · הם יבושו ואני אומר:

לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך:

לשלמה זה המזמור אמרו דוד על שלמה בנו כשהמליכו ואמר בסוף המזמו׳ כלו תפלות דוד בן ישי · כי בסוף ימיו היה זה שהיה מולך בימיו:

יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃
יִשְׂאוּ הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת
בִּצְדָקָה׃ יִשְׁפֹּט עֲנִיֵּי עָם יוֹשִׁיעַ לִבְנֵי
אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ יִירָאוּךָ עִם
שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים׃ יֵרֵד
כְּמָטָר עַל גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף אָרֶץ׃
יִפְרַח בְּיָמָיו צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד בְּלִי
יָרֵחַ׃ וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד יָם וּמִנָּהָר
עַד אַפְסֵי אָרֶץ׃ לְפָנָיו
יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ מַלְכֵי
תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי
שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃ וְיִשְׁתַּחֲווּ
לוֹ כָל מְלָכִים כָּל גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃
כִּי יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ וְעָנִי וְאֵין עֹזֵר לוֹ׃
יָחֹס עַל דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים
יוֹשִׁיעַ׃ מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם
וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ וִיחִי וְיִתֶּן לוֹ
מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל
הַיּוֹם יְבָרֲכֶנְהוּ׃ יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ
בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ
מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יְהִי שְׁמוֹ

ולא קרא לו דבר אחר שיאמר מזמור עליו וכוה המזמור כלו תפילותיו ומזמוריו והוא סוף הספר האחד מהחמשה ספרים ש״ש בספר הזה · ולא סדרום המסדרים שיהי׳ זה הספר אחרון · כי ראוי לסיים הספר בדברי הילולים ובמזמורים הללויה בעבור כי המזמורים הם לעתיד בשוב ישראל מהגלות · וי״מ על מלך המשיח · וכן קראו בספר שיר השירים האלף לך שלמה · ואמר משפטיך למלך תן · כלו׳ תן לו דיעה ובינה לשפוט במשפט ובצדק והפסוק השני פירושו של הראשון · וצדקתך פירושו משפטך · וטעם לבן מלך · אתה ביותה המלוכ׳ לו ולאביו וכיון שבשמותיך ימלוך תן לו שיהי׳ מלך צדק : ישאו הרים וגבעות · דרך משל על האומות שינה שלום על ישראל בימיו · וכן היה בימי שלמה וכן יהיה בימות מלך המשיח ויהיו כל ישראל בצדקה וביושר : ישפוט יקח משפטם מעושקיהם : ייראוך עם שמש ולפני ירח · לעולם וכן לדור דורים · כלומר ילמדו בימיו ליראה אותך עד שכל הימים ייראוך · ובאומרו עם השמש ולפני ירח כלומר כל זמן שהשמש והירח קיימים והוא דרך הפלגה · ולפני · פירושו ועוד · ואם על המשיח הוא בימיו תמלא הארץ דעה את ה׳ · ולפי זה לעולם אינו דרך הפלג׳ כי כן יהיה לעולם : גז הוא העשב הנקצר · ורזיף · ענין נטיפה · אמר זה המלך יבא על העם לטובתם כמו המטר שירד על העשב הנקצר ויצמיחו עוד · וכמו הרביבים הנוטפים בארץ ומצמיחי׳ מקום הצמח · ואם על מלך המשיח בימיו יהיה ישראל בהצלחה גדולה ובשלום אין כמוהו · וירד על ישראל שבגולה כעשב הנקצר שבבוא עליו מים יפרח ויצמח ויגדל : יפרח ירבו צדיקים וטובים בימיו ורב שלום · גם כן יהיה שיעמוד · בלי ירח · כלומר כל זמן שהעולם קיים · אם על שלמה הוא על דרך הפלגה כמו שפרשנו · ואם על מלך המשיח הוא כמשמעו שכל ימי עולם יהיה שלום : וירד אם על שלמה הרי כאמר עליו כי מושל היה בכל הממלכות · ואם על מלך המשיח גם הוא מבואר כי ממשלתו תהיה בכל העולם · ופירוש מים ועד ים · פירוש החכם אברהם ב״ע להים הדרומי הנקרא הים האדומי עד הים צפון והוא ים אוקיינוס · ומנהר · הנהר יוצא מעדן שהוא תחלת המזרח · עד אפסי ארץ · שהוא סוף המערב : ציים · שוכני ציה והם שוכני המדברות כמו הקדריי׳ וזולתם אע״פ שהם רחוקים מן הישובי׳ לפניו יכרעו וכל שכן זולתם · ואויביו · ואותם שידעו לכתי׳ אויביו לא יוכלו אבל ילחכו עפר מיראתם אותו : מלכי אם על שלמה מבואר הוא כי כל מלכי הארץ היו מביאין לו מנחה · ואם על מלך המשיח גם כן מבואר כי כן יהיה · אשכר · כמו מנחה · ופירוש ישיבו תמיד בכל שנה לפיכך הוא בלשון השבה כלו פעם אחר פעם : כי לפיכך וישתחוו ויעבדוהו כי יראו כי יהיה מלך צדיק ויציל האביונים והעניים שאין להם עוזר : יחוס כפל הענין לחזק כמנהג וכן הפסוק הבא אחריו : מתוך הוא ערמה בלא ידיעה ומחמס הוא בגלוי בידיעה : וייקר כתוב בספרים ביודי״ן ד׳ האל״ף וב׳ יו״ד הטורם אמר כי דם העניים יקר בעיניו לפיכך יושיע נפשותם ויגאלם מיד הרשעים שלא ישפכו דמם : ויחי פירושו ויחי עמו והוא שאמר ויתן לו מזהב שבא כלו יתן לעני מזהבו שיחיה עמו ואמר מזהב שבא כלו׳ מזהב שיביאו לו משבא ויתפלל בעדו העני ויתפלל בעד המלך תמיד · ויברכהו כל היום ר״ל כל ימיו : יהי בימי המלך הזה יהיה ברכה בצל עד שיזרע אדם מלא כף תבואה אפי׳ בראש ההרי׳ ויהיו השבלי׳ טובות ובריאו׳ עד שירעשו ברוח הנושבת בהם כמו עצי הלבנון ופריו פי׳ כף התבואה · ויציצו מעיר מקום נשבו תהיה הברכ׳ וכן בעיר בבני אדם תהיה ברכה עד שיגדלו מעיר לרוב כעשב הארץ : יהי שם המלך יהיה לעולם כלומר שיבא תורה גדולתו לעולם לפני שמש ינון שמו בעוד שהשמש קיים וכן לפני ירח · בוגה מאמר מכל זמן שהשמש קיים יהיה זכר שמו · ופירוש ינון מן נין ונכד ומכין כמעל ר״ל

יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן׃ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃ עד כאן יום שלישי

רוצה לומר כמו שהבן זכר האב כן יהיה שמו זכר לעולם למעשיו הטובים שיעשה ויתברכו בו שיאמרו האל יברכנו כמו שבירך פלוני · יאשרוהו · יאמרו עליו אשריו : (ברוך) כמו שפירשנו בתכלית הספר הראשון · כי זה הפסוק ושאחריו הם דברי המחבר הודה לאל שזכה להשלים הספר עושה נפלאות לבדו · שמראה דוקא בישראל נפלאות לפי כי הוא אלהי ישראל אם כן הוא לבדו הוא העושה נפלאות לא אלהי העמים : (וברוך) שם כבודו לעולם · הוא השם הנכתב ולא נקרא שהוא שם הכבוד ועליו נאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד כי כאותו שם לבדו יקרא אז · ואז ימלא כבודו את כל הארץ כמו שכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה' · אמן ואמן · קיום וקיום · כלומר יתקיים זה הדבר בעתיד קיום אמת : (כלו) אם על שלמה כבר פירשנו טעמו בתחלת המזמור ואם על מלך המשיח פירשו אדוני אבי ז"ל כאשר ישתלמו כמות אלה או כלו תפילות דוד בן ישי · ולא אמר כלו זמירות או הודאות אך תפילות כלומר כלו תפלות מבקשי כפרות וסליחה וגאלה כי כאשר ישתלם הכל וימלוך מלך המשיח בן דוד לא יהיו צריכים לא כפרה ולא גאלה והגלות כי הכל יהיה להם ואז כלו תפלות דוד בן ישי :

תהלים ליום רביעי עג

מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ וַאֲנִי כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרָי׃ כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃ בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃ לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ׃ יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃ יָמִיקוּ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃ לָכֵן יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה־אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ אַךְ־רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם־אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה לָדַעַת זֹאת עָמָל

מזמור זה המזמור נאמר על יתובכת בני העולם על שלום הרשעים ורעת הצדיקים בעולם הזה · ואסף המשורר הזה מדבר על לשונו או לשון כל נבוך · אמר אך טוב לישראל אלהים אע"פי שהם בגלות אלהים טוב להם וישמור להם עד מעשיהם הטובים וכן הוא טוב לברי לבב שהם בשאר האומות אע"פי שהם ברע בעולם הזה טוב יהיה להם בעולם הבא · וטעם אך ר"ל אך זה אני יודע באמת יהיה מה שיהיה כי עוד ייטיב להם : (ואני) נטוי כתוב וקרי נטיו והוא פעול ר"ל כלאים בנוך נטוי בוה · שפכה · כתוב בה"א לשון נקבה · על כל רגל · וקרי שפכו בוי"ו על שתי הרגלים שהם האשורים · ופירוש הפסוק כמעט נטיו רגלי מן האמונה בראותי שלום הרשעים · ופירוש כאין שפכו כמעט הוטלתי מאמונתי לארץ · כלומר כאילו כלא דבר עמדתי שלא נפלתי · כל כך היה הדבר שמעמידי מעט כאילו אינו לפיכך אמר כאין : (בהוללים) הם הרשעים כי הם מתעסקים בהבלי' בעולם הזה שהוא הוללות וסכלו' ולא ימושו בזה אם יעשו כל רע למלאות תאותם וראיתי אותם בשלום ולזה קנאתי עד אשר כמעט נטיו רגלי : כי אין חרצובות למותם · כל כך הם בטובה כל ימיהם עד יום המיתה כי אפילו בעת מותם ימותו בנחת בלא צער כי פירוש חרצובות קשרים ומי שהוא מת בצער ובקושי הוא כאילו יש לו קשרים · כהפרד הקשים ולא יותרו הקשרים ההם אלא בקושי אבל הם במנוחה ימותו כאילו אין קשרים למותם · ובריא אולם · ובריא כחם · אולם · מן יש לאל ידי · אמר בחייהם כח טבעם בריא וחזק ובמותם ימותו בנחת : (בעמל) בעמל שאר האנשים שמחייתם בעמל ויגיעה הם אינם בכללם אלא בלי עמל ישינו מחייתם והנאתם · וכאשר יבואו נגעים ותלאים לשאר בני אדם הם לא ינגעו עמהם : (לכן) מן הגאוה שמשעבק לנו אריג' ולגנ רגותיהם

היא

היא בעיני: עד אבוא אל מקדשי
אל אבינה לאחריתם: אך בחלקות
תשית למו הפלתם למשואות: איך
היו לשמה ברגע ספו תמו מן בלהות:
כחלום מהקיץ אדני בעיר צלמם תבזה:
כי יתחמץ לבבי וכליותי אשתונן: ואני
בער ולא אדע בהמות הייתי עמך:
ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני:
בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני: מי
לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ:
כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי
אלהים לעולם: כי הנה רחקיך יאבדו
הצמתה כל זונה ממך: ואני קרבת
אלהים לי טוב שתי באדני יהוה מחסי
לספר כל מלאכותיך:

עד משכיל

ולנדרנותיהם ומלבוש מחמס והו יעטף שית חמס למי ישעשפו להם שית החמס וישימוהו תמיד כמו שיעטוף האדם מלבושו תמיד כל היום: (יצא) מרוב שומן ידמו שיצאת עיניהם כאילו אין להם עינים · כי כשובע שומן הפנים יתכסו העינים · עברו משכיות לבב · מתרגמינן מכפה סכותא · וכן נקרא הלב סכוי · שגופה הדברים במחשבה כלומר כל מה שגופה לבם מטובת העולם שיבואו להם יותר ויותר יבא להם עברו על מה שחשבו: (ימיקו) ימסו כני אדם כדבריהם הרעים · ומפני הע"ן לא נמנא במקרא אלא זה אבל כדברי רבותינו נמנא ומפעלי הכפל נמנא המק בשרו וחולתו · וידברו ברע עשק · לא יראו לדבר בעושק שעושים ולא יתכסו בו אבל ידברו ברע שידברו בו · ממרום לאמר כי אין מרום עליהם שיענישם בזה: (שתו) הדגש תמורת הנח אשר כם צו עלי ואדוני אבי ז"ל פי' נשו מפעלי הכפל שרשו שתת כלומר כנר ורץ פיהם בשמים כלומר שמדברי' כאלהים שאין לו ידיעה בהם ולשונם תהלך בארץ · כלומר פיהם ולשונם ההולכים בארץ הם משימים אותם בשמים: ישוב. כמו בי"ת ד"ל ישיב אותו הא וקרי ישוב כו"י אמר עמו שהוא רואה שלוות הרשעי' ישוב פעם אחר פעם · הלום · כמו אל תקרב הלום כלומר נוכח הטענה אם יוכל למצא טענה כנגדה להצדיק הדין · ומי מלא ימצו למו · ספר כמתנואר ר"ל ... עלא תרעלה ימצא להם · מענין שתית ומנית כלומר ימצו מים מרים לתוך פיהם מזה הענין: (ואמרו) ואת הטענה שטענו בה כל היום לדעת עת היא · ואמר איכה ידע אל דרכי בני אדם · והלא אל אינוכה הוא: אם ידע דרכי בני אדם איך ידע לשאון ההולכים כדרכיו ויטיב לכופרי' בו ולרשעי העולם ואם יש דעה בעליון איך יהיה זה: הנה אלה הם רשעים והם שלוי עולם והרבו נכסים וכבוד: אך אני שאני עבדו לריק זכיתי לבבי ולריק רחצתי בנקיון כפי כלומר לנקי ומעשי נקיים ואני ברעה ולא בשלוה: ואהי אני טוב ונגוע ביד הרשעים · כל היום · כל הימים · ובן לבקרים · תמיד בכל בקר ובקר תוכחתי ויסורי בידם: אם אמרתי זה אמר אסף אם כל חסיד בכל דור ודור אם חשבתי אספרה ואת הטענה כמו שהם אומרים דור בניך הנה בגדתי בך · ומלת הנה מוקדם ומאוחר אם אמרתי אספרה כמו דור בניך הנה בגדתי וכמוהו רבים במקרא: ואחשבה הנה ידעתי אלהפר כפי כמו שאמרו איכה ידע אל והנה עמל הוא בעיני כלומר בעיני לבי כי אהפך ואהפך בזאת הטענה ולא אמצא דבר בלבבי לדעת זה זאת · וכתוב היא בי"וד על הטענה והתשובה על זה · וקרי הוא בוי"ו על הדבר · והענין אחד :

(עג) תרינו בלבי לדעת זאת בעמל גדול ולא מצאתי עד שבאתי במחשבות לבבי אל מקדשי אל והוא עולם המלאכים והנשמות כי שם סוף השכר והעונש כי טוב העה"ז אינו עומד אבל באחרית והוא עולם הנפשות בו ינקמו הטובים והרעים וז"ש אבינה לאחריתם: אך מה שאתה שת להם בן האחרה בעולם הזה להפילם לעולם הבא כמי שילך בדרך חלק שיראה לו דרך טוב ובמעט קט יעמדו רגליו ויפול למטה · כן בעולם הזה אין טובתם לאורך זמן וגם במותם לא ישאר טובתם לבניהם אחריהם וזהו שאמר בפסוק הבא אחריו: איך כל רואיהם יתמהו עליהם ויאמרו איך היו לשמה כרגע: כחלום מהקיץ הנה הם כמו החלום שמעת הקיץ לא ימצא דבר ממה שרואה בחלום · כן הרשעים עתה תראה בשלותם ובעת אידם בעיר כלומר תבזה פירש אדוני אבי ז"ל בעיר כמו בהעיר המתים כלם הרשעים וצורתם תבזה כמו שאמר הכתוב אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם · ולמלת תפרש אם תרבה על הנוף או על הרוח כמו בצלמנו כדמותינו או על בניהם :
כי קודם שהבינותי זה היה מתחמץ לבבי כזה הענין מענין חומץ יין · כלומר שלא הייתי מוצא דבר מתוק וערב בלבבי שאבוא בו מהמבוכה הגדולה · וכליותי אשתונן · חסר בי"ת השימוש · אמר וכליותי גם כן שהיו מענות אשתונן על זה הדבר · אשתונן · מגזרת חץ שנון הייתי מעמהם בכשלי ונתני בדבר בי לבוני: ואני בער · קודם שהבינותי זה הייתי בער והוא אדם שאין לו דעת כמו שהיה הקב"ה בהמה · בהמות הייתי עמך · בעבדי אותך כי לא הייתי יודע אם יש גמול אם לאו · ואני תמיד · ואני בהיותי תמיד עמך ודבק בך ובעבודתך מתעסק בחכמה עוררתני בדבר זה עד שהבינותי זה הוא · וזהו שאמר אחזת ביד ימיני ועוררתני והקימותני: בעצתך וכמו שעוררתני בזה והנחתני בעצתך כן תנחני תמיד

בעצתך

בעצתך ותלמדני כל ימי · ואחר כבוד תקחני · ר"ל כהפרד החיים וישאר הכבוד · תקחני · כלומר תאסוף כבודי אליך ואמר · אינה דבקה עם כבוד והכונה מפריד ביניהם לפיכך יתפרש בפני עצמו · ואחר · אחרי מותי · תקחני תקח כבודי שהוא הנפש: מי בבעלי האמונות הרעות יש מאמינים בשמש או באחד הכוכבים ואני אין לי חפץ אלא בך לבד לא שמתי לך שותף לא בשמים ולא בארץ · ובארץ · ר"ל בארבע יסודות כי יש עובדי המים וכן הרוח והעפר: כלה · כשיכלה שארי שהוא הבשר ויכלה לבבי והוא הנפש החיה אשר בלב כל חי · צור לבבי לא יכלה · והוא השכל שהוא קיים הלב כי פעולות השכל בו יפעלו והוא צור לבבי וחלקי שהוא יהיה אלהים לעולם כי הנה חלקי יהיה לעולם לפי שדבקתי בך אבל רחקיך יאבדו · הצמתה כל זונה ממך · כל תועה מדרכיך תצמית אותו שלא יהיה לו חלק כך אחרי מות הגוף: (ואני) הרשעים הם רחוקים ולפיכך יאבדו אבל אני קרבת אלהים לי טוב שאלפה בקרבתי אליך שכר טוב בעולם וכן שתי מחסי שתלמדני לספר כל מלאכותיך כלומר כל מעשיך שאדע ואוכל לספר ולהבין בחכמת הטבע שהוא דעת כל מעשיך הגופניים התחתונים והעליונים ומשם אעלה לדעת מעשיך ואז אדע דעת עליון:

מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ
לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן
מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ
שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃
הָרִימָה פְעָמֶיךָ לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל הֵרַע
אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב
מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע
כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסֲבָךְ עֵץ קַרְדֻּמּוֹת׃
וְעַתָּה פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפֹּת
יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ
חִלְּלוּ מִשְׁכַּן שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם יָחַד
שָׂרְפוּ כָל מוֹעֲדֵי אֵל בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ
לֹא רָאִינוּ אֵין עוֹד נָבִיא וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ
עַד מָה׃ עַד מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר
יְנָאֵץ אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב
יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חֵיקְךָ כַלֵּה׃ וֵאלֹהִים
מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃
אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי
תַנִּינִים עַל הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי
לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה
בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת
אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף לְךָ לָיְלָה
אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה

הצבת

משכיל זה המזמור ידבר על הגלות ואמר למה אלהים זנחת לנצח הרחקת אותנו לעולם יעשן אפך · כי כהתקצף אדם יתחמם ויצא עשן מנחיריו ואמר כן על הכגרא ית' דרך משל: (זכר) כמו שקניתם או ממצרים כן תקנה אותם מבבל עוד וטעם קניתה שהיו עובדים למצרים כאלו מכורים היו בידם · שבט נחלתך · זכר כל השבטים כאחד לפי שהיו מיוחדים במצרים כין עם אחד והם היו שם נחלת ה' קרואים בשמו · או אמר נחלתך כאשר קנה אותם מבית עבדים נקראו נחלתו · הר ציון זה שכנת בו · אמר קנית אותם וגאלתם ממצרים עד שהבאתם אל הר ציון ששכנת בו · ובאומרו הר ציון זה כעמר כי הוא ידוע או בעבור כי בציון נאמר זה המזמור: (הרימה) פעמיך · כמשמעו רגליך והוא ע"ד קומה ה' ויפוצו אויביך · למשאות נצח · שם במקום מקור כמו להשאות · כל הרע אויב בקדש · פירושו כמו הפוך הרע כל אויב ופירוש הפסוק הרימה פעמיך להשאות נצח כל אויב שהרע בקדש ר"ל בבית המקדש: (מועדך) בית המקדש הנקרא מועד לפי שנועדים שם ישראל לרגלים · ואמר שאגו כמו שאמר קול נתנו בבית ה' כיום מועד · שמו אותותם אותות · כנוכל נכר שם אותות להחריב בית המקדש · כמו שאמר שאל בתרפים: (יודע) כשנבנה בית המקדש מי שהיה מביא קרדומו בסבך עץ לכרות אותו לצורך הבנין היה נודע כאלו היה מביא אותו למעלה בשמים לפני כסא הכבוד כל כך היו שמחים ומתפארים בבניין · בסבך · כמו נאחז בסבך · והוא משקל אחר כי ואות הב"ית נקראת בקמץ חטף: ועתה יחד כל הפתחים והציורים שהיו עשויים בזהב כולם יחד יהלמון אותם בכשיל ובכלפות וכינוי פתוחיה על המלאכה כלומר מלאכת הבית שהיו פתוחיה הלמו אותם האויבים כשיל הוא קרדום · וכלפות הוא כלי מעין כמו הקרדום: נינם יחד · נינם אותה · ר"ל נהרגם כמו חרב היונה כי יש בלשון הזה אונאת מיון ובגוף וכמו והאכלתי את מוניך · כל מועדי אל · והם בית המקדש: (אותותינו) אותות הגאולה לא ראינו עדיין ואורך זמן רב גלותנו אין עוד נביא · משמתו חגי וזכריה ומלאכי לא היה לנו עוד נביא להגיד העתידות ומתי תהיה הגאולה או פי' אין עוד נביא אין עדיין כלומ' הנביא שעתיד להגלות לנו סימן לגאול והוא אליהו הנביא לא בא עדיין ואתנו

יודע

הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף
אַתָּה יְצַרְתָּם: זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף
יְהוָה וְעַם נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ: אַל־תִּתֵּן
לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח
לָנֶצַח: הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי־
אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס: אַל־יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם
עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ: קוּמָה אֱלֹהִים
רִיבָה רִיבֶךָ זְכֹר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־
הַיּוֹם: אַל־תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן
קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד:

יודע עד מה · תהיה הגאולה · וזה פירושו מתי : (למה) תשיב כמו השיב אחור ימינו מפני אויב · ידך · היא השמאלית · מקרב חיקך כלה · כלה האויב מקרב חיקך והוא בית המקדש שהוא מקום סתרך כמו החק לאדם · או פירושו כלה ימינך מקרב חיקך ונקום נקמתך כי מי שישים ידו בחיקו לא יעשה פעולה כדרך העצל שיתן ידו בחיקו · וטעם כלה שלא תשיבנה עוד אל חיקך עד עשותה משפט ברשעים והכל דרך משל : (ואלהים) איך הוא זה שתניחני בגלות ומקדם הוא מלכי ופועל לי ישועות בקרב הארץ ועתה הוא כאלו אינו מלכי · שבעלונו אלהים זולתו · וטעם שאמר בקרב הארץ כלומר אע״פי שאתה עליון אתה משגיח בתחתונים ועושה בהם כרצונך · וטעם בקרב אפילו בתוך ארץ האויבים הכופרים · ואין כח להם להנצל מידו אפילו בתוך ארצם : (פוררת) לשון שבר ורצוץ · אמר מקדם עשית לנו כל הישועות האלה בעבורינו שברת בעוזך ים ועברנו בתוכו ושברת ראשי אויבינו כתנינים דימה מצרים לתנינים : (ראשי) לויתן הוא פרעה · כי לויתן פירושו התנין הגדול כמו על לויתן נחש בריח · ואמר ראשי · על שלישיו ועל גבוריו · תתננו מאכל לעם לציים · והם חיות הים שבזזו ישראל שהיו עם ההולכים לציים · ציים · פירושו מדברות כי בגאותם ממצרים כל מסעיהם במדברות היו : (אתה) בקעת להם הצור היבש עד שיצא ממנו מים · מעיין ונחל על שם סופו אמר מעיין · כי המעיינים לא יבקע אלא הצור יבקע ויהיה מעיין · אתה הובשת נהרות איתן · דבר והפכו כי הצור החלמיש הפכת לעיינים ומרוב המים הפכת ליבשה ועל הירדן אמר נהרות איתן שהיה בחוזקו מלא על כל גדותיו ועברו ישראל בתוכו ביבשה ואמר נהרות · והוא אחד מפני נהרות אחרים אשר נשפכים בו · ואיתן · שם לא תואר · לפיכך נסמך נהרות אליו : (לך) לפי שזכר ההפכים שעשה לישועת ישראל לעשות היבש לח והלח יבש זכר גם כן ההפכים שעושה בעולם בבריאתו טבע כנגד טבע כי בכל יום ויום הוא הופך הטבעים לרצונו כצורך עבדיו להראות כי הכל בידו וכלם בראם כן לצורך הברואים כי הלילה מנוחת בני אדם וטרף החיות לפיכך אמר אף כי אפילו הלילה שלא יראה שיש בו תועלת גדולה · ולך היא כי אתה כוונת בו להיות פנאי הזמן לתועלת הברואים : (וקיץ) · וחורף גם כן דבר והפכו ובכלל חורף וקיץ כלל קור וחום וכל אחד מהם הוא צורך הברואים וזכר התבואה התמידית יום ולילה וזכר התבועה התמידית קיץ וחורף · וכן כל גבולות ארץ שהם שבעה מדות וכל כוח הפך האחר ואוירו משונה משבירו והכל לצורך הברואים · ומאור ושמש · פירושו מאור אור הלבנה והככבים בלילה אחד · ואור השמש ביום וכל זה הכינות לצורך הברואים כי אור השמש גלוי׳ה תועלתו באורו ובחומו ואור הירח והככבים לצורך הולכי מדברות ויורדי הים וגם לצורך הצמחים ויש לירח גם כן ככח המים וכל כוכב וכוכב יש לו כח בנמצאים או באבנים ובמתכות : (זכר) אתה שעשית כל זה וזכור כי האויב מחרפים בך בכל זה ומנאצין שמך וזכור זאת לו והשפילו והוציאנו מידו ואל יתננו לעולם בידו · אל תתן לחית · הנסמך חסר כאלו אמר לחית האויבים נפש ישראל שהוא התור שלך כי נמשלו ישראל ליונה ותור לפי שהם חלושי הכח ונטרפים ואתם טורפים · וחית פירושו עדת · וכן חית עניך · עדת עניך : (לברית) פתח הלמ״ד להורות על הידיעה כלומר הברית שכרת לאבותינו · מחשכי ארץ · הם מקומות הגלות שהם לישראל חשך ואפילה והם מושבות חמס שהגויים חומסים אותם ואמר מלאו · לפי שכל מקומות הגלות הם נאות חמס : (אל) זה העני המתפלל לפניך אל ישוב מלפניך נכלם שלא תשמע תפלתו · והעני הוא ישראל בגלות · עני ואביון יהללו שמך · ראה שהם מהללים שמך בגלותם · או פירושו כאשר לא ישוב נכלם מלפניך יהלל שמך : (קומה) אם לא תעשה בעבורינו עשה בעבורך כי ריבנו ריבך הוא · כי האויב יחרף אותך ואומר כי אין בך יכולת להוציאנו מהם : (אל) קולם ושאונם שנותנים עליך תמיד הוא עולה לפניך אל תשכחנו :

לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר לְאָסָף
שִׁיר: הוֹדִינוּ לְּךָ אֱלֹהִים
הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ:
כִּי

למנצח · זה המזמור נאמר על קיבוץ גליות : (הודינו) יאמרו ישראל בקיבוץ גליות הודינו לך · והכפל לחוק ההודאה · וקרוב שמך · ויאמרו כי קרוב שמך לקוראיך · ספרו נפלאותיך · ואז יספרו כל הרואים הגאולה יספרו נפלאות שעשה האל עם ישראל ויספרו מה שאמרת כבר על
יד׳ :

כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃
נְמֹגִים אֶרֶץ וְכָל יֹשְׁבֶיהָ אָנֹכִי תִכַּנְתִּי
עַמּוּדֶיהָ סֶּלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל
תָּהֹלּוּ וְלָרְשָׁעִים אַל תָּרִימוּ קָרֶן׃ אַל
תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ בְצַוָּאר
עָתָק׃ כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא
מִמִּדְבַּר הָרִים׃ כִּי אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה
יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד יְהוָה וְיַיִן
חָמַר מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ שְׁמָרֶיהָ
יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד
לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וְכָל קַרְנֵי
רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃

(כי) דבר האל יתברך · ידי כנאן כי אקח מועד : אמר כי אקח כרמוני מועד לישראל שיצאו מן הגלות אני משרים אשפוט כלומר במשרים אשפוט אויבי · נמוגים ארץ וכל יושביה : ואז יהיו נמוגי׳ ארץ וכל יושבים ירעשו וירעדו כי יראו נקמות ישרא׳ שעשה באויביו · תכנתי עמודיה סלה · ואז יכירו כי אנכי תכנתי עמודי׳ כי ברצוני תעמוד וברצוני תמוג · ועמודי׳ הם הסרים : (אמרתי) דברי המשורר · הוללים הם המתענגים בטובת העולם הזה · אל תהלו · אל תעסקו בדברי הוללות · ולרשעי׳ נ״כ אומר אל תרימו קרן · אל תרימו ראש כלפי מעלה כמו שאתם עושים תחשבו כי הוא המטיב לכם ולא כחכם : אל כפל הענין לחוק · תדברו בצואר עתק · תדברו עתק ודברים חזקים כנגד האל · בצואר · כלומר תדברו בפיכם עם גאוותכם שהוא עב ושמן · וטעם עתק · לדבר וכן ירוץ אליו בצואר בעבי גבי מגיניו · כי גרון טובה יבקשו באל : (כי) הרים הוא לשון הרמה והגבהה · אמר הגדולה וההגבהה וההרמה לא תבא לו לאדם לא ממוצא השמש ולא ממערבו ולא ממדבר כלומר מרוב השתדלות לכאן ולכאן לא תבא לו הגדולה כי אם על ידי האל יתברך כמו שאומר כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים וזהו שיעור הפירוש הזה כי הרים לשון הרמה כי ממדבר קמו״ץ ואינו סמוך : כי כוס בידה׳ · להשקות הרשעים בקיבון נלית ואז ישפיל אויביו וירים ישראל כי בידו הוא הכל · והכוס הזה כבר שתו ישראל בגלות · ובקיבון שלם גליות ישתו הגוים הרשעים שבהם · אמר יין הכוס הזה חמר ופירושו אדום כי מעלת יין הוא האדומי׳ · ושמר פועל עבר ואדום הוא אחמר בערבי · ואמר כי הכוס מלא מסך ופירושו מזוג ואמר ויגר מזה · כי כל כך יהיה מלא הכוס עד שיגיר היין שבתוכו מזה ומזה · וזכר הכוס בלשון זכר · באמרו מלא ויגר · וגוא בלשון נקבה ברוב : ואני · אמר ישראל ואני אגיד לעולם נקמת האויבים שאראה ואזמרה על זה לאלהי יעקב שלא הניחם בגלות : וכל · כשתרוממנה קרנות צדיקים אגדע כל קרני רשעים שלא תשאר מלכות כי אם לה׳ ואמר אגדע כי ישראל יגדעו אותם במלחמת גוג ומגוג :

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃
נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל
גָּדוֹל שְׁמוֹ׃ וַיְהִי בְשָׁלֵם סֻכּוֹ
וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי קָשֶׁת
מָגֵן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה
אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף׃ אֶשְׁתּוֹלְלוּ אַבִּירֵי
לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי
חַיִל יְדֵיהֶם׃ מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסוּס׃ אַתָּה נוֹרָא אַתָּה
וּמִי יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּךָ׃ מִשָּׁמַיִם
הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה׃ בְּקוּם
לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל עַנְוֵי אֶרֶץ
סֶלָה׃ כִּי חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית

נודע · זה המזמור נאמר על מלחמת גוג ומגוג ואמר או נודע ביהודה ויהיה בישראל גדול כשיראה נקמתו בגוים הבאים על ירושלים · וזכר יהודה בפרט לפי שירושלם לשבט יהודה ושם תהיה המלחמה : ויהי · ואז יהיה בשלם בסכה שיבנה בה בית המקדש · וזכר ציון בפרט לפי שהוא מקום המלך ושלם הוא ירושלים ואברהם קרא לבית המקדש יראה אמר הקב״ה אם אקרא אותו כמו שקראו שם אבטל דברי אברהם ואם אקרא אותו כמו שקראו אברהם אבטל דברי שם קרא אותו ירושלים : רשפי קשת הפ״א רפה והם החצים והקשת : אמר כי באותה מלחמה ישבר האל ית׳ כל כלי מלחמת הגוים : נאור הנכון מן אור והוא נפעל בשקל נכון או נאור אתה כמו שאמר נודע ביהודה כי במלחמה ההיא יודע ויגלה כאור הבהיר בישראל וילחם מלחמותיו · אדיר מהררי טרף · ואתה אדיר על האויבים כמו האריה היוצא מהררי טרף לטרוף כן תטרוף האויבים כלם · וההרים שסוכני׳ בהם חיות הטורפי׳ יקראו הררי טרף : אשתוללו האלף במקום ה״א התפעל והוא כמו השתוללו · ואשתוללו מן שלל אומר כי הגוי׳ אבירי לב שנאספו על ירושלים יהיו לשלל לישרא׳ : כמו שנתם · לא היה לכם כח להלחם כאילו הם מתים ונגבורי׳ ואנשי חיל שבהם לא מצאו

חמות

חֲמֹת תַּחְגֹּר׃ נִדְרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא׃
יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃

ידיהם להלחם׃ נרדם המלך שהוא גוג מגוג ונשיא ראש משך ותובל ולפי שזכר אבירי לב אמר נרדם על מלך שהוא ראש האבירים וכן והרכב והסוס נרדמו׃ (אתה) נורא שיראוך כי מי יעמוד לפניך מעת שיהיה אפך׃ משמים כמו שאמר אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו לפיכך אמר משמים השמעת דין׳ הדין שתעשה בהם משמים השמיע אותו׳ ארץ יראה ושקטה׳ לפיכך ארץ העמים יראה מהם ושקטה עוד להלחם בישראל׃ בקום למשפט׳ או כשיקום אלהים למשפט העמים להושיע ישראל מהם שהם ענוי ארץ או יראו כל העמים וישקטו׃ כי אמר כנגד האל יתברך אותם בני אדם אשר נאספו להלחם והיית חמתם אין הם יודון על כרחם כלומר חמתם תשוב הודאה לך׳ שארי׳ חמו׳ תחגור׳ כשתעשה הנקמ׳ הגדול׳ במחנ׳ גוג מגוג תחגור ותאזור שאר׳ חימו׳׳ שארי׳ הגוי׳ כי יראו ממך ולא יהיה עוד להם קום על ישרא׳׃ נדרו ואז יאמרו זה לזה נדרו ושלמו לאלהיכ׳ שהם עתה הכשלא׳ האל׳ כל סביביו יובילו שי למורא׳ האומו׳ שהם סביב ארץ ישראל יובילו מנחה לאל ית׳ שהוא מורא ואז יהיה מורא לכל העול׳׳ ואמר סביביו׳ שפירושו סביב האל כיון שהאל שכן בארץ ישראל סביבי ארץ ישראל הם סביביו׃ יבצור יקפץ האל ית׳ ויכרית ראש נגידים כלומר גאותם ויהיה נורא למלכי ארץ׳ כבר במכלול בשרש קפר פירשתי זה המזמור על מחנה אשור כשבא על ירושלים אבל עתה נראה לי לפרש המזמור אשר למעלה ממנו לפרש אותו על גוג מגוג׃

לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן לְאָסָף מִזְמוֹר׃
קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה
קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְהַאֲזִין אֵלָי׃ בְּיוֹם
צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא
תָפוּג מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשִׁי׃ אֶזְכְּרָה
אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה וְתִתְעַטֵּף רוּחִי
סֶלָה׃ אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא
אֲדַבֵּר׃ חִשַּׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת
עוֹלָמִים׃ אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי
אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִי׃ הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח
אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף לִרְצוֹת עוֹד׃ הֶאָפֵס
לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹר׃
הֲשָׁכַח חַנּוֹת אֵל אִם־קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו
סֶלָה׃ וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֶלְיוֹן׃
אֶזְכּוֹר מַעַלְלֵי־יָהּ כִּי־אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם
פִּלְאֶךָ׃ וְהָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה׃ אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִי־אֵל
גָּדוֹל כֵּאלֹהִים׃ אַתָּה הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא
הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים עֻזֶּךָ׃ גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ
בְּנֵי־יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה׃ רָאוּךָ מַּיִם
אלהים

למנצח על ידותון כמו לידותון׳ וזה המזמור על הגלות כאמר׃ קולי אמרו פעמי׳ לחזק הכוונ׳ אין קולי אלא אליך לפיכך והאזין אלי׳ כלומר אליך אקרא ואתה תאזין לי׃ ביום כי הוא אדון על הכל ואותו דרשתי ביום צרתי ידי לילה נגרה׳ מכתי והמכה היא אנחה וכאב הלב על הגלות׳ לפיכך אמר לילה׳ כי בלילה אדם פנוי מעסקי העולם ומחשב על ענייניו׳ ואמר נגרה׳ על דרך משל מהתמדת האנחות זו אחר זו׳ ולא תפוג׳ ענין רפיון וחלישות כלומר לא תרפה ותחלוש מכתי אלא תמיד נגרת מאנה הנחם נפשי׳ אע״פי שאחשוב אל לבי דברי נחמה כי האל יוציאנו מהגלות ואע״פי שארך׳ מאנה הנחם נפשי מרוב הצרות׃ אזכרה בפי ואהמיה אני׳ ומלת ואהמיה ׳כהורא׳ למ״ד הפועל תמורת הה״א כי״וד׳ אשיחה׳ אדבר ואכוד בצרתי׳ ותתעטף רוחי׳ כי האד׳ בעת הצרה כפוף ומעוכ׳ כאילו מעוטף קולו בקנתו׃ אחזת שמורו׳ עיני הם העפעו׳ והקינו׳ כמו שנקר׳ העיר בליל׳ שומ׳ וכן נקראו עפעו׳ והקנ׳ משמרו׳ ואמרו׳ ׳אמר כאילו אחז׳ והפוק׳ כשמרו׳ עיני שיהיו עירו׳ תמיד ולא אישן מרוב צרות לבבי׳ נפעמתי ולא אדבר׳ אני ער בליל׳ ומחשב על צרותי ובבקר אני נשבר ולא אוכל לדבר׃ חשבתי בעודני בצרותי בגלות אני מחשב ימי׳ מקד׳ שנות עולמים כפל הענין במלות שונות ׳ועולמי׳ פי׳ זמנים ארוכים׳ ואמר אזכרה נגינתי׳ אזכור כי אחר גלות מצרי׳ הייתי מנגן ושמח ועל זה אני מחשב בלילה ואשיח׳ עם לבבי ויחפש רוחי כפל הענין במלות שונות כי רוחי כמו לבבי שהוא רוח המחשבה׳ וגזה המחפש הדברים במחשבה׳ ומה אשיח עם לבבי הלעולמים יזנח׳ אזכרה׳ פירשתיו׃ יזנח את עמו בגלו׳ לעול׳׳ ולא יוסיף׳ כמו שהיה רוצה בישראל בזמני׳ שעברו׃ האפס אם כלה חסדו שהיה לישרא׳ לנחם שלא כזה להם חסדו עוד׳ גמר אמר׳ אמרות נחמותיו גמרו ופסו שאינם עתידי׳ לבא עוד׃ השכח השכינות והרחמי׳ שהיה רגיל לעשות עמם אותם׳ אם קפץ באף רחמיו׳ סגר באפו רחמיו שלא יפתחו לנו עוד׃ (חלותי) שם על משקל חנות
משורש

Digitized by Google

ֱלֹהִים רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמוֹת:
זֹרְמוּ מַיִם עָבוֹת קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף־
חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּכוּ: קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל
הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ:
בַּיָּם דַּרְכֶּךָ וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ
לֹא נֹדָעוּ: נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד־מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן: יום יו

פשורש סלה ופירושו אם אומר מיתתי היא הגלות ולא אכא משם עוד ושם אמות · שנות ימין עליון · אזכור השנים שעברו שעורר האל יתברך ימינו והוציאנו מגלות מצרים כן יוציאנו מגלות זה · ומלת אזכור שהוא תקיל הפסוק האחר · טעמו לפניו ולאחריו: אזכיר כתוב ביוד ר״ל אזכיר לאחרי׳ וקרי אזכור בוי״ו כלומר כשאזכור מעללי יה אכמם · כי אזכרה מקדם פלאך · פלאיך שעשית מקדם במצרי׳ · כשאזכור אות׳ הנפלאו׳ שעשי׳ מקדם להוצי׳ נו ממצרי׳ ולא עלה על לב א״ש כמו אותם נפלאו׳ שיעש׳ אותם הקב״ה בעבור ישראל וכמו שעשה אותם הנפלאו׳ אחר הי׳ אום ואזכור התקוה כן יעשה עמנו בזה הגלות: והגיתי וכרתי המעשי׳ שעשי׳ והגיתי בהם לבקש בהם איש את אחיו · ואמר בכל · כלומר בין כל הפעלים הפלאים שעשית במצרים ובקריעת ים סוף ובמעמד הר סיני ובמדבר · ופעלך · ספרי׳ וד הרבים · ובעלילותך · בכל הענין בגלות סוכות: (אלהים) יתכן לפרש בקדש על מעמד הר סיני כמו שנאמר בם סיני בקדש · כלומר כשירד כבודו על הר סיני אמרו כל ישראל מי אל גדול כאלהים: (אתה) הוא היכול באמת שאתה עושה פלא במעמד הר סיני · גם בעמים הודעת עוזך בעבור ישראל במצרים ובמלכי כנען: (גאלת) עמך לא ברצון מעבידיהם אלא בהכרח גדול ובזרוע נטויה גאלתם ואמר בני יעקב ויוסף · כי בימי יוסף ירדו למצרים והוא כלכלם כל ימי חייו כאילו הם בניו: (ראוך) מים ים סוף ראוך · ונלו מפניך ונבקעו · אף ירגזו תהומות אפילו המים העמוקים שהם בתהומות רגזו מפניך ונבקעו: (זרמו) מבנין פועל על דרך ורובע מענין זרם מים · אף כי זרמו מים ובוקי השחקים שהיתה להם כי היה להם האש והענן והמים והרעמים כמו קול נתנו שחקים · אף חצציך יתהלכו · חצי הברק אע״פי שלא נזכר זה בתורה: (בגלגל) בפתח הגימל ראשונה ושניה · והשמים כל אחד מהתשעה נקרא גלגל לפי שהם מתגלגלים וסובבים תמיד · ואף על פי שאין הרעם והברקים ואבני המטר והברד בגלגל אלא באויר · האויר נקרא בדרך הפשלה גלגל · לגובה האויר כלפי השמים ונקרא האויר על אמתתו רקיע כמו שאמר יהי רקיע בתוך המים וקרא שמים כמו שכתוב ויקרא אלהים לרקיע שמים · האירו ברקים תבל · כמו שכתוב ויאר את הלילה · רגזה ותרעש הארץ כי רגזו ורעשו מצרים: (בים) שנבקע הים במצותיך ועברו ישראל · ושבילך במים רבים · כפל דבר במלות שונות · וכתיב ושבילך לשון רבים כי לא היה דרך אחד אלא דרכים הרבה כמו שכתוב לגוזר ים סוף לגזרים ואמרו לשנים עשר גזרים כנגד · ועקבותיך לא נודעו · הליכותיך בים לא ניכרו כי שבו המים על המצריים והנה לא נראה הדרך בים: (נחית) אחר גאלתם מהים נחית אותם במדבר ביד משה ואהרן כמו שהרועה נוהג את צאנו ושמרו: תורתי מה שאני מורה בסיפור הטובות שעשה האל לישראל ומדברי תלמודו היה לכם ליראה ממנו ושלא להמרות דברו ומצותו:

מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־פִי:
אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת מִנִּי־
קֶדֶם: אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ
סִפְּרוּ־לָנוּ: לֹא נְכַחֵד מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר
אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה וֶעֱזוּזוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיָּקֶם עֵדוּת
בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה
אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶם: לְמַעַן
יֵדְעוּ דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ
לִבְנֵיהֶם: וְיָשִׂימוּ בֵאלֹהִים כִּסְלָם

אפתחה יש ספרים בפתח ונקמץ חטף ויש ספרים בשוא לנדון המשל אשר במומו הוה כמו לערוך שלחן במדבר ואם כשק ביעקב ודלת ישמי פתח ודגן שמים והסידו לחם אבירים אכל איש שהוא אומר על המן כמו חידה ויתן לשביעות שהוא אומר על הארון ולא היו מבינים זה לולי שכתוב בספר שמואל גלות הארון והדבר הסתום נקרא חידה: אשר שמענו הדברים האלה מפי הקדמונים ואבותינו ספרו לנו שלא יאמרו אלא האמת · ונדעם ידענו אותם גם כן מפי הכתוב מתורת משה רבינו: מבניהם · בני אבותינו והם אנחנו שאינו לומדים ואינם יודעים הקבלה ויבי אנו יודעים להוכיחם ולא נכחד מהם עד שיהיו גם הם מספרים לבניהם ובניהם לבני בניהם עד שיהיו עד דור אחרון מספרים תהלות ה׳: ויקם וכמו שצריך להזכיר הנפלאות ולהודיע לבנים כן צריך להודיע התורה והעדות והתורה אשר הקים שם בישראל אשר שבגלות מצרים וגוה לאבותינו להודיע לבניהם · למען וכן בבני בניהם להודיע לבטיח עד דור אחרון והבנים שילדו בשיקומו בדעת נ״כ בכלם מבטם ולא ישכחו מה ששמעו וזכרו תמיד כדי שלא ישכח מעיה׳ נכוה יאמינו בו ובתורתו

ולא ישכחו מעללי־אל ומצותיו ינצרו׃
ולא יהיו כאבותם דור סורר ומורה דור
לא־הכין לבו ולא־נאמנה את־אל רוחו׃
בני־אפרים נושקי רומי־קשת הפכו ביום
קרב׃ לא שמרו ברית אלהים
ובתורתו מאנו ללכת׃ וישכחו
עלילותיו ונפלאותיו אשר הראם׃ נגד
אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה־
צען׃ בקע ים ויעבירם ויצב־מים כמו־
נד׃ וינחם בענן יומם וכל־הלילה
באור אש׃ יבקע צרים במדבר
וישק כתהמות רבה׃ ויוצא נוזלים
מסלע ויורד כנהרות מים׃ ויוסיפו
עוד לחטא־לו למרות עליון בציה׃
וינסו־אל בלבבם לשאל־אכל
לנפשם׃ וידברו באלהים אמרו
היוכל אל לערך שלחן במדבר׃ הן
הכה־צור ויזובו מים ונחלים ישטפו
הגם־לחם יוכל תת אם־יכין שאר
לעמו׃ לכן שמע יהוה ויתעבר

ואש

וינצרו מצותיו: ולא יהיו כאבותם · שלא שמו בטחונם באל
יתברך והיו דור סורר ומורה וזה היה דור המדבר שלא הכינו
לבם לאל יתברך · ולא נאמנה את אל רוחו · לא נתקיימה
עם אל מחשבתו ורצונו או פירושו לשון אמנה כמשמעו:
(בני) וזה היה במדבר ואע״פי שלא נזכר בדברי הימים
והרגום אנשי גת הנולדים בארץ והלכו אל גת בלא מצות
האל יתברך כנגד דברו כי אמר ארבעים שנה יהיו במדבר
והם המרו את רוחו ונגפו · וטעם נושקי רומי קשת שהלכו
בכלי מלחמתם ונשענו בהם ולא באל יתברך והפכו עורף
לפני אויבים וזהו הפכו ביום קרב הפכו עורף ביום מלחמה ·
ונושקי רומי סמוך על סמוך ופי׳ מזויני׳ ומורי חצים בקשת:
ברית אלהים · ברית שכרת עמהם בהר סיני: נגד אבותם
שנולדו במדבר שלא ראו בנפלאו׳ שעשה הש״י במצרי׳ שמעו
מאבות׳ · כי נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרי׳ · ופלא דרך
כלל כי לא היה פלא אחד אלא פלאים רבים · שדה צוען ·
כפל דבר במלות שונות כי שדה הוא כמו ארץ · וצוען היא
עיר מלוכה במצרים: (בקע) ים · אחר הנפלאות שעשה
להם במצרים בקע להם את הים · ויצב מים כמו נד · כמו
שכתוב נצבו כמו נד נוזלים: וינחם ואמר שהעבירם בים
הנחם הענן יומם שהיה הולך לפניה׳ לנחות׳ הדרך וגם לפני
עבור הים היה להם אחר שנסעו מסוכות · וכל הלילה באור
אש · כי כל הלילה היה להם עמוד אש · עד בא אור היום
שלא היו צריכים לאור נר לילה · כי גם בחנותם היה עמוד
האש על המשכן להאיר להם: (יבקע) צורים · ברפידים
ובקדש · יבקע · עתיד במקום עבר וכמוהו רבים · והנה
זכר הנפלאות ואם לא זכרם כסדר · וישק כתהומות רבה ·
השקם מן הצורים כמו מתהומות רבה׳ ורבה תואר לתהום
ואמר לשון יחידה עם לשון רבות כמו בנות צעדה עלי שור:
ויוצא כפל הענין במלות שונות כמנהג לשון הענין · ואמר
ויורד · כי הסלע מקום גבוה: (ויוסיפו) כי המים על ידי
פלא ותלונה באו להם · למרות · כמו להמרות · ציה ענינו
ענין מדבר · ואמר עליון לפי שהוא עליון על הכל ובידו הכל
וכמו שהיה בידו להוציא מים מן הסלע היבש ולהוריד המן
מן האויר כן בידו להביא להם בשר במדבר · וזה היה
בקברות התאוה: בלבבם במחשבותם · כי לנפשותם שאלו הבשר כי המן היה מאכל טוב וערב ולא היו צריכים הבשר · אבל
לא אמרו כן בפיהם · רק אמרו שצורך היה להם הבשר · לשאל אוכל לנפשם · לתאותם · ואמר לנפשם · כי הנפש היא בעלת
התאוה: (וידברו) ומה דברו אמרו הגם לחם יוכל תת · והדיבור והמאמר הוא היה בלבבם כי לא אמרו הם בפיהם כי
בדרך נסיון היו שואלים הבשר ולא לצורך · היוכל אל לערוך שלחן במדבר במקום אשר לא ימצא בו דבר מקיה אם יוכל
הוא לערוך שולחן אלא כי הנה נתן מקצת צורך השולחן והוא היין וכן המים נתן ועוד פלא יהיה אם יתן בשר · כי המן
הוריד מן השמים כמו השלג ואבני הברד והמים הרבה סלעים יש שיצאו מים רבים מהם · אבל הבשר מאין יביא אותו ·
וזהו שאמר הגם לחם יוכל תת כל זה חשבו בלבם: (הן) אמר הכה כי על ידי מכה יצאו מהצור ברפידים · ואמר
צור ולמעלה אמר צורים · כי כאשר שאלו בשר בקברות התאוה לא היה עדין דבר מי מריבה שהיה בקדש · ומה שאמר
הכה צור על צור רפידים אמר · ונחלים ישטופו · יצאו ממנו מים רבים עד שהיו כנחלים גדולים שוטפים המקומות
שנגרים בהם · הגם לחם · הוא בשר כמו את קרבני לחמי · אם יכין שאר לעמו · כפל דבר במלות שונות:
(לכן) אע״פי שאמרו בלבבם · שמע ויתעבר בהם · ואש נשקה · חמתו נשקה ביעקב · אף עלה בישראל · כפל הענין
במלות שונות: נשקה · בערה · והנכון בעיני כי זה הפסוק כולל שני דברים דבר תבערה ודבר קברות התאוה ושניהם
מקו׳ אחד הוא אלא שעל מעש׳ הראשון היו מתאוננים כרע בערה בם אש קראו אותו תבערה ועל מעש׳ השני שהתאוו תאוה ומתו
המתאוים

וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם־אַף עָלָה
בְיִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים
וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃ וַיְצַו שְׁחָקִים
מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ וַיַּמְטֵר
עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃
לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ צֵידָה שָׁלַח
לָהֶם לָשֹׂבַע׃ יַסַּע קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג
בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר
שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף׃ וַיַּפֵּל
בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא
לָהֶם׃ לֹא זָרוּ מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם
בְּפִיהֶם׃ וְאַף אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם
וַיַּהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל
הִכְרִיעַ׃ בְּכָל זֹאת חָטְאוּ עוֹד וְלֹא
הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ וַיְכַל בַּהֶבֶל
יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ אִם הֲרָגָם
וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ אֵל׃ וַיִּזְכְּרוּ כִּי
אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃

חצי ספר

וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ לוֹ׃
וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ׃
וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה
לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ׃
וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא
יָשׁוּב׃ כַּמָּה יַמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ
בִּישִׁימוֹן׃ וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל וּקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל הִתְווּ׃ לֹא זָכְרוּ אֶת יָדוֹ

יום

שהתאוו קרא אותו קברות התאוה ומה שאמר בזה הפסוק ואש נשקה ביעקב אמר על דבר תבערה ומה שאמר וגם אף עלה בישראל על שהתאוו תאוה ושני המעשים היו כמעט אחד ועל שניהם נענשו כי היה בהם מיעוט האמנה כי מתאוננים היו שאמרו בשלמה אכלנו לפנינו ולא האמינו באל שיתנה להם בלא מלחמה ושאלת הבשר גם היא מיעוט האמנה : כי לא האמינו בו שיוכל להביאם לארץ ולא בטחו בישועתו שהושיע כמה פעמים : ויצו וכבר צוה להם שחקים לתת להם מן ודלתי שמים פתח להם להמטיר עליהם מן ולא שמו על לבם חכמו שיעשה וכן יעשה וזה ואמר ודלתי שמים על דרך משל לרוב המן שהוריד להם :

ודגן שמים כי היה להם לאכול המן במקום דגן ויותר טוב וערב: אבירים השחקים כמו שנאמר עליהם חזקים כראי מוצק וזה דבר תימה כי אכל איש כברא מן האדמה לחם שחקים · צידה שלח להם · כי בכל מקום שהיו הולכי' היה בדרכיהם מוכן להם לשובע: יסע הסיע רוח קדים לבוא השלוים · וינהג בעוזו תימן · רוח דרום כי מזרחי דרומית היה אותו הרוח : וימטר כי באו לרוב כמו מטר וזה שלא כי המטיר להם עוף כנף ולא היה בו כח לעוף הנה והנה אלא הפילם במחנה : ויאכלו מאד יותר מדי · ולא זרו · לא קצו בבשר ולא זרו ממנו כי עוד היה אכלם בפיהם ואף אלהים עלה בהם · אמר אף עלה · כמו עלה עשן באפו · ויהרוג במשמניהם ובפי' רק ממ"ס הראשונה והוא שם תואר ופירושו בבריאי' ובחזקים שבהם : בכל עוד שחטאו בדבר מרגלים ובדבר קרח ובדבר מי מריבה · ולא האמינו בנפלאותיו · בכל נפלאותיו שעשה להם לא האמינו עדיין שיכניסם לארץ ויתן להם הארץ : ויכל שאמר להם תשאו את עונותיכם ארבעים שנה יהיו מתים בכל שנה ושנה עד שמתו כלם מבן עשרים שנה ומעלה : בבהלה · הבי"ת פתוחה להורות על הידיעה כלומר באות' בהלה שמתו המרגלים פתאום : אם אם זה במקום אשר ופירושו כשהרגם דרשו הנשארים כי ידעו כי חטאו ושבו ושחרו אל : ויזכרו וכרוהו אבל ולבם לא נכון עמו · ויפתוהו בפיהם · לפי מחשבותם יפתוהו אבל הוא יתברך שמו אינו מפותה כי יודע היה לבבם אעפ"כ במדת הרחמי' שעמו מכפר למראים תשובה ואינו מכפר להם הכל אבל פוקד עונם ומשיב אפו מהם ואינו מעיר להם כל חמתו אלא מקצת · ולפי שאין תשובתם שלימ' אין סליחתו שלימה: ומן הדין היה שלא יסלח להם כלל כי הכל הולך אחר כוונת הלב · אלא מפני בני אדם הרואים בתשובה הנגלית ואינם יודעים הלבבות ואם לא יסלח להם כלל יאמרו אין תשוב' מועלת · וזהו שאמר · והוא רחום יכפר עון ולא ישחית אע"פ שלא נאמנו בבריתו הוא רחום המכפר להם עון ולא ישחיתם מהכל כמו שהיו חייבים :

והרבה להשיב אפו כי צריך גבורת לב והרבות כח מדת הרחמים להשיב האף : ויזכור כי טבע הבשר לבקש התאוות ואי אפשר שלא יחטא לפיכך צריך שיכפר להם : ועוד כי הם רוח הולך כלומר קצרים ימיהם וצריכים כפרה בעודם

יום אשר פדם מני צר: אשר שם
במצרים אותותיו ומופתיו בשדי צוען:
ויהפך לדם יאוריהם ונוזליהם בל
ישתיון: ישלח בהם ערוב ויאכלם
וצפרדע ותשחיתם: ויתן לחסיל יבולם
ויגיעם לארבה: יהרוג בברד גפנם
ושקמותם בחנמל: ויסגר לברד בעירם
ומקניהם לרשפים: ישלח בם חרון אפו
עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים:
יפלס נתיב לאפו לא חשך ממות נפשם
וחיתם לדבר הסגיר: ויך כל בכור
במצרים ראשית אונים באהלי חם:
ויסע כצאן עמו וינהגם כעדר במדבר:
וינחם לבטח ולא פחדו ואת
אויביהם כסה הים: ויביאם אל גבול
קדשו הר זה קנתה ימינו: ויגרש
מפניהם גוים ויפילם בחבל נחלה וישכן
באהליהם שבטי ישראל: וינסו וימרו
את אלהים עליון ועדותיו לא שמרו:
ויסגו ויבגדו כאבותם נהפכו כקשת
רמיה: ויכעיסוהו בבמותם ובפסיליהם
יקניאוהו: שמע אלהים ויתעבר וימאס
מאד בישראל: ויטש משכן שלו
אהל שכן באדם: ויתן לשבי עזו
ותפארתו

כעודם קיים · ומה שאמר ולא ישוב · הוא מדרך הטבע כי
אין מדרך הטבע לשוב הרוח אל הבשר עוד משיצא הרוח
ממנו אבל האל יעשה נפלאות לעתיד להשיב הרוח אל
הבשר כאשר ירצה: במדבר זכר בפרט המדבר והמשא
שנשאו · ואמר כמה פעמים המרוהו · וזולתי הנזכר בעודם
במדבר ועניין ימרוהו יכעיסוהו בשנותם מצותיו · יעציבוהו
בישימון · כפל הענין במלות שונות: וישובו אחר שאלו
הבשר וידעו כי שאלו בלא חפץ ה' שחרה בהם שנו עוד · וינסו
אל · בימי מריבה ובדברים אחרים שלא נזכרו בתור' ואמ'
אל · שהוא יכול על הכל והם ספרו במחשבות יכלתו וינסוהו
אם יוכל לעשות זה וזה · וקדוש ישראל התוו · ומי שנקדש
בישראל בכמה אותות ונפלאות שעשה לעיניה' הגבילו אותו
כלו' שמו לו גבול בלבבם זה יוכל לעשו' אבל זה לא יוכל לעשו'
מן והתוית תיו ועניין גבול וסימן לדבר · לא זכרו את ידו ·
את כחו הגדול · ואשר פדה אותם · מהצר שהיו בהם בכח
גדול וביד חזקה: אשר הפסוק כפל הענין במלות שונו'
כמנהג: ויהפך גם זה הפסוק כפל ענין · בל ישתיון ·
עתה כמו שכתיב כי לא יכלו לשתות ממימי היאור:
ישלח לא כתב המכות על הסדר כי אין חסרון בזה כי
סדורים הם בתורה · וצפרדע שם כלל לצפרדעים ·
ויתן לחסיל יגיעם · כי התבואות כל יגיע האדם:
יהרג על דרך השאלה: גם יתכן בצומח מיתה · אמר
אשר בו נפש הצומחת · ושקמותם · הם מין ממיני האילני'
מדבריי' וזכר הגפן והשקמה אף על פי שהכה הברד כל עץ
השדה · לפי שאלה הם רוב אילנותיהם במצרים · בחנמל ·
הוא מין ממיני הברד ורב סעדיה פירש אותו בלשון ערבי
איל סקיע והוא הקרח הגוף המשבר פרות האילנות ומייב'
הליפות: ויסגר לרשפים · כמו שכתוב ואש מתלקחת
בתוך הברד: ישלח זה הפסוק כולל למכות שלא הזכיר
בפרט · מלאכי רעים · אינו סמוך אבל הוא חסר מ"ם
והוא כמו מלאכים והמכות הם מלאכים רעים כי בשליחות
האל יתברך וברצונו באו · ופירוש משלחת · הדבר שיבא
בריבוי זה אחר זה: יפלס יישר האל דרך לאפו שילך בלא
ערוב אליהם · לא חשך · אין צריך לומר שלא מנע נפשם
ממות אותם שהגיע עתם · אבל הסגורים למות בלא עתם
ועל מכת בכורים אמר זה כמו שמפרש בפסוק זה הבא
אחריו וחייתם כמו נפשם ויש מפרשים וחייתם על מות
המקנה: באהלי חם · הזכירם כי הוא אבי מצרים:
ויסע הסיעם ממצרים אחרי מות הבכורים והסיעם
לאטם כמו הרועה לצאנו: ולא פחדו אע"פ שכתו' וייראו
מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' לא היה רגע אותו פחד כי מיד
הבטיחם משה שימותו כל אויביהם וכן ראו בעיניהם לפיכך
אמר ואת אויביהם כסה הים: גבול קדשו ארץ ישראל · והר זה · בית המקדש · ואמר זה · כי אמר זה המזמור
אחר שנודע המקום על יד גד הנביא · קנתה ימינו · כמו שכתוב כוננו ידיך: ויפילם השכין ישראל בחבל נחלה כמו
על פני כל אחיו נפל ויש מפרשים ויפילם על הגוים כי הפילם האל בחרב בארצם · וינסו וימרו · אחר מות יהושע
והזקנים · ויסגו ויפכו בימי השופטים בין שופט לשופט · כאבותם · האחרונים · רמיה · ענין מרמה כי המורה
ברמאי הערום מראה ענינו מורה לנגד אחד והוא מורה לנגד אחד כדי שלא ישמרו ממנו השומרים כנגד האחד והוא כהפך

וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד־צָר: וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב עַמּוֹ
וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר: בַּחוּרָיו אָכְלָה־אֵשׁ
וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ: כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב
נָפָלוּ וְאַלְמְנֹתָיו לֹא תִבְכֶּינָה: וַיִּקַץ
כְּיָשֵׁן אֲדֹנָי כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן:
וַיַּךְ צָרָיו אָחוֹר חֶרְפַּת עוֹלָם נָתַן
לָמוֹ: וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט
אֶפְרַיִם לֹא בָחָר: וַיִּבְחַר אֶת־שֵׁבֶט
יְהוּדָה אֶת־הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהֵב:
וַיִּבֶן כְּמוֹ רָמִים מִקְדָּשׁוֹ בְּאֶרֶץ יְסָדָהּ
לְעוֹלָם: וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ
וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן: מֵאַחַר
עָלוֹת הֱבִיאוֹ לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ
וּבְיִשְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ: וַיִּרְעֵם כְּתֹם
לְבָבוֹ וּבִתְבוּנוֹת כַּפָּיו יַנְחֵם:

כרגע לגד אמר כן ישראל היו עובדים בימי שפוט וכמות השופט היו נהפכים כרגע לעבוד ע"א: ויכעיסוהו בבמותם. כי בימי עלי ושמואל. היו בהם עובדי ע"א עד שהשיבם שמואל לדרך טובה אמר סוב הארון משדה פלשתי. שמע דברי ההכעסה שהיו אומרים כעובדם אלהי נכר וימאס מאד שהגלה הארון מהם. ויטש הארון שהי' בשילה. והו אהל שכן באדם. כמו שאומר ושכנתי בתוך בני ישראל. ואמר אהל כי תחת הירועות היה הארון בשילה: עוזו ותפארתו. הוא הארון כי בו נראה עוז האל ותפארתו: ויסגר כי מתו רבים מישראל באות' מלחמה: אכלה אש על דרך משל נקראה המלחמה אש' ואמר הבחורים. כי הבחורים יוצאים למלחמה. ובתולותיו לא הוללו. כיון שמתו הבחורים לא נכנסו לחופה שהיו נשואות לבחורים שמתו אם היו קיים. והוללו ענין שמחת החופה וכן קראו בית החופה בי הלולא ונקרא כן לפי שמהללים בשירי החתן והכלה: כהניו חפני ופנחס ושאר כהנים שהיו עם הארון שמתו במלחמה. לא תבכנ' שמתו מכאב לב: ויקץ כאדם שנרדם מרוב היין ששתה ועתה הקיץ מיינו וצועק ומתרונן. ואומר כגבור כי לא תסור הגבורה ממנו כי אם בעבור היין. כן הקדוש ברוך הוא היה רואה בעונות ישרא' מקריש להם וכשגברו עונות' והכעיסו במעשיהם הרעים הקיץ והתנקם בהם. והיה כגבור מתרונן מיין: צריו הפושעים שהיו בישראל הכה אותם עד ששבו אחור לפניהם אויביה'. או אמר אחור לפי שכנסו ישראל מפני פלשתי' ופלשתי' מכים אותם מאחוריה' והשם עושה זה לעונם עונותיה' שרבו. חרפ' עולם נתן למו. גלות הארון שהית' חרפה לישרא' לעולם: וימאס שהר' משכן שילה וי"מ ויקץ כישן על מה שעשה בפלשתי' שהיה ישן בגלו' הארון. והקיץ אח"כ והכה בפלשתי' שלקחוהו. ויך צריו אחורי' הם הפלשת' וזהו מכת הטחורי' ואותה המכ' היתה להם חרפ' עולם וימאס באהל יוסף. כי אע"פ ששב הארון לא שב בשילו' אלא הלך ממקו' למקום עד שהביאו דוד לירושלי': ויבחר בירושלי' כי ירושלי' בחלק יהודה ודוד משבט יהודה: רמים כמו ארמוני רמי'. כארץ יסד' לעול' כן כ"כ מקדשו שם לעול' לא כמו שהי' בגלגל ובשיל' ובנוב ובגבעון לא בלעול' היה ויהי' המקד' שם בהר המורי': ויבחר וכן בחר בדוד לעבדו לעול' שלא יהיה מלך אחר לירושלי' אלא הוא וזרעו אחריו ויקחהו ממכלא' צאן להיו' מלך על ישרא' ופי' מכלאו' צאן כמו גדרו' צאן. עלות הבקנו' מן הצאן המיניקו' נקראו עלו' ע"ש בניהן שנקראו עולים. ומה שאמר מאחר עלות שהרועה צריך להיות אחר העלות לנהלם לאטם. לרעות ביעקב לקחו לרעות ישראל. וירעם כמו שהיה ישר והתמימות בלבבו כן רעה אותם. בתבונות כפיו ינחם. כנה התבונות לכפים לפי שהרועה הנאן בתקלו בכפיו וצריך שינהג אותם בתבונה. וכינה התבונה לכפים ואף על פי שהיא בלב לפי שהם העושות את המלאכה.

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם
בְּנַחֲלָתֶךָ טִמְּאוּ אֶת־הֵיכַל
קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְעִיִּים:
נָתְנוּ אֶת־נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף
הַשָּׁמַיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ־אָרֶץ:
שָׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם
ואין

מזמור זה המזמור על חרבן ירושלי' כמו שמפרש' ואמר אלהי' לשון קריאה כלומר אתה שאתה אלהים איך תתאפק על זה שבאו גוים אחרים על נחלתך לעיים. לגלים כי השמיד והחרוסה היא גלי אבנים. נתנו כתב אדוני אבי ז"ל כי היו בהם עובדי האל וחסידי' שהרי דניאל חנניה מישאל ועזריה היו מן הגולים מירושלים שהיו חסידים ועבדי האל. כמו כן היו אחרים אלא שהיו נסתרי' נכתים ולא היו יכולין להראו' במזמות ובדרשוני' והחסידים שהיו בירושלי' מהם נוצלו מן המית' וגלו ומהם לא נוצלו הכל לפי סדר והכתון מאת האל יתברך. לחיתו

ארץ

ארץ · כמו לחית הארץ הוי"ו נוספת: ואין קובר · כי
ישראל היו קוברים הרוגיהם: היינו חרפה · וזהו בגלות·
וקלס · לעג וקלסה: עד מה · אע"פ שהמזמור נאמר
על גלות ראשון שלא היה אלא שבעים שנה בעיניהם היה
ארוך · וכן אמר זכריה הנביא עד מתי אתה לא תרחם את
ירושלים וגומר: שפוך קנאתך וחמתך שהיא בוערת
כמו אש עלינו שפוך אותה אל הגוים אשר לא ידעוך · כי
אנחנו אף על פי שחטאנו ידענוך וקראנוך בשמך · אל
הגוים כמו על הגוים · ועל הממלכות · לפי שהיה
מלכות ישראל בגלות שבט יהודה בארץ ירושלים וכבר
ממלכות כי עד עתה אף על פי שגלו עשרת השבטים לא
עבר מלכות ישראל: כי אכל · דרך כלל · השמו · דרך פרט·
ולפי שאכל את יעקב אשר ידע אותך ובשמו כנוהו שהיו
עובדים גו' יך יהיה לך לשפוך חמתך עליהם כי אף על פי
שחטאנו ובעונותינו ונרמסך באו עלינו היה להם לרחם ולא
לאכול ולכלות: אל · על העונות הראשונים שעשו בימי
בעורים אמר · כאילו אמר עונות · מהר · כמו או שם ·
יקדמונו · ענין הוכחת הדבר והביא אותו לפני אדם ללוכו
אחד · ואין לנו כח לסבול הגלות: עזרנו על דבר כבוד
שמך · שהוא מחולל בגוים ואחר שתעזרנו יהיה מכובד:
למה יאמרו · וזהו המחלל · יודע בגוים · בנקום נקמת
דם עבדיך: אסיר כגור · הותר בני תמותה · השאיר
אותו בחיים · וגם מפרש · הותר הותר יתרם שהם קשורים
בגלות כמו שקראם אסיר שהם קשורים ואסורים: והשב
לשכנינו · חרפתם אשר אמרו איה אלהיכם · ואנחנו
עמך · בין בגלות בין בגאולתינו מן הגלות נודה לך לעולם ·

וְאֵין קוֹבֵר׃ הָיִינוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג
וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ עַד־מָה יְהוָה
תֶּאֱנַף לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃
שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־
יְדָעוּךָ וְעַל־מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא
קָרָאוּ׃ כִּי־אָכַל אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־
נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֺנֹת
רִאשֹׁנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ
מְאֹד׃ עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר
כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ
לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת
דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ
אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר בְּנֵי
תְמוּתָה׃ וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם
אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ יְהוָה׃
וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ
לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃

למנצח עדות · האו' הוא כמו שכתבנו כי פתיחת
המזמורים הם על עניני הנגון לא נודע
היום אצלינו וזה המזמור נאמר על זה הגלות · רועה
מעת שהלקה מלכות ישראל נקרא ישראל יוסף ואפרים כי
הוא הבכור במקום ראובן · ואמר יעקב יקרא בהם שמי
כלומר יקרא ישראל בשם יוסף כמו שנקרא בשמי ישראל ·
ואמר שוכר יוסף ואפרים ומנשה שהם בני יוסף כאילו זכר
בנימין שהוא בן רחל ובניה עיקר ישראל ואמר אתה שהיית
רועה ישראל ונוהג אותם כצאן האזינה תפלת ישראל
עמך בגלות · וכמו שהיית יושב הכרובים לאהבת ישראל
להועד שם כבודך אליהם כן תופיע בכבודך כמאז אליהם ·
לפני · ולכה לישועתה לנו · תלך לפנינו להושיענו ·
אלהים השיבנו · כלומר הכן לבבינו אליך · והאר פניך ·
כי בעת הקצף הוא מסתיר פנים ובעת רצון הוא מאיר
פניו ומשנים לטובה · ה' אלהים · חסר הנסמך כאילו
אמר אלהים אלהי צבאות · עשנת כמו יעשן
אף כלפם · כלומר כמו שהמאכל זה ושקה מן הלחם תמיד

בלילה

לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים עֵדוּת לְאָסָף
מִזְמוֹר׃ רֹעֵה יִשְׂרָאֵל
הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים
הוֹפִיעָה׃ לִפְנֵי אֶפְרַיִם וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה
עוֹרְרָה אֶת־גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה
לָּנוּ׃ אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ
וְנִוָּשֵׁעָה׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־
מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ׃ הֶאֱכַלְתָּם
לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃
תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ
לָמוֹ׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר

פניך

Digitized by Google

פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה: גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ
תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ: פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ
וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא אָרֶץ: כָּסּוּ
הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ אַרְזֵי אֵל: תְּשַׁלַּח
קְצִירֶיהָ עַד יָם וְאֶל נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ: לָמָּה
פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל עֹבְרֵי דָרֶךְ:
יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה:
אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא הַבֵּט מִשָּׁמַיִם
וּרְאֵה וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת: וְכַנָּה
אֲשֶׁר נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל בֵּן אִמַּצְתָּה
לָּךְ: שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ
יֹאבֵדוּ: תְּהִי יָדְךָ עַל אִישׁ יְמִינֶךָ
עַל בֶּן אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ: וְלֹא נָסוֹג
מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ נִקְרָא: יְהוָה אֱלֹהִים
צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה:

בלילה וביום כך הדמעה שוקתמיד הוא · בדמעות שליש · יש מפרשים כמו הפוך דמעות בשליש · ושליש הוא מידה גדולה · ויש מפרשים כי על גלות בבל אמר שהיה שבעים שנה שהוא שליש מגלות מצרים שהיה מאתים ועשר שנה · ויתכן לפרש כי על גלות שלישי נאמר: (מדון) שהם מריבים עמנו תמיד · ילעגו למו · להם לעצמם · או כנו לאל יתברך כלומר ילעגו לך ויאמרו שלא תוכל להושיענו: אלהים פירשנוהו ואמר זה הפסוק שלשה פעמים כדרך המתפלל לכפול דבריו לחוזק התפלה אבל בכל אחד יש שינוי טעם:

גפן המשיל כנסת ישראל לגפן · תסיע · תגרש · עתיד במקום עבר וכמוהו רבים · ואמר לשון נסיעה על הגפן כמו ויסע כעץ תקותי: פנית ס״א עוד איש בפניה · ותשרש · ענין פעול הדגוש עקירת השורש כמו ובכל תבואתי תשרש · כסו הרים צלה · כמו בצלה · וענפיה ארזי אל · כמו הארזים הגבוהים מאד לפיכך קראם ארזי אל · כי כל דבר שרוצה להגדילו סומך אותו לאל: (תשלח) כל כך גדלה עד ששלחה קציריה עד ים · והקצירים הם הענפים הקשים · ויונקותיה הם האנפים הרכים בני שנתם · ופי׳ עד ים פלשתים והוא אורך ארץ ישראל · ואל נהר · פרת והוא רחבה של ארץ ישראל: למה סילקת שמירתך מהם · וארוה ולקטוה עוברי דרך: יכרסמנה ענין כריתה · חזיר מיער ענין תלויה · ויש כנ״ה · וזיז שדי · כמו שדה · וזיז שדי כלל לא וית המדבר · וחזיר וזיז משל על עובדי כו״ם וגם אוכלים את ישראל בכל פה · ונדרש וזיז שדי אמר רבי יהודה בר סימון הזיז הזה עוף גדול הוא וכשהוא פורש כנפיו מכסה גלגל חמה הדא הוא דכתיב המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן · ולמה נקרא שמו זיז שיש בו מכל מיני טעמים מזה ומזה: (אלהים) פירשנוהו שהוא חסר הכינוי כי אלהינו שם תואר לאל יתברך והעד מקום הסמיכות ה׳ אלהי הצבאות ופירושו אלהי עולם צבאות מעלה כלומר כי המלכים ומושלים בעולם והוא אלהיהם · לא כדברי האומרים שהם אלהים · שוב נא · שוב עתה אלינו וראה הבט משמים: כלומר אף על פי שאתה גבוה ונשא ואנחנו שפלים הבט אלינו · ופקוד גפן זאת · שלא ירמסוה עוד וזולתך: (וכנה) לפי מקומו כסיפה ויש אומרים כיהוא כמו ונינה בני ישראל כי הכ״ף והנו״ן אל מתחלפי אחר · ויש לפרש כנה · כמו מכון והד״גש תמורת הנו״ן והיא ירושלים או בית המקדש · על בן · על בנך · אמצת לך · כי כבר אמצת אותה לך ועתה נטשתה אותה · בן לשון נקבה כמו בן פורת יוסף או טעמו לבנה שוכר: (שרופה) כסוחה · כרותה · מגערת פניך יאבדו · ישראל שהוא הגפן הם אובדים מגערת פניך · יאבדו · כלומר שהסתרת פניך מהם ונערת בם: תהי ידך על איש ימינך · ישראל · כי בימינך ובזרועך הגדול קניתם מבית עבדים · על בן אדם · כפל דבר · אמצת לך · שאמצת אותו לך שהיה עמך ואתה לו לאלהים: (ולא) לא נשוב אחור ממך · כלומר מעבודתך · תחיינו · מתמותת הגלות · ובשמך נקרא · ואתה גואלינו: האר פניך · כנגד מגערת פניך שוכר:

לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ
לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי
יַעֲקֹב: שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר
נָעִים עִם נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר
בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל
הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת
בִּיהוֹסֵף

למנצח זה המזמור נאמר על יציאת מצרים ונזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בר״ה לפיכך היו אומרים זה המזמור בבית המקדש בראש השנה ונזכר בו גם כן תקיעת השופר ואמר: הרנינו · ראוי לכם עם ה׳ שתרנינו לאלהים עוזינו ותשבחו לו על הטובה שעשה לכם ביום זה כי אף על פי שיום הגאולה היה בחמשה עשר בניסן התחלת הגאולה היתה שנחו מהעבודה הקשה אשר עבדו בה בראש השנה בהסירו מסבל שכמו הראה לנו עוזו וגבורתו שהיינו ברשות אדונים קשים וכאשר רצה האל יתעלה שמו לא היה כח ביד המצרים להעבידנו · לאלהי יעקב · אמר

ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים
שפת לא ידעתי אשמע: הסירותי
מסבל שכמו כפיו מדוד תעבורנה:
בצרה קראת ואחלצך אענך בסתר
רעם אבחנך על מי מריבה סלה:
שמע עמי ואעידה בך ישראל אם
תשמע לי: לא יהיה בך אל זר ולא
תשתחוה לאל נכר: אנכי יהוה
אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב
פיך ואמלאהו: ולא שמע עמי
לקולי וישראל לא אבה לי:
ואשלחהו בשרירות לבם ילכו
במועצותיהם: לו עמי שמע לי
ישראל בדרכי יהלכו: כמעט
אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי:
משנאי יהוה יכחשו לו ויהי עתם
לעולם: ויאכילהו מחלב חטה ומצור
דבש אשביעך:

יעקב לפי שבטי יעקב היו עקרים ויעקב הוא שירד עם בניו למצרים ואז הוזכר שני מכיון העבודה שהיו במצרים כמכיין ר״דו: (שאו) קול זמרה · ותנו תוף · קול התוף · או פירושו ותנו ידכם בתוף · כנור נעים עם נבל · וכן תנו ידיכם בכנור נעים עם נבל · כלומר בכל מיני זמר:
(בחדש) שופר · יום ראשון של חדש נקרא חדש כמו מחר חדש כי בו מתחדש הלבנה וכל החדש נקרא על שם הלבנה · ואמר בזה היום שהוא ראש חדש · תקעו שופר כמו שצוה אתכם משה ונראה כי זה הוא טעם מצות התרועה בראש השנה לפי שנטלו אבותינו מעבודתם ביום זה · והתרועה הוא סימן שלום עבדים · בכסה · בזמן ומועד · ליום חגינו שהוא חג מן החגים הידועים לנו:
(כי) זה שאני אומר לכם תקעו · חוק ומשפט הוא עליכם שצוה אתכם אלהי יעקב ולזה צוה אתכם: עדות ביהוסף שמו · כלומר זכר ועדות שם זה החוק שהיא תקיעת שופר ביהוסף · יהוסף · כמו יוסף · וכל ישראל נקרא בשם יוסף · כלע״ל ומה היא העדות בצאתו על ארץ מצרים · יש מפרשים כשיצאו ישראל מארץ מצרים לפי שכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמה · והנכון בעיני כי בצאתו · כאמר על האל יתברך כלומר כשיצא על ארץ מצרים לגאולינו · שפת לא ידעתי אשמע · כלומר או כשגאלנו הייתי שומע מדברי לשון אחרת שאינו לשוני · ואמר לא ידעתי שלא היה לו לדעת אותו · לולי שנשתעבדתי בהם · או אמר לא ידעתי כי רובם לא היו מבינים לשון המצרים כי היו מדברים בלשון הקודש: הסירותי דברי האל יתברך ביום הזה הסירותי מסבל שכמו שלא נשתעבדו עוד ולפיכך שם זה החוק שהוא תקיעת שופר לזכר יום זה · ופירוש שכמו · שהיו נושאים לבנים · כפיו מדוד תעבורנה · וכן עברו כפיו מעשות הדודים והם הקדירות · כי לא היו עושים הלבנים לבד כי כל מלאכת החמר היו עושים: בצרה כשהיית במצרים בצרה קראת לי · ואחלצך · וחלצתי אותך מהצרה · אענך בסתר רעם · אתה קראתני בסתר בצרתך · ואני עניתיך בקול רעם בהראותי נפלאותי בגלוי · ויש מפרשים שהסתרתי מעך הרעם שהכיתי בו מצרים כי המכו׳ רעם היו · אבחנך · הפי״ת נקראת בק׳מץ חט׳ף בפלם אוכרך מארץ ירדן עשיתי לך כמה טובות שהצלתיך מעבודת מצרים והעברתיך בים ובחנתיך והצמאתיך לראות אם תעמוד עמי בנסיון ולא עמדת כי הריבות עמדי ברפידים על המים ואוריתי לך: שמע שאם תשמע אלי ולא יהיה בך אל זר שלא תשים בטחונך אלא בי ולא תשתחוה לאל נכר ותזכור כי ה׳ המעלך מארץ מצרים הרחב פיך לשאול וכל משאליך אמלא אם תשמע לי ולא תרעב ולא תצמא · לא יהיה בך אל זר שלא יהיה כמנהג אבלך: אנכי תזכור הטובה שעשיתי עמך שהוצאתיך מארץ מצרים · ולא שמע עמי לקולי במדבר ובימי השופטים גם בימי המלכים אחר דוד ושלמה עד שגלו וחרב הבית · לא אבה · לשמוע לי · ואשלחהו בשרירות לבם · כשראיתי שלא שמע לי שלחתיהו בחוק לבם הרע שלא רצה לשוב מרעתו · ואשלחהו · ר״ל סלקתי שמירתי מעליהם ושמתים הפקר · במועצותיהם · כמו שיעצו הרע לעצמם כן ילכו ברע ויאבדו: לו אילו שמע לי · כמעט אויביה׳ אכניע · כי הוא היה שולט באויביו לא הם בו · כמעט וזמן והכ״ף כ״ף האמיתי כמו כ״ף השבעה לי כיום · אשיב ידי · פעם אחר פעם עד שאכלם: משנאי ה׳ · הם הרשעים שבאומות העול׳ יכחשו לו · בישראל מיראתם אותו ויאמרו שלא הרעו לו · ויהי עתם לעולם · עת וזמן ברכתם שהוא בטוב יהיה לעולם בלי הפסק אם היה שומע לקול ה׳: ויאכילהו והיה מאכיל אותו האל יתברך מחלב חטה · ומצור דבש אשביעך · ודבש היה יוצא יען מן הצור והדבש הוא משל למעדני הארץ ופי׳ מצור מקום חוק כלומר שלא גדולים ומעדניהם:

מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל

מזמור זה המזמור נאמר על השופטים שהיו שופטים בעול אולי היה בימי יהושפט כי ראינו שהעמיד שופטי׳

אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד־מָתַי
תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה׃
שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ׃
פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃
לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ
יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי־אָמַרְתִּי
אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן
כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃
קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה
תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם׃

שופטי ארץ בכל ערי יהוד׳ והזהיר אותם על כי הם שופטי׳ קודם זה בעולם אמר אלהים נצב בעדת אל כלומר כבודו עמהם להשגיח יותר משאר דיינים לפקוד עליה׳ כמעשיה׳ כמו שכתוב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם · בקרב אלהים בקרב הדיינים לשפוט ישר כמו שצוה אותם ואם לא יעשו כן יודע ופוקד עליהם עונותם: ופני רשעים · לפי שהם חוקים וגדולים ועשירי׳ תשאו פניה׳ ולא תקחו מידם משפט העניי׳: (שפטו) קחו משפטים מהעושקים מהם ומוכם · הצדיקו כשהוא הצדק עמהם הצדיקו אותם ולא תיראו מהם. זקים ולא תשאו פניהם· פלטו יר״ל שלא יעשקום בגופו · לא ידעו ולא יבינו השופטים · הם כאילו לא ידעו ולא יבינו דבר המשפט ובחשיכ׳ יתהלכו בו׳ כי הפוקד יעור יימוטו כל מוסדי ארץ מפני מעשיהם ימוט כל מוסדו׳ ארץ ויחריב העול׳ כי המבול בא לעולם מפני החמס: אני אמרתי אלהים אתם · כי השופטים נקראו אלהים כשהם שופטים אמת · אני אמרתי שתהיו אלהים באמת ותדמו לבני עליון שתקראו ג״כ אלהים שהם מלאכים ותשפטו: אכן אני רואה במעשיכם שתשחיתו מעלת נשמתכם · ובשתמותון תמותון כאחד האדם ותמות נשמתכם עם הגוף שהוא אדם ולא תעלה עם בני עליון · וכאחד השרים · שהם שופטים וכוהנים בני אדם כפי גאותם וגדולתם ויכנו׳ השפלי׳ בבני אדם ועושקים אותם כן תפולו אתם כשתמותון: קומה אמר שאין השופטים שופטים אמת צריך שתשפוט את הארץ ותקח משפט העניים מעושקיה׳ · כי אתה תנחל בכל הגוי׳ · אתה תנחל העניי׳ העשוקי׳ כאילו עם שיהיה בלומ׳ הם עמך ונחלתך כי ברוב העניים והעשוקים הם דכאי רוח ולבבי אמת:

שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף׃ אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־
לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט
אֵל׃ כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ
נָשְׂאוּ רֹאשׁ׃ עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד
וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ אָמְרוּ לְכוּ
וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד׃
כִּי נוֹעֲצוּ לֵב יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃
אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב וְהַגְרִים׃
גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר׃
גַּם־אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־
לוֹט סֶלָה׃ עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן
כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ נִשְׁמְדוּ
בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה׃ שִׁיתֵמוֹ
נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע
כָּל־נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ

שיר זה המזמור נאמר על המלחמ׳ שהיתה בימי יהושפט שבאו עליו בני שעיר ועמון ומואב כמו שאמ׳ בדברי הימים והיו עמהם גוים אחרים שהיו שכנים וקרובים זה לזה אע״פי שלא נזכרו שם בפרט: אלהים אל תדום לעת הצרה הזאת · כי הנה אויביך · כי הנה נתקבצו גוים רבים עלינו הומים להשמידנו · ונשאו ראש · להתגבר עלינו · על עמך · יערימו עצה וסוד גוי עם גוי בערמה לבא עלינו · צפוניך · ישראל שהם צפונים בסתרך · אמרו לכו ונכחידם מגוי · ונהיות גוי · שיהיו הנשארים מועטי׳ ומפוזרי׳ בגוים עד שלא יהיו עוד גוי ולא יזכר שמם עוד: (כי) נועצו · אע״פי שהיו נלחמים זה עם זה הגוים האלה עתה נועצו לב יחדיו כדי להלחם בישראל · וטעם עליך כי יאמרו לא תוכל להושיעו מידם: אהלי שבאו עם אהליה׳ להאריך המלחמ׳ על ישראל אם לא יוכלו להם במהרה · אדום · כמו שכתוב בדברי הימים בני שעיר · וישמעאלים ושאר הנזכרים הם בכלל העמוני׳ כי לא נזכרו שם בפרט כי אם בני שעיר עמון מואב · והגרים · שאר בני הגר שהיו מבעל אחר או מאברה׳ חם היא קטורה · גבל · אנשי גבל: (גם) אשור · אמר גם לפי שהוא רחוק מארץ ישרא׳ יותר משאר הגוי׳ הנזכרי׳ · והדוגי אבי ו״ל פי׳ כי אמר גם כלומר עדיין מחזיק ברשעתו ולא זכר מפלתו כשיצא מלאך והכה את מחניהו ולפירושו היתה מלחמה זאת אחר חזקיהו · לבני לוט · עמון ומואב: כמדין עם גדעון · כנחל קישון · כי שם היתה מלחמת סיסרא: (נשמדו) בעין דאר · על עדין אמר ואע״פי שלא נזכרה בספר שופטים · ויש מפרשים כי על מלחמת

אֶת נְאוֹת אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ
כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ כְּאֵשׁ תִּבְעַר־
יַעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט הָרִים׃ כֵּן
תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃
מַלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה׃
יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד וְיַחְפְּרוּ וְיֹאבֵדוּ׃
וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן
עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃

סיברא הוא ועיין דאר היה כחלק מנשה עם תענך ומגידו הכוכבים שם בשירת דבורה היו דומן · היו מדמן רגל כמו דומן האדמה שהוא הזבל שבאשפה: (נדיבמו) הודיעם אשר הכינוי כמו ותראהו את הילד · אמר ישית נדיביהם והם השרי' כעורב וכזאב שהם שרי מדין · וכזבח וכצלמונע' שהיו גם כן שרי מדין · נסיכמו · הם מלכיהם: (אשר) כי הם חשבו לירש את נאות אלהים כלומר ארץ ישראל ונפלו ביד גדעון וישראל · כן שית אלה המלכים והשרים שבאו גם כן לירש את נאות אלהים כמו שאמר יהושפט: כגלגל הוא הקש המתגלגל מפני הרוח: (כאש) תבער ביער ויש אומרים כי תבער פעל יוצא אם כן אין יער חסר בי"ת השימוש · ומה שאמר כאש תבער לפי שביער העצים נוקד הרבה וכיון שהאש בעץ אחד יבער חבירו בחבירו עד כלות כל היער כן האויבים תהיה מהומה בהם איש ברעהו · תלהט הרים · העצים והעשבים שבהרים · פירוש שהרוח נושבת בהרים ותדקה הלהבה מעץ לעץ עד שישרפו כלם כן תרדפם: (מלא) פניהם קלון · שהם היו סבורים להתכבד בקלוננו ואתה מלא פניהם קלון שיהיו נתלים לפנינו ונבזים תחת אשר היו חושבים להיותם נכבדים עלינו · ואדוני אבי ז"ל פירש קלון מן קלוני כאש כאילו אמר מלא פניהם בושת כי המתביישים יהיו פניו כאש · ויבקשו שמך · ולא יבקשו שמך כי ידעו כי אין זולתך וכידך הכל ואין ביד אדם כח וגבורה לעשות דבר אם לא ירצה האל · ויחפרו · כמו יבושו: וידעו כי אתה ה' ושמך לבדך אין עוד זולתך · ופירושו אתה ושמך · שידעו כי אין אל זולתך אלא אתה הוא האל ולא אלהים אחרים וזהו שאמר עליון על כל הארץ כי הכל תחת ידו וברשותו:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לִבְנֵי־קֹרַח
מִזְמוֹר׃ מַה־יְּדִידוֹת
מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה וְגַם־
כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה לִבִּי וּבְשָׂרִי
יְרַנְּנוּ אֶל־אֵל־חָי׃ גַּם־צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת
וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ
אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מַלְכִּי
וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ
סֶּלָה׃ אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת
בִּלְבָבָם׃ עֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא מַעְיָן
יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ
מֵחַיִל אֶל־חָיִל יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃

יהוה

למנצח זה המזמור נאמר על דוד כשהיה גולה בארץ והיה מתאוה אל מקום הארון והמזבח או נאמר על לשון הגלו' והוא הנכון: מה נאהבות משכנותיך ומה מאד אני אוהב ומתאוה להיות בהם: (נכספה) כלתה יותר מנכספה לפיכך אמר וגם כאילו כלתה מרוב התאוה לפיכך בא התאוה בזה הלשון · בחצרות כי שם היה מעמד ישראל בבית המקדש בחצרות לא בהיכל · לבי ובשרי ירננו · בשרי הוא השפה האומר השיר עם כוונת הלב · או פירוש על דרך משל כמו כל עצמותי תאמרנה: (גם) אם נאמר המזמור על דוד בהיותו בארץ פלשתים היה הזמן ההוא היתר על הבמות והיו מזבחות בכל מקום והיו מקננים בהם עופות אבל בבית המקדש לא היו מקננים עופו' מפני הטומא' כי אפילו בגג הבית עשו דבר שם שלא ינוח שם עוף והיו קורין אותו כילה עורב ואמר דוד אני אינני כמו העופות כי העופות הם מקננים את מזבחותיך ואני לא אוכל להיות שם · וזכר צפור דרור שדרכם לקנן בישוב והוא עוף קטן קורין לו בלע"ז פסר"א · וזכר דרור · שהוא מפשי בין בני אדם שמקנן בבתיהם · ואם נאמר על הגלות אמר כי העופות ימצאו להם מקום והם במקום מזבחותיך בחרב ומקננים שם העופות ואנחנו לא נוכל לבא שם ולהקריב הקרבנות · ואפרוחיה הם פרחי כהונה שהיו עם המזבחות תמיד כמו האפרוחים בקן · מלכי ואלהי · כי אע"פ שאני בגלות אתה מלכי ואלהי: אשרי הכהנים שהיו יושבים בביתך · פירוש או כשהמקדש קיים אשריהם · או פירושו אשרי בבנין הבית שיזכו ויראו ויהיו יושבי ביתך · עוד יהללוך סלה · לעולם כל ימי חייהם · וכן עוד כל ימי הארץ: אשרי · פירש אדוני אבי ז"ל שיש להם עוז וחכמה בדעת יחודך כי הוא שורש עבודתך · מסלות בלבבם יש להם בלבבם מידיעתך ועוברים ושבים על אותם המסילו' ובכל יום יוסיפו אומץ · ונכון הוא הפירוש · ונסמך זה הפסוק לאשרי יושבי ביתך כי יושבי ביתך יש להם עוז כך שהם מתעסקים בחכמה לדעת את השם: עברי דרך משל אל החכמים

ויפיה

יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵה מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ כִּי־שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא־יִמְנַע טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃ יְהוָה צְבָאוֹת אַשְׁרֵי־אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃

ויהיה בכא מן בכי יש והוא מקום המבוע · ואמר שהם עוברים בעמק מבועי החכמה וישיתוהו מעיין לתלמידים שישתו מי החכמה לדעת את ה׳ גם ברכות יעטה מורה · ברכות ילבש המורה אותם בדרך החכמה וכן הפסוק הבא אחריו ילכו מחיל אל חיל אמר כי התלמידים הולכים מבית מדרש זה לבית מדרש עד שיראה הדורש החכמה אל האלהים בציון · כי שם היו החכמים הגדולים בבית אלהים בציון · ואם נפרשהו על עולי הרגל יהיה פירוש עמק הבכא שהיו בו בכאים והם אילנות גדולים במקום שאין שם מים ואמר כי כאשר היו עולי רגל עולים שם היו חופרים הנה והנה להוציא המים · ברכות · כמו בריכות בצירי כמו בריכות מים ונשא קרין בכו׳ כאבנים ונכפיד · ואמר כי יהיה מים לעולי הרגל מהמעיינות ומהבריכות שהיו בדרכי׳ כי הגשם ילבי׳ אות׳ מים מור׳ כמו מורה ומלקו׳: ילכו מחיל אל חיל· העולים לרגל היו הולכים מבכא אל בכא כי היו מוצא׳ הרב׳ שיירות עולים: ה׳ פירשנוהו במזמור אחר · שמעה תפילתי · לקבץ הגאולה כמו שאמר נכספה גם כלתה נפשי · אלהי יעקב כי הוא אבי שבטי ישורון אין זר בהם׃

(מגיננו) שאתה מגן בעדינו ראה · והבט פני משיחך · כלומר שתביא המשיח במהרה בימינו · והבטת הפני׳ היא ההשגחה על האד׳ והרצון · ואם המזמור על דוד אמר משיחך על עצמו: (כי) טעם כי על אשר התפלל לקבץ המשיח ובנין הבית אמר טוב לי יום אחד בחצריך ולחזור אחות משאחיה אלף ימים או שנים ואני בארץ נכריה הסתופף · ישיבת סף השער אבח׳ לבד יותר משאדור דירה שלימה בארמנות הגוים שהיו אהלי רשע: (כי) שמש ומאור גדול הוא לי זכי בחשך הגלות להוציאם מאפילה לאורה וכן הוא מגינם להציל׳ מרעה ולהגן בעדם · וחן וכבוד יתן ה׳ · לאותם שיהיו הולכים בתמים וישובו אליו בכל לבם · חן וכבוד יתן להם לפני כל האומות והם יכבדום בצאתם מהגלות · ולא ימנע טוב הגוים מהם: (ה׳) צבאות · אשרי מי שיבטח בך ולא ייאש לבו לאורך הגלות ויבטח בך כי תוציאהו מהגלות ותבנה בית מקדשך ותביאהו למקום שנכספו הנפשות אליו׃

לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל־חַטָּאתָם סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל־עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃ שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא אַתָּה תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ׃ אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל יְהוָה כִּי יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ

ואל

למנצח זה המזמור נאמר על גלות בבל או אחרים׃ (רצית) מתחנא על הגאול׳ בשלשה פסוקי׳ הראשונים ואחר כך זכר תפילת הגלות ואחר כך אמר כי שמע תפילתי כי האל מבטיח על הגאולה באמת · ויש מפרשים כאשר רצית בבית שני ונשאת עון עמך ואספת כל עברתך כן שובינו מגלות מדי · אמר רצית · כי כאשר רצית אותה זה כמה שנים עתה רצית אותם · שבת · פעל יוצא כאילו אמר השיבות · ויש מפרשים אותו ענין מנוחה וזהו דעת רבי יהודה חיוג · שבות · קרי ביו״ד וכתוב בו״ו ואחד הוא: (נשאת) כבר פירשתי טעם נשאת וכסית במזמור אשרי נשוי פשע כסוי חטאה: (מחרון) הוא מקור בתוספות נון כמו מחרות ואיננו כמו טוב מחרון אפיך כי אותו הוא שם סמוך לתלית אפך ואלו היה כמהו היה לו לומר שבת מחרון אפך אבל השיבות הוא פעל יוצא והפעול הוא אפך כאילו אמר השיבות אפך שלא יחרה׃ (שובנו) פירשתיו · אלהי ישעינו · כי ישענו תלוי בך ואתה תושיענו ולא אחר · והפר כעסך · שהיה עמנו זה כמה שנים · הפר אותו ובטל אותו: (הלעולם) איך אורך הגלות כל כך וכי לעולם תאנף בנו · תמשוך אפיך · כלומר תאריך אפך לדור ודור: (הלא) אתה כי אין ולא תן שיחיינו מתמותת הגלות · ואז עמך ישמחו בך: (הראנו) כי אם גברו עונינו אתה תעשה חסד עם הפושעים ולא תגמלם כפשעם ואותו החסד הראה אותו לנו · וישעך תתן לנו בגאול׳ הי׳וד: (אשמעה) אמר הנביא

אני

וְאֶל־חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ
קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן כָּבוֹד
בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק
וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק
מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם־יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב
וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ
וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃

אני שומע מה שדיבור היכל פעם ומה הוא מדבר כי ידבר
שלום אל עמו להוציאם מהגלות · ואל חסידיו וחסידי
אומות העולם שישובו לדת ישראל בסוף הגלות · ואל ישובו
לכסלה · ואל ישובו עוד לכסלות ולדרך רעה: (אך) אם
יהיו כל ישראל יראיו קרוב יהיה להם ישעו כי הגאולה
תלויה בתשובה · לשכון כבוד בארצנו · שנבא הגואל ישכון
הכבוד שם כמו שכתוב ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזוב
את עמי ישראל · ואמר כי אני ה׳ אלהי ישראל כא״כ אמר
זה על הכבוד שיהיה בבית המקדש: (חסד) או בעת
הגאולה שישכון הכבוד בבית המקדש יהיו חסד ואמת בפעל
כי יהיו כל ישראל עובדים את השם כדרך אמת ויהיה צדק
ושלום בעולם · נשקו · כלומר אחים ורעים כיון שיהיה
אמת וצדק בבני אדם יהיה להם מהאל יתברך חסד ושלום: (אמת) כשיהיו עושים בארץ המעשים טובים יהיה נשקף
עליהם צדק משמים כי הגזירות היורדות מן השמים הם לפי מעשה בני אדם בארץ (גם) כמו שיעשו הם הטוב גם השם
יתן הטוב להם והוא הגשם כמו שכתוב יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצכם בעתו · וארצנו תתן
יבולה · כי לא יעצר להם עוד הטוב: (צדק) כל איש יהלך לפניו צדק כלומר שיהיה הצדק נוכח עיניו תמיד · וישם
לדרך הצדק פעמיו · והכפל לצחות:

תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה־יְהוָה אָזְנְךָ
עֲנֵנִי כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃
שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע
עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ׃
חָנֵּנִי יְהוָה כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־
הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי־אֵלֶיךָ
אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי
טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃
הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל
תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי
תַעֲנֵנִי׃ אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין
כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ
לִשְׁמֶךָ׃ כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה
נפלאות

תפלה זה המזמור חברו דוד כשהיה בורח מפני
שאול · ואמר דוד תפלה זו לאל יתברך
שישמרהו ויושיעהו מיד מבקשי נפשו · ואמר כי עני ואביון
אני · הכפל לחזק · וקרא עצמו עני · כי עני היה באותן
המקומות שהיה הולך ולא היה לו ספוקו · אם לא שהיו
עוזרים אותו קרוביו ואנשי יהודה בסתר · או הימים אשר
היה עם אכיש שהיה מתפרנס משלל האויבים: (שמרה)
השי״ן נקרא בקמ״ץ ובגעיה עם הקמץ · להורות כי כן נקר׳
ולא בקמץ חטף והוא נגוי · יש תמהים איך קרא דוד עצמו
חסיד ואין בזה תימה כי חסיד היה עם האלהים ועם
האנשים אע״פ שלפעמים הוא חוטא לבו היה ישר ומתחרט בחטאו
ולא היה מתפאר אלא כנגד אויביו שהיו מרעים לו והוא איננו
מריע להם אבל מטיב להם והם שמחים לאידו והוא שמח
לטובותם וכן שאול שהיה רודפו הצילו פעמים וכן לאחר
אויביו היה מתחסד עמהם אם כן אין בזה תימה · הבוטח
אליך · כאילו אמר אתה אלהי הושע עבדך הבוטח אליך ·
ואליך · כמו הבוטח בך: (כל) היום · כלומר תמיד
כל היום כלומר קריאתי איננה לעזור אחר אלא אליך לפניך
קבוי: (שמח) נפש · שהוא ביגון ואנחה שמח אותה ·
נפש · אשא דרך תפילה בכל לב · או דרך תקוה ותוחלתי ·
(טוב) לכל הבריות כמו שכתוב טוב ה׳ לכל
וסלח לחטאים: (האזינה) תפילות רבות שאני
מתחנן לפניך: (כי) תענני לפניך אקראך ביום
צרתי כי ידעתי שתענני כי כל קורא אליך בלב שלם אתה
עונה כי אינך כאלהים אחרים שקוראי׳ להם עובדיהם ולא יענו לפניך אמר אמורין אין כמוך באלהים והאלהים הם השמש
והירח והכוכבים ועובדיהם סבורים שהם יכולים להציל הנועק והם אע״פ שיש להם ממשלה בתחתונים אינם [illegible]: (אין)
כמוך בהם · כי הם פעולים ואין בהם כח לעשות אלא כפי שהם ממונים · ואין במעשיהם כמעשיך כי הם אינם
עושים אלא כפי מצותיך: (כל) בזמן הזה יש איזה אומות טועים בעבודתם באלהים רבים · אבל יהיה סוף וזמן שכל הגוים
אשר עשית יכירו כי אתה עשית ויבואו וישתחוו לפניך כי יכירו כי אתה אדון הכל · ויכבדו לשמך · לא לשם ולאחר

שם

Digitized by Google

נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי
יְהוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי
לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־
לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי חַסְדְּךָ
גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל
תַּחְתִּיָּה׃ אֱלֹהִים זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת
עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃
וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי
וְחָנֵּנִי תְּנָה עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן
אֲמָתֶךָ׃ עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה
וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יְהוָה
עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי׃

וזה יהיה בזמן המשיחנו: (כי) יכירו או כולם כי אתה גדול על כל אלהים ואתה שעושה נפלאות כשיראו שתעשה נפלאות עם ישראל בגלות יאך אותם מביניהם אז יכירו כי אתה אלהים לבדך: (הורני) אף על פי שאני יודע כי אתה אלהים לבדך ודרך הקבלה ובמעט ידעתי אני מתחנן לפניך שתורני דרכיך ותוסיף לי ידיעה בחכמת יצירתיך וכי כולם עומדים בכחך וכשאדע ואת הידיע' שהיא חכמת הטבע אהלך באמתך שהיא חכמת האלהות ואמר אהלך. כלומר יהיה לי דרך ללכת בה אף על פי שלא אוכל להשיג דעתה אהלך בה ואשכילנה מעט מעט כפי שכל האדם. יחד לבבי ליראה שמך. שלא יהא לבי פונה אילך ואילך אלא יחד אותי ליראה שמך ולא אירא מבני אדם אלא שמך לבדך אירא: (אודך) ואז כשתיחד לבבי אליך אודך בכל לבי שלא יהיה מחלקת לבבי ומחשבתי לזולתך אלא בכל לבי אודך ואכבדה שמך לעולם: (כי) והדין עלי שאודך ואכבדה שמך כי חסדך גדול עלי ויתכן לפרשו על שעבר. שהצילו כמה פעמים מיד אויביו ומיד שאול שבקשו להרגו. ומשאול תחתיה פירוש הקבר. ובאומרו תחתיה הוא כפל הגזרה כי כל שאול הוא תחתיה אלא אמר תחתיה לרבות. ויש לפרש הפסוק על העתיד. והצלת כמו ותציל. ויש מפרשים משאול תחתיה. מדין גהינם: (אלהים) זדים קמו עלי הרודפים אחריו בזדון ולא מוכרים ואנוסים כי רבים היו שונאי דוד והיו רודפי' אותו ברצונם בזדון. ולא שמוך לנגדם. כלומר שקמו עלי ובקשו נפשי לא פחדו ממך שתשלם גמולם: (ואתה) האל רחום וחנון. שתרחם עלי. וחנון שתשיב לי ארך אפים. הם שחטאתי הארך אפיך לי ולא תענישני עד שאשוב בתשובה שלימ' לפניך ותסלח לי כי מדתך ארך אפים. וכן אתה רב חסד ואמת תרבה לי חסדך ואמתך. והאמת עם דוד הוא לקיים לו דברי המלוכ': (פנה) כאדם הפונה מעסקיו ונותן עיניו בדבר אחר. לבן אמתך. וזכר האם לפי שהיא עיקר הילד' כי גדול העובר בימי יצירתו בבטן האם הוא נשם מתגדל ונוצר ומן הקמח גם אחר יציאתו כיונק בשדי האם לפיכך טבע האם נקשר בבן יותר מטבע האב כי מעשי האדם בין לטוב בין לרע אע"פ שהם בבחירת האדם לפי למזגו יהיו מעשיו ויש בכך קצת ג"כ בטבע יצירתו. אמר אני עבדך. מפני פנים אחד שהרגלתי עצמי בעבודתך. ועוד כי היה בטבעי ג"כ כי אמי היה אמתך: (עשה) עמי אות לטובה וזו המלוכה והוא יהיה אות לטובה לשונאי כי אתה בחרת כי מאז | ויבושו כי יראו כי אתה עזרתני ונחמתני:

לִבְנֵי קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוּדָתוֹ
בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ׃ אֹהֵב יְהוָה
שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב׃
נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹהִים סֶלָה׃
אַזְכִּיר רַהַב וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת
וְצוֹר עִם כּוּשׁ זֶה יֻלַּד שָׁם׃ וּלְצִיּוֹן
יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד בָּהּ וְהוּא
יכוננה

לבני כבר פירשתי בתחיל' ספר השני טעם לבני קרח זה המזמור על שבח ציון חברו דוד ונתנו לבני קרח לשור' או חבר אותו על ענין' ופי' יסודתו יסודו הש' בהררי קדש שהם ירושלים. ואמר הררי ל' רבים כי הר ציון אחד והר המוריה שהוא הר הבית אחד ואו אמר כן כענין ההרים הסמוכי' לירושלי'. והזכיר ציון כי הוא מקום המלוכה ונכללת ירושלי': אהב אמר שערי לפי שהזקני' והחכמי' יושבי' בשערי' ואמר אע"פ שכל משכנות יעקב אוהב. אע"פ כן שערי ציון אוהב יותר לפי שהם החכמי' והמתעסקי' בעבוד' הש' ית': נכבדות מדובר' ביושבי' כך או פירושו מעלו' כבודו מדובר בך שאת מעולה על כל הארצו' בהרב' דברי' כי הישוב נחלק לשבע' חלקי' ובחלק האמצעי היא ירושל' והיא באמצ' היישוב לפיכ' אוירה טוב וממוסך מכל האויר' לבריאו' הגוף ולחכמ' כמו שאומר ע"כ יפה נוף משוש כל הארץ. עיר האלהי' סלה. כי האלהי' בחר לשכון כבודו שם: רהב הוא מצרים. וכן אמר כשאזכיר ליודעי המדינות הגדולות כגוי' לא אזכי' כמו שזכיתי ציון. ואמר ליודעי:

יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן׃ יְהוָה יִסְפֹּר בִּכְתוֹב
עַמִּים זֶה יֻלַּד־שָׁם סֶלָה׃ וְשָׁרִים
כְּחֹלְלִים כָּל־מַעְיָנַי בָּךְ׃

כמו ליודעי מעלת ציון. ויהיה ליודעי כמו ליודעים. יחס' הכינוי כנגד ציון או יהיה הכינוי כנגד המשור' ופירושו ליודעים ציון כמוני. זה יולד שם. בכל אלו המדינות הגדולות אם יהיה באחת מהם חכם: (ולציון) אבל לציון יאמר איש ואיש ילד בה חכמה חכמי' יוכל אדם לומר שילדו בה ותמיד. בכל מושבים ימצאו בה החכמים רבים וגדולים בעלי השם. והוא יכוננה עליון. כמו והוא עליון יכוננה כלומר האל שהוא עליון על הכל והוא יצר כל העולם. יצר וכונן במקום הזה לשבח על כל המקומות. או פירושו דרך תפלה העיר הזאת עליון יכוננה ויעמידה שנים רבות: (ה') יספור ענין כתיבה רוצה לומר כשיכתוב האל יתברך העמים שיהיו בהם מחכמי' שיאמרו עליהם זה יולד שם כתב זה המקום לשבח שיהיו שם חכמים רבים והכתיבה היא גזירתו ובא הפסוק הזה על דרך בהנחל עליון גוי' בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל: (ושרים) המשוררים והמחוללים כולם ישירו שבחך כי אני גם כן אעשה כל מעיני בך כלומר כל מחשבי לבי שלבי מקורו נובע עליך שירים. או פירוש מעיני עיוני והשגחתי בך. וכן כמחוללים. כמו חלק כחלק יאכלו כמו אלה כאלה. וכלם ישבו בך וישוררו בך. ומחוללים. הם המנגנים בחלילים:

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח לַמְנַצֵּחַ עַל־
מָחֲלַת לְעַנּוֹת מַשְׂכִּיל לְהֵימָן
הָאֶזְרָחִי׃ יְהוָה אֱלֹהֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם־
צָעַקְתִּי בַלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ
תְּפִלָּתִי הַטֵּה אָזְנְךָ לְרִנָּתִי׃
כִּי־שָׂבְעָה בְרָעוֹת נַפְשִׁי וְחַיַּי לִשְׁאוֹל
הִגִּיעוּ׃ נֶחְשַׁבְתִּי עִם יוֹרְדֵי בוֹר הָיִיתִי
כְּגֶבֶר אֵין־אֱיָל׃ בַּמֵּתִים חָפְשִׁי כְּמוֹ
חֲלָלִים שֹׁכְבֵי קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם
עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ׃ שַׁתַּנִי בְּבוֹר
תַּחְתִּיּוֹת בְּמַחֲשַׁכִּים בִּמְצֹלוֹת׃ עָלַי
סָמְכָה חֲמָתֶךָ וְכָל־מִשְׁבָּרֶיךָ עִנִּיתָ
סֶּלָה׃ הִרְחַקְתָּ מְיֻדָּעַי מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי
תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא וְלֹא אֵצֵא׃ עֵינִי
דָאֲבָה מִנִּי עֹנִי קְרָאתִיךָ יְהוָה בְּכָל־יוֹם
שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי׃ הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה־
פֶּלֶא אִם־רְפָאִים יָקוּמוּ יוֹדוּךָ סֶּלָה׃
הַיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן׃
הֲיִוָּדַע

שיר. כבר כתבנו כמה פעמים כי ענין פתיחת המזמורים לא נודע אבלנו היום כי היה על הנגונים ע"ש שזכיר ה' לדוד את כל עבותו. והמזמור הזה על לשון בני הגלות נאמר. ואמרו הימן האזרחי וכתבו לבני קרח לשורר. והימן זה אפשר שהוא הימן המשורר שהיה בן בנו של שמואל ולא ידענו למה קרא אותו האזרחי. ואפשר שהיה הימן שהיה מבני זרח בן יהודה לפיכך קראו אזרחי והיה מחכמי ישראל והוא הנזכר בפסוק ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע: (יום) צעקתי. הלילה גם כן יקרא יום. וכן ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים ומכת בכורים בלילה היתה: (לרנתי) פירוש לזעקתי. וכן ויעביר הרנה במחנה: (כי) שבעה. כי מלא הדבר הוא השבע. ופירוש ברעות. בצרות הגלות עד שאני קרוב למיתה וזהו וחיי לשאול הגיעו: (נחשבתי) בגלות כמו המתים יורדי הקבר כי אין כח להנצל מן המריעים לי: הייתי כגבור אין איל. הייתי כאיש אין לו כח: (במתים) טוב לי שאהיה עם המתים שאהיה חפשי ועתה אני עבד. כמו חללים שוכבי קבר. כי הנני עתה בגלות כמו חללים ששכבו בקבר ולא זכרתם עוד להקימם מעפרם. והמה מידך נגזרו. והמה החללים נגזרו מידך שנגזרה עליהם תמותה כן נגזרה עלי הגלות בלי תקומה: זולת זכרתם כמו תזכרם עבר במקום עתיד ולא יבטל זה תחיית המתים העתידה להיות כי הוא מדבר על טבע העולם כי המת לא יחיה לעולם בטבע וכן מה שאמר בזה המזמור הלמתים תעשה פלא אם רפאים יקומו סלה לא דבר אלא על הטבע: שתני שמתני בגלות שהוא בור תחתיות כלומר תחתיות יש בגלות כמו שאמרו רז"ל תרי כולהו איתנהו ביה. במחשכים במצולות דמה הגלות למקומות חשכים. וכן למצולות ים. ומלת במצולות בחלם הלי"ו: (סמכה) ענין הקרוב והסיבוב. וכל משבריך ענית סלה. ובכל משבריך עניתני. והמשברים. הם גלי הים הנקראים כן לפי שהם משתברים בעת ועת הים. ולפי שדמה עצמו שהוא במצולות ים לפיכך אמר משבריך: (הרחקת) יש מפרשים מיודעי על אומות העולם אחר אותם שהיו מיודעי כשהייתה בארצי עכשיו כשאני בגלות נעשו רחוקים ממני.

הֲיִוָּדַע בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ
נְשִׁיָּה: וַאֲנִי אֵלֶיךָ יְהוָה שִׁוַּעְתִּי
וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ: לָמָה יְהוָה
תִּזְנַח נַפְשִׁי תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי: עָנִי אֲנִי
וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי אֵמֶיךָ אָפוּנָה: עָלַי
עָבְרוּ חֲרוֹנֶךָ בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי: סַבּוּנִי
כַמַּיִם כָּל הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד:
הִרְחַקְתָּ מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי מַחְשָׁךְ:

ממני · ושתני להם תועבות · שהם מתעבים אותי ויש לפרש כי כל אחד מבני הגלות אומר על חבירו כי מרוב צרת הגלות ולא ישגיח אחד על צרת חבירו כי די בצרתו וכל אחד אומר כי אחיו וריעיו ומיודעיו רחוקים ממנו וכאילו הוא תועבות למו · כלוא ולא אצא · והנני כלוא שסגור בגלות ולא אצא ממנו : (דאבה) מן דאבון נפש כאילו אמר כלתה עוני מן העיני שאני בו ועיני תלויה אליך עד שכלתה וקראתיך בכל יום · ושטחתי אליך כפי · והנה לא תושיעני : (הלמתים) אם אם במות בגלות תעשה נגו פלא אחר כך · ואם רפאים והם המתים יקומו מקברם ויודוך · ואם לא תעשה פלא בעודנו בחיים ונודה לך על הנסים והנפלאות שתעשה עמנו מתי תעשה · אחר שבמות הרי הגוף המת לא ירגש ולא ידע ואין תקוה לו על דרך הטבע : (היסופר) ועוד כפל הדבר לחזק · ואבדון · הוא הקבר שהגוף אבד וכלה בו : (היודע) ועוד שילש הענין כדרך הנוהים והמתעקים שכופלים דבריהם כמה פעמים · בארץ נשיה · הוא הקבר · שהמתים נשכחים בו : ואני אליך · ואני בעוד שאני חי שועתי תמיד אליך · ובכל בקר ובקר תפלתי תקדמך כלומר כי תפלתי קודמת לכל עסק שיש לי : (למה) לא תחנים על דלותי · תסתיר פניך · שלא תענה אל שועתי ואל תפלתי : (מנער) מימי נעורי אני סובל זה העוני ואני גוע כלו' הולך ומת כאדם שמתגונה והולך · ואיכי פירש עולך שעלו מרוב צרותי ואע"פ שלא תושיעני אלא בכל עת אני נושא אימיך ונפחד שוך ופירוש אפונה מעניין כן אני מפחד תמיד ואומר פן יקרני כך וכך · ובכנה אפונה מילת פן ואפונ' כלע' ודונ' ש' : (בעותיך) שם · מן וסיון בנעת · צמתותני אין טעם להרבבה הואת והכנן כעיני כי נעלה בו בלת"ד עם כינוי הרבים לחזק הענין כמו ירקרק שהוא ירוק שבירוקים · כן נמ"ת ותכי ר"ל כרתו אותי כריתות רבות :
סבוני כמו שהמים סובבים בעולם כך בעותיך סבבוני · וכן הקיפו פירושו סיבבו וכפל הענין במלות שונות כמו שהוא במקומות רבים : הרחקת כמו שפירשתי כאילו מיודעי במקום חשך שלא אראה אותם : לאיתן אמרו רז"ל איתן זה אברהם אבינו · ולפי הפשט הוא הנזכר בספר מלכים ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והוא איתן בן זרח בן יהודה · והיה מחכמי ישראל ושיבר זה המזמור על הגלות ונסם עיקרו מלכות בית דוד ומדוע לא נמשכה כי היא קרן ישראל ובבא משיחנו יאסף הגלות לפיכך שם כל תלונתו על דבר המלך מזרע דוד :

מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי: חַסְדֵי יְהוָה
עוֹלָם אָשִׁירָה לְדֹר וָדֹר
אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי: כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם
חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם:
כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד
עַבְדִּי: עַד עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי לְדֹר
וָדוֹר כִּסְאֲךָ סֶלָה: וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ
יְהוָה אַף אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל קְדֹשִׁים:
כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה יִדְמֶה
לַיהוָה בִּבְנֵי אֵלִים: אֵל נַעֲרָץ

בסוד

חסדי החסד הוא גורם ההבטחה והאמונה אחר ההבטחה · ואמר אספר תהלות ה' ואמונתו בפירוש שיהיה נודע לעולם לדור ודור : אמרתי חשבתי כי לעולם יבנה החסד שעשה לדוד לתת לו המלכות לו ולבניו אחריו · וכמו השמים שתכין אמונתך בהם שלא תפסוק כי פירוש אמונה קיים כן תכין אמונת עם דוד ועם זרעו כל ימי עד : כרתי ואתה כן אמרת לדוד על ידי נתן הנביא ונוכחתי כסאו עד עולם וקראת אותי בחירי כמו שאמר ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל · נשבעתי כי דברי שנשבעתי עד עולם · ובניתי לדור דור · כמו שאמר נתן הנביא ובית יבנה לך · ובנין הבית הם הבנים ובנו הבנים : ויודו אמר אם אני מודה חסדך ואמונתך כן אני רואה השמים יודו פלאך והפלא הוא סובב הגלגלים תמיד תנועה שאין לו הפסק יורה על מכחינים ויודו כי כל כחם ממך היא · אף אמונתך · אף האמונה שהבינו להם היא נודע בקהל קדושי' והם המלאכי' כי בקיומ' יהי' קיום הגלגלי' והאמו' הוא קיו' והם קיימי' לעול' כי אינ' גוף ומקיימים השמים שהוא גוף : כי והם יודו ויאמרו כי מי בשחק יערוך לה' כמו שישבנו עובדיהם · והם השמי' ובכא' מודים כי אין בכל נבא השמים שיהיו לו ערך בכל ודמיון כנגד הש' יתברך הם בעצמ' מודים כי מהאל יתבר' יבא להם הבא

בְּסוֹד־קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל־כָּל־
סְבִיבָיו׃ יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־
כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ׃
אַתָּה מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו
אַתָּה תְשַׁבְּחֵם׃ אַתָּה דִכִּאתָ כֶחָלָל
רָהַב בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ׃
לְךָ שָׁמַיִם אַף לְךָ אָרֶץ תֵּבֵל
וּמְלֹאָהּ אַתָּה יְסַדְתָּם׃ צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה
בְרָאתָם תָּבוֹר וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ׃
לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם
יְמִינֶךָ׃ צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ
חֶסֶד וֶאֱמֶת יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ׃ אַשְׁרֵי
הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר־
פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן׃ בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל־
הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ׃ כִּי־תִפְאֶרֶת
עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרוּם קַרְנֵנוּ׃ כִּי
לַיהוָה מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ׃

אז

והפלא שהם מראים · ובני אלהים הם צבא השמים · ואלים הם המלאכים והצבא הם כנגים להם כי מסבתם היא תנועתם ומהלכם ומשפטם · ופירוש אלים · יכולים :
(נערץ) כמו נורא פירוש: שיעריצו ממנו וכן נקר' נורא שיראו ממנו · והוא נערץ ונורא בסוד המלאכי הקדושי' ופי' בסוד בחבר' ופי' רבה · מערכה רבה ויראה רבה יעריצו' על כל סביביו · על כל המלאכים שהם סביביו · כלו' משרתיו · והפסוק כפל בענין במלות שונות : (חסין) יה · חסין אינו סמוך אבל הוא מוכרת בשקל נגיד ופירושו חזק · ואמר יה כי הוא השם המורה על הווית העול' כולו כי הוא מאתו · וחסין מורה כי הוא קיום העולם אחר הוויתו כמו שנקראת קיי העולם · ואמונתך סביבותיך · כמו שאמר אמונתך בקהל קדושים · כי הקדושים המלאכים הם סביביו והם מעידים על אמונתיך כלומר על קיומם · ואמ' מי כמוך כלומ' בעליונים מי כמוך כי הם מעידים על עצמם כי קיומם מאתך שאתה קיים לעולם : (אתה) עד עתה דיבור העליונים כי הוא מושל עליהם ועתה מדבר על התחתונים הגאים והחזקים מן הברואים הנוראים · ופירוש גאות הים · שהמים גבוהים על הארץ כמו שפירשנו במזמור ל"ג · ואמר אתה מושל · כי המים בגאותם היה טבעם לגאות על הארץ והאל מושל עליהם ועבר אותם ושם להם חוק גבול · ופירוש בשוא גליו בהתרוממם והוא כמו כנשוא · חסר פ"א הפועל · אתה תשבחם · תשקיטם · ואיפשר שאמר זה על קריאת ים סוף · או אמר כי כן יעשה בכל זמן או פירושו בהתרומם גלי הים שידמה שיבאו לשוף ליבשה כשיגיעו לשפה תשקיטם' :
(דכאת) כתוב באלף במקום יו"ד · ככל זה הפסוק מוכיח כי על קריעת ים סוף אמר הפסוק אשר לפניו כי רהב הוא מצרים · אמר קריאת הים לישראל ואף על פי כן דכאת המצרים בתוכו כאלו היו חללים כי לא היה להם כח לנוס ולצאת מהים בעוד שהיה לטרפה · פזרת אויביך · כי הים מוציא השוטפים ומפזרם אל שפת הים · ולא תכף שטובעים ואתה בזרוע עוזך פזרת אויביך והקיא אותם הים תכף שטבעו כדי שיראום ישראל · (לך) עתה זכר בכלל העליונים והתחתונים · ואמר לך הם כי הם מודים וזה אע"פ שאינם בני שכל · וכן אמר הנה אף לך ארץ אף על פי שאינה בעל' שכל אמר כבני אדם שכמים מכירים ויודעי' שהארץ ומתולדותיה ומהבהמות ומהצומחות כי יש להם בורא ואתה הוא הבורא והרי הם כאילו הם מספרים ומודים כזה · תבל ומלואה · ארץ תקרא המיושבת ושאינה מיושבת והמיושבת תקרא תבל לפיכך אמר ומלואה · ומלוי שלה הם השוכני' בה בני אדם בהמות ועופות · אתה יסדתם · כמו היסוד שהוא קיום הבנין כן עשה האל יתברך במקומות הישוב דבר שהם קיום · היושבים כגון האילנות והעשבי' והירקות למאכל אדם ולמאכל בהמה שהם כמאכלי' במקומות הישוב וכן לשוב הים והנהרות העוברי' במקו' הישוב לתועלת בני אדם לעבור בם ממקו' למקו' ולצוד בם הדגי' לאכלו : (צפון) לפי דעתי כי זכר תבל ומלואה והוא ממורם לומר על קו השוה באורך העולם שהוא מיושב כולו מראש המזרח עד סוף מערב לפיכך אמר ומלואה שהוא מלא כולו · ואחר כך זכר צפון וימין שהוא לרוחב העול' ואינו מיושב כולו כי לפאת צפון כשאר הרבה מן העולם חרב מרוב הקרירות · ולפאת דרום יותר ויותר מפני החמימות · ומעט הוא היישוב בה וכולם מודים כי אתה בראתם החרב והיישוב · וזכר תבור וחרמון כי הם הרים גדולים וההרים מן הברואים הנוראים אשר בארץ וכן אמר יוצר הרי' כי הם הברואים הגדולים אשר בארץ · תבור כמו שאמר כי כתבור בהרים · כלומר שהוא נודע בהרים לאורכו ולגבהו · וכן חרמון הוא שניר הוא הר גבוה עד שימצא בו שלג אפילו בימות הקיץ · ואמר בשמך ירננו כאילו הם מספרים ומרננים ומעידים כי אתה בראתם והרואה אותם בותן שבח ורנה והודאה לאל היוצר אותם · והרי הם כאילו הם ירננו · לך זרוע עם גבורה · כי בכחך עומד הכל · וכן ומתחת זרועות עולם · תעוז ידך · והיא השמאלי' · תרום ימינך

אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר
שִׁוִּיתִי עֵזֶר עַל־גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר
מֵעָם׃ מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי בְּשֶׁמֶן
קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו׃ אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן
עִמּוֹ אַף־זְרוֹעִי תְאַמְּצֶנּוּ׃ לֹא
יַשִּׁא אוֹיֵב בּוֹ וּבֶן־עַוְלָה לֹא יְעַנֶּנּוּ׃
וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף׃
וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי תָּרוּם
קַרְנוֹ׃ וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת
יְמִינוֹ׃ הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה
אֵלִי וְצוּר יְשׁוּעָתִי׃ אַף־אָנִי
בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃
לְעוֹלָם אֶשְׁמוֹר־לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי
נֶאֱמֶנֶת לוֹ׃ וְשַׂמְתִּי לָעַד זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ
כִּימֵי שָׁמָיִם׃ אִם־יַעַזְבוּ
בָנָיו

ימינך · והנה שתיהם שוות בן בעוז ובגבורה וברוממות · וכן אמר על שתיהם ורועות עולם · צדק ומשפט · אמר סוכר העול׳ ואמר כי בכח השם עומד אמר כי קיום העול׳ שיהיה כמו שהוא קי״ לנצח ולא ישחת הוא צדק האל ומשפטו וחסד ואמת מאתו · והפסוק כפול בענין במלות שונות כי צדק וחסד אחד · ומשפט ואמת אחד · ויכון כסאך ויקדמו פניך אחד · כי הצדק והחסד הוא שעושה עם הברואים בהעמידו העולם על מכונו · והוא משפט ואמת מאתו לקיים דברי שאמר עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וחום׳ וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו · ואמר ולא אוסיף לקלל עוד את האדמה · ואמר לא אוסיף להכות את כל חי · ואמר זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם ובין כל נפש חיה לדורות עולם · ופירוש מכון כסאך · כמו המלך היושב על הכסא ורואה צרכי עמו ומנהיגים על המשפט · ופירוש ויקדמו פניך · כי תמיד הם מוכנים עמך בלי הפסק שאתה מנהיג את העולם על מנהגו תמיד · כי הקדוש הוא הוזמנת הדבר · כמו אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים · כי תקדמנו ברכות טוב · אשרי העם יודעי תרועה · בתחלת המזמור החל לזכיר חסד ואמת שהיה לו עם דוד · וזכר ונתן לו החסד והאמת שיש לו עם העולם כלומר כמו שהוא מקיים האמת עם העולם כן היה לו לקיי׳ האמ׳ עם דוד ועם ישרא׳ ואמ׳ אשרי העם יודעי תרועה׃ כלומר אשריהם ישראל כשהיה רצונך אליהם והיית מולך עליהם ואז היו יודעי תרועתך · כמו שכתוב ה׳ אלהיו עמו ותרועת מלך בו · וטעם התרועה כי במלחמה המתגברים על אשר כנגדם היו תוקעים ומריעי׳ להפחיד אשר כנגד׳ כמו שאנו רואים במלחמות הכתובות שהם תוקעים ומריעי׳ במצות האל יתעלה · וכן אמר וכי תבא מלחמה בארצכם והרעותם בחצוצרות · ובתרועת האל יתעלה אמר יריע אף יצריח על אויביו יתגבר · והוא ותרועת מלך בו · וזהו יודעי תרועה׃ (ה׳) באור פניך יהלכון · או שיו הולכים באור פניך ולא היו כבשלים כמו שהם עתה שהם הולכים בחשכה׃ (בשמך) יגילון · ואז יגילון בשמך כל היום · כלומר בזכור שמך · כי בשמך היו בוטחין ובצדקתך ירומו׃ (כי) תפארת עוזמו אתה · כי או היית אתה תפארת עוזם · כי לא היה להם עוז אלא מאתך ובעוזך היו מתפארי׳ על האויבי׳ ואז ברצונך תרום קרנינו · וקרי׳ תרום רוצה לומר ברצונך היתה רמה קרנינו · כמו רמה קרני בה׳ · ואע״פ שקרנינו כתיב בי״וד לשון רבים ותרום לשון יחיד פירושו כל קרן וקרן · רוצה לומר מלכי ישראל׃ (כי) לה׳ מגינינו הפסו׳ הוא כפול בענין במלות שונות · ומגינינו הוא מלכנו · והוא דוד המלך ושלמה והבאים אחריו מזרעו׃ ר״ל כי לה׳ הוא מלכנו · לפיכך היה מגלים ומתגבר על אויביו ופי׳ רם לה׳ המלך שהיה ירא את ה׳ · וכן מי לה׳ אלי׃ (אז) דברת · ומתי׳ היה זה · אז כשדברת בחזון לחסידך והוא שמואל הנביא · (ותאמר) שויתי עזר על גבור · אמרתי לו שויתי עזר ישראל על גבור והוא דוד · כמו שכתוב ואשלחך אל ישי בית הלחמי · כי ראיתי בבניו לי מלך׃ הרימותי בחור מעם כמו שכתוב וימשח אותו בקרב אחיו׃ (בחור) שהיה נבחר למלוכה · מצאתי דוד עבדי · כי אני יודע שהוא עבדי ולא אמצא כמוהו׃ בשמן קדשי · שנמשח בשמן המשחה שנקרא שמן משחת קדש · אשר ידי תכון עמו · תהיה נכונה עמו לעוזרו · לא ישא אויב בו · לא יהיה בו האויב כנושא בו שיקח ממנו ולא ישגבו בנופו · ואויב וכן עולה אחד׃ וכתותי כי אני אכתת מפניו צריו שלא יוכלו לשלוט בו׃ ואמונתי וחסדי החסד היה מתחלה כשנבחר בו למלך והאמ׳ אשר בקיי׳ לו דברו שהבטיחו להיות מלך הוא וזרעו עד עולם · ובשמי · שיהיה שמי בעזרתו כלו׳ כשיזכר שמי · והוא שמו ושמו הוא׃ ושמתי בים ידו · שיהיה לו כח ושולטנות באשר דרים בחוף הים ובעברי הנהרות כמו שמצאנו שחירם מלך צור שלח ומכתב לדוד דרך ים עצי ארזים וחרשי קיר וחרשי עצים · וכן אמר כי הביאו הצידוני׳ והצירי׳ עצי ארזי׳ לרוב לדוד · דרך ים היו מביאין לו · וכן בנהרו׳ מלכי ארם שהיו בעבר הנהר היו עולים לו מנח׳ דרך הנה׳ וכלי כסף וזהב ונחשת · וכן מה שלקח הוא מכל השיירות בעבר הנהר כשנלחם במלכי ארם · הוא יקראני · שיהיה צדק כי יודע ומכיר שהעוזר יבא לו

מאתו

בָּנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן׃ אִם־
חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֺתַי לֹא יִשְׁמֹרוּ׃
וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃
וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא־אֲשַׁקֵּר
בֶּאֱמוּנָתִי׃ לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא
שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה׃ אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי
בְקָדְשִׁי אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ זַרְעוֹ
לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃
כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן
סֶלָה׃ וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ
עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ נֵאַרְתָּה בְּרִית עַבְדֶּךָ
חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ פָּרַצְתָּ כָל־
גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃ שַׁסֻּהוּ
כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃
הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃
אַף־תָּשִׁיב צוּר חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ
בַּמִּלְחָמָה׃ הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ לָאָרֶץ
מִגַּרְתָּה׃ הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ
עליו

אותו: אף אני · בקמץ האלף אף על פי שאינו בהפסק · אבל הוא בהעמדת ובהארכת טעם · כי הוא בטרחא ויש לו לפעמים משפט הפסוק · וכן ברככני גם אני אני · וכן בתיבת אם אני לא אעבור אליך · אמר כמו שיקראני הוא אבי אף אני גם כן אקרא לו כן · ולא עוד אלא בכור שיש לו מעלה על שאר הבנים · כי הוא יהיה עליון על כל המלאכים · וכן כתוב וה' נתן פחדו על כל הגוים · לעולם · החסד שעשית עמו להקימו מלך אשמרנו לעולם · וכן בריתי שכרתי לו תהיה נאמנת לו שלא אשקר בבריתי:

ושמתי · במלכות אשים זרעו לעד · וכן כסאו כסא המלוכה שלו יהיה כימי השמים: אם יעזבו בניו תורתי · אם חקותי יחללו · הזכיר התורה והמשפטים והחוקים והמצות שאם לא ישמרו אותם כמו שכתוב בתורת משה :

ופקדתי · וכן אמר לו על ידי נתן הנביא אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם · כמו שייסר האב הבן בשבט כמו שכתוב אם תכנו בשבט לא ימות · ואומ' ואל המיתו אל תשא נפשך · כן אמר שייסר ויוכיח החוטא מבניו בנגעים ובחלאים ובשבט · והוא שיתכנו כ"ד אויביו לא שיסיר המלוכה ממנו זה הוא · וחסדי לא אפיר · לא אפיר מעמו · המלוכה הוא החסד · ואף על פי שהוא יפר בריתי שלא ישמור מצותי אני לא אפיר חסדי ולא אשקר באמונתי · כי בכל זמן יהיה בבניו מלך: לא אחלל בריתי · אף על פי שהוא חלל חוקותי ולא שמר מצותי :

אחת נשבעתי בקדשי · כלומר היא השבועה שלא תשכח: בקדשי · בקדושתי נשבעתי זה · אם לדוד אכזב · טעם אם כי כן לשבוע' אם אעשה כן וכן יהיה כך וכן וכן אם יבואון אל מנוחתי · אם יבואו אל הארץ אשר נשבעתה לאבותם: זרעו לעולם יהיה · במלוכה וכסאו כשמש נגדי · כמו שהשמש שהוא קיים לעולם · כן זרעו במלוכה יהיה קיים לעולם וכן לפני שמש יכון שמו שפירושו כל זמן שהשמש קיים · ואם תפרש כשמש שיהיה בהיר ומאיר כשמש יהיה על שטופים מבניו · כירח כמו שפעמים אפל ופעמים מאיר כן יהיה זרעו כשיהיו טובים יהיו מאירים כשיהיו רעים יהיו אפלים ומכל וכל לא תפסוק המלכות כמו שהירח לא יפסוק כן מאיר כן אבל לא יפסוק · ועד בשחק נאמן סלה · הירח הוא עד נאמן בשחק על זרע דוד כי כן אמר לו האל שיהיה זרעו כירח · ואתה המשוררים ברוח הקדש כאומרו · והמשורר תמה לאורך הגלות והוא לא אמר שעבר האל יתברך על שבועתו אבל תמה לפי שארך כל כך אמר והלא אתה נשבעתה לו ויהיה זה שידמה שנפסק המלכות עד שכמעט כאלו אין בגאולה · ואמר המשורר דרך תמיה איך יהיה השכחת הגדולה הזאת והקצף הגדול הזה וגם משה אמר זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך אמר איך תעשה זה שהרי נשבעת · וישעיהו הנביא אמר למה תתענו ה' מדרכיך ואליהו אמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית · ואמר כי כולם לא אמרו אלא על דרך דמיון עם משיחך עם דוד שהיה משיחך נתיתה אותו למושסו ידמה שהפכת עמו האהב' לעברה שפסקת המלכות מזרעו ·

נארת ברית שכרת לו השחת אותו · ענין השחת וגם הנזר אשר על ראשו חללת אותו והשלכת אותו לארץ · פרצת הגדירות · שלא נתת אות להרע לו פרצת אותם הגדרות והמבצרים ושמתם מחתה וכתנו שסוהו · שסוהו כמו בוזזוהו כיון שלא היה לו גדר ולא מבצר שסוהו עוברי דרך · היה חרפה לשכניו הפך מה שהיו השכנים עבדים לו · כלומר המלכים אשר היו סביבותיו · הרימות · הפך אף זרועו תאמצנו · השמחת כל אויביו · נתת להם שמחה הפך שהיה פחדו ויראתו עליהם · אף תשיב צור חרבו · הפך וכתותי מפניו צריו · וצור חרבו פירוש חדוד חרבו והוא הפך · כמו ותולעת שני · שהיה תולעת ולא הקימותו · לא היה לו תקומה בפני צריו · מטהרו · ובנתו · והוא מלכות שהיה לו והנם ט"ית מטהרו לתפארת הקריאה · וכא גם כן הטי"ת בקמץ חטף לתפארת · ומטהרו הם הודות · מגרתה · כמו תרגום ויפול רוכבו אחור ויתגר רוכביהון: הקצרות ימי עלומיו הם ימי המלכו כמו ימי האדם בנעורים בגוף ויש ·

הזקנה

עָלָיו בּוּשָׁה סֶלָה׃ עַד־מָה יְהוָה תִּסָּתֵר
לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃ זְכָר־
אֲנִי מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־
בְּנֵי־אָדָם׃ מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה־
מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל סֶלָה׃ אַיֵּה
חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד
בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ
שְׂאֵתִי בְחֵיקִי כָּל־רַבִּים עַמִּים׃ אֲשֶׁר
חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ יְהוָה אֲשֶׁר חֵרְפוּ עִקְּבוֹת
מְשִׁיחֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃

הזקנה הם ימי הרעה ואמר כי ימי המלכות היו קצרים וימי הרעה שהם ימי הגלות הם ארוכים׳ העטית עליו בושה׳ שהוא בוש מההבטחה שהבטחתו ואומרים שאין לו תועלת עוד והנה הוא בוש עמהם: (עד) מה׳ כאילו אין אתה רואה בצרת הגלות: (זכור) ידבר על לשון אשר הוא יודע חלד בגלותו אמר כי הוא מפחד מהמיתה ולא יראה הישועה ואולי לא יגיע כן מיתין והנה כפסקה המלכות או בכל דור ודור יתאוה פי שהוא יודע לור שתהי׳ בימיו הישועה ויהיה הוא המלך המשיח ואמר זכר אני מה אני בעולם כי מעט הוא חיי האדם׳ ואזכור על מה שוא בראת כל בני אדם כי לתמותה בראת אותם הקיים שוא והבל: (מי) כי אין אדם בעולם שיחיה ולא יראה מות ושיוכל להמלט נפשו מיד שאול: (איה) חסדיך׳ והם מה שנשבעת לדוד באמונתך׳ ואיה הם עתה שתעזבנו: (זכור) החרפה שאומרים שאין לנו עוד תשועה׳ שאתי בחיקי כל רבים עמים׳ שאני נושא חרפתי בחיקי חרפת כל עמים רבים שיתרפוני ואמר זה כל אחד מבני הגלות׳ ורבים עמים כמו הפוך עמים רבים: (אשר) ומה חרפו עקבות משיחך התאחרות משיחך שמתאחר לבא ואומרים שלא יבא לעולם׳ וכן לא יעקבם׳ כי עקב הוא אחרית הגוף וסופו: (ברוך) דברי המשורר ראה ברוח הקדש שיבת הגלות ונתן הודאה לאל יתברך׳ או מחבר הספר אמר כן בתכלית הספר תודה לאל יתברך׳ כמו שכותבים הסופרי׳ בהשלימם ספר וכבר פירשנו הפסוק בתכלית הספר הראשון:

תהלים ליום חמישי צ

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי
מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר
וָדֹר׃ בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ
וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃
תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־
אָדָם׃ כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם
אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה׃
זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃
בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ׃
כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃
שַׁתָּה עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר
פָּנֶיךָ׃ כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ

שנינו

תפלה תפלה זו מצאה דוד כתובה והיתה קבלה אצלם שהיתה למשה רבינו וכתבה בספרו זה וזכר בו מקולשת האדם ומקיצור ימיו ומתפלל שלא יעניׄשהו הבורא כפי מעשיו׳ איש האלהים׳ שהיה נביא׳ מעון׳ פירושו מקום ומחסה׳ שהוא מקומו של עולם וכן אמר על לשון ישראל בכל הדורות היית לנו מקום ומחסה: בטרם וכר הארץ ולא זכר השמים לפי שרוצה לדבר על בן אדם שיעמוד מעט בעולם לפיכך דבר על הארץ שלא יעמדו אנשיה אף על פי שיעמדו מיניה אבל השמים גם אנשיהם עומדים׳ וזכר ההרים שהם עומדים יותר משאר חלקי הארץ׳ ואמר ילדו כי היסודות הולידום במצות האל יתברך׳ ותחולל ארץ ותבל׳ פירושו ובטרם שחוללת ארץ ותבל׳ והארץ היא המיושבת ושאינה מיושבת׳ וכשזוכר אותה עם תבל היא שאינה מיושבת גם רמז בזה כי נולדת ההרים כהיתה הארץ׳ ומעולם׳ פירושו מטרם שהיה העולם׳ ופירוש אל׳ יכול: (תשב) עד היותו דכא כימי הזקנה׳ כלומר לא יועילו חוקו כימי בחורותיו כי אתה תשיבנו דכא׳ ותאמר שובו בני אדם׳ שישובו בני אדם בתשובה ועל ידי היסורים אומר להם כי הם כשלוקים: (כי) ואמרת לנו גם כן מה הם חייך׳ כי אילו יראה בעיניך ותחשב שתחי׳ אלף שנים מה שלא חיה האדם הראשון כאין הם כיון שסופו למות לפיכך אל תתגאה בחייך אם תאריך ימים כי כולם יחשבו כיום אתמול שעבר או כמו אשמורה אחת מאשמורות הלילה כי כולם עמל ואון ורבותינו זכרונם לברכה פירשו בעיניך כנגד האל יתברך ואמרו יומו של הקב״ה הוא אלף שנים ר״ל כי אלף שנים אינם נחשבים לו אלא כיום אחד: (זרמתם) כנגד האל יתברך דבר המשורר׳

שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה׃ יְמֵי־שְׁנוֹתֵינוּ
בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים
שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי־גָז חִישׁ
וַנָּעֻפָה׃ מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ
עֶבְרָתֶךָ׃ לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא
לְבַב חָכְמָה׃ שׁוּבָה יְהוָה עַד־מָתָי
וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר
חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ׃
שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃
יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־
בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי נֹעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ
כּוֹנְנֵהוּ׃

ואמר ורמתם שכל בני אדם כורם ימים שהולך ושוטף במהרה או יהיה כמו השינה ר"ל כמו החלום בשינה כי בהקיץ אין מדברי החלום כלום · בבקר כחציר יחלוף · כמו החציר כן יחלוף ויעבור במהרה אפילו בבקר כלומר שימות בימי הנעורים כמו החציר שהוא רטוב לפני שמש ובבקר בלאת השמש עליו ייבש: (יחלף) זה מן לשון אם · יכרת ועוד יחליף יחליפו כח ענין התחדשות · אמר אם בבקר יציץ וחלף כלומר פעמים יהיה עליו ושקם לערב שהוא הזקנה ימולל ויבש כמו החציר אם יהיה בו כח רטיבות בבקר שהשמש אין בו כח החמימות כל כך לערב ימולל ויבש שהכתה אותו כל היום השמש · ימולל מבנין פועל מרובע והוא פועל עומד ועניינו יכרת: (כי) עתה ידבר על לשון הגלות אמר כל אדם הוא הבל אפילו אותם שהם בשלוה כל שכן אנחנו בגלות באפך שאספת בנו על עונותינו · והפסוק כפול בענין במלות שונות: (שתה) משפטו שתה ושת"ין לת"ד הפועל בבלעת כדגש ת"ו הנמנא · והוא כתוב בלא ה"א וקרי בה"א ואחד הוא בענין כי הנה שאמר הקמץ פעם כתוב פעם אינו כתוב והחל' מלרע שלא כימבב · והטעם כתבנו בספר מכלול בספר הדקדוק ממנו · אמר שתה עונותינו לנגדך · כלומר שתראם תמיד ותעניש עליהם · עלומנו למאור פניך · עלומנו חסר יו"ד הרבוי או לשון יחיד ופירושו ענין הנעלם הוא למאור פניך כי אין נסתר לך כי הכל הוא מאור פניך · ויש מפרשי' עלומינו · חטא נעורינו · ולזה הפירוש יהיה חסר יו"ד הרבים · כי לא נמצא עלומים נעורים וזקונים בלשון יחיד: כי כי לא היו בהם ימי טובה אלא כלם פנו בעברתך · כלינו שנינו כמו הגה · אמר כלינו שהוא פועל יוצא לומר כי אנחנו גורמים הכליון בעונינו · והגה · הדבור היוצא מן הפה חלף במהרה כן שנינו חלפו במהרה: (ימי) משה רבינו דבר על הרוב אמר על קצור הימים שמתלונן כל דור ודור בגלות כי ימינו קצרים ולא נוכל לראות הישועה אם לא תקרב הגאולה · ואם בגבורות שמונים שנה · נמצא ביהם מעט מן המעט · ורהבם עמל ואון · רוב הימים והוא מקור או שם · כלומר אפילו מי שיהיה ימיו בשלוה · עמל ואון הם כי לא יאריכו לו הימים · כי גז חיש ונעופה · סר רוב הימים ההם במקרה · ונעופה · אל הקבר · כלומר נלך שם במהרה כעוף · גז ענינו סר ממקומו · והוא פועל עומד: (מי) מי יוכל להשמר מאפך · וכיה הוא עוז אפך כי אנחנו רואים כיכמו שיראתך באדם כן עברתך בו · כלומר כל מה שיראוך יותר עליו תביא עברתך · כשיחטא מעט וכן אמר על בני אהרן בקרובי אקדש: (למנות) למנין ימינו כמה הם שנודעים לך כן הודיע אותם לנו ונאו נביא לבב חכמה כלומר נביא חכמה בלבנו ונשתדל יותר בחכמה כשנדע קצנו ויתכן לפרש כי על הגלות אמר כי דברי דניאל סתומים הם וגם המלאך אמר לו שיסתום מה שהיה מבין ממנו · ואמר הודיעני מתי יבא הנביא לישראל כמו שכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא כי או יהיה לנו לבב חכמה כמו שכתוב: (שובה) טעמו מלרע אמר שובה אלינו עד מתי תוכיחנו והנחם על עבדיך הנחם עליהם כי כבר נשאו עונם: שבענו עת הישוע' יקרא בקר ואור · בכל ימינו · כי לא תהיה עוד צרה · שמחנו · אינו אומר כמנין הימים שעניתנו כמו שאמר הדרש כי ימי הישועה כימי הגלות ואחר כך יקרב העולם אלא אומר כמו שעניתנו אלו הימים והראיתנו בהם רעה כן תשמחנו לעולם: פעלך פועל הישועה · על בניהם · שיראו האבות והבנים הישועה בכל דור ודור · ותשמחנו' זה האבות שהישועה שעתידה להראות בימי בניהם תקרב ותהיה בימיהם ויבאו האבות והבנים יחדיו: (ויהי) או בימי הישועה יהיה מעשה ידינו נכון · וכפל הפסוק לחזק:

יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃
אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי
אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ כִּי הוּא יַצִּילְךָ
מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ
לָךְ

יושב לא נזכר בזה המזמור שם המשורר לפיכך אמרו בדרש כי משה רבינו שיבר כל אלו המזמורים שהם אחד עשר מזמורים שלא נזכר שם המשורר עד לדוד מזמור כנגד אחד עשר שבטים שבירך · תפילה למשה כנגד ראובן · כאן כתוב תשוב אנוש עד דכא וכאן כתו' יחי ראובן ואל ימות · יושב בסתר עליון · כנגד שבט לוי שהיה מתלונן בעזרות · מזמור שיר ליום השבת טוב להודות כנגד שבט יהודה

לְךָ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה
אֲמִתּוֹ׃ לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ
יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב
יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה
מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ
תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ כִּי־אַתָּה
יְהֹוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־
תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב
בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ
בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃ עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־
תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃ עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן
תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי
חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃
יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ־אָנֹכִי בְצָרָה
אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים
אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי׃

יהודה הפעם אודה את ה׳ · ה׳ מלך גאות לבש · כנגד שבט בנימין שהוא בא בגללו של מלכו של עולם שנאמר חופף עליו כל היום · אל נקמות ה׳ כנגד שבט גד שיצא ממנו אליהו ז״ל שעתיד לעשות נקמות באויבי השם · לכו נרננה · כנגד שבט של יששכר שהיה עוסק ברננה של תורה · אר״יבל עד כאן שמעתי מכאן ואילך לא כנגד עצמך · אמר דרך קריאה כנגד המספיד · שהוא יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן · אני אומר לך בעבור ה׳ שהוא מחסי ומצודתי והוא אלהי שאבטח בו · אני אומר לך ואבטיחך בעבורו כי הוא יצילך מפח יקוש ונומר אם תבטח בו · ולמ״ד לה׳ כמו בעבור כמו אמרי לי אחי הוא · יצילך · כמו שהצילוני שבטחתי בו · יקוש · תואר במקום פועל · ור״ל מפח הלוכד · הוות · שברון : (באברתו) יסך לך · מפגעי הזמן שלא יגיעו בך · צנה וסוחרה · כלי מגן הוא · והסוחרה הוא עגול׳ בתכונתה · ואמתו · שהבטיח כל הבוטח בו · תהיה לך בצנה וסוחרה שתגן עליך : (לא) קורת הזמן ופגעיו הם כחיצים יעופו ויבואו פתאום על האדם ביום ובלילה · ואמר לילה · כי מפני בדידו׳ הליל׳ אדם ההולך יחידי או שוכן יחידי מתפחד· ויתאר העיפה לחץ מפני מהירות מרוצתו גם מפני האברים שנותנים בראשו : באפל בלילה מפני הקרירות · ובצהרי׳ · מפני החמימות · וקטב · כמו אהי קטבך שאול · ישוד כשורק כמו בשולם · וכן ירון ישמח : יפול במלחמה שילחמו בני אדם אלה עם אלה תעבור דרך כי יה׳ בשלום ותראה שיפלו במלחמה משמאלך ומימינך · או פירושו על הדבר שיפלו בני אדם בעת הדבר מימינך ומשמאלך ואליך לא יגש הדבר :
רק אתה תראה מות הרשעים שלא ישבו בסתר עליון כמוך ואתה תהיה בשלום : (כי) דברי המשורר לספיד כל זה השלום יהיה לך לפי שאתה שמת מעונך ה׳ עליון שהוא מחסי גם כן : לא תאונה · לא תזדמן באהלך נך ובאסמך ובביך : כי מלאכיו יצוה לך לשמרך · לך בעבורך · יצוה מלאכיו בעבורך שישמרוך בכל אשר תלך · פן תגוף · פועל עומד כמו תתנגף או הת״ו לנכנד האדם והוא פועל יוצא · אמר תהיה כל כך מוגלם שיראה בעיניך כאילו המלאכי׳ ישאוך שלא תתנגף באבן כמו שאמר כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך · וכן אמר על שחל ופתן תדרוך ולא יזיקך : כי האל אמר עליך כי בי חשק ואפלטהו ואשגבהו בעבור שידע שמי אהיה לו מפלט ומשגב שלא יגע בו שום מזיק · וידיעת שם המפורש שהוא בן ארבע אותיות היא אהבת האל יתברך והיא השכינה שליוה שיוכל כל אדם להשיג בעודנו גוף : יקראני בכל עת שיקראני אענהו ואם ידמן במקום צרה לא יפחד כי אהיה עמו ואחלצהו מצרה שלא יגיע לו שום נזק · ואכבדהו · אתן לו חן וכבוד בעיני כל אדם : ארך ימים · בעולם הזה אשביעהו אורך ימים · ובעולם הבא · אראהו בישועתי · שתהיה נפשו נושעת לפני או כולו לעולם הבא · או פירוש בישועתי · ימי הישועה בבא אלך הפסוק כלומר אם ימות זה המספיד אראהו בישועתי כשאושיע ישראל מהגלות כי אחייהו בתחיית המתים שתהיה בעת הישועה · וראה והבן כי כל זה המזמור שהוא בהבטחת המספיד אינו כולו אלא בהגלת הנזיקים וכן קראוהו רבותינו ז״ל שיר של פגעים · וזה סוד גדול למשכילים :

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב
לְהֹדוֹת לַיהֹוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ
עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ
בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי

מזמור ביום השבת היו אומרי׳ זה המזמור בבית המקד׳ · ויש במזמור מעין שבת כמו שנפרש : טוב יום השבת טוב להודות בו לה׳ משאר ימי השבוע כי האדם פנוי בו מעסקי העולם ונשמתו זכה מטרדת הגוף ומתעסקת בחכמה ובעבודת האלהים · וטוב לזמר לשמך עליון כי הנשמ׳ העליונה תמצא מקום לשבח לך שאתה עליון : להגיד ביום ובלילה

הגיון

הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ
יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ
בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת׃
בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל
פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד׃ וְאַתָּה
מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ
יְהוָה כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל
פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי
בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים
עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק
כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃
שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ
יַפְרִיחוּ׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים
וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְהוָה צוּרִי
וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ׃

יהוה

תלילה עלינו להגיד החסד שעשית עמנו שנתת לנו יום השבת למנוחה והאמונה שתקיים חסדך לנו בכל עת · ואחד מן החסדים הוא שעשית לנו יום השבת · וכשנבא להגיד חסדך נזכור זה החסד · וטעם בבקר כי כל ימי השבוע כשיקום אדם בבקר ילך לעבודתו ובזה הבקר יקום למנוחה ולענג הגוף והנשמה ואז יזכור חסד האל · ויפה טעם בלילות לשון רבים כי כל הלילות אפילו לילות ימי השבוע הם פנויים יותר מהימים להגיד חסד ה' ואמונתו ואמר בלילות עבור ליל שבת וליל מוצאי שבת שהם לילי מנוחה כי לא יצא אדם למלאכתו עד הבקר ברור: (עלי) עשרי כנגד נפש ובכלי הניגון · ועשור · הוא כלי הניגון שיש בו עשרה יתרים · והגיון · הוא נועם השיר באומרים אותו על הכינור: (כי) שמחתני · בהתבונני בפעליך ובמעשה ידיך שהוא העולם ואמר כי ביום השבת שיש לי פנאי להתבונן בו או אשמח והוא חכמת הטבע · וכשאתבונן בה ואשיג ממנה מה שאשיג אשמח וארנן בלבי · והו דבר כל חכם וחכם שמתבונן במעשה הא-ל לפי כך אמר שמחתני ארנן לשון יחיד: (מה) כשאני מתבונן בהם אני מכיר כי גדולים הם וגבוהים להשיג אל הפליאות · וכן עמקו מחשבותיך · שלא נגלו לחכמים טעמי העולם בשאלות קשות שיש בעניני העולם למה היה כך ולא היה כך · ואחת מן השאלות היא למה ברא הא-ל העולם היום כך וכך שנים ולא בראו הא-ל קודם לכן והתשובה בזאת השאלה ובזולתה כך גזרה חכמתו ואנחנו לא ידענו דעתו ומחשבותיו למה עמקו למטה וגדלו למעלה: (איש) זה הפסוק קשור למעלה · למה שאמר עמקו מחשבותיך אמר כל איש בער וכסיל הוא שלא ידע ולא יבין ואת מה שאמר לדעת פעליך · וקשור למטה ממנו: (איש) בער לא ידע · בפרוח רשעים כמו עשב · כלומר שיצליחו בעולם הזה · אבל החכמים ידעו כי הוא להשמדם עדי עד כלומר שלא יהיה להם חלק לעולם הבא שהוא עדי עד והצלחה הוא שכר מעט מעשים הטובים שעשו בעולם הזה משלם להם שכרם בעולם הזה כדי שיאבדו לעולם הבא בשכר מעשי' הרעי' שהם רבים ויש לפרשו גם כן שיהיה דבק למטה · ופירושו כטעם הראשון כי כל איש בער וכסיל לא יבין לדעת הצלחת הרשע' בעולם הזה וצרת צדיקים בעולם הזה כי אע"פ שאמר להשמדם עדי עד עוד נשארו שאלות קשות בזה הענין: (בפרוח) הטעם שתבא להם הצלחה מהרה · והמשילם לעשב שיצמח גם כן מהרה · אבל הצדיקים אמר כתמר וכארז: (ואתה) אע"פ שהרשעים מצליחין אל יאמר אדם כי אין משגיח ורואה כמו שאומרים קצת מחוסרי אמנה אין זה כמו שהם אומרים אבל הוא משגיח ורואה · אבל תמהים בזה רוב העולם לפיכך אמר ואתה מרום לעולם ה' כלומר אתה רואה הכל · והנה יבא עת שיגיע לכל אחד כפי מעשיהם: (כי) הנה תבא עת שאויביך ה' יאבדו · והנפל לחוק · והצדיקים ישישו ויפרחו ויעלו בכבוד וזהו שאמר: (ותרם) דבר המשורר על לשון כל צדיק וצדיק שיראה הרשעים אויבי השם אשר יאבדו ויתפרדו והוא יודה לא-ל · על הטובה שנתן לו ויאמר ותרם כראם קרני · הרימות קרני כקרני ראם · בלותי בשמן רענן · מן בלולה בשמן והוא פועל עומד כאלו אמר נבללתי · או הוא פועל יוצא ופירושו בלותי ראשי · ופי' רענן לח ודשן והוא דרך משל על רוב הטובה והתענוג: (בשורי) כמו בשוררי · שפירושו אויבי שמביטים לרעה · ומלת בשורי תואר ובא בשורק כמו בקלך קומים · וטעם ותבט · תשמענה · כלומר ראתה בהם עיני ושמעה מהם אזני מה שחפצתי: (צדיק) המשילו לתמר ולארז לפי שהם גבוהים מכל האילנות ואמר בלבנון שהוא יער בארץ ישראל דבר על ההוה · ישגה · יגדל ויפרח ועל רוב הגידול יאמר ישגה · שהוא ענין הריבוי שהוא כמו שגיא כח שפירושו רב כח · וכן תרגום רב · סגיא: (שתולים) לפי שדמה הצדיקים לעצים אמר שתולים במקום טוב והוא בבית ה' בחצרות אלהינו כלומר שתהיה ישיבתם שם תמיד כי שם יהיו החכמים והמורים ואז בימות המשיח שיכרתו הרשעים וישארו הצדיקים · כולם יהיו עוסקים בחכמה לדעת את השם · ושם יפריחו · כלומר יצליחו ויגדלו בחכמה · ואמר בבית ואמר בחצרות כי הכהנים והלוים בבית וישראל בחצרות: (עוד) בימות המשיח יהיו ישראל ארוכים · והימים שהם ימי הזקנה בעולם הזה לא יהיה כמו ימי הנערות ויהיו כמו

בערים

מעריס שינדלו וירנו ויהיו דשנים ורעננים הפך הזקנים: (להגיד) או יגידו כי ישר השם· כי בזמן הזה לנות בני אדם פוספים במעשי האל בראותם שלות הרשעים ויסורי הצדיקים· ובזמן העתיד כבא המשיח ירפו ויתלבנו וישארו ככסף מוזקק ולא יהיה עוד שלוה לרשעים ולא צרה לצדיקים ואז יודו כל העולם כי ישר ה' וצורי כי אני בוטח בו· ואמר המשורר כי יאמרו הכל כי לא עולתה בו וכל מעשהו באמונה ואז בשתרבה דעת בני אדם יגלה זה הסוד למה היה כן בעולם הזה שלוה לרשעים וצרה לצדיקים· וכתוב עלתה בלא וי"ו וקרי עולתה וזה בנין אחד· אף שהכתוב על דרך כמו הענין הנעלם· ואף בזה השורש בלא מהם עלמה הו"ו במו ועולתה קפנה פ"ס· והקרי כמשפט זה השורש שהוא בו"ו:

יְהֹוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהֹוָה עֹז
הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־
תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה:
נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְהֹוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם
יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם
רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם
יְהֹוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ
נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהֹוָה לְאֹרֶךְ יָמִים:

יהוה כל אלה המזמורים עד לדוד מזמור הם עתידים על ימות המשיח וכאשר השלים בזה המזמור· כי או יכירו כל העולם כי הוא מלך על הכל ולא יתנשא בני אדם לפניו כמו שאמ' נבוכד נצר אעלה על במותי עב אדמ' לעליון ושאר מלכים· ואז יכירו הכל כי לא ילבש מלכות גאות כי אם האל לבדו ולו לבדו המלוכה· ואז יתאזר עוז ותכון תבל בל תמוט כי לא יהיו שם עוד מרגיזי הארץ כי לא תהיה עוד מלחמה: (נכון) או יכירו כי נכון כסא מלכותך מאז ומעולם אתה· כלומר קודם העולם· ואתה בראת העולם: (נהרות) הוא משל על גוג ומגוג ועל המלכים שיתקבצו להלחם על ירושלים כנהרות שוטפים שנותנים קולם כדרכם כן הם יתנו קולם והמון רב· ואמר כי המלכיות ההם ישאו קולם וישאו דכים על ישראל· ופיר' דכים· ענין שבר· כמו תגלגה עצמות דכית: (מקולות) כי ישאו קולם יותר מקולות מים רבים אדירים· משברי ים ויותר אדירים ממשברי ים אדיר במרום ה'· ואם יהיו אדירים· ה' במרום אדיר הוא עליהם ויפילם וישפילם:
עדתיך הם הדברים הכתובים על ידי נביאיך המעידים על מלכותך יתקיימו או מאד· ואמר מאד· כלומר שלא יהיה לשום אדם ספק בלבו או בזה· לביתך נאוה· הא"לף מובלעת בשטף פתח והשאר כמה בהם הא"לף· אמר לביתך יהיה יפה ונאה קדש לאורך ימים שלא יחרב עוד· ה'· הוא לשון קריאה ויש לפרש נאוה תאוה ושפק. כלומר שכל אדם יתאוה וישפק לביתך שהוא קדש לאורך ימים:

אֵל־נְקָמוֹת יְהֹוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ:
הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל
עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְהֹוָה עַד־
מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק
יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְהֹוָה
יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ
וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ
וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם
וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן
הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט:
הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם
דָּעַת: יְהֹוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי־הֵמָּה
הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ
ומתורתך

אל מתפלל לקרב הגאולה שבגלל ולקחת או נקמה מהרשעים כי כן הבטיח בדברי הנביאים· ואמר אל· כלומר אתה יכול על הנקמות· הופיע· הגלה עלינו וקח נקמתך מהם: הנשא· כמו שאמרת על ידי נביאך עתה ארומם עתה אנשא· כלומר שיכירו הגוים כי אתה רם ונשא ותשיב עליהם גמול מעשיהם· עד מתי· כי מאד ארך לנו הזמן והרשעים יעלזו וידברו דברי עתק ויתגשאו למרוד בך עד מתי יהיה זה: (יביעו) ענין דיבור· ועוד אמר ידברו· הכפל לחזק כלומר כי תמיד הם מדברים כנגדך גבוהות· עתק· דבר עתק וחזק· יתאמרו· יתגאו ויתגדלו כנגדך· וכן את ה' האמרת· הגדלת: (עמך) ישראל הם הנקראים עם ה' ונחלת ה'· ואותם שהם בישראל חזקים ובעזרת המלכות ידכאו אותם הרשעים הפרונים ויענו אותם כאשר יוכלו לעשות· אבל החלושים אלמנה וגר ויתומים יהרגו אותם שאין להם תובעים: (וגר) הוא ישראל שבא להתגורר בעיר אחרת שלא גרו שם אבותיו והוא שאין להם מכירים וקרובים לפיכך הורגים אותם הליסטים כי אין יראים המלכו' שאין להם תובעים שיבקשו דמם לפני המלכות· ובדבר שאין יראים מן המלכות אינם יראים מהאל· כי חושבים שהא אינו רואה מעשה בני אדם·

ומתורתך תלמדנו: להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת: כי לא יטש יהוה עמו ונחלתו לא יעזב: כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב: מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און: לולי יהוה עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי: אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני: ברב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: היחברך כסא הוות יצר עמל עלי חק: יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו: ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור מחסי: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יהוה אלהינו:

לכו

יראנו ומבין הדבר ואיפשר שהוא פועל יוצא לשלישי כלומ' שיאמרו לאחרים שיראנו: (ויאמרו) אומרים המריעים לישראל כי לא יראה אלהיהם ולא יבין במעשה בני אדם לפיכך לא יפחדו ממנו שינקם על מעשיהם: בוערים כמו כסיל ובער · ואמר בעם · ר"ל אשר בכל עם ועם · ואמר בינו ואת התשובה על כם · ומתי תשכילו · עד מתי תעמדו בסכלותכם ולא תשכילו כי אלהים יודע ומבין הכל: הנוטע הדברים בעתיקים שתדברו על ה' · איך תאמרו כי לא ישמע ולא יראה והלא הוא הכין כלי השמע והראות ואיך יתכן מי שהכין הכחות האלה שלא ידעם: (היוסר) המיסרו כי לא יוכיח אתכם על מעשיכם והלא דבר מקובל הוא דור מפי דור שהוא יוסר הגוים על רשעם כי הביא על הרשעים מי המבול ושחת כל בשר מפני רוע מעלליהם וכן אנשי סדום הנה ראה וידע מעשיהם ונענש כפי רשעם ואיך תאמרו שאינו רואה ואינו שומע · וכן הוא המלמד לאדם דעת · אם כן היאך לא ידע דעתם ומחשבותם והלא הוא למדם דעת: (יהוה) והוא יודע שמחשבותם עליו כי המה הבל שחושבים עליו שאינו יודע מחשבותיהם ומעשיהם · או פירושו כי המה הבל כי הם חושבים לעשות דבר והוא מפר מחשבותם ואין בידם להקים מחשבותם אם לא ידע האל יתברך: אשרי וכי יאמרו הרשעים לנו ואם אתם צדיקים ממנו ואוחזים דרך טוב ואמונה טובה לכם איך ישבתם בחרפה אנו אומרים להם כי לטובתינו תעשה זאת כי אשרי הגבר אשר תיסרנו יה כי מאהבתך אותו תיסרנו ומתורתך תלמדנו · כי לטובתו תיסרנו כלומר כן כתוב בתורה כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך · וכן אמר למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך: (להשקיט) כשיהיו ימי רע לרשע ישקוט לצדיק · ובעוד שכרה לו שחת · הצדיק יהיה שוקט ולא יגע בו רע · ועד פירושו כמו בעוד: (כי) כן ישראל אם הקדוש ברוך הוא ייסרם אל תחשבו כי כעסם כי לא יטשם לעולם · ונחלתו לא יעזוב · כי יפקדם: (כי) לעוד יבא זמן שישוב משפט עד צדק · ואמר ישוב לפי שהיה המשפט עם הצדק מחובר והרשעים שוללי חמס הפרידום · ואז ישוב המשפט למקומו ויתחבר עם הצדק ואחריו ירוצו כל ישרי לב אחרי הצדק: (מי) וזה לאות ולעד כי האל רואה הכל כי הנה השיבנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם וכן אמר המשורר מי היה קם בעבורי כנגד מריעים ומי היה מתיצב בעבורי כנגד פועלי און לולי ה' עזרתה לי והוא קם כנגדם שלא היה בהם כח לכלותי אף שהיה ברצונם לעשות · עם פירושו כנגד · כלומר כאילו כלם עמהם להפר עצתם: (לולי) דומה · כמו כריתה · או הוא שם כלומר שכנה במקום הכריתות והוא הקבר · ונפשי · היא נפש החיים · לא הנפש המשכלת כי היא לא תשכון בקבר: (אם) אמרתי · אם חשבתי כי מטה רגלי בגלות בבל חסדך שעשית עם הראשונים ושאתה עושה עמנו בכל יום הוא יסעדני · כלומר יסעד לבבי כי לא תמוט רגלי: ברב שרעפי · ברוב מחשבות שאני מחשב בקרבי על גלות בבל · תנחומיך ישעשעו · הנחמות הכתובות בדברי הנביאים הם ישעשעו וישמחו נפשי · כי ידעתי כי לא יעזבני · ישעשעו הש"ין והע"ין הראשונות פתוחות כי היה משפט הע"ין בש"בא כמו ידברו · אלא עשו כן להרחיב על הע"ין: היחברך עמך · לפי שאמר תנחומיך ישעשעו נפשי · אמר ידעתי כי מה שהבטחתני ע"י נביאיך אמת יהיה כי אתה שופט אמת וכסאך כסא אמת · ולא כמו כסא נבוכד נצר כי הוא כסא הות ועמל · והוות · כבר פירשנו שהוא ענין שברון במעשה או במחשבה · יצר עמל עלי חוק · כי אותו כסא פועל ועושה עמל ואון · עלי חוק כלומר בחוקו שעושה עמל ואון ולא כך חקך אלא משפט אמת · יגודו כי נבוכד נצר ושריו יתחברו גדודים על נפש צדיק להמיתו · ויש מפרשים יגודו מן גודו אילנא כלומר יפסקו הדין עליו לקחת את נפשו והוא צדיק בדינו · וכפל הענין במלות שונות: (ויהי) ומשגבתי בחסדו והצילני מידם ולא עשו לי כפי מחשבותם: וישב עבר במקום עתיד ורבים כמוהו בדברי הנבואה · אמר אותי יצילני מידם וישב עליהם את האון והעמל שעשו · ואונם · מן עמל ואון · אף על פי שהוא"ו נחה · וכפל עוד לחזק ואמר יצמיתם ה' אלהינו:

לכו

לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ׃
נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת
נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה וּמֶלֶךְ
גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ
מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃
אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו
יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה
נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי הוּא
אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ
הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ׃ אַל־תַּקְשׁוּ
לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃
אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ
פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר
וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ
דְרָכָי׃ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן
אֶל־מְנוּחָתִי׃

לכו כן יאמרו ישראל בימות המשיח איש לאחיו שירננו לאל שהושיעם וכבר פירשנו כי מלת לכו ולכה הוא במקומות ענין זירוז המעשה לא הליכה עמש: נקדמה בענין הזמנה. בתודה. בתודה יתעוד׳ שפתי׳ שנודה לו הטוב שעשה לנו: (כי) זה כאמר או כי או לא כמנא מכתים כמו שהם מכחישין באמונה על בלתי יכולתו או על בלתי השגחתו כי או בימות המשיח יהיה כיכר נידוע לכל כי הוא יכול גדול. ומלך גדול על כל אלהים. והם צבא השמים שהם אלהים ושופטים בארץ ואז יכירו כי הוא מלך עליהם ולא יעשו דבר אלא בשליחותו: מחקרי הם׳ם בסגול. וכמו שגבוהים השמים והארץ בידו והוא מלך עליהם. כן בידו תחתיות הארץ. ואמר בהם לשון מחקר. על דרך ויחקרו מוסדי ארץ למטה. ותועפות הרים לו. זכר תחתיות הארץ. וזכר גבהי הארץ. והם ההרים הגבוהים. והו ותועפות הרים לו: אשר זכר הארץ בכלל ועתה זכר בפרט הים והיבשה כי הכל לו כלומר בידו וברשותו. ופירוש והוא עשהו תקן אותו שיהיה נקוה המים אל מקום אחד. ויבר היבשה להיות כל חי ונותם עליה והואיל ובידו הכל מעלה ומטה בידו להגביה ולהשפיל מי שירצה ונתן אותנו שפלים בגלו׳ ועתה רוממנו: באו יאמרו איש לאחיו באו ונשתחוה כי ראוי לנו להודות לו ולכרוע לפניו בכל מיני כריעות. השתחוה. הוא שטוח כל הגוף בארץ. בפישוט ידים ורגלים. ונכרעה. כריעת הראש עם קצת הגוף כמו שאנו כורעים בברכות. נברכה: היא כריעות הברכים בארץ. לפני ה׳ עושינו. שגדלנו ורוממנו: כי הוא שעשנו. ולכשנו עם מרעיתו. שרעה אותנו עד הלום. וצאן ידו. שכפה אותנו בשבט אמונתו. היום. קנה אותנו מבית עבדים. ונהיה צאן ידו. והוא אלהינו. אם בקלו תשמעו. שלא תהיו כאבותיכם דור המדבר כי תקף שגאלם מבית עבדים נסו אותו ברפידי׳ כמו שעשו אבותיכם במריבה. כיום מסה. שם המקום נקרא מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה׳ לאמר היש ה׳ בקרבנו אם אין: אשר כמה פעמים נסוני גם ראו שבקעתי להם הים והמן שהורדתי להם והצור שבקעתי להם. ואע״פ כן נסוני וזהו פירוש גם כי אפילו אחר שראו פעלי קודם הניסים אע״פ כן לא האמינו בי ונסוני: ארבעים שהכעיסוני בדבר המרגלים עד שאמרתי שיהיו מתאחרים במדבר ארבעים שנה. ופירוש אקוט. מן ראיתי בוגדים ואתקוטטה ענין קטטה. ופירוש בדור. בדור המדבר אמר. עם תועי לבב הם אמר שתועי לבב הם ולבם למרע ולא יאמינו בי. והם לא ידעו דרכי. לא הכירו כל הנסים שעשיתי עמהם ופקדו להכנס לארץ ולא בטחו בי. על כן נשבעתי שלא יבאו שם וימתו במדבר מבן עשרים שנה ומעלה: אשר בעבור זה קצפתי עליהם ונשבעתי שלא יבואון אל מנוחתי והיא ארץ ישראל שנאמר עליה אל המנוחה ואל הנחלה כי שם נחו ישראל. ואמר מנוחתי. כלומר המנוחה שנתתי להם. ופירוש אם: בדרך שבועה כמו שאדם אומר יהיה כן וכן אם יהיה זה:

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה
כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוָה
בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד
נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ כִּי כָּל־אֱלֹהֵי
הָעַמִּים

שירו יאמר איש לאחיו שירו לה׳ שיר חדש שקבץ אתכם מבבל ואמר חדש כלומר שתתחדשו לו שיר זולתי המזמורים והשירים הכתובים. וכפל עוד שירו לה׳ שיר חדש. לפסוק. וזה המזמור חברו דוד כשהעלה הארון מבי׳ עובד אדום עם מזמור הודו לה׳ קראו בשמו אלא שיש ביניהם שינוי מעט. ונקדם בזה שיר חדש לפי שחבר אותו בזה הספר על קיבוץ גליות. כל הארץ כל יושבי הארץ: מיום ליום רבה לומר תמיד בכל יום: וטעם בשרו זה לזה אף על פי שכולם ידעו. כאחד הישועה

הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ:
הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ
שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ:
אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים:
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר:
לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

תבל מקום יהיה. סיפור הישועה הנכונה בעיניהם בכל יום ויום. כאלו כל עתה תבא. כי הבשורה היא חידוש הסיפור והוא ערב על האדם בכל יום. שמעו ואח״כ הולך ומתיישב העירבות ההוא. ואמר כי בכל יום ויום יהיה ערב סיפור הישועה כאלו אותו היום הוא יום בשורה: (ספרו) כבודו שכבד אתכם לעיני העמים. שהייתם בזוים ושפלים בעיניהם: אלהים הם האלהים יגדלוהו וירוממוהו ויהללוהו. וטעם זה הסיפור כי אז ידעו כל העמים כן וישראל הם שידיעו בעמים כי הוא גדול ומהולל: כי כל אלהי העמים. שהיו עובדין לשעבר השמש והירח והככבים הם אלילים כלומר כאין הם נגדו כי הוא עושה אותם. וזהו וה׳ שמים עשה: הוד והדר. הם הככבים יכירו בגדולתו ויתנו הוד והדר לבניו. עוז ותפארת. יתנו במקדשו גבוה השמים. שהם מעבין קדשו. והם יודעו שהוא אדון על הכל: הבו לה׳ בני אלים. תגולו בפיכם כבוד ועוז. וכן תתנו לו הכבוד במעשה שתשאו לו מנחה. בחצרותיו והם עזרות. כ״ה לכבוד שמו. בהדרת קדש בבית המקדש שיהיה מהודר ומקודש על כל בתים. חילו מלפניו כל הארץ. שלא חללת ולא יראת מפניו עד עתה וראות הם נפלאותיו חילו מלפניו: אמרו אמר משפחות עמים הבאים לבית המקדש בשובכם לארצכ׳ אמרו בגוים ה׳ מלך והארץ שוקטת. וזהו אף תכון תבל בל תמוט כי תכירו מלכותו כי הוציא עמו מהגלות בכבוד גדול. כי אף מלכי פרס ומדי שלחום אל ארצם תראו שהוא מושל על הכל ותכירו במשפט שעשה בגוים שבאו על ירושלים כי הוא מושל ולו המלוכה. אף עוד תכירו מלכותו כי תכון תבל בל תמוט כי כל העולם הם בשלוה לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. ידין עמים במשרים: כי שפט העמים ביושר וכלה הרשעים שבהם: (ישמחו) שמחת השמים וגילת הארץ ורעם הים ועלזות השדה ורננת העצים. הכל דרך משל על שמחה הגדולה שתהיה. מפני השלום הגדול שיהיה בעולם והטובה הגדולה שתהיה. ומלואו. דגי הים: (שדי) כמו שדה רצה לומר השדה. והמדבר. וכל אשר בו חיות המדבר כי בא הפסוק הוא פירושו של ראשון והכפל לחזק:

יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו
צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ
בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
כָּל־הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל־עֹבְדֵי
פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה
בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה:
כִּי־אַתָּה יְהוָה עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ
מאד

ישמחו איים רבים. הרבה נאלה המוזמרים כזה הענין לחזק לבות בני אדם הבוא׳ מן הגאולה בגלו׳. איים. גבולי העמים. ענן וערפל. להחשיך ולהקדיר על הרשעים ואז יכירו כי צדק ומשפט מכון כסאו. כי עתה יאמרו כי אין משפט מפני טובות הרשע׳ והצלחתם. וטעם ותלהט סביב שלא יהיה להם מקום לצאת מן האש: האירו כלומר שיהיו משפטיו נראים לכל. כמו שאמר אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו. לפיכך ראתה ותחל הארץ. או יהיה האירו ברקיו. כמשמעו על האש שימטיר עליהם ויהיו הברקים גדולים ומזידין עד שיפחדו כל העמים. הארץ. ר״ל יושבי הארץ. כדונג. הוא השעוה. וההרים הוא משל על מלכי הרשעים: הגידו השמים במטירם אבני אלגביש ואש גפרי׳ על הרשעי׳ יגידו צדק הא׳ כי וזהו צדקו וכבודו בעשותו משפט ברשעים עד כלותם: יבושו ואז יבושו כל עובדי פסל שהיו מתהללים ומשתבחים באלילים והיו אומרי׳ כי הצלחת׳ היתה על ידי האלילים שהיו עובדים ועתה כשישפטם האל יתברך יראו וידעו כי אין ממש בהם ואין היכולת בלתי לה׳ לבדו. והפסל והאלילים הם צורות שעושים על תבנית צבא השמים ועובדים אותם. השתחוו לו כל אלהים.
הם

Digitized by Google

מאד נעלית על כל אלהים: אוהבי
יהוה שנאו רע שומר נפשות חסידיו
מיד רשעים יצילם: אור זרע לצדיק
ולישרי לב שמחה: שמחו צדיקים
ביהוה והודו לזכר קדשו:

הם נגד השמים שהם כעבדים הם ינדו וישתחוו לה' כי
עשה משפט בעובדיהם · והשתחוו · אינו צווי אלא עבר
במקום עתיד · או פירושו כל אלהים · כל עובדי אלהים
אחרים ועובדי שוכר · עומד במקום שנים ו · שמעה
קול הברקים והרעמי' ותשמח ושאר העם יקילו לקול וישרא'
ישמעו וישמחו כי ידעו כי אני אנכי הכבוד והאם יורדים
למשפט הרשעים · וזכר ציון · כי היא ראש ממלכת ישרא'
ועוד כי שם סמוך יהיה המשפט הרשעים בעמק יהושפט
לפיכך זכר גם כן בנות יהודה שהם ערי יהודה: כי
אתה יכירו כי אתה עליון מאד עד לאין קצבה נעלית על כל אלהים והם נגד השמים שהיו כעבדים עד עתה: אוהבי יהוה
כל אוהב ה' ישנא כל איש רע ולא יהיה שום ספק בלבו שאין ה' רואה מעשה הרשעים כי ידאג כי האל יתברך לבדו שומר
נפשות חסידיו שהצילם מיד הרשעים והוציאם מגלות בבל ומידי זרים: אור זרוע לצדיק בעולם הזה הוא זרוע לצדיק' ·
ולישרי לב שמחה · האור והשמחה ויקרוהו לעתיד בימות המשיח · ואז תשמחו בו באמת כי יראו משפטיו הישרים ·
וזכר קדשו הוא שמו:

מזמור שירו ליהוה שיר חדש כי
נפלאות עשה הושיעה
לו ימינו וזרוע קדשו: הודיע יהוה
ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר
חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל
אפסי ארץ את ישועת אלהינו: הריעו
ליהוה כל הארץ פצחו ורננו וזמרו:
זמרו ליהוה בכנור בכנור וקול זמרה:
בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני
המלך יהוה: ירעם הים ומלאו תבל
ויושבי בה: נהרות ימחאו כף יחד
הרים ירננו: לפני יהוה כי בא לשפוט
הארץ ישפוט תבל בצדק ועמים
במישרים:

מזמור ככר פירשנוהו: הושיעה לו ימינו כמו שכתוב
וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע ותושע
לו זרעו · הודיע שני הפסוק האחרון הוא פירוש שני
הפסוק הראשון: זכר האמונ' שהיה לו עם בית ישרא'
להוציאם מן הגלות זכר להם והוציא' לעיני כל והם וראו כל
אפסי ארץ · ולכן הריעו לה' כל הארץ · אפילו האומות יש
להם להריע ולשמוח בישועת ישראל · כי תהיה תשועה
לכל העולם שלא תהיה עוד מלחמה בעולם בין גוי לגוי ·
פצחו · פתחו שיר: זמרו בכנור לבדו · וכן בכינור
עם כל זמרה שהוא שירה בפה · לפני המלך ה' שיבואו לבית
המקדש להריע ולזמר ולשבח לפניו · והים ותבל · על
דרך משל · כמו שפירשנו: נהרות וכן זה הפסוק
משל · ימחאו כף · יכו כף אל כף כדרך המרקדים והשמחים
כמו שכתוב ויכו כף · בצדק ובמישרים · יהיה משפטו ויהיה
הטוב לצדיקים והרע לרשעים:

יהוה מלך ירגזו עמים יושב כרובים
תנוט הארץ: יהוה בציון גדול
ורם הוא על כל העמים: יודו שמך
גדול ונורא קדוש הוא: ועוז מלך
משפט אהב אתה כוננת מישרים
משפט וצדקה ביעקב אתה עשית:

יהוה למעלה אמר ה' מלך תגל הארץ ואמר למעלה ה'
מלך אף תכון תבל בל תמוט · והנה אמר ירגזו
עמים · תנוט הארץ · ואמת הוא הכל · כי ירגזו עמים
ותנוט הארץ במפלת גוג ומגוג ואחר כך תגל הארץ ותכון
תבל בל תמוט כי לא תהיה עוד מלחמה בעולם · ואמר
יושב הכרובים · שיחזיר שכינתו לציון בבית המקדש: ה'
או יהיה בציון גדול כשם יתגדל על כל העמים בעשותו
משפט ברשעים: יודו או יודו כל העמים שמך כי גדול
ונורא הוא · ועוז מלך · או יראה עוזו ושהוא מלך על הכל ·
ואז יכירו כי אתה אוהב המשפט · וכי אתה כוננת הכל
במשרים ואתה הוא · שעשית המשפט ביעקב בהגליתך
אותם בין העמים ואתה הוא שעשית הצדקה ביעקב
בהוציאך אותם מהגלות · ויש מפרשים הפסוק על משפטי
התורה שנתן ליעקב כי כולם מישרים ואז יודו גם כל
העמים

רוממו

רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להדם
רגליו קדוש הוא: משה ואהרן
בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים
אל יהוה והוא יענם: בעמוד ענן ידבר
אליהם שמרו עדותיו וחוק נתן למו:
יהוה אלהינו אתה עניתם אל נושא היית
להם ונוקם על עלילותם: רוממו יהוה
אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש
יהוה אלהינו:

פעמיים: רוממו יאמר כנגד כל ישראל וכנגד כל העמי'
רוממו ה' אלהינו כפיכם · והשתחוו להדום רגליו שהוא
בית המקדש · כי הוא קדש ושמו קדוש · כי תראו הנביאי'
הראשונים שהיו קדושים בהשתחוות' והתפללם לפניו היה
עונה אותם וגו': משה ואהרן שהיו הכהנים הגדולים
בכהניו · וכן שמואל שהיה גדול בנביאי' שהיו כמהו שהנביאים
הם קוראי שמו · ואלה בכל עת שהיו קוראי' אל ה' היה עונה
אותם · וזכר שמואל שהיה ממשפחת משה ואהרן ונביא כמו הם
ולא פחות שהיה גדול בנבואה משאר הנביאים אחר משה וכן
אמר אם יעמוד משה ושמואל לפני · ומ"ש בכהניו · כי גם
משה כהן היה והוא שמש בכהונה תחלה בשמוש שבעת ימי
המלואים · קוראים אל ה' הא' לקבצה וכן קוראים אל ה':
בעמוד · שעמו על משה ואהרן · שמרו עדותיו וחק נתן
למו · משה ואהרן שמרו העדות והחוקים שנתן להם
שיאמרו לישראל · שמרו אותם לאמר לישראל בלי תוספת
וגרעון · וכן מה שנוה לאהרן במשמרת הכהונה · וכן שמואל שמר עדותיו והורם לישראל והשיבם לדרך טובה כמו
שכתוב ויעבדו את ה' לבדו: ה' · כשהיו מתפללים על ישראל ענית' ונשאת לישראל בעבורם · להם · פירושו
עבורם · ונוקם על עלילותם · על העלילות שעשו להם קדם וכל עדתו: רוממו · כשתראה מה שהוא עושה לאוהביו'
והשתחוו להר קדשו · הוא הר המוריה שבו כ"ה כי הוא קדוש ומקומו קדו' · וכשיהיו הבית לא יראו אלא מי שנוה על הבית
וכשר בגו כשישתחוו אל קיר הבית לא ישתחוו אלא למי שקדש הבית וישימו מגמתם לזכור האל ולעורר הלב אליו:

מזמור לתודה הריעו ליהוה כל
הארץ: עבדו את יהוה
בשמחה באו לפניו ברננה: דעו כי
יהוה הוא אלהים הוא עשנו ולא
אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו
בתודה חצרותיו בתהלה הודו לו
ברכו שמו: כי טוב יהוה לעולם חסדו
ועד דור ודור אמונתו:

לתודה · פירושו שיודו לו החסד שעשה עמכם ואתם
תאמרו הריעו לה' כל הארץ שכל הארץ
ישמחו לשמחתכם: עבדו שלא תהיה עבודתו למשא אלא
בשמחה ובטוב לבב: דעו עתה יש לכם לדעת כי ה' הוא
האלהים והוא יכול על הכל והוציא אתכם מהגלו' בכחו ·
הוא עשנו ולא אנחנו · הוא גדלנו ורוממנו · כמו אשר עשה
את משה ואת אהרן · לו אנחנו · שאנחנו נקראים בשמו'
עמו וצאן מרעיתו · כתוב ולא באלף · ופירושו שלא נוכל
לומר כחנו ועוצם ידינו עשה לנו את החיל הזה: בתודה
שתודו לו חסדיו · לעולם חסדו · כל ימי העולם יהיה
חסדו עמנו · ועד דור ודור אמונתו · היא ההבטחה שהבטיחנו
בטובה לעתיד תהי' קיימת עד דור ודור כלומר לכל הדורו'
לעולם:

לדוד מזמור חסד ומשפט אשירה
לך יהוה אזמרה: אשכילה
בדרך תמים מתי תבוא אלי אתהלך
בתם לבבי בקרב ביתי: לא אשית
לנגד עיני דבר בליעל עשה סטים
שנאתי לא ידבק בי: לבב עקש יסור
ממני רע לא אדע: מלשני בסתר
רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב
לבב אותו לא אוכל: עיני

לדוד · סיפר דוד בזה המזמור משפטי מלכותו באיזה
דרך הוא מתנהג עם ישראל וספר גם כן מה
עושה בעתות הפנאי שלא יבואו לפניו בעלי ריב ויתבודד
מבני אדם באותם העתות שהוא פנוי · הוא מתעסק בלבו
בדרך חכמה ומפנה לבו לעסקי העול' ומכין לבבו לקבל רוח
הקודש · ואמר חסד ומשפט אשירה על החסד והמשפט שאני
עושה לישראל אשירה ואומר לך יהו' שנתן שהמלכתני עליהם
ונתת לי לב טוב למלוך עליה' במשפ' ובצדק': אשכילה אתן
לבי להשכיל בדרך שהו' דרך תמי' · ואנסה מתי תבא אלי כלו'
תבוא אלי ברוח הקוד' · אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי האל'
הנותן כל לבו לחשב בדבר הולך בביתו אפי' הכה ואת' הכה:
לא · כלו' מחשבתי זכה בחכמ' וברוח הקוד' ואשי' לנגד עיני
כי כם הכיור כשני פלני הנום המוקדין שהם כנגד העיני'
עשה סטי' שנאתי מעש' אנשי' סוטי' שנאתי לפיכ' לא ידבק בי

Digitized by Google

בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תָּמִים הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פּוֹעֲלֵי־אָוֶן׃

אפילו במחשבה דבר בליעל ומעשה שטים · ושטים מגורש כי תשטה אשתו · ומלת עשה מקור במקום שם כמו מעשה: לבב מי שלבו עקש יסור ממני כי לא יהיה לעולם בחברתי · רע לא אדע · איש רע לא אדע אותו כלו' לא יהיה ממיודעי ומהקרובים אלי: מלשני היו"ד נוספת כיו"ד המגביהי לשבת · והוא מבנין פעל מרובע מלשון וכן מי שהיה מלשין רעהו לפני בסתר לא אם כך וכך עשה לפייסו במשפטי המלוכ' אותו אצמית כלומר הייתי נוער המלכים המלשינים וכורת אותו מלפני והייתי שונא המלשין ולא הייתי מעבים אדם שלא בעדי' כי אני מחזיק זה המלשין כשקרן כי אפילו אומר אמת הוא שוטה על שמעיד בו יחידי · גבה עינים ורחב לבב · מי שעיניו רמות וגבוהות להסתכל בתאו' העולם ולבו רחב כלומר ירחיב להם מקום בלבו ומושב בהם ואחרי עיניו ולבו בהם הוא רץ אחריהם · אותו לא אוכל רוצה לומר לא אוכל ראותו · או לא אוכל שאתו: עיני הרשעים ירחיק מביתו ומשרתיו · אבל בנאמני ארץ עיני בהם להביאם אלי מאיזה מקום שיהיו שם לפיכך אמר בנאמני ארץ ואושיב' אצלי · גם לשרתני ולעבודתי איני לוקח אלא הטובים: לא · בשום ענין ופקידות לא ישב בביתי מי שהוא עושה רמיה · וכן דובר שקרים לא יכון לנגד עיני · כלומר לא יוכל לראותו כל שכן שלא יהיה מיושבי ביתי: לבקרים בכל יום ויום תמיד: אצמית כל רשעי ארץ · בכל מקום שהם · כל שכן שאכרית אותם מעיר ה' והיא ירושלים:

תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא׃ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃ הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג׃ כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי־אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי

תפלה המזמור הזה נאמר על לשון בני גלות בבבל ומדי ופרס כאלו כל אחד מבני הגלות תהי' תפלתו כלשון הנאמר במזמור · ואמר כי יעטוף · כי המתפלל מתוך צרה גדולה כוסף עצמו כאלו מתעטף קינתו בקינתו: אל כבר אמרת והסתרתי פני מהם והיה לאכול · והנה נתקיימה בנו אותה קללה אל תסתר עוד פניך והנו שאמר מהרה ענני: כי כמו דבר הנשרף שהוא כלה בעשן והולך לכליון ואבדון כן ימי היו ברעה · וכאלו כלו בעשן כלו · כמוקד · המקום שדולקין בו האש תמיד יקרא מוקד · והוא נחר ונשרף כן עצמותי נחרו: הוכה כתיב בוי"ו עם הדגש והדומים לו כתבנו בספר מכלול ואמר הוכה כעשב · כלומר כמו שהשמש מכה העשב הרטוב עד שיבש כן יבש לבי ולמה · כי שכחתי מאכל לחמי · כלומר מרוב הצרה אני שוכח המאכל וידוע בחכמ' התולדות כי חיי הגוף הם תלוי' בלב והלב הוא המו' היסודי וממנו יתפשט לכל הגוף והמזון קר ולח ובקרירותו ובלחותו מיישר חמימות הלב המז' והיוב' אשר בו · ולולי המאכל היה החמימות אשר בגוף עם האויר המקי' אותו מכחון מייבש הלחו' אשר בגוף והמאכל והמשק' ישיב לגוף הרטיבות אשר אבד ממנו בחמימותו: מקול ידוע כי האנחה וכרת הלב מכחש' הבשר וכאשר תהיה עמה הצעק' כל שכן שיכחש הבשר לגמרי עד שידבק העצם לעורי ונקרא העור בשר לפי שעור האדם הוא הבשר שאין בו כפשוט מהבשר כעור הבהמה לפיכך זכר הבשר במקום העור · וכן יזכר העור במקום הבשר · יאכל בדי עורו · דמיתי הקאת הוא קוק והוא עוף מדבר · וקולו כקול בכי לפיכך אמר דמיתי לקאת מדבר ר"ל לקולו וכל ככוס חרבו' שהוא עוף ושם כן במקומו החרב' וקולו כקול בכי או פירושו אני יושב בעגמים אני כאלו אני מדבר עם העופו' שוכנים במדבר שאין שם ישוב בני אדם: שקדתי השקידה הוא ענין התעבקות והעתמד' על הדבר שקדתי בגלו' אילך ואילך בכ"מ אני מוצא עצמי יחיד בין עם נכרי' כמו שהצפור הנפרד מחביריו והו' לבדו על גג הבי' כן אני אע"פ שאני יושב בב"ב כיון שאבני באר"י: מהוללי שאומרי' עלי דברי הוללו ולעג עד שישבו מהוללי' ומשתבעי' עלי כי כשבעו אומרי' אהיה כמו היהודי אם אעשה כך וכך: כי אמר דרך משל כי לא בא בפיו דומ' לו לאפר ישקנו בתבואת הגי"ן והוא במקום למד הפעל · אבל שמיכי ישקוי הוי"ו כמה והוא למסך והי' נד כמה והיא במקום למ"ד הפעל ושיקוי כמל

כל

אֲכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי
זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃
יָמַי כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה
יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר׃
אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ
כִּי בָא מוֹעֵד׃ כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת
אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ גוֹיִם
אֶת שֵׁם יְהוָה וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת
כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי בָנָה יְהוָה צִיּוֹן נִרְאָה
בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעַרְעָר
וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב זֹאת
לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל יָהּ׃ כִּי
הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם אֶל
אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר
לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם
יְהוָה וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלָםִ׃ בְּהִקָּבֵץ
עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת יְהוָה׃
עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי
אַל תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃
לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃
הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד
יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה
הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי עֲבָדֶיךָ
יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ לְדָוִד

כל מיני משקה. כלומר כל מה שאני שותה הוא מסוך במי עיני כמו היין המסוך במים. מסכתי. כמו מזגתי: מפני. כי לולי זעמך וקצפך עלי לא הייתי אני כמסור ביד בבל. כי נשאתני ותשליכני. כי הרגילה להפיל דבר לארץ נושא אותו למעלה ומפיל אותו בחוזקה כי כל מה שמגביה אותו למעלה יותר חוזקה: ימי. אמר נטוי שהוא מעגל כאילו השמש נוטה הצל כשירד מעל הארץ. כי בבוא השמש יהיה הצל ועל דרך זה בא ממנו גם כן נפעל כי ינטו צללי ערב. ואמר ימי הלכו במהרה בצרת הגלות כמו הצל המולך במהרה ואנפה הגאולה ולא אראנה. ואני כעשב כלומר ימי הלכו במהרה ובעודי בחיי׳ אני יבש כמו העשב שייבש לאותו מהרה. ואתה ה׳. כל אחד מבני הגלות אשר קצרו ימיו כועס על קצור ימיו ואמר אולי אם יאריך ימים יראה הגאולה וכן בכל דור ודור לפיכך אמר: ואתה. אף על פי שאני הולך למות אתה תשב לעולם ותראה הגאולה לאות׳ שיהיו באותו הדור. ותרחם ציון בימיה׳. וזכרך לדור ודור בכל דור ודור יכירו שמך ויתפללו לך להראות הגאולה. ובפסוק הזה טעות במקצת הספרים שכתב במקום וזכרך כסאך וכן טעה בו הקדוש ראב״ע שפירש כסאך והטעות הוא כי פסוק זה לפסו׳ של קינו׳ דומה בו כי אותו של קינו׳ הוא אתה כסאך וסימן אי כה. ושל תלים ואתה וזכרך וסימנו ו״ו י״ך: אתה. כאדם שקם ממקומו ומתעורר על מעשה. תרחם ציון. שהיתה חרבה ושוממה זה כמה שני׳ ידענו שתרחם אותה ותרצה אותה. כי עת לחננה. כי עתידה שתחנן אותה אף על פי שקצפת עליה כי בא מועד כי יש לגאולה מועד וזמן קבוע וכשתגיע העת שתחנן אותה יאמרו בא מועד הגאולה. ומלת לחננה מקור מן הדגוש ומשפטו לחננה ובא בפתח קטן תחת פתח גדול והוקל כמו רבים מן הדגוש: כי. כשיותם בגלות הם מתאוים לבנין אבניה ועפרה יחננו על דרך משל כמו שמחונן אדם הדבר באהבה. ויש מפרשים ירצו ויאהבו אבניה ועפרה לקיים את בניינה: וייראו. ואז ייראו גוים את שם ה׳. וכל מלכי הארץ את כבודך. השוכן בציון: כי. אז יאמרו כשיבנה ציון ויהיה נראה בה בכבודו אז ייראו את ה׳ ויאמרו: הערער ישראל שיהיו בגלות כערער בערבה. וערער הוא עץ גדול במדבר. ולא בזה את תפלתם. כמו שהיו שוכבים בגליים: תכתב. ואז יאמרו תכתב זאת הישוע׳ בעבור דור אחרון. דור שיהיה אחר זה הדור שיראים הישועה והדור הבא אחר זה הדור שלא ראו בפלאות הישועה כתובה בא׳ זה ענין היתה ובכמה נפלאות ויהללו האל על נפלאות שעשה לאבותיהם. וזהו ועם נברא יהלל יה: השקיף והביט משמים אל ארץ. בעני עמו. על דרך כי רם ה׳ ושפל יראה: לשמוע. ישראל שהיה בגלות אסיר ובני תמותה כלומר קרובים למות מרוב צרתם והאל יברך שמע אנקת׳ ופתחם ממאסרם. אסיר. קל׳ ויש׳ דגש״ק:

לספר. הגוים הנכלות שיספרו שמו ותהלתו בציון. והפסוק כפול בענין במלות שונות: ענה. עתה שב לדברי בני הגלות. ואמר ענה בדרך כחי האויב ענה כחי בדרך כי מפני צרת גלות בבל והאדונים קשים ישא אדם ממקו׳ למקום והפורח הוא ענוי כח וקצור ימים. וזה סבבו לי הגבליים בגלות ואני אפחד שאמות בקיצור ימים מפני עינוי הכח ולא אראה הגאולה ואתפלל לאל ואומר שלא ימיתני בחצי ימי וזהו שאמר: אמר. לפיכך אני אומר לך ומתעקש אליך אלי׳ אל תעלני. כדור דורים שנותיך. כמו שאמר למעלה ואתה ה׳ לעולם תשב ופירשנו כמו שפרשנו: לפני. כמו שאמר

בדור

כדור דורים שנותיך · אמר כמו שאתה קיים לעולם בלא אחרית כן אתה ראשון בלי ראשית ואתה הוא עשית שמים וארץ לא כדברי האומרים עולם קדמון אבל הוא מחודש על ידיך שאתה קדמתו : (המה) יש מחכמי המחקר שאומרים שלעול' קץ וזמן שיחזור העולם לתוהו ובוהו כמו שהיה · ויש ביניהם מחלוקת בזמן עמידת העולם כמה הוא · ויש מהם אומרים כי לעולם אין קץ ותכלה אע"פ שהיה לו ראשית ולדעת אלו יהיה פירוש הפסוק המה יאבדו אם תרצה כמו שפירשנו הם יאבדו ואתה קיים לעולם · וכולם כבגד יבלו · כלבוש שפושט אדם ומחליפו באחר כן תחליפם ותשנם אם תרצה · או תחליפם באחרים אם תרצה ואין מי שימרה את פיך : (ואתה) הוא לבדך אין זולתך אדון ושנותיך לא יתמו : בני עבדיך · הם ישכנו לעולם בארצם אחר שישובו בימי הגאולה לא יגלו ממנה עוד ובניהם עד עולם · וזרעם לפניך יכון · וטעם לפניך · שיעבדו ה' כל הימים :

לדוד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְכָל
קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי
נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְאַל־תִּשְׁכְּחִי כָּל־גְּמוּלָיו׃
הַסֹּלֵחַ לְכָל־עֲוֺנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל־
תַּחֲלֻאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי
הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃ הַמַּשְׂבִּיעַ
בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃
עֹשֵׂה צְדָקוֹת יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־
עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה
אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חָסֶד׃ לֹא־לָנֶצַח יָרִיב
וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה
לָנוּ וְלֹא כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ כִּי
כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גָּבַר חַסְדּוֹ עַל־
יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק
מִמֶּנּוּ אֶת־פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל־
בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל־יְרֵאָיו׃ כִּי־הוּא
יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ אֱנוֹשׁ
כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ כִּי
רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
מְקוֹמוֹ׃ וְחֶסֶד יְהוָה מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם
עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ לִבְנֵי בָנִים׃ לְשֹׁמְרֵי
בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃ יְהוָה
בשמים

לדוד גם זה המזמור על לשון בני הגלות וכל חכם וחסיד בהם נותן שבח והודאה לאל יתברך על הטובה שעושה עמו בגלות ויציל עוד בגאולה ואמר כנגד נפש החכמה ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו · פי' וכל קרבי יברכו את שם קדשו · ופירש קרבי · הכליות והלב שהם בקרבים · או אמר קרבי על הגוף והוא על דרך משל : (ברכי) נפשי · אמר בתחלה ברכי אותו לפי גדולתו ולפי קדושתו ועוד ברכי אותו על הטובות שעשה עמך ואל תשכחי כל גמוליו והטובות שגמלך : לכל עונכי היו"ד נוספת לנחת הלשון והוא כמו עונך וכן האחרים הכתובים במזמור · וזה מן הטובות הגדולות שעשה עמך שהו' סולח לעונכי · והפסוק הוא כפול בענין במלות שונות כי תחלואיכי הם תחלואי הנפש והם העונות וכא בדרך רפאה נפשי כי חטאתי לך · ובאמרו לכל · רוצה לומר לרוב כי הקב"ה עושה חסד עם האדם שאינו מענישו על כל עונותיו אלא על המעט מהם : הגואל · פעמים שאדם עושה עון שמתחייב בו מיתה או אבדון נפשו לעולם הבא והקב"ה גואלו על ידי תשובה וישוב לפני האל יתברך ונושא חסד ורחמים שעושה עמו ומעטרו בהם : עדיך · כמו פיך וכן עדיו לבלום ואמר זה כנגד החולה כי החולה ימאס כל מאכל והנה האל יתברך עושה חסד גדול עם האדם שנותן לו התפלאים לכפרת עונותיו ורופא אותו מן החולי ונפשו שהיא מואס המאכל הוא משביע אותו בטוב עם הבריאות · תתחדש כנשר נעוריכי · עם הבריאות מתחדש ומתחלף · ואמר כנשר · אומרים כי הנשר מתחלף לעשר שנים ויעלה ויגיע אל רקיע השמים ויקרב לחום האש היסודי ויפיל עצמו בים ערוב חום · וימות ויתחדש ויעלה אבר וישוב לימי עלומיו וכן כל עשר שנים עד מאה ובשיגיע למאה יעלה כמנהגו ויפול בים וימות שם · ומה שאמר תתחדש לשון נקבה · עשהו על תולדות הנעורים שהיא נקבה והראשונו' : עשה · לפי שזכר שרופא אותו מחליו ועושה בו נקמה עמו אמר כי כן משפטו ודרכו עם בריותיו שעושה עמהם צדקות · וכן כשיש לאדם לחבירו יציל העשוק מיד העושק ומשלם לו רע תחת רע אשר עשה לחבירו · ונ"ל ד לכל במקום בעבור ובאמרו לכל · רוצה לומר שאיזה עם שיהיה העשוק : יודיע · כמו הודיע · ודרכיו הם מדותיו שמתנהג בהם עם בריותיו ונשא אותם ממנו משה באמרו הודיעני נא דרכיך

בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל
מָשָׁלָה׃ בָּרְכוּ יְהֹוָה מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ
עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ בָּרְכוּ
יְהֹוָה כָּל־צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃
בָּרְכוּ יְהֹוָה כָּל־מַעֲשָׂיו בְּכָל־מְקֹמוֹת
מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהֹוָה׃

ויודיעם לו כמו שכתוב ויעבור ה׳ על פניו ויקרא וגו׳ ואמר ·
לבני ישראל עלילותיו · מעשיו · כי נהם התנהג עם ישראל
במדבר וכן מתנהג עמנו נהם בגלות וזה הם קנת המדו׳ :
רחום ולא הזכיר כולם אלא דרכי הרחמי׳ שהוא מתנהג
עמנו בגלות רחום שהוא רחום עלינו בגלות ונותן אותנו
לרחמי׳ לפני שובנו ואונס מכלו׳ אותנו וחנון · שחונן אותנו
בהוצאת מחיתנו · ארך אפים שמאריך אפו ואינו מעבישנו
בעת החטא אלא מאריך עלינו אולי נשוב בתשוב׳ · ורב חסד
שמרבה בכל יום חסדו עמנו : (לא) ואם היה הריב עמנו
ונטר עונינו בתתן אותנו בגלות לא תהיה ואת המריבה
והנטירה לנצח ולעולם · כי ירחם עלינו ויעלנו מן הגלות : לא כי בגלות אותנו לא עשה עמנו כחטאינו כי לפי חטאינו
חייבים אנו כליה לא גלות לבד וגם בכל יום ויום אינו עושה עמנו כפי עונותינו · והפסוק כפול בענין במלות שונות :
(כי) אינו יכול להגביהו ולהגדילו יותר להראה גבי אדם ואמר על יראיו · הם ישראל כי כולם יראיו אע״פי שחוטאים
לפעמים מכל מקום הם יראי׳ ופוחדי׳ ממנו ואלו הם טובים : ברחק וזה כפלים מגבוה שמים על הארץ · הרחיק ממנו
את פשעינו · והו גבורת חסדו שהרחיק כ״כ פשעינו ממנו ואמר כרחוק מזרח ממערב · ולא אמר כרחוק צפון מדרום לפי
שממזרח למערב הישוב ויכול אדם ללכת מצפון לדרום מרוב הקור או מרוב החום :
(כרחם) כי אין רחמים גדולים כרחמי האב על הבן : כי הוא · טעם למה שוכר הרחיק ממנו את פשעינו כי הוא ידע
יצרנו והנה בטבע האדם שיחטא כי תאות הבהמיות קבועות בו ואם לא יהיה גבור כובש את יצרו לא יוכל להמלט אף על
פי כן אין אדם שיוכל להמלט מן החטא או פעם או פעמים · וזכור כי עפר אנחנו · הפסוק כפול בענין במלות שונות
כי פירוש זכור כמו ידע כלומר וזכור לפניו תמיד · ופירוש עפר אנחנו · כמו יצרנו כי היצר הוא תאות הבהמיות שהם
עפר כי באותם התאוות ידמה האדם לבהמה שהיא כולה מן העפר · וזכר יסוד העפר · אף על פי שהגוף ארבע יסודות ·
לפי שהעכירות הם מוסדות הגוף והם מיסוד העפר שהם קרות ויבשות כמו העפר : (אנוש) ועוד כי ימיו קצרים וילך
במהרה · כמו העשב שיבש מהרה ואלו היו ימיו ארוכים היה יכול להטיב דרכיו אם חטא בילדותו אבל עתה אפילו אם
תקן לפי טבעו ויגל להטיב מעשיו לא יספיק לו בימות והנה הוא כציץ · השדה שיציץ ויחלף במהרה · כי תעבור בו ברוח
ויכשנו כן האדם עתה יראו אותו ועתה יאמרו מת פלוני · ואיננו · כלומר איננו בין החיים · ולא יכירנו עוד מקומו ·
שהיה בו בעודנו חי לא יכירנו עוד : וחסד ה׳ · אמר אע״פי שגוף האדם יכלה · חסד הלא יכלה · כי מעולם ועד העולם ·
הוא על יראיו · אם נפרש הפסוק על זה העולם הבא נפרשהו כך כי אף על פי שגוף האדם כלה אם הוא מיראי ה׳ יהי
חסד ה׳ עליו · רוצה לומר על נשמתו מעולם ועד עולם כלומר עד עולמים עד בלי הפסק ואמר חסד לפי שוכר יראיו והם
חסידים אוהביו והנה הטובה שעושה עמהם לעולם יהיה חסד מאתו · כי החסד הוא יתרון הטובה והוא יעשה עמהם
טובה יותר ממה שהיו ראוים · וכמו שישמור להם בעולם הזה אחר מותם לבניהם אחריהם צדקתו והוא היפר כן ז״ל
לבני בניהם כאהבתם לפי מעשיהם כי והו מיושר מדותיו והוא משלם עשרה מדות · ובאמרו לבני בנים · אינו דווקא הדור
השלישי אלא עד אלף דור · לאוהביו יותר מיראיו · ואם נפרש הפסוק על העולם הזה · יהיה הפסוק כפול הענין ר״ל כי
אחר שהאדם מת יהיה חסד ה׳ בשכר מעשיו לבניו אחריו עד עולם : לשמרי אם הבנים שומרים בריתו וזוכרים פקודיו
לעשותם כלומר זוכרים אותם בפה ולומדים אותם כדי לעשותם אבל בלא מעשה לא יכשר · ואמר כי זוכר חסד
האמת על הבנים · שגומלים שכרם ושכר אבותם כשהבנים טובים · וגם כשאינם טובים מטיב להם בזכות אבותם :
יהוה כמו המלך היושב על הכסא למעלה מהכל · ואם השמים כסאו הנה הכל השמים והארץ תחת ידיו וברשותו וזהו ומלכותו
בכל משלה · ואמר שהכל מעשיו ותחת ממשלתו מעלה ומטה ברכוהו כולכם לפיכך אמר ברכו · והחל בעליונים : מלאכיו
שהם עליונים במדרגה על כל הנבראים והגלגלים והכוכבים לפיכך אמר גבורי כח עושי דברו כי
במצותיו ובדבריו יעשו הכל · ואמר לשמוע · כי הם עושים תמיד מה שמצוה אותם ומוכנים לשמוע מה שיצום : ברכו ה׳
כל מעשיו · הם התחתונים כי כולם מעשיו וממשלתו על כולם · והם ארבע יסודות והנבראים מהם שהם החיים והצמחים
והדוממים שהם האבני׳ והעפר והמתכות · ואח״כ אמר ברכי נפשי את ה׳ כי היא העליו׳ על כל התחתוני׳ והאד׳ בשכלו
מושל עליה׳ · והתחתוני׳ אין בהם דעת לברך ולהלל רק האד׳ לבדו · ולפיכך הזהיר המשורר בברכי נפשי וכלה בברכי נפשי כי
האדם בנפשו העליונה כולל הכ׳ בחכמתו ושבין בעליונים ובתחתונים ועליה לברך האל יתברך על הכל :

ברכי זה המזמור היה מספר בו מעשה בראשית וכי
הכל עושה האל יתברך בחכמה לתיקון הבריא׳
ואמר ברכי נפשי · כי אין בתחתונים מי שידע לברך ואלא

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהֹוָה יְהֹוָה אֱלֹהַי
גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר
לָבָשְׁתָּ

לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה
שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו
הַשָּׂם עָבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי
רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ
לוֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוֹנֶיהָ בַּל תִּמּוֹט
עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ
עַל הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם: מִן גַּעֲרָתְךָ
יְנוּסוּן מִן קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ
הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ
לָהֶם: גְּבוּל שַׂמְתָּ בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל
יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים
בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל
חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם
עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ
קוֹל

נפש האדם המשכלת · ואמר גדלת · ממעשיך אנו מכירים כי גדלת מאד · הוד והדר לבשת · כשבראת הגלגלים תחלה והם עז נלבוש הדר לך ומהדרתם יכיר אדם עוצם הדרך וכבודך · כמו הלובש לבוש מלכות יכירו אדם שאינו יודעו כי הוא מלך: (עטה) אמר באור כי הוא נברא תחלה אחר הגלגלים ופירוש עוטה כמו שפירשנו הוד והדר לבשת · או יהיה עוטה כמו שפירשנו יונה לשלישי · ופירוש מעטה כלומר שהלבים אותה אורה כמו שיעטה אדם שלמה · נוטה שמים כיריעה · זה אמר על הרקיע המבדיל והוא נקרא שמים · ואות הבריאה היתה ביום שני ולא נוכל לפרש כי על השמים העליונים אמר שהם ט׳ גלגלים כי אותם נבראו קודם האור ביום הראשון: (המקרה) העבים הם עליותיו והם כמו קרוי על הארץ · ואמר השם עבים רכובו · כפל ענין במלות שונות · ואמר רכובו · כי באמרו ורכובו העבים רצה כמו הבהמה ברשות הרוכב עליה · וכן המהלך על כנפי רוח · על מהירות דחיית הרוח וידחף העבים אל הפאה כאילו הוא מהלך על כנפיו: (רוחות) הרוחות הנושבות הם מלאכיו ושלוחיו כי אין דבר במקרה אלא הכל בגזרת המכוין וכן אש לוהט · והוא האשים והברקים והרעמים הכל הוא כדברו ובמצותו וכולם משרתיו והנה הזכיר הדברים הנהוים באויר · ואחר כן יזכיר הארץ והמים והזכיר מה שנעשה ביום השלישי מהראות היבשה · והזכיר תחלה מוסדי הארץ אין נהיה באמצע הגלגל ואמ׳: יסד ר״ל כי נתן בטבע הארץ להיות יורדת והמקו׳ השפל הוא אמצעות הגלגל · והנה היא על מכוניה שלא תמוט עולם ועד · כי אם תמוט לאחד מן שש הצדדין תעלה · והאל נתן בטבעה לירד ולא לעלות וכן מתכונתה שיסודה עגול ככדור לפי שהיא בתוך עגולה ואין נורת עומדת בתוך נורה ואינה נוטה לאחד מן הצדדין אלא בורת העיגול: תהום עתה סיפר איך היתה הארץ מכוסה במים בתחלת הבריאה כי כן טבע המים להיותם על הארץ מכל צד אבל האל יתברך גילתו ובשנה הקוה אותם לצד אחד מעל פני הארץ ונגלה פני הארץ לצורך הברואים והצמחי׳ · וזהו פירוש תהום כלבוש כסיתו מתחלה קודם הקוות המים היו המים כיסוי לארץ והיה כמו וי״ו כסיתו כנגד הארץ · כי ימלא בלשון זכר · ותהום הוא ג״כ לשון זכר ונקבה · והנה הפירוש הקרוב במלת כסיתו שיהיה הכינוי כנגד הארץ ואמר כי בתהום כסית הארץ כמו שמכסה הלבוש את האדם · על הרים יעמדו מים · כי אף על ההרים הגבוהים היו המים · וחסרון בי״ת במלת תהום · הרבה כמוהו במקרא · ויש לפרש הפסוק אחר הקוות המים ופירוש כמו הלבוש שאינו מכסה על האדם ומכסה אותו כולו זולת הפנים כן המים אחר שנקוו המים נבל גידי הארץ מכסה זולת פני הארץ שנראית היבשה ומקום היבשה בארץ מגולה כמו הפנים מגולים · ופיר׳ על הרים יעמדו מים אף אחר שנקוו המים היו במקום מקוה המים ההרים מכוסים שם: ינוסון ויחפזון · עתיד במקום עבר ורבים כמו הם · כשאמרת יקוו המים אל מקום אחד נסו המים מפניך כמו העבד שינוס מגערת אדוניו או אדם שינוס מגערת התקיף ממנו · מן קול רעמך · כמו האדם שיבעת בקולו על חבירו שיבהל ויחפזו ממנו כן עשו המים · ורצונך היה קול רעם להם ונחפזו ללכת אל מקום המקוה: (יעלו) בנוסם מפניך עלו ההרים וירדו בקעות עד שבאו אל מקום זה שיסדת להם · ויעלו וירדו עתיד במקום עבר ורבים כמו הם: (גבול) אחר שהקוות המים שמת להם החול לגבול שלא יעברוהו ולא ישחיתו הברואים על היבשה · בל ישובון לכסות הארץ · כמו שהיו תחלה וזהו ישובון · וזה יכולת הבורא ומשכלתו ורחמיו על ברואיו כי כשנקוו המים במקום אחד באמת גבהו המים על הארץ מאד ועמדו כנד אחד והמים בטבעם נגרים מגבוה לשפל והוא יתברך מנעם בטבעם לזה הדבר שיבואו גלי הים עד שפת הים ולא יעברו הגבול שהוא החול אשר על שפת הים · וזה שאמרו יורדי הים · כנגד בשפה שהארץ גבוה על הים: (המשלח) גם זה מתקנת המים שעשה האל לתקנת הברואים כי כאשר יקוה המים בטבור הארץ מים מתוקים והבליעם בתוכה ושלח משם במקומות מעינים שיהיו המים נובעים משם לצורך הברואים לשתות משם הנמקים ולקרר האויר ולתת לחות לגופות החיים ולהרטיב יבשות האויר ולהשקות בהליכתן לאילנות ולצמחים הרימים לפיכך היו המתוקים נוברים והולכים ולתקנת הברואים לא שלח המעיינות שיעמדו בעמקים פן יזיקו הבתים אבל שלחם בעמקים אשר בין ההרים · ואותם שהולכי׳ במקומות היישוב תועלת לבני אדם ידוע · ואות׳ שהולכין במדברו׳ השלוחך

קוֹל׃ מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי
מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃ מַצְמִיחַ חָצִיר
לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא
לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ׃ וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ
לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ
יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר
נָטָע׃ אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה
בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ׃ הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים
סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃ עָשָׂה יָרֵחַ
לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ׃ תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ
וִיהִי

בלכי מדברות ולצורך שאר החיים שימלאו מים לשתות וזהו שאמר: ישקו החיים חית השדה והפראים ישברו צמאם· וזכר בפרט הפראים כי הם כהוגי' במדבר לא יבואו בישוב: עליהם ועוד הם תועלת לעופות כי רוב העופות שוכני' במקום המים· ויהיה פירוש עליהם סמוך להם· גם יש עופות שהם גדלים על המים כי העופות הם מתולדות המים· מבין עפאים· האל"ף נחה והמ"ם רק תחת היו"ד והם עלי העץ וכן בארמית ועפיה שפיר· ואמר מבין עפאים ולא זכר העצים כי ברוב גדלין העצים על שפת הנהרות· יתנו קול שמצפצפין ומרננים: משקה אחר שזכר הקוות המים שהיה ביום השלישי זכר עם זה תועלת המים אשר נכנסה זכר הצמחים שנבראו גם כן ביום השלישי ואיך עלה אד מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ואחר כך ויצמח ה' אלהים מן האדמה וזהו שאמר משקה הרים מעליותיו והם העננים· וזכר ההרים כי הם צריכין למטר יותר מן העמקים והמישור כי במצא גם לגות יותר מזה שתמצא בהרים· ועוד כי יוכל האדם להשקות העמקים והמישור ממי הנהרות ולא כן ההרים· וכפל הענין במלות שונות כי פרי העננים הוא הגשם· ואמר מעשיך· כי ענין המטר הוא מעשה הפלא קהאל ופלא גדול: מצמיח והנה עם המטר מצמיח חציר לצורך מאכל הבהמות וגם כן מצמיח עם המטר העשבים כמו שאמר ישבעו עצי ה'· אכל קודם וזכר תועלת החציר העשב לאדם ולבהמה ובכללם זכר המאכל ובפרט אותם שהאדם צריך בהם יותר והם דגן ותירוש ויצהר ופירוש ועשב לעבודת האדם הוא עשב שהוא מאכל האדם כי אותו ימצא עם עבודת האדם כמו שנגזר על אדם הראשון בזעת אפיך תאכל לחם· אכל מאכל הבהמה תוציא הארץ בלא עבודת האדם ואמר להוציא לחם מן הארץ· כי עבודת האדם באדמה הוא לעצמו ולצורך הבהמות שעובד בהם האדמה· כמו הבקרים והחמורים ויהיה המאמר גם לעצמו כמו החטה ולבהמות השעורים והתבן ולחם הוא כלל לכל מאכל וזכרים אותו ברוב על הלחם שהוא תמידי למאכל האדם· ועלה אמר ולחם לבב אנוש יסעד:

(ויין) ויוציא גם כן מן הארץ יין כי גם הוא לתועלת האדם לשמח לבבו ואם ישתהו כמדה ייטיב שכלו כי עם שמחת הלב ייטיב השכל והכח יתאים לעד· ויוציא גם כן שמן שאוכל אותו האדם ומצהיל ומאיר פניו וגם כן מדליק בו בלילה אבל זכר עיקר תועלתו שהוא מצהיל פנים· ופירוש משמן· כלומר להצהיל פני אדם ממה יהיה מהשמן· ולפי שזכר תועלת היין והשמן זכר תועלת הלחם אף על פי שגלויה תועלתו· ואמר לבב אנוש יסעד· כי אין מאכל סועד הלב כמו הלחם:

(ישבעו) מהמטר שזכר למעלה משקה הרים מעליותיו וגומר: ועצים האלה שזכר: הם עצי היער ומין העצים אליהם· כי דעתו על העצים הרעים והנשאים לפי שאין בצמיחתם ובגדילתם תפיסת ידי אדם· שהרי זכר למעלה העשב והעצים שגדלים עם עבודת האדם לכן זכר אלה שאין בהם עבודת האדם אלא רצון האל יתברך לבדו שנתן בטבע האדמה להוציאם לפיכך אמר עצי ה'· וכנגד ארזי לבנון אשר נטע· וזכר הארזים בפרט לפי שהארז הוא הגבוה מכל עצי היער· ופירוש אשר נטע· לומר כי לא יטעם האדם כמו שנוטע עצי המאכל לצרכו והוא משקה אותם מעליותיו וישבעו וכן צריכים לאדם להשקותם· וגם יש בהם מקצת היער מעצי מאכל שיוצאים בלי עבודת האדם כמו התפוחים והאגוזים: אשר שמה וזכר תועלתם בעודם לחים כי בכריתתם יש בהם תועלת לאדם לקורות בהם הבתים ולתקנים אחרים ולעשות מהם עצים· גם אותו אשר אין בו תועלת לעשות בו מלאכה והוא העורה אשר בעצי היער יש בו תועלת להדליק בהם האש לפי שהם עצים דקים טובים להדלקה· ובעודם בארץ אף על פי שאין עושין פירות יש בהן תועלת לעופות לקנן עליהם ולקנן בהם והאל יתברך ברא הדברים הפחותים לתועלת הגדולים מהם· כי בברואי מטה האדם הוא הנכבד ותחתיו שאר מיני החיים ותחתיהם הצמחים הדומם שאין בו נפש ותנועה כלל והנה העצים שימצאו גבוהים יותר הם טובים לנוח עליהם ולקנן בהם· וצפרים הם כלל לכל העופות· וזכר בפרט חסידה· לפי שהוא עוף גדול ודרכו לקנן בעץ גבוה ומכונו לקנן בארזי' ובתי' ביתה קנה: הרים· כיון שזכר מדור העופות שהוא העצי' הגבוהי' אמר ג"כ ההרי' הגבוהי' הם מדור חית השדה וזכר בפרט היעלים כי הם ינקשו ההרי' הגבוהי' ושם ישכנו· וכן השפני' יש בהן תועל' לאח' ויהיה בה מערות ונקבות· חסו בם והנה כל נברא לתועלתו ולצורך אין דבר דק וקטן בעולם שלא נברא לתועלת הגדול ממנו ויכל לתועלת· האדם כי הוא עליון על כולם והנה זכר הנבראים ביום השלישי ותועלתם ואף על פי שזכר בכללם הסרים והשלשי' והם בכלל הארץ שנבראת ביום ראשון ונגרם הנה על ידי וזכר תועלת העצים לעופות אמר שהברג' והשלשי'

וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר :
הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־
מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ
וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב: מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ
יְהֹוָה כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה
הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: זֶה הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב
יָדָיִם שָׁם רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת
עִם־גְּדֹלוֹת: שָׁם אֳנִיּוֹת יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן
זֶה־יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־בּוֹ: כֻּלָּם אֵלֶיךָ
יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת אָכְלָם בְּעִתּוֹ: תִּתֵּן
לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן
טוֹב: תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף
רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן :
תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי
אדמה

נס הם תועלת לחיות: (עשה) עתה הזכיר הנבראים
ביום הרביעי והם המאורות והזכיר הירח ואף על פי שהוא
המאור הקטן · לפי שהלילה קודם ליום · ול״ג רביעי ששמש
ירח וכוכבים ובבקרו זרח השמש · עשה ירח למועדים · כמו
שכתוב והיו לאותות ולמועדים · וזכר הנה למועדים על
הירח והוא הדין לשמש וכן בזכרו הירח הוא הדין לכוכבים
שהם מושלי׳ עם הירח או אמר עשה הירח כן להיותו חסר
ומלא לדעת המועדים כלומ׳ לחלוק בו ומני השנה שהם שני
עשר כי בכל חדש וחדש מתחדש באורו ובזה נדע ומני השנ׳
והנה יש לנו תועלת האור ותועלות אחרות · שמש ידע
מבואו · הנה השכימו החכמים כולם כי הירח גוף שחור אין
לו אורה אלא מהשמש כפי התקרבו מהשמש וכפי התרחקו:
והנה הירח בזו אין אורו מעצמו אלא מזולתו וזהו כלאו
למועדים · ולא כן השמש כי אורו מעצמו והנה הוא ידע
אורו · ומל׳ מבואו כוללת הזריחה והשקיעה · כי כהשמש
זורח הנה הוא בא על הארץ וכשהוא שוקע בא תחת הארץ
ויש לפרש מבואו על הירח אמר כי השמש ידע מבוא הירח
זריחתו ביום רביעי ובעת זריחתו היה מבוא הירח
ושקיעתו כאילו ידע וזהו מבואו: (תשת) עתה זכר
תועלת הלילה ותשומת החושך היא שקיעת האור אמר
כשיתשי׳ חושך בעולם ויהיה הלילה יש בו תועלת לקצת החי׳
והם האריות וחיות היער שהם אוכלות בשר וטורפין שאר
החיות אשר להם יכולת עליהם וביום לא נתת להם רשות
להלוך חוץ לגבולם שלא יזיקו לאדם ומפני מורא האדם
נמנעים ללכת ביום והולכים בלילה ומבקשים טרפם ·
ופירוש תרמוש· תלך · ו״יומיתו״ כוסבת כו״י וכנו
בשור וזולתו והנה מפלא וזכרו תועלת החיות הטורפות בלילה כודע התועלת שיש לאדם שישן ניכוש מעמלו · וכן הבהמות
הנגלות עמו: (הכפירים) הם עולי ימים מהאריות ומהחיות הטורפים · וכפיר גדול מגור · לבקש מאל אכלם · כי
הוא נותן לחם לכל בשר בהשתלשות הסיבות וכאילו הם מבקשים ממנו אכלם כבקשם טרפם: (יאספון) מפני האדם
שיצא לעבודת השדה · ואל מעונתם · כמו ובמעונות׳ · יצא אדם לפעלו ולעבודתו · בשדה עדי ערב שיאסוף אל העיר
והחיות ישובו לבקש אכלם והנה כל הנבראים בכונת מכוין וחכמת חכם: (מה) רבו׳ מה גדלו · או פירושו רבו
ממספר · מלאה הארץ קנינך · כשהשלים לספר נבראו היבש׳ שהתגלגלו וזכרם עם זכר השמים והמאורות והם גלויי
החכמה לאדם יותר מהנבראי׳ שים לפיכך חתם בהם בזה הפסוק ואמר כי ידוע׳ ומכירים אכן כי גדולים מעשה האל וכולם
עשויים בחכמה מלאה הארץ קנינך מלא כל הארץ קנינך ומעשיך אין דבר בחקר׳ ואמ׳ מלאה כי אין בארץ מקום רק שלא
יראו בו מעשה האל · ופירוש קנינך כמו שמים וארץ: (זה) עתה דבר על הנבראים ביום החמישי והם הדגים ומדור׳
הים שהוא גדול ורחב ידים גדול באורך ורחב מקום · ואמר זה כי הוא נברא וידוע לכל ועוד שנברא ג״כ ביום החמישי
כבר זכרו על ידי גלגל · אמר על הדגים ואין מספר כי יותר פרים ורבים מחיות השדה ועוד כי הם נולדים בכל ומני
השנה לפיכך מספרם רב מחיות היבשה: (שם) אמר כי גם הים שאינו הדור לנבראו היבשה נתן חכמה באדם ללכת
בו באניות ממקו׳ למקו׳ וזכר תני הים למאכל וע״י האניות הוא רודה בדגים · לויתן זה יצרת לשחק בו · הוא הדג הגדול אשר
סיפר בספר איוב בגבורתו ועצמותו ואמר זה אף על פי שלא ראהו אדם לפי שנודע בסיפור הכתוב ואמר לשחק בו פי׳ כים
כלו׳ כל נבראי הים הוא משחק כי כולם באים ברשותו ויאכל מהם אשר ירצה כי כל דבר שיבוא לאדם ישחק בו וילעג לו
והנה באר כל הנבראים ושנבראו׳ ביום הששי שהם החיות והבהמות והאדם כבר זכרו למעלה בגלגל: (כלם) אמר
על נבראי מטה החיים בראת אותם ובראת מאכלם אף על פי כן כל יום ויום אליך ישברון לתת אכלם בעתו · והוא על
ידי השלשלות הסיבות ובידו לתת ולמנוע מהם · ואמר בעתו לשון יחיד · כי כל מין ומין יש לו עת ידוע יודעין לו מאכלו
או בעתו שעתו אל האוכל · ואמר אליך ישברון · ואף על פי שאין בהם דעת מי הנותן והמכין · לפי הטבע
הנותן בהם ישברו אל חוקם ואל מכהנם הנותן להם · והחכמים יודעים שאליך ישברון: תתן הפסוק כפול
בענין במלות שונות · וא״א ז״ל פי׳ ילקטון בעת בצורת שילקטו מעט כאן ומעט כאן · ובשעת השבע תפתח ידך ישבעון

אֲדָמָה: יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׂמַח
יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד
יִגַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי
אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי
אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה: יִתַּמּוּ חַטָּאִים מִן
הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי
אֶת יְהוָה הַלְלוּיָהּ:

טוב: תסתיר כשתסתיר פניך והוא כשתמנע מאכלם יבהלון · כי אין להם יכולת להעזר מזולתך · תוסף · כמו תאסוף · עפרם ישובון · כשתצא הרוח מהחיים ישוב הגוף אל העפר: תשלח לפי אמונתינו אנחנו זרע ישראל המאמינים באמונתנו יהיו הנפשות שמורות אל היום הראשון אשר יצאו ממנו לזמן תחיית המתים אשר יעדנו בו האל יתברך ויש' זה על דרך נס ופלא ולא כפי הטבע · ועל אמר תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה ואף על פי שהפסוק למעלה מזה הוא על כל החיים לא על האדם לבד אמר זה על האדם שהוא עיקר בנבראי מטה · ויתכן לפרש הפסוק הזה על כל החיים לא על האדם לבד · כי יבראון אחרים כי ימותו אלה ויולדו אחרים תחתיהם · וכן כתוב דור הולך ודור בא · כי הכללים עומדים והפרטים אובדים · ואמר ותחדש פני האדמה על הנולדים שיהיו חדשים לעולם: יהי כשהשלים כל מעשה בראשית אמר הכל מעשיו והם כבודו וישמח בהם ואם ירצה ישחית הכל · וישובו לתוהו ובוהו · וזהו שאמר המביט לארץ ותרעד · או פירושו יהי כבוד ה' · על זמן גאולתינו אמר הנה הם הכל מעשיו וישמח בהם כאשר האדם עושה רצון האל שהכל נברא בגללו או הוא שמח ובעולם הזה פעמים עצב כמו בדור המבול ויתעצב אל לבו וזולת' מהרשעים אבל בימות המשיח וזה יהיה אשר יכלו הרשעים מן העולם או יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו וזהו שאמר המביט לארץ ותרעד והשמחה והעצבון בו יתברך דרך משל כי אין לו שמחה ועצבון ולא ישתנה ממדה למדה אלא כיון שכן כאדם ישמח בהשלמת מעשיו ויעצב בהפך זה כן כאמר הדבר על האל יתברך דרך משל להבין השומעים: ותרעד משל על כליון הרשעים כאלו תרעד הארץ · וכאלו בערו ההרים באש שמפנו מרין אף כלומר שיכלה קרן הרשעים היוק · ואמר המביט ואמר יגע · להודיע כי בנ עתו היה הבטתו והשגחתו: אשירה ודבר על לשון ישראל ועבדי ה' מן הגוים כלומר הרשעים יאבדו ואני אשירה לה' בחיי: יערב ויערב לאל שיחי שהוא השיר והתודה וההלל · ואשמח בה' כנגד ישמח ה' במעשיו כאילו הוא ישמח בנו ואנחנו נשמח בו כלומר יהיה לו לעם והוא יהיה לנו לאלהים: יתמו ואז יתמו חטאים כמו שפירשנו ועוד לא ימצאו אחרים · הוא שאמר ורשעים עוד אינם לכן אמר לנפשו ברכי נפשי את ה' וכן כל העמים הללויה · וכבר כתבנו בפתיחת הספר כי הללויה גדול שבכולם שכולל שיר ושבח בבת אחת · ויה הוא שני השם ולקבר חברוהו עם הללויה לתקן המלה:

הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ
בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ
זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו:
הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי
יְהוָה: דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו
תָּמִיד: זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה
מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיו: זֶרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ
בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל
הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת
את

הודו זה המזמו' שברו דוד כשהעלה הארון מבית עובד אדום הגיתי אל עיר דוד · ונתנו לאסף ולאחיו לשורר אותו לפני הארון כמו שכתוב בדברי הימים וגם כתוב זה המזמור עד ובנביאי אל תרעו אלא שיש בינים שינוי מעט במלות והענין אחד וכשחבר דוד זה ספר תהלי' כתב זה המזמו' והאריך בו בסיפור זרע אברה' עד שהכניסו לארץ ישראל וגם כתוב שני המזמורים וז: המזמור ומזמור שירו לה' כל הארץ וכן אמרו אלה שני המזמורים תמיד בכל יום לפני הארון עד שהביא שלמה את הארון לבית עולמים ואמר הודו לה' · דברי דוד למשוררים והקהל · קראו בשמו להתפלל אליו או פירוש קראו בשמו להודות ה' וזהו טעם הודיעו עלילותיו העלילות שהתעולל בפלשתים על דבר הארון: שירו לו בפה ובכלי שיחו בכל נפלאותיו גם השיחו זה לוה בכל נפלאות הארון ונפלאו' אחרי' שעשה עמכ': התהללו אתם תוכלו להתהלל על כל העמים בשם קדשו הנקדש עליכ' כמו שנקדש בדבר הארון על כן ישמח לבכם שאתם מבקשי ה' · או כל מבקש ה' ואפילו מן האומות ישמח לבם בשם ה' בבקשם אותו : דרשו הארון נקרא עוז כלומר דרשו גם כן הארון וגם ס' התפללו לו לפניו וכן בקשו פניו שתתפללו לפניו תמיד: זכרו בלב נפלאותיו ומופתיו טעם' האל במצרי' ובמדב' ומשהכניסו לארץ וכן בדבר הארון בארץ פלשתי' כי על כל אחד ועל פלא אחד ... לא לבו המופתי' הקודמי' ומשפטי פיהו · כי המכו'

שהביאו

Digitized by Google

אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ
לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:
לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל
נַחֲלַתְכֶם: בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר
כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־
גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: לֹא
הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
אַל־תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ:
וַיִּקְרָא רָעָב עַל־הָאָרֶץ כָּל־מַטֵּה־לֶחֶם
שָׁבָר: שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד
נִמְכַּר יוֹסֵף: עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל
בָּאָה נַפְשׁוֹ: עַד־עֵת בֹּא־דְבָרוֹ אִמְרַת
יְהוָה צְרָפָתְהוּ: שָׁלַח מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ
מֹשֵׁל עַמִּים וַיְפַתְּחֵהוּ: שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ
וּמֹשֵׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ: לֶאְסֹר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ
וּזְקֵנָיו יְחַכֵּם: וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב
גָּר בְּאֶרֶץ־חָם: וַיֶּפֶר אֶת־עַמּוֹ מְאֹד
וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָיו: הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא
עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָיו: שָׁלַח מֹשֶׁה
עבדו

שהביאו במצרים אמר על ידי משה. נביאו מתחילה וכן היו המשפטים בא"ס על מצרים כמו שאמר בפיו: (זרע) ובדברי הימים זרע ישראל עבדו והענין אחד ומ"ש זרע אברהם. הוא על זרע ישראל לא על שאר זרע אברהם. וכן אמר הא"ל לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע ואמר יצחק ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך כי הנה הזרע המיוחד לאברהם הוא ישראל וכן פירש ואמר בני יעקב בחיריו כלומר מי הוא זרע אברהם הם בני יעקב שהם נבחרים משאר זרעו: (הוא) אף על פי שבכל הארץ משפטיו והוא מנהיג העולם כולו הוא אלהינו ואנחנו עמו. זכר לעולם בריתו. אשר כרת את אברהם. עתה זכר לזרעו לעולם. שנתן הארץ לזרעו לאמר ארבע דורו והוא הדבר אשר צוה כלומר אשר גזר כמ"ש לאברהם כן קיים הדבר ולזרעו אחריו. ומ"ש לעולם ולאלף דור כי לעולם תהיה הארץ לישראל אע"פ שגלו ממנה עוד ישובון אליה ולא יגלו ממנה עוד לעולם. וזהו לעולם לאלף דור: (אשר) ואותו הברית ליצחק היתה כלומר בעבור יצחק כמו שאמר כי ביצחק יקרא לך זרע. והשבועה היתה שעקדת יצחק ואמר ליצחק והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברה' אביך והוא כאילו נשבעתי ליצחק: (ויעמידה) אותה ברי' ואותה השבועה העמידה ליעקב לחק ולישראל ברית עולם כי על זרע המיוחד היתה הברית והשבועה לא על עשו (לאמר) לכל אחד מן האבות אמר כן. חבל נחלתכם. כנגד ישראל: (בהיותם) על האבות ועל בניהם אמר שהיו מתי מספר. כמעט וגרים בה. כמעט זמן היו גרים בא בארץ כי הוצרכו לצאת ממנה כמו אברהם שהלך בעבור רעב למצרים ולארץ פלשתים וכן יצחק לארץ פלשתים וכן יעקב למצרים וזהו שאמר ויתהלכו מגוי אל גוי ואע"פ כן הבטח' הא' ואמונה בלב היתה לא הרהרו אחריו: (ויתהלכו) מארץ כנען למצרים ולארץ פלשתים. וממלכה אל עם אחר. כפל ענין הוא במלות שונות: (מלכים) פרעה ואבימלך: (אל) הזהיר להם כמו לאבימלך וללבן ואלו ע"י נגעים וכן לאחר בני אדם אם היו רוצים לעשקם. במשיחי.

בניכים וגדולים היו. והיו נכבדים אצל המלכים כאילו היו מלכים משוחים. ולנביאי. כי האבות נביאים היו. וה' מדבר עמה' במראה הנבואה ובחלו': (ויקרא) הזכיר סיבת רדת יעקב למצרים וטעם ויקרא כאילו קרא לרעב ויבא על הארץ. כי הגזירו' הבאו' לארץ מאתו הם. כל מטה לחם. כמו משען לחם ר"ל כל מאכל שישען אדם עליו שבע מן הארץ: (שלח) לפני יעקב ובניו. כי בכבוד זכר האבות וגם הבנים באמרו בהיותם מתי מספר. וזה שאמר שלח. כי הא"ל יתברך סיבב על ידי החלומות אשר חלם יוסף עד שקנאו בו אחיו. לעבד נמכר יוסף. בעבור עבד כלומר להיותו עבד נמכר: (ענו) כשנתנוהו אדוניו בבית הסוהר. וכתוב רגליו כי שתי רגליו נתנו בכבל. וקרי רגלו על דרך כלל. ברזל באה נפשו. פירוש ברזל כלומר בשלשלת של ברזל ואמר נפשו כי הנפש מעיקה בעינוי הגוף: (עד) עת בא דברו לבני פרעה שזכרהו שר המשקים אל פרעה ואמרת אלוה צרפתהו כי הא"ל סיבב זה בחלום שראה לפרעה ולא נפתר אלא על פי יוסף ויצא יצא ככסף צרוף לפני פרעה כי אמר לו שר המשקים כאשר פתר לנו כן היה: (לאסור) שריו בנפשו. שיהיה כח בידו לאסור שריו וגדוליו כמו שהיה כח ביד פרעה ופירוש בנפשו ברצונו וזקיניו יחכם לחכמים יקראו זקנים ואע"פ שהם בחורים לפי שהחכמה במלאת בזקנים ברוב ופירושו כי יוסף חכם ולמד חכמי פרעה כי במנה חכם יותר מהם: (ויבא) בסיב' הרעב לקיו' הגזיר' שג"ז ר"ל הבתרי' בארץ חם כי מצרים בן חם: (ויפר) ה' שוכר למעלה אמרת ה' צרפתהו. אמר כי הא"ל יתברך הפרה את עמו בארץ מצרים מאד ויעצימהו מצריו. העצימהו יותר מצריו ממצרים שהיו צריו כאמרו. הפך לבם. הפך במעשיו הפעל יוצא. ופירושו הא"ל יתברך הפך לבם כי הוא גזר זה ואמר ועבדום וענו אותם. או יהיה
הפך

עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ׃ שָׂמוּ בָם
דִּבְרֵי אוֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָם׃
שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרָיו׃
הָפַךְ אֶת מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת אֶת
דְּגָתָם׃ שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי
מַלְכֵיהֶם׃ אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים בְּכָל
גְּבוּלָם׃ נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ לֶהָבוֹת
בְּאַרְצָם׃ וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם
וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם׃ אָמַר וַיָּבֹא אַרְבֶּה
וְיֶלֶק וְאֵין מִסְפָּר׃ וַיֹּאכַל כָּל עֵשֶׂב
בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל פְּרִי אַדְמָתָם׃ וַיַּךְ כָּל
בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית לְכָל אוֹנָם׃
וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵׁל׃
שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי נָפַל פַּחְדָּם
עֲלֵיהֶם׃ פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ לְהָאִיר
לָיְלָה׃ שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם
יַשְׂבִּיעֵם׃ פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם הָלְכוּ
בַּצִּיּוֹת נָהָר׃ כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קָדְשׁוֹ
אֶת אַבְרָהָם עַבְדּוֹ׃ וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן
בְּרִנָּה אֶת בְּחִירָיו׃ וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת
גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ׃ בַּעֲבוּר
יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ הַלְלוּ יָהּ׃

הללויה

הפך פעל עומד כאילו אמר נהפך לבם · להתנכל לעשות
עליהם מחשבות רעות היאך יכלו אותם : (עבדו) כי
כן נקרא עבד ה' משה עבדי · אהרן אשר בחר בו לשליחות
עם משה : (שלח) לא הזכיר המכות על הסדר וגם לא
הזכיר כולם כי כתובות הם בתורה והזכיר מקצתם לזכר
האותות וכן עשה במזמור האזינה עמי תורתי · ויחשך ·
החשיך את הארץ ולא מרו את דברו · כן כתוב וקרי דבריו
והענין אחד · אלא שזה כלל וזה פרט · ולא מרו · האותות
שזכר לא מרו את דבר ה' אלא באו עליהם כדבריו · או פיר'
ולא מרו משה ואהרן את דבר ה' בכל אשר צוה. שולחם היו
הולכים אף על פי שהיה נוער בהם פרעה : (שרץ)
ארצם · זכר ארץ לשון זכר · ואמר שרץ והארץ לא שרצה
כי אם היאור · אלא אמר ארצם לפי שבכל מקום שהיו מים
בארצם היו שורצים צפרדעים · וכן כתוב על הנהרות על
היאורים ועל האגמים · בחדרי מלכיה' כלו בחדרי מלכיהם : אמ'
ויבא ערוב · רוצה לומר הכפיר החיות הרעות לבא בכל
גבולם כמו שכתוב כל עפר הארץ היה כנים : (נתן)
אש סמוך ללהבות · ופעם להפך להבות אש כמו תולע' שני
שני התולעת : (ויך) גפנם ותאנתם · שברד הכה
אותם · שבר הגפן והתאנה כפרש וכן במזמור האזינה
עמי תורתו לפי שאלה הם רוב אילנותיהם במצרים · וילק
הוא אחד ממיני הארבה · פרי אדמתם · פרי העשב אשר
הותיר הברד : (ויך) הפסוק כפול כענין במלות
שונות · ויוציאם · טעמו לישראל שזכר למעלה · ואין
בשבטיו כושל · שנים עשר שהיו וכ"ו עם רב לא היה אחד
מהם שהיה כושל ועני · אלא כולם יצאו בכסף וזהב :
(פרש) משיצאו ממצרים וה' נוסע לפניהם בעמוד ענן
יומם וגו' · ופירוש למסך · היה סכך למעלה אלא כמו
יריעה לפניהם · כי הענן לפניהם היה בלכתם · אבל
בנוסם היה עליהם עד שהיו נוסעים · ואפשר כי מלת למסך
כולל שניהם בלכתם ובנוסם : (שאל) ישראל במדבר
בשר לחם ובשר · ויבא האל להם שליו בערב לאכול ולחם
בבקר לשבוע · ולחם שמים היין השביעם כנגד מה ששאלו
הם : (פתח) ברפידים · הלכו בציות נהר · במקום
ציה ומדבר הלכו המים כמו נהר : (כי) כל זה עשה
להם בזכות אברהם כי הם לא היו ראוים לכך כי היו מריבי'
ומנסים את ה' · וגם להוציאם ממצרים לא היו ראויים לולי
ברית אבות · לפיכך אמר ויוציא עמו : (ויוציא) כשהוציאם ממצרים ברינה ובששון הוציאם הם היו שמחים ומצרים
אבלים · את בחיריו · בעבור אבותם · ויתן להם · כשהוציאם לא עשה עמהם זו הטובה לבד שהוציאם מעבדות אבל
נתן להם ארצות גוים : (בעבור) על תנאי שישמרו חוקיו ותורתיו נתן להם את הארץ כמ"ש בתורה כי אביאנו אל
האדמה אשר נשבעתי לאבותם וגו' ואמר שאם לא ישמרו חוקיו והיה לאכול ויגולו מן הארץ · הללויה · אמר המשורר כנגד
ישראל שהיו בדורו ובניהם הבאים אחריהם שיהללו יה על הטובות שעשה עם אבותיהם הללו יה :

הַלְלוּיָהּ

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִי

הי במזמור של מעלה מזה זכר ענין האבות עם מה
שעשה במצרים וזה המזמור זכר עוד מה שעשה
עמהם משיצאו ממצרים כל זמן שהלכו במדבר וגם משנכנסו
לארץ

ימלל

Digitized by Google

יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהֹוָה יַשְׁמִיעַ כָּל־
תְּהִלָּתוֹ׃ אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה
צְדָקָה בְכָל־עֵת׃ זָכְרֵנִי יְהֹוָה בִּרְצוֹן
עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי בִּישׁוּעָתֶךָ׃ לִרְאוֹת בְּטוֹבַת
בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ לְהִתְהַלֵּל
עִם־נַחֲלָתֶךָ׃ חָטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ
הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ׃ אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם לֹא־
הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב
חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל־יָם בְּיַם־סוּף׃
וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־
גְּבוּרָתוֹ׃ וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיֶּחֱרָב
וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר׃ וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד
שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב׃ וַיְכַסּוּ־מַיִם
צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ וַיַּאֲמִינוּ
בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ׃ מִהֲרוּ שָׁכְחוּ
מַעֲשָׂיו לֹא־חִכּוּ לַעֲצָתוֹ׃ וַיִּתְאַוּוּ
תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן׃ וַיִּתֵּן
לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם׃
וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ
יְהֹוָה׃ תִּפְתַּח־אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן וַתְּכַס
עַל־עֲדַת אֲבִירָם׃ וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם
לֶהָבָה תְּלַהֵט רְשָׁעִים׃ יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחוֹרֵב
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה׃ וַיָּמִירוּ אֶת־כְּבוֹדָם
בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב׃ שָׁכְחוּ אֵל
מוֹשִׁיעָם עֹשֶׂה גְדוֹלוֹת בְּמִצְרָיִם׃
נפלאות

לארץ ואמר אם באנו לספר גבורות ה׳ ולהשמיע כל תהלותיו כלומר כל הניסים שעשה עם אבותינו ועמנו שאנו קיימים להללו עליהם מי יוכל להשמיע כל תהלותיו וגבורו׳ ה׳ הם מה שהתעולל במצרים באחרים ובים׳ ומה שאמר בכאן שלא יוכל אדם לספר כל תהלותיו׳ ואמר במזמור הפסוקי אספרה כל תהלתך דוד אמר אספרה כל תהלתך על כל הצרות שעברו עליו מהאויבים אמר שיתן שבח והודאה לאל שהצילו כי המה גלוים לו׳ וכאשר בא לספר הניסים שעשה עם ישראל במדבר ובארצם בכל דור ודור אמר מי ישמיע כל תהלתו׳ וכן עם היחיד לבד מה שעשה הקדוש ברוך הוא עמו מהטובות והחסדים בכל יום ויום לא יוכל לספר כי פעמים רבים יעשה האל יתברך עם האד׳ נס ולא ידע ולא יבינם כו עד אמר ומן ה׳ תכונן כו׳ וכאשר אמר דוד כל תהלתיך על הניסים הגלוים שעשה עמו הידוע יש לכל במלחמות האויבים׳ ישמיע׳ פירוש ישמיע ומי שוכר עומד במקום שנים וקודם שהאל המשורר לספר: (אשרי) כלו׳ אשריכם ישראל אם היו שומרים משפטי האל אשר צוה אותם כי בזמן שהיו עושים רצונו של מקום כרוב טובות עושה עמהם ואף במדבר היה סובל אותם זמן רב אולי ישובו למוטב ואם היו שומרים משפטיו ועושים צדקות בכל עת כלומר תמיד כל שכן שהיה הוא עושה עמהם צדקו׳ ולא היו לעולם גולים מארצם׳ כי נבא המשורר ברוח הקודש שעתידים לגלות מארצם בעונותם׳ לפיכך אומר אחר זה הפסוק זכרני ה׳ ברצון עמך׳ עשה צדקה בכל עת׳ כי ישראל היו עושים פעמים טוב ורע הפעמים היו מרעים מעשיהם לפיכך אמר בכל עת אשריהם אם היו עושים הטוב תמיד: (זכרני) אם הפסוק הזה אמרו המשורר על עצמו בקש מהאל שיקים ויזכרו עם החסידים שיהיו בעת גאולתינו וכן הפסוק הבא אחר זה׳ או אמר הפסוק על לשון בני הגלות הזה כי כל אחד מבקש מהאל שיזכה לראות הגאולה ואומר זכרני ה׳ בעת שיהיה רצונך בעמך ותוציאם מגלותם וזכרני ורצה גם כי שאחיה עד עת הגאולה: (לראות) שאזכה לראות העם הנבחר לך שיזכו לגאולה לשמוח בשמחת גויך׳ וכפל הענין שלש פעמים לחזק הענין בגלות שנות כמנהג נחלתך הם ישראל׳ ופי׳ להתהלל יש מפרשים כמו לשמוח׳ ואין צריך להוציאם מענין השבח כי בשמחת התשובה ישבח אדם החתן והכלה לפיכך קראו בית התפלה׳ כי הגאולה ופי׳ להתהלל עם נחלתך׳ כי בשמחתם בגאולתם יתהללו על כל עם כי הם נבחר ה׳: (חטאנו) ידבר על לשון הגלות׳ עם אבותינו כמו שאבותינו חטאו כן חטאנו אנחנו. (אבותינו) בגלות מצרים׳ לא השכילו נפלאותיך׳ שעשית במצרים׳ לא זכרו את רוב חסדיך׳ כי חסדים ונפלאות שעשית עמהם בכה וגאלת אותם מבית עבדים ביד חזקה ובמכות שהבאת על המצרים הבדלת בינם ובין מצרים בשית׳ המכה השולחת בכל הארץ ובם היו בכללי׳ המכה׳ ואחר באתם כשרדפו מצרים׳ אחריהם אמרו המבלי אין קברים במצרים׳ ולא השכילו ולא זכרו כי מי שעשה להם כ׳ מכות׳ הנפלאות יצילם מיד המצרים׳ הרודפים אחריהם׳ אלא המרו בא ים׳ והתנהגו שלא יוכל להציל׳ וזהו וימרו על ים בים סוף: (ויושיעם) הושיעם מן המצרים שהיו רודפים׳ אחריהם׳ למען שמו כלומר אע״פ שהם המרו בו ומעטו בטחונם בו עשה הוא למען שמו שיודע בגוים להודיע את גבורתו׳ כמ״ש ואכבדה בפרעה.

נפלאות בארץ חם נוראות על ים סוף:
ויאמר להשמידם לולי משה בחירו
עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו
מהשחית: וימאסו בארץ חמדה לא
האמינו לדברו: וירגנו באהליהם לא
שמעו בקול יהוה: וישא ידו להם להפיל
אותם במדבר: ולהפיל זרעם בגוים
ולזרותם בארצות: ויצמדו לבעל פעור
ויאכלו זבחי מתים: ויכעיסו במעלליהם
ותפרץ בם מגפה: ויעמד פנחס
ויפלל ותעצר המגפה: ותחשב לו
לצדקה לדור ודור עד עולם: ויקציפו
על מי מריבה וירע למשה בעבורם:
כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו:
לא השמידו את העמים אשר אמר
יהוה להם: ויתערבו בגוים וילמדו
מעשיהם: ויעבדו את עצביהם ויהיו
להם למוקש: ויזבחו את בניהם ואת
בנותיהם לשדים: וישפכו דם נקי דם
בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי
כנען ותחנף הארץ בדמים: ויטמאו
במעשיהם ויזנו במעלליהם: ויחר אף
יהוה בעמו ויתעב את נחלתו: ויתנם
ביד גוים וימשלו בהם שנאיהם:
וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם:
פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם
וימוכו בעונם: וירא בצר להם בשמעו
את רנתם: ויזכור להם בריתו וינחם
ברוב

ברכבו ובפרשיו: ויגער שגער היא הרוח שהוליך כה הים
עד שהיה לחרב · ויוליכם בתהומות במדבר · הוליך ישראל
בתהומות בחרבה כמו אם היו הולכים במדבר: מהרו
לשלשת ימים שנסעו מים סוף ובאו מרתה וילכו שם והנה
שכחו כל הנפלאו׳ שעשה להם · ואילו זכרו מעשיו היו חושבי׳
בלבם כי לא עשה להם כל הנפלאות ולא העבירם בים אלא
להמיתם בצמא והיה להם להמתין ולחכות מה יעשה להם
האל יתברך כמו שעשה עמהם עד אותו היום והם לא חכו
לעצתו וילונו והנה עצתו היתה טובה להם ופלא גדול עשה
עמהם במים שהיו מרים והמתיקם: ויאתוו זה היה כשיון
אם יוכל לתת בשר במדבר ובישימון: רזון בנפשם ·
פירושו מות המתאוים · ואמר בלשון רזון בעבור כי הם
תאבו להשביע נפשם בתאוו׳ ולהשמיני והיה להם הדבר
בהפך: לחשה כמו במשה · כי קטור הקנאה עם הל״מד
הוא לטוב אבל עם הבי״ת הוא לרעה וכן ל״מד לאהרן במקו׳
בי״ת והקנאה הזאת היא מחלוקת קרח ותלה אותם בכל
ישראל מפני שלא מיחו בהם וגם היו עמהם · ומבני ראובן
ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה · וטעם
קדוש ה׳ · כי כן אמרו הם כי כל העדה כולם קדושים
ואמר משה אשר יבחר ה׳ הוא הקדוש והנה אהרן קדוש ה׳:
תפתח עתיד במקום עבר ולא זכר קרח כי ידוע כי
הוא ראש המחלוקת או זכר העורים כי עוזרי רשע הם
רשעים ממנו כי אם לא ימלא עוזרים לא יעשה רשעו ·
ואון בן פלת · בתחלת המחלוקת עזר ואחר כן נתפרש
ונתק מן המחלוקת: ותבער במאתים וחמשים מבני
ישראל · להבה תלהט · הפסוק כפול בענין במלות שונות:
יעשו עתיד במקום עבר · והנה הם עשו עגל בחורב
במקום שקבלו התורה ששמעו באזניה׳ עשרת הדברים וכא׳
בהם לא תעשה לך פסל וכל תמונה: וימירו האל יתב׳
שראו כבודו על הר סיני כשור אוכל עשב על השיר אומר
לא על תבניתו: חם הוא אבי מצרים ולגרעון נוכרי נכפל
הענין במלות שונות · ועוד עשה להם נוראות על ים סוף ·
נקרא פעולת הפלא והפוך הטבע נוראות לפי שכשהן יהיה
האל יתברך נורא על בני אדם ובעבורם יראוהו וידעו כי
שהוא אדון הכל שהפך הטבעים כרצונו: בפרץ כאותו
פרץ שפרץ ה׳ עמד בו משה לפני האל יתברך וגדרו: וישא
נשבע · ופירוש להם בעבורם להפיל אותם · כל המליכים:
ולהפיל זה לא ראינו בתורה מבואר שאמר להפיל זרעם
בגוים ולזרעותם בארצות וכן אמר ביחזקאל וגם אני נשאתי
את ידי להם במדבר להפיץ אותם בגוים ולזרעותם
בארצות · והנראה בעיני כי זהו מ״ש וירד העמלקי והכנעני
היושב בהר ההוא ויכום ויכתום עד החרמה וכן מ״ש וישמע
הכנעני מלך ערד יושב הנגב וגו׳ וישב ממנו שבי וזהו לזרותם
בארצות: ויצמדו כמ״ש ויצמד ישראל לבעל פעור · ויאכלו
זבחי מתים · אלהיהם המתים: ויכעיסו הכעיסו האל
במעלליהם שנצמדו לבעל פעור וזנו עם הנשים ועבדו ע״ז
ע״כ ותפרוץ בם מגפ׳ ואת ותפרץ כלו׳ מגפה רבה: ויפלל עשה משפט בנואפי׳ ויכלל קן וכתן כפלילי: ויפקמו הקציפו
האל

כְּרֹב חֲסָדָיו: וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים
לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם: הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם
קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ:

הא עד שבא למשה רע בעבורם שאמ׳ לו הא׳ ית׳ כי לא יכנס לארץ: כי כי המרו את רוח משה ויבטא בשפתיו והוא המעל שמעל הוא ואהרן עמו שאמרו המן הסלע הזה נוציא לכם מים · ופי׳ כי המרו · כי מרדו ברוח משה בדקדקם אותו עד שאמר המן הסלע הזה נוציא · ושרש המרו · מרה · ויהיו מרה ומרד בענין אחד ויש לפרש כי המרו · ענין תמר שהוא ענין שנוי המטוה והחלף סדר ופי׳ כי המרו משה ואהרן את רוח השמים · ודברו · שאמר להם ודברתם אל הסלע והם הכו · ויבטא בשפתיו האל ית׳ שלא יכנסו לארץ בעונות: לא השמידו העמים אשר אמר ה׳ להם כמו שמבואר בתורה: ויתערבו שהיו יושבי׳ בתוכ׳ לפיכך למדו מעשיה׳: וישבדו זהו הרע שבמעשיהם · שעבדו ע״א: ויזבחו גם זה הרע שבעבודות לע״א: וישפכו לבד עון ע״א יש להם בזה עון גדול שספכו דם נקי · דם בניהם ובנותיהם · כדפיס · כידיעת ר״ל כדפיס האלה הזוכרים: ויזנו זה עון גילוי עריו׳ גילופים בארצ׳ לכלו ויכנעו תחת ידם: פעמי׳ רבו׳ ומה ימרו בעצת׳ הרע׳ ימרו הא׳ ית׳ וימכו בעונ׳ עד שהכו מוכים ועבריים בעונ׳ והוא שגלו מארצם: וירא בצר להם · בגלות שמע רינת׳ וזעקת׳: ויזכור להם בריתו · בריתו עם האבות · ויניחם על הרעה: ויתן אותם לרחמי׳ שמרחמי׳ עליהם שוביהם בגלות: הושיענו אמר המשורר זה על לשון בני הגלו׳ וכשתקבצנו נודה לך לשם קדשך · להשתבח בתהלתך · ותהלת ה׳ הם חסדיו שעשה עמנו שאינו מגלה לו עליה׳: ברוך ה׳ · המשכילים ישבחו כפי שכלם וכל העם יאמרו אמן · ויאמרו אלה לאלה הללויה · ופי׳ מן העולם ועד העולם · מזמן הראשון עד זמן אחרון כלומר כל הימים:

ליום ששי

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ: יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה
אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד צָר: וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם
מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: תָּעוּ
בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא
מָצָאוּ: רְעֵבִים גַּם צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם
תִּתְעַטָּף: וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם: וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ
יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב: יוֹדוּ לַיהוָה
חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כִּי הִשְׂבִּיעַ
נֶפֶשׁ

הודו המזמור הזה נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה וצריכים להודו׳ לה׳ כי הוא הוציא׳ מצרה לרוחה ואינו בדרך מקרה כאשר יחשבו התועי׳ אלא צריכים שידעו כי בעונם עוכם היו נכנסים בצרה ובחסד אלהים נגאלו מהצרה בצעקתם לו׳: הולכי מדברות · ומי שהיה חבוש בבי׳ האסורים ויצא · ומי שהיה חולה ונתרפא · ויורדי הים חבור נ״כ בזה המזמור מי שהם בטוב במקומו׳ יביאם הא׳ ית׳ לחסרון הטוב ויביאם ברע · ומי שהם ברע במקומם יטיב׳ ויושיעם מרעת׳ ויתן לו טובה גדולה כל זה להורות כי הכל הוא מיד האל והרע והטוב: יאמרו תהלה ותודה גאל אשר גאלם מיד צר · ויכירו כי הוא הגואל לפיכך קרא׳ גאולי ה׳ · מיד צר שם · כמו צרה: ומארצות קבצם · השב בהולכי מדברות כי הם הנגאלים יותר מהשלשה · כי רגילים בני אדם ללכת בסחורה מארץ לארץ ועוברים דרך מדברות והוא׳ בחסדו יקבצם מהארצות אשר הלכו שם אילך ואילך וישיבם למקום בשלום · וזכר עם הפאות מזרח ומערב וצפון ולא זכר דרום כי הוא מעט הישוב שכל הפאו׳ מפני חום השמש ולא ילכו באותה הפאה בסחורה אלא מעט · ופירוש ומים אותם שעוברים דרך ים מארץ לארץ ישיבם לארצם בשלום · ועוד יזכור בים על הדרך שהם בים אלם מחנה ועתה זכר אותם לפי שאמר ומארצות קבצ׳ וכן אותם שעובר׳ אל עבר הים יקבצם אל מקומם: תעו ואחר כן הצרות שהם תועים במדבר · כי רב השול אשר שם מכסה הדרך בנשיבת הרוח והנה לא ימצאו דרך ללכת בה אל עיר מושב שירצו ללכת שם: רעבים כי הם נושאים עמהם לדרך כשיעור מהלך הימים אשר בין ארץ לארץ כי במדבר לא ימצאו מים לא שום מאכל · ואם ירחק להם הדרך ארכו להם הימים במדבר והנה הם רעבים גם צמאים: נפשם בהם תתעטף · והנה בתעותם ברעב ובצמא ואין להם שום כח להנצל מצרתם אלא שיצעקו אל ה׳ · בצר · כמו בצרה :

נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב:
ישבי חשך וצלמות אסירי עני וברזל:
כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו:
ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עזר:
ויזעקו אל יהוה בצר להם ממצוקותיהם
יושיעם: יוציאם מחשך וצלמות
ומוסרותיהם ינתק: יודו ליהוה חסדו
ונפלאותיו לבני אדם: כי שבר דלתות
נחשת ובריחי ברזל גדע: אוילים
מדרך פשעם ומעונתיהם יתענו: כל
אכל תתעב נפשם ויגיעו עד שערי
מות: ויזעקו אל יהוה בצר להם
ממצקותיהם יושיעם: ישלח דברו
וירפאם וימלט משחיתותם: יודו ליהוה
חסדו ונפלאותיו לבני אדם: ויזבחו זבחי
תודה ויספרו מעשיו ברנה: יורדי הים
באניות עשי מלאכה במים רבים: המה
ראו מעשי יהוה ונפלאותיו במצולה:
ויאמר ויעמד רוח סערה

ודריכם בדרך ישרה · ינלה להם הדרך שתעו: (יודו) כשיגיעו אל עיר מושב ויתנו הודאה לשם שהגיעם לעיר מושב · ויספרו לבני אדם הנפלאות שעשה עמהם הא' ית' (כי) שוקקה · שם תואר מגזרת הע"ין וא"א ל"ה תשוקתך ואמר הנפש שהיתה מתאוה במדבר למים עתה השביעה בהגיעה אותה אל עיר מושב וכן הנפש שהיתה רעבה לאוכל מלאה טוב: (יושבי) עתה זכר האסירים וזכר שבשנה כעונש ובשינו' לא ית' ינילם מבית האסורי' והאסורי' והחולים וזכר עונם כי בעונם נלכדו ונפלו · אבל הולכי מדברו' ויורדי הים לא זכר בהם עונם כי תחלת דרכם אין בהם רע · ובוק ולא ילכו מדברו' ולא ירדו ימים בעוב אלא יבוא להם דבר צרה ושבע' בדרך כדי שישובו אל ה' ויושיעם · ואמר יושבי חשך כי בית האסורים מקום חושך הוא · עני · יתרים או שיתרי' שיקשרו אותם ויענו אותם בהם · וברזל · כבלי ברזל שנותנים ברגליהם (כי) הודיע כי בעונם נתנו לם שהמרו אמרי אל והם המצות שצוה לבני אדם כי לא לישראל לבדם נאמרו המצות כי לכל הגוים אלא שהבדיל ישראל מן האומות במצות יתירות שצוה אותם והקדישם בשהר' סיניק ובמאכלי' אבל המצות השמעי' כתבנו לאדם הראשון ולזרעו אחריו והם אמרי אל · ועצת עליון · שיעץ לבני אדם שיעשו אותם ואין בהם · וממרים אותם · ישלם להם מעשרו בגלות או יוליך בשבי · כאלו יתכבין הקל בשקל שמרו מפני הקפם: (בעמל) לבם בעמל השבי יכניע לבם שבתנאו וכוו דבר ס' כשלו בשבי ואין עוזר · אלא האל ית' שיזעקו אליו ויושיעם: (ויזעקו) בעת בכלי' וזעקה בו"ין ועני' אחד ומובתוריס' הם היתרים והכבלים שנאסרו בהם · ינתק · כלו' יסבב להם סיבות ויתקן להם עלילו' שיברחו מן השבי או יתן בלב מוליכם להתירם ממאסרם או סיבות אחרו' שיכבלו כי לו לבדו נתכנו עלילות: (יודו) כשיצאו מן השבי יתנו הודאה לא' יתברך · ויספרו לבני אדם · נפלאותיו שעשה להם ומה הם הנפלאו' כי שיבר דלתו' נחש' ידרך בני אדם לתת השבויי' בעיר שבמר דלתי' ובריח ובאמרו נחוש' וברזל · דרך גוזמא ר"ל חוקי' מאד · והנה אין להם תחבולה שיכלו לברוח ולהבקל ממנו על יאוק שכתבו בו והאל ית' יסבב סיבות שיצאו משם ולא ימנע' חוזק הדלתי' והבריחי: (אוילים) עתה זכר החולים' ואמ' כי מדרך פשע' ומעונותיה' יחלו ויתענו וקרא' אוילי' מה שלא הוא כן באמ' ידי' בענו' כי השנוי' הם כבנת האשת ולא כן החולי' כי מתחיל' הוא קל ואח"כ יכבד יום אחר יום והנה הם אוילי' שלא יבינו וידעו כי החולי בוא' אליהם שישובו בתשוב' והם לא ידרישו בדר' כיון האויל שהיכו מרגיש ברע' שתבא לו מתפש' אולתו · ואם היו סכמי' היו חושבי' בלבם מה זה החולי שבא לנו הא' ומאיזה עונשן הוא ויפשפשו במעשיה' ויתקנו דרכיהם קוד' שיכבד עליה' החולי · ואם לא ירגישו יום ראשון ירגישו יום שני יו' שלישי · אבל האוילי' לא ירגישו כדב' ולא ישובו לא' ית' עד שיכבד עליהם החולי מאד ויארך חוליים עד שיתענו מאד ויתעבו כל מאכל: (כל) אכל תתעב נפשם · כל אכל אפילו מאכל תאוה · וכשיגיעו אל שערי מות או יזעקו אל ה' כי ראו שלא יועיל' רופא ומשקה ומרקח': (ישלח) לפי שרפואה הרופאי' בנה במעשה אמ' כי לא כן רפואת הא' ית' כי בדברו לבד ירפא ודברו הוא רצונו · וימלט משחיתות' · ימלט נפשם משחית קבור' לכי והאשה מן שחיתות · שחיתה ונתבנו כנוי עמם · כי הם נרמזו בענם: (ויזבחו) ובפי הודאה שהושיעם ואמר בזה גזבתו מה שלא אתכן באמרו לפי שהחולי' יארכו ימי בריאו' וכן כך היו נודרין וכשים בבית חולי' מעט ונתנו ובבו' כאשר ישלמו ימי בריאות' · וגם יורדי הים והולכי מדברות והאסורים אפשר נ' כשיוכחו גם הם אלא אמר בחולים לפי שנתלה בהם בנוב · ויספרו מעשיו ברנה יספרו לבני אדם מעשה החסדים שעשה עמהם בתוך קהל ברנה ובקול גדול: (יורדי) אם פ' שהים גבוה על היבשה יקרא עובר לים יורד לפי שהיבשה נבוה על שפת הים וכנגד השפה יקרא יורד · ואדוני אבי ז"ל פירוש כי יקרא יורד כנגד הלוים שהיא עמוקים וירד בה · ומלאכה היא הכם והעוזר והקבלים והמשוטות ושאר כלים שהם לורך הספינ' וכשהם המי' רבים

סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו: יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ
תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג: יָחוֹגּוּ
וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע:
וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְהוָה בַּצַּר לָהֶם
וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: יָקֵם סְעָרָה
לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם: וַיִּשְׂמְחוּ כִי
יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם: יוֹדוּ
לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
וִירוֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים
יְהַלְלוּהוּ: יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי
מַיִם לְצִמָּאוֹן: אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת
יוֹשְׁבֵי בָהּ: יָשֵׂם מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם
וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם: וַיּוֹשֶׁב שָׁם
רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ עִיר מוֹשָׁב: וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת
וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה:
וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט:
וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן: שֹׁפֵךְ
בּוּז עַל נְדִיבִים וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ:
וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן
מִשְׁפָּחוֹת: יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל
עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ: מִי חָכָם וְיִשְׁמָר אֵלֶּה
וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה:

שיר

הם צריכים מלאכתם יותר. תמה ראו במאלה במעמקי הים שם יראו מעשה ה׳ ונפלאותיו כי בדנים הגדולים וברעש הים יכיר כי נתן באדם חכמה ותחבולה לעמוד במגולה על לוחות עץ וכל שכן כשתסער הרוח בים וזהו שאמר: ויאמר האל כלומר רצה וגזר ויעמוד רוח סערה בים ואותו הרוח תרומם גלי הים ואז הספינה עולה ויורדת. וזהו שאמר: (יעלו) אנשי הספינה שמים כלומר ברום האויר שמרומם הגל את הספינה ואחר כך בעבור הגל ירדו תהומות ובין גלי׳ וירדתם. נפש אנשי הספינה ברעה תתמוגג כלומר תאמם נפשם באותה הרעה והדאגה שיש להם שיטבעו בים: (יחוגו) וינועו. כפל ענין במלות שונות. יחוגו ענין תנועה. כשכור. שמתנועע בשכרותו ולא יוכל לעמוד על עמדו כן אנשי הספינה. ואפילו המלחים לא יוכלו לעמוד ברוח סערה שתנוע הספינה אילך ואילך ומעלה ומטה. וכל חכמתם תתבלע. וכל חכמת רב החובל תשחת באותה שעה כי בכל חכמתם ותחבולתם לא יוכלו להעמיד הספינה אם לא ישקיט האל יתברך הרוח ואין להם שום צד להנצל אלא שיצעקו אל ה׳: (יוציאם) שיוציאם מן הים אל היבשה. או פירושו יוציאם ממצוקה שהיו בה מהמות הגלים והוא בחסדו ישקיטם בהשקיטו הרוח. והנה יאמר סערה לדממה: (יקם) יש מפרשים יקם כמו ישים ויש לפרשו כמשמעו ופירושו הסערה שהקים ישיבה לדממה ויחשו גליהם. הכינוי כנגד אנשי הספינה. כי ישתקו הגלים. אל מחוז חפצם. אל גבול חפצם. אמר שינחה אותם האל יתברך אל מקום שחפצם ללכת שם בתתו להם הרוח שתוליך הספינה שם: (יודו) כשיגיעו אל מחוז חפצם יתנו הודאה לאל יתברך שהצילם והנפלאות שעשה להם בים יספרו אותם לבני אדם. וירוממוהו טעמו על יורדי הים יאמר אל הארבעה כי כולם כשיודו האל יתברך על חסדו בקהל עם ישבחו וירוממוהו בניהם. וכן במושב זקנים וחכמים יהללוהו לפי שגם הם כשמעם הנפלאות יהללוהו וירוממוהו עמהם: (ישם) כיון שזכר המשורר הארבעה שצריכין להודות האל יתברך שהפך להם מספדם למחול ונרפאם לרוחה וכרגם כן כי כן יעשה במקומו אחרי׳ שיהפוך אותם מטובה לרעה לטובים היושבים בהם ומרעה לטובה בשיעשו רצון האל יתברך להודים כי הכל ברצונו ובאמונתו ניהפך הטבעים כמו שירצה לא כמו שחשבו הפלג׳ כי עניני בני אדם הם במקרה. ואמר ישם נהרות. כלומר מקום שיש בו נהרות ומוצאי מים ישם אותו למדבר ולמקום צמאון: (ארץ) וכן ארץ שנושא פירות ישימנה שתהיה ארץ מלחה שלא תצמח בה כל עשב וכל זה מרעת יושבי בה: (ישם) מדבר. והנה יעשה בהפך לטובים וישים להם מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים: (ויושב) אותם שהיו רעבים במקום אחר יושיבם באותו המקום כאלו לפי שהם כעשה במקום טוב: ויכוננו עיר מושב. כשיכוננו עיר. כי באו שם מכה ומעלה הרעבים אשר שפך ה׳ בם: (ויזרעו) והעושים שדות ונטעו כרמים והבליעו כי עשו הכרמים והשדות פרי תבואה: ופירוש פרי תבואה. אמר וי״ו השימוש פרי ותבואה והוא כפל ענין במלות שונות: (ויברכם) בשמונה ויברכו מאד בבנים. ובהמתם לא ימעיט שלא תהיה בהם משכלת כל שכן בנשיהם: (וימעטו) והנה כאשר רבה האל יתברך יהיה עליהם בהפך וזה כשיעשו שלא יהיו טובים. וימעטו הפך וירבו. וישוחו הפך ויגבהו. בעלים קומות עתה יהיו קודרים ושוחים. ומעוצר רעה ויגון. אמר וי״ו השימוש ופירושו מעוצר הרעה והיגון. ושופך בוז משפלות לפרנס שהיו עליהם. והם יתחתנו אותם לאחר שגדלו והיו נרעה ותגון. והתעם. זה הענין

מנוף ומסרון המזון ׳ ויגון ׳ יגון הלב: (נדיבים) העשירים הנכבדים שהיו נקראים נדיבים ׳ והנה האל יתברך שופך עליהם הבוז לקלון ולבוז ׳ ואמר שופך ׳ ר״ל רב בוז והקלון ׳ ויתעם בתוהו לא דרך ׳ שאין לב עצה ותבונה להנצל מן הרעה שהאל יתברך הביא עליהם והנה הם הולכים ומשיבים בתוהו לא דרך: (וישגב) כנה ישפיל העשירים ׳ והאביון ישגב מהעוני שהיה בו ישגבנו וירוממנו הפך וישומו שאמר ׳ וישם כצאן משפחות ׳ הפך וימעטו שאמר ׳ כלומר שישים האל יתברך לאביון משפחות לרוב כמו הצאן ר״ל שלא יהיו בהם עקרות ומשכלות והם ירבו לרוב והנה הצאן ירבו יותר על שאר בהמות לפיכך המשיל אותם לצאן ׳ ויש לפרש טעם וישם על האביון ׳ כלומר שמוליד בנים לרוב: (יראו) ישרים ׳ שיראו נקמת הרשעי׳ וישמחו ׳ וכל עולה קפצה פיה ׳ וכל איש עולה יסגור פיו וינום מלדבר כי יראה כי האל יתברך רואה דרכים׳ וישיב גמולם בראשם: (מי) מי שהוא חכם ישמור אלה הדברים האומרים בזה המזמור שירם בלבו ויכיר כי כיד האל יתברך הכל והוא מעלה ומשפיל מעשיר ומוריש וממית ומחיה׳ ויתבוננו חסדי ה׳׳ שיעשה עם עושי רצונו כי אע״פי שרואה אדם בעולם הזה שלום לרשעים ורעה לצדיקים אם יתבוננו האדם במעשה העולם יראה ברוב כי האל אל אמונה ואין עול ונותן לכל איש כדרכיו והמעט שיראה שלא ילך על סדר יאמר בלבו כן האל יתברך יודע למה זה ואנחנו לא ידענו ויסמוך השכלות לו ולא יסמוך העול לאל יתברך:

שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים
אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃
עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ
בָעַמִּים יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ כִּי
גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים
אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל
כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן
יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ אֱלֹהִים
דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם
וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד לִי
מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה
מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם
אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי־פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ מִי
יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃
הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים
בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא
תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל
וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃

שיר זה המזמור נכתב רובו במזמור נ״ז וגם כתוב כי באמר זה המזמור בהגלותו את ארם נהרים וגם פירשנוהו ׳ ושנה אותו הנה לא ידענו למה ׳ ואפשר כי גם באמר על הענין שזכר ועתה אמר אותו על העתיד לפיכך לא זכר בזה אותו ענין המלחמה דבר והפסוקים אשר שנה בזה שבאמרו באותו המזמור נכון פירושם על קיבוץ הגליות שישובו ישראל למקומם כמו ששבו אל המקומות אשר לקחו מהם מלכי ארם ומה שזכר בפרט אלה המקומות שכם וסכות וגלעד ׳ וזכר מן השבטים מנשה ואפרים ׳ לפי שמלכות יוסף תשוב לעתיד תחת מלך יהודה ׳ ומה שזכר מואב פלשת וארם ׳ ואינם במקומותם לימות המשיח שכבר גלו כל האומות והתערבו אלה באלה ואין היום גוי מיוחד אלא ישראל לבדם רוצה לומר המקומות שהיו בהם מקדם אלו האומות ׳ והנה זה המזמור כולו נאמר פעמים כי מתחלת המזמור עד למען יחלצון ידידיך הוא במזמור נ״ג ומן למען יחלצון ידידיך עד סוף המזמור הוא במזמור ס׳ אלא שיש ביניהם שינוי מעט במלות שונות והענין אחד ׳ והנה הקודמים נאמרים על דוד עצמו וזה המזמור נאמר על ימות המשיח ׳ ואמר המזמור על לשון בני הגלות ועל לשון מי שהוא מזרע דוד שתהיה לו המלוכה ׳ אמר נכון לבי אלהים אע״פי שאני בגלות זה כמה שנים לא נואשתי מן הגאולה אבל לבי נכון בטוב האל שיגאלני ואז אשירה ואזמרה ׳ ומלת אלהים ׳ היא קריאה אף כבודי הנפש תקרא כבוד כי היא כבוד הגוף ׳ והנה טעם אשירה בפה ואזמרה בכלי׳ ואף בנפשי אומר בעניה במחשבות השכליות ׳ ויש לפרש אף כבודי דבק עם עורה ראש הפסוק ׳ ויהיה טעם עירה לשנים אל הכבוד ואל הנבל ׳ וכן אמר במזמור האחר עורה כבודי עורה הנבל וכנור: (עורה) על דרך משל ׳ שיעור הנבל מעצמו ׳ ה״א הנבל ה״א הקריאה ׳ אעירה שחר ׳ ואמר עורה הנבל ועורה הכינור בעת שאעיר אתכם לומר בכל

סחר וסחר ׳ או פירושו בעת שאעיר עצמי משנתי בשחר להודות שאז כהם אומר להם עורו: אודך במזמור אחר פירשנו בעמים בלאומים במשפטי׳ ישראל וכזה נפרשנו בכל העמים כי כל העמים ילכו לירושלם בעת הגאולה: בלאומים ׳ הלמ״ד שורש מן ילאום מלאום יאמץ ׳ והלמ״ד רפה לקבל ורואיה להדגש: כי במזמור אחר אמר כי גדול עד שמים שאמרו דוד על עצמו וזכו שאמר על ישועת ישראל אמר מעל שמים כי החסד יותר גדול שיוציא עם אחד מעמים רבים אף על פי שנשקעו

בגלות וזהו יוציאם מתחת ידם ולא עוד אלא שהם עצמם יביאום אל ארץ ישראל בכבוד גדול בסוסים ובפרדים ובכרכרות • וזה החסד הוא גדול עד מאד שראוי לומר עליו גדול מעל שמים • ואמר ועד שחקים אמיתך • ולא אמר מעל שחקים כמו שאמר על החסד מעל שמים לפי שהאמת אינו דבר יתר אלא דבר הראוי לו לעשות וזה כי כן הבטיחנו על כל פנים ית׳ ולכן ומה שהבטיח לנו ראוי לקיים דברו וזהו אמת • ואם נגאל בעונותינו דברו יהיה קיים אבל שנגאל בכבוד גדול עד שיהיה לנו מה שאמר והיו מלכים אומניך וגומר • ושאר הנחמות הכתובות עלינו זהו החסד הגדול ואם תאמר גם זה הוא אמת כיון שהבטיחנו יתכן לפרש כי לא הבטיחנו בזה הדבר גדול אלא אם כן נהיה ראויים אבל גאולתינו על כל פנים תהיה כוונתו בין נהיה בין לא נהיה אלא שאם נהיה נהיה יקיים עתה : (רומה) על דרך משל כאלו בימי הגלות אינו רם על שמים לאסור על שונאיו להוכיחם • ועל כל הארץ כבודך • פירוש להראות על כל הארץ כבודך : (למען) יחלצון ידידיך • מן הפסוק הזה עד סוף המזמור מפורש שם במזמור האחר עם מה שפירשתי במזמור הזה :

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי
אַל תֶּחֱרַשׁ : כִּי פִי רָשָׁע
וּפִי מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן
שָׁקֶר : וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי
חִנָּם : תַּחַת אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה :
וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה
תַּחַת אַהֲבָתִי : הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע
וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל יְמִינוֹ : בְּהִשָּׁפְטוֹ
יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה :
יִהְיוּ יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר :
יִהְיוּ בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה : וְנוֹעַ
יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם :
יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים
יְגִיעוֹ : אַל יְהִי לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל
יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו : יְהִי אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם : יִזָּכֵר
עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל
תִּמָּח : יִהְיוּ נֶגֶד יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ
זִכְרָם : יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד
וַיִּרְדֹּף אִישׁ עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב
לְמוֹתֵת

למנצח זה המזמור חברו דוד בברחו מפני שאול והרבה מישראל שהיו מדברים עליו אל שאול • ואמר אלהי תהלתי אל תחרש כלומר כי כך אני מתהלל לא כאותם האנשים שהם מתהללים ברעתם • ואיך אני קורא שלא תחרש • לאשר עושים לי הרשעים • כי פי רשעים ופי מרמה • ופי איש מרמה • הם פתחו עלי פיהם ברע • ודברו אתי כשאני רואה אותם : לשון שקר • שמראים עצמם שהם אוהבים אותי והנה פיהם ולשונם מרמה ושקר : (ודברי) ובדברי שנאה שמדברים עלי לפני שאול באותם הדברים סבבוני ונלחמו עמי כי מפני דבריהם נלחם עמי ומוכב עלי ללכדני • וילחמוני • כמו ילחמו עמי חנם • כי אני לא הריעותי להם : תחת אני הייתי אוהב אותם והם ישטנוני • ואני תפלה • ואני איש תפלה • כלומר הם אנשי המלחמה עלי ואני איש תפלה הייתי עליהם • ואדוני אביו ז״ל פירש • ואני אין בידי כי אם תפלה לאל שיצילני מידם : (וישימו) תחת טובה שעשיתי עמהם ישימו הם עלי רעה • ותחת אהבתי שהייתי אוהב אותם ישימו עלי שנאה : (הפקד) עליו רשע • אדם רשע ישלים בו • ושטן יעמוד על ימינו • מלאך שטן יעמוד על ימינו לשטנו • כלומר שיהיה לקללה כל מה שיעשה ואמר כלשון יחיד על ראש הרשעים השונאים אותו והוא דואג האדומי : (בהשפטו) אם יהיה לו משפט על שום אדם יצא רשע במשפטו כלומר שיתחייב בדין • ותפלתו תהיה לחטאה • כשיתפלל על עצמו לא תחשב לו התפלה וכות אלא חטאה ועונה • או פירוש לחטאה כמו אל השערה ולא יחטיא כלומר שלא תקובל תפלתו : פקודתו הדבר שהיה פקיד עליו והוא ממונו או אשתו • יתומים קטנים וכן אשתו אלמנה בימי נעורים • ושאלו • מהפעל הכבד • אמר ינועו בניו ויאלך לשאול פת לחם • ודרשו מחרבותיהם • ידרשו ממונם מחרבותיהם • כלומר שיהיו בתיהם חריבות ומתוכם ידרשו לבני אדם העוברים • כלומר ינועו לשאול וגם בהיותם בחרבותיהם יצטרכו לשאול ומלת ודרשו נקריאת בקמץ רפה כמו ושמרו דרך ה׳ • כן קבלנו קריאתה • ובספר הלולי אשר בטוליטולא כתוב עליו במסרה לית כוותיה חטף וכן כתב המגיה שמצא אותו במסרה כן שהיא חטף ולקריאה הואת תהיה המלה מורי • כמו מרבו מאד • וזאת הקריאה לא תהיה פירושו כמו • ואפשר לפרש המלה לזאת הקריאה כן כשינועו בניו לשאול אם יתנו בני אדם עליה׳ לרוב הממון שהיה לאבותיהם

למותת: ויאהב קללה ותבואהו ולא
חפץ בברכה ותרחק ממנו: וילבש
קללה כמדו ותבא כמים בקרבו וכשמן
בעצמותיו: תהי לו כבגד יעטה ולמזח
תמיד יחגרה: זאת פעלת שטני מאת
יהוה והדברים רע על נפשי: ואתה
יהוה אדני עשה אתי למען שמך כי
טוב חסדך הצילני: כי עני ואביון אנכי
ולבי חלל בקרבי: כצל כנטותו
נהלכתי ננערתי כארבה: ברכי כשלו
מצום ובשרי כחש משמן: ואני הייתי
חרפה להם יראוני יניעון ראשם: עזרני
יהוה אלהי הושיעני כחסדך: וידעו כי
ידך זאת אתה יהוה עשיתה: יקללו
המה ואתה תברך קמו ויבשו ועבדך
ישמח: ילבשו שוטני כלמה ויעטו
כמעיל בשתם: אודה יהוה מאד בפי
ובתוך רבים אהללנו: כי יעמד לימין
אביון להושיע משפטי נפשו:

לאמותיהם תהיה תשובתם דרשו מחרבותיהם ותמצאו מה קרה להם כי מרוב חסרון שכן בתיהם חרבות: (ינקש) נושה. יאבד המלוה לכל אשר לו. כלומר שיבא לקחת נשיו ממונו. ויבוזו כל אשר לו. וטעם מלת ינקש. ישים מוקש. כי נוקש ויוקש ענין אחד: (אל) לפי שאמר שינושו בניו לשאול פת לפם שלא ימצאו מי שימשוך לו חסד לבניו. בעבורו. ולא ימצאו יתומיו חונן: יהי אחריתו להכרית. פי׳ בנו יהרג שלא ישאר ממנו זכר. וזהו שאמר בדור אחר ימח שמם בדור שלישי ימח שם האב והבן לפיכך אמר שמם: (יזכר) עון אבותיו אל ה׳. שיפקדנו לו. וכן חטאת אמו אל תמח אלא יזכר לנצח: (יהיו) העון וחטאת כמו שאמר. וכפל הענין לחזק: (יען) אשר לא זכר. כל ימיו היו בעון ולא זכר פעם אחת לעשות חסד. ונכאה לבב למותת בכאב לבב מרוב צרות. וירדפו הרשע הזה למותת אותו. ודוד אמר על עצמו עני ואביון ונכאה לבב: ויאהב קללה. והוא אהב זה שאקללהו ולא חשש לקללתו. ותבואהו. עבר במקום עתיד כי כן דרך המקרא ובדברי נבואה ברוב. ולא חפץ בברכה. שאברכהו אם ייטיב לי: (כמדו) כלבושו. כלומר שיהיה מעוטף בקללה. וכן ותבא כמים בקרבו. שאדם שותה: וכשמן בעצמותיו. שבדם מושח בו גופו לכלל העצמות שתבא המשיחה בעצמות כן תבא בו הקללה: (תהי) ועוד כפל הענין לחזק. ולמזח. חגורה. כן יחגור הקללה כמו שיחגור אדם המזח: (זאת) זאת תהיה שכר פעולתם שעשו לי. וכן לא תלין פעולת שכיר אתך שכר פעולתו: (ואתה) הם שוטני ודוברי רע על נפשי ואתה עשה אתי למען שמך. ואם איני ראוי לכך. עשה למען שמך אשר בטחתי בו. כי חסדך הצילני. טוב חסדך שעם הכל יהיה טוב עמי להצילני: (חלל) הח׳ית קמץ והל׳ פתח והוא פעל עבר והוא בודד כלומר לבי נהרג בקרבי מרוב צרותי: (כצל) כנטותו כצ׳ל. כמו שנוטה הצל מהרה כן נטיתי ונהלכתי כלומר הלכו ימי מהרה בלא עמידה. ננערתי כארבה. ננטלתי ממקום למקום כמו הארבה שאין לו קן ונגער מגדר לגדר כן אני אין לי מושב בטח במקום אחד כי כשידעני שאול במקום רודף אחרי ואני בורח וכן ממקום למקום: (ברכי) כשלו מצום שהיה מתענ׳ בברכיו כדי שיראו האל בעניו וירחם עליו ותשש כוחו ולא יכול ללכת. כחש משמן. מהשומן שהיה בשרי מקדם. עתה כחש בשרי מאותו השומן מן הצום ומן הדרכים: (ואני) כשהיו רואים אותי כחוש ומעונה היו לועגים ומחרפים אותי ומניעים ראשם עלי. ולכן עזרני כחסדך. כמו שחסדך עם שאר בני אדם וכן היה עמי פעמים רבות כן עתה הושיעני: וידעו. ידעו הכל כי זאת התשועה מידך היא לי ואתה עשית לא בחילי ולא בכחי: יקללו המה. אם הם מקללים אותי איני חושש לקללתם כיון שתברכני אתה. קמו ויבושו. הם קמו עלי יבושו ממחשבותם עלי שלא תתקיים ועבדך ישמח: (ילבשו) כשיראו שלא תעלה מחשבותם ילבשו כלימה. כמעיל. המ״ם לפה: ואני אודה אותך בשפתי ואהללנו בפני בתוך רבים. כדי שידעו כולם כי מאתו היתה לי התשועה ויהיה כשמוט כנ׳: (כי) כן שוא עם הכושם בו שהוא אביון ואין לו כח להנצל הוא יעמוד לימינו לעזרו ולהושיעו מהרשעים שהיו שופטים נפשו ומושבים להמיתו:

לדוד מזמור נאם יהוה לאדני שב
לימיני עד אשית איביך
הדם לרגליך: מטה עזך ישלח יהוה
מציון

לדוד. זה המזמור פרשוהו רבותינו ז״ל על אברהם אבינו כשיצא להלחם עם המלכים ופירושו אתה כהן לאל עליון כי היתה כהונה ראויה לצאת ממנו שהוא מלכי צדק. והוא כהן לאל עליון אלא לפי שהקדים

מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃ עַמְּךָ נְדָבֹת
בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר
לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה וְלֹא יִנָּחֵם
אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־
צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ
מְלָכִים׃ יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ
רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ
יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃

שהקדים בברכתו אברהם לאל עליון מלך הק"בה הכהונה ממנו ונתנה לאברהם שנאמר אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק על הדבר שדובר מלכי צדק · והנכון לפי דרך הפשט לפרש המזמור על דוד שאמרו אחד מן המשוררים עליו · ולמ"ד לדוד פירוש' בעבור כלמ"ד אמרי לי אחי הוא · ואמר נאם ה' לאדני · כלומר אמר האל יתברך לאדוני לדוד שב לימיני כמו שכתוב כי אז יצא ה' לפניך כלומר שב והיה בהבטחה לימיני כי תעזרך ולא אשקוט · עד אשית אויביך הדום רגליך : (מטה) כי באותו הפרק כובש דוד ציון בתחילת מלכותו ואמר המטה והמשען שתשענו בו מציון האל האל יתברך ישלחו אליך שהיא מבגר פוק אחד וכתבו אלהים בידך · מעתה · רדה למשול בקרב אויביך לא תירא מהם · ואמר בקרב כלומר אין צריך לומר בערי פלשתים הסמוכות לארץ ישראל שתמשול עליהם אלא אפילו בקרב ארצם תמשול · ויש מפרשים אמר מציון · לפי שהכבוד שוכן בציון : (עמך) ביום שעשית חיל להלחם בהם באו עמך אליך בנדבה · בהדרי קדש · בירושלים שהוא הדרת קדש · שנקראת אדמת קדש · והדרי ענין הדר ויופי · והדרי לשון רבים מן הדר כי הדברים רבים היא טובה · מרחם משחר לך טל ילדותך · יום שיצאת מרחם ונולדת אותו השחר לך היה כלומר לטובתך ואותו טל ילדותך אותו הטל שירד כשנולדת לך היה · שכבר יצאת למלכות וטל ברכה לך היה באותו השחר : (נשבע) דברו הוא שבועתו · אתה כהן · מלך ונגיד · כמו ובני דוד כהנים היו · ואמר לעולם · כי שאול לא היה מלך לעולם · על דברתי מלכי צדק · ולמה בעבורך מלך לעולם על דבר שאתה מלך צדק ויו"ד דברתי וי"וד מלכי נוספות : (אדני) הוא על ימינך כשנכנסת המלחמות · מחץ ביום אפו מלכים · והוא מחץ על ידך מלכי הגוים הבאים להלחם עליך · ביום אפו · כלומר אותו היום היה חרון אפו עליהם ורצונו עמך : (ידין) ועשה דין ומשפט בגוים עד שמקום המלחמה מלא גויות כלומר פגרים מתים · מחץ ראש על ארץ רבה · מחץ על ארץ ראשים רבים · וראש שם כלל · ורבה גם כן כמו בסוד קדושים רבה · ויש מפרשים רבה · רבת בני עמון ועל אותה המלחמה אמר זה הפסוק : (מנחל) כל כך הפיל חללים עד שהלך בנחל מדמם · ואמר ישתה · על דרך משל · על כן ירים ראש · על כן כשנכנע כל אויביו הרים ראש על כולם · ויעש דוד שם בשובו מהכותו את ארם בגיא מלח וגומר :

הַלְלוּיָהּ אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד
יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי
יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־
וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר
עָשָׂה לְנִפְלְאֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה׃
טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃
כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם
עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת שָׁלַח לְעַמּוֹ
צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃
רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב
לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃

הללויה זה המזמור נאמר בא"לף בי"ת · שתי אותיות בפסוק אחד ובשנים פסוקים האחרונים שלש · כי המזמור קצר והוא מזמור נכבד ידבר בו להתבונן במעשה האל ולזכור תמיד נפלאותיו · ואמר בו להתעסק ביראת האל ובחכמה וכל מזמור שנאמר בא"לף בי"ת נראה כי לפי גדלו והדברים הנכבדים שנאמרים בו נאמר כן ברוח הקדש · אמר המשוררים · הללויה כי כן אעשה גם אני אודה את ה' בכל לבב כלומר בכל כוונת לבי · בסוד ישרים ועדה · בעצת ישרים והם ישראל כי הם ישרים במעשיהם על פי המשפטים שנתן להם האל יתברך · ועדה · כמו ובעדה וכי"ת בסוד במקו' שנים כלומר בעצת ישרא' ובעצת' אודנו כי כולם יסכימו עמו : גדולים זהו תחילת ההודאה אמר גדולים מעשה האל שעשה בנבראים ואף על פי שהם גדולים · הם דרושים לכל חפציהם כלומר לכל מי שיחפוץ להתבונן בהם נדורש אותם הם דרושים ונמצאים לו · וחפציהם · מואר מן חפץ חפצים : פעלו שהוא השמים והארץ ראה כי הוד והדר הוא · וצדקתו · שהוא העולם כולו שהוא צדקה ואתו לנבראי' עומדת לעד : זכר עשה · אחר שספר מעשיו בעולם שהם גדולים ונוראים · בספר בנפשים הנבראים מטה והם ישראל · ואמר כי זכר עשה

לנפלאותיו שעשה עמהם במצרים ואותם היו תחילת הנפלאות והיו כ"כ הנפלאות גדולים שהם זוכרים בכל דור ודור •
חנון ורחום ה׳ • שחונן אותם וריחם עליהם • ויש לפרש זכר עשה כי הנפלאות שעושה עמהם במצרים בכל דור ודור עושה
זכר לנפלאותיו הראשונים שעשה עמהם במצרים • שאדם זוכר אותם על אלה הנפלאות : טרף טרף מזון מצרים יזכר
לעולם בריתו • זכך כוזן רב בריתו שכרת עם אברהם אבינו בין הבתרים : כח מעשיו • אע"פ שהראה להם נפלאותיו
ומעשיו הגדולים הגיד להם לעמו כשאמר להם שיתן להם נחלת גוים כי כשהוציאם ממצרים לא היה כל כך כחו נראה כמו
שנראה כשגירש שבעה גוים גדולים ועצומים מארצם והשכין בה ישראל • ואמר הגיד • כי זה היה יותר פלא כי קודם המעשה
אמר להם זה שלא יאמרו בדרך מקרה היה • לפיכך הגיד להם קודם שיעשה זה וכן עשה : (מעשי) ידיו • זה שעשה
במלחמות הגוים וגרשם מארצם לא יאמרו כי עול היה אבל אמת ומשפט היה • אמת • שקיים דבורו שאמר לאברהם אבינו •
ומשפט • כי לא היה מן הדין שישבו בה עוד מפני מעשיהם הרעים והארץ הזאת היא אדמת הקדש ולא יתכן שיסבלו בה
עושי התועבות ההם • הנה אמת ומשפט • נאמנים כל פקודיו • ולא זו בלבד אלא כל פקודיו נאמנים אין בהם עולה :
(סמוכים) כי יעמדו ולא ימוטו לעולם • לפי שהם עשויים באמת ובדרך ישר • לפיכך לא יכשלו ההולכים בהם והשומרים
אותם : (שלח) להם פדות ומזה שיזכרו לעולם בריתו • כי קדוש ונורא שמו • לפיכך יראוהו ויהיתם קדושים כי הוא קדוש
שקדשם והבדילם מן האומות : (ראשית) ונוה להם ראשית חכמה יראת ה׳ • ונאה נוה להם זה כשאמר את ה׳ אלהיך
תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובו׳ ואמר תחלת אמר תירא ויראת ה׳ היא שמירת התורה והמצות • והחכמה היא חכמת
החקירה האמיתות לדעת כל מעשה בראשית והיא עבודת האל יתברך כי בה יכיר אדם את בוראו • לפיכך אמר אחר כן
ואותו תעבוד • ובהתעבודדו בחכמה הזאת ויסיר מלבו כל דברי העולם השפל אז ידבק באל יתברך לכן אמר ובו תדבק • כי
נפשו קשורה בעליונים • ואז ידע שמו וזהו ובשמו תשבע כי מי שאינו יודע שמו אינו ראוי לישבע בשמו • והקדים באותו
פסוק יראת ה׳ לעבודה וכן בזה הפסוק גם הקדים יראת ה׳ לחכמה • ואמר ראשית חכמה יראת ה׳ • אמר מי שהכין
לבבו להתעסק בחכמה תחלה יתעסק ביראת ה׳ ויעשה ממנה שורש ועיקר ועל דרכיה יתנהג בחכמה שילמד ואם ילמד
אדם חכמת החקירה תחלה אולי יבהל ברוחו ויעיז מכחו להכחיש האותות והמופתים הגדולים הנמצאים בכתבי הקדש
לפיכך צריך להקדים לימוד התורה שהיא יראת ה׳ וישים בלבו להאמין כל הכתוב בה חידוש העולם ושינוי הטבע באותות
ובמופתים וכאשר יתבונן האדם בתורה ימצא בה דרכי החכמים כמו שכתוב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו׳ :
כי אין צריך לומר התורה והמצות שהם נכונות על דרך השכל כי גם החוקים אשר נאמר עליהם שאין להם טעם • כן הוא
שאין להם טעם נראה לרוב בני אדם אבל החכם המתבונן בהם ימצא טעמם ברור • ומבואר • ואחר שהתבונן החכם המבין
בדברי התורה וישימה יסוד לחכמה ויתגדל בלבו לחקר הדברים הרחוקים אל הדעת ילמד חכמת הפילוסופיאה אחרי כן
לא תשתבש דעתו בלמדו החכמה בתורה אשר למד תחלה כי כבר תקעה יתד במקום נאמן ויחקר דרכי החכמה אליה בכל
כחו • לפיכך אמר ראשית חכמה יראת ה׳ • ואמר שכל טוב לכל עושיהם • פי׳ שכל טוב והשגחה טובה יש לעושה את שתיהן
שמתעסק ביראת ה׳ ובחכמה • או פירוש שכל טוב • הגלחה כלומר שילליה שמתעסק בשתיהן בעולם הזה ובעולם הבא •
תהלתו עומדת לעד • כי עושה מעשה היושר • ושומר התורה והמצות תהיה תהלתו בפי האנשים לכמה דורות ולנפשו
גם כן עומדת לעולם הבא לעד עד עולם וכבר הרחבנו יותר בפירוש הפסוק הזה בפתיחת פירוש כתובים :

הַלְלוּיָהּ אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה
בְּמִצְוֺתָיו חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר
בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ׃
הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃
זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן וְרַחוּם
וְצַדִּיק׃ טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל
דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט
לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃ מִשְּׁמוּעָה
רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה׃
סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה
בצריו

הללויה גם זה המזמור בא"לף בי"ת שתי אותיות
בפסוק ובשני פסוקים האחרונים שלש •
גם הוא מספר על מדות האדם הישר אשר גמולו מאת ה׳
שלם בזה ובבא • ואמר הללויה ואמר אשרי איש ירא את ה׳
שירא האל יתברך וישמור מה שצוהו ומנעהו מעשות • והנה
בשמר שהם בסתר כמו בגלוי • במצותיו חפץ מאד • מצות
עשה עושה אותם בחפץ לבבו לא להתגדל בפני בני אדם
אלא בחפץ לבבו באהבת האל יתברך שצוהו לעשותם לפיכך
אמר מאד כלומר שרודף אחר המצות לעשותם בכל כחו
בגופו וממונו : (גבור) ובעבור מעשיו הטובים ישלם האל
יתברך גם לבניו אחריו וזרעו יהיה גבור בארץ שבני אדם
יראוהו ויכבדוהו כמו שיראו בני אדם שאדם הגבור :
הון ועושר בביתו • לו ולבניו בעולם הזה וצדקתו עומדת
לעד לעולם הבא ויש מפרשים בעולם הזה • ופירוש לעד
לבניו ולבני בניו עד עולם : (זרח) בעת שיש חשך בעולם
הוא הצרה לישרים זרח אור • והאור הוא הרוחה • חנון
ורחום

בְּצָרָיו: פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד: רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

ורחום וצדיק · כי הוא מדרכיו חנון ורחום לטובים וארחם עליהם ומוציא אותם מן הצרה בעת הצרה · וצדיק · כי צדיק וישר הוא · ונותן לטובים כפי דרכיהם ולרעים כפי מעשיהם לפיכך זרח אור לישרים · וזרח פעל יוצא · ואפשר שהוא פעל עומד ויהיה פירוש חנון ורחום על האדם הישר שלמד ממדת בוראו: (טוב) ספר ממדות האדם הישר מדת הצדקה ואמר טוב איש כמו אשרי איש · ואמר שהוא חונן כלומר נותן לעניים ומלוה לעניים הנכנעים שלא יקבלו מתנה · יכלכל דבריו במשפט · שכל מתנותיו ויציאותיו יעשה אדם במדה שוה בצדק ובמשפט שלא יהיה פרנס מהכאות העולם מכל וכל ולא ירבה בהם אלא במדה שוה · ומן בכתבנו לעניים לא יפזר כל כך ממונו כדי שיצטרך הוא אחר כן לבריות · ויתפרש יכלכל דבריו במשפט על שאר מידות האדם גם כן שמתנהג בהם על דרך האמצעי · והמדות הן כמו האהבה והשנאה והשמחה והדאגה והכדיבות והגבורה והמורך והדומים להם: (כי) לעולם יעמוד ממונו בידו ויהיה בריא בגופו · וזכר עולם יהיה צדיק · כי לעולם אפילו לאחר מותו יזכר לטובה: (משמועה) הפך הרשע שנאמר בו קול פחדים באזניו אבל הצדיק לא יירא שישמע שמועה רעה מבניו או מקרוביו שהם במדינה אחרת · או אם ישמע שיבואו עליו אויבים לא יירא · כי לבו נכון ובטוח בה׳ ולא יבטח בעשרו וברוב חילו וברוב אוהבים וקרובים אלא בה׳ לבדו ישים בטחונו לפיכך לא יירא: (סמוך) בטחון לפיכך לא ירא מאדם והולך ובוטח בכל עת · עד אשר יראה בצריו · הרע שירצה לראות בהם: (פזר) ממונו נתן לאביונים · וטעם פזר שנותן לזה ולזה ולכל האביונים שיהיו לפניו · אבל אינו אומר שיפזר במתנות גדולות עד אשר ישאר הוא עני כי אין זה מדרך הצדק · אלא פזר שנותן לזה ולזה מתנות כפי כחו שיוכל לסבול · צדקתו עומדת לעד · עומדת לו ולבניו אחריו · או פירוש לעד · שתעמוד לו צדקתו לעולם הבא · קרנו תרום בכבוד · חוזקו ותקפו וברשעים להפך וכל קרני רשעים אגדע: (רשע) כשיראה בכבוד הצדיק יכעס מרוב הקנאה · וכן יחרק שיניו עליו אילו היה בו כח להאבידו היה עושה · ונמס · ימס לבבו · כן דרך הקנאה · תאות רשעים תאבד · מה שמתאוים לראות ברע הצדיק תאבד אותה התאוה · כי לא יראו לעולם ברעתם · או פירוש תאות רשעים הטוב שמתאוים לעצמם · אבל בצדיקים כאמר ותאות צדיקים יתן:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ:

בצאת

הללויה · כשרצה לדבר ביציאת מצרים הקל בגבורות הא׳ יתברך שעשה בעולם ברצונו להגביה השפלים ולהשפיל הגבוהים כמו שעשה בישראל ובמצרים · ואמר הללויה ואמר שלש פעמים הללו · לומר שהללים רבים אנו חייבים להללו · עבדי ה׳ היא הקריאה וטעם עבדי ה׳ · הם החכמים יראה ה׳ · כי להם נאוי תהלה שהם יודעים להלל לפי חכמתם ובינתם בידיעת שמו: יהי מבורך בפי הברואים כי כל בני דעת חייבים לברכו · וטעם מעתה ועד עולם · כי מעתה הוא זמן ההווה · עד עולם · הוא זמן העתיד: (ממזרח) כי כל בני אדם שהם מן המזרח עד המערב כולם יהללו יה כי אף על פי שיש בהם עובדי כוכבים ומזלות הכל מודים כי הוא הסיבה הראשונה · ווכר מזרח ומערב שהוא רוב הישוב על קו השוה: רם שכל הגוים יודעים אותו אף על פי כן כבודו הנפלא הוא על השמים כי השמים וצבאם והמלאכים הם יפיגו יותר מכבודו והם ידעו לרוממו אותו ולהגיד כבודו יותר מהתחתונים · ויש מפרשים רם הוא על כל תהילות שיהללוהו כל גוים · ועוד רם כבודו על השמים כי אפילו השמים וצבאם לא ישיגו כבודו · ויהי לפי זוכר השמים ויש גוים שאלהים צבא השמים לפיכך אמר מי כה׳ אלהינו כלומר מי בכל אלהי העמים שהוא כה׳ אלהינו כי הוא המגביהי לשבת על כל העליונים ומשפילי לראות בתחתונים בין בשמים בין בארץ כי כולם שפלים לנגדו והוא רואה את מעשיהם · ויוד המגביהי המשפילי נוספות · וי״מ המגביהי לשבת בשמים · ומשפילי לראות בארץ: המשפילי · פירשנוהו · מקימי היוד נוספת וכן יו״ד להושיבי מושיבי · ואומר כי תוספת אילו היו״דין לנבות הלשון · ואמר הוא רם ויראה שפלים כלומר יראה בעניי׳ ויקימ׳ מעפר וירים׳ שאשפו׳ ומאשפו׳ יגביה: להושיבי ולא די שמרי׳ אות׳ משפלות׳ אלא שמגביה׳

ומושיב אותם עם נדיבים · ומה שאמר עם נדיבי עמו לפי שהם רמים על כל העמים בעשותם רצון האל וכן יהיו לעתיד:
(מושיבי) והכה הופך הטבעים שמושיב העקרה שיהיו לה בני הבית · ואמר עקרת איננה סמוכה לאלת הבית אלא
יאמר כמוכרת עקרה ועקרת · וכן עטרת ממלכת מלחמת · והעקרה תהיה שמחה עמהם תחת אשר היתה עצבה · ואמר
הללויה כלומר על כל אלה הנפלאות שעשה האל שיתים אתם להללו:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב

מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה
לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה
וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים
רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: מַה
לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר:
הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי
צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ
יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ
לְמַעְיְנוֹ מָיִם:

לועז מדבר לשון אחרת שאינו לשון עברי · כלומר יצאו
שלא היו מכירים לשונם אף על פי שאי אפשר שלא
היו מכירים ספרי היו ביניהם כמה שנים אפשר שקנאתם היה
מכירים אותם שהיו עובדים ביניהם והיו נהם שלא יצאו
ממקומם שהיה מיוחד להם והיא ארץ גושן והיו מדברים
לשון עברי ואפילו אותן שהיו יוצאים ביניהם עם המצרים היו
מדברים לשון מצרים בהכרח · אבל בינם לבינם היו מדברים
לשונם שהוא לשון עברי והיו מוכרחים ללשון אחרת והאל
יתברך הוציאם מאותו העם שהיה לועז: (היתה) יהודה
לקדשו · שלקחם מעם טמא יהיה עסק קדוש וישראל
ממשלותיו · שלא היו בממשלת מצרים אלא בממשלתו והיתה
ממשלה וממלכה בפני עצמה לא ברשות אחר אלא ברשות
האל יתברך · ומה שאמר יהודה וישראל · כי מעת צאתם
ממצרים היה יהודה לראש · ונוסע ראשונה כברכת יעקב
אביהם שם אמרו כי יהודה נכנס בים בראשונ׳ כי היו ישראל
יראים להכנס בים ועמד נחשון נשיא שבט יהודה וקפץ בים
תחלה ואחריו שבטו · ואחריו כל ישראל לפיכך אמר יהודה לקדשו כי הוא קדש שם האל יתברך בקרב כל ישראל:
(הים) על דרך משל · כי נבקעו המים כאילו פחד הים ונס מפניהם כשעברו · וכן הירדן נסוב לאחור כשעברו בירדן
ג״כ · ההרים · לשון רבים כי אפשר שחרדו ורעשו הרים אחרים הסמוכים להר סיני · וכן הגבעות הסמוכות לו ונגבעה
כמו הר שאינה גבוה כמו ההר ואינה מפורדת בראשה כמו ההר: (מה) השאלה לדעת התשובה כאילו ישאלו מהם
למה זה · והתשובה מלפני אדון כעבד שהוא חרד ונע מפני אדם: (מלפני) השיבה הארץ ואמרה מלפני אדון כי הארץ
כוללת הים והירדן וההרים והגבעות · וחולי · פקוד · היו״ד כינוי המדבר והוא מלעיל · מפני שאת הארץ שהוא מלעיל · אמר
חולי ופחדי ורקדי ונוסי מלפני האדון · ומי הוא זה האדון · אלוה יעקב שקנה אותו מבית עבדים בכחו · כי הוא אדון על
הכל ועושה כרצונו ואם ידה שיעברו בני יעקב בים ובירדן דין הוא שינוסו ויבקעו המים מפניו כי הוא אדון: ההפכי
כמו שיש לו כח להפך הים יבש ששם הים לחרבה כן הופך הצור היבש לא ושם אותם לאגם מים ולמעון מים כי הוא אדון
ובורא הכל ולא ישנו מנותו וכן ההר אע״פי שהוא הכבד והקנוע שנבבראו׳ כשירצה ישוב קל וינוע מהרה וירקד וירקד כמו
האיל למען ידעו כי הוא בורא הכל ובידו הכל:

לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן

כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ:
לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם:
וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה:
עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:
פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם
וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ
אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם
וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא

לא יש ספרים שאין זה תחלת המזמור · אמר כמו
שעשית חסד עם אבותינו והוצאתם ממצרים כן
תעשה עמנו בכל דור ודור ואף על פי שאין אנו ראוים אל
תעשה לנו כי אם לשמך כי גם הם לא היו ראוים לולי כבוד
שמך ובריתך האבות · ואמר לא לנו שתי פעמים לחזק הענין·
על חסדך ועל אמתך · כמו על אודותך · לשמך תן כבוד ·
שלא יחולל בגוים : (למה) זה הוא טעם לשמך תן
כבוד שאם לא תעשה עמנו חסד ותשכנו ביד שונאך
יאמרו איה נא אלהיהם יקומו ויעזרו אותם: (ואלהינו)
והם סכלים ולא יכירו מה בין אלהינו לאלהיהם כי אלהינו
בשמים ומושל בעליונים ובתחתונים וכל אשר יחפוץ לעשות
בהם יעשה ולא כן אלהיהם · עצביהם כסף וזהב נקראים
עצבים כי הם עצבון לבוטחים בהם שלא יושעו על ידיהם
ואיך יושיעו האדם והם מעשה ידי אדם הבורו׳ בהם אע״פי
שיעשום

יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח
בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ בֵּית
אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃
יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם
הוּא׃ יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ
יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים׃
יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם׃
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־
אָדָם׃ לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־
יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה
וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃

שיעשום חכמי האומות על דרך העליונים ויעשו הצורות לדמיון שמון הטעם שתועים אחריהם יעשו הצורות כעצמם אלוה שיהיה בהם כח להטיב או להרע: (פה) להם · יעשו אותם על צורת האדם ולא יוכלו לבטל רוח בהם שידברו בפה ושיראו בעינים ושישמעו באזנים: (אזנים) הזכיר שמש הקרנות ולא ירגישו בהם · לא יהגו אפילו הגיון מעט שאינו דיבור ממש אלא קול בפנים היוצא מן הגרון · כמוהם · דרך תפלה · כל אשר בוטח · כמו וכל אשר בוטח · אבל ישראל בטח בה׳ לא כאותם הבוטחים באלילים אלא אתם בטחו בה׳ כי תראו בכל הדורות שעבר עזרם של ישראל ומגינם היה · ואמר בטח · לישראל דרך כלל: (בית) אהרן · הם הכהנים והלוים · אמר להם לבדם · כי הם הקרובים לה׳ ועומדים לבית תמיד · אמר שיבטחו בו כי עבודתם לפניו תועלם · יראי ה׳ · הם החכמים שהם מתבודדים בבית ה׳ ללמוד ומתעסקים בחכמה לדעת ה׳ כי הם ידעו מחכמתם כי אין זולתו שראוי לבטוח בו: יש מפרשים יראי ה׳ אשר בכל עם ועם · ה׳ אשר זכרנו תמיד בהשגחתו עלינו · הוא יברך עמו · ופירש אחר הפרט יברך את בית ישראל · יראי ה׳ הקטנים עם הגדולים ולא אמר על האחרים אלא על בית ישראל ובית אהרן כי בית כולל קטנים עם הגדולים · וכן בבטחון לא זכר עם ישראל עם יראי ה׳ בית כי הקטנים אין בהם דעת הבטחון · יברך הקטנים בעבור הגדולים · יוסף · דרך תפלה או דרך בשורה · שמים וארץ · הוא עשה העליונים והתחתונים וכידו לברך מי שירצה: (השמים) אף על פי שהוא עשה השמים והארץ ממשלת השמים לו לבדו ואין לאדם בהם · דבר אבל הארץ נתן ממשלתם לבני אדם וצריך שידעו בני אדם ויכירו כן כי הוא אדון והם פקידים עליה כאשר ירצה יעביר אותם מפקידות ויתננו לאחרים כלומר שימות או יוליד אחרים · ומי שיכיר שהוא אדון ויראהו כמו הפקיד · האדון יעמידהו בפקידות ויחייהו הזמן הקצוב לו לפיכך אמר אחריו לא המתים יהללו יה אותם שימות אותם האל יתברך טרם זמן הקצוב ימיתם בעונם שלא הכירוהו בחייהם שהוא אדון ולא יראו מפניו · והנה המותו ולא יהללו יה · כי תאבד נפשם במות · והם יורדי דומה באמת · והדומה הוא הקבר שהגוף בו · והנוף יורד בה: (ואנחנו) אבל אנחנו שאנו יראו האל ויודעים ומכירים שהוא אדון על הכל ימיה אותנו ונברכנו בחיים וזהו מעתה שהוא זמן השמועד וכן עד עולם שהו העולם הבא · כלומר במותנו לזמן הקצוב לא ימותו נפשנו אלא יברכוהו ויהללוהו לעדי עד לפיכך הללויה אתם יראיו בעוד אתם בחיים:

אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹלִי
תַּחֲנוּנָי׃ כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי
וּבְיָמַי אֶקְרָא׃ אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת
וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃
וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ
מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלּוֹתִי
וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי
כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי

אהבתי וכו׳ טעמו דבק עם כי הטה וכן הוא פירושו אהבתי ה׳ כי ישמע קולי ואת תחנוני כלומר אהבתי והדין עלי לאהבו כי הוא שומע קולי ואת תחנוני בכל עת אקראהו · כי הטה · הוא הטה אזנו לי ואני כל ימי לא אקרא לעזרה לבלעדו: (אפפוני) בעת שאפפוני וסבבוני חבלי מות כלומר שהייתי בסכנה והייתי קרוב למות׳ וחבלי · כמו צירים וחבלים · ומצרי שאול מצאוני · כפל הענין במלות שונות · ומצרי · כמו כי נצרים הם לכם · צרה ויגון אמצא · אשר מצאוני ואמר אמצא כי המקרים מצאו האדם לו יוכל לברוח וגם הוא ימצאם שילך אחריהם למקום שימצאם כי לא ידע את עתו ופעמים ילך למצוא הטוב וימצא רע: (ובשם) כשהייתי בצרות אני בשם ה׳ אקרא · והייתי אומר אנא ה׳ מלטה נפשי · אנא לשון תחינה ובקשה · ופעמים כתוב בה״א · ופעמים כתוב באלף וזה אחד מן השלשה הכתובים בה״א וקריאת הא״לף מלעיל

חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן
דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי
כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי אָמַרְתִּי
בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב׃ מָה־אָשִׁיב
לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי׃ כּוֹס־
יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃
נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־
עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃
אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ
פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃ לְךָ־אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי
לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־
עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי
יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּיָהּ׃

אלפי׳ · כי הא׳לף קמוצה והנ׳ון דגושה · וכן כל אנא :
חנון ה׳ · לפיכך הייתי קורא אליו כי הוא חנון וצדיק
ומרחם · פתאים · הא׳לף נחה והי׳וד כמו תמימים · אמר
כי הפתי שאין יודע תחבולה להנצל מרעתו האל שומרו
כשהם עליו בטוחים · וכן החכם לא יבטח בחכמתו
ותחבולתו כי לא יועילו לו אם לא ירחם האל אבל אמר פתאי׳
שאין להם כח אחר · דלותי · קריאתו מלרע הרביע יבת״י
אמר כשהייתי דל ועני ולא היה לי משען הוא יהושיע לי :
שובי · מלרע כמו עורי עורי דבורה · אמר כשהייתי
בצרה הייתי אומר לנפשי שובי למנוחייכי מהצרה שאת בה
שובי לאל · יתברך כי הוא יהיה לך למנוחה · כי ה׳ גמל
עליכי · כי הוא גומל עליכי כמה פעמים כן יגמול עתה :
כי · כמו שהייתי מנסה את נפשי כן עשיתי · כי חלצת
את נפשי ממות שהיית קרוב למות בצרה שהייתי בה · את
עיני מן הדמעה · וחלצת עיני מדמעה שלא בכיתי כמו
שהייתי בצרתי · את רגלי מדחי : וכן חלצת את רגלי
בהיותי נדחה וגולה : אתהלך · עוד אתהלך לפני ה׳
בארץ ישראל שהתכתי שם · ולפי שהיה גולה בין פלשתים
בברחו אמר זה · וערי ישראל הם ארצות החיים ונקרא׳
ארץ ישראל חיים כמו שנקראת ארץ צבי ארץ חפץ כי היא
שמנת הארצות והיושבים בה בהם חיים ובריאים פי׳ ענין
בריאות · כי ארץ ישראל אוירה טוב מכל הארצות :
האמנתי · האמונה גדולה היתה לי כי הייתי מדבר
כאשר עניתי כלומר כשהייתי עני בורח וכשהייתי בחפזי
הייתי אומר כל האדם כוזב כלומר אפילו בזמן שהייתי
בחפזי ועבירתי הייתי אומר כל אדם שאומר שלא תהיה לי
המלוכה כוזב כי הוא גוזרי הא אמנה גדולה וזה שכתוב במזמור פלשים ואקר׳ · ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך ·
בעת הסכון היה מפחד שימות ביד שאול והוא משיב אל לבו ואומר זה לא יתכן כי כבר הבטיחני האל יתברך שאמלוך ואני
מאמין בו · אך על פי שאני בסכנה גדולה : מה · מה אשיב לה׳ מה גמולו או מה מנחה אוכל להשיב לו על כל
החסד שעשה עמי על תגמולוהי עלי · כל תגמוליו שגמלני הם עלי להשיב כנגד אם אוכל כי לא היה בי זכות שהיה עליו
לעשות לי מה שעשה אלא הכל חסד מאתו · תגמולוהי · כמו תגמוליו · על דרך לשון ארמית עלוהי כמו עליו :
כוס · יש מפרשים כוס אלא כמו מנת חלקי וכוסי ויתכן לפרש כמשמעו כלומר כשאעשה משתה ושמחה אחרים כוס
יין ואודה עליו בפני רבים ואזכור ישועתו שהושיעני · ואותו הכוס יקרא כוס ישועות · ובשם ה׳ אקרא ·
וכן בעת הרוחה כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא : נדרי · הנדרים שנדרתי כשהייתי בורח וגולה אם ישיבני האל
יתברך לביתי אותם הנדרים אשלם עתה נגד כל עמו · וטעם נא · דבק עם אשלם · לא עם נגדה · וה״א נגדה ·
נוסף הו ה״א במקום למ״ד השימוש כי תבא ואת השלה עם למ״ד · ולמ״ד לכל עמו נופלת על הטעם ויספיק הענין
בלתה וכן למ״ד הרינו לאכנר : יקר · כמו ויקר דמם בעיניו · יקר הוא בעיניו להמית פסדיו אלא עתם : ואתו
מן חסידיו · לכן מלטו נפשי מן המות : אנה · גם זה כתוב בה״א והוא בענין הודאה לאל יתברך שעשה עמו טובה
בעבור שהוא עבדו · עבדך בן אמתך פירשתיו במזמור פ״ו תדרשנו משמה · פתחת למוסרי · לפיכך אני תודה לך
שפתחת למוסרי כי ידעתי כי אמתך היתה תשועתי · ואמר פתחת למוסרי והוא לא היה אסור · פעמים היה כאיל נאסר
אסור ונלכד כמו בסלע המחלוקת ובפני אכישי שהיה קרוב להיות נלכד ואסור · לך אזבח זבח תודה · שאודה לך על
טובה ואקרא לרבים בשם ה׳ להיות עמי בזבחים וישמעו הודאתי · נדרי · כפל הפסוק לאמר כי בחצרות ה׳ ישלם אותם
בבית שהיה בו הארון בירושל׳ · בתוככי · הי״וד נוספת לנקבות הלשון · וכן יו״ד רוכבי תהלולכי בנעורייכי · הללויה ·
בולכם תהללו יה עמי :

הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ
כָּל־הָאֻמִּים׃ כִּי גָבַר עָלֵינוּ

הללו · זה המזמור משנים פסוקים לבד והוא לימות
המשיח ורמז בו בעשותו אותו שנים פסוקים
שלבד כי כל העמים יהיו לשני עברים · ישראל יהיו

חסדו ואמת יהוה לעלם הללויה:

בתורתם וכל האומות בשבע מצות לעבור אחד וכולם יהללו יה כי כולם יודו בו אז׳ ולפי שאמר בתחלת המזמו׳ הללו׳ שאמר כנגד ישראל׳ ראה ברוח הקודש כי כל האומות יהללו יה עדין אמר כנגד כולם הללו את ה׳ כל גוים׳ שבחוהו כל האמים והוא כפל הענין במלות שונות וזה יש לכם להללו ולשבחו: כי גבר עלינו חסדו עד שהוציאנו מן הגלות שלא היינו מאמינים שיוכל לקיים׳ ועתה הודו ואמרו כולם ואמת ה׳ לעולם כי אמת הוא דברו וההבטחה שהבטיחנו׳ לא יאבד מן הגלות׳ ואמר עוד הללויה לחזק׳ או אמר כנגד ישראל׳ ואמת ה׳ לעולם׳ אמת שקיימת מה שאמרת וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור:

הודו ליהוה כי טוב כי לעלם
חסדו: יאמר נא ישראל
כי לעלם חסדו: יאמרו נא בית
אהרן כי לעלם חסדו: יאמרו נא
יראי יהוה כי לעולם חסדו: מן
המצר קראתי יה ענני במרחב יה:
יהוה לי לא אירא מה יעשה לי
אדם: יהוה לי בעזרי ואני
אראה בשנאי: טוב לחסות ביהוה
מבטח באדם: טוב לחסות ביהוה
מבטח בנדיבים: כל גוים סבבוני בשם
יהוה כי אמילם: סבוני גם סבבוני בשם
יהוה כי אמילם: סבוני כדבורים דעכו
כאש קוצים בשם יהוה כי אמילם:
דחה דחיתני לנפל ויהוה עזרני: עזי
וזמרת יה ויהי לי לישועה: קול רנה
וישועה באהלי צדיקים ימין יהוה
עשה חיל: ימין יהוה רוממה
ימין יהוה עשה חיל: לא אמות
כי

הודו בזה המזמור יש מחלוקת בדברי רבותינו ז״ל יש אומרים כי המזמור הוא נאמר על דוד ויש אומרים כי על ימות המשיח נאמר והדומה על לשון בני הגלות כיחיד דרך כלל וזה הוא הנכון׳ והמזמור מתחיל בהודאה ומסיים בהודו לשבח האומות ולגדל הדברי׳ שאמרו בו אם על דוד כאמר יהיה פירושו כי כשמלך דוד אמ׳ כולכם חייבים להודות לאל במלכותי כי טוב עשה לכם ואמר כך זכר בפרט ישראל ובית אהרן ויראי ה׳ ישראל יש להודות לאל יתברך על מלכותו שאני בעזרת האל הייתי מנצח אויביהם אף בימי שאול כל שכן עתה שאני מלך שיהיה לכם בטוח ושוקט שלא יבואו האויבים עליהם ויפחדו ממני׳ בית אהרן׳ יש להודות על מלכותי כי שאול הרג נוב עיר הכהנים׳ יראי ה׳׳ יש להם להודות לאל יתברך על מלכותי כי מפני שיהיו ישראל בהשקט ובהשקטה יהיה ליראי ה׳ פנאי להתעסק בחכמה׳ ועוד כי אני ירא האל פיותם ואוהב אותם ואשים׳ בחברתי: בית אהרן יאמרו גם כן כל״מ שנאמר והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם׳ ואם על ימות המשיח נאמר המזמור אמר כנגד כל האומות הודו לה׳ כי טוב עשה להם לישראל ושמר להם חסדו לעולם כלומר לקצת ימים רבים שהיו בגלות ועתה הם אדונים וכן בית אהרן יודו לבדם ויאמרו כי לעולם חסדו שבטלה הכהונה מהם כמה שנים בגלות ועתה שבו אליה וכן יראי ה׳ שמתבודדים בתורה ובחכמה כולם יודו ויאמרו כל״מ כי בגלות מרוב הצרות לא היה להם פנאי ולא היה לבנם שלם ונכון אל ה׳ אלהיהם ועתה יודו את ה׳: מן אם על דוד כאמר מודה לאל יתברך שהוציאו מהמצר למרש׳ כי בחסי׳ בורח היה במצר שהי׳ מסתתר במערות ובמצודות׳ ואם על ישראל כאמר׳ יאמר ישראל דרך כלל מן המצר שהייתי בו והוא הגלות משם קראתי יה ע׳ שענני ושמני במרחב׳ ומצר שם מפעלי הכפל׳ ולרבים מצרים ובסמוך מצרי שאול׳ ועינינו מן כי נורשם הם לכם ה׳ לי ולא אירא בגולה וה׳ עמי לא אירא מכל אשר ירצה לעשות לי כי לא יהיה לו כח ויכולת׳ ואם ה׳ עמי הוא עם עוזרי ולא יהיה באויבי כח להרע לי ואלא אני אראה בשונאי אני אראה בהם כמו שארצה לראות: טוב לחסות וכפל הפסוק לחזק הענין׳ ואמר כל גוים סבבוני׳ וכאשר סבבוני בטחתי בשם ה׳ כי אמילם ואם על כנסת ישראל מבואר הוא׳ ואם על דוד׳ הם ישראל ופלשתים שירצו להרע לו כשבא אל אכישי׳ גם הגוים אשר סרבו בקלב ושבו בעיו: סבוני כפל הענין והוסיף עוד לחזק׳ ומלת אמילם כמו אמילם בנ״ר ונא פתח תחת הנ״די מפני הסמוך ועניינו אכריתם׳ ועוד שלש והוסיף לחזק הענין ואמר: סבוני דועכו׳ מהדנום שלא נוכר פועלו עיניכו כמו: ואמר כאש קוצים׳ שהוא כבה במהרה ולא יעשה מהם גחלת: דחה דחיתני לנפול

אמר

כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃ יַסֹּר
יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ־לִי
שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה־
הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ
כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ אֶבֶן
מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃
מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת
בְּעֵינֵינוּ׃ זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה
נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃ אָנָּא יְהוָה
הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃
בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם
מִבֵּית יְהוָה׃ אֵל יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ
אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת
הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי
אֲרוֹמְמֶךָּ׃ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

אמר כנגד האויב שונאי שלא נפלאתי וזמרת יה · עזינו וזמרת י' יוד עזי עומד במקום שנים כי וזמרת וזמרת קמוץ ואיננו סמוך · או יהיה ת"ו וזמרת במקום ה"א · אמר עזי וישועתי יה ונראני לי שאומר לו: קול רנה וישועה כאשר ימין ה' עושה להם חיל כן ועושר או יהיה קול רנה באהליהם וישועה שיזכרו בקול רם ישועתו · רוממה שלא תמוט לעולם כמו ימין הגבורים והנדיבים ולעולם רוממה · והיא עוש' לאוהביו חיל וכפל לחזק הענין כי לא יהיה הכח והעושר מזולתו: לא אמות כמו שחשבו להמיתנו ולהאבדני מן העולם אבל אחיה ואספר מעשה יה המעשים והנפלאות שעשה עמו · יסר יסרני יה · הימים אשר הייתי ברע מוסר הכל הוא שהיה עלי לנקותי מפשעי לא שרצה להמיתני ודגש הנו"ן יסרני לתפארת הקריאה כד"גש הבני אלהים · ופתחו לי שערי צדק · על דרך משל כלומר דברי תהילה והודאה לאל יתברך שהצילני ואומר לחכמים וליודעים שיעזרוני להודות לאל וזהו פתחו לי: זה השער לה' · כי איכה ראויה התהילה והשבח אלא לאל לפיכך צדיקים יבואו בו ויודו לאל יתברך על כל מה שעשה עמהם כמו שאני בא בו: אודך אודה אותך כי עניתני בקראי אליך מן המצר: אבן מאסו הבונים · אם על ישראל כאשר יקרא כל ישראל בכלל אבן · על דרך משל כי ישראל עיקר בנין העולם בחוקיהם ובמשפטיהם · והיו מואסים אותם המלכים שיהיו אפילו אחר מלאכי הבנין כל שכן שתהיה פנה כלומר שאין צורך לעולם בהם והנה בעת הישועה היתה לראש פנה כמו שעושה אדם פנות הבית באבנים גדולות ויסות להעמיד ולקיים אבני הבנין · כן יהיו ישראל לעתיד לבא יהיו לראש ויהיו קיום העולם: מאת יתמהו עליהם מלכי הארץ ויאמרו לא היתה זאת התשועה לאומה זאת אלא מאת ה' ואמר נפלאות זאת התשועה בעינינו · ואיך היתה · אלא כי מאת ה' היתה ויענו כולם ויאמרו: זה יום התשועה · ה' עשה אותו כי לא יוכל להיות בלתו לפיכך אין לנו להיות עצבים בישועת ישראל אלא שנגילה ונשמחה עמהם בזה היום כי מאת ה' היתה והוא עשה אותו: אנא יאמרו ישראל אנא ה' הושיעה נא והצליחה נא לכל הבאים בגילך ולטוב עבודתך · ויאמרו הכהנים שהיו בבית המקדש לכל הבאים לעבוד את ה': ברוך הבא בשם ה' ברכנו אתכם בית ה' ותהיו מברכים בשמו כי הוא אל יכול והוא יחיד במלא והוא האיר לנו מאפילה שהיינו בה בגלות לפיכך בואו ועבדו את ה' כמוני: אסרו חג בעבותים · הביאו הכבש קשור בעבותים עד שתביאוהו לקרנות המזבח כלומר הקריבו לפני ה' וקרבן כבש או זולתו · יקרא חג · לפי שהכבשים נקרבים אותם ברוב: אלי אתה · יאמר ישראל לי נאה להודות לאל על כל האומות כי אתה אלי כלו' שהראית כחך ויכולתך ה' והוצאתני מן הגלות בכחך הגדול · וכן אתה לפי שנקמת נקמתך מן המורדים בך · לפיכך אודך וארוממך בפי · הודו לה' כי טוב אומר כנגד כל הגוים · כי עם חסדו ולעולם עם בריותיו · ואם על דוד כאשר המזמור · ואמר אבן מאסו הבונים על דוד כשבא שמואל למשחו וכן סדרו רבותינו פי' הפסוקי' אודך ולמטה אודך כי עניתני אמר דוד אבן מאסו הבונים אמר ישי כי דוד היה נער קטן רועה צאן ולא היה נחשב בעיניהם ולא עלה על לבם שיהיה הו' מלך מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו · אנא ה' הצליחה נא אמר דוד ברוך הבא בשם ה' אמר ישי · כשבא דוד מן הצאן · ברכנוכם מבית ה' אמר שמואל · אל ה' ויאר לנו יאמרו כולם · אסרו חג בעבותים אמר שמואל כי קרא אותם אל הזבח · אלי אתה ואודך אמר דוד · הודו לה' אמרו כולם:

אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים
בְּתוֹרַת יְהוָה׃ אַשְׁרֵי נֹצְרֵי
עֵדֹתָיו

אשרי · המזמור הזה הוא נכבד מאד חברו דוד על שמונה אלף בי"ת כי בכל אות יש בו שמונה פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה · או עדות · או פקודים או מצוה · או אמירה · או דבור · או משפט · או צדק

עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃ אַף לֹא־
פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ׃ אַתָּה צִוִּיתָה
פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמוֹר מְאוֹד׃ אַחֲלַי יִכֹּנוּ
דְרָכָי לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ׃ אָז לֹא־אֵבוֹשׁ
בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ׃ אוֹדְךָ בְּיוֹשֶׁר
לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ אֶת־
חֻקֶּיךָ אֶשְׁמוֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאוֹד׃
ב בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמוֹר
כִּדְבָרֶךָ׃ בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי
מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן
לא

או צדק או אמונה · או חוקים · ואלה המלות הם חלוקי כל התורה · תורה ה״א תכונת המצות היאך נעשת כמו תורת הפסולת דרך תיקון המצות מה הוא סבין אף אתה סכין וכן בשאר המצות · חוקים · המצות שלא נגלה טעמם כגון שילוח שמאים והפרת נדרים וכיוצא בהם · משפטים · הם הדינין שבין אדם לחבירו · עדות · המצות אשר הם עדות וזכר כמו שבת ומועדים ציצית ותפילין וכיוצא בהן · פקודים הם המצות שהשכל מורה עליהם שהם כפיקדון ובדבר גנוז בלב האדם · צדק · הוא צידוק המצות · כי בצדק באמרו · דיבור ואמירה · הם כלל לכל המצות · וזכר דיבור ואמירה · ג״כ להכניסה שהבטיחו האל וזכר ג״כ דבור לכימי רמזו בבריאת העולם · וכן אמונה · קיום דברו בבריאת העולם וכאשר זכר כל אלה השמות כל אחד בפסוק אין דעתנו על השם ההוא לבדו לא זכר האחד והוא הדין לאחרי׳ ופעמים זכר שנים בפסוק · ויש בו פסוקים אשר בעת צרתו בכרמו · או בצרות אחרות · ונסדרו המזמור כלל אלה הפסוקים בו לפי שהצרה היא היתה מטרידה אותו מלהתעסק בתורה ובחכמה · ועתה יש לשאול למה סידר המזמור הזה על שמונה לא על פחות ולא על יותר כי במקומות אחרים שזוכר לשמונה שבעה או עשרה אינם דוקא אלא לסך חשבון כמו שביארנו במקומות אחרים · כי השבעה בעבור שבעה גלגלים שבהם שבעה כוכבי לכת שמשמשים בעולם · וכן ימי העולם שבעה כי כן יצירת העולם בששה ימים ובשביעי שבת · וכן עשרה לפי שהוא כל החשבון · אבל ח׳ לא נמצא בשום מקום שהוא לסך חשבון אלא שהוא חשבון דוקא אם כן למה כיון דוד לזה החשבון · והנראה בעיני כי לפי שהמזמור הזה כולו הולך על מצות וחקים ומשפטים והדומה להם וכולם בנויים על דרך שכל וחכמה והדרכים שבהם נקנית החכמה וידות האדם הם שבעה והם חמשה חושים שדעות האדם מיוחסים אליהם כי בארבעה החושים מבואר הוא כי בעיניהם יראה האדם בספר החכמה ובאזנו ישמע מפי המלמדים ובפה ידבר עם שלומד ומלמד לאחרים וכידו יכתוב הספרים ומה שצריך לבאר הוא חוש הריח · והוא מיוחס אל החכמה לפי שנקבי האף קרובים אל שני חללי המוח שבהם כח הציור והדמין הששי הוא הגדת המגידים והוא דבר שלא ידע באחד החושים · אבל הוא דבר ברור אצלו · הנה יגידו המגידים כי קונסטנטינ״ה בעולם והוא לא הלך שם ולא ראה אבל לפי שכל אשר הינם מגידים עצמם ואין מכחשים ביניהם יתברר אצלו שהוא · וגם בדרכי החכמה יצטרך הגדת המגידים כי מדרכי החכמה ילמוד בענין הנבראים · ואינם ידועים אבל כל אדם · אבל ישמעו מפי המגידים כענין שאמר האל לאיוב הידעת עת לדת יעלי סלע וחולל אילות תשמור וכן כל כיוצא בדברים שבאו בדרכי החכמה בנבראים · והדרך השביעי ראיית השכל וידיעתו וזה הדרך חזק מכלם וכשאר דרך אחד שאינו מדרכי החכמה ואין השכל מורה עליו אלא שהוא עמוד גדול ויותר חזק לכל בעלי תורה והיא הקבלה שאנו צריכין להאמין בה על כל פנים וכם יתאמת בנפשותינו ויותר חזק בלבותינו כי משה רבינו עליו השלום כתב התורה מפי הא׳ יתברך וחידוש העולם ומעשה בראשית וענין האבות והאותות הגדולות אשר ראו אבותינו במצרים ובמדבר וקריעת ים סוף והירדן ומעמד הר סיני ועמידת חמה ולבנה ליהושע ושאר הנפלאות שכתובות ע״י הנביאים אשר לא ראו עינינו ולא שמעו אזנינו ולא יורה עליהם השכל · ולא כתבנו לבחון כי הגדות המגידים ניתן לבחון אבל זה לא ניתן לבחון אלא יתאמת אצלינו מפי הספרים אשר הם ירושה מאבות דור אחר דור היתה הקבלה · הואת נכונה אצלינו ונתקעה בלבותינו כאילו ראו עינינו ושמעו אזנינו ויותר עלינו שכלינו ויותר · כי הרי החושים מכזבים לפעמים · וגם בשכלו יטעה אדם לפעמים כשאין דרכי המופת שמורים אצלינו · אבל הקבלה אשר היא ירושה מאבות דור אחר דור לא נמצא בה מכחיש בכל האומות · וגם כל הספרים שכתבו בה מתורה שמע עד מבואו לא יכחיש אחד את חבירו לפיכך סידר דוד ע״ה זה המזמור על שמונה אלפ״א בי״ת כנגד שמנה הדרכים שביארנו · והנה זה שבוארי ונשוב לבאר הפסוקים אשר במזמור · אמר אשרי תמימי דרך ומי הם האנשים שהם תמימי דרך שדרכם תמה ושלימה אותם שהולכים בתורת ה׳ כלומר שלומדים התורה כי לא יהיה דרכם שלם אם לא ילמדו התורה · כמו שאמרו אין בור ירא חטא ויש מפרשים ההולכים בדרך תורת ה׳ · ודרך זוכר עומד במקום שנים כי דרך תורת ה׳ היא השלמה והתמה · ויש לפרש עוד כמו הפוך אשרי ההולכים בתורת ה׳ תמימים בדרך כלומר הלומדים בשהם תמימי דרך שיעשו מעשה התמימות מלימודים כלומר שאינם עומדים על הקבוע אלא עושים לפני׳ משורת הדין: (אשרי) שינצרו אותם וישמרו בעין לבם מעדותיו שנינו וידעו בכל לבם לא בלב ולב כמו אותם שלומדים אלו עושים המצות כדי לקנות לבם שם: (אף) יש מפרשים אף כמו כל שכן אם ישמרו עדותיו והם מצות עשה כל שכן

לא אֶחֱטָא־לָךְ: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל
מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: בְּדֶרֶךְ עֵדְוֺתֶיךָ שַׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה
וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ: בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע
לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ: ג גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ
אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ: גַּל־עֵינַי
וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: גֵּר אָנֹכִי
בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֺתֶיךָ: גָּרְסָה
נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת:
גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֺתֶיךָ:
גַּל מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי:
גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ
בְּחֻקֶּיךָ: גַּם עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי:

דבקה

שישמרו שלא יפעלו עולה שהם מצות לא תעשה אלא הלכו בדרכיו׃ ויש לפרש עוד אף לא פעלו עולה שלא תזדמן לעולם דבר עבירה לידם אלא כל ימיהם בדרכיו הלכו כענין שאמר לא ישקר מסייען אותו׃ צוית למה צוית אותם לשמרם מאד שלא ישגה בהם אדם אלא כל לבו יהיה בהם׃ אחלי תפלתי ובקשתי לפניך שיכונו דרכי לשמור חקיך כלומר שלא ישרידני עסקי העולם כדי שאמנה לבי ועיני פנוי לשמור חוקיך׳ ואחלי׳ מענין ויחל משה והאלף נוספת׃ (אז) כי מי שאינו שומר המצות ראוי לו שיבוש ויכלם כשיביט במצוה הכתובה בתורה׃ (אודך) כי בם ילמדוני להודות לך ביושר לבב בלמדי והביני כי כולם משפטי צדקך׃ (את) מאד דבק עם אשמור כמו שאמר למעל׳ לשמור מאד כלומר בדעתי וברצוני לשמור מאד חוקי׳ בכל לבי ובכל כחי גם אתה אל תעזבני אלא עזרני בשמירת׳ ואדוני אבי ז״ל פירש את חוקיך אשמור ואתה אל תעזבני עד שאגיע לשומרם מאד׃ במה בא׳ר בזה כי לא יהיה דרך האדם זך בלימוד לבד אלא במעשה שישמור כמו שלומד וזהו לשמור כדבריך כי אם ילמוד ולא יעשה כלמודו אין זך אלא מכוער וזכר נער להודיע כי כיון שהי׳ אדם לשכון הנער בלימוד כן צריך לשכנו מקטנותו במעשה שישמור לעשות מה שלומד אם יקל זה מנעורתו ויזכ״ל עצמו בזה באמת יוכל אורחו בזה לעולם יהיה זך כי אם ילא מדרך הנערות ויעשה מעשה זך וישר׳ כל שכן כשיהיה גדול ואם נאמר זה בנער שצריך לזכות ארחו כל שכן בגדול שיהיה תלמודו ומעשיו שוין׃ (בכל) כי אני כן עשיתי כי נתעסקתי בלימוד התורה בעבור המעשה והמעשה לדרישת האל ולכוונת עבודתו לא לעשות ליסם בין בני אדם והוא״ל ואני דורש אותך בכל לבי ואתה יודע את לבבי אל תשגני ממצותיך׳ כלומר אל תשיאני שוגג מהם אלא עזרני להבינם ולעשותם ואמר תשגני כיון שבידו לתת החכמה והבינה אם כן הוא יתברך כשאינו נותן הבינה בלב המבקש אותה כאילו היא משגה אותו׃ (בלבי) צפנתי׳ אני זוכר שלא אשכחנה אלא היא צפונה בלבי למען לא אחטא לך׳ כי השוכח ישגה במצוה׃ ברוך אני מברך ומודה לך על שלמדתני ומבקש מלפניך שתלמדני עוד׳ בשפתי׳ לפי שאמר בלבי אמר אף על פי שצפנתיה בלבי לא הכנתי אותם מלספרם בפי להרג״ל עצמי בהם וללמדם לאחרים׃ עדותיך הו״א נקרא׳ בכן הוא בשמונה אותיות באלפא בי״ת ואתה׳ וסימן בד״ה׳ מכפ״לר׳ עדותיך בו״ו נע׳ אמר אני שמח כשאני מבין בדרך עדותיך ואני רואה בכן חכמה נפלאת ודברים ישרים וצדיקים ואני שמח בכן כאדם ששמח על כל הון שימצא׳ בפקודיך׳ כשאני מתבונן בהם אני משתעשע בהם לפיכך לא אשכחם כי הם לי לששון ולשמחת לבב׃ גמול על עבדך׳ גמילות חסד זה עשה עמי שאחיה ולא אשאל חיים לתענוגי העולם אלא כדי שאשמרה דבריך׃ גל עיני׳ עיני לסתכלה שאדע להבין ולראות הנפלאות שהם מתורתך כמו חוקים שלא נגלה טעמם וכמו מעשה בראשית והדומים להם מהדברים שהם סתרי תורה׳ גר אנכי׳ כי אדם דומה בזה העולם כגר שאין לו מעמד במקום כן האדם ישב בזה העולם כי אין לו מעמד וקיום בו לפיכך צריך שלא תסתר ממני מצותיך כי לא אדע יום מותי׃ גרסה׳ נשברה נפשי מרוב תאוה אל משפטיך ללמדם אפילו בעת שאני עסוק בעולם לבי הומה עליהם׳ גרסה׳ מענין גרש כרמל׳ לתאבה׳ מקור מבנין פעל וסמך׃ גערת׳ עבר במקום עתיד והגערה שהיא קשורה עם בי״ת היא לשון השחתה׳ אמר תגער הזדים הארורים שהם שוגים ממצותיך וקראם שוגים כי הם זדים בביטול הלימוד ושוגים מן המצות מפני שאינם יודעים ולפי שזכר כי בכל עת הוא שואל אל המשפטים אמר כן אני שואל והם אינם שואלים אלא בטלים מתעסקים בהבלי העולם או יושבי קרנות ואין להם חפץ בלימוד לפיכך לא ידעו משפט האל והם שוגים בהם ונעכרים עליהם׳ ואמר ממצותיך ולא אמר במצותיך׳ כי בשגגתם הם יוצאים מן המצות׃ גל מעלי׳ אותם הזדים מחרפים ומבזים אותי לפי שנצרתי עדותיך ואתה גלה אותה חרפה מעלי והעבר אותה שיבושו מהרה ואשמח אני׃ גם ישבו שרים וגדולי׳ שאינם חפצים בתור׳ וצמנו׳ בקרנות ומדברים בי דרך גנאי ואני איני חושש להם ואשיח בחוקיך כי אני עבדך ועושה מצותיך כעבד מצות אדוניו׳ גאתר גל׳ כפעל כדבריו לפי שהדיבור בל׳ כפעל ר״ל התמיד הדיבור׃ גם עדותיך הם שעשועי׳ ואנשי עצתי׳ וכבירי׳ לא השרי״ג

דבקה

Digitized by Google

דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דְּרָכַי
סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ דֶּרֶךְ
פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃
דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃
דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
דֶּרֶךְ אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃
דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֺתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ דֶּרֶךְ
מִצְוֺתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ הוֹרֵנִי
יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ הֲבִינֵנִי
וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃
הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֺתֶיךָ כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃
הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֺתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃
הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃
הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ
בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃

ויבואני

דבקה כשהייתי בורח מפני אבשלום · כאלו נפשי דבקה לעפר ע״כ חיה שתעבון לאל יתברך ואומר חייני כדבריך שהבטחתני ע״י נתן הנביא · דרכי · כלומר חטאי ועניני ודרכי שהייתי רוצה לעשות כמה פעמים הייתי מספר אותם לפניך כמו שאמר וישאל דוד בה׳ · ותענני · כמה פעמים עניתני במה שהייתי שואל מלפניך כי ענני במה שאני שואל מלפניך שתלמדני חוקיך שהם נסתרים ולא יבינם אלא מכח ואתה למדני אותם שנתן לי לב מבין את יסודם באמת :
דלפה · נתכה נפשי מרוב יגון שיש לי או פי׳ דלפה דמעה · קיימני כדבריך · קיימני במלכותי כדברך שאמרת לי על ידי נתן הנביא : דרך שקר · לא תזמן לפני · ועוררני להסיר אותה ממני · ותורתך חנני שתתן לי לב להבינה ולהתעסק בה · דרך אמונה · הפך דרך שקר · כלומ׳ אותה בחרתי · וכן משפטיך שויתי : דבקתי · וכיון שדבקתי בהם ללמדם תמיד אל תבישני מהם שלא אבינ׳ אלא אבא על תכונתם כי זה יהיה לי בושת אם לא אבינם על הכוונה כיון שאני מתעסק בהם תמיד : דרך · כל כך תרחיב לבי עד שארוץ בדרכם בלא עיכוב : ואצרנה עקב · הכינוי על הדרך · ופי׳ עקב שכר שיגיעני דרך חוקיך זה יהיה שאמר אות׳ ולפי דעתי לפי שהעקב בסוף הגוף אמרו לסוף הדבר עקב בעבור שהשכר סוף המעשה ופי׳ ואצרנה עקב עד סוף ימי כלומר כל ימי חיי אצרנה : הבינני לא לעשות לי שם אלא בכל נפשי ורצוני מאהבתי לעשות מצותיך : הדריכני שתפתה לבי אליו ולא אטנה כן כאדם שיודע הדרך שילך בה בכל עת שירצה : ואל אל בצע · ולא יהא לבי להוט לקבץ ממון אלא כל לבבי יהיה על עדותיך · בצע · ענינו אהבת ממון : העבר הבקשה הזאת לעזרו על קיום המצות · מראות שוא · שלא יעבור אחר עיניו · בדרכך · חסר יו״ד הרבים שהמכתב נאמר חייני · אמרי כי המשא ימות האדם · הקם · שם שהבטחתני להקים המלכות לבני אחרי · אשר ליראתך · אשר יהיו דבקים ליראתך : העבר · חרפתי · לפי שאמר בפסוק שלפני זה להקים ההבטחה לבניו אחריו · בקש שלא יהיה לשטן לו אותו העון שהוא חרפתו לבניו ואף על פי שאמר לו גם ה׳ העביר חטאתך אבל מקום בקש מהאל יתברך שיעבירהו גם מבניו · כי משפטיך טובים · הם אך לא תשפוט את האדם כפי עונתו הראוי לו : הנה · אף על פי שחטאתי אני תואב לפקודיך לפיכך בצדקתך חייני כלומר האריך חיי כדי שאקיים המצות · חסדך ה׳ · חסר יו״ד הרבים שהמכתב · אמר תשועתך וחסדיך יבאו לי כמו שהבטחתני · חרפי · שהיה אומר אין ישועתה לו · כי בטחתי בדבריך · שתקיימנו לי : ואל תצל מפי · בענין וינצלו את מצרים · עד מאד · אני מבקש ממך שלא תצל מפי אלא הרגל את פי לדבר האמת כי אם לא תעשה זה יהיה כאילו אתה הצלתו דאמני כי יחלתי לעוררני ולפתוח את פי לטובה · כי למשפטיך שהם אמת יחלתי לך שתודיעם ותלמדם לי : ואשמרה · כאשר יהיו מורגלים בפי אשמרם תמיד ואשמרה לעשותם לעולם ועד · או פירוש לעולם ועד לעולם הבא כלומר כל ימי חייתי · אני אשמור התורה תמיד בעולם הזה והיא תהיה שמורה לי לעולם הבא : (ואתהלכה) אמר שתעוררני בלימוד התורה לא יצר צעדי בדרכה ואתהלך בדרך רחבה כי אני דורש פקודיך תמיד ולכן אמצאם בעזרתך : (ואדברה) כאשר תעוררני להגיע אל האמת או אדבר בהם נגד מלכים כי הם עסוקים בעניני מלכותם וכשידעוני עוסק בתורה ידברו בי ויבקשו להשיב דבר כנגדי ואני אשיבם ודעתי כי לא אבוש כי אמצאם בטענה : ואשתעשע · אף כשאשב יחידי גם אשתעשע יותר מספרים אחרים · כי אהבתי אותם · ואשא כפי · ארים ידי ואהביל לבי לעשות המצות ואדבר בפי לשיח בהם : זכר דבר · שהבטחתני · שהבטחתני יחלתני · עוזר לגלים אמרת לי שאוחילך · בעניי · כשהייתי גולה לא היה לי קיום כי הייתי את מתון לולי אמרתך שהבטחתני חייתני · הליצוני עד מאד · דברו בי והתלוצצו בי על שאני עוסק תמיד בתורה · ועם כל זה מתורתך לא נטיתי : זכרתי · כשאני בעניי · זכרתי משפטיך שהבאת על אנשים טובים בשנים שעברו ואחר כך היית מביא עליהם טובה רבה · והנה אתנחם כי ידעתי כי אם הבאת עלי עתה משפטיך עוד תבוא עלי טובה : זלעפה · רעדה אחזתני מרשעים שהם

עוזבי תורתך מה יהיה סופם וכל גופי רועד כראותי
שלותם · מגורי · במקומות שהייתי גולה ומתגורר בהם
תמת העגבון שהיה לי מהרשעי׳ בזכרי חוקיך היו לי זמירו׳
והייתי משתעשע בהם: (זכרתי) כשאני מתבודד בלילה
משכבי אני זוכר שמך ויחודך ומחשב בו · וידעתי כי שמירת
העבירה היא סולם גדול לעלות בו אל ידיעת שמך לפיכך
ואשמרה תורתך: (זאת) הידיעה וההשגחה היתה לי
מתנה מאתך בעבור כי פקודיך נצרתי כמו שאמרו שכר
מצוה מצוה: חלקי כשבחרו אחרים לחלקם הממון והנאת
העולם הזה אני אמרתי חלקי ה׳ ואין לי אלא לשמור דבריך:
(כאמרתך) שאמרת וחנותי את אשר אחון: חשבתי
שכר עבירה כנגד הפסדה וראיתי כי הפסדה גדול · ואשיב׳
רגלי אל עדותיך או פירוש חשבתי דרכי העולם ולא מצאתי
דרך טוב כמו דרך עדותיך לפיכך סרתי מדרכי העולם
והלכתי בדרך עדותיך: (חשתי) מהיר וזריז הייתי
במצות ולא התעצלתי בהם: עודני שללוני מן ואכל עד
כלומר כאילו שללו נפשי מרוב חבלים שנתנו בי נעם כל זה
תורתך לא שכחתי: (חצות) לילה · אחור משכבי
ואקום ומטתי להודות לך על המשפטים שנתת לי כי הם
צדיקים ואחבר בעבין זה מזמורים שאודה לך בהם נקוטי:
(חבר) אני · הרשעים אני שונא אבל יראיך ושומרי
פקודיך אני אוהב עד שנעשיתי להם חבר ורע: חסדך
כי כל הנבראים עומדים בחסדך שתעשה עמם והחסד
שתעשה עמי שתתן לי לב להבינם: טוב עשית עם
עבדך · הדלי״ת כשבא עם האתנחתא שלא כמנהג ·
דברך · טעמו דבק עם טוב עשית · וה׳ קריאה · כלומר
מה שהבטחתני עשית עמי ה׳: טוב טעם · שבטעמי
התורה ומצות · והם למדני · כי האמנתי בהם שאתם
נאים ושהם משפטי צדקך: (אענה) כמו ויען איוב ·
תשובה ואמירה כלומר טרם שהייתי מתעסק בלימוד הייתי
שוגג פעמים בשמירת המצות אבל אחר ששבתי להתעסק
בלימוד · אמרתך שמרתי: טוב אתה ומטיב · טוב אתה
והטובה אבא לי מאתך ותטיב עמי שתלמדני חקיך: טפלו
חברו עלי שקר · לומר שאין תוכו כברו ואתה ידעת שבכל
לב אצור פיקודיך: (טפש) השמן לבם שלא יוכלו להבין
תורתך אבל אני שעשעתי בתורתך בהב״י אותם · תורתך
כמו בתורתך: טוב כשהייתי מעונה עניתי ויגע למען אלמד
חוקיך לטוב גדול אני חושב אותו העינוי לי כי טוב לי תורת
פיך מאלפי וכו׳: ידך עשוני · המעשה והתכונה בתיקון
האיברים בבריאת האדם לקנות חכמה תחלה בקומתו שלא
כשאר בעלי חיים ובפעולת השכל בו כמיגוע האיברים · כלב
שהוא מלך האיברים ובמוח שהוא פקידו · ובכח הדיבור
במיגוע הכלים המוכנים לו ביציאת הקול מן הריאה ומיתוך
הדיבור כל׳ ובשפתי׳ ובשיני׳ ובפיך ושאר הכנות המאברות
ובינן שעשית׳ בתכונ׳ כבתחלה להבין ולהשכיל תורתי בהבנה
הבינני ואשמר׳ מצותיך: יראיך ה׳ לומדי׳ עמך יראו אותי מבין
ומשכיל בכל וישמחו שבת תוחלתי שיחלתי לדברך ולתורתך:

ו ויבאוני חסדך יהוה תשועתך
כאמרתך: ואענה חרפי דבר כי
בטחתי בדברך: ואל תצל מפי דבר
אמת עד מאד כי למשפטך יחלתי:
ואשמרה תורתך תמיד לעולם ועד:
ואתהלכה ברחבה כי פקדיך דרשתי:
ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא
אבוש: ואשתעשע במצותיך אשר
אהבתי: ואשא כפי אל מצותיך אשר
אהבתי ואשיחה בחקיך: ז זכר דבר
לעבדך על אשר יחלתני: זאת נחמתי
בעניי כי אמרתך חיתני: זדים הליצוני עד
מאד מתורתך לא נטיתי: זכרתי
משפטיך מעולם יהוה ואתנחם: זלעפה
אחזתני מרשעים עזבי תורתך: זמרות
היו לי חקיך בבית מגורי: זכרתי בלילה
שמך יהוה ואשמרה תורתך: זאת
היתה לי כי פקדיך נצרתי: ח חלקי יהוה
אמרתי לשמור דבריך: חליתי פניך
בכל לב חנני כאמרתך: חשבתי
דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך: חשתי
ולא התמהמהתי לשמור מצותיך:
חבלי רשעים עודני תורתך לא שכחתי:
חצות לילה אקום להודות לך על
משפטי צדקך: חבר אני לכל אשר
יראוך ולשמרי פקודיך: חסדך יהוה
מלאה הארץ חקיך למדני: ט טוב עשית
עם עבדך יהוה כדברך: טוב טעם
ודעת למדני כי במצותיך האמנתי: טרם

אענה אני שוגג ועתה אמרתך שמרתי:
טוב אתה ומטיב למדני חקיך: טפלו
עלי שקר זדים אני בכל־לב אצור
פקודיך: טפש כחלב לבם אני תורתך
שעשעתי: טוב־לי כי־עניתי למען
אלמד חקיך: טוב־לי תורת־פיך
מאלפי זהב וכסף: י ידיך עשוני
ויכוננוני הבינני ואלמדה מצותיך:
יראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי:
ידעתי יהוה כי־צדק משפטיך ואמונה
עניתני: יהי־נא חסדך לנחמני כאמרתך
לעבדך: יבואוני רחמיך ואחיה כי־
תורתך שעשעי: יבשו זדים כי־שקר
עותוני אני אשיח בפקודיך: ישובו לי
יראיך וידעי עדתיך: יהי־לבי תמים
בחקיך למען לא אבוש: כ כלתה
לתשועתך נפשי לדברך יחלתי: כלו
עיני לאמרתך לאמר מתי תנחמני:
כי־הייתי כנאד בקיטור חקיך לא
שכחתי: כמה ימי־עבדך מתי תעשה
ברדפי משפט: כרו־לי זדים שיחות
אשר לא כתורתך: כל־מצותיך אמונה
שקר רדפוני עזרני: כמעט כלוני
בארץ ואני לא־עזבתי פקודיך: כחסדך
חייני ואשמרה עדות פיך: ל לעולם
יהוה דברך נצב בשמים: לדור ודור
אמונתך כוננת ארץ ותעמד:
למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך:
לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי:
לעולם

הבנתי וידעתי מתורתך כי צדק משפטיך וכאשר אני משיב
אל לבי כמה שעניתני ידעתי כי באמונה עניתני כי אתה אל
אמונה ואין עול · ואמונה כמו באמונה · לנחמני מאשר
עניתני · כאמרתך · כמו שהבטחתני : (יבואוני)
רחמיך · יבאו לי רחמיך שאחיה כדי לשמור תורתך כי היא
שעשועי : (יבושו) זדים · כי בשקר היו מרשיעים אותי
ומעותים אותי · ואני אשיח בפקודיך · כל שיחתי
בפיקודיך הם והם יעידו עלי שקר יבושו מדבריהם :
(ישובו) ליראיך כראותם כי יבושו זדי׳ ישובו לי לבשרני
ולחזקני באמונתי · ורבותינו ז״ל דרשו שפירשו ממנו
סנהדרין בשפטו בדבר בת שבע לכך התפלל לאל יתברך
ישובו לי יראיך : (יהי) לבי · הזדים יבושו אבל אני לא
אבוש · ועזרני שיהא לבי תמים ושלם בחקיך ובזה לא אבוש :
(כלתה) נכספה לך שתושיעני מיד מבקשי נפשי לדברך
ולהבטחתך : (כלו) עיני · מרוב צפיתי לעזרתך
ולפי שהעינים מכלות לבני אדם הצער ס׳ אמר דרך משל
גם לעזרת האל יתברך כלו עיני יכלו מרוב צפייתם
לאמרתך להבטחתך ואמר מתי תנחמני · מעוני שהייתי
בו : (כי) הייתי כנאד בקיטור · דמה עצמו בשרו לנאד
בעשן שהוא יבש · ועם כל זה חקיך לא שכחתי : (כמה)
ימי · מספר שנות קודם שיראה בהם משפט : (כרו)
היועצים לשאול או לאבשלום עצה רעה בשוחה עמוקה אשר
לא כתורתך שאמרת לא ישפך דם נקי · שיחות · בשי״ן
השמאלית : (כל) אמר אתה צוית על המלכים שלא לעשק
ואתה עושה משפט כמו שכתב עושה משפט גר יתום ואלמ׳
אם כן עזרני על הרודפים אותי בשקר ובחנם : (כמעט)
כמו שאמר כי כפשע ביני ובין המות שהיה קרוב
למות · ואני לא עזבתי פיקודיך · בשהיה בידי להמיתם
כשנכנעתי מפני שאול ואנשיו שהוברח על הכליבה נלחץ על פי
שהיו חונים על רודפים אותי בפניכם לא עזבתי משפטי
עליך שכתבת כי לא אצדיק רשע : (כחסדך) שהיה עמי
כמה פעמים · עוד תנקם שתחייני עד שאראה בנקמה
ברודפי ואני בחייתי אשמרה עדות פיך והם בחיות עוזרי
על תורתך לעולם דברך שאמרת להיות השמים והיו נצבים
כרצון יהיה לעולם · כי השמים וצבאם לא יבלו לדור ודור
וכן בארץ אף על פי שנכתב כי הארץ אינו עומד והוא אמר לדור
ודור כמו דור הולך ודור בא אף על פי כן · בארץ אמונתך
והוא קיום העולם שכוננת שיעמוד : (לעולם) הפרטים
אובדים והכללים עומדים : (למשפטיך) לעשות משפטיך
ותורתך עמדו עד היום ויעמדו כי הכל עבדיך : (לולי)
תורתך · אם כן כמו שדברך קיים בשמים ובארץ כן יהיה
דברך והבטחתך קיים עמי כי כמעט אבדתי בעניי מפני
רודפי לולי שתורתך שעשועי והם ינחמוני ולא אבדתי
מתוגת לבי · לעולם חייתני כמו שאמר אז אבדתי הנה הם
חיי אשר ולא מתי מתוגה · לך אני עבדך כי אין עסקי אלא
בתורתך ופקודיך דרשתי כל ימי לפיכך הושיעני כאדם
המושיע עבדו · לי קוו · טעם למה שאמר הושיעני כי צריך
אני

אני לתשועה כי הרשעים קוו לי לאבדני מן העולם ואני
עדותיך אתבונן בם ומתעסק ואשכח צרתי: לכל תכלה
להשלים הדברים ראיתי קץ כלו׳ ראיתי והכרתי קצת תכלית
אבל מצותיך רחבה מאד ואין לה קץ ואף על פי שהאמונות יש
להם קץ ותשכן ידוע השכלי׳ הידיעות מהם רחבים לאין
קץ · ועוד פירשו בו על מצות הלב שהם לאין קץ אבל מצות
הגוף יש להם קץ · ואמר מצותיך לשון יחיד דרך כלל :
מה אהבתי כל כך אהבתי אותה עד שכל היום היא
שיחתי : מאויבי אדוני אבי ז״ל פירש מאויבי כשאשמע
מהם תחכמני ותלמדני מצותיך כאשר אראה שאינם יכולי׳
להסיר תורתך מפי כי תורתך ברית עלם היא כמו שאמר
כי לעולם היא לי אני מתחכם כי זה רצונך ושכרך ועל זה
בראתני : מכל מלמדי מכולם למדתי ולקחתי מוסר
ומהם התבוננתי הדרך הטובה והם למדוני שיהיו עדותיך
שיחה לי : מזקנים כפל הענין במלות שונות · או פי׳
שלמדים דרך השכל · מזקני׳ מדברי הקבלה כי פקודיך
נצרתי פי׳ כי מתחלה שמרתי מצות הפקודי׳ דרך הקבלה
ואחר כך בשהתבוננתי שמרתי אותם מדרך השכל : מכל
מנעתי רגלי מכל ארח רע לא בעבור יראתי מבני אדם
או שלא יבואני רע בשביל העסק ההוא אלא כדי לשמור
דבריך · הורתני · מדרך השכל שידעתם מן השכל נקבעו
בלבי ורצוני ולא סרתי מהם · או פירוש הורתני עזרתני
בשמירתם כלומר הורתני שכתבת לפני דרכם : מה
נמלצו · מה מתקו מדבש והמליצה היא תוכן הדיבור לפיכך
המשיל דברי התורה לדבש כי דבריה מתוקים אמורי׳ במיטב
הלשון והדיבור · ואמ׳ נמלצו דרך כלל על דברי התורה ואמ׳
אמרתך לשון יחיד כי כל אחת מאמרות ה׳ נמלצת :
מפקודיך אתבונן ומהם אתבונן כי הם נטועים על דרך
השכל והדבר אשר השכל ידריכנו לבד מהמצוה עלינו ישכח
אותו אדם על כל פנים לפיכך אמר שנאתי כל ארח שקר
נר לרגלי · כמו ההולך בחשך אם יהיה לפניו נר לא
יכשל בדרכו כן דברך הם כמו נר לפני ויזהירוני שלא אחטא ·
נשבעתי · לזרז עצמי לקיים משפטי צדקך כלומר כי הם
משפטים שהם בצדק : נעניתי הנני בעינוים קשים עד
מאד עד שאני קרוב למות · חייני כדברך · כהבטחתך
שהבטחתני ויש מפרשים כדברך אשר אמרת אשר יעשה
אותם האדם וחי בהם ואני שומר משפטי צדקך : נדבות פי
התפילות והתהלות שאני אומר לפניך ברוח נדיבה יהיו רצוני׳
לפניך · ומשפטיך למדני · כי עליהם רוב תפילתי · נפשי
אף על פי שאני בסכנה תמיד כאילו נפשי בכפי אף על פי
כן לא שכחתי תורתך · נתנו פח כדרכים בעבורי ללכדני
ואף על פי כן מפקודיך לא תעיתי : נחלתי עדותיך ·
נכונו כנחלה הם לי כלומר שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק
בנחלתו לעולם שלא אלא מהם שעה אחת שלא אעסוק בהם ·
כי ששון לבי המה · כמו פקודי ה׳ ישרים משמחי לב וגם
שפירשנו שהבין הישר : נטיתי לבי · אם היה נוטה
לדברי העולם אני הטיתי אותו לעשות חקיך כלו׳ שיהיה כל
במעש

לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם
חִיִּיתָנִי: לְךָ אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ
דָרָשְׁתִּי: לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
אֶתְבּוֹנָן: לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד: מ מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ
כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי: מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי
מִצְוֹתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: מִכָּל
מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי:
מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי: מִכָּל
אֹרַח רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר
דְּבָרֶךָ: מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא סָרְתִּי כִּי אַתָּה
הוֹרֵתָנִי: מַה נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ
מִדְּבַשׁ לְפִי: מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל כֵּן
שָׂנֵאתִי כָּל אֹרַח שָׁקֶר: נ נֵר לְרַגְלִי
דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי: נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה
לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: נַעֲנֵיתִי עַד
מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ: נִדְבוֹת פִּי רְצֵה
נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: נַפְשִׁי בְכַפִּי
תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי: נָתְנוּ
רְשָׁעִים פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי:
נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי שְׂשׂוֹן לִבִּי
הֵמָּה: נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם
עֵקֶב: ס סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ
אָהָבְתִּי: סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי: סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי: סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל
תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה
וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד: סָלִיתָ כָּל שׁוֹגִים
מֵחֻקֶּיךָ כִּי שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם: סִגִים
השבת

השבת כל רשעי ארץ לכן אהבתי
עדותיך: סמר מפחדך בשרי
וממשפטיך יראתי: ע עשיתי משפט
וצדק בל תניחני לעשקי: ערוב עבדך
לטוב אל יעשקני זדים: עיני כלו
לישועתך ולאמרת צדקך: עשה עם
עבדך כחסדך וחקיך למדני: עבדך
אני הבינני ואדעה עדותיך: עת לעשות
ליהוה הפרו תורתך: על כן אהבתי
מצותיך מזהב ומפז: על כן כל
פקודי כל ישרתי כל אורח שקר
שנאתי: פ פלאות עדותיך על כן
נצרתם נפשי: פתח דבריך יאיר מבין
פתיים: פי פערתי ואשאפה כי
למצותיך יאבתי: פנה אלי וחנני
כמשפט

רמוני ומסכתי לעשות חוקיך לעולם עקב: לעולם אעשם אות׳ עד סוף ימי כמו שפירשנו ואמרו עקב: כשפי׳ פירשו אותו תואר כמו בעלי האמשנו הרשע׳ ולפי דעתי שהו׳ שם ולא תואר ופירושו כל שאר המשנו סגלתי אבל תורת׳ אהבתי וכל מחשבותי עליה: סתרי שלא ירעו לי החושבים להרע לי לדרכך וסיא ההכשפתך יעלמי ואת מגילבי מהם או פי׳ לדרכך לתורתך כי בשום אותה לא יבואהו רע: סורו אל תטרידוני וכביטוני שאמר מנו אני: סמכני כאמרתך שהבטחתני ואחיה ולא אמו כיר מרעי׳ ואל תבישני משברי׳ שסברתי אליך שתושיעני מהם: או פי׳ כאמרתך שאמרת אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואני אעשה אות׳ וכשמותך שברי שלא ישלטו בי המריעים: סעדני שאם תסעדני אתושעני עד לא יהיה שיטרידני: ואשעה תרנו ואספר ואשתעה: וקמץ הע"ן כאמו כמו כנ׳ל או יהיה מענין תורתך שעשועי כי גם הוא שרשו שעה אך שכבפלו לו הפ"א והע"ן:

סלית כמו סלה כל אבירי ענין הדריכם והרמיסה והוא עבר במקום עתיד אמר דרך נקם תרמוס כל שוגי׳ מחוקיך כי בתגלית דרכם שקר ואמר שוגים כי כשירא עוכם לבני אדם יאמרו כי שוגים היו: סיגים כמו שגעים ראיתי עשית וקנוה כרשעים והם הסיגים כמו שאמרת ואכרוף כבור סיגיך והם אותם סוכר כי שקר תרמיתם שהם מרעי׳ העולם והם רעים לעולם יותר מן הרשעים המגולים כי מאות׳ ישמור האדם את עצמו ומשה אין אדם כשמר מאתם תביאם לידי גלוי ותשביתם מן העולם: ובאומרו כל: חכנ דוקא: כמו וכל הארץ באו מצרים: לכן אהבתי עדותיך כי הם מנקים את האדם מכל סיג והם מורים שיהיה האד׳ שלם תוכו כברו לפיכך אהבתי אותם ודבקתי בהם: סמר כי אותם הרשעים לא יפחדו ממך ואומרים אין ה׳ רואה אותנו אבל אני מפחד ממך שסמר מפחדך בשרי וממשפטיך שתשפטני כפי מעשי לפיכך אני כוה׳ על לעבור מצותיך וכי ירא אני ממך פן תענישני כי ידעתי כי אתה רואה אותי ויודע מעשי ופירוש סמר כי האדם המפחד מאד יעמדו שערות [illegible] כמו המסמרים: עשיתי משפט וצדק ולא עשקתי אדם גם אתה בל תניחני לעושקי: ערב כמו וערבה לה׳ אבל זה פעל [illegible] כלומר היטיב והכשר עבדך לטוב שלא יעשקוני זדים: עיני כלו לישועתך שתושיעני מן הזדים שלא יעשקוני כלומר לא קויתי לישועת אדם אלא לישועתך ולאמרת צדקך שהבטחתני [illegible] על ידי הנביא: עשה כמו שהיה חסדך עמי כמה פעמים כן עשה גם עתה עמי וכיון שלא יטרידוני זדים אוכל להתעסק בחוקיך שתעורני בהבנתם ותלמדני אותם: עבדך אני נקמ"ץ הא"לף אמר אני עבדך [illegible] ללימוד אלא לעבודתך: אם כן הבינני שאדע עיקרם וטעמ׳: עת [illegible] לה׳ שיעשה נקמה כאשר הפרו תורתך אף על פי שהזמן הזה אתה מאריך לרשעים יבא עת שתפרע מהם והוא עת הגאולה כמו שכתוב בנבואות מלכי [illegible] לפרש עת לעשות לה׳ לעניין שאמר עבדך אני הבינני ואדע שתעורני כידיעת עדותיך כדי שאתעסק בהם כי העת הזאת והזמן הזאת שאני בו הוא עת שצריך אדם שיתעסק לעשות לה׳ בתורה ובמצוה כי הדור הזה הפרו תורתך לפיכך צריך מי שיהיה לה׳ שיתעסק מאד בתורה שלא תבטל לגמרי:

על כן שאני רואה שהם הפרו תורתך ורודפים אחר הבצע וכל עסקם וטרדתם הוא לקנות ממון אהבתי אני מצותיך [illegible] להתעסק בהם יותר מזהב ומפז שהם מתעסקים לקנותם: על כן פירושו כסבירו וכל כל שאמר [illegible] כל פקודי [illegible] בתורה וגם שאינן כתובים [illegible] ישראל [illegible] בדברים [illegible] ישראל [illegible] כל ישרתי אותם שהם דברים שיש להם טעם והשכל מודה עליהם והם ישרים ואני מיישר אותם לעיני ההמון [illegible] שהם משפט וצדק אבל משפטים ודרכיה שהם אורח שקר שנאתי: פלאות מענין כי יפלא ממך דבר כלו׳ נסתרו׳ יש בהם על כן נצרתם נפשי המשכלת כלומר כי יבחנה [illegible] מאד בהם להבינם או שמרה אותם לעשות לפי שהבינה [illegible] כי שיפלא יבין את המצוה לא ישמרנה על הבנון: ויש לשאול כי כאשר כי המצוה הזאת אשר [illegible] מנך היום לא נפלאת היא ממך ואיך אמר הנה פלאות עדותיך התשובה כי מה שאמר לא נפלאת רוצה לומר שאין המצות [illegible] דרך [illegible] שיפלא ממך אין תבין אותו כי קרוב אליך הדבר [illegible] בן תבינהו וכן תעשה אותו כי אם

במצות

כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ: פְּעָמַי הָכֵן
בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל תַּשְׁלֶט בִּי כָל אָוֶן: פְּדֵנִי
מֵעֹשֶׁק אָדָם וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ: פָּנֶיךָ
הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת חֻקֶּיךָ: פַּלְגֵי
מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ:
צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד
צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי:
צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ:
צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת:
צַר וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֺתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה:
קָרָאתִי בְכָל לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ
אֶצֹּרָה: קְרָאתִיךָ הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה
עֵדֹתֶיךָ: קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה
לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ
יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי: קָרְבוּ רֹדְפֵי
זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ: קָרוֹב אַתָּה
יְהוָה וְכָל מִצְוֺתֶיךָ אֱמֶת: קֶדֶם יָדַעְתִּי
מֵעֵדֹתֶיךָ

נפלאות ישנו׳ ומה שאמר דוד פלאות עדותיך על עיקר
המצות ועל טעמם ואיך יודה עליהם השכל אבל זה דרך
יגיע אדם אליהם כי נפלאים ודקים יש להם: (פתח) פתיחת
דבריך יאיר עיני עורי הלב כי כשיתחיל אדם להתבונן
בהם ויבין לבו אליהם יאיר עינו ויוסיף להתבונן׳ וכלו׳
שלא יאמר אדם כיון שהם פלאות לא אוכל להתבונן בהם
ואניחם כיון שהם׳ אמר שיחל להתבונן בהם והדברים
יפתחו לו דרך התבונה כי פתח הדברים יאיר לו כי הוא הא
מבין פתאים כלומר נותן תבונה לפתאים: (פי) דרך
משל אמר מרוב התאוה שהתאויתי למצותיך פי פערתי
אליה ואשאף׳ ולשון שאיפה הוא משיכת האויר אל הפה כמו
הרעב התאב מאד אל המאכל׳ ויביאוהו המאכל מרוב תאוה
יפער פיו אל המאכל קודם הגיעו אליו והנה שואף קודם
האכל׳ ומלת יאבתי׳ ה׳ יא יחידה במקרא ועניינה כמו
תאבתי: (כמשפט) כמו כמשפט הבנים יעשה לה׳ פירושו
חוק ומנהג׳ אמר כמו שחקך ומנהגך שתפנה לאוהבי שמך
כן תעשה לי: (פעמי) שתדריכני ותדריכני במצות עשה
ואל תתן ליצר הרע בי שישלוט בי ואעבור על מצות לא
תעשה זה הוא ואל תשלט בי כל און׳ ואמר בכל דוגמא לומר
אפילו עבירה קלה: (פדני) שלא יעשקני אדם ואל
יטרידני וכזה אשמרה פיקודיך שיהיה לי פנאי לשמרם׳
האר בעבדך כמו יאר ה׳ פניו אליך׳ ואור פניך הוא
רצונו: (פלגי) היה בוכה על העונות שעשה ותולה
עליהם ואמר השירה על העיני׳ כי העינים הם הזונות
והפותא אחר אחרי עיניו ואמר ישר׳ כל אחד ממשפטיך
ישר׳ או פירושו בדרך ישר הם משפטיך: (צוית)
כלומר אהבה רבה עשית עמנו שנתת׳ עדותיך שהם צדק
ואמונה מאד׳ צמתתני׳ כמעט כלתה אותי קנאתי
כשאני רואה צרי שכחו דבריך כאילו לא נתנו בהם ואראה
אותם מצליחים אני מקנא בהם מאד: צרופה כי היא
בלא סיגים בעולם׳ ועבדך אהבה׳ ומכרה תמיד והם
עבודה ונבזה בעיניהם לפי שאני מתעסק בתורתך׳ לא
שכחתי פקודיך כמו ששכחו הם: צדקתך שהיא עם
העולם היא צדק שהוא קיים לעולם׳ ותורתך אמת׳ כי
כל מצותיה הם אמת וקיים לעולם׳ במשפטים הישרים
שבהם יהיו קיום בני אדם זה עם זה גם הבטחות שבתורה שמבטיחים לאדם שמקיימם הם אמת לא יכזבו: צר ומצוק׳
בעת שמגיעוני הצרות מצותיך שעשועי שפי ונחמוני מאהבתי בשאתעסק בהם׳ לעולם הבינני׳ אותם׳ ואחיה בהם
לעולם הבא׳ ולעולם שנברא עולם במקום שנים: קראתי כשאני בצרה אני קורא אליך בכל לב כי יודע אני כי אין
עונה ומושיע זולתך אם כן ענני ולא אשאל לא עושר ולא כבוד רק כדי שאשמר חוקיך כלומר לא אשאל חיים אלא לנצור חוקיך׳
קראתיך׳ כפל העניין במלות שונות כדי לחזק הבקשה: קדמתי׳ בעוד לילה קדמתי לכל אדם שקם להתפלל בלילה׳
לדבריך יחלתי׳ שאתה הבטחתני׳ ואם פירושו לדברך שכתוב בתורה בה׳ אלהינו בכל קראנו אליו לפיכך יחלתי שתושיע
אותי: אשמורות׳ אשמורה היא עת שהיא חלק הלילה והם שלש בלילה׳ ואמר דוד שקדמו עיניו להקיץ בלילה קודם
לכל אדם כי לא ישן בלילה אלא החלק הראשון ושני חלקי הלילה היה ער לשום ולהתבונן באמרת האל והיה עושה זה
פעמים רבות בזמן שהלילות ארוכים ונקרא עת ההקנה אשמורה כמו שומר מה מלילה שנקרא שומר לפי שהוא ער כל
הלילה: כחסדך עשה כמה פעמים׳ כמשפטך כמנהגך הטובים שתתנהג עם חסידיך ותחיים חייני׳ קרבו
קרובים הם ודבקים אל הזימה עד שרדפו אחריה ורחוקים מתורתך כי שנו הדברי׳ הפך׳ ולא היו קרובים אל התורה אלא
רודפי זימה׳ וזימה׳ ועניין תועבה ומעשה הרע: קרוב׳ הם רחוקים ממך ומתורתך אבל אתה קרוב לכל אשר יקראוך׳

כל

מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃ ר רְאֵה
עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ רָחוֹק
מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
רַחֲמֶיךָ רַבִּים יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃
רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֺתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃
רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר
אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃ רְאֵה כִּי פִקּוּדֶיךָ
אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃ ראש
דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
שָׂ רִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃
שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃
שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃
שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ
מִכְשׁוֹל׃ שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה
וּמִצְוֺתֶיךָ עָשִׂיתִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ
וָאֹהֲבֵם מְאֹד׃ שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ
וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃ תְּ קְרַב
רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃ תָּבוֹא
תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃
תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל מִצְוֺתֶיךָ צֶּדֶק׃
תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃
תאבתי

מצותך אמת · והם רחקו מהם כי לא ידעום ולא חשבו שהם אמת · קדם · תחלה מה שידעתי · ומה שהבינותי מעדותיך כי לעולם יסדתם · כי עשיתם יסוד וקיום לעולם כי בתחלת העיון בהם יראה האדם תיקון העולם בהם וכשיעמיק אדם עיונו בהם יגיע מהם אל דברים נכבדים ויראה שהם סולם לעלות אל חכמת האלהות הנכבד' מהכל ואני בתחלת עיוני ראיתי בהם ואת המעלה הנכבדת ויש לפרש כי לעולם יסדתם שאין למצות זמן קצוב ובתחלה הבינותי מהם זה כי אראה אותם בנויים על דרך הצדק והיושר ואין יהיה זמן להם כי הצדק לעולם הוא : (ראה) כי עם כל עניי תורתך לא שכחתי · לאמרתך · בעבור אמרתך · כלומר לשמור אמרתך תקים חיים לא לתענוג העולם · רחוק · אמר איפשר כי הישועה קרובה לי כי דרשתי חוקיך אבל התועים כשהם בצרה והישועה רחוקה מהם כי חוקיך לא דרשו ואין להם זכות במה יגאלו ממנה ואמר רחוק ר"ל דבר הישועה : (רחמיך) לפי שרודפיו היו רבים כמו שאמר בסמוך אמר רחמיך רבים כלומר רבים מהם · כמשפטיך · כמנהגיך הטובים · רבים רדפי · ועם כל זה מעדותיך לא נטיתי כי לא בקשתי רעתם כמו שבקשו רעתי ומעדותיך היא לא תקום ולא תטור : ואתקוטטה מענין קטטה בדברי רבותינו ז"ל · אמר יותר הייתי מתקוטט עמהם על אשר אמרתך לא שמרו ממה שהייתי מתקוטט עמהם על שהיו מריעים לי · ואדוני אבי ז"ל פירש ראיתים מגלים וקצתי בם' כמו נקטה נפשי בחיי : (ראה) כמה אהבתי אותם שאני מתקוטט עם הרשעים בעבורך ולא בעבורי לכן בחסדך חיני ואל תתנני בידם : (ראש) מראש העולם ולעולם כלומר כל ימי העולם היה דברך ומשפטיך אמת וצדק כן היה וכן יהיה לעולם משפט צדקך · משפטיך שהם בצדק · או פירושו תפלה מה שגזרתנו הוא האמת והוא יסודך שאמרת אנכי ה' אלהיך וכן גזרתנו על כל משפטי צדקיך שנשארים לעולם אין להם זמן · או פירושו כיון שגזרתנו תחלה להבין יסודך עלינו לשמור לעולם כל משפטי צדקך כי הם כסולם לעלות אל ידיעת יסודך :

(שרים) שרי ישראל עם שאול או עם אבשלום · ומדברך יותר פחד לבי שלא אעבור על אחת ממצותיך יותר מפחדי מהם · או פירושו הם רדפוני וחשבו להוציאני מתורתיך כמו שאמר לאמר לך עבוד אלהים אחרים ואני בכל עת מדברך פחד לבי שאפול בידם מדברך שאמרת לי הנני מקים עליך רעה מתוך ביתך : (שש) אני שש ושמח על אמרתך כשאני כמו האדם המוצא שלל רב · תורתך אהבתי · כי הוא כהפך השקר ואני שנאתי השקר ואהבתי האמת : שבע ביום · פעמים רבות · כי שבע אינו דוקא · על משפטי צדקך · שהם ישרים וצדיקים הללתיך עליהם פעמים רבות בכל יום בכל עת שאזכרם : (שלום) רב · כי לעולם אוהבי התורה לא יכשלו כי דרכם דרך ישרה ולעולם יהיו בשלום כי הם מסתפקים במעט שיש להם מן העולם הזה ולא ידאגו לכל מקרה והנה להם שלום רב : (שברתי) לישועת השם · ומצותיך עשיתי · ולא לתועלת גמול אלא עשיתי אותם כמצותיך עלי וידעתי כי ישועתך תהיה לי ואליה שברתי : (שמרה) נפשי שהתבוננה בהם ומתוך כך ואהבם מאד · כי כל דרכי נגדך · כמו בכל דרכיך דעהו ואמרו רז"ל כל מעשיך יהיו לשם שמים · וטעם כי הם למודני שיהיו כל דרכי נגדך :
(תקרב) רנתי · צעקתי · ומה היא צעקתי כדברך הביני שתתן לי בינה והשכל לעשות כדבריך · כאמרתך הצילני :

תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֻנִי׃ תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃

אין הגלה וו הגלת הגוף מצרה אלא הגלת הנפש ממכשול עון כי לא זכר בפסוק ולא כאשר למעלה דבר אויב · ואמר כאמרתך ובאיזה מקום בתורה נזכר זה הענין שהק"בה שומר ועוזר האדם מן החטא זה נרמז בפסוק למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו כי אע"פי שנתן הבחירים לאדם אם האדם ישר האל עוזרו בדרך הטובה לפיכך הראה לישראל מעמד הר סיני שהיה להם מופת גדול לפתוח לבותם אל הדרך הטובה ולמונע אותם מן החטא וכן רמז זה בפסוק מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור משמרתי לפיכך אמר דוד כאמרתך הצילני: תבענה ענין דיבור ועל השפת הדיבור אומר זה הלשון · כמו המקור שהוא נובע בלי הפסק ואמר כאשר תלמדני חוקיך אהללך בשפתי תמיד: תען ענין דיבור · אמר כשאדבר אמרתך אומר לאחרים ואלמדם כי כל מצותיך צדק · ובעל המסורה פירש אותו לשון שבח כלומר תשבח לשוני אמרתך כי כולה צדק ואמר במסרה תען שלשה בלשון שבח וביין · פריס · לשוני · בשיל: תהי כיון שבחרתי פקודיך עזרני בהם · לישועתך · פי' ישועת הנפש לעולם הבא לפיכך תורתך שעשועי כי היא תביאני לישועה: (תחי) נפשי · בעולם הזה אני שואל חיים בעבור שאהללך כלומר שאדע אמיתות אלהותך והוא התהלה ומשפטיך יעזרוני בזה כי הם כמו הסולם לעלות אל ידיעת האל יתברך: תעיתי והנה אני תעיתי בידיעה הזאת שאיני קיים בה עדיין והנני כמו השה האובד שאינו יודע לשוב אל מקום רבצו כן נפשי לא ידעה עדין לשוב אל יסודה וכמו שהרועה נאמן מבקש השה האובד עד שימצאנו וישיבנו אל רבצו כן אתה בקש עבדך עד שתשיבנו אל יסודו והוא יסוד הנפש והבקש' פי' שתעזרני בידיעה כי מצותיך לא שכחתי כן תעזרני אתה ולא תשכחני:

תהלים ליום השבת קך קכא

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃ יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים׃ אוֹיָה־לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃ רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃

שיר אלה שירי המעלות הם חמשה עשר ונאמרו כי הלוים אומרים אותם הלוים בחמש עשרה מדרגות שהיו בבית הבית בין עזרת ישראל לעזרת נשים שהיו עולין בהם מעזרת נשים לעזרת ישראל ואומרים שיר אחד במעלה אחת ורבותינו ז"ל אמרו בשעה שכרה דוד יסודות לבית המקדש על התהום וצפדו שיציף העולם כתב אחיתופל שם המפורש ונתנו בתהום וירד התהום שש עשרה אלפי אמה אמרו טוב היה לעולם שלא ירד כ"כ התהום כי המים הם צורך העולם והארץ מתלחלח מן התהום אמר חמש עשרה מעלות והעלהו חמש עשרה אלפי אמה והעמידו על אלף אמה · ויש לפרש עוד כי פירוש מעלות הגלות שעתידים ישראל לעלות ארץ ישראל ואלו השירים נאמרים על לשון בני הגלות כולם וזכר בהם צרת הגלות וזכר בהם תוחלת הישועה והבטחתה שתהיה: (אל) אמר על בני הגלות לשון יחיד דרך כלל · בצרתה · הה"א לרוב הצרה · וכן ישועתה · רוב הישועה · ויענני · עבר במקום עתיד וכמוהו רבים: מה אומר כנגד כל המדבר דבר שקר ומשי' עלילות דברי' על ישראל בגלות מה יש לך בלשון רמיה ומה יתן לך ומה יוסיף לך: חצי גבור שנונים · המשיל הדברים הרעים לחצי גבור שנונים ויוצאים מיד גבור · וכן המשיל לגחלי רתמים שהם חמים מאד ולא יכבו לזמן רב אף כעת שנראים כבים מבחוץ ודמו אשר הם מבפנים' אשבוערה כן דברי לשון רמיה שמדבר בפני אדם שאין לבו רע עליו כדי שלא ישמור ממנו וכשיפרד ממנו ידבר עליו רעות ואמר עם כי החצים והגחלים כללים בו יחד שניהם: אויה בגלות משך · כלומר שמשכה גלותי מאד ושכנתי עם רעים עם אהלי קדר · וזכר הגלות אשר בישמעאל ולא זכר אשר באדם כי רוב גלות ישראל בין הישמעאלים · וזכר קדר שהם המשפחות המיוחסות אשר בישמעאל והם ראש המלכות · ויש מפרשים משך הוא קדר וקראם כן לפי שהם מושכי קשת ופירוש גרתי עם משך וכפל הענין במלות שונו': רבת הת"ו במקום ה"א ואיכה לסמיכות · אמר רב לי בגלו' עם גוי שהוא שונא שלום: (אני) בפי שלי כי אדבר שלום עליהם המה ידיהם למלחמה:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ עֶזְרִי מֵעִם יהוה

שיר למעלות · זה לבדו עם למ"ד והל"מד במקום ה"א הידועה · והוא כמו המעלות · ויש בו דרש · שיר למעלות שיר למאה מעלו' והוא כענין הדרש שכתבנו למעל'

יְהֹוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ אַל
יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ׃
הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃
יְהֹוָה שֹׁמְרֶךָ יְהֹוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ׃
יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃
יְהֹוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־
נַפְשֶׁךָ׃ יְהֹוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃

אשא כת״ו במלפ׳ עור מרחוק שעולה על ההרים ונושא פניו
אליך ואילך אם יבאו לו עוזרים · ואל ההרים כמו על
ההרים: (עזרי) אם אשא עיני אל ההרים לא יועיל לי
כלום כי אין לי עזר אלא מעם ה׳ ואליו אשא עיני כי הוא
יעזרני ויקבצנו מן הגוים כי הוא עושה שמים וארץ והכל
בידו לעשות מה שירצה: (אל) ימוט · אומר אחד
לחבירו דרך בקשה טוב הוא ששמת בטחונך בה׳ יתברך
שיהיה בעזרך כי כן יעשה ואע״פי שהאריך הגלות לא יתן
למוט רגלך · אל ינום שומרך · כי הויות הגלות דומה לשן:
(ינום) התנומה פחותה מן השינה · וכל שכן שלא ישן
כי הוא שומר ישראל בכל עת אפילו בגלות שומר אותנו שלא
יעשה עמנו כלה בגוים · כי לא יישן אפילו בעת שינתינו
הוא שומרנו: (יהוה) הוא צלך · והוא על יד ימינך
לעזרך בכל מעשיך: (יומם) טעמו לצלך שוכר · כלומר הוא צלך שלא יככה חום השמש ביום וקור הירח בלילה כי
חום השמש יכה בלהה והירח יוסיף בלהה יהיה ממכה הקרירות והחום והקור הם מכת התחלואים והאל יתברך ישמור
מהם: (ישמרך) מכל רע · שלא יזיקוך בני אדם וחיות השדה · ישמור נפשך · שלא תמות מתוך החלאים: (ישמור)
בגלות ישמר כמו שאמרך · ובצאתך מהגלות תבא בשלום ובבאך לארץ ישראל בשלום וישמרך מעתה ועד עולם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים
לִי בֵּית יְהֹוָה נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת
הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם׃ יְרוּשָׁלַיִם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם
עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהֹוָה׃ כִּי שָׁמָּה
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית
דָּוִד׃ שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ׃ יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה
בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃

שיר אפשר כי שאר המעלות שלא נזכר בהם לדוד חברו׳
המשוררי׳ האחרים ולא נזכרו שמות המחברי׳ ואשר
נאמר בהם לדוד חברם דוד · והמזמור הזה מאמר בני הגלו׳
ומדבר תאותם לבנין בית המקדש וזכרו עלות ישרא׳ לרגלים
ודבר על לשון האבות שהיו בזמן הבית · ואמר כל אחד
אומר שמחתי: (עומדות) העולים הראשונים היו
עומדים בשערים ומלפים הבאים אחריהם: (ירושלים)
אומרים בני הגלות כשהיתה בנויה ירושלים והיה השכינה
בתוכה כמה היית מהוללה ולא תמצא עיר כמוה שחברה
לה עדת ישראל יחדיו שלש פעמים בשנה שיראה עיר
כמוה: (ששם) כי שם היו עולים שנים עשר שבטים
שהיו שבטי יה שומרי אמונתו · וכולם היתה ירושלים מכילם
וזו היתה עדות לישראל שהאל יתברך בחר בם להודות לשם
ה׳ על הניסים שהיה מראה להם וזה אחד מהם · ועוד נס
גדול מזה שהיו נקבצים כולם בעזרה עומדים צפופים
ומשתחוים רווחים · או פירוש עדות לישראל זה שהיו עולים
שם השבטים עדות ומצוה היתה להם לישראל שיעלו להודות
לשם ה׳: (כסאות) לשון רבים על השכינה ועל מלכו׳
בית דוד כסאות לבית דוד · היו שם ויהיו שם עוד:
(שאלו) אומרים בני הגלות שאלו שהאל יתברך שלום
ירושלים ושלומה הוא קיבוץ הגליות כי עד אותו העת לא יהיה לה שלום כי נלחמים עליהם הרבה אומות · ואומר אחר כן
בנגד ירושלים ישליו אוהביך והם ישראל בגלות שהם מתאבלים על חרבנה: בחילך החפירה שהיא סביב החומה יקרא
חיל · אמר יהי שלום שישבו ישראל אליך ישוב לא תהיה מלחמה בחילך · ובארמנותיך הם בתי המשגב בתוך העיר:
(למען) אמר כל אחד מבני הגלות למען אחי ישראל שגלו ממך למענם אדברה נא שלום בך שישובו להיות שכנים בך ·
ועוד למען בית אלהינו החרב אבקשה מה׳ יתברך טוב בעבורך:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃ הִנֵּה

נשאתי כשידבר על לשון בני הגלות פעם ידבר לשון
יחיד דרך כלל ופעם דרך לשון רבים ·
היושבי היו״ד נוספת והוא כמו היושב אמר אין לי עזר

בארץ ואיני מקום השער אלא ממך: (עבדים) שאין להם מחיה ופרנסה אלא מהם ואליהם תלוים עיניהם · ואדוני אני ז״ל פירש אל יד אדוניהם אל יד גבירתם שיכו אותם אין להם לפי ישאו עון אלא לעגמם שירקמו עליהם וירפו ידם מהם כן אנחנו מי הכנו ומי נתננו בגלות שירחם עלינו ויצילנו ממנו: חננו הכפל לחוק הבקשה כי רב ומן ארוך שבענו בוז הגלות הלעג השאננים אשר הכסמך כמו הארץ הנדים · אמר שבעה נפשינו הלעג לעגת השאננים שלועגי׳ עלינו· או יהיה ה״א השאננים במקום למ״ד שבענו הלעג שאכנו לשאננים ושבענו הבוז · והשאננים הם הגוים שהם שקטים ושאננים ואנחנו עניים וכואבים בידיהם ילעגו לנו · ולגאיונים מלה אחת בכתוב והוא כמו גאים אלא שהראיה בו למ״ד הפעל ביו״ד והנו״ן נוספת · והוא כמו עליונים במשקל אח שמשתנו תבועת ע׳ מפני אות הגרון והוא בקרי שתי אותיות מלת לגאי יונים והיסוף בו ענין נקרי כי גאי כמו גאי יונים מענין העיר היונה שהוא ענין אונאה:

כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ חָנֵּנוּ יְהוָה חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃

יאמר נא ישראל · בהגלות · ומה יאמר · בקום עלינו אדם בקום עלינו אויבים בגלות לבלותינו: (לולי) ה׳ · לנו · כמו עמנו: (אזי) היו״ד נוספת והוא כמו או חיים בלעונו ואמר דרך משל חיים בלעונו כי אין דרך אדם לאכול הבשר כי אם מבושל והם מרוב תאותם לבלענו חיים היו בולעין אותנו · בחרות אפם בנו · לולי אל שהיה לנו: (אזי) המים משל לצרות · נחלה עבר על נפשינו · כנחל שוטף · והנחלה קריאתה מלעיל בטעם בנ״ון וה״א נוספת והמ״ית בשב״א לבדו: (אזי) עבר · אמר עבר ואמר המים · כמו לא זורק עליו · או עבר טעמו לכפל שוכר רוצה לומר בפלי המים הזידונים · ופירוש הזידונים שוטפים כרשע וזדון: (ברוך) שלא הניח אותם בידיה׳ לטרפינו כמו שסשנו: (נפשנו) כי לא תוכל להמלט אם לא ישבר הפח שהיא בתוכו כן אנחנו הגוים אשר אנחנו בתוכם בעזרת האל שיעזרנו אנחנו כמלטה מידם: עזרנו כי הוא עושה שמים וארץ ויש לו כח בעליונים ובתחתונים והוא יוכל לעזרנו ולהוציאנו מהפח שהוא הגלות:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃ נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ׃ עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

לא ימוט · כמו הר ציון שלא ימוט כי לעולם ישב בשוב הגלות לא ימוט ולא יחרב לעולם אלא לעולם ישב · ופירוש ישב ועמוד לעולם ויהיה קיים · וכן ואתה קדוש יושב קיים כמו וכן אתה ה׳ לעולם תשב: (ירושלים) אף על פי שהרים סביב לה אין לה חוזק וישלטו הגוים וילכדו אותה אלה משה ולא יהיה לה חוזק עד שיהיה עם ה׳ בתוכה שיהיה הוא סביב לעמו ושמו יהיה להם חוזק יותר מן ההרים ולא ישלטו בהם אויב מעתה ועד עולם: (כי) כמו שכתוב והנותר בירושלם קדוש יאמר לו׳ כי הרשעי׳ כולם כין מישראל בין משאר הגוים וירושלם שהיא גורל הצדיקי׳ לא ינוח בה שבט הרשע כלומר וחוזק וכח הרשע כמו שהוא היום הרשע

לשבע

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃ יְרוּשָׁלַ͏ִם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים

ולישרים

Digitized by Google

וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־פֹּעֲלֵי
הָאָוֶן שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃

והמטים לטוב ולרעה: למען כלומר שלא ילמדו הצדיקים ממעשי' ישארו רשעים בארץ וכיוצא האל לישראל לירש הגוים ולהשיתם ואמר למען לא ילמדו אתכם לעשות ולא עשו כן והיה ככשלו · אבל לעתיד לבא לא יהיה שם מכשיל עון כי כל הרשעים יכלו: (לטובים) במעשיהם · ולישרים בלבותם: (והמטים) עקלקלותם · בישראל כלומר שמטים דרכיהם בעקלקלותם יוליכם ה' את פועלי האון כגלוי · שלום על ישראל · כיון שיכלו הרשעים מישראל שלום על ישראל הנשארים ורבנו ואין מחריד:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־
שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃
אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז
יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־
אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ
שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה
בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא
מֶשֶׁךְ הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא
אֲלֻמֹּתָיו׃

בשוב ענין הנחה כמו שובה ה' רבבות ונומר או ענין תשובה ויהיה פעל יוצא · שיבת ענין תשובה שישובו בני ציון לה · היינו כחולמים · כלו' יפוף בעינינו צרת הגלות מרוב השמחה שתהיה לנו כשתבנו לארצנו כן פירשו אדוני אבי ז"ל: (עם) אלה עם ישרא' הגדיל ואומרים ישראל הגדיל לעשות עמנו לפיכך היינו שמחים כלומר זו השמחה גדולה שתראו בנו ושימלא שחוק פינו היא מפני שהגדיל ה' לעשות עמנו פלא גדול וטובה גדולה: (שובה) אמרו ישראל בעודם בגלות שובה ופירושו הניחנו שבותינו גלותינו · וכתוב בו"ו ונקרי בי"וד והענין אחד · כאפיקים בנגב · נגב היא ארץ יבשה כמו ארץ הנגב נתתני והיא צמאה למים ואם יעברו בה אפיקי מים יהיה שם ששון גדול וטובה גדולה כן תשובת גלותינו · דומה הגלות לנגב והישועה לאפיקי מים: (הזורעים) לפי שדימה הגלות לארץ הנגב שהזורע יזרע בה בדמעה שמתפחד לא יתברך שיאסיר עליה ויקצור מה שזורע בברכה והדבר רפוק שהזורע בה יקצור ממנה אם לא יהיו רחמי האל יתברך כן ישראל בגלות עם כל צרתם זורעים והזריעה היא מעשה המצות ועושים אותם בדמעה מפני צרת הגלות ומקלות ם לאל יתברך שיוציאם מהגלות ויקצרו ברינה מה שזרעו בדמע' והקציר הוא הגמול הטוב: (משך) הזרע · פי' יקר הזרע ונקרא הכלי היקר משך לפי שמשו כמשך מרפוק והזרע יקר בארץ הנגב והעני הנושא אותו הולך ובוכה מפחדו שמא יאבד ולא יצמח מפני יבשות הארץ והאל יתברך רואה דמעיו ומרטם עליו וממטיר על הארץ ובעת הקציר יבא ברינה נושא אלומותיו קצירו אל ביתו · כי ישראל בגלות סובלי' עול הגלות ברינה תחת אשר היה הולך ובוכה בעת הזרע וישא ברינה אלומות קצירו אל ביתו · כי ישראל בגלות סובלי' על הגלות ונושאי משא לקיים התורה והמצות שהוא הזרע במשל ובעת הגאולה שהוא עת הקציר יבואו אל ארץ ישראל ברינה ישאו אלומות הטובות שישיב עמהם האל יתברך ויהיה להם גמול טוב:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם־יְהוָה
לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ
בוֹנָיו בּוֹ אִם־יְהוָה לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא
שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם
מאחרי

שיר זה המזמור נאמר על שלמה ולימד לשלמה עניכם בעבור ונאמר על בנין הבית שחשב דוד לבנותו ואסף כסף וזהב ונחושת למלאכה ולא עלתה בידו אלא בנו ונסים בו רמז למלך המשיח כי גם הוא נקרא שלמה בשיר השירים ונפרשנו על שלמה תפילה אמר על בית המקדש כי עמל דוד לבנותו וכיון שלא רצה האל יתברך שיבנה לא בנה אותו ופירוש בוניו המתעסקים בבנין וכן אמר על ירושלי' לפי שהיא ראש הממלכה ובה נבנה הבית אמר מי שיבנה הבית ברצון האל יתברך · והוא שלמה בני אותו הבנין לא יהיה לשוא אלא באמת יהיה נכון הבית כן עיר ירושלים ה' ישמרנה שצוה להיות בני מלך בה וכיון שברצונו הוא ישמור הבית והעיר · ושקד · הוא ענין העסקות והשתדלות על הדבר: (שוא) לכם · זה על אבשלום שהקדים למרוד באביו ולקחת המלוכה ואמר עליו והשכים אבשלום ועמד על יד דרך השער וגו' · אמר כנגדו וכנגד השוררים אותו שוא לכם משכימי קום · מאחרי שבת · ואמר כנגד אדוניה שאמר לעשות המרד ולשבת בכסא המלוכה עד שוכן דוד נשוכב על המטה ושניהם אוכלי לחם העצבים כי עמלו לקנות המלוכה ולא עלתה בידם · עצבים · מן בעצבון תאכלנה:
ואמר

ואמר א׳ כלי לחם כי כמו שעמל אדם על הלחם כך עמלו
המלוכה ולא הועילו ואמר כן יתן לידידו שנא׳ שלמה הוא
ידידו הא׳ יתברך כמו שכתוב ויקרא שמו ידידיה ופירוש
כן כמו שהם חושבים לקחת המלוכה בעמלם כן נתן הא׳
יתברך המלוכה בלא עמל לשלמה כאדם שישן או בעודנו ישן
ולא היה יודע בדבר המלוכ׳ כבר הא׳ היה מתקן לו המלוכ׳
ושנא הכתוב בא׳לף והוא כמו בה״א: (הנה) אמר
דוד אבי ידידיה כי נחלת ה׳ בנים· כלומר הטוב שנתן הא׳
לידידו בעולם הזה הם הבנים והם נחלתו כי נחלה טובה
יש לי בשלמה בני· שכר פרי הבטן· כפל הענין במלות
שונות· ר״ל השכר שיתן הא׳ יתברך לידידו בעולם
הזה הם הבנים והם נחלתו הטובים והוא פרי הבטן:

מַאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא׃ הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד־גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃

(כחצים) אמר הבנים שיהיו לו לאדם בימי נעוריו הם לאדם עזר גדול כמו החצים ביד הגבור ודוד היו לו בנים
בני הנעורים טובים וחכמים וגבורים כמו שאמר ובני דוד כהנים היו ואמר ובני דוד הראשונים ליד המלך שהיו ראשונים
לנעוריו וכולם היו טובים לבד אבשלום ואדוניה שנתגאו ביופים ויצאו לתרבות רעה והיה מתפאר בטובים ואמר כי כל
אדם יש לו להתפאר על בנים טובים ולאשר לשמו לחלק טוב ולנחלה טובה שנתן לו הא׳ יתברך: (אשרי) לפי
שהמשיל אותם לחצים המשיל ביתו לאשפה לא יבושו האב והבנים כשידברו בשער לפני השופטים כי הם רבים וטובים
ויכולו לדבר בשער לפני אויביהם ולא יבושו ולא יפחדו מהם· ועל מלך המשיח יתפרש כך· בית· על בית המקדש·
ועיר· על ירושלים· והנה מיום שחרב בית המקדש וגלו ישראל וחרבה ירושלים היתה ירושלים פעם בנויה פעם
חריבה כי היתה ביד הרבה אומות וכל השנים יתגברו בלחמה אלה יבנוה ואלה יחריבוה לפי שאין רצון ה׳ יתבר׳ בבנינם
ובשמירתם· שוא עמלו הבונים ושוא שקדו השומרים· משכימי קום· הם שבנו תחלה ירושלים ומאחרי שבת· אלו
שבאו באחרונה והתגברו בראשונים ולקחו אותה מידם והם מידם וכלה הימים· ולידידו· הוא מלך המשיח ויתן לו הא׳ ית׳
ירושלים בלא עמל ואלה שעמלו עליה לא ישארו בה והפסוקים האחרים הם דברי דוד כמו שפירשנוהו ומה שפרשנהו על
בני העולם כך הוא וזכר תחלה בנין הבית והוא קיום המלכות לאיזה מלך שיהי׳ לו ולבניו אחריו כמו ובית יבנה לך שפירושו
המלכו׳ ואמר כי אין ביכול׳ המלך להקי׳ המלוכ׳ לו ולבניו אחריו אם לא ברצון ה׳ ית׳ וא״כ זכר שמירת העיר מפחד האויבי׳ כי
לא יועילו שומרי החומ׳ שלא יכבשוה האויבי׳ אם ה׳ לא ישמרנה וא״כ דבר על העוסקים בעסק העול׳ ורודפים אחר הממון
והם משכימים למלאכה או לסחורה גם מאחרים עד בא השמש במלאכתם או בשבת׳ באכילת למכור סחורת׳ וכל השתדלו׳
הזה שוא הוא להם אם לא יעזרם הא׳ ית׳ למי שירצה בו הא׳ ית׳ ויאהבנו יתן לו הממון בלא יגיע׳ ובלא עמל כאלו הוא ישן
וא״כ זכר ענין הבנים שהוא גם כן מתנה טובה מאת הא׳ יתברך כשהיו טובים:

שיר שבח דרכי יראת את דבר ה׳ שיעשה זה כל ימי
שיהיה בגלות ויזכה לראות בטוב ירושלים·
ירא הא׳· בלא שבוזר מצות לא תעשה ההולך בדרכיו·
הזהיר במצות עשה· אח״כ ספר על הנהגת מחיתו כי
הטובה הוא שיחיה ממלאכתו ולא יהנה מאחרים כל זמן
שיוכל ליגע עצמו במלאכה ואם תחיה בזאת ההנהגה אשרי׳
וטוב לך יאשרוך בני העולם· ויהיה לגמול טוב מאת הא׳
יתבר׳ וזהו מה שפירשו רבותינו ז״ל אשריך בעולם הזה וטוב
לך לעולם הבא: (אשתך) כשנ״ו להא׳לף· אמר גם כן
מההנהגות הטובות בעולם הזה שתמנה אשתך שתהיה כגפן
פוריה בירכתי ביתך· והמשיל אותה לגפן כי אין לך עץ
שנוטעין אותו בתוך הבית אלא גפן שיש בני אדם נוטעים
אותה בירכתי ביתם וכשתגדל מוציאים אותה מקור הבית
ולחוץ אל השמש והנה שרשה בתוך הבית וענפיה חוץ
לבית כן האשה תהיה צנועה בירכתי הבית שלא תצא
חוץ· ואמר בירכתי כי גם בביתה תהיה צנועה שלא
תשב בפתח ביתה שיראוה עוברים ושבים כי זה הוא דרך אשה רעה אלא תמיד תהיה בירכתי הבית שלא יראה אותה אלא
בעלה

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלִָם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃

שיר

Digitized by Google

כשלה וכבי ביתה אבל בנים יהיו סוף למלאכתם ולצורך הבית כמו שילאו לסוף ענפי הגפן שיהיו פרים ורבים ואם תהיה
אשתך כזה קדרך יהיו בניך כשתילי זיתים והמשיל אותם לזית כי עץ הזית אינו מקבל הרכבה מעץ אחר והשתילים
שוכים בני אברהם כך הבנים שיולדו מאשה זאת לא יהיה בהם פסול ממזרות כי אמם צנועה ולא כוקקה אלא לבעלה
ועוד המשילם לזתים כי עץ הזיתים יהיו עלי ירוקים ולפים כל ימות השנה כך הם יהיו נקודים הטובים במעשיהם
הטובות · ואמר סביב לשלחנך שיהיו לפניך לשרת בעת שתאכל ויהיו תמיד סביב לשולחנך שלא יהיו משולחים
וגולים וסובלים אלא לא יאכלו ולא ישתו אלא על שולחנך : (הנה) באלה המדות והמכהגות יבורך הגבר שהוא
ירא ה׳ : (מציון) ממקום שכינתו שהוא מציון · וראה · ותזכה לראות בטוב ירושלים כשישובו לה ישראל מהגלות ·
כל ימי חייך · ותראה בטוב כל ימי חייך · כין בגלות בין בטוב ירושלים וראה בטוב מוכר · עומד במקום שנים :
וראה · ותאריך ימים עד שתראה בנים לבניך ועד שתראה שלום על ישראל וזה בקיבוץ גלות אם יבא הגואל ואם
לאו יחייך הבורא או עם המתים הצדיקים שיחיו ותראה שלום על ישראל :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי
יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל : רַבַּת
צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי גַּם לֹא יָכְלוּ לִי : עַל־
גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם :
יְהוָה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים :
יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן :
יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ :
שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר :
וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יְהוָה אֲלֵיכֶם
בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה :

שיר המשיל ימי הגלות לימי האדם תחלת הגלות
לימי הנעורים ואורך ימי הגלות לימי הזקנה
ואמר כי מתחלת הגלות צררו אותנו האויבים צרה רבה וזה
יאמר ישראל תהלה לאל שלא כלו בגלות מתחלת הגלות
קמלו לצרור אותנו ועם כל זה לא יכלו לכלותי ועם שכבל
הענין לחזק ההודאה לאל יתבר׳ כמנהג הלשון · על
גבי · משל לרוב הסבולות והפרך : (למעניתם)
הוא הקו שיחרוש החורש בשורים בשדה כשיעור ש׳ רלו כו
ואחר כך יחזור ויעשה אחר כמוהו וכן עד שיחרוש כל
השדה וכל מה שיהיה ארוך המעניות תהיה יגיע השורים
רבה כי לא ינוחו עד ראש הקו וכ׳ אמרו האריכו למעניתם ·
רוצה לומר שלא נתנו אותנו לנוח מעבודתם ומסבלותם :
(קצץ) עבר במקום עתיד אמר ה׳ שהוא צדיק ויושר
בדרכיו יקצץ ויכרית עבות רשעים שונאיו · ועבות
הוא מיתרי העגל כלומר יסיר עולם מעלינו : כשיקצץ
האל יתברך עבותם מעלינו או · (יבושו) ויסוגו
אחור ממחשבות׳ הרעה עלינו · שונאי ציון · האומות
אינם ש כאי ציון אבל אוהבים אותה עד שלקחוה בעבורה
אלא פירושו שונאי בני ציון והם ישראל : (יהיו) כחציר גגות · עשב הצומח בגג שאין לו העמד׳ וקיום עד שקודם
שיצא ונראה יתם כנוס השמש והוא דרך הפלגה · שלף · הוא ענין עקירת הדבר ויציאתו ממקומו · כמו שלף איש נעלו ·
אלא שהוא יצא וזה עומד : (שלא) מלא · כלומר שלא יבא לידי קצירה · וחצנו מעמר · אוסף העמרים · והוא
מנהג העוברים לומר לקוצרים ברכת ה׳ עליכם כמו שאמר בועז · ומה שאמר ברכנו אתכם בשם ה׳ הוא כפל דבר ועל
חציר גגות לא יאמר זה כי אינו רע ברכה ולא יבא לידי קצירה ותורת ישראל המשיל לזרע ברכה :

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ
יְהוָה : אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי
תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי :
אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד :
כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא : קִוִּיתִי
יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי :
נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים
לַבֹּקֶר

שיר דימה הגלות למעמקי מים : (אזניך) קשובות ·
בשקל שכולה שכולות · מי יעמוד כמעט כהי׳ כלים
ואובדי׳ אם תשמור לנו עונותינו : (כי) עמך פי׳ אדוני
אני ז״ל האל יתבר׳ נתן ממשלה לעליונים לעשו׳ חפצו בארץ
אבל הסליחה אינה עמהם כי אם עמו למה שלא יאמרו בני
אדם כלנו אם אנו חוטאים יתפייסו לנו המלאכים וישאו
נפשעינו אבל אין בהם כלים׳ למען שיראו בני אדם את האל
יתברך למען כי עמו הכל מה לא עם אחר זולתו : (קויתי)
ה׳ · אני קויתי אותו בעולם הזה שיראני הישועה וקותה
אותה גם כן נפשי במותי לאסף כבודי אליו · ולדבריו
הוחלתי שהבטיחני להוציאני מן הגלו׳ : (נפשי) כומר לה׳ ·
בלילה להיותה מאותם האנשים השומרים לבקר כלו שקמים
באשמורת

לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה כִּי עִם
יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא
יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנֹתָיו:

באשמורת הבקר להתפלל · ואמר שומרים לבקר פעם
אחרת כלומר שתכניס להיות שומרים וערים בכל בקר
להתפלל לאל וזה השומר מאמר כל חסיד בגלות: (יחל)
מוי ממעל הדגום אמר ישראל קוה אל ה׳ שיפדך מהגלות
כי עמו החסד תמיד עם הנבראים ויעשה עמך חסד כי
הרבה עמו פדות כי כבר פדה אותך פעמים רבות כי לא יחסר לו פדות כי הרבה עמו: (והוא) ואם תאמר אולך
יפדה אותי ואני מלא עון הוא יפדה ישראל מכל עונותיו מתחלה יפדה אותו מעונותיו כלו׳ שיסלח לו עונותיו שעברו
ויתן בלבם לשוב אליו בכל לבבם ואח״כ ישוב שבותם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יְהוָה לֹא גָבַהּ
לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי
בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: אִם לֹא
שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ
כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה
מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

שיר זה אמר דוד על עצמו ואמר זה הענין באלה
המעלות שהם על הגלות כלומר כי כמו
שהתנהג הוא כן יתנהגו ישראל בגלות בשפלות ובזה ירחם
ה׳ עליכם כי רם ה׳ ושפל יראה לפיכך אמר בת בלי׳ המזמו׳
יחל ישראל אל ה׳ · אמר לא גבה לבי בסתר ולא רמו עיני
בגלוי · ולא הלכתי · פעל עומד אף על פי שהוא מן הדגוש
בגדולות ובנפלאות ממני · בדבר האלהות לא התפארתי
בלבי שאוכל להשיג ולדע הדברים והסודות שהם נפלאות
ממני לפי שכלי · לא הלכתי בהם מעט מעט כיראה כן אפרון
נראות כמה שלא יגיע שכלי אליו ותשתבש דעתי בו:
(אם) לא · מנהג הלשון אם לא בענין אלה ושבועה
כלומר אם לא היה כך יהיה כך וכך · אמר אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול יבא לי כך וכך · ופירוש שויתי ודוממתי
שמתי אותי כגמול עלי אמו כמו התינוק שנגמל משדי אמו שיתפיל מעט להתבונן בענין גודלו ומהלך מעט מעט ועדיין
אינו נסמך על עצמו אלא עלי אמו שתדד׳ ותרגילהו מעט כן שמתי נפשי והשתקתי אות׳ שלא תסמוך עלי אלא עלי אמו
בתבונת עצמו בנסתרות וב׳ פלאות אלא תסמוך על המלמדים ועל מקבלה ששיא האם · והוסיף עוד לחזק הענין ואמר
כגמול עלי נפשי · כמו הגמול כן שמתי נפשי עלי שלא אסמוך בבינתי: (יחל) עם המדות האלה שתתנהג בשפלות
בנסתר ובגלוי לא ינלה לבך להרים בנפלאות · יחל אל ה׳ והוא יתן תוחלתך מעתה ועד עולם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר יְהוָה לְדָוִד
אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם
אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עֶרֶשׂ
יְצוּעָי: אִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי
תְּנוּמָה: עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָה
מִשְׁכָּנוֹת

שיר אמר דוד זה המזמור בשע׳ הבנה המזבח בגורן
ארונה היבוסי על פי גד הנביא והעלה עליו
עולות ושלמים וקרא אל ה׳ ויענהו באש מן השמים ואמר זה
בית אלהים וזה מזבח לעולה לישראל · ועד אותו היום לא
נודע מקום בית המקדש וכבר אמר לו נתן הנביא כי הוא לא
יבנה הבית כי אם שלמה בנו ולפי משפט דוד כמו ולכתו
להכין בכין הבית ובבנה במקום הנבחר בקש מה׳ ואמר
זכור ה׳ לדוד את כל עונותו כיון שלא זכיתי לבנות תעלה
ההשתבה במעשה וזכור לי מה שענית עצמי בעבורו כי
גולתי שנתי מעיני מרוב מחשבתי עליו · נדרתי ונשבעתי
שלא אבוא עד שאבוננו ולא הייתי מונח קורת רוש בביתי
ובמשכבי אחר שלא היה בית ה׳ נבנה: (אשר) נשבע ·
בפל הענין לשלות טובית ואמר לאביר יעקב כלומ׳ למי שקראהו
ברותיו והיה חוקו ותוקפו והראה לו שאפילו המלאך לא יכול לו כל שכן בני אדם לכך קרא יעקב אביר ואמר נם כן
לדוד לאביר יעקב · ומה שזכר בזה הענין יעקב לפי שיעקב ראה בחלום מקום שבית המקדש והוא הסולם שראה נעלית
אמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים על בית המקדש אמר לא על בית אל שהיה שנקרא
שם אבל לפי שאם ראה החלום כיבד המקום ושם שם מצבה ועשה שם מזבח ובית התפלה בשובו מחרן ועליו אמר יהיה
בית אלהים כלומר בית התפלה לאלהים כיון שראיתי בזה המקום הנבחר שיבנה בו בית המקדש ועיקר החלום בית
המקדש הוא שראה ואמר וזה שער השמים על בית המקדש כי הוא מכוון כנגד כסא הכבוד ואף על פי שראה יעקב אבינו
מקום בית המקדש בחלום אפשר שלא ידעו בהקץ ואם ידעו לא גילה אותו כי לא רצה האל יתברך שלא יהיה נודע המקו׳

מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר: נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו: קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: נִשְׁבַּע יְהוָה לְדָוִד אֱמֶת לֹא יָשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא לָךְ: אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עֲדֵי עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא לָךְ: כִּי בָחַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ: צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם: וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ: שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי: אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ:

שיר

עד דוד ולפיכך זכר דוד יעקב בזה הענין ואמר נדר לאביר יעקב לפי שאליו נראה תחילה האל יתברך ואף על פי שנראה גם לאברהם אבינו וצוה לעלות את יצחק בנו עולה באותו מקום אעפ״כ לא נתבאר אם ידע אברהם אבינו שיהיה מקום ההוא מקום הנבחר לבית המקדש לדורות : (אם) אבא באהל ביתי · כמו שאמר אל נתן הנביא הנה אנכי יושב בבית ארזים וארון האלהים יושב בתוך היריעה וזה שאמר אם אבא · אם אעלה · דרך הפלגה כלומר שלא יערב לו שבתו בביתו ושכבו על ערש יצועי עד שימצא מקום לה׳ · ואמר ערש יצועי ערש שיש בו יצועי ערש שיש בו מצעות הראויות למלך והן יצועי : אם אתן שנה לעיני · ר״ל שינה קבועה · לעפעפי תנומה · כפל הענין במלות שונות · משכנות כי יהיו שלש בתים : (הנה) אמר דוד זה המקום לא ידענוהו עד היום רק שמענוהו באפרת כי עתיד להיות מקום נבחר לבית המקדש לדורות כי אין שילה ונוב וגבעון לדורות רק היינו שומעין מפי זקנים כי עוד יגלה המקום הנבחר והנה עתה מצאנוה בשדה בגורן ארונה היבוסי · וקראו יער · כי עצי יער היו שם ולפיכך אמר באפרת כי שם נולד דוד ושם גדל ושם שמע זה הדבר · וזה שאמר מצאנוה שמענוה · לשון נקבה רוצה לומר שכינת הכבוד כי זכר משכנותיו · ושם מצא אותה שנאמר ויענהו באש מן השמים : (נבואה) למשכנותיו · כיון שמצאנו המקום הנבחר נבואה מהיום ואילך בזה המקום שהוא משכנותיו · והדום רגליו · הוא בארץ שהוא מכוון כנגד כסא הכבוד : (קומה) ה׳ · אלה השלשה פסוקים אמרם גם כן שלמה בבית המקדש בחנוכתו · אמר דרך משל קומה למנוחתך כלומר מן מקומות האחרים שהיה המשכן בזה המקום שהוא בית מנוחתך לעולם · אתה וארון עזך · לומר שכן הכבוד שבארון בשכינת המקדש אחר שהכניסו ארון בבית קדשי הקדשים הוא וארון עזך : (כהניך) בעבודתם · ילבשו צדק · בגדי כהונה שהם בגדי צדק · וחסידיך ירננו · הלוים ישירו ויזמרו לפניך בעבור דוד שגלית לו בזה המקום כאשר כרותך וגלית לו זה המקום הנבחר בעבורו תעשה שיהיה זה המקום לנכח לא תבטל ממנו עבודת הכהנים ושירות הלוים · אל תשב מה שהתפלל לפניך על זה המקום וזה שיתפלל שלמה בני עליו אל תשב פניו בזה שתהיה תפלתינו מקובלת לפניך ואלה הפסוקים כמו שאמרם דוד אמרם שלמה בתכלית תפלתו : (נשבע) דברו הוא שבועה והוא אמר לו על ידי נתן הנביא והקימותי את זרעך אשר יצא ממעיך זה הוא מפרי בטנך אשית לכסא לך · ואמר אמת לא ישוב ממנה כמו שאמר שם ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם : (ועדותי) בשלם כמו בשורק · זו בשלם כמו זאת ואמר אלמדם והברית והעדות בתורות הם ואלמדם ואין מנוה עתידה ללמד אמר תורת משה אלא פירוש אלמדם אעורר אותם על ידי נביאים תמיד שלא ישכחו התורה : (כי) בחר ה׳ בציון · אמר דוד עתה ידעתי בחר ה׳ בציון שלכדתי אנכי בעיר ציון גם לה כבוד שכינה ואמר אותה האל למושב לו ואמר עליה זאת מנוחתי עדי עד שלא ילך ממקום למקום כמו שעשה עד עתה : (צידה) במפיק ה״א והוא מן ציד שהם ציד שפירושו מזון ואמר האל יתברך גם ציון אברך כלומר ברכה תבואתה ופירותיה יותר שכל ארץ ישראל לכבוד בית האל בתוכה ואולי לכך נקראה ארץ ישראל ארץ המוריה שהיתה ארץ פרי ארם שכן כם הכבוד · אביוניה · אפילו העניים שבה אשביע לחם : (וכהניה) תחת שהם לבושים בעבודתי בגדי כהונה אני אלבישם בגדי ישע שיהיו נושעים בי · וחסידיה · הלוים · תחת שהם מרננים ומזמרים לשמי אני אשפיע להם טובה שירננו מטוב לב · וקרא הלוים חסידים כמו שאמר משה רבינו לאיש חסידך : (קרן) חוזק ומלכות כן אצמיח קרן לביתי ישראל וירם קרן משיחו ואמר זה הפסוק על משיח העתיד לפיכך אמר אצמיח כלומר אע״פ שיבא וכן נאמר עליו והקימותי לדוד צמח צדיק · ערכתי נר למשיחי · כי המלך כמו הנר שאיר לעם : (אויביו) אלביש בושת · הפך מה שאמר אלביש ישע לכהניה המשרתים את פני ה׳ ומתפללים בעד המלך ואויבי המלך אלביש בושת · ועליו יציץ נזרו · על המלך יפרח ויציץ נזרו שעל ראשו כלומר תרבה גדולתו והדרתו בכל יום

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה־טּוֹב
וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־
יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־
הַזָּקָן זְקַן־אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃
כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם
צִוָּה יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־
הָעוֹלָם׃

ויש מפרשים אין מן ועשית ציץ זהב:

הנה מה טוב ומה נעים · על מלך המשיח ועל כהן גדול שיהיה בימיו מדבר כי שניהם גדולי ישראל
ואדונים עליהם כי המלך הוא שב על כסא המשפט והמלוכה לנהוג את ישראל לאשר ירצה · והכהן יורה התורה והמצות
והם אחים בגדולה ולא יקנאו זה לזה · וכל אחד מהם ישב על כסא גדולה ומה טוב ומה נעים יהיה שבתם · ואמר גם
יחד כי כמו שהיו אחים בגדולה כן יהיו אחים בלבושם ויהיו יחד בהסכמה אחת לא יקנא אחד מהם על חבירו: (כשמן)
בפת"ח הכ"ף להורות על ה"א הידיעה על שמן הידוע והוא שמן המשחה · אמר כן יהיה טוב ונעים שבת האחים כמו
שהיה טוב ונעים משיחת הכהן ביום שנתמנה לכהן גדול ·
וזכר משיחת הכהן ולא זכר משיחת המלך דוד לשני טעמים האחד לפי שמשיחת אהרן היתה תחלה והיתה השעה שמחה
הכבוד בישראל כשהוקם המשכן כן לעתיד כשיבנה בית המקדש ויבוא מלך המשיח והכהן הגדול יהיה שם הכבוד · ועוד
לטעם אחר כי משיחת אהרן היתה לעיני כל ישראל ומשיחת דוד היתה בסתר לפני ישי ובניו ואחר כך לכל העם ולעתיד יהיה
הדבר בגלוי לעיני כל ישראל ולעיני העמים · על הראש · כשיצק משה אותו על ראש אהרן ירד לו על זקנו ועל פי מדות
בתחלה הלבישו בגדי כהונה ואחר כך יצק מן השמן על ראשו ומשח אותו מן השמן ובין ריסי עיניו כמין נ' יונית והשמן
שיצק על ראשו ירד על זקנו ועל פי מדותיו ותפת הזקן · ופי' הבגד הוא בית הצואר והיה השמן ירוק ומוש' טוב ונעים
מדותיו · בגדיו כמו מדו בד: כטל · עומד במקום שנים כאלו אמר כטל חרמון כטל שיורד על הררי ציון · וזכר חרמון
שהוא מן ההרים הגדולים אשר בארץ ישראל · וזכר הררי ציון · כי שם תהיה המלוכה · ואמר הררי לשון רבים כמו שאמר
ירושלים הרים סביב לה · ומשל השמן הוא משל לכהן גדול · וזכר עתה הטל משל על המלך כמו שכתוב כהם ככפיר ועל
מלך וכטל על עשב רצונו · ועוד כי הגאולה נמשלת לטל כמו שאמר כטל מאת ה' · וזכר טל על ההרים שהוא בהם לברכה
והם צריכים יותר מן העמקים וארץ המישור · כי שם · בהררי ציון · צוה ה' את הברכה · ויגוס שם עד העולם · וזה
רצ' · לא יהיה פירוש עד העולם · לעולם הבא:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל
עַבְדֵי יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית־יְהוָה
בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־
יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם
וָאָרֶץ׃

שיר הנה כשנותן ה' לכם את הברכה ברכוהו גם אתם בתהלתכם כל אחד כפי שכלו · כל עבדי ה' · הם
החכמים והחסידים העומדים מטתם בלילות ובאים להתפלל בבית ה' ולהודות על שמו: קדש במקום הקדש ·
ופי' שאו ידיכם · נשיאות כפים שהיו הכהנים נושאין כפיהם ומברכים את ישראל ולפי דעתי כי פירוש נשיאות ידים לאל
בתפלה · ויתכן לפרש קדש כמו אל מקום הקדש: יברכך
לדעת המפרשים יהיה פרושו שהכהנים יאמרו לישראל
בברכתם יברכך ולפי דעתי הם דברי המשורר שאמר ברכו את ה' אמר אם תברכוהו הוא יברך אתכם ופירוש מציון · מן
שם הכבוד ומשם תבא הברכה לכל ישראל · ואמר עושה שמים וארץ · כלומר עושה השמים שנותנים הברכה בעולם והוא
עשה הארץ שתתן יבולה לברכה כאשר יצוה הוא יתברך:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה הַלְלוּ
עַבְדֵי יְהוָה׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית
יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּיָהּ כִּי־
טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב
בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃ כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי
כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כָּל
אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים
מִקְצֵה

הללויה מזמור ק"נ הוא הללו עבדי ה' תפלה ואחריו הללו את שם ה' לשמיכות הבא אחריו יהי שם
ה' מבורך · ובמזמור הזה הללו את שם ואחריו הללו עבדי ה' לסמיכות הבא אחר העומדים בבית ה': שעומדים אתם
העומדים בבית ה' והם הכהנים שעומדים בחצרות בית אלהינו ואתם העומדים בחצרות אלהינו והם ישראל שהיו
מתפללים בעזרות ולא היו נכנסים בהיכל למלכם אומר:
(הללויה) כי טוב ומטיב · וכן שמו נעים וזה אמר כנגד העתידים לעמוד בבית ה' שיבנה שלמה או לעתיד בבית
המקדש שיבנה מלך המשיח · והוא שמו ושמו הוא · והפסוק כפול במלות שונות: כי יעקב · ואתם ראוים להללו על
כל עם כי אתכם בחר מכל העמים: כי אני · אמר המשורר
במוחי

מַקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא
רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח אֹתוֹת וּמֹפְתִים
בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃
שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים׃
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ
וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף
וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה לָהֶם וְלֹא
יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם
וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃
כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ
בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית
אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ
אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃
בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ׃

השוכיר · לכך אני מזהירכם שתהללוהו ותשבחוהו כי אני ידעתיו מכח גבורותיו ומעשיו כי גדול הוא · ואדונינו · שקבלנו עלינו לאדון ולאלהים הוא גדול מכל אלהים והם בני השמים והמלאכים המנהיגים את העולם לכך נקראו אלהים ואדונינו גדול מכולם כי לא יעשו הם דבר אלא ברצונו ובמצותיו: עשה · ולא כן המלאכים והכוכבים לא יעשו כל אשר יחפצו כי לא יעשו דבר אלא בחפץ האלהים בשמים ובארץ אבל הוא עושה שחפצו בהם אין מונע ובן בארץ עשה חפצו בה ובכל נבראה בימים ובכל תהומות · ופי' בימים ים אוקינוס ושאר הימים וכל תהומות הנהרות · וזכר אחד מהפלאות הגדולות אשר הוא עושה בארץ והוא ענין המטר לפי כך אמר: (נשיאים) הם העננים נקראו כן לפי שהם עולין מן הארץ ומתנשאים למעלה · מקצה הארץ · מקצה היבשה שהיא הים · כי משם הם עולים · ואח"כ אמר ברקים למטר עשה · שהוא עושה פלא גדול שעושה ברקים עם המטר והברקים אש והמים אין מכבין את האש · ואמר מוצא רוח מאוצרותיו · שהרוח מרספת ודוחפת את המטר אל הפאה אשר הולכת שם · מוצא · כמו מוציא · ואמר מאוצרותיו · לפי שהאלהים יסודות כי אין לעין והרוח אינה נראית במו הדבר הכתון באוצר · ופי' מוציא כי קודם שמרספת אין מרגישין בה וכשמרספת מרגישין בה הרי הוא כאילו הוציאה עתה בעת הדיפה: שהכה · הזכיר מכת הבכורים בפרט כי על ידה יצאו ואח"כ אמר: (שלח) אותות ומופתים והוא כלל לשאר המכות וכנה המכות הם אות ומופת כי כל אשר חפץ ה' עשה כי אלו היו המכות ההם במקרה לא היו המצרים לוקים לבדם וישראל ניצולים מהם אלא באמת היו בחפץ האל יתברך · בתוכבי מצרים · היו"ד נוספת והוא כמו בתוכך · לנוכח מצרים · ותוספת היו"ד לנפות הלשון · בפרעה ובכל עבדיו · וכל שכן כ במו אפילו פרעה ועבדיו לא יוכלו בכוחם להמלט מחפץ האל יתברך · ועוד עשה חפץ האל ית': שהכה גוים רבים וישראל היו מעטים יוצאים מפרך ועבדות ואלה רבים ועצומים בארצם והכום בני ישראל וירשו את ארצם מי עשה זה אינו אלא חפץ האל יתברך: לסיחון · זכר סיחון ועוג בפרט לפי שנלחמו בהם תחילה ועוד שהיו מלכים עצומים יותר מכולם · ואח"כ זכר ולכל ממלכות כנען בכלל: ונתן · אמרו בן פי' למי נתנה נחלה לישראל עמו שהם אומה נבחרת מכל עם נתן להם ארץ נבחרת מכל הארצות: סמך הפסוק כפול הענין כמלות סוכות ור"ל באלה הנפלאות שעשיתי עם ישראל: כי ידין · אע"פי שהגולה שנתגלגלם היא ביד אחרים והם בגלות לא יהיה זה לעולם כי יבא זמן שיקום האל יתברך דין עמו ומשפט מאויביו ועל עבדיו יתנחם כי כבר קבלו עונשים ויטיבם בגאולתם: עצבי הגוים · ואז יהיו עצבי הגוים המשתחוים לשמש ולירח לאין ויכירו עובדיהם כי אין בהם ממש כי לא יושיעום ביום צרתם · כי הם כסף וזהב: פה · כבר פירשנו ענין אלו הפסוקים במזמור קט"ו אף אין יש רוח בפיהם · אין צריך לומר שלא ידברו אלא אפילו אין רוח והוא הבל היוצא מן הלב דרך הפה: (כמוהם) דרך תפלה · או כן יהיה לעתיד כשיבא הגואל שיכלו ויאבדו עושי העצבים שוכרכו וכל אשר בוטח בהם בית ישראל · אבל בית ישראל אתם שלא בטחתם בהם ברכו את ה' שהושיע אתכם מיד עובדי העצבים וכן בית אהרן והם הכהנים המשרתים את פני ה': בית הלוי · הם המשוררים לפני ה' בפה ובכלי · יראי ה' · הם המכבדים בישראל המתבודדים בבית ה' ללמוד · או פירוש יראי אשר בכל עם שבאו להתפלל בבית ה': (ברוך) ה' מציון · כי שם ישכון הכבוד בירושלים ומשם תצא הוראה לכל שיראוהו ויברכוהו:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים

הודו · לפי שהשם כל אחד מאלו כי לעולם חסדו · יש לנו עיון במקומו וכמנהו כ"ו לפי העניינים המסופרים במזמור ואמר תפילת כל בני העולם הודו לה כי טוב ומפני

כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֶת הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אֶת הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְגֹזֵר יַם סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וַיַּהֲרֹג

מלכים

לעולם וחסדו אין לו הפסק כי לעולם הוא וכן כל כי לעולם חסדו וזהו פירושו וזכר אותו עם כל אחד להגדיל השבח : (לאלהי) האלהים · הם המלאכים והם אלהים לאשר למטה מהם והוא אלהים עליהם : (לאדוני) האדונים · הם הגלגלים שהם אדונים על השפלים ומנהיגים אותם והוא אדון עליהם : (לעושה) אחר שהזכיר המלאכים והגלגלים שהוא אדון עליהם אמר לעושה להודיע · כי אינם קדמונים כמו שהוא קדמון אלא שהם עלולים והוא עלה להם לפיכך אמר לעושה ללמד שאינם קדמונים אלא הוא עושה אותם והם מחודשים והזכיר תחלה נפלאות גדולות ואי אפשר שהוא כלל לאשר זכר אחריו · ואמר לעושה נפלאות גדולות לבדו · על הצורות שאינם גופות ולא כח בגופות והם השכלים הנפרדים והם נפלאות מעין האדם כי לא תשיג עין האדם אלא מה שהוא חומר והגלגלים והכוכבים הם חומר זך ותשיגם עין האדם אבל הצורות שהם בלא חומר לא תשיגם עין האדם ואף עין המחשבה תלאה להשיגם לפיכך קראם נפלאות · ואמר לבדו כי הוא לבדו נשגב עליהם וכל שאר הנבראים תחתיהם והם קיים בעולם לפיכך אמר כי לעולם חסדו כי הנה הם חסד האל אל ברואיו והם לעולם אין להם הפסק : (לעושה) השמים · אחרי כן הזכיר השמים והוא כלל לכל הגלגלים והכוכבים : ואמר שהוא עושה אותם והוא חרש בתבונתו ועושה בקיומיהם חסד לעולם ואין להם הפסק וזהו כי לעולם חסדו : (לרוקע) ובריאת הארץ מה שהוא חסד מופלג אותו שבטבע טבע המים שהיה טבעם להיותם על הארץ כמו שהיה בתחלה והוא בחסדו הקוה אותם אל מקום אחד ונראית היבשה להיות החיים והנמצאים עליה · וזה החסד הוא לעולם שאף על פי שמזול קיף המים על היבשה כבר נשבע שלא יהיה עוד כל ימי הארץ וזה כלל : ופירוש לרוקע שנתלה שעשה ארץ על המים ואע"פ שהמים גבוהים על הארץ כתן הוא שתהיה הארץ כאילו היא גבוה על המים שלא יעברו על הארץ וזהו מהפלאותיו : (לעשה) אורים גדולים · אחרי כן זכר בפרט שני המאורות הגדולים שהם קיום בעולם · ואמר לעולם חסדו כי אין להם הפסק וזכר כל אחד לבדו ואמר : את השמש ונתן אותו שיהיה מושל ביום לתועלת העולם להאיר ולהפסק את האור והוא תועלת החיים והנמצאים וזהו חסד מעלתו והוא לעולם אין לו הפסק : (את) הירח וכן נתן את הירח והמשלה בלילה עם הכוכבים כי אור הירח והכוכבים צורכי הולכי מדברות ויורדי הים ובומם לצורך הנמצאים ויש לירח גם כן כחם · וכן לכל כוכב וכוכב יש לו כח בנמצאים אם באבנים ובמתכות ובכלל שני המאורים קיום העולם כי הקור והחום בכח קיום החיים ואין להם הפסק לפיכך אמר כי לעולם חסדו : (למכה) מצרים הזכיר מכת בכורים לפי שעל ידה יצאו · וכן אמר אחר כן ויוצא · ואמר אחר כן ביד חזקה · והוא כלל לי"ד המכות וכל זה בלא כי חסד גדול היה שיסופר לעולם כי היו ישראל בארצם והם לקו בכמה מכות וישראל ביניהם ניצולים מכולם ואמר אחר כן : (לגוזר) וזה החסד יסופר לעולם כי בעבור שלא יראו ולמה לא נחם דרך ארץ פלשתים שלא יראו בעבורת טבע המים כדי שיעברו בתוכו ועשה חסד גדול כמהם בקריעת הים קרעו שנים עשר קרעים לשנים עשר שבטים כדי שלא יכנסו ויערבו יחד אלא כל שבט ושבט עבר בדרכו שנגזר לו על זה כן פירשו רבותינו ז"ל כי לשנים עשר גזרים נגזר ים סוף ויש לפרש כי לפיכך אמר לגזרים כי שנגזר הים לרחבו עד חציו או יותר ואחר כך לארכו ולרחבו כי באותו הדרך שנכנסו בים לאותו הרוח עצמו יצאו כי ממדבר איתם נכנסו לים סוף ומים סוף יצאו למדבר איתם · כמו שכתוב ואם תאמר אחרי שלא הוצרכו לעבור הים למה נכנסו בו והם יצאו אל המקום שהיו בו מתחלה לא עשה כן האל יתברך אלא כדי שיטבעו מצרים בים ולהראות שונים גדולתו שיעברו ישראל בתוך הים ביבשה ויטבעו מצרים בתוכו : (והעביר) ישראל בתוכו · בעמקי של ים שהוא חציו והעבירם ביבשה כמו שכתוב ויפלך חסד גדול הוא כי אפילו רגליהם לא נטבלו

במים

מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

במים: ונער. שלא היה להם יכולת לשוב לאחוריה' וזה חסד גדול שראו בשונאיהם נקמה ולא פחדו עוד מהם: למוליך. עמו במדבר' ארץ שלא עבר בה איש ולא היה שם דרך והוא בחסדו הוליך אותם בענן יומם ובעמוד אש לילה ומראה להם הדרך ועוד במדבר שהיה ארץ ציה וצלמו' והוא ספק להם בחסדו כל צרכם וזה החסד יספר לעולם: למכה. זכרם בכלל ואחר כך פרט אותם להגדיל השב' וכן אמר למכה ואח"כ ויהרוג. ואחד הוא אלא כפל הענין במלות שונות וכל זה להגדיל השבח ולספר החסד פעמים רבו' והנה החסד גדול כי לא היו מניחים ישראל לעבור ויצאו להלחם עמהם והם היו עם רב וגבורים וחזקים ונתנם האל יתבר' בידם והרגו אותם עד שלא השאירו שריד וזה היה חסד גדול: ויהרוג. סיחון ועוג ונתן ארצם לנחל' ועוד חסד גדול מזה כי לא די שהכו אותם אלא שנתן להם ארצם נחלה שלא באו שאר הגוים ולא נאספו עליהם להוציאם משם וזה חסד גדול מאתו כי חסד היא תוספ' הטובה וכמו הארץ שנתן להם הוסיף להם בטובתו כי לא נתנה לאברהם אבינו אלא מעבר הירדן והלאה שהוא ארץ שבעה גוים אבל מעבר הירדן מזרחה לא נתן לאברהם אבינו דבר ונתן לישראל נחלה ארץ שהייתה ממולאת תחלה וכן נתן להם ארץ עוג מלך הבשן וזה היה חסד מאתו לפיכך לא זכר בזה המזמור מלכות כנען כמו שזכר למעלה ממנו לפי שאמר בזה המזמור כי לעולם חסדו וממלכות כנען שנתן להם באמת לא היה חסד כי כבר נתנה לאברהם אבינו אבל ארץ סיחון ועוג שלא נתנו לאברהם ונתנה להם וזה היה חסד: נחלה לישראל עבדו. בשל הארץ מהם שהיו עובדים אלילים ונתנה לישר' שהיו עובדים האל יתבר' לבדו: שבשפלנו. ועוד חסדו גדול עלינו כי כשגלינו מן הארץ בעונינו ובחטאתינו שהיינו בגלות בשפל זכר לנו ברית אבות ואמר זה על גלות בבל או על אחר והוא הנכון. ואמר זכר ויפרקנו עבר במקום עתיד כמנהג הנבואות: ויפרקנו מצרינו הנה חסדו הגדול היה עמנו בגלות לקיימנו בין הגוים ועוד חסד גדול מזה שיהיה חסד לעולם שיגאלנו מצרינו ועוד לא ימוש חסדו ממנו לעולם: נותן. לחם אחר שספר חסדו על ישראל אמר בכלל המזמור חסדו על כל החיים כמו שאמר בתחלת המזמורים חסדו על כל העולם כן אמר עתה נותן לחם לכל בשר וזה חסד גדול מאתו לבריאים שזומן לכל בריאה ובריאה מזון הראוי לה ואמר: הודו לאל השמים. כי מן השמים בא המטר שהוא סיבה לכל מזון והוא אל השמים והוא ימנה שירד המטר מן השמים והוא חסד גדול שאין לו הפסק וזה הוא כי לעולם חסדו:

עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן׃ עַל עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃ אֵיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר יְהוָה עַל אַדְמַת נֵכָר׃ אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃ תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם לֹא אַעֲלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃ זְכֹר יְהוָה לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם

הָאֹמְרִים

על. זה המזמור אמר על לשון הלוים המשוררי' אשר גלו בגלות בבל. כלומר על נהרות בבל היינו שם מתבודדי' יושבין ומתאבלין גם היינו בוכים. בזכרנו את ציון: על. ערבים. ערבי בבל כי הערבים גדלים על שפת הנהרות ובשהיינו יושבים על שפת הנהר ובזכרינו כיה כנור לעורר שיר כמנהגינו בציון ובשהיינו מעלים על לבנו ציון היינו נוטשים כנורותינו מרוב יגון והיינו תולים אותו על ערבים והיינו יושבים ובוכים. ופירוש בתוכה בתוך בבל: שאלונו. לנוירת פעל. כמו ישאלך לאמר' כשהיו מוליכים אותנו הבבלים השובים אותנו והיו אומרים לנו שנשיר להם משיר ציון או היינו בוכים ואומרים להם איך נשיר. ופירוש ותוללנו שמחה היו שואלים אותנו דברי שיר ובכנורותינו שתלינו על הערבים היו שואלים אותנו שנשמח בהם. ויש מפרשים תוללינו כמו יללתינו ויהיה עוללינו בשקל תושבנו כלומר תחת יללתינו היו אומרים לנו שנשמח: על. אדמת נכר. הריחת אל נכר הפך שיר לה'. תשכח ימיני. פירוש תשכח הנגון כי הימין תגע הכנור

Digitized by Google

האומרים ערו ערו עד היסוד בה: בת־בבל השדודה אשרי שישלם־לך את־גמולך שגמלת לנו: אשרי שיאחז ונפץ את־עלליך אל־הסלע:

הכינור: תדבק לשוני · שלא תוכל לדבר ולשיר שיר · אם לא אזכרך · אזכור הורבנך · ולא תאכל עליו ולא אשיר של ראש שמחתי · כשאשים בשום שמחה אזכור אבל ירושלים ואעליהו על ראש השמחה · עד הנה דברי הלוים והשלשה פסוקים האחרונים הם דברי המשורר וכשעודו מתנבא על גלות בבל ראה ברוח הקדש גלות בית שני ואמר: יום ירושלים · יום חורבן ירושלים שהיו אומרים אלו לאלו ערו ערו עד היסוד בה כלומר הערינו והפילו בבנין ירושלים עד שתגלה היסוד מארצה: בת בבל · פתח של לאל בת בבל ואמר שתהיה שדודה ואמר אשרי שישלם לך והוא דריוש המדי שהחריב בבל: אשרי שיאחז · על דרך אכזריות כמו שהיו הם אכזרי׳ על ישראל:

לדוד אודך בכל־לבי נגד אלהים אזמרך: אשתחוה אל־היכל קדשך ואודה את־שמך על־חסדך ועל־אמתך כי־הגדלת על־כל־שמך אמרתך: ביום קראתי ותענני תרהבני בנפשי עז: יודוך יהוה כל־מלכי־ארץ כי־שמעו אמרי־פיך: וישירו בדרכי יהוה כי גדול כבוד יהוה: כי־רם יהוה ושפל יראה וגבה ממרחק יידע: אם־אלך בקרב צרה תחייני על אף איבי תשלח ידך ותושיעני ימינך: יהוה יגמור בעדי יהוה חסדך לעולם מעשי ידיך אל־תרף:

למנצח

בכל לבי · בכל דעתי ושכלו וכן אודך בגלוי נגד אלהים והם השופטים והחכמים · ביחוד האלהים ינא דבר שניהם · ההודאה תהיה בלב לבדו או עם הפה והמזמור בפה: אשתחוה אל היכל קדשך · הבית שיהיה בו הארון · על חסדך ועל אמתך · החסד שנתן לו המלוכה כאשר הבטיחו אחרי שעברו עליו צרות רבו ושכול׳ הב לבו · כי הגדלת על כל שמך אמרתך · כמו הפסוק כי הגדלת על כל אמרתך שמך · גם רוב הפסוק לענין שאמר ועל אמרתך כמו שפירשנו · שקיים לו מה שהבטיחו · אמר על זה הגדלת שמך על כל אמרתך שאתה אומר ועושה גוזר ומקיים · ועל זה הגדלת שמך שיאמרו הכל יגדל ה׳ שכל מה שאומר עושה כמו שעשית עמי מה שהבטחתני אחרי אשר אמר הכל כי לא תהיה לי המלוכה כי אחו שלטולי גדול: ביום קראתי · ביום שהייתי בצרה בע וכד וקראתי אליך ענית ני והושבתני במרחב מהצרה · תרהבני בנפשי עוז · בזה הדבר תחזקני בנפשי בעוז כלומר בעת חזוק גדול בנפשי על אמונתך · כי ידעתי כי אתה ולבך ואתה רואה ומשגיח בענייני בני אדם: יודוך ה׳ כל מעשיך · כזה הדבר שעניתני מצרה וקיימת לי דברך הטוב בדבר המלוכ׳ יודוך כל מלכי ארץ שיודעים אותי כי שמרו אמרי פיך שאת׳ הבטחתני במלוכה וכשראו אותי בצ וכד ושאול רודף אחרי לדרגני והי נואשים ממלכותי והיה רחוק בעיניהם שיוכל להיות ועת׳ שקיימת לי דברך הטוב זה הפירוש מוכיח הפירוש שפירשתי בפסוק על כל שמך אמרתך: וישירו · יאמרו שיר ותהלה לה׳ וישירו בדרכיו ובמעשיו הנוראים ביבידו · שכל להשפיל ולהגביה ויאמרו כי גדול כבוד ה׳ והוא לבדו האל כי במלוך דוד אומר ויאמ שם דוד בכל הארצות וה׳ נתן על כל הגוים ובפחדם ממנו פחדו מהאל כי הכירו וידעו כי מה׳ היתה לו ומתוך כך הודו באל ויתברך כי הוא אדון על הכל שהמליך את דוד אשר שכלתו ממנו כל אדם וכן שלם חירם מלך צור לשלמה ואמר ברוך ה׳ אלהי ישראל אשר עשה את השמים ואת הארץ אשר נתן לדוד המלך בן חכם הכה מתוך גדולת דוד ומלכותו הודה באל יתבר׳ כי הוא עשה את השמים ואת הארץ: כי רם ה׳ ושפל יראה או יודו כי רם ה׳ ושפל יראה ונשגב׳ ובתפתובים לא כשהיו אומרים עבים סתר לו ולא יראה מקום השמים יתהלך כשראו כי ראה בעניי ובשפלותו הודו כי שפל יראה אף על פי שהוא רם וגבוה ממרחק יידע מבין הפעל בשכל ולאמרה לא יישיב פירו׳ שהוא גבוה וממרחק שהם השמים שהם רחוקים מן הארץ עמם יודע דרכיו לבני אדם שידעו כי הוא רואה אותם: אם אלך · אמר דוד כשהייתי הולך בקרב צרה שהיית׳ קרוב למות וזהו בקרב צרה כשאני בעמק הצרה את׳ תחייני על אף אויבי על אפם ועל חמתם כלומר על כרחם שלא כשונאם תשלח ידך בקרב הצרה תושיעני ימינך: ה׳ יגמור בעדי כמו שהתחיל להטיב עמי כן יגמור בעדי ה׳ שבין קריאה ה׳ חסדך יהיה עמי לעולם ואני מכיר כשונתך וכי אני מעשה ידיך כי אתה עשיתני ואתה גדלתני ובמלכתני אל תרף חסדך ממני:

לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה חֲקַרְתַּנִי
וַתֵּדָע׃ אַתָּה יָדַעְתָּ שִׁבְתִּי
וְקוּמִי בַּנְתָּה לְרֵעִי מֵרָחוֹק׃ אָרְחִי
וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה׃
כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי הֵן יְהוָה יָדַעְתָּ
כֻלָּהּ׃ אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי
כַּפֶּכָה׃ פְּלִאָה דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה
לֹא אוּכַל לָהּ׃ אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ
וְאָנָה מִפָּנֶיךָ אֶבְרָח׃ אִם אֶסַּק שָׁמַיִם
שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃ אֶשָּׂא
כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃ גַּם
שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ׃ וָאֹמַר
אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי׃
גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כַּיּוֹם
יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה׃ כִּי אַתָּה
קָנִיתָ כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי׃ אוֹדְךָ
על

חקרתני ותדע. חקרתני לבבי וידעת אותו כמו שנ'
אני ה' חוקר לב ובוחן כליות: אתה
ידעת שבתי וקומי. הזכיר תנועות האדם הישיבה והקימ'
כי כשיבין האדם ישב ויקום כי כשישב וירצה לקום חשב
הדבר בלבו שבעבורו ירצה לקום ואם היה עומד ורצה לשב'
חשב הדבר בלבו שבעבורו ירצה לשבת והנה מבין האדם
ומחשבו ידעת האל ויבינם למרחוק כלומר קודם שיחשוב.
לרעי. למחשבתי מן כרעיון לבו: ארחי והיא מהלכי בהם.
ורבעי והוא שכבי בליל' שהו' רובץ במטתו מתרגמינן ורבע'
הנה הזכיר ארבעת תנועות האדם שהם הישיבה והקימה
וההליכה והשכיבה כי לעולם ינוע האד' מזו לזו. ופירוש זרית
סבבת מן זר והכל סבות כלומר כל תנועתי ומחשבותי
ידעת כי אתה סבות גופי וסבות מחשבי וכל דרכי הסכנת
הרגלת כמו ההסכן הסכנתי אמר ידעת כל דרכי האדם
המורגל כדבר שיודע אותו: כי אין מלה. עוד המלה
איננה עדין בלשוני לא השלמתי לדבר ואתה ידעת כולה
כלומר כל המלה שאני רוצה לדבר או פי' אני חושב לה כי א'
הדבר מלבי ואתה ידעת מחשבתי והדבר שאני מוציא בפי
אין בלשוני להוציאו במחשבתי ואתה ידעת מה שאני אוציא
בפי ואני לא ידעתי אף על פי שחשבתיו כמו שכ' לאד'
מערכי לב ומה' מענה לשון וזה הפי' הוא הנכון אצלי: אחור
וקדם צרתני. פירוש אחר אבי ז"ל ביצירת העובר בבטן
אמו. ופירש צרתני ענין צורה. ואמר ותשת עלי כפך
כמו ששם לגבינה על דפן ובגבינה תקפיאני ורוצה לומ'
ותשת עלי למדת הארץ ששם לעובר מידה. ואמר דוד
פליאה דעת ממני ואת הדעת פלאה ממני ונשגבה לא אוכל
להשיג לה והדעת היא יצירת הגוף באדם בארבע טבעים זה
הפך זה וזה כנגד זה והם החום והקור והלחות והיובש
והאל יתברך בחכמתו יצרם בגוף הנולד ושמם כדי שתתקיים הגוף בהם: אנה. ואמר אנה אלך מרוחך אם אחשב ללכת
להסתיר מרוחך או לברוח מפניך והטעם כפול במלות שונות אם אמר להסתיר זה לא אוכל כי אתה נמצא בכל מקום
ומקום לא יכילך: אם אסק. אם אעלה כתרגומו אם אחשב שיוכל אדם לעלות השמים גם אעלה ולא אמצאך שם
גם דעתה ואציעה שאול ואם אמר שארד שאול והיא עמקי הארץ הנך שם ואציעה לפי שהשאול מקום האדם במותו והנה
זכר העלייה והמונח אם כן לא אוכל ללכת שלא אפגע בך: אשא כנפי שחר. אמרתי אקח כנפי שחר ואעוף בהם
ממזרח למערב אם אמצאני הנה לא אוכל ללכת בלתו כי בכל מקום ידך ותאחזני ימינך: ואמר ישופני מגזרת נשף
אמר אם אומר ואחשב כי החושך ישופני ויסתירני שלא תראה אותי ומעשי ומחשבתי ולילה אור בעדני הלילה שהוא חושך הוא
בעדני ותראני בליל' כמו ביום. גם חושך. שנה הענין ושלם ורצה להודיע כי כן הוא כי אין חושך ונלמו להסתיר מלפני'
לא יחשיך. פירושו לא יחשיך דבר ממך שלא תראהו כי הכל שוה לנגדך והלילה כמו היום יאיר לך כחשיכה כאורה שני
הפכים דמיון כמו כי כמוך כפרעה רוצה לומר זה כזה וזה כזה: כי אתה. ואיך יסתרו מחשבותי ממך ואתה קנית
כליותי פירוש הם תחילת המחשבה כי הכליות יועצות והלב גומר ואם אתה קנית אותם איך יסתר ממך מה שהם יועצות
ועוד כי אתה תסוככני בבטן אמי שהיא מקום חושך ואין שם אור ואם יצרתני ועצמות וגידים סוככתני איך לא תדע
כל הסתום ויש אומרים כי זכר כליותי מפני שהם תחילת היצירה בגוף האדם כי כמו הם שני סדרי הגלגל וענין קנית
כענין קונה שמים וארץ: אודך. נוראות עליונות נוראות יש ביצירתי ואודך עליהם כי נפלאתי ביצירה רוצה לומר
בנפלאות שנפלאים מעשיך כי. ונפשי יודעת מאד. ונפשי יודעת כלומר נפשי המשכלת אמר אף על פי שנשאר החיים
נפלאים מעשיך אין בהם מי שיכיר אבל כי כחת הנפש המשכלת יותר על שאר החיים והיא תדע מעשיך הנפלאים ותודם
לך עליהם ונפלאות היצירה הם נגלים לחכמים כי כל אבר ואבר נברא בחכמה ועל התכונה שנברא הוא לצורך ולתועלת
וכל אדם צריך להתבונן בהם ומתוך כך יכיר נפלאות היוצר ויודה לו עליהם ואם באנו לספר בזה הסיפור תכונת
האברים ותועלתם ומזג הכוחות ותועלתם יארך הספור אבל המתעוקק להם ימצא בספר החכמים:

לא

על פי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך
ונפשי ידעת מאד׃ לא נכחד עצמי
ממך אשר עשיתי בסתר רקמתי
בתחתיות ארץ׃ גלמי ראו עיניך
ועל ספרך כלם יכתבו ימים יצרו ולא
אחד בהם׃ ולי מה יקרו רעיך אל מה
עצמו ראשיהם׃ אספרם מחול
ירבון הקיצתי ועודי עמך׃ אם
תקטל אלוה רשע ואנשי דמים סורו
מני׃ אשר ימרוך למזמה נשוא לשוא
עריך׃ הלא משנאיך יהוה אשנא
ובתקוממיך אתקוטט׃ תכלית
שנאה שנאתים לאויבים היו לי׃
חקרני אל ודע לבבי בחנני ודע
שרעפי׃ וראה אם דרך עצב בי
ונחני בדרך עלם׃

לא נכחד עצמי׳ לא נכחד כענין לא נכחד מאדני עצמי
שע״ן נקרא נקיון מטף וים ומפרשים אותו כמו עצמי כפת׳
שע״ן שפירושו גופי אמר לא נכחד גופי ממך כאשר עשיתי
בס׳ור נכטן אמי וכאשר רקמתי בתחתיות ארץ והוא הרח׳
שהוא תקום שפל ואפל כמו תחתיו ג הארץ ופירוש עשיתי
מענין עשו דרי בתוליהן שהוא הכתישה והכפיפה ואמר
זה הלשון כענין היצירה כמו שדומה אותו למתיכת הכלב
והקפותיו כמו שמקפין ועושין אותה גידים כי הכפיפה
הראשונה כתכת ונגררת וא״כ תם ב קפואה כמו הגבינה
מן החלב ואמר כן רקמתי דימה מעשה היצירה בגידים
ועצמות ובבשר ועוד למעט׳ הרקימה שהוא על פנים רבים:
גלמי הוא הטיפה הקפואה קודם שיכרו איברים כך
כמו שנקרא העץ גולם בטרם שנעשה כלי ואמר ראו עיניך
שנתת בהם כח להתיצר בה האברי׳ ועל ספרך כולם יכתבו
פירוש לעתיד הם ידועים כמו הדבר שכתוב בספר ופירש
כולם כל האיברים הם טרם נוצרים ידועים לפניך כימים
רבים תחי׳ יצירת האיברים כי אינם נוצרים בפעם אחת
ולא אחד בהם הימים ש ונרו בהם לאל יתבר׳ הם אחד כי
כולם ידועים ברגע אחד והכתוב בלא אלף ופירושו ולא
אחד בהם שלא ידעו טרם היותו: ולי מה יקרו רעיך
ה׳׳ ופירוש יקרו שלא אוכל להשיגם כמו ודבר ה׳ היה יקר
בימים ההם ופירוש רעיך ומחשבותיך כלומר כוונותיך
ביצירה מה עצמו ראשיהם פירוש עצמו רבו כמספר כמו
שאחר אחר כן אספרם כי לשון עצם כמלא בענין המנין
ובענין הרבוי כמו עצמו לי אל מולתיו מחול ימים ופירוש
ראשיהם כלליהם כמו כי תשא את ראש בני ישראל
כלומר כללי כוונותיך ביצירתם הם רבים כל שכן הפרטים:
אספרם כשאבא לספר אותם לא אוכל כי מחול ירבון׳ הקצותי ועודי עמך׳ מרוב מחשבותי בהם אני חולם כמו
כשאישן וכשאקיץ אני מוצא עצמי שאני עמך כלומר במחשבות נפלאותיך: אם תקטול׳ דבק למה שאמר הקיצותי
ועודי עמך שאני מתעסק תמיד במחשבתי בנפלאותיך ובמעשיך אבל פעמים שמטריד אותי דבר הרשעים ואם תהרוג
אותם שמטרידים אותי והם הרשעים ואנשי דמים שאומר להם סורו מני ולא אוכל להם ואם תקטול אותם יהיו כל
מחשבותי וכל עסקי בך: אשר ימרוך׳ במסרון אלף פ״א שפועל וכן ולעשאי תאמרו ופירוש למזמה ולמחשבות
כלומר ידברו כך לפי מחשבותם שהיא רעה ופירוש למזמה כמו כי זמה עשו ענין תועבה: נשוא לשוא עריך אלה שהם
עריך ומשנאיך כשאון בפיהם לשוא ותלית נשוא כמו כמו ינשאו: ובתקוממיך׳ פירושו משנאיך כמו ומתקוממים
בימינך׳ אתקוטט׳ ענין קטטה כדברי רבותינו ז״ל: תכלית שנאה׳ גדולה שלא אוכל לשנאות׳ יותר וכפל הענין
לשיך: חקרני׳ לפי שוכר כי מחשבות הרשעים רעה באמונה האל יתבר׳ אמר חקרני האל יתבר׳ ודע לבי תראה כי
לבבי ישר באמונתך וכפל הענין לחוק׳ שרעפי ומחשבותי׳ כמו סעיפים שתי הלשונות בענין מחשבה כמו שהם כאילן
הסעיפים שענפיו כי המחשבות ללב כמו הענפים לאילן: דרך עוצב׳ דרך מרי כמו המה מרו ועצבו את רוח קדשו׳
נכאה: אם תראה בי שום דרך מרי העיתבי ע״ד והו דרך עולם כמו הנה אנכי הולך בדרך כל הארץ כי הולך האדם אל
בית עולמו:

למנצח מזמור לדוד׃ חלצני
יהוה מאדם רע מאיש
חמסים תנצרני׃ אשר חשבו רעות
בלב כל יום יגורו מלחמות׃ שננו
לשונם

למנצח זה המזמור חברו דוד על דואג ועל הזיפים
שהיו מלשינים אותו אל שאול: חלצני
ה׳ שלא יזיקו לי דבריהם הרעים והפסוק כפול בענין
במלות שונות: אשר חשבו מחשבות הרעות בלב ואומרים
אותם בפה והוא כל יום יגורו מלחמות יאספם כמו יגורהו
ברשעו: שננו כמו קן שנין שפירושו עקודד כן הם חדדו
לשונם

לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ חֲמַת עַכְשׁוּב תַּחַת
שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה: שָׁמְרֵנִי יְהוָה מִידֵי
רָשָׁע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ
לִדְחוֹת פְּעָמָי: טָמְנוּ־גֵאִים פַּח לִי
וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד־מַעְגָּל
מֹקְשִׁים שָׁתוּ־לִי סֶלָה: אָמַרְתִּי
לַיהוָה אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל
תַּחֲנוּנָי: יְהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי סַכּוֹתָה
לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק: אַל־תִּתֵּן יְהוָה
מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל־תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה:
רֹאשׁ מְסִבָּי עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסֵּמוֹ:
יִמּוֹטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם
בְּמַהֲמֹרוֹת בַּל־יָקוּמוּ: אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־
יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס רָע יְצוּדֶנּוּ
לְמַדְחֵפֹת: יָדַעְתִּי כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה
דִּין עָנִי מִשְׁפַּט אֶבְיֹנִים: אַךְ צַדִּיקִים
יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

לשונם לדבר רעות כמו הנחש שמחדד לשונו וכשבא לנשוך. עכשוב. חמת הוא הארס שמטיל הנחש ועכשוב הוא מין הנחש וכן אמר קפוד ורע שאול. תחת שפתימו. כי בהתחלף האדם ומדבר בקימה תנא לו שפיו ליפה תרכלו תחת שפתיו ודומה אותו לאדם שמטיל הנחש. ואחר שסיפר רעותיהם התפלל לאל יתברך שישמרהו מהם שחשבו לדחות פעמיו ביד שאול: (טמנו) שאמרו ולא הסגירו ביד המלך. ליד מעגל. למקום שהיה מעגלי ואשורי כמו שאמר וראו את מקומו אשר תהיה רגלו מי ראהו שם:
(אמרתי) כשהייתי שומע שהיו אורבים לי בכל המקומות אמרתי לה' אלי אתה סומכי ותומכי אין לי מי וקן להושיעני אם לא תעזרני אתה: (סכותה) לראשי ביום נשק. ביום שבאו עלי בכלי נשק ברומח ובחיצים חסד לראשי כלו' שהיית כובע ישועה לראשי סכות' ענין מקום עתיד וכמוהו רבים: (אל) תתן מאויי אשר אל תתן לו תאותו כי תאותו היא לאבדני. זממו אל תפק אל תוציא לאור מחשבתו. ירומו סלה. שאם תהיה מחשבותם ירומו ויתנשא ראשם הוא ונביריו שתפק תוציא כמו ויפק רצון מה':
(ראש) מסבי. לפי שזכר רשע יחיד והוא דואג כמו שפירשנו בתחלת המזמור אמר ראש מסבי זה הרשע שהוא ראש הסובבים לי עמל כלומר עמל שפתימו יכסמו פסק שמדבר עלי הוא ונביריו השקר ההוא יכסה אותם ויפיל: (ימוטו) ימוטו נחלים מן השמים עליהם כלומר אף ה' ונחלתו באש יפילם עמל שפתימו שוכר במהמורות בשוחות עמוקות יפיל' שלא יקומו משם: (איש) לשון. זה דואג שהוא בעל הלשון. בל יכון בארץ. כלומר לא יהיה נכון ויישב בארץ אלא יבא לידי שפלות. איש חמס רע יצודנו למדחפות. הרע שהוא עושה יצוד אותו עד שילכנו למדחפות שיהיה נדחף מרעה אל רעה: (ידעתי) קרי וכתיב ידעת. פירוש הכתוב כנגד האל אתה ידעת מחשבות הרשע עלי עשה לי דין ממנו. והקרי ידעתי פירושו אני ידעתי כי יעשה ה' דין עני ומשפט האביונים כן יעשה דיני ומשפטי וינקם לי מהרשע: (אך) צדיקים בעשותך משפט ברשעים הצדיקים יתנו שבח והודאה לשמך ואמר אך הם יודו לך ולא הרשעים. ישבו ישרים את פניך. ישבו תמיד את פניך לדרוש אותך ולדעת דרכך:

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה
לִּי הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ:
תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת
כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב: שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה
לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל שְׂפָתָי: אַל־תַּט
לִבִּי לְדָבָר רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת בְּרֶשַׁע
אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם
בְּמַנְעַמֵּיהֶם: יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק חֶסֶד

מזמור. גם זה המזמור חבר דוד על שאול. חושה לי. מהר לעזרני: (תכון) תפלתי קטורת. כקטורת. משאת כפי. ומה שאני נושא ונוטה כפי אליך תחשב כמנחת ערב. ואמר מנחת ערב ולא אמר מנחת הבקר ולפי' כי ערב היה בשעת זה המזמור ולפיכך אמר מנחת ערב. כי אם תהיה מנחת בוקר כהוגן היא מקבלת. ואם תהיה מנחת ערב שהוא אחרי שכייה ויתר היא מקובלת:
(שיתה) שמרה. שם בעקל שמירה עליה. ופי' שיתה ה' משמר לפי שלא אכשל בתפלתי אלא כמו שלבי נכון אליך כן תהיה תפלתי נכונה. כמו שכתוב לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון. וזה הפסוק כפול בענין במלות שונות. ופירוש דל שפתי כמו דלת. ונקראו השפתים דלת לפי שהם כפתחות וכסגרות. וראוי למי שהוא נכון לעשות

וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי כִּי־עוֹד
וּתְפִלָּתִי בְּרָעוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁמְטוּ
בִידֵי־סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי
נָעֵמוּ׃ כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ
עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃ כִּי אֵלֶיךָ יְהוִה
אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל־תְּעַר נַפְשִׁי׃
שָׁמְרֵנִי מִידֵי פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת
פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו רְשָׁעִים
יַחַד אָנֹכִי עַד־אֶעֱבוֹר׃

שפתיו כדלת שהוא נפתח ונסגר לצורך כן לא יפתחו שפתיו
אלא לצורך: (אל) תט׳ הנה התפלל על מוצא שפתיו
ועתה מתפלל על הלב כמו שהוא עתה נכון כן יהיה לעולם
ולא יוכלו פועלי און להטותו. ואמר אל תט כי אם לא
יעזרוהו להכין לבבו הריהו כאילו מטה לבו: להתעולל
עלילות ברשע. לעשות מחשבת רשע. ובל אלחם
במנעמיהם. ושלא אתאוה לאכול במטעמי מאכל כלומר שלא
ימשך לבי אל תאות העולם כמו שנמשך לבם: (יהלמני)
מנעמיהם לא יערבו אבל אם יהלמני צדיק ויוכיחני יערב לי
ואחשב לו לחסד ולשמן ראש. אל יניא ראשי. אותה המכ׳
אל ישבר ראשי אבל יהיה נחשב כמו שמן ראש. פירוש
שמן טוב שיושמין אותו המכ׳ ושמן ראש כמו בשמים ראש.
ותפלתי ברעותיהם׳ כי בעודנו תפלתי תהיה ברעות
הרשעים שיצילני האל ממעשיהם הרעים ואיך יערבו לי מנעמיהם:
(נשמטו) ישמטו בידי סלע. שיפלו אותם מן הסלע.
ואמר זאת הקללה על שופטיהם שהם המנהיגים אותם ולא ימנעום מהם הדרכים הרעים אבל יחזיקום בידם. ואז ישמעו
אמרי כי נעמו. אמרי ותוכחתי: (כמו) פולח ובוקע בארץ. ופלח ובקע: ענין אחד כפלות טובות. פלח כמו
ויפלח אל שיר הכזיר יפלח כליותי. ופירוש הפסוק כמו בוקע עצים שמתפזרים הבקעים הנה והנה כן נתפזרו עצמינו
לפי שאול. כלומר עד שהיו קרוב מן המות ופיזור העצמות על דרך המליצה מרוב הפחד יכוע וירעד הגוף עד שידמה
שהעצמות מתפרדים זה מזה וכן אמר ויתפרדו כל עצמותי. ואמר עצמינו הוא והאנשים אשר היו עמו. כי כבר נתבננו
כי זה המזמור חברו דוד בברחו מפני שאול: (אל) תער כמו ותער כדה. ענין שפיכה וריקות. וגלות הנפש מן
הגוף כאילו נשפכת ממנו על דרך ואשפוך את נפשי: (יקשו) לי. הפח ששמו לי למוקש. ומוקשות. ושמרני
גם כן מידי מוקשות פועלי און. אחרים שלהם בני עמי או ענין הפסוק כפול. יפלו במכמוריו. ברשתות שפירשו
לי כן יפלו הרשעים. יחד אנכי עד אעבור. פירושו כמו הפוך עד אעבור אנכי כלומר שאעבור ולא אלכד ברשתם
ואמר במכמוריו לשון יחיד על שאול. ואמר יפלו רשעים לשון רבים עליו ועל הנסמכים עמו לרדוף אחרי דוד:

מַשְׂכִּיל לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בַמְּעָרָה
תְפִלָּה׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה
אֶזְעָק קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶתְחַנָּן׃ אֶשְׁפֹּךְ
לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד׃
בְּהִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי
בְּאֹרַח־זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ הַבֵּט
יָמִין וּרְאֵה וְאֵין־לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס
מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי׃ זָעַקְתִּי
אֵלֶיךָ יְהוָה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי
בְּאֶרֶץ הַחַיִּים׃ הַקְשִׁיבָה אֶל־רִנָּתִי
כִּי

תפילה כשהלך שאול לבקשו על פני צור היעלים
ונחבא דוד במערה מפניו. כמו שכתוב
ודוד ואנשיו בירכתי המערה יושבים וגם במערה חבר
זאת התפלה. ואמר: אשפוך שיחי. תפלתי. צרתי
לפניו אגיד אף על פי שידועה לו אגידנה לפניו בתפלתי:
בהתעטף עלי רוחי. כמו נפשם בהם תתעטף.
וזה לרוב הצרה ידכא ישנם כאילו מתעטף קצתו בקצתו
והרוס כגוף. ואתה ידעת נתיבתי. כי איננו הולך
בדרך רע כמו שהם הולכים כי אני אין בי עון ולא חטאתי
להם והם רודפים אחרי. בארח זו אהלך. בארח דרך
שאלך הם מרגלים אחרי וטמנו לי פח בכל מקום שאלך:
הבט ימין וראה. שניהם מקור הבט וראה ואינם
צווי. רוצה לומר כשאבין ימין ושמאל אין מי שיכירני
ויחוס עלי ועל טלטולי. אבד מנוס ממני. כי כשאחשוב
בזה המקום אלך ושם לא ידעני שאול ולא ירדוף אחרי
אין לי מקום שאנוס שם כי בכל מקום שאלך מבקש
אותי. וזכר ימין ולא זכר שמאל דרך קצרה כמנהג
המקרא כי מהאחד יובן האחר. אין דורש לנפשי. מכל
גואלי וקרובי אין מי שידרוש לנפשי שמבקש שאול לקחתה
כי מיד ילך לא אמצא גואל אם אתה לא תגאלני לפיכך: ועקתי אליך ה׳ בארץ החיים. עוד תהיה חלקי בארץ
ישראל שלא כורש אותם. ופירוש חלקי כמו ה׳ מנת חלקי וכוסי. והפסוק בארצות החיים פירשנו הטעם לאה
נקראת ארץ ישראל ארץ החיים: הקשיבה אל רנתי. אל צעקתי. כמו ויעבור הרנה במחנה. כי אמנו

מאד

כִּי־דַלּוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי כִּי
אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר נַפְשִׁי
לְהוֹדוֹת אֶת־שְׁמֶךָ בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי
תִגְמֹל עָלָי׃

מִזְמוֹר לְדָוִד יְהֹוָה שְׁמַע תְּפִלָּתִי
הַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ
עֲנֵנִי בְּצִדְקָתֶךָ׃ וְאַל־תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת־
עַבְדֶּךָ כִּי לֹא־יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָל־חָי׃
כִּי רָדַף אוֹיֵב נַפְשִׁי דִּכָּא לָאָרֶץ חַיָּתִי
הוֹשִׁיבַנִי בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃
וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם
לִבִּי׃ זָכַרְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־
פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ אֲשׂוֹחֵחַ׃ פֵּרַשְׂתִּי
יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי כְּאֶרֶץ עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃
מַהֵר עֲנֵנִי יְהֹוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל
תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יֹרְדֵי
בוֹר׃ הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי
בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ זוּ אֵלֵךְ כִּי
אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי
יְהֹוָה אֵלֶיךָ כִסִּתִי׃ לַמְּדֵנִי לַעֲשׂוֹת
רְצוֹנֶךָ כִּי אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה תַּנְחֵנִי
בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ לְמַעַן שִׁמְךָ יְהֹוָה
תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃
וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל־
צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ׃

ממני ואיני יכול לנצח ולעמוד שרודפים אחרי : הוציאה ממסגר · לפי שהיה כסגור במערה · להודות את שמך · כי אתה לבדך הצלתני · בי יכתירו צדיקים · כי תגמול עלי ותצילני יתפארו בי הצדיקים ויעשוני כתר לראשם כי יאמרו הלא דוד לפי שבטח בא-ל יתברך לבדו הצילהו והוא יחיד · או במעט עם מקולך ועמו :

מזמור · גם זה המזמור מענין אשר לפניו · ואמר ה' שמע תפלתי באמונתך ענני בצדקתך · פי' באמונתך שהבטחתני · ודברך אמת · בצדקתך · כי אתה צדיק וישר תרצה כי עמי הצדק וגם אויבי העול : ואל תבוא · עתה שאני בצרה גדולה אל תבוא במשפט עמי אם חטאתי לך אל תעניש עתה · כי ידעת כי אני עבדך · כי לא יצדק לפניך כל חי אם תביט אל כל מעשיו · ואיך אצדק אני לפניך : דכא לארץ חייתי · כאילו היא לארץ כי קרובה היא למיתה · במחשכים · ירכתי המערה שהיה יושב שאין שם אורה והנה הוא כמת שהוא נמשך תחת הארץ · ואמר כמתי עולם · כלומר שמתו זה זמן רב אותם אדם מהם שהתקומה ומה אור יותר מאשר מתו מזמן קרוב אף על פי שאלה ואלה אין להם דרך תקומה מדרך הטבע · זכר הרחוקים יותר מדרך התקומה שכבר נשכחה צורת גופם: ותתעטף · פירשנוהו במזמור שלפני זה · בתוכי ישתומם לבי · כפל הענין במלות שונות : זכרתי כשאני בצרה וישתומם לבי בתוכי אני זוכר ימים מקדם שהושעת את אבותינו שהיו בצרה גדולה ואני מתנחם · הגיתי בכל פעלך · בפלאים ובנפלאות ובמעשה ידיך שעשית עמהם אהגה ואשיחה ואתנחם בהם · ואומר ללבי כי כן תעשה עמי: כארץ עייפה · כמו הארץ הצמאה שהיא מתאוה ומיחלת אל המטר כן נפשי צמאה ומיחלת לך : מהר · כי קרוב אני אל המות · לפיכך צריך שתמהר שתענני כי כלתה רוחי כמעט אמות · אל תסתר · שאם תסתר פניך מעט ממני ונמשלתי עם יורדי בור : השמיעני בבקר · עת הצרה היא נקראת ערב · ועת הישועה בקר · דרך זו אלך · אני אברח מפני הרודפים אחרי · נשאתי נפשי · כמו ואליו הוא נושא את נפשו · ענין התוחלת: הצילני · אליך כסיתי אם הצלתני יהיה ה' כי לא גליתי ריבי לבני אדם כי שוא תשועת אדם · אליך כסיתי · מהם · ואליך לבדך גליתי וזה טעם אליך כסיתי אליך נעתקתי בסתר ובמכסה בני אדם : למדני בקש על תשועת הגוף ובקש גם כן על תשועת הנפש ואמר שילמדהו ויעוררהו ללימוד החכמה כדי שידע מה הוא רצון הא-ל יתברך ויעשהו · כי אתה אלהי · אני מכיר כי לך לבדך הכח והיכולת ואתה שופט העולם ומנהיגו · רוחך טובה · כח רוח העליונים · תנחני · ותנהגני בארץ מישור כלומר בדרך ישר לא אכשל בו : למען שמך בעבור שיגדל שמך בפי האנשים כשתושיעם ותחייני מהצרה הגדולה · שאני בא קרוב למיתה : ובחסדך · כי אני עבדך ולא הם :

לְדָוִד בָּרוּךְ יְהֹוָה צוּרִי הַמְלַמֵּד

לדוד · זה המזמור חברו דוד אחרי מלכו בתחלה אחר שנכנס מלחמת פלשתים ובטל מלחמת ישראל

Digitized by Google

יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה: חַסְדִּי
וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי לִי מָגִנִּי וּבוֹ
חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי: יְהֹוָה מָה־
אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ:
אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר:
יְהֹוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים
וְיֶעֱשָׁנוּ: בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח
חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם: שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם
פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר:
אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר:
אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל
עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ: הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה
לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב
רָעָה: פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר
פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר:
אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם
בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל:
מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל־זַן צֹאונֵנוּ
מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ
מְסֻבָּלִים אֵין־פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה
בִּרְחֹבֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהֹוָה אֱלֹהָיו:

תהלה

ומלחמת פלשתים· ואמר ברוך ה' צורי פירושו חוזק כי
הוא הנותן לי כח ומלמד ידי לקרב ובכל הענין כמו' שונו:
(חסדי) אמר אלהי חסדי ואמר אלהי צורי· ואמר
צורי ואמר אלהי תהלתי· ואמר הוא תהלתי לפי שהשם
והתואר ישתוו בו יתברך· ומה שאמר לי אמר ינד הכינוי
הוא תוספת· הרודד עמי תחתי· הרודד פירושו כתרגומו
מתרגמינן וירקעו ורדידו· עמי כמו עמים ויתכן לפרשו
כמשמעו בלא חסרון מ"ם אלא שתהיה הי"וד לכינוי המדבר
והוא שאול והסומכי' אותו: (ה') מה אדם ותדעהו אמ'
זה כנגד שאול שהיה מלך ונפסקה מלכותו במעט זמן ופיר'
ותדעהו כמו ותחשבהו כי פיר' הידיעה במקום הזה
ובכי:לא כו ההכירה וההשגח' לטובה: (אדם) עם גדולת
אדם כחשבת הרי הוא כמו הבל והוא דבר שאינו מתקיים
כמו הבל הפה· כצל עובר· כמו הצל שעובר כמהרה
כהתפשט השמ' או פירושו כצל העוף העובר בעופפו: (ה')
הט שמיך וכן אמר ויט שמים וירד והכל דרך משל כאלו ירד
הוא יתברך לכלות הרשעים במהרה וזאת התפלה אמרה
על מלכי האומות המבקשים להלחם עמו· בהרים· הם
המלכים שהם חזקים כהרים על דרך משל ויעשנו כשתגע
אש אפך בהם עלה עשן מהם כמו שעול' עשן מהר הבלה
באש ורבים רואים עשן האש ואינם רואים האש כן כליון
הרשעים יהי' אלא יראה בכלותם ישמע וידע: (ברוק)
והברקים והחצים הם הגזירות היורדות מן השמים:
(ממים) רבים· הם האויבים החזקים ואמר כן
פירש מיד בני נכר כי מעתה שמלך אין לו אויבים אלא בני
נכר ופירוש פצני· כמו הצילני והוא קרוב לענין פציתי פי
שהוא ענין פתיחה כי המציל אדם מיד אדם הרי פותחו
מאסרו: (פיהם) מלכי נכר שהם מתנאי' עלי
בדבריהם ואומרים נעשה כן וכך שוא והבל דבריהם
אמר שתעזרני אתה וכן ימינם כלומר כחם וגבורתם כח
שקר והבל הוא: (אלהים) בכל עת שתעזרני כפלאותיך
עמי אזמר לך שיר בפה ובכלי: (הנותן) תשועה· אף
על פי שהם מלכים גדולים האל יתברך לתשועתם הוא הנגבי
פירשנו עליהם ביולת פלילי מחרב רעה מחרב שאול וקראה
חרב רעה שלא היה לו דרך להשמר ממנה לפי שהיה מלך
והיה מבני עמנו: (פצני) פירשנוהו כי הענין כפול
כמו שאמר· בנינו כי כל עבירים על הברכה ולכך שתגליני
מיד בני נכר כי בנינו שלמת ברכה כפרי בטנינו ובפרי אדמתינו ובפרי בהמתנו ושלשתם זכרם כמו שאמר כמו שנכרה בתור'
בברכות ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך ואמר אשר בנינו כנטעים כמו הנטיעים שהם מגודלים על מים רבים
ובמקום דשן ושמן כן בנינו מגודלי' בנעוריה' בדרך טובה ובאמונה ישרה ובמעשי' טובי' כן בנותינו הם מגודלו' בטוב' והם
יפות במראה' כאלו בקומתן כמו זוית ההיכל והם פינו' הארמון שהם מחוטבות אבני גזית נפסלות היטב במלאכה דקה עד
שידמו כל אבני הזוית מרוב חטיבתן ביושר כאלו הם כולן אבן אחת כן הבנו' יפות ונאו בצורתן כתבני' ההיכל: (מזוינו)
זויות הבית כלו' בכל פינות הבי' מן הבי' מין תבואה ומרוב תבואה מכל מין ומין הם מתערבי' זה עם זה ופירוש מפיקים מוציאים כמו
ויפק רצון מה' שפירושו ויוציא ואיפשר לפרש בני הבית מוציאים מין זה אל מין זה מרוב כל מין ומין לא יכילם הבית שיהיה
זה לבדו וזה לבדו זן פירושו מין מתרגמינן למינהו לזנוהי· מאליפות מרובבות· יולדות לאלפים ולרבבות עד שמלאי' מהם
חוצותינו (אלופינו) שורינו· וכן שגר אלפיך כמו אלוף· מסובלים· רוצה לומר שורינו חזקים ומלאים ויכולים לסבול
משא עבודתם בחרישה ובמשיכת העגלות או פירושו ויש מסובלים מלבשינו כבשר· אין פרץ ואין יוצאת· אין בהם אחת

יגאלות לשבי לא את נשינו ולא מבהמותינו · ואין צווחה · לא נשמעה צוחה ברחובות יען שיצאו ברחובותינו ויאמרו בנף ישראל במלחמה כי כל ימי מלוך דוד לא נגפו ישראל לפני אויביהם : (אשרי) העם שככה לו שזאת ההנהגה לו ומפני מה היתה לזה העם זאת ההנהגה לפי שה׳ אלהיו לפיכך אשריו שה׳ אלהיו :

תהלה לדוד ארוממך אלהי המלך
ואברכה שמך לעולם ועד :
בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם
ועד : גדול יהוה ומהלל מאד ולגדלתו
אין חקר : דור לדור ישבח מעשיך
וגבורותיך יגידו : הדר כבוד הודך
ודברי נפלאותיך אשיחה : ועזוז
נוראותיך יאמרו וגדולתך אספרנה :
זכר רב טובך יביעו וצדקתך ירננו :
חנון ורחום יהוה ארך אפים וגדל חסד :
טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו :
יודוך יהוה כל מעשיך וחסידיך
יברכוכה : כבוד מלכותך יאמרו
וגבורתך ידברו : להודיע לבני האדם
גבורותיו וכבוד הדר מלכותו :
מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך
בכל דור ודור : סומך יהוה לכל
הנופלים וזוקף לכל הכפופים : עיני כל
אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם
בעתו : פותח את ידך ומשביע לכל חי
רצון

תהלה אלה הששה מזמורים עד סוף הספר הם כולם תפילת האל יתברך ושבחו לפיכך הקל בהם תפילה ומתפיל בהם בתפילה לגודל התפילה וזה המזמור תפילת הפסוק הראשון תהילה ותפילת הפסוק האחרון תהילה והמשה הללויה בראש ובסוף והכל לגודל התהילה ומתי תפיס תהילת האל גדולה · בקבוץ גלות שיראו כל עמים הנפלאות שיעשה עם ישראל לפיכך הזכיר בהם קיבוץ גלות ובנין ירושלים · המזמור הזה כולו תהילה לאל יתברך לפיכך סידרו בא״לף בי״ת ולא סידר את הנו״ן ולא ידענו למה ודרשו רז״ל מפני שיש בה מפלתן של אויבי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל והמתבונן בזה המזמור יראה כי נפלאות הבורא ומשפטיו על בריאיו לפיכך אמרו רז״ל כל האומר תהילה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא לא אמרו האומרו בך אלא בפיו ובלבו ובלשונו : (ארוממך) כלפי ולשוני שאת׳ הוא המלך באמת וכל המלכי׳ והמכה׳ תחתיכם ועליוני׳ תחת ממשלתך ואתה רם עליהם והזכיר רוממותי יאמר אלהי האל הוא אלהי כל בשר ואלהי השמים · לעולם ועד שמך שהוא קיים לעולם ועד או פירושו אני אברכנו לעולם ועד הוא כל ימי חיי או פירושו ארוממך בזה העולם ואברכה שמך לעולם הבא שהוא עולם ועד ואמר תפילה ארוממך ואמר בך אמר שמך · להודיע כי הוא שמו ושמו הוא והוא השם הנכתב ולא נקרא כי האמרים הם שמות התואר וכפל הענין ואמר : (בכל) יום אברכך : בעולם הזה · ואהללה שמך לעולם ועד לעולם הבא : גדול ה׳ · ואם אומר אגדלנו ואהללנו הוא גדול ומהולל על כל תהילותיו עד כי לגדולתו אין חקר · ולא ישיגנה האדם ברוב החקירה כי אין לה חקר אלא שיהללנו האדם לפי שכלו : (דור) לדור · אפילו אם יהיו חיי בני אדם ארוכים לא יוכלו לספר בכל ימיהם כל שכן שהם קצרים אלא מה יש להם לעשות לפי קוצר ימיהם כי דור הולך ודור בא יספר זה הדור שהולך טרם לכת לדור אחר המעשים הנוראים שראו בימיה׳ והגבורות שראו בחייהם לפי שישבחוהו הדור הבא על מה שעבר שלא ראו אלא שהוגד להם על יד שראו בימיהם :

(הדר) כמו שאמר · שזה שאשים לבני העולם הדר כבוד הודך · פירושו יופי הכבוד שהוד כי בנוו ובנפלאותיו הוא בכבד כיוו שאמר ואכבדה בפרעה · ודברי נפלאותיך · שעשית עמי ושיעשו · הם גם כן בכל עת שיקבלו חסד האל יאמרו אותו וישפרוהו לרבים : (ועזוז) כמו שאמר גדולתך אספרנה כן יאמרו הם גם כן עזוז נוראותיך וכתוב גדולתך בי״ד הריבוי שהם רבות אלא המקבל וקרי גדולתך כי הכל הם אחד אלנו יתברך ואלה שמות הנזכרים בזה המזמור גדולה וגבורה ומעשה הוד כבוד ושות צדקה מלכות נפלאות נוראות הם י׳ לענין ידוע אבל איננו דוקא כל אחד במקומו הנזכר אלא כל אחד עניינו במקום שבירו גם כן אלא מפני שטבה להם מלקם בשמות שסוכים זה מזה : (זכר) רב טובך · רב הוא שם לא תואר כאילו אמר גודל טובך · יביעו יזכרו כמו תבעה שפתי · וצדקתך יהנו יאמרו אותם נקיל רם בפני בני אדם : (חנון) ורחום אלה המדות שהם טוב וצדקה ואתו יביעו וירננו כי הוא חנון שחונן הבריות ונותן להם נרכם ורחום שמרחם ומוחל עליהם ושומר אותם מן הנזקים ומפגעי העולם ארך אפים שמאריך אפו לרשעים ולא יענשם מיד · וגדול חסד · הד׳ לת בקמ״ץ טף אמר שהוא גדול חסד שמגדיל

רצון: צדיק יהוה בכל דרכיו וחסיד
בכל מעשיו: קרוב יהוה לכל קוראיו
לכל אשר יקראהו באמת: רצון יראיו
יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם:
שומר יהוה את כל אהביו ואת כל
הרשעים ישמיד: תהלת יהוה ידבר
פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם
ועד:

חסדו על בני אדם יותר ויותר ממה שהם ראוין לקבל: (טוב) ה' לכל. אפי' למיני החיות והבהמות והעופות הוא טוב ומרחם וכן ראוי לאדם ללכת בדרכיו אלה ואין לו להשחית החיים כי אם לצורך או להשמר מנזקיהם וכן מצאנו כי רבינו הקדוש הוכיח שפחתו שלא לאסוף החולדות הקטנות עם ריין הבית אלא תניחם להיות ודרש כעיקרי שבית אמר לה ורחמיו על כל מעשיו כתיב: (יודוך) אף מיני החיים שאין בהם דעת מתקון יצירתך בהן והכנת מזונותם יודוך האדם המבין בהם והרי הם כאילו יודוך וחסידך יברכוכה. וכתיבת הב"א הנכה אמר ומי הם המודים החסידים שהרי מתבוננים תמיד במעשיך והם יברכוך תמיד כי בכל עת נראותם החידושים המתחדשים תמיד בימים והתיקון אשר בהם ובגומם יברכוך וכן תיקנו רז"ל ברכה לכל דבר כפי ענינו כמו שאמרו הרואה כך וכך מברך כן ואמר וחסידיך כי כל לשון חסד הוא יתרון הדבר והמתבוננים תמיד ב׳ מעשה האל יתברך ויברכוהו תמיד בכל עת התבוננם הם החסידים: (כבוד) כאותם הברכות יזכרו כבוד מלכותך וגבורתך כי אתה מלך על כל ובורא הכל ובגבורתך וביכלתך הווית הימורים כולם: (להודיע) וכמו שהם מברכי׳ ומודים ביכם לכן עצמם כן צריכין להודיע לבני האדם גבורתך שלא ידעו ולא יכירו בגבורותיו ובכבוד מלכותו: (מלכותך) איננה מלכות בן אדם שיש לה הפסק או בחייו או במיתתו אבל מלכות האל יתברך אין לה הפסק כי מלכותו מלכות כל העולמים כל הזמנים וכפל הענין במלות שונות: (סומך) ה' לכל הנופלים והכפופים והם העניים המרודים ברחמיו עליהם סומך וזוקף אותם: (עיני) כל אליך ישברו וכן אמר כולם אליך ישברון כי כל נבראי מטה החיים בראת אותם ובראת מאכלם כי יש אוכל עשב ויש אוכל זרע ויש אוכל פי כיוצא יכולם עיניהם תלויות אליך ומקוים אליך ואתה נותן להם את אכלם והוא על ידי השתלשלות הסיבות. ואמר בעתו לשון יחיד כי כל מין ומין יש לו עת ידוע יזמן בו מאכלו ואמר אליך ישברו ואף על פי שאין בהם דעת הם ישברו לפי טבע את טוקס הכתון להם ולהבנו היודעים כי אליך הוא התקוה כי אתה הנותן והמכין: (פותח) שאתה נותן להם אכלם בהשפעה שישבעו רצון כל אחד לפי רצונו: (צדיק) כי בצדק וביושר נותן לכל אחד אוכל ואע"פ שהחי טורף את החי ואוכל כמו החתול לעכבר והאריה והדוב והנמר ושאר החיות האוכלות חיות אחרות וכן העופות הדורסים לעופות אחרים הכל בדין מאתו כי גם לחיות ולעופות הטורפי' נותן להם גם כן מאכלם בחייהם אלא שהגיע קצם למות גזר מקודם שתהיה מיתתם פעמים בהכיית בעלי חיים אחרים פעמים יגזור שימות מיתת עצמו. וחסיד בכל מעשיו. שמזמין להם מה שהוא צריכו מקויב לעת והם אינם ראוים לקבל אלא שחסדו גבר עליהם: (קרוב) לכל קוראיו אמר עם שיהיה ובלבד שיקראוהו באמת שפיו ולבו שוים: רצון כל יראיו. יקראוהו באמת ויעשה רצונם במה שיבקשו. ממנו וישמע שועתם ויושיעם מצרה שתבא בעולם או שתבא להם לכפרת עונותם: שומר ה' את כל אוהביו. טובים מיראיו כי אהבוהו ללא תקות טובה ולא מפחד עונ׳ אלא מאהבה וכם וישמרם שלא תבא עליהם צרה לעולם וכן ישה כל ישראל לעתיד לבא ואז ואת כל הרשעי׳ ישמיד שלא ישאר רשע לעולם כמו שאומר והיו כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא ונומר: תהלת ה' ידבר פי. ואז תהלת ה' ידבר פי כי אחיה עם המתים שיחיו ואז ויברך כל בשר שם קדשו רצוני לומר כל בני אדם לבדם ולא שאר בעלי חיים המתחתונים. וכן כי היה היתה אם כל חי. מדבר:

הללויה הללי נפשי את יהוה:
אהללה יהוה בחיי
אזמרה לאלהי בעודי: אל תבטחו
בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה:
תצא רוחו ישב לאדמתו ביום ההוא
אבדו עשתנתיו: אשרי שאל יעקב
בעזרו שברו על יהוה אלהיו: עשה
שמים

אהללה ה' בחיי. בראותו ברוח הקודש קיבוץ גליות אמר כנגד ישראל הללויה וכן את נפשי הללי את ה' עיניהם ובליתם: אהללה ה' עתה בעודני בחיים אהללנו ואזמרה לו ואודיענו ברבים ואמר להם אל תבטחו על דרך שאמר ירמיה ומה' יסור לבו אלא אם יבטח באדם ישים העיקר האל יתברך שיתן בלב האדם הנדיב לעזרו ובכפל הענין במלות שונות שאין לו תשועה שאם לא ברצון הא' אין ביד האד' להושיע חבירו מצרתו כי לה' לבדו התשוע' והוא ישוכבנה על יד בני אדם כמו שסיבב תשועת גלות בבל על ידי כורש וכן לעתיד יסבב גאולת ישראל על ידי מלכי גוים שיעיר את רוחם לגלתם כמו שכתוב והביאו את כל
אחיכם

שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה
מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים
יְהוָה מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְהוָה פֹּקֵחַ עִוְרִים
יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה אֹהֵב צַדִּיקִים׃
יְהוָה שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה
יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְהוָה
לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וזה יהיה לפי שבטחו ישראל בגלותם באל יתברך לבדו: תצא רוחו ואיך תהיה לאדם תשועה והנה אינו שליט ברוחו לכלות את רוחו כי תצא רוחו פתע וישוב לאדמתו ומה שיחשב לעשות לא יוכל כי כבר יצאה רוחו המעמידה אותו והנה ביום ההוא אבדו עשתונותיו ר"ל מחשבותיו: אשרי שאל יעקב בעזרו הזכיר יעקב אבינו כי היה בוטח באל כי אחיו היה מתנכל להמיתו וברח מפניו והוא בטח בלבו שיתן לו מדרכי מחיתו ואע"פ שהיה הולך לא' כי האל אמר לו ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וכן ישראל בכין שבטחו בו הוציאם מן הגלות וכפל ענין במלות שונות: עשה שמים · כי ראוי לבטוח כי הוא עושה הכל ובידו להרים ולהשפיל ולעשות בנבראיו כרצונו והארץ היא היבשה לפיכך זכר את הים · וטעם ואת כל אשר בם · לשלשה הנבראים בשמים המלאכים והיכלא הגדול ושבעת משרתים ובארץ חיה ועוף ואדם ובים תנינים הגדולים וכל נפש חיה הרומשת והוא יעשה בכולם חפצו והוא השומר אמת לעולם שמור הבטחתו לזמן רב כמו שעשה לישראל שהבטיחם להוציא מן הגלות ואחר שהיו שם זמן רב עד שנואשו כל הגוים מגאולתם הוציאם הנה תראה כי בו לבדו ראוי לבטוח: עשה משפט לעשוקים · בכל דור ודור עושה משפט בעבורם כעושקיהם וכן יעשה בעבור ישראל שהם עשוקים בגלל כמו שאמר עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדיו וכל שוביהם החזיקו מאנו שלחם · נותן לחם לרעבים בכל דור וכן עשה לישראל בגלות ובבואתם מן הגלות דרך מדברות אומר לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב · ה' מתיר אסורים · בכל דור ודור וכן עשה לישראל שהתירם ממאסר גלותם: יהוה פוקח עורים · שהם עורים מחולי העין הוא ירפאם ואמר זה הפועל כי זה העיור כמו האסור לא ימוש ממקומו או פירושו עורים מרוב צרה כי הצרה דומה לחשך והישועה לאור ובמקרא פסוקים רבים מעידים בזה וכן עשה לישראל שהיו עורים בגלות כמו שאמר נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים כנשף · ה' זוקף כפופים · הם העניים כמו שפירשנו · ה' אוהב צדיקים וכן אהב ישראל שהיו צדיקים בין האומות: יהוה שומר את גרים · הגר והיתום והאלמנה הם חלושים כי אין להם עוזר ושומר לפיכך הזהירה התורה בכמה מקומות עליהם וה' שומר אותם וכן שומר ישראל שהיו גרים בין האומות וחלושים כיתום ואלמנה יעודד פי' יגביה ודרך רשעים יעות · החלושים יגביה · והרשעים יעות דרכם ידחו ונפלו בה: ימלוך ומתי יהיה זה כשימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור כמו שאמר והיה ה' למלך על כל הארץ שכל העולם יכירו במלכותו וזכר ציון כי משם תצא הוראה ממנו לכל העולם ויאמרו כי הוא מלך על הכל אחר שיעשה משפט ברשעים בעמק יהושפט:

הַלְלוּיָהּ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־
נָעִים נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה
יְרוּשָׁלַיִם יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס׃
הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃
מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת
יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ
אֵין מִסְפָּר׃ מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל
רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיהוָה בְּתוֹדָה
זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם
בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ
הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי
עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת

הסוס

או כשימלוך יה הללו יה כל בני העולם שתכירו את מלכותו וזו יהיה זמר שלכם טוב ונעים ותהלתכם תהיה נאוה · הא"לף נחה ועניינו כמו נאוה · וזו יבנה ה' את ירושלים ויכנס נדחי ישראל אל אדמתם · לשבורי לב · כמו ישראל שהם שבורי לב ועצבים בגלות לעצבותם כדגוש הנד"י לתפארת הקריאה הנה הסכימו חכמי התכונה כולם כי מספר הכוכבים הם אלף ומ"ח אם כן מה הוא מונה מספר לכוכבים ואמר ישעיהו המוציא במספר צבאם ואמר האל יתברך לאברהם אבינו הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ואמר בלדד השוחי היש מספ' לגדודיו ופי' החכ' הגאון רבי אברה' בשם רבי יהו' כי הכוכבים הקטנים שאינם מאירים על הארץ רבים אין יכולים בני אדם לראותם כל שכן למנות ולא ידעו מספרם ולאותם שאינם מאירים על הארץ נבראו למשול על הארץ לא להאי' כמו שאו' ולמשול ביום ובליל' גם מהכוכבי' הנראי' יש כוכב שיראה שהוא אחד והם רבים ומהם נוכה הגדול והמרקק הגדול אשר בינינו ובינו ידמה שהו' אש אבל כל הכוכבי' הנברא' אין יכול' בחד' לדע' מספר' אבל הקב"ה היודע כל הנסתרות הוא יודע מספר' כי הוא בראם לכולם

שמות

הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה׃
רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים
לְחַסְדּוֹ׃ שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהוָה
הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ
בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם־גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם
חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃ הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ
אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן
שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ
קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד׃
יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם׃
מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו
לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־גּוֹי
וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּ־יָהּ׃

הללויה

שמות יקרא ובן אמר ישעיה לכולם בשם יקרא ופירושו כי האל יתברך ברא' כולם כמספר ידוע אצלו ולכל אחד מהם קרא שם הנאות לו לפי הדבר אשר בעבורו נברא לסיבת אותו הדבר או לסיבת פניו כי כל הכוכבים פי' יש להם כח ומשפט על יצורי מטה כל אחד על מין שנותן בו כח לעשות מלאכתו כמו שאחז"ל אין לך כל עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לו גדל: (גדול) אדונינו כי מלך בשר ודם שיש עליו להכבי' מדינות רבות ילאה להשגי' כולם כאחד הקרובות אליו והרחוקות ממנו ואם ישגיח הקרובות אליו על כדר הנכון לא עשה כן ברחוקות שילאה כמו כזה ואם ישגיח בו בכח לא תהיה בו התבונה אבל אדונינו הוא משגיח את כל העולם בהנהגה ישרה כי הכח והתבונה בו שהוא גדול ורב כח ונפי' לבתרים שיש לו תבונה בהם אין שספר אין בשות תבונה מספר כי תבא ממין האיכות והכמ' ממין הכמות לפיכך צריך לפרשנו בך כי בשות תבונה חקר וכן הוא אומר אין חקר לתבונתו: (מעודד) ואף על פי שהוא גדול ורב כח הוא משגיח על העניו' והשפלי' והמלוכי' ומגבה אותם ומשפיל הרשעים המתגאים עדי ארץ וכוזן הוא אבל עושה זה · כי פעמים יצליחו הרשעים אבל לעתיד ישפטם זה על דרך הסלמות · ענו אמר כנגד ישראל שירו לו בפה וזמרו לו בכלי' והשיר יהיה שיר תודה שתודו לאל יתברך על כל הטובה והגדולה שעשה עמכם בהוציאו אתכ' מן הגלות ברוב טובה וברוב כבוד ונכו גדולה גבורה אותו להוציא עם מעט מעמים רבים ובספור גבורותיו ספרו הגבורו' שעושה בעולם תמיד והוא המטר · וסיבת הגלות נתדמה למטר שאין מיחלים בעבורו אלא לאל יתברך · לפיכך אמר: המכסה שמים בעבים ומכינים ומוכירים · והכינות העבים כאמיר: השמים מכוסים מעין האדם · המצמיח הרים חציר · אפילו ההרים שהם יבשים וקשים כל שכן ארץ המישור · או זכר הרים לפי שאין דרך ותחבולה להשקותם מן הנהרות: נותן לבהמה לחמה · שאין לה תחבולה להכין מאכלה והוא ממציא להם חציר בהרים למאכלה · לבני עורב · לפי שהם לבנים בהולדם ואמותיהם מניחים אותם כי יחשבו שאינם בניהם ולא יביאו להם טרפם והם מונחים לו כאלו יקראו לאל בעד טרפם והקב"ה מזמין להם יתושים ואוכלים אותו והנה הוא עוזר החלשים שאין בהם יכולת משגיחם וכן עשה לישראל שהיו כטושי' בגלות מאין כח: לא פירושו שאינו חפץ באדם שבוטח בגבורת הסוס וכן מי שבוטח לברוח מן המלחמה: רוצה אלא מי הוא רוצה את יראיו שהם מיחלים לחסדו ואינם בוטחים בגבורת הסוס ולא בגבורת אדם: שבחי כיכן רוצה לעי שבטחת בו ומדבר כנגד השם דרך משל רבותי לומר יושבי ירושלים והפסוק כפול בענין במלות שונות: כי חזק שלא תפחדי לעולם מביא עליך אויב כי האל ישמרך כאלו בריחיה חזקים · ברך בניך בקרבך שיהיו ברוכים בפרי בטנם ובמעשה ידיהם בעיר ובשדה: השם גבולך שלום · וכן תהיו ברוכים בשובע בשלום ובפרי אדמתם · חלב חטים הטוב שבחטים והנבחר: השולח אמרתו ארץ · הוא המטר שבא באמרתו ובדברו מהרה כענין הרץ שמהר לעשות רצון אדוניו ודבורו הוא רצונו וזכר ענין המטר והשלג הכה לפי שהם סיבת ברכת פרי האדמה והשבע: הנותן שלג כצמר · השלג שהוא לבן כצמר הלבן ודימה אותו לצמר ואף על פי שהוא פחות ממנו בלובן מפני שלא יכול לדמותו בלובן אלא בדברים אשר בארץ · כפור הוא שיורד בשחר בימי הקור ודמה אותו לאפר שאינו לבן כמו השלג: כפתים הקרח כמו הכפור אלא שהוא חזק ממנו ומוליד קור רב לפיכך זכר עם הקורח קרתו · ופירוש כפתים כמו הדבר הנגנע לפתעים כי כן הוא יורד לפתעים ופתיכות אסופות מן הקרח · לפני קרתו · אמר קרחו וקרתו בכנוי ומיחסו אל האל יתברך כי הכל הוא דברו ומצותיו אין דבר במקרה וכמו שהמטר הוא מוריד בריתיו לצורך בריאותיו ופעמים לעונש העונות והוא מטר השוטף כן צורך השלג והכפור הוא צורך הזרעים והאילנות אבל בהיותו חזק הרבה והוא הקרח הוא לעונש שהוא ממית ומיבש הזרעים ופרחי האילנות וכן הברד ואף על פי שלא זכר · וצריך להוכיר בהודאת האל אלה הדברים שהם תמידים לבני העולם והם גבורות ונפלאות האל · לפיכך כשאמר ענו לה' · וזמרו לאלהינו · אמר שיזכרו בשיר ובזמר גבורותיו אלה התמידים ואמר מי יוכל לעמוד בפני קרח החזקה או פי' כי מפני הקרח בחכמי' בני אדם לצאת מבתיה' ולעשות מלאכתם: דברו קום השם או המטר שממסה את השלג הכפור והקרח · ואמר ישב רוחו יזלו מים · כי המים בנשיבת הרוח משלת ים · יבא המטר שימסה אלה או פי' ישב רוחו עליהם ויזלו מים כי עפור אותם הרוח ולא יהיו מאוספים כאחד ימסו ויבאו למים .

למים: (מגיד) ונספרם גבורת האל שספרו שנגלה אליכם בכבודו והגיד לכם דבריו וחוקיו ומשפטיו כי המעמד ההוא היה דבר גדול שלא היה כמוהו: לא עשה · כמו שכתוב השמע עם קול אלהים וגומר · ומשפטים בל ידעום · והמשפטים שנתן להם לא ידעום ואתם כמו שכתוב ומי גוי גדול אשר לו חוקים כו':

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת־יְהֹוָה מִן־הַשָּׁמַיִם
הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ
כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָיו׃ הַלְלוּהוּ
שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃
הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל
הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהֹוָה כִּי הוּא
צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חוֹק
נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־יְהֹוָה מִן־
הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד
שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃
הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃
הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃
מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־
שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת
זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהֹוָה
כִּי

הללויה זה המזמור זכר כל הנבראים · בעולם הגדול הקל ובעול' הקטן כלה ואמר בתחלה בכלל מן השמים כלומר כל הנכונים מן השמים ר"ל מיסוד השמש שהוא יסוד חמישי · ואמר אח"כ הללוהו במרומים · אתם שאתם במרומי' ובכלל בו צורות אמת שאינם גופות ולא כח בגופו' וענין הללו אינו מצוה אלא כאילו אומר להם נאה להלל: הללוהו הזכיר תחלה שני המאורות הגדולים ואח"כ הזכיר החמשה הככבים והם כוכבי אור המאירים על הארץ יותר מאשר הם בגלגל השמיני מפני שהם קרובים לארץ מהם: מלאכיו הם השכלים מניעי הגלגלים גם הם אינם גופות ולא כח בגופות · כל צבאיו הם הגופות הזכים והבהירים והם הגלגלים והכוכבים שהם בגלגל השמיני לפיכך אמר כל צבאיו לפי שהם צבא גדול ואמר בלשון רבים לפי שהם צורות חלוקים: שמי השמים · יש שאומר כי שמי השמים הם אשר מתחת השמים והוא כדור האש שהוא סמוך אל כדור הלבנה והשמים הוא האויר שנקרא שמים כמו על פני רקיע השמים ויהיה פירושו והמים אשר מעל השמים כדור הקרקוים קוראים שמו כדור הסנריר והוא בין כדור האש והאויר הקרוב לנו והוא מקום תכלית הנעת העבים ואין חכמי הפילוסופים מודים בזה כי אומרים אין בינינו ובין גלגל הלבנה אלא האויר והאש הטבעי אא"כ נאמר כי המים פירושו צורות המים והוא מקום תכלית הנעת העבי' באויר ובמקו' ההוא מן האויר ישובו העבים מים ויפלו לארץ כטבע' לא שיש שם גוף אחר אלא האויר אבל הוא חלוק באיכות ועל המקום ההוא כאמר והמים אשר מעל השמים: יהללו אמר כל אלה העליונים הנזכרים יהללו את שם ה' ויודו לו כי הוא אדון עליהם כי אע"פ שהם נשגבים הוא נשגב עליהם והוא צוה ונבראו והוא לבדו הקדמון והם המחודשים נבראים: (ויעמידם) לעד לעולם · כי אינם כמו הנבראים שאישיהם הם נפסדים והמין עומד אלא לעולם אישיהם עומדין כמו המין · והחוק שנתן להם בתחלת בריאתם לעולם לא ישתנה סדרם: הללו אחר כן אמר לברואי מטה שיהללו את ה' ואמר וכל תהומות על המים אשר מתחת לארץ ועל המים אשר מעל לארץ · וזכר המים קודם היבשה כמו שהיתה בבריאה וגם התנינים אשר בהם והם שאמ' עליהם הכתוב ויברא אלהים את התנינ' כי הם גדולים מחיות היבשה · ומה שאמר הללו את ה' והם אינם בני דיעה ר"ל שבני אדם יהללוהו מנפלאות האל שרואים בהם ומשכילים בהם: (אש) וברד · הזכיר הנהוים באויר שגם הם מן הארץ והם אש וברד שלג וקיטור כי בריאתם מן הארץ וחכמי התולדות ויקיימו בראיות גמורות · וגם בדברי רבותינו ז"ל מצאנו כן: אש הוא אש הברק ששורף הדבר שנפל בו · ברד ידוע והוא הפכי שהוא קר וכן שלג קר ותמורתו קיטור שהוא חם והוא האויר עולה מן הארץ דומה לעשן · רוח סערה עושה דברו · הוא האויר כשמתנועע וכשהו' מתנועע בחוזק מפיל הארזי' שבגבוהי' והבנייני' והאני' שבי' ואמר עושה דברו · להודיע כי הוא אינו במקרה אלא הוא מצוה אותו להתנועע ובדברו ובמצותו הוא מתנועע לענוש המקבלים: ההרים אחר אשר זכר את הדברים הנהוים באויר · זכרם בסוף למים לפי שבם בהם יעלו האדים באויר שמהם המטר והשלג והברק אח"כ זכר היבשה ואת אשר בה ואמר ההרים וכל גבעות כי הם הדברים העומדים והקיימים מנבראי הארץ ואחר שהזכיר הדומם כולו · כי בכלל ההרים המתכות · וכיון שהזכיר הדומם הזכיר אח"כ הצומח ואמר עץ פרי וכל ארזים והם כלל לעצים שאינם עושים פרי והזכיר ארזים · כי הם הגדולים שבעצים: (החיה) ואחר הצומח הזכיר החי שאינו מדבר · והחיה היא המדברית · וכל בהמה היא אשר בישוב · והרמש קטני החיות · והצפור הוא עליון ממין החי שאינו מדבר: מלכי ארץ · ואחר שהזכיר החי שאינו מדבר הזכיר החי שהוא מדבר שהוא תכלית העול' השפל וכן בבריאה הזכירו באחרונה כיון שנברא באחרונה לומר שהוא מושל על כולם והוא העוף כל האפרון לפי הטבע. והזכיר בבני אדם מעלת הכבוד ומעלת השנים ואמר כי כולם יהללו את ה' הנכבד כנקלה כקטן כגדול אנשים ונשים ואמר וכל לאומים · כי כן יודו את יי' בגלל

המגדל לישראל: בחורים אמר גם לפי שאין דרך הבתולות
להתעסק אלא בקשוט גופן אמר גם הם יתנו הלל לה׳ ·
זקנים עם נערים · שהזקנים ילמדום שיאמרו יהללו׳ והנו
שאמר עם · כי אין הנערים לבד׳ דעת להלל לפיכך אמר
שהזקנים יהיו עם הנערים וילמדום: יהללו אמר כל אלה
הנבראים שהם בעולם השפל יהללו את שם ה׳ כלומר אותם שהם בני דיעה יהללו עליהם ועל שאר הנבראים · ואמר כי
נשגב שמו לבדו ולא אמר כן בעליונים לפי שהעליונים נשגבים אע״פ כן אמר שיודו לו כי הוא נשגב עליהם כי הוא בראם ·
אבל התחתונים אין בהם נשגב כי אין בגדולתם עמידה וקיום לפיכך לא יתגאו מלכי ארץ שרים ושופטי ארץ בגדולתם כי
מיעוט וזמן תשוב ותכלה גדולתם ויודו כי הנשגב לה׳ לבדו · הודו על ארץ ושמים · כי כל הנבראים עליונים ותחתונים
כולם עומדים בכחו: וירם והראיה זה לכל העולם כי הכל בכחו כשהרים קרן לעמו שיוציאם מן הגלות ויקבצם מעמים
וירם קרנם על כל העמים והנה תהלה לכל חסידיו הם בני ישראל שהוא עם קרובו וכולם יהללו יה:

כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים: וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה:

הללויה אמר כנגד ישראל שירו לה׳ שיר חדש כלומר לא יהיה להם די בשירים האלה הכתובים אלא
הם יחדשו לו שיר: תהלתו · תהיה נאמרת בקהל חסידים
והם ישראל: ישמח בעושיו · בלשון תפארת · וכן איה אלוה
עושי · יהללו שמו · בפה ובכלי שיר יהללו שמו: (כי) להם
נאוה להלל · יותר מכל עם בישועה שהושיעם כי בהם הגם
מכל עם מפני שהם ענוים מכל עם: (יעלזו) ישראל שהם
חסידים לא על כבודם ונקמות שיעידו לעולם ימשכבות׳ ·
מנוחתם: רוממות אל · כשיצאו למלחמה עם גוג ומגוג
כך ירוממו הא שהוציאם מן הגלות · והתפלה תהיה בפיהם
וחרב בידם ופיהם פיפיות חרב בעלת שתי פיות שמורות
משני צדדים ואמר בגרונם לפי שיצעקו בתפיל׳ · תוכחות:
שיתוכחו עם מלכיהם ליום בא עליהם: (לאסור) ויתפשו
מלכיהם ונכבדיהם שיוסו ויאסרום בזיקים ובכבלי ברזל:
(הדר) הוא המשפט הכתוב עליהם או הכתוב בתורה
ובנבואות הדר הוא אותו היום יהיה הדר לכל ישראל ועליו
הללויה:

הללויה שירו ליהוה שיר חדש תהלתו בקהל חסידים: ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגילו במלכם: יהללו שמו במחול בתף וכנור יזמרו לו: כי רוצה יהוה בעמו יפאר ענוים בישועה: יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם: לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים: לאסר מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל: לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו הללויה:

הללויה זה המזמור יש בו שלשה עשר הלולים רמז
לשלש עשרה מדות · בקדשו הוא עולם
המלאכים · ברקיע עוזו הוא הגלגל העליון המקיף הכל לפיכך
אמר עוזו שבו בראה עוז האל יתברך: (הללוהו) אמר כן
לישראל · הללוהו כרוב גדלו · שהתגדל והתקדש בעמים
על נפלאותם: (הללוהו) בתקע שופר ובכלי המנגנות ·
בקולים ונגינות · כלי הכינון לא נודע אלינו · צלצלי ·
המשמיעים קול גדול וכן אמר בדברי הימים במצלתים
להשמיע · בצלצלי תרועה · המשמיעים קול תרועה: (כל)
ועל כל ההלולים סוף יהלל הנשמה ובזה יתבונן במעשה
האל יתברך וידיעה · כפי כח הנשמה בעולם בגוף ואמר
כנגד הנשמות הללויה:

הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עזו: הללוהו בגבורתיו הללוהו כרב גדלו: הללוהו בתקע שופר הללוהו בנבל וכנור: הללוהו בתף ומחול הללוהו במנים ועוגב: הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי תרועה: כל הנשמה תהלל יה הללויה:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

אשרי האיש	א	אשרי משכיל אל דל	מא	הרנינו לאלהים עוזנו	פא
למה רגשו	ב	כאיל תערוג על אפיקי	מב	אלהים נצב בעדת אל	פב
בברחו מפני אבשלום	ג	שפטני אלהים	מג	אלהים אל דמי לך	פג
בקראי ענני יהוה	ד	אלהים באזנינו שמענו	מד	מה ידידות משכנותיך	פד
אמרי האזינה יהוה	ה	רחש לבי דבר טוב	מה	רצית יי ארצך שבת	פה
יהוה אל באפך	ו	אלהים לנו מחסה	מו	הטה יי אזנך ענני	פו
שגיון לדוד	ז	כל העמים תקעו כף	מז	יסודתו בהררי קדש	פז
יהוה אדנינו מה אדיר	ח	גדול יי ומהלל מאד	מח	על מחלת לענות	פח
אודה יי בכל לבי	ט	שמעו זאת כל העמים	מט	חסדי יי לעולם אשירה	פט
למה יי תעמוד ברחוק	י	אל אלהים יי דבר	נ	תפלה למשה איש	צ
ביי חסיתי איך תאמרו	יא	בבוא אליו נתן הנביא	נא	יושב בסתר עליון	צא
הושיעה יי כי גמר חסיד	יב	בבוא דואג האדומי	נב	טוב להודות ליי	צב
עד אנה יי תשכחני	יג	אמר נבל בלבו אין	נג	יי מלך גאות לבש לבש	צג
אמר נבל בלבו אין	יד	בבוא הזיפים ויאמרו	נד	אל נקמות יי אל נקמות	צד
יי מי יגור באהלך	טו	האזינה אלהים תפלתי	נה	לכו נרננה ליי נריעה	צה
מכתם לדוד שמרני	טז	על יונת אלם רחוקים	נו	שירו ליי שיר חדש	צו
תפלה לדוד שמעה יי	יז	בברחו מפני שאול	נז	יי מלך תגל הארץ	צז
לעבד יי לדוד	יח	האמנם אלם צדק	נח	כי נפלאות עשה	צח
השמים מספרים	יט	בשלוח שאול וישמרו	נט	יי מלך ירגזו עמים	צט
יענך יי ביום צרה	כ	בהצותו את ארם נהרים	ס	הריעו ליי כל הארץ	ק
יי בעזך ישמח מלך	כא	שמעה אלהים רנתי	סא	חסד ומשפט אשירה	קא
על אילת השחר	כב	אך אל אלהים דומיה	סב	תפלה לעני כי יעטוף	קב
יי רועי לא אחסר	כג	אלהים אלי אתה	סג	ברכי נפשי את יי	קג
ליי הארץ ומלואה	כד	שמע אלהים קולי	סד	יי אלהי גדלת מאד	קד
לדוד אליך יי נפשי	כה	לך דומיה תהלה	סה	הודו ליי קראו בשמו	קה
לדוד שפטני יי כי	כו	הריעו לאלהים כל	סו	מי ימלל גבורות יי	קו
יי אורי וישעי	כז	אלהים יחננו ויברכנו	סז	יאמרו גאולי יי אשר	קז
אליך יי אקרא צורי אל	כח	יקום אלהים יפוצו אויביו	סח	נכון לבי אלהים אשירה	קח
הבו ליי בני אלים	כט	הושיענו אלהים כי באו	סט	אלהי תהלתי אל תחרש	קט
ארוממך יי כי דליתני	ל	אלהים להצילני יי	ע	נאם יי לאדני שב	קי
בך יי חסיתי אל אבושה	לא	בצדקתך תצילני ותפלטני	עא	אודה יי בכל לבב	קיא
לדוד משכיל אשרי נשוי	לב	לשלמה אלהים משפטיך	עב	אשרי האיש ירא את יי	קיב
רננו צדיקים ביי	לג	אך טוב לישראל אלהים	עג	הללו עבדי יי	קיג
לדוד בשנותו את טעמו	לד	למה אלהים זנחת	עד	בצאת ישראל ממצרים	קיד
לדוד ריבה יי את יריבי	לה	הודינו לך אלהים	עה	לא לנו יי לא לנו	קטו
נאם פשע לרשע	לו	נודע ביהודה אלהים	עו	אהבתי כי ישמע יי	קטז
לדוד אל תתחר במרעים	לז	קולי אל אלהים ואצעקה	עז	הללו את יי כל גוים	קיז
אל בקצפך תוכיחני	לח	האזינה עמי תורתי	עח	יאמר נא ישראל	קיח
אמרתי אשמרה דרכי	לט	אלהים באו גוים בנחלתך	עט	אשרי תמימי דרך	קיט
קוה קויתי יי	מ	רועה ישראל האזינה	פ	אל יי בצרתה לי קראתי	קכ

מפתחות של תהילים

אשא עיני אל ההרים	קכא	יי לא גבה לבי ולא	קלא	יי קראתיך חושה לי	קמא
שמחתי באומרים לי	קכב	זכור יי לדוד את כל	קלב	בהיותו במערה תפלה	קמב
אליך נשאתי את עיני	קכג	הנה מה טוב ומה נעים	קלג	יי שמע תפלתי	קמג
לולי יי שהיה לנו	קכד	הנה ברכו את יי כל	קלד	לדוד ברוך יי צורי	קמד
הבוטחים ביי בהר ציון	קכה	הללו את שם יי הללו	קלה	תהלה לדוד ארוממך	קמה
בשוב יי את שיבת ציון	קכו	הודו ליי כי טוב	קלו	הללי נפשי את יי	קמו
אם יי לא יבנה בית	קכז	על נהרות בבל	קלז	כי טוב זמרה אלהינו	קמז
אשרי כל ירא יי	קכח	אודך בכל לבי נגד	קלח	הללויה את יי מן השמים	קמח
רבת צררוני מנעורי	קכט	יי חקרתני ותדע	קלט	שירו ליי שיר חדש	קמט
ממעמקים קראתיך יי	קל	חלצני יי מאדם רע	קמ	הללו אל בקדשו	קנ

תחנה זו חדשה מקרוב באה מארץ הקודש מעיר הקדושה ירושלים תובב"א

סגולה גדולה לאומרה אחר כל ספר מחמשה ספרי תהילים

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו בזכות ספר פלוני שבתהילים
שקראנו לפניך שהוא כנגד ספר פלוני בזכות — ביום ב' נגד בראשית
מזמוריו ובזכות פסוקיו ובזכות תיבותיו ובזכות — ביום ג' נגד שמות
שמותיו הקדושים והטהורים היוצאים ממנו שתכפר — ביום ד' נגד ויקרא
לנו על כל חטאתינו ותסלח לנו על כל עונותינו — ביום ה' נגד במדבר
ותמחל לנו על כל פשעינו שחטאנו ושעוינו — ביום ז' נגד הדברים
ושפשענו לפניך ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך — ולא ביום א' ולא ביום ז'
והדריכנו לעבודתך ותפתח לבנו בתלמוד תורתך
ותשלח רפואה שלימה לחולי עמך ולחולה פלוני ותקרא לשבוים דרור
ולאסורים פקח קוח ולכל הולכי דרכים ושברי ימים ונהרות מעמך ישראל
תצילם מכל צער ונזק ותגיעם למחוז חפצם לחיים ולשלום ותפקוד לכל חשוכי
בנים בזרע של קיימא לעבודתך וליראתך ועוברות של עמך בית ישראל תציל
שלא יפילו ולדותיהן והיושבים על המשבר ברחמיך הרבים תצילם ואל המניקות
תשפיע שלא יחסר חלב מדדיהן ואל תמשל אסכרה ושדין ורוחין ולילין וכל
נגעים ומרעין בישין לכל ילדי עמך בית ישראל ותגדלם לתורתך ותצילם מעין
הרע מדבר וממגפה ומשטן ומיצר הרע ותבטל מעלינו ומעל כל עמך בית
ישראל בכל מקום שהם בכל גזירות קשות ורעות ותטה לב המלכות עלינו לטובה
ותגזור עלינו גזירות טובות ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו והכן
פרנסתינו

פרנסתינו מידך הרוחה והמלאה ולא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא
לעם אחר ותן לכל איש ואיש די פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסורו ותמהר
ותחיש לגאלנו ותבנה בית קדשינו ותפארתנו · ובזכות שלשה עשר מדותיך
הכתובים בתורתך כמו שנאמר יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד
ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה · שאינן חוזרות ריקם
מלפניך · עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו
למען שמך:

צדוק הדין

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא:
הצור תמים בכל פועל מי יאמר לו מה תפעל השליט במטה ובמעל·
ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: הצור תמים בכל מעשה · מי יאמר לו מה
תעשה · האומר והעושה · חסד חנם לנו תעשה ובזכות הנעקד כשה · הקשיבה
ועשה: צדיק בכל דרכיו הצור תמים · ארך אפים ומלא רחמים · חמול
נא וחוס נא על אבות ובנים · כי לך אדון הסליחות והרחמים: צדיק אתה
יי להמית ולהחיות · אשר בידך פקדון כל רוחות · חלילה לך זכרוננו למחות·
ויהיו נא עיניך ברחמים עלינו פקוחות · כי לך אדון הרחמים והסליחות:
אדם אם בן שנה יהיה · או אלף שנים יחיה · מה יתרון לו כלא היה יהיה ברוך
דיין האמת ממית ומחיה: ברוך הוא כי אמת דינו · ומשוטט הכל בעינו·
ומשלם לאדם חשבונו ודינו · והכל לשמו הודיה יתנו: ידענו יי כי צדק
משפטך · תצדק בדברך ותזכה בשפטך · אין להרהר אחר מדת שפטך·
צדיק אתה יי וישר משפטיך: דיין אמת · שופט צדק ואמת · ברוך דיין
האמת · שכל משפטיו צדק ואמת: נפש כל חי בידך · צדק מלאה ימינך
וידך · רחם על פליטת צאן ידיך · ותאמר למלאך הרף ידיך: גדל העצה
ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו
וכפרי מעלליו · להגיד כי ישר יי צורי ולא עולתה בו: יי נתן ויי לקח יהי
שם יי מבורך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא
יעיר כל חמתו:

יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא
מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלים ולשכלל
היכליה

הֵיכָלֵיהּ בְּגַוֵּהּ וּלְמֶעֱקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא וּלְאַתָבָא פּוּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וִיקָרֵיהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: יתברך יהא שלמא וכו׳

אונ׳ מאן רייסט אויז גראז פון דער ערד אונ׳ זאגט דאש:

וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: ויש אומרים זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:

אונ׳ דער נאך וועשט דיא הענד אונ׳ זאגט דאש:

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה יְיָ אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ כִּי יְיָ דִּבֵּר:

אונ׳ דער נאך זעצן זיך דרייא מאל נידר אונ׳ זאגן צו איטליכס מאל יושב בסתר עליון:

הטבת חלום

חֶלְמָא טָבָא חֲזָאִי: ז״פ: טָבָא הוּא וְטָבָא לֶהֱוֵי רַחֲמָנָא לְשַׁוְיֵהּ לְטָב: שֶׁבַע זִמְנִין לִגְזְרוּ עֲלֵיהּ מִן שְׁמַיָּא דִּי לֶהֱוֵי טָבָא וְיֶהֱוֵי טָבָא:

הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחוּרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו: וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי יְיָ אִם יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי עִם אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִד וְעִמְּךָ בֶן יִשַׁי שָׁלוֹם: שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ

וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃

סימן טוב מזל טוב לכל ישראל אמן׃

דאש זאגט מאן ווען דיא כהנים צו דוכן גיין׃ אויף וישמרך׳ ויחנך׳ שלום׃

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי שֶׁלָּךְ וַחֲלוֹמוֹתַי שֶׁלָּךְ חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא׃ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יי אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁיִּהְיוּ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לְעַצְמִי בֵּין שֶׁחָלְמוּ לִי חֲבֵרַי בֵּין שֶׁחָלַמְתִּי אֲנִי לַאֲחֵרִים אִם טוֹבִים הֵם חַזְּקֵם וְאַמְּצֵם וְיִתְקַיְּמוּ בִי וּבָהֶם כַּחֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק וְאִם צְרִיכִים רְפוּאָה רַפְּאֵם כְּחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מֵחָלְיוֹ וּכְמִרְיָם הַנְּבִיאָה מִצָּרַעְתָּהּ וּכְנַעֲמָן מִצָּרַעְתּוֹ וּכְמֵי מָרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ וּכְמֵי יְרִיחוֹ עַל יְדֵי אֱלִישָׁע וּכְשֵׁם שֶׁהָפַכְתָּ אֶת קִלְלַת בִּלְעָם הָרָשָׁע מִקְּלָלָה לִבְרָכָה כֵּן תַּהֲפוֹךְ כָּל חֲלוֹמוֹתַי עָלַי וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה וְתִשְׁמְרֵנִי וּתְחָנֵּנִי וְתַחַיֵּנִי׃ אָמֵן׃

סדר ברכת כהנים

דאש זאגט מאן אויף איקליכש ווארט ווען דיא כהנים צו דוכן גיין׃

יְבָרֶכְךָ	יְבָרֶכְךָ יי מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
יי	יי אֲדוֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל הָאָרֶץ׃
וְיִשְׁמְרֶךָ	שָׁמְרֵנִי אֵל כִּי חָסִיתִי בָךְ׃ 　 רבונו של עולם
יָאֵר	אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃
יי	יי יי אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת׃
פָּנָיו	פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃
אֵלֶיךָ	אֵלֶיךָ יי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃
וִיחֻנֶּךָּ	הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יי אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ 　 רבונו של עולם
יִשָּׂא	יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יי וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם׃
יי	יי חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הֱיֵה זְרֹעָם לַבְּקָרִים אַף יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה׃
פָּנָיו	יי אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃
אֵלֶיךָ	אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃

סדר ברכת כהנים

וְיָשֵׂם וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם :

לְךָ לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ :

שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו : רבונו של עולם

אַדִּיר בַּמָּרוֹם שׁוֹכֵן בִּגְבוּרָה אַתָּה שָׁלוֹם וְשִׁמְךָ שָׁלוֹם יְהִי רָצוֹן שֶׁתָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל חַיִּים וּבְרָכָה לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם :

ברכת לבנה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם חוֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת תַּפְקִידָם שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם פּוֹעֵל אֱמֶת וּפְעֻלָּתוֹ אֱמֶת וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם עַל שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַדֵּשׁ חֳדָשִׁים : בָּרוּךְ יוֹצְרֵךְ ׳ בָּרוּךְ עוֹשֵׂךְ ׳ בָּרוּךְ קוֹנֵךְ ׳ בָּרוּךְ בּוֹרְאֵךְ ׳ ורוקד ג׳ פעמים ואומר כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי רוֹקֵד לְנֶגְדֵּךְ וְאֵינִי יָכוֹל לִיגַּע בָּךְ כָּךְ לֹא יוּכְלוּ כָּל אוֹיְבַי לִיגַּע בִּי לְרָעָה :

ואומר ג׳ פעמים תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן׳ כאבן ידמו זרועך ופחד בגדול אימתה עליהם תפול׳ שלום עליכם שלום :

אשר במאמרו ברא שחקים וכו׳ עש״ה דכתיב בדבר ה׳ שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם שחקים שמים נ״ל שהמאורו׳ נתנו ברקיע השמים והוא בא לקדש הלבנ׳ לכך מתחיל אשר במאמרו ברא שחקים וכו׳: חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקיד׳ רוצה לומר שהקב״ה קבע לחמה וללבנה זמן הליכת׳ תקופתיהם שלא ישנו את מלות׳ ששים ושמחים וכו׳ כדכתיב ישיש כגבור לרוץ אורח וגו׳: פועל אמת ופעולתו אמת כתבו התוספו׳ בפרק אין בודקין ח״ל אית דגרסי פועל אמת ואהק״בה קאי שבאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי וללבנה אמר שתחדש עכ״ל וכן פירוש הרא״ש ז״ל פועל אמת הקב״ה שפעולתו אמת שבדין מיעט הלבנה וי״ג פועלי אמת ופעולתם אמת וחוזר על צבא השמים שפעולתם אמת ואין משנין סדרם עכ״ל והרב רבי יונה כתב בס״פ תפלת השחר יש לגרוס פועל אמת שפעולתו אמת וקאי על הבורא יתברך שהוא אמת וגם הפעולה עצמה היא אמת שהיא קיימת כענין שנאמר ויעמידם לעד לעולם שאם היה חוזר לבראיו מספיק היה שיאמר פועלי אמת ולמה היה צריך לו׳ עוד שהפעולה שהם פועלי׳ שהיא אמת עכ״ל׳ וללבנה אמר וכו׳ ר״ל ללבנה אמ׳ הקדוש ברוך הוא שתתחדש בכל חדש׳ עטרת תפארת היא לעמוסי בטן וכו׳ ר״ל סימן הוא לישראל שנקראים עמוסי בטן כדכתיב העמוסים מני בטן שאף הם סמוכים ללבנה עתידים להתחדש בגלותם כמותה ולפאר ליוצרם: ברוך יוצרך ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך כוס הסדר יש לאומרו כי הוא ס״ת יעקב והוא רמז לו וק״ל ולכך אומרים ג״כ דוד מלך ישראל חי וקיים שאנו מתפללים שיתגדל מלכו׳ בית דוד בגאולת משיח כי בודאי מלכות בית דוד חי וקיים כי מלכות בית דוד נמשל ללבנה כמו שהלבנה עולה עד ט״ו ימים בחדש ומט״ו ואילך פוחתת והולכת ואח״כ חוזרת ועולה כן הוא מלכות בית דוד היה עולה ט״ו דורות ואח״כ היתה פוחתת ולע״ל בימי המשיח יהיה ג״כ חוזר ועולה ואף שהיתה בשפלות׳ אפ״ה בימי המשיח יתגדל מלכותו כמו הלבנה אף שבסוף החדש היא בשפלות׳ אפ״ה חוזרת ומתגדלת בתחלת החודש ולכן מתפללין שהוא״ל שנמשל ללבנה שיתגדל גם כן מלכותו כמו הלבנה שבתחדשה עתה ויען וביען שקבלי׳ פני׳ מקבלים עלינו להתפלל ולומר אחד לחברו שלום עליכם שלום כלו׳ שיתבטל מקבלי׳ פני׳ וי״מ אחרי שקלל ואמר תפול עליהם אימתה וכו׳ ראוי לומר לחברו לא עליך כי אם שלום עליכם :

סדר
המעמדות

מסודרות לכל ימי השבוע:

ואמרו חז"ל האומרים בכל יום מובטח שהוא לו
שהוא בן העה"ב:

ואלה מוסף על הראשוני' יתר שאת תיקון כמה
טעיות אשר יפלו בנוסחאות הדפוס מאז ויתר עז
בביאור מלות ורות וכל הדבר הקשה גם מתועליתי'
כל התפלות הנמצאי' בספר שערי ציון מידי יום
ביומו כל אחד יבוא על מקומו בשלום:

נדפס באמשטרדאם
על ידי הבחור דוד בן לא"א כהר"ר
אורי ווייבש הלוי שליט"א ס"ט
שנת אמת לפ"ק:

בבית ובמצות הגביר
כהר"ר ווייבש בלא"א
הה"ר אהרן הלוי ז"צל:

הקדמה

בסעיפים בחזיונות לילה הקיצתני ותתפעם רוחי ותדד שנתי מעיני בראותי נוסחת המעמדות משובשת בתכיר יתיר וחליף ושבשתא כיון דעל על׳ לא זו אף זו אין איש שם על לב להבין ולהשכיל דברים כהוייתן אלא כהני פוזאי דמקרמין פומייהו לאודנייהו ועליהם וכיוצא בהם מתלו מתלייא רטין מגושא ולא ידע מה רטין׳ וכיון דרש דש׳ לכן נכספה וגם כלתה נפשי לעשות לה׳ משום אל תשכן באהלך עולה׳ ולהרים מכשול ומוקש מעם ה׳ לשים מחשך לפניהם לאור׳ (דאגרא דשמעתתא סברא)׳ אחזתי ביד ימיני קסת הסופר ואתקן בחסורי מחסרה והיכי קתני כיד ה׳ הטובה עלי כאשר עין בעין יראו ושבשתא ממילא נפקא׳ זאת ועוד יצאתי ללקוט אחרי הקוצרים ולרעות בגנים בפירושי אשלי רברבי היושבים ראשונה בקושט דבריאמת׳ והיושר יתיב בתווגי דלבייהו מגלים עמוקות איש איש על רגלו ועל מקומו לקוטי בתר לקוטי קבה׳ טחינה טחיניה לקחתי אותם והיו לי לעינים למען לא אכשל בדבר הלכ׳ ולא לכבוד עצמי ח״ו יצאתי במחיצתי במצות הזאת רחם ליה לזרעא דאבא׳ אלא לשם אלהי ישראל ולכבוד ולתפארת תורתו הקדושה ולזכות את הרבים וערבה לה׳ מנחת ונרבת לבי והמכשלה הזאת לא תהא תחת ידי כאשר עיניכם תחזנה׳ ואגב חרא תרתי פירשתי ג״ב מלות זרו׳ יושבות על חומה אנך ע״פ המורים רש״י ור״דק ז״ל ומלאכת ה׳ זו לא יחסר כל בה כשחר נכון מוצאו׳ ונפש יודעת מאד כי זו מלאכה היא ואינה חכמה ולא יצאתי להשכיל בינה ח״ו לאנשים חכמים ונבונים תופשי התורה בעלי תריסין מגיחי קרבא בהוויות דאביי ורבא אשר קטנם עבה כי אם לכל בעל חבית מתהלך בתומו צדיק שוקד על דלתותי המעמדות יום יום ופונה לא אל עסקיו׳ אליו פי קראתי׳ ועתה עם ה׳ אלה זרע קדש ברוכי ה׳ משבו וקחו לכם קטרת סמים דקה מן הדקה ממולח טהור׳ ואני בעניי אל אלהים אשים דברתי יאיר עינינו בתורתו וישים לבנו לאהבתו ונזכה לראות בבנין אריאל ובא לציון גואל אכ״ר:

במהדורא בתרא דעבדית יה דלא סוס מקדמת דנא באופן שנדפסו ככר ועתה אספית מיא אספית קיים כאשר יראה עיניקוראי:

מתאבק ומתדבק בעפר רגלי תלמידי חכמים ובן רבים אברהם בן לא״א הגאון כמוה״רר יהודה דמתקרי ליסרוואל זצ״קל׳ הרי אני כפרת משכבו:

תורה

בְּרֵאשִׁית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃

בראשית כתב רבינו יעקב בעל הטורים איתא במדרש שלכך פתח התורה בבית ולא באלף לפי שבית לשון ברכה ואלף לשון ארירה אמר הקב"ה אפתח בלשון ברכה ולואי שיוכל להתקיים · ד"א על שם שני עולמות שברא עה"ז ועה"ב · ד"א על שם שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה ללמדך שבזכות התורה ולומדיה נברא העולם: **(הארץ)** ילקוט משלי סימן תתקמ"ב א"ר אלכסנדרי מהו בתבל ארצו מכאן שעשרה שמות יש לארץ ארץ שבני אדם רצים בה וכו' · כתב המכלל יופי ארץ היא יותר כולל מתבל כי תבל כולל כל ארצות הישוב וארץ כולל המדבר והישוב · וי"א כי שרשו רץ והאלף נוספת לפי שהגלגל רץ עליה וסובב אותה תמיד נקראת כן · וכתב רד"ק ז"ל בתילים סימן נ' כשנזכר ארץ עם תבל היא שאינה מיושבת: **(תהו)** ענין שממון: **(ובהו)** ענין רקות ואמרו חכמי המחקר כי תהו הוא הדבר שאין לו דמות וצורה הוא מוכן ומעותד לקבל כל צורה ודמות וקורין לו בלשון יון היולי · ובהו הוא הצורה והדבר שיש לו כח ונבורה להלביש ההיולי דמות ותמונה ובהתחברם ברצון האל היתה בריאת העולם כ"כ בעל השרשים ז"ל: **(מרחפת)** כדנוד ותנועה:

נביאים בישעיה מ"ב כֹּה־אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃

ונוטיהם שנטה אותם כאהל על הארץ: **(רקע)** הריקוע הוא הפריסה והרידוד כמו וירקעו את פחי הזהב מרד"ק ז"ל: **(וצאצאיה)** היוצאים ממנה ויוכתן תרגם וירדקא · **מבית כלא** מבית הסהר ענין עצירה כמו כלוא ולא אנא:

אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃ אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃

תהלים כ"ד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי־הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר־יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃ נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה

לדוד מזמור · במדרש תילים כשהיה מבקש דהשרה שתשרה עליו שכינה היה תובעה מזמור לדוד וכשהיתה באה מעצמה לדוד מזמור · ד"א כל מקום שנאמר מזמור לדוד היה מנגן ואחר כך היתה שורה שכינה עליו · לדוד מזמור שורה עליו רוח הקדש ואחר כך היה מנגן: **(על ימים ועל נהרות)** סמוך לימים ונהרות כמו ועליו מטה מנשה מרד"ק ז"ל וכתב עוד ואמרו כי אין ישוב בעולם רחוק מן הים י"ם ימים וזה לתועלת הלחות לברואין וכן הנהרות לתועלת הברואים עכ"ל · נהרות המכלל יופי פי' ע"פ ונהרו אליו כל הגוים וזה נקרא מרוצת המים הרבים נהר:

וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהֹוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

תורה **הַאֲזִינוּ** הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃ יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב׃ כִּי שֵׁם יְהֹוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃ הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃ שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל׃ הַלַיהֹוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃

האזינו לא כשא לשון כפשי כת׳ רד״ק ז״ל בשמואל ב׳ סימן ט״ו וסימן כ״א ובמלכים א׳ י״ו והמלו׳ דכתיב ולא קרין או דקרין ולא כתבין וכן נקרי וכת״ נראה כי בגלות ראשונה אבדו הספרים ונטלטלו · וחכמים יודעי המקרא מתו ואנשי כנסת הגדולה שהחזירו התורה ליושנה מצאו מחלוקת בספרים הנמצאים והלכו בהם אחר הרוב לפי דעתם ובמקום שלא השיגה דעתם על הברור כתבו הא׳ ולא נקדו או כתבו מבחוץ ולא כתבו מבפנים או כתבו הא׳ מבחוץ וא׳ מבפנים ע״כ· ואחרי ראי׳ דברי רד״ק ז״ל מצאתי בנדרים פ״ד אמר רבי יצחק מקרא סופרים ועטור סופרים וקריין ולא כתיבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני וסי׳ ה״רן ז״ל כן קבל משה מסיני ומסר לישראל ופליאה ממני שר״דק ז״ל לא הביא לשון הגמרא ואפשר כי קבלה היתה בידו מה שכתוב כעבין זה אף כאן כתיב כפשו אקרי כפשי · כתב בטור א״ח בהלכות ר״ה סימן תכח ז״ל · האזינו מחלקין פרשיותיו כדרך שהיו מחלקין אותם במקדש שהיו קורים השירה פעם א׳ לששה ימי השבוע וכת׳ רב פלטי גאון סימן הז״יו לך שהוא האזינו · זכור ימות · ירכבהו · וירא ה׳ ויכאן · לא שכמו · כי אשא · ובבית הכנסת קורא השביעי עד סוף הסדר ופירש הר״י קארו ז״ל״הה שבבית המקדש לא היו קורין אלא השירה לבד והיו מחלקין אותה לששה חלקים כנגד ימי השבוע וכו׳ וזה הסדר הביא ני׳ בה״רב אלפסי ז״ל ומצאתי שכתב הרב אבודרהם ז״ל והטעם שנתנו חכמים סימן להפסקות פרשה זו יותר משאר פרשיות בתורה כדי שלא יתקוטטו עם ש״צ העולים לקרות בעבורם מפני שהם הפסקות רעות והרמב״ם ז״ל כתב בהלכות תפלה פרק י״ב ולמה פוסקים בעניינות אלו מפני שהם תוכחה כדי שיחזרו העם בתשובה · אית׳ בר״ה פ״ד במוספי שבתא מה הוו אומרים א״ר ענן בר רבא אמר רב הזיו לך ושירה ולא היו אומרים אותם במוסף שבת על הקרבן פרק בכל שבת נמרה השירה בששה שבתות חוזרין לראש פעם אחרת וכן כתב הרמב״ם ז״ל בהלכות תמידין ומוספין פרק ו׳ עיין שם ותרא׳ גם כן מה היו אומרים במנחה בשבת ובמוסף ר״ה: (יערף) יטיף לשון כשיפ׳ וכן יערפו טל: (כשעירים) לשון רוח סערה כתרגומו כרוחי מטרא מרש״י ז״ל ורד״ק ז״ל פי׳ יקרא כן הגשם הדק: (דשא) בתחילת צאתו נקרא דשא וכשיגדל נקרא עשב: (וכרביבים) טיפי מטר וכ״ל עשב שיורד כשן וכת רא רביב כד״א רובה קשת מרש״י ז״ל ורד״ק פי׳ הוא המטר החזק: (עקש ופתלתול) עקום ומעוקל כפתיל הזה שגודלין אותו ומקיפין אותו סביבות הגדיל מרש״י ז״ל

תמיד פרק א׳ **בִּשְׁלֹשָׁה** מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ· בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצוֹץ וּבֵית הַמּוֹקֵד־בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת׃ והרובים

שומרים בבית המקדש מפני הכבוד · וגדולה הוא לבית שלא יהא בלא שומרים ושלשה מקומות ילפינן מדכתיב והחונים לפני המשכן קדמ׳ וגו׳ שומרי משמרת למשמרת רמז לג׳ משמרות בג׳ מקומות: (בית אבטינס) שם בכני משפחה והם היו האומנים שמפטמין הקטרת ה״ינו בותשין ומערבין סממניה: (בית הניצוץ) כתבו המפרשים שלא שמעו בו טעם למה נקרא כן: (בית המוקד) שפי מקומות היו שנקראו בית המוקד

Digitized by Google

וְהָרוֹבִים שׁוֹמְרִים שָׁם· בֵּית הַמּוֹקֵד כִּפָּה
וּבַיִת גָּדוֹל הָיָה מוּקָף רוֹבְדִין שֶׁל אֶבֶן
וְזִקְנֵי בֵית אָב יְשֵׁנִים שָׁם וּמַפְתְּחוֹת
הָעֲזָרָה בְּיָדָם וּפִרְחֵי כְהוּנָּה אִישׁ כִּסְתוֹ
בָאָרֶץ לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ אֶלָּא
הָיוּ פוֹשְׁטִים וּמְקַפְּלִים וּמַנִּיחִים אוֹתָם
תַּחַת רָאשֵׁיהֶם וּמִתְכַּסִּים בִּכְסוּת
עַצְמָן· אֵירַע קֶרִי לְאֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא
וְהוֹלֵךְ לוֹ בִּמְסִבָּה הַהוֹלֶכֶת תַּחַת
הַבִּירָה וְנֵרוֹת דּוֹלְקוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן עַד
שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה· וּמְדוּרָה
הָיְתָה שָׁם וּבֵית הַכִּסֵּא שֶׁל כָּבוֹד וְזֶה
הָיָה כְּבוֹדוֹ מְצָאוֹ נָעוּל בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם
אָדָם· פָּתוּחַ בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם אָדָם·
יָרַד וְטָבַל עָלָה וְנִסְתַּפֵּג וְנִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד
הַמְּדוּרָה· וּבָא וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל אֶחָיו
הַכֹּהֲנִים עַד שֶׁהָיוּ שְׁעָרִים נִפְתָּחִים יוֹצֵא
וְהוֹלֵךְ לוֹ: מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לִתְרוֹם
אֶת הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא
יבא

א' גדול וא' קטן וזה הנו' כאן הוא הגדול וכתב הכ"מ
בהלכות תמידין סימן קנ"א וז"ל לשונו במסכת שבת פירש
רש"י ע"ל שבבית המוקד גדול היה שם אש לחמם רגלי הכהני'
מפני שהיו הולכים יחפים על גבי הרצפה ובלשכת בית
המוקד קטן יש לפרש שהיה שם אש להביא ממנו אש למערכ'
כשהיתה כבויה על ידי גשמים או ע"י דבר אחר עכ"ל וי"מ
דגם מבית המוקד הגדול היו משתמשים להביא אש למערכ'
שהיתה כבויה כדזכר ולשכת בית המוקד קטן היתה משמשת
לכהן היורד לבית הטבילה דמיד כשעולה היה מתחמם
באותה הלשכה ומסתפג : (עליות) נקראו עליות שהיו
במקום גבוה שהכהנים שומרים שם כדרך שומרי העיר ולא
מפחד אלא דרך גדולה וכבוד ויקר לבית המקדש :
(הרובים) תרגומו של ילד רביא היינו פחותים מי"ג שנה
שלא הגיעו לכלל עבודה : (כפה) וולטו בלעו' · רובדין
אצטבאו' של אבני גזית שהיו בולטות מן הכותל שמן הרובדין
הן עולים ע"ג מטותיהן שהיו בתוך כיפת הגומה דבמקום
חול היו ישנים ולא במקום קדש ובעין מטות ולא היו ישנים
על מטה דלאו אורח ארעא להביא מטה לבית המקדש וכ"כ
התוספות רפ"ד דברכות : (רובד) הוא כעין שורה בולט'
דרובד היינו שורה כדתנן בתמיד בית גדול מוקף רובדין :
(וזקני בית אב) כתב הרב ברטינורא ז"ל הכ"ד משמרות
כל משמר היה מתחלק לששה בתי אבות כנגד ימות
השבוע כל אחד עובד יומו וזקני בית אב של אותו יום היו
ישנים שם : (ומפתחות העזרה) בידם שם היו מונחות
כל מפתחות העזרה ובמסכת מדות פ"א תנן מקום היה
בלשכת בית המוקד אמה על אמה וטבלא של שיש באותו
מקום וטבעת היתה קבועה בה ושלשלת שהמפתחות היו
תלויות בה הגיע זמן נעילת שערים הגביה את הטבלא
בטבעת ונטל המפתחות מן השלשלת · ונעל הכהן מבפנים
ובן לוי ישן לו מבחוץ גמר מלנעול החזיר המפתחות לשלשל'
ואת הטבלא למקומה נתן כסתו עליה ישן לו וכתב הרמב"ם
ז"ל בהלכות כלי המקדש פ"ד ושמנים אמרכלין אין פחות
משבעה (לשבעה שערי העזרה כדאיתא בתוספתא דשקלים) ומפתחות העזרה בידם רצה אחד לפתוח אינו יכול עד
שיתכנסו כל האמרכלין ויפתחו עכ"ל · כתבו פסקי התוספות דמסכת תמיד אמרכלין אלא מפתחות העזרה בידם ואני
הכותב ראיתי שכתבו הרמב"ם והברטינור' בפ"ד דשקלים שבעה אמרכלין ז' מפתחות העזר' בידם רצה א' לפתוח וכו' :
(העזרה) כתב בעל הפרשי' בערך עזר עזרה הוא החצר שנאספים בו ישראל בבית המקדש להתפלל שם והקב"ה שומע'
ועוזרם לפיכך נקראת עזרה כי כל הבא להתפלל שם בלב שלם נעזר מה' אלהיו עד כאן לשונו · והערוך בערך עזרה
כתב יש מפרשים שנקראת עזרה מן עזרה בצרות ששם מתפללים לאל ושומעם ועוזרם : (פרחי כהונה) בחורים שהתחיל
שער זקנם לפרוח שהגיעו לכלל עבודה · ובפסקי תוספות דמסכת תמיד פחות מבן עשרים אין כשר לעבודה : (כסתו
בארץ) כסתו גרסינן ולא כסותו כמו שכתב הרב בעל באר שבע ז"ל בספרו ובמוקן עמו בלא ולמד וכן כתב הרב ברטינור'
ז"ל והערוך בערך כסת כתב עגולה וקטנה שעושין השרים לשים תחת מראשותיהם ובערך כר כתב כסת הוא קטן
שמשימין תחת מראשותיו כר הוא ששוכב עליו לשון כרים וכסתות שלא היו יכולי' לשכב שמה ע"ג מטו' אלא בארץ כדרך
שומרי מגדלות המלכים · וה"רר אליה מדקדק בספר תשבי פי' כר קוסין כסת קפי"נאל : (תחת ראשיהם) אינו תחת
ראשיהם ממש אלא כנגד ראשיהם לפי שבגדי כהונה היה בהם שעטנז ולא הותרו ליהנות מהם אלא בשעת עבודה בלבד :
(בכסות עצמן) היינו בבגדי חול כמ"ש למעלה שהיו פושטין בגדי קדש : (במסיבה) בדרך שתחת קרקע העזרה
שבעל קרי לא היה יכול לילך דרך העזרה ויש אומרים שמסיבה הוא עמוד של בנין שעולים ויורדים בו על ידי גלגל תחת
הבירה · וכתב רש"י ז"ל בתהלים א' פ"ס ובמלכים יעלו תרגם יונתן מסיבתא והוא בנין עמוד אבנים עשוי מעלות
מעלות

יָבֹא הַמְּמוּנֶּה: וְכִי בְאֵיזוֹ שָׁעָה הַמְּמוּנֶּה בָּא לֹא כָּל הָעִתִּים שָׁוֹות פְּעָמִים שֶׁהוּא בָּא מִקְּרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ מִלְּפָנָיו אוֹ מֵאַחֲרָיו· הַמְּמוּנֶּה בָּא וְדוֹפֵק עֲלֵיהֶם וְהֵם פּוֹתְחִים לוֹ־אָמַר לָהֶם מִי שֶׁטָּבַל יָבֹא וְיָפִיס הֵפִּיסוּ מִי שֶׁזָּכָה זָכָה

בו

עגלות והולך בהם דומה כמקיף סביבות עמוד ועולין בו כמה וכמה אמות גבוה ואין צריך לפשט כאשר כולם כי הקיפו הוא שיפועו עכ״ל נראה שמשינה זו הנזכר׳ כאן במשנ׳ היא כאמור אם ירא׳ בעיני הקורא: (הבירה) בית המקדש קרוי ביר׳ כמו שאמר בדברי הימים אל הבירה אשר הכינותי וי״א מקום היה בהר הבי׳ ובירה שמו · איתא׳ בירושלמי דפסחי׳ פ״ז אתרי מגדל הי׳ עומד בהר הבי׳ והיה קרוי ביר׳ ר״ש בן לקיש אמר כל הר הבית קרוי בירה: (ומדורה היתה שם) שהכהן המתחמ׳ בהם לא׳ שטבל ורש״י ז״ל בברכות פ״ט פי׳ ז״ל מדורה היתה שם בעזרה שייכו הסק גדול של אור להתחמם שם הכהנים המשיכים רגליהם בבית הכסא שצריכים טבילה כדתנן ביומא פ׳ ג׳ כל המסך רגליו טעון טבילה פי׳ יציאת הגדולים וכל המטיל מים טעון קדוש ידים ורגלים מן הכיור עכ״ל: (ובית הכסא של כבוד) כתב הרב בעל באר שבע בספרו בפ׳ וה״ל שמפני כך היה שם ב״ה של כבוד כדי שיטיל מים קודם טבילה דתנן בפ״ח דמקואות ומייתי בפ״ק דחולין בעל קרי שטבל ולא הטיל מים כשיטיל את המים טמא (טמא כבתייר קרי באמה ויצא עם השתן) רבי יוסי אומר בחולה ובזקן טמא בילד ובבריא טהור עכ״ל ואיתא נ״כ בפסקי תוספות ממסכת תמיד בעל קרי יטיל מים קודם טבילה: (כשתפג) לשון ספוג קינח המים מעל בשרו: (יוצא והולך) לו מין לעזרה לפי שטבול יום הוא ואינו מות׳ לבוא עד הערב: (לתרום) להסיר את הדשן מעל המזבח ונקרא דשן המזבח כמו לדשנו כך כתב הרמ״בם ז״ל ביומא פ״א עוד כתב הרב בתמיד פ״ב כי זה המזבח הוא מזבח החיצון והוא לוקח מן הדשן במחתה בין רב בין מעט וכתב הס״מג בהלכות תמידין סימן קנ״א ז״ל בפ״ב דיומא תניא נאמר כאן והרים ונאמר להלן והרים מה להלן בקומצו אף כאן בקומצו ופירש רש״י ז״ל כלו׳ לא יפחות מאומד מלא הקומץ ואם רצה להוסיף יוסיף אבל אין לומר כמשמעו שיקמוץ דמן גחלים רותחין בידו עכ״ל והערוך בערך רם כתב תרומ׳ הדשן מדשן אפר המערכה וקומץ ממנה בקמצו וקריאת תרומת הדשן בשם שנאמר במנחה והרים ממנו בקמצו והוא היתה תחילת עבודת שחרית בהשכמה כנראה סוף פרק א׳ דיומא בכל יום תורמין המזבח בקריאת הגבר וביום הכפורים מחצות הלילה וברגלים מאשמורת הראשונה שהוא תחילת שלש אשמורי הלילה וגם מפרש טעמא: (את המזבח) תנחומא פרשת נומבו מזבח מ׳ מחילה שמוחל על עונותיהם ז׳ זכות שמזכה אותם לעה״ב ב׳ ברכה שמביא להם הקב״ה ברכה במעשה ידיהם ח׳ חיים שהם זוכים לחיי עה״ב · והילקוט בחבקוק גרסינן ו׳ שהוא ודרון טוב לישראל איתא בכתובות פ״א א״ר אלעזר מזבח מזיח ומזין ומחבב את ישראל ופירש רש״י ז״ל מזיח עונות מזין בזכות הקרבנות שעולם בזון שהקרבנות באים מן השמן ונורמין לו ברכה ומחבב את ישראל לאביהם שבשמים: (מטבים וטובל) לפי שטום אדם היה נכנס לעזרה לעבוד עבודה אפילו טהור עד שיטבול: (הממונה) הוא הסגן שממונה לעבוד תחת כ״ג ואין הפרש בין ממונה לסגן והערוך פירש תרגום כהני המשנה דיאתיהו הוא סגן הכהנייא וזה הממונה הנזכר כאן פי׳ ה״ר שמעיה ז״ל הוא הממונה על הפייסות ומפרש ביומא מה שמו עכ״ל וכן כתב הרמ״בם ז״ל בהלכות תמידין ומוספין פ״ו: (מקריאת הגבר) י״מ קריאת התרנגול וי״מ כהן שהיה רגיל לקרות בכל יום סמוך לעלות השחר מהברטינורא ז״ל: (ודופק) לשון דופק מורה על המקיש בפתח בנחת כמו קול דודי דופק מהרמ״בם ז״ל: (מי שטבל) כל אותם שהיו כותבים לבם לתרום היו טובלים קודם שיבא הממונה: (הפיס) תרגומו של גורלך תפיל בתוכנו פייסך ארמה כדתנן מפעריך ז״ל וכ״כ התורגמן ובספרי כתרגום משלי שלפנינו ראיתי שתרגם גורלך תפיל ונו׳ כיסך ולא פייסך ואפשר שהיה לפניהם ז״ל הנוסחא שכתבנו וי״א שהגורל נקרא בשם פיים מפני שמפיים ומשקיט קטטת וריבן למנות וכיצד היו עושים כל הכהני בתי אבות של יום נכנסים ללשכת הגזית אחר שיעלה עמוד השחר וכתב הר״ע מברטינורא ז״ל ביומא פ״ב הממונה על הפייס׳ אומר לכולם הצביעו כלומר הוציאו אצבעותיכם כל אחד ירא׳ אצבעו מפני שאסור למנות אנשים מישראל לפיכך הוצרכו למנו׳ האצבעות כדי שימנו האצבעות ולא האנשים וכיצד עושים מקיפים ועומדים בעגולה והממונה בא ונוטל המצנפת מראשו של אחד מהם ומזה הפייס מתחיל כדאמרי׳ בירושלמי דיומא פ״ב אין אומרים מי מתחיל אלא הממונה שהיה נוטל מצנפתו של אחד מהם וגם לומר שמא לאוהבו או לקרובו · ומוציא כל אחד אצבעו והממונה מוציא מפיו סך ומבין אחד או שנים הרבה מנין ממה שהיו שם הכהנים ואומר כל זמן שיכלה חשבון זה אלו זוכה ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפ׳ וסובב והולך ומונה האצבעות ופוגר שכלה עד סוף המנין ומי שהמנין כלה בו הוא זוכה וכל כל הפייסו׳ שבמקדש והכבוד משנה בהלכו׳ תמידין ומוספין פ״ד כתב הר״י שבא בשם התוספות שזה שנוטל המצנפת לא היה יודע סך המנין והאומר המנין לא היה יודע ממי נטל המצנפת עכ״ל · ואין מוציאין אגודל במקדש מפני הרמאין פ״י רש״י ז״ל לפי שאדם יכול להרחיק הגודל מהאצבע הרבה ונראין באצבעות שני בני אדם ואין מונין לו כלל אלא מוציאין אותו מפניהם · איתא בירושלמי דיומא פ״ב ואם הוציא ב׳ אין מונין לו את היתרה הוציא ארבעה שממונה מכה אותו בפקיע ובעל הפיים ובתוספ׳

דסוכה

בו נטל את המפתח ופתח הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו הכהנים אחריו ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות אלו מהלכין באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרה דרך המערב היו בודקין והולכין עד שהם מגיעים למקום עושה חביתין הגיעו אלו ואלו (נ"א אלו באלו) אמרו שלום הכל שלום העמידו את עושה חביתים לעשות חביתים מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום והם אומרים לו הוי זהיר שלא תגע בכלי עד שתקדש ידיך ורגליך מן הכיור

והרי

דסוכה פרק אחרון איתא בגמרא אמרינא לא היו מוציאין שתים שתים אלא א' א' הידועים שבהם מוציאין ב' ולא היו מוכים להם את היתרה עכ"ל · וקרוב לזה פי' הערוך בערך כבע שהגדול אומר כשטוב ש' אונע' והמוכה בא ואם כ' נוטל המגרפה והמוכה לא היה יודע המשכון עדיין ואחר שנוטל המגרפה מודיעין לו המשכון וכו' · ובתוספתא דסוטה פ"א איתא התם כשהכהנים מטילין גורלות ביניהם כל מי שעלה לו גורלו אפי' כ"ג יוצא ועומד כנגד סוטה ואומו כנגדיה וכו' וכן כתבו התוס' שם בשם התוספתא הנז' נראה שג"כ להשקאת סוטה היו מפיסים וכתב הכסף משנה בהלכות כלי המקדש פרק ג' ותמהני למה הוצרכו לפיים היה לראשי אבות לחלק העובדים ביום שלהם איש איש על עבודתו כיון שהיו עושים הלויים כדאמר רבינו וצריך עיון עכ"ל :

(הפיסו וכו') וכו' מי שזוכה תורם המזבח שנינו בתמיד פ"ב בראשונה כל מי שרוצה לתרום הדשן משכים ותורם ולא היה פיים בדבר ובזמן שהם מרובים אלו הרוצים לתרום זה היה משבטים רצים ועולים בכבש המזבח וכל הקודם את חברו לתוך ד' אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה לתרום וזה היה גורלם ואם היו שוין אין א' מהם זוכה לתרום אבל מעתה כלם באים להטיל גורל ומעשה היה שהיו שניהם שוים ורצי' ועולי' ודחף אחד את חבירו ונפל ונשבר רגלו וכיון שראו ב"ד שבאין לידי סכנה התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפיים שמי שזוכה לתרום תורם · ובתוס' דשבועות גרסי' שני אחים כהנים היו וכשרא' שקדם חבירו נטל הסכין ותקע' בלבו וכו' וזה הפיים הראשון כי ד' פייסות היו עושים ובאכספים שם (וכתבו פסקי תוס' דמס' תמיד פיים הראשון היה בבית המוקד ושאר פייסו' בלשכת הגזית) כמו ששנינו ביומא פ"ב ולא היו מפיסין הפייסות באכסיפה אמ' וזה כדי להשמיע קול ד' פעמים שיש עם רב בעזרה שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש ופי' רש"י ז"ל לרגש ולהשמיע קול המון עם רב כמה פעמים שהוא כבוד מלך שנאמר בבית אלהים וגו': (נטל את המפתח) מתחת הטבלא של שיש: (הפשפש) פתח קטן שבתוך גופו של פתח גדול שבו היו נכנסים מבית המוקד לעזרה כדתנן במדות פ"א שני שערים היו לבית המוקד א' פתוח לחיל וא' פתוח לעזרה אמר ר' יהודה זה שהיה פתוח לעזרה פשפש קטן היה לו שבו נכנסים לבלוש העזרה תרגום ויחפש הוא ובלש (וזה הפשפש הוא הנזכר כאן) ובלילה קודם תרומת הדשן לפי שאינם רוצים לפתוח שערי העזרה עד זמן עבוד' התמיד שהיה יום כמו ששנינו בפרק ג' דתמיד לא היה הפותח פותח עד שהיה שומע קול שער הגדול שנפתח: (אלו מהלכין) היו בודקין ורואין כל כלי שרת שיהיו כלם במקומם בשלום והיו מחלקים לב' כתות: (באכסדרה) פורטיקו בלעז:

(חביתים) פי' רש"י ז"ל במנחות פ"א ועל שם מחבת קרי ליה חביתים דכתיב על מחבת והסמ"ג סימן קס"ה פי' לחם ממין לרבוכה של מנחת כ"ג הנעשית במחבת שנאמר מורבכת תביאנה וגו' מחציתה בבקר ומחציתה בערב והביא הכסף משנה בהלכות בית הבחירה פ"פ בשם רש"י ז"ל דמותר להם מין לעבוד זה וכשמגיע זמן הקטרתה לאחר שיקריבו אברי התמיד יקטיר כמו כן את החביתין: (שלום הכל שלום) כלומר מצאנו כל הכלים בשלום ולא נפקד מהם כלי כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ח ז"ל כסדר הזה עושים בכל לילה חוץ מלילי פסח שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדולקים שם מערב שבת: (בכלי) במקדש שאין אדם רשאי לקרב למזבח ולא לשום עבודה עד שיקדש ידיו ורגליו מן הכיור · איתא בתוספתא דמנחות פר' א' כיצד הוא מקדש נותן יד ימינו ע"ג רגל ימינו ויד שמאלו ע"ג רגל שמאלו ומשפשף ומרחיץ ובתוספתא דזבחים פ"ב הכהנים מקדשים בין קדש ביד עד הפר' וברגל עד הכונך והערוך בערך כנך פירש עד ראש כשופי שקורין פולפא בלעז ובערכי' קפ"ה איתא ביד עד הפרק וברגל עד הארכובה ופי' רש"י ז"ל עד הפרק מקום חבור הכף והזרוע ועד הארכובה מכאן ולמעלה לא הוי רגל אלא ירך · וכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות ביאת מקדש פ"ה ושופה ומקדש וכל הטובל בטבילה טובל בקדוש ידים ואינו מקדש כשהוא יושב מפני שהוא כעבודה ואין עבודה אלא מעומד שנאמר לעמוד ולשרת · ובפסקי תוספות דמסכת מדות אין ישיבה בעזרה אפילו נשיאים אינם יכולים לישב אלא מלכי בית דוד שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה' אבל אחרים לא שנאמר לעמוד ולשרת העומדים שם לפני ה' עכ"ל · איתא בירושל' דיומא פר' ב' כהן שיצא לדבר עם חבירו אם להפליג טעון טבילה אם לשעה טעון קדוש ידים

ורגלים

Digitized by Google

והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של כבש: אין אדם נכנס עמו ולא נר בידו אלא מהלך לאור המערכה לא היו רואין אותו ולא שומעין את קולו עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני סערין גרים מכנס לכיור והם אומרים הגיע עת קדש ידיו ורגליו מן הכיור׃ נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח ופנה את הגחלים הילך והילך וחתה מן המאכלות הפנימיות וירד הגיע לרצפה הופך פניו לצפון הולך במזרחו של כבש בעשר אמות: צבר את הגחלים על גבי הרצפה רחוק מן

ורגלים: (והרי המחתה) כל זה היו אומרים לו: (במקצוע) בקרן זוית ופי׳ הערוך׳ בזוית הכבש היא בתוכה אבל מקום שכלה הכבש היינו בין הכבש למזבח: (כבש) סולם המזבח וכבש פי׳ מדרגה ואינו עשוי כמעלות שנים ואבנים שהם זה למעלה מזה אלא מעלה אחת לבד כמין גשר משופע ועשוי מדרון שבו עולים ויורדין מן המזבח שלא היה אפשר לעלות לו במעלות משום שנאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי ובעירובין פ׳ המוציא מלח על גבי הכבש כשביל שלא יחליקו פי׳ רש״י מפורים ומקתתים מלח ע״ג הכבש מפני שחלק הוא וכשהגשמים יורדין ונופלין עליו הוא מחלק והרמב״ם ז״ל פי׳ כדי שלא תמעד רגלו בשעת שמוליך הבשר הוא שם כמו ששנינו בפ׳ ה׳ דתמיד מי מעלה אברים מן הכבש למזבח עוד כת׳ הרב בהלכות תמידין ומוספין פ׳ ו׳ ואף על פי שהמלח היה בין רגליהם ובין הכבש הואיל ואין ההולכה הואת עבודה אינם חוששין׳ ע״ין אתה הקורא בספר שלטי הגבורים שחבר אביר הרופאים משער אריה ז״ל בפ׳ ע״ו ותראה דעתו מאיזה מין מלח היה שמולחין בו ומלח סדומית: (אין אדם נכנס עמו) כשהיה נכנס לעזרה לקדש ידיו ורגליו לא היה הכנים עמו לא נר וכו׳: (לאור המערכה) לאור האש שעל המזבח ונקראת מערכ׳ לפי שכהנים עורכין עצים ועורכין בראש המזבח המערכה גדולה של אש שנאמר ובער עליה הכהן עצים כן כתב הרב בהלכות תמידין ומוספין פר׳ ב׳: (לא היו רואין אותו) אחיו שהיו בבית המוקד: (בן קטין) שם של כ״ג שעשה המוכני: (מוכני) גלגל והוא לשון יון גלגל הסובב שע״י משקעין הכיור בבור כדרך מכונות מחוך לשקיעת המים שאם לא נשתקע הכיור בבור קודם שקיעת החמה נפסלין מימיו לקדש מהם (וכשמעלהו ישמעו קול העץ) לפי שכל דבר שנתקדש בכלי שרת אם לן נפסל וכשהיה משוקע הכיור בבור לא היו מימיו נפסלים בלינה׃ וכתב רבי יהונתן בסוף מסכת עירובין ואפשר כי בבור הגדול היו משקיעין בו הכיור ולא בבור הגדולה והערוך בערך מכנה פי׳ בשם י״א מלשון ואת כנו ורש״י ז״ל פי׳ מכני אופן: (והם אומרים הגיע) מורים היו עצמם להיות נכונים להעלות אבר לתפוס לאחר שירד זה מהמזבח׳ מרש״י ז״ל בזבחים פר׳ ב׳: (גחלים) כתב רבי אליה המדקדק גחלים הם בוערות ופחם גחלים עוממות: (וחתה) כל שאיבת גחלים מתוך ההבק קרוי חותה כן פי׳ רש״י ז״ל על פסוק כי גחלים אתה חותה על ראשו היינו לקח מן הגחלים: (המאוכלות הפנימיות) הגחלים שבאמצע האש שנאכלו היטב והם קרובים להיות דשן מהברט׳ נורה ז״ל׳ וכתב הכסף משנה בהלכות תמידין ומוספין פ׳ ב׳ וז״ל כתב הרי״טבא פרק קמא דיומא שלא היה חותה מהגחלים שבמערכה אלא דוקא מהגחלים של אברים שנשרפו כמו שנאמר אשר תאכל האש את העולה אלמא מגחלים שנעשו מאיברי העולה היה חותה ויש לזה ראיה גדולה בגמרא ולא ידעתי למה לא הוזכר בשום מקום תרומת גחלים אלא תרומת הדשן עכ״ל׳ וגם הם״ע כעסין בהלכות תמידין ומוספין סימן קנ״א ז״ל פירש רבי חיים כ״ג אבי אמי דאאיברי העולה המאוכלין עומד שנאמר והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה ונומר וכן כתב הרב מורקיו ז״ל בפ׳ נו שהיה מפנה הגחלים שהיו מן העצים לגדי המזבח ואח״כ חותה במחתה מאברי העולה שנתעכלו והיו גחלים: (לרצפה) במקום שכלה הכבש קרקע מחופה באבנים קרוי רצפה והערוך בערך רצף למה נקרא שמה רצפה שהי׳ עשוי קרקע עזרה מאבני שיש משוכים קטנים מגוונים הרבה והיו רצופין ונראין כאחד עכ״ל׳ והרמ״בם ז״ל כתב בהל׳כת בית הבחירה פרק ה׳ ומרצפים כל העזרה באבנים יקרות ואם נעקרת אבן אחת אף על פי שהיא עומדת במקומה הואיל ונתקלקלה פסולה ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת עבודה עד שתקבע לארץ׳ עוד כתב הרב בהלכות ביאת מקדש פר׳ ה׳ נתנדדה אבן מאבני העזרה לא יעמוד עליה בשעת עבודה עד שיחזור לארץ ואם עבד עבודתו כשר׳ הואיל ובמקומ׳ עומדת: (נגר) לשון קבוץ וכנוס שהיה שכיתן מכונסים ולא מפוזרים דכתיב ושמו שלא יפזר אלא יהא נכנר ואמרינן בכריתות ושמו מלמד שטעונים גניזה דאסור ליהנו׳ מתרומת הדשן: (מקום שנותנים שם) ושם היו נבלעים במקומן׳ וכן כתב רש״י ז״ל בזבחים פ״ד ושמו שם בניחתו ושם נבלע במקומו וכתב הרב מורקיו ז״ל בפ׳ ויקרא פי׳ נבלעין במקומם שלא היו עומדים שם עד שיתרבו ויוציאום משם אלא נבלעין שם (דשן מזבח הפנימי ומוראת העוף ודשן המנורה) והולכים עד התהום כמו שגרי כלי חרס שנשברין הם נבלעים

מן הכבש שלשה טפחים מקום שנותנין שם מראת העוף ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה:

נבלעים במקומן שאם אינם נבלעים במקומן כמלאו אספתו' בעזרה וכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין פ"ב וכתיה זו שסותה במקת' ומוריד לרצפ' אצל המזבח היא המצוה של כל יום ויום עוד כתב הרב ז"ל בזה הפרק ובגדי כהונה שתורם בהם הדשן יהיו פחותים מן הכלים שמשמש בהם בשאר עבודות שנאמר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים אינו אומר אחרים שיהיו בגדי חול אלא שיהיו פחותי' שהראשונים שאינו דרך ארץ שימזוג כוס לרבו בבגדים שבישל בהם ועיין בכסף משנה מה שכתוב הרי"טבא מזיכא כתב רבינו מה שכתב ילקוט פרשת ויקרא סימן תמ"ו אמר רבי חנניה בן אנטיגנוס שני בית הדשנים היו שם אחד למזרחו של כבש ואחד למערב של מזבח וזה שבמזרחו של כבש היו נותנים שם מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנור' וזה שבמזרחו של מזבח היו שורפים פסולי קדשים ואמורי קדשי' קלים איתא בזבחים פ"ו אמר רבי יוחנן בא וראה כמה גדול כחן של כהנים שאין לך קל בעופות יותר ממוראה ונוצה פעמים שהכהן זורקן יותר משלשים אמה וכן איתא בפתיחתא דאיכה רבה בדברי רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר רבי קבילת המוראה כזו דבר קל הוא והיה הכהן זורקה על הכבש ל' אמה לאחורי ידיו: (מוראת) כמו והסיר את מוראתו והוא שק שהאוכל נאסף בו היינו כיס שיש לעופות בגרון אצל סמוך :

עזרא ובית דינו תקנו על פי הקבלה לקרוא בכל יום במעשה בראשית כמו שהיו עושים במקדש תורה נביאים וכתובים: ולכך תקנו שיהיו קורין במעשה בראשית בשעת עבודה כדי שיתקיימו בזכות הקרבן מעשה בראשית והם מעשה שמים וארץ: ואמרו רבותיו זכרונם לברכה ירושלמי בתענית פ"ד לנטוע שמים וליסוד ארץ אלו הקרבנות שהבטיח הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו שבשעה שיהיו קוראים בסדר הקרבנות שמעלה הוא עליהם כאילו הקריבום לפניו ואלמלא מעמדות

נביאים לא מצאתי בשום מקום שהיו קוראים במקום נביאים דתורה מצינו כי אנשי מעמד קורין בפרשת בראשית וגם כן על הדוכן קורין כתובים הלוים כדאיתא בפרק בתרא דראש השנה ואילו נביאים לא ראיתי עין יעקב במגילה פ' ג' בשם התוספות יש אלמלא שהוא כמו אילו לא ויש אלמלא שהוא כמו אילו היה ואומר ר"ת ז"ל דהיכא דכתוב אלמלא באלף הוא כמו אילו לא והיכא שכתיב אלמלי ביו"ד הוי כמו אי לו היה והכו' כאן הוא באלף שהוא כמו אילו לא וכתב רש"י ז"ל בהלכות פ"א במסכת על נ' דברי' העולם עומד על העבודה פירוש על העבודה של בית המקדש כמו ששנינו בתעניות אלמלא מעמדות לכך היו קורין במעשה בראשית כך אותה השבוע והוסיף הרב ברטי' נורה ז"ל שבשביל הקרבנות שהקריב כי נשבע הקב"ה שלא יביא מבול לעולם הרי שהעולם עומד על הקרבנות עד כאן לשונו: (ואלמלא מעמדות) וכו' שנינו בתעניות פרק ד' אלו הן מעמדות לפי שנאמר צו את בני ישראל את קרבני לחמי תשמרו להקריב וכי איפשר קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביאים הראשונים עשרים וארבעה משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלם של כהנים של לוים ושל ישראלים הגיע זמן המשמ' לעלות כהנים ולוים עולים לירושלם וישראל שבאותו משמ' מתכנסים לעריהן וקורין במעשה בראשית ע"כ לשון המשנה · עוד שם יום שיש בו הלל אין מעמד בשחרית קרבן מוסף אין בנעילה ופירש רש"י ז"ל כל יום שיש בו הלל אותו מעמד שהיה בירושלם לא היו מתפללים על קרבן אחיהם שיש בו הלל לפי שאין להם פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל ומפני ההלל היו דוחין את המעמד · קרבן מוסף בירושלם אין בנעילה יום שיש בו קרבן מוסף אין מעמד בירושלם בנעילה וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף לפי שהיו טרודים במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד ואין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהם היו טרודים לשמוע עניים ולשאת כפים ודוס' אפילו מעמד בנעיל' ע"כ ל' אבל אנשי מעמדות שהיו חוץ לירושלם היו קורי' במעשה בראשית כמשפטן אפי' ביום שיש בו מוסף דהנהו לא טרדי בקרבנות איתא בספר עמודי גולה בשנהם איתא בספרי מדכתיב תשמרו להקריב לי במועדו דרשוהו במועדו והרמב"ם ז"ל בהלכות כלי המקדש פרק ו' כתב ז"ל אי אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו וקרבנות הצבור הם קרבן של כל ישראל ואי אפשר שיהיו ישראל כלן עומדים בעזרה בשעת קרבן לפיכך תקנו נביאים הראשונים שיבררו מישראל כשרים ויראי חטא ויהיו שלוחי כל ישראל לעמוד על הקרבנות והם נקראים אנשי מעמד וחלקו אותם לכ"ד מעמדות כמנין משמרות כהונה ולוים ועל כל

Digitized by Google

מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שאין מעמדות אלו אלא על הקרבנות:

מעמד ומעמד אחד מהם ממונה על כלם והוא הנקרא ראש המעמד שמעמיד' לתפלה ולראות שהתמיד ובכל שבת ושבת מתקבצים אנשי מעמד של אות' שבת מי שהיה מהן בירושל' או קרוב לה נכנסים למקד'. עם משמר כהונה ולוים של אות' שבת והרחוקים שבאותו מעמד כיון שהגיע מעמד שלהם הם מתקבצים לבית הכנסת שבמקומם ומה הן עושים אלו המתקבצים בין בירושלם בין בבתי כנסיות מתענין בשני ובשלישי וברביעי ובחמישי אבל בערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד השבת ובאחד בשבת אינם מתענים כדי שלא יצאו מעונג שבת לענוי ובכל יום ויום משבת שהיה מעמד היו מתפללים ד' תפלות וכו' וקיבוצן לכל תפלה מד' תפלות אלו ומידתן שם לתפלה: ולתחנה ולבקשה ולקרות בתורה נקרא מעמד עכ"ל. עוד כתב הרב בהלכות כלי המקדש פ"ד משה רבינו עליו השלום חלק הכהנים לשמנה משמרות ד' מאלעז' וד' מאיתמר וכן היה עד שמואל הנביא ובימי שמואל חלקם הוא ודוד עליו השלום לכ"ד משמרות וגם הלוים לארבעה ועשרים משמרות והערוך בערך אנשי כתב ובטלין ממלאכה ומלאכת כל אותה השבוע ומוציאים ספר תורה וקורין במעשה בראשית להודיע שהעולם עומד על העבודה שעושין במקדש כדאמר בתענית פ"ד איך היו מחלקות מבראשית עד ואלה תולדות השמים עדיינם ביומו ולכן אנו קורין בכל יום מעשה בראשית והקרבנות כמו שאמרו רז"ל מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני וכן מצינו בתנחומא פרשת צו אמר שמואל בר אבא אמר הקב"ה לישראל אף על פי שבית המקדש עתיד ליחרב והקרבנות בטלים לא תשכחו ענינם לסדר הקרבנות אלא הוזהרו לקרות בהם ולשנן בהם ואם תעסקו בהן אני מעלה עליכם כאלו בקרבנות אתם עסוקים:

מדרש הנעלם פ' וירא

אמר רבי כרוספדאי האי מאן דמדכר בפומיה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניינא דקורבנייא ותקרובתא ויכוין בהו ברית כרותה היא דאינון מלאכיא דמדכרין חוביא דבני נשא לאבאשא לון דלא יכלין למעבד ליה בישא אלא טבא: ועתה בעונותינו שאין אנו יכולין להקריב קרבן אין לנו אלא להזכיר סדר הקרבנות ואחרי כן להשתדל בגמרא כדי שיהיו כל ימיו של אדם משולשים שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא וכל העושה כן מובטח לו שהוא בן העולם הבא ועליו הכתוב אומר והחוט המשלש לא במהרה ינתק:

רבי כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו במשניות לסדר זרעי' כפ' ומי שהיה נכבד בעיניו מאד במעלתו על כל המעלות קראו בשמו כגון הלל ושמאי שמעיה ואבטליון וזה לגדולתם וכבוד מעלתם בשביל שאי אפשר למצוא כנוי הראוי להם לכבדם את שמם כמו שאין כנוי לנביאים אבל החכמים שהיו בעיניו למטה ממעל' הזאת יכנה אותם ברבן כגון ר"ג וריב"ז ושהיו בעיניו למטה ממעלה הזאת יכנה שמם ר' כגון ר' מאיר רבי יהודה עכ"ל. ושם הביא כלל האנשים אשר נקראו בשמם על דרך כבוד ולא כנה אותם מצאתי בסוף תוספת' דעדיו' מי שיש לו תלמידים קורין אותו רבי נשתכחו תלמידיו קורי' אותו רבן נשתכחו אלו ואלו קורין אותו בשמו והערוך בערך אביי גרים מי שיש לו תלמידים ולתלמידיו תלמידים קורין אותו רבי וכו' אע"פכ לא מצאנו שנקרא רבן אלא בנשיאים עיין שם שהוא בארוכה: (האי מאן דמדכר) מי שזוכר ואומר הקרבנות בכל יום אותם המלאכים הממונים להזכיר עונות בני אדם כדי להזיקם כשאומרים הקרבנות בבית הכנסת או בבית המדרש בכונה אינם יכולים להזיקם ולהרע להם אדרבה מטיבים עמהם בזכות הזכרת הקרבנות:

ברכות פרק תפלת השחר

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה: אמרו לו מה מקום לתפלה

מה מקום לתפלה מה טיבה של תפלה זו:

(תפלה) כתב בעל הערוך בע' פלל ונקראת התחנה והבקשה תפלה שענייננו דין ומשפט לפני שהמתפלל יבקש ממנו ית' שישפטנו ברחמיו ולא יפנה לרוב הרעות שעשה כי המשפט הוא שישוב לו מעונותיו ולא יזכר לו כלם כמ"ש הנביא יסרני ה' אך במשפט

לתפלה זו׃ אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי ובציאתי אני נותן הודאה על חלקי׃

ברכות פרק א׳ **תניא** אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח והמתין לי עד שסיימתי תפלתי׃ לאחר שסיימתי תפלתי׃ אמר לי שלום עליך רבי׃ אמרתי לו שלום עליך רבי ומורי׃ אמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו׃ אמרתי לו להתפלל׃ אמר לי היה לך להתפלל בדרך׃ ואמרתי לו מתירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים׃ אמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה׃ באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים׃ למדתי שאין נכנסין לחורבה׃ ולמדתי שמתפללים בדרך׃ ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה׃ אמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו׃ אמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי שהחרבתי את ביתי׃ ושרפתי את היכלי׃ והגליתי את בני לבין האמות׃ אמר לי בני חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך׃ אלא שלשה פעמים בכל יום ויום אומרת כך׃ ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך הקדוש ברוך הוא מנענע

כמשמעו׃ (תקלה) שלא יבוא מכשול ע״י׃ (הודאה על חלקי) מודה אני על הטובה שחלק לי ה׳ ששם חלקי מיושבי בית המדרש׃

מחרבות ירושלים להתפלל

כתב הרוקח סימן שס״ב ובפרקי רבי יוסי מצאתי אמר רבי יוסי פעם א׳ הייתי מהלך בדרך והגיע זמן תפלת המנחה ונכנסתי לחורבה וכו׳ אמר הקב״ה אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מתי אשוב לביתי מתי אשוב להיכלי מתי אקבץ את שארית ישראל בני שבין האומות שיהו מסדרין ומפארין ומרננים ומקדשין את קדושת שמי הגדול כו׳ כתבינו למדין שתפלה זו היא תפלה מנחה כאמור׃ (ושמר לי) שהמתין לי כמו ואביו שמר את הדבר שומר אמונים׃ (שלום עליך רבי) מכות פ״א א״ל רב אשי מדמפתי לרבינא תוך כדי דיבור הוי דמי כדי שאילת תלמיד לרב ופי׳ רש״י ז״ל בכתר״ם שאלת תלמיד לרב הוא שלום עליך רבי׃ (תפלה קצרה) כתב רבינו יונה בברכות פ״א בשם ר׳ יונתן ז״ל שהיא תפלה הביננו עיין שם מה שכתב הרב ויערב לך׃ (בת קול) כתב הר״ר יעקב בסנהדרין פרק א׳ בשם התוספות שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעים לכך קורין אותו בת קול. וכן מצאתי כתוב בשם רבינו האי גאון ז״ל איקע בלעו׃ (שמנהמת) שמאוננת׃ (אמן יהא שמיה רבא) בשבת פ׳ כל כתבי כתבו התוספות בשם ר״י דישב בפסיקת׳ במעשה דרבי ישמעאל ב׳ אלישע כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ואומרים אמן יהא שמיה רבא וכו׳ בקול רם מבטלין גזרות קשות כתבו הגהות מיימוניות בפ״ו מהלכות תפלה יש שקורין ברייתא זו דרבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך על גמירא כשאינם מתפללים בעשרה מפני שיש בה א״י שר מברך ונשכח כיצד נוהגין בברכו פ״ו שיש בה ברכו ובריית׳ דריש פ׳ גיד הנשה מניחין ישראל שיש בה קדושה איכא קורין בשבת מות המלך עוזיהו שיש בה גם כן קדושה וזה כדי לגלות ידי קדיש וקדושה וברכו עכ״ל׃ (מקלסין) תרגומו של תהלות ומזמורים ניקלסום הוא ושלטוניא יקלסון׃ (בביתו) כל זמן שהיה קלוס זה בתוך בית המקדש מרש״י ז״ל וכתב העין יעקב מלשון׳ היה המלך כשהיו מקלסין אותו כן בבית מקדשו׳ ואל יטעה התלמיד לומר שלשון ביתו כאומר על בתי כנסיות ובתי מדרשות׳ ואתה הקורא תדרשנו משם שהוא יותר בארוכה׃ (וכי כשם משיב) כמו שא״ל אין ערוד ממית אלא החטא ממית׃

בראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך ומה לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם:

ראש השנה פרק ראוהו **והיה** כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברין ואם לאו היו נופלין כיוצא בדבר אתה אומר ויאמר יי׳ אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשוך וראה אותו וחי: וכי נחש ממית או נחש מחיה אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאין ואם לאו היו נימוקין:

מגילה פרק בני העיר **תניא** שאלו תלמידיו את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי ותרן הייתי בממוני:

במה הארכת ימים כלומר באיזה זכות: (ולא עלתה על מטתי) כי הא דמר זוטרא אמר שרי ליה לכל מאן דצערן ביה מוחל לאפי׳ שציער אותו ביום ההוא קודם שהיה נשכב בשינה: (ותרן) רד״ק ז״ל בישעיה סימן ל״ב ז״ל ושוע הוא וותרן בממונו מאד ושמח במתנותיו והוא יותר במעלה מהנדיב כי נותן יותר מהראוי לו איתא בפסקי תוספות דמגילה פ״ד אין נקרא וותרן אלא הגומל חסדים ובעל צדקות: (וקפדתי) לשון מתוך וקיגור:

קידושין פרק בתרא **רבי** מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה (וכירושלמי גרים אומנות קטנה) וקלה ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות אלא למי שהעושר שלו שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם יי׳ צבאות:

רבי שמעון בן אלעזר אומר ראית מימיך חיה ועוף שיש להם אומנות והם מתפרנסים שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעתי את מעשי וקפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם:

קדושין פרק בתרא **תניא** רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שכל אומניות שבעולם אין עומדות לו אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנתו הרי הוא מוטל ברעב אבל תורה אינו כן

רבי נהוראי כתב בעל הליכות עולם רבי מאיר הוא רבי נהוראי שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה: (אבל תורה אינה כן) מתן שכרה של תורה בא מאליו לאורך ימים שאף שבא לידי זקנה או יסורי׳ ואינו יכול לעסוק בד״ת אוכל מתן שכרה אבל האומניות אין להם מתן שכר לאחר זמן אלא שכר המעשה להם בשעתם:

Digitized by Google

עוֹמֶדֶת לוֹ לְאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנָתוֹ בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מַהוּ אוֹמֵר וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ׃ בְּזִקְנָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃

סנהדרין פ׳ חלק

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר׃ וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר׃

מציעא פרק אלו מציאות

תָּנוּ רַבָּנָן (ובירושלמי דשבת פי״ו גרים תני רשב״י) הָעֲסוּקִים בְּמִקְרָא מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה בְּמִשְׁנָה מִדָּה וְנוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר בִּגְמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְדוֹלָה מִזּוּ וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מֵהַגְּמָרָא׃

מדה ואינה מדה שהרי לא נתעסק בפתרון המצות: (ונוטלים עליה שכר) המתעסק בפתרון המשנה שיש בה הרבה מן המצות שהן קבלה והן תלויות במשניות הפירוש ז׳ וכשהוא מתעסק במשנה צריך לעיין באותן הבריתות כולן ופתרוני החכמים יש לו כוס שכר מלוה: (במשנה) כתב הערוך בערך משנה למה נקרא׳ משנה בשביל שהיא שניה לתורה שהתור׳ ששמעו כל ישרא׳ בהר סיני היא תורה שבכתב׳ ומשר״עה שמע המשנ׳ מפי הגבורה פעם שניה והיא תורה שבע״פ ונתברר הדבר שהיא שנייה לראשונה עכ״ל: (אין לך מדה גדולה מזו) אבל המתעסק בגמרא ותורה ונתבאר הטעו׳ בתיקונן ומניד הלכה למעשה אין לך מדה גדולה מזו כי בגמרא יש פתרון בתורה ובמשנה והמצות שהן בקבלה הלכה למשה מסיני כך פי׳ הערוך בערך ע״ר: (אין לך מדה גדולה מזו) פירש רש״י ז״ל עיקר׳ כשביית משנה זו לפי שמשרבו תלמידי שמאי והילל שהיו לשכין ב׳ תורות רבו מחלוקות בתורה ונעשית כשתי תורות מתוך עול שעבוד מלכיות שהיו גוזרין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לברר דברי החולקים עד ימיו של ר׳ שנתן הקב״ה לו חן בעיני אנטונינוס מלך רומי כדאמרינן בע״א וכתו מרב ושלם וקבץ כל תלמידי א״י ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו גרסה וכתן סימנים: הלכה פלוני׳ ופלוני׳ שמעתי משם פלוני ובשנתקבצו אמר כל א׳ מה ששמע ונתנו לב לברר טעמי המחלוקו׳ דברי מי ראויין לקיים וסדרו המסכתות דברי נזיקין לבדם ודברי יבמות לבדם ודברי קדשים לבדם וסתם כמי במשנ׳ דברי יחידים שראה ר׳ את דבריהם ושנאן סתם כדי לקבוע הלכה כמותם לפיכך אמרו בגמרא אין לך מדה גדולה מזו שיתנו לב לטעמי המשנה׳ שבקו כולי עלמא מלאחור על גרסת משנתם ואולו בתר גמרא לעסוב בסברא׳ הדר דרש להו לעולם הוי רץ למשנה לפי שהיה ירא פן ישתכחו המשניות ויחליפו שמות החכמים ובמקום חייב יאמרו פטור ובמקום אסור יאמרו מותר׳ ולפי פירוש זה עולה יפה שבשבת לעולם הוי רץ אינה מתנגדת לשבח בגמרא אין לך מדה גדולה מזו הנהו׳ אשירי במציעא ר״פ אלו מציאות אמרו במדרש לא שידלג אדם ממקרא למדרש וממדרש לגמרא אלא שילמוד מקרא ואחר כך משנה ואחר כך גמרא עד כאן לשונו׃

חולין פרק בתרא

לֹא יִטּוֹל אָדָם אֵם עַל בָּנִים אֲפִילוּ לְטַהֵר אֶת הַמְּצוֹרָע וּמָה אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא בְּאִסָּר אָמְרָה תּוֹרָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים קַל וָחוֹמֶר עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה׃

אפילו לטהר את המצורע מפני שנעבדה בה עבירה כך הוא מפורש בתוספתא דחולין פ׳ בתרא: (שהיא באיסר) שאין בה חסרון כיס אלא דבר מועט ואיסר הוא מטבע קטן ושל כסף מועט׃

חולין פרק בתרא

תַּנְיָא דְּבֵי רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר׃ אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה ומצוה

דבי רבי יעקב כתב בעל הליכות עולם רוצה לומר התלמידים בני ישיבה ורש״י ז״ל בכתובות פ״ב כתב בי׳ המדרש קרי בית: (לבירה) דרכם

ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה · בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכן ימיך ולמען ייטב לך · ובשלוח הקן נמי כתיב · למען ייטב לך והארכת ימים · הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזרתו נפל ומת · היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה · אלא למען יאריכן ימיך לעולם שכלו ארוך · ולמען ייטב לך · לעולם שכלו טוב :

דרכם של גוזלות להיות מקננים בבירה ונוטל הוא בן פיונס כתב רש"י ז"ל בתענית פ"ב בירה היינו מגדל וכ"ל דהכותב שהר"ב פירש כן על פי מה שכתבתי לעיל דף ו' פ"ג גבי ירושלמי מגדלסיה עומד בהר הבית וכו' ע"ין לעיל :

ידים פרק שלישי

כל כתבי הקדש מטמאין את הידים · שיר השירים וקוהלת מטמאין את הידים · רבי יהודה אומר שיר השירים מטמא את הידים · וקוהלת מחלוקת : רבי יוסי אומר קוהלת אינו מטמא את הידים · ושיר השירים מחלוקת : רבי שמעון אומר קוהלת מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל · אמר רבי שמעון בן עזאי מקובל אני מפי שבעים ושנים זקנים (נ"א זקן) ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה ששיר השירים וקוהלת מטמאין את הידים · אמר רבי עקיבא חס ושלום לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידים שאין כל העולם כלו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים לישראל שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים ואם נחלקו לא נחלקו אלא על קוהלת אמר רבי יוחנן בן יהושע בן חמיו של רבי עקיבא כדברי בן עזאי כן נחלקו וכן גמרו :

נדרה

מטמאין את הידים כתב הברטינורא בשבת פ"א ז"ל והגזור' השמי"נ שגזרו שיהיו הספרים של כתבי הקדש פוסלי' את התרומה במגען שבתחלה היו מצניעים אוכלי תרומה אצל ספרי הקדש שאמרו זה קדש וזה קדש כיון שראו שבאים הם לידי פסידא שהעכברים המצויים שם אצל האוכלים היו מפסידים הספרים גזרו שיהיו הספרים הייתו אכ"כ פוסלי' התרומה עכ"ל · ולכן מי שנגע בספרי הקדש ואח"כ נגע בתרומה בידיו פסלה אלא צריך שיטול ידיו לשם תרומה וישמור אותם לפי שהידים עסקניות : (קהלת מקולי בית שמאי) שכינו בעדיות פ"ה ר' ישמעאל אומר שלשה דברי' מקולי בית שמאי ומחומרי ב"ה ואחד מהן הוא קהלת שב"ש אומרים קהלת אינו מטמא את הידים מפני שחכמתו של שלמה היא ולא ברוח הקדש נאמרה : (ומחומרי בית הלל) שמטמא את הידים דסברי אף קהלת ברוח הקדש נאמרה הילכך מטמא את הידים כשאר כתבי הקדש והלכה כבית הלל כמו שאמר רשב"ע : (מפי ע"ב זקנים) איתא בזבחים פ"א א"ר שב"ע מקובל אני מפי ע"ב זקן ומקשה שם בגמרא למה ליה למתני זקן לתני זקנים אלא דכלהו בחדא שיטתא הוו קיימי ופירש רש"י ז"ל בישיבה א' היו יושבים וכלן היו כאיש א' ולכן תני זקן ולא זקנים : (ביום שהושיבו ר"א) אותו היום לא היתה הלכה תלויה בבית המדרש שלא פירשו' שבתערבו התלמידים שניתן רשות לכל ליכנס כנ"ה בגרא"ה בברכות פ"ד וכל היכא דתנינן ביום הוא יום שהושיבו ר"א לנשיאות כך כתב רש"י ז"ל בסוטה פ"ה ומסכתא דעדיות בו ביום תקנוה כגרא' בברכות פ"ד וג"כ בכתובות פ"ד זה מדרש דרש ר"א"בע לפני חכמים בכרם ביבנה פי' רש"י ז"ל מדרש ביום שהושיבוהו ומינוהו לנשיא · בכרם על שהיו יושבים שורות בכרם : (חס ושלום) כתב הרב מורקי"ו ז"ל בפ' מקן והרבה ח"ו ים בגירא ופי' רחמים ושלום יבואו עלינו מן השם שלא יביאנו למכשול זה :(א"ר יוחנן בן יהושע כתב הרמ"בם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים ויש מהמסכתים שלא נכתבה לו במשנה אלא הלכה אחד בלבד ולא הוסיפו לשנות שמו ממסכתי המצות וזה א' מהם : (וכן גמרו) פסקו ההלכה ששיר השירים וקהלת מטמאין את הידים :

דרש

נדה פרק שלישי

דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו לפנקס שמקופל ומונח · ידיו על שתי צדעיו · שתי אציליו על שתי ארכובותיו ושתי עקביו על שתי עגבותיו וראשו בין ברכיו ופיו סתום וטבורו פתוח ואוכל ממה שאמו אוכלת · ושותה ממה שאמו שותה · ואינו מוציא רעי שמא יהרוג את אמו · וכיון שיצא לאויר העולם · נפתח הסתום ונסתם הפתוח · שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפילו שעה אחת ונר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חושך : ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמיא ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים · שנאמר מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני : ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה · ומלמדין אותו כל התורה כלה · שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך שמור מצותי וחיה : ואומר בסוד אלוה עלי אהלי מאי ואומר וכי תימא נביא הוא דקאמר תא שמע · בסוד אלוה עלי אהלי · וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כלה · שנאמר לפתח חטאת רובץ : ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו · שנאמר כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון · כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה · שנאמר לפניו יכרעו כל יורדי עפר · תשבע כל לשון זה יום

הלידה

דרש רבי שמלאי ברייתא זו של רבי שמלאי היא יותר בארוכה בתנחומא פ' פקודי קצתו משם : (צדעיו) תרגום של רקתו צדעיה בשופטים סימן ה' סימן י"א בלעז : (אציליו) במסכת סופרים איתא גבים פ"ת לא יניח שתי אציליו עליו ויקרא בו וזהו הקונ"דו שדרך האדם להשען עליו ו"מ שהוא בית השחי : (ארכובותיו) ברך או פרק של ירך : (עגבותיו) פי' העתבות כהוגה בויקרא רבה פי' י"ד הם עגבי הירכים למעלה בגובה : (בין ברכיו) מצאתי בספר תניא בשם תשובת הגאונים ז"ל הכורע במודים צריך לו לכרוע עד ברכיו לפי שהולד במעי אמו ראשו מונח לו בין שתי ירכיו והמלה שלו לתוך פיו בילקוט איוב סימן תתקי"ו ובויקרא רבה פי"ד גורס נ"כ בין ברכיו וגם הסכמת שלמה גרים וראשו מונח לו בין ברכיו : (טבור) כמו שהטבור באדם הוא אמצע הגוף כן יקרא אמצע הארץ והמקום הגבוה שבה טבור אומבילי"גו בלעז מרד"ק ז"ל : (רעי) תרגום ירושלמי של פרשם הוא ריעהין : (שמא יהרוג את אמו) שבית הרחם אינו רחב להוציא רעי הנאסף בו כתב הרב אבודרה' ז"ל בפי' ברכת אשר יצר אבל משתין הוא כשיצטרך וכן כתב רבינו שמואל ן' ספני עכ"ל : (נפתח הסתום) פיו : (ונסתם הפתוח) טבורו : (אינו יכול לחיות) כתב רש"י זכרונו לברכה ביבמות פ"ק משום דלא יניק : (בהלו) הנה ואור : (כירחי קדם) לפי שהלבנה מתקדשת בכל חדש נקרא החדש ירח ולפי שהירח מתקדשת פעמים רבות קראו לשון רבים תרגום של חדש הוא ירח מהמפרשים ז"ל : (כל התורה כלה) כתבו פסקי תוספות ספ"ג דנדרים יצר טוב כתיב במעי אמו שיודע כל התורה כלה ובשעת לידה נכנס בו יצר הרע ואז מגרש את יצר הטוב עד שמתפקח ונכנס בו יצר הטוב וכתב רשב"י ז"ל ריש פ' וישב טוב ילד דא יצר טוב דהוא ילד מיומין ועירין עמיה דבר נש דהא מתלים' שנין עמיה כמה דאתמר : (מאי ואומר) למה הביא עוד ראיה מפסוק בסוד אלוה ותירץ וכי תימא שפסוק ויורני ויאמר לי שסע"ה אמרו כלפי המון העם כמספר ולא על הולד : (תא שמע) בא ולמד מפסוק של איוב בסוד אלוה שזה מיירי בולד שכן אוקמוהו בירחי לידה שדכתיב כירחי קדם : (ולא נשבע למרמה) שקיים שבועתו לשמור התור' דאי בשבועה בעלמא אפו משום דלא נשבע למרמה חשיב להו בעולין נבר ה' :

הַלֵּידָה׃ שֶׁנֶּאֱמַר נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ · תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע וַאֲפִילוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה הֱיֵה בְעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע · וֶהֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָהוֹר וּמְשָׁרְתָיו טְהוֹרִים וּנְשָׁמָה שֶׁנָּתַן בָּךְ טְהוֹרָה · אִם אַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּטָהֳרָה מוּטָב · וְאִם לָאו הֲרֵי הוּא נוֹטְלָהּ מִמְּךָ׃

כתב הר"י קארו סימן א' שטוב לומר עשרת הדברות שע"י כן יזכור מעמד הר סיני בכל יום ותתחזק אמונתו:

שמות כ' וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר׃ א אָנֹכִי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים׃ ב לֹא יִהְיֶה לְךָ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי׃ לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ׃ לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם
כִּי אָנֹכִי יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי׃
וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי׃ ג לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ
לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהֹוָה אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ ד זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
לְקַדְּשׁוֹ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהֹוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ
אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ׃ כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהֹוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהֹוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ׃ ה כַּבֵּד
אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃
ו לֹא תִרְצָח׃ ז לֹא תִנְאָף׃ ח לֹא תִגְנֹב׃ ט לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר׃
י לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ׃

כתב הר"י קארו ז"ל שטוב לומר פרשת המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין לו בהשגחה · כתב רבינו בחיי בפרשת בשלח ז"ל וקבלה ביד חכמים כי כל האומר פרשת המן בכל יום מובטח לו שלא יבא לעולם לידי חסרון מזונות · וכן כתב בעל המנהיג בהלכות שבת בשם הירושלמי וכן כתב התוס'בך בשם הירושלמי סימן קפ"ד כל האומר פ' המן בכל יום מובטח לו שלא יתמעטו מזונותיו ולכי ערב:

שמות ט"ז וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם
וְלָקְטוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא׃
וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם׃ וַיֹּאמֶר

משה

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהֹוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד יְהֹוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל יְהֹוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהֹוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהֹוָה אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל יְהֹוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהֹוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם׃ וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהֹוָה נִרְאָה בֶּעָנָן׃ וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה׃ וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל הָאָרֶץ׃ וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהֹוָה לָכֶם לְאָכְלָה׃ זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ׃ וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט׃ וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ לָקָטוּ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר׃ וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃ וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ לַיהֹוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל הָעֹדֵף הַנִּיחוּ

כדבר אהרן: כתב בעל הטורים ז"ל אהרן ולא משה לפי שנבואת אהרן היו השכנים לכן שייך והנה כבוד ה' נראה בענן: בענן ב"ר פ' י"נ ז' שמות נקראו לו ענן עושה הבריות עבים אלו לאלו ופירש שם בעל מתנות כהונה שאינם מקפידים זה על זה: השלו עוף שמן אחד קוטורניס בלעז: מחספס כתב הערוך בערך מחספס שנגלע כרמים אברים כמנין מחספס וגם בעל הטורי' הביאו הייגו מגולגל ועגול וכיוצא פ"ם אמר ר"ש לקיש דבר שנימוח על פיסת היד ורש"י ז"ל כתב ורבותינו דרשו שהטל עולה מן הארץ כאויר נכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראו והנה על פני המדבר דק מחספס היינו מגולה ואין לו דומה במקרא: ככפר הוא מה שנופל בשחר בימי הקור: זה הדבר כתב רבינו יעקב בן הרב רבינו אשר ז"ל בזה הפסוק יש הפלאה ניתא לומר לך שכל המקיים את התורה הקב"ה מזמין לו פרנסתו בלא טורח כאוכלי המן: לגלגלת הראש נקרא כן לסיבובו: וירם לשון רמה: לחם משנה כתב רש"י וכרונו לברכה ומדרש אגדה לחם משונה אותו היום בשבחה בריחו וטעמו: כזרע גד הוא עשב ששמו קולייאנדרי וזרע שלו עגול ולבן כמרגלית: (כנפיחית) עיסה אפויה בשמן וטוגנין אותה בדבש קרוסטולי' בלעז: והעומר כתב הרב מורי בפ' אומר המדה המכלה בתוכה עשירית האיפה קרויה עומר כמו וימודו בעומר:

לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד הַבֹּקֶר׃ וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ
וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ׃ וַיְהִי
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה
מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ רְאוּ כִּי יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן הוּא נֹתֵן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃
וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי׃ וַיִּקְרְאוּ בֵית יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן
וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר
מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר
בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן
שָׁמָּה מְלֹא הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת
הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד בֹּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בֹּאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ
כְּנָעַן׃ וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא׃

כתב הר״י קארו בסימן א׳ וטוב לומר פרשת העקידה כדי לזכור זכות האבות לפני הקב״ה וגם להכניע יצרו לעבודת הש״י כמו שמסר יצחק נפשו עכ״ל׳ כתב רשב״י לא הוה אלין דמשתזבי מותא מבני נשא קרבן דעקידה דיצחק דאתמר ביה ויעקד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקד לעילא ועקידה יצחק משלייא לישראל לאדכרא לה בכל יומא בצלותא דתגין עליהון מכל מקטרגין בישין:

אלקינו ואלקי אבותינו זכרנו בזכרון טוב מלפניך ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם וזכור לנו ה׳ אלקינו אהבת הקדמונים אברהם יצחק וישראל עבדיך את הברית ואת החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה ואת העקידה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב בתורתך:

בראשית כ״ב וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת
יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל
אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל
אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃ וַיַּשְׁכֵּם
אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח
אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע

ויחבש הוא קישור הבהמה באיזור שלה: המאכלת הסכין ונקראת כן על שם שהיא אוכלת ומכלה את הכל ובבראשית רבה פרשת נ״ו למה נקרא שמה מאכלת שמכשרת את האוכל׳ ובתנחומא פ׳ נו אמרו חכמים אילולי שנתעכב אברהם אבינו לבדוק הסכין היה נשחט ומכאן שבדק הסכין שנאמר ויקח את המאכלת משוב אותיות ויקח את המאכלת ות״מ אם י״ב כמנין הבדיקות שעושין בסכין כמה שנאמר ושחטתם בזה בגי׳ ישראל י״ב ואני אוסיף נופך משלי ר״ת של ויקח את המאכלת עולה י״ב כמנין הבדיקות:
את המזבח פרקי רבי אליעזר כ״א א״ר ישמעאל כיון שהגיע אברהם לאותו מקום הראהו הקב״ה לאברהם באצבע ואמר לו זהו המזבח שהיה אדם הראשון מקריב בו ומקודם והוא המזבח שהקריבו קין והבל והוא המזבח שהקריבו נח ובניו׳ ויבן מזבח אין כתיב כאן אלא ויבן את המזבח בהא הידיעה המזבח שהקריבו בו הראשונים עכ״ל׳ ואגב

Digitized by Google

עצי עלה ויקם וילך אל המקום אשר
אמר לו האלהים: ביום השלישי וישא
אברהם את עיניו וירא את המקום
מרחוק: ויאמר אברהם אל נעריו שבו
לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה
עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם:
ויקח אברהם את עצי העלה וישם על
יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת
המאכלת וילכו שניהם יחדו: ויאמר
יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר
הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה
השה לעלה: ויאמר אברהם אלהים
יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם
יחדו: ויבאו אל המקום אשר אמר לו
האלהים ויבן שם אברהם את המזבח
ויערך את העצים ויעקד את יצחק בנו
וישם אתו על המזבח ממעל לעצים:
וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו: ויקרא אליו מלאך
יהוה מן השמים ויאמר אברהם אברהם ויאמר הנני: ויאמר אל תשלח ידך
אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת
את בנך את יחידך ממני: וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז
בסבך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעלה תחת בנו: ויקרא
אברהם שם המקום ההוא יהוה יראה אשר יאמר היום בהר יהוה יראה: ויקרא
מלאך יהוה אל אברהם שנית מן השמים: ויאמר בי נשבעתי נאם יהוה כי
יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך: כי ברך
אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים וירש
זרעך את שער איביו: והתברכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמעת
בקלי: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם
בבאר שבע:

זה הוא לפני מקורה מה שהוא בירושלמי בגיר פי׳ אר״צ
כן פוי מלא תרגום א׳ כשל הקב״ה ממקום המזבח ובראו כו
אדם הראשון אמר הלוי׳ יוכרא ממקום המזבח ותהא לו
עמידה הה״ד וייצר את האדם עפר מן האדמה וכתיב מזבח
אדמה תעשה לי מה אדמה שנאמר להלן מזבח אף כאן מזבח
וכן הביאו הרמב״ם ז״ל בהלכות בית הבחירה פ״ב: ויעקוד
ידיו ורגליו מאחורין הידים והרגלים ביחד הוא עקידה והוא
לשון עקודים מרש״י ז״ל והוא כמו ויקשור: (וישם אותו)
כתב רמב״ן ז״ל בפרשת ויצא בוימנא דאתעקד יצחק ע״ג
המזבח הכיס שעתא בין הערבים היתה: אל אחר כתב
רש״י ז״ל ראהו אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך ראהו
כשהוא כאסו ורבינו בחיי ז״ל בפרשת פנחס פרק כ״ח כתב
כי יצחק נעקד כד׳ שעות ביום עד כאן לשונו׳ אלו ואלו
דברי אלהים חיים הם אפשר מדרש ראשו: בסבך סבך
וסעיף ונקרא כן לפי שהענפים מעורבבי׳ ואחוזים ונקשרי׳
זה בזה ובלשון רבותינו ז״ל כתר מסובך: שער אויביו
פירוש ארץ אויביו ונקראת כל הארץ כן על שם כניסתה
שהיא שער הארץ לפי שהארץ חזקה ונשגבה חוזקה היא
בכניסתה שיש שכינותיה הר ס או ימים וכיון שנכנסו
האויבים ועברו אותם השערים הרי כל הארץ נכבשת
לפניהם ולפיכך נקראת כל הארץ שער׳ מהמכלול ז״ל:
והתברכו בזרעך רצה לומר כל כך יהיה זרעך מבורך עד
שכל גויי הארץ יתלו ברכתם בזרעך: עקב בשכר וכמו
שהעקב סוף הגוף כן השכר סוף המעשה כי בשכר המעשה
יבא השכר בסוף:

במדבר כ״ה **וַיְדַבֵּר** יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם:

אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְיָ וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ: אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵינוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם הָיָה אָדָם חוֹטֵא וּמֵבִיא קָרְבָּן וּמִתְכַּפֵּר לוֹ וְעַכְשָׁיו בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ וְלֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא קָרְבָּן וְלֹא כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵינוּ אֶלָּא זִכְרוֹן דְּבָרִים תְּהֵא כַּפָּרָתֵנוּ וּנְשַׁלְּמָה שִׂיחַ שְׂפָתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ:

ראוי לכל בעל נפש להשתדל בכל עוז לומר פטום הקטרת בכל יום פעמיים בבקר ובערב בתפלת המנחה לכוין בו שלא בשלה ויעלה ש״ם שפתותינו במקום קרבנותינו וגורם לנו ברכה והצלחה והרויח בכל מעשה ומשלח ידינו שמעשיר ואינו בא לידי עוני הזכיר בו כמו שמצינו בכהנים המקטירים אותו שכל כהן שזכה בו פעם א׳ להקטיר אותו לא היה מקטיר פעם אחרת אלא חוזר עליה ע״י פיים מפני שמעשרת ומצלחת כמו שמצינו בפ״ק דתמיד וכן יהיה הטכין למי שמדקדק בקריאתו בכל יום כראוי בבקר ובערב יזכה להרויח מזונותיו בלי ספק ורבנו י׳ ז״ל הביא סוף פרשת ויקהל תלק בא גורם קיימא קמיה קב״ה דכל מאן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטרת ישתזיב מכל מילין דפרשין בעלמא ומכל פגעים בישין ומהרהורין בישין ומותנא ולא יתזק כל ההוא יומא דלא יכיל סטרא אחרא לשלטאה עליה ואצטריך דיכוין בה אמר רבי שמעון אי בני נשא הוו ידעי כמה עילאה איהו עובדא דקטרת קמיה קב״ה הוו נטלי כל מלה ומלה מיניה והוו סלקי לה עטרא על רישייהו ככתרא דדהבא. ת״א מאי האי מאן דדינא רדיף אבתריה יצטריך להאי קטרת ולאתבא קמיה מריה דהא סיועא איהו לאסתלקא דינין מיניה וכהאי ודאי מסתלקין מיניה איהוא רגילא בהא לאדכרא תרין זמנין ביומא בצפרא וברמשא דכתיב קטרת סמים בבקר בבקר וכתיב בין הערביים יקטירנה. ת״א מאי קטרת איהו קדמאה תדיר קדם לכלא ובגין כך עובדא דקטרת אצטריך לאקדמא לצלותא ושירין ותושבחן עכ״ל. עוד כתב שם סיומא דא אתמסר בידנא דבכל אתר דקא אמרי בכוונה ברעותא דלבא עובדא דקטרת דלא שלטא מותנא בההוא אתר ולא יתזק ולא יכלין שאר עמין לשלטאה על ההוא אתר עכ״ל. וכתב הרב אבודרהם ז״ל בהלכות הבדלה אומר אחר הבדלה יפתח ה׳ לך את אוצרו הטוב שהוא כולו מלא פסוקים של ברכה והצלחה לסימן טוב בתחלת השבוע שיתברכו במעשה ידיהם וכתב אבן הירחי נהגו בפרובינצא לומר אחר אלו הפסוקים אין כאלהינו ופטום הקטרת והטעם משום דתניא ביומא מעולם לא שנה בה אדם מפני שמעשרת שנאמר ישימו קטורה באפך וסמיך ליה ברך ה׳ חילו ונשלמה פרי שפתינו למען נתעשר ונצליח בכל דרכנו עכ״ל וכן כתב הכל בו סימן מ״א:

קטרת תנחומא פרשת תצוה מהו קטרת קדושים טהרים ריקם ס״תקוה פי׳ רש״י בפ״י תרומה לשון קטרת העלאת קיטור ותמרו׳ עשן: סמים. תרגומו בוסמין והוא כלל לכל אלו הסמנים שזוכר ופורש אחר כך מכלל הפרטים. כתב רש״י ז״ל בפרש׳ כי תשא סמי׳ מכאן למדו רז״ל י״א סמנים שאמרו לו למשה בסיני מעוט סמים שנים

אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד נְבִיאֲךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ וַיֹּאמֶר יְהוָה

אל

Digitized by Google

אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת
וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד
יִהְיֶה׃ וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח
מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קוֹדֶשׁ׃
וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי
הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ
שָׁמָּה קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃ וְנֶאֱמַר
וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים
בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת
יַקְטִירֶנָּה׃ וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת
בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד
לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם׃

מנים נטף שחלת וחלבנה הרי חמשה סמים בתרא לרבות עוד כמו אלו הרי יוד ולבונה הרי י"א והרב מזרחי ז"ל כתב שם מנא להו לרז"ל לומר דסמים קמא תרתי וסמים בתרא חמשה נכתוב סמים גבי הדדי ונתר הכי נטף ושחלת אלא מדכתיב נטף שחלת וחלבנה והדר סמים ש"מ דסמים בתרא כמספר כל הקודמים דהיינו חמשה והו תורף דברי· וכתב בעל הטורים ז"ל בפרשת כי תשא שבפסוק והקטרת אשר תעשה במתכונתה יש בו י"א תיבות כנגד אחד עשר סמים שבקטרת: (נטף) בלשונו והוא צרי ונקרא כן על שם שנוטף מעצי הקטף וקטף הוא באלסמו: (שחלת) הוא הציפורן: (בד בבד) כתב רש"י ז"ל אלו הד' הנז' כאן יהיו שוים משקל כמשקל כמשקלו של זה כך משקלו של זה וכן שנינו הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה ולשון בד נראה בעיני שהוא לשון יחיד א' בא' יהיו כן זה כמוזה עכ"ל: (ממולח) מעורב · שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה מרש"י ז"ל פרשת כי תשא וכתב בעל גור אריה ז"ל בפ' זה ואומר אני כי אנקלוס שתרגם ממולח מעורב רוצה לומר כי צריך שיתנו הבשמים טעם זה בזה וזהו כשהוא מעורב יפה או האחד נותן טעם בזה אע"ג דהוא יבש הרי הבשמים נותנים טעם זה בזה וזהו ממולח כי כל דבר שנותן טעם בשני נקרא ע"ש מלח כי המלח הוא שנותן טעם באחד ולכן נקרא ערובתו של זה בזה בשם ממולח וכתב הפרשים בשורש מלח ואפשר שיהיה פירוש ממולח ממין מלח כי מלח סדומית היה בה: (ושחקת) השחיקה יותר מהדיכה: (הדק) דק: (בהטיבו) כתב רש"י ז"ל סוף פרשת תצוה לשון ניקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה והיה מטיבן בכל בקר ובקר: (ובהעלות) כשידליקם להעלות להבתן כתב הרב מזרחי ז"ל סוף פרשת תצוה בכל יום מקטיר משקל נ' דינרין חצי המנה בשחרי' כהטיבו את הנרות וחצי המנה בערבית כהעלו' את הנרות עכ"ל:

כריתות פ"א תָּנוּ רַבָּנָן קְטֹרֶת הָיְתָה
נַעֲשֵׂית שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנֶה׃ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה מָנֶה
לְכָל יוֹם פְּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפְרַס בֵּין
הָעַרְבַּיִם וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁמֵּהֶם
מַכְנִיס כֹּהֵן גָּדוֹל מְלֹא חָפְנָיו בְּיוֹם
הַכִּפּוּרִים וְנוֹתֵן אוֹתָם לְמַכְתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב
יוֹם הַכִּפּוּרִים וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה כְּדֵי
שתהא

מנה כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות כלי המקדש פ"ב' המנה מאה דינרין והכסף משנה פי' ודע שדינר הוא משקל מיתקאל שהוא דראהם ושני והדראהם משקל ס"ד שעורות בינוניות עכ"ל: (כנגד ימות החמה) בכל יום היו מקטירים על מזבח הזהב מנה א' היינו חצי בשחרית וחצי מנה בין הערבים נמצא שהם שס"ה מנים כמנין ימות החמה לסוף השנה נשארו ג' מנים ששוחק אותן ערב י"כ דקה מן הדקה כדי ליטול ממנה מלא חפניו להקטי' ביה"כ · כך כתב הסמ"ג סימן קס"ו · ובספר יראים סימן של"ד ז"ל ושמעתי שס"ח מנים שהיו במקדש שסמכוה אקרא דכתיב שלחיך פרדס רמונים שלחיך בגימטריא הכי הוו ומדרש לא ראיתי עכ"ל: (פרס) היינו חצי: (מלא חפניו ביום הכפורים) מלבד חצי מנה של שחרית ושל בין הערבי' שנותן על מזבח הפנימי מוסיף מלא חפניו שמכניס לפני ולפני' כן כתב רש"י ז"ל ביומא פ"ד: (ונותן אותה למכתש') איתא בכריתות פ"א (הביאו נ"כ הרמב"ם ז"ל הלכות כלי המקדש פ"ב) פעמיים בשנה היו מחזירים הקטרת למכתשת בימות החמה היו מפזרין אותה כדי שלא תתעפש ובימות הגשמים היו צוברים אותה כדי שלא יפוג ריחה וכתב שם בכסף משנה והוה משמע לי דתרי מילי נינהו קודם שפעמיים בשנה היו שוחקים אותה שנית שבימות החמה היו מפזרין אותה אפילו שלא בשעת שחיקה ובימות הגשמים צוברים אותה אף שלא בשעת שחיקה אלא שמלשון הברייתא נראה כשמחזירה למכתשת קאמר שבימות החמה מחזירה פזורה ובימות הגשמים מחזירה צבורה עכ"ל: (ושוחקם יפה יפה) אותן ג' מנים אע"פ ששחקן עם שאר המנים מחזירן למכתשת

שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה: תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת אַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ וְאֵלּוּ הֵן· הַצְּרִי· וְהַצִּפֹּרֶן· וְהַחֶלְבְּנָה· וְהַלְּבוֹנָה· מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה· מוֹר· וּקְצִיעָה· שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם· מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר· קִילוּפָה· שְׁלֹשָׁה קִינָּמוֹן תִּשְׁעָה· בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין· יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא אִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּר (חִיוַּרְיָין) עַתִּיק· מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע· מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר

אף

בעת י״ב כדי שתהא דקה מן הדקה להכניס לפני ולפנים כלומר שצריכה שתהא דקה יותר מקטרת של כל יום שנאמר קטרת סמים דקה· מהכל כו׳: (פטום הקטורת) עירוב הבשמי׳ וכיתושם ותיקון הקטרת נקרא פטום: (סמנים) כתב רש״י ז״ל בסנהדרין ריש פ״ז כל דבר המועיל לאכירו קרי ליה סם לגבי׳ה ואין סם לשון בושם ולא לשון תרופה אלא לשון דבר הצריך לתיקון חבירו עכ״ל: (הצרי) בלשונו ויש אותו נוטף: (צפורן) הוא בושם שלך כציפורן ובתורה קראה שחלת: (חלבנה) גאלבנה וכתב הכל בו ואע״פ שריחה רע מנאה הכתוב עם שאר סמני הקטרת וכן א״ר חנינא בן בוזנא אר״ש חסידא כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית שהרי החלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סמני הקטרת: (והלבונה) אינצינסו בלעז לבנה ביותר דכתיב לבונה זכה· הלבונה הוא שרף עץ מהשרפים ז״ל: (שבעים שבעים מנה) כל אחד ואחד מד׳ סמנים הללו היו מע׳ מנה לא׳ שהם ר״פ מנים משקלם: מור פירש בלשון בדעת הרמב״ן ז״ל והערוך פירש מוסקו בלשון יון וכתב הרמב״ם ז״ל בהלכות כלי המקדש פ״א המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכל מקו׳ עכ״ל: וקציעה פירש עשב והכתוב קראה קידה והערוך פירש בערך קדה קוסטו בלע״ז ויש לו ריח טוב מן וקדה שמש מאות· והיא קציעה: שבולת נרד שפיקו נרדו והוא דומה לבית יד של שבולת כתב הטור בא״ח סימן ר״ו שלפי דימא פרש״י ז״ל שבולת נרד ועשוי במין גבעולי פשתן וכתב שם הר״י קארו ז״ל רש״י אמר דבריו עוד וכתוב שהוא בושם שקורין אספי״ג וכן כתב הרב אבודרהם ז״ל בהלכות ברכות שער ו׳ והרוקח ז״ל כתב בסימן שמ״ב שלפי דימא הוא בגארופולו לא ידעתי מאין בא לו זה כי בלשון המשנה נקרא בגארופולו הכפר כנראה בשביעית פ״ו וכמו שפי׳ שם הרמ״בם וברטינורא והערוך ז״ל: כרכום זאפראן בלע״ז: ששה עשר ששה עשר מנה כל א׳ מד׳ סמנים הללו היו של י״ו מנים לא׳ שהם ס״ד מנים: קושט כך שמו והיה י״ב מנים: קלופה קליפת עץ בושם והיה משקלו שלשה מנים: קנמון כתב הס״מג שמין קס״ו וקנמון איבה קאנילה בלעז שהרי מקאנילה יש הרבה ואילו מקנמון אומרין בשבת בפ׳ במה אשה שבנגד ולא בשתייר שהם ב״א מעט וכו׳ עד כאן לשונו· והיתה משקלה ט׳ מנים הרי בין הכל ש״סם מנים· וכתב הכל בו ולא מצעתי מפני מה נותן מוך ע׳ מנים ומזה י״ו ומזה פחות מכן· אבל כראה שלפי חוקו ופלפולו של כל סם וסם היה משקל במשקלה ונותן יותר מן הסם שאינו חוק כל כך: בורית כרשינה היא עשב כך שמו ומלבנים בו הבגדים ונקרא איר״בא כבוג״אל כך פירש הכל בו והברטי׳ בורא בשבת פ״ט פי׳ בורית מין כרשינה עשב שעושין ממנה בורית ובמלאכ״ב׳ כתב הרב ז״ל בורית דבר המנקה ומטהר וכרשינה שם מקום ורש״י ז״ל פי׳ מאותו מקום שהוא חוק מאד כך פירש הכל בו· ורש״י ז״ל פי׳ שבא ממקום ששמו קפרס פ״א בגלגין יין שעושין מקפר׳ של אילן הוא ששמו קפרס כגון הצלף והקפרס עכ״ל· ובמסכת ביצה פ״ג נ׳ עוין כן צלף באלנות וכתב רש״י ז״ל לא ידעתי מהו עותו וכתבו שם התוספות משום שעושה ג׳ פירות עלין ואביונות וקפריסין ועוד שעושין פירות בכל יום מה שאין כן בשאר אילנות ועוד פירש ר״י דעוותו הוי ממה שגורין יין מה הקפריסין שהיא עזה כדאמרינן בפטום הקטרת יין קפריסין למה הוא בא ששורין בו הציפורן כדי שתהא עזה ולא כדפי׳ רש״י ז״ל בכריתות שהוא יין הבא ממקום ששמו קפרס עכ״ל: מגרמי׳ ר״י ופ״א בגלגין דרש״י עולין נקבה א׳: (חמר חיוריין) לבן ויש גורסים חמר חיוריין ואומרים שהוא יין הבא מחוריין שם מקום ובנמ״אם הלכות שבת סימן רע״ב הביא הר״י קארו ז״ל גרסי׳ בגמ׳ בעא מיניה רב כהנא מרבא חמר חיוריין מהו ופי׳ ר״י חיוריין שהוא לבן ביותר: (עתיק) ישן חוק ביותר ולבן היה כל״ל: (מלח סדומית) פי׳ הכל בו היא מלח גסה וכותנים אותה בקטרת משום על כל קרבנך תקריב מלח וי״מ שהיא דקה מאד ומאותו מלח היו מנילים רובע הקב ואין בידי למה רובע עכ״ל· והרש״י ז״ל פירש במכות פ״ג מלח סדומית היא מליכה לאנפה ובכתרא פ״ב מלח סדומית עבה וקשה כאבן וכן הערוך בערך אסתרוקנית ז״ל ומלח סדומית אינו נימוק במים עד שישחק ובפסקי תוספות דכריתות אבל לא יערב מלח בקטרת דאפי׳ למ״ד דבעינן מלח הייגו בשעת הקטרה דכל העולים טעונים מלח וכו׳ ופוק חזי מה שכתב הרב בעל באר שבע כ״רו בספרו שהמלח אינו מעורב בקטרת: (מעלה עשן) הוא עשב ונקרא כן לפי שמעמיד ומעלה עשן הקטרת כמקל שאינו מתפשט לכאן ולכאן כ״כ הרמ״בם בכריתות פ׳ א׳ והברטינורא ביומא פ״ג אבל

אַף כִּיפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא׳ אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִיסֵּר אַחַת מִכָּל סַמְמָנֶיהָ חַיָּיב מִיתָה׳ רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה׳ וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִים מֵי רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

(ובירושלמי דיומא פ"ד גרים שאין מכניסין ריח רע לעזרה מפני הכבוד):

שמו מעלה עשן ואנשי בית אבטינס היו מכירים בו וכתב הרב מורשי ז"ל בפ' אחרי מות כי המעלה עשן מעורב עם סממני הקטרת: (כיפת הירדן) עשב או ורד הגדל על שפת הירדן ויש לו ריח טוב כך פי' הכלבו והערוך בערך כפת פי' וי"א רעי של דג הגדל בירדן והוא אמברה בלשון׳ ובבבא קמא פ' ז' גנות ורדין היתה בירושלם ופי' רש"י כך היתה שמה והיא היתה צריכה לקטרת והיינו כפת הירדן ע"ש שדרך הורד לגדל על שפת הירדן׳ וכורית׳ ויין ומלח׳ ומעלה עשן׳ וכפת הירדן׳ כל אלו אינם מהשמ"ס מכים בלאו סממנים כינכו: (אם נתן בה דבש פסלה) דכתיב כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו וגו': (חייב מיתה) שלא נתן כמשקל המפורש בתורה ואפילו מעלה עשן שאינו מעיקר סמני הקטרת או יין או בורית חייב מיתה שהיא קטרת שלא כהלכתה וביאת הכהן בקטרת זו ביאה ריקנית היא ושלא לצורך וחייב מיתה דכתיב ואל יבא בכל עת אל הקדש ולא ימות: (שרף מעצי הקטף) כתב הכסף משנה בהלכות כלי המקדש פ"ב וכוון לזה' שרמ"בב בא לפרש דברי תנא קמא ולומר אל תטעו שצרי השנוי כאן הוא סרי"אקס כמו הלרי אין נגלפד שוה ודאי לא יכנס בקטרת אבל הוא שרף הנוטף מעצי הקטף שקוטפים העץ ונוטף ממנו שרף הוא שהי"ה נכנס בקטרת וכן הוא שיטה. העץ הזה עץ הבאלסמו כדברי הרמ"בן וכן כתב הערוך בערך קטף ולדעת רבינו שמכנים בקטרת עוד בלסאן אמר שהוא ז"ל מפרש שהעץ עצמו של הבלסאן נקרא צרי ורמ"בן בא לפלוג ולומ' שנדי"איכו העץ עצמו אלא השרף הנוטף ממנו כשקוטפים אותו והוא הנכנס בקטרת לא העץ ופסק כתנא קמא עכ"ל: ורמ"ן ז"ל בשבת פ"ב פי' עצי הקטף כך שמם וכן בכיד' פ"א כתב קטף מין א' לן ואינו עושה פרי אלא שרף וזה ונוטף ממנו וזה פריו: (בורית כרשינה) כתב הר"י קארו בהלכות נשיאות כפים סימן קל"ב ז"ל וגירסת הירושלמי בורית כרשינה ואומר כן יין קפריסין וכו' והלא מי רגלים וכו' וכן נראה שהיא גירסת הבבלי: (כדי שתהא נאה) גרסינן כך הגיה הר"י קארו פי' הנ"ל נראה שמשמרת היא: (כדי שתהא עזה) שיהא ריחה חזק במקדש שבעזרה היו מפטמין פרש"י ז"ל והכלבו כתב כ"ל מפני שהוא עז פי' אותו יין הבא מקפרים עז וחזק וממוזק ריח הצרי: (מי רגלים) כתב הכל בו י"מ שעיין אחד הוא ששמו מי רגלים ואין לומר מי רגלים ממש חלילה שלא עלה על לב אדם לשרות בהם סמני הקטרת עכ"ל׳ גרסי' בכריתות פ"א מסייע ליה לר"י בר חנינא דקאמר קדש היא לכם כל מעשיה לא יהו אלא בקדש ופי' רש"י ז"ל משום ליה וכו' שהלא מפקא לה לגרא בשעת שריית סמנים ויתנו בה מי רגלים מסייע לה דקאמר כל מעשיה בקדש בעזרה עכ"ל׳ אם כן הם מי רגלים ממש וכן משמע מדברי הרב אבודרהם ז"ל וכן הרב בעל באר שבע כר' והוכיח בספרו כריתות בדברו' שהם מי רגלים ממש קשנו משם עוד כתב הרב אבודרהם ז"ל וא"ת מ"ל שאין מכניסין מי רגלים במקדש והרי קרבו ופרשת קרוב לגבי המזבח וי"ל דלית לן אלא מה דאמור רבנן עכ"ל: (יפין לה) פי' לצרי׳ מהכל בו וי"א לציפורן: (מפני הכבוד) כבודו של הקב"ה לגמר מכניסין מי רגלים:

תַּנְיָא רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים׳ פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ׳ אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין וְאִם חִיסֵּר אַחַת מִכָּל סַמְמָנֶיהָ חַיָּיב מִיתָה:

תניא

כשהוא שוחק אומר היטב הדק כתב רפ"י ז"ל הממונה אומ' כן לשוחק היטב הדק ובערכין בפ' אין נערכין מכתש' פי' רש"י שבה היו כותשין סמני הקטרת ושל נחשת היתה והיה קולה נאה ומכתשת הבשמים יפה ומתנגנת בהם ריח דאמרינן בכריתות השוחק אומר היטב הדק שהקול יפה לבשמים עכ"ל: (שהקול יפה לבשמים) כדאמר ר' יוחנן כשם שהדבור רע ליין כך הדבור יפה לבשמים פי' גבי יין של נסכים תנא ורק הגיר של שמרים גזבר הקיש בקנה פי' רש"י כשמתחיל לנתת אותו לבן שתפת היין שכף על השמרי' הקיש הגזבר על גבי הכד וכותש וכו' ועד זה היה סימנו שלא היה רוצה לדבר כל זמן שמוציאים היין מפני שהדבור

רע

רש לין מה שאין כן בבשמים שהדבור יפה לבשמים · והכא נו פירש הדק היטב פי' לפני הקטרת אומר היטב הדק שהו שאמרו שהקול יפה לבשמים פירש קול המאמר הזה הוא יפה לבשמים שהדבור הזה יזיק הכל מפני שהריח אלו התיבות יוצאות מן הגרון עכ"ל · והרמב"ם ז"ל בהלכות כלי המקדש פ"ב כתב וכשהוא שוחק אומר הדק היטב היטב הדק כל זמן שפוחק ומערב הכל וגם נ"ב הביא הכסף משנה ופירש רש"י התמוהה אומר כן לשוחק ומפטם שעושה בגמרא שהקול יפה לבשמים עכ"ל : (פטמה לחצאין) פירש הכא נו שלא כעשה אלא קפ"ד מנים כי שהם מנאין של שס"ה כפרס : (לשליש ולרביע) פי' רש"י ז"ל לא שמעתי שהיו משהין המותר פ' שנה או ל' או ק' שלא הוצרכו לפטם אלא שליש או רביע קטרת והביא הכא נו פירוש לא שמענו מרבותינו אם היה כשרה אם לאו :

אחת לששים או לשבעים שנה גרסינן כשהכהן היה חופן מלא חפניו בי"ה מאותן ג' מנים של קטרת לא היה יכול ליקח הכל שאפילו ישמעאל בן קמחית שהיה ידו מחזקת ד' קבין לא היה חופן הכל וכן בן גמלא לא היה מחזיק ידו אלא כשתי זיתים שלא כל החפניות שוות ולסוף ס' או ע' שנה רבו אותן השיריים של הג' מנים שלא היו צריכים לפטם אותם שנה אלא קפ"ד מנים ולא הוצרכו לומר המדה א' לע' שנה שמדת החפינה אינה שוה שיש מי שחפינתו גדולה ויש מי שחפינתו קטנה לפיכך אמרו דבר מסופק פעמים לס' או פעמים לע' מהכא נו : (קורטוב) שם מדה קטנה והערוך פירש שהוא א' משמונה בשמינית בלוג : (מפני ריחה) פירוש שהיה נודף ריח טוב מתוכה ביותר · מהכא נו :

תַּנְיָא בַּר קַפָּרָא אוֹמֵר אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ׃

במדרש הנעלם פרשת וירא איתא התם דהני פסוקי תנכו ומילי מדבר פ"ו בעובדא דרב אחא דאזל לכפ' פרשא וכו' אמרו אלין פסוקייא ויאמר משה · ויקח אהרן · ויעמוד וגו' וכן עבדו ואתבטל מנייהו מותנא וכו' · עיין שם שהוא יותר בארוכה · עוד שם וכד תסיימו למימ' ע"כ דקטרת נוסחין אמרין אלין פסוקים ואתבטל מותנ' מינייהו :

והמגפה נעצרה תנחומא פרשת תצוה אמור לו לאהרן הכהני ולא עשה שליחותי אמר לו אהרן משה שלחני והקב"ה שלחך והרי הקב"ה ומשה באהל מועד לך אמלם לא השגים המלאך עד שעקרו אהרן במתניו והוליכו שנאמר וישב אהרן והמגפה נעצרה מהו נעצרה א"ר יצחק שנטל המלאך ועקרו : (אישים) קרבנות של האש : (גבול) כתב רש"י ז"ל בסנהדרין פ' חלק גבולין קרי חוץ למקדש וכן כתב ביומא פ"ז דגבולין הוא חוץ לעזרה והערוך בערך גבול כתב כל א"י נקראת גבולין לבד מירושלים : (דביר) הבית הפנימי נקרא דביר כמו שנאמר ויכן לו מבית לדביר לקדש הקדשים והחיצון נקרא היכל · מהמכלל ז"ל : (קידה) כבר פירשנו למעלה שהיא קליעה :

במדבר י"ז **וַיֹּאמֶר** מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֶן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהֹוָה הֵחֵל הַנָּגֶף׃ וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם׃ וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל דְּבַר קֹרַח׃ וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה׃ כָּל אֵלֶּה בִּהְיוֹת הַהֵיכָל עַל יְסוֹדוֹ וּמִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹ הָיִינוּ מְלֵאִים כָּל טוּב וְעַכְשָׁיו חָרַב

המקדש

המקדש ובטלה עבודה ואין לנו בעונותינו לא אשם ולא אישים לא בדים ולא בלולה · לא גבול ולא גורלות · לא דביר ולא דקה · לא היכל ולא הר המור · לא ועד ולא ודוי · לא זכה ולא זריקה · לא חטאת ולא חלבים לא טהרה ולא טבילה · לא ירושלם ולא יער לבנון · לא כפורת ולא כרובים · לא לבונה ולא לחם הפנים · לא מזבח ולא מנורה · לא נתחים ולא נסכים · לא סמיכה ולא סמים · לא עולה ולא עזאזל · לא פרוכת ולא פר חטאת · לא ציון ולא ציץ נזר הקודש · לא קדה ולא קנמון · לא ריח בשמים ולא ריח ניחוח · לא שי ולא שלמים · לא תורה · ולא תמורה · לא ארץ ישראל · ולא מעשרות · לא כהן ולא נביא : עונותינו ועונות אבותינו החריבו נוינו · ושמם מקדשינו · ונטל כבוד מבית חיינו · מקום שהלוך בו אבותינו · ואין אנו יכולין להקריב קרבן כי אין לנו לא זבח ולא זובח · ולא שעיר המשתלח · ולא כהן שיכפר בעדינו אלא שיח שפתותינו תחת קרבנותינו ותפלתינו תחת כפרתינו :

ביום שאין אומרים בו תקינות אין אומרים זה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתכפר לנו על כל חטאתינו ותסלח לנו על כל עונותינו ותמחול לנו על כל פשעינו ותבנה בית המקדש במהרה בימינו ותכפר לנו על כל זדונותינו · שהזדנו לפניך בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין בשמיעה בין בראיה בין בדבור בין במחשבה הכל תעביר ותסלח אשר נואלנו ואשר חטאנו :

רבון העולמים גלוי לפני כסא כבודך אשר מדת הדין מתוחה עלינו בעונותינו ובאנו לחלות פניך שתעצור המגפה והמשחית מעלינו ולא תתן המשחית לבא אל בתינו ורחם עלינו ועל טפינו ועל עוללינו ועל כל ישראל עמך וקבל ברחמים וברצון את תפלתינו כענין שנאמר · תכון תפלתי קטורת לפניך משאת כפי מנחת ערב : וכמו שקבלת קטורת הסמים שהקטיר לפניך אהרן הכהן כאשר החל הנגף בעם שנאמר · ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה : וכן פינחס שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה : וכן דוד שנאמר · ויבן שם דוד מזבח ליהוה ויעל עולות ושלמים ויעתר יהוה לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל : כי אתה אבינו ולך תלויות עינינו · רפאנו יי ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתינו אתה : שכן כתוב בתורתך · והסיר יהוה ממך

כָּל חוֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שׂוֹנְאֶךָ׃
לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃

איתא במדרש אמר רבי עקיבא כל האומר ג' פסוקים הללו בכל יום ג' פעמים מובטח הוא שאינו ניזוק כל היום׃

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ׃
יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ׃

נידה פרק בתרא **תָּנָא** דְּבֵי אֵלִיָּהוּ כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ אַל תִּקְרֵי הֲלִיכוֹת אֶלָּא הֲלָכוֹת׃ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר׳ וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ׳ שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃
יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

מנחות פ' י"ג **כְּתִיב** וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי בְּכָל מָקוֹם סַלְקָא דַעְתָּךְ אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים לִשְׁמִי׃

(רש"י ז"ל במנחות ס' פ"ט נרים מעלה עליהם הכתוב כאלו מקריבין אותן בבית המקדש)׃

יומא פ' ב' **תַּנְיָא** מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן יִזְכֶּה בְּסִדּוּר מַעֲרָכָה וּבְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים׃

מי שזכה וכו' כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין פ"ד והוא מככים ג"כ מעתה שלאש אש מן המזבח הפנימי למזבח הזהב להקטיר עליו קטרת: (אביי) מצאתי בערוך בתיבת יד בערך אביי ז"ל והפכם רבי אברהם ן' הכהן רבי ישעיה ז"ל שמע שלכך נקרא אביי ע"ד נוטריקון אשר בך ירוחם יתום ר"ת אביי לפי שכשעברתו אמו מת אביו ילדתו מתה אמו ומשום הכי קרי ליה אביי לרמוז שה"בה ירחם אותו עכ"ל ורש"כם ז"ל בפסחים פ"י כתב והאמר אביי אמרה לי אם דמשמע שלא מתה אמו כשילדתו אלא היה מרבייתו הואי ר"ל מינקת שלו שגדלתו עכ"ל ואחרים אומרים שהיה שמו נחמני ורבה בר נחמני גדלו בביתו ולמדו תורה שהיה יתום והשיאו שם אביו נחמני וקרי לי אביי בלשון ארמי כאדם שקורא אביו וזה שלא לקרותו בשם אביו וסליק ליה אביי וכיון שהיה מן הצבות והגדולה קראוהו רבנן הכי:

יומא קרק אמר להם הממונה **אַבַּיֵי** מְסַדֵּר מַעֲרָכָה מִשְׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּיבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קודמת

מסדר מערכה מכה סדר עבודה של כל יום ויום: (משמא דגמרא) דבר מקובל מכל בני הישיבה שקיבלו מרבותיהם והערוך בערך גמר פי' לא אמרה מפני סברה אלא סתם׃ ורש"י ז"ל בקידושין פ"ב כתב כן כקבעה בגמרא ושגורה בפי בני בית המדרש

קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת׃ וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי׃ וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לְהַטָּבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת׃ וְהַטָּבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶם לְדַם הַתָּמִיד׃ וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לְהַטָּבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת׃ וְהַטָּבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶם לִקְטֹרֶת׃ וּקְטֹרֶת קוֹדֶם לְאֵבָרִים׃ וְאֵבָרִים לְמִנְחָה׃ וּמִנְחָה לַחֲבִיתִּין׃ וַחֲבִיתִּין לִנְסָכִין׃ וּנְסָכִין לְמוּסָפִין׃ וּמוּסָפִין לְבָזִיכִין׃ וּבָזִיכִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם׃

המדרש: (מערכה גדולה) פירש הענין ישראל שעליה יקטירו כל ההקטרות והברטינורה בתמיד פ"ב כתב ג' מערכות אלו כוה האוסן מערכה גדולה היינו ששורפין עליה התמיד׳ מערכה שניה שנוטלים ממנה גחלים במחתה להכנים למזבח הפנימי שחרית וערבית וזאת המערכ' היתה משוכה מן הקרן׳ ועוד מערכה ג' שאינה משמשת לכלום אלא לקיים האש שנאמר והאש על המזבח תוקד בו׳ עוד מצאתי במורשי פ"ג בתחלה היו מבעירין אש על המערכה גדולה ונקראת גדולה מפני שלא היתה המערכה ההיא בעבור עולת התמיד בלבד אלא גדולה מאד שתוכל לקבל בתוכה כל ההקטרות של אותו יום עד תמיד של בין הערבים ואחר שסודר אותה היה נותן עליה אח"כ שני גזירי עצים כדי להוסיף לה הבערה יותר וזאת המערכה נקראת מערכה של קיום האש מפני שהאש לא היתה המערכה גדולה מתגברת וזאת המערכה של שני גזירי עצים שהיו מוסיפים עליה היתה מקיימת אותה ואח' המערכה של קיום האש היה מסדר עליה עוד מערכה אחרת כדי להקטיר עליה האברים שלא נתעכלו וקודם המערכה של קיום האש היה מסדר מערכה שניה של קטרת כדתנן בפ"ב תמיד עכ"ל׃ (שני גזירי עצים) בכל יום כשערכו המערכה נכנסים שני כהנים בשתי עצים ומשימין אותן על עצי המערכה להוסיף עליהם שנאמר ובערו עצים על האש וכן כין הערבי׳ כן כתב הערוך בערך גזר בשם הגמרא ובזבחים פ"ו כתב רש"י ז"ל ב' גזירי עצים צריך לסדר בראש המערכה לתמיד של שחר בכהן א' ולתמיד של בין הערבים בשני כהנים אחר סידור כל המערכה ובעל כסף משנה בהלכות תמידין ומוספין פ"ד כתב ואע"ג דשני גזירים של שחר היו בכהן א' ושל בין הערבים בשני כהנים כבר כתב הרי"טבא שמי שזוכה בהם בבקר אומר בערב לחבירו וכה עמי בען שני עכ"ל׳ ובסמ"ג סי' קנ"א כתב בשם רבינו שלמה שהם שני בקעיות עצים ארוכות כמדת רוחב המערכה ונותנו ממעל לעצי המערכה׃ (ודשון מזבח הפנימי) כתב רבינו בחיי ז"ל בפ' ויקהל ומזבח הקטרת היה בין השלחן למנורה משוך קמעא כלפי חוץ עד שהכהן הנכנס להטיב את הנרות במזבח פוגע תחלה וזהו אמרו דשון מזבח הקטרת קודם להטבת חמש נרות לפי שאין מעבירין על המצות׃ (להטבת חמש נרות) כתב הברטינורה הא דמפסיק ההטבה בשחיטת התמיד וזריקת דמו ולא עביד כלהו יחד משום דכתיב בבקר בבקר בהטיבו את הנרות אמרה תורה חלק ההטבה לשני בקרים ועושה הטבת חמש נרות בתחלה ואחר כך הטבת שתי נרות האחרים דכיון שהתחיל עביד רובא וכו' וביומא פ"ג למה משיבין ומזרזין כדי להרגיש כל העזרה כלה ופי' רש"י ז"ל להרבות הרגש מהלך פסיעות וקול תפילת עבודות בעזרה והרמב"ם ז"ל בפ"ג דתמיד פי' להרגיש׳ לתת זמן ידוע לאותה עבודה עד שיהא לה קול והטבה הוא ניקוי הנרות וניקיונם ושלוף הפתילות והסרת השמן הישן והדשן ונתינת שמן ופתילה חדשה׃ (קודם לדם התמיד) לשחיטה ולזריקה׃ (לאברים) להקטיר אברי תמיד על מזבח החיצון׃ (למנחה) מנחת נסכו של תמיד דכתיב ועשירית האיפה סלת למנחה וגו' וגומר׃ (לנסכים) לנסך יינו של תמיד והרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות פ"ב כתב היין והסלת שמביאים עם הקרבן הם הנקראים נסכים׃ למוספין אם הוא שבת׃ (לבזיכים) לשני בזיכי לבונה שהיו נותנים אצל לחם הפנים כאלא שאול דאמר במנחות פרק י"א ונתת על המערכת לבונה וכה ר"ל אצל המערכת כמו ועליו מטה מנשה כיינו סמוך לו והלבונה היתה לאזכרה שאין מן לחם הפנים כלום לגבוה אלא הלבונה כקטרת כשמסלקי' והיא לזכרון ושם פי' רש"י ז"ל על פסוק והיתה ללחם לאזכרה וגומר שעל ידה הוא נזכר למעלה בקומץ שהוא אזכרה למנחה כל זה פי' רש"י ז"ל בפרשת אמור׃ (עליה השלם) רש"י ז"ל פי' בפרשת צו בשם רבותינו שלמדו מכאן עליה על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כלם מכאן שלא יהא דבר מאוחר לתמיד של בין הערבים׃ והשלמים לשון השלם׃

בפסחים ב"ה **תָּנוּ** רַבָּנָן אֵין לְךָ דָּבָר אין לך דבר וכו' שֶׁקּוֹדֵם

אין לך עבודה שכשרית ע"ג המזבח קודם לתמיד של שחר

אלא קטורת שנאמר בה בבקר בבקר ובתמיד לא כתיב אלא עד בקר: (ונרות) שמדליקין בין הערבים: (ופסח) קרבן פסח שהיה נשחט בין הערבים דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים: (ומחוסר כפורים) כגון מצורע או זב שטבל ולא הביא כפרתו קודם לתמיד ואם לא יביאנו לא יאכל בפסח דמחוסר כפורים אסור בקדשים וענוש כרת: (שטובל שנית) ואף על פי שטבל את יום השביעי שלו צריך לטבול אחר שהביא כפרתו: (אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה) אם הביא שלמים נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורי' ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהן :

שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד שנאמר בה בבוקר בבוקר ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ופסח ונרות ומחוסר כפורים בערב פסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב · רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב:

סדר הקרבנות

מגילה פרק ד' אמר רבי אמי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי וכתיב ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא חס ושלום ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה אמר לו לאו אמר לפניו רבש"ע במה אדע (ופי' רש"י במה אדע מה תאמר לי ללמדן דבר שיתכפרו בו עונותיהן) אמ"ל קחה לי עגלה משולשת וגומר פירש רש"י כלומר הקרבנות יכפרו עליהן אמר לפניו רבש"ע תינ' בזמן שב"ה קיים בזמן שאין ב"ה קיים מה תהא עליהם אמר לו כבר תקנתי להם סדר הקרבנו' כל זמן שקוראים בהן מעלה אני עליהם כאלו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עונותיה':

בין הערבים הוא משש שעות ומעלה · מעת שמתחיל השמש לנטות למערב הוא הערב האחד ואחר ביאת השמש הוא הערב השני וזהו בין הערבים בין ערב לערב היה שיטת הפסחים צהרים נקרא העת שאור היום חזק בו בשני הצהרים ונקרא בלשון שנים לפי שהיום מחלק מאורו לשנים מהבקר עד חצי היום הולך ואור ומחצי היום ומעלה הולך וערב · מהפרשים ז"ל:

תנו רבנן תמיד של בין הערבים קודם לנרות · ונרות קודמות לקטורת · שנאמר · והקטיר עליו אהרן קטורת סמים בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה: ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטורת תמיד לפני יי לדורותיכם:

וזה אשר תעשה כתב רבינו בחיי ז"ל בפ' תצוה עשיה זו היא סידור אברים על מערכו' האש ושמה כהנים היו מקריבים כבראוה בתמיד פ"ד עכ"ל איתא במנחות פ"ג תנא דבי ר' ישמעאל ג' דברי' היו קשים למרע"ה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו מנורה שרצים ר"ח וי"א אף הלכות שחיטה שנאמר וזה אשר תעשה על המזבח ופירש רש"י הלכות שחיטה לא היה מבין מהיכן היא מוגרמת וזה אשר תעשה ועשיה תחילת וביאה היא וכתב וזה אלמא הראה לו באצבע עכ"ל: (כבשים) איתא בירושלמי דפאה פ"ז א"ר הונא בשם רבי אבין שני תמידים שהיו מקריבים בכל יום היו מרכיבין אותן ע"ג גמל ורגלי' נוגעות בארץ איתא בילמדנו בש"א כבשים שהם כובשים את העונות וי"א בא ומכפר א"ל בית הלל אעפ"י שכתוב

בשי"ן

שמות כ"ט **וזה** אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום תמיד: את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ועשרון סולת בלול בשמן כתית רבע ההין ונסך רביעית ההין יין לכבש האחד: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבוקר

וכנסכה

וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃ עֹלַת תָּמִיד לְדוֹרוֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם׃ וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי׃ וְקִדַּשְׁתִּי אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי׃ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃ וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

נסיין אנו קורים כבשים כסיך שמכבשים עונותיהם של ישראל כשלג שנאמר כבסי מרעה לבך ירושלם: (כתית) כתרגומו כתישא פי' שהוא כלעו: (אשה לה') פירש רש"י ז"ל לשון אש הוא הקטרת אברים שעל האש והוסיף הרב מורשי ז"ל ותהיה עולת אשה שם כתואר של העולה ונקראת כן מפני שכל אברי העולה יעלו באש:

ויקרא א' **וְאִם** מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אוֹתָם עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ׃ וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַיהוָה׃

הכשבים כשב וכבש א' הוא וכאשר הוא בן שנה יקרא כבש או כשב. ויותר מבן שנה נקרא איל. כך פירש הפרשים. ובפסיקתא פ' ויקרא ר' שמעון אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה ועגל וכבש בני שנה. בן בקר בן שתי שנים. פר בן שלשה שנים. וכתב הרמ"בם ז"ל בהקדמתו לסדר קדשים ובכל מקום שהוא אומר פר או פרים הוא בן ג' שנים מן הבקר: (צפונה לפני ה') ויקרא רבה פרק כ' מעידני עלי שמים וארץ בין נכרי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה שקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' בכונה הקב"ה זוכר לו עקידת יצחק בן אברהם וכן הביא הר"י קארו בטורים ריש סימן א': (פדרו) חלבו:

פתב הר"י קארו ז"ל בא"ח סימן א' כתוב בספר אורחות חיים פ' העולה היא מתחלת ויקרא עד תחלת פרשת ונפש כי תקריב ועוד פ' צו וזאת תורת העולה עד לא תכבה. ופ' חטאת ואם נפש אחת תחטא בשגגה ופ' אשם ואם נפש כי תחטא ומעלה. וגומר עכ"ל וזאת הקורא אמונה. וגם מוה אל תבא ידין דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד כי ראיתי כבפת ישנות מהעיונות ולא מצאתי שהדפיסו בספר א"ם אלא כלם כאחד כבעמוד שלפניכו וירא שמים יצא ידי שניהם:

ויקרא ו' **וַיְדַבֵּר** יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבּוֹקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃

העלה נקרא קרבן זה עולה לפי שהיה עולה כולו כליל על המזבח ובתנחומא פ' צו עולה שהיא עולה להקדוש ברוך הוא שהוא עליון י"א שהיא עולה לפני הקב"ה ומכפרת על עונות יהם של ישראל: (מדו) היא הכתונת ומה ת"ל מדו שתהא כמדתו. מרש"י ז"ל ובפסקי' ס"פ תמיד נשחט מאי כמדתו פירש שוה לארץ והרמ"בם ז"ל בהלכות כלי המקדש פ"ח כתב אורך הכתנת עד למעלה מן העקב שור שם היו ארוכים יתר על מדתו וקצרים פחות ממדתו או שם לקן באבנט יעבד עבודתו פסולה. עוד כתב הרב נפי' כאמר בבגדי כהונה על בשרו ולבשם מלמד שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו לבגדים אפילו נימא א' או עפר או כנה מתה אם היתה בין בשר לבגד הרי זו חציצה ועבודתו פסולה לפיכך אין הכהן יכול לעבוד בתפילין של יד שהרי חוצצת

ופשט

Digitized by Google

מגבעת אבל של ראש אינה מגבעת וצריך להזהר בשעת שלובש שלא יהא אבק בין בגדו לבשרו ולא כינה אף על פי שהיא במיים · עוד כתב הרב בהלכות ביאת מקדש פ"ו כהן שהוא מזוהם בזיעתו רוחץ ושף כל גופו במים' ועובד ואם עבד בזיהום זיעתו או בזיהום פיו הרי חלל עבודתו כשאר בבעלי מומים עכ"ל · ובפ"ח כתב כל המומין הפסולים בכהנים הם ק"מ עיין שם ואלו פסלו משום מראית העין מי שנשרו ריסי עיניו אף על פי שנשאר השער בעיקרן ומי שנטלו שיניו: (וערך עליה העולה) כתב רש"י ז"ל במנח' פ"ד ה"א יתירה דריש שתהא היא ראשונה שלא יהא הקטר קודם לתמיד של שחר העולה בהא הידיעה כתב טא"ח סימן א' ובספרים פרשת עולה יאמר יר"ש וכו' וכך יאמר אחר פרשת מנח' ופ' אשם ואחר פרשת חטאת לא יאמר יר"ש לפי שחטאת אינה באה נדבה והקשה הר"י קארו ז"ל וא"ת מאחר שאינו אומר יר"ש אחר פרשת חטאת למה כתב רבינו שקורא פרשת חטאת · י"ל דודאי קריאת פ' חטאת מכפרת קצת אם חטא חטא שחייבים עליו חטאת ואפי' אם אינו יודע שחטא יקרא מספק ואם חטא תכפר עליו ואם לא חטא הא מיהא יתנו לו שכר כקורא בתורה:

וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבּוֹקֶר בַּבּוֹקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה:

רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה:

בשבת אין אומרים רבון העולמים כי אם יתנו לו שכר כקורא בתורה:

חלקם נתתי איתא בתוספתא דדמאי פ"ב (וגם רש"י ז"ל הביאו בפ"ד דבכורות) בזמן שהכהנים עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם חלקם נתתי משלהם הם נוטלים ואין נוטלים משלי ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מה נאמר בהם מי גם בכם ויסגור דלתים ולא תאירו וגומר:

ויקרא ו' וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לִפְנֵי יְהוָה אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסּוֹלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק עוֹלָם לְדוֹרוֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי מנחה:

בשבת אין אומרים רבון העולמים:

מרבכת חלוטה ברותחין כל צרכה שבולעתה נלעו: (תופיני) אפוים אפיות הרבה אחר חליטתה אופה בתנור וחוזר ומטגנה במחבת: (פתים) פתיתו' שנגרות כתב רש"י כן בפ' בו ואם תרצה להתם בקורא לידע כיצד מעשה המנחי' בא ולמד בהלכות מעשה

ויקרא ו' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ

עֲשִׂירִת הָאֵפָה סוֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבּוֹקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: עַל מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחוֹחַ לַיהוָה: וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק עוֹלָם לַיהוָה כָּלִיל תָּקְטָר: וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל:

מעשה הקרבנות פי' ג': (כליל) כלה שוה לגבוה מרש"י ז"ל והרמבן ז"ל כת' זו מביא בשם המורה טעם שריפת מנח' כהן שכל כהן מקריב קרבנו הוא בעצמו ואם יקריב מנחה ויאכלנה הוא בעצמו כאילו לא הקריב כלל ולכן שרפו כלה עכ"ל: (במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת) שלא לפרסם החטאים: (הכהן המחטא אותה) שמעשי' חטא' ע"י ומסיר חטא האדם בה: (ומורק ושוטף) מריקה היא במים חמים ושטיפה במים צוננים ולכן נקרא קישוט הנשי' תמרוק כמו ונתון תמרוקיהן לפי שהוא ממרק וזהמ' הבשר ומנקה אותו:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחוֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקּוֹדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:

ויקרא ז' **וְזֹאת** תּוֹרַת הָאָשָׁם קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם וְאֶת דָּמוֹ יִזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב: וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים וְאֶת הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם הוּא: כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה: וְהַכֹּהֵן

המקריב

האשם הקרבן עצמו שמביא על האשם יקרא אשם מהתכלול: (חלבו) כתב הערוך בערך חר למה נקראו החלבים אמורים שהם מורים ואדונים על כל האברים ועולים ע"ג המזבח למלך אדון העולם עכ"ל כתב הרמ"בם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות פ"א האברי' ששורפי' אותם ע"ג המזבח מן החטאות מן האשמות ומן השלמים הם נקראים אמורים ואלו הן האמורים של שור או של עז החלב שעל הקרב וכו' עיין שם: (הכליות) אמרו שהן כעין גרגרי חטה ונקראים כן לפי שיש להם כח התאוה כמו כלתה נפשי: (היותרת) רשת או קרום שאצל הכבד: (הכסלים) הם סמוך לכליות תחת המתניים והם עיקרי הירכים: (עור העולה) כתב הרמ"בם בהלכות מעשה הקרבנות פ"ה כל עורות קדשי הקדשים לכהנים בין קרבנות הציבור בין קרבנות היחיד שנאמר עור העולה אשר הקריבו וכתב שם הכסף משנה וכל העורות מחלקין אותם אנשי משמר ביניהם מערב שבת לערב שבת: (בתנור) כתב הרמ"בם בהלכות מעשה הקרבנות סוף פ"יב ותנור של מקדש של מתכת היה: (במרחשת) כלי עמוק כמו שאמרו ז"ל מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין כל דבר רך ע"י משקה נראה כרוחש ומתנענע מרש"י ז"ל: (מחבת) כלי שאינו כ"כ עמוק כמו המרחשת והוא שאמרו ז"ל מחבת צפה ומעשיה קשין שמתוך שהיא צפה האור שורף את השמן ומעשה המנחה שבתוכו קשה והוסיף בקידושין

פ"כ

פ״ב והמחבת מתוך שהיא רכה ונפש הבולת מתפשט בכלה והאור שורף את השמן ומרחשת עמוק ואין האור שורף את השמן לפי שכלם כשוני החלות לפיכך מעשיהם רכין · ובקונטר׳ מורשי שלפני בפרשת ויקרא מגאתי ע״פ על המחבת משום שאין לה תוך דדרים תיבת על כאומר שפתים ישק דבמרחשת אין כתיב על אלא במחבת · והרמב״ם ז״ל בהלכות מעשה הקרבנות פ׳ י״ג כתב מה בין מחבת למרחשת מרחשת יש לה שפה והכנך שאופין אותו עליה רך שהרי יש לה שפה ואינו יוצא ומחבת אין לה שפה והכנך שאופין אותו בה קשה כדי שלא יצא מכאן ומכאן׃

(וערבה) יבשה ונבונה׃

המקריב את עלת איש עור העלה אשר הקריב לכהן לו יהיה׃ וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת לכהן המקריב אתה לו תהיה׃ וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו׃

רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי אשם׃

בשבת אין אומרים רבון העולמים׃

מלאכי ג׳ **וערבה** ליהוה מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות׃

אלהי ואלהי אבותי תבא לפניך וכל הויותי׃

ועשית משבצות איתא במסורת בפרשת תצוה על זה הפסוק ט״ו פסוקים הם יון נ׳ מלין ובתוכם הוא הפסוק של אדור שכאן משארתך ומסדר הישעודות לא רצה לכוללו פה עם האחרי׳ מסם בשקומו ויהי אחרי המגפה הנם שאינו פסוק מלא שכל מקום להיותו פיסקא שם אותו כאן · ומשבצות הוא מעשה רקמה עשוי עינים עינים׃

ומשמע ודומה ומשא׃ וישב יצחק בגרר׃ והרעב כבד בארץ׃ ובני דן חשים׃ לישועתך קויתי יהוה׃ יששכר זבולן ובנימין׃ מכשפה לא תחיה׃ ועשית משבצות זהב׃ ולצרעת הבגד ולבית׃ ולשאת ולספחת ולבהרת׃ יברכך יהוה וישמרך׃ ויהי אחרי המגפה׃ ובני פלוא אליאב׃ ברוך טנאך ומשארתך׃ והחוט המשלש לא במהרה ינתק׃ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה׃ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך׃ יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו׃ יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום׃ יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי׃

עשרה פסוקים מהרמ״בן ז״ל וצריך בהם כוונה גדולה וחמשה פסוקים הם מן תיבות וחמשה פסוקים אחרים מן י״ב תיבות׃

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ׃ ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל׃ ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלהים׃ ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה

ויקרא

ויקרא שם המקום ההוא מחנים: האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי
פי: יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי
עשב: ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה יהוה ויפצו איביך וינסו משנאיך
מפניך: ובנחה יאמר שובה יהוה רבבות אלפי ישראל: וצבאו ופקדיהם
חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: כל הפקדים למחנה אפרים מאת אלף
ושמנת אלפים ומאה לצבאתם ושלישים יסעו:

י״א פסוקים שמתחילים בנון זמסיימים בנון הם טובים לשמירה ובספר נפתולי אלקים מצאתי שכתב בפרשת משות ורבינו יהודה החסיד ז״ל סדרם כך נגע · נחנו · נביא נהר · נחית · נגר · נפתי · נר · נפת · נדו · נושקי · אפשר שסדרם כך לפי השם היוצא מהם ורבינו בחיי ז״ל כתב בכד הק״ל כתב ושם המפורש יוצא מי״א פסוקים הללו והוא סן י״ג אותיות אם תזכיר הפסוקים ועם השם היוצא מהם לא תירא מפחד כי השם מועיל לפחד עכ״ל · עוד מצאתי שצריך לומר פסוק ראשון ג׳ פעמים:

כסדר הזה הביאו בעל המסורת בס׳ תזריע על פסוק נגע צרעת ובתהלים סימן ה״ו:

נגע צרעת כי תהיה באדם והובא
אל הכהן: נחנו נעבור חלוצים
לפני יהוה ארץ כנען ואתנו אחזת
נחלתנו מעבר לירדן: נביא מקרבך
מאחיך כמני יקים לך יהוה אלהיך אליו
תשמעון: נדו מתוך בבל ומארץ
כשדים צאו והיו כעתודים לפני צאן:
נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדש
משכני עליון: נחית כצאן עמך ביד
משה ואהרן: נגד אבותם עשה פלא

חלוצים מזוינים · חגור כלי מלחמה כמלכים [illegible] (נביא) כתב רש״י ז״ל בפרשת וארא וכל לשון נבואה אדם שמכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגזרת ניב שפתים · ניב חכמה · וכל שהתנבאות דשאול עכ״ל: (נדו) כמו כוסו נאו: (כעתודים) פירש רד״ק ז״ל תהיו כמו העתודים ההולכים לפני הצאן כן תהיו אתם כלי פגדירקה: (פלגיו) פירש הפרשים ז״ל בשרש פלג הפלג הוא חלק המים שמתחלק ממים הנהרים לפלגים קטנים ר״ל אולי כלעו: (לבנון) הוא מקום עצים הרבים: (נפתי) פירש הולתי במשכבי מיני ורדים וכל מיני בשמים כדי שיערב המשכב יותר: (אהלים) מין בושם: (נושקי) מזוינים בקשת ובקילים · והמכילתא פירש נושאי כלי זיין (מימינים ומשמאלים) שהיו מושלים בשני ידיהם: מאחי שאול מבנימן לפי שכלם יהיו אנשים אשר מבנימין קרויים כלם אחים · כן פירש רש״י ז״ל: (ישמחו) עיניכם תקוה כן פירש המכלל יופי:

בארץ מצרים שדה צען: נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת
לשונך וריח שלמתיך כריח לבנון: נפתי משכבי מור אהלים וקנמון: נר
יהוה נשמת אדם חפש כל חדרי בטן: נשקי קשת מימינים ומשמאלים באבנים
ובחצים בקשת מאחי שאול מבנימן:

שלשה פסוקים ממה״ר יהודה החסיד ז״ל:

אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה: בטחו ביהוה עדי עד כי

כי ביה יהוה צור עולמים: יהוה עז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום:

כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה
ולהבה לא תבער בך: כי עם בציון ישב בירושלים בכו לא תבכה חנון
יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך: כי אני יהוה אלהיך קדוש ישראל מושיעך
נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך: כי אני יהוה אלהיך מחזיק ימינך האומר
לך אל תירא אני עזרתיך: כי לא שאול תודך מות יהללך לא ישברו יורדי בור
אל אמתך: כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבשה אצוק רוחי על זרעך וברכתי
על צאצאיך: כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה יהוה
אבינו גואלנו מעולם שמך:

יברכך ה' יאר ה' ישא ה' וגומר שיר למעלות אשא עיני וגומר:

ע"ז פ' קמא אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה: שליש בגמרא: אמר רבי יהושע בן לוי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו כתוב בתורה דכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון: שנוי בנביאים דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: משולש בכתובים דכתיב כי אם בתורת יהוה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח:

רבי תנחום: איתא במדרש קהלת רבה פ' ט' נ"ע טובה רבי תנחום אם היה למוד לקרא לישראל של בשר היה לוקח שפים א' לשלקו וא' לעניים שתי אגודות של ירק א' לו וא' לעניים: (שנותיו) ימיו דליכא איניש דידע כמה ימיו פי' רש"י ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וב' ימים גמרא וכן כל שבוע ושבוע נ"א בכל יום. כתב הרב מרדכי בפ"ק דקדושין ומשום הכי נהגינן למקרי פ' הקרבנות ואיזהו מקומן וברייתא דרבי ישמעאל די"ג מדות ומאי שנא הכי משום דאיירו בקרבנות דמקיים בהו אשה ועולה ומנחת כפרים כהם דכתיב ונשלמה פרים שפתינו וכן כתבו התוספות אם שע"ג תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזימרא לומר מקרא משנה גמרא: וראיתי שכתב הר' יקרדנט"אם סי' ב' ז"ל וכתב הר"אם שתיקנו לשנות פרק איזהו מקומן דנקרא ולא פרק אחר ממשנה וגמ' לפי שאין בכל אותו פרק מחלוקת והיא משנה ברורה למשה מסיני ע"כ: והטור כתב בסי' הנ"ל ומדרש ר' ישמעאל הוא במקום גמרא שקמדרש כגמרא עמוד שהיא תחלת תורת כהנים שהוא ראש לכל הקרבנות לכן קבעוה אחר הקרבנות ע"כ: (תשכילו) כתב המכלל יופי ולפי שהאיש המשכיל יראו כל דבריו בתבונה כשנו כעשו נשכלו ובדעתו אף על פי שמודשכים אבל מאת דעתו ושכלו יקרא משכיל: (לא ימוש ספר) כתב רש"י ז"ל ביהושע סי' א' ספר משנה תורה היה לפניו ע"כ ל: ינפתי ומצאתי שהרב ז"ל פי' כן ע"פ המדרש ראיתי בבראשית רבה ס"פ ו' ארשב"י ספר משנה תורה היה סנגוס יהושע בשעה שנגלה עליו הקב"ה מצאו יושב וספר משנה תורה בידו א"ל חזק יהושע אמן יהושע לא ימוש ספר התורה הזה וגומר וכתב בעל מתנות כהונה פרש"י ז"ל פי' סנגוס אותם והערוך פירש רק"ל עוד כתב הרב ישפה אשכנזי בפ' וס ר"ל שהיה כתב למסוק

הפסוק בו תמיד טפי משאר ספרי הקדש משום דכ״ל לכל דיני התורה בקצרה והו כתובים משפטי המלך והמלחמות:
(ימים) פן היות השמש על הארץ יקרא יומם אבל יום כולל פעמים היום והלילה כך פירש ר״דק ביחזקאל סימן י״ב
ורש״י כתב משמע משמו של רבי שכתם כל יומם שנקרא לשון יום יום והוא דבר הנוהג ימים רבים:

נידה פרק בתרא

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות:

כל השונה הלכות בסוף נדה ובס״ק דמגילה ליתא תיבת בכל יום כי אם תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו וכו׳ וכן היא נ״כ בגרסת הערוך· אמנם בילקוט גרים בכל יום והואיל ומרגלא בפומייהו דאינשי לומר תיבת בכל יום מנהג דישראל תורה היא וכיון דנהוג נהוג: (הלכות) משנה וברייתא הלכה למשה מסיני· המשנה סדרה רבינו הקדוש כי כתבה למען תעמוד ימים רבים פן תשכח מלב הקוראים שקודם לכן לא היו כותבים תורה שבעל פה ובאשר ראה רבינו הקדוש שהשכחה מצויה אמר עת לעשות לה׳ ועשה חבור גדול והנקרא הוא המשניות שקבלו איש מפי איש עד מרע״ה· וברייתא היא כל הספרים שהעתיקו הקדמונים אחר המשנה כמו משנת רבי חייא ורבי אושעיא ורבי אליעזר בן יעקב ומכילתא וספרא וספרי. וביוצא בהם שכתמוהו מהמשניו׳ ושמם ברייתא פירוש שנשנית חוץ ממדרשו של רבינו הקדוש· כתבו התוספות בבבא קמא פרק ט׳ המשניות אין קודם רבי ושנאם רבי חייא (עיין לקמן בפרק שתי דתמיד עם שכתבתי בשם רש״בם) עוד כתבו בריש מציעא ר׳ לא למד המסכתות על הסדר אלא כמו שהיו שונים התלמידים אבל בשסדרם סדרם על הסדר:

ברכות פ״ט

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם· שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך: אל תקרי בניך אלא בוניך· שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יהוה אלהינו אבקשה טוב לך: יהוה עז לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום:

ביום שאין אומרין תחנות אין אומרים זה:

בקשה ליום ראשון

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב לחוס עלי ברחמיך הרבים ולהשיבני בתשובה שלמה לפניך ולתחנתי תקשיב אזניך ותפתח לבי בתורתך ותטע ברעיוני יראתך ותגזור עלי גזרות טובות ועל כל בני ביתי ותבטל מעלי כל גזרות קשות ורעות ומעל כל בני ביתי ולא תביאני לידי נסיון ומכל

הוות שבר ועניינים רעים: (לשבר) לקום קודם שמוד השער או הוא לשון בקשה כמו לשבר פניך ואמלאך שבמשלי או הוא ענין דרישה וחקירה כי בשער ידרוש האדם ויחקור ויפקוד כי הוריו על הדבר ישבים ויקו׳ בשער· מהפרשים ז״ל: (ללחוך) הוא לקיחה בלשון ואין הפרש בין לקח או לחך: (ורגבי) פי׳ הפרשים ז״ל כשם רגי יונה כם המקומות אשר הם בעמקים הסמוכים לנחל ועומדים בהם המים· ולכן עזרא פירש הם בקיעות הארץ מהחום והמטר: (כל פה) כתב מהר״י אבוהב ז״ל בכר ב׳ בהלכות מילה פ״ב כי אתה שומע תפלת כל פה ואינו שומע תפלת הכו״ם את תפלת ישראל בזכות המילה פה בני ישראל מילה ר״ל שומע תפלת כל מהול: כתב בעל ספר אות אמת בקונטרס סדר קריאה ז״ל· וכן בסדר מעמדות בסוף תפלה שבכל יום אין להוציא השם כי אם ברוך שומע תפלה:

ומכל פגעים רעים הצילני ועד יעבור הוות בצלך תסתירני והיה עם פי בהגיוני ושמור דרכי מחטוא בלשוני וחברני ברצון עמך ובבנין אולמך לראות בטובת בחירך וזכני לשחר בית דבירך השמם והחרב וללחוך עפרותיו ולרצות אבניו ורגבי חרבותיו ולהיות שם קבורתי עם כל עבדיך הצדיקים אבותי · אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך : אדני שמעה בקולי תהיינה אזניך קשובות לקול תחנוני : ואני תפלתי לך יהוה עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך : ענני יי ענני בעת ובעונה הזאת ורחם עלי ועל נפשי ועל כל נפשות ביתי ותיחד לבבי לאהבה וליראה את שמך ותבשרני בשורות טובות ממעונך ותרפאני רפואה שלימה רפואת הנפש ורפואת הגוף וחנני דעה בינה והשכל לדעת את שמך : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי : כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך שומע תפלה :

בקשת אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו יוצרנו יוצר בראשית כשם שהמצאת עולמך ברצונך ביום זה ונתיחדת בעולמך ותלית בו עליונים ותחתונים במאמרך ואין שני עמך ואין מלבדך וגלית רזי עליונים ותחתונים לברואיך כן ברחמיך הרבים תיחד לבבנו ולבב עמך ישראל באהבה ליראה את שמך והאר עינינו במאור תורתך כי עמך מקור חיים באורך נראה אור : וזכנו לאור באורך הצפון לצדיקים לעתיד לבא ומחכמתך חכמנו ומבינתך הבינינו וסוד שמותיך הודיענו והוד תורתך הראינו ובקדושתך קדשנו ובצל כנפיך תסתירנו ומטובך השביענו ומזיו כבודך תתן עלינו והראנו פני משיחך ובטוב לבב שמחנו שנוכל לסבול אנחנו וכל עמך בית ישראל כי אתה שומע תפלת כל פה · ברוך שומע תפלה :

איתא בילקוט רבתי על פסוק אם על המלך טוב שרדף מרדכי אחר ג' תינוקות שהיו באים מבית הספר וכו' וכשהגיע מרדכי אצלם אמר להם פסוק לי פסוקיך אמר לו אל תירא מפחד פתאום וגומר פתח השני ואמר לו אני קריתי היום בפסוק הזה עמדתי מבית הספ' עוצו עצה ותופר פתח הג' ואמר ועד זקנ' אני הוא וגומר וכששמע מרדכי כך שמח שמחה גדולה וכו' ומצאתי שכתב הרב אלקבץ ז"ל בכונה שלו' הרבי' ינאו בשם הרב רבי יהוד' ן' שושן נ"ל ואנשי פרובינציה היו נוהגים לומר בכל יום בסוף תפלת' ג' פסוק אלו וכן אני נוהג עכ"ל ואני הצעיר המאסף כדי לזכות הרבי' אמרתי אעלה אותם על שפתי שלמי וכן רבים כי מנהג אבות תורה היא וללמוד מהם כיונ' כהם נקרא ופסוקי' אני מציין :

אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא : עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל : ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט :

Digitized by Google

בעה אתחיל לכתוב תפלות חשובות על דרך הקבלה לשבע׳ ימי השבועה רכז מהאר׳ זלה״ה אשכנזי לוריא:

ליום ראשון

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי אלהים חיים ומלך עולם יוצר כל הנבראים כולם עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ונוטה שמים בתבונתו ורוקע הארץ על המים לישר דרכו ולהאיר חשכי כי אתה ה׳ תאיר נרי ויגיהי ואורי עוני ופשעי ובכיי וצערי ומכאובי אנחותי ובכיי ותשועת חסדך שמתי בנאד בכיי ותקות רחמיך נגד עיני בהתעטף עלי רוחי כי אתה אל רחום וחנון ומרחם ובורא תובור רחם לדין עמים ומעשה כל נברא גלוי לפניך ואין נסתר מנגד עיניך כי אתה מלך תושיות וחוקר לב ובוחן כליות גולה עמוקות ומבין לבבות וסודות ויודע מחשבות בני אדם גופה בתעלומות ועושה כל הנסתרות האל המיוחד באחד ולא בכל אחד כגדול האמיתי המגדיל לעשות בארץ ובשמי השמים גדולו׳ ונפלאות הגבור הנאדר בכח אשר לפני כבודו כל נברא ילכו שפוט מרום וקדוש ישכון ומביט לכל דכא ושפל רוח ומחיה לכל נבראות השמים ושוכני אדמה אין נעלמה והנורא אשר ליראיו ולחושבי שמו מודעת ואת יראת ה׳ ראשי׳ דעת אדיר ונאור ועמו מקור החיים להאיר אשר שם שמי השמים לעוז אפריון והודר יקרו בכל מקום ויושב בסתר הנעלם ממלאכיו ולא יכירוהו בני אדם ולא בדמיון ולא ישיגוהו בגדולתו לחקות הנביאים בבית חזון ונראה לעין השכל והרעיון ראשון ואין לו אחרית ולא ישלוט בו כליון רחוק רחוק מכל נבאות ערבות וקרוב קרוב וקרא אל השמים ממעל ובורא מהם הנשמה ואל הארץ מתחת ובורא גוית האדם עפר מן האדמה לבנות הבורא הכל יש מאין ואין זולתו וקרב אותם אחד אל אחד לחבר את האהל להיות אחד ותזוקת הנשמה הטהורה לעשות רצון קונה עד שובה אל מכונה ויסודה אשר ממנה נבורה ותאיר אל מול פני המנורה העליונה הטהורה ולרוח היום הנה בתהלך אם חטא פשעו כי משאדמה גועו ספר מנוה כל היום בתאו׳ לאכל חלב ומחלה לתאות בשרו הרוח את הנשמה ואם תאותו בעולם הזה ימלא תאוה ועד בשר יכלה גוות בקרבם מות ימותו דמיהם בם הגוף לחברות יגל אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל אוי ועל בקרבה והכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה תבוד ולא תבוא ולא תשוב עוד אל ברוח לבא אל ה׳ זלך ועל כמותי עב תתהלך ונע ונד בארץ וההילך רוח הולך ואם בעולם הזה הטיבה דרכה ומעלליה תעלה דרך נגולה במסילה העולה דרך בית אל ודרך הקודש יקרא לה אורח חיים סלולה יעלה מעלה מעלה אל המכונה ואל הגבולה אשר היה שם אהלה בתחלת ואל על יקראוהו ומלאכים יעלוהו ואופנים יסובבוהו ויתלוננו בכל שדי במנוחה שאין לה קץ ותכלה עד בלי די ועין לא ראתה אלהים לקבל אותה תהיה משם זה למען סור משאול מטה:

אנא ה׳ אלהי הגבורות עושה גדולות ונפלאות גדול העצה ורב העליליה השוכן ברום עליה ועיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם ויודע ומבין מחשבותם וסודם:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שימצא עבדך חן וחסד בעיניך ותתן בלבי לעשות רצונך אולי אזכה לראות דינך ואילם ומלטני מחרונך והשקיפה עלי בחמלה ממעונך ותרוים לי מכרותי ואל יתעשו לפניך תלאותי וכל הרעות והצרו׳ אשר עברו עלי ועל ראשי יהיו פדיון נפשי וכלם לעונות יכפר וזדונותי והעבר פשעי מנגד עיניך ותפלתי הט אזניך ותהיה יראתך על פני לבלתי אחטא ולא אכשל בעוני ופתח לי דרכי התשוב׳ ולבבי משוב׳ רעה ולא אפטר מן העה״ז עד שאשוב מעונותי ואתודה על זדונותי ואדרך מחלאת חטאתי ואטהר מטומאת פשעי ועונותי ויצר הרע תכניע על משובותי ואתקן את אשר עותי ויהיו כל מעשי לשם כבודך וכל מחשבותי לעבודתך ותשוקתי אליך ובטחתי עליך:

אנא אל אלהים ה׳ מחול לעוני וכפר לאשמתי וכסה על עלומי והשיבני אליך ואשובה בשובה ונכחת ושובה ה׳ ואל תשפוך עלי חמה וכעס ואם תכפך כי אל תבער כי מה אני ומה חיי ומה צדקת מלויי מה חטאתי ומה פשעי ומה רשעי ומה יתרון לאדם בכל עמלו ומה מספרו בימי הבלו אדם ילוד אשה קצר ימים שלא תרפה ובנוסה ורובם רוגו והבל ואימה ורמה איש תככים אשר הלך שככים:

אנא אל תפן אל רשעי ואשמי חדל ממני כי הבל ימי חדל ממני ואבליגה מעט ובעול ידך אל תבעת הנקם לרוח הולך אשר כעשן יכרוך את הקם ינשוה רדוף אם נכרו פשעי נגדך אשר ידעוה עבדיך נברו מהם רחמיך וחסדיך גלוי וידוע לפניך שפלותי ומסרוכי ודלותי ואם חטאתי ופשעתי והרשעתי השעויי למעלת כבודך מה יזיקו אשמותי ולגדול עון יקרך מה ירעו עונותי וכל החסדים שאתה עושה עם כל בשר מהדרת גדולתך מה יחסר לכן ה׳ אלהי מחול לעונותי כי אין בהם כח להזיק לכבודך ועשה עמי חסד חנם שלא יחסר ממך:

אנא ה׳ אלהי הרוחות אדון הרחמים והסליחות פניתי ופניתי וטרם אקרא אליך ענני ואל כחטאי תדינני ולחטאי לך אל תשימני ותשטן קמים תגילני ובצל כנפיך תרכבני איש עתירני ומאויבים פלטני ומרגשת פועלי און שלטני ומבור דלותי ועניותי תרימני ותרימני ותסמוך כי ותרכני וחזקני לעבודתך ואמצני ומלא חסדי ואל תעדר רבני ובנה פרצי ותרחיב לבבי ורפא חסדי והשיבני אליך בטרם עת קצי ואל תסתר פניך ממני בטרם אלך ואינני:

אנא ה׳ אנא השוכן בשמי שמים מעוני בושתי ונכלמתי להרים אליך פני שברים לבי לשאת עין מול גדולתך כי נכון

ויקל

ליום ראשון

וקהל אישים כמוני איך יעמוד נגדך אבל כשמעתי של גודל חסדיך וזעק נפשי ושבתי עדיך כי אין לי בלעדיך לכן פניתי לך תחנות ורעיוני לשמי קדשך נוסחות פקח אלהי עיניך והטה אזניך אל הרנה ואל התפלה ואל התחנה אשר עבדך מתפלל לפניך בנפש מרה ורוח נכאה:

אנא ה׳ אלהי קדם מעונה אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל תעזבני ואל נא למאסה תשיבני כי אתה ה׳ חסי כל ימי הגדלת עלי חסדיך וכמה טובות עשית את עבדך מנעורי ועד זקנתי ומרע הצלתני ומצר פלטתני ומכל מכה ומכאב רפאתני ומחלאים רעים ורבים דליתני ומיום היותי כלכלתני וכל דבר לא חסרתי ואכלתי ושבעתי והותרתי כידך הטובה עלי ולא כרוע מעללי גמלתני כן בכל שארית ימי בגדולתך תפקדני ובימינך תסעדני ותשלם מקודם עורי אל תביישני משברי והטריפני לחם חקי ומתנותיך הטובים תזמין פרנסתי לי ולבני ביתי בנחת ולא בצער ובהרוחה נפשי תגער ותן לי בהיתר ולא באיסור ותן לי כל צרכי בכבוד ולא בבזיון ואל תביאני לידי נסיון כי אתה נותן לחם לכל בשר ולבלא יחסר ומכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו ותעו לאכול יסובבו ואתה ממלא סיפוקם ואכלו את חקם ומצמיח לבהמה חציר מן האדמה:

אנא ה׳ אלהי השוכן בשמי מעונך שלח לעבדיך ממעון קדשך ויחמו עלי רחמיך והרק עלי אוצרותיך ומשפע ברכותיך ואל נא תצריכני לזולתך ומרוב טובך תשביעני ואל נא תצריכני לאיש כמוני כי מתנתם מעוטה וחרפתם מרובה כי אם ממתנת ידך הטובה ומנדבותיך הרחבה ולא אשא חרפת בשר ודם שוכני בתי חומר אשר בעפר יסודם וכל ימי ממתנותיך הטובים תטריפני למען לא אבוש לחם לאכול ובגד ללבוש ואשב ואיחל ואצפה לרחמנותיך אשר שמן לבריותיך ותעשה עמי חסד וברכה ולא בצוקה:

אנא ה׳ אלהי שמרני ובקשתי וקרבני לחצרותיך ולשכון חצריך ונשבעה בטוב ביתך ושלם לנו סודה ונודה ונקוה ונעלה בית אל ושם תקבץ כמיות נפלאתיך ואברך ואגדלה שמך ומרומם על כל ברכה ותהלה ועל כל אלהים אחד כעלה ולך לבדך הגדולה והגבורה והתפארת והגדולה נורא עלילה כי אתה שומע תפלות כל פה ברוך אתה ה׳ שומע תפלה:

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי יוצר בראשית כשם שהגלית עולמך ביום זה ונתייחדת בעולמך ותלית בו עליונים ותחתונים במאמרך ואין שני עמך וגלית רזי עליונים ותחתונים לברואיך כן ברחמיך הרבים תיחד לבבי ולבב כל עמך בית ישראל לאהבה וליראה את שמך והאר עינינו במאור תורתיך כי עמך מקור חיים באורך נראה אור וזכני לראות באור פניך באור הגנוז לצדיקים לעתיד לבא ומחכמתך תחכמני ומבינתך תבינני וסוד סודותיך הודיעני וסוד תורתיך הראני ובקדושתך קדשנו ובצל כנפיך תסתירני ומטובך תשביעני וזיו כבודך תן עלינו והראני פני משיחך בשמחה ובטוב לבב כאופן שנוכל לסבול אנו וכל עמך בית ישראל ומלא משאלות לבנו לטובה ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבני כי אתה שומע כל פה ברוך אתה ה׳ שומע תפלה:

(ואחר כך יאמר ע״ב פסוקים ואח״כ יאמר יהי רצון וכו׳):

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שתתנהג עמנו במדת החסד והרחמים כל ימי חלדינו ותכין לנו מזונותינו ותרפא את מכאובותינו ומכותינו ותצילנו מדינו של ג״הנ׳ ומיד רודפינו ולא ישמע עוד בכי וזעקה בבתינו ולא שוד ושבר בגבולינו ונהיה עושי רצונך ומיראי שמך כי תלמדנו תורתך ותיחד לבבינו לאהבה את שמך וליראה מלפניך ולעבדך בלבב שלם ולא נבוש בכל אשר נעשה עד היום אשר תאספנו אליך ותוליכנו משלום אל שלום ונמצא מנוחה באור החיים ונעימות בימינך נצח:

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שתרחם עלינו ותראה בעוני עמך בית ישראל הנפוצים בכל הארצות ובכל חורבות ירושלים אשר הוא משולם ונעזב כמדבר ותקנא לשם קדשך המחולל בין הגוים ותקבץ שארית עמך בית ישראל מכל הארצות אשר נפוצו שמה ותשיב ישראל לנויהם וארמון על משפטו ישב בקרוב ותשוב הממלכה הראשונה לבת ירושלים ועמוד וראה בשוב גאון ה׳ אלהיו כי לך אנחנו בטוחים ומקוים ולישועתך אנו צופים ומיחלים להמון רחמיך וחסדיך ואל תביישנו ה׳ אלהינו משברינו ואל תפרידנו מלכנו מתקותינו הראנו ה׳ חסדיך וישעך תתן לנו הקם לנו ברחמיך וכנפלאותיך הושיע את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד עולם: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי:

(ויאמר אח״כ מזמור לדוד הבו לה׳ בני אלים וכו׳: ואח״כ יאמר אדון עולם וכו׳ וכן כל הימים:)

מעמד ליום שני

רקיע שמים והוא לשון רקועי פחים וגם כן רוקע הארץ דבר נטוי: (ויהי ערב ויהי בקר) ונקרא ערב כי בו יתערבו הדברים כי לא יראה אור העין אלא עם האור.

תורה **וַיֹּאמֶר** אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם

מַיִם לָמָּיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

האור הפנים · ונבקר יבקר האדם בין הדברים לאור היום · מהמכלל ז״ל:

נביאים ישעיה מ״ב

שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים:

ומלאו כתב רש״י ז״ל הקבועים בים ולא כאיים אלא בתוך הים שמסבים עפר כל אחד ואחד כדי בית והולכים מבית לבית בספינה כגון עיר ויניציאה עכ״ל: (חצרים) הם הכפרים והפרזות שאינם מוקפות חומה שהם כמו חצר: (יושבי סלע) רוצה לומר המגדלים הבנויים על הסלעים ועל ההרים: (ירונו) כמו יצעקו: (יצריחו) כמו יריעו ועניינו הגבהת הקול בצעקה והביא הפרסים בשם אביו ז״ל לפיכך נקרא המגדל צריח לפי שהנוטה העומד שם גורם וצועק: (החשיתי) שתקתי: (אתאפק) אתחזק כמו ויתאפק ויאמר שימו לחם · מהמכלל ז״ל: (אפעה) אצעק: אשום אתבהל: (ואשאף) לשון בליעה · כוף מטוף פי׳ הר״י קמחי דע כי הבורא יתבר׳ חלק עולמו לשבעה חלקי׳ והם נקראים אקלימים ובלשון הקדש כופות וכל כוף וכוף האויר משונה וכו׳ גם נמי שילא מכוף תולדתו ויכנס בכוף אחר ישלט על הרוב להשתנות האויר משנה תולדו אבל ירושלם היתה יפת הכופות וכל מי שיבוא אליה משאר הכופו׳ יהיה בריא ושלם וזהו משוש כל הארץ עכ״ל:

תלים מ״ח

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ:

תרשיש תרגום יונתן אפריקה ורש״י ז״ל כתב ים שמו תרשיש ורד״ק ז״ל כתב והוא סוף אוניות: (דמינו) יחלנו למספדך: (בנות יהודה) כתב רש״י ז״ל כל שאר ערי יהודה הם לציון לבנות כמו ויקח את קנת ואת בנותיה: (לסיבה) ה״א במקום הקטנה אשר סביב במקום הגדולה · מהמכלל ז״ל: (פסגו ארמנותיה) שוקו ובררו ארמנותיה · ורש״י ז״ל פי׳ הגביהו ארמנותיה: (על מות) ינהגנו עד מותינו:

יִשְׂמַח הַר צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃ כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת׃

תורה **זְכֹר** יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ׃ בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ׃ יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ׃ כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ׃ יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר׃

ובתוהו ענין שממה הוא: (ילל ישימון) מקום שאומין שם יללה לפי שהמקום מדבר והשמם ישמעו בו קול הרוחות הנושבות בו בקול יללה: (יצרנהו) ישמרהו: (כאישון עינו) בת עין ונקראת כן ע"ש שנראה בה צורת איש ורש"י ז"ל פירש הוא השחור שבעין שהאור יצא הימנו: (יעיר) יעורר קנו: ירחף מתנופף ואינו מכביד עצמו עליהם נוגע ואינו נוגע:

תמיד פרק שני **ראוהו** אחיו שירד והם רצים ובאים מיהרו וקדשו ידיהם ורגליהם בכיור נטלו את המגרפות ואת הצנורות ועלו לראש המזבח האברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב סונקים אותם על צדי המזבח ואם אין הצדדין מחזיקין סודרין אותם בסובב על הכבש: התחילו מעלין באפר על גבי התפוח ותפוח היה באמצע המזבח פעמים שהיה עליו כשלש מאות כור וברגלים לא היו מדשנים אותו מפני שהוא נוי למזבח ומימו

ראוהו אחיו שירד לאותו שתרם המזבח שירד מן המזבח והמחתה של תרומת הדשן בידו ונתן את הגחלים במזרחו: (רצים ובאים) איתא בירושלמי דברכות פ"א זה שעומד ומתפלל צריך להשוות את רגליו תרין אמוראין ר' לוי ור' סימון חד אמר כמלאכי' וחד אמר ככהנים מאן דאמר כמלאכים שנאמר ורגליהם רגל ישרה ומאן דאמר ככהנים שנאמר לא תעלו במעלות על מזבחי שהיו מהלכי' עקב בצד גודל וגודל אצל עקב עכ"ל וזה שכתב בירושלמי הוא כשעולים בכבש המזבח כדכתיב לא תעלו אבל בשאר צרכי המקדש דרוים היו כדתנן רצים ובאים: (וקדשו ידיהם ורגליהם) כדי לעבוד עבודה כתב הרמב"ם בהלכות ביאת מקדש פ"ה כמה מים צריכים להיות בכיור אין פחות מכדי לקדש ארבעה כהנים שנ' אהרן ובניו והיה אלעזר ואיתמר ופנחס עמהם הרי ד' ורש"י ז"ל כתב בזבחים פ"ב ורחצו ממנו משה ואהרן תרין ובניו תרין הרי ד' שהרי אף משה כהן היה כל ז' ימי המלואים אע"ג דלא נתכהן אלא ז'. ועוד כתב הרב ז"ל בפ' כי תשא כוון הפסוק ורחצו את ידיהם ואת רגליהם בבת א' היה מקדש ידיו ורגליו וע"ז כתב הרב בעל גור אריה ז"ל דא"כ אין לרחוץ הידים תחלה ואחר כך הרגלים כמשמעות הכתוב ורחצו ידיהם ורגליהם הם דעולין בקדש ולמה אמר ידיהם ורגליהם הוליך להקדים הרגל ואח"כ היד כמו שהוא עוסק בתפלין שמעלין בקדש אלא בבת א' היה מקדש כאמור עכ"ל ושפתי ישן איתא בתוספתא דמסכת זבחים פ"א הנוטל ידיו במקדש צריך ליטול מי רביעית וקידוש ידים ורגלים במקדש אין לך שיעור: (מגריפות) תרגומו של יעים מגרפותים להסיר את הדשן מעל המזבח או לסלקו לתפוח שבאמצע המזבח: (הצנורות) מזלגות להפך האברי' ולהסירם לצדדי המזבח ופי' רש"י בפ' תרומה והן כמין אנקליות כפופים ומכה בהם בבשר ותוחבן בו ומתהפכין בהם על גחלי המערכה שיאכלו מהר שריפתן והתורה קראה מזלגות ותרגומו צינורות כדתנן התוספות בפ"ק דסנהדרין יש צינורא איכא דאמרי בפ"ק דיומא כ"ג לנעץ ונקטן בצינורא משמע שהוא מזלג שמקשן בו אברי שפיר

יוֹמָם לֹא נִתְעַצֵּל הַכֹּהֵן מִלְּהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן הַהֵלוּ מַעֲלִין בִּגְזִרִין לְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה וְכִי כָל הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לְמַעֲרָכָה הֵן כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לְמַעֲרָכָה חוּץ מִשֶּׁל גֶּפֶן וְשֶׁל זַיִת׃ אֲבָל בְּאֵלוּ הָיוּ רְגִילִין בְּמוּרְבִּיּוֹת שֶׁל תְּאֵנָה וְשֶׁל אֱגוֹז וְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן׃ סִדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה גְדוֹלָה מִזְרָחָה וַחֲזִיתָהּ מִזְרָחָה וְרָאשֵׁי גְזִירִים הַפְּנִימִיִּים הָיוּ נוֹגְעִים

ורבינו שככה"ל פי' ציגורא עגי גורא: (הסדרים) תרגום שלכים סדרים: (שלא נתאכלו) שלא נשרפו: (סוכקים) שמסלקים אותם לשון כמכוע ונדכור שכעבעי' ומספכין אותם בגחלות לצדדי המזבח: (סובב) הוא החלק האמצעי של מזבח לאמצע' מן היסוד ונקרא סובב לפי שביסוד המזבח היה חסר קרן אחד שג' קרנות היו בחלקו של בנימין (כנראה במדרש על פסוק בנימין זאב יטרף) ואחד בחלק יהודה לפיכך לא עשו יסוד באותו קרן דרומית מזרחית אלא היה פנוי לידע שהוא בחלקו של יהודה ולא בחלק בנימין ומפני זה נקרא החלק האמצעי סובב לפי שמקיף וסובב כל הקרנות ולא היה חסר כלום מה שאין כן ביסוד המזבח כמו שאמרנו ב"כ הברטנורא במדות פ"ג: (על הכבש) סולם שמזבח: (הללו מעלין באפר) לאחר שסלקו לצדדים או לסובב אברי' ופדרים שלא נתאכלו היו מוסכים האפר במגרפות שבידם ומעלין אותו לתפוח: (תפוח) כרי או גל גדול של אפר ורש"י ז"ל כתב במעיל' פ"ב והכא אר ע"ב שמזבח היה נוגר את האפר לצד א' של מזבח ועושהו עגול כמין תפוח ונראה כעין כובע עכ"ל: (כור) הם לשון שלה ונגוזמא קתני דמשלם לא הכישו עליו שלש מאות כור (וגוזמא הוא דבר שבוי שאינו מתקבל כך פירש הש"י בבכורה פ"א) וכן אמרו אמר ר' יצחק אמר שמואל בג' מקומות דברו חכמים לשון הבאי תפוח . גפן . ופרכת . והרב בעל יפה מראה ז"ל בירושלמי סוף שקלים כתב ואני שמעתי נוגמא אנוו מאה שהוא כמי שעושה אלנוו א' מאה: (ורגלים) במועדים לא היו מדשנים אותו לא היו מוציאים את הדשן לפי אף על פי שהיה ברבוי על המזבח מפני שהוא נוי שהיה נראה לעולי רגלים שהקרבנות הרבה עשו עליו: (מימיו לא נתעצל) כלומר מה שהיה הדשן כ"כ לא מחמת עצלות הכהנים אלא לנוי להראות שהקריבו קרבנו' הרבה וכתב המפרש כפ' והכדאמרי' שבח הוא לבני אהרן שמהלכים עד ארכובותיהם בדם כך שבח כהנים עליו דשן הרבה וכראה שלא עויד המזבח כל: (מעלין בגזרין) שני עצים ארוכים ומשופין היו נותנים לתוך אורך המערכה דכתיב וערך עצים הכהן עצים תלמוד שטעונה שני עצים . והרב מורשי בפרשת ויקרא כתב בשם תורת כהנים וכשם שתיבות עצים נשים וצריך שלא יאחרון למערכה: (חוץ משל גפן ושל זית) מפני שלא יקהו שמן למנחות ויין לנסכים או מפני שיש בהם קשרים ואינם שורפין יפה שמעלין עשן דרך הקשרים ואין זה כבודו של מקום . ועוד משום ישוב ארץ ישראל שהם שעוכן פירות ויש אומרים שאלו העצים כעצים דשן ויד: (מורביות) ענפים שאין מעלין עשן אבל אילנות זקנים אינם כושים לשרף כמו אילנות בחורים . אי נמי אין קשרים בבחורים כמו שיש בזקנים: (של תאנה) היינו מדבריות שאינם ראויים לאכילה . והרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי מזבח פ"ו גרים במורביות תאנה של פרסי' שאין בישוב ונלאתי שכתב רש"י ז"ל בריש פ"ו דנקים בשל תאנים היו רגלים וטעם אגדה הוא שבו היתה תקנה לאדם הראשון שנאמר ויתפרו עלי תאנה: (עץ שמן) עץ העושה שמן אפרסמון וכתב הברטנורא ז"ל ואני שמעתי שהוא האילן שקורין פי"נו בלע"ז . ואינו דעץ מאכל הוא אין בו צורך כמו הגפן והזית הילכך לא אסרוהו משום ישובו של א"י כדרך שאסרו הגפן והזית עכ"ל . והמפרש פי' עצים שדולקי' כמו נר ומתוצלות שרל"בג ז"ל במלכים א' . ככתב ועץ שמן הוא שופן אל שיתפשט בו האור בקלות כשלא איתא בתוספתא דמנחות פ"ט כל העצים כשרים וכו' רבי אלעזר מוסיף אף של שקמה ושל חרוב ושל דקל ושל שיים ושל אלון ושל סתירים ת"ק הרי אלו פסולים אבל כאלו היו רגלים וכו' והערוך בערך שיים פי' איתא בבראשית רבה פ' ע"ב ויצא דודאים בשדה ר' יהודה בר סימון פירש של אילן שזמו שיים: (סדר את המערכה גדולה) לפי שיש עוד מערכה אחרת קורא לה גדולה שג' מערכות היו שבכל יום אחת מערה גדולה ששורפין עליה התמיד והשנית מערכה שנותה ממנה וקיא מערכה של קטרת שנוטלים ממנה גחלים במחתה לקטרת שמקטירים בבקר ובבין הערבים והשלישית אינה משמשת כלום אלא לקיום האש דכתיב ואש על המזבח תוקד בו וזהו דאמר לעיל הללו מעלין בגזרין הם שסייעים לו שהיו מעלין את העצים והוא היה מסדרן: (וחזיתה מזרחה) מראית פניה דהיינו הפתח והחלון של המערכה לצד מזרח של מזבח כדי שתבא הרוח מנשבת בו . וכתב המפרש בפ' וזה הרוח שיבא דרך שער המזרח הוא מנשבת בו . וגם הערוך בערך טו פירש פני המערכה למזרח תרגום יונתן וקוא והרמב"ם ז"ל פירש בפירושו של מזבח כותבים על מערכת העצים אנו לצד מזרח שורה שמצד המזרח מתחלין לסדר המערכ' ובביאורי מהר"ר אייזיק שאיין ז"ל על הסמ"ג דף ע"ב כל חזית לשון קלה היא וכן שכינו בתמיד גבי המערכה רש"י ז"ל עכ"ל: אמר רואה דברי מה"כא מנאתי שכתב זה רש"י ז"ל במלכים א' סי"ו של שכוק עשוב אל תפוש לשון קנה הוא ומכוס כן פותרו וסברו אל תפוש פנים וכל פיות שבלשון משנה כך הוא כסדר המערכה בתמיד: (וראשי בין הגזרים) בין סדרי העצים היו העצים מגיעים ויוצא: (מגיעים) מכלים: (האליתא)

נוגעים בתפוח וריח הירה בין הגזרים שהיו מציתים האליתא משם: בררו משם עצי תאנה יפים לסדר את המערכה שניה לקטורת כנגד קרן מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות בעומר חמש סאין גחלים ובשבת בעומר שמונה סאין גחלים ששם היו נותנין שני בזיכי לבונה של לחם הפנים: האברים והפדרים שלא נתעכלו מבערב מחזירין אותן למערכה והציתו שתי מערכות באש ירדו ובאו להם ללשכת הגזית:

פירוש עצים קטנים להלהיב ולהדליק בהם עצי המערכה כדכתיב מפני זכבות האודים העשנים האלה ואליה הוא זכב ובאותן הגזרים הקטנים שהם אליתות מדליקים את האור בעצים גדולים כאותה ששנינו לענין מערכה בין הגזרים שהיו מציתים את האליתא משם כך פירוש הערוך בערך אליתא: (ברור משם) מלשכת העצים ששם היו העצים מתוקנים על גבי המזבח כתב הרב נקיי בפ׳ וירא ע״ג ויערוך את העצים נ״א כלומר העצים הידועים לפי שאין כל העצי׳ כשרים לקרבן וכתב רש״י ז״ל בפ׳ ב׳ דתמיד ומעצי לשכת העצים היו אופין ומבשלים כל צרכי המקדש׳ ואמר בררו לפי שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול כמו ששנינו במדות פ״ב מזרחית צפונית ה״א היתה לשכת העצים ששם הכהנים בעלי מומין (כתב רש״י ז״ל ביומא פ״ב שאינן ראויים לעבוד׳ אחרת) מתליעין בעצי׳ וכל העץ שנמצא בו תולעת פסול מע״ג המזבח׳ ובמנחות פ״ט אמר שמואל לא שנו אלא לח אבל יבש גוררו וכשר׳ ובפסקי תוספות דמסכת מדות עץ שהיה בו תולעת פסול למזבח אפילו הסיר התולעת׳ וכתב הרמ״בם ז״ל בשקלים פרק ו׳ אין לכהנים בעלי מומין מלאכ׳ במקדש אלא הכנת עצים למערכה שאינם ראויים לעבודה אחרת׳ וי״א בררו לפי שהיו צריכים עכשיו לגחלים ולישאם על מזבח הפנימי ולהקטיר שם קטרת היו בוררים יפים שיעשו גחלים טובים ולא אפר מערכה של קטרת אחר׳ בגמרא פ״ק תניא ר׳ אליעזר הגדול אומר כיון שהגיע ט״ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה׳ אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל ופי׳ רש״בם שמכאן עד ט״ו באב היו כורתים עצים לצורך המערכה לכל השנה מכאן ואילך תשש כח החמה ויש בעצים לחלוחית ומעלין עפש ונעשה גדיל תולעת וכדאמרינן במדרש איכה רבי יעקב בר אחא בשם ר׳ יוסי אומר שנו כלה וזמן קליטה למזבח שכל עץ שנמצא בו תולע׳ פסול למזבח וכל שהוא נקצץ אינו עושה מאכולת ואותו יום שפסקו היו שמחים לפי שגאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת וקורין יום תבר מגל פי׳ שנשברו הקרדומות שאין צורך עוד בהם לחטוב עצים עכ״ל: (את המערכה שניה לקטרת) כתב רש״י ז״ל בזבחים פ״ו אבל המערכה גדולה היו מסדרים מערכה קטנה ליטול ממנה גחלים לכהנים על מזבח הפנימי ב׳ קבין לכל בקר וערב להקטיר עליהם קטורת וכו׳ כתבו פסקי תוספות דמסכת תמיד תרומת הדשן נוטל מהאוכלות הפנימיות והקטר קטרת מן הגחלים דווקא: (משוך מן הקרן) להרחיקה מן הקרן ד׳ אמות שתהא מכוונת כנגד הפתח כמו שכתב רש״י ז״ל בזבחים פ״ו: (בעומד) כמו באומד לפי אומד קמח שאין גחלים היו נותנים שם עצים: (ובשבת) היו משערים שיהיה שם ס׳ שאין גחלים לשני בזיכי לבונה של לחם הפנים שהיו מקטירים שם משבת לשבת: (בזיכי) תרגום של קערותיו היא בזיכוהי: (נתעכלו) כמו נתאכלו׳ אותם האברים שאמרנו למעלה שסדורים על הכבש מחזירין למערכ׳ כ״ל לאחר שהקטירו איברי התמיד דאין שום דבר יכול להקטי׳ במערכה וז קודם איברי התמיד שנ׳ וערך עליה העולה עולה ראשונ׳ כך פי׳ המפר׳ בפ׳ וה: למערכה ושרפים שם כנגד מערכה גדולה: ללשכת הגזית לעשות פייסות שד׳ פייסות עושים במקדש בכל יום כנראה ביומא פ״ב׳ כתב הרמ״בם ז״ל בהל׳ תמידין ומוספין פ״ד׳ תמיד של בין הערבים אין מפיסין לו פיים אחר אלא כל כהן שזוכה בעבודה מן העבודות שחרית זוכה בה בין הערבים חוץ מן הקטורת שמפיסין לה פיים אחר בין הערבים ויבא מי שלא הקטיר קטרת מעולם מהכהני׳ אותו בית אב ויפיסו עליה ואם כבר הקטירו כלם מפיסים מפיסי׳ להם כלם כשחרית בפיים שלישי וזה שזוכה בשחרית מקטירה בין הערבים וכן כתב ס׳פו וכסדר שעושים בכל יום בבקר כך עושים בין הערבים חוץ מתרומת הדשן ממזבח הפנים וסדור המערכות והפייסות שאין עושים דברים אלו אלא בכל יום בשחר בלבד עכ״ל׳ כתב הסמ״ג עשין קנ״ג והמשנ׳ האחר שיכהם בשבת מפיסין פייסות אחרות לתמיד של בין הערבים עכ״ל׳ הרי שבשבת מי שזוכה בשחרית לא יזכה בין הערבים לעשות שום עבודה אלא המשמר של כניסת מפיסים ביניהם: (לשכת הגזית) פי׳ בעל הערוך בנויה היתה ואת הלשכה כאבנים מפוסלות שזות תרגום גזית הוא פסילן ורים גדולה היתה ואת הלשכה מן הלשכות אחרות ולא היתה כראית עד שיבא אדם לתוכה מן ויתו שלוים עכ״ל׳ ורבינו בחיי ז״ל בפ׳ ואתחנן כתב בית וועד שלהם ששם היו יושבין הדין וקרא לשכת הגזית והוא לשון פתוך:

חייב אדם לברך כשמברך דיין אמת על הרעה חייב לברך בשמחה׳ ובלב טוב ברכות פרק הרואה חייב אדם לברך על הרעה

הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר ואהבת את יי׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך: בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע׳ ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ובכל מאודך בכל ממונך׳ דבר אחר בכל מאודך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו:

כשם שמברך בשמע׳ הטוב והמטיב על הטוב: (שהוא מודד לך) בין מדה טובה בין מדת פורענות הוי מודה לו ית׳ בשמחת לבב:

תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה׳ בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה אמר לו עקיבא אי אתה מתירא מפני אומה זו׳ אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום אמר להם מפני מה אתם בורחים אמרו לו מפני הרשתות שמביאים עלינו בני אדם׳ אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות לא פקח אתה אלא טפש אתה ומה במקום חיותינו אנו מתייראין במקום מיתתינו על אחת כמה וכמה אף אנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה דכתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך כך אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה׳ אמרו לא היו ימים מועטים עד שתפשו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורין ותפשו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו אמר לו פפוס מי הביאך לכאן אמר לו אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה ואוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים׳ אמרו בשעה שהוציאו לרבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים באהבה׳ אמרו לו תלמידיו רבינו עד כאן אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נשמתך׳ אמרתי מתי יבא

פפוס אמרו שמכם גדול הוא והוא טוב לישראל בעבורו: (במקום חיותנו) במים: (במקום מיתתנו) ביבשה: (אמר לו) ר״ע לפפוס מי הביא אותך לכאן: סורקים במסרקות אמרו שהם פי׳ כמו כלים שיש להם עוקצים של ברזל: (עול מלכות שמים) זו ק״ש׳ ואני שמעתי ראשי תיבות של עול מלכות שמים שמע בהפוך אותיות: באהבה כתב רש״י ז״ל בפ׳ פקודי דר״ע וחברוי לא אתקריבו לאסתכלא׳ בנהור דיכור דהא כל שאר נשמתין אסתכיין תמן ועברו ביה ולא יכולו אלא באהבה ונפש בשמתי׳ בהאי קר׳ ואהבת וכלא סולקים כגון דר״ע כדק׳ לעיל׳ כדק׳ יאות על בשלם ונפש בשלם: (עד כאן) כלומר עדיין אי אתה מכיר כונתך: מתים ידך ה׳ אותם העוסקים בתורה שהיא מימין ידך עכשיו הם מומתים׳ או רבם מידך היה ראוי למות ולא מיד כ״ו: סימן כתבו התוספות בכתובות פ״ב וקלא כל ישראל יש להם חלק לעה״ב ופירוש הרב רבי מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי העה״ב היינו בלא דין ובלא יסורין עכ״ל׳ ומעשה זה של רבי עקיבא ומיתתו הוא יותר בארוכ׳ במדר׳ משלי בפסוק טובה טובה ...קננו עסס:

לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד יצתה בת קול מן השמים ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם זו תורה וזו שכרה ממתים ידך ה' ממתים מחלד אמר להם חלקם בחיים יצתה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא:

יומא פרק טרף בקלפי

בא לא אצל פרו שניה וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך אנא בשם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי שעויתי ושפשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: והם עונים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

בא לו תני' בפרק שלישי דיומא בא לו אצל פרו ופרו היה עומד וכו' ומתודה עליו חטאתיו וחטאת בני ביתו ובגמרא אצל פרו פעם ב' היה מתודה חטאתיו וחטאת בני ביתו וחטאת כל הכהנים. וזהו שאמר כאן בא לו אצל פרו שניה שבתחלה מתודה עליו ועל בני ביתו ואחר כך עליו ועל בני ביתו ועל כל הכהנים: (אנא השם) כתב הרמב"ם ז"ל כל מקום שנזכר בזאת המסכתא שם ר"ל שם המפורש · וביומא פ"ג כתבו התוספות בירושלמי יש שבראשונה היה אומר אנא השם ובשניה אנא בשם ע"כ ז"ל וכן פסק הר"י קארו בהלכות יום הכפורים סימן תרכ"א: (והם עונים אחריו) כשמזכיר את ה':

סוכה פרק לולב וערבה

תנו רבנן בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו: צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים: ובירושלמי דפאה פ"א גרים הכי

גמילות חסדים בין בגופו ומי בגופו כגון הספיד למת · משאו · קוברו · משמח חתן · מלוה חבירו בדרך · בממונו כגון שמלוה לו מעות משאיל לו כלים ובהמה:

צדקה וגמילות חסדים שקולות כנגד כל מצותיה של תורה שהצדקה נוהגת בחיים וג"ח נוהגת בחיים ובמתים הצדקה נוהגת לעניים וג"ח נוהגת לעניים ולעשירים הצדקה נוהגת בממונו של אדם וג"ח נוהגת בין בגופו בין בממונו ר"י בן מריא בשם ר' יוחנן אמר אין אנו יודעים אי זה מהם חביב אם צדקה אם ג"ח כשהוא אומר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים הוי אומר שגמילות חסדים חביבה יותר מהצדקה עד כאן לשונו:

קדושין פרק ראשון

כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין לו

כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו כדי שיהיו זכיותיו מרובים מעונותיו מכריעתו לכף זכות: מטיבים לו ומאריכים את ימיו לעולם הבא: ונוחל את הארץ ארץ החיים רוצה לומר העולם הבא כך פירש הרמב"ם ז"ל ורש"י פירש מטיבין לו בעולם הזה ונוחל את הארץ חיי העולם הבא: כל שאינו

לו

כו'

לו ימיו ואינו נוחל את הארץ׃ כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק׃ וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב׃

שי שהוא נקי במקרא׃ (ובדרך ארץ) פי׳ הרמב״ם ז״ל ודרך ארץ הוא שבור׳ בני אדם שבורה טובה בנפשו ובמוסר׃ (ולא בדרך ארץ) הרב ברטינורא ז״ל פירש דרך ארץ שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות׃ (אינו מן הישוב) אינו מועיל לישובו של עולם אבל להוציא מן המקום תועלת למדינה ואמרו באדם שאלו מעשיו עושהו מושב לצים ופסול לעדות מהרמב״ם ז״ל׳ ור״ן פירש אינו מקפיד על דבר שהוא כבוד לו ואין לו בושת פנים ומשו׳ הכי אמרינן בגמ׳ דפסול לעדות׃

כתובות פרק ראשון **תנא** דבי רבי ישמעאל מפני מה אזן כלה קשה והאליה רכה מפני שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליא לתוכה׃

תנא דבי רבי ישמעאל כתב בעל הליכות עולם שער חמשי פרק ג׳ כל מקום שאומר הגמרא תנא דבי רבי ישמעאל כן הלכה׳ ובמקום שאומר דבי ר׳ ישמעאל תנא אין הלכה כמותו׃ (אליא) בשר שבסוף האוזן׃ (יכוף) יכניסנה לתוכה לסתום אותה׃

תנו רבנן אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחלה לאברים׃

נכוות נשרפות תחלה להיותן דקות ורכות מכל שאר האברים׃

מכות פרק אלו הן הלוקין **רבי** שמעון בר רבי אומר הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש ואומר לא תאכלנו למען ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הישר בעיני יהוה׃ ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתן׳ הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות׃

רק חזק ברמב״ן ז״ל בפרשת ראה כתב כי הזכיר כאן חזוק מפני׳ דענין שמעכו תנקו בדם מגרים כי היו זובחים את ובניהם לשעירים והיה העבודה ההיא באכילה מן הדם ומתחברים עמהם ולא שיהיה זה עיקר טעם איסור הדם כי הכתוב מפרש טעמו כי הדם הוא הנפש אבל זה היו שטופים בו ורגילים אחרין אלהי ולהיות מתגבלים בו ונוהגים בעבודות עכ״ל׃ (קצה ממנו) שמאוס הוא בעיניו׃

בבא בתרא פרק ראשון **תניא** רבי יהודה אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר כה אמר יהוה שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות׃ הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם הר קשה ברזל מחתכו

מפעפעו מרככו שיוכל לעשות בו כרצונו׳ איתא בקהלת רבה ע״ש ונגלה אכי״ר ממות את האשה כ״א אר״י י״ד דברים קשים זה מזה וכלם מתגאים זה מזה תהום קשה והארץ מתגאה עליו שהוא כבוש עליה׳ הארץ קשה וההרים קשים מתגאים עליה׳ ההר קשה והברזל מתגא׳ עליו ושוברו׳ ברזל קשה והאש מפעפעתו׳ האש קשה והמים מתגאים ומכבין אותו׳ המים קשים ועבים סובלים אותם׳ עבים קשים והרוח מפזרתן׳ הרוח קשה והכותל מתגאה עליו ועומד בו׳ כותל קשה אדם מתגאה וסותרו׳ אדם קשה צרה מקלקלתו׳ (מקלקלתו ומתקלקל במלכה) צרה קשה היין מתגאה ומשכחה׳ יין קשה

ברזל קשה אש מפעפעו אש קשה מים מכבים אותו מים קשים עבים סובלים אותן עבים קשים רוח מפזרתן רוח קשה גוף סובלו גוף קשה פחד שוברו פחד קשה יין מפיגו יין קשה שינה מפכחתו ומיתה קשה מכלם וכתיב וצדקה תציל ממות:

קשה והשינה מפיגתו · שינה קשה שלי מתגאה ומטלטלה (פירש שבעבע ומבטל השינה) · קול קשה ומלאך המות מתגאה וכוסל את כבשו · ואשה רעה קשה מכלם דכתיב ומוצא אני וגומר · ע"כ לשונו · ובערובין פרק ו׳ בעובדא דר"נ איתא שהדרך מפיגה את היין ע"ש וגם בירושלמי דע"א פרק ג׳ : (גוף סובלו) כל הגוף מלא רוח : (יין מפיגו) מסירו תרגום של הסירי את יינך מעליך אעדי תפיגי ית חמרך · והמכלל יופי פירוש על פסוק אל תתני פוגת לך ענין רפיון וכן אמרו יין מפיגו כלומר מחלישו ומפיס כחו עכ"ל וכן כתב הרב מזרחי בפ׳ וישב: (שינה מפכחתו) מוציאו והולך לו:

מנחות פרק הרי עלי עשרון

אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם: נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ובעולת העוף אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

אחד המרבה להביא קרבנות העני כשת והעשיר כשורו · כתב הרמב"ם ז"ל בזה הפרק ז"ל וע"כ ראוי לאדם להתעסק בדברי הקרבנו׳ ולשא ולתת בהם ולא יאמר הרי הן דברים שאין צריך להם בזמן הזה כמו שאומרים רוב בני אדם ורז"ל אמרו תלמידי חכמי׳ העוסקים בהלכו׳ עבודה מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה בית המקדש בימיהם:

תניא אמר רבי שמעון בן עזאי בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות שלא נאמר בהן לא אל ולא אלהים אלא ליי שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק:

לבעל דין מינים ואפיקורסים: (לחלוק) לומר רשויות הרבה הן טוב ששמו כך נוח להקריב לו מנחה וזה ששמו כך נוח להקריב לו פרים וזה אלים לכך נאמר בכלם ריח ניחוח לה׳:

אהלות פרק ראשון

האברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן המת ופחות מכזית מן הנבלה ופחות מכעדשה מן השרץ מטמאין טומאתן מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם שלשים בפיסת הרגל ששה בכל אצבע עשרה בקורסל שנים בשוק חמשה בארכובה אחד בירך.

האברים צריך שיהיה בהם בשר גידים ועצמות כגון כאבר שנתלש מן החי כאבר שנתלש מן המת ובכך הוא כשהוא אבר: (אין להם שיעור) לטמא את האדם אפילו פחות מכזית וכולי: (ר"מח אברים באדם) אבל באשה יותר כדאמרינן בבכורות סוף פרק מומין אלו שתלמידי רבי ישמעאל בדקו ומצאו באשה רנ"ב אברים ואמר להם באשה יש ד׳ אברים יתרים שני צירים ושני דלתות וכו׳: (בפיסת הרגל כף) הרגל והיא הפרסה: (ששה בכל אצבע) לחמש אצבעות הייכו שלשים: קורסל תרגום כרעים קרסולין מקום חיבור הרגל והשוק ורד"ק ז"ל פירש והם הכרעים · והערוך פירש מן ולא מעדו קרסולי: (ארכובה פרק של ירך העשוי כמין כון כפופה כשמכנה כריך ומיניה וקיף : קעלית סוף כף הירך

לבעת

בירך ושלשה בקטלית ואחד עשר צלעות שלשים בפיסת היד ששה בכל אצבע שנים בקנה שנים במרפק אחד בזרוע וארבע בכתף מאה ואחד מזה ומאה ואחד מזה: ושמונה עשר חוליות שבשדרה תשעה בראש ושמונה בצואר ששה במפתח של לב וחמשה בנקוביו וכל אחד ואחד מטמא במגע ובמשא ובאוהל׃ אימתי בזמן שיש עליהם בשר כראוי׃ ואם אין עליהם בשר כראוי מטמאין במגע ובמשא ואינם מטמאין באוהל:

לדעת הרמ״בם והערוך והברטינורא פי׳ למעלה מן הירך: (בפיסת היד) תרגום בכף איש כפיסת ידא והוא במלכי׳ א׳ סימן י״ח: (ב׳ בקנה) עצם המחובר ליד׳ מלשון קנה המדה שבו מודדי׳ שאמה כך פירש הברטינור׳ והשרשי׳ בערך קנה פי׳ על פסוק ואזרועי מקנה תשבר והוא מפרק הזרוע עד פרק הכתף וגם רש״י ז״ל באיוב סימן ל״א על פסוק זה מקנה הוא עצם העליון העגול בקנה ועל שהוא עגול כקנה קורא אותו כך׳ והרמ״בם ז״ל פי׳ כפס בקנס קנה הזרוע: (שנים במרפק) הפרק האמצעי שבזרוע ובערכי כך שמו כן כתב הרמ״בם ז״ל וברטינורא בשבת פ׳ י׳. והרב אבודרהם פירש מקום כפיפת הזרוע מלשון ותשבר מפרקתו: (אחד בזרוע) כתב הס״מג וכרונו לברכה בעשין כ״ב ובמסכת אהלות מוכיח שהזרוע הוא העצם המחובר לכתף מצד אחד וראשו השני מחובר למרפק הוא קוו״רו בלשון אשכ״ל: (ק״א מזה וק״א מזה) הק״א אברים הם אלו׳ לשון שבפיסת הרגל׳ י׳ בקורסל׳ ב׳ בשוק׳ ה׳ בארכובה׳ א׳ בירך׳ ג׳ בקטלית׳ י״א צלעות׳ ל׳ בפיסת היד׳ ב׳ בקנה ב׳ במרפק א׳ בזרוע׳ ד׳ בכתף׳ הן ק״א מצד א׳ באדם: (חוליות השדרה) פרקים או טבעות של חוט השדרה: (במפתח של לב) הוא החוט לפי שבתנועת החוט נושב הריאה על הלב והכה הוא לו כמו מפתח שפותח דרך יכנס ממנו האויר ויצא העשן: (ונקוביו) הם כלי ההולדה והאמה: (בשר כראוי) כדי שיעלה ארוכה ויבריא אם היה מחובר באדם חי: (ואינם מטמאים באהל) לפי שטומאת אהל איכה אלא או באדם שלם כדכתיב אדם כי ימות באהל או באבר הדומה לאדם כדכתיב בעצם אדם מה אדם יש בו גידים ובשר עצמות ומטמא באהל אף אבר שיש בו גידים ובשר ועצמות מטמא באהל׃ מהברטינורא ז״ל:

גדה פרק יוצא דופן
ריש לקיש משום רבי שמעון בן מנסיא אומר ויבן יהוה אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם: מלמד שקלעה ברוך הוא לחוה והביאה אצל אדם הראשון (ובקהלת רבה סידרא תנייגא פ׳ טוב ללכת גרים עוד ומעשה שושבין לה׳) שכן בכרכי הים קורין לקלעתא בנייתא:

שקלעה עשה לה עבות כשער ראשה תרגו׳ ירושלמי מעשה עבות עובד קליעה טריג׳לה כלע״ו: (בנייתא) לעבות קורין בכין שהוא מלשון ויבן ה׳ אלהים את הצלע׳ פירוש אחר בנייתא שער:

ואומר עשרת הדברות׳ ופרשת המן׳ וגומר עד הבקשות כמו שמסודר במעמד יום ראשון:

בקשה ליום שני

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל פשעי ותמחול לי על כל עונותי כי רבו משובותי: לך חטאתי עויתי ופשעתי צררתי קשיתי ערף וסרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי: אנא יי אלהי ואלהי אבותי קבלני בתשובה שלמה לפניך: ועשה למענך אם לא למעני ורצה תשבתי

תְּשׁוּבָרְתִּי וְנַקֵּנִי מִשְּׁגִיאוֹת וּמִנִּסְתָּרוֹת וְאֶהְיֶה מִן הַשָּׁבִים אֵלֶיךָ בְּכָל לֵב אֲשֶׁר לְחַטֹּאתָם לֹא תִזְכּוֹר עוֹד׃ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרַע וּמִכָּל צָרָה וּצְוָקָה וּתְכוֹנֵן מַעֲשֵׂה יָדַי וְתִרְפָּא אֶת מַכּוֹתַי וְאֶת מַכְאוֹבַי וְלֹא יִשָּׁמַע בְּכִי וּזְעָקָה בְּבֵיתִי וְלֹא שׁוֹד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלִי וְאֶהְיֶה מִן יְרֵאֶיךָ וּמְעוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְתַשְׂכִּילֵנִי שֵׂכֶל טוֹב מִלְּפָנֶיךָ לְמַעַן אַשְׂכִּיל בְּכָל אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה וּבְכָל אֲשֶׁר אֶפְנֶה שָׁם עַד הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּאַסְפֵנִי אֵלֶיךָ וְתוֹצִיאֵנִי מִשָּׁלוֹם אֶל שָׁלוֹם וְאֶמְצָא חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאַי׃ אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ׃ אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃ וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה׃ בָּרוּךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה׃

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה׃

מסדר המעמדות תיקן לומר אחר הבקשה ראשונה בקשה אחרת והיא מיוסדת על סדר ואופן שהיו עושים בזמן בית המקדש ראיה לדבר שכתב בתענית פ"ד אנשי משמר נכנסים לבית הכנסת ויושבים ד' תעניות בשבוע׳ בשני על יורדי הים׳ בג' על הולכי מדברות וכו' כנראה בבקשה דבר יום ביומו׳ ולאפשר שתיקן מסדר המעמדו׳ להזכיר את ה' יתברך כמו שהיו עושים בזמן שבית המקדש קיים בבתי כנסיות שבכל יומים הללו ושם עפרם ואוצ בע"פ לא היו מתענין מפני כבוד השבת וכל שכן בשבת עצמה ובאחד בשבת גם כן לא היו מתענים מפני שהוא שלישי ליצירת לאדם הראשון שנברא ביום ו' וכל יום ג' הוי קלום כדכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים עכ"ל׳ ורש"י ז"ל כתב על יורדי הים דכתיב יהי רקיע בתוך המים וצריך להזכיר ולרצות על הדבר ויקוו המים שלא יזיקו ליורדי הים׳ בג' על הולכי מדברות דכתיב ותראה היבשה שהיה ראויה יבשה להולכים שלא יזוקו מפני חיות רעות ושיגיעו בדרכים בקיים׳ בד' על האסכרה כיון דאסכרה באה על לשון הרע ולשון הרע איתעביד ביום ד' שנבראו המאורות ואמרה הלבנה אי אפשי׳ זכו' היינו לשון הרע׳ הילכך איכא למיחש לאסכרה ומתפללין עליה שלא תבא׳ עוד טעם א' כתב הרב יפה מראה ז"ל בשם רש"י דכתיב יהי מאורות מארת כתיב׳ וכיון שהוא חסר משמע מאירה׳ בה' על עוברות דכתיב ישרצו המים נפש חיה׳ איתא בירושלמי דתענית פ"ד תני סנהדרי גדולה היתה מתענה עמהם וכי בסנהדרי גדולה יכולה להתענות בכל יום אלא מחלקין היו עצמם על בתי אבות וכו' יום מתענה בית אב וקורין פלילה עיל׳׳ ולכן תקן מסדר המעמדות בארבעה ימים הללו תפלות אלו זכר למה שהיו עושים בזמן שבית המקדש קיים׃

נחשול ויהי נער גדול בים תרגומו והוה נחשול רבא בימא׃ (שבולת) שטף המים מקום שנגרים המים בכם נקרא שבולת׃ (ואנחנו) כתב הכלבו דין קנ"ב ואנחנו נחבינן ולא ואנו כי אין בכל המקרא רק אנו ובכל מקום שכתוב ואנו לשון תרגום ואנחנו הוא כמו ואנו ואבלנו שהוא לשון אבל ולכן אין אומר ואנו אלא ואנחנו׃

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֲדוֹן הַכֹּל וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמְךָ וְהִבְדַּלְתָּ לְכִסְאֲךָ הָעֶלְיוֹנִים בְּיוֹם זֶה כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּבְדִּילֵנוּ וּלְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכָּל חֵטְא וְעָוֹן וְאַשְׁמָה וּלְכָל חֲבֵרָתֵנוּ וְתַבְדִּילֵנוּ מִן הַתּוֹעִים וְתִתֵּן לָנוּ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ׃ וְתַצִּילֵנוּ מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנָּם וּבְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּצִּילֵנוּ וּלְכָל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁטִיפַת מַיִם וְהוֹלְכֵי יַמִּים וְעוֹבְרֵי נְהָרוֹת תַּצִּילֵם מִנַּחְשׁוֹל שֶׁל יָם וּמִשִּׁבֹּלֶת מַיִם כְּדִכְתִיב כִּי תַעֲבוֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא

יִשְׁטְפוּךָ׃

ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך: ותצילנו ולכל עמך
בית ישראל מסערי הים ומחזק היבשה ואנחנו וכל עמך ישראל בכלל הרחמים
כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך שומע תפלה:

ליום שני

רבון העולמים אלו באתי להתודות לפניך על כל חטאתי ידעתי שאין בי כח להתודות על כולם לפי שחטאתי לפניך בדברים הרבה חטאתי בשוגג ובזדון באונס וברצון בסתר ובגלוי חטאתי במ"ע ובל"ת חטאתי במלקות ובכריתו' חטאתי בארבע מיתות ב"ד חטאתי בכל התורה כולה חטאתי בכללות ובפרטות עברתי מאל"ף ועד תי"ו ועשיתי באונות גדולות ועל כל העבירות גדולות האלה שזכרתי לפניך שניתי ושלשתי עליהם כמה פעמים הכעסתיך עד שנלאיתי מלספור רוב המון ימי חטאתי ואיך אבקש מחילה על דבר שאין לו סוף ותכלית אם באתי לפרט חטאי אספרם מחול ירבון אבל בטחתי על גודל רחמיך ובכינותיך שאתה נותן יד לפושעים ומורה להם דרכי התשובה בענין שישובו מדרכם הרעה ותקבלם ברחמים להיותם מקובלים ואהובים לפניך ולהיותם זוכים לחיי ע"הב על כן באתי לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי בגוף נדכה ושפל ורוח נשברה והנני מפיל תחנתי לפניך להורות אותי דרכי התשובה ולהעלותי מטומאה לטהרה ולהודיעני הדרך אשר בה אתקרב לעשות רצונך שאתה אלהי סליחות ואתה חפץ בתשובתם של רשעים ואין אתה חפץ במיתתם לפיכך אני מבקש לפניך מחילה וסליחה וכפרה והנני מתחייב וכולם על העבירות שעשיתי והנה פשפשתי במעשי וראיתי את כל עניינם מקולקלים והנני מתחרט מהם ממעשי חרטה גדולה כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי ואחרי החרטה הנני עוזב אותם עזיבה גמורה כאמור יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ואחרי העזיבה הנני מתודה בפי בכי ככתוב מודה ועוזב ירוחם ואחר העזיבה והוידוי הנני מתחייב מהם ומקבל עלי שלא אחטא ולא אחזור בהם ולא אשוב עוד להכעיסך ולא אעשה עוד הרע בעיניך ככתוב אם פעלתי און לא אוסיף ואתה ה' אלהים ברחמיך הרבים פתח לי שערי ג"ע והודיעני דרך החיים והדריכני לדעת סוד הוידוי והתורה והתודאה והעמידני על כנון כדי שאוכל לכוף את יצר הרע ותן לי תקוה טובה ואחרית טוב והצילני מדין הקשה וממיתת של גיהנם ועשה עמי כגודל חסדיך לסלוח עונותי והקיצנו לשלם הכל ופתח לי שערי חן ורצון ויראת שמים והודיענו הדרך שאפיק דרכי התשובה ותהיה תמיד עמי ואהיה זוכה לעמוד בהיכל המלך בהיכל הרצון תמיד מן המקור העליון רצון מחילה וסליחה וכפרה ורחמים גדולים ושכר העליון ואל יתלבנו כל הכתמים שהסתירו עונותי:

אנא אל עליון הגומל חסדים טובים גמול על עבדיך ואמיה ואפיק רצון מה' ותגילני לעוה"ב ותן לי חלק ונחלה שדות וכרמים ברחובות הנהר ותשקה אותם מי"ג מדות טובות שאין אפרסמון ואז אזכה לשתות מן המים החיים ויונקים דרך ע"ב גשרים הנקראים חסד והצילני מן האש הגדולה האוכלת המתחממת בט"ב נתיבות השורפות והאוכלת כל מיני אש המתחממת בנהרי אש ונופלת על ראש הרשעים:

אנא ה' מחול לעונותי וזכני לתת לי פאר תחת אפר ואזכה להיות מן בית ידידך שנאמר בהם ישראל אשר בך אתפאר והכן לבי ומחשבותי ומעבדי לעשו' כטוב והישר בעיניך ולעמוד קיים באמונתך ואת קרב לעבודתיך ותזכני בבגדי הוד והדר לזמן משיחך ואתעסק בעטיפת ידים ורגלים והאירה פניך על עבדך וזכני לאור באור הגנוז שנאמר בו וירא אלהים את האור כי טוב והוא גנוז וזרוע וצפון לצדיקים ככתוב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה ואהיה זוכה לתת צדקה דרך הזורע הזה כמו שכתוב זרעו לכם לצדקה:

אנא המלך אשר כללת עם המלכות בחסדיך תזכני לחזות בנועם ה' שמך הגדול ולבקר בהיכלך ואזכה לשם הגדול שאין בו קצבה ואזכה לחיי העה"ב כי ידענו ה' אלהינו כי כפי גודל חרפתינו וגליותינו וחטאתינו ועונותינו ופשעינו כך גודל רחמיך וחסדיך לגליותיך כי קרוב אתה לכל קוראיך באמת ובתמים ובלב שלם וידך פתוחה וימינך פשוטה לקבל שבים על כן מצא עבדך את לבו להתחנן לפניך במיעוט דברים ברוח נמוכה ברוח נשברה ונפש שפלה לתת לי מתנת חנם חיים ושלום כי ידענו ה' אלהינו שמכוניך הם קמוכים ומלומדיך הם מלומדים שנ' ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וקראתי בשם ה' לפניך וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. ה' שמעה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך נמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבא ואראה פני אלהים ה' צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך ה' צבאות מלכי ואלהי שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי אלהים שמעה תפלתי האזינה לאמרי פי ואתה ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת אלהים ה' חילי וישם רגלי כאילות

ליום שני

ועל במותי ידריכני למנצח בנגינותי: מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה: מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע
לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא: שיר המעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: (רו"א
עתי"קא קדי"שא רי"שא חיו"רא) עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ: (רו"א דיעו"דא) וארח צדיקים כאור נוגה הולך
ואור עד נכון היום: פלוג"תא דש"ערי ואני תפלתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך מג"לא
דרע"ותא הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: כסי"רו דכ"ולא דה"וא ע"כא פקי"חא הנה עין ה' אל יראיו למיחלים
לחסדו: עי"א טב"א הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו: מזו"רא דעי"נא כי עמך הסליחה למען תורא: חוט"מא
חנון ורחום ה' ארך אפים ורב חסד ואמת: אריכא דאנ"פין באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש: רו"א דאנפי"ן
כי אל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים: רו"א דאלו"הות אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יהלכון: רו"א
אדמי"מות פני"ם דעתיקא כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שירד על פי מדותיו: תיקונא דיקנא דכ"כא
רב"א בתיקו"נא עי"לאה אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו: כי שומע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה ולא
שקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי ישראל שתקבל ברצון את תפלתי ותסלח לכל עונותי וחטאתי ופשעי
ותתן לי חן ישעך ותאותי עוז ותרבני ותכניע כל אויבי תחתי והקמים עלי לרעה ותתן לי עושר ונכסים
וזכות ותגדל שמי עד עולם ותזכנו לחיי עולם הבא ותחכמינו בתורתך ותקבל באור פניך והאר פניך על עבדך והושיעני
בחסדיך: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי: שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש
כי גר אנכי תושב ככל אבותי: רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד: מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית
נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא: ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ותשליך במצולות ים כל חטאתנו: תתן
אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם: יברכך ה' וישמרך: אכת"ם יאר ה' פניו אליך ויחנך:
פספ"ים ישא ה' פניו אליך: פספ"ס וישם לך שלום: דיונס"ים "אנא "בורא "קדוש "תגילני "מהרה: אכק"תם "פשעי
"סלחה "תרחמני "מחוכך: פספ"ס "פתח "סליחה "פותח "מחכני "ישא "מענותיך: פספסי"ס "דרום "יודעי "יעודך
"בורא "מחכני "ישע "מכתך: דיונס"ים "אליך "נשאתי "קולי "תשמע "משמים: אכקת"ם "פתח "סליחה "תפתח "מהרה:
פספ"ס "פודה "סלח "פשעי "סעדני "יוצרי "מכסן: פספסי"ס "דרך "יושר "ואמת "יכתני "טובאי "יבושו "משברם:
דיונס"ים:

אנא יבאם "נבורתך אב"ג "ידך "תלהט "גרי "ית"ן "קדוש "ראה "עוני קר"ע "שבנני "טהרני "כא "שמן
"נשימות "גדולתך "דרשתי כג"ד "יסוד "כבוד "שמך יכ"ש "כגלקתך "שגר "רושינו בט"ר "צדקתך "תמהר
"גאולתינו נת"נ "חסדיך "קדמתי "ברוך חק"ב "טובך "נשענתי "עליך טנ"ע "יוצרי "גדולתך "להג יג"ל "פי "זכר
"קדושתך פז"ק "שועתי "קבל "וישמע שק"ו "צעקתי "יושב "תהלות צי"ת:

אנא "בורא "קדוש "תרבה "מחילתך אבקת"ם "פשענו "סלחה "תגלגל "מדותיך פספ"ס "פתחי "סליחה "פתח
"סלח "ישע "מכתיך פספס"ס "דרוש "יודעי "ויעודך "כא "סמוך "יחד "מתנותיך דיונס"ים "יחיד "המקיפה
"והטב "בטוב "ימו"ס "שכינתך "דרשתי "יהא "שד"י "כבודך "ושמך "זכרתי "זכך כו"ז "נטעתי "פרוש "וקדוש "כי "ככנוני
"ורים בחוכם"ו "כתרוני "והדריכוני "זכרני "והצילני כוו"נ:

אנא אביר יעקב אל אחד למען שמך המיוחד הזה שהוא נודעת על ידי עבדיך הנביאים יחד לבי ליראה את שמך למען
לא אחטא לך: אתה הוא שמשעת כא"קת ת"ס ושמרת אותו מכל היזק ונזק והיתרת פס"ע ידך לתת מזונותיו
ונתת לו מלבושים כפי ידך הטובה ועשית עם ישראל נסים ונפלאות ולכן באתי לבקש ממך שתשמע תפלתי ותאזין
תפלתי ותקשיב שועתי ותתיר לי פסת ידך להיות מזונותי ומזונות אנשי ביתי מזומנים לפני קודם שנצטרך להם ותשמור
לי היום ובכל יום ויום מכל דבר רע ומכל פגע רע ומכל רוח רעה ומלסטים ואויבים ושונאים ומחיות רעות ומכל מלאכים
רעים ותשמע צעקתי ותפלתי ותזמין פרנסתי לפני קודם שנצטרך להם ומלבושים כפי דרך הטובה ותעשה עמי נסים
לטובה בכל עת ובכל רגע ובכל עונה לתענך ולמען כסא כבודך ותגדיל שמי עד עולם וזכני ושמע תפלתי כי אתה שומע
תפלת כל פה אכ"סו:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אדון הכל ושליט בעולמך כסא כבודך מלא העולם כשם שהבדלת כסא כבודך
ביום הזה בין עליונים ובין תחתונים כן ברחמיך הרבים תבדילנו אנו וכל עמך בית ישראל מכל חטא ועון ואשמה
ומכל עברתינו ותבדילנו מן התועים ותתן לנו חלקים בין העומדים האלה לפניך ותצילנו מדינה של גיהנם ברחמיך הרבי'
תצילנו ולכל עמך בית ישראל משטיפת מים והולכי ימים תצילם מכמשול של ים ומשיבולת מים כדבר שאמר כי תעבור
במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך ומלא משאלות לבנו לטובה ומלפניך
מלכנו ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה ה' שומע תפלה: ואח"כ יאמר ע"כ פסוקים: ואח"כ
יאמר אדון עולם והבקשה הכתובה בסידור של מעמדות סוף יום ראשון המתחיל יר"מ וכו' יזכרנו יוצר בראשי' כשם וכו':

ויאמר

תורה **ויאמר** אלהים יקוו המים מתחת השמים אל
מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן: ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים
קרא ימים וירא אלהים כי טוב: ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע
זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן: ותוצא הארץ דשא
עשב מזריע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב:
ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי:

יקוו יקבצו ובבראשית רבה פ׳ כ״ח רבי ברכיה בשם רבי ביבי אומר יקוו המים יעשה מדה למים כמו שנאמר וקו ינטה על ירושלים: (תדשא) תוצא ותתמלא:

נביאים יואל ב׳ **ויקנא** יהוה לארצו ויחמול
על עמו: ויען יהוה
ויאמר לעמו הנני שולח לכם את הדגן
והתירוש והיצהר ושבעתם אותו ולא
אתן אתכם עוד חרפה בגוים: ואת
הצפוני ארחיק מעליכם והדחתיו אל
ארץ ציה ושממה את פניו אל הים
הקדמוני וסופו אל הים האחרון ועלה
באשו ותעל צחנתו כי הגדיל לעשות:
אל תיראי אדמה גילי ושמחי כי הגדיל
יהוה לעשות: אל תיראו בהמות שדי
כי דשאו נאות מדבר כי עץ נשא פריו
תאנה וגפן נתנו חילם: ובני ציון גילו
ושמחו ביהוה אלהיכם כי נתן לכם
את המורה לצדקה ויורד לכם גשם
מורה ומלקוש בראשון: ומלאו הגרנות
בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר:
ושלמתי לכם את השנים אשר אכל
הארבה הילק והחסיל והגזם חילי
הגדול אשר שלחתי בכם: ואכלתם
אכול ושבוע והללתם את שם יהוה

ויקנא רבותינו ז״ל פירשו אותו לשון התראה התרה כנוכחי על עסקי ארצו וכן במדרש רבות פרשת נשא פ״ט וקנא את אשתו אמר רב נחמן בר יצחק אין קנוי אלא לשון התראה וכן הוא אומר ויקנא ה׳ לארצו ויחמול על עמו כתב רש״י ז״ל בסוטה פ״א לארצו כמו על ארצו וכן וישאלו אנשי המקום לאשתו כמו על אשתו: והיצהר כתב המכלל יופי יצהר נקרא כן השמן בעת קדנשו אחר הדריכה: הצפוני הוא הארבה שבא מן הצפון ורז״ל קראו ליצר הרע כן: והדחתיו אל ארץ ושם ימות שלא ימצא מה יאכל לפיכך ועלה באשו: הים הקדמוני רוצה לומר מזרחי: האחרון הוא מערב וזה לשון השרשים בערך קדם וכן נקרא פאת המזרח קדם כמו שנקרא כנגדו מערב אחור ואחרון: צחנתו כמו באשו: הגדיל לעשות הארבה הגדיל לעשות רע בארץ ישראל: שדי כמו שדה: נאות מדבר פי׳ המכלל שרשו נוה ופירושו מקום נאות מדבר כי אהלי הרועים במדבר מקום המרעה: מורה הוא המטר הבא בקדם מרחשון שמרוה הארץ והזרעים: ומלקוש המטר הבא אחר המורה ולשון מלקוש הוא דבר המאוחר: בראשון הוא חדש ניסן ופי׳ רש״י ז״ל על הפסוק ואעפ״י שהיורה היא רביעה ראשונה היורדת על הזרע והיא במרחשון אותה שנה בניסן ירדו כמו שמפורש במסכת תענית שגדלה התבואה לאחד עשר יום עכ״ל: בר תבואה: והשיקו כמו והניפו אשר הניף ה׳ את מי ים סוף כלומ׳ שיהיו היקבי׳ מלאים עד שיצופו היין או השמן על פניהם ורש״י ז״ל פי׳ והשיקו לשון השמעת קול כשהקילוח יורד מן הגת אל תוך היקב: יקבים פי׳ רש״י ז״ל בישעיה סימן ה׳ יקב הוא הבור שלפני הגת לקבל היין וכן כל יקב שבמקרא לשון בור הוא ורד״ק ז״ל פי׳ ויקב דורכים בו הענבים להוציא פרי הענבים למעשה: ילק חסיל וגזם מיני ארבה הם פירש רד״ק ז״ל בשם י״א ילק לפי שהוא לוקק וליחך את העשב חסיל לפי שהוא כורת את הכל מן יחסלנו הארבה. גזם לפי שגוזז את התבוא׳ ארבה לפי שהוא הרב שבמיני׳ עכ״ל:
כל

אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃

תהלים פ"ב **מִזְמוֹר** לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד מָתַי תִּשְׁפְּטוּ עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ סֶלָה׃ שִׁפְטוּ דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ׃ פַּלְּטוּ דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל הַגּוֹיִם׃

דל שמדולדל מנכסיו: רש שהוא מתרושש: אביון שהוא רואה דבר ואינו אוכל רואה דבר ואינו טועם ומתאוה לכל וכתב רש"י ז"ל במציעא פ"ה ולשון אביון שאובה ואינו משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב:

תורה **יַרְכִּבֵהוּ** עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבוֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר׃ חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר׃ וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשׁוּעָתוֹ׃ יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבוֹת יַכְעִיסֻהוּ׃ יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרוֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבוֹתֵיכֶם׃ צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ׃

תנובות ענינו יציאת הפירות והצמחים וגידולם מהמפרשים ז"ל: כרים כבשים: ועתודים זכרי העזים ונקראו ג"כ תישים והגדולים יקראו עתודים והתישים והקטנים יקראו שעירים · מהמפרשים ז"ל: כליות חטה גרעיני חטים הדומות לכליות: חמר יין שאדום כחמר: כשית כמו כסית שכסית לבך מרוב שומן: ויטוש הניח: כנבל פירש בדברי נבלה: לא שערום לא יראו מהם ולא עבדום · ורש"י פי' שם שדים לא עשו אבותיכם השעירים הללו: תשי תשכח: מחוללך יוצרך פירש רש"י ז"ל מוציאך מרחם לשון יחולל אילות פי' כיולדת:

תמיד פ"ג **אָמַר** לָהֶם הַמְמוּנֶּה בּוֹאוּ וְהָפִיסוּ מִי הַשּׁוֹחֵט מִי הַזּוֹרֵק מִי מְדַשֵּׁן אֶת מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי · מִי מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה · מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם׃ הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת · הַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת וַחֲבִיתִּין וְהַיַּיִן הֵפִּיסוּ זָכָה מִי שֶׁזָּכָה · אָמַר לָהֶם

הממונה הוא הממונה על הפייסות לאחר שבאו ללשכת הגזית לפייס אומר להם באו והפיסו: באו והפיסו וזהו הפיים השני שהיו עושים וכל העבודות הללו שמונה והולך בפיים א' היו כך כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין פ"ד · כתב הסמ"ג בעשין קנ"ב מי שוחט בשחיטת התמיד י"ג אחיו הכהנים העומדים על ימינו כמשכים עמו כיצד השני שהוא עומד על ימינו הוא מקבל וזורק הדם והג' הסמוך לו מדשן מזבח והדם שבג' דו מדשן המנורה ומטיב · החמישי מעלה הראש והרגל לכבש הששי שתי ידים הז' העוקץ והרגל וכן כל' ע"ד וה' אחר וה עד הי"ג שמעלה היין של נסכים עיין שם: מי שוחט אע"ג דשחיטה כשרה בזר תקנו בה פיים דתחלת עבודת התמיד היא וקרובה לכן ואם לא יטילו פיים יבואו לידי

צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה: אם הגיע הרואה אומר ברקאי: מתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון והוא אומר הן: אמר להם צאו והביאו לי טלה מלשכת הטלאים והרי לשכת הטלאים נתונה

סכנה ומ"מ לא היה מקדש ידיו ורגליו מן הכיור כמו שהיו עושים שאר אחיו הכהנים שזכו בפיים. כדתנן ביומא פ"ג בן קטין עשה י"ב דדי' לכיור (פי' הערוך והם כעין דדי אשה שמשם יוצאים המים ורגמנים) שבתחלה לא היו שם אלא שני דדים ופי' הר"ב ברטינורא ז"ל כ"ג היה ועשה י"ב דדי' לכיור כדי שיהו י"ב כהנים הזוכים בפיים התמיד של שחר מקדשי' בבת אחת ואע"פ שי"ג כהנים היו (העוסקים בתמיד בין בנקרבין בערב זה בכך וזה בכך מר"מ ז"ל במנחות פ"ד) כדאמרי' בפ"ב לא עשה דד לשוחט שהשחיטה כשירה בזר עכ"ל: ובדאיתא נ"כ בברכות פ"ק גבי עובדא דשמואל דרמתי עם עלי שהשחיטה כשירה בזרים עיין שם כתבו בפסקי תוספות בפ' בתרא דכתובות לא היו שוחטים אלא מיוחסים של בן שוחטים הכהנים. עוד כתבו בפסקי תוספו' כ"פ דקדושין שחיטה והפשט אע"פ שמותרו' בזרים לכתחלה לא היו עושים אותן כי אם מיוחסי' וכשרים. כתב הרמ"בם ז"ל בהל' מעשה הקרבנות ס"פ ונריך שתהיה מחשבתו בשע' שחיט' העול' לשם ו' דברי' לשם זובח ושהזבח לה' ברוך הוא ושיקטירו לאישי' ושהקטרתו לריח בלבד ושריח זה בנחת רוח לפני ה' ואם שחט סתם כשר כמו שאמרו עכ"ל. והר"ב כתב זה לפי משנת ספ"ד דזבחי' לשם ו' דברי' הזבח נזבח לשם זבח לשם ה' לשם אישים לשם ריח ניחוח והחטאת והאשם לשם חטא: (מי זורק) מקבל הדם הוא הזורק. וכיצד היה עושה כשלוקח הדם במזרק עיין בהרמ"בם ז"ל הלכות מעשה הקרבנות פ"ה העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של צבור זורק הדם במזרק ושפיכת הויית דמה היה באצבע שנאמר בה וטבל אצבעו בדם ונומר בה ולמד שם שהוא באורכה ויעדב לך. עוד כתב הר"ב בהל' בית הבחירה פ"ב וד' קרנו' של מזבח שלולו' היו מתוכן וכת' בלשון משנה בשם הר"י ז"ל היו נקובים נקבים עמוקים באצבעתן שיפול דם החטאת ויבלע לתוכו ע"ש: (מי מדשן) המדשן (היינו מרים הדשן) הוא המקטיר קטרת ומשום דדשון תפלת עבודה של קטרת קיא אמר מדשן וכן דשון המנורה תפלת הדלקה. כ"כ הברטינורה ז"ל. כתב הרמ"בם ז"ל בזה הפ' והשלישי מרים דשן מזבח הפנימי לפי שבו מקטירים קטרת בכל יום: (מי מדשן את המנורה) מוציא האפר מן הפתילות היינו ה' הנרו ואח"כ שוחט קרבן תמיד וזורק הדם ואח"כ מתקן ב' נרות שנשארו לתקן ואח"כ מקטיר הקטרת: העוקץ הוא הענב כדכתיב לעמת הענב כך פי' הערוך והברטינו' פי' הוא האליה. ור"דק פי' שענב הוא קנה השדרה: השוק הוא השומן הרואה את הקרקע: והגרה נואר הבהמ' מקום שמעלה גרה שהם מחובר קנה הריאה עם הכבד והלב. והערוך פי' המקום שמותך הראש עד הבלעות נקרא גרה והוא כנגד השוק: סתי הדפנות נדדי הבהמ': הקרבי' בני מעים: והסלת של מנחת נסכי' שהוא קרבה עם התמיד והיין של נסכי' שמנסכים עם התמיד כל אלו ה"נ כהנים יוצאים בפיים א' כדמפרש ביומא פ"ב ורבינו בחיי ז"ל כתב בפ' פנחס על פ' את הכבש אחד תעשה כי היה לו לומר את הכבש האחד בה"א הידיעה אבל בא לרמוז שהיו עוסקים י"ג כהנים כמנין א"חד: (צאו וראו) על מקום גבוה שהיה להם במקדש היה עולה הצופה וכשהיה רואה פני המזרח מתחילין להשתנות היה אומר להם ברקאי: (ברקאי) כלומר הבריק השחר שהשחיטה פסולה בלילה דכתיב ביום זבחכם. והערוך פי' ענין ברקים ורעמים וי"מ ענין פשדה וברק' עכ"ל ורש"י ז"ל במנחות פי"ב כתב כמו האירו ברקיו תבל וגם ביומא פ"ג כתב לשון גוהר הוא כמו למען היות להברק: (מתיא בן שמואל) הוא היה ממונה על הפייסות כבראה בשקלים פ"ה דהיינו הפייסות שמפיסים כשהאיר היום מי שוחט מי זורק וכשהוא שואל אם הגיע זמן השחיטה אומר לאותו שעל הגג אמור אם האיר פני כל המזרח וכולי מרש"י ז"ל במנחות פרק אחד עשר. ויש נוסחאות שגורסים מתיה: האיר פני כל המזרח שלא היה אומר כלו' עד שהאירו פני כל המזרח שאין מספיק כשהבריק השחר בנקודה בלבד: (עד שהוא בחברון) אותן העומדי' למטה שואלים לו הגיע האור בחברון והוא אומר הן וכדי להזכיר זכות האבו' הקבורי' בחברון אומרי' כן מהברטינור' והלכה כמתיה בן שמואל. ובירושלמי כתב שלפיכך אומר לו ביום הכפורים עד שבחברון כדי להזכיר לפני הש"ית זכות ישני חברון והס"מג בעשין ר"ט כתב עד שהוא בחברון כלומר אם הוא יום גדול כ"כ שאתה יכול לראות חברון משם והרואה אומר הן: (אמר להם צאו) הממונה אומר לאותם שזכו בעבודת התמיד בין בשחיטה בין בהעלת אברים שכלם מתעסקים בו. כתב רמ"בם ז"ל בהל' כלי המקדש פ"ג ע"פ ולכל העולות וגומר הלוים היו ממונים על הלשכות ועל לשכת הטלאים שהקרבנות שם והם יביאו אל הכהנים תמיד בכל יום במספר מה צריכים בין בחול בין בשבתות ובחדשים ובמועדים שמוסיפים על התמיד כל אלה יביאו במספר במשפט וגם מסייעים לכהנים להפשיט הזבח וכן מביאים בשוקים ויעוינו אשיר' בלוים וגו' עכ"ל: לשכת הטלאים סדר שהיה בב"ה שהיו שם הטלאי' המבוקרי' שלא יהיה בהם מום לקרבן תמיד והטלה הוא היונק חלב ואינו אוכל עשב עדיין והוא הממונה. ותנן בערכין פ"ב אין פוחתין מששה טלאי' מבוקרי' בלשכ' הטלאי' ופי' הברטינור' קודם יום הנוך ארבע' ימים מבקרי' ששה טלאי' ונותני' בלשכ' הטלאי' וביום הנוך נוטלים שנים (הכת' שני' ליום)

לתמידין

נְתוּנָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית׃ וְאַרְבָּעָה לְשָׁכוֹת הָיוּ שָׁם׃ אַחַת לְשָׁכַת הַטְּלָאִים׃ וְאַחַת לְשָׁכַת הַחוֹתָמוֹת׃ וְאַחַת לְשָׁכַת בֵּית הַמּוֹקֵד׃ וְאַחַת לְשָׁכַת שֶׁעוֹשִׂין בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים׃ נִכְנְסוּ לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם תִּשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב׃ הִשְׁקוּ אֶת הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל זָהָב׃ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבוּקָּר מִבָּעֶרֶב מְבַקְּרִין אוֹתוֹ לְאוֹר הָאֲבוּקוֹת׃ מִי שֶׁזָּכָה בַּתָּמִיד מוֹשְׁכוֹ וְהוֹלֵךְ בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם׃ וּמִי שֶׁזָּכוּ בָּאֵבָרִים הוֹלְכִין עִמּוֹ׃ וּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם הָיָה

לתמידין ונשארו שם ששה מבוקרים ולאחר כן קונים שלילה מבקרי' שהם כותבים שם וכן לעולם כוללים שנים וכותבי' שנים ולכן אמר אין פוחתין מו' וכו': והרי לשכת הטלאי' כמו הרי היא במקום פלוני ואינו לשון תמיהה: במקצוע בקרן זוית שלבית המוקד גדול שד' לשכות היו בארבע מקצועותיה כדמפרש ואזיל' וכתב הכסף משנה בהלכות בית הבחירה פ"ה ז"ל אף על גב דהכא תנן שהיתה צפונית מערבית בפ' א' דמדות תנן מערבית דרומית ובפרק א' דיומא רמי להו ומסיק דמערבית דרומית הואי עד כאן לשונו: (לשכת החותמות) איתא בשקלים פרק ה' פי' שהיה רוצה יין לנסכים וכלת למכס היה הולך אצל יוחנן שהוא ממונה על החותמות ונותן לו מעות כפי הנסכי' המצטרכי' לו (כדי שלא יהא צריך כל מביא קרבן לחזור אחר נסכים העשויים על טהרת הקדש) והממונה נותן לו חותם וזה היה סימן שפרע ועם החות' שהוא היה הולך אצל אחיה שהוא ממונה על הנסכים ונותן לו החותם ונותן לו יין כפי מה שכתוב על החותם ובשקלים פ"ה תנן שד' חותמות היו במקדש וכולי ומה כתוב עליהם וכותבים עליו שם היום ושם השבת מפני הרמאים והממונה שנתן הנסכים מחזיק החותם אצלו ולערב באין זה אצל זה וזה מוציא החותמות ומקבל כנגדן מעו' ואם הותירו הותירו להקדש ואם פחתו היה משלם זה מביתו שיד ההקדש על העליונה כנז' שם: (לשכת בית המוקד) לשכה קטנה שקרויה בית המוקד ופתוחה לבית המוקד הגדול כנזכר ביום ראשון: (ללשכת הכלים) כל מי שהיה מתנדב כלי שרת זורקו לתוכה כדאיתא בשקלי' פ"ה: (צ"ג כלי כסף וכלי זהב) לא נתפרש למה הוצרכו. ובירושלמי דמסכת סוכה אמרו שם כנגד צ"ג אזכרות הכתובות בנבואות חגי זכריה ומלאכי לפי שהם אנשי כנסת הגדולה שנתנבאו על בנין בית שני והיו כלים אלו כנגד האזכרות הכתובות בפרשיותיהם. כך פירש הרב יפה כ"ר שם. והרמ"ע כתב בעסין קנ"ב כשנכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם כל כלי שרת הצריכים להם שכינו בשקלים פ"ו שתי שלחנות היו במערב הכבש א' של שיש וא' של כסף ועל של כסף היו נותנים הכלי שרת ופי' הברטנורא שהם צ"ג כלי שרת שנזכרו כאן שהוא או שלשכת הכלים ועל של שיש היו נותנים האברים אחר הניתוח להעלותם לאוצם: (השקו את התמיד) סמוך לשחיטתו כדי שיהא עורו נפשט יפה. וכתב הערוך בערך כס י"מ שאם היו סרכות בריאה מחמת הצמאה שמדבקת כלב ובגלגלות נפרדת כששותה לכך השקו את התמיד: (בכוס של זהב) להראות שאין עניות במקום עשירות: (אף על פי שהוא מבוקר) דתמיד טעון ביקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטתו דומיא דשה של פסח שהיא משיכתו מבעשור ושחיטתו בארבעה עשר לפי שנאמר בפסח במועדו ונאמר גם כן בתמיד תשמרו להקריב לי במועדו שהתמיד צריך שיהיה מוכן קודם שחיטתו ארבעה ימים כמו שכי' בפסח מצרים: (מי שזכה בתמיד) לשוחטו: (לנתוחו של מוכח) דתמיד עולה הוא ועולה טעונה שחיטה בצפון: ועליו שנה. פירש הר"ר שמעיה ז"ל בפ"ג דמדות כלומר באותו מקום ח' עמודים עכ"ל. כמו ועליו מטה מנשה שהוא כמו אצלו: ננסים נמוכים. עמודים של אבן נמוכים: ורבעים של ארז הערוך בערך רבע גורס רביעין. ויש גורסין רביעית ר"ל חתיכות מרובעות של ארז היו על העמודים: ואונקליות כעין ווין אנג"ילי בלע"ז היו קבועים באותן רבעים של ארז ותולין בהם הבהמה. כך פירש הברטנורא והם מסמרים שראשיהם כפופים מלמעלה ובפסחים פ"ה תנן אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים: ושלש סדרים של אונקליות וו למעלה מזו היה בכל חתיכות עץ לתלות עליהם בהמה קטנה או גדולה. ובעל כורת רבית כתב בשם הר"ר שמעיה ז"ל ואומר אני שבנמוך לתלות בו כבש ובאמצעי לתלות בו איל ובגבוה לתלות בו פר. והרמ"ע ז"ל כתב בעסין ק"פ ואם היה שור מפשיטים בלא תלייה. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ששי מהלכות מעשה הקרבנות: על שלחנות. ממש כדי שלא תבא הבהמה נגררת ע"ג קרקע: של שיש. פירש הברטנורא שעליהן מדיחין הקרבים והיה אפשר לעשות של זהב שאין עניות במקום עשירות ולא עשאו' אלא של שיש לפי שהזהב מרתיח ומסריח והשיש מקרר ומכן ומעמידו שלא יסריח ולא היו סומכין על הנס שלא הסריח בשר הקדש מעולם. ושמונה שלחנות היו בבית המטבחים שעליהם מדיחים את הקרביים כדאיתא בשקלים פרק ו': מקדימין קודם ביאתו: הטני. כלי כמו טפלא ופיו היה רחב: והכוז קיתון של זהב: ושני מפתחות לפתוח שני מנעולים שבפשפש הצפוני כך כתב הרב ברטנורא ז"ל: (פרקב) מדה שמחזקת קביים וחצי:

שהוא

הָיָה לִצְפוֹנוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ וְעָלָיו שְׁמוֹנָה עַמּוּדִים נַנָּסִים וּרְבָעִים שֶׁל אֶרֶז עַל גַּבֵּיהֶן · וְאוּנְקְלָאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִים בָּהֶם · וּשְׁלֹשָׁה סְדָרִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין עַל שׁוּלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים · מִי שֶׁזָּכוּ בְּדִישּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וּבְדִישּׁוּן הַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִין וְאַרְבָּעָה כֵּלִים בְּיָדָם · הַטֶּנִי וְהַכּוּז וּשְׁנֵי מַפְתְּחוֹת · הַטֶּנִי דוֹמֶה לְתַרְקַב שֶׁל זָהָב מַחֲזִיק קַבַּיִם וָחֵצִי · וְהַכּוּז דוֹמֶה לְקִיתוֹן גָּדוֹל שֶׁל זָהָב · וּשְׁנֵי מַפְתְּחוֹת אֶחָד שֶׁהוּא יוֹרֵד בְּאַמַּת הַשֶּׁחִי וְאֶחָד שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ כֵּוָן · בָּא לוֹ לַפִּשְׁפֵּשׁ הַצְּפוֹנִי וּשְׁנֵי פִשְׁפְּשִׁין הָיוּ לוֹ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל אֶחָד בַּצָּפוֹן וְאֶחָד בַּדָּרוֹם · שֶׁבַּדָּרוֹם לֹא נִכְנַס בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם וְעָלָיו הוּא מְפוֹרָשׁ עַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ וְאִישׁ לֹא יָבֹא בוֹ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ וְהָיָה סָגוּר: נָטַל אֶת הַמַּפְתֵּחַ וּפָתַח הַפִּשְׁפֵּשׁ וְנִכְנַס לְהַתָּא וּמֵהַתָּא לַהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל · הִגִּיעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל הֶעֱבִיר אֶת הַנֶּגֶר וְאֶת הַפּוֹתְחוֹת וּפְתָחוֹ · לֹא הָיָה שׁוֹחֵט הַשּׁוֹחֵט עַד שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתַּח · מִירֵחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל שַׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁנִּפְתַּח · מִירֵחוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹל הַמַּגְרֵפָה · מִירֵחוֹ הָיוּ

שומעין

(שהוא יורד באמת השחי) הפשפש הצפוני היו לו שני מנעולים האחד היה למטה בפנים בתחתיתו של פתח והיה הכהן הרוצה ליכנס מכניס אמת ידו היינו זרועו בנקב שבכותל עד בית השחי שלו ופותח בידו דרך פנים: (כוון) והא' פותח במפתח מיד בלי טורח כאשר הפתחי' מהרב ברטינורא ז"ל והרמב"ם ז"ל פי' כוון רצה לומר כנגדו שהוא עומד ואינו צריך להרים ידיו למעלה ולא להושיטה למטה: (בא לו לפשפש) וכו' ראיתי מה שכתוב רש"י ז"ל במציעא פ"פ אלו מציאות וגם בעל נימוקי יוסף ונראה משם ששני מפתחות היו צריכות לשני פתחים זה לפנים מזה עיין שם וכנס שדבריהם אינם צריכים פירוש הא לכם מה שכתוב הס"מג בעשין סימן קס"ג ז"ל שני פשפשים היו לו לשער הגדול א' בצפון וא' בדרום שבצפון בו היו נכנסים להיכל והיו לו שתי דלתות א' מן החוץ לבין עובי הכותל וא' מבין עובי הכותל לצד ההיכל כדתנן נטל את המפתח ופתח את הפשפש וכו' ואומר שם כי לאותם ב' דלתות היו שתי מפתחות א' יורדת וכו' פירוש אותו שמן החוץ לעובי הכותל היה נפתח מבפנים שהיה שם נקב והיה פושט ידו עד שחיו וכו' ואותו שמן העובי הכותל לצד ההיכל היה פותח כדרכו במהרה עד כאן לשונו · הרי ששני מפתחות היו לפתוח שני פתחים זה לפנים מזה וגם פסקי תוספות דמסכת תמיד כתבו בא לפתוח ההיכל שני פתחים בעובי החומה מכאן ומכאן ומכניס ידו בנקב שאצלו עד שחיו ופתחו נכנס לתא ומשם להיכל ופתחו מהר · כתב רש"י זכרונו לברכה במציעא סוף פרק אלו מציאות פשפשים פתחים קטנים כמין כפות קטנות ארכו בעובי רחב הכותל ודלת סובבות בו: (יי' אלהי ישראל) כתב רש"י ז"ל ביחזקאל סימן מ"ד בא בו לעתיד לבוא: ונכנס להתא חדר והמכלל כתב והוא כמו חדר להשתמש בו בהנכנס · וכתב הרב ברטינורא ז"ל והיא לשכה הפתוחה להיכל: הנגר בריח שמבריח מקנה הדלת עד הקנה האחר תרגום בריחי עצי שטים הוא נגרי אעין דשטין · פירוש אחר נגר היינו היתד הנעוץ אחורי הדלת בנקב שבאסקופה · מברטינורא: וכתב רמב"ם ז"ל בבתרא פרק רביעי נגר בריח וקבוע בכותל מנעול קבוע בדלת: (הפותחות) המנעולים והמסגרות: (קול המגרפה) כלי כגון וכו' עשרה נקבים וכל אחד ואחד מוציא מאה מיני זמר וקולו נשמע למרחוק · ואמרו שאמה גובהה · ורש"י פירוש י' נקבים היו בה ובכל נקב היה קנה אחד ובכל קנה וקנה היו בו עשרה נקבים ובכל נקב של קנה הוציא מין זמר נמצאת כולה מוציאה ק' מיני זמר: (בן ארזא) שם אדם · ובשקלים פ' ה' פירוש הברטינורא וכשהיו הלוים שומעים קולו היו מתחילים וכשהוא מסיים היו כלם מסיימים: (גלגל) פי' ככלו בלע"ז והפרשים כתב שהם ב' כלי נחשת שמקישים זה בזה ומשמיעים קול: (החליל) יש מפרשים פי' זמבה בלע"ז · ורש"י ז"ל במלכים א' פירש על פסוק

והעם

שומעין קול השיר׃ מיריחו היו שומעין קול בן ארזא שהוא מקיש בצלצל׃ מיריחו היו שומעין קול החליל׃ מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז׃ מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור׃ מיריחו היו שומעין קול השופר׃ ויש אומרים אף קולו של כהן גדול ביום הכפורים בשעה שהוא מזכיר את השם׃ מיריחו היו מריחין ריח פטום הקטורת׃ אמר רבי אלעזר (כ״א ר׳ יוסי) בן דגלאי עזים היו לבית אבא בהרי מכוור והיו מתעטשות מריח פטום הקטורת׃ מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס ונטל את הטני והניחו לפניו והיה חופן ונותן לתוכו ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו והניחו ויצא׃ מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות מדשן את השאר ומניח את אלו דולקין במקומן׃ מצאן שכבו מדשנן ומדליקן מן הדולקין ואחר כך מדשן את השאר׃ ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות׃

הפעם מקלסין כפרש״י פי׳ אותו כלים׃ והרב ברטינורא ז״ל בערכין פרק ב׳ כתב והוא עשוי כקנים כקני׳ ומכה באצבעו על הקנקנים להכעים הקול עכ״ל׃ וכנמרא אמאי קרו ליה פליל דמליק קלי׳ה ופירש״י ז״ל מתוק קולו לשמוע׃ קול גביני כהן ששמו גביני׃ והרמ״בם ז״ל בהלכות כלי המקדש פרק ו׳ כתב שם׃ זה שעל השוערים הוא ואנשיו משמרים את השערי׳ כיון שהגיע עת הקרב׳ הקרבן מכריז הוא או אחד מאנשיו ברשותו ואומר עמדו כהנים לעבודה ולויים לדוכן וישראל למעמד וכיון ששמע קולו יבוא כל א׳ למלאכתו וזהו שכינו במשנה גביני כרוז׃ תרגומו של ויעבירו קול ועברו כרוז׃ וביומא פרק א׳ מעשה באגריפס המלך שהיה מהלך בלילה ושמע קולו שלשה פרסאות לפרווק וכשבא לביתו שלח לו מתנות הרבה׃ וי״א שהגורו כששמע ג׳ פרסאות והכרית קולו י׳ פרסאות׃ מוכני פי׳ הברטינורא גלגל שהיו משקעים הכיור לבור וכשהיו מעלים אותו מן הבור לקדש בו ידיהם ורגליהם היה קול הגלגל נשמע עד יריחו ובן קטין היה הכ״ג שעשה המוכני׃ קול השופר כתב הרמ״בם ז״ל בזה הפרק שהשופר תוקעים אותו בכל יום וכמו שנתבאר בסוף סכה אין פוחתין מכ״א תקיעות במקדש ואין מוסיפין מם׳ נא ולמד׃ מכוור הערוך גורס מכבר והוא תרגומו של יעור׃ ורש״י ז״ל פי׳ שם המקום׃ מתעטשות אסטרנוטאר בלע״ז׃ מיריחו איתא בירושלמי דסכה פ״ה ששה קולות היו נשמעי׳ מיריחו׃ המגרפה קול העץ דבן קטין קול גביני קול החליל קול הצלצל וריח פטום הקטורת וי״א אף קולו של כ״ג ביוה״כ וכאן במשנתינו מוסיף והולך עד י״א׃ כתב המתרג׳ בשיר השירים שהמזוקים והמשכלים היו נודפי׳ מריח קטרת הסמים׃ חופן תפש מלא ידו׃ מהפרוך ז״ל׃ ובאחרונה שלא היה רק מעט דשן ולא היה יכול ליקח בחפניו׃ (כיבד את השאר) מלשון מכבדין את הבית כלומר שאר הדשן לתוך הטני והכניסו לשכים וילא ולא היה מוליאו מיד שכיון שצריך לתת הדשן אצל המזבח קדם׳ כמו דשון המנורה ממתין עד לאחר זריק׳ דם התמיד שהיה עושה כדכת׳ שתי נרות וגומר הסלוק דשן המכור׳ ואז היו שניהם מוליאים אף הטניים שהכו ושופכים הדשן במקום אחד אצל המזבח וכבלעין שם במקומ׳׃ מזרחיות דולקות אחר שתי נרות מזרחו׳ משום דשאר נרות אפילו דולקין מכבן ומדשנן ואלו שתי נרות אם שנאן דולקים אינו מכבן ועוד משום דקתני בסיפא שנאן שכבו לאלו המזרחיות קודר ומדליקן׃ ובשאר נרות מנאן שכבו אינו מדליקן עד הערב׃ (מדשן את השאר) שאותם נרות שלבד מערב מסיר מהם השמן הישן והפתילה ישנה והדשן ונותן הכל בכוז ונותן שמן ופתילה חדשה ולאחר שחיטת התמיד וזריקת דמו מדשן השתי מזרחיות ונותן בהם שמן ופתילה חדשה והאי דמפסיק בין הטבת שתי נרות להטבת חמש משום שלא פתיד וזריקת דמו׃ פי׳ לעיל ביום ראשון׃ כתב בעל כסף משנה בהלכות תמידין ומוספין פ״ג שכתב אל הרב שבא ז״ל משנה זאת סותרת משנת פרק החלו עולין וכתב הוא שם שעיקר הדלקת הנרות איכא אלא דוקא בין הערבים וההטבו דכתוב בקרא דוקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר איכא הדלקה אלא תקון הנרות והפתילות וכ״כ בהג׳ עבוד׳ י״ה פ״ג וכ״כ הרב ברטינורא בפ׳ זה׃ מצאן שכבו הב׳ מזרחיות כגון לאחר מיתת שמעון הצדיק׃ מדשנן ומדליקן מן הדולקים׃ לא שהיה נותן פתילה חדשה ושמן חדש כדרך הטבת הנרות אלא מדשנן היינו שמסיר הדשן שבראש הפתילה השנה ומנביהה ומדליקה כדי להיות נכר יפה הפסק שבין הטבת חמש נרות לשתים ואם אין הנרות דולקים מדליקן מהמזבח העולה׃ ואבן היתה לפי שהמנורה גבוה י״ח טפחים והיה צריך לעלות למקום גבוה כדי להטיב את הנרות׃

מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות ומניח את הכוז על מעלה שניה ויצא:

כתב הרמב"ם ז"ל בפ' ג' דהלכות בית הבחירה ואבן יש עליה כלי שמנה ואלקפיה ומפתותיה בשעת הטבה עכ"ל: (ובה שלש מעלות) כנגד ג' העלאות שכתובות במנורה בהעלותך את הנרות · והעלה את נרותיה · להעלות נר תמיד : (ומטיב את הנרות) הוא שהיה מקנח את הנר מכל פסולת שנשאר בה מבל' לה: (ומניח את הכוז) עד אחר זריקת דם התמיד שאז עושה הטבת ב' נרות ומוציאו וכן חבירו מוציא את הטני וכשהוציאו השתחוו כגמר העבודה ולא עכשיו שעדיין לא נגמרה מלאכתן:

ברכות פרק הרואה

כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם · משקלקלו המאנין ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם · התקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם · שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יהוה עמכם ויאמרו לו יברכך יהוה: ואומר יהוה עמך גבור החיל · ואומר ואל תבוז כי זקנה אמך · ואומר עת לעשות ליהוה הפרו תורתך: רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות ליי:

תניא

כל חותמי ברכות במקדש לא היו עונים אמן אחר המברך אלא המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך אתה ה' אלהי ישראל מן העולם ברוך חונן הדעת וכן כל ברכה וברכה והקהל היו עונים במקום אמן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כך היו עוני' במקדש משקלקלו המינים שאינם מאמינים בתחיית המתי' ואמרו אין עולם אלא זה התקינו עזרא ובית דינו שיהיו אומרים ברוך אתה ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך חונן הדעת לומר ששני עולמות יש העולם הזה והעול' הבא להוציא מלב המינים שכופרים בתחיית המתים וכן הוא בתענית פרק ב' שאין עונים אמן במקדש ולמה · תדרשנו משם ובנחמיה סימן ט' על פסוק ויאמרו הלוים מן העולם ועד העולם · כתב רש"י ז"ל מתחילת העולם ועד תכליתו יהא ברוך עד כאן לשונו · פליאה ממני למה לא פי' הרב בנחמיה כמו שכתב במשנה כאן והערוך בערך אתם כתב הכהנים היו עונים בתפלה במקדש ברוך יי' אלהי ישראל מן העולם וכשראו הכהנים שנשתכל כן בתמעשה האמונה של העה"ב התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם כלומר מן העה"ז עד העה"ב ובשביל כבוד המקום שהכל התיקון שהיה וכו' ועד העולם · כלומר שיש עולם אחר ובערוך בתיבת יד מצאתי תוספת וטעם דאין עונים אמן במקדש לפי שלא יאמר אמן אלא בסוף הברכה וכיון דאין סוף לברכותיו של הקב"ה לפיכך אין עונין אמן במקדש: (שלום חבירו בשם) בשמו של הקב"ה ולא אמרינן זלזול הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו שלמדו רז"ל מבועז שאמר לקוצרים ה' עמכם ואם תאמר בועז מדעתו עשה ולא נלמוד ממנו נלמוד מהמלאך שאמר לגדעון ה' עמך וגומר ואם תאמר לא שאל בשלומו ולא ברכו המלאך אלא בשליחותו של הקב"ה אמר לבשרו שהשכינה עמו ולא נלמוד גם כן ממנו לכן הביא ראיה מפסוק ואל תבוז כלומר אל תבוז את בועז לאמר שמדעתו עשה אלא למד מזקני ישראל שיש לו על מי להסמך שנאמר עת לעשות והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ט דברכות ומה אמר אם כן אל תבוז וגומר אינו ראיה על מה שהקדים שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם אבל ראיה שלא יבוז וילעיג לתקנות חכמים אעפ"י שהם ישנות וקדמוניות ועל זה הזהיר שלמה המלך עליו השלום בזה המשל:

(יברכך ה') כתב רש"י ז"ל בסוטה פ"א כל ברכה שנזכרה לשון רבוי הוא דבר המרבה ומלוי בו שובע: (ואומר עת לעשות לה') פעמים שמבטלים ד"ת כדי לעשות לה' אף זה המתכוין לשאל לשלום חבירו והו רצונו של מקום שנאמר בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור כתב רש"י ז"ל בתמורה פרק ב' כשעושין הדבר לשם קירוס ראוי להפר תורה ומוטב תעקר עד כאן לשונו · ועוד כתב בתילים קי"ט ראיתי גדרם באגדה כשעושה תורתו עתים מפר בריתו שאדם צריך להיות יגע בתורה כל שעות היום עד כאן לשונו · וכתב הערוך בערך עת התקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם כמו שאמר השם עמכם חי התיקון הוא שלום עליכם ושלום משמותיו של הקדוש ברוך הוא שנאמר יגר סמוך תבור שלום שלום אכיעד שר שלום עכ"ל · וכן כתב רש"י ז"ל במכות פ"ק בתרא דמותר לאדם לשאול בשלום חבירו בשם כגון ישא ה' עליך שלום ואין בו משום מוציא ש"ש לבטלה ל"א שאלת שלום בשם דקיי' אדם לשאול בשלום חבירו בשם ואכן כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב ויקרא לו ה' שלום לשם ה' עד כאן לשונו · ואגב אבינ לפניך הקורא מה שכתב התשבץ סימן ת"נ ז"ל ואינו כותב שלום ש"ם בכתבים לפי שהוא שם (כדאיתא בפ"ק

דפרש ויקרא לו פ׳ שלום פי׳ שם שאח שלום) והטעם מפני שהעולם מאליכים אותם ואינם חוטאים לאומרם עד כאן לשונו · לכן קורא את דבר ה׳ יפים אל לבנו:

תניא הלל הזקן אומר בשעת המכניסין פזר בשעת המפזרין כנס ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר שנאמר יש מפזר ונוסף עוד · ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנאמר עת לעשות ליהוה הפרו תורתך:

בשעת המכניסים שאין חכמי הדור מרביצי׳ תורה לתלמידים: פזר אתה לשנו׳ לתלמידים: בשעת המפזרים שהגדולים שבדור מרביצים תורה לתלמידי׳: כנס אתה ולא תטול שררה עליהם דאף זה לכבוד שמים הוא לאסוף במדת הענוה: ואם ראית דור כנס נו תטיל דברי תורה לבזיון: הפרו תורתך שלפעמים בשעה שמכנסים שלא לשם שמים:

יומא פרק שני שעירי

בא לו אצל שעיר המשתלח וסומך שתי ידיו עליו ומתודה וכך היה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל. אנא בשם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל · ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו: והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את שם המפורש שהוא יוצא מפי כהן גדול היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

באלו הכהן: שעיר המשתלח שעלות הכבוד שהיו שולחים אותו לעזאזל המדבר ועזאזל פי׳ רד״ק שהיא מלה מורכבת מן עז אזל ונקרא כן לפי שהיה הולך שם תרגום הלך אזל עכ״ל · שהיא הם מג עסין ר״ט תנו רבנן עזאזל קשה שבהרי׳ וכן הוא אומר ואת אילי הארץ לקח ועז לשון קשה ור׳ אברהם ן׳ עזרא פירש לעזאזל כמו גלעד שתי תיבות כאחד לעזאזל לקשה הלך עד כאן לשונו: והכהנים והעם וכו׳ כתב הס״מ עסין ר״ט וז״ל ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שנאמר כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלהינו · והפייטן יסד כי כנ׳ הוידויים היה הכהן גדול מתכוין לגמור את ה׳ כנגד המברכים ואומר להם תטהרו ואינו בגמרא ואולי בשום מדרש הוא עכ״ל · והטור גם כן כתב בהלכות י״ה סי׳ תרכ״א וז״ל וכתב אבי העזרי על כל אזכרה היו מברכים וכורעים לכבוד וכן מנהג בספרים הישנים כשמסר רבי נחוניא בן הקנה את השם לתלמידיו נתן להם לכרוע וליפול על פניהם וכן אנו עושים לדוגמא וזהו שייסד הפייטן ואף הוא היה מתכוין לגמו׳ את ה׳ כנגד המברכים שהיה מאריך בשם בנעימות קול עד שהיו כורעי׳ ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ואז מסיים תטהרו עכ״ל · ואני המאסף זכיתי למצוא דברי הפייטן לפי׳ ואף הוא היה מתכוין לגמו׳ וכו׳ ואומר תטהרו ז״ל קרי כי רשב״י ז״ל בפ׳ אחרי מות ודעת לבפסוק ינעם וכרוך טעמו · ובירושל׳ הקרובים היו נופלים על פניהם והרחוקים היו אומרים בשכמ״לו ובדפוס קראקא כתב המפר׳ שם הקרובי׳ שהיו שומעים היו משתחוים לכבוד ה׳ וכ״ש שהיו אומרים בשכמ״לו אבל הרחוקים שלא היו שומעים לא היו משתחוים אלא היו אומרים בשכ״מלו כראותם הקהל נופלים על פניהם עכ״ל · ועיין ג״כ בתוספות דסוטה פ״ז שכתבו כן בשם הירושל׳ · בעל ברור המור כתב פ״פ יתרו על פסוק בכל מקום אשר אזכי׳ את שמי כי השם הוא המזכיר את ה׳ ולא הכהן כי השי״ת מוריד שפע האותיות ונותנם בפיו של כ״ג ואז היה כ״ג נ׳ ומזכיר ולא באופן אחר וגם כן כאן השם המפורש יוצא מפי כ״ג ר״ל הוא מעצמו יוצא בלי פונא ויותר ברור כאומרם אף הוא היה מתכוין לגמור את שם כנגד המברכים לא אמר להזכיר או לומר השם אלא לגמור כי השם היה תם בדברים בפיו והוא היה גומר וזהו שאמרו בירושלמי מאי בקול רם בקולו של רם כי השי״ת הוא המזכיר ונותנו בפיו של כ״ג וזו תורף דבריו ולא לפיכם שם רבינו הקדוש כאן במשנה יוצא מפי כ״ג כי כל דבריו מיוסדים על אדני חכמי האמת וכל דבריהם הן במשנה הן בגמרא כלם כא׳ נשמעים בגלוי ובנסתר וכך שמעתי מפי עדי אמת ונדק כי ה׳ארי שבחבורם ז״ל היה

תנו

לומד

לומד לתלמידיו שיניח הלכה כהלכה ולכשוכח עד הכנלה ואח״כ לשרי דים אחר אתו שימה בפיהם ע״ד הכנפתה:

מגילה פ׳ בני העיר

תנו רבנן משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג:

משה תקן להם דכתיב וידבר משה את מועדי ה׳ אל בני ישראל מלמד שהיה משה לומד עמהם הלכות כל מועד ומועד בזמנו להודיעם חקי האלקים ותורותיו ויקבלו ויקיימו. שכר המצות עליהם ועל בניהם כמש״ו ובעש״ב:

יבמות פ׳ הבא על יבמתו

תנו רבנן ובנחה יאמר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל: מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל: אבא חנן אומר משום רבי אליעזר חייב מיתה שנאמר ובנים לא היו להם· הא אם היו להם בנים לא מתו· אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה עליכם· אין זרעך אחריך שכינה על מי שורה על העצים ועל האבנים:

רבבות אלפי ילקוט תלים סימן תש״נו ע״פ רכב אלקים א״ר אבדימי דמן חפה שניתי במשנתי שירדו עם הקב״ה לסיני כ״ב אלף מלאכי השרת במחנה לויה שלפה הקב״ה שהן עומדים באומתם אלא שבט לוי בלבד עד כאן לשונו: (אחרים אומרים) כתב בעל הליכות עולם בשר׳ מאיר היה אומר דבריו בשם אלישע בן אבויה אחר בשם אחר יכונה או היה אומר אחרים אומרים עד כאן לשונו· וי״א שהנא רבי מאיר משום מעשה שהיה כוכא ס״פ דהוריות עיין שם: (האיש מצווה על פריה) דכתוב פרו ורבו וגו׳ וכבשוה וכבשה כתיב חסר וי״ו האיש שדרכו לכבש את האשה הוא מצווה על פריה ורביה· וכתב רש״י ז״ל בפ״ק דקדושין וכל דלא קרינן ביה וכבשוה לא קרינן ביה פרו ורבו עד כאן לשונו· עוד כתב הרב אבודרהם ז״ל· ועוד תניא יעקב כתיב אני אל שדי פרה ורבה ולא כתיב פרו ורבו:

האיש מצוה על פריה ורביה אבל לא האשה· רבי יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו:

רבי יוחנן בן ברוקא אין הלכה כמותו:

מכות פרק אלו הן הלוקין

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר יהוה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

לזכות את ישראל כדי שיהו מקבלים שכר במה שנמנעים עצמם מן העבירות: (הרבה להם) כגון פרשת שקצים ורמשים כדי להרבות להם שכר שהם בדלים מהם אף על פי שבלאו הכי לא היו אוכלים אותם שנפשו של אדם קצה בהם ומואסתם: (למען צדקו) להצדיק את ישראל ולזכותן:

בתרא פ׳ ראשון **תניא** אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה · פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו רבי פרנסני אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום · אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים · עמד ופרנסה משלו · לימים חלה בנימין הצדיק ונטה למות · אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא · ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו · מיד קרעו לו גזר דינו · תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו :

בצורת רעב לשנים הגשמים או שנת רעב : (העבודה) לשון שבועה : (אתה אמרת) היכן נאמר אלא מתורתך למדנו אותו דכתיב קול דמי אחיך צועקים דמו ודם זרעותיו אף כשאתה מקיים ומפרנס אחיך עליך מעלה הקב״ה עליך חייו וחיי זרעותיו סמה טובה מרובה : גזר דינו שלא ימות מאותו חולי :

קינים פרק שלישי **רבי** שמעון בן עקשיא אומר זקני עם הארץ כל זמן שהם מזקינים דעתן מטרפת עליהן שנאמר מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח : אבל זקני תורה אינם כן אלא כל זמן שהם מזקינין דעתן מתישבת עליהם שנאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה :

מטרפת כלכל ושגעון הדעת ובלעם רגשו תרגו׳ ויתו ומטרפא רושיה : שפה דבור : לנאמנים פירשו שמפרשים הבקים בלשונם ויודעים במכמת הדבור והבלגה ומחקרי׳ לדבר נכות : וטעם העצה והראיה בעין הלב ותוכן הדבר׳ כך פירש המפרשים : ישישים נקרא הזקן ישיש לפי שעמד הישות בו ימים רבים והוא מענין יש כך פי׳ המכלל יופי : ועל תושיה פי׳ שורשו ישה ונקראת התורה והחכמ׳ ומעשה הטוב והישר תושיה לפי שהיא כמבלא׳ לעולם כי כל הישים יחסרו ויעברו לאין והתורה והחכמה תעמוד כישותה כל ימי עד ע״כ לשונו :

חולין פרק כיסוי הדם **אמר** רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה :

שבולם סוגר פיו ושותק ושומע חרפתו ואינו משיב :

נגעים פ״ב **כל** הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו · רבי מאיר אומר אף לא נגעי קרוביו · כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו רבי יהודה אומר אף לא נדרי אשתו

כל הנגעים אדם רואה דהיינו הכהן : (חוץ מנדרי עצמו) דכתיב לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו : שבינה לבין אחרים כגון נדרים שאינם של עינוי נפש ודברים שאינם בינו לבינה שהם צריכים חקירות חכם ושמא יחל נבי אשתו ולא יבקר יפה אבל מצטרף הוא בכלל שלש הדיוטו׳ ואין הלכה לא כרבי מאיר ולא כרבי יהודה : כל הבכורות אדם רואה אין הכהן רואה בכור לעצמו אפי׳ הוא חכם ומומחה

אשתו שבינה לבין אחרים · כל הבכורות אדם רואה חוץ מבכור עצמו :

ומותר אם יכול לאוכלו במומו כן כתב הטור בהלכות בכור בהמה סימן ש"כ : ורמ"בם ז"ל בבכורות בפ"ד כתב אין כהן רשאי לראות מום של בכורותיו ולהתירו :

נדה פרק המפלת תנו רבנן שלשה חבלי אשה צער ומכאוב : חדשים הראשונים הולד דר במדור התחתון · אמצעים הולד דר במדור האמצעי · אחרונים הולד דר במדור העליון · וכיון שהגיע זמנו לצאת מתהפך ויוצא וזהו חבלי אשה :

ואח"כ יאמר עשרת הדברות · ופרשת המן : וגו' עד הבקשות כמו שכתוב במעמד יום ראשון :

בקשה ליום שלישי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי לטהר רעיוני ולכונן מענה לשוני ולטהר מחשבות לבבי ותהיה עם פי בעת הטיפי ר"ל דבורי ועם לבי בעת מחשבי ועם ידי בעת מעבדי ועם רגלי בעת שבילי ואל אומר לפניך דבר שאינו הגון ושלא כרצונך וגעור בשטן לבל ישלוט בי ועזרני על דבר כבוד שמך ואל יבהלוני חלומות רעים ואל ישלוט בי יצר הרע :

רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך אלא ששאור שבעיסה מעכב : יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתשמיד ותכניע יצר הרע מפני ותרחיקהו ממאתים וארבעים ושמונה אברי ואל יבטלני מדרכיך הטובים ויתן בלבי יצר טוב לשמור חקך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם וקבל תפלתי ככתוב שמעה תפלתי יהוה ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי : ואני תפלתי לך יהוה עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך : ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה · ברוך שומע תפלה :

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן ערך שלחן לבריותיו גלית ארץ ביום זה ומלאת פני תבל תנובה לתת חיים לעם עליה ומזון להולכים בה שתמציא ברחמיך הרבים מזונותינו לנו ולכל עמך בית ישראל ותזמין פרנסתינו שלמה ועל דרך כבוד כדי שנוכל לעבדך בלבב שלם ואל יעכב עלינו שום חטא ועון ואשמה לפרנסתינו והצל כל הולכי דרכים וממדברות

מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מֵחַיּוֹת רָעוֹת וּמִכָּל פְּגָעִים רָעִים וּמִכָּל שָׂטָן וּמִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב
עַל הַדֶּרֶךְ כִּדְכְתִיב כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ
פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: וַאֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים כִּי אַתָּה
שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה׃ בָּרוּךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ליום שלישי

אנא האל המכין פרנסה לכל בריה ומזמין מלבוש לכל נברא ושולח להם מחיה את כלכלני ותפרנסני לי ולכל אנשי ביתי ולכל ישראל פרנסה טובה של כבוד בנחת ולא בצער בכבוד ולא בבזוי פרנסה שלא יהיה בה שום בושה וכלימה פרנסה שלא תצריכני להצטרך לידי מתנת בשר ודם כי אם מידך המלאה והרחבה פרנסה שאוכל לעסוק בה בתורתך הקדושה והטהורה והתמימה ובגדי כבוד יהיו לבושינו ביקר ולא בבושת פנים והקימנו עם שאר נדיבי ישראל ביקר בלי בושת ולטובה יהיה חלקינו ולברכה והצלחה יהיה עמלינו ולשלום יהיה אחריתנו ותקותינו ותעזרינו בכל עסקינו ובכל ענינינו ומעשה ידינו ותצליחינו ותדריכינו לעלות לי ולכל אשר לי לחיים טובים וארוכים ואזכה להיות מבני עלייה ותפרוס עלינו בכל מה שנצריך לרחם ותטיב מזלינו ומלא משאלות לבנו לטובה ותצילנו ותשמרנו ותוציאנו מאפלה לאורה ותהיה מגן לי ולכל ישראל ולכל אשר לי והצילנו מכל צרה וצער ונזק בזה השנה ובכל שנה ושנה ובכל חודש וחודש ובכל שבוע ושבוע ובכל יום ויום ובכל רגע ורגע׃ כי בידך עתותי הצילני מיד אויבי ומרודפי ותושיעני מכל צרה וצער ואל אטרד בטרדת העוה״ז והצילני מכל רע ומשיבוש הנסיונות ומכל הפסד כי אם בשלום בהשקט ובהבטחה בתאות לבי בכח זה השם היוצא מפסוק אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה׃ וכן הוא סדורו אָמִי נְצָא כְּרַעְיָ״ל אַמַּךְ רְהַג דוֹם עַאֲעְמַל כְּבְה ותשמיעני בשורות טובות אמיתות וכשרה ומה ששכחתי מתורתך הכל יהא נזכר לי ותשכל ותשלם ותכפר לכל פשעי ועונותי וחטאתי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ואל יהא בי חטא ועון ואל ישלוט בי יצר הרע לעולם ותצילני מכל גזלן וחמסן ואלם ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא בעולם ותצילני מגלגול מלכיות ומתוקף הגלות ותבטל מעלי כל גזירות קשות אשר עלי כתובו׳ וחרותות ותשמרני לי ולכל אוהבי ותצילני מכל חיות רעות ושדין ולילין ומזיקין ומזיקים ופגעים רעים ומלסטים ומבני אדם הרעים ומחבטת כותל ומשריפת אש ומשקיעת מים ומכל שרץ רע ומכל נחשון מים ומרעב ושבי ומכל מאסר ומבית הכלא ומדלות ועניות וחסרון כיס ותתנני לאהבה לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי כי לך ה׳ הוחלתי אתה תענה ה׳ אלהי׃ כי בשמך בטחתי על כן קדש את שמך עלי עד כי יראו כל בשר כי שם ה׳ נקרא עלי ויראו ממך ויאה עם פי נעת הטיפי ומם ידי נעת מעבדי ויהיו פני מסבירות וקומתי נאה ואימתי מוטלת על הבריות ואהיה אהוב למעלה ונחמד למטה ושמי הטוב ילך בכל הארצות ובכל המדינות ויהיו תלונותי מיושבים עלי לטובה בכח השם המאור הגדול המתפשט מן המרכבה העליונה שהוא יְאֶהֲדֹוְנָהִי ובזכות י״ג מדות שהבטחתנו ע״י משה עבדך שאינם חוזרות ריקם מלפניך שהם אלו׃ יי׳ יי׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה׃

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתעלה תפלתי לפני כסא כבודך בעת ובשעה הזאת וברב עם נביאיך ותוכלל עם תפלתם ולא יגבר יצר הרע ולא משטין הרע ישלוט בי ולא אלך רע כי אם אלך יושר מגיד טוב ומעיד צדק ומזכיר זכות׃ ותצילני מכל מום רע ומכל פגע רע ומיצר הרע וממשחית ומכל בני האדם הרעים ומכל דברי תהפוכות ומבאלת פנים ומכל דברים רעים וממעשים רעים ומכל שעות רעות ומכל גזירות קשות ורעות המתרגשות ויוצאות לעולם יי׳ צבאות עמנו וכו׳ כל ג׳ פסוקים בך ה׳ חסיתי אל אבושה לעולם׃

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שתתן לי חן וחסד ורחמים ושלום והרוחה והצלחה בכל דרכי וחן בעיניך ובעיני כל רואי ושומעי ותבינני בינה בנחל שוטף וכמעיין המתגבר והאר עיני בתורתך וכל מה שאלמוד לא אשכח ותן לי זיו והדר וחן וחסד בדבורי ובכל מה שאדרוש ואפעל ולא אבוש משברי ולא אכל׳ מתקותי חלקי ומעמלי ושברי ומכלי ואחרי לחיים טובים ותקותי לאחרית טוב וחלקי לטובה ועמלי לברכה ותהי השעה הזאת אשר אני מתפלל בה לפניך עת רצון ורחמים ועת בקשה ותענני ותשמע את תפלתי ותאזין תפלתי ותקשיב בקשתי ככתוב ואני תפלתי לך יי׳ עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך׃

אנא ׳בכח ׳גדולת ׳ימינך (אב״ג) ׳תתיר ׳צרורה (ית״ץ) ׳קבל ׳רנת ׳עמך (קר״ע) ׳שגבנו ׳טהרנו ׳נורא (שט״ן) ׳נא ׳גבור ׳דורשי (נג״ד) ׳יחודך ׳כבבת ׳שמרם (יכ״ש) ׳ברכם ׳טהרם ׳רחמי (בט״ר) ׳צדקתך ׳תמיד ׳גמלם (צת״ג) ׳חסין ׳קדוש ׳ברוב (חק״ב) ׳טובך ׳נהל ׳עדתך (טנ״ע) ׳יחיד ׳גאה ׳לעמך (יג״ל) ׳פנה ׳זוכרי ׳קדושתך

קדושתך (פו"ק) שועתי קבל ושמע (שק"ו) צעקתי יודע תעלומות (צי"ת):

אנא ביראה קדוש ברכה מחילתך (אבקת"ם) פשענו כלפה תגלגל פדותך (פכת"ס) פתחי כליפה כתם פלא יסע מכתיך (פספס"ס) דרום יודעי ויעודך כא סמוך יחד מתנותיך (דיוכמ"ים) יפיר הסקיפ והסב הסב (יהו"ה) מפינתך דרשתי יהא (סד"י) כבודך ושמך וכרתי וכך (כו"ו) בשקתי מרו וקדוש כי בבנוכי וריס (במוכס"ו) כתרוכי והדריכוכי וכרכי והנילני (כוו"ן):

אנא אביר יעקב אל אחד למען שמך המיוחד הוא שהוא נודע על ידי עבדיך הנביאים יחד לבני ישראל את שמך למען לא אשכח לך: אתה הוא שמענת נא קת ע"ס ושמרת אותו מכל היזק ונזק והפרת פם"ת ידך לעת מזונותיו ונעת לו מלבושים כפי ידך הטובה ועשית עם ישראל נסים ונפלאות ולכן באתי לבקש ממך שתשמע תפלתי ותחון תחנתי ותקשיב שועתי ותעיר לי פתח ידך להיות מזונותי ומזונות אנשי ביתי מזומנים לפני קודם שנצטרך להם ותשמור לי היום ובכל יום ויום מכל דבר רע ומכל פגע רע ומכל רוח רעה ומלסטים ואויבים ושונאים ומחיות רעות ומכל חלאים רעים ותשמע צעקתי ותפלתי ותזמין פרנסתי לפני קודם שנצטרך להם ומלבושים כפי ידך הטובה ותעשה עמי נסים לטובה בכל עת ובכל רגע ובכל שעה למענך ולמען כבוד כבודך ותגדיל שמי עד עולם ותכני ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך אתה ה' שומע תפלה: ואח"כ יאמר יהי רצון מלפניך וכו' כהדפס במעמדות ליום ג' ע"פ הקבלה:
ואח"כ יאמר ע"ב פסוקים כנ"ל ואח"כ:

מעמד ליום רביעי

תורה **וַיֹּאמֶר** אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ: וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

יהי מארת — כתב רבינו יעקב בעל הטורים סימן מאורות לדשאים לפי שצריכין לו כדכתיב וממגד תבואות שמש: (רונע"ס) נקוד:

ירמיה ל"א **כֹּה** אָמַר יְהוָה נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: **אִם** יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם יְהוָה גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל הַיָּמִים: כֹּה אָמַר יְהוָה אִם יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ מוֹסְדֵי אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם יְהוָה: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד שַׁעַר הַפִּנָּה: וְיָצָא עוֹד קָוֵה הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה: וְכָל הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן וְכָל הַשְּׁדֵמוֹת עַד נַחַל קִדְרוֹן עַד פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה

גליו — לפי שמתגלגלים בתנועתם נקראו גלים אונדי"ש בלעז. ופירושו שבקע הים לבני ישראל ואף על פי שהמו גליו הוא השקיטם: קו המדה — חוט שנותנין הבנאי' על הבנין כשבונים: גרב וגעתה — שמות למקומות ידועים אצלם בירושלם או סמוך לה: והדשן — מקום שזופכין שם הדשן חוץ לירושלם אמר הנביא שיהיה אותו המקום בכלל העיר לעתיד לבוא. ובספרי ריש פרשת דברים על פסוק ודמשק מבואתו עתיד ירושלם להיות מגעת עד דמשק ועתידה ארץ ישראל להיות מרחבת ועולה מכל צדדיה:

(השדמות) רוצה לומר שדות:

לַיהוה לא־ינתש ולא־יהרס עוד לעולם:

הופיע הגלה עלינו: (יביעו) דבור ואמר גם כן ידברו לחזק הענין וכתב המפרש ז"ל ונקרא הדבור בלשון הזה לפי שהוא יוצא מהפה כמים מן המקור: (עתק) חזק: (יתאמרו) יתרוממו ויתגאו עלינו: (ידכאו) לשון עינוי: (בוערים) סכלים והוא קרוב לענין שעבנו את בעירכם כי הכסיל כבהמה. מפי' גלל ז"ל: (יכרה) לשון חפירה: (שחת) קבר: (כי עד צדק ישוב) שיהיה משפט וצדק כמו שהיה מתחלה ואמר ישוב לפי שהיה המשפט עם הצדק מקודם והרשעים הפרידום ולא ישוב כמו שהיה. כך פירש רד"ק בשם אביו: (דומה) בקבר שהוא שותק כאבן: (שרעפי) מחשבותי: (ישעשעו) יתענגו וישמחו: (היחברך) היתחבר עמך כסא שברון: (יגודו) ויתגודדו גדודים על נפש צדיק להמיתו: (אונם) האון והעמל שעשו שעשו. (יצמיתם) יכריתם:

תהלים צד אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים: עד מתי רשעים יהוה עד מתי רשעים יעלזו: יביעו ידברו עתק יתאמרו כל פועלי און: עמך יהוה ידכאו ונחלתך יענו: אלמנה וגר יהרגו ויתומים ירצחו: ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב: בינו בערים בעם וכסילים מתי תשכילו: הנטע אזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט: היסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת: יהוה ידע מחשבות אדם כי המה הבל: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: להשקיט לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת: כי לא יטש יהוה עמו ונחלתו לא יעזב: כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כל ישרי לב: מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און: לולי יהוה עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי: אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני: ברב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: היחברך כסא הוות יוצר עמל עלי חק: יגודו על נפש צדיק ודם נקי ירשיעו: ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור מחסי: וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יהוה אלהינו:

וינאץ כעס: (אמון בם) פירש המכלל בני' שאינם מאמינים או פירש בנים שאין בהם אמת והרד"ק פירש מענין כאשר ישא האומן את היונק כלומר אין בהם תרבות כי דור תהפוכות היה כי כאשר איטיב להם יעשו רעות: (קדחה) בערה: (ויבלה) פריאו תבואתה וכל תוכת הארץ: (ותלהט) ענין שרפה: (אספה) אוסיף עליהם כל רעות שבעולם: (אכלה בם) כל חצי אשלים בם ורז"ל אמרו חצי כלים והם אינם כלים: (מזי רעב) שרופי רעב וכן בארמית לאוא לאתוכא שבדכיאל: (ולחומי) רשף השדי' כלחמו בם שהם נקראים רשף שנאמר ובני רשף יגביהו עוף. כן פירוש רש"י ז"ל והמפרשים פירש אכולי רשף אכולי מאוליי המזיקים שהוא

תורה וירא יהוה וינאץ מכעס בניו ובנתיו: ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה בנים לא אמן בם: הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם: כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול תחתית ותאכל ארץ ויבלה

וְתִלְהַט מוֹסְדֵי הָרִים: אַסְפֶּה עָלֵימוֹ
רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה בָּם: מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי
רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח
בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: מִחוּץ תְּשַׁכֶּל
חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם בָּחוּר גַּם
בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם אִישׁ שֵׂיבָה: אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם: לוּלֵי
כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא יְהוָה פָּעַל כָּל זֹאת: כִּי
גוֹי אוֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

כרסף: (קטב) ענינו כריתה והוא חולי הבא על האדם פתאום וממיתו. (מרירי) שם שד. ופרשים פירש מוות הקוס הדומה לכם המות. (חמת) ארס. (זוחלי עפר) נחשים שמתנועעים על הארץ על גחונם כמים הזוחלים על הארץ וזי״לה לשון מרוצה היא. (ומחדרים אימה) מימה שמשלו בחדרי חדרי׳ יפחדו וירעדו. (אפאיהם) אשליכם כד רוחות העולם אפזרם בכל פאה: (אשביתה) אבטל ואפסיק:

תמיד פ׳ ד׳ לֹא הָיוּ כוֹפְתִין אֶת הַטָּלֶה אֶלָּא מְעַקְּדִין אוֹתוֹ מִי שֶׁזָּכוּ בָּאֵבָרִים אוֹחֲזִין בּוֹ וְכָךְ הָיְתָה עֲקֵדָתוֹ. רֹאשׁוֹ לַדָּרוֹם וּפָנָיו לַמַּעֲרָב. וְהַשּׁוֹחֵט עוֹמֵד בַּמִּזְרָח וּפָנָיו לַמַּעֲרָב. וְשֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה. וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה: שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט וְקִבֵּל הַמְקַבֵּל בָּא לוֹ לְקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְנָתַן מִזְרָחָה צְפוֹנָה מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְנָתַן מַעֲרָבָה דְּרוֹמָה:

שירי

לא היו כופתין את התמיד ידים לעצמן ורגלי׳ לעצמן. (אלא מעקדין אותו) העקידה יד עם רגל. (אוחזין בו) במקום שזכו ומסייעין אותו. (ראשו לדרום) ראשו של טלה היה נוטה לדרו׳ ופניו למערב שאם ירבץ גללים לא יפיל סמוך למזב׳. כתב הכלבו סי׳ י״א בכפיל׳ אפים יטה לנגד שמאל וכדין נוהגין רבנן למעבד הכי והטעם כי כך היו מרבינ׳ התמיד כששוחטי׳ אותו על שמאלו וכל מי ששוחט מרבין הבהמה על שמאלה עכ״ל. (על קרן צפונית מערבית) היה נשח׳ על קרן צפונית מערבית לפי שבשחרי׳ חמה במזרח וזורחת כנגדה למערב והכתוב אומר שנים ליום כנגד היום כלומר כנגד השמש שהשמש קרוי יום. כמו שנאמר ובתפנכם חשך היום. ועיין בטורי בפ׳ פנחס שמביא כ״א בשם ספרי והיא חולקת עם משנתינו קחנו משם. וכתב הרמב״ם ז״ל בהלכו׳ תמידין ומוספין פ״א ודברי קבלה הן שיהא נשחטין כנגד השמש. וכתב בעל הטורים בפ׳ תצוה כתי׳ הבא שנים ליום תמיד וכתיב בפ׳ פנחס שנים ליום עולה תמיד קרי ביה עולה פירוש כנגד היום שהיום עולה דהיינו כנגד השמש. (ושל בין הערבים) שחמה במערב ומאירה כנגד המזרח היה נשחט על קרן מזרחית צפונית לפי שהשמש אז במערב כדי שיהיה נוכח השמש. והברטינורא והרמב״ם ז״ל כתבו בסנהדרין פ״ה אמרו ממקום זריחת השמש עד אמצע הרקיע קרוי מזרח ומן אמצע הרקיע עד מקום השקיעה קרוי מערב:
(על טבעת שניה) שנינו במעשר שני פרק ה׳ ובסוטה ס״ט יוחנן כ״ג בטל את הנוקפין. ונוקפין הוא שהיו מכי׳ את העגל או השור בין קרניו כדי שיפול דם בעיניו ולא יראה ויהיה נוח לכפתו ולשחטו ועמד הוא ובטלו שנראה כמקריב בעל מום. והתקין להם טבעו׳ בקרק׳ כאבני הרצפ׳ להכניס ראש הבהמ׳ לתוכה בטבעת שם ע׳ והטבע׳ פתוחה מנגד א׳ והופכה למעל׳ ומכנים צואר הבהמה לתוכה וסוגר והופך פתחה לתוך הרצפה (ובמדות פ״ג וטבעות היו לצפונו של מזבח) ועשה ו׳ סדרים של טבעות בכל סדר ד׳ טבעות לכ״ד משמרות כהונה והיו קבועים ברצפה עשויים כמין קשת. כך פי׳ הברטינורא וי״א ד׳ סדרים ובכל סדר ו׳ טבעות והיו שוחטים הקרבן על טבעת שניה כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה שלא תהפך ותפרכס. וי״מ על טבעת שניה דמן הדין היה לשחוט על טבעת ראשונה אלא שלא רצו להקריבו כל כך קרוב למזבח בלי הפסק גדול שמא יטיל גללים ואמרו על טבעת שניה של סדר שני מהטבעות ומקנון של טבעות היה כ״ד אמה. עוד כתב טעם אחר בעל גור אריה ז״ל ובתמיד לא היה נשחט בסדר ראשון של טבעות שהוא מיד אצל המזבח לפי שגובהו של מזבח מעכב האור מלראות אלא היה נשחט על הטבעת השנית של הטבעות עכ״ל. כתב בערוך ערך טבעת. לכל משמר היתה טבעת קבועה בארץ כדי לקשור ראש השור כנ״ל ומכניסים ראש הקטן לטבעת

Digitized by Google

שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ אֶל יְסוֹד דְּרוֹמִית
לֹא הָיָה שׁוֹבֵר בּוֹ אֶת הָרֶגֶל אֶלָּא נוֹקְבוֹ
מִתּוֹךְ עַרְקוּבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ הָיָה מַפְשִׁיט
וְיוֹרֵד עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לֶחָזֶה · הִגִּיעַ
לֶחָזֶה חָתַךְ אֶת הָרֹאשׁ וּנְתָנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה
בּוֹ : חָתַךְ אֶת הַכְּרָעַיִם וּנְתָנָם לְמִי
שֶׁזָּכָה בָּהֶם · מֵרֵק אֶת הַהֶפְשֵׁט קָרַע
אֶת הַלֵּב וְהוֹצִיא אֶת דָּמוֹ · חָתַךְ אֶת
הַיָּדַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָּהֶם עָלָה לָרֶגֶל
הַיְמָנִית חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי
שֶׁזָּכָה בָהּ וּשְׁתֵּי בֵּיצִים עִמָּהּ :
קְרָעוֹ וְנִמְצָא כֻּלּוֹ גָלוּי לְפָנָיו ·
נָטַל אֶת הַפֶּדֶר וּנְתָנוֹ עַל בֵּית שְׁחִיטַת
הָרֹאשׁ מִלְמַעְלָה : נָטַל אֶת הַקְּרָבַיִם
וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶן לַהֲדִיחָם · וְהַכֶּרֶס
מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית מְדִיחִין כָּל צָרְכָּהּ :
וְהַקְּרָבַיִם מְדִיחִין אוֹתָן שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בְּמִיעוּטָן עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין
הָעַמּוּדִים · נָטַל אֶת הַסַּכִּין וְהִפְרִישׁ
אֶת הָרֵיאָה מִן הַכָּבֵד וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן
הַכָּבֵד לֹא הָיָה מְזִיזָהּ מִמְּקוֹמָהּ : נוֹקֵב
אֶת הֶחָזֶה וּנְתָנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בּוֹ · עָלָה
לַדּוֹפֶן הַיְמָנִית הָיָה חוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַד
הַשִּׁדְרָה וְלֹא הָיָה נוֹגֵעַ בַּשִּׁדְרָה עַד
שֶׁמַּגִּיעַ לִשְׁתֵּי הַצְּלָעוֹת רַכּוֹת · חֲתָכָהּ
וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָּהּ וְהַכָּבֵד תְּלוּיָה

ומושכין עד שהשור נופל ולא היו נצרכים לאוחזו בידים ·
ובערוך בילנה כתב פי׳ לכל משמר טבעת ברזל קבוע
בקרקע שמשימים שם ראש השור ואינו יכול לזוז משם
שהטבעת רחבה וגרש למעלה כנגד ראש השור עכ״ל ·
(וקבל המקבל) את הדם לזרוק · (ונתן מזרקה לסוכה)
זרק הדם כנתן מתנה דאסוכה מזרקה לסוכה במין גאם
יוכית ומשם מקיף והולך לו לקרן מערבית דרומית ונותן
מתנה אחרת שהעולה טעונה שתי מתנות שהם ד׳ וו כנגד
בלבסוכה של וו כדי שיהיה מן הדם בארבע רוחות המזבח
פרש״י ז״ל ביומא פ״א וכתב הרב מזרחי ז״ל בפרשת ויקרא
א״ל לרז״ל שהשתי מתנות הם בזוויות מזרחית צפונית
ומערבית דרומית והלא כי סליק בכבש בקרן מזרחית
דרומית פגע ברישא ככר עירלו בפ׳ איזהו מקומן עולה
טעונה יסוד וקרן דרומית מזרחית לא הוה ליה יסוד (כמו
שכתב ביום שני שהיה בחלקו של יהודה) ותחלת מתנות
העולה צריך להיות כנגד היסוד וקרן דרומית מזרחית לא
הוה ליה יסוד הלכך בקרן מזרחית צפונית היה מתחיל
ושכנגדה קרן מערבית דרומית · וכן כתב הכסף משנה
בהלכות מעשה הקרבנות פ״ה : שיירי הדם הייכו מותר
הדם מה שנשאר בכלי דכל הניתנין על מזבח החיצון שיירי׳
שלו נשפכין על יסוד דרומית · לא היה שובר וכו׳ כדרך
שהטבח עושה שמפשט הרגל עם העור שבו · אלא נוקבו
מתוך ערקובו פירוש מתחת הארכובה הנמכרת עם
הראש ותולה בו הבהמה ומפשיט הרגל עם שאר הבהמה ·
ערקובו כמו ארכובו והערוך בערך ערקב פירוש שהוא
לשון ישמעאל והוא למעלה מן העקב עכ״ל והרב ברטינורא
בבכורות פ״ו כתב ארכוב הוא קשר העליון שהוא מקום
שבור הירך עם השוק · מירק את ההפשט גמר להפשיט
העור שהרי לא הופשט אלא עד החזה ועדיין העור מחובר
בו · והרמב״ם ז״ל פי׳ ביומא פרק שלישי ומירוק נקר׳ השלמת
הפעול׳ איזו פעולה שתהיה · נטל את הפדר ונתנו וכו׳
נוטל החלב ונותנו על בית השחיטה וזו היא דרך כבוד של
מעלה שלא יראה לכלוך דם השחיטה · והכרס מדיחין
אותה מן הפרש ולכלוך שבה בפני עצמה · בבית מדיחין
לשכה אחת היתה במקדש נקראת בית מדיחין שבתוכה
היו רוחצים הכרס ולא היו רוחצים הכרס עם שאר הקרבי׳
כדי שלא תטנפם משום שהכרס יותר ויותר יש בה טינופת
ואם יודחו יחד יתלכלכו זה מזה לכך קבעו לזה בבי׳ מדיחין
ולזה על השלחנות · ויש מפרשים שבשר קדשים מדיחין על
השלחנות אבל קרבי׳ קדשים שיש בהם פרש ומאיסי מדיחי׳
אותם בלשכת מדיחין · והסמ״ג גריס מדיחין אותה בבית
המטבחי׳ כל צרכה · שלש פעמי׳ במיעוטן לכל הפחות ואם
רצה להוסיף ולהדיחן יותר מג׳ פעמי׳ מוסיף שאין הרעי יוצא

בה

מהם אלא בדוחק לפי שהם דקים · ויש גורסי׳ במעוטן של שלחנו׳ כלו׳ בשלחן הקטן של שלחנו׳ של שיש שבית המטבחיים ולא שלחנו׳
שבין העמודי׳ אלא סוף פסקי׳ תוספו׳ דתם מדות הקרבי׳ מדיחים פעם ראשו׳ בלשכת מדיחין בנכנס׳ לפי שתלו בכלבי׳ הרבה
בפרש ואח״כ מדיחין ג״פ עוד במעוט שלחנו׳ להדיחם יפה והכרס שהיא רכה ושלקה מדיחי׳ אותה פעם א׳ בבית מדיחין ·
נטל את הסכין עד עכשיו לא היה צרי׳ לסכין לא בנטיל׳ הפדר ולא בנטיל׳ הקרבי׳ שזהו דבר שמפרידין ונוטלין בלא סכין :
ואצבע הכבד בשותפי׳ הכבד ומפרידים אותו ממקומו כשאר מעט כבד מן הסוקן אצל הכליות · ובערוך בערך אצבע פי׳
וכו׳

בה: בא לו לגרה והניח בה שתי צלעות מכאן ושתי צלעות מכאן חתכה ונתנה למי שזכה בה· הקנה והלב והריאה תלוין בה: בא לו לדופן השמאלית הניח בה שתי צלעות רכות מלמעלה ושתי צלעות רכות מלמטה וכך היה מניח בחברתה נמצא מניח בשתיהן שתים שתים מלמעלה ושתים שתים מלמטה· חתכה ונתנה למי שזכה בה והשדרה עמה והטחול תלוי בה והיא היתה גדולה אלא של ימין קורין גדולה מפני שהכבד תלויה בה: בא לו לעוקץ חותכו ונותנו למי שזכה בו האליה ואצבע הכבד ושתי כליות עמו· נטל את רגל השמאלית חתכה ונתנה למי שזכה בה· נמצאו כלם עומדים בשורה והאברים בידם· הראשון בראש וברגל· הראש בימינו וחוטמו כלפי זרועו וקרניו בין אצבעותיו ובית שחיטתו מלמעלה והפדר נתון עליה הרגל של ימין בשמאלו ובית עורו לחוץ· השני בשתי ידים של ימין בימינו ושל שמאל בשמאל ובית עורן לחוץ· השלישי בעוקץ וברגל· העוקץ בימינו והאליה מדולדלת בין אצבעותיו ואצבע הכבד ושתי הכליות עמו הרגל של שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ· הרביעי בחזה ובגרה החזה בימינו והגרה

והיא יותרת הכבד · ולא היה קורה מקומה לאכנס הכבד שהרי היתה קריבה עם העוקץ והאליה: נוקב את הקוף בדבר שאינו חותך כדרכו שי״ך לשון נקיבה שהוא מפריד הקוף מן הדפנות · וכתב הכסף משנה בהלכות מעשה הקרבנות פרק ו׳ מה שאמר נוקב את הקוף מפני שהקוף באהל על הדפנות ובנתוחו מהם נשאר היקום בפלון כי הוא קצר ונשאר מקומו בנקב: בא לו כתב רבינו בחיי ז״ל בפ׳ חיי שרה כי כל · המתעורר באיזו מלאכ׳ שתהיה יקראנו הכתוב בא אליה וזהו לשון רז״ל במס׳ תמיד בענין הפשט וניתוח של עולה אמרו ז״ל בא לו לדופן בא לו לגרה וכן פירש הפ׳ ויבא אברהם לספוד לשרה שלא היה בא ממקום · אם׳ היה עמרם הכתוב ויבא ממקום פלו׳ אבל פירש שנתעורר בהספדה של שרה עכ״ל · השדרה הערוך בערך שור גרס שזרה ופירש שם והוא העצה כדמתרגמינן לעמת העצה לקבל שזרתא · כתב בעל כסף משנה בהלכות מעשה הקרבנות פ״ו ועד השדרה פירש אבל השדרה כי השדרה היה מגיע עד דופן השמאלי: טחול תרגום בני הרמבי׳ הוא דאיתנהו שוליהון · מ״ננהכלע״ז לעוקץ הוא זנב חותכו אבל רגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה בו · בשורה כתב הרמ״בם ז״ל בפ״ג דברכות ושורה היא מערכת אנשים ונקראת בוס השם בשביל האנשים העומדי׳ זה אצל זה: הראשון בראש כתב הרמ״בם ז״ל בהלכות מעשה הקרבנות פ״ו בכמה מוליכין את האברים לכבש אם מן הצאן היא העולה מוליכין אותה ששה ואיל בי״א ושור בכ״ד כד״א בעול׳ הציבו׳ אבל עולת היחיד אם רצה להוליך בנתחים בפחות מאלו או ביותר מוליכין ובירושלמי דיומא פ״ב ולמה קרב האיל בי״א כדי לעשות פומבי רבנן דקסרי אמרי מפני מה פר קרב בכ״ד כדי לעשות פומבי לדבר ע״ש בבית אלפים נהלך ברגש לעשות פרסום והרגש גדול עכ״ל · וכתב הרב מזרחי ז״ל בפרשת ויקרא והא דתנן ביומא פר · קרב בכ״ד כהנים לא שהיו מחלקות האבר לשנים דהא כתב לנתחיה ולא נתחים לנתחים אלא האבר השלם היו מקריבים אותו שני כהנים כדאיתא במשנה עכ״ל · הראש בימינו פירש רש״י ז״ל בפ״ב דזבחים ובפ״א דמנחות הילכך מוליך הראש בימין שהוא חשוב והרגל בשמאלו משום דרגל ימין קרב תחלה עם הראש והאי רגל שדאזיל בהדי רישא ודאי רגל ימין הוא דחשיב הילכך הראש שהוא כבד וחשוב היה מוליך בימין והרגל בשמאל · והמפרש כתב בפ״ה בשם הגמר׳ דיומא פ״ב רגל סליק בהדי רישא משו׳ דרישא נפישי בה עצמות סלקא רגל בהדיה שכלו בשר והוי שפיר למעלה שתהא ההקטרה עצמות ובשר ואין בשום אבר כ״כ בשר עמו כרגל עכ״ל · וכתבו רש״י ז״ל ביומא פ״ב מי שזכה להעלות לכבש הראש והרגל מקבל מיד המנתח האיברים · וחוטמו הערוך גורס פרטומו ופי׳ שהוא פיו של עוף או של בהמה או שכל׳ · והפדר נתון עליה לכסות מקום השחיטה וזהו כבוד של מעלה · כתב רבינו בחיי ז״ל בפרשת ויקרא והקרבת

בשמאלו וצלעותיו בין שתי אצבעותיו החמישי בשתי דפנות של ימין בימינו ושל שמאל בשמאלו ובית עורן לחוץ׃ הששי בקרבים הנתונים בבזך וכרעים על גביהם מלמעלה׃ השביעי בסולת השמיני בחביתים התשיעי ביין׃ (והס"ע נריס נעשין ק"פ השמיני בין התשיעי כשניתן)

הלכו ונתנום מחצי כבש ולמטה במערבו ומלחום וירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרוא את שמע׃

פדר והיא מלה הפוכה כאלו אמר הפדר ע"ש שהוא מפריד בין הקרבים העליונים והתחתונים וכן היום מנהג בכבדי ארץ באומות העולם שהם פורשים אותו על הגלי׳ ובית פורן לחוץ מקום שמשם הופשט העור היה כלפי חוץ לעם ומקום השחט כלפי המוליך כדי שלא יראה השחט׃ מדולדלת היא דבוקה בעוקץ והולכות בין אצבעותיו (בבזך) תרגום כף אמת הוא בזיכא קדא ולפי שאין אמוברים יחד צריך ליתנם בכלי׃ (השביעי בסלת) למנם נסכים שעם התמיד׃ (מחצי כבש ולמטה) ולא מחצי כבש למעלה כדי שתהא ניכרת ההולכה למזבח כשיחזרו ויקריבו את שמע׃ וכן תנן בסוף שקלים וכתב שם הרב ברטינור׳ ז"ל הכהנים הזוכים בפיים האברים להעלותם למזבח לא היו מעלין אותם בפעם א׳ אלא נותנין אותם על הכבש והולכים ללשכת הגזית כדתנן ואח"כ חוזרים ומקריבים האברים ע"ג המזבח עכ"ל׃ וכ"ל שכתב הרב כן כדעת ראב"י בפ"ה דתמיד שהמעלה אברים לכבש הוא מעלה אות׳ על גבי המזבח אבל הרב כתב שם שאין הלכה כראב"י אלא פיום אחר היה שם שהוא פיים ד׳ להעלות כן הכבש למזבח ע"י אחרי׳ שוכו בהם׃ (ומלחום) דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח וכתב הרמ"בם בהלכות איסורי מזבח פרק ה׳ הגלח שמולחים בו כל הקרבנות משל צבור הוא כמו העצים ואין היחיד מביא מלח או עצים לקרבנו מביתו וכנ׳ מקומו׳ היו נותנים המלח בלשכת המלח שהיו מולחים עורות הקדשים׃ ועל גבי הכבש שהיו מולחים האברים ובראשו של מזבח ששם מולחים הקומץ והלבונה ומנחות הנסכים ועולת העוף עכ"ל׃ והתוספות הקשו במנחות פרק ג׳ שבמדות פ"ה שנינו שבלשכת הפרוה היו מולחים עורות קדשים ואיך קאמר שבלשכת המלח היו מולחים עורות קדשים ותרצו מה שתרצו וקשו מסם שבארו בארוכה דכמקו׳ שאמרו לקצר איך רשאי להאריך׃ (ובאו לקרות את שמע) וכל שאר ברכות שנזכרת בפ׳ ה׳ כך פי׳ הברטינורא והרב מזרחי כתב בקריאת ספר פ׳ ג׳ מנות ק"לו ו"ל ולאחר ק"ש יקטירו הקטרת והכי ככון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שם הקטרת ויעל קרבנם לריח ניחוח׃

פאה פ"ח **מי** שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהם הרי זה לא יטול וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל אינו מת מהזקנה עד שיצטרך לבריות׃ וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו נפטר מהעולם עד שיפרנס לאחרים משלו ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו׃

חמישים זוז שמאתים וזו אשר יסחרו בהם ישוו מאתים שלא ישחרו בהם׃ (הרי זה לא יטול) לקט שכחה ופאה שמניחים בשדות לעניים (וכל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל) כגון שדוחק עצמו במלאכה ומסתפק במעשה ידיו כדי שלא יתפרנס מאחרים׃

ברכות פרק תפלת השחר **תנו** רבנן כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו תלמידיו רבינו למדנו ארחות חיים ונזכה להם לחיי העולם הבא׃ אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם ומנעו

ההגיון שלא ירגילום במקרא יותר מדאי והצריך בערך הנ׳ פירוש והוא לפתור פ׳ כמורפו׳ ובעל עין יעקב כתב שלא יעכבו אותם לפני התלמד שיתחיל ללימוד׳ ספר רק ימהרו להוסיב בין ברכי ת"ח ויקרא הלימוד שהתחילו בו בקטנות׳ הגיון כי איננו רק דבור בלבד כמו המלפפים והמהגים שחוזרים על פיהם פעמים רבות בלי דיעה והשכל הפסוק שקראו להם׃ אבל בין ברכי ת"ח ילמדום דעת ודרך תבונות וגם הוא יותר בארוכה קשנו

וּמִנְעוּ בְּנֵיכֶם מִן הַהִגָּיוֹן וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְלִים דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים וּבִשְׁבִיל כַּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא׃ וּכְשֶׁחָלָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הִתְחִיל לִבְכּוֹת אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו רַבֵּינוּ נֵר יִשְׂרָאֵל פַּטִּישׁ הֶחָזָק עַמּוּד הַיְמָנִי מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכֶה אָמַר לָהֶם אִלּוּ מוֹלִיכִין אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי אֵין כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם וְאִם אוֹסְרֵנִי אֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם וְאִם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתוֹ מִיתַת עוֹלָם וַאֲנִי יָכוֹל לְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן וּלְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בוֹכֶה עַכְשָׁיו שֶׁמּוֹלִיכִין אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי כַּעֲסוֹ כַּעַס עוֹלָם וְאִם אוֹסְרֵנִי אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם וְאִם מְמִיתֵנִי מִיתָתִי מִיתַת עוֹלָם וְאֵינִי יָכוֹל לְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן וּלְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי שְׁנֵי דְרָכִים אַחַת שֶׁל גֵּיהִנָּם וְאַחַת שֶׁל גַּן עֵדֶן וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶרֶךְ מוֹלִיכִין אוֹתִי וְלֹא אֶבְכֶּה׃ אָמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ בָּרְכֵנוּ אָמַר לָהֶם יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם׃ אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו עַד כָּאן׃ אָמַר לָהֶם וּלְוַאי׃ תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם׃

מהם׃ (דעו לפני מי וכו׳) כדי שתתפללו ביראה ובכונה׃ (פטיש) המפוצץ׳ והערוך פירש כשם שמתפוצצות ניצוצות מתחת הפטיש כך הלכותיו מתפזרות בכל העולם׃ (עמוד הימני) שלמה המלך ע״ה העמיד באולם שני עמודי׳ שם הימני יכין ושם השמאלי בועז והימני לעולם חשוב לכך אמרו לו תלמידיו עמוד הימני׃ ורד״ק ז״ל פירש במלכים א׳ סימן ז׳ ומה שקרא שלמה שם לעמודים הוא לסימן טוב לפי שהיה בכניסת הבית קרא להם שמות לסימן טוב לא׳ יכין לשון הכנה שיכון הבית לעולם כמו שאמר כירח יכון עולם ובועז לשון עוז והיא מלה מורכבת בו עז כלומר שיתן האל בו עוז וקיום כמו שנאמר ה׳ עוז לעמו יתן עכ״ל׃ ורבי שלמה בן וירגא ז״ל בספר שבט יהודה בגזרה ס״ד בחלק כלי הבית כתב שלזה קרא שלמה לעמוד הא׳ יכין לזכר דוד המלך ע״ה אשר הכין לבנין הבית ולא בנאו ולכן קראו יכין והעמוד השני קרא בועז לזכר ראש המשפחה שהיה בועז עכ״ל׃ (מיתת עולם) לעולם הבא׃ (עד כאן) בתמיה כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם׃ (ולואי) שיהא כמורא ב״ו שאם כן תבדלו מעבירות הרבה׃

יומא פ׳ יום הכפורי׳

הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה׃ אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר׃ עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר׃ עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ

אחטא ואשוב תרי זמני דכיון ששנה ב׳ פעמים שוב אין מספיקין בידו לעשו׳ תשוב׳ דכיון ששנה נעשה לו כהיתר ופורש ממנה לפי שדומה עליו כהתר׃ (לפני ה׳ תטהרו) כתב הר״ן ז״ל דדריש ליה הכי מכל חטאתיכם שהם לפני ה׳ תטהרו ביה״כ׃ (אין יום הכפורי׳ מכפר) כמו שאמרם ז״ל אין מספיקין בידו לעשות תשובה ולפיכך לא יעזרוהו שיעשה ביום הכפור מה שראוי לו לעשות כדי שיתכפרו לו עונותיו באותו היום ושעיר המשתלח אינו מכפר עבירות שבין אדם לחבירו׃ מהר״ר ימנם ז״ל׃

לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו · דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ושבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו:

רבי נחוניא הגדול הביא הספר יוחסין שהוא ר' נחוניא בן הקנה: גוואי סריסים שהיו משרתי' לר' נחוניא ובמלכים ב' סימן כ"ה ע"כ ומן העיר לקח סריס א' תרגם יונתן ז"ל גוואה ופי' השרין שלך: (וקא מחו ליה) והמו לרבי עקיבא שהיו סוברים שהיה קן בקיין של רבי נחוניא: (סליק ויתיב ארישא דדיקלא) ברח ועלה וישב בראש האילן: (אמר לו) רבי עקיבא לר' נחוניא אם נאמר וכו' דכתיב את הכבש אחד תעשה בבקר: (צורבא מרבנן הוא שבקוהו) פי' הוא הניחוהו ואל תגעו בו: וכתב עין ישראל בתענית פרק א' בשם רש"י ז"ל צורבא מרבנן ר"ל בחור חריף ות"ח זקן קורין לו הכוא מרבנן · והערוך בערך צרב פי' תלמיד חכם חוק: (ולא עמדתי על מדותי) לשלם גמול רע למי שצערני: (כי הוו משדרי להו) וכו' כשהיו שולחים לו מתנות מבית הנשיא לא היה לוקח: כי הוו מזמני ליה) בשהיו קוראים אותו לסעודה לא היה הולך: (לא ניחא לכו) אינכם חפצים בחיי: (אתייקרי דמתייקרו בי) כתב רש"י ז"ל בחולין פ"ג בגבורין הם כמה שאני סועד אצלם והנאת' היא ואין זו מתנה: (כל המעביר על מדותיו) כתב רש"י ז"ל בר"ה פר' א' שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערי' אותו ומניח מדתו והולך לו מעבירין ממנו כל פשעיו אין מדת הדין מדקדק אחריו אלא מניחתו והולכת:

מגילה פרק בני העיר

תניא שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול במה הארכת ימים אתו גוואי וקא מחו ליה סליק יתיב ארישא דדיקלא אמר לו רבי אם נאמר כבש למה נאמר אחד אמר להו צורבא מרבנן הוא שבקוהו · אמר לו אחד מיוחד שבעדרו · אמר לו מימי לא קבלתי מתנות ולא עמדתי על מדותי ותרן בממוני הייתי · לא קבלתי מתנות כי הא דרבי אלעזר כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוו מזמני ליה לא הוה אזיל אמר להו לא ניחא לכו דאחיה דכתיב ושונא מתנות יחיה · רבי זירא כי הוו משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל כי הוו מזמני ליה אזיל אמר אתייקרי דמתייקרו בי · ולא עמדתי על מדותי דאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע: ותרן בממוני הייתי דאמר מר איוב ותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרוטה לחנוני ממוניה:

הכל מעלין לארץ ישראל כל בני ביתו אד' כופ' לעלות עמו לירושלם ואפי' מנוה היפה לנוה הרע' ואפי' מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה א"ס · ואף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם ואם לאו יוציא ויתן כתובה מצאתי בהגהו' מפקי' פרק מרדכי ז"ל סוף מסכת מכות כתב רבינו חיים כהן בתוספו' דס"ם בימים' שהיה שלוסבר רבים אבל עכשיו שהדרכים משובשים אינו יכול לקיים דהוה ליה כמו מסכן להוליכה

כתובות פ"ב דייני גזרות

הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין · תנו רבנן לעולם ידור אדם בארץ ישראל ואפילו בעיר שרובה גוים ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל

Digitized by Google

יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ וְכָל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ שֶׁנֶּאֱמַר לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים׃ וְכִי כָּל שֶׁאֵינוֹ דָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ׃ אֶלָּא לוֹמַר לָךְ שֶׁכָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד אֱלִילִים׃ וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר וְעַתָּה יִשְׁמַע נָא אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ אֵת דִּבְרֵי עַבְדּוֹ אִם יְהֹוָה הֱסִיתְךָ בִי יָרַח מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי יְהֹוָה כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְהֹוָה לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים׃ מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד אֱלִילִים׃ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן שֶׁנֶּאֱמַר וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיּשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן׃

עדיות פ"ח **אָמַר** רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב אֶלָּא לְרַחֵק הַמְקֹרָבִים בִּזְרוֹעַ וּלְקָרֵב אֶת הַמְרֻחָקִים בִּזְרוֹעַ מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרֵפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְרִחֲקָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה שָׁם וְקֵרְבָהּ בֶּן צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא

ולטהר

להוליכה במקום גדודי חיות ולסטים ואפי' אם יעמיד לה ערבים מנוף ומזון דערבין ערבא צריך עכ"ל · עוד מצאתי בתוספות סוף פ"ה שזה א"כו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה אומר רבי חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם: ואין הכל מוציאין אין מוציאין שום אדם ואפי' מנוה הרעה לנוה היפה: שכל הדר בא"ל כת' הכל בו סימן קכ"ז בשם הר"ם ושמעת לפרש לך כל הדר בא"ל וכו' אפילו היינו משום דעיקר שכינ' בארץ וכבודו בא"י כסא מול כסא וכתיב והתפללו אליך דרך ארצם תלפיות תל שכל פיות פונות לשם עכ"ל · עוד כתב הרב שם אגב ושאלת אם מת בא"י פטור הוא מחבוט הקבר לא ידעתי עכ"ל ובשיר השירים רבה על פ' כמגדל דוד מצאתי בשם ריב"ל הוא הה"כ' שכל הפיו' מכונו' אותו והוא הה"כ' שכל הפיו' מתפללו' בו: (וכן בדוד הוא אומר) דוד אמר לשאול ועתה ישמע וגו': (ירח מנחה) אקריב לפניו מנח' לכפ' על עוני ולהסיר שנאתך ממני: (מהסתפח) מלגור והדבק בנחלת ה' כלומר גרשוני מא"י שהוא לארץ והסתפח ענינו הקבוץ והדיבוק ואסיפת דבר אל דבר: מי אמר ליה לדוד וכי מי אמר לדוד שילך ויעבוד אלילים · אלא מפני שהיה צריך לברוח ולצאת מא"י לשוכה לארץ אל מלך אכיש ואל מלך מואב שהם עכו"ם אמר כך שכל בא"י הדר בשוכה לארץ כאלו עובד ע"א · ובפ' אפ"א תניא רבי ישמעאל אומר ישראל בשוכה לארץ עכו"ם בטהר' הם ופי' רש"י ז"ל כלומר כלא כונה דאין שמים על לב כדאמרינן התם כמ' וקרא לך ואכלת מזבחו: (ובל יאמר וגו') פי' רש"י ז"ל כלומר אל יתרעם לומר גר לי כי כלם נשואי עון ורד"ק ז"ל פי' לא יאמר השוכן בירושלם חליתי כמו שהיו אומרים מתחל' כי אני ה' נושא עונם:

הלכה למשה מסיני שהראה לו הק"בה למשה דור ודור ודורשיו והראהו שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב לברר ספק משפחות הממזרות ונתערבו בכשרים אלא יניחם והם כשרים לעתיד לבא דהלכה היא שמשפחה שנטמעה נטמע': הלכה כתב רבי אליה בספר התשבי והוא ענין משפט ודת וכן תרגום של כמשפט הזה כהלכתא הדין והשתיה כדת ושתיות' כהלכתא: אלא לרחק המקורבים בזרוע שהכל מחזיקים אותם כפסולי' אלא שנתקרבו בזרוע · אבל משפח' שנטמע' מאיות שלא נודע פסולה יניחנה בכשרות': בית צרפה כך שם המשפחה: בן ציון פי' הברטינורא שהיה איש אלם תקיף וזרוע · ורש"י ז"ל פי' אדם חשוב ואיש זרוע · וגם הערוך פירש שהיה אדם חשוב: ורחקה הכריז עליהם שהם פסולים: וקרבה הכריז עליהם שהם כשרים להתחתן בהם · ושם התנא על כבוד הבריות ולא הזכיר שם המשפחה הפסולה שקרבה בן ציון בזרוע כשם שהזכיר

הכשרה

וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק· רַבָּן שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְהַשְׁווֹת אֶת הַמַּחֲלֹקֶת· וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם:

הכשרה ללמדך כמה צריך אדם ליזהר שלא לספר בגנות המשפחות ולהיות משפה קלנ' אם כך בפסולות כ"ש בכשרים· פ' זכרם כורא ז"ל· ובתוספת' דעדיו' ולא רצו רז"ל לגלותם אבל מוסרי' אותם לבניהם ולתלמידיהם פעם א' בשבוע ובירושלמ' דיבמות פ"ח נרי' פעמיים בשבוע עוד שם א"ר' העבודה שאני מכירם ונשתקעו בהם גדולי הדו' וכן הוא בקדושים פ"ד: כגון אלו שכשרותן ופסלותן ידועה אלא שנתרחקו בזרוע או נתקרבו בזרוע איהו בא לטמא ולטהר: לקרב אבל לא לרחק המשפחה הכשרה שנתרחקה בזרוע הוא מקרבה אבל אינו מרחק אותה שנתקרבה בזרוע: להשוות את המחלוקת פי' הרא"בד ז"ל המחלוקת שיש בין החכמים כל"ת: והשיב לב אבות שעתיד לומר ברוח הקדש זה מחכי בניו של זה ולדברי רבי שמעון אבות אלו החכמים ובנים אלו התלמידים שיהיה לב כלם שוה ולא יפול מחלוקת ביניהם:

עוקצין פ"ג **אָמַר** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

רבי שמעון בן חלפתא במדבר רבה פרק י"א גרים הכי רש"בח אומ' גדול השלום שאין כלי מחזיק ברכה אלא השלום שנאמר ה' יברך את עמו בשלום ובסוף עוקצים רבה הוא בענין אחרי' אמר רבי שמעון בן חלפתא ראה מה חביב השלום כשבקש הקב"ה לברך את ישראל לא מצא כלי שהוא מחזיק את כל הברכות לברכן בו אלא השלום שנ' ה' יברך· ובירושלמי דברכות פ"ב אר"שבח אין לך כלי שמחזיק ברכה יותר מן השלום שנאמר ה' עוז· כל אלו הנוסחאות סובבים על קוטב א' אלו ואלו אדם אחד אמרם: רש"בח אמרו שהיה בעל בשר ונפל במקום אריות ונעשה לו נס שניצל מן האריות ונפל בשר מן השמים ואכלו הבשר והכירוהו:

תמיד פ"ז **בָּאוּ** וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן אַרְזָא אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ שָׁחָה לְנַסֵּךְ וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן אַרְזָא בַּצִּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר· הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ וְהִשְׁתַּחֲוָה הָעָם· עַל כָּל פֶּרֶק תְּקִיעָה וְעַל כָּל תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה· זֶהוּ סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת אֱלֹהֵינוּ: יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

באו ועמדו אצל בן ארזא שני הכהני' העומדי' על שלחן החלבים כדאיתא שם בפרק ו': שחה לנסך פירש הרמב"ם הנעלה הר' מנחם די לונזאנו ז"ל בספר עבודת מקדש שחה הוא מלשון וישח אדם: (והניף הסגן בסודרים) כדי שידעו הלוים שהתחיל' מתחיל לנסך ויכנו וישוררו דאין אומרים שירה אלא על היין דכתיב כי"ה המשמח אלהים ואנשים: והקיש מכה בצלצל: לפרק המזמור או הפלוג' כך כתב הסמ"ג בעשין רנ"ב· כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג הלכות כלי המקדש אין פוחתין מי"ב לוים עומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה על הקרבן ומוסיפין לעולם ואין אומרים שירה אלא בפה בלא כלי שעיקר השירה שהיא עבודתה בפה ואחרי' היו שם מנגנים בכלי שיר מהם לוים ומהם ישראלים מיוחסי' המשיאים לכהונה שאין עולה על הדוכן אלא מיוחס ואין אלו המשוררים עם הכלי' עולים למנין י"ב וכמה הם מנגנים בנבלים ובחלילין ובכנורות ובחצוצרות ובצלצל א' בלבד עכ"ל· ובתוספתא דערכין פ"ב איתא אין פוחתין מי"ב לוים וכו' כנגד תשע' כנורות ושני נבלים וצלצל אחד ולא נראה קטן בעזרה אלא בשעה שהלוים אומרים בשיר ראב"י אומר בעזרי לוים בני יקירי ירושלם היו בעזרת נשים ראשיהם בין רגלי הלוים כדי ליתן תבל בנעימה ר"ל להנעים הקול ולמשוך אותו· בעזרי הלוים פירש רש"י סוף פ"ב דערכין שמעזרין הלוים שאין יכולים להגביה קולם כמותם: על כל פרק תקיעה שכינו בהכה פרק קתני אחד ועשרים תקיעות במקדש שלשה לפתיחת שערים תשע לתמיד של שחר ותשעה לתמיד של בין ערבים

Digitized by Google

שמות ט״ו· ופירש רש״י ז״ל שעשה לתמיד של שחר כשהיו מנסכים את נסכי התמיד הלוים אומרים בשיר ושלשה פרקים היו בשיר שהיו מפסיקים בו תקעו תקיעה תרועה ותקיעה לכל פרק כמלא כל התקיעות שעל התמיד תשע:

מנחות פ׳ התכלת **תָּנוּ** רַבָּנַן חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת תְּפִילִין בְּרָאשֵׁיהֶן וּתְפִילִין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן וְצִיצִית בְּבִגְדֵיהֶן וּמְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן וַעֲלֵיהֶן אָמַר דָּוִד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: וּבְשָׁעָה שֶׁדָּוִד נִכְנַס לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה עַצְמוֹ עוֹמֵד עָרוֹם אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֶעֱמוֹד עָרוֹם בְּלֹא מִצְוָה וְכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בַּמִּילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתּוֹ לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה שֶׁנֶּאֱמַר· לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד: עַל מִילָה שֶׁנִּתְּנָה בַּשְּׁמִינִי· רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִילִין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִילִין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק: וְאוֹמֵר חוֹנֶה מַלְאַךְ יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם:

שבע ביום הללתיך תפילין בראש ובזרוע הרי כאן שתים וד׳ ציצית ומזוזה הרי שבע· כתב רש״י ז״ל בתילים ק״ט שבע ביום היינו שחרית שתי׳ לפני ק״ש ואח׳ לאחריה ובערבית שתים לפניה ושתים לאחריה: על משפטי צדקך על ק״ש שיש ד״ת עכ״ל· עוד כתב שם בשם רז״ל שהיה דוד נכנ׳ המרחץ וראה עצמו בלא ציצית ובלא תפלין ובלא תורה אמר אוי לי שאני ערום מכל מצוה כיון שנסתכל במילה שמח ואומר בהלל שם אהודי על אשרך היא המילה שנתקלסה נתנה במאמר ולא בדבור שנאמר ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור עכ״ל· ובירושל׳ דברכות גרים הכי כיון שהכיר במילה שלו התחיל לקלס להקב״ה למנצח על השמינית· הא לכם זרע קדש מה שמצאתי בהגהות מיימוניות סוף הלכות ציצית׳ במדרש שוחר טוב בל עצמותי תאמרנ׳ אמר דוד לפני ה׳ בה אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם מצות עד השוה אני משי׳ הציצי׳ כנגד הלב כלומן שאני קור׳ ק״ש שכ׳ והיו הדברים האלה על לבבך על יד השמאלי׳ בה אני קושר תפילין של יד ובה אני אוחז ציציות בזמן ק״ש הרי שאנוס לאחוז הציצית בידו השמאלית כנגד לבו בזמן שקורא ק״ש עכ״ל· אחרי רואי זו הוית שנם מה״ר קארו ז״ל בהלכות ציצית סימן כ״ד הביאו וכתב שמנוהג לאחוז בשתי כנפות שלפניו בשעת ק״ש פוק חזי שם הרמזים שכתב הרב ולמה אוחזים שתי כנפות לבד וכדי לזכות הרבים הבנתיו לפני הקורא שמשכו ידיהו וכן יעשו: על מילה שנתנה בשמיני· כתב הרב אבודרהם ז״ל בהלכות מילה בשם הר״ר משה כהן שנוה שמינית אחר שבע מצות בני נח שנצטוו עליהם או מנוה שמינית אחר שבע מצות המנחאות תמיד לכל אחד מישראל הנזכרות למעלה עכ״ל· ואני הכותב אחרי רואי דברי הרב מצאתי שדבריו מיוסדים על אדני פז דברי רז״ל בשמות רבה פ״ל לאדם הא׳ נתן ו׳ מצות הוסיף לנח מצוה א׳ לאברהם שמינית והיא המילה ליעקב תשיעי׳ גיד הנשה אבל לישראל נתן להם הכל וכו׳ ע״ש ובשיר השירים רבה פ׳ ישקני ודעת לנפשך יכעס: הכל בחזוק שבל וכל עומד בחזק׳ שלא יחטא: רבי אליעזר בן יעקב הלכותיו קב ונקי והוא ידע כל מדות המקדש ועל פיו נעשה מס׳ מדות: המשולש תפילין· ציצית· ומזוזה: סביב ליראיו העושים המצות: ויחלצם יצ״ל מחטא:

פאה פ״ד **לֹא** מָצְאוּ מִשֶּׁבַע עָשׂוּ מִשֵּׁשׁ מֵחָמֵשׁ מֵאַרְבַּע מִשָּׁלֹשׁ מִשְּׁתַּיִם מֵאַחַת· מִי עָשָׂאן הָרִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה· וְהַשְּׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא· חָמֵשׁ מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר· וַחֲכָמִים אוֹמְרִים.

לא מצאו משבע תנן בפרה פ׳ ג׳ שבעת ימים קודם לשריפת הפר׳ (היינו פרה אדומה) היו מפרישין הכהן השורף את הפרה מביתו ללשכה שעל פני הבירה (ואין אחיו הכהנים נוגעים בו כך כתב רש״י ז״ל בסוכה פ׳ ג׳) ובית אבן היתה נקראת ולמה בית אבן לפי שכל מעשיה היו בכלי אבנים כלי אדמה שאינן מקבלים טומאה וכל יום משבעה ימים אלו היו מזים עליו מכל אפר הפרות שנעשו מימות משה ע״ה ועד אותו זמן· שמכל אפר פרה ופרה היו נותנים קצת למשמרת כ״ראה

אומרים שבע מעזרא ואילך ומי עשאן שמעון הצדיק ויוחנן כהן גדול עשו שתים שתים אליועני בן הקוף (נ"א אליהועני בן היקוף) וחנמאל המצרי וישמעאל בן פיאבי עשו אחת אחת:

פ"ג ומחלקים אותו לג' חלקים א' נתון בחיל ואחד נתון בהר המשחה וא' היה מתחלק לכל המשמרות ופי' הר"ב ברטנורא בחיל למשמרת כדכתיב והיתה לעדת בני ישראל למשמרת ובהר המשחה היו הכהנים מתקדשים והמתחלק לכל המשמרות ממנו היו מזים על ישראל וכתב הערוך היה קלל (פי' כ"ד) של אפר ונוטלים ממנו ונותנים במים שבכוסות ומזין על הכהן השורף את הפרה יום אחד מזין עליו אפר פרה א' יום ב' מאחרת יום ג' מאחרת וכן עד ז' ימים עד כאן לשונו. וכתב רמ"י ז"ל ביומא פרק ראשון ואני שמעתי אפר פרה של משה לא כלה. ובתוספתא דפרה פרק ג' כאן לספר היאך מעוררת נשים לשל זקנים של אבן היו קבועים בכותל מעלות של עזרת נשים וכסוייהן של אבן ובתוכן אפר מכל פרה ופרה שהיו שורפין. לכן אמר כאן שאם לא מצאו אפר משבע' פרות מזים עליו משמה ואם לא ממשה עד שאם יזדמן שלא היה שארית אלא אפר פרה אחת משבע יזה כל שבעה מעט בכל יום והמזה עליו צריך שיהיה אדם שלא נטמא במת לעולם שהוא צריך שיהיה טהור: שבע מעזרא ואילך שתים עשה שמעון הצדיק. ושתים עשה יוחנן כהן גדול ואחת עשה אליועני ואחת עשה חנמאל ואחת עשה ישמעאל והרי כאן שבעה וא' שעשה מרע"ה וא' שעשה עזרא הרי כאן תשעה והלכה כחכמים. והר"ם גם בהלכות פרה אדומה פרק שלישי כתב והעשירית יעשה מלך המשיח מהרה יגלה אכי"ר: אליועני כך כתוב בעזרא סימן י' והערוך גורס אליועני הקייף:

דרש (נדה פ' המפלת) רבי יוסי הגלילי מאי דכתיב אודך על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד: בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם בשר ודם אדם נותן זרעונים בערוגה כל אחת ואחת עולה במינו ואלו הקדוש ברוך הוא צר את העובר במעי אשה וכלן עולין למין אחד: דבר אחר צבע נותן סממנין ליורה וכלן עולין לצבע אחד ואלו הקדוש ברוך הוא צר את העובר במעי אשה כל אחד ואחד עולה למינו

בערוגה תלם שזורעים בו בשדות ששוים שורות שורות והשורה נקראת ערוגה: (צר) הב"ה נותן לו צורה בעוד שהוא במעי אשה: (עולין למין אחד) ורע האב גורם האם בעשית בריה אחת: סממנין מיני צבעים הרבה: ליורה הוא הכלי של צבעת שצובעים בו והצבע אינו יכול לצבוע ביורה אחת מינים ושלשה גוונים: (כל אחד ואחד עולה למינו) לובן מן האיש ושחור מן האשה:

ואומר עשרת הדברות. ופרשת המן. וגו' עד יבקשות כמו שמסודר במעמד יום ראשון:

בקשה ליום רביעי

יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתשים חלקי עם יושבי בית המדרש ולא תשים חלקי מיושבי קרנות ותצילני כל ימי מחברת בעצת רשעים וממלישב במושב לצים ותתן לבי נשבר ונדכה ושפל רוח לפני כל בני

אדם

במושב לצים הא לכם מה שכתב הר"מ גם סוף הלכו' טומא' צרעת כדי להתרחק האדם ממושב לצים וכו' ראוי למי שרוצה לכוין אורחותיו להתרחק מישיבת עמי הארצות ומלדבר עמהם כדי שלא יתפש אדם ברשת רשעים ובכלותם וזהו דרך ישיבת הלצי' הרשעים בתחלה מדברים בדברי הבאי' כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים ומתוך כך באים לספר בגנו' הצדיקים כענין שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות וגו' ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם כענין שנ' ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים ובוזים דבריו

ומתעתעים

אדם ולמקללי נפשי תדום ושברה לפי
מחסום שלא אחטא בלשוני ולא אשיב
חורפי דבר ואתה צורי היה מגן בעדי
שלא יוכל שום בריה להזיקני ויחד לבבי
לאהבה וליראה את שמך עד אשר יהיו
דרכי מתוקנים נגד פניך ועזרני לנצור
עדותיך בכל לב ונחני באורח מישור: גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך:

ותתעתעים בנביאיו ומתוך כך באים לדבר בלשון נכופרי בעיקר כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלהיהם והרי הוא אומר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ מי גרם להם לשית בשמים פיהם לשונם שהלכה תהלך בארץ וזו היא שיחת הרשעים שגורמים להם ישיבת קרנות וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר אבל שיח כשרי ישראל איננה לא כך ולא כך ולפי שכל ה עוזר ע"י ומוכ' אותם כמו שנאמר או כדברו יראי ה' עכ"ל: מקמוס דב' מסופס הפס:

ומלא כל משאלותי במדה טובה ישועה ורחמים ודרך שקר הסר ממני והעבר עיני מראות שוא וכונן את יצרי להשתעבד לך ולעשות רצונך כל ימי חיי והיה עם לבי לעשות חקך כי עמך תוצאות חיים ובידך רוחי ונשמתי להטות לבבי לרצונך: יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שיכבשו רחמיך את כעסך מעלינו ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמי במדת חסד ובמדת רחמים וחוסה נא עלי וזכני לראות באור החיים וללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים את כל חקי רצונך ולהדבק עם יראי שמך ותתן לי חיים מבורכים וטובים וקבל תחנתי ועשה בקשתי ומחה והעבר פשעי מנגד עיניך כאמור: אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכור: ותחנני ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי
אבותינו יוצר הכל אתה יחיד
ומיוחד בפי כל: תולה עולמו בזרוע
באשכול חפץ ויכול: שתציל משכול
ולדות עמך ישראל: ואספרה שתלית
ביום זה תשמור ממנה תנוקות של
עמך בית ישראל שלא תפול בפיהם

ואספרה כתב הרב מורקי ז"ל בפרשת בראשית אספרה מין סולי שמתפיל מן הנשים ופסים נגרין בדאיתא בשבת פרק ב' מצאתי שכתב רשב"י ז"ל בספר פקודי בזמנא קד דאתגזר דינא בגנוי דברנש דלא סבו כאינון רביין ועירין קד מקנה עוריא שמיה ונפיק וכרש לסטר שמאלא עד דאתער קל רוחא דאקרי רוחא דסנ"מו דהא איתברי בסנ"מו דסתר' ואקרי אספר' ודא קיימא על קטול דרביי ויתסוי לון לרביי כאיתת' דרביא' לרביי ואסיד' לון וקטלת לון נכו"ם סוק סוי דברי הקדוש הב"ל ואירו עיניך בדברי אלהים חיים:

ותגדלם לתורתך ותן עליהם ברחמיך כדכתיב וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם: כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך שומע תפלה:

Digitized by Google

אתנפל ואתחנן ואשאלה בקשה מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי בכבוד אלהותך הנלאית ובפלאותך התמידיים ובאחדותך הנעלמות ובגדולתך הפנימית וברחמנותיך הרבה ושמך הגדול והקדוש והנכבד והמיוחד האחד בכל מיני האחדות והשלם בכל מיני השלימות ופשוט בתכלית הפשיטות הברוך בכל מיני ברכות הגדול בכל מיני גדולה הדגול בכל מיני דיגול ההדור בכל מיני הידור הותיק בכל מיני ותיקות הזך בכל מיני זכות החסיד בכל מיני חסידות הטוב בכל מיני טובות והישר בכל מיני ישרות הכבוד בכל מיני כבוד הליווד בכל מיני ליווד המלך בכל מיני מלכות הנורא בכל מיני נוראות הסבלן בכל מיני סבלנות הענו בכל מיני ענוה הפודה בכל מיני פדות הצדיק בכל מיני צדקות הקדוש בכל מיני קדושות הרחום בכל רחמנות השר בכל שררות התם בכל מיני תמימות הנלך ואור עד אין חקר ובינה לו עד אין חקר ובינה לו עד אין תכלית ואין בהם שיעור והשכל לבא עד תבונתך:

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתכין לבי ומחשבותי ודבורי ומעשי ורעותי וכוונתי לעבודתך וליראתך וליחדך ולאהבה וליראה בכל לבי ובכל נפשי ובכל מאודי בלי שום מניעה ובלי שום סבה שבעולם כדי שאעשה הטוב והישר בעיניך לעבודתך ונקנה אותי בשלמות העליון ובעולם הבא והחיים אשר אין להם תכלית ושלא תהא תקלה על ידי ואהיה אהוב למעלה ונחמד למטה ואפטר לעתיד לבא באהבה רבה ותהיה מנוחתי כבוד:

אנא יי׳ צבאות שליט בעליונים ובתחתונים קרוב לכל קוראיו באמת ובתמים מציל עני מחזק ממנו יד׳ שתקדים את מולי בכל יום ויום לטובה ותן לי לב טהור ללמוד וללמד ותהיה תפלתי זו רצויה ומקובל׳ לפניך והמציא לי חן וחסד ותן לי ולכל סיעתי לחם לאכל ובגד ללבוש ופרנסה וכלכלה טובה ומחיית ביתי בנחת ובדרך כבוד ולא בדרך בזוי בהיתר ולא באיסור בנחת ולא בצער וטרף נקי לחם מזונן בריוח ולא בצמצום ולמי אשאל לחמי ומימי ומחיית ביתי כי אם לך שידך פתוחה לכל בריותיך פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ואתה יי׳ אלהי עשני ותריק מברכותיך עלי ואתה לא תחסר כי ידך לא תקצר ותעלה ארוכה ותרופה לכל מכותי ותגליה דרכי וסורני ולמדני את הדרך אשר אלך בה ואת המעשה אשר אעשה ולעשות רצונך הישר בעיניך ואורחות החיים הבינני מה שאדבר ומה שאשאל ואל אכשל בלשוני ואהיה ולא אבוש כי עליך בטחתי שאתה חי וקיים תריק עלי ברכותיך ובכל אשר אפנה אשכיל ובכל אשר אעשה אצליח ויהיו דברי ומאמרי בעיני הבריות ערבים ומתוקים ומצאני לך שיחות ותלונות ואין לי להשען על זכותי ועל מעשי הטובים כי יודע אני ערכי השפל ומעשי המכוערים רק באתי כעני המבקש על הפתחים מתנת חנם כן תחנני כי ידעתי את אשר תחון יוחן ואת אשר תברך מבורך: ואח״כ יאמר למנצח לדוד מזמור שיר לך דומיה תהלה וגו׳ תהלים ס״ה עד גמירא:

יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי יוצר הכל אחד יחיד ומיוחד בפי כל העולם שלוחו באשכול אמן ויכול שתגליבי ולכל בני ישראל מן הקושר ומן המגפה ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא עולם כי אתה יי׳ רחמן ומלא רחמים חי וקיים לבנות בנפים ותגלה מדינה של גיהנם ותתקן בדמי ישראל ותבנה בית הבחירה במהרה בימינו ותגאל כל נפשות עמך בית ישראל מכל צרה ותציל מכל מכשול ולדות עמך בית ישראל ובפרט התינוקות מאסכרה שתליח ביום וכו תשמור שמנה התינוקות שלא תפול בפיהם ותגדילים לתורה ולמעשים טובים ומלא משאלות לבנו לטובה כי אתה שומע תפלת עמך בית ישראל ברחמים ברוך אתה יי׳ שומע תפלה: ואחר כך יאמר ע״ב פסוקים · ואחר כך יאמר אדון עולם אשר מלך כו׳:

מעמד ליום חמישי

ישרצו הוא הולדה ברבוי ורד״ק ז״ל ביחזקאל סימן מ״ז על פסוק והיה כל נפש חיה ונומר כתב יש ים שלא ישרצו בו דגים ולא יחיו בו דגים וזה וכרת הכפי במחקר ביכים פלשתים לא ישרצו בו דגים ולא יחיו בו כי המים מרים מאד מרוב מליחותם וכן ים סדום וכן כתב המכלל יוסף קדש שהרי במקומות מן המים שהם רחוקים מאד מן הישוב לא יחיו בו דגים עכ״ל: (ויברא אלהים את התנינים) כתב המכלל יוסף ז״ל אמר ויברא לפי שהמים לא היה בהם כח טבעי חזק להוציא הוציא נפש חיה מבלתי עזר אלוה מלבד הטבע שנתן בהם ומשכיה׳ כמעט סיבורים בהם לפי׳ אמר ויברא אלהים וכתב הרמב״ן ז״ל בעבור גודל הבריא׳

תורה **ויאמר** אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב׃ וַיְבָרֶךְ

אותם

אותם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ : וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בוֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי :

הבריאה׳ כאלו שיש מהם ארב׳ פרסאו׳ רבו׳ (הגידו הזוכי׳ בספרים שידעו מהם ארוכים ת״ק מאות פרסה ורבות יכנו נס כן הפליגו בכם) בעבור זה ניקם בכם הבריאה לשקי׳ כי הוא שהשאילה אלין מבראשית :

יחזקאל ל״ד וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה

והשבתי ולכסל: (לסם) שינה שהם כעתים: (אספי רעב) מתים:

מִן הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעָרִים : וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ : וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה בְּשִׁבְרִי אֶת מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם : וְלֹא יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד : וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב בָּאָרֶץ וְלֹא יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם : וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה : וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה :

לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף : הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : שְׂאוּ זִמְרָה וּתְנוּ תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם נָבֶל : תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ : כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע : הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה : בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל מֵי מְרִיבָה סֶלָה : שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם תִּשְׁמַע לִי : לֹא יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר : אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ : וְלֹא שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה לִי : וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם : לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ : כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי : מְשַׂנְאֵי יְיָ יְכַחֲשׁוּ לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם : וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ :

למנצח זה המזמור לאמר על יציאת מצרים ונזכר בו ביטול העבודה מאבותינו שהיה בראש השנה לפיכך היו אומרים זה המזמור בבית המקדש בראש השנה ונזכר בו גם כן תקיעת השופר ואמר : (הרנינו) ראוי לכם עם ה׳ שתרנינו לאלהים עוזינו ותשבחו לו על כל הטובה שעשה לכם ביום זה כי אף על פי שיום הגאולה היה בחמשה עשר בניסן תחלת הגאולה היתה שבו מהעבודה הקשה אשר עבדו בה בראש השנה בהסירו מסבל שכמו הראש לכן עוד נעבורתנו שהיינו ברשות אלהים קשים וכאשר רצה האל יתב׳ שמו לא היה כח ביד המצרים לשעבדנו : לאלהי יעקב

יעקב אמר יעקב לפי שבטי יעקב היו עבדים ויעקב הוא שירד עם בניו למצרים ולא הוזל שני מניין השעבוד שהיו
במצרים כמניין ר"ד: נקדש שופר יום ראשון ש' חדש נקרא חדש כמו אשר חדש כי בו מתחדש הלבנה וכל החדש נקרא
על שם הלבנה: ואמר בזה היום שהוא ראש חדש · תקעו שופר כמו שנה התכם שהוא וכראשבי זה הוא טעם מצות
התרועה בראש השנה לפי שבשלו אבותינו משעבודתם ביום זה · והתרועה הוא סימן שלום עבדים: בכסה · כזמן
ומועד: ליום חגינו שהוא חג מן החגים הידועים לנו: כי זה שאני אומר לכם תקעו · חוק ומשפט הוא עליכם שנוס
ואתכם אלהי יעקב ולמה בזה אל לכם: עדות ביהוסף שמו כלומר זכר ועדות שם זה החוק שהיא תקיעת שופר ביהוסף:
יהוסף · כמו יוסף: וכל ישראל נקרא בשם יוסף · כדלעיל ומה היא העדות בצאתו על ארץ מצרים · יש מפרשים כשיצא
ישראל מארץ לפי שכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמה · והנכון יפשיטי כי בצאתו · כאמר על האל יתברך כלומר כשיצא על
ארץ מצרים לנגפם: שפת לא ידעתי אשמע כלומר אז כשגאלנו הייתי שומע מדברים לשון אחרת שאינה לשוני · ואמר
לא ידעתי שלא היה לי לדעת אותו · לולי שנשתעבדתי בהם · או אמר לא ידעתי כי רובם לא היו מבינים לשון המצריים
כי היו מדברים בלשון הקודש: הסירותי · דברי האל יתברך ביום הוה הסירותי מסבל שכמו שלא נשתעבדו עוד ולפיכך
שם זה החוק שהוא תקיעת שופר לזכר יום זה: ופירוש שכמו · שהיו כמו איש לנגדים: כפיו מדוד תעברנה · וכן
עברו כפיו מעשות הדודים והם הקדירות · כי לא היו עושים הלבנים לבד כי כל מלאכת השדה היו עושים: בצרה
כשהיית במצרים בצרה קראת לי: (ואחלצך) ואצלתי אותך ממצרים: אענך בסתר רעם אתה קראתני בסתר
לבבך · ואני עניתיך בקול רעם בהראותי נפלאותי בגלוי: ויש מפרשים שבסתרתי אותך ברעם שהכיתי במצרים
כי המכות רעם היו: אבחנך · המ"ם נקראת בק' מן שט"ף בפלס אובחך מארץ יכון עשיתי לך כמה טובות שהלכתיך
מעבודת מצרים והעברתיך בים ובקעתיך והנצלתיך לראות אם תעמוד עמי בנסיון ולא עמדת כי הריבות עמדי ברפידים
על המים ואמרתי לך: שמע שאם תשמע אלי ולא יהיה בך אל זר שלא תשים בשיבוך אלא בי ולא תשתחוה לאל נכר
ואנוכי ה' המעלך מארץ מצרים הרחב פיך לשאול וכל משאלך אמלא אם תשמע לי ולא תרעב ולא תצמא: לא יהיה בך
אל זר · שלא יהיה כמו אלהיך: אנכי · תזכור הטובה שעשיתי עמך שהוצאתיך מארץ מצרים: ולא שמע עמי לקולי
במדבר ובימי השופטים גם בימי המלכים אחר דוד ושלמה עד שגלו וחרב הבית: לא אבה · לשמוע לי: ואשלחהו בשרירות
לבם · כשראיתי שלא שמעו לי שלחתיהו בשוק לבם הרע שלא רצה לשוב מרעתו: ואשלחהו · רוצה לומר שלקתי השגחתי
מעליהם ושמתים הפקר: במועצותיהם · כמו שיעצו הרע לעצמם כן ילכו ברע ויאבדו: לו · אילו שמעני: כמעט
אויביהם אכניע · כי הוא היה שולט באויביו לא הם בו: כמעט זמן וכו' פב"ק פירשתי כמו כ"ק השבעה לי כיום:
אשיב ידי · פעם אחר פעם עד שאכלם · עד כאן מר"דק:

לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם: איכה ירדף אחד אלף ושנים יניסו
רבבה אם לא כי צורם מכרם ויהוה הסגירם: כי לא כצורנו צורם
ואויבינו פלילים: כי מגפן סדם גפנם ומשדמות עמרה ענבימו ענבי רוש
אשכלת מררת למו: חמת תנינם יינם וראש פתנים אכזר: הלא הוא
כמס עמדי חתום באוצרתי: לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם כי קרוב יום
אידם וחש עתדת למו:

כי ידין יי' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב: ואמר אי
אלהימו צור חסיו בו: אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם יקומו
ויעזרכם יהי עליכם סתרה: ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית
ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: תמיד

אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו · קראו עשרת

כתב רש"י ז"ל בפסוק קדושין שברכה זו שהיו מברכין הכהנים לישראל היתה בשם של י"ב עיין שם ויערב לך מה שכתב הרב בנדון זה: וברכת כהנים קרית' הפסוקים

עשרת הדברים שמע והיה אם שמוע ויאמר. ברכו את העם שלש ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא: אמר להם חדשים לקטורת באו והפיסו זכה מי שזכה: אמר להם חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח: רבי אליעזר בן יעקב אומר המעלה אברים לכבש הוא מעלה אותם על גבי המזבח: מסרום לחזנים היו מפשיטין אותם את בגדיהם ולא היו מניחים עליהם אלא מכנסים בלבד: וחלונות היו

הפסוקים לבד בלא נשיאות כפים שלא היו הכהנים נושאים את כפיהם אלא לאחר הקרבת התמיד וקטרת ועתה לא היו מברכין כמן ברכות אלא כדי שיהא התמיד מקובל ברצון: וכתב הכל בו סימן י"א ששלמה תקן ברכת כהנים לומר בתפלה: ברכה אחת למשמר היוצא. משמר היוצא בשבת אומר למשמר הנכנס מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישכין ביניכם אהבה אחוה שלום ורעות שבכל יום שבת היה נכנס משמר לעבודה ויוצא המשמר שעבר ובברכות פרק א' כתבו התוספות ברכה א' למשמר היוצא תימה קצת מאי ב"א הוא אלא אלית בה לא שם ולא מלכות עכ"ל: ונ"ל קרי מה שכתב הרב בעל באר שבע בספרו בפרק זה בנדון זה איתא סוף מסכת סכה תנא רבי שמואל משמרה היוצאה עושה תמיד של שחר ומוספין ומשמרה הנכנסת עושה תמיד של בין הערבים ובזיכי היינו שמסלקים ומסדרים לחם הפנים ומקטירים שני בזיכי לבונה שסילקו מעל השלחן וד' כהנים היו נכנסים שנים ממשמרה זו ושנים ממשמרה זו וחולקים לחם הפנים עכ"ל: עוד שם במשנה הנכנסים חולקים בצפון והיוצאים בדרום ופירש רש"י ז"ל הנכנסים בצפון שהצפון עיקר שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים והיוצאים בדרום כדי שיראו שהם יוצאים והולכים להם לפיכך שינו מקומם אבל רום שאינו עיקר עכ"ל: ובשלטי הגבורים ע"פ ולא שיכך הטבת אשר נבו פיה דר"ק ז"ל ורל"נ ונ"ל והאברבנאל ז"ל כי למשמר היוצא פעם כמו אהל לפסו' תפתיו שהיו יושבים שם עד פנות היום שהיו מתעכבים שם ורש"י ז"ל פי' כג אהל לגלגל לשבת תפתיו ובעזרק ביום השבת והוא מוכן שבת כתבו התוספות ס"פ ז' דיומא המשמרות נתחדשו ונתחלפו פעמים בשנה וכל משמר בחלק לב' אבות כשלא שלא היו מקריבין אלא שני ימים בלבד בשנה וזמן קבוע להם להקריב לפני שבה יום אם לפי מברך אותם ואותם שהקריבו כשמקריב ובברכות פ"ו כתבו ג"כ התוספות וה אלא שהנו לשונו וכיון שיש לה זמן קבוע מברכין שהיינו וכ"ד משמרות היו בכל שבת מתחדש משמר אחר א"כ כל משמר איכ עובד אלא פעמיים בשנה כתב הכסף משנה בהלכות תמידין ומוספין פ"ג בשם הרי"טב"א ז"ל העומ' אחר י"ג כהני' הי"ד וכו' בנוכן א' וקס"ו וכו' בנוכן שני: חדשים לקטורת. כך היו מקריבין בעזרה כלומר בכהנים שלא זכו בקטרת כל ימיהם יבואו ויפיסו ולא היו מניחין ליכנס בפייס זה מי שזכה פעם אחרת מפני שמעשרת ונקלט ומוסף פרנסתו כדכתיב ישימו קטורה באפך וכו' ברך ה' חילו ולכן לא היו מניחים לשנות בה אלא כדי שיהיו הכל מתעשרין ומתברכין בה וזהו הפייס השלישי שהיו מפיסין כדאיתא ביומא פ"ב ובספרי על פסוק נער הייתי ויגעתי של לנער דורש אמרו זה ורעו של אהרן דכתיב ברך ה' חילו ונכבשים לפי שהיו מקטירים קטרת שנאמר ישימו קטורה באפך ומכאן אמרו רוב כהנים עשירים היו היינו דתנן חדשים לקטורת:

אמר להם הממונה: חדשים עם ישנים לפי שאינו בקטרת חדשים דוקא אמר כאן חדשים גם ישנים כלומר מי שזכה בפייס פעמים אחרות ומי שלא זכה בואו והפיסו מי מעלה אברים וכו וזהו הפייס הרביעי: ר' אליעזר בן יעקב. הלכותיו קב ונקי וכו' ידוע כל מדות המקדש וע"ש נעשה כל מסכת מדות: כתב רש"י ז"ל בעירובין פ"ו כלו במקומו מועטי' מוזכר במשנה אבל קב ונקי דהלכה כמותו בכל מקום קב מדה קטנה ועוד בגיטין ס"פ וכתב ג"כ לא הרב נמר כשאר סברית אלא מה שאינו בבי המדרש נקי הוא שהלכה כמותו בכל מקום וכבתב ר"פ כתב רש"ב"ם וז"ל היכא דאמרינן משנה היינו כמו ברייתא כדאמרי' משנת ראב"י קב ונקי ומשום הכי קיימא לן כוותיה בין במשנה בין בברייתא עכ"ל והרמב"ם והברטינורא ז"ל כתבו כפ' זה שאין הלכה כמותו הא לך זה שכתב הכסף משנה בהלכות בית הבחירה ספ"ב ואף ג דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דה"מ במשנה אבל לא בברייתא עכ"ל אפשר שהרב ז"ל לא ראה דברי רשב"ם ז"ל בכתר' שהבאתי למעלה: מסרום לחזנים. שהכינו עצמן ולא זכו בפיים והיו לבושי בגדי כהונה עתה שלא זכו היו מוסרין לחזני' היינו השמשים העוסקים בצרכי המקדש כדי שיפשטו בגדי שעליהם כתב בעל באר שבע בפרק זה מסרו לחזני' י"ל דהיינו השוטרים שהיו תחת ידו של פנחס המלביש הכהונה כשקלים פ"ה שמינו לפי שכל ממונה וממונה היו תחת ידו אנשים הרבה עכ"ל: לא מכנסים בלבד. כדי שלא ישארו ערומים היו מניחים עליהם המכנסים ולובשים בגדי חול ואח"כ פושטים המכנסים ומניחים שם כל בגדי כהונה ויוצאים: וחלונות היו שם כתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פ"ח ושמה ותשעים חלונות היו במקדש להניח בהן הבגדי' ד' חלונות לכל משמר (לכל משמר) ושם כל משמר כתוב על חלונותיו וכולן פתוחות וכשהכהנים אנשי המשמר לעבוד בשל אלה נפתחין חלונותיהם כל יום השבת וכותלי הכלים וכשיוצאים מחזירים הבגדים לחלונותיהן וסותמין: ולמה עשו ד' חלונות לכל משמר לפי שלא יהיו הכלים מעורבים אלא כל המכנסים בחלון א' וכתוב עליו מכנסים וכן כתוב אבנטים ואבנטים: וכתוב היה על החלון תשמיש הכלים שבתוך כן עכ"ל: ובשקלים פ"ה ופנחס על המלבישים כתב הרב ברטינורא ז"ל הוא היה ממונה להלביש הכהנים בשעת עבודה ולהפשיטן אחר עבודה לשמור בגדי כהונה:

היו שם וכתוב עליהם תשעים ושלשה כלים
מי שזכה בקטורת היה נוטל את הכף
והכף דומה לתרקב גדול של זהב
מחזיק שלשה קבין · והבזך היה בתוכו
מלא וגדוש קטורת · וכסוי היה לו וכמין
מטוטלת היה עליו מלמעלה מי שזכה
במחתה נטל מחתת הכסף ועלה
לראש המזבח ופינה את הגחלים
הילך וחתה · ירד ועירן לתוך כלי של
זהב נתפזר ממנו כקב גחלים והיה
מכבדן לאמה · ובשבת היה כופה
עליהן פסכתר · ופסכתר היתה כלי
גדול מחזקת לתך ושני שרשרות היו
בה אחת שהוא מושך בה ויורד · ואחת
שהוא אוחז בה מלמעלן בשביל שלא
תתגלגל · ושלשה דברים היתה
משמשת כופין אותה על גב גחלים ועל

השרץ

בחונה בלשכות העשויות לכך · עוד כתב וסדר לבישת
הבגדים כך היה המכנסים תחלה לכל שאר בגדים של קדש
דכתיב ומכנסי בד ילבש על בשרו שלא יהא דבר קודם
למכנסים ואח״כ הכתונת ואח״כ חוגר האבנט ואח״כ מצנפת
או מגבעת עכ״ל · ובירוש׳ דשקלים פ׳ ה׳ מעשה בכהן אחד
שהלבים לאיספרטיוס אמ׳ ונתן לו ס׳ זהובים ואמ״ד תרין
עשר יהיב ליה עכ״ל · כו׳ שאומנות היה להלבש׳ ולהפשי׳
כתב המתרג׳ בשיר השירים ע״פ וריח שלמותיך וריח לבושי
כהנים כריח לבונה: (והבזך) כף קטן מלא קטרת
והיה נתון בתוך הכף הגדול שאם לא היה הגדול כיון
שהקטן גדוש ושלא היה מתפזר הקטרת לארץ כשהולכין
ובכף הגדול לבד לא מפני דכבוד הוא כל פי מעלה נספין
מכף גדוש על הגחלים בשעת ההקטרה: מלא וגדוש
תוספ׳ שעולה למעלה מהמדה והוא מלשון גדיש כי התבוא׳
אם׳ שנקצרה כשנוכרה בגורן נקראת גדיש ומזה אמרו ז״ל
למלוי המים על שפתה גדוש · מהפרשים ז״ל בערך גדש :
כסוי היה לו למען שהיה נתון בתוך הכף: מטוטלת
פירש הברטינורא ז״ל כמו רצועה כמין שלשלת היה לכסוי
מלמעלה שעל ידו מטלטל הכסוי ומסירו מעל הבזך · ובערוך
פי׳ מטוטלת חתיכת בגד כמו לא יצא הגמל במטוטלת דכפ׳
במה בהמה יוצאה שהיה נתון על כסוי הבזך כמין כודר קטן
לנוי עכ״ל הברטינורא · ומצאתי שהערוך פי׳ כיסוי והב
דומה לחתיכת בגד שאין לה שפה כשבעת · ופי׳ הר״מבם ז״ל
פירש ונותנין על הסככה מלמעלה מפה קטנה מלא כמין
חתיכת בגד: מי שזכה במחתה · להוליך הגחלים למזבח
הזהב ולא היה בזה פיים אלא מי שזכה בקטרת על ידי פיים
אומר לזה שעמו זכה עמי במחתה כדאיתא בירושלמי דיומא
פ״ב אמר רבי יוסי׳ מתניתא אמרה כן מי שזכה בקטרת
אומר לזה שבצד ימינו אף אתה למחת׳ כונאת אומר רב׳
כהנים מתברכים בכל פעם א׳ שמוליך הקטרת להיכל ומקטיר וא׳ שחותה גחלים על מזבח החיצון ומכניס להיכל ונותן
על מזבח הפנימי להקטיר קטרת: נטל מחתת הכסף ולא היה חותה הגחלים בשל זהב כדי שלא יתקלקל אלא בשל כסף
שהתורה חסה על ממונם של ישראל · וכתב הברטינורא כאן לא גרסינן המאוכלות הפנימיות דאדרבה גחלים בוערות
היה חותה ולא קרובות להיות דשן לכן לא שייך הכא לומר המאוכלות הפנימיות: ועירן · שופכן כן ומערכרם · מהערוך
ז״ל: כתמור שהיה חותה במחתה של כסף של ארבעה קבין ומערה לתוך של זהב שהיא של ג׳ קבין וכדי להוליכה שלא
היה מערה באחרונה שזהו דרך כבוד שלמעלה · מהברטינורא ז״ל: מכבדן כמו מכבדין את הבית: לאמה מכבדן
לאמת המים שבעזרה שלא יכוו בהם רגלי הכהנים שהיו הולכים יחפים ע״ג הרצפה · והמשנה רבה סוף פ״ב כל מקום
שהשכינה נגלית אסור בנעילת הסנדל וכן ביהושע של נעלך וכן הכהנים לא שמשו במקדש אלא יחפים · איתא׳ בירושלמי
דשקלים פ״ה בן אחיה על חולי מעי׳ ע״י שהיו הכהנים מהלכי׳ יחפים ע״ג הרצפה ואוכלין בשר ושותים מים שלא היו יכולים
לשתות יין בעזרה כדכתיב יין ושכר וגו׳ והיו באין לידי חולי מעים והוה ידע אי דין חמר טוב למעים אי דין חמר סכר
מעים עד כאן לשונו · וכתב הרמ״בם ז״ל בזה הפרק הכהנים היו מהלכים על הרצפה כל היום והיו משתמשים במים ולא
היה עליהם אלא בגד אחד בכל הזמנים כי אסור להם לעבוד אלא בארבעה בגדים כתונ׳ ומכנסים ומגבעת ואבנט · לא
פחות ולא יותר ואוכלין הבשר ושפכי ואת ההכנה היה מתרפה הבשר והיו כמות אבריהם הפנימיים חלושים וזה היה
ממונה על רפואתם עכ״ל ואמת המים אמרו שהיתה להדחה: ובשבת שאסור לכבותם: כופה עליהם פסכתר היה
מכסה הגחלי׳ בכיור של נחשת תרגום שלם ירותיו פסכתרוותי׳ · והערוך גורס פסקטר ושהמתרג׳ תרגם פסקטרוותיה:
לתך שם מדה והוא חצי כור ט״ו סאין: היו בה בפסכתרא׳ אחד זה וא׳ אחד זה לפי שבו מורידין הדשן מעל
המזבח וכשמורידין אותו מלא דשן כהן אחד לפניו מושכו בשרשרת וכהן אחד למעלה מהפסכתר ותופס השרשר׳ שלפניו
שלא תתגלגל במדרון הכבש שהכבש משופע היה: ע״ג גחלים · היינו בשבת שבחול היה מכבן לאמה כדלעיל: ועל

השרץ

השיר בשבת · ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח : הגיעו בין האולם ולמזבח נטל אחד את המגרפה וזרקה בין האולם ולמזבח אין אדם שומע קול חבירו בירושלים מקול המגרפה : ושלשה דברים היתה משמרת · כהן ששומע את קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסין להשתחות והוא רץ ובא : ובן לוי שהוא שומע את קולה יודע שאחיו הלוים נכנסים לדבר בשיר והוא רץ ובא וראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי המזרח :

(השרץ בשבת) אם נמצא שרץ בעזרה בשבת כופין עליו כלי זה כדי שלא יטמאו בו הכהנים שאין יכולי' להוציאו משם בשבת אלא עד שתחשך ודוק' כשנמצא בעזרה אבל אם נמצא בהיכל או באולם מוציאים אותו מיד אפילו בשבת כדאיתא בפ' ק' עירובין · איתא בתוספתא דכלים פ' א' הכל נכנסים לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה · מצוה בכהנים אין כהנים נכנסים לויים אין לוים נכנסים ישראלים מצוה בטהורים אין טהורים נכנסים טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסים בעלי מומין · מצוה שיכנסו בתיבות אין שם תיבות נכנסים דרך פתחים וכן הוא אומר ויבאו הכהנים לפנים הבית לטהר ויוציאו את הטומאה : (ומורידין בה את הדשן) כל מה שירדה מן הכהני' מעלה מן הדשן שהורידו למטה ומוציאו חוץ לעיר אל שפך הדשן ואע"פ שאין הוצאתו עבודה אין בעלי מומין מוציאין אותו חוץ לעיר ומניחין אותו במקום שהרוחות אינן מנשבות בו בחוזק · ואין להוצאת הדשן לחוץ שיעור אלא כל הרוצה ומעולם לא נתעצל וכו' כדכתב הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"ב : (האולם) כתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה פ' א' ואלו הן הדברים שהם עיקר בנין הבית עושים בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום א' והוא הנקרא אולם ושלשתן נקראים היכל : (וזרקה) כדי להשמיע קול והקול היוצא ממנה משמשת לשלשה דברים כדמפרש ואזיל : (כהן ששומע את קולה) אם לא היה בעזרה רץ ובא להשתחוות עם אחיו הכהני' : (בן לוי) כתב רש"י ז"ל בחומש פ"ד כל לוי קרוי בן לוי ובחולין פ"ב כתב ואני שמעתי לשון לויים שמשים כמו וילוו אליך וישרתוך : (את הטמאים) כשהיה שומע ראש המעמד קול המגרפה היה מעמיד הטמאים של אותו בית אב שהיו ראויי' לעבוד בשערי המזרח · איכא דאמרי כדי לביישן ולהודיע שמפני טומאת קרי נמנע לעבוד כדי שיזהרו פעם אחרת · ואיכא דאמרי שלא יחשדוהו שלעצלותו הלך והניח שלעבוד אבל ידעו שמפני טומאת אונס של שרץ או ד"א נמנע לעבוד : כל זה כתב הברטינורא · וגם רש"י ז"ל בפסחים פ"ו כתב ראש המעמד המזומן של כך מעמיד את הטמאה של בית אב בכל נקר' בשער המזרח כנגס כל אדם להר הבית כדי לביישן שלא נזהרו מלטמא וסדרי העבודה של אחר היתה מוטלת עליהם והיה להם להזהר : והרמב"ם כתב כשהיה שומע ראש המעמד קול המגרפה מעמיד המצורעים שבכה טהרו מצרעתם בשערי המזרח כדי שיהיו מוכנים לזרוק עליהם הדם האשם עוד כתב הרב ז"ל הל' מחוסרי כפרה פ"ד המצורע עומד חוץ לעזרת ישראל כנגד פתח מזרחית באסקופת שער ניקנור ושם עומדים כל מחוסרי כפרה בעת שמטהרים אותם עכ"ל עוד כתב הרב בהלכות כלי המקדש פ"ו שער העליון הוא שער ניקנור ולמה נקרא שער עליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים עכ"ל : ובמדבר רבה פ' שנדרשינן הכי לפניה' בשערי ניקנו' מכאן אמרו ראש המעמד היה מעמיד הטמאי' בשערי ניקנור · ובירוש' דסוטה פ"א כל מקום שנאמר לפני ה' שער ניקנור · כתבו התוספות בפסחים פ"ו ובשם ר"י דהאי שער המזרחי היינו שער נשים · עוד שם כל השערים נתקדשו חוץ משער נקנור ששם מצורע עומד ומכניס ידיו וכו' · עוד כתבו בריש פ"ב דזבחים דשער נקנור הוא שער העליון המשמש כניסה ויציאה · עוד כתבו ביבמות פרק ראשון למה המצורעי' עומדים חוץ לשער וכתבו בשם ר"ת דעשו בשביל תקנת המצורעים שיעמדו שם שיגין עליהם השער בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים כתב הס"פ בעשין סימן קמ"ג שער נקנור הוא שער עזרת ישראל · עוד כתב בשם רש"י ז"ל שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת נשים ושל נשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה הגדולה כנגד פתח ההיכל עכ"ל · איתא בירושלמי דעירובין פ"ה ה"א אמר בשם ר' שמואל בר רבי יצחק כמה יגעו נביאים ראשוני' לעשות שער המזרחי שתהא החמה מנצנצת בו בא' בתקופ' טבת ובא' בתקופת תמוז עכ"ל · עוד שם כמה שמות נקראו לו שער הרבית שהוא מכוון כנגד זריחת החמה שמ"ד לא האומר לקדם לא יורע ונומריעין שם :

תוצאה פ"ח וכל מי שאינו לא חגר ולא פסח ולא סומא ועושה

(חגר) פירושו של פתח הוא חגיר : ולאפשר דתלא דידן קמ"של שהם כ' דברים דבסנהדרין פרק א' כמשל החגר והסומא אמר החגר כלום יש לי רגלים להלוך

נפש דכתיב שאין לו רגלים והנפש הוא כמו שכתב בעל השרשים ז"ל בערך צלע ונקראת הנפש צולע לפי שהולך על ידיו אחר שיכול לילך אבל החגר אין לו רגלים להלוך ולכן לפ"ד כפל שתנא כאוחד וכל מי שאינו לא חגר ולא פסח אם ירא' בעיני הקור':

עַצְמוֹ כְּאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מֵת מֵהַזִּקְנָה עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדּוֹף:

וְכָל דַּיָּין שֶׁלּוֹקֵחַ שׁוֹחַד וּמַטֶּה אֶת הַדִּין אֵינוֹ מֵת מֵהַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת שֶׁנֶּאֱמַר וְשׁוֹחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשּׁוֹחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:

יעור פקחים אפי' חכם בתורה ונוטל שוחד סוף שתטרף דעתו עליו וישתכח למודו מכהה מאור עיניו. פרש"י ז"ל: (ויסלף) לשון עוות: (דברי צדיקי') דברים המצודקי' משפטי אמת וכן תרגומו פתגמי' תריצים ישרים. פרש"י ז"ל. והמכלל פי' צדיקי' תאר אנשי' בעלי משפטות:

ברכות פרק אין עומדין

תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ וּבָא הֶגְמוֹן אֶחָד וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם הִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ אָמַר לוֹ רֵיקָא וַהֲלֹא כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ וּכְתִיב וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם כְּשֶׁנָּתַתִּי לְךָ שָׁלוֹם לָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ לִי שָׁלוֹם אִם הָיִיתִי חוֹתֵךְ רֹאשְׁךָ בְּסַיִף מִי הָיָה תוֹבֵעַ אֶת דָּמְךָ מִיָּדִי אָמַר לוֹ הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲפַיֶּסְךָ בִּדְבָרִים אָמַר לוֹ אִלּוּ הָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם וּבָא חֲבֵרְךָ וְנָתַן לְךָ שָׁלוֹם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ אָמַר לוֹ לָאו וְאִם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ מָה הָיוּ עוֹשִׂין לְךָ אָמַר לוֹ הָיוּ חוֹתְכִין אֶת רֹאשִׁי בְּסַיִף אָמַר לוֹ וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר וּמָה אַתָּה שֶׁהָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בְּקֶבֶר כָּךְ אֲנִי שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה · מִיָּד נִתְפַּיֵּס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְנִפְטַר אוֹתוֹ חָסִיד וְהָלַךְ לְבֵיתוֹ לְשָׁלוֹם:

מעשה בחסיד רש"י ז"ל בשבת פ' מפנין כתב כל מעשה בחסיד א' הוא רבי יהודה בן בבא אומר רבי יהודה בן אלעאי: (הגמון) שר ושלטון: (ריקא) ריקות ובזוי: (בסייף) עלייך וקשתך תרגם אונקלוס סייפך וקשתך שדרך השרב לתלו' אותה על מתניו: (שאפייסך) לשון בקשה ותחנה וכן תרגום להתחנן לי לפייסא ליה: (והלך לביתו לשלום) שלם והצליח · ולא בשלום שכן מצינו בברכות פ"ט הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום שהרי דוד אמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה · יתרו שאמר למשה לך לשלום הלך והצליח:

שקלים פ' בשלשה פרקים

אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְּמִנְעָל וְלֹא בְּסַנְדָּל הַמְּסוּמָּר וְלֹא בִּתְפִילָּה (נ"א ולא בתפילין) וְלֹא בְקָמֵיעַ

אין התורם נכנס המפרים שקלים מן הלשכה ונותנן לתוך ג' קופות של ג' סאין לאחד · וזה הלוים שהיה ממלא קופות הללו נקרא תורם את הלשכה כי השקלים היו נתונים בלשכה אחת לקנו' מהם קרבנות הצבור: (בפרגוד חפות) שהתורם לא היה נכנס בלשכה וזה שמלבוש ארוך שמקופל למטה ואותה

Digitized by Google

שֶׁמָּא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ מֵעֲוֹן הַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי אוֹ שֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל: וְאוֹמֵר וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

השפה שכפולה לתוכה קרויה חפות · ובגמ׳ פ״ק דתענית כתונת שש · זה פרגוד ולא היה נכנס בו זה שמלבוש כדי שלא יחשדוהו שנתן לתוכה ממעות הלשכה ובתוספתא דשקלים פ״ב היו מפשפשין בו בכניסה וביציאה: (בסנדל המסומר) של עץ הוא ותקובות מסמרות למעלה לתוך התחתון עם העליון כמין עם העור שלמעלה היתה ויש לה ב׳ פיות ותוחב רגליו בו תרגום של והדריך בנעלים הוא ויבכון בסנדל: ביבמות פ״ב איתא בספא אפריקא אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא בנפלייא ואין צריך לומר במנעל ובסנדל לפי שאין נכנסים במנעל ובסנדל בעזרה ופירש רש״י ז״ל באנפלייא קאלצון ואנ״ל מנעל דבלאו הכי אסור דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי: (ולא בתפילין ולא בקמיע) שלא יחשדוהו שסתיר התפר ונתן לתוכו מעות: והערוך בערך תפל גרים ולא בתפלה · והתשבי כתב וקמיע נ״ל שהוא לשון קמעא כדברי רבותינו ז״ל שפירושו מעט ולפי שמשימין בקמיע פתקין קטנים עם כתיבה מוספת ברלסית ... ואחריות של שמות קדושים והשבעות לפיכך נקרא קמיע והערוך פירש שהוא לשון קשר עכ״ל: איתא בירושלמי דשקלים פרק ג׳ תני מחברים היו עמו משעה שהוא נכנס עד שיצא ומקסם שם וימלא פיו מים · ופירך אמר רבי תנחומא מפני הברכה ומפר׳ מה הטעם יפה לאמר היו נריכה לדבר עמו משעה שהוא נכנס שהוא צריך שיהא ימלא פיו מים וכשיצא עדיין המים בפיו וידעו כי לא פתח פיהו אמר רבי תנחום מפני הברכה שמא יבלע המים ונמצא שמעל שהברכה בלא ברכה · וצ״ע מאי מקשה שהרי התורם תורם עד שיאמר להם אתרום והם אומר לו תרום ג״פ ועוד תנן תרם את הראשונה לשם א״י וכו׳ ואם היה מלא פיו מים אין היה מדבר ושמא לא היה כ״א אלא בפירוש רק נשימין בעלמא כגון השמעת קול ולשם א״י ולשם ברכין ולשם בכל כמי כמשכה בעלמא שני עד כאן לשונו: (מעון הלשכה העני) שגנב ממעות הלשכה:

שבת פ״ב במה מדליקין

תָּנוּ רַבָּנָן מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת אוֹמְרִים לוֹ הִתְוַדֵּה שֶׁכֵּן כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין: אָדָם יוֹצֵא לַשּׁוּק יְהֵי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לְסַרְדְיוֹט חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ יְהֵי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁנְּתָנוּהוּ בְקוֹלָר: עָלָה לַמִּטָּה וְנָפַל יְהֵי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לַגַּרְדּוֹם לָדוֹן שֶׁכָּל הָעוֹלֶה לַגַּרְדּוֹם לָדוֹן אִם יֵשׁ לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים נִיצּוֹל וְאִם לָאו אֵינוֹ נִיצּוֹל וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל אָדָם תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וַאֲפִילּוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִין עָלָיו חוֹבָה וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת נִיצּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד

התודה שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן וכו׳: (לשוק) מצויים שם בעלי מריבה ובעלי דין כותים וישראלים פרש״י ז״ל: (לסרדיוט) שר הממונה לעשות דין להדיוטות כך פירש הערוך ופירש רש״י ז״ל להוליכו לפני השופט: (חש בראשו) אם יש לו כאב ראש חשבה בעלמא מיחוש קל: (בקולר) תרגום ויתנהו בסוגר הוא ויהבוהו בקולרין והוא יותר ממי שנמסר לסרדיוט וגרוע מעולה לגרדום: (עלה למטה ונפל) שחלה הרבה שצריך לעלות וליפול למשכב: (לגרדום) פירש הערוך מעלות שעושים לדיינים שיושבין עליהם כשדנין כמו מעשה שלמה המלך ע״ה מעלות לכסא אשר ישפוט שם ובכאן רבין להריגה ועל גרדון גדול ושחור: וכן כתב רש״י ז״ל בסוטה פרק א׳ גרדום בית ועד שדנים בו כמאות להריגה: (פרקליטין) מליצי יושר תרגומו של מליצי רעי הוא פרקליטי קבילי: כך פירש הערוך · והרב ברטינורא ז״ל בשבועות פרק ד׳ כתב והוא כמו סנגור שיהיו טובא תגר וכן קטיגור קורא תגר: (פרקליטין) שכשן דמוי לבית דין של מעלה · תשובה ומעשים טובים: פדעתו כמו פדהו: כתב רש״י באיוב ל״ג פדעהו הא׳ מתחלפ׳ בע׳ והענין מוכיח שבאתי כופ׳ והוא כדינן: (כאותו שלאך) שמליץ עליו וכו׳ · אף על פי שבאלף זה שמליץ עליו וכו׳ יש לו תת״קצ״ט מעבות לטובה ותשובה א׳ לזכות ניצול ורפואה קמ״לן וכן איתא בירושלמי דקדושין וס״פק מה טעם שכריעו אם יש עליו מלאך אחד מאלף אין כתיב כאן אלא אחד שני ·

מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה בְּאוֹתוֹ מַלְאָךְ לְחוֹבָה וְאֶחָד לִזְכוּת נִצּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר מַלְאָךְ אֶחָד מִנִּי אָלֶף:

אלף מאלף לנרדין של אותו מלאך אף פת״ג בתרי״ס ויאומנו תגומר:

אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אוֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת · אַל תִּירְאוּ מִפְּנֵי הַגָּפַת הַתְּרִיסִין וּשְׁפִיעַת הַקַּלְגַּסִּים · וְאַל תַּחְפְּזוּ מִפְּנֵי קוֹל הַקְּרָנוֹת · וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵי קוֹל הַצְּוָחָה: כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם · הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם · פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת מַה הָיָה סוֹפוֹ לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ · בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבַךְ וּמַה הָיָה סוֹפוֹ לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ · וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן · כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אוֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן:

סוטה פ׳ משנה מלחמה

אל ירך לבבכם תנן בריש פ׳ ח׳ דסוטה משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם בלשון הקדש היה מדבר וכתב הרב ברטינורא ז״ל נאמר כאן ודבר אל העם ונאמר להלן משה ידבר מה להלן בלשון הקדש אף כאן בלשון הקדש עד כאן לשונו · כתב הרמב״ם ז״ל בהלכות מלכים פ׳ ז׳ משוח מלחמה אומר כן בשעה שעורכין המערכות והם קרובים להלחם ע״ש: (צהלת סוסים) פירש רש״י ז״ל כנף הסוסים קרוי צהלה בלשון המקרא בירמיה סימן ח׳ על פ׳ בהמות שדה תערוג פירש רש״י ז״ל תערוג כמו שמצעק כאשר פתר דוגם ערג לאילים · כהם לשואלים נעה לעגלים וצהל לסוסים וצפצוף לעופות ונבח לכלבים עד כאן לשונו · ובחולין פ׳ ג׳ הוסיף הרב פרץ לכלבים ובתילים מ״כ הוסיף עוד שקק לדוב · והערוך פי׳ צעקת הסוסים כדכתיב מקול מצהלות אביריו ואביריו הם הסוסים הזכרים ונוקים · והערוך נמי פירש נכיף קליה בר סוסיא פירש כעין צהלה כמין נבל: (וצחצוח חרבות) הוא מריטת כלי המלחמה כגון הסייף והרמחים כן פי׳ הרמב״ם ז״ל: (הגפת תריסין) הכאת המגינים זו בזו להשמיע קול ולאיים · ורש״י ז״ל פירש מגיפין וסוגרים ומדבקים התריסין זה סמוך לזה כדי שיכנסו זה על זה והקול נשמע כקול המון לאיים על שכנגדן · וקרוב לזה פירש הערוך תרגומו של ויסגר ונגיף ליה וי״א שהוא מלשון הגפ׳ דלתות שהוא סגור הדלתות: (ושפעת הקלגסים) הערוך פי׳ המון החילו והברטינורא פירש קלגסין מקלות שראשיהן עקומים ומכין בהם על גבי אבנים והם מכתו׳ על האויבי׳ וקרוב לזה פירש גם כן הרמב״ם ז״ל שע״י כן קופצים ומכין בקורסל האנשים והסוסים ומפילין גבורתן וכחן: (שובך) שר צבא הדרעזר ובדברי הימים קראו שופך · איתא במדרש תילים במזמור נ׳ למה נקרא שמו שובך שהיה קומתו כשובך זה של יונים וגם כן שופך היה שמו שהיה שופך דמים כמי׳ מים בסוטה למה נקרא שמו שופך שכל הרואה אותו נשפך לפניו כקיתון: (זה מחנה הארון) פירש היינו מראה ההולך עמכם להושיע אתכם דקאמר היינו מחנה הארון דהיינו מחנה לוי׳ה הנושאים אותו וה׳ השוכן בתוכם עד כאן לשונו · ובירושלמי בפרק זה ר״ל זה השם שהיה נתון בארון:

תָּנוּ רַבָּנָן אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע אֲשֶׁר אֵרַשׂ לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כַּךְ

ועתדה בשדה לך פי׳ רש״י והכנס בשדה מלאכתך לך · או שהוא מלשון עתודים כלומר שים לך עתודים בשדה · או ירצה תכין ותזמין מלאכתך בשדה ואחר ובנית ביתך: (גמרא) לפת ההוא להכין כפשטי המשנה והלכה כדברי מי:

ישא אשה· ואף שלמה אמר בחכמתו· הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך אחר ובנית ביתך הכן בחוץ מלאכתך· זה בית ועתדה בשדה לך· זה כרם· אחר ובנית ביתך· ז' אשה· דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך· זה מקרא ועתדה בשדה לך· זה משנה· אחר ובנית ביתך זה גמרא· דבר אחר הכן בחוץ מלאכתך· זה מקרא ומשנה· ועתדה בשדה לך· זה גמרא· אחר ובנית ביתך· אלו מעשים טובים· רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר· הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא משנה וגמרא· ועתדה בשדה לך· אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר:

אבות פ"ב **רבי** טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק· הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה· אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן ג"א ממתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

היום קצר ימי העולם הזה קצרים הם: (והמלאכה מרובה) התורה ארוכה מארץ מדה: (בעל הבית דוחק) שנאמר והגית בו יומם ולילה: (הוא היה אומר) כתב הרב ברטינורא ז"ל בפ"ק דאבות כל רבי פלוני הוא היה אומר שבמסכתא זו פירושו מרגלא בפומיה לומר כן תמיד: (לא עליך) וכולי לא שכרך הכל לגמור את הכל כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה ושלא תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר לא אתה בן חורין ליבטל ממנה על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: (אם למדת תורה) פסקי תוספות בפ"ק דסנהדרין אדם העוסק בתורה ולא קבע עתים שואלין ממנו אחר מותו קבעת עתים לתורה עד כאן לשונו· ואתה הקורא חוזר לאחוריך במעמד יום ב' ושים עיניך על מה שכתבתי בשם רש"י ז"ל ע"פ עת לעשות לה' ודעת לכהן יכעס: (לעתיד לבא) לעולם הבא:

סנהדרין פ' חלק **תנא** דבי אליהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם: מה קדוש לעולם קים אף הם לעולם קיימים· ואם תאמר אותן שנים שעתיד הקדוש ברוך הוא לחדש בהן את עולמו שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא צדיקים מה הם עושים הקדוש ברוך הוא עושה להם כנפים כנשרים

להחיותן לימות המשיח: (אינם חוזרים לעפרן) לאחר שיחיו אין חוזרים לעפרן בין לימות המשיח בין לעה"ב אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבוא: (שעתיד הקב"ה לחדש את עולמו) ניהיה עולם. וה הרב אף שנים אותן צדיקים היכן הם הואיל ואינם נקברים בארץ: (ושטים) כשאר בלע"ז אנו שיל והספר כוכבת האגדות פירש שלא ישנו עדיין תוכן החכמות והקשו' להם עד ירגילו בתפל' דרך העבר' בפלמא לנוס ושם יתגלו שהכלם לשיוכלו אח"כ להכינס השנה שלמה ואז ומלאה הארץ דעה ר"ל יעתיקו הרבה ולא ישוטו עוד על פני המים רק ירדו לתהו' רבה עד מים שאין להם סוף עד כאן לשונו: (לא נירא בהמיר ארץ) כשמשני' הקב"ה את הארץ לא נירא לפי שאנו בלב ימים: (וקוי ה' יחליפו כח) שיהיה להם כח לשוט ולעופף בלי נער:

כַּנְּשָׁרִים וְשָׁטִים עַל פְּנֵי הַמַּיִם בַּיַּמִּים שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים: וְשֶׁמָּא תֹאמַר יֵשׁ לָהֶם צַעַר תַּלְמוּד לוֹמַר וְקוֹוֵי יְהֹוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ:

ערכין פ"ג **בָּאוֹנֵס** וּבִמְפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. כֵּיצַד אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִתָּה אֶת הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים וְהַבּוֹשֶׁת וְהַפְּגָם הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ וּבְמוֹצִיא שֵׁם רַע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר כֵּיצַד אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְעַל הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים. נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נֶחְתַּם גְּזַר דִּין עַל אֲבוֹתֵינוּ בַּמִּדְבָּר אֶלָּא עַל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אוֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

באונס ובמפתה את הבתולה: להקל ולהחמיר יש כאן קולא ויש חומרא קולא שנותן חמשים סלעים לגדולה שבכהונה כמו שנותן לקטנה ופחותה שבישראל וחומרא שנותן חמשים סלעים לקטנה ופחותה שבישראל כמו שנותן נ"כ לגדולה וחשובה שבכה"נ: (כיצד) כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' דהלכות אלות כיצד מורכבת משלם שלות נאיוה לך ופי' על איזה ענין ופיס שאלה כעד איכות דבר או כדומה לו: והבושת והפגם הכל לפי המביישים אדם נקלה שבייש בושתו מרובה והמתביישים לפי קטנותו כן בושתו: נמצא האומר בפיו היינו מוציא שם רע שאומר לא מצאתי לבתך בתולים ענשו מאה חמור מהעושה מעשה שעונשו חמשים: (שלא נחתם גזר דין) שלא לבנס לארץ: (וינסו אותי) להודיעך שהיה להם עונות קדמו לעכין המרגלים ואעפ"י כן לא נחתם גזר דין עליהם למות במדבר אלא על עון לשון הרע שנאמר ויוציאו דבת הארץ ואומר וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ כ"כ הרמב"ם בפרק זה. וכתב רש"י ז"ל בפ"ב דערכין י' נסיונות נסו אבותינו ומפורשים שם בפרק ב' ואלו הם ב' בים א' בירידה שנאמר המבלי אין קברים וא' בעליה שנאמר וימרו על ים בים סוף שאמר כשם שאנחנו עולים מצד אחד כך המצריים עולים מצד אחר מיד אמר הקב"ה לשרו של ים פלוט אותם ליבשה ושנים במים א' במרה שנאמר ויבאו מרתה וילונו וא' ברפידים שנאמר ויחנו ברפידים וירב העם שני' במן שנאמר לא תצאו ויצאו לא תותירו ויותירו שנים בשליו א' שנאמר בשבתינו על סיר הבשר וא' בשלו שני שנא' והאספסוף אשר בקרבו וגו' א' בעגל וא' במרגלים במדבר פארן הרי י' וזהו שנא' וינסו אותי זה עשר פעמים עכ"ל:

ערכין פ"ג **תָּנָא** דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל עַל מָה קְטוֹרֶת מְכַפֶּרֶת עַל לָשׁוֹן הָרָע אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי:

דבר שבחשאי תרגום של דממה קול חשאי וקטרת נעשית בהיכל בחשאי כדתני' בפ' הוציאו לו פורשי' שכן האולם ולמזבח בשעת הקטרת: (מעשה חשאי) לשון הרע שנאמר בסת' ובכמה עוד משמע בפרק זה בגמרא דשני מילי לשון הרע הוו חד שנאמר בפרהסיא ועל זה קשיא של כ"ג מכפר יבוא דבר שבקול ויכפר על מעשה שבקול והנאמר בחשאי קטרת מכפרת כדאמר רבי ישמעאל:

ידים פ"א **מִי** רְבִיעִית נוֹתְנִים לְיָדַיִם לְאֶחָד וְאַף לִשְׁנַיִם. מֵחֲצִי לוֹג לִשְׁלֹשָׁה אוֹ לְאַרְבָּעָה. מִלּוֹג לַחֲמִשָּׁה וְלַעֲשָׂרָה וּלְמֵאָה. רַבִּי

מי רביעית מים שיש בהם שיעור רביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה ולוג הוא שיעור ששה בצים והוא א' מכ"ד בסאה. ורש"י ז"ל בפרק כ"ד דשבת כתב מרביעית כלי מחזיק רביעית מלא מים: (נותנין לידים) לאמר כעין מתם.ה רביעית מים ליטול: (אף לשנים) אם היה בו מתחלה רביעית ונטל הראשון ידיו ואח"כ השני

יוסי

יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית · מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים:

אע"ג דלא הוי רביעית מים לשני ידי בנטילה זו הואיל ומשירד שפרש הם באים: (ובלבד שלא יפחות) שיהיה בכלי בשעת שהאחרון נוטל ידיו רביעית ואין הלכה כרבי יוסי: (מוסיפין על השניים) כלו' על מים שניים כתב הברטנו' ול"ד נטילת ידים לתרומה כן הוא צריך ליטול ידיו עד שפרק ולאחר שנטל ידיו בשטיפ' אחת אע"ג דידיו טהורות אם קנח ידיו בשפה פ"מ אם טור ונגע במים שעל ידיו טמאות הם ואם נגע בככר של תרומה נטמא ולכן עושה שטיפה אחרת במים שניים לטהר המים הראשונים שעל גבי ידיו ולכן אמר דאם נתן מים שניים על ידיו ולא הגיעו לפרק יכול להוסיף עליהם ולשפוך עליהם מים במקו' שלא שפך שם תחלה ויטהרו המים הראשונים שעל גבי ידיו אבל אם מים הראשונים לא הגיעו לפרק אינו יכול להוסיף מים אלא צריך לנגב ידיו ולחזור לשפוך בבת אחת מים שיגיעו לפרק עכ"ל · וכן כתב הרמ"בם בפרק זה בשם התוספות כי המים הראשונים כשרין קנית ידו היד כלה נטהרה בשופה ולא כאמר שירדו הפלג אסר לא נתרדן ותטלם לה נטילה ראשונה אבל צריך שירדו ידו כלה ובמים שניים אין הדבר כן אבל כשרדן קנית ידו ותשו המים או נפסקים השפיכה שוור ומשלים רביעית ידו שישפך מים על הפלג אסר לא נתרדן · עד כאן לשונו:

נדה פ"ט תנו רבנן בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי ולא יעשנו מרדעת לחמור אבל עושה ממנו תכריכין למת דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב במתים חפשי · כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות:

שאבד בו כלאים שאינו נכר המקום של צמר בבגד פשתן הכלאים בו שאם היה מכיר המקום נותקו וכשר: (לא ימכרנו לגוי) שמא יחזור וימכרנו לישראל: (מרדעת) בא"שטר בלעז וקושרים אותו על החמור כדי שיתחמם ומניחים אותו עליו כל היום כדי לחממו' דאמרי אינשי חמרא בתקופת תמוז קריר' ליה שהחמור קר בטבע:

ואומר עשרת הדברות · ופרשת המן · וגומר עד הבקשות כמו שמסודר במעמד יום ראשון:

בקשה ליום חמישי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתתנהג עמי במדת החסד ובמדת רחמים כל ימי חלדי ותנוח לי ממגורי ואל תאסוף עם חטאים נפשי ועם אנשי דמים חיי וגם עד זקנה ושיבה אל תעזבני ותתן חלקי עם יראיך ויודעי שמך ובין רצונך העושים רצונך בלבב שלם עמהם יהא חלקי וגורלי וכוסי כי אתה תומיך גורלי אנא יי אלהי ואלהי אבותי אל תפן לרשעי ולחטאתי ולעונותי ולפשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ולמעשים הרעים שעשיתי עשה אתה עמי צדקה למען שמך

זחלתי פחדתי: (מחוות דעי) מהגיד דעתי: (לגל תפיל) וכו' איתא בתענית פרק ד' באנשי היו מתענין על עוברות שלא יפילו ומינקו' שיניקו את בניהם עד כאן לשונו · ובירושלמי גרים ועל המניקות שלא ימותו בניהם תגלתי באיכה רבה בפסוק על אלה אני בוכי' והלא אין מתענין על שני דברים כא' כדכתיב ובנוסם ובבקשה מאלפיכו על זאת · וכתיב אחד אומר ודרשינן לשבטי על רוח בכא ולא על פרין אלא כההיא דאמר ר' חייא בר אבא על עצירת גשמים וגלות מתענין כאחד בבת א' וכתב שם בעל מתנות כהונה שהוא כדבר א' לפי שע"י עצירת גשמים הגלות בא כדכתיב ועצר את השמים ולא יהיה מטר ואבדתם מהרה אף כאן שלא יפילו עוברות ושלא ימותו בני המניקות דבר א' הוא עד כאן לשונו:

ולמען

Digitized by Google

ולמען בריתך עם אברהם יצחק וישראל עבדיך ולמען משה ואהרן ודוד ושלמה ואליהו ולמען כסא כבודך ולמען שכינתך ורחם עלי כי רחום אתה ומבלעדיך אין לי מי שירחמני ויראה בעניי כי אתה יי' אלהי: יי' שמעתי שמעך יראתי זחלתי ונבהלתי ואירא מחוורת דעי אורתך כי מאתך הצדק והאמונה ומפיך הדעת והתבונה. יהוה שמעה תפלתי ושועתי אליך תבא: והאזינה אל תחנוני באמונתך ענני ושמע תפלתי כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי' אלהינו ואלהי אבותינו מכין תבל בכחו מקיים עולם בתורתו בורא בריות חיים בתחתונים ביום זה להראות תפארת גדלתו ונתת בהם כח לפרות ולרבות ולהפליא לעשות איש על עבודתו: אנא יי' אלהי ברחמיך הרבים רחם על מעשה ידיך לבל תפיל אשה מפרי בטנה מעמך ישראל ואל יחסר המזג למניקותיהן והכן דדיהן כשתי מעינות להשפיע חלב לולדותיהן למען יגדלון לעבודתך כדכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עז: ונזכה כלנו לראות בנחמת ציון כדכתיב למען תינקו ושבעתם משוד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מזיז כבודה: כי אתה שומע תפלת כל פה. ברוך שומע תפלה:

משור תנחומיה לפות ודסכות · ורש"י ז"ל פיר' מלשון שדים · וכתב המכלל יוסף קמחי בן לפיסים נכס לפות ודסכו' : (תמוזו) יניקה ושגיג': (מזיז) כמו מזיז:

ליום חמישי

רבון העולמים יודע ומבין כל סתרי יצורי ומחשבותם וזוכר הברית. אוהבי רצונו ההולכים בדרכיו. יי' הוא האלהים גלית הנסתרות ואתה לא נגלית נעלה ורוממת ונשגבת מעיני כל חי כנעלמת יי' אלהי אשר אל כל האלהים לא נמשל אל מי תמשילך אין ערך אליך ואל מי תדמך אתה עליון בלי ערך ודמיון אין לך לא מעלה ולא מטה לא פנים ולא אחור לא ימין ולא שמאל לא יום ולא אתמול האל הנאמן אשר אין לו קץ וזמן יי' צבאות הוא מלך הכבוד אשר בהוויתך כי אתה טרם כל נמצא ויסוד כל נברא ואין לך ראשית ותכלה ולא קץ ותכלית תמית ותחיה · מהשגת עיניה וכשכלה יותר הכל ולא נולד עוזר הכל ולא נעזר ידך לא תקצר וכל דבר ממך לא יבצר יוסד ארץ בחכמה וכונן שמים בתבונה עושה עש וכסיל וכימה תולה ארץ על בלימה יצרת את האדם עפר מן האדמה ונפחת נשמה ותהדרהו כלפין ובמראה וקומה ואצלת עליו מרוח כבודך שכל ותושיה פקחת לו אזנים לשמוע נפלאותיך ובראת לו עינים לראות מלכותיך ובראת לו ב' שפתים לספר גדולתיך ונתיבן גן עדן הכנסתו ונתת לו לב להבין בין טוב ובין רע ועינים לראות ואזנים לשמוע הכנסת לו כל נרכב כן תעשה לי כל נקבי כראוי בי נקבים ואברים מהם כפולים ומהם משרתים וחלולים ונקבים אם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם הנה כלם כנגדים מתים: יי' אלהי כמה חסדים גמלתני וחכמה. טובות שלמתני בראתני שלם באברים ולהפעמות פני וצורי מחכמת נקרבי רוח חכמה ונתת בלבי שכל ותושיה ולהיות לי יתרון על כל ברואיך שמת כפי ובספתי רוח בדרכיך: יי' אלהי אמנתני ושוקתני וכימין נדקתך רעייתני מנעורי וכלכלתני ולכם פקי כטרפתני מכטחי על שדי אמי עד רב טובך אשר עשית עמי נתת ימי ולפשי ובפתני מערומי וערכת לי שכתי ותגמולי לדעת סבבי וקשי ולהכיר כשת הנם השכל:

מכל עמלי ישבתי אז ינוח לי: יי׳ אלהי בראתני בגוף שלולי לעשות לרוח בית וכלי ולתת לבגוף מאכל ומשתה דרך ומסלול
לטהר ולנקו׳ את נפשי מכל טלאתי ונקתני ובאשי ותגדל חסדך אשר עשית עמדי להחיות את נפשי לבלתי יחסן למשחית
גופי שמת בי לצותי ואיברי שלם מי אנכי יי׳ אשר הביאותני עד הלום: יי׳ אלהי גמלתני הטובה בכל עת ובכל שעה ואני
גמלתיך הרעה שלמתני חסדים ורבים ושלמים ותמת ובקים ושלמים שלמתים חטאים ואשמים אודה עלי פשעי ליי׳ ואבכה
להביא כמו דמעי את עוני לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי כי איך אעלים עוני
וחטאתי ואתה ידעת אולתי ואשמתי ואיך אסתיר עונותי ואתה חופש כל חדרי בטן וכליותי ואיך אכחיש מטובותיך ואתה
יודע בחון לבי ומחשבותי ואיך לבי יעמוד על חובי ועוני ולך כחשו מעשי ושבעי פשעתי אללי לי כי רשעתי כמה לי עונות
וחטאת בעויתי חמוס כבהלתי מראות חטאתי ויתר סעויתי ועברתי על כל אשר מיתכי כי עונותי רבו למעלה לראשי
ויתגו בבריתי ראש ואשמתי גדלה עד לשמים על כן אופק ואשוח ואבי כואב ונוע כי איך אשקוט ואחרים והוא בכפם ישך
וכנפעוני יסרים ודתי חמסתי וגם אלהי הרעתי כוכתי לבתי ירדתי באלתי ואחרי יצרי הרע ללכת אחרי כי באלה חטאתי:

יי׳ אלהי סלח לאיש כתעב ונאלח אשר חטאיו כבדו סלח כי אתה יי׳ טוב וסלח: ואם אני סורר ומורה ויצר רודף אחרי
כאשר ירדוף הקורא בהרים רחמיך וחסדיך לפני הקרה כי עמך הסליחה למען תורא: ואם עונותי כרו לנפשי
שוחות והרצוני יגונות ולנכות לך יי׳ הגדולה והרחמים והסליחות: ואם לבי הרבה הרבה אשמה וזדון ופשע אתה נושא
עון ועובר על פשע: יי׳ אלהי חטאתי מה אפעל לך ורב חטאי ואף כי הייתי קמל אל ידרשהו אלהי ממעל יי׳ אלהי זכור
כי רוח חיי והבל שפני ראשיתי עפר מן האדמה ואחריתי תולע ורמה ולמי בכלם יתהלך כי בהבל בא ובחושך ילך ובבאת
יומי סמוך והשלך בשרי יכאב ולבי בקרבי ידאב ונפשי עלי תאבל והוא לקברות יובל שמן רקמי ובני מות יבאישו ואני
תולעת ולא איש חטאי לא ימדו ולא יספר ואנכי עפר ואפר ומה יועיל בשרי ושכלי ומה אתקש אלי בקברי אשר כריתי
לי ואלו אלף שנים אחיה כאשר לא הייתי אהיה: יי׳ אלהי מחה כעב פשעי וכענן חטאתי וככה נא לי אשמותי כמולי דמעתי
ואם לבי מכתיב מצותיך כשה ועל פי יצרו סטה סלח לכל שגיון ממעול ומכשל כי אין אדם אשר יעשה טוב ולא יחטא קן כענן
סולגתי וכחטא יקדתני אמי לחטוא ולפשע מרחם יצאתי על כן בחיקו עוני נבאתי: יי׳ אלהי אליך נשאתי את עיני ואם
בושתי ונכלמתי להרים אליך פני רחם על מעשה ידיך וזכור רחמיך לא למעני אלא למען שם כבודיך: יי׳ אלהי תבא לפניך
אנקת אסיר אשר חטאיו מעיו יהתיכו כסיר ופשעו בקו מעליו הסיר תקלי נקלת כמאוכים והשתפכת מסיר: יי׳ אלהי
אם עוני סם לי לפרדה כקפתשקי והפך ללענה דבשי ומתקי בקראי ענני אלהי צדקי: יי׳ אלהי אם חטא לבי משכנות און
פרס וחטאי מפניך אותי גרש שמעה תפלתי יי׳ ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש: יי׳ אלהי אם חטאי אור צדקי כבה
אור פניך עלי נסה כי אליך יי׳ נפשי אשא: יי׳ אלהי בדרך עדותיך הדריכני ואחד יראתך משכני ורום כדינה תסמכני:
ואם אליך תאספני רוח קדשך תקחני תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו: ואם עונותי גברו ועברו ראשי אל
תאסוף עם חטאים נפשי הטה אלהי אזניך לשמוע קול תחנתי ופקח עיני כבודך ולקחת מנחת תפלתי לתת את
שאלתי ולעשות את בקשתי: ה׳ אלהי כל עוד נשמתי בי רוח נכון חדש בקרבי ואם קרבן שפתי אקריבה שזון ישען לי
הטיבה ונדבות שפתי הקשיבה: ואם אתן קולי ואתן צדק לפועלי יי׳ לציון ישלח פודי וגואלי:

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי מכין תבל בחכמתו מקים עולם בתורתו בורא בריות חיים נתפתוכים כיום זה
להראות תפארת גדולתו וכחת בהם כח לפרות ולרבות ולהפליא. ולעשו׳ איש ואיש על עבודתו אבא ברחמיך הרבי׳
רחם על מעשה ידיך ועל יציר כפיך לכל תפול אשה מפרי בטנה מעמך ישראל ואל ישכר סמוך לשיקותיהם והכן דדיהם
בשתי עצינות להשפיע חלב לנולדותיה׳ למען ירבון ויפרון לעבודתיך ולתורתיך כדכתיב מפי עוללים ויונקים יסדת עוז
ונוכה כולנו לראות בנחמות ציון כדכתיב למען תמוצו והתענגתם מזיו כבודה לעבדך ולמען כבא כבודך תשמע תפלתי
כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך אתה יי׳ שומע תפלה:

מעמד ליום ששי

תורה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת הַבְּהֵמָה

וירדו כתב רש״י ז״ל יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון ירידה זכה רודה בבהמות ובחיות לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו: (זורע זרע) פירש שהוא עושה זרע: (ירק עשב) כמין ירק אלא עשב לפי שהעשב לא יאכל ברוב אלא בעודו ירוק שהוא בלשונו מהמכלל ז״ל:

הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאוֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בוֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃

ישעיה מ"ה **כֹּה** אָמַר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל בָּנַי וְעַל פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי׃ אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל צְבָאָם צִוֵּיתִי׃ אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ כֹּה אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים׃ אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ׃ בּוֹשׁוּ וְגַם נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים׃ יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא תֵבֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי עַד׃

האותיות שאלוני על האותיות העתידות שאלוני: (כמחיר) דמי הדבר וערכו פירוש בלעז: (וסחר כוש) רש"י בפ' מקנה פירש ונקראת הסחורה והם יקרים כזה שלשון עם סחורים וסובבים אחר הפרקמטיא ועם הפרקמט': (וסבאים) שם אומה מבני כוש: (בזקים) כבלים ושלשלאות תרגומו של לא לנחשתי' הוגשו לא בזיקים דנחש אתקרבו: נכלמו בכלימה היא יותר מהבושה' ועוד כי כלימה לעולם מדרך נגלי והבשת פעמים מדרך הסתר מצד הפנים כך פירש השרשים: (חרשי צירים) אומני הפסילים:

תהלים צ"ג **יְהוָה** מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם

גאות לבש כתב הר"ש בני בשם גאון יש גאות לטובה ויש לרעה לטובה ה' מלך גאות לבש לרעה עטרת גאות שכורי אפרים והחכמי' שהיו אחרי האמוראי' שנקראו גאונים כגון רב שרירא גאון ורבי סעדיה גאון גם הוא לטובה ושמעתי שנקראו כן בעבור שהיו בקיאים בכל התורה שהם ס' מסכתות · גאון בגימטריא ששים עכ"ל: (נשאו נהרות) נהרות הוא משל על גוג ומגוג ועל המלכים אשר אתו שיתקבצו להלחם על ירושלים והמשילם לנהרות שוטפים שנותנים קולם ברעש · כן פירש רד"ק ז"ל: (נהרות דכים) המלכים' הם ישאו קולם וישאו דכים

אדיר על

אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהֹוָה׃ עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה קֹּדֶשׁ יְהֹוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃

על ישראל ופי׳ דכיים ענין שבר מלשון דכא כמו תגלגל גלשות דכיא:

כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם׃ אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם׃ אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב׃ הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ׃

אם שנותי אם אשנן את להב חרבי והמפרשים כתב שהוא לשון חדוד ומזה נקרא שן לפי שהוא מחודד ברק להט החרב הדומה לברק: (ותאחז במשפט ידי) מדת הדין: (וחרבי תאכל בשר) דרך משל אמר כן: מראש פרעות אויב מתחלת פרעונות האויב כי כשהקב״ה נפרע מן העכו״ם פוקד עליהם עונם ועונות אבותיהם מראשית פרצה שפרצו בישראל: פרש״י ז״ל ופרעות הוא כמו שפירש מהכלל כי תרגום של נקום נקמת הוא אתפרע פורענות: (וכפר אדמתו עמו) ויפייס אדמתו ועמו על צרות שעברו עליהם ושעשה להם האויב וכפר לשון רצוי ופיוס כמו אכפרה פניו מרש״י ז״ל:

פרק ו׳ במסכת תמיד

הֵחֵלּוּ עוֹלִים בְּמַעֲלוֹת הָאוּלָם מִי שֶׁזָּכוּ בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶם׃ מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנַס וְנָטַל אֶת הַטֶּנִי וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא׃ מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנַס וּמָצָא שְׁתֵּי נֵרוֹת מִזְרָחִיִּים דּוֹלְקוֹת מְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְרָחִי וּמֵנִיחַ אֶת הַמַּעֲרָבִי דּוֹלֵק שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיָה מַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה בֵּין הָעַרְבַּיִם מְצָאוֹ שֶׁכָּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה׃ נָטַל אֶת הַכּוּז מִמַּעֲלָה שְׁנִיָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא׃ מִי שֶׁזָּכָה בְּמַחְתָּה צָבַר אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְרִדְּדָן בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא׃ מִי שֶׁזָּכָה בקטרת

החלו עולים אותם שזכו בכף של קטרת ובמחתה של גחלים עולים במעלות האולם ולפניהם היו מקדימין ללכת מי שזכה בדשון מזבח הפנימי והמנורה: (נכנס ונטל את הטני) שהניח שם זה כשנטל הטני וזה נוטל הכוז ושופכין הדשן במקום אחר אצל המזבח קדמה: (והשתחוה ויצא) שעתה נגמרה מלאכתו ומניחין. כתב הרמב״ם ז״ל הלכות בית הבחירה פ״ז כל מי שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל אלא מהלך לאחוריו מעט מעט והולך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנם כך הם יוצאים מן המקדש כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו כל זה ליראה מן המקדש עד כאן לשונו. וכן כתוב ביומא פרק טרף בקלפי ורבי עובדיה מברטינורא כתב על משנת יצא ובא כדרך בית כניסתו שלא היה כהן גדול מסב פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו ופניו לארון וכן כהנים בפורשתן מן העבודה ולוים בפורשתן מן הדוכן וישראלים בפורשתן מן המעמד כלם היו חוזרים לאחוריהן: (מצאו שכבה) כגון לאחר מיתת שמעון הצדיק שלא היה הנס כמו ששנינו ביומא פ׳ ד׳ שמשם דברים היו בימיו אחד מהם שהיה נר מערבי דולק עד הערב ולאחר מיתתו פעמים דולק ופעמים אינו דולק. וכתב הרמב״ם ז״ל בהלכות בית הבחירה פרק ג׳ ו׳ הנרות הקבועים בשש הקנים היוצאים מן המנורה כלן פניהם לנר האמצעי שעל קנה המנורה וזה הנר האמצעי פניו כנגד קדש הקדשים והוא הנקרא נר מערבי. ולכן אמר כאן מצאו שכבה בין שכבה עכשיו לאחר שחיטת התמיד בין שכבה קודם שחיטת התמיד והדליקו אעפ״י שעכשיו מצאו עדיין דולק בין שלא היה הנס קיים שנכבו ודשנו כדי לגמור הטבת ב׳ נרות יחד: (ומדליקו ממזבח העולה) שאין מדליקין נר מערבית לעול׳ אלא מאש שעל מזבח העולה דכתיב אש תמיד תוקד על המזבח אש שנאמר בה תמיד דכתיב להעלות נר תמיד. שהנרם בורא ז״ל. והרמב״ם ז״ל כתב בהלכות תמידין ומוספין פ׳ ג׳ אבל שאר הנרות כל נר שכבה שאן מדליקו מנר חבירו מדליקו מוסף את הפתילה עד שמדליקה ומטיבה לפי שהנרות קבועים במנורה ואינו יכול

בקטורת היה נוטל הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו· נתפזר ממנו לתוכו נותנו לו בחפניו ומלמדין אותו הוי זהיר שלא תתחיל לפניך שמא תכוה: התחיל מרדדן ויוצא ולא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר ואם היה כהן גדול אומר לו הממונה אישי כהן גדול הקטר· פרשו העם והקטיר והשתחוה ויצא:

להדליק בנר אחרת משום בזיון: (מעלה שנייה) של ג' מעלות שהיו לפני המנורה: (והטיבה ויצא) שהרי עתה גמר מצותו: (נגור את הגחלים) שנמשך ע"ג מזבח הקטרת: (ורדדן) מרקען ופושטן כדי שלא יפול הקטרת על הגחלים לפיכך היה פושטן שלא יהו משופעים תרגום וירקעו הוא ורדידו ואת הקטרת היתה על מזבח הזהב ולא בתוך המחתה אבל בקטרת של י"ה היה מכים הגחלים בתוך המחתה ועליה היה מקטיר ולא היה שם רדוד גחלים בי"ה: (ונותנו לאוהבו) נותן לו הכף שקרובו בא שם לצורך כך: (נתפזר) ואם נתפזר מן הקטרת שבבזך לתוך הכף לפי שהבזך היה מלא וגדוש ופעמים נופל ממנו לתוך הכף ואז נותן אוהבו או קרובו את הקטרת שנתפזר בתוך הכף בחפניו של מקטיר: (ומלמדין אותו) לפי שלא הקטיר מעולם כדתנן לעיל חדשים לקטרת בואו והפיסו וכו' לכך הוצרכו ללמדו: שלא תתחיל לפניך שמא תכוה היה שופך הקטרת על הגחלים לצד מערב רחוק ממנו וכשהיה מתפזר לצד עצמו היה נכוה כדאמרינן ביומא בגמרא כדי שתהא עשנה שוהה לבוא וזהו כבוד שיהא שוהה בעבודה· והיה נכוה ועושה הגל לצד מערב רחוק ממנו ואינו נכוה מן הקטרת שנשרף אבל אם עושה הגל לפניו כנגדו זרועו נכוה בגבור הקטרת שנשרף אבל אם עושה הגל לפניו כנגדו וזרועו נכוה בגבור הקטרת שסורף לפניו והיינו דתנן נזהרו שניהם שהוא אומר לו לכן היו מזהירין אותו שלא תתחיל לפניך בגבור ולילך הלאה שמא תכוה שהקטרת שנבערת לגדך בוער תמיד וזרועך המתפשט והולך לשם נכוה כתימור העולה: מרדד פירש הקטרת על האש כך פירש הרמב"ם ז"ל: ואם היה כהן גדול אומר לו בקול רם אישי כהן גדול הקטר כדי שישמעו הכהנים ויפרשו מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח ולא היה אדם שם עד שיצא זה שהקטיר קטרת: אישי אדוני כן פירש הברטינורא ביומא פרק ראשון· והמפרש בפרק ראשון דמדות פירש על אים הר הבית היינו הר כמו אליכם אישים אקרא עד כאן לשונו· ובעל צרור המור בפרשת ויקרא כתב טעם קריאת כהן גדול אישי ולא אדוני ובעלי והטעם הוא כי זה שמו אשר קראה לו לאה אמנו שפעם ילוה אישי אלי וגם מצד אומנותו שהיה באש ומאכלו באש כדכתיב אשי ה' ונחלתו יאכלון ע"כ: פרשו העם והקטיר כל הכהנים היו פורשים מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרת הקטרת דכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד אבל בשעת הקטרת הקטרת של יום הכפורים לא היו פורשים אלא מן ההיכל בלבד לפי שהקטרת של י"ה לא היה בפנים להיכל על מזבח הזהב אלא לפני ולפנים בבית קדש הקדשים הלכך אין צריך שיפרשו מבין האולם ולמזבח אלא מן ההיכל:

מעשר שני פ' חמישי

השקיפה ממעון קדשך מן השמים· עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה עמנו מה שהבטחתנו· השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל· בבנים ובנות· ואת האדמה אשר נתתה לנו· בטל ג"א וברוחות ומטר ובולדות בהמה· כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש כדי שתתן טעם טוב בפירות:

השקיפה לשון השקפה כל השקפה שבתורה לרעה חוץ לטובה ולברכה להראות כמה גדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים כך פירש רש"י בפ' וירא: שתתן טעם טוב בפירות פירש הרמב"ם ז"ל שיהיו שמנות וטובות הטעם:

ברכות פרק הרואה

בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל

בן זומא כל זמן שלא נסמכו הנסמכים קורין אותם על שם אביהם והוא רבי שמעון בן זומא שם' יוספין· וכתב רש"י ז"ל בקידושין פ"ב בן זומא בן עזאי תלמידים וחבורים היו ולא באו לכלל סמיכה ולא היו בימיהם כמות': אוכלוסא חיל גדול של ס' רבוא: בהר הבית

כָּל אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי (בירושל' נסוה' גרי' כמסיס רואה אוכלם ן בירושלם אומר ברוך שבר' כל אלו לשמשני) הוּא הָיָה אוֹמֵר כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל׃ חָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר וְעָמַר וְדָשׁ וְזָרָה וּבֵרַר וְטָחַן וְהִרְקִיד וְלָשׁ וְאָפָה וְאַחַר כָּךְ אָכַל וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ מְתוּקָּנִים לְפָנַי׃ וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ׃ גָּזַז וְלִבֵּן וְנִפֵּץ וְטָוָה וְאָרַג וְצָבַע וְתָפַר׃ וְאַחַר כָּךְ לָבַשׁ וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ מְתוּקָּנִים לְפָנַי׃

תענית פ"ב **לֹא** נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה׃ וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת שַׂקָּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם׃ אֶלָּא וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה׃ וּבְקַבָּלָה הוּא אוֹמֵר וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל יְיָ׃

שבת פרק כל כתבי **וְאָמַר** רַבִּי יוֹסֵי מִיָּמַי לֹא עָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹּהֵן וְאִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי עֲלֵה לַדּוּכָן אֲנִי עוֹלֶה וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי מִיָּמַי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְהִזַּרְתִּי לַאֲחוֹרַי׃

משנה זו איכה דפוסס במשניות שלבוולא מגאתים בשוס דפוס כי אם במשניות שכתיבת יד לשר הם תמת יד הכשא ושאר בעלה במ"ר שמואל פרוכנים ז"ל

סוף פ"ג דנדרים **רַבִּי** אוֹמֵר גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁהִיא

כתב הסמ"ג סימן קס"ג וכר המורי' נקרא הר הבית בלשון משנה ובי יוסף אל סימן מ"ג ואת תורת הבית על ראש ההר: (הכס פרוס) היודע מה שבלב כל אלו: (לשמשני) שהם חורשים וזורעים ואני מוצא מוכן: (עמר) אלומים ואגודות כמו כי תשכח עומר בשדה היינו אגודות שבלים וכן פי' הברטינורא בשבת פ' ז' המעמר׳ אוסף ורעים תלוסים ובנורם אל מקום אחר: (דם) מכה בתבואה לפרק הפסול' מתוך האוכל מדבר שהוא מחובר בו כדי שיהא נכון לאכילה׳ ומהערוך ז"ל: (זרה) העברת הפסולת שיהא מעורבת באוכל ואינה מחוברת ורש"י ז"ל פי' על פסוק הנה הוא זורה את גורן השעורים ונטיד בלעז סוורה את סימן: והרקיד מטל האוכל והפסולת בכברה אם הפסולת כמין עפרורית שיה יוצאת מן הכברה ונשאר האוכל ואם האוכל דק והפסולת עב במין תבן יוצא האוכל ונשאר הפסולת׳ כך פירש הערוך בערך רקד והרמ"בם ז"ל פי' בשבת פ"ז מרקד הוא המנפה את הקמח להפרישו ממורסנו ובירושלמי בפ"ו ס נרים עוד ביבש וקטף׳ ליבן שמלבן הצמר ע"י מים שיש בנהר: ניפץ הכאת הצמר או סביר הפשתן שע"י מתפשט וזו ניפון ובירושלמי בפרק זה מוסיף כיבס:

וּבְקַבָּלָה הוּא אוֹמֵר כתב הר"י קארו בהלכות תענית סימן תקע"ט וקבלה נקרא מה שהנביא מגנה ומודיע ומוכיר את ישראל ובפסוק שהביא לעיל בסמוך וירא אלהים את מעשיהם לא אמר ובקבלה מפני שאותו פסוק לא בא בדרך צוי ואזהרה אלא כמספר והולך ולפיכך אינו נקרא קבלה עכ"ל: ורש"י ז"ל במולין פ"א כתב תורת משה קרויה תורה לפי שנתנה תורה לדורות ושל נביאים לא קרי אלא קבלה שקבלו מרוח הקדש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה עכ"ל: ופירש הפסוק כך הוא קרעו לבבכם ואל תצטרכו לקרוע בגדכם מחמת אבילות:

לַדּוּכָן הוא לשון ישמעאל היינו אצטבא׳ כך פירש הערוך: והזרתי לאחורי שאם בא מי שאמרתי עליו דבר ושאלני אם אמרתי כן עליו לא חזרתי לאמר אינו כדבריו לפי שמתפלה אמת אמרתי וקשבר כל מילתא דמת אמרא באפי מרה לית בה משום לישנא בישא׳ ובערכין פ"ג פי' חזרתי לאחורי לראות מי יעמוד אחרי שאף בפני בעלי' אני אומרה שמא לאו לישנא בישא קשיבי׳ לשון אחר שאם באו בעלים ואמרו למה אמרת כן לא חזרתי כי לאמר לא אמרתי אלא בפניהם אודיתי כתבו הבנהות אשרי בפ"ג דבתרא בשם מהר"יס ז"ל אם אומר דבר בפני ג' דווקא לית ביה משום לישנא בישא דלאו מספתא אינו קושט אם יבוא לאזנו עוד שם פי' ר"י והשומע דבר שנאמר בפני ג' יוכל להגיד למי שנאמר עליו עכ"ל׳ ובפסקי תוספו' דערכין וחזרתי לאחורי בתוכחות לשם מצוה:

שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה דַם הַבְּרִית ואף ע"ג דהאי דם נקי דם מילה הוא אלא

שהיא שקולה כנגד כל התורה שנאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה:

אלא קרבן ודאי כיון דבתורה כולה כתיב ברית ובמילה נמי כתיב ברית שסקולה כנגד כל המצות וכתב הבחיי בעשין י"ג ודרשו לגליות ישראל כי ברית תורה נכרת בדם שנא' הנה דם הברית אשר כרת ה' ונאמר וכל שאינו עוסק בתורה חרב מביא לעולם שנאמר והבאתי חרב נוקמת נקם ברית ומסקינן בסוטה פ"ג כי עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה עד כאן לשונו:

תניא (נדרים פ"ג) רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם המילה שנאמר התהלך לפני והיה תמים. וכתיב ואתנה בריתי ביני ובינך: דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל: דבר אחר גדולה מילה שאלמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי:

שנתעסק במצות דכתיב וישמר משמרתי מצותי חקתי ותורתי ואמרו רז"ל שאברהם אבינו קיים אפילו ערובי תבשילין: (כרתי אתך ברית) כלומר ברית מילה שקולה ככל הדברים דהיינו כל המצות:

נא ונלמד בתוספתא פ"ט במסכתא זו שהוא שם בקצת שנוי לשון ובתוספת עליה:

לפיכך (סנהדרין פרק אחד דיני ממונות) נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו אבד עולם מלא. וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו קיים עולם מלא. ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך: ושלא יהיו המינין אומרים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדלתו של הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכלן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחבירו: תנו רבנן

לפיכך נברא אדם יחידי והוא אחד מן הדברי' שהיו אומרין לעדי' כשהיו מאיימי' אותם שלא יעידו עדות שקר כדאיתא התם ועיין משם פ' אחד דיני ממונות: (ושלא יהו המינין אומרים) כתב הרמב"ם בסוף פר' ומינים הם היונאי' מכל דת כל אומה זה ואומה וכבר בארנו במה שהקדמנו שזה השם אינו נופל אלא על צדוקים וביתוסים בלבד עכ"ל. וכתב בעל התשבי ותמה אני על דברי הרמב"ם כי נמצא בספרי היונים שהיה אדם אחד שהיה שמו מאני ולא היה בעל דת ועל שמו נקראים כל המשיכים אחריו מאנין כמו אפיקורוס נקראו אפיקורוסים עכ"ל: (ולהגיד גדולתו של הקב"ה) ועוד לכך נברא יחיד להראות לדורות הבאי' גדולתו של הקב"ה שבחותם הראשון כל הדורות טבועות בו שלא היה תחילה אלא חותם א': (טובע כמה מטבעות) שכל המטבעות שאדם טובע ע"י ברזל אחד כלן דומין זה לזה: (חותם) היינו אותו ברזל שהצורה חקוקה בו: (ואין אחד מהם דומה לחבירו) קלסתר פניהם אינו דומה א' לחבירו: (שותף היה לו להקב"ה) לפיכך קדמו לו כלם: (תווס) מלשון ולא יום השטן. כך פירש הערוך שאם יבא לידי גסות הרוח ותזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך וכו'. ורש"י בכתובים פ' ו' פי' תזוח דעתו ר"ל יגבה לבו: (יתוש) פי' הערוך והוא רמש הגדל במים ורבי אליה המדקדק כתב הרבה טועים שיתוש וזבוב אחד הוא והושבים שתרגום של זבוב הוא יתוש ואינו כן רק דבבא בתלמוד:

אדם נברא בערב שבת ומפני מה שלא (למינים) מגלת שבת :
יהיו המאנין אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית · דבר
אחר שאם תזוח דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך במעשה בראשית · דבר
אחר כדי שיכנס למצוה מיד :

מדות פ"ה **לשכת** הגזית שם היתה סנהדרי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה : וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו · ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים ויום טוב היו עושים שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן הכהן וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך הוא שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני יי' בבית קודש הקדשים :

שם היתה פירש רש"י ז"ל בקדושין פ"ד שהם היו יושבים בלשכת הגזית מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים ומייחסים את הכהנים והלויים להבדיל פסולים מן העבודה ומן הדוכן ומכל מום פסול יוחסין ובפסקי תוספו' בפ"ק דסנהדרין איתא אחר תמיד של בין הערבים היו הולכין סנהדרין לבתיהם וברמב"ם בהלכות ביאת מקדש פ"ו ז"ל ועיקר מעשיהם התדיר היו יושבים ומייחסים וכו' איתא בסנהדרי' פי' בשבתות ובי"ט יושבים בחיל ופירש רש"י ז"ל מפני שהעם רב ומקום צר להם בלשכה או שלא היו נראים יושבים בדין שבלשכת הגזית היו דנים וזה עיקר עכ"ל · איתא בתוספתא דשקלים ספ"ג זקן אין מושיבין אותו בלשכת הגזית אא"כ נעשה דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית (ויושב שם עד שמת א' מהם עולה ומעלין זה שם וכל א' יש להם מעלה זה מזה פרש"י ז"ל בסנהדרי' פ"י) משם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית עכ"ל · ובתוספתא דחגיגה פ"ב גרים בבית המדרש שבהר הבית ועיין ג"כ בתוספתא דסנהדרי' פ"ו שהוא בארוכה קצת משם ויאירו עיניך כי בקרתי ללכת אחרי הקונטרים כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב דסנהדרין ומצוה להיות בסנהדרי גדולה כהנים לויים שנ' ובאת' אל הכהנים הלויים ואם לא מצאו אפילו היו כלם ישראלים הרי זה מותר · ובספרי זוטא פרשת ויקח קרח מנין לפרכת מכאן אמרו מקום היה אחורי בית הכפרת ששם בודקים יחוסי כהונה עכ"ל : (סנהדרי גדולה) בפסיקתא פ' בהעלותך מהו לשון סנהדרין במדרש זו תורה שנתנה מהר סיני · הדרין שמהדרין התורה במדרשה ומיפים ומיישרים הכתובים זה עם זה · ובלקוטים של מהר"יל ז"ל מצאתי שלכך נקראו סנהדרין מפני שנושאים הדרת פנים בדין שנוטריקון שלו כך הוא וכן כתב הברטנורא בסוטה פרק ט' והתשבי פירש סנהדרי הוא לשון יון וקורין לכסאות סנהדרי והוא על דרך שמה ישבו כסאות למשפט עכ"ל : (יושבת) כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרי' פ"ד בתחלה כשהיתה בית המקדש היה ב"ד הגדול יושב בלשכת הגזית שהיתה בעזרת ישראל והמקום שהיו יושבים שם הוא היה דגמירי (וכתב הכסף משנה בשם רש"י ז"ל גמירי הלכה למשה מסיני ולא מקרא) שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכשנתקלקלה השורה גלו ממקום למקום ולעשרה מקומות גלו וסופן לטבריה ומשם לא עמד ב"ד גדול עד עתה וקבלה היא שבטבריה עתידי' לחזו' תחלה ומשם נעתקי' למקדש עכ"ל · יראו עינינו וישמח לבנו · אחרי רואי דברי הרב ראיתי שהוא גמרא ערוכה בפ"ק דר"ה א"ר יוחנן ומטבריה עתידי' להגאל שנא' התנערי מעפר קומי שבי :

מנחות פ' התכלת **תניא** אמר רבי נתן מצוה קלה (שם בעלמא) :
אין לך כל מצוה קלה שכתובה בתורה שאין מתן
שכרה בעולם הזה ולעולם הבא · אבל איני יודע כמה צא ולמד ממצות ציצית :

עיין במדרש הלכות קטנות פ"ה התכלת שהביא מעשה זה בקצת שינוי לשון קצת משם :

מעשה

Digitized by Google

מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ארבע מאות זהובים בשכרה׃ שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבע לה זמן כשהגיע זמנו בא וישב על הפתח נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו אדם ששיגר ליך ארבע מאות זהובים בא וישב על הפתח אמרה היא׃ יכנס׃ נכנס הציעה לו שבעה מטות׃ שש של כסף ואחת של זהב ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ועליונה של זהב׃ עלתה וישבה על גבי עליונה כשהיא ערמה׃ ואף הוא עלה לישב ערום כנגדה באו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו׃ נשמט וישב לו על גבי קרקע׃ ואף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע׃ אמרה לו גפה של אדם שאיני מניחך עד שתאמר לי מה מום ראית בי׃ אמר לה העבודה שלא ראיתי אשה יפה כמותך׃ אלא מצוה אחת צונו יי׳ אלהינו וציצית שמה וכתוב בה אני יי׳ אלהיכם שני פעמים אני הוא שעתיד ליפרע ואני הוא שעתיד לשלם שכר׃ ועכשו נדמו עלי כארבעה עדים׃ אמרה לו איני מניחך עד שתאמר לי מה שמך ומה שם עירך ומה שם רבך ומה שם מדרשך שאתה לומד בו תורה׃ כתב ונתן בידה׃ עמדה וחלקה כל נכסיה׃ שליש למלכות׃ ושליש לעניים׃ ושליש נטלה בידה׃ חוץ מאותן מצעות׃ ובאת לבית מדרשו של רבי חייא אמרה לו רבי צוה עליו ויעשוני גיורת׃ אמר לה בתי שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים׃ הוציאה כתב מידה ונתנה לו׃ אמר לה לכי זכי במקחך אותן מצעות שהציעה לו באסור הציעה לו בהיתר׃ זה מתן שכרו בעולם הזה׃ ולעולם הבא איני יודע כמה׃

בכרכי הים פרנוזו של ערים גדולות ובצורות הוא קרין רברבין וכריכן ורש״י ז״ל פירש עגולות: (שיגר לה) שלח לה והוא מלשון וכל פטר שגר בהמה׃ מהטרסים ז״ל וכן פירש הערוך: (הציעה לו) פירשה לו או פירשה לז׳ מטות: (וטפחו על פניו) פרנוזו של ויכו כף הוא וטפחו: (גפה של אדם) שם ע״א שנשמטין בשמה׃ מהערוך: (ה׳ אלהיכם ב׳ פעמים) אחד בראשו של פסוק ואחד בסופו: (שליש למלכות) שיניחנה להתגייר: (חוץ מאותן מצעות) הימנות לא מכרה אלא הביאתן עמה והם היו מתן שכרו בעה״ז: (הוציאה כתב מידה) שפרה לו כל המאורע שלשם שמים היא מתגיירת לפי שהשע׳ כח גדול של מוסר מצוה זו שטפחו לו ד׳ ציצית על פניו:

כתבו התוספות בפ״ד דמנחות בתוספתא גרסי׳ לבית מדרשו של רבי חייא יעויין משם ששם

המים שנפסלו משתיית הבהמה בכלים פסולין׃ ובקרקעות כשרים׃ נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום ונשתנה מראיהן

ידים פ״א

המים שנפסלו כגון ששתת סרסור אבל כשלג ששתת טיט אפילו בקרקע פסולים: (בכלים פסולים) דלא תקנו רבנן כשלה אלא בראוין לשתיית בהמה: (בקרקע כשרים) להטביל בהם הידים דהא מקוה הם וכל גופו טובל בהם ידיו לא כ״ש: (קומוס) הערוך פירש גומא והברטינורא פירש בשבת מין עפר

Digitized by Google

מראיהן פסולין · עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין · שמעון התימני אומר אפילו נתכון לשרות בזה ונפל לשני כשרים:

עפר ונכנו שחור: (קנקנתום) וידריאולו בלעז ומוסיף כעין זכוכית · והערוך גורס קלקלתום או קלקנתום: (ששרה כהן פתו) שנתן בהם פתו פסולים משום דכשנים ונעשו מתורת מים כתב רש"י ז"ל כפ' נשא בפסוק וכל משרת ענבי' וגו' לשון נכישה הוא במים וכל משקה ובלשון משנה יש הרבה אין שורין דיו וסמנים כו' ששרה פתו במים: (אפילו נתכון לשרות בזה) בתמיה וכי אפילו נתכוון לשרות פתו במקום א' ונפל במקום אחר יהיו פסולין והלא לא נתכוון ולא נעשה אלא ודאי כשרים הם ואין הלכה כשמעון · כתב רש"י ז"ל פ"ק דסנהדרין שמעון התימני תלמיד היה ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה:

נדה פרק המפלת

דרש רב חנינא בר פפא מאי דכתיב · עשה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם · בשר ודם · נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה ספק משתמר ספק אינו משתמר · ואלו הקדוש ברוך הוא צר העובר במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר · דבר אחר אדם נותן חפציו לכף מאזנים כל זמן שמכביד יורד למטה · ואלו הקדוש ברוך הוא כל זמן שמכביד הוולד עולה למעלה:

בחמת נאד כמו וחמת מים: (קשורה) שקשרו פיה שלא תצא הרוח ממנה ומה שבתוכה: (כל זמן שמכביד) כל זמן שאדם נותן א"ז דבר יותר על כף א' מהמאזנים מכרעת ויורדת ובמעשיו של הקב"ה אינו כן עולה למעלה כדתניא לעיל אמרינן הולד דר במדור העליון: (מאזנים) לפי שיש שתי כפות נקראים בלשון שנים מאזנים מאוני כדק מהמפרשים ז"ל:

ואומר עשרת הדברות · ופרשת המן · וגומר עד הבקשות כמו שמסודר במעמד יום ראשון:

בקשה ליום ששי

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתהא תורתך אומנותי ותתן לי לב טוב וחלק טוב וחבר טוב ונפש שפלה ורוח נמוכה ואל יתחלל שמך בי ואל תעשני שיחה בפי הבריות ואל תהי אחריתי להכרית ותקותי למפח נפש ואל תצריכני לידי מתנת בשר ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה אלא לידך המלאה והרחבה והפתוחה והקדושה ותן חלקי בתורתך עם עושי רצונך בלבב שלם ובנה ביתך ועירך והיכלך ומקדשך במהרה בימינו ומהר ענני ופדני מכל גזרות קשות ורעות והושיעני ברחמיך הרבים מכל צרה וצוקה כי אתה שומע תפלת כל פה · ברוך שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו כאשר בראתנו לכבודך כן ברחמיך

הרבים תתקננו לעבודתך אנחנו וכל עמך בית ישראל ותיחד לבבינו לעבדך
בלבב שלם והחזירנו בתשובה שלימה לפניך ותמלא כוונת מחשבותך בנו
לטובה בבראך ביום זה בעולמך שיצרת אדם ישר לעמוד לפניך לשרתך ולברך
בשמך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתישרנו לפניך ותקרב שנת גאלתינו
ותבנה עירך במהרה בימינו ובית קדשינו ותפארתינו תקומם ותשרה שכינתך
בינינו ותחזיר מלכותך לקדמותו ונזכה אנחנו וכל עמך בית ישראל לאור באור
פניך כי באור פניך חיים לנו ותבשרנו כי רציתנו כי אתה שומע תפלת כל פה:
ברוך שומע תפלה:

ליום ששי

אדון העולמים ידעתי לפי גדול מעלת הידיעה כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי אבל לפי גודל מעלות חמות
מעשיך האמונה בהסתכלתי בחכמה ונפלאות אחרי וכמותם הולאתם שאין ליש האמנתי כי נפלאות אינו
אנכי ולא מאבי ולא מאמי כי עולמה כהם כעולמתי ונשר ורוח המה כמוני אבל האמנתי כי נפלאתי ונפלאות אבי ואמי הוא
הבורא ועלם אשא כמו וידעתו לאין תכלית לא בכם וידיעת האדם אשר כאין נגדו לכן אלהי כתיישבה בלבי אמונת
נפלאותיך ואף כאשר פקחת עיני והרימותי להסתכל בראות עין ולא בידיעה במקנת מעשיך הלא המה בראות השמים
וצבאיהם והארץ וכל אשר עליה והימים וכל אשר בהם ואחרי זאת ראיתי אדם בחכמה מסודר ומתעלה על כל אף כי
עולמתי לאין תכלית או עמדתי על עמדי ואמרתי מי אלה ומי הוא אשר לא יעמוד על עין שכלו לחקור לדרוש מי אלה ומי
ברא לעמודים העומדים ארוכה ויתרה ואחרי אשר מסבת ואת עלתה על לבי וכל היום אני מתבונן ומקונן אלהים
המרוכים אשר מיום היותי איש עד היום הזה שכליתי בהבל שנותי ולהשביע לידי אוכלי ולבלות שארי ובשרי ולהשפיל
אלהבים ולישמח ולמעבר כל מיני שמחה ותענוגי לשכלי היקר והמהודר אשר אלה כנפיך הוכחת ברמשיך הרבים ולא בבכרים
כי טוב ומטיב אתה לאיש אשר אלה לו אין אימתך ויראתך לא תשרפהו להעיר ופניו לעמוד לפניך לכן תרדכי לבי לראות
שברי חכמתי ומכת נפשי וראיתי אשר מעשיך הטוב לא כמעשי הרע וכל מה שעשית עמי לא לפי מעשי כי אם ברצונך הטוב
ושאלתים לחכמים אם יש שבר לשברי ומכה למכת נפשי ואם יש תקוה למכת נפשי האנושה ואם יש כח למצוא רפואתי
ויענו ויאמרו מה לך כי נרדם שכחת אלהים דם אשריך אם עוררת משנתך ואשרי אחריתך כי ראשיתך להבל ילך אל
מקום אשר לא תשוב עתה ולא תשוב לקחתו: לכן דע בני כי אשר פקחת עיני שכלך כן יגדל אותך ומכפר על עונותיך
אשר עוית כיראת אשר כראך וכן ירחם על נפשך ולא מוכיחתך כי ערום אתה כי אם זכות אבותיך אשר בדרכיו הלכו
לכן אמי עתה נפש באלהים באמונתו תסתופף ויראתו תלבוש ובאהבתו תדבק והוא ידריכך לאושרו ולטובו ואני
בשמעי את אלה שמחתי ואשן ואומר אללי לי אהה אנכי שלמים וסובב לב רמו עלי ולמדני איזה דרך אלה ואשוטטה יומם
ולילה למצוא תשוקת האמונה ומלבוש האמונה ללבוש היראה ודבקות האהבה ואעבדה את אלהי ואשים כסף וזהב אשר
יקנה ולערוך מסילה ויענו ויאמרו הדרך הקרוב קרוב הוא אלהיך בפיך ובלבבך לעשותו הנה האמן בלבבך והגד עיניך
כי הוא אלהיך ואלהי אבותיך והוא משגיח בנפלאות ואחד המיוחד משגיח לכל הבריאה בכלל ופרט כי לא ייעף ולא ייגע
ונרדמיו השנים והשפיע ודורות עולמו מאין ליש בששת ימים כי כמו לאין תכלית וברא האדם לעבדו לשמוע בקולו להטיב
לו כי אין טוב מזה ואחרי אשר הרבה אדם על הארץ התחילו למרוד ולא זכרו את אלהיהם כי אם מעט מזעיר מהם עד
אשר בא אברהם אבינו ע"ה והכיר את אלהיו או אמר אליו שלום בואך אברהם אתה תהיה לי לבן ואני אהיה לך לאב
התהלך לפני והיה תמים והמליך שמו וקראו אברהם כי אב המון שמו על כל באי העולם עד אשר ירדו על בניו והוציאם
ממצרים והביאם למדבר סיני ונתן להם התורה על ידי אדון כל הנביאים משה שמו והם קבלו עליהם ועל זרעם דברי
התורה הזאת כאשר יודו אנשי לבב לעשותם באהבה ולהאמינם בלי הרהור לכן בני אם נפשך אהבת להגיע מכור ספק
ולהעלותם אל מקום שמשנו שובבה טורח ומקור ללמוד וללמד לשמור ולעשות באמונה ובאהבה לכן תורתיך כי עליך כלל
קובעת היום אשר קבלו אבותיך לעשות מצות כפי אשר יורם אנשי לב ואני בשמעי אלה האמנתי ושמחתי כמו כי כן בשמעתי
אף כי אחרי כאתי מגלת אנשים רבים חכמים בעיניהם להביך ראש ולהתלמד בתורתיך וכפרו בעיקר לאמור אמת הנה ידו
אבותיהם

אבותיהם כי במלאת תמונת המציאות אדון כלו אבל שקר שגידו לבם השאר כי לא ידע אל בני אדם ולמה לו עשיית מצותיו והוא לא יראוך ולא ישמע את תפלתך ואני כשמעי את דבריהם הרמים והרעים ופלצתי ואירא לבלות ימי ולבי בדבריהם וידיעתי מאמונה קבלת אבותי החכמים מאומנים שמתי לבי להתפלל לפניך אף כי ידעתי כי לפי מעלות רוממותיך ומה אני ומה חיי וכחי ומה מעשי הטובים אשר אעמוד לפניך חסר וריק מכל טוב מלא על כל גדותי מכל מיני טומאות ותועבות גדולות אשר בכל עת לא זזו ממני במעשה ובדבור כי לא יש אשר אלה לו לפני קטן שבאנשים לא היה ראוי לעמוד ואף לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה כי ראוי היה לי ליפול על פני עיוורי ומעט בושתי אלא שבטחתי על רוב רחמיך כי הם הרשיתונו שנעמוד לבקש ולהתפלל ולהודות ולהתודות עוונותינו לפניך כי מעשה ידיך אנחנו אשר מאין ליש הוצאתנו וברחמיך הרבים וחסדיך המרובים קדמתנו ורצית בתפלתינו ואף כי ידעת כל כי אין נסתר מנגד עיניך רצית שנוציא בשפתינו את אשר בלבבינו להשלמת נפשותינו ולסתום פי שטן ואל ישטין עלינו לכן אלהי אחרי אשר רחמת עלי לשום רעיוני אל דרך המלך ולא נטה חלקי ממורדיך אשר תורתך יכזיבו ובדברי חכמים ילעיגו יגעתי כי לפי רוממות אמונתיך אשר חייבנו להאמין ולהשתוקק ליך עתם וגודל תשוקתו אלינו ולפי רוממות וריות עשיית מצותיך לדעת דקדוק עשיית וכוונתם ידעתי כי בער אני מכל כי אין בי אמונה שלימה כי בער אנכי מאיש ולא יש לי ידיעת תשוקת האמונה ולא ידיעות דקדוק עשייתה וכוונתה של מצותיך ולא ידעתי תשובות עון וחכמת וידויים לכן ה' אלהי ואלהי אבותי אשר לך דומיה תהלה :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשים בלבי ידיעת תשוקות אמונתיך ואהבתך וכח להורו בעשיית מצותיך ודקדוקים וכוונתם ולא כמו שהלעיגים ותן לי ידיעה להשיבם לקדש שמך ותן בלבי ידיעת התשובה להשיבני מטומאתי ומחטאתי כי כבדו משול ימים ואין בי כח לפרטם כי הזמן יכלה והמה לא יכלו · ותן בלבי ידיעת החכמה והוידוי כי הטבעו עוונותי בלבי ולא יכולתי להתפרע מהם בלב כי אם בפה כי קשה לב אני · ותן בלבי ידיעת התפלה כי צריך אני לתפלה ולתחנה לפי חטאתי עונותי פשעתי ולא ידעתי להתפלל ולהתחנן אם בסדור התפלה אם בכוונתה לכן אלהי תסדר תפלתי בפי ותכין לבי לכוונתה למען אבותי אשר קבלו עול מלכותיך · ותן לי בינה ודעת והשכל ואז תשיבני מחטאי ותסלח לכל חטאתי לגאלינו במהרה ולהצילנו מכל צרה וצוקה ומכל מיני שלאים רעים מחולי הנפש ומחולי הגוף ותתן פרנסתינו בריוח ולא בדוחק בכבוד ולא בבזוי בהיתר ולא באיסור ותזכני לראות בתקון גלות ואז תשפטני בצדק והמינים תעקר ועם חסידיך תשים חלקינו ולא נבוש ולא נכלם ולבנות ירושלים ולהצמיח קרן דוד ותשים לתפלתינו תאזין ותשמע לתפלת כל ישראל כי מודים אנחנו לך כי אתה ה' אלקינו תשים שלום על עמך הבוטחים על שמך :

אנא ה' אלהי ידעתי כי לפי מיעוט ערכי הרביתי שאלתי לא מגד אשר לא הכרתי חסרוני כי ידעתי כי לפי חסרוני לא הייתי כדאי לעמוד לפניך אפילו כרגע ואף כי לבקש פני לשאול כל אלה אלא שבטחתי על שמך כי ארך אפים אתה וכל תוכל להשלים שאלתי למען בתקיים לעבדיך וידעתי כי לפי חסרון בני אדם יש דברים שאנו צריכין להם להעמידתינו ולהעמדת נפשותינו ולאוכרתינו ברעיוני ובמו פי לא שאלתי אבל נפשת ממני לכן אנא יהי רצון מלפניך שכל מה ששאלתי במו פי אשר הוא לטובתי ולטובת נפשי ומה שלא ידעתי ושלא זכרתי לשאול כי נסתר ממני אתה תשלימהו כי שבני משליך יהבי עליך כמו שנאמר השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך ואתה תגמר בי כמו שנ' כי לא יתן לעולם מוט לצדיק :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי כשם שבראתנו לכבודך כן ברחמיך הרבים תתקנינו לעבודתיך וליראתיך ותיחד לבבנו ולבב כל עמך בית ישראל לעבדיך בלבב שלם ותחזירנו בתשובה שלימה לפניך ותשלם משכנותיך לטובה בנו כיום זה שיכרת אדם ישר לעמוד לשרת לפניך ולברך בשמך :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותי שתישרני לפניך ותשלים ותקרב שנת גאולתינו ותבנה עירך במהרה בימינו ובית מקדשינו ותפארתינו בשקים קדשינו ותשרה שכינתך בינינו ותחזור שכינתך בינינו ומלכותך לקדמותה ונזכה אנו וכל עמך בית ישראל ורעינו לאור באור פניך כי באור פניך חיים ותבשרנו בשורות טובות כי רציתנו וקבלנו ועניתנו ושמע תפלתינו כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך אתה ה' שומע תפלה : ואחר כך יאמר ע"ב פסוקים והסדר הנ"ל :

מעמד ליום השבת

תורה וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים אשר ברא אלהים לעשות

כלומר לעשות מהיום ההוא ואילך כי הוא ברא כל מין ומין מהכנבראו בששת ימי בראשית לבריותם

לפיותם עושים הם ומקדשי' כל א' כמיכו עד כל ימי עולם: הסכלל:

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

שבת שבתון כתב הפרשים ז"ל שבת אחר על יום השבת מערב עד ערב ושבתון על התוספת שמוסיפין מחול על הקדש: (את השבת) כתב הרא"ם ז"ל ס"פ ו' דקמא דומן עוכה לת"ם הוא משבת לשבת שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת ר"ת ביא"ם: (ושמרו) לשון ואביו שמר את הדבר ובעל הטורים כתב בני ישראל אות היא ר"ת ביא"ה שביאתן של ת"ח מע"ש לע"ש אות היא לעולם כי ר"ת אהליך ע"ש וידעת כי שלו' אהליך: (וינפש) לשון מנוחה ודברה תורה כלשון בני אדם וכתב רבינו יעקב בעל הטורים וביום השביעי שבת וינפש סופי תיבות שתים שמתים נפשות יש לאדם בשבת וע"כ פירש וינפש כמולה משום ב' נפשות · ורש"י ז"ל בתענית פ"ד כתב נשמה יתירה שמרחיבי' דעתו לאכילה ולשתיה ובפ' דביצה פירש נשמה יתירה רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו וכן כתב הערוך בערך נפש נשמה יתירה נתן הקב"ה לישראל בע"ש שנאמר כי ששת ימים עשה ונגמר · כלומר כל מה שנברא בעולם להתענג בהם בשמתו ביום הוא כבראת · ומתגדלת ומתרוחת בשבת וכיון ששבת' ווי אבדה נפש כלומר כתמעטה עכ"ל:

שמות לא **וַיֹּאמֶר** יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

שמות ל"ה **וַיַּקְהֵל** מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

על המערכת כמו אצל המערכת ועליו משה מנשה שפירש אצלו:

ויקרא כ"ד **וְלָקַחְתָּ** סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר לִפְנֵי יְהוָה: וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה

Digitized by Google

לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַיהוָֹה: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָֹה תָּמִיד מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָֹה חָק עוֹלָם:

במדבר כ״ח **וּבְיוֹם** הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם
וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וביום השבת כתב המרדכי בשבת פ׳ כל כתבי וכו׳ שנהגו העולם שכל ימי השבוע מתעוררים בבקר לבית הכנסת להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית והו טעמו של דבר שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר ובתמיד של שחר דשבת לא נאמר בבקר אלא וביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא וטעם זה שמע ר״י ברבי יהודה בעיר רומא מפי רב האי גאון ז״ל עכ״ל:

ישעיה נ״ו **כֹּה** אָמַר יְהוָֹה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה
יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל
רָע: וְאַל יֹאמַר בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל יְהוָֹה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָֹה מֵעַל עַמּוֹ
וְאַל יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי כֹה אָמַר יְהוָֹה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת
שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי
יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים
עַל יְהוָֹה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם יְהוָֹה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ
וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם
וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה
מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

יד מקום כמו ויד תהיה לך אבל זה אינו מקום גופני אלא במקום מעלה ושם: (לנקבציו) כניא כד״ק בשם אביו ז״ל לאחר שאקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליהם נקבצים אחרים והם גוג ומגוג:

ישעיה נ״ח **אָז** תִּקְרָא וַיהוָֹה יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם תָּסִיר
מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר אָוֶן:
וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ
וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם:
וְנָחֲךָ יְהוָֹה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת
נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה
וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו: וּבָנוּ

מוטה פירש רש״י ז״ל הטיית משפט: (ותפק) כמו ותוציא וכן ויפק רצון מה׳ ופירוש מוכית אלית נפשך ורצונך ר״ל כשתפרוש לו לפקח שיהיה בלב טוב ובנפש חפצה: (בצחצחות) יובש ר״ל בעת שיהיה צמא ושרבון טוב בעולם הזה הוא ישביע נפשך. פרד״ק ז״ל: (יחליץ) ידשן כמו ושמועה טובה תדשן עצם ובענין הזה אמרו ז״ל בעירובין סוף פ׳ שלישי העובר לפני התיבה בי״ט של ר״ה אומר החליצנו ה׳ אלהינו במצותיך כלומר השביענו ודשננו במצותיך או הניחנו כי כן פרשוהו לשון מנוח. פרד״ק ז״ל. ורש״י ז״ל פירש יזיין כמו חלוצי צבא ואנחנו נחלץ חושים. ורבי יהונתן ז״ל באלפסי דעירובין פי׳ כלומ׳ חזקנו ואמצנו: (כגן רוה) שיש בו מעיינות ישקוהו והוא רוה ושבע תמיד וסירקות אשר בגלמים: (יכזבו מימיו) לא יפסקו מימיו

מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר
תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב
נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת
רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ
לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְהוָה מְכֻבָּד
וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ
וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל יְהוָה וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמוֹתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת
יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר:

וכלות הדבר הוא כזב כאילו מכזב כן שלא היה שם מעולם
מר"דק ז"ל: משובב כמו מש"ב אמרו עליך כי אתה המשובב
הנתיבות לעבור בהם לשבת כי מפני ישיבת הערים ישובו
גם כן הדרכים: אם תשיב משבת רגליך מלכת בשבת
חוץ לתחום כלומר אם היית הולך בדרך ונזכרת שהוא שבת
והשיבות רגלך אסור מלכת עוד לכבוד שבת: והרכבתיך
על במותי הארץ כמו ירכיבהו על במותי ארץ והיא ארץ
ישראל שהיא גבוה מכל הארצות:

ירמיה י"ז

כה

אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ
בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל
תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם
בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָםִ: וְלֹא תוֹצִיאוּ מַשָּׂא
מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא
הִטּוּ אֶת אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם לְבִלְתִּי
שְׁמוֹעַ וּלְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר: וְהָיָה אִם
שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם יְהוָה לְבִלְתִּי
הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת בּוֹ כָּל מְלָאכָה: וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי

ולא תוציאו כתב בס' ענף דף רמ"ג ע"ד ובפרש' כתב
דעירובין אר"י אמר שמואל בשעה שתיקן
שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם
חכם לבך וגו' והקשה הר"א גאון ז"ל בתשובה כי לכך לא
נתקנו עד שלמה הע"ה מפני שהיו כל הימים במלחמות עד
שהע"ה שבימיו נתן הקב"ה שלום בארץ עוד שם כראה לנו
מתוך דברי רבי יהודאי גאון ז"ל כי בימי ירמיה הנביא לא
שמרו דבר גזירות שלמה לערב בחצרות ולשתף במבואות
אלא היו מוציאים בלא עירוב ומתוך כך היו מביאים מן
העיירות שסביבות ירושלם כל מיני משא ולכן כשהזהיר
ירמיה על גוף האיסור של תורה הזהיר גם כן על גזירת
שלמה שלא להוציא שום משא אף מן הבית לחצר אא"כ ערבו
וזהו לשון הנביא כה אמר ה' השמרו ואל תשאו משא והבאת'
בשערי ירושלם והיו גוף האיסור של תורה ואח"כ אמר ולא
תוציאו משא מבתיכם וזו היא גזרת שהע"ה כי לבני ירושלם
היה מזהיר ירמיה ע"ה וכבר אמרו שמן התורה מותר להוצי'
מן הבתים לרחובות ירושלם אלא ודאי על גזיר' שלמה המלך
עליו השלום הזהיר מפני הגבורה שע"י שעברו על גזירתו
באו לעבור גם לגוף האיסור של תורה עד כאן לשונו ואתה
הקורא עיין שם שהוא בארוכה ויערב לך:

הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה
וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם: וּבָאוּ מֵעָרֵי
יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלַםִ וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמִן הַשְּׁפֵלָה וּמִן הָהָר וּמִן הַנֶּגֶב מְבִאִים
עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְהוָה:

תהלים צ"ב

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת:
טוֹב לְהֹדוֹת
לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד
בבוקר

טוב להודות לה' יום השבת הוא טוב להודות לה'
משאר ימי השבוע כי האדם פנוי
בו מעסקי העולם ונשמתו וכח מפרדת הגוף ומתעסקת
בחכמה ובעבודה האלהים מר"דק ז"ל: (עלי) כמו עלי:
עשר הוא כלי ניגון שיש בו עשרה נימין או עשרה יתרי':

נבל

בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי
עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי
שִׂמַּחְתַּנִי יְהֹוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ
אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהֹוָה מְאֹד
עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע
וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים
כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן
לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם
יְהֹוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהֹוָה כִּי הִנֵּה
אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן:
וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן:
וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים
תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח
כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהֹוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד
יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְהֹוָה צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

נבל י״א שהוא כלי אותו כלנו: עלי הגיון בכנור פירש רד״ק ז״ל והגיון הוא טעם השיר באומרי׳ אותו על הכנור: יפיתו הוא ג״כ מלשון פרש והוא בלוי הפרש: בלותי לבלות׳ בשמן של סרכה בלותי כמו בלול בשמן׳ פרש״י ז״ל: בשורי בעויני כמו אויבי כי האויב מביט באויבו ומעיין בו לרעה לו כמו ויהי שאול עוין את דוד מהמלל: ישגה יגדל ויפרים ועל רוב הגידול יאמר ישגה שהוא ענין הרבוי כמו שגיא כח ספי׳ רב כח וכן תרגום רב הוא סגיי מרד״ק ז״ל: שתולים בבית ה׳ לפני שדמה הצדיקים לענים אמר שהם שתולי׳ במקום רטוב וטוב והוא בבית ה׳ פיינו כטועי׳: ינובון פירש רש״י ז״ל ירבו ופירש המכלל ענינו הרבות שמוסר והעדן והטוב שהוא כגדול הצמחים הולך וגדל׳ ורד״ק ז״ל פירש כלומר שימו׳ המשיח יהיו ימי ישראל ארוכי׳ שנאמר כימי העץ ימי עמי והימים שהם ימי הזקנה בעה״ז לא יהיו כמו ימי׳ הנערות ויהיו כמו נערים שיגדלו וירבו ויהיו דשנים ורעננים השן הזקנים כמו שכתוב כי הנער בן מאה שנה ימות פיר׳ כשימות בן ק׳ שנה יאמרו עליו בנערותו מת וכו: דשנים שהנים השן הזקנים שכלתה לקלוחית שלהם:

דברים ה׳ שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת
לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה
אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת
יוֹם הַשַּׁבָּת:

שמור את יום השבת כתב רבינו יעקב בעל הטורים ראשי תיבות הוא שא״ה וסופי תיבות רתם לומר לך הנדונין בשא״ה ונצלי׳ רתם נותן בשבת:

נחמיה י״ג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִַם לִפְנֵי
הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה
אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת
וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל הַשְּׁעָרִים לֹא יָבוֹא

צללו פירש כאשר נטו הצללים של ערב שבת בשערי׳ נוטי׳ לכנור דלתות העיר: הרוכלים הם הסוחרים והשרשי׳ בערך רכל כתב רכיל הוא שם לאלפ׳ כג׳ ונשתתף הלשון הזה אם הרכילות לפי שהלשון הולך בבית חבירו ומה ששמע בביתו הולך ומספר לחבירו וגם ענין זה קרוב לענין הראשון כי הלשון כמו הרוכל הסוחר שיש בידו כמה מיני סחורות וכן הבשם נקרא רוכל לפי שיש בידו כמה מיני בשמי׳ כמו שאמר מכל אבקת רוכל וכן הלשון מאסף הדברים

משא

מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלִָם פַּעַם וּשְׁתָּיִם: וָאָעִידָה בָהֶם וָאוֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת: וָאוֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם זֹאת זָכְרָה לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרוֹב חַסְדֶּךָ:

הדברים מזה ומזה ומספר לזה ולזה· או כמו שהם נספר מעתיק הבשורות כי יקנה מזה למכור לזה· כן המלשין מעתיק הדברים שישמע מזה ויספר לזה עכ״ל· וכן פירש רש״י ז״ל בפ׳ קדושים ואבן עזרא ז״ל: (אם תשנו) אם תלינו פה פעם שני׳: (יד אשלח בכם) להכות או לגרש אתכם:

פרק ז׳ ממסכת תמיד

בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לְהִשְׁתַּחֲווֹת שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִין בּוֹ אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ וְאֶחָד בְּאַבְנֵים טוֹבוֹת· וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמְּמוּנֶּה אֶת קוֹל רַגְלָיו שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא· הִגְבִּיהַּ לוֹ הַפָּרוֹכֶת· נִכְנַס וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא נִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְהִשְׁתַּחֲווּ וְיָצְאוּ· בָּאוּ וְעָמְדוּ עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם עָמְדוּ הָרִאשׁוֹנִים לִדְרוֹם אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים· וַחֲמִשָּׁה כֵלִים בְּיָדָם· הַטֵּנִי בְּיַד אֶחָד וְהַכּוּז בְּיַד אֶחָד וְהַמַּחְתָּה בְּיַד אֶחָד וְהַבָּזָךְ בְּיַד אֶחָד: וְכַף וְכִסּוּיוֹ בְּיַד אֶחָד· וּבֵרְכוּ אֶת הָעָם בְּרָכָה אַחַת אֶלָּא שֶׁבַּמְּדִינָה אוֹמְרִים שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת· בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ בַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם· וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף כֹּהֵן גָּדוֹל

נכנס להשתחוות נ״ל· כתב הש״ל לאור״ס׳ ש״נ להשתחוות בגמר עבודה מדבר: (באבנים טובות) שעל כתפות האפוד והרמב״ם ז״ל כתב בהלכות כלי המקדש פ״ד וא׳ באבנים טובות שבאפוד מאחוריו: (הגביה לו את הפרוכת) שתלוי בפתחו של אולם שלא היה לפתחו של אולם דלתות כשאר הפתחים שבמקדש אלא פרוכת בלבד: (נכנס והשתחוה ויצא) נכנס הממונה· כך נ״ל מצאתי שהש״מ נ״ב בעמין קנ״ב השמיט תיבת נכנס וכתב הגביהו לו את הפרוכת והשתחוה ויצא ונכנסו אחיו הכהנים והשתחוו ויצאו וכ״כ הרמב״ם ז״ל בהלכות כלי המקדש פ״ה וכיון שישמע הסגן קול רגליו של כ״ג שהוא יוצא מגביה לו הפרכת ואחר שיצא נכנסו אחיו הכהני׳ והשתחוו ויצאו עכ״ל נראה מדבריהם שהממונה היה נכנס בחברת אחיו הכהנים להשתחוות עכ״ל יראתי לשלוח ידי למחוק תיבת נכנס כי בכל הנסחאות שמצאתי ראיתי כלם כת׳ נכתב נכנס והשתחוה ויצא: (באו ועמדו) לאחר שברכו וקראו ועשו העבודו׳ האמורו׳ לעיל באו למעלות האולם: (עמדו הראשונים) [illegible] הכהנים שבידם חמשה כלים: (הטני ביד אחד) שבו דישון מזבח הפנימי· והכוז שבו דישון המנורה: (ברכו את העם ברכה אחת) משנה זו היא גם כן בסוטה פרק ז׳) והם ג׳ פסוקים של ברכת כהנים· יברכך· יאר· ישא· וקרי להו ברכה אחת לפי שלא היו עונים אחריה׳ אמן בין פסוק לפסוק כדרך שעושין בגבולין עתה· והערוך בערך גבל פירש כל א״י קרוי גבולין לבד מירושלים· וכתב הש״מ בעמין סימן כ׳ וא׳ מקרא אותם תיבה תיבה כדרך שעושין בגבולין עתה עד שישלימו ג׳ הפסוקים ואין העם עונין אמן אחר כל פסוק אלא עושין אותו במקדש ברכה אחת וכשישלימו כל העם עונין ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם עכ״ל: (אלא שבמדינה) חוץ למקדש כשמגיעי׳ הכהנים לסוף כל פסוק מהג׳ עונים אחריהם אמן והואיל ואתא לידינו לימא ביה מילתא והוא כשהשליח צבור אומר ברכת כהנים בתפלה בכל יום עונין אחריו הקהל י״ר ובפסוק אחרון יש שעושין יהי רצון אמן ואמן וזה אין ראוי לאומרו.

Digitized by Google

מגביה את ידיו למעלה מן הציץ שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם · בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר היה עולה בכבש והסגן בימינו · הגיע למחצית הכבש אחז הסגן בימינו והעלהו והושיט לו הראשון הראש והרגל וסמך עליהם וזרקן · הושיט השני לראשון שתי הידים ונותנן לכהן גדול וסמך עליהם וזרקן · נשמט השני והלך לו וכך היו מושיטין לו כל שאר האברים והוא סומך עליהם וזרקן · ובזמן שהוא רוצה הוא סומך ואחרים זורקין · בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית · מזרחית צפונית · צפונית

לאומרו לפי שהכהנים בשעה שנושאין כפיהם אומרי' אותו בלשון ברכה שמברכין לישראל לכך עונין אחריהם אמן אבל השליח ציבור אינו אומר אותו אלא בתורת בקשה שמתפלל אלהינו ואלהי אבותינו ואינו נופל אחריו אמן אלא י"ר בלבד ולכן גם אחר הפסוק הג' לא יאמרו אחריו אמן אלא י"ר בלבד · כן כתב הרמ"בם בהלכות תפלה פ"טו והרי"ק ז"ל סי' קכ"ו · כתב הרב ברטינורא בספה פ"ג במדינה בירושלם וכ"כ בפ"ד דר"ה ובשקלים פ"א ב' והרמ"בם ז"ל כתב שירושל' כלה קרויה מקדש ושאר א"י קרויה מדינה עכ"ל: (ככתבו) כי"וד ה"א: (בכינוי) באלף דלית שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך סרסהו ודרשהו בכל המקום אשר אבוא אליך וברכתיך דהיינו במקדש שם אזכיר את שמי · כך פי' הברטינורא ז"ל: (כנגד כתפותיהם) לפי שצריכים נשיאות כפים דכתיב וישא אהרן את ידו אל העם ויברכ' ובמקדש שמברכים את העם בשם המפורש ושכינה למעל' מקשרי אצבעותיהם מגביהים ידיהם למעלה מראשיהם: (למעלה מן הציץ) מפני כבוד ה' שכתוב בו ואין הלכה כרבי יהודה: (בזמן שכהן גדול רוצה להקטיר) שהוא מקטיר כל זמן שירצה ונוטל חלק בשירצה · שאינו כשאר כל הכהנים לזכות בפיים לעבודה א' אלא עובד בכל פעם מרש"י ז"ל בזבחים פ"ו: (הגיע למחצית הכבש) אחז הסגן שכבר כתינע קנת וסגן הוא משנה לכ"ג כתב רש"י ז"ל ביומא פ"ד למה הולך הסגן תמיד לימינו של כ"ג כך אמרו בשם רבי יצחק הלוי ואני שמעתי מר"י בר יהוד' למה סגן ממונה שאם יארע פסול בכ"ג נכנס סגן ומשמש תחת כ"ג אבל כל זמן שלא יארע בו פסול אין הסגן עובד שום עבודה בעולם עכ"ל: (והושיט לו הראשון) כתב הכתב משנה בהלכות כלי המקדש פ"ה בשם רש"י הושיט הראשון מאותן י"ב שמשוקים בתמיד וסמך עליהם:

פירש שלא נסכים ושלא סמיכה השמיטו המדפיסים במעמד יום ראשון והכינו אותו פה:

(נסכים כתב רש"י ז"ל בברכות פרק שביעי היין המתנסך על גבי המזבח אשר הפעולה והזובח כדכתיב ונסכיהם שני ההין: (סמיכה) איתא בתוספתא דמנחות פי' כיצד סומך זבח עומד בצפון ופניו למערב סומך במערב ופניו למערב מניח שתי ידיו ע"ג קרניו שלזובח ולא היה מניח ידיו ע"ג זובח ולא היה מניח ידיו ע"ג זו ולא היה דבר חוצץ בין ידיו לקרנות ומתודה עליו עון עבר' · על חטאת עון חטאת · על אשם עון אשם וכו' והרמ"בם ז"ל כתב בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות כיצד מתודה אומר חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך ושבתי בתשובה לפניך וזו כפרתי עוד כתב הרב שם אין סמיכה בקרבנות ציבור חוץ משתי סמיכות על שעיר המשתלח ועל פר העלם דבר של צבור שזקני הסנהדרין סומכין עליו ודבר זה הלכה מפי משה רע"ה שאין בציבור אלא שתי סמיכות עכ"ל · ובפסקי תוספות דמסכת מנחות איתא בפר משיח ידו כשסומך בין קרניו וכן כתב ושאר קרבנות ידו על הראש כתב רש"י ז"ל במנחות שפי"כ"ל במקום שסומכין בעזרה הוא במקום השחיטה ובשעת סמיכה היו ישראל רשאין ליכנס שם דבמקום שסומכין שוחטים דתכף לסמיכה שחיטה עכ"ל · וכן תנן בכלים פ"א עזרת כהנים מקודשת ממנה שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכיהם לסמיכ' לשחיטה ולתנופה): (וסמך עליהם) משום כבודו של כ"ג שתהא חשובה הקטרתו יותר משאר כהנים · וכתב הרמ"בם ז"ל בהלכות כלי המקדש פ"ה ואין זה סמיכה אלא לכ"ג בלבד מפני כבודו אבל כל הסמיכות על בעלי חיי' הם וכתב שם הכסף משנה בשם רש"י ז"ל משום יקרא דכ"ג שיהא נראה כאילו שהקריב הוא את כלן: (וזרקן) על האש מ"רמ"בם ז"ל הלכות הכ"ל כדדרשינן על פסוק ועשית עולותיך הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר בזריקה הא לאורת שריוח יש בין כבש למזבח · ובפסחים פ"ו ע"ש ועשית עולותיך הבשר והדם כוי אומר לול קטן היה בין הכבש למזבח ופי' רש"י ז"ל אויר יש בין הכבש למזבח לא היה ראש הכבש מחובר למזבח שיש אויר מעט בנתים והמסדר האברים ועומד על הכבש וזורקן על מערכת העצים לקיים מצות זריקה עכ"ל · וכן כתב בזבחים פ"ו וכתבו שם התוספות לול קטן וכו' בלא אויר כמי היה יכול לקיים מצות זריקה אלא לכך יש האויר שעי"כ יזכור לזרוק עכ"ל · וכתב הרמ"בם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות פ"ו ואחר שזרקן חוזר ועורך

Digitized by Google

צְפוֹנִית מַעֲרָבִית· מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית· נָתְנוּ לוֹ יַיִן לְנַסֵּךְ הַסְּגָן עוֹמֵד עַל הַקֶּרֶן וְהַסּוּדָרִין בְּיָדוֹ· וּשְׁנֵי כֹהֲנִים עוֹמְדִים עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים· וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם· תָּקְעוּ· וְהֵרִיעוּ· וְתָקְעוּ· בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן אַרְזָא אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ שָׁחָה לְנַסֵּךְ· וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִין וְהִקִּישׁ בֶּן אַרְזָא בְּצֶלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר· הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ· וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם· וְעַל כָּל פֶּרֶק תְּקִיעָה· וְעַל כָּל תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה· זֶהוּ סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ· יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

אותם על האש שנאמר וערך הכהן אותם: (נשמט השני) אבל הראשון נשאר שם לקבל האברים מן המושיטים וליתן לכ״ג: (בא לו להקיף) כ״ג שהיה בראש הכבש שהוא בדרום מקיף דרך ימין וכו׳ אבל שאר הכהני׳ כשעולין ניסוך היין הולכים דרך שמאל: (נתנו לו יין לנסך) כהן א׳ מושיט לו יין לנסכים אבל כ״ג לא היה נושא היין עמו שמא יתקלקל היין בעשן המערכה כשמקיף המזבח· שניהם בסוכה פ׳ ד׳ שני ספלים של כסף היו שם רבי יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרים פניהם מפני היין ומנוקבין כמין שני חוטמין דקין א׳ מעובה ואחד דק כדי שיהיו שניהם כלים בבת א׳ מערבי של מים מזרחי של יין זה לפני זה א׳ לצד מערב וא׳ לפנים ממנו דהיינו למזרח· פי׳ הברטינורא א׳ מעובה וא׳ דק א׳ מהנקבי׳ עבה והוא אותו של יין וא׳ דק אותו של מים כדי שיהיו שניה׳ כלים בבת א׳ שהטעם מהרי׳ לצאת יותר מן היין מפני שהיין עב ביותר ומאחר לצאת ולכן היה אותו של יין עב ואותו של מים דק כדי שיהיו כלים בבת א׳· כתב רמ״ו ז״ל בזבחים פ״ו בימי שלמה הע״ה היה כמין בור כרויה אצל המזבח באותה זוית ליורד הנסכים בתוכו ויורדין מן המזבח לרצפה והם הוסיפו על הבנין עד שהיה אותו הבור קולט לתוך המזבח ופתחו ה׳ נקבי׳ כנגדן בראש המזבח ליורד הנסכים שם· איתא בתוספת דפ״ג דסוכה מנוקבו׳ היו כמין ב׳ חוטמי׳ דקים שנכנס יורדין לשיתין שנאמר· משבנה שלמה את ההיכל הן יורדי׳ לשית ומנקעי׳ אותו ונבלעין בתוכו שנאמר בקדש הסך נסך ששם לא המקום שיבלע בקדוש׳ רבי יוסי אומר שית היה נקוב לתהום שנאמר וגם יקב חצב בו זה השית (ופירש רש״י ז״ל בסוכה פ״ד שיתין חלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים והרב ברטינורא ז״ל כתב במעיל׳ פ״ג יסודות של מזבח שהם חלולים ועמוקים מאד) ר״א בן צדוק אומר לול קטן היה בין האולם ולמזבח למערבו של כבש (לול פירש רש״י ז״ל ארוב׳ שהיא מלמעל׳ למטה) ואחת לשבעים ושבע׳ שנה פרחי כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש (פירש רש״י ז״ל שנעשה ונקרש) בעגולי דבלה ומעלין ושורפין אותו בקדושה שנאמר בקדש הסך נסך כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה עכ״ל: (על הקרן) קרן המזבח: (והסודרין בידו) להניף כשינסך הכהן כדי שידעו הלוים וידברו בשיר וידע נ״כ בן ארזא ויקיש בצלצל וסודרין הם מטפחות או דגלים שהיו מניפין לסימן תרגום של הני המטפחת הוא הני סודרא: (על שלחן החלבים) ב׳ שלחנות היו במערבו של כבש א׳ של כסף וא׳ של שיש על של כסף היו נותנים עליו כלי שרת ועל של שיש נותנים עליו האברים והוא נקרא שלחן החלבים: (חצוצרות) כתבו התוספות בזבחים פ״ו בשם ר״ת חצוצרות של כהנים של כסף היו ושל לוים מקרני בהמה לכלי שיר: הגיעו לפרק לסוף פרשה· כך כתב הרב ברטינורא ז״ל: על כל פרק תקיעה כתב רמ״ו ז״ל בסוכה פ׳ החליל לכל תקיעה היתה תרועה באמצע ופשוטה לפניה ולאחריה וכן כתב הרמ״בם ז״ל בהלכות כלי המקדש פ״ז ובכל יום תוקעים במקדש כ״א תקיעות לפתיחת שערים תקיעה ותרועה ותקיעה וט׳ לתמיד וכו׳ כל אלו התקיעות בחצוצרות הן ומה שכתבתי בשמו ביום ג׳ בפ׳ דתמיד מיריחו היו שומעין קול השופר נראה דהתנגד למה שכתב כאן בפ״ז מהלכות כלי המקדש אחרי שובי לעמוד על דברי הרב מצאתי בר״ה פ״ג כי בר״ה ובתעניות היו שם חצוצרות ושופר בר״ה שופר מאריך ובתעניות חצוצרות מאריכים עיין שם ובהלכות תענית פ״א כתב רבינו כי במקדש הי׳ חצוצרות ושופר כיחד ואלו צריך עיון למה לא כתב רבינו בהלכות כלי המקדש בבירור שכל התקיעות הללו היו בחצוצרות ושופר· והתם דבריו בחצוצרות בלבד דנראה דסתרי אהדדי: זהו סדר התמיד איתא בירושלמי פ״ב דמגילה תני רבי חייא בר אבא זהו סדר התמיד בין בחול בין בשבת:

הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים

לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

השיר שהיו אומרים כתב רמ״ו ז״ל בתוספות ט׳ ע״פ הקדלתי את פירוש המשנה אלקי׳ שאין הלויים אומרים שיר הקרבן אלא על הנסכי׳ עכ״ל וכן כתב בתלים ק״ו אין הלוי אומר שירו אלא היין· עוד כתב הרמ״בם ז״ל בהלכות כלי המקדש פ״ג

תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים: גָּדוֹל יְהֹוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים: מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: בַּיּוֹם הָרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים: אֵל נְקָמוֹת יְהֹוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים: לַמְנַצֵּחַ עַל הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים: יְהֹוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהֹוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים: מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת שֶׁהוּא מְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

ומתי אומר בן לוי שירה על כל העולות הציבור המוב' ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין אבל עולות נדבה שמקריבים הציבור לקיץ המזבח וכן הנסכים הבא"ם בפני עצמן אין אומרים שירה עליהם וכתב בעל יפה מראה בפסחים פ"ד השיר הוא מנוס מהכשירי הקרבן וטעמו עמוק מי ימלאנו ואילו נותן לי רשות לומר טעם מדעתי הייתי אומר · עיין שם מה שכתב הרב באריכה : במקדש כתב מהרי"ל בהלכו' תפלה אמר מהר"י סגל דרש"י ז"ל כתב בבית המקדש ורוקח גורס במקדש ואע"פ שכן הוא בעצמו הגיה בס' דור שלו כרוקח עכ"ל : לה' הארץ כל המזמור היו אומרים · כך פירש רש"י ז"ל ובמסכת ר"ה פרק ד' נתבאר הטעם למה יחדו אלו המזמורים לאלו הימים תניא רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא בראשון לה' הארץ על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו · בשני גדול ה' על שם שחילק מעשיו ומלך עליהם · בג' אלהים נצב על שם שגילה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו · ברביעי אל נקמות על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן · בחמישי הרנינו על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו (פירש כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם) בששי ה' מלך על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהם · בשביעי מזמור שיר ליום השבת ליום שכלו שבת פירוש שעתיד העולם להיות חרב ואין אדם וכל המלאכות שובתות על אותו יום אומרים שיר של שבת · עוד מצאתי שכתב רש"י בתלים צ"ב מזמור שיר של לויים ליום השבת שאומרים אותו בשבתות והוא מדבר בענייני העוה"ב שכלו שבת עד כאן לשונו ורבינו בחיי ז"ל כת' תנוה כתב בשם רבינו סנפאל ז"ל טעמים אחרים למה היו אומרים המזמורים הללו מידי יום ביומו : לפי העולמים בתב' ספר התניא ז"ל סימן י"ו מצאתי בשם רבינו שלמה האומר לפיי העולמים אינו אלא טועה אלא זה עיקר כלשון שהוא מכוסה לפי העולמים שהוא מכוסה לרבונו של עולם שעתיד לשבות באותו יום ויום האומר כאן מזמור שיר ליום השבת הוא אלף שנים שנאמר כי אלף שנים בעיניך וזהו יום שביעי שהוא מכוסה לפי העולמי' ועל אותו יום אמר דוד שירה ולכך אנו אומרים אותו בשבת על שם שהקב"ה עתיד לשבות באותו עולם ולנוח בו כבשבת עכ"ל · וכן מצאתי בסדור ישן ספ' כן זה עיקר הלשון:

פיאה פרק ראשון

אֵלוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁיעוּר · הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּירוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

מרגלא

שאין להם שיעור מן התורה אלא שחכמים נתנו להם שיעור: הפאה שחייב אדם להניח בסוף שדהו לעניים כדכתיב לא תכלה פאת שדך בקצריך ולא נתנה התורה בו שיעור וחכמים אמרו א' מששים: והבכורים דכתיב ראשית בכורי אדמתך תביא ולא נתנה התורה בהם שיעור וחכמים אמרו א' מששים כן כתב הרמב"ם בהלכות בכורים פ' ב' ומביא שם הכסף משנ' שכן משמע מירושלמי ריש פ"ג והכי נמי משמע בגמר' דידן פ' ראשית הגז עכ"ל: והראיון שחייב אדם להראות עצמו בעזרה בשלש רגלים בשנה דכתיב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וזאת הראיה אין לה שיעור אבל חכמים אמרו במשנה פרק א' דחגיגה בית שמאי אומרים הראיה שתי כסף וב"ה אומרים הראיה מעה כסף שצריך להביא עולה שוה זה השיעור לא פחות ואין לה שיעור למעלה כרבינו דכתיב איש

בזכות ידו וזה נקרא עולת ראיה: וגמילות חסדים בגופו כגון ביקור חולים. ולקבור מתים. וכיוצא בהם אין לו שיעור אבל נ"ה דבממונו כגון פדיון שבוים. להלביש ערומים. ולהאכיל את הרעבים. וכיוצא בהם יש להם שיעור שיתן בכל פעם שתבוא מגוה כו' לידו חמישית מן הריוח שבנכסיו ותו לא מחייב שכן אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ה"ה לכן צריך להפריש חמישית הריוח בכל עת כדי שיהיה מזומן כל זמן שיבא נ"ה לידו שיקיימנו ובזה יצא ידי חובתו: קרן פירש הערוך אשם תרגום ירושלמי קרן והשיב את אשמו בראשו כתב התשבי ועיקר קרן הוא לשון חוזק ותוקף כמו קרן ישעי. וכן פירש רש"י והשיב את אשמו בראשו הוא הקרן ראש הממון: ותלמוד תורה דכתיב והגית בו יומם ולילה: כנגד כלם כי בתלמוד תורה יזכה האדם לכל זה:

מרגלא בפומיה דבר זה היה רגיל בפיו ובלשונו הגמרא של הר"י קארו ז"ל פירש בשם רש"י ז"ל סדור היה כדבר הזה בפיו ולא ששנה אותו במשנה וברייתא אלא כך קבלה בידו זה מרבו עד כאן לשונו: לשקוד פי' רש"י ז"ל להשכים ראשון לבית הכנסת ולבית המדרש ולצאת אחרון:

ברכות פרק היה קורא **מַרְגְּלָא** בְּפוּמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר גְּמוֹר בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לָדַעַת אֶת דְּרָכַי וְלִשְׁקוֹד עַל דַּלְתֵי תוֹרָתִי נְצוֹר תּוֹרָתִי בְּלִבְּךָ וְנֶגֶד עֵינֶיךָ תִּהְיֶה יִרְאָתִי שְׁמוֹר פִּיךָ מִכָּל חֵטְא וְטַהֵר וְקַדֵּשׁ עַצְמְךָ מִכָּל עָוֹן וְאַשְׁמָה וַאֲנִי אֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכָל מָקוֹם:

יומא פ' יום הכפורים **אָמַר** רַבִּי עֲקִיבָא אַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מִי אַתֶּם מִטַּהֲרִין וּמִי מְטַהֵר אֶתְכֶם אֲבִיכֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: וְאוֹמֵר מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ׳ מַה הַמִּקְוֶה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים אַף הַקָּבָּ״ה מְטַהֵר אֶת יִשְׂרָאֵל:

ואוכל את הראשונה כשמצא אוכלה לזו כדי שתהא היפה באכלת בשבת דהויא לה אכילתה של ראשונה לכבוד שבת: לשם שמים כוונה שתודיען לו נאה לשבת: יום יום יעמוס לנו צרכינו ועזרתינו ורש"י ז"ל בשבת פ"ו כתב ברוך ה' יום יום היה מכין כל יום רק לאותו יום והיה בוטח בה' לזמן לו לעת הצורך צרכו:

ביצה פרק יום טוב **תַּנְיָא** אָמְרוּ עָלָיו עַל שַׁמַּאי הַזָּקֵן שֶׁכָּל יָמָיו הָיָה אוֹכֵל לִכְבוֹד שַׁבָּת. כֵּיצַד מָצָא בְּהֵמָה נָאָה. אוֹמֵר זוֹ לְשַׁבָּת. מָצָא אַחֶרֶת נָאָה הֵימֶנָּה מַנִּיחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה. וְאוֹכֵל אֶת הָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל הִלֵּל הַזָּקֵן מִדָּה אַחֶרֶת הָיְתָה לוֹ שֶׁכָּל מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר וסרב אלפסי ז"ל בשבת פרק י"ו גרים ואומר בָּרוּךְ יְיָ יוֹם יוֹם:

לבר מאורתא חוץ מסעודת ל"ל שבת שבפסוק שאמר שלשה פעמים היום הם שלש סעודות שחייב אדם לאכול ביום השבת עצמו בעלומו של יום וסעודת ל"ל שבת איכה בכלל השלש סעודות ואין הלכה כרבי חדקא ואורתא פי' רש"י בפסחים פ"א אורתא הוא משחשיכה ושקיעת חמה. ובברכות פ"א פי' אורתא הוא צאת הכוכבים: כהדי דאורתא עם סעודת הלילה השנ' סעודות א' בלילה וב' ביום וכן הלכה:

שבת פרק כל כתבי **תְּנוּ** רַבָּנַן כַּמָּה סְעוּדוֹת חַיָּיב אָדָם לֶאֱכוֹל בְּשַׁבָּת שָׁלֹשׁ. רַבִּי חִדְקָא אוֹמֵר אַרְבַּע. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם

כי שבת היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה: רבי חידקא סבר הני תלתא היום׳ לבר מאורתא׳ ורבנן סברי בהדי דאורתא:

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא כל המקיים שלש סעודות בשבת נצול משלש פורעניות מחבלי שלמשיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג׳ מחבלו של משיח כתיב הכא יום׳ וכתיב התם הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום יי הגדול והנורא׳ מדינה של גיהנם׳ כתיב הכא יום׳ וכתיב התם יום עברה היום ההוא׳ ממלחמת גוג ומגוג׳ כתיב הכא יום׳ וכתיב התם׳ ביום בא גוג על אדמת ישראל׳ אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי הרב אלפסי גורס א״ר יוחנן משום ר״י כל מי שמענג עצמו בשבת כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך׳ לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל׳ אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה׳ רב נחמן בר יצחק אומר נצול משעבוד מלכיות׳ כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ואתה על במותימו תדרוך: אמר רב יהודה אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר והתענג על יי ויתן לך משאלות לבך: ענג זה איני יודע מהו כשהוא אומר וקראת לשבת ענג הוי אומר זה ענג שבת:

מחבלי של משיח צער שיהיה בביאת הגואל לשון חבלי יולדה כדאמרינן דור שבן דוד בא וכו׳: (כתיב הכא יום) בפסוק ויאמר משה אכלוהו היום: (בלא מצרים) כלומר אין לה קץ: (אז תתענג) אחר פסוק וקראת לשבת עונג כתיב אז תתענג: נחלת יעקב ולא נחלת אברהם ויצחק: לארכה ולרחבה כלו׳ ארץ זו ולא יותר: כל הארצות האל ולא יותר אבל ביעקב דכתיב ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה: (ופרצת) כמו ופוקת:

שבת פ״א **ואמר** רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו שנאמר לדעת כי אני יי מקדשכם׳ תניא נמי הכי לדעת כי אני יי מקדשכם׳ אמר לו הקדוש

צריך להודיעו מתן שלו׳ אתן לך וזהו דרך כבוד דשמא יתבייש לקבלה ומתוך כך מתרצה בדברים ואינו בוש בדבר וכן אם נתנה בביתו שלא מידיעתו צריך להודיעו שמידו באה לו שמתוך כך יהא אוהבו לדעת כי אני ה׳ להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם:

שבת

הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם · מכאן אמר רבי שמעון בן גמליאל הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו :

תנו רבנן הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורבי מאיר אומר יכולה היא שתרחם (הרב אלפסי גורס יכולה שבת שבכותה תרחם) רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל · רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל · שבנא איש ירושלם בכניסתו אומר שלום · וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק רפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום :

שבת היא מלזעוק צריך להרחיב דעת' בתנחומין שלא יצטער : יכולה היא אם תכבדוה שלא תצטער בה תרחם עליך : בתוך חולי ישראל שמתוך שכוללן עם האחרים תפלתו נשמעת בזכותן של רבים כדאמר רבי חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל : שבנא אדם גדול היה בירושל' ושמו שבנא · כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים פ"ש ומה שאמר רבינו הקדוש ע"ה איש גרדה ואיש ירושלם וזולתן מן המקומות מפני שהוא יודע המקום שהוא וכבודו בלו' כי זה האיש אשר הוא מאנשי המקום ההוא באמת ראוי לקרותו איש : ורחמיו של הקב"ה מרובי' : ושבתו בשלום כלומר נוחו בשבתכם לשלום :

נדרים פ"ג רבי אלעזר בן עזריה אומר מאוסה ערלה שנתגנו בה הרשעים שנאמר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב · רבי ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה ברית · רבי יוסי הגלילי אומר גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה : רבי יהושע בן קרחה אומר גדולה מילה שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה :

רבי אלעזר בן עזריה הניא רש"י ז"ל בשם הגמ' בפ' במה אשה שר' אלעזר הוה מעשר תריסר אלפי עגלי כל שתא ושתא מעדריה : שלש עשרה בריתות י"ג בריתות נאמרו בפרשת מילה שנאמרה לאברהם מואתנה בריתי ביני וביניך עד ואת בריתי אקי' את יצחק : שדוחה את השבת דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו ואפילו בשבת : מלא שעה אלא מיד שנתרשל בקש המלאך להורגו שכל זכיותיו של משה לא עמדו לו בשעה שנתרשל דכתיב ויפגשהו ה' ויבקש המיתו :

סוטה פ' ת"ה נוטל יש זכות תולה שלש שנים : זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא אינה מצווה ועושה היא · אלא זכות דמצוה · זכות דמצוה מי מגנה כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם בר רבי יוסי כי נר

מצוה

יש זכות תולה שלש שנים שנינו בסוטה פ' ג' אם יש לה זכות היתה תולה לה יש זכות תולה שנה אחת יש זכות תולה ב' שנים יש זכות תולה שלשה שנים וכו' היינו יש זכות תולה לסוטה אחר ששתתה שלא תמות מיד : זכות דמאי איזה זכות מגינה כ"כ עליה : אילימא זכות דתורה שהיתה עוסקת בתורה : הא אינה מצווה ועושה דכתיב ולמדתם את בניכ' ולא את בנותיכם וכיון דאינה מצווה אין שכרה גדול כמצווה ועושה : אלא זכות דמצוה שיש לה איזה זכות של מצוה שעשתה : מי מגנה כולי האי בתמיה וזכות דמצוה

מגנת

Digitized by Google

מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר׃ תָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר׃ אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר לוֹמַר לְךָ מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה׃ וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר לוֹמַר לְךָ מַה אוֹר מֵגִין לְעוֹלָם אַף תּוֹרָה מְגִינָּה לְעוֹלָם וְאוֹמֵר בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ׃ בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ׃ זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה׃ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ׃ זוֹ מִיתָה׃ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ לֶעָתִיד לָבֹא׃ מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים׃ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ דֶרֶךְ מְהַלֵּךְ׃ נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר נִצּוֹל מִן הַקּוֹצִים׃ וּמִן הַפְּחָתִים׃ וּמִן הַבַּרְקָנִים׃ וַעֲדַיִן מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים׃ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶרֶךְ מְהַלֵּךְ׃ כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר נִיצּוֹל מֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶרֶךְ מְהַלֵּךְ הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים נִיצַּל מִכֻּלָּם׃ דָּבָר אַחֵר עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר׃ מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ׃ אָמַר רַב יוֹסֵף מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בַּהּ׃ מְגִינָּה וּמַצְּלָה׃ בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בַּהּ אַגּוּנֵי מְגִינָּה אַצּוֹלֵי לָא מַצְּלָה׃ תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בַּהּ בֵּין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסִיק בַּהּ מְגִינָּה וּמַצְּלָה׃

מגינת כל כך: היא תשיחך תליץ בעדך את זכותך: באישון לילה בחשכות הלילה: פחתים גומות: הברקני' מין קוצים הקוצי': לסטים כתב הערוך בלשון יון קורין לגזלן ליסטים ומתרגם על פ' ושאף במים חיל תרג' ויבזון לסטין ככהין: נזדמנה לו אבוקה זכה לקיים מצות כנגד מאפלת פורענות' וכתב הערוך בערך אבק ואבוקה הוא שקושרים ב' או ג' או ד' נרות יחד לעשות להב גדול עלכן נקרא' אבוקה מלשון ויאבק איש עמו שהוא לשון קשירה כמו שפירש רש"י ובלע"ז טור"צה עכ"ל: ועדיין ירא מחיה רעה וכו' שדרכן לילך בלילה פן יפגעו בו דכתי' תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער: הגיע עמוד השחר ואף כאן זוכה לתורה ניצל מן החטא ומן היסורים. ועמוד השחר הוא האור הנוכח מפאת מזרח קודם עלות השמש. כ"כ הרמב"ם בריש פ"ק דברכות: ועדיין אינו יודע באיזה דרך שמא יכשלו יצרו לנפש' וישוב עליו יצה"ר ופורענות: הגיע לפרשת דרכים וגם הכיר את דרכו ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד יום מותו ניצול מכולן. כתב רש"י ז"ל בעירובין פ"ה פרשת דרכים דרך פורשת לכאן ולכאן: עבירה מכבה שכר מצות ואין עבירה מכבה שכר מי שעסק בתורה קודם לכן אלמא מצוה לא מגנא כולי האי: לכבות את האהבה זו תורה דכתיב הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה: אמר רב יוסף לעולם מגינה על היסורים הרבה מאי איכא מגינה דקאמר תנא קמא מן החטא שלא יתקפנו יצ"הר: מצוה בעידנא דעסיק בה והיינו לפי שעה דקאמר מגנה מן היסורים ומצלא מיצ"הר שלא יכשילנו לחטא: בעידנא דלא עסיק בה משגמר המצוה ואינו עסוק בה אגוני מגנא מן הפורענות אצולי לא מצלא אינה מצלת:

אבות פ"ב **רבי** יוֹסֵי אוֹמֵר יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שאינה

התקן עצמך שלא תאמר הואיל ואבי חכם ואבי אבי חכם תורה מורשת לאכסניא שלה ואיני צריך לבקש אחריה: לשם שמים אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתיה ובצרכך ארץ לא תתכוין להנאות גופך אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך:

שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

במדה שאדם מודד אם מדד ונתן צדקה לעני מלא חפניו הקב"ה מודד לו מלא חפניו ונותן לו: (בסאסאה) במדה כשישראל חוטאים לפני הקב"ה במדה נפרע מהם לא יותר מהמדה שהיא ספיכת סאה אלא קו לקו זעיר זעיר. מרד"ק ז"ל: וכי אפשר לומר כן היאך אדם יכול לקבל מלוא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כלו אינו אלא כמורת עד האגודל: מלא עומסו מלוא חפניו של הקב"ה טובה: זורת אצבע קטנה וכתב התשבי בערך זרת ז"ל וקבלתי מפי אדוני אבי הרא"ש ז"ל בנקרא זרת תרגום של קטן זעיר ונבלעה העין כמו שנמצא מובלעת במקומות אחרים ועיין ברבנו בחיי ז"ל בפ' נח שכתב בשם י"א כי הענה שבכלם נקרא' זרת והקטן שבכלם נקרא גודל עיין שם שהוא בארוכה: הוי אומר מדת טובה מרובה דבמדת טובה כתיב דלתו' ובמדת פורענות כתיב ארובות ודלת גדול מארובה דד' ארובות יש בדלתי וכתב הבית ישראל ביומא פ' יום הכפורים אמרו אלפא מדה טובה מרובה וממעכשיו אין לתמוה היאך יש באדם כח לקבל שכר כ"כ שהרי למדת פורענות כיון שהקב"ה כח באדם לקבלו כ"ש שנותן כח באדם לקבל מדה טובה: וארובות חלונות ולרוב הגשמי' אמר ארובות כאלו נפתחו השמים ארובות ארובו': דראון מאוסים יהיו לכל בשר מראות אות' מרוב התולע' שבהם ועיקר מלת דראון היא תולעת בלשון רז"ל שדירה והכינה שבתבואה היינו תולעת שבחטים והוא במסכת פרה פ"ט. מרד"ק ז"ל:

סנהדרין פ' חלק. **תניא** רבי מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה: אמר לו רבי יהודה וכי אפשר לומר כן. אדם נותן מלא עמסו לעני בעולם הזה והקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עמסו לעולם הבא. והכתיב ושמים בזרת תכן. ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות מרובה. הוי אומר מדת טובה מרובה ממדת פורענות. במדה טובה הוא אומר. ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח: וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו: ובמדת פורענות הוא אומר וארבות השמים נפתחו: ובמדת פורענות כתיב. ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר: והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה. אלא כשם שהקדוש ברוך הוא נותן כח ברשעים לקבל פורענותם: כך נותן כח בצדיקים לקבל טובתם:

אלא מאה הערוך בערך מאה כתב בשם י"א שפסוק זה יש בו ק' אותיו' אחרי' אומרי' מה בא"ת ב"ש עולה מאה והוא י"ב והרב פרישה בפ"ו מהלכ' תפלה כתב יש בפ' זה ב"ש אותיות ובשנים יש אלף יפין ק' אותיות ובמשמעות התיבה. מצאתי שכתב הרב אבודרהם ז"ל עוד יש רמז נ"כ בנביאים שנאמר ומה ה' דורש מעמך הוא ק' וגם יש רמז בכתובים שנאמר הנה כי כן יבורך גבר. נמצא שהוא כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים דחייב אדם לומר ק' ברכות בכל יום. עוד מצאתי שכתב בעל מנחה בלולה ז"ל על פסוק אדם כי יקריב מכם. מכם בג' ימטרי' מאה רמז לק' ברכות שחייבי' לאומרם בכל יום

פסס

מנחות פרק התכלת **תניא** היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר. ועתה ישראל מה ייי אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. אל תקרי מה אלא מאה: רבי חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי

להו

להו באספרמקי ומגדי:

שהם כיוקוס קרקן כוזן שאין קרקן ושפתים ישק: בשבתא וביומא טבי דאין אומרים י״ח ברכות בתפילת עמידה: (פרק וממלא להו) למאה ברכות· מיהטורא בע״מ לקנות מיני בשמים ומגדים (כדי להשלים סך מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום) שמעונים ברכה לפניהם ולאחריהם: (אספרמקי) מיני בשמים הם: (מגדי) מיני פירות הם· כך כתב הערוך· ורש״י ז״ל פי׳ מגדי מיני מעדים שטעונים ברכה:

עוקצין פ״ג **כוורת** דבורים· רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע· וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה· והרודה ממנה בשבת חייב חטאת· וחכמים אומרים אינה כקרקע· ואין כותבין עליה פרוזבול· ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור:

כוורת כלי או ארגז שאוספים שם הדבורים לעשות הדבש· כך פירש הרמב״ם ז״ל ורש״י ז״ל פי׳ שגולה היא: (הרי היא כקרקע) כשהיא מחוברת נטיע הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר להיות נקנית בכסף בשטר ובחזקה ולקנות על גבה מטלטלין ולכתוב עליה פרוזבול כאילו היא קרקע ואם מונחת ע״ג יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע· לא נחלקו אלא שמונחת ע״ג קרקע ואינה משוקעת בטיט שר׳ אליעזר אומר הרי היא כקרקע ואין הלכה כרבי אליעזר: (פרוזבול) פי׳ הרמב״ם ז״ל פרוזבול כמו מי שהפריז על מדותיו דבמסכת נדה: (בול) עשירים כמו אלו ראשי בולאות שביהודה כלומר ריוח לעשירי׳ שלא יפסדו שלהם והרמב״ם פירש שם מורכב משמות הכתובה ופירש בלשכם תיקון העניין והברטינורא פירש פרוז תקנה בול עשירים דכתיב ושברתי את גאון עוזכם ואמר רב יהודה אלו בולאות שביהודה תקנה לעשירי׳ שלא יעברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ותקנה לעניים שימצאו מי שילוה להם כדתנן בשביעית פ״י זה אחד מן הדברי׳ שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה ונומר התקין פרוזבול תקנה למלוה שלא יאבד ממונו ותקנה לעני שימצא מי שילונו ולא יכעלו דלת לפניהם והערוך פירש פרוז פרוס תקנת הדבר כעין פורסא דמילתא כלו׳ תקנה לעשיר ולעני: וכותבין עליה פרוזבול ספר שכותבין ב״ד למלוה שמסר לו כל חוב שיש לו שלא תפא שביעית תשמטנו ואין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע כלו׳ כשיש ללוה קרקע ואם יש לו כוורת כאלו יש לו קרקע וכותבין פרוזבול למלוה וכבר אמרנו למעלה שאין הלכה כרבי אליעזר וכוסם סטר וזה הוא בשביעית פ״י: (והרודה ממנה) כמו וירדהו אל כפיו תרגומו וכספיה היינו הלוקח ממנה והערוך בערך רד פי׳ נוסף ומשום הכי קרין נוספא לספר שכותבין בו מספר אחר נוספא: (אינה כקרקע) לכתוב עליה פרוזבול שאין המלוה מעותיו מלוה אלא למי שיש לו קרקע לפי שאינו יכול לבלותו ועומד בעיניו והלכ׳ כחכמי׳:

נדה פרק המפלת **תנו** רבנן שלשה שותפין יש באדם הקדוש ברוך הוא· ואביו ואמו: אביו· מזריע הלובן שממנו עצמות וגידין וצפרנים ומוח שבראש ולובן שבעינים· אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעינים והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוך רגלים וידיעה

שותפין תרגום של וחברי גנבים ושותפין לגנבים וכן והיא חברתך תרגם שותפתך: הלובן בירושלמי דכלאים פ״א איתא גרסא אחרת וז״ל הלובן מן האיש שממנו מוח ועצמות וגידים והאודם מהאשה שממנו העור והבשר והדם· והרוח והנפש והנשמה משל הקב״ה ושלשת׳ שותפי׳ בו עד כאן לשונו· ורב״י ז״ל כפ׳ קניתי איש את ה׳ כתב כמו עם ה׳ כשברא אותי ואת אישי לבדו בראנו אבל בזה שותפים אנו עמו והרב שורשי׳ ז״ל כתב שהוכלם רש״י ז״ל לפרש את ה׳ כמו עם ולא מן ה׳ ע״פ ברייתא זו וע״פ מדרש בראשית רבה דר׳ שמלאי פ״א עיין שם: (קלסתר פנים) הערוך מביא קלסתר בט״ת ופי׳ שהוא תואר פנים· ואור פני לא יפילון תרגומו קלסתר אפוי והמתורגמן כתב שלא מצא בכל הספרים כ״א בת״ין· ורש״י ז״ל פי׳ בפרשת וילא על פסוק ויפת מראה אחר והוא זיו קלסתר וכן כאן פירש קלסתר זיו:

ובינה והשכל׃ וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם׃ הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו׃ וחלק אביו ואמו מונח לפניהם׃

(ובאבודרהם ז״ל גריס מונח לפניהם לאין׃)

עוקצין פ״ג **אמר** רבי יהושע בן לוי עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשר עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא׃

יש — כתב ה״ר גרשינורא ש״י עולמות כלומר הקב״ה ונותן רמז שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא ש״י פעמים כנגד כל העולם הזה שאין העולם הזה כלו אלא חלק מג׳ מאות ועשר ממה שיש לכל צדיק וצדיק כמלא לע״הב ובאבות פ״ה פירש להנחיל אוהבי יש בעולם הבא ואוצרותיהם אמלא בע״ז ובסנהדרין פרק י״א גרסי׳ ליתן לכל צדיק וצדיק ש״י רבון שבוכה לקוות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו אמן כן יהי רצון׃

ואומר עשרת הדברות׃ ופרשת המן׃ וגומר עד הבקשות כמו שמסודר במעמד יום ראשון׃

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שתקשיב לתפלתי ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותספיק על ידי לעשות מצות וצדקות בישראל וללמוד וללמד את תורתך הטהורה והקדושה ותטיבני באהבה ביני ובין בריותיך ותחברני עם יראיך ועם עושי רצונך ותתן לי אחרית טובות ותקוה ותתן לי שם טוב ולב טוב ליראתך ויחד לבבי לאהבה וליראה את שמך ותתן בלבי לעשות רצונך ותגזור עלי גזרות טובות ותשמרני מכל רע כי אתה משענתי שמור צארתי ובואי תנה גורלי עם הצדיקים בחיי העולם הבא ממעונך ענני בצרתי כי קראתיך ואל תבישני משברי ואל תהי לאכזר לי חנני והקימני וקרבני לדתיך והאירה עיני בדרכי תורתך ושימני לברכה ולתהלה ותתן לי חן וחסד שתהא רוח הבריות נוחה הימני ותהא שארתי לפלטה והטיבה לי בכל דרכי כי אתה יי עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה׃ יי סלעי ומצודתי ומפלטי לי אלי צורי אחסה בו מגני וקרן ישעי משגבי׃ ככתוב׃ יי עזי ומגני בו בטח לבי ונעזרתי ויעלוז לבי ומשירי אהודנו׃ יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום׃ יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי׃ כי אתה שומע תפלת כל פה׃ ברוך שומע תפלה׃

בקשה אחרת מעין יצירת היום על דרך הקבלה׃

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתנחילנו שבת קדשך באהבה

וברצון ולא תהיה צרה ולא דאגה ולא יגון ביום מנוחתנו · כי אתה יהוה אלהינו
כלית מלאכתך בששת ימי המעשה ובשביעי שבתת ונחת וקדשתו וברכתו
משאר ימי המעשה וקבעת אותו יום מנוחה ועונג לעמך ישראל לדורותם ברית
עולם · כן יי אלהינו תזכה אותנו ולכל עמך בית ישראל לנוח במנוחה שאין לה
קץ ותכלית בעולם הבא שכלו טוב וכלו ארוך וכלו שבת ותזמין לנו ולכל עמך
בית ישראל פרנסתינו כל ששת ימי המעשה בנחת ולא בצער ומלא ידינו
מברכותיך ומעושר מתנות ידיך כדי שיהיה לנו עושר וכבוד לענג שבתותיך
בבגדים יקרים ובמאכלים ערבים ובמשקים מתוקים כדי לכבד יום שבת קדשך
משאר הימים כדכתיב · אם תשיב משבת רגלך עשות חפציך ביום קדשי
וקראת לשבת עונג לקדוש יהוה מכבד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך
ודבר דבר : אז תתענג על יהוה והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת
יעקב אביך כי פי יהוה דבר : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי :
כי אתה שומע תפלת כל פה · ברוך שומע תפלה :

ליום השבת

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתנחילנו שבת קדשיך באהבה וברצון ולא יהיה דאגה ולא צרה ולא יגון ביום מנוחתינו כי אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו כלית מלאכתיך בששת ימי המעשה ובשביעי שבת ונחת וקבעת אותו יום מנוח עונג לעמך ישראל לדורותם כן ה' אלהינו תזכנו אנו וכל עמך בית ישראל לנוח במנוחה שאין לה קץ ותכלי' לעה"ב שכולו טוב שכולו ארוך ותברכנו מברכותיך אמן :

ברוך שמך בגבורתיך כי כשמך כן תהלתך : ב"ש בכל דור ודור ומבורך במעוני מעלה : ב"ש בכבודך ומבורך בתפארת יקרך : ב"ש באוצר השלג ומבורך בנהרי שלהבת : ב"ש בערפלי טוהר ומבורך בעוז והדר : ב"ש בשביבי אש ומבורך בבתי לבנות : ב"ש בקולות וברקים · ומ"ש בריעת בריקת ברקים : ב"ש ברכבי רבבות · ומ"ש באלפי שנאן : ב"ש בפי כל השדרות · ומ"ש בגלי הים : ב"ש בפי כל אשר בארץ · ומ"ש בפי כל בריה : ב"ש לעולם ועד · ומ"ש לעולמי עולמים : ב"ש בכסאך · ומ"ש בהדום רגליך : ב"ש באומר בירא · הנכבד בקריאתה · הנכתב בקדושה · הנעלם מעיני כל חי שכל גדודי אש מתהללים משמך לכן תקנתו בכסא כבודך גדולתך ובירתך וקדושתך ותפארתך ורוממותיך לעולמי עולמים כי שמך כך ושמך שמך : שמך יחיד ומיוחד מבורך ומפואר ומרומם על כל מעשה ידי אמונתך על כל ברכה ותהלה לדור ודור ולנצח נצחים :

ברוך שמך האדרת והאמונה לחי עולמים : ב"ש הבינה והברכה לחי עולמים : ב"ש הגאוה והגדולה לחי עולמים : ב"ש הדעה והדבור לחי עולמים : ב"ש ההוד וההדר לחי עולמים : ב"ש הועד והותיקות לחי עולמים : ב"ש הזיו והזוהר לחי עולמים : ב"ש החיל והחוסן לחי עולמים : ב"ש הטכס והטוהר לחי עולמים : ב"ש היחוד והיראה לחי עולמים : ב"ש הכתר והכבוד לחי עולמים : ב"ש הלקח והלבוב לחי עולמים : ב"ש המלוכה והממשלה לחי עולמים · ב"ש הנוי והנצח לחי עולמים : ב"ש הסגוי והשגב לחי עולמים : ב"ש העוז והענוה לחי עולמים : ב"ש הפאר והפדות לחי עולמים : ב"ש הצבי והצדק לחי עולמים : ב"ש הקריאה והקדושה לחי עולמים : ב"ש הרנן והרוממות לחי עולמים : ב"ש השלוה והשקט לחי עולמים · ב"ש התהלה והתפארת לחי עולמים :

ברוך שמו אל חי וקיים לעד ומרומם וזכרו בתפארת עוז · ב"ש בכסא הכבוד מרום מראשון · ומרומם וזכרו בכל אחרון וראשון : ב"ש בנעימות קדושים · ומבורך וזכרו באילי תרשישים : ב"ש ברכבי רבבות · ומ"ש באלפי שנאן : ב"ש בשרפי פיות הקודש · ומ"ו בטפסרי ערבות : ב"ש בשביבי כדר · ומ"ו בזיקי זוהר : ב"ש באופני

שכינה · ומ״ו כנגדו לכבוד · כ״ש נאה אלי רום · ומ״ו בכתר תרשישים: כ״ש באראלים · ומ״ו בחשמלים: כ״ש כפי
רזי״אל שר הרזים ככל רזי נאה · ומ״ו כפי סנדלפו״ן הקושר כתרים לרבו ואלו הכתרים מאליהם יעטירו ראש להתנשא
לכל לראש: כ״ש כפי מטטרו״ן שר הפנים ושפי יופי״אל שר התורה · ומ״ו שפי מי״כאל כהן גדול שר של ישראל ושפי
גברי״אל שר של מלחמות ישראל ושפי רפ״אל רופא האמתי ושפי ענא״ל הממונה לכל קוראים בצרה ושפי כל משרתיהם:
כ״ש שפי יהוקטיה ויטהוזתיה המלאכים הממונים ללמד זכותם של ישראל לפני גואלם: כ״ש שפי שרפי״אל
שר מרכבתא · דרשטון קדמוסי מאה ותמניא רבוון שרי רתיכא כורא ירוקא ואשתא
יקרקתא ואשתא ארגוונתא · ומ״ו כפי כל משרתיו השליטין בכל רתיכא ורתיכא ומפקדין רפ״אל שרפי״אל על שם
שר הממונה עליהם: כ״ש כפי הקהל רכבות אלהים · ומ״ו כפי רבבות רבבות: כ״ש כפי המון גלגלים כולו פונים
ומהללים · ומ״ו ושירות ושירות מהוללים: כ״ש הממונה להבות אש · ומ״ו כפיילי ברקים: כ״ש כפי נהר דינור · ומ״ו
כפי סופה וסערה: כ״ש כפי רוח סערה · ומ״ו מפרק הרים ומשבר סלעים: כ״ש כסופה וברעש · ומ״ו לא ברעש
באש ולא בכוח באש אוכלת אש קול אש וקול דממה דקה · כ״ש כפי הרקיע הנטוי על ראשי החיות ולהבדיל בו בין קדושתו
לקדושתם · ומ״ו כסדרי סדרים ובסתרי סתרים הנסתרים מעיני מראית העין בלי לשכל את הבריות · כ״ש כשבעה
היכלות וכפי כל השרים הממונים עליהם וכפי כל המוני שרים העומדים לפני כתות כתות ומשרתים לפני כסא כבודו
וכל מיני שיר ושבח והלל וזמרה ורנן אשר בפיהם · ומ״ו בשבעה רקיעים ובכל רקיע מחנה ובכל מחנה מסדרים לפניו
שירות ותושבחות וזמירות והודאות יתברך ויתרומם וכדו ברקיע הנקרא וילון הנטוי בין השמים והארץ להבדיל בין שינוף
יושבי הארץ ובין קדושת נבא השמים · כ״ש כשבעה ארצות וכפי כל הקיבוצים שבהם וכפי כל מלאכי מיתה המשמשים בהם
וכפי כל מיני רוחות ושידין ולילין ומזיקים שבהם וכפי כל שטן ומקטרג וכל משרתיו המשרתים אותם · ומ״ו כפי כל בני
עולם · כ״ש כשבעה ועשרים אותיות התורה אשר בהם יוסד עוז מפי עוללים ויונקים · ומ״ו בעמודי ארז ועמודי שמים ·
כ״ש כשמי שמי קדם וכפי התורה הקדושה הנקראת ראשית דעת ראשית חכמה וכסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים
ונקראת שעשועים ועץ החיים ונקראת אמרת אלוה צרופה ולקח טוב ולוית חן ותורת חכות ותורת אמת ואש דת ונקראת
תמימה משיבת נפש ומחכימת פתי ומשמחי לב מאירת עינים ועומדת לעד ולנקי ידיו ונקראת כתר חיים וכתר של ארץ
אבפין וכתר של חכמה ובינה ודעת ועוה ונקראת כלה מהר סיני מוכתרת ומעוטרת בתרי״ג מצות אבני יקרות והיא
אור עולם · ומ״ו כפי כל מצותיה היקרות המכינים והנחמדים מכסף ומזהב · כ״ש כפי כל משכיליהם ואומר של תורה
יפיפי״ה שמו · ומ״ו כפי ארבע רוחות הסוכות הכנין בית המקדש לישראל · כ״ש שפי י״ב שבטי ישראל וי״ב מזלות · ומ״ו
שפי כל השרים הממונים עליהם · כ״ש כי״ב שערי ירושלים · ומ״ו כפי כל שבעה תהומות ושפי כל הרמשים אשר בהם
ושפי כל השרים הממונים עליהם · כ״ש כשבעה ימים · ומ״ו כפי כל החיות קטנות עם גדולות שבהם ושפי כל השרים
הממונים עליהם · כ״ש כשבעה מדורי גיהנם · ומ״ו כפי כל מלאכי חבלה הממונים עליהם וכל האשות שבהם אש אוכל אש
ושפי כל הבריות הנדונים שם ומקבלים עליהם עול מלכות שמים ומצדיקים עליהם את הדין ואומרים צדיק אתה על כל
הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו יפה דנת יפה תמת יפה גזרת יפה קיימת יפה חייבת רשעים לגיהנם ויפה
זכית צדיקים לגן עדן יפה נקראת הצור תמים פעלו ולכן יברכוך ברוך דיין האמת אל ברוך שאין לפניו משוא פנים ולא
מקח שוחד · כ״ש כשעדן ובכל מיניה ובגן עדן ובכל שעדנה · ומ״ו ובעץ כל פריו ועליו אשר שנו ועלי בשמים וראשי בשמים
וכל מיני דשאים · כ״ש בעץ החיים אשר בתוך הגן · ומ״ו כפי כל הצדיקים והחסידים היושבים בצלו של עץ החיים
ומברכים את ה׳ המבורך ברוך הטוב והמטיב וברוך השומר אמת לעולם וברוך הנותן כח לקבל רוב השפעת ורוב טוב כאומר
ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה׳ אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא · כ״ש בקולות ארבע נהרות שבגן עדן פישון
גיחון חדקל פרת המשמיעים קול גדול וכהמית ים יהמיון ומהדרים למרום ויקרום · ומ״ו בהם וכל רומש בהם וכפי כל
השרים הממונים עליהם · כ״ש כפי כל בריכי מים ונהרות ופלגות ויאורים ונחלים ומעיינות המתברכים במעיהם וכל
אפיקי ימים וכל מקוה מים וכל מבועי מים · ומ״ו כפי כל הרומש בהם וכפי כל השרים הממונים עליהם · כ״ש כאוצרי
שלג ובקרי שלהבת · ומ״ו בענני כבוד מרום ובפיזי פקת · כ״ש בערפלי רום ובלפידי אש · ומ״ו בהעלות נשיאים ובעב
הענן ובברית אות הקשת הנתון בו · כ״ש באוצרי ברד וקיטור וסוס וקורה ושרב · ומ״ו כפי כל השרים הממונים עליהם ·
כ״ש באוצרי גשם ושלג ואגלי טל וברכת החיים ואוגרות רעיפים רסיסים ושעירים ורביבים · ומ״ו כפי כל השרים הממוני׳
עליהם · ברוך שמו בביעת אוהלים נטע יי׳ וארזי הלבנון · ומ״ו ברעננות כל עצי יערות וכל מיני אילנות ודשאים
ועשבים וירק וכל מיני זרע זרוע וכפי כל השרים הממונים עליהם · כ״ש כשערי ירושלים הבנוים וכי״ב שעות ביום וכי״ב
שעות הלילה · ומ״ו כפי כל השרים הממונים עליהם · כ״ש כפי עמוד הענן שהלך לפני מחנה ישראל בגואלם יומם · ומ״ו
בעמוד האש שהלך לפני ישראל להאיר להם לילה מיד רודף ומטרף · כ״ש בשירות המשוררים הקדמונים שיר של אדם הראשון
ושיר של שבת ושיר של משה ובני ישראל על הים ושיר של ישראל בבאר ושיר של דבורה וברק ושיר של דוד ושיר ששוררו הלוים
בבית המקדש ושיר עזרא על מ׳ומעלות התורה · ומ״ו כפי שיר שעתידין לשורר בארץ יהודה שיר עיר עוז לנו וגו׳ ושיר אשר

ישוררו

ישוררו בלוי"ם במקדש שם וכל השירים אשר שר שלמה המלך ע"ה בשיר השירים ראש כל השירים עולת נקייה לכל כתבי הקודש ובשיר חדש אשר עתידין הגליות לשורר שנאמר שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה וגו' · ב"ש בשיר ששררו אבותינו על ים סוף · ומ"ו בשיר של מרים וכל נשי בני ישראל בתוך עלמות תופפות · ב"ש בלשון ים מצרים · ומ"ו בשבעה כלים שעתידין להדריך לגאולי עמו ישראל · ב"ש בעשרת הדברות ובקדושת שני נקודש · ומ"ו ברקידת כל ההרים והגבעות העתידים לפנות דרך לבני גאולי ישראל · ב"ש בכל מדבר ובפי כל רומש מדברות ועוברי מדברות · ומ"ו בפי כל השרים הממונים עליהם · ב"ש בכל השמות המפורשים בכסא המרכבה ובשמות החקוקים בכסא כבודו ובשמות אשר נשתמו בהם כסא הכבוד ואופנות החיים ובגוי ברכות ובגוי נשמות ורוחות ובכפות ובגוי ברקים ובגוי טל ומטר ובגוי נשמות החיים ונשמות המתים ובשמות אשר נשתמו בהם שמים וארץ ים ויבשה הרים וגבעות ישוב ומדבר תנינים וכל תהומות וסדרי בראשית ובגוי מעלה ומטה ובפי כל השרים הממונים עליהם · ומ"ו בירושלים ובבית קדשי הקדשים שבמרום שמקים והיא בנויה מכל אבנים טובות ויקרות וג' חומות יקיפוהו אחד של כסף וא' של זהב וא' של אבן יקרה מאירה בכל מיני גוונים ובכל חומה וחומה רחבה שש אמות וחוץ לשלשה חומות אש סביבו ואלף וארבע מאות ושמונים ושמונה מגדלות של אבן יקרה יסובבוה ובין כל מגדל ומגדל עשרים ואחד שערים נכתבים בה ומאה ושלשה עשר אמה אורך השער והוא אבן יקרה אחת ומאתים ותשעים ושלשה פתחים מרובעים ישים ברחובותיהם ואלפי ושלש בריכות יהיו בתוכה ואלף ומאה ושמונים וארבע גנות יהיו בכל רחובי ורחובי אלף נהרות מים חיים ישים בכל פינותיה ועל ד' הרים עומדת על הר סיני ותבור וחרמון וכרמל בנוי בראש ההרים ונשא מגבעות · ומ"ו בה ובכל בנייגה ובכל מסכות שנה ובפי כל גבאות שנה באלף ושמונה מסכות שנה וכל מסכה אלף ושמונה רבוא של מלאכי שרת בכל מהדרים ומשבחים ומקדישים ומברכים לשמו הגדול תמיד יומם ולילה בכל מיני שבח שיר ורינון והלל · ב"ש בכתי משרתים · ומ"ו בסוד עריצים · ב"ש בכנפי שרף · ומ"ו בנגינות סופה · ב"ש בקול הבשפה בשיבי ההולך וחזק מאד אשר החריד כל השמנה · ומבורך ובכרו בקול שופר גדול העתיד להשמיע מהר סיני ובו יקרא דרור ובו יתקבצו כל ישראל ובו ישוררו ויקינו השכינה ויכירו וידעו כי הוא ממית וממית מוריד שאול ויעל ולכן יברכוהו מחיה מתים: ברוך שמו בשבת ימי בראשית ובכל סדרי בראשית · ומ"ו בקדושת ישראל ובקדושת שבת הגדול מימים ראש כל ימים מיוחד ומשובח ומקודש מכל ימי מרגוע יום גדול ונורא להרויח בשבות לחיים ולמתים לעם נבורה ולקדוש ה' מכובד מכל הימים ומכל הזמנים וקדשנו בקדושתך ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל ויום השבת אמן:

תפלה ליושב בבית האסורים שתקן הרב כמהו"רר יהודה אריה ממודינה זלה"ה:

אשר אזניך פתוחות לשמוע אנקת אסיר ידע מה בנפשיכם יסברו יורדי בור אל אמתך ומבית כלא יושבי חשך יעלה ויבא יגיע וירצה תחנוני לפני כסא כבודך המרחם על כל יצוריו טובה ומציל בכל עת צרה וצוקה רחם עלי דכא ושפל רוח אסיר עוני וברזל כלוא ולא אצא ובמקום אפלה מבודד אבד מנוס ממני ואין לי מכיר ענה נפשי כי במחשכים הושיבוני כמתי עולם אספו עלי רעות עד אין מספר ואין עוזרת לי ושונאי כדקה לבן פנה אלי וחנני אדון בכליות והרחמים אקיצה מפלט לי וחיה אתה בעזרי ובתומכי נפשי וכל לשון תקום אתי למשפט תרשיע והשב לב כל שר ושופט ומושל אשר ישפטו במעשי לטוב ולחמול עלי ותן אותי לחן ולחסד בעיניהם לדון אותי לכף זכות ולהוציא לאור מחשכי ויעלה זכרוני לפניהם לטובה עד אשר יעלוני מבור שאון מטיט היון ומבית האסורים אנא ובאי כדיני מהרה חושה ענני כאשר ענית ליוסף אשר הריצוהו מן הבור ולדניאל מגוב אריות ולכל אשר אמרת לאסירים צאו כי בנאתי סער עלי קרת בתוך קהל אהללך אודך בכל לבבי ולשמך אזמרה ה' מתיר אסורים יהיה למשען לי ויוציאני למרחב יחלצני כי חפץ בי · אשר כך יאמר מזמור משכיל לדוד בהיותו במערה תפלה קולי אל ה' אזעק קולי אל ה' אתחנן אשפך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד · בהתעטף עלי רוחי ואתה ידעת נתיבתי בארח זו אהלך טמנו פח לי · הבט ימין וראה ואין לי מכיר אבד מנוס ממני אין דורש לנפשי · זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים · הקשיבה אל רנתי כי דלותי מאד הצילני מרודפי כי אמצו ממני · הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי:

תפלה זאת תאמר בברכת שמע קולנו :

שמע קולנו ה' אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתינו חטאתי עויתי פשעתי לפניך והרע בעיניך עשיתי רבונו של עולם עשה למען שמך הגדול ותכפר לי כל עוני וחטאי ופשעי שחטאתי עויתי ופשעתי לפניך מנעורי ועד היום הזה ותמלא כל השמות שפגמתי בשמך הגדול:

והאמר אח״כ תפלת רב ייבא סבא הנזכר בזוהר בפרשת בשלח וכן קודם אכילה טוב לומר תפלה הנזכר לכשה כנזכר בזוהר הנזכר לעיל :

יהי רעוא מן קדם סתימא דכל סתימין רעוא דכל רעוין סתימא דכלא דיתמשך טלא עילאה מניה מן תרין מלין כולר ונקה דרך זיך ונרון לאבא ואימא ומן אבא ואימא לזעיר אנפין וזעיר אנפין לנקבל תפוחין קדישין דמתמן אתיהב מזונא עילאה מרישייא דמסכין מנא לצדיקייא לנא ולכל ישראל ככסירו דאנפין ברעותא ונפקותא דכלא כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים ברוך אתה ה׳ שומע תפלה :

הרוצה להתענות צריך שיקבל התעניות מבעוד יום בשעת המנחה ומתפלל שמונה עשרה ברכות במנחה וקודם שיעקור רגליו יאמר זה :

רבון העולמים הרי אני לפניך בתענית נדבה למחר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתקבלני באהבה וברצון ותבא לפניך תפלתי ותענה עתירתי ותרפאני ברחמיך הרבים כי אתה שומע תפלת כל פה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן :

ביום התענית בתפלת מנחה יאמר זאת התפלה בברכות שומע תפלה :

ענני אבינו ענני ביום צום התענית הזה כי בצרה גדולה אנחנו על כי כשלנו בעונינו ומרוב העונות אשר רבו מלמנות אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש בושים אנחנו מקם אתינו ובכלמים אנחנו מעונותינו כי רבו עונות למעלה ראש ואשמותינו גדלו עד השמים ופשעתי עויתי פשעתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה ועתה הנה נשאני לבי ונדבה רוחי אותי לשוב אליך באמת ובתמים בכל לבבי ובכל נפשי והנני מודה ועוזב ומשליך כל גלולי אשר עשיתי מיום היותי ונתתי אל לבי לעשות לי לב טהור ורוח נכון ורוח קדושה להיות זהיר וזריז ומשכיל ומדריכי בעת היותי כקטן שנולד והימים הראשונים יפלו ועתה ה׳ אלהי אחרי שובי נחמתי ואחר הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי והנה במה אקדם פניך ובמה תתרצה ותכפר לי על חטאתי אשר חטאו ועברו אם בתשובה ווידוי תתרצה הנני שב ומתודה לפניך ה׳ אלהי חטאתי עויתי פשעתי וישר העויתי ולא שוה לי : ואם בתפלה ותחנונים תמחול ותסלח לכתשב ובאלה הנני מפיל תחנוני לפניך כעיני עבד אל יד אדוניו וכעיני שפחה אל גברתה כן עיני נשואות אליך ה׳ אלהי עד שתחנני ואם בבכיה וזעקה תפלה כי יש טוב ופלא אתה הנה במסתרים תבכה נפשי מפני חטאתי ובחדרי משכבי תאלם רוחי על רוב פשעי ואם בשבר רוח תכפר הנני נשבר ונדכה אנא הנח במעלי ואל תביט במעלי ותבא לפניך שועתי ויבאו מים חיים מלובן העליון דרך רשובות הנהר לקו האמצעי כנהר פלגיו ישמחו עיר האלהים לטהרנו מחטאתינו ועונותינו ופשעינו בתעניתינו זה וכפר לי כל העונות ותכפר כל כינויי הקדושה אשר על ידי נתפזרו בין הקליפות ותשליך במצולות ים כל חטאתינו ואל תתן אל רשעינו ואל תסתיר פניך ממנו היה נא קרוב לשועתינו טרם אליך נקרא אתה תענה נדבר ואתה תשמע כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה עונה בעת צרה ושומע תפלת כל פה ברוך אתה ה׳ שומע תפלה אמן סלה :

צריך לקרא ביום התענית פרשת תשובה בפרשת נצבים מן והיה כי יבא עליך וגו׳ עד סוף פ׳ נצבים וצריך לכוין שם אד״ני במלואה כזה אלף דלת נון יוד גי׳ תר״עא שהוא שער לדופקי בתשובה ואחר כן יאמר זאת התפלה :

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך ותפשוט את ימינך לקבל שבים בתשובה כל פושעי עמך ישראל וקבל תשובת השבים לפניך ומחול עונם ואם אין תשובתם כפי עונם אתה טוב וסלח ויחשב כאילו עשו תשובה מספקת ואותם קשה עורף שים נגד הפורים אתה בתשובה נהרהור תשובה בלבם שישובו תשובה שלימה לפניך כי אתה חפץ בתשובת הרשע ושיבני בתשובה שלימה כי אתה רוצה בתשובה אמן סלה :

ואח״כ יאמר פרשה היראה בפ׳ עקב מן פסוק ועתה עד סוף הפ׳ ובת פלב ודנש ואח״כ יאמר זה :

יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתטע יראתך בלב כל ישראל עמך ליראה את שמך הגדול הגבור והנורא בכל לבבם ובכל נפשם יראת הרוממות של אין סוף ברוך ויתעלה שמך וידעו כי אתה גדול ונורא שמך אמן :

תפלה נאה לומר בשעה שהכהנים עולין לדוכן קודם שמסיימין שלום והיא מתוקנת ע"ש שם כ"ב היוצא מג' פסוקים של ברכת כהנים כנזכר לעיל:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתעשה למען קדושת רחמיך וגודל חסדיך הפשוטים ולמען טהרת שמך הגדול הגבור והנורא בן עשרים ושתים אותיות היוצא מפסוקי' של ברכ' כהני' (אנקתם פסתם פספסים דיונסים) שמורה מפי אהרן ובניו קדושך שתהיה קרוב לי בקראי לך ותשמע תפלתי כאנקתי ואנק' עי תמיד כשם ששמעת אנקת יעקב תמימך הנקרא איש תם ותתן לי מזוני ופרנסתי בריוח ולא בצמצום מתחת ידך הרחבה כשם שנתת פת לחם לאכול ובגד ללבוש ליעקב אבינו הנקרא איש תם ותתן לי לאהבה ולחן ולחסד בעיניך ובעיני כל רואי ויהיו דברי נשמעין לעבודתיך כשם שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלבישו אביו כתונת פסים לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואיו ותעשה עמי נפלאות ונסים ולטובה אות ותצליחני בדרכי ותן בלבי בינה להבין ולהשכיל ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך וסודותיך ותצילני משגיאות ותטהר רעיוני ולבי לעבודתיך ותאריך ימי ושנותי בטוב ובנעימים ברוב עוז ושלום אמן סלה:

תפלה נאה לומר בהושענא רבה בלילה קודם הלימוד משנה תורה:

רבון העולמים אב הרחמים והסליחות לך אנחנו מודים בקידה ובהשתחויה לגלות פניך על חטאת וזדונות טרם יצא דבר המלך על כל דת ודין עד השער לא סגרו אחרי אשר יצאו הרודפים העומדים על הפקודים לעשות משפט והדין ועד הכלם לא סר נתפלל אל ה' אולי יעתר לנו ולא נאבדו לכן באתי בעני על הפתח דופק רחמיך קורא את ספר משנה התורה שתמתיקני לחיי' טובי' ולא ימושו ספר תורתך מפינו ומפי זרעינו ובו נהגה יומם ולילה ואל תטריף עלי את השעה והאריך קיני כי אליך אשובה וברכנו לחיים מלך חפץ בחיים ותחתמנו בספר החיים למענך אלהים חיים בזכות ספר משנה תורה ופרשיותיו ופסוקיו ותיבותיו ואותיותיו וטעמיו ונקודיו ושמותיו היוצאים מר"ת וס"ת ומאלופי תיבות בכלל ובפרט ובזכות שם הגדול אה"יה במלואיו ביו"דין באל"פין בה"הין תטיב לנו בחתימה ובשם קרע שטן תקרע את גזר דיננו ובשם אל"ד בגלול במקורו אה"יה הוא א אה לי דה תבטל מעלינו ומעל כל ישראל כל גזירות קשות ורעות ואל תאבד ממנו צילנו ופרוס עלינו סוכת שלומך בזכות השם הקדוש אה"יה במלואיו ותאריך קיצינו ותכפר חטאתינו ועונותינו ופשעינו ותקבל ברחמים וברצון את תפלתינו · ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו · ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

תפלה נאה ונוראה לאומרה בליל השבועו' ובהושענא רבה בלילה אחר הלימוד וכן בשאר ימות השנה כשהוא לומד כל הלילה יאמר זאת בכוונה:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שאם נתחייבתי לפניך כרת בבית דינך הצדק על חטאתי ועוני ופשעי שחרבתי' יהי רצון מלפניך שיהא חשוב בעיניך שנתעוררתי בלילה הזה ונדדתי שינה מעיני שתשגיח עלי בעין השגחתך ההוא עינא פקיחא דלא נאים ונעיר תדיר שנאמר הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ותקרע גזר דיני הרע מעלי ותחנני ותברכני מאוצר הכסף העומד לימין העליון שהוא קל להוציא משם ותתן לעבדך פלוני בן אמתך פלונית חיים ארוכים לעסוק בתורתך יומם ולילה ויהיה הצער שיש לי בעיני תיקון לפגם הראות שפגמתי בעיינין עילאין ואשר הרע בעיניך עשיתי ויתוקן הפגם ההוא בכל המקומות שפגמתי בד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה ותצילני מעונש חיבוט הקבר שהמלאך המשבר את עיני האדם אחר פטירתו בקבר ועל ידי נעור זה אפטר מאותו הנער ותשפיע עלי משפע טוב מכתר עליון להצילני מכרת אשר נתחייבתי ולמען שמך הגדול הגבור והנורא אלד כשהוא בגלול במקורו א א לידה שתבטל מעלי כל גזירו' קשות ורעות ויהיה למוד זה נחת רוח לפני כסא כבודך ותתן בנו כח לעמוד על המשמר' ללמוד תמיד לפניך ולהגות באמרי תורתך ולהיות מן העובדים לפניך בלב שלם ובנפש חפצה לומדים תורתך לשמה ולברר כל הניצוצות הקדושות שנתפזרו בין הקליפות על ידינו ולהחזיר' אל הקדושה ליחדא שכינתא בבעלה לאקמא יתה מעפרא ולתת נחת רוח ליוצרנו לדבק נפשנו ורוחנו ונשמותינו לעבדו וליראה אותו בלבב שלם: ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו: ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

תפלה לומר קודם קריאת התורה:

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא הריני קורא בתורה שהוא כנגד תפארת דזעיר אנפין שבו שלשה כלים דשלשה בחינות נפש רוח נשמה: יהוה כלי החיצון דנפש ייה יהו יהוה כלי אמצעי דרוח: יוד הא ואו הא כלי פנימי דנשמה · ובחינת אורות מקיפים שהם יחידה חיה יהוה בנקודות חולם לעשות לה מרכבה · ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי

שתוכן

תפלה חדשה

שתוכך את רוחי ונפשי שעשה ראויה לעורר מיין נוקבין על ידי קריאת התורה הזאת ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת התורה הזאת (ואל יעכב שום חטא ועון): ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננהו: ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

ויכוין אח"כ ביחודים הנאמרים בשער ד' בשערי ציון אורייתא ביומו ולא יוציא שום שם בפיו רק יכוין כנ"ל:

תפלה לאומרה קודם קריאת נביאים:

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא הריני קורא בנביאים שהוא כנגד נצח הוד דז"א שהם שלשה כלים של שלשה בחינות נפש רוח נשמה **צבאות** כלי החיצון דנפש: **צ צב צבא צבאו צבאות** כלי אמצעי דרוח **יהוה** כלי פנימי של נשמה **אדני** כלי פנימי של סוד בחינת נשמה · ובבחינת אורות מקיפים שהם יחידה חיה של נשמה **יהוה** ושל סוד **יהוה** בנקודת קיבוץ וקבוץ לעשות לו מרכבה · ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתוכך את רוחי ונפשי ונשמתי לעורר מיין נוקבין על יד קריאת הנביאים הזאת ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הנביאים: ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

תפלה לאומרה קודם כתובים:

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל ולאקמא שכינתא מעפרא הריני קורא בכתובים שהוא כנגד יסוד דזעיר ומלכות נוקבא דזעיר שהוא ג' שמות בבחינת ג' כלים נפש רוח נשמה **שין דלת יוד** כלי חיצון דנפש **שין שין דלת שין דלת יוד** כלי אמצעי דרוח **יאהדונהי** כלי פנימי דנשמה **אלף דלת נון יוד** כלי חיצון דמלכות דנוקבא דזעיר ובבחינת אורות מקיפין **יו הו וו הו** חיה יחידה דיסוד דז"א **יהוה** חיה יחידה של מלכות נוקבא דזעיר אנפין לעשות מרכבה להם · ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתוכך רוחי ונשמתי שתהא ראוי לעורר מיין נוקבין על ידי קריאת הכתובים הללו ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הכתובים הללו · ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו: ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

נשלמו המעמדות עם פי' וגם התחינות ותפילות שאומרים אחר המעמדות וכמה מעלות טובות להודות· תם ונשלם היום יום ד' ד"ן אלול אמ"ת לפ"ק:

בבית ובדפוס הנעלה כהר"ר אורי ויבש בלא"א כהר"ר אהרן הלוי זצלה:
הש"י יכתבהו בספר החיים: ולהדפיס ספרים לתושיה כפלים ויזכנו לעלות לציון וירושלים:

Digitized by Google

בערב תשעה באב אחר מנחה חולצין המנעלים קודם תפלת ערבית רק במוצאי שבת חולצין אחר ברכו לבד השליח ציבור חולץ לפני ברכו מפני הטירוף וגם מבדיל קודם שיחלוץ מהר"אקו"ל: ולא יהיה בבית הכנסת רק נר אחר לחזן שנאמר במחשכים הושיבני: (ועוד כר ח' כלס יכנס וס שיוכל להדליקו) ואין צריך להשנות מקומו בתשעה באב ומתפללין ערבית על הקרקע במקומו: ואומר קדיש ותתקבל וקורין איכה ומברכין לפניה כנחת ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה· ואחר איכה מתחיל הש"צ זכור ה' מה היה לנו אוי חביטה וכו':

זְכוֹר יְיָ מֶה הָיָה לָנוּ אוֹי· הַבִּיטָה וּרְאֵה אֶת חֶרְפָּתֵינוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
נַחֲלָתֵינוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים אוֹי בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב אוֹי· אִמּוֹתֵינוּ מְקוֹנְנוֹת בַּחוֹדֶשׁ אָב· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ אוֹי· כִּי נִיסוּךְ הַמַּיִם בָּזִינוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
עַל צַוָּארֵינוּ נִרְדָּפְנוּ אוֹי· כִּי שִׂנְאַת חִנָּם רָדַפְנוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד אוֹי· וְאַשּׁוּר צָרוּנוּ כְּצַיָּד· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ וְאֵינָם אוֹי· וַאֲנַחְנוּ סוֹבְלִים אֶת עֲוֹנָם· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ אוֹי· כִּי שִׁלּוּחַ עֲבָדִים בִּטַּלְנוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ אוֹי· כִּי קִפַּצְנוּ מֵעֲנִיֵּי יָדֵינוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ אוֹי· כִּי כְבוֹדָם בְּקָלוֹן הֵמִירוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ אוֹי· כִּי אִישׁ אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמְּאוּ וְזָנוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ אוֹי· כִּי גְזֵלוֹת הֶעָנִי חָמְסוּ וְגָזְלוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ אוֹי· כִּי בְּבֵית זוֹנָה נִמְצָאוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ אוֹי· כִּי מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה עִוְּתוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
שָׁבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ אוֹי· כִּי נִבְטְלוּ עוֹלֵי רְגָלֵינוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי· כִּי נִשְׂרַף בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
עַל זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ אוֹי· כִּי נִבְטַל כְּבוֹד מַאֲוַיֵּינוּ· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:
עַל הַר צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם אוֹי· כִּי נִתַּן עָלָיו שִׁקּוּץ מְשׁוֹמֵם· אוֹי מֶה הָיָה לָנוּ:

אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור: למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים: השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם: כי אם מאוס מאסתנו קצפת עלינו עד מאד: השיבנו

בְּלֵיל זֶה יִבְכָּיוּן· וְיֵלִילוּ בָנַי· בְּלֵיל זֶה חָרַב בֵּית קָדְשִׁי· וְנִשְׂרְפוּ אַרְמוֹנַי·
וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל יֶהֱגוּ בִּיגוֹנַי· וְיִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְיָ:
בְּלֵיל זֶה תְּיַלֵּל מַר עֲנִיָּה נֶחְדֶּלֶת· וּמִבֵּית אָבִיהָ· בְּחַיִּים מוּבְדֶּלֶת· וַיֵּצֵא

מביתו׳ ונסגר הדלת׳ והלכה בשביה׳ בכל פה נאכלת׳ ביום שלחה באש׳
בוערה ואוכלת׳ ואש עם נחלת׳ יצאה מאת ייי: בליל זה בליל זה הגלגל
סבב החובה׳ ראשון גם שני ביתי נחרבה׳ ובת לא רוחמה: בת השובבה׳
הושקתה מי רוש׳ ואת בטנה צבה׳ ושלחה מביתו׳ וגם נשתה טובה׳ גדולה
השנאה׳ מאת אשר אהבה׳ ובאלמנות חיות׳ כאשה נעזבה׳ ותאמר ציון
עזבני ייי: בליל זה בליל זה קדרתי׳ וחשכו המאורות׳ לחורבן בית קדשי׳
וביטול משמרות׳ בליל זה סבוני׳ אפפוני צרות׳ וגם קרא מועד בין חמש
גזירות׳ בכי חנם בכו׳ ונקבע לדורות׳ יען כי היתה סיבה מאת ייי: בליל זה
בליל זה אירעו בו׳ חמש מאורעות׳ גזר על אבות׳ בפרוע פרעות׳ ודבקו בו
צרות׳ מצרות וגם רעות: יום מוכן היה׳ בפגוע פגעות והעמיד האויב׳ והרים
קול זועת׳ קום כי זה היום אשר אמר ייי: בליל זה

שומרון קול תתן׳ מצאוני עוני׳ לארץ אחרת׳ יצאוני בני׳ ואהליבה׳
תזעק נשרפו ארמוני׳ ותאמר ציון עזבני ייי: לא לך אהליבה׳
חשוב עניך כעניי: התמשילי חוליך: לשברי ולחוליי: אני אהלה סורה׳
בגדתי בקשיי וקם עלי כחשי׳ וענה בי מריי׳ ומקצרת הימים׳ שלמתי
נשיי׳ ותגלת פלאסר׳ אכל את פריי׳ חמדתי פשטו והיציל את עדיי׳
ולחלח וחבור׳ נשא את שביי׳ דומי אהליבה׳ ואל תבכי כבכיי׳ שנותיך
ארכו׳ ולא ארכו שני: ואהליבה משיבה אהליבה׳ אני כן נעקשתי׳
ובאלוף נעורי׳ כאהלה בגדתי׳ דומי אהלה׳ כי יגוני זכרתי׳ נדדתי את אחת
ורבות נדדתי׳ הנה ביד הכשדים׳ פעמים נלכדתי׳ ושביה עניה לבבל
ירדתי׳ ונשרף ההיכל׳ אשר בו נכבדתי׳ לשבעים שנה׳ בבבל נפקדתי׳
ושבתי לציון עוד והיכל יסדתי׳ גם זאת הפעם׳ מעט לא עמדתי׳ עד לקחני
אדום׳ וכמעט אבדתי׳ ועל כל הארצות׳ נפצו את המוני: ואהליבה
החומל על דל׳ חמול על דלותם וראה שוממותם׳ ואורך גלותם ואל תקצוף
עד מאד וראה שפלותם׳ ואל לעד תזכור עונם וסבלותם׳ רפא נא את שברם׳
ונחם אבלותם׳ כי אתה סברם׳ ואתה אילותם׳ חדש ימינו כימי קדמוני׳
כנאמך בונה ירושלים ייי:

עד אנה בכיה בציון׳ ומספד בירושלים׳ תרחם ציון ותבנה
חומות ירושלים:

אז בחטאינו חרב מקדש · ובעונותינו נשרף היכל · בארץ חוברה לה · קשרה מספד · וצבא השמים נשאו קינה : עד אנה : גם בכו במרר שבטי יעקב · ואף מזלות יזלו דמעה · דגלי ישרון חפו ראשם וכימה וכסיל קדרו פניהם : עד אנה : העתירו אבות ולא שמע אל · צעקו בנים ולא ענה אב · וקול התור נשמע במרום · ורועה נאמן לא הטה אוזן : עד אנה : זרע קודש לבשו שקים · וצבא השמים גם הם שק הושם כסותם · חשך השמש וירח קדר · וכוכבים ומזלות אספו נגהם : עד אנה טלה ראשון בברח במר נפש · על כי כבשיו לטבח יובלו · יללה השמיע שור במרומים כי על צוארינו נרדפנו כלנו : עד אנה כוכב תאומים נראה חלוק · כי דם אחים נשפך כמים · לארץ ביקש לנפור סרטן · כי נתעלפנו צמא : עד אנה : מרום נבעת מקול אריה · כי שאגותינו לא עלתה למרום · נהרגו בתולותינו וגם בחורים · כי על כן בתולה קדרו פניה : עד אנה : סיבב מאזנים וביקש תחינה · כי נבחר למו מות מחיים · עקרב לבש פחד ורעדה · כי בחרב וברעב שפטנו צורנו : עד אנה : פלגי מים הורידו דמעה כנחל · כי אות בקשת לא נתן לנו · צפו מים על ראשינו · ובדלי מלא חיכנו יבש עד אנה : קרבנו קרבן ולא נתקבל · וגדי פסק שעיר חטאתינו : רחמניות בשלו ילדיהן · ומזל דגים העלים עיניו : עד אנה : שכחנו שבת בלבות שובבים · שדי שכח כל צדקותינו · תקנא לציון קנאה גדולה : ותאיר לרבתי עם כאור נגהיך :

תרחם ציון כאשר אמרת · ותכוננה כאשר דברת · תמהר ישועה ותחיש גאולה · ותשוב לירושלים ברחמים רבים : ככתוב על יד נביאך לכן כה אמר יי ושבתי לירושלים ברחמים רבים · ביתי יבנה בה נאם יי צבאות וקו ינטה על ירושלים · ונאמר עוד קרא לאמר כה אמר יי צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב וניחם יי עוד את ציון ובחר עוד בירושלים · ונאמר כי נחם יי ציון נחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה : ואתה קדוש

במוצאי שבת אומרים קינה זו :

איך מפי בן ובת · הגות קינות רבות · תמור שירים והדות · ויהי נועם נשבת במוצאי שבת : או כי נגזרה גזרה · בחרי אף וגם עברה · ואכו בנו חרה · וכערה חמתו כלבת : ויהי נועם אוי כי בתינו שננו · ובתולותינו

עָנוּ׳ וּפָנֵינוּ נִשְׁתַּנּוּ׳ וְגַם הוּשְׁחֲרוּ כְּמַחֲבַת: ויהי נועם אוי כִּי שַׁדּוּנוּ צָרִים׳ וְגַם הִפִּילוּ בָנוּ פְּגָרִים׳ בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים׳ הָיוּ נְצוּרִים כְּבָבַת: ויהי נועם אוי כִּי נָפְלָה עֲטֶרֶת׳ וּגְבִהָה כְּתֶף סוֹרֶרֶת׳ וְחָדַל הוֹד וְתִפְאֶרֶת׳ צִמְצוּם שֶׁכֵּן חַבַּת: ויהי נועם אוי כִּי נִטְּלָה מְנוֹרָה׳ וּקְטוֹרֶת לְבוֹנָה הַטְּהוֹרָה׳ וְנִבְזָה גָּזִית מְיוּקָרָה: אָבְלָה אֶרֶץ זָבַת: ויהי נועם

אין אומרים קינה זו בקראקא:

אוי נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה:
עַל אַרְמוֹן כִּי נִטַּשׁ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה
עַל בֵּיתִי כִּי נֶהֱרָס׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל גְּזֵרוֹת כִּי נִפָּצוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל דְּבִיר כִּי נִשְׂרַף׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל הַדּוֹרִים כִּי נִכְחֲדוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל וָוִים כִּי הוּבְקַשׁ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל זֵדִים כִּי הוּגְבָּרוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל חֶרְפָּה כִּי הוּגְדָּלָה׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל טוּרֵי אֶבֶן כִּי הוּפְרְשׁוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל יְלָדִים כִּי נִפְזָרוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל כַּעַס כִּי הִרְבָּה׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל לִמּוּדִים כִּי נִמְנָעוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל מְלָכִים כִּי נִמְאָסוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל נְדִיבִים כִּי פַּסּוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל שָׂרִים כִּי שֻׁדַּד׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה
עַל עֲנָבִים כִּי הוּבִישׁוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל פְּרוּיִם כִּי גָלוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל צְמוּדִים כִּי נִפְרְדוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל קְרוֹבִים כִּי נִרְחֲקוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל רְבִיבִים כִּי נִמְחוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:
עַל שְׁלָמִים כִּי טוּלְטָלוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳
עַל תְּמִידִים כִּי בוּטָּלוּ׳ נֵשֵׁב בָּדָד וְנִבְכֶּה׳ ע א א:

למחר

למחר אומרי׳ כל סדר תפילו׳ היום בנחת ואין מניחין תפילין ואין לובשין טלי׳ ומסירין הפרוכ׳ ואין נופלין ע״פ ואם חל ט׳ באב ביום ה׳ אומרי׳ א׳ ארך אפים ולמנצח ואומר חצי קדיש וקורין בפרש׳ ואתחנן ג׳ גברי כי תוליד בנים כהן בכל נפשך לוי מלברו ישראל תמים ומפטיר אסוף אסיפם ומי שעלה לשלישי הוא המפטיר ואז אומר החזן חצי קדיש ואחר כך מפטיר ומברך עד מגן דוד ומשונה קדיש זו מכל קדיש השנה שאומרים קדיש קודם שקורא למפטיר והבא אחר כך אומר יהללו ואחר כך מתחיל החזן שבת סורו מני:

שבת סורו מני שמעוני עוברי׃ סחי ומאוס השימוני בעדרי חברי׃ סכות משכן מסכות דברי׃ סכות והובלגו גבורי׃ ספקו כף ומעדו אברי׃ כסילה כל אבירי: נפלה עורינו בצול דכויה׃ עיני הכתה לחזון בן ברכיה׃ עד פלאי גלגל חבויה׃ עיני מעוללת כיונית נכויה׃ עשה וניחם ויקרא לבכיה׃ וגם על אלה אני בוכיה: על פני פרת נופצו חסידיה׃ פלגי סוף זכרה כערו יסודיה׃ פחד חטא שלו תכף סודיה׃ פצו חזירי יער איה חסידה׃ פצו מעשה עריה לנידיה׃ פרשה ציון בידיה: על הר צרו שאוני מרני׃ צפו על ראשי זדוני׃ צמתו בווב לעמוד זדוני׃ צור נצרת לעורר מדני׃ צעק עמי בימי בן דיני׃ צדיק הוא יי: אתה קלים הכברתי ומעדיי ערמוני׃ קרבת בו אלי ויחרימוני׃ קראת ליושבי גבעון שור הם זירמוני׃ קולי להשמיע בערב הגרימוני׃ קומי עבורי בהתל הערימוני׃ קראתי למאהבי המה רימוני: למה רוח אפינו לטבח שמרו׃ ראיתה כי כתנור שורי כמרו׃ ראיתי כי עמל וכעס באיווך גמרו׃ רבתה ביד יחזקאל לנקום כמו מרו׃ ראה ונכחירם מגוי אמרו׃ ראה יי כי צר לי מעי חמרמרו: השיבנו שישי שימע לגוי צאני׃ שבתם רמוס חצרי להדאביני׃ שפתי משוררי דביר דממו להדאביני׃ שמעת זמורות אף הכין לטאטאני׃ שכבו ונדו חצין להבריאני׃ שמעו כי נאנחה אני: כי תם הקתה בכס אופניך׃ תשיב להם גמול כאז חזות פניך׃ תרדוף לצלמון יועצי על צפניך׃ תתן להבהב נותצי פניך׃ תקרא לשכרם כוס כמוס פניניך׃ תבא כל רעתם לפניך: תבא אל צר אשר כלנו למבא חמת בחימה נהלנו׃ עד לחלח וחבור הגלנו׃ זקן ובחור ובתולה כבלנו.

רם הבט נא עמך כלנו׃ זכור יי מה היה לנו:

איכה אצת באפך לאבד ביד אדומים אמוניך: ולא זכרת ברית בין הבתרים אשר ביררת לבחונך׃ ובכן בטינו׃ זכור יי מה היה לנו:

איכה גערת בגערך לגלות ביד גאים גאוליך׃ ולא זכרת דליגת דילוג דרך אשר דלגת לרגליך׃ ובכן דיברנו: זכור

איכה הגת בהגיונך להדוף ביד הוללים המוניך׃ ולא זכרת ויעד ותקוסת אשר ויעדת לוועדיך׃ ובכן וקוננו

זכור׃

זכור איכה זנחת בנעמך לזלזל ביד זדים זבוליך· ולא זכרת חיתון חקי חורב אשר חקקת להמוליך· ובכן חוינו: זכור איכה טרחת בטרחך לטרוף ביד טמאים טלאיך· ולא זכרת יקר ידידות יושר אשר ייחדת ליודעיך· ובכן ילדנו: זכור איכה כיוונת בכעסך לכלות ביד כושלים כרמך· ולא זכרת לא לזנוח לעולם אשר למדת לקוחיך· ובכן להגנו: זכור איכה מללת במואסך למחות ביד מונים משנאיך· ולא זכרת נשיאת נוצת נשר אשר נשאת לנשואך ובכן נהינו: זכור איכה שחת כסערך לסגר ביד סעפים סהדיך: ולא זכרת עוז עדי עדיים אשר עטרת לעבדיך· ובכן ענינו: זכור איכה פצת בפחדך לפגר ביד פריצים פלאיך· ולא זכרת צהלת צבי צדיק אשר צפנת לצבאיך· ובכן צעקנו: זכור איכה קראת בקריאתך לקטת ביד קמים קרואיך· ולא זכרת רגש רכב רבותים אשר רצית לרעיך· ובכן רגננו: זכור איכה שאפת בשאפך לשלות ביד שודדים שלמיך· ולא זכרת תוקף תלתלי תואר אשר תכנת לתמימיך· ובכן תאננו: זכור תאננו לשפוך כמים· על מה ביום זה נשבינו פעמים· זכרי בהיותי בשלוה יושבת בירושלים: רגנתי ועתה אארה עד חוג שמים:

אאדה עד חוג שמים· אאלה אתי שמים· אאור יום מחריבי פעמים· אתאונן מי יתן ראשי מים: אבחין בבכי ליל מדבר· אבחנה ליל מליל ומדבר· ממדבר אבכה אתי עולת מדבר· אשאג מי יתנני במדבר: אגדע ואנשל כנוקף זית· אגרה אתי כל בני בית· אגרום שאמר בעל הבית· ארשה מי יתנני שמיר ושית: ארוה בכל לב להמציאהו· ארעה מלין בם לאמצהו· אדאיג רועה ולא אמצאהו· אקונן מי יתן ידעתי ואמצאהו: אהפכה ואתהפכה כאופן במלי· אהגה פנים בפנים לתנות עמלי· אההו חרס וסהר מלהגיע למולי· אצרח מי יתן אפוא ויכתבון מלי: אורח משפטי גונבי עלי· אוריע בבצעי ומעלי· אומללו מזלות בקרעי מעילי· אפעה מי יתן שומע לי: אזרה כהופרה האביונה· אזכרה כי הייתי מחותנה· אזיל פלגים כבריכה העליונה· אעגור מי יתן לי אבר כיונה: אחנפש מקרית עוז אל צור· אחו בלי מים באף לעצור· אחז קמות לקצור ועוללות לבצור· אשיחה מי יובילני עיר מצור: אטע אהלי אפדני בצלמות· אטוסה ואשכונה עד חצר מות· אטפל את המחכים למות· אנהה מי גבר יחיה ולא יראה מות: אילותי לעזרתי תרתי

חזות

חוות׳ איומתי בכל שנה אומרת היא השנה הזאת׳ איידע לכל כי מודעת
זאת׳ אם לא כי יד יי עשתה זאת: אכוף לך ראש חלי׳ אכרע לך ברך
לחתל מחלי׳ אכתירך בשיר משירי מחולי׳ אכוין מי יתנך כאח לי: אל
תשכח צעקת אריאל׳ אליו לאגור יהודה וישראל׳ אלפי שנאן אשר כסר אל־
לאמר מי יתן מציון ישועות ישראל: ישראל מעט בדרכי לא הלכו־ עונותי
ותועבותים ופני מהם נהפכו־ רגנתי והללתי ומעי ולבי נשפכו־ איכה תפארתי
מראשותי השליכו:

איכה תפארתי מראשותי השליכו־ וכנגד כסא הכבוד צלם המליכו־
בחללי תנאי אשר חוזי נמלכו־ גם אם בחקותי תלכו: למרה
תריבו אלי כלכם־ חזקו עלי דבריכם־ מידכם היתה זאת לכם: בלע שופטי
במועצות עוותם־ ופנים הסתיר מהם כשר עותתם־ ויומר לאבק מטרם
להבעיתם־ חלף ונתתי גשמיכם בעתם: סחי ומאוס שמני־ כלה באפי וישטמני־
נחומיו מהרה ישעשעוני: גדע רום קרנם ועלומם הקציר־ ובאבחת חרב שעריהם
חציר־ מזי רעב עש בקציר־ תמור והשיג לכם דיש את בציר: דרך קשתו וכלה
בחרן־ וכברזל איפל שמי ערן־ פרצני שלש עשרה פרץ־ תחת ונתתי שלום
בארץ: היה צורכם ומעוזכם ומשגבכם־ הפך לאכזר ונלחם בכם־ הנוצרכם
רחקכם חושקכם תיעבכם־ ואיה הבטחת ורדפתם את אויביכם: ויחמוס פנה
צדק מלאה־ כי במשכיתה מצא כל טומאה־ ובכבדיה הזילוה כדוה מטומאה־
בשינוי ורדפו מכם חמשה מאה: זנח עליון קרית מועדיכם־ והאביל שערי חיל
עמירת רגליכם־ בקש זאת פן והגליכם־ וגמר אומר ופניתי אליכם: חשב שנוא
אום לוקט כשושן־ ומחלב עולליה אותה הדישן־ קטור חופתה הועלה
ככבשן׳ ושאלו איה דגן תמור ואכלתם ישן נושן: טבעו נכסו רוכבי דוכני
בניא חמת כנקטל מכהני׳ הרי כמה שנים גילה יסוד מכוני׳ וסע מתוכי
אומר ונתתי משכני: ישבו מבכים מנאק מתיכם׳ בארבע מיתות הפיל
מתיכם: והחרב ורעב ותהיה ודבר שחתכם׳ כסר צל פן והתהלכתי בתוככם:
כלו לשוד כרגע אהליכם׳ ובכם נשבעו מהוליכם׳ לחיקכם נשפכו
נפשות עולליכם׳ במואסכם שיח אני יי אלהיכם: לאמותם כלכול
אנא שועי׳ וצור למלאכיו שח מני שעו׳ ארץ הכרמל הביאותם ושועשעו׳
ושנאו מוכיח ואם לא תשמעו: מה אעידך ישישך עם גוריך בוססו׳

אומרים על סוס ננוס על כן נסו· נלאתי נשוא עונותיכם כהו ועמסו· ואייסרכם
כנמתי אם בחקותי תמאסו: נביאיך תעו תרמית שוא חזות· ואדרוש לסלוח
ופצת אי לזאת פתיתים וכנגדי השיבו עזות· ואנפתי ושחתי אף אני אעשה זאת:
ספקו חרקו שרקו מוני· מבפנים ומבחוץ להצמית אמוני· כי בני זרים
חללו צפוני· לרעה ולא לטובה נם ונתתי פני: פצו זרים לפני מי תחלה·
עם כבד עון פקד ויל'אה' לא תחכו עוד למופת ופלא· אנף ונסעונם ואם עד אלה:
עשה וירם קדקד בני שאון· ודמי שכרני בגיא צמאון· ובכל שנה ושנה הוסיף
יגון על און· מעת כעת כעס ונם ושברתי את גאון: צעק הוי הוי ואשפתו הריק:
מפה ומפה הביא עלי מעריק· ובלעגי מעוג שיני צר החריק· וכלה כוחי בנאם
ותם לריק: קומי דפקי שועי אל דמי· ותני כאוב מארץ קולך והומי־ מי רוש
השקני והדמי׳ וחשך הילוכי בנאם ואם תלכו עמי: ראה גורל אויתה הושם
לרועים לעיית־ ולקאת מדבר הייתי דמוית־ גולה כנוית וסורה גנוית־ בשמעי
והשלחתי בכם את חית: שכבו בעלוף כתוא מכמר ואין דולה־ המלאים גער
ואין מרפא עלה־ הרי כמה שנים הממני להתכלה־ אנושים בויכוח ואם באלה:
תקרא איד עללתי על ארמוני־ לסחפו ולשספו שבעתים בעוני־ תהום צרי בצאת
קול מארמוני־ כנהממתי בריב והלכתי אף אני־ אף אני לכוד ביוקש שכרון־ ערבה
שמחה והשבית חרון־ לארץ אשב ואהגה בגרון־ איכה ישבה חבצלת השרון:

איכה ישבה חבצלת השרון־ ורמם רון מפי נושאי ארון־ ונעו ממשמרותם
כהנים בני אהרן־ כנמסר הבית במסרבי מרון: בכה
תבכה מחומשת ספרים־ כנהרג כהן ונביא ביום הכפורים־ ועל דמו נשחטו
פרחים כצפרים־ ונדו כצפרים כהני צפורים: גלתה מארצה כלה מקו שטה־
בעון מעשרות ושמיטה־ ובארבעת שפטים הופשטה־ ומעריה הופשטה
משמרת מפשטה: דרכי היכל שממו כנפרץ כותלו־ והמעיל כנקרא פתילו־
הורד והושפל מתילו־ ונעה משתלו כהן עייתה לו: היו אויבים מלעיבים
בלוחמי לחם־ כבטלו הלא פרוש לרעב לחם־ והורעבו והוצמאו ממים ומלחם
כבטלו שתי הלחם מבית לחם: ויצא הדר אום בכסף נחפת־ ותמורו אפר
על ראשה חפת־ ונרות נכבו ומנורה נכפת־ כפשעו בלחם ופת־ נלכדה
יורפת: זכרה זמן אשר נעשה ונשמע השיבו־ ועתה ענות אמן לא אבו־ לענה
ורוש שבעו ורוו־ והוקצו והולעבו כהני עיילבו: חטא חטאה ואמרה לאליל

זה אלי והלעיגה ותיעתעה בחוזי אל · עכור כן חוקנאה במרגיזי אל · ויצא
ממעון אל כפר עזיאל: טומאתה החניפה תבל · ונעלה רב החובל · וענן אבק
רגליו כאבל · ואין מתפרבל בכהני ארבל: ירו פרש צר בבית זבול · כי כליה
חוייבתי כדור המבול · כסאו השית לחבול ונבול · ויצא בבבל כבול · כהן
כבול: כל עמה קוננו קינה · כי הכעיסו לאל קנא · בגוי נבל אותם קינה · ונדדה
מקינה משמרת אלקנה: לא למרום עין צפת · וכסף על חרש חיפת · ובחיזוק
מוסר חורפת · ונהרס ונלפת כהן צפת: ממרום השמיע נלאתי טעון · והבני
בערון ובשגעון · ופקר עלי עון נוב וגבעון · ונעה ממעון משמרת בית כהן
מעון: נשקר עול עון ונכאב · בהושבתי עגונה מבלי אב · ונסנעתי מלצפצף
במינים ועוגב · ונשאה עלי קינה משרמת ישבב: סלה אבירי פורי הוריה · ולא
נזכר לי עקידת מוריה · ומרוב מרר ומריה · הוצגה ערום ועריה · משמרת
מעזיה: על גבי חרשו חורשים והאריכו מענית · והריק עלי חרב וחנית · והרבתי
צוכות ותענית · ומצורת תבנית יצאה ינית: פרשה ואין יד שולח · לא האמינה
בהשכם ושלוח · והושבתה ברית מלח · ואין שמן סכלח בראש מכלח: צדיק
הוא יי כי פיהו מרית · וערו ערו עד היסוד הוערת · ותמור עזי וזמרת · קנים
עליה נחרת · ובקצוי ארץ נזרת נצרת: קראתי לצורי וקולי לא ערב · וקוננתי
ביער בערב · וכבה נר הדולק במערב · וריח לא ערב מאכלה ערב: ראה כי
הוסערתי כאניה · בתאניה ואניה · וקהלי כצאן לטבח מנויה · ונעה מחנויה
מגדל נוניה: שמעו כי יצאתי כשביה · ונשרפה דת מרום שבויה · והושיבני
לשמה ושרבוביא · ומהסתר חבויה · נדה בית חוביה: שמעו כי נזהמתי בצחנה ·
וסתם מני תחינה · ולא נתן לי רחמים וחנינה · ומקירת תנה · נעה כפה
ויחנה: תבא רעת שכוני הרמין · ושתו שערי שוממין · והשיב אחור ימין · ובשען
צלמים נעה גמתון צלמין: תבא תפריח וחשבי תזריח · וכהשא עצמותינו
תפריח · וריח מנחותינו בקדם תריח · ומשלחן תאריח · שולי חמת אריח:

ויקונן ירמיהו על יאשיהו:

איכה אלי קוננו מאליו · בן שמונה שנה החל לדרוש מאליו · בני חם
בעברם חנו עליו · ולא הוכר לו שינוי מפעליו: גם בכל
מלכי ישראל אשר קמו לגדור · לא קם כמוהו מימות אבי גדור · דבק בו הטא
ליצני הדור · אשר קמו אחר הדלת לסדור · האוכלים זרע שיחור · עתמו הטוב

פחמו משחור - ויגדל חרון והשיב ימין אחור - ועד לא שלח ידו מן החור :
זכו אמריו כנם דת להקים - בצע אמרתו בארור אשר לא יקים - חשך תארו
כאצור חוקים - בבצע מואסי דת וחקים : טובים רעים נקראו בשלחו
מלאך - מה ליולך היום לתלאך - ידי עם הארץ דמים כמלאך - תענש
בבצעי את פני פלאך : כלה המוני לכת ארם נהרים - למען לא תעבור
חרב כל שהוא באפרים - לא שמע לחוזה לשוב אחורים - כי גזירה נגזרה
לסכסך מצרים במצרים : מחטאת סתירת מזוזות - חזון ענתותי התחלו לבזות
נשו ענמים לחוכו להבזות - ולא הסב פניו וספרו על זאת : סורו העירו עד
לא שאיה - וימאנו סור ומט יסוד נשיה - פני קרב כקרב ולא עלתה לו רטיה -
וירו המורים למלך יאשיה : שדנו עצם עיניו בגויו נוחצים - חץ אחר חץ
מורים ולוהצים - צדוהו ושמוהו כמטרה לחצים - ויזרקו בו שלש מאות חצים :
קלים הטו אחריו אזון מוצא פיהו - ועד מצוי נפש מעשיו הפיחו - רוח שפתיו
הפצה מפיהו צדיק הוא יי כי מריתי פיהו : ששו נוף כי קנא זעם - לשלם שאונם
בשען בצעם - תם כתם הטוב עם זו כפושעם - ויקונן עליו כל איכה יועם :
תם במקרה אחד כוס מגדו לשתות - במועד שנת השמטה כנגע הקהל לאתיות
תלה עשרים ושתים מהרוס שתות - כי ספדו לו איכה בעשרים ושתים אותות :
אותות קינות לבטה מחוללי - עת כי שכחתי מחוללי - זמותי כי לשר יאהילי :
רשעתי ונסעתי ונטש אהלי :

אהלי אשר תאבת עד לא בראשית עם כסא כבוד לצרפו - למה לנצח
שודד ביד שודדים - ונהיתה כרושה בעטיה ורעשת ורגנת
ועתה - מה לי פה : אהלי אשר קוממת לאיתני קדם בחדרת מי איפוא - למה
לנצח צומת ביד צרים - ונהייתה כצפור בודד על גג מר צורח - מה לידידי פה :
אהלי אשר פצת - למענו לציר ואתה עמוד עמדי פה - למה לנצח עורער
ביד ערלים ונהייתה כשונא וצד - ואיה איווי מושב פה : אהלי אשר נחית בענני
הוד לאת אשר ישנו פה ואיננו פה - למה לנצח מואס ביד מורדים ונהייתה
כגבור לא יוכל להושיע - מה לך פה ומי לך פה : אהלי אשר כוננת מול מכון
לשבתך להופיע לחפו - למה לנצח יושה ביד יהירים ונהייתה כטס כחלל ואין
עוד נביא ונמת האין פה - אהלי אשר חנית מאז בו בתאיו מפה
ומפה - למה לנצח זונח ביד זרים ונהייתה כותיק יוצא חוצה ולא עבר פה :

אהלי

אהלי אשר הכנת להשליך בו לפניך גורל פה ־ למה לנצח רוחה ביד אדומיים
ונהייתה כגר בארץ ונמת כי לא נסוב עד בואו פה : אהלי אשר בשן בצעי
חשכו כוכבי נשפו ־ למה לנצח אופל ביד ארורים ונהייתה כאורח במלון ־
ועד מי לך פה : אחור וקדם מפה ומפה ־ לכל דור ודור נודע קצפו וחפו ־ על
מה מכל אום שת עלי כפו ־ זאת לבעליל כי פיד חקוק בכפו ־ חפיתי בטוחה כי
רגע באפו ־ ועד עתה איכה יעיב באפו :

אי כה אומר כורת לאב בפצח ־ בברית בין הבתרים כה יהיה לנצח ־
והן עתה בולע עצמי ברצח ־ למה אלהים זנחת לנצח : אי כה
גש כשה לעולה לרעתך ־ נלכה עד כה פתו בעדותיך ־ והן עתה דקרו כפלח
רעיתיך ־ יעשן אפך בצאן מרעיתך : אי כה הבטחת עקדים נקדים במשאות ־
אם כה יאמר כה יוחש אות ־ והן עתה ויכהת עיר מלאה תשואות הרימה
פעמיך למשואות : אי כה זם והרג מצרי בגן נגעל בקודש ־ ויפן כה וכה התם
בערת קודש ־ והן עתה חלקם אכל חודש ־ כל הרע אויב בקודש : אי כה
טוב בשלח גאול עבדיך ־ כה תאמר לשלח עם לעבדיך ־ והן עתה ישבו
בוגדיך בבית ויעדיך ־ שאגו צורריך בקרב מועדיך : אי כה כריתות חרשות
בריתות ־ בכה אמר כחצות לילה במופתי אותות ־ והן עתה לוהקו בנעליהם
לאתות ־ שמו אותותם אותות : אי כה משמעו משה עלה ־ כה תאמר לגורת
בית מעלה ־ והן עתה נאצוה בני עולה ־ יודע כמביא למעלה : אי כה שוח
ששים אותות הקרומות ־ כה תברכו לששים גבורים רומות ־ והן עתה עתקו
רדומות ־ בסבך עץ קרדומות : אי כה פן לקוב עם וברכך עם קדושיך ־
בשוב וכה תדבר הומר לקדושיך ־ והן עתה צרו על עיר קדשך ־ שלחו
באש מקדשיך : ־ אי כה קיחת קוים שלמיך ־ כה תעשה להם לטהרם לבית
אולמיך ־ והן עתה רעשו והרעישו שמיך ־ לארץ חללו משכן שמך : אי
כה שבעת שופרות ערץ ־ כה תעשה ששת ימים להפיל חומה לארץ ־ והן
עתה שערים טבעו בארץ ־ שרפו כל מועדי אל בארץ : אי כה תשועות אסמי
אוצר ־ בכה אמר אשר לחוסים נצר ־ והן עתה טופחו פרחי בחצר : עד מתי
אלהים יחרף צר :

איכה את אשר כבר עשוהו ־ תבע מני לגבות נשיהו ־ אשר עד לא
שחקים נמתחו ־ בשלי רמז היורת ארץ תוהו : בלע באות

ערבית ושחרית· גאה מגיד מראשית אחרית· בנו וחרב ובנו כאחרית
ומחובי קו קלתו החרית: ההרית אישון חושך מידע· וקדמונים חזוהו כמגורע·
אז לראשי דורות נתצו נודע· עד לא עשוי קרנותיו גרע: גרע גובה קומת
יציר צר· זה ספר לפניו הובצר· גולמי ראו עיניך הפצר· כהעביר כל לפניו
נעצר· דרך רוחף מבית האוצר· והראהו כי המצע קצר· דורה לבו כנט
ביאת צר· ויקונן עליו איכה באיכה בעת צר: צר הראהו לו במה שהיה·
נותין קיר נטוי וגדר הדחויה לדורות למר נהות נהיו ונהיה· על שבר אשר
היה: היה הנוער ממזרח· בין בתרים אורו כזרח· והראהו ארבע מלכיות
בררם וצרח· כי טבע שער המזרח· ויחמוס וינצל זרה· וירא השלכת
נזרה· ובאימה נופלת עליו בזרה· וצדק מדת הדין כאז ראה: ראה ערום
ועריה ונאנח· ולעקודו סוד זה פיענח· עששה מכעס עינו ולא נח· מראות
גזעו טוב זנח: זנח זוהר תם במחזה· כי לא האמין בנאם זה· זן עינו במקום
הזה· ושר שמוכו ויקונן אין זה: חשב חשוש בעולים ויורדים· ויבן כי בו יהו
רודים· חניכיו על מה ברינו חרדים· ומהם תבע זבול מורדים: מורדים זבול
ומצפוניו נבעו· ומסמרות נעלימו בקרקעיתו קבעו· זו שעריו מני מה נתבעו·
והנם טמונים בארץ כי טבעו: טבעו טורדים לידע זמן· לגלות קץ אב וזמן·
טוב משנגלה לו קץ מזומן· השעוה בליג וקץ כמן: ישבו ושאלו לאב לידע·
קץ הפלאות מתי יתודע· יקוו ליום ישועה ולא נודע· עד כי בעתו יוחש
ויתודע: יתוודע לכם נסתקלו· ונכסה מהם ולא יוכלו· רעיך מקנאת
ביתך נאכלו· ובינון חיימו כלו: כל כסלי ציר כשלח· וגם שלחנא ביד
תשלח· כי מה בצע לי להשתלח· ואחרי גלעדי ישלח: לאמותם לבכו
שוללי סוף· איזה יום הכסוף· לכם הכין לשורר מסוף· יימלוך בזרוע
חשוף: חשיף זרועו ביד רמה· נגלה בימין רוממה· בנים כשרו חימה
ורוממה· קצרה נפשם בגיא אדום רעת על מה: מה מצאת שלתה בי· כי בגוד
בגדת בי· ממדבר המרת בי· ועד עתה לא האמנת בי: נביאיך נטעי אבגדור
נסתכלו פרצות לגרור· גגליתי יום נקם לסרור· ולא קדשו פריצי הדור :
הדור יזמו דעת סור דפקו· הוממו השבעתי אתכם שמעו ופקקו· יחד כששמעם
כן נתמקקו· ועל כפים ספקו: ספקו שש באי הארץ· כנפלו בירם מלכי ארץ·
סברו כי ישעם יירץ· ועל ירם יתכונן משוש כל הארץ: פצו פיהם חג ליי

בשלה ־ דימו כי לעד יהיה שם משלו ־ פעלו שקר והשילו עד כי יבא שילה :
שלה ריצה כחלה מעסה ־ ונמאס כאשר בו נעשה ־ ראו מה עבירה עושה ־
לכל אשר חפץ עשה : עשה עמי אות בצביון ־ ולעתו חש עלי קשיון ־ שלפתי
כחורב בציון ־ עד אשר יופיע אלהים מציון : צעק ציון איך נתן ־ לשום עלי גוי
איתן ־ צהלו ורקע על המפתן ־ ובחמתו חתיתו נתן : נתן בעותו עת הובילני
רוקמי ־ תרתי לעד בה לקוממי ־ בושתי וגם נכלמתי בל בהקימי ־ ובחרי אף
גם לי קומי : קומי קשבת בהזנחה ־ קומי ולכי כי לא זאת המנוחה ־ קצתי
בחיי מאנחה ־ והגשתי לא ערבה מנחה : ראה רוע נפשי זנוחה ־ משלום
ומשלוה ומהנחה ־ רטושה בהרי נשף זנוחה ־ גם שם לא נחה : נחה יד
בם ובה נכוו ־ אנושים על ראשם ברכבו ־ יגעו על נהרות בבל כנת עכבו ־
כשללו עוללו חוצה שכבו : שכבו שובים גוים מדקירים ־ מת עוללים במו
וכמו בקרים ־ שהם יזובו מדקרים ־ ומי פרת קרבימו דוקרים : תקרא
טבח מסך למבקירים ־ קיר ערה מקרקרים ־ וכל עם לשון בם כסוקרים ־
ועליהם מקוננים בני ציון היקרים : היקרים קול ברמה השמיעו לבכה ־ על מה
ועל מה זה הקרנו כה ־ יחד זה אומר בכה וזה אומר בכה ־ רגנו להמיר לשון
איכה בלשון איכה :

איכה אשפתו פתוח כקבר ־ ולרודי באף הוסיף אבר ־ אני הגבר :
איכה אשא עון חג ־ וחוסם פי מפלל ולהג ־ אותי נהג : איכה
אין זעמו לשפוך ־ הכיל נלאתי וגם שפוך ־ אך בי ישוב יהפוך : זכור אפיפתי
בשרב ־ וגם כי נטו צללי ערב ־ והבאתי עליכם חרב : בכה תבכה בעת כל
הסרי ־ וכעוזב אורח ייסרי ־ בלה בשרי ועורי : בדעבית לרום מוזקף ־ וכברזל
סבבי ניקף ־ בנה עלי ויקף : כני בטני לאכול הקשבני ־ מני צר אחור השיבני ־
במחשכים הושיבני : נחלתינו כנטשו מיד לוחם ־ גם לא אחוס ולא ארחם ־
בשברי לכם מטה לחם : גלתה הוצה לענור ערי ־ מחפה לגלות לעתדי
גדר בעדי : גדע גאון נדיב ושוע ־ והשיב ימין אחור מלהושיע ־ גם כי
אזעק ואשוע : גם גבר עלי פורכי ־ ובנאקי סתם חרכי גדר דרכי : יתומים
גרושים מאחזות ־ ולא שב אפו בכל זאת ־ ואמר אם בזאת : דרכי דיץ סך
להאבילי ־ גלות ששך הובילי ־ דוב אורב הוא לי : דרך דוחק על במותי
להשתורר ־ שעו מני בבכי אמרר ־ דרכי סורר : דבק דולקי וצדני ברשתו

עלי ללטוש מחרישתו· דרך קשתו׃ טמינו דלהו ונם אשמכם· גיא גלות
אובילכם להכלימכם· והלכתי עמכם׃ הה הוי ליום בכיותי· וצרבת אש
כויותי· הביא בכליותי׃ היה הולך מפני ומן עמי· וכעסים דמי הטעמי·
הייתי שחוק לכל עמי׃ האוכלים הקדש פסח כליל שמורים· האכילם
בכפן ראשי חמורים· השביעני במרורים׃ על צוארינו השרינו דלדל שכם·
ונם אפקד על עונתיכם־ ואכלתם בשר בניכם· ויצא וקרקור סיפתור ריצך
וחיזק מוסרי ואתלוצץ־ ויגרס בחצץ׃ ויחטום ויצל וישוהו להכפישי־
ומגובה לתהום הרפישי־ ותזנח משלום נפשי׃ ויגדל וכביר נאק רציחי
ובקדקדי עלה צווחי־ ואומר אבד נצחי׃ מצרים וכוש שח אשיככם ואשפטיכם
כזמותיכם־ והשמרתי את במותיכם׃ זכרה זאת כי נבאש נרדי־ ולכלה
פץ מכבוד רדי־ זכור עניי ומרודי׃ זנח זעם ולב הקשיח־ ובהתעברו עם
משיח־ זכור תזכור ותשוח׃ זכות זקני ופעלם אביא־ כי כבן פרץ נתיבי־ זאת
אשיב אל לבי׃ אבותינו זעקו וכלו מדבה־ ושח על רעתינו כי רבה־ ונתתי את
עריכם חרבה׃ חטא חז כי בעון נכתמנו תמור כי בצחיון נזהמנו חסדי יי׳ כי לא
תמנו׃ חשב חורשי לקרקר קירים־ ומר יבכיון סבתי סוקרים־ חרשים
לבקרים׃ חשב חזון מגשי אישי־ קיר כעיור לגששי־ חלקי אמרה נפשי׃
עבדים חסמונו מלגדור פרץ־ ותוכחות קשות פץ בחרץ־ והשמותי
אני את הארץ׃ טומאתה טפלה ונטה קו־ ולא נסוג אחור מקוויו־ טוב יי׳
לקוויו׃ טבעו טירותי ופי צר דמם־ וכל עובר עלי שרק ושמם־ טוב ויחיל
ודומם׃ טובים טפים נכלו בהוסיפו למעול־ וכמעללי חרה בי
לפעול־ טוב לגבר כי ישא עול׃ בנפשנו נביא טרף נבורה־ כי כמו ברחת
ובמזרה־ גם ואתכם אזרה׃ ירו ירה בי אור כסרוס ועל כל אלה הונאתני בת
ארום־ ישב ברד ויהום׃ ישבו יגונים בני על חופיהו־ כי כבד עלי
אפיהו־ יתן בעפר פיהו׃ ירי יוסרי שתו בי מחי־ וקשבתי מפי צר שחי־ יתן
למכהו לחי׃ עורינו יועם כחרס בקרן־ וגויתינו שמנו בארץ־ אז תרצה הארץ׃
כל כבוד תארינו הוכלם־ וצור אורחותיו חסד כלם־ כי לא יזנח לעולם׃ כלו
כמעט כי בי נלחם־ ועל הרעה הוא נחם־ כי אם הוגה וריחם׃ כלה כעסו
והצית להבו־ ובתכלית ששה מאורי אור כבו־ כי לא ענה מלבו׃ נשים
בפרועות יושבות שמה־ בכל שנה ושנה מזכירות אשמה־ כל ימי השמה׃

Digitized by Google

לא אליכם לוחצי גיליו · ועל בניו העביר גיליו · לדכא תחת רגליו ׃ לאמותם
לעת כמהו משבר · יען כי גרון פתוח כקבר · להטות משפט גבר ׃ לא למהות
פץ לעם קרובו · ואיך מתער הוציא חרבו · לעות אדם בריבו ׃ שרים לכודים
הוציא משערים · תת כתאנים השוערים · לעולל הנשארים ׃ במרום מגילה
כתב בנהי · קינים והגה והי · מי זה אמר ותהי ׃ מה אעידך מאומה מלהרצה ·
נתונה ביד מריב ומתנצה · מפי עליון לא תצא ׃ מהטאת מדיח אקונן ·
מנחמי כמיין מתרונן · מה יתאונן ׃ בחורים מוטטו כושל בי לחרב · ושכינה
הועלה מקרב וכשלו איש באחיו כמפני חרב ׃ נשקד עטל שול פורכינו · ויתעב
שי ערכנו · נחפשה דרכינו ׃ נביאיך נאצו לקרוץ עפעפים · ואכזרו עלינו
ארך אפים · נשא לבבנו אל כפים ׃ נעוו ונדו ראש במהמורינו · רשעים
מפילים במכמורינו · נחנו פשענו ומרינו ׃ זקנים ונינם לרוב סגוים · אכלום
והשיתום משל בגוים · כנם ואבדתם בגוים ׃ סכה שמי קטורה באף · ואפער
פי ואשאף · סכותה באף ׃ ספקו ס טני כף ואשתונן · ואצעק חמס ואתאונן ·
סכותה בענן ׃ סורו טמא סחו מאשימנו · בהנתן כברזל שמינו · סחי ומאוס
תשימנו ׃ שבת משוש ושמה משוררים · ורודפי קלו מנשרים · לאבד
הנשארים ׃ על אלה עשקונו בהרופיהם · והגדיל שאון גדופיהם · פצו
עלי פיהם ׃ פצו פערו פה מבאר שחת · ואטרו עלי בתוכחת · פחד ופחת ׃
פני פאר חפת מאוני · הקבילו והקים מעני · פלגי מים תרד עיני ׃ נפלה
עטרת עוז משענם · וצר בשבעה דינים דנם · והתודו את עונם ׃ פרשה
פוצצה אוי כי סוגרה · תמור עוז מתניה הגרה · עיני נגרה ׃ עשה עברתו
ונחרה · וערך את מדון מגרה · עד ישקיף וירא ׃ עדנו עדי כבודו ועלה · ועשר
מסעות הועלה · עיני עוללה ׃ על זה פסק נני נעמם · ושח לא אעזבם בכף
זועמם · אף אני אלך עמם ׃ צדיק צו צערי לספור · וכעקלתי יושר ואכפור ·
צור צדוני כצפור ׃ צעק צורי וסכך מעבור · ובחללי ערך לשבור · צמתו
בבור ׃ צדו צעדי וסערו רשי · ובעלותם עלי לחורשי · צפו מים על ראשי ׃
על הר ציון צבאו להכריתי · ונצור שח אחמול על שאריתי · וזכרתי את
בריתי ׃ קראתי קשוב חרפת מוני · על הלחי מכים בני · קראתי שמך יי ׃
קומי קראי כי לא יכלם · על יתר למקנאי ישלם · קול שמעת אל תעלם ׃
קלים קרחוני ועלמת מראך · והשב בגוים מוראיך · קרבת ביום אקראך ׃

אתה

אתה יי קץ אל תכזב · עד מתי בחורש אעזב · והארץ תעזב : ראה רוגז
מכת אנושי · ואומר בהנטשי בנשי · רבת יי ריבי נפשי : ראה רוב בעתתי ·
השימות כל עדתי · ראיתי יי עותתי : רוח רפתה בי מאימתם · לבלעי העלו
חמתם · ראית כל נקמתם : למה ברחוק תעמוד בדברם עזות · נמת הנשמה
אושיב פרזות · ואף גם זאת : שמעו שנוקשתי ברחיפתם · ויליך עלה עותם
שמעת חרפתם : שכבו שוחחים בני מגוננם ושוביהם גאה מאד גאונם · שפתי
קמי והגיונם : ששי שוסתי כי ביד מטה · מושפלת עד שאול מטה · שבתם
וקימתם הביטה : השיבנו שלם שילום שנים · ותאמר אפרים משאונים · חברתי
להם ברית ראשונים : תבא תשור מעני לאמול · הם שגבו חיל ואיווך אמולי ·
תשוב להם גמול : תקרא תגלה יום כמוס בלב · ומחפשי עולות לפעל
מלב · תתן להם מגינת לב : תם תכלית תקפם לקדם · יפלו בלי
להעמידם · תרדוף באף ותשמידם : כי תמיד רוקדים ושוחקים · ומתורתך
אנו לא רוחקים · השיבנו וחורנו אליה החקים :

זכור אשר עשה צר בפנים · שלף חרבו ובא לפנים ולפנים · נחלתינו
ביעת כטמא לחם הפנים · וגדר פרוכת בעלת שתי פנים :
יתומים גיעל במגן מאדם · וימדד קו כמראה אדמדם · מימנו דלהו השכיר
הציומרם · כיצא מן הבית נחרבו מלאה דם : על הגותו הוות גבר · ונטת
אל אל ידו למולו לגבר · מצמים וכל אום אם בם גבר · אני בתוך איוו ארון
אליו בצואר : אבותינו זהה כהכניסו בחוריו אכלה אש · חזה זורה צועה
הכנים ולא נכוה כאש · עבדים חתו בתוכו לבת אש · ועל מה בבית אש ·
ממהום שלח אש : בנפשנו טבענו כהוציא כלי שרת · ושמם באני שיט
בם להשרת · עורנו נמק כהשבים משרת · ולא מצא תשעים ושלשה
כלי שרת : נשים כושרו כי בא עריץ · בקרקע הבית נעליו החריץ ·
שרים לופתו כבא פריץ · בבית קודש הקדשים צחנתו השריץ : בחורים
מבחוץ צגו מחונקים · ותרו כי יונק בששים רבוא מזיקים · זקנים נבעתו
כהרשו הנו משחקים · עשות רצונו והוא אסור בזיקים : שבת סוטן ויבא
ארמון · ויסבב חומה ויעת המון · נפלה עברה על ניני פיצל לחלוו וערמון · עד
כי נוטש מדוק ארמון : על פתח הר הבית החל לבא · ביד ארבעה ראשי
מפסריו להחריבו : על צר מערבי לזכר השריד בו : וצג אחר כתלינו לא

רב ריבו: אתה קצפת והרשית לפנות־ ילדים אשר אין בהם כל מום משם
להפנות ־ למה רגשו גוים ולא שמעת אל המנחה פנות־ ושלחום בארץ עוץ
בשלש ספינות: השיבנו שועו בבאו בנבכיים־ ושתפו עצמם יחד לנפול בים
שיר ותשבחות שוררו כעליים־ כי עליך הורגנו על מצולות ים: כי תהומות
באו עד נפשם־ כל זאת באתנו ולא שכחנוך חלו לממשן־ תקותם נתנו למשיב
מבשן־ ובת קול נשמעה עורה למה תישן:

אם תאכלנה נשים פרים עוללי טפוחים־ אללי לי־ אם תבשלנה
נשים רחמניות ילדים המרודים טפחים טפחים־ אללי לי:

אם תגוזנה פאת ראשם ותקשרנה לסוסים פורחים־ אללי לי־ אם
תדבק לשון לחיך בצמאון צחיחים־ אללי לי: אם תהומנה זו
לעמת זו בואי ונבשל את בני צורחים־ אללי לי־ אם תוועדנה זו
לזו תני את בנך והוא חבוי מנתח נתחים־ אללי לי־ אם תזמנה
בשר אבות לבנים במערות ושיחים אללי לי־ אם תחויבנה בנות
על חיק אמותם נתפחים־ אללי לי: אם תטופנה רוחות
עוללים ברחובות קריה תפוחים־ אללי לי־ אם תיקרנה בשיכול
רחם וצמוק שדים ואם על בנים שחים־ אללי לי: אם תכשלנה
שמונה מאות סגנים בערב אלוחים־ אללי לי־ אם תלוהטנה
רוחם במיני מלוחים ונודות נפוחים־ אללי לי: אם תמעטנה מאלף
מאה וממאה עשרה עד אחד למפחים־ אללי לי־ אם תנוסנה למסך
היכל שמונים אלף כהנים פרחים־ אללי לי: אם תשרפנה שם
כל אותם הנפשות כקוצים כסוחים־ אללי לי־ אם תערפנה על דם
נקי שמונים אלף כהנים משוחים־ אללי לי: אם תפחנה נפשות
מרוקרים מריח תנובות שיחים־ אללי לי־ אם תצברנה על
אבן אחת תשעה קבין מוחי ילדים מונחים־ אללי לי: אם תקענה שלוש
מאות יונקים על שוכה אחת מתוחים־ אללי לי־ אם תראינה רכות
רעגוגות כבולות על יד רב טבחים־ אללי לי: אם תשכבנה בין
שפתים בנות מלכים משובחים־ אללי לי־ אם תרת על פנה
הבתולות והבחורים בצמאון צחיחים־ אללי לי: ורוח הקודש
למולם מריעים־ הוי על כך שבני הרעים מה שהקראם מודיעים:

ואת אשר עשו לא מושיעים · אם תאכלנה נשים פרים משמיעים · ואם יהרג
במקדש יי כהן ונביא לא משמיעים :

ואתה אמרת היטיב איטיב עמך · ונפלינו אני ועמך · ולמה בני בליעל
חללו שמך · ולא שפכת עליהם זעמך : אתה גדלת ורוממת בנים
להניק · כאשר ישא האומן את היונק · למה דודנים רצו לזנק · ואריה גורותיו
לחנק : אתה הינקת דבש מסלע · ותוציא נוזלים מסלע · למה שופטיהם
נשמטו בידי סלע · ועולליהם נפצו אל הסלע : אתה זנחת ותמאס כל גוי · לקחת
גוי מקרב גוי · למה חש ועלה על ארצי גוי · ואמרו לכו ונכחידם מגוי : אתה
טאטאתה ששים ושמונים · להביא גוי שומר אמונים · למה יזמו מואבים ועמונים
לעם זו בכרובים מונים : אתה כוננת לשבת הודיך · הר זה קנתה ימינך וידך ·
למה לאחור השבת ימין ידיך · ותנבל כסא כבודך : אתה מרום לשלם יי
ראשון · כוננת מרום מראשון · למה נאף רשע בפה ובלשון · עד כי נגע צר
באישון : אתה ששת לטוב עלימו · בשית תביאמו ותטעמו · למה עריץ
חרף ואמר אי אלהימו · ויאכל חלב זבחימו : אתה פוררת בעזך ים · ותסך
בדלתים ים · למה צוללתי עד נבכי ים · ויגדל שברי כים : ואתה קדוש יושב
תהלות קדושים · בקרב ישישים המקודשים · למה רגשו גוים עם קדשים ·
והשמו בית קודש הקדשים : ואתה שמע אלהינו כי היינו חרפה · וסוכתך
באש נשרפה : למה תבלע נחלת חפה · תצמיח תרופה ועלינו חופפה :
ואתה צדיק על כל הבא · לך יי הצדקה ונצדיקך בחבה · ולמה נהינו ולנו
הרבה · כי כל זאת באתנו בחובה :

לך יי הצדקה באותות אשר הפלאת מאז ועד עתה · ולנו בושת
הפנים בבחינה אשר נצרפנו ואותנו תעבת : לך יי הצדקה בגוי
מקרב גוי לקחת במסות · ולנו בושת הפנים ברופי אשר נמצא בנו כמעשיהם
עשות : לך יי הצדקה בהלכו אלהים לפדות לו לעם · ולנו בושת הפנים
בהימרו על ים סוף גוי באלהיו בפשעם : לך יי הצדקה בזכר ואתם עדי ואני
אלהים · ולנו בושת הפנים בחרפנו בסין קום עשה לנו אלהים : לך יי הצדקה
בטעם שהטעמתנו כצפיחית בדבש · ולנו בושת הפנים ביום הקרבנו לפניהם
סולת ושמן ודבש : לך יי הצדקה בכלכול מן ובאר ועמוד ענן · ולנו בושת
הפנים בלחם הקלוקל אבותינו באהליהם ברגנן : לך יי הצדקה במדבר לא

חסרנו דבר׃ ולנו בושת הפנים בנאצות לבן וחצרות ודי זהב במדבר׃ לך
יי הצדקה בסיחון ועוג וכל ממלכות כנען׃ ולנו בושת הפנים בעכן אשר מעל
בלי מצא מען׃ לך יי הצדקה בפועל אשר פעלת בארבעה עשר מושיעים׃
ולנו בושת הפנים בצלם מיכה כי בו אנחנו פושעים׃ לך יי הצדקה בקימת
שילה ונוב וגבעון ובית עולמים ולנו בושת הפנים ברשע שנמצא בנו שחרבו ובם
אנו נכלמים׃ לך יי הצדקה בשני חורבנות שחרבו בבצעינו ואנו קימים׃ ולנו
בושת הפנים בשובינו אליך בכל לב שתשוב עלינו ברחמים׃ לך יי הצדקה
בתשע מאות שנה שהיתה שנאה כבושה מלהשמע׃ ולנו בושת הפנים
כתבע איש חמודות הטה אלהי אזנך ושמע׃

הטה אלהי אזנך לתפלצת מנאצת מי לי בשמים׃ ושמע שאגת צורריך
האומרים ערו ערו עד היסוד שער השמים׃ הטה אלהי אזנך לרגשת
הדוברת על צדיק עתק׃ ושמע קול שאון מעיר בחימה שפוכה לשתק׃
הטה אלהי אזנך לציר שלח ונם קומו ונקומה עליה למלחמה׃ ושמע
פלצות הומים בא העת אתו כביתו להלחמה׃ הטה אלהי אזנך לעוצו
עצה והשבו מזימה בל יוכלו׃ ושמע שיחת מעצו לב יחדיו עליך עלות נסתכלו׃
הטה אלהי אזנך לנאצו ושלחו באש במקדש מורא׃ ושמע מחרפיך מרמימי
תורה וקול זמרה׃ הטה אלהי אזנך ללצים לצון חמדו להם׃ ושמע כל
חרפתם אשר חרפוך והפל אמתך עליהם׃ הטה אלהי אזנך ליהרו והוציאו
כרובים ברחובות מחזרים׃ ושמע טרחות טינופם כהעלו על מזבחך חזירים׃
הטה אלהי אזנך לחללו וטנפו בית קדש הקדשים׃ ושמע זרים מזרקים
למולך מילות קדושים׃ הטה אלהי אזנך לועזים מעיזים מצח לבוא ונלחמה
אתו בביתו׃ ושמע הוות חוללים מהללים כי אין האיש בביתו׃ הטה אלהי אזנך
לדוברת אני ואפסי עוד׃ ושמע גדופיה וחירופיה משתחצת עד כסאך עוד׃
הטה אלהי אזנך לבוזה ומלעגת מת תוחילי ואינו נבנה׃ ושמע בבית מספידים
וקוראים ומחכים מתי יבנה׃ הטה אלהי אזנך לאומרים עזב ושכח ונטשו לעד
שומם׃ ושמע אנקתינו וקנא קנאתנו והאר פניך על מקדשך השמם׃

ארזי הלבנון אדירי התורה׃ בעלי תרסין במשנה ובגמרא׃ גבורי
כח עמליה בטהרה דמם נשפך ונשתה גבורה׃ הנם קדושי הרוגי
מלכות עשרה׃ ועל אלה אני בוכיה ועיני נגרה׃ זאת בזכרי אזעק במרה

חמדת ישראל כלי הקודש נזר ועטרה: טהורי לב קדושים מיתתו במיתה
חמורה׃ ידו גורל מי ראשון לחרב ברורה: בנפול גורל על רבן שמעון פשט
צוארו ובכה כנגזרה גזרה׃ לרבן שמעון נזר הסגנון להרגו בנפש נצורה:
מזרע אהרן שאל בבקשה לבכות על בן הגבירה׃ נטל ראשו ונתנו על
ארכובותיו מנורה הטהורה: שם עיניו על עיניו ופיו על פיו באהבה גמורה׃
ענה ואמר פה המתגבר בתורה פתאום נקנסה עליו מיתה משונה וחמורה:
צוה להפשיט את ראשו בתער השכירה׃ קיים בעשתו אבוי לנפשך שחי
ונעבורה׃ רשעה הפושט עת הגיע למקום תפילין מצות ברה׃ צעק צעקה
ונזדעזעה עולם וארץ התפוררה: מאחריו הביאו את רבי עקיבא עוקר הרים
וטוחנן זו בזו בסברה׃ וסרקו עת בשרו במסרק ברזל להשתברה׃ יצתה
נשמתו באחד ובת קול אמרה׃ אשריך רבי עקיבה גופך טהור בכל מיני
טהרה׃ בן בבא רבי יהודה אחריו הביאו בשברון לב ואזהרה: נהרג בן שבעים
שנה בידי ארורה׃ יושב בתענית היה נקי וחסיד במלאכתו למהרה: רבי חנניה
בן תרדיון אחריו מקהיל קהילות בציון שערה׃ יושב ודורש וספר תורה עמו
והקפוהו בחבלי זמורה: את האור הציתו בהם וכרכוהו בספר תורה׃ ספוגין
של צמר הניחו על לבו שלא ימות מהרה: חסיד רבי ישבב הסופר הרגוהו עם
עמורה׃ זרקוהו והשליכוהו לכלבים ולא הוקבר בקבורה: יצתה בת קול
עליו שלא הניח כלום מתורת משה לשמרה: ואחריו רבי חוצפית ביום
עברה׃ עוף הפורח נשרף בהבל פיו כבמדורה׃ צדיק רבי אלעזר בן שמוע
באחרונה נהרג במרקירה: יום ערב שבת היה זמן קידוש ויקדש ויקרא
חרב שלפו עליו ולא הניחוהו בחיים לגומרה: יצתה נשמתו בברא אלהים יוצר
וצר צורה׃ פהנה וכהנה הוסיפו בני עולה לענות בגערה: בסקילה שרפה הרג
וחנק מי יוכל לשערה׃ נותרת סממנה יאכלו אריות שה פזורה: חזה התנופה
ושוק התרומה טרפו אריה והכפירה׃ ישיב ה׳ ולא יוסיף עוד לייסרה: אמץ ברכים
כושלות חלק יעקב ומושיע בעת צרה׃ לצדק ימלוך מלך יאמר שלמו ימי
אבלך׃ לאורו נסעו לך:

החרישו ממני ואדברה׃ ויעבור עלי מה: חמס אזעק ושור לך שוכן
שמימה׃ הציקתני רוחי ולא אוכל ארומה׃ כיולדה אפעה
אשאף ואשומה: מספר מר אעשה ואקונן בנהימה דברי שאגותי יתכו כימה

ספר:

ספדי על עדתי אשר נתנה לשמה · אריד בשיחי ואהימה · וקול נהי ארימה :
איך שבת משוש וערבה שמחה · כל פנים פארור וכל ראש קרחה : וכל זקן
גרועה ועל כל לב אנחה · מאז נתעורר גוי עז דורש שוחה : סלה אבירי הוגי עז
מבטחה · בתולותי ובחורי נסה בנסיחה : בראש כל חוצות נבלתם כסוחה ·
עוללי וטפי נחשבו כצאן טבחה : אלילה על זאת ודמעתי על לחה · האספו
אלי דווי צאן נדחה : להרבות הבכי ולהרים צווחה · הלילו שמים וזעקי
אדמה · אריד : אראלים צאו וצעקו מרה · ספוד תמרור האגדו בחבורה · קול
כחולה צרה כמבכירה : התאוננו על עדת שה פזורה · עלימו כי נגזרה גזירה ·
בחרי אף וזעם ועברה : ונתוועדו בפרישות ובטהרה · לקדש שם הגדול והנורא :
ואיש את אחיו חזקו בעזרה · לדבק ביראה טהורה · בלי כרוע לעבודה זרה ·
ולא חסו גבר וגבירה : על פנים צפירת תפארה · אבל אזרו גבורה יתירה :
להלום ראש ולקרוץ שררה ואלימו דברו באמירה : לא זכינו לגדלכם לתורה
נקריבכם כעולה והקטרה : ונזכה עמכם לאורה · הצפונה מעין כל ועלומה :
אריד אז הסכימו גדולים וקטנים · לקבל באהבה דין שוכן מעונים : וזקנים
דשנים ורעננים הם היו תחלה נדונים : ויצאו לקראתם עזי פנים · ונהרגו
המונים המונים · ונתערבו פדרים עם פרשדונים : והאבות אשר היו רחמנים ·
נהפכו לאכזר כיענים : והפיסו על אבות ועל בנים · ומי שגורל עלה לו
ראשונים הוא נשחט בחלפות וסכינים · ובחורים עלי תולע אמונים · הם לחכו
עפר כתנינים · והכלות לבושות שני · מעולפות בזרועות חתנים · מנתחות
בחרב וכידונים : זכרו זאת קהל עדת נבונים · ואל תחשו מהרבות קינים ·
והספידו על חסידים והגונים אשר צללו במים הזדונים · לזכר זאת נפשי עגומה ·
אריד תורה תורה חגרי שק והתפלשי בעפרים · אבל יחיד עשי לך ומספד
תמרורים : על תופשי משוטיך ופורשי מכמורים · מלחיך וחובליך במים
אדירים : שורכי מערכך מישרי הדורים · מפענחי צפוניך ומגלי מסתורים :
מי יקצה בגבעות ומי יסתת בהרים · ומי יפרק הויות ומי יתרץ שברים
מי יפליא נזירות ומי יערוך נדרים · מי ישדד מעמקיך וחתו אברים : ומי ילחום
מלחמתך וישוב לשערים · כלי מלחמה אבדו ונפלו גבורים : אשריהם
משכילים כרקיע זוהרים · במנוחות שלום נחו ישרים : אוי ואבוי ושוד
ושבר לנותרים · למריבת נפש וחבלים וצירים · לכליון עינים צלמות לא

סדרים· ערב אומרים מי יתן צפרים: ובוקר מצפים מי יגלה אורים כמראה
עינימו אשר המה שרים· מחוץ שכלה חרב ואימה מחדרים: עד מתי
תביט רואה כל סתרים· קנא לתורתך אשר שרפוה זרים· קלואה פרשה
קרועה לגזרים: כסירים סבוכים הגדילו המרורים· האל אלה תתאפק
ארון כל יצורים· תנקום דם הנשפך פעמים המגרים· משוד עניים מאנקת
סעורים· עם שבי פשע לענים ומרורים: קומה והנשא על צרך הצוררים
פעמיך למשואות הרימה: אריד

ואת נוי חטאתי השמיטה· ודמעתי על לחיי אזרימה: וביום זה
נהי נהיה ארימה· ואהימה מימים ימימה: אבל לבו ונחום חרל
חדול· ומכל כאב צירי נבדל גדול· עד קנובת רבי ישמעאל כהן גדול·
זכרם יקוד בלבבי אשימה: ואהימה עת נשבו ונפלו לבני ארונים· והם
שכנים זה לעמת זה הונים· ויספרו זה לזה ענינים· זה אמר משבית צינים·
שביתי שפחה לבושת שנים· כלבנה בזיו וקלסתר פנים· ובתואר כקציעה
וימימה: ואהימה רעהו ספר לו בכפלים· הן אני בא משבי ירושלים· שביתי
עבד יפה עינים· כשמש בתקפו עת צהרים· באו ונזוגם ונחלקה בנתים·
בוולדות כמו כוכבי שמים· לשמע זאת תצלנה אזנים· לזכר זאת ארת מדי
אפרימה: ואהימה כהסכימו על זאת שניהם יחד· לערב זוגום בחדר אחד
והארונים סבחוין לבם כאחד· והם בוכים בסר ופחד· עד בוקר בכייתם
לא הרמימה: ואהימה זה יספוד ובקיר לב ימסה· נין אהרן איך לשפחה יהי
נושא· והיא גם היא תיליל· בתגרת שוסה· בת יוכבד איך לעבד תנשא· אוי
כי זאת גזר אומר ועושה· לזאת יבכו עש וכסיל וכימה: ואהימה אור בוקר זה
את זה בהכירו· הוי אחי הוי אחות הגבירו· ונתחבקו יחד ונתחברו עד יצאתה
נשמתם בנשימה: ואהימה לזאת יקונן ירמיה בשאיה גזרה זאת תמיד אני בוכיה
ובלבבי יקד· יקוד ובכיה על בן ובת מספר רב ארעימה: ואהימה
אריד בשיח ואהימה וקול נהי ארימה

על חורבן בית המקדש· כי הורס וכי הורש· אספוד בכל שנה ושנה
מספר חדש· על הקודש ועל המקדש: תסתר לאלם תרשישים
מרון כזיעועת עולם מפני חרון· כלי התשה האש בין שני בדי ארון: שני
מקדשים אשר במעלה ובמטה· זה על גב זה הואפלו בעלטה ונמת אתרוש
ואתאפק

ואת אפק ואביטה: ראשי הבדים בנגנזו מבין הפרוכת ׳ וארבע גחלים בדביר
שהלכות ׳ וארבעים יסוד עד תהום מלחכות ׳ קדש הקדשים מבית קודש
פנברר ׳ שחת והילילת אהלי שדד ׳ ונמת אברה כף אל כף ואשאג הירד :
צפירת תפארתך ׳ כנתנה ביד צר ׳ וכל כלי חמדה איווי בית האוצר ולך הכח
והגבורה ונסו עצר : פני הכסא אז אפלו ׳ ונובהי שמים לקדרות הושפלו ׳
יכין ובועז להשתבר כנפלו : עשרה שולחנות אז שוללו : ולעורביהם נמו איה
ארון אלו : לאוצרות שנער לקדשים כהונחלו ׳ שרפים עומדים ׳ נשו
ממעמד ׳ כנהרסו מכונות מתוך מחמד ׳ וזדים קראו ימי השמד : נחושת
ים ׳ ועשרה כיורות כנמסרו לבבל והנם שבורות ׳ ושני המאורות מאז קדורות :
מעשה האופנים ׳ אשר במרכבה ׳ כהורדו לארץ זוהר הרקיע סבה ׳ חולש על
גוים לפני כרובים בא : לויות המורד ׳ מעת הורדו ׳ והטללים לברכה לא
ירדו ׳ כלבים רעים על במותי עב ודדו : כל כלי כסף וכלי הזהב ׳ קוצצו ששסו
מבית הרחב ׳ בצאת ההדר שחחו עוזרי רהב : יום אשר נקרא ׳ מהומה
ומבוכה להקת מלאכים כאשה מצירה נבוכה ׳ דבור פתח וענו אחריו איכה :
מסו עמונים ומואבים ׳ והוציאו הכרובים ׳ ובכליכה היו אותם מסבבים ׳ הנה
כבל הגוים בית יהודה חשובים : חיל שרפי הקודש חולף מגדלתו ואל אדיר
שמו לא אברה תהלתו ׳ לגלים הושם בית תפלתו : זמרי שחק ׳ הוחשו מנועם
ונם מה לכם פה אין היום טעם ׳ מה תקלסון למלך בשעת הזעם : והכהנים
והלוים על משמרותם נשחטים ׳ ועל מחלקותם שעטת אסטרדיוטין ונמו איה
מלך אסור ברהטים : הכלים והמשמשין בשבי הולכים ׳ והשרים והסגנים
בבבל משוכים ׳ ותמור בדים שק חגרו מלאכים : דין לביא ופקח עיניו ׳
והנה מיכאל מהלך לפניו ׳ ושרים הולכים בעבדים חזו המונו : גאוה עטה
וכבה המנורה ׳ ונטה ידו אל אל המורא ׳ ויחשך אור עטה אורה : בשאגו כארי
ברביר בל ׳ ברח דודי ובעל מת מתאבל : פקדון הרוחות בו בלילה לא קבל :
אמר למשחיתים חמתי התכתי ׳ את ידידות נפשי בכף אויביה נתתי ׳ עזבתי
את ביתי ואת נחלתי נטשתי :

וזאת לרבנא קלונימוס בן רבנא יהודה על גזירות הקהילות.

מי יתן ראשי מים ועיני מקור נוזלי ׳ ואבכה כל ימותי ולילי ׳ את
חללי טפי ועוללי ׳ וישישי קהלי ׳ ואתם ענו אבוי אוי ואללי :

ופני

ובכו בכה בכה רב והרב · על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב : ודמע
תדמע עיני ואלכה לי שדה בוכים · ואבכה עמי מרי לבב הנבוכים · על
בתולות היפות וילדים הרכים בספריהם נכרכים · ולטבח נמשכים · אדמו
עצם מפנינים ספירים ונופכים · כמו טיט חוצות נדשים ונשלכים סורו טמא
קראו למו מלקרב · על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב : ותרד עיני
דמעה ואלילה ואנודה · ולבבי ולחגור שק אקרא להספידה · מפז יקרה וזהב
חמודה · פנימה כבודה כבוד כל כלי חמדה · ראוה קרועה שכולה וגלמודה
התורה והמקרא והמשנה ואגדה : ענו וקוננו זאת להגידה · אי תורה
תלמיד והלומדה · הלא המקום מאין יושב חרב · על בית ישראל ועל עם יי כי
נפלו בחרב : ועפעפי יזלו מים דמע להגידה · ואקונן מר עלי הרוגי אשפירה :
בשני בשמונה בו ביום מרגוע הוקרה · מרגוע לרגוע נחלפו להבעירה · נהרגו
בחורי חמד וישישי הדרה · נאספו יחד נפשם השלימו במורא · על יחוד שם
מיוחד ייחדו שם בגבורה · גבורי כח עושי דברו למהרה · וכהני ועלמי נגועו
כלהם עשרה · ובמר יגוני ושוצבי יילל אחבירה · קהילות הקודש הרגתם
היום בזכירה · קהל וורמייזא כחונה ובחורה · גאוני ארץ ונקיי טהרה פעמים
קדשו שם המיוחד במורא · ובעשרים ושלשה בחודש זיו לטהרה · ובחודש
השלישי בקריאת הלל לשוררה · השלימו נפשם באהבה קשורה · אהימה
עליהם בבכי יילל לחשרה · כלולי כתר על ראשם לעטרה · ועל אדירי קהל
מגנצא ההדורה : מנשרים קלו מאריות להתגברה · השלימו נפשם על
יחוד שם הנורא · ועליהם זעקת שבר אשערה · על שני מקדשי יסורם כהיום
שוערה · ועל חרבות מעט מקדשי ומדרשי התורה · בחודש השלישי בשלישי
נוסף לדאבון ומאירה · החודש אשר נהפך ליגון וצרה · ביום מתן דת סברתי
להתאשרה · וביום נתינתה כמו כן אז חזרה · עלתה לה למרום למקום סדורה
עם תיקה ונרתיקה להדורשה וחוקרה · לומדיה ושוניה באישון כמו כאורה ·
שימו על לבבכם מספד מר לקשרה · כי שקולה הריגתם להתאבלו ולהתעברה
כשריפת בית אלהינו כאולם והבירה · וכי אין להוסיף מועד שבר ותבערה ·
ואין להקדים זולתי לאחרה · תחת כן היום ליויתי אעורה ואספדה ואלילה
ואבכה בנפש מרה ואנחתי כבדה מבוקר ועד ערב : על בית ועל אלה
אני בוכיה ולבי נוהם נחומות · ואקרא למקוננות ואל החכמות אלי ואליה

Digitized by Google

כולם הומות · חיש מכאוב למכאובי לדמות · מחוץ תשכל חרב ומחדרים
אימות · חללי חרב מוטלים ערומים וערומות · נבלתם כסוחה לחית ארץ
ולבהמות · יונק עם איש שיבה עלמים ועלמות · מתעתעים במו מוני ומרבים
כלימות · איה אלהימו אמרו צור חסיו בו עד מות · יבא ויושיע ויחזיר נשמורת
חסין יה מי כמוך נושא אלומות · תחשה ותתאפק ולא תחגור אימות · באמור
אלי מלעיני ואם אלהים הוא ירב : על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב :
ועיני עיני יורדה מים כי נהפך לאבל משורר · ועוגבי לקול בוכים להפוך ולקרר
מיגור ליומי מחזיק להתערר · חימה בי יצאה וסערת מתגורר : אכלני המני
הצר הצורר · שבר עצמותי זורה ומפרר · סלה כל אבירי הטבור והשרר · רטיה
ומזור אין לברר · מכתי אנושה באין מתעיל ומזורר · על כן אמרתי שעו מני
אמרר בבכי המעתי על לחיי לצרב :

על בית ישראל ועל עם יי כי נפלו בחרב :

אז בהלוך ירמיה על קברי אבות · ונם עצמות חביבות · מה אתם שוכבות
בניכם גלו ובתיהם חריבות · ואיה זכות אבות בארץ תלאובות ·
געו כלם בקינים · על חסרון בנים : דובבו בקול תחנונים · פני שוכן
מעונים · ואיה הבטחת וזכרתי להם ברית ראשונים : הם המירו כבודי בתוהו
ולא פחדו ולא רהו · ואעלים עיני מהם ולא שבו ולא נהו · ואיך אתאפק על אמירת
לא הוא : זעק אב המון בעבורם · וחנן פני אל רם · חנם נסתי עשר בסינורת
עבורם · והן חזיתי שברם · ואיה הבטחת אל תירא אברם : טעו להורות
בעבודות זרות · יעצו לחצוב בורות בורות נשברות · ואיך אתאפק על
בטול עשרת הדברות : כה צוח יצחק פני שוכן שחק · לשוא כי טבח
הותק · והן זרעי נשחק ונמחק · ואיה הבטחת ואת בריתי אקים את יצחק :
כרו בירמיה · וטמאו הר המוריה · נלאתי נשא געיה עולה לי מנשיה · ואיך
אתאפק על הריגת זכריה : סח יולד בתלף · דמעות כתנין זולף · עולי
אשר טפחתי בעלף · ואיך גזו מני בחלף · ואיך הופרע מני דמים ברמים
כמה אלף : פין רועה נאמן · כפוש באפר ומורמן · צאן אשר בחקי הואמן
איך נגזו בלא זמן · ואיה הבטחת כי לא אלמן : קול בבכי לאה · מתופפת על
לבביה · רחל אחותה מבכה על בניה · וזלפה מכת פניה · בלהה מקוננת
בשתי ידיה : שובו תמימים למנוחתכם · מלא אמלא כל משאלותיכם · שלחתי

בָּבֶלָה לְמַעַנְכֶם· הִנְנִי מְשׁוֹבֵב גָּלוּת בְּנֵיכֶם:

אָז בִּמְלוֹאות סָפֵק יָפָה כְּתִרְצָה· הֵן אַרְאֶלִים צָעֲקוּ חוּצָה· בֶּן חִלְקִיָּה מֵאַרְמוֹן כְּיָצָא· אִשָּׁה יְפַת תֹּאַר מְנֻוֶּלֶת מָצָא: גּוֹזַרְנִי עָלַיִךְ בְּשֵׁם אֱלֹהִים וְאָדָם· אִם שֵׁד לַשֵּׁדִים אַתְּ אוֹ לִבְנֵי אָדָם· דְּמוּת יָפְיֵךְ כְּבָשָׂר וָדָם· פַּחְדֵּךְ וְיִרְאָתֵךְ כְּמַלְאָכִים לְבַדָּם: הֵן לֹא שֵׁד אֲנִי וְלֹא גוֹלֶם פַּחַת· יְדוּעָה הָיִיתִי בְּשׁוּבָה וָנַחַת· הֵן לְאֶחָד אֲנִי וְלִשְׁלשָׁה אֲנִי וְשִׁשִּׁים וְאַחַת· וְלִשְׁנֵים עָשָׂר וְלְשִׁבְעִים וְאַחַת: זֶה הָאֶחָד אַבְרָהָם הָיָה· וְכֵן לִשְׁלשָׁה אָבוֹת שְׁלִישִׁיָּה חוּק שְׁנֵים עָשָׂר הֵן הֵן שִׁבְטֶיהָ· וְשִׁשִּׁים רִבּוֹא וְשִׁבְעִים וְאֶחָד סַנְהֶדְרֶיהָ: טַעֲמֵי הַקְשִׁיבִי וַעֲשִׂי תְשׁוּבָה· יַעַן הֱיוֹתֵךְ כָּל כַּךְ חֲשׁוּבָה· יָפָה לָךְ בְּעֵדֶן וְלִשְׂמוֹחַ בְּטוֹבָה· וְלֹא לִקָּרֵא עוֹד בַּת הַשּׁוֹבֵבָה: כִּי אֵיךְ אֶשְׂמַח וְקוֹלִי מָה אָרִים הֵן עוֹלָלַי נִתְּנוּ בְּיַד צָרִים· לָקוּ נְבִיאַי וְדָמָם מֻגָּרִים· גָּלוּ מְלָכַי וְשָׂרַי וְכֹהֲנַי הֲרֵי הֵם בְּקוֹלָרִין: מְלוֹן מִקְדָּשִׁי בַּעֲוֹנִי נָדַד דּוֹדִי מֵאָז נָדַד וַיִּרַד· נוֹעַם אָהֳלִי בַּעַל כָּרְחִי שׁוֹדַד· רַבָּתִי עָם אֵיכָה יָשְׁבָה בָּדָד: שָׂחָה הָאִשָּׁה לַנָּבִיא יִרְמְיָה· שָׂח לֵאלֹהַיִךְ בְּעַד מַכַּת סוֹעֲרָה עֲנִיָּה· עַד יַעֲנֶה אֵל וַיֹּאמַר דַּיָּהּ· וְיַצִּיל בָּנַי מֵחֶרֶב וְשִׁבְיָה: פַּלֵּל תְּחִנָּה לִפְנֵי קוֹנוֹ· מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם כְּאָב עַל בְּנוֹ· צָעַק מַה לְּאָב שֶׁהִגְלָה בְּנוֹ· וְגַם אוֹי לַבֵּן שֶׁעַל שֻׁלְחַן אָב אֵינוֹ: קוּם לְךָ יִרְמְיָה לָמָּה תֶּחֱשֶׁה· לֵךְ קְרָא לְאָבוֹת וְאַהֲרֹן וּמֹשֶׁה· רוֹעִים יָבוֹאוּ קִינָה לְהִנָּשֵׂא· כִּי זְאֵבֵי עֶרֶב טָרְפוּ אֶת הַשֶּׂה: שׁוֹאֵג הָיָה יִרְמְיָה הַנָּבִיא· עַל מַכְפֵּלָה נוֹהֵם כְּלָבִיא· תְּנוּ קוֹל בִּבְכִי אָבוֹת הַצְּבִי: תֵּשַׁע בְּנֵיכֶם וַהֲרֵי הֵם בַּשֶּׁבִי: אִם כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית· אַיֵּה זְכוּת כְּרוּתֵי בְרִית· מָה אֶעֱשֶׂה לָכֶם בָּנַי· גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי: שֵׁמֵם מִקְדָּשׁ מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד· עַל כִּי יְדִידִים נִתְּנוּ לְהִמָּעֵד· תְּשִׁיבֵם כְּמֵאָז סוֹמֵךְ וְסוֹעֵד· תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי בָא מוֹעֵד:

אֵיךְ תְּנַחֲמוּנִי הֶבֶל· וְכִנּוֹרִי נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל· בְּנַחֲלַת חֶבֶל· כָּבֵד עָלַי עוֹל סֵבֶל· וְאֵיךְ אֲנַחֵם: בְּזֶה יוֹם בְּכָל שָׁנָה· עִדָּן עָלַי שִׁנָּה: הִנְנִי עֲגוּמָה וַעֲגוּנָה· יוֹתֵר מֵאֶלֶף שָׁנָה· וְאֵיךְ אֲנַחֵם: גֶּבֶר חָרוֹן· וְנִגְנַז אָרוֹן: בְּמִשְׁנֶה שִׁבָּרוֹן· בְּמִסְרְבֵי מָרוֹן· ואיך אנחם: דִּירָתִי חֲרֵבָה· וַעֲדָרַי נִשְׁבָּה· וְרַבַּת אָהֳלִיבָה· בָּדָד יָשְׁבָה· ואיך: הוּעַל אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ· עַל אֲרִיאֵל וְהִסְבִּיכוֹ· וְהִגְלָה מִסְכּוֹ· מִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ· ואיך אנחם: וְהָרַג הֲמוֹנִים מְשׁוּחֵי שְׁמָנִים· בְּאוּוּי נְבוֹנִים· פִּרְחֵי כֹּהֲנִים· אֲלָפִים שְׁמוֹנִים· ואיך: זִנְּבָם כְּחִוְיָא· בַּעֲזָרַת הַמַּלְכִּיָּא· אֲרִיוֹךְ כְּמוֹ לָבִיא· עַל דַּם כֹּהֵן וְנָבִיא· ואיך אנחם: חָרַשׁ

Digitized by Google

למשואות: עיר מלאה תשואות - בתי סופרים ומשניות - יותר מארבע מאות - ואיך אנחם: טסה מרי - לאבד חמודי - ומשלה במחמדי בקרעי מדי - ואיך אנחם: ועצה לחנק - בני גור מזנק - בפה אחד לשנק - זקן וישיש וונק: ואיך אנחם: כברה שלישית - על קודש ראשית - בשצף חרשית - בתה להשית - ואיך אנחם: לחצה להלק - בני חלק וחולק - שאין לכם חלק - בשם אש דולק - ואיך אנחם: מרדה אדום - ערושת ארום - ואצה בזדון - לאבד כסוה הדום: ואיך אנחם: נוערו עם ארמון - מואב ועמון - להשבית אמון - ולהחריב ארמון - ואיך אנחם: סלה כל אבירי - ועדרי חברי - והובלגו גבורי לעין כל עוברי - ואיך אנחם: עיפה נפשי להורגים - למספר ההרוגים - כאיל שורגים - ועליך נהרגים - ואיך אנחם: פולצו ביום קרב - במזרח ובמערב - על דמים מערב - קהל ועם רב - ואיך אנחם: צרות על צרות - זו מזו מצירות - גדולות ובצורות - ארוכות ולא קצרות - ואיך אנחם: קשרו צינתם וחגרו חניתם - ואספו מחנותם - והאריכו למעניתם - ואיך אנחם: רבות אנחותי - ועצומות קינותי - רבו נחמותי - ואתה יי עד מתי - ואיך אנחם: שמעת חרפתם - חרפוני בשפתם - שבתם וקימתם - אני מנגינתם - ואיך אנחם: תקותכם איפא - מה לכם פה - וחרה אפו - ואין עוד לרפא - ואיך אנחם: תשובותיכם נשארה מעל - הונוני עוברי הבעל - עד ישקיף ממעל - מוריד שאול ויעל - ואז אנחם:

אמרתי שעו מני בבכי אמרר - מר נפשי ורוחי אקרר - עם לויתן העתידים לעורר: בבכי יעזר עלי יגונך - בת עמי התאבכי בגינך - אל תתנו פוגת לך - ואל תדום בת עינך: געי בבכיה מעטרת בעליזות - היית מקדם והנך לביזות - איכה נהייתה הרעה הזאת: דמי אל תתני פליטה הנשארה - הרימה קול וזעקי מרה - כי שבר על שבר נקרא: הן לאומים עת נקבצו - חי עליך כרות ברית כחפצו - על עמך יערימו סוד ויתיעצו: ונבלו מזימות נטות אשורי למעוד - אחרי ההבל להתביל ומפחד לרעוד - אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: השמיע בני מקוראיו - לו נייחל אם יקטלנו נעריץ למוראיו - הכין יי זבח הקדיש קרואיו: חללי אז הרבו והרגו טובי ישרוני קשות צרי ואויבי - המכות האלה הכתי בית מאהבי: טנף צחנתם מאנתי בם להשתתף - השמידו גבורי כלם כחתף - כל נתח טוב ירך וכתף: יחד לטבח הובלו - כטלאים וגדיים - בנות מחוטבות משבצות עדי עדיים - גמולי

מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם׃ כָּבַשׁ הָאָב רַחֲמָיו לִזְבֹּחַ· יְלָדָיו הַשְּׁלֵמִים כְּכָרִים לָטֶבַח
הֵכִין לְבָנָיו מַטְבֵּחַ׃ לְאִמּוֹתָם נְאֻמִים הִנְנוּ נִשְׁחָטִים וְנִטְבָּחִים· כְּהֶקְדֵּשׁ שׁוּם
לָטֶבַח וְהִתְקוֹם לַאֲבָחִים· נָשִׁים פְּרִים עוֹלְלֵי טִפּוּחִים׃ וּמִי יִשְׁמַע וְלֹא יִדְמַע הַבֵּן
נִשְׁחָט וְהָאָב קוֹרֵא אֶרֶת שְׁמַע· מִי רָאָה כָּזֹאת וּמִי שָׁמַע· נָוַת בֵּית הַיָּפָה בְּתוּלַת
בַּת יְהוּדָה· צַוָּארָהּ פָּשְׁטָה וּמַאֲכֶלֶת הִשְׁחִיזָה וְחָרְדָה· עַיִן רָאֲתָה וַתְּעִידָה׃
סִגְּפָה הָאֵם וּפָרְחָה רוּחָהּ· וְנַפְשָׁהּ הַשְּׁלֵמָה לַטֶּבַח אֲרוּחָה כָּאֲרֻחָה· אֵם
הַבָּנִים שְׂמֵחָה׃ עָלְצוּ הַבָּנוֹת כְּנוּסוֹת וַאֲרוּסוֹת· לְאִבְחַת חֶרֶב לְקַדֵּם רָצוֹת
וְשָׂשׂוֹת· דָּמָם עַל צְחִיחַ סֶלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת׃ פּוֹנֶה הָאָב בִּבְכִי וִילָלָה· עַצְמוֹ
עַל חַרְבּוֹ לִדְקוֹר וּלְהַפִּילָה· וְהוּא מִתְגּוֹלֵל בְּדָם בְּתוֹךְ הַמְּסִלָּה׃ צַדֶּקֶת דִּינָהּ
פּוֹרִיָּה כְּהַקְרִיבָהּ עֲנָפֶיהָ· תְּמוּר מִזְרַק דָּם קִבְּלָה בִּכְנָפֶיהָ· תִּתְיַפֵּחַ תְּפָרֵשׂ
כַּפֶּיהָ׃ קוֹרוֹתַי מִי יָנוּד שׁוֹד וָשֶׁבֶר יִשְׁתָּרֵג· מַחְמַד עֵינַי כְּנִמְסַר לַחֶרֶם וּלְהֶרֶג· אִם
כְּהֶרֶג הֲרוּגָיו הוֹרֵג׃ רַעְיוֹנַי נִבְהֲלוּ וַאֲחָזַתְנִי פַּלָּצוּת וָשֶׁבֶר· בְּאֶחָד נִמְצָא הַכָּתוּב
בּוֹ תִּקְוָה וָסֵבֶר· כִּי זֶה לְבַדּוֹ יָבֹא לְיָרָבְעָם אֶל קָבֶר׃ שָׁלֵם נִמְצָא בְּכָל פָּעֳלוֹ·
נַפְשׁוֹ לַטֶּבַח הִשְׁלִים מִפַּחַד חֵילוֹ· גַּם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ׃ תַּתִּי לִבִּי מְצֹא
תּוֹכֵן עֲנִיָּנָיו· יָדַעְתִּי אֲנִי צֶדֶק וְיוֹשֶׁר דִּינָיו· וְטוֹב יִהְיֶה לְיִרְאֵי הָאֱלֹהִים שֶׁיִּרְאוּ
מִלְּפָנָיו׃ קְדוֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין הַשָּׁלֵם עֲוֹנוֹתָם לְשַׁעֲרָה· סִימָן טוֹב לָאָדָם בְּלֹא
נִסְפַּד וְנִקְבַּר כַּשּׁוּרָה· בְּיוֹם עֶבְרָה לֹא יִירָא׃ לְזֹאת יֶחֱרַד לִבִּי יִתַּר בַּחַלְחָלָה·
גִּבּוֹרֵי נִרְעֲצוּ וְנִכְנְעוּ לְהַשְׁפִּילָה· בִּנְפוֹל לִפְנֵי בְּנֵי עַוְלָה· וְעַד מָתַי תִּהְיֶה כְּגִבּוֹר
לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ· לְעֵינֵינוּ בַּגּוֹיִם נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ תּוֹדִיעַ׃ אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל
נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ נָקוֹם נִקְמָתִי מֵאֵת מְעַנַּי· עֵת נְקָמָה הִיא לָדוּן דִּינַי· אֵל קַנָּא
וְנוֹקֵם יְיָ׃ יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא יְדֵי חוֹבְךָ פְּרַע· שׁוֹבֵר כְּתוּב שְׁטַר חוֹב תִּקְרַע· שְׁבוֹר זְרוֹעַ
רָשָׁע וָרָע׃ מִמָּרוֹם כְּהִסִּיק אֵשׁ בִּמְעוֹנָהּ וַתִּקְרָה· חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב שׁוֹמֵרָה וּבֵית
דִּירָה· שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה׃ וּבַעַל גְּמוּלוֹת נָא יְשַׁלֵּם· אוֹיְבַי
תַּפִּיל מְהֵרָה וּתְכַלֵּם· וּגְמוּלוֹת יְיָ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ סַף רַעַל מוֹנַי תַּשְׁקֵם· בְּכוֹס
רָחָב וְעָמוֹק לְבַלְּעָם וּלְסַפְּקֵם· וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקוֹם יִנָּקֵם׃ הַעַל כֵּן נִקְרֵאתָ
אִישׁ מִלְחָמָה צָרִיךְ לְכַלּוֹת וּבָהֶם לְהִנָּקְמָה· נוֹקֵם יְיָ וּבַעַל חֵימָה׃ קַנֵּא לְשִׁמְךָ
עֲבוּרְךָ הָאֵל וּלְדַם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ וּלְחָרְבוֹת אֲרִיאֵל· וּנְקוֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
טִפֵּי דְמֵי אַחַת לְאַחַת מְנוּיוֹת· וְיֵז נִצְחָם עַל בְּגָדֶיךָ בְּפוּרְפּוּרְךָ הֱיוֹת· יָדִין בַּגּוֹיִם
מָלֵא גְוִיּוֹת׃ נִלְאֵיתִי נְשֹׂא אֶת כָּל הַתְּלָאָה· מַהֵר גְּאוּלָּתִי וְתָחִישׁ הַמַּרְאָה׃

Digitized by Google

בְּיוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה׃

מְעוֹנֵי שָׁמַיִם׳ שְׁחָקִים יְזְבֻלוּךְ׳ מְלֵאִים מֵהוֹרְךָ׳ וְהֵם לֹא יְכַלְכְּלוּךְ׳
וְאַף כִּי הַבִּירָה׃ מַה טוֹב וּמַה נָּעִים׳ שִׁבְתְּךָ עִם רֵעִים׳ בְּכַנְפֵי
צְעֻצוּעִים׳ יַעַן הָיָה עִם׳ לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת׃ נָאוֹר אַהֲבָתְךָ הֶרְאֵיתָ
לְעַמְּךָ כִּי הֵם נַחֲלָתֶךָ׳ וְלֵידַע כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל הַבַּיִת׃ נָכְרִים שָׁם בָּאוּ׳ וַעֲמִים
הֵרִיקְרָאוּ׳ אוֹתוֹתָיו רָאוּ׳ לְמַעַן יִרְאוּ׳ וּכְבוֹד יְיָ עַל הַבַּיִת׃ חֲטָאַי כִּי עָצְמוּ׳
אֲכָלַתְנִי קִנְאָה׳ וְעָרָה צַר הַיְסוֹד׳ שָׁמְנִי שׁוֹאָה׳ וְנָצַץ אֶת הַבַּיִת׃ חֲמוּדֵי
אוֹצְרֵיהֶם׳ הֵבִיאוּ בְּהֶפְלֵיהֶם׳ מָלְאוּ כְּרֵיסֵיהֶם׳ וְצִוָּה הַכֹּהֵן׳ וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת׃
מַדּוּעַ נִתְּכָה זְחִימָה לֹא שָׁכָכָה׳ עַל מַה זֶּה עָשָׂה׳ צוֹרֵינוּ כָּכָה׳ לָאָרֶץ הַזֹּאת
וְלַבַּיִת׃ מְקוֹם כֹּהֲנֵי נִגָּשׁוּ׳ וְשָׁם יִתְקַדָּשׁוּ׳ וְהֵן כָּעֵת רָפְסוּ׳ הֲמוֹן גּוֹיִם רָגְשׁוּ׳
נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת׃ בַּת קוֹל הִיא עוֹנָה׳ מַה תִּתְמְהוּ פֶּגַע׳ סֶמֶל הַקִּנְאָה׃
הֲבֵאתֶם וּכְנֶגַע׳ נִרְאָה לִי בַּבַּיִת׃ רְבִיצַת עוֹלָם מְלֹא שׁוֹכֵן בְּהֵיכָלוֹ׳ הֲתַעֲשׂוּ
צָרָה לוֹ׳ עִוֵּר וּפִסֵּחַ לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת׃ יַעַן הִשְׁחַתֶּם׳ מְצָאוּנְכֶם רָעוֹת׳
חוּלַל הַמִּקְדָּשׁ׳ וְהִנֵּה מִגְרָעוֹת׳ נָתַן לַבַּיִת׃ קָדוֹשׁ יִתְעַשֵּׁת׳ אֱמֶת לָנוּ
בּוֹשֶׁת׳ יְשַׁלַּח תַּחֲבוּשֶׁת׳ וְחֵטְא אַל יָשֶׁת׳ וְחִטֵּא אֶת הַבַּיִת׃ בְּמָקוֹר הַנִּפְתָּח׳
וּמַעֲלֶה עַל שָׂפָה׳ מִבַּכֵּר לְחַדְּשׁוֹ׳ וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה׳ מִתַּחַת מִפְתַּן הַבִּירָה׃
חֲמוֹל עִיר הַחֲרֵיבָה׳ תְּמוּר מוֹקֵד שְׁבִיבָה׳ חוֹמַת אֵשׁ סוֹבְבָה׳ לְכָבוֹד תִּהְיֶה
בָּהּ׳ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת׃ זָרֵהוּ וְהַעֲבֵר טוּמְאָה׳ מִבֵּיתְךָ מַלְכִּי׳ אֱלִיל כָּלִיל
תַּחֲלוֹף׳ וְתִקָּרֵא אָנֹכִי׳ פְּנִימִי הַבַּיִת׃ קַדֵּשׁ בֵּית מְעוֹנַי׳ וְתָשׁוּב לִמְלוֹנַי׳ וְנִקְבְּצוּ
לִגְיוֹנַי׳ וְהִנֵּה כְּבוֹד יְיָ׳ בָּא אֶל הַבַּיִת׃

אֵשׁ תּוּקַד בְּקִרְבִּי׳ בְּהַעֲלוֹתִי עַל לִבִּי׳ בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם׃ קִינִים אָעִירָה׳
לְמַעַן אַזְכִּירָה׳ בְּצֵאתִי מִירוּשָׁלָיִם׃ אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה שִׁיר לֹא יִנָּשֶׁה׳
בממ וַיְקוֹנֵן יִרְמְיָה׳ וְנָהָה נְהִי נִהְיָה׃ במי בֵּיתִי הִתְבּוֹנֵן וְשָׁכַן הֶעָנָן׃
בממ וַחֲמַת אֵל שְׁכֵנָה׳ עָלַי כַּעֲנָנָה׃ במי גַּלֵּי יָם רָמוּ׳ וְכַחוֹמָה קָמוּ׃
בממ זֵדוֹנִים שָׁטְפוּ׳ וְעַל רָאשִׁי צָפוּ׃ במי דְּגַן שָׁמַיִם׳ וּמִצּוּר יָזוּבוּ מַיִם׃
בממ לַעֲנָה וּמְרוֹרִים׳ וּמַיִם הַמָּרִים׃ במי הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב׳ סְבִיבוֹת הַר חוֹרֵב׃
בממ קוֹרֵא אֵל אֵבֶל׳ עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל׃ במי וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְיָ כְּאֵשׁ אוֹכֶלֶת לְפָנַי׃
בממ וְחֶרֶב לְטוּשָׁה׳ וּלְטֶבַח נְטוּשָׁה׃ במי זֶבַח וּמִנְחָה׳ וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה׃
בממ סְגוּלַּת אֵל לְקוֹוָה׳ כַּצֹּאן לְטִבְחָה׃ במי חַגִּים

ושבתות· ומופתים ואותות: בממ תענית ואבל· ורדוף ההבל: במי טובו אוהלים· לארבע רגלים: בממ אהלי ישמעאלים· ומחנות ערלים: במי יובל ושמיטה· וארץ שוקטה: בממ מכור לצמיתות· וכרות וכתות:
במי כפורת וארון· ואבני זכרון: בממ ואבני הקלע· וכלי הבלע: במי לוים ואהרונים· ושבעים זקנים: בממ נוגשים ומונים· ומוכרים וקונים: במי משה רעינו· ואהרן נתננו: בממ נבוכד נצר· ואדריינוס קיסר: במי נערוך מלחמה· ויי שמה: בממ רחק ממנו· והנה איננו: במי סתרי פרוכת· וסדרי מערכת: בממ חימה ניתכת· ועלי סוכבת: במי עולות וזבחים· ואשי ניחוחים: בממ בחוץ מרקרים· בני ציון היקרים: במי פארי מגבעות· לכבוד נקבעות: בממ שריקות ותרועות· לקלון וזועות: במי ציץ הזהב· והמשל ורהב: בממ הושלך הנזר· ואפס העזר: במי קדשה ונבואה· וכבוד יי נראה: בממ נגאלה ומוראה· ורוח הטומאה: במי רנה וישועה· וחצוצרות התרועה: בממ זעקת שולל· ונאקת חלל: במי שלחן ומנורה· וכליל וקטורה: בממ אליל ותועבה· ופסל ומצבה:
במי תורה ותשרה· וכלי החמדה: בממ ששון ושמחה· ונס יגון ואנחה בשובי לירושלים:

אצבעותי שפלו ואשותי נפלו: אויה כי בני ציון גלו וכל אויבי שלו: אוי מה היה לנו: בית העזרות· ביום אף נגרות: אויה פני שרים ושרות כמו שולי קדרות: אמהל גולת הכותרת· כנבל נשברת: אויה עטרת תפארת· לארץ נגררת: אמהל דרכי עיר אבלות· ויחדלו הקולות: אויה אורחות הסלולות· חשיבות ואפילות: אמהל היכל וכתליו· מעה המו עליו: אויה ועל שלחן וכליו· ומעיל על שוליו: אמהל חיי העמורים· ביד בני העפרים: אויה והקף רוכבים· רבים ונכבדים: אמהל זבחים ומנחות למשאות משואות: אויה הר מזבחות· ביגון ואנחות: אמהל חיל והסורג לחרב ולהרג: אויה בנין הנארג· נדרש במורג: אמהל טלאים מבוקרים· מנוגעדרים: אויה וטבעות סרורים· ונסכין ההרורים: אמהל יופי נברכת איכה נהפכת: אויה וגפן ופרוכת· ומנחת מרבכת: אמהל כיור עם כנו· התעיף בו ואינו: אויה הנר עם שמנו· לקח ממעונו: אמהל לחם הפנים: שאו עליו קינים: אויה וטורי רמונים· למרמס נתונים:

אמהל מְנוֹרָה הַטְּהוֹרָה ־ אוֹרָהּ נֶעֱדָרָה: אויה וּמַגְרֵיפָה יְקָרָה ־ נְטוּלָה וַחֲסֵרָה: אמהל נוֹיִים הַנְּחוֹשֶׁת ־ לְשׁוֹבְרִים לְבוֹשֶׁת: אויה וּמַעֲשֵׂה הָרֶשֶׁת ־ וַחֲלוּרַת מַרְחֶשֶׁת: אמהל סְלָתוֹת וּנְסָכִים ־ מִנִּי נֶחֱשָׁכִים: אויה וּבוֹעַז וְגַם יָכִין ־ לָאָרֶץ נִשְׁלָכִים: אמהל עַל מַחְתָּה וּמִזְרָק ־ אוֹיֵב שֵׁן חָרַק: אויה טְנִי גַּם כּוּז זָרַק ־ וְאֶת חַרְבּוֹ הִבְרַק: אמהל פִּשְׁפְּשִׁים וּשְׁעָרִים ־ אַרְצָה נִגְרָרִים: אויה הַתֻּמִּים וְהָאוּרִים ־ אֵיכָה נִסְתָּרִים: אמהל צְפִירוֹת מְעֻטָּפוֹת ־ בְּאֵיבָה נֶהֱדָפוֹת: אויה לְשָׁכוֹת הַיָּפוֹת ־ וּבֵית הַחֲלָפוֹת: אמהל קִיר כְּגַן עֵרָה ־ וְקַרְקַר הָהָרָה: אויה וְחָרַק הַמָּרָה ־ וְשָׂרְפוּ הַבִּירָה: אמהל סְבוּכִים בְּצָרוֹת ־ רָאשֵׁי מִשְׁמָרוֹת: אויה וְשָׂרֵי הָעֲשָׂרוֹת ־ בְּיַד בַּעֲלֵי חֲטָרוֹת: אמהל שַׁעֲרֵי בַת רַבִּים ־ לִזְאֵבֵי עֲרָבִים: אויה לָקְחוּ כְּרוּבִים ־ תֻּפִּים וַאֲבוּבִים: אמהל תָּאִים הַנָּאִים ־ לְבָנִים הַשְּׂנוּאִים: אויה בַּפָּז מְסֻלָּאִים לְחֶלְדּוֹת הַסְּנָאִים: אמהל בָּנִים הַיְקָרִים ־ בְּחַרְבוֹת נִדְקָרִים: אויה לְוִיִּם הַמְשׁוֹרְרִים ־ וְכֹהֲנִים מַקְטִירִים: אמהל רוֹבִים וּפְרָחִים ־ לְחִצִּים וּשְׁלָחִים: אויה בְּכוּרוֹת וְטִפּוּחִים ־ בְּיָגוֹן נֶאֱנָחִים ־ אמהל וּמַפְתֵּחוֹת זָרְקוּ ־ בְּשׁוּרָם כִּי לָקוּ: אויה בְּעָשָׁן נָמַקּוּ ־ וְכַפַּיִם סָפָקוּ: אמהל כַּפּוֹת וּבְזִיכִים ־ מִנִּי נִפְסָקִים: אויה וּבְנֵי נָאֳנָקִים ־ בְּאֶרֶץ מֶרְחַקִּים ־: אמהל חֵי חוֹבוֹ גָּבַהּ ־ וְצִיּוֹן טָהוֹר נִשְׁבָּה: אויה נֵר מַעֲרָב כָּבָה ־ וְשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה: אמהל זֵדִים בְּנֵי עֲרִינָה ־ עַל בְּנֵי מִי מָנָה: אויה פְּאֵר בִּגְדֵי כְהֻנָּה ־ בְּיָדָם נִתְּנָה: אמהל קְטֹרֶת נֶעֱדֶרֶת ־ וְאָרוֹן וְכַפֹּרֶת: אויה תְּתַקֵּן בַּעֲרֶת ־ תְּקַבֵּץ נִפְזֶרֶת ־ יְשׁוּעָה תִּהְיֶה לָנוּ:

אֶבֶל אֲעוֹרֵר ־ אֲנִינוּת אֲגָרֵר: אויה לִי: בִּבְכִי אֲמָרֵר ־ בַּחֲמַת צוֹרֵר ־ וַהֲרֵכִי סוֹרֵר: אַלְלַי לִי: גָּלוּת אָרְכָךְ ־ וְלִבִּי הֵרַךְ: אויה לי דָּרַךְ וּפָרַךְ נֶחְשַׁרַךְ ־ וְצִידוֹ חָרַךְ: אללי לי הַמְעַט מִבְּאִישַׁי ־ חִלְּלוּ מִקְדָּשַׁי: אויה לי וְהֵם בָּזוּ קָדָשַׁי ־ הֵחֵלּוּ מִמִּקְדָּשַׁי ־ וְזִלְזְלוּ קְדוֹשַׁי: אללי לי זְמַן שְׁנַת תַּתְ״נוּ בְּיָ״א לְמַחֲזוֹר רְנ״וּ אויה לי חַיָּלוֹת זִינוּ ־ מְקוֹמָם פִּינוּ ־ כָּאַרְבֶּה נִמְנוּ: אללי לי טָעוּת בְּקָשׁוּ ־ וְעָלַי הִקְשׁוּ: אויה לי יִרְאָתָם קִשְׁקְשׁוּ ־ וְאוֹתוֹת הִקְשׁוּ ־ וְאֵלַי עִקְּשׁוּ: אללי לי כּוֹפֶר מָאָסוּ ־ נְפָשׁוֹת חָמְסוּ: אויה לי לְוִיֵּי בוֹסְסוּ ־ כֹּהֲנֵי בּוֹשְׁשׁוּ ־ צְנוּעִים אָנָסוּ: אללי לי מָתַי חֶרֶב מְהַדְּמִים ־ בְּאֶפֶס דָּמִים: אויה לי נִבְלַת תְּמִימִים ־ בְּלִי מוּמִים ־ הָיוּ שׁוֹמְמִים: אללי לי סָחוּב וְהַשְׁלֵךְ ־ עָרוֹם לְלַכֵּךְ: אויה לי עוֹבְדֵי מוֹלֵךְ ־ חֵיל יָרֵב מֶלֶךְ ־ רָדוּ בְּפֶרֶךְ: אללי לי

פריעה ופרימה־ על תורה תמימה: אויה לי צר ביד רמה־ המסכן תרומה־
נם להחרימה: אללי קול בתי כנסיות־ ובתי תושיות: אויה לי
רחמניות־ בידיהן נקיות־ זבחי ראיות: אללי שלמים ועולות־ חתנים
וכלות: אויה לי תודות וכלילות־ בחורים ובתולות וטובי קהילות: אללי
אחים גם יחד־ נשפך דמם כאחד: אויה לי כן אחיות בפחד־ ביראת שם
המיוחד־ לטבח להאחד: אללי הוגי מלחמות ספר־ נשף וצפר: אויה לי
היך אמרי שפר־ מלא חצץ ואפר־ ואיה שוקל וסופר: אללי ההיתה
זאת מאז־ עלה גוי העז: אויה לי להשמיד הועז־ אסף עם נועז־ ארום ולועז:
אללי בקש עקר־ רק לעקור ולעקר: אויה לי בקו ארמאי משקר־
יזם אדום לעקר־ ולא לגרם לבקר: אללי מקיים הברית־ לולי הותיר
שארית־ בגיא נכרית־ כשר שערורית־ ירדת עברית ריחם מהכרית־ ויש
תקוה לאחרית: לובש נקמה־ עורה וקומה להתקוממה· מרמי קומה
ירין גויות רקמה־ ושכינה קמה על מקומה:

יום אכפי הכבדתי־ ויכפלו שני: כשלחו יד בדם נביא־ בחצר אל מקדש יי
ולא כסתהו אדמה עד בא חרב מוני־ ולא שקט עדי הוקם־ וגם
הפליא פליליה־ וירב בבת יהודה תאניה ואניה: היה הולך וסוער· עד בא
רב טבחים־ ובא אל מקדש יי ומצא דמים רותחים· וישאל לבעבור זה־ הכהנים
הזובחים· ויענוהו כי זה הוא· דם קרבן הזבחים· וינסה בדם פרים וגם אילים
ודם מחים· וגם זבח זבח רב· לחקור מה היה· וירב בבת יהודה תאניה ואניה:
ובכל זאת לא שקט· ושדו כים נגרש· ויבקש הדבר וימצא מפורש· כי דם איש
האלהים· על לא חמס שורש· ויאמר נבוזר אדן· גם דמו הנה נדרש· אספו
לי הכהנים· והוציאום מבית יה· כי לא אשקוט עד ישקוט· דם הנביא זכריה:
וירב בבת יהודה תאניה ואניה: הקר ישישים למאות· ובחורים לרבואות·
ויורד לטבח כהני יי צבאות· ואין שקט לדם נביא· ויהי למופת ואות· והבנים
נשחטים· ועיני אבות רואות· ואמותם לטבח גם אחריהם באות־ ואומר
לנפשי־ זה חטאתך וזה פריה־ וירב בבת יהודה תאניה ואניה: הוסיף
להרוג נשים־ עם יונקי שדיים־ ודם עלה ביניהם־ כדם יאור מצרים־ עדי נשא
נבוזר אדן לבו לשמים־ ויאמר האין די בבנות ירושלים־ הכלה אתה עושה
לשארית השביה־ וירב בבת יהודה תאניה ואניה:

שבורת ולא מיין השליכי תופיך · קרחי גאו וגוזי · והשחיתי אפייך · שאי
על שפיים קינה · וסובבי כל אגפייך · וצעקי לפני יי על חורב ספייך
על חורב ספייך · על נפש עולליך · שאי אליו כפייך · איכה בא צר
ואויב בציון עיר ממלכת · איכה רגל זרים · אדמת קודש דורכת · בבואם
מצאו כהנים · שומרי המערכת · ועל משמרותם עמדו · ולא עזבו
המלאכת · עד אשר שפך דמם · במימי המהפכת · ובא ערל וטמא · מבית
לפרוכת · מקום אשר כהן גדול · ירא שם ללכת · והחריבו שחיפייך · וחלוני
שקופייך · וצעקי · קול ילדת בת ציון · מרחוק נשמעת · תזעק זעקת חשבון
תבכי בכי מפעה · הה כי כוס שתיתי · ומציתי קבעת · אכלוני ארורת · חדורי
מלתעת · בת בבל השדודה · ובת אדום המרשעת · מה תתאוני ציון וחטאתך
נודעת · על רוב עונך גלה · עמך מבלי דעת · על עובך צופייך · ושמעך קול
תרפייך · וצעקי · אל תשמחי אויבתי · על שבר אשר הקרני · כי נפלתי קמתי
ויי עזרני · הנה יאספני אלי אשר פזרני · ויגאלני מכף צורי אשר מכרני :
תם עליך תעבר כוס אשר עברני · ואז בסלעי סעיפיך · אנגן את תפיך :

ציון הלא תשאלי לשלום אסירייך · דורשי שלומך והם יתר עדריך :
מים ומזרח ומצפון ותימן שלום רחוק וקרוב שאי מכל עבריך :
ושלום אסיר תקוה · נותן דמעיו כטל חרמון · ונכסף לרדתם על הרריך :
לבכות ענותך אני תנים · ועת אחלום שיבת שבותך אני כנור לשיריך :
לבי לבית אל ולפניאל מאד יהמה · ולמחנים וכל פגעי טהורייך : שם
השכינה שכונה לך · והיוצרך פתח למול שערי שחק שערייך : וכבוד יי
לבד היה מאורך · ואין סהר ושמש וכוכבים מאירייך : אבחר לנפשי להשתפך
במקום אשר רוח אלהים שפוכה על בחורייך : את בית מלוכה ואתה כסא
כבוד אל · ואיך ישבו עבדים עלי כסאות גביריך : מי יתנני משוטט במקומות
אשר נגלו אלהים לחוזיך וציריך : מי יעשה לי כנפים · וארחיק נדוד אנוד
לבתרי לבבי בין בתריך : אפול לאפי עלי ארצך וארצה אבני · בך למאד
ואחונן את עפריך : אף כי בעמדי עלי קברות אבותי ואשתומם בחברון עלי
מבחר קברייך : הר העברים והר ההר · אשר שם שני אורים גדולים מאורייך
ומורייך : חיי נשמות אויר ארצך · ומטור דרור אבקת עפרך · ונופת צוף נהרייך :
ינעם לנפשי הלוך ערום ויחף · עלי חרבות שממה אשר היו דביריך : במקום

ארונך · אשר נגנז · ובמקום כרוביך · אשר שכנו חדרי חדריך : אגוז ואשליך
פאר נזר · ואקוב זמן · חלל בארץ טמאה את נזריך : איך יערב לי אכול
ושתות · בעת אחזה · כי יסחבו הכלבים את כפיריך : או איך מאור יום יהי
מתוק לעיני · בעוד אראה בפי עורבים · פגרי נשריך : כוס היגונים לאט
הרפי מעט · כי כבר מלאו כסלי · ונפשי ממרוריך : עת אזכרה אהלה אשתה
חמרך · ואזכור אהליבה ואמצה את שמריך : ציון כלילת יופי · אהבה
וחן עודרי למאוד · ובך נקשרו · נפשות חבריך : הם השמחים לשלותך
והכואבים על שוממותך · ובוכים על שבריך : מבור שבי · שואפים נגדך :
ומשתחוים איש ממקומו · עלי נוכח שעריך : עדרי המונך · אשר גלו ונתפזרו
מהר לגבעה · ולא שכחו גדריך : המחזיקים בשוליך ומתאמצים לעלות :
ולאחוז בסנסני תמריך : שנער ופתרוס · היערכוך בגדלם · ואם הבלם ידמו
לתומיך ואוריך : אל מי ידמו משיחיך · ואל מי נביאיך · ואל מי לויך
ושריך : ישנה ויחלוף כליל כל ממלכות האליל חסנך לעולם לדור ודור נזריך :
איוה למושב אלהיך · ואשרי אנוש יבחר וישכון בחצריך : אשרי מחכה ·
ויגיע ויראה · עלות אורך · ויבקעו עליו שחריך : לראות בטובת · בחיריך
ולעלות בשמחתך · בשובך אלי קדמות נעוריך :

ציון קחי כל צרי גלעד לצריך · אין די למעט כים גדלו שבריך : ארץ
צבי את · בתוך גוים נתונה · ומן עדן מקום כל די יקר ·
יצאו נהריך : ויהי לאות נעמן · רחץ בשרו במי ירדן · אזי נאסף · אף כי
טהוריך : אף לא יסלה · עפר ארצך כזהב ופז יקר כמו הלום : מחצב
הדריך : כל תענוגים בבא · בוסרך ולא קהתה השן ואולם : כצוף
מתקו מרוריך : פריך למרפא · וכל עלה תעלה הלא כיערת הדבש ·
היו יעריך : עם הפתנים · ברית כרתו מתיך ואין שטן · אבל השלימו לחם
כפיריך : בך כל בהמה ועוף חכמו עדי כחמור היה לפנים · לבן יאיר
חמוריך : בך אל לבדו · ואין בלתו · ויצא שמך · עד כי אלהים אמת
נודע בשעריך : מה טוב ונעים · בבא שבטי בני יעקב · שלש פעמים ·
בכל שנה שעריך : בך סוד תעודות · וסוד חכמות · ובאו בני קדם וחכמי
שבא · לכתוב ספריך : שוטרים בכל הגבול · שופטים בכל עיר ועיר וזקני
אמת הם ואין מורה כמוריך : מלך בקרבך ובך שרי חילים · בכל נשק ועל
כל

Digitized by Google

כל לאום׃ גברו גביריך׃ כימי בחרות׃ היות קדש לאל נבחרו ובני נביאים
בני אל חי נעריך׃ בך התקופה׃ עלי קו האמת נשקלה׃ תובן שנות דור
דור׃ בשני אדריך׃ מולד לבנה׃ כפי ארכך׃ והמחזות שומת לרחבך׃
ובה הראית סתריך׃ נראה בתמוז פסיל׃ בך יעלה׃ כי שאר כל
החדשים׃ לבד זה בחדריך׃ איה דביריך׃ מקום היכל׃ ואיה הדם
ארון והמזבחות׃ איה חצריך׃ איה משיחך כשר עמך יכפר׃ ומה היה
לילדי קהת׃ ואיה נזריך׃ איפה נביאים בני עליון׃ וכל יועצך אבדו והלכו
שבי׃ מלכך ושריך׃ היית יפה נוף׃ וראש עפרות תבל בראשך לגס חטאך
ספחך הלא קצר קציריך׃ וארץ מאסך׃ ומי נכרים שטפוך׃ וכל רוח הפיצך
ואש בוער בעריך׃ מהיתי בצורך׃ אשר מצר נצרך׃ ואז זרים עברוך ואת היית
בעבריך׃ אל האמיתך׃ ערי נקראת אריאל׃ ואיך עבר בנוך ארי טורף
עדריך׃ שובי לאל בועלך׃ אל תתני לנחמי׃ עד שוב כבודו׃ ועד יבנה גדריך׃
נפשי מאד נכספה לראות בזיו הדרך׃ שלום יהי לך׃ ורוב שלום לשריך׃

ציון עטרת צבי׃ שמחת המוניך׃ שלום כנהר קחי׃ מארת אדוניך׃
אלי שחקים׃ אשר שומרים לחומות וחיל׃ לילה ויום ידרשון שלום
למחניך׃ גם הנפוצים׃ בכל ארבע קצוות׃ והם דורשי שלומיך׃ בנותיך
ובניך׃ שוכני קברים מחכים׃ ומצפים ליום ישעך׃ ואז יצמחו׃ יחיו
ישניך׃ ואני בשואלי שלומך׃ אקרא קול בראש הרים׃ וארמה לשף׃ על
רעניך׃ שלום לציון׃ נוה צדק ושלום׃ על חיליך וחומות׃ יקר אבני פניניך׃
שלום לארץ צבי׃ שלום לכל הגבול׃ גלעד ושומרון׃ וכל יתר שכניך׃ ציון
לפנים׃ הלא היתה יפת מראה׃ איך נהפכו לשחור׃ תארך ופניך׃ כבנות
מלכים יקר עטית תהלה׃ ואיך שק תחגרי׃ על חלציך ומתניך׃ אנחה
בעת תעדי׃ אפר תחת פאר׃ אפשה ואשתה יגוני׃ על יגוניך׃ קומי ונשא
נהי׃ נבכה המשת כירה וחלו הרות׃ למן עיני לעיניך׃ על אלמנותך אשר
הלך ידידך והוא׃ החריב דבירו׃ וכל סתרי צפוניך׃ עת אראה יופיך׃
אקרא משוררים בשיר׃ עת אחזה עניך׃ אקרא מקוננך׃ אבחר לקאת וקיפוד
ישכנו בך׃ ואוי לי אם אחום׃ וערב קננו בקיניך׃ עיר המלוכה לדוד׃
ושלמה בנו היתה בנויה׃ והם קדם מכוניך׃ את היא למקדש לאל׃ את
היא מנוחה׃ לצור את היא אשר יום ביום׃ נמד לגניך׃ שם שלחן ומנורה׃

וארון והכרובית אלה בין שדי אהבה הלין במלונייך׃ על מזבחך עמדו כהנים
משרתים בכמו זבח ועולה לכפר על שוגייך׃ ראש הכהנה אשר אפודו
לבושי יקר נשמע בשוליו מעיל קול פעמונייך׃ אחת בשנה פנים הלך
לחדרי דביר הביא קטורה מלא קומצו וחפנייך׃ קרחה וקינה וכל ראשי
בשמים עדי עיר התמרים בבאריחה סמנייך׃ את הלוים אשר שוממי שערים
וגם המשוררים שיר בפה עם כל רננייך׃ נגרם בני מעמדי עורכים תפלה
ולא יעלה התמונך בכל פעמי זמנייך׃ בך הנביאים בכל חוזים סוד אל ובך
חכמי תבונה ובך שבעים זקנייך׃ ארצך מלאה כמו עשר קדשות וכל
מעשר תרומה וגם שמטה רננייך׃ עתה שממה בלי בנים ובנות ואף מלכך
נביאיך לוייך וכהנייך׃ מתי ישובון ויבואו בתוך אוהליך תמתאים
שכון תחת ענניך׃ לבי יאוה לחבק ברועות עפר ארצך ואחשוק כפי
נשק אבנייך׃ לו אראך בהיותך נבנת בנופך ופוך יחשו לצפון ים ומזבח קרנותיך
אכסוף ואחמוד לנחמה ותשעשע דברי מבשר ובקול אוני ואמונייך׃ התעוררי
לקראת דודך והתנערי מן האדמה בשובו אל מעונייך׃

ציון תקונני עלי ביתך אשר נשרף צרחי במרר עלי שוממות גפנייך׃
ציון תעוררי כאלמנה אשר היתה למס לכל עוברים מרוב עונייך׃
על הגבעות שאי קינה ותמרורי ונם נהי בקול רם אשר הכו המונייך׃
איכה למואב ציון באף חוללו על רוב אונך וקראו אל מקוננייך׃
הילל וקינה שאי ציון במר ונהי ובכי שממות עלי שוממות מעונייך׃ קונני
ואל תדמי קולך בבכי שאון דבר והרב אשר שלח לכהנייך׃ צדו כצפור
ואין עוף לנגדו אשר פרשו רשתות לגלות את קלונייך׃ איך השליך תפארת
ישראל ולא זכר שבועתו אשר כרת לאמנייך׃ קולך כקול נהמת תנים
נאות יעקב בכי וקינה שאי על רוב תלונייך׃ נזי פארך והשליכי לראשך
עלי ארץ ושק תקשרי עצרי במתנייך׃ קונני כפשעו ואל תתני מנוחת
וקוננך אל שפיים שאי מרום מעונייך׃ ארץ צבי צבאות קינה ונהי תשורי
אל שפאים הלא תחת ששונייך׃ קוננו מלכים והילילו קציאים וכל
יושבי מערב ומזרח על מלונייך׃ פשטי מעילך והשליכי לארץ וחגרי
שק וגם תהמי תחת סדינייך׃ בחור וזקן וגם עולל ויונק שאו תמרור
לנפש לעיני כל זקנייך׃ ציון ששונך הלא עבר בקוץ עלי מים ונהפכו

מרוב זדוניך׃ חשכו מאורות וגם שחקים וכל דרך מאור והלך סתום
לפניך׃ כי השחקים מאוד זורו ואספו לאורם לפני כל שאון על רוב יגוניך׃
ציון בשופר תקעי על הר ובגבעות צרחי במר ובכי על מות סרניך׃ שלחה
שלהך באש ציון למרמס הלא טבעו שעריך בתוך ארץ אדניך׃ הנה למרמס
נתונה בת יהודה ואין משיב לנפשה עלי שוממות שכניך׃ ציון במר תבכי
מאין מנחם אשר רחק מאד מקרוב נחם בחוניך׃ קולך כקולים׃
וגם תנין יענה וקול נהי ובכי אשר תחת רנניך׃ ציון לרום שאי עיניך
וגם תראי ספדי והילילי עלי שוביך ותואניך׃ ציון תקונני עלי אבות ושאלי
מכון ביתך וגם ערך חושן קציניך׃ אל המערה לכי צרחי במר ובכי ענה
בניך ובנותיך וניניך׃ ושרה כששה לקולך גם מבכה עלי בנים אשר נשברו
אל כל שכניך׃ רחל ולאה בכו בלהה וזלפה הלא קוננו וקראו בקול הבכי
בפניך׃ כי האלהים הלא נצח ולא יזנח כי תקות היא ורוב שלום לבניך׃

ציון ידידות ידיד צעיר לשריך שכנת כתפיו ברוב ענות הדריך׃ ציון
הדר כל חדר מטות וכל משכב דודים ידידך בבא חדרי חדריך׃
ציון ברכה ברכה עליונה עלי ראשך למולך מחוטבים שעריך׃ ציון
ירושת זאב ערב שבי פארך בעדי עדיים עדי עלו כתריך׃ יפית ברוב הון
והן רבית כרשת והן מזקני צועגים חכמו נעריך׃ היית יפה מכלל
נאוה בכל מהלל עלית ושבית שלל מלכי מגוריך׃ בך בחתה אנושך
מבלי חטא בך כפר בקרבן תמיד מכפריך׃ יוסדת לפאר בזיו חרבת בתוך
אב ואף אשאף לזאת אשאב מימי תמרוריך׃ נראו בעירך בני קונה פני
מחנה רצון לשוכני סנה בשני חציריך׃ ששי מלאכתך בחוט
התעשרו ברכוש כל הון יקר נמצא לקהל עשיריך׃ נבחר מקומך לצורך
בחר באום בוחריו בחר במוצאך ובכהנים בחיריך׃ בך דר בגיל נהדר
אדירך בכל דור ודור ערכך בבא לעשור ערי חביריך׃ עלה גבולך דביר
צלעימום לאלען עטם לבלתי שאת כתפות דביריך׃ קראי שמך
על שם שני פהנים דוד מצאך בחיל בשרי יעריך׃ בנה מעונך בנו
ויחנכך שם בשם אביו אשר קדמו נחתם בשריך׃ ובמחשבות בוראך
עלית בטרם ברא תבל ושחק ושלם על עפריך׃ ובמי מריבה ביום
זעם אני טהרה ארצך ולא גושמה בכלות יצוריך׃ ירד בעתו מטר ארצך זמן

לילה

לילה בא לברכה וטל לן בקציריך: היית לשית חוג יסודי ממך תשרה
וסוד קדוש ירחך לפי עדים מעבריך: בנים ובנות בשוקיך שוקקו -
שחקו והשתקשקו - בסך עבריך: פסח בחג נפלאו - פורים בפז סלאו - טל
אור וחן נמלאו זכו נזיריך: איך אשמחה עוד בחג - איך אעלוז עוד בפור -
עד כי יבואון ימי ששון לפוריך: ארצך חמודה מאד לא נחמרה בעלות
בנים חמודים לבית מחמד מגוריך: נעלה ענן הקטורת ממקום מקדש
יצא מקומו עשן אש מנחיריך: בקרוב מרעים בעיר שלחו בכרמך בעיר שרו
ושררו בעיר קודש בעריך: ברזל בלי נשמע קולו בעת נבנית בך חרבות
צור הלא תקעו מצריך: על זאת בשק שברים עברים אבל בוטחים כי
ישמחו אחרי חתוך בתריך: לב מרוה יחלה לתאוה יכלה יישן עדי יעלה
עמוד שחריך: ילל לקולי אלי איך תתאפקי הלא קרא לשק ובכי אלוף
נעוריך: אקום חצות לילה על משמרות מאפל לשמור לאור יאתה בוקר
לשומריך: אז תמצאי צוף דבש אז לא תקונני בראש כי תתבונני בראש
הרי הרריך: יבא כבוד הלבנון לך ותתלבני כבני עדרים בני עדר
נדריך: עורי והתנערי עירך יער נוערים נערתו אות לעין יער חזיריך:
ציון לציון ואות עוז עוד תהי ולנס עמים ותגבהנה רגלי מבשריך: נצלי עדי
העני ותני לבושך שני - תולע כבלה פני לקשור קשריך: אל תאמרי לי - אשר
זקנת היותך לאיש - עוד תתעדני - חלוץ השד לגוריך: תלדי בני שעשועיך -
בעת ערנה - תתחדשי בנעוריך - כנשריך: יטה לטוב יצרך - צור יוצרך יצרך
תהי נצורה - כעיר חוברה למוריך: יגאל בעוז משבי - מיד חזיר הצבי - ויהי
עטרת צבי לשאר עדריך:

זה הקינה יסד רבי מאיר על שריפת התורה

שאלי שרופה באש לשלום אבליך: המתאוים שכון - בחצר זבוליך:
השואפים בעפר ארץ - והכואבים המשתוממים עלי מוקד גליליך:
הולכים חשכים ואין נוגה - וקוים לאור יומם עליהם - אשר יזרח ועליך: ושלום
אנוש נאנה - בוכה בלב נשבר - תמיד מקונן - עלי צירי חבליך:
ויתאונן כתנים ובנות יענה ויקרא מספד מר - בגלליך: איכה נתונה באש
אוכלה תאכל באש - בשר ולא נכוו זרים בגחליך: עד אן עדינה תהי - שוכנה
ברוב השקט - ופני פרחי הלא כסו חרוליך: תשב ברוב גאוה לשפוט בני אל

בבל

בכל המשפטים · ותביא בפלילייך : שר תגזור לשרוף · דת אש וחקים ·
ולכן אשרי שישלם לך · גמולייך : צורי כלפיד ואש · הלבעבור זה נתנך ·
כי באחרית · תלהט אש בשולייך : סיני העל כן · בך בחר אלהים · ומאס
בגדולים · זרח בגבולייך : להיות למופת · לדת כי תתמעט · ותרד מכבודה ·
והן אמשול משלייך : משל למלך · אשר בכה למשתה בנו · צפה אשר
יגוע · כן את במלייך : תחת מעיל תתכס · סני לבושך בשק · תעטה לבוש
אלמנות · תחליף שמלייך : אוריד דמעות עדי יהיו כנחל · ויגיעו לקברות · שני
שרי אצילייך : משה ואהרן · בהור ההר · ואשאל היש תורה חדשה · בכן
שרפו גלילייך : חודש שלישי · והוקשר הרביעי · להשחית חמדתך · וכל
יופי כלילייך : גדע ללוחות · ועוד שנה באולתו · לשרוף באש דת · חזה תשלום
כפלייך : אתמה לנפשי · ואיך יערב לחכי אכול · אחרי ראותי · אשר אספו
שללייך : אל תוך רחובה כנדחת · ושרפו שלל עליון · אשר תמאס · לבא
קהלייך : לא אדעה למצוא דרך סלולה הכי היו אבילות נתיב יושר מסלייך :
יומתק בפי מדבש · למסוך במשקה דמעות · ולרגלי היות כבול כבלייך :
יערב לעיני שאוב מימי דמעי · עדי כלו לכל מחזיק · בכנף מעילייך : אך
יחרבו · ברדתם על לחיי · עבור כי נכמרו רחמי · לנדוד בעריך : לקח צרור
כספו הלך בדרך למרחוק · ועמו הלא · נסו צללייך : ואני כשכול נגלמוד ·
נשארתי לבד מהם כתורן בראש הר · מגדולייך : לא אשמע עוד · לקול
שרים ושרות · עלי כי נתקו חבלי · תופי חלילייך : אלבשו ואתכס בשק ·
כי לי מאד יקרו · עצמו כחול ירבון · נפשות חללייך : אתמה מאד · על מאור
היום אשר יזרח · אל כל אבלי יחשך · אלי ואלייך : זעקי בקול מר לצור · על
שברונך ועל חולייך · ולא יזכור · אהבת כלולייך : חגרי לבוש שק · עלי
ההבערה · אשר יצתה לחלק · ושפתה את תלולייך : כימי עונתך · ינחמך צור ·
וישב שבות שבטי ישרון · וירים את שפלייך : עוד תעני בעדי שני · ותוף תקחי ·
תלכי במחול · וצהלי במחולייך : ירום לבבי · בעת צורך לאור לך · ויגיה
להושכך : ויאירו אפלייך :

ציון צפירת פאר · חרוות אגודייך · זעקי ברמה בקולך · על אבודייך : אל
הבנויה · לבקש ולחנן לאל · ישלום שפות לך · וגם לבני
בחרייך : בעל בחירך אשר לך אהבתו · לזר נהפך לנגדך · וגם נגד גדודייך :

גלית ופותה · בלוח לב אני נשקטת · בטח בשלות · שרוכה על דרכיך : דמי
נכוחות לרעיך · להלין עכורך · אף תצפצף להרים · קול הדריך : השב
ידידך למטתך · וללון בצילך · ולטייל בסוגת · גן ורדיך : ועד במחר
וקידושין וגם כתובה · לך לערך · והן ברור ובדיך : זרע ובנים מחוטבים ·
לאישך הלא יולדת · ואיך נשכלת · מכל חסידיך : חסך ועברו גם ממך
ולא נשלחת · לא בא בידך · שטר ספר טרודיך : טוען בטענת · ממארת
במרד · עלי כן נתקלסת · והושפל עם ידידיך : יושבת ברודה המוריה · כי
חשופה קלון שוליך · ונגלית · ונדלל כמודיך : כל מחזיקים בנזרך ·
הסיצאוך · דחופים ובהולים · והם היו לסודיך : לבי הלא נחלל · מאן
הפוגות · אשר הומר ונחלף למר · מתק מגדיך : מלא דמעות · כמים
נשטפו · נמלאו דמעות · לחיי וכל עיני נגידיך : נפשי עטופה · בעת זכרי
לאישך · הלא נכבה · ולא יבלו לאפות סמידיך : סמך אשישי ענב · מהול
במים · ופס מן הרפתים בקר · זבחי עבדיך : עדרו ונחרש יסודך · לשרה
בור וניד · להבה ואכלה סביביך · אש פלדיך : פלץ ושבן לבשני · בעת
אחזה · מוני שקטים · והם צרו צעדיך : צועק אני למקוננות · לבכות
ובמר לזעוק נהי נהיה · הוי על קפדיך : קלו ימי עני · עת אחזה עניך ·
שומרים מצאוך · והם נשאו רדידיך : רחפו עצמי עלי בנים יקרים · אשר
כסיד שרופים · באור אורי שרידיך : שקדו ויקדו · גוליי דת משנאי ·
זאוי איך נמשלת · לפטיש בת עדיך : תוהה לבכי אשר נרצח · בארץ
טמאה לנדבה · לניסוך יין תמידיך : ציון עריאן משוכה · את לפה את
ירך · איכה כיר אייבך נפלו נגידיך : ממך אבירים · ילדיך חמודים ·
כפז על זאת במרד כפי ילכת מרודיך : איכה מעוכב · זמן לרתך
ועד אן תהי את נקשרת · כחיל צירי אחודיך : יולדות לתשעה ירחים
עת נשי כך · ואיך רבו שנותך · אשר הרית ילדיך : רוני לשומר · לאלה
חבלים · והוא יתיר לצירך · עלי דבר רפידיך : חושב זמן · יעלי סלע להתיר ·
ולא חשב זמנך · להסיר כל הדריך : ונמן בידו פתוח · ארבע געולים וגם כן
יפתח גנזי אוצר זבוליך : קול ישמיע לקבץ האמונים · ואז דלתיו פתח · יפקידם
על קליריך : ציון מעשים בצערך · וביפיך מעשתים · אשר יזרת · חרס
הדריך : ציון במנחה יכפרון · את פני ועמך · אז ישתחוו לכף רגליך מרדיך :

ציון

צִיּוֹן עֲדָנַיִךְ עֲדִי׳ רִקְמַת בִּגְדֵךְ׳ וְגַם עֹז וּזְרוֹעַ׳ פְּאֵר בִּגְדֵי חֲמוּדָיִךְ:

צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט לְכִי לָךְ עִם מְשׁוֹגְנַיִךְ׳ הִתְעַשֵּׁק בְּכָזָב וְלֹא גִלּוּ עֲוֹנַיִךְ:
אָכֵן בְּנֵי עַוְלָה עִנּוּךְ וִירֵשׁוּךְ׳ נְוֵה צֶדֶק וְהָיִית שְׂחוֹק׳ אֶל כָּל שְׁכֵנַיִךְ:
בָּזִית מְלַמְּדֵךְ וְלֹא הִקְשַׁבְתְּ לְמוֹרֵךְ לְטוֹב׳ בִּשְׁכוֹן בְּאַרְצֵךְ קְדוֹשֵׁךְ:
בִּמְלוֹנַיִךְ: גִּלִּית קְלוֹנֵךְ וְטֻמְאָתֵךְ בְּשׁוּלַיִךְ וְגַם טֻמְאַת דְּרָכַיִךְ מְאֹד הִרְבֵּית׳
זְנוּנַיִךְ: דֶּרֶךְ אֲחוֹתֵךְ הֲלֹא הָלַכְתְּ׳ וְזָנִית כְּתַזְנוּתָהּ׳ הִזְנֵית בְּנוֹתַיִךְ וּבָנַיִךְ:
הוּכֵּית וְנִגַּפְתְּ לְאֵין מַרְפֵּא׳ וְהָשְׁלַכְתְּ כְּטִיט חוּצוֹת׳ וְהִנָּךְ שְׂחוֹק׳ לִבְנֵי
מְעַנַּיִךְ: וַתְּהִי נְגִינָה׳ בְּפִי זֵדִים אֲרוּרִים׳ אֲשֶׁר אָמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׁחִי הָרוֹס
לְשִׁנַּיִךְ: זַכְּרִי עֲנִיָּה׳ בְּלֵב נִשְׁבָּר׳ וְזַעֲקִי עֲלֵי מַכֵּךְ וְנוֹגְשֵׂךְ׳ אֲשֶׁר גָּדַע קַרְנַיִךְ:
חַכִּי בֶּאֱמֶת לְאֵל צוּרֵךְ וּבוֹרְאֵךְ׳ וְהוֹחִילִי לְמַלְכֵּךְ לְבַד׳ כִּי הוּא אֲדוֹנַיִךְ:
טַהֲרִי לִבֵּךְ וְכַפַּיִךְ: וְשׁוּבִי עֲדֵי אִישֵׁךְ קְדוֹשֵׁךְ׳ וְלוֹ הַרְבִּי רִנָּנַיִךְ: יוֹמָם וָלַיְלָה
תְּנִי קוֹל בִּבְכִי מַר׳ עֲלֵי קִרְיַת מְלוּכָה׳ וְעַל תֵּל׳ אַרְמוֹנַיִךְ: כָּבוֹד וְהָדָר וְרוֹב יוֹפִי
בְּתוֹכֵךְ הֲלֹא נִמְצָא פְּנֵי קְדוֹשֵׁךְ׳ וְהֵן נִתַּן לְשׂוֹטְנַיִךְ: לָמָּה לְגַלִּים׳ מְעוֹן
תַּנִּים וּמוֹרַשׁ קָאַת וְקִפּוֹד׳ וְגַם אַגְמֵי מַיִם עֵינַיִךְ: מֵאַנְתְּ שְׁמוֹעַ׳ לְקוֹל מוּסַר
מְיַסְּרֵךְ כְּבֵן שָׁתִית וּמָצִית שְׁמָנֵךְ שְׁמָרַיִךְ: נֹכַח פְּנֵי עֶלְיוֹן׳ שִׁפְכִי לִבֵּךְ׳
כְּמֵי נָהָר׳ וְאַל תִּתְּנִי׳ פוּגַת לְעֵינַיִךְ: סוֹבִי וְהוֹמִי בְעִיר׳ קִרְאִי מְקוֹנְנוֹת
וְכָל נָשִׁים מְבַכּוֹת׳ בִּבְכִי גָדוֹל מְקוֹנְנַיִךְ: עֲלֵי הַצְּנִיף מַלְכֵּךְ׳ עַד אָן לְמִרְמַס
יְהִי׳ עַד מָה בְּיַד צַר בְּנֵי שָׂרִים סְגָנַיִךְ: פֶּתַח לְבָנוֹן שְׁעָרַיִךְ׳ אֲשֶׁר טָבְעוּ׳
אֶרֶץ נְשִׁיָּה׳ וְאֵין מָלוֹן לְכֹהֲנַיִךְ: צִיּוֹן עֲלֵיהֶם נְהִי נִהְיָה׳ וְלֹא תֶחֱשִׁי׳ אִסְפִי
וְקַבְּצִי׳ זְקֵנוֹת וּזְקֵנַיִךְ: קָרְחִי וְגֹזִּי כְּנֶשֶׁר׳ עַל בְּנֵי תַעֲנוּגַיִךְ׳ וְעַל כָּל נְשִׂיאַיִךְ
וְרוֹזְנַיִךְ: רָמוּ וְגָדְלוּ כְּמוֹ גַלִּים׳ כִּלְבַב יָם מְזוֹרַיִךְ׳ בְּלֵיל שׁוּדְדוּ׳ טוּרֵי אֲבָנַיִךְ:
שׁוֹדֵד מְלוֹנַיִךְ וְכָל מַחְמַד יְקָרֵךְ׳ בְּאֵין אוּרִים וְתוּמִים׳ אֲשֶׁר גָּלוּ צְפוּנַיִךְ:
תָּבוֹר וְכַרְמֶל׳ בְּהָרֵי גִלְבֹּעַ׳ בְּלִי טַלֵּךְ וּמְטָרֵךְ׳ וְלֹא אוֹר בַּעֲנָנַיִךְ: צִיּוֹן
יְגוֹנֵךְ נְשִׁי׳ טַהֲרִי וְהִתְקַדְּשִׁי׳ עֲדִי יְקָר לִבְשִׁי׳ תַּמְרוּק שְׁמָנַיִךְ: צִיּוֹן וּשְׁלָמוּ
יְמֵי אֶבְלֵךְ׳ בְּשָׂשׂוֹן וָגִיל׳ כִּי עֻנֵּךְ׳ וּמִשְׁנֶה שִׁבְרוֹנַיִךְ: צִיּוֹן
סְגֻלַּת מְלָכִים׳ וּמְדִינוֹת תְּהִי עוֹד יִזְּלוּ׳ מֵי מְנוּחוֹת׳ מַעְיָנַיִךְ: צִיּוֹן
פְּרוּתֵךְ צְפִי׳ עוֹד יִקְרָאוּךְ׳ צְפִירַת תִּפְאֶרֶת׳ בְּפִי יְשָׁרִים וְנוֹגְנַיִךְ: צִיּוֹן בְּרָכָה
וְחַיִּים בָּךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׳ צִוָּה לְעוֹלָם וְעוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ: צִיּוֹן הֲמוֹן כֹּהֲנִים
הֵמָּה יְשָׁרְתוּנֵךְ וְגַם יוֹסִיף יְיָ׳ קְנוֹת שֵׁנִית קְצִינַיִךְ:

ציון גברת־ לממלכות מצירייך־ רובי שלומים שאי־ מאת אסורייך:
יחמין לבבי־ לקול נתנו ראמים־ בני שעיר ומואב בתוך היכל
דביריך: היכל לבסום משיחי: בדם קרקר סגנים־ טרוף שועקו ערמוס
עמי בחדריך: ערים בצורות תפוש דייק וסולל שפוך־ ארזי לבנון כרות־
מעצי יערייך: חזו נביאים· בשוא דבר: בשם עיר קדוש יעקב לשלום· ולא
חבשו מזורייך: יתר לבבי· עלי ארון ומשכן· וציץ זהב ואפוד· ושם
קודש סתרייך: איים יהוו לרז אות ומופת· עלי שברך ירפאו· אלי
משנה שבריך: שמש וכל כוכבי שחק· בעמק דמו· קולך ברכה שאו·
קול תמרוריך: סהר וכימה ועש וכסיל· לזאת יבכו· נוגהם אשר אספו·
כוכבי שחרייך: מטה רשעים בקם שרים בידם תלות· שבת משושך וגיל·
וכל זמרייך: אבל לבנון וגיל כרמל בלי נשמע· חפרו סגנים· בבא צר
בשעריך: חכמת נבונים· ביום אבדה· ואוסרו קצירייך ושחו בני ציון יקרייך:
מכלל מלכים· לבוש בנות ערלות· פאר ראמות וגביש· ואף ספיר גזירייך:
בזאו נהרים· בתוך קריה עליזה· לאין קץ לתבונה יוסיף· פרצו גדריך:
גבשה ועץ רענן· אלה מקום פגול מלאים· מחלל· פגרייך: יהמו קרבי
בים· יזלו דמעי· כמו נמרים לבאים· ביום טרפו כפירייך: יסער לבבי·
כמו סופה וסער· במוץ גורן וסוער· עלי עשמות כמרייך: חמר בשרי· ליום
ניאר קדוש יעקב־ מקדש ומזבחו בלי בא בחצירייך: שורק ונטע־ נאמן
היית ובוקר כציץ פרח ונצה תשג שני זמורייך: שובי צביה־ לאל יוצרך
יכוננך לדור ודור בתוכך שכון־ בעל נעורייך: אריה בנוך־ לבלי עלה
מסילות וצי אדיר ושיט־ לבלי יעבור יאוריך: נפשי שלומך דרוש אותה־
כחום צח עלי אורות־ כעב טל כחום יום־ נר קצירייך: אשמח ואשיש
ביום אשמע מבשר בקול־ שלים מנוחה דרוש־
ושלום אסירייך:

אלי ציון ועריה־ כמו אשה בציריה־ וכבתולה חגורת שק־ על בעל
נעוריה: עלי ארמון אשר נטש־ באשמת צאן עדריה־ ועל
ביאת מחרפי אל־ בתוך מקדש חדריה: אלי עלי גלות משרתי אל
מנעימי שיר זמריה־ ועל דמם אשר שופך־ כמו מימי יאוריה: אלי
עלי הגיון מחוליה־ אשר דמם בעריה־ ועל ועד אשר שמם־ וביטול סנהדריה:

Digitized by Google

אלי עֲלֵי זִבְחֵי תְמִידֶיהָ־ וּפִדְיוֹנֵי בְכוֹרֶיהָ־ וְעַל חִלּוּל כְּלֵי הֵיכָל־ וּמִזְבַּח
קְטוֹרֶיהָ׃ אלי עֲלֵי טַפֵּי מְלָכֶיהָ־ בְּנֵי דָוִד גְבִירֶיהָ־ וְעַל יוֹפְיָם אֲשֶׁר חָשַׁךְ־
בְּעֵת סָרוּ כְתָרֶיהָ׃ אלי עֲלֵי כָבוֹד אֲשֶׁר גָּלָה־ בְּעֵת חוּרְבַּן דְּבִירֶיהָ
וְעַל לוֹחֵץ־ אֲשֶׁר לַחַץ־ וְשָׂם שַׂקִּים חֲגוֹרֶיהָ׃ אלי עֲלֵי מַחַץ וְרוֹב מַכַּת־
אֲשֶׁר הִכּוּ נְזִירֶיהָ־ וְעַל נִפּוּץ עֲלֵי סֶלַע־ עוֹלָלֶיהָ נְעָרֶיהָ׃ אלי עֲלֵי שִׂמְחַת
בְּאוֹיְבֶיהָ־ וְשָׂחֲקוּ עַל שְׁבָרֶיהָ־ וְעַל עִנּוּי בְּנֵי חוֹרִין־ נְדִיבֶיהָ טְהוֹרֶיהָ׃ אלי
עֲלֵי פֶּשַׁע אֲשֶׁר עָוְתָה־ סְלוּל דֶּרֶךְ אֲשׁוּרֶיהָ־ וְעַל צִבְאוֹת קְהָלֶיהָ־ שְׁזוּפֶיהָ
שְׁחוֹרֶיהָ׃ אלי עֲלֵי קוֹלוֹת מְחָרְפֶיהָ־ בְּעֵת רַבּוּ פְגָרֶיהָ־ וְעַל
רִגְשַׁת מְגַדְּפֶיהָ־ בְּתוֹךְ מִשְׁכַּן חֲצֵרֶיהָ׃ אלי עֲלֵי
שִׁמְךָ אֲשֶׁר חוּלַל־ בְּפִי קָמֵי מְצָרֶיהָ־ וְעַל
תַּחַן וְצִוְחוּ לָךְ׃ קְשׁוֹב
וּשְׁמַע אֲמָרֶיהָ׃ אלי

של״ת נכור אומר (שומרון קול תתן) ומגדל כמנהג (ואני זאת בריתי) שכבר נכר וכתב כל שנה ובודאי עושים שיר השירים הנקבים וגם
(אשרי ובא לציון) ומקלס (ואני זאת בריתי) שבראש במקיים ברית על הקינות ועוד
שאינו יום ליעוד: (קדיש) בלא (תתקבל) ואין אומרים
(אין כאלהינו ופיטום הקטורת) אפילו במקום שנהגו
לומר אותו בכל השנה ושם שבת קדיש יתום:

תמו ונשלמו הקינות: שבח לשוכן מעונות:

קדיש דרבנן

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעָסְקִין
בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא
חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וּמְזוֹנֵי רְוִיחִין וּפוּרְקָנָא מִן קֳדָם מָארֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא
וְאִמְרוּ אָמֵן׃ יהא שלמא

זֶה סֵפֶר תַּם נִשְׁלָם׃ נַעֲשָׂה בִּידֵי אוּמָן׃
יוֹפְיוֹ יִרְאוּ כָּל עָם׃ בִּשְׁנַת נִחְתַּם הוּא בְּתַ״ם׃
עַל יַד פּוֹעֵל נֶאֱמָן׃ אוּרִי בַּר אַבְרָהָם׃

לִשְׁלֵמוּת סֵפֶר אוֹר שִׁמְשׁוֹ׃ הֵאִיר לָאָרֶץ בִּתְבוּנָה׃
חַיִּים בַּר יַעֲקֹב שָׂם נַפְשׁוֹ׃ לִגְמוֹר מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃

Digitized by Google

סדר קריאת הפרשיות מהמועדים זהו סדר הפרשיות שנוהגין לקרות בספר תורה במועדים :

לראש השנה

ביום ראשון קורין חמשה בני אדם · בפרשת וירא אליו מן ויי' פקד את שרה · עד ויגר אברהם · והמפטיר קורא בפרש' פנחס ובחדש השביעי :

ביום שני קורין חמשה בני אדם · גם כן בפרשת וירא אליו מן והאלהים נסה את אברהם עד סוף הפרשה . והמפטיר קורא בפרשת פנחס ובחודש השביעי כדאתמול :

לצום גדליה

קורין שלשה בני אדם בפרש' כי תשא · מן ויחל משה עד לעשות לעמו · ואז מדלגין עד פסל לך וקורין עד עושה עמך · ובמנחה קורין ג"כ ויחל · ומפטירין דרשו · וכן קורין בכל תעני' צבור :

ביום כפור

שחרית קורין ששה בני אדם בפרשת אחרי מות · עד ואם לא יכבם ובשרו לא ירחץ ונשא עונו · ומפטיר קור' בפרשת פנחס ובעשור לחודש :

במנחה קורין גם בפרשת אחרי מות · בפרשת עריות מן כמעשה ארץ מצרים עד סוף הסדר :

לסוכות

ביום ראשון קורין חמשה בני אדם בפרשת אמור אל הכהנים מן שור או כשב עד וידבר משה את מועדי יי' אל בני ישראל · והמפטיל קורא בפרשת פנחס ובחמשה עשר יום לחודש השביעי :

ביום שני קורין חמשה בני אדם · גם כן בפרשת אמור כדאתמול · ומפטיר קורין בפנחס כדאתמול :

לחול המועד של סוכות

ביום ראשון של חול המועד · קורין ארבעה בני אדם בפ' פנחס · ראשון קורא ביום השני · שני קורא ביום השלישי · שלישי קור' ביו' הרביעי · והרביעי קורא ספיקא דיומא · ביו' השני ביו' השלישי :

ביום שני של חול המועד · ראשון קורא ביום השלישי · וקורין בסדר הנ"ל וכן בכל יום ויום :

אם חל חול המועד להיות בשבת · קורין שבעה בני אדם בפרשת כי תשא מן ויאמר ה' ראה אתה אומר אלי עד לא תבשל גדי · ומפטיר קורא בפנחס בקרבנות כענייננו של יום :

לשמיני עצרת

קורין חמשה בני אדם · בפרשת ראה מן כל הבכור · עד אשר נתן לך ואם היא שבת מתחילין עשר תעשר · והמפטיר קורא בפרשת פנחס · ביום השמיני עצרת :

לשמחת תורה

קורין חמשה בני אדם · בפרשת וזאת הברכה ומפטיר קורא בפרשת פנחס ביום השמיני עצרת כדאתמו' :

בחנוכה

קורין בפרשת נשא · מן ויהי ביום כלות משה · עד סוף הסדר · וקורין בכל יום שלשה בני אדם · וביום הראשון קורין עד זה קרבן נחשון בן עמינדב ובשאר הימים קורין נשיא אחד ליום · ויום השמיני משלימין כל הסדרא :

לפרשת שקלים

קורין שבעה בני אדם · והמפטיר קורא בפרשת כי תשא עד לכפר על נפשותיכם :

לפרשת זכור

קורין שבעה בני אדם · והמפטיר קורא בפרשת כי תצא מן זכור את אשר לך עמלק עד סוף הסדרא :

בפורים

קורין שלשה בני אדם · בפרשת בשלח · מן ויבא עמלק עד סוף הסדרא :

לפרשת פרה

קורין שבעה בני אדם · והמפטיר קורא פרשת זאת חקת התורה עד תטמא עד הערב :

לפרשת החדש

קורין שבעה בני אדם · והמפטיר קורא בפרשת בא אל פרעה מן החודש הזה לכם עד בכל מושבותיכם תאכלו מצות :

לפסח

ביום הראשון קורין חמשה בני אדם · בפרשת בא אל פרעה מן ויקרא משה לכל זקני ישראל עד ארץ מצרים על צבאותם · והמפטיר קורא בפרשת פנחס ובחדש הראשון עד כל מלאכת עבודה לא תעשו :

ביום שני קורין בפרשת אמור מן שור או כשב · עד וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל · והמפטיר קורא בפרשת פנחס ובחודש הראשון כדאתמול :

ביום שלישי · הוא יום ראשון של חול המועד · קורין שלשה בני אדם בפרשת בא אל פרעה מן קדש לי כל בכור עד סוף הסדרא · הרביעי קורא בפרשת פנחס והקרבת' עד כל מלאכת עבודה לא תעשו :

ביום הרביעי · קורין שלשה בפרשת משפטים מן אם כסף תלוה עד לא תבשל גדי בחלב אמו · והרביעי קורא והקרבתם כדאתמול :

ביום החמישי · קורין שלשה בפרשת כי תשא מן פסל לך עד לא תבשל גדי בחלב אמו והרביעי קורא והקרבתם כדאתמול · ואם הוא שבת מתחילין מן ראה אתה אומר אלי וקורין שבעה בני אדם והמפטיר קורא והקרבתם :

ביום ששי · קורין שלשה בפרשת בהעלותך מן וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית עד ולגר ולאזרח הארץ · והד' קורא והקרבתם כדאתמול :

ביום שביעי · אם הוא בחול קורין חמשה בפרשת ויהי בשלח עד כי אני ה' רופאך ומפטיר קורא והקרבתם כדאתמול :

ביום שמיני · קורין חמשה בפרשת ראה מן כל הבכור עד סוף הסדרא ואם הוא שבת קורין שבעה ומתחילין עשר תעשר · והמפטיר קורא והקרבתם כדאתמול :

שבועות

ביום ראשון קורין חמשה בני אדם בפר' יתרו מן בחדש השלישי עד סוף הסדרא והמפטיר קורא בפ' פנחס וביום הבכורים :

ביום השני קורין חמשה בני אדם בפרשת ראה מן כל הבכור עד סוף הסדרא · ואם הוא שבת קורין שבעה ומתחילין עשר תעשר · והמפטיר קורא וביום הבכורים כדאתמול :

ראש חדש

קורין ארבעה בני אדם בפרשת פנחס מן וידבר ה' אל משה עד עולת התמיד יעשה ונסכו · ואם יבא ראש חודש בשבת קורין שבעה · והמפטיר קורא בפרשת פנחס · מן ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו :

תשעה באב

בשחרית קורין שלשה בני אדם · בפרשת ואתחנן · מן כי תוליד בנים עד אשר אלהיך נותן לך כל הימים :

במנחה קורין פרש' ויחל · ומפטירין דרשו כבכל שאר תענית ציבור :

לשבעה עשר בתמוז

קורין שלשה בני אדם בפרשת ויחל עד כי נורא הוא אשר אני עושה עמך . ומדלגין מעשה שעגל

Digitized by Google

סדר היוצרות

יוצר לפרשת שקלים · יוצר לפרשת
זכור · יוצר לפורים · יוצר לפרשת
פרה · יוצר לפרשת החודש · יוצר
לשבת הגדול :

נדפס **באמשטירדאם** ·

במצות הבחור דוד בלא״א כהר״ר אורי
ווייבש הלוי שליט א״ס :

בשנת **בתים** לבני ובנקין כפי
עשיתי ולתי :

בבית הגביר כהר״ר
אורי ווייבש בלא״א
הר״ר אהרן הלוי ז״צל :

יוצר לפרשת שקלים

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העלם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום
ובורא את הכל: אור עולם באוצר חיים אורות
מאופל אמר ויהי:

אל מתנשא לכל לראש · בחר באום דלת ראש · כבכורה בתאנה
בראש · ביטה ואותה דרוש · מכל אום לפרוש · לנשאה על כל
ראש · גומלם חסד טובתם דראש · והיא תרים ראש · בכסא כבוד
מראש · כבודי ומרים ראשי · עתה יעבור בראשי · וידרוש ויבקש קדוש:

דבר בזה ספר · וקיים באמרי שפר · למשולי עפר ואפר · היותם נותנים
כופר · בלי רופי וחפר · בעד עונם לכפר · וצדקתם תכתוב בספר ·
בזכרון הספר · למנותם עם נם אנכי עפר ואפר: זה אלינם לאבי חוזה ·
והראהו כמין מטבע אש במחזה · ותם הכל יתנו כזה · חסרם יושת בזה · ואחר
מהם אל יתבזה · וצוררם יחזה · טובות יושבו על זה · ושכינה יזכו לחזה · וגוי
לגוים רבים יזה: יחד שוכן רומה · התנה בתורה תמימה · ליונה שהיא תמה · כל
העובר בימה · ישקלו שקל בלי מהומה · מחצית השקל תרומה · לטובתם
בלי לעלמה · ותהיה לה כחומה · תולה ארץ על בלימה: מבן עשרים שנה
יתנדבו בחנינה · פני שוכן מעונה · נשיאים ורכים במשענה · כלם ישוו בנתינה ·
בלי עוד להתמתנה · סלה יסכית תחינה · בכל עת ובכל שנה ויתקימו ברננה:
על נפשותיהם יכפרו · וחטאתיהם יופרו · ובחלק טוב יספרו · פארם הכל
יספרו ושבח יתנו ויגמורו · והודיה לצור ישוררו · צרתם ימעטו ויחסרו · ועל
צואריהם יוגברו · ובשובע שמחות יחברו: קהלם להתחזק בת עדה · בלי עוד
למעדה · בהקריב זה לעבודה · רם עמם הועדה · באהבה ובחמדה · בישיבה
ובעמידה · שמם בחיים התמידה · בכל כלול חמדה · לזר בלי לעבדה · תמיד
תהיה לזכרון · לחבצלת השרון · בכפור ויתרון · לפני מרום קדוש: הכל יודוך

כבודו יתרומם ויתנשא · בגוי אשר לפניו מתמירים והוא להם
מחסה · על פשעיהם אהבה מכסה · והכל ירוממוהו
כסובבים כסא: והחיות זולת

אתה אהבת עמך · בעבורם רדית כמרומך · גזרת להם ימך · ודבקתם באהב
לשמך · הם נחלתך ועמך · ומתמידים לרוממך · זכור ברית נואמך · חמול

וקרב

וְקָרֵב לְהֶסְיוֹמָךְ׃ טוֹב נָמְתָּ לְאַדִּירִים׃ יִשְׁקְלוּ כֶּסֶף כִּפּוּרִים׃ כּוֹפֶר עָוֹן מְכַפְּרִים׃ לָעַד יְהוּ מְשֻׁמָּרִים׃ מִנְיַן מֵשׁוֹת עֶשְׂרִים׃ נְתִינַת עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים׃ סְמִיכַת כָּל הַנִּסְפָּרִים׃ עוֹלְצִים בְּכָל עֲבָרִים׃ פְּקֻדֵיהֶם וּשְׁמוֹתָם צִבְאָם וְרִבְבוֹתָם׃ קוֹמָם בְּמַחֲנוֹתָם׃ רָם הַשּׁוֹכֵן אִתָּם׃ שִׁבְטֵי שְׁאֵרִיתָם תְּהִי תִקְוָה לְאַחֲרִיתָם׃ תֶּפֶן לְבִרְכָתָם בִּקְרִיעַת יַם סוּף וּכְמַכַּת בְּכוֹרִים שׂוֹנְאֵיהֶם לְהַכּוֹתָם׃ עזרת

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן׃

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים׃ וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים׃ אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים׃

אָז מֵאָז זְמוֹרַת בְּכָל פּוֹעַל׃ בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל כָּל לְךָ לְהַעַל׃ גָּרַתָּ בְּכֵן לְמָשׁוּי מִמֵּי שַׁעַל׃ דַּעַת מִפְקַד יוֹפִי פַּעֲמֵי נַעַל׃ הַעַל הֱמִירוּ כְּבוֹד רֵיעַ בְּבַעַל׃ וְזֶה לְלֹא זֶה פָּצְחוּ בְּמַעַל׃ זָנְחוּ בַּחֲרוֹן אַף לְנֶגֶף וָגַעַל׃ חַל בַּעֲדָם חָבֵר וְהַצֳּרִי תַּעַל׃ טוֹרַח מַשָּׂאָם הוּגַּד לוֹ שְׂאֵת׃ יְשָׁרָם לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לָשֵׂאת׃ כָּפְרָם פִּיץ תֵּת מַשְׂאֵת׃ לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּכִי תִשָּׂא אֶת׃

רָאשֵׁי עַל כָּל רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ׃ גֵּוִי עַל מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ׃ אַהֲבָה עַל כָּל פֶּשַׁע כִּסִּיתָ׃ בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנֵי הִתְנַשֵּׂאתָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אתה גבור לעולם יי מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים׃

מַעֲתִיק פְּלוּסִים צַר וּבוֹרֵא רוּחַ׃ מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל נָזֶל עִם רוּחַ׃ נֶגֶף לְבַל יַזִּיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ׃ נוֹבְבִתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל רוּחַ׃ שִׁרְיָג זַר שֵׂעִיר טֶרֶם עֲמַד׃ סִקַּרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וּלְצִנִּין יַעֲמַד׃ עֲצָתָהּ זֶה לָזֶה שָׁמַע בְּמַעֲמַד׃ עָתוּד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חוֹדֶשׁ לִלְמַד׃ פָּרָשָׁה זוֹ לַהֲגוֹת בְּקֵץ זֶה׃ פְּלָסֶיהָ לְהַקְדִּים לְפַלֵּס צַר וּבוֹזֶה׃ צוּרַת מַטְבֵּעַ כְּחָזָא אֲבִי חוֹזֶה׃ צִוָּה צוּר לְצִיר כֵּן תֵּת מַתָּן זֶה׃

שְׁמוֹ מְשׁוּתָּף בְּעַם לוֹ עֲמוּתִים׃ וְעָלָיו כָּל הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים׃ יָעִיר וַיֶּחֱשׂוֹף

זְרוֹעֲוִיד מִמְּתִים : כְּזִיל נִטְפֵי לֶקֶשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְקַלִּים · קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים ·
קְצִין לְבַל יָעֹז מוּל מַקְהֵלִים · קְרָא לוֹמַר הוֹנִי פְּדָאֵי מְעֻקּוּלִים :
רוֹב עַם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר · רַב עַם צָעִיר מֵעֶשְׂרִים לְהִסָּפֵר רְאוּיִם לְעֹנֶשׁ וְזֻהַר בְּסֵדֶר
לְהִתְפַּר · רֶשַׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהָפֵר · שִׁעוּרִים בָּזֶה שִׁיעוּר בְּמִפְקַד לְהִגָּבֵר ·
שֶׁתִּילַמּוֹ לִנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְחַבֵּר : שִׁקְלֵי כֶּסֶף כִּפּוּרִים כָּפְרָם לְהַדְבֵּר :
שְׁמוּרִים לְזִכָּרוֹן תֵּת כָּל הָעֹבֵר :

תְּמָרוּ מֵאָז כָּל עֲדַת קְדוֹשִׁים · תְּרוֹם בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים תְּרוּמַת קָדָשִׁים ·
תְּכוּנָה לְבֶדֶק בַּיִת וְכָל אִשִּׁים · תֵּת בְּיַד הַכֹּהֲנִים כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים :

תֵּפֶן בְּאוֹן פִּיד טִיט רְפָשֵׁנוּ · תַּבִּיט בְּדָכְיֵנוּ וְעוֹד בַּל תַּכְפִּישֵׁנוּ : תִּקְרָא
דְרוֹר כְּמֵאָז בּוֹ לְהַחֲפִישֵׁנוּ · תֵּת הָמוֹן לְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ :

תִּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוּאֵי רַחַם מְדָכִים · תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּהוֹד טוֹב עָרְכִים :
תּוֹקֶף עֹז אִזְרוֹעַ עֲלֵי יָם · תִּזְכּוֹר לְעַם מִסְפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם :
יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ :
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא :

מִי יוּכַל לְשַׁעֵר כָּל הַפְּקוּדִים · אֲשֶׁר בְּחֶבֶר וּבְחֵלֶשׁ לֹא נִפְקָדִים ·
בְּרִית כְּרוּתָה לָמוֹ מֵאָז בִּפְקוּדִים · לְבַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג מֵחוֹמֶשׁ
פְּקוּדִים · וְאִם כְּתוֹרֶן וְכַנֵּס יוּשְׁרְדוּ מוּפְקָדִים · לֹא יוּמְעָטוּ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא
מְנוּקָדִים · וְאִם לְנֶגֶף וְאֶנֶף בְּאַף מוּפְקָדִים · כֶּסֶף תֵּת כּוֹפֶר הֵם מוּפְקָדִים ·
וּבְכָל עֶרֶב נִשְׁמָתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים · וּבְכָל רִגְעֵי בוֹקֶר נִבְחָנִים וְנִפְקָדִים · וְלִי
מַה יָּקְרוּ עָלַי הַפְּקוּדִים · אֵלֶּה הַפְּקוּדִים וְהַמִּתְפָּקְדִים : שְׁמוֹר פְּקוּדִים וְנִפְקָדִים ·
וְשׁוֹקְדִים הֱיוֹת מְשׁוּקָדִים · וּלְךָ קוֹדִים :

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ :

אוֹמֶן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ · חַל וַיֵּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ · לְעַם אֲשֶׁר
לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר · אֵיכָכָה אֲסַפְּרָם וְלֹא נִתְּנוּ לְהִסָּפֵר : עִיקָּרָם
כְּנֶאֱמַר לוֹ הַבֵּט וּסְפוֹר · שָׁב וַיּוֹשַׁב אִם תּוּכַל לִסְפּוֹר : זַרְעָם כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכָבִים
סְפוּרִים · וַאֲנִי אֵיךְ אֲסַפְּרֵם וְלַעַד פָּרִים : רָם חִוָּה לוֹ אוֹת מִסְפָּרָם · אֵיךְ לִמְנוֹתָם
וְלַעֲמוֹד עַל סִפְרָם : בְּקוֹר רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה · וּמִדַּת מִנְיָנָם

בידך

בְּיָדְךָ אָז תַּעֲלֶה: יָקָר שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הוּפְקַד· כִּי לִגְיוֹן מֶלֶךְ לְבַדּוֹ נִפְקַד:
רָשׁוּם מִבֶּטֶן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקּוֹדֶשׁ· וּצְבָאוֹ וּפְקוּדָיו נִמְנִים מִבֶּן חוֹדֶשׁ:
בְּשָׁמְעוֹ אוֹמֵר וְנָתְנוּ אִישׁ כּוֹפֶר· פֶּן בַּמֶּה יִתְרַצֶּה אֶשְׁכּוֹל הַכּוֹפֶר: יְצִיר מַה יִּתֵּן
פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ· וְיִמְצָא חֲנִינָה פְּנֵי שָׂם נַפְשׁוֹ: קָדוֹשׁ כְּחָפֵץ לְהַצְדִּיק עַם זֶה· כְּמִין
מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בְּמַחֲזֶה: לְמָרוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יִתְמַהְמְהוּ· וְלַכֹּל יִתְּנוּ אֶת אֲשֶׁר
נָתְנוּ: יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹּחַ· כַּאֲשֶׁר נִקֵּיתָה חֵטְא גִּבּוֹרֵי כֹחַ: רַחוּם כְּרַחֲמְתָּ
נְשׂוּאֶיךָ בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים· כֵּן שְׁעֵה שְׂפָתֵינוּ כְּשִׁלּוּם פָּרִים:

אֵל נָא· לְעוֹלָם תּוּעֲרָץ· וּלְעוֹלָם תּוּקְדָּשׁ· וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא
הָאֵל מֶלֶךְ· נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ: כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים:
מַלְכוּתוֹ נֶצַח נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ· סַפְּרוּ עֻזּוֹ פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו· קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ· רוֹן
שִׁיר וָשֶׁבַח· תּוֹקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

חזן וקהל עַד אֶשָּׂא רֹאשׁ· כְּמוֹ מֵרֹאשׁ· לְהַקְדִּישׁ לְקָדוֹשׁ:
חזן וקהל עַד בְּמֹאזְנֵי צֶדֶק· יַכְרִיעֵנִי לְצֶדֶק· נוֹרָא וְקָדוֹשׁ:

אֱלֹהַּ אֶזְכְּרָה אֶת אֲשֶׁר נַעֲשָׂה· בִּהְיוֹתִי בֶּטַח וְשָׁקֵט בְּנָכוֹן וְנִשָּׂא· גּוֹעַלְתִּי
בְּעֵבֶר וְשִׁקְלֵי אֵיךְ אֶשָּׂא: דֵּי שְׁקָלַי עַד לֹא שָׁקַלְתִּי· הִנָּם לְמַס עוֹבֵד
הַיּוֹם שָׁקַלְתִּי· וּבְחֵטְא עוּל שֶׁקֶל לְרָשָׁע נִשְׁקַלְתִּי: זוּזַי לְלֹא תַתִּי לְשָׁכְנִי בְּגִילָה·
חִבַּבְתִּי לְתַשְׁלוּם דַּרְכְּמוֹן לְעוֹלֵי גוֹלָה· טוּבְעוּ גַּם הֵם וְהוּעַרְמְתִּי מְגֻלָּה: יוֹשֶׁר
שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת מִשְׁלֹשׁ סָאִים· כְּנוּסוֹת לְמֶקַח שְׁתֵּי מְרִיאִים וּשְׂעִיִּים· לְקָחוּ וְאֵין עוֹד
בִּצְעֵי נוֹשְׂאִים: מִדַּת שׁוֹפָרוֹת תִּקְלִין חַדְתִּין וְעַתִּיקִין· נְדָבוֹת אֲשֶׁר בָּם הָיוּ
מַעְתִּיקִין· סָרוּ כַּמָּה סְנָיו וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִין: עוֹצֶם הֲמוֹן חוֹגֵג שׁוֹטֵף בַּנָּהָר· פִּזַּר
וְנוֹתַרְתִּי כַּתּוֹרֶן בְּרֹאשׁ הָהָר· צֶדֶק מְלוֹנִי שׁוֹעֵר כְּתֵל הַר: קֵן צִפּוֹר קָרָא
לִמְרוֹם הָרִים· רֹאשׁ נְשׂוּאֶיךָ כְּמֵאָז בּוֹ לְהָרִים· שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ
תָּרִים: עד אשא וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אָז רָאִיתָ וְסִפַּרְתָּ וַהֲבִנוֹתָ וַחֲקַרְתָּ· וּמָדַדְתָּ וְשָׁקַלְתָּ וְכִלִּיתָ· וְאָמַרְתָּ וְצִבַּרְתָּ:
וּפָקַדְתָּ וְחָשַׁבְתָּ וְסִכַּמְתָּ· וּמָנִיתָ וְסִפַּרְתָּ וְקָצַבְתָּ וְחָרַצְתָּ וְגָזַרְתָּ· וְטִפַּחְתָּ
וְשִׁעַרְתָּ וְהִבַּטְתָּ וַהֲבִינוֹתָ וְהִשְׂכַּלְתָּ וְשַׁרְתָּ וְסָקַרְתָּ וְכָתַבְתָּ וְחָרַטְתָּ· וְחָקַקְתָּ
וְצִיַּנְתָּ וְחָרַתְּ· וְלִמַּדְתָּ וְהוֹדַעְתָּ· וְחִוִּיתָ וְהוֹרֵיתָ וְגָזַרְתָּ: וְצִוִּיתָ וְקָרָאתָ וְעָנִיתָ·
וְדִבַּרְתָּ וְאָמַרְתָּ: כָּל מִנְיָן וּמִפְקָד וְחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּרָיו· כָּל מִשְׁקָל וּפֶלֶס וּכִּיס
וּגְזוּרָיו· כָּל כַּיִל לַח וְיָבֵשׁ וּמְשׂוּרָיו· כָּל קַו וָקֶצֶב מֶדֶד וְשִׁיעוּרָיו·

היאך

האף לדקדק חשבון לכל דבר· לבל יוגלם חשבון וישטף ויעבר· מתחיל
במדידה מחמש מאות שנה· עד שהוא מכלה באצבע הקטנה: דרך יום הוא
בעשרה פרסה· וארבעת מיל הוא כל פרסה· ומדת המיל שבעה וחצה ריס·
ובשלשים קנים הוא קצב הריס· ושיעור הקנה שש אמות זרת· וכל אמה
מורדת שליש בזרת: והזרת מותחת עד שנים בסיט· וארבע אצבעות הוא
הטפח והסיט: וכמו נתנה מדה למדד הארץ· כן נתן כיל לתולדות הארץ:
מתחיל ממאה וששים ושש שנה· עד שהוא מכלה בשתות אצבע הקטנה: זה
הים הגדול בשליש יושב· במאה וששים ושש ועוד מתחשב: ועמקו בעשרים
וארבעה למתח סוף· וסוף בשבעים ושנים לעוגל גיחון· וגיחון מכפיל ששים
כמדת פרת· והפרת תקפו כנגד שני הנהרות· ושני הנהרות מעריפים באורך
הירדן· והירדן מרחיב חמשה כים הזבול· וים הזבול מאה וחמשים מקואות
ומדת המקוה כשני חומרים ביבש· ושיעור כל חומר כשני לתכים· וכל לתך
יכיל חמש איפות· וכל איפה עשה עשרה עמרים: וכל עומר שבעת רבע
וכלה· והכלה אחד ממאה ועוד בסאה· וסאת יבש חסירה שליש בלח· וסאת
הלח אחד משלשה בבת· וכל בת מחזקת ששה בהין· וההין כלו שנים עשר
לוג· ושיר הלוג מתחלק לארבעת רבעים: ורבע מוכן לרבוע כוסי ישועות·
והכוס סובב אצבעים על אצבעים· ועל גובה חסר שתות מאצבעים· וכמו נתן
כיל לתולדות הארץ· כן נתן קץ לימי הארץ· מתחיל למנות מששת אלפי
ערץ· עד שהוא מכלה ברגעי ארץ· כי העולם כלו ששת אלפים· עשים
חמשה ושתי ידים מחזורות· ומנין המחזור בעשרים ושנים יובלות· ושנת
היובל שבע שבתות שנים· ושבתות השנים בעשרים ושמונה תקופות· וימות
התקופה תשעים ואחד יום ושלישי· ושעות היום חמש מאת ושבעים ושש·
ורגעי השענה כשעות כל היום· והמדקדק מחלק הרגע לכמה רגעים: וכמו
נתן חשבון על כל· כן נתן משקל ופלס לכל· מתחיל מככר עד פרוטה
קטנה· ככר הגדול כגודל שני מנה· והמנה שלה עד ששים שקל· והשקל
מתחשב בעשרים וחמש סלע· והסלע חציה בקע ורביע זוז· והזוז
מתחלק לפלג וחומשו מעה· נמצא הזוז חמש מעות כסף· והמעה
שני פונדיונות ואיסר כדת· והאיסר עלה עד שמונה פרוטות·
נמצא הבקע כארבע מאות פרוטות: והם בכתב

חרוטות וכפה מפורטות · ועד מקום שאנוש יכול למנות · נמסר לו למדוד
וגם למנות · לפי כוחו ולפי מיעוט חילו · הוקצב לו מיעוט הון שקלו · ולפי
שכלו כן יהא הלולו · גדול ארוננו ורב כח חילו · לכן עד כן אוחיל לו · כי
מדתו ושקלו לפי גדלו · כל אוצרות רוח פלס במשקלו · ומי בראשית מדד
מלא שעלו · ושמי רום תכן זרתו מלא · וכל הררי קדם באצבע שקלו · וגבעות
שלם תמך בהוד אגדלו · גיא וכל עפרה בצרדה הכילו · לחולל תנין מומנת
הכין לו · נמצאת כל מדות יצירת עולמו · כמלא פיסת יד היא רשומו · וכקמיע
ביד גבור בזרוע חותמו · ואין לקצוב רוב מחקרי תעצומו · אשר מדד וקצב
ושיער במרומו · על כל מדת כסא והדומו : מדת בת מלך מעולה ·
באורך ברוחב בעומק בגובה מתעלה · כי יש קץ לכל תכלה · ואמרו רחבה
לעד לא כלה · מדת עולם כמלא פיסת יד · ומדתה נתונה בימין וזרוע יד ·
מדת עולם כמזרת ועד אגדל · ומדתה בקו אשר מאוד גדל · מדת עולם נמדדת
בשליש אמה · ומדתה עולה ונוספת כאלפים אמה · פמראה המדה אשר ציר
ראה · מגלה עשרים על עשרים אמה · עפה ארבעים על עשרים · ושמונה מאות
אמה · וכל העולם כלו כשליש אמה : נמצאת דת במדותיה רחבה וארכה ·
אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה : והיא נתנה לעולם מרפא וארוכה ·
ובימינה קוצבת כל ימי ארכה · ובשמאלה שוקלת עושר וכבוד וברכה · והיא
הורישה את כל חביון סתורות · והיא קצבה כל מדות ספורות · והיא פתחה
את כל חגורות · והיא שקלה ואצרה את כל אוצרות · והיא חקרה המון מפקד
תחתונים · והיא נתנה מספר גדודי עליונים · והיא שערה קומת אלפי שנאנים ·
אשר זה מזה בקומתם משונים : יש כמדת הים הגדול קומתם · ויש כחללו של
עולם הקמתם · יש כמלא כל העולם תקומתם · יש לשתי טיסות טסים עולם ·
ויש לטיסה אחת עפים עולם · וכל אחד ואחד במחנהו נעלם · ובמחיצתו צג
וחש ודומם ונאלם · עד יתן רשות מלך עולם · וחשים עד ימליכוהו עד עולם · ואז
יפצחו לפאר אלהי עולם : ומשהם מפארים עוד לא שונים · כי בנהר דינור שחים
ונתנים · ועוד מני נחצבים ומתחדשים כראשונים · שבח והלל ורון לאל
משננים · וכיפי קשת עם כנף רננים · זמר ושיר ושו ורנן מרננים · ושרפים
המעולים על כל שנאנים · שש כנפים בגוים חנונים · ממעל ליושב ערבות
לכם נתונים · וליושב על כסא בחלה מנגנים · מצוא חן בניגונים הם מחננים ·

וקודם

וְקוֹדֶם לְכָל צְבָא מַעַל עוֹנִים: וְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְרָם וְנִשָּׂא נוֹתְנִים׃ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הֲמוֹנִים הֲמוֹנִים׃ לְנַעֲרָץ בְּסוֹד אַלְפֵי רְבָבוֹת עֶלְיוֹנִים׃ וְנִקְדָּשׁ בְּאַלְפֵי רְבָבוֹת תַּחְתּוֹנִים: כַּכָּתוּב וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר: קדוש

מוסף לפרשת שקלים

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

אֶשְׁכּוֹל אוֹוִי תַּאֲוַת כָּל נֶפֶשׁ׃ בְּצִלּוֹ חָמַדְתִּי שֶׁבֶת מְצֹא נוֹפֶשׁ׃ בְּבַקְשָׁתִיו וְלֹא מְצָאתִיו וּפַצְתִּי בְּטֶפֶשׁ׃ חָכַק עָבַר מְלַהֲדִיר לִי חוֹפֶשׁ׃ נָזַלְתִּי שִׁקְלֵי מַתַּת כּוֹפֶר נֶפֶשׁ׃ וְטָבַעְתִּי בְּמֵי צוּל בְּטִיט וָרֶפֶשׁ: אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא׃ בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הֶגֶא עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ גּוֹנְנֵינוּ בְּמָגֵן אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור לעולם יי מחיה מתים אתה ורב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

הַכּוֹפֶר דְּעוּ דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר׃ כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר׃ הַתְשִׁירוּ בוֹ פְּנֵי נִדְמָה לְעֹפֶר׃ וְיִזְכּוֹר לָכֶם זְכוּת נָם אָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃ וְלֹא יִהְיֶה בָּכֶם נֶגֶף וְחֵפֶר׃ בְּתִתְּכֶם מַתָּנָה זֶה לְשֵׁם כּוֹפֶר: אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הֶגֶא עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ הַחֲיֵינוּ בְּגֶשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֶּה הַמֵּתִים: נעריצך

דּוֹדִי זְכוֹר לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן׃ אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּל חֶבְרוֹן׃ חֵקֶר שִׁקְלֵי יְבוּסִי מִשְׁבִּיתִי חָרוֹן׃ זָכְרָה לִי עוֹד לְדוֹר אַהֲרֹן׃ טַעַם חִין אֲשֶׁר אֶקְרָא בְּגָרוֹן׃ שְׁעֵה מִנִּי אֵל בְּשׁוּבִי לְבִצָּרוֹן׃ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבַיִת נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הֶגֶא עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ וְנַקְדִּישָׁךְ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: תכנת עד אוהבי שכך

לֵוִי יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נֶשֶׁר׃ כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ יוֹשֶׁר׃ כּוֹפֶר מִשֶּׁלּוֹ אֶתֵּן לוֹ תֶשֶׁר׃ כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וָעֹשֶׁר׃ לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ לְהַמְצִיא לוֹ כּוֹשֶׁר׃ שֵׁרַת לוֹ פִּדְיוֹן לִמְצוֹא עֹשֶׁר: אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אֲדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא

בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הָגָא עֵרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ עַנֵּגֵנוּ בְנוֹפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת׃

רְצֵה יי׳ אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך׃ ותחזנה עינינו בשובך לציון ברחמים׃

בְּכַרְמֵי מְלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׂדַי׃ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר הֱלִינוֹתִי שַׁדַּי׃ נַחְ בְּשִׁכְנָם וְנָם יְשַׁדַּי׃ וּבְכֵסוּ הֲדוֹם לֹא נָם שַׁדַּי׃ סְעוּף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי חֲשָׂדַי׃ וְנָשְׂאוּ אֶת רְדִידַי מֵעֲלֵי שׁוֹדְדַי׃ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הָגָא עֵרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ רְצֵנוּ כְּשַׁי׃ אֵל רָם וְנִשָּׂא׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן׃

מוֹדִים אנחנו לך׃ שאתה הוא יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל ניסך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך׃ ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה׃

עֵין עֹצֶם הֲמוֹן מִסְפַּר עֲפָרִים׃ מִי מָנָה וּפָקַד בְּחָלָשׁ וּפוֹרִים׃ פְּקָדִים פּוֹקֵד בְּחִימוּשׁ סְפָרִים׃ וְגַם עוֹד חֲמֵשׁ בְּכָל הַסְּפָרִים׃ צָחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשַׁלֵּם פָּרִים׃ כִּי אֶפֶס כֶּסֶף שִׁקְלֵי כִפּוּרִים׃ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הָגָא עֵרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ וְתֵטִיב לָנוּ בְּטוּבָךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

אֱלֹהֵינוּ ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושיך כאמור׃ יברכך יי׳ וישמרך׃ יאר יי׳ פניו אליך ויחנך׃ ישא יי׳ פניו אליך וישם לך שלום׃ שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יי׳ אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך׃

גְּדָיו קְשׁוּר יָדַיִם בְּרָכוֹת לִישָּׂא׃ בְּאַהֲב עוֹד גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה׃ רֹשֶׁה גְּדוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה׃ צֹאנוֹ עַל שְׁכֶם וְחוּצָן נֶעֶמְסָה׃ שָׁתוּחַ בְּנֵי מְעָנֶיהָ בְּאַף מַעֲשָׂה׃ תִּלְבּוֹשֶׁת הוֹד עֲדִי עֲדָיִים מְכוּסָּה׃ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נִשָּׂא׃ וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא׃ וּבְצֶדֶק הָגָה עֵרֶךְ כִּי תִשָּׂא׃ בָּרְכֵנוּ בְשָׁלוֹם אֵל רָם וְנִשָּׂא׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃

קדיש שלם

יוצר לפרשת זכור

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום
ובורא את הכל: אור עולם באוצר חיים אורות מאופל
אמר ויהי:

זכור את אשר עשה · ויהי לבזו ולמשיסה · וגזעו יעקר בכעיסה · כי מטה
אל וחטאו אל תשא · כי קהלך עשה · בכל צרה ודריסה · גם בך
לא חסה · ובעזות הדליל עמוסה · בתוך אבן מעמסה: אתה זוכר נשכחים ·
זכור אום לך משכחים · וקדשה לך מפציחים · קדוש: זכור דבר עתק
בכל ערך · על חמוקי ירך · להרורי מפרך · הקדים ויצא כדרך · לזנב כל ברך:
לדוש בגאות ולהדריך · וכבודך צין מחרך · בכל רוחב ואורך · ועמך בטובך
להאריך: זכור זמורה שהשליך למעלה · ואהוביך אין לחללה · עשותם
כמעי מפלה · חזק לשיתם כלה · אותם להפילה · בהכנעה ובהשפלה · טוב
שומע תפלה · הפלתו בבהלה · ואחריתו לקלקלה: זכור יהיר רשע ·
כי למאוד פשע · והציק בן משעשע · כבד חטא ורשע · ואזניו הכבד ועיני
השע · וליראתך לא שע · למענך צדיק ונושע · חיש לנושעים ישע · עובר
על פשע: זכור מלולו למולך · ומאס בפעלך · לבחורי קהלך · נא זכור
יום זבולך · וישלם לו משלך · גמול רע מחילך · סערהו בשצף עלך · וכל פה
יהללך · על פלא מפעלך: זכור עמך ונחלתך · אשר הם באהבתך ·
ומקוים לישועתך · פנה בתהלתך · ורחם על עדתך · החוגים בשעשוע דתך ·
צהלם ביראתך · ותטעם בקריתך · ושם תצמצם שכינתך: זכור קרית
חנה · ועדת מי מנה · המפזרת בכל פנה · רוממה בחנינה · כי גשה עונה
ועת לחננה · שבח שם ערינה · מכל צר ומכל פנה · והמלכות לבעליה
השב נא: תפקוד עתה ברחמים · ותופיע ממרומים · להושיע משושי
עמים · קדוש: הכל יודוך אופן

כבודו יתרומם בפי כל הנשמה · וישמיע למקדישיו המקדישים שמו בנעימה ·
ויתפאר להתרוממה · במעלה ובמטה שוכן רומה: והחיות

זולת

אתה מלא רחמים · ברחמיך שמח נפש עגומים · גאלם כי הם יתומים ·
דתך בהגיון נואמים · הם מובדלים מעמים · ואותך בהתמד
מרוממים

מרוממים· זכור שלשת קדומים· חפוף בבנוי כמו רמים: טוב זכור ידידיך· יחד שמחם כרוב חסדיך· כי הם עבדיך· למורים לעבדך· מהרה קומם נגדך· נהלם בחוזק ידיך· סמכם בשם יחודך· עדרם במאודך· פדה תפדה מזכירך· צועקים בכל לב לשחרך· קיים עלימו דבריך· רבצם בבית בחירך· שובבם לחדריך· שכנם בעירך· תשתבח בהדריך· תפרם כבקריעת פלג עדריך: עזרת

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

מסוד חכמים ונבונים· ומלמד דעת מבינים· אפתחה פי בשיר ורננים להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אזכיר סלה זכרון מעשים· בימים האלה נזכרים ונעשים· גחון גח מבין עכסים· הראונו להזכיר לרקב כעסים: החוח הנין מגלגל ורודר ומדור לדור גולגל ורודר· זכר שן אבותיו הוקדר· חטאת אמו בלי להעדר: טרף אף נשחת רחם· יחומתו מקלוט בהריון יחם· כהופקד לשלישו חט נוחם· לובט להלחם בלוחמי לחם: מהלך ארבע מאות פרסה· נעונתי מכמורת לפרסה· סע משעיר והכמין פרוסה· עף ויגע מבושיו לסרסה: פועל שטימת בכורה לעכור· צמיתות צאן קדשים למכור· קלוט הוחרט בעט לזכור ראשית גוים לגלע בזכור: שדי זכר ליליה חולק· שורש וענף בחלקלק להחלק· תמור כי חשליו המלק· תבע להזכר מעש עמלק:

לאחרונה יסעו שבם שלט· כי העגן מטם פלט· לעת ימחה לא יומלט יגונן עם גנון ומופלט: ברוך אתה יי׳ מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי׳ מחיה מתים אתה ורב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

תמימים בעודם בסין רפודים· שבוין עדי עדיים אפודים· רצו שלול מתן לפידים· קפצו ידים רפות ברפידים: צורר אסף כל אספסוף פיפיות סביבות מחנם אסוף· עלות פעמימו ממצולות סוף· סבר לקמלם

כְּקָנֶה וְסוּף: נוֹדֵד וַיִּיעַף שָׁלֹשׁ פְּעָמִים· מְחַזֵּר בְּנִינֵי חֲמִשָּׁה עֲמָמִים· לֵץ הֻכָּר
וּפְתִי הָעֲמִים· כּוֹלֵל לְהִתְיַיחֵס נְדִיבֵי עַמִּים: יָהִיר לֵץ וְהֶעֱמִיד מְסִילָה· טִכּוּס
בַּחוּרָיו בְּזִמָּה סֶלָה· חֲמוּקֵי יְרֵיכֵם לְפַסְּלָה· זֶרַע לְהַרְבִּיעַ לְהַתְעִיב סְגֻלָּה:
וַיִּשְׁטוֹם שְׂטִימַת יְשִׁישׁוֹ הַמְּחֻבָּא· הֵחֵל לָבֹא מֵרֹאשׁ בְּמַחֲבָא· דָּגַר שֵׁנִית בְּחֶרֶב
לְהוֹבָה· נָגַשׁ בַּשְּׁלִישִׁי בַּעֲלִיל חוֹבָה: בְּמָשְׁלוֹ שֶׁשָּׁכַב בְּאוֹם טוֹשְׁלִים· בְּפֶרֶק
עֲמַד מְסוֹר נְשׁוּלִים· אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִיד נִכְשָׁלִים· אָז מֵאָז זִנֵּב כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים:
שׂוֹנְאֶיךָ הֵם יִלְבְּשׁוּ בוֹשֶׁת· כְּמוֹ בְּצַלְעִי שָׂמְחוּ בְּיַבֶּשֶׁת· בַּעֲשׂוֹתְךָ עֲטֶרֶת
עֲדָיֵי תִּלְבּוֹשֶׁת· לְהַגִּישִׁים תְּחִי לְצוֹלַעַת תְּחֻבּוֹשֶׁת:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:
אֲצִילֵי מֵרֵעִי נֶגֶד שֵׂעִיר· תּוֹלְדוֹת אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר· בְּקַשְׁשָׁם אָצוּ אִשִּׁי לְהַבְעִיר·
שְׁאוֹנָם חָרְשׁוּ כִּשְׂדֵה עִיר: גּוֹי גָּדוֹל שֶׁלֹּא נִזְכַּרְתָּ· רִשְׁיוֹנוֹתָיו לָמָּה אָז
זָכַרְתָּ· דְּגָלִים בְּלֹא הוֹן מָכַרְתָּ· קְדוֹשִׁים בְּזוֹנָה וּבְיַיִן הִמְכַּרְתָּ: הַזָּכֵר לָאֲדוֹמִים
נָוֶה נִיאֲרוּ· צָרִים אֲשֶׁר חוֹמַת עִרְעֲרוּ· וְעַד הַיְסוֹד עָרוּ עָרוּ· פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת
וּפָעֲרוּ: זֶה אֵין לְפָנֶיךָ שִׁכְחָה· עֶבְרָתָם שְׁמָרָהּ נֶצַח מִלְּשַׁכְּחָה· חֵלֶף לֹא יָדְעוּ
עֲשׂוֹת נְכוֹחָה· סִפְרָם חָתוּם לְיוֹם תּוֹכֵחָה: טַעַם חוֹק בְּרִית מוֹכֵחַ· הִזָּכֵר כִּי
לֹא תִשְׁכַּח· יוֹם בּוֹ עִמָּם לְהִתְוַכֵּחַ· מִכָּאן צִוִּיתָ לְעַמְּךָ לֹא תִשְׁכָּח:
יָקֵשׁ לֵץ לְחָרֵף צְבָאוֹת· הַחֲתוּמֵי בְּרִית בְּצָבָא וְאוֹת· וְהוּפְקַד מִדָּה
בְּמִדָּה לְתוֹצָאוֹת· דַּעַת כִּי לְעֵת הַמְּצִיאוֹת· הוּא יִפָּקֵד בְּשֵׁם
יְיָ צְבָאוֹת:
יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:
בְּלָשׁוֹן אֲשֶׁר הִזְכַּרְתָּ לְזוֹכְרְךָ זְכוֹר· בּוֹ בְּלָשׁוֹן הַזְכִּירוּךָ נָא אַתָּה זְכוֹר·
וְאִם הֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית מִלִּזְכּוֹר: וְאַתָּה אֵל וְלֹא אִישׁ
לָמָּה לֹא תִזְכּוֹר· בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי יֵשׁ לְךָ לִזְכּוֹר· אֲבָל תָּשׁוּחַ נַפְשִׁי עַד זָכוֹר
תִּזְכּוֹר· וּמַה כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל לְקֵץ זָכוֹר· וּמַה קִּצִּי כִּי אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי עַד שֶׁתִּזְכּוֹר·
אִם לֹא לְמַעֲנִי תִזְכּוֹר· לְמַעַנְךָ וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם זְכוֹר· חוֹק כִּי לֹא תִשָּׁכַח עֵדוּת
זְכוֹר: וְאוֹמַר אֶשְׁכָּחֵךְ עַתָּה לָהּ זְכוֹר· וְתִפְקוֹד וְתִזְכּוֹר· כְּאֵב צַר לַעֲכוֹר·
פִּיהוּ לִסְכּוֹר· לְנוֹעַ כַּשִּׁיכּוֹר· וְעוֹד בַּל תִּמְכּוֹר: נְקוּבֵי בֶּן בְּכוֹר· נְכוֹרֵי
כְּלָתֵךְ וְכוֹר· וּפְאֵרְךָ אֶזְכּוֹר· וַאֲרַצְךָ לִזְכּוֹר· בְּפָרָשַׁת זָכוֹר:

Digitized by Google

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אץ קוצץ בן קוצץ · קצוצי לקצץ · כדבור מפוצץ · רצוצי לרצץ · לץ
בבוא ללוצץ · פולץ ונתלוצץ · כעץ מחצצים לחצץ · כנץ על
צפור לנצץ: עב בקע מראש · יחידים ממנו גרוש · חל וילך ויפרוש · וישב על
גבי חרוש · זמן והונקב לראש · ראשית גוים לרע לדרוש · היות לכל בוגדים
ראש · וצפעו תלות במבחר ברוש: רץ והקרה בדרך · עייפי טרחות דרך ·
ופץ לא זו הדרך · תע במדבר בישימון דרך · כנחש עלי דרך · שלח ידו
בחמוקי ירך · ועל כל ראש דרך · זנב כל עוברי דרך: יעף ועף וחש · ומחור
פתן דחש · ונודע כי הוחש · משורש נחש · רגש ולחש · ועת לידתו ניחש ·
ובכשפיו הוכחש · וכחלש נחלש · ולא חש: בכשפיו הללו · ובקסמיו חללו ·
יום העמיד וזללו · שמש הדמים וזללו · יגעו לא הונח לו · ולחרפות נחלו · עד
בא השמש הזחילו · להמחות הוא וכל חילו: קט ושן חרק · ונאצות שרק ·
זמורה באפו הרק · וחרבו הברק · למילה פרק · וכלפי מעלה זרק · ולשם שמן
תורק · בעזות ירוק ירק: יה אשכול הכופר · צו אל משול עופר · בזכרון
משלי אפר · כתוב זאת זכרון בספר · רושם בזה ספר · בתורה בנביאים
ובכתובים להחפר · להמחות מספר · ולא יכתב עם כל הכתוב לחיים בספר:

אל נא · לעולם תוערץ · ולעולם תוקדש · ולעולמי עולמים תמלוך
ותתנשא · האל מלך נורא מרום וקדוש: כי אתה הוא מלך מלכי
המלכים · מלכותו נצח נוראותיו שיחו · ספרו עזו פארוהו צבאיו · קדשוהו
רוממוהו · רון שיר ושבח תוקף תהלות תפארתו:

ובכן זכור את אשר עשה לך עמלק:

ומה שמו וזכרו · ונמח זכורו · מלהזכירו בזכרון · קדוש:
יען אשר לא זכר · ונחשב כנכר · מלהזכר בזכרון · קדוש:

זכור איש אשר הגויע אב ללא עתו · ברצוח וגנוב ונאוף בעתו · גרע
חמש שנים ממחיתו: זכור בוזה על גמילות חסד · גועל אח עש
לזקנו חסד · דומה למס מרעהו חסד: זכור גלה ערות מציאת שדה · דם
שפך בבואו מן השדה · הפך לב אב שח בשדה: זכור דחוי באוזן הערלה ·
הבוזה בכורה בכוס התרעלה · ופרק ממנו עול ומשך לו ערלה: זכור הפכפך

Digitized by Google

דרך אישור· והכהה מאור אב בעשן עבודות זר· זמם בלב היות לאח לאכזר:
זכור ונתעולל לרבע כאשה· זדון לבו השיאו באשה· חתו גבוריו להיות כלב
אשה: זכור זרע מרעים נתעב ונאלח· חלק להשחית ולומר האח· טמנו
גאים פח לחבל אח: זכור חנט ממנו עמלקי· טס כילק לאבד חלקי· ירוע
כבירים לעין כל ללוקקי: זכור טפש מהערימה· ירד וכתת עמי עד חרמה·
כמו כן חיב להחרימה: זכור יושב נגב כדי עול כערד· כסוס ולשון שינה היות
מלך ערד· לשבות שבי מרד וחרד: זכור כסיל שונה באולתו· לתערובת
מדין בעלותו· מהר ירבשת וגלה נבלותו: זכור לקעקע בצתו משורש·
מלעזוב לו ענף וגם שורש· נענש קישי כי השאיר לו שורש: זכור מעשה אגג
מעדנות: נשים כשכלה חרבו לענות· סורס שארו לשיסוף יענות: זכור
נגיד לחמלו הסכים· סר ממלוכה מבין נסיכים· עולל הטותר עמד לשיכים:
זכור סיבב צקלג ונגב· עמלק יושב בארץ הנגב· פגרו טוב רואי מנשף בעוגב:
זכור עריץ בעמונים נחבא· פרץ כרמי עין גדי כהובא· צורבו איש באחיו
בחרב להובה· זכור פלטים אשר באף הסעיר· צבאי בלכתם אל הר שעיר·
קנא לנקום עירות שעיר: זכור צג בפרק להסגיר שרידי· קם בראש דרכים
לסעור את רודי· רדף ומסר בידם פרודי רפודי: זכור קפץ לשער השמים·
רעש ושאג מי לי בשמים· שלט ויגדל עד לשמים: זכור רר אל חנף
להחניף ממלכת· שמשי אשר שמשו מאמשת והולכת· תמה הלשן לרפותה
ממלאכת: זכור שקל אלפים עשרה· שתולים מאה בחניט לסברה· שיער
מהם עשרה לשרה: זכור תבע להפר חמשים· תמורה קצב לכלות
חמושים· תכלית שבעים· נתלה על חמשים: ומח שמו

ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

אלהים אל דמי לך· כקול מים רבים נשמע קולך· משמיע ומצוה
לעמך· בקנין פעלך· זכור את אשר עשה לך· אשר קרך·
ויחשילך· והיה בהניח יי׳ אלהיך לך· תמחה זכרו מכל גבולך· והם ישיבו
ויאמרו לך· ומשלך עוד יתנו לך· אנא הקם את דבר מלולך· עד שאתה מצוונו
הזכר לך· אתה זכור את אשר עשו לך· זכור יי׳ את יום זבולך· המתנאים
ונואמים פה מה לך· השולחים זמורות באף לחללך· זכור כסא כבוד גדלך·
אשר מגרו ונאצו למולך· ושלחו באש היכלך· וישומו כל גבולך· וישדדו ונתקו

ירישות אהלך · אשר צוית לא יבאו בקהל לך · אמרו לכו ונכחידם מגוי בגללך ·
ולא יזכר שם הילולך · עליך יעאב חילך · יותר מאשר עשו לנו עשו לך : אותנו
במדבר נלחמו · ואותך ביישוב נתלחמו · אותנו חוץ למחנה המו · ואותך בקרב
המחנה נהמו · אותנו פליטי ענן זממו · ואותך כפורת ענן גממו · אותנו לחשולי
עב דמו · ואותך עלות על במותי עב רממו · אותנו חוץ ממחיצה קמו · ואותך
לפני ולפנים קדמו · אותנו ברחוק מקום אשמו · ואותך בקרב מקומך שממו ·
אותנו חוץ מישיבתינו רמו · ואותך במכון שבתך החרימו · אותנו אות ברית
משאר הרימו · ואותך עשרת אבירי ברית החרימו · אותנו בהנחת ידי עניו
הרימו · ואותך תלות יד למולך הרימו · אותנו נתיעצו וסוד הערימו · ואותך
כרובי סודך לחרפות הגרימו · ואתה יי לעולם תשב · והוא נגרך במטה יושב ·
תפוש מדבר וכל הישוב · אני ואפס עוד כלב מתחשב · אם לא עתה תקום
ותקשב · בשלש עשרה קימות נקמות לחשב · בפחד ופחת ופח לפקוד על
היושב · ואם אין כגר תחשב · וכל המונה וסופר וחושב · קץ הפלאות להבין
ולחשב · נשתה גבורתו ממתחשב · ולא ימצא מענה להשב · ויחשה ויומיה
מתקשב · ובאמונה כסליו יישב · וזאת על לבו ישב · ויאמר עד ישקיף וירא
ויקשיב : ונחשבתי כעד זומם · כל היום מרמם · ונפשי נבהלה מאד ומשתומם ·
ואתה יי עד מתי רואה ודומם · זכור בית מקדשך השמם · וכל עובר עליו
משתומם · מתי תתנשא ותתרומם · זכור אומר פיך קומם · בשלש עתות עמלק
להמם · בשלש מיתות זכרם להדמם · בשלשת ימי אפילה נגהם להעמם ·
בשבעה ימי עברה להרשימם · בעשרת מיני שמד להאשימם : כמו מעשרת
דברים עכבו עם מענות · משבע מצות המשנות · כן בעשר ושבעיו שברו
לענות · ובת קול תצא ממעונות · ותפוצין בכל המחנות · זכרון דברים להגיד
ולענות · אל תזכרו ראשונות · בינו נא ישועות אחרונות · והזכירו זכר רננות ·
עמלק אשר בא ועות מחנות · והיקר אתכם בפני בנות · ויצא לו שם בכל
המדינות · ראו עתה לתנות · איך נמחה בחתף בכל פינות · וצבא המרום
אשר במעונות · אשר הוסמך עליהם במשענות · יפקוד עליהם את העונות ·
לרוב ימים להמנות · לחשוב עליהם חשבונות · להפילם לתופת דראונות ·
והמון לאמים וכל הלשונות · על עזר ועזור ישאו קינות · וכשל עזר ונפל
עזור מקוננות : וידע כל פועל כי לא שכחת · ויבין כל יציר כי שמם שכחת ·

ושעיר

Digitized by Google

ושעיר ושריו אז ויכחת · ועמלק וטפסריו הוכחת · ואתם במשפט נתוכחת · וזכרו
עם אשר זכרת · כי לטובה אותם זכרת · ובזכרון טוב אתם נזכרת: חזק
והמזכירים את יי · יאמרו תמיד יגדל יי · ויאמרו גאולי יי · כן יאבדו כל אויביך
יי · והעומדים בבית יי · והבוטחים ביי · והשתולים בבית יי · יחסו בנועם יי ·
ויגידו כי אין קדוש כיי · כי אל רחום יי · אשרי כל ירא יי · טוב להודות ליי · טוב
לחסות ביי · רננו צדיקים ביי · קול אומרים הודו את יי · כי הם זרע ברך יי · זה
היום עשה יי · כי אל גדול יי · ברוך הבא בשם יי · שוש אשיש ביי: ע״כ ואם
כל המועדים יהיו בטלים · ימי הפורים לא נבטלים · וזכרם לא יסוף מנטלים ·
ויזכרו לעד גאולים · לששון ולשמחה גילים · מפעלות אלהים מגלים · ועזוז
נוראותיו מגדילים · ושרים כחוללים · בעשרת מיני עשור מסלסלים · בכנורות
ובנבלים · בעשרת מיני הלל מהללים · בעשרת מיני שמחה צוהלים · ושרפי
הקודש המעלים · כתלמיד לרב יהיו למו שואלים · מה פעל אל אלים: כי
אלה יהו מכפנים · ואלה מלפניהם מפנים · ואלה חוצה פונים · ואלה לפני
ולפנים · בצל שדי מתלוננים · ובחמשה קולות הצפונים · קול רנה וישועה
מצפינים · באהלי צדיקים צפונים · ההוגים ביקרה מפנינים · וקדמו שרים
אחר נוגנים · לדעת איך הם מנגנים · בגאות אפיקי מגינים · בצלם היות גנונים ·
ובאברתם מתגוננים · ועל חומותם מתמנים · לשוערים ולשומרים ממונים · כל
היום וכל הלילה מזמנים · להזכיר קדשת נוצר אמונים · להעריץ זכירת גוי
שומר אמונים · ובשם ישראל מתכנים · ובשלוש קדשה לקדוש מתכוונים ·
שתים בראש בנים משכינים · ואחת בראש מלכם מתקינים · ובשלשתם היות
נכונים · כסא שלם ושם שלם בם מכינים · ובשלוש קדשה ענות כאז מכנים ·
קרוא זה אל זה מכוננים · ובכנוי שם קדוש קוראים ומכנים: ככתוב על יד
נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קדוש קדוש קדוש וכולי:

מאורה לפורים

שיר אל נעלם · ליום אות שלם · והיה שם למנשא לכל ראש · יחללו יחדיו ·
יום יום מעידיו · כי בלעדיו · אין מי לדרוש · עזרי משמי מרומי · כמה
היה בימי · אחשורוש בקום רע חורש · גרש יגרש · פורה שורש לענה ורוש: נצר
ראשית · גוי אשר השית · רוח חרישית · לעקור ולשרוש · אורי וישעי אמין זרועי ·
יאיר לעברה שמש זרחה · ירוממו ידידים · כי ליהודים היתה אורה ששון ושמחה:

מקוה

מקוה ישראל: בעת צרה הלביש גבורה · בן אפרתי: לנקום נקם אל בני ישראל ·
בלין המגאל · איש חרפתי: בא זרון קלון · עד מלון · פלישי וילון · לכרות בריתי:
זכרו להכרית · שמו עד אחרית · מצות עברית · היתה אתי: ואתמוגג · מאשר
שגג · חמול על אגג: ראש מלכותי · לולי אור לי · יי חילי · מצר עזרה · המציא רוחה:
ירוממו ויוצא רענן פרח רע · המן הרע · בן המדתא: זמם באפו · להכביד
אכפו · עד אין רפוא · להשית בתה: כי הוקם על · כל ממעל · כוס הרעל · כדי
לשתותה: נקלה בנכבר · במרדכי לבר · בזותכבר · בפי כסיל מחיתה: אלהי
מחסי · הפכה לשוסי · בלי תת לחסידיו · המותה: האיר דרכי · אחרי מלכי ·
בבא לו צרה · לצר ואנחה: ירוממו אלהי צורי · שמתי סברי · בו כי בעזרי:
קשתי דורך: השיב פשע · גמול יד רשע · צדיק ונושע · קרוא לו אברך: פרי
מעשיהו · להאכילהו · להשביעהו · ימים אורך: זה לי כמה · לבבי הומה · שני
מגורי מעבודת פרך: זרע להחיות · אבודות שיורת · אבקש להיות · במורת
דורך: ובאורך אור · נראה באור · וכנס פזורה · הנדחה: ירוממו אור חדש:

יוצר לפורים

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

ויאהב אומן יתומת הגן · אמנה שבעים וחמש בעדה להגן · אז מאז כחז
יודע נגן · אריה בן זאב לישע הוגן · אין להזכיר אותו מנגן: ומרדכי
אמן באלף המגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי׳ מחיה מתים אתה ורב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

המלך בכסיה חק לזרע כה יהיה · בקמים כל נשם לא תחיה · בן בכורה תת
הל דבר אהיה · בקוץ אשר נכמר ויחיה · בכן צפש צץ לצדים
שיהיה: יצא למררו פור · בגשמים מחיה:
ברוך אתה יי מחיה המתים:

נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר ק׳ ק׳ ק׳ יי׳ צבאות מלא כל הארץ כבודו : לעמתם ברוך יאמרו : ברוך כבוד יי׳ ממקומו : ובדברי קדשך כתוב לאמר : ימלוך יי׳ לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה : לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה :

אַתָּה אֶסְתֵּר גַּל מְמַסְתִּיר לְגוֹאֵל׳ גּוֹי כְּנוֹאָשׁ מִלְּהִגָּאֵל׳ גּוֹזֵר אִם אֵין לְאִישׁ גּוֹאֵל׳ נִגְלָף מִמִּשְׁפְּחַת תַּבְנִית הַגּוֹאֵל : גַּשׁ כְּאָח לְצָרַת לְנַחְצַח הַגּוֹאֵל : מלפני עִיר וְקַדִּישׁ לְהַקְדִּישׁ אָאֵל : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ :

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה וחננו מאתך דעה בינה והשכל :

מִכָּל דּוֹרוֹ בָּן לְהִתְבּוֹנֵן׳ דַּעַת מֵאֵיזֶה חֵטְא צָג צָר שׁוֹנֵן׳ דִּבְּרַת אָב כְּנָמֵר אוֹנֵן׳ דַּלְתֵי צוּר פְּנִיסָה דָּפַק וְחִנֵּן׳ דְּגָלִים לְשַׁלֵּשׁ תַּעַן וּלְחַנֵּן :

המלך זַעֲקָתָם בָּן דֵּעָה חוֹנֵן : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת :

השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך :

הַנָּשִׁים הַהֲגוּנוֹת לְכֵס יְשִׁיבָה׳ הוּבְאָרוּ וְסָעֲרָה בָּם נָשְׁבָּה׳ הֲדַסָּה זֹאת כְּנֶעֱלָה תּוֹר וּמַחֲשָׁבָה׳ הֶלָּלָה לְכָל רוֹאֶיהָ וְעֵזֶר לוֹ שַׁוָּה : הֲדַר יְמִינִי לְשׁוֹבֵב שׁוֹבָבָה : בלבוש רְצוֹת רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה :

סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו כי מוחל וסולח אתה :

וַ תִּשָּׂא וַתָּבֹא בֵּאלֹהַי׳ וְלֹא יָדְעָה כִּי זֹאת עָשְׂתָה יַד אֱלֹהַי׳ וַיְבַשֵּׂר חֲנַף בְּבָבֶל גְּבוּל לִשְׁלוֹחַ׳ וּבְהַגִּיעַ תּוֹר בְּנִין לִצְלוֹחַ : וּבַת אֲבִיחַיִל לָבְשָׁה צָלוֹחַ : מלכות בָּהּ רִבָּה מַרְבֶּה לִסְלוֹחַ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ :

ראה נא בענינו וריבה ריבנו וגאלינו מהרה למען שמך כי גואל חזק אתה :

חֵן זוּבְּדָה מֵהַרְרֵי אֵל׳ זָכוּתָהּ עִמְּעָם בְּיַד בֶּן אֲבִיאֵל׳ זֹאת בְּבוֹאָהּ הֲלוֹם נָשְׂאָה עַיִן לָאֵל׳ זָכְרָה נָּא לִי צִדְקַת הַרְרֵי אֵל׳ זָרַח הַכִּינָה לְאוֹת לְתִיקּוּן אֲרִיאֵל : תכלת יָדָהּ עָשׂוֹת לִגְאוּלֵי אֵל׳ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל :

רפאנו יי׳ ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה והעלה רפואה שלימה לכל מכותינו כי אל מלך רופא נאמן ורחמן אתה :

וַ חֶסֶד חִסְּדָהּ חָסִיד הַמְחוֹלְלִי׳ חוּר וְכַרְפַּס וּתְכֵלֶת וַחֲלִי׳ חִילָה רוֹזֵן רֹאשׁ פֶּתֶן מְנַהֲלִי׳ חָרוֹן בּוֹ לְשַׁלַּח עוֹד מִלְאֲכִי׳ חִילַּת פְּנֵי אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי :

וחזר רב חתלי רופא חולי: ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל:

ברוך עלינו יי׳ אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה ושבענו מטובך וברך שנותינו כשנים הטובות:

לפניו טבע הוד אברך· טבוע היה ומוכן להאריך· טמנה וסתרה מפרוע ירך· טמא כהוגרל נפנה להפרך· טוב פן לה קומי אורי כי בא אורך: ועטרת בשנת טובתך בגשם אברך: ברוך אתה יי מברך השנים:

תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ גליותנו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ:

מכל יודעי דת שפתי מרבץ· יקר ימיני בדרת ימין רובץ· יופי עדי עדים משבץ· יצא מלבש על יד קובץ· ירש מתן שאלות יעבץ: זהב ימן לאסוף נדחים מקבץ: ברוך אתה יי מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה והסר ממנו יגון ואנחה ומלוך עלינו אתה יי׳ לבדך בחסד וברחמים וצדקנו במשפט:

הבתולה בהקבץ שנית במאהב· כבודה בת מלך השליכה יהב· כי צדיק יי צדקות אהב· כמס דוב רשפי להב· מלהיב ללהב· כרה שוחה לעד לחמו להבהב: גדולה קפץ בדין משפט אהב: ברוך אתה יי מלך אוהב צדקה ומשפט:

ולמלשינים אל תהי תקוה וכל המינים כרגע יאבדו וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניעם במהרה בימינו:

וישם לילה ותנומה המניע· ליל אשר תנין וירב הניע· לדורות אותו הצניע· להיות לפלאו צנוע· לכר זד יהיר ובאשפורו הכניע: ותכריך יחופיו שח זדים מכניע:

אזרח בט חוץ· בכסל גחוץ· במתיב נחוץ· סכת צאת חוץ: במה ארע פתול ידע· ופללו נודע· בידוע תדע: גמוליו חבל· בעול המסבל· ועני בספל· קודי נסבל: דליו בלוד דאות· ארבע מאות· בלבנת יין לאות· עד יוה השאות: הרים צח דלג· וגבעות בלג· ועגס סלג· בצלמון משלג: ותנין כזמם· כו ביום זמם· בגיחו עמם· ובאצבע המם: זורו לועזים מצח מעזים· קפאו בעזים· כנבל רשזים: חיל צבא פרעה· בסאסאה פרעו· ובט בנס וקרעו· מול אב הרעו: טבועים אז כשרו· תופפות בבן שרו· ותפז בסוף אשרו· אל שור נושרו: יקשו אמרים· שוב לגיא חמורים· ומי חשובים

מוֹרִים · נִתְמְרוּ לְמָרִים : כְּשֶׁר צִיר תַּחַן · לוּט בְּאוּשֵׁי צַחַן · לְהַמְתִּיק מַר לְמַחַן ·
לְבַל לְקוּט בְּבוֹחַן : לְווּ לְאֵלִים · וְאַף לַהַט חֲאֵלִים · וְנִקְבוּ אֵלִים · בְּצֶדֶק בְּנֵי
אֵלִים : מִהֲרוּ לְאָלוּשׁ · וְכָל בָּצֵק מְלוּשׁ · וְרָגְנוּ בְּפִילוּשׁ · שַׁדַּי דוֹק הָלוּשׁ : נָסוּ
פַּעֲמַיִם · בְּתִקּוּן יוֹמַיִם · בְּרִגְּן שָׁמַיִם · וּבְצִית מַיִם : פַּסּוּ לִרְפִידִים · כִּרְפִּיוֹן
לַפִּידִים · בְּעוֹרָם שָׁם רְפוּדִים · חָלוּ בְּצַר קְפוּדִים : עַד הִנֵּם בְּחֵם · אֵין לְהַאֲלִיחֵם ·
וּבְסוֹף הֶאָחֵם · וּפֶה בְּחֶסֶף נִלְחַם : פָּסַע פַּרְסָאוֹת · אַרְבַּע מֵאוֹת · לְזַנֵּב צְבָאוֹת ·
נִיצֵי צְבָאוֹת : צָג בְּמִלְחָמוֹת · רֵאשִׁית עֲלָמוֹת · וּפָץ בְּמַהֲלוּמוֹת · וְהוּשַׁת
לִכְלִימוֹת : קִצֵּץ אֲשֵׁלִים · בְּחֵיק נֶחֱשָׁלִים · וְקִלֵּס מוֹשְׁלִים · בְּחֵטְא נְשׁוּלִים :
רָדַף שְׁלֹשָׁה · וּבָשְׁתּוֹ שְׁלָשָׁה · וַעֲדָתוֹ חֲלָשָׁה · בְּיַד אִוֵּן חֲלוּשָׁה : שַׁדַּי חַק כְּבַס ·
קָרְבּוֹ לְרַכֵּס · זִכְרוֹ לְכַרְבֵּס · מֵהָרוֹס וּמִכֵּס : תְּחוֹר עַם אֵיבָה · בְּמָשׁוּל הָבָה ·
וְשָׁמְרָה לוֹ אֵיבָה · בְּבוּז וּבְגַאֲוָה :

תְּמִימִים כְּרָשׁוּ אָרֶץ · וְהִקְצִינוּ שַׂר בְּעָרֶץ · פָּקַד לָרוּץ בְּמֶרֶץ · לְכַלּוֹתוֹ
בְּחֶרֶץ : שַׁדַּי שׁוֹכֵן עַד · צִוָּה לְלוּעַט עַד · אַחֲרָיו לִצְעַד ·
לְטַאטְאוֹ עֲדֵי עַד : רִחַן עִמְּעֵם · וְאַכְזָר רָעַם · וּמֵעוֹז זָעַם · מִמְּלוֹךְ עֲלֵי עַם :
קָצִין מוּכְמָר · נִין צוּף כֻּמַּר · וַיִּשְׁסַף וַיִּשָּׁמַר · וּלְאַרְבָּעָה זִמֵּר : צְפַע מְנוּ חָשׁ ·
מְשׁוֹרֶשׁ נָחָשׁ · בְּגִיחוֹ כִּחֵשׁ · לְחוּץ עַם גִּיחַשׁ : פִּיו שָׁלַח בְּרַע · כְּלִידַת יוֹפִי
לִגְרַע · בְּבָבַת עַיִן הֵרַע · גְּמוּל אָב לִפְרַע : עָיַן בְּתַרְמִית תַּעַר · לְהַשְׁגִּיא אִישׁ
בַּעַר · וְרָפָה יְדֵי נַעַר · מִמְּלֶאכֶת יַעַר : שִׁטְנָה חָרַת · לְעַרְעֵר יִקְרַת · וַיַּעַר
עֶרֶת · מִגֶּזַע בְּכוֹרַת : נָשָׂא כְּדוֹב וּזְאֵב · וְנִצָּה בְּבֶן זְאֵב · וּבוֹ נֶעֱמַר כְּאֵב ·
כְּעוֹרֵב וּכִזְאֵב : מַסֵּכָה נַעֲשָׂה · לְעָבְדוֹ כָּל עֵסָה · וּכְאֵפֶר עָשָׂה · בְּיַד מַאֲמַר
עָשָׂה : לַעֲנָה וָרוֹשׁ · נוֹעַץ לִפְרוֹשׁ · וְלִסְמוֹךְ וְלִדְרוֹשׁ · בְּשֵׁם אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ : כִּחֵשׁ
סְלוּפִים · וְהִתְעָה אַלּוּפִים · לְהַכְחִיד עֲלוּפִים · בְּפֶלֶס אֲלָפִים : יִקְרְאוּ סוֹפְרִים ·
וְכָתְבוּ סְפָרִים · וְשָׁלְחוּ צִירִים · בִּדְבַר הַמֶּלֶךְ מְהִירִים : טָסִים בַּהֲלִיכָה · לְעֵין
כָּל מַמְלָכָה · וְהַדָּת נִמְלָכָה · וְהָעִיר שׁוּשַׁן נְבוּכָה : חֲלוֹם יְהוּדִי חָלַם · וְהֵבִין
כִּסְלָם · וּמַדָּיו קָרַע לְהַכְשִׁילָם · וְנִפְרַע לָמוֹ גְּמוּלָם : זָעַק בְּמַר נֶפֶשׁ · בְּאֵפֶר
לְהִתְכַּפֵּשׁ · בְּצוֹם וּבְטִיט וָרֶפֶשׁ · יָשַׁב בַּעֲצַת טִפֵּשׁ : וּמַתְחִיל שְׁפָלוֹת · כְּחָז
עֲבוֹדוֹת כְּפוּלוֹת · הִקְשִׁיב תְּפִלּוֹת · וְהִגִּיעַ אֲפֵילוֹת : הִסְכִּית שַׁוְעָה · מַאֲמוּלַת
שִׁבְעָה · וְאָז אֵל שָׁעָה · וְאִיֵּיד יְשׁוּעָה : דּוֹפִי בֶּן קִישׁ · הֵבִין נִין קִישׁ · וְתַחַן
הִלְקִישׁ · עַד לָדוֹק הִקְשִׁישׁ : גַּל לְאַיֶּלֶת אַהַב · לָבֹא אֶל רַהַב · לְהַדְעִיךְ יְקוֹד לַהַב ·

כגזי

מגזי רהב: בבינה עשתה· בגוחה חסתה· שלוש צום פצתה· וצר בפלס כסתה:
ארחה שונא· כדת אל עונה· בלי מצוא מענה· מה יענה:

אותו מבהלת· חתות לו גחלת· במנות תוחלת· מנו מתחלת: לאוגריו הבאיר· את אשר התאיר· ולעב בן יאיר· מחוגו הכאיר: עברה גמלא· וצרה הומלא· וכורכיו בשמלה· זמוהו מלה: זם והכין עץ· תקוע הגדת עין· תרעלות בהועץ· ותשועה ברוב יועץ: רק כנחשב כומר· והוחשב לו כנמר· ואל מניף עומר· שב וחינן אומר: בן שמעי בשר· ורכב לו אסר· כי הכריע אסר· מהון מעשר: יחד בוהל שנית· לסעד תכנית· ועלתה תענית· ותקצין חנית: רעל טור המרירו· וחרבון האירו· והדס העירו· ולשחרת גררו: ברוש נוער· נעצוץ נגער· וכל מתיו ערער· ופן לשנע ערער: יחומים מארה· אשר יחמה טמארה· סוערו לקמשה· סמות רוה וצמאה: קושו ונשחתו· ועם יולדם נאחתו· ובאע אחד נוחתו· וכל מצרים חתו: לרם נגנוזו· כאשר חזו· ועלצו ועלזו· ובוז לא בזו: יען במיר ספרים· רצו עפרים· בפלגי כפרים· כמשוש פורים: רנן וגאלה רוח והצלה
רננה סגלה· בקריאת מגילה:

אספרה אל חוק· פלאות לחוק· אשא דעי למרחוק· בבא צר לרחוק· בקום עלי צפע· משורש אפע· והון פלס בשפע· והוקע בעץ משפע: גש והפיל פור· מיום ליום ספור· ויצא חפור· בהביעו ספור: הרש ימי שבוע· לשוט יום קבוע· באיזה חורש תבוע· לקעקע דגלי רבוע: הן יום ראשון הניב לחשון· ומי זה בא לכשון· נצורי כאישון: וגיא ורוק בי נבראו· ועל שמם נקראו· ואם ימרו ויחקרו· ואז אלה יעקרו: זעיום שני· להצדיק שפת שני· ואלם מלשני· מלהלשיני: חי בי הרקיע· והבדיל רקיע· ומי זה בא להשקיע· זוהר הרקיע: טס יום שלישי· והטיל חלשי· במעוז פרשי· והילי ושלשי: יושר עץ ורגן· בי נטעו בגן· ואם כדברי נרגן· למה נבראת גן: כהפיל מרעי· פור על רביעי· מול פני רועי· אמצרה זרועי: למזלות דמם· בכור שור בשמם· וצר מר זמם· לאבדם ולהמם: מהר חמישי· בפורו להמישי· והגיע אמשי· כהעריב שמשי: נוצרה יונה ונשר· בי עופפו ביושר· ומי יוביל תשר· אם יועפו נשואי נשר: סבב לרוששי· צר בפור ששי· ועלה ואששי· והצהיר עששי· ערך בהמורת· מוכן לנחמות·

שאג כערי חומות · ושכך חימות : פאר שיר שבת חל פני משיבת · ואם זו
תושבת · כי בי יושבת : צפה עלי חרשים · והטיל חלשים ומזלות הרשים ·
להכחיד קדושים : קדם ועלה · ראש חדשים למעלה · טלה חלב העלה ·
פסוח למי זאת עולה : רץ שני באומן · ובידו זכות מן · ורץ אל שור מזמן · ויתלו
את המן : שלישי שמר · מתן דת משמר · ובתאומי תמר · הדס ומור תומר :
תמוז חן לשמים · בלי קום צרה פעמים · וסרטן גורל במים העיר צדק משוי ממים :
אמל ורבך · חמישי כהונבך · די בי סובך · כאריה מסובך : לעשור
בהמה · ששי דמה · ומבתולה חומה · שכך חימה : עלצו
עלות בסגל · ריע וכפור ורגל · ונוסף מנוח רגל · למרובעי רגל : זכורת
סר מרע · במאזני צדק הוכרע · הוחכר להפרע · מהמן הרע : ראה בירח
בול : כי בו רד מבול · ולא ידע כי קין זבול · באבו סבול : בו תר לקרב
לשרר ביום קרב · ויושב על עקרב · עקצו כעקרב : יסוד היכל קודש ·
חנוך מנורת קודש · תשיעי החודש · הוחכר לאנשי קודש : רע פרש רשתו ·
ונהיתה לבשתו · כי באיתן קשתו · נשברה קשיותו : בחודש אשר בל
סמך · תר היות מוסמך · ובשבט הרשע תמך · ובעץ חמשים נסמך :
יושר עורות גדים · וזלת מידלים · ידע פלאים · בירח דודאים : קוץ
ודרדר · יזם לפור אדר · בגבולו והוא דר · כי לא נמצא בו הדר : לאחוז
לנרגאים · קרא לדגים · ובסיר דוגים · נבלע כדגים : יום ליום יביע אומר
דרוש · קל וחומר · בקצירת העומר · חילו ליוצר חומר : ראשי קמותיו
לקצור : ואשכלותיו לבצור · יומו לער לעצור · מיום ליום לנצור : ברוך אתה
יי שובר אויבים ומכניע זדים :

על הצדיקי׳ ועל החסידי׳ ועל זקני עמך בית ישרא׳ ועל פליטת סופריה׳ ועל גירי הצדק ועלינו יהמו נא רחמיך
יי׳ אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו עמהם לעולם ולא נבוש כי בך בטחנו :

כתר מלוכה מאז היה מובטח · מאליו היה להנתן לבת הובטח · מלכות
כשרוה כראם הוטח : מטובת זיו הוד מובטח · מראש ועד עקב
לכה בטח · בון להאמירה במעוז ומבטח : ברוך אתה יי משען
ומבטח לצדיקים :

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם
וכסא דוד מהרה לתוכה תכין :

מלכות

מלכות נחפזה כחזור רביד· נבל נתון על ידיד מיר מעביד· נשאו מעלי כל וטרחו הכביד· ניניו בתרזו להאביד· נשואי רחם זכר טוב הזביד· וארגמן ימנם לטונן עיר דוד: ברוך אתה יי׳ בונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום ברוך אתה יי׳ מצמיח קרן ישועה: שמע קולינו יי׳ אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו כי אל שומע תפילתנו ותחנונינו אתה ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים:

בראשה סים זר אשר הופלא· סוגת שושן עלות משפלה: שיחרת רדומים· עלות מכפלה· שעיר ואת שרידיו לשחת הפילה: סגורי כלא הפך מאפילה· והעיר רון כפלה· לשומע תפלה:
ברוך אתה יי׳ שומע תפלה:

רצה יי׳ אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך: ותחזנה עינינו בשובך לציון ברחמים:

וימליכה עזור לאום מוראה· עצורה היתה לבן מעת נבראה· עמיתה הפגיע בעדה קריאה· עד עת בא דברו· אשר ראה: ענותם לחוזים שדי ראה· שושן חוחים לעבדו בראה: ברוך אתה יי׳ המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך· שאתה הוא יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים· הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה: בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשעמד עליהם המן הרשע בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלשה עשר יום לחודש שנים עשר הוא חודש אדר ושללם לבוז ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו והשבות לו גמולו בראשו ותלו אותו ואת בניו על העץ:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה:

תחת פלפול יגיע לקח טוב· פעלת צדיק פעלם לטוב· פאר אומר

אשר

אשר הוא טוב· פור הפך למשתה ויום טוב· פרות כן תחיש להר הטוב:
צהלה וזמרה להודות לאל טוב: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:
אלהינו ואלהי אבותינו וכולי עד ובכל שעה בשלומך:

ושתי צואנה למערכות· קצינות כהוכתרה ממלכות· ורגלי אילת בפות
דורכות· שבעים ימי צר עלות לה ארוכות· תקפה עם דור לענה
ברכות· ושמחה וקול נשמע מחרכות· ודובר שלום ממעון הברכות:
ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

יוצר לפרשת פרה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום
ובורא את הכל: אור עולם באוצר חיים אורות
מאופל אמר ויהי:

אום אשר בך דבוקה· חפצת ורצית לצדקה· להנחילה מדבש מתוקה:
ביאור ארוכה ועמוקה· בהם באהב לחשקה· כרביד לצואר
לחבקה: גם היא במאור מחוזקה· בתוקף ובתנאי נחקקה· בלי לסלקה:
אשרי מי זאת· בהתחזקם בתורה זאת· בפתחי מזוזות· קדוש: דרש בעד
נוטרה· וגם להביא פרה· בעדם עבור לכפרה· הלא כחטאו בבן פרה:
חרתה עליהם גזירה· והנם באמירה סוררה· וזה המקבל עתירה· חשך מהם
עברה· וכל צוקה וצרה: זכרון פרה אדמה· בפיונה תמה· לער בלי
לעלמה: חסר דת תמימה· יעטובה להתרוממה· לפני יוצר נשמה: טעמה
בטוב נעימה· בליהיות לשמה· הארץ הנשמה: זאת חקת התורה ערוכה
בכל ושמורה· בה להקדיש לנורא· קדוש: יקרא והרבה תמימה· ומכל
מום שלמה· ובנקיות ובטהרה מסימרה· כתב חקוק רשומה· לשמח נפש
עגומה: למעלה לזקוף ולרוממה· לטהר חטא ואשמה· ולמחול עון זעומה·
עוד בלי להאשימה: מטהרת גוי אחד· לרצות שם המיוחד· אשר בכל פח
מתיחד: נפשם תוחשך מפחד· והגיונם בל יתכחד· בהתפללם בלב אחד·
שונאי יי יודשו כאחד· בפחת נפח ופחד· בעבדם לצור שכם אחד: על יד כהן
נתינתה· לכבודו מתנתה· דקדק בכל פנתה: פעלתה והקרבתה· הוא
יקריב אותה· והוא יוציא אותה: צופים הכל בטובתה· ומתנים את ברכתה:

כל קהל רעיתה: קדושה ולא פסולה· בלי מום ועולה· כקרבן כליל ועולה:
רם אותה עילה· בחפץ ולא בגעילה· קהלו בה להועילה· שומריה ונצרו
מחלחלה· מכל נגע ומחלה· בשוררם שיר ותהלה· תפן בכלם ברורים· אשר
שמך מזכירים· וזרוק עליטו מים טהורים· קדוש: הכל יודוך וכו׳ אופן

כבודו יתרומם ויתהדר· והוא בערבות דר· עטוי הוד והדר· והכל
יגדלוהו בתמיד ובתדר: והחיות ישוררו זולת

אשרי כל חוסי בך· באהב יאהבך· גוי אשר אהבך· דבקתם בך·
הלא אתה תריב ריבך· ותיסד ארת נוך· זכור בנך ואהובך·
חתומי על לבך: טהרם מכל טמאותם· יה כפר אשמתם· כושר תהא
אחריתם· לעד יתקיים שמותם· מהר עתה תשועתם· נאור כי אתה תקותם·
שמחם בשובע שמחתם· עזך תפאר אותם: פנה אותם לצדקם· צמחי צמח
לחבקם· קדוש מכל עון נקם· רם בטוב חזקם· שמרם ובצילך דבקם· שכנם
וכאזור תדביקם· תאמר בריתך להמתיקם· כקריעת ים סוף וכמכת בכורים
שונאיהם להבקיקם: עזרת

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור
והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם
למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

מסוד חכמים ונבונים· ומלמד דעת מבינים· אפתחה פי בשיר ורננים להורות
ולהלל פני שוכן מעונים:

אצולת אומן בצירוף זקוקה· בנבכיה זאת בלט פקוקה· גלומה עלומה
ונקוקה· דבורה על אופן חקוקה: המסקלה והמעוקה·
ודשונה דשון למשמר חקה· זיר שבעתים מזוקקה· חוק טהור מטמא מחוזקה·
טבועה בלא רחוקה· והיא רחוקה· יחוסה עטורה ודחוקה: כתמת חמוקה
בה מחקה· לטהרת חשוקה· נחקקה זאת חקה: מקומה יגלה· מעמקיה
ידלה· לעת יגלה· גנוניו יעלה· ברוך אתה יי׳ מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי׳ מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה
מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי
כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

Digitized by Google

ממרה חקה גזר· מגבנון אמרה נגזר· נאמן לאונה נתאזר· נצח עדי פין
בנזרה נזר· סלול צפוניה חלין אזר· סקר באביה ונחשב למזר·
ערך בה חוק לעם מפזר· עבור מלפתל עקש כמין וזר· פאר בקוריה באגר
משזר· פעלתה בסגן בעדי משזר: צפונה לטהרת עם אל עזר· צוה צור לציר·
צור צרורה לאלעזר: שלם ומלואו שלך· חפצת להצדיק קהלך· על כן אוחיל
לך· להגשים תחי אטומי פעלך: ברוך אתה יי מחיה המתים:

קפאון חוק אלפת היקר· לוטה באור יקר· חשוף לעם מיקר· לעמוד
על עיקר: רעבים לפענח דתיה· פענח מדותיה· צמאים גמות
חדותיה· גלה להם ערותיה: שמן רגלים טהר· מצרף ומטהר· הרב לכבסם
תטהר· משוים אותם לטהר: תקרא כהן· בחטאך באזוב מתכהן· טהורים
זרוק במכהן· תמור דם מקח אלעזר הכהן:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אמרתי אחכמה והיא רחוקה· שח איתיאל עדי זאת חקה· כלא
נפלאת היא ולא רחוקה· זאת פליאה היא ומרוחקה· מלפניה
משפט וחקה· ומאחריה תורה וחקה· בהרות חקוקה· ובלוח לב מחקה·
מרוק תלולה ומשאול עמוקה· מררי ארקא· מסילתה חמוקה· בכן אין
לעמוד בסודה· ואין להגיע סודה· ואין לחקור חקה· ואין להחליש חלקה·
ואין לידע ערכה· ואין להבין דרכה· אלהים הבין דרכה:

חי וקים נורא ומרום וקדוש:

אצורה ומפורשה· עצורה ולא מפורשה· זאת חקת הפרשה· בכל שנה
מתפרשה: לבעלי אסופות· חדותיה חסופות· וכרי צרורות
כסופות· דקדוקיה ספות· ערוכה ושמורה· קצובה וגמורה· דרושה ואמורה·
בקלה וחמורה: זנה לעניו· בפניני מעניו· והגיה עיניו· בפוץ מעייניו: רעד
כהסכית טעם תחלת משנתה· פרה בת שתים עגלה בת שנתה· כיצר ציר
תחן כק שב שמועתה· נא מני פרה מורה הלכה לשעתה: ידעו בה הליכות
ושנון הלכות· אלה הנערכות· ואלה המתהלכות· ראיתה איך לחזות· דמה

איך

איך להזות · ביאורה מלהבזות · לחוות למי זאת : בדבור אמור אל הכהנים
שנה עוז פניו · שב ויערוך זאת לפניו · והאיר עיניו : יען כנאמר לו ולקחו
לטמא · פלצות ביעתתו ושח מיתן טהור מטמא : קושט אמרי פרה · כל טהור
מטמאה · ואיך היא תעביר רוח הטמאה : לו הגיד אל חקה חקותי · ומה תיגע
לידע · עמוקה משאול מה תדע : יבא אפר פרה · להלבין טינוף בן פרה ·
היות כפרה · לסוררה כפרה : רמז בויקחו אליך · היות פרתו מותמדת · שכל
הפרות כלות · ושלך לעד עומדת :

אל נא · לעולם תוערץ · ולעולם תוקדש · ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא
האל מלך · נורא מרום וקדוש : כי אתה הוא מלך מלכי המלכים :
מלכותו נצח נוראותיו שיחו · ספרו עזו פארוהו צבאיו · קדשוהו רוממוהו · רון
שיר ושבח · תוקף תהלות תפארתו :
לטהר טמאים · לטמא טהורים · באומר קדוש :

אמרה סנונה וצרופה · ברולה בדתה מערופה · גדלה כרענן לתרופה :
לטהר דרושה בזקוק שבעה משבעה · הזיות טבילות וכבוסים
שבעה · ופרות וכהנים טהורים וטמאים שבעה : לטהר זקני גזית תמימי
ממום · חבואיה יבקרו לבל היות בה מום · טהורה תהיה לארמות ממום :
לטהר יעשה מהון כהן כבש פרה · כפה מול אוטם בהוד תפארה · להוציא
בה תמימה חטא תמה מפירה : לטהר מסעדיו אתו יצאו להר המשחה · נחץ
טבול שנית עבור כורה שוחה · סדר מערכת ולא שחה : לטהר עמד מקדם
ופניו למערב · פרה שחט ודם לא ערב · צת בה חריות ומוקדה הרב : לטהר
קם מול שער איתון ודם שבע יזה · רענן ארז ואזוב ושני יחזה · שמע לכל עץ
ארז זה ואזוב זה : לטהר תרגל וחלקה לשלשה חלקים · כל משמרות
שלשה מחלקים · תכונה למשמרת עד נקוקים יקים : לטהר
ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע :

אין לשוחח עוצם נפלאותיך · אין להגיד חקר דתותיך · אין להבין
תוקף מפעלותיך · אין לפענח עומק פלאותיך · אין לעמוד על ספן
מהותיך · אין לחקור סוד דתותיך · ואין להשמיע כל תהלתיך · אין לגלות
סוד ערותיך : המפורשות ס תומות · הגלויות עלוכות : המבוארות חתומות ·
המשננות עצומות · החקוקות רשומות · החסרות מיתרות · האסורות מותרות

השחורות צחורות· החשופות אטורות· הפרוטות אצורות· הכלולות
עצורות· הקלות חמורות· מוציא מזלות יקרות· סתיר מאסורות מתרות:
נותן מטמאות טהורות: מן החלב· שומן הלב· ומן הדם· טחול וכבד הדם·
ומבשר בחלב· כחל החלב: מכלאי בגדים· תכלת בסדין: מאשת
אח· יבום האח· מאשת איש· יפת תואר לאיש· מטמאת נדה· טהרת
בתולי אשה· מהתר אסור· ומאסור התר· מטמא טהור· ומטהור טמא·
בהרת ממועט תטמא· פרחה בכלו עד כל תטמא· המת בבית אינו טמא·
יצא ממנו אותו מטמא· שעיר יום כפור מכפר על כל טמא· וכל מעסיקיו
בגדים מטמא· פרה אדמה עושיה מטמאה· והיא עשויה לטהר כל טמאה·
ואפרה נעשה אב הטומאה· והיא מטהרת אבי אבות הטמאה· בכן אין
להבין סוד תורתך· ולא זיקוק אמרתך· ולא צירוף גזירותיך· בכן אין להמיר
ולא להתמיר· אין להרהר ואין לחרחר· אין לידע ולא לידע· עמוקה משאול
מה תדע· נעו מעגלותיה לא תדע· זו באמירה· וזו בגזירה: זו באסיפה וזו
בחסיפה· זו בנשיקה וזו בתשוקה· זו בכבישה וזו בהפרשה· זו בדרישה· וזו
בחרישה· וכל אמרה החקוק בה חקה· אין להרהר ולומר על מה נחקקה·
שכך נתנה בנשיקה: וכל נכוחים למבין· וכל המשכיל יבין· חוץ מטעמי
פרה שאין להבין· וכל חכם לב ידל מבין· חפציה אין להבין: ובשמות תעודה
היא נקובה· לכל קרבן שי לא שוה· שהם זכרים והיא נקבה· לטהר שמצת
עגל תועבה: הם המירו כבוד בבן פרה· וסררו בו כפרה· תבא אמו אשר
היא פרה· ותהיה לעם כפרה: הם האדימו בו פנים· ואדמו עצם מפנינים·
תבא אמו אשר היא אדמת פנים· ובה צח ואדום ישא פנים: הם חרטוהו
היות צג כתמים· ובו חיבו מהיות תמימים· תבא אמו תמימת תמימים· ובה
יטהר תמה הצור תמים: הם שחתו לפסל כל מום· ונענשו בו היות בעלי מום·
תבא אמו אשר אין בה מום· להדיח דמי יפה ואין בה מום: הם זממו בעל
מעל· ויזבחו לו ויפרקו עול· תבא אמו אשר לא עלה עליה עול· ותנתן על שכמם
כעול: הם נקהלו עבורו אל הכהן· ואנף בה שמד איש מכהן· תבא אמו ותנתן
לכהן· ויכפר בה עון כהן: וכמו באש נשרף· כן באש תושרף· וכמו טוחן והדק
עד עפר· כן תודק ותעשה עפר: וכמו הושלך עפרו אל המים· כן תושלך
אפרה אל המים: וכמו נפלו בו שלשת אלפי יושר· כן יפלו בה שלשת מיני

כושר: וכמו טנף עם טהור · כן תטמא במגע כל טהור: וכמו טיהר עם בו
נטמא· כן תטהר איש אשר נטמא: וכמו פזר פשע לכל דור שמור לחטאת · כן
תהא למשמרת למי חטאת: להדיח דמים · לכבס כתמים · לנקות טנופים ·
להרחיץ צואים · להלבין חטאים · לטהר טמאים · לקדש קדושים · להצדיק
עמוסים: כעץ ארז לענופים כארז · באזוב לנדכאים כאזוב: בשני לשפתותיה
כשני· בתולעת לאל תיראי תולעת · לבל יתגאה מתגאה כארז: שאם לא
ימך כאזוב ויחשב כתולעת · לא יטהר באזוב ובשני תולעת · ואם לא ישפוך
לב כמים· לא יטהר בזריקת מים: ומה יתגאה חציר יבש · נוכח אש אוכלה
אש· ומה יעוז ציץ גאה · נוכח אל גאה גאה · והוא רוכב שחקים בגאוה: גאה
על גאים· מתנשא על נשאים · ומתגאה כארז על מתגאים · ועניו כאזוב על
נדכאים· וצר בעולמו חמשה מיני גאים· שור בבהמה אריה בחיה נשר
במעופפים· ארז בעצים ואדם בכלם: ומלך מתגאה על כלם · לבש גאות
מכלם: חקקם בכס שביבי אש · ארבעה בכס מעלה · ואחד בכס מטה · כי כס
מעלה מכון כנגד כס מטה · וכל אשר יש במעלה יש במטה · כסא מול כסא ·
היכל מול היכל · מקדש מול מקדש · זבול מול זבול · מזבח מול מזבח · בנים
מול בנים · מלאכים מול מלאכים · משרתים מול משרתים · עבדים מול עבדים ·
צבאות מול צבאות · כרובים מול כרובים · אלפים מול אלפים · רבבות מול רבבות
קדושים מול קדושים · מחנות מול מחנות · מעריצים מול מעריצים · מקדישים
מול מקדישים: וקדשה לקדוש משלשים · ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה
ואמר: קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

יוצר לפרשת החודש

ברוך: אתה יי אלהינו מלך העלם יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא
את הכל: אור עלם באוצר חיים אורות מאופל אמר ויהי:

אות זה החודש · אצת מכל לקדש · ובו ישע לחדש · בוחריך תובעים
אותך לקדש · ואתה אותם מקדש · אל נערץ בקודש · גאלתם
עתה תתחדש · ושונאיך פתאום להדש · וכל פה ירוממו ויקדש: החודש הזה
לכם · בכל מושבותיכם · נחלה בכל קהלכם · קדוש: דרשתו מכל חדשים ·
והנחלתו לקדושים · היות בו מקדשים · הזמנתו לשלישים · לאפרתים

מוגלשים· למנות בו עד שלשים· וכו תפיל קדשים· ותחמול על צאן קדשים·
בבית קודש הקדשים: זכרון שבועת ברוכים· הנחלת למבורכים להושיעם
מיד מפריכים· חונן דלים ורכים· חמלת על נמוכים· אשר אחריך משוכים·
טוב טעם מאריכים· ולפניך לב שופכים· בראש ירח ממליכים: יקבצו עתה
מקהלים· ביופי תואר מכלולים· ושם תשמע פלולים· כבוד שמך מעלים·
בשיר ובתחן מתפללים· בחשבון ראש רגלים· לפניך יהו מסגלים· כל גזעי
דגלים· משוררים ומהללים: מה גדלו מעשים· לעשה נפלאות ונסים· לבנים
אהובים ועמוסים· נצלו מיד פתרוסים· אשר אותם מעשים· והועמסו הויות
ששים· שונאיהם בים דורסים· וכנגת ראשימו רופסים· כי בגוחם היות חוסים:
עולצי בשמחות· ישישו ברוב הצלחות· ויתמלטו מכל אנחות· פודה אלהי
הרוחות· המעלה בכל שבחות· יטה אוזן לשיחות· צורריהם יפיל בשוחות·
ונפשותם תהיינה שחות· בכל רע מוכחות: קדוש יקבץ עדרים· ויזכיר ברית
אבירים· אשר לפניו היו ברורים· רצה בבנים מובחרים· מכל צד ועברים·
לפניו היות משמרים· שקד עליהם בליל שמרים· וקטל למענם בכורים·
והוציאם בפדות מודררים: תפן באני ישנה· והצילה מעדינה· בראשון
לחדשי השנה: קדוש: הכל יודוך אופן
כבודו משבחים בכל העולם· והוא מעין כל נעלם: ובאו בפתחי אולם·
והכל ירוממוהו כאופנים לעולם: והחיות זולת

אל עושה נפלאות· בעבורם עשית נוראות· גלית ברבבי צבאות· דגלימו
להוציא מתלאות· הם כנשרים נשואות· ומשארותם נושאות· זבר
טוב מלאות· חסר בעיניהם רואות: טוב בנים כלם· ידעי פרי מעללם·
כל הדרך נהלם· לפני כל חתילם· מלא כל משאלם· נואצי רעתם הפילם·
שובע מן האכילם· ועל כל אום עלם: פצו פה בשירה· צדקו לאיום ונורא·
קול תודה וזמרה· רננו לשורירה· שם הנכבד והנורא· שבחו להעיד במורא·
תקפו כלם להתאזרה· תנות כקריעת ים סוף וכמכת בכורים להגבירה:

עזרת

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים · וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים · אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים :
לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים :

אֲתִיַּת עֵת דּוֹרִים כְּנָגְעָה · בְּאַחַת וְעֶשֶׂר פּוּט נָגְעָה · גִּישַׁת צְקוֹן מַכְפֵּל
כְּפַגְעָה · דִּלֵּג פַּעַם וְאוֹת רַגְעָה : הִשְׁגִּיחַ עֹפֶר מֵחֶרֶךְ אֲרֻבּוֹת ·
וְחִתֵּל אָרְךְ בְּתֵכֶם תַּעֲרוּבוֹת · זְמַן קָפִיץ עֲשׂוֹת רַבּוֹת · חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים
לְהַרְבּוֹת : טַס וַיֵּרָא וְעִדָּן שָׁנָה · יָקִיץ כְּיָשֵׁן וָעֵר כְּמִשֵּׁנָה · כָּסַף וְדָפַק בְּפִתְחֵי
יְשֵׁנָה · לְהַפְשָׁרָה בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה : לִיעוֹד תִּגְנוֹן · בְּפָסוֹחַ וְגָנוֹן ·
בְּגוֹנְנָךְ לְבָנוֹן · בְּמְגִנַּת יִנּוֹן : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :

אתה גבור לעולם יי׳ מחיה מתים אתה ורב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד
מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר
מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים :

מְרִימֵי עוֹל עֶגְלָה לְהַלְאוֹת · מִכְּאֵב הַגְּתָה לְהַרְאוֹת אוֹת · נְאָקָה חָהִישׁ
קֵץ הַפְּלָאוֹת · נֶחֱצוּ לְמָאתַיִם וְעֶשֶׂר אַרְבַּע מֵאוֹת : שֶׂה הַמְּסֻבָּךְ
לְעֵקֶר צוּר · סִיס זִכְרוֹ כְּפֶקֶר נָצוּר · עֲמוּסִים כְּאֵתָיו לְעֵת בְּצוּר · עֲרִימוֹ לְשַׁי
יְהֵא עָצוּר : פֶּלֶא עֲשׂוֹת נֶגֶר אָבוֹת · פֶּן מִבְּעָשׂוּר לְאָסְרוֹ בַּעֲבוֹת · צְלִיחַת
יַרְדֵּן בּוֹ לְהִתְאַוּוֹת · צְפִיַּת שֶׂה לְבֵית אָבוֹת :

לְךָ שׁוֹד נַקְשִׁיבָה · מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה נִשְׁאֲבָה · שָׂשׂוֹן יִשְׁעָךְ לָנוּ הָשִׁיבָה :
וּבִתְחִיַּית גֶּשֶׁם נֶחְשְׁבָה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

קִיהַת עֲלִיַּת עֵקֶר · הִיא נִצְּבָה בְּפֶקֶד · תְּוִיכַת בִּתְרֵי שָׁקֶד · רִשְׁפָּה לוֹד
לְיֵקֶד : רַחַשׁ יְשֵׁנִים כְּעֶרֶב · דַּם תְּבוּסָה כָּעֹרֵב · קֵץ חָשׁ וְקָרֵב ·
לְעוֹרֵר בְּתַנִּין קְרָב : שֶׁמַע מִכְּסַת פְּסָחִים · אֲשֶׁר כָּסוּ פְּסוּחִים · הִיא צָמְתָה
פַּסְלוּחִים · לְהַצִּיתָם כְּקוֹצִים כְּסוּחִים : תְּרָפִים כְּדֵי לַמְעַט · מְנוּיֵי מְתֵי מְעַט ·
תּוֹקֶף הַדְרַת מֶלֶךְ מִלְּהִמָּעֵט · הוֹרַשׁם לְהִמָּנוֹת בְּבוֹאָם יִמְעַט :

הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לִשְׁמוֹר · כְּסֶכֶם אֲסוּפֵי הַר מוֹר · וְאִתָּם אֵל יִגְמוֹר :
שְׁלֹשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ יִשְׁמוֹר :

הוֹרֵשׁ זֶה חוֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ · לְאוֹרַת וּלְמוֹפֵת קָדְשׁוֹ · יְדִידֵי עַם קְדוֹשׁוֹ :
הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ :

הֲרוֹם מִגֵּר נְזִיד עֶרֶשׂ · כְּהַיּוֹם הַזֶּה יְחֻדַּשׁ בְּגוֹרֶשׁ · וְנוֹבִיל שַׁי בְּקוֹדֶשׁ :
בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחוֹדֶשׁ :

ימלוך.

Digitized by Google

יִמְלוֹךְ ײָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ :
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא :
רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְחָשַׁבְתָּ וְסִפַּרְתָּ · מִפְּעָלוֹתֶיךָ פְּעוֹל בְּסַהַר סִפַּרְתָּ · לְאוֹתוֹת
וּלְמוֹעֲדִים חֶבְלוֹ שִׁפַּרְתָּ · וּמַחֲזוֹרוֹת קִצּוֹ צִפַּרְתָּ · לְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע
מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה זְמַנּוֹ בֵּאַרְתָּ · וּבִתְשַׁע מֵאוֹת עִבּוּרִים עָדָיו עִבַּרְתָּ · וְחִיּוּם
הוֹרֵיתָ לְעַם אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ · לָכֵן עַל כָּל חוֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ הִגְבַּרְתָּ · סִפְּרוֹ בִּקַּרְתָּ ·
קִצְבּוֹ חָקַרְתָּ · נִזְלוֹ הֵקַרְתָּ · פִּלְאוֹ סָקַרְתָּ · מוֹעֲדוֹ יָקַרְתָּ · וּבוֹ יָקַרְתָּ וְנִתְיַקַּרְתָּ :

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ :

אַבִּי כָּל חוֹזֶה · חַל בּוֹ בְּמַחֲזֶה · כְּנֶאֱמַר לוֹ חֲזֵה · תַּבְנִית הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה :
לְהָבִין קֶצֶב מוֹלַדְתּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ · וְאוֹרֶךְ מְלֵאתוֹ · עַד תַּכְלִיתוֹ :
עִמְּתוֹ לְהַרְאוֹתוֹ · וְלֹא הִכִּיר מַרְאֵהוּ · עַד בְּאֶצְבַּע הֶרְאָהוּ · אָז בָּן וְרָאָהוּ : זִיהַר
לְשָׁעוֹת שֵׁשׁ · תָּאֳרוֹ לְהִתְאַשֵּׁשׁ · פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ · כָּל עַיִן יְעַשֵּׁשׁ : רוֹאָיו לְבַקֵּר ·
עֵדָיו לַחֲקֹר · מַאֲמִירָיו לְיַקֵּר · מְמִירָיו לְעַקֵּר : בְּמֶרֶד לוֹ שְׂעַר · עָבְיוֹ אֵיךְ
לְשַׁעֵר · עַד שְׁטִיפַת שֵׂעָר · יְקַבְּלוּ יוֹשְׁבֵי שַׁעַר : יֵדְעוּ תְּבוּנָה · לְחַוּוֹת לְאוֹם
נְכוֹנָה · לְהוֹרוֹת לְיוֹדְעֵי בִינָה · עֵרֶךְ לְבָנָה : רְגָלִים לְיַשֵּׁב · זְמַנִּים לְחַשֵּׁב :
בְּעִבּוּר אֵיךְ לְיַשֵּׁב · וְסוֹד מַה לְהַקְשֵׁב : בְּפָנָיו צִוָּה אֵילֵי קוֹדֶשׁ · לְהָעִיד עֵדוּת
חוֹדֶשׁ · וְאֵל נִתְעַטֵּף בַּקּוֹדֶשׁ · כִּמְקַדְּשֵׁי חוֹדֶשׁ : יָהּ בְּרָקִים לְעֵינוֹ · וְעֵדוּתָם דִּקְדֵּק
בְּמַחֲנוֹ · וְהִפְלָא צָחוּ בִּמְעוֹנוֹ · מְקַדֵּשׁ הַחוֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ : קֵץ מוֹלַדְתּוֹ חַל לְהַקְצוֹת ·
בְּיוֹם רְבִיעִי בַּחֲצוֹת · וְעַד שְׁלֹשִׁים מְרוּצוֹת · לֹא נִכָּר בַּחוּצוֹת : לָאָה צִיר וָפַחַד :
וְתַר מְעַט לְעֵת סִפּוּר אֶחָד · וְצוּר פַּיִן לוֹ וַיִּחַד · מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב מְנוֹת אֶחָד :
יְלָדוֹת חֶרֶס וְסַהַר בּוֹ בְּיוֹם חֶשְׁבּוֹן מִצּוֹ · וּבִתְחִלַּת בְּרִיָּתָם בְּחַלּוֹן אֶחָד נִמְצָאוּ :
רֵעִים כְּנִתֵּן לָמוֹ כְּמָסֹרֶת אָמְצוֹ · לְחַשֵּׁב לְעַבֵּר לְקַדֵּשׁ סְפוּרוֹת כְּמָצְאוֹ :
אֵל נָא · לְעוֹלָם תּוּעֲרָץ · וּלְעוֹלָם תּוּקְדָּשׁ · וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים תִּמְלוֹךְ
וְתִתְנַשֵּׂא · הָאֵל מֶלֶךְ נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ : כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים · מַלְכוּתוֹ נֶצַח נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ · סַפְּרוּ עֻזּוֹ פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו · קַדְּשׁוּהוּ
רוֹמְמוּהוּ · רוֹן שִׁיר וָשֶׁבַח תּוֹקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ :
רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם · לִפְסוֹחַ עֲלֵיכֶם · לְהִתְקַדֵּשׁ בְּתוֹכְכֶם · קָדוֹשׁ :
לָכֶם הוּא רִאשׁוֹן · נְצוּרֵי כְּאִישׁוֹן · לְהַעֲרִיץ לָאֵל אַחֲרוֹן וְרִאשׁוֹן · קָדוֹשׁ :

אדון מקדם תכנו ראש · בינו לא גל בספר תולדות ראש · גלהו תחלה לכם לדרוש : דורש להשוות בו גיהו ואישון · חופלא מכל עם ולשון · ולא הומסר לאדם הראשון : זמן ערנה בו בשרה · חנוט לקצו עקוד למוסרה · טפיה כבן בו בשרו בשורה : ירח אשר לא פענח לראשונים · כמוס לצפון חדשים וגם ישנים · לראש הושם לארבעה ראשי שנים : מועדים מזמין לנרגלים · נועדים בו עינימו צירי רוגלים · ספור הוא למלכים ולרגלים : עבור מעברים לשמרו במועדו : פרח ואביב תקופה בם לועדו · ציון שלשתם יצרפו לסעדו : קדש בראשו ושלישו חציו ורבו לשמור · לקדש לקחת לחגוג לקצור ולגמור · רשם בכל דור שמור הוא לרוכב על חמור : שמירת שלישו בירדן עמדה · שלהבת חציו שאון פול השמידה · תשועת קצירו ימיני העמידה : לכם

ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע :

הוא נקרא ראש וראשון · ונואמו נקרא ראש וראשון · ומועדו נקרא ראש וראשון · ואוויו נקרא ראש וראשון : ונוחליו נקרא ראש וראשון · ואויבם נקרא ראש וראשון · ואוהבם נקרא ראש וראשון · וגואלם נקרא ראש וראשון · הנה העת יבא בראש וראשון · בקן אשר הוא ראש וראשון · לעבור בראש וראשון · לכונן נכון בראש וראשון · ואתו נוצר ברוח ראש וראשון · לקעקע שרידי אדמת ראש וראשון · לעורר צורים החצובים בראש וראשון · לפשל חרשות בראש וראשון · לרצות חדוש תשורת ראש וראשון · להוביל בו שי לראש וראשון : ועוד בל יזכרו ראשונים · כי יחדשו חדשים וגם ישנים · פלאים מפלאים משנים · ויקיצו כל ישנים · מהללים ומשוררים שירים משירים משננים : ולא יאמר עוד אשר העלה בנביא · כי אם חי יי אשר העלה ואשר הביא · ואז אל ישאג כלביא · לערוך קרבי · חדשות להביא · ביד איש נביא · משבט לוי · להשיב לבבי · לחדש קרבי : ויצמח צמח נקוב שבעה · ואתו יהו רועים שבעה · ויחדשו לאום דברים שבעה · ויתכסה מהם שבועים שבעה : וישובו ויגלה לעם קרושים · אשר עמו יהו מקדשים · ולא לעדרי צאן קדשים · עד קץ ששה חדשים · עד בא ראשון לראשי חדשים · ואז יראה לעדת קרושים · הנשארים מעול קדשים · ויראה למו אותות חדשים · לחדש שמים החדשים · למשוח קודש קדשים · לפתוח דלת לקדושים · בשבתות ובחדשים : ואז יצוה חדוש עבודת חודש · מה להעלות בראש כל חודש · ועבודת ראשון חודש · היא תקדים תחלה לכל חודש · כי במו היה ראש לכל חודש :

כן יהיה ראש לכל חודש: ותעשה בו חדשה· לבריאות ארץ חדשה· להנתן
דת חדשה· לכרות ברית חדשה: להבראות בריה חדשה· להתחדש רוח
חדשה· להוביל בו שי מנחה חדשה: וחמה ולבנה תתחדש· ואורם שבעתים
יחדש· שתים בשנה יתחדש· ויצמצם שכינתו בתוך שער החדש· ויקרא לו
שם חדש· כשם העיר מיום המקדש· וינתן לעם שיר חדש· לשורר בפיהם שיר
חדש· שיר מפואר ומחודש· על כל שיר מהלל ומקודש: כי שרי אראלים·
אשר שיר ותשבחות מהללים· לפני שיר זה לא חלים: וניצוח אלים· אשר קול
המולה צוהלים· לפני שיר זה לא מקלים: ורנן גלגלים· אשר הם הורשו
כל גוללים· לפני שיר זה לא כוללים: ואימת כרובים· אשר הם צגים כמו
רובים· לפני שיר זה לא מרבים: והדרת אופנים· אשר הם מרבעי פנים·
לפני שיר זה לא סופנים· והמון גדודים· אשר הם הוד אל מגידים· לפני שיר
זה לא נאגדים: וסוד עירין· אשר כעין קלל בוערים· לפני שיר זה לא
מפארים: ורגש קדישין· אשר לבקרים מתחדשים· לפני שיר זה לא
מקדישים: ונהם שנאנים· אשר טעמם לא משננם· לפני שיר זה לא משננים:
ופחד שרפים· אשר ברגע כל שורפים· לפני שיר זה לא רופפים: כי כל
מחנות קדושים משרתים· משרתיו יהו מקדישים· וגם המון צבא מלאכים·
מנעימים יהו ממליכים· ומרוצת חיל זיקים· כוחם יהו מחזקים· וזיו משלח
ברקים· פניהם מבריקים· וחוצה למו חוסים· מתעלסים באהבים: ועד
מחיצתם לא באים· באשם נלהבים· בגחלתם נכוים· ובפארם הם נאלמים:
ועת כי יתחילו יחישו· ועת כי יתכילו יחילו· ועת כי יגמורו ישריצו· ועת כי
יחישו יקדישו· ועת כי ישתוקו ישלשו קדשה משלשת: ככתוב על יד נביאך
וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש:

מוסף לפרשת החודש

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור
והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם
למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

ראשון אמצת לפרח שושנים· אמוץ לעורר מרדם ישנים·
בזכרך ברית ראשונים· בצפון חדשים וגם ישנים· גלורתו

ברת

ברת שנונים׳ גזור ראש לארבעה ראשי שנים: ארבעה ראשי שנים במחזה׳
בארת זה מזה לחוזה׳ כאשר שמענו כן שר נחזה: לגוננו במגן בחודש הזה:
ברוך אתה יי׳ מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי׳ מחיה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

לציון דרור חשת בו קפורת׳ דבר אור יקרות לקפורת׳ החודש אשר
ישועות בו מקיפורת׳ החוסים בו מתקיפורת׳ ומנו מתחילורת
ותוקפות׳ וועד ראש לארבעה תקופות: ארבעה תקופות בשנה׳
תחדש אורם כבראשונה׳ כאשר שמענו כן עוד חיש נא: החיינו בגשם׳
בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי׳ מחיה המתים: נעריצך

לדור ודור עד וקדוש אתה

הנה זה בא לפרקים׳ זמון לגאול רצוצים מארקים׳ החודש אשר
רביבים בו מריקים׳ חשרת מים למלאות רקים׳ טישות לרוות
וירקים׳ טלאים בו להקים בארבעה פרקים: ארבעה פרקים כבמחזה׳
בארת זה מזה לחוזה׳ כאשר שמענו כן שר נחזה: ונקדישך קדוש׳ בחודש
הזה: ברוך אתה יי׳ האל הקדוש: תכנת שבת עד אוהבי שמך

ובראש חדש אתה יצרת עד קבעת

הנם ימים המבורכים׳ יורה ומלקוש באבם פורכים׳ כחתת באביבים
רכים׳ כרמל להקלי אביב פרוכים׳ לשנן מפעלורת מציין
מחרכים׳ לפניו קוראים ענין ארבעה ערכים: ארבעה ערכים אשננה׳ ספור
כסות פרחי שושנה: כאשר שמענו כן עוד חיש נא: ענגנו בנופש:
בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי׳ מקדש השבת:

רצה יי׳ אלהינו בעמך ישראל ותפלתם והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך: ותחזנה עינינו בשובך לציון ברחמים:

ו לירושלם מופרת הוחק בו כסות׳ מעין כל חי להתכסות׳ נקמורת
אשר בלב מכסות׳ נתכנו במועד זה היורת טכוסות׳ שה לבית אבות
מנות במכסות׳ סבות עליו עסים ארבעה כוסות: ארבעה כוסות כבמחזה׳
בארת זה מזה לחוזה׳ כאשר שמענו כן שר נחזה: רצנו כשי׳ בחודש הזה:

ברוך אתה יי המחזיר שכינתו לציון: מודים

מבשר עם זכיות· עצורים להעלות מצור דוכיות· פרוים חיה
במשכיות· פצוח שירים תמור בכיות· צבאות כל חמדת
שכיות· צאנן יצילו ושש ארבעה מלכיות· מארבע מלכיות הצילנו נא:
במדותיך פעלתם כבראשונה· כאשר שמענו כן עוד חיש נא: ותטיב לנו
בטובך· בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו וכו'

אתן קול כשוררו רשים· קרוא בגרון בגיא החרשים· ראשי תנינים
אשר על גבי חורשים: ראותם באה חודש מגורשים· שיר חדש
והגא מדרשים· תרננה שפתי בשורי ארבעה חדשים: ארבעה חדשים
כבמחזה· בארת זה מזה להזה· כאשר שמענו כן עוד נחזה· ברכנו בשלום
בחודש הזה: ברוך אתה יי המברך את עמו ישראל בשלום:

יוצר לשבת הגדול

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך עושה
שלום ובורא את הכל: אור עולם באוצר חיים אורות
מאופל אמר ויהי:

אתי מלבנון כלה מראש אמנה תשורי· בטוהר עדיי לבוש התכהני
והתפארי· בושם ריקוח התבשמי מור ולבונה התקטרי· כי בא עת
והגיע שעה אשר למלך תשורי· בין שדי ילין אשכול הכופר· מצפצפת ונוהמת
כלה באמרי שפר· בני מכון זבולו רוחשים בלי חפר· חוק זכר קדשתו נעריץ
ונספר· במעלה יתקדש ובמטה יתהלל· תמיד ליל וצפר· קדוש: גן נעול
קראני דודי· חמק עבר ושומרים נשאו רדידי: דלפה עיני וגרסה בזכר עניי
ומרודי· דודי אהבת חסר תאות דודי: הן בלא לבו לבב ונפש חפצה· חתן
מתנדב וכלה רוצה: ועל מה זה מתאחר דיין העליצה· שלוחים הרצו
קרה ולזו במרוצה: זכר לה ברית ושבועת אלה· אשר בשעת
ארוסיה כרתי למהללה· חפצי ורצוני לקיים בבהלה· השיב חתן
לשלוחי כלה: טענה סגלה אף היא יושר אמרים· נכונה אני ומקיימת בהן
הן הדברים: יגמול רק עמי חסד ויזכור אהבת נעורים· וימהר לפדותי מבין

חמורים: כצירי מרפא ושלוחי אמונים· נתמצעו תאומים בזווג חתנים: לדבר
על לב כלה דברים חגונים· ולהבעיר לב חתן בקנאת מגינים: מלוכה
כהתבשרה כלה בתמרוקיה מאד השביחה· רמוניה הנצו וסמדריה פתחה:
נכונו שדיה ושערה צמחה· ותתנוה לכתר ולמלכות הצליחה: סוא מפריכה
בראותה תמהה בעיניה· הלא זאת הנמבזה והנקלה השיבה לסגניה: על זאת
שלחה וקראה לאסטגנוניה· עליה הושבת וחורקת שניה: פריץ חיות נוהם
ולבו מכבד· כלה לענות בקושי לשעבד: צערה בפרך ובעול כבד· אולי
תתגנה ותהיה ככלי אובד: קרא עליו מועד בחוריו לשבור· צפרדע חנמל
וכנים חמרים חמרים לצבור: רשף ודבר וברד לפניו לעבור· וראשית כל
אונם באהלי חם לקבור: שלחה פרנכה בעל כרחה מסתולל· ותצאנה כל
הנשים אחריה בתוף לחולל: תנות לאל זמר והודיות ושבח והלל· שככה
אותות בדים מפר וקוסמים יחולל: שרי ילין אשכול הכופר· מצפצפת ונוהמת
כלה באמרי שפר· בני מכון זבולו רוחשים בלי חפר· חוק זכר קדשתו נעריץ
ונספר· במעלה יתקדש ובמטה יסתלסל· תמיד ליל וצפר· קדוש: הכל יודוך

בקצת מקומות אומרים יוצר זה:

אאמיר מסתתר במעז חביון· אערכה פלאותיו זו לזו בהגיון· אזמרה
שם אלהים עליון: ביאור פלאיו אטיף במען· בעשותו נוראות
לריוו לען· בארץ מצרים שדה צוען: גאה הראה נוראותיו· ולעתיד כן יראה
מפעלותיו· זכר עשה לנפלאותיו: יזם והראה גבורות מעוזו· סדר פלאיו זו
לעמת זו· בימינו וזרוע עוזו· קדוש: דלה בראשון זרוע מחצבת· נטות
יריעותיו כעלה במחשבת· וימתחם כאהל לשבת: הדורים בצאתם מעם
מסוכסך· מחסה מעליהם לא נחשך· פרס ענן למסך: ולעתיד בהשמע קול
התור· קנות פזוריו מפלשת וכפתור· בסכה יסוככם למחסה ולמסתור: זך
בשני חצה מצולותיו· חצים בתהום וחצים במעלותיו· המקרה במים עליותיו:
חמושים בעלותם ביום קרב· בקעים ויעבירם בעזו הרב· ויגער בים סוף
ויחרב: ולעתיד טרופים בהיותם פרודים· באסוף נדחמו מכל איים· ביום
ההוא יצאו מים חיים: יה בשלישי הטריח בריי· הדשיא דשאים והפריא· עץ
פרי עושה פרי: כמהים בבא עתם עת דודים· הציץ לבונה ופרי מגדים·
כפרים עם נרדים: ולעתיד להגאל כל יוכל· בצאת נחל ממפתן היכל· ועל

Digitized by Google

שְׂפָתוֹ יַעֲלֶה מִזֵּה וּמִזֶּה כָּל עֵין מַאֲכָל׃ מָרוֹם בָּרְבִיעִי הִזְרִיחַ מוֹשְׁלִים ׳ לְאוֹרוֹם וְלַיְלָה בְּרוּם זְבוּלִים ׳ אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים׃ נָאוֹר דְּמוּתָם לְעַם זוּ הִתְאִיד׃ וַיַּנְחֵם יוֹמָם בֶּעָנָן מַבְעִיר ׳ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר׃ וְלֶעָתִיד סְגוּלִים בְּהִגָּאֵל כִּימֵי עוֹלָם ׳ קוּמִי אוֹרִי יַשְׁמִיעַם גוֹאֲלָם ׳ וְהָיָה לָךְ יְיָ לְאוֹר עוֹלָם׃ עֶלְיוֹן בַּחֲמִישִׁי הִשְׁרִיץ בְּמֶרֶץ ׳ דְּגַת הַיָּם מַשְׁרִיצֵי שֶׁרֶץ ׳ וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ׃ פְּרוּיִם עֵת הִתְאַוּוּ בְּמִצְרַיִם ׳ וַיִּתֵּן שְׁאֵלָתָם אֵל חַיּוּקָים ׳ וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן הַיָּם׃ וְלֶעָתִיד הַנַּחַל הַיּוֹצֵא יִפְרוֹץ ׳ כִּדְגַת הַיָּם יִפְרוֹץ בְּמֵרוֹץ ׳ וְהָיָה כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִשְׁרוֹץ ׳ קָדוֹשׁ׃ בַּשִּׁשִּׁי הִשְׁלִים בְּתָרֶץ ׳ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ ׳ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אָרֶץ׃ רַקָּם יְצִיר בְּעֹז נוֹאֲמוֹ ׳ וְהִבְדִּילוֹ מִכָּל בְּרוּאֵי עוֹלָמוֹ ׳ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ׃ שַׁדַּי בָּן מִשִּׁבְעִים עֲמָמִים ׳ חָשַׁק וְהִבְדִּיל מֵעַטֵּי עַמִּים ׳ כְּנָם וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים׃ תַּקִּיף כְּחַשׁ תְּנוּפַת יְמָנִית ׳ קְנוֹת פְּזוּרָיו מִמַּאֲרִיכֵי מַעֲנִית ׳ בֵּן יוֹסִיף יְיָ יָדוֹ שֵׁנִית׃ תְּמִימֵי לֵב תְּמַיְחֲלִים לְגָדְלוֹ ׳ בְּרִנָּה יְנַהֲלֵם לִמְעוֹן הֵיכָלוֹ ׳ וְשָׁם יַעַבְדוּהוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלּוֹ׃ תָּרוֹם יַד מוּפְלָאָה ׳ לְשַׂמֵּחַ אוֹם נֶחְלָאָה ׳ בִּירוּשָׁלַיִם לְשָׁנָה הַבָּאָה׃ קוּמָה יְיָ וְחַדֵּשׁ גְּבוּרוֹת מִפְעָלֶיהָ ׳ הַמִּזְרַחַת נְגֹהוֹת וְרַבּוּ תְּעָלֶיהָ ׳ הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ׃ קָדוֹשׁ׃

הכל יודוך אופן

בְּלוּלֵי אֵשׁ וּמֵימוֹת ׳ גִּבּוֹרֵי עִיר מְרוֹמוֹת ׳ נִצָּבִים כַּחוֹמוֹת ׳ בְּרֶתֶת וְאֵימוֹת ׳ מַרְבִּים תַּעֲצֻמוֹת ׳ לָאֵל יוֹסֵד הֲדוֹמוֹת ׳ וַאֲנִי אוֹם מְאֻמֶּרֶת ׳ בְּחֵךְ וְגָרוֹן רוֹמֵמוֹת׃ נוֹהֵם מִיכָאֵל ׳ וְגוֹעֶה גַּבְרִיאֵל ׳ זוֹעֵק אוּרִיאֵל ׳ וְנוֹעֵשׁ רְפָאֵל׃ וּמְהַדֵּר הַדַּרְנִיאֵל ׳ הוֹד לְיָהּ אַכְתְּרִיאֵל ׳ וַאֲנִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל ׳ מְעִידָה כִּי אֵין כָּאֵל ׳ יְרוֹצְצוּ כִּבְרָקִים ׳ חַיִל זוֹעֲשׁוֹת וְזִיקִים ׳ לַפִּידִים דּוֹלְקִים ׳ וְכַבָּזָק בּוֹזְקִים ׳ תִּשְׁבָּחוֹת מְפִיקִים ׳ וְשִׁיעוּר רוֹן מְדַקְדְּקִים ׳ וַאֲנִי שׁוֹשַׁנַּת עֲמָקִים ׳ עֲסוּקָה בְּמִצְוֹת וְחֻקִּים׃ מֵאוֹת אַלְפֵי אֲלָפִים רִבְבוֹת ׳ מַרְכָּבוֹת אֵשׁ וְשַׁלְהָבוֹת ׳ מַקִּיפוֹת וְסוֹבְבוֹת ׳ עֲלֵי כֵּס עֲרָבוֹת ׳ שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת דּוֹבְבוֹת ׳ וְקוֹל דְּמָמָה מַקְשִׁיבוֹת ׳ וַאֲנִי בַּרַת שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת ׳ תְּמִידִית תְּפִלּוֹתַי עֲרֵבוֹת׃ נַהֲרֵי אֵימָה וְחִילָה ׳ זֵיעַת חַיּוֹת מְגַדְּלָהּ ׳ וְעַל אַרְבַּעְתָּן מִלְמַעְלָה ׳ הַיָּה חֲמִישִׁית גְּדוֹלָה ׳ לְסַלְסֵל הִיא מַתְחִילָה ׳ וְאַחֲרֶיהָ פְּמַלְיָא כֻלָּהּ ׳ וַאֲנִי בְּבֵית הַתְּפִלָּה ׳ תְּבַעֲנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה׃

וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרְרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֲרוּ וּשְׂרָפִים יָרוֹנּוּ ׳ וְאֶרְאֶלִּים יְבָרְכוּ פְּנֵי כָּל חַיָּה וְאוֹפָן וּכְרוּב לְעֻמַּת שְׂרָפִים׃ זולת

כו אז כארסת בתולה במוהר וקידושים · בארץ פתרוס הוגררה בין
קדישים · בהגיע זמן חפה בראשון לחדשים · בעדה שתה שדרכנים
ישרים וקדושים : גשואי כפתור כהופקדו ידידים · גם הרצו דברים למסתולל
ונדודים · דעו כי עלמה בבתיכם שודדים · דרושה לנשואין ועתה עת דודים :
המלך הקדוש כמו קדשה בחתונה · הרבה סבלונות שגר לה במתנה · ונשבע
לה להכניסה כשתעמוד באיתנה · ומאז ועד עתה לדודה היתנה : זדון
לבכם השיאכם המלכה לכבוש · זמנה להעביר ולעכבה עד בוש · חושו נא
והחלצו מכתה לחבוש · חתן פן יעבור נקם יעט ללבוש : טף אויל והשיב דברי
מרמה · טובת חן שאמרתם מצאתיה ערומה · ירודה עד עפר פרועה ופרומה ·
ידיה אסורות אבל חכמה בערמה : כנסתיה בהיכלי כעין פרתמים ופחה ·
כלכלתיה ברעבון פן נפשה נפחה · לעת חזותי כי גדלה משפחה · לקחתיה
בעד כספי היות לי לשפחה : מה יקחך לבך תואנים בהשיבך · מות קראתכם
ככלות כל תנובך · נצלתם בחכמתה ופיך ענה בך · נדרת ברצונך להורישה
כל טובך : ספר מתנה הפרע לה בנחיצה · סוב היצא כלה מארצך חוצה ·
עמלה תשלם אם תשמט לעצה · עד לא תתחבל פכלה ונחרצה : פשפשתי
בבית גנזי פנקסים וספרים · פן אמצא החתן שאתם מספרים · צבא היש לו
ועירים וכפרים · צפית ואין שש לכם עפרים : קפצת בנבלות פה וקלונך
נתגלה · קדושינו רב חילו ומפואר בעגולה · ריב כה תגלע נודע למי הסגלה :
רדתך לסוף בעצמך להשתחוות לרגלה : שורש נחש בשמעו מאמר פרושם ·
שב והתעבר וצוה חוצה לגרשם · תכבד העבודה עלי כלה כהורשם ·
תאומים ספרו מעשה להולך בראשם : ירד והתאיר חנית מסעו שריה ·
וישלח חציו להפוך עיר וקריה · סבבום עשרה ערים במכה טריה · פצו
צאי כלה עניפה ופוריה : במחול משחקים אויצתה אהובה · נוהגת
לרקמות עם כהפה וזהבה · שודדים בחזותם בערה בם להבה · מהרו
לרדוף כי שבתה מרהיבה : ויגער בים סוף וידרכו בנעלם · אויבים הטביע
והמציאם כפי פעלם : לכן שוררו ידידים למלך נעלם · עוזר אבותינו
אתה הוא מעולם :

עזרת

ברוך

Digitized by Google

יוצר לשבת הגדול

ברוך אתה יי׳ אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן:

מסוד חכמים ונבונים· ומלמד דעת מבינים· אפתחה פי בשיר ורננים· להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אלהים בצעדך הכות פתרוס· בתקקת חילם מבצריהם להרוס· גאלת עמך בנבל קתרוס· דרדרתם והברדתם בסולת לרוס· הגרת לניא המון פיבסת· ונקתה לארץ בטריה נחבסת: זנוחה זרחה ברם מתבוססת· חלצה ונגהצה ברחיצה ותכבוסת: טרם מרור ממענים יושבת· ישועה צמחה לנצורי כבבת· בתרת בליל לנפש משיבת: לשעבר קדמת מתן שבת:

סלה ארוממך מושיעו שליט· מוציאי לחפשי מבית מעליט· סכותה לראשי להשאיר פליט· גנון והציל פסוח והמליט: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם יי׳ מחיה מתים אתה ורב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו לישני עפר מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה ונאמן אתה להחיות מתים:

ממסגר אסיר· בצאת לחופש· נתנוסס נס בטביעת רפש· סגבתם תוק מרגוע ונופש: ערוך תחלה למשיבת נפש: פרושו וטעמו צויתה במרה· צהצוח דתו להבין ולגומרה· קביעת קדשתו בזכירה ושמירה· רון להפיק בתודה וזמרה: שפטים גדולים עשית בצוען· שפררת אוהל בליצען· תשובים פסו באף להכניען· תקפה חררה בארום וכנען: לבך ועיניך להכלך תשובב· דשן ושמן לעמך ינובב· תכונן אלמך מזבחו וסובב· להגשים תחי ישנים דובב· ברוך אתה יי מחיה המתים:

ישעי וכבודי משגבי ומנוסי· ונצב לריב על אונסי· סוכבי באברתו יי נסי פורע וגובה דין קנסי: בהלו נרו עלי ראשי· רכב על עב קל מעני לגרשי· שיחת מבצר מחלישי וחורשי· מלון קצו נחני דורשי: וממעון קדשו חבש כאבי· אדון ממעיני הישועה השאיבי· למרני לנוח בשבת מהאיבי· להאכילי נחלת יעקב אבי:

ימלוך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

כרם חמר נטע שעשועים · בלוסה ומסוכסכת שני רשעים · ונגלית לחלצת
מבין פושעים · בחיל אלפים ורבבות תשעים · ובצדק נפקד
לתשע ותשעים · הועמסה משאוי פרדים תשעים · פניתי לפניה מלכים
ושועים · שלחה קציריה ועלו מושיעים · ולחלקה נטלה שבעה משבעים ·
שעשור נכסים לבנות קבועים · ובישימון דרך הלכו ארבעים · מעדני מלך
אוכלים ושבעים · קדשתו מתנים ורנן מביעים :

חי וקים נורא ומרום וקדוש :

ירדת להציל עמך · להודיעם אורח נועמך · למשואות תרים פעמיך ·
להכניע רודים בזעמך · וכחתם המון שודדים · כלו שרים
וגדודים · והגיע עת דודים · צמחה ישועה לידידים : סוד כיצא בהנויה ·
צאת עגומים לרויה · נחצו צירים לשביה · שני תואמי צביה : פרוס בירה של
מלך · ארשהו לשר פלך · כל הבא למלך · אשכר לפניו מהלך : בששר
בת כסלוח · נצבים מלאכי שלוח · נסתכלו קוטפי מלוח · באין קומץ וקלוח :
רהב לבב גינה לליגיוניו קפץ ומנה · יכנס הבא במנה · ואלה לבד באחרונה :
שאל פתן חרש · מי נדרש והדורש · השיבוהו הפך משורש · כלה גרש יגרש :
מרד זר כעיקולו · מה לי ולקולו · ולא הרצני בשקלו · כנשען על מקלו :
ואז צפה באלילים · היש ידיו גלילים · צגו עליו בפלילים · אין פנות בחללים :
אויל מוכן לעברות · מה לכהן בקברות · הלא בתכל הדברות · נורע בעל
גבורות : לובש צדק נאזר · להשיב גמול לאכזר · הפך דרך איש וזר · עמלו
בראשו חזר : חנמל ברד ורשפים · זלעף בעלי כשפים · כרע קרפו כשופים :
עפר ארץ שואפים :

אל נא · לעולם תוערץ · ולעולם תוקדש · ולעולמי עולמים תמלוך ותתנשא
האל מלך · נורא מרום וקדוש : כי אתה הוא מלך מלכי המלכים :
מלכותו נצח נוראותיו שיחו · ספרו עוו פארוהו צבאיו · קדשוהו רוממוהו · רון
שיר ושבח · תוקף תהלות תפארתו :

יוצאי חפזון · ספקם מזון · לשובע ולא לרזון · קדוש :

אמנה גדולה היתה בעם · בלי להתלונן זאת הפעם · גוע לומר מה
נטעם : יוצאי דרך שלשה נלך במדבר · הגיד מאז מנהיג

וְדִבָּר׳ לֹא כִּיחֵד מֵהֶם דָּבָר: יוצאי זְרִיזִים חָשׁוּ לְהַקְדִּישׁ קְרוּאָיו׳ חָסֵף
בְּמַטְרִיף כָּל בְּרוּאָיו׳ טוֹב אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: יוצאי יָחִיד שָׁמְרָה לְמִדָּה
שְׁרוּעָה׳ כְּלוּלוֹתַיִךְ אֶזְכּוֹר חֶסֶד לְפוֹרְעָה׳ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא
זְרוּעָה: יוצאי מְקוֹם צִפְעוֹנִים נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב׳ נָסְעוּ קְדוֹשִׁים לְשָׁמֶשׁ וְשָׁרָב׳
סָבוּ וְעוֹלֵל וּמִקְנֶה רָב: יוצאי עֲדָרִים הִשְׂכִּילוּ מַדֵּעַ לְהִתְחַכְּמָם׳ פִּסַּת
מִשְׁאֲרוֹת נָשְׂאוּ בְּהַשְׁכִּימָם׳ צְרוּרוֹת בְּשִׂמְלוֹתָם עַל שִׁכְמָם: יוצאי קְטוּף
הָעִיסָּה בַּחֲרָרָה קְמוּצָה׳ רְצוּפָה בְּרָאשֵׁיהֶם שֶׁלֹּא חָמְצָה׳ שָׁמָשׁ שֶׁזָּפַתָּה
וְאִכְלוּהָ מַצָּה: יוצאי תּוּפִינֵי שִׁשִּׁים וְאַחַת בְּמִשְׁטַר׳ טְעָמוּ וְאָרְחוּ בְּשִׁיּוּר
הַמְנוּטַר: עַד לֶחֶם מִשָּׁמַיִם הוּמְטַר: וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

אָז רוֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה׳ בְּרֹאשׁ אַשְׁמוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה׳ גֵּר צֶדֶק
נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם
הַלַּיְלָה: הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה: וַיִּשְׂרָאֵל יָשַׁר לְאֵל וַיּוּכַל לוֹ לַיְלָה:
ויהי בחצי הלילה: זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה: חֵילָם לֹא מָצְאוּ
בְּקוּמָם בַּלַּיְלָה: טִיסַת נְגִיד חֲרוֹשֶׁת סִלִּיתָ בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה:
יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו בַּלַּיְלָה: כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה:
לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה: מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלֵי
קוֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה: נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בִּעֲתוּתֵי לַיְלָה: שִׂנְאָה נָטַר
אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה: ויהי בחצי הלילה: עוֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת
לַיְלָה: פּוּרָה תִדְרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה: צָרַח כַּשּׁוֹמֵר וְשָׂח אָתָא בֹקֶר וְגַם
לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה: קָרֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה: רָם הוֹדַע
כִּי לְךָ יוֹם אַף לְךָ לַיְלָה: שׁוֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה: תָּאִיר
כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַת לַיְלָה: ויהי בחצי הלילה: וּבְכֵן כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ:

אָבוֹא בְּחִיל לְהִתְיַצְּבָה׳ בְּמַעֲמַד פְּנֵי תֵיבָה׳ גַּשְׁתִּי לְרוֹמֵם וּלְשַׂגְּבָה׳ מֵרְשׁוּת
דָּגוּל מֵרְבָבָה: הִלּוּל קוֹנִי אֶקְשִׁיבָה׳ וּבְחֵקֶר דָּתוֹ אֶתְיַשְּׁבָה׳ זֹאת
לָדַעַת אֲחַשְּׁבָה׳ מִטַּעַם חַכְמֵי יְשִׁיבָה: טוֹעַן עוֹלָם אַמְלִיכָה׳ יְהַבִי עָלָיו אַשְׁלִיכָה
כְּרֶשׁ לְפָנָיו אֶתְהַלְּכָה׳ לִפְתּוֹחַ בִּדְבַר הֲלָכָה: מִלֵּאת פִּי גְרוּשָׁה׳ נוֹצֵר חֶסֶד
אַקְדִּישָׁה׳ סַלְסֵל בְּרִית חֲדָשָׁה׳ מֵרְשׁוּת עֵדָה הַקְּדוֹשָׁה: פְּנֵי יְשָׁרִים דּוֹבֵר׳
צַחְצוּחַ אֲמָרִים אֲגַבֵּר׳ קִדַּמְתִּי לִטּוֹל בְּסֵבֶר׳ רְשׁוּת מֵרַב וְחָבֵר: שַׁדַּי חֵילִי
תְּאַמֵּץ׳ תַּעֲרִיף קְטוֹקוֹמֵץ׳ לְבָאֵר בְּלִי שֶׁמֶץ׳ הִלְכוֹת בִּיעוּר חָמֵץ:

אלהי הרוחות לכל בשר · חוק לעמו מסר · והזהירם בכתב מוסר ·
לבדוק חמץ אור לארבעה עשר : בשעה שאין בני אדם מצויין
בשוקא · אור הנר יפה לבדיקה · אין בודקין לא לאור החמה · ולא לאור
הלבנה ולא לאור האבוקה · וצריך לברך על ביעור חמץ כחקה : גמר
מנטריה עד דבתרא · ומיד צריך לבטל השאר באמירה · ולימא הכי כל חמירא ·
דאיכא בהדא דירא · דלא חמיתיה ודלא ביערתיה לבטל ולהוי כעפרא : דאי
משתכח לאחר אותה שעה · אינו חייב בבל יראה · ובבל ימצא לפושעה ·
והרוצה אחר בדיקתו לאכול חמץ ולשבעה · מה שמשייר יניחנו בצנעה :
היכא דבדק בחורי ביתא · והניח ארבע או חמש ריפתא · ואשכח דחדא מיניהו
פחתא · לבדוק מרישא שמא חולדה לקחתה : וכן תנו רבנן בפרקין · דחורי
ביתא ונקיקין · עלאי ותתאי אינן נבדקין · ואמצעים זקוקין : זהרו גג היציע
וגג מגדלין · ורפת בקר ומתבן ולולין · ואוצרות יין ושמן הנעולין · לבדוק
חמץ בלי שלין : חור שבין אדם לחבירו · זה וזה בודק עד שמגיע ומבטל
שארו · וכן בין יהודי וארמאי חייב לבערו · פלימו מקל שמא יאמר הגוי כשפו
וחברו : טענו המפרש והיוצא בשיירא · דעתו קודם פסח לחזרה · תוך
שלשים יום בעי לבער חמירא · לפני שלשים יום אין זקוק לבערה · ישראל דחמץ
אתפקד ליה · וליתי למריה למשקליה · נטריה עד ארבע דחזי לאכליה · שלים
ארבע ולא אתא · לגוים מזבין ליה : כשנפלה מפולת על חמץ בערבי פסחים ·
וכלב אין יכול לחפש אחריו בטוחים · הרי הוא כמבוער לרעים פקחים · וכמה
חפישת הכלב שלשה טפחים : למדו בי מלחי ובי קירי נקובים · ובי תמרים
וציבים · לבדוק אותם חייבים · וחצר פטורה מפני העורבים : מוציא חמץ
בפסח בתוך ביתו · כופה עליו כלי בלי ראותו · ואם של הקדש הוא אין צריך
לכסותו · לפי שבדלין מאותו : נפי ופטילי ויורה דאשתמש בהו חמין חמירא ·
צריך לגעלינהו ויניח בגו רבא זעירא · ודרבא ליעבד גרנפא ולהרתחיה בנורא :
סכיני דאשתמש בהו חמירא לארוחין · אי אפשר לעשותן חדשים הם משבחין ·
ואי לא מגעילין ברותחין · ובכלי ראשון הם מצוחצחין · ועץ פרור מגעילין
ברותחין : עגדו אגני וקציעי דקוניא ופחרא · אף על גב דמפליט להו שפיר ·
לאשתמושי בהו אסירא · ואף על גב דרויחן ואיכא למימר דשליט בהו אוירא ·
אפילו הכי קיימא אסורא : פחר קדרות אין צריך לפלחא · אבל משהיליה

עד בתר פסחא · וקערות מתרות פי שקיל מדורא עלייהו לאנחא · ובורמי
דגללא שריין בהדחה : צעי דמשהי בהו חמירא בשאר יומי · כבירת שאור
שחמוצו קשה דמי · ואי אקראי אותיביה ולא אשתהי עמיה לאשתמושי בהו
שפיר דמי : קטוף ביין ושמן עבידין · מלמילש בהו ליילי קמאי קפדין · ואמהן
דלא טבילן ועברין · דלא למילש בהו הוא הדין : רקיקי מצות עושין זכר
לעיגון · ולשמרן צריך לשמרן מחמוץ כהגון · וחרש שוטה וקטן אין לשין דלמא
ישגון · אף על גב דאפיה ישראל בר דעה לא ינהגון : שנו שאין לשין כברת
אחת למעלה · מחמשת רבעים קמח וכן לחלה · והן כצים כמנין חלה ·
והעומר מוכח לה : והאשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה · תמימים
שנו במשנה המהללה · מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין סלה ·
ואמרינן שרי להו במקום מודרן דלא ליתי בהו לידי תקלה · תמו הלכות ביעור
והגעלה : יין כי יתאדם · למצוה הוא מוקדם · לצאת בו ידי חובת אדם · אם
אין קונדיטון ומבשל נגדם : ארבע כוסות הללו · צריך שיהא בהן כדי
רביעית בלי יקילו · אחד אנשים ואחד נשים אלו כאלו · ומחלקין לתנוקות
קליות ואגוזין כדי שישאלו : סחו שהנשים צריכות לאמצה · בכל מילי
דפסחא בלי שמצא · אף על גב דמצות עשה שהזמן גרמא בם לא נמצא ·
שכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה : פרשו בשפה נריבה
מצה ויין צריך הסיבה · מרור אין בו כן חובה · ומבעי ליה לכסכוסי טובא :
הסבת ימין הסבה אינה · ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי
סכנה · פרקדן לא מן חשבנא · ואשה אינה צריכה אם חשובה היא נדונה :
קמי אב מיסב הבן בריצה · תלמיד בפני רבו אינו ראוי לפרצה : אבל
בשוליא דנגרי צריך להסב במרוצה · והשמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב
יצא : טענו לחטוף מצה בלילי פסחים · כדי שלא ישנו הפרחים · וחייבין
ברגל להיות שמחים · במקדש בבשר והשתא ביין רקוחים : נשים חייבות
לשמוח ולהרנין · בבבל בבגדי צבעונין · בארץ ישראל בבגדי פשתן המלבנין ·
והאנשים ביין מתעדנים : בערב הפסח סמוך למנחת ראשון · לא יאכל
אדם עד האישון · ובבואו מבירת רחשון · מוזגין לו כוס ראשון : ראשון
מברך על היין · ואחר כך קדוש וזמן ואינו אומר גם עדיין · שצריך לאמרו
באגדה וראוי לכפלו אין · ושתי ומשי ידיה ומברך על נטילת ידים : שקיל

Digitized by Google

גרגירא או כרפסא · או כוסברתא או חמא · ויטבול בחרוסת ויברך בורא פרי האדמה · וכד אכיל יחצה אחת משלש מצות ואין ברכה עמה · מחצה בקערה ומחצה בשלחן להשימה : ומושך מהקערה שני תבשילי · דאינון בשרא וכוורא צלילי · אי נמי גרמא ובשולי · ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא כליה : ומוזגין לו כוס שני מארבעת האל · וכאן הבן מאביו שואל · מה נשתנה מלילות זה ליל · וגומר האגדה עד גאל ישראל : אחר דשתי משיריה · ומברך על נטילת ידים לחוריה · ושרי המוציא על השלימה דעלוי תרתי דידיה · ולא אכיל מניה · אכתי מדי : לוקח פרוסה ומברך לאכול מצה במלל · ובהדי דההיא דהמוציא אוכל וכולל · ומברך בהזרת לאכול מרור וטובל ובולל · והדר אכיל מצה ומרור בלא ברכה וכורכן בבת אחת כהלל : חליף לכמה בתי ועביד כי האי גונא עד הכא · ואחר כך עושין סעודתן כל צרכה : וכזית מצה באחרונה צריכין לכורכה · ונוטלין ולא מברכין שמים אחרונים חובה ואין טעונים ברכה : זוכר בשלישי ברכת מזונו · ולשאר הבתים תחלה וטועם הכוס עד משלו אינו · וברביעי הלל מצרי לתנו · בל יטעם כלום באישונו : קימעא לשתות מים יכנס · אם חולה הוא או איסטניס · ובעי למשתי חמרא משום אונס · לומר בחמישי הלל הגדול ישתנס :

חסל סדור פסח כהלכתו · ככל משפטו וחקתו · כאשר זכינו לסדר אותו · כן נזכה לעשותו : זך שוכן מעונה · קומם קהל מי מנה · בקרוב נהל נטעי כנה פרוים לציון ברנה :

ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע :

אין ערוך אליך להגיד ולדבר · חקר פלאי נסיך להבין ולספר · מה יקר חסדך מכין מצעדי גבר : מאד עמקו מחשבותיך נותן תעצומות ועוז להתגבר · ובני אדם בצלך יחסיון ארך האבר · הרבית הגוי והגדלת שמחה לבני עבר · במשול רשע על עם דל לישועתך סובר · ונתאזרת בחנינותיך מפזר ומפורד לכנס ולחבר · ועוררת אהבת ישיני חברון שוכני קבר · ודנת דיני קנסות וחבלות על חוברי חבר · והכנעתם בדם וצפרדעים וכנים וערוב ודבר · ושברת ראשי תנין על ריב לא לו מתעבר · כי לפני כשלון גובה וגאון לפני שבר : ומה יעוז ציץ השדה וימיו כצל עובר · לגבוה על גבוה מפרק הרים ומשבר · והוא בעל נקמות אלהי המשפט מישרים דובר · ומצמיח ישע לקוויו ועמים תחתיהם

ידבר

ידבר: ועלינו הפליא חסדיו ונשא נס · ונקם נקמתינו מכל בעלי אונס והכניעם
בזעם וצרה בחורי און וחנם · ומלוש בצק עד חמצתו רנם באונים להקנס ·
ואיזור חלציו חזק ואמץ להשתנס · בקעים ויעבירם וכנד נוזלים כנס · ובארץ
לא זרועה אותם כלכל ופרנס · לכן לנו להודות על כל נס ונס: למה פסח מן
הצאן · שפסח וחמל על קרואי צאן · וכרועה מקבץ טלאים משכם וגאלם
מבעלי לצון: ולמה לקיחתו קודם לשחיטתו ימים ארבעה · ונתן למולים
ולערלים נפסל בהיא השעה · וכדי שיהו בידם מצות מצוות להשתעשעה ·
שכבר בא עת דודים וזמן שבועה · והיו מתבוססים בשני דמים שתצמיח ישועה:
ולמה נתינת דמו על המשקוף ושתי המזוזות · שהן שלש מזבחות במקום רואים
אותם לחזות · זכר שלש מזבחות של אב המון נרמזות · שבהן ובית אל ואילון
מורה נחרזות: ולמה אכילת חמץ לשש שעות · זכר לחפזון שכינה להעביר
גזרות רעות · מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות: ולמה אכילת מצה לחם
עוני · שלא הספיק בצק להחמיץ עד שגאלם מעוני: ולמה במרור שתחלתו
רך וסופו קשה · שנמררו תחלה בפה רך ולבסוף בעול קשה: ולמה טבולו
בחרוסת · זכר לטיט שאשה ובעלה דורסת: ולמה תבלין בתוכו מוגבלין כמו
מלבן · זכר לנפוץ עם לקושש קש לתבן: ולמה מיני שני בשר בצד עונה · אחד
זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה: ולמה מגביהין קערה קודם זמנה · כדי שיראה
תינוק וישאל מה נשתנה · ולמה שאר ירקות באין תחלה · לפטור חזרת של
מצוה ברכה ראויה לה: ושאין לומר שתי ברכות כאחת שתיה או אכילה · ואי
אפשר לאכול ולשתות כאחת בשכבר כרסו מלא · וכן בשתי מצות פוטרין
חלה מחלה: על כי אין לשנות בשתי ברכות · מברך על זו ועל זו ואינו אוכל
עד שיגמור שתי ברכות: ולמה ארבע כוסות מצותן בזה הלילה · זכר לארבע
גאלות שנתבשרו בהם עם סגלה · יציאה והצלה לקיחה וגאלה · ולהודות
בהסוליתן בם תחלה · לחובט ארבע כוסות שליפיפיה עגלה · וכדי לשבר
אמות עממות משקצות בגעילה · בארבעה כוסות הכתובים בם שהן כוס
התרעלה · וכנגדם להשקותנו ארבעה כוסות של חמלה: ולמה מסבין במטה
כברה וכלולה · זכר לחרות ורבוין ענני כבוד בחתולה · שכן דרך בני מלכים
לנהוג כבוד ולסלסלה · שעטרנו קדוש יעקב עטרת מלוכה ותהלה · ובידו
להודיע עם מרעיתו להיות לו לעם נחלה · כי לאלהים מגיני ארץ מאוד נעלה:

נַעֲלָה בִּקְדֻשָּׁתוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ כִּי אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים הוּא בְּכָל מִינֵי קְדֻשָּׁה׃ דַּרְכּוֹ בִּקְדֻשָּׁה׃ וְהִלּוּכוֹ בִּקְדֻשָּׁה׃ דִּבּוּרוֹ בִּקְדֻשָּׁה׃ יְשִׁיבָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה׃ חֲשִׂיפַת זְרוֹעַ בִּקְדֻשָּׁה׃ נָאֶה וְאַדִּיר בִּקְדֻשָּׁה׃ הוּא קָדוֹשׁ וְעַמּוֹ קָדוֹשׁ׃ וְכָל מְשָׁרְתָיו קְדוֹשִׁים׃ אֵין כִּקְדֻשָּׁתוֹ׃ וְאֵין דּוֹמֶה לוֹ׃ מְקֻדָּשׁ בִּקְרוֹבָיו׃ וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו׃ וְנֶעֱרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים׃ נִשְׂגָּב בְּרִבְבוֹת אֶרְאֶלִּים׃ אֵילֵי קֹדֶשׁ מְשׁוֹרְרִים וּמְהַלְלִים׃ בְּשִׁיר קֹדֶשׁ עִירִין וְקַדִּישִׁין׃ רוֹעֲשִׁים וּמַרְעִישִׁים׃ בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ עִתִּים חָשִׁים וְעִתִּים מְמַלְּלִים׃ וְלַבְּקָרִים מִתְחַדְּשִׁים׃ מַקִּיפִין כֵּס הַמֶּרְכָּבָה וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם מְפָרְשִׁים׃ וְשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ וְנוֹרָא מַקְדִּישִׁים׃ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר׃

ת ו ש ל ב ע

טעם הגון מפי הרב המאור הגדול מוהר״ר יצחק מאיר בן הגאון הגדול מוהר״ר יונה זצלה״ה למה אין אומרים יוצרות כי אם בשבתות וימים טובים׳ ולמה מכונים בלשון יוצרות׃

איתא בגמרא דיבמות גר שבא להתגייר אומרים לו הוי יודע שיהא בזמן הזה סחופים ודחופים ויסורים באים עליהם וכו׳ ואי אמר אעפ״כ מקבלין אותו׳ וכל כך למה מפני שקשים גרים לישראל כספחת ומפרש רש״י מפני שלומדים ממעשיהם או מפני שסומכין עליהם בהוראת איסור והיתר׳ יש לדקדק מה רצה רש״י בזה או מפני שסומכין עליהם בהוראות איסור והיתר׳ בשלמא לטעם הראשון ניחא שאין מקבלין אותם שמא יחזרו לסורם אבל אם מקבלים יסורים בודאי אין אדם טורח בכדי׳ אבל אם הטעם שמא יטעו בהוראה מגד שאינן לומדים א״כ מה הועילו חכמים בתקנתם׳ מאן יימר אפילו אם מקבלים עליהם יסורים שלא יטעו בהוראה׃ ונלע״ד דהענין כך הוא דיש שני דעות מהיכן יניקתן של גרים ומסכן׳ לחד מ״ד הם מהתתקע״ד דורות שנאמר וינוכו מרשעים אורם אלו תתקע״ד דורות׳ ואעפ״כ שתלן בכל דור ודור׳ ולחד מ״ד כמו שפירשו התו׳ ביבמו׳ שבאים מאברהם יצחק ויעקב׳ וא״כ יהיה הבנת וכוונת דגמרא ורש״י בזה אם הם מקבלים עליהם יסורים או באים מאברהם יצחק ויעקב ואין לנו נרשין וחשש סכנה אם אנו סומכין על הוראתם׃

אבל אם אין מקבלים יסורים הם באים מתתקע״ד דורות ועלינו מוטל שלא לסמוך על הוראת׳ כן יטעו והקולר תלוי בצוארינו׳ ונקדים הגמרא בתנור של עכנאי במחלוקת ע״ש באריכות בב״מ דף נ״ט ע״ב יצאה ב״ק ואמרה מה לכם אצל ר״א שהלכה כמותו בכל מקום׳ עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא׳ אמר רבי ירמיה שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול׳ שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטות׳ יש לדקדק ה״ל למימר בקצרה לא בשמים היא אין משגיחין בב״ק כבר כתבת בתורה וכו׳׳ ולמה כפל ועשה ר״י פירש שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת בהר סיני בתורה וכו׳׃ ונראה דהענין כך הוא דיש שני פירושים על אחרי רבים להטות׳ טעם א׳ הוא משום שלא ירבו מחלוקת בישראל׳ וטעם שני הוא משום שהקב״ה בתן זאת בידינו אף שהקב״ה מסכים לדברי יחיד כמו שמביא הגמ׳ מאן מוכיח רבי נקמני׳ וא״כ לפי טעם ראשון דהטעם הוא משום שלא ירבו מחלוקת בישראל א״כ היכא שב״ק מכריע כדברי אחד תו אין שייך מחלוקת׳ ולאידך טעם אף שהקב״ה מסכים אין בזה כלום דאין

טעם הגון למה אומרים רוקא יוצרות בשבתות וימים טובים ולא בחול כפי הרב המאור הגדול מוהר״ר יצחק מאיר בן הגאון הגדול מוהר״ר יונה

שמשגיחין בבת קול · ואיתא במדרש וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר אפילו מה שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כלם נאמרו למשה מסיני · ופירשו המפרשים למה היה צריך הקב״ה לומר כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הוה ליה ללמוד לתלמידו משה רבינו ע״ה בקצרה כך יהיה הלכה וכך יהיה הלכה ׳ומפרשים דאיך היה להקב״ה לומר כך הלכה דלמא יפסקו בתשובות כנגד זה שאין ביכולת הקב״ה להכריע דלפעמים באמת הלכה כדברי יחיד רק שבתשובות פוסקים על פי רוב ולפיכך הוכרח לומר דברי שניהם · ומטעם זה פירשו המקובלים ז״ל ועיקר ת״ו האר״י דמאן דעביד כב״ש עביד ומאן דעביד כב״ה עביד · משום דדברי שניהם יצאו מפי הקב״ה וקבלו כל אחד חלקו בשעת מתן תורה · וזהו כוונת הגמרא לפעמ״ד אלו ואלו דברי אלהים חיים ר״ל שדעת שניהם דברי הקב״ה · אבל מ״מ הלכה כב״ה משום אחרי רבים להטות · וטעם ופירוש שני על פסוק וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר שכולם נאמרו בדבור אחד מה שאי אפשר לבשר ודם לעשות כן ולמה נאמר אלהים ולא ה׳ לומר לך שלא תטעה ולומר אם מקיימים את התורה יש להם שכר ואם אין מקיימין אין להם עונש · ולפיכך כתיב אלהים לומר לך דיין הוא ויענוש · ופירוש אחר מצאתי הטעם שנאמר אלהים הוא לפי שרק שני דברות נאמרו על פי הקב״ה ושאר הדברות נאמרו מפי משה ואיך יאמר וידבר ה׳ בשלמא אלהים מכינו כינוי ג״כ למשה שנאמר ראה נתתיך אלהים וגו׳ ודוק · ואם אלהים קאי ג״כ על משה אין לומר שבדבור אחד כלם נאמרו וא״כ מוכרח לומר שפירוש של כל הדברים האלה הוא אפילו כל מה שתלמיד ותיק וכו׳ כמו שאמרנו לעיל שאין ביד הקב״ה להכריע כנגד הרוב ואין משגיחין כלל בבת קול ודוק · ואיתא בגמרא ובמדרש הר סיני שירדה שנאה לאומות העולם על שלא קבלו את התורה · ומכריחים כל המפרשים והרמב״ם בספרו שאין לשנוא האומו׳ העול׳ על שלא קבלו את התו׳ה דוקא אם יש עונש על העברתם · אבל אם אין עונש בהעברתם אין לשנאותן רק שסנו ועשו שטות · וזהו כוונת הגמ׳ כפשוטו לא היה לר״י לומר אין משגיחין בבת קול מכח אחרי רבים להטות דלמא הטעם הוא משום כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל · אבל היכא שהבת קול מכריע אין שייך זה ולפיכך עשה פרוש לפירושו מאי אין משגיחין בבת קול כבר כתבת בתורה נגר סיני וכו׳ ואם כן מוכח שיש עונש אם לא מקיימין דאם לא כן אין לשנוא האומות העולם ובהכרח לפרש אלהים זה שזה דאם לא כן הוה ליה למימר ה׳ ואם כן שאי את כל הדברים וגו׳ דאין לומר בדבור אחד נאמרו מה שאי אפשר לבשר ודם לעשות · אלא פירושו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כמו שאמרנו והוכחנו לעיל ואם כן אין ביד הקב״ה להכריע נגד הרוב דאין הטעם שלא ירבו מחלוקת ודוק · וזהו דאמר שם בגמרא בגאוני בני · ואם כן זהו כוונת הגמרא דיבמות אם הגר מקבל יסורים עליו אין חשש על שיטעה בהוראה דאיתא ביד יוסף ומובא במדרש למה ישראל בחופים ודחופים בזמן הזה שיסורים באים עליהם הגלא בגלות מכפרת על עונותיהם ואמר הטעם משום שהם מחוייבים לפרוע חוב אבותיהם הגרים · ואם כן אם הגרים מקבלים יסורים הם מאברהם יצחק ויעקב לא מתתקע״ד דורות והיתה נשמתם בסיני יש לסמוך על הוראתם שכולם שמעו מסיני כל אחד לפי שפעו הקדוש אבל אם אין מקבלים יסורים באים מתתקע״ד דורות ומכע מרשעים אורם שאין לסמוך על הוראותם ודוק · ולטעם שני הגרים באים מתתקע״ד דורות משום שמשים יצא מגרים ושלא יקטרג הסטרא אחרא על שפעו כידוע · וניקתם ומקנכם כמו שכתבו כל יודעי חן מדברי רבנן שבמקומם תקנו תפלות דרבנן אבל תפלות גופא אבות תקנום · ועל ידי התפלות דרבנן נבראו נשמות הגרים · לפיכך מפסיקין בין הברכות ואומרים אותם · ועל כן אין אומרים יוצרות אלא בשבתות וימים טובים שלא ידע השטן מבריאתם ויקטרג כדאיתא במדרש שכל מה שנעשה ונברא בימי החול יש ידיעה לשטן אבל לא ביום השבת · ולפיכך לכך מ״ד נתנה תורה בשבת שלא ידע סטרא אחרא ודוק · ולפי זה נקראים יוצרות לשון בריאה כדאיתא במדרש יוצר אור כנגד יהי אור מעשיהן של צדיקים וכו׳ · ר״ל שעל ידי היוצרות נבראו נשמות גרים ודוק:

נשלם סיום יום א׳ א״ל למספר בני ישראל · **משפט אחד** יהיה בארץ:

Digitized by Google

מנהגים

על כל השנה שכל המדינות האלו

פולין רייסן ליטא פיהם

מערהרין ואשכנז

שחבר הגאון מה״רר אייזק טירנא:

במצות הבחור דוד בלא״א כה״רר אורי

וייבש הלוי שליט א״ס:

נדפס באמשטרדאם

בשנת אמ״ת קנה לפ״ק:

בבית ובמצות הגביר

כהריר וייבש בלא״א

הר״ר אהרן הלוי ז״צל:

Digitized by Google

הקדמה של מנהגים

ברוך ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם עבדו והנחני בדרך אמת ליישר ולתקן ולסדר מנהגי כל השנה כסדר כדי להקל להיות מצוי לכל אדם וגם בלשון קלילא כי הוא מסור לכל אפילו לבני אדם שאינם תלמידי חכמים לכן קצרתי בראיות המחודשות ובקצת הטעמים וככה זה האריכתי בלשונות קצת וכפלתי לפעמים דין אחד בכל מקום הצריך יען כתמעטו הלומדים ותלמידי חכמים בעונות הרבים ומאחר שאבדו ואבדו אנשי אמנה ותורה ומעשים טובים שבאוסטרייך עד שראיתי ישוב או קהלה שלא נמצא בהן ב' או ג' אנשים היודעים אמתת מנהג עירם על בוריין וכל שכן של עיר אחרת והנני הצעיר אייזק טירנא מיום נגדלתי בין החכמים המקובלים מהר"א ומהר"אק ומהר"א הקדוש ז"ל וכל הנ"ל והם היו עיקרי תושבי אוסטרייך ובקיאים יודעים עיקר מנהגים ומימיהם אנו שותים וראיתי כמה מנהגים ישנים שנהגו כמה חלוק מנהגים והתייר הגדול מה"ר אברהם קלויזנער ז"ל רבי מובהק עשה הגהות הרבה ראיתי מחודשות וטעמים שאין בהם צורך גדול ומתוך גדולתו ובקיאותו הביא הרבה דעות שונות ובהג"ה אמת כמנהג כך ובשביה אפכא שאין לידע היכי נהגינן לכן סדרתי ולקטתי כתר לקוטי וכתבתי רק ומסקנת המנהג כי כמה פעמים כתב בא"ח או במרדכי או באור זרוע ומיימוני ולא נהגינן כן כלל כגון נדקתך בראש השנה וביום הכפורים ואבינו מלכנו בשבת ביום הכפורים והמרדכי פוסק שמנענעין הלולב אף בהלל יחיד כו' ולא נהוג וגם כשמולקין אחרי מות וקדושים מחוברים ויש שאין יודעין מה מפטירין כי ראיתי קהלות שמפטירין התשפוט לאחרי מות לפי שכתובים כמנהג כך וטעות גמור הוא כדפירש רש"י ז"ל דהוא בהפטרת קדושים שמע מיניה דשייך לקדושים וכן משמע במרדכי וכה"ג הרבה תקנתי שלא כמנהג בשום מנהגים ישנים וגם אם בא יום טוב בתוך שבועה דחתונה וכמה ענינים שלא כמנהגו במנהגים ישנים וכן מה שאומרים בליל שמחת תורה וכה"ג הרבה תקנתי מכל תלמידי השכלתי ומזקני אתבונן ותקנתי בהרבה מקומות המנהג על בוריו והמנהג עוקר הלכה אפילו באיסור דאורייתא כגון ברייתא כמנהג שאוכלין הכרס שקורין פו"ך עם החלב שעליו ולדידן איסור כרת ואמרו חכמים ז"ל הכל כמנהג המדינה מקום שנהגו ומ' ואם הלכה רופפת בידך הולך אחר המנהג בברוא ומשמע ופשטיה וכהנה רבים בתלמוד ומבעור ריכתי לבי על המנהגים וסדרתים כסדר מעשה בראשית וגם בסדר הפסוקים בפרשת בנחס מתחלה מתחיל בפרשת גם שהוא קרבן החול ואחר כך של שבת ואחר כך של ראש חדש: ופסח ושבועות וראש השנה ויום הכפורים וסוכות: וכן סדרתי והתחלתי בליל ראשון שהוא מוצאי שבת וכל ימי החול ואחר כך שבת ואחר כך ראש חדש ואחר כך כל חדש שלם ומנהגי י"ב חדשי השנה או שלשה עשר והתחלתי בניסן דקיימא לן בניסן נברא העולם כרבי יהושע ועוד כסדר הפסוק כדפירשתי לעיל וכל הסדר כדפרשתי לעיל רק ט"ב וחנוכה ופורים שהם דרבנן סדרתי כל אחד כתקנו במקומו ואחר כך דיני הפטרות ומילה והחתונה ואחר כך דין שבע ברכות דחתן: ותקנתי גם קצת דינים בקיצור לפי המסקנא ומנהג בכל עת הצריך במקומו כגון קצת דין תענית סופר ולולב וסוכה ועירובי חצירות ועירובי תבשילין ובדיקות סכין והבדלה וכה"ג וסדרי במרומים שלא לכבודי עשיתי רק לצורך בני אדם למען ירוץ הקורא ומאד צורך שעה הוא וכתבתי שנהגו מדינת גג (?) וסטיי"ר מא"רק ומערהרין והיהודים באוסטרייך רק מעט משכן באופנים ובכהאי גונא וגם בהגר וסטיי"ר מא"רק אומרים אין כאלהינו גם בחול· ונתן כעפר ולא במערהרין ופולין ופיהם רק בוכים אומרים אין כאלהינו בחול תקנה חכמים ז"ל בשעת הדחק שאדם טריד ודחוק קצת עליו שיהא קורא שלש ראשונות ושלשה אחרונות וברכה א' באמצע מעין כל האמצעיות וזו היא הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך ומול את לבבנו ליראתך ותסלח לנו להיות גאולים רחקנו ממכאוב ודשננו בנאות ארצך ונפוצותינו מארבע כנפות הארץ תקבץ והתועים בדעתך ישפטו ועל הרשעים תניף ידך וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתיקון היכלך ובצמיחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ישי משיחך טרם נקרא אליך אתה תענה ועודם מדברים אתה תשמע כי אתה הוא העונה בכל עת צרה ופודה ומציל ברוך אתה ה' שומע תפלה: ודוקא בימות החמה אומרים אותו ואפילו בימות הגשמים במוצאי שבת ויום טוב לא ועיין בא"ח סימן ק"י: כתב הקודש המתפלל תפלת עמידה שכינה כנגדו ולכן אסור לו לפקוח עיניו להסתכל בכותל: מדור המור סוף פרשת קי"ש קי"ב אדם לנענע בשעת התפלה שנאמר כל עצמותי תאמרנה ה' והוא אחד משלשה שאלות ששאל מין אחד לר"ש למה ישראל מתנענעים

הג"ה

וכן כתב מה"ר דוד לנגהוט ז"ל גליון כשמפטירין אתם נצבים וילך או מפטירין שוש אשיש כי הפטרת דרשו הוא הפטרת גם גדליה והא דבחומשים כתב דרשו לסדר וילך היינו משום דיש תופסין עיקר להפטיר דרשו לפרשת וילך והפטרת שובה בין יום כפור לסוכות כדאיתא בא"ח בסימן תכ"ח אבל לא נהג:

הג"ה

לפי שאין כאלהינו מי כאלהינו נודה לאלהינו הוא ר"ת אמן ארבע פעמים וברוך אלהינו אתה הוא אלהינו ד' פעמים כדי למלאות מה שחסרו י"ח ברכות וצריכין אנו למלאותם בשביל היו מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום שנאמר כי כן יבורך גבר כ"י כן גימטריא מאה· ע"א שנאמר לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום לכ"ן גימטריא· מאה ע"א שנאמר מה ה' שואל וכו' אל תקרי מה אלא מאה וגם בפסוק מה ה' שואל וכו' מאה אותיות עם פ"א של כו"י וגם מ"ק הוא י"ך בא"ח ב"ס:

שתבענים בתחילתם וכו׳ · נרות המאור פרשת וישמע יתרו : ירושלמי דבר אלקים אליך המלך ויקם מעל הכסא מכאן אמר רבי אלעזר כד ענו איביס אמן יהא שמיה רבה וכל דבר קדושה בעי למיקם על רגלוהי · עד כאן כשפוסע לומר עושה שלום יפסוע ברגל שמאל תחלה כדאיתא בשוחר טוב ופוסע שלשה פסיעות ואחר כך פורע ואומר וגם פסיעתו תהא נכריעה נ״י :

במוצאי שבת אומרים למנצח בנגינות וכו׳ אלהים יחננו והוא רחום וברכו ערבית אתה חננתנו בחונן הדעת : א ואם שכח אין מחזירין אותו חצי קריש ויהי נועם וכופל אורך ימים וכו׳ : ב ואז נשלם השם היוצ׳ ממנו וכן בירך משה לישרא׳ כשגמרו מלאכ׳ המשכן : ג ואתה קדוש וכו׳ קדיש שלם עם תתקבל ומבדיל החזן על הכוס ושותין התינוקו׳ ויתן לך כתוב בתור׳ וכו׳ עד שלו׳ על ישרא׳ עלינו קדיש יתום בלא תתקבל : אין שום ז׳ כויהי נועם לכן האמרו ז׳ פעמים ניצול מכלי זיין ולכן ז׳ שבתות בשנה שאין אומרים אותו כי כשחל יום טוב באות׳ השבוע אז ליכא מעשה ידינו כל שבעה ימים לכן אין אומרים אותו גם אם חל ליל ט״ב במוצאי שבת אין אומרי׳ אותו לפי שנקרא מועד אבל בליל פורים וחנוכה אומרים אותו וכן אם חל יום טוב בשבת הבאה אומרים ויהי נועם במוצאי שבת של פניו ואם ירצה לעשות שום מלאכה קודם שיתפלל אתה חננתנו או ותודיענו בי״ט אומר ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם המבדיל בין קדש לחול בין אור לחושך וכו׳ וחותם ברוך אתה יי׳ המבדיל בין קדש לחול ובי״ט בין קודש לקודש : ואורח חיי׳ כתב אין צריך לגמור רק בא״י אמ״ה המבדיל בין קדש לחול ותו לא : ד ובערב יאמר בביתו אליהו ומבדילים על היין בורא פרי הגפן : ה ועל כל בשמים בורא מיני בשמים : ו ועל הדס בורא עצי בשמי׳ ויקח אבוקה או ב׳ נרות להבדלה ואין מברכין על הנר שנעש׳ בו מלאכ׳ עבירה רק צריך להיו׳ נר מיוחד לכך ומברך בורא מאורי האש : ז ורואה בצפרנים כדי שיהנה מן הנר והמבדיל בין קודש וכו׳ וסימן יבנ״ה יין בשמים נר הבדלה ואם אין יין מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה פירוש שאין יין מצוי בעיר ויש מפרשים שאין גידול יין מהלך יום אחד סביב לעיר א״ח : כשאין אומרי׳ ויהי נועם אין אומרים נמי ואתה קדוש רק בתשעה באב אומרים ואתה קדוש ולא ויהי נועם : ח אומרים

א ואם שכח כו׳ מפני שיכול לאומרו על הכוס ואף אם אין לו כוס בלילה ויודע שיהיה לו למחר אין צריך לחזור ולהתפלל אלא אם כן סבור שאף למחר לא יהיה לו ולפי זה אף בתשעה באב שחל להיות באחד בשבת אם טעה ולא הבדיל בתפלה אין צריך לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במוצאי ט״ב ואם טעה קודם הבדלה צריך לחזור ולהתפלל אורח חיים סימן רצ״ד אפילו לא פתח בברכה של אחריה אפילו הכי אין מחזירין אותו ואומר אותו בשומע תפלה מהר״ם ומהרי״ל : מה״רר מנחם כתב שטעות לומר אתה חננתנו ואתה. ותוכן רק אתה חננתנו · (ב) ומהר״ש היה כופלה לעולם תשב״ץ : (ג) ומאריך ב׳ כ׳ קבית בסדר קדושה כי אין מחזירין נשמות לגיהנם עד אחר סדר קדושה : (ד) ומזכירין אליהו במ״ש משום דאיתא בעירובין שעכשיו לכן לישראל שאין אליהו בא לא בערב שבת ולא בערב יום טוב ועל כן אנו מתפללין במוצאי שבת שיכול לבא מהרי השבת עבר שילא ויבשר את תגו ועוד איתא במדרש שבכל מוצאי שבת נכנס אליהו לגן עדן ויושב תחת עץ החיי׳ וכותב זכותן של שומרי שבת עד כאן מהר״ש : (ה) ויטול אבוקה בידו אף על פי שיש לו נר כדאיתא בע״פ אבוקה להבדלה מנוה יין המובחר תשב״ץ וסמ״ג מצות עשה סימן ב״ט והא דמברכין על הבשמים במוצאי שבת משום שבשבת אור של גיהנם אינו מסריח כלום וכשיוצא שבת חוזר ושורה ומסריח ולכן מריחין בבשמי׳ ודוקא בשבת מיכו ששובת אור של גיהנם ולא ביום כפור ועל כן אין מברכין בו ובפרק המביא במסכת ביצה איתא בתוספות דעיקר טעם משום נשמה יתירה שהלכה : וכשמברך על הבשמים נוטלין בימין ואחר כך חוזר ומקליף מרדכי בברכות מאורי האש לשון רבים רבה לאור לבן ואודום וירוק כו׳ ומן שבירך בבית הכנסת יכול לברך פעם שני׳ בביתו בתוספות בר׳ פס׳ רק כ׳ כדבור המתחיל סא׳ רבי יהודה והא דבי יוסי נכון מי שאינו מריח יכון להוציא את אחרים מנס הוא כהכא מריח שהרי אחרים מצילין אותו מטריפה על ידי ריח וכל שכן לאשירי ואו״ם שבתירו להדיא להוציא אחרים : המרדכי כתב שיש לברך הבדלה בישיבה ואנו אין נוהגין כן ומכל מקום מהרי״א ז״ל לא שתה עד שישב משום דת״ם לא יכל ולא ישתה מעומד תשובת מהרי״ל וכתב כן איתא ומהר״ם כמו עדן לא היה מבדיל על שולחנו אלא מעומד · אחר שבירך על מיני שתיה אסור לספוך הימנו מספר חסידים : על כן אותן ששופכין בשעת הבדלה צריכין

לדקדק לסמוך קודם גמר ברכה ושותין בו עינים כדי לאכול את המזון מרדכי ובס׳ שיטה שלאכות מתוקן כמו כל השבת כולה מרדכי וכן כשכתבו לעני מן התמחוי כתבו לו בגהרים כשבת מזון שתי סעודות ואחת לסעודת שלישית דשבת ואחת למוצאי שבת בתוספתא דפרק קמא דב״ב ואם יושב ושותה צריך להפסיק להבדלה אי משכה אבל אוכל לא צריך להפסיק אף שהוא משכה ודאי א״ח רכ״ט ובתשובות מהר״יק שורש נ״ו ובסופו דאסור לאכול ומתמשך אפילו התחיל כבר כיון שהוא משכה ודאי גם שם דאם אמרו בואו ונבדיל או בואו ונקדש כאסר עליהם לשתות מ׳ מיין שם יותר אנ״ה אין צריך להדר אחר כוהבדלה כמו אחר שאר מצות פרק אלו דברים בברכות ומסדר שלבו לאכול במוצאי שבת אפילו אין צריך רק לכזית כדי ללוות המלכה א״ח עד כאן:

ביום ראשון ושלישי ורביעי וששי

ק מבעי ליה לאיניש דלא לאשתעויי מכי מתחיל ברוך שאמר עד דמסיים י״ח אלפם: השם בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה ירושלמי ודוקא במילי דלא צרכי א״ם נ״ע אי שרי להפסיק בין אהבה לקריאת שמע בשביל טלית דמא״ם סימן פ״ז הוה משמע דאין מפסיקין מדלא נקט אלא תפילין אבל יש לדחות דהתם איירי בשלבש טלית כבר ולא תפילין הואיל ואינו יכול לעמוד על עניינו· אם נכנס אדם לב״ה ורואה שאם יאמר כל פסוקי דזמרה לא יכול להשלים תפלתו עם הצבור יאמר ברוך שאמר ומזמור של תהלה לדוד עד הללו אל בקדשו ויאמר כל הנשמה תהלל יה הללויה ויחתום בישתבח ואם בא כשהשליח צבור מתחיל יוצר אור ואין לו שהות לומר אפי׳ תהלה לדוד טוב שיקרא קריאת שמע בברכותיה עם הצבור ואח״כ ברוך שאמר כו׳ עיין בא״ח ב״נ: ס בשעת קריא׳ שמע אוחז בידו השמאלית בב׳ כנפותיו התלויין לפניו כנגד לבו נוהרכירה בשם סומר טוב וכן הוא במרדכי הלכות ציצית ובהג״ה באשירי ימאור ורוע אסכת· סוכה דף מ״ו עיין שם ובהג״ת מיימוני להדיא: באמצע קריאת שמע ובברכותיה עונים קדושה קדיש וברכו אבל בין גאולה לתפלה אין עונין כלום מתרומת הדשן: רבי אחא בשם רבי חנינא אחר כשכבע ה׳ יתיז העי״ן כדי שלא יראה לומר כשבע וכן הוא באורח חיים סימן ס״א באלהי כמור יכול לענות קדושה ואמן יהא שמיה רבא ומודים אבל באמצע תפלה ישחה למודים ואין עונה כולם: מותר למשמש בבגדו כדי להסיר הכינה המעוקצו אבל לא ליקח ביד בעת התפלה ושלא בשעת התפלה מותר ליקח בידו ולזורקה בב״ה נ״י: התחילו בתפלל קדושה כ׳ והלכו מקבתן מותר לגמור כל התפלה ואפילו סדר קדושה והקדיש שאח״כ אבל קריאת התורה לא: אבל התחילו בשחרית ברכו וי״בר אור וכן בערבית אם התחילו קדיש וכו׳ והלכו מקצתן אין להתפלל שוב י״א לפני התיבה דקריאת שמע·

ח אומרים פסוקי דזמרה ושליח ציבור אומר ישתבח ויוצר אור: ט וקריאת שמע ואמת ויציב עד גאל ישראל: ורב עמרם כתב שאין עונין אמן משום דהוי הפסק בין גאול׳ לתפלה וא״ח כתב שטוב לומ׳ אמן וכן ה׳ שפתי תפתח ולא הוי הפסק רק שומע תפל׳ וכן כי שם ה׳ אקרא אין אומרים שחרית וערבי׳ לפי שצריך להסמיך גאולה להפל׳ אבל אמן וה׳ שפתי תפתח לא הוי הפסק אבל במוסף ובמנחה ובנעילה שאין צריך להסמיך גאולה להפלה אומר גם שומע תפלה וכי שם ה׳ אקרא הבו כו ומתפלל בלחש י״ט ברכות עם ברכת המינים והם כנגד י״ט אזכרות שבק״ש עם אחר: הג״ה קדושה שביוצר אפילו יחיד אומרה לפי שהוא רק ספור דברים איך שהמלאכים מקדישים וכן קדושה של ובא לציון אבל בקדושה שבתפלה צריך י׳ רש״י כתב שלא לומר אור חדש כו׳ לפי שאור העתיד אינו מעין החתימה ואשי״רי כתב דהוי שפיר מעין החתימה ויש לאמרו וכן נוהגין א״ח סימן מ״ו ע״ב עוד הג״ה זמן קריאת שמע ותפלה של ערבית מפלג המנחה שהיא שעה ורביעית קודם הלילה עד שיעלה עמוד השחר וזמן קריאת שמע של שחרית משיכיר חבירו ברחוק ד׳ אמות עד סוף ג׳ שעות ביום וזמן תפלת השחר מהנץ החמה עד סוף ד׳ שעות: ותפלת המנחה מחצי שעה אחר חצי היום עד הליל׳ או עד פלג המנחה אם ירצה: מוסף כל היום וי״א עד ז׳ שעות וזמן קריאת שמע של מטתו משעת צאת הככבים עד שיעלה עמוד השחר ואין מברכין עליו רק פרש׳ ראשונה ויהי נועם והמוסיף יוסף ברכת השכיבה המפיל ופסוקים המלאך הגואל ולישועתך וכה״ג מה שירצה ע״כ גליון: עוד הג״ה יש מדלגין בצור ישראל גואלינו ה׳ צבאו׳ וכו׳ וכן כתב הרי״ץ גאות ז״ל ור״א מוורמש לפי שיש בה י״ר תיבות וס׳ אותיות לפי שס׳ רבוא נגלו בי״ר מקן אבל ר׳ מאיר של״ה צבור הוסיף גואלנו ה׳ צבאות שמו קדוש ישראל לפי שאז יש בה ה׳ פעמים ישראל נגד קרא ואתנה את

הלוים נתוני׳ וגו׳ בפרשת בהעלותך שיש בוה׳ פעמים בני ישראל וכן נוהגי׳ ג״י ע״ב: עוד הג״ה ובשבת אין צריך לסמוך גאולה לתפלה הואיל ונפקא לן סמיכה מיענך ה׳ ביום צרה וגו׳ ושב׳ לאו יום צרה הוא מא״ז ועיין בא״ח סי׳ ק״י ע״כ הג״ה: ושוחין בבמגן אבות תחלה וסוף וכן במודי׳ תחלת וסוף: ולא ישתה יותר מראי כורע בברוך וזוקף בה׳ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו שים שלום בכל שחרי׳ ומוסף אלהי נצור אבר״ל במנחה וערבית לעולם שלום רב חוץ מתעני׳ צבור שאומר גם במנחה ברכת כהנים כמו בשחרית הן ש״ץ הן יחיד: י וש״צ חוזר ומתפלל כך ומוסיף בה׳ קרושה לדור ודור כ״ו: יא ונופלין בתחנון במקו׳ שיש ס״ת: יב אם אין ס״ת אומר תחנון בלא נפילה שנאמר ויפול יהושע והזקנים לפני ארון ברית ה׳ ואין חותמין בתחנון בא״י שומע תפלה אלא אומר אותו עד יבושו רגע ונופלין בתחנון על צד ימין אם יש תפלין בזרועו משום כבוד תפלין ואם אין תפלין בזרועו יפול על צד שמאל לפי שיצחק אבינו בעקידה שכב על צד שמאל ועוד משום הסיבת שמאל הוא דרך חירו לכך נכנע באותו יד לפני הקב״ה ועוד שנאמר שמאלו תחת לראשי וגו׳ ואנחנו לא נדע חצי קדיש אשרי למנצח: יג ובא לציון גואל קדיש שלם: יד עלינו לשבח כו׳: טו וכסא כבודו בשמי׳ וכו׳ כן עיקר שנ׳ השמים כסאי הוא אלהינו ואין עוד: טז ולישנא דקרא נראה לי קדיש יתום ויש ממקומות שאומרים אין כאלהינו:

ביום

שמע וברכותיה לאחר ותפלה לאחר תרומת הדשן: ולא כמהר״ש שכתב דאפי׳ התפילו ישתבח כי׳ גומרי׳ ומהר״ס כתב דבשבת גומרים יוצר ומוסף ומנחה ובחול תפלת מנחה וערבית תרומת הדשן סימן ק״ה אם שכח לקרות שמע ולהתפלל ועדיין אינו פני יום תפלה ודאי יכול להתפלל כדאיתא בא״ח וסמ״ג וגם ק״ש יכול לקרות בלא ברכות ואם כן מוטב שיברך על ציצית ותפלין לפני פני יום ויעשה כענין זה ואל יאמר לעת ערב כך נראה לי: לשון סמ״ג אחר פני יום יתפלל מנחה שתים ואפילו משעלה עמוד השחר יכול לקרות קריאת שמע דלילה עד הנץ החמה על ידי הדחק ובלבד שלא יאמר השכיבנו מרדכי פרק קמא דברכות אחר ארבע שעות ביום יכול לקרות קריאת שמע דיום אבל או לא יאמר ברכותיו דהוי ברכה לבטלה א״ח כ״ח: וצריך עיון במרדכי דריש ברכות דכתב בשם ראבי״ה דוקא השכיבנו לא יאמר אבל המעריב ערבים יאמר עם כל ברכות שחרי מזכירין מדת לילה ביום ומדת יום בלילה ומי שהתפלל ואחר כך בא אבל צבור ומנאם מתפללים מתפלל עמהן שכינת ואין בזה משום ברכה לבטלה מאחר שהתפלל שיתפלל עם הצבור יותר מקובלת והטעם משום ברוב עם הדרת מלך נ׳ וכל שכן אם ספק לו שיתפלל כה״נ לא יתחיל להתפלל אלא אם כן יודע שיכול לענות עם הצבור קדושה וכן אחר קדושה לעניין מודים שאם יכול להגיע למודים או לאמר מן ברכות שפוסקין בהו שפיר דמי לעניין מודים אם כבר קרא קריאת שמע וצריך להתחיל לסמוך׳ עשרה כדי להסמיך גאולה לתפלה וכודין שליח צבור הגיע למודים והוא עומד באמצע ברכות יכול לשחות עמהם אבל אם הוא עת פלתה או בסופה שאין שוחין כבן אין יכול לשחות אורח חיים סימן ק״ט עיין שם· בכל המקומות שאדם מתפלל יתפלל כנגד ירושלים אבל כשהולך בדרך או רוכב ויושב בקרון אינו צריך להחזיר פניו לירושלים רק מתפלל דרך הלוכו ואפילו שלא במקום סכנה שאם יאמר דרכו ישרוד לבו מרדכי ריש פרק ב׳ דברכות· ויש מחמירים לעמוד באבות אורח חיים ל״ד ויחיד המתפלל עם החזן בפעם אחת יאמר עם החזן קדושה ולדור ודור ויזהר שיוכל לסיים תפלתו קודם שהגיע שליח צבור לשומע תפלה ואל יתחיל למהר עד אחר שיאמר עם החזן האל הקדוש וכן איתא באגודה: ואין אסור לאכול קודם תפלת המוספים כדאיתא פרק תפלת השחר ומכהב שלא לאכול הג״ה עיין באשירי ובתוספות במסכת תענית פרק ג׳ פרקים ובאורח חיים סימן רפ״ו: הרא״ש היה שותה מידי דלא משכר בשחרית קודם תפלת ואפילו בשבת ולא משום קידוש שעדיין לא חל חובתו עד לאחר תפלה אורח חיים סימן רפ״ט ירושלמי כולי יומא את קאי בשוקא ולית את לעי ובשעתא ועידתא את לעי מכאן שאין לישב בסעודת שהם״נ אומר שמונה עשרה כך מצאתי וכן נראה לי ראיה ברורה מלשון רבי יצחק לא תוקעין בשהן יושבין ומזורין ותוקעין כשהן עומדין: ומשמע שהגיע זמן קריאת שמע אין לו לאכול ולישן עד שיקרא ק״ש ויתפלל אורח חיים סימן רל״ה: יח לכך מסתירין פניהם כשאומר תחנון לפי שכשישראל היו משתחוים בעזרה היה בין כל אחד ואחד ד׳ אמות כדי שלא ישמע וידוי שאמרו ויתביישו משום ועל שם זה אנו עושים ג״כ בכבה בהסתרת פנים כאלו כל אחד אינו רואה ויודע מה שיתפלל חבירו ונ׳ וכשיגיע עושה שלום והחזן רוצה להתחיל עד ברכו או אין צריך לישב אלא מכבה פניו בעמדו במקומו אחר שגמר עושה שלום ואומר תחנון מהרי״ל: יט אף שכתוב בפנים אם אין ס״ת אומר תחנון בלא נפילה וכו׳ אינו יודע למה אומר אותו או דהא כל עיקר ניתקן משום נפילה ואפילו על ידי נפילה רשות הוא כדאיתא בא״ח סימן קל״א: ומכאן פשוט דנופלין נב״ה בקיבוב לומר תחנון ובית הכנסת של כשים תוכים תשובת יוסף״ל: כ טוב שביחד אומר סדר קדושה לומר בכבוכה א״ח סימן קל״ב: יד ורגילין לאומרו בקול רם לפי שנאמר נבן פסל ונבי אחור

Digitized by Google

ארור ועכו שהוא לשון הרחו קול רו״קח מזה נראה לי דכהנו בליל כ״ש לומר עלינו בקול רם אך שאין נוהגין כן בלשנה ומפני הסכנה כן עיקר: (טו) ואין אומרים ומושב יקרו שהוא בגימטריא ישו ואינו טעם ככון ובספר הילכות איתא יקרו נ״י: (טז) אין לומר ואין לו ואפס משום דהוה משמע כאלו היה אחד דשמו אין לו אפס מהר״ש וכן איתא ברוקח: ובשנה לא יוסיף יפסיק מעט מהרי״ל כתב לומר ויהי נועם לפני שירת נהדים וביאר הטעם וכן כתב התשב״ץ. שגג או הזיד ולא בירך טלית ותפלין עד אחר תפלת ערבית אע״ג דעדיין יום הוא אין להניח תפלין אפילו בלא ברכה כיון דעשה לאותה שעה לילה בתפילתו אבל ציצית דליכא קפידא אם מתעטף אפילו לילה נמי יכול להתעטף בלא ברכה כתבי מהר״ש: הגה זו מקומה לעיל כתב רבינו שמשון דכשאומר באמת ויציב שממתין בסוף עד שיכול לומר עם הצבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא מאור זרוע פרק שני דמגילה ור״ת הי׳ רגיל שהיה ממתין בעושה שלום כדי לומר קדיש וקדושה עם הצבור וכו׳ במרדכי פרק ג׳ דברכות:

ביום שני וחמישי

ה

הם ימי רצון של מ׳ יום שעמד משה רבינו ביום ה׳ וירד ביום ב׳ וקבל לוחות אחרונות א״ה: יז וגם בית דין של מעלה יושבים בדין לכן רגילין להתענות בהן לפעמים ומוסיפין בהם: יח והוא רחום יי׳ אלהי ישראל הבט זדים חוסה קולינו עזרנו חצי קדיש אל ארך אפים: יט ומוציאין ס״ת והחזן אומר גדלו והקהל עונין רוממו והחזן אומר תגלה הכל הבו והקהל אומרים ברוך שנתן תורה קורין: כ כהן לוי וישראל י׳ פסוקים לכל הפחות לבר בפורים קורין דק ט׳ פסוקים משום דסליק ענינא ח״ק הללו אשרי כו׳: מנחה בכל יום: כא אשרי ח״ק י״ח ברכות בלחש ושלום רק במקום ברכות כהנים: אלהי נצור וש״צ חוזר התפלה עד בשלום ונופלין בתחנון כמו בשחרית קדיש שלם: והוא רחום ה׳ הושיעה כו׳ יש אומרים בלחש כי אל רחום וגו׳ ותקנה והיא רחום לפי שתמיד של שחר מכפר על עבירות הלילה ותמיד של ערב מכפר על עבירות היום לכן אומרים והוא רחום וי״א לפי שחוטאים לזקן לפני תפלת ערבית ברכו מעריב ק״ש אמת ואמונה השכיבנו ברוך יי׳ לעולם אמן ואמן יראו עינינו ח״ק: כב י״ט ברכות בלחש קדיש שלם עלינו קדיש יתום הג״ה שכח בשוגג או באונס ולא התפלל ערבי׳ יתפלל: כג שחרית ב׳ א׳ במקום שחרית וא׳ במקום ערבית וישהה בין זה לזו כדי הלוך ד׳ אמות שכח שחרית מתפלל מנחה ב׳ שכח מנחה מתפלל ערבי׳ ב׳: כד שכח מנחה בערב שבת מתפלל ערבי׳ ב׳ של שבת שכח מנחה בשבת מתפלל ערבית של חול ב׳: כה ומבדיל בראשונה ולא בב׳ אבל אם לא התפלל במזיד אין לו תקנה להתפלל שתים עד כאן הג״ה:

בערב

(י״ז) לפי שנדק משמש בתפילת יום ובתפלת ליל ב׳ לפי שהסיין קל״ס בגכ״ש ביאים בגכ״ש קל״ס לילות בכו״ר שויר לכך נ ד משנ׳ן סימן לדבר בצדק תשפוט עמיתך: (יח) ג׳ זקני׳ תקנו והוא רחום כל א׳ פלק וכל פלק י״ח אזכרות כנגד י״ט ברכות על כן אומרי׳ אותו בעמידה בלחש מהלתי: (יט) בתשובה בא״ו הא דבים מקומות נוהגי׳ לקבות הוצאה והכנסה כל א׳ כפי ענינו משום ברוב עם הדרת מלך נ״י (כ) אם אין כהן או לוי עולה ראשון אם הוא גדול שבעיר דוקא ואם שיש מי שירצה יקדים לדעת מהרי״ל ואפילו הכי לא נהגי׳ כן באשכנז כן קבלתי ואם אין שם לוי שאז הכהן קורא ב׳ פעמים אין צריך לישב בנתים כי דוקא לדידהו הוה צריך הכירא שלא היו מברכין בכל פעם אשר״י וא״ח סימן קל״ב: ברכות התור׳ ילפינן מק״ו מברכות המזון שהוא חיי שעה וכן נמי ע״ש הפסוק בא״י למדני חקיך וברכה של אחריה נ״כ מוכח מפסוק דכתיב נביום התורה עד תומם וזאת הברכה יש פלוגתא אם הפסיק והסיח בשעת הקריאה אי צריך לחזור ולברך ונראה לי לדעת האשר״י והביאו הא״ח בהלכות פסח גבי המפסיק בבדיקה וכישיבת סוכה ובאכילה דפשיטא דאין צריך לחזור ולברך: כשהולך לקרות או הולך עבד הקרובה אל הבימה וכשחוזר למקומו מסבב מצד השני שנאמר ובא הכשיא ונ״כ בהפטרת בפרשת החודש: מנהג שהגולל הולך אחר ס״ת ועומד לפני הארון עד שתחזיר ס״ת למקומה: הג״ה מיימוני מנהג שהחזן עונה אמן קודם שמתחיל לקרות בקול רם כדי שיכינו הקהל וישמעו כשמתחיל לקרות מהר״ם: (כא) הר״ס כשבא במנחה לבה״כ סמוך לחשיכה היה מתפלל י״ח ואח״כ אמר תהלה לדוד כדי להתפלל עם הקהל מרדכי ר נ״י: אם בא לבה״כ אחר ברכו והתחיל מנחה והקהל מתחילין תפלת ערבית מוטב שיתפלל י״ח דערבית עם הצבור ואף על גב דקיימא לן כרבנן דאמרי דסמכינן גואלה לתפלה גם בערב מיו עם צבור מעלי׳ טפי כדמוכח בא״ח סימן פ״ח דאפילו משום עמידה בשלימין סמיכה דשחרית ומוד הא רי״בל סבר תפלות באמצע תקנום: ואם כבר עבר זמן המנחה אין לומר אשרי הוא״ל והיום כלה שלא

לאמר

Digitized by Google

אומר נ׳ פעמי׳ אחרי אין לזה תשלומין ואפי׳ אם התפלל מקצת בעונתו אין שייך לומר קדיש כיון שנתקדש יום אחר שהפסיקו להתפלל כתבי מהר״ש: (כב) י״ט דערבית אין הש״ץ חוזר ומתפלל לפי שהוא רשות מיימוני ומזה הטעם אומרים קדיש להפסיק בין גאולה לתפלה להורות דערבית אין צריך סמיכה וכן הקדיש שבין המפטיר לשבעה קרואים להורות שאינו ממנין הקרואים ואף כי ק״ל דגאולה למנין ז׳ מ״ק: אך כ״ל דהקדיש כתקון על הפסוקים שיש בהם י״ח וכן משמע בא״ח: (כג ואדם ששכח ולא התפלל מעריב בא למחר אחר תפלת יוצר יתחיל אחרי ואח״כ יתפלל י״ח בשביל מעריב תשכן: (כד שבת מנחה בע״ש כו׳ פירש רוקח דוקא כשענה הוא עצמו ברכו עם הקהל או יתפלל כ׳ של שבת דכיון דעשאוהו קדש לא יעשנו חול אבל לא ענה עמהם ברכו כגון שלא היה בב״ה או יצא מב״ה ויתפלל מנחה של חול כהורה מהרא״ם וכ״כ הגדולים ואם בא לב״ה סיום לברכו אל ימתין מלהתפלל מנחה עד אחר ברכו בשביל עניית ברכו כמו שצריך לעשות בשאר ימים אלא יתפלל מנחה ואע״ג שלא יוכל לגמור התפלה קודם ברכו ואין להקפיד הואיל והתחיל בהתיר וכו׳ ומהר״ש כתב דאם יודע בודאי שלא יוכל לגמור אסור לו להתחי׳ לשב״ל: וכ״נ לדברי מהר״א נכה״ג ימתין אחר ברכו ואז יתפלל כ׳ של שבת או אומרים שיצא לחוץ: כה ואם לא הבדיל בראשונה צריך להתפלל עוד פעם שלישית א״ח סימן רל״ב לתפלה צריך נטילה אפילו עמד מתלמודו ורא״יה מהשוכר את הפועלים באבות העולם כ״מ: אבל אינו מברך עליהם אא״כ קינח בגדולים או שפשף אחר קטנים ורוצה להתפלל כן מסיק בא״ח סימן רל״ג וכן מצאתי בתשובת רשב״א בשם הר״ר יונה דאין צריך לברך על נטילת ידים אלא בשחרית ובשעת אכילה ומי שטבולו במשקה ע״כ ובכלילה כשעומד אינו מברך על נטילת ידים כי אם אשר יצר מצאתי בתשוב״ן: כשנוטל ידיו מן הכלי אם מברך על נקיות ידים יצא מאחר דבעי׳ ידי דמנקי וכו׳ והמסקנא לברך על נטילת ידים מהרי״ל טהרי״ן: בר״א שאין מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד בשאר תפלות אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואח״כ מתפלל מיימוני: גם רפואה גדולה שיפת נוכן לעינים בשחרית פרק שמונה שרצים והתוספות כתבו שאין להעביר זמן תפלה בשביל נטילה במים אם אין דיו בנקיות קנח בעפר או בצרור וכן בדרך לאחריו אינו צריך לחזור כלל כדי ליטלם אפילו יש לו זמן אבל לפניו עד מיל אם יש זמן א״ח סי׳ רל״ג: והוא הדין אם כוהר מפת של גוים ויש פת ישראל בארבע מיל לפניו ימתין וכ״ש שלא ילך ממקומו במקום שמתפללין כי׳ אבל כדי שלא יצטרך לילך יחידי אחר התפלה שרי אגודה פרק העור והרוטב:

בערב

בערב שבת מדליק נר ב׳ נרות בו א׳ כנגד זכור וא׳ כנגד שמור מברכין בא״י אמ״ה אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר או נרות של שבת: ויחשוב בדעת׳ שלא יקבל שבת עד שינח הנר מידו או עד ברכו ונוהגות הנשים להדליק שהם כיבו נרו של עולם ומי שאין לו אשה ידליק בעצמו ומתפלל מנחת חול ואין נופלין בתחנון קדיש שלם ברכו מעריב וכו׳ עד ושמור צאתנו בו ואז אומר: כן ופרוס עלינו כו׳ עד ירושלים ושמרו בני ישראל וכו׳ ברגלים אומר וידבר משה את מועדי כו׳ במקום ושמרו בר״ה תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגינו כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב: ביום הכפורים כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכ׳ מכל חטאתיכם לפני יי׳ תטהרו ומתפללין בלחש מגן ומחיה והאל הקדוש אתה קדשת ויכלו רצה במנוחתנו כו׳ ורגילין לסיים וישמחו בך ישראל אוהבי שמך: וכן ברוב סידורי׳ ותימה גדולה הוא שהרי אינו מעין החתימה ולא מעין הפתיחה וגם אין שייך שמחה רק ברגלים ומצאתי בסידור ישן וגם שמעתי מבקיאי׳ שי״ל וינוחו בו ישראל מקדישי שמך וכו׳ וזהו

(כו) הג״ה וי״א כנגד איש אשה כי נר נר כמנין אברים שבאיש ובאשה כי לאשה יש ד׳ אברים יתר מבאיש ב׳ צירים וב׳ דלתות כדאיתא במסכת בכורות בפרק מומין אלו רנ״ב לאשה ורמ״ח לאיש כמנין נר נר וכן ב׳ פעמים נר בגימטריא ת״ק שפסיעה גסה נוטלת א׳ מת״ק ממאור עיניו לכן יתן עיניו בשעת קדש על הנרות כי או חוזר אליו חלק א׳ מת״ק ממאור עיניו בחול בשביל פסיעות גסות מהר״ש. הא דרגילין לכבו׳ הקטן ל׳ כי הנר בשבת עם ביוני מנוה רוקח כתב. מהר״ש בשם מהר״ם כ״ל בשם חופה בערב שבת ומאחרים בה עד אחר שקיעת החמה שוב אין להדליק נר שבת כלל ואם כן אזה שאינה רוצה לקבל שבת. לפני החופ׳ או תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואח״כ כשתשכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך או תאמר לגויה שתדליק אחר החופה והיא תברך ע״כל דבר זה תמיה דאפילו בר״ת לא שייך ברכה בדלוקה ועומדת אא״כ יכבנה ויחזור וידליקנה בפרק ב׳ דשבת וגם זה תמוה מה שהתיר לומר לגויה וכו׳ עיין בפסק תוספות דשלהי במה מדליקין ז״ל שלא לאמר לגוי׳ עם חשכה הדליק הנרות עכ״ל וכן פירש רש״י במשנה סוף פרק במה מדליקין דגזרו על השבות אף בין השמשות עכ״ל אך אמרי בעירובין דלא גזרו אשבות בין השמשות ועיין במהרי״ו שהתיר כשעושה יום גדול להדליק ואח״כ לפרוש ידיהם על הנרות ולברך כדי שתהא הברכה עובר לעשייתם וכו׳ ומה שכתבת שכיונת בקונך שמברכין על הנרות בשבת אחרי ליאת בהלא שוע לי כלומר לא סבירו לי ולא אמר כדידה״ג: קתים עולה מהדרש מי״ך נקך יש לעשות נרות ארוכות שידליקו עד הלילה

כל זה ואי לא אמר ברכה לבטלה מהרי"ו וכן להדיא בספר אגודה והביאו מהרי"ל בתשובה · הג"ה כשאשתו יולדת בשבת
מאשוכה מדליק הבעל את הנרות ומברך מקידושים · איתא בספר בשר ע"ג נחלים דתוספות שבת הוא חלק י"ב דהיינו'
שע"ת מיום שהוא כ"ד שעות וראיה מתוספות שב"ע"ת ש אמרו בגמרא שהוא קדם יומים שהוא חלק י"ב משנה וכן כתב מהר"ם
ויתר נחלים וצריכין ישראל למהר לב"ה בע"ש קודם שתשקע החמה: (כו) לפי שיש אגרת בת מהלת שיוצאת בליל
שבת לכן אומר ופרוס כו': כח ויכלו דוקא

זהו שפיר מעין החתימה ופתיחה וכן נראה עיקר רצה ומודים
שלום רב אלהי נצור: כח ויכלו בקול רם משום גזוב
עם הררת כלן: כט מגן אבות רצה במנוחתינו והזר
האזכרו אינו פותח בברוך ואינו חותם קריש שלם: ל
קידוש: לא ונותנין לתינוקות לשתות בבה כרליקין עלינו
לשבח קריש יתום: לב בי"ט שחל להיות בשבת או בע"ש
ואפילו חול המועד אין אומרי' במה מדליקין בהגר ובמערהן
וכפולין ומקרשין בבית: לג במקום סעודה על כוס יין
ויכלו בפ"הג אשר קרשנו במצותיו ורצה בנו שבת קרשנו'
תחלה למקראי קרש כג׳ ואם אין יין מקרשין על תירוש בין יו'
א' ואם אין תירוש מקרשין על הפת: הג"ה או על שכר
אם הוא חמר מרינה יע"כ ני' ויכלו המוציא אשר קרשנו כולי
וישתה לפחו' רוב רביעי' שהוא כביצה וכן כל דבר הטעון כוס.
כגון ברכת המזון והבדלה וכהאי גונא א"ח: לד ובברכת
המזון מוסיף רצה והחליצנו בבונה ירושלים ואם שכח הוזר
לראש וכן בשחרית וכן בכל התפלות ובב"ה רשבת וי"ט אי
שכח של שבת וי"ט חוזר רק בסעודה שלישית אינו חוזר וכן
בר"ח בברכת המזון ובערבי' דר"ח בב' לילות וכן על הניסים
בחנוכה ובפורים אי שכח אין מחזירין אותו: לה אבל
אם נזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב אחר בונה ירושלים
בשבת: לו וי"ט: לז ור"ח אומרים ברכה בפני עצמה
כדמפר' בגמרא בפרק שלש שאכלו ובא"ח ובברכת מהר"ם
וחותמים גם בשבת וי"ט בבונה ירושלים ואין משנין החתים'
אבל בא"ח מסיק לומר מנחם בבנין ירושלים דכולא חדא
מלתא היא וכן באשירי: ונראה לי מי שהתחיל נחמנו
חותם מנחם כו': למור

מיוחד יש לומר משום דהוי עדות וכתיב ועידו בני
האלהים: ותקנו לומר ויכלו בתפלה אתה קדשת
ומה שאומרים אותו אחר התפלה פי' מהרי"ר מאיר
ש"צ משום י"ט שחל להיות בשבת נהגו כן לפי שלא
אמרוה בתוך התפלה אמרי' בפרק כל כתבי: כט
במקום שאין מכיין אין למיד לומר ברכות מגן ואם
אמרו עשה ברכה לבטלה במ"ג עשין סימן י"ט
ומצאתי מחידושים מפרק כ' דשבת טעה ולא התפלל
אתה קדשת בע"ש אם שומע מש"צ מגן אבות יצא:
ל מי שכאכם או הזיד ולא קדיש ליל שבת מקדש
והולך כל השבת ואין אומרים ויכלו למחר אלא
אומרים ושמרו בני ישראל קודם קידוש במקום
ויכלו תשובת מהרי"ל: (לא) וכשאין תינוק בב"ה
מתן לטעום לגדולי' בקידוש והבדלה גליון: (לב)
בי"ט שחל וכו' הכל משום נוירה אטו יום טוב שחל
להיות בע"ש שלא יכול לומר עשרת' ערבתם גליון:
(לג) וכן למחר מקדשין קידוש במקום סעודה וכן
המל בשבת לא ישתה דאין קידוש אלא במקום סעודה
אגודה העולם מקשין איך נהגו לקדש בליל שבת
וי"ט לאחר נטילה והא קתני בפרק ערבי פסחים
מוזגים ואח"כ נוטלים ומהר"ם היה מקדש ואח"כ
נוטל וכו' ל דדוקא מזיגת הכוס הוי היסח הדעת אבל
קידוש לא הוי הפסק ואמר לי מהר"ו שראה כן כתוב
בשם הר"ר אפרים מריגנשפורג ז"ל ומצאתי עיין
בא"ח סימן רע"א: (לד) הא דיש נוהגים
שלא לומר רחום בשבת משום דרחום לשון תחינה
הוא ואין אומרים לשון תחינה בשבת והרב כתב
בספר שיש במדרש אגדה לפי שנקנסה מיתה על
אדם בשבת ובאה זכות שבת והליצה בעדו והגינה
עליו לכך פותחין במזמור שהיות צריך תנחומין וי"א
לפי שמר"עה מת בשבת והיו כל ישראל מתאבלים
עליו והן צריכים תנחומין ויש שאין אומרים אותו
לפי שאין מתאבלים בשבת וכו' מרדכי גליון: אמר מהר"ש ששמע שתלמידי מהר"ם ז"ל היו כותבים נר בשמשית בליל שבת
ובנרו בייפתח ולא קראו לאורו אע"ג דהפוסקים אסרו אפי' בי' קומות וכן עשה מהר"א שטין ז"ל: (לה) אם שכח רצה
ונזכר קודם הטוב והמטיב בשבת אומר בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית בא"י מקדש
השבת: (לו) אם שכח יעלה ויבא בי"ט אומר בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה בא"י מקדש ישראל
והזמנים: בי"ט בשחל בשבת אומר בא"י אמ"ה אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל לאותו ולברית וימים טובים לעמו
ישראל לששון ולשמחה בא"י מקדש השבת ישראל והזמנים: (לז) אם שכח יעלה ויבא בר"ח אומר בא"י אמ"ה אשר נתן
ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון וחותם בו"י: לח מזמורים שלשבת אי לא אמרן אין מחזירין אותו אבל לאל אשר שבת
אי לא אמר מהדרינן ליה ואי לא אמר מגן אבות [illegible] דקא במנוליעלה אין אומר אותו בדאיתא בא"ח סימן סק"א: לט אם תאמר
ונהי

למהר ביום השבת. אומרי' פסוקי דזמרה בנעימות ומוספין
בקרבנות וביום השבת: לח ולמנצח השמים
מספרים כו' עד לאורך ימים ונשמת לפי שיש לכל ישראל
נשמה יתירה בשבת וש"צ מתחיל שוכן עד כו' והקהל עונין
ובמקהלות ישתבח וש"צ אומר בא"י אל מלך כו' חצי קדיש
וברכו והקהל אומרים יוצר החזן לאל אשר כו' ק"ש תפלה
ומגן ומחיה והקדוש: לט ישמח משה רצה ומודים וברכת
כהנים וש"צ מחזיר התפל' קדושה נקדש ומוסיפין אז בקול
רעש ממקומך קדיש שלם אין כמוך מלכותך אב הרחמים
ומוציאין ס"ת וש"צ אומ' שמע אחד כו' וכן הקהל והחזן אומר
גדלו וכו' והקהל עונין רוממו וכו' על הכל אב הרחמים עד
יעזור ויגן כו' הכל הבו כו' קורין ז' אנשים בלא מפטיר עד סוף
הסדרא חצי קדיש וקורין למפטיר ג' פסוקים שחוזר למעלה
מ ומפטיר בנביא כ"א פסוקים לפחות אא"כ דסליק עניינא
ומדלגין בנביא' אחד ולא מנביא לנבי' תרי עשר בנביא אחד
וכשהסדרו' כפולו' קורין ג' גברי בסדר' ראשונ' ולרביעי קורין
בשנייה ומסיים בשנייה וקורין עוד ג' בשנייה ולעול' מפטירין
הפטר' השייכה לשנייה חוץ מאחרי מות וקדושי' שמפטירין
הלא כבני כושיים וכו' השייך לראשונה לאחרי מות ולא
בהתשפו' ששייך לקדושי' בספר רש"י שם לפי שהו' מיירי
בתועבת ירושלים כן משמע במרדכי לכן כשהן חלוקות
מפטירין לאחרי מות הלא כבני כושיי' כו' כן נראה לי עיקר
וכשהן חלוקות וגם אם חל ר"ח אייר בשבת או ביום א' אז
בטלה הפטרה דאחרי מות דהא מפטירין השמים כסאי או
מחר חדש לאחרי מות נ"ל דמפטירין לקדושי' רק התשפוט
דשייך לקדושי' כדפרשתי לעיל ולעול' ישלי' אדם פרשיותיו
עם הצבור קודם אכילתו בשבת א' מקרא וא' תרגום: מא
ועוד אחד מקרא עם החזן כן עיקר ואם שכח יכול לחזור עד
ג' בשבת עד ועד בכלל: מב ב' יקום פורקן ומי שבירך יש
מקומו' שאומ' בכל שבת אב הרחמי' לבד כשמברכין החודש
ובחתונה ובר"ח ובי"ט ויש מקומו' שאין אומרים אותו אלא בין
פסח לשבועות ואז אומרים אותו. אפילו כשמברכין החדש
אחר ברכת החדש: בשבת

מאי שנא שבת שמתפללין בענין אחר ובי"ט ור"ה
לעולם שוה כגון יעלה ויבא אתה בחרתנו וי"ל לפי
שאתה קדשת כנגד שבת בראשית שנאמר בו ויכלו
ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא
בשבת נתנ' וישמח משה לפי שפרעה נתן לישראל יום
א' לשבות ומשה בירר השבת ונאמר בו בעמדו
לפניך על הר סיני: אתה אחד כנגד שבת שלעתיד
שיאמינו הכל שהוא א' א"ם: מהרי"ל כשרקק בכ"ה
בשבת העמיד רגלו עליו ולא שיפשף כמו בחול וכן
בהגה"ה בא"ח סימן ס"י וע"ש: בשעת תפלה לא
ירוק כלל הרוק לפניו או לימינו אפילו איבטכים :
אין מברכין את החול בשבת או בי"ט כימוקי מהרי"ג
קבלתי מגורי מהר"א מעיל שתפור פשתן צריך
להסיר כד מעיל לס"ת ולא כד הפשתן מרדכי מגילה:
ואוחז בב' עמודי התורה בשעת ברכה וראיי' ממסכ'
סוכה כך היה מנהגם של אנשי ירושלים אדם יוצא
מפתח ביתו ולולבו בידו וכו' עד היה קורא בתורה
מניחו לארץ וכו' אלמא שצריך ליטול הס"ת בידו
בשעת קריאה וכו' ועיין בא"ח סימן קל"ט: (יא)
אחר ברכה א' שלפני ההפטרה יש לענות אמן אבל
אחר שכל דבריו אמת אין לענות ודוק בא"ח סימן
רפ"ד ובתשובת מהרי"ל סימן ע"ו שם מפורש הטעם
ני' קנת לקוטי דיני' מי שצריך לישען בשעת קריאת
התורה וכגון שהוא זקן צריך שיסיר המפה קנת
וישען על הבימה עכמוו מהר"ס נ"י: כהן אבל אסור
לקרות בתורה אפילו אין שם אחר אלא הוא וכ"ש
אבל שאינו כהן שאין קורין בתוך ז' וכ"ע אם ר"ל
אפילו בשבת ואע"ג דהוי דבר של פרהסיא ואסור
בשבת וא"כ אסור הכהן לקרות אא אם כן דאין אחר
אלא הוא ועיין ביורה דעה סימן שפ"ו וכ"ל דטוב
לכהן שיצא חוץ לב"ה לפני הקריאה וכו' וכן מצאתי
אח"כ בהגה"ה בשם תשובת מהר"ם נו"ל י"ד סימן ת'
ואם קראו את האבל לעלות לתורה צריך לעלות
שאם היה נמנע היה דבר של פרהסי' ושמעתי שר"ת
היו קורין אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבל ולא
קראו החזן ויצא מעצמו ואמר כיון שהורגל לקרות
ג' בכל שבת היה נראה כמו דבר של פרהסיא עכ"ל:
סומא אין לקרותו לס"ת אפילו אין שם כהן אלא
הוא ואע"ג דעל שמע פורס וכן פסקו כל הפוסקים
אך האגודה התיר אם אין שם כהן אלא הסומא
בפרק הגוזל. ומהרי"ל כתב דמהגין לקרות סומא לס"ת. הא דאין משיירין ואין מתחילין בפרשה בפחות מג' פסוקים
אין חילוק בין פתוחה לסתומה ואם סיים פרשה אין קפידא אם משייר פחות מג' פסוקים קודם פרשה אחרת תרומ' הדשן
ובתשוב' מהר"י קלון כתב בתעני' צבור של בה"ב ואע"ג דהתעני' אינו אלא מכח מנהג א"ה דוחין כבוד הכהן כשאינו מתענ'
שיצא חוץ לב"ה ועומד ישראל המתענה במקומו ומביאו מהרי"ק אהא שאם קראו כהן ועומד בתפלה ואין יכול להפסיק ואין
שם כהן אחר שקוראין ישראל במקומו כתבו הגאונים דמי שאין מתענה אין לקרות לתורה מרדכי בריש תענית: ארבע

צריכין להודות ואפילו חולה בקדחת צריך להודות ואחר שקרא לו החזן את הפרשה יברך ברכת התורה ויוסיף לברך גואל
או"ה אשר גומל טוב לחייבים והשומעין עונין מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה: (מא) טוב להשלים פרשיות
שמו"ת בין גברא לגברא אם יוכל וכן כתב האור זרוע שכן ראה מר"י החסיד ומורנו הר"א ס"ק בתיר להשלים אפילו בשעת
קריאת התורה ומצוה לכתב ס"ת והג"ה מיימונית פל"ג: עד יש לקוטי דינים אם קוראין לתורה נער שנעשה בר מצוה
אחר שקרא בתורה יברך אביו בא"י אמ"ה אשר פטרני מעונשה של זה בראשית רבה פרשת תולדות יצחק וכן עשה מהרי"ל
וה"א דלא מקרא בר עונשין עד בן י"ג שנים ויום א' כתב האשי"רי בתשובה דהלכה למשה מסיני הוא · וטוב יכולים לקרות
לס"ת הכן אחר אביו או שני אחין אלא בשביל עין הרע אין עושין תשב"ץ אסור לקרות בתורה בשמיכה אם הוא בעל גשר
וכ"ש בתפלה מרוקח מרדכי פ"ק מהר"ן שאם קראו כהן ועיוד בתפלה ואין יכול להפסיק ואין שם כהן אחר שקוראין ישראל
במקומו וכל א' מן הקוראים מביט בס"ת במקום שהוא קורא ואח"כ יאמר ברכו כו' כשישלים לקרותו גולל ס"ת ומברך כו'
מיימוני פרק ב' ומרדכי וכל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב מיימוני פ"ג: לא יפטיר עד שיכום
הגולל לגלול משום שגם הגולל יבין אל המפטיר מרדכ' פרק ג' דמגילה וכשאין בב"ה אותו הכהן שקראו או הלוי לא יקראו
אחר כשמו משום פגמו של ראשון אלא אחר יעמוד מעצמו הג"ה מיימונית פרק י"ב דהלכות תפלה: אם לא קראו הפרשה
מחמת שקבלו ובטלו התמיד לשבת הבאה יקראו שניה' דאין לדלוג שום פרשה וראי' כשחל י"ט בשבת וכן ראינו ברעש בשות
מהרי"ו ותשובה באור זרוע במסכת שבת: והר"ס מיכ"ן פ"לק דוקא ב' פרשיות אבל ג' פרשיות כגון אם בשבת שעבר היה
בפולין לא · עיין שם אבל לא כראין דבריו בעיני: הא דלא נהיגין לעלות לדוכן בכל יום פירוש מהרי"ל בתשובה טעמים וא'
משום ביטול מלאכה וכן מפני הגוים: כי ביש מקומות אין מכינין שום גוי בשעת דוכן וכיון שאין מזהירין אותו אינו עובר:
מנאתי בשם הגאונים ז"ל כשמברך אחר ההפטרה אין ראשי לסלק ספר הנביאים או ספר ההפטרות שלפניו כדי שידאה
ויברך על מה שהפטיר: (מב) יקום פורקן נתקן בבבל ולכך הוא בלשון ארמי ותקנוהו משום דלאמרינן בשבת יש לרשות
רשות לשום בעולם: מג כפסיקתא דורש סיך
למזכיר בשמות מטעמי המולות שנבראו וה אחר זה
כו' עוד טעם אחר שצריכין להתפלל עליהם בכל
יום ושבת ויום טוב מפני שמהפכין אם של נהיגים
לפניהם ולאחריהם אותם שלא שמרו שבת וי"ט שנ'
והיה מדי חדש בחדשו וגו' ואשם לא תכבה: מד
וכן במילה ולמנחה אומרים צדקתך אף על פי שיש
מקומות שאין עושין סעודה אלא בלילה הנהגה
במורכי"ר: (מה ואני תפלתי ר"ל אע"פ ששתינו
מ"מ ואני תפלתי וכי"ט לא נתקן דדוקא בשבת דלא
שני דלא אכיל משום עונג שבת שייך הוא אבל בי"ט
דאיבעי כולי לגבוה מלי מיעבד לכך לא שייך מדרש
זה: מו בלא קדש משום שאין כאן כמה להפסיק
בין קדיש זה לקדיש שלאחריו שיאמר מיד קודם
מנחה אבל בכל שחרית איכא הפסקת אשרי ואפילו
במנחה של תענית שמפטירין א"ה לא מקרי הפסיק'
כי ההפטרה שייכא אל הקריאה: מז אבל אין
החתן בב"ה אומר צ"ן וכן בע"ש אם החתן בב"ה
א"א תחנה ולמנחה כלל ובכתבי מהר"ר איסרלן ז"ל
משמע דדוקא תחנה א"א ודוקא ביום שני משום
דכולי יומא מועד דיליה הוא ובריי"כום נוהגין שאף
ביום ה' יוצא החתן חוץ לב"ה עכ"ל: מח גם
בשים קיימת בג' סעודות שאף הם חייבות בג' סעודות
מרדכי במגילה ובפרק כל כתבי: עיקר סעודות
שבת הוא ביום ולא בליל · ע"ש במרדכי · גם חייב
אדם לפתות מסעודתו בע"ש מבש"ר ימים כן משמע מרא"י פרק הפו"ח: (יט) באגודה פרק ג' שאכלי כתב דהסעודה
ג' אם אכלה וטעה ודאי אינו חוזר: (כ) סעודה ג' יוצא במיני תרגימא דהיינו מעשה קדרה ולא בפירות ודוק' בערב

בשבת שלפני ר"ח מברכין החדש מי שעשה נסים ואז: מג אין מזכירין נשמות ואין אומרים אב הרחמים וכן בחתונה: מד וק' ובחנוכה ור"ח שנאמר בהיות טוב אל תקרי רע בין פסח לעצרת אומרים אותו כדכתבתי לעיל אשרי יהללו מוסף חצי קדי' תכנת ישמחו רצה במנוחתינו ש"צ חוזר התפל' ומוסף בה נעריצך כבודו ממקומו שמע אני ובי"ט מוסף אדיר אדירנו קדיש שלם אין כאלהינו עלינו קדיש יתום:

למנחה אשרי ובא לציון חצי קדיש: מה ואני תפלתי וקורין אחר הפרשה שסיי' בה שחרית י' פסוקים לג' גברי: מו בלא קדיש יהללו חצי קדיש ומתפללין אתה אחד וש"צ חוז' התפל' צדקתך צדק וצדקתך צדקתך כהררי אל קדיש שלם: מז אם יש חתן בבית הכנסת א"א צדקתך וכן בכל יום שאין נופלין בחול אם חל אותו יום שבת כגון ר"ח וי"ט וט"ב וחנוכה ופורים ואפי' אם חל ביום ראשון ואין אומרים צו"ץ בשבת של פניו ואומרים פרקים בזניים ובחגר ובפולין מפסח עד ר"ה וברכי נפשי משבת בראשי' עד שבת הגדל ובכרו"נא בקיץ פרקי' ומשכיל לאסף ובחורף משכיל לאסף לבר קדיש יתום: מח ואוכלים סעודה שלישי' אחר המנחה

פסח

המנחה פת כביצה ואם שכח של שבת בסיעור' ג' בב"ה: מט
אין צריך לחזור כי לר"ח יוצא אפילו. נ בלא פת וי"א גם
בי"ט חייב בג סיעורו': בכל שבת שלפני ר"ח מברכין החדש
מי שעשה ניסים ואין אומר בקרוב כדי שלא יהיו התיבות
רק כ"א כמנין השם של אהיה ובגימטריא אך טוב וגומר רק
בשבת שלפני ראש השנה אין מברכין החדש שנא' בכסה
ליום חגינו פירש מכוסה:

נא **בערב** ר"ח אין נופלין למנחה קדיש שלם והוא
רחום ברכו ערבי' ומוסף יעלה ויבא ברצה
ביום ר"ח הזה: נב ואם שכח אינו חוזר בב' לילות של
ר"ח אבל שחרי' מנחה מוסף חוזר לרצה אם לא עקר רגליו:
נג ואם עקר חוזר לראש אפילו ש"צ חוזר חוץ מבשחרית
שאינו חוזר א"ח: קדיש שלם עלינו קדיש יתום: שחרית
מוסף ובראשי חדשיכם בקרבנות יעלה ויבא ברצה ומברך
לקרא את הלל: נד הללויה ובצאת: נה ישראל ומדלג לא
לנו ואומר יי' זכרנו ומדלגין אהבתי ואומר מה אשיב כולי עד
בא"י אל מלך גדול בתשבחו' קדיש שלם ומוצי' ס"ת: נו וקורין
ד' גברי בפנחס כהן עד עולה תמיד לוי חוזר לעיל ומתחיל
ואמרת להם עד ההין ישראל עד ונסכה רביעי עד ונסכו חצי
קדי' יהללו אשרי ובא לציון חצי קדיש מוסף מגן ומחי' והקרו'
ראשי חדשים וחותם מקדש ישראל וראשי חדשים רצה ומודי'
וברכת כהני' קדיש שלם עלינו קדיש יתום וא"א והוא רחום
תחנון למנצח ואל ארך אפים ובכל יום שיש בו מוסף אומר
קדיש שלם אחר הלל ואם אין בו מוסף אומר חצי קדיש:

ראש חדש בשבת אומר יוצר אילת השחר אופן אביר
הגביר זולת אמונתך ואומר יעלה ויבא ברצה ערבי'
שחרי' ומנחה ואין מזכיר של שבת לפי שכבר אומר אתה קדש'
או ישמח משה או אתה אחד וכן בברכות המזון אומר רצה
יעלה ויבא ואין הזכי' בו של שבת וכן בשל שבת אין מזכירין
בו של ר"ח א"ח: נז ומוציאין ב' ס"ת קורין בא' בענין היום
ז' גברי מניחין ס"ת הב' אצלה ואומר חצי קדיש על שתיהן
וקורין למפטיר בשניה בפרשת פנחס וביום השבת ובראשי
חדשיכם עד ונסכו ומפטירין השמים כסאי ובברכת המפטיר
אין מזכירין של ר"ח גם בחתימה כן מסיק במרדכי ואשי"רי
אבל ר"י פסק שאומר על יום המנוחה הזה ור"ח הזה אבל
בחתימה אין מזכירין ר"ח אם חל ר"ח ביום א' מפטירין מחר
חדש: ואין מזכירין נשמות ואין אומרי' אב הרחמים: במוסף
אתה יצרתה כולי ואת מוספי וכולי' זה קרבן שבת וקרבן

ראש

פסק כתב רשב"ש בפירות ושכר תשובות מהרי"ל
וע"ש: נהגו לסדר השלחן כל השבת עד אחר הבדלה
אגודה פרק כל כתבי וא"ח סימן רפ"ט: (כא) בר"ח
מנהג לנשים שאין עושים מלאכה ומלאכה כבידס
אור"י דאף לאנשים אסור מרדכי והא דאסור טפי
לנשים באורך פיי' מבואר הטעם סימן ת"ו ואשי"רי
ומרדכי במגילה פרק הקורא ע"ש: (כב) ואותה
ברכה דנתקנה לר"ח בברכת המזון דהיינו יעלה
ויבא אם זוכר אחר בונה ירושלים אומר אותו אפילו
בלילה ולא דמי לתפלה דאין מחזירין אותו דהכא
אינה אלא ברכה א' מרדכי וא"ח סימן קפ"ח: (כג)
ואם עקר חוזר וכו' אם לא התחיל עדיין מודים
במקום שנזכר אע"פ שסיים רצה א"ח סימן תכ"ב:
(כד) לכך אומרים הלל בר"ח לפי שמצינו שאמר
דוד המלך ע"ה י"ב הילולים בהללו אל בקדשו וגומר
כנגד י"ב חדשים ולכן אנו כופלים כל הנשמה תהלל
יה כנגד חדש העיבור: ויחיד שלא התפלל עם
הצבור אינו מברך מהר"ש: וטוב לו בתחלה לחזור
אחר ג' שיענו אחריו הודו אבי"ה: ובתשב"ץ דטוב
להקדימו עם הצבור אפילו קודם תפלה: (כה)
הא דמדלגין בהלל משום דהוי יום סליחה כ"כ
ור"ה לכן אין לגמור הלל כדאמר זמן כפרה לכל
תולדותם פירש תולדותם דמיום שנתלו מאורות
נפלה אסכרה בתינוקות שלא יכלו לסבול האויר
ונתבטלה בקרבן ר"ח עיין בא"ח סימן תכ"ג שפירש
זמן כפרה בענין אחר: (כו) בפרק ב' דמגילה
קאמר כל יום העודף דבר מחבירו מוסיפין בו נקרא
לקרות בתורה הילכך בב' וה' ג' כנגד תורה נביאים
וכתובים או כנגד כהנים לוים וישראלי' ובר"ח ובח"ה
דאיכא מוסף מוסיף ד' וביו"ט ה' ביה"כ ו' בשבת ז'
ושמעתי רמז מאותיות מפסוק שמע ישראל וגומר
שמע' ג' אותיות ישראל ה' אותיות יי' ד' אותיות
אלהינו ו' אותיות יי' אחד ו' אותיות: המוסיף על
סעודת ראש חדש ואוכל ושותה בטוב הרי זה משובח
ומוסיפין על מזונותיו מן השמים בא"ז הלכות ר"ח
וכן בא"ח סימן תי"ט: (כז) ואין להגביה ס"ת שקרא
בו כבר עד שהגביה ס"ת שנייה קודם כדי שלא יעמוד
הספר בטל בלא מצוה כן מסיק בסוף תמיד נשחט
שקבל את המלא ומחזיר את הריקן בפרק ב' דשבת
כן הוא באשי"רי בשם רבי יונה: (כח) ר"ן מחק הוי"ו
של וישראל והזמנים וכן ראיתי במנהגי מהר"ש
ומסתמא כוונתו שאין קדושת שבת שוה לקדושת
יום טוב וראש חדש לפי שהזמנים ישראל מקדישים
להם לכן אומרים ישראל והזמנים והשבת מקודש
הוא ועומד מששת ימי בראשית ולכן מראשית

לנחר

לומר וישראל כו'ו כדאיתא בפרק שני דתענית נא"י מקדש השבת וישראל והזמנים ופרש"י דע"י קדושת ישראל נתקדשו הזמנים דאי לא נתקדשו ישראל לא קובעים מועדים וחדשים עכ"ל הלכך צריך להזכיר קדושת ישראל בהדיא גאם המקדש ישראל מברו' כא :
וכן יש בשם מה"רר אביגדור קרא ז"ל אם אומר
מקדש שבת בלא ה' או יתכן לומר
בלא ו"ו על דרך אברהם
יצחק ויעקב :

ראש חדש כאמור ובראשי חדשיכם ישמחו אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו וחדש עלינו כו' וחותם מקדש השבת ישראל : נח בלא ו"ו וראשי חדשים פירוש שאין ישראל
קדשו החדש אלא שבית דין קדשו החדש :

סליקו מנהגי החול והשבת וראש חדש עתה אפרש בעזרת השם מנהג כל חדש וחדש ואתחיל בניסן כדפרשתי לעיל בהקדמה:

ניסן

(נט) החדש הזה לכם אותיות מלך לומר שניסן מלך : שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום שהרי משה רבינו עמד בפסח ראשון והזהיר על פסח שני והיינו משום דנפישי הלכותיו : (ס) וכן יהי רצון שאחר קריאת התורה אין אומרים בניסן ולא כל יום שאין נופלין בו : (סא) וכשאין אומרים צדוק הדין או אין אומרים קדיש חוץ מערב שבת אחר מנחה שאז אומר צדוק הדין בהליכה ואין אומרים קדיש : הג"ה מאור זרוע בסוף פרק ואלו מגלחין ובפסקי תוספות בימים שאין אומרים תחנון אין צריך להושיב המת שלשה פעמים כבשאר ימים מהרי"ל : כשיש מת בבר מילה ביום טוב שני יש לישב לפני בה"כ כמו בחול כי לא לצורך האבל עושים כן כי אם מפני רוחות רעות נ"י מהרי"ל : (סב) ראיתי במנהגי מהר"ק ז"ל וז"ל ראיתי כתוב שאם חל י"ד בשבת או מתענין הבכורות ביום שבת ע"כ אמנם בתרומות הדשן סימן קכ"ו משמע כשחל פסח ביום א' מקדימין התענית ליום ה': ואומרים שגינו במנחה וברכת כהנים נ"י : ומתענין בערב פסח

כל נט חדש ניסן : ס אין נופלין בתחנון לפי שבאחד בניסן הוקם המשכן והקריבו י"ב נשיאים קרבנות כל איש ביומו והוו י"ב ימים ויום י"ג אסרו חג שלהם וי"ד ערב פסח וח' ימים פסח ואסרו חג הרי כ"ג ימים ומתוך שאין נופלין ברובו אין נופלין בכולו ואין אומרין בו צו"ץ : סא וצדוק הדין כי והוא רחום ותחנון צו"ץ וצדוק הדין לעולם שוים הם ואין מזכירין בו נשמות :

ראש חדש ניסן שחל בשבת אז הוא פרשת החודש ואומר רק אופן דר"ח אביר הגביר וכל שאר השייך לפרשת החודש כמו שאפרש לקמן בחדש אדר ומפקין ג' ס"ת וקורין ו' גברי בענין היום ולז' קורין בס"ת ב' וביום השב' ובראשי חדשיכם כדפרשתי לעיל ואז מניחין הג' אצלה ואומר חצי קדיש על שלשתן ולעולם ק"ל דתדיר קודם לכן קורין לר"ח בס"ת ב' ואח"כ החדש הזה בס"ת ג' לפי שר"ח תדיר יותר ולעולם מפטירין במה שקראו באחרונה למפטיר וכיון שקורין בס"ת ג' החדש הזה לכן מפטירין באחד לחדש השייך גם כן לפרשת החדש ולא בהשמים כסאי דלעולם מפטירין במאי דסליק בקריאה : וכן ר"ח טבת או אדר שחלו בשב' מפקינן ג' ס"ת ודיני' כדפרשתי לעיל וכן אפרש כל אחד במקומו אי"ה : לעולם ר"ח ניסן לא בא אלא ביום אנה"ז ואב בא ביום ז' כבר פירשתי לעיל ויהיה ח' בחדש שבת הגדול ואומר ביוצר אאמיר אופן בלולי אש זולת אז כארם' קדוש אלהים בצידיך וכו סדר אלהי הרוחות ואם חל ר"ח ניסן ביום אנה"ז שבת שלפני ר"ח יהיה פרשת החדש ושבת שאחר ר"ח יהיה שבת פנוית שאין אומר בו לא יוצר ולא שום דבר ושבת שאח' כך יהיה שבת הגדול כי לעולם השבת הסמוך לפסח היא שבת הגדו' על שם הנס הגדול שאות' שנת דיציאת מצרי' היה שבת הגדו' בי' לחד' ולקח כל א' שה לפסח ושחטוהו וגררוהו על הקרקע כדי לבזות אלהיהם לעיניהם וקשרוהו בכרעי המטה ולא אמרו דבר ומפטירין בו וערב' לה' ויש מקומות שאין מפטירין וערב' אלא כשחל שבת הגדו' בע"פ : וי"א כשחל שבת הגדול לפרשת מצורע מפטירין וד' אנשים וכו' כי גם בו כתב מענין הנס ובמנחה שלו אומרים עבדים היינו וכו' עד לכפר על כל עונותינו אפילו אם חל בי"ד ואין אומרים ברכי נפשי ולא משכיל לאסף : סב ע"פ שחל בשבת הגדול מביאין מים למצות ביום י"ב בערב יום ה' ובליל ו' בודקין את החמץ ויבטלו אחר הבדיקה ושורפו ביום ו' מת שירצה אפילו אחרו' שעות וא"ח כתב טוב לשורפו קודם ו' ולא יבטלנו פעם שנית אלא בשבת אחר אכילת שחרית ויבטלו קודם ו' ויבער כל החמץ הנשאר ויתנה לכלבים או לתרנגולים או לגוים : סג ואם נטל

דיצא אין נזקקין לו : ואז"ח חיים כתב שאין להוציא המפה
מביתו ע"י גוי אלא יניחה : שחרית ממהרים להתפלל מאד
בהשכמה כדי לאכול לגמרי קודם גמר ד' שעות וסעודה
שלישית יאכל אחר חצי היום שעה י"א בפירות : סד וי"א
במצה עשירה שנילושה ביין או דבש בלא מים כלל : ביו'
י"ג בערב : סה מביאין מים למצות וישאבו המים : סו בין
השמשות פירוש בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים וכן פסק
בא"ח ומי נהר טובים : סז ואם אין מי נהר יקח מיבאר וילינו
כל הלילה : סח ויכסה המים ולא יעבירם תחת הרקיע שמא
מעונן ויומ' דעיבא כוליה שימשא וק"ו לא בחמה ובעת הקור
ישימם למעל' בחדר ואם עת חום ישימם במרתף : ואם נפלה
תקופה או יהיה מת חס ושלום באותה שכונ' א"צ לשפוך המי'
לחוץ כי לא יארע תקל במצות השם שנ' שומר מצוה לא ידע
דבר רע : סט וטוב להני' ברזל במים או להתחימם במפה :
אור לי"ד בודקין את החמ' ולא יאכל ולא למר עד שיבדוק
את החמץ ובנר של שעוה דוקא ודוקא בלילה ממש
ומסיק דקוד' שיתחיל לברו יברך בא"י אמ"ה אקב"ו על ביעור
חמץ וי"א על כבר ראשון שימצ' ולא קיימ' לן הכי אין מברכין
שהחיינו אבדיקה לפי שהוא צורך הרגל וסמכינן אזמן דרגל
וכל בני הבית די להם בברכת ב"ה אם כוונו ושמעו וכל אחד
יבדוק בחדרו ולא ידבר בין ברכ' לתחילת הבדיקה ומיד אחר
הבדיק' יבטלנו : ע ויאמר כל חמיר' וחמיעא דאיכא ברשותי
דלא חמיתי ודלא בערתי ליבטל וליהוי כעפרא דארע' ושלוחו
יכול לבטלו אורח חיים וישמור החמץ שימצא וימנה החתיכו'
שלא יאבד א' מהן : עא ולמחר שורפו קודם ו' וחוזר ומבטל
ומוסיף דחמיתי ודלא חמיתי דביערתיה ודלא ביערתי' ליבט' כו'
ומותר ליהנות מאשו וק"ו מגחלו ואפרו אבל אם שורפו אחר
ו' אסור ליהנות מגחלו אבל אפרו מותר דכל הנשרפין אפרן
מותר ואוכל כל ד' ותולין כל חמש ושורפין מתחילת ו' ומסיק
דקודם

פסח גם הנשים הכשרות ודליה דליתא כיודר
גם בתיה בת פרעה היתה ראויה ליטבל א"א שהכל:
זכות מזה רבינו עליו השלום אגוד': וכן פסק מהר"י
מולין ז"ל ומהרי"ל לבדה הכהנ' שלא להתעכבות כל
עיקר אגודה: (סג) הג"ה מהרי"ל בתשובה
כתב שאם הגוי דר חוץ לעירוב אז אין נוהגין ליתן
לו מיין בשבת אבל בתוך העירוב נהגין ליתן לגוי :
(סד) וי"א במצה עשירה וכו' נראה לי דלא מהנין
כן וגם במי כנים נהגו איסור בכל ערי רינו"ס ני' :
(סה) אמר מהרי"ל שצריך לומר בפה לשם מצה
אנו עושין כן באפיית מצה של מצוה כן בשאיבת
מים כן בנתינת מים לתוך הקמח. (סו) באורח
חיים משם הרא"ש איתא עיקר הקפיד' הוא בתחלת
הלילה שלא יהו מחוברים ואינו מקפיד שלא לשאוב
מבעוד יום: (סז) ואם אין מים בכל שלנו יקח
שלא לנו וכן אם נתחלפו מים שלנו במים שלא לנו
מותרין ס"מק : (סח) ונראה שאם בערב מוליך
המים מגולים דלית לן בה דדוקא ביום כשמוליכים
אותן אל הלישה איכא איסור וקל להפין אך המכסה
לכסותן שלא יפול בו דבר המאוס תרומות הדשן :
מה שכתב לעיל אלא יבערם פירו' ויטמינם עם שאר
כלי חמץ וכן הקערו' אחר שקנחו' גם מה' דר מנחם
מ"ך כתב אפי' יודע בודאי שהגוי מניאנו לר"ה שרי
בחמץ אבל בשאר מפנים דרגיל להוציאם מיד ודאי
אסור אפילו אם לפעמים אינם מוציאם מיד אסור
יכול ישראל לומר לגוי קנה חמצי ביוקר ואם אצטרך
אחר הפסח אתן לך ריוח ואקנה ממך מיימוני :
(סט) ויש לתלות לשם מומר קדם ויש אין להשליכו
משו' שמא דבוק בו ד"א כו' אך יקח יתד ברזל חדש
ויתלה בחוט או בחשים אל תוך המים בעת התקופ'
אבל אין להשליכו לשם בלא חוט כי כשיקחו ימאס
המים מהרי"ל: ואין לסמוך על הכם מהרי"ל ומשם
מהר"ר מנחם שא"צ לחתום לפי שאין סכנה לשתותן
אלא בשעת נפילת תקופ' אבל אינו מזיק וכן כתב
מהר"י שאין סכנה אלא מנהרות אבל בעיר אינו
אלא משום גזרה אטו נהרות וכשאינו פסח נותן

פהס מעט ולא שמעתי שרי הלבן לא היה מניח ללוש בפסח במים שהיו בכלי נחשת לפי שהנחשת מחמם ושמעתי שהיה
מעשה ואסרו שאר רבנים כמו כן ויש קצת ראיה מפרק אלו טרפות ושיכלו חמימי ופירש"י משם דבי חמימי של נחשת כו':
(ע) אע"ג דסגי בביטול הלב מ"מ הצריכו לבטל בפה משום עמי הארץ שמא יסברו בטול הלב ויאכלו אח"כ חמץ : אין צריך
להצניע החמץ שרוצין לאכול שאף אם ימצא אותו הבודק אין קפידא בכך שהרי אוכלין חמץ אחר הבדיק' מהר"ם ובחמץ ממש
אם לא ביטל ומצא כזית בפסח נראה שאין לנהוג לכסות עליו כלי עד סוף המועד ולא יעמוד באסור דאורייתא מותר לטלטל
ולהוציאו אף כי בא"ם לא כתב כן מ"מ לרש"י אינו כן דמשעה ו' השבתה בכל דבר ובפסח לא שייך ביטול וא"כ הוא אסור
דאורייתא וכ"ש דעל ידי גוי מותר : (עא) ושרפו עם עצי הלולב עיין לקמן בהושענא רבא. גם אם לא מצא
חמץ בלילה מכל מקום ישרף הקערה שבדק בה לזכרון בטול פירש ביטול שני ולכן א"צ להניח חמץ כדי למצוא בודאי כדי
שיברך ביטול שני דהא בלאו הכי מברך: אין לטחון יום או יומים קודם פסח לפי שהקמח חם אחר הטחינה ומחמם את
המים

Digitized by Google

מים וקרוב להחמיץ: נוהגין לנקר הריחיים משום דזמנין שנתנו בה תבואה לתוכו לסולת וקמח ראשון שטוחנין אחר הניקור שומרין עד אחר הרגל: תשובת מהרי"ל צריך לברר המלח ואם מלח קודם ל' יום אין צריך תרנגולת שנמצא בה חטה יאכל לשורפה ולא להשליכה במקום הפקר מהר"ש היתר בתרנגולת שנמצא בתוכה דגן שקורין הי' רשא בתוך הרוגב בפסח וכן בת"ה: גם טעט"רקא נקרא דוחן: וברנ"יר שטה אם נמצא בקערה אבל תרנגולת ולא בתרנגולת עליו כתב הרשא דמלא בתשובה דהדעת נוטה להתיר דספק ספיקא הוא דשמא השתא נפל בקערה ואת"ל היה בתרנגולת שמא נתבטל מ"מ כ' ואפשר דיש לסמוך אהא ואף כי רא"בן המחיר טובא בברנ"יר שנמצא במים שמולגו תרנגולת לאסר כל הכלים כו' מ"מ לא דמי קצת להא ועוד כה"ג הק"ל מאד והביאו במרדכי וגם כתב דהמיקל משום שמחת י"ט לא הפסי' גם האלפסי בלא נתבקע ממש הקיל ולכל הפחות להשהות מותר שר"ת מתיר אסור משהו להשהות הואיל ומנהדין אפי' באכילה מותר אך רוב רבותנו סוברין דאין להשהות אלא ביום אחרון ואפילו על ידי תערובת וגם לרבינו אפרים שחלק והביאו בא"ם וכ' אשי"רי דדוקא נני לתיתה דעבקבה בעי' נתבקעו אבל באורכה דטבעה בקיעתא הואיל וכייתי אתי ליד חימוץ אפילו לא נתבקעו אם כן אין להקל בתבשיל שנמצא בה נרנ"יר לא הוי דדוקא בקטין עגיון המתיר לחלק ר' אפרים ולא בתבשיל ואע"ג שהאשי"רי מביא מרב אלפס ראיה על מנה שנמצא בה חטה היינו משום דהוי כמי הוי עסיק בה ולא דמי לתבשיל דאין להקל אפי' בתרנגולת נראה לי: (עב) מה שנוהגין לאכול מלב בערב פסח משום שהלב מכביד את הגוף כמו ביעל גבי סיסרא ומיישן ביום וכעורים בלילה ושואלין מה נשתנה: (עג) אין אומרים למנצח בערב פסח ובערב יום כפורים לפי שבאלו שני ימים לא היה יצא דוד עליו השלום למלחמה עוד נראה לי ע"פ משום שהוא יום טוב מן התורה משעת שחיטת הפסח ערב יום הכפורים גם כן מן התורה כדדרשי' וכי בתשעה מתענין כו' אם כן לא שייך יענך ביום צרה: (עד) אבל זה טעות כי גם יום טוב נקרא שבת שנאמר ממחרת השבת אך שהפסוק נדרש על שבת: (עה) פירוש משום דדמי לקרבן פסח וטוב היה לאפות כל המצות אחר חצות אם אין נכי כיתו רבי' כל כך: מהרי"אס לא מיחה לכתוב בערב פסח אחר חצות דרך לימודו אבל לא בשכר: (עו) וביום ה' ואם שכח בערב יום טוב עירוב תבשילין מתנה ביום ראשון דנוהג באיסור דנשל סופרים הולך אחר המיקל כתבי מהרא"י ז"ל: (עז) כי או מנוי קמח אפי' אבל עכי שבישראל לא נוהגין לעשות מנה ומנה אינו מתעפש: מהרי"ל היה מערב בכל ערב שבת עירוב חצירו' וכן עשה מהר"י ווייל וכתב דאין לשכים מכה של עירוב בבית הכנסת כיון דלית ביה דיורין: כתב מהר"ם מ"כן בתשובתו אם נשבר העירוב אין לסמוך עליו ויש לעשות אחר: (עח) בי"ד שילהי סימן קל"ה כתב משום ר"י כשמכנים כלי לתוך היורה כשהיא רותח' וישפוך ממנו על כלי אחר נחשב ככלי ראשון כיון שהעבירן מרתיחתן: קדירת של שכר די שיערה לתוכו מים רותחים ונגלגלה אף על פי שהוא כלי שלישי או רביעי והוא הדין כשמעבירין מים מן האש אפי' כה מרתיחתן יכול לשפוך הואיל ולא נשתמש בו כי אם נונן ה"ת ונקשה לי האחר כשמכנסין נקיים עמד בו השכר טפי מעירוי שלשה ימים ועירוי דיכו בהגעלה א"כ להיות גם הכשירו דוקא בהגעלה אך במרדכי בשם הר"י אור ורוש הקי"ל יותר

דקודם ז' מבטלו בכל דבר ואחר ז' דוקא בשריפ' עג למנצח ומזמור לתודה וכן בחול המועד וכן בערב יום כפורים לפי שאין מביאין קדשי לבית הפוסל למעט זמן אכילתן לכן אין מביאין תודה בערבי פסחים משום חמץ וערב יום כפור משום תענית: וי"א לדלג שתי תיבו' מזמור לתודה ולהתחיל הריעו: וכן בי"ט במזמור שיר מדלגין השבת ואומרי' טוב להודות לה' ואופין המצות דוקא אחר חצות: ואין אוכלין מט' שעות ולמעלה אלא מיני תרגימה ויין ופירות ואין לכבס ולספר:

עה אחר חצי יום:

דין ערב תבשילין

ואם חל י"ט: עו ביום ה' או ביום ו' יקח בערב י"ט פת שלם כביצה ובשר כביצה או דג כזית צלי או מבושל ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל ויאמר אני מזכה לכל מי שירצ' לזכות ולסמוך על עירוב זה וחוזר המזכה ונוטלו מיד הזוכה ומברך בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרא לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולארלוקי שרג' ולמעבד כל צרכנ' מיומא טבא לשבתא לנא ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת ויודיע המערב לרבים שעירב עליהם וטוב שיערב כל א' לעצמו מי שיודע לערב: וישמור העירוב עד שיכנס השבת וטוב לברך המוציא בשחרית של שבת על העירוב: הואיל וכבר נעשה בה מצוה אחת עושים בה גם אחרית:

דין עירובי חצירות

בערב פסח נוהגין שכל א': עז מעמקמח ועושי מצה שלימה אפילו קטנה מאד ויזכה ליד אחד כדפירשתי

בדפירשתי לעיל בעירובי תבשלין ויברך ברכ׳ זו בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב׃ בדין יהא שרי לנא להכנים ולהוציא ולהביא בכל שבתות השנה הזאת מבית לבית מחצר לחצר ומגג לגג ומבתים לחצר ומחצר לבתים ומחדר לחדר ומבית לגג ומגג לבית כל מה דצרוך לן בכל שבתות השנה לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת וישמור העירוב כל השנה מנהג הקהילו׳ להשי׳ מס על הקהל לצורך חיטי׳ ליתן לעניי העיר לצורך הפסח ומי שהיה בעיר י"ב חדש חייב ליתן עמהם׃ דין הגעלה עח מגעילין הכלי ודוקא שאינו בן יומו ואו אפילו בכלי כשר מות׳ להגעילו אפילו אין במים ס׳׃ ואע"ג דנותן טעם לפגם אסור לכתחלה היינו להשתמש בכלי שאין בן יומו גזירה אטו בן יומו אבל המים שקבלו מתחילתן בליעה ופגימה זו ודאי התיר גמור ואפילו פחות מס׳ ואם מגיעל תוך כלי אסור שאינו בן יומו טוב יותר ולא ישהנו במים חמין וישפוך מיד מים צוננים עליהם ויזהר׃ עט שלא ינוחו המים מרתיחתן בשעת הגעלה ואם מגעיל כלים קודם ארבע שעות בע"פ מותר ואפילו דהוו שניהם בני יומן דהוו נותן טעם בר נ"ט דהיתר׃ פ ואחר ד׳ שעות אסור בפחות מס׳ אם הן בני יומן׃ פא ואין לשין יחד יותר משיעור חלה שהם מ"ג ביצים כמנין חלה וכיצד יעשה מדה לשיעור חלה ימלא כלי מלא מים ויערה ממנו מים לכלי׳ אחר ואח"כ יתן מ"ג בצים לכלי הריקן ויחזור לתוכו המים שעירה ממנו והמים שיותירו זהו מדה א"ח׃ ומפרישין חלה כזית ומברך בא"יאמ"ח אשר קדשנו במצותיו וצונו להפרי׳ חלה וי"א תרומ׳ בי חלה שם עונה סמ"ג׃ פב ושורף החלה׳ הלש ביום טוב מפריש ומברך ומניחה לאחר י"ט בלא אפייה כי אסור לאפות שלא לצורך אכילה׃ וגם אין שורפין קדשי׳ בי"ט אבל בי"ט דפסח שאם תנוח יתמיץ מפריש בלא ברכה עד אחר אפייה ואז מניחה אצל המצוה בכלי ומברך וקוראה חלה ושורפ׳ לאחר י"ט או יתנה לכהן קטן או לגדול שטבל לקריו לאכול׃ ואם שכח וקרא לה שם חלה ובירך קודם אפייה תטיל לצונן שלא תחמיץ עד אחר יום טוב ושורפה א"ח׃ בחול המועד יכול לשרוף החלה׃ ואם שכח ליקח חלה עד שנאפו הג׳ מצות כגון במ"ש או בליל שנייה וכה"ג נראה לי שטוב שיבצע מצה שנייה ל׳ שנים לשמור חציה לאפיקומן ואז יניח הב׳ מצות שלימות ושבורות בכלי לצרפם ויכסם ויקח פרוסה קטנה מן הבצועה ומברך להפריש חלה וישמור אותה לח"ה ושורפה׃ בערב מדליקין ב׳ נרות ומברך בא"יאמ"ה אשר

יותר והסכים עמו ראבי"ה אבל לא מטעמא דלעיל אלא מטעמים אחרים נכונים וישרים למבין עיין שם ובי"ד סימן קל"ה ובתשובות מהרי"ל מזה ובא"ח כתב בכלי חרס בהגעלה׳ וי"א אם נשתמש בכלי בעוד על גבי האש צריך שתהיה נ"כ הגעלה דוקא בכלי שהאש מהלך תחתיו וכן מסתברא י"ד סימן קכ"א בשעת הגעלה לא יקח צבת דבמקום קיפת צבת לא סליק ליה דיקולא דמיא אגודה׃ (עט)
כשמגעילין היורה צריך לדקדק אם תולה בשוה כדי שאחר כך כשישים בתוכו אוד או אבן יצאו המים על כל גדותיו וגם צריך שלא ינוח מרתיחתו ותמיד שיעלה אבעבועות כלי עץ שיש להם בית קבול וכלי אבן שכותשין בו פלפלין כגון מדוכה דינו ככלי ראשון ומקודם לכן גוררין אותו בפנים בברזל מכל וכל כן ראיתי באגו"ר והטעם משום בקעים׳
בתשובה בסימן קס"ו והתיר מהר"ם להגעיל כלי גוים עם כלי חמץ ביחד אם אינן בני יומן׃ אבל בתוך כלי אסור בן יומו לא יגעיל וכן להכשיר כלי על ידי הגעלה עצמו אסור כל זמן שהוא בן יומו אבל דרך ליבון ודאי מותר הג"ה סמ"ק׃ נהגו העולם להמתין להגעיל כלים גם לעניין חמץ הפסח עד שלא יהיו בני יומן משום חששא דבשר בחלב לפי שרגילין להכשיר כלי בשר וכלי חלב הג"ה סמ"ק׃
(פ) ואין להגעיל כלים בחול המועד אפילו בתשמישו ביום טוב דלאי אפשר שלא יבלעו משהו ממי הגעלה או מנותן טעם לפגם אבל בערב פסח הותר דלא אסור במשהו אגודה מקדושים ובדרשת מהרי"ש אסר ללבן שפוד אחר שש שעות דכבר חל אסור חמץ׃ כלי מתכות שמלבנין אותן ונותנין לתוכן בדיל פטורין מדין הגעלה אמנם צריכין טבילה כ"ש כלי כסף שהביאו לנפות בזהב דאומן קונה בשבח כלי אבן יש לטובלו בלא ברכה או עם כלי אחר׃ אין להשתמש במאכל דקוביא שקורין גלאו"רט בפסח כי מזויקי׳ אותן בימי סתוין ואף על גב שמקוירין אותן ללבנן אין זה כלבון גמור הואיל ואינו כיסק ב׳ או ג׳ ימים׃ יש מקצת מדינות שאין משקי׳ בקאר"טן בפסח שלא יתקלקל כו׳ בכתבי מהרא"י׃ (פא)
כשמוסיפין מים יותר מן הראוי אין להוסיף קמח תוך העיסה אלא אם אפשר בלא שהיית עיסה טוב ללוש עוד עיס׳ אחרת קטנה מגובל קשה ולערב עם העיסה המלוחלחת ת"ה ולא ישהה מתחלה לשתה עד שיניחנה בתנור כשיעור ד׳ מילין כדאית׳ בירו׳ תכ"א׃ שיעור שהעיסה ראויה להתחמץ הוא כשליש שעה משעת עשייה לאפייה מהר"ם והמיימון כתב שיעור מיל ואם כן הוא פחות משליש שעה חלק ל׳
ויל

קדשנו במצותיו וצונו להדליק נרות לכבוד י״ט וכן בי״ה וי״ה ומתפלל מנח׳ חול קדי׳ שלם ברכו ומעריב ליל שמורי׳ אתו אל חצה כו עד ופרוס ואומר וידבר משה וגומר וכן בשלש רגלי׳: בתפל׳ אומר אתה בחרתנו ותתן לנו ה׳ אלהינו באהבה מועדים לשמחה בשבת אומרים שבתות למנוחה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה זמן חרותינו מקרא קדש ולא יאמר באהבה יעלה ויבא ותשיאנו וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים: פירוש ע״י ישראל קידש המועדים שב״ד קובעים אותם קדיש שלם עלינו קדיש יתום ואין מקדשין בב״ לילי פסח בב״ה לפי שאין שום עני בישראל שאין לו ד׳ כוסות: פג ואם שבת אין אומרים מעריב שבא יטה את הגר וכן בכל י״ט שחל בשבת ואומר בתפלה ובקדוש את יום השב הזה באהבה ואת יום חג המצות הזה: פד וגם ביעלה ויבא ביום השבת הזה וביום חג המצות הזה נותם מקדש השבת ישראל והזמנים: ויכלו נ״ל שאין אומרים מגן אבות לפי שליל׳ שמורים מן המזיקין הוא ומגן אבות נתקנה משום המזיקין א״ח ואין אומרים במה מדליקין כדפירש לעיל: כשבאין מב״ה ממהרין מיד לאכול כדי שלא ישנו התינוקו׳ וישאלו ואין אוכלין עד שתהא ודאי לילה וכן ליל ראשון דסוכות: פה ושוטפין הכוסות וסוגין הכוסות

זמ״ל הוא אלפים אמה ושיעור זה כבית שאין בו אם או יתרון שאר מיניות כו׳ מרדכי כתב ראבי״ה דעבד ושפחה פלאסבלו ופרס שוטה וקטן אין לשון מצה של מצוה ה״מ: (פב) ראיתי שטורפין הקלה מיד לאחר הפרשה כיון שהוא בלא שום תיקון ני׳: ובתניא כתוב ששושה אותה דק ופושטה ומרקיקה כעין קררה מדקרי לה קלה ולאחר כך משליכה לאור וכשמוסיפין התנור בראשונה צריך שיהו הגבולות בתוך מקרקעיתו: ולכתחלה אסור לצייר מצות כעריקין בפסח אבל לדידן דעושין המצות כעין רקיקין: יזהר במגלגלין ובמדקרים לגררם בכל פעם: מצה שהוסרה מהתנור שלא באפה יפה אין להחזיר׳ לתנור מהר״ש ובעיני נראה תמוה מהא דכתב בא״ח סימן תס״א שאם כאפות עד שאין פורסין אותה אין חושין כמשכין ממנה ויוצאין בה ודבר זה איתא בגמרא פרק כל שעה יוצאין במצה הינא ר״ל אינה אפויה כל צרכה לשון אל תאכלו ממנו נא כו׳ ועיין במרדכי ספ״ב דפסחי׳: הפת שרודין בה אם רדו בו מצה מאוג׳ אסור לירדו׳ בו עוד אלא צריך להכיא אחרת מהר״ם: וצריך אדם לומר לחבירו האופ׳ עמו שאם יתחלפו המצות זה בזה יהא חלוף גמור דאל״כ לא יצאו ידי חובתם שנאמר מצתכם: (פג) והנשים ימהרו לבאת מבית הכנסת כדי להתעסק באפיית מצה אם התפללו ויודיענו או שרי ואם לאו או תאמר בא״י אמ״ה המבדיל וכו׳ בין קדושת שבת לקדושת י״ט הבדלת עד בקדושתך וקיתמים המבדיל בין קדש לקדש ואו תלום ותאפה מה שהיא רוצה: ואסור למדוד בי״ט לכן צריך למדוד בערב שבת ולהמתים במפה עד מוצאי שבת׳ נשים המודדות קמח בי״ט דפסח לא מחכן בידיהם ואם בא לשאול אנו מורים לאסור אור ורוע: אכן ימול לאפות הכל מערב שבת כי מאד צריך ליזהר בהפרש׳ חלה ובמדידה ובנקוי כלי המגלגלין ומדקרין ובכנוי: ולאכול אפיקויין קודם מצות ולכן נכון טפי לאפות מע״ש למי שאינו ורש וכן כתב רב האי ואשיר״י וא״ח אף כי אבי״ה כתב דאפילו על ידי הדחק לא התירו בג׳ מצות אך הזהיר ודאי אופה במוצאי שבת ויזהיר להכים לבני מידים שעריבה אל ישפך לתוכה מים נוככים כי שמא ישפכו ובכיבוד תנור יכבד על ידי שכוי וטוב נם כן על ידי גוי מהר״ם: האוכל מצה שלא בזמנם כאלו בעל ארוסתו ושבי שנם הוא צריכה שבע ברכות ואלו הן ברכת היין וקידוש ושהחיינו וברכות ירק שלפני האגדה וברכו׳ כוס שני גאל ישראל וברכת המוציא ואכילת מצה הרי לך שבעה ברכו לפני אכילת מצה: ולקטן שעדיין אינו מבין מה שמספרים לו מכסים ובפלאות שרי להאכילו ת״ה: (פד) כאשי״רי פרק במה מדליקין ר״ם שאל בשבת נהיתי שלא להזכיר שבת ביעלה ויבא לפי שכבר סיים וכו׳: (פה) במקום שאין יין מצוי כתב מהרי״ל דבוטלין לד׳ כוסות מי דבש שקורין מע״ד ויש אוסרים ומסתבר להתיר לג׳ כוסות מלבד כוס של קדוש כן נראה לי: מי שעושה קדוש לאחרים והוא אינו רוצה לצאת ידי אותו קדוש אין מברך שהחיינו מהרי״ו ועל שמלבוש פרנכי״ש שרגילין ללובשו ביום טוב לפי שים שמחה יעידה שלא תווח דעתו עליו לכך לובשו על בגדיו שיזכור יום המיתה תשב״ץ ק״ס והגה״ה מיימוני בהלכות שבת פרק ל׳: קומץ כנקרא קומ״ל מותר לכולי עלמא לאכלו בפסח אפילו למען דאסר בכל מיני קטנית בפסח מטעם גזירה דהוציל וקטנית משום קדרה הוא ודגן מעשה קדרה כדייסא אתי לאחלופי כדייסא ונם מין דאידגן הוא ומטעם זה אסור אפילו חרדל אף על גב דתלמודא שריא אפילו באורז אומר הוא דוכו דוקא בימיהם שהיו בקיאים כו׳ מכל מקום קומי״ל מותר דים בו ריח ולא אתי לאחלופי וכן נראה לי להקל דהא הא״ם דהוה בתראה טפי מבטל הסמ״ק כתב דלא נהג באמורא זו אמנם הר״ש מפלייז כתב שרב יהודה בעצמו היה אוכל כל מיני קטנית בפסח כולי מירוכו״רק המרדכי ותשובה מהר״ם יין כתבו דעלבים קוויבן אסורים בפסח שמפורים עליהם קמח ועלאתי דוויכפר״ל עתר: גו״קר אסור בפסח אפילו בוקר קדי״ו אבן ל בפסח

הכוסות לכל א׳ רביעית הלוג ונוטל ידיו: פו ג׳ מטונפות הן: ויקרש בפ״הג אשר בחר בנו ותתן לנו כדפירשתי לעיל בתפלה ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו כו והותם כמו בתפלה שהחיינו בשבת ויכלו: מוצאי שבת: פז יקנה״ז ובתפלת ערבית והודיענו אחר עלינו קו את וכן בכל יום טוב במוצאי שבת ואין אומרים ויתן לך: ואין מברכין על הבשמים פח שי״ט חשוב כבשמים ועוד גזירה שמא יקטיכנו ואין מברך שעש׳ נסים לפי שעתיד לאומרו גלפ״כך את כל הנסי׳ האלו כו׳ ושותין בהסיבת שמאל רביעית שהוא כנגר ביצה תרנגולת: ואם הוא אטר יד יסוב על ימין וי״א ג״כ: פט על שמאל וכן לכל ר׳ כוסות דין א להם לברך בפ״הג ולשיעור ולהסיבה: רק בברכה אחרונה חלוקים הפוסקים ומסיק דאין לברך ברכה אחרונה רק אחר הכוס האחרון וכן כתב מהרי״ל הג״ה א״ח ואשירי ונוטל ידיו ומברך על נטיל ידים וי״א שאינו מברך והרוצה לחוציא עצמו כפלוגתא יחייב עצמו צ מצר אחר כגון שיט ל מים וישפשף וכן מסיק א״ח ויקח צא עפי״ך או פיטרז״ל או קירבל וטובלו במי מלח: צב ואם שבת בחומץ ומברך בא״י אמ״ה בורא פרי האדמה צג ואין צריך כזית ולא הסיבה ולא יברך ברכה אחרונה בורא נפשות וכו׳: צד ויבצע מצה האמצעי לב׳ דאם יבצע הראשונ׳ יהי׳ המוצא על השנייה ואסור משום דאין מעבירין על המצות אבל עתה יהיה המוציא על הראשונה ואין מצוה בשבירת מצה לשנים וחציה ישים בין ב׳ השלימות וחציה ישי׳ תחת המפ׳ לאפיקומן זכר למשארותם: צה צרורות בשמלותם על שכמם: צו ויעקור

להשהותו יותר ורגילין ליזהר מלאכול נוקי״ר בפסח אם אין צורך גדול לרפואה כי הרגילין מערבין בו קמח מקיים תשובת מהרי״ל ואותן העשויות כמין פרדות קטנות מגלגלת נו״קר אסור להשהות בס׳ מהרי״ל ומהר״ש וכת׳ ה כתיב דיש ליזהר מכל מיני ירקות העשויות מגלגלת מוקר כגון ג׳ יני קט״ית וגרעינין שקופין כ״ו: כרכום אסור וכן אסור לאכול בכפות הכבושים בכרכום וכבי רייכ״ום כוקני׳ היתר בכרכ״ס ומה״א״ק אוסר משום שמוין עליו להאדימו ולהככ ירו ושמעתי שסורין אותו כמי שאור להסוק מראיתו ת״ה: (פו) ואי נקיות כן אין צריך ועכשיו יש ליטול קודם קידוש לפי שעוס׳ כן כל השנה אשירי ומהרי״ל כתב דדוק׳ בפסח אינו נוטל ידיו לפני קדוש משום דמפסיק בין קדוש לסעודה ואם היה נוטל או ה״ה כראה דעושה כנית שמאי דמצריך נטיל ידים לקדוש אבל בכל השנה כראה כנוטל לסעוד׳ נא״מ סיון רע״ש קילק גם כן בין קידוש ליל שבת לקדוש של שחרית דשבת מהאי טעמא דאיכו אלא בורא פרי הגפן לכן כולי עלמא מודו דלא חשיב הפסקה ממילא נמי שמעינן לאידך גיסא דהיכא דאיכא הפסק׳ מרובה כולי עלמא מודו דאין נוטל קודם קדוש ובמרדכי כתב ואין נוטל ידיו לקדוש: (פז) יין קודם לקדוש שהיין תדיר קודם קידוש להבדלה דאי הוה מבדיל ברישא היה כראה עליו שבת כמשאוי ומזמן אמרין דאומר אותו אפילו בשוק: (פח) וכ״כ בסמ״ק בהלכות יום טוב נבוף דמותר לקטום ביום טוב מיני בשמים אלא משום דתענוג יום טוב משב הגוף לכך אין צריך לברך עליה ובמוצאי יום טוב אין צריך כיון שכבר פרחה במוצאי שבת: (פט) הכי נהוג משום דמנירא בכנתא מהר ראי ז״ל: (צ) והוא הדין לכל ימות השנה: (צא) שהוא כרפס נכו מנוח יין המובחר כי אותיות פרק ס׳: (צב) פירוש ולא עשה מי מלח קודם השבת יברך קודם שיטבול כדי שיהיה עובר לעשייה וצריך לבלול כולו תוך המוצין מרדכי: טיבול ראשון פוטר בשביל שישאלו התינוקות ואי נמי כדי שאם כך על המרור לא יצטרך לברך בורא פרי האדמה דום פיה מגנת קבילו אם היה מברך בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואין ליטול מרור בשביל ברכה ראשונה דאין למלאות כריסו קודם וזמן המצוה במיימון פ״ח דהלכות חמץ ומצה כתב גם בטבול ראשון בחרוסת וכתב בהג״ה וכן היה רגיל מהר״ס וכן כתב רש״י בספר הפרדס וכן יסד רבי יוסף טוב עלם בסדור שלו כו׳ אבל ספר המצות כתב כו׳ ומסיים ואכו אין לנו אלא דברי הר״ס דהוא בתראה וידע דברי כולם ועוד רבותינו גאוני עולם כרבי יוסף טוב עלם ורש״י ותשובת הגאונים ורבינו המחבר כתבו כדבריו עכ״ל אך רבינו אשר לא כתב בחרוסת וכן הא״ח בסדורו ואיתהו הא בתראי דבתראי וכן מהרי״ל ומהר״ש ובעל אגודה כתב ליתן מעט חרוסת בטבול ראשון אבל ראיתי נוהגין מכמי אשכנז בלא חרוסת אגודה: (צג) משום דאיכא פלוגתא אי סיב לברך בורא נפשות רבות וכן איתא בתשובת מהרי״ל: (צד) כדי שיקרא לחם עוני: (צד) ומרור היטב במפה ואם נתחלפו אין מעכב וכן אם נשברה הראשונה או השלישי יקחנה לאמצעית והוא דמכוונין כדי שלא להעביר על המצות תשובת מהרי״ל: (צו) עקירה ואין צריך אלא אחר שאמר בני חורין ומהרי״ל נהג כשמגביה הקערה בשעת הא לחמא לכוות שיסירו כ׳ תבשילין וכן משמע מלשון מהרא״ש דמי שמגביה חייב להסיר התבשילין וכן נוהגין מגביהין הקערה ואח״כ עוקרין מתשובת מהרי״ל ועיין מזה בה״מ הלכות חמץ ומצה פ״ו ובשעה שמגביהין צריך שתהיה המצות קצת מגולה מהרי״ל ומהר״ש

לא הגביה אלא דקפה בשעה שאומר הא לחמא כמו
שפירש המיימוני ונוכל מקום כ"ל דצריך להגביה
בשעה שאומר הא לחמא או הקערה או המגה כדי
לענות עליה דברים כדאיתא בפסחים: (צו) תיקן
חרוסת בתחלה יעשנו עב זכר לטיט ותבלין יערב
לתוכו כמו תבן לטיט ובשעת טבול יקלשנו ביין שיהא
רך זכר לדם מ"ק: קנה וקנמון ווכנבול לפי שאי
אפשר לדוכן היטב שלא יהא בהן מוטין וקשין ווהו
זכר לטיט מרדכי בשם רוק"ח וצריך לקבוע בתפוחי'
זכר לתחת התפוח עוררתיך ובאגוזים כנגד גנת
אגוז ואגוזים נסים דוקא העשוין מדור מדור
ובשקדים כנגד שהשם יתברך שקד על הקץ וברימוני'
כנגד כפלח הרימון רקתך ובגפן כנגד כנסת ישראל
שנמשלה לגפן ובתאנים כנגד התאנה חנטה פגיה
גם התו' פרק ערבי פסחים משם הגאונים כתבו
לתת בחרוסת תאני' וכן המיימוני פרק ז' וכתב שם
בהג"ה דהרבה מקרו והאמת כן דאין איסור
בתאנים וסוף הגה"ה מ"מ אין מוכה לאכלם והחדל
לא הפסיד כלום עכ"ל: בני ספרד ופרי' נכן בשם
גדולים אומרים כי התאנים השמנים אין צריכין
תקון אבל הרקות מתקני' כבלת מהר"ם מירזבורק
בירושלמי דע"פ למה נקרא שמו חרוסת זכר ללבינה
שהיה מעשה חרסין מרדכי: (נח) אבל שלא
אומר מיד עבדים היינו וכן כתב מהרי"ל: וכהאי
גוונא איתא בערבי פסחים סייק למסכת רבן גמליאל
אומר כו' כרב נחמן לדרו עבדיה וע"ש: פסח שחל
בשבת אין לקרות ההגדה בידיו ואם כן מועיל שיקרא
אחר אלא מתוך ספר אחר ואם יש מי שאינו קורא
ומעיין עליו שפיר דמי כן דעת אורח חיים אבל סמ"ג
ומרדכי ואגודה כתבו שאין מועיל ובאור זרוע מתיר
בכ' ספרים ויניחו זה על זה וכ"ל שיש להקל ולילך
אחריו ובפרט בנר שעוה: כשמונה המכות או יכנים
אצבעו לכוס וזורק חוץ על כל מכה ומכה אבי"ה
ומנהגי שזורקין באצבע קטן שנקרא זרת: (נט)
ואוחזו בידו עד שסות' או כאה לעשות כסוי לגמרי
שלא יראה הפת בושתו ובתחלה גילהו דמיקרי לחם
עוני שעונין עליו דברים: (ק) כדי שיהא פסח
נאכל על השובע: (קא) בא"ח סימן קנ"ט כל אדם
כשר ליתן על הידים אפילו חש"ו גוי נדה קדושי
מהר"יל אסור לאשה נדה לצוק מים על יד בעלה וכן
גוי וכן אשת איש ע"כ: וכן כתב מהר"ם מירזבורק דאסור על ידינו ובמרדכי דאין מקבלין מים מקטן כן משום בפות מקן
ו' דבעינן כח גברא שמעתי שרבינו שמשון משנ"ץ כהג בעניו לכנב ידיו בן שטיפה ראשונה לשניה מרדכי ריש מזכר
ודכם נוטלין ידים בשעת הדחק ולא מיין: (קב) ויתפוס בשלת כולן משום לחם משנה אמור: (קג) משום על אכילת
מצה יש ליקח כזית גם בברכת המוציא אע"ג דברכת הנהנין הוא: (קד) ומוה כלשון לא שהוא קשה משום דשם רקיקת
עלן ופרקינן גמרא פרק כל שעה: מצה יש לקנות כדיים יקרים שנ"ב ולא יקנון מגן של גוי כגוילה: (קה) אין מברך
על

ויעקור הקערה שבה השלשה מצות ונכמן עליהם אנ"ג ומרו'
וירקות: צו וחרוסת והיא במקום שלחן קטן ויעקור אותה
בסוף השלחן ולא יגביהנה אלא עוקרה לכן אין צריך להגו'
ממנה שני התבשילין והכל כדי שישאל הבן למה עוקרין
הקערה ועדיין לא אכלנו שנאמר כי ישאלך בנך וגומר וכן
כשמוזגין כוס שני אחר בני חורין אז מוזגין כוס שני' קודם
אכילה כדי שישאל הבן מה נשתנה ויגביה המצה ויאמר הא
לחמא עד בני חורין ומוזגין כוס שני ואם אין אדם שואל: צח
שואל לעצמו מה נשתנה הלילה ואין אומרים אין אנו חייבים
לטבל כי אין שייך חיובא בקטנים אלא אומר שבכל הלילות
אין אנו מטבילין: עד עבדים היינו ואז מחזירין הקערה לפניו
שכבר שאל מה נשתנה: ובמצה זו יגביה המצה ובמרור זה
יגביה המרור ובלפיכך: צט יגביה הכוס עד הללויה ובצא'
ישראל כדי לומר שירה וגם על היין דאם לא כן במה מהדר
כוס שני אלא בהלל לכן חולקין הלל מקצתו קודם אכילה
ומקצתו אחר אכילה כי האגד' רק ספור דברים בעלמא ולכן
מסיק דאין לברך על הלל כיון שמפסיקין בסעודה: וכן כל
דבר שיש בו פלוגתא וספק בברכתו טוב שלא לברך כי
הברכות אינן מעכבו' א"ח ואומ' ונאכל שם מן הזבחי' ואח"כ מן
הפסחי' כי החגיגה באה קוד' הפסח: ק ואומ' שיר חדש בלשון
זכר לפי שגאולה זו אין צער אחרית ומברך בור' פרי הגפן על
כוס שני ושות' רוב רביעי' בהסיב' שמאל וכל המסובין: קא
נוטלין ידיהם ומברכין על נטילת ידים: קב ויברך המוציא
על מצה ראשונה ויבציענה ולא יאכל עד שיקח גם הפרוסה
שבין השלימו' ומברך עליה בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו
וצונו על אכילת מצה ויאכל: קג מכל א' כזית ויאכול בבת
אחת בהסיבת שמאל ואם לא יוכל לאכל' ביחד יאכל תחל'
של המוציא ואח"כ של תפרוס' כן מסיק א"ח וכזית הוא בחצי
ביצה ויקח: קד לטי"ן או קרין הקלחין או עלין שלו: ואם
אין לו לטי' יקח ווערמ"ט או עשב מר ויברך בא"י אמ"ה אשר
קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מרור: קה וטובלו בחרוסת
וישקענו בו משום קפא פירוש ארס ויגער מעליו החרוסת וגם
לא ישהנו בתוכו כדי שלא יבטל טעם מרור: ומרור קו
צרן

צריך כזית ולא הסיבה ויוצאין בקלחין אפילו יבשין ובעלין דוקא לחין ולא יבשין: קז ולא בשרשים כלל: קח והחרוסות יקלשנו ביין בשעת טבול זכר לדם ויקח מצה שלישית: קט וכורכה עם לטי״ן או קרי״ן ואוכל כזית בהסיבה: א בלא טביל ובלא ברכה זכר למקדש כהלל ואוכלין סעודתן: נוהגין: ב לאכול צלי במדינתינו ו מהרו לאכול אפיקומן קודם חצות כל א כזית בהסיבה אם שכח לאכול אפיקומן עיין בסמ״ק ולא יתנמנם בין אכילת אפיקומן ולא יאכלנו בב׳ מקומות ונוטל מים אחרונים ואין מברך על נטילת ידים משום שהם חובה: ד משום סכנת מלח סדומית וי״א דוקא המברך נוטל מים אחרונים: ה ומוזגין כוס שלישי לברכת המזון: ו ויהדיר אחר שלש לזימון וטוב גם להורו שא׳ קורא וב׳ עונין: ומברך בפ״הג ושותה רוב רביעית בהסיבת שמאל: ומוזג כוס רביעי ואומר עליו שפוך והלל: ואין חותמין ביהללוך רק אחר ישתבח: וחותמין בחי עולמים כי למה לחתום תרי זמני ומברך בפ״הג: ושותה רוב רביעית בהסיבה ומברך אחריה: ז וברכה מעין שלש ואומר לשנה הבאה בירושלי׳ חסל סדור פסח כו׳ ואין שותין רק מים: ח ויש אוסרים אפילו מים ואם שכח ושתה או אכל בלא הסיב׳ כל מה דמפורש רצרי׳ הסיבה יחזור וישתה או יאכל בהסיב׳: ט ולי נראה דאין צריך לחזור ולברך: בין הכוסות יכול לשתות רק בין שלישי לרביעי לא ישתה ויעל שינוי יין יכול לברך הטוב והמטיב בליל פסח ולא נראה כמוסיף על ארבע כוסות והכותב מסופק אם חל פסח בז׳ ימי המשתה שצריך לברך שבע ברכו׳ דהחתן אשני כוסות כמו שכתו׳ בא״ח א״כ בשני לילי י״ט של פסח כיון דצריך שתי כוסות לברכת המזון ולשבעה ברכות כיצד יעשה שלא יהא כמוסיף על הכוסות ונראה לי טוב לברך ברכת המזון על כוס שלישי שלו ויצא בכוס ועל כוס שלישי דהחתן יברך שבעה ברכות: ובבורא פרי הגפן יחזור ויברך על כוס שלו והחתן ישתה בכוס שלישי ויצא: ואין קורין קריאת שמע על מטתו כי אם פרשה ראשונה שמע ישראל כי ליל שמורים הוא מן המזיקין לכן אין לנעול דלתי הבית אור זרוע: למחר

על החרוסת שהוא טפל למרור א״ח: (קו) כריך יחד בלא אויר כן העלין מהרי״ל: (קז) כ״ע על הקרי״ן גם בעת׳ שקרוי קלא עד לינט׳ מוכנו שיבולין קטנים ונאין מהם: (קח) כ״ע אם חל בשבת ה״אך נקיש החרוסת דבפרק תולין במרדכי אסור לערב חרוסת בשבת וכן מצאתי אחר כך בדרשת מהרי״ל דצריך לערוב מבעוד יום מעט ולא יותר להוסיף משתשכה: (א) כי מה שצריך טבול היינו משום סכנתא דקפא אבל עכשיו שיש מצוה עמו אין צריך: ואף על פי שהלל היה טובל בחרוסת משום שהוא לא היה אוכל מרור קודם לכן: (ב) ואשכנז מקום דלא נהגו א״ח ע״ש ואומר: (ג) דכראה בשתי סבורות וכן יש ליזהר השמש כשהולך אכה ואכה בבית שלא יאכלנו עד שישב וכן אם ישנו כולם אחר שהתחילו לאכול: (ד) ולא דמי לכר של שבת דמונה ומברכין עליו דהתם לאו משום רפואה: (ס) וכוס של ברכת המזון מדיח בפנים ומשטיפו מבחוץ ויושב בלי הסיבה ואחוז ביימין ולא תהא השמאל מסייע: (ו) בין שלשה לארבע לא ישתה שמא ישתכר ולא מצי לומר הלל אבל בין ראשון לשני יכול לשתות דיין אפילו קודם סעודה איכו משתכר וכ״ש שבתוך הסעודה רשב״ם והתניא כתב הטעם כיון שדעתו לאכול איכו יכול לשתות כ״כ שישתכר: (ז) עיקר תופס הברכה מעין ג׳ בשם הרו״קח וזה כן ספח ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה׳ אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלי׳ עיר קדשך במה׳ בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה כי אתה טוב ומטיב לכל ברוך אתה ה׳ על הארץ ועל הפירו׳

הג״ה
ביום טוב דראש השנה אומר וזכרנו לטוב ביום הזכרון הזה בשלש רגלי׳ אומר ושמחנו ביום חג פלוני בשבת אומר והחליצנו ביום השבת הזה בראש חדש בימ׳ ר״ח הזה ובנה ירושלים כו׳:

בא״ה על הגפן ועל פרי הגפן על שבעה המינין אומר העץ במקום הגפן על חמשה מינים דגן אומר על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה וכו׳ וחותם על הארץ ועל המחיה כן עיקר: ארבע כוסות הללו אין בהם משום זוגות דכתיב ליל שמורים כולי ועוד כוס של ברכה מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה עוד כל כוס וכוס מצוה בפני עצמה הוא ואיכן חשובים זוגות תניא: (ח) וזהו גדולי איבריא שמחמירין ופוק חזי מאי עמא דבר ורוב עולם נוהגים היתר במים תוספות פרק ע״פ ובקדושי מהרי״ו אסור כאפפ״ל טרנק עיין בהג״ה מיימונית פרק ח׳ דהלכות חמץ ומצה: (ט) בכוס אחרון כתב בא״ח דאם שתהו בלא הסיבה צריך לשתות פעם אחרת בהסיבה ומברך לפניו בורי פר הגפן לפי שהסיח דעתו מלשתות עד סוף סימן תי״ף ובמרדכי מסופק בכולהו כתב ראבי״ה שאין צריך הסיבה עכשיו דלא סייך

Digitized by Google

פירות ולא נהגינן כוותיה דיחיד הוא ה"מ האידנא כל נשי דידן חשובות הן וצריכות הסיבה מרדכי תלמיד של תורה אין צריך הסיבה אפילו רבו שאינו מובהק אלא אם כן יתן לו רשות וכן לפני רב מופלג אפי' אינו רבו וצריך עיון אם שלחן אחר חשוב כפני ת"ה: ראיתי כתוב בהג"ה דהורמ"ו והכינה אסור לטלטל עד מוצאי יום טוב שני וצ"ע: והא דנוהגים הבעלי בתי' לברך ברכות המזון בעצמן בב' לילי פסח כדי שיברך הוא על כל הד' כוסות אבל אין קפידא אם יברך אחר אגודה ובשם מהר"ש שפני שנראה גדול הבית מזה שעשה הסדר עכ"ל ואין נראה לי טעם זה אך נ"ל משום דגרסינן פרק אלו נאמרים אומר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה אלא לטוב עין שנאמר' טוב עין הוא יברך אל תקרי יבורך אלא יברך ועכשיו נראה בעל הבית טוב עין כיון שמחלק לכל בני ביתו והג עניו דרך חירות וכן אמר בתפלת האגדה כל דכפין ייתי ויכול שבזה נראה טוב עין גם נראה דאומר כל דכפין כו' כדי להראות עניו בחירות כי זה חירות ושמחה ואם כן לו נאה לברך ולהודות כי גלות מצרים היה על ידי רע עין ר"ע ע"ן בגימטריא ארבע מאות שנה כמבואר בכמיי פרשה לך לך: (י) מה שנהגו להתפלל טל ביום טוב ראשון של פסח כי אז אוצרות טללים נפתחים וכן מוכח בפרקי רבי אליעזר פרק ל"ב דאמר התם הג"ע ליל יום טוב הראשון של פסח קרא יצחק לבנו עשו הגדול ואמר לו בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים כו' עשה לי מטעמים כדי שאברכך כו': (יא) בתוך י"ב חדש דאב ואם כוהנים שאינו עולה לדוכן כן איתא במרדכי ריש סוף פרק שלישי דמגיל' ואם כן צריך שיצא לחוץ קודם שיתחיל שלים נכור בעבודה: כהן שעדיין לא התפלל יכול לישא כפיו קלוי וכו': תניא כהן שלא נטל ידו לא יעלה יש גאונים המדקדקין לברך על נטילת ידים וגא ראיתי נוהגין כן אגודה וכן פסק מהר"ם מרוזנבורק ולא כא"מ: במדרש רות כהן העולה לדוכן מתי מוטל ידיו הוי אומר מלוי כו' רק"כט פרשת נשא ע"ש: (יב) אם החזן כהן צריך שיקרא אחר לכהנים והחזן ישתוק עד שים שלום ה"מ עיין בא"ח סימן קכ"ח: בין מלה למלה או בשעה שהקהל אומר אמן אין קפידא אם כונע בין אגודל משום עייפות מהרי"ק: אסור לראות על ידי הכהנים בשעת דוכנם אא"כ מובטח הוא שלא יהא לו היסח הדעת והא דאיתא בגמרא משום שעיניו כהות היינו בזמן שהיה בית המקדש קיים והיו אומרי' שם המפורש מרדכי פרק ג' דמגילה ובשבולי מבעליהם אחר הדוכן טוב בעיני לטול ידיהם טרם יתפלל וכן הורגלתי או ילך ישן עד לאחר כל התפלה: נראה לי דאסור לילך לדוכן בבתי שוקיי' כל זה באגודה דמגילה ומההיא דחגיגה לא אורח ארעא לגלוי כרעיה קמיה רביה שמשמע

שאין

למחר אומר פסוקי דזמרה כמו בשבת וכן בכל יום טוב וש"צ מתחיל האל בתעצומות בשלש רגלים יוצר אור ישע מאשרי' אופן ראשו זולת אהבוך נפש: גאולה ברח דודי ומתפללין כמו בערבית כדפירש לעיל רק ברכת כהנים במקום שלום רב ומברך לגמור את הלל ואומר הלל שלם קדיש שלם: וכן בי"ט שני אין כמון הכל כמו בשבת: מפקין ב' ספרי תורות שמע ישראל כמו בשבת וכן בכל י"ט וקורין בפרשת בא משכו וקחו עד צבאותיכם ה' גברי כהן עד עולם לוי כן עשו ישראל מצרים ר' לדורותם ה' על צבאותיכם ואם שבת קורין ז' גברי שמוסיף ב' גברי כדבריכם יעשו אותו וס"ת שנייה מניחין אצלה ואומר חצי קדי' על שתיהן וקורין למפטי' בפרשת פנחס ובחדש הראשון עד לא תעשו ומפטיר ואמר יהושע אשרי יהללו ואם שבת אומ' יוצר רשב' לאל אשר שבת מזכירין שבת בכל התפלות ובברכת הפטרה ואומר יקום פורקן מוסף מתפללין בלחש ומפני חטאינו את מוסף וכולי ובחדש הראשון כו' ואם שבת מזכיר של שבת את מוספי כולי כדפירשתי לעיל בר"ח ושבת: בשבת ישמחו אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתינו מלך רחמן וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים: וש"צ אומר עד מלך עוזר ומושיע בדעתו אביעה חדות כו' אתה גביר עד להושיע תהומות וכל הטל עד משיב הרוח ומוריד הטל לברכה ולא לקללה: לחיים ולא למות: לשובע ולא לרזון: מכלכל חיים בחסד והקהל אומר במוסף משיב הרוח ומוריד הגשם: רק במנחה מפסיקין ואין אומרים עד מוסף דשמיני עצרת כן מס"ק במנהגים: ולא נהיג בא"ח שכתב להפסיק הקהל גם במוסף נעריצך: ומוסיף אדיר אדירנו וכן בכל י"ט אתה בחרתנו מפני חטאינו כדפיר' לעיל קודם רצה: יא עולין לדוכן וש"צ אומר ברצה ותערב לפניך ואומר בלחש ברכנו בברכה עד כהנים בזמן שהקהל עונין אמן: יב וקורין כהנים ואם אין שם אלא כהן אחד אין צריך לקרותו שנ' אמור להם ואם הש"צ כהן אין עולה: יג אא"כ שהוא מובטח שיחזור לתפלתו בלא טירוף: כשהכהן מנגן הך' דוישמרך וך' דויחנך ושלום אומר הקהל רבון העולם וכו' כדי שיאמרו הקהל אמן עליו: ואין אומרי' הפסוקי' משום היסח הדעת קדיש שלם אין כאלהינו עלינו קדיש יתום:

למנחה

למנחה אשרי ובא לציון חצי קדיש ומתפללין כמו בשחרי׳ רק שמדלגין משיב הרוח ומוריד הגשם ושלום רב במקום ברכנו: ואם שכח ואמר משיב הרוח בימות החמה אין מחזירין אותו אמר מוריד הגשם חוזר לאתה גבור ומדלג משיב הרוח כולי: ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה אש״רי: קדיש שלם ואין אומרים לא פרקים ולא שום דבר ולא קדיש יתום וכן בכל י״ט אפילו בשבת ושוהין: יד בין מנחה למעריב עד הלילה: טו כדי שלא יעשו מלאכה מי״ט זה לי״ט זה מבעוד יום עד הלילה דשמ׳ השני חול ואסו׳ להכין מי״ט לחול ואפילו להביא יין וכה״ג ראיתי אוסרין עד הלילה אחר ברכנו וכן בכל י״ט ראשון גם בר״ה:

ערבית ליל שמורים אור ישראל אור יום הנף ומתפללין כליל ראשון רק שמדלגין משיב הרוח ומברכין טז מעומד בא״י אמ״ה אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת עומר שהיום יום: יז אחד בעומר: יח יהי רצון וכן סופרים עד ז׳ שבועות כשסופרין ז׳ ימים אומר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד ושמונה ימים אומר שהם שבוע אחד ויום אחד וכן לעולם כי צריך למנות ימים ושבועות ואין מברכין זמן על הספירה: יט לפי שהוא צורך י״ט וסמכינן אזמן דרגל ואם שכח לספור בלילה יספור ביום בלא ברכה ואם שכח לספור יום ולילה שלם כתב בהלכות גדולות: כ דלא הוי תמימות אבל אש״רי כתב שיספור אחר כן בשאר הלילו׳ וגם יברך כן מסיק: ועתה ספירה: כא מדרבנן כיון שאין קצירת העומר לכן אין צריך להמתין עד שתהא ודאי לילה עלינו קדיש יתום וקדיש וסדר כליל ראשון וקורין קריאת שמע בלא ברכה:

ביום ב׳ יוצר אפיק רנן אופן גן נעול הקהל מתחילין וש״צ מתחיל דודי כו׳ זולת אורך גאולה ברח דודי קדושתא אסיר ם אל נא לעולם וכו׳ ומוציאין ב׳ ס״ת וקורין באחת בפרשת אמור שור או כשב או עז עד וידבר משה את מועדי ה׳ חמשה גברי כהן אני ה׳ לוי לא תעשו ג׳ אלהיכם ד׳ שבתב׳ חמישי ישראל למפטיר קורין כבאתמול ומפטיר וישלח המלך אשרי יהללו מוסף בלח׳ כבאתמול רק שמדלגין משיב הרוח וכו׳ אין כאלהינו עלינו קדיש יתום ואם חל י״ט במ״ש אומרים אתה בחרתנו עד עלינו קראת ותודיענו כו׳ ותתן לנו כו׳ אפילו בר״ה ועיין לקמן במקומו במוצאי י״ט מתפללין אתה חוננתנו כמו במ״ש יעלה ויבא ברצה ואם שכח מחזירין אותו וכן בכל יום שיש בו מוסף ומבדילין על הכוס בב״ה ובביתו בפ״הג והמבדיל בין קדש לחול ולא יברך על הבשמים שמא

יקטימנו

שאין העולכים יחפים בב״ה ובבה״מ והוא בהג״מיי פ״ב וכן בא״ח סימן צ״א אוסר בשם מיימוני היכא דאין דרך אנשי מקום לעמוד יחף לפני גדולים: (יג) וכן נוהגין וצריך שהמקרא יכוין בלבו אל התפלה משנה שהתחיל הש״ץ י״ח הש״ץ יעקור מעט בעבודה כו׳ א״ח ותשב״ץ אם כיון מתחלת ועד סוף או עדיף טפי שהמקרא נ״כ יסיים שים שלום ובהא נראה דמודה רש״י למהר״ם מתשו׳ מהרי״ל: (יד) ואין מנהג לאכול אחר סעודת שחרי׳ בשום י״ט אך לשתות דשרי: (טו) ומה שנהגו העולם להדליק מי״ט לחבירו ואינם מדקדקים אם הוא לילה כו׳ י״ל דאע״פ שאין לילה מכל מקום סמוך לחשכה הוא ואף באותה יום צריך לאותה הדלקה תוספות הגה״ה פרק שני דביצה באש״י. א״נ ימים שלא חלו בשבת לעולם יום שני דפסח ודראש השנה ודסוכו׳ ודר״ח כסליו שבת תמוז אלול ושמחת תורה וינ״א דשבועות ופורים ור״ח אייר סיון ומרחשון אדר ואדר: (טז) דכתיב מהחל חרמש בקמה א״ת בקמה אלא בקומה שנת ה׳ לעולם תעמוד עכ״ת נוטריקון עומר ציצית תפילין ופרשת שופטים כתב רבינו בחיי ד׳ דברים הם שמצותן מעומד וסימן על״מל עומר ציצית מילה לולב: (יז) יש לומר שבוע אחד כי שבוע לשון זכר וכן פירש״י בהדיא גבי מלא שבוע זאת פרשת וינא: (יח) לכן אומר יהי רצון אחר הספיר׳ משום שעכשיו ספיר׳ מדרבנן הוא״ל ואין בית המקדש קיים על כן אנו אומרים יהי רצון שיבנה בית המקדש ואז יהיה מן התורה ונקיים מצותיו: (יט) ובתשובת מהר״ם מ״ז פירש כמה טעמים ולא פירש טעם הכתוב במנהגים ואחד מהטעמי׳ אין יברך שמא ישכח יום אחד וגם מנא ברכה לבטלה: (כ) וכן כתב מהר״ם אבל אם מסופ׳ אם בירך בליל׳ שלפני׳ אז יש לסמוך אדברי ר״י דהיינו כמו שפסק הא״שרי דאפילו פסק יום שלם מיקרי תמימות: (כא) בערב שבת מברכין ספירה לאחר קי״ום ובמוצאי שבת קודם הבדלה אבל אם חל יום אחרון של פסח ביום ראשון מקדישין ומבדילין בפע״א ואז יש לספור קודם קדוש תרומת הדשן: ופעם אחת השכימו לבית הכנסת ואחר תפלת ערבית ברכו על הספירה ולא בירך רבינו יהודה עמה׳ וכן באגור סימן אלף שע״ה כתב והביא מתשובת מהרי״ו מ״לין דאשה יכולה ללבוש לבנים אחר תפלת ערבית כשעדיין הוא יום וראיה מספירה בשבת דאע״ג דתוספות שבת דאורייתא מכל מקום לא חשבינן לילה אחר תפלת ערבית כו׳ ע״ש: אבל בתרומת הדשן דמזהיר להפסיק בטהרה דוקא קודם תפלת ערבי׳ דאז״ין היה סופר בערב

שבתרב

יקטימנו בי״ט לצורך הבדלה: כב ולא על הנר שלא נברא
כג אלא במ״ש: ביום ג׳ שהוא ח״ה: כד אין אומרים מזמור
לתודה כדפירשתי לעיל וכן בח״ה: כה ומניחין תפלין
ומברך עליהם כן מסק א״ח ואין גומרים בו הלל לפי שביום
שביעי ובשמיני שהוא י״ט אין אומרים בהם לפי שאמר הקב״ה
מעשה ידי טובעים בים ואתם גומרים שירה ואם גומרין בח״ה
או יהא ח״ה חמור מי״ט עצמו קדיש שלם וכן בכל יום שיש בו
מוסף אומר ס׳ קדיש שלם קודם הוצאת ס״ת ומוציאין ב׳ ס״ת
וקורין בראשונה בפרשת בא כן קדש לי כל בכור עד סוף
הסדר ג׳ גברי כהן האביב לוי ימימה ישראל יפי״ם ובס״ת שנייה
קורין בפנחס והקרבת עד לא תעשו חצי קדיש יהללו אשרי
ובא לציון חצי קדיש מוסף אתה בחרתנו מפני חטאינו את
מוסף יום חג המצות הזה וכו׳: והקרבת כו׳ אלהינו מלך ותכן
כו׳ עד נתן לך והשיאנו וכן בכל ימי ח״ה במוסף אומר כן: ביו׳
ב׳ דח״ה קורין בס״ת ראשונה בפרש׳ משפטים אם כסף ג׳ גברי
כהן כי חנון אני לוי תעזוב עמו ישראל בחלב אמו: ובס״ת שניי׳
קורין והקרבת׳ כדאתמול וכן כל ח״ה בשנייה והקרבתם ביום
ג׳ דח״ה קורין כי תשא פסל לך: כהן ונחלתנו לוי אלהי מסכה
לא תעשה לך ישראל בחלב אמו ובס״ת שנייה והקרבתם:
ביום רביעי דח״ה קורין בפרש׳ בהעלותך במדבר סיני כהן בני
ישראל וי״א לעשות הפסח לוי יצוה ה׳ לכם ישראל ולאזרח
הארץ ובס״ת שנייה והקרבתם אם חל שבת בח״ה אין אומרים
במה מדליקין ואומר יעלה ויבא ברצה בכל התפלות לבד
במוסף ואין מזכירין בה של שב׳ כדפירשתי לעיל בר״ח: יוצר
אהבוך אופן דודי זולת אל רה וכאלה גאולה ברח דודי הלל
וקדיש שלם: כו ושיר השירים קדיש יתום אין כמוך: וקורין
בפרשת כי תשא כן ראה אתה אומר ז׳ גברי עד בחלב אמו
כהן על האדמה לוי אשר ארחם ישראל לא יראו ר׳ ונחלתנו
ה׳ לא תעשה לך ו׳ אלהי ישראל ז׳ בחלב אמו ואז בשל כדר
הפרשיות מש״ן תורא קדש בכס״פא פסל במדב״רא של״ח בוכ״רא כי פסל לך אין קורין עתה כי היה בכלל
ראה אתה אומר ובס״ת שנייה קורין והקרבת ומפטירין היתה עלי יד ה׳ בעצמות היבשו׳ לפי שתחיית המתים
תהיה לעתיד בניסן א״ח ובברכת הפטרה חותמין רק בשבת ולא בהזמנים כי אם אין שבת אין הפטרה בח״ה:
כז ותימא דבחול המועד דסוכות חותמין גם בהזמנים: במוסף אומר באהבה וברצון בשמחה ובששון ומועדי
קדשך וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים:

ביום שביעי של פסח הוא י״ט ומתפללין כמו בי״ט ראשון זמן חירותנו ומקדשין בב״ה ובביתו ואין מברכין
שהחינו ביום ז׳ וח׳ לפי שאין רגל בפני עצמו מעריב ויושע ה׳ אום למושעות ליל ב׳ ויושע אופן
וי״א אזכיר צדקתך: שחרית אין גומרי׳ הלל בב׳ הימים כדפירשתי לעיל וכן אין אומרים אל נא לעולם מוה
יחטנם יוצר יושע שושני פרח אופן ידוע שם ובברו נא: כט ויושע אמונה זולת אי פתרוס גאולה ים ליבשה

קרישתה

שבת כשמשכימין לבית הכנסת בעוד יום אבל לא
כשאר הימים מהר״ס: (כב) ואית למה לא יברך
עליהם בכל שנה שנהגה מזמנו וי״ל דדוקא כדבר
שהגיע זמנו מזמנו אבל לאחר השנים מברכין בכל
יום כי הוא מתחדש בכל יום מרדכי בברכות: (כג)
יט בנ״ס ש אז אומר אלהים יחננו ומברך על הבשמים
ועל הנר וכן כל י״ט שבת״ש וכן כל מ״ש בחול המועד:
(כד) נראה לי דדוקא חול המועד דפסח אין אומר
בו מזמור לתודה משום קלת חמץ שבה אבל בחול
המועד דסוכות אומר אותו וכן כתב לקיין: (כה)
מצאתי כתוב להניח תפילין בחול המועד כי שם ה׳
נקרא עליך ר״ת שי״ן הרויוו על שי״ן שבתפילין ואות
ש׳ הוא מנין ימות השנה שמניחין בהן תפילין שהרי
כשתסיר כ״ב שבתות וי״ג ימים טובים הרי נשאר ש׳
כי שס״ה ימים הם ימי השנה: (כו) ומברכין על
מקרא מגילה עיין לקיין גבי קהלת: (כז) קנת
נראה לי טעמא דשאני חול המועד דסוכות דכל
יומא הוי יום טוב באנפיה כפסיק ומטעם זה נמי
הא דגומרין בו הלל בכל יום היינו משום שבכל יום
הפרים משתנים ודברים אלו לא שייכי גבי ח״ה
דפסח: (כח) ובמנחה אומר ואני תפלתי וקורין
שלשה אתה אחד יעלה ויבא ואין אומר צדקתך ולא
משכיל ואומר אלהים יחננו ערבית אתה חוננתנו
ואין אומרים ויהי נועם ואומרי׳ ויתן לך: (כט) כן
כתוב: (ל) כן הוא במנהגי וורמ״ש אבל נראה לי
לומר אותותיך ושבטי יה ביום ראשון שיסד ר׳ שמעון
הגדול כמו שבטי יה מיהו גם ביום ראשון דשבועות
אומרים אדון אמנני שיסד רבינו שמשון ואפי׳ הכי
אומרים קרובץ ארץ מטה שיסד הקלי״ר ולא א״ת
שיסד גם כן רבינו שמשון ושמא מפני כבוד הקלי״ר
שהיה תנא וכן איתא בתוספות פרק אין דורשין
ודבר פשוט מתי שחל יום ש״פ בשבת שאז אומרים
שבטי יה בשבת שגם האופן והזולת יסד רבי שמעון
הגדול

Digitized by Google

קרישתא ל׳ אימת נוראתיך סלוק אומץ: וקורין ויהי בשלח עד רופאך חמשה גברי: כהן לפני העם לוי ביד רמה ישרא׳ תחרישון ר׳ נלחם להם במצרים ה׳ רופאך ואם שבת מוסיפין ב׳ גברי קודם ויסע א׳ לפני העם וי״א מזה אתכם למפטיר קורין והקרבתם וביום השביעי וגומ׳ ומפטיר וידבר דוד שירה כנגד שירה וחות׳ מקדש ישראל והזמנים מוסף אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו׳ והקרבתם י״א ג״כ וביום השביעי וא״ח כתב לא נה״גי כן ואם חל בשבת אומר בל״ל שבת ויכלו מגן אבות ואין חותמין בהזמנים: לא וכן בכל י״ט שאם אין שבת אין אומר מגן אבות יוצר ואופן וגאולה השייכים לשבת דח״ה אהבוך דודי אלה ברח דודי קודם גאל ישראל: לב ויום ליבשה קודם שירה חדשה וקרושתא השייך ליום שביעי ואז אומר ביום שמיני יוצר ויושע ולא אתה הארת אבל אומר אופן מהוללת ביום ה׳ ומזכיר שבת בכל התפלות ובקדוש בברכת המזון ובהפטרה כדפירשתי לעיל ביום א׳ וכן בכל י״ט בשבת שיר השיר ם יקום פורקן ביום ה׳ יוצר אתה הארת ואופן מהוללת זולת אי פתרום קרושתא: לג אותותיך וקורין בפרשת ראה כל הבכור עד סוף תסררא ה׳ גברא כהן במים לוי חייך ישראל מלאכה ד׳ החקים האלה ה׳ ימים שבת יוצר ואופן וזולת וגאולה השייכים לשבת דח״ה כדפירשתי לעיל ביום ו׳ וקרובץ השייכים ליום ח׳ שיר השירים וקורין ה׳ גברי מן עשר תעשר ומוסיפין ב׳ פרשיות אחר אשר תעשה ב׳ בכל אשר תעשה למפטיר קורין כדאתמול ומפטיר עד היום בנוב לעמוד: לד ומזכיר נשמות ואומר אב הרחמים: במנחה ואני תפלתי וא״א צו״ץ: לה ערבית אלהים יחננו כדפירשתי לעיל בין פסח לעצר׳ אין נושאין נשי׳ ואין עושין מלאכה אחר שקיעת החמ׳ לפי שתלמידי ר״ע מתו באותו זמן ובאותה שעה ויש מסתפרין: לו מל״ג בעומר ואילך שאז פסקו מלמות א״ח ועתה נוהגים גם לישא אחר ל״ג בעומר: לז ואומרים אב הרחמים בכל שבתות שבין פסח לעצרת: לח וגם כשמברכין החדש: שבת שאחר פסח יוצר ויושע אור ישרא׳ אופן ארוגי עוז ובפיהם ובברו״נא אראלים והשכל ם: אהבה אהי ימי שנותי כלו זולת אין כמוך: גאלה שביה עניה ומברכין החדש ואומרי׳ אב הרחמי׳ אחר ברכת החדש ובמנחה מתחילין לומר פרקים ובברו״נא אומר גם בן משכיל לאסף

אייר בשבת שאחר ר״ח מברכין התענית בה״ב אחר אשרי קודם יהללו ומי שעונה אמן א״צ לקבלו יותר ואומר בה״ב סליחות בברו״נא ביום ב׳ ישראל עמך אלהים בישראל: פזמון מלאכי רחמים ליום ה תענית צבור אנשי אמנה פזמון ישראל נושע וליום ב׳ אפפונו מים אזון החן פזמון ה׳ ה׳ אל רחום וחנון י״א סדר אחר ובכל תענית צבור אומר הש״ץ עננו בין גאל לרופא: לט והצבור דוקא במנחה קודם כי אתה בברכת שומע תפלה ולא בשחרית משום שמא יאחזנה בולמוס ונמצא שקרן בתפלתו וש״צ אומרו גם בשחרית שאי

הגדול ז״ל: (לא) מגן אבות אומרים אפילו ביום טוב שחל בערב שבת ואומרים אותו אחר תפלת ערבית דשבת ואף על גב דעיקר התקנה משום עם שבשדות והשתא ליכא מ״מ לא פלוג: (לב) ואם יש מילה בכל יום טוב בשבת אומרים יה ליבשה אבל מילה ביום טוב בחול אין אומרים רק בשני ימים טובים אחרונים דפסח שאומרים אותו לפי שהיה בהן קריעת ים סוף: (לג) לפי מנהגי ווי״נא אבל לדעת מהרא״ק איית נוראותיך אם לא שחל יום שמיני בשבת כדכתיב לעיל ע״כ והג״ה זו לא כתב מהר״ש: (לד) ואז אין אומרים יקי׳ וכו׳ כשמזכירין נשמות יתן בעד כל הנזכרים פרוטה ופרוטה אחד מכ״ד בווי״נר מהר״ש: לעולם בכל יום שקורין כל הבכור מזכירין נשמות ופוסקים צדקה שכתוב כי איש כמתנת ידו וגומר ועושין לו מי שברכך בספר תורה כי צדקה הוא מימינו שנאמר צדק מלאה ימינך וגם התורה מימינו שנאמר מימינו אש דת למו (לה) כשחל פסח לא היה קם מהר״ש אם לא אכל מין אלא אכל מנה: (לו) וכשחל ר״ח אייר בשבת אומרים בו מנהג ידורא: (לז) ל״ג בעומר שחל ביום א׳ מסתפרין ביום ו׳ שלפניו הואיל ואינו אלא משום מנהג וכן הורה הר״ר מוקיה מוישלו״לדא וכן פסקתי גם אני לשון מהרי״ו ז״ל: ומהרי״ל אוסר ערב שבת וכראש קדם א״ר שחל בשבת אין אומרים אב הרחמים פה פראג וכברונ״א: (לח) אבל או אין מזכירין וכן בשבת שלפני שבועות אין מזכירין בברו״נא: מהרי״ל התיר לשפשף הפה בתעני׳ בשחרי׳ אבל לא בי״ה עיין בת״ה: כתב הרא״ש שצריך בשחרי׳ לרחוץ הפה מפני הרירין ואין ראוי להזכיר השם יתברך כן מאורעת קיים: (לט) יחיד המתענה יאמר עננו ביום צום תעניתי ואין צריך לפתים בשתיהם אלא אומר עד ואני אשמע ואח״כ מתקול כי אתה שומע כו׳: וש״ץ אין אומר עננו בשומע תפלה אלא כלתם בקול רם בין גו״א לרופא מהרא״ק: (מ) ואור זרוע כתב להתענות בשבת כאשר כהנו ואין

אין לומר עננו אך רבון העולמים כן קבלה כולי
הג"ה כפרק קמא דתענית: (מא) לא דקורין
ויחל סומכים על ספרים מדוקים תוספו' בפסחים
וסמ"ג על מסכת סופרים אף על פי שהוא לסוף ב'
פסוקים שהפרשה ולא סמכינן על המשנה דקתני
שנת תעני' קורין ברכות וקללות: תענית שמתענין
בעת צרה כדי שיגלנו השם יתברך אפילו אינם
מתענין רק ג' יכולין להתפלל עננו ולקרות ויחל
וביום ב' או ה' קורין שחרית פרשה השבוע ולערב
ויחל מספר האגודה וכן בתשובה מהר"י מולי"ן א"ל
בא"ם סימן תקס"ב כתב דאין קורין ויחל ועננו
אפי' בתענית שמתענין בעת צרה א"כ יש י' בנ"ה
שמתענין: (מב) והא"ד ומפטיר עול למכין ג' בתעני'
ונשבת אינו עולה מש"ס שאין טורח צבור שבטלים
ממלאכתן וכא"ם סימן רפ"ב מפורש הטעם יפה.
בא רק ע"ש: במנחה בתענית ציבור יחיד המתפלל
עם ש"צ ולומר עמו קדושה ולדור ודור כולי כל אלה
לי דעתי לא יאמר עמו עננו תשובת מהרי"ל: מנהג
ליתן צדקה במנחה דתענית משו' דאגרא דתעניתא
צדקתא וכתיב לעבדו בכל לבבך ונומר וים אדם
שקבי"ה עלת ימיבו כגופו וצריך להתענו' עד שיראו'
ג' כוכבים או עד שגורס הלכה ככס: (מג) ר"ל
אפילו אמר לומר אהא בתענית ת"מ מיקרי סתם
הואיל והי' אינו נודים כן משמע בא"ם סי' תק"כו:
(מד) וכן כתבו ז סימן ק"ל בתוספות פרק כל
כתני: (מה) בשומע תפלה יאמר רבון העולמים
הריני לפניך בתענית יחיד לומר ויהי רצון שתקבל
את תפלתי ביום תעניתי כולי מרדכי וכן עשה ר"י
נכשהיה מתענה בא' בשבת היה רגיל לקבלו בשבת
באלהי נצור ור"ת כתב דבני במשב' לילה תוספו'
ע"ז דקכ"ד ורבינו שירלאון היה אומ' כן עננו ס'
עניני ביום צום תעניתי כי לומר אחר בתענית א"ו
וכ"ל תענית כה"ב וק"ו שאר תענית צבור אין צריך
לקבלו: הג"ה (מו) אגור"י כתב דוקא בשעת תפלה
ואי קבלה קודם שפיר דמי א"ז כל שכן קבלה לשכין
תפלת עננו: ואיכא לספוקי אם קבל עליו בשעת
מנחה תעני' ב"כב אי סני בקבלה אחת כיון שאינן
רצופין אשר"י פרק קמא דתענית: (מז) כי דוקא
היכא דליכ' שבעת ימי משתה איכא למיחש וסכנה
אין צריך כיון אין בני אדם פנויין ממלאכתן ליכא
שמחה יתירה גם כי לא למשתה ושמחה אלא להודו'
ולהלל וי"א דוקא אחר כיון ותשרי מתענין שהאויר
משתנה באותו זמן: (מח) טעם ל"ג בעומר משום
דכל ימים שלא אמרו בו תחנה לא מתו והם ז' ימי פסח וג' ימים דר"ח כ' דאייר וא' דסיון ו' שבתות עדיין נשארו ל"ב ימים
כמנא ל"ב ימים שמתו על כן משמחין ביום הל"ג ואין אומרים בו תחנה. מהרי"ל: כ"ד לפוטר היה תלה ומהר"ר דוד לנבאום

אפש' שלא יתענה א' בקהל ואם שכח אין מחזירין אותו ואם
לא עקר רגליו יאמר עננו בלא חתימה באלהי: מ וכן
המתענה בשבת מחמת חלום ועכשיו אין להתענית בשבת
מחמת חלום שאין אנו בקיאין בפתרון חלומות א"ח: מא
וקורין ויחל שחרית ומנחה ובשחרית אומר חצי קדיש קודם
הוצא' ס"ת וכן על ס"ת אחר קריאת יהללו אשרי אבל במנחה
אין אומרים קדיש על ס"ת לא קוד' הוצא' ס"ת ואחר הכנסתה
אומר ג"כ חצי קדיש: מב ומפטירין דרשו ומברכין עד מגן
דוד וצבור אומר עננו בשומע תפלה אחר אל תשיבנו קודם
כי אתה ומסיים כי אתה שומע וכו' בא"י שומע תפלה ברכת
כהני': ונראה לי יחיד המתענ' אומר שלום רב כשו' ולא פלוג
שכח ואכל כזית לא איבד תעניתו אלא מתענה ומשלי' ככל
תענית צבור ותענית חלום ויום שמת בו אביו אבל נדר: מג
יום סתם ושכח ואכל איבד תעניתו ואוכל ומתענה יום אחר:
וכן מותר ללותו ולפרעו אי מצטער: בליל שלפני התעני' אם
גמר מלאכול וישן שינה קבע לא יאכל עוד אא"כ התנה אבל
שתיה א"צ תנאי: מד א"חורי בקבלת: מה תענית
בלילה אפילו: מו במחשבה לסמ"ק ויאמר במנחה לאחר
תעניתו באלהי נצור רבון העולמים גלוי וידוע כולי במרחשון
מתענה בה"ב דשמא מתוך שמחת י"ט חטאו כמו שאמר איוב
אולי חטאו בני אבל עצרת שאינו אלא: מז שני ימים א"צ
להתענות: **בשבת** שניה שאחר פסח מאורה שמחי
ויעלזו זולת אל אל הי ארנן: גאולה שנותינו ספו בשבת שלישי
אהבה הלוכה אזרתיך זולת אריות הריחו גאולה שרודים
נדודי' בשב' רביעי אהבה איומה נשאת זולת אלהי בן אחבק
גאולת שכולה אכולה בשבת חמישי' אהבה סגלתי כשבתיך
חסר זולת אלהים לא ארע גאולה יקוש בעיניו: בבל עבור בהר
ובחקותי חלוקים לכן אומר יקוש בעיניו בשבת ר' משום אחרי
נמכר גאולה תהיה לו דשייך לפרשה זו ולשבת ה' אומרים
שכולה: ב"ח באייר שהיא: מח ל"ג בעומר אין נופלין כל
היום וערב שלפניו וגם א"ח צ"ץ בשבת שלפני י"ז באייר:
בשבת שלפני שבועות יוצר אהלל בצלצלי שמע אמן
ארחו' אראלי' אהבה יונה יעלת חן זולת אלהי אקראן גאול'
יונה נשאה: סין מר"ח אין נופלין בתחנון עד ח' בו שהוא
אסרו חג ויער בכלל לפי שהוא מצות הגבלה: ערב

ערב שבועות

כט **אין** מקיזין דם וכן בכל ערב י"ט ערבית מעריב וירד אביר יעקב ומתפללין בכל התפלות לבר ממוס׳ אתה בחרתנו את יום חג השבועות הזה זמן תורתינו ולא יאמר באהב׳ תשב"ץ יעלה ויבא והשיאנו ומקרשין על כוס בב"ה ובביתו בפ"הג ואשר בחר בנו ותתן לנו כולי ומזכיר בו כמו בתפל כדפי׳ לעיל ומועדי קדשך ושהחיינו וכן בליל ב׳:

שחרית יוצר ארון אמנני אופן מתחיל ש"צ ועתה בנים שמעו והקהל גומרן זול׳ אנכי שמעתי קדושתא ארץ מטה: ג אל נא לעולם תוערץ ה׳ קנני אתו מצות וחקים אלה העדות וגומרין הלל בב׳ הימים קדיש שלם אין כמוך ומפקין ב׳ ס"ת: נא וקורין בפרשת וישמע יתרו בחדש השלישי עד סוף הדר"ה גברי כהן אשר תדבר אל בני ישרא׳ לוי ויעלו בהר ישראל יעננו בקול רביעי לרעך ח׳ יסיים ואומר אקדמות מילין אחר פסוק ראשון ואומ׳ ארכין אחר וירד משה קודם וידבר אלהים ואומר אמר יצחק קידם כבר את אביך בברו"נא ש"צ קורא עשר׳ הדברות בס"ת שנייה קורין למפטי׳ בפרשת פנחס וביום הביכורים עד ונסכיהם מפטיר ויהי בשלשים שנה אשר יהללו במוסף וביום הביכורים: וכשמג"ע ש"צ לשני תמידין כהלכתן אומרי׳ אתה הנהלת אז שש מאות וגם ש"צ אומר אז שש מאות ליל׳ שני מעריב וירד אלהים על הר סיני ביו׳ ב׳ שחרית יוצר אילי"ה אהב׳ אופן וזולת כדאתמול בברו"נא וי"א אור ישראל וקרושו: קרושתא א"ח וא"א אל נא הלל קדיש שלם רות: נב קדיש יתום אין כמוך: וקורין בפרש׳ ראה כל הבכור ח׳ גברי ובשבת מתחילין עשר תעשר וקורין ז׳ גברי כדפרשתי לעיל בח׳ דפסח: וקורין למפטיר כדאתמול מפטיר תפלה לחבקוק ואחר פסוק ראשון אומר יציב פתגם או אתא ודוגמא ומזכירין נשמות ואומרים אב הרחמים מוסף כדאתמול ובמקום אתה הנחלת אומר אזהרת ראשית ואם חל בשבת וא"א מעריב ובמה מדליקין ומזכירין שבת בכל מקום וא"א פרקים במנחה מהר"ק ז"ל ואם חל במ"ש אומר הפרק בשבת שלפניו וא"א אלהים יחננו ואומרי׳ ותודיענו ויקנ"הז אסרו חג אין נופלין ואחר כך נופלין כשבת שאחר שבועות יוצר אדיר ונאה אופן כבודו אות זולת אין זולתך וברונ"א אור ישראל וקרושו׳ לפרשת נשא אהב׳ אשר יחד׳ לפרשת בהעלותך מאורה אשר יצר לפרשת שלח אהבה שש מאות:

היה בעל ברית היה מנלא וקנו ביום שקודם המילה סמוך לערב קודם כניסת לב"ה וכוה לאב להסתפ׳ גם כן: ולמה מונין ספירה מפסח ועד עצרת יותר מבשאר מועדים משל למה הדבר דומה למלך שרכב בדרך ומצא אדם אחד מושלך בבור ואסור שם אמר ליה המלך אני אתיר אותך ואוציא אותך מבור הזה ולזמן פלוני אתן לך את בתי ושמח אותו אדם שמח׳ גדולה אמר לא די שמוציאני מבור הזה אלא עדיין רוצה ליתן לי בתו וכן עשה המלך הוציאו מהבור והלבישו בגדי כא"ס כסף וזהב נתן לו כשראה אותו איש כך שהמלך קיי׳ כבר מקצת דבריו התחיל למנו׳ מיד כמה זמן יש למה קבע לו המלך לתת לו בת׳ וגם המלך אמר לו למנות כדי שלא יפול דבר כך היו ישראל במצרים כמו בבור וכו׳ ושמעתי משם מהר"ר שמואל שלכך צוה הקב"ה למנות בין פסח לעצרת יותר מבשאר מועדי׳ לפי שארץ ישרא׳ הוה ת׳ פרסה על ת׳ פרסה וב"ה באמצע הרי ב׳ מאות לכל צד ובעשרים יום ילך לביתו כי מהלך אדם בינוני ביום עשרה פרסאות ובעשרי׳ ימים יחזור לרגל שבועות הרי מ׳ יום ו׳ שבתות שאינו הולך הרי מ"ו כשארו עוד שני ימים לכך צוה הקב"ה למנות שלא ישהנו לעכב בביתו יותר מב׳ ימים: (יט) בערב שבוע׳ בפק ויקא שמיו שבוע דאי לא קבילו ישראל את התורה היה טובא להו לבשרייהו ולדמייהו ונורו בכל ערב י"ט שלא להקיז דם בשביל ערב שבועות בפרק מפנין: ומוסיפים עשבים בב"ה לשמחה בשבועות אוכלין חלב וכר רמז לטעמי תורה שנאמר מנחה חדשה לה׳ בשבועותיכם ר"ת מחלב וצריך לאכול גם בשר כי אין שמחה בלא בשר: (כ) ויש שאין אומר אל נא לעולם תוערץ ביום א׳ אלא ביום ב׳ מהר"א"ק ז"ל ואין נראה לי דהשע׳ דהא יום ראשון עיקר וכ"ל דוקא במקום שאומר ארץ מטה ביום ב׳ דכתקן אל נא תוערץ לומר ביום שני אבל נראה לי לומר ארץ מטה דוקא ביום ראשון לפי שהקלי"ר שהוא תנא יסדו ומשום כבודו אומרי׳ אותו ביום ראשון: (כא) מה שאין קורין בשבועות שור או כשב לפי שכבר אמרוהו בפסח עם פרשת עומר תוספות פרק בני העיר: (כב) לפי שבועז נתתן לרות בקצירת תבואתו ובפרשת אומר במועדים בענין שבועות כתיב ובקצרכ׳ וגומר וגם מגלת רות מדברת בחסד ובשבועו׳ הוא יום מתן תורתנו שהיא חסד בתחלת׳ ובאמצעיתה ובסופה כדאיתא בתנחומא: (כג) ה"ס וה"מ מעוברת מפטירין לפרשת פנחס ודה׳ מפני שנקרא קודם י"ז בתמוז ולא יצא שמעו לפרש מסעי ודברי ירמיהו למטות כי באותן שנים הם

ראש חדש תמוז: נג לפרשת חקת אחנה אל מחוללי:

נד בי"ז בו מתענין והוא תענית צבור ואומר סליחות אתאנו לך אמרר בבכי פזמון שעה נאסר עננו ויחל דרשו כדפירשתי לעיל בחדש אייר: ואין מסתפרין: נה מי"ז בתמוז ועד אחר ט' באב ואין נושאין נשים: נו ויש שאין אוכלין בשר ואין שותין יין מי"ז בתמוז עד שבת נחמו:

ראש חדש אב משנכנס אב ממעטין בשמחה לכן מר"ח אב עד י' בו אסור לרחוץ: נז ולספר: נח ולכבס: נט ולאכול בשר: ס ולשתות יין עד י' באב וא"ח אסר גם בעשירי כי אין שמחה אלא בבשר ויין שנ' ושמחת גבי שלמים וכתיב ויין ישמח לבב אנוש אבל אם יארע סעודות מצו' כגון אירוסין ומילה או פדיון הבן או סיום מסכתא כר"ח אב ועד י' בו מותר לקבץ שם: סא מנין מצומצם עם בני המצות ואוכלין בשר ושותין יין הג"ה מהרא"ק ז"ל עוד משמו שהיה ר"ח אב ביום ו' וברית מילה היה ביו' ג' אח"כ והלבישו המוהל ובעל ברית בגדי שבת: ר"ח אב שחל בשבת מפטירין שמעו

כדי

לוקות יומות ומספי ועיין במהרי"ל בהלכות שבעה עשר בתמוז: (כד) ויש שמתענין משבעה עשר בתמוז ואילך ואותן צריכין להשלים מהר"ש: (כה) בין המצרים כמנהגו מלברך שהחיינו על שום פרי וכן איתא בספר חסידים והביאו מהר"י מולין בתשובותיו ונראה לע"ד כגון מילתא דאפשר לדחויי כגון פרי או מלבוש אבל אי מיקרי כדינן שכן אין מפסיקין את המצות או את הברכה וצריך עיין מתשובת מהרי"ל: באיכה רבתי איתא שצריך ליזהר משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב שלא לילך יחידי משבעה שעות עד תשעה שעות ואין להכות אפילו רב לתלמיד אפילו ברצועה לפי שכן קטב מרירי שולט בהכה יש בדבר שנאמר כל רודפיה השיגוה בין המצרים: וכר ישראל דאית ליה דינא דהדי נכרי לישתמיט מיניה דריע מזליה אורח חיים: נעבין רחיצה כתב מיימוני הכל כהגו שלא ליכנס למרחץ בשבת של תשעה באב בתוכה אור זרוע ואורח חיים ומרדכי כתבו וכהגו שלא לרחוץ מר"ח ועד תשעה באב בחם ודאי פליגי אהרמב"ם דאסרי מר"ח קדם וגם משמע דפליגי בזה דאינהו אסרי כל רחיצה פירוש אפילו בצונן כל גופו או פניו ידיו ורגליו בחמין וטעמייהו דקסברי דנהגו כן משום אבל ודאבל הוי כן ובתרומת הדשן כתב דלכאורה נראה לי לאסור אכן כמדומה לי שראה בימי מורפו רוחצין בנהרות ואין מוחין ומחמיר תבא עליו ברכ' ומהרי"ו כתב דמנהג שלא לרחוץ גם כן בצונן: (כו) כששנים אוכלין אחד בשר ואחד חלב האוכל חלב מברך ומוצי' את הב' לפי שיכול לאכול עם חבירו ולא להפך בשם מהר"ם ס"ל: הג"ה במרדכי קטן וכו ס"א בשבת שלפני תשעה באב אחד אוכל בשר ואחד חלב אין מזמנים יחד כי אינם יכולים לאכול זה עם זה ולי נראה קשה והא יכולין לאכול יחד לחם ע"כ גליון: (כז) בתשובת מהר"י מולין כתב ונ"ל לרחוץ בצונן בערב שבת של חזון ישעיהו כן ראה והפרנס כתב ורוחצין בר"ח סמוך להכנסת כלה כולי עיין שם: אם אירע ר"ח בערב שבת רוחצין לכבוד השבת כן נהגו במנהגי דור"א דרבותינו שבאשכנז"א נוהרין ומקדימין לרחוץ ואשה לטבילתה רוחצת וטובלת כדרכה אם אירע בליל תשעה באב או עשרה באב רוחצת וטובלת ליל עשר' באב ואם אי אפשר תרחוץ ותחוף ערב תשעה באב ותטביל ליל מוצאי תשעה באב אגודה: ואסור לטבול בתשעה באב אפילו טבילת מצוה מרדכי: (כח) נעבין כבוס אורח חיים ואשיר"י ומרדכי וסמ"ק אין אוסרין רק אותה שבועה שחל תשעה באב בתוכה וכן משמע בהדי' בתרומת הדשן ואפילו חל תשעה באב בשב' מתירין המרדכי ואשיר"י בשני השבועות וכן באורח חיים וסמ"ק ביום ה' משום כבוד שבת ונראה דודאי איכא להקל דהא מסקינן בלי פשתן אין בהם משום גיהוץ והוא ככבוס שלנו ומותר כדי להניח אחר תשעה באב אפילו לכבס בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה כל שכן לפני שבת דאינו אסור שום כבוס וכן במנהגים ישנים מתיר בשני שבועות כשחל תשעה באב בשבת אכן בה"מ כתב משם סמ"ג דנהגו לאסור אף על פי שבדיקה מכל מקום הא גם האורח חיים הביא הסמ"ג שכתב שנהגו כן ומייתי עליה גם כן דברי סמ"ק שכת' פירו' לפירושו דכל השבוע חוץ מיום ה' קאמר וקטן או אשה בימי ליבונה מותר ללבן אפילו בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכה רוק' מרוקמון לקטנים דר"א ומכבסין את הסדינין שקורין ווינדל"ן כל אחד ואחד לבדו ולא הרבה ביחד פרנסוכן בתוספות פרק בתרא דתענית משמע דמותר לכבס בגדי תנוקות אפילו בלא שינוי בשבת שבו תשעה באב כמכעין בבנין שמחה ובדבני משא ומתן ולא אסור דרבי חופה פסקי תוספות פרק המולך: ובית יקון בגדים ראוי להחמיר מר"ח קדם אורח חיים: בגדים חדשים בתפלתן לאחרונ דוקא מחמירין אבל טוה למרך תפירה וכהא ינוכא ומותר תרומת הדשן: ואסור ליקח אפילו מנעלים חדשים אגודה: אפילו שלילת קנות המעשים לאורך ישראלית בשלה דוקא ותומרא יתירה היא תרומת הדשן: ואפילו לעורך גוי אסורה קישראלית ת"ה: (כט) אמר מהר"ש בשם מהרא"ק שסבים בבית בשכן קטנים לאכול בשר אחר חצות בערב תשעה באב שחל בשבת: (ל) ולשתות יין כהלכה שבכב"א לא ראיתי רבותי נוהרין מגדולה מזו אמר ליה מהר"ר פאולו שכן לפני מהר"ם שמותר לברך ברכת המזון על כוס

של

כדי שלא לרחות הסימן: סב דש"ח פירש דברי ירמיהו שמעו חזון ישעיהו נו"ע נחמו ותאמר ציון עניה סוערה אר"ק אנכי רני עקרה קומי אורי שר"ש שוש אש"ש דרשו בצו גדלי' שובה ישראל בשבת שובה ואם מטות ומסעי חלוקים מפטירין ויד ה' לפנחס: הפטרה של חתן או של ר"ח אין דוחין אלו ההפטרות מיהו מסיק מהרא"ק ז"ל שאם חל ר"ח אב בשבת: סג מפטירין השמים כסאי כמו ר"ח אלול בשבת לפי שיש בה גם כן נחמות של ירושלים:

בערב ט' באב מתפללין מנחה אחר אכילה ואין נופלין בו קדיש שלם ואז אוכלין סעודה המפסקת על הארץ ומהרא"ק כתב: סד לחלוץ גם המנעלים באותה סעודה: סה ואין מזמנין אפילו הם ג' אלא כל אחד מברך לעצמו ואין אוכלין: סו ב' תבשילין וטוב לאכול רק: סז בצים ערשים ויש אוסרין אפילו פירות מבושלין שני מינין וידא שמים ישב בין תנור לכירים ביחיד ואוכל פת ושותה מים ומותר לאכול ולשתות אחר סעודה המפסקת אפילו אי בירך כבר א"ה ומרדכי ונ"ל שמיירי: סט שעדיין לא קבל עליו התענית וגם לא שקעה החמה כי בין השמשו' שלו אסור וכן אחר התענית: ונוהגין שלא ללמוד אחר חצות לפי שהתורה משמחה לב וכן לא יטייל בערב ט' באב מהרא"ק ז"ל ושורה מפה במים ומנגבה ולמחר מעבירה על עיניו דאסור להושיט אצבעו במים ונראה דדוקא לתענוג אסור אבל בשחרית או מתי שעוש' צרכיו וידיו מטונפות מותר ליטול ידיו: ע כרכבו ט' באב אסור: עא באכילה ושתייה ורחיצה וסיכה ונעילת הסנדל: עב ותשמיש המטה ולקרות בתורה בנביאים ובכתובים רק באיכה ואיוב וקינות: עג ודברים הרעים שבירמיה מותר א"ח ויש לדלג פסוקי דנחמתא וכן פרש' קרבו גוים וכל תוכחת היום מותר כגון ק"ש ומזמורים וכה"ג וכן לחזור הפרשה בט' באב מותר וחולצין המנעלי' קודם תפלת ערבית רק במ"ש חולצין אחר ברכו לבד הש"ץ חולץ קוד' ברכו מפני הטרוף וגם אומר המבדיל קודם שיחלוץ מהרא"ק ז"ל ולא יהא בב"ה: עד רק נר אחר לחזן שנ' במחשכים הושיבני וא"צ לשנות מקומו בט' באב: עה ומתפללין ערבית על הקרקע במקומו קדיש ותתקבל קורין איכה ומברכין לפניה בנחת בא"י אמ"ה אקב"ו על מקרא מגילה ואחר איכה אומר ש"צ זכור ה' מה היה לנו אויכו' בחרון עד אתה ה' לעולם תשב וקורא עד סוף וכופל השיבנו ה' ואומר בליל זה יבכיון בנ' שומרון עד אנה בכיה בציון מספד בירושלים תרחם ציון

ואתה

של יין והודה לו מהר"ם ולבי מגמגם בזה כו' תשובת מהרי"ל מהר"ם ה"ה שותה יין עד ו' באב דלא ככנסת הגדול הר"ם: (סח) כמדומה שנוהגין ליקח מכין מלבד הקרובים השייכים לבעלי הסעודה: (סב) וטעם לאלו ו' הפטרות דכמיתא על דרך משל למלך שכעסה עם בניו ומתכניו ואח"כ באו המבשרי' והמבשרים תחלה מבכיו ואח"כ מתכניו ואח"כ בשרו למלכה מהמלך כו' דוק ותמצא כי קצרתי: (סג) אבל אנו נוהגין להפטיר שמעו דלא דמי לר"ח חל אלול וכן כתב בסוף המכתב' בענין הפטרות וכן נראה למהרי"ל וכן במ"ב ומהר"ם כתו' דהיכ' שאין מכתב ידוע או יש להפטיר השמים כסאי: (סד) וכת"ה פסק דא"צ לחלוץ המנעלים לאותה סעודה: (סה) וכת"ה שטוב לכתחל' שלא ישבו שלשה ביחד כדי שלא יתחייבו בזימון וכן אית' באורח חיים שכן היה נוהג הרא"ש להתבודד: (סו) אפילו מין א' של קטנית או של ירק א"מ ואין לשתות שכר באות' סעודה לא כאלו שמכניסים בטן רשעים שא' כלים כולה ואחר כך אוכלין עראי כדי להפסיק אורח חיים: (סז) ביצים מגולגלים וקשים ה"מ: י"א שאין אומרים מזמור לתודה גם בערב תשעה באב כמו בערב יום כפור וכן בתשעה באב: (סט) וכן משמע מלשון מיימוני דריש פרק ה' דהלכות תענית וז"ל אם פסק וגמר שלא לאכול אינו חוזר ואוכל אע"ג שיש שהות כו' ודלא כהראב"ד דאסור: (ע) כמו ידיו מלוכלכות וכו' דמותר ביום כפורים ליטול מים וירחץ רק האצבעות לפי שרגילות לטנף: (עא) היולדת יום א' של שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה מותרת לאכול בתשעה באב אם צריכה מהרי"ל: היה כל ל' יום וכן חולה שהוא צריך לאכול אין צריך לומר אלא מאכילין אותו מיד בט' באב דבמקום חולה לא גזרו רבנן אורח חיים האוכל בתשעה באב אונס או שוגג מברך נחם בברכת המזון: (עב) בט' באב אסור לשכב עם אשתו במטה אחת אגודה: (עג) אבל הקורא דברי נחמות שבירמיה ושבישעיה עבירה היא כידוע ה"מ: (עד) והאגודה כתב ועוד נר אסור להדליק בו נר המזון אם יכבה: (ע"ה) ומתפללין ערבית כשאר ימים אמנם בנחת ובשכבון כדרך אבלים: ואם יש אבל בעיר הולך לב"הכ לתפל' ערבי' ולשחרית עד גמר הקינות: חייב אדם לנער ולמעט בכבודו ובהכאותיו שאם היה רגיל לשכב על שני כרים לא ישכב כי אם על אחד ועוברת ומיניקות אינן חייבות תוספו' פרק בתורה דתענית ויש בני אדם שמשימין אבן מראשותיהם וזכור לדבר ויקח מאבני המקום וגומר ומורכן ב"ה ראה מתשובת

קינאוכים מיק: (עו) ובמרדכי כתב יש נוהגין שלא
לאכול בשר ולשתות יין שהרי אין קובה אלא רשאי·
ע״כ וכן כא״ח הביא כן משום רב שר שלום ורבינו
אבי״ה אך הוא מסכים דיש אסור למנוע וכן נכתב
אביו הרא״ש ז״ל וכן המרדכי כתב בסוף הלכות ט׳
כאב נשם כפר הקכו׳ שלא ישר בע״כי ראים למנוע
בשר ויין בשבת בסעודה המפסקת: (עז) ובזמן
הזה נהגו וה׳מ ע״י עצמו אבל על ידי גוי מות׳ אפילו
בביתו מרדכי: וממעט לעשות כן בכל יכלתי פרנס
הר״ס העיד לתפור בגדיו ע״י גוב תשע׳ כאב לגורך
בשואין מ״ק: (עח) אומר אחר איכה והקינות קדיש
שלם בלא תתקבל כבשאר ימי ט׳ כאב בקול ואע״ג
שבשאר י״ט אפילו קל באמצע שבוע א״א ויהי נועם
נבי״ט׳ כאב שאני כיון דאינו אלא מנהגא מרדכי:
(עט) בקולרס מהר״ס והחזן מרים אגבעו כנגד
נר הדלוק לפניו ומברך: (פ) אבל ר״י הכהי״נ שלא
לומר עליכו שמרי׳ משום שנאמר סתם תפלתי ואין
כ״ל מרדכי: (פא) וכן א״א בו לדוק הדין ולערב
ט׳ כאב אחר מנחה נ״כ אין נופלין מכהנ״ס ישבים
בן כוהב: (פב) ולפני קנות אפי׳ קליבת פרה טוב
לעשות על ידי גוי תיה בט׳ כאב אם היה ירוד או
שירות כאו עכשיו או מותר אפילו קודם. קנות
לקנות יהס ע״י גוי וכ״ש למכור דשוי דבר האבוד
ומתור כאבל כדמשמע בי״ד בהלכו׳ אבל ע״ש הדעת
נוטה להתיר כן כ״ל· מכאן נוהגין בכל מקום לילך
לבית הקברות בט׳ כאב שהרי׳ ט׳ כאב הוי תענית
צבור כמו שהיו עושין מפני הגשמים תוספת כתם׳
תענית דף ט״ו: (פג) דשאני הבדלה דפשיט קבוע
כיון דלפי קביעות השנים כא כמה פעמים כאחד
בשבת וחיישינן דליאא אתי לימסרך מה שא״כ במילה
דאינה קבוע: (פד) וז״ל הג״ה מיימוני בבגדי שבת
נהגו רבותינו לשנות קצת בשבת זו ואין מחליפין
כל בגדיהם בשבת זו כבשאר שבתות להראות קצת
סימני אבלות: (פה) וטוב שלא להכין צרכי סעודה
עד לאחר מנחה גדולה ראבי״ה ומרדכי בהלכות ט׳
כאב

ואתה קדוש קדיש בלא תתקבל שנ׳ סתם תפלתי וזה הכלל
מכל הקדישים מן קריאת איכה עד למחר אחר יציאת כב״ה
ואחר איוב כולן בלא תתקבל עלינו קדיש יתום ואם חל ט׳
באב בשבת אסור בתשמיש המטה ומכריזין בליל שבת בב״ה
דברים שבצנעה נוהג פירש נוהג אבילות ואם חל כמ״ש או
בשבת ונדחה ליום א׳ א״א צו״ץ וא״א פרקים ואוכלין גם
אחר מנחה עו אפילו בסעודת שלמה בשעתה וא״א משכיל
ואלהים יחננו ולא ויהי נועם לפי שאסור במלאכה: עז במקום
שנהגו: עח אבל אומרים ואתה קדוש ואומר אך כפי בן
ובת קורם בליל זה יבכיון ומתפללין אתה חננתנו וא״א ויתן
לך ואין מבדילין על הכום אפילו בביתו אלא כשרואה: עט
נר מברך בור׳ מאור׳ האש קודם איכה וי״א כשיבא לביתו ואין
מברכין על הבשמים דאסור משום תענוג ובמוצאי ט באב
דהיינו בליל כ׳ מבדילין על הכוס בביתו בפה״ג והמבדי׳ וכו׳:
פ למחר אומרים כל סדר תפלת היום בנחת בלחש קצת
בהשכמה ואין מניחין תפילין שנא׳ פארך חבוש
עליך ואין לובשין טלית שנאמר בצע אמרתו ומותרגמנין בזע
פורפרא דיליה הגה״ה והטעם הזה מסירין הפרוכת וש״צ אומר
עננו בין גואל לרופא לפי שנקר׳ צום החמישי כן משמע בא״ז
ובמרדכי וא״ח וכן נוהגין אבל ר״י הנהי״ג שלא לומר עננו
בשחרית לפי שנקרא מועד ומטעם זה: פא אין נופלין ואם
חל ט׳ באב ביום ה׳ א״א אל ארך אפים ולמנצח וק״ו והוא
רחום כן נוהגין: וכן בהג״ה במיימוני׳ שלא לומר אל ארך אפים
אע״ג דא״ז ומרדכי וא״ח כתבו לומר אל ארך אפים מ״מ אין
נוהג כן ואסור במלכה במקום שנוהגין וכן נהיגין: פב עד
חצות חצי קדיש וקורין בפרשת ואתחנן ג׳ גברי כי תוליד בנים
כהן בכל נפשך לוי מלבדו ישראל כל הימים ומפטיר אסוף
אסיפ׳ בניגון איכה ומי שקרא בשלישי הוא המפטיר עד הנה
ימים באים ואז אומר החזן חצי קדיש ואח״כ מפטירין ומברך
עד מגן דוד ומשונה קדיש זו מכל קדישין שבשנה שאמר
לעולם קדיש קודם שנקרא למפטיר והכא אח״כ ועיין במנהגי
של מהר״א קלויזנר הטעם: יהללו קינות ציוני׳ וש״צ אומ׳ שומרון עד הנה בבכיה תרחם ציון אשרי ובא לציון
ומדלג ואני זאת בריתי שהיה נראה במקיים ברית על הקינות ויצור לא ימושו מפיך אין שייך לומר שאינו יום
למוד תורה קדיש בלא תתקבל: וא״א אין כאלהינו ופטום הקטורת אפילו במקום שאומר אותו בחול עלינו
לשבח קדיש יתום איוב ופרשת למה תריבו וקדי׳ יתום ואם יש מילה מלין אחר איוב כן מסיק בא״ה ומברכין
על הכוס ושותין התינוק׳ פג אע״ג דאין מבדילין על הכוס וי״א במנחה מלין כדי שיסול בשמחה על שש
אנכי על אמרתך ואז לובשים המוהל ובעל ברית לבנים אך לא לבנים ממש ולא חדשים: פד וכן בשבת של
חזון ישעיה אין מחליפין רק הכתונת בלבד: ואין לשחוט: פה ולהכין צרכי סעודה עד אחר חצות וכן אין

נושאין

נושאין ונותנין עם הגוים ואין יושבין על הכסאות עד אחר חצות: אין נותנין שלום לת"ח בתשעה באב ולהדיוט משיבין בשפה רפה והמהלך בדרך ינעול מנעליו עד שיבא לעיר למבוי היהודים או לביתו ואז יחלוץ: במנחה: פו יושבים על הכסאות ולובשין טלית ומניחין תפילין אשר' חצי קדיש וקורין ויחל ומפטיר' דרשו ועניני כמו בשאר תעני' צבור ממש ומוסיפין נחם בבונה ירושלים ואומר ברכת כהנים וגם הקהל ובמנחה אין נופלין וטוב שלא לאכול בשר ולשתות יין גם בליל עשירי: ויומו למי שאפשר דאמר ר' יוחנן אלו הייתי שם הייתי קובע בעשירי לפי שרובו של היכל נשרף בעשירי: פו ומסיק דמותר לספר ולכבס וק"ו לרחוץ אחר ט' באב מיד: ט"ו באב: פח אין נופלין לילה ויום לפי שהוא י"ט שבו הותרו השבטים לבא זה בזה והותר שבט בנימין לבא בקהל וכלו מתי מדבר והרוגי ביתר נתנו לקבורה כדאיתא בסוף מסכת תענית ובפרק יש נוחלין: בשבת נחמו אל אל שרי אתחנן אופן שאו מנחה אהבה שתיפעמי' זולת אמת משל היה שבת פרשת עקב אהבה ידיד עליון:

ראש חדש אלול

שחל בשבת מפטירין השמים כסאי: פט כן מסיק כא"ז כדפירש לעיל בר"ח אב לפי שיש בהשמים כסאי: ג"כ: צ נחמות דירושלי' ובשבת רני עקרה אומר גם עניה סוערה אבל אם חל ר"ח ביום א' אין מפטירין מחר חדש לפי שאין בה שום נחמה: **מנהג** כשר לתקוע מר"ח אלול עד ערב ר"ח שהוא זכור ברית ואז מפסיקין מלתקוע וחוזרין ותוקעין בר"ה וזהו ל' יום וסמך לזה תקעו בחדש שופר משמע חדש שלם שהוא ל' יום והכל כדי לערבב השטן שלא ידע מתי יהיה ר"ה ויקטרג לכן אין מברכין חדש תשרי: וגם אין מזכירין ר"ח לא בקרבנות ולא בתפלה וגם כתיב: צא בכסה ליום חגינו פירוש: צב מכוסה וגם לכן מתחילין לקרות בראשית בשמחת תורה כדי שלא יקטרג השטן: טעם אחר על מה שתוקעין לפי שמרע"ה עלה בר"ח אלול לקבל לוחות אחרונו' והעבירו שופר שלא יטעו עוד אח' עבוד' זרה והקב"ה נתעלה באותה שופר שנאמ' עלה אלהים בתרועה וגומר לכן תוקעין מר"ח אלול עד תשרי א"ח: מנהג: צג לעמוד לסליחות במ"ש שלפני ר"ה קודם עלות השחר אם חל ר"ח בה' או בו' לפי שאמרין פ"ק דע"ז שהקב"ה שט בי"ח עולמות בלילה ובג' שעות אחרוני' בבקר הוא שט בע"הז. ואם חל ר"ה ביום ב' או ביום ג' או מקדימין למ"ש שהוא כ"א או כ"ב באלול: צד וש"צ מתעטף בטלית וברך להתעטף בציצית כן מסיק רבכות יום חייב אף בלילה בציצי' וק"ל דציצית חובת בגד ולא חובת אדם:

כ"כ וכ"כ מהרי"ל אחר קינות אע"פי שלא נאמרו קינות ואיוב מילה בשבת בתשעה כ"כ אומרים יגדל ואופן וזולת דמילה מהרא"ק ז"ל ונראה לי לומר גם נחמו יוס ליכסה: (פו) רל"ל לומר אפילו למנהג נרפתים כי הם נוהגים שאינם יושבים על כסאות אלא עד מנחה ולמהרי"ס כראה מנהג א' דהא אבל כל ו' אין לו לישב אלא על גבי קרקע ה"מ: יחיד שקיבל עליו להתענות כל שני וחמישי ושני ואל ערב ת"ב כ"כ בשני ישעוד פעם אחד טרם יבא השמש וכן בערב יום כפור דקיימא לן מתענין לשעו' ומתפללין תפלת תעני מהרא"ק ז"ל וכן כתב ה"ב בשם רי מאיו: (פו) לאפוקי מרבי שמעון בן גמליאל דאסר כל השבוע אלא כר' מאיר דאסר עד התענית: (פח) כיוקנת מנהגים שנערב לפני ט' כ"כ נופלין אך אין המנהג כן: (פט) וכן הלכה מרווקת בישראל מהרי"ן: (צ) וא"כ אולינן בתר תדיר וגם הואיל ויש לה תשלומין בפרשת כי תצא כדמפרש ואזיל ולא כסינן כמרדכי דכתב דבשבת עניה סוערה מתחילין רני עקרה בשביל שיבא אתוכה בשבת דרני עקרה ונצטרכו לומר שוש אשיש וכן אם אתוכה בשבת דעני' סוערה מפטירין שוש אשיש לא נוהג בכל זה: (צא) בכסה בגימטריא לבנה: (צב) איזה חג שהחדש מתכסה בו כי כל הימים טובים הם באמצע החדש ורואים פני הלבנה אבל ר"ה בר"ח הוא ואין הלבנה נראית: (צג) אמ"ס בכי"ס קיוס בגימטריא לעמוד לסליחות' מהרי"ו היה נוהג לברך ברכת נטילת ידים וברכת התורה בהשכמה וכן כתוב בליקוטי מהרי"ל וא"כ היה מדלג בעת שאומרים הקהל וכתב מיהו אין לפקפק על מנהג העולם שאין מברכין בהשכמ' הואיל וכל מה שאומרים הוא דרך רצוי דאם לא כן תקשי לך בכל ימות השנה שנוהגי' ותיקות לומר אשרי כו' אלא ודאי הואיל ודרך רצוי הוא אין קפידה: (צד) כשר לא היה מתעטף בציצית בשחרי' בסליחות ונוהג להתעטף בטלית של אחר להוציא כפסיק שבלונת פסקי תוספות שילהי פרק קמא קידושין והאשי"רי כתב בהלכו' ציצית שלו דאין צריך וטעות הוא בידם הסליחות שלפני ר"ה צריך שיתפלל מי שיש לו בנים וירא שמים אז הגיה באשי"רי ס"פ בתרא דתענית: (צה) משום דאמרינן הקב"ה נתעטף

ומסיק

שמעטף בטלית נכון והרגילו לומר י״ג מדות לכן
בכל יום כפור מתעטפים בלילה כשבאין לומר י״ג
מדות: (נו) בספר קודש ש׳ אומר הקוון אל רחום
ושמך מייחד להש״י בבעימות וזהו היחוד אהיה אשר
אהיה הוא היה הוה ויהיה הוא מית ומקיל לפניו
לא נוכר אל ואחריו לא יהיה ואח״כ מתחיל אל רחום
וכו׳: (נז) אותם שמתענים ג׳ ימים מתפללים בכל
יום עננו במנחה ואם מתחיל בה״ש או יעמוד אבל
מי שהבדיל לצורך עניו ויענה הוא אמן ויוצא אף
כי אסור לטעום ת״ה׳ מהר״ר יודמן אמר ששמע
ממהרי״ש שנראה לו שג׳ ימים ולילות רצופים בתעני׳
תשובים כמ׳ יום שאינם רצופים בשם מהר״י ברו״נא
אם אדם בריא דוקא ג׳ ימים וג׳ לילות ואם הוא
חלש או די בג׳ ימים וג׳ לילות וכן בתשובת מהר״ר
חיים פלטיאל על כפים שמואין אגליה ילדים כו׳ שם
בסוף ג׳ ימים וג׳ לילות למ׳ יום רצופים׳ בתשובת
מהר״ר מנחם מ״ץ סימן פ״ב קנס לאח׳ שעבר חרם
קדמונים להתענות מ׳ יום שני וחמישי בכל שבוע שני
וחמשה וכתב על זה ואם היה רוצה להתענות כנגד
אותן מ׳ יום ג׳ ימים רצופים ושלא לאכול בערב
בכך לא יפטר למען ישים על לבו עוונו ויכנע לבו
ויתכפר לו בארוכת וזמן התעניות עכ״ל הרי פירוש
בפירוש שאין לדמות ג׳ ימים רצופין למ׳ יום אע״פי
שאינן רצופין עשה עביר׳ בשוגג שחייבן עליה קטא׳
יתן י״ח וו׳ כר לצדקה ויתענה יום א׳ מהר״ש: (נח)
בס״תה מסיק דוקא בי׳ ימי תשובה כדמשמע שם
ודוקא הרגילין להתענות כולם או לבד מיום א׳ כדי
שלא יהא נדר ומשמע דבסליחות שלפני ר״ה שאינו
מי׳ ימי תשובה אפילו אותם שהם רגילין להתענות
בכולן כמו בי׳ ימי התשובה אפי׳ הכי אית בהו כמלך
ולומר דבעי לאשלומינהו וגם לקבלם מבערב אכן
אין סברא כל כך בינייהם כדמשמע במנהגים אכן
ע״כ מוכח דדעת המנהגים אינו כדעת מהרא״י ז״ל
דהא איכהו סברי דאין צריך להשלים אפי׳ לא יתענ׳
רובים דהא לא מפלקים בזה מכל מקום נראה לי טוב
לצאת ידי הגאון שיתענה בפירוש׳ תפלה שכל אותן
תעניו׳ לא ישלם ולא יהיה דעתו אלא לגערא בעלמ׳
ואז יצא ידי חובתו גם לסברת הגאון ואפי׳ אם לא
יתענה אלא מקצתן: (נט) כי הוא מבורך ועומד
שכן אירע כמה דברים ועוד כתיב בכסה כדלעיל:
(ק) יש מקומות שאין מתענין בערב ר״ה משום
חקת הגוים שמתענין בערב יום אידם וגם יום
שלפני ר״ה היה נראה לאסור בתענית נ״י: (קא)
ואם תאמר מאי שנא ערב ר״ה משאר כל ערב יום
טוב שאין נופלין וי״ל שהו׳ לפני עמוד השחר בסיום
סליחות

ומסיק דאפי׳ יחיד יכול לומר י״ג מדות: צה בי׳ ימי תשובה
ודוקא בתפלת י״ח ברכות אין יחיד רשאי להפסיק ולומר י״ג
מדות: ופותח החזן באשרי ואח״כ כתב ועונין אחריו ועומד
ואומר חצי קדיש ואומר לך ה׳ הצדקה ואם אין מנין לא יאמר
קדיש ויאמר לך ה׳ הצדקה עד שיבא מנין ואז יאמר קדיש
באמצע הפסוקים ביום ראשון אומר פתיחה איך נפתח פה
איככה אפצה פה אין מי יקרא וי״א אין מי יקרא ותבא לפניך
ואיככה אומר בערב ר״ה פזמון במוצאי מנוחה וזכרונות וג״פ
וידוי: צו אל רחום עננו ונופלין בתחנון במקום שיש ס״ת על
צד ימין אם יש לו תפלין בזרוע ואם לאו יפול על צד שמאל
כן עיקר כדפירשתי לעיל ואומר תחנון עד רגע ולא יתחנם
כדפירשתי לעיל וזוקף ויושב לפני התיבה ואומר מחי ומסי
מכניסי רחמים מרן דבשמיא כבר שביה דמתחנן לשבויה כבן
כעבדי דמתחנן למריה שומר ישראל כו׳ ואנחנו לא נדע קדיש
שלם וסדר זה בכל יום עד ערב ר״ה רק שאין אומר פתיחה
כי אם ביום א׳ כהן או גדול מתחיל באי׳ אמ״ת אקבו על נפילת
ידים וכל פסוקי דזמרה ונופלין גם ביום: צז ומתענין רוב
הקהל מ״מ אין קורין ויחל ולא עננו רק יחיד במנחה יאמר
עננו בשומע תפלה וכל אלו התעניות ואפילו יום זכור ברית
אינן תענית צבור לקראת ויחל ועננו: צח וגם אין צריך
להשלים עד הלילה אלא אחר צאתו מבה״כ יכול לאכול א״ז
והזהיר תבא עליו ברכה: **שבת** שלפני ר״ה אומר
במעיהרן ובמדינת פיהם יוצר אל אלהים ה׳ דבר אופן שאו
לבבכם זולתך אלהים אלי אתה: צט ואין מברכין החדש:

בערב ק׳ ר״ה כ״ט אלול משכימין לפני היום ואומר
פתיחה נורא בעליונים וי׳ סליחות ופותחין הארון
ואומר פזמון שופט כל הארץ ואין לנעול הארון מיד אחר
שופט אלא אחר כי אתה ה׳ טוב וסלח עקידה אם אפס רובע
הקן ופותחין הארון ואומר זכור ברית ואומ׳ פסוקים שהם ר״ת
אגה״ו ב״ר ומסיים והשב שבות אהלי קודם וזכור לנו ברית
אבות כו׳ ואח״כ אומר זכרונות בו׳ עד עתה תענה ה׳ אלהינו
ואז אומרים וידוי דרב סעדיה אשמנו ג׳ פעמים ואח״כ משיח
צדקך כו׳ ואח״כ מיכרה דניאל עזרא עד לאשר אשאיר עמך
ונחלתך כו׳ אל רחום: קא תחנון מחי ומסי כולי תפלה
תקח אח״כ מכניסי רחמים וכו׳ ביוצר אין נופלין הג״ה א״א
בערב ר״ה תחנה אבל אומרים למנצח משום דשייך למימר
יענך ה׳ ביום צרה משום התענית הג״ה כמו שאר ערב י״ט ואין
קורין ויחל ואין אומ׳ עננו רק יחיד במנחה כדפירשתי לעיל:

ונראה

Digitized by Google

פליאות לכך נופלים: (קא כשביל י"ט שתום יפין מסול על הקדש: (קנ) בראש השנה ויום כפורים מתפללין בקולם כדי
שלמדו זה מזה ולא קיישינן שמא ישעו זה את זה הואיל ומנוי בידם מחזורים ותפלות מרדכי במסכת יומא: בראש השנה וי"כ
כהנן שלא להעמיד חזן אלא המקובל לכל הקהל וה"ה לכל שאר תעניות כדאמר במסכת תעני' שבתענית לא מוקמינן אלא זקן
ורגיל ומרוצה לעם תשובה מהר"ם וכל המתפלל שלא ברשות אלא מחמת אלמות וגאות אין עונין אמן אחריו שנאמר ובוצע ברך
נאץ ה' שאיכן מוחה אחד מן הקהל אפילו האחרים לא יכלו מהר"ם הש"ב הראש שלילה ליחיד כל דהוא למחו' בלי טעם טוב
אך יניח דבריו לפני טובי העיר אם יהיו דבריו כראוים שראוי למחות עליהן כולי הנ"ה נורכ"ר וכן תשובת הר"ם א"ו:

נראה לי כיון דאינו תענית צבור אין אומר ברכות כהנים
במנחה: ומיהו שמא כיון דמתענין כל קהל אומר ברכת
כהנים ונוהגין לטבול: קב וא"צ להתענות עד הלילה:
תשרי בתחלתו: קג ר"ה ויום הדין ערבית אומר ופרוס
תקעו בחדש שופר ומתפללין ברכ' מגן עד באהבה
זכרנו בחטף קמץ לשון בקשה אבל זוכרנו בחולם הוא לשון
זוכר שלנו לחיים שב"א בי' לחיים בפתח משמע לא חיים:
ברכת מחיה עד ישועה מי כמוך כו' אתה קדוש עד סלה ובכן
כו' ובכן בגמטריא: קד אני והו ובגמטריא אנא ה' ארבע
אותיות ובכן בגמטריא ע"ב כנגד שם של ע"ב א"ח אתה
בחרתנו כו' את יום הזכרון הזה יום תרועה מקרא קדש ואם
שבת יום השבת הזה ויום הזכרון הזה זכרון תרועה מקרא
קדש יעלה ויבא את יום הזכרון הזה בשבת אומר גם את יום
השבת הזה מלוך על העולם וא"צ לכל וחותם מקדש ישראל
ויום הזכרון רצה ומודים עד לעולם ועד: קה וכתוב לחיים
שלום רב עד בשלומך בספר חיים וכו וחותם עושה השלום
כו' עושה בגמטריא: קו ספריאל וכן השלום ובשבת אומר
ויכלו ובמגן אבות אומר המלך הקדוש במקום האל הקדוש
וכן בי"כ שחל בשב' וחותם בשל שבת ולא בהזכרון ולא בצום
הכפורים וכן בכל י"ט אין חותמים בהזמנים כדפירשתי לעיל
בשביעי דפסח ואין אומר במה מדליקין בשבת ואי שכח זכרנו
ומי כמוך וכרתוב בספר מסיק בא"ח ובמרדכי שאין מחזירין
אותו אבל: קז המלך הקדו' והמלך המשפט אי שכח מחזירין
אותו לפי שהם כתובים בתלמוד שכח המלך הקדוש חוזר
לראש

וכהנו שאין מתפלל אלא מי שנשוי אשה דומיא דכהן
גדול דאמרו רבותינו ז"ל שצריך שיהא לו אשה
לשמרו מן הקטנה מאורע קיים ולא קאי אותי סליקו':
בספר רבינו בחיי פרשת נשא כתב בשם ר"י הזקן
בעל התוספות שאין כהן נושא כפיו אלא א"כ נשוי:
(קד) והם שני שמות משם של ע"ב רש"י פרק
לולב וערבה במשנה יש לומר שהשלשון בחטף קמץ
כי בפירק משמע אדם שלשון וגם אין לומר כי כל
הרשע' אלא וכל הרשעה ולא כי וגם אין לומר מה רב
וגם אין לומר ודברך מלכנו אלא ודברך אמת וקיים
שנ' לעולם ה' דברך נצב בשמים: (קה) אין
לומר טובים וכן בספר קיים כתב מהרא"ק בשם
מהר"ש וכן נראה לי עיקר דהא וכתוב לא יהיה בו
רק ה' תיבות רוק"ח רק בנעילה אומר טובים ואז
מחסרים כל: ובספר י"ו תיבות נגדען קיים היא
למחזיקים בה היא בגימטריא ששה עשר אבל הא"ח
כתב שיש לומר וכתוב לחיים טובים הרשעה בפירק
מהרי"ל בעשן בכ"ף: ואין לומר מהרה על כל מעשיך
ואין אומרים את יום חג בראש השנה כי לא מניכו
בתורה שנקרא חג ומה שכתוב בתהלים בכסה ליום
חגינו לא ילפינן מדברי קבלה: אין אומרים והשיאנו
בראש השנה כי דוקא בשלש רגלים שעלו והביאו
בכורים ומעשר כדכתיב שלש פעמים ושייך לומר
כברכת ה' אלהיך ונומר ובראש השנה לא שייך הא
מרדכי בריב: (קו) המשתק השטן ומלמד זכות על
ישראל: (קז) ובא"ם כיון קי"ם כתב אמי הר"ר
יחיאל כו' משמע שם שאם שכח לומר המלך המשפט
אינו חוזר כי דוקא להם שהיו אומרים האל המשפט
קאמר תלמודא דחוזר אבל אנו שרגילין לומר כל
ימות השנה מלך אוהב צדקה ומשפט אינו חוזר כי
מה הפרש יש בין המלך המשפט למלך אוהב צדקה
ומשפט והרא"ש הסכים גם כן לזה וכו' ומשמע מלשון א"ח דהלכות ראש השנה שלשון הגמרא כל השנה כולה האל הקדוש מלך
אוהב צדקה ומשפט דוק היטב בספרים ישנים ובמרדכי בפ"ק דברכות וכן בסמ"ק כתב טעה וחתם אוהב צדקה ומשפט חוזר
וכו' ולא הזכיר בדבריו טעה וחתם מלך אוהב צדקה ומשפט: (קח) בת"ה מסיק דבקדוש דראש השנה אפילו חל
בחול יש לומר זכרון תרועה מאו' דבלילה מקדשין ולילה לאו זמן תרועה הוא ואף על גב דאיכו טעם של עיקר מכל מקום כדי
לפשר בין הדיעות טוב לחלק כך: (קט) איתריכן באגדה כשהקב"ה ברא מדת רחמים אמרה לפניו רבש"ע לאה בראתני
שהרי אי אפשר שלא תדין העולם במדת הדין הואיל וזו היא היושר אמר לה הקב"ה לא אדון את העולם זולתך לכן אנו
מבקשים מהש"י שיקיים אותו דבר: עוד באגדה כשברא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת שיוע שה"י המלאכים אומרי' אמר
אכל מן עץ מת והולך לו וזהו שהוא אומר וישמעו את קול ה' אלהים אלהים אלו המלאכים מתהלך מת והלך אמר להן

הקב"ה

הק״בה לרנו היום הרתיבו לו סיום שאינכם יודעי׳
איזה יום אוירתי יום של אלף שנה ומת שבעי׳ שנה
קודם לאלף ואותם הניח לדורות שנא׳ ימי שנותינו
בהם שבעים שנה ואמר ליה הק״בה ראה שרקיעתי
עליך והרקבתי ימיך כך אני אומ׳ על בניך לדורות
בעת הואת ווה היה בר״ה ונגדר לו הק״בה שלעולם
לדורות יתקול לבניו בעת הואת לכך אנו אומרים
ודברך ואמת וקיים לעד :(קי) ונוהגין לאכול בר״ה
ראש של איל זכר לעקידה וגם לסימן אוכלין דבש
ומיני מתיקה לשנה טובה ומתוק׳ ואומ׳ אדם לחבירו
תכתב לשנה טובה ומנוה לראון ולספר בערב ר״ה
וכן לשוום להרבות שבות בר״ה ולאכול מעדנים
ולשתות ממתקים ואין להתענו׳ בו כלל ק״ו בשבת
תשובה הכל מא״ם ואותן האוכלים לא יאכלו לשבע׳
כדי שלא יקילו ראשם ומה שאוכלים הראש כדי
שנהיה לראש ולא לזנב ומטבילין את הראש בדבש
בנ״ה מא״ז : ואין לאוכלן בלא ברכה אף כי אכלם
בתוך הסעוד׳ אחר ברכת המוציא אגודה ובתשובת
הגאונים והמנהג לאכול מתיקה ואין בזה משום
ביתום מרדכי ריש יומא׳ במרדכי ביומא׳ ר״ה יומא
מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים סמך לזה דאין
להתענות בר״ה : בשחרית בקרבנות אין אומרים
ובראשי חדשיכם : (קיא) כנגד ו׳ אלפים שהעולם
עומד לכן אין מפסיקין בראש השנה שבהן עיקר
קיום העולם ועוד שבר״ה נברא העולם דהא אומר
בו זה היום תחלת מעשיך וקשה דכל הטעמי׳ האלו
דוקא לאותן מדינות שנוהגים לומר אמת ויציב
בקיבור אבל לדידן לא שייך האי טעמא ואומר
מהרי״ל שתקנו אמת ויציב על גא׳ ישרא׳ כנגד מלכיו׳
ובר״ה וביו״כ אומ׳ מלכיו׳ לכן אין שייך להפסיק כאן :
(קיב) וי״א שבוון שבאמת ויציב הם כנגד הכפרו׳
האמורים באחרי מות וכפר בעדו לכפר עליו לכן
אין להפסיק :(קיג) כל זמן שישראל בתוקפן כתיב
כהן אל חי בקרבכם כו׳ רוק״ח : (קיד) באהבה
בגמטריא י״ה ובזה השם נברא העולם שנא׳ כי ביה
ה׳ צור עולמים ובר״ה נברא עולם לכן אומרים בר״ה מסוד סבימוסוכו׳ אחר באהבה מה שאין כן בשאר יום טוב : (קטו)
אבי״נו מלכי״נו חטא״נו לפני״ך בגימטריא עקיבא בן יוסף יסדו בו או יסד בזה ויסד כנגד שמונה עשר׳ אבינו מלכנו חננו
כנגד חונן הדעת החזירנו בתשובה כנגד הרוצה בתשובה סלח לנו מחל כנגד סלח לנו כתבנו בספר גאולה כנגד גואל ישראל שלח
רפואה כנגד רפאינו קדש עלינו כנגד ברך עלינו הרם קרן כנגד תקע בשופר בטל מעלינו כנגד השיבה והסר ממנו עון ואנחה
כלה כל צר כנגד שובר אויבי׳ ומוקן ברחמיך כנגד יהמו רחמיך הצמח כנגד מלמים קרן ישועה הרם קרן משיחך כנגד וקרנו תרים
וכו׳ קרן ישועה שמע קולינו כנגד שמע קולינו : כשהחזן עומד להתפלל אומר אחלה אבי לכם פסקין אחזין מנרזין
פסקין אל יבסוק קולי תצוין אל תאטוס גרוני ספרון אל תסגור גרוני ולשוני יהי רצון לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שתתן
לי קול נעים וערב וחזק שנאמר ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול כמו שמעיד שריא קסמא
פיסמא אמר אסתמור כמומגלף אני פלוני בר פלוני משביע אני עליכם שתסייעו לי שאתפלל היום בקולים נעים וערב
ולא יקר גרונו ולא יראה רוקי וכחי : (קטו) דילפינן לכם לכם מעומר דכתיב גבי עומר וספרתם לכם וכתיב הכא יום

לרא׳ שכח המלך המשפט חוזר לר׳אשיבה ואם עקר רגליו חוזר
לראש ומקדשין על הכוס בב״ה ובביתו בפ״הג : קח אשר
בחר בנו ותתן לנו כו כמו בתפילה ואין אומר ומועדי קדשך
אל׳א אומר : קט ודברך אמת וקים לעד בא׳ מלך על כל
הארץ מקד׳ ישראל ויום הזכרון שהחיינו וכן בליל שני : קי
ביום ר״ה מתחיל ש״צ המלך היושב וכולי ואומר בפי ישרים
תתרומם תתברך תתקדש תתהלל ונרמז בהם רבקה ואומר
קדיש בניגון של שבת ואין אומר זולת בר״ה וי״כ לפי שהן ימי
הדין ומזכירין כל מעשה בראשית ומדת הרחמי׳ ובאמת ויציב
תקנו : קיא ו׳ פעמים אמת שנרמזים בבראשית עד ויכלו
כגון בר״א אלהים א״ת ויב״רא אלהי״ם א״ת בר״א אלהי״ם
לעשו״ת וכן בשש הימים : קיב לכן אין להפסיק בינהם בזולת
ועוד טעם אחר שאין אומרים זולת והלל וחיוקים: קיג ואל
נא בר״ה וי״כ לפי שספרי מתים וספרי חיים פתוחים וכו וגם
מפני אימת הדין אבל אומרים והחיות ישוררו כמו והאופנים
וקורין ק״ש בזמנה ומתפללין כמו בערבית רק ברכת כהנים
במקום שלום רב וש״ץ חוזר התפלה : קיד ומוציא מי שאינו
בקי ביום הדין ופותחין הארון קודם אדירי איומה עד הסלוק
ואומרים למוסף אסומרה טלולה נשומה אם שחונה ועולין
לדוכן ואין אומר ותערב : קטו א״ם כל שערי תובותינו
בתירק קדיש שלם ומוציאין ב׳ ס״ת וקורין בפרשת וירא כן וה׳
פקד את שרה עד ימים רבים ה׳ גברי כהן אותו אלהי לוי זרע
ישראל מצרים ד׳ ברית ה׳ רבים בשבת מוסיפין ב׳ א׳ ביום
הגמל את יצחק שני באשר הוא שם ׳ ובס״ת שנייה קורין
למפטיר בפרשת פנחס ובחדש השביעי עד אשה לה׳ ומפטיר
ויהי איש אחד מן הרמתים ואומר על התורה כו׳ ועל יום
הזכרון שנתת לנו לקדושה ולמנוחה ואין אומר לששון
ולשמחה ואומר ודברך אמת וכו׳ כדלעיל בקרו׳: קטז ועומד
ההוקע

תרועה

התוקע ומברך קיז לשמוע קיח קול שופר ושהחיינו ב׳ הימים ויהפוך השופר לצד ימין שנאמר והשטן קיט עומד על ימינו לשטנו שופר אין שטן ואין פגע רע ר״ת שופר ותוקע קשר״ק ג״פ וכן קש״ק וכן קר״ק ומאריך בתקיעות דקשר״ק נגד שברים ותרועה ובקש״ק ובקר״ק נגד שברים או תרועה ואל יאריך בשברים שלא יהיה נראה כתקיעה ויעשה ג׳ שברים לבד ההפסקה ור״ת כתב שאין לעשות שברים ותרועה בנשימה אחת ואש״רי מפסיק רוקא בנשימה א׳: קך לא ידבר בין התקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד על הסדרים מ״מ אם כח בנתים א״צ לחזור ולברך: ויכול א׳ לברך וב׳ תוקעין: קכא אם אין האחר יכול לגמור: והש״ץ לא יתקע בסדרים אא״כ מובטח שיחזור לתפלתו בלא טירוף ומסיק שיכול לתקוע לחולה או ליולדת: קכב ולברך אפי׳ אם הוא כבר שמע ויצא בב״ה ואומר הש״ץ אשרי העם יודעי תרועה והקהל אחריו אשרי יהללו: קכג ואם יש מיל׳ מלין בין קריא׳ התור׳ ובין תקיעת: שופר עיקר מצותו של איל וכפוף ואם אין של איל יוצא בשל עז וכשב ואפילו פשוט: שיעור אורך השופר מעט יותר מטפח ואם היה ארוך יותר כשר: צפהו זהב במקום הנחת הפה פסול בכל ענין אבל במקום אחר אם לא נשתנה קולו כשר ניקב וסתמו במינו ואפילו ברבק אם לא נשתנה קולה ממה שהיה בתחלה כשר אם נשתייר רובו: שופר הגזול או שמודר הנאה ממנו יצא בו ברעבד: ויכול ליתן לתוכו יין או מים כדי לצחצחו בי״ט הכל מא״ה ועומד התוקע ויברך:

ברוך אתה יי׳ אמ״ה אק״בו לשמוע קול שופר: אמן

בא״י אמ״ה שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה: אמן

ויהפוך השופר לצד ימינו ויתקע:

תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
שב

תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
שב

תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה גדולה
שב

תרוע׳ יהיה לכם מה להלן מעומד אף כאן מעומד: ואם העמיד רגלו על ספסל קטן אין להעמידו בחוזק את בענין זה דאף אם יוטל הספסל מתחתיו אינו נופל ואם לאו פסול: (קיז) ואינו מברך לתקוע כי עיקר מצוה בשמיעה: (קיח) ואין לומר בקול דמשמע לעשות בניגון ולשמוע בקולו את קול שופר אגודה ושכל טוב: שופר הבא מגן לתמוס תוקעין בו מהר״יל: וצריך אדם לזקוף פי השופר למעלה שנאמר עלה אלהים בתרועה: (קיט) ולא על שואל לפני שתפילין של יד מניחה אגודה: (קך) וכשם שאין התוקע יוצא בבתי׳ כן השומע לא יצא בשמיעת השופר ולכן יש נוהגים שלא לאכול אגוזים שמביאים לידי כיחה שקורין רושפר״ן ויסים ומהר״ס לא נהג שלא לאכול תשב״ץ: מלשון האלפס משמע דאפילו סיפר בין התקיעות של מיושב ענינן אין חוזר ומברך: יכול לתקוע׳ לכסות השופ׳ בשעת ברכות: יום תרועה יהי״ה יהיה בגמטריא שלשים רמז לשלשים קולות: אז דברים שאסור לדבר בהם הלל ספר תורה ברכת כהנים תפילין וידוי שופר מגילה עומר וסיון הסכ״ת ושמ״ע רבינו סעדיה הגאון: (קכא) אפילו הפסיק ומתחיל הב׳ ממקום שפסוק הראשון: (קכב) אבל אין לו לברך שהסייגו הואיל והוא כבר יצא מהרי׳ מי״ל: (קכג) ואומרים זכור ברית בין פסוקי זכרונות וזכרתי את בריתי יעקב

אשרי העם יודעי תרועה ה׳ באור פניך יהלכון: אשרי יהללו ובשבת א״א א״מ ואין תוקעין ומלין אחר אשרי ואחר המילה אומר יהללו ואומר ים ליבש׳ דוקא אם חל ר״ה בשבת מהרא״ק ושמעתי שכן הדין בכל י״ט ומילה דוקא בשבת אומרים ים ליבשה ולא בי״ט בחול חוץ מב׳ ימים האחרונים של פסח שאומר גם בחול לפי שהית קריאת ים סוף ואומר בשבת קשוב זכרון במקום תקיעה או שופר ואומר שמו מפארים אדר והוד ומדלגין עמוסך וכו׳ עד קרית משוש אתן לפועלי צדק וסדר אהללה: קכד וכל השייך ליום שני ונ״ל שאומר ג״כ צאצאיה קודם שמו מפארים וכן מצאתי בספר ישן וביום ב׳ אומר אדרת ממלכה אאפיד ואנסיכה מלכי: מוסף

Digitized by Google

יעקב אבל אני מצא שום ראיה בקרובץ ישן שיש
לומר זכור ברית קודם כי זוכר כל הנשכחות לאחר
שאומר להיות לך לאלהים אני ה' וכן עיקר :(קכד)
ויש אומרי' שאין לשנות כלל הקרובץ כי הקליר יסד
ליום ראשון ועוד דאין כברא לדלג עמוס"ך א"א
אומר זכירה במקום תקיעה כגון במלך זוכר אמון
קרן אומר לזוכרי במקו' לתוקעי' וכן כולם אבל כ"ל
דאני לאומר ליודעי תרועה ואין צריך לשנות וק"ל
וכן ביודעי להריע וכן תשלש שופרו' אין צריך לשנו'
רק אומר שמע זכרון שופר באדרת כמו קשוב זכרון
תרועה מזוכרי לך וכו' וי"ש אומר יש שמע קול זכירה
מזוכרים : ואומר בשבת רצה במנוחתינו וקדשינו
וכו' ואחר לעבדך באמת קודם כי אתה אלהים אמת
אומר והשיאנו ה' אלהינו באהבה' וברצון שבת קדשך
וכן במוסף ועוד אומר במוסף ישמחו במלכותך
וכו' עד זכר למעשה בראשית אחר כהלכתן קודם
עלינו לשבח וכן ומצאתי בספרים ישנים מדויקים
וכן ביום כפור רק רצה במנוחתינו אין צריך לומר
ומפני בתענית :(קכה)וכן מצאה בסדורי מדויקים
ובתרומת הדשן כתב כבנגון אחר :(ומצאתי)בספר
ישן בשבת אומר במקום ונקדש השביעי פסוק אחר
האומר בפרשת אמור דבר אל בני ישראל לאמר בחדש
השביעי באחד לחדש וכו' עד אשה לה' ואומר וכאמר
ועשיתם עולה ריח ניחוח כולי עד תמימים כמו
שכתוב בפרש' פנחס ומסתברא כן לפי שיש בפסוק
שבאמור זכרון תרועה ולא יום תרועה :(קכו)
וסוגרין לפני קדושה וכן אחר האוחז ואומר עלינו
יש פותחין גם לקדושה ושליח צבור מתחיל בראש
השנה יכתבון וכו' אבל בכרו"כא מתחיל אדם יסודו:
(קכז) מלכיות וזכרונות ושופרות כל אחד עשרה
פסוקים בסדר אחד שלשה מן התורה ג' מכתובים
שלש' מנביאים ועשירי משלימין מן התורה וכתובי
קדמי' לנביאי לכן מוקדמין תוספות פרק בתרא
דר"ה : (קכח) במחזורים כתובים היום שעוכה
פעמים וי"ש לדלג היום תאמצנו כי אין אנו נוהגין
עמנו כצדיקים גמורים להכתב לאלתר כר"ה
כדלקיין כהלכות י"כ וי"א אותו ודלגין אחר : בין'
בגימטריא אדין ובגימטריא אני :(קל) משום דאיתא
במדרש זכר לעקידה שבא אברהם אבינו במים עד
צוארו ואמר הושיעה ה' כי באו מים עד נפש מהרי"ל
(קלא) לזכור שאנו משולים כדגים מיים הללו
שבא זוים פתאום במצודה :(קלב) מי שמתענה
בר"ה אסור לאכו' ולבשל לאחרים וגם חייב לעסוק
כל היום בתפלה ובתחנה או ללמוד משום דכיון
שאינה מקיים חצית לה' וחצי לכם צריך לקיים כולו
לה'

בלהש ומפני חטאינו את מוסף יום הזכרון הזה וכולי' ובחדש
השביעי וכו' ואין מזכירין ר"ח כלל אפי' בקיננו רק במוסף
אוכר מלבד עולת החדש ומנחתה וכו' : קכה ושני שעירים
לכפר ושני תמידין כהלכתן : פירוש שעיר דר"ה ודר"ח : קכו
וש"ץ חוזר התפילה ואומר אסוכה סלולה נשוכה אם תונה
ופותחין הארון למלך עליון : קכז ולנתנה תוקף עד אחר
אוחילה ותוקעין קשר"ק למלכיות: קכח וכן לזכרונות
ושיפרות ואומר בכל פ"ם היום הרת וארשת ואנסיכה מלכי
בברו"נא ובשבת אהללה נ"א אהללה לעולם ביום ראשון
בשבת אומר היום הרת ולא ארשת רצה ותיערב לפניך והחוגת
ושם נעברך ועולין לדוכן כדפירשתי לעיל בפסח היום : קכט
שבעה פעמים קדיש שלם אין באלהינו עלינו קדיש יתום
ותוקעין נברו"נא ובפיתום ג' פעמים קשר"ק וג"פ קש"ק וג"פ
קר"ק ובשער מרינות תוקעין קשר"ק קש"ק קר"ק ג' פעמים
ורגילין לילך אל תנהר קל ולומר תשוב תרחמנו וגו' ורואין
דגים חיים : מנחה אשרי ובא לציון חצי קדיש ותפילה ראש
בערבית א"מ קדיש שלם ובשבת אומרים ואני תפלתי וקורין
וא"א א"מ וצדקתך וכן נוהגין אע"ג דכתב א"ח לאומרה בר"ה
ובי"כ לא נהיגי כן ושוהין בין מנה למער כשאר י"ט ואין עושין
שום מלאכ' לצורך הלילה בן כסיק והא דאמרינן קדוש' אחת
היא היינו להומרא דוקא לענין צידה ומחובר וביצה אסורה
כל ב' הימים ולא לקולא : ערבית מתפללין כליל קלא
ראשון ואם חל במ"ש אומר ותודיענו ואומר ותחגי נרבה וכבוד
מועד וכו' אע"ג שאינו לא חג ולא רגל דסדר הבדלות הוא
אומר בן מסיק א"ה ובקדשין יקנה"ז אע"ג רי"א שאין אומר
זמן בליל ב' דר"ה כיון דקדושה אחת היא מ"מ נהיגי לאומרו
כרש"י וטוב ליקח תירוש בליל ב' וגם יין ישן אם יש לו ואומ'
בפ"הג על הישן ואשר בחר בנו ובשעת שהחיינו יקח התירוש
בידו וישתה מן הישן ומן התירו' כדקימא לן שהם אדם
אשכול של ענבים ואומר עליו קדוש היום : ונ"ל דוקא בשלא
אכל כבר ענבים אז יאמר שהחיינו על התירוש ולא בענין
אחר ואם אין לא תירו' יקח פרי חדש או כלי חדש חשוב בידו
בשעת שהחיינו : ביום שני מתפללין כמו ביום א' ומברכין גם
שהחיינו על השופ' וי"א בלחש וקורין בפרש' וירא כן והאלהים
נסה את אברהם עד סוף ה' גברי כהן האלהים לוי יהודה ישראל
יראה ד' שבע ה' יסיים למפטיר קורין כדאתמול ומפטיר מצא
חן : אשרי יהללו מוסף ואומר הש"צ עד מחיה המתים ולא
מסור חכמים והקהל מתחילין ונתנה תוקף כולי כמו אתמול :

ופותחין הארון למלך עליון ולכל שנאני לאל עורך דין ונתנה תוקף עד הסררים : במוצאי י"ט אימר אתה חננתנו ומבדילין בבית הכנסת ובביתו כפה"ג והמבדיל אינו מברך על הנר ולא על הבשמים : קלב המתענה בר"ה בשני הימים אין צריך להתענות לעולם : קלג מיהו יש בהג"ה במיימוני מי שמתענה תענית חלום בר"ה צריך להתענות לעולם : שבת שבין ר"ה ליו"כ הוא שבת תשובה ונקרא כן על שם שמפטירין בו שובה ישראל וא"א בו א"מ וככנן אבות אומר המלך הקדוש שאין כמוהו יוצר אשחר : אופן האזינו זולת ארעה : ואין אומ' ברכי נפשי ולא משכיל לאסף ולא שום דבר : ובמוצאי שבת קודם י"כ א"א ויהי נועם : בצום גדליה קודם היום אומר פתיחה אז טרם סליחו' ה' בהמצאו אבלה נפשי אמנת כאו שלישי' אורך ואמתך או אלהים אין כלתך שלמונית תשב תרחמנו או איך אוכל פזמון הורית עקידה אם אפס ריבע הקן או אז בהר מור תחנה תורה הקדושה וכן בכל יום עד ערב י"כ אומרי' פתיחה ושני סליחות דאיירי בתשובה ושלישי'ה ושלמונית ופזמון ועקידה ותחנת : קלח צ"ג הוא תענית צבור ואומר ש"ץ עננו בין גואל לרופא וקורין ויחל שחרית ומנחה ומפטרין דרשו והכל כרפירשתי לעיל בחרש אייר כשמסיים הסליחות ביום ה' של תשרי או ו' קודם ערב יום כפור אומר גם אזון תחן ופזמון של י"ג מדות ה"ה : בכל עשרת ימי תשובה אין אוכלין פת של גוים : קלו אלא מכשירין התנור בקיסם ואומר א"מ בכל' ימי תשובה אפי' בערב יום כפורים בין שבא יום כפורים בשבת או בחול לבר בשבת א"א : ואומר זכרנו מי כמוך המלך הקדו' המלך המשפט בחול וכתוב בספר ואם יש מילה בין כסה לעשור אומר זכור ברית דמילה ואל תפר בהשכמה ונראה לי גם פזמון יהא אים ואסר א"מ ואין אומר והוא רחום ותחנון גם בצ"ג במילה אבל אומר אל ארך אפים ולמנצח ומברכין על הכוס ושותה הילד כן מסיק אפילו בי"כ וט' באב כיון שאין מילה תדיר ביום הזה לא חיישינן דלמ'אתי למיסרך ודוקא בקדוש י"כ דתדיר חיישינן דלמא אתי למסרך :

בערב

לה' דנבא מודה ר' יהושע מהרי"ו ז"ל ובתשובת מ"ז סי' ספ"ו כתב דאשה המתענ' יכולה לבטל ביום טוב לאחרים : המתענה בר"ה א"צ לומר עננו דומיא דיום כפור שהוא יום הדין בשם הר"ר יודא חסיד ז"ל : (קלג) מיהו המתענה פעם אחת בראש השנה צריך להתענות כל ימיו שני הימים ה"מ וטעמא דמין השמים הראהו כו' ונהי דוקא ביום א' אבל ביום ב' אין צריך להתענות לעולם רק בב' ולא בא' מהרי"ש ימים שעולין לדוכן או גומרין בהם הלל אין צריך להתענות תענית חלום ואין להביא ראיה ממהר"ס שהיה נקי בפתרון חלומות מהרי"ל וצ"ע על זה דהא לקיין בחדש שבת כתיב מהמתענה בחנוכה בשבת תענית חלום אלמא אף על גב דגומרין הלל מתענין אפילו בשבת : ע"ש (קלד) בשבת תשובה אין לומר צו"ץ כן היה מנהג ימים שנים ומהרי"ל אומר הטעם משום שיש בו משפטיך תהום רבה ולא נהוג כן וכן נראה לי דמשמע מלשונו לעיל בהקדמה שכתב דלא כהנינן כא"מ לומר צדקתך בר"ה שחל בשבת משמע אבל בשבת תשובה פשיטה דאומרים מיהו ז"ל להתענית בין כסה לעשור או בין שבע'עשר בתמוז לתשעה באב ובדעתו כשהתחיל לגומרו ולעשות כן כל ימי חייו אפי' לא נהג כן רק פעם אחד הוי נדר וצריך שלשה הדיוטות שיתירו לו מ"ק פרק מקום שנהגו ובעשרת ימי תשובה אין נותנין חרם בבית ואין משביעין למי שחייב בשבועה מהרי"ל כי עכשיו אנו תלויין בדין וגם אין לתפוס אומנות שלהקינה שעכשיו דן את העולם וכן נהגו קדמונינו שאין קובלין בבית הכנסת בניסן ובימים הנוראים ואם הם בני הכפרי' שבאו למנין קובעין להם זמן אחר הרגל ואם יש דיעות ורמאות דנין לאלתר מרדכי וסימני א"ו בבא קמא ובאשירי: (קלה) רבינו תם הקיר לתלמידיו לאכול ביום שמיני שלה וה"ה נ"ג דאם אין שעד אין לום מ"ק בהלכות ט' באב והר"ר שמואל עכנבר"ק אומר דלא דק וכו' : (קלו) אבל מנהג מן המובחר לאכול פת שאפו היהודי' ולא שהוכשר על ידי קיסם כי מי שנוהר מפת של גוים כל ימות השנה אין רשאי לאכול פת שהוכשר על ידי קיסם מהרי"ל ירושלמי מאן דלא נהי למיכל חולין בטהרה

בכולה שתא ליכול בהנך ימים שבין כסה לעשור אכל פת של נוים דמשום אסור הוא אי נהג איסור בהנך יומים בכולא שתא כמי לא ליכול תשב"ן קי"ו: תשובה צדקה ותפלה שקלין זה כזה דכל אחד בגימטריא קל"ו צו"ם ממון קו"ל : לעולם ראש השנה לא בא אלא בשני או בשלישי או בחמישי או בשבת ולא ב יום ראשון ולא רביעי ולא ביום ששי ולא באגלד וקן ולא בג"ט ר"ד פשוטה ולא בט"ו ותקפ"ט בשנה שאחר העבור הטעם ידוע למבין ואם יבא ראש השנה ביום שני או ביום שלישי או מחלקין נצבי' וילך וקורין וילך אחר ראש השנה ואז יהיה שבת בין כפור לסוכות וסימן ב"נ המלך פת וילך ופרשיות דוילך כהן דבר ס' לוי יעזבך ישראל בתג הסוכות וכן נראה לי עיקר פרשיות דהאזינו סימן הו"ו ל"ך האזינו וזכור ירכיבהו וירא עלי כי יתן ואם תאמר למה מחלקין נצבים וילך שהם קצרות מאד ולא מחלקין חקות ומסעי שהם ארוכות יש לומר בזי

** ה'* ב 2 ל לאפסיק

צ׳ הפסיק בנגני׳ בין קללות דוקיה כיתנא וכן ר״יס כמו שקורין בתחבר קודם עזרת כדי להפסיק בין דבחקותי ובין עזרת אבל בנגנים והאומנו הוי רק תוכמו׳. ולא קללות ואם יחל ר״ה בחמישי או בשביעי או אין שבת בין כפור לסכות לכן מאחרים נצבים וילך יחד קודם ראש השנה: (קלז) ואומר לך ה׳ הצדק עד שומע תפלה והשאר אומר בערב: (קלח) וכן איתא במכתבים אומרים משום תשובת הגאונים שאין אומר אל ארך אפים ותמוה יותר בעיני וכ״ל שיש לגרוס במקו׳ אל ארך אפים אבינו מלכנו: אכן אם חל יום כפורים בשבת או אומר אבינו מלכנו בערב יום כפור בשחרית והתשב״ץ כתב שיש לומר א״מ בשחרית דערב יום כפורים: (קלט) עוברות אין צריכות ג׳ כפרו׳ ולתאומי׳ לא חיישינן מ״ק (קמ) י״ל זה חליפתי זה תמורתי זה כפרתי ר״ת חת״ך הוי שם המלאך הממונה על זה ויוצא מפסוק פותח את ידי״ך סופי׳ תיבות חת״ך והוא השם הנזכר בהאומו התתך חיים לכל חי: (קמא) והטוב יותר לפי שמתביישין וזורקין הבני מעיים על הגג כדי לרפס על העופות הפורחי׳ וראיה מפרק גיד הנשה וכו׳: (קמב) אמר מהר״ר יודל ומהר״ש שאין להם לנשים לטבול בערב יום כפורי׳ כי אין יכולין להיו׳ כמלאכים וטעות הוא בידם כי לא שייכא הך טבילה נבייהו: (קמג) כי אינה אלא טהרה בעלמא והמברך הוי ברכה לבטלה: (קמד) מהרי״ש נהג לומר בו על חטאים שאנו חייבים עליהם מתחלה עולה ואח״כ חטאת ואח״כ קרבן עולה ויורד ואח״כ אשם ודאי ותלוי אלו רובן כאין על סוגג וכך הם מסודרים בפרש׳ ויקרא וכן סדר העונשי׳ מכות מרדות מלקות מיתה בידי שמים כרת וצרירות ד׳ מיתות המאור מגור אחרון אבל מה שכתוב בספרים שאומר גם כן אלהי נצור כך הוא בתשב״ץ וכן עיקר: (קמה) אבל הקהל אומרים משום שמא ישתכרו: (קמו) שהוא ל״ט תיבות כמנין מלקות א״מ וא״ו: בערב י״כ רגילין בעופות ודגים ודברים קלים כדאמרינן בבראשית רבה עובדא מההוא חייטא דזבן קד נונא בתליבר דיכרין תוספות פ״ק דע״ז: בערב יום כפורי׳ אין להתענות תענית חלום אלא ייטב לו ותמור משאר ערב יום טוב כן איתא בתשובת מהרי״ל ומהר״ש כתב להתענות שני ימים: יחיד שקיבל עליו בה״ב להתענות וכו׳ עיין לעיל בהלכות ט׳ באב בהגהות: (קמז) כמו אכא שא כא שאמרו אמי יוסף ליוסף: (קמח) ויש גאונים שפסקו שלא לברך על הנר אכן רוב גאונים פסקו על פי הירושלמי לברך והיכא דחל י״כ בשבת בהא כולם שוים לברך אגודה וג״ע

בערב י״כ אומר: קלו בהשכמה רק שני סליחות ארון בפקידך אדון דין פזמון ירצה ויהי פעם אחת משיח צדקך עד הרחמים והסליחות: ואומר מיד קדיש ואין נופלין גם ביוצר וא״א מזמור לתודה: קלח ואל ארך אפים ולמנצח ולוקח כל זכר תרנגול: קלט ונקבה תרנגולת כי התרנגול נקרא גבר ונבר תחת גבר מהני ומסבבים הראש ג״פ ואומר בכל פעם יושבי חושך וגו׳ אוילי׳ וגו׳ כל אוכל תתעב וגומר: קמ זה חליפתי וכו׳ ואומר אם יש עליו מלאך וגו׳ ויסמך ידיו עליו וישחוט אותו ויתנהו לעניים: קמא או יפדה אותן ויתן פדיונן לעניים: קמב וטובלין אחר חצי היום דוקא: קמג ואין מברכין עליה ומתפללין מנחה עד עושה השלו׳ ואז אומר אלהינו ואלהי אבותינו ואומר אשמנו מה נאמר לפניך אתה יודע יהי רצון לפניך שתכפר על כל חטאתינו ותסלח על כל עונותינו ותמחול לנו על כל פשעינו כן עיקר מתחלה חטא ואח״כ עון ואח״כ פשע וכפר׳ שייך גבי חטא שנ׳ אנכי אכפרה בעד חטאתכם: סליחה לעון שנאמר סלח נא לעון העם הזה מחילה לפשע שנאמר אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך על חטא באלפא בי״תא: קמד ואין חותמין בתאל הסולחן כן מסיק א״ח: אלהי עד שלא נוצרתי וכולי אלהי נצור: וש״צ חוזר התפלה ואינו אומר הוידוי: קמה כיון שאמרו בערבית קדיש שלם מלקין כל אדם ברצועה של עגל שנאמר ונקלה אחיך לעיניך וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו והנלקה כוטה לא עומד ולא יושב ואומר ג״פ אשמתי והמלקה אומר ג״פ והוא רחום: קמו ואוכלין סעודת המפסקת ובין השמשות שלו אסור גם בכניסתו לכן מפסיקין מבעוד יום מאכילה ושתייה וממלאכה כי תוספות שלו דאורייתא א״ח אבל המפסיק לאכול בעוד היום גדול יכול לחזור ולאכו׳ כל זמן שלא קיבל עליו התענית עד בין השמשות שהוא מהלך אלף ות״ק קודם הלילה ויבקשו מחילה זה מזה ג״פ: קמז והמוחל לא יהא אכזרי וימחול זה לזה בלב שלם בערב עורכין השלחן כמו בשב׳ מדליקין ב׳ נרות: קמח ומברכין עליה אשירי ומרדכי:

הלכות יום כפורים

יום כפורים אסור בכל מלאכה ובאכילה: קמט ושתיה ורחיצה וסיכה ותשמיש: קנ המיטת ונעילת הסנדל אבל נעל של גמי ושל בגד מותר וזכר בן י״ב שנים ונקבה בת י״א שנים משלימין מדרבנן אם הם בריאים ואם הם חלשים ימתינו עוד שנה וגם קטן אסור בנעי׳ סנדל לחנך ואין צריך

כיפה במים משום דסח טח אסיר דאורייתא׳ אלא רוחצין כדרכן בשחר וכל זמן שעושה צרכיו רוחץ: קנא רק האצבעות משום שרגיל לטנפן ולא יותר וגם לא העני׳ כי אכו׳ להושיט אצבעיו במים משום תענוג ומתור להצטנן בכל מיני פירות ובכלים ריקם ובט״ט שהוא לח קצת: ומסיק דכל חייבי טבילות וגם בעל קרי: קנב אינן טובלין בי״כ:

ערבית ש״ץ מתעטף: קנג בציצית מבעוד יום ומברך עליו וגם שכח עד הלילה מ״מ מיברך דכסות יום חייב אף בלילה כדפירשתי לעיל: ויעמוד ש״צ אחד לימינו ואחר לשמאלו שנ׳ אהרן וחור תמכו בידיו וגומ׳ עד שיאמרו כל נדרי: קנד ג״פ ויאמרו עמו בנחת: קנה כי התרת נדרים בג׳ ויאמר בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקו׳ ועל דעת הקהל אנו מתירין להתפלל עם עבריינ׳ ואומר דאינדרנא להבא מיום הכפורים זה עד י״כ הבא עלינו לטובה כן מסיק דאיתרטנא בהון ויאמר ש״ץ ונסלח ג׳ פעמים והקהל עונין סלח נא וכו והקהל עונין, ויאמ׳ ה׳ סלחתי כדבריך ג״פ וש״צ מברך שהחיינו. בלא כוס דזמן אמרו אפילו בשוק ברכו: קנו ערבית ופרוס כי ביום הזה יכפר וגו׳ ומתפללין זכרנו כמו בר״ה ותתן לנו וכולי את יום צום הכפורים הזה למחילה ולסליחה ולכפרה ולמחול בו את כל עונותינו זכר וכו׳ יעלה ויבא אלהינו ואלהי אבותינו מחול וכו׳ וחותם מקדש ישראל ויום הכפורים ואחר עושה שלום אומר אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפילתנו וכו׳ אשמנו על חטא וכו׳ בלא חתימה כדפירשתי לעיל במנחה אלהי עד שלא נוצרתי ואלהי נצור: בשבת אומר ויכלו מגן אבות המלך הקדו׳ שאין כמוהו וחותם בשב׳ לבד: ואין אומ׳ במה מדליקין וא״מ וש״צ מתחיל בנעימות ואומר יעלה תחנונינו שומע תפלה ואין נוהגין לומר פתיחה ואומר דרכך אלהינו. סלח נא אשמות אמנם כן ופותחין הארון לפזמן כי הנה וסוגרין הארון אחר כי אתה ה׳ טוב וסלח וגומר ואומר חטאנו צורינו אתה מבין ובחול א״מ קדיש שלם על נו קדיש יתום: קנז שיר היחוד כולה אנעים ומירות קנח קדיש יתום ארון עולם בקול רם:

שחרית משכימין מאר לב״ה כדי לקרא ק״ש בזמנה קנט וש״ץ מתחיל המלך היושב וכולי וקדיש

כמו

כדאי במרדכי: ונהגו כל אחד לעשות נר מורדכי ומדליקין הנרות שהן מכפרת על הנפש שנקרא נר שנאמר נר אלהים נשמת אדם א״נ מני וכרן ללכת שניתנו ביום כפור ונאמר כי נר מצוה ותורה אור וא״ספרים משום כבוד: מסויד שנתן מצוה להדליק בב״ה אין מקפלין היינו בין בי״כ בין בשאר ימות השנה מהרי״ן: (קנט) פולה שיש בו סכנה אוכל בי״כ ומזכיר מעין המאורע בברכת המזון וזה דבר פשוט מהר״ם וכן נ״ים בשם אבי״ו הרא״ש: (קן) אסור ליגע באשתו אפילו׳ אינה נדה אגודה: (קנא) ואפילו לקטנים ואפי׳ לא שבשף ה״מ: (קנב) ורוחץ מקום הקרי ואין מלוק בכל מקום שבוא בגופו וכן הורה מהר״ם בכהן שראה קרי בי״כ לרחוץ הלכלוך והוא הדין לשאר בני אדם הרגילין כן בשאר ימות השנה כ״ח וכתב רבי׳ מאיר כהן הטובה לרוכן נוטל ידיו שאינו מתכוין להנאת רחילה ה״א: (קנג) גם הקהל נהגו להתעטף ורש״י ק״ה מתעטף בטלית שאינו שלו כשעומד בלילה: (קנד) בגבל תקנוהו לכך הוא לשון ארמי״ש להתחיל כל נדרי ביום כי אין מתירין נדרים בשבת אלא לצורך שבת דוקא וי״כ נ״כ איקרי שבת ונהגו שהחזן מוציא ספר תורה ואומר כל נדרי וכו׳ א״ר״י במסכת יומא וכן בא״ח א״כ לדידן כמי ראוי לפתוח הארון ונוהגין לאומרו ג׳ פעמים כנגד ג׳ פעמים מותר לך מרדכי א׳ כמי דימי שלא שמע בפעם ראשונה ישמע בפעם ב׳ וג׳ ולכך מגביה את קולו בפעם שני ושלישי (קנה) והש״ץ אומר בקול רם וגם בקול כמוך כי תרי קלי לא משתמעי: והטעם שנהגו הקהל לאומרו בנחת עם הש״ץ כדי להתיר לעצמם נדור כי אין יכול להתיר לעצמו: הקהל תוך שנתו אפי׳ הוא חזן קבוע אסור לו להתפלל בשבתות ויום טוב כיון דאפשר ע״י אחר ומכל שכן שלא יברך ברכת כהנים אפילו אם הכלה בתו והטעם משום שהכתובים משמשים אותו מהרי״ש ז״ל תשובת מהרי״ל אין לו להתפלל באותו בקר שאומר בו הלל לפי שאין הקהל בשמחה: ומהרי״ל ומה׳ רנעל התפללו בימים נוראים בימי אבלם משום דליכא עדיף מיכייהו מהרי״ם: מהר״ם מיכ״ץ כנן לויה ראה בילדותו שמה״רר אברהם היה אבל על אביו והתפלל גם בר״ח בלוק״א והיה מתפלל בשחרי׳ מן ישתבח עד לאחר שהתפלל שמונה עשרה בלחש ואז בא הזן והתפלל במקומו שמנה עשרה בקול רם והלל ובקריאת ספר תורה ומוסף סיים מ״ב עוד שם אין לאבל לברך הברות ליל ראשונה דסוכה הואיל ואומר שהחיינו דצריך להיות בשמחה: (קנו) אחר ברכו מתחיל לעמוד ומרביל לעמוד מהר״ש אסר לעמוד על ברים שלא עור ביום כפורים אבל על אחרים יכולין לעמוד מלבד כשמתפלל שמונה עשרה ישעוד על הארץ׳ ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם לפי שאז אנו כמלאכים ואין אנו צריכין לאומרו בחשאי

במס' א': (קנו) בעולם רגילין לומר מלקדש הלבנה בלילי שבת ויום טוב אבל מורי הקדוש קידש בליל יום כפורים ואומר הטעם שלא יהיו שקולים ותהא מצוה זו מכרעת: אמנם ראיתי בכתב מהר"ים שכתב שמהר"ם קידש גם כן פעם אחד בליל שבת ואמרו לו שהעולם נהגו לומר משום איסור חוץ לתחום והיה קרוב ז"ל משחק בטעם אחר כך מצא הגדול ז"ל טעם זה בספר אגודה וכתב הגדול ז"ל אחר שזה הטעם בספר אף כי דחוק הוא אין להפליג דברי הספר עכ"ל דברי מהר"י מרוכו"רק: (קנז) אנשים וזירי' בפתיח' הארון וי"ס נותנין בספר תורה בידן: כא"פ סוף סי' תק"עט וז"ל כתב ואם רצה יתחיל תהלים ויקרא קנית כמו שקורין בליל יום כפורים או יותר עד זמן המנחה מהר"ס היה נוהג ללין בבה"כ לילי יום כפורים אמנם היה ישן בגד מערב רחוק ממקום התפלה או בבה"כ של נשים בשלא היו שם נשים ה"ה ויאסום נורך ב"ס התירו רי"בא ועיד דהוו בתלמידי חכמים ובתי כנסיות שלהם מרדכי: (קנח) טלית של משי נוהג העולם שאין מברכין עליו אלא מברכין על של צמר ואחר כך מסירין אותו ומכניסין של משי כי האלפסי פסק דשל משי אינו חייב בציצית אגודה וטלית של משי צריך דווקא ציצית של משי למהר"ס ולא של צמר או ד"א ולכ"ע כל ציצית פסולין אם לא כטוו וכשורו לשמן כמו שהוכיח האשי"רי בהלכות ציצית שלו וגם יש גאונים אחרי' דמספקים אדעת מהר"ס במ"ש לשם ציצית של משי בטלית של משי על כן כי"כ נאה לכל ירא שמים לחנוע מלהכניס טלית של משי אפילו אחר קריאת שמע כי ראוי להידנק במצות ציצית כל היום כך כ"ל: ואין לבוש תכשיטי זהב ביום כפורים משום דאין קטיגור נעשה סניגו' ויש לפקפק דהא כהן גדול לא באסר בהם כי אם בפנים ולא בחוץ: (קס) ואם שבת אומר הכל יודוך ופותחין הארון כשיאמ' בא"י א"ה הפותח לנו שער

כמו בר"ה: קס ונוהגין לומר לאל עורך דין קודם הסלוק מי יתנה ופותחין הארון קודם אמרו עד אחר הארות והאמונה עד הסלוק מי יתנה קדושה כבורין וכולי: קסא עם אריר אדירנו וכן כל ארבע תפלו' ונוהגין לומר פתיחה ז"נ סליחות עם שלישי"ה ושל מוגית וכן למוסף ולמנחה פזמון שופט כל הארץ עקידה: מפלטי אלי חטאנו אתה מבין ויעלין לדוכן לא ניהגין פה לומר ותערב ואומר ברכנו אבל במנחה אין עולין לדוכן משום מנחת דשאר ימות השנה דשכיח שכרות בעת ההיא ונראה לי דגם אין אומר ותערב וכן מצאתי במחזורים מדוייקים אבל ברכינו וכולי אומרים כן מפיק בהלכות יום כפור במ"ד כי א"מ: קסב ובשבת אין אומר א"מ רק נעילה: קדיש שלם אין כמוך שמע אחד גדלו על הכל ומוציאין שני ס"ת וקורין באחת באחרי מות ו' גברי עד את משה: ראשון ובעד ביתו. ב' אשר לו: ג' קהל ישראל: ד' ובעד העם: ה' תטהרו: ו' את משה: ואם שבת ז גברי ומוסיפין פרש' השעיר החי: ובשנייה קורין למפטיר בפרשת פנחס וביעשור לחדש עד ונסכיהם ומפטיר ואמר סולו סולו: והמפטיר א"צ לומר בעל התורה מלך מוחל וסולח כי מה ענין מחיל וסליחה אצל ס"ת לא אומר ודברך אמת וקיים לעד בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הכפורי' ומזכירין נשמות ואומ' אב הרחמים אשרי יהללו: ואם שבת אומר יקום פורקן ואם יש מילה מלין אחר קריאת התורה והפטרה בשעת הזכרות נשמות: קסג ונ"ל למול אחר אשרי. ובשחרית אומר זכור ברית דמילה ואל תפר: קסד ונותנין לשתות לתינוקות ולילד הנימול: ואחר כך יהללו ומוסף ונתנה תוקף האוחז וכו' עלינו לשבח אוחילה קסה וסדר אמיץ כח עד בעבורה נלוים עד לא טמן ואומר חטאתי עויתי פשעתי דקיימא לן כרבנן א"ז ואשי"רי ומרדכי

מתפלה

ואחר כך כורעין ואומר סטאנו: (קסא) לפי שבו יש ממקומו הוא יפן שצריך לומר כן ביום הכפורים לפי שבו ביום מרבים בתפלה ותשבחות ואז הכסא כבוד עולה ונכה ואין צריך לומר ממקומו ומזה הטעם אומר בכל שבת ממקומו למוסף לפי שבכבר הרבו בשירות ותשבחות ויש אומרים בשחרית אומרים ממקומך לפי שאז עדיין הם ג' שעות הראשונות שיושב הקב"ה על כסא כבודו וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים ועד ביצי כינים ושייך לומר לשון כוכם אבל במוסף כבר עיד מכסא ויושב על כסא דין וכן כי שתם מוסף בשביעית ואז מתפללין שיפנה מכסא דין לישב בכסא רחמים כן הוא בתוספות פרק קמא דע"ז ולכן ביום כפור שהוא דן את כל העולם כולו אומר בכל הארבע תפלות ממקומו: ממקומו יפן הוא מקום הוא שם של ארבע גם כן עולה קפ"ו ובמספר גדול כיצד עשרה פעמים חמשה פעמים חמשה וכו' וזהו יפן ברחמים כלומר בשם של ארבע הוא בא"ת ב"ש מציפן והוא בגימטריא ברחמים וזהו שאנו אומרים ממקומו הוא יפן ברחמים פירוש ב' שהוא מקום הוא יפן באל"פ ביתא ההפוך לברחמים ע"כ וכן מעולם גימטריא קפ"ו וזהו שנך מעול' וכן וה' אלהים חיים בגימטריא קפ"ו וזהו ברוך כבוד ה' ממקומו: (קסב) ומהר"ס נהג למהר בתפלת יוצר ומעומים מלג א"מ כדי שיתפלל מוסף קודם שיגיע שעת מנחה וכן פעמים מלג א"מ במנחה כדי שיתפלל נעילה מבעוד יום ה"מ: (קסג) ולאחר התפלה אומר אשרי ואם במקום שצריך לצאת מבה"כ אין מלין עד לאחר קורת ס"ע וקורין ואומר

קדיש

מתחל׳ חטא ואחר כך עון ואחר כך פשע כי חטא פירוש שוגג
עון פירש מזיד רק עבירה שנהנה ממנה האדם פשע פי׳ מזיד
שאינו נהנה ממנה כגון להכעיס או קנאה וכה״ג לפיכך צריך
לבקש מתחלה על השוגג שהו׳ קל ואחר כך על המזיד שהוא
חמור ממנו שנאמר שגיאות מי יבין וגו׳ גם מזדים וכו׳ ויאמר
אני וביתי אנא בשם וכו׳ עד לפני ה׳ ולא יאמ׳ תטהרו והכהני׳
והעם וכו׳ ונופלים: קסו על פניהם ולכך מנהג בברונ״א
ליתן עשבים בבה״כ להפסיק בינו ובין הרצפה דאסור ש טיח
פנים על הרצפה או יחוץ בטליתו ואחר כך אומר תטהרו צער
עד פני צור התורה וכו׳ וכך היה אומר וכו אנא השם: קסז
חטאתי עוית׳ פשעתי לפניך אני וביתי ובני אהרן עם קדושך
כו׳ קח מאבלת עד שבע וכך הה מונה אחת אחת ואח׳ אחת
ושתים וכו׳ עד שבע רין וכו׳ וכך היה מונה וכו׳ והט עד שע ר
שב ובללם וכו׳ וכך היה אומר: קסח וכו׳ וטעות לומר וכך
היה מונה בין שחט ובין שב ובללם דכיון שאמר ויז כמשפט
בפורת אין צריך יותר רק שני פעמים וכך היה מונה כדמוכח
במנהגים של מהרא״ק ז״ל בגליון וכך היה אומר אנא השם
חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל וכו׳ והכהנים שנרו
רהיטין י״ג כליחות בזמון אם יוספים אנחנו וי״א פזמון של י״ג
מדות שהוא ה׳ ה׳ חטאנו אלה׳ אזכרה ולא אתה מבין א״ז
ותערב ועולין לדוכן: היום תאמצנו כמו בראש השנה רק
שאומר גם היו׳ תכתבנו לחיים כי אנו מחזיקים עצמנו בבינוני׳
לכן אנו מצפים ותלוים עד י״כ קדיש שלם: קסט מנחה
מוציאין ס״ת ואומר גדלו וכו׳ הכל כמו בחול וקורין ג׳ גברי
בעריו לפי שנפשו של אדם חומדת לעריות: קע לכן ישב
מחטאיו וקורין באחרי מות כן כמעשה ארץ מצרים עד סוף
סדר ג׳ גברי כהן וחי בהם לוי אלהיך אני ה׳: ישראל קורין
למפטיר עד סוף הסדר ויפטיר ביונה שמיירי בתשובה
שמכפרת וחותם במגן דוד: קעא כן הוא במנהגים ישנים
אבל א״ז וא״ח מסקי לומר על התורה ולחתום כמו בשחרית
ואם שבת מזכיר וחותם גם בשל שבת יהללו ח״ק ומתפללין
כמו בשחרית ואין עולין לדוכן ואין אומר ותערב כך נ״ל אבל
אומר ברכנו כדפרשתי לעיל י״ג סליחות כדפירשתי לעיל
ולא חטאנו א״מ קדיש שלם אשרי ובא לציון אומר: כאן קעב
כדי להפסיק בין מנחה לנעילה: קעג חצי קדיש ומתפללין
כמו במנחה רק שאומר חתימה במקום כתיבה בזכרנו אומר
חתמינו במקום וכתבינו ותתום במקום וכתוב בספר חיים
טובים נזכר ונחתם: קעד ופותחין הארון לכל תפלת נעילה

קדיש מהר״ש מ״מ פרק רבי אליעזר דמילה: (קסד)
והכותב מסופק אם אומרים פזמון יה אום כבשאר
תענית צבור וכן אם אומרים יום ליום כשאר בשב׳:
(קסה) לפני מי כיוון אומר קרווה עוד בו כשיגיעו
ואחר כך מיד מי כיוון ואין אומר אכנם איך יצדק
כי אינו מעניין הקרוב׳ שלפניו ושל אחריו שברמזות
שנת שכתוב י׳ כמוס העשור וי״א שאפי׳ הקרוו׳ אינם
אומרים: (קסו) וכן כתב המרדכי פ״ב דמגילה
ובסוף פרק תפלת השחר ובהגה״ה דא״ז כתוב וז״ל
אבל כמו שהמון שלנו נופל בלי פשוט ידים ורגלים
מותר ובשאין שם רצפה אפילו בפשוט ידים ורגלים
מותר: (קסז) בפעם ראשון אומר כ״ג אנא השם
השם בגימטריא אל שדי כנגד האבות שנראה להם
באל שדי ואחר כך אנא בשם כי שם בגימטריא ה׳
שדי והו כנגד משה שנראה לו בשם של ארבע ואין
גימטריא זה טעם של עיקר שהרי בכ״ה לא היה
אומר לא השם ולא בשם לדעת רב האי גם לאידך
דיעות מכת זה במקדש לא היה אומר השם כי״כ
אלא שם של ארבע ככתבו כדאיתא בפ״ב דעשים
סימן ר״ט אלא שהיה אומר בקול כמוך אחר שרבו
הפייטנים אע״ג דבענין דוכן כתב סימן כ׳ דמשמת
שמעון הצדיק נמנעו מלברך בשם המפורש היינו
משום דהתם היה בקול רם: (קסח) אומר מזריק
ומקטיר ומטיב ואין אומר מקטיר ומטיב וזורק
משום דזריקה קודמת לכולי עלמא: ומה שהנא
מוקדם במזורי לפי האלפא ביתא כסדר: (קסט)
אין אומר אין כאלהינו כי״כ שאין כאלהינו כתקן
כנגד הברכות שידלג׳ בשבת וי״ט מי״ח ברכו׳ וי״כ
אומר אהללה בקול רם שהוא כנגד י״ח ברכות עוד
נ״ל כי בלאו הכי מתפללין היום מאה ברכות שהרי
ד׳ תפילות יש: (קע) כן הוא במיימוני ובמרדכי
וכן פרש״י ועוד יש טעם אחר שאנו מקדשין שנה
הק נה לא יגלה ערותינו והוא בתוספות פרק בני
העיר: (קעא) וכן הביא המרדכי פ״ב דשבת משום
הר״ר ישראל בשם הר״ר שמואל בן הר״ר ברוך ושם
פירש טעמ׳ למה נהיגו הכי וכן כת׳ מהר״ש ומהרי״ל
כתב בתשובה אע״ג דבה״ג הם במיימוני הביא ברכה
גאונים וכתב ומיהו לא תזוו ע״מ נוהגין כהר״ר
שמואל כו׳ לפי שבכר עבר עבודת היום אם כן על
מה יאמר על העבודה: (קעב) פירש להכי לא
אמרינן לה קודם תפלת המנחה כשאר שבתו׳ וי״ט
ה״מ: (קעג) ויש ליזהר שלא יאחרו להתפלל אותה
בלילה אלא סמוך לשקיעת החמה כענין שיסיים
אותה עם צאת הכוכבים א״ח וז״ל סמ״ג ומסקנה
כתב מורי שראוי להתפלל תפלת נעילה ביום ואם
התפלל

Digitized by Google

התפלל נ"לה יא עשין הלכות תפילה : (קעד)
שצריך פרשת וילון הפרוכת בשבת נראה לבעל ת"ה
שיהא גומר אלא משום המכבה מסך ידיו מלהתיר :
(קעה) במקומות שנוהגין לומר פזמון י"ג מדות
למוסף או לנעילה א"א מתוך כיאם הקרוב ראשונה
דהיינו י"ג מדות : (קעו) כנגד כהנים לוים וישראלי'
ונראה ע"ש הפסוק שנא' ה' ימלוך לעולם ועד פירו'
ה' מלך קודם שנברא העולם ה' מלך העה"ז וה' ימלוך
לעתיד (קעז) שקרא לישראל והראה להם שאין
עוד מלבדו טעם את"פ יום לפסוק שכינה שאנו מלוין
השכינה משמים לוילון כו' לפי שדרתה ביניכו מערב
עד ערב כדאיתא בת"ו (קע"ח) לפי שהשטן נמסרי'
שס"ד שיש לו רשות לקטרג כל ימות השנה חוץ מיום
כפורים וכן הכא רים בגימטריא שס"ה לכך תוקעין
ידל במוצאי י"כ לערבבו שלא יקטרג ועוד כדי
לפרסם שהוא מוצאי י"ט : (קעט) ועוד דשמא
יטלטלנו אבל בקי ללימוד וזה אין שייך בתקיעה אחד
וגם כי עדיין בקי הוא מר"ה שדור רש"י נריכין
להוסיף מחול על הקדש גם בנאתו שיית' כו מעט
אחר יציאת הכוכבים בעניין תפילת ערבית א"פ: מי
שכבה נר שלו בי"כ או יחזור וידליקנה במוצאי י"כ
ואל יכבנו עוד אלא יניחנו לדלוק עד גמירה וגם
יקבל עליו שכל ימיו לא יכבה נרו במוצאי י"כ לא ע"י
עצמו ולא ע"י אחר כן ביוצא במכהנים ישנים אסור
לומר לגוי בי"כ להדליק נר שכבה וליקח שעוה
הנוטף : העוש' כ' ימי' י"כ לא יתפלל ביום ב' תפילת
י"כ רק עם שאר הקהל אפילו הם י' אגודה וכן א"ם
כשם אביו שעים' בידם מלהתפלל כדאיתא אל : (קפ)
וגם ידליק נר המיוחד לו בביתו ולהבדלה ויברך על
שתיקן כדאיתא בתשוב' מהרי"ל והאגוד' כתב וז"ל
במוצאי י"כ מבדיל בפה"ג ובורא מאורי האש ונראה
דצריך להדליק נר אחד להבדלה ולא נר שדלק בכ"ה
דלא הודלק להאיר דקי"ל נר שהודלק לכבוד אין
מברכין עליו ואם יכבנו וידליקנו פעם שנית יכול
לברך עליו עכ"ל: (קפא) דבורא באפוקי שבת איברי
כדאיתא במקום שכהנו : (קפב) העושה שני ימים
י"כ דאירע יום כ' שלו בע"ש אסור לאכול בשבת
מה שבשלו לצורכו בע"ש אפילו על ידי הערמה אסור
אך מה שהכינו לצורך עמו אוכל אבל היכא דנתכוין
המבשל להרבות בשבילו אסור מהר"ם :

דין ברכת הלבנה

עד יום ולא יו בכלל ומשבין מיום המולד : משיאתו לאורו ועד רובו של חדש לשון ה"א במסכת סופרים: אין מברכין אלא
במ"ש וי"כ כשהוא מבושם ובכלים נאים ומיישר את רגליו מהר"ם כשהיה מקדים לברך בקול כן ישבור מתון או לגם גברבל
המכוך ד שהיה לו הים וראיתי למהר"ם שהיה מקדש במ"ם כי"ט ולא קם משום דהוי בתמכה : משום רבי משה דאין לעמוד
תחת הגג ולקדש ומהר"י וויל שמע מהר"א כ"ן הטעם דהואיל והוא כמקבל פני שכינה צריך לצאת פרשות כני אדם כי
יצא

עד סוף הקדיש ובמקום אתה יודע רזי עולם אומר אתה נותן
יד אתה הבדלתה ולא על חטא כשיגיע ש"ץ להגון ורחו' אתה
אומר פתח לנו שער היום יפנה כו' ואין אומר אבן מעמסה
ואומר ומי יעמוד נכור ברית ב' תרוזות אנקת ממלדך ישראל
נושע : קינה ה' ה' אל רחום והביאנו ישמיענו רחום נא אתה
נותן אתה הבדלתה אלהינו ואלהי אבותינו מחל רצה ואין נוהגין
לעלו' לרוכן אע"פ שמן הדין יכולין לעלו' וגם אין נוהגין לומ'
ותערב בשבת אין הקהל מזכירין על שבת באתה הבדל' כיון
שהוא אחר סיום התפלה לגמרי אבל ש"ץ מזכיר בו של שבת
כיון שאומר אתה הבדלת בתוך התפלה : רהא אחר כן חותם
מקדש השבת ישראל ויום הכפורים וכן עיקר שמע ישראל
פעם אחד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : קעו נ"פ
ה' הוא האלהים ז' פעמים : קעז נגד שבעה רקיעים קדיש
שלם ותוקעין תקיעה אחת : קעח זכר ליובל אע"ג דצריך
לא הבדיל כיון דחכמה היא ואינה מלאכה לכן מותר ומדה
שאין תוקעין בר"ה בשבת גזרה שמא יעבירנו ארבע אמות
ברשות הרבים וזה אין שייך עתה שהוא לילה: קעט ונראה
לי עוד שהשופר עדיין בב"ה מזמן ר"ה מהרא"ק ערבית והוא
רחום ברכו אתה חוננתנו ואם מ"ש א"א ויהי נועם וכן ואתה
קדוש לפי שחג הסוכות יבא באותו שבוע אבל אומר ויתן לך
ומבדיל על הכוס בב"ה ובביתו בפה"ג בורא מאורי האש על
נר ששבת מעבירה כגון נירות שדלקו בב"ה : קפ ולא נעשית
בהן מלאכת ואם מ"ש יכבה נר דב' הוזהר וידליקו לברך
עליו בורא מאורי האש כיון דמוצאי שבת הוא : קפא צריך
אש שנברא וא"ז לא מצריך במנהגים בהגהו' ואין מברכין על
הבשמים דביום כפורים לא היה נשמה יתירה. כיון שהתענ'
המתענה ב' ימים לשם יום כפורים צריך להתענות לעולם
קפב אבל המתענה מחמת חלום א"צ להתענות לעולם. בין
כפור לסוכות אין נופלין : קפג לפי שאז נשלם הבית ויצאו
טעם אחר שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא
והלא ט"ו הוא אלא מאי ראשון ראשון לעבירה שאין הקב"ה
מונה חטאים שבין י"כ לסוכות וקורין האזינו ומפטירין וידבר
דוד שירה נגד שירה יוצר אדרת שם הנכבד אופן יהו לשון
ובפיהם ובברו' נא יחיד עריץ וזולת אזכרה מקדם וא"א צו"ץ :

הלכות

אלא לקראת רבו יוצא מרשותו: ומה שנותנין שלום א"ש לחבירו פירש מהר"ל בתשובה משום שמפה קול"ל וקבלו פני השכינה ואם אין עמו שלשה בני אדם נותן שלום ג' פעמים לאנס אחד: י"א שאין מקדשין החודש אלא בלילה ומסקנא דשרגא בטיהרא מאי אהני אגודה: (קסג) אין מתענין אחר לייט בין יום כפור לסוכות וכן בניסן אין מתענין אחר ל"ט ולא דמי לתענית נדיקים שכבר התחיל הנדר קודם ניסן אבל ביום פוסתו מאחר שמתענין בניסן ולא נתכוכה דבניסן יש תענית הצדיקים: וכן ירא"ה דג' ימים קודם שבועות אין מתענין אס"ג דאינן דומות לימים שבין יום כפור לסוכות אבל במכתבים ישנים שדור"א יש דיחיד יכול להתענות בנ"ע בניסן אחר קסב והביא ראיה ע"ש: פיסן לפרשת האזינו כו' ולך האזינו וכו' ירכיבהו וירא לולי כידין רש"י ותוספות פ"ב דר"ה וכן בה"ג מאו פ"ק דר"ה ובמיימוני ובאשיר"י פרק הקורא את המגילה כתב לו פכתו כי אשא אל שמים כו' ול"ך כך היו קורין אותו במקדש ורב סעדיה גאון פירש טעם אחר ובמיימוני ולמה פסקינן בה בהנייכים לא משום תוכחות כדי שיחזרו העם בתשובה יש שנה שימנה ע"ש ויש סימנה שהיו כל סיקלע האזינו בשבת שובה מפטירין שובה ישראל ואותה שבה אין שולקין נצבים וילך

הלכות לולב

נקטם ראשו כשר וי"א פסול ואם אין אחר מברכין עליו:

קפד וערבה שנקטם ראשה או יבשה פסולה הדס כשר בנקטם ויבש א"ז וא"ח וכל ארבע המינים פסולין בגזול ובשאול ב' ימים הראשונים וכן אתרוג חסר פסול שני ימים:

קפה ראשונים ואחר כן שאולים כשרים אבל שאר הפסולים פסולים כלו' כן כפסק א"ח. ואשירי וא"ז וצריך ליזהר שלא לקוץ ערבה לצורך לולב משרת הגוי אפילו ברשות הגוי רק ישכו' את הגוי לקוץ כי היכי דליהוי יאוש ביד גוי ושינוי רשות בידינו: שיעור הדס וערבה ג' טפחים בא"ח ב' טפחים וכחצה שהם י' גודלין והג"ה ולולב ד' טפחים נתלקת התיומת כעט כשר אם אין אחר: שיעור אתרוג כביצה אבל אם גדול פאר כשר ואם אין נמצאים כשרים כול ליטול פסולים כחמת מום ויברך עליהם כן מסיק א"ח ונ"ל אם גזול אסור וערבה צריכה שיהא פיה חלק ועלה שלה משוך וקנה אדום א"ח כשר שפיה אינה חלק לגמרי צ"א רוכה קצת למגל יד ויקח ב' בדי ערבה וג' בדי הדס וקושרם עם הלולב וי"א שאסור להוסיף:

קפו משום בל תוסיף ונ"ל טוב להוסיף שנים או ג' שאז ממה נפשך יש בהם שנים או שלשה כשרים ולולב צריך אגד אפילו שלא במינו א"ז ואם הות' בי"ט אסור לקשור אלא יכריך ויתחוב באגורה של ירק ויתיר המשיחה שסביב ההדס: קפז שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הלולב בשני ימים הראשונים יתפוס הלולב

ומפטירין שוש אשיש לאתם נצבים וזו ש"ס ויש שחולקין אתם נצבים ומפטירין לנצבים שוש אשיש לפני ראש השנה ויקל וילך בשבת שובה ומפטירין שובה ישראל ואותה שבה יהיה שבת בין י"כ לסוכות ומפטירין וידבר דוד להאזינו וזו סימן שס"ו:

(קפד) לולב יבש פסול שנאמר לא המתים יהללו יה ולולב בגימטריא ס"ח פירש חי ולא יבש עוד טעם אחר מתורה ותפלת נביאים ומסיים בלמ"ד וכתובים מתחילין בו' ומסיים בלמ"ד וזו אותיות לולב שהוא שקול כנגד תורה ונביאים אתרוג בגימטריא תר"י ושלשה מינין האחרים הרי תרי"ג לומר ששקול כנגד תרי"ג מצות: לולב כפוף מראשו לא מיקרי כפיפה ואני אוהב אותו כיותר לפי שתומתו קיימת בתשובה הרא"ש נוטלין ערבה ס"ח קלפים כמנין לולב ועם שלשה אגודות הוא ע"א כנגד סנהדרי גדולה ויש מוסיפין עוד ב' קלפים כמנין הערים: (קפה) עיין בתרומת הדשן דמשמע דוקא יום אחד: (קפו) מהר"ם אומר שערבה כנגד הרשעים לפיכך כל מה שיכול למעט עדיף טפי ונוהגין ליקח ב' בדי ערבה ללולב ולא יותר דעדוע יש להכניס ראשו בבליעתה: ולקחתם לכם ביום בגימטריא לא"ת גזל וכלי"לה פרי עץ הדר בגימטריא אתרוגים רוקח: (קפז) ומהרי"ל הסיר רצועות התפילין בשעת נטילת לולב גם בחוש"מ ומהר"ם לא הקפיד עיין באגודה מסכת פסחים: (קפח) אין להכניס האתרוג על הבגדים בי"ט משום דמוליד ריח רוקח: (קפט) נשים פטורין מן הסוכה ולא דמי לארבע כוסות בפסח דחייבות משום דהם היו בם בן באותו הנס ואם כן הכא נמי ליפטרו דהוו בכלל בסוכות הושבתי וגו' יש לומר שאני ארבע כוסות דהוי עשה דרבנן וסוכה הוי דאורייתא: (קצ) שלוחי מצוה פטורין ביום ובלילה נראה לר"א כי הטעם דכשמים בלילה וישנים יכולין לעסוק למחר שפי והוי הכל עוסק במצוה: (קצא) אותן בני אדם ההולכים ב' שוקים ואינן יכולין לישן בסוכה מפני סכנה אפילו ידי אכילה לא יצאו רא"ש ודוקא אם עשאה שתחלה במקום כר ואי להסתכן או לסטים מרדכי ומפיק מה אכן פותכין העולם על דבר זה שיראים מן הגויים בלילה שאין בו סכנה בפטור מן הסוכה עיין שם: הטעם דס פי"ב לאכול בסוכה א"ו ושכ"ן וקלו"י זכר בהג"ה בא"ו ובסוכה דקס"ד ודמי להא דכתב הארץ פי"ם שאין לעשות סוכתו לכתחלה במקום ריח או רוח ולומר מצ עשר אכישתקין דוקא בסוכה: (קצב) וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא אין מקבל שכר דיוסית הוא הדיוט

מייעוכי: (קנג) מהרי"ל כתב בימי בחרותו ללון
עם אשתו בסוכה כי כן עיקר המצוה כדאמרינן
ברים סוכה הכל חייבין בסוכה אפי' כשנים נס"ד
אמינא תשבו כעין תדורו ופירש"י דכשכיסהוו כבי
עבודה ואיכן יכולין לדור א"ס ואשתו דאין כזקקין
לנשותיהן מפני הרגל כו' אימא לא ליתיבו בסוכה
קמ"ל: (קנד) ודלא כהרמב"ם שכתב דהמשמיד
אפי' כשים תבא עליו ברכה ושמעתי ממורי הר"ר
שייכים איך פרא' מהר"ר ענשכין ז"ל לילך לסוכה
לשתות רק פעם א' והיה מברך על אותה שתייה
לישב בסוכה ובמרדכי ואשי"רי מסקינן דלא
מברכינן אשתיית יין ומהר"ם שתה יין חוץ לסוכה
תשב"ן קמ"ד: (קנה) הא דלא מברכינן לישב
בסוכה אשינה משום דשמא לא ישן ויהיה ברכה
לבטלה אשי"רים' בתרא דסוכה ופ"ד דברכות:
(קנו) רק בליל א' חייב לאכול כזית אפילו ירדו
גשמים סמ"ק וכן באשי"רי משמו אבל בליל ב' כתב
בה"ס דכוטה שאם ירדו גשמים על האכילה עד
עת השינה דהשתא א"א לאכול בסוכ' בלא צטער
דמשכינן אנאוכי' המתירין' פסק הר"י בר נתן
בליל ראשונ' אם ירדו גשמים אוכל כזית בסוכה
ומברך ברכת המזון בסוכה ואח"כ אוכל בבית כל
צרכו: (קנז) מנהג כשר שאין מביאין נר לסוכה
אפילו גדולה אך מביאין מנורות של ברזל ובקשת
רוק"ם: ובסוכה קטנה אסור ראבי"ה אפילו שרגא
של זכב או עדשה מא"ו ובאשי"רי ס"פ הישן מפרש
הטעם משום שמא יתקרב הנר לדופני הסוכה
ויאחז בהן האור· ובמרדכי הוסיף לבאר משום
דמכתיא ונפיק וגם משום דממעט בשיעורא
ובגמ' ס"פ לולב וערבה בשמיני אם רוצה לפוס"ה
או מדליק נר בסוכה קטנה: (קנח) כל ימי הסוכות
כעס מהר"ר בעכדיש על אותן שכסו את השלחן
בבית החורף כי אמר דוקא בסוכה יהא מכוסה
בשבת וי"ט ולא בבי' החורף כי ביתו עראי וסוכתו
קבע אך בקנ של עגלת כשהו' ג"כ בבית החורף:
ממתינין מלאכול בליל ראשון דסוכות עד הלילה
משום דילפינן גזירה שוה קמשה עשר קמש' עשר
מפסח דכתיב בי"ה בערב תאכלו מצות אם נכנס
בסוכה של חבירו שלא מדעתו לא יצא אבי"ה: הא
דיהגנו לסכך בערבה ולא בכשרים אפילו פסולים
בפלסף משום גזירת תקרה הוא ה"מ: כוי סוכה
אין נתלות שעטנו: משום מהרי"ל לדידן לא מהני
שום תנאי בנוי סוכ' משום דלא בקיאין להתנות:
(קנט) משום שכ"כ פעמים שמקפ ושומת בענין
והיית אך שמח: (ר) לא נהיגי הכי: (רא) לב

הלולב עם התינוק כשמברך התינוק דתינוק קונ' נאינו מקנה
נא"כ הוי כמו שאול לכן יתפוס עמו ומתנה ע"מ להחזיר מהני
בלולב וכל הקהל יוצאין כשקנו בשותפות או מן הצדק' רהוי
כאלו התנו ע"מ להחזיר: אתרוג של מצוה קפח מותר
להריח בו וי"א מברך אשר נתן ריח בפירות וי"א שאין לברך:
הדס של מצוה אסור להריח בו מותר להחזיר הלולב במים
בי"ט ולהוסיף מים אבל לא להחליף ולקמן מפורש דיני לולב
וזמנו וברכתו וניענועו:

קצת דיני סוכה

קפט **אשה** וקטן הצריך לאמו והולה רק שחש בראשו
או בעיניו הוא ומשמשיו והעוסק במצוה
קצ ושלוחי מצו' ומצער מחמת גשם: קצא או רוח או ריח
רע שבא לו במקרה כולן פטורין: קצב מן הסוכה לאכול:
קצג ולישן אבל וחתן חייב אשי"רי וסמ"ג פוטרין: אוכלין
אכיל עראי חוץ לסוכה וכן פירות ויין ויש אוסרים ומים מותר
לכולי עלמא: קצד ואין ישני' אפי' עראי חוץ לסוכה: קצה
ואם ירדו גשמים עד שנתקלקל המאכל וכן שאינו יכול לישן
אוכל וישן: קצו חוץ לסוכה ואם פסקו גשמים א"צ לחזור
לסוכה לאכול וכן לישן עד שיעו' משנתו אחר שיעלה עמוד
השחר ברכת סוכה שמברך על האכילה פוטר שינה ומיול
מלברך בלי אכילה: קצז חוץ לסוכה בל ז' ימים עושה
ביתו עראי: קצח וסכותו קבע לטייל וללמוד מה שא"צ
עיין רב הכל בסוכה: **חג** הסוכות מעריב אוחזי בידם
וידבר משה את מועדי בתפלה אתה בחרתנו את יום חג
הסוכות הזה זמן שמחתינו: קצט מקרא קדש ולא יאמר
באהבה תשב"ץ וכן בקדוש יעלה ויבא והשיאנו ומקדשין על
הכוס בב"ה ובביתו בפה"ג אשר בחר בנו ותתן לנו כמו בתפל'
ומועדי קדשך בשמחה וכולי וחותם בהזמנים שהחיינו אבל
בסוכה מברך לישב בסוכ' ואח"כ שהחיינו שקאי על הי"ט ועל
הסוכה עלינו קדיש יתום ואם שבת אין אומר מעריב ואומר
אוחזי בידם: ר בליל ב' ומזכירין שבת בכל התפלו' ובקדוש
ובחתימה ובברכת הפטרה ויכלו מגן אבות וחותם בשבת
לבד כדפירשתי לעיל ואין אומר במה מדליקין:

שחרית מתחיל הש"ץ האל בתעצומות יוצר אברתיך
אופן אאמיר וזולת אלא הושיעה נא קרושתא
אימתי לפי שהוא סמוך לי"כ במעריב א"א עד לא מצוקי רגב
ולא חי וקים ובפולן אומר הכל אגובב שנא כח אקחה אל

נא או היתה הנייה אקחה בראשון: תפלה כמו בערבית רק ברכינו במקום שלום רב ונוטל הלולב בימינו: רא ואתרוג בשמאלו ואטר יד ימין איפכא ומברך בא״י אמ״ה אק״בו: רב על נטילת: רג לולב ומנענע: רד ואח״כ שהחיינו: רה ומברך לקרא את הלל כל ט׳ ימים ומנענעים בתחלת הודו ובסוף שהוא כל״ח: וכן בהודו שבסוף הלל והקהל מנענעים לכל הודו שיאמרו וש״צ ביאמר נא מנענע ולא ביאמרו נא א״ו ומנענעים בהושיעה נא: רו תהלה וכוף ולא בהצליחה נא ואין מנענעין בשם ולא בהודו ולא באנא סמ״ג ועיקר הנענוע: רז כדמפרש אשי״רי וא״ח שמוליך ידו למזרח וינענע שם ג״פ בהולכה וג״פ בהובאה ואח״כ מביא אליו ועושה ג״כ ג״פ ואח״כ מטת ידו לצד דרום ועושה כן ג״פ כמו שעשה למזרח וכן לצפון וג״ל גם למערב וכן למעלה וכן למטה וזהו ל״ו נענועין קריש אין כמוך וקורין בפרשת אמור שור או כשב בשני הימים ה׳ גברי כהן אני ה׳ לוי לא תעשו ישראל אני ה׳ אלהיכם רביעי שבתכם ה׳ אל בני ישראל ובשבת מוסיפין ב׳ פרשיות ב״פ בכל מושבותיכם ובס״ת שנייה קורין למפטיר בפנחס ובחמשה עשר עד מנחה ונסכה ומפטיר הנה יום בא וחותם בהזמנים אשרי יהללו ואם שבת אומר יקום פורקן ואין נוטלין לולב:

מוסף חצי קריש אתה בחרתנו ומפני חטאינו את מוסף יום חג הסכות הזה בחמשה עשר וכו׳ והשיאנו רצה ותערב ועולין לדוכן: ומוציאין ס״ת ונושאין על המגדל ונוטל כל אחד לולב ואתרוגו: רח בידו והש״ץ מתחיל בהושענא ומקיפין: רט המגדל ואומר הושענא למען אמתך וכו׳ כהושעת אלים בלוד וכן כל ימי סוכות אומר כהושעת אלים בלוד לבד בשבת ומי שאין לו לולב לא יקיף אם ירצה ובשבת אין מקיפין כלל אלא עומדין ואומר הושענ׳ אום נצורה כהושעת אדם יציר ואין מוציאין ס״ת בשבת לא פותחין הארון קריש שלם אין כאלהינו עלינו קריש יתום על השלחן לברך בפ״הג ולישב בסוכה על הכוס וכן ביום שני ובשבת שבסוכות לפי ששותה קודם אכילה אבל בחול שאוכל קודם ששותה מברך על הפת המוציא ולישב בסוכה

מנחה אשרי ובא לציון ותפלה כמו ערבית דאמש ובשבת ואני תפלתי וקורין קריש שלם ושותין עד הלילה ואין עושין מלאכה לצורך הלילה עד אחר ברכו:

ערבית מעריב ישמחו: רי בחגיהם וכל התפילה כליל ראשון ואם מ״ש מתפללין ותודיענו ומקדשין על

הכ״ס לימינו בגימ׳ לולב לכך נוטלין אותו בימין וסימנך לולב ותפילין כורכין וכו׳ מפי מהר״יל: (רג) אמר מהר״יל דמנהג כאשר פסק מהר״ש ונתשב״ץ להפוך הפיטמא דאתרוג למטה עד אחר שבירך כדי שיברך עובר לעשייתן ומברך בעמידה דגמרינן לכם לכם מעומר דכתיב הכא ולקחתם לכם וכתיב התם וספרתם לכם והתם מעומד כדפי׳ לעיל גבי תרועה והכא נמי מעומד וצריך לסמוך האתרוג ללולב ולנענע הכל ביחד: (רג) ואילן הלולב גבוה מאילן האתרוג לכן מברכין רק אלולב וכל היום כשר לנטילת לולב: (רד) ונ״ע אי מנענעין קודם שהפיכו או אחריו ואם מפסיק לברך אחר תפילה קודם נענוע: (רה) אמר לי מהר״ש מי שנטל לולב ביום א׳ ושכח לנענע שהפיכו יעשה שהפיכו בימים אחרי׳ עתי שיזכור כשיברך אלולב וכן הדין בשופר וכ״ל דל״ע וכ״כ לקמן בהג״ה בנר חנוכה: (רו) כי הפסוק כך אז ירננו עצי היער ואחר כך הודו לה׳ כי טוב ואמרו הושיענו: ולמה מנענעין לפי שכשיצאו ישראל ממצרים רקדו ההרים כאלים וגבעות וכו׳ ואף לעתיד יעשה הקב״ה כן: ובהודו שבסוף הלל מנענעים ג״פ ל״ו כוחות בוא״ל וכופלין הפסוק ות״ס: (רז) הנענוע שמוליך ידו משכנגדו וינענע שם ג״פ ושביא ידו אליו וינענע ג״פ לשון א״ו סימן פ׳ אשי״רי והנענוע שיוליך ידו והנענוע שם ג״פ בהולכה ומביאה אליו ועושה ג״פ בהובאה כו׳ ע״ש׳ עיין בביאורי מהר״ר אייזק שעיין שפירש פעם לנענוע שכתבנו כאשכנו ומשמע באשי״רי שפירש נענוע מוליך ומביא ממש ולא שינענע גם בפלין וכן בא״מ וקבלתי שיש להפוך ראש הלולב למטה כשמוליך למט׳ ומנענע ואסור לאכול קודם שיטול לולב וני״ט ראשון אם שכח טועם באמצע סעודה: לולב הבא מגן לתמוס כשר בחו״ל ואינו לאכילה ולא קיים כן שלא יאמר לגוי להביאו דלא שכיח שיעשה אדם מגוף הבא בעבירה כו׳ הג״ה באשי״רי דר״ה: וכן א״ו בשם רשב״א וכן בהג״ה א״ז ר״פ לולב וערבה כתב רבינו יואל מותר לומר לגוי להביא אתרוג אפי׳ ברחוק כי שביא דאיכא אונס שלא היה להם אתרוג משו׳ דתחומין דרבנן מרדכי דיינו ס״פ ודעירובין אמנם קשה ליה׳ מהא דמביא בסמ״ג פי׳ כ״ו גלאוין שגלוש מבורע אין עושין ע״י גוי אע״ג דליכא אלא איסורא דרבנן דוק היטב ליש לחלק: (רח) וכשיאמר הושענא מנענע לכל גד פעם א׳: (רט) זכר למקדש שהיו מקיפין את המזבח אמר מהרי״ש מה שאנו שכנגד את הבימה להושענות לצד שמאל אע״ג דאמר מר

כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין היינו
משום דעיקר הפנות אינו אלא לצד הס"ת שצ"ל
הבימה אם כן כשפונה הפון והש"ל את פניהם
נגד הס"ת שצ"ל נגד הבימה או כשמסבבין הבימה
הפנייה דרך ימין: (רי) ונמצא שב האסיף
(ריא) כת"ה כתב דנוהגי' לברך זמן באחרונה גם
בליל ב' וכן כתב במהרי"ל וכן כתב ראבי"ה ומביא
ראי' מיקנה"ז ומביאו המרדכי פ' בתר' דסוכ' וכן
בס"מ פ"ו דהלכות סוכה כתב וכן דעת רבינו
שמחבר וכן נראה עיקר שלא מצינו חלוק בין שני
ימים ראשונים עכ"ל: (ריב) ומכל מקום אם חל
יום ראשון בשבת אז לכל הדעו' מברכין זמן אלולב
ביום שני א"ש: (ריג) משום דלא בעיא לן אי ר"ה
וי"כ הוו כרגלים ולא אפשיטא: (ריד) לפי זה ר"ל
דוקא גבי סוכה שייך לומ' דיצא בזמן אפי' אם היה
חול ולא גבי לולב עוד טעם אחר שאין צריך לברך
זמן ביום שני אלולב וגבי קדוש אומר מספק דשאני
זמן דלולב דאין אם היה בחול יצא כדאמר העולם
לולב לעצמו מברך שהחיינו עיין בהגהו' סמ"ק בזה:
(רטו) ולא מצינו למימר ביום שני פרשת וביום
שני דא"כ עבדינן ליה חול כו' רש"י ס"פ לולב:
כתב ג"כ בחול המועד לברך לישב בסוכה אחר ברכת
המוציא ובשבת וביו"ט אחר קדוש קודם ברכת
המוציא: סדר הושענות דס"ה אערוך שועי אל
למושעות אדון המושיע ואי' יצא ערבה ביום א' או
אומרים בששי שהוא שבת אום נצורה ואז יש לומר
זה בסדר א"ג ערוך שועי אום אני חומה א"ל למושעו'
שאין אומרים אדון המושיע שא"יירי במי' קוד' ששי
לאן כי המים הם סימן קללה בשבת אבל בששי אין
קפידא דבכבר ר"ש הכותב כי"ב ניסוך המים דכתי'
ונסכיה ר"ל ב' ניסוכין ועוד נרמזים בששי ונסכיה
ושביעי כדפיר' רש"י פרשת פנחס ונראה לי בחל
יום ראשון בשבת אומר זה בסדר אום נצורה למען
אמתך אערוך שועי אבן שתיה א"ל למושעות אדון
המושיע: (רטז) ונהגו די"ו נכים וכן עשה מהר"ס
בערב י"כ כתי' כי אין הטבילה אלא משום טהרה
תשנ"ך: ביום ז' של סוכות כתיב כמה שש לומר
מה שנזר בראש השנה ונחת' ביו' כפור אם הוא בגל
בלננכה ומ"ש שר ניב"ג לא יק"ס וזה השנה והולכו
בלילה שלפניו לראות כצל קרקעי' דגברי צריך
לפרנסה לפי שכשו נדונין על המים רוק"ח סי' רכ"ב
למה נקרא שמו הושענ' רבה אמר הקב"ה לאברה'
אני יחיד ואתה יחיד אתן לבניך יו' המיוחד לכפ'
עונותיהם וזהו הושענא רבה פירש שמי אה"יה
בגימטריא כ"א ואתה בכ"א עשרה דורות מאדם

הכוס בב"ח יקנ"הז: ריא ועלשלחן מסיק א"ח ואצ"ל לברך
שהחיינו קודם לישב בסוכה כי אין צריך לברך שהחיינו יותר
על הסוכה רק ליל ראשון ואחר כן בליל ב' הוה הפסק לכן
מברכין זמן ואחר כן לישב בסוכה וכן נוהגין:

ביום שני יוצר אאמיץ אופן כראתפולי וזולת אתא הרב.
קרושה אדיר כניקין כפות בסוכות חי קיים אל
נא ואין מברכין שהחיינו: ריב על הלולב וא"ת מ"ש שמברכין
שהחיינו על השופר שני ימים וי"ל זמן ליל ר"ה: ריג מדרבנן
לכן אין פוטר את השופר מלברך זמן אבל זמן ליל חג הסכות
דאורייתא לכן פוטר הלולב מלברך זמן וא"ת א"כ ביום ראשון
לא יברך זמן אלולב: וי"ל דליל ראשון: ריד צריך זמן משום
סוכה לבד מי"ט לכן אינו פוטר הג"ה במנהגי מהרא"ק ז"ל
רטו וקורין כראתמול בב' ס"ת ומפטיר ויקהלו ויש מתחילין
והשלם הושענא אבן שתיה כהושעת אלים:

במוצאי י"ט אומר אתה חוננתנו בחונן הדעת ומבדילין
בפ"הג ומבדיל ואין מברכין על הבשמים ולא
על הנר: בח"ם מברך על התפילין כן מסיק א"ח ואשרי יעל'
ובא בתפלה וגומרין הלל קדיש שלם ומוציאין ס"ת: אם הוא
יום שלישי דסוכות קורין לכהן וביו' השני. לוי וביו' השלישי
ישראל וביום הרביעי: לרביעי חוזרין למעלה וקורין וביום
השני וביום השלישי שהן ספיקא דיומא וכן כל ה"ה קורין לר'
ספיקא דיומא חצי קדיש על הס"ת יהללו אשרי ובא לציון
חצי קדיש: **מוסף** אתה בחרתנו ומפני חטאינו את
מוסף יום חג הסכות הזה כו' כאמור וביום השני וביו' השלישי
אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן והש"א אני רצה ומורים ומפקין
ס"ת ונושאין על המגדל ומקיפין המגדל ואומ' הושענ' אערוך
שועי משו' גליתי בצום פשעי שייך בחול המסון לי"כ כהושע'
אלים וכן בכל יום קדיש שלם עלינו קדיש יתום וכן הסדר הזה
עד הושענא רבה רק קריאה ומוסף והושענא השייך ליומו:
ביום ב' רח"ה כהן וביום ג' לוי וביום הד' ישראל וביום החמישי
לרביעי חוזרין וקורין וביום השלישי וביום הרביעי וכן במוסף
וביום השלישי וביום הרביעי וכן בכל יום מה שקורין לרביעי
אומרים למוסף ביום השלישי דח"ה כהן וביום הרביעי לוי
וביום החמישי ישראל וביום הששי לרביעי וביו' הרביעי וביום
החמישי ביום רביעי דח"ה כהן וביום החמישי לוי ויום הששי
ישראל וביום השביעי לרביעי ביום החמישי וביום הששי:

בהושענא רבה רגילין הצנועים לטבול או לטהר
רטז נט' קנין ואפילו פטורין וגם

נהגו להדליק נרות די"כ לפי שהוא גמר החתימ' ותפלת המים ואומר השזים מספרים כמו בשבת וי"ט וג"ל שאומר גם כן מזמור לתודה כיון שהוא חול וא"א נשמת אלא ישתבח כמו בחול הלל וקדיש בניגון י"ט אין כמוך שמע אחד כמו בשבת וי"ט על הכל יעזור ויגן וקורין לכהן וביום חמישי לוי וביום הששי ישראל וביום השביעי לרביעי חוזרין וקורין וביום הששי וביום השביעי שהוא ספיקא דיומא וכן עיקר מנהג חצי קדיש יהללו אשרי ובא לציון חצי קדיש ומוסף כדפירשת לעיל ש"צ אומר נעריצך כבודו ברוך שמע אני אדיר כמו בי"ט וכל אחד יקח ב' או ג': ריז בדי ערבה לחים ויקשרם זה לזה ולזה קורין הושענא ואין יוצאין שבלולב ומנענע אותה או חובטה ב' אי ג"פ והוא מנהג נביאים ואין מברכין עליה ומפקין: ריח כל ספרי תור' שבארון ונושאין על המגדל ומקיפין עם הלול' והושענ' ז"פ: ריט זכר ליריחו שסבבוהו ז"פ סדר הושענות דהושענא רבה למען אמתך אבן שתיה אום אני חומה אדון המושיע אדם ובהמה: רך אדמה מארר למען איתן כהושעת אלים אנא אזון ל נא תיענו למען תמיד תענה רחם בעני קול מבשר אומן ישען הושיעה ומכניסין כל הספרי תורות קדיש בניגון של י"ט אין כאלהינו עלינו קדיש יתו' ואין רגילין לעשות מלאכה של חול עד אחר שיוצאין מבית הכנסת:

בשבת דח"ה אין אומר במה מדליקין יוצר אפאר איפן ירוצצו בכרונא אבל בזמיים ובאשטרייך יחיד ערין זולת יפה וברה קדיש שלם: א קהלת קדיש יתום אין כמוך ומפקין ב' ס"ת וקורין באחת בפרשת כי תשא ראה אתה אומר אלי שבעה גברי כדפירשתי לעיל בשבת דח"ה של פסח ובס"ת שנייה קורין למפטיר ספיקא דיומא כמו בחול דח"ה ויפטיר ביום בא גוג לפי שעתיד תהיה מלחמת גוג בתשרי א"ח ומברך לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים כן הוא בכל המנהגים צ"ע מאי שנא משבת דח"ה דפסח שאין חותם בהזמנים:

בליל שמיני עצרת מעריב אינגיד וידבר משה אתה בחרתנו את יום שמיני העצרת הזה זמן שמחתינו וא"א חג שלא נמצא בתורה שנקרא יום שמיני חג. יעלה ויבא והש אנו מקדישין על הכוס בכ"ה ובסוכה בפ"הג אשר בחר בנו שהחיינו ואם שבת אומ' ויכולו מגן אבות כדפירשתי לעיל ואין אומר מעריב ובמה מדליקין ואוכלין בסוכה: ב ואין מברכין לישב בסוכה ואין ישנים בסוכה דהוי כמוסיף אבל ואכילה אינה כמוסיף לפי שיש היכרא בברכה שאינו מברך לישב בסוכה:

עד כאן ועש"ה דורות מנהג עד אכרכס והושענא רבה כ"א ימי' לסידרש תשרי אות' לו בקבל"ה לאנריפ' אם אין כפרה לפניך כראש השנה יפיס כ"ב ואם לאו יכין בהושענא רבה חזו איפרתו על ש"ז וזהו הושענא רבה: אין מקרין דם ביום הושענא רבה שהוא יום רבה ולא בשום ערב י"ט לפי שגוזרינן כל ערבי י"ט משום ערב שבועות ותיכו כיון דבזה נלו רבי שומר פתא"י ה' מידידוי אזרת שבת דלא"ע"ב דקאי מאדים כווי' כדאיתא פרק מפנין מהר"ייק תשב"ז סי' קס"נ: מהר"ר דוד לנגניטס ורבי יוסף בעידו על מהרי"ל שהתיר להקיז דם בערב דביסילתא בערב י"ט דלי' סכנה' ובהושענ' רבה יש דוני' לומר אסור כיון שהוא יום דין מזה משמע קצת דבערב י"ט באחרון של פסח שהוא דמותר להקיז דם דהא"ל ועלוי כוה דבוי יומ' דדי"ל: (ריז) מהר"ס לקח זכהם בדי' להושענא נגד ז' הושענות ואינו כוטלו בידו אלא כשאומר הושענות: אסור ליהנות מערבה שבלולב אחר כט"לא אם לא הבנם עליה מרדכי ורי"נך הי' נוהג בערבה וכן בערב' שבלולב לתקן ממנ' קולמסין ולבעור בה' חמץ בפס' הוא"ל ולאיתעביד ביה מצוה מצוה כו' ה"מ: שמשימי קרוב' כנכוין ועשיתי ממנ' כורכין והושענ' שבלולב וכיוצא בה אסור לעשות עליה אף על פי שנזרקו א' וכנ"ב פרק בני העיר: (ריט) ביש נוהגים כתוב ז' פ"ע: (ריט) והביא ראיה מן המסורות והשכנה שני' במסורות אקוטה כא והסיבה' כתיר ואידך והסובבת את מובך ה' כלת' ככנ' שבבנתי בעיר ו' בפעי' ושו ידיעו והסובבה מ"כן מצ"ן קנ"ד: (רך) אין לומר תתננו אלא בתקום שאין אומר אדמה מארר: מצ' א' שיתה ע"לה בהושענא רבה ואמר מהר"ס וג"ל וכור ברית ואחר שאחרו סקהל אלא כבה לברית שבשך כהושענא אבא אזון פין וכו' לו התחיל לומר וכור לנו ברי' אבות ואומר וכור ברית ואחר כך התחיל לומר אלא הבט לברי' ככד' השלו' כאב' וכור לנו אב ידעך ואומר שקבל' בידו יש לומר וכור ברית כשאירע מילה בהושענא רבה וכן מילה בר"ה יש לומר וכור ברי' ב"ן סבוקי וברונות וזכרתי את בריתי יעקב ונומר מהרל"ק: (א) לפי שיש נקהלת מן סלק לשמחה ונומר ווה נורם על השבת ולי' נראה הטעם לפי שבוכות הוא זמן שמחתינו וספר קהלת משבח השמחה כיכל השמחה בחלקו ואינו רודף אחר רבוי ממון וכהנה ממה שיש לו מתת אלהים היא ואם חל יום שמיני בשבת או אומר בו קהלת ועל כל השנה מברכין על מקרא מגילה חוץ מעל קהלת במסכת סופרי'

וכן כתב רבינו שמחה · וכן כתב מהר"ם · וכן הוא
בס"ה בהלכות ס' כאב ושעת' משום דאינו מעשה
את הידים לענין תרומה כמו שאמר כתני קודם
מנורת חכמים עליהם כדאיתא פ"ק דשבת ואפה
לא גזרו משום דשלחה בחכמתו אמרו ולא ברוב
הקודם במסכת מגילה דף ו': (ב) בליל ראשונה
של ס"ע לא היה אמר ר' משבלין ז"ל אוכל בית' דאם
כן היה צריך לברך לישב בסוכה ולומר בקדוש יום
מה שהכו' כי עדיין יום שני: הא דאוכלין בסוכה
משום דפסק סוכה דאורייתא אבל לולב כל שבעה
הוא דרבנן שנא' ולקחתם לכם ביום ראשון ולכן
א"צ ליטול הלולב ביום ראשון בלא ברכה והמרדכי
הביא בשם התוספות הטעם שהלולב מוקצה הוא
לטלטל דעכשיו הוא י"ט: (ג) מה שמתפילין
להזכיר וכירת גשם במוסף של ש"ע דחג ומוריד
הטל במוסף יום ראשון דפסח כדי שיראו כל
המועדים בטל כי טל הוא סימן ברכה לעולם אבל
גשם בחג סימן קללה הוא לכך מתפילין בש"ע:
(ד) פירו' אפילו לא חתם מקים החתים אבל אם
חתם מקים החתים ועדיין לא פתח באתה קדוש
הוא כ"ע מודה שאמר משיב הרוח ומוריד הגשם
בלא חתימה: (ה) הא דנהיגי מקצת בני אדם
לאכול חצי סעודה בסוכה וחצי השאר בבית מכבר
זה לא כתב בשום מקום אבל צ"ב ראיה ברורה
ממדרש תנחומא פרשת פנחס ילמדנו רבינו כו'
עד ולמה התירו חכמים להפטיר מן הסוכה בי"ט
האחרון של חג לפי שכל שבעה ימי החג מתפללין
על הטללין ויום האחרון מתפללין על הגשמים ולכן
נפטרין מן הסוכה כדי שיתפללו על הגשמים בלב
שלם: (ו) ואם אירע בשבת אוכל סעודה שלישית
בסוכה מפנ' שיוצא מיד אחר ברכת המזון של
שחרית שהכהנים ישנים · וכ"ל דוק' כשיש שני שעה
אחר חצי היום כדלעיל בהלכות ע"ש וכן בא"ח ס'
רנ"א עיין במרדכי פ' כל כתבי ולגידן דמורידין
כלים מן הסוכה ולמעלה בי"ט אחרון אין לעריך
הסימן והכלים ממקום מושבתם שלא להכין מי"ט
לחבירו אלא יניחם בבית ובלילה יסדרם ולעולם
בליל מוצאי סוכו' כלך כוסל מזכו רשות ואומר יהי
רצון שכוכה לשנה הבאה לישב בסוכת לויתן משכ"ז
(ז) למה נקרא שמחת תורה ע"ש שבשעה שסיימו
ישראל את התורה הלך השטן לפני הקב"ה לקטרג
עליהם ואמר ישראל לומדים תורה ואין מסיים
אותה מיד כשמסיימין אותה אומר לו הקב"ה הלא
סיימו והוא משיב אף על פי שסיימוה אין מתחילין
אותה ואם מתחילין אותה על ידי חתן בראשית
השיב

שחרית יוצר אום כאישון אופן אראלים ז"לת אמונים
וגומרין הלל בב' הימים וקורין בפרשת ראה
מן עשר תעשר ה' גברי עד סוף הסדרא אפי' בחול כן קיימא
לן לפי שעתה זמן אסיפת דגן ומעשר ומתנות עניים היא:
כהן מעשה ידיך אשר תעשה לוי בכל אשר תעש' ישרא' חיך:
רביעי החקים האלה ה' אשר נתן לך. ואם שבת אומר קהלת
וקורין שבע' גברי כדפירשתי לעיל ביום ח' דפסח יקום פורקן
למפטיר קורין בפנחס מן ביום השמיני עד סוף הסדרא
ומפטירין ויהי ככלות שלמה ומזכירין נשמות אב הרחמים
אשרי יהללו מוסף חצי קדיש ומכריז השמש: ג משיב הרוח
ומוריד הגשם כן ק"ל לנהוג כדי שגם הצבור מתפללין במוסף
משיב הרוח כן פסק בא"ח ובמנהגי מהרא"ק ז"ל ואם טעה
ולא הזכיר גשם חוזר לאתה גבור ואם סיים הברכ' חוזר לרא'
התפלה ומיירי שגם טל לא הזכיר ואשי"רי פסק שא"צ לחזור
אלא מזכיר גשם במקום שנזכר אם עדיין לא התחיל: ד
אתה קדוש ואם התחיל חוזר לראש התפלה וכן אם עקר
רגלים וגם אין שייך לאומרו בשומע תפלה א"ח: טעה בימות
החמה והזכיר גשם חוזר לראש הברכה ומרלגו ספק אם הזכיר
תוך שלשים יום חוזר ומהר"ם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם
צ"פ כדי שיהא רגיל כן הוא ל' יום דכל יום שלשה תפלות
ואז בספק א"צ לחזור וש"צ אומר בא"י עד ומושיע וכן אף
בריאתה גבור עד להושיע יטריח כו' קהל אפיק מעון שליח
צבור אלהינו ואלהי אבותינו זכור כו' עד בצדקם רון השרת
מים שאתה הוא אלהינו משיב הרוח ומוריד הגשם ופותחין
הארון לברכ' ולא לקלל' מכלכל ואומ' את מוסף יום שמיני חג
עצרת הזה ביום השמיני ותערב ועולין לדוכן קדיש שלם אין
כאלהינו עלינו קדיש יתום ואוכלין בסוכה: ה ואין מברכין
לישב בסוכה וכשרצה לאכול סעודה: ו שלישית יאכל
בסוכה ואז מוריד לסוכה כלי אכילה כדי לפוסלה:

מנחה אשרי ובא לציון ותפלה כערבית ראמש ואם שבת
אומר ואני תפלתי וקורין ג' גברי בזאת הברכה
ואחר התפלה קהש שלם ושותין עד הלילה והכל כדפ"ל: ז
בליל ב' היא שמחת תורה מעריב את יום השמיני: תפלת
וקדיש ראמש ואז מפקין כל ס"ת שבארון וש"צ נוטל ס"ת א'
ומתחיל אנא ה' הושיעה נא אלהי הרוחות ב' או ג' חוזרת
ומסבב את המגדל והעם עמו עם הס"ת ובברו נא אנקע"ל
הכל ואז גוללין ומתפישין וזאת הברכ' בס"ת ראשונה ובשני'
בראשית ובשלישית למוסף ביום השמיני בפנחס כנהג כאלו
מקומות

מקומות לקרות כל הנדרים ומזמרין זמירות ואח"כ עומדים
עם כל ס"ת וש"צ מתחיל התקבצו ושישו ואשריכם בא יבא
צמח מכל א' ב' או ג' חרוזות והקהל עונין ג"כ יהללו אדון
עולם: ואם מ"ש אומר ותוריענו ויקנה"ז כדפרשתי לעיל
ופונין מסוכה ואוכלין בבית:

שחרית ש"צ מתחיל נשמת מלומדי מורשה יוצר אשרי
העם אופן אשנבי זולת אז בקשוב ועולין לדוכן
הלל וקדיש שלם אתה הראית וביש מקומות אומר אותה גם
בלילה לפני הוצאת ס"ת ומפקין: ח כל ס"ת שבארון ש"צ
אומר שמע ישראל אחד גדלו ועומד אצל המגדל ואומר אנא
ה' הושיעה נא כאמש רק שאין מסבב המגדל: והקהל אומרים
על הכל: וקורין וזאת הברכה עד מענה אלהי קדם ואז חוזר
למעלה ומרבה בפרשיות כדי לקרות הרבה לכבוד התורה
וקורין כל הנערים יחד וקורין להם פרשת מעונה אלהי קדם
וקונין חתן תורה: ט ואומר לו מרשות האל וקורין לו מעונה
אלהי קדם עד ולכל היד החזקה ואז החתן קורא אותו פסוק
עד לעיני והקהל מסיימין לעיני כל ישראל וכן החתן וצועקין
חזק וש"צ אומר לחתן מי שבירך אלהים מיני עד וקונין חתן
בראשית ואומר לו מרשות מרומם וקורין לו מבראשית עד
ויכלו והחתן קורא ויכלו עד אשר ברא והקהל אומר אשר ברא
אלהים לעשות וכן החתן ואומר לו ש"צ מי שבירך כדלעיל
וי"א יאמיץ עד יאמצהו ומניחין ס"ת שלישית דמוסף אצל זו
דבראשי' ואומר חצי קדיש על שתיהן וקורין בשלישית למפטי'
בפרשת פנחס ביום השמיני כדאתמול והמפטיר מברך אשר
בחר בנביאים כו' ומתחיל פסוק אחד ואז אומר אשריך הר
העברים והקהל עונים על כל חרוזה אשריך ויפטיר ויהי אחרי
מות משה ויברך וחותם בהזמנים אשרי ועומד עם ס"ת ואומר

הטיב לו הקב"ה שלא הפילו כמלא שאין יכול
לקטרג עליהם וזה נקרא ש"ת וגם רגילין לעשות
סעודת שמחה לכבוד תורה: (ח) כשי"ת שאילין
ג' ס"ת ואי ליכא אלא ב' קורין בראשונה וזאת
הברכה וכו' בראשית וגוללין ולוקחין הראשונה
וקורין למפטיר וביום השמיני עצרת · וכן יעשה
בכל יום דבעינן ג' ס"ת וליכא אלא ב' · אבל היכא
דאיכא שלש' אסור למיעבד הכי משום ברוב עם
הדרת מלך: (ט) ועושין ש"ת כשפסק השמיני ושמח'
תורה רגילין לעשות לשושבינים סעודה גמורים
ומוספין את הקהל ונותנין להם מאכלים טובים
ומצאתי עיקר של שמנהגים במדרש חזית בתחלת
שיר השירים ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון
ברית וגו' אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה
לגמרה של תורה עכ"ל הג"ה מא"ו כאשר"י סוף
מסכת סוכה: כשחל ש"ת באחד בשבת יש אוסרין
האתרוג דאין שבת מכין לי"ט וכן י"ט האחרון שחל
בע"ש אוסרין נוי סוכה בשבת הסמוך לי"ט משום
הכנה הג"ה סמ"ק והא"ש מתיר פ"ט סי' תרס"ה
ותרס"ז: נהגו להוליך זכר האתרוג בשביעי ולא
לא שייך כלל הכנה בשם מהר"ר ווסיל: (י) בקדושי
מהרי"ו וויי"ל שאין לברך כה"כ עד אחר י"ט הראשון
וכן כתב מהרי"ל וכן איתא בא"ז כשמתענין
בה"ב אחר הפסח או בי' ימי תשובה ואירע ברית
מילה מנהג לאכול ואין צריך התרה ואעפ"י דדבר
שאינו אלא מנהג צריך התרה כדמשמע בנדרים
הכא אין צריך כי לא נהגו להתענות בכהאי גוונא
ודוקא האוכלין שם אבל אם שולחין מנה לאדם
מן הסעודה אין לו לאכול: מי שקבל עליו תענית
במנחה בעשרת ימי תשובה צריך התרה בשם הרב
מהר"ם ס"ע: (יא) וסימן שפי"ש של מים פקות
יום

אשר בגלל אבות התקבצו שישו אשריכם בא יבא צמח יהללו ומחזירין הס"ת למקומן כהן או לוי יכולין לקנות
חתן תורה או חתן בראשית: **מוסף** כדאתמול רק לא נהיגי לעלות לדוכן במוסף מפני שמחת העם
שקונין פירות וזורקין בב"ה לתינוקות לש"ת לכן נהיגי לעלות לדוכן בשחרית · **במוצאי** י"ט מתפללין
אתה חוננתנו ומבדילין ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים כדפירשתי לעיל יש אומרים שחייבין בכל
יום טוב לאכול שלש סעודות באסרו חג אין נופלין ואחר כך נופלין:

שבת שאחר החג נקרא שבת בראשית ואומר יוצר אל נשא אופן שש כנפים ובברו' נא שאלו שהקים זולת
אחשבה וקורין בראשית ומברכין החדש ולא התענית שנאמר בהיות טוב א"ת רע: למנחה אומר
ברכי נפשי ובמקום שנהגו אומר משכיל לאסף: שבת שאחר ר"ח מברכין התענית: י בה"ב אחר אשרי
קודם יהללו ומי שעונין אמן א"צ לקבלו יותר וכל דיני תעני' בה"ב ושאר דיני תעני' פירשתי לעיל בחדש אייר:
בשבת לפרשת וירא אהבה שננו לשונם: פסליו לעולם כמה ימים שהיתה התקופ' בתשרי כך תהיה שאלה
בכסליו אך כשהשנה שלמה אז תהיה השאלה יום אחד: פחות בכסליו משהיתה התקופה בתשרי ומטיק

דלא

Digitized by Google

דלא אמריה מעת לעת אלא קיימא לן לעולם בערבית יום ס׳ מתחילין וס׳ יום מתקופת תשרי תהיה השאלה וביום התקופת מתחילין למנות ס׳ יום ויום ס׳ כל אחד ס׳ ומתחילין לומר ותן טל ומטר בערבית שקודם יום ס׳ ואם אמר טל ולא מטר יצא ואחר כך כתב שלא יצא ואם שכח ועקר רגליו: יג חוזר לראש ואם לא עקר רגליו חוזר לשומע תפלה ואורח חיים פסק שיחזור לברכה השנים אך אם נזכר קודם שומע תפלה אומר שאלה בשומע תפלה: אמר מטר ולא טל יצא אורח חיים ופיהו מור ד הגשם אין שייך בשומע תפלה ועיין באורח חיים סימן קנ״ז וסימן ק״ז:

חנוכה

יב **בכ״ה בכסליו** במנחה אין נופלין ומדליקין נר חנוכה בכ״ה ברוו׳ זכר למנורה שהיתה בדרום אבל בברו״נא נוהגין להדליק בצפון לשמאל החזן ובבית: יד מדליקין הנרות אצל הפתח מבפנים בטפח הסמוך: טו לפתח לימין בואתו אם אין מזוזה בפתח ואם יש מזוזה בפתח יניח בשמאל בואתו כדי שיכנס בין ב׳ מצוות וכתב מהר״ם שמתחיל להדליק בשמאל ומסיים בימין: טז דהיינו כשמאל לימין כי כל פינות שאתה פונה היינו דרך ימין כגון כהנים ברוכנם: ומברך להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו בליל ראשון ומכאן ואילך להדליק ושעשה נסים דנס כל יומא איתא: יז ולא שהחיינו ונשים חייבות בנר חנוכה: יח ומברכין אם אין להם בעל או אם: יט אינו בעיר יכול אורח להשתתף: כ בפרוטה עם בעל הבית כדי שיברך עליו ואם אשתו מבורכ׳ עליו בביתו: כא א״צ יותר ומיד אחר שהדליק יאמר: כב הנרות הללו וכולי כמו שמפורש בא״ח ובאשי״רי ואסור להשתמש לאורו לכן מדליקין עוד נר אחר: כג וזה נקרא שמש ובליל ראשון מדליק נר אחר מכאן ואילך מוסיף והולך: כד עד שמנה בלא שמש

ואם

עיקות יום עוד ס׳ אחר לשאלה ונאיזה יום שנפלה תקופת תשרי משנה תמיד ארבע ימי׳ ונאותו יום רביעי יתחיל השאלה בכסלי״ו כגון אם נפלה התק״פ ביום ראשון או יהיה השאלה ביום רביעי וכן לעול׳ נסימן ואל יפלא מן הארץ: (יב) אם עדיין לא התפיל תקע כמוסר אומר ותן טל ומטר ואחר כך תקע א״ח סימן קי״ד:

חנוכה

(יג) בכ״ה בכסלי״ו נגמר׳ מלאכ׳ המשכן כדאיתא במדרש במדבר רבה פרש׳ י״ג ולא חנכוה: עד ר״ח ניסן שבו נולדו האבות והק״בה שילם שכרו בימי מתתיהו וכו׳ שמשלוהו כו׳: (יד) ודוקא במקום שיבה מדליק ולא במקום שאוכל א״ח ומהר״י ווייל: (טו) כ״ע בינינו שיש בית הפורץ מבפנים ובית לפני ומה מועיל שם להדליק בפתח בית הפורץ משמם שיש כירידי ולא שיהר שם יהודי ובין מדליקין בבית נוי במרדכי פ״ב דשבת ע״ש: (טז) ונ״ל מהר״יק א״כ ראוי להתחיל להדליק בנר ראשון בנר שיותר ימיני ויברך ובליל ב׳ שמוסיף נר אחד שמין יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי וכדי לפנות לנר ימין כדברי הר״ס וכן בליל שלישי יברך על הנוסף ויפנה לנר ימין וכן תמיד עד הנום׳ שהוא מורה על הנס ובני אושטרייך ואנשיה מדליקין נגד ימין תחל׳ ומדליקין והולכין כמו שאנו בני ברית כותבין וכת״ב פירסם נ׳ לדבר: (יז) מי שלא הדליק בליל א׳ מ״מ מברך להדליק בליל ב׳ וג׳ ולא דמי לספירה דהתם הטעם משום תמימות ונראה דבליל א׳ שלו מדליק רק אחד ואחר כך לפי הימים שמדליק ולא מיקרי אגודות לפי שיכול לבניד כשמם לוי שאלו שב״ל מתשובת מהר״ר פ״שם עירונו רק וכתשובת אחר׳ מהרי״ל מצאתי בהג״הה שמשמש שם נכרי׳ שמדליק כמו שמדליק׳ בני אדם אחרים ולא פחות וכן איתא באגודה ושהיינו בלא אין מברך מהימוקי מהר״ש ועיין במרדכי בשם מהר״ם וכתשובת מהר״ם מן ושמע להדיא דמברך אין בליל ב׳ אינו צריך בלל כראשונה אבל צריך כשרואה נר חנוכה אף על פי שלא הדליק בא תוה ליל׳ שנ אינו מברך זמן עד כאן וכן יראה לנהוג עיין לבוש בהלכות סוכה ולולב ושופר וכן כתב הב״ח משם תשובת הרא״ש דמברכין זמן בליל שני או מתי שיזכור: (יח) וכשהאשה אומרת לאחר להדליק בשבילה בעירני שלא יברך אלא אם כן תשמור ובנו כי השליח יעמוד בגדו ויצא בברכתו הד״מ ונראה לי דווקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על דבר הנתפיס כרכה ורא״ש מילה ותרומה שהשליח מברך בלא משלח: (יט) מי שהשליח חבית ג׳ אוד׳ ימים קודם חנוכה ופקד לאשתו שתדליק עליו או הוי ודאי ברכה לבטלה אם יברך הבעל כשהפליג ומן אריך חכיתו לא הוי ברכה לבטלה כי שמא היא אינה מדלקת ודיו שוב הוא שישתתף עם בעל הבית בפריטי מהר״ש אכן בתשובתו לא כתב כן ועיין בתשובת מהרי׳ בנ״ל: (כ) ועיין בנר שבת וי״ט: (כא) שרואה נר חנוכה והוא בספינה שאינו יכול להדליק וגם אין מדליקין עליו בביתו מברך ולא דמי לסוכה

ולולב

ואם כבתה אין זקוק לה ויכול להדליקה בליל ב׳ וכן לש״ל ובליל ח׳ שורף שמן הנותר דאסור בהנאה וצריך שיעור שמן או שעוה שידלק לפחו׳ חצי שעה ושמן זית מצוה מן המובחר או שעוה ומצוה להני׳ נר של חנוכ׳ תוך י׳ טפחים: כה ולמעל׳ מכ׳ אמה: כו פסול ומצותה בתחלת הלילה עד עמוד השחר אבל טוב להדליק קודם אכילה ובעוד שבני הבית נעורים דאסור להדליק: כז נר של חול מנר של חנוכה וכן מכל נר מצוה כגון של שבת ושל י״ט וב״ה אבל מותר להדליק קיסם או נר של חול מנר מצוה כדי להדליק בו נר מצוה אחרת מרדכי ואש״רי אוסר על ידי קיסם:

בשבת של חנוכה: כח ואחר כך נרות דשבת יוצר אורך כי אנפת ביאופן כבודו אור מאורה שני זתים וזולת אין צור חלף ומתפללין של שבת וגם על הנסים ואין מזכירין של׳ שבת בעל הנסים וכן בכל התפלות וספקינן ב׳ ס״ת וקורין באחת ויהי מקץ ז׳ גברי ובשנייה קורין למפטיר ובנשי׳ חנכת היום אותו נשיא השייך שלם ומפטיר רני ושמחה ואין מזכירין חנוכה בברכת הפטרה: מוסף תכנת שבת ועל הנסים כדפירשתי לעיל וא״א צו״ץ אבל אומר ברכי נפשי ומשכיל לאסף ואלהים יחננו ומדליקין נר חנוכה קוד׳ שמבדיל בין כב״ה בין בביתו וכן הוא בה״גה במנהגי מהרא״ק ז״ל וכן ראיתי שעשה כן תמיד שהדליק בביתו קודם הבדלה כי כל מה דמאחרים לצאת מן השבת טוב וכל ימי: כט חנוכה אין אומר אל ארך אפים ולמנצח ק״ו והוא רחום ותחנון ואומר על הנסים בהודאה וא״א כשם שעשי׳ לפי שאין אומר בקשה בהודאה וי״א אותו א״ח ואי שכח על הנסים: ל א״צ לחזור וכן בפורים וגומרין הלל כל ח׳ ימים ומברכין לגמור הלל ואחר הלל חצי קדיש זה הכלל כל יום שיש בו מוסף אומר קדיש שלם קודם ואם אין בו מוסף חצי קדיש וכן בתענית צבור: וקורין בכל יום ג׳ גברי בפרשת נשא ביום ראשון מן ויהי ביום: לא כלות משה עד לחנוכת המזבח לוי חצי נחשון עד מלאה קטורת ישראל משלימו: חצי קדיש יהללו אשרי ובא לציון קדיש שלם עלינו קדיש יתום וכן בכל יום: ביום שני קורין כהן ולוי בנתנאל ישראל באהליאב שלם: ביום ג׳ כהן ולוי באהליאב ישראל באליצור שלם: ביום ד׳ כהן ולוי באליצור ישראל בשלמיאל שלם: ביום ה׳ כהן ולוי בשלמיאל ישראל באליסף שלם: ביום ו׳ קורין ג׳ בר״ח ורביעי באליסף שלם: ביום ז׳ כהן ולוי באלישמע ישראל בגמליאל שלם: ביום שמיני כהן ולוי בגמליאל ישראל מסיים כל הסדרא וגם

קורין

ולולב משום דנר חנוכה עשוי לאורה אגודה: (כב) משמע קודם שיברך על הנס׳ וכו׳ וכן כתב מהרי״ש וכן משמע בהדיא במסכת סופרים ובה״ג ובתשוב׳ מהר״י סג״ל משמע הכי ע״ש בסימן קנ״ה: (כג) לכך נהגו לעשות השמש גדול מן האחרים: ואחר שהדליק הנרות אין לדקדק מיד בנר אמר מהרי״ו וגם אין להתחבר שמוכים וזה לזה שמתחממות ונופלות או נוטפות א״ו: (כד) מכ״ן הנרות לו׳ מורה לאדם הראשון שנולד ביום ו׳ ויום ו׳ הוא י״ב שעות ולילו׳ הוא י״ב שעות ויום השבת הוא י״ב הרי ל״ו שעות ואח״כ החשיך העולם בעדו כדאי׳ תא בפרק קמא דע״ז וב״ר: (כה) כי למעלה מעשרים הוי תשמישו של אדם ומראה כאלו הדליק לצרכו אשי״רי בפרק קמא סוף פרק הבונה ופרק במה מדליקין: (כו) אם הניח נר חנוכה למעלה מעשרי׳ צריך לכבותה ולהניח למטה להדליק מהרי״ם: (כז) השיב מהר״ם אם כבה נר חנוכה שדלק שיעורו אף על גב דא׳ וכתב דמי שחוזר וידליקו שפיר דמי מ״מ אין להדליקו מנר חנוכה אחר מדליקין נר בו״ם מנר ב״ה שנס מצוה הוא: שמעתי שמותר לקנות שעוה הנוטף מנרות תועבה להדליק נב״ה כי נתבטלה שנוי דרשות מהר״ם ובהג״ה בתשב״ן כתוב וז״ל ונרות של ע״ז נהגו שלא לעשות בהן שום דבר מצוה ואפילו ללימוד נהגו ע״כ ובאגודה במסכת מכות כתב דאין עושין דבר ישן לצוה כגון מעלין שלבשו אין לעשות לספר תורה והביא ראיה ע״ש וגם כן במרדכי רייכ״ש פרק רבי ישמעאל איתא מהאי דינא: (כח) ואף על גב דתדיר קודם הכא אם ידליק של שבת ברישא יהא אסור להדליק של חנוכה אחר כך: (כט) סעוד׳ חנוכה רשות ולכך נהגו לומר זמירו׳ ולהרבות בו תושבחות כדי שיהא כסעודת מצוה ואז מותר לתלמיד חכם ליהנות מהם מקום שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה אין להקל להם: (ל) אם שכח על הנסים אין צריך לחזור בין בתפלה בין בברכת המזון אפילו לא סיים בבונה ירושלים אלא שאמר ברוך אתה אינו רשאי לחזור בברכת המזון כל שכן חותם בבונה ירושלם: (לא) מלאכת המשכן נגמר בכ״ה בכסליו לכן קורין ביום א׳ ויהי ביום כלות משה אורח חיים ג״ו וכתב כהן עד לפני המשכן לוי עד לחנוכת המזבח ישראל כתשון שלם וכן נראה לי: (לב) ראיה דתדיר קודם מפרשת פנחס שמפרש ומסדר תחלת קרבנות תמידין ואחר כן שבת אח״כ ר״ח כולי כשילהי הוריות במתניתין מסיק לה מדרשות דקרא: (לג) ואם שכחו ולא קראו בחנוכה אין ליחוש משום דאין מפטירין

דחנוכה ופורים אך אם הוציאו כבר שני ספרי
תורות אף על פי שקרא ד' בראש חדש מכל מקום
יש לקרות חמישי בחנוכה משום כבוד הספר
תורה: (לד) בקידושים כתב גם כן האי מילתא
אבל לא הוזכר חנוכה אלא שבת אלא מסיי' כך אין
צריך להתענות ביום ראשון דחנוכה לפי זה אין
להוכיח דמתענין על חלום כשגומרים הלל ועיין
לעיל בהג"ה בסוף הלכות ר"ה: (לה) משום רב האי
גאון על ג' חלומות מתענין בשבת הרואה ספר
תורה שנשרף ויום כפור בשעת נעילה ושנין או
קורות ביתו נופלות בא"ח סימן רפ"ח כתבו ז"ל
תענית חלום יש להתענות עד הלילה אפי' בערב
שבת וכן משמעו לעיל בהלכות ערב י"כ בשם מהר"ש
וכן בה"ג וז"ל כיון שאוא מפני הסכנה לבטל חלום
רע אין להקלו שאם לא יועיל אם לא יתענה עד
צאת הכוכבים ותדע לך שהרי אפילו ביום השבת
מתענים לבתפלה פרק ראשון דהלכות תענית:
(לו) בא"ח סי' רפ"א ותקט"ו כתב דאין צריך שיהא
תענית מיד אחריו אלא בשירצה עכ"ל: ומכתב
להתענו' באחד בשבת ואין משנין את המכתב בא"ו
עיין לעיל בחדש אייר ובמרדכי דבדוקא הת' רבינו
צריך לאשה שלא יכלה להתענות שני ימי' רצופים:
(לז) המתענה בר"ח צריך גם כן להתענות יום של
אחריו מרדכי וכן הוא כתוב בהדיא על חנוכה ג"כ
בה"מ פ"א דתעני' מצאתי כתו' בשם הר"מ שאם ישן
אדם בנהרים וחלום חלום רע שצריך תעני' שיש לו
להתענו' מעת לעת מצאתי בקרו"ג וכן כתב מהר"י
בשם מהר"ש שהתענה בשבת כשישן שינת נהרים
ובא לו חלום שמתענין עליו ואז היה מתענה מאותו
חצי יום ואילך עד חצי הלילה ואז הבדיל ואמר שוה
עולה ליום שלם ואחר כך ביום ראשון היה מתענה
תענית לתעניתו: (לח) ונראה לי דאפי' עוברות
ומניקות בעלמא שהיו מצטערות הרבה יש להם
לאכול בכל אלו התעניות לבד מתשעה באב מדאמ'
תשעה באב עוברות כו' ה"מ תחלת פ"ב דתענית
עיין לעיל בנוס בדליא ריש הנ"הה:

קצת ליקוטי דיני מילה

(לט) וכן בכל תענית צבור: (מ) אבל למצבם אומר
משום בער דיבוקא ואין אומר יהי רצון אחר קריאת
התורה ואם היה שני בתי כנסיות בעיר באותה
שאין מלין אומר תחנה ורבי כהונג והוא הדין לענין
אב הרחמים באותה כראה לי וכן אין אומרים
כיוטי של מילה באותה בית הכנסת שאין מלין בו
מכתבי

קורין בהעלותך עד כן עשה את המנורה:

בר"ח טבת גומרין הלל קריש שלם ומפקין ב' ס"ת וקורין באחת בפרשת פנחס פרשה דר"ח קודם לפרשת חנוכה משום דר"ח תדיר: לב והוא קורא כהן ע' רביעית ההי"ן לוי עד ונסכה ישראל עד ונסכו ובס"ת שניי' קורין לרביעי לג ברחנוכה נשיא השי"ך ליומו חצי קריש יהללו אשרי ובא לציון חצי קריש מוסף ראשי חרשי' ואין מזכירין בו של חנוכ' על הנסים ואין סוכירין בו של ר"ח: ר"ח טבת בשבת יוצר ומאורה וזולת דחנוכה ואופן דר"ח ומפקינן ג' ס"ת וקורין בא' ו' גברי בויהי מקץ עד סוף הסדרא ובשנייה קורין לז' בראש חרש וביום השבת ובראשי חדשיכם עד ונסכו ומניחין ספר תורה שלישי אצלה ואומר חצי קדי' על שתיהן וקורין למפטי' בשלישית ברחנוכה נשיא שלם השי"ך ליומו ומפטירין רני ושמחי שהיא בנרות דזכריה כן פסיק מרדכי ואשי"ר ופס"ג שא"ז ומהר"ש: מוסף אתה יצרת ועל הנסים אין אומר צו"ץ וכן בכל יום שאין נופלין אם היה חול אין אומ' צו"ץ אם חל בשב' ואם חלו שני שבתות בחנוכה בשבת ראשון שהוא יום א' אומ' יוצר אופן מאור' וזולת כרפירשתי לעיל ומפקינן ב' ס"ת וקורין ז' גברי בענין היום בראשונה ובשנייה קורין למפטיר מן ויהי ביום כלות משה עד סוף נחשון ויפטיר רני ושמחי: ובשבת שנייה יוצר אורך כי עניתני אופן אמצו בתוקף מאורה אשרי יוצר זולת אין מושיע וקורין ז' גברי בענין היום ובס"ת שנייה קורין למפטי' בנשיא גמליאל עד כן עשה את המנורה כי יום שמיני הוא זאת חנוכה: ומפטירין ויעש חירם וכל סעודות חנוכה סעודות רשות הן דלא קבעי' אלא להודות ולהלל ולא למשתה ושמחה: מי שמתענה בשבת: לד בחנוכה בחמת חלום: לה א"צ להתענות: לו מיד ביום ראשון בחנוכה אלא אחר חנוכה: לז אבל המתענ' חלום בי"ט ראשון יתענה גם כן בי"ט שני חתונה ומילה הוי בשבת ב' דחנוכ' שהיא זאת חנוכה ואומר בווי"נא יוצר ומאורה של חנוכה ואופן דחתונה וזולת המיל' ונראה לי גם ים ליבשה והפטרו ויעש חירם ולא של חתונה ונראה למהרא"ק ז"ל להפטיר של חתן וכן איתא בא"ו קטן: בינשריה: לח בטבת הוא תענית צבור סליחות אזכרה מצוק אבן הראשה פזמון אבותי כי בטחו ענינו ויחל בשחרית ומנחה ו חל וירשו כרפירשתי לעיל ואפי' חל ביום ששי אין דוחין אותו אחר השבת אלא קורין ויחל ועננו גם במנחה ודרשו אלא שאין נופלין במנחה כשחל ביו' ששי ואם יש חופה ביום ו' שתפללין מנחה עם ויחל עננו ודרשו ואחר

כן החופה ואחר כך ערבית דשבת ואם יש בו מילה: לט אומר זכור ברית דמילה וסליחתו ופזמונו כדפירשתי לעיל ואין נופלין: מ ונותנין לשתות לילד ולאמו: מא בחמשה עשר בו: מב אין נופלין לילה ויום כי הוא ראש השנה: מג לאילנות ואם חל בשבת אין אומר צו"ץ בשבת שירה אומרים ים ליבשה ויש מקומות שאין אומרי' אותו: בשבת שלפני ר"ח אדר הוא פרשת שקלי' ובחודש אדר אפרשנו אם ירצה הש' לפי שלפעמים הוא חל בר"ח אדר לעולם אדר: מד הסמוך לניסן חסר ולעולם לא יבא יום שני דר"ח אדר שממנו מונין אלא בבד"ו ואם יבא יום שני דר"ח אדר ביום ז' יהיה הפסקה בשבת ט"ו בו סימן ז"ט"ו פי' יום שני דר"ח אדר בשבת יהיה הפסקה ט"ו בו ואם יהיה יום שני דר"ה אדר ביום שני יהיה הפסקה ו' בו והסימן ב"ו ואם יהיה יום שני דר"ח אדר ביום רביעי יהיה הפסקה ד' בו והסימן ד"ד ואם יהיה יום שני דר"ח אדר ביום ו' יהיה שתי הפסקות בשני בחד' ו"ו בו הסימן וב"ו:

פרשת שקלים לעולם בשבת שלפני ר"ח אדר הסמוך לניסן או בר"ח אדר עצמו ואומר יוצר אל מתנשא אופן כבודו יתרומם זולת אתה אהבת קרושתא אז מאז כולי אל נא ומפקינן ב' ס"ת וקורין ז' גברי בענין היום ולמפטיר קורין בספר תורה שנייה מן כי תשא עד לכפר על נפשותיכם ומפטיר בן שבע שנים:

במוסף מה אומר קרובץ אשכול אווי כו' ואם יום ב' דר"ח אדר הסמוך לניסן בשבת אז יהיה הסימן ט"ו כדפירשתי לעיל ואז יהיה פרשת שקלים בר"ח ואומר כל קרובץ: מו דלעיל ומפקינן ג' ס"ת וקורין באחת ששה גברי בענין היום ובשביעי קורין בפנחס וביום השבת עד ונסכו ובשלישית קורין למפטיר בכי תשא ומפטירין בשקלים בן שבע שנים כדפירשתי לעיל דלעולם בענין שקורין למפטיר מפטירין משום דמיניה סליק:

בשבת

מכתבי מהר"א ז"ל: מצאתי כתוב במנהג ידור"א היכא דיש מילה בבית הכנסת אין אומר תחנה בכל העיר וטעם כי אליה בא לעיר והכל שמחים כו': ומנהג שהמוהל יורד לפני התיבה וסמך רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם ומהר"ם מינ"ץ כתב בתשובה כיון מ"נ דהאי דרשא לא נמצא בשום דוכתא והדרשנים אומרים כו' ובברכות נדרש כו' עוד כו' ומתוך זה כתב דאין צריך ובפסיקתא נדרש לדקות היכל ביום המילה מלהתפלל עד כאן ועיקר הטעם לפי שעוסק במצוה לכך ראוי לו להתפלל: מוהל אבל ילך יוסף לב"ה כדי למול ביום ראשון אם אין אחר אלא הוא ואם יש אחר הוא אסור עד ג' ימים אגודה: צריך להלביש לילד מעיל הקטן כי נקרא קטן שנא' קטן דמים למולת: ונהגו לעשות כסאות לאליהו על שאמר קנא קנאתי ועזבו בריתך נאמר אומר הקב"ה חייך וכו' ויש שמשימין עליו הילד כדי שיברכהו כשמכניסין הבן אומר ברוך הבא כי הבא בגימטריא ח' רגיל לומר ברוך הנימול לח' ולכתחלה צריך י' משום שהתינוק יצא מבית האסורין וצריך להודות בפני עשרה ולכך אמר הודו ולפי שהברכה באה בשבילו לכך מטעימין לו מברכ"ה והיכא דלא אפשר בעשרה מהלינן ליה בלא עשרה ומלין קודם עלינו לשבח מה שעומדין ואתאוין לאחוז התינוק על ברכיו בשעה שנימול יש סמך ממדרש שוחר טוב כל עצמותי תאמרנה כולי אמר ד"ד כולי עד ברכי נגן אני נעשה בהן סנדק לילדים כו' ה"ש סוף הלכות מילה ואם אין האב מי שתופס הילד מברך להכניסו: ואם הוא נפטר אביו או אחיו של נימול מדלג מן הברכה איזה שהוא ואומר קיים כו' לד הזה לאביו או לאמו תביא וקורין לנער שם ביום המילה כי אברם לא נקרא אברהם כי אם בשעת מילה רבינו תם היה עומד בשעת קריאת התורה ובשעה שמלין התינוק ובפי' ראי"ה מן הפסוק ויעמוד בברית מרדכי פ"ו דשבת: מילה ראשי תיבות מוהל יורד לפני התיבה ועוד ראשי תיבות משתה יעשה לכל הקרואים ועוד ראשי תיבות' מלאך ישב לפני הארון: מל ולא פרע כאלו לא מל והיכן שצריך למול פעם אחרת הי"ת גם כן לברך פעם אחרת לפניה ולאחריה אשר קידש ולא יאמר קיים את הילד אגודה: הא דמברכין בר לצורך ברית מילה משום שהוא סימן למשתה כדאמרינן בדיני ממונות אור הגר בברור הי"ל וכו': (מח) אין שוחטין אווזין בשבט ואם שחט נותנין הכבד לשוחט מזולת רבינו יהודה חסיד לשון תשב"ץ משום מהרי"ם שבשעה אחת בשבט שכל השוחט בו אווזי ימות לכך נוהגין כו': (מב) משמע קצת מלשון המנהגים דבערב לפניו נופלין וכן איתא להדיא במנהגים ישנים גם כן ראוי לנהוג אבל אין אנו נוהגין כן: (מג) לענין שאין תורמין מפירות אילן שחנטו פירותיו קודם לכן על פירות האילן שחנטו לאחר מכן לפי שאז יצאו רוב גשמי השנה ועלה השרף באילנות ובמאה הפירות חונטים מעתה והאילן הולך אחר חנטה רש"י פרק קמא דראש השנה: (מד) קיימא לן כרבי יהודה ואין צריך להזכיר לא בב"ה ולא בשטר אדר הראשון כי אם סתם אדר השני צריך לפרש סוף פרק הכונס אגודה ובנבחורם קיים בענין מולדות אבן במנהגים ישנים ראיתי בבית הכנסת ומזכיר אדר הראשון וגם אדר השני: מהר"ר ישראל

ברוכה ומהר"ד אליה צוה לי לכתוב בכנס שבי"רל לפ"ק
שהיה עיבור אדר הראשון כאם אליעזר מין וכן כידד
מהר"ם יע"כן בתשובה דספי כיאה למכתב אדר
הראשון דכולי עלמא מודיבים דשפיר דמי ולא
פליגי אלא באיצריך כו׳ ועיין שם סימן ג׳ כן כתב
בהדיא באבן עזר סימן קכ"ו אדר הראשון מלא וי"ו
כגס כיעוקי דין: (מה) במקהלים ישנים שאין
להזכיר נשמות בשבת של פרשיות ואנו אין מנהגינו
כן: (מו) ונראה לי רק אופן דראש חדש דמוצאי
שבת מראש חדש טבת או כיון בשבת לא מכינו
שצריך לקרות בספר תורה מדאורייתא אלא פרשת
זכור תוספות פרק ב׳ דמגילה וכן בסמ"ק מס"ב
עשה לזכור מעשה עמלק והיא פרשת זכור כו׳ פ"ב
כתב מהרי"ם אותם שאינו יכולי׳ לבא למנין לפרשת
זכור יש להם לי זהר לאומרה בניגון ובטעמים כו׳.
שה שהוקבע פרשת שקלים בראש חדש אדר משום
דאמרינן מאימתי משמיעין על השקלים מראשון של
אדר ועכשיו שאנו שוקלין יש להזכיר כי מה שאנו
נותני׳ אין שקלים אלא צדקה בעלמא שב׳ ומתנות
לאביונים. ופרשת זכור לפני פורים כדי להקדים
זכירה לעשייה ומדיך זכירה בפה שכן אמרו חכמים
ז"ל יכול תהא בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי
זכירה בלב אמור הא מה אני מקיים זכור הוי אומר
בפה לפרשת פרה בשלישית משום דאמר ר׳ שמעון
בן גמליאל שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שתי
שבתות וטעמא היכו עושה פסח לכך קורין בפרשת
פרה בשלישית כדי שיכנס לפסח בטהרה ועיקר
טהרה בפרה אדומה על טומאה חמורה ובפרשת
החדש למה לפי שבניסן נתבשרו כולי מסדור רש"י
והארוך: צריכין כל ישראל לתת שקליהן לפני פרשת
זכור ולא לשם כפרה אלא לשם נדבה אגודה ביום׳
פורים ואסור לומר לשם כפרה כולי׳ לשון מסכת
סופרים: (מז) ויש להקל בו למעוברות ומניקות
שאין מתענין ויפרעו יום אחר אבל בריאים לא
יפרשו מן הצבור אגודה וטעמא כי תענית זה אין לו
סעד בשום מקום אך ר"ת מצא קצת ראיה מריש
פרק קמא דמגילה דקאמר י"ג זמן קהלה לכל הוא:
פעם אחד של פורים ביום א׳ והיה תענית אסתר
ביום ה׳ וגו היה ברית מילה ואכל מה"רר דוד
לנגהוש עם הבחורים אגל המילה ולמחר ביום ששי
היה מתענה הוא והבחורים: (מח) משום דכתיב
בפרשת כי תשא נ"פ מחצית השקל: (מט) וכותבה
גם המעוברות מן הולד שכאמר כל העובר מ"ק:
(נ) לא דיי לתשעה באב דמאחרים דאין מקדימין
פורענות פרק קמא דמגילה ואשם מהרי"ו ומנהגי
מ"ל

בשבת שנייה שמיני לאדר פרשת זכור יוצר זכו׳ אופן כבודו יתרומם זולת אנא קרו׳ בין אוכי"ר ומפקין ב׳ ס"ת וקורין בא׳ ז׳ גברי בעניין היום בשנייה קורין למפטיר בסוף פרשת כי תצא זכור את אשר עשה לך עמלק עד סוף הסדרה ומפטיר פקוד פקדתי:

בשבת שלישית שהוא חמשה עשר לאדר מפסיקין יער אור זרוע אופן מלאכי צבאות זולת אתור וקרם:

בשבת רביעי כ"ב אדר פרשת פרה יוצר אום איפן כבירו יתרומם זולת אשרי קרושתא אצולת ומפקין ב׳ ס"ת וקורין באחר ז׳ גברי בענין היום ובשנייה קורין למפטיר בפרשת חקת פרשת פרה ארומה עד תטמא עד הערב ומפטיר בית ישראל יושבים בשבת חמישי שהוא כ"ט לאדר פרשת החדש יוצר אות זה החורש אופן כבודו משבחי׳ זולת אל עוש׳ קרושתא אתיית ומפקינן ב׳ ס"ת וקורין באחת ז׳ גברי בענין היום ובשניה למפטיר בפרשת בא מן החדש הזה עד תאכלו מצות ויפטיר בראשון בא׳ לחדש במוסף אומר קרובץ ראשון אבצת ואחר כך שבת פנוייה. ואח"כ שבת הגרול ואם חל יום שני דראש חרש אדר הסמוך לניסן ביום ב׳ מקרימין פרשת שקלים בשבת שלפני ר"ח ארר ומפסיקין בשבת שהוא ו׳ ימים באדר וסימן ב"ו ואח"כ כסדר פרשת זכור פרשת פרה פרשת החדש בלי הפסקת ואח"כ שבת פנויה פירוש שאין אומר בו לא יוצר ולא קרובץ ולא שום דבר ואחר כך שבת הגרול ואם חל יום שני דר"ח ארר והסמוך לניסן ביום ד׳ מקרימין פרשת שקלים לפני ר"ח ומפסיקין ד׳ לחדש ארר וסימן ר"ד ואחר כך רצופין כסרר ופנויה כרפירשתי לעיל ואם חל יום ב׳ דראש חדש ארר הסמון לניסן ביום ו׳ מקרימין פרשת שקלים לפני ר"ח ומפסיקין ב׳ לחדש ואחר כך פרשת זכור ועוד מפסיקין י"ו ארר וזהו ב׳ הפסקות וסימן בי"ו ואחר כך פרשת פרה כ"ג בו ופרשת החודש בר"ח ניסן בשבת ואז אין שבת פנויה אלא שבת הגרו׳ ח׳ ניסן שבת הפסק׳ שנייה יוצר את פני מלך אופן שמך לעד זולת ה׳ אלהים צבאות: ברורות הראשונים שהיה סרר קריאתה בענין אחר באו לפעמים פרשת שקלים בכי תשא או בואתה תצוה אבל עתה בזמן הזה לפי מנהג סדר קריאתנו של השנה לא יבא לעולם פרשת שקלים לכי תשא או בואתה תצוה אלא במשפטים או בתרומה בפשוטה או לויקהל ופקודי במעוברות וכן עיקר וכן מצאתי קצת בא"ח בערב פורים מתענין: מז והיה תענית צבור לכל רבר ועננו ויחל ודרשו כרפירשתי לעיל סליחות ארם בקום אתה האל

פזמון במתי מספר במנחה אין נופלין אבל קורין ויחל: מח
ודרשו ועננו אומר ונותן כל אחד: מט ג׳ מחצית מטבע
וי״נר למעות פורים אפילו ילדים: נ וחולקין אותן לעניים
ואם חל פורים ביום ראשון מקדימין בתענית ליו׳ ה׳ ולא ביום
ו׳ מפני: נא שצריך לטרוח לשבת: ערבית נב
אומרים יגל: נג הנסים בהוראה אחר קוינו לך וכן שחרית
ומנחה ובברכת המזון קודם ועל הכל ואם שכח אין מחזירין
אותו כמו בחנוכה ואם אומר כשם שעשית לפי שאין אומר
בקשה בהודא׳ קדיש שלם ופושט המגילה כאגרת ומברך על
מקרא מגילה: נד ושעשה נסים ושהחינו וכן בשחרית והקהל
אומר: נה איש יהודי ומרדכי יצא ליהודים כי מרדכי וש״ץ
חוזר כל אחד ואז גוללה: נו קצת: נז ומברך בא״י הרב
את ריבנו ואין אומרים האל כיון שאמר אלהינו ואומ׳ הדן את
דיננו והנוקם כו׳ והמשלם וכו׳ והנפרע כו׳ כן נראה לי סמיך
לחתימה מעין חתימה ואף על גב דברוב ספרים כתוב איפכא
וחותם בא״י הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם ואין אומר האל
הנפרע כיון שגם עתה הזכיר השם אשר הניא כו׳ ואומר ארור
המן ואשתו זרש וברוך מרדכי ואסתר ואומר גם חרבונה זכור
לטוב ואתה: נח קדוש קדיש שלם עלינו קדיש יתום ואם
חל במוצאי שבת ערבית קדיש שלם מגילה אשר הניא ויהי
נועם ואתה קדוש קדיש שלם הבדלה ויתן לך ונראה לי בשב׳
שלפניו אין אומר צו״ץ אבל אומר ברכי נפשי ומשכיל לאסף
ואלהים יחננו: הקורא לחולה או ליולדות: נט אף על פי
שכבר יצא בבית הכנסת מברך: ס לפניה ולאחריה אפילו
אין מנין: כגילה בזמנה: סא ביחיד ושלא בזמנה צריך. סב
עשרה והקורא מיושב בדיעבד יצא וכן בחומש: א שנים
או שלשה קורין ביחד: שחרית

ונ״ל ונראה לי דהוא הדין היכא דאיקלע ראש חדש
באחד בשבת אותן הנוהגין להתענות בערב ר״ח
יתענו ביום ה׳: (נא) וגם כי אסור להתענות
בערב שבת גם אנשי מעמד לא התענו בערב שבת
כי מקצת ערב שבת כשבת וכן איתא בתשב״ץ ומשום
מגילת תענית בסופו וגם לערב יהא קלס ויתבטל
מעונג שבת וכן בשם מהרי״ל ומט״ז אין מפליגין
בספינה כו׳ ולי הכותב קשה מהא דאמר הכי בר
ני רב דיתבי בתעני׳ נא במעלי׳ שבתא כולי׳ וכן
בתנחומא פרשת בראשי׳ מדייק דאין מתענין בערב
שבת עבוי רשות לא יחיד ולא צבור: (נב) אפילו
בתפלת ערבית אף על פי שעדיין לא קרא את
המגילה אגודה והיינו דלא כתשב״ץ שכתב דדוקא
בשחל פורים במוצאי שבת אבל באמצע השבוע א״א
אותו אלא אחר קריאת המגילה עיין בא״ח: (נג)
בעל הנסים פ״ה אותיות וכן מן ואת פרשנדת׳ עד
ויזתא אגודה: (נד) איתא במסכת סופרים כל
ה׳ מגילות אם הם כתובים במגילה מברך על מקרא
מגילה אבל אם היא כתובה בין הכתובים מברך על
מקרא כתובים והקורא בנביאים מברך על כתבי
הקודש מרדכי״ר בהלכות מגילה בסימן קמ״ח עיין
במסכת סופרים שכתב בפ״א ובפי״ד דעי שראו כן
יברך בין מלפניה בין מלאחריה ושמעון יק״א והכי
איתא בתוספתא מא׳ ופרק הקורא עומד: (נה)
ונתקנו בשביל התינוקות כדי שלא ישנו שאף הם
חייבים במקרא מגילה: והא דנוהגין להקיש
כשזוכרין המן הוא בשביל תינוקות שאין יודעין לומר
שם רשעים ירקב כי הוא חיוב לומר כשזוכרין רשע
א״כ והיה אם בין הכות הרשע סוף תיבות המן:
ומנענעין המגילה כשאומר האגרת הזאת וכן בברכ׳
ב״ת כשאומר ונתן לנו את תורתו ובברכת אחרונ׳
כשאומר תורת אמת: (נו) ופעם אחת התחיל
החזן בברכה קודם שנגללו ג׳ ערבנו מהרי״ל עד אשר
כרכו כולה והכימוה אבל הקורא על המגדל ואז הוקיקו לסור להתחיל ולברך: (נז) כן מפסיק שבורך כולה וסיים אחרי
כתב שאין לברך אותה מיד ואין להפסיק בדברים בטלים וגם לא יפסיק רק כדי נשימה בין באמצע פסוק בין פסוק לפסוק
משום דחייב לקרות באיגרת וי׳ בני המן בנשימה אחת משום דבהדי הדדי נפקי נשמתייהו: הקשה הר״ר משה אמאי אין
המגילה דוחה שבת מקל וחומר ומה עבודה שדוחה שבת מגילה דוחה אותה כדאיתא בפרק קמא דמגילה אפילו כהנים
בעבודתן כולי שבת שנדחית מפני עבודה אינו דין כולי׳ ותירץ הר״ר דוד מה מלוה תוכים שדוחה את העבודה ואת המגילה
ואינו דוחה שבת: (נח) ואין אומרים ובא לציון שאינו גאולה בלילה ואומר פסוק זה על שם שאסתר אמרה אותו סמוך
לפסוק אלהי אקרא יומם ונומר דמיניה דרשינן מקרא מגילה: (נט) מספקא ליה לראבי״ה אי קטן מוני לאפוקי נשים מ״ק:
ונקראה בש״ס ראשית תות ברית סופר מגילה באלו ג׳ דברים ממתינין לנשים · ואמרה האשה אמ״ן ר״ת אגודה מילה נר
חנוכה: כתב ראבי״ה דנשים מוציאות נשים מברכות על משמע מגילה ולפי זה אדם שיצא כבר וקורא מגילה לנשים ולבני
ביתו יברך על משמע מגילה לשון אגודה פרק קמא דמגילה: (ס) אבל אין לו לברך שהחיינו הואיל וכבר יצא מהרי׳ וויל
ומיימוני כדלעיל גבי ראש השנה: (סא) כגון היוצא לדרך כדלקמן: (סב) ומספקא אי בעינן שיהו כולן בני מצות דשמא
הואיל ואינו אלא פרסומי ניסא סגי באינן בני מצות א״ו הג״ה באשי״ריפ״ק: הי שהוא אכים קצת שאינו יכול לילך לבית
לשמוע

לא יוצא מקריאת מגילה ואינו יכול להמתין עד שנאספו
הקהל מתחיל וקורא מפלג המנחה ולמעלה מהר"ם:
מהרי"ל לא היה מגיד ההלכה בתענית אסתר משום
דלא הגידה אסתר וכשחל ביום חמישי היה מגיד
ונראה לי שנוהג כי לא הגידה אסתר בקשר עם מה
שכתוב אחריו ועוד דבפרק קמא דמגילה דף ט'
קאמר דתלמידי רב כהנא היו מתאחרים בפורים
לבא לבית המדרש והיה תמה למה עכבו והשיב לו
רב אשי דלאו טרידי בסעודת פורים ואמר ליה
היה להם לאכלה בלילה עד שהשיב לו דאין אוכלין
בלילה משמע בפשיטות דיש ללמוד אפי הרב גם
בפורים עליו: (א) אבל בעשרה אסור לקרות
במגילה הכתובה בין החומשים ואפילו ביחיד אינו
יוצא אלא בחומשים שלהם שהיו כוללין תשב"ך ומרדכי
וא"ח ואף על גב דבשעת הדחק משמע קצת בא"ח
דאפילו בצבור יוצא דקוראין והוא דעת רבינו משולם
שכתב כן מיהו רבינו תם לא כתב כן והא דאנו
קורין בחומשים בשעת קריאת המזון אינו יוצא אלא
בקריאת הש"ץ ואינו קורין בחומשים משום שאינו שפי'
יכול לשמוע מלה במלה וכן מסתבר דיחיד אינו
קורא בחומש שלנו וכן איתא בהגהות מיימוני משם
נפכ"ת פעג"ת ואפילו לדעת רבינו משולם צריך עיון
אי בקרא שעת הדחק כשיש מגילה כשירה בעיר וכן
כמי הואיל וידע ולא השתדל לו כי שעת הדחק
משמע כשזכמו או כאנסו ולא השתדלו להם מגילה
כשירה ואף כי במנהגים משמע דנוהגים כן ביחיד
נראה דמנהג גרוע הוא ואפילו הנוהג כן לא יברך
ובלאו הכי כתב רבינו גרשון מ"ה דיחיד אינו מברך
משום דכוכר דאפי' בזמנו צריך עשרה כן נראה לי
אף שמהרי"ל כתב בתשובה דאם לא ימצא עשרה
יקרא ביחיד ויברך וכן ראה הוא נוהגין אבן מהר"י
וי"ל כתב בהדיא בתשובה דיחיד אינו מברך
דברכות אינן מעכבות: (ב) וגם ביום אומר שהחיינו
אמגילה דעיקר ביום דכתיב הימים האלה וכא"ח
כתב דלא נהגו כן וכן כתב בה"מ וז"ל אמנם נהגו
העם כרבינו המחבר וכן כתב אבי העזרי וכן
הגהת רבי וכן כתב בעל יראים שוב מצאתי כתוב
בשם ר"ם הוא בעצמו היה מברך גם ביום כשקורא המגילה בעצמו עכ"ל ומרדכי כתב דמהר"ם כתב לברך גם ביום
בעת שאזרו הקהל אמן בא"ח שבגיה מהר"א מפראג כתב על לשון הטורים שכתב משום ר"ת דאומר גם ביום ובגיה וז"ל
וכן במנהגי מהרא"ש אבל באבי' כתב דבאשכנז אין אומר ביום וכן ראה ברוב שאר מקומות ובלילה להקל במקום ברכה
לבטלה כנגד פירות קדושים האלו ואין להביא ראיה מלפם דמהר"ם שהיה הוא עצמו מלפם שהרי לא נוה לאמר לעשות כן:
נר שכתב ירוקודם הכן השמה פטור מקריאת מגילה של לילה כי עקר ביום: (ג) מהר"ר איסרלן כתב שהוא ורבותיו
נהגו בכל השנים עיקר סעודה בשחרית: (ד) מגוה בעלמא הוא אבל כפיק בלא בסומי כולי האי תשובה מהר"י וכן בא"ח
משם ראבי"ה: (ה) י"מ לאסכון כי שכון זה כוהגודה: (ו) משלו ולא ממעות מעשר תשובת מהר"י ואסור ליתן מעות
פורים לשפחות גויות ואם הורגלו אין לבטל מפני דרכי שלום ה"מ: וכתב הראב"ן שכן מנהג בכל ישראל ואפילו ליתן לגרים
דהוהיל.

שחרית אומר על הנסים בהודאה קורבץ ויאהב אומן
ואין אומר אל ארך אפים ולמנצח שני הימים
וקל וחומר והוא רחום ותחנון חצי קדיש וקורין בפרש' בשלח
ויבא עמלק ג גברי עד סוף הסדרא אף על גב דלא הוו אלא ט'
פסוקים משום דסליק ענינא חצי קדיש יהללו: וקורין המגילה
ומברכין לפניה ולאחריה: ב כמו בלילה ואין אומר אשר
הניא ואומר אשרי ובא לציון קדיש שלם עלינו קדיש יתום
במנחה מתפללין גם כן על הנסי' קדי' שלם ואחר כן אוכלין
סעודת פורים ומתחילין לאכול הרוב ביום כי סעודת פורים
שאכל' בלילה אפילו בלילה ראשון לא יצא כן משמע בגמ' ג
ק"ו בליל' שני ואם משכה סעודת פורים בלילה טפי אין
מזכירין על הנסים בברכת המזון כן מסיק א"ח ואשי"רי ואנחנו
נוהגין להזכיר ונראה לי באלו המדינות שעושין עיקר סעודת
פורים אחר מנחה הוי כמו ג' סעודות דשבת שמזכירין של
שבת גם אם משכה סעודה שלישית טפי והכא נמי לענין על
הנסים הואיל והתחיל כיון שלא התפלל ערבית אבל בתפלת
ערבית ודאי אין מזכירין ומתפללין ערבית בביתו ואם חל
פורים ביום ו' אוכלין סעודת פורים שחרית: ג ולא בערב
אחר מנחה כי אין להפסיק בערב שבת בין מנחה לערבית
מפני כבוד השבת וגם שלא לקלקל סעודת ליל שבת מצוה
ד' לשמוח ולשתו' ולהשתכר מאד בפורים שלא יכיר: ה בין
ארור המן לברוך מרדכי וחייב כל אדם אפילו אבל לשלוח
שני מתנות לאיש אחד ושני מתנות לב' אביונים: ו ומי שעש'
מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה לעולם: ז אבל איסור
מלאכה אין בו ואין אומר בו הלל כי המגילה: ח במקום
הלל ואין נוהגין אבילות בפורים: ט רק דברים שבצינעא
נוהג בו וכן מסיק בא"ח ואחר פורים נוהג שבעה ושלשים ואם
יש מילה בפורים מלין בין קריאת התורה לקריאת מגילה: י
אחר הכנסה: ומי שרוצה לילך לדרך רחוקה ואין מגילה בידו
יקרא בביתו ואפי' בתחלת החדש שנ' ונהפך' אשר נהפך וגו':

ביום

Digitized by Google

ביום ט״ו והוא שושן פורים אין אומרים בו אל ארך אפים ולמנצח ק״ו תחנון וצו״ץ וחייב במשתה ושמחה כמו ביום י״ד שנאמר את שני הימים האלה: ואדר השני במעוברת הוי דין אדר ממש כמו אדר בפשוטה לעניין ארבע פרשיות ובפורים הכל הוא באדר והוא לעולם חסר ואדר הראשון מלא במעוברת נמצא בהגהות במנהגי מהרא״ק ז״ל שאין אומרי׳ אל ארך אפים ולמנצח בשני הימים בעיבור בי״ד ובט״ו באדר הראשון ובווינא ובקרימזא ואסורים בהספד ובתענית ומצוה לאכול ולשתו׳ ולהרבות משתה ושמחה ויש אומרים למנצח בט״ו דאדר הראשון אין נופלין ואין אומרים צו״ץ אפי׳ בט״ו דאדר הראשון: נשלמו מנהגים שיסד מהר״ר יצחק ז״ל המכונה אייזק טירנא ומכאן ואילך אתחיל דיני יוצרות והפטרות בחתונות ומלות בשבת והט״ו פרשיות וראש חודש שחלו זה בזה:

ראש חדש ושבת יוצר אילת השחר אופן אביר זולת אמונתך הפטרה השמים כסאי:

לחתונה נשמת ישרים יוצר אייחד אופן כבודו אופר זולת אמהות מרשות שארית אתניה שבחיה במקהלות מי שבירך אלוה מני עד הפטרה שוש אשיש:

למילה יוצר אות בריתות אופן אוררי אימה זולת אות ברית גאולה ים ליבשה: אם אירע הפטרת חתן והפטרות שבת בחד נביא: יא מפטירין בשל שבת ואח״כ מקצ׳ שוש אשיש עד ישיש עליך אלהיך ומהרא״ק ז״ל כתב כן נהגו אפילו בשני נביאי׳ ונראה דלא נהוג: ושוש אשיש דוחה את כל ההפטרות חוץ מר״ח ומחר חדש ושירה וחנוכה וד׳ פרשיו׳ ודש״ח נו״ע אר״ק שר״ש כי ראש חדש ומחר חדש גם כתובים בפסיקתא: אם חל ראש חדש אב בשבת מפטירין שמעו כדפירשתי לעיל בחדש אב ואין הפטורית ראש חדש דוחה הארבע פרשיות וק״ו מחר חדש וק״ו חתן כי כולם אינם כתובים בהלמוד כמו הארבע פרשיות: פעם א׳ אירע חתונה ופרשת שקלי׳ בראש חדש והפטרו רק בשקלי׳: שבת שירה וחתונה יפטירו ודבורה אשה נביאה ושוש אשיש עד ישיש עליך אלהיך וכן הדין בכל ד׳ פרשיות כך היו נוהגים בווינא
יב ולא חשו לתרי נביאי: אם אירע מילה בשבתו׳ שבין פסח לעצר׳ אז אומר יוצר ואופן דמילה והשאר השייך לאותו שבת ואומר ים ליבשה קודם שירה חדשה וגאולה דשבת במקומו קודם גאל ישראל: ראש חדש ושבת בין פסח לעצר׳ יוצר ואופן דראש חדש והשא׳ השייך לאותו שבת מילה ור״ח

באותן

דהוא״ל ואין מדקדקין כדבר נותנין לכל אם אין נותנין לגוי׳ איכא משום איבה: (ז) כתיבה אסור בפורים ובשושן פורים כתב מהר״ש עמוו ועיין באשיר״י פרק הקורא למפרע: (ח) ועוד שנאמר הללו עבדי ה׳ ולא עבדי פרעה אבל כאן עבדי ה׳ ולא עבדי אחשורוש בתמיה: (ט) מהר״ש הנהיג והורה שאפילו חל פורים באמצע שבוע ילך ערבית ושחרית למקרא מגילה אחר שיתפללו בבית הכנסת ולזה הסכים הרא״ש א״ח וי״ד וכן יש במנהגים ישנים: (י) משום דכתוב במגילה ליהודי׳ היתה אורה ואם לא מלוהו קודם לא היה בכלל יהודי׳ וגם כתיב בה אורה וששון אורה זו תורה שנאמר ותורה אור ששון זו מילה שנאמר שש אנכי על אמרתך וכת״ה מסיק שימולו אחר קריאת המגילה וביום התפלה וכן עשה מהר״ש ז״ל ומהרי״ל מל אחר קריא׳ ספר תור׳: בעיבור רגילין לקבוע תענית לסיים שובבי״ם פירו׳ שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים וי״א גם ת״ת פירוש תרומ׳ תצוה וכל יום ה׳ מתענין וקורין פרש׳ השבוע שחרית ואומר שומר ישראל כו׳ ובמנחה ויחל ודרשו ועננו ולכך מתענין לפי שהשנה ארוכה ויש יותר מאלו שנה בין בה״ב שמתענין אחר סוכות לבה״ב שמתענין אחר פסח מהר״ש: (יא) כגון הפטר׳ רני עקרה או עניה סוערה והו׳ הדין לכל דש״ח נו״ע אר״ק שהם בחד נביא וגם בהפטרת שבת ור״ח כתבתי לקמן משום מהרי״ו דמפטירין גם שוש אשיש ואע״ג דהוי דלוג דסופו לתחלתו שהרי שוש אשיש מוקדם בנביא ואומרים אותו בסוף בתרומת הדשן כתב על הא דאם אירע הפטרה דחתן עם פרשיות או חנוכה היכא דנהגו לדלג מנביא לנביא נהגו והיכא דלא נהגו לא לנהוג כן מהר״ש: (יב) ואנו גם נוהגין כן אבל נראה לי שאין מנהג קבוע: כשיש חתונה ויחיד חוזר [illegible] כי סו׳ ויש מנהג גם כן לחזור ההפטרה אחר הפטר׳ השבוע ולא שוש אשיש כתבי מהררא״י ז״ל: (יג) כשנתבסעודה שלישית בירך הר״ר יעקב מכוטרהויזן ז׳ ברכו׳ וכן נכון ושמעתי אומרים משום שהדרשה היא כיון פנים חדשות: ברכת אירוסין אם לא ימצא אפילו כוס שכר מברך בלא כוס אבל ז׳ ברכות לא ובחדושים כתב דוקא אם יש חתונה בשבת שהוא ערב שבועות או יש לברך ז׳ ברכות אבל כשחל שבועות ביום ב׳ אין מברכין ואם היה חתונה ביום ד׳ בסעודה ראשונה מברכין שבעה ברכות כשיצא שבת חוזרין ומברכין שבעה ברכות ואפילו בחול אם באו פנים חדשות שערבי׳ בשבילה כולי כשיש שני חתנים כהנים יזהיר שיחלקו הכבוד׳

ויאמרו

ויאמרו קדיש באמצע ואחר כך קורא לחתן שני
רשב״א התיר להוסיף על שלשה בימים חמישי שיש
חתונה אם צריכה לכך כגון שיש שלשה חתנים שני
ישראלים ואחד כהן דהא חופה הוי כמו מועד כולי
הגהות מיימוני ביום כפורים דהלכות תפלה ובחור
שנשא אלמנה או להפך וסעודה ראשונה ז׳ ברכות
ואשר ברא כל שבעה ואלמן שנשא אלמנה בסעודה
ראשונה שבעה ברכות ודיו בחדשים: יש דנהגו
דק ביום ראשון לברך אשר ברא שחרית וערבית
נוהגין לעשות החופה תחת השמים לסי׳ טוב שיהיה
זרעם ככוכבי השמים לרוב מהרמ״א: ונוהגין
לפרוס טלית על ראש חתן וכלה משום דסמוך פרשת
גדלים לפרשת כי יקח וגו׳ חתן תחת החופה
אם צמא לשתות או שותה רביעית ומברך ברכה
אחרונה אפילו אחר ברכות אירוסין ומתפלל מנחה
בעוד היום גדול ואומר עננו: הכהנים מסעודת
מצוה כיצד סעודה של נשואים ואם אינו כהנה מינה
יש אומרים שהוא מצוה לשתים ואלו הן סעודה
מצוה כגון סעודת מילה ובת תלמיד חכם לתלמיד
חכם ובת כהן לכהן ודוקא כשי׳ בני אדם המהוגנים
פסקי תוספות פרק ערבי פסחים: שמעתי נפסק
מהרי״ו שאין לאכול בסעודה ביום המחרת שמת בו
אביו: אחד שידך בתו ונלקח החתן אליו ואחר ימים
רבים היה רוצה לילך אבי הכלה למרחקים להוליך
את החתן והכלה עמו והחתן לא רצה לילך כי אמר
שמא כשזכה עמכם למרחקים איך נותן לי בתך
ואין מי שדבר בעדי לגמור בהסכמה היו רוצין לילך
בגאותו לילה הלכו אבי הכלה והכלה והחתן לבית
מהר״ן והיה שם גם מהר״ד ובחורים ואבי הכלה
והחתן קבלו קנין על תיקון התנאי׳ באותו לילה ולקח
מהר״ן זכוכית מלא בידו ובירך ברכת אירוסין
ואחר כך קידש החתן הכלה ואבי הכלה לא ידע אם
היה גדולה או קטנה וצוה לו ליקח יד בתו בתוך
ידו בשעה שקידש החתן את הכלה ואמר החתן הרי
את וכו׳ ולא שיבר החתן את הזכוכית וצוה על הכלה
שלא תלך עוד בגילוי שערה ואחר כך היו החתן
והכלה גם כן בבית אחר זמן רב כמו בתחלה ולא
שימו בכך כי אמרו שאין איסור בדבר וכשאחרו שלא
הלכו למרחקים וכשעשו הנשואין ברכו ז׳ ברכות
ולא יותר: מצאתי בספר חסידים כל מקום שאנשים
ונשים רואין זה את זה כגון בסעודת נשואין אין
לברך שהשמחה במעונו לפי שאין שמחה לפני הקב״ה
כשיש בו הרהורי עבירה: כל מצוה שכתוב בה ש׳ ושמ׳
מברכין שהשמחה במעונו כגון ברכת חתני׳ דכתיב
בה קול ששון וקול שמחה וכן כשעושין חוק

באותן שבתות שבין פסח לעצרת יוצר ואופן דראש חדש
והשאר השייך לאותו שבת וגאולה דמיל׳ קודם שירה חדשה
חתונה בשבת שלפני שבועות אומר רק נשמת דחתן והשאר
השייך לאותו שבת אבל שבת שאחר עצרת אומ׳ נשמת ואופן
דחתן והשא׳ השייך לאותו שבת וכן הדין עד ראש הש״ה ש
וה״ח מעוברת תמצא שקורין נשא קודם עצרת ולא יותר ואז
אומר אשר יחדיו למאורה ואיומתי יונה יעלה חן לאהבה:
חתונה ומילה אומ׳ נשמת ויוצר וזולת דחתן יוצר ואופן וגאול׳
דמילה: ראש חדש וחתונה אומר נשמת וזולת דחתן יוצר
ואופן דראש חדש: ראש חדש ומילה וחתונה נשמת דחתן
ויוצר ואופן דראש חדש וזולת דחתן וגאולה דמילה: ראש
חדש טבת או ניסן בשבת אומר רק אופן דראש חדש והשאר
השייך לאותו שבת: מילה בארבע פרשיו׳ אומר אופן וגאולה
דמילה והשאר השייך לאותו שבת: ראש חדש ומילה בארבע
פרשיות אומר דראש חדש וגאולה דמילה והשאר השייך
לאותו שבת: מילה וחתונה בשבת הגדול אומר נשמת דחתן
וגאולה דמיל׳ והשאר השייך לאותו שבת: מילה ביום שביעי
או שמיני דפסח או בשבת דהפסקה אז אין אומר רק גאולת
דמילה ואפילו בחול אומר ים ליבשה אבל כל שאר יום טוב
ומילה שהיתה בחול אין אומר ים ליבשה רק אם חלו בשבת
ויש אוסרים מילה והפסק שאומר גם כן אופן וגאולה דמילה
כן נראה לי להורות: פעם אחת אירע מילה בגרונא בשבת
שלפני ראש השנה וצוה מהרא״ט לומר יוצר וזולת השייך
לאותו שבת משום דהיוצר והזולת מיירי גם כן במילה בתחלה
חלק יי׳ קדוש צוה להם בריתו וגם כתיב בו זכרו לעולם
בריתו ובזולת כתוב סוד יי׳ ליראיו ובריתו להודיעם ודני
טובך לקטתי ממנהגי מהרא״ק מאבי העזרי אם יבא יום טוב
תוך שבעה דחתונה מברכין שבעה ברכות כל שני הימים
ערבית שחרית ולא בסעודה: יג שלישית כי היא נקרא
פנים חדשות כמו שבת והכותב מסופק אם היה ראש חדש:
וז׳ ברכות צריכין עשרה ולא אשר ברא ומברכין כל שבעה
אשר ברא ושהשמחה במעונו וצריך ב׳ כוסות לברכת המזון
לחתן אפילו לאשר ברא ואם יצאו חתן וכלה לסעודה בבית
אחר ונעשין אותו בית עיקר ולא אקראי מברכין שבע ברכות
יומא קמא או אשר ברא תוך שבעה ואם אוכלין בני החתונה
בשנים או בשלשה בתים כולם יברכו ז׳ ברכות אם אוכלין
מסעודת החתן אפילו אין השמש מצטרפו ויש אוסרים דוקא
כשהשמש מצטרפן ועיין באבן העזר סימן פ״ב: כתב המרדכי

בשבועת ב״פ בשם מהר״ם ורשב״ם אפילו כפרה הכלה ז׳ נקיים קור׳ הנשואין ובדקה עצמה בימי הספיר׳ ורחו הנשואין צריכה לחזור ולספור שבעה נקיים סמוך לחופה ולבעילה ואפילו טבלה כבר לא מהני עיין שם: פעם אח׳ אירע חתונה בראש חרש ניסן שחל בשבת ואמרנו רק נשמת דחתן ואופן דראש חדש ויש אומרים אופן דחתונה וכל השאר השייך לאותו שבת והיינו מפטירין באחר לחר׳ ולא בשל חתן וקרינן לספר תורה רק ו׳ גברי ולא יותר כדי שיקרא השביע׳ בספר תורה שנייה מפני כבוד כן נראה לי: אם אירע חתונה בשבת הפסקה אומר יוצר דהפסקה ונשמת ואופן זולת דחתן כן נכון:

כשמסיימין המסכתא או תינוק הפרשה מברך שהשמחה במעונו דכתיב פקודי יי׳ ישרים משמחי לב ויש בספר הפרנס שיש לברך גם בסעודו׳ פדיון הבן שהשמחה במעונו ומילה דאין מברכין משום צער דינוקא ואין מברכין שהשמחה במעונו אלא בעשרה ובמדינות אוסטרייך לא נהגי אך בכל מדינות רייני״ס נהיגי בתרומת הדשן: סעודות ברית מילה עושין במועד דאיכא צערא דינוק אבל לא סעודת פדיון הבן דאמרינן ביה שהשמח׳ במעונו: וכן פסק רבינו יוסף בר משה בשם רבינו שמואל עד כאן לשונו וכן כתב בעץ חיים שכן כתב ר״ת לה״ר פ״ט כ״ע עיין בתרומת הדשן: כתב בהג״ה בסמ״ק בהלכות אורח חיים יש שנזהרין שלא לעשות שני חופות ביום אחד משום דאמרינן שלא לערב שמח׳ שמחה וגם בירושלמי מסיק הא דשלא לערב כולי מיעקב אבינו דאמר ליה לבן מלא שבע זאת מיהו לא דמי דהתם שתי שמחות לאדם אחד כולי אבל שני חופות לשני בני אדם לא שייך כוק משום עירוב שמחה בשמחה וכן היה נוהג רבינו ישמעאל בר יוסף לעשות חופת יתום או יתומים עם חופה אחד מבני הכל ביום, אחד אך משתי אחיות פירש בספר חסידים שאין לעשות בשבוע אחד וכן היו הראשונים נזהרין אפילו בבכרים שני חופות ביום אחד היכא שאית מנוכה עקרבת משום איבה מרדכי פרק קמא דמועד קטן וכן אגודה ומביא ממדרש איכה רבתי בריש מועד קטן:

דין אל ארך אפים אלו ימים שאין אומרים אל ארך אפים וק״ו תחנון חנוכה ופורים אפילו פורי׳ קטן דאד׳ הראשון י״א שא״א אל ארך אפים ולמנצ׳ כל י״ט ושבת וערב פסח וערב י״כ וט׳ באב א״א אל ארך אפי׳ ולמנצח ותחנון: דין תחנון וצדקתך וצדוק הדין אלו ימי׳ שא״א תחנון וצדקתך וצדוק הדין כל ימי ניסן ול״ג בעומר ומר״ח סיון עד שמונה בו וח׳ בכלל שהו׳ אסרו חג ט׳ באב ומחמש׳ עשר בו כ״ט אלול שהו׳ זכור ברית אין נופלין ביוצר ומן ט׳ בתשרי עד כ״ד בו שהוא אסרו חג ומכ״ה בכסליו ח׳ ימי׳ שהוא חנוכ׳ וט״ו בשבט רק ערב ר״ה וערב י״כ נופלין בערב שלפניה׳ וגם בסליחות בערב ר״ה נופלין ובברית מילה אין נופלין אבל בער׳ של אחרי׳ נופלין מיד וכן בב״ה אחר׳ ובל״ג בעומר יש אומרים בערב שלפניו נופלין אבל באיסטרייך ובמערהרין ובפיהם אין נופלין: דין הלל שלם הלל שלם אומר כ״א יום והסימן בב״טח ב׳ ימים ראשונים דפסח וב׳ ליל ו׳ שני ימים דשבועות ט׳ ימים דסוכות ח׳ ימים דחנוכה: וכן ימים שאין גומרין בו הלל כ״א וסימנך אך טוב ראשון דניסן ו׳ ימי׳ פסח ב׳ אייר א׳ סיון ב׳ תמוז א׳ אב ב׳ אלול ב׳ מרחשון א׳ כסליו שהשנה כסדרא: שבט יום א׳ באדר שני והו כ״א יום וסמניך אך טוב אלהים לישראל ורעה לכותיים וגם הסימן אהיה אשר אהיה שם גאולת מצרים כן יגאלנו ברחמיו שני׳ ומסיק במרד״כי ובאש״ירי דגם יחיד קור׳ הלל וגם מברך עליו׳ דין שהחיינו מברכין י״ז פעמים בשנ׳ שהחיינו וסימן טוב שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם טוב גימטרי׳ י״ז לקח אותיות חלק שהחיינו מברכין ב׳ לילות דפסח ב׳ לילות דשבועות ב׳ לילות דסוכות ב׳ לילות דשמיני עצרת יום א׳ אלולב בליל ראשונה דחנוכה ליל ויום דמגילה ב׳ לילות דר״ה ב׳ ימים דשופר ליל י״כ וטוב ליקח תירוש ליל ב׳ דר״ה לאפוקי נפשיה מפלוגתא ודוקא בשלא אכל ענבים כבר: דין אבינו מלכנו ואומר א״מ מר״ה עד מוצאי י״כ חוץ משבת וי״כ בשב׳ אבל בערב י״כ בשחרי׳ אפי׳ שאירע י״כ בחול אפילו הכי אומר א״מ בשחרי׳ אבל במנחה בערב י״כ א״א א״מ ואומר במגן אבות בשבת המלך הקדוש וכן זכרנו ומי כמוך המלך הקד׳ והמלך המשפט וכתו׳ בספר ויעושה השלום אומר כל הי׳ ימי תשובה ואם לא אמר מחזירין אותו: דין מזמור לתוד׳ א״א מזמור לתוד׳ בשב׳ וי״ט בע״פ ובח״ה שלו ובע״כ בע״פ משום תודה דנאכ׳ ליום ולילה עד חצות ובע״פ׳ אינו נאכל בלילה משום חמץ ובלילי״כ משום תענית

Digitized by Google

ר"א להתחיל הריעו בינ"פ וח"ה שלו ובע"כ: וכן א"א
בי"ט מזמו' שיר ליום השב' אלא לי"ט או להתחי' טוב
להורות: דין קדוש בב"ה א"א קדוש בב"ה ב' לילות
ראשונים דפסח וליל י"כ: דין ויהי נועם ואתה קדוש
ב"מש כשחל י"ט אפילו ר"ה וי"כ באותה שבוע קודם
שבת אפילו כיום ו' אבל אם חל בשבת הבאה אומר
ומ"ש שלפני ויהי נועם: אין ז' בויהי נוע' לכןהאומרו
ז' פעמים נצול מכל כלי זיין ז'שבתו' בשנ' שא"א אותו
אם חל ט' באב במ"ש שאין אומר ויהי נועם אלא ואת'
קדוש אין אומר אלהים יחננו ולא ויתן לך ולא פרקי'
אבל במוצאי' שבת קודם ט' באב אומר ויהי נוע' אע"פ
שנקרא מועד אבל בפורים במ"ש אומר ויהי נוע' אתר
הסגיל' וגם אתה קדוש ויתן לך וכן הדין בחנוכ' אומר
ויהי נועם כמו בשאר מ"ש: דין במה מדליקין א"א
במה מדליקין כשחל י"ט בערב שבת ואפי' בשב' ואפי'
בח"ה ועל זה חלוקות יש מדינות שאומר אותו בח"ה
וכן מסיק בהג"ה במהרא"ק: לעולם כשיש מוסף אומר
קדיש שלם אחר הלל או אחר תפלת שחרית ובחנוכה
ובפורים ותעני' חצי קדיש אחר תפלת שחרית לעולם
חצי קדיש בס"ת אחר קריאת התור' חוץ ממנח' השבת
ומנחה דתעניות: לעולם הקדיש קודם קריאת מפטיר
חוץ מט' באב שחרית שאומר קדיש אחר שקראו
למפטיר מפני שהו' שלישי: כשמוציאין ב' ס"ת אומר
קדיש על שתיהן קוד' קריא' מפטיר ג' ס"ת כגון בשמחת
תורה ור"ח טבת בשבת ור"ח בפרשת שקלים ור"ח
ניסן בפרש' החד' אומר קדיש על ס"ת שנייה שלישי'
יחד וכש"ת שקורא בשנייה בראשית מניח של מוסף
אצלה ואומר קדיש על שתיהן יחד וכן בר"ח טבת
ור"ח אדר שהו' פרש' שקלי' ור"ח ניסן שהוא פ' החדש
כשחל בשב' מוציאין ג' ספרי' תורו' וקורין ו' בענין היום
וס"ת שנייה קורין לז' ומניחין השלישי אצל' ואומר קדיש
על שתיהן יחד. לעולם קורין תדיר קודם כגון פרש'
החדש בס"ת שלישי קורין למפטיר ולעולם מפטירין
בענין שקרא בסוף ובס"ת שלישי בחנוכה קורין של
חנוכה בשלישית ומפטיר בנרות דזכריה ור"ח אדר
בשבת קורין בנ' כי תשא ומפטירין בשקלים בן שבע
שנים: ר"ח ניסן בשבת קורין בשלישית החדש הזה
מפטירי' בא' לחדש והשמים כסאי בטלה: כשיש ב'
שבתות מפטירין בשבת שנייה ויעש חירם: לעולם
כשיש שני סדרות יחד מפטירין בשנייה חוץ מאחרי
מות וקדושי' שמפטירין בהלא כבני כושי' שהוא נרש'
לאחרי לפי שהתפשט מיירי בתועבו' ירושלים שפיך
לקדושי' וכשחלוקין אחרי מות וקדושי' מפטירין הלא
כבני כושיים אחרי והתשפוט לקדושים כדפירשתי
לעיל דאותן תועבות שנאמרו בפרשת קדושי' נכתב
גם כן בהתשפו' וכן משמע במרדכי כדפירשתי לעיל
וכן נראה לי:

ראש חדש אלול בשבת מפטירין השמי' כסאי אבל
בראש חדש אלול באחד בשבת אין אומר
מחר חדש כי אין הפטרת מחר חדש דוחה דנחמו ציון
דאין במחר חדש שום נחמה: נראה כשחלקין מטות
ומסעי מפטירין לפנחס ויד ה': פרשת דהאזינו סמך
הז"ו לך האזינו זכור ירכיבהו וירא לולי כי ידין ואם
תאמר למה מחלקין נצבי' וילך שהם קצרו' מאד ולא
מחלקין מטות ומסעי שהם ארוכות ויש לומר כדי
להפסיק בנצבי' בין קללות דוהיה כי תבא ובין ראש
השנה כמו שקורין במדבר קודם עצרת כדי להפסיק
בין קללות דבחקותי ובין עצרת אבל בנצבי' והאזינו
הוי רק תוכחות ולא קללות ואם יבא ר"ה בה' או בו'
אז אין שבת בין יום כפור לסכות לכן מחברי' נצבים
וילך יחד קודם ראש השנה: קלז תענית צבור י"ג
בשנה נגד שנים עשר חדשים שיעלה לכל חדש יום
אחד וקורין ויחל עננו בין גואל לרופא שחרי' ומנחה
ויחיד אומר עננו במנח' בשומ' תפלה כי אתה שומע
וחות' ברוך אתה יי' שומע תפל' ומפטירין דרשו במנחה
ומברכין עד מגן דוד: ואומר ברכות כהנים גם במנחה
רק ט' באב קורין ויחל במנחה ולא בשחרית וביום הכ'
אין קורין ויחל בשחרי': ואלו הן שני וחמישי שני דאיר
ומרחשון ושבע' עשר בתמוז וט' באב וצום גדליה
ויום כפורים ועשרה בטבת ותענית אסתר והתענו' ערב
תענית כ"ט אלול ואינו תענית צבור לקרות ויחל ולומר
עננו וזהו שלשה עשר תעניות נגד חדש העבור אי
נמי נגד שלשה עשר מדות שאומר בכל תעניה ועור
הצנועים והבכורים מתעני' בערב פסח והוא י"ד ומכן
לכל היד וירא ישראל את היד: אבל שלשה עשר
בגמיטריא

יבימשריא אחר ובנימט׳ אהבה שהאחר יקבלו עליה׳
באהברה וביום כפורים אין אומר עננו אבל בט׳ באב
אומר החזן עננו בשחרית והצבור אומר עננו במנח׳
גם נחם כבונה ירושלים בתשע׳ באב אחר ערבי׳ קודם
איכה אומר גם כן תתקבל ומכין בנחת על מקרא
מגלה ואומר איכה וקינות ואחר איכה וקינות אומר
אתה׳ קדוש וקדיש בלא תתקבל וכן למח׳ בלא תתקב׳
מדלג למחר ואני זאת בריתי ויום כפור שחל בשבת
מזכירין שבת אף בנעילה אבל הקהל אינן מזכירין
יאת׳ נותן כדלעיל רק הש״ץ מזכיר אף באתה נותן
וזאיל ואמר אתה נותן בתוך התפלה וכן קבלתי
ביום טוב בשבת אין מזכירין של״ט במגן אבות
לא בחתימה על הלל מברכין לקרוא או לגמור כן
פסיק במרדכי פרק במה מדליקין שכח יעלה ויבא
בראש החדש ערבית היחיד חוזר ולא ש״ץ לפי שאין
מקדשין החדש מרדכי: עוד שם גם אם שכח על
הניסים בברכת המזון כיון חוזר דקבלנו עלינו:

סליק סליק סליק המנהגים

קדיש יתום

בענין קדיש יתום יש קהילות דנהגי תוש׳ דוחה את האורח ויש מקומות דנהגי דשוין הן ונהרא נהרא ופשטיה ובמקומות דנהגו דתושב דוחה את הנכרי מכל מקום

הנ״ה
ולומר קדיש אם ספק לו שמת אביו יכול לומר כשאין יתום בעיר שאומר קדיש דמה בכך אך אל ישא נכול ודאי תשובת מהר״יל:

הנ״ה
היינו אחר שבעה אבל תוך שבעה אין חילוק בין נכרי לתושב עיין משאו׳ בנימין סי׳ ע״ג ובט״ו סימן סע״ז וז״ל מ״כ דאפילו בן שבעה אחד גדול ותושב וכן שבעה אחד קטן ואורח אפ״ה חולקי׳ בשוה ויוכלין משמע דקטן דהולך לבי׳ הכנסת כל השבע׳ שוהלגדול בשבת תוך שבעה אעפי דגדול אינו הולך לבה״כ רק בשבת ואם יש שנים כדפה האורח ואם גם האורח בן שלשי׳ יש לו קדיש א׳ דהיינו קדי׳ של תפלה לפני העמוד עיין שו״ת ק״א סי׳ שע״ו וכ״ה אם יש לאורח יאר צייט ויש נ״כ הרבה יאר צייט מתושבי׳ האורח שלהם בפעם ראשונה ונקוט כללא בידך דבפעם ראשונה יש לו דין תושב:

פעם ראשונה יש ררשות לנכרי להתפלל ולומר קדיש יתום וכן אחר שלשי׳ יום יש לו להתפלל ולומר קדיש פעם אחת וזהו׳ דתושב דוחה את הנכרי דוקא בתפל

יבקדיש בבית הכנס׳ אבל בפרים׳ שמע רבבוק׳ ובקדי שניהם שוין והט״ז רשו׳ דאין מנהג קבוע באותו שעל הפתח אם דוחה התושב את הנכר או לא וכיון דלא מבורר מנהגם אמרינן טפי דלהוי תושב ונכרי שוין כדכתי׳ משפט אחד יהיה וכו׳ וכן בעיר חרשה שבאו שם ליקוטי מעלמא ורוצין לקבוע שם מנהג נכון הוא שיקבע להם משפט אחר בין בבית הכנסת בין חוצה לה: ועתה אבאר מנהג מקום שהתושב דוחה הנכרי היכא דיש ב׳ אבלים על אב או אם רחמנא ליצלן אם שניהם תושבי׳ או שניהם נכרי׳ ושניהם תוך ז׳ או תוך שלשים או תוך שנים עשר חדש יחלקו בגורל כל התפלות והקדישים חן לפני העמוד הן על פתח בית הכנסת ואם אחר תוך: א שבעה ואחר תוך שלשי׳ דוחה בן שבעה את בן שלשי׳ מכל שכן שדוחה לבן שנים עשר חדש ויאמר בן ז׳ קדיש כל אותו יום השבת ואם אירע לאדם באותו השב׳ יום מית אב או אם שקורין יאר צייט גם הוא נדחה מפני הבן שבע מלומר קדיש כל השבת אך במוצאי שבת שאז האבל צריך לצאת מבית הכנס׳ יכו׳ אותו יאר צייט להתפלל ולומר קדי׳ ולא אמרינן על זה עבר זמנו בטל קרבנו׳ ואפילו יש אבלי׳ בבית הכנסת שהם תוך שלשי׳ או שנים עשר חד׳ אינם יכולים למחות בידו להתפלל ולומ׳ קדי׳

הנ״ה
א וכל עלוי דתוך שבעה ותוך שלשים היינו מיום הקבורה ולא מיום שידוע לו: האשירי פסק יאר צייט ביום שמת צריך להשלים ומהרי״ם פסוק בתוספות שכתב אם ירצה ישלים ושמעתי פוסקי׳ שאם בפעם ראשון נהג להשלים כן ינהג כל ימיו וכן להפך: וכשאירע יאר צייט בשבת או בראש חודש כתב מהר״יק בשורש ל״א דנראה להתענות אחר שבת אחר ראש חדש ב אבל וכשבעה גדול אינו דוחה את הקטן משמע קצת שדעתו בן שבעה דוקה לבן שלשי׳ אך כיון שעל הפתח׳

ב אך אם הבן שבעה קטן שאינו בר מצוה והולך לבית הכנסת כל שבעה לומר קדיש או מי שאירע לו מיתת הנ״ה אב ואם תוך אותן שבעה יאמר קדיש מ״מ יאמר קדיש יתום פעם אחת (והנס) וה״ה מי שקובר מתו ברגל שאין אבילות חל עליו יש לו דין קטן כנגד היאר צייט וכן מצאתי כתוב בס׳ הנאון מהור״ר ליפמן בעל תו״ט ע״כ ובס״ך על י״ד כתב וז״ל ונראה דעי׳ שבטלה אבילתו ברגל כגון שעשה אחת לפני הרגל בטלה ממנו גזירת שבעה או שלשים מ״מ דין שבע׳ ושלשי׳ יש לו אפילו בגדול כמו בשב׳ דהרי בדין הול׳ לבה״כ עכ״ל יתום פעם אחת ואפילו אם ה בן שבעה הוא נכרי דוחה

את התושב בן שלשים או יאר צייט ומכל שכן רן שנים
עשר חדש וכן אם תושב ונכרי שניהם בני שבעה גם
בזה יתלקו בגור' אותן קדישי' של אותו שבת כי לענין
שבעה אין שום עילוי לתושב על האור' ואם אחר תוך
שלשים וא' תוך שנים עשר חדש שניה' תושבי' דוחה
בן שלשי' את בן שני' עשר חדש בתפל' בקדיש לפני
העמוד אך בקדיש בפרים' שמע שעל פתח בית הכנס'
שניהם שוין בו ויחלקו בגורל ויום שמת בו אב ואם
לתוש' דוחה את בן שלושים מכ"ש בן שנים עשר חדש

הג"הה
מ"ש ויום שמת בו אב ואם לתושב דוחה את בן שלשים וכו'
אע"ג דבסמוך כתב ואם לנכרי תוך שלשים וכו' אלמא דתוך
שלשים עדיף מיאר צייט ותירץ בתשוב' מהלות בנימין דבריש
עיירי שיש הרבה יאר צייט דאפשר יאמרו כלל עבר וזמנו בטל
קרבנו ולפ"ז מ"ש לעיל אם הבן שבעה קטן מי שאירע יאר
צייט תוך אותן ז' יאמר קדיש יתו' פעם אחת והו דוקא כיא"ר
צייט מטעם דעבר וזמנו בטל קרבנו אבל לא לבן שלשים וא"כ
ליתן אפילו קדיש אחת עכ"ל והס"ך חולק ע"ז וסבירא ליה
לדידן דבן שלשים עדיף אם אירע בן שלשים תוך שבעה לקטן
יש לו נ"כ קדיש אחד וכט"ז מסכי' לדברי מ"כ דכל שאפשר
לתת קדיש לא ליאר צייט או יש מעלה יותר לבן שלשים מיאר
צייט וכתב עוד הט"ז וז"ל נראה לי דמי שמת בשבת או כי"ט
ואי"א לקברו בו ביום דעל כל פנים יאמר קדיש תכף אחר
המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות כלל אבל במול אין
לעשות כן דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה עכ"ל ודע
דבהגהות ס"ע סימן שע"ו חולק על המנהגי' כמ"ש שדוחה
היאר צייט לבן שלשי' מכל הקדשי' רק שאין להיאר צייט רק
קדיש אחד לפני העמוד ואם יש הרבה יאר צייט או כדחה בן
שלש' מכל הקדישי' והמנהג ליתן להיאר צייט קדי' של תפל' :

לתושב כל אותו יום התענית דהיינו תפלת ערבית
שחרית ומנחה וכן הקרישים של אותו יום שאומרים
לפני העמוד אך הקריש הג"הה ופרים' שמע שעל הפת'
ומ"ש אך בפרים' שמע וכו' ואפי' יש הרבה יאר צייט תושבי'
יטילו גורל עם האורח בשוקדיש' אעפ"י שע"י הגורל אפשר
שידחה התושב ולא יאמר קדיש כלל :
יחלק בגור' ואם התושב בן שלושי' או שנים עשר חדש
ולנכרי אירע יאר צייט ג' אז הנכרי יש לו כח להתפל'
תפלה אחת וקדיש אחד לפני העמוד ושעל הפתח
יחלקוהו בגור' ואם לנכרי תוך שלושי' ולתוש' תוך שני'
עשר חדש אז יחלוקו התפלות והקדישים בין לפני
העמור בין שעל הפתח כל אותן שלושים יום אך בזה
יש עילוי לתושב על נכרי אם שניהם בני שלושים או

בני שני' עשר חד' או שניה' יאר צייט בזה דוחה התוש'
את הנכרי לגמרי מלהתפלל ולומר קדיש על העמוד
אך בפרים' שמע וקרי' שעל הפתח שניה' שוין ויחלקו
בגורל לפעמי' יש שלשה או ד' בני אדם שאירע להם
יאר צייט ביום א' ואין באותו יום כי אם שני קרישים
יתום לפני העמור בחול ושלשה אם הוא שבת או יום
טוב שאומר חמש מגילות או אחר דרשה ואם כן אין
ספיק לכולם לומר קדיש יתום כי אינו מועיל להם
שיחלוקו בענין זה שהאחר יתפל' ערבית והשני יאמ'
קדיש יתום וכן בשחרית זה אינו דהא מרגלא בפומי'
דאנשי דקרי' יתום עיקר אם כן כשיהיו כן שיהיו ג'
או ד' יתפללו גם תפלת ערבית של יום יום התענית
ויאמרו קרי' יתום של אחריו וכן מי שלא היה לו פנאי
לבא לבי' הכנס' ביום יאר צייט שלו כגון שהיה בדר'
יכול גם הוא להתפלל בערבית שאחר התעני' ולומ'
קדיש שאחריו אבל אם בא קוד' תפל' המנח' והתפלל
אותה אז אומר קדיש על הפתח שוב אין לו שום זכות
בתפלת ערבי' ובקדיש יתום שאחריה וביום שיהיו ג'
קרישים היאר צייט זוכה בפולין והיכא שיש הרב' בני
אדם סאיש אחד ויש גם כן א' שהו' יחיד לאביו ואבל
עליו אז יחלוקו כול' בגור' ולא חשבינן אותו הרב'
בני אדם שמאי' אחד כאיש אחד כי כול' חייבין לומר
קדיש בשביל כבוד אב ואם : יש מי שרגיל להתפלל
והשני אין רגיל להתפלל או יש קטנים שאינן יכולין
להתפלל מכל מקום הקדישי' יתומים יחלוקו בשוה כי
בשבי' שזה יודע להתפל'
אינו נגרע לא ודיזו נשכר
ואם אותו שמת יש לו
בנים בעיר אחרת ובאו
לשם אינ' נקראי תושבי'
בשביל אביה שנקב' שם
רק אותן הדרים תוך
הקהלה וכל דרי קהלת
נקראו תושבים וכן אותן
שנותנין מס או משרת
הקהל ואפילו עניי העיר
שיש להם שם דירה קבע
כולם חשבינן כתושבים

הג"הה
נ' בענין התפלה אין חלוק
בין נכרי לאחר כאשר הוא
עם הקדיש יתום כן כתב
מהרי"ק בשורש מ"ד וכל דין
שכ' עשר קדם בשינוי מקום
למה' דנכרי' או נכרי' קדשים
או עטוף בכל דינים נוהגים
עד בלות שנים עשר קדש
בהכן השמה אבל התפלה
וקדיש עד אחר עשר קדשי'
תשובת מהרי"ל :

ואם

ואם אדם קובע את דירתו בתוך הקהל או משע׳ שהו׳ חייב לישא בעול עם דרי הקהל׳ חשוב כתושב אבל לא משעה שגמר פיסוק המס עם ההגמון אף על גב שצרי׳ ליתן המס להגמון וכן איפכא: מי שעקר דירתו מן הקהל׳ או משעה שאינו חייב לישא בעול עם דרי הקהלה חשוב כאור׳ אף על גב שעדיין חייב ליתן המס להגמון ואם יש לבעל הבי׳ מלמד או שמש המושכר לזמן והוא פנוי שאין לו אשה ובנים אז גם הוא נקרא תושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר אז דינו כנכרי ואם בעל הבית מגדל בביתו יתום אפי׳ בשכר ואין לו אב או אם במקו׳ אחר אז נקר׳ תושב אבל אם יש לו אב או אם אינו נקרא תושב ואפילו אם מגדלו בתורת צדקה מכל שכן אם הוא אצלו בשכר השם יתברך ינחם אבילי ישרא׳ בניחומי ציון וירושלים כן יהי רצון אמן:

העתקתי מתשובת מהר״ש מינץ סג״ל וכל אלה מתקנות שתיקן ז״ל:

הג״ה

וכתב הש״ך ונראה דבחורים ובחורי׳ הלומדי׳ בישיבה אפילו יש להם אב ואם במקום אחר יש להם דין תושב ואפילו בע״הב שלומד בישיבה אע״פי שיש לו אשה ובנים במקום אחר ונותן מס במקום שאשתו ובניו שם מ״מ דין תושב יש לו במקום שהוא לומד והכי נהוג עכ״ל:

הג״ה

במג״א כותב בשם הגאון בעל תוספות י״ט על מעשה שאירע באחד שכבר עברו עליו שבעה ימים קודם שבת בראשית ובמנהג שאין ממתינין אותו עוד אע״פי שנמשכו ימי אבלו עד אחר השבת אפ״ה פסק שלא יאמרו לקראתו מי יכבד לעמוד עמו בשורה ולומר השם ינחמך הואיל וימי תנחומין כבר עברו ע״כ כתב בתשובת צמח צדק סי׳ קי״ח שנים שיש להם יאר צייט והטילו גורל ויאמר אחד קדיש בלילה והשני מוכן שיאמר בשחרית ולמחרת בא שלישי ורוצה גם כן לומר קדיש דהגורל הראשון בטל וצריך לחזור ולהטיל גורל עם הג׳ שבא במחרתו וכתב עוד שנים שהטילו גורל עבור הקדיש ולא זכה הראשון רק שיאמר תפלה והשני אחריו אבל על קדיש ב׳ של מנחה צריכי׳ לחזור ולהטיל גורל חדש ולא אמרינן זכה הראשון בו בתוך הלילה ע״כ פשוט הוא וע״ש סימן כ״ו:

הנהגה אשר תיקן הרב רבינו אשר ז״ל אבי רבינו יעקב בעל הטורים ז״ל:

אורח חיים למעלה למשכיל סור משאול מטה

א שיפריש מעשר מכל ריוח שיבא ה׳ יתעלה לידו: ב׳ שיתן מיד לצדקה אשר תשיג ידו ולסוף כל חדש שני פשיטין ולסוף כל שנה זהוב ומחצי: ג שיתפלל ערב ובוקר בכל יום בצבור: ד שיניח תפלין בכל יום: ה שיקבע מזוזה בכל שערי ביתו החייבים במזוזה: ו שיקבע עתים לתורה: ז שיהיה נאמן במשאו ובמתנו ובדיבורו: ח שיכבד לומדי תורה בכל יכלתו: ט שיוכיח את עמיתו ולא ישא עליו חטא: י שידין את חבירו לכף זכות: יא שישקול כל לילה קודם שישן לכל מי שחטא לו בדברים: יב שישתדל להכניס שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו: יג שיחזור בכל שבועה שנים מקרא ואחד תרגום ופירוש רש״י ז״ל: טז שיקרא אגרת התשובה שחיבר רבינו יונה ז״ל בשבוע שיחול ראש השנה להיות בתוכה: יז שיקבע סעודה שלישית בכל שבת אחר מנחה: יח שיכבד את השבת כברכת ה׳ אלהיו אשר נתן לו: יט שיערוך שלחן בכל מוצאי שבת ויאכל אפילו דבר מועט: כ שסייע לחבירו בכל מה שיצטרך בגופו ובדבריו: כא שיתודה בכל לילה קודם שיישן מלבד הלילות שהן אסורות בהספד ובתעניות ויתאבל על עונותיו ועל אורך גלותינו ועל חורבן בית קדשנו ותפארתנו שיבנה במהרה בימינו: כב שיעשה יום אחד תענית בכל חדש ביום שקורין בתורה ואם לא יכול להתענות שיתן כ׳ פשיטים לצדקה: כג שיקיים ההנהגה הזאת כל מעשיו הטובים כי היא עבודת השם יתברך הנכבדת והרצויה לפניו:

תם ונשלם המנהגים מכל השנה:

וש״ה עיבור ס׳ לגו״ק רפ״ו׳ · לט״ק קנ״ה׳

תשרי מולדו ו א׳ תתקטב׳ · ר״ה יום ו ויום א׳ צ״נ יום
ב נ בו׳ האזינו ושבת תשובה ח׳ בו צום כפור ב׳ י׳ בו
יום א׳ דסוכות וטו בו ערבה ו כא׳ בו שמיני עצרת וקהלת ו
כב בו הברכה וש״ת א׳ כג בו שבת בראשית כט בו ומ״ה ·

תקופתו יום ו ג שעות כב בו:

חשון מולדו א׳ יד תרפה׳ · ר״ח ויום א׳ יום ב׳ כח ו בו׳
לך לך יג בו וירא כ בו חיי שרה כו בו ומ״ה:

כסליו מולדו ג שמ ר״ח יום ג ד תולדות ד בו ויצא
יא בו וישלח יח בו ותן טל ומטר ליל ג כה בו חנוכה
וכה בו וישב בו ב׳ יום ומ״ה:

טבת מולדו ד טו קיא׳ · ר״ח יום ה ו מקץ ב בו ויגש ט
בו׳ עשרה בטבת יום א׳ · ויחי טו בו שמות כג
בו ומ״ה · **תקופתו** יום ו י׳ שעות ומחצה כג בו:

שבט מולדו ו ד תתקד ר״ח ביום השבת וארא בו ביום
בא׳ ח בו בשלח ושבת שירה וחמשה עשר טו בו יתרו
כב בו משפטים כט בו ומ״ה:

אדר מולדו ז יז תריז׳ · ר״ח יום א׳ ויום ב תרומה
ו בו תצוה יג בו · פורים קטן א׳ יד נוכי תשא׳ כ
בו ויקהל ופרשת שקלים כז בו ומ״ה:

ואדר מולדו ב ו ס״ל ר״ח ב ד פקודי והפסק׳ ד בו ויקרא
ופרשת זכור יא׳ בו תענית אסתר יום ב יג בו פורים ג יד
בו בו ופרשת פרה יח בו השמיני ופרשת החודש כה בו:

תקופת ניסן ליל א׳ ו שעות בו לחדש ואדר:

ניסן מולדו ג יט תנ · ר״ח יום ה תזריע ג בו מצורע
ושב׳ הגדול י בו א׳ דפסח ה טו בו שבת ח״ה וקהל׳ יז בו אחרי
ומשה קבל כד בו ומ״ה:

אייר מולדו ה ו תתלג׳ ר״ח יום ו ויום ז קדושים
בו ביום אמור ח בו בהר טו בו לג בעומר ג יח בו
בחקותי כב בו במדבר כט בו ומ״ה:

סיון מולדו ו כ תקיט · ר״ח יום א׳ א׳ דשבועות
יום ו ובו נשא יד בו בהעלותך כא בו שלח לך כח בו

תקופת תמוז יום א׳ א׳ שעה ומחצה כט לחודש סיון:

תמוז מולד׳ א׳ ט רסג׳ ר״ח יום ב ויום ג קרח ה בו חקת
ובלק יב בו י״ז בתמוז יו״ה פנחס יט בו מטות ומסעי כו בו:

אב מולדו ב כא תתרכה ר״ח יו׳ ד הדברים ד בו תשעה
באב יום ה׳ · ואתחנן ושבת נחמו יא בו׳ · עקב
עשר יום ד עקב יח בו ראה כה בו ומ״ה:

אלול מולדו ד י׳ תמתז׳ · ר״ח ה ושופטים ב בו
כי תצא ט בו תבא יו בו נצבים וילך כג בו ומ״ה: תמג

וש״א פשוטה ט׳ לגו״ק רפ״ו יח לט״נ קנ״ה:

תשרי מולדו ה כג תפא ר״ה יו׳ ו וז׳ צ״נ יום ב נ בו׳
האזינו ושבת תשוב׳ ח בו צ״כ יום י׳ בו · יום א׳
דסכות יום ו טו בו · בו ערבה יום ו כא׳ בו · שמיני עצרת
וקהלת ז כב בו · וזאת הברכה ושמחת תורה א׳ כג בו שבת
בראשית כט בו ומ״ה:

תקופתו יום א׳ ט שעות כ בו:

חשון מולדו ז יב קנד ר״ח יום א׳ וז׳ ב׳ כח ו ובו לך לך יג
בו וירא כ בו חיי שרה כו בו ומ״ה:

כסליו מולדו ב תתקפו · ר״ח יו׳ ג ויתן טל ומטר ליל
ד כ בו תולדות ה בו ויצא יב בו וישלח יט בו׳
חנוכה יום ו כה בו וישב כו בו ומ״ה:

טבת מולדו ג יג תס · ר״ח יום ד מקץ ד בו׳ עשרה
בטבת יום ו׳ ויגש יא בו ויחי בו יח שמות כה בו

תקופתו ליל ב ד שעות ומחצה ו בו:

שבט מולדו ה ב תיג · ר״ח יום ה וארא ג ניבא׳ י בו
חמשה עשר ה · בשלח ושבת שירה יז בו · יתרו כד
בו ומ״ה:

אדר מולדו ט׳ ו קנו׳ ר״ח יום ו יום ז משפטים
ופרשת שקלים בו ביום תרומה ופרשת זכור ח בו
תענית אסתר ה יג בו פורים יום ו יד בו תצוה והפסקה טו
בו תשא ופר׳ פרה כב בו ויקהל ופקודי ופרשת החדש כט בו

ניסן מולדו א׳ ג תתקיט ר״ח יום א׳ ויקרא ו בו מצורע ושבת
הגדול יד בו א׳ דפסחא טו בו ו דפסח ש״ה כא בו
שמיני ומק׳ ב כח בו ומ״ס · **תקופתו** תקלט יום ב ט בו:

אייר מולדו ב טו תרל״ב · ר״ח ב ג תזריע ומצורע ה בו
אחרי מות וקדושים יב בו · לג בעומר יום ו יח בו ·
אמור יט בו · בהר ובחקותי כו בו ומ״ס:

סיון מולדו ד ה שעה · ר״ח יום ד · במדבר ד בו א׳
דשבועות יום בו בו נשא יא בו ב בהעלותך יח בו
שלך לך כה בו ומ״ס:

תמוז מולדו ה יז כח · ר״ח יום ה ויום ו קרח ב ב
חקת ט בו בלק יו בו י״ז בתמוז יום א׳ פנחס כג בו׳

תקופתו יום ב ו שעות ומחצה יא׳ בו:

אב מולדו ו ו תתנא ר״ח יו׳ ז מטות ומסעי בו ביום דברי׳
ח בו · תשעה באב יו׳ א׳ ואתחנן ושבת נחמו וחמשה
עשר טו בו עקב כב בו ראה כט בו ומ״ה:

אלול מולדו א׳ יט תקפד ר״ח יום א׳ ויום ב שופטים ו
בו כי תצא יג בו כי תבא כ בו נצבים כו בו ומ״ה:

Digitized by Google

תפד

הקביעות גהכפשוטה ילמ״ק רעו יב למנ קי״ה ·

תשרי מולדו ג׳ ס׳ רעו׳ ר״ה ויום ג׳ ויום ד׳ ·
צום גדליה יום ה״ג בו · וילך ושבת תשובה הכו צום
כפור יום ה י בו · האזינו יב בו · א׳ דסכות טו בו · שבת
חול המועד וקהלת יט בו · ערבה יום ב כא בו · שמיני
עצרת ג כב בו ש״ת וזאת הברכה ד כג בו שבת בראשי׳ כו בו

תקופתו ליל ג׳ ג׳ שעות טו לקודש :

חשון מולדו ד׳ כ׳ תתרע · ר״ח ד ה נח נ בו לך לך
יבו וירא יז בו חיי שרה כד בו ומ״ה :

כסליו מולדו ו׳ ט׳ תשסג · ר״ח ו תולדות ב בו ויצא ט׳
בו ותן טל ומטר ליל ו טו בקודש · : וישלח טו
בו וישב כב בו ומ״ה · חנוכה ב כה בו :

טבת מולדו ו כב תלו : ר״ח ו א׳ · מקץ בו ביום
ויגש ו בו : עשרה בטבת יום ג · ויחי יד בו
שמות כא בו וארא כח בו ומברכין הקודש ·

תקופתו ליל ג י שעות ומחצה יו למדש :

שבט מולדו ב׳ יא׳ רם · ר״ח ב כא ו בו בשלח
ושבת שירה יג בו · חמשה עשר יום ב יתרו כ
בו משפטים ופרשת שקלים כו בו ומ״ה : ·

אדר מולדו ג כב תתרב · ר״ח ג ד תרומה והפסקה
ד בו · תצוה ופרשת זכור יא בו · תענית אסתר
ב יג בו · פורים ג יד בו · תשא ופרשת פרה יח בו · ויקהל
ופקודי ופרשת החודש כה בו ומ״ה :

ניסן מולדו ה יג תשטו · ר״ח ה׳ ויקרא ג בו צו ושבת
הגדול י בו א׳ דפסחא טו בו שבת ח״ה ושיר השירי׳
יח בו השביעי ומש״ק כד בו **תקופתו** יום ג ו שעו׳ כ בו

אייר מולדו ו א׳ תכח · ר״ח ו ז תזריע ומצורע בו ביום
אחרי וקדושים ח בו אמור טו בו לג בעומר ג יח
בו בהר ובחקותי כב בו במדבר כט בו ומ״ה :

סיון מולדו א׳ יד קמא · ר״ח א׳ · שבועות ו ז בו ·
נשא יד בהעלותך כא בו שלח לך כח בו ומ״ה

תמוז מולדו ג כ תתקלד · ר״ח כב קרח ה בו חקת
ובלק יב בו יז בתמוז פנחס יט בו מטות ומסעי
כו בו · **תקנתו** ליל ד א׳ שעה ומחצה כ״ג בו :

אב מולדו ד טו תרמו · ר״ח ד הדברים ד בו תשעה
באב ה ואתחנן ושבת נחמו יא בו · חמשה עשר
עקב יח בו ראה כה בו ומ״ה :

אלול מולדו ד פ״ס · ר״ח ה ו שופטים ב בו
תצא ט בו כי תבא יו בו נצבים וילך כג בו ומ״ה

תמה

תמה

וש״ה עיבור יא למ״ק רפ״ו יג למ״נ קנ״ה ·

תשרי מולדו ו י״ו ע״ג · ר״ה יום ו ויום א׳ צ״ג יום
ב ג בו האזינו ושבת תשובה ח בו צום כפור ב י בו
יום א׳ דסכות ו טו בו ערבה ו כא בו שמיני עצרת וקהלת ו
כב בו הברכה וש״ת א כג בו שבת בראשית כט בו ומ״ה :

תקופתו ליל ד ט שעות כ״ו בו :

חשון מולדו כ׳ ה׳ תתס״ג · ר״ח יום א׳ ויום ב נח ו בו ·
לך לך יג בו וירא כ בו חיי שרה כז בו ומ״ה :

כסליו מולדו ג יח תתקעט · ר״ח יו׳ ג ד תולדת ד בו ויצא
יא בו וישלח יח בו ותן טל ומטר ליל ז כה בו חנוכה
ז כה בו וישב בו ביום ומ״ה :

טבת מולדו ה ו רלב · ר״ח יום ה ו מקץ ב בו ויגש ט
בו עשרה לטבת יום א׳ · ויחי טו בו שמות כג
בו ומ״ה · **תקופתו** יום ד ד שעות ומחצה כ״ו בו :

שבט מולדו ו כ ה · ר״ח ביום השבת וארא בו ב ום
בא ח בו בשלח ושבת שירה וחמשה עשר טו בו יתרו
כב בו משפטים כט בו ומ״ה :

אדר מולדו א ח תשלח · ר״ח יום א ו יום ב תרומה
ו בו תצוה יג בו · פורים קטן א׳ יד בו כי תשא כ
בו ויקהל ופרשת שקלים כו בו ומ״ה :

ואדר מולדו ב כא תקיא ר״ח ג ד פקודי הפסקה ד בו
ויקר׳ ופרשת זכור יא בו תענית אסתר יום ב יג בו פורים ג
ד בו צו ופרשת פרה יח בו השמיני ופרשת החודש כה בו :

ניסן מולדו ד ירכד · ר״ח יום ה תזריע ג בו מצורע
ושב׳ הגדול י בו א׳ דפסח ה טו בו שבת ח״ה וקהל׳ יז בו אחרי
ומשה קבל כד בו ומ״ה :

תקופתו תחילת ליל ה א׳ לחודש :

אייר מולדו ה כב תתריז · ר״ח יום ו ויום ז קדושים
בו כי ס אמור ח בו בהר טו בו לג בעומר ג יח בו
בחקותי כב בו במדבר כט בו ומ״ה :

סיון מולדו ו יא תשל · ר״ח יום א׳ א׳ דשבועות
יום ו בו נשא יד בו בהעלותך כא בו שלח לך כח בו :

תמוז מולדו ב תעג · ר״ח יום ב ויום ג קרח ה בו חקת
ובלק יב בו יז בתמוז יום ה פנחס יט בו מטות ומסעי כו בו

תקופתו ליל ה ו שעות ומחצה ב לחדש :

אב מולדו ג יג קנו · ר״ח יום ד הדברים ד בו תשעה
באב יום ה · ואתחנן ושבת נחמו יא בו · חמשה
עשר יום ד עקב יח בו ראה כה בו ומ״ה

אלול מולדו ה א׳ תתקכט · ר״ח ה ו שופטים ב בו
כי תצא ט בו תבא יו בו נצבים וילך כג בו ומ״ה :

תמ״ו

ושנ פשוטה יג למ״ק רפ״ו יד למג קנ״ה :

תשרי מולדו ו יד תרכב ר״ה יום ו ויום א : צ״נ יום ג
נ בו · האזינו ושבת תשובה ה בו · יום כפור
ב יבו · יום א דסוכות שבת טו בו · ערבה יום ו
כא בו ש״ע וקהלת שבת כב בו · הברכה וש״ת יום א כג בו
שבת בראשי׳ כט בו ומ״ה **תקופתו** י״ה נ שעות ולמודם

חשון מולדו א נ שעה ר״ח יום א ויום ב כח ו בו לך
יג בו · וירא כ בו · חיי שרה כו בו ומ״ה :

כסליו מולדו ב טו פח ר״ח יום ג ויום ד תולדת ד בו
ויתן טל ומטר ליל א ה בו ויצא יא בו וישלח יח בו
חנוכה יום ו כה בו · וישב בו ביום ומ״ס ·

טבת מולדו ד תתפא ר״ח יום ה ויום ו מקץ ב בו ויגש
ט בו · עשרה בטבת יום א ויחי יו בו שמות כג בו ומ״ס ·

תקופתו יום ה׳ י שעות ומחצה ו׳ לפודם :

שבט מולדו ה יו תתקנד ר״ח יום ו וארא בו ביום בא ח׳ בו
משפטים ופרשת שקלים כט בו ומ״ס :

אדר מולדו ו ו פור״ח יום א ויום ב תרומה והפסקה ו
בו תצוה ופר׳ זכור יג בו תעני׳ אסתר מקדום ליו׳ ה יא בו
פורי׳ א יד בו תשא ופ׳ פרה כ בו ויקהל ופקודי והחד׳ כו בו :

ניסן מולדו א יט כ׳ ר״ח יום ג ויקרא ה בו · בו ושבת
הגדול יב בו יו׳ א דפסח נ טו בו שבת ח״ה ומ״ס
יט בו שמיני ומ״ק יו בו ומ״ס ·

תקופתו ליל ו׳ ו׳ שעות יא בו :

אייר מולדו ג ו תתיג ר״ח ד ויו׳ ה תזריע ומצורע
נ בו אחרי וקדושים י בו אומר יו לג בעומר א
יח בו · בהר ובחקותי כד בו ומ״ס :

סיון מולדו ד כ׳ תקכו ר״ח יו ו במדבר ב בו א דשבועות
יום ד ו בו · נשא ט בו בהעלותך יו בו שלח כג בו :

תמוז מולדו ט רלט ר״ח יום ו ויום א קרח בו ביום
חקת בו בלק יד בו יז בתמוז ביום ג׳ פנחס כא בו
מטות ומסעי כח בו ומ״ה :

תקופתו יום א שעה ומחצה יג בו :

אב מולדו ו כ א תתרלב ר״ח יום ב הדברים ובו תשעה
באב יום ג ואתחנן ושבת נחמו יג בו חמשה עשר יום
בו עקב כ בו ראה כו בו ומ״ה :

אלול מולדו ב י תשעה ר״ח יום ג ויום ד שופטים
ד בו · תצא יא בו · כי תבא יח בו נצבים וילך
כה בו :

תמ״ז

הכ״ו פשוטה יג לח״ק רפ״ו ט״ו לח״נ קנ״ה :

תשרי מולדו נ כג תנח ר״ה יום ו האזינו שבת
תשובה נ בו צ״נ נדחה ליום אד בו · צ״כ יום ו׳
בו · יום א דסכות יום ה טו בו · שבת ח״ה קהלת יז בו ·
ערבה יום ד כא בו · שמיני עצרת ה כב בו · שמחת תורה
וזאת הברכה ו כג בו · שבת בראשית כד בו ומ״ה :

תקופתו יום ו ט׳ שעות טו בו :

חשון מולדו ה יג קעא ר״ח יום ו יו׳ ז בא בו ביום לך לך
ח בו וירא טו בו חיי שרה כב בו תולדות כט בו ומ״ה

כסליו מולדו ו תתקסד ר״ח יו׳ א ויצא ו בו וישלח יד
בו וישב כא בו ותן טל ומטר ליל ג יו בו חנוכה
יום ד כה בו · מקץ כ בו ויגש ט בו ומ״ה :

טבת מולדו א יג תרעו ר״ח יום ב ויום ג ויגש ה בו :
עשרה בטבת יום ה · ויחי יג בו שמות יט ם
וארא כו בו ומ״ה · תקופתו ליל ו ד שעות ומחצה יט בו :

שבט מולדו נ ב ש״ל · ר״ח יום ד בא ד בו בשלח
ושבת שירה יא בו · חמשה עשר יום ד בו · יתרו יח
בו משפטים ופרשת שקלים כה בו ומ״ה :

אדר מולדו ד ט״ו ק״נ · ר״ח יום ה ויום ו תרומה
והפסקה ראשונה ב בו · תצוה ופרשת זכור ט בו
תענית אסתר ד יג בו פורים יו״ם יד בו כי תשא והפסקה
שני טו בו ויקהל ופקודי ופרשת פרה כג בו ומ״ה :

ניסן מולדו נ תתלו · ר״ח שבת ויקרא ופרשת החודש
בו ביום · ח ושבת הגדול ק בו פסח ז טו בו שבת
וש״ה כב בו שמיני ומ״ק כט בו תקופתו תקלת יו׳ ו כב בו

אייר מולדו ו טו תרט · ר״ח א ב תזריע ומצורע ו בו
אחרי מות וקדושים יג בו לג בעומר יום ה יח בו
אמור כ בו בהר ובחקותי כו בו ומ״ה :

סיון מולדו ב ה שכ״ב · ר״ח יום ב · במדבר ה בו א
דשבועות יום א ו בו · נשא יב בו בהעלותך יט בו
שלח לך כו בו ומ״ה :

תמוז מולדו נ יח ל״ה · ר״ח יום ד ויום ה קרח נ ב
חקת י בו בלק יז בו · י״ז בתמוז נדחה ליום א יח
בו פנחס כד בו ומ״ה · תקופתו יום ו ו שעות ומחצה בו ב׳
אב מולדו ה ו תתכא · ר״ח יו׳ ו מטות ומסעי בו ותרי׳
ט בו · תשעה באב נדחה ליום א י בו · חמשה עשר
יום ו ואתחנן ושבת נחמו טו בו עקב כב בו ומ״ה :

אלול מולדו ו יט תקמא ר״ח יום ו ויום א ראה בו ב׳
שופטים ז בו תצא יד בו כי תבא כא בו נצבים
כח בו ומ״ה :

Digitized by Google

בח״ה מעוברת יד לפ״ק רמ״ו סו לפ״ג קנד׳

תשרי מולדו א׳ ק רכ״ד׳ ר״ה יו״ב ויו״ג נ״כ״ג ביו״ד נ׳ בו וילך ופ״ת ו׳ בו נ״כ ביום ד׳ י״בו האזינו יג בו א׳ דסוכות כ׳ ט״ו בו שבת ס״ה וקהלת כ׳ בו ערבה א׳ כא בו שמיני עצרת ב׳ כב בו שמח׳ תורה וזאת הברכה ג׳ כג בו שבת בראשית כו בו ומ״ה **תקופתו** ליל א׳ ג׳ שעות כח בו

חשון מולדו ב׳ כ תתרעו ר״ח יום ג׳ ויום ד׳ כח ד׳ בו לך לך יא בו וירא יח בו חיי שרה כה בו ומ״כ:

כסליו מולדו ד׳ ט׳ תשם ר״ח יום ה׳ תולדות ב׳ בו ויצא י׳ בו וישלח יז בו וישב כד בו ומ״ה חנוכה יום א׳ כה בו ותן טל ומטר ליל ד׳ כח למודש:

טבת מולדו ס כב תעג ר״ח ביום ו ומקץ ב בו ויגש ט בו י׳ בטבת ביום א׳ ויחי טו בו שמות כג בו ומ״ס׳

תקופתו נופלת ליל א׳ י שעות ומחצה ב׳ לחדש שבט:

שבט מולדו ז י״א קפ״ו׳ ר״ח שבת וארא בו ביום בא ס בו בשלח ושבת שירה ומשה עשר טו בו יתרו כב בו משפטים כט בו ומ״ה:

אדר מולדו א׳ כג תתקעט׳ ר״ח יום א׳ ויום ב׳ תרומה ו בו תצוה יג בו כפורים קטן א׳ יד בו תשא כ׳ בו ויקהל ופרשת שקלים כו בו ומ״ס:

ואדר מולדו ג יב תרכב ר״ח יו״ג ויו״ד הפסקה ופקוד׳ ד בו ויקרא ופ׳ זכור יא בו ביום אסת׳ ב׳ יג בו פורי׳ ג יד בו ופרשת פרה יח בו שמיני ופר׳ החודש כה בו ומ״ה:

ניסן מולדו ה א׳ תקי ר״ח יום ה׳ תזריע ג בו מצורע ושב׳ הגדול י בו יום א׳ דפסח ה׳ טו בו שבת ח״ה ושיר השירים יז בו אחרי מות ומשה קהל כד בו ומ״ה:

תקופתו יום א׳ ו שעות ד בו:

איר מולדו ו יד קי״ם׳ ר״ח יום ו׳ ויום השבת קדושי׳ ג בו ביום אמור ח׳ בו בהר טו בו לג בעומר ג׳ יח בו בחקותי כב בו במדבר כט בו ומ״ה:

סיון מולדו א׳ ב תתקי״א ר״ח יום א׳ א׳ דשבועות ו׳ ונבו נשא יד בו בהעלותך כא בו שלח לך כח בו ומ״ס

תמוז מולדו ב טו תרכד ר״ח יום ב׳ ויו״ג קרח ה בו חקת ובלק יב בו יז בתמוז יו״ה פנחס יט בו מטות ומסעי כו בו ומ״ה׳ **תקופתו** ליל ב׳ א׳ שעה ומחצה ו בו:

אב מולדו ד ד סלו׳ ר״ח יום ד׳ דברים ד׳ בו תשעה באב ביום ה׳ ואתחנן ושבת נחמו יא בו חמשה עשר ביום ד׳ עקב יח בו ראה כה בו ומ״ה:

אלול מולדו ה יו נ׳ ר״ח יום ה׳ ויו״ו שופטים ב בו תצא ט בו כי תבא טז בו נצבי׳ וילך כג בו ומ״ה

ושנ׳ פשוטה כו לפ״ק רפ״ו׳ ו לפ״ג קנ״ה׳

תשרי מולדו ז ה תתעג ר״ה יום ז ויום א׳ צ״ג יום ב ג בו׳ האזינו ושבת תשובה ח בו׳ צום כפור יבו׳ יום א׳ דס״כות שבת טו בו׳ ערבה יום ו כא בו ס״ע וקהלת שבת כב בו׳ הברכה וש״ת יום א׳ כג בו שבת בראשי׳ כט בו ומ״ה **תקופתו** ליל ב ט שעו׳ י לחודש

חשון מולדו א׳ ים תקנו ר״ח יו״א ויום ב כח ו בו לך לך יג בו׳ וירא כ בו׳ חיי שרה כז בו ומ״ה:

כסליו מולדו ג ורכט ר״ח יום ג ויום ד תולדות ד בו נתן טל ומטר ליל ה׳ ט בו ויצא יא בו וישלח יח בו׳ חנוכה יום ו כה בו׳ וישב בו ביום ומ״ה:

טבת מולדו ד יט תתרכב ר״ח יו״ה ויו״ו ומקץ ב בו ויגש ט בו י׳ בטבת יום א׳ ויחי יג בו שמות כג בו׳ ומ״ס

תקופתו יום ב׳ ד שעות ומחצה יא לחדש:

שבט מולדו ו ק תתסה ר״ח יום ו וארא בו ביום בא ח׳ בו׳ בשלח ושבת שירה ומשה עשר טו בו יתרו כב בו משפטים ופ׳ שקלים כט בו ומ״ה:

אדר מולדו ו כא תפח ר״ח יו׳ א׳ ויו״ב תרומה והפסקה ו׳ בו תצוה ופ׳ זכור יג בו תענ״א מוקד׳ ליו״ה יא בו פורים א׳ יד בו תשא ופ׳ פרה כ בו ויקהל ופקודי והחד׳ כו בו ומ״ה

ניסן מולדו ב י רלא׳ ר״ח יום ג ויקרא ה בו י בו ושבת הגדול יב בו ויו״א דפסח יום ג טו בו ושבת ח״ה ופ״ה יט בו שמיני וח״ק כו בו ומ״ה:

תקופתו תחלת ליל ג טו בו:

אייר מולדו ג כב תתקלד ר״ח יו״ד ויו״ה תזריע ומצורע ג בו אחרי וקדושים י׳ בו אמור יז בו לג בעומר א׳ יח בו׳ בהר ובחקותי כד בו ומ״ה:

סיון מולדו ה יב תשו ר״ח יו״ו במדבר ב בו א׳ דשבוע׳ יו״ד ו בו ונשא ט בו בהעלותך יו בו שלח לך כג בו ומ״ה

תמוז מולדו ו׳ תכ׳ ר״ח יום ו ויום א׳ קרח בו ביום חקת ו בו בלק יד בו יז תמוז ביום ג פנחס כא בו מטות ומסעי כח בו ומ״ס׳

תקופתו ליל ג ו שעות ומחצה יג בו:

אב מולדו ק יג קלג׳ ר״ח יום ב הדברים ו בו תשעה באב יום ג ואתחנן ושבת נחמו יג בו חמשה עשר יו׳ ב עקב כ בו ראה כו בו ומ״ה:

אלול מולדו ג א׳ תתקכו׳ ר״ח יום ג ויום ד שופטים ד בו׳ תצא יא בו׳ כי תבא יח בו נצבים כה בו ולא״ה:

יחי א ז 8 הבו

הכ״ו פשוטה ירלמק רפו יש למנ קנה ·

תשרי מולדו ד יד תרלט · ר״ה יום ה ויום ו האזינו ושבת
תשובה ג בו י״ג כדחה ליו׳ א ד בו נ״כ ו יבוא דסוכות ה טו
בו שבת ח״ה וקהלת יז בו ערבה יום ד כא בו · ש״ע ה כב בו
ש״ת וזאת הברכה ו כג בו · שבת בראשית כד בו ומ״ה :
תקופתו יום ג ג שעות כ למולד :
חשון מולדו ו ג שכב · ר״ח ו ז כח ב בו לך לך ס בו
וירא טו ב ו חיי שרה כב בו תולדות כט בו ומ״ה :
כסליו מולדו ז עוסה · ר״ח יום א ויצא ו בו וישלח
יד בו ותן טל ומטר ליל ו כ בו · וישב כא בו ·
חנוכה יום ד כה בו מקץ כח בו ומ״ה :
טבת מולדו ב׳ ד׳ תתכם · ר״ח ב ג ויגש ה בו עשרה
בטבת יום ה · ויחי יב בו שמות יט בו וארא כו בו
ומ״ה · **תקופתו** יום ג י שעות ומחצה כב למולד ·
שבט מולדו ג י תקעא ר״ח יום ד בא ד בו בשלח וש״ש
יא בו חמשה עשר דשו בו יתרו יח בו משפטים
ופרשת שקלים כה בו ומ״ה :
אדר מולדו ה נ רפ״ד · ר״ח ה ו תרומה והפסקה
ראשונה ב בו · תצוה ופרשת זכור ט בו · תענית
אסתר ד יג בו · פורים ה יד בו תשא והפסקה שניה טז בו
ויקהל ופקודי ופרשת פרה כג בו ומ״ה :
ניסן מולדו ו יט תתרעו · ר״ח שבת ויקרא ופרשת
החודש ב בו ו בו ושבת הגדול ח בו א דפסח ו טו בו ·
שבת ושיר השירים ושמיני של פסח כב בו שמיני ושבה קהל
כט בו ומ״ה · **תקופתו** ליל ד ו שעות כו למולד:
אייר מולדו א ו תתנ״י · ר״ח א ב תזריע ומצורע ו בו
אחרי וקדושים יג בו לג בעומר ה יח בו אמור כ
בו בהר ובחקותי כז בו ומ״ה :
סיון מולדו ג כ תקנ · ר״ח ג במדבר ה בו א דשבועות
א ו בו נשא יב כ׳ בהעלותך יט בו שלח לך כו בו ומ״ה :
תמוז מולדו ד ט ריו : ר״ח ד ה קרח ג בו חקת יבו
בלק יז בו · י״ז בתמוז נדחה ליום א יח בו פנחס כד
בו ומ״ה · **תקופתו** יום ד א שעות ומחצה כט למולד :
אב מולדו ה כא תתרע ר״ח יום ו מטות ומסעי ב בו
הדברים ט בו · תשעה באב נדחה ליום א י בו ·
חמשה עשר יום ו ואתחנן ושבת נחמו טז בו :
עקב כג בו ומ״ה :
אלול מולדו ז י תשכב · ר״ח שבת ויום א ראה ב׳ בו
שופטים ו בו כי תצא יד בו · כי תבא כא בו
נצבים כח בו ומ״ה:

כש״ו עיבור י״ו למ״ק רפ״ו יש למ״נ קנ״ה ·

תשרי מולדו א כב תלה ר״ה יום ב ויום ג צום גדליה
יום ד ג בו וילך ושבת תשובה ו בו ויום כפור יום ד י
בו האזינו יג בו א דסוכות ב טו ובו שבת ח״ה וקהלת כ בו
ערבה יום א כא בו ש״ע ב כב בו ש״ת וזאת הברכה ג כג
בו שבת בראשית כ״ו בו · **תקופתו** יו׳ ד ט שעות א כחשבון
חשון מולדו ג יב קמ״ס · ר״ח יום ג ויום ד נח ד בו
לך לך יא בו וירא י״ח בו חיי שרה כה בו ומ״ה :
כסליו מולדו ה תתקמא ר״ח יום ה ו׳ תולדות ג בו
ויצא ט בו וישלח י״ו בו וישב כג בו חנוכה יום ב׳
כ״ה בו ותן טל ומטר ליל ו ל בו · ומ״ה :
טבת מולדו ו יא תרכד ר״ח יום ו ויום א מקץ ב׳ ויגש ז
בו׳ בטבת ביום ג ויחי י״ד בו שמות כא בו וארא
כח בו ומ״ה · **תקופתו** ליל ה ד שעות ומחצה ד בשבט
שבט מולדו א כ שסו · ר״ח ב בא ו בו בשלח וש״ש יב
בו חמשה עשר יום בו יתרו כ בו משפטים כו בו ומ״ה
אדר מולדו ג טו כי ר״ח יום ג ו יו׳ ד תרומה ד בו תצוה
יא בו פורים קטן ג יד בו תשא יח בו ויקהל ופ׳ שקלים כה בו
ואדר מולדו ד ג תתעג ומ״ה · ר״ח יום ה ויום ו פקודי
והפסקה ב בו ויקרא ופרשת זכור ט בו צום אסתר ד יג בו
פורים ה יד בו צו והפסקה יו בו השמיני ופרשת פרה כג בו
ניסן מולדו ה ט׳ ותקפז ר״ח ביום ו השבת תזריע ופרשת
החודש בו ביום מצורע ושבת הגדול ח בו יום א דפסח
שבת ט״ו בו שמיני של פסח ושיר השירים כ״ב בו אחרי ושבה
קהל כט בו ומ״ה :
תקופתו תחלת יום ה ולמולד:
אייר מולדו ה רנט י ר״ח יום א ויום ב קדושים ו בו
אמור יג בו ל״ג בעומר ה יח בו בהר כ בו ·
בחקותי כ״ז בו ומ״ה :
סיון מולדו א יח יב · ר״ח יום ג במדבר ה בו א דשבועות
יום א ו בו נשא י״ב בו בהעלותך י״ט בו שלח לך כו בו ומ״ה :
תמוז מולדו ג ותל״ה · ר״ח יום ד ויום ה קרח ג בו
חקת י בו בלק יז בו · צום י״ז נדחה ליום א י״ח בו
פנחס כד בו ומ״ה **תקופתו** יום ה ג שעות ומחצה קבו
אב מולדו ד יש עקים · ר״ח יום ו מטות ומסעי ב בו
דברים ט בו תשעה באב נדחה ליום א י בו חמשה עשר
ביום ו ואתחנן ושבת נחמו ט״ו בו עקב כ״ג בו ומ״ה:
אלול מולדו ו רלא · ר״ח שבת ויום א ראה ב בו
ביום שופטים ז בו תצא י״ד בו כי תבא כא בו נצבים
כ״ח בו ומ״ה :

הקביעות בה"ג פשוטה יש למ"ק רפ"ו כ למ"ק קנה:

תשרי מולדו ו כ ק תרכד · ר"ה יום ב ויום ג · כ"ג יום ד ג כו · וילך ושבת תשובה ו כו · יום כפור ד יכו · האזינו יג כו א דסכות יום ג טו כו · שבת וקהלת כ כו ערבה יום א כא כו שמיני עצרת יום ב כב כו וזאת הברכה וש"ת יום ג כג כו שבת בראשית כו כו ומ"ה · **תקופתו** ליל ג שעות יב כו:

חשון מולדו ב ט תשלו · ר"ח יום ג ויום ד כח ד כו · לך לך יא כו וירא יח כו חיי שרה כה כו

כסליו מולדו ג כב ת"כ · ר"ח יום ה' תולדות ג כו ויצא י כו ותן טל ומטר ליל ב יב כו · וישלח י"ז כו וישב כד כו ומ"ה · חנוכה יום א כ"ה כו:

טבת מולדו ה יא קסג · ר"ח יום ו מקץ ב כו ויגש ט כו · צום עשרה בטבת יום א ויחי יו כו · שמות כג כו ומ"ס:

תקופתו ליל ו' שעות ומחצה טו כו:

שבט מולדו כג תתקנו · ר"ח יום ו וארא כו ביום כא ק כו · בשלח ושבת שירה וחמשה עשר שנכו יתרו כב כו · משפטים ופרשת שקלים כט כו ומ"ס:

אדר מולדו א יב תרפט · ר"ח יום א ויום ב תרומה והפסקה ו כו תצוה ופרשת זכור יג כו תענית אסתר מוקדם ליום ה יא כו · פורים יום א יד כו כי תשא ופרש' פרה כ כו ויקהל ופקודי ופרשת החודש כו כו:

ניסן מולדו ג א תפב · ר"ח יום ג ויקרא ה כו צו ושבת הגדול יב כו א דפסח יום ג טו כו שבת ח"ס ושיר השירים יט כו · שמיני ומשה קבל כו כו ומ"ס:

תקופתו יום ו ושעות יח כו:

אייר מולדו ד יד נס · ר"ח יום ד ויו"ה תזריע ומצורע ג כו · אחרי מות וקדושים י כו אמור יו כו · לג בעומר יום א יח כו בהר ובחקותי כד כו ומ"ס:

סיון מולדו ו כו תתפסי ר"ח יו' ו במדבר ב כו א דשבועות ד ו כו נשא ט כו · בהעלותך יו"ס כו שלח לך כג כו:

תמוז מולדו ו טו תרלא · ר"ח יום ו ויום ז קרח כו כיו' חקת ו בלק יד כו י"ז בתמוז יו"ג פנחס כא כו מטות ומסעי כח כו ומ"ה · **תקופתו** ליל ו א שעה ומ חצה כא כו:

אב מולדו ב ד ס"ד · ר"ח יום ב דברים ו כו · תשעה באב יום ג ואתחנן ושבת נחמו יג כו · חמשה עשר יום ב עקב כ כו ראה כו כו ומ"ה:

אלול מולדו ג יו כ"ו · ר"ח יום ג ויום ד שופטים בו כי תצא יא כו כי תבא יח כו נצבים וילך כה כו ומ"ה:

הש"ג מעוברת יש למ"ק רפ"ו כא למ"ג קנק:

תשרי מולדו ה ה תתכ · ר"ה יו' ה ויו' ו האזינו וש"ת ג כו צ"ג גדלה ליום א ד כו כ"כ ו יבוא דסוכות ה ט"ו כו שבת ח"ה וקהלת יו כו ערבה ד כא כו שמיני עצרת ה כב כו שמחת תורה וזאת הברכה ו כג כו שבת בראשית כד כו ומ"ה · **תקופתו** ליל ו ט שעות כד כו:

חשון מולדו יש תקלג · ר"ח יום ו ויום ז כח כו ביום לך לך ח כו וירא טו כו חיי שרה כב כו תולדו' כט כו ומ"ה

כסליו מולדו א ו רמו · ר"ח יום א ויום ב ויצא ו כו וישלח יג כו וישב כ כו ותן טל ומטר ליל ג כב כו חנוכה יום ה כה כו · מקץ כז כו ומ"ה:

טבת מולדו ב יט תתרלט ר"ח יום ג ויום ד ויגש ד כו · עשרה בטבת יום ו ויחי יא כו שמות יח כו וארא כה כו ומ"ה:

תקופתו יום ו ד שעות ומחצה כ"ה למועדם:

שבט מולדו ד ק תשכ"ב · ר"ח יום ה כא ג כו בשלח ושבת שירה י כו חמשה עשר יום ה יתרו יו כו משפטים כד כו ומ"ה:

אדר מולדו ה כא תס"ה · ר"ח יום ו ויום ז תרומה כו ביום תצוה ח כו פורים קטן ויד כי תשא טו כו ויקהל כב כו ופקודי ופרשת שקלים כט כו ומ"ה:

ואדר מולדו ו קע"ם · ר"ח יו"א ויו' ב ויקרא והפסקה ו כו וצו ופ' זכור יג כו צום אסתר מוקדם ליום ה יא כו פורים יד כו שמיני ופרש' פרה כ כו תזריע ופ"ח כו כו ומ"ה **תקופת** ניסן תקלת ליל א כ"ח כו אדר:

ניסן מולדו א כב תתקצא · ר"ח יום ב מצורע ה כו אחרי ושבת הגדול יב כו א דפסח ג טו כו שבת ח"ה ושיר השירים יט כו קדושים ומשה קבל כו כו ומ"ה:

אייר מולדו ג יא תרפד · ר"ח יום ד ויום ה אמור ג כו בהר י כו בחקותי יו"ב · לג בעומר א יח כו במדבר כד כו ומ"ה:

סיון מולדו ה ס שנ"ו · ר"ח יום ו נשא ב כו א דשבועות ד ו כו בהעלותך ט כו שלח לך יו כו קרח כג כו ומ"ס

תמוז מולדו ו יג ק"י · ר"ם יום ו ויום א חקת כו ביום בלק ו כו פנחס יד כו יו בתמוז יום ג מטות כא כו מסעי כח כו ומ"ה · **תקופתו** ליל א ו שעות ומחצה א כו:

אב מולדו א א תתקנ · ר"ח יום ב דברים ו כו תשעה באב ביום ג ואתחנן ושבת נחמו יג כו חמשה עשר ביום ב עקב כ כו ראה כו כו ומ"ה:

אלול מולדו ב יד תר יו · ר"ח יום ג ויום ד שופטים ד כו תצא יא כו כי תבא יח כו נצבים וילך כה כו ואמ"ה

יח* *ב 2 8 פגב

הקביעות הכ״ז פשוטה א׳ למ״ק רפ״ח כב למ״נ קנ״ה ׃

תשרי מולדו ד ג סכט ׃ ר״ה יום ה ויום ו ׃
האזינו ושבת תשובה ג בו ׃ צום גדליה נדחה ליום א׳
ד בו צום כפור יום ז י בו ׃ א׳ דסכות ה טו בו ׃ שבת
חול המועד וקהלת יז בו ׃ ערבה יום ד כא בו ׃ שמיני
עצרת ה כב בו ש״ת וזאת הברכ׳ ו כג בו שבת בראשי׳ כד בו
ומ״ה **תקופתו** יום א׳ ג שעות ד לחדש ׃

חשון מולדו ה טו תר״ב ׃ ר״ח יום ו כח בו ביום לך לך
ח בו וירא טו בו חיי שרה כב בו תולדות כט בו ומ״ה

כסליו מולדו ו ד תתלה ׃ ר״ח א׳ ותן טל ומטר ליל
ד ד בו ויצא ז בו וישלח יד בו וישב כא בו חנוכה
יום ד כה בו ׃ מקץ כח בו ומ״ה ׃

טבת מולדו א׳ יז תקמח ׃ ר״ח ב ג ׃ ויגש ה בו ׃
עשרה בטבת יום ה ׃ ויחי בו ׃ שמות יט בו
וארא כו בו ומברכין החדש ׃

תקופתו יום א׳ י שעות ומחצה ו לחדש ׃

שבט מולדו ג ו רפא ׃ ר״ח ד כא ד בו בשלח
ושבת שירה יא בו ׃ חמשה עשר יום ד יתרו יח
בו משפטים ופרשת שקלים כה בו ומ״ה ׃

אדר מולדו ד יח תתרכד ׃ ר״ח ה ו תרומה והפסקה
ב בו תצוה ופרשת זכור ט בו ׃ תענית אסתר
ה יג בו ׃ פורים ה יד בו ׃ תשא והפסקה שניים יז בו ויקהל
ופקודי ופרשת פרה כג בו ומ״ה ׃

ניסן מולדו ו תשסו ר״ח ו ויקרא ופ׳ החדש בו ביו׳ בו ושב׳
הגדול קנ״א דפסח ו טו בו ח דפסח ושיר השירים
כב בו השמיני ומז״ק כט בו ומ״ה **תקופתו** ליל ג ו שעו׳ בו

אייר מולדו ז כ תפ ׃ ר״ח א׳ ב תזריע ומצורע ו בו
אחרי וקדושים יג בו לג בעומר ה יח בו אמור כ בו
בהר ובחקותי כז בו ומ״ה ׃

סיון מולדו ב ט קנג ׃ ר״ח ג במדבר ה בו א׳ דשבועות
א׳ ו בו נשא יב בו בהעלותך יט בו שלח לך כו בו ומ״ה

תמוז מולדו ג כא תתקפו ׃ ר״ח ד ה קרח ג בו חקת
י בו בלק יז בו י״ז בתמוז נדחה ליו״א יח בו פנחס כד
בו ומ״ה **תקופתו** יום ב א׳ שעה ומחצה י״ב בו ׃

אב מולדו ה י תרכט ׃ ר״חו מטות ומסעי ב בו ׃
הדברים ט בו ׃ תשעה באב נדחה ליום א׳ י בו ׃
חמשה עשר ו ואתחנן ושבת נחמו יז בו עקב כג בו ומ״ה ׃

אלול מולדו וכג תיג ׃ ר״ח ז א׳ ראה בו ביום
שופטים ז בו ׃ תצא יד בו כי תבא כא בו נצבים
כח בו ומ״ה ׃

והקביעות בשה פשוטה ב למ״ק רפ״ח כב למ״נ קנ״ב ׃

תשרי מולדו א׳ יב קנ״ה ׃ ר״ה השנה יום ב
ויום ג צום גדליה יום ד ג בו וילך שבת תשובה
ו בו ׃ צום כפור יום ד י בו האזינו יג בו א׳ דסכות ב טו בו
שח״ה וקהלת כ בו ערבה ביום א׳ כא בו ׃ שמיני עצרת ב
כב בו שמחת תורה וזאת הברכ׳ יום ג כג בו שבת בראשית
כז בו ומברכין החדש **תקופתו** יו״ב ם שעות טו לחדש

חשון מולדו ג ° תתקים ׃ ר״ח יום ג ויום ד כח ד בו
לך לך יא בו וירא יח בו חיי שרה כה בו ומ״ה ׃

כסליו מולדו ד יג תרלא ׃ ר״ח יום ה ויום ו תולדות
ב בו ויצא ט בו ותן טל ומטר ליל ה יו וישלח
יו בו וישב כג בו ומ״ה חנוכה יום ב כה בו ׃

טבת מולדו ו כ שמד ׃ ר״ח יום ו ויום א׳ מקץ ל׳ ביום
ויגש ז בו תענית בטבת יום ג ויחי יד בו שמות כא בו
וארא כח בו ומ״ה **תקופתו** ליל ג ד שעות ומחצה יג לחודש ׃

שבט מולדו ז טו בו ׃ ר״ח יום ב בא ו בו ׃
בשלח ושבת שירה יג בו חמשה עשר ור״ה לאילנות
יום ג יתרו כ בו משפטים ופרשת שקלים כ״ז בו ומ״ה ׃

אדר מולדו ב ג תת״נ ׃ ר״ח יום ג ויום ד תרומה
והפסקה ד בו תצוה ופרשת זכור י״א בו תענית
אסתר יום ב יג בו פורים יום ג י״ד בו כי תשא ופרשת
פרה יח בו ויקהל פקודי ופרשת החדש כה בו ומ״ה ׃

ניסן מולדו ג טו תקסג ׃ ר״ח ה ויקרא ג בו ושבת
הגדול י בו א׳ דפסח יום ה ס״ו בו ׃ שבת חול
המועד ושיר השירים י״ז בו ׃ שמיני ומשה קבל
כד בו ומ״ה **תקופתו** תחלת יום ג כ לחודש ׃

אייר מולדו ה ה רעו ר״ח יום ו ויום ז תזריע ומצורע
ב ביום אחרי מות וקדושים ט בו אמור טו בו
לג בעומ׳ג יח בו בהר ובחקתי כג בו במדבר כט בו ומ״ה ׃

סיון מולדו ו יז תתרפט ׃ ר״ח יום א׳ א׳ דשבועות ו ו ב׳
נשא יד בו בהעלותך כא בו שלח לך כח בו ומ״ה ׃

תמוז מולדו א׳ ו תשפב ׃ ר״ח יום ב ויום ג קרח ה בו
חקת ובלק י״ב בו צום שבעה עשר בתמוז יום
ה פנחס י״ט בו מטות ומסעי כ״ו בו ומ״ה ׃

תקופתו יום ג ו שעות ומחצה כב לחודש ׃

אב מולדו ב יט תכה ׃ ר״ח יום ד הדברים ד בו ׃
תשעה באב יום ה ואתחנן ושבת נחמו יא בו ׃
חמשה עשר יו״ד עקב יח בו ראה כה בו ומ״ה ׃

אלול מולדו ד ח רס ׃ ר״ח יום ה ויום ו שופטים
ב בו כי תצא ט בו כי תבא יו בו נצבים וילך כג בו ומ״ה ׃

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי מִכַּף כָּל אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וְתִתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵינוּ וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: וְתַחֲנוּן אַתָּה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: ואומר ג"פ יוהך יִשְׁמְרֵנִי יוהך יַצִּילֵנִי יוהך יַעְזְרֵנִי: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי: ואומר וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ואומר ויסע כו"פ ואח"כ המלאך הגואל וכו' ואומר ברכת כהנים ואומר לחברו ג"פ שלום עליכם שלום אנ' דר כלך ולא אדיר איום וכו': י"א ל' פעמים לישועתך ג' פעמים ויסע כו"פ י"פ יברכך ק"פ המלאך הגואל והסימן נור"פ:

תפלות הים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הַמּוּכְתָּר בְּכֶתֶר הָאֱמוּנָה לְמַעַן קְדוּשַּׁת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹתֶיךָ שֶׁל רַחֲמִים וּלְמַעַן קְדוּשַּׁת שַׁעֲרֵי הָרַחֲמִים וּלְמַעַן זְכוּת יְשֵׁנֵי חֶבְרוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲהוּבֶךָ וּתְמִימֶיךָ וּלְמַעַן זְכוּת עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק יְחִידְךָ שֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה עוֹלָה תְּמִימָה קְדוֹשָׁה וּטְהוֹרָה וּלְמַעַן זְכוּתָם וּקְדוּשָּׁתָם וּנְבוּאָתָם שֶׁל שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא וְשֶׁל אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וְשֶׁל אֱלִישָׁע הַנָּבִיא נְבִיאֶיךָ נְבִיאֵי אֱמֶת וּלְמַעַן זְכוּת כָּל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ בְּכָל דּוֹר מְגִנִּים עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמִיד הַיָּם מִזַּעְפּוֹ וְיֶחֱשׁוּ גַּלָּיו וְתַעֲשֶׂה רְצוֹן לִבֵּנוּ וְתוֹלִיכֵנוּ מְהֵרָה אֶל מְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְטוֹבָה כַּאֲשֶׁר בְּיָדְךָ לַעֲשׂוֹת וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתֵינוּ וְתַאֲזִין תְּחִנָּתֵינוּ וַעֲנֵנוּ בְּשָׁעָה הַזֹּאת שֶׁאָנוּ מִתְפַּלְּלִין וּמִתְחַנְּנִים לְפָנֶיךָ וְתוֹלִיכֵנוּ בְּנַחַת רוּחַ טוֹב כְּפִי הַצּוֹרֶךְ וְתִשְׁמְרֵנִי מֵהֲמוֹן גַּלִּים וּמִשְּׁאוֹן מִשְׁבְּרֵי יָם מֵרוּחַ סוֹעָה מִסַּעַר וּמִצַּעַר וּמִבִּלְבּוּל עִתִּים וּמֵחִילּוּף זְמַנִּים וּמֵהַבְּרִיּוֹת הָרָעוֹת הַגְּדֵלוֹת בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה וּמִכָּל צַעַר וּמִכָּל הֶפְסֵד וְעַל יַעַבְבֵנוּ לֹא מַשְׁבִּיעַ וְלֹא מַכְרִיעַ וְלֹא מַשְׂטִין וְלֹא מֵצַר וְלֹא מַזִּיק וְלֹא מְבַלְבֵּל וְלֹא מְפַחֵד וְלֹא מְאַחֲרִים וְלֹא מְאַיִּים וְתוֹצִיא רוּחַ טוֹב מֵאוֹצְרוֹתֶיךָ לְהַנְהִיג הַסְּפִינָה וְכָל תּוֹפְשֵׂי מָשׁוֹט וּמַנְהִיגֶיהָ וּמַלָּחֶיהָ וְחוֹבְלֶיהָ וְאוּמָנֶיהָ שֶׁיִּנְהֲגוּ אוֹתָהּ כָּרָאוּי בְּלֹא עַצְלוּת וּבְלֹא חִישׁוּל וּבְלֹא תְּשׁוּשׁוּת כֹּחַ וְהַגִּיעֵנוּ אֶל מְחוֹז חֶפְצֵנוּ בְּלִי שׁוּם הֶיזֵּק וּבְלִי שׁוּם צַעַר וּבְלִי שׁוּם הֶפְסֵד כְּמוֹ שֶׁאַתָּה מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַלֵּיהֶם שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל אֵבוֹשׁ כִּי חָסִיתִי בָךְ: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

Digitized by Google

מפתחות של התפלה

בזה התפלה כמנהג פולין יש יותר כמה חדושים חדשים שלא היה באחרים תפלות מקדמונים שמדפיסים בפולין גם בשאר ארצות

תפלה גדולה על נטילת
ידים · תפלה
כשהו' יצא מפתח ביתו וישק למזוז'·
תפלה קודם שילבש הטלית ·
תפלה קודם עטיפת הטלית ·
תפלה הנחת תפילין · עו' יאמר
קודם הנחת תפילין · תפלה קודם
כניסת בית הכנסת · תפלה קודם
כל התפלה כשנכנס לב"ה :
תפלה לומר בכל יום ברף ב' ג' כ
בצד הרף ·
מה טובו ויגדל רף ג ·
מזמורים של שבת ויום טובים בצד
הרף י"א ·
נחם · ענינו · ויעלה ויבא · מחרים
דרבנן · על הניסים חנוכה פורים
רף ל וברף לא ·
רבון של תענית רף לב ·
והוא רחום יום שני ויום חמישי
רף לג ·
מעריב של חול רף לח ·
ברכת כהנים עם פירוש גדול כוונת
בצד הרף ם ·
סדר תקוני שבת רף מא ·
מעריב של שבת רף ס ·
נשמת רף סד ·
על הראשונים של יוצרות בצד
הרף סו ·
מוסף של שבת רף עב ·
מנחה של שבת רף עה ·
ברכי נפשי רף עז ·
מעריב של מוצאי שבת רף עט ·
הלל רף פד ·
מוסף של ר"ח בצד הרף פה ·
מוסף ושבת ור"ח בצד הרף פו ·

תפלת של שלש רגלי' רף פו ·
מוסף של שלש רגלי' עם ותודיענו
רף פח ·
ברכות המגילה אשר הניא וערב
תבשילין בצד הרף פט ·
עד צד הרף צ ·
כל חמירא וקידוש של י"ט ומוצאי
יום טוב רף צא ·
הגדה או מה נשתנה רף צב ·
ברכת המזון עם רצה ויעלה ויבא.
רף ק ·
פרקים צד הרף קג .
תפלה לראש השנה רף קז .
אבינו מלכנו רף קיט .
מוסף לר"ה רף קכב .
תפלה ליום כפור רף קכה .
מוסף לי"כ צד הרף קכח ,
תפלת נעילה רף קל .
הושענות רף קלא
יוצר לשמחת תורה רף קמב ·
מעריב ליל ראשון של פסח
רף קמד ·
מעריב ליל שני של פסח בצד
הרף קמח ·
מעריב ליל שביעי של פסח צד
הרף קנא ·
מערי' ליל אחרון של פסח רף קנג·
מעריב ליל ראשון של שבועות צד
הרף קנד ·
מעריב ליל שנייה של שבועות
רף קנו ·
מעריב ליל ראשון של סוכות צד
הרף קנז ·
מעריב ליל שנייה של סוכות צד
הרף קנח ·
מעריב ליל ש"ע רף קס :

מעריב לשמחת תורה רף קכב ·
שיר היחוד לי' ראשון רף קנ ·
ליום שני צד הרף קסד
ליום שלישי צד הרף קסה ·
ליום רביעי רף קסו ·
ליום חמישי רף קסט ·
ליו' הששי צד הרף קע ·
ליום השבת צד הרף קעא ·
שיר הכבוד רף קעב ·
רשות לחתן תורה רף קעג ·
ורשות לחתן בראשית · אשריך הר
העברים · קד' קריאת ההפטרה צד
הרף קעג ·
אשר בגלל אבות וכו' מה שאומרי'
לאחר קריאת הפטרה רף קעד ·
שבעים ושתים פסוקים במלואה צד
הרף קעד ·
וידוי לשכיב מרע צד הרף קעה ·

פרשיות בשבת למנחה ויום
שני ויום חמישי

ברף א' שני או נומר שני ·
ויחל צד הרף יז :
הפטרה דרשו רף יח ·
קריאת ליו' ראשון דחול המועד של
פסח צד הרף יח ·
ליום שני דחול המועד של פסח
רף יט ·
ליום שלישי וליום רביעי דח"ה של
פסח צד הרף יט ·
קריאת ליום ראשון דחנוכה רף כ ·
וביום השני ביום שלישי ביום רביעי
צד הרף כ ·
ביום חמישי וביום הששי וביום
השביעי וביום השמיני רף כא ;

בצד

בצד הדף כ״א קריאת חנוכה •
קריאת לפורים דף כב •
קריאת לחול חמועד של סוכות צד
הדף כב •
קריאת לתשעה באב והפטרה
דף בג •
סליתות ליום שני דף כח •
סליחות ליום חמישי צד הדף כט •
סליחות ליו׳ שני תניינא צד הדף ל׳
סליחות לעשר׳ בטבת צד הדף לא׳
סליחות לתענית אסתר דף לג •
סליחות לשבעה עשר בתמוז צד
הדף לד :
שומר ישראל צד הדף לז •
מזכיר נשמו׳ ומי שבירך וימי׳ נוראי׳
ושלש רגלים דף לח •
יוצר ושבת בראשית צד הדף לח •
אהבה ופרשת וירא דף מב •
יוצר ושבת ור״ח דף מג •
יוצר לשבת חנוכה דף מו •
יוצר לשב׳ שנייה דחנוכה דף נא •
מאורה לחנוכה ולפרש׳ בהעלותך
צד הדף נג •
מאורה בפרשת וישמע יתרו דף ס •
יוצר להפסק׳ ראשונה צד הדף נו •
יוצר להפסקה שנייה דף ס •
יוצר לשבת ראשון אחר הפסח
דף סג :
יוצר לשבת שנייה אחר פסח
צד הדף כח •
יוצר לשבת שלישית אחר הפסח
דף עב •
יוצר לשבת רביעי אחר הפסח צד
הדף עד •
יוצר לשבת חמישי אחר הפסח
דף עח •
יוצר לשבת שלפני שבועות צד
הדף פא •

יוצר לשבת אחר שבועות צד הדף
פד •
אהבה לפרשת שלח לך דף פט •
אהבה לפרשת חקת דף צ •
יוצר לשבת נחמו צד הדף צ •
אהבה לפרשת עקב צד הדף צד •
יוצר לשבת שלפני ראש השנה צד
הדף צה •
יוצר לשבת תשובה דף צח •
יוצר לשבת בין כפור לסוכות דף
קא •
יוצר לחתן צד הדף קד •
יוצר לחתן תורה צד הדף קו •
יוצר לברית מילה צד הדף קח •
יחדיו קודם ברכו • אל ארון
קודם לאל אשר שבת מה שאומרי׳
לחתונה צד הדף קי •
בשלש רגלים מה שאומרים קודם
אשרי דף קיא •
תחינות לומר קודם תקיעת שופר
צד הדף קיא •
סדר תקיעות דף קיב •
תפלה נאה שאומרים קודם אשרי
ער תפלה נאה שאומרים אחר צד
הדף קיב •

כל ססר וספר של תהלים

שמש תהלים עם לוח המזמורי׳
דף קיג •
קבלה מפי גאוני עולם לומר
אלו בשעת הוצאת ספר תורה מידי
שבת בשבתו צד הדף קטז •
ספר תהלים עם פירוש רבי דוד
קמחי ז״ל דף קיז •
תהילם ליום שני צד הדף קלד •
תהלים ליום שלישי צד הדף קמב •

תהלים ליום רביעי דף קנח •
תהלים ליום חמישי דף קעא •
תהלים ליום ששי דף קפב •
תהלים ליום השבת צד הדף קצג •
מפתחות של תהלים דף רו •
תחנה חדשה באה מארץ הקדושה
סגולה גדולה לאומרה אחר כל
ספר מחמשה ספרי תהלים • צדוק
הדין דף רו •
הטבת חלום צד הדף רז •
רבונו של עולם מה שאומרים
בברכת כהנים בזמן שהכהנים
אומרים וישמרך • ויחנך • שלום •
דף רח •
ברכת הלבנה צד הדף רח •
מעמדות דף רט •
מעמד ליום שני צד הדף רכז •
מעמד ליום שלישי דף רלז •
מעמד ליום רביעי דף רמ •
מעמד ליום חמישי צד הדף רמו •
מעמד ליום ששי דף רנג •
מעמד ליום השבת דף רנח •
תפלת חדשות מדף רסג • עד סוף
הדף רסח •
קינות לתשעה באב דף רסט •
קדיש דרבנן דף רצ •
קריאת הפרשיות מה עמודים צד
הדף רצ •
תפלת הדרך ותפלת הים דף לא •
סוף התפלה
מנהגים מכל השנה דף א׳ שלישי •
לוח מ״ד שנים צד הדף כז •
עד סוף דף ל •

על ידי הפועל במלאכת הקודש
נאם חיים בן לא״א יעקב ז״ל
מק״ק ערוויך במדנת
ורנקלנר :

Digitized by Google

אמר המדפיס

אברך את ה' אשר יעצני · ימים ולילות : תודות ותהלות · לנורא עלילות · אשר
עזרני מראש ועד סוף · כאשר נכספתי נכסוף · להוציא לאור הספר היקר
הזה · להיות לעין כל רואה וביד כל קונה · סדור תפלות כל השנה · ואחר'נו רעננה · כמו
שירצה כל קונה : כי הכל לתלפיות נבנה · תל שהכל תלוי בו ופונים בו · כי הפירוש נקרנו :
ממנו יתד ממנו פנה · אבן שלמה וצדק נאמנה · אבן מ"ה ע"ש הבונים : היתה לראש זוויות
המבינים : הדורשים תמיד מוצא שפתם · לדעת אם כוונת הביאור אתם : ולא תהיה תפלתם :
כקריאת הנערים אין להם דעתם · אבן למלא נפש רקבה · כיראת ה' סביבה · יהיה זה ספר
תולדות הערך : לעבור בו ידידים שם דרך : להשביע נפש שוקקה : זאת תורת חוקה : ותהי
להם למנה · מתיכה הראויה להתכבד שאינה בטלה על חשיבותה · ואפילו באלף
עמה תמימותה · כן בתוך אלפי אלופי שלימים · הספר הזה יהיה
תמים · אשפוך שיחי לפני בוראי · יהיה לרצון דברי עם
אלהים · ועם אנשים · מנחת תפלתם
לפניו מגישים :

בשנת **בתם** לבני ובניקיון כפי עשיתי זאת :

אלה דברי כהר"ר אורי ווייבש בלא"א כהר"ר אהרן הלוי זצלה"ה :

לִשְׁלֵמוּת סֵפֶר אוֹר שִׁמְשׁוֹ : הֵאִיר לָאָרֶץ בִּתְבוּנָה :
חַיִּים בַּר יַעֲקֹב שָׂם נַפְשׁוֹ : לִגְמוֹר מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה :

תם ונשלם התפלה הזאת ביום ה' יום א' דר"ח טבת תמ"ב לפ"ק

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google